

Ölüm algısı

Ali Bulaç 2004.07.05

İslami telakkiye göre bir insanın ölümü tabii ve kaçınılmaz bir hadisedir. "Her nefis ölümü tadacaktır." Ölen insan yakınları tarafından sünnette belirtildiği ve gösterildiği gibi, yani İslami usullere göre defnedilir. Geride kalanların ölen şahsa karşı bazı görevleri vardır. Mesela ölen kişinin cenaze namazına katılmak farz-ı kifayedir. Eğer bir mahallede hiç kimse namaza katılmayacak olursa bu, herkesin üzerine terettüp eden farz-ı ayın olur. Ve bu farzı yerine getirmeyenler günahkar sayılır.

Sünnette ve genel İslami örfte belirtilen görevlerin yerine getirilmesi "ölünün hakkı"dır. Batı hukuk ve fikir tarihinde böyle bir hak kavramı yoktur. Müslümanlar ölüye karşı görevlerini yerine getirirlerken aslında ölüme verdikleri zengin anlamı yeniden tazeler, hatırlar; bunun yanında ve belki de en önemlisi insana hangi yüksek düzeyde değer verdiklerini fiili olarak kanıtlamış, bir kere daha göstermiş olurlar.

Kişi son nefesini verdiği andan itibaren büyük koşuşturma başlar. Cesedin sanki yorulmadan taşınması, yıkanması, tertemiz-bembeyaz kefenle kefenlenmesi ve musalla taşına taşınması için büyük küçük herkes işe koyulur. Ölüyü yıkamak sanki onun dünyadan giderken -aslında ruh çoktan gitmiştir- üzerindeki kirleri temizleyip öyle göndermektir. Manevi yönden olduğu kadar sembolik bir anlamı da var.

Musalla taşında namaz kılınır. Dualar edilir ve cemaatten helallik istenir. Bu da sanki o cemaat dolayımında hayatı boyunca temas halinde olduğu insanların tümünden, hatta beşeriyetten helallik almak gibidir. Tabutu en az yedi adım taşımak sevaptır. Defin işlemi büyük bir itina ile yapılır. Nedense mezara indirilirken herkesi bir telaş alır, herkes bir şeyler yapmak, akıl vermek veya en azından bir avuç toprak atmak ister. Sünnette yeri olduğu kuşkulu olsa da ölüye telkinde bulunmak aslında mezar başında son görevlerini yerine getirmeye gelenlere bazı hatırlatmalarda bulunmaktır.

Ve sonra yörelerin farklı örflerine göre taziye başlar. Sünnete göre her gelenin "Allah ecrinizi artırsın, taziyenizi-üzüntünüzü güzelleştirsin ve ölüne rahmet etsin" diye dua etmesi lazım. Fatiha okumak da son derece güzel bir şey. Fatiha bütün Kur'an-ı Kerim'in konsantre edilmiş özet metnidir. Aşırıya gitmek, dövünmek, üstünü başını paralamak sünnette yasaklanmıştır. Peygamber Efendimiz (sas)'in buyurduğu üzere "Göz yaşarır, kalp hüzünlenir." Kendi ölüsüne ağlayan aslında kendini tedavi eder. Mezara gidip ölüye selam vermek, hatta oturup toprağın altında yatanla konuşmak çok güzel ve ruhi yönden rahatlatıcıdır.

Bir başka açıdan taziye sırasında yapılan dualar, okunan Kur'an, mevlit ve Yasin'ler dünyayı terk ettikten sonra da ölen şahsın akıbetiyle, ebedi hayatıyla yakından ilgilenmek, durumunun iyileşmesi, varsa taksiratının affedilmesi için ısrarlı çabalarda bulunmaktır. Taziye boyunca yüzlerce insanın okuduğu Fatiha'lar ve dualar ölü adına Allah nezdinde bir tür ısrarda bulunmak, af için yalvarmaktır. Yüzlerce mü'min defalarca ve ısrarla dua edip ölenin mağfirete kavuşmasını istiyor, her defasında bir tür Allah'ın Huzuru'nda ricalarda bulunuyorlar. Demek ki ölen yalnız değildir, arkasında yüzlerce insan onunla ilgilidir, peşinden sürekli olarak son hükmü verecek olan Aziz ve Üstün Allah'a yalvarıp durmaktadırlar.

Bir başka kültürü veya telakkiyi küçümsemek istemiyorum. Ama bir de mesela modern Batı'da yalnız başına ölen birini düşünün. Görevliler gelir, onun işini halleder. Olmuş bir vak'a olduğu için zikrediyorum. Yalnız ölen yaşlı bir adamın tek oğluna telefonla, babasının vefat haberini veriyorlar: "Şimdi Marsilya'da tatildeyim, talimi yarıda kesip gelemem, cesedini yakın, külünü sonra alırım" diyor ve hiçbir şey olmamış gibi eğlencesine devam ediyor.

Evet, bir de insanların ölür ölmez, yukarıda saydığım hiçbir muameleye tabi tutulmadan yakıldıklarını ve küllerinin bir nehre savrulduğunu düşünün. Bu, iki kültür arasında temel bir farklılıktır. Sizce hangi kültür insanı yüceltiyor, insana çok daha büyük bir değer veriyor?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AİHM'nin yetkisi

Ali Bulaç 2004.07.10

Başörtüsü davasını AİHM'ye götürenlerin içine düştükleri en büyük hata, söz konusu mahkemenin adil ve hukuka uygun bir karar vereceği beklentisine girmiş olmaları değildir. Ki bence başından beri AİHM'nin İslam ve Müslümanlar konusunda adil ve hatta kendi koyduğu standartlara, mesela AİHS'nin kriterlerine uygun bir karar vereceği beklentisi içine girmek lazımdı.

RP davası bu mahkemenin çifte standart tutumu konusunda somut örnekti, yeterince öğretici olmalıydı. O davada bizzat İslam dini sorgulanmış, bazı hükümleri yargılanmıştı. Asıl büyük hata, Leyla Şahin ve avukatlarının, temel dini bir vecibe ve bu vecibenin yerine getirilmesi konusunda herhangi bir mahkemeyi karar mercii kabul etmeleri oldu.

Temel bir ilkenin altını çizmek gerekir: Hangi dinden olursa olsun, bir din müntesibinin dini vecibelerini bir mahkeme tayin edemez, tayin edemediği gibi iptal de edemez, bu vecibenin dinin kendisinden olup olmadığına karar veremez. Bu yetki, beşeri iktidarlara ve yöneticilere tanınmadığı gibi, dinlere de tanınmamıştır. Yani bir din, başka bir din hakkında tasarruflara yol açacak revizyonlarda bulunamaz. İslamiyet, herkesi kendi dini beyanıyla kabul etmiş, başka dinlerde eksiltme veya arttırmalarda bulunma cihetine gitmemiştir.

Eğer dini bir vecibe şu veya bu düzeyde tartışmalara sebep oluyorsa -mesela başörtüsünün dini değeri gibi-, bunun hükmünü ancak o dinin otorite sayılan alimleri, müçtehitleri karar verir. Siyasi iktidar, mahkemeler ve bürokratlar din konusunda fikir ve mütalaa yürütemezler. Çünkü bireyler dinleri konusunda amellerde bulunurken başka din müntesiplerinin veya "din-dışı veya din-karşıtı" kimselerin değil, kendi dinlerinde otorite olmuş müçtehitlerin, bilginlerin görüş ve içtihatlarına itibar ederler. Bunun gibi, bir dini vecibenin dini hükmü, değeri, bağlayıcılığı ve yerine getirilip getirilmeyeceği hususu da demokratik bir müzakere veya referandum konusu değildir. Kişi özgür iradesiyle bir dini tercihte bulunur ve kendini o dinin hükümleriyle bağlı sayar. Devletlerin görevi, kişilerin dini tercihlerini, vicdan ve özgürlüklerini teminat altına almak, dini hayatlarını serbestçe yaşamalarını sağlayacak uygun ortamı ve şartları tesis etmekten ibarettir. Devletler, idareciler ve mahkemeler dinin bir kısmını beğenip beğenmeme hakkına sahip değildirler, bu yüzden dini hükümleri iptal edemezler, dinden birtakım eksiltmelerde veya dine birtakım ilavelerde bulunamazlar.

Kuşkusuz dini vecibelerin yerine getirilmesinde kamu otoritesinin yetki alanına giren bazı hususlar vardır. Kamu otoritesinin müdahale edebileceği tek durum, bir dini vecibeyi yerine getirirken, kişinin başkalarının temel hak ve özgürlüklerini ihlal etmeye kalkışmasıdır. Bu da "fiili, somut ve maddi bir durum"da ortaya çıktığında müdahaleye konu olur. Mesela bir dini grup, her sene bir veya birkaç insanı kurban etmeyi dinlerinin gereği sayıyorsa, bu yaşama hakkına açık bir tecavüz olduğundan kamu otoritesi böyle bir vecibenin iptali yoluna gider. Nitekim Müslümanlar fethettikleri yerlerde sadece iki olayda dinlere müdahale etmişlerdir. Bunlardan

biri Mısır'da, her sene Nil Nehri'ne bir kızın kurban edilmesini, diğeri Hindistan'da kocası ölen kadının eşiyle birlikte canlı canlı yakılması adetini iptal etmeleridir.

Aynı veya başka dinden başkasının özgürlüklerini ve haklarını açık bir biçimde ihlal etmediği sürece, toplumun yüzde 99'u bir dini vecibeye karşı çıksa bile, yüzde 1'in dini vecibelerinin yerine getirilmesine engel olunamaz. Kamu otoritesi yüzde 1'in hakkını yüzde 99'a karşı korumak durumundadır. Bir toplumda azınlık veya çoğunluk herhangi bir dinden, dinin inanışlarından ve vecibelerinin yerine getirilmesinden hoşnut olmayabilir; bunların boş, aptalca şeyler olduğunu düşünebilir, ama bu, onlara o dine inananların vecibelerini yerine getirme hak ve özgürlüklerine müdahale etme hakkını vermez. Kamu otoritesi bir grubun yanında yer alırsa tarafgir davranmış olur.

AİHM, verdiği kararlarla mevhum bir gerekçeden hareketle azınlığı rüçhaniyet haklarıyla donatmış, devletin azınlığın lehinde haksız kararlar verebileceği hükmünü teyid etmiş; böylelikle hem çoğunluğun haklarını göz ardı etmiş hem de İslam dinine müdahale etmiştir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kararın iç yüzü

Ali Bulaç 2004.07.12

AİHM, başörtüsü yasağına karar verirken bazı gerekçeler öne sürmüştür; bunlardan biri şudur: "Türkiye gibi, nüfusun büyük çoğunluğunun belirli bir dine mensup olduğu bir ülkede, kimi fundamentalist dini hareketlerin, bu dinin gereklerini yerine getirmeyen ya da başka bir dine mensup olan öğrencilere baskı yapmasını engellemek için üniversitelerde tedbir almış olması, Konvensiyon'un 9. maddesi, 2. fıkrasına göre haklı görülmektedir."

Başka bir yerde şu denmektedir: "Mahkeme, Türkiye'de, kendi dini sembollerini ve din kurallarına göre bir toplum konseptini topluma empoze etmek isteyen aşırı uç siyasi hareketler olduğu gerçeğini göz ardı etmez."

Mahkeme bu gerekçelerden hareketle, başörtüsü yasağının "çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede örtü takmayanların özgürlüğünü ve kamu düzenini sağlamak için" gerekli olduğuna hükmediyor.

Mahkeme, bize bu gerekçelerin kabul edilebilir olduğunu kabul ettirmek istiyorsa, başörtüsü takanların başı açık kadınlar üzerinde hangi somut durumlarda ve nasıl baskı kurduklarını örneklerle kanıtlaması lazımdı. Bu tamamen "soyut bir iddia"dır ve bugün mevcut hukuk telakkisine göre "soyut, musavver ve muhtemel bir suç"a herhangi bir ceza/müeyyide getirmeme ilkesi esas alınmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Avrupa'da soyut tehlike özgürlüklerin kısıtlanması yolunda bir araç olarak kullanılırdı. AİHM, Avrupa'nın kendisi için çoktan terk ettiği bir suç ve cezayı Müslümanlar için uygun görmektedir. Başka bir ifadeyle Mahkeme, bize mahsus olmak üzere bundan 50-60 sene önceki hukuk anlayışına geri dönmekte herhangi bir sakınca görmemektedir. Sözün kısası, AİHM'ye göre Türkiye'ye layık olan "az demokrasi" ve "sınırlı özgürlük"tür.

Nihayet yargılama sırasında AİHM, yasağın savunucusu Türk avukatlara "Türkiye'de başörtülülerle başı açıklar arasında bir çekişme veya bir çatışma çıktı mı?" şeklinde bir soru yöneltiyor ve "hayır" cevabını alıyor.

Avukatların öne sürdüğü gerekçe şu olmuştur: "Bir çatışma filan çıkmadı, ama başörtülülerin giderek sayısı artıyor, bu gidişle başı açıklar zamanla başlarını örtmeye zorlanabilirler, devlet bu mülahaza ile başörtüsünü yasakladı."

İşte yargısı ve adaletiyle (!) dünyaya ün salan AİHM, Türk avukatların öne sürdükleri bu "musavver tehlike"yi esas alarak yasağı onaylamıştır. Mahkeme, açık bir biçimde dini hayatın daha çok kişi tarafından benimsenip yaşanmasından, Müslümanların kendi dini vecibelerini yerine getirmelerinden rahatsız olmuş, bunu bir tehlike ve tehdit saymış ve yasaklama yoluyla dini gelişmenin önüne geçmek istemiştir. Mahkeme'nin Yahova şahitleri lehinde karar verirken, İslam dininin gelişmesinden, Müslümanların kendi dinlerinin vecibelerine göre yaşamak istemelerinden niçin rahatsızlık duyduğu sorulmaya değer bir husustur. Burada tarihi önyargıların, İslam'a karşı bilinçaltında ve toplumsal hafızada kök salmış, taşlaşmış tortuların karar üzerinde neredeyse belirleyici rol oynadığını söylemek hiç de abartı olmaz.

Bir başka açıdan Mahkeme, hiçbir bilimsel veriye dayanmadan "çoğunluk-azınlık ilişkisi" gerekçesinin arkasına sığınmıştır. Bunun da temelsiz olduğu açıktır. Çünkü kamuoyu araştırmaları Türkiye genelinde başörtüsü takanların yüzde 74 olduğunu göstermektedir. Başörtüsü yasağına karşı olanların oranı daha fazladır. Yani zaten toplumun çoğunluğu, yani her dört kadından üçü başörtülüdür, örtülü olmayanların bir bölümü de yasağı tasvip etmemektedir. Demek oluyor ki, toplumun kendisi böyle bir tehdit algılamıyor.

Yukarıda değindiğimiz ikinci gerekçede işaret edilen "Mahkeme, Türkiye'de, kendi dini sembollerini ve din kurallarına göre bir toplum konseptini topluma empoze etmek isteyen aşırı uç siyasi hareketler olduğu gerçeğini göz ardı etmez" hususu da hukukta hiçbir temeli ve karşılığı olmayan basit bir "niyet isnadı"ndan başka bir şey değildir. Hukuki kararlar niyetlere değil, somut ve vuku bulmuş fiillere mebni olarak verilir. AİHM yargıçlarının dini vecibelerini yerine getirmek üzere başını örten milyonlarca kıza ve kadına "niyet isnat" ederek bir yasağı onaylamaları evrensel hukuk açısından skandaldır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tutarsız ve tarafgir karar

Ali Bulaç 2004.07.14

AİHM, başörtüsü yasağına onay veren kararında "dinî sebeplerle başlarını örtenlerin toplumun başını örtmeyen kesimi üzerinde baskı yaratacağı" ihtimalini öne sürmektedir.

Bir kere yıllardır ve şimdi baskı görenler başörtülülerdir, bu baskı elan ve fiilî olarak devam etmektedir. Başı açıkların baskı göreceği ise sadece bir ihtimal, hipotetik bir düşüncedir. AİHM hakimleri, bir tür "hokus pokus" yöntemiyle vakiyi tersine çevirmiş, "farazi bir haksızlık" adına mevcut ve fiilî haksızlığa destek vermişlerdir.

Hükümdeki "baskı"nın iki anlamı var: Biri gelecekte herkesin başını örtmek zorunda bırakılacağı tehlikesi, diğeri başını örtmeyenlerin psikolojik tacize uğrayabilecekleri hususu.

Bu gerekçeyle AİHM, mantık olarak başını örtmeyen azınlığı başını örten çoğunluğa karşı korunmaya muhtaç görmekte, onlara rüçhaniyet tanımakta, başka bir ifadeyle hukuk karşısında imtiyazlı konuma çıkartmaktadır. Türkiye'de yasağı savunanların da sıkça başvurduğu argüman budur. Buna göre, başörtüsü takanlar kendilerini ve dinî vecibelerini başkalarına dayatmaktadırlar. Bunun pratikte hangi ölçülerde vuku bulduğu hiçbir şekilde

test edilmiş değildir, böyle bir olay yaşanmamıştır; sadece farazi olarak öne sürülmüş ve temel birkaç hakkın ihlali bu faraziyeyle dayandırılmıştır.

Bir an için bunun doğru olduğunu kabul etsek bile şunları sorma hakkına sahibiz: Eğer başını örtenlerden kaynaklanan bir "dayatma" ve bu dayatma dolayımında başkalarını rahatsız etme, taciz etme söz konusu ise, bunun, başı açık, hatta bedenlerinin bir kısmı çıplak vaziyette gezenler için de geçerli olması gerekmez mi? Yani bir erkek, şurasını burasını açan, göbeği, sırtı, bacakları, kolları, göğüsleri açık birini zorunlu olarak görmek, her insanî ve sosyal durumda onunla karşılaşmak zorunda mıdır? Mini etekli bir kadın, başkalarına kendi çıplaklığını dayatmıyor mu? Çıplaklığın günah olduğuna inanan bir erkek hep gözleri yerde mi gezecek? Eğer laik bir devlette, inanan ile inanmayanlar eşit hak ve mükellefiyetlere sahip yurttaşlar ise, çıplaklığa karşı olanlar da, kadınların çıplak gezmelerinin yasaklanmasını isteyebilirler ve mahkeme mukabil gerekçeyi dikkate alarak bu yasağa onay verebilir. Yerine göre çıplaklığa karşı olanların argümanları çok daha kuvvetli ve inandırıcıdır. Çünkü örtü kadim, çıplaklık türedi (yakın zamana ait)dir; örtü asıl, çıplaklık arızidir; örtünenler çoğunlukta, çıplaklar azınlıktadır. Buna rağmen Türkiye'de hiç kimse böyle bir talepte bulunmamıştır. Başını örtenler ve başörtüsünün temel bir hak ve özgürlük kullanımı olduğunu savunanlar herkesin kendi giyim tarzında serbest olması gerektiğini savunuyorlar.

Geriye AİHM'nin niçin başı açık ve bedenlerinin bir kısmı çıplak vaziyette gezenler yanında yer aldığı, onların psikolojik durumlarını düşünür ve bu yüzden temel dinî bir vecibenin yasaklanması cihetine giderken dinî vecibelerini yerine getirenleri mağdur ettiği sorusu kalıyor. AİHM bize ikna edici bir cevap vermelidir.

Bir başka açıdan, eğer başörtüsü dinî bir vecibe çerçevesinde salt bir ifade özgürlüğü ise veya inanan, dinini ciddiye alan insanların kendilerini görünür kılması ise, baş açıklık ve çıplaklık da mukabil bir ifade özgürlüğü ve kendini görünür kılma eylemidir. Başörtüsünü gerekli kılan dinî bir düşünce varsa, baş açıklığı veya çıplaklığı mümkün kılan başka bir düşünce, bir ideoloji veya bir dünya görüşü de vardır. Dinden kaynaklanan bir dünya görüşü ve yaşama tarzı ile "din-dışı" dünya görüşü ve yaşama tarzı arasında maddî açıdan fark yoktur. Hatta İslam'a göre, her tür inanma, düşünme ve yaşama biçimi bir "din"dir.

Peki, nasıl oluyor da AİHM, İslamî bir vecibenin gereği olan bir ifade özgürlüğünü veya inanmış bir insanın kendini kamusal alanda görünür kılma hakkını elinden alabiliyor da, inanmayanın ifade özgürlüğü ve kendini görünür kılma hakkını korumak suretiyle bir ayırımcılığa gidebiliyor? Adil bir mahkemenin vermesi gereken karar, herkesin kendi tercihi ve yaşama tarzında özgürce yaşayabileceğini söylemesi; hiç kimsenin inancından, düşüncesinden ve yaşama tarzından dolayı mağduriyete uğratılmayacağı hususunun altını çizmesiydi. Anlaşıyor ki mahkeme hem tutarsız, hem tarafgir davranmıştır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kararın kastı ve kusuru

Ali Bulaç 2004.07.17

AİHM'de başörtüsü yasağına onay veren hakimlerin "niyet"lerine ilişkin bazı kuşkularım var.

Kararın esas ve usul yönünden eleştirisi yapılıyor, bugüne kadar hukuk dairesi içinde kalıp da söz konusu yasağın hukuka uygun olduğunu söyleyen tek bir insan çıkmadı. Hakimlerin niyetinden beni kuşkulandırmaya sevk eden sebeplerden biri bu kararın potansiyel olarak doğurması mümkün olan sonuçları, diğeri

Mahkeme'nin elinde kararlara referans teşkil eden AİHS maddelerine açıkça aykırı hükümlerin altına imza atmış olmasıdır.

Karar, AİHS'de ve diğer uluslararası temel haklar sözleşmelerinde doğrudan ve dolaylı olarak yer alan 6 maddeye açıkça aykırılık taşımaktadır. Bunlar da 1) "Din ve vicdan özgürlüğü"nün tabii bir sonucu olan dinî bir vecibenin yerine getirilmesinin iptal edilmiş olması, 2) İdeolojik bakış açısının ve buna bağlı olarak resmi ideolojinin dinin üstünde bir konumda tutulması, 3) Devletin, politik iradenin ve özellikle bürokrasinin dinî hükümler ve vecibeler konusunda karar verebileceği hususunun kabul edilmesi, 4) Bireysel bir tercih olan kılık kıyafet seçiminin engellenmesi, 5) Eğitim hakkının iptali, 6) "Kadın erkek" ve "başörtülü kadın-başı açık kadın" arasında ayrımcılık yapılabileceğine ilişkin karar verilmesi.

Doğurması muhtemel olan sonuçlara gelince. Bu yönüyle karar Türkiye'nin sosyal barışı açısından son derece tehlikeli unsurlar ihtiva etmektedir. AİHM, derin bir toplumsal ayrışmanın tehlikeli tohumlarını atmıştır. Farkındaysa kasıtlıdır, değilse kusurludur. Verdiği kararların siyasi ve toplumsal sonuçlarını iyi tartması gereken bir mahkemenin böyle karar verirken tesadüfi davrandığından yeterince emin olamıyorum. Sebebi şu: Mahkeme, başörtüsünü, kadının dinin gereklerine uygun yaşamak istemesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bireysel/kişisel bir tercih olmaktan çıkardı, "bir toplumsal kesimin başka kesimler üzerinde baskı kurma aracına dönüşebileceği varsayımı"yla yasakladı. Eğer bu varsayımın bir gerçeklik değeri olduğu kabul edilecek ve iş mantıkî sonuçlarına götürülecek olursa her başı açık kadın veya başörtüsüne karşı olan erkek, sokakta veya başka bir yerde karşılaştığı tesettürlü kadını kendisini taciz ve rahatsız eden ve kendisi üzerinde baskı kurma potansiyeli taşıyan bir tehdit olarak görebilecek ve eğer isterse bu tehdidin ortadan kaldırılması için ilgili makamlara müracaat etme hakkını kendinde bulacaktır. Bu, toplum içine "fitne" sokmanın en etkili yoludur. Yarın öbür gün "sivil takip", ihbar furyası başlar, basit bir dinî vecibenin yerine getirilmek istenmesi cadı avının başlamasına sebep teşkil edebilir. Buna teşne veya hazır olanların olmadığını söylemek güçtür.

Hatırlayalım, daha geçenlerde TCK Tasarısı görüşülürken Meclis Adalet Komisyonu'nda "başörtülü kadınlara hapis cezası getirilmesi" konusu tartışıldı, (Zaman, 14 Temmuz 2004), en azından böyle bir mesele telaffuz edildi. Yazık ki Türkiye, kendine gereksiz yere sorun çıkarmakta çok mahir bir ülke oldu. Bazı kesimler dinden, dine ilişkin her şeyden öcü gibi korkuyorlar ve dinî olanın tümüyle hayattan arındırılmasına çalışıyorlar. Yine iki hafta önce Muğla Ortaca ilçesindeki Ekşiliyurt İlköğretim Okulu öğretmeni, öğrencilere "irtica içerikli Arapça broşür" dağıttı diye takibata uğradı (Radikal, 5, 7, 2004). Eğitim-Sen'in başvurusu üzerine açılan soruşturmayı yürüten savcılık "Broşürdeki bilgiler Kur'an ayetleri ve hadis kitaplarında mevcuttur, broşürleri öğrenciler kendi rızalarıyla almış" demesine rağmen, Eğitim-Sen temsilcisi "Ortada kamu davasına konu olan, Türk Harflerinin Kabulü ve Tatbiki Hakkındaki Kanun'a aykırı suç vardır" diye itiraz etti. YÖK Başkanı Teziç, herkese açık park ve bahçelerin de gerektiğinde "kamusal alan" sayılıp burada başörtülülerin gezemeyeceğini söylüyor. Kararda siyasi mülahazaların rol oynadığını herkes teslim ediyor. Ben kişisel olarak AİHM'nin Türkiye'deki bu durumdan tamamen habersiz karar verdiği kanaatinde değilim. Eğer aksi varid ise Mahkeme'nin yeterince araştırma yapmadan karar verdiği anlamına gelir ki, bu da hukuk açısından ciddi bir nakisadır. Bu yönüyle de karar maluldür, ciddi kusurlar taşımaktadır. Türkiye, kasıtlı veya kusurlu bir kararın ceremesini çekmemeli, bu tuzağa düşmemeli.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kaçan fırsat

Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan RP davası AİHM'ye götürüldüğünde açıkça bunu desteklemiş, bu davadan her iki dünya ve kültür adına olumlu sonuçların çıkacağını ummuştum. Sebebi, açık haksızlıklar içeren bir kararın tamamen hukuk dairesi içinde çalıştığını zannettiğim bu mahkeme tarafından bir hukuk ihlali olarak görüleceğine ilişkin beslediğim ümit idi.

AİHM doğru bir yargılama yapıp iddia edildiği üzere ciddi bir toplumsal veya siyasi tehdit olmadığı konusunu araştırıp ortaya çıkardıktan sonra Türkiye'yi haksız görecektir, böylelikle demokratikleşmenin önündeki bir engeli daha ortadan kaldırmış olacaktır.

Beni ve benim gibi iyi niyetli insanları yanılgıya düşüren husus şuydu: AİHM etnik milliyetçilik, sol ve sosyalist kimliğe sahip insanların davaları konusunda son derece duyarlı davranıyordu. İşkence, hak ihlallerinde hassastır. Türkiye'yi çeşitli para cezalarına çarptırdığı için bazı çevrelerin canını sıkırsa bile genellikle verdiği kararlar toplum tarafından destek görüyordu. Çünkü herkes, devletini ve ülkesini sevsen de hukukun üstünlüğüne dayalı bir devlet özlemi içindedir. Bir devlet hukukun üstünlüğüne göre hareket ettikçe yurttaşları tarafından sevilir, desteklenir. AİHM'nin fonksiyonu hukuk devleti olma sürecinin hızlanmasında yardımcı bir rol oynamasından ibaretti sadece ve bu da küçümsenecek gibi değildi. Elbette mahkeme, RP davasında da adil bir yargılama yapacak ve elindeki hukuki mevzuat, AİHS'nin ihtiva ettiği hükümler neyse ona göre karar verecekti.

Eğer AİHM, RP davasında adil bir karar verseydi, bu karar bugün çokça sözü edilen "medeniyetler çatışması" tezine karşı en iyi panzehir olacaktı. Bu tezi ciddiye almak gerekir. Bölgemize yönelik toprak ve ülke işgalleri, açıkça telaffuz edilmese de büyük ölçüde gerekçelerini farklı iki dünyanın kültürel özelliklerinden dayandırmaktadırlar. Huntington, bir kehanette bulunmuyor, çatışma olması gerektiğini telkin ediyor bize. Kùltürler veya medeniyetler arasında baş gösterecek bir çatışmanın nasıl sonuçlanacağını kestirmek güç; ama her halükarda çok yıkıcı olacağına hiç kuşku yok. İslam dünyasında baskı altında yaşayan kitleler, süren baskıların ve haksızlıkların arkasında batı dünyasının desteğini görmektedirler. Batı, hiçbir zaman gerçek demokrasi, hukuk ve özgürlük adına bu dünyadaki baskı rejimlerini eleştirmiş değildir. İnsanlar haksız yere tutuklanıyor, örgütlenme hakları engelleniyor, ifade özgürlükleri kısıtlanıyor, yaşama biçimleri yasaklanıyor, partileri hukuksuz olarak kapatılıyor. Nihayet bazı hataları ve yanlışlıkları olsa bile, RP'nin de başına gelen bundan başkası değildi. AİHM, açık bir haksızlığın altını çizdiğinde bu Müslüman dünya ile Batı arasında bir yakınlaşmaya yol açacak, en azından güven tazeleyecekti.

Fakat tam aksi oldu. Mahkeme, "birkaç din adamına Başbakanlık konutunda yemek verilmesi", "mesai saatlerinin iftar saatine göre ayarlanmak istenmesi" ve "başörtüsü hakkının savunulması" -ki bunların hiçbirisi bir rejim için tehdit teşkil etmez- dolayısıyla RP'nin kapatılma kararını Anayasa Mahkemesi'nin sıraladığı gerekçeler doğrultusunda onayladı. Bununla yetinmediği gibi İslam dinine ait çok temel bazı hükümleri ve anahtar terimleri yargılama cüretini gösterdi. Arkasından kendisine götürülen FP davasını da kadük etmek için çeşitli yöntemler kullandı. Dava hâlâ sümen altında bekliyor. AİHM bir fırsatı heba etti.

Başörtüsü kararından sonra anlaşılan şu ki, AİHM İslam konusunda tarafsız olamıyor; baskıcı ve otoriter yöntemlere dayalı politikaları teyit ediyor, kısaca bir davada söz konusu Müslümanlar ise mahkeme açıkça antidemokratik tutumlara destek vermekten çekinmiyor. Yani mahkeme üyelerinin, başvurucunun dinine ve siyasi kimliğine göre giydikleri farklı cübbeleri olabiliyor. Avrupa'nın da kat etmesi gereken mesafe büyüktür.

AİHM'nin bu çifte standart tutumu yine de bizi tehevvüre, fevri ve yanlış tutumlara yöneltmemeli, mesela AB üyelik sürecini kesintiye uğratacak tutum değişikliğine sürüklememelidir. Çünkü ülkeler, bölgeler ve kültürler arasında interaktif ilişkilerin hükmünü icra ettiği bir zamanda yaşıyoruz. Kendimizi daha yüksek ve küresel platformlarda ifade etmek, haklılığımızı yeni bir paradigmanın eşliğinde anlatmak zorundayız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Avrupa'nın bakışı

Ali Bulaç 2004.07.21

Zaman'da okumuşsunuz (15 Temmuz 2004): Geçenlerde İtalyan Eğitim Bakanı Letizia Moratti, Mailand'da bulunan üç okulun önümüzdeki öğretim yılından itibaren yürürlüğe koymak üzere geliştirdiği bir projeye göre, öğrencilere dinlerine göre ayrı sınıflarda ders vermeyi öngördüğünü açıklamıştı.

Buna göre, bir grup Müslüman öğrenci de ilkokuldan liseye kadar devam edecekleri bir sınıfta eğitim görecekti. Bu öğrenci velilerinin de talebiydi. Bu projeye ilk tepki halkçı sağ parti Lega Nord'dan geldi. Sonra İtalyan hükümeti sadece Müslüman öğrencilerden oluşan sınıflara yasak getirdiğini açıkladı. Bunun üzerine projenin sahibi Eğitim Bakanı görüşünden vazgeçti. İtiraz ve yasağın gerekçesi "bu uygulamanın eğitim sisteminin temeli olan entegrasyona aykırı düşmesi"dir. Başta Almanya olmak üzere bütün Avrupa'da çokça sözü edilen "entegrasyon"un ne anlama geldiğine yakından baktığımızda, bunun, Avrupa'nın dışından, sömürgelerden, Arap dünyası, Asya ve Türkiye'den gelen insanların Avrupa kültürüne ve toplum hayatına tam uyum sağlamaları anlamında kullanıldığını görüyoruz. Avrupa hukuku ve genel olarak kültürel algısı, kendinden olmayana ya "azınlık" olarak kabul eder veya artık yerleşik ise ve yurttaşlık haklarını kazanmışsa kendisiyle eksiksiz uyum içinde yaşamasını ister. Başka bir ifadeyle Avrupalı olmayanın kendine ait kültürünü, dini vecibelerini toplumsal hayatta açıkça ifade edecek, görünür kılacak şekilde yaşamasına hoş gözle bakılamaz. Fransa'dan başlamak üzere yaygınlaşmakta olan başörtüsü yasağının bir gerekçesi de budur.

Fransız devrimiyle öne çıkan eğitim, devletlerin denetiminde ve gözetiminde olan okul sistemi içinde yeni bir insan yetiştirmeyi amaçlar. Bu yüzden kilise ile devlet arasında baş gösteren çatışmada eğitim en önemli konuydu. İhtilalciler eğitimi laik, zorunlu ve parasız yaparak bu çatışmayı kazandılar. Diğer ülkelerde benzer çatışmalar yaşanmasa da, kültürel üstünlük veya tek bir kültürün bütün topluma empoze edilmesi misyonu okula verildi.

Avrupa, çokkültürlülüktен söz ediyorsa da, aslında kendi kültüründe ısrarlıdır. Bilinçaltından kendi kültürüne bir tür "misyon" yüklemektedir. Bu kültürün dışında olanları kendi eritici kazanı içinde atmak ister; bu yüzden batı-dışı toplumlarda baskıcı rejimlere ses çıkarmaz, sivil demokratikleşme hareketlerine hoş gözle bakmaz. Çünkü Avrupa algısına göre, bu rejimler baskıcı olsalar bile, sonuçta devletler eliyle ve modernizasyon çerçevesinde Avrupa kültürünü empoze etmektedirler. Daha yakından bakıldığında, Avrupa'nın, Aydınlanma ile aslında "kurtarıcı Hristiyan hidayet anlayışı"nı bir tür sekülerleştirdiğini, asimilasyon ve entegrasyon politikalarıyla rasyonelleştirdiğini söylemek mümkündür.

Avrupalıların bakış açısından tek bir modernleşme projesi vardır, o da Avrupa'nın onayını alan ve sonuçta bütün dünyayı Avrupalılaştırmayı hedef alan modeldir. Modernizasyon Avrupa dışı toplumlara özgü olmak üzere baskıcı, jakoben, antidemokratik olabilir. Bu çerçevede Avrupa toplumların değil, devletlerin yanında yer alır. Biraz Amerika'dan farklı olarak kendi kültürünü ve politik sistemini ilkesel ve kurumsal düzeylerde algılar. Ve bu modelin yukarıdan, emredici ve baskıcı yollarla kabul ettirilmesini bir tür mümkün olan tek kurtuluş yolu olarak görür. Çünkü kendi kültürünü mümkün olan tek kültür görür. Bu algı, Avrupa'yı hem kendi kültürü hem başkalarının kültürü konusunda totaliter kılmaktadır. "Öteki"ni farklılığıyla kabullenemez. Eğitim, hukuk ve genel sosyal organizasyonlar yoluyla herkesi kendine entegre etmek, kendine benzetmek ister. AİHM,

Avrupa'nın bilinçaltında köklü bir yere sahip olan kültürel totalitarizmi bir kere daha açığa vurmuş oldu. Bu dışavurumla hem referans, hem ilham kaynağı -ve aynı zamanda benzer konularda adil bir hakem- olamayacağını göstermiş oldu.

Burada Müslümanların kendi kültürlerinde kararlı olup, daha yüksek ve ileri düzeyde çoğulcu bir kültürel algıyı, haklar, özgürlükler, ifade biçimleri ve daha geniş bir toplum ve hukuk felsefesini Avrupa'nın önüne koymaları gerekir. Hem teorik kaynakları hem tarihsel tecrübesi ve hem de bugünkü pratiğiyle Avrupa İslam'ın çok gerisindedir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Karar verme yetkisi

Ali Bulaç 2004.07.24

AIHM'nin açıklanan kararından sonra şimdi bazı yazarlar "Hadi mızıkçılık yapmayın, Mahkeme aleyhinizde karar verdi diye kararı tanımamazlık etmeyin" demeye başladı.

Bu görüşü dile getirenler, bunun din açısından taşıdığı önemin yeterince farkında değiller. Açıkçası bunlar, bir mü'min kadının kendi dininin farz olan bir hükmünden vazgeçmesini, dinini değiştirmesini, kendi vicdanında dinine aykırı yaşamasını talep ediyorlar. Bir kadın zor ve baskı altında ya da sözgelimi iş piyasasında özgürlüğü kısıtlayıcı kurallar dolayısıyla, yani zaruret sonucu başını açabilir; ama her zaman -kendinin ve başkasının sorumluluğu ne olursa olsun- yaptığı şeyin gayri meşru ve günah olduğunu da aklından çıkarmaz. İnanmış bir insanın iç dünyasındaki bu derin çatışmayı hiçbir şekilde kaale almayanlar, AIHM'yi din üzerinde tasarrufta bulunabilen bir kuruluş görüp kadınların başlarını açmalarını istiyorlar.

Bazıları da ümitlerini "dinde reform"a veya daha yumuşak ifadesi olan "tecdit"e bağlamış görünüyorlar. Mesela Sayın Gündüz Aktan şunu demektedir: "Sorun gerçek anlamda dinde tecditle çözümlenebilir: Bu ise şu anda İslam dünyasının en büyük din bilginlerine sahip olan Türkiye'den başka yerde olamaz. AKP'nin kabinesinde ve Meclis grubundaki bazı simalar veya Diyanet'in başına getirdiği kişi bu işin ehli görünüyor." (Radikal, 12 Temmuz 2004)

Bir kere şu anda "Türkiye, İslam dünyasında en büyük din bilginlerine sahip" değil. Keşke öyle olsaydı, sorun belki bu noktaya gelmezdi. Türkiye'de Mısır, Hint, İran ulemasıyla oturup herhangi bir konuyu rahatlıkla konuşabilecek kaç din bilgini var? 20. yüzyıl boyunca Türkiye, dünya İslam bilgi ve kültür mirasına ne kattı? Uluslararası düzeyde referans alınan İslam bilgini yetiştirdi mi? Kaldı ki Türkiye'de Müslümanların çok itibar ettiği bilgin ve kanaat önderleri de "dinde reform" veya "ehliyesiz ve yetkisiz kimselerin tecdit"lerine karşı.

İkincisi dinde değil; ama "dini anlayışta bir tecdit" yapılması 150 yıllık bir tartışma konusu. Tecdit veya içtihadı kim yapacak? Genel prensip olarak, İslam'da tecdit de içtihad da sivildir ve bireyseldir. Kolektif fikirler geliştirmek mümkün olsa da kolektif içtihad olamaz. Devletler, siyasi iktidarlar, mahkemeler din konusunda karar veremezler; bir karara varacaklarsa bu hükmün dini kaynağını, değerini ve inanan bir insan için bağlayıcılık derecesini doğru teşhis ve tespit etmeleri gerekir. Konumuzla ilgili olarak başörtüsü farz mıdır, değil midir, bunun kararını Kur'an ve Sünnet'i açıklama ve hükümlerinden sonuç çıkarma yetkisine sahip alim ve müçtehitler verir. Bu, temel haklar arasında yer alması gereken din ve vicdan özgürlüğünün ve herkesin kendi inancına, vicdani kanaatine göre yaşama hakkına sahip oluşunun kaçınılmaz sonucudur.

Bu çerçevede olmak üzere "devlet, siyasi iktidar, yöneticiler ve yargının din konusunda hüküm veremeyeceği, dinin bir bölümünü beğenip diğer bölümünü iptal edemeyeceği" önermesini ciddiye almak lazım. Bunun doğal bir sonucu olarak devlete bağlı kurumlar ve kuruluşlar da din konusunda karar verme yetkisine sahip değildirler. Bu açıdan Diyanet'in içtihat veya tecdit olarak açıklayacağı "aykırı bir görüş" devletin temel politikalarından ve resmi ideolojisinden bağımsız olmayacağından tartışmalıdır.

Buna rağmen geçmişte DİB, "başörtüsünün dini bir vecibe olduğu"nu açıkça beyan etmiş; ama yasak koyucular "devletin din konusunda yetkili kıldığı" bu kuruluşu da kaale almamıştır. Diyanet'in görüşü şuydu: "1) Gerek erkeklerin ve gerekse kadınların gözlerini haramdan korumaları, 2) Kadınların, vücudun el, yüz ve ayakları dışında kalan kısımlarını, aralarında dinen evlilik caiz olan erkekler yanında, vücut hatlarını ve rengini göstermeyecek nitelikte bir elbise (örtü) örtmeleri, 3) Başörtülerini, saçlarını, başlarını, boyun ve gerdanlarını iyice örtecek şekilde yakalarının üzerine salmaları, dinimizin, Kitap, Sünnet ve İslam alimlerinin ittifakı ile sabit olan kesin emirdir. Müslümanların bu emirlere uymaları dini bir vecibedir." (TC Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı, Tesettür Kararı No: 6; Sayı: B. 02. 1. DİB. 0. 10/212/; 3 Şubat 1993) Göreve yeni gelen şimdiki DİB Başkanı Sayın Bardakoğlu da bir TV kanalında aynı görüşü teyit etmiş bulunmaktadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dinî otorite

Ali Bulaç 2004.07.26

Bir dinle ilgili kimler karar verebilir? İlke olarak bir din hakkında o dinin dışında kalan din müntesipleri karar veremez.

Mesela bir Hristiyan veya bir Yahudi'nin İslamiyet veya bir Müslüman'ın bu iki din hakkında karar verme yetkisi yoktur.

Kendini "din-dışı" (laik/seküler, dinsiz, ateist, agnostik vs.) bir kategoride tanımlayan kişiler de din konusunda karar veremezler. Bizde bazı ateistler, değil başörtüsünü "Allah'ı da -haşa- kamusal alandan kovmanın mücadelesi"ni verdiklerini söylemekte, inanan insanların hayatı üzerinde kararlar verebilme yetkisini kendilerinde bulabilmektedirler.

Gerçek çoğulcu bir toplumun kurulabilmesinin ön şartı, her din ve inancı, herhangi türden bir felsefi görüş veya kanaati olduğu gibi kabul etmektir. Bir din kendi bağlayıcı metinlerinde her nasılsa veya o metinleri yorumlama yetkisine sahip otoritelerin beyan ettiği görüş ve içtihatlar her ne ise o dinin veya düşüncenin müntesiplerini sadece bununla sınırlandırmalı ve onların çoğulcu bir topluma katılımı sağlanmalıdır. Bir din neyse odur. Bu durumda "dinde otorite" önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her dinde karar verme mevkiinde olan meşru ve güvenilirliklerini meşruiyetlerinden alan "dinî otoriteler" vardır. Sadece modern zamanlara mahsus olmak üzere, herkes, özellikle "din-dışı kişiler" veya bir dinin dışından olan güçler dinler konusunda kendilerini söz söyleme ve karar verme mevkiinde görmüşlerdir. Bir din konusunda dışarıdan bazı görüşler serdedilebilir, eleştiriler yapılabilir; ama dışarıdakiler, o din konusunda özellikle müntesiplerinin inanç ve amellerini belirleyecek kararlar veremezler, bu dine müdahale anlamına gelir.

İnsanlar dinî metinlerden kendi başlarına hüküm istinbat etme gücünde olmadıklarından zorunlu olarak güvenilir bilgin ve müçtehitlerin görüşlerine göre amel etmektedirler. Mesela Hıristiyanlıkta papa, yetkin papazlar ve rahipler (ruhban sınıfı); Yahudilikte rabbiler, hahamlar, bilginler (mefareşim) dinde otoriteyi temsil ederler.

İslam'da otorite ne siyasi liderlere ve kahramanlara ne de yöneticilere tanınmıştır. Otorite "alimler"dir. Eğer bir siyasi şahsiyet din konusunda karar verecekse, onun müçtehit düzeyinde bir bilgisi ve vasfı olması gerekir. O da Hz. Ömer gibi bazı "tasarruflar"da bulunur; ama dinî bir hükmü ebediyyen "iptal" edemez. İslamiyet'te otoriteyi fakihler/alimler temsil etmektedir. Yanılmaz, hata etmez kimseler olmamakla birlikte "alimler peygamberlerin varisleridir". Bu alimler, asl'a ve usul'e göre içtihat yapmaları durumunda bağlayıcı kararlar alabilirler. Yine de son kararı veren bireyin fetvaya evet diyen kalbi, bunu teyit eden vicdanıdır. Tek kolektif karar "icma"dır, bu da bir devirdeki bütün İslam müçtehitlerinin bir konuda ittifak etmeleri durumunda gerçekleşir.

İslam'da otorite sayılabilecek bir bilgin veya müçtehidin sadece bilgisi yeterli değildir. Gündelik hayatında nasıl yaşadığı, hangi saflarda yer aldığı da önemlidir. İslam adına çok kimse konuşur, görüş beyan eder. İslam'da söz, düşünce ve ifade özgürlüğü esastır. Bu özgürlüğü kullananların kimliği önemlidir. Oryantalistler, bazı ilahiyatçılar kuşkusuz bilgi sahibidir; ama bunların görüşleri mü'minleri bağlamaz. Dünyevî hesapları olan, ilmiyle amel olmayan veya korkak insanlar dinde otorite olamazlar.

İslam adına konuşan, mesela "başörtüsünün dinî bir vecibe olmadığı" yönünde fikir beyan edenlere yakından bakmalı. Görüşün sahibi bir bayan, başı açıksa veya bir erkek, hanımının başını açmışsa veya başını açmadığı için hanımını boşamışsa bunların görüşlerine itibar edilmez. Olabilir ki bu insanlar, kendi tutum ve davranışlarını "meşrulaştırma"ya çalışıyorlar.

Dinde aşırı görüşleri hararetle savunanlar, dinde reform sözcüleri veya bu görüşlere belirgin bir meyli olanlar yine kuşkuyla karşılanır. Çünkü bu görüş ve talepler dine dışarıdan empoze edilmektedir. O halde gerçek demokrat bir zihniyet ve çoğulcu bir toplumun önünü açmanın yolu, sivil hayatın düzenlenmesinde muteber otoritelerin, yetkin bilginlerin görüşlerini referans almak ve karar ve uygulamaları buna göre düzenlemekten geçer. Bu konuda Türkiye'de referans alınan muteber alimler -sayıları az olsa da- mevcuttur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkler Hıristiyan olabilir mi?

Ali Bulaç 2005.02.23

"Türkler Hıristiyan olabilir mi?" Kısaca cevap vermek gerekirse "evet, olabilir". "Türkler asla Hıristiyan olmaz" demek basit bir iddia veya bomboş bir temennidir.

Hiçbir ırkın bir dinle aidiyeti mutlak değildir. Annesi dolayısıyla Yahudi doğan bir insan, Hıristiyan veya Müslüman olabilir. "Türk demek Müslüman demek, Müslüman demek Türk demek" 19. yüzyıl sonrasında üretilmiş bir hurafedir.

Her dinden ve ırktan insanlar din değiştirebilir, Türklerin içinden de tek tek veya çok sayıda insan din değiştirmek isteyebilir. Kavim veya ırk olarak Türklerden başka diğer Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları da

Müslümanlığı bırakıp başka bir dine geçebilir. Bizim üzerinde durmamız gereken husus, söz konusu din değiştirmenin hangi belirleyici ve etkileyici faktörler sonucunda vuku bulacağı konusu olmalıdır.

İkinci nokta, misyoner faaliyetlerin, son yıllarda dünya ölçeğinde ilgi gören "dinler arası diyalog" veya "farklı toplumsal kesimler arasında hoşgörünün gelişmesi"yle uygun bir zemin bulunduğu yolundaki görüş ve iddiaların herhangi bir hakikat değeri yoktur. Konunun bu şekilde vaz'edilmesi, sorunun çok boyutlu ve derinlemesine kavranmasını mümkün olmaktan çıkarmakta, bizi meselenin özünden uzaklaştırmaktadır. Bu argümanları öne çıkaranların asıl niyetleri üzüm yemek değil bağcı dövmektir. Bu iddia sahiplerine yakından bakalım: Bir grup, basit bir hasetçilik sonucu "misyonerlik" ile "diyalog" arasında ilişkiler kuruyor. Oysa deneysel olarak bugüne kadar anlaşılan şu ki, diyalog Müslümanlığın daha iyi anlaşılıp gelişmesine, yeni müntesipler kazanmasına yardımcı olmakta, en azından meş'um bir "medeniyetler çatışması" tezine basit bir destek olarak kullanılmasının önüne geçmektedir. İslamiyet, kendi üzerine kapanarak gelişmez, aksine başka inanç ve dinlerle karşılıklı tartışma, müzakere ve tearufa geçtiğinde hakikatlerini ortaya çıkarır. Başka bir grup, ne bugüne kadar sergilediği tutumunda ne şimdi öne sürdüğü düşüncelerinde samimidir. İslamiyet'in gelişmesi bu çevreleri her zaman rahatsız etmiştir. "Dinimiz elden gidiyor" derken bile, dini hayatını özgürce yaşamak isteyenlerin din ve vicdan özgürlüklerine saygı göstermiyorlar, Müslümanların giyim kuşamları, Sünnet'e uygun kıyafet seçme hakları, başörtüleri üzerindeki baskının devamını savunuyorlar. Yavuz hırsız ev sahibini bastırmak istiyor. Oysa gerçek, iddia edilenin tam aksidir. Eğer bugün bir "misyoner tehlikesi"nden söz ediliyorsa, bu tehlikeyi davet eden, İslamiyet'i bir anlam haritası olmaktan çıkaran, insanları köksüz, hafızasız ve dayanıksız bırakan bu çevrelerden başkası değildir.

En başta şu gerçeğin altını çizmekte yarar var: Bileşik kaplar misali, İslamiyet'in şu veya bu sebeple zayıflaması oranında misyonerlik faaliyetleri gelişme göstermektedir. Özellikle son birkaç yılda İslamiyet, bazı kesimlerde nitel olarak yükselme kaydetmekle beraber, nicel olarak belli bir zaafa uğruyor. Bize acı gelse de, bu gerçeği gözden kaçırmamak durumundayız. Geniş kitlelerin giderek inançlarıyla bağları zayıflamakta; din, gündelik-toplumsal ve politik tutum ve ideallerin belirlenmesinde referans olmaktan çıkmakta, üst gelir gruplarıyla en alt gelir gruplarının ahlaki tutum ve davranışları benzeşme eğilimi göstermektedir. Dört temel faktörün bir araya gelmesiyle İslamiyet bir referans ve umut verici bir anlam haritası olmaktan çıkıyor, buna paralel olarak misyonerlik faaliyetleri belli bir gelişme kaydediyor. Bu dört faktörü şöyle sıralamak mümkün: 1) Yoksulluk faktörü, 2) Alevilerin kimlik arayışı ve Kürtlerin belli ölçülerde "ulusal ana gövde"ye katılmaları konusunda kaydedilen başarısızlık, 3) İslamiyet üzerinde süren baskılar ve buna paralel olarak sistemli bir biçimde dinin itibardan düşürülmesi, 4) "Görünmez kilise" öğretisi çerçevesinde gelişen veya bu öğretiyi dolaylı yollardan besleyen mevcut kültürel hayatın (resmi ve sivil/pop kültürün) "toplumun bilinç altı"na "Hristiyanlığı telkin" etmesi.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hakim kültür

Ali Bulaç 2005.03.09

Türkiye'de resmi ve sivil hakim kültür, hukuki ve sosyal değerler, taşıyıcı kurumlar Batı'dan iktibas ve ithal edilmiştir. Bunların teşekkülünde tarihsel olarak Hristiyanlık ve Kilise belirleyici rol oynamıştır. Batı'da laiklik, Kilise ile devletin arasını ayırmıştır, yerleşik Hristiyan değerleri ile kamusal ve toplumsal hayatın arasını ayırmış değildir.

Laikliğin Batı'ya kazandırdığı iki değerden biri, kurumsal dinin, Kilise ve nizami din adamları sınıfının, yani Ruhban'ın devlet üzerindeki söz ve vesayet haklarına son verip siyaseti mümkün kılması; diğeri, farklı dini yorumları meşrulaştırmak suretiyle din ve vicdan özgürlüğünü teminat altına almasıdır. İslam tarihinde daha ilk günden bu iki değer korunmuş ve teminat altına alınmıştır.

Bu çerçevede Batı'da laikliğin, toplumsal hayatın dini bütün değer ve telakkilerden arındırılması çabasıyla herhangi bir ilgisi yoktur. Bizde kurumsal din ve ruhban sınıfı olmadığı için, laiklik dini değerlerin bireyin ve toplumun hayatından tecridi, arındırılması, bir bakıma toplumun pozitivistleştirilmesi şeklinde anlaşılmış, böylelikle laiklik Batı'dan apayrı olarak dinin kendisine karşı bir akıma dönüşmüştür. Bu, yanlış bir laiklik tanımı ve uygulamasıdır. Buna "laisizm" veya "laikçilik" denir. Bireyin, toplumun, hatta devletin dini değerlere göre yaşaması laikliğe aykırı değildir, laikliğe aykırı olan bir din kurumunun veya sınıfın devleti ve siyaseti rehin almasıdır. Batılılaşma ve batılı değer ve kurumların iktibas ve ithal yoluyla kabulü, aynı zamanda Hristiyan değerlerin de kabulünü beraberinde getirdi. Başka bir ifadeyle İslami değerlerin yerini dolaylı olarak Hristiyan değerler aldı.

İslami değerlerin kendilerini savunması, yaşanır olması yönünde ortaya çıkan her talep, aydınlar ve kamu otoriteleri tarafından şiddetle reddedilmekte, sert tepkiyle karşılanmaktadır. Sözelimi başörtüsü örneğinde olduğu gibi dini bir vecibenin yerine getirilmek istenmesi, mesai saatlerinin iftara göre düzenlenmesi talebi en büyük iktidar ortağı bir partinin kapatılmasına sebep olabilmektedir.

Bir yandan "AB'ye giriyoruz, dinimiz elden gidiyor" diyeceksiniz, öte yandan dini hayat üzerindeki baskıya arka çıkacaksınız. Yaz aylarında çocuklarına Kur'an öğretmek isteyen aileler devletin denetimindeki kurslara çocuklarını 5 gün göndermesinler diye Danıştay, Anayasa Mahkemesi'ne başvuruyor. Dava dilekçesinde gerekçe çok ilginç: "Devletin eğitim ve öğretimdeki gözetim ve denetim görevi, laiklik ilkesine aykırı etkinlik ve öğretim yapılmasına izin verilmemesini de kapsamaktadır." (Zaman, 10 Şubat 2005). Yani, çocukların 3 gün yerine 5 gün Kur'an öğrenmesi laiklik ilkesine aykırı oluyor. Diyanet İşleri Başkanlığı, "şiddet içerdikleri için bilgisayar oyunlarının çocuklara zararlı olduğunu söyleyip aileleri uyardı" diye, yazarlar "Yuhh!" çekiyor, "Oldu olacak, AB ile müzakereleri de Diyanet yürütsün" diye dalga geçiyor. (Fatih Altaylı, Hürriyet, 16 Şubat 2005).

Açıkça telaffuz edilmez, ama aslında istenen İslamiyet'ten vazgeçilmesidir. Bunu zaman zaman dürüstçe dile getirenler vardır. Bunlardan biri de Serdar Turgut'tur: "Ortaya konulan tüm mantık silsilesi sonunda, mantık sistemimiz içinde yer alan muazzam çelişkiyi ortadan kaldırıp, daha az sorunlu bir topluma geçebilmemiz için yapılabilecek tek şey, atılacak tek adım kalmıştır: Dininizi değiştireceksiniz. Bu bir Kanun Hükmünde Kararname ile mi olur, yoksa MGK kararıyla mı bilmem ama yöntem önemli değil, asıl önemli olan sonuçtur." (Serdar Turgut, Dininizi değiştireceksiniz başka çare yok, Hürriyet, 22 Ağustos 2002).

NOT: 28 Şubat tarihli yazımda Radikal'de (5 Temmuz 2004) yer alan bir habere dayanarak Muğla Ortaca ilçesinde Ekşiliyurt İlköğretim Okulu Öğretmeni Hasan Ali Erdoğan hakkında, "öğrencilere ayet ve hadislerin içinde olduğu broşürler dağıttı diye soruşturma açıldığını, soruşturmanın Kamu-Sen elemanlarınca yapılan ihbar sonucu açıldığını" yazmıştım. Söz konusu olan "Kamu-Sen" değil, "Eğitim-Sen"dir. Düzeltir, özür dilerim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dinini unut, gitsin!

Şu mektubu beraber okuyalım: "Ben 17 yaşında bir gencim. Bu din konularından hiç anlamıyorum, ama Hristiyanlıkla ilgili çok şey duyuyorum. İşin aslı, ben dinimi değiştirmek istiyorum, ama çevrem ve ailem ne der, bilmiyorum. Bugün okulda tartışması oldu, öğretmenim dedi ki: 'Dünyadaki çoğu şeyleri Müslümanlar buldu, sonra Hristiyanlar geliştirdi.' Ne kadar doğru bilmiyorum.

Bir de Osmanlı devletinin İslam'la üç kıtaya sahip olduğu konusu. Ben şu anda ne yapmalıyım? Kafam gerçekten çok karışık. Teknoloji, insanlara insan gibi davranmak (insan hakları), her şeyin kurallı ve düzenli olması Hristiyan ülkelerde (Amerika, Fransa, Almanya). Ben bunların onda birini İslam ülkelerinde göremiyorum. İşte bunlar kafamı çok karıştırıyor."(E.G.)

Bu, milyonlarca benzeri tipik bir gencin, ailesinin ve atalarının inancından kuşkuya düşmesi, kafasının karışmış, kiblesini şaşırmış vaziyette ne yapacağını bilememesi halidir. Gerçek şu ki, Türkiye toplumu kendi dini hakkında bilgisiz. Zihninde ve ruhunda muazzam bir boşluk var. Bu boşluğu başkaları doldurmaya çalışıyor. Devletin konuya ilgisi "güvenlik"le sınırlı. Şu haber çok ilginç:

2003'te Diyanet İşleri Başkanlığı, "Türkiye'de misyonerlik faaliyetlerinin arttığı gerekçesiyle MGK'dan İslam dininin korunması için yasal düzenleme yapılması talebinde bulundu. MGK, talebi Başbakanlık'a, Başbakanlık da Adalet Bakanlığı'na iletti. Adalet Bakanlığı'nın verdiği cevap dikkat çekici: 'İmam sayısı yeterli, ek önlem almaya gerek yok'. Din İşleri Yüksek Kurulu üyelerinin imzasıyla MGK'ya gönderilen yazıda 'son yıllarda Hristiyan azınlık oluşturulması amacıyla misyonerlik faaliyetlerinin arttırıldığı dile getirilmiş. Söz konusu faaliyetler milli birliği bozuyor, gerekçesiyle İslam dininin korunması, kollanması ve misyonerlik faaliyetlerinin engellenmesi için yeni yasal düzenlemelerin yapılması' isteniyordu. Adalet Bakanlığı'nın Başbakanlık'a gönderdiği cevabi yazıda 'Türkiye'de bu kadar cami ve din görevlisi ile İslam dinini koruma ve kollama görevi yapılamıyor, Hristiyan azınlık oluşturulması endişesi yaşıyorsa yasal olarak yapacak bir şey yok' denilmektedir." (Radikal, 15 Haziran 2003)

Mesele bu kadar basit mi? Anayasa'nın 24. maddesi "Din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır." diyor. Yani din eğitimi ve öğretimi devletin kamu hizmeti olarak tanımlanmış; şahıs ve gruplara bırakılmamıştır. Ancak devlet, diğer kamu hizmetlerinde olduğu gibi kendisinden beklenen faydayı sağlayacak şekilde bu hizmeti de yerine getiremiyor. Devletin bakış açısından din araçsallaştırılmış bir değerden ibaret. Bu yüzden yanlış, yanlış, yücelttiği resmi ideolojiyle uyumlu ve emredici parametreler çerçevesinde bir din öğretiyor. Başka bir ifadeyle devletin öğrettiği din, maksadın hasıl olmasına yetmiyor. Sivil, etkili, zora dayanmayan bir din eğitim ve öğretimine de hiçbir şekilde izin vermiyor. Devletin din eğitimi vermesine karşı çıkanlar da "sivil din eğitimi" istemiyor. Bu çevrelere göre eski komünist ülkelerde olduğu gibi din hiçbir şekilde eğitim ve öğretim konusu olmamalı. Topluma dedikleri şu: "Dinini unut, gitsin!"

"Diyanet'in din eğitimi ve öğretiminde nerede durduğu" belli değil. DİB, "din"den çok, "diyanet"le ilgili bir kuruluştur. Resmî ismi "Din İşleri Başkanlığı" değil, "Diyanet İşleri Başkanlığı"dır, "din" ile "diyanet" arasında önemli fark var. Bunun yanı sıra hem kuruluş felsefesi hem mevcut beşeri ve ilmî donanımıyla da bu boşluğu dolduracak gibi görünmüyor.

Bu yetmiyormuş gibi, son açıklanan rakamlara göre, 13 bin din öğretmeni, 23 bin imam açığı var; yani 36 bin din görevlisi ve öğretmeni eksik bulunmaktadır. 2004 yılında KPSS'na giren 10 bin ilahiyat mezunundan sadece 700 kişi öğretmen olabildi; Diyanet İşleri Başkanlığı ise 2004'te 650 ilahiyat mezunu istihdam etti. 23 bin imam açığı varken 20 bin ilahiyat mezunu boşta geziyor. (Zaman, 16 Ocak 2005) TESEV'in son araştırmasına göre de, 23.642 camide Diyanet'in görevlisi yok. Böyle olunca yukarıda mektubunu okuduğumuz E.G'nin sayıları milyonları buluyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İki tokmak

Ali Bulaç 2005.03.14

Eski Kütahya evlerinin dış kapısında iki tokmak vardı. Sol kanatta küçük, sağ kanatta büyük tokmak. Küçüğü ince, büyüğü kalın ses çıkarmak içindir. Kapiya iki farklı ses çıkaran iki tokmak takılmasının sebebi, dışarıdan gelenin cinsiyetinin ev sahibi tarafından bilinmesi. Eğer kapiya küçük tokmakla vurulmuşsa gelenin kadın, büyük tokmakla vurulmuşsa erkek olduğu anlaşılır, kapıyı açmak üzere buna göre ya kadın veya erkek gidermiş.

Bugün birçok insana bu aşırılaştırılmış bir hassasiyet gibi gelebilir. Hatta emredici modern paradigma açısından bakanlar, bunun "tipik bir gericilik" olduğunu dahi söyleyebilir. Kadın ile erkeği kapı tokmaklarına varıncaya kadar ayırmak da neyin nesi! Resmi ve sivil hakim söylem şu: Kadın ve erkek eşit şartlarda toplumsal hayata katılmalı, iktisadi, sosyal aktivitelerde bulunmalı. İki cinsin birbirinden çekinmelerine gerek yok. Kadın her alanda kendini kanıtlayabilir. Farklılık gibi gözüken şeyler varlık yapısıyla ilgili değil, antropolojiktir. Antropoloji dediğin de değiştirilebilir.

Bu, tartışmalı bir bakış açısidir. Kütahya evlerindeki kapılar ve tokmaklar, ileri derecede incelmış insan ilişkilerinin, yüksek bir medeniyetin kapiya yansıyan ifadeleridir. Bunlara hayıflanarak özlem duyabilir, günümüzle dramatik mukayeseler yapabiliriz. Mukayeseler yapmak gerekir, bu bizim hakkımızdır. Ancak geçmişe tahassür (özlem) duymanın pek bir faydası yok. Geçmiş, yaşanmış hayatlardır ve bunların tekrarlanması ya da geri gelmesi imkansızdır. Bu açıdan tahassür boş bir muhafazakarlıktır. Yaşanmış hayatlar ile teşekkül etmiş gelenekler arasında yakın bağlar var. Gelenekler büyük ölçüde formlardan ibarettir. Objeler dünyası değiştikçe söz konusu formların değişmesi mukadderdir. Önemli olan formların oldukları gibi korunması değil, herhangi meşru bir geleneği var kılan değerlerin süreklilik arz etmesi ve bunların elbette değişen objeler dünyasının sunduğu maddi/sosyal şartlara göre kendilerine yeni formlar bulmasıdır. Yaşanmış hayatların kurucu değerlerine atıf yapmak değil de formları üzerine kapanmak bu yüzden boş bir muhafazakarlıktır. Apartmanların giriş kapılarına iki tokmak takamayız. Apartman bir medeniyet ürünü değildir, basit bir sosyal konuttur.

Kütahya evlerinin kapıları yüksek bir medeniyetin göstergeleriydi. Üzerlerindeki tokmaklar hayayı (utanma) ve hürmeti simgeliyordu. Haya, kişinin en yüksek düzeyde bir ben idrakine ve bedeniyle ilgili sahip olduğu bilince bir göndermedir. Bu açıdan hayanın imanla irtibatlandırılması boşuna değildir: "Haya imandandır!" Yani imanın zayıflaması oranında haya zayıflar. İman tümünden kalpten silindiği zaman ise ar damarı çatlar.

Medeniyetin önemli hususiyetlerinden biri insan ilişkilerinin incelenmesi, nezaket, nezahet ve zarafetin ileri derecede tutum ve davranışlara yansımasıdır. Dilin rikkatine paralel olarak yaşama ve oturma biçimlerinde de bir rikkat olur. Hiçbir söz kaba söylenmez, hiçbir hareket gelişigüzel sadır olmaz. Bugün "saygı" olarak ifade ettiğimiz "ihtiram", karşımızdaki insanın temel kişilik ve insan olma haklarına duyduğumuz derin kabul ve teslimiyetin ifadesidir. Başkalarının canı, malı, namusu bize haramdır; bu hakların ihlal edilmemesi hususu hürmetin temelidir. Eşimiz bize en yakın insandır, birbirimize elbise hükmündeyiz; öyle de olsa, o dahi harimimiz, hürmetimizdir. Harimimiz aynı zamanda mahremimizdir.

Sokaklara dökölüp bağırıp çağıran, kimi zaman göbek atıp halay çeken, kimi zaman polisle köşe kapmaca oynayan birçok kadın, bunları anlamamanın gereğine bile inanmaz. Dünyalar köklü bir şekilde farklılaşıyor. İşin garibi Batı'dan esen kuvvetli modern dalganın etkisinde toplumu dönüştürmeye azmetmiş aydınlanmacı militanlar, yani seküler misyonerler, ne farklı hayatları ne de geçmiş yaşantıları anlamak için gerekli performansa ve hoşgörüyü sahipler. Dünya feci bir biçimde kör bir totalitarizme doğru sürükleniyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Genel bir durum

Ali Bulaç 2005.03.16

Geçenlerde Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, özellikle Mardin, Cizre, İdil, Şırnak ve çevresinde çok sevilip sayılan 110 yaşındaki Şeyh Hasan Şığva vefat etti. Allah rahmet etsin, nur içinde yatsın, ailesi, yakınları ve müritlerinin başı sağ olsun.

Şeyh Efendi 2 Mart günü kalabalık bir cemaatin eşliğinde İdil Merkez Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra defnedildi. Her Müslüman'ın tabutu gibi Şeyh Efendi'nin tabutu da yeşil bir örtü ile sarılmıştı. O bölgenin geleneklerine göre eğer vefat etmiş kişi manevi bir şahsiyet ise mezara kadar omuzlarda taşınırken arbane eşliğinde tekbirler okunur. Bu, yüzyıllardan beri süren bir gelenektir. Ben de çocukluğumda mahallemizde (Meşkin) Rusya'da 7 sene esaret hayatı yaşayan büyük bir zatın vefatında böyle bir cenaze töreninin yapıldığını hatırlıyorum. Buraya kadar her şey normal.

Kendi içinde normal, ama medya açısından anormal! Bazı gazeteler, yine bir "irtica ve şeriat kalkışması" diye olayı sahifelerine taşıdılar. Merhum, yakınları, sevenleri rencide edildi, cenazeye katılanlar ihbar edildi. Cumhuriyet'te Mahmut Oral imzasıyla verilen haberde "Tabut yeşil örtüyle sarıldı, cemaat şeriatı temsil eden yeşil bayraklar taşıdı, zikir ayinleri sırasında kullanılan arbane adlı çalgılar eşliğinde ilahiler okundu; çevre il ve ilçelerden binlerce mürid katıldı, kara çarşafli kadınlar da törene katılıp ağladı, bir kısmı bayıldı, ambulanslar bayılanları hastaneye yetiştirmekte zorlandı. Bunun üzerine özel otomobiller de hasta taşımaya katıldı. İlçede adeta yas ilan edildi. Esnafın büyük bir bölümü kepenk kapattı." denilmektedir. (Cumhuriyet, 3 Mart 2005)

İkinci haber Batman'dan. Gazetemiz Zaman'da Suphi Kaya imzasıyla yayınlanan haber şöyle: "Batman Adliyesi'ne duruşmayı izlemek için gelen 75 yaşındaki Salih Boral, başındaki yerel sarık sebebiyle başsavcının talimatıyla 'Şapka Kanunu'na muhalefet'ten gözaltına alındı. İşlemler için yaklaşık 5 saat karakol, sağlık ocağı ve adliye arasında gidip gelen 75'lik dede çıkarıldığı mahkemece serbest bırakıldı." Zaman'ın haberinde "habere yorum katılmamış", olay nasıl vuku bulmuşsa öyle aktarılmış. Ama zaten haberin kendisi ilginç.

Bir başka haber Saadet Metin isimli ressam bir bayanın katılmak istediği sergilerle ilgili yaşadığı sorunlar. Modern resim yapan Saadet Metin, beğenilen bir sanatçı, ancak bir kusuru var; başörtülü. Bazı sergilere katılmak üzere müracaat ediyor, ama başörtülü olduğu için ona "resimleri yolla, ama sen gelme" deniyor. (Zaman, 8 Mart 2005) Bu üç haberi nasıl yorumlamalı? Her üç haberin ve aslında günlük hayatta habere konu olmayan yüzlerce olayın ortak noktası şu: Belli bir yaşama tarzı hem resmi toplum, hem medya, hem sivil toplum tarafından dayatılıyor. Bu bir fenomen. Söz konusu fenomene medya açısından bakmak yanlış. Her gün kendisinden şikayetçi olduğumuz medya büyük ve küçük sistemin bir parçası. Medyanın kendine özgü bir gücü, kendinden neş'et eden bir değeri yok. Medya yaşadığımız karanlık çağın bir aynası, etkili bir enstrümanı

sadece. Bu fenomenin sadece Türkiye'ye özgü olduğunu da düşünmek yanıltıcı. Bu üç haberdeki fenomenle, önce Fransa, sonra Almanya'nın bazı eyaletlerinde ve şimdi Avusturya'da başörtüsüne getirilmek istenen yasak arasında mahiyet farkı yok, form farkı var sadece.

Dünya açık bir biçimde küresel bir totalitarizme doğru gidiyor. Batı modernizmi tarafından tanımlanmış standartların dışına çıkanlar, her yerde önce ulusal/resmî toplumun sopasını yeme tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyorlar, sonra küresel kültürün, hegemonik totaliter çerçevenin dışına itiliyorlar. Sistemin dışına itilmek demek, sonuç itibarıyla savaşı, işgali, aşağılanmayı ve dayığı hak etmek demektir. Sadece bedenlerin ve politik iktidarların değil, ruhların da itaati isteniyor.

Büyük sistem (küresel hegemonya) ile küçük sistem (ulusal ve sivil totalitarizm) karşılıklı işbirliği içindedirler. Zihinleri kilitlenmiş "değişim ideoloğu" liberal, sağcı-solcu aydınlar da seküler misyonerler olarak bu öldürücü totalitarizmin gönüllü figüranları hükmünde iş görüyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bizi Ata Demirer'lere karşı kim koruyacak?

Ali Bulaç 2005.03.19

1 Nisan 2005'te yürürlüğe girecek olan TCK belli medya grupları tarafından tepki alıyor. Tepkilere bakılırsa, "basın özgürlüğü alanında ciddi anlamda geri adım atılıyor". Dahası "eğer gerekli değişiklikler olmasa, kısa zamanda Türkiye gazeteci hapishanesi olacak." deniyor.

Yasada sakınca veya sorun teşkil edecek noktalar var. Mesela "devlete karşı savaşa tahrik" başlıklı 304. madde bunlardan biri. "Hasmane hareketler için tahrik"i suç sayıyor. Bu elbette soyut bir kavram, çeşitli şekillerde yorumlanabilir. Siyasi faaliyetleri ve ifade özgürlüğünü kısıtlayan düzenlemelere karşı müteyakkız olmalıyız. Öyle olmakla beraber artık belli bir çerçeve içine alınması gerekli konulara da düzenlemeler getiriliyor ki, bunlar zaruri düzenlemelerdir. Bunlardan birkaçına bakalım:

"Basın ve yayın yoluyla başkalarını intihara teşvik etmek; cinsel saldırı, cinayet ve intihar olaylarına özendirici nitelikte yayın yapmak; kişilerin özel hayatına ilişkin görüntü veya sesleri ifşa etmek; özel hayatın gizliliğini ihlal etmek, dinleme ve kayıt altına almak; müstehcen görüntü, yazı ve sözleri basın ve yayın yoluyla yayımlamak veya buna aracılık etmek; kişilere suç isnat etmek" gibi suçlara hapis ve para cezaları getiriliyor.

Bunların suç kapsamına alınmasına niye karşı çıkılıyor? Bunlar sahiden suç değil mi? Söz konusu suçların somut, açık (sarih) ve şu veya bu yoruma müsait olmayacak şekilde tanımlanmaları, cezaların suçla orantılı olarak tayin edilmesi gerektiği hususuna ben de katılıyorum. Tamam, bunlar doğru. Ancak yukarıda birkaçını seçtiğim suçlar artık görmezlikten gelinecek gibi mi?

Basın özgürlüğü temel bir ihtiyaç, bunda kuşku yok. Ama her özgürlük gibi basın özgürlüğü de kullanılış biçimine göre suiistimale açıktır. Bazen özgürlüklerini kullananlar, başkalarının hayatını söndürüyor. Cinayet, hırsızlık, zina, homoseksüellik vb. her türden hukuk ve ahlak dışı cürüm sonuç itibarıyla özgürlüğün kullanımıdır. Bu açıdan bakıldığında özgürlük kendi başına yüceltilecek bir değer değildir. Tıpkı "değişim"i kendi başına yüceltilecek bir değer olmadığı gibi. İnsan teki bireyler ve toplumlar bazen iyi yönde değişir, bazen de tereddide uğrar.

Soyut, belirsiz, içi boş bir "değişim" ideolojisinden hareketle bütün ölçüler altüst ediliyor. Tam bir çürüme hali yaşıyoruz. Bu işin başını çeken de medya. Yeni yasaya karşı çıkanların gazete ve televizyonlarına bakın, en sıradan bir konuda bile kadınlar yatak kıyafetleriyle teşhir ediliyor. Toplumun değerler sistemine karşı amansız bir savaş açılmış. Bunun tesadüfi olduğunu düşünmek için gerçekten safdil olmak lazım.

Geçenlerde Kanal D'de canlı yayında ibret verici bir hadise yaşandı. Kendi başına yüz kızartıcı bir olaydı bu. Beyaz Show programına katılan Ata Demirel adlı bir showmen milyonlarca insanın ahlak ve namus anlayışına açık ve çirkin bir saldırıda bulundu. Ben programı izlemedim, Hürriyet gazetesinde okudum: "Bursa'dan canlı telefon bağlantısıyla katılan bir genç kız, showmene 'Kız arkadaşın var mı?' diye soruyor ve tam 'Eğer yoksa...' diye devam edecekken Ata Demirel, hemen atlayıp 'Verecen mi?' diyor. (Hürriyet, 13 Mart 2005).

Bunu nasıl yorumlamalı? Çoluk çocuğumuzu Ata Demirel'lere karşı nasıl ve neyle koruyacağız? Bu hayasız saldırılara karşı meşru müdafaa hakkımızı nasıl kullanacağız? Sadece norm vaz'etmek durumunda olan ahlak kaale alınmıyorsa, hukuktan başka koruyucu var mı? "Ahlak"ın yerini "etik"e bıraktığı bir ülkede Ata Demirel'e kim ceza verecek? Mesela "Avrupa Yakası"ndaki işine son verilecek mi? Seyirciler bu diziyi seyretmeyi bırakmalı. Tamam, ama yapımcı, yönetmen, diziyi yayınlayan kanal bir müeyyide uygulayacak mı? Kimsenin umurunda olmayacaksa, bu showmenler milyonlarca kişi önünde yüz kızartıcı esprilerine devam edecekse hukuktan başka hangi kapiya gidelim? Ölçülerin aşıldığı, "hudutlar"ın çiğnendiği bir toplum hayatı mümkün değildir. Çürüme giderek o toplumun bekasını da tehdit etmeye başlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Semra Hanım ne diyor?

Ali Bulaç 2005.03.21

Kişisel gelişme uzmanı Dr. Zülfikar Özkan, "Semra hanım gibi kaynanaları etkisiz hale getirmenin ve bu tiplerden korunmanın NLP teknikleriyle mümkün olduğunu" söylüyor (Yeni Şafak, 28 Aralık 2004). RTÜK'e göre ise "durum vahim, bir şekilde bu gidişe dur demenin zamanı geçti."

Son aylarda bir "Semra Hanım fenomeni"yle karşı karşıya olduğumuz muhakkak. Televizyonların yakaladığı bu formatın orijinali Semra Hanım'dır, diğer kanallarınki fotokopi hükmünde nüshalar. Şu halde eğer bu fenomeni anlamak icap ediyorsa Semra Hanım'a ve ne dediğine bakmak lazım. Söz konusu fenomene medya açısından bakmak mümkün. Ancak ben bunu şimdilik ihmal ediyor, Semra Hanım'ın söylediklerinin analiz edilmesinin bize daha iyi ışık tutacağını düşünüyorum. Önce Semra Hanım'ın bunca çağrış-bağrış içinde temelde öne sürdüğü teze bakalım. Semra Hanım özetle şunları dedi ve birdenbire gündemin ilk sırasına oturdu:

"Ben Türk kadınının sesiyim. Rıza göstermeyeceğim bir kız oğlumun eşi olamaz. Benim seçmediğim bir geline ben nasıl kayınvalide olacağım? Bir evi birlikte paylaşacağız. Oğlum (Ata) ve gelin adayı Sinem birbirlerini beğenmiş olabilir. Ama kayınvalide olarak benim görevlerim var. Ben Sinem'i ailemize uygun bir gelin olarak bulmadım, bu yüzden evliliği onaylamadım. Ben bir anneyim, gelinimi seçme hakkım var. Oğlum beğenecek, ben inceleyeceğim ve kararımı vereceğim. Oğlum askere gittiğinde gelin yanımda kalacak, dışarı çıkmak istediğinde benden izin isteyecek!"

Semra Hanım, geleneğin zemininde yüzyıllarca sürmüş bulunan geniş aile kültürünün içinden modern aile, kadın-erkek ilişkisini altüst eden şeyler söylüyor. Modern çekirdek aile, geleneksel-geniş aileyi çözme

uğraşısının bir sonucu. Semra Hanımın başlangıçta programlarında gözlenen -ve elbette reytingine tavan yaptıran- şiddetli fırtına, program sunucusunun veya bu programı planlayanların geliştirdikleri ajitatif taktikler olabilir, ancak rol oynayan başka bir faktör de vardı. O da "modern kadın" ve "modern aile modeli"nden başka aile modelini geçerli saymayan Batılılaşmış kesimlerin tepkisiydi. Bir yandan Erzincan'dan katılan bir kadın "Semra Hanım, sen Anadolu kadınının sesi olacaksın" diye avazı çıktığı kadar bağıyor, diğer yandan "Amerikalı kadın" unvanı ile bilinen bir katılımcı "Semra Hanım çağdaş Türk kadınının sesi olamaz" diye yerinden fırlıyordu. Semra Hanım -bilinçli veya bilinçsiz, planlı veya plansız- "modern kadın-erkek ilişkisi"ni hiçbir komplekse düşmeden sorguluyor, küçümsüyor, tepkisini geleneksel simge ve imgelerle ortaya koyuyor. Oğlunun başkasıyla flört etmiş bir kıza gezdiğini öğrenince "Allah belanı versin, boynuzları tak da öyle gez" diyebiliyor. Bugün kaç yürekli insan, flört eden erkeklere ve kızlara bu lafları dobra dobra söyleyebilir, bu yönde bir medeni cesaret gösterebilir! Bırakın flört edenlere yan gözle bakmak, lezbiyenlere ve homoseksüellere argo sıfatlarla hitap etmek bile sahiden yürek ister, ciğer ister. Avrupa'da bu bir suç, AB sürecinde pek yakında Türkiye'de suç olacak.

"Semra Hanım, oğlu üzerinde baskı kuruyor. Evleneceği kızla yaşayacak olan oğludur. Bu hayat onlarındır" diyenlere oğlu Ata şunları söylüyor: "Annem üzerimde baskı kurmuyor. Sadece bu konuda, yani evlilik konusunda üzerimde etkili olmasını ben istedim. Çünkü benim evlilik deneyimim yok, annemin var. Onun fikirlerinden yararlanmak istedim. Diğer konularda annem bana sormadan bir toplu iğne bile alamaz" (15 Şubat 2005 tarihli program).

Semra Hanım, herhangi bir Anadolu kadını gibi "örgü örerek, aşevinden yemek taşıyarak, saçlarını süpürge ederek çocuğunu büyüttüğünü" söylüyor. Üstelik büyüttüğü çocuk erkek. Bu çocuk evlenir evlenmez annesini terk edip gidemez, çekirdek aile kurup anne-babasına sırt çeviremez. Annesine bakacak, onu yanında tutacak. Sizce Semra Hanım bazılarını yeterince sinirlendiriyor mu?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sarkaç

Ali Bulaç 2005.03.23

Frijof Capra, "Eski Çin filozoflarının, gerçekliğin bütün tezahürlerinin 'yin ve yang' dedikleri iki zıt güç arasındaki dinamik karşılıklı etkileşim aracılığıyla meydana geldiğine inandıklarını" söyler. (Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası, çev. Mustafa Armağan, İnsan Y. İst., 1989, s. 22 vd.) Capra'ya göre her üç bin senede bir vuku bulan köklü bir değişimin arifesinde bulunuyoruz.

Bir zamanı geride bırakıp yeni bir zamana adım atıyoruz. Bunun üç alandaki belirtisi, "ataerkil bir kültürün yerini anaerkil bir kültürün almaya başlaması", "kömür, petrol ve doğalgaz gibi fosil yatakların tükenmesi -ki bunlar modern sanayi çağı için başlıca enerji kaynaklarıydı, bu kaynakların tükenmesi halinde bu çağ sona erecektir ve 2300 yıllarında bu kaynaklar tükenmiş olacaktır-", "paradigma değişimi denilen özel bir gerçeklik tasarımı yapısına sahip düşünce, algılama ve değerlerin derin bir değişime uğraması".

Capra'nın dediği bir öngörü. Gaybı Allah'tan başka kimse bilemez. Ancak geçmişe bakıp gelecekte tekrarlanabilen süreçlerin vuku bulabileceği söylenebilir. Eğer geçmiş tekrar edilecekse, bu, ya aksi veya benzer istikamette bir tekrar olacak ki, gelecekte de vuku bulacak olan ifrat veya tefritten başkası değildir. Yani yin ve

yang sarkacın sağdan sola veya soldan sağa kayması ise, sağ veya sol olsun, her iki durumda sarkaç tam orta, denge noktada durmadığından bir aşırılık söz konusudur. Capra'nın teorisinden devam edecek olursak, geride bıraktığımız üç bin senede ataerkil bir kültürün aşırılıklarını yaşadysak -ki bu ifrattı-, adım atmakta olduğumuz yeni üç bin yıllık anaerkil kültürü de aksi yönde bir aşırılık, yani tefrit olacaktır. Doğru olan tam denge, yani Kur'an'ın işaret ettiği mizan, vasat durumdur.

Bir açıdan ataerkil-anaerkil ayrımı yenidir ve Batı'ya özgüdür. Bu iki kavramın karşıtlığı üzerinden şu veya bu açıklama yapılabilir, ama açıklamanın ne kadar gerçeklik ifade ettiği ayrı bir konudur. Birçok olayı bu karşıtlık üzerinden açıklamaya çalışmak bir tür meta söylemin rahatlatıcı imkanına, yani her kapıyı açan ucuz anahtarına sahip olmak gibi bir şeydir. Nihayetinde "ataerkillik-anaerkillik ayrımı, ilk defa 1861'de Bacheffen'in ünlü 'Analitik Hukuku' adlı antropolojik incelemesinde ortaya atılmıştır." (Age, s. 24.)

Bu ayrım hiçbir şekilde herhangi bir hakikat değeri ifade etmiyor. Varlık dünyasında çatışmaya temel teşkil edecek böyle bir ayrım yok, bu tamamıyla bir zihin kurgusudur. Cinsler arasındaki ayrım birbirini tamamlayan farklılığa vurgudur. Kadının erkeğe, erkeğin kadına "elbise" olması gibi. Arapçada kelimelerin güneşe nispetle (şemsi) dişil (müennes) ve aya nispetle (kameri) eril olması, dilin ikili yapısının tamamlayıcı doğasının gereğidir. Tıpkı bütün canlıların çift (eril ve dişil) yaratılması ve hayatın bu yaratış düzeni içinde devam etmesi gibi.

İlk defa modern kültür bunu temel bir çatışmaya dönüştürdü. Kadın ve erkek hasım taraflarda yeniden tanımlandı. Ve bu çatışmacı tanımlama bütün dünyaya sari bir hastalık gibi yayıldı, şimdi bütün dünya kadın ve erkek farklılaşmasının çatışmaya dönüşen arenası içinde bulunuyor.

Bundan ayrı, kadın sorunları ve kadın haklarının ikili boyutu var: İlki, söz konusu kültürel çatışmanın derinleştirilerek sürdürülmesini mümkün kılıyor ve hızlandırıyor; ikincisi, Batı bugünkü avantajlı, gizli-sömürgeci konumunu kadın sorunları üzerinden devam ettirme imkanlarını elinde tutuyor. Kadın ve sivil toplum eşitsiz bir dünyanın iki ana enstrümanı oldu. Sivil toplum, Ukrayna'da, Gürcistan'da ve Lübnan'da ona verilen rolü oynarsa kabule şayandır.

Bu resmi söylem ve emredici ideolojidir. Hükümetler, söz konusu ayrımı bir gerçeklik olarak almak zorundadırlar. Sivil kültür ve hayat da bunun dışında kalamaz. Aksi halde, "modern hidayet"in dışında kalanlar cezalandırılır. Semra Hanım, farkında olsun olmasın, resmi ve sivil geçerli söylemin dışında bir dil ve geleneğin savunucusu olarak aykırı bir şey söyledi ve çok ilgi topladı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir açıklama

Ali Bulaç 2005.03.26

"Din adamlarına insan hakları dersi verildiği"ne dair 2 Mart tarihli bir yazı yazmıştım. Her ne kadar 8 Kasım 2004 tarihli yazımda bir "insan hakları kuruluşu"nun sadece ismini zikretmiş idiysem de, son yazıda kimsenin ismini zikretmedim. Anlaşılan yazı rahatsızlık doğurdu.

Şu kadarını söylemek gerekir ki, Türkiye ile eşzamanlı olarak Mısır, Suudi Arabistan ve Pakistan'da da "din adamları"na çeşitli vakıflar aracılığıyla "insan hakları dersleri" verilmekte, bunu reddedenler işlerini kaybetmekle tehdit edilmektedirler. Orada projeyi ABD'nin desteklediği vakıflar (mesela Mısır'da İbn Haldun

Vakfı) finanse etmektedirler. Bu bir "tesadüf" mü, bir "proje" mi, bilmiyorum. Diyanet-Sen Genel Eğitim Sekreteri Sayın Mustafa Altınkaya, bir açıklama gönderdi ve mutlaka yayınlamamı istedi. İsteği üzerine açıklamayı olduğu gibi yayınlıyorum:

"Muhterem Ali Bulaç. Herkes için en az su ve hava kadar ihtiyaç olan hürriyet ve hak bilinci, egemenlere adaleti sağlamak, yönetilenlere ise haklarını çiğnetmemek için gereklidir. Osmanlı bakiyesi toplumumuzda, enkaz altında kalan ve en çok bedel ödeyen, imamlara yönelik insan hakları seminerleri önemlidir.

Diyanet'in uygulamaları neticesinde imamlar sosyal fobiklik, kendine güvensizlik gibi psikolojik illetlerle yüz yüzedir. Bu kitlenin ezilmişliğine çareler üretmeliydik. Özgür din görevlisi, özerk diyanet üzerinde durduk. Sivil inşa projelerimiz oldu. Bunlardan biri de yürüttüğümüz insan hakları seminerleri idi. Projeye 40 bin Euro'luk destek oldu; geri kalan masrafları Mazlumder karşıladı. 12 ilde salonlar kiralandı, yemekli toplantılar yapıldı.

Proje tamamen Müslüman insan hakları aktivistleri tarafından hazırlandı. Sanıldığı gibi bu proje, AB'nin Türkiye'ye yönelik bir faaliyeti hiç değildir. Küresel kavramları, üretildiği gibi almak da, onları tamamen reddetmek de yanlıştır. Bu kavramların hangi toplumsal koşullarda üretildiğini sorguladık. Örneğin her üçü de Türkçeye "özgürlük" olarak çevrilen freedom, liberty ve emansipation kelimelerinden hangisinin ne ölçüde kabul edilebilir olduğunu tespit ederek bu kavramın anlamsal içeriğini adeta İslami paradigma ile yeniden üretme çabası içinde olduk. Özgürlükçü bir din söylemini sunmaya gayret ettik.

AB'yi çifte standartçı (L.Şahin davası) uygulamalarından ötürü mahkum ettik. Misyonerlik faaliyetleri ve azınlık cemaatlerin lehine din özgürlüğünü dillendirirken AİHM'nin, İslam ve Müslümanlarla ilgili davalarda bu söyleminin aksi yönde tavır ortaya koyduğunu söyledik. AİHS'deki 9. md.ye rağmen mahkeme, İngiltere'de bir öğretmenin cuma namazına gitme talebine ilişkin başvurusunu reddetmiş, Karaduman davasında diploma için başı açık fotoğraf mecburiyeti konusunda, 9. maddenin ihlal edilmediğine karar vermiş, Yanaşık davasında da çifte standartçı bir yaklaşımı ortaya koymuştur.

Seminerlerde dinî ortodoksinin ve dini resmileştirme çabalarının tarihin her döneminde var olduğunu, dinin üzerinde hiçbir otoritenin belirleyici olmaması gerektiği, Diyanet'in resmi düşüncenin tanımladığı din anlayışını kanıksatma/kontrol aygıtına dönüştürülmemesi gerektiği aşıkardır. Sayın Bardakoğlu, 'Diyanet, Sünni bir kuruluş değildir' dese bile bunun bir temenniden öteye geçmediği, bu kuruma egemen olan zihniyetin ırk, mezhep ve cinsiyet ayrımcılığına dayalı tutumunu bugüne kadar sürdürdüğü ifade edilmektedir.

Özet olarak proje Avrupa'nın projesi değildir. Tebliğciler din görevlileridir. Projeyi Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'na bağlı bir kurum olan AB Genel Sekreterliği desteklemiştir. Daha fazla yerel kaynaklar olsaydı projeyi bu kaynaklarla yapardık. Vesselam..."

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Said Nursi'yi yeniden okumak

Ali Bulaç 2005.03.28

Geçen hafta sonu II. Ulusal Risale-i Nur Kongresi yapıldı. İlk gün, yani cumartesi günü benim de birine katıldığım yuvarlak masa toplantıları oldu. Pazar günü çeşitli komisyonların üzerinde ittifak ettikleri konular kamuoyuna açıklandı.

İki senedir yapılan -inşallah her sene yapılır- bu toplantılar birçok açıdan faydalı. Türkiye dahil Said Nursi'yi İslam dünyası yeterince tanımıyor. Türk düşünce hayatında hâlâ hak ettiği yerde olmaması, düşünce hayatı açısından büyük bir şanssızlık. Bana göre geçen yüzyılın en büyük İslam mütefekkirlerinden biriydi. İmparatorluk yıkılır, ümmet dağılırken, o, başlayan inkıraz sürecinin askeri ve maddi takviye veya çarelerle önlenemeyeceğini görmüş, işe imanı dönüştürücü bir güç olarak tanımlamakla başlamıştı.

Rahmetli Bediüzzaman Said Nursi, hem düşünceleri hem hayatıyla tabir caizse "sıra dışı" bir insan. En çok hayranlık duyduğum tarafı, sahip olduğu özgüven duygusu. Benzer bir özgüven duygusunu hâlâ hayatta olan S. Hüseyin Nasr'da da müşahade etmek mümkün. Said Nursi, geleneğe eleştirel bakar; ama ona sınıksız bağlıdır da. İmanından şüphe etmediği gibi, kendi ilim, düşünce ve irfan mirasından da şüphe etmez. İslami ilimlerin zengin stoklarından yararlanmakla beraber hem kavramsal çerçevesi hem geliştirdiği dil kendine özgü hususiyetler taşır.

Tek kelime ile ifade etmek gerekirse, Said Nursi'nin dili dinin, yani İslam'ın dilidir. Bu dilin kendisine sunduğu bereketli imkanları kullanarak varlığa bakar, her kademede kendinden emin olarak konuşur. Kendisinden önce hiçbir bilgin veya kelimacının yapmadığı şeyleri de yapmaktan çekinmez, mesela Kur'an'dan yeni kelimeler seçer, onları istilahlaştırır, her birini yeni bir anahtar terim olarak kullanır. Aydınlanmanın bütün dünyada hükümferma olduğu bir zaman aralığında o, "insan merkezli bir dünya görüşü"ne iltifat etmeyip, "Allah merkezli bir alem tasavvuru"nun genel çerçevesini inşa etmiştir. Hasan Hanefiler hâlâ bunun ne anlama geldiğini fark etmiş değiller.

Said Nursi, İslamologlar, oryantalistler ve elbette modern ilahiyatçılar gibi "din hakkındaki bilgi"den konuşmaz, dinin öne çıkardığı, işaret ettiği bilgiden konuşur. Bugünkü "Müslüman aydın" ve ağırlıklı olarak ilahiyatçının üst dili seküler bir dildir. İslami ilimlere ve günün İslami meselelerine bu dilin içinden bakmaya çalışırlar. "Seküler üst dil", zaman içinde dinin kavramsal çerçevesini ve dini hayatı sekülerleştirir. Bir Müslüman alimin, karşılaştığı sorunları çözmek üzere azami gayret göstererek elde ettiği sonuç, cehd ederek içtihatla bulunması, Kur'an'ın hakikatlerini anlamaya çalışması ile bir akademisyenin çalışma tarzı arasında derin bir fark var. Akademisyen veya bilim adamı, İslam uleması değildir; alimin misyonuna özenmez. O, bir bilgi teknisyenidir.

Said Nursi çok yönlü bir zihne sahiptir, ilgisi geniş bir alana yayılmıştır. Hem geleneksel dünyayı bilir hem modern dünyayı yakın mesafeden takip eder. Formel bir eğitim almadığı muhakkak; geleneksel medrese eğitimini dahi doğru dürüst almış değildir. Doğubeyazıt'taki medresede en uzun üç ay düzenli eğitim aldığı söylenir. Buna rağmen neredeyse bütün İslami ilimlere vakıftır. Bu, hiç kuşkusuz onun dezavantajı değil, avantajıdır.

İslam düşünce ve ilim tarihinin en büyük yıldızlarının hiçbirisi medresede okumuş değildir. Hatta ilk defa İmam Gazali ve Selçuklu veziri Nizamülmülk'ün ortak çabasıyla Nizamiye Medresesi'nin kuruluşundan, başka bir ifadeyle eğitimin kurumsallaşmasından sonra İslam'da ilim ve tefekkür hayatında "gerileme" başlamıştır. Tıpkı bugünkü modern okul/üniversite sisteminin entelektüel hayatı, felsefe ve sanatı kuruttuğu, dünyada artık büyük entelektüellerin yetişmemeye başlaması gibi. Risaleleri bir daha ve yeniden okumak gerekir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dâhînin cehaleti

Ünlü Rus filolog İman Valeriya Porohova, "Rusya'da 20 bin aydının Müslümanlığı kabul ettiğini" söylüyor. Kendisi de Müslümanlığı seçen ve Kur'an-ı Kerim'in Rusça mealini yapan Porohova'ya göre: "İslamiyet ile Hristiyanlık arasındaki en önemli fark Allah kavramında.

İslamiyet'te aklımızla Allah'ı kavrayamayız. Allah'ın isimleri aracılığıyla Allah'ın özelliklerini kavrarız. 99 ismi Allah'ın sıfatlarıdır aslında. Din dediğimiz şey, Allah'ın varlığını kavrama faaliyetidir. İnsan akli Allah'ı kavramaktan acizdir. Hristiyanlıkta ise insan olan Hz. İsa, Tanrı'dır. Tanrı baba, Tanrı'nın oğlu ve kutsal ruh; ben bu şekilde bir Tanrı kavramına karşıyım." (Yeni Şafak, 3 Mayıs 2005)

Einstein, "Benim bilmek istediğim Allah'ın ne düşündüğüdür." demişti. Geçenlerde Ali Ant isminde genç bir araştırmacının da benzer bir söz söylediği gazetemizde yer aldı: "Allah'ın ne düşündüğünü çok merak ediyorum." (Zaman, 3 Mayıs 2005) Sonraları (5 Mayıs) bu sözün Einstein'a atfen söylendiği, fakat sehven Ali Ant'a aitmiş gibi çıktığı belirtildi ve düzeltildi. Kimse akli başında bir Müslüman'ın böyle bir söz söyleyebileceğini düşünmemiştir. Yine de düzeltilmesi iyi oldu. Ancak, Einstein'ın böyle bir söz söylediği bir gerçek. Einstein'ın Tanrı kavramı, belli bir insan kavramından kopuk değildir. İnsan, akli melekesi sayesinde düşünür, olaylar arasında bağıntılar kurar, terkipler yapar; tündengelim veya tümevarım yöntemlerini kullanır, eşya ve olaylar hakkında bilgilere sahip olur. İnsan; zeka sahibi, düşünen, konuşan, akleden ve düşüncelerini biriktirip zenginleştiren bir varlıktır. Kendine özgü tasarımları, planları vardır. Her tasarımı, zihni ve ruhi etkinliği, düşünme yeteneği kendisine Allah tarafından bahşedilmiştir, hatta ilahi isimlerin veya isim-sıfatların tesiriyle bu özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Ancak, insan hiçbir yeteneğinin ve onu diğer varlıklardan ayıran üstün kılan özelliklerinin mutlak muhtevasına veya formuna sahip değildir. Eğer şeylerin mutlak, hakiki ve nihai üst muhtevaları (kemal) varsa, bütün bunlar Allah'a aittir. İnsana, sadece sınırlı, sonlu ve izafi belli sayıda, miktarda ve kapasitede yetenek ve özellikler tanınmıştır.

Şu halde insan hiçbir sıfatı ve yanıyla Allah'a benzemez, O'nunla mukayese edilemez, O'na eş veya denk tutulamaz. Akıl, düşünce (tefekür), teemmül, zeka, bilgi biriktirme sadece insana mahsus özelliklerdir. Allah'a izafe edilemezler. Allah, alimdir (her şeyi bilir), habirdir (haberdardır), basirdir (görür), semî'dir (işitir) ve latiftir, her şeye nüfuz eder. İslam ilim ve irfan mirasının iki büyük ismi Muhyiddin-i İbn Arabî ve İbn Teymiyye ortaklaşa "Yaratıcı Yaratıcı (Halık Halık'tır), yaratılmış yaratılmıştır (mahluk mahluktur); aralarında mahiyet birliği yoktur." demektedirler ki, İslam kelamına göre, Allah'ın sayılan sıfatlarından biri "Muhalefetü'n-lî'l-havadis"tir. Yaratılmışlara ait sıfatlar Allah'a izafe edilemezler.

Buradan Rus filolog İman Valeriya Porohova'nın işaret ettiği iki din arasındaki "Tanrı kavramı"yla ilgili temel farka gelirse, İslam'da neden iman ilk elde tenzihe dayandığını daha iyi anlayabiliriz. "Tanrı'nın oğlu İsa", "Tanrı'nın hulul ettiği insan/İsa" veya "Tanrı/İsa", her üç kavramda Tanrı ve insan, bir arada, iç içe ve biri diğeriyle ontolojik münasebet halindedirler. Mahiyet birliği düşüncenin bir hamle ile hümanizmaya dönüşmesini mümkün kılar, bir hamleyle de Tanrı'yı insan derekesine indirir. Tenzih olmadığı için, ibre Tanrı tarafında iken kaskatı dogmatizme; insan tarafında iken "Tanrı'yı öldüren veya özel alana iten" Aydınlanmacı modernizme yol açar.

Bu çerçevede tasarlanmış Tanrı-insan ilişkisi, "Tanrı'nın zeka ve yüksek akıl ürünü olduğu varsayılan düşüncesi"nin okunmasını da mümkün kılar. Einstein'ın, bu türden bir okuma çabası vardı. Böyle olunca insan zekası ve akli Tanrı'ninkine paralel hale gelebilir. Bu, Müslüman fakihlerin, hükümlerdeki illetlerden hareketle ilahi Maksadı (Makasidu's-Şeria) anlama çabalarından farklı bir şeydir. Kaynağında, sadece Allah hakkında değil, varlık ve insana ilişkin "derin bir cehalet" yatmaktadır. Einstein, üstün zekalı, dâhî bir fizikçiydi; ama en temel bir konuda cahildi.

Dışa açılma rahatlığı

Ali Bulaç 2005.06.20

Cumartesi günü yazımda Türk okullarının dünya ölçeğinde yaygınlaşmasının Müslümanların yaşadığı iç sosyo-politik tecrübeye yakın ilişkili olduğunu söylemiştim.

Bunun ne anlama geldiğini açıklamak lazım:

Türkiye'de İslamiyet ana değerdir, kurucu bilgi, kök fikirdir. Eğer az veya çok bir enerji toplanacaksa, bu enerjiyi toplayan İslamiyet'tir ve bu enerji yine ancak İslamiyet'in açtığı mecrada akar. Tarihte daima İslamiyet'in büyük nehrine ulaşmak üzere farklı ırmaklar oluşur. Her zaman Müslümanlar enerji biriktirir. Modernizasyon politikaları, yakın tarihte yaşanan gerilimler zaman zaman toplumun bir tür "kabz" haline düşmesine yol açmıştır. 1950, 1970 ve 1990 sonrasında vuku bulan büyük göç dalgaları söz konusu beşeri enerjinin, maddi, ekonomik, siyasi ve sosyal değişimlerin ana sebebi olduğunu gösterdi.

Türk iktidar eliti, kendi ülkesinin zengin kitabını okuyacak alfabeyi bilmemektedir. Merkezdeki çekirdek ile çevre arasındaki gerilim, ülkenin sadece zamanını değil, kaynaklarını ve tabii gücünü de heder etmektedir. Çok partili hayata geçildikten sonra yaşanan üç askerî darbe ve en son 28 Şubat süreci, söz konusu gerilimin daha bir süre devam edeceğinin işareti sayılır. Başörtüsü sorunu, ideolojik saplantının her şeyi nasıl bilinçsizce kronikleştirebileceğini gösteriyor.

Böyle bir durumda ya hayatın dışına çıkmayı göze alıp çileci ve seküler olmayan Hristiyanlar gibi dağ başlarına, orman içlerine çekilmek, ya da gerilimi çatışmaya dönüştürmek gerekirdi. İlk yol seçilseydi şimdi bizlerin kırsal kesimlerde yüzlerce manastırı olurdu, ama şimdi artan sayıda (yurtiçinde ve yurtdışında) okulumuz var. Hristiyanlık 476'da yıkılan Roma'nın yerini almıştı, sonraki yüzyıllarda büyük bir iktidar kurdu, 18 ve 19. yüzyıllarda cismani iktidarlara büyük gerilimler yaşadı. Bu gerilimi üç şekilde aşma yolunu denedi: 1) İçe kapanma; 2) Başka ülkelere göç (Amerikan kıtasının kuzeyine ve güneyine olan göçler gibi); 3) Misyonerlikle mesajı yerküresi ölçeğine yayma. Bu Hristiyanlığın tecrübesiydi. Müslümanların farklı bir tecrübesi vardı.

Mısırlı bazı Müslüman gruplarının yaşadığı tecrübe de öğreticiydi. İyi sonuç vermeyen bu trajik tecrübe şuydu: Şehre küsenler (şehri tekfir ettiler), sonra (hicret edip) çöllerde "Muhayyemat" adlı çadır şehirler kurdular, fakat uzun zaman çölde yaşayamadılar, kırgın bir biçimde şehre döndüler. Çölde tutunamayıp şehre dönenler, şehri tahrip etmek istediler, bundan terör ve şiddet çıktı.

1989'dan başlamak üzere önce Orta Asya ve Kafkasya, arkasından Balkanlar, Afrika ve diğer kıtalara başlayan açılma çabası, "Allah'ın arzı geniştir" fehvasınca, Allah'ın yüce ismini götürecek, yüksek değerleri taşıyacak "başka yerler de var, oraya gidelim, bu kabz halini basta çevirelim, kim bilir Allah bize daha nice imkanlar bahşeder" demek; sulh ve salah yolunda "bu olmadıysa bu olur" diye ümitsizliğe kapılmadan dünyanın kalbine doğru fethe çıkmak olarak tecelli etti. Bu fetih, toprak işgali değildir, bir ayağı Türkiye'de olan Müslümanların sahabe ruhuyla, alperenler ve akıncılar gibi küresel açılımda bulunmaları çabasıdır.

Küresel zamanda Türkiye, sadece iki küresel açılım sağlayabildi: Biri Türk okulları, diğeri diyalog sürecine kendine özgü bir semantikle dahil olmasıdır. Ancak yurtdışında başarıyla süren bu açılım, içeride de bir açılmaya, belli belirsiz bir rahatlamaya sebep oldu. "Kabz" halinden kısmi de olsa "bast" haline geçtik. Ateşin

üstündeki su devamlı kaynıyorsa, bir noktadan sonra tencerenin kapağını açmak, hiç değilse aralamak gerekir. Referanslarını dinlerinden ve tarihlerinden alan insanlara burası dar geldi. Okullar, menfez oldu. Uzakdoğu'ya, Asya'nın iç derinliklerine giden ilk nesil Müslüman tüccarlar nasıl bir yandan işlerini yaparken diğer yandan güzel bir temsil ve hikmetli bir tebliğle gittikleri yere rahmet, barış ve güzellik taşıdırlarsa, işleri sadece eğitim olan binlerce genç de gittiği yere rahmet, barış ve güzellik taşıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkçe'nin yüzyılı

Ali Bulaş 2005.06.22

Geçen hafta "En güzel Türkçe konuşma" yarışmasına katılan öğrenciler, dünyanın çeşitli ülkelerinde faaliyet gösteren Türk okullarında Türkçe'nin hangi ölçeklerde benimsenen bir dil olduğunu açıkça göstermiş oldu.

Bosna'dan yola çıkan bir seyyah, biraz gayret gösterse Çin Seddi'ne kadar insanlarla Türkçe konuşarak gidebilir. 250 milyonluk Türk dünyasında Türkçe çeşitli lehçeler, ağızlarla konuşulmaktadır. Önümüzdeki dönemde en çok merak edilen konulardan biri, hangi lehçenin diğerlerini domine edeceği hususudur. Türk okulları "Türkiye Türkçesi"ni öne çıkarmaktadır.

Azerbaycan Türk Liselerinin Genel Müdürlüğü'nü yürüten Turan Öztoprak -şu anda bu görevde mi, bilmiyorum-, Azerbaycan'daki eğitim faaliyetlerini anlatırken şu hususa değinmektedir: "Azerbaycan'daki okullarımızda 2 bine yakın öğrenci okutuyoruz. Hepsi Türkiye Türkçesi'ni çok kolaylıkla öğreniyor. Türkiye'den 150 öğretmen götürdük. Eğitim kalitemiz her geçen gün artıyor. Buranın insanları Azerî lehçesinde Türkçe konuştukları için anlaşmada güçlük çekmiyoruz. Ama herkes Türkiye Türkçesi öğrenmek istiyor. Okullarımız da bu görevi en iyi şekilde yerine getiriyor."

Bu, Türki cumhuriyetlerde değişik lehçe ve ağızlarla konuşulan Türkçe'nin tevhidini sağlayacak olan önemli bir teşebbüstür. Zamanla Bosna'dan Çin Seddi'ne kadar uzanan geniş coğrafyada yaşayan 250 milyonluk bir kitle aynı dili konuşur hale gelecektir. Fakat mesele bundan ibaret değildir. Türki cumhuriyetler dışındaki ülkelerde de Türk okullarında Türkçe öğretilmektedir. Bu neyi ifade ediyor?

Rahmetli Turgut Özal, "21. asrın Türk asrı olacağını" söylemişti. Bu bir vizyondur, ama henüz projelendirilmemiş bir vizyon. Her geçen gün biraz daha dünya ölçeğinde kabul gören Türk okullarının bu vizyonun fiiliyata geçmiş projesi olduklarını söylemek mümkün. Başka bir ifadeyle Türk okulları, 21. yüzyıl vizyonunun ete kemiğe bürünmüş timsalleridir. Ancak kanaatimce Özal'ın vizyonunu özetleyen anahtar cümleyi şu şekilde değiştirmek daha doğru ve gerçekçi olacaktır:

21. yüzyıl Türkçe'nin yüzyılı olacaktır!

"Türk" sözcüğü yerine "Türkçe"yi ikame etmemin sebebi şudur:

1) "Türk", anayasal tanımı açısından salt hukuki ve siyasi bir kimliği ifade ediyorsa da -"kendini Türk hisseden herkes Türk'tür" veya "ne mutlu Türküm diyene"-, yine de küresel düzeyde okullar üzerinden vuku bulan gelişmede nihai tahlilde etnisiteyi, bir ırk veya kavmi ifade eden Türk ve Türklük tanımlamalarının çok gerçekçi olacağını sanmıyorum.

2) İş etnik kökenin bir kimlik olarak öne çıkarılmasına sıra geldiğinde, Türki cumhuriyetlerin her biri kendini diğerlerinden "daha Türk" veya "Öz Türk" görmeye kalkışır, inisiyatif ve liderlik hakkını kendinde görebilir. Türkçe ise sonuçta konuşulan bir dildir ve bu dilin hangi lehçesinin diğerlerini domine edeceği hususu, tabii bir performans tarafından belirlenir.

3) Türkiye'nin küresel bir açılımı olan Türk okulları, sadece Türklerin yaşadığı yerlerde veya Türki cumhuriyetlerde değil, dünyanın her yanına yayılmaktadırlar. Endonezya'dan Afrika'ya, Yemen'den Rusya'ya, Balkanlar'dan Kafkasya'ya ve Orta Asya'ya kadar. Bu okullarda okuyan öğrenciler Türkçe öğrenmektedirler, Türkçe üzerinden küresel bir dayanışma duygusu kazanmaktadırlar.

4) Bu önemli çabaya Anadolu'nun her kesiminden insan katılmaktadır. Diyarbakırlı bir esnaf Orta Asya'daki bir şehrin okullarını finanse etmekte, şu veya bu etnik kökene (Çerkez, Gürcü, Kürt, Boşnak vs.) mensup Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı bir genç büyük mahrumiyetler içinde bu okullarda görev yapmaktadır. Böylesine küresel bir çabaya kapsayıcı bir tanımlama gerekir; açılacak şemsiye herkesi altında toplayabilecek kadar geniş, kuşatıcı ve kucaklayıcı olmalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkçe ne okunacak?

Ali Bulaç 2005.06.25

Anlaşılabilir sebeplerle bir Rus öğrenci Türk olamaz, Müslüman da olmayabilir. Ama mezun olduğu Türk okulunda Türkçe öğreniyor.

Yani bir Rus, Türkçe üzerinden bir Şilili, bir Kenyalı, bir Yemenli ile ortak bir paydada buluşabilir. Bu açıdan 21. yüzyıla "Türkçe'nin yüzyılı" demek bana daha doğru görünüyor. Tam bu noktada Türkçe öğrenmenin veya Türkçe okuyup yazmanın ne anlam ifade ettiği konusu üzerinde durmak gerekir:

Bilindiği üzere 19. yüzyıl Fransızca'nın, 20. yüzyıl İngilizce'nin yüzyılı idi. Bunu Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti entelektüel hayatında müşahade etmek mümkün. Aydınlar ya Frankofon oldular ya Anglo Sakson! Ve hepsi dünyaya ve kendi toplumlarının sorunlarına öğrendikleri yabancı dilin kendilerine sunduğu kültürel perspektiflerden baktılar.

Bir dil sadece basit bir iletişimden ibaret değildir. Dil aynı zamanda bir âlem tasavvuru, bir dünya görüşü, hayatın anlamı ve amacıyla ilgili yol haritasının bütün unsurlarını ihtiva etmektedir. Her dilin kendine özgü anahtar terimleri ve öncelikleri vardır. Dillerin paradigmaları birbirinden farklıdır. Bir dilde kök-bilgi veya kurucu-fikir mahiyetindeki bir kavram başka bir dilde uydu hükmündedir. Bu açıdan dil, siyasetin, stratejik hesap, ekonomik çıkar ve küresel hegemonyanın taşıyıcısıdır.

Bazı dillerin de beslenme kaynağı durumunda olan kök dilleri vardır; buradaki kök dili semantik anlamda kullanıyorum. Latince'nin bugünkü Batı dillerinin kökü olması gibi, Müslüman halkların (şuub) ve kavimlerin konuştuğu dillerin kök-dili Arapça'dır. Tarih boyunca Arapça, merhametli, bereketli ve besleyici bir anne gibi bu dilleri besleyip durmuştur. Arapça'dan sonra en zengin iki dil olan Farsça ve Türkçe bu vahy dilinin göğsünden süt emdiler. Osmanlıca Türkçesi, güçlü entelektüel ve manevi temele dayandığında bir dilin ne kadar derin,

kapasiteli ve muhteşem olabileceğinin göstergesiydi. Yazık ki, bugünkü nesiller için Osmanlıca "yabancı bir dil" hükmündedir.

Türk okullarında Türkçe'nin de öğretilir ve bu okul öğrencileri ve mezunları tarafından konuşulur olması önemlidir. Ancak dil aracılığıyla hangi kültürel değerlerin aktarıldığı konusu da önemlidir.

Hiçbir enstrüman tek başına bir değer olmadığı gibi, okul da tek başına bir değer değildir. Okulda ne okutulduğuna, nasıl bir dünya öngörüldüğüne bakmalıyız. Modern eğitimin kendine özgü sorunları var. Ve esasında eğitimin modern zamanlarda başarılı bir proje olmadığı da anlaşılmaktadır. Bazı düşünürlere göre, modern insanın özgürleşmesi okulsuzlaştırılması sayesinde mümkün olacaktır; Ivan İllich, buna "toplumun okulsuzlaştırılması" adını vermektedir.

"İyi insan" modern eğitimin amaçları arasında yer almaz. Modernlik kendi insan tanımını yaptı ve bu tanıma göre bir insan tipolojisinin yaygınlaşması için eğitimi hem taşıyıcı bir araç hem dönüştürücü bir güç olarak kullandı. Fransız devrimine takaddüm eden zamanlarda devlet ile kilise arasında ilk patlak veren çatışmanın eğitim meselesinden dolayı çıkmış olması tesadüfi değildi. Modern devlet, eğitimi "zorunlu, parasız ve laik" kılmakla, dine ait insanın tarih sahnesinden çekilmesini hedefliyordu.

Savaşların, açlık ve yoksulluğun hüküm sürdüğü dünyada, sınırsız sermaye ve kazanç tutkusu yerküreyi güvensiz, kirli ve yaşanamaz hale getirdi. Çünkü modern eğitimin önem verdiği kavramlar arasında hakiki barış (insanın kendi nefsiyle, öteki insanlarla, varlıkla-maddi tabiatla ve Yaratıcısı Allah ile silm ve selamet içinde yaşaması), adalet, özgürlük, kanaatkarlık, cömertlik, yardımlaşma, merhamet ve hayatın manevi/aşkın anlamı yer almamaktadır. Türk okulları eğer Türkçe üzerinden bir kültür aktarıcılığı yapacaklarsa, bu kültür ne olacaktır?

Başka diyarlara hangi şarkıları taşıyacağız? Tarkan'ın, Sezen'in tercüme şarkılarını mı -hiç kuşkunuz olmasın her ülkenin bol miktarda Tarkan'ı ve Sezen'i var-, yoksa İttri'yi, Sadettin Kaynak'ı mı? Düşünce olarak Durkheim'i, Marx'ı veya Hayek'i mi, yoksa Gazali'yi, İbn Arabi'yi, Ebu Hanife'yi veya Bediüzzaman'ı mı? Bu sorunun cevabı önemlidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tercüme kültür, tercüme düşünceler

Ali Bulaç 2005.06.27

Dünyamızın farklı bir perspektife ihtiyacı vardır. Bugünkü perspektif ne varlık dünyasını, ne hayatın derin anlamını ne de kendimizi doğru idrak etmemize yetiyor.

Beşeri hayatın bir vadesi olduğu gibi beşeri tefekkürün ve modellerin de bir vadesi var. Eğer insan salt tarihsel durumların veya sosyal çevresinin bir ürün olsaydı, mevcut durumun bizim ebedi hapishanemiz olduğunu düşünürdük. O zaman özgürlük ve kurtuluş mümkün olmadığı gibi insan da mümkün olmazdı.

Ama biz, insanın zengin potansiyellere sahip olduğunu, değerli kılındığını, varlık ağacının üstün meyvesi olarak yaratıldığını biliyoruz. O, kuru bir bedenden ibaret değildir, temiz fitratının derinliklerinde İlahi tabiatı dünyevi tabiatında içkin (mündemiç) olarak bulunmaktadır.

Çoğu zaman derin krizler köklü çözümlerin döl yatağı olur. Modern dünyada ilişkiler küreselleştikçe, sorunlar ve dolayısıyla sorunlara bulunacak çözümler de küresel ölçekte olmak durumundadır. Böyle bir aşamada her kültür havzası sahip olduğu imkanları orta yere koyacak, insan birden fazla tefekkürün imkan ve avantajlarından yararlanarak çözümler bulmaya çalışacaktır.

İnsanın, öncelikle muhtaç olduğu şey, aşkın (müteal), batın ve ötenin farkına vardığı bir perspektife sahip olmaktır. Bilginin tek başına kurtarıcı bir değer olmadığını, bilgi çağının namütenahi bilgi stokları sayesinde anlamış bulunuyoruz. Bilgi yanında her şeyden çok bilgiğe ve bilince ihtiyacımız var. İslam'ın yol haritasında üç ana menzil var: Bilgi, bilinç ve bilgelik (hikmet).

Türk okulları Türkçeyi küresel düzeyde konuşulan bir dil konumuna çıkartıyor. Belki bugünden Türk veya Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olmayan 100 bin insan Türkçe konuşabilmektedir. Yakın ve orta gelecekte elbette bu sayı katlanarak artacaktır. Ama acı da olsa bir gerçeğin altını çizmemiz gerekir: Bugünkü Türkçe ile ne tefekkür yapmak mümkündür ne de ilim. Türk medyası günde 200 kelimeyi aşmayan bir dil kullanıyor, yeni nesiller 200 kelime ile bile düşünmüyor.

Eğer Türkçe küresel bir dil olacaksa, Türkçe, kendi hakiki referanslarına dönmeli, manevi zengin kaynaklarından beslenmelidir. Mahalli düşünceler ve ideolojik yaklaşım biçimleriyle, 19. yüzyılda kalmış yazar ve şairlerle (örneğin Ziya Gökalp, M. Emin Yurdakul vs.) küresel bir dil geliştirilemez. Bunlar tercüme düşüncelere sahip ve söyledikleri kendi zamanlarında dinlenmiş, etkili olmuş kimselerdir. Başka bir ifadeyle, dünyaya yayılan Türkçe, zamanını şaşırmış olmamalı, zamanın ruhuna hitap etmeli, yeni ve hayat verici bir nefes aşılmalıdır.

İçine yeni girdiğimiz zamanda Türkçe, muhtevası, mesajı, kavramları ve genel yönelimiyle küresel bir formasyona sahip olmak durumundadır. Küresel dili küresel bir alem tasavvuru mümkün kılar. Söz konusu alem tasavvuru ve buna bağlı insan tanımı, hayatın anlamı ve amacı konularında bize kök-bilgileri, kurucu-fikirleri hangi kaynakların temin edeceğini iyi düşünmeliyiz.

Basitçe şunu sorabiliriz: Mesela Türk okullarından mezun olan bir Brezilyalı, bir Moğol, bir Afrikalı, Türkçe eser olarak ne okuyacak? Tercüme kitaplar mı, tercüme düşünceler mi? Ya da bize ait bir tefekkür ve irfan kitapları mı? Bu öğrencinin Durkheim'ı, Marx'ı veya Hayek'i "Türkçe tercüme kitaplar"dan okumasına gerek yok, bu yazarlar onun diline de tercüme edilmişlerdir. "Tercüme düşünceler"e sahip sosyalist, milliyetçi veya liberal Türk yazarlarını da okumasının faydası yok, çünkü kendi ülkesinde de sosyalist, milliyetçi veya liberal yazarlar vardır. Bu çocuğa farklı bir şeyler sunmalıyız. Elbette küresel bir dil, üslup ve muhtevada sunacağımız şey, bu bizim zengin ilim, düşünce, irfan ve sanat mirasımızdan devşirilecektir.

Eğer küresel sürece "kendimiz" olarak katılırsak ve en önemlisi kendi kendimize gereksiz engeller çıkarmasak 21. yüzyıl Türkçenin yüzyılı olacaktır. Bunu da bütün yeryüzüne yayılan Türk okullarına borçluyuz. Türkçe, Osmanlıca ile bir imparatorluk dili olmuştu, şimdi Türk okullarıyla küresel bir dil olacaktır. Dilimiz, yüreğimiz ve zihnimiz gibi geniş olmalı, küresel zamanı kuşatıp ifade edebilmeli.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eğitim ve kültür

Bu sene Abant Platformu Erzurum'da toplanıyor. Toplantının konusu eğitim. Eğitimin mercek altına alınacağı bu toplantının yararlı olacağını umuyorum.

Harcıalem konulardan biri eğitimidir. Herkes eğitime inanır, "eğitimli insan" yetiştirmeyi hedefler. Öyle olmakla beraber aslında eğitim üzerinde yeterince teemmül ve tefekkür etmiş değiliz. Farklı bir açıdan küçük bir kazı çalışması yaparsak, hiç de hoşumuza gitmeyen şeylerle karşılaşabiliriz.

Modern zamanlara mahsus olmak üzere eğitimin, biri "kültür", diğeri "fonksiyon" olmak üzere iki özelliğinden söz etmek mümkün. Bu ikisi birbiriyle ilişkili olarak eğitimin lazım-ı gayri mufarikını teşkil ederler. Bugün eğitimle ilişkili olarak "kültür" konusu üzerinde durmaya çalışacağım.

"Kültür", özü itibarıyla modernliğe aittir; 18. yüzyıla kadar böyle bir kelime bilinmiyordu bile. Antropologlar mübalağasız yüzlerce kültür tanımı yapmışlardır. Kültür tanımsızdır. Tümüyle beşeri bir etkinlik olduğunu söyleyebiliriz. Kültürün irfan veya hikmetten farkı, sadece modern zamanlara mahsus oluşu ve modernliğe özgü türedi bir karakter taşımasıdır. Kültür sentetik olarak vücuda getirilebilir. Başka bir ifadeyle, kültür modernliğe ait bir toplumun inşasında kullanılan değerler sisteminin toplamı veya bütününe denir.

Menşei beşeri olmakla beraber, kavramsallaştırılması, empozesi ve yaygınlaştırılması gayri şahsi bir aygıt olan devletle ilgilidir. Modern devlet, kendi kabullerine uygun yeni bir insani örgütlenme biçimi (toplum) var etmek için kültürü üretmiş ve kültürü bireyin iç dünyasında bir içselleştirme aracı olarak kullanmıştır. Bu açıdan kültür, bütün tanımları itibarıyla seküler/dünyevi ve ulusal/millî'dir. Zaten öyle olmasaydı; devletlerin vücuda getirdiği uluslara nispet edilemezdi. Mesela Türk kültürü, Fransız kültürü, Arap kültürü demek mümkün. Ama Türk irfanı, Arap irfanı veya Fransız irfanı denemez. İslam irfanı, Hristiyan irfanı veya Yahudi irfanı denebilir. Yine İslam kültürü, Hristiyan kültürü veya Yahudi kültürü denemez. Yani kültür sonradan inşa edilmiş uluslara veya uluslaşmak isteyen topluluklara aittir, mesela şimdi Kürtlerin "kültürel hakları"ndan söz edilir. Ama dinlerin kültüründen söz edilemez. Dinler irfan ve hikmetle anılırlar.

Ulus-devlet, kamu hukuku bağlamında bireyi 'yurttaş'; toprağı 'vatan'; meşruiyeti ve siyasi birliğe mensubiyeti 'ulus' çerçevesinde tanımlayan özel bir örgütlenme biçimidir. Ulus devlet, bu tanımların maddi, siyasi ve beşeri idrak seviyesinde yerleşmesini, içselleşmesini, ete kemiğe bürünmesini sağlamak amacıyla 'kültür'e muhtaçtır. Kültüre karşı vuku bulacak iç-geleneksel itirazlar veya muhalif idrak biçimleri dışarıdan gelecek düşman kadar tehlikelidir. Bu yüzden mesela sadece iki bakanlığa "millî" sıfatı eklenmiştir: Biri "Millî Savunma Bakanlığı", diğeri "Millî Eğitim Bakanlığı".

Kültür, her durumda ve mutlaka dine karşı değilse bile, tarihsel olarak ortaya çıkışı, modern çerçevedeki tanımı ve tabiatı gereği 'din-dışı'dır. Bu durumda kültür dinlerin, kutsal gelenek ve kadim öğretilerin insana varlık aleminde içinde tayin ettikleri yere ve anlam dünyasına bir itiraz, meydan okuyucu bir cevaptır. Devlet, bir yandan bireyi sekülerleştirir ve toplumu inşa ederken, diğeryandan dini kapsam dışı bırakmaya çalışır; ancak dinin toplumsal ve kamusal tezahürlerini tümüyle yok edemediğinden özel hayatın sınırları içine hapsetmek ister.

Kültür, varlığa, yaratılışa ve insanın diğery varlıklarla ilişkilerinde yeni bir anlam bütününe vurgu yapar. İnsanın amaçlarını yeniden tanımlar ve bütün bu tanımları seküler/dünyevi temellerine oturtur. Müslümanların kültürü olmaz, hayatlarında yaşadıkları Peygamber Sünneti olur. Kültürün dünyasında, insanın kutsal, aşkın/müteal ve ilahi amaçları olamaz. Zira kültür at arabasını bir yöne çekerken din aksi istikamete çeker. Kültür bu özelliği dolayısıyla modern devletin ruhunu teşkil eder ve bu yüzden eğitim, kültürü üretme ve yaygınlaştırma amacına yönelik olarak şekillenir.

Eğitim ve fonksiyonu

Ali Bulaç 2005.07.02

Çarşamba günü eğitimin ilk özelliği "kültür"den söz etmiştik. Bugün ikinci özelliği "fonksiyon"dan söz edeceğiz.

Eğitimle bağlantılı olarak fonksiyon, insanların mal ve hizmet üretimi alanında üretici birer aktör olmalarını amaçlar. İnsan ancak bu sayede bir sosyal statü sahibi olur. Eğitim manevi bir kemal değil, eğitime tabi tutulan insanın formatlanmasıdır. Formatlanan insan, kendi özgür iradesiyle hareket ettiğini zanneder, gerçekte bir "sosyal kukla" olmuş, farkında değildir.

Toplumsal üretime doğrudan veya dolaylı yollardan faydası olmayan bütün beşeri etkinliklerin modern eğitimde anlamları yoktur. Çünkü fonksiyonel özellikleri kuşkuludur. En masum, maddi üretim alanından kopuk gibi görünen alanlardaki ve konulardaki eğitimin dahi bir yerden modern piyasa toplumunun ideolojisiyle şu veya bu seviyede bir ilişkisi vardır. İlahiyattan psikiyatriye kadar, eğitimden amaçlanan, bir ulusa ve topluma mensup olması istenen bireylerin manevi reflekslerinin ve motivasyonlarının hangi inanç çerçevesinde teşekkül ettiğini, bunun toplumsal üretimin hasılasına ne gibi olumlu veya olumsuz etkilerinin olacağını ve gerektiğinde ister iç mekanizmanın çevrilmesinde, ister dış politikada ve uluslararası ilişkilerde hangi bağlamlarda işe yarar sonuçlar doğurabileceklerini hesaplamaktır.

Birey, iyi bir mühendis, işçi, öğretmen, doktor, yönetici, avukat vb. fonksiyonel formasyonlar kazanmak için belli bir eğitimden geçirilir. Hiç kuşkusuz devlet bu türden dünyevi ve fonksiyonel formasyonlara ihtiyacı olduğundan eğitimi siyasi toplumun laikleştirilmesi meyanında temel bir etkinlik alanı olarak elinde ve tekelinde bulundurmak ister. Bu açıdan Fransız İhtilali sırasında kilise ile burjuvazi arasında kopan kavganın gerisinde eğitimin yatıyor olması boşuna değildir. Tarihte ilk defa modern devlet eğitimi zorunlu kılmış ve laikleştirmiştir.

Modern eğitimin fonksiyonel özelliği dolayısıyla dünyevi ve ulusal hedefleri olduğundan Hakikat arayışı hikmet, irfan ve aşkın amaçları da yoktur. Bu amaçlar modern eğitime izafe edilebilir; ancak bunların hiçbirinin modern bağlamda fonksiyonel özelliklerinden söz edilemez.

Bu açıdan bakıldığında resmî toplumun bir izdüşümü durumunda olan üniversite eğitiminin objektif, bağımsız ve tamamen özerk ya da özgür olduğunu söylemek safdillik olur. Üniversiteler modernliğin taşıyıcı kurumlarıdır ve orada öğretilen bilginin bilimsel olma ve bilimsel yönetime uygun üretilme gibi bir mecburiyeti vardır. Bilimsel olmayan bir araştırma kariyere manidir. İlahiyat çalışmalarında dahi araştırmacıların -farkında olsun olmasın- bilimsel yönetime, akademizmin belirlenmiş kurallarına sıkı bir bağlılık göstermeleri bunun ifadesidir. Oysaki bilimsel yöntem veya akademizmle varlığın hikmeti, Hakikatin Bilgisi elde edilemez.

Ma'rifetü'nnefs'e, Ma'rifetü'lhalk'a ve Ma'rifetullah'a bilimsel yolla ulaşılamaz. Hakikat'e bilimsel bir bakış açısından yaklaşıldığında, o sahada elde edilen bütün bilgiler modern eğitimin temelini teşkil eden kültürün türevleri olur. Elbette belli bir fonksiyon görürler. Şu var ki, söz konusu fonksiyon hikmetin ve Hakikat'in amacı değildir.

Eğitimin "iyi insan" yetiştirmekten çok, uyumlu yurttaş yetiştirme amacı vardır. Bu yüzden insan "eğitilir"! Filhakika "eğitim" veya bir insanı "eğitime tabi tutmak" insanın onuruna aykırıdır. Çünkü hayvanlar veya embesiller eğitilir.

Geleneksel kültürde insanlar eğitilmezdi, ancak onlara "öğretilir"di. Hepimiz birçok şeyi öğrenmek durumundayız. Matematik öğreniriz, yabancı dil öğreniriz. İyi bir öğretmen, bize yol gösterir, bilgiyi, varlığın anlamı ve hayatımızın değeri konusunda bize yardım eder. Peygamberler eğitmen değildi, birer öğretmen ve yol göstericiydi. Alimler, mürşitler, yol gösterir ve insanın kendini eğitmesini sağlamaya çalışırdı. Tarihte ilk defa modern devlet, çocuğu ebeveyninin elinden aldı ve eğitime tabi tuttu. Bu hakkı nereden almaktadır? Modern devlet, fonksiyonla sınırlı, ehlileşmiş yurttaşları eğitir, onları kültürleştirir, yani hakikatte insanı bir sosyal kukla gibi determine eder.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Üniversiteler

Ali Bulaç 2005.07.04

Siyasi iktidarın önemli muhaliflerinden biri YÖK'tür. Özerk bir devlet kuruluşu olmakla beraber, YÖK, zaman zaman bir siyasi parti edasıyla hükümete karşı muhalefet yürütmektedir.

YÖK üyelerinin hükümetten tek talepleri yansıdı bugüne kadar kamuoyuna, o da ücretlerinin artırılması. Taleplerinin haklılığını anlatmak için Avrupa ülkelerinden örnekler veriyorlar.

Türkiye'deki üniversiteler ile Avrupa'daki üniversiteler arasında standartlar açısından bir mukayese yapmak mümkün, ama bu mukayesede farklı kriterler kullanmak icap eder. Örnek verilen ülkelerin sözelimi İngiltere, ABD, Japonya, Fransa, Almanya vb. üniversitelerinde çalışan insanlar gerçekten maddi açıdan yüksek standartlarla ifade edilebilecek bir hayat düzenine sahiptirler. Ancak burada bizim öğretim üyelerimizin gözden kaçırmaya çalıştıkları iki önemli husus var:

Bu ülkeler dünyanın en zengin ülkeleridir. Genel refah düzeyleri hayli yüksek olan bu ülkelerde sadece öğretim üyeleri değil, kamu ve özel sektörde çalışan işçiler de yüksek gelir düzeyine sahiptirler. İngiltere'nin Irak Savaşı'ndan kasasına indirdiği paralar, elbette genel refah seviyesini yükseltecektir. Yani bu -kaynağı ne olursa olsun- onların genel refah seviyeleriyle ilgili orantılı bir durumdur. Rusya'da bir profesör 300 dolar maaş almaktadır.

Sözünü ettiğimiz bu üniversitelerde bilim adamları, akademisyenler kelimenin gerçek manasında bir üretim yaparlar. Her biri kendi sahasında belli bir seviyede bilimsel ve akademik performans göstermedikçe, değil üniversitenin mali ve sosyal nimetlerinden istifade etmek, üniversitede kalamazlar bile. Fransa'da en çok iki sene içinde belli bir bilimsel ürün vermeyen öğretim üyesine kapıyı gösterirler. Bizde ise öğretim üyesi olmak için ne zeka ne de performans gerekir. Eğer iyi bir referansınız varsa -ki genellikle bu referans patronajlık ilişkisine dayanır ya da politik veya resmi ideolojiyle ilgilidir- kapasiteniz ne olursa olsun, kolayca öğretim üyesi olabilirsiniz. Belli mecburi bir mesleki çalışma -asistanlık, doçentlik, profesörlük tezi- yapmanız dışında ayrıca bir şey yapmanız gerekmez. Türkiye'nin en iyi üniversitelerinde bile, nice doçent ve profesör hayatları boyunca ne bir kitap yazmışlar ne de bir makale çevirmişler. Mesleki mecburiyet dışında bir çalışma yapmadan, araştırma yayınlamadan emekli olabiliyorlar. Ne arayan var, ne soran veya sorgulayan. Böyle bir ülkede bilim adamı olmak o kadar kolay ki, yurtdışındaki çalışmalardan tercüme yoluyla uyarlamalar yaparsın, olur biter. Rusya'da para karşılığında tez hazırlayan kuruluşlar bile var. İntihalleriyle meşhur olmuş "bilim adamları" ise hepimizin malumu. İntihal yapanlar zirvelerde görev alırlar.

Var gücüyle çalışan öğretim üyeleri var elbette. Bunlar aldıkları her kuruşun hakkını veriyorlar. Ama işi gücü politika yapmaktan ibaret olanlar da var. Bunlar mesela 11 Eylül akşamı demokrasi, özgürlük, insan hakları diye nutuk atarlar; ertesi gün herkesten önce meydanlara fırlayıp darbenin faziletlerini anlatırlar. Ya da yürüyüş yapıp, "orduyu göreve çağırırlar"! Politikadan hoşlanmayanlar da yok değil. Bunlar, kapağı attıkları firma veya şirketlere danışmanlık yapıp para kazanmakla meşguldürler. Müteahhitlik yapan veya kömür pazarlayanlar da var. Bunların ilk işleri taahhüt veya pazarlama, ikinci işleri öğrencilere ders anlatmaktır. Bu dersler de temcit pilavına dönmüştür.

Eğitim ve üniversite, kronik sorunların başında yer alır. Resmi toplumun sacayaklarından biri düşünüldüğünden; üniversite araştırma veya yeni bir şeyler söylemekle değil, ideolojinin ve statükonun tahkimi, öğretilmesi ve savunulması ile öne çıkmaktadır. Üniversite kendini merkezdeki çekirdeğin tahkimiyle görevlendirmiş bulunmaktadır. Bazı rektörlerin açıkça ifade ettiği üzere, "ideoloji, bilimden önemlidir". Yıllık bütçesi 300 milyon dolar olan üniversiteler var. Türkiye'de ekonominin önemli gider kalemlerinden biri hiç kuşkusuz "ideolojik finansman"dır. Eğitim, üniversiteler ve başka yollarla yürütülen ideolojik harcamaların finansmanının temini ve sürdürülmesi, bütçenin bugüne kadar üzerinde durulmayan önemli kara deliklerinden birini teşkil etmektedir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Erzurum çarşı pazar

Ali Bulaç 2005.07.06

Bu sene 9. Abant Platformu'nun Erzurum'da toplanması iyi oldu. Olaylara Türkiye'nin iç derinliklerinden bakmak her zaman mümkün olmuyor.

Hiç kuşkusuz Türkiye, İstanbul ve Ankara'dan ibaret değil. Belli başlı alanlara, özellikle medyaya hakim marjinal bir grup, bütün bir ülkeyi kendi prizmasından geçirip yansıtıyor. Bu sanal bir Türkiye'dir. Türkiye'nin bir hakikati ve bu hakikatin kendini sakladığı bir iç derinliği var.

Bazı şehirler kendilerine özgü hassasiyetlerle öne çıkarlar. Zaman zaman bu hassasiyetler tabii sınırlarını aşan tepkilere yol açsa da, sonuçta bu türden hassasiyetlerin ortaya çıkmasına sebebiyet veren olayları anlamak için farklı bakış açıları kullanmak gerekir.

Erzurum, yakın tarihin canlı hatıralarını üzerinde taşıyor. Bunu hemen fark etmek mümkün. Bir şehir, çok şiddetli bir travma yaşamadıkça geçmişle bu kadar iç içe yaşamaz. 1820, 1870 ve 1915 Osmanlı-Rus savaşları ile Ermenilerle yaşanan ciddi sorunların etkisi hâlâ devam ediyor. Bu açıdan son zamanlarda Türkiye'yi bir tür köşeye sıkıştırmaya matuf "Ermeni soykırım" iddiaları en çok Erzurum'da etkisini gösteriyor. Erzurumlular, kesin ve açık olarak haksızlığa uğradıkları inancını taşıyorlar. Bize Aziziye Tabyası hakkında bilgi veren Erzurum Vakfı (Evrak) yetkilisi yakın tarihi, Aziziye Tabyası'nı ve Ermeni çetelerince katledilen Müslümanları anlatırken gözyaşlarını tutamıyor. Sanki tarihî bir olayı anlatmıyor, şu an içindeymiş, ruhen iştirak ediyormuş gibi bulunduğumuz "an"dan kopuyor, bundan 90 yıl öncesinden bugüne sesleniyor.

1915'te ne olduğu bugün ciddi tartışma konusu. Ermeniler "soykırıma" mı uğradı, yoksa olay maksadı aşan bir "tenkil ve tehcir"den mi ibaretti? Sorunu siyasi zemine çekmek isteyenler ile tarihçilere devretmek isteyenler arasında kesin görüş ayrılığı var.

Açık olan şu ki, bugün gündemimizin tam orta yerine gelip oturan bu olay her ne olursa olsun, büyük bir trajedydi. Rakamlar, rivayetler, hikayeler, olaylar havada uçuşup duruyor. Herkesin kendine ait bir hikayesi var. Aleyhimize olsa ve hoşumuza gitse bile hikayeleri dinlemek önemlidir. Çünkü hiç değilse en az hata payı olan adil bir hükme varmak için her iki tarafın hikayesini dinlemek gerekir. Kızılderililerin dediği gibi "Her hikayenin başka bir anlatımı var!"

Betul Aslan'ın kaleme aldığı, "Erzurum Ermeni Olayları 1918-1920-Hatıralar-Belgeler-Kazılar- (Erzurum-2004) adlı kitapta ilginç olaylar naklediyor. Kitaplar ne derse desin, herkesin anne babasından veya bir yakınından duyduğu hikayeden, yaşanan olayların ne büyük travmalara yol açtığını kolayca anlıyoruz. Bunlar salt propaganda amaçlı kurgusal şeyler olamaz. Hiçbir kurgu bir toplumun ruhunda bu kadar derin iz bırakma gücüne sahip değildir. Büyük Hanlar Kilisekapı, Kavakkapısı, Yanıkdere, Karskapı civarı veya tren istasyonunda insanın içini ürperten katliamlardan söz ediliyor. Kadın erkek, çocuk yaşlı 1200 kişinin Dervişağa Mahallesi Tahtacılar Caddesi'nde Ezirmikli Osman Ağa ve Mürsel Paşa konaklarında yakıldığı anlatılıyor. Yeğenağa Mahallesi'nde Ahmet Efendi'nin evinde 450 Müslüman öldürülmüş. Kongre Caddesi'nde öldürülenlerin sayısı 1373. Kantarcızade Hacı Mustafa, şehir içinde 9 bin 562 Müslüman cesedi toplayıp kaydetmiş. (Betul Aslan, a.g.e., s. 97-98) İddiaya göre öldürülen Müslüman sayısı 50 bin.

1915 ve sonrası "Türkler soykırım yaptı", "Ermeniler ihanet etti, mecburen tenkil ve tehcir kararı alındı" ikileminde sıkışmış. Olay bu kadar basit değildir. Daha adil ve eleştirel bir bakış açısına ihtiyacımız var. Yakın tarih bir sır küpü gibi. Resmi olarak anlatılanlara, batırılan ve yüceltilenlere, gerçeklik adına rivayet edilenlere şüphe ile bakmak durumundayız.

Erzurum halkı misafirperverlikte hiç kusur etmedi. Abant'ın Erzurum'da toplanmasından çok memnun oldular ve bunun Erzurum ve Erzurum'un yakın tarihte yaşadığı trajedilerin dünyaya anlatılması için bir fırsat olmasını dilediler.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Din eğitimi

Ali Bulaç 2005.07.09

Önce bir yanlış tashih etmeli: İsmi koysak da koymasak da, dünyaya, varlığa ve hayata belli bir perspektiften bakarız.

Perspektifimizi tayin eden; düşüncelerimiz, kabullerimiz, inançlarımızdır. Bunların toplamına "din" denir. Din kavramını sadece "semavi veya ilahi menşe'e hasretmek" doğru değildir. Semavi veya ilahi dinler diğerlerine göre daha çok "din vasfı"nı kazanmaya hak sahibidirler. Ancak ateizm, materyalizm veya aldrışsızlık da sonuç itibarıyla birer dindir.

İslam bakış açısından "din dışı" alan yoktur. Tabiat bilimleri ve sosyal bilimler de tefsir, hadis, fıkıh kadar din içinde mütalaa edilen disiplinlerdir. İmam Gazali'nin Yunan metafiziğine bir cevap olmak üzere geliştirdiği "dini ilimler-dünyevi ilimler" ayrımının ve bu ayrıma göre mesela tefsir, hadis ve fıkıh "dini ilimler"; fizik, kimya, astronomi ve benzerlerini "dünyevi ilimler" içine yerleştirmesinin İslam'ın genel alem tasavvuru ve bilgi telakkisi açısından makul bir temeli yoktur. Kur'an ve hadis kaynaklarında bu ayrıma rastlanamaz. Birbirini

takip eden zorunlu süreçler olarak "dünya-ahiret" kategorileri vardır, birbiri dışında veya biri diğerinden kopuk "din-dünya" kategorileri yoktur.

Ancak Türkiye'de gerek tarihten tevarüs edilen bu tartışmalı bakış açısının gerekse Osmanlı medreselerinden önce felsefenin sonra tabiat ilimlerinin itibar kaybetmesi ve bunun ardından söz konusu ilimlerin müfredat programlarından çıkarılması sonucu, Kur'an ve bazı ibadetlerin öğretilmesiyle ilgili olarak bir "din eğitimi" kavramı gelişmiştir. Kavramsallaştırma yanlış olmakla beraber, 9. Abant Platformu'nun en çok tartışılan konularından biri bu oldu. Her ne kadar bildiride konuyla ilgili bir tavsiye kararı alındıysa da (23. madde) bu, esasla ilgili olmadı. Tartışma ve müzakereler sırasında iki farklı görüş ortaya çıktı: Din eğitimi devletin görevleri arasında düşünenler ve buna karşı çıkanlar. Kişisel olarak ben devletin din eğitimi vermesinden yana değilim. Bunun hem devletin asli, tabii ve klasik fonksiyonlarıyla ilgisi yok hem de deneysel olarak müşahade ettiğimiz üzere, ne maksada hizmet ediyor ne de din eğitimi talep eden halkı tatmin ediyor.

Benim önerdiğim şuydu: Devlet din eğitimi vermemeli, ancak din eğitimi vermek isteyenlere de engel olmamalıdır. Herkes çocuğuna veya kendi din müntesiplerine din eğitimi vermek amacıyla okul, dersane, kuruluş veya kurs açabilmelidir. Devletin bu alanda denetleyici görevi vardır. Devlet, nasıl belli standartlar çerçevesinde faaliyet göstermeleri için özel sağlık kuruluşlarını denetliyorsa, benzer şekilde bu alanla ilgili olarak konulacak fiziki, sosyal ve maddi standartlara riayet edilip edilmediğine bakarak din eğitimi verme amacıyla kurulan sivil okul, kuruluş veya kursları denetlemekle yetinmelidir. Devlet, din eğitiminin muhtevasına ve müfredatına karışmamalıdır. Her bir dini, mezhep veya toplumsal grup, çocuklarına neyi öğretmek istiyorsa onu öğretebilmelidir.

Kolayca tahmin edileceği üzere bu öneri birkaç kişi dışında kabul görmedi. Karşı çıkanlara şu üç noktadan hayret etmemek elde değil:

- 1) Bir insan nasıl oluyor da, dini öğretim ve eğitim verilir verilmemesiyle ilgili karar verme hakkını kendinde görebiliyor? Ona bu hakkı veren kim? Hangi dinden olursa olsun, insanlar, çocuklarına ve yetişkinlere dinlerini öğretmek isterler, bu onların en temel haklarından biridir. Hiç kimse bu konuda karar verme mevkiinde değildir, olamaz da.
- 2) Din öğretimi ve eğitimi verilecekse, bunun muhtevasına o dinin müntesipleri karar verebilir ancak. Dolayısıyla devletin veya din-dışı birtakım şahıs ve grupların verilecek din öğretimi ve eğitiminin müfredat veya muhtevasını tespit etme yetki ve hakları yoktur.
- 3) En azından asgari bir tutarlılık açısından laik olduğunu anayasasına dercetmiş bir devletin din öğretimi ve eğitimiyle uğraşmaması gerekir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

El Kaide ve el faide

Ali Bulaç 2005.07.10

Londra'daki saldırı Avrupa'yı yeni bir terör korkusunun sarmasına yol açtı. Macaristan'dan İtalya'ya kadar birçok ülke teyakkuzda.

Bu teröristler her kim ise, elbette gelişigüzel metro istasyonlarına veya sivillerin bulunduğu başka yerlere saldırmıyorlar. Seçtikleri her bir ülkenin kendine özgü bir özelliği ve son 3-4 yıllık gelişmelerle yakından ilgisi var.

Bu açıdan İngiltere'nin seçilmiş olması tesadüf değildir. Afganistan ve Irak'ın işgalinde bu ülke birinci derecede rol oynamaktadır. Avrupa ile ABD arasında hafif de olsa bir bakış açısı farkı var. ABD, her ne olursa olsun kendi yaptıklarının doğru ve ona karşı gösterilen tepkinin her türlüşünün "terör" olduğunu düşünüyor. Bu açıdan El Kaide gibi örgütler ABD'nin yeni yayılmacı politikaları için bulunmaz fırsatlar sunuyorlar.

Hiç kimse aslında ne olup bittiğini tam olarak bilmiyor. Sahiden Afganistan'ın kuş uçmaz kervan geçmez dağlarında yaşayan ve belli başlı metropollerin kalbine saldırı düzenleyen El Kaide diye bir örgüt ve bu örgütü yöneten bir ekip var mı? Kimine göre, "El Kaide"den çok "El Faide" örgütü var ve bu örgütün sağladığı faide (fayda) sadece küresel hegemonyanın yayılıp kökleşmesine çalışıyor.

Her ne ise, ortadaki gerçek şu ki, "Müslüman kartviziti"ni kullanarak eylem yapanlar ile her eylem sonrasında "İslam'a ve Müslümanlara karşı nefret"i öne çıkarıp bunun üzerinden politik ve stratejik faydalar sağlayanlar var. Bizler bir bakıma bu ikisi arasında sıkışmış kalmış vaziyetteyiz.

Masum sivilleri hedef seçen teröre karşı elimizden geldiği kadar tepki gösteriyoruz ve elbette her fırsatta tepkimizi göstermeye devam edeceğiz. Çünkü her gün biraz daha çıkırından çıkan terör eylemlerinin ne İslami açıdan bir meşruiyeti var ne de iddia edildiği üzere herhangi bir yarar sağlamaktadırlar. Tam aksine her eylemden sonra Müslümanlar üzerine kurulan tahakküm biraz daha derinleşmekte; işgal, tahakküm, sömürü ve baskı daha çok taraftar toplamaktadır.

Durum öyle olmakla beraber, terörün salt tepkilerle durmayacağı da bir gerçek. İngiliz Independent yazarı Robert Fisk'in dediklerine kulak vermeliyiz: "Tony Blair için bombalama olaylarını barbarca diye nitelemesi kolay, tamam barbarca olduğu doğru; ancak ABD-İngiliz işgali altında Irak'ta öldürülen sivillere, misket bombalarıyla paramparça olmuş çocuklara, Amerikan kontrol noktalarında öldürülen sayısız masum insanlara ne demeli? Onlar öldüğü zaman bu 'savaş zayıtı', biz öldüğümüz zaman 'barbar terörizm' olarak adlandırılıyor. Bin Ladin'in, Londra'yı vuracağı, Irak'ın işgaline karar verildiği gün belliydi. Şöyle demişti: "Siz bizim şehirlerimizi bombalarsanız biz de sizin şehirlerinizi bombalarız."

Masum sivillerin, kadın, çocuk, yaşlı, savaş dışındaki erkeklerin öldürülmesi kuşkusuz terördür ve fakat aynı şekilde şehirlerin bombalanması temeline dayanan modern savaş şekli de sonuç itibarıyla masum sivillerin ölümüne yol açtığı için terördür. Amerikan kaynaklarının verdiği bilgilere göre, bugüne kadar Irak'ta öldürülen sivillerin sayısı 100 bini aşmış durumda. Savaş, açlık veya ilaç yokluğu dolayısıyla her ay 5 bin Iraklı çocuk ölüyor.

"İslam teröre karşıdır" söylemi yerindedir, her fırsatta dile getirilmelidir. Tamam! Ama artık bunu aşan, daha derinlikle, daha analitik, daha farklı bakış açılarına işaret eden söylemlere ihtiyacımız var. AP Milletvekili Ari Vatanen'in Londra'daki saldırının yapıldığı ilk saatlerde verdiği demeç önemliydi: "Çaresiz insanlar teröre başvuruyorlar. Biz bir şeyi bilmeliyiz, sadece güç kullanarak terörü durduramayız. Elbette gerekli güvenlik tedbirlerini alacağız, fakat insanlara umut da vermemiz lazım."

Terör, nefretin kaynaklarına, bir insanı terörist eylemlere sürükleyen sebeplerin menşesine inilmedikçe durmayacaktır. Herkesin nükleer silahları, yüksek teknolojik imkanları yoktur. Bombaları beline bağlayan tek bir insan, milyonlarca insanın yaşadığı bir şehri bir anda tarumar edebilir. O insana bunu yaptıran şeyin ne olduğunu araştırmak lazım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eşitsiz ve adaletsiz bir dünya

Ali Bulaç 2005.07.11

"Küreselleşme karşıtları"nın ana sloganlarından biri "Adalet yoksa barış da yoktur" şeklinde tespit edilmiştir. Bu, bir slogan olmanın ötesinde temel bir yasaya işaret eder. Bileşik kaplar misali adaletin olmadığı yerde çatışma ve savaş baş gösterir.

İnsan kan dökücüdür; ama insanın kan dökücülüğünü tahrik eden faktörlerden biri derin bir haksızlık duygusu içinde yaşaması veya bu inancı taşımasıdır. Dünyamızda milyarlarca insan haksızlığa uğradığı inancını taşıyor.

Her sene 50 milyona yakın insanın açlıktan öldüğünü bilmeyen yok. Aynı sebeplerle ölen çocukların sayısı 15 milyon. Her şey somut, ortada ve gerçek. G-8'lerin zirvesi sürerken, -evet hepimize dehşet verici gelse de zirvenin sürdüğü üç gün içinde- Afrika'da tam 100 bin çocuk hayatını kaybetti. Irak'ta bu üç gün içinde 500 çocuk öldü. İşgalden bu yana Irak'ta her ay 5 bin çocuk hayatını kaybediyor.

Dünya nüfusunun yüzde 6'sı kaynakların yarısını, nüfusun yüzde 17'si dünya kaynaklarının yüzde 80'ini kullanıyor. Pek yakın bir gelecekte refah adacığı içinde yaşayacak olanların çevresini sefaletten denizler dolduracak. Ama kimsenin umurunda değil. Bütün dünya küçük bir azınlığın refahının devamı üzerine kurgulanmış.

Milyarlarca insanın günde 1 veya 2 dolarla hayatta kalmaya çalıştığını biliyoruz. Batı dışı dünyanın dev metropollerini umutsuz, aç, sefil yığınlar dolduruyor. Bu insanlar, ucunda hiçbir ışık huzmesinin görünmediği kapkaranlık bir tünelde yaşıyorlar adeta. Öte yandan müreffeh dünyanın insanı baştan çıkaran renkli hayatı, temiz, düzenli kentleri; bakımlı, güzel kadınları ve rengarenk tüketim eşyalarıyla dolu mağazaları... Avrupa'nın 25 yıllık et ve tereyağı stokları var.

Açık olan şu ki, belli başlı özelliğı tam bir belirsizlik olan küreselleşmenin doğurduğu en önemli sonuçlardan biri eşitsizliğı ve adaletsizliğı küre ölçeğine yaymasıdır. Klasik modernizm zamanında belli bir ülke veya coğrafi bölge kendi iç sorunlarıyla boğuşurken diğer ülkeler, bundan sınırlı seviyede etkileniyordu. Şimdi sefalet, savaş, açlık ve çevre felaketleri zincirleme olarak bütün ülkeleri ve coğrafi bölgeleri derin bir şekilde etkiliyor. Söz konusu felaketlere karşı sadece refah içindeki ülkeler kendilerini koruyabilme mekanizmalarına sahip bulunuyor.

Tabiatıyla bu uluslararası düzenin bir mantığı ve kendine özgü bir işleyiş biçimi var: Sınıflar, ülkeler ve bölgeler her gün biraz daha eşitsiz hale geliyorlar. Bir avuç insan refah içinde yaşıyor ve bunlar refahlarını korumak ve daha da artırmak için mütegalibe bir güç haline geliyorlar. Küreselleşme beşeriyetin ana gövdesine sefalet, baskı ve umutsuzluktan başka bir şey vaat etmiyor. Böyle bir dünya her geçen gün biraz daha güvensiz olacak, çatışma potansiyelleri artacak ve kim fırsatını bulursa diğerlerine zarar vermeye çalışacaktır.

Küreselleşen refah, hukuk ve özgürlük değil; açlık, umutsuzluk, çatışma ve nefrettir. En çok baskı altına alınan, dışlanan ve medyada aleyhinde propaganda yapılan ideoloji, hızla çok daha büyük kitlelerin sempatisini ve desteğini kazanmakta olan ideolojidir. Geçen yüzyılın ikinci yarısında tam 2,5 milyar kişi Marksizm'e umut bağlamıştı. Şimdi yeni bir ideoloji arayışı içinde olan 5 milyar insan var. Eşitsizlik doğası gereğı,

kurumsallaştıkça ve küreselleştikçe beşeriyetin ana gövdesini umutsuzluğa ve adaletsizliğe, küçük bir insan grubunu daha müreffeh adacıklara itmektedir.

Böyle bir dünyada barış mümkün değildir. Din de barışı, sevgiyi ve istikrarı sağlayamaz. Adaletsizliği, haksızlığı, küresel açlık, sömürü, tahakküm ve yozlaşmayı hesaba katmayan, gündemine almayan hiçbir dinin de beşeriyete umut olması mümkün değildir. Bu, sahih dinin, yani Ed Din'in tabiatına tümüyle aykırıdır. Din müntesipleri çıkıp şunu diyebilmeliler: Zenginler; sorumsuzluğu, bencilliği ve akılsızlığı bir kenara bırakıp refahınızı açlarla paylaşın, yoksa bu dünya size de kalmaz!..

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ezan

Ali Bulaç 2005.07.16

Kuşadası'nda yörenin sakinleri olmayan tatilciler, günde beş kere okunan ezanın kendilerini rahatsız ettiğini söyleyip jandarmadan ezanın yasaklanmasını istemişler. Hakikaten çok garip ve üzücü bir olaydır bu! Ezanla ilgili bazı bilgileri hatırlamakta yarar var:

«Ey imân edenler, cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ı zikretmeye koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.» (62/Cuma, 9). Ayette geçen «Namaz için çağrı», namaz vaktinin geldiğini bildiren ezandır. Kur'an-ı Kerim'de «ezan» kelimesi 'bildiri', 'ilam' anlamında kullanılır (9/Tevbe, 3). «Nida» anlamında ezan, bu ayetten başka 5/Maide, 58. ayette geçer. «Müezzin» seslenen, çağırان kimse demektir (5/A'raf, 44; 12/Yusuf, 70).

Ezan, hicretin birinci yılında, Mescid-i Nebevi'nin yapımı bittikten sonra emredildi. (Ebu Davut, Salat, 27-28). Ezan okumanın amacı namaz vakitlerinin bildirilmesi ve Müslümanların namaza çağırılmasıdır. Kaynakların verdiği bilgilere göre, namaz vakti geldiğinde, mü'minlerin namaz için toplanmalarını sağlamak amacıyla çeşitli yöntemler düşünüldü. Çan çalınması, boru öttürülmesi, ateş yakılması veya bayrak asılması gibi. Ancak bunların hiçbiri kabul görmedi. Çan Hristiyanların, boru Yahudilerin, ateş Mecusilerin taklit edilmesi demektir. Rivayete göre Abdullah b. Zeyd b. Sa'lebe ve daha sonra Hz. Ömer, rüyada namaza nasıl davet edileceğini görmüş, onlara ezan öğretilmiştir. Abdullah b. Zeyd, rüyasını Peygamber Efendimiz (sas)'e anlatınca, o da Bilal-i Habeşi'ye namaza çağrı için olan ezanda okunacak cümleleri ikiye, ikamette ise birer kere okumasını emretti. (Buhari, Ezan, 1; Müslim, Salat, 1; Ebu Davut, Salat, 17). Şekil itibarıyla ezanın, dinin vaz'ında hiçbir rolü olmayan bir insanın, bir sahabenin gördüğü rüyanın referans alınarak tespit edilmiş olması anlamlıdır. Ezan, Abdullah b. Zeyd'in gördüğü rüya üzerine Sünnet'le emredilmiş, Kur'an tarafından teyit edilmiştir. Ezan İslam'ın en önemli şiarlarından biridir. Peygamber Efendimiz (sas) ezan ve müezzinle ilgili şöyle buyurmuştur: «Namaz vakti geldiğinde, içinizden birisi sizin için ezan okusun. En yaşlınız da imam olsun.» (Buhari, Ezan, 17-18; Nesai, Ezan, 8). «İmam cemaate kefildir, müezzin güvenilir kimsedir.» (Ahmed bin Hanbel, Müsned, II, 232). «Müezzinler, kıyamet günü, insanların sevabı en çok olanlardır.» (Müslim, Salat, 14).

Ezanla Allah'ın birliği, Peygamber Efendimiz'in risaleti ve namaza çağrı üzerinden ahiret inancı teyit edilmekte, mü'minlere hatırlatılmaktadır. Ezan aynı zamanda bir özgürlük ve kurtuluş çağrısıdır. «Felah (Hayya ale'l-felah)»ın tekrarı bunun teyididir. İlk ezanı İslamiyet'ten önce siyahi bir köle olan Habeşli Bilal'in okuması anlamlıdır. Şüphesiz Bilal'in sesi güzeldi, ama özgürlüğe susamış insanların da simgesiydi. Ezanı ilk defa onun okuması

baskı altında yaşayan, özgürlükleri ve onurları elinden alınan insanlara İslamiyet'in cemilesi, ezanı ilk okuyan kişi üzerinden özgürlüğe ve insan onuruna göndermede bulunmasıdır.

Ezan günün her saatinde ve hatta her anında İslam'ın mesajını tekrar eder, bizim kulaklarımızın işitmediği ancak varlıkta Allah'ı tesbih eden her şeyin donmuş melodiler halindeki seslerine, müziklerine eşlik eder. Böylelikle daimi olarak gökkubbe bu ilahi çağrı ile yankılanır. Doğudan batıya doğru birbirini takip eden namaz vakitlerini bildirmek üzere müezzinler günün yirmi dört saati boyunca bu çağrıyı tekrar etmekte, biri diğerine devretmektedir.

Ezan, Arapça sözleri ve bilinen tertibiyle okunmalıdır. «İslam hukukçularına göre bir şehir halkı toplu olarak ezanı terk edecek olursa bu şehir halkına karşı mücadele edilir. Bu konuda bilginler arasında tam bir ittifak vardır.» (Bkz. İslam Ansiklopedisi, TDV, Ezan maddesi.) Böyle bir hükme sebep teşkil eden husus, tarihsel olarak ezanın aynı zamanda hükümranlılığı, bağımsızlığı ve bir toprak parçası üzerinde yaşayan insanların özgürlüğünü temsil etmesidir. Bu çerçevede yerine göre hiç namaz kılınmayan mescitlerde bile ezan yüksek sesle okunmuş, okutulmuştur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İnce politikalar

Ali Bulaç 2005.07.18

İngilizler ile Amerikalılar arasındaki en önemli farkın, birinin 300 yıllık bir sömürgecilik tecrübesine sahip olması ve politikalarını bu tecrübenin ışığında belirlemesi iken, diğerinin böyle bir tecrübeye sahip olmadığından salt güç ve kaba yöntemlerle nüfuz ve üstünlük kurmaya çalışmasıdır. Son terör olaylarından sonra İngiltere'de belli belirsiz "Irak'tan çekilme" meselesi konuşulmaya başlandı. İngiltere'yi bu noktaya getiren şeyin ne olduğu önemlidir.

İşin aslına bakılırsa, başlangıçtaki hakiki gerekçeler ne olursa olsun, ABD açısından bugün Irak'ın işgal edilmiş olmasından maksadın hasıl olmadığı açıkça anlaşılmaktadır. Çıkan tablo son derece korkunç: "İsviçre'nin Uluslararası Çalışma Kurumu (GIIS) 12 Temmuz'da, Irak'ta savaşın başladığı 20 Mart 2003'ten itibaren 100 bin sivilin hayatını kaybettiğini açıkladı. Patlamalar hariç sadece Amerikalıların doğrudan ateşiyle veya çatışma sırasında ölen sivil sayısı 39 bin." (Posta, 13 Temmuz 2005) Diğer 61 bin insanın ölümünden de işgal kuvvetlerinin sorumlu olduğu inkar edilemez, çünkü hiç değilse işgalin yol açtığı ortamda bu ölümler vuku bulmuştur. Zahiri gerekçe Irak'ta kitle imha silahı bulunduğu ve Saddam'ın teröre yardım ettiği iddiasıydı. Bunlar boş çıktı. Saddam iktidarda iken Irak'ta El Kaide yoktu ve esasında Saddam'ın El Kaide ile hiçbir şekilde bağlantıya geçeceği kimsenin aklından geçmiyordu. Çünkü Saddam ve onun kontrolündeki resmi medya, sık sık El Kaide'nin Amerikan istihbaratı tarafından kurulup desteklendiğini iddia edip duruyor, Usame bin Ladin ve adamlarına en ağır eleştiriler Saddam çevresinden geliyordu. Fakat ABD'li yetkililer, bütün dünyaya ve elbette kendi medya kuruluşlarına "Bizim saydığımız gerekçelere inanacaksınız, çünkü savaş bu iki gerekçeye dayandırılacaktır" diye adeta empozelerde bulundular, dünya da kabul eder gibi göründü. İronik olan gelişmeye bakın ki, şimdi sahiden Irak'ta El Kaide ve onun en seçkin elemanları var. Eylemlerin önemli bir kısmını onlar düzenleyip gerçekleştiriyor. Eğer terör Irak'ı ve bölgeyi istikrarlaştıran bir amil ise, bu amilin ortaya çıkmasını sağlayan önemli amil de işgalden başkası değildir.

Bir gerçek daha anlaşılmaya başlandı: Bu işgal uzun zaman devam etmeyecek. Bir şekilde Amerika bundan kurtulmanın yollarını arıyor. Her ne kadar Bush bir tarih vermekten kaınıyorsa da, her geçen gün şartlar aleyhinde gelişiyor. Er veya geç, işgal kuvvetleri Irak'tan çekilecektir. Ama, Irak'a özgürlük, barış ve istikrar gelecek mi? Bu meçhul! Işgalden sonra askeri bir kaos daha bir süre Irak'ta devam edecektir.

Eğer farzı muhal, mesela iki sene sonra Irak'ı tahliye etmek gerekiyorsa, ince İngiliz politikası, bunu 6 ay erkene almayı kendi çıkarı ve bölgedeki varlığı açısından daha uygun görebilir. İngiltere'de asker çekmeyle ilgili tartışma, nalma taktiğidir ve bu her halükarda prim yapar. Son terör olayı İngiltere'nin eline bulunmaz bir fırsatı sunmuş bulunmaktadır. Resmi çevrelerin yaptığı açıklamalardan şu anlaşılıyor: İngiltere, bir yandan Amerika'yı son aylarda kendi başına bırakıp nalma amacına dönük hazırlıklara girişiyor, bunun yanında Irak ve bütün bölgede başlamakta olan yeni döneme herkesten önce sahip çıkmanın ilk önemli adımlarını atıyor. Tony Blair'in bu dehşet verici terör ile "İslam ve İslamcılar"ın arasını ayırması manidardı.

İngiltere açısından maksat hasıl olmuştur. Savaş sayesinde hazinesini doldurmuş, ekonomisini iyileştirmiş, asgari 10 yıllık bir dönemin maddi şartlarını oluşturmuştur. Bundan sonra Irak'ta kalmak kesin zarardır. Ve bir an önce değilse bile, Amerika'nın ani bir tahliye kararını vermeden önce ilk adımı atıp az sayıda da olsa asker çekmeyi planlamaktadır. Elbette bu, İngiltere'nin teröre boyun eğdiği anlamına gelmiyor, ama terör olayını "gerektiği gibi değerlendirdiği" anlamına geliyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni yol haritası

Ali Bulaç 2005.07.19

Dünkü yazıda 300 yıllık bir sömürgecilik tecrübesinin İngiliz politikasını incelttiğini, Amerika'nın ise söz konusu tecrübeden yoksun olduğu için genellikle açık ve kaba politikalar izlediğini yazmıştık.

Ancak bölgede yaşadığı son çeyrek asırlık tecrübe Amerika'ya da çok şeyler öğretti. Esasında Yeni Muhafazakarlar'ın iktidara gelişinden önce bunun belli başlı ipuçları görülüyordu. Sözgelimi eğer Clinton ve ekibi iktidarda olsaydı, belki yine Ortadoğu'da çok köklü değişiklikler olacaktı, ancak bu daha rafine, daha sofistike yöntemler ve araçlar kullanılarak gerçekleştirilecekti.

şu veya bu, gözlenen şu ki, Bush yönetimi de mevcut tutum ve politikaların çok da iyi sonuç vermediğini, ABD'yi dünyada yalnızlaştırdığının, tek büyük süper güç olsa bile yalnızlaşan bir gücün eninde sonunda derin bir zaafa uğrayacağını anlamış bulunuyor.

Amerika'nın uzun vadede politik ve stratejik perspektifi üzerinde imal-i fikr edenler, şu iki gerçeği anlamış bulunmaktadır: Amerika bölgede İslam'a rağmen varlığını devam ettiremez. İslam, diğer dinlerden farklı olarak marjinelleşmeyi kabul edemeyecek düzeyde toplumsal ve kamusal boyutlara sahiptir. İkincisi, sürgit Müslüman gruplarla çatışma halinde yaşanamaz. Işgal, bombardıman, suikastlar veya otokrat rejimlere sağlanan destekler, İslami hareketlerin önünü kesmiyor, tam aksine çok daha geniş toplumsal kesimler tarafından kabul görmelerine yol açıyor. Hatta terörün kendine belli belirsiz beşeri taban bulmasının sebeplerinden biri de budur. Burada yapılması gereken şey, İslam'ın varlığını kabul etmek ve Müslüman kimlikleriyle hareket ve faaliyet halinde olan grupların, politik iktidarın ya kurucuları ya da ortakları olmalarının önündeki engelleri kaldırmaktır. şunu rahatlıkla söylemek mümkün görünüyor: Bugün Ortadoğu'da ve elbette

İslam dünyasının genelinde ortaya çıkmakta olan asıl eğilim veya moda tabirle yükselmekte olan "trend", Türkiye'de bazı çevrelerin iddia ettiklerinin tam aksine, "daha az İslam" değil, "daha çok İslam"dır. ABD'nin desteğinde seçime katılan ve bugün başbakanlık koltuğunda oturan Irak Başbakanı İbrahim El Caferi'nin, 27 Haziran'da The Times'da yayınlanan yazısında bunun ipuçlarını yakalamak mümkün. "İslamcı" olduğunu hiçbir şekilde gizleme ihtiyacını hissetmeyen Başbakan Caferi şöyle diyor: "Ortadoğu'daki politik eğitim genelde beyin yıkama üzerine kuruludur. Irak'ın son seçim deneyimi milyonlara ışık tuttu. Bu seçimler belki Batılı demokrasiler için de bir eğitim olabilir. Onlar, Iraklıların kendi liderlerini seçmek istediğini ve adaletli bir seçim gerçekleştirebileceklerini ve sonuçlara saygılı olabileceklerini gördü. Aynı zamanda insanların İslamcı bir partiye oy verebileceklerini ve bunda korkulacak bir şey olmadığını gördüler. Ben sadece bir Arap ülkesinin demokratik yollarla seçilmiş bir lideri değil, aynı zamanda Ortadoğu'da İslami muhalefet hareketinden gelerek seçilen tek liderim. Toplumdaki bölünmeleri kucaklamak sadece politik bir gereklilik değil, aynı zamanda benim inancımın temelidir. İslam dinde zorlama olmadığını ve özgürlüğün herkes için olduğunu söyler; iktidarda kalmak için fanatikleri destekleyen diktatörlerdir. Saddam Hüseyin buna bir örnektir. Ben Saddam'ın mirasını tersine çeviriyorum ve Irak'ın çeşitliliklerini selamlıyorum. (Zaman, 30 Haziran 2005)

Anlaşılan, hem bölge kendisiyle ilgili olarak karar verecek hem de bölgeyle ilgili olanlar. Amerika en zor kararı verme konumunda olan güç. Ortadoğu ve İslam dünyası eninde sonunda bir çerçeveye oturacak, küresel sistem içinde bir konuma sahip olacaktır. Yakıcı soru şudur: Yol haritası ne olacak? Bana sorarsanız, yakın gelecekte bölgenin yol haritasını Irak Başbakanı'nın yazısında yer alan parametreler belirleyecektir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Terörün "ama"sı

Ali Bulaç 2005.07.23

Çeşitli din, kültür ve hukuk sistemlerinde tanımlanmış suçlar vardır. İslam hukukunda maddi ve dünyevi müeyyideleri belirtilen suçlar ile maddi ve dünyevi müeyyideleri belirtilmeyen günahlar vardır.

Günah ve suçlara genel olarak "cürüm" demek mümkün. Cinayet, yaralama, gasp, meşru bir otoriteye karşı silahlı ayaklanma, hırsızlık, zina vs. Bunlar maddi ve dünyevi cezaları açıkça tanımlanmış suç teşkil eden fiillerdir.

İslam hukukunda ve bugün gelişmiş hukuk telakkisine göre suçlar şahsidir, kimse bir başkasının suçundan dolayı sorumlu tutulamaz. Aynı şekilde cezalar da kolektif olamaz, her suçluya sadece suçu dolayısıyla ve suçuyla orantılı olarak ceza verilir.

Hiç kimse herhangi bir cürüme arka çıkamaz, cürümün "iyi" veya "tolere edilebilir" olduğunu söyleyemez. Hatta suça ceza verilirken, bir "acıma duygusu"na yer vermemek gerekir. Suç, nassın veya yasanın tanımladığı fiildir, cezası takdir edilmiştir, kimse suçun ve suçlunun yanında veya arkasında durma hakkına sahip değildir. Beşeri hayatın su ve hava kadar muhtaç olduğu güvenlik, suçlara etkili ve orantılı cezanın verilmesiyle tesis edilebilir ancak.

Hiç kuşkusuz "terör" de cürüm/suç teşkil eden bir fiildir. Hiç kimse, şu veya bu amaçla masum sivillerin hayatına kasteden terör fiilinin tolere edilebileceğini söyleyemez. Tıpkı cinayet veya hırsızlık suçlarının tolere edilemeyeceği gibi. Şu var ki, bir toplumda makul sınırları aşan cinayet veya hırsızlık vak'aları artmışsa, sosyal

bilimciler burada "bir sorun" olduğunu düşünür ve bunun sebeplerine inmek için dikkatli, detaylı araştırmalara başlar. Araştırmalar yapılırken, katil ve hırsızlar korunmaz, işledikleri suçlara mazeret aranmaz.

Aslında bunun İslam tarihinde bugünkü sosyal bilimcileri, yönetici ve hukukçuları şaşırtan çarpıcı bir örneği vardır. Bildiğimiz en çarpıcı örnek, hilafeti zamanında Hz. Ömer (ra)'in "kıtlığın hüküm sürdüğü Remade yılı"nda hırsızlık cezalarını askıya almasıdır. Kendisi de önde gelen müçtehitlerden olan Halife'nin içtihadına göre, "yokluğun ve kıtlığın söz konusu olduğu maddi şartlarda insanlar açlıklarından dolayı hırsızlık yapabilir, bu ise hakkı olmayan şeyi temellük etmek demek olan normal hırsızlıktan farklı bir fiildir". Hz. Ömer, o seneye mahsus olmak üzere, sadece karnını doyurmak üzere hırsızlık yapanlara had cezası uygulamamıştır.

Diyelim ki bu son derece istisnai bir örnektir ve öyledir de, ama açıklayıcı olduğunda hiç kuşku yoktur. Açıklayıcı olan tarafı Hz. Ömer'in suçlar ile suçlara yol açan maddi-sosyal sebepler arasında kurduğu bağıdır. Biz onun gibi yapma durumunda değiliz. Ama bir yandan şu veya bu suçu işleyenlere gerekli olan cezayı vermeye devam ederken, suçun kendisini kınar ve mahkum ederken, öte yandan suç teşkil eden fiillere "nelerin yol açtığını, maddi, sosyal, iktisadi ve siyasi sebepleri bulmaya çıkarmaya çalışmalıyız. "Terörün aması" budur.

Amaç, daha çok suçlu üretmek, her suç işlendiğinde suçu ve suçluları en yüksek perdeden tel'in edip bununla yetinmek olmamalı. Belli ki, bu bizi bir yere götürmeyecektir. Götürmediği, peş peşe vuku bulan olaylardan bellidir. Mesela karmaşık şehir hayatı, yoksulluk ve işsizlik ile artan kapkaççılık olayları arasında ilişki kuranlar, "yakaladığınız kapkaççıların sırtını sıvazlayıp serbest bırakın" demiyor. "Suçun kaynağına inmek, bataklığı kurutmak gerekir." diyor.

Kategorik olarak ve hiçbir mazeret aramaya kalkışmadan terörün bir suç ve ağır bir cürüm olduğunu her fırsatta söylemeliyiz. Bunu söylerken, teröre yol açan sebeplerin ne olduğunu bilmek önemlidir. Çünkü bizim en yüksek perdeden terörü kınamamızın, teröre bir mücadele aracı olarak başvuranların nezdinde bir kıymet-i harbiyesi yoktur. Onlar yaptıkları işin meşruluğuna, etkisine ve doğurduğu sonuçların kullanılabilirliğine inanıyorlar. "Terörün aması", şu veya bu dine ya da siyasi görüşe mal etmeden, teröre nelerin yol açtığına, hakiki sebeplerine bakmak demektir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Biri diğerinin gerekçesi

Ali Bulaç 2005.07.25

Londra'daki patlamaların dumanı dağılmadan Mısır'da patlamalar oldu, yine onlarca insan hayatını kaybetti. Önümüzdeki günlerde bu tür olaylarda bir artış olacağı beklentisi içinde olabiliriz. George W. Bush'un, Amerika Devletleri Örgütü'nde yaptığı konuşma son dört yılda söylediklerinin mili milimine bir tekrarı oldu: "Teröristler evrensel özgürlüklerin savunması konusunu anlamıyorlar... Halen savaştayız...

Teröristler nefret ideolojisini yayan soğukkanlı katillerdir. Soğukkanlılıkla öldürdükleri zaman bizim irademizi kırmaya çalışıyorlar. Denizaşırı bulundukları yerlerde onları bulacağız ki evlerimizde değil orada onlarla savaşıalım."

Yeni uluslararası kargaşa ve trajedinin ipuçları bu konuşmanın satır aralarında yatmaktadır. Bazıları yeni hegemonik düzenin bu yolla kurulmakta olduğunu düşünüyor. Benim kanaatime göre yeni dönemde söz

konusu olan, uluslararası kargaşa ve trajedi olacaktır. Bunun ne anlama geldiğine biraz sonra değineceğiz.

Her terör eyleminden sonra şu sesler yükselmektedir: 1) Bu, radikal Müslümanların yaptığı terördür. 2) Müslümanlar kuvvetli bir şekilde teröristlerle aralarında mesafe koymalı, en yüksek perdeden terörü tel'in ettiklerini belirtmeliler. 3) Hiçbir şekilde terörle bağlantılı olarak "ama, fakat, ancak vb." sözcükleri kullanmamalılar.

İslam dünyasının alimleri, kanaat önderleri, yazar ve liderleri bunları neredeyse harfi harfine yerine getiriyorlar. Birkaç örnek verelim: Yaşayan büyük bilginlerden Yusuf Kardavi, El Ezher Şeyhi Muhammed Seyyid Tantavi, Lübnan Şiilerinin önde gelen lideri Muhammed Hüseyin Fadlallah, Ayetullah Nasır Mekarim Şirazi, Suudi Arabistan Müftüsü Abdülaziz Abdullah bin Muhammed Ali Şeyh, yazar Muhammed es Safir, Dr. Abdulmuti Beyumi, terör saldırılarını kesin bir dille kınadılar ve İslamî bakımdan bunların meşru olmadıklarını belirttiler. (Yeni Şafak, 14 Temmuz 2005) Türkiye'de Fethullah Hocaefendi'nin terörle ilgili tutumu herkesçe biliniyor, patlamalardan sonra açık bir dille tepkisini belli etti. Londra'daki saldırılardan sonra İngiltere'de yaşayan 512 imam bir araya gelerek intihar eylemlerini yasaklayan fetva yayınladı ve 22 Temmuz Cuma günü bu çerçevede hutbe okutulmasına karar verdi.

Sünni-Şii belli başlı bilgin ve kanaat önderinin terör eylemlerini kınamaları neden yeterli bulunmuyor ve her olaydan sonra İslam ve Müslümanlar sorumlu tutulup tekrar başlangıç noktasına dönülüyor? Bu sorunun cevabı önemlidir.

Şimdi yukarıda alıntıladığımız Bush'un konuşmasına dönelim: 11 Eylül'den sonra terörü uluslararası toplumun gündemine sokan ABD'nin ve İngiltere'nin, bundan askerî, politik ve maddi çıkar sağladığında hiç kuşku yok. Daha geri noktada önemli kazançlardan biri İsrail'in payına düştü. ABD, teröristleri kendi evlerinde vurmak için bulunduklarını iddia ettiği ülkeleri işgal ediyor, kullandığı ileri teknoloji ürünü silahlarla kendisi de on binlerce sivilin ölümüne sebep oluyor. ABD ve İngiltere'ye göre "kabul edilebilir sivil zayıat" olur, bu kaçınılmazdır. Terör örgütlerine göre de "düzenledikleri saldırılarda ister istemez siviller zarar görür".

Kitle imha silahı ve teröre destek gerekçeleri, şimdi yerlerini doğrudan terör yuvalarını dağıtmak veya teröristleri evlerinde vurmaya bıraktı. Terörün olduğu her yeri işgal etmek "meşru bir gerekçe" oldu. Bu demektir ki, bundan sonraki zamanda toprak işgali, hegemonya savaşı ve kaynakların kontrolünün gerekçesi terör olacaktır.

Terör örgütleri de mukabele-i bilmişilde bulunduklarını öne sürüp büyük metropollerin kalbinde bombalarını patlatıyorlar. Yani Amerika, İngiltere ve müttefikleri terör örgütlerini dağıtmak için ülke işgal ediyor, ülke işgalini gerekçe gösteren örgütler de bu ülkelerin yerleşim merkezlerini havaya uçuruyor. Bu, dünyanın çok yeni ve son derece ilginç bir döneme girdiğinin göstergesidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Devletler yerine örgütler

Ali Bulaç 2005.07.27

Değerli yazarımız Şahin Alpay'ın, geçen hafta Robert A. Pape'in "Kazanmak İçin Ölmek" adlı kitabından söz eden yazısı (Zaman, 21 Temmuz 2005), son aylarda yayınlanan en açıklayıcı yazıydı.

1980-2004 yılları arası intihar eylemlerini araştıran Pape, "intihar eylemlerinin radikal İslam'la ilgili olmadığını, ilk defa Marxist bir örgüt olan Tamil Kaplanları'nın kullandığını, Filistinlilerin bu eylemleri Sri Lankalı bu örgütten öğrendiklerini ve dünyanın her yerinde intihar saldırılarının itici gücünün dini inançlar değil, işgal edilen toprakların işgalden kurtarılması olduğunu" anlatıyor. Son 20 yılın tecrübesi, yabancı askerler çekildiğinde intihar saldırılarının büyük ölçüde durduğunu gösteriyor.

Londra'daki saldırılardan sonra The Guardian gazetesinin yaptırdığı ankete göre, İngiliz halkının 3'te 2'si patlamaların sebebini Tony Blair hükümetinin Irak Savaşı'na bağlıyor. Patlamaların vuku bulunduğu diğer ülkeler veya ülke yönetimleri ile işgal arasında doğrudan veya dolaylı ilişkiler var.

Bence, işgal önemli bir sebep, ancak başka sebepler de var. Mesela, ülke yönetiminin baskıcı tutumu (otokrat rejim), ülkenin merkezdeki çekirdeğinin işbirliğiyle yabancıların kontrolünde olması, gelir bölüşümündeki adaletsizlik, pozitif siyasetin olmaması, demokratik katılım yollarının tıkalı olması vs... Londra Belediye Başkanı Ken Livingstone şunları söylüyor: "Batı dünyasının petrol ihtiyacı sebebiyle 80 yıldır Arap topraklarına müdahale ediyoruz. Eğer 1. Dünya Savaşı sonunda Ortadoğu'daki petrol kaynaklarını kontrol etmek yerine söz verdiğimiz gibi buradaki yönetimleri özgür bırakarak sadece petrol satın alsaydık bugün olanlar yaşanmazdı." Livingstone, İngiltere'de yaşayan gençlerin büyük bölümünün ABD'nin İsrail'i desteklemesi ve Guantanamo'da hiçbir yargı sürecinden geçirilmeden yüzlerce kişinin mahpus tutulması şeklinde ortaya çıkan Batı politikalarındaki çifte standarttan rahatsız olduğunu söylüyor. (Zaman, 21 Temmuz 2005) Buna Ebu Gireyb ve başka cezaevlerindeki işkenceler ile "ABD Savunma Bakanlığı'nın da resmen kabul ettiği Kur'an-ı Kerim'e yapılan büyük hakaret"i (Zaman, 28 Mayıs 2005) eklemek gerekir.

Bütün bunlar, masum sivillerin hayatını kaybettiği terör eylemlerinin meşruiyetine bir gerekçe teşkil eder mi? Etmez; ancak terör eylemlerine yol açan gerçek sebeplere işaret eder. Batı dünyası, özellikle ABD'nin bugünkü yönetimi, terör eylemlerinin bunlarla ilişkili olduğunu kabul etmiyor. Yönetime göre "salt, kendinden türeyen, ABD'nin gücüne ve Batı'nın kültür ve yaşama tarzına kastetmiş, kör bir terör" var. Bu terör, küresel barışı ve özgürlüğü tehdit ediyor. Yapılacak iş, "ama, fakat, ancak" demeden bu terörü tel'in etmek ve Amerika'nın teröre karşı verdiği savaşı kayıtsız şartsız desteklemektir. ABD'nin teröre karşı savaşı, terör örgütlerinin bulunduklarını iddia ettiği ülkeleri işgal etmektir; çünkü teröristleri evlerinde vurma doktrini bunu gerektiriyor.

Bir önceki yazımızda belirttiğimiz gibi, terör örgütleri de benzer bir doktrinden hareket ediyorlar: Mademki ABD ve diğer ülkeler, topraklarını işgal etmek için ülkelere gelmişler, onlar da işgale karşı savaşı işgalcilerin ve onlara yardımcı olan ülkelerin şehir merkezlerine taşıyacaklar, onları kendi evlerinde vuracaklar.

Açıkçası modern zamanlara mahsus olmak üzere yepyeni bir gelişme ile karşı karşıya bulunuyoruz. Yıllık savunma harcaması 430 milyar dolar olan ABD ve onun yanında yer alan ülkelere hiçbir ülke karşı koyabilecek askeri güce sahip değildir. ABD, istediği her ülkeyi işgal eder, vurur, sindirir. Böyle bir durumda eğer devletler kendi ülkelerini savunamıyorsa, örgütler teşekkül eder ve devletlerin yerini alıp değişik yöntemlerle işgale veya yukarıda bazılarına işaret ettiğimiz haksızlıklara karşı mücadele etmeye başlarlar. İşte bu sahiden "Üçüncü Dünya Savaşı"dır. Devletlerin, siyasi otoritenin ve orduların devre dışı kaldığı yeni bir savaş tarzıdır bu. Buna, "süper devletler" ile "süper örgütler" arasında sürmekte olan yeni bir savaş türü gözüyle bakabiliriz. Ahlaki ve hukuki meşruiyeti olmayan bu savaşta her iki tarafın kurbanları, kitlesel olarak zarar gören masum siviller olmaktadır.

Fetvaların etkisi

Ali Bulaç 2005.07.30

Bundan birkaç ay önce açılan bir dava üzerine İtalyan hakim Clemento Forleo, savaş ve işgal zamanlarında resmi ve sivil askerî hedeflere saldıran militanların "terörist" sayılmayacağına hükmetti. Bu karara mesnet teşkil eden dava Irak için "intihar komandoları" toplanmasına yardım etmekle suçlanan bir grup insana karşı açılmıştı.

Davayı düşüren hakim Forleo, gerekçeli kararında "Teröristler sivil hedeflere saldırır. Askerî hedefe saldıran intihar komandosu bile olsa, gerilla sayılmalıdır." dedi. (Hürriyet 22 Nisan 2005)

İtalyan hakimnin kararı, sivil hedefleri istisna etmesi açısından önemlidir. Tersinden okursak, sivil hedefleri vuran her eylem terör tanımı içine girer. Bence bununla yetinebiliriz. Ancak bu tanımı sadece direnişçileri değil, işgal kuvvetlerini de içine alacak şekilde geniş tutmak lazım. Bu durumda sivil hedefleri vuran ve yüzlerce, binlerce masum insanın ölümüne yol açan ülkelerin savaşları da terör tanımı içine alınmalıdır. Devletler ve orduları sivil-askerî hedef ayrımı gözetmeden, hem de kitlesel olarak masum insan öldürecek ve bu terör olmayacak, öte yandan işgal altındaki topraklarını kurtarmak üzere sivil hedefleri vuran direnişçiler terörist sayılacak. Bu yanlıştır. Sivil hedeflerin vurulması İslam nokta-i nazarından suçtur. Bunda hiç kuşku yok. Masum insanların öldürülmesine işgal de gerekçe teşkil edemez. Bu konuda İslam bilginleri açık bir tutum almış bulunmaktadırlar. İngiltere ve Mısır'daki son olaylarla ilgili olarak Lübnanlı Şii bilgin Ayetullah Seyyid Muhammed Hüseyin Fadlallah şu fetvayı yayınladı: "Teröristlerin siyasi istekleriyle hiçbir ilgisi olmayan masum insanlara yönelik barbarca eylemleri yasaklıyoruz. Bunlar şehitlik eylemleri değil, Allah'ın cezalandıracağı eylemcilerce, barbarca düzenlenmiş intihar eylemleridir." Fadlallah'a göre, bütün İslam dünyası bu türden eylemleri kınamalıdır. Çünkü bu eylemler hem masum insanların hayatına kıymakta hem de İslam'a ve Müslümanlara büyük zararlar vermektedirler.

Önceki yazımda, Fadlallah'tan başka Yusuf Kardavi, El Ezher Şeyhi Muhammed Seyyid Tantavi, Ayetullah Nasır Mekarim Şirazi, Suudi Arabistan Müftüsü Abdülaziz Abdullah bin Muhammed Ali Şeyh, yazar Muhammed es Safir, Dr. Abdulmuti Beyumi'nin bu saldırıları kınadıklarını ve İslamî bakımdan meşru bulmadıklarını yazmıştım.

Ta başından beri Irak Sünni uleması Irak ve Irak dışında sivilleri hedef alan saldırılarla bir ilgilerinin olmadığını belirtmektedirler. Bundan birkaç gün önce Yeni Şafak'ta (25 Temmuz 2005) Turan Kışlakçı, Irak İslam Partisi Başkanı Muhsin Abdulhamit'le önemli bir konuşma yaptı. Konuşmasında Abdulhamit şunları demektedir: "Direniş sadece işgalcilere karşı verilen bir mücadeledir. Sivillere yönelik saldırılar direniş değil, terördür. Terör herkesi aynı konuma sokup aynı muamelede bulunur. Kadın, çocuk, yaşlı, din adamı ya da tüccar ayrımı gözetmez."

Müslüman Alimler Heyeti'nin kurucusu da olan Abdulhamit, "terörün en çok Amerika'nın işine yaradığı"nı söylüyor: "Zira direnişi kıramayan Amerika, direnişi terörle karalıyor." En ilginç olan husus, Abdulhamit'in Irak'ta faaliyet gösterdiği iddia edilen Zerkavi'nin yaptıklarını da kınaması. Bu konuda Muhsin Abdulhamit'in kullandığı cümle son derece dikkat çekici: "Bunların (yani Zerkavi ve adamları A.B.), İslam'ı tam anladıklarını da sanmıyorum."

Sünni ulemanın önde gelen isimlerinden biri olan Muhsin Abdulhamit, İslamî ilimlere vâkıf biridir. İşgale karşıdır, işbirlikçi değildir, direnişi desteklemektedir. Onun Zerkavi ve adamlarını "İslam'ı bilmemekle" suçlaması, aslında bir başka konuyu gündeme getirmektedir. Burada cevaplanması gereken üç soru var: 1) Bu eylemleri yapanların İslamî bilgi ve eğitim formasyonları nedir? Yani bunlar İslam uleması mı, yoksa başka

liderlik profilleri mi söz konusu? 2) Eylemlerine meşruiyet teşkil eden fikri neye dayandırıyorlar? 3) Bunca muteber İslam âliminin verdiği fetvalara neden itibar etmiyorlar?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslam'ın dünyaya armağanı

Ali Bulaç 2005.07.31

Zamanımızın önemli hususiyetlerinden birinin "diyalog" olduğunu söylemek abartı olmaz. Diyalog; bir arada yaşamak durumunda olan farklı insan gruplarının karşılıklı konuşması, birbirini anlama ve tanıma sürecine girmesi ve eğer mümkünse aralarında hukuki zemin teşkil edecek ortak paydaları ortaya çıkarıp bu paydalar çerçevesinde yaşamasıdır.

İslam bilginlerinin belirttiği üzere "tab'an (tabiatları gereği) bir arada, yani topluluk hayatı yaşamak" zorunda olan insanlar farklı özelliklere sahiptir. Bu özelliklerin kimi yaratılıştandır, varlık yapısıyla ilgilidir (renk, ırk, cinsiyet gibi), kimisi sonradan kazanılmış veya kazanılması mümkün olanlardır (din, kültür, felsefi, mesleki, siyasi kimlik gibi).

Kur'an bakış açısından farklı beşeri hususiyetler yaratılıştaki çeşitliliğe ve zenginliğe işaret eder. Bunları bir çatışma sebebi olarak görmek ve göstermek yanlıştır, sulh ve istikrarı bozar, beşeriyete büyük zararlar ve yıkımlar getirir. Doğru olan bütün farklılıkların her birinin birer çiçek gibi açtığı, her birinin kendine özgü güzel kokular verdiği bereketli bir beşeriyet bahçesi meydana getirmektir.

İnsanların bir arada yaşamasının mümkün olan iki yolu var: Biri, baskı ve güç kullanarak başkaları üzerinde tahakküm kurmak; diğeri özgür insanların kendi aralarında mutabakata varmaları ve mutabakatın bir hukuki sözleşme hüviyetinde onların hareket ve davranışlarını, hak ve sorumluluklarını belirlemesidir.

Anayasalar, kanunlar, akitler, ahitnameler hep bu amaçla yapılmıştır. Elbette sözleşme metinleri olmasaydı ne sosyal barış olur, ne siyasi birlik kurulurdu. Şu var ki, bütün bunlarda söz konusu olan, sözleşmelerin insanların özgür iradeleri, yani rıza ve kabulleriyle akdedilip edilmedikleri hususudur. Bugün de demokrasinin lehinde söylenen veya önünde sorun olarak vaz'edilen konular, bu siyasi rejimin hangi ölçülerde farklı toplum gruplarının özgür iradelerini, katılımlarını, karar mekanizmaları üzerindeki etkilerini, sivil inisiyatiflerini yansıtıp yansıtmadığı meselesidir.

Hiç abartmadan şunu söylemek mümkün: İslam bu konuda zengin bir mirasa sahiptir. İslam tarihi ve tarihi tecrübesi genel anlamıyla din, etnik, dil ve kültür gruplarının farklılığını tanıma, onların temel hak ve özgürlüklerini hukukun teminatı altına alma esasına dayanmış, böylelikle çok sayıda din, mezhep, kavim ve kültür bir arada yaşama imkanını bulabilmiştir.

Elbette Müslümanların tarihi tecrübesi onların meşru referans sistemleri ve ilham kaynakları olan Kur'an ve Sünnet'e dayanır.

Kur'an, "hidayetin Allah'tan olduğunu, Allah'ın insanları tek bir ümmet şeklinde yaratmadığını, her ümmete bir şariat ve yaşama tarzı (minhac) verdiğini, farklı din grupları arasında ihtilafların vuku bulacağını, ancak son hükmü Allah'ın ahirette vereceğini, Müslümanların yapmaları gereken şeyin 'hayırlarda yarışmak' olduğunu,

dinlerini tebliğ ederlerken öğüt ve hikmetle hareket edip başkalarıyla mücadele ve ilişkilerinde en güzel, en estetik yol ve yöntemi takip etmeleri gerektiği"ni söyler.

Kur'an'ın vaz'ettiği bu ilkeler Peygamber Efendimiz (sas) tarafından uygulamaya konulmuş, sünnet ve siretinde ete kemiğe bürünmüştür. İşte Medine Vesikası bu müşahhas ve doğrudan uygulamaya dayalı bir diyalog örneği ve bir arada yaşama modelidir. 'Medeniyetler çatışması' yerine bu ruhu yeşertmek lazım. Bu, İslam'ın dünyaya armağanıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Selefiye

Ali Bulaç 2005.08.01

Cumartesi günü yazımda Sünni ve Şii belli başlı ulemanın masum insanların hayatına kasteden terör eylemlerini tecviz etmediklerini anlatmış, buna rağmen yaşayan en büyük alimlerin yayınladıkları fetvaların beklenen etkiyi doğurmadıkları hususunu belirtmiştim.

Bu, bizi ister istemez söz konusu eylemleri yapanların İslami bilgi ve eğitim formasyonları; kişilik profilleri; eylemlerine meşruiyet teşkil eden fikirleri nereden aldıkları ve nihayet bunca muteber İslam aliminin verdiği fetvalara neden itibar etmedikleri konuları üzerinde düşünmeye sevk etmektedir.

İslam dininin belli başlı kaynakları, İslam tarihi, İslami ilimler ve bugünkü İslam dünyasının sorunları konularında derme çatma bilgilere sahip olan birtakım köşe yazarları, Batı'daki İslamologlardan nakiller yaparak, bu eylemlere Selefi akım veya bununla ilintili Vehhabi mezhebinin meşruiyet sağladığını öne sürmektedirler. Hemen şunu söylemekte yarar var: Nasıl bu eylemlerden İslam dinini sorumlu tutmak büyük bir hata ve haksızlık ise, şu veya bu İslami yorumu ya da mezhebi sorumlu tutmak da yanlıştır. Terör yepyeni bir fenomendir ve bunun eğer röntgenini çekeceksek farklı bilgi kaynaklarına başvurmamız icap edecektir. Önce Selefilikle ilgili bir yanlışı tashih edelim:

"Selef" veya "Selefilik" dendiğinde şöyle biraz durup düşünmek lazım. İslam'ın ilk nesillerinin İslam anlayışını referans alan bu akım, yerine göre Ebu Hanife'nin de bağlı olduğu temel bir yaklaşım tarzıdır. Hanefi hukukçuları Kur'an ve Sünnet'ten sonra Sahabe kavlini esas almışlardır. Hiç kimse Sünnet'i bize kadar taşıyan, İslami ilimleri tedvin eden ve İslam'ı belli bir çerçeveye oturtan ilk Müslüman nesillerden, Selef'ten daha doğru ve isabetli bir anlayışa sahip olduğunu iddia edemez. İddia edenler, daha üstlerini örten toprak kurumadan tarihte nisyana terk edilmiş bid'atçılar, reformcular, şaz kavil sahipleri marjinalerdir. Bunlardan da bugün bolca örneklerine rastlamak mümkün. Selefiye, Eş'ari ve Maturidi gibi mezheplerin kurulmasından önce neredeyse bütün Sünnilerin tabi oldukları mezhebin veya genel şemsiyenin adıdır. Bu iki büyük mezhebin kurulmasından sonra da sayısız İslam bilgini kendini Selefi olarak takdim etmiştir. Ahmet ibn Hanbel ve onu izleyenler bu çizginin belirgin şahsiyetleridir.

Modern Selefilik bir ıslahat ve tecdit hareketidir. Birkaç Sufi akım dışarıda, bugün İslam yelpazesinde yer alan sayısız renk ve çizgi Selefi hareketin türevleri hükmündedir. Çağdaş Sufilik ve bir ölçüde Şiilik bile kendilerini Selefilığe göre gözden geçirme ihtiyacını hissediyorlar. Elbette içinde entelektüel ve derinlikli olanlar olduğu gibi -mesela Muhammet İkba ve Mehmet Akif- Vehhabiliğin sert yorumunu esas alanlar da vardır. Mezhepler veya fikri-politik akımlar teşekkül ettiklerinde, neşvü nema buldukları coğrafi bölgenin özellikleri, içinde

bulundukları tarihi durum ve hareketi formüle eden şahsiyetlerden belli başlı etkiler alırlar. Ama bütün bunlar sadece "etkileyici faktörler" hükmündedirler. Meşru ve muteber mezhep ve akımların teşekkülünde İslam'ın ruhu belirleyicidir ve sıhhatli gelenek bozulma ve sapma göstermeden bugüne kadar öyle gelmiş bulunmaktadır.

Selefi renk ve çizgilerin tümünü tek bir kefeye koyup homojenleştirmek, şu veya bu İslami akımı topluca tek bir tanımsal çerçeve içine sıkıştırmak, filhakika terörü Selefilik üzerinden İslam diniyle özdeşleştirmek; İslam'ın, ana kaynakları ve doğası dolayısıyla terör ürettiği propagandasını yapmak ve İslam'a olan bağlılığı zayıflatmak amacını güder. Bununla anlatılmak istenen şudur: Uluslararası bir "İslami terör" varsa, hegemonik güçlerin bu teröre karşı uluslararası operasyon yapma ve terörün menbaı olarak gösterilen İslam dünyasını işgal etme ve Müslümanlar üzerinde tahakküm kurma hak ve yetkileri var demektir. Müslümanların modern çağdaki akımlarını, Selefiliği bu çerçeveye koyup teröre bu tarz izah getirenler, ya küresel bir stratejinin uzantıları veya en iyi niyetle bilgisizliklerini sergileyen kimselerdir. Evet, bu eylemleri düzenleyenler kendilerini "Selefi" olarak takdim ediyor olabilirler. Ama bunlar kimlerdir ve nasıl ortaya çıkmışlardır? Biz önce buna bakalım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İçtihat ve fetva

Ali Bulaç 2005.08.02

Bugün "terör" olarak adlandırılan intihar saldırılarının sahiden İslamiyet'e veya İslam'ın içinde teşekkül etmiş bulunan herhangi bir mezhebe veya fikri/politik akıma mal edilebilmesi için, bu eylemleri düzenleyenlerin eylemlerini hangi meşru çerçeveye oturttuklarına bakmak lazım.

Kişilerin kendilerini "Müslüman" ve eylemlerini "İslami" takdim etmeleri, kişilerin eylemlerinin meşruiyetinin yegane teminatı değildir. Bir Müslüman, inanarak veya inanmayarak "İslam'a uygun" olduğunu düşündüğü bir fiil işleyebilir. Bu durumda karar vermek için fiilin kendisine ve hangi usul çerçevesinde meşruiyet bulduğuna bakmalı.

Londra saldırısı zanlılarından olan Osman Hüseyin, konumuzla ilgili tipik bir örnek teşkil etmektedir. İtalya'da yakalanan Osman Hüseyin, polise verdiği ifadede "Irak işgalini protesto etmek için saldırı düzenlediği"ni söylüyor. İşgalle ilgili bir film (DVD kaset) izleyen Hüseyin, bundan etkilenecek saldırı düzenlemeye karar vermiş. El Kaide ile olan ilgisi de internet üzerinden sağlanan ilişkiden ibaret. Yine ifadesinden anlıyoruz ki, Osman Hüseyin, herhangi bir İslam aliminden fetva almış değil, dini bilgisi zayıf. Çok dindar olduğunu söylemek de güç görünüyor. İzlediği bir filminden etkilenecek saldırı yapmaya karar vermiş. Bu, El Kaide adına eylem yapanların büyük bir bölümü hakkında bir fikir verir. Aslında her eylem yapan sahiden El Kaide ile ilişkili mi? Bu da kuşkulu. Mesela El Kaide, 14 Temmuz'da Bağdat'ta 24'ü çocuk 27 kişinin öldüğü bombalı saldırının sorumluluğunu üstlenmedi. Örgütün yayınladığı bildiride "Bu saldırının sorumlusu biz değiliz. Bizim tarzımız belli: Allah'ın düşmanları ve onların polis ve ordudaki takipçileriyle savaşmak." deniliyor. Ebu Musab Zerkavi de, "sivilleri hedef almaktan kaçınılması" konusunda dikkatli olduğunu söylüyor. (Yeni Şafak, 16 Temmuz 2005).

Karmakarışık bir durum var. Ama bir fiilin İslami meşruiyeti, o fiilin otorite kabul edilen İslam alimleri ve müçtehitleri tarafından tanımlanması, formüle edilmesiyle belli olur. Şiilerde Taklid-i Mercii olan Ayetullahlar, Sünnilerde alimler veya müçtehitler var. Müçtehitler asl'a ve usul'e göre içtihat yapar veya fetva verirler. Her ne

kadar bütün Sünnileri bağlayan bir Taklid-i Mercii yoksa da, itibar edilen münferit alimler var. Müslüman alimler, İslami hayatın teminatıdır. Alimlerin zaafa uğradığı, itibar kaybettiği, sözlerinin dinlenemez hale geldiği zamanlarda herkes kafasına göre içtihat yapar, işine geldiği gibi fetva verir ve yaptıklarının doğru, haklı, güzel yani İslami olduğunu düşünür.

İslam dini adına söz konusu olan bu husus, mezhepler ve fikri/politik akımlar için de söz konusudur. Ve hiç kuşkusuz Selefi akımlar veya Vehhabi mezhebi de bu genel kuralın dışında değildir. Başka bir ifadeyle Selefi veya Vehhabi yorumunu benimsemiş bir Müslüman, fiillerinin meşruiyetini şu veya bu alimin içtihadına, fetvasına dayandırmak zorundadır.

Vehhabiliği üç ayrı seviyede ele almak gerekir: 1) Suudi Arabistan'ın resmi mezhebi olarak Vehhabilik; 2) Belli bir fıkıh ve usul çerçevesinde alimler tarafından formüle edilen Vehhabilik; 3) Son zamanlarda gizli örgütlerin, bağımsız küçük birimlerin meşruiyet çerçevesi olarak kullanılan Vehhabilik.

Benim gözlemime göre, son 10 yılda üçüncü grupta yer alan Vehhabiler, alimlerini dinlemez oldular. Mesela, birçok görüşüne katılmasak da, Abdulaziz bin Baz, hayatta olduğu müddetçe bu mezhebe bağlı insanlar şiddet ve terör eylemlerine başvurmuyorlardı. Çünkü kim olursa olsun, bir İslam alimi, fetvasını asl'a yani Kur'an ve Sünnet'e ve belli bir usule dayandırmak zorundadır. Fetva veya içtihat kafadan olmaz. İslam alimleri tarih boyunca bu konuda son derece hassas olmuşlardır. Bugün de yaşayan alimler aynı hassasiyeti gösteriyorlar; bu yüzden Kardavi, Fadlallah, Tantavi, Mekarim Şirazi, Suudi Arabistan Müftüsü Ali Şeyh gibi alimler, işgal edilmiş topraklardaki meşru direniş hakkı ile masum sivillerin hayatına kast eden terör eylemlerini birbirinden ayırıyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

"Biz!"

Ali Bulaç 2005.10.31

İzmir/Balçova'dan bir okurumuz soruyor: "Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de neden bazan "Biz", bazan "Ben" şeklinde hitap etmektedir?"

Bunlar özel şartlarda mı zikredilmektedirler?" Bazı ayetlerde Allah'ın, aslında sadece kendisine has bir fiili diğer varlıkların da iştirakini akla getirircesine "biz (İnna veya Nahnu)" ile ifade ettiği doğrudur. Mesela "Biz Nuh'u gönderdik" (71/Nuh, 1); "Biz, yeryüzünü bir döşek kılmadık mı? Dağları da birer kazık? Sizi çift çift yarattık." (78/Nebe', 6-14 ve 28-29); "Biz sana kevseri verdik." (108/Kevser, 1)

Bu ayetlerde "Nunu'l-azeme", yani büyüklük ifade eden "Nun" söz konusudur. Ayetlere dikkatle bakıldığında "Biz (çoğul birinci şahıs zamiri)" kullanıldığı yerlerde kudretin izharı anlatıldığı anlaşılmaktadır. Allah'ın birliğini (uluhiyet) ve yalnızca ona ibadet edilmesi gerektiğini (ubudiyet) anlatan ayetlerde Allah, tekil birinci şahıs zamirini kullanmakta, yani "Ben" demektedir: "Gerçekten Ben, Ben senin Rabbinim. Ayakkabılarını çıkar; çünkü sen, kutsal vadi Tuva'dasın. Ben seni seçmiş bulunuyorum; bundan böyle vahyolunanı dinle. Gerçekten Ben, Ben Allahım, Ben'den başka ilâh yoktur; şu hâlde Bana ibâdet et ve beni zikretmek için dosdoğru namaz kıl." (20/Taha, 12-14) Türkçe'de olduğu gibi Arapça'da da konuşma sırasında büyüklük, yücelik ifadesi olarak "Sen" yerine "Siz", "Ben" yerine "Biz" kullanılmaktadır. Bir yönetimin başındaki kişi, devlet başkanı veya başbakan, en yüksek derecedeki bürokrattan en küçük memura kadar bütün yönetim aygıtını ifade etmek üzere "Biz"

zamirini kullanır. Bu, işlerin birlikte yürütüldüğünü ifade etse de, herkes emri tek bir kişiden alır. Nihai hüküm ve emri veren, başkandır; eğer emri altındakileri de zikrediyorsa, bu hem işlerin nasıl yürütüldüğüne ilişkin bilgi vermek hem onlara değer vermek içindir, anlamında ele almak lazım. Çünkü "Biz", büyüklük, yücelik ifade eder. Eğer çoğul anlamında olsaydı varlık âleminde birden fazla "Tanrı/ilah" olması gerekirdi ki, bu imkansızdır. Taha 12. ayette "Ben seni seçmiş bulunuyorum; bundan böyle vahyolunanı dinle" denmektedir. Hz. Musa (as)'yı peygamber olarak seçen Allah'tır, ona "vahyolunacak"tır. Vahyin vukuunda birden fazla şahıs rol oynamaktadır. Bu dolaşımda melekler devrededir. Sözelimi ezeli bilgi ve takdir Levh-i Mahfuz'dadır. Bu bilgi ve takdir elbette tümüyle ve sadece Allah'a aittir. Ancak bunun Levh-i Mahfuz'dan alınması, dünya semasına getirilmesi ve buradan peygambere vahyedilmesi işinde birden fazla melek rol oynayabilmektedir. Vahy meleği Cebrail (as)'dır, belki onun yardımcı melekleri vardır.

İşte bütün bu dolaşım çoğul birinci şahıs zamiri olan "Biz" ile ifade edilmektedir. Kainatın yaratılması, tekvin, kozmik düzen ve varlık mertebeleri arasındaki ilişkinin tanzimi de bunun gibidir. Ama Yaratıcı, bilen ve irade eden tek bir olan Allah'tır, bundan dolayı kulluk sadece O'na mahsustur (1/Fatiha, 4). Burada önemli bir soru vardır. Allah, "Zikri (Kur'an'ı) Biz indirdik, onun koruyucuları da biziz." (15/Hicr, 9) demektedir. Kur'an'ın indirilişinde meleklerin rol aldığına işaret ettik. Pekiyi, acaba "korunması"nda Peygamber Efendimiz (sas), ilk, ikinci ve üçüncü nesil Müslümanlar (sahabe, tabiin ve etba-i tabiin) ile sonra gelen Müslümanlar rol sahibi midir? Peygamber Efendimiz, kendisine nasıl vahyedildiyse Kur'an'ı öyle tebliğ etti, vahy katiplerine yazdırdı. Kur'an'ın anlaşılması ve yaşanması konusunda Sünnet ve Siret'iyle bize ışık tuttu; hükümlerin ete kemiğe bürünmesini sağladı. Sahabe ezberledi, Sünnet'i takip etti. Sonra Kur'an Hz. Ömer ve Hz. Osman zamanında bir mushafta toplandı. Tarih boyunca insanlar Kur'an'ı hıfzetti, alimler tefsir etti, ondan hükümler çıkardı ve bu bilgiyi insanlara öğretti. Bütün bu kutsal zincirde yer alan beşeri halkalar, "Zikrin korunması"nda rol sahibi mi? Herkes kendi ihlası, cehdi ve katkısıyla bu "Biz" içinde yer alabilir mi? Uzak bir ihtimal değildir. Doğrusunu Allah bilir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Arınmak...

Ali Bulaç 2005.11.02

Ramazan ayı, Kadir Gecesi, hac ve bayramlar.. hicri yıla göre her sene farklı zaman dilimlerine denk gelirler.

Başka bir ifadeyle bu özel günler, yaz-kış, ilkbahar-sonbahar, gece mutlaka zamanda bir kere her gün ve geceye isabet etmektedirler. Zaman, günlerin bereketinden yararlanmakta, meleklerin ve ruhun özel inişine kendini bir sahne gibi açmaktadır. Böylelikle yılın her günü ve gecesi sırayla daha kesif bir biçimde İlahi varoluşa iştirak edebilmektedir. O halde zamanın bütünü mübarektir, kutsala sahne olma potansiyeline sahiptir. Gündüz aydınlık, gece karanlıktır. Karanlıkta insan kendine yol ararken önünün aydınlık olmasını ister.

Karanlık, varlık yapısı itibarıyla sadece güneş, ay veya beşer ürünü bir ışığın olmaması, ortalığı aydınlatmaması hali değildir; fakat belki dünya şartlarında Allah'a ve Hakikat'e en uzak düştüğümüz alandır ki, içinde bulunduğumuz madde karanlığın en son haddinde kesafet (yoğunluk) kazanmasından ibarettir. Buna "zulümat" denir. Zulümat bizim zindanımızdır. "Burada", "zahir (dış yüzey)de" ve "elimizin altında" olan; bizi "öte"den, "batın"dan ve "müteal/aşkın" olandan koparmakta, oyalayarak dikkatimizi dağıtmakta, bilincimizi asli

mihverinden saptırmak istemektedir. Ramazan boyu yaptığımız ibadetler bizim bu zindandan çıkışımızın, kurtuluşumuzun çabası oldu.

Bu dünya zindanında bir tür Eflatun'un mağarasında zincirlere vurulmuş halde bulunuyorsak da, büsbütün çaresiz değiliz. Allah bize zaman zaman kurtuluş (felah) fırsatları vermektedir: Ramazan ayı, cuma günü, Kadir Gecesi, Mescid-i Haram (Ka'be'nin tavafı, Arafat, Müzdelife, Mina) ve diğer iki mescidin (Mescid-i Nebevi-Mescid-i Aksa) bereketine iştirak etmek, bu kurtuluşun imkanlarıdır. Amellerde hayır, sözde ma'ruf, ibadetlerde namaz, oruç ve hac ile özellikle tam bir bilinçle yapılan secdeler, bizi dikey olarak bulunduğumuz katı, suflı yerden, dünya hapishanesinden müteal olana yükseltir, miraca çıkarır. Kutsala iştirak etmenin Ramazan boyu süren çabası başarıyla tamamlandı mı? "Evet" diyebiliyorsak, bu çaba bizi selamete götürecektir. Fevc fevc yeryüzü üzerine yağan melekler bize selam verdi, kurtuluşumuza yardımcı olan ve insanın dünyada içinde bulunduğu tenzil-i rütbeden, asıl ait olduğu felah ve selam yurduna terfi-i rütbeyle yükselişini sağlayan urucunu temaşa etti. Melekler ve Ruh dünyamıza, şehrimize ve evimize "tenezzül ederek", bulunduğumuz varlık alanına indiler. Bunun değerini bilmek lazım. Ramazan boyu onların inişine hazırlık yaptık.

İçimizi, evimizi ve çevremizi düzenledik. Nihayet melekler Kadir Gecesi'nde, yani kadr-u kıymeti olan, şerefli bir gecede teşrif ettiler. Göklerin bu kutlu misafirleri bize bereket, rahmet, ilham, güç ve nimet getirdi. Bu gökyüzü ile yeryüzü arasındaki irtibat ve geliş gidişler yıl boyu sürsün. İşte zulümatın aşılması bu sayede mümkün olmaktadır. Zulümat dağılıp zail olunca madde kesafetini kaybeder. Maddi çevremiz, ruhumuzun terakkisi nispetinde letafet kazanmaya başladı. Önce kendi öz varlığımız, yani nefsimizle, sonra maddi çevremiz ve ardından diğer bütün canlılarla ve "öteki insanlar (En Nas)"la barışır, esenlik ve dostluk içine gireceğiz.

Bu süreçte ve bu sayede içimizden kin, husumet, haset, cimrilik, tamah tek tek etin içindeki sinirler gibi çekilmiş; gökten yağan yeni tohumları almaya hazır içimiz ayrık otlardan ayıklanmıştır. Artık selam ve selamet, yani barış sözleşmesi (silm) geçerlidir. Artık fecrin çıkışıyla sabah vakti başlamıştır. Büyük acılar içinde yaşayan İslam dünyası için de fecr yaklaşmıştır. Bu ümmet, fitnenin yakıcı potasından geçerek arınacak. Önümüzdeki 365 günü, her gündüz ve geceyi aydınlık kılmak, Sırat-ı Müstakim üzerinde gurbetteki yolculuğuna, Allah'ın yardımı ve Peygamber Efendimiz (sas)'ın yol göstericiliğinde yürüyüşüne devam edecektir. Bayram bu büyük çabanın başarıyla sonuçlanmasının ilk işareti ve sevinci olsun.

NOT: Okurlarımın ve bütün Müslümanların Ramazan Bayramı'nı tebrik eder, hayırlara vesile olmasını dilerim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

"Tanrı" kelimesi üzerine

Ali Bulaç 2005.11.03

"Allah" lafzı yerine "Tanrı" sözcüğü kullanılabilir mi? Ramazan Bayramı'nın ilk gününde bu konuyu ele alacağız. Önce şu ayetlere bakalım:

"Göklerde ilâh ve yerde ilâh O'dur. O, hüküm ve hikmet sahibidir, bilendir. Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların mülkü kendisinin olan (Allah) ne yücedir. Kıyâmet-saatinin ilmi O'nun katındadır ve O'na döndürüleceksiniz. O'nun dışında taptıkları şefaatte bulunmaya mâlik değildirlere; ancak kendileri bilerek hakka şahitlik edenler başka." (43/Zuhruf, 82-86).

- 1) Varlığın birliği çerçevesinde göklerin ve yerin referans noktası taktır. Çünkü sadece ve kamil anlamda Rab ve ilah olan Allah'tır, dolayısıyla rububiyet ve uluhiyet Allah'a mahsustur,
- 2) Değerlerin kaynağı, öğreticisi ve vaz'decisi Allah'tır. Çünkü hüküm ve hikmet sahibidir. Gerçeklik O'na bağlıdır, hükmüne ram olmuştur,
- 3) Bütün iktidarlara izafeleştirecek şekilde varlığın mülkü O'nundur: Tek bir iktidar vardır, diğer bütün iktidarlara sınırlı ve sonludur. Kendi gücünün sınırını bilmeyen her iktidar tiranlık ve zorbalıktır.
- 4) İktidarın bir sonu olduğu gibi mülkün de sonu vardır. Kıyamet saatinin bilgisi O'nun katındadır: Göğün başka bir göğe, yerin başka bir yere dönüşeceği bir zaman vardır ve bunun ne zaman vuku bulacağını O'ndan başka kimse bilemez. Yani fizik dünyada hiçbir tabiat yasaı hükmünü ebediyen icra edemez. Tek Rab ve tek ilah olan Allah, bütün tabiat yasalarının üstündedir, onları yasa kılan O'dur, yasa olmaktan çıkarma yetki ve gücünü elinde bulundurmaktadır.
- 5) Hepimiz O'na döndürüleceğiz: Allah'a inanan da inanmayan da "Din Günü"nde yaptıklarının hesabını verecektir. İnsan başıboş bırakılmış değildir (75/Kiyame, 36), ömrü sınırlı olduğu gibi özgürlük alanı da sınırlıdır.
- 6) Tanrılık iddiasında olanlar, onlara bağlananların lehine tavassutta bulunamazlar. O'na denk veya eş olmaya kalkışanlar veya O'nun dışında kendilerine bu türden roller ve misyon atfedilenlerin O'nun nezdinde hiçbir değeri yoktur; değil başkalarını kendilerini kurtarma gücüne sahip değillerdir.

Bu kamil anlamda bir Tanrı tasavvurudur. Bütün bu sıfatlar sadece Allah'ta toplanmıştır ve esasında başka bir varlıkta toplanması mümkün değildir. Sözlük anlamıyla Allah'tan başka insanlara "Rab" denilebilir. Mesela evin babasına "Rabbu'd-dar", çocuğun eğitimini üstlenen kadına "Mürebbiye" denir. Hakikat-i halde rububiyet ve uluhiyet sadece Allah'a mahsustur. Allah cami bir lafızdır. Çoğulu olmayan tek kelimedir. Bütün isim ve sıfatların (isim sıfatların) anlam düzeylerini kendinde toplamıştır. Ancak bu, Allah'ın diğer isimlerle anılmayacağı anlamına gelmez. Rahim, Rahman, Rezzak, Latif, Kerim vd. Ve aynı zamanda ilah'tır, yani Türkçesiyle Tanrı'dır.

Mesela Kürtçede, sıradan insanın gündelik dilinde "Allah" lafzı yoktur; Allah "Huda" ile ifade edilmektedir ki, bunun Türkçe karşılığı "Tanrı"dır. Kürtler yanında Farslar, Peştular, Tacikler vb. benzeri kavimler de "Huda" kelimesini kullanmaktadırlar. Zazaca da "Huda" yerine "Huma" kullanılmaktadır. Böyle olmakla beraber medrese dilinde ve yüksek edebi eserlerde "Allah" lafzı kullanılmıştır. Ali Hariri, Fakiye Tayra, Mele-i Cezeri, Ahmed-i Hani, Aktepli Şeyh Abdurrahman vb. alim ve ediplerin eserlerinde ve divanlarında bazan "Huda" bazan "Allah" lafzı, bazan da "Yezdan" veya "Yekzan" kullanılmıştır. Ancak Mustafa Varlı, garip bir şekilde yaptığı mealin hiçbir yerinde "Allah" lafzını kullanmamaktadır.

"Tanrı" gibi "Huda"nın semantiğinde Allah'a ait bütün isim ve sıfatlar bu kelime ile ifade edilmek istenmektedir. "Tanrı" Türkçedir, yerli yerinde, sınırlı alanda kullanıldığında kanaatimce bir sakınca teşkil etmez. "Tanrı" veya "Huda" ile, Allah -haşa- sıradan bir tanrı seviyesine indirilmemektedir. Her Müslüman bilir ki, "Göklerde ve yerde ilah O'dur". "O'ndan başka ilah (Tanrı) yoktur". Kuşkusuz Tanrı, Allah lafzını tam olarak karşılayamaz. Öyle de olsa, Müslümanlar, yukarıdaki ayetlerin anlam çerçevesinde bir "ilah/Tanrı" tasavvuruna sahiptirler, aksi zaten düşünülemez.

Yeni Ramazanlar!

Ali Bulaç 2005.11.04

Artık "eski Ramazanlar"a pek hasret duyulmuyor. "Yeni Ramazanlar" eskilerini aratmayacak kadar renkli geçiyor.

"Direklerarası"nda yapılan şenlikler şimdi iftar çadırlarına, cami avlularına taşınıyor. Bundan 11 sene önce Refahlı belediyelerin devreye girmesiyle iftar çadırları Ramazan ayının ayrılmaz parçası haline geldi. Belli başlı semtlerde kurulan iftar çadırlarında binlerce insan yemek yiyebiliyor. Şüphesiz bu çok güzel bir gelenek. Mısır'da bu tür toplu iftarlara "Rahman'ın sofrası" adı veriliyor. Hemen hemen bütün İslam dünyasında benzer iftarlar veriliyor. Bu sayede yoksulluk ve açlık çeken insanların bir parça acısı hafifletilmiş oluyor.

İlk yılların acemiliğinde yapılan birtakım hatalar tolere ediliyordu. Ama aradan 10 sene geçti. Belediyelerin düzenlediği iftarların, oruç etkinliklerinin bundan sonra çok daha iyi düzenlenmesi lazım. Ancak maalesef düzelme olacağına kötüleşme gözleniyor.

Deyim yerindeyse "Direklerarası" -ki son dönemleri Ramazan ayında fışk-u fücürdan ibaretti- şimdi yerini "çadır şenlikleri"ne bırakıyor. Hem bazı televizyon kanalları hem belediyelerin aklına iftarı ve sahuru çadırlarda kutlamaktan başka orijinal bir fikir gelmiyor. Demek ki, bizim "çadıra duyduğumuz kadim ilgi" modern kent ortamında da kendini yeniden üretiyor. Çadır etkinlikleri zaman zaman "yeşil pavyon" eğlencelerine dönüyor.

Bu arada üç senedir STV'nin son derece iyi Ramazan programları yaptığını söylemek lazım. Dünyanın dört bucağından Ramazan sahnelerini seyrettik. Gerçekten dünyanın nasıl Ramazan'ın manevi, kutlu atmosferine girdiğini, yeryüzünün "Ramazanlaştığı"nı evlerimizde müşahade ettik. Emeği geçen herkesi tebrik etmek lazım. Mukaddes topraklardan yapılan "canlı siyer" yayınları hayranlık vericiydi.

Bu sene Sultanahmet ve Fatih semtlerindeki Ramazan etkinliklerini gezdim. Geçen senelere göre Sultanahmet etkinliklerinin nispeten daha iyi olduğunu söylemek mümkün. Herhangi orijinal bir gelişme yok. Ancak geçen senelerde gözlenen curcuna bu sene asgariye indirilmiş.

Fatih Camii avlusundaki etkinlikler ise başlı başına bir fenomen. Akıl almaz bir organizasyon düzenlenmişti. İlgili ilgisiz 80 civarında stantta çeşitli ürünler sergilendi. İç avluda adeta gizlenmiş kitap stantlarından kimsenin haberi olmadı. Ramazan'la, oruçla, kültürle hiç ilgisi olmayan şeyler. Kokoreççilerden, sucukçulardan geçiliyor. Ayakkabıcılar, tencereciler, turşucular...

Dumanlar insanın nefesini tıkıyor. Caminin hemen dış avlusunda görmeye alışık olduğumuz işportacılar, camiye dalmış kalitesiz mallar satıyorlar. Rahmetli Nermin Erbakan'ın cenazesinde vuku bulan olaylar başlı başına bir kara mizah. Sabaha doğru stantlardaki mallar çöp torbalarına doldurulup Çukurbostan'a taşınmış. Bu yetmiyormuş gibi dalmış buldozerler avluya, stantları yıkmış. Caminin iç avlusunda buldozer, damperli kamyonları düşünün. İnsan ne diyeceğini bilemiyor. Malta tarafındaki Börekçiler Kapısı kırılmış, her iki tarafında hasar var.

Bu yetmiyormuş gibi "fuar" boyunca, yani tam bir ay, gece gündüz bu tarihi caminin avlusu otopark olarak kullanıldı. Müftülüğün makam arabaları, stantlara mal taşıyan kamyonetler, stant sahipleri ve polis araçları vızır vızır cami avlusu içinde seyrüsefer halinde oldular. Arife gecesi 18, bayram sabahı 27 araba saydım. Bunlar dışarıda değil, caminin cenaze namazı kılınan geniş avlusunda. Bayram namazını Fatih Camii'nde kılan sayın bakanımızın makam ve korumalarının arabaları yan yana dizilmiş. Eminim onlarca araba, müzik sesleri ve hiç eksilmeyen et kokuları caminin hassas mimari dokusuna büyük bir zarar verdi. Avluda kaç döşemenin

kırıldığını hemen fark etmeniz mümkün. Fuarı gezdiğim her seferinde içim sızladı. "Ramazan etkinlikleri" adına mübarek cami adeta saldırıya uğradı. Böylesine bir olaya kim izin veriyor, belli değil. İnşallah önümüzdeki sene çok daha dikkatli, sorumlu ve şehir hayatına yakışır etkinlikler düzenlenir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Günah keçisi

Ali Bulaç 2005.11.07

Adalet Bakanlığı'nın 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'yle ilgili olarak yaptığı resmi açıklamaya göre, tedbirsizlikten dolayı açılan dava sayısı 2435.

Bu davalarda 6286 kişi yargılanmış, 315 kişi mahkumiyet cezası almış.

Bunların içinde sitesinde 280 ve hattâ 392 kişi ölenler var. Yargılanıp da suçlu bulunanların aldıkları ceza 10 ay hapis. Bir kısmının ki de para cezasına çevrilmiş. Konya'da, tamamının inşaat hatası olduğu öne sürülen ve deprem olmadan yıkılarak 92 iki kişinin ölümü ile sonuçlanan apartman davasında müteahhide 10 ay hapis cezası verilmiş.

Yargılamalar yapıldı, suçlu bulunanlara cezaları verildi. Biz kimseyi tanımıyoruz. Ancak herkesin tanıdığı bir isim var: Veli Göçer. Bu, 17 Ağustos Depremi'nin sembol isimlerinden biri. Şimdi Veli Göçer'in başına gelenlere bakalım:

Bu kararlar zincirinin bir halkası olan Veli Göçer, oğlu ve mühendisine verilen ceza 25 yıl. Veli Göçer, 20 Ekim 2005 tarihli bir dilekçeyle Adalet Bakanlığı'na şikayette bulunmuş. Biz de bu bilgileri söz konusu dilekçeden size aktarıyoruz. Kuşkusuz amacımız şu veya bu şekilde yargıyı etkilemek değildir. İşin hukuki boyutu ayrı bir konu. Ancak Veli Göçer olayında dikkat çekilen önemli nokta, 17 Ağustos Depremi'nde kamu vicdanını rahatlatacak bir suçlunun aranması ve bu suçlunun Veli Göçer olarak takdim edilmesidir.

Bir depremin vukuunda can ve mal kaybına yol açan iki önemli husus var: Bunlardan biri zeminin bir fay hattı üzerinde olması, yani elverişsiz zemin; diğeri kalitesiz bina inşa edilmesi. Marmara Depremi'nde her iki husus da söz konusudur. Ve bu kusurda sıradan yurttaştan inşaat müteahhidine, belediyelerden devlete kadar sorumlular zinciri yer almaktadır. Şu var ki, resmi rakamlara göre 19 bin, belki de gerçek rakamlara göre yaklaşık 50 bin insanın hayatını kaybettiği o müthiş olayda neredeyse bütün suç ve kusur Veli Göçer üstüne yıkıldı.

Elbette Veli Göçer sütün çıkmış ak kaşık değildir, bir zamanlar şipşak bina yapıp satmanın simgesi haline gelmişti, ama kabul edelim ki, Veli Göçer, 17 Ağustos Depremi'nin 'günah keçisi' seçildi; bilinçli ve amaçlı bir şekilde medya onu öyle gösterdi, böylelikle sorumlular zincirinde yer alan asıl halkalar bir tür gözden kaçırılmış oldu.

Malatya Çocuk Yuvası'nda yaşananlarla ilgili olarak Mazlumder Malatya Şubesi'nin yayınladığı rapora göre, söz konusu çekimler bundan dört ay öncesine ait. Ancak çocuklara uygulanan kötü muamele 16 senedir devam ediyor. Bu meslekte 35 yılını geçirmiş bir bürokratla konuştum. Bu işkence ve kötü muamelenin Türkiye'nin her tarafında ve her gün derece ve şiddet farkıyla tekrarlandığını söylüyor. Mazlumder raporunda asıl sorumluların

bürokrat ve siyasiler olduğuna işaret ediliyor. Kuşkusuz kötü muameleyi icra edenler kadar yöneticiler ve siyasetçiler de sorumludur, ama sorun çok daha derinlerde, sistemin kendisi içten içe bir çürüme geçiriyor. Bu iyi eğitilmiş ve yüksek maaşlı psikolog veya pedagoğa çözülecek bir sorun değil.

Malatya Çocuk Yuvası'nda vuku bulan olaylar Marmara Depremi'yle önemli benzerlik gösteriyor. Çocuklara kötü muamele yapan kadınlar ile Veli Göçer aynı tema çerçevesinde kamuoyuna sunuluyor. Medya günlerce bu imajı çizip durdu. Ve kolayca 'suçlu' bulundu: Merhametsiz, çocuk sevgisi nedir bilmeyen 'kötü kadınlar' vardı. İnsanlar televizyon ekranlarında bu işkence sahnelerini seyrettikçe bu kalpsiz kadınlara karşı hınçlandılar. Komisyonlar gitti geldi, daha üst görevliler hakkında soruşturma başlatıldığı açıklandı ve elbette çocuklar kucakta merhamet, sevgi ve sorumluluk dolu göz yaşartıcı fotoğraflar çekildi.

Hiç kuşkusuz iş yükünün ağırlığı, kötü çalışma şartları, az maaş vb. faktörler her biri 30 çocuğa bakan kadınların veya diğer yetkililerin sorumluluğunu azaltmıyor. Ama bu olayda kadınlar birer 'günah keçisi' olarak kullanılıyor, asıl sorumlular ve sistemin çürümüşlüğü gözden kaçırılıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AB ve başörtüsü

Ali Bulaç 2005.11.12

Bu sene de AB İlerleme Raporu'nda başörtüsü yasağıyla ilgili herhangi bir atıfta bulunulmadı. AB, müzakere masasına oturacak olan Türkiye'de böyle bir sorunun varlığını görmezlikten geliyor.

Aslında sorunu görmezlikten gelmiyor, yıllardır süren ve on binlerce insanın en temel hak ve özgürlüklerini kısıtlayan söz konusu yasağı destekliyor. Yasağın kabul görmesinde rol oynayan birkaç faktör var. En başta zikredilmesi gereken faktör, AİHM'nin Leyla Şahin davasında yasaktan yana karar alması.

Bu karar, hem yasağı pekiştirdi hem şu veya bu sebeple İslam'a ve Müslümanlara karşı önyargı içinde olan kişi ve çevrelerin elini güçlendirmiş oldu. Yakın zamanda AİHM'nin kararını İslam'ın bu önemli vecibesine saygı ve özgürlük yönünde değiştireceği beklentisi içinde olmamak lazım. İkinci önemli faktör, bu süreçte ilginç bir durumun ortaya çıkmış olması: AB, duyarsız davranarak dolaylı yollardan yasağa destek verse de Avrupa'nın bu konuda kafasının karışık olduğunu söylemek mümkün. Uygulamaların farklılığı buna işaret ediyor. Mevcut durumda Avrupa ülkeleri arasında dört ayrı tutum olduğu gözleniyor:

1) Belçika gibi ülkelerde bazı ilkokullarda ve liselerde başörtüsü yasak iken, aynı ülkenin diğer okullarında serbest; 2) Fransa'da ortaöğretimde ve liselerde başörtüsü yasak iken üniversitelerde serbest; 3) Almanya'da bazı eyaletlerde yasak yönünde kararlar alınırken bazı eyaletlerde yasak söz konusu değil; 4) Avrupa'da mesela İngiltere'de başörtüsü serbest iken diğer ülkelerde yukarıda saydığımız yasaklar sürüyor.

Diğer bir faktör, mevcut Türk hükümetinin bu konuyla ilgili çok istekli görünmemesi, yasağın kalkmasını arzu ediyor olsa da, bu yönde ısrarcı bir tutum sergilememesi. Hükümet, başörtüsünün bir gerginlik sebebi olmasını istemiyor. Çözüm yönünde kamuoyuna söylediği "mutabakat şartı"nın yerine getirilmesidir. Bu, aslında yorgunu yokuşa sürmek veya imkansız istemek gibi bir şey. Çünkü herkes biliyor ki, bazı çevrelerin başörtüsüne evet demeleri "Din Günü'ne kadar" mümkün değildir. Bu yüzden olacak ki AK Parti sözcüleri, "bugünkü durumda yasağın kalkacağı yönünde bir beklenti içinde olunmamalı" türünden mesajlar veriyorlar.

Nuriye Akman'ın kendisiyle konuştuğu AK Parti Kadın Kolları Başkanı Selma Kavaf, "Yasalarda yazılı olmayan, ama başörtülüler için uygulanan bir engelleme var; yasağın kaldırılmak istenmesi gerginliklere sebebiyet verebilir." diyor ve ekliyor: "Türkiye henüz böyle bir gerginliği kaldıramaz." (Zaman, 23 Ekim 2005)

Tabii olarak bu hususlar, başörtüsü sorununu yaşayan geniş bir kitleyi düşündürüyor. İlki, bu durum, milyonlarca insanda AB ve Türkiye'nin üyeliği süreciyle ilgili fikir değişikliğine sebep oluyor. Anlaşılan şu ki, geniş kitlelerin İslami inançları, din ve vicdan özgürlükleri söz konusu olduğunda, özgürlüklerin kısıtlanması, hak ve hukuk ihlalleri AB'nin umurunda olmuyor. Avami ifadesiyle yeni teşekkül etmekte olan kanaat şu: "Bize AB kapısında ekmek yok. Biz bu süreci sorunlarımız çözülür diye desteklemiştik, böyleyse AB'yi desteklemenin anlamı da kalmıyor." Mezhep kimliğini öne çıkaranlardan etnik milliyetçilere, eşcinsellerden bilmem hangi marjinal gruplara kadar herkesin durumunda bir iyileşme olsun diye, direktif üzerine direktif veriliyor; ama geniş bir kitlenin hiçbir sorunu gündeme bile alınmıyor.

Başta başörtüsü olmak üzere birçok konuda ve alanda geniş bir kitlenin yaşadığı büyük sıkıntı ve sorunların çözümü yönünde herhangi bir iyileşmenin gerçekleşmemesi hem yakın siyasi gelişmeleri hem de AB ile başlayan müzakere sürecini yakından etkileyecektir. Demokrasi, bir haklar ve pazarlıklar rejimidir; gönül-hatır işi veya boş sadakat rejimi değildir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çocuklara babalar baksın!

Ali Bulaş 2005.11.14

Nuriye Akman'ın kendisiyle konuştuğu AK Parti Kadın Kolları Başkanı Selma Kavaf şunları söylüyor: "Biz muhafazakâr bir partiyiz. Ailenin korunması ve yaşatılması bizim için önemli.

Diğer taraftan Türkiye çok hızlı bir dönüşüm ve değişim yaşıyor. Biz kadınlar olarak tabii ki çalışma hayatında daha çok yer almak, siyaset de yapmak istiyoruz. Ama eşimizi, çocuklarımızı ve ailemizi bunlara feda etmek istemiyoruz. Bunun için de aile fertlerinin bu değişim ve dönüşümden payını alması gerekiyor. Erzurum'da kongre yapıyorduk. Ve düşünün Erzurum doğuda ne kadar muhafazakâr bir yer. İçeride kadınlar, konuşmalar yapılıyor, kıran kırana siyaset var, dışarıda kocaları çocuklara bakıyor, çikolata yediriyordu. Demek ki; olumlu bir manada değişim ve dönüşüm yaşanıyor erkeklerin zihniyetinde. Eşlerinin siyaset yapabileceği ve eşlerinin siyaset yapmak istediği takdirde, çocukların bakımı, ev işleri, hayatın yükünü paylaşma noktasında eşinin yükünü hafifletebileceği noktası kafasına yerleşmiş." (Zaman, 23 Ekim 2005)

Biraz uzun bir alıntı oldu. Ama tarihi değeri olan bir belge olduğu için değer. Önemine binaen üzerinde durmak gerekir:

Varlıkta boşluk yoktur. Bir görev yapılacaksa, birinin yapması lazım. Önemli olan tabii, fitrata uygun ve herkesin yararına olan bir iş bölümünün tesisi ve bunun üzerinde beşer vicdanı ve aklının mutabakata varmış olması. Toplumların gelenek ve âdetleri, dinlerin kendilerine özgü hükümleri, dinler arası ortak paydalar (ma'ruf ve münker) ile beşeriyetin üzerinde ittifak ettiği değerler vardır. Beşer denen varlık âleminin bu özel türünü yeryüzü gezegeni üzerinde tutan şeyler bunlardır.

Tarihte ilk defa, Aydınlanma ve modernlikle Batı'nın, bu ana değerler bütününden koptuğunu, binlerce senedir insanların üzerinde ittifak ettiği ana yoldan saptığını söylemek mümkün. Ancak Batı, bunu yapmakla yetinmedi söz konusu sapmayı evrenselleştirmek, dünyanın en ücra köşelerine yaymak istedi. Kendisi dışındaki bütün örf, kültür ve gelenekleri yıkarak edindiği modern değerleri mutlaklaştırdı; sömürge sonrası devletleri, kendi ihdas ettiği eğitim kurumlarında eğittiği aydınları, çeşitli yollardan desteklediği iktidar seçkinlerini bütün dünyanın kendisine benzetilmesi ve benzemeyen her unsurun yok edilmesi için seferber etti. Batı-dışı dünyanın hiçbir ülkesinde orduların ve devletlerin baskısı olmadan modern/Batılı değerler kabul edilmiş değildir.

Sayın Kavaf'ın sözlerinden ne anlıyoruz? Şu: Kadın ve erkek bir araya gelir, evlenir. Neslin devamı için çocuk yaparlar. Çocuk hem neslin devamı için zaruridir hem çocuk sahibi olmak için önüne geçilmesi güç fitri bir arzudur.

Çocuğa hamile kalan ve doğumu yapan kadındır. Beşeriyetin sahih ve doğru örfüne göre, çocuğu emziren, kucağında büyüten, ona sevgi, şefkat, süt ve güç veren annedir. Ancak modernlikle beraber kadın, bu görevden vazgeçmesi yönünde bir tür zorlamalara tabi tutuluyor. Ona telkin edilen şu: "Kadın siyasi, sosyal ve iktisadi hayata atılmalı; özgür zihin ve serbest bedenle özne olmalı." Çocuğa gelince, Selma Kavaf'ın "Türk toplumunun olumlu yönde kaydettiği en önemli zihniyet değişimi" dediği, anneleri içeride siyaset yaparken "babaların dışarıda çocuklara bakması", "çikolata yedirmesi" ve mutlaka bu arada altını pisletmişse, babanın eline kolonyalı mendil ve hazır bez alıp temizlemesi.

Bunun spontane olduğunu düşünmek saflık olur. Sahip olduğu avantajları bir an önce elinden çıksın diye İslam dünyasında "kadın" ve "sivil toplum" üzerinden büyük bir proje yürütülüyor. Amaç İslam dünyasının modern çözülme sürecinde Batı ile eşitlenmesi ve bu arada Fukuyama'nın işaret ettiği üzere Batı toplumlarının elinde olmayıp da Müslümanların sahip olduğu "toplumsal sermaye"nin tüketilmesi, sıfıra müncer kılınmasıdır. Selma Kavaf, bu projenin AB'den alınan fonlarla desteklendiğini söylüyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çocuğa kim bakacak?

Ali Bulaç 2005.11.16

Birçok Batıcıya şaşırtıcı gelebilir ama, Batı'nın yaşadığı tecrübe başarısızdır. Bizim de aynı tecrübeyi adım adım tekrar edip yaşamamız için hiçbir sebep yok. 'Denenmiş denenmez' denmiştir. Sorun Batı toplumlarının geçen yüzyıl boyunca denediği çocuk-aile modellerinin iyi sonuç vermediğini görmek, aynı hatayı tekrar etmekten kaçınmaktır.

Fransız cumhuriyet telakkisi zaman içinde diğer Batılı ülkeleri de derinden etkileyerek, ebeveynin çocuk üzerindeki hakkını gayri şahsi bir aygıt olan devlete verdi. Bu son derece önemliydi. Devlet aynı zamanda 'zorunlu eğitim ilkesi'ni getirerek, bir yandan kendi hakimiyetini pekiştirdi, diğer yandan çocuğun ailesiyle ve dolayısıyla anne-babasıyla olan ilişkisini zedeledi. Devletin çocuk üzerinde bu şekilde söz sahibi olmasından sonradır ki, çocuğun bakımını gayri şahsi kurumlara vermek kolaylaştı. Sağlıksız, ailenin varlık yapısıyla derin bir yabancılaşma yaşayan insan nesillerinin doğmasında bunun önemli etkisi olmuştur. Yazık ki bu mesele üzerinde yeterince durulmamıştır. Biz bugün konunun başka yönü üzerinde durmaya çalışacağız.

İnsan hayatının bütününde çocukluk döneminin son derece önemli bir safha olduğunu bilim adamları da kabul ediyor. Hatta psikologlara bakılırsa, -ki benim kanaatime göre bu faktörü insanı sorumsuzlaştıracak düzeyde abartıyorlar- yetişkinlik, olgunluk ve hatta yaşlılık dönemlerinde rastlanan davranış bozukluklarının tamamını anlamak için 'çocukluk dönemi'ne inmek lazım. Eğer insan çocukluğunda iyi bir süreçten geçmişse ileriki yaşlarda da iyi olmaya devam edecektir.

Peki, 'iyi'nin ne olduğunu biliyor muyuz? Bize 'iyi bir çocukluğun ne olduğu'nu kim söyleyebilir? Bizim binlerce yıllık tecrübeden çıkardığımız sonuca göre, 'iyi bir çocukluk', çocuğun uygun bir aile ortamında ve annesinin şefkatli kollarında, anne-babasının gözetiminde geçirdiği zamandır.

Sıcak aile ortamında geçmeyen bir çocukluğun ileride sadece insana değil, çevreye de büyük zararları olur. Mesela, elimizdeki istatistikler, belli suçlara karışan insanların yüzde 80'inin çocuk yuvalarında yetiştiğini göstermektedir. Hatta eskiden bazı ülkelerin polis teşkilatları, işkencecileri bunlardan seçerlerdi. Çünkü anne-baba şefkatinden, sıcak aile ortamından uzak ve elbette elverişsiz şartlarda yetişen insanlar, başkalarına kolayca işkence uygulayarak toplumdan bir tür intikam alırlar.

Geçen yazıda AK Parti Kadın Kolları Başkanı Selma Kavaf'ın Erzurum'daki bir siyasi faaliyeti örnek gösterip, kadınlar salonda siyaset yaparken, dışarıda babaların çocuklarına baktıklarından bahisle bunu 'son derece önemli bir gelişme', olumlu bir 'zihniyet değişimi' saydığını zikretmiştik. Bunun ne kadar sağlıklı olduğunu düşünmemiz lazım.

İzahtan vareste hakikat şu ki, çocuğa mutlaka birilerinin bakması lazım: Bu 'birileri'nin de anne, kreş, bakıcı bir kadın veya baba, başkası değildir. Kreş gayri şahsidir, modern toplum bu kreşlerde hastalığa yakalanmaktadır. Bakıcı anne veya kadın yabancısıdır. Eğer zaruri haller dışında 'yetim ve öksüz, kimsesiz çocuklara bakım gibi- iş piyasası kuralları içinde ve çocuk doğuracak ve çocuk bakacak yaşlarda bir kadın, bir başkasının çocuğuna bakıyorsa, ya çocuk doğurmuyordur veya çocuğuna bakmıyor, o da bir başka bakıcıya bırakıyordur. Bunun ise topluma hiçbir maddi artısı yoktur, ama manevi zararı fazladır.

Geriye anne kalıyor. Hiçbir çocuğa annesi kadar kimse yakın olamaz. Annelik fitridir ve dünyanın en ince, en maharetli ve emek-zihin-duygu-yoğun sanatıdır, yeme-içme, barınma ve cinsellikten de kuvvetli bir içgüdüdür. Ama eğer anne ile baba rol değişimi yaparsa, bu varlığın ve beşer ruhunun dengesinin de altüst olması demek olur. Bunu yapan modern dünyanın hali ortada. Bizim gibi toplumlarda kadın hareketleri misyonerleri, anne ile babanın rol değişimi yapmasından başka dikkate değer bir şey sunmamaktadırlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Amerika'da bir hafta

Ali Bulaç 2005.11.19

Geçen haftayı Amerika'da geçirdik. Benim açımdan bunca saat yol kat etmeyi göze almanın sebebi Şikago ve Houston'da Fethullah Gülen Hocaefendi'nin 'hareketi'ni teşrih masasına yatıran toplantılara katılmaktı. Açıkçası Hocaefendi'nin hatırı olmasaydı asla böyle bir yolculuğu göze alamazdım. Hem son derece yorucu hem gurur incitici.

11 Eylül'den sonra özgürlük yerini güvenliğe bıraktığından girişlerde yabancılara; ama özellikle Ortadoğu'dan gelen, ismi Ahmet, Ali, Abdullah, Hasan vs. olan ve elbette esmer tenlilere reva görülen muamele gurur incitici. Bilmeyenler veya yanlış zehaba kapılanlar olabilir, biz Türkiye'den gidenler de 'Ortadoğulu' biliniyor ve aynı işlemlere tabi tutuluyoruz. Bunu anlatmam lazım.

Şikago'ya girişimiz çok zor olmadı. Tabii herkes gibi iki elimizin parmak izini aldılar, kameraya baktırtıp fotoğraflarımızı çektiler. Ancak iç hatlarda, yani Şikago'dan Houston'a, Houston'dan Dallas'a ve oradan Newark'a gitmek o kadar kolay olmadı. Neredeyse her seferinde yukarıda sayılan özelliklerimiz dolayısıyla hemen fark edildiğimizden ayrı muamelelere tabi tutulduk. Güvenlik seremonisi şöyle: Önce kabanınızı, ceketinizi, ayakkabınızı, kemerinizi çıkarıyorsunuz. Çantalar didik didik aranıyor. Sonra bir sandalyeye oturtuluyorsunuz, elleriniz ve ayaklarınız havaya kaldırılıyor. Sonra ayakta ve yine elleriniz havada bu sefer alttan-üstten, önden arkadan, bacak arasından, koltuk altlarından bir daha ve bir daha hassas aletlerle kontrolden geçiriliyorsunuz. Bense 'biraz daha uzun muamele' gördüm. Bunu da anlatayım:

'Ceyar'ın memleketi' Dallas havaalanında dakikalarca tutuldum. Her zamanki gibi üstümü çıkardım. Üzerimde sadece pantolon, gömlek ve iç çamaşır kaldı. Ancak alet öttükçe ötüyor. Polis işlemini bir daha yeniden başlattı. Olmadı. Bir daha denedi. Yine olmadı. Her defasında alet öttükçe ötüyor. Sonunda adama yeni ameliyat geçirdiğimi, göğsümdeki dikişleri gösterdim. Muhtemelen göğüs kemiklerinin kaynamasını sağlayan metal ipler aleti öttürüyordu. Polis hemen aleti elinden bıraktı. Hem utandı hem biraz korktu.

Beni sandalyeye oturttu, ayakkabımı getirdi. Üstümü elbiselerimle örttü. Gayet nazik bir dille gidebileceğimi söyledi. Ameliyatı fark ettikten sonra tavrı tamamen değişmişti. Toplantılara gelince. Şunu söyleyeyim: Her şeye rağmen gidişimize değdi. Gayet iyi planlanmış iki toplantıya katıldık. Dünyanın her yanından kendi alanında uzman akademisyenler ve yazarlar katıldı toplantıya. Doyurucu, bilgi ve tefekkür değeri yüksek tebliğler verildi, tartışmalar yapıldı.

Hocaefendi'nin dünyada bunca kişi tarafından takip edilmiş olması çok önemli. Bugüne kadar hakkında bu düzeyde araştırma yapılmış başka bir Türk bilmiyorum. Hocaefendi'ye olan ilgi giderek artıyor ve yayılıyor. ZAMAN'da katılımcılar hakkında yeterli bilgi verildiği için isim isim saymıyorum. Herkes hiç çekinmeden düşüncelerini dile getirdi. Özellikle Houston Rice Üniversitesi'nde iki gün süren toplantı çok verimliydi. Hocaefendi birkaç yönüyle ele alındı, hem İslam tarihinin önemli şahsiyetleriyle hem bugün yaşayan önemli isimlerle karşılaştırıldı.

Şunu söylemek mümkün: Başta Amerika olmak üzere dünyanın İslamiyet ve Müslümanlarla ilgili kafası karışık. Belli politik grupların ve lobilerin desteğinde medyanın üretip yaydığı imaj çok yıkıcı; ama tatminkar değil. Herkes bu üretilen Müslüman imajına çok da inanmıyor. Ancak sahil ve sahici olan ortaya çıkıncaya kadar bu sahte imaj yıkıcı etkisini devam ettirecek.

İnsanlar soruyor: 'Doğru nerede, hakiki İslamiyet'i kim temsil ediyor, Müslümanlığı hangi doğru kaynaklardan öğrenmeli?' Batı kamuoyu açısından bu sorular cevapsız. Fethullah Gülen Hoca'ya gösterilen ilgi tabii ki sebepsiz değil. Çünkü insan zihni gerçeğe ulaşmak ister. Arayış içinde olan insanlara Hocaefendi'nin şahsiyeti umut verici geliyor. ABD'deki toplantılar söz konusu sorular açısından önemliydi. Ancak tabii, hem yapacak çok iş var hem de çok dikkatli olmak lazım. Pazartesi devam edeceğiz.

Hocaefendi ve tasavvuf

Ali Bulaç 2005.11.20

Benim de bir tebliğle katıldığım Houston'daki toplantıda her nedense Hocaefendi'nin ağırlıklı olarak tasavvufla ilgili çalışmaları ele alındı.

'Ulema Geleneğinin Son Islahatçısı: Fethullah Gülen' adlı tebliğimde ben Hocaefendi'nin çok yönlü çalışmalarına işaret ettikten sonra, iki yönü üzerinde durmaya çalıştım: Sivil İslam'ın temsilcisi ve aydın-ulema profili yönüyle Fethullah Gülen.

Hiç kuşkusuz Hocaefendi'nin tasavvufa olan ilgisi görmezlikten gelinemez. Ve elbette tasavvuf İslam düşünce ve irfan mirasının önemli kanallarından biridir. Eğer insanı 'akıl/zihin', 'ruh/enfüsü' ve 'ameli/sosyal' olmak üzere üç boyuttan mürekkep bir varlık olarak ele alıyorsak, insanın ilk boyutuyla akaid/kelam, ikinci boyutuyla tasavvuf, son boyutuyla fıkıh ilgilenir. Her üçü de gereklidir.

Hocaefendi'nin halen telifi süren 'Kalbin Zümrüt Tepeleri' adlı eseri, şimdiden klasik bir değer kazandı ve hiç abartmasız, önümüzdeki dönemde tasavvufi literatürün en önemli eseri olacaktır. Ancak yine de Hocaefendi doğrudan bir sufi değildir. Ne tarikat şeyhine benzer ne dervişe.

Hocaefendi'nin önemli beslenme kaynaklarından biri rahmetli Said Nursi'dir. Şu var ki, Said Nursi'de yüksek düzeyde bir tefekkür söz konusu iken, tasavvufi paradigma belirgin değildir. Hatta 'şimdi tarikat zamanı olmadığı' kanaatini taşır. Anlayabildiğim kadarıyla Hocaefendi'nin tasavvufla ilgilenmesinin iki sebebinden biri, kendi hareketine manevî bir derinlik kazandırması; çünkü modern İslamî hareketlerin en önemli zaaf ve noksanlıklarından biri kuru akılcı ve politik söylemle yetinmeleri-, diğeri modern insanın varlık ve dünya görüşüne deruni ve müteal/aşkın ama metafizik değil- bir pencere açması. Bu iki çaba da son derece önemlidir ve elbette tasavvufun imkanlarıyla gerçekleştirilebilir.

Hocaefendi'yi izleyen cemaat veya insanlar kümesinin bir tarikat örgütlenmesi içinde olmadıkları açık. Hem tarikatı andıran hiyerarşi yok hem tarikat ritüelleri söz konusu değil. İbadetlere, ahlakî hayata, dayanışmaya ve kardeşliğe büyük önem veriliyor, ama bunlar tarikat terbiyesi içinde verilmiyor, düzenli zikir meclisleri yapılmıyor. Ana slogan 'hizmet'tir, tarikatta ise bireysel kurtuluş ve kemaldır. Hocaefendi'nin tasavvufa ilgisi önemli düzeyde teorik düzeydedir; Kur'an ve Sünnet'e tam bağlılık vardır. Belki Batı kamuoyuna açılırken tasavvufun imkanlarından yararlanmanın daha kolay ve elverişli olacağını düşünmüştür ki, bu da doğrudur.

Ancak bir noktaya dikkat etmek gerekir, diye düşünüyorum: Bazen talep arzı belirler. Her zaman talebin kaliteli, iyi ve doğru olduğu da söylenemez. Hocaefendi'yi Batı'ya tanıtırken, Batılı kamuoyunun, Hocaefendi'yi ve genel olarak İslam dinini, Batı'nın izafileştirilmiş, özelleştirilmiş ve marjinalize edilmiş din anlayışına indirgemeye eğilimli olacağını göz önüne almalıyız. Çoğu Batılı, İslamiyet'i ancak bu çerçevede kabul edebilir. Tasavvuf buna açık bir zemin sunmaya yatkın bir alandır. Batı, çoğu zaman dini şahsiyetleri İslam geleneğindeki gibi alim, müşşid (yol gösterici), muallim veya müçtehit kimseler değil de; Doğu dinlerinde görülen metafizik varlıklar, gizli güç sahibi gurular şeklinde algılamaya yatkındır. Genel çerçevesi, ölçüsü ve dozajı doğru ayarlanmadığı zaman, bir bakmışız Batılıların gözünde Hocaefendi 'Türkiye'den çıkmış bir guru' olmuştur ki, kendisini böyle bir profilden tenzih ederiz.

Amerika'da 'doğru İslam nedir?' sorusuna cevap aranırken, bazıları salt tasavvufa vurgu yapmaktadır. Hatta 'Müslüman olmayan sufiler' veya 'Müslüman olmayan Nakşiler' türünden garip ve gayrimeşru gruplar türemiş bulunmaktadır. Hocaefendi'nin çok yönlü kişiliği ve hem hayatında hem fikriyatında (eserlerinde ve

konuşmalarında) İslamiyet'e yaptığı bütüncül vurgu bu türden abuk subuk eğilimlerin önüne geçecektir. Yapılması gereken şey, her şeyi yerli yerine koymak; ifrat veya tefride düşmemektir. Ziyaretimiz sırasında bu kaygılarımı Hocaefendi'ye arz ettim. Başka şeyler de sordum. İnşallah çarşamba günü bunları yazmaya çalışacağım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fethullah Gülen, Ulema geleneğinin son ıslahatçısı

Ali Bulaç 2005.11.22

19. yüzyılda İslam dünyasının içine girdiği derin krizi aşmak üzere iki yaklaşım tarzı ortaya çıktı. Biri, yeni bir toplum ve siyasi varlık inşa etmek üzere devlete ve siyasete vurgu yapıyor; diğeri toplumsal ıslahatı, insanın zihniyet değişimini temel alıyordu.

Birinin anahtar terimi siyaset ve devlet, diğerininki eğitim ve ruhsal değişimdi. Her iki yaklaşım tarzı bugün de etkilerini devam ettirmektedirler. Anlaşılır olması bakımından bunlara "Resmî İslam" ile "Sivil İslam" demek mümkün. Fethullah Gülen Hocaefendi bu ikinci çizginin yaşayan en önemli temsilcilerinden biridir. Onu, ulema geleneği içinden gelen bir ıslahatçı olarak görebiliriz.

İslam dünyasının modern tarihe dahil olması ve bu tarih içinde yaşadığı 150 yıllık zorlu bir tecrübeden sonra bugün İslam dünyasında yeni sayılabilecek bir "aydın-ulema" profiline doğru gidildiğini söylemek mümkün. Ernest Genler ve Şerif Mardin, 'Yüksek İslam' ve 'Halk İslam'ı ayırımı yaparak modern Müslüman dünyayı anlamaya çalışırlar. Bu kavramsallaştırma yanlıştır. Zira aslında İslam toplumu tarihsel ve entelektüel olarak Havass ve Avam olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. İslam toplumunda inanç aynıdır, seçkinlerin veya okumuşlar ile ümmi halk kitlelerinin inançları temelde farklılaşmaz. Farklılaşan dil, anlatım ve söylem düzeyleridir. Ancak nasıl Divan edebiyatının en seçkin ismi Baki ile halk şairi Karacaoğlan veya Mevlana Celaleddin Rumi ile Yunus Emre arasında farklı inançlar söz konusu değilse, Müslüman dünyanın Havass'ı ile Avam'ı arasında da iman, amel, dünyaya bakış ve hayatın anlamıyla ilgili temel farklılıklar yoktur.

Ulema-aydın tipinin belirgin temsilcisi

Geleneksel önderlik doğrudan Kitabı İslam'ı referans alan Ulema'da veya Ümmi İslam'ın çok itibar ettiği Mürşid'de toplanmıştı. Modernlikle birlikte ve modern devletlerin desteğinde "Ulema ve Mürşid" in yerini merkezî iktidar seçkinleriyle organik işbirliği içinde olan "Aydın" aldı. Ancak şimdi ikisinin karışımı olan yeni bir önderlik profilinin doğuşuna şahit olmaktayız; "ulema-aydın". Formel eğitimden geçmemiş bulunan, ancak modern eğitime büyük önem verip okul sistemini dünyanın her yanına yayan Fethullah Gülen Hoca bu "ulema-aydın" tipinin en belirgin temsilcilerinden biridir. 20. yüzyılda Pakistan'da Ebu'l A'la Mevdudi bunun ilk örneği sayılır. Gerçekten Mevdudi, İslam dünyasında alimlerin yanında aydınların da oynamak istediği rolü oynamak üzere kamusal alana çıkan ve Pakistan'ın fikri ve politik hayatında derin etkisi olan ilginç bir şahsiyettir. Rahmetli Seyyid Kutup'u da bazı yönleriyle bu kategoride ele almak mümkün görünmektedir. Ancak bu iki zatla çağdaş ve belki biraz daha öncesinden Türkiye'de Bediüzzaman Said Nursi "Cenaheyn" kavramıyla bu yeni önderlik profiline işaret etmişti.

Aydın, Aydınlanma felsefesinin bir ürünüdür, referanslarını, Aydınlanma'nın temel varsayımlardan, bu arada ağırlıklı olarak rasyonalizmden ve insanın aşkın olan karşısındaki bağımsızlık düşüncesinden alır. Aydın aynı

zamanda toplumu dönüştürmek ister. Buna karşılık aydının kendisi "yaratıcı" bir zekaya sahip değildir, yeni düşünceler geliştiremez, bu yüzden tutucudur ve konumu gereği entelektüel olmadığı için bir önceki dönemde seçkin zihinler tarafından üretilmiş düşünceleri topluma aktarmaya ve benimsetmeye çalışır. Bu yüzden toplumla, halkın kültürü, inançları ve tarihiyle başı derttedir ve doğal olarak son tahlilde tercihini devletten, politik toplumdan yana koyar.

Türkiye'de Müslüman yazarlar, aydına bu özelliklerinden dolayı itiraz edip kendilerinin böyle bir kategoride ele alınmasından hoşlanmazlar. Ama ulema geleneğinden de gelmiyorlar. En azından iyi veya kötü Batılı bir eğitimden geçmişlerdir; kökenleri mühendis, iktisatçı, hukukçu, sosyolog, edebiyatçı, gazeteci, tıp vb. şeydir. İslami ilimlere vukufiyetleri yeterli değildir. Kur'an ve Sünnet'ten kolayca bir referans getiremezler, fıkıh usulünü hemen hemen hiç bilmezler; İslam tarihini dolduran kelimeler, felsefe, düşünce ve tasavvuf ile ilgili bilgileri ders kitaplarında yazılan bilgilerden fazla sayılmaz.

"Cenaheyn (iki kanat)" kavramında hem İslami ilimler hem Batılı bilgi ve eğitim bir arada düşünülmüştür. İşte bu çok az kişiden biri, belki de önde geleni Fethullah Gülen Hoca'dır.

Fethullah Gülen Hoca'nın birkaç yönü vardır. İslami ilimlere vukufiyeti, sözelimi Hadis'te rical ilmindeki derinliği, geniş usul bilgisi ve irfani yönü. Bunlar neredeyse aynı ağırlıkta öne çıkmaktadırlar. "Kalbin Zümrüt Tepeleri" adlı çalışması tasavvuf ve irfan geleneği açısından son derece önemli bir eserdir. Herhangi bir konuyu ele aldığı anda geleneksel usule uygun olarak önce bir Kur'an ayetine, sonra bir Peygamber hadisine dayandırır. Bununla yetinmez ayetin geçmişte nasıl anlaşıldığını, hadisin senet ve metin kritiği açısından değerini de verir, sonra kendi anlayışını ortaya çıkarır. Fethullah Hoca'nın en önemli yanı geleneksel usulün dışına çıkmaması, geleneksel tefsir, hadis ve fıkıh usulünün imkanlarını kullanarak modern çok sayıda meseleyi açıklaması, çözüm getirmesidir.

Fethullah Gülen Hocaefendi'nin, İslâmî ilimlerden kolayca referanslar vermesi, belli bir usûl bilgisine sahip olması, İslâm tarihinin düşünce, ilim ve sanat mirasını bilmesi büyük bir avantajdır. Çünkü usul koruyucu çerçevedir. Son zamanlarda terör eylemlerine katılanların profiline baktığımız zaman, bunların esaslı bir İslami eğitimden geçmediklerini, İslam adına fetva verirken usul takip etmediklerini, yalınkat düşündüklerini, genellikle üniversitede okurken Marxist veya milliyetçi ideolojileri bırakıp İslami hareketlere katıldıkları ve ağırlıklı olarak mühendis, avukat, doktor, öğretmen vb. mesleklere sahip oldukları görülüyor.

Kişilik profili: Sivil ıslahatçı

Bunun yanında Fethullah Hoca bir aksiyon adamı ve toplumsallaştırıcı bir öncüdür de. Türkiye'de sosyoloji yapacak herhangi bir kişi Fethullah Hoca gerçeğini görmezlikten gelip sosyoloji yapamaz. Bunun yanında öncülük ettiği okullar ve dünya ölçeğindeki eğitim faaliyetiyle belki de Türkiye'nin küresel sürece ve küreselleşmeye sağladığı tek katkıdır.

Yakın tarihimizde meydana gelen çok yönlü kırılmanın etkisini gösterdiği en önemli alanlardan biri sosyal önderlikte baş gösteren krizdir. Bu yeterince önemsenmiş bir konu değildir. Sebebine gelince. İlk modernleşmeye karar veren, doğal olarak kendisinin bilimum toplumsal ve kültürel önderliği üstlendiğini düşünmüştür. İkincisi eğer toplumun önderlere ihtiyacı varsa, bunlar siyasi parti liderleri, eğitimciler ve aydınlar olacaktır. Ancak deneysel olarak görülen şu ki, toplum, ne devletin ne de söz konusu kişilik profillerinin önderliğini kabul etti. Bu yüzden modernleşme projesi toplum tarafından içselleştirilmedi.

Geleneksel Müslüman toplumlarda olduğu gibi Osmanlı toplumunda da sosyal önderlik ulemanın elindeydi. Önce Tanzimat (1839), ardından II. Meşrutiyet (1908) ve son olarak Cumhuriyet'le (1923) birlikte toplumun tabii önderleri ve devletin üç sacayağından birini teşkil eden ulema tasfiye edildi, yerine bir aydın sınıf ikame edildi.

Osmanlı'da sarayın, Cumhuriyet döneminde devletin önderliği ulemanın elinden alması, sivil toplumu zaptedip tepeden tırnağa bir Batılılaşma ve modernleşmeye imkan açması içindi. II. Mahmut, ulemayı tasfiye edince, resmî ulema kendi konumunu rasyonelleştirmek amacıyla, Batılılaşmaya karşı çıktı. Ve Batılılaşmaya karşı çıkarken, Şeriat'ın yeniliklere ve reformlara karşı olduğu tezini savundu. Bu da devletin içinde reform yapmak isteyen güçler (askerler, sivil bürokratlar ve Batılı eğitimden geçmiş aydınlar) ile İslam dini arasında bir gerilimin meydana gelmesine yol açtı. Oysa ne İslam her yeniliğe karşıydı ne o dönemdeki İslamcılar reformlara karşı çıkıyorlardı. Aksine 1856'dan başlamak üzere ilk İslamcılar saltanata karşı çıktılar, demokrasiyi savundular.

Bu bizim tarihimizin bedbaht bir safhasıdır. Eğer başından beri resmî ve sivil ulema reformlara sahip çıksaydı, ne saray ve devlet otoriter ve totaliter bir kimliğe bürünürdü ne de halk ile modern dünya arasında bu trajik gerilim yaşanırdı. Osmanlı'da saray, Cumhuriyet döneminde devlet, ulema engelini ortadan kaldırmak üzere pozitivizme ve bir aydınlar zümresinin sahnede rol almasına büyük önem verdi. Aydınlar ile ulema arasında şu farktan söz edilebilir:

Ulema, referansını Kur'an ve Sünnet'ten, gelenekten alır; bilgi kaynakları İslâmî ilimlerdir; aydınların referansı aydınlanma düşüncesidir.

Ulema topluma doğal durumunda önderlik yapar, sosyal alandaki ilişkileri tanzim eder, manevi ve kültürel irşatta bulunur; aydınlar, toplumu dönüştürmek ister, bu yüzden halkla ve halkın kültürüyle daima başları derttedir.

İslâm'ın baskın geleneğinde ulema sivildir, resmî olsa bile gücünü devletten almaz, halktan ve dinî formasyondan alır; aydınlar ise sırtlarını devlete, politik topluma dayamışlardır. Bu yönüyle halkın meşruiyet çerçevesini çizer, ulemanın onay vermediği hiçbir değişim projesi başarılı olamaz.

Ulema her yeni durumda bilgiyi yeniden üretmek, geliştirmek, ihtiyaçlara cevap vermek ve içtihatlar yapmak durumundadır. Bu en azından klasik dönem için böyledir. Aydınlar ise daima tutucudurlar, yeni düşünceler üretemezler, verili düşünceleri topluma benimsetmeye çalışırlar. Ulema geleneğimiz zaman içinde zayıfladı, bu yüzyılın başlarında da kesintiye uğradı. Bugünse İslâm dünyasında üç ayrı önderlik tipolojisiyle karşı karşıya bulunuyoruz: a) Aydınların inisiyatif sahibi olduğu yerler. Türkiye gibi. b) Ulemanın tam bir inisiyatife sahip olduğu yerler. İran gibi. c) Aydın-ulema karışımı yeni bir profilin ortaya çıktığı yerler. Mısır ve Pakistan gibi.

Türkiye'de mevcut durumda ulema, geleneksel fıkıh ve Arapçayı iyi bilir, ama bunu günün aktüel ve maddi şartlarında üretme yeteneğine sahip değildir. Bu yönüyle sadece bir "nakilci"dir. Aydınlar ve bunların teknik düzeydeki türevleri olan bilim adamları da Batı'dan beslendikleri için "aktarmacı"dırlar. Aydınlar ve bilim adamları kendi toplumlarının ve tarihlerinin maddi ve kültürel gerçekliklerinden kopuk olduklarından, başka toplumların gerçekliklerine uygun geliştirilmiş düşünce ve bilim mirasını taşırlar. İslâm dünyasında toplum katında aydınların profilleri, rolleri ve fonksiyonlarıyla içselleştirildiklerini söylemek güç. Toplumun ma'şeri vicdanında ulemanın saygın bir yeri var. Ama ulema da kendisinden bekleneni, fonksiyonlarını yerine getiremiyor.

Barış ve diyaloga adanmış bir ömür...

Bu durum yeni bir önderlik tipolojisinin doğmasına yol açmış bulunuyor. Bu da kanaatimce aydın-ulema karışımı diyebileceğimiz bir profildir. Bunun en tipik örneği Ebu'l-A'la Mevdudi olmalıdır. Mevdudi, bir ilim adamı titizliğiyle bir hadisi, senet ve metin yönünden kritik edebilirken, toprak reformu veya doğum kontrolü konularını da bir aydın gibi ele alabilmektedir. Türkiye şartlarında da Fethullah Hocaefendi'nin tam bu profile uygun düştüğünü ve son iki yüzyıllık modern tarihimizin genel seyri içinde geleneğin çizgisi üzerinde sivil bir ıslahatçı önder olarak öne çıktığını söylemek mümkün.

Şizofrenik bir biçimde Türkiye toplumunun bilinci iki ana bölüme ayrılmış gibidir. Biri Doğu'ya ve geçmişe göndermede bulunur, diğeri Batı'ya ve modern olana. Türkiye iki arada bir derede bulunuyor. Yapılması gereken şey bu yarılmayı, bölünmeyi gidermektir. Bunun için de diyaloga, karşılıklı anlama çabasına ihtiyaç var. Fethullah Hoca böyle bir çabaya katkı sağlayan önemli şahsiyetlerden biri olmakla da öne çıkmaktadır. Hocaefendi'nin diyalog çabalarının iki boyutu var: Biri "medeniyetler arası çatışma"ya karşı "dinler arası diyalog", diğeri iç toplumsal varlığımızda, şizofrenik yarılmalara yol açan iki ayrı toplumsal kesim ve resmi toplum ile sivil toplum arasında diyalog.

Türkiye'nin iktidar eliti, merkezde konumlanmış sert bir çekirdek olarak her türlü değişime, reforma, demokratik haklı talebe direnç gösteriyor. Başından beri Batılılaşmadan yana olan çevrelerin AB sürecine karşı takındıkları tutumun sebeplerinden biri bu reflekstir. Demokrasinin gelişmesi ve sivil inisiyatifin artması, çevrede biriken enerjiyi merkeze taşır, ancak merkezdeki çekirdeğin direnci toplumsal enerjinin heder olmasına sebep oluyor. Osmanlılarda sivil alan ile resmi alan arasında uygun bir konsensüs kurulmuştu. İslam, bireyi ve toplumu devlete, siyasi iktidara ve keyfi uygulamalara karşı koruyordu.

Devlet, kendi tabii ve klasik fonksiyonları dışındaki bütün toplumsal fonksiyonları topluma devretmişti, toplum sivil kurum ve inisiyatiflerle bu fonksiyonları yerine getiriyordu. Bu, hem devletin hareket kabiliyetini artırıyordu, hem de toplum ile devletin barışık yaşamalarını mümkün kılıyordu. Batılılaşma ile devlet, toplumu zaptetmeye yöneldi ve neredeyse bütün sivil alanları kendi denetimi altına geçirmeye çalıştı. Batılılaşmadan yana elitin, zaman zaman İslam'a karşı hasmane tutum alışının sebeplerinden biri, Şeriat'ın toplumu devlete karşı koruyan özelliği idi. İslam veya İslam Şeriatı etkisizleştirilmedikçe, Batılılaşma projesinin başarılmayacağı düşünülüyordu. Modernleşme tarihimiz aynı zamanda sivil alanda var olmak isteyen dindar halk ile toplumu otoriter yöntemlerle dönüştürmek isteyen resmi toplum arasındaki gerilimin tarihidir. Din -devlet ilişkisi, laik-anti laik ayrımı, çağdaş-tutucu, ilerici-gerici vb. ikilemler bu gerilimin farklı ifadeleridir.

Yaşanan pahalı tecrübeden sonra her iki entite arasında da bir diyalog olması gerektiğini ortaya koymuştur. Cemaatler, hem dinin hem modernliğin ve küreselleşmenin kendilerine sunduğu imkan ve avantajlardan yararlanarak gelişiyorlar. Sorunun temeline inildiğinde, aslında gerilimin modernlik ile din arasında değil, dindar kesimler ile sekülerlik arasında yaşandığını; devletin demokrasi, katılım, sivil inisiyatif ve toplumsal gelişmeden kuşku duyarak sekülerliği -Türkiye'deki resmî ifadesiyle laiklik- dinin karşısına çıkarmasından kaynaklandığını görmek mümkün. Bu durumda Sivil İslam ile Resmî Toplum arasında da bir diyalog köprüsünün kurulmasında zaruret var. Devlet, siyaset, yönetim vb. konulara yaklaşımı yakından incelendiğinde Fethullah Gülen Hoca'nın bu türden bir diyaloga da kapı aralamaya çalıştığını söyleyebiliriz.

(Bu metin 12-13 Kasım tarihleri arasında Houston'da (ABD) Rice Üniversitesi bünyesinde gerçekleştirilen 'Günümüz Dünyasında İslam: Düşünce ve Pratikte Fethullah Gülen Hareketi' başlıklı sempozyumda Ali Bulaç tarafından sunulan tebliğin kısaltılmış halidir.)

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hocaefendi'ye sorular

Ali Bulaç 2005.11.23

Teşbihte hata olmasın, büyük adamlar harddisk gibidir. Tuşa basmadıkça ekrana bilgi yansıtmazlar. Sual sormak suretiyle bilginlerin tuşuna basabilirsiniz. Onlar da size cömertçe bilgi verirler. Bana ait sorular vardı; ancak Hocaefendi'nin yanına girmeden o anda sipariş de aldım. Görüşebildiğimiz sınırlı zaman diliminde birkaç sual sorabildim.

Aslında Hocaefendi interaktif cevap vermeyi seviyor. Sorular onun zihnini harekete geçiriyor. Belli ki çok okuyor. Seçerek okuyor. Okuması hem dikey hem yatay. Yani bir anda hem geçmiş ilimleri hem modern dünyaya ilişkin gelişmeleri takip ediyor. Türkçeyi çok iyi kullanan birkaç ustadan biri olması hasebiyle, insan bazan hitabetine kapılıp asıl konuyu unutuyor. Bir soruya öylesine geniş bir ufuk çizerek cevap veriyor ki sanki tarih, ana kaynaklar elinin altında.

Hocaefendi'ye üç ana grupta sual sordum: a) İslami (örneğin ilk günah, yasak meyve, tasavvuf); b) Siyasi (İslami akımların siyasi ve ulusal yönelimleri); c) Aktüel (hareketin devletle ilişkisi, dinler arası diyalog ve misyonerliğe katkı sağladığı yolundaki suçlamalar). Suallerin de üç amacı vardı: Öğrenmek, düşüncelerimi test etmek ve bazı konulara (mesela bazı itham ve suçlamalara) açıklık getirmesini sağlamak. Sağ olsun, büyük bir açık yüreklilikle ve çok sayıda önemli gazeteci ve zevatın olduğu mecliste hepsine cevap verdi. Korkusu olmayanın dili ve üslubu rahat olur.

Burada sadece bir soru ve cevaptan söz edeceğim: Uzun zamandır zihnimi meşgul eden bir konu vardı. Kendi kendime şunu soruyordum: Bir Müslüman'ın fert ve topluluk olarak dünya hayatındaki cehdinin nihai amacı nedir? Cehd, mücadele ve cihadın iki hedefi olduğunu düşünüyorum: 1) Allah'ın rızasına uygun yaşayabileceği, helal ve haramı hayatında tesis edebileceği özgür bir ortama kavuşması; 2) İslami hakikatleri başkalarına tebliğ edebileceği, ifade özgürlüğüne sahip olabileceği imkan, güç ve araçlara sahip olması.

İslam'ın siyasi boyutu üzerinde çokça kafa yormuş ve yazmış biri olarak bu iki hedeften vazgeçilmeyeceği kanaatindeyim. Bu konuya 'Din, Devlet ve Demokrasi' adlı kitabımda kısaca değinmiştim. (2001, İstanbul, s. 122 vd.)

Peki, eğer bu iki talebin karşılandığı siyasi, sosyal ve hukuki bir vasat temin edilmişse, Müslümanların son derece küçük azınlık olduğu bir yerde illa da bağımsızlık savaşı vermek gerekir mi? Her Müslüman küçük azınlığın bağımsız bir ulus devlet kurması dinin olmazsa olmaz emri mi? Mesela 150 milyonluk devasa Rusya denizinde, küçücük bir Müslüman ada olan Çeçenlerin illa da bağımsız bir devlet için savaşmaları gerekir mi? 1994 anlaşması onlara takviye edilmiş bir özerklik veriyordu; öylesine ki İslam hukukunu uygulayabiliyorlardı. Kendi kaynaklarına büyük ölçüde sahiptiler, kimse onlara dil veya kültürel yönden bir empozede bulunmuyordu, sadece dış meselelerde Rusya'ya bağlı kalacaklardı. Şartları daha da iyileştirilebilirdi. Bilindiği üzere Dağıstan'a saldırı oldu ve ilk günden konulan hedefe ulaşmak üzere silaha sarıldı. O günden bugüne kadar on binlerce insan hayatını kaybetti, bir nesil helake uğradı, siviller öldürüldü. Acaba bu doğru bir siyaset miydi?

Eğer özerklik çerçevesinde Çeçenya'da bir Müslüman toplum ortaya çıkıp enerjisini bağımsız 'bir ulus devlet' için değil de, komünizmden yeni çıkmış bütün eski Sovyetlere İslamiyet'i tebliğ etmeye, güzelliklerini anlatmaya hasretseydi, acaba İslamiyet bir anda dalga dalga bütün Rusya'ya yayılmaz mıydı? Var olan tüm olumsuzluklara ve aksi propagandaya rağmen İslamiyet Rusya'da yayılıyor. Bu maliyeti çok yüksek savaş, söz konusu yayılmanın hızını kesmedi mi? Dünyanın diğer bölgelerinde Müslümanların giriştiği mücadele ve savaşların önemli bir kısmı bu çerçevede ele alınamaz mı?

Bu suali konuyla ilgili düşüncelerimin isabet derecesini test etmek gayesiyle Hocaefendi'ye sordum. Beni teyit etti ve elbette uzun açıklamalarda bulundu. Buna çok sevindim. Ama benden daha çok sevinen Kazan'dan

gelen Tatar heyeti oldu. Özel olarak bu soru için bana teşekkür ettiler, çok rahatladıklarını, bundan sonra ne yapmaları gerektiğini iyi anladıklarını ifade ettiler.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hac, ruh için bir devrimdir

Ali Bulaş 2006.01.07

Haccın derin anlamını idrak etmenin en güvenilir yolu, yerine getirmeye çalıştığımız her menasiki iç anlamına ruhen iştirak etmekten geçer. Bu, mümkün ama çok zor bir şeydir. Eğer her hacca giden bunu başarabilseydi dünyamız çok farklı olurdu.

Varoluşsal bir ibadet olarak hac, kişinin kendi iç dünyasında dinî tecrübenin ulaşabileceği kemal noktasına işaret eder, başka bir ifadeyle hac ibadeti ufuk çizgidir. Ufuk gözünüzün önündedir, çok uzak görünmüyor, belli bir çaba ile dairevi çizgiye ulaşabileceğinizi düşünürsünüz, ama her aşamada önünüze yeni bir çizgi çıkmaktadır.

Sizin bir ufuk çizginizin olduğunu idrak etmeniz mikatta ihrama girmenizle başlar. Bembeyaz örtüye büründüğünüz andan itibaren, kendinize ve çevrenize ilişkin algınızda belli bir değişim vuku bulmaya başlar. Önce ölüme hazırlandığınızı düşünürsünüz. Dikişsiz, düz, iki parça bir kefen. Beyaz renk saflığın, temizliğin ve arınmış olmanın simgesidir. Ama elbette daha arınmış değilsiniz. Bir bakıma her şey yeni başlamaktadır.

Modern insanın algılayamayacağı ötelere

Sizi ilk bekleyen tehlike bizzat kendi bedeninizle olan ilişkinizin yeni bir çerçeveye oturtulmuş olmasıdır. Değil mi ki ihrama girdiniz, artık bedeniniz size, sizin tasallutunuza, uygunsuz, sorumsuz saldırı ve eziyet verme teşebbüslerinize karşı koruma altına alınmıştır. Burada paradoksal bir durum söz konusudur. Bedenin kişinin kendisine karşı güvence altına alınması ne demektir? Modern insan bunu çok zor algılar; çünkü bedenin kendine ait olduğunu, bedenini bütünüyle temellük ettiğini ve onu dilediği gibi kullanabileceğini sanmakta ve doğruluğundan emin bir şekilde bu fikri yüksek sesle dile getirmektedir. Bu yüzden "zina" artık suç olmaktan çıkmış, vaka-i adiyeden, yani Ad Kavmi'nin düşük karakterde tekrar eden fiili olmuştur.

İhram, bedeninizin size ait olmadığını hatırlatır size. Beyaz örtülere büründüğünüz andan itibaren artık onu dilediğiniz gibi kullanamazsınız. Söz gelimi gelişigüzel saçlarınızı, kirpiklerinizi yolamazsınız. Herhangi bir organınıza eziyet edemezsiniz. Aynı zamanda bedeninize kremler ve güzel kokular süremezsiniz, ihramdan çıkıncaya kadar tıraş da olamazsınız. Kendi içine yolculuğa çıkmış bir insanın tevazuu içinde hareket eder, neden ihrama girdiğinizi düşünmeye başlarsınız. Eğer çevre, derimizden sonra başlamak üzere dışımızda olan her şey ise bu durumda bedenimiz gibi çevremiz de bize karşı koruma altına alınmış demektir. Emniyet ve hürmet bedenimizle beraber her şeyi şamil olmuştur. Bedeni ve organların tümünü ciddiye almak, onları doğru, yararlı ve meşru amaçlarda kullanmak gerekir; zira günün birinde, yani o Büyük Gün'de her yaptığımız dolayısıyla aleyhimizde şahitlik edeceklerdir. Kişinin bedeninin kendi aleyhinde şahitlik etmesinden daha büyük dram olamaz.

Bedenin hüsn-ü muamelesi, iyi yönetilmesi bütün yönetimlerin esasını, modelini teşkil eder. Bedenini iyi yöneten evini, evini iyi yöneten şehrini, şehrini iyi yöneten ülkesini/devletini iyi yönetir. Bedenimizi korurken

fizik veya sosyal çevreye zarar vermek olmaz. Ağaçların yaprakları, çiçekler, bitkiler koparılamaz; hayvanlar öldürülemez, kafamızdaki bite dahi müsamaha göstermek zorundayız. Oturduğunuz yerde durmadan yüzünüze konup sizi rahatsız eden bir sineği öldürmekten kaçınmak, insanın hayvanlar ve eşya dünyasıyla yepyeni bir çerçevede algılamasına sebep olmaktadır. Bir sineği öldürseniz ceza ödemek zorunda kalacaksınız.

Evet, bir sineği dahi öldüremezsiniz. Çünkü mikattan içeri adım atmışsınız ve sırtınızda sadece bembeyaz ihramınız vardır. Üzerinde iyice tefekkür edildiğinde bu insana olağanüstü derecede bir fizik ve sosyal çevre bilinci kazandırır. Ekolojik dengenin derin bir sarsıntı geçirdiği bu zaman diliminde çevreye karşı duyarlılıkların neredeyse tümü, aşkın-müteal endişelerden yoksundur. Bütün varlık kutsaldan arındırılmış, profanlaştırılmış, iç ve hakiki anlam ve muhtevasından boşaltılmıştır. Bu da modern zamanın felsefi olmayan fiili materyalizminin tabii bir sonucudur. Eğer sizinle fizik çevre arasında geri plana dayanan herhangi bir ilişki yoksa, yani insan ile canlı ve cansız hayatı daha üst ilkede birleştiren kutsal bir mahiyet tesis edilmemişse, insan gücünü yettirdiğinde çevre üzerinde hegemonya kurmak ister, onu suiistimal eder, yani kötü kullanır. Bu ağır cürmü işlerken de çevreye karşı herhangi bir sorumluluk duyması gerekmez. Ve nihayet modern telakkiye göre insan ile tabiat arasında kadim bir çatışma vardır; insan bu çatışmadan bilim ve teknoloji ile galip çıkmış, tabiatı hükmü altına almıştır. İhrama bürünmüş ve 'haram bölge'de iken kendinizi tabiatla ve canlı hayatla bir çatışma içinde düşünemezsiniz. Çünkü bilirsiniz ki, kutsal bir zamanda ve kutsal bir mekanda bitkiler ve hayvanlar da sizinle birlikte ibadet etmekte, Allah'ı tesbih etmektedirler. "Buyur Allah'ım geldim (Lebbeyk)" diye telbiyede bulunurken, sesinizin gittiği her yerdeki canlılar ve cansızlar size katılmakta, onlar da Yaraticılarını yüceltmektedirler. Peki, insan ve tabiat aynı varoluşsal tecrübeyi aynı zaman diliminde ve aynı mekânda paylaşıırken, insan nasıl olur da sırf gücü yettiği için sorumsuzca davransın, canlı hayatı tahrip etsin. Maddi tabiat ve evren bizim yararımıza sunulmuştur (teshir), ama bizim hegemonyamıza tahsis edilmemiştir. Bu bilinci kaybediyoruz ve tabiatla büyük bir çatışmaya giriyoruz. Hac sırasında bütün bunları hatırlamaya başlar ve sonraki hayatımızda bitkilere ve canlılara karşı elimizden geldiğince merhametli davranmamız gerektiğini düşünürüz.

Allah'ın evine duyulan derin aşk ve...

Bir ağaca veya serçeye, bir sineğe veya bir av hayvanına karşı bu sorumluluğu duyarken, hemcinslerimize karşı nasıl davranmalıyız? Elbette çok daha duyarlı, çok daha saygılı ve çok daha sevecen. Başka şekilde düşünemeyiz. İnsan bir bitkiden veya herhangi bir hayvandan daha değersiz değildir. Aksine varlık ağacının meyvesidir. Hangi renk ve ırktan olursa olsun, insan "mükerrem"dir, eşref-i mahlukat olarak yaratılmıştır, Allah'ın yeryüzündeki halifesidir, maddi tabiatında içkin bir ilahi tabiat vardır ve bütün canlılar ile cansızlara verilmemiş imtiyazlar ona verilmiştir.

İnsan özünde iyidir, maddi tabiatında içkin bulunan ilahi tabiatı (nefha-i ruh) onu iyiliğe ve güzelliğe yöneltir. Onu yapabilir kılan kuvvetleri vardır, bu kuvvetleri meşru çerçevede kullansa o zaman güç adalete, bilgi hikmete, şehvet iffetle neslin devamına hizmet eder. Haksızlıklara karşı öfke duymak gerekir, hayırlı iş yapan insanlara imrenilir, kötülere karşı düşmanlık beslenir. Ama eğer bu negatif duygu ve hasletler nefsin tutkuları, bencil çıkarlar için kullanılacak olursa, insandan kötülük hasıl olur. Kötülük, yani günah, suç ve cürüm "şeytanın amellerindendir." Haccın menasiki arasında şeytanı taşlamak da var. Hac mevsimi boyunca kimseyle kavga edilmeyecek, herhangi bir konuda çekişilmeyecek, hiçbir gönül incitilmeyecek; herkes kendine ve bir başkasına sabrı tavsiye edecek. Haksızlığa uğrayan bir insana -"Hacı sabır" demeli. İnsan meşakkatten geçmekte, çetin bir sınava tabi tutulmaktadır. Bir anda sinirleri boşalabilir, bir anda patlayabilir. Bırakın patlamayı, yüksek sesle ve incitici bir tonda konuşmak, cevap vermek bile hüsrana uğramaya sebep olabilir.

"Hani , Ev'i (Kâ'be'yi) insanlar için bir toplanma ve güvenlik yeri kılmıştık." (2/Bakara, 125.) Ayette geçen "mesabe"nin birkaç anlamı var. Hepsisi de birbiriyle ilişkili, birbiriyle telif edilmesi mümkün olan anlamlar:

Kimine göre kelime "toplanma yeri", kimine göre "sevap kazanma", kimine göre "dönüş" anlamındadır.

"Mesbe(t)"in sonundaki "t" mübalağa ifade ediyorsa, bu durumda Allah'ın Evi'ne gelenler, her sene bir daha gelmek isteyeceklerdir. Çünkü buraya gelenler pek çoktur; gelenler geliş maksatlarının tam olarak gerçekleşip gerçekleşmediğinden bir türlü emin olamazlar, "Acaba eksik bir şey mi kaldı, bir hata yaptım mı?" diye kendi kendilerine sorarlar.

Bunun "güvenlik (emn)" ile olan ilişkisini düşündüğümüzde, bizi derinden rahatsız edecek olan kuşkunun bizim kendi bedenimiz, dışımızdaki canlı varlıklar ve diğer insanlara, yani "öteki"ye karşı saygı ve ihtiramı tam olarak gerçekleştirip gerçekleştirmediğimizle ilgili olduğu anlaşılır. İnsanlar ve canlılar bizden emin oldular mı? Bütün menasikleri yerine getirdik, peki iç anlamını, hikmetini kavradık ve maksadını tahakkuk ettirdik mi? Bizi Allah'ın Evi'ne çeken derin bir aşk var, ama aynı zamanda varlığa ve insana karşı eksik, yanlış ve hatalı tutumumuzun telafi edilmesi duygusu da bizi buraya çekmektedir.

Hac uzun zamandır etkisini göstermiyor. Artık etkisini göstermeli. Ne zaman mı? Büyük sahabilerin önde gelen hasletlerinin her birinin Müslümanların hayatında yol gösteren bir yıldız olarak zuhur ettiği zaman. İslam'ın iki büyük şairinden biri olan Muhammet İkbal -diğeri Mehmet Akif'tir- hac dönüşünde birine sorar: "-Bize ne getirdin?" Hacı sayar: "-Hurma, zemzem, hediye kumaşlar, inciler vs." Büyük İkbal şöyle der: "-Eğer bize Ebu Bekir'in sadakatini ve sıdkını, Ömer'in adaletini, Osman'ın hayasını ve Ali'nin ilmini getirseydin nice Pakistan'lar kurardık!"

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Telbiye

Ali Bulaç 2006.01.09

Telbiye yüksek sesle şu duanın okunmasıdır: 'Lebbeyk, Allahümme Lebbeyk! Lebbeyke la şerike leke lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk. La şerike lek: Buyur Allah'ım, buyur! Buyur, Sen'in ortağın yoktur. Bütün övgüler Sen'indir, nimetler Sen'dendir. Mülk de (Sen'indir). Senin ortağın yoktur.'

Hac etmek üzere yola çıkan bir insan kendisi için mikat olan noktada ihrama girdiği andan itibaren bu duayı okumaya başlar. Telbiye toplu halde ve yüksek sesle okunması gerekir: 'İhramda iken mü'min telbiye getirdiğinde sağında ve solunda yer alan ve bu yönlerden yeryüzünün nihai sınır noktalarına kadar uzayıp giden taşlar, ağaçlar ve (bütün) yerleşim birimleri(ndeki varlıklar da ona eşlik eder) telbiye getirirler.' (Tirmizi, Hac, 14.)

Varlık alemi Allah'ı tesbih eder: Yıldızlar, Ay, Güneş, ağaçlar ve taşlar. İçten içe gözyaşı döken taşların iniltisini herkes duyamaz. Duyarlı kulaklar, takva ve hikmetle eğitilmiş ve hakiki bilgi, yani Hakikat'in sevgisi ve bilgisiyle terbiye edilmiş kalbi olan insanda bulunur. Böyle bir insanın hüneri, bilgi ve hikmetle varlığın iç sırlarına doğru daimi bir yolculuk içinde olmasıdır.

Allah'tan vahy getiren seçkin insanlar, yani Allah'tan vahy alan peygamberler insanlara sadece kuralları, yasaları öğretmemişlerdir, eşya dünyasıyla nasıl bir hikmet ve irfan ilişkisi içinde olunması gerektiğini de öğretmişlerdir. Ama elbette herkesin deryadan alacağı nasip kendi vüs'ati ve cehdi oranındadır. Telbiye, en yüksek perdeden bir cehddir. Ve önceki peygamberlerin de tekrar ettiği büyük bir dua, varlıkla iştirak halidir.

Peygamber Efendimiz (sas), 'Musa ve Yunus aleyhisselam gibi peygamberlerin bu bölgeden telbiye okuyarak geçtiklerini' buyurur (Buhari, Hac, 30).

Din elbette şekilden ibaret değildir, dinin anlam ve muhteva tarafı önemlidir. Beden ve ruhun birbirlerine karşıt olması gerekmez. Şeytan bedenın istek ve arzularını kışkırtan nefiste yuvalanmışsa da, mü'min bu ikilemi aşmakla yükümlüdür. Demek ki ruh kadar beden de önemlidir, bedenın hareketleri, çizdiği şekiller onun ruhsal yolculuğunun kilometre taşlarını teşkil ederler.

Hac menasiklerden ibarettir. Menasik şekil, ritüeller ve tekrarlanan ibadetlerdir. Her ümmetin kendine özgü menasiki vardır, İslam ümmetinin menasiki en açık ve somut bir biçimde hac ibadetinde kristalize olmuştur.

Modern zihnin aşırı algısı içinden menasikin pozitif sebeplerini araştırmaya kalkıştığımızda pozitivist oluruz. Her menasikin kendine özgü derin bir hikmeti, keşfedilmeyi bekleyen, ruhen iştiraki gerektiren anlamı vardır, ama modern bir akılla menasik okunamaz, okunmamalıdır. Hac sefer halidir, sefer bizim kendimizi keşfetme yolculuğumuzdur.

Bembeyaz ihramları içinde milyonlarca kişi varlığın merkezi durumundaki Allah'ın Evi'ne doğru akarken telbiye getirir. Bu müthiş bir olaydır. Hiç hayatında gösteriye katılmamış, kimseyi protesto etmemiş, halim selim insanlar, iffetleri, hicapları yüzlerinden okunan kadınlar, zar zor ayakta duran yaşlılar güçlerinin yettiğinde 'Lebbeyk!' diye bağırlarlar: 'Geldik Allah'ım, buyur Allah'ım! Bizi çağırdın. Davetine icabet ettik. Her birimiz bulunduğumuz yerden sel gibi akıyoruz. Geldik Allah'ım. Sesimizi, çağrımızı duy. Buyur Allah'ım! Bizi duy. Bizi zillet içinde bırakma, bize yardım et, doğru yolu göster. Biz davetine icabet ettik, Sen de duamıza icabet et.

Şeytanla ve onun yeryüzündeki temsilcileriyle savaş halindeyiz, Sen'den yana, Senin safında yer aldık. Sen de bizi zalimlerin, sömürücülerin, gücü hakkın ve hukukun üstüne geçirenlerin tasallutundan korusun, bize onun ve yardımcısıyla mücadele azmi ve gücünü ver!

Telbiye getirirken, yorulmamak lazım. Kafile başkanları her adımda 'Daha yüksek sesle Allah'tan isteyin. Gevşeklik göstermeyin. Gün bugündür, isteme günüdür. Ne buyuruyordu Allah'ın Elçisi? 'En değerli hac, yüksek sesle telbiye getirilen ve kurban kesilen hacdır.' (Tirmizi, Hac, 14) buyurmuştur.

Hacılar telbiyeyi Ka'be'yi gördükleri anda birden keserler. Artık bağırp çağırmanın manası kalmadı. İşte EV burada. Yapılacak tek şey var.

Gözünüzü Ka'be'den ayırmadan tavafa katılmak. Elektronlar gibi, yıldızlar gibi merkezin etrafında dönmeye başlamak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İKÖ'de yeni dönem

Ali Bulaç 2006.01.12

İKÖ'nün mevcut haliyle iş görmekten uzak protokol bir kuruluş olduğu yönünde yaygın bir kanaat var.

Ekmeleddin İhsanoğlu'nun genel sekreterliğe seçilmesi bir hareket getirdi, herkes bu yeni seçimin yeni bir dönemin başlangıcı olup olmayacağını merak ediyor. İşin doğrusu şu ki, büyük beklentiler içine girmek yanlış.

İslam dünyasının değişmeye ihtiyacı var, ama bu değişim ağırlıklı olarak iç dinamiklerin, toplumsal taleplerin tayin ettiği yönde ve mecrada olmaktan çok "dış baskılar" sonucu kabullenilmiş durumda.

Cidde'de kaldığımız süre içinde İKÖ'yü daha yakından tanıma ve İhsanoğlu'nu dinleme fırsatını bulduk. Ortaya çıkan manzarayı şu şekilde özetlemek mümkün: Başlangıçta İKÖ, bir "konferans formatı"nda düşünülmüş.

Konferans, bir konuyu bir kereliğine mahsus olmak üzere tartışmaya açar ve dağılır. Herhangi bir kalıcılığı veya kurumsal sürekliliği yok. Oysa İKÖ, olağanüstü toplantılar hariç düzenli olarak bakanlar ve devlet başkanları düzeyinde toplantılar düzenliyor. İsim bugün örgütten bekleneni ifade etmekten uzak. Bundan başka İKÖ'nün devletler arası bir örgüt olması, "üye disiplini"ni bozan önemli bir faktör olarak ortaya çıkıyor. Küçük ülkeler ile büyük ülkeler aynı söz hakkına sahip bulunuyorlar. Bir karar için hem 120 milyonluk bir ülkeyi, hem de 1 milyonluk bir ülkeyi ikna etmek gerekir. Bunun yanında bazı ülkeler aidatlarını ödemiyor, alınan kararlara uymuyor veya İKÖ'yü kendi ulusal politik çıkarlarının yönünde bir araç olarak kullanmak istiyor. Bazen iki İKÖ üyesinin ulusal çıkarları çatışabiliyor.

Bir ülke, "İslam dayanışması" adına karar çıkarırken, başka bir konuda veya platformda aksi yönde oy kullanmaktan çekinmiyor. Şikayet konusu olan diğer bir nokta, İKÖ'nün aldığı kararları uygulayacak ve izleyecek bir mekanizmasının bulunmaması. Karar almak zaten zor, alınmış bir kararı fiiliyata geçirmek daha zor. Zirvede alınan kararlar, hükümler devletlerin üstünde olmadığı için çoğu zaman, devletlerin egemenlik anlayışı ile İKÖ'nün kararları birbiriyle uyuşmuyor.

Yeni dönemde işbaşı yapan yeni yönetimin belirlediği bazı hedefler var. İslam ülkeleri arasında yüzde 13 olan ticaret hacmini önümüzdeki 10 sene içinde yüzde 20'ye çıkarmak; hizmet, bilgi ve kültürel dolaşımın kolaylaştırılmasını sağlamak. Şüphesiz bunlar önemli.

Son Mekke Zirvesi'nde başka kararlar da alındı. İslam dünyasından bazı aydınların, bilim adamı ve siyasetçilerin katıldığı beyin fırtınaları sonucunda mesela "aşırılıklardan ve geri kalmışlıktan kurtulma" ekseninde iki hedef tespit edildi ve bu yönde bir eylem planı hazırlandı. Bu "aşırılık" lafı şaibeli, ne olduğu belirsiz. "Kalkınma" da tartışmalı. İlk hedef "ılımlı İslam karşıtlığı" çağrışımı yapıyor. Bu işe, Mekke Zirvesi'nin üstüne, BOP'un gölgesini düşürüyor. Kuşkulara yol açan diğer bir olay, İKÖ'nün geniş kapsamlı bir reform paketi çerçevesinde üzerinde durduğu iki ana konudan birinin, örgütün Kuruluş Belgesi'nin değiştirilmesi -ki bu saydığımız sebepler dolayısıyla haklı bir taleptir-; diğeri birçok önemli ve tartışmalı konuyu sonuca bağlayacak bir "Dünya İslam Fıkıh Konseyi"nin kurulması. Konsey bir tür karar ve taklid mercii olarak düşünülüyor. Bence bu da, hemen karar vermek için acele edilmemesi gereken bir konu. Pek yüksek sesle telaffuz edilmese de, bu önerinin "radikal İslam'a karşı bir tedbir" olarak düşünüldüğü söyleniyor. Böyle olmasa da tefsirin, İslamî bilginin ve içtihadın kurumsallaştırılması, bir kurul ve konseye devredilmesi son derece sakıncalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İnsani renkler

Ali Bulaç 2006.01.14

Bundan kastettiğim, insanın belli karışımlar veya çeşitli terkipler sonucu meydana getirdiği renkler değil, bizzat insanın kendisinin derisi ve giyimiyle farklı renklerde tezahür etmesidir.

Bir hadiste şöyle buyrulur: "Allah, Adem'i yaratacağı zaman dünyanın dört bir yanından dört avuç toprak avuçladı (ve Adem'i bu topraktan yarattı); bundan dolayı insanların bir kısmı beyaz veya siyah, bir kısmı sarı veya kırmızıdır." İnsanın farklı tezahürlerdeki renkliliğini, çeşitliliğini hacda gözlemek mümkün. Hatta sadece bu ibadet sırasında ve kutsal topraklarda insanı bu zenginliğiyle müşahade edebiliriz. Renkler gibi elbiseler de farklıdır. Açık veya gizli totalitarizmiyle modernleşmenin henüz girmediği bölgeler hemen belli oluyor.

Özellikle Afrikalılar geleneksel giysilerini korumaya devam ediyorlar. Bütün bir kıta rengarenk insanları ve giysileriyle öne çıkar. Haritadan yerini hiç bilemediğimiz öyle küçük devletçiklerden ve kabilelerden insanlar var ki, giysileriyle hayranlık uyandırıyorlar. Benim içinde yer aldığım davetli grubu, tam bir beşeriyet mozaigi. 82 ülkeden ikişer kişi davet edilmiş. Her biri ayrı özelliklere sahip. Tabii biz Batılılaşmış birkaç ülke insanı hemen belli oluyoruz. Bizim kendimize özgü geleneksel kıyafetimiz yok. İhramdan çıkar çıkmaz pantolon, gömlekle ortalıkta dolaşıyoruz. Arapların önemli bir bölümü, Afrika'dan gelenler ve önemli bölümüyle Asyalılar geleneksel kıyafetlerini giymeye devam ediyorlar.

Öylesine etkileyici bir manzara ortaya çıkıyor ki, anlatması hiç kolay değil. Bir bakmışsınız o son derece estetik, tepeden tırnağa inen bembeyaz elbisesini giymiş Cezayirli Mustafa, yeşile çalan renkli peştamalıyla Cibutili Cemal'in koluna girmiş, ikisi kakhahalarla gülüyor. Yemenli Abdülkerim ile Özbekistanlı Siraceddin, Katarlı Ali Mübarek ile Malili Mustafa aynı masada yemek yiyorlar. Yanımızdan hiç ayrılmayan Yemenli Abdülkerim -ki feraset ve hikmet ehli bir zat olduğu anlaşılıyor- bize "Gelin" diyor, "sizin Yemen'de torunlarınız, akrabalarınız var, hem de çok kalabalık." Eritreli Abdurrezzak, benden Türkiye ile ilgili bilgi istiyor, birkaç rakamı verince, "Yahu, sizi Avrupa alır mı, bırakın AB'yi, Afrika'ya gelin, el ele versek neler yapmayız!" diyor. Filistinli Muhammet, bana bakıp acı acı tebessüm ediyor.

Dışarıdan basitçe bakanlar bütün siyahları bir zannederler. Oysa siyah derinin öylesine değişik tonları var ki! Bir Kenyalı ile bir Zaireli arasında hem deri renginin siyahlığında fark var, hem de giyimde. Ama biz, işin uzmanı olmayan Avrupalı beyazlar gibi bütün siyahları "kara derili" zannediyoruz. Bizim Asya ve Afrika ile ilgili öylesine yüzeysel, basit bilgilerimiz var ki, gerçekten "kargadan başka kuş" bilmeyiz ve bizim tanıyabildiğimizi iddia ettiğimiz tek kuş "Avrupa" denen kargadan başkası değil. Harem'de beşeriyetin bütün renkleri bir arada. Rahman'ın misafirleri, yan yana ve merkezî noktaya, Ka'be-i Muazzama'ya dönmüş olarak ya namaz kılıyorlar ya da öylesine oturmuş, gözlerini Beyt'e dikmiş olarak bakıyorlar.

Kazakistan'dan bir genç ile Güney Afrikalı, bir Bengalli ile Balkanlardan gelen bir Müslüman'ın sırt sırta ibadet etmesi, göz göze gelince tebessüm edip birbirlerine "Allah kabul etsin" diye dua etmesi çok güzel bir şey! Her zamanki gibi Endonezya, Türkiye ve İran'dan gelen hacı adayları hemen fark ediliyor. Her üç ülke grubu Müslümanları disiplinli. Pakistanlı ve Hindistanlı hacılar da kolayca fark ediliyor. Bu iki bölgeden gelen hacıların çoğunun sakalları kınalı, bu, hacca gitmenin, hacı olmanın bir tür statüsünü ifade eder. İhram bembeyaz. Hepimiz gündelik kıyafetlerimizden çıkıp beyazlara bürünüyoruz. Bu, bir ibadet ve geçici bir süre için. Sonra herkes kendi kıyafeti içinde beşeriyet bahçesinin renklerine bir renk katıyor. Belki ileride isteyerek veya zorlanarak bütün dünya Batılılaşıp modernleşince herkes tek renge bürünecek, pantolon-gömlek, etek-bluz vs. Akıl almaz bir totalitarizm bu. Şimdilik hac, bize beşer nev'inin ne kadar renkli ve çeşitli zenginlikte olduğunu hatırlatıyor. Bu renkliliği ve çeşitliliği, yani hakiki çoğulculuğu sadece Müslümanlık temsil ediyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hac'a ilgili öneriler

Şeytan taşlama sırasında meydana gelen izdihamlara ve tavaf sırasında yaşanan sıkıntılara bir an önce çözüm bulmak gerekir. Bundan sonraki senelerde hacı sayısındaki artış göz önüne alındığında bu tür olaylarda bir azalma olmayacak. Normal zamanda her bin hacının 14'ü hayatını kaybediyor, bunlara izdiham sonucu vuku bulan ölümler eklendiğinde bu sayı artıyor.

Suudi Arabistan ile diğer ülkelerin birbirini suçlama yarışına girmeleri bize bir fayda sağlamaz. Diyanet'ten bazı yetkililer, kulağa hoş gelen suçlamalarda bulunuyor, ama bu sorunun çözümüne yardımcı olmuyor. Diyanet kafilesinden hacıların o saatte işi neydi? Hacılar nasıl olup da en tehlikeli saatte taş atmaya gidebiliyor?

Soruna köklü bir çözüm aranacaksa, olay üzerinde yoğunlaşmak lazım.

Amaç üzüm yemek olmalı, bağcı dövmek değil. Gözleyebildiğim kadarıyla iki alanda sorun yaşıyor:

A) Tavaf sırasında yaşanan sorun. Bunu dört noktada toplamak mümkün:

1) Tavaf yerinin daralmış olması. Mekanı genişletmek artık bir zaruret halini almış bulunmaktadır. Bu gidişle birkaç sene sonra kimse tavaf edemeyecek veya Mina'da olduğu gibi izdihamdan insanlar ölecek. Suudiler, haklı olarak bunun zor ve ağır bir külfet olduğunu söylüyor. Türkiye de çok istekli değil, çünkü Osmanlı revaklarını düşünüyor. Bu çözümsüz bir konu değil. Revaklar dikkatli bir şekilde sökülür, kaç metre genişletilecekse tekrar konur. Yetmeyen yere orijinallerine uygun yenileri yapılıp eklenir.

Cidde'de görüştüğüm etkili bir Türk zat, bana bir ara Suudilerin tavaf yerini genişletmeye yatkın hale geldiklerini, fakat revaklara zarar gelmesin diye kendisinin buna engel olup onları bu fikirden vazgeçirdiğini söyledi.

Hayretler içinde kaldım. Hz. Ömer, Hacer-i Esved'e bu derecede kutsallık atfetmezken, revaklara zarar gelmesin diye insanların ezilmesine göz yummak akıl alacak gibi değil.

2) Şavtların başlangıcı olan Hacer-i Esved çizgisine gelindiğinde çoğu hacı, uzun uzun durup selam veriyor, dualar okuyor. Bu da izdihamı sebep oluyor. Hacılara sadece selam vermekle yetinmenin gerektiğini anlatmak ve onları ikna etmek lazım.

3) Hacer-i Esved'i illa da öpmek- Ka'be'nin taşlarına el ve yüz sürmek isteyenler tavafın akışını engelliyor, gereksiz yere izdihamlara sebep oluyorlar. Bu konuda da hacılar eğitilmeli, tehlikenin olduğu veya başkalarının ibadetinin engellendiği zamanlarda bundan mutlaka kaçınmak gerektiği anlatılmalı veya bence hac zamanına mahsus olmak üzere bir çeperle engellenmeli.

4) Birçok ülke hacısı ve özellikle İranlı hacılar Makam-ı İbrahim'de namaz kılmak için büyük izdihamlara sebep oluyorlar. Tavafın akışını engelleyen, bazen ezilmelere yol açan sebeplerden biri budur. Bir mezhepte öngörülen bir ibadet, on binlerce insanın güvenliğini tehdit ediyor veya farz ibadetlerini engelliyorsa, burada bir sorun var demektir. Sorunu mezhepler veya ülkeler arasında görüşüp konuşarak çözmek icap eder. Suudiler, mezheplere ait özel görüşlere ve zorluklara yol açsa da belli ibadetlere karışmak istemiyor. Bu çerçevede Suudilerin son üç sorunla ilgili olmadıkları anlaşılıyor.

B) Mina'daki sorunu da üç noktada toplamak mümkün:

1) Taş atılacak mekanın genişletilmesi, yeni köprülerin atılması. Bu yönde bir plan ve çalışma var. Bize proje ile ilgili geniş bilgiler verildi.

2) Mina'da geceleme isteyen hacıların her ne suretle olursa olsun kendilerine tayin edilen çadırlara yerleştirilmesi, çadırı olmayanlara çadır tahsis edilmesi, özellikle Uzakdoğulu ve Asyalı Müslümanların buna ikna edilmesi gerekir. Hz. Musa Kutsal Vadi'ye adım atınca ayakkabısını çıkarmıştı. Mina mukaddes bir mekan; gel gör ki pislikten, pis kokudan geçilmiyor, her taraf bir çöp bataklığı. Bu, mekana karşı en büyük saygısızlıktır, böyle ibadet olmaz. Bir ibadet yerine getirilirken kutsal mekan kirletilemez, milyonlarca insanın sağlığı tehlikeye atılamaz.

3) Muteber İslam bilginlerinin bir araya gelerek, zevalden önce de taş atılıp atılmayacağını ciddi bir şekilde tartışıp karara bağlamaları ve bunu hacıları ikna edecek şekilde anlatmaları gerekir. Madem ki "zaruretler mahzurları mubah kılar", bunun da bir çaresi vardır, olmalıdır. Burada söz konusu olan mubah bir iş değil, binlerce insanın can güvenliğidir. Bu nasıl ibadet ki, belli aralıklarla yüzlerce insanın hayatını kaybetmesine yol açıyor? Önce bunu kendimize sormamız gerekir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Arafat

Ali Bulaç 2006.01.18

Arafat, Adem ve Havva'nın Rab'lerini ve birbirlerini yeryüzü şartlarında tanıyıp bildikleri yerdir.

Ceddamız Havva Cidde'de, babamız Adem Hint yarım kıtasında bir yerde dünyaya indiler. Yapayalnız iki insan. Bütün yeryüzü gezegeni onların, ama onlar hem birbirlerinden ayrı düşmüşler, hem buraya ait değildirler.

Arafat, Mekke'nin yirmi km. uzağında bulunan bir dağdır. Ova içinde koyu yeşil taş yığınlarının hakim olduğu bir tepe görünümündedir. Arafat, bizi beşeriyetin metakozmik zamandaki macerasına götürür. Cennette bir arada iken ve diledikleri yerde dolaşır, hakikatin kucağında yaşıyorken, işledikleri günah dolayısıyla dünyaya sürgüne gönderilen Adem ile Havva bu dağda buluştular. "Arafat" buluşma, tanışma, birbirini tanıma demek olan "Taarrefe"den türeme bir kelime.

Acaba burada buluşabilen ve kendilerini bir kere daha yeniden tanıma fırsatı bulan Adem ve Havva, işledikleri günahı "itiraf" ettiler mi? Adem ve Havva'nın ruh hallerini tasvir etmek güç. Bir yandan Allah'a karşı gelmişler ve cennetten kovulmuşlar, öte yandan birbirlerinden ayrı düşmüşler.

Tanımadıkları bir fiziki çevre içindedirler. Henüz sosyal bir çevre yok, iki kişiler ve çoğul olabilmeleri için ikiden fazla kişi olmaları, çoğalmaları gerekir. Bunun için de bir araya gelecekler ve şimdi farklı bir seviyede bilincinde oldukları bedenleriyle birleşecekler. İşte Arafat onların buluşma, Cebelü'r-Rahme birleşme yerleridir.

Birlikte ve ortak kararlarıyla ilk günahı işleyen Adem ve Havva'nın daha sonra tevbe edip kelimeler aldıklarını biliyoruz, bu yüzden ebedi ilk günah beşeriyetin sırtından kalkmış oldu. Şeytan ile Adem arasındaki fark, Şeytan'ın günahında ısrar etmesi, Adem'in tevbe etmesidir. Allah Adem'in, dolayısıyla her ikisinin tevbelerini kabul etti, bu iki insan buluştuklarında, ilk hasreti giderip başlarından geçen macerayı konuşmaya başladıklarında acaba "-Biz ne yaptık, nasıl oldu da nefsimize zulmettik, düşmanımız Şeytan'a uyup Rabbimize karşı geldik" dediler mi? Elbette demişlerdir. Ve bu bir kereliğine insanların itirafları olmuştur. Bu açıdan Arafat kelimesinin "İtiraf"la ilişkili olması uzak bir ihtimal değildir.

Beşeriyetin bu müthiş macerasını, acı, özlem, bilinç, pişmanlık, arzu ve buruk hatırasını yad etmek üzere Zilhicce'nin 9. günü sabah namazından sonra Arafat'a çıkıyoruz. Müşrikler, kendilerini "Allah'ın ailesine mensup ayrıcalıklı kimseler" addettiklerinden Arafat'a çıkmaz, Müzdelife'de vakfe yapmakla yetinirlerdi. Şöyle derlerdi: "Biz Allah'ın ailesi, Kabil'in asil çocuklarıyız, Harem'den çıkamayız." (Buhari, Hac, 91) Bu, Hz. İbrahim'in sünnetini bozmaktı, İslam bunu aslına irca etti, Kureyşli ve Kureyşli olmayan ayrımını ortadan kaldırmış oldu.

Zilhicce'nin sekizinci günü sabah namazını Mekke'de kıldıktan sonra Mina'ya, sonra arefe günü sabah namazını kıldıktan sonra Arafat'a çıkarlar. Haccın farzlarından biri olan vakfe arefe günü zeval vaktinden başlar, bayramın birinci günü sabah namazı vaktine kadar süren zaman içinde yapılır. Genellikle arefe günü akşamı Arafat'tan ayrılma işlemleri başlar.

Kısaca Arafat'a "toplanma yeri ve toplanma (içtima)" diyebiliriz. Bir çağrı üzerine Allah'ın huzurunda, gösterdiği yerde ve belirttiği şekilde toplanma. Arafat hac ibadetinin temel rükünlerinden biridir, Arafat'a çıkılmadı mı bu ibadet yerine gelmiş olmaz: "Hac, arefe günü Arafat'ta vakfedir." (İbn Mace, Hac, 57)

Arafat'ta toplanma aynı zamanda mahşerin provasıdır. Milyonlarca insan bembeyaz ihramları içinde ve her biri tek başına veya küçük gruplar halinde bir yerlere dağılmış veya kümelenmiş olarak dua ediyor. Burada hiçbir aracı yok. İnsan ve Allah!.. Yer ve gökler... Beden ve ruh... Müşahede ve gayb... Aralarında köprüler kurulmuş, öylesine sahici, öylesine ruhun iştirakiyle canlı ki... Burada biz varız. Beşeriyet. Bizim kadim ve ebedi maceramızın sahneye koyulduğu bir tiyatro. Ama bu bir trajedi değil. Tam aksine ait olduğumuz yere, özümze dönmenin, dirilip Huzur'a çıkmanın provası.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Medya problemi

Ali Bulaç 2006.01.21

Bayramdan hemen sonra Suudiler, şeytan taşlama yerinde büyük bir yıkım faaliyetini başlattılar. Önümüzdeki döneme yetişmek üzere yeni köprüler kuruluyor.

Projeye göre bundan böyle altı kat üzerinde şeytan taşlanabilecek. Aslında bu sene de bazı tedbirler alınmıştı, mesela geliş gidişler yasaklanmıştı. Taşını atanlar hemen ileriden U dönüşü yaparak alanı terk ediyordu. Bu sene çok sayıda hacının ölümüne sebep olan olay hâlâ konuşuluyor.

Her sene İslam dünyası, kuruluşlar ve medya bu tür olaylara karşı daha duyarlı hale geliyor. Bu da şüphesiz iyi bir gelişme. İki gün önce konutunda görüştüğüm İKÖ Genel Sekreteri Sayın Ekmeleddin İhsanoğlu'na İKÖ'nün bizzat bu konuyla ilgilenmesi gerektiğini söyledim. O da haklı olarak bazı mazeretler öne sürdü. Arkasından Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Mehmet Görmez'in aynı teklifte bulunduğunu öğrendim. Bence İhsanoğlu'nun mazeretleri siyasi ve idari boyutlar açısından dikkate alınmaya değer, ama gözleyebildiğim kadarıyla meselenin önemli bir yönü fıkhi görüşlerden ve bu görüşlerin ısrarla Hac ibadetine tatbik edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Şeytan taşlamak için zeval vaktinin beklenmesi bunun tipik örneklerinden biridir. Yaklaşık üç milyon insanın belli bir zamanda ve mekanda üç gün arayla Cemerat'a gidip taş atması hiç de sanıldığı kadar kolay değil. İKÖ,

en azından farklı mezhep alimlerini bir araya getirip yeni fetvaları araştırmalı veya verilmiş fetvaların herkese duyurulması için gerekli çalışmaları yapmalı.

Bir önceki yazımda belirttiğim gibi Mina'da geceleme için izlenen yöntem de bu tür olaylara sebebiyet veren faktörlerden biri. Bu sene ölümlere yol açan izdiham ve ezilmeye Asyalı Müslümanların, özellikle hiçbir yerde barınmayıp açıkta yaşayan on binlerce insanın sırtlarında yatakları, kafaları üstünde bohçaları, yemek kapları ile şeytan taşlamaya gelmeleridir. Biz Mina'nın üstünde hakim bir noktada idik. Bazı gazetelerin Batılı gazeteler veya El Cezire televizyonuna dayanarak yazdığı gibi hiçbir araç 1 km.'lik alana veya yakınına bile yaklaşmış değil. Adil ve doğru olmak lazım. Düşünün on binlerce insan kaplumbağa gibi eşyaları sırtında açıkta yaşıyor. İmkan olsa Harem'e bile bunlarla gidecek. İnanılmaz bir kalabalığın içinde hareket ederken bir anda kafasındaki bohça veya sırtındaki torba düşüyor, yerden alayım derken kendisi de düşüyor. Zaten bu kadarı yeter. Gerisi domino taşları gibi gelir. Birbiri peşi sıra yüzlerce, binlerce insan yere yığılıyor. Bu, sadece polisiye tedbirlerle önüne geçilecek gibi değil.

Bu arada sansasyonel haber üslubuyla El Cezire'nin çok da itibar edilen bir kanal olmadığını, akli başında Müslümanların ve entelektüellerin El Cezire'yi referans almadıklarını not edelim. CNN'den BBC'ye hemen hemen Batılı her haber kanalının veya ajansın temsilcisi var. NY T'de konuyla ilgili çıkan haber tümüyle düzmece, bizim çok satan bir gazetemizin başyazarı da olayla ilgili bilgileri kaynak göstererek bu yazıdan alıp döktürmüş; ırkçılık yaparak Arapların "bi idrak olduğunu" yazıyor.

Konuyla ilgili bilgilendirici basın toplantısında Reuters muhabiri Suriye asıllı bir bayan ısrarla Suud Hükümeti'nin Uzakdoğu'dan gelen SARS ve Türkiye'den kuş gribine karşı ne türden önlemler aldığını sorup durdu.

Sağlık Bakanlığı yetkilisi "Türkiye'den herhangi bir tehlike gelmedi. Hastanelerde yatan 1532 hastanın hiçbirisi ne Türk hacısıdır ne de kuş gribinden yatmaktadır, gereksiz yere panik yaratmanın manası yok." diye cevap verdi. Sonra bu hanım muhabire gittim ve "Maşallah bayan" dedim, "Türkiye'ye karşı bir Batılı'dan çok daha fazla önyargılısınız. Durup dururken niye bu soruyu sordunuz, herhangi bir vak'a mı tespit ettiniz? Sizin bu yaptığınız kardeşliğe sığar mı?" Kemküm edip durdu. Bu çıkışmama şahit olan Tunuslu Muhammet "Bu hanımın gayrimüslim olduğunu zannettiğini" söyledi. Müslüman veya değil, kesin olan şu ki, Ortadoğulu kökenli Batılı medya kuruluşlarının temsilcileri patronlarının zihnine uygun iş yapıyorlar, beyinleri beyazlatılmış zenciler gibi kraldan çok kralcı kesiliyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İzlenimler

Ali Bulaç 2006.01.23

İslam dünyasında inanılmaz derecede zaman, kaynak ve emek israfı var. Bu üç şeyin nimet değeri yok gibi.

İstediğiniz gibi kullanabilirsiniz. Sanki nasılsa sonsuz miktarda elinizin altında duruyor. Kum kadar bol, petrol kadar zahmetsiz; bulundukları yerde, öylece duruyorlar. Dilediğiniz şekilde tüketin, hiçbir zaman bitmeyecekler gibi.

Bu konuda ülkeler arasında derece farkı var, ama mahiyet farkından söz etmek çok güç. Mısır'la Ürdün, Yemen'le Suudi Arabistan, Türkiye ile İran birbirlerine çok benziyorlar. Modern toplumun temeli olan bürokrasi, birçok İslam ülkesinde ne ilk ortaya çıkış amacına uygun olarak devletin otoritesini sağlayıp pekiştirmekte, ne de asgari gerekli hüviyetiyle idari işlerin belli bir düzen ve disiplin içinde yürütülmesine hizmet etmektedir. Birçok şey gibi, modern bürokrasi de ithal ürünü. Bu ülkelerin toplumsal yapısına ne kadar uyduğu veya iş gördüğünü ortadaki uygulamadan anlamak mümkün. Buralarda bürokrasi zaman, kaynak ve emeğin rasyonel kullanımından çok israfına sebep oluyor. Belki de bu israfın en büyük müsebbibi kendisi.

Bizde bazı kamu kuruluşlarında gözleendiği üzere, Arap aleminde de ufak bir iş için 10 kişi tayin edilmiş, her biri diğerinden beklediği veya nasılsa bir başkası yapar düşüncesinde olduğu için, iki kişinin işini on kişi göremiyor. Şunu söyleyeyim: Mümkün oranda kamu personeli kullanmak sanıldığı kadar kötü değil, bazı toplumlar için zaruri. Bunun kötü bir işletme tarzı olduğunu liberal ideologlar söylüyor, ama elbette bizdeki gibi kullanımı da savunulacak gibi değil.

Bir yerden bir yere gitmek büyük bir hadise. Saat 9'da hareket etmek üzere sözleşilmişse, bu mutlaka saat 10'a kaydırılır. Çıkış saati 13'ten erken olmaz. Tuhaf bir şekilde ve neredeyse her zaman en önemli iş, en sona bırakılır. Mesela şoför artık direksiyonun başına geçmiş, kontak anahtarını da çevirmiş, tam o anda sorumlu görevlinin izin belgesini unuttuğu akla geliyor. Gayet sakin bir şekilde görevlinin dediği "Fesüphanallah, belgeyi unutmuşuz. Bunda bir hayır var. Lahavle vela kuvvete illa billah!" Gün gitti, bitti. Çünkü beş kişiye izin belgesi çıkarmak öyle kolay değildir.

Eğer siz nispeten işlerin daha disiplinli yürütüldüğü bir ülkeden gelmişseniz, tabii ki saçınızı başınızı yolarsınız. Ancak karşınızdakinin hiçbir acelesi yok. Telaş etmiyor. İlginç tarafı, istediğiniz kadar söylenin veya kızgınlığınızı belli edin, ne kızıyor ne sinirleniyor. Sinirleri çekilmiş sanki. "La taşt'a'cil ahi, sabır! (Acele etme kardeşim, sabır)" Aman Allah'ım, bu ne büyük sabır! Bu sabır, sabır taşını çatlatır.

Uzun yıllar Arabistan'da mühendis olarak çalışan bir arkadaş buna ilginç bir açıklama getirdi. Ona göre insanlar hiçbir zaman kolay kolay sinirlenip kavga etmiyor. Sövme, küfürleşme, hele hele tokat atma veya yumruklaşma yok gibi. Sebebi, uygulanmakta olan hukuk sistemi. Kısas caydırıcı bir rol oynuyor. Birine tokat atarsanız o da size mahkeme kararıyla bir tokat atar, üstelik 350 riyal ceza yersiniz. Yumruğun cezası mukabil bir yumruk ve 1.000 riyal. Bu ceza sistemi, insanları uysallaştırmış. Çok sinirlenen birinin en çok yapabildiği şey elini kaldırıp havada tutması. Nadiren o el bir tokat veya bir yumruk indirmek üzere iş görür. Bizde olsa, sadece trafikteki kargaşa dolayısıyla millet gelirinin büyük bir bölümünü ceza olarak öder; Suudi Arabistan'da vuruk olmayan araba görmek güç.

Afganistan'da görev yaparken Taliban'a esir düşen ve Kur'an okuması karşılığında serbest bırakılan, Kur'an okuduktan sonra Müslümanlığı seçen İngiliz kadın gazeteci Yvone Ridly'nin Hac izlenimlerine göre, Müslümanların harikulade başarısı, yüz binler halinde dağınık iken, hatta bir kaos görüntüsü veriyorken, ezanın okunmasıyla bir anda saf tutmaları, düzen kurup ibadet etmeleridir. Bu müthiş manzarayı Harem'de yaşayan Ridly, "Dünyada hiçbir ordu bu kadar kısa bir sürede, iki üç dakika içinde düzene giremez.

Üstelik teknik ve lojistik desteksiz olarak. Hac menasiki üç milyonun inanılmaz organizasyon başarısıdır. Beşeriyetin mozaigi burada. Hac süresince ve özellikle Harem'de yüz binlerle birlikte Ka'be'ye dönüp namaz kılınca anladım ki, ben buraya ve bu insanlara aidim." demektedir. Bu da başka bir gözlem ve deneyim.

Diyeceksiniz ki, senin anlattıklarınla Ridly'nin anlattıkları birbirini tutmuyor. Hayır, aslında tutuyor. Hakikatte olan, kaos içinde kozmosun varlığı, kendini kaosun anlayabileceği dille duyurmasıdır. Belki bir gün bunu anlatma fırsatım olur. Şimdilik Hac izlenimlerimi burada noktalıyorum.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çin'in istilası

Ali Bulaç 2006.01.26

"Çin piyasaları istila etti" sözü tuttu. Daha önce de bir vesileyle değinmiştim, bu, dünyaya Batı (Avrupa ve Amerika) gözüyle bakmaktır.

Neden "Amerikan, Alman veya İngiliz malları piyasayı istila etmiş olmuyor" da, Çin'in malları "istila" ediyor?

Serbest piyasa ekonomisinin yürürlükte olduğu bir dünyada herkes gibi Çin'in de mal ve hizmet üretme, piyasalara girip diğerleriyle rekabet etme hakkı ve özgürlüğü vardır. Çin, üretim maliyetini ucuza getirip rekabet ediyor: Bu sene Türkiye'den 140 bin kişi hacca gitti. Diyanet İşleri Başkanlığı, hacıların çantalarını Çin'den temin etti. İç piyasada firmalar kapıyı 70-80 bin YTL'den açarken, Çin yerinde teslim 7 dolardan çanta sattı.

Dünya nüfusunun yaklaşık beşte birine sahip olan bu ülke, bugüne kadar çok da kaliteli sayılmayacak mallar ürettiyordu, bu yüzden "piyasayı Çin malları istila etti" derken, biraz da "hayatın kalitesi düştü, zevkler ucuzladı" demek isteniyordu. Ancak Çinliler, şimdi hem kaliteyi yükseltmeye hem de markaya yönelmeye başladılar, yani Çin'in tazyiki karşısında kaliteli ve markalı mal üretimine yönelip kendine ait alanlar açmaya çalışan Türkiye gibi ülkeler, bir kere daha Çin'in nefesini enselerinde hissediyorlar.

Çin, talebe konu olan her ürünü üretiyor. Din, kültür, gelenek farkı gözetmeden, hatta tam aksine din, kültür ve gelenek çerçevesinde talep yaratmaya, inancın yaşanmasına vesile olan objeleri piyasa metaı haline getirmeye çalışıyor. Mesela beş vakit ezan okuyan ve kibleyi gösteren saatten tutun son derece kullanışlı -dikişsiz, yapışkanlı- ihrama veya çocukların namaz sûrelerini kolaylıkla kendi başlarına öğrenebilecekleri oyuncaklara kadar. Anlaşılan Çin, talep olsun da ne olursa olsun anlayışı içinde kendini salt üretime ve satışa adanmış. Deyim yerindeyse üretimkolik-satışkolik bir ruh hali bu. Devasa nüfusu, siyasî rejimi ve devlet olarak kendisine tayin ettiği hedefler bakımından Çin dev adımlarla ilerliyor. Yıllık büyüme oranı belli bir istikrarı koruyor. Dünyanın her tarafında Çin mallarına büyük bir talep var. Bugüne kadar sadece mallarını göndermekle yetinen Çin, şimdi bizzat piyasanın göbeğinde kendini temsil ediyor, mekan tutuyor. En son Çinliler, Dubai'de bütün bölgeye hitap etmek üzere 6 bin kişilik bir "Çin kasabası" kurdular. Bu kasabada sadece Çin malları pazarlanmayacak aynı zamanda stok da yapıp çeşitli noktalara dağıtılacak. Kasabanın nüfusunun tamamı Çinlilerden oluşuyor. Türkiye'de benzer girişimleri var, noktasal satış merkezleri kuruyorlar, Harbiye'de çinilerini pazarlamaya başladılar bile. Şimdiden kendimize sormamız gereken bir soru çıkıyor karşımıza: Çin'in bu "müthiş ilerleyişi"nin tahmin edilebilir sonuçları neler olacak? Bu soru hem uluslararası sistem hem de bizim kendimizi ve Batı modernleşmesini idrakimizle ilgili görünüyor.

Hatırlanacağı üzere, 20. yüzyıl boyunca bizim gibi "kalkınma yolunda olan ülkeler" bir "Japonya fenomeni" yaşadı. Hayranlıkla izlediğimiz Japonya, her yıl biraz daha "gelişti", özellikle yüzyılın yarısından itibaren dev adımlarla "ilerledi". Sağcı-muhafazakâr ve dindar kesimler, modernleşmeyi biçimsel devrimlerden ve radikal-otoriter yöntemlerin dayatılmasından ibaret sayan Batıcıları suçlamak istediklerinde Japonya onlar için bulunmaz bir örnekti: "İşte Japonya, milli kültür ve geleneklerini muhafaza ederek ilerledi, bilim ve teknolojiye Batı'yı yakaladı!"

Japonya'nın maddi kalkınma yolunda önemli mesafeler kat ettiği doğrudu, sahiden kendine özgü bir "ulusal kültür" ürettiği de doğrudu, bu kültür onu her şeyin özünü başarıyla taklit edip seri üretime sokmaktan ibaretti, ama kendine ve tarihsel kaynaklarına özgü bir kültür geliştirdiği ve hele "aslî geleneklerini koruduğu", yani Japonya kaldığı tartışmalıydı.

Bu, şimdi dev adımlarla ilerlemekte olan Çin için de söz konusudur. Bu konuya devam edeceğiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslam Calvinistleri

Ali Bulaç 2006.01.27

Sosyolojinin toplumsal olayları, toplumsal değişimi ve bu değişimde rol oynayan etkileyici ve belirleyici faktörleri araştırdığı yönünde yerleşik bir inanç var.

19. yy. ilerleme inancının bize armağan ettiği bu bilim, aslında iddiasının aksine verili toplumsal hayatı araştırmıyor -bu onun varlık gereksidir-, hakikatte "olması gereken"e göndermelerde bulunuyor.

Öyle olmakla beraber sosyoloji, ortaya çıktığı Batı'nın, endüstri çağının ruhunu anlamak bakımından açıklayıcı malzemelerle doludur. Ama hiçbir zaman tarafsız, nesnel bir bilim değildir, hatta her bilim gibi resmedicidir, yani açıklayıcı ve yorumlayıcıdır.

Batı'nın kendi tarihini ve yaşadığı toplumsal değişimi açıklamak üzere geliştirdiği bu bilim, bizim gibi ülkelerde sınırlı alanlarda geçerlidir.

Batı ne dünyanın kendisidir ne merkezidir. Modelleri kendisiyle ilgilidir ve bu temel hakikat bilinmediği için Batı-dışı ülkelerin sosyal bilimcileri ve aydınları, kendi toplumlarını anlamaktan uzak düşüyorlar. Batı nasıl krizlerini evrenselleştiriyorsa, bilgi elde etme biçimini, anlama ve yorumlama biçimini de evrenselleştirmektedir.

Bunları dün Hürriyet'in Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök'ün yazısı dolayısıyla yazıyorum. Bu yazı, birçok bilim adamının içine düştüğü büyük hataları tekrar ettiği kadarıyla mazur görülebilir ancak. Bilgi, sosyoloji, tarih ve bilimin popüler kullanımına başvuran diğer yazarlar gibi Özkök de yanlış bir analojinin imkanlarından hareketle genel hükümlere varmaktadır.

Birçok bilim adamının, bu arada referans gösterdiği Sabri Ülgener'in yanılgısı nedir? Temel yanılgı, Batı'daki bir modelin alınıp İslam dünyası, Osmanlı veya Türkiye'ye aynen tatbik edilmesidir. Max Weber'in "Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu" adlı kitabında ortaya koyduğu tezin bizde herhangi bir karşılığının olabileceği fikri bu büyük yanılgıdan kaynaklanmaktadır. Bu tez birçok bilim adamı tarafından eleştirilmiş, hangi sosyal şartlarda formüle edildiği gösterilmiştir.

Weber'in teorisinin İslam dünyasına tatbiki bütünüyle imkansızdır. Weber de, diğerleri gibi ilerlemeciydi, ilerlemeyi Batı'ya özgü erdemli bir süreç olarak görüyordu, dinî temeli "faktörlerden bir faktör"e indirgiyordu, İslam konusunda son derece sığ ve yanlış bilgilere sahipti, İslam'da karşılığı ve meşruiyeti olmayan "karizma"yı merkezî bir kavram olarak kullanıyordu, kendi dinî ve fikrî geleneği içinde din ile dünya, ahlak ile iktisat arasında var olduğunu sandığı ikilemden hareketle birinin gelişmesini diğerinin toleransına veya itkisine bağlıyordu. Weber'in fikir ve tahlillerinin, İslam dünyasıyla hiçbir ilgisi yoktur. İlk nesil Müslümanlardan

başlamak üzere Emevi ve Abbasilerde ticaret, Selçuklulardaki Ahi teşkilatları ahlak ile iktisat arasındaki uyumlu ilişkiye örnektir ki, bu tarihlerde Batı henüz imalatta evin dört duvarını, ekonomide köyün sınırlarını aşabilmiş değildi.

İslam devletlerindeki güç ve yayılma elbette salt askerî değildi, bunu geriden besleyen muazzam bir iktisadi güç vardı ki, bu gücün oluşması için Müslümanlar Protestan ahlakına ihtiyaç hissetmiyorlardı. Kayseri, Sivas, Konya ve Anadolu'nun diğer merkezlerinde bugün görmekte olduğumuz iktisadi canlılığın gerisinde bu türden tarihi mirası yatmaktadır. İslam sufizminde Protestanlık veya Kalvincilik aramak ise bütünüyle cehalettir.

Bu çerçevede Fethullah Gülen Hocaefendi'nin Kalven'e, Nur cemaatlerinin Kalvinistlere benzetilmesi ise tamamen uygunsuz bir analogi, uzak mesafeden dahi ilgisi olmayan bir yakıştırma. Fethullah Gülen, İslam'ın ana paradigmasına (Kur'an ve sünnet), İslam'ın meşru bilgi elde etme ve hüküm çıkarma esasına dayalı ulema geleneğine (Sahabe kavli, usule bağlı müçtehitler) ile tarihsel tecrübede icma niteliğinde billurlaşmış örfe (yaşayan gelenek) sıkı sıkıya bağlıdır. Luther ve Calven, Hristiyanlık içinde radikal bir kopuşu temsil ederler ki-Hocaefendi Kur'an'a soru sorduran modern zihnin kavramsal çerçevesini fazlasıyla önemsemesinden dolayı modernistlere hayırhah bir gözle bakmamakta, mesela Fazlürrahman'a bile rezervler koymaktadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mücadele zemini: İrtica

Ali Bulaç 2006.10.09

1908'den beri resmi bir retorik olarak irticaa başvurulmaktadır. Felsefi temeli "19. yüzyıl pozitivizmi", "bilimcilik" (bilimin tek yol gösterici ve kurtarıcı olması fikri) ile tarihin hep daha iyiye gittiği yönündeki "ilerleme inancı"na dayanır.

Bugün için her üç varsayımın bir gerçeklik değeri kalmamıştır. Pozitivist paradigma yerini ızafileğe, postmodern aldırışsızlığa ve "ne olsa gider" kabulüne bırakmış. Aydınlarımızın önemli bir bölümü Newton'un mekanik evren görüşünde ısrar etmektedirler, ama bugünkü fizikte kullanışlı olan İzafiyet teorisidir. Dünyada bilimcilik çocukça bir inanç olarak algılanmakta ve elbette en başta Batı uygarlığının iki dinamik gücü, yani teknoloji ve ekonominin eşliğinde beşeriyetin sürekli ilerlediği inancı sarsılmış bulunmaktadır. Bizim klasik aydınlanmacılarımız ve jakobenlerimiz bunların ya farkında değiller ya da zaman nehrinin önüne kattığı her şeyi silip süpüren kuvvetli akışına karşı koyabileceklerini düşünmektedirler. İsteyen derin dogmatik uykusunda mışıl mışıl uyumaya devam edebilir. Ona iyi geceler, renkli rüyalar dileriz!..

Paradigmanın kendisi çökmüş olsa bile iç siyasette irtica kullanışlı bir araç olmaya devam ediyor. Bu da Türk aydınlanmasının anakronisi, zamanı şaşırmış karakteridir. Araç oluşunun hiçbir felsefi, entelektüel derinliği yoktur, kenarda her gün biraz daha enerji biriktirip toplumsal performansı ifade eder hale gelen toplumsal güçlerin merkeze akışını önlemeye yarar sadece. Ömer Laçiner'in deyimiyle kavganın bir boyutunun "sınıfsal temele dayandığı" doğrudur. Ekonomik, bürokratik ve politik avantajları elinden kaçırmak istemeyen küçük/etkili zümrelerin arkaik bir ideoloji adına topluma karşı mücadeleye giriyor olmalarının hiçbir önemi yoktur. Bunlar uluslararası camiaya bu arkaik, aşınmış ve iki yüz sene öncesinde kalmış düşünce malzemeleriyle çıkabilme cesaretini gösteremezler, ama zaten onların varoluşları iç piyasanın dar sınırlarından ibarettir. Bu da savundukları ulusalcılıklarının veya milliyetçiliklerinin niçin dünyadan kopuk olduğunu gösteriyor.

Başbakan R.Tayyip Erdoğan, "irtica" yerine "aşırılık" terimini önerirken, "aşırı" olarak ima ettiği toplumsal kesimleri böylelikle dışlamadan "merkeze alabilecekleri"ni söylemektedir ki, gerilim ve mücadelelerin tam da üzerinde oturduğu zemin budur. Fakat burada basit bir tuhafılık var, bunu atlamamak lazım. Sormak lazım: Dolaylı olarak ruhen ve zihnen az gelişmiş olduğu ima edilen bu "bazı marjinal/aşırı grupları merkeze almakla" sorunların çözülebileceği varsayılıyor, pekiyi her dönemde AKP vb. partileri (1950'de DP'yi, 1965'te AP'yi, 1973'te CHP'yi, 1983'te ANAP'ı, 1996'da RP'yi) iktidara taşıyan geniş toplumsal kesimler kim? Merkez, yani politik-ekonomik merkez onları kendinden kabul etti mi? Sorun merkezden mi, merkez-kaç güçlerden mi kaynaklanıyor? Milli gelirden hak ettiği payı alamayan, sosyal ve kültürel olarak dışlanan söz konusu kesimler merkezdeki çekirdeğin ana unsurları -asker, sivil bürokrasi, büyük sermaye ve merkezin ideolojisini üstlenmiş bulunan üniversite, medya ve aydınlar ittifakı- arasında yer aldılar mı? Merkez onlara yer açar mı? Hiç kuşkusuz bütün bu soruların tek bir cevabı vardır: Hayır.

DP'den Milli Görüş'e ve bugün geçmişinden ve kökeninden kaçsa bile AKP'ye kadar siyasi çizginin bütün partileri, merkez-kaç güçlerdir; çevre adına merkeze gelirler, çevre adına merkezde siyaset yapacakları vaadinde bulunurlar, sonra ya merkez tarafından satın alınırlar veya aba altındaki sopayı görüp çevreye sırtlarını dönerler. Çevre de hemen onlara olan desteğini çeker.

Türkiye'de sistem "demokratik görüntü" altında merkeziyetçi, hiyerarşik ve aslında rafine totalitaristtir. Sistemin ağırlık merkezinde, unsurları birbiriyle organik bağlar içinde olan sert bir çekirdek vardır. 1950'lerden başlamak üzere sivil, çoğulcu ve üreten bir çevre, yani geniş halk yığınları ile üretmeden tüketen, çevreden transfer ettikleriyle zenginleşen ve haksız statülere konan merkezdeki çekirdek arasında bir çatışma bulunmaktadır. "İrtica" bu mücadelenin zemini.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gerçek gündem-Gerçek irtica

Ali Bulaç 2006.10.11

Türkiye'nin "resmî gündemi" ile "öteki gündemi" aynı değildir. Toplumun büyük bir bölümü Ramazan orucunu tutuyor, bayrama girmeye hazırlanıyor. Son yıllarda âdet hale getirildiği üzere belli çevreler, insanlara orucu zehir etmek için ellerinden geleni yapıyorlar.

Dinî hayatları olmayan küçük bir zümre başkasına da bu hayatın güzelliklerini yaşatmak istemiyor. Din konusundaki cehaletleri tahsille kesbedilmiş, ama durmadan fikir yürütüyorlar, ahkâm kesiyorlar.

Türkiye'de asıl sorun 1) Ekonomi, işsizlik, istihdam alanlarının daralması; 2) Din ve vicdan özgürlüğü ve diğer haklar alanında dişe dokunur bir iyileşmenin olmaması (301'den başörtüsüne kadar); 3) Güneydoğu veya Kürt sorununun almakta olduğu yeni şekil; 4) Toplumsal hayatı tehdit eder hale gelmiş bulunan suç oranları, güvenlik kaybı, ahlakî çöküntü; 5) Bölgede vuku bulması muhtemel gelişmeler karşısında Türkiye'nin nerede, nasıl ve kimin yanında tavır alacağı konularıdır.

Bu beş madde "ülkenin gerçek gündemi"ni teşkil etmektedir. Ancak ülkeyi memurlar cumhuriyeti haline getirmek isteyenler, merkezdeki çekirdek ve malum medya, "sanal bir tehdit" var ederek herkesin "hayali güçler"e karşı seferber olmasını istiyor, toplumu birbirine hasım hale getirmeye çalışıyor. Gerçekten "irtica",

hâlâ olup olmadıkları bir türlü anlaşılmayan "Van canavarı" veya "UFO'lar" gibi bir şey. Etkili bir çevre en yüksek perdeden "var" diyor, geniş halk kesimleri "Fesühbanallah, yine onlara göründüler" diye içinden geçiriyor.

Hemen söylemek lazım, yukarıda saydığım ve aslında gerçek gündemi teşkil eden bu beş konuda hiç de iyi performans gösteremeyen iktidar, bu sıklıkla "Van canavarı veya UFO'lara dönüşmüş bulunan irtica"nın birer korku unsuru olarak gündemde tutulmasından son derece memnun. Ellerini ovuşturarak, reelde düşen oylarını pompalanan sanal korkular sayesinde bir miktar artırıyor.

Peki, bu doğru bir şey mi? Hayır! Sadece gerçek sorunların örtbas edilmesinden ve elbette çözülmedikleri için daha çok büyüüp kangrene dönüşmesinden başka bir işe yaramıyor. Bir muhalefet düşünün ki, halkı öcülerle, cadılarla korkutuyor, iktidarı "Ne kadar adama iş buldun, eldeki hasılayı nasıl dağıttın, halkın hayatında ne gibi iyileştirmeler yaptın, bölge yeniden şekillenirken biz nerede, kimin yanında duruyoruz, Türkiye ne gibi açık-gizli taahhütlerde bulundu?" gibi soruları sormuyor, bu can yakıcı sorularla iktidarı sıkıştırmıyor. Sadece DYP, gerçek gündem bu irtica korkuları değildir, yukarıda sıralanan konulardır demeye çalışıyor, onu da pek dinleyen yok.

Hükümet iki bakımdan rahat: İlki, muhalifleri gerçek gündem üzerinden onu sorgulamıyor; ikincisi birkaç gün önce gerçekleşen Erdoğan-Bush görüşmesi, ABD'nin Türkiye'de "istikrarsızlık" istemediğinin somut işaretlerini verdi. ABD Büyükelçisinin "kakofoni" demesi ve AB'nin üst düzey yetkililerinin askerleri AB standartlarına uymaya çağırması, modern veya postmodern bir müdahaleye dış faktörlerin hiç de müsait olmadığını göstermiş bulunmaktadır. Bölgede el'an süren ve önümüzdeki günlerde yeni başlayacak operasyonlarda ABD için hâlâ "en iyi partner AKP"dir. Bu partiyi istemeyenler varsa, bunların yapacakları en akıllıca şey, artık iyice suyu çıkmış bulunan bu "irtica kampanyaları"nı bir kenara bırakıp, Türkiye'nin gerçek gündemindeki konuları - yukarıdaki beş maddeyi- öne çıkarıp AKP'yi sıkı bir şekilde sorguya tabi tutmaları, demokrasi ve hukuk dışına çıkmadan adam gibi muhalefet yapmalarıdır. Her irtica kampanyası, AKP'nin oylarını bir miktar yükseltiyor.

Kelimenin gerçek anlamında ve fiilî bir ihtimal olarak "irtica tehdidi" var mıdır, diye sorarsanız, ben tereddütsüz "var" derim. Bütün askerî müdahaleler ve darbeler, ülkeyi antidemokratik yollarla çok partili hayat ve parlamenter rejim öncesi döneme geri götürdüklerinden birer irticaî teşebbüs ve fiildirler. Şimdi de 1950 öncesi Tek Parti yönetimine atıflarda bulunmak, ikide bir "darbe" imasında bulunmak, demokratik rejimi "geri"ye götürme teşebbüsü ve hevesi olduğundan asıl irtica budur. Halk bunu çok iyi bildiği için asıl rejimi geriye götürecek "bu irtica tehlikesi"nden korkuyor. Bu Tek Parti dönemine dönüş korkusu, halkı hiç hak etmedikleri halde iş yapamayan, sorun çözemeyen sağcı-muhafazakar partilere destek vermeye mecbur ediyor. Bu bir oyun ve bu oyunu bozmanın bir yolu olmalı!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fransa'nın laik dogması!

Ali Bulaç 2006.10.14

Batı giderek zihinsel tıkanmaya doğru gidiyor. 11 Eylül'den sonra "güvenlik" faktörünün "özgürlükler"in önüne geçmeye başladığı söyleniyor, gerçekte Batı kendi kadim kodlarına dönüyor.

Fransa'da "Ermeni soykırımını inkâr" cezasının yasalaşması bunun son örneklerinden biridir. "Soykırım inkâr" yasası bugüne kadar Yahudi soykırımının inkârı için kullanılıyordu. Buna şimdi "Ermeni soykırım iddiası" eklendi.

Kişiler konumlarına, olaylara, bakış tarzına, sahip oldukları bilgi birikimine göre 1915'te Ermenilerin "soykırımı maruz kalıp kalmadıkları"nı iddia edebilir. Tarihle ilgili hükümlerin oluşmasında doğru bilgi ve edinilmiş kanaat rol oynar. Aynı olaya ilişkin iki kişinin bilgileri ve kanaati değişik olduğundan hükümleri de farklı olabilir. Nihai ve doğru bilgi yani Hakikat, Allah katındadır, hiç kimse gerçeğin bütünü ve ta kendisini bilip temsil ettiğini iddia edemez. Burada tabiri caizse herkesin eteğindeki taşları dökmesine imkan tanımaktan başka çıkar yol yoktur. Düşünce ve ifade özgürlüğü bunun için zaruridir. Orta ve uzun vadeli politik hesaplar, Ermeni seçmeninin baskıları söz konusu olsa da, Fransa Meclisi'nin aldığı karar özü itibarıyla din ve düşünce geleneğinde tayin edici parametre durumunda olan "dogma"dan kaynaklanıyor. 1789 İhtilali ve bugüne kadar alınmış bulunan bunca mesafeye rağmen hakikatte Batı, kendi Hristiyan geleneğini sekülerleştirerek yol almaya çalışmaktadır.

"Dogma" mahiyeti itibarıyla "kesin bilgi ve tartışılmaz doğruyu vazedenden bildirim"dir; bunu beşer zihni vazederek ve tartışılmasını yasaklar. Bir bilgi veya hüküm açık müzakere, tartışma, tefsir ve teville açık değilse dogmadır. Sonuçta denen şudur: "Bu böyledir, böyle düşünmek ve inanmak zorundasınız. Aksi yönde görüş beyan edecek olan cezalandırılır."

İslam düşünce geleneğinin parametresi "dogma" değil, "nass"tır. Nass, tefsire, teville, müzakere ve ictihada açıktır. Düşünme ve ifade özgürlüğü, nassın hikmetini ve maksadını anlamak bakımından kısıtlanması mümkün olmayan bir hakkın kullanımıdır. Ve genellikle bir nassın birden fazla ve üstelik birbirine aykırı yorumları olduğundan bu sayede birden fazla mezhep, fırka ve ekol teşekkül etmiştir. Bu, İslam tarihinde çoğulculuk teşekkül edip fiiliyatta yaşanırken, neden Batı düşünce ve inanç geleneğinin tekil, emredici ve zorlayıcı olduğunu göstermektedir.

Umberto Eco, modern Batı'yı mümkün kılan en önemli faktörün "ifade özgürlüğü" olduğunu söyler; bu doğrudur. Ancak giderek Batı, çoğulculuk ve ifade özgürlüğü alanındaki iddialarına rağmen, totaliter, emredici ve zorlayıcı bir yönelimin içine girmiş bulunuyor. Olayların vukuuna paralel olarak Batı'daki düşünce ve ifade özgürlüğünün, dine, geleneksel düşünce mirasına ve Batılı paradigma dışındaki düşünce kaynakları söz konusu olduğunda kullanıldığı anlaşılmaktadır; Batı'nın kendisine ve düşünce kaynaklarına yönelinildiğinde Batı bir anda hoşgörüsüzleşiyor, hemen emredici, yasaklayıcı ve totaliter yüzünü gösteriyor.

Bu yüzden mesela Orhan Pamuk, İstanbul ve Müslüman toplumun değil de Batı kentinin şizofresini anlatan bir romancı olsaydı, değil ödül almak, başka bir dile çevrilmezdi bile. O ve benzeri yazarlar Batı'nın bilinçaltına hitap ettiği, Doğulu ve Müslüman toplumun "azgelişmişlik" psikolojisini deşifre eden bir anlatım yolunu seçtiği ve elbette "1 milyon Ermeni'nin soykırımı uğradığı"nı söylediği için Nobel edebiyat ödülüne layık görülüyor. Batı'dan ödül bekleyen yazarlar için izlenecek yol haritası bellidir: Müslüman dünyanın azgelişmişliğini, bu dünyanın yaşadığı sorunları "Batılı zihnin algılayabildiği çerçeve"de ele almak ve 301 gibi kanunlarla her ne yasaklanmışsa söz konusu yasakları ihlal edici konuşmalar yapmak. Batı, tarihte hangi suçu işlemişse, Müslüman dünyayı bunlarla suçlamak Batı'yı rahatlatır, politik ve ekonomik hesaplarının realizasyonunu kolaylaştırır.

Türkiye, Batı'nın "dogma" geleneğini takip ederek bu gidişe karşı koyamaz, koymaya çalışması da doğru değildir. Yapmamız gereken, kendi "nass" geleneğimize dönüp düşünce ve ifadenin önündeki kısıtlamaları kaldırmak, 301'i ceza kanunundan çıkarmak olmalıdır. Türkiye, kendine tam bir özgüvenle hem kendi yurttaşı Ermenileri kucaklamalı, hem komşusu Ermenistan'la ilişkilerini geliştirmelidir. Fransa "laik dogma" vazetmiştir; bu dogma geçmişte olduğu gibi vazedene zarar verecektir.

Nobel ve diğer ödüller bilmecesi

Ali Bulaç 2006.10.16

Çoğu edebiyatçının en büyük hayali Nobel Edebiyat Ödülü'nü almak. Kendisine verildiği halde reddedenler de var. Mesela "Dr. Jivago"nun yazarı Pasternak. Rus yazar, 1958'de komünist rejimin onu bir daha Rusya'ya kabul etmeyeceğinden korkarak ödülü almayı reddetmişti.

Pasternak, ülkesinde yaşamayı Nobel Ödülü'ne tercih etmişti. İsteseydi alacağı parayla herhangi bir Batı ülkesinde rahatlıkla yaşayabilirdi. Pasternak'tan başka Nobel Edebiyat Ödülü'nü J. Paul Sartre da reddetmişti. 1964 yılında kendisine verilmek istendiğinde, "Alçaklar beni satın almak istiyorlar, ben hiçbir kuruluşa bağlı değilim." demişti.

Pamuk'la İslam dünyasından Nobel ödülünü alanların sayısı 5'e çıkmış oldu. Daha önce Pakistanlı Ahmedî Abdusselam Nobel Fizik Ödülü'nü almıştı. İlk edebiyat ödülünü alan Mısırlı Necip Mahfuz'du. Enver Sedat, Barış Ödülü'nü aldı. Bu sene Bangladeşli Muhammed Yunus, Barış Ödülü'nü aldı.

Nobel ödülleri siyaset önemli rol oynar. 12 Ekim günü tam Fransız Meclisi'nde soykırım yasa tasarısının geçtiği saatlerde Orhan Pamuk'a ödül verildiğinin açıklanması tesadüfi olmasa gerek. Orhan Pamuk, "1 milyon Ermeni'nin kesildiğini" söylemişti. Bu, üstü kapalı "soykırım iddiası"nın teyidiydi. Pamuk'un Irak'ta öldürülen 655 bin Müslüman için tek bir kelime ettiğini duymadık. Pamuk'un her konuşması olay yarattı ve her aldığı tepkiden hemen sonra Avrupalı parlamenterleri, sivil kuruluşları arkasında buldu. Batı nezdinde şöhret sahibi olmak istiyorsanız "Müslümanlığı aşağılayın, Türklüğe hakaret edin, Müslüman dünyanın değerlerini hafife alın, bu dünyanın neden geç Batılılaştığını" anlatın, literatüre girersiniz. 11 Eylül sürecinin başladığı zaman diliminde Hint asıllı V. S. Naipaul, o kaba oryantalist söylemiyle pervasızca İslami değerleri aşağıladığı için bu ödüle layık görülmüştü. (2001) Orhan Pamuk'a ödül verildiği gün Abdurrahman Dilipak ceza aldı, Yeni Asya Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Faruk Çakır 301'den yargılandı. Avrupa'da kimsenin ruhu duymadı. Ben ve benim gibi insanlar onlarca kere yargılandı, Avrupa'dan hiç kimse gelip bizi sormadı.

Necip Mahfuz elbette iyi bir yazardı, ama onu öne çıkaran şey, edebiyattaki ustalığı değildi. Özellikle onun Kahire Üçlemesi (Sülesiye) okunmaya değer bir eserdir. (Ben, Mahfuz'un "Sülesiyesi"nden hemen sonra Orhan Pamuk'un "Cevdet Bey ve Oğulları" romanının okunmasını tavsiye ederim. Eminim çok eğlenceli ve öğretici olacaktır.) Fakat Mahfuz'a 1988'de edebiyat ödülünü kazandıran başka şeydi. "Cebelawi Çocukları", İslam'ın değerlerini, Hz. Muhammed (sas)'i hakaret içeren üslupla anlatıyordu. Necip Mahfuz "hain veya satılık" bir insan değildi, ne var ki travmasını, kültürel şizofrenini bütün Mısır'a ve İslam dünyasına teşmil ediyordu.

Sadece bu da değil. O yıllarda Amerika, Mısır'ı "önemli roller"e hazırlıyordu. Mahfuz'dan başka ilk defa Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat'a Barış Ödülü verildi, ilk defa bir Mısırlı olan Butros Gali BM Genel Sekreterliği'ne getirildi. Gelişmelerin yönünü değiştiren "aksi olaylar" vuku bulmasaydı, Mısır önemli bir aktör olacak, bu arada İslam Dünyası'nı BM Güvenlik Konseyi'nde temsil edecekti.

Şimdi gelelim Türkiye'ye! Bize de son zamanlarda ödüller yağıyor. İlki, 2002'de Azra Akın Dünya Güzellik Kraliçesi seçildi, yıllarca geri sıralarda yer almamıza rağmen 2003'te Eurovision Şarkı Yarışması'nda bize birincilik verildi. Şimdi de bir Türk yurttaşı romancıya Nobel Edebiyat Ödülü layık görüldü.

Necip Mahfuz, ödülü aldığı anda şöyle demişti: "Bu ödülü kazanan yalnızca ben değilim, tüm Arap dünyasıdır. Artık Arap edebiyatının kapıları dünyaya açılmıştır." Arap âleminde ödülle ilgili yapılan değerlendirmelerden

biri de şuydu: "Bu ödöl Arap dilinin Batı romanına yatkın ve elverişli olduğunu gösteriyor." Orhan Pamuk da, "Bu ödöl yalnızca ben değil, Türkiye almıştır." diyor. Sıkça tekrarlanan tema da şudur: "Böylece Türkçe'nin roman diline yatkın olduğu anlaşılmış olacak." Hayret, bu kadar benzerlik olur!..

Kamuoyunda bunlar konuşuladursun, biz şu sorunun cevabını aramaya çalışalım: Mısır'a bunca ödöl verildi, ama "bir şey" Mısır'ın bu rolü oynamasına mani oldu. Bu neydi? Şimdilerde Türkiye'ye peş peşe verilen bu ödöllerin anlamı nedir? Hemen "komplo teorisi" demeyin, hiç değilse bir bilmece değeriindeki bu soru üzerinde düşünün.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Akıl aklediyor mu?

Ali Bulaç 2006.10.18

İslam bilginleri çeşitli benzetme, alegori veya metaforlara başvurarak aklın mevkiini tespit etmeye çalışmışlardır. İmam Ca'fer es Sadık, "Peygamber insanın dışındaki akıl, akıl insanın içindeki peygamberdir." der.

Bu, doğru ve meşru çerçevede faaliyet gösterdiğinde, yani sahiden akıl aklettiğinde varacağı bilginin vahy ile gelen haber ve bilgileri teyid etmekten başka olamayacağını anlatmak üzere söylenmiştir. Said Nursi, akıl-vahy ilişkisini "ayna-güneş ilişkisi"ne benzetir. Akıl bir ayna gibiyse vahy güneş hükmündedir. Aklın tek başına bir hakikati yansıtmaya gücü yoktur. Güneşten aldıklarını yansıtır. Ancak alabildiklerini doğru ve tümüyle yansıtabilmesi için aynanın temiz, parlak, üstünün lekesiz olması lazım. Üzerini pas tutmuş ayna güneşten aldıklarını yansıtamaz.

Akıl kendi başına yol gösterici olamaz, aşkın bir kaynağa ihtiyacı var. Aklın kendi başına ve bağımsız bir bilgi ve bilgilendirici özne olmasını kuşkulu kılan faktör, onun nefsin istek ve tutkularının etkisinde hareket etmesi, nefis adına heva ve hevesi makul bir forma sokması; haksızlığı, günahı, sömürü, yozlaşmayı rasyonalize etmesidir. Bu çerçevede akıl nefsin aşağılık isteklerinin sözcüsü, avukatı, temsilcisi olur. Biz, ortaya konan ve savunulan, istenen her şeyin aklın gereği olduğunu düşünürüz, hakikatte ise asıl isteyen nefstir, nefs-i emmaredir. Böyle durumlarda gerçekten Max Horkheimer'in yerinde deyişiyle bir "akıl tutulması" vuku bulur. Bir kere akıl tutulması vuku buldu mu, artık akli özgürlüğüne kavuşturmak, onu bağlandığı istek ve tutkuların zincirlerinden kurtarmak kolay olmaz. Denebilir ki çağımızda, akıl, kendini kısıtlayan bağlardan kurtulayım derken yeni bir tutsaklık içine girmiş bulunmaktadır.

"Akıl" ile "zeka" arasındaki ilişki nasıl farklıysa, "nefsin istekleri (heva)" ile aklın birer zaruretleri de aynı değildir. Çoğu insan bu iki beşeri melekeyi birbirine karıştırır. Zeka, şu veya bu işi yapabilme becerisidir. Zeka olmadan hayatımızı devam ettirmemiz güçtür, zeka gereklidir, ama yeterli değildir. Akıl ise, başka bir gücün veya kaynağın desteğinde neyi, niçin yapmamız gerektiğini bize öğreten, gösteren bir rehberdir. Zekayı donanımlı bir arabaya benzetebiliriz. Kapasitesi hayli yüksek olan bu araba sayısız beceri ve maharetle donatılmıştır. Kapasitesinin de yüksek olduğunu düşünelim. Mesela saatte 250 km. hız yapabilsin. Fakat arabanın bu yüksek donanımı ve olağanüstü kapasitesi kendi başına bir anlam ifade etmez; bunları kullanacak bir sürücüyü ihtiyaç vardır. İşte akıl bu mevkidedir. Sürücü arabayı alır uçuşuma doğru da sürebilir, mesafeyi kat ederek hayırlı ve faydalı bir yere de gidebilir. Akıl bu anlamda rehberdir, sürücüdür; ama yol haritası, kroki başka mahiyettedir ki,

vahy; kendi enfüsi varlığımız, anlam dünyamız, varlık, bilgi ve mebd'e ile mead konusunda bize verilmiş bir yol haritasıdır. Akıl olmadan bu yol haritasındaki güzergahları takip etmemiz mümkün değildir.

Modern çağda insanın yüksek kapasitede ve son derece donanımlı olduğunu, zeki işler yaptığını söyleyebiliriz. Ama modern insan akıllı değildir. Akıllı olsaydı bu küresel düzeyde haksızlıklar vuku bulmaz, ekolojik denge bu ölçeklerde tahrip edilmez, canlı hayat tehdit altına girmezdi. Akıl, Allah'ın bir bağıışı olarak kalbin nurudur, Allah'ın nuruyla akleden bir kalb sevgi, merhamet, bilgi ve şefkat yatağı olur. Böyle bir kalbin bereketli yatağında akleden akıl, dünyayı cennet köşelerinden bir köşe yapabilir. İbn Tufayl'in gösterdiği üzere, sadece hikmetle varlık alemini müşahade edip tefekkür etse, hakikatin kendini çeşitli biçimlerde tezahür ettirdiğini, akıllı yeni kapıları açmak üzere davet ettiğini anlar. (Daha geniş bilgi için bkz. Ali Bulaç, İslam Düşüncesinde Vahy-Akıl/Din-Felsefe İlişkisi, Yeni Akademi Yayınları, İstanbul, 2006.)

Bu akıl tanımı, maddi evreni, tabiatı ve tecrübeyi referans almak yanında vahyin iki kutsal bilgi düzeyini de referans alır ki, bunlar da Müslüman zihnin faaliyetinde asıl'ları teşkil eden Kur'ân ve Sünnet'tir. Doğru ve sağlıklı bir düşüncenin Asl'a uygun bir Usûl'e dayanması gerekir. Usûl tekil olmayıp çok ve çoğul olabilir. Bu çoğulculuk İslâm tarihinde ortaya çıkan çok sayıdaki mezhep ve fırkanın meşruiyet temelini inşa eder. Eğer düşünmenin yöntemi tek ve tekil olsaydı, çok ve çoğul sayıda mezhep ve fırka teşekkül etmezdi. İslâm düşünce geleneğinde birleştirici referans Asl olan Kur'ân ve Sünnet'tir; başka din ve geleneklerde ise başka şeylerdir. İslâm bakış açısından belli bir Usûl (yöntem) izlenerek Asl'a uygun düşünme şekline hikmet denebilir. Modernite'yi hikmet'le aşma imkânımız vardır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İnsan ve kalbi

Ali Bulaç 2006.10.21

Akl'ın görevi, ilahi ışığın aydınlığında akletmek ve insanın doğru bir istikamette (Sırat-ı Müstakim üzere) ilerlemesini sağlamaktır. Nefis, aklın bu asli görevini yerine getirmesine, onu denetimi altına almak suretiyle engel olmak ve amaçları yönünde suistimale uğramasına (kötüye sebep yanlış kullanım) yol açmak ister.

Bu durumda akıllı nefsin suistimallerinden nasıl salim kılabiliriz? Bu çerçevede "irade"nin anlamı ve rolü nedir?

Modern insan telakkisi yanlış teşekkül etmiştir, önce bunu tashih etmek lazım. İnsanın kalp ve beyin olmak üzere hayati iki merkezi vardır. Modern telakki kalbi önemsemez, bütün beşeri donanımın beyinle ilgili olduğunu varsayar. Yanlış faraziye şu ki; kalbin hissi, duyguyu; beynin zekayı ve akıllı ihtiva ettiği zannedilir. Temeli biyolojik materyalizm olan bu yaygın bakışa göre, eğer beyin katılaştırılmış bir sıvı yığının ve kalp bir avuç kastan ibaret değilse, hakikat farklıdır. Belki sadece zekanın beyne, fakat "farklı bir düşünme tarzı olan akletme"nin ve dolayısıyla asıl maksud olan akl'ın kalbe ait bir haslet olduğunu söylemek mümkün.

"Ademoğlunun kalbi kaydığı zaman tencereden daha çok altüst olur." (Hakim, Müstedrek II, 289) Psişik faaliyetler, heyecanlar, bizi motive edip harekete geçiren arzular (kısaca adına "heva" dediğimiz istek ve tutkular), bir yanardağ gibi büyüyen öfke ve husumetler, altında ateşin yandığı bir tencere içinde kaynayıp durmaktadırlar. Rasûlullah (sas) kalp ile ilgili şöyle bir benzetme yapar: "Kalp, ancak (takallubu) dönmesi dolayısıyla kalp olarak isimlendirilmiştir. Kalp, bir ağaç gövdesindeki tüy gibidir. Rüzgar onun altını üstüne getirir." (Ahmed; Müsned, IV, 408) Şair şöyle der:

"İnsan ancak unutkanlığı dolayısıyla insan olarak isimlendirildi"

"Kalp de ancak dönmesi sebebiyle kalp olarak isimlendirildi"

Şehvetler ve şüpheler karşısında dönüveren kalbin sabit hale getirilmesi, bu görevin büyüklüğüne ve zorluğuna uygun güçlü etkenlere ihtiyaç duyan tehlikeli bir iştir. Kur'an-ı Kerim, inkar edenlerinin kalplerini 10 ayrı şekilde nitelendirmektedir:

- 1) Hatm (Mühür): "Allah onların kalplerini mühürlemiştir." (2/Bakara, 7)
- 2) Tab' (Damgalamak): "Bunun için de kalplerine damga vuruldu." (63/Münafikun, 3; 4/Nisa, 155)
- 3) Dıyk (Daralmak): "(Allah) Kimi dalalette bırakmak isterse, onun göğsünü daralttıkça daraltır." (6/En'am, 125)
- 4) Maraz (Hastalık): "Onların kalplerinde hastalık vardır." (2/Bakara, 10)
- 5) Reyn (Günahların kalbi örtmesi): "Hayır, onların kazandıkları kalplerini örtmüştür." (83/Mutaffifin, 14)
- 6) Mevt (Kalbin ölümü): "Ancak dinleyenler icabet eder. Ölüler (ise) onları da Allah diriltir." (6/En'am, 36 ve 122)
- 7) Kasavet (Katılık-taşlaşma): "Bundan sonra kalpleriniz yine katılaştı; taş gibi, hatta daha katı." (2/Bakara, 74 ve 39/Zümer, 22)
- 8) İnsiraf (Yüz veya sırt çevirme): "Sonra sırt çevirip giderler. Gerçekten onlar kavramayan bir topluluk olmaları dolayısıyla Allah onların kalplerini çevirmiştir." (9/Tevbe, 127)
- 9) Hamiyet (Taassup ve kibir): "Hani o inkar edenler, 'gurur ve soy asabiyetini (hamiyet)', 'cahiliyenin gurur ve asabiyetini' kendi kalplerinde alevlendirip kıskırttıkları zaman..." (48/Fetih, 28)
- 10) İnkâr eden kalp: "Ahirete inanmayanların kalpleri inkarcıdır ve onlar müstekbir (büyüklenenler)dir." (16/Nahl, 22)

Akıl kalbin nurudur, kalbin akletmesi için sürekli bir biçimde ayna gibi parlatılması lazım; bu da iman, ilim, salih amel, tefekkür, zikir, dua, zühd ve takva ile olur. Aynı zamanda kalp iradenin de yatağıdır. Çünkü irade olmasa, nefsin tasallutu altındaki aklın özgürleşmesi düşünülemez. Bu mübarek Ramazan ayında kalbimizi Hak ve Hakikat'e karşı ala kadari'l-imkan bir ayna gibi parlatmaya çalıştık, bayramın ilk günü bu konuya devam edeceğiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kalpleri değiştiren

Ali Bulaç 2006.10.23

Allah, onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir; gözlerinin üzerinde perdeler vardır." (2/Bakara, 7)
Kalplerin mühürlenmesi, aslında kişinin kendi kalbi üzerinde yaptığı olumsuz işlemidir.

Kişi, Allah'ın indirdiği vahiyler üzerinde düşünmeyip günah sayılan fiillere devam ettiği zaman kalbini mühürlemiş olur. Kalbin işlevsel hale gelmesi iman, ilim, salih amel, tefekkür, zikir, dua, zühd ve takva ile

mümkündür. Bu sayede kalp ayna gibi parlar ve varlıktan yansıyan her şeyi yansıtır. "Kulaklarda ağırlık olması" okunan Kur'an'a ve Peygamber öğretilerine kulak tıkamak demektir. Kur'an, varlık âlemi üzerinde düşünme, araştırma ve ruhi katılımı emreder; varlığın bu namütenahi zenginliği ancak müşahade etmek, görmek ve fark etmekle mümkündür. Hayret eden ve hayranlık duyan insan ancak fark eder. Görmeyen gözler, üzerine perde çekilmiş basit organlar hükmündedir.

İnanmayanların "kalpleri üzerine mühür vurmak", aslında işledikleri ameller dolayısıyla haklarında hüküm verilmesidir. Onlar buna müstahak oluyor, Allah da kalplerine mühür, kulaklarına ağırlık vuruyor, gözleri üzerine perde çekiyor: "Hayır, Allah küfürleri yüzünden kalplerini damgalamıştır." (4/Nisa, 155)

Kalp, insanın en değerli yetisidir. Akletme ve düşünme merkezidir. Kelime anlamıyla, bir şeyi aslına, ilk haline, başlangıcına irca etmek, çevirmek (inkılab etmek) demektir. İnsanın kalbi, kalbe gelen düşüncelerin hızlı bir şekilde dönüp dolaşması, evrilip çevrilmesinin vuku bulduğu alandır. Çarçabuk evrilip çevrilmesi dolayısıyla "kalp" denilmiştir. "İnkılap" aynı kökten gelir ki, kalpte iyi veya kötü inkılap vuku bulması mümkündür. Şu veya bu sebeple bir kere inkılap başladı mı, insan eskisi gibi yaşamaya devam edemez; çünkü kalbin inkılabı ruhun büyük reformudur. Kalpleri değiştiren Allah'tır. "Kalp, geniş bir arazide rüzgârın evirip çevirdiği tüy gibidir." (İbn Mace, Mukaddime, 10.) Resulullah (sas) şöyle dua ederdi: "Ey kalplere sebat veren Allah'ım, Sen'in dinin üzere kalplerimize sebat ver." (Tirmizi, Kader, 7; Hadisin 'İtaatin üzre' versiyonu için bkz. İbn Mace, Mukaddime, 13.)

Kalbi ayna gibi parlatan iman, ilim, salih amel, tefekkür, zikir, dua, züht ve takva iken; onu karartan, paslandırıp kapatan küfür, inkâr, isyan ve günahlardır. Mücahid şu benzetmeyi yapmıştır: "Kalp avuç gibidir. Her bir günahla üzerine bir parmak kapanır. Sonra da üzerine mühür vurulur." İşte bu, yani günahla kalbin üzeri kapanınca, Allah da mührünü vurmuş olur: "Hayır, onların kazandıkları, kalpleri üzerine pas tutmuş-örtmüştür." (83/Mutaffifin, 14)

Kalp, varlığımızın hayatî merkezidir. Beyin, bir şehrin su dağıtım merkezi, ana şebekesi hükmünde ise kalp, dağıtımı yapan kumanda odasıdır. Bu yüzden Peygamber Efendimiz (sas) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz vücutta bir et parçası vardır. O düzelirse vücudun tümü düzelir, o bozulursa vücudun tümü bozulur. Dikkat edin, o kalptir." (Buhari, İman, 39; Müslim, Musakat, 107)

Kur'an-ı Kerim'de kalbin başka türevleri farklı kelimelerle ifade edilmiştir. Bunlardan biri "fuad"dır: "Biz onu senin kalbine (fuad) iyice yerleştirelim diye böyle yaptık." (25/Furkan, 32) Diğeri "sadr"dır: "Biz senin göğsünü (sadr) genişletmedik mi?" (94/İnşirah, 1) Aklın beyinle doğrudan değil, dolaylı bir ilişkisi vardır; beyinle doğrudan ilişkisi olan "zekâ"dır. Her zeki akıllı değildir. Modern insan çok zekidir; ama akıldan mahrumdur. Kur'an-ı Kerim, çok çarpıcı bir biçimde "akleden kalp"ten bahsetmiştir: (22/Hac, 46.) Bu çerçevede, sadrın içinde fuad, fuadın içinde kalp ve kalbin içinde akıl olduğunu söyleyebiliriz. Bütün bunlar insanî temel fonksiyonlara işaret eder. Eğer bunlar fonksiyonlarını kaybetmişse, hadiste de buyrulduğu gibi, kişi, artık "Ma'rufu ma'ruf olarak bilmez, hiçbir münkere karşı çıkmaz, sadece kendisine içirilen hevayı (boş istek ve tutkuyu) bilir." (Müslim, İman, 231)

Müslümanların medeniyeti sadr, sadra inşirah veren irfan, irfanlarının temeli bilgi ve hikmet yani 'vahiy'dir. Vahye dönersek aklımızı ve kalbimizi diriltir, irfan, bilgi ve hikmet sahibi olur ve elbette yeniden büyük bir medeniyetin kurucuları olabiliriz.

NOT: Okurlarımın ve bütün Müslümanların Ramazan Bayramı'nı tebrik eder, hayırlara ve güzelliklere vesile olmasını dilerim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şehadet ve ölüm sevicilik

Ali Bulaç 2006.10.25

Temel bir prensiptir: "Savaş istenmez, ama gelince sabredilir". Savaştan kaçmak büyük günahlardan biridir. Bir Müslüman'a iki haslet yakışmaz: Korkaklık ve cimrilik.

Savaşa katılan bir insanı bekleyen muhtemel iki sonuçtan biri şehadet, diğeri gaziliktir. Her ikisi de güzeldir, buna "iki güzellik" denir. (9/Tevbe, 52) "Şehadet", kişinin dini, canı, namusu, toprağı ve malı uğruna savaşırken hayatını kaybetmesidir ki, Allah katında büyük mertebelerden biridir. Bunun değerini bilen Müslümanlar şehitlere imrenirler; çünkü şehitler "ölü" sayılmazlar, biz bunun farkında değilsen bile "diridirler" (2/Bakara, 154), Allah katında rızıklanmaktadırlar. (3/Âl-i İmran, 169)

Şehadet, "ölüm sevicilik" değildir. Ahiret inancının zayıfladığı modern kültürde "ölüm sevicilik" bir hastalıktır. Şehadetin bununla yakından uzaktan ilgisi yoktur. Müslümanlar da hiç kuşkusuz hayatı sever. Yaşama sevinci bizim önemli motivasyonlarımızdan biridir. Bayramlar bu sevincin göstergeleridir. Hayat bize verilmiş bir emanettir, onu güzel, anlamına uygun ve yoğun olarak yaşamalı. Dünyada sayısız güzellik, zevk ve nimet vardır. Bunlar mü'minlere yasak kılınmamıştır. Yemekten cinselliğe, giyimden seyahate, eğlenceden müziğe kadar... Müslümanlardan istenen hayatın meşru çerçevede yürütülmesidir. Meşru çerçeve, yani kelimenin etimolojik kökünün de işaret ettiği üzere Kur'an'ın ve Sünnet'in ana hükümlerine uygunluk ölçüsü. "Meşru" ve "şeriat" aynı kökten (Şe-re-a) gelirler.

Zevkler geçicidir, dünya fanidir ve insan ölümlüdür. Bu bizim büyük gerçeğimizdir. Allah'a ve ahirete inanan da inanmayan da ölecek ve hiç şüphesiz yapıp ettiklerinin hesabını vermek üzere Büyük Gün'de Rabb'inin huzuruna çıkacaktır. Müslümanlar o Büyük Gün'de çıkacakları "Huzur"a "hazır" olmak üzere bu dünyada "hazırlanırlar"; bu, dünya ve ahiretteki hakiki "huzur"larının teminatıdır.

Mademki zevkler geçici, dünya fani ve insan ölümlüdür, bu durumda zevklerin tükenmediği, hayatın bekasını koruduğu ebedi âleme talip olmalı. Akıllı insanın işi budur. Bu yüzden dünya hayatı terk edilmez; ama her şeyi buna sığdırma gafletinden uzak durulur. Yani bu dünya hayatını seven Müslümanlar ebedi hayatı da sever ve hatta daha çok değer verir. Doğru olan "dünya ve ahiretteki güzellikler"i istemektir. (2/Bakara, 201) Bu bakış açısı ve telakkinin gündelik işlerimize, yapıp ettiklerimize derinden etkisi vardır. Savaşlarda neticeyi tayin eden "görünmez faktörler"den biri budur.

Bunu İslam'ın büyük komutanlarından Halid bin Velid veciz bir şekilde ifade etmiştir. Düşman ordusuna gönderdiği haberde şöyle demiştir: "Andolsun, üzerinize öyle bir ordu ile gelirim ki, sizin hayatı istediğiniz kadar onlar ölmeyi isterler." Halid "ölüm sevicilik"i değil, ebedi mutluluğu vaat eden "ölme isteği"ne işaret etmiştir ki, bunun diğeri adı "Şehadet mertebesi"ne nail olmaktır. Bu, tarih boyunca Müslümanların dinleri, canları, yurtları ve malları uğruna giriştikleri bütün meşru savaşlarda belirleyici olmuştur. Sömürgeciliğe karşı verilen savaşta, İngiliz valisi, Londra'ya gönderdiği bir mektubunda Müslümanların ölümden korkmayışlarını şu cümle ile özetlemiştir: "Namlunun ucunda cennet bahçelerini gören bir orduya karşı ne yapabilirim!" İçinde Allah rızası, ahiret arzusu ve kutsallık duygusu olmayan hiçbir gaye, onun uğrunda ölen kişiyi "şehadet

mertebesi"ne yükseltmez. Her toprağı savunmayı anlamlı ve gerekli kılan "bir kutsal" vardır, bu toprakların bağımsızlığını ve üzerinde yaşayanların özgürlüğünü garanti eden kutsal, ifadesini İslam'da bulmuştur.

Materyalist, ateist, agnostik veya aldırıışsız insanlar, bunun anlam derinliğini kavrayamazlar ve hele kendi tarihlerinin bilgi ve irfan mirasının cahilleri ise "namlunun ucunda cennet bahçelerini gören" veya "ölmeyi hayattan daha çok isteyen" insanları ruhsal davranış bozuklukları içinde görürler. Tanrı ile bağlarını koparmış modern dünyanın ürettiğı bilimsel disiplinlerde bunu destekleyici malzeme bulmak hiç zor değil. Dinini ciddiye alan bir Müslüman ölümden korkmaz, sadece yapıp ettiklerinin kendisini neyle karşı karşıya bırakacağıının hesabını yapar ve o Büyük Gün'den korkar. Herkes kendi inancına, dinine ve dünya görüşüne göre yaşar ve ölür. Hepimizin dönüşü Allah'adır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bilmek ve yapmak!

Ali Bulaç 2006.10.27

Gazali'yi, İslam dünyasının "geri kalması"ndan sorumlu tutan ve bunu aşırılaştıran oryantalist bir fikir var. Bu fikre inananlar, Gazali'nin tabiat bilimleri ve felsefenin gelişmesine engel olduğunu öne sürmektedirler.

Gazali'nin bu çerçevede, matematik ve geometriyle ilgili görüşleri önemli, bugün de bilim felsefesi ve bilimin kullanımı, bilimsel çalışmanın meşruiyeti gibi konularla yakından ilgili görünmektedir. Gazali'ye göre son tahlilde bu iki ilmin ilahiyatla ilgileri yoktur. Çünkü bunların hedefi, nicel (maddi) dünyayı ölçmek, saymak, aralarındaki bağların nicel anlamlarını kavramaktır. Söz konusu özellikleri dolayısıyla Astronomi'nin bu iki ilimle yakın ilişkisi var. Geometri, göklerin ve onun altında merkeze kadar uzanan şeylerin şeklinin küre biçiminde olduğunu açıklamaya, göklerin tabakalarının sayısını belirtmeye (matematik), feleklerde hareket halinde olan kürelerin sayılarını ve hareket miktarlarını ölçmeye yarar. Biz filozofların inanarak bütün görüşlerini benimseyebiliriz; ne var ki bu, İlahî ilimler alanında hiçbir şeyi engelleyemez. İlahî ilimler ile bu ilimler arasında ilişki kurmak zorunlu değildir. (Tehafüt, 4. Mukaddime)

Burada Gazali'nin Pisagoryen geleneğın dışına çıkmak istediğini söyleyebiliriz. Geleneksel kültürlerde, matematik, geometri, astronomi ve müzik dört temel uğraşı alanıdır, bazı kadim havzalarda bunlara beşinci ilim olarak tıp da eklenmiştir; amaç kozmik düzenin bağılı olduğu ve ancak hayatıyetini kendisi sayesinde devam ettirdiğı Bir ilkesinden hareketle mükemmelliğe ulaşmaktır. Nihai ve hakiki gayesi mükemmellik olan insan, bu bilgiler ve bu bilgilerin doğru kullanımı sayesinde beşeri yetenek ve melekelerini geliştirir, bilgi düzeyini yükseltir. Gazali ise ilahiyat ile riyaziyat (matematik-geometri) arasında mutlak bir zorunluluk görmediğı gibi, varlığın Bir (İslâmî öğretilde yaratıcı Allah) ilkesine varmak için bu ilimlerin kullanılmasını da zorunlu görmez. Ona göre, evrenin yapıcısı, düzenleyicisi ve yaratıcısı Allah'tır, ama bu bilgiye varmak için biz bu iki bilgi türüne muhtaç değiliz. Çünkü bir evin bir mimar tarafından yapıldığını bilmek için nasıl mutlaka evin altıgen veya sekizgen olduğunu, kerpiçlerinin sayısını bilmek gerekmiyorsa, ilahiyat için matematik ve geometriyi mutlaka bilmek de gerekmez.

Gazali, burada bugün de modern bilimlerin gelişmesinde önemli rol oynayan bir noktaya dikkat çekmektedir ki, bu önemlidir: Gerek geleneksel telakkiler gerekse İslamiyet'in varlık görüşü, varlığın Allah'ın birliğine gönderme mahiyetinde ayetlerden ibaret olduğunu söyler. İnsan "alametler"ın (ayetler) toplamı olan "alem"

(varlık dünyası) üzerinde tefekkür ederek Allah'ı "bilme"ye (ilim) ve tanımaya, böylelikle O'na ibadet ve kulluk etmeye çalışır. Yaratılış sıradan, basit, tesadüfi ve anlamdan/amaçtan yoksun değildir. Varlığa bu gözle bakanın kalb gözü kapalıdır. Hikmet ve basiretle bakıldığında, anlaşılır ki varlık alemi harikulade ve namütenahi mucizeler düzeneğidir. Varlık ve sayısız mertebeleri değil, hayatın kendisi de bir mucizedir.

Cevabı aranması gereken sorular vardır: İnsan, Allah'ın tabiattaki canlı hayatın devamını sağlayan şifreleri ve bu şifrelerin ihtiva ettiği bilgileri çözüp Yaratıcı'nın sırlarını, bize doğrudan açıklanmamış bilgilerini çözmeye hak sahibi mi? Yoksa insanın asıl görevi bunları anlamak, tanımak, temaşa etmek ve bunlar üzerinden hakiki görevi olan ibadet, şükür, istiğfar, zikir, tefekkür, dua ve tesbihte bulunmak mı? Varlık bizim istifademize sunulmuştur (teshir), bu doğru. Kucağında yaşadığımız maddi tabiatı kullanıp istifade edebilmemiz için onun bilgisine de sahip olmamız gerekir. Bu da doğru. Habir ve Alim olan Allah öğretir. Bizim neyi ne kadar bilmeye ve kullanmaya hakkımız vardır? Bize çizilmiş sınırlar yok mu? Bir şeyi biliyor olmamız onu kullanmamızı gerektirir mi? Bir canlıyı kopyalamak mümkün ise bunun kullanımı meşru mu? Gazali'nin deyişiyle, mesele mimarı olan bir evin altıgen veya sekizgen olduğunu, kerpiçlerinin sayısını bilmek insanın durduğu bir sınır değil, insan kendi tabii sınırlarını aşıp Allah'ı taklid etmeye, sahte yaratıklar üretmeye, fitratı değiştirmeye başlar. Batı'da gelişen bilimlerin ruhu, hedefleri ve kullanım biçimleri bakımından İslam'la tam bir uyuşma içinde olduklarını söyleyenlerin bu sorulara makul cevaplar vermesi gerekir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Muhafazakâr dindarlık!

Ali Bulaç 2006.10.28

Türkiye'nin toplumsal karakteristiği "muhafazakar" değil, "mazbut"tur. "Mazbut olan"ın "muhafazakar" görülmesi tanımlarda esas alınan sınırların belirsizliğinden kaynaklanmaktadır. Mazbut hayat yaşayan bir insanın muhafazakar olma mecburiyeti yok.

Mazbutluğun ahlaki değerler, gelenekler ve aile bağlılığıyla yakın ilgisi var. Ahlaki olarak mazbut olan bir kişi, siyasette muhafazakar olmayabilir. Başka bir ifadeyle "mazbut siyaset" dürüstlüğü öne çıkaran ahlaki davranış olarak görülebilir ancak.

Göç sonucunda oluşmakta olan toplum -Türkiye dahil bütün İslam dünyası bir göç toplumdur-, "politik muhafazakar" olmaktan çok, "politik reformcu"dur; çünkü gelir bölüşümü, statülerin kazanılması, eğitim, sağlık; ifade, din ve vicdan özgürlüklerinin kullanımı vb. alanların paylaşımında ve dağıtımında merkezdeki çekirdeğe karşı haksızlığa uğradığını, eşit rekabet şartlarına sahip olmadığını düşünen büyük toplumsal kesimler (merkez-kaç güçler veya çevre), köklü reformlar talep ediyorlar. Siyaseti anlamlı kılan bu temel sorunlardır. O halde muhafazakar siyaset ve bu zeminde benimsenmiş siyasal kimlik, daha çok statükonun korunmasında ısrarcı partilere, mesela en çok CHP'ye yaraşır. Merkez-kaç güçler adına siyaset yapma iddiasında olan bir parti, yerine göre "sosyal politikalar", yerine göre "liberal politikalar" izlemek durumunda kalabilir ve esasında zengin bir siyasi tarihi ve tecrübesi olan Müslüman toplumlarda sosyal demokrasiyi ve liberalizmi birer dünya görüşü veya emredici ideolojik dogmalar olmaktan çıkarmak mümkün olduğunda -ki aksi halde bizim için bir anlam ifade etmezler-, birer teknik ve yöntem olarak düşünmek ve yerine göre kullanmak mümkündür. "Sosyal demokrasi" veya "liberalizm" sınıflı Batı toplumlarında birer felsefe olabilir, bizde ekonomik kararların alınmasında duruma göre başvurulacak birer teknik veya enstrümanlar olarak düşünülebilir. Siyasi ve ideolojik

oportünizm ve kolaycılığa düşmeden bir parti, aynı icraat döneminde bazen "sosyal demokrat" -hatta aciliyet kesbeden faktörler söz konusuysa "sosyalist"-, bazen "liberal" olabilir.

Geriye "kültürel muhafazakarlık"tan ne anlaşılması gerektiği konusu kalıyor. "Siyasi anlamı" "kültürel yanı"na baskın olan muhafazakarlık, Hristiyan dinî değerleri temel alır, fakat adil paylaşımı, zayıfların korunmasını ve tüketimde ahlaki limitleri temel alan İslamiyet ile muhafazakarlık ters anlam boyutlarına sahiptirler. Bu durumda muhafazakar bir parti, seçmenin tarihi-kolektif hafızasında karşılığı olan bir referans çerçevesine sahip değilse ve merkez-kaç güçlerin reform taleplerine rağmen merkez sağın siyasetlerine göndermelerde bulunan söylemler benimsiyorsa, kısaca eninde sonunda seçmen kitlesini alıp merkezin sağındaki kontrol mekanizmalarının denetimine teslim edecekse -ki kaçınılmaz olarak böyle olur-, burada itikadi ve fıkhi (ameli) boyutu olmayan bir dindarlığa vurgu yapılıyor demektir.

Küresel kapitalizmin bu tür dindarlığa karşı olmadığını, aksine buna meşruiyet ve motivasyon sağlayan dindarlığa çok ihtiyacı olduğunu söyleyebiliriz. İşte bu tamı tamına muhafazakar dindarlıktır. Küreselleşme, sınır tanımaz seyyaliyetinin din(ler) ve elbette İslam dini tarafından engellenmesini istemiyor. 1789 Fransız devrimi, müteal/aşkın ve ahlaki kriterlerin siyaset üzerindeki denetleyici rolünü ortadan kaldırdı; bugün küreselleşme de dini herhangi bir kriterin sorgusuyla karşılaşmaya tahammül etmiyor. Küresel kapitalizm ulusal sınırları ve engelleri bertaraf edebiliyor, ama dinin duvarını kolayca aşamıyor. İslam dünyasında, doğrudan geleneksel politik statükoyu takviye etmekle yükümlü hale gelmiş bulunan merkez sağ ve merkez sol partiler dışında, hem "köklü değişim"i savunan hem de bu değişimin "demokratik yöntemler"le olmasını isteyen kitlelerin siyasi ideolojisi İslam(cılık) olarak şekilleniyor. Bu bir ikame aracı olarak tanımlanıp kullanılan muhafazakarlıktan ayrı bir şeydir; Ortadoğu'daki değişimin mahiyetini ve yakın gelecekte izleyeceği istikameti anlamak için bu konu üzerinde yoğunlaşmak lazım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

ABD'nin kayıpları

Ali Bulaç 2006.11.20

Ali Hüseyin Bakir, işgalden bu yana Amerika'nın Irak'ta verdiği kayıplar konusunda ilginç bir araştırma yayınladı. <http://Dunyabulteni.net> sitesinde yayınlanan verilere göre -ki veriler 23 Ekim 2006 tarihine kadarki dönemi kapsamaktadır- Amerika'nın verdiği kayıplar dört ana grupta şöyle sıralanıyor:

- 1) Amerikan resmi makamlarının rakamlarına göre 2.790 ölü.
- 2) Bağımsız yabancı kaynakların tahminlerine göre 15.000'in üstünde.
- 3) Direniş gruplarının **(Irak İslam Ordusu) açıkladığı rakamlara göre 25.000'in üstünde**. Bu rakam, Rus askerî uzmanlarının tahminlerine de yakın. Rus uzmanlar, Irak'ta öldürülen Amerikan askerinin gerçek sayısının daima, Pentagon'un açıkladığı rakamların onla çarpılmış haline eşit olduğunu söylemektedirler.
- 4) Arapça haber sitelerinin (El-Muhtasar) açıkladığı rakamlara göre ABD'nin verdiği kayıp sayısı 33.693.

Bakir, eldeki kaynakları dikkatle gözden geçirdikten sonra şu sonuca varmaktadır: "Bu son üç rakamın ortalaması 24.000'i aşkın ölüye denk gelmektedir ki, bunun Irak'ta ölen Amerikalı sayısı için mantıklı ve kabul

edilebilir bir rakam olduğunu söyleyebiliriz. Bu da, Irak'ta bulunan toplam Amerikalı sayısının yaklaşık % 9,8'ini teşkil etmektedir."

"Amerikalı ölümlerin sayısından bahsederken, Irak'ta günlük olarak gerçekleştirilen operasyonların hacmini göz önünde bulundurmak gerekir. Washington Post Gazetesi'nde çalışan Amerikalı gazeteci Bob Woodward'ın söylediğine göre, Amerikan güçlerine karşı haftalık yaklaşık 800 ile 900 arası saldırı ve operasyon gerçekleştirilmektedir. Bu da, saatte ortalama dört saldırı ve günlük 100'den fazla saldırı demektir. Bu haberi, Iraklı direniş gruplarından birinin açıklamalarıyla karşılaştırdınca haberin doğruya yakın olduğunu görürüz. Irak İslam Ordusu, eylül ayında yaptığı bir açıklamada, son dört ayda gerçekleştirdiği çeşitli askerî operasyonların sayısının 2600'e ulaştığını belirtti. Bu, günde yaklaşık 22 operasyon demektir. Tek bir direniş grubunun günde 22 operasyon gerçekleştirmesi de; "Mücahitler Ordusu", "Raşid'in Ordusu", "Ensaru's-Sünne", "Mücahitler Şûrası Meclisi", "Yirmi Devrimi Tugayları", "Fatihler Ordusu" ve benzeri etkin direniş gruplarının bulunduğu bir ortamda direniş güçlerinin günlük 100 operasyon gerçekleştirmesinin mümkün olduğu anlamına gelmektedir."

Pentagon, Irak Savaşı'nın başından beri, 5.500 askerin askerlik hizmetinden kaçtığını açıkladı. Amerika, Irak'ta görev süreleri sona eren askerlerin Irak'tan ayrılmalarını yasaklayan kararlar yayınlamaktadır. Institute for Policy Studies (IPS)'in 31 Ağustos 2005'teki raporuna göre, Irak'tan ayrılmayı yasaklayan kararlar 14 binden fazla askeri kapsamaktadır. (Görev bitiş tarihleri belli olmadan Irak'ta görev yapan askerlerin toplamının yaklaşık %10'u.)

İşin bir başka boyutu var: Pentagon, orduya yeni katılanlara 20 bin dolara kadar nakit para vermekte, 60 bin dolara kadar eğitim masraflarını karşılamaktadır. Ayrıca, normalin üstünde becerilere sahip olan özel kuvvetler birimlerine katılanların bazılarına 150 bin dolara kadar teşvik ödülü vermektedir. Bunlara ilave olarak Yönetim, Amerikan Ordusu'nda görev yapan yabancılara vatandaşlık hakkı vermektedir. Daha önceki teşvikler başarısız olduğu için Bush, 2003 yılı Kasım ayında vatandaşlık muamelelerini 3 yıldan 1 yıla indiren bir kanunu imzalamıştır. Bu karar sayesinde 2004 yılında 7.500 asker Amerikan vatandaşlığına hak kazanmıştır ki bu, Vietnam Savaşı'ndan beri en yüksek orandır.

Medyada da yer alan "The Lancet"'in raporunda, 2003'teki işgalden bu yana 655 bin Iraklı sivil hayatını kaybetmiş bulunmaktadır. Bu rakam, bugüne kadar yapılan tahminlerden yaklaşık üç veya beş kat, "Iraq Body Count" programının tahminlerinden yaklaşık 13 kat daha fazla bir tabloyu önümüze koyuyor. Ölen Iraklıların sayısının yaklaşık 30 bin olduğunu söyleyen Amerikan resmi tahminlerinden de kat kat fazla (yaklaşık 23 kat) olduğu ise kesin.

Dile kolay! 655 bin can. Hem de masum insanların canları. Ölen Amerikalılarla bir arada düşünüldüğünde yaklaşık 700 bin insanın hayatı söz konusu. Bütün bunlar "Ne adına?" diye sorarsanız "Hiç!" cevabını alırsınız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Papa ve misyonu

Ali Bulaç 2006.11.27

Papa'nın Türkiye ziyareti gündemin ilk maddesini teşkil ediyor. 16. Benedict'in niçin Türkiye'ye geldiği merak konusu. Herkes kendi zaviyesinden bir yorum yapıyor. Bu arada komplo teorilerinin bini bir para. Papa'nın gelişinin Türkiye'yi ilgilendiren bir yönü olduğu gibi, hem genel olarak Hristiyanlığın dünyadaki mevcut durumunu, hem de Katolik Kilisesi'ni ilgilendiren yönü de var. Bugün ikincisi üzerinde durmaya çalışacağız.

Şu hususun altını çizmekte fayda var: 16. Benedict'in seleflerinden farklı bir papa olduğu muhakkak. Sadece fikirlerinde veya teolojiyi yorumlama biçiminde değil, üslubunda ve tarzında da diğerlerinden farklı. Çok iyi eğitim almış biri; Alman oluşunun kararlılığını -belki de cesaretini demek lazım- üzerinde taşıyor; Kilise için çizdiği hedefleri gerçekleştirme konusunda berrak fikirlere sahip. Belli ki yapacağı şeyler üzerinde uzun uzadıya düşünmüş. Batı'da ve genel olarak dünyada gelişen konjonktürün kendi lehine işlemekte olduğu kanaatini taşıyor; öyle olmasa da şartları kendi lehine çevirmek için elinden geleni yapabilecek kadar kararlı. İki önemli hedefinin olduğunu söylemek mümkün, bu iki hedef görev sırasında asli misyonunu teşkil etmektedir:

1) Öncelikle Avrupa'yı tekrar Hristiyan özüyle buluşturmak, yeni Avrupa'nın -eğer yaşama kabiliyeti olursa AB'nin- iç bütünlüğünü Hristiyanlık temelinde gerçekleştirmek. Papa konuşmalarında şu hususların altını çizmektedir: a) Avrupa Tanrı inancıyla bağını koparmış bulunmaktadır; yüksek düzeyde ekonomik, teknolojik ve maddi güce sahipse de bir uygarlığın Tanrı'ya aldırışsız olarak yaşaması mümkün değildir. b) Avrupa ahlaki açıdan -özellikle sınır tanımaz cinsel özgürlük kullanımıyla- çözülme aşamasına gelmiş, aile derin bir sarsıntı geçirmiştir; kontrolsüz cinsellik ve aile zafiyetinin toplumsal hayatı mümkün olmaktan çıkardığının en önemli göstergesi, Avrupa'nın kendi nüfusunu üretemez hale gelmiş olmasıdır. İsviçre gibi ülkeler artık "doğurmayı unutmuş toplumlar" olarak anılmaktadır. c) Genel olarak Batı derin bir nihilizm içine sürüklenmiştir; Batı dünyaya nihilizmden başka bir şey sunamamaktadır. Söz konusu kaygıları bugün Avrupa'nın en önemli düşünürlerinden olan Jürgen Habermas'ın da paylaştığını biliyoruz. Habermas, Batı laikliğinin -buna sekülerlik demek daha doğru- çökmüş bir proje olduğunu söylemektedir. Laikliğin felsefi temeli 19. yüzyıl pozitivizmiydi, pozitivizm çöktü ve artık değer üretmiyor. Batı yerine neyi ikame edecek? Temel soru budur!

2) Papa'nın ikinci hedefi: Papa, bütün dünyada, özellikle ezilen milyarlarca yoksul, dışlanmış ve mağdur insanın artık Hristiyanlığa umut bağlamadığını düşünmektedir. Kitleler nezdinde Hristiyanlık büyük itibar kaybına uğruyor. Milyarlarca doların dolaşımında olduğu misyonerlik faaliyetine rağmen dikkate değer bir gelişme kaydedilmiyor. Papa'nın gözlemlerine göre, dünya nüfusunun yüzde 80'inde Hristiyanlık güç ve itibar kaybediyor; İslamiyet gibi Hristiyanlık baskı altında değil, her türlü mali ve diplomatik desteğe sahip, buna rağmen yayılma gösteremiyor.

Mevcut durum Vatikan için de söz konusu. Katolikler bile artık Katolik Kilisesi'ni eskisi kadar umursamıyor, büyük bir bölümü "nominal Hristiyan" durumda, bu dinin gündelik hayat üzerinde belirgin bir etkisi kalmamış; kiliseler müdavim bulmakta zorluk çekiyor, kiliseler birçok yerde boş kaldıklarından satışa çıkarılıyor. Belki de artık Katolik Kilisesi iddia edildiği gibi 1 milyar değil, 700 milyon müntesibi olan bir kilise durumuna düşmüş bulunuyor.

Buna mukabil Müslümanlık yayılmakta, küreselleşmenin dayatmaları karşısında savunmasız kalan milyonlarca insan İslam'a umut bağlamaktadır. Pek de uzak olmayan bir gelecekte Latin Amerika halklarının umut bağladığı sosyalizm ve özgürlükçü teolojinin İslam'ın itiraz edip vaat ettikleriyle buluşması mümkündür. Bugünden bunun dip dalga hükmündeki belirtilerini hissetmek mümkün. Papa, "güçlü bir hamle" yaparak bu gidişi durdurmak istiyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Papa ve patrik

Geçen sene Papa'yı Türkiye'ye davet eden Patrik Bartholomeos oldu. Kilise'nin "ekümenik" vasfı kabul edilmediğinden bir ara formül olarak davet Cumhurbaşkanı Sezer tarafından yapıldı. Demek ki, bu ziyareti sadece Papa 16. Benedikt değil, Bartholomeos da istemiş bulunmaktadır.

30 Eylül nüshasında International Herald Tribune gazetesi, "Türkiye'yi ziyaret edecek olan Papa'nın amacının Müslümanlar ile diyalog değil Ortodokslarla tekrar birleşme çabası olduğunu" yazdı. Papa'nın eylül ayında yaptığı konuşma sırasında Bizans Kralı'ndan alıntı yapması üstü kapalı bir mesajdı. Hiç kimse nezaket gereği bile olsa, evini ziyaret edeceği kimseyi birkaç gün öncesinden rencide edici konuşma yapmaz. Pazartesi günü değindiğim üzere Papa, Avrupa'yı Hristiyan kimliği etrafında birleştirmek, Batı'ya dini bir iç bütünlük kazandırmak istiyor. Hristiyanlığın, Kilise'nin ve genel olarak Avrupa'nın içine girdiği derin zaaf tehlikeli sinyaller vermeye başladı.

Papa'nın değerlendirmesine göre, diğer kiliseleri himayesi altına almak, hiç değilse karşılaştıkları sorunların çözümünde 'koruyucu' rol oynamak bu alanda atılabilecek uygun bir adım olacaktır. Bu ziyaretten 'olumlu sonuç' alınacak olursa, Süryaniler, Ermeniler, Nasturiler için de benzer bir strateji izlenebilir. Pekiyi, Papa'yı diğer kiliseler ve mezhepler gözünde "hami" rolüne sokmayı gerektiren bir durum var mı?

Açık olan şu ki, Ortodoks Kilisesi ve diğer dinî azınlıkların kendilerine göre ciddi sorunları vardır. Türkiye istediği kadar diretsin, bütün dünya ve en başta 250 milyon Ortodoks, Fener Patriği'ni "ekümenik" kabul ediyor. Daha önemlisi Katolik Kilisesi de Patrik'in bu sıfatını teyit etmiş bulunmaktadır ki, 1054 bölünmesinin ve 1204'te düzenlenen kanlı seferin sebebi buydu. Türkiye, kendi Osmanlı geleneğinin dışına çıkarak bütün dünyayı karşısına almakta, yersiz vehimler yüzünden Ortodoksların dinlerine müdahale etmektedir.

Kilise'yi rahatsız eden ikinci önemli sorun Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasına izin verilmemesidir. Adalet ve hakkaniyete göre konuşmak icap ederse, bu konuda Kilise yerden göğe kadar haklıdır. Ne dinimiz ne Osmanlı tecrübemiz, gayrimüslimlere bu muameleyi reva görmektedir. Patrik ve Ortodoks Kilisesi, yaşadığı devletin Sezar'ına bağlıdır; ama bu, Sezar'ın Kilise'nin teolojik doktrinine ve eğitim müfredatına karışabileceği anlamına gelmez; Roma imparatorları ve Osmanlı sultanları bile buna teşebbüs etmemişlerdir. Bunun gibi cemaat vakıflarına uygulanan muamele de çeşitli sıkıntılara yol açıyor, bu sorunun da hakkaniyet esaslarına göre çözülmesi gerekir.

Fener Patriği, Papa'dan 'yardım ve destek' umarak onu davet etmiştir. Bu, Türkiye'nin kendi gayrimüslim yurttaşlarını dışarıya muhtaç bırakması sonucunu doğuran dramatik bir durumdur. Eğer gayrimüslimler mağduriyetleri giderilmiş yurttaşlar olarak sistem içinde yerlerini alabilselerdi, Fener Patrik'i biraz da "Ortodoks ezikliğe" sebep olan bu daveti yapmazdı. Çünkü Vatikan kadar Ortodoks Kilisesi de, hem Hristiyanlığın formüle edilmiş teolojisi ve doktrini, hem de Hristiyanlar üzerinde söz sahibi olma konularında iddia sahibidir.

Papa, Protestanlarla kalıcı ve uzun vadeli bir "birleşme ve bütünleşme" olmayacağını biliyor; bu sadece doktrin açısından değil, siyasi ve diplomatik güç bakımından da öyledir. Protestanlar, özellikle Amerika'daki Evanjelikler 'altın çağları'nı yaşıyorlar. Ama Ortodokslar aynı imkan ve avantajlara sahip değiller, özellikle dinî ve manevi merkezleri İstanbul'da adeta köşeye kısırılmış durumdadırlar. Bu, onların istismar edilmelerine sebep olmaktadır. Kürt ve Alevi meselelerinde olduğu gibi bu meselede de Türkiye, sorunlarının çözülmesine imkan ve fırsat tanımadığı yurttaşlarını "dışarıdan medet umar" hale getirmiştir. Türkiye, Papa'nın niyetinin ne olduğundan ve ne yapmak istediğinden önce kusuru kendinde aramalı, adalet ve hakkaniyete göre hareket edip yurttaşlarına kulak vermeli, gereksiz vehim ve korkularını bir kenara atmalıdır.

Darbelerde ara elemanlar

Ali Bulaç 2006.12.02

Sanayinin önemli besleyici kaynaklarından biri meslek liselerinde yetişen ara elemanlardır. Ara eleman sadece sanayinin gelişmesi yanında istihdam ve üretim kapasitesinin artmasına da yardımcı olur. Sırf imam hatipler yüzünden 28 Şubat'ta gerçekleşen postmodern darbe ara eleman yetiştiren meslek liselerine ağır bir darbe indirdi.

Bu basit durum tespitini bilmeyen yok. Esasında bu yazının amacı da meslek liseleri veya sanayinin ara eleman sorunlarını ele almak değildir. Ama "darbe" veya "postmodern darbe" bu yazının konusudur. Son günlerde Türk asıllı bir bayan Amerika'da "iş yaptığı" kuruluşların imkanlarını kullanarak 2007'de 28 Şubat benzeri bir darbe ihtimalinin yüzde 50 olduğunu iddia eden bir yazı yayınladı. Newsweek'te yer alan yazı aslında ne bir "tahmin"di ne bir "kehanet"; bu işlerin nasıl kotarıldığını bilenler, bu tür tahmin ve kehanetlerin ya "gözdağı vermek" veya "siparişlerde bulunmak" olduğunu bilirler.

Sosyal bilimlerde başvuru basit bir numaradır: Mesela sosyoloji altını çizerek "olması gereken"le değil, "olan"la ilgilendiğini; toplumsal değişme, değişmeyi etkileyen faktörlerin fotoğrafını çektiğini iddia eder, ama hepimiz biliyoruz ki, bir sosyal olayın fotoğrafını çekmek hiçbir zaman mümkün olmadığından, aslında yapılan "resim yapmak"tır. Sosyologların ve elbette nesnelliklerine gölge düşürmeyen sosyal bilimcilerin, fotoğraf çektiklerini veya olanı tasvir ettiklerini iddia ettikleri her çalışması, hakikatte olması gerekene bir göndermedir. Her resim bir yorumdur, her yorum değer bağımlıdır, ideoloji veya politik bir perspektif içinde vücut bulmuştur.

Çağımızda entelektüel formasyonları kuşkulu olan stratejistler de bu yönteme harcı âlem şekilde başvurarak iş yapmaktadırlar. Fukuyama "Tarihin Sonu"nu ilan ederken diğer bütün alternatif görüş ve ideolojileri gayri meşru duruma düşürüyordu; Bernard Lewis ve Hungtinton, "medeniyetler çatışması olacak" derken, aslında "medeniyetler çatışsın" ve bu arada ABD önderliğinde Batı, İslam dünyasına temiz bir dayak atsın istiyorlardı. Nitekim dedikleri oluyor. İşin garabetine bakın ki, neredeyse sosyal bilimcilerin ezici çoğunluğu stratejistliğe soyunmuş bulunmaktadır. Devletler, istihbarat örgütleri ve sözde sivil araştırma yapan vakıflar, düşünce kuruluşları harıl harıl aydın ve sosyal bilimcileri birer "ara eleman" olarak istihdam ediyorlar. Bunların bir bölümü "beyaz casuslar"dır. Bunlar çalıştıkları düşünce kuruluşu, vakıf, medya veya üniversite adına gelirler; araştırma yaptıklarını söylerler; size birkaç soru sorarlar, ellerinde kalem-defter kestirmeden not alırlar; bu arada sizin yüz ifadenize dikkatle bakarlar ve sonra kendilerince elde ettiklerini düşündükleri bilgileri götürüp politik-askeri merkezlere teslim ederler. ABD'nin anlı şanlı bir üniversitesi adına bu türden, çoğu kulis dedikoduları, kulaktan dolma malumat, aslı astarı olmayan yakıştırmalardan ibaret 40 sayfalık çalışma yapıp 30 bin doları cebine indirenleri biliyorum. Bunların da geçim yolları böyle: Beyaz casusluk veya ara eleman olmak.

"Darbe teşvikçileri" eksik olmaz. Kenan Evren'in bir keresinde açıkça ifade ettiği gibi, onları en çok "siviller darbe yapma"ya teşvik etmişti. Daha kısa süre önce üniversite hocaları "Ordu göreve" pankartları taşıyarak yürümüşlerdi. Bir zamanlar Bâb-ı Âli'nin muktedir gazete patronu Simavi'nin de "Biz askeri darbe yapmaya hazırız, sonra köşemize çekilir gelişmeleri seyrederez." dediği hatırlardadır. Daha geriye gittiğimizde, ilk askeri darbe 27 Mayıs'ın asıl mimarları Akis Dergisi'nde yuvalanmış sözde sivillerdi. Newsweek aracılığıyla darbe siparişi vermeyi üstlenen Türk asıllı bayan ara elemanımız, sonraları bir parça "ifade değişikliği"ne gitti. İkinci

açıklamasında "darbe isteyenlerin alt seviyedeki subaylar"ın ve tabii adeta "yakın darbe tarihimiz"i teyit edecek şekilde askerlerin yanında asıl en çok sivillerin darbe istediğini belirtti. Açıklamanın devamında "darbe isteyenler"in gerekçelerini de üstü kapalı veriyordu: Bunlar, mevcut hükümete "Bush yönetiminin yakın durması"ndan şikayetçi imişler. Yani gerekçeyi şöyle okuyabiliriz: Bush ve yönetimi neden bizimle iş tutmuyor?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İki kilisenin deklarasyonu

Ali Bulaç 2006.12.04

II. Vatikan Konsili'nden sonra Vatikan'dan İstanbul'a düzenlenmiş üçüncü büyük ziyaret 16. Benedict'in ziyaretiydi. Son ziyareti diğerlerinden daha anlamlı kılan faktör, iki kilisenin aralarındaki tarihî ihtilafı ortadan kaldırmak üzere önemli adımlar atmış olmaları ve bunu kuvvetli bir şekilde ifade etmeleridir.

Deklarasyon metninde 'Konstantinapol Kilisesi' ifadesinin kullanılması ve Bartholomeos'un 'ekümenik vasfı'nın özellikle teyid edilmesi dikkat çekicidir. Roma Papası 16. Benedict ile İstanbul Patriği I. Bartholomeos'un 30 Kasım 2006'da altına imza attıkları deklarasyonda iki kilise arasında yakınlaşma ve işbirliği konusu şu cümlelerle vurgulanmaktadır: "Bu, bizim kiliselerimizi deklare edilmiş olan yeniden tam bir vahdet oluşturma hedefi etrafında bir araya getirdi. Roma Kilisesi ile Konstantinapol Kilisesi arasındaki ilişkilere gelince: Biz, bizim kiliselerimiz üzerinde yüzyıllardır olumsuz bir etki bırakmış kadim aforoz hafızasını silip götüren kutsal dini kanunu da hatırlamamazlık edemeyiz." Cümlelerin devamında bu amaçla bir "Karma komisyonun kurulduğu" belirtiliyor. "Vahdete doğru ilerleyişe akabilecek olumlu neticeler henüz alınmış değildir; ama önemli bir adım atılmıştır."

Tarihî deklarasyonun diğer önemli noktası iki kilisenin Batı'nın ve Hristiyan dünyasının genel gidişinden rahatsızlıklarını açıkça dile getirmeleridir. Rahatsızlığın sebepleri somut biçimde dile getirilmektedir. İlgili paragraf şöyledir:

"Papazlar olarak, biz, öncelikle, günümüz dünyasında İncil'i gündeme getirme misyonunu düşündük. Bu 'Git, her milletten havariler edin' (Mt 28:19) misyonu, bugün, geleneksel Hristiyan ülkelerde bile her zamankinden daha yerinde ve gereklidir. Dahası, biz, özellikle de Batı dünyasında laikleşme, rölativizm, hatta nihilizmin yaygınlaşmasını göz ardı edemeyiz. Bütün bunlar, günümüz kültürlerine uyarlanmış İncil'in yenilenmiş ve güçlü bir şekilde gündeme getirilmesini gerekli kılmaktadır. Bizim geleneklerimiz bizim için, sürekli olarak paylaşılacak, önerilecek ve yeniden yorumlanacak bir miras sunmaktadır."

Deklarasyon "dinlerarası diyalog"dan bahseder, ancak metinde diyalog "İslam ile Hristiyanlık" arasında olmaktan çok "kiliseler arasında", yani öncelikle Katolik Kilisesi ile Ortodoks Kilisesi arasında diyaloga vurgu yapmaktadır. Dikkat çekici bir şekilde Sırp Ortodoks Kilisesi'nden, pek kuvvetli değilse bile Evanjeliklerden ve diğer kiliselerden bahsedilmekle beraber "İslamiyet"ten sarıh ifadeler kullanılarak bahsedilmemekte, sadece "sonradan kurulmuş dinler"e atıflar yapılmaktadır:

"Ortadoğu'daki barışın sağlanması bizlerin yüreğine en derinden işlemelidir ki, burada Hz. İsa yaşadı, acı çekti, öldü ve tekrar göğe yükseldi ve burada yüzyıllarca Hristiyan kardeşlerimiz yaşadılar. Büyük bir hevesle ümit ediyoruz ki bölgede tekrar barış hakim olacak, orada yaşayan farklı insanların, farklı kiliselerin ve de kurulmuş olan farklı dinlerin aralarında saygılı beraberlikler güçlenecektir. Bundan sonra da Hristiyanlar arasında yakın

ilişkiler kurulmasını, sahih ve dürüst dinlerarası diyaloglar ile birlikte her türlü şiddet ve ayrımcılığa karşı savaş vermeyi teşvik ediyoruz."

Hristiyan âleminin ve küresel düzeyde dünyanın karşılaştığı sorunların anlaşılıp çözümlenmesinde "Kilise'de uzlaşma ve otorite"ye atıfta bulunmaktadır. Bu tema, deklarasyonda yerel, bölgesel ve evrensel seviyelerde ele alınacak ve işlenecek bir başlık olarak zikredilmektedir.

Deklarasyonda öne çıkan belli başlı noktaları bu şekilde özetlemek mümkün. Pekiyi, hem Papa'nın ziyaretini hem bu tarihî deklarasyonu nasıl anlamak gerekir? Buna çarşamba günü değinmeye çalışacağız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hristiyan Rönesansı

Ali Bulaç 2006.12.06

Papa'nın iki şapkası vardır: Biri dünyevi ve devlete, dolayısıyla siyasete aittir; diğeri dinî, yani ruhanidir. Türkiye ziyaretinde Papa, Başbakan ve Cumhurbaşkanı ile dünyevi/siyasi şapkasını giyerek konuştu.

Konuştukları, resmi yetkililerin hoşuna giden şeylerdi. Mesela Türkiye'nin AB sürecini desteklediğini söyledi. Oysa Kardinal Ratzinger öyle düşünmüyordu. Ankara'da temel bir fikir değişikliğine gitmedi, belki diplomatik seviyede real politiğin gereklerini yerine getirdi.

Diyanet İşleri Başkanı Ali Bardakoğlu ile ise "dinî/ruhani" kimliğiyle konuştu. 12 Eylül Regensburg konuşması dolayısıyla özür dilemedi, ama Müslüman kamuoyunun gönlünü almak için manidar adımlar attı. Ayasofya'da dua etmemesi resmi çevrelerin gönlünü hoş etmek içindi; Sultanahmet'te İstanbul Müftüsü Mustafa Çağrıcı'nın dua davetine icabet etmesi ve haç çıkarmaması Müslüman kamuoyuna dönüktü. Ancak yine de Müslümanlar gibi ellerini göbeğinin üstünde bağlarken, sol elini sağ elinin üstünde tuttu; bu da ince bir mesajdı.

Papa'nın Fener Patrikhanesi ve Patrik Bartholomeos'la sürdürdüğü temaslar hem dinî/teolojik, hem dünyevi-politik idi. İki kilisenin "tarihî ve teolojik ihtilafının hafızalardan silinmesi" için yapılan atıf, geçmişle ilgili olmaktan çok, bugünkü durum ve gelecekle ilgilidir. Papa 16. Benedikt'in zamirindeki stratejiyi anlamak kolay değil. Şu kadarını söylemek mümkün: Katolik Kilisesi, II. Vatikan Konsili'nden beri Ortodoks Kilisesi ile "işbirliği"ne büyük önem vermektedir. Her üç papa da (1967, 1979 ve 2006) bu birleşmeye işlerlik ve hayatiyet kazandırmak için İstanbul'a gelmişlerdir.

Papa, Avrupa'ya Hristiyanlık zemininde yeni bir iç bütünlük kazandırmak istiyor. Ortodoks Kilisesi, ancak son yıllarda "çevre sorunları ve ekolojik denge" konusunda belli belirsiz bir hassasiyet göstermiştir; 30 Ekim'de imzalanan tarihî deklarasyonda "Sekülerlik, görecelik (izafiyet) ve nihilizm" in ciddi tehditler olarak zikredilmesi Katolik Kilisesi'nin fikridir. 16. Benedikt'in "sekülerlik" veya tanımsal çerçevesine göre "saldırgan ve yıkıcı laiklik" konusundaki atıfları önemlidir. Papa'nın daha önceki konuşmalarından ve kamuoyuna yansıyan görüşlerinden "kilise ile devletin ayrılığı" fikrine sıkı sıkıya bağlı olduğunu biliyoruz. Ama şimdi sekülerliği bir tehdit olarak tanımlıyor. Bu ikisi arasında görünürde bir çelişki varsa da, meselenin aslı öyle değildir. Papa'nın amacı Hristiyan mutlakçılığına dayalı bir "teokrasi" kurmak değildir. Fakat dinin siyasete geri dönmesini savunmaktadır. Ona göre Avrupa, ahlaki bakımdan aşınmakta ve siyasi bakımdan başarısızlığa uğramaktadır.

Bunun sebebi "mutlaklaşan laiklik"tir, geçmişte din (Hristiyanlık) sorundu, bugün laikliğin kendisi sorun teşkil etmektedir.

Batı'da mutlakçı laikliğin yol açtığı nihilizme, tüketimcilik ve hazcılığa karşı Hristiyanlığa yüklediği rol, hem İstanbul hem Moskova kiliselerini harekete geçirmekte, onlara yeni bir cesaret vermektedir. Papa'nın bu yeni yaklaşımı ve stratejisi ilk önemli etkilerini göstermekte gecikmedi, bundan önceki papa ile görüşmeyi reddeden Moskova Kilisesi Patriği 2. Alexei, 16. Benedikt ile görüşebileceğini söyledi.

Katolik Vatikan gibi İstanbul ve Moskova Ortodoks kiliseleri de yeni bir dönemin eşiğinde olduklarının farkındadırlar. Ufukta Aydınlanma'nın laikliğine alternatif bir "Hristiyan rönesansı" gözüküyor; bu dönemde İslamiyet "kurucu partner" değil ve zannedildiği gibi diyalogda aktif rol almayacaktır. Soru şudur: İslam, bir yandan laikçiliğin ağır baskısı, diğer yandan yeni bir Hristiyan uyanışı karşısında "ötekileştirilmeye müsait bir kenar inanç", Müslümanlar da "akıl dışı şiddet ve terör yanlısı fanatikler" durumuna düşürülmeyi kabul edecek midir? Bu sorunun cevabını başkaları değil, biz vereceğiz. Papa, hiç de iddia edildiği gibi saf akademisyen değildir, sahip olduğu bilimsel ve dinî formasyonu gündelik meselelere uygulayabilen bir stratejistir de. İstanbul'dan döner dönmez ilk yaptığı iş kendine Henry Kissinger'ı danışman olarak atamak oldu.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sezer'in tarafsızlığı

Ali Bulaç 2006.12.09

İsmail Küçükkaya özel bir kanalın kuruluş yıldönümü kutlamalarına katılan A. Necdet Sezer için şunları yazıyor: "Sezer, ... tarafsızlığı ve bütün siyasi partiler üzerindeki konumu için nasıl değerlendirilir ayrı bir konu.

Ama en azından diğer bütün basın kuruluşları arasındaki denge, eşitlik, adalet ve tarafsızlık açısından beni uzun uzun düşündürdü. 'Aşık bir destek mesajı' verdi." (Akşam, 7 Aralık) Kime destek verdi? Herkes gibi bu ülkede kendini ifade etme, görüşlerini siyasette temsil etme hakkına sahip küçük ideolojik-politik bir gruba.

Cumhurbaşkanı bir insandır; etten kemikten, duygudan ve düşünceden ibaret bir insan. Herkes gibi kendine özgü düşünceleri, inançları, eğilimleri olabilir. Bir toplumda çeşitli insan grupları bir arada yaşar. Bunların dünya görüşleri, yaşama biçimleri birbirinden farklıdır, öyle olması doğaldır. Devlet ile hükümet ayrı üniteler olduğuna göre, devletin başı ile hükümetin başının görev ve fonksiyonları ayrıdır. Devlet, bir toprak parçası üzerinde yaşayan bütün ahaliyi ifade eder. Devleti meydana getiren üç unsur toprak, ahali ve hakimiyet olduğuna göre, devletin başındaki insan da bunların sembolüdür. Türkiye bir cumhuriyettir; cumhurbaşkanı, cumhurun başıdır, yani Misak-ı Milli sınırları içindeki bütün halkın, 75 milyon Türkiye Cumhuriyeti yurttaşının.

Cumhurbaşkanı toplumun bir kesimiyle aynı inançları, aynı dünya görüşünü paylaşmayabilir. Arzuya şayan olan halkın inançlarını, genel eğilim ve geleneklerini paylaşması, bunları şahsında ve icraatlarında yansıtmasıdır. Belli ki Sezer, ana gövdeden farklı inanıyor, farklı düşünüyor. Olsun. Kimse onun inançları ve görüşleriyle ilgili değildir. Ama dışa dönük tutum ve davranışlarında ayırım yapamaz, küçük bir ideolojik-politik zümre lehine ihsas-ı reyde bulunamaz. Bu, onun tarafsızlığına gölge düşürür.

Hele hele, toplumun derinden bağlı olduğu kutsalları, üst değer sistemini, dini referans kaynaklarını tahkir eden, aşağılayan ve aslında hem ahlaki hem hukuki bakımdan ağır suç işleyen birini, "örnek şahsiyetmiş" gibi

ödüllendiremez.

Bundan kısa bir süre önce "Eski Sümerlilerde fahişeler başlarını örterdi" diyen Muazzez İlmiye Çığ isminde 92 yaşındaki bir kadının sarf ettiği sözleri hatırlayalım. Başörtülüler ve camiler hakkında şunları demişti: "4000 yıl önce yüzlerce tanrısı, tanrıçası olan Sümerliler evlenmenin bir hukuki antlaşma olduğunu bilerek yargıç önünde onu belgelemişlerdir. Belgesi olmayan birleşmeler de evlilik sayılmamıştır. Madem dinimizde imam nikahı ile seks doğal görülüyor, o zaman gizli yerlerde değil, eski mabetlerde olduğu gibi, camilere de birer aşk odası konsun, isteyen gidip orada bir imam nikâhı ile seks yapsın dedim. Böylece hem camiye gelir olur, hem de imam para kazanır... Bazı evlerde yapıldığı gibi geneleve de bir hoca konsun, geleni nikâhlasın, çıkanı boşasın diye yazdım". (Bkz. <http://alsah.blogcu.com/277460>)

Sayın Sezer, milyonlarca inanmış insana bu ağır hakaretleri yağdıran bir kadına "Atatürk'ün İzinde Bir Ömür Ödülü"nü verdi. Bu, en başta Atatürk'e büyük bir haksızlıktır. Bu hakaretler medyaya yansıdığına bana soranlara şunları söylemişim: "Büyütmeye gerek yok, 92 yaşında, bir ayağı çukurda bir kadın. Ne dediğinin farkında değil. Birileri yeni tahrikler peşinde. Yarın öbür gün ölecek, bırakın hesabını Allah'a versin!" Nitekim, insanlar "Ya sabır!" deyip bunları da sineye çekti, "Allah'ından bulsun!" demekle yetindi.

Peki, mesele kapanmışken Sayın Sezer'in bu yaptığına ne demeli? Bu siyasi birliğin, sosyal barışın takviyesine hizmet mi? Cumhurbaşkanlarının görevi marjinal, topluma karşı saygısız, inançlara pervasızca hakaret edenleri ödüllendirmek midir? Sayın Sezer de, diğerleri gibi görevini tamamladıktan sonra isterse siyasete atılır, parti kurar, mevcut partilerin birinin başına geçer. Ama 75 milyon yurttaştan müteşekkil devletin başında iken bunları yapabilir mi? Bu sorunun cevabını hukukçular, kanaat önderleri ve vicdan sahipleri vermelidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ağar'ın Benelüks modeli

Ali Bulaç 2006.12.11

DYP Genel Başkanı Mehmet Ağar, ilginç şeyler söylüyor. "Dağda çatışacaklarına düz ovada siyaset yapsınlar" diyerek Kürt veya Güneydoğu meselesine 'köklü bir çözüm' getireceğini ima ediyor.

"Bir siyaset aracı yapmak istemiyoruz" dese de, 'başörtüsü' denen bir sorunun varlığını kabul ediyor, bu sorundan binlerce insanın ve ailenin mağdur olduğunu belirtiyor. Gelir bölüşümünde adalet sağlanamadığı için, üretim, istihdam ve işsizlik yönüyle "reel ekonomi" büyük sorunlarla karşı karşıya. Kendini 'şanslı' sayıp iş bulabilen nüfusun neredeyse yarısı asgari ücretle çalışıyor, asgari ücretin bir aileyi kaç gün ayakta tutabileceği ortada. Ağar, bu sorunu nasıl çözeceğini söylemiyor; ama 'çözüm cebimde' diyor. Kürt meselesi, başörtüsü sorunu ve ekonomiye ilaveten büyük kentlerde giderek artan güvenlik sorunlarında kamuoyunun kendisinden bir 'beklentisi' olduğunu düşünüyor ve esasında bunun 'çok zor bir konu olmadığı'nı söylüyor. İfadesine göre, iyi bir planlama, motivasyon, tecrübe ve emniyet güçlerine verilecek güvenle büyük kentlerdeki kapkaç olayları, hırsızlık, şiddet ve diğer suçlar birkaç hafta içinde son bulur.

Bunların ötesinde Ağar'ın son günlerde dile getirdiği bir konu var ki hepsinden önemli. Bu da bölgenin genel durumu ve önümüzdeki dönemde alacağı şekille ilgili görünmektedir. Ağar'a göre, bölge ülkeleri arasında (Türkiye, Suriye, Irak, Ermenistan) geçmişte Hollanda, Belçika ve Lüksemburg arasında varolan modele benzer bir işbirliği ve yakınlaşma projeleri uygulanabilir. Bunun ismini de koyuyor: "Benelüks modeli!" Bu dört ülke

kendi aralarında çok daha yakın bir işbirliğine girebilirler, girmelerinde zaruret vardır. Ağar, modelin iki koordinata dayandığını söylüyor: İlki, komşu ülkelerle iyi ilişki, ihtilafların sıfırlanması için azami iyi niyet, karşılıklı işbirliği, anlayış, diyalog; diğeri 'büyük güçler'in oyuncağı olmama basiretinin gösterilmesi. Üçüncü şahısları aradan çıkarıp biz komşularımızla oturup konuşalım.

Ağar'ın seslendirdiği modele, küçük ölçekli bir "AB modeli" gözüyle bakılabilir mi? Bakış açısına göre değişir. Benelüks modelinde kararlar hükümetler arasında yapılan doğrudan görüşmelerle alınıyor; uluslararası yetkilere sahip organlar bulunmuyordu. Ağar, açıklıkla bölge ülkeleri arasında düşünülen yakın işbirliğinin Türkiye'nin AB'ye alternatif arayışı veya AB üyelik sürecinden kopuşu anlamına gelmeyeceğini belirtiyor. Bu aşamada Türkiye, AB baskısı altında olsa bile, süreci sona erdirecek adımlar atmayacaktır. Çünkü AB üyelik sürecinin hükümetleri aşan bir tercih olduğu malum. Öyledir, ama AB her geçen gün bizi "istenmeyen aday" pozisyonuna itiyor.

AB bizi tam üyeliğe kabul eder mi? Büyük bir ihtimalle, AB'nin büyük devletlerinin zahirlerinde "imtiyazlı ortaklık" formülü yatıyor. Bu Türkiye'yi ne kadar tatmin eder, ayrı bir konu. Ancak sürecin bu istikamette seyri, Yunanistan ve Rum kesiminin Türkiye'nin zaafını istismar etmesi gibi bir sonucu doğuruyor. Bu süreçte Rumlar şark kurnazlığı yapıyor, arkalarında duran AB'nin büyük ülkeleri de garp tamahkârlığından vazgeçmiyor. Hele müzakere süreci kısa süreliğine dahi 'dondurulacak' olsa, Türkiye demoralize olacak. Bunun mevcut iktidara bir maliyeti olacağı muhakkak.

İşte tam bu sırada Ağar'ın Benelüks modelini ortaya atması kamuoyunda psikolojik bir rahatlama sağlaması bakımından fonksiyonel. Bunun, ülkenin ve kamuoyunun psikolojisi ile politik bakımdan "iyi bir hamle" olduğunda hiç kuşku yok. AB sürecini "zaruri" kılan başka önemli faktörler var ki, bunlar da temel hak ve özgürlükler ile hukukun üstünlüğü konularıdır. DYP'nin bu konulardaki somut önerileri de merak konusu.

NOT: Seçim sath-ı mailine girdikçe kamuoyunun gözü önünde olanlar, şu veya bu siyasi hareketle ilişkilendiriliyor. Bu arada hiç hesapta kitapta yokken ben de bu kategoride yer alanlardan oldum. Kendi adıma bunu bir hüsn-i teveccüh kabul ettiğimi, ancak kalemimle geçinmekten memnun olduğumu, sıkça soran dostlarıma ve okurlarıma belirtmek isterim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bülent Arınç

Ali Bulaç 2006.12.13

Kabul etmek lazım, siyaset zor bir meslektir. Kaç siyasetçi ahlaki erdem, toplum yararı ve ortak çıkar demek olan "ilke"nin bilincinde, ayrı bir konu. Modernliğin her alanı özerkleştirmesi sonucu her bir alan (iktisat, siyaset, hukuk vs.) kendi amacını ve yöntemini kendisi belirlemektedir.

Bu çerçevede siyasetin hedefi "başarı" olduğundan, çoğu zaman siyasetçi "ilke" ile "pragmatizm" arasında ikincisinin lehine tercihler yapmak zorunda kalır.

Aristo, demokrasileri demagogjilerin yozlaştırdığını söylemişti. Bugün de pragmatizmin hizmetindeki demagoji iş yapmaktadır. Hiçbir derinliği olmayan, değil bir ülkeyi bir mahalleyi yönetme ehliyeti ve liyakati olmayan

insanlar, bazı durumlarda üst tepelere kadar tırmanabiliyorlar. Böyle durumlarda ülke için en büyük tehlike entelektüel sığılığın ihtirasla beraber yürümesidir.

Ama kuşkusuz her zaman ilkeyi pragmatizmin önüne koyan siyasetçilere de rastlanır. Bunlar büyük başarılar elde edemese bile halkın vicdanında saygın bir yere sahip olurlar. Bunlar ufuk açar, yol gösterir, pragmatizmin aşırılılaştırılmış biçimlerine karşı uyarır ve her defasında toplumsal sivil direncin tazelenmesini sağlar.

Geçen ay İzmir'de katıldığımız bir sempozyumda yaptığı konuşma üzerine Prof. Atilla Yayla'nın başına gelenleri hepimiz biliyoruz. Bu olayda beni fazlasıyla şaşırtan konu, bizi davet eden ev sahiplerinin sempozyum öncesi ile konuşma sonrası Yayla'ya karşı takındıkları tutum oldu. Bir anda Prof. Yayla ile ilişkilerini, ilgilerini -oysa davet edenler onlardı- en asgari seviyeye indirmek için keskin ve başarılı bir U dönüşü yaptılar. Prof. Yayla'nın analizlerini desteklemek zorunda değildiler elbette, hatta Yayla'yı parçalamak üzere harekete geçen medyaya "bu görüşleri yanlış buldukları"nı da söyleyebilirlerdi. Ama en azından "Yayla ifade özgürlüğünü kullandı, biz bu özgürlüğün kullanımının yanındayız" diyebilirlerdi. Tam sıdkım yırtılmışken TBMM Başkanı Bülent Arınç bu yönde bir açıklama yaptı ve açık yüreklilikle "Prof. Yayla düşüncelerini dile getirmiştir, kendisine karşı başlatılan linç girişimi ifade özgürlüğü için tehlikelidir." dedi.

Sayın Bülent Arınç yıllardır takip ettiğim bir siyasetçi. Geçen 23 Nisan'da yaptığı konuşma sadece düşünce ve ifade özgürlüğü açısından değil, hukuk devleti, demokratikleşme ve anayasa hukuku açısından da kilometre taşı sayılabilecek bir metindi. Yeterince tartışılsaydı, analizleri ve önerileri teşrih masasına yatırılısaydı bugün iyi bir mesafe almış olacaktık.

İç siyaset, önümüzdeki sene yapılacak cumhurbaşkanı ve genel seçimler dolayısıyla tozu dumana katıyor. Yine sağırklar diyalogu başladı. Göz gözü görmüyor, kimse bir başkasını dinlemiyor. Herkes eline ne geçirirse hasmına fırlatıyor. Fakat yine Sayın Arınç, sağduyuyu elden bırakmadan olması gerekene, ilkeye işaret ediyor. Bir darbe pazarlayıcısının bu ayın başlarında ortaya attığı iddia üzerine Sayın Arınç "Darbe sözcüğünü etmek bile irtica belirtisidir." dedi. Bu, anayasa hukuku açısından tamı tamına doğru bir tanımdı. Zira monarşilerden cumhuriyete ve tek parti yönetiminden çok partili demokratik sisteme geçiş bir "ilerleme" ise, darbe ile demokratik rejimi kesintiye uğratmak tek parti zihniyetine ve uygulamalarına dönmek gerçek anlamda irticadır. Sayın Arınç, iç siyasetin çirkin bir saldırı malzemesi haline getirilen "başörtüsü" konusunda da istismarcılara iyi bir ders verdi. "Cumhurbaşkanı olacak kişinin hanımı başını açsın" diyenlere "Siz bizim eşlerimizi köle mi zannediyorsunuz, siz kadına saygı diye bir şey bilmez misiniz?" diye çıkıştı. Meselenin siyaset veya cumhurbaşkanı seçimiyle ilgisi dışında milyonlarca kadın ve erkek "Allah razı olsun, bu kadar hakaret ve aşağılanma yeter." dedi. En son, Cumhurbaşkanı Sayın Sezer'i görevinin bitiminden sonra siyaset yapmaya davet etmesi de çok şıktı. Doğru olanı, bu değil mi? Kimin bir iddiası ve fikri varsa, sivil siyaset sahasına iner, parti rozetini takar ve halktan destek ister.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Samimiyetsizlik

Ali Bulaç 2006.12.16

AB üyelik sürecinde geline noktaı nasıl yorumlamak lazım? Hiç yoktan "Kıbrıs" bir pürüz olarak önümüze konuldu. Kıbrıs'ın Kopenhag Kriterleri'yle uzaktan yakından ilgisi yok. Eğer Kıbrıs, uluslararası bir konu olaksa

bunun doğru adresi BM'dir.

Yine de Türk tarafı cesur adımlar attı, referanduma gitti ve AB'nin istekleri doğrultusunda sonuç alınmasına rağmen AB oralı bile olmadı.

AB, "sorununu çöz de gel" diyor! Güzel. Buna kimsenin bir diyeceği yok. Pekiyi, aynı şeyi Rum tarafından neden talep etmedi? Londra ve Zürih anlaşmalarına aykırı olarak Rum tarafını AB üyeliğine kabul ettiler. Demek ki, Türkiye'nin önüne konulan "ilave kriterler" var.

Türk halkını AB sürecine destek vermeye sevk eden önemli sebep, sürecin otokrat bir rejim tehlikesine karşı bir tür güvence teşkil etmesi. Çok partili demokratik rejime geçtiğimiz günden beri "tek parti dönemine geri dönüş tehdidi" sürüyor. 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül ve en son 28 Şubat bunun canlı kanıtıdır. Belli çevreler fırsatını bulduklarında -hatta kendilerine 'durumdan vazife çıkararak'- yönetimin demokratik yapısını değiştirme heveslerinden bir an için olsa vazgeçmiş değiller.

Neden tek parti dönemine dönüşü kimse istemez? Çünkü ülke kaynakları küçük bir zümre tarafından çarçur edilir, haksız kazançların ve statü dağıtımının önüne geçilmez; temel hak ve özgürlükler, din ve vicdan özgürlüğü ile hukuk devleti kavramı rafa kaldırılır ve her müdahaleden sonra ülke yıllarca uğraşacağı problemlere itilir. Ülkedeki yoksulluğun, gelir bölüşümündeki adaletsizliğin de temelinde özgürlüklerin kısıtlanması olgusu yatmaktadır.

İki binli yılların başlarında oluşan beklentiye göre, AB üyelik süreci özgürlüklerin korunup gelişmesine yardım edecekti. Türkiye'de baskı altında olan dinî hayat, kısıtlanan din ve vicdan özgürlüğüdür.

Yazık ki her sene yayınlanan AB ilerleme raporlarında büyük kitlenin din ve vicdan özgürlüğü alanında çektiği büyük sıkıntılar yer almıyor bile. AB'nin bildiği ve üzerinde durduğu tek bir dini özgürlük var, o da "azınlıklar"la ilgili olanıdır. Oysa azınlıkların dini özgürlüklerinin korunması ve buna bağlı olarak karşı karşıya bulundukları sorunların adalet ve hakkaniyet esaslarına göre çözülmesi, genel dindar kitlenin sorunlarının çözümünün alternatifi değildir. Yani toplumun ana gövdesinin dinî sorunları çözüldüğünde, azınlıkların sorunlarının askıya alınması veya gündemden çıkarılması anlamına gelmiyor. Hatta eğer mutlaka bir illiyet bağı aranacaksa -ki kanaatime göre bu türden bir bağ var- büyük kitlelerin dinî hayatları üzerinde baskılar kaldırıldığı sürece azınlıkların dinî hayatları üzerindeki baskılar da hafifler.

En son yayınlanan ilerleme raporunda "asker-sivil ilişkisi" kuvvetli ifadelerle yer almadı. Yargı bölümünde 301. madde üzerinde duruldu; insan hakları vurgulandı; ombudsmanlık konusuna değinildi; kültürel haklar çerçevesinde "devlet okullarında Türkçe dışındaki dillerde eğitimle ilgili kısıtlamaların sürdüğü"ne işaret edildi; Şemdinli davasına bile değinildi. "Dinî haklar" bölümünde "Heybeliada'daki Ruhban Okulu hâlâ kapalı. Aleviler zorluklarla karşılaşıyor, öğrenciler okullarda zorunlu din dersine tabi tutuluyor" ifadesine yer verildi; ama büyük çoğunluğun temel sorunu başörtüsü, imam hatipler, Kur'an kursları ve diğer kısıtlamalar görmezlikten gelindi.

Bana sorarsanız, bütün bunlarda Avrupa'nın İslam'a ilişkin tarihi önyargılarının payı var; ama asıl sebep "Türkiye karşıtları"nın Türk kamuoyunda AB desteğini bilinçli ve sistemli bir biçimde azaltma stratejileridir. Kıbrıs konusu da bir parça öyledir. Yani aslında Rumlar ve Yunanlılar elbette AB'den yararlanmaya çalışıyor. Ama asıl AB'nin büyük patronları Rumları ve Kıbrıs konusunu istismar ediyorlar. Ortada sırtan bir samimiyetsizlik var.

Kur'an'da sağ ve sol

Ali Bulaç 2006.12.18

Son günlerde "Ertuğrul Günay ve Mehmet Bekaroğlu'nun başlattığı yeni siyasi oluşum" çerçevesinde "Müslüman sol" kavramı tartışılıyor. Bazıları İslam'ı "sol" ile, bazıları da "sağ" ile bir tutuyor. İslam'ın "sola karşı sağcı" olduğunu öne sürenler Kur'an-ı Kerim'i referans gösteriyorlar. Bu konuyu 1975'te ele almıştım (Çağdaş Kavramlar ve Düzenler, 22. Bsm. İst., s. 144). Bir daha gözden geçirelim:

"Vakıa" Sûresi'nde "Ashabü'l-Meymene" ve "Ashabü'l-Meş'eme" tanımları geçer (56/Vakıa: 8-9). Aynı sûrenin 38. ve 41. âyetlerinde "Ashabü'l-Yemin" ve "Ashabü's-Şimal" tabirleri kullanılır. Birçok mealde Ashabü'l-Yemin'e "sağcı", Ashabü'l-Şimal'e "solcu" denilerek rahmetli Çantay'ın yanlış tekrar edilmiştir: "Sağcılar(a gelince:) O sağcılar ne (mutlu)durlar. Solcular(a gelince:) O solcular ne (bedbaht)tırlar." (H.B.Çantay, Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim, 1. Bsm. 1957, III, 240.) Bu âyetlerdeki tabirlerin neye vurgu olduklarını anlamak için siyak ve sibaklarına bakmak gerekir.

1) Âyetlerin geçtiği sûre kıyameti anlatır. Kur'an'da "vakıa", "kıyamet"i ifade eder. O halde kıyameti ve ahiret hayatını anlatan bu sûrede geçen âyetleri dünyadaki siyasal gruplaşmalara dayanak olarak göstermek yanlıştır.

2) Bu tabirler bir durumun, bir tavır alışın sembolleridirler. Herkesin yapıp ettiklerini içine alan (amel-hesap) defteri, insanın önceden tavır alışlarına ve davranışlarına göre ya sağından veya solundan kendisine verilecektir. Defterini "sağ yanı"ndan alan kişi mü'mindir ve mükafatı hak etmiştir, defterini "sol yanı"ndan alan kişi ise suçlu-günahkârdır, cezaya müstahak olmuştur.

Kur'ân'ın sağ'ı olumlu, sol'u olumsuz kullanması anlamlıdır. Latince de sol; meş'um, uğursuz, eski Almandada eğri, sağ; kibar ve imtiyazlıdır. Cehenneme inen yol sola bükülür, Tevrat'a göre, "Rabb'in sağında sevgili kullar oturacaktır".

Sağ ve sol'un sembolik anlamda kullanıldığı başka alanlar da vardır. Peygamber'in birtakım fiili sünnetleri öyledir. Mesela yemek sağ elle yenir, mescide sağ ayakla girilir, sol ayakla çıkılır vb. Bunlardan amaç, sevabı yanında Müslüman'ın günlük hayatına belli bir disiplin, bir düzen kazandırmaktır. Örnek olarak, bir topluluğun kapalı bir yere gireceği zaman sağdan girmesi sünnettir. Bu, fakir-zengin, soylu-az soylu ayırımlarını ortadan kaldıracı, terbiye edici bir uygulamadır. Peygamber'in kendisi bile bazan, başta veya sağda olmadığı için ashabından sonra kapalı yere girmiş ve sadece boş bulunduğu yere -bu yer aşağıda olsun, üst yerde olsun- oturmuştur. Bu sünnetten de hareket edilerek Müslümanların "sağcı" olduklarını söylemek mümkün değildir; hatta aksi söz konusudur. Çünkü sosyo-politik anlamıyla sağ hiyerarşıktır, sınıf ayırımı esas alır.

Şimdi gelelim âyetlerin yanlış meallerine: Kur'ân-ı Kerim'in "Vakıa" Sûresi'nde geçen "Ashabü'l-Yemin" ve "Ashabü's-Şimâl", sağcı ve solcu diye tercüme edilemez. Kur'ân da sağcı solcu dememiştir. Kıyamette Müslüman'ın bir sembolü olarak bilinen bu âyet, doğrudan ekonomik ve ideolojik bir fonksiyonu ifade etmiyor.

"Ashabü'l-Yemin: Sağ Ehli", "Ashabü's-Şimal: Sol Ehli" demektir. Bu bir izafet terkididir. Meselâ "ateş ehli" olarak kastedilen "Ashabu'n-Nar"ı, "ateşçi"; Hristiyan ve Yahudileri kastedenden "Ehl-i Kitab"ı "kitapçılar" olarak tercüme edemeyiz. Kaldı ki Araplar sağcıya "Yeminiyy", solcuya "Yesariyy" derler. Yesariyye ve yeminiyye birer kavramdırlar. Kur'ân'da yeminiyy ve yesariyy geçmez. Peygamber Efendimiz (sas)'in hiçbir hadisinde de bu anlamda sağcı ve solcu tasniflerine rastlanamaz.

Doğru meal şöyledir: "İşte o sağ ehli; ne (kutludur o) sağ ehli. Sol ehli; ne (mutsuz ve uğursuzdur o) sol ehli".

Müslümanların kendilerine layık görebilecekleri tek isim "Müslüman"dan başkası değildir: "O (Allah), sizi 'Müslüman' olarak isimlendirdi (22/Hacc: 78)." "Allah'a çağırın, salih amelde bulunan ve 'ben Müslümanlardanım' diyenden daha güzel sözlü kimdir?" (41/Fussilet: 33)

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Kendi dinince!..'

Ali Bulaç 2007.02.14

Menfur bir suikast sonucunda hayatını kaybeden Hrant Dink'in cenazesi ve arkasından başlayan tartışma ibret verici oldu. Hrant Dink Marxist sol gelenekten geliyordu, Protestan okulunda okumuştı; bu ülkenin hasbi çocuğuydu, Ermeni'ydi, hedef gösterildi ve bir suikasta kurban gitti.

Toplumsal büyük çoğunluğu bu cinayeti tasvip etmedi, Hrant'ın ölümüne üzüldü ve bunu belli etti. Cenazeye katılan on binlerce insan, belli başlı kanaat önderlerinin açıklaması Türk toplumunun tepkisini açıkça ortaya koymuş oldu.

Fakat bu olayda da bir köksüzlük ve tarihsizlik kendini gösterdi. Marxist gelenekten gelen, Protestan okulunda okuyan ve Ortodox Ermeni geleneklerine göre defnedilen bir gazeteciyle ilgili tutum sorun teşkil etti. Kimisi "Türk bayrağına saralım" dedi, kimisi cenazede Türk bayrağının taşınmasına bile izin vermedi. Kimisi ben "Allah rahmet etsin, der, ruhuna Fatih okurum" dedi, kimisi Diyanet'ten, sorgu hakimi edasıyla "Cevap verin, Fatih okunur mu, okunmaz mı?" şeklinde sordu. Kimisi de (Batman'da) Yasin ve mevlit okutmaya çalıştı.

Bu toplumun okumuşları boşlukta sallanıyor, sırtlarını dayadıkları bir gelenekleri yok artık. Her şeye açıklar. Aydınları yol haritalarını kaybetmiş durumda, neye göre hareket edeceklerini bilmiyorlar. Söylediklerinin ne tarihsel ve teamüle dayalı bir arka planı var, ne de dinî ve entelektüel bir derinliği. Bu yüzden karşılığı yok.

Ancak sevindirici olan halkın hâlâ sırtını dayadığı bir referans çerçevesinin mevcut olmasıdır. Kendi fildişi kulelerinde medya mensupları Hrant Dink'in arkasından dinî gelenekleri birbirine karıştırır ve neredeyse defin usulünü ve ibadet şekillerini anketlerle yeniden belirlemeye çalışırken, Trabzon'da uğradığı silahlı saldırı sonucu hayatını kaybeden Rahip Andrea Santoro için, Sancta Maira Kilise'sinde bir ayin düzenlendi. Ayine İtalya Katolik Piskoposlar Kurulu Başkanı Kardinal Camillo Ruini ve Santoro'nun annesi Maria Polselli, kız kardeşi Maddalena ile Trabzon'daki Hristiyan cemaati de katılmıştı. Dikkat çekici olan katil zanlısının annesi Necmiye A. ve babası Hikmet A.'nın Kilise'ye giderek maktul rahibin ailesine üzüntü ve taziyelerini bildirmeleriydi. Katil zanlısının ailesi, rahibin ailesine "Üzüntülüüz, böyle olmasını istemezdik, taziyelerimizi belirtir, başsağlığı dileriz; bizler de sizin kadar perişanız" demişler. Maktulün ailesi ve din adamları da onları "çok sıcak karşılamış". Gelenekte olan budur, hem katil zanlısının hem maktulün ailesinin tutumu doğrudu, ne eksik ne fazlası var; dinlerin vakarına uygundu.

Yüzyıllar boyu Mardin'de birlikte yaşayan Müslümanlar ile Süryaniler de yaklaşık aynı şeyi yaparlardı. Biri öldüğünde birbirlerine taziyelerde bulunurdu. Bazen Hristiyanlar, bir Müslüman vefat ettiğinde, taziye evine gelir ve "Vekelnaküm bi'd-dua (Sizi duada vekil kıldık)" derlerdi. Yani siz ölünüze hangi duada bulunuyorsanız, biz de aynısına katılıyoruz. Müslümanlar da, ölen bir Süryani için, geride kalanlarına "Bunun takdir-i İlahi olduğu"nu, "Hepimizin bu acıyı tadacağı"nı söyler, başsağlığında bulunurdu. Büyük Süryani bilgini Hanna Dolapönü'nün cenazesine binlerce Müslüman katılmıştı. Halen de karşılıklı taziyeler devam etmektedir.

Anadolu'da ve İstanbul'da da bazan ölen bir Hristiyan için Müslümanlar "Kendi dinince dinlensin" temennisinde bulunurlar. Burada zarif bir tevriye söz konusu: Hem dinlensin, rahat etsin; hem kendi dinine göre, dini üzere muamele görsün. Aslanan her din ve inanç sahibini kendi dininin usullerine, yerleşik geleneklerine göre defnetmek ve taziyesini yapmaktır. Dinler arasındaki "ihtiram ilkesi" bunu gerektirir. Yoksa dinlerin ve geleneklerin çorbasını yapmaya kalkışmak din müntesipleri tarafından kabul görmez, sahih gelenek de olmaz.

İşte bu yüksek seviyede bir insan ilişkisi, rafine bir irfan ve her bakımdan gelişmiş bir medeniyettir. Farklı dinden olanlar birbirlerinin cenazesine gider, karşılıklı taziye de bulunur. Ama ne Müslümanlar bir gayrimüslim için Fatiha okumaya, ne Hristiyanlar veya Yahudiler kilisede veya sinagogda ayin yapmaya kalkışır. Bunlar yapmacık, temelsiz, türedi, dinlerin hassasiyetlerinden habersiz köksüzlerin, bilgisizlerin bilemediği teamüllerdir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Günaha davet!..'

Ali Bulaç 2007.02.17

Sevgililer günü, "İsa'dan önce 4. yüzyıl Roma'sında kutlanan, çobanların tanrısı Faurus Lupercus şenliğine, 'Kurt Bayramı'na kadar uzanır. Rivayete göre her 15 Şubat'ta genç Romalılar, içinde tanrı kurdun yaşadığına inandıkları bir mağaranın önünde toplanır.

Ortada, içinde şehirdeki kızların adlarının yazılı olduğu küçük levhalar bulunur. Delikanlılardan sadece biri, bir kızın adını çeker. Bu yolla buluşturulan çift, ertesi yılki 15 Şubat'a kadar, akıllarından geçen her tür cinsel fanteziyi yaşamakta serbest bırakılır. Romalı gençler, İsa'dan sonra 500'lü yıllara kadar, bu geleneği sürdürür. Hristiyanlık gelişip kabul görünce şenlik Hristiyanların tepkisini çeker. Roma Kilisesi bir sorumlu arar, bir kurban ister. Roma İmparatoru II. Claudius, papaz Valentin'i bu duruma uygun aday görür, papazın kafasını keser. Çok sonraları Vatikan, Valentin'e 'aziz' unvanı verir, Roma kapılarının birine onun adını verir. Roma İmparatorluğu, Aziz Valentin'in ölüm gününü tarihe kaydeder: 14 Şubat 273. Valentin'in ölümüyle bu festival arasında bir bağ kurulur. Valentin'in ölüm günü, böylece Sevgililer Günü olur..."

Bir başka görüşe göre, "çok tanrılı Roma'nın bahar festivaliyle ilişkilidir. Hristiyan dünyası, haksız yere birbirinden ayrılan sevgilileri birleştirmek uğruna kendi canını veren papaz Valentin'in hatırasını yâd etme günü olarak kutlar". Diğer görüş şu: "Roma imparatoru savaşma kabiliyetlerine zarar verir düşüncesiyle gençlere evlenmeyi yasaklar. Papaz Valentin, birbirini seven gençleri gizli gizli buluşturur. İmparator bu durumu öğrenince Valentin'i öldürtür. O günden sonra Hristiyanlar 14 Şubat'ı 'sevgililer günü' olarak kutlamaya başlar."

Modern zamanlarda sevgililer gününün tüketim sektörünün tahrik edilmesi yönünde kullanıldığını herkes bilir. Tüketimle olan ilişkisi ikincil derecede önemlidir. Asıl önemli olan husus, bugün üzerinden pagan bir kültürün kadın-erkek ilişkisinin yeniden belirlemeye başlamasıdır. Rivayetler, bu günün teşekkülünde pagan ve Hristiyan kültürel öğelerin belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Modern seküler toplumda sevgililer gününde Hristiyanı etkiler geri çekilmekte, pagan seküler telakki ve bedensel/sosyal tutumlar öne çıkmaktadır.

Sevgililer gününü evlilerin kutladığı veya evli çiftlere birbirlerine olan sevgilerini hatırlatıp tazeledikleri yönündeki söylem basit bir yanılgıdan ibarettir. Birbirini sahiden seven hiçbir çiftin senede bir gün birbirlerine sevgilerini deklare etmeye ihtiyaçları yoktur. Bizim geleneğimizde sevgi günün her saatinde bozuk para gibi harcanmaz. Eşler birbirlerinin yüzüne sevgiyle bakar, birbirlerinin içini aydınlatır ve bu böyle devam eder. Dile düşmüş bir şeyin fiiliyatta varlığı yoktur.

Sevgililer günüyle amaçlanan aralarında nikâh akdi bulunmayan çiftlerin "sevgililer" olarak günaha davet ve teşvik edilmesidir. Hem de günahı bireyler arasında gizli olmaktan çıkarıp kitleselleştirerek ve genel teamül haline getirerek bir başka deyişle, evlilik bağının zayıflatılması, gayri meşru cinsel ilişki ve yakınlaşmaların kabul edilebilir formlara sokulması ve bunun üzerinden pagan seküler kültürün toplumsal tutumlar ve teamüller seviyesinde içselleştirilebilir formlara sokulmasıdır. Bu, tüketimin tahrik edilmesinden çok daha önemli ve yıkıcıdır.

Modern, laik ve demokratik bir toplumda herkes istediğini yapar. Bunun yanında yapılan her şeyi eleştirme hakkı da mahfuzdur. En azından söylem düzeyinde ve yasal olarak bu böyledir. Modern-pagan bir hayat tarzını seçenlere bizim bir diyeceğimiz yok. Sorun tabii ki, bize ait olmayan pagan bir teamülün eleştirisi değil, adına "muhafazakar-dindar" denen çevrelerin ve mevkutelerinin de bu günaha davete iştirak etmiş olması ve "bir proje" çerçevesinde bizim henüz bilinç kazanma aşamasında olan genç nesillerimizi günah nesnesi haline getiren sürece katılmasıdır. Biz de demokratik bir ülkede eleştiri hakkımızı kullanıyor, dinlerini ciddiye alan insanlara, bu günaha davetiye çıkaranlara karşı kendilerini Allah'ın hudutlarını ayakta tutarak korumaları gerektiğini hatırlatıyoruz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kent bedevileri

Ali Bulaç 2007.02.19

Belli bir tarihsel geçmişli olan "siyasi ve kültürel milliyetçilik" ile söylem düzeyinde kullanılan veya sadece ismi var kendisi yok -tabir caizse- "nominal milliyetçilik" olarak karşımıza çıkan sosyal fenomeni birbirinden ayırt etmek gerekir.

İlkinin tarihsel, politik ve kültürel bir anlamı, şu veya bu ideal çerçevesinde üzerinde çalışılmış bir projesi var; ikincisi ise türedir, yepyeni bir olgudur, modern kentin ürettiği nihilizmle ilişkilidir ve beşeri/sosyal tabanı lümpen diyebileceğimiz kent bedevileridir. Asıl üzerinde durmamız gereken olgu budur. Yükselmekte olan milliyetçilik değil, lümpenleşmiş yığınların kültürel nihilizmi, şiddet yüklü bohem davranış bozukluklarıdır.

Bütün dünyada modernleşmenin birer göstergeleri durumunda olan dev metropoller şiddet üretmektedir. Şiddet kendini çeşitli biçimlerde gösterir. New York veya Londra'da gece veya gündüz belli mekânlarda dolaşmanız mümkün değildir. Refahın belli seviyede olduğu ülkelerde şiddet kendini yabancı düşmanlığı veya göçmenlere karşı saldırılar şeklinde açığa vurur. İslam dünyası ve Türkiye'de ise maddi/sosyal şartlar farklılık arz ettiğinden büyük kentler yeni lümpen sınıfların şiddet ürettiği mekânlara dönüşmüş bulunmaktadır. Kaç yıldır kendini açık bir biçimde futbol stadyumlarında açığa vuran şiddet şimdi kentlerin göbeğinde kendine farklı mecralar bulmuştur. Yakın gelecekte nispeten sakin, zengin ve korunmuş semtlerde de yeni kent bedevilerinin sarsıcı şiddet gösterilerine tanık olabiliriz.

Kentler, geleneksel şehirlerde var olan sükunetlerini, güvenilirliklerini ve mekân güzelliklerini çoktan kaybetmişlerdir. Hiçbir büyük kent artık "belde-i tayyibe", şehre sözünü geçirenler "şehir-i eminler" değildir. Bu kaos belki en azından çeyrek asır önce kendini gösterecekti; İslamcılık, İslami hareketler ve dinin politik ve sosyal bir iddia ile şehre girmesi ile, dışarıdan kitleler halinde gelen göçmenler şehrin mekânlarına entegre edildi; bu, yumuşak ve en az hasarlı köyden/kırdan kente geçiş modeliydi; huruç faaliyetleri önlendi, bir bakıma din, İslami hareketler ve cemaatler sayıları milyonları bulan göçmen kitlelerini sosyalleştirdi. Bugün din, bilinçli bir biçimde itibardan düşürülüyor; İslami hareketler baskı altına alınıyor, cemaatler yapısal bir dönüşüme zorlanarak fonksiyonlarını yerine getiremez hale geliyorlar. Dinin "siyasetle, parayla ve ekonomiyle ilişkisi kalmayınca", bizzarure şehrin genel gidişi, sosyal hayat ve umutsuzluktan başka hiçbir şeye sahip olmayan bohem ve lümpen gençler ve merkez-kaç güçlerle de ilişkisi kesilmiş oluyor. Bu, basiretsizce üzerinde bindiğimiz dalı kesmek oldu, testere hedefine ulaşmak üzere, dal ürkütücü sesler çıkararak çatırdamaktadır.

Modern devlet, zaten dünyanın her yerinde üç büyük idealini gerçekleştirme iddialarından vazgeçmek üzeredir. Bunlar da "özgürlük, güvenlik ve yaygın refah" idi. Savaşlar, şiddet, terör ve suç oranlarının artması güvenliği öne çıkardı, güvenlik özgürlüğün alanlarını kısıtladı; refah ise dünya nüfusunun yüzde 17'sinin -o da şimdilik- imtiyazı haline geldi.

"Ekonomik göstergelerin çok iyi" olduğu Türkiye'de 19 milyon yoksul, 1,5 milyon insan aç ve çalışan nüfusun yüzde 50'i asgari ücretle geçiniyor. Konya hariç "büyük şehir" durumunda olan şehirlerin tamamında nüfusun yüzde 60 ila 70'i gecekonduvarlarda, varoşlarda yaşıyor. Yerleşim düzenindeki çarpıklık, gelir bölüşümündeki adaletsizlik, işsizlik ve istihdam sorunları ile sağlık ve eğitimden alınan payların giderek azalması milyonlarca insanı lümpenleştiriyor. Her Allah'ın günü 24 saat boyunca medyanın pompaladığı magazin kültürü bu zaten sosyo-ekonomik durumları lümpenleşmeye müsait insanları kültürel olarak bohemleştiriyor. Kızgın, öfkeli, haset duygularıyla dolu, şiddet üretmeye yatkın yığınlar büyük şehirleri kuşatmış durumda. Bunun milliyetçilikle veya başka bir ideolojiyle ilgisi yoktur; kentler bedevilerin istilası altında. Ne kent adil, akıllı ve şefkatli davranarak onları şehirleştirebiliyor ne onlar şehri seviyor. Bu konuya devam edeceğiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Güce tapınma

Ali Bulaç 2007.02.21

İnsanlar amaçlarına iki şekilde ulaşmaya çalışırlar: Biri meşru, diğeri gayrı meşru yollarla. Meşru olan yol -ki meşru kelimesinin kökü 'Şeriat'e uygun olandır ve 'şeriat' kelimesinin kök anlamı da 'suya giden yol, patika' demektir- ahlaki normlar ve hukuk kuralları adı verilen parkelerle döşenmiştir.

Bu yolu benimsemeyenler kaçınılmaz bir şekilde 'haksız yere güç kullanarak' amaçlarına varmak isterler. Bir toplumda ahlaki normlar ve hukuki kurallar işler halde ise, orada meşruiyet vardır, dolayısıyla insanların can, mal ve ırz güvenlikleri teminat altına alınmış demektir. Herkes meşru yolları kullanarak kendi amaçlarını gerçekleştirmek ister.

Modern dünya güç kullanımını temel almıştır; 1648 Westfalya Antlaşması'ndan beri belli bir sistem içinde uluslararası hukuku tayin ve tespit edenlerin güç ve avantajı elinde bulunduran Batı olduğunu söylemek mümkündür. BM ve diğer uluslararası kuruluşlar bu hukukun işler kılınması amacını gütmektedirler ki, bu

onların zamirdeki fonksiyonları demektir. Bazen de ne hukuk ne kuruluşların amir hükümlerine riayet edilir. Deneysel olarak da anlaşıldığı üzere 11 Eylül'den beri uluslararası hukuk ve kuruluşların herhangi bir itibarı ve etkisi kalmamıştır. Onlar orada, içleri boşaltılmış şekilleriyle öylece durmaktadırlar.

Bunun modern kent hayatında bir yansıması vardır. Hiç olmadığı kadar yasa dışı örgütler, suç organizasyonları ve kendi kurallarına göre milli geliri bölüştürmeye kalkışan çeteler etkin hale gelmiş bulunmaktadır. Dünyada üretilen toplam ayrı safi hasılanın hatırı sayılır bir bölümü yasa dışı örgütlerin kontrolündedir. Yaklaşık 1 trilyon dolar bu dünyanın dolaşımında el değiştirip duruyor. Bu dünyada kurallar farklıdır; silahlar, suikastlar, şiddet ve terör konuşur.

Kanun hakimiyeti her zaman hukukun üstünlüğü ilkesine göre işlemez, ama bazen öyle de olsa ona ihtiyaç hissedilir. Güvenliği ve özgürlükleri koruyan iyi kanunlar yoksa, bir diktatörün vaz'ettiği kanun hakimiyetine de "Eyvallah" denir. Acı da gelse, şu veya bu şekildeki kanun hakimiyetine ihtiyaç hissedeceğimiz günler uzak görünmüyor. Bize anlatılan veya gösterilenin biraz daha ötesine gidelim:

Yüceltilen tek değer var: Güç. Hiç kimse bildiğimiz meşru yolları (ahlaki normlar-hukuki kurallar) kullanarak hayatını idame ettirmeye kani değil. Herkes kendi ölçeğinde küçük bir emperyalist, hırsızdır, yani hukuk ihlali yapmaktadır. Kaçak elektrik kullanan da, otobüs durağında sırasına riayet etmeyen de. Her şey ağır tahrik altında. Yemek kültüründen eğlenceye, kazanma biçimlerinden herhangi türden basit bir insan ilişkisine kadar güç kullanımı başvuru olan tek yol halini alıyor.

Batı'dan pompalanan fon paralarıyla içeride faaliyet gösteren insan hakları örgütleri, sivil toplum kuruluşları, kadın dernekleri ve araştırma şirketleri, finansörlerinin paradigması/talepleri doğrultusunda bilgiler toplayıp, bütün kötülüklerin kaynağında dini, geleneği ve töreyi yerleştiriyorlar. Bunların hiçbirinin gerçeklikle uzaktan yakından ilgisi yok. Söz konusu olan giderek genel teamül haline getirilmek istenen kuralsızlık, anormal tutum ve davranışların norm haline getirilmesi, normalleştirilmesi ve bütün bunların güce tapınma adını verebileceğimiz yeni bir kent kültürünün önemli ve geçerli öğeleri haline gelmesidir. Bedeviler, ne hiyerarşi tanır ne otorite. Reis "eşitler arasında birinci"dir sadece. Örnek alınan kişilik profillerinin şehir kahramanları, mahalle kabadayıları ve çete-grup fedaileri olması tesadüfî değildir, bu basit bir özenti de değildir. Artık işler bu şekilde yürüyor.

"Kötülük" iyunin suistimali, yanlış kullanımının sonucudur. Tepeden tırnağa kötülük yapmaya kalkışsanız bile, meşruyet krizine düşmemek için kendinize "iyi bir referans çerçevesi" aramak zorundasınız. Bush bile, Irak'a "demokrasi ve özgürlük adı altında iyilik" yapmak istediğini söyleyerek kötülük yapmaktadır. Elllerinde nihilizmden başka hiçbir şeyin kalmadığı lümpen ve bohem insanların güce tapınmaktan başka çıkar yol bulamadığı bu kaos ortamında milliyetçilik, "kullanılan bir ideoloji"den ibarettir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kitlesele cehalet

Ali Bulaç 2007.02.23

Başlangıçta dinin modernlik karşısında sahneden çekileceğini iddia etmişken, 90'lara doğru bu fikrinden vazgeçen ve yanıldığını dürüstlikle ifade eden Peter Berger'e göre, "Avrupa, tarihinde hiç olmadığı kadar bugün dindar yaşamaktadır".

Berger'in tespitlerine göre Ortaçağ'da Kilise'nin sadece politik alanda iktidarı vardı ve esasında etkinliği de bu alanla sınırlıydı. Halk, eski pagan inançlarıyla yaşıyordu. Sanayi devrimi, eğitim, okullaşma ve iletişim gibi modern imkanların araya girmesiyle Hristiyanlık kitleleşti, halka indi.

Ernest Gellner ve bizde Şerif Mardin "Yüksek İslam"- "Halk İslamı" ayırımını yaparken, halkın tarihte hem iktidarın üç sac ayağından biri olan ulemeden farklı bir İslam anlayışına sahip olduğunu, hem de esasında bilgi düzeyinin olabildiğince düşük kaldığını anlatmaya çalışırlar. Bu teorinin İslam tarihi ve Osmanlı toplumuyla uzaktan yakından ilgisi yoktur. Bizim tarihimizde "Kitabi İslam/Ümmi İslam" ayırımından bahsedilebilir. Ancak bu neredeyse bütün İslam bilginlerinin kavramsallaştırdıkları "Havas-Avam" farkına işaret eder. Havas ve Avam'ın mevcudiyeti iki şeye karşılık değildir: 1) Ayırım sınıf farkına işaret etmez; 2) Havass'ın din telakkisi ile Avam'ın inançları temelde çatışma halinde değildir. Nasıl Mevlânâ ile Yunus, Bâki ile Karacaoğlan iki ayrı sınıfın veya iki ayrı inancın temsilcileri sayılmıyorsa, aralarındaki fark mahiyette değil, anlatımda ortaya çıkıyorsa, tarihte halkın inançları ulemanın ürettiği ve aktardığı bilgi ile halka doğrudan hitap edenlerin ürettiği bilgi de mahiyetçe aynıdır. Bu açıdan "ümmi" olan halk hakikatte "arif" olmuştur. Bugün aydınlar ümmidir, 1928'den önce yazılmış bir metni okuyamazlar; Osmanlıca okuma-yazma bilmezler, üstelik irfanlarını da kaybetmişlerdir. Tarihte halk kendi başına bırakılmış değildir; yaygın "sivil eğitim kurumları" diyebileceğimiz camiler, tekkeler, zaviyeler, dergâhlar ve buralarda bilgi üretip aktaran hocalar, imamlar, vaizler, şeyhler halkı İslam'ın hakikatleri ve bilgisiyle her zaman buluşturmaya çalışmışlardır. Bugün cehalet eğitimle kazanılmaktadır.

Bu söylediklerim heretik/gulat-sapkın akımların olmadığı, halkın her düzeyde ve her zaman yüksek entelektüel bir irfan hayatı yaşadığı anlamına gelmez. Başka bir ifadeyle ne halkı yüceltiyorum ne tarihi. Ancak Batı ile mukayese edildiğinde gerçek üç aşağı beş yukarı budur.

Bugün halkı eğiten gerçek sivil ve geleneksel kurumlar neredeyse tamamen etkisiz hale getirilmiştir. Tekke ve zaviyelerin kapatılması halkı sadece bilgi kaynaklarından koparmakla kalmadı, halkı şehir hayatına intibak ettiren, sivil-medeni süreçler geliştirmesini sağlayan mekanizmaların da ortadan kalkmasına sebep oldu. Modern eğitim kurumları seküler amaçlıdır, ulus inşa etme hedefine yöneliktir ve bireyi fonksiyonel bir varlık olarak meslek sahibi kılmak istemektedir. Eğitim insana medeniyet, zerafet, incelik, şehir hayatının inceliklerini öğretmez; esasında eğitimin "iyi insan" yetiştirme amacı da yoktur.

Araya medyanın ve tüketim kültürünün girmesiyle kitlesel cehalet hükümferma olmaya başladı. Çağımızda kültür giderek değersizleşiyor; fakat bu değersiz kültür küresel hegemonik güçler tarafından stratejik bir enstrüman olarak empoze ediliyor. Medya başrol oyuncusu konumundadır. Medyanın öne çıkardığı popçuların ve topçuların model rolleridir. Bu, binlercesi içinden seçilen zümrenin ne hayatında entelektüel, manevi ve anlamlı bir derinlik vardır ne de zaten herkesin onların yaşama standartlarını yakalama şansı vardır.

Bu da, kitlesel cehalete eş olarak lümpenleşmeyi beslemekte, lümpenleşmeye paralel olarak toplumsal algılar ve genel olarak zihin sığlaşmaktadır. Şiddet, tahammülsüzlük ve tahripkârlığı besleyen faktörlerden biri de budur. Bu fenomenin kendini "milliyetçilik" olarak tanımlaması yanıltıcı olmamalı; başka sebepler yanında milliyetçilik "birçok şeyi ve hasleti bir arada ambarına alabildiği" için başvurulmuş bir kimlik tanımlamasıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hudutların aşılması

Hukuk, "her hak sahibine hakkının verilmesi"ni sağlar. İnsanların belli bir sınırlar dahilinde hak sahibi olması ve haklarını özgürce kullanması hukukun ruhunu teşkil eder. Hukuki sınırlara kısaca "hudut" diyoruz.

Hudutlar "küçük bir koruluk" gibidir, onlara tecavüz edilmedikçe insanlar hayatın geniş alanlarında özgürce hareket edebilirler. Bu korulukta insanın kendi nefesine (Hukukunnefs), diğer insanlara (Hukukulibad veya Hukukunnas) ve Allah'a karşı (Hukukullah) yasaklar vardır.

Bugün hudut tanımayan bir kültürün ağır baskısı altındayız. Güç fetişizmi bu açıdan kültürü çürütüyor. Suç oranlarındaki artışın (geçen yıla göre şahsa ve mala karşı işlenen suçlarda yüzde 60 artış kaydedildi) birden fazla sebebi var. Bunların içinde "ekonomik sebep" önemlidir, çoğu durumlarda etkileyicidir, ama tek başına belirleyici değildir. Nice yoksul ve muhtaç insan var ki, iffet sahibi olduğundan harama tevessül etmez; kendini küçük, suçlu veya ahlaksız duruma düşürecek davranışlar içine girmez.

Bizim gecekondularımız hiçbir zaman kaos mekânları olmadı. Kırdan veya köyden gelen bir aile, kendisini de beraber getirdi. Köydeki sükûnet, iffet, vekar, sabır ve tevekkül evin mekânlarına yansıdı. Yoksul insanlar temizliğe önem veriyordu. Az kazanıyorlardı, ama büyük saygıları vardı; kadın ve erkek birbirini sahiden seviyordu ve İbn Haldun'un dediği (aile, akraba, hemşehri) dayanışması güçlüydü. Dinî cemaatler, İslami hareketler, geleneğin sunduğu imkânlardan yararlanarak bu göçmenlere örgütlenme modeli sundular; kökünden koparılmış insanları açtıkları şemsiyelerin altında topladılar, şehre intibak ettirdiler. İnanmayanlar, Müslüman ülkelerdeki gecekondular ile Latin Amerika'daki gecekondular arasında yapılan mukayeseli araştırmalara dikkatlice baksın.

Sanayi devriminden önce ve sonra Avrupa din-mezhep ve sınıf savaşlarıyla sarsıldı, ahlaki hayat çözüldü, aile dağıldı, kadın bir anda bedeniyle kendini kitlesel tüketime sunulduğu bir metaa dönüşmüş olarak buldu. Bunlar bizde bu düzeyde yaşanmadı. 19. yüzyılda İngiltere gibi ülkelerde toplumsal hayatın sağlığını din ve kiliseler korudu, sonra din de etkisini kaybetti.

Ancak belirtmek lazım. Artık bu durumda değiliz. 1970'lerden bu yana devam eden çizgide önemli bir kırılma var. İkibinli yıllar kaosun kentleri etkisi altına almaya başladığı yeni bir dönemin işaretlerini veriyor. Suçların niteliği ve etki derecesi önemlidir. Mart-2005'te her 7 saatte 1 çocuk Bayrampaşa Cezaevi'ne girdi. Boşanma davalarında yeni faktörler ortaya çıkıyor: Eskiden maddi sebepler geçerliydi; şimdi tanımsız "şiddetli geçimsizlik" ana sebeptir. Boşananların neredeyse yarısının gerekçesi "geçim sıkıntısı"; diğer yarısında "eşlerin karşılıklı olarak birbirini aldatması" önemli bir sebep oluyor. Bir de yeni bir faktör çıktı ortaya: Kadın ve erkeğin ailelerinin yuvayı bozacak kadar birbirleriyle rekabet halinde olması. Siz her şeyin iyiye gittiğini söyleyebilirsiniz, ekonomik göstergeleriniz bunu teyid eder mahiyette olabilir. Ama öldürme, yaralama, gasp, hırsızlık, kapkaç, sahtekârlık, rüşvet, dolandırıcılık, tecavüz, cana kast vb. suçlarda artış sürüyor.

Suçlarda yoksulluk, işsizlik önemli bir sebeptir; ama tek sebep değildir. Nasıl artık sabrı, tahammülü, kanaatkârlığı ve çocuklar uğruna birbirini tolere etmeyi unuttuğu için kadın ve erkek en ufak bir tartışmada soluğu mahkemede alıyorsa -ki kadın dernekleri, töre aleyhtarı yayınlar, STK'lar kadını sürekli bir biçimde erkeğe, kocasına ve aile değerlerine karşı provoke ediyorlar-; bunun gibi, hak ve hukuka riayet etmeyen, hudut tanımayan; emeğe, başkasının malına, canına, namusuna saygı duymayan insanlar da -ki maalesef bunların sayısı da artıyor- ellerine fırsat geçirdiklerinde başkalarına zarar vermekten imtina etmiyorlar. Batı'da paylaşılabilen bir zenginlik var, nihilizmin yıkıcı etkilerini bastırıyor. Bizde hem zenginlik sınırlı hem fazlasıyla eşitsiz.

Yeni bir toplum anlayışına ihtiyacımız var. Hudut tek başına yazılı kanunlarla ikame edilmiyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kahire Abant

Ali Bulaç 2007.02.28

"Kahire Abant Toplantısı"nın bu kadar başarılı geçeceğini tahmin etmiyordum. Kahire toplantısı, Platform'un toplamda 12., yurtdışında düzenlediği 4. toplantı oldu. Her bir toplantıdan sonra kendimizi daha iyi tanıma fırsatını buluyoruz. Kişinin kendini tanımasının en iyi yolu "öteki"yle tearuf (tanıma-tanışma) ilişkisi içine girmesidir. Bizim bir başkasını tanımlama hakkımız yok.

Batı, yüksek düzeydeki bilimsel ve teknolojik güce ve inanılmaz maddi servete rağmen "öteki"yle bir arada yaşama becerisini gösteremiyor. Çünkü Batı, Yunan'dan beri "öteki"yi kendi varoluş çerçevesinde anlamlı bulmuyor, ona kendisi bir anlam yüklüyor ve bittabi onu tanımlıyor.

İslam'ın zengin entelektüel geleneği "öteki"yi bir realite kabul edip "ötekileştirmeden" onunla kendi anlam çerçevesinde ilişki kurmayı, onu kendi beyanıyla esas alıp konuşmayı temel alıyor. İslam'ın modern dünyaya sunabileceği hayati açılımlardan biri "Muarefe-Müzakere ve Muahede"ye dayalı yeni bir "ben-öteki/biz-onlar" ilişkisinin insani çerçevesini sunmak ve bunun işler halde nasıl doğru sonuçlar verdiğini göstermeye çalışmaktır. Kuşkusuz Müslümanların bu geleneğe sahip olmaları, bunu sorunlarını konuşur ve tartışırken referans aldıkları anlamına gelmiyor. Mısırlı bir katılımcının değindiği üzere, bundan 150 sene önce "Abant türü" bir tartışma ve konuşma teşebbüsüne girişmek mümkün değildi. Jakoben aydınlar ve elitler konuşur-tartışır mı? İslam'ın ana kaynaklarında -Kur'an ve Sünnet- ile tarihin modernlik öncesi dönemlerinde bunun kökleri her zaman olmuştur. Birçok sorunumuzu anlamak için yüksek düzeyde entelektüel bir faaliyeti gerekli kılan bir "keşf-i kadim" ihtiyacımız var; bunun modern dünyada nasıl işler olabileceğini somut olarak göstermemiz lazım.

Mısır'ın entelektüelleri ve bilim adamlarıyla iki gün süren "tanıma-tanışma (muarefe)" fırsatını yakaladık. Neredeyse tamamı, bu modele ihtiyaçları olduğunu söylediler. Dr. Abdulmun'im Sait, Mısır'da Abant türü bir modelin takip edilmesi halinde gerilim ve çatışmaya sebebiyet veren birçok konunun konuşularak çözülebileceğine işaret etti. Sait, "Mısır'da tartışma olur kuşkusuz, ama çok şiddetli ve hiddetli geçer." diyor, arkasından somut bir şey çıkmıyor. Herkesin merak ettiği konu, "Nasıl olur da bu kadar farklı ve aykırı düşünen entelektüel ve bilim adamının bir araya gelip -üstelik gönül hatır dinlemeden- tartışması" oldu.

Bu model, aynı zamanda Türkiye'nin Arap dünyası ile diğer Müslüman ülkeler arasında kuracağı ilişkinin ana çerçevesini de belirlemektedir. Çünkü bu modelde kimse, diğerine "öğretmenlik" yapmaya kalkışmıyor, eşitler arasında muarefe vardır. Zaman içinde muarefe müzakereye doğru ilerler ve bu da kendi kıvamını bulduğunda muahede olur.

Kuşkusuz herkes bu kanaatte değil. Batı aydınlanmasının derin etkisinde olanlar şizofrenik bir biçimde Batı'ya dönük olan yüzleriyle uslu, söz dinleyip bütün zihni gücünü kullanarak ezberine çalışan bir "öğrenci" oluyor; Doğu'ya-İslam dünyasına dönük yüzüyle de azarlayan, emreden, empoze eden bir "öğretmen" konumuna geçiyor. Bu kategorik olarak böyle sürüyor: Bizim için Batı öğretmendir, Doğu-İslam ise öğrencidir.

Küçük bir ayrıntıyı atlamamam lazım. Prensip olarak Kahire-Abant'ın dilini Türkçe-Arapça olarak belirledik. Arapça bilenler de tebliğlerini Türkçe verdiler. Ve bu çok da iyi oldu. Şunu demek istedik: Dillerimiz bizim için

önemlidir. Biz Arapçayı öğrenelim, siz de Türkçeyi. Ancak Kahire Büyükelçimiz, birinci oturumun sonunda söz alıp, -sistemde İngilizce tercüme olmadığı halde- bize İngilizce bir konuşma yaptı ve üstelik mesela "Şu şu görüşler öne sürüldü, acaba şöyle de düşünsen mümkün olmaz mı?" türünden cümleler kullanmak yerine "Neredeyse empoze eden, böyle olmalı" dedirten "amirane bir üslup"la "dikkat çekici" bir konuşma yaptı. Böylece Sayın Büyükelçimiz, her iki ülkeden bunca entelektüel ve akademisyenin "hiç tepki vermeden" dinlediği "küçük bir katkı" yapmış oldu.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Derin yara

Ali Bulaç 2007.03.03

Daryüs Şayegan, Batı modernleşmesine maruz kalmış toplumların insanların "yaralı bilinç" taşıdıklarını söyler. Ondan önce Celal Ali Ahmed "Garpzedegi/Batı felaketine uğramış" ifadesini kullanmıştı.

Filistinli şair Mahmut Derviş'e göre ise sadece modernleşme değil, Batı'nın açık haksızlığına maruz kalmış toplumlar için -ve elbette en başta Filistinliler için- kullanılabilecek en iyi tanımlama "yaralı kimlik"tir. Derviş, "Biz bu kimliği bir miras olarak devralmadık." diyor, "çünkü kimlik bir miras değil, bir yaratma (yani bir inşa ve oluşturma)dır" demektedir. Bizim resmimizi Batı çiziyor ve "ne durumda olduğumuz"u, "ne" ve "nasıl olmamız gerektiği"ni Batı öğretiyor.

Aydınlanmanın en önemli parametresi olan "ilerlemeci tarih görüşü"nden baktığımızda, Batı-dışı toplumlar ve özellikle İslam dünyası Batı'nın başını çektiği gelişme çizgisinin -ki bu son derece düz/lineer bir çizgidir- hayli gerisinde kalmışlardır. Kahire Abant toplantısında yaptığı konuşmada Mehmet Altan, tam da buna vurgu yaparak, "İslam kültürü Hristiyan kültürene göre bebeklik konumundadır." dedi. Altan'ın kullandığı kriterlerin "bilimsel birikim, teknolojik üstünlük ve tabiat üzerinde egemenlik kurmak"tan ibaret olduğunu biliyoruz. Fakat bu önermenin anlamını tam olarak bilemiyoruz. Soru şu: Acaba Müslümanlar, zeka kapasiteleri yetmediği için mi bu sürece dahil olmakta isteksiz davrandılar? İşe bakın ki, tam bu sırada İngiliz gazetesi The Independent, "Müslüman mimarların binaları süslemek için 500 sene önce kullandığı geometrik şekilleri Batılı bilim adamlarının yeni keşfettiklerini yazdı. Müslümanlar, Batılılardan çok önce matematiğin prensiplerini kullanarak kompleks şekilleri eserlerde kullanırlardı.

"Müslümanların kafalarının içindeki kalıpları kırmaları"ni öneren Altan, küçük bir ayrıntıyı unutuyor: Batı'ya modern bilimi mümkün kılan sıfır (0) dahil bugünkü rakamları ve deneysel yöntemi öğreten Müslümanlardır. Bu bize iki fikri ilham etmektedir: a) Müslümanlar isteselerdi, bugünkü teknolojinin altyapısını teşkil eden birikimi sağlayabilirlerdi, onları bundan alıkoyan Batı'nın yabancı olduğu "zihniyet altyapısı"dır. b) Modernlik dediğimiz büyük olay basit bir "bilgi ve teknoloji transferi" veya bir "değişim"den ibaret değildir. Eğer Müslümanların önünü tıkayan sorunu ve modernite ile olan ilişkisini basit bir "bilgi/teknoloji transferi"ne veya salt bir "değişim süreci"ne indirgersek, bu, bizim modernliği hiçbir şekilde anlamadığımızı gösterir. Önüne konan "şebek maskaralığı"ni "toplumun içtenlikle katıldığı değişim ve modernleşme süreci" olarak görenlere kafesteki oyunlarında başarılar dilemekten başka elimizden başka şey gelmez. Benim kanaatim ve gözlemim şu ki, modernliği kendi anlam çerçevesinde doğru anlayan çok az entelektüel bulunuyor.

Olup bitenin felsefi arka planını anlamadığınız zaman, bugün bütün temel varsayımları aşınmış bulunan modernliği sorgulayanlara, engin bir zihin rahatlığıyla "Madem eleştiriyorsun,o zaman gözlüğünü çıkar, elektrik de kullanma" diyebilirsiniz ve bu sizi mutlu kılar. Ama böyle bir indirgemeciliği hiçbir Batılı yapmaz; çünkü o, böyle bir indirgemenin onu Çinliler, Hintliler, İranlılar, Babilliler, Mısırlılar ve en çok Müslümanlar karşısında fazlasıyla borçlu çıkaracağını bilir.

Batı üç büyük kaynağın yağmacısıdır: Bilgi, servet ve tarihî eser. Yaklaşık 500 senedir yukarıda saydığımız havzaların bilgi kaynaklarını referans vermeden kullandı; dünyanın belli başlı tarihî eserlerini Avrupa'ya taşıdı -2003'ten bu yana Irak'tan Batı'ya 60 bin tarihî eser ve kitap taşındı- ve ilk sermaye birikimini sağlayan altın-gümüş, tabii kaynak ve hammadde kaynaklarını yağmaladı. 100 milyon Afrikalı siyahinin emeğini hesaba katmıyoruz. Sorun kimin kimden neyi, ne kadar aldığı değil, hangi kurucu-fikir ve kök-bilgi içinden dünyaya baktığınızdır. Bu bilinç yaralı ve yara çok derin

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

"Batı-dışı modernleşme" mümkün mü?

Ali Bulaç 2007.03.05

Kahire'de benim cevabını aradığım beş soru vardı. Başta Türkiye, Mısır ve İran olmak üzere İslam dünyası 200 senedir bir modernleşme tecrübesi yaşıyor; ama şu beş soru hâlâ ortada:

- 1) Kendimiz kalarak modernleşebilmemiz mümkün mü?
- 2) Batı'nın ekonomik, politik ve askerî hegemonyası altına girmeden modernleşebilmemiz mümkün mü?
- 3) Batı'nın yaşadığı acılı tecrübeyi tekrar etmeden modernleşebilmemiz mümkün mü?
- 4) Maddi tabiata, ekolojik dengeye zarar vermeden modernleşebilmemiz mümkün mü?
- 5) "Öteki"yi ötekileştirip şeytanlaştırmadan ve (ulusal ve küresel düzeyde) başkalarını sömürmeden modernleşebilmemiz mümkün mü?

Açıktır ki, bu sualler "Batı-dışı modernleşme" seçeneğinin varlığını zımnen kabul etmektedir. Esasında bizim muhafazakar-dindar modernistlerimize soracak olursanız, 19. yüzyılın ikinci yarısından beri Müslüman entelektüeller ve politikacılar bu seçeneği öne çıkarmışlardır; bugün de Türkiye tam da "bu model"i takip ederek "modernleşmek"tedir. Dolayısıyla artık üzerinde fazlaca konuşulacak bir konu kalmamıştır, temel sorun çözülmüştür, işler yoluna girmiştir, sadece "birtakım zorluklar" çıkmaktadır; bunlar da çoğunlukla jakobenlerden ve şimdilerde "ulusalcı çevreler"den kaynaklanıyor. Zaten "kim modernleşmeyi sorguluyorsa ulusalcılarla aynı kefeye konulmaya müstahak" olmaktadır. Son dört senedir muhafazakar iktidarın sağladığı politik motivasyonla hareket eden aydınlar ve akademisyenler -bunların sayısı giderek artıyor- "modernleşme"yi basit anlamda "bir değişim projesine ve bilim-teknoloji aktarımı"na indirgemişlerdir. Kahire toplantısına katılıp da hiçbir tebliği ve tartışmayı başından sonuna kadar dinlemeyen bir gazetecimiz, köşesinde, "Eskiden modernleşme tepeden dayatılıyordu, 2002'den sonra halkın içten katılımıyla bu sorun aşıldı, daha üzerinde konuşulacak mevzu mu kaldı?" diye sordu. Fakat biz, çağımızın içinden geçmekte olduğu

derin krizin anlam çerçevesi olan modernlik sorununun bu basit zihnin çok ötesinde ve derininde olduğunu söylemekle yetinip "Batı-dışı modernleşme" kavramsallaştırmasına dönelim.

Şunun altını çizelim: Nilüfer Göle'nin öne çıkardığı bu kavramsallaştırmanın kendisi "modernite"yi merkeze almaktadır. Kavramsallaştırmanın bize sunduğu 'tek yenilik' vardır, özünde kaçınılmaz -"bir tür kader"- olan modernleşmeye, Batı'nın son 500 sene içinde takip ettiği yola girmeden ulaşılabileceği fikrini telkin etmesidir. Buna göre 'Batı tipi modernleşme' bizi hem çok geri noktalardan işe başlatmaya davet etmekte, hem de Batı'nın sınıf savaşları dahil yaşadığı tarihsel büyük acıları bizim de yaşamamız gerektiğini ima etmektedir. Cezayir eski Cumhurbaşkanı Ahmed bin Bella, Batı'nın yaşadıklarını yaşamadan bugünün birikimine sahip olabileceğimizi söylemişti. Turgut Özal da bu kanaatle idi. Yani "Amerika'yı yeniden keşfetme"ye gerek yok, bugün Amerika'ya en kestirme ve güvenilir yoldan nasıl gidileceğini biliyoruz.

"Batı-dışı modernleşme" teorisi bu yönüyle caziptir; çünkü zihnimizi rahatlatmakta, bize "yeni, farklı ve bize aitmiş" gibi görünen bir model sunmaktadır. Teori modernitenin varlığını hiçbir şekilde tartışmaya açmıyor, sadece "modernizm veya modernizasyon" kavramları, yani modernleşme yöntemleri ve politikalarıyla uğraşiyor. Buna göre Batılı olmayan toplumlar modernlikten kaçamazlar, şu veya bu biçimde modern sürece dahil olmak zorundadırlar; bugüne kadar izledikleri politikalar onların kayda değer bir başarı kazanmalarını sağlayamadı, bu durumda yapılacak şey, yeni modernizasyon politikaları üzerinde düşündürmektir ki, bu da "Batı-dışı modernleşme"dir.

Yaşanan kriz en büyük faturayı bizim gibi ülkelere çıkartıyor, bu teori konunun özünü ilgili değildir, yeni bir bağımlılık ilişkisi üretme potansiyeline sahiptir. "Modern bir durum"dayız, bu bir gerçektir; ama sorunlarımızı başka bir kavramsal çerçevede analiz edip çözüm aramalıyız; bu sanılmasın ki salt felsefi bir merak veya entelektüel bir gevezeliktir; varoluşumuz ve becamızla doğrudan ilgilidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Batılı kimlik İslam'sız olamaz mı?

Ali Bulaç 2007.03.09

ALİ BULAÇ, PROF. DR. İHSAN DAĞI'NIN 'İSLAMÎ KİMLİK BATI'SIZ OLAMAZ MI?' İSİMLİ MAKALESİNE CEVAP VERDİ...'Batı-dışı modernleşme mümkün mü?' genel başlığı altında sorduğum beş soru, bizim modernleşmenin neresinde olduğumuza ilişkin fikir vermesi bakımından önemlidir. Gerek Kahire-Abant toplantısında sunduğum "İslam ve modernlik" adlı tebliğim, gerekse dönüşte yazdığım yazılar çeşitli eleştiriler aldı.

Bu doğaldır, öyle olması da gerekir. Hepsine cevap vermek çok zor, ayrıca gerekli de değildir. Gerek görmediklerimin büyük bir bölümü konunun kendisiyle, özünü ilgili olmayanlardır. 25 senedir bu konu üzerinde çalışan biri olarak, "modernite ve modernlik" konusunun kendisiyle doğrudan ilgili görünen 1 erkek entelektüel (Abdurrahman Arslan), 2 kadın akademisyen (Nilüfer Göle, Tülin Bumin) gösterebilirim. Hiç kuşkusuz diğerlerini küçümsemiyorum; ama bu alanda fikir yürütenler salt "modernizm veya modernizasyon" kavramlarıyla ilgilidirler. Zaten başından bu yana da Batı, bize (aydınlara, üniversitelere, eğitim sistemine, hükümete ve devletin tüm kamu kuruluş ve kurumlarına) modernliğin süreçleri ve politikalarıyla ilgilenmemiz gerektiğini telkin etmektedir. Şimdi bu ilginin odağında saydıklarım yanında STK'lar, kadın hareketleri ve

araştırma merkezleri de yer almış bulunuyor. "Modernizasyon" konusunun, dördüncü baskısı yakında çıkan "Din ve Modernizm" (Yeni Akademi, 2006, İstanbul) adlı kitabımda geniş bir kritiğini yaptım.

İhsan Dağı'ya katılmadığım noktalar...

Ancak asıl sorun "modernizm veya modernizasyon" değildir. Sorun, temel felsefi varsayımları ile "modernite" ve hepimizin içinde bulunduğu "beşeri bir durum" olarak "modernlik"tir. Nedense aydınlarımız konunun asıl bu yönüyle hiçbir şekilde ilgili görünmüyorlar. Bu yüzden çoğu zaman eleştiri veya tartışmada sağlıklı iletişim kuramıyor, Babil kulesi insanları gibi farklı diller kullanıyoruz. Bunun son örneği Sayın İhsan Dağı'nın Zaman'da kaleme aldığı bir yazısı oldu. (6 Mart 2007) Aslında tebliğimden sonra Dağı, Kahire'de bana anlamlı sorular sormuştu. Mesela neden benim Mısırlı entelektüel Hasan Hanefi'nin görüşlerine atıfta bulunarak "insan merkezli bir dünya görüşünün Allah merkezli bir alem tasavvuru"yla uyuşmadığı; neden "birey" olmanın "Tanrı inancı veya dinle bağdaşmadığı" gibi önemli sorular. Müzakerecilerin sorularına 2 dakika içinde cevap vermem mümkün değildi. Ben İhsan Dağı'dan bu yönde eleştiri veya soru beklerken, Dağı, "İslami kimlik Batısız olmaz mı?" diye soruyor, sonra bizim "Batı-karşıtlığı" üzerinden bir kimlik veya çatışma teorisi geliştirmek istediğimizi ima ediyor.

Hemen belirteyim, hayatım boyunca "ne Batı ne de Doğu karşıtlığı" üzerinde bir dil geliştirmeyi meşru buldum. Çünkü benim referans çerçevemde "Doğu da, Batı da Allah'ındır." "Batı'ya Batı olması hasebiyle karşıtlık içinde olmak" en hafif tabiriyle ırkçılıktır ve bu yüzden bizi kültürel ırkçılıktan hareket ederek resmeden ve resmettiği tabloya göre kendimizi algılamamızı amaçlayan oryantalizme karşı oksidentalizmi dahi anlamlı, hatta meşru saymış değilim. Kahire'deki tebliğinde Yasin Aktay'ın da gayet yerinde belirttiği gibi esasında metodik açıdan "İslam-Batı karşıtlığı" doğru değildir. Çünkü biri bir dinin, diğeri bir coğrafyanın adıdır. Batı, coğrafyadan çıkıp kendini evrensel/küresel değerler bütünü olarak tanımladığında bu karşıtlık işler hale gelir. Bu yüzden daha 1970'lerde "Doğu-Batı karşıtlığı" üzerinden bir dil kuran İstanbul Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nün temel varsayımını eleştirdim -ki ben de oradan mezunum- ve zaten sosyoloji de bu ikilemi aşamadığı için önemli bir mesafe kat edemedi.

İkinci nokta Dağı'ya "el insaf" demek istiyorum. Kim bugün "İslam-Batı karşıtlığı" üzerinde bir dil ve politik stratejiler kuruyor? Batı, kendini salt bir coğrafya olarak görmüyor, aksine evrensel değerler bütünü, üstün bir kültür, biricik uygarlık olarak görüp kendi karşıtlarını oluşturuyor. Kabul edelim ki, İslam dünyası ve hatta Batı-dışı bütün toplumlar Batı'nın fiili saldırılarıyla karşı karşıya bulunuyorlar. Biz 300 senedir nefis-i müdafaa halindeyiz. Batı'nın saldırılarına karşı topraklarımızı, ülkelerimizi, bağımsızlığımızı, can, mal ve namus güvenliğimizi ve elbette bizi tarihte var kılan bütün değerlerimizi savunuyoruz. Yoksa hayal mi bütün bunlar? Yoksa koca Osmanlı İmparatorluğu güneybatıdan gelen Afrikalılar tarafından mı parçalandı? Yoksa uzaylılar mı bugün Afganistan'ı ve Irak'ı işgal etmiş bulunuyorlar? Cin taifesi mi İran'a askerî bir müdahale yapmanın hazırlığı içinde, yine yüz binlerce insanı katletmeye hazırlanıyor? Kendini ötekinin karşıtlığı üzerinden tanımlamak ve konumlandırmak hastalıklı bir kimliğe yol açar. Ma'rifetünnefs, Ma'rifetülhalk ve Marifetullah'a sahip Müslümanlar ne dün ne bugün "öteki karşıtlığı" üzerinden bir kimlik tanımlaması yapmadılar. Bu, bizim referans çerçevemizde ve düşünce geleneklerimizde olmayan bir kavramsallaştırma. Bize göre "öteki" bütün insanların düşmanı olan Şeytan'dır ve biz onun içimizde yuvalanmış olan ajanı rolündeki nefsimizin (nefs-i emmare) gayri meşru istek ve tutkularıyla mücadele ederiz. "Öteki" vardır, onunla muahede yapar, bir arada yaşarız. Pekiyi, 1991 ve 1993'te biz mi Roma ve Londra'ya koşup NATO toplantılarında "Batı'nın tehdit tanımlaması değişmiştir, bundan sonra Batı'nın ötekisi İslam'dır" deyip kendimizi Batı'nın karşıtı yaptık? 1993'te "medeniyetler çatışması" doktrinini Müslümanlar mı geliştirdi? Bernard Lewis, Kum medreselerinde mi molla, Huntington Ezher'de mi öğretim üyesi? İslamofobia'yı kim formüle etti? Dinler arası diyaloga Fethullah Gülen Hocaefendi, Yusuf Kardavi, Fadlallah, Muhammed Hatemi tam destek verirken, yeni Papa neden göreve başlar başlamaz buna son verdi, arkasından "Müslümanlarla diyalog olmaz" dedi?

Son birkaç sene içinde 40 bin vicdan sahibi Hollandalı ülkelerini terk etmiş bulunuyorlar. Gerekçeleri şu: "Çokkültürlülüğü hazmedemeyen, yabancılara tahammül edemeyen ve haksız yere Müslümanları aşağılamayı ve bunların üzerinden politika yürütmeyi seçen böyle bir ülkede yaşanamaz." Almanya'dan Fransa'ya, Belçika'dan İspanya'ya neden Müslümanlar güvensiz ve Avrupa'yı terk etmeye zorlanıyorlar? Müslümanlar mı "yabancı ve göçmen düşmanlığı"nı körükleyip saldırıları üzerine çekiyorlar?

Ya Türkiye'nin AB üyelik sürecine ne oldu? Bu satırların yazarı dahil olmak üzere Müslüman entelektüellerin neredeyse tamamı 21. yüzyıla 3 kala üyelik sürecine tam destek verdiler. Türkiye, AB üyesi olursa ülke demokratikleşir; medeniyetler çatışması olmaz, İslam dünyası ile Batı arasında verimli bir diyalog ve işbirliği doğar diye düşündüler. Fakat Avrupa kısa zamanda hüsn-ü kuruntu içinde olduğumuzu bize hatırlattı, bir başörtüsünü bile tolere edemedi, parti kapatmalarına "kara kitaptan fetvalar" üretti. AİHM'yi, AİHS'yi karakuşu kitaba çevirmeye sevk eden amiller nedir acaba? İslam karşıtlığı olmasın. Kimliklerini "Batı karşıtlığı" üzerinden kursalardı RP'liler ve başörtülüler davalarını Avrupa mahkemesine götürürler miydi? Verili dünyayı nasıl bu kadar yanlış okuyabilmek mümkün oluyor? Müslüman entelektüeller mi Batı-karşıtlığı üzerinden bir kimlik inşa ediyor yoksa, Batı mı "İslam-karşıtlığı" üzerinden hem kimlik inşa ediyor, hem İslam ülkelerini tahakküm altında tutuyor? Eğer İhsan Dağı, bir bilgi yanlışlığı yapmıyorsa büyük bir değerlendirme hatası yapıyor. Hem Sayın Dağı bizim müdahil olmadığımız ve asla istemediğimiz bu karşıtlıkta kimin tarafında? Bütün bunlar hakikatin anlaşılması ve ayan beyan ortaya çıkması için sorunun "İslami kimlik Batı'sız olamaz mı?" şeklinde değil, "Batılı kimlik İslam'sız olamaz mı?" şeklinde sorulmasını gerektirir. Adalet, vicdan, hakkaniyet ve gerçekliğe sadakat bize bunu telkin ediyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Darwincilerden tık yok!

Ali Bulaç 2007.03.28

Dikkatinizi çekmiştir, Adnan Hoca namıyla maruf Harun Yahya, gazetelere tam sahife ilanlar vererek Darwinizm'le ilgili önemli bilgiler veriyor. "Yaratılış" konusunda hazırladığı ansiklopedinin Fransa'da uyandırdığı yankıyı -bir tür paniği- gazetelerden okuduk. Birçok Fransız, bu tür kitapların yasaklanması gerektiğini yazıp çizdiler. Soykırım yasalarından sonra Darwinizm eleştirileriyle ilgili yasaklar da gelse hiç şaşmayalım.

Darwinizm teorik bir kabuldür. Bilimsel olarak ispatlanması mümkün değildir. Kuramı ispatlamaya dönük sayısız materyal bulunabilir; bütün mesele önceden belirlenmiş olan kavramsal çerçevenin çizilmiş olmasıdır. Çerçevenin içeriğini istediğiniz gibi doldurabilirsiniz. Dolayısıyla ben bu kuramın bilimsel yanıyla ilgilenmeyi hiç düşünmedim, ilgimi de çekmedi. Beni asıl ilgilendiren "sosyal Darwinizm" diyebileceğimiz konudur. Darwin'in teorisinin beşeriyetin modern tarihinde yaptığı etkilerin yeterince araştırması yapılmış değil. Sömürgecilik, üstün kültür, medenileştirme misyonu, emperyalizm, ırkçılık, ayrımcılık, modernizasyon politikaları, baskı rejimleriyle toplumların adam edilmesi, faşizm ve savaşlarda kitle imha silahlarının kullanılmasının meşruiyet gerekçesi Darwinizm'e dayanır. Beni en çok şaşırtan şey, anti-sömürgeci, anti-emperyalist ve haksızlığa, eşitsizliğe, adaletsizliğe karşı olan aydınların aynı zamanda Darwinizm'i savunmalarıdır. Bundan daha büyük bir paradoks olamaz. Bu ne perhiz bu ne lahana turşusu!

Modern dünyanın ruhunu en iyi yansıtan -belki inşa eden demek lazım- Darwin'in Türklere ve elbette Müslümanlara hiç de iyi gözle bakmadığını bilenlerimiz çok azdır. Türklerle (aynı zamanda Araplar, Farslar,

Kürtler ve diğer Müslüman kavimlerle) ilgili görüşleri tepeden tırnağa ilkel bir ırkçılık içerir. Harun Yahya, kaynak göstererek yaptığı alıntılarla bunları açıkça ortaya koyuyor. Darwin'in oğlu tarafından derlenen "Charles Darwin'in Hayatı ve Mektupları" isimli kitapta Darwin'in Türkler hakkındaki sözleri şu şekilde yer almaktadır:

"Doğal seleksiyona dayalı kavganın, medeniyetin ilerleyişine sizin zannettiğinizden daha fazla yarar sağladığını ve sağlamakta olduğunu ispatlayabilirim. Düşünün ki, birkaç yüzyıl önce Avrupa, Türkler tarafından işgal edildiğinde, Avrupa milletleri ne kadar büyük risk altında kalmıştı, bugün Avrupa'nın Türkler tarafından işgali bize ne kadar gülünç geliyor. Avrupa ırkları olarak bilinen medeni ırklar, hayat mücadelesinde Türk barbarlığına karşı galip gelmişlerdir. Dünyanın çok da uzak olmayan bir geleceğine baktığımda, bu tür aşağı ırkların çoğunun medenileşmiş yüksek ırklar tarafından elimine edileceğini görüyorum." (Francis Darwin, The Life and Letters of Charles Darwin, Vol. 1, 1888. New York: D. Appleton and Company, s. 285-286)

Son derece ilginç, ibret verici fikirler bunlar. Darwinizm'in okullarda okutulmasını ve Yaratılışçı fikirlerin yasaklanmasını isteyen çok sayıda aydın, Darwinizm'e eleştiriler yöneltildiğinde hemen ayağa kalkıyorlar, "kesin inançlılar" olarak modern/seküler bir dogmayı var güçleriyle savunuyorlar. Batı'da benzerleri var, zaten bizimkiler de onları takip ediyor, tercüme yoluyla onlardan öğrendiklerini tekrar ediyorlar. Dediğim gibi, teorinin bilimsel değerinin hiçbir önemi yok, çünkü varlıkta herhangi bir hakikate tekabül etmiyor. (NOT: Bu, piyasaya yeni sürülen "Tasarımcı teori"nin çok iyi bir şey olduğu anlamına gelmiyor. Allah, zeka sahibi insan gibi tasarlamaz; ilmi, iradesi ve kudretiyle halkeder ve bu yaratma "Kün" emriyle vuku bulup devam eder. İnsana ait bir sıfatla Allah nitelendirilemez; Allah, tasarımcıların nitelendirmelerinden yüce ve münezzehtir.) Ama asıl üzerinde durmamız gereken, kaynak gösterilerek yapılan alıntıda savunulan dehşet verici fikirlerdir. Darwinistlerin bize, ya "Bu bilgiler yanlıştır, Darwin böyle şeyler söylememiştir" veya "Evet bunları söylemiştir, ama kastı şudur" deyip tatminkâr açıklamalar yapmaları gerekir. Ama tık yok!..

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Akıllı tasarım

Ali Bulaç 2007.04.04

28 Mart 2007'de yazdığım "Darwincilerden tık yok" yazım beklendiği üzere Darwin'in evrim teorisine inananlar tarafından tepkiyle karşılandı. Ben meselenin "bilimsel yanı"yla ilgili olmadığımı yazmıştım; çünkü bilimsel olarak ispatlandığı öne sürülen bir teorinin hakikat değeri olmayabilir.

Bilimsel olarak bundan önce kalp hastalarının mümkün oranda az hareket etmeleri gerekirdi, bugün benim gibi hastalara günde en az 3 km. yürümeleri öneriliyor. Newton'un vardığı sonuçların "bilimsel" olmadığını kimse iddia edemez; Einstein'ınkiler de öyle. Gel gör ki, ikisi arasında önemli farklar vardır. Acaba hangisinin hakikat değeri vardır ve diğerinden daha daha doğrudur?

Tepkilerin bir kısmı "Darwinizm" yerine ikame edilmeye çalışılan "Akıllı tasarım"ı savunanlardan geldi. Bunlardan kendisini çok sevdiğim genç entelektüellerimizden sevgili Mustafa Akyol'unkini bugün olduğu gibi köşeme taşıyorum. Niyeti ve amaçladıkları dolayısıyla Akyol'a katılıyorum; ama akıllı tasarımın temel argüman ve kurgusu itibarıyla varlıktaki yaratılış, hikmet ve gayeyi ifade etmeyeceğini düşünüyorum. Konu üzerinde durmaya çalışacağım. Mustafa Akyol'un mektubu şöyle:

"Çok saygıdeğer ve sevgili Ali Bulaç ağabey,

28 Mart tarihli "Darwincilerden tık yok!" başlıklı yazınız için sizi tebrik etmek, ancak izninizle bir de şerh düşmek isterim.

Sözünü ettiğiniz "tasarımcı teori", canlıların Darwinizm'de ileri sürüldüğü gibi tesadüflerle ortaya çıkmadığını, "tasarlandıklarını" savunur. Siz "Allah, zeka sahibi insan gibi tasarlamaz; ilmi, iradesi ve kudretiyle halk eder" demişsiniz. Çok haklısınız. Ancak bunun üzerine iki hususu belirtmem lazım.

Birincisi, söz konusu teoride geçen "tasarım" kelimesinin, aslında beşeri bir "tasarlama süreci"ni kastetmediği. Burada biraz modern Türkçenin yetersizliğinden kaynaklanan bir problem var. İngilizce aslı "design" olan kelime aslında "tesadüf" kavramının zıddı olarak kullanılıyor ve "maksatlılık" ifade ediyor. Yani bu teoriyi savunanlar, "Canlılık tesadüfen ortaya çıkmamıştır, belirli bir maksatla var edilmiştir." diyorlar.

İkinci nokta ise, bunun dinî bir açıklama değil, bilimsel bir teori oluşu. Tabiata bilim yoluyla baktığımızda, Darwincilerin ve diğer materyalistlerin iddiasının aksine büyük bir düzenlilik, planlılık ve bilgiyle karşılaşıyoruz. "Tasarım teorisi" bu gerçeği yine sadece bilimin sınırları ve terminolojisi içinde kalarak inceliyor. Tabiatı var etmiş olan Zat'ı, yani Allah'ı ve O'nun sıfatlarını ise, bilim gibi beşeri bir yolla değil, vahiy yoluyla tanıyoruz.

Bir insan eğer beşeri bir bilgiden yola çıkarak Allah'ın sıfatlarını tarif etmeye kalkarsa, kuşkusuz büyük bir hataya düşer. Yazınızda işaret ettiğiniz tehlikeye bu açıdan katılıyorum. Ancak tasarım teorisinde böyle bir yaklaşım yok. Aslında bu teoriyle yapılan şey, Allah'ın Halik (Yaratan) ve Musavvir (Tasvir Eden) gibi sıfatlarının tecellilerinin, bilim yoluyla müşahade edilmesi.

Kuşkusuz vahiy mutlak doğrudur; bilim gibi beşeri bilgi kaynakları ise eksik, kusurlu ve değişkendir. Bunu tasdik ettikten sonra, vahyin mesajını doğrulayıcı bilimsel veri ve teorilerin dile getirilmesi sanırım mahzurlu olmaz; aksine belki "tahkiki iman"a destek olabilir. Nitekim günümüzde "kainat yaratılmıştır" hakikatini desteklemek için fizikteki "Büyük Patlama" teorisini, yahut kader gerçeğini izah etmek için "Zamanın İzafiyeti" teorisini kullanan Müslüman (veya Ehli Kitap) yorumcular var. Aynı şekilde, bir sosyal bilimci, toplumların yükseliş ve çöküşünün ahlakla ilişkisini ortaya koyan bir teori geliştirebilir. O sosyal teorinin seküler bir ismi ve terminolojisi olacaktır, ama ifade ettiği hakikat vahye uygun düşecektir. Kanımca, "tasarım teorisi" de böyledir. Saygı ve sevgilerimle."

Mustafa Akyol

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Müdahalenin maliyeti

Ali Bulaç 2007.05.26

27 Nisan gecesı siyaset bir muhtıra yedi, arkasından cumhurbaşkanı süreci kesintiye uğradı, sonra seçim erkene alındı, şimdi de Ankara'nın göbeğinde bombalar patlıyor.

Polisin tebrike ve takdire şayan çalışmaları olmasa daha kaç yerde patlamalar olacak, daha kaç masum insan hayatını kaybedecek veya yaralanacaktı? Bombalar, apaçık provokasyonlar... Birileri adeta Türkiye'yi Kuzey Irak'a itiyor. Şahinler ekranlarda "Ne duruyoruz?" diye bağıryorlar. Müdahaleye biri iç (terör), diğeri dış olmak üzere iki gerekçe gösteriliyor. Dış gerekçelerden biri PKK'nın Kandil Dağı'ndaki varlığı, diğeri Kerkük'te bu sene yapılması öngörülen referandumla şehrin etnik yapısının tümünden değişiklik geçireceği ve elbette Türkmenlerin

bu şehirdeki varlığı konusudur. Ben bu konuyu 2 Şubat 2007'de Today's Zaman'da ele almıştım. Durumda en ufak bir değişiklik yok.

Evet, bunlar "bির gerekçe!" Askerî bir müdahale söz konusu olduğunda söz konusu gerekçelerin ne kadar ikna edici olduğu, sahiden Türkiye'yi Irak'ın içine itmeye mecbur edip etmediği sorulmaya değer. Irak, savaş, iç çatışma ve şiddetin kol gezdiği, her gün hayatını kaybeden insanların yüzlerle ifade edildiği bir cehennem adeta. Hemen belirtmek gerekir ki, ne Kandil Dağı'ndaki PKK'nın varlığı ne Kerkük konusu, Türkiye'yi böylesine bir askerî müdahaleye mecbur etmeye yeter; bu sorunlar başka yolların denenmesi, başka enstrümanların kullanılması suretiyle çözülebilir.

Böyle bir müdahale kısa, orta ve uzun vadede Türkiye'yi içinden çıkılması güç sorunların içine iter. Bu sorunları 7 noktada toplayabileceğimizi düşünüyorum:

1) Açıkça anlaşılan şu ki, ABD, askerî güç kullanarak Irak'a şekil vermekte başarısız olmuştur; Kürtler dışında hiçbir grup Amerika'nın varlığından memnun değildir. Şiilerin tutumu mahiyet itibarıyla farklı değildir. Amerika'nın İran'a müdahale etmesi halinde bugün işgalin sona ermesini beklediği için sesini çıkarmayan Şiilerin nasıl bir pozisyon değişikliğine gideceklerini hep birlikte göreceğiz.

2) Türkiye benzer bir hatayı tekrar etmemelidir. Irak'a ve bölgeye ABD veya başka bir güç şekil veremez. Elbette Türkiye verebilir; ama Türkiye başka yöntemler ve yollar deneyerek bunu başarabilir. Bu, bize Amerika'nın, Irak'ta başaramadığını Türkiye üzerinden başarmaya kalkışmasının Türkiye'ye ve bölgeye büyük maliyetler getireceğini ima etmektedir.

3) Türkiye demokrasisi kırılgan bir rejimdir. Son yarım asırda dört defa kesintiye uğradı. (27 Mayıs 1960, 12 Mart 1970, 12 Eylül 1980, 28 Şubat 1997 ve 27 Nisan 2007) Askerî müdahale demokratik rejimi daha kırılgan hale getirebilir; temel hak ve özgürlüklerin yerini kaçınılmaz bir biçimde "güvenlik kaygıları" alır. Rejim militer karakter kazanır.

4) Demokratik rejim kadar ekonomik durum da önemlidir. Dış ticaret açığı, iç ve dış borçlanma ile reel ekonomide süren derin sorunlar (gelir bölüşümündeki adaletsizlik, işsizlik ve istihdam alanlarının daralması vs.) daha da büyür. Askerî müdahale ister istemez kaynakların normal zamanlardakinden daha büyük bir bölümünün askerî ve savunma harcamalarına ayrılmasına yol açacaktır.

5) Irak'taki grupların, ister Sünni Arapların ve Kürtlerin, ister Şiilerin Türk askerini çiçeklerle karşılayacağı düşünülemez. Kaçınılmaz bir biçimde bu üç grupla çatışma göze alınacak, bu da Türkiye ile Araplar ve Kürtler arasında belki de yüzyıllara yayılan bir husumetin ortaya çıkmasına sebep olacaktır.

6) Bölge ülkelerinin de son tahlilde Türkiye'nin müdahalesine iyi gözle bakacağı düşünülemez. Özellikle komşuluk ilişkilerimiz iyi olan ve bugün ABD ile başı dertte olan İran ve Suriye ile belki sonu bir savaşa kadar uzanan ihtilaf ve anlaşmazlıklara düşmüş olacağız.

7) Son olarak Türkiye'nin iç sosyal barışının 'risk' altına sokulacağını söylemek mümkün. Bu ise çok daha vahim bir tablonun ortaya çıkmasına sebebiyet verebilir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye'nin 11 Eylül'ü

Ali Bulaç 2007.05.28

Benim korkum 22 Mayıs'ta Ankara'nın göbeğinde patlayan bombaların "Türkiye'nin 11 Eylül'ü niteliği"ne büründürülmesidir. Birileri Türkiye'yi bazı pozisyonların içine itmek istiyor. Bu yöndeki sistemli telkinleri fark edebilenler fark ediyor.

Hafızamızı tazelemeye çalışalım: 11 Eylül 2001'de İkiz Kuleler'e saldırı yapılmıştı. (Bir rivayete göre de Pentagon'a; ama bu konuda birbirini tutmaz kaç teori üretildi.) 4 gün sonra bu dehşet verici saldırının "derin eylem" olduğunu yazmıştım (Zaman, 15 Eylül 2001): "Son derece sofistike bir eylem. Finansman ve teknolojik maliyeti en asgari düzeyde. Kişi başına bir uçak bileti ve basit bir bıçak. Ancak zeka değeri yüksek düzeyde ve bu ince zeka ürünü eylemin sonuçları insanın kanını donduracak kadar dehşet verici."

11 Eylül saldırısının "insanın kanını donduran sonuçları" ortada. Amerika, kendisine karşı düzenlenmiş bir saldırı deyip yepyeni bir doktrin geliştirdi. Doktrinin ana prensibi şuydu: "Mademki sana karşı bir düşmanlık var, düşmanın sana gelmesine fırsat vermeden sen yerine git ve onu evinde vur!" Bu, "tokada karşı tokat" cinsinden "kisas" değildi. Hıristiyanlıkta sözü edilen "Sağ yanağına tokat vurana sen sol yanağını çevir" ilkesiyle de ilgisizdi. Talmut'taki bir hükme göre "Biri sana tokat vurmaya niyetlenmişse, ona fırsat vermeden sen vur" ilkesinin uluslararası ilişkilere uyarlanmasıydı. Bu doktrin çerçevesinde Afganistan ve Irak işgal edildi. Yaklaşık 1 milyon insan hayatını kaybetti, 3 milyonu aşkın insan mülteci durumuna düştü, şehirlerin altyapıları tahrip edildi. Hâlâ trajedi sürüyor.

Eğer bu olaydan sadece Afganistan'ın ve Irak'ın "zararlı çıktığı"nı düşünenler varsa, yanıılıyorlar. İnsan ve kaynak zayıyatı açısından bu mazlum iki Müslüman ülke büyük zarar gördüler, bunda hiç kuşku yok; ama başka bir seviyede Amerika, İngiltere ve işgale katılan ya da katkıda bulunanlar da farklı niteliklerde zararlar gördü. Bugün Amerika'nın dünya üzerinde hiçbir inandırıcılığı kalmadığını hepimiz biliyoruz. Bir zamanlar "özgürlüklerin ve fırsatların ülkesi" olarak nam salan Amerika, şimdi kaba güçten başka yol bilmeyen, uluslararası hukuk ve kurumları zaafa uğratan ve elbette dünya nüfusunun büyük bir bölümü tarafından sevilmeyen bir ülke konumuna düştü. Bir hiç uğruna heba edilen kaynaklar bahs-i diğer.

Peki, aradan altı sene geçti, 11 Eylül'ü gerçekleştirenlerin "kim" olduğu aydınlandı mı? Sahiden Afganistan'daki mağaralardan burnunu bile dışarı çıkaramayan El Kaide mi bu 'derin eylem'in altına imza attı? Birçok keskin gözlemci ve uzmana göre bu biraz 'kuşkulu'.

Bunun artık önemi yok. Önemli olan ilk şey, El Kaide'nin imzasının atıldığı veya atıldığı bu sofistike "derin eylem" in Amerika'ya bunca şeyi yaptırmış olması, bölgeye gelişine bir "gerekçe" teşkil etmesidir. Ve önemli olan ikinci husus, bunca trajedi ve zayıyata rağmen Amerika'nın eninde sonunda Irak'tan çekilmek zorunda olduğunu artık kendisinin de iyice anlamış olması ve zahirinde bir çekilme takvimi belirlemesidir.

11 Eylül ve Amerika'yla ilgili bu anlattıklarımın 22 Mayıs'ta Ulus'ta gerçekleştirilen terör eylemiyle bir şekilde ilgili olduğunu düşünenler var; buna hepten temelsiz bir komplo teorisi gözüyle bakmak yanlış olabilir. Amerika'yı Afganistan ve Irak'ta bu duruma sürükleyen sürecin başlangıç noktasında 11 Eylül'de İkiz Kuleler'e düzenlenen "derin eylem" vardı; korkarım ki, Türkiye'yi Irak'a -aslında 'Kuzey Irak' demeliydim, ama isterseniz çarşamba günü niçin böyle dediğimin sebeplerini anlatayım- itecek/itekeleyecek sürecin başlangıç noktasında da 22 Mayıs eylemi olacaktır. 22 Mayıs'ı kim yaptı? PKK mı? Henüz üstlenen olmadı. DTP yetkilileri eylemi kınadı. Ama önemli değil, oklar belli yönler çevrili: "Sorun Kandil'de, Kandil Kuzey Irak'ta, Kuzey Irak Irak'ta!.."

Hangi gerekçe?

Ali Bulaç 2007.05.30

11 Eylül terör saldırıları, Amerika'nın Afganistan ve Irak'ı işgal etmesinin gerekçesi olarak kullanıldı. 22 Mayıs'ta Ankara'daki eylem de Türkiye'nin Kuzey Irak'a girmesi için bir gerekçe olarak kullanılabilir.

6 masum insan hayatını kaybetti, 100 civarında insan yaralandı, hemen arkasından Güneydoğu'dan yeni saldırı haberleri geldi.

PKK'dan kaynaklanan saldırı ve eylemlere bir son vermek amacıyla bir harekât düzenlemek anlaşılabilir bir şey. Geçmişte de Türkiye sınır ötesi sıcak takipler yapıyordu. Bu harekâtı uluslararası toplum anlayabiliyordu. Şimdi ise durum kökten değişmiş bulunmaktadır. Kandil Kuzey Irak, Kürt yönetiminin; Kuzey Irak, Irak'ı işgal eden Amerika'nın koruyucu kanatları altında. Bunun bize bir şeyler anlatması beklenir. Çapı, kapsamı ve niteliğine göre Kuzey Irak'a yapılacak bir müdahalenin ikna edici gerekçelere dayandırılması lazım. Türkiye, bu konuda birbiriyle tutarlılık içinde olmayan birkaç gerekçeyi bir anda öne sürmektedir:

- 1) Türkiye, terör eylemlerine son vermeyen PKK'yı yuvalandığı Kandil Dağı'nda bertaraf etmek üzere Kuzey Irak'a müdahale etmelidir;
- 2) Kuzey Irak'ta ileride Türkiye'yi tehdit edecek olan bir Kürt devleti kurulmaktadır, bunun önüne geçmek için müdahale etmelidir;
- 3) Türkmenleri korumak ve bu çerçevede dengeleri tamamen Kürt yönetiminin lehine çevirecek olan referanduma engel olmak için müdahale etmelidir;
- 4) Aslında Misak-ı Milli sınırları içinde olup sonra elden çıkan Musul'u ilhak etmek ve bu arada Kerkük üzerinde denetim kurmak için müdahale etmelidir;
- 5) Parçalanması durumunda hem bölgeyi hem Türkiye'yi istikrarsızlaştıracığından, Irak'ın toprak bütünlüğünü korumak için müdahale etmelidir.

Can alıcı soru şu: Müdahaleye mesnet teşkil edecek olan gerekçe hangisi? Bir tanesi mi, birkaçı mı, hepsi mi, yoksa hiçbir mi? Açıkçası bu beş gerekçeden hiçbir bana böyle bir müdahaleye mesnet teşkil edecek gibi görünmüyor. Her bir şık üzerinde uzun uzadıya durulabilir. Şimdilik söylenebilecek olan şu ki, Türkiye'yi Kuzey Irak'a müdahale etmeye sürüklemek isteyen iradenin hedefi bambaşkadır. Zahir ile zamir arasındaki farkın yeterince farkında olmasak kolayca önümüze sürülenlere bakıp doğru şeyler yaptığımıza inanabiliriz. Benim görebildiğim şudur:

Amerika eninde sonunda Irak'tan çekilecektir. Irak fiilen üçe bölünmüş durumdadır. Şiiler, Sünniler ve Kürtler. Herkes kendine ayrılan rezervasyon bölgesinde kalsa sorun yok. Ama Şiilerin işgalin sona ermesini bekledikleri, Sünnilerin bu taksime razı olmadıkları ve Kürtlerin işgal sonrası için büyük bir tedirginlik duydukları açıktır. Bundan bir süre önce Kürtlerin Washington temsilcisi Kubad Talabani "ABD bu kez 1975 ve 1991'de yaptığı gibi bizi yalnız bırakmayacağına dair garanti vermelidir." dedi.

Şiiler, Sünniler ve Kürtlerden başka İran faktörünü de hesaba katmak lazım. ABD'nin çekilmesinin İran'ın Irak'tan başlayıp bütün bölge üzerinde etkinlik sağlamasına yol açacağını herkes bilir. Pekiyi, ABD, Irak'ı "bu durum"da bırakıp çekilir mi, yoksa İran'a rakip olacak, Şiileri durduracak, Sünnileri zapturapt altına alacak ve

elbette Kürtleri teskin edecek bölgesel bir güce ihtiyaç hisseder mi? Tabii ki hisseder. Kim olabilir, diye sorarsanız, mantık, söz konusu gücün Türkiye'den başka olmayacağını söylüyor. Başka bir ifadeyle, ABD'nin yapamadığını veya bu saatten sonra yapmak istemediğini Türkiye'nin yapması isteniyor. Vahim bir şey bu!..

Burada ilgi çekici soru şudur: Türkiye bu rolü kabul eder mi? İç siyasette inisiyatifi elinde tutan aktör(ler)e bağlı bu. ABD, ilkesel ve kurumsal demokrasi teorisine bağlı değildir. Pratik ve pragmatiktir. Ortaklarını ve hasımlarını da kolayca değiştirebilir. Önemli olan büyük bir gücün günün koşullarına göre işlemesi gereken stratejik çıkarlarıdır. Etkinlik ve işlevsellik söz konusu çıkarların tesisinde başrol oynamaktadır. 27 Nisan'dan bu yana süren olaylara ve iç politik çekişmelere bu açıdan da bakabiliriz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'1984'ten alıntı

Ali Bulaç 2007.06.01

27 Nisan postmuhtıra dönemindeyiz. Kamuoyunu oluşturma yönünde çeşitli haber, görüntü ve provokasyonlar bekleyebiliriz. Ülkeyi "derinden sarsacak ve elbette muhtıralara gerekçe teşkil edecek irtica haberleri" bekliyorduk, gecikmedi.

28 Şubat sürecinde antidemokratik cephede yer alan bazı yayın organları bugün de tekrar aynı misyonlarına devam ediyorlar. Şu haber -pardon ihbar- metnini -ki Türkiye'nin özgürlük mücadelesi tarihine düşülecek bir nottur da- beraber gözden geçirelim:

"Bağcılar Lisesi öğrencisi kızlarının tesettüre girmek istemesi üzerine araştırma yapan aile, okulun bodrum katında bir bölümün mescit haline getirildiğini ortaya çıkardı. K. ailesi başarılı bir öğrenci olan 16 yaşındaki kızlarının son zamanlarda değiştiğini fark etti. Lise ikinci sınıf öğrencisi namaz kılmaya başlamış, tesettüre girmek istediğini söyler olmuştu... Bütün bu değişikliği adım adım izleyen baba İ.K. ve anne G.K. dedektif gibi çalışarak, kızlarının okulunda araştırma yaptı. Çift, lisenin bodrum katında mescit haline getirilen bir bölümde öğrencilerin toplu namaza durduklarını görüntüledi. Aile, görüntüleri Show TV'ye iletti; yayımlanan kamera kayıtlarında kız ve erkek öğrencilerin ayrı ayrı toplu namaz kıldıkları görüntüleri vardı. 14-15 Mayıs 2007'de çekilen görüntülere göre, okulda eğitim sürerken birkaç erkek öğrenci mescit haline getirilmiş odaya giriyor. Daha sonra müdür yardımcısı olduğu öğrenilen bir kişi de mescide girerken görülüyor. Beş dakika sonra erkek öğrenciler mekânı terk ederken müdür yardımcısı da ayakkabılarını giyerek dışarı çıkıyor. Bu kez 8-10 kız öğrenci odaya giriyor. Ayakkabılar çıkarılıyor ve yerlere serilmiş seccadeler üzerinde üçerli gruplar halinde saf tutuluyor. Bir kız öğrenci kapıda nöbet tutarken, içerdekiler başlarını tülbentlerle örterek namaza duruyor. Okulda araştırmasını sürdüren anne, daha sonra okul idarecileriyle görüşüyor. Bir yandan gizli çekime devam eden anne, rastladığı bir müdür yardımcısına, "Okulun bodrumunda mescit yasak değil mi?" diyor. Aldığı cevap şaşkınlığını daha da artırıyor: "Trampetlerin, bando takımının malzemelerinin konulduğu yerde, bazen öğrenciler namaz kılmak için seccade atabiliyorlar. Burada namaz kılındığını bilmiyorum; ama böyle bir talep gelirse değerlendiririz." (Radikal, 31 Mayıs 2007)

Din ve inanç özgürlüğünü kullanmaktan başka hiçbir suçu olmayan gencecik insanların ibadet etme haklarını "bir ihbar" üslubuyla haberleştiren gazete açık ki, "muhabirlik" yapmaktadır. "İhbar metni"nin genel üslubundan anlaşılan şu ki, okulun mahzen olarak kullanılan bir odasında "çok tehlikeli, sakıncalı, ayıp, suç ve yıkıcı fiiller"

işlenmektedir. Diğer gazeteler "lisede toplu namaz" haberini -mesela Milliyet- sanki öğrenciler "toplu halde beyaz adamı çiğ çiğ yeme ayini yapan yamyamların dansı" veya "toplu sex" imajı oluşturarak vermektedir. İhbarın delilleri "suç mekânı yerden çocukların ayakkabılarını giyerek çıkarmaları" -demek ki ayakkabılı iken bu fiili işleyemiyorlar-; yere serili seccadeler üzerinde üçlü halde -üç olduğuna göre cemaat olmuşlar demektir- namaz kılmaları gösteriliyor. Biri de içerideki suç fiili anlaşılmasın diye, kapıda bekliyor -yani yardım ve yataklık yapıyor, o da suça iştirak ediyor-; olayı ortaya çıkaran aile, aynen "bir dedektif" gibi çalışmış, kimsenin ruhu duymadan bu "müthiş suç"u açığa çıkarıp deşifre etmiş.

Bütün bunlar aslında hukuken suç olması gerekirken, namaz vakti geldiğinde ibadetini eda edecek yer bulamayan insanların mahzen olarak kullanılan bir odada namaz kılmaları "suç" olarak takdim ediliyor. Bu, manzaralar, tam George Orwell'in "1984" romanına uygun. Romanın teması şu: Kaskatı materyalist, ateist ve totaliter bir rejimde hiç kimse en masum ve tabii haklarından söz etme cesaretine sahip değil. Herkes gözetim altında, sistem içinde ayrıcalıklı yere sahip olanlar "Büyük Ağabey"e sürekli ihbarlarda bulunanlar. Bu "aydınlanmış olduğu"nu sanan "radikal gazeteciler" böyle bir misyonu nasıl kendilerine yakıştırıyorlar, anlayamıyorum doğrusu.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstanbul için Endülüs

Ali Bulaç 2007.06.04

Peygamber Efendimiz (sas)'in "Konstantiniyye mutlaka fetholunacaktır, onu fethedecek komutan ne mübarek komutandır, onu fethedecek asker ne mübarek askerdir." diye buyurması, daha ilk Müslüman neslin İstanbul'u fethetmek için Arap yarımadasından kalkıp ta buralara kadar gelmesine sebep olmuştur.

90 yaşının üstündeki Ebu Eyyub el Ensari Hazretleri ve daha binlerce sahabe ve tabiin hep bu müjdeyi gerçekleştiren askerler arasında yer alma arzusu içinde yaşamışlardır. 1453'te bu büyük zafer ve müjdeyi gerçekleştiren şerefi büyük Osmanlı padişahı Fatih Sultan Mehmed'e nasip olmuştur. Bu azmin, gayretin, samimiyet ve ihlasın ödülü olan ilahi bir lütuftur da. Binlerce Türk mücahidi yanında surları muhasara eden askerler arasında ümmetin her renginden ve ırkından ihlaslı Müslümanlar vardı, tıpkı yüz binlerin gözünü kırpmadan toprağa düştüğü Çanakkale'de olduğu gibi.

İstanbul, daha İslam'ın ilk günlerinden itibaren başlayan askerî harekât ve fetihlerin ana motivasyonu yanında, stratejik plan ve programların da ana hedefi olarak düşünülmüştür. Çok az insanın bildiği bir hakikat var ki, Müslümanların İber yarımadasına, yani İspanya'ya çıkmalarının ilk sebepleri arasında İstanbul'un fethi düşüncesi gelmektedir. İslam tarihçileri bize şu ilginç bilgiyi vermektedir: "Kuzey Afrika'nın fethinden sonra Hz. Osman (ra), Abdullah bin Nafi bin Hüseyin ile Abdullah Nafi bin Kays'ı, Endülüs'e fethi gönderince onlara şu emirnameyi vermiştir: '-Konstantiniyye Endülüs tarafından fethedilir.'" (Filibeli Ahmet Hilmi, İslam Tarihi, s. 246)

Defalarca İstanbul'un önlerine gelmelerine ve buralarda aylarca muhasara yapmalarına rağmen Müslümanlar, İstanbul'u fethedemeyince, bu sefer yeni bir strateji geliştirip bir koldan Anadolu üzerinden, diğer koldan İspanya üzerinden İstanbul'u bir hilalin iki ucu arasına almayı düşünmüşlerdir. 630'lu yılların dünyasında bu kadar geniş bir perspektif içinden Afrika, Avrupa ve Asya haritasını ortaya koyup strateji belirlemek herhalde basit zihinlerin işi değildi. Onlar, İspanya, Güney Fransa, Kuzey İtalya ve Balkanlar üzerinden gelip,

Anadolu'daki hilalin diğer ucuyla İstanbul'u sıkıştırmayı düşünüyorlardı. Nitekim bu strateji çerçevesinde İspanya'ya çıktılar, Güney Fransa ve Kuzey İtalya'ya kadar geldiler, ama daha fazla ilerleyemeyip yaklaşık 8,5 asır Endülüs'te büyük bir medeniyet kurdular. Demek ki Abdullah ibn Cübeyr'in dediği gibi: "Bazen kul bir şey murad eder, Allah ise başka şey murad eder. Sonuçta Allah'ın dediği olur!."

Bugün "İstanbul'un fethi"nden söz etmek neredeyse utanılacak konu haline geldi. Hele AB üyelik sürecinde bu gibi şeylerden söz etmeyi siyasi muhafazakar çevreler bile 'ayıp ve sakıncalı' buluyor. Belli ki çoğumuz, fethin askerî işgal, talan, yağma ve sömürgecilik olmayıp "İ'lay-ı Kelimetullah ve değer taşıyıcılığı" olduğunu unutmuşuz. "Fetihten bahsetmenin zamanı mı?" diye soranlara, deniz aşırı güçlerin ve bizzat AB'nin en önemli ülkesinin gelip İslam dünyasında işgaller yaptığını hatırlatmak lazım; hem de kendilerinin tanımladığı çerçevedeki politik, sosyal ve kültürel değerlerin kabul ettirilmesi amacıyla...

Son bir not. Geçenlerde AB üyesi Yunanistan'da yapılan bir kamuoyu araştırması, Yunanlıların önemli bir bölümünün, halen Türkiye dahil başka ülkelerin bazı bölgelerini, "kendi egemenlikleri altında olmayan Yunan toprakları" olarak gördüklerini ortaya çıkardı. (Yeni Şafak, 28 Mayıs 2007) Yunan Siyasi Araştırma ve İletişim Merkezi'nin Yunanistan genelinde yaptırdığı araştırmada, deneklere "Bugün hâlâ kurtarılmamış vatan toprakları var mı?" sorusu yöneltildi. Yunanlıların yüzde 37,9'u, bu soruyu "Evet, İstanbul" diye cevaplarırken, yüzde 36,2'si Ege kıyılarını, yüzde 31,2'si Karadeniz kıyılarını, yüzde 59,9'u da Kıbrıs'ı bu biçimde tanımladı. Araştırmaya katılanlar, Arnavutluk'un güneyi ve Makedonya'nın güneybatısını da "kurtarılmamış Yunan toprakları" arasında sayıyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yanlış dağ

Ali Bulaç 2007.06.06

Geçen hafta Greenpeace'in küresel ısınmaya dikkati çekmek ve dünya liderlerine çağrıda bulunmak amacıyla Ağrı Dağı'nda yaptırdığı Hz. Nuh (as)'un tufandan kurtulduğu geminin benzerinin açılışı yapıldı. Yapımına 4 hafta önce başlanan ve Türkler ile Almanlardan oluşan 20 marangozun çalışmasına katıldığı (10 metreye 4 metre uzunluğunda) geminin açılışına Iğdır Valisi ve eşi, bazı sanatçılar, yerli ve yabancı 40'tan fazla Greenpeace üyesi ve vatandaşlar katıldı.

Greenpeace'in ve küresel ısınmaya karşı küresel bir bilinç uyandırmaya çalışan küçüklü büyüklü grupların faaliyetleri takdire şayandır. Gezegendeki canlı hayatın geleceğinin "Nuh tufanı"yla ilişkilendirilmesi sembolik açıdan da önemlidir. Greenpeace Almanya İklim ve Enerji Kampanyası sorumlusu Andree Böhling, iklim değişikliğinin Nuh tufanı zamanından beri gezegenimizin başına gelen en büyük felaket olduğunu söylüyor ve şunları ekliyor: "Nuh Peygamber nasıl gemisiyle sevdiklerini kurtarmışsa, insanların da bir an önce harekete geçerek insanlığı kurtarması gerekir." Böhling'in söylediklerine aynen katılıyoruz. Şunu da eklemek gerekir ki, gezegeni bu ölümcül noktaya getiren "din-dışı sosyo-ekonomik sistemler"dir; Nuh'un gemisi Vahy ve peygamber çağrısına icabeti sembolize eder, Nuh gibi insanları kopacak tufanın tehlikelerine karşı uyarıyorsak, insanlığı Vahy'e çağırmamız da gerekir. Din-dışı kültür, ahlak ve felsefe mümkün değildir, olan şu anda olmakta olandan başkası değildir.

Bir hadiste buyrulduğu üzere "Hz. Adem ile Hz. Nuh arasında bin sene vardı; bu zaman zarfında insanlar tek ümmet halinde yaşadılar". Tevhid inancının çizdiği yol haritasına bağılı yaşayan bu ilk insan nesilleri hem kendi aralarında hem de tabiatla çatışmadılar. Birbirlerine düşmeleri ile bazı şahsiyetlerin heykellerini yapıp putçuluğa yönelmeleri aynı zamana rastlar. Putatapıcılık ve kültürün paganlaşması onların varlığa karşı büyük suç işlemelerinin önemli sebeplerinden biriydi. Büyük günah çevreyi kirletti; bu büyük günah ancak büyük bir tufanla temizlenebilirdi. Bir gerçek vak'a olarak tufan koptu. Greenpeace'in yayınladığı bildiride ve gazetelerde yer aldığı gibi "tufan bir efsane" değildir. (Zaman, 1 Haziran 2007)

Burada değinmek istediğim, eylem için seçilen yer, yani 'dağ'la ilgilidir. Benim merakımı mucip soru şudur: Eylem için neden Ağrı Dağı seçildi? Hiç kuşkusuz, bu soru, tufanın bitiminden, suların tamamıyla çekilmesinden sonra Nuh'un gemisinin nerede durduğu meselesiyle ilgilidir. Bu konuda iki dinî kaynak arasında temelli bir görüş ayrılığı var. Yahudi ve Hristiyan kaynaklarına göre gemi Ağrı Dağı (Ararat) (Ahd-i Atik, Tekvin, 8:4), Kur'an-ı Kerim'e göre Cudi Dağı üzerinde durdu: "Denildi ki: 'Ey yer suyunu yut ve ey gök, sen de tut.' Su çekildi, iş bitiriliverdi, (gemi de) Cudi (dağı) üstünde durdu ve zalimler topluluğuna da: 'Uzak olsunlar' denildi." (11/Hud, 44)

Kaynaklar, Kur'an'ın işaret ettiği dağın Musul'a belli mesafede olduğunu söyler. Başka bir deyişle Cudi Dağı Cizre'dedir. (Bu konuyla ilgili geniş bilgiler için bkz. Ahmet Musaoğlu, Nuh'un Gemisi Cudi'de, İstanbul-2005) Halen Cudi Dağı'nın eteklerinde "Heştan" isimli bir köy vardır. Köy, gemiden inen 80 kişinin ilk yerleştikleri yer manasında bu ismi almıştır. 12 Eylül 1980'den sonra insanlığın kadim geçmişine atıfta bulunan bu köyün ismi "Seksenler" olarak değiştirildi.

Yıllardır, çok sayıda yabancı gelir ve Nuh'un gemisini Ağrı Dağı'nda arar. Bu faaliyetlerin önemli bir bölümü, eski Sovyetleri gözetleme amaçlıydı, bugün de konunun kendisiyle ilgili olmayan amaçlarla benzer girişimlerde bulunuluyor. Şu veya bu sebeple olsun, dışarıdan gelip Nuh'un gemisini Ağrı Dağı'nda arayanlara veya burada eylem yapmak isteyenlere Türk yetkililer "Kardeşim, bizim kaynaklarımıza göre gemi Ağrı'da değil, Cudi'dedir, siz yanlış dağda arıyorsunuz." diyemiyor mu? Yoksa "laiklik gereği resmi görüşümüz" de -Greenpeace'in eylemine lğdır Valisi ve eşi de katıldığına göre- Ahd-i Atik'in dediği istikamette midir?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sağ'da ve Sol'da çapraz transferler

Ali Bulaç 2007.06.10

Batı'da siyaseti belirleyen belli başlı kategorilerin Türkiye siyasetinde neden hiçbir maddi ve toplumsal karşılığının olmadığı somut göstergesi, partilerin yaptığı "çapraz transferler" oldu.

Şu soru önemli:

Çapraz transfer olan siyasetçilerimizin (yeni) tercihleri, hakikatte temel bir siyasi görüş değişikliğini mi ifade ediyor, yoksa salt bir 'pragmatizm' anlamına mı geliyor? "Pragmatizm"den kastım, "A partisi olmuyorsa, B partisi olur" cinsinden ve ahlaki bakımdan tartışmalı "konjonktürel fırsatlar"ın değerlendirilmesi değil, siyasette başarıyı hedefleyen rasyonel değerlendirmedir.

Reha Çamuroğlu ve İlhan Kesici iki önemli örnektir. Önemli yazarlarımızdan Reha Çamuroğlu'nun -benim anlayışına göre entelektüel hayat ile verili siyaset arasında ters ilişki olduğundan entelektüel siyasetin uzağında durmalıdır- AK Parti'ye katılması partiler arasındaki geçişkenliğin ne kadar kolay olduğunun ifadesidir. Başlangıçta DYP'de siyasete atılan Çamuroğlu, bundan bir ay önce neredeyse CHP'ye kayıt yaptıırıyordu ki, niyeti, -kişisel değerlendirmesine göre- DYP umut vaat etmediğinden siyasete CHP'de devam etmekte. Fakat 27 Nisan konjonktürünün ortaya çıkardığı reel değerlendirmeler AK Parti'den davet alması gibi bir sonuç doğurdu ve Çamuroğlu da bu partiden aday oldu. İlhan Kesici'yle ilgili değerlendirmeyi Mümtaz'er Türköne çok iyi yapmış: "MHP kökeninden DYP ve ANAP'a uzanan geçmişinde, yelpazenin sağ kanadında ayak basmadık yer bırakmayan İlhan Kesici" şimdi CHP'de.

Batı'daki siyasi tarihin şekillendirdiği tecrübeye göre kavramsallaştırılan siyaset bilimi ve demokrasi teorisinden hareketle, bu çapraz transferleri nasıl anlamalı? Sınıf esasına göre şekillenmiş demokratik siyasette, işçi partisi içinde siyaset yapan bir sosyalist veya sosyal demokrat siyasetçinin muhafazakar, Hıristiyan veya liberal bir partiye geçiş yapması -ya da aksi- anlaşılır değildir. Hiç kimse kendi sınıfının asli çıkarlarına aykırı bir siyasi duruş benimseyemez; bu eşyanın tabiatına aykırıdır. Sağ ve sol, iki ayrı sınıfın maddi ve ekonomik çıkarlarına tekabül eden siyasetlere verilen isimlendirmelerdir; sol bir siyasetçinin sıfatı ile sağ bir siyasetçinin sıfatı aynı çizgide buluşamaz. Bu sosyal ve iktisadi politikalardan, demokrasi teorisine ve uluslararası ilişkilerin tanzimine kadar iki paralel görüş olarak farklı seyreder. Ama Türkiye'de siyasetçilerin çapraz geçişkenliği kadar seçmenin büyük bir bölümünün -mesela yüzde 60'ının- her seçimde parti ve dolayısıyla siyasi tercih değiştirmesi de, bir o kadar Batılı siyaset bilimi ve demokrasi teorisi açısından anlaşılır değildir.

Türkiye'de merkez sağ ve merkez sol tanımlamalar, maddi-sosyal karşılığı olan herhangi bir anlam çerçevesine veya sahici realitelere tekabül etmiyor; tamamen soyut, ithal ve içi bomboş kavramlar olarak literatürümüze girmiş bulunuyor. İslam toplumları, çok partili parlamenter rejim içinde kendilerine başka tanımlamalarla siyaset yapabilirler; Batı'dan iktibas edilen sağ-sol tanımlamaları -sosyalizm, liberalizm, milliyetçilik ve muhafazakarlık gibi- herhangi bir realiteyi ifade etmiyor. Bu konuda bize ışık tutacak iki kişinin analizlerini dikkate alabiliriz. Bunlar da Sait Halim Paşa ve İdris Küçükömer'dir. Dil ve aktör farkına bakmaksızın Kemal Tahir'in dediği gibi, "Türkiye'de sağ ve sol aynı şeyler. Biri hapsirmiş ikisi burnundan düşmüş". Bu yüzden geçişler aslında kolay olabiliyor. "Yok aslında birbirimizden farkımız; ama biz X partisiyiz." Partileri benzeştiren bir mekanizma söz konusu. Bu hiç kuşkusuz "partileri içinde eriten merkez"dir.

Ya siyasetçide, ya partilerde veya bize özgü siyasetin kendisinde ciddi sorun var. Ben temel sorunun her üçünü manipüle eden "merkez aşkı"nda yattığını düşünüyorum. Pazartesi devam edeceğiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Merkez nedir?

Ali Bulaç 2007.06.11

"Merkez sağ" ve "merkez sol"dan bahsedilir ve partilerin kabule şayan konumları, hatta siyasi meşruiyetleri "merkez"e olan yakınlıkları veya uzaklıklarıyla ölçülür.

Önce bir hususu belirtelim: "Merkez" demek, her iki yanından uçlara kadar uzanan iki çizginin birleştiği "orta alan" değildir. Yani sanki ortada bir merkez var ve merkezin hemen sağındaki partiye "merkez sağ", hemen

solundaki partiye "merkez sol" denmesi ve bunların daha sağa ve sola uzanan versiyonlarının "aşırı uçlar" olarak isimlendirilip "marjinal" addedilmesi yanlıştır, bir aldatmacadan ibarettir. Bu, bize "merkez"in itidali, orta yolu, ortak akılı temsil ettiği fikrini ima eder ki, tam aksine Türkiye ve Müslüman toplumlardaki siyasi ve idari hayat açısından bakıldığında, modernleşme süreciyle beraber asıl aşırılık, sertlik, irrasyonel kararlar, icraatlar, çatışma ve uzlaşmazlık merkez ve merkezde yer çekirdeğinin tutumu olarak ortaya çıkar. Çoğunlukla "devlet" veya "devlete ilişkin olan", merkezi istila ettiğinden, kendisi dışında kalan, aslında kendisinin dışladığı kesimlere "aşırı" sıfatını yakıştırmaktadır ki, bu da külliye yanlıştır. İslam dünyasında itidali, orta yolu, 'akl-ı meaş'ı, hoşgörüyü ve uzlaşma kültürünü toplum temsil etmektedir. Ana kodlarını İslamiyet'in donattığı toplum aşırı değildir, gövdenin bizzat kendisidir.

1946'dan bu yana süren demokratik serüvenimiz açısından "merkez"in biri resmî ve devlete ait, diğeri sivil ve topluma ait olmak üzere iki anlam düzeyi var. İlkiyle, devlet içindeki resmî aygıtları, kurum ve kuruluşları kastediyoruz. Başka bir ifadeyle merkez devlettir, devlette inisiyatif elinde tutmaya çalışan "merkezi çekirdek"tir. Devlet sadece idareyi üstlenmiş değil, aynı zamanda siyaseti yönlendirme, siyasi tutum ve tercihleri şekillendirme gibi misyonları da deruhte eder. Devlete sorarsanız siyasi merkez devletin kendisi, öncelikleri, politik refleksleri ve oluşturduğu çekirdek içinde yer alan unsurların çıkar ve konumunu ifade eder. Merkezdeki çekirdek; asker, sivil bürokrasi, yargı, büyük sermaye, üniversiteler, bir kısım medya ile devlet ideolojisinin taşıyıcısı olan jakoben aydınlar ve devlet sanatçıları zümresinden oluşur.

"Merkez"in ikinci anlam düzeyi sivil ve topluma ait olandır. Bu, "toplumsal merkez"e işaret eden anlam çerçevesidir, buna "çevre" veya "merkez-kaç güçler" demek de mümkün. Toplumun ana gövdesini teşkil eden bu merkez, tamamiyle sosyolojik bir karakter arz eder; ben Batılı anlamın dışında, modernizasyon politikaları sonucunda bütün Müslüman toplumlarda gözlenen ve bu kavram içinde toplanabilen farklı toplumsal kesimlere "kent sınıfı" denebileceğini düşünüyorum. Toplumsal merkez, heterojendir; Sünni-Alevi, Türk-Kürt, doğulu-batılı, şehirli-köylü, işçi-memur, esnaf, çalışan, emekli, çiftçi, kadın-erkek, dindar-az dindar, başı açık-örtülü, mazbut-serbest vb. demografik, mezhebî, etnik, meslekî, ekonomik farklı özelliklere sahiptir. Bu çoğul kimlik ve grupların bir araya gelip, bir siyasi partiyi desteklemesi Batılı demokrasilerde görülen bir hadise değildir, hatta imkânsızdır. 1950-54-57 seçimlerinde Menderes'i, 1965'te Demirel'i, 1973'te Ecevit'i, 1983'te Özal'ı, 1995'te Erbakan'ı ve 2002'de Erdoğan'ı iktidara getiren bu kendi içindeki çoğulculuğu koruyan toplumsal merkezdir.

Bu çerçevede "merkeze doğru giden bir parti", hakikatte toplumdan kopmayı ve devletin içindeki çekirdeğin reflekslerine ve çıkarlarına göre siyaset yapmayı kabullenmiş olur. Genellikle devletin merkezi, toplumsal merkeze tuzak kurar. Söz konusu tuzak, heterojen kent sınıfını temsil iddiasıyla ortaya çıkan siyasi aktörlerin (siyasetçi, lider, parti) devletin merkezine özendirilmesi şeklinde olur. Bazan meşruiyet bununla ilişkilendirilir. Toplumun merkezinde kalmak isteyen siyasetçi, ona gösterilen dolmuş binmeyecek olursa, bu sefer merkez doğrudan veya postmodern yollarla sivil siyasete müdahale eder. 27 Mayıs'tan 27 Nisan'a kadarki süreçte olup biten budur. Devamı var.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sağ ve solun ötesinde

Devletin ifadesi olan merkez ile toplumsal merkez arasında ana gerilim "siyaset" konusudur. Devlet, kendisi siyasete yön vermek ister. Toplum ise siyaseti kendi hakkı görür.

Devlet seçkinleri halka güvenmez, Milli Şef İnönü'nün deyimiyle "Aramızda kalsın, millet de bize düşmandır", her ne yapılacaksa "halka rağmen" yapılır. Merkezdeki çekirdek halka inisiyatifi tanımadığından, her zaman ve tabiatı gereği demokrasiye karşı tutum içindedir. Toplumsal merkez ise demokratik siyaset yoluyla iktidar ilişkisini düzenlemenin tek yolu ve imkanı olarak görür. Siyasetin bitmeyen sorunu, cumhuriyetin bürokratik kadroların vesayetinden kurtulup halkın iradesi ve taleplerinin yerine getirildiği demokratik bir karaktere bürünmesidir.

Merkez sağ ve merkez sol partiler, siyaset yapmayı, devlete paralel yukarıdan aşağıya doğru bir yönetme etkinliği olarak gördüklerinden, temel tercihleri devletten yanadır; esasında Batı'daki gibi tarihsel ve toplumsal bir sınıfa karşılık olarak ortaya çıkmadıklarından meşruiyetlerini devletin önceliklerine sahip çıkma gayretlerinden alırlar. Bu da onları toplumsal merkezden uzaklaştıran ve siyasete yabacılaştıran bir paradokstur. Merkezdeki çekirdeğe göre, devlet "siyasal ağırlık"tır, toplum (seçmen) ise "sayısal ağırlık"tır. Bürokratik telakkiye göre, devlet, toplumun önünde ve üstündedir; demokratik siyasetle çıkan sayısal ağırlık (çoğunluk tercihi) hiçbir anlam ifade etmez. Bu çerçevede bir üniversitenin rektörü "Yüzde 95 oy almanız da.." diye başlayan bir cümle kullanabilmektedir.

Bu bizi şu noktaya getiriyor: Türkiye ve İslam dünyasının siyasi hayatını anlamak istiyorsak, Batı'daki sınıfların ve siyasi ideolojilerin herhangi bir faktör olmadıkları gerçeğini göz önünde bulundurmalıyız. İslam dünyası 1750'de Avrupa gibi bir sanayi devrimi yaşamadı, bir burjuvaziye ve işçi sınıfına sahip olmadı. Bizde burjuvazi yoksa liberal, muhafazakar bir sınıf ve siyaset de olamaz, dolayısıyla sağ partiler veya merkez sağ gibi siyasi kimliklerin hiçbir tarihi, maddi ve toplumsal karşılığı yoktur. Sanayi devrimiyle bir işçi/proletarya sınıfı teşekkül etmediğinden bizde sol, sosyalist, sosyal demokrat ve komünist parti de olmaz; olsa da bunun tarihi, maddi ve toplumsal karşılığı yoktur. Siyasi mücadelede merkez sağ ve merkez sol, toplumsal karşılıkları olmadığından, sonuçta devletin tercihlerine ve reflekslerine göre siyaset yapmaya başlarlar. Bunu da en iyi CHP yapar.

Siyasetin sorunu devlet ile toplum arasında kimin siyaseti yapacağı, yani "bürokratik siyaset" in mi, yoksa "demokratik siyaset" in mi toplumsal hayatın tanzimini tayin edeceği konusudur. Merkezdeki çekirdeğin unsurlarına (asker, sivil bürokrasi, yargı, üniversiteler, bir kısım medya ve jakoben aydınlar) göre siyaset devletin uhdesinde olmalıdır. Toplumsal merkez ise sağın ve solun ötesinde siyasi taleplerini dile getirecek "başka siyasi bir tanımlama ve mecra" arar ki, İslam dünyasında bu "İslamcı partiler veya İslami akımlar" dan başkası değildir. Bu partiler, sınıfsal çıkarlara değil, değere dayalı -mesela adalet, özgürlük, kardeşlik, ahlaki dürüstlük vb.- siyasetler yaptıklarından dindar olsun olmasın, herkesi şemsiyeleri altında toplama şansına sahiptirler. Bazıları (mesela Milli Görüş'ün son iki partisi RP-FP) bu temel gerçeği yeterince kaale almadıklarından içlerinden çatlamaya uğradı. Ayrıca misyonları açısından olmasa da, lider kadroları dolayısıyla bu partilerin, kullandıkları dil, üslup ve yaklaşım tarzları itibarıyla bugünün dünyasını doğru okumaları, dolayısıyla "çevre"nin siyasi temsilciliğini yapmaları mümkün değildi, ama gündeme taşıdıkları temel sorunlar oldukları gibi ortada duruyor, hiçbirisi çözümlenmiş değil. O zaman, "Milli Görüş'ten uzaklaştığı oranda merkeze kayan" bir siyasi parti, gerçekte neden uzaklaşmakta ve neye doğru kaymaktadır? Bunun serinkanlı bir değerlendirmesini yapmak lazım.

Milli Görüş partileri

Ali Bulaç 2007.06.16

Kendine özgü bir "Türkiye modeli" varsa, bunun siyasetteki karşılığı Milli Görüş partileri; eğitimde imam hatip okulları ve ekonomide Anadolu'da neşvünema bulan küçük ve orta ölçekli ticari ve sanayi işletmelerdir. Mısır ve İran modernleşmesiyle benzer bir tecrübeye sahibiz; ancak bu üç form tamamıyla bize özgüdür. Bu, aynı zamanda "Batı-dışı modernleşme"nin de tek örneğidir. Türkiye toplumu, modern hayata -başlangıç aşamasına mahsus olmak üzere- bu üç formu kullanarak katılmayı denedi.

1969'da Prof. Necmettin Erbakan'ın liderliğinde yürüyüşe geçen Milli Görüş partileri (MNP-MSP-RP-FP ve SP); DP, AP, kısmen ANAP ve DYP'nin ilk kuruluş aşamalarında sergiledikleri siyasi profile denk profile toplumsal merkezin partileri olarak ortaya çıktılar. Hataları yanında sevapları da önemlidir. Hataları şuydu: Bu partiler Kartezyen bir felsefeye sahiptiler, Tanzimat sonrası Osmanlı örgütlenme modeli ile Leninvari modeli örtüştürmüşlerdi; Soğuk Savaş döneminin çatışmacı dilini benimsiyorlardı; potansiyel seçmen kitlelerini uzaklaştırma pahasına bazı sözcülerinin ürkütücü söylemlerini medenileştirmeyi düşünmüyorlardı ve zaman zaman siyasi pratikleri temel itikat konuları haline getiriyorlardı. Zamanı gelince -daha doğrusu zamanı geçince- aktörleri ve vitrini gençleştirmeye, yenilemeye hiçbir şekilde yanaşmıyorlardı. İç dolaşımla sınırlı kalan bir şûra anlayışına sahiptiler, şûranın aynı zamanda demokratik katılım olduğunu düşünmüyorlardı. Sonunda hareket bölündü, Milli Görüş kendi içinden AK Parti'yi çıkardı.

1995 seçimlerinde RP'yi iktidara getiren "toplumsal merkez" adını verdiğimiz merkez-kaç güçlerdi. RP'ye oy verenlerin hepsi sıkı dindar, namazında niyazında insanlar değildi; belki büyük bir çoğunluğu Erbakan ve yakın çevresinin -özellikle o günkü Şevki Yılmaz veya Hasan Mezarıcı'nın- din adına söylediklerini paylaşıyor, hatta bundan korkuyorlardı. Bugüne kadar Milli Görüş partileri, yanlış yönde süren bir alışkanlık sonucu "sağ" kanatta mütalaa edildi, gerçekte ise kurucu kadrolarına rağmen sağ bir siyaset içinde ele alınmaları mümkün değildir. Milli Görüş partilerinin öne çıkardığı temel sorunları şöyle sıralamak mümkün:

- 1) Adil düzen: Gelir bölüşümünde adaletin tesis edilmesi fikri;
- 2) İslam kardeşliği: Türk-Kürt ayrışmasının önüne geçecek, hem Türkler hem Kürtler için birleştirici ortak payda veya manevi bir çerçeve;
- 3) Ahlaki dürüstlük: İdarede, ekonomide ve siyasette arınma vaadi;
- 4) Kimlik: İslam'ın ve tarihimizin referans kaynaklarından hareketle net bir kimlik tanımı;
- 5) Dış politikada inisiyatif elinde bulunduran ve bölgenin liderliğine aday olan bir Türkiye ideali.

Söz konusu partiler, bütün toplumsal kesimleri içine alan bir "temel haklar ve özgürlükler paketi"nden yoksundular; ama ana gövde durumundaki dindar kesimlerin uğradığı mağduriyetin giderileceği hukuki düzenleme talepleri veya vaatleri, bu ihtiyacı bir ölçüde karşılıyordu.

Şimdi sormamız gereken soru şudur: Gelir bölüşümü, Türk-Kürt kardeşliği, ahlaki dürüstlük, kimlik ve dış politika alanındaki sorunlar çözüldü mü? Hayır.

Bu çerçevede "Milli Görüş'ten uzaklaşma oranında merkeze yaklaşma veya merkez partisi olma" retoriğinin ne anlama geldiğini düşünelim. Milli Görüş partilerini kabule şayan kılan, bu beş temel sorunun altını çizmeleriydi; eğer dil, üslup, yenileşme, kadronun gençleştirilmesi gibi sorunları aşabilselerdi hiç kuşkusuz toplumsal desteği

giderek artardı. AK Parti, bu formla, yani dil, üslup ve şekille ilgili değişimleri yaptığı için, bu miras üzerinde iktidar oldu. Şimdi AK Parti'nin önünde iki seçenek var: Ya "toplumsal merkez" in taleplerine kulak verip bu beş soruna risk alarak çözüm bulacak veya ona yapılan telkinlere kanıp "devletin merkezi" yle iş tutarak yerini bir başka çevre partisine bırakacaktır. Kimse Milli Görüş partilerinin şekil şartlarına dönüşü savunmuyor, ama işaret ettiği beş temel sorundan da kaçış yoktur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Değere dayalı müzakereci siyaset

Ali Bulaç 2007.06.27

Modern ulus devletin üç farklı yorumundan; faşizm, komünizm ve liberalizm türedi. Faşizm ağır bir yenilgiye uğradı, sivil alanlarda (örgüt, kuruluş, parti) varlığını sürdürüyor; belki de orta vadede liberal aldırışsızlıklara karşı güçlenerek geri gelecektir.

Sosyalizm ise 21. yüzyıla geçemedi. Ancak ister sol veya sosyalizm, davalarını yöntemleri ve araçları dolayısıyla kaybettiler, Marxizm'in idealleri, yani ezenin ezilenin olmadığı bir dünya, emeğin hakkı, eşitlik ve kardeşlik hâlâ beşeriyetin bilincinde karşılık buluyor. Liberalizm ise devletlerin saçma müdahalelerine karşı insanın kişilik vasfını ve insanın insan olması hasebiyle sahip olduğu hakları öne çıkardı.

Bediüzzaman, "Her görüşte belli bir hak ve hakikat payı var." der. Bir ideoloji kabul göreceksa mahza kötülük ve adaletsizliği referans alamaz. Ancak bir görüşte hak ve hakikatin ne kadar olduğunu tespit etmemiz için elimizde onun üstünde kriterler olmalı, biz Müslümanlar bunun 'Vahy' ile verildiğini düşünüyoruz. İkinci husus, bir mesleğin veya görüşün savunduğu hak ve hakikat davasını ne kadar tahakkuk ettirdiğini anlamak için, onun tecrübesine ve sonuçlarına bakmak lazım. Şimdilik faşizmin ve komünizmin sahneden çekildiklerini ve sonuçları itibarıyla çok tahripkâr fonksiyonlar gördüklerini söyleyebiliriz.

Ya liberalizm? Fukuyama'ya göre, felsefenin son kapısına dayandık, elimizde liberalizmden başka yol kalmadı. Bense, faşizm ve komünizm gibi liberalizmin de biz Müslüman toplumlar için işe yarar bir anlam ifade etmediğini düşünüyorum. Bunlar sonuç itibarıyla belli bir toplumsal tarihte, çatışan sınıfların siyasi ideolojileri olarak teşekkül ettiler. Bizde Batı'daki anlamda sosyal sınıflar olmadı, bundan sonra da olamayacak.

Söz konusu ideolojiler sınıfsal karakterde ve "paradigmatik"tirler. Yani iktidarlarını bir mücadele (sıcak çatışma, siyasal rekabet, zorunlu uzlaşma vs.) sonucunda elde ettiklerinden toplumsal kesimlerin ve hayatın bütünü kendi temel varsayımları çerçevesinde düzenlemektedirler. Başka bir ifadeyle her ikisi de özde totalitaristtir; liberal totalitarizmin göstergesi, sistemin sadece "siyasal çoğulculuk" a dayanması, fiiliyatta "toplumsal ve kültürel çoğulculuk" a kapalı tutulmasıdır. Sadece "bireysel haklar" ın tanınmış olması, değerlerin ancak toplumsal düzeyde yaşanmasını gerekli kılan bütün farklı kimlik ve inanç biçimlerini dışta bırakır; bu, bugün bütün liberal toplumlarda süren bir zulümdür. Liberalizmin dominant önceliklerinin "ekonomik" olması bir başka sakıncadır; çünkü kendi önceliklerini temel aldığı anda, toplumu ve insani diğer bütün hayat alanlarını, ekonomiye göre yapılandırır, ki bunun sonucunda ortaya çıkan fiili materyalizmdir; kaldı ki liberalizm, ekonomiyi liberal sınıfların ve zümrelerin çıkarlarına göre şekillendirir, bu da sınıflar, bölgeler ve ülkeler arasında derin eşitsizliklerin oluşmasına yol açar.

Şimdi bizim savunduğumuz "değere dayalı müzakereci siyaset" ahlaki değerleri esas alır. Bunlar da adalet, özgürlük, eşitlik, her hak sahibine hakkının verilmesi, dürüstlük, kardeşlik, bir arada yaşama vs. gibi şeylerdir. Her sosyal, iktisadi, etnik, dinî, mezhep veya bölgesel zümre ve grup bu değerlerden yararlanır. Kim kendini nasıl tanımlıyorsa kendi tanımı ve beyanıyla kabul edilir. Temel yasalar ve kararlar müzakere ile alınır ve her aşamada hem denetlenir hem karar süreçlerine katılır.

Bu arada sosyalizmin ve liberalizmin birer meslek ve görüş olarak ihtiva ettikleri hak ve hakikat de inkâr edilmez; yerine, konusuna, alanına ve toplumsal grubuna göre bunlardan yararlanır. Külliye retleri ihtiva ettikleri hakikatin de reddi anlamına geleceğinden bazen sosyal politikalar bazen liberal politikalar izlenir. Bunlar değere dayalı müzakereci siyaset için sadece birer yöntem ve tekniklerden ibarettir; birer paradigma veya belli sınıfların çıkarlarını savunan total siyasetler olmamalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bağımsızlar

Ali Bulaç 2007.07.04

14 siyasi parti ve 7.535 adayın katılacağı bu seçimlerde ilk defa 764 kişi herhangi bir partiye bağlı olmaksızın seçimlere katılıyor. Diyarbakır'da bağımsız adayların sayısı 39. Daha önce de bağımsızlar seçime katılmıştı.

Milli Görüş partilerinin başlangıç noktası bağımsızlar hareketidir. Demirel'in istemediği Necmettin Erbakan ve arkadaşları 1969 seçimlerinde bağımsız olarak katıldılar, 13 milletvekili Meclis'e girdi. 1973'te 6, 1977'de 4 bağımsız aday seçildi. 2002'de 190 bağımsız adaydan 9'u Meclis'e girdi. Şimdi 42 seçim çevresinden 764 bağımsız aday var.

Bağımsızların sayısındaki patlamanın iki sebebi var: Biri, ülke barajını aşamayacağını anlayan partilerin (DTP ve BBP) önemli siyasetçilerini güçlü oldukları yerlerde bağımsız aday göstermesi; diğeri mevcut partilerde siyaset yapamayacağını düşünen şahısların bağımsız aday olarak seçime katılması.

DTP adayları yanında kamuoyunun yakından tanıdığı ve muhakkak ki belli bir seçmen tabanı olan münferit adayların bu seçimde alacağı sonuç önemli. Rize'de Mesut Yılmaz, Sivas'ta Muhsin Yazıcıoğlu, Diyarbakır'da eski Büyükşehir Belediye Başkanı Ahmet Bilgin, Ankara'da Hulki Cevizoğlu, Konya'da eski Mazlumder Başkanı Ayhan Bilgen, İstanbul'da Baskın Oran ve Ufuk Uras gibi dikkat çekici şahsiyetler bağımsız aday.

Siyaset yapmak üzere bağımsız aday olan zatların bu tutumunu iyi okumak lazım. Bu tutumda hem "tepki", hem "yeni bir çıkış yolu" söz konusu. Tepki, "partiler demokrasisi"nde lider sultanının aşılammamasının getirdiği verili durumdadır. Açık olan şu ki; biz hiçbir yerde gönlümüze göre milletvekili seçemiyoruz, hatta büyük şehirlerde kimlerin aday olduğunu dahi bilmiyoruz. Sıralamayı yapan parti lideri ve belli küçük bir zümre, yani parti yönetimidir. Adaylar ve milletvekilleri bu açıdan halka/seçmene değil, parti liderine ve yönetime minnet duyuyorlar. Mesela AK Parti içinde yer almayan 210 kişinin durumu söz konusu olduğunda Tokat Milletvekili Resul Tosun, şunları yazmıştı: "Ben bu sistem içinde bir milletvekili olarak müracaat ettim ve listeye alınmadım. Hiç itirazım yok. Kırgın değilim. Dargın değilim. Küskün değilim. Aksine beni bir dönem milletvekili yaptığı için parti yönetimine müteşekkirim." (Yeni Şafak, 9 Haziran 2007)

Herkes lider veya parti yönetimine "müteşekkir" olarak siyaset yapmak istemeyebilir. İnsanlar kendi şahsiyetleriyle vardır, benimsedikleri siyasi görüşlerini bir partide temsil edebilirlerse, başkalarıyla birlikte seçime katılır, bu güzeldir. Ama kişilerin seçilebilirliğini, ehliyet ve liyakatlerini tayin etmesi gereken salt lider değil, halk olmalıdır. Liderin, bir koro elemanını (milletvekili adayını) -bir tür atama yoluyla- orkestranın bir üyesi olarak halkın onayına sunması demokrasi teorisi açısından sorunludur.

Bu seçimlerde bağımsızların sayısındaki artışın diğer bir sebebi, muhalefetsizliğin yol açtığı boşluğun doğurduğu rahatsızlıktır. CHP ve diğer partiler yeterince muhalefet görevlerini yerine getiremediler; iktidar partisini asıl eleştirmeleri gereken konularda eleştirmediler, aksine onu gerçekten mağdur duruma düşürecek pozisyonlara destek verdiler. Bu, gerçek anlamda siyasetin olmadığı ve partilerin asıl toplumun ihtiyacı olan siyaseti yapmadığı anlamına gelir.

Seçimlerde bağımsızların alacağı sonuç önemlidir. Belki de 23 Temmuz'da en çok konuşacağımız konu yeni bir "erken seçim" olacaktır. Belli ki bir sonraki seçime sağ, sol, milliyetçi ve İslamcı kesimler çok daha yüksek sayıda bağımsız aday çıkaracaktır. Özellikle devletin merkezine yönelen AK Parti'den ve kendi iç bariyerini aşamayan SP'den umudunu kesen İslamcılar ve dinî hassasiyeti yüksek insanlar, şimdiden bir sonraki seçimde her ilden bir veya iki bağımsız adayla seçimlere katılmanın imkânlarını konuşmaya başladılar bile. Bağımsızlar seçeneği, hem siyasete yeni bir kan ve zindelik getirebilir hem de barajı fiilen ortadan kaldırabilir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ağar, başörtüsünü çözer mi?

Ali Bulaç 2007.07.07

Eğer Mehmet Ağar, 27 Nisan günü cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Anavatan'la birlikte veya dört milletvekili ile DYP olarak Meclis'e girseydi -Abdullah Gül'e oy verip vermemesi önemli değildi- 22 Temmuz seçimlerinden yüzde 15-20 arası oy alarak çıkardı. Ağar, "Benim iktidarında asker böyle konuşamaz." demişti.

Sonraları, "Askerin konuşmasına gerek kalmayacak." şeklinde bir izah getirdiyse de, siyasi kökeni ve devlet içinde verdiği hizmetler ile dayandığı toplumsal kesimler onu şanslı kılıyordu. DP kökeninden gelen Mehmet Ağar, "Ben Türkiye'nin şu sorunlarını çözeceğim" diyebilirdi:

1) Güneydoğu: Kimin ne derdi varsa meşru/kanuni yolları kullanarak siyaset yapabilir, gelsin derdini anlatsın, dağa çıkmasın. Bölgenin pozitif ayrımcılığa ihtiyacı vardır, IMF'yi ya ikna ederim veya kendime göre bir program yapar oraya devlet olarak yatırım yaparım; diğer düzenlemeler arkasından gelecektir, "Yozgat ve Denizli'yi Musul'a ilişkilendirmesi" çok şıktı.

2) Bu ülkede milyonlarca insanın içini acıtan başörtüsü tam bir istismar ve sömürü aracına dönüşmüş bulunuyor. Bu konuyu siyasetin dışına çıkarmak lazım. Taraftar konuyu siyaseten kullanıyorlar. İsteyen başını örter isteyen açar, her genç kızın ve kadının üniversitede okuma ve hizmet alma hakkı vardır, bütün yurttaşlarımız eşit haklara sahiptir.

3) Gelir bölüşümünde inanılmaz bir adaletsizlik var, takip edilen program sadece zenginlere yarıyor, hem sınıflar hem bölgeler arasındaki eşitsizliği asgariye indirmek gerekir; "biri yer biri bakar, kıyamet bundan

kopar". Büyük şehirlerde güvenlik tam bir sorun oldu, asayiş sağlanmalı, emniyet güçleri motive edilmeli ve şehirler güvenli hale getirilmeli.

5) Bütün toplumsal grupların (etnik, mezhebî, dinî, bölgesel veya marjinal mahiyette olsun) temel hak ve özgürlükleri hem korunmalı hem de AB standartlarını aşan boyutlarda düzeltilmeli, AB sürecini sadece belli kesimlerin lehine işleyen bir süreç olmaktan çıkarmalı.

6) ABD ve İsrail'e karşı savaş açmamız gerekmez, ABD bizim müttefikimizdir; ama siyasi haritaları ve siyasi rejimleri değiştirmeyi amaçlamış, bölgede İsrail'den daha etkin ve daha büyük ülke bırakmama temelinde hazırlanmış BOP'a rezervler koymalı, "Türkiye BOP'un eşbaşkanlığını yapıyor" gibi saçmalıklara son vermeli ve Amerika'nın bölgedeki işgallerine son vermesi ve bölgenin değişimini kendi iç dinamikleriyle gerçekleştirmesi için Türkiye'nin bütün imkanları seferber edilmeli.

Bu temel sorunlar bu netlikte bugün hiçbir partinin gündeminde mevcut değil. Ağar, 27 Nisan sürecinde sendeledi, güven krizine yol açtı. Fakat kendine göre geçerli sebepleri olsa bile, şimdi bir miktar toparlanma sürecine girdi. Ağar tek başına, "Başörtüsü sorununu çözeceğim" diyor, bunun "bir namus borcu" olduğunu söylüyor. Seçim kampanyasında bunu yüksek sesle söylemenin açık bir erdem olduğunun altını çiziyorum. Çünkü milyonların canını yakan bu sorunu dile getirmek, neredeyse "terör örgütlerine ve teröristlere arka çıkmak"la aynı şey haline getirildi. Başörtüsü "yeryüzü lanetlileri"nin simgesi oldu. Bu konuyu AK Parti programına bile almadı, bundan önce en yüksek düzeydeki sözcülerinden biri (M. Ali Şahin) bu konuyu sorun görenlerin "yüzde 1,5" olduğunu, dolayısıyla üzerinde durulmaya değer bulmadığını söyledi. AK Parti ve CHP'nin gündeminde böyle bir sorun yok. Kısaca yasağın geçerli teamül halini almasına çalışılıyor, bu en büyük tehliktir; yani artık hiç kimse bu konuyu programına almayacaktır. Çözüp çözmeyeceği, samimi olup olmadığı hiç önemli değil, Ağar'ın bunu programına almış olması, meydanlarda dile getirmesi önemli bir şeydir. Bu arada sahiden bu sorunun yüzde 1,5'in sorunu olup olmadığını, milyonların da kendilerini bu marjinal çerçevede görüp görmediklerini ileride öğreneceğiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gazze'de dram

Ali Bulaç 2007.07.09

Biz Türkiye'de 22 Temmuz seçimlerine endekslenmişken, yaklaşık iki milyon Filistinlinin "ikamet ettiği" Gazze'de büyük bir insanlık dramı yaşanıyor. İç siyasete ve siyasi polemiklere o kadar daldık ki, bölgede bizi yakından ilgilendiren hiçbir gelişmeye yeteri kadar ilgi göstermiyoruz.

İsrail tarafından dünyaya kapatılmış Gazze sahil şeridinde insanlar ikamet etmiyor, aslında temerküz kamplarında tutuluyor. Uluslararası gözlemcilerin verdiği raporlara göre, iki milyon insanın iki haftalık gıda, üç haftalık ilaç stoku kalmış. Yakıt ise her an kesilmek üzere, çünkü zaten yakıtı veren bir İsrail şirketi.

Hiç kimse Filistin halkının iki kampa ayrılıp bir iç savaşa doğru gitmesini arzu etmiyor. Fakat Hamas ile El Fetih kuvvetleri arasında onlarca insanın hayatına mal olan çatışmalar yaşandı. Yine birçok gözlemcinin ifadesine göre, bu çatışmaların arkasında İsrail var. Belki oyuna gelmemek, sabır ve teenniyle hareket etmek lazımdı; fakat ortada apaçık bir haksızlık söz konusu. Şöyle ki: Yüzlerce gözlemcinin takip ettiği demokratik bir seçimden Hamas oyların yüzde 71'ini aldı. Bu, meşru ve adil bir seçimdi. Esasında İsrail'in yıllardan beri

yürüttüğü propagandaya göre Arap halkları demokratik kültüre uzak olduğundan, bölgede demokrasiyi temsil etme imtiyazı sadece İsrail'e aittir. Amerika da, bölgeye demokrasi getirmek üzere Irak'ı işgal ettiğini söylüyor. Oysa bunların hiçbirine gerek yoktu. Bugüne kadar hiçbir Arap halkına özgür seçim yapma fırsatı verilmedi. 1992 seçimlerinde Cezayir'de İslami Selamet Cephesi seçimleri kazanınca ordu darbe yaptı, darbeden birkaç gün sonra AB ülkeleri toplanıp darbecilere 292 milyon dolar para yardımında bulundu. Seçimle kazandıkları hakları ellerinden alınanlar -yanlış ve hatalı olarak- silahlı direnişe geçtiler, başta Fransa olmak üzere, Batı'nın desteğini arkasına alan darbecilerle İslami Selamet arasında süren çatışmalarda yüz binin üstünde insan hayatını kaybetti.

Filistin seçimlerinden hemen sonra İsrail seçimleri kabul etmediğini açıklayınca, Amerika hemen İsrail'i destekledi, arkasından AB de bu koroya katıldı. Bu nasıl bir AB ki, Paris Şartı'ndan Kopenhag Kriterleri'ne kadar "insan hakları, serbest piyasa ekonomisi ve demokrasi"yi emredici değerler olarak ortaya çıkarıyor, Müslümanlar "Peki, demokrasi olsun" dediklerinde, "Hayır, ben senin tipini, dünya görüşünü beğenmedim" deyip kendi değerlerini hiçe sayıyor?

Dahası, İsrail, 41 Filistin milletvekilini esir alıp zindanlara attı, içlerinde Filistin Parlamento başkanı ve bakan da var. 6 aylık bebeklerin de içinde yer aldığı 12 bin tutsağın yanına milletvekillerini ve meclis başkanını göndermenin hukuki gerekçesi var mı?

Bitmedi, hiç hakkı ve yetkisi olmadığı halde seçim sonuçlarını tanımayan, seçilmiş milletvekillerini zindanlara atan İsrail, bu sefer Hamas'a oy verdiler diye Filistin halkını cezalandırmak amacıyla vergiler yoluyla toplanan paralara da el koydu, Filistin'i kendi memuruna maaş veremeyecek hale getirdi. Gayri kanuni olarak bankadaki paralarını bloke etti ve dünyada kim Filistinlilere mali yardımda bulunmaya kalkışırsa, buna da engel olacağını, yardıma el koyacağı tehdidinde bulundu. Amerika ve Avrupa buna da ses çıkarmadı, tam aksine "İsrail elbette bütün bu yaptıklarında haklıdır; çünkü Filistinliler teröristtir, İsrail kendini savunma hakkını kullanmaktadır." dediler.

Gazze göz göre göre ölüme terk edilirken, rehin alınan BBC muhabiri serbest bırakıldı. BBC muhabirinin serbest kalmasında Hamas önemli rol oynadı, gazetecinin kendisi bunu her fırsatta dile getirmeyi ihmal etmiyor, hiç değilse insan olarak, serbest bırakılmasında aktif rol oynayan Hamas'a minnet borcunu dile getiriyor. Ancak gel gör ki, İngiliz hükümeti, bu insani jest dolayısıyla Hamas'a değil, Abbas'a teşekkür ediyor. İngilizler, bu sayede "Hamas'ın insan ve grup olarak varlıklarını dahi tanımadığı"nı anlatmaya çalışıyor. Vicdan adına kırıntının kalmadığı bir bölgedeyiz. Gazze halkı ölüme terk edilmiş durumda, vicdan sahipleri de sadece seyrediyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye partileri!

Ali Bulaç 2007.07.11

Seçime çok az bir zaman kaldı, siyasi partilerin ortaya koydukları performans bundan önceki seçimlerle mukayese edildiğinde düşük seviyede seyrediyor. Biraz da sıcakların etkisiyle seçimlere ilgi yüksek değil.

Tabii ki bu, seçime katılma oranının düşük olacağı anlamına gelmez. 22 Temmuz seçimleri "siyasetin ve demokrasi"nin bir tür sınavı durumunda algılanıyor. Seçmenin, asıl gönlünden geçen partileri seçmesinden

çok, meşru siyasi ve sivil zeminin korunması düşüncesi söz konusu. Zaten herkesin gönlüne göre seçenек de fazla değil, bu yüzden bu seçimde bağımsızlar öne çıktı, muhtemelen önümüzdeki seçimlerde bağımsızların sayısında önemli bir artış olacak.

22 Temmuz seçimlerinin iki önemli özelliği kaydedilmeye değer:

1) Sanki seçimler "sivil siyaset" ile "antidemokratik müdahale teşebbüsleri" arasında geçiyor. 27 Nisan bildirisi ve söz konusu bildiriden sonra Türkiye'nin içine girdiği mecra seçimde bu yönde bir algının ortaya çıkmasına yol açtı. Bu kombinezonda -bu sıfatı ne kadar hak ettiği ayrı bir konu- AK Parti sivil siyasetin yanında, diğer partiler antidemokratik müdahale ve enstrümanların birer temsilcileri veya "gizli destekçileri" konumunda. Mücadele, "normal bir siyasi rekabet" zemininde değil, bu iki fenomen arasında cereyan ediyor. Bu algı çerçevesinde AK Parti'ye oy vermek "sivil siyasetin yanında yer almak"la aynı anlama geliyor. Bu yüzden kanaatime göre seçmenin önemli bir bölümü sırf bu gerekçeyle AK Parti'ye oy vereceğini söylüyor, bunu da "istikrarın korunması" olarak izah ediyor. Büyük sermaye karşısında büyük güç kaybetmiş bulunan küçük mahalle bakkalının dahi "istikrar" demesinin geri plandaki anlamı budur.

2) Altı çizilmesi gereken ikinci önemli özellik, AK Parti dışında -biraz da DP; çünkü Mehmet Ağar Mardin'de de toplantı yaptı- Türkiye'nin bütün bölgelerine ve toplumsal kesimlerine hitap edecek, kısaca bütün Türkiye'yi kucaklayacak formasyona ve siyasi yelpaze genişliğine sahip görünmüyor. Bundan olacak ki, anamuhalefet partisi CHP ve MHP, Sivas'ın doğusuna gidip seçim toplantıları düzenlemiyorlar. Ben bunu söz konusu siyasi partiler adına "büyük bir nakısa" olarak görüyorum. Türkiye'nin her karış toprağındaki insanımıza hitap etme yeteneği ve formasyonu olmayan bir siyasi parti "Türkiye partisi" olamaz.

"Türkiye partileri"nin Türkiye'nin bütün bölgelerine (doğulu-batılı, kuzeyli-güneyli); sosyal sınıf ve katmanlarına (esnaf, işçi, çiftçi, memur vs.); etnik/mezhebi gruplarına (Sünni-Alevi, dindar-az dindar) hitap edici bir dil, program ve genişlikte olmaları gerekir. Hatta bu ülkenin gayrimüslim azınlıkları da Türkiye partisinin açtığı şemsiye altında kendine bir yer bulması beklenir.

Gayrimüslim yurttaşların siyasi eğilim ve davranışları -oy oranları az olsa da- önemlidir. 3 Kasım 2002 seçimlerinde olduğu gibi gayrimüslim yurttaşlarımızın önemli bir bölümünün bu seçimlerde de AK Parti'ye oy vereceklerini anlıyoruz. CHP ve merkezdeki çekirdek tarafından "laikliğe bağlılığı kuşkulu" bulunan bu partinin -üstelik dine dayalı siyaset yapmadığını defaatle açıklamış olmasına rağmen- gayrimüslimlerin kendilerini rahatça ifade edebilecekleri bir siyasi mecra olarak AK Parti'yi görmeleri, Türkiye'de siyasetin ve siyasi alanın dışına itilmek istenen İslam dininin hangi dinden olursa olsun, herkesi 'ihtiram' çerçevesinde gören temel bakışının ve bütün dinlerin inanç ve ibadet özgürlüğüne kazandırdığı hukuki genişliğinin ürünüdür.

Bütün bunlardan çıkarabileceğimiz en ibret verici sonuç şu ki, ister "toplum mühendisleri"nin ister "siyaset mühendisleri"nin olsun, toplumsal ve siyasi hayata dışarıdan müdahale etmek isteyenlerin her zaman olduğu gibi, bu sefer de 'mühendislik hesapları' tutmadı, tasfiye etmek üzere hazırladıkları mühendislik planları, AK Parti'nin oy oranını yükseltti. Mühendisler, küreselleşme ile ortaya çıkan yeni siyasi kültürün bütün sert çekirdekleri parçalamakta olduğunu bir türlü anlayamıyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Açıklama

---

9 Temmuz 2007 tarihli "Gazze'de Dram" başlıklı yazıma İsrail Başkonsol Yardımcısı Mihal Gur-Aryeh'den bir açıklama geldi. Olduğu gibi yayınlıyorum:

"Sayın Ali Bulaç, Gazze'de bir insanlık dramının yaşandığı muhakkaktır. Ancak yazınızda belirttiğiniz gibi İsrail bu olaydan sorumlu değildir. İsrail herhangi bir insani krizin yaşanmaması için 14 Haziran'dan beri bölgeye su, gıda, tıbbi malzeme ve yakıt sevkiyatı yapmaya devam etmektedir. Lütfen konuyla ilgili OCHA (Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi)'nin haftalık yayınladığı raporlara göz atınız.

Hamas'ın "adil ve meşru" bir seçimle işbaşına geldiğini ve İsrail'in bu "demokrasi"yi kabul etmediğini dile getiriyorsunuz. Öncelikle İsrail, Filistinlilerin içişlerine müdahale etmeyerek seçimlere katıyen karışmamıştır. Bu, Filistinlilerin meselesidir. Ancak İsrail, kendisini tanımayan ve yok etme dileğini açıkça dile getiren bir tarafla görüşmek mecburiyetinde değildir. Hangi sorumlu devlet, terör örgütü ile masaya oturabilir? Bu uluslararası bir meseledir.

Bir başka husus ise size göre "demokrasi" sadece seçimlere girmek midir? Yoksa "demokrasi" birtakım temel şartların, altyapıların, kuruluşların, hukukun da var olduğu bir sistem değil midir? Hangi "silahlı örgüt" silahını bırakmadığı, terörden vazgeçmeyeceğini söylemesine rağmen "demokratik" olmayı başarabilir? Demokrasi olan hangi ülkenin seçimlerinde "silahlı terör örgütlerinin" yer alma şansı vardır? Sözelimi demokrasinin hakim olduğu Türkiye'de silahlı terör örgütü PKK herhangi bir seçime girebilmekte midir?

İsrail'in 41 Filistinli milletvekilini zindanlara attığını söylüyorsunuz. Rica etsek bu kişilerin isimlerine yer verebilir misiniz? Zira vereceğiniz her isim İsrail'de masum sivillerin katledilmesi olayına doğrudan katılmış, mahkemece haklarında doğrudan delil bulunmuş kişilerdir. Bu kişilere "milletvekili" diyebilir misiniz? Takdir edersiniz ki terör eylemlerine katılmış olmak milletvekili bağıışıklığı kazandırmaz.

İsrail'in HAMAS'a oy verdiler diye Filistinlileri cezalandırdığını söylüyorsunuz. Katıyen bu doğru değildir. İsrail, uluslararası toplumun ve Ortadoğu dörtlüsünün (BM, ABD, AB, Rusya) da benimsediği "İsrail'i tanıyan, terörden vazgeçen" her parti ile görüşmeye açıktır. HAMAS geçmişindeki karanlık olaylara rağmen eğer İsrail'i tanıdığını ve terörden vazgeçtiğini ilan etseydi bu bile İsrail için yeterli olacak ve taraflar arası görüşmeler açılacaktı. Bu sebepten dolayı İsrail'i peşinen önyargılı suçlamadan bir de HAMAS'ın sorumluluğu açısından düşünmenizi rica ederiz. Filistin Yönetimine transfer edilmesi gereken vergiler meselesine gelince, bu konu Oslo Anlaşmasında Filistin Yönetimi ile imzalanan bir anlaşmaya dayanıyordu. Ne var ki İsrail ile Filistin Yönetimi arasında imzalanmış hiçbir eski anlaşmayı HAMAS kabul etmemektedir. HAMAS bu anlaşmayı kabul etmiyorsa İsrail ne yapmalıdır? Bununla beraber Filistin'e yapılan "uluslararası maddi yardımlar" konusu tamamen gönüllü bir konudur. Ne ABD'nin ne AB'nin böyle bir yükümlülüğü yoktur. Buna rağmen AB tarafından oluşturulan sistemle yardımlar Filistinli ailelere direkt ulaşacak şekilde TIM sistemiyle gerçekleştirilmektedir. Para'nın HAMAS'ın terör eylemlerine gitmediğinden emin olunmalıdır.

HAMAS'ın BBC muhabirinin serbest bırakılmasındaki olumlu rolüne değinmişsiniz. Acaba aynı HAMAS 25 Haziran 2006'da kaçırdığı İsraili asker Gilad Shalit'i neden serbest bırakmamaktadır? Acaba HAMAS, tüm uluslararası hukuku hiçe sayarak neden Kızılhaç'ın bile askere ulaşmasına izin vermemektedir? Sizce de HAMAS'ın BBC muhabirini aylarca sonra bırakması bir halkla ilişkiler kampanyası değil midir? Neden ilk kaçıırıldığı zaman gerekli müdahale yapılmamıştır?

İsrail Devleti, barış ve huzur içinde yaşayabileceği bir Filistin Devleti'nin kurulmasını arzu etmektedir. Ancak ne yazık ki HAMAS iki devletli çözüme karşı olup, İsrail'i yok etmek istemektedir. Sadece 2 hafta önce İsrail Başbakanı Ehud Olmert, Mısır'da katıldığı Şarm el Şeyh zirvesinde Filistin Devleti'nin kurulması için elinden

geleni yapacağını uluslararası topluma açıkça ilan etmemiş midir? O halde yazınızda belirttiğiniz gibi İsrail gerçekten Filistinlileri terörist olarak mı görmektedir? Yoksa yanıbaşlarında kurulmasını arzu ettiği bir devletin halkı olarak mı?

Dileğimiz bir an önce Gazze'deki insanlık dramının sona ermesi ve Filistin Devleti'nin kurulmasıdır. İsrail halkı bir an önce ülkesinde ve bölgesinde istikrar ve barışa kavuşmayı istemektedir. Umuyoruz ki siz de iki devletli çözümden ve barıştan yanasınızdır.

İsrail ve Ortadoğu konusuyla ilgili ayrıntılı bilgi için her zaman bizlerle temasta olabilirsiniz. Bu yazımıza objektif haberciliğinizin gereği olarak yorum sayfanızda yer vereceğinizi umuyoruz. Diyaloğumuzun devam etmesi dileğiyle. Saygılarımla."

Açıklamanın yeterince tatminkâr olmadığını belirtmek lazım. Zaman'da yayınlanan Yahudi asıllı Amerikalı bilim adamı Richard Falk'ın -ki ünlü Filistin Raporu'nun sahibidir- yazısı (10-11 Temmuz 2007) bizi yeterince desteklemektedir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Lal Mescidi'nde ne oldu?

Ali Bulaç 2007.07.16

Geçen hafta Pakistan'da büyük bir trajedi yaşandı. Pakistan güvenlik kuvvetleri, İslamabad'ın tam göbeğinde adına "Lal Mescidi" denen bir camiye ve geniş bir külliyei basıp 100'ün üstünde insanı öldürdüler. Bütün uzlaşma çağrılarına rağmen Pakistan kuvvetleri, muhasara altındakilere feci bir operasyon düzenledi.

Lal Mescidi'nde öldürülenlerin medyada yer aldığına aksine Taliban'la ilgileri yoktu; zaten şeriat hükümlerinin resmen kabul edildiği "Pakistan İslam Cumhuriyeti"nde "şeriat düzeni" talebinde bulunmak mantıksızlık olur. Olmayan şey istenir, bir şey varsa vardır; olmasına rağmen talep ediliyorsa, bu durumda uygulanmıyor demektir.

Milyonlarca taraftarı ve sempatizanı olan öğrencilerin lideri Abdurreşit Gazi, Pakistan'ın kuruluşunda büyük rol oynamış, köklü alimler geleneğini devam ettiren bir zattı; Pakistan'ın kuruluş yıllarında Bennur ailesinin gösterdiği yararlılıklar dolayısıyla onlara verilen arazi üzerinde kurulmuş medresenin başındaydı. Lal Mescidi, büyük bir külliyein merkezindeki çekirdektir, binlerce öğrencisi var, baskın sırasında içeride 1.800 kişi bulunuyordu ve bunlar kız-erkek öğrenciydi, rehin alınmış değildi. İslamî ilimler yanında tabiat bilimlerinin de öğretildiği medrese Hind Yarımkitası'nın en büyük merkezlerinden biri olan Diyabendi Medrese geleneğine dayanır. Mısır'da El Ezher, İran'da Kum neyse, Diyabendi öyledir; saygın bir ilim merkezidir, binlerce alim ve mütefekkir yetiştirmiştir; Pakistan ayrı bir devlet olarak kurulmuş olsa bile, bu ilim ve tefekkür merkeziyle ilişkiler koparılmamıştır.

Kanlı baskın Hind Müslümanları arasında da büyük bir infiale yol açtı. Öyle ki, "iyi ki Pakistan'a bağlanmadık, bizim de başımıza aynı felaketler gelirdi" demeye başladılar. Özellikle 2001'den sonra Hintli Müslümanlar, kuruluş ideolojisi İslam olan Pakistan'daki Müslümanlardan daha özgür ve daha rahat yaşamaktadırlar; bu da yakın tarihin en büyük ironilerinden biri olarak kaydedilmelidir. Zaman geçtikçe olaylar, Müslümanların Hindulardan ayrılarak bağımsız bir ulus devlet kurmalarına karşı çıkan Mevlana Azad Ebul'l-Kelam ve diğer

feraset sahibi Müslüman alim ve önderleri haklı çıkarmaktadır. Kurulan bütün ulus devletler Müslümanların hayatını cehenneme çevirdiler, önce kendi kendilerini sömürgeleştirmelerine maddî zemin hazırladılar, şimdi de küresel sömürü ve hegemonyanın hükmünü icra edeceği açık ve savunmasız alanlar haline getirdiler. Yoksa Keşmirli Hindistan'a bağlansa daha mı rahat edecek?

Abdurreşit Gazi başta olmak üzere Lal Mescidi'ndekilerin kısaca talep ettikleri şeydu: "Yoksullar için adalet. Sefalet içinde yaşayan milyonların hiç değilse yiyecek ekmekleri olmalı. Fuhşa, rüşvete, baskıya, yolsuzluklara ve adam kayırmacılığa son verilsin." Lal Mescidi öğrencileri hiç de iddia edildiği gibi -çünkü kanlı baskına kılıf uydurmaya çalışan Orgeneral Müşerref 'bunlar radikallerdi' diye bilinen demode bir gerekçeye sığındı- sertlik yanlısı veya radikal insanlar değildir. Tam aksine ortada büyük bir iftira ve çarpıtma söz konusu; çünkü Mescid, aynı zamanda dünyaca bilinen Tebliğ Cemaati'nin önemli havzalarından biri. Bu cemaat ise bırakın sertlik veya şiddeti, siyasete bile sıcak bakmayan ve elemanları dünyanın her bölgesinde insanları Müslümanlığa davet eden yumuşak huylu, tebliğci insanlardan müteşekkildir.

Pakistan'da akıllara durgunluk veren bir gelir eşitsizliği var. Milyonlarca insan yoksul ve aç. Fırtınalar koptuğunda binlercesi sokaklarda herkesin göz önünde ölür. Evsiz, kimliksiz ve sahipsiz milyonlarca insan var. Şimdi Çinliler, ürettikleri Batı taklidi değersiz malları gibi fahişeleriyle de Pakistan'ı istila etmektedirler. Çinli kadınlar, fuhuş yanında hastalık ve ahlakî dejenerasyon da yayıyorlar. Amerika'da güneş ışığı girmeyen loş dehlizlerde çekilen porno film kasetleri Pakistan üzerinden Çin'e ihraç ediliyor, bu alanda oluşmuş muazzam bir piyasa var. Lal Mescidi öğrencileri başka şeylere de itiraz ediyorlar. Çarşamba günü devam edeceğiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Pakistan'da olup biten

Ali Bulaç 2007.07.17

Lal Mescidi baskınında yüz kişiyle birlikte katledilen Abdürreşid Gazi -kardeşi Abdülaziz Gazi de hapiste- 10 senedir orduyu ve 8 senedir iktidarı elinde bulunduran Pervez Müşerref'in gitmesini, yönetimin sivilleşmesini, hür ve adil seçimlerin yapılmasını istiyordu.

Gazi kardeşler, öğrenciler ve onları destekleyen diğer gruplara göre Müşerref'in de herkes gibi elbette siyaset yapma ve siyaseti etkilme hakkı var; ama bunun tek yolu, askerî üniformasını çıkarıp bir sivil olarak diğerleriyle yarışması ve önümüzdeki kasım ayında yapılacak seçimlerde halkın özgür iradesiyle iktidara gelip icraat yapmayı kabullenmesidir. Hiç kimseye sadece "asker" olduğu için imtiyaz tanınmaz, askerin görevi Pakistan'ı dış düşmanlara karşı korumak, ülke yönetimine karışmak değildir. Görülüyor ki, "Şeriat isteyen" Abdürreşid Gazi, hukuk ve sivilleşme istiyordu. Çok ilginç, Gazi ve öğrencilerini destekleyenler arasında Pakistanlı Hristiyanlar da bulunuyor. İslam ülkeleri ortak bir tarihi yaşıyor: Pakistanlı Hristiyanlar, neden Lal Mescidi öğrencilerini destekliyordu acaba?

Hatırlayalım, 31 Mart olaylarına katılanlar da içlerinde gayrimüslimler olmak üzere "şeriat istiyor"du, yani hukuksuzluklara, baskılara ve yolsuzluklara karşı "hukuk" ve "hukuk devletinin üstünlüğü"nü savunuyorlardı. O zaman Osmanlı Devleti zaten bir İslam devletiydi ve şeriat hükümleri yürürlükteydi, tıpkı bugünkü Pakistan'ın bir İslam Cumhuriyeti olması gibi. Ama o zamanın Osmanlı'sında da bugünün Pakistan'ında da şeriat yani hukuk ve hukukun üstünlüğü ilkesi çiğneniyordu.

Lal Mescidi operasyonunu sadece Pakistan'ın iç sorunlarıyla açıklamak mümkün değil. İslam küresel hegemonya peşindeki güçlerin şeytanlaştırdığı bir öteki ve kim Müslüman kimliğini önemsiyorsa, sorunlarının çözümünde İslamiyet'i bir referans gösteriyorsa "yeryüzü lanetlileri" sınıfına girmeye aday oluyor. Küresel güçler, her ideoloji ve siyasetin temsiline hoşgörü gösteriyor, İslam'a gelince, taraftarları içini boşaltıp gerçek iddia ve ideallerinden vazgeçmeyi kabul etmedikçe kendilerini temsil etmelerine, itirazda bulunmalarına izin vermiyor.

Bu çerçevede İslam ülkelerinde rejimler giderek baskılaşıyor. Rejimlere güçlerini ve onlara baskı yapma cesaretini veren 'Batı dünyası'dır. Mesela benzer bir kanlı baskın bir başka ülkede olsaydı Batılı kuruluşlar ve devletler kıyameti koparırdı; mağdur olanlar Müslümanlar olduğundan umurlarında bile olmuyor. BOP çerçevesinde son üç yıl içinde ABD; Mısır, Ürdün, Yemen, Moritanya, Suudi Arabistan ve Pakistan'ı büyük baskı altında tutup geleneksel bütün eğitim ve öğretim merkezlerinin dağıtılmasını istiyor. Pakistan ve Moritanya dışındaki ülkeler Amerika'nın isteklerine boyun eğmek için ellerinden geleni yapıyor. İlk başvuru enstrümanı, medreselerin devlete bağlı kuruluşların şemsiyesi altına alınması, ikincisi eğitim müfredatlarının değiştirilmesi. Buna direnen medreselerin güç kullanılarak dağıtılması, başvuru üçüncü enstrümandır. Direniş en çok sayıları 10 bini aşan Pakistan medreselerinden gelmektedir. Moritanyalı Müslümanlar da direnmeye çalışıyorlar. Geçen sene Amerikan uçakları yine "terör" bahanesiyle Afganistan sınırına yakın medreseleri bombaladılar. Pakistan'da medreselerin özelliği, devletin kuruluşunda birinci derecede rol oynamış olmaları, sahip oldukları saygınlık ve toplumsal-siyasi olaylara karşı gösterdikleri hassasiyetler. Şimdi kurdukları devletin zulmüne maruz kalıyorlar.

Tarafsız gözlemciler, Müşerref'in bu kanlı operasyonu ABD'nin isteği üzerine yaptığını kabul ediyor. Nitekim ABD yönetimi "Lal Mescidi'ne yapılan baskının, iki ülke arasında giderek artmakta olan stratejik işbirliğinin önemli bir göstergesi olduğu" yönünde bir açıklama yaptı. Müşerref, şimdi iktidarda kalmak için ABD'den biraz daha politik destek ve para talep edecektir. Bu, belli bir proje çerçevesinde BOP'un kapsamındaki 26 İslam ülkesinde tekrarlanmakta olan bir hikayedir. Anlatımlar ve kahramanlar farklı gözükse de hikayenin ana teması aynıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yarın 22 Temmuz, yani seçim var

Ali Bulaç 2007.07.21

Yarın seçime gidiyoruz. Anketler seçim sonuçlarını doğruya yakın gösteriyor. Birçok sonuç yayınlandı, ben de birini vermek istiyorum. GENAR'ın yaptığı araştırmaya göre, %12,6'lık kararsız kitlenin öncelikli tercihlerine göre dağıtıldığında partilerin muhtemel oy dağılımının, -olağandışı bir gelişme olmadıkça- şöyle olacağı tahmin ediliyor:

AK Parti: %39,8; CHP: %21; MHP: %13,3; Bağımsızlar (DTP ve diğerleri): %7,7; GP: %7,1; DP: %5,9; Diğer: %5,2

Seçim maça benzer, 90 dakika bitmeden sonuç ilan edilemez. Son saniyelerde bile sonucu değiştiren bir gol mümkündür. Bu seçimde kararsızlar ve bağımsızlar önemli rol oynayacak. Seçimlerin futbol maçlarına benzetilmesi hatasız bir teşbihtir. Birçok yönden bu iki beşeri etkinlik arasında benzerlikler söz konusu. Partiler giderek takımlar gibi oluyor. Seçim meydanları küresel pop kültürün etkisinde gösteriye dönüşüyor, parti

liderleri birer idol olarak algılanıyor. Artık kimin ne dediği, iktidar ilişkisini nasıl daha adil düzenleyeceği, halka neler vaat ettiği ikinci derece önemli. Bu seçimlerde ülkenin ciddi sayılabilecek hiçbir sorunu konuşulmadı. Ne Türkiye'nin işsizlik ve gerçek ekonomik sorunları; ne bölgede kendisini bekleyen ciddi gelişmelere, tehlikelere karşı alacağı tutum; ne artık belli ki umutsuz bir vak'a'ya dönüşen AB üyelik süreci; ne can yakmakta olan Kürt meselesi veya Güneydoğu konusu. Meydanlarda ve televizyon ekranlarında kitleler afyonlanmış gibi seyrettiler, dinlediler, biraz da alkış ve bağışmayla katıldılar.

Parti liderlerinin iyi bir performans gösterdiği kanaatinde değilim. Belki de siyasetin özünü, asıl konuşulması gereken can yakıcı konuları konuşmak istemediklerinden birbirlerini ağır ifadelerle suçladılar, zaman zaman ortamı germekten çekinmediler. Hele o 1 YTL'lik mazot ve 1944'ten kalma benzin karnesi ile ip muhabbeti bu ülkede siyasetin sorunları hangi derin ve kapsamlı düzeyde algıladığının göstergesi oldu.

Futbol takımlarının taraftarları birkaç gruba ayrılır. En tehlikeli olanları kuşkusuz holiganlığa varan fanatik taraftarlardır. Çoğu zaman kulüplerin, seyircinin ve taraftarın holiganlaşmasında önemli rol oynadığı iddia edilir. Siyasi tercih ve parti taraftarlığı da bir noktaya kadar makul ve gereklidir. Ama partizanlığa dönüşürse tehdit edici olur. Partizan siyasetin holiganı, tehlikeli fanatığıdır.

Oysa olup biten basit bir işlemdir. Herkesin bir kanaati, bir görüşü ve buna bağlı bir tercihi olur. Sandığa gider ve o yönde oyunu kullanır. Benim gibi kalp hastaları da 22 Temmuz günü havanın 35 C'nin üstüne çıkacağını hesap edip evinden çıkmak istemeyebilir. İlla da sandığa gitme mecburiyeti yoktur. Gönlünüze göre bir parti yoksa boş atarsınız; ama seçim sisteminin kendisi iyileştirilmiyorsa -sözelimi seçim ve partiler yasası-, her seçimde parti liderinin paşa gönlüne göre aday sıralaması önünüze konmuşsa evinizde oturursunuz; bu, demokratik sisteme yapabileceğiniz iyi bir hizmet olur, çünkü böylece muhalefetinizi daha net belirtmiş olursunuz.

Şu veya bu, hangi partinin ne kadar oy alacağından çok daha önemli olan bu ülkede yaşayan insanların kardeşliği, sosyal barışı ve birlik ruhudur. Hiçbir parti aile, akraba, komşuluk ilişkilerimizi zedelememeli. Herkes ülkeye hizmet etmek üzere siyasete atıldığını söylüyor, ama öncelikle kendi çıkarı için canla başla çalıştığı muhakkak. Nice ehliyet ve liyakat sahibi insan var ki, iffetlerinden dolayı siyasetin kapısından içeri adım atmazlar; zaten böyle bir teşebbüste bulunacak olsalar, iddiaları "ülkeye hizmet etmekten başka şey" olmayan profesyoneller onları paralar. Benim idealimdeki demokratik sistemde, her yöre halkının bizzat kendisinin kolları sıvayıp o yörede en ehliyetli, liyakatli ve isteksiz bir kanaat önderini üzerine psikolojik baskı yaparak siyasete dahil etmesidir. Tabii ki bugünkü beşeri malzememiz çerçevesinde bu ancak Farabi'nin Medinetü'l-Fazıla'sında geçerli olur. Sonuç ne olursa olsun, herkes sandıktan çıkan tabloya saygı göstermeli. İnşallah hayırlı bir sonuç çıkar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bediüzzaman'ın siyasi tavrı

Ali Bulaç 2007.07.23

12 Mayıs tarihli yazımda antidemokratik müdahaleler karşısında "AK Parti'nin yanında yer almak" gerektiğini yazmış, "AK Parti'yi savunmak" ile "AK Parti'nin yanında olmak" arasında önemli fark olduğunu belirtmiştim: "Bir siyasî partinin programını, siyaset felsefesini, kadrosunu, dilini, söylemini, yaptıklarını ve çoğu zaman

mesela haksızlıklara ve yolsuzluklara bulaşmış olsa bile rakipleri karşısındaki konumunu paket halinde savunursunuz.

Bu satırların yazarının son iki sene içinde en yüksek perdeden AK Parti'yi eleştirdiğini herkes bilir. Şimdi bu eleştirileri sıralamanın sırası değildir, Türkiye'de siyaseti ve demokrasiyi savunmak için AK Parti'yi savunmak gerekir."

Bu seçimde kimseye oy vermeyeceğimi belirttim. Benim Türkiye ve siyaset tahayyülüne yakın bir parti çıkıncaya kadar da artık kimseye oy vermeyeceğim. Ama bu AK Parti'ye yönelecek antidemokratik müdahalelerin veya ülkeyi tek parti dönemine geri götürecek ulusalcıların safında yer alacağım anlamına gelmez. Ben AK Parti'nin -veya yeni bir partinin- kendi sağlam köklerine, toplumsal sahih desteğine sadık kalarak ve çok güvenilir kadrolarla da büyük başarılar kazanacağına, verili iktidar yapısını gözden geçirerek sistemi herkesin yararına dönüştürerek birkaç kez iktidara geleceğine inanıyorum. Bir usul kaidesince gerekli yerlerde ve zamanlarda "şerr"e karşı "ehven-i şer" tercihe şayandır; ama 1970'lerden bu yana ehven-i şer, her türlü hayrın ve hayır arayışının yerini almış, siyasî tercihlerimizin ve davranışlarımızın temelini teşkil etmeye başlamıştır.

Bediüzzaman'ın Osmanlı Devleti'nin bıçak sırtında olduğu zamanlarda İttihatçılara karşı takındığı tutum benim için ufuk açıcı oldu. Önce Üstad'ın "Şeytandan ve siyasetten Allah'a sığınırım" sözünü hatırlayalım: Birinci Dünya Savaşı sonrasında İstanbul tam bir hercümerç içindeyken, İttihatçıların, imparatorluğu savaşa sokmakla yaptıkları "ihaneti" ve "İtilafçıların hararetli mandacılık taraftarlığı tartışılıyordu. Bu sıralarda Sibirya esaretinden yeni dönmüş olan Bediüzzaman, kendini bu tartışmaların içinde bulur. Tartışmalar, makul ölçülerin dışındadır. Mesela dindar bir ilim adamı, siyasî düşüncesine karşı olan bir başka alimi "dinsizlik"le suçlarcasına hakaret eder. Kendi siyasî görüşüne yakın bir "münafığı" saygıyla anar. Partizanlığın böylesinden ürken Bediüzzaman, "Şeytandan ve siyasetten Allah'a sığınırım" der, kendi köşesine çekilir. Rivayete göre, "dindar ehl-i ilim" denilen kişi, bir eski şeyhülislam, "alim-i salih" zat, büyük şairimiz Mehmed Akif ve sözü edilen "münafık" ise İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin aktif üyesi bir din adamıdır. (Cemal Uşşak, Bugün, 5 Mayıs 2007)

İkinci önemli anekdot, Bediüzzaman hazretlerinin İttihatçılara karşı tutumudur. Ülke içinde ve dışında İttihatçılara karşı "İslam ve Osmanlı kimlikleri" dolayısıyla sözlü ve fiilî büyük saldırılar başlayınca, bir zamanlar onlara karşı cephe alan Üstad, yine onları destekler. Önce ona "İttihatçılardan ayrıldın mı?" diye soranlara "Hayır onlar, benden ayrıldı" der. Büyük saldırılar başlayınca onlara muhalefeti keser. Ona, "İttihatçılara karşı şiddetli bir muhaliftin, neden şimdi susuyorsun?" dediklerinde, Üstad'ın savunması şu yönde olur: "Ben tokadımı Antranik ile beraber Enver'e, Venizelos ile beraber Said Halim'e vurmam. Nazarımda vuran da sefildir." Burada Bediüzzaman, yüksek bir şuur örneği koyar. Çünkü onun İttihatçılarla olan ihtilafının esası, onların dine verdikleri zarar, din karşısındaki gevşeklikleri, lakaytlıkları, hatta Müslümanlara verdikleri zararlarıdır. Düşmanlarının İttihatçılara karşı husumet ve hücumlarının sebebi ise onların "İslam ve Osmanlı kimlikleri"dir. (Bkz. Sünühat, Nesil Yayınları, II, 2051)

Tarihi tekerrürden kurtarmak için ders çıkarmalı. Seçimler yapıldı, sonuç her ne ise ona razı olmalı ve siyasetin kendi aslı (hukukî ve demokratik) mecrasından çıkmaması için herkes üstüne düşeni yapmalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Bunlar değişemezler!'

Geçen yazımda şu hususun altını çizmeye çalışmıştım: "AK Parti, belli bir kökenden ve gelenekten gelen bir siyasi hareket olarak hem rakiplerine karşı kendini konumlandırırken neyi, nerede ve ne kadar değiştirmesi gerektiğini iyi hesaplayabiliyor, hem de kendi geleneği içinde onu iktidar yapacak yeni enstrümanların ve yaklaşımların tespitinde ve tedarik edilmesinde performans gösteriyor."

AK Parti şemsiyesi altında toplanan insanların dünyanın yeni bir okumasını yapıp siyasi strateji ve söylemlerini gözden geçirmeleri tabii ki, "değişim" yönünde gösterdikleri kabiliyetle ilgilidir. Kendi başına "değişim"i yüceltmenin veya kutsamanın anlamı yok, hatta salt ve kendi başına değişimin önemli olmadığını söylemek lazım. Değişim "yatay, düşey ve dikey" olabilir ve bu istikametlerde vuku bulan her değişim olgusunun hak ettiği veya müstahak olduğu bir değer hükmü vardır. Kemal (dikey) ve tereddi (düşey) yönünde değişmek mümkün olduğundan, kişinin veya tüzel kişiliklerin hangi yönde değişme gösterdikleri önemlidir. Ancak bu ayrı bir tartışma konusudur.

AK Partililer iki seçimdir (2002 ve 2007) önemli başarılar elde ediyorlar ve her defasında "değiştikleri"ni hatırlatmaktan geri kalmıyorlar. Bunu bazen abartacak, belki bıktıracak kadar tekrarlıyorlar. Cumhurbaşkanlığı konusu gündeme geldiğinde, bir kere daha AK Parti içinde siyaset yapan bir insanın "sahiden değişip değişmediği" konuşulur hale geldi. Yine AK Partililer "değiştikleri"ni altını kuvvetli bir şekilde vurgulayarak tekrar ettiler, rakipleri ise ihtirazi kayıtlarını veya kuşkularını izhar etmekten geri kalmadılar. Bu olay, sanıldığı kadar basit bir siyasi kuşkuculuk veya ahlaki açıdan sorunlu bir politik tutum olan takıyyeciliğin ötesinde bir anlama sahiptir, bu anlamın kökleri çok daha derinlere uzanmaktadır. Bunun üzerinde bir parça durmakta zaruret var.

Konuyla ilgili dikkatli metin okumaları yapıldığında, asıl sorulan sualin şu olduğu anlaşılıyor: "Bu adamlar değiştiklerini söylüyorlar, pekiyi acaba sahidene değiştiler mi?" Bu suali soranların elinde kendilerinin geçerliliğine ve doğruluğuna inandıkları bazı "değişim kriterleri" vardır. Bunlar genellikle modern kültürün dış formuyla ilgili basit görüntülerden ibarettir. Çoğu zaman bu kriterler açısından bir ölçüm yaptıklarında, görünür seviyede AK Partililerin ciddi bir değişim geçirdikleri ortaya çıkıyor. Fakat aslında zahiri olarak söz konusu kriterlerin kullanımı da yetmiyor. O zaman asıl sorulan veya sorulmak istenen sual şu oluyor: Bunlar sahidene değişebilir mi?

Hemen belirtmek gerekir ki, bu sualleri soranların zahirlerinde sakladıkları gerçek düşüncelerine müracaat ettiğimizde, karşımıza çıkan bir önerme var, o da şudur: Her ne kadar AK Partililer -ve bu çerçevede İslami gelenek içinde siyasi ve toplumsal sorunlar hakkında fikir yürütenler- değiştiklerini iddia ediyorlarsa ve hatta değişme yönünde samimi bir niyet beyanında bulunuyorlarsa da, filhakika değiştiklerini söylemek çok zor, hatta imkânsız sayılır. Çünkü bu insanların değişmeyen bir özü vardır. Bu öz; yapısı, doğası gereği mutlak kötülük üretir ve zarar verir. Bundan dolayı bu insanlar özleri dolayısıyla değiş(e)mezler. Bu önerme, herhangi bir gerçekliğin objektif tespiti ve kayda alınmasını bir kenara bırakır, bizi temel bir durumla, imkânsızlık diyebileceğimiz bir başka gerçeğin kurgulanmasına götürür. Kurgu şudur: AK Partililer asla değişemezler.

Buna kısaca "özcülük" denir. Arkasında hem ırkçı bir yaklaşım hem derin bir oryantalizm yatmaktadır. Özcülüğe bir ideoloji olarak karşı çıkar gibi görünse de, modern Batı da temelde Doğu'ya ve İslam dünyasına bu bakış açısı içinden bakmaya devam etmektedir. Rakipleri de AK Parti'ye bu yaklaşım içinden bakmaktadırlar. Çarşamba günü devam edeceğiz.

Kaçıncı cumhuriyet?

Ali Bulaç 2007.09.10

6 Eylül tarihli yazısında Mümtaz'er Türköne, bir Fransız geleneği olarak "cumhuriyetin numaralandırılması"yla ilgili küçük bir bilgi aktarıyordu, önemliydi: "Türkiye'de "2. Cumhuriyet" tabiri ilk defa 1960 yılında "Kurucu Meclis"te CHP'liler tarafından kullanılıyor ve savunuluyor.

"2. Cumhuriyet"in sahibi olan Kurucu Meclis'in 222 üyesi CHP'lidir. CHP'liler 27 Mayıs darbesi ve darbecilerle kendilerini özdeşleştirmişlerdir. 2. Cumhuriyet'in temel felsefesi de CHP'nin "İlk Hedefler Beyannamesi"nde yer alan, 1924 Anayasası'nın değiştirilmesi programıdır. Bu beyannamedeki ilkeler, olduğu gibi 61 Anayasası'nda yer almıştır."

Öncelikle bir yanlış tashih etmek gerekir: 1961 Anayasası'nın "ileri ve özgürlükçü" karakterde olduğu söylenir, bu tamamen yanlıştır. 1961 Anayasası'nın amacı, 1924 Anayasası'nda halkın katılımını sağlayan bütün kanalları tıkayıp mecraları bürokratik elitlere doğru açmak, Anayasa Mahkemesi'yle devleti halka karşı korumak, merkezdeki çekirdeğin konumunu ve imtiyazlarını tahkim etmek, seçilmişleri atanmışların gerisine çekmektir. 1982 Anayasası, 1961'e bir tepki değil, özünde hedeflediklerini daha etkili yollar ve kurumlarla pekiştirmeyi amaçlamıştır. 1960 ihtilali ve 1961 Anayasası'nın bertaraf etmek istediği, 1950-60 arası demokratik dönemin zayıf da olsa neşvü nema bulan siyasal gücüdür. Bu 10 yıllık dönem 1924 Anayasası'nın ruhuyla geçirildi, bu yüzden 27 Mayıs ihtilalcilerinin ilk işi yeni bir anayasa yapmak oldu.

Bu açıdan bakıldığında kanaatime göre 29 Ekim 1923'te ilan edilen Cumhuriyet, ikinci aşamasına 14 Mayıs 1950 tarihinde girmiş sayılır. Çünkü Duverger 27 yıl süren tekparti yönetimi için "mahcup diktatörlük" dese de, sonuç itibarıyla tek parti yönetimi idari, politik ve sosyal hayatın bütününü belirleyen bir karaktere sahiptir. Ortadoğu'daki ülkeler içinde hâlâ totaliter olma vasfını korumaya çalışan iki ülkeden biri Türkiye, diğeri İran'dır. Türkiye'de rejimin "laik", İran'da "İslam" olması durumu değiştirmiyor. Ortadoğu'nun diğer ülkelerinde rejimler sıkı otoriter ve elbette otokrattırlar; ama sivil ve medeni hayat ile değişime açık siyasi/toplumsal kültür çoğulcudur. Tarihsel modellerde -Emevilerden Osmanlılara kadar- sivil hayat ne kadar özgür ve özerk idiyse, idari/siyasi alan da o oranda otoriterdi. Bu gelenek Ortadoğu'da hâlâ sürüyor. Modern tarih Türkiye ve İran'ın siyasi hayatını derinden başkalaşıma uğrattı, bu iki ülke dışında kalan İslam ülkelerinin sömürge olması, sanıldığından aksine dezavantaj değil, avantaj oldu. İnşallah bunu ele alma fırsatımız olacak.

Türkiye'de 1950'de fiilen çok partili rejime geçilmesi, "devletin şekli olan cumhuriyet" yanında "siyasi sistemin işleyişini mümkün kılan rejim"i "demokratik" kılmıştır. Bu formel açıdan da olsa radikal bir kopuştur. Rejimin "tek parti yönetimi"nden "çok partili parlamenter rejim"e geçişini sağlayan politik ve idari reformların üç belirgin özelliği var:

- 1) Dış konjonktürün zorlaması altında yapıldılar; çünkü Türkiye, Sovyet tehdidi altında NATO içinde yer almaya karar verince kaçınılmaz olarak tek partili sistemden çok partili hayata geçti.
- 2) Buna karar verenler bizzat iktidar elitleri oldu, yani karar CHP'nin önde gelen simaları -başta Milli Şef İnönü- ve CHP'den kopan DP'lilerin -Bayar ve Menderes- ortak kararıyla verildi, halkın demokratik katılımı sonra sisteme dahil edildi.
- 3) Sistemin zahirde "demokrasi", zamirde "otoriter cumhuriyet" vasfını korumasına azami gayret sarf edildi, böylelikle reformlar şekilde kaldı.

Ancak yine de siyasal sistem önemli bir değişime uğradı. Bu yüzden yakın siyasi tarihimiz, siyaset bilimi ve bugüne kadar yaşadığımız siyasal tecrübe açısından bakıldığında aslında 2. cumhuriyet'e 1950'de geçtiğimizi ve fakat hâlâ söz konusu cumhuriyet konseptini aşmakta zorlandığımızı, bunun derin sancılarını yaşamakta olduğumuzu söyleyebiliriz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Savaş ve provokasyon

Ali Bulaş 2007.09.14

Geçen haftanın hepimizi heyecanlandıran en önemli olayı, Suriye'nin, İsrail'in kendi topraklarını bombaladığı yolunda yaptığı açıklama oldu. Buna göre İsrail savaş uçakları Suriye hava sahasını ihlal ederek Tel Abyaz denen yeri bombalamıştı, can kaybı yoktu; ama bombaların düştüğü yerde kocaman çukurlar açılmıştı.

Tabii ki bu haber herkesi heyecanlandırdı: Suriye ile İsrail arasında yeni bir savaş mı başlamıştı ya da Suriye anında karşılık verirse bir savaş başlar mıydı? Suriye diplomatik yönden sert bir cevap verdi; ama fiili bir karşılık vermedi. "Şimdilik" bir çatışma olmadı; ama bu olay, belli ki bölgede bizi sıcak bir çatışma ortamının beklediğini haber vermesi bakımından önemlidir. Dolayısıyla geçiştirmeden üzerinde durmakta zaruret vardır.

Tam bu sırada Türkiye'yi ziyaret eden Dışişleri Bakanı Velid Muallim bunu teyit etti. Muallim'in yaptığı açıklamada önemli bir cümle vardı ki, kimsenin gözünden kaçmadı. Muallim, "Biz Suriye olarak Türkiye'nin kendi topraklarını Suriye'ye karşı kullanırmayacağından eminiz." diyordu. Açıklamada yer alan bu cümle, zaten var olan kuşkuları biraz daha artırdı. Çünkü Suriye'nin bombalandığı yolundaki haberlerin ekranlara düştüğü andan itibaren herkesin kafasında gezinen soru şuydu: İsrail uçakları hangi güzergâhı takip ederek Suriye'yi bombalamışlardı?

Zihinleri meşgul eden ikinci soru şu oldu: Bu sefer Türk tarafının yaptığı açıklamaya göre, Hatay'ın Hassa ilçesi Sugediği mezrası ile Kındıralık mezrası arasındaki Suriye sınır bölgesinde kırsal alana bir savaş uçağından bir cisim düşmüştü. Gazetelerde resmi yer alan söz konusu cismin, büyüklüğü ve yapısı itibarıyla bir jete ait harici yakıt tankı olduğu anlaşıyordu. Jetler, harici yakıt tanklarını uzun mesafeli uçuşlarda kullanıp, manevra kabiliyetlerini artırmak amacıyla atıyorlar. Demek ki, bu tankı atan uçaklar uzun menzilli uçuşlar yapmak üzere havalanmışlardı. Bölgedeki görgü tanıklarının verdiği bilgilere bakılırsa 6 savaş uçağıнын yaptığı uçuştan sonra bu yakıt tankı düşmüştü, söz konusu uçakların İsrail'e ait olduğu kuvvetle muhtemeldi.

Suriye'nin açıklamasına göre İsrail uçakları, Tel Abyaz denen bölgeyi bombalamıştı. Bu bölge, Suriye sınırına çok yakın Urfa Akçakale'ye yakın bir yerdir. Bu iki bilgi bir araya getirildiğinde şu fikir kuvvet kazanıyordu: İsrail uçakları Türkiye hava sahasını kullanarak Suriye topraklarını bombalamış bulunmaktadır. Türk Dışişleri Bakanı ilgili kaynaklardan 'açıklama' beklediklerini söyledi; ama başka da bir bilgi verilmedi.

Cevabı aranması gereken soru şudur: Uçaklar doğrudan İsrail'den mi gelip Türkiye hava sahasına girdikten sonra Suriye topraklarına girdiler, yoksa Türkiye'de herhangi bir yerden kalkıp mı Tel Abyaz'ı bombaladılar? "Herhangi bir yer" derken tabii ki akla ilk gelen Konya olmaktadır. Zira uzun bir zamandan beri iki ülke arasında yapılan bir anlaşma çerçevesinde İsrail savaş uçakları Konya hava sahasını kullanarak 'eğitim uçuşu' yapıyorlar.

Ortada ciddi bir durum olduğu açık: İsrail ve İsrail'in derin etkisindeki bugünkü Amerikan yönetimi Afganistan ve Irak'taki işgalleri sona erdirmeden bölgede yeni çatışmaları masalarına koymuş bulunmaktadır. Amerikan kamuoyu ve muhalif demokratlar savaş istemiyorlarsa da, mevcut yönetim, iktidarı devretmeden İran'ı vurmak

istiyor. İsrail de Amerika'yı böyle bir maceraya adeta zorluyor. İran'ı vurmanın ilk adımı da Suriye'nin vurulmasından geçiyor. Böyle bir çatışma vuku bulacak olursa bütün bölge bundan derin bir şekilde etkilenecek, Irak'ta sürmekte olan kaos bütün bölgeye bir ateş denizi gibi sıçrayacaktır. Dahası, Türkiye, hiç istemediği halde İran ve Suriye'nin vurulması işine dahil edilmiş olacaktır. Türkiye topraklarının kullanılması Türkiye'nin bölgesel bir çatışmaya sürüklenmesini amaçlayan büyük bir provokasyondur; yetkililer gerekli açıklamaları yapmıyorlar, ama kamuoyu bunun peşine düşmek zorundadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dindarlık

Ali Bulaç 2007.09.15

Genel bir durum tespiti olarak bütün dünyada dinî hayatın istikrarlı bir gelişme içinde olduğunu söylemek mümkün. Dünyevileşmenin öngördüğünün aksine, din giderek daha çok toplumsal ve siyasi hayatın içine girmektedir.

Özellikle İsrail ve Amerika'da din ile siyaset arasında doğrudan bir ilişki olduğu görmezlikten gelinemez; bugünkü Amerikan yönetiminin ağırlıklı olarak dinî kaygılarla politikalar takip ettiğini söylemek mümkün. Neoconlar, İsrail'in desteklenmesini "Tanrı'nın büyük planı"nın bir parçası olduğuna inanıyorlar, bu yüzden İsrail'i her türlü hukuk kuralı ve uluslararası sözleşmelerde yer alan hükümlerden muaf tutuyorlar. Tony Blair, İngiltere'yi Irak'ta işgale sevk eden sebepleri açıklarken, kararında dinî inançlarının etkili olduğunu söylemişti.

Kıta Avrupası'nda durum biraz farklılık arz etmektedir. Peter Berger, şaşırtıcı bir gözlemde bulunup, Avrupa'nın hiç tarihinde olmadığı kadar "dindar" olduğunu söyler. Berger'e göre, Ortaçağ'da Kilise'nin iktidarından söz edilebilirdi; ancak Kilise bu dönemde belli ve sınırlı alanlarda iktidarını koruyordu, halk ise eski pagan inançları ve gelenekleriyle iç içe yaşıyordu, iktidarına halel getirmediği sürece bu durum Kilise'nin umurunda değildi. Berger'in görüşlerini ciddiye alıyorsak, sahil din algısı ve dinî hayat açısından Avrupa'nın tarih boyunca bahtsız bir havza olduğunu söyleyebiliriz. Aydınlanma ile vuku bulan köklü bir kırılma değil, kadim Yunan ve Roma paganizminin yeni bir form içinde varlığını sürdürme şansı bulmuş olmasıdır. İktidar ve kurumlar, kadim bir paganizmin modern araçları gibi fonksiyon görüyor. Aradan geçen zaman içinde Aydınlanma'nın felsefi temel varsayımlarının aşınmasıyla modernite ve bunun yeryüzünü içine alacak biçimde ölçek büyütme teşebbüsü demek olan küreselleşme; nihilizm üretmekte, eşitsizlik ve adaletsizliği derinleştirip yaygınlaştırmakta ve her gün biraz daha canlı hayatı tehdit eder hale gelmektedir. Tarihte nihilizm hiç bu kadar hızla belli birkaç merkezden ihraç edilip bütün dünyada yayılmamıştı. Amerika'da 320 bin kilise faaliyet halinde, fakat politize olmuş Evanjelik Hristiyanlığın dışında sahicı bir dinî hayatın yaygın etkilerinden söz etmek güç. Yine de durum en azından görece Avrupa'dan daha iyi sayılır.

Avrupa'da durumun iç açıcı olmadığı bir gerçek. AB Komisyonu'nun kamuoyu yoklama organı olan Eurobarometre'nin geçen sene yaptırdığı bir araştırmaya göre, AB'ye üye ülkelerde 'Dinin toplumda önemli yer tuttuğu'nu düşünenlerin oranı yüzde 46. Avrupalıların yarısından fazlası dinin pek de önemli olmadığını düşünüyor. Bu oran Kuzey ülkelerine doğru gittikçe artıyor. Kuzey ülkelerinde tarihî pagan inançlar ve gelenekler çok baskın, bu yüzden paganizm Aydınlanma'yla agnostisizm ve ateizm olarak şekillendi. 'Din önemlidir.' diyenler Estonya'da yüzde 20, Finlandiya'da 23, Letonya ve Çek Cumhuriyeti'nde 27, Hollanda ve

Danimarka'da ise 31. Dinin önemli olduğunu düşünenler güneye indikçe artıyor: Kıbrıslı Rumlar yüzde 81, Maltalılar 70, İtalyanlar 63.

Burada üzerinde durulması gereken önemli nokta şu: AB müktesebatı, AİHS ve bu çerçevede ihtilaflı davalara bakan AİHM ile çeşitli açılımları olan Kopenhag Kriterleri Kıta Avrupası'nın dinle olan ilişkisinden ayrı düşünülemez. Çeklerin eski cumhurbaşkanı Vaclav Havel, bugünkü Papa ve başkaları, "Tanrı'ya ve kutsal kitapların çağrılarına aldırış etmeyen bir hayatın ve uygarlığın mümkün olmadığını" söylüyorlar; fakat Avrupa'nın belli başlı kurumları ile beşeri ilerlemenin gelebileceği en iyi noktanın bugünkü modern nihilizm olduğunu düşünen liberallerin kulakları bu uyarılara kapalı. AB, hiç olmadığı kadar 'din-dışı hayat'ın tesisi yolunda totaliter bir zihniyete sahip olmakta ve bu totalitarizmini Batı-dışı dünyaya da empoze etmektedir. Bu, başka hayat biçimlerine karşı salt fiili bir materyalizmi devlet, hukuk ve kurumlar desteğinde koruyan nihilizmin küreselleşmesidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Avrupa ve din

Ali Bulaç 2007.09.17

Avrupa'nın dinle ilişkisi sorunludur; beşeriyetin genel örfünden esaslı bir biçimde farklılık gösterir. Kültürel sınırlarını Yunan'a dayandıran Avrupalılar, Grek politeizmini ve Roma paganizmini Hristiyanlığa dahil ettiler. Aydınlanma, söz konusu paganizmi diriltti ve bunu sekülerlik formuna bürüdü.

Bütün bu din-insan ilişkisini belirleyen ana faktör, insanın tanrısı öteki olarak görüp onunla şu veya bu seviyede mücadele halinde olmasıdır. Hristiyanlık döneminde tanrı İsa'ya indirgendi, İsa Kilise'de bedenlendi ve modern Avrupa tanrının bedeni olan kuruma karşı mücadele vererek varoldu.

Dün olduğu gibi bugün de Avrupa'ya özgü bu durum beşeriyete özgü genel bir fenomen değildir. Rusya'da Ortodoks kilisesi yeniden ve belki eskisinden daha büyük bir itibar kazandı. Din hâlâ Yahudilerin tarihsel varoluşunu mümkün kılıyor. Amerika'da Evanjelikler, kıtanın güneyinde Katoliklik veya özgürlükçü teolojinin gelişmesi, Asya'da İslamiyet'in ve Hristiyanlığın gösterdiği yayılma hızı, Afrika'da İslamiyet ile Hristiyanlık arasında süren rekabet ve elbette Ortadoğu'da dinin toplumsal hayatta işgal etmekte olduğu etkin fonksiyon, beşeriyetin ana gövdesi itibarıyla Avrupa'dan farklı bir seyir içinde olduğunu gösteriyor.

Dinin Avrupalı insanın kolektif hafızasında neden olumsuz, ürkütücü ve rahatsızlık verici bir imaja sahip olduğu önemlidir, ama bu büyük ölçüde Avrupa'yı ilgilendirmektedir. Ortaçağ'da pagan olan halk kültürü modern zamanlarda da pagandır. 2003 yılında Hollanda, İngiltere, Almanya, İsveç ve Danimarka'da nüfusun ancak yüzde 10'undan daha azı ayda bir kere kiliseye gidiyordu. Danimarkalıların yüzde 49'u, Norveçlilerin yüzde 52'si ve İsveçlilerin yüzde 55'i "Tanrı'nın kendileri için hiçbir şey ifade etmediğini" söylüyor. (Kuzey Amerika'da 'Tanrı'nın çok önemli' olduğunu söyleyenlerin oranı yüzde 82.) Bu konuyu 10 Haziran 2003'te The New York Times'da ele alan Niall Ferguson "AB'nin genişlemesi, giderek çalışmaktan kaçan ve tanrısızlaşan Avrupa kıtasında, aylıklık tercihinin doğuya yayılmasından ibaret kalabilir." diyordu.

Kurumsal dine, Kilise'nin tanımladığı tanrıya ve geleneksel ritüellere karşı aldırışsız olan Avrupalıların tümü, daha soyut anlamdaki din konusunda bu ölçeklerde duyarsız veya rahat değiller. Mesela İzlanda'da kiliseye

gidenlerin oranı yüzde 2; ama bu ülke halkının yüzde 81'i ölümden sonraki hayata, yüzde 88'i ruhun varlığına inanıyor. Açık bir deklarasyonla ateist olduğunu söyleyebilenler sadece yüzde 2,4.

İnancı düzenleyen sahih bir din olmayınca kamil anlamda "iman" olmaz. Sahih dinin kaynağı, tahrifata uğramamış vahy bilgisidir. Tabiat boşluk kabul etmediğı için, sahih imanin yerini sahteleri alır. Popüler kültür, her biri birer idol haline gelmiş bulunan medya yıldızları, pop sanatçıları, futbolcular vd., insanların ihtiyacı olan model rol fonksiyonunu görmektedirler. Bu çerçevede Batı sekülarizmi, kutsalın yerine profan olanı ikame etmeye başlar; dinin kesinlik veren bilgileri yerini falcılara, şarlatan medyumlara, burçlara ve astrolojik hurafelere bırakır; alışveriş, tüketim ve nesneleri temellük ile, bedensel hazlar, bireysel çıkar, başarı tutkusu ve büyüme modern paganizm olarak dinin açtığı boşlukları birer birer doldurmaya başlar. Başta siyaset olmak üzere sosyal hayat dinden arındırıldıkça, anlam arayışına hasım olan nihilizm ve ibahe düşüncesi ortalığı istila eder.

İslam'ın ötekisi şeytandır, Aydınlanma'nın ötekisi Tanrı ve onun yolundan gidenlerdir. Kilise ile süren tarihsel mücadele ve paradigmatik kurgusu dolayısıyla Aydınlanma'nın Tanrı'yı ötekileştirmesi, Avrupa'nın dinle ilişkisini sorunlu kılmıştır. Avrupa kültür, felsefe, sosyal hayat, medeniyet, tarih ve coğrafya olarak beşeriyetin kenarında bir bölgedir. Yani asli değil, arızidir; asıl değil marjinaldir. Modern zamanlarda kenarda, arızı ve marjinal olan merkezi ve beşeriyetin genelini istila etmekte, kendi sorunlarını evrenselleştirmekte, böylelikle paganizmini ve nihilizmini bütün dünyaya ihraç etmektedir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Uzaylıların 11 Eylül saldırısı

Ali Bulaç 2007.09.19

11 Eylül saldırısı sıradan Amerikalının bilincinde derin bir travmaya yol açtı. Sıradan bir Amerikalı, dünyanın diğer ülkelerine göre kendini korunmuş bir mevkide görür.

Kuzeyden Kanada'nın, güneyden Meksika'nın Amerika'ya saldırması zayıf bir ihtimaldir, kaldı ki, yaklaşık 2,5 milyon askeri olan ve kendisinden sonraki 20 ülkenin savunma harcamalarından daha çok savunma harcaması yapan Amerika, böyle bir saldırıyı anında püskürtür. Sovyetler'in çökmesinden sonra kıtalar arası füze tehdidi de azalmış bulunuyor. Bu durumda hiçbir ülke ordularını toplayıp Amerika'ya saldıramayacağına göre, Amerika tam güvenli bir alanda bulunuyordu.

Amerikalılar, yenilmez bir güce ve mutlak korunaklı bir alana sahip olduklarına ilişkin öylesine güçlü bir inanca sahiptiler ki, yeryüzünde onlara herhangi bir tehdidin yönelmesi söz konusu olamazdı. Öyle ki, artık biraz da fanteziler geliştirip ancak uzaydan saldırı bekler hale gelmişlerdi. Amerika'da uzay kültürünün bu ölçeklerde gelişmesinin birkaç sebebinden biri, Çin, Hind, Babil-Mezopotamya, Mısır, Yunan ve İslam gibi kadim tarihi ve medeniyet geçmişi olmayan bu ülkenin kendine bir tarih yerine bir gelecek inşa etme düşüncesidir.

Popüler kültür ve sinema endüstrisi Amerika'ya uzayın derinliklerinden ve hiç kendileri hakkında bilgi sahibi olamadığımız varlıklardan gelebilecek bir saldırıyı ele alır. Bu filmlerde Amerikalılar ya kendileri uzayın fethine çıkarlar veya dünya üzerinde hakimiyet kurmayı kafasına koymuş uzaylı varlıklar dünyaya saldırı düzenlerler. Bu varlıklar, "birer yaratık" olarak tasvir edilirler; gelişmiş silahları ve teknolojileri vardır; gelirler ve ABD'yi işgal etmeye yeltenirler. Aslında uzaylı yaratıkların işgal ettiği ABD, aynı zamanda 'dünya'dır. Dünya demek ABD

demektir. Nihayetinde dünyayı uzaylı yaratıklara karşı sadece ABD koruyabilmektedir. ABD devlet başkanı aynı zamanda yerküresinin, yani bütün dünyanın kralı olarak hareket eder, danışmanları ve bürokratlarıyla tartışır, kararlar verir.

Uzaylıların saldırılarından başka dünyayı mutlak bir yok oluşa sürükleyecek kozmik felaketlere ve sarsıcı afetlere karşı da sadece Amerikalılar tedbir alabilmektedir. "Derin Darbe" filminde olduğu gibi, son anda dünyayı mutlak bir felaketten Amerikan dehası ve başarısı kurtarabilmektedir.

Bu senaryoların altını çizdiği husus şudur: Dünyanın patronajlığını kimseyle paylaşmayan Amerikalıların bakış açısından uzaylılar "öteki"dir, beşeriyetin kötülüğüne çalışanlar ve dünyayı hegemonyaları altına almak isterler. Hiçbir uzaylı yaratık 'iyi niyetli' veya 'insan dostu' değildir. Mademki dünya böylesine bir tehditle karşı karşıya bulunuyor ve mademki sadece Amerikalılar dünyayı bu kötülere karşı koruyabiliyor, öyleyse Amerikalılar önünde hiçbir güç duramaz, durmaya yeltenmemelidir. 11 Eylül saldırısı bu yargıyı yıktı. Her kim yaptıysa, sonuçta bir güç gelip Amerika'yı tam kalbinden vurdu.

Fakat 11 Eylül saldırılarının yol açtığı sonuç bundan ibaret değildir: Amerika, artık uzaydan saldırı bekler ve var gücüyle dünyanın koruyuculuğunu üstlenmişken, Amerika'ya dünyanın içinden bir saldırı geldi. Peki "dünyanın içinden gelip saldıranlar kimlerdi?" Saldırıdan hemen sonra Müslümanlar adres olarak gösterildi. Kısa süren bir şaşkınlığın ardından, Amerikalılar, bir anda yıllardan beri uzaylılara atfettikleri bütün kötülükleri, saldırı ve husumet beklentilerini, saldırgan olarak ilan ettikleri İslam'a ve Müslümanlara yükledi. Müslümanlar uzaylı yaratıklar gibi çirkin, sevimsiz ve düşmandırlar. Böylelikle kolayca popüler kültürde 'ötekileştirilen kötü uzaylılar'ın yerini 'Müslümanlar' almış oldu. Bu yüzden şimdi rahatlıkla kötülere ve dünyanın düşmanlarına atfedilen bilumum ötekileştirme işlemleri İslam'a çevrilmiş oldu. Uzaylılar üzerinden biriktirilen ve kurgulanan korku, şimdi İslam korkusuna (İslamafobia) dönüştürülmüş oldu, bu kurgusal bir korkudur; bütün Batı bir kurgu üzerinden korkutulmaktadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kovuk (1)

Ali Bulaç 2007.09.22

Ayşe Arman'ın Şerif Mardin'le yaptığı konuşmada, ünlü sosyoloğumuzun kullandığı tabirler, 'durum tespiti' olarak öne sürdüğü düşünceler ve geleceğe ilişkin söyledikleri tartışmalara yol açtı.

AK Parti'nin tek başına ve büyük oy çoğunluğuyla yeniden iktidara geleceği anlaşıncı 'mahalle baskısı'ndan söz etmişti. Politik kaygı ve tarafgirliği bir kenara bırakarak, sosyolojinin bize sunduğu bilgi ve değerlendirme zemini içinde kalarak -bu her ne kadar mümkünse- Mardin'in söylediklerinin bir sağlamasını yapmaya çalışalım.

Benim dikkatimi çeken en önemli kavram, Sayın Mardin'in, Türkiye'de yakın tarihte yaşadığımız önemli üç büyük göç dalgasıyla büyük kentlere taşınan milyonlarca insanın söz konusu demografik hareketini "kovuklarından çıktılar" şeklinde ifade etmesidir. (Bu konuya Yeni Şafak'ta Akif Emre de değindi, 20 Eylül 2007.) Yazıya başlamadan önce sözlüklere baktım. D. Mehmet Doğan "Büyük Türkçe Sözlük"te "kovuk" kelimesi için şunları yazmış: "İçi boş ve oyuk yer. Bir şeyin boş kısmı, oyuk. Küçük mağara."

Belli bir mesafeden Batılı sosyolojinin aşına olduğu bir kelime bu. Bir sosyal olayı anlatmak üzere kullanıldığı için kelimeye daha yakından baktığımızda, buram buram antropoloji koktuğunu anlamakta güçlük çekmeyiz. Kurgusal varsayımlara göre, tarih içinde gelişmiş kültür veya medeniyet yüzü görmemiş, 'pre-historik zamanlar'dan beri -bu hangi zamanlara tekabül ediyorsa, çünkü pre-historik zaman modern sosyal bilimlerin uydurduğu bir hurafedir- dağlarda, kırlarda, orman içlerinde, derin vadilerde ya da mağara içlerinde yaşayan topluluklar, ilkeller vardı. Bazı sosyologlar, tabiat üzerinde bir bakıma bilinçsiz ve amaçsız olarak 'sürü halde' yaşayan bu beşeri topluluklara 'hord' derler. Lineer tarih faraziyesine göre -bu da ahlaki ve entelektüel kemal açısından doğrulanmamış bir görüştür- Batı antropolojisi 'ilkel beşeri toplulukları' vahşi, barbar olarak tanımlar. Deniz aşırı ticaret, sömürgecilik ve güce dayalı yayılma döneminde, "Batılı Beyaz Adam", Avrupa-dışı dünyaya açılıp da oranın bilgi, tarihî eser ve maddi-tabii kaynaklarını yağmalamaya başladığında, yüz binlerce siyahiyi köle olarak gemilere doldurup tarlalara ve işletmelere taşıdığına, bu beşeri kategoride yaşayan ilkelleri kültürleştirmek, barbarları-vahşileri medenileştirmek istediğini öne sürüyordu.

Bizim ilk önemli iç-göç olayımız Truman Doktrini'ne göre Amerika'dan aldığımız Marshall Yardım Planı çerçevesinde 1950'lerde oldu. Alınan yardım ağırlıklı olarak tarımda makineleşmede ve kara yolları yapımında kullanıldı; bilinen maddi sebepler sonucunda küçük yerleşim birimleri 'itici', büyük şehirler -özellikle İstanbul ve Marmara- 'çekici' hale geldi. Sanayi ve eğitim kurumlarının da bu bölgelerde toplanmasıyla göç bu çerçevede hızlandı.

Belli şehirlere ve Batılı bölgelere nerelerden gelindi? Anadolu'nun her tarafından. Anadolu, kadim kültür ve medeniyetlerin yatağı. Kaç medeniyet ve büyük devlet kurulmuş bu topraklar üzerinde? Ben İstanbul'a -değerli Hocamızın da memleketi olan- Mardin'den 1970'te geldim. Asur, Roma, Pers, Bizans, Arap, Selçuklu ve Osmanlı şehir hayatının, mimari, mutfak kültürü ve oturma biçimlerinin kesiştiği, hâlâ derin izlerinin görüldüğü kadim bir medeniyet merkezi. Biz kadim bir yerleşim biriminden büyük bir medeniyet merkezine geldik, öyle sanıldığı gibi şehir hayatına intibak etmede zorluk çekmedik, sadece bize -bütün tarihî, kültürel kimliğimizin inkarını öngören- Batılı gibi yaşama tarzına itiraz ederek kendi köklerimize ve hangi dünyada ve zaman diliminde yaşadığımızın bilincinde olarak yaşama mücadelesi verdik. Kısaca bütün Türkiye olarak ne kovuklardan ne mağaralardan veya hayvanların yaşadığı inlerden çıkıp şehirleri istila ettik. Pazartesi devam edeceğiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kovuk (2)

Ali Bulaç 2007.09.24

Şerif Mardin, Türkiye'de yaşanan üç büyük göç dalgasını, kırsal kesimlerde veya küçük yerleşim birimlerinde yaşayanların "kovuklarından çıkıp kentlere gelmesi" şeklinde tanımlamaktadır. Cumartesi günü bunun üzerinde durmuştum.

Ve demiştim ki, Şerif Mardin'in de memleketi de olan Mardin'de ve Türkiye'nin tamamında insanlar hiçbir zaman 'kovuklarda, küçük mağaralar'da yaşamadı. Diyarbakır, Urfa, Siirt, Erzurum, Trabzon, Sivas, Malatya, Samsun, Konya, Kayseri vs. Anadolu yanında Mısır, Mezopotamya, Bilad-ı Şam (Suriye, Lübnan, Ürdün), Irak, İran vd. ülkelerde de insanlar "kovuklarda, mağaralarda" yaşamadılar. Hâlâ insanları büyüleyen medeniyet eserleri dimdik ayakta durmaktadır. Bu dünyanın insanları büyük yoksulluklar yaşadılar, tarihî zamanlarda travmalara uğradılar, savaşlar ve talanlarla bazen yaşadıkları şehirlerde taş üstüne taş kalmadı; ama asla

mağara hayatı yaşamadılar. Kahire'nin bugün 'mezar evleri'nde veya İstanbul'un en yoksul varoşlarında bile evlerde İslamiyet'in emrettiği temizliğe, kanaate, sabra ve tertibe riayet edilmektedir. Yoksul evlerde bile zengin bir mirasın ala kadar ilimkân etkisi sürüyor.

Küçük mağaralarda, inlerinde yaşayan hayvanların bir anda çıkıp bir yeri istila etmeleri olayını akla getiren bu tanımlamayı bir kenara bırakıp, "ahlaki azınlığın sayısal çoğunluk" karşısındaki durumuyla ilgili Mardin'in söyledikleri de son derece düşündürücü. Yukarıdan emreden, kendi projesi çerçevesinde milyonlarca insanı balmumu sayıp istediği şekle sokmak isteyen merkezdeki çekirdek, yani aslında sayısal azınlık, ahlaki olarak 'iyi niyetli' oluyor da, aşağıda canı yanan, temel hak ve özgürlükleri hiçe sayılan, cumhurbaşkanı da olsa eşini yanında gezdiremeyen, başbakan da olsa kızını ülkesinde okutamayan çoğunluk her an 'tarassut altında tutulması, davranışları takip edilmesi, sınanması gereken' potansiyel tehlike oluyor. Şerif Mardin şöyle diyor: "Korkun" diyor ve ekliyor: "Araştıracaksınız. Bunu hep aklınızın bir kenarında tutacaksınız ve onları sinayacaksınız."

Hoca'ya göre, bu ne yapacakları bilinmeyen kitleler, kovuklarından çıkıp "mahalle" oluşturmuşlar. "Mahalli olan" ile "milli olan" arasında bir gerilim söz konusu. Bu doğru mu? Hayır. Çünkü eğer AK Parti, mevcut siyasi partiler içinde tek başına ve sadece kendisi 'Türkiye partisi' olabiliyorsa, bunu açıktan reddettiği tarihî ve kültürel köklerine borçludur. Düşünüldüğünün aksine, küreselleşme büyük söylemdir, büyük hikâye ve sadece AK Parti'nin reddettiği kökleri mukabil bir büyük söylem ve büyük hikâye ile karşılık verebilmektedir. Bu kökler derin bir geçmişe dayanıyor ve sadece bu köklere sırtlarını yaslayabilenler küresel sürece belli bir özgüvenle bakabiliyorlar. Aslında olan, tasvir edilenin tam aksidir; yani "mahalli" olan küresel sürece katılıyor, AB üyelik sürecinin yanında yer alabiliyor; geleneksel çizgide direnip "ulusal kalmakta direnen" ise mahallileşiyor, kendi üstüne kapanıyor, dünya ile temasını koparıyor.

Konuşmada, seçmenin AK Parti üzerinde "mahalle baskısı" yapacakları ve belki bir noktadan sonra her şeyin kontrol dışına çıkacağı varsayılıyor. Sosyal bilimlerin dilini bir kenara bırakıp, insaf ve hakkaniyet ölçüleri içinde soralım: Bu mazlum, dışlanmış, itilmiş insanların neden "demokratik talepleri" "mahalle baskısı" oluyor, potansiyel tehdit oluşturuyor? Bunların oyu "nitelikli olmadığı" için mi? Çoğunluğun azınlık karşısındaki "niteliksel değeri" veya "ahlaki değersizliği" dolayısıyla mı?

Mardin Hoca, bir zamandır üstü kapalı bir korku temasını öne çıkarıyor. Niyeti bu olmasa da, bu 'korku' teması bugün Amerika'da ve Avrupa'da 'medeniyetler çatışması' tezine göre geliştirilen İslamafobi (İslam korkusu)'yle tam örtüşme halinde. Şerif Mardin kuşkusuz saygın bilim adamlarımızdan biridir. Her zaman görüşlerini dikkatle takip eder ve yararlanırım. Kendisiyle yapılan konuşmanın elbette olumlu tarafları da var; ama bu noktalar beni ve milyonlarca insanı fazlasıyla rencide etti.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fobi'nin iki versiyonu

Ali Bulaç 2007.09.26

"İslam korkusu"nun Amerika ve Avrupa'daki algılanış biçimleri farklıdır. Bu yersiz korkunun yol açtığı hasarı tamir etmek de her iki dünyada farklı olacaktır. Batı, topyekun İslam'a karşıdır deyip, bütün dünyayı aynı kefeye koymak yanıltıcı olur.

Amerika'da formüle edilip dünyaya yayılan "İslam korkusu"nun hedefi Amerikan devleti, Amerikan devletinin muktedir eliti, gayri resmi ayrıcalıklı kesimleri (WASP) ve büyük iktisadi ve mali şirketler (petrol, silah, finans, medya vs.) açısından neredeyse tamamıyla ekonomik, politik ve askeridir. Hungtinton'ın formülüyle, Soğuk Savaş'tan sonra Amerika, zayıflama ihtimali olan ulusal kimliğini takviye edip yeniden inşa etmek üzere kendine "içeride ve dışarıda bir öteki" aradı. Hungtinton'ın işaret ettiği "iç öteki" Hispanikler ve siyahiler; "dış öteki" İslam ve İslam dünyasıdır. Küre ölçeğinde hegemonya peşinde olduğundan Amerika, "dış öteki" korkusunu küreselleştirdi; dolayısıyla İslam dünyasını küresel ölçeklerde korku salan bir 'tehdit' olarak tanımladı.

Amerika'da İslam korkusunu geliştirme çabalarının gerisinde yatan sebeplerden biri de, Yahudi lobilerinin derin etkisinde faaliyet gösteren önemli Evanjelik akımlar ve şimdi iktidarda olan Neoconlardır. Yahudi ve Hristiyan siyonizmi, "Tanrı'nın planı" olarak addettikleri İsrail'in hukuk tanımaz tutumlarını meşrulaştırmak amacıyla Arapları "terörist" ve Araplar üzerinden İslam dinini korku üreten "terör dini" olarak tasvir etmektedirler.

Öyle de olsa, Amerika'daki "İslam korkusu"nu bir ölçüde izale etmek güç olsa da imkânsız değildir. Kuruluşundan itibaren Amerika ile tarihsel olarak Müslümanlar kavga etmemiştir. Amerika ile çatışmayı ilk ateşleyen, 1979 İran İslam devriminden sonraki gelişmelerdir. Protestan dünya ile 19. yüzyıldaki misyoner faaliyetleri hariç tutulacak olursa -ki Osmanlı'nın başına büyük işler açtıkları unutulamaz- İslam ile Protestanlık karşı karşıya gelmemişlerdir. Avrupa'da gelişen modernleşme akımlarının aksine, her iki dünyanın politik kültürleri ilkesel ve kurumsal değildir, aşağıdan yukarıya doğru gevşek markaj nitelik arz etmektedir. Kısaca zor da olsa ekonomik, askerî ve politik faktörlerin yol açtığı önyargılar zaman içinde nötralize edilebilir özelliklere sahiptirler. Fakat önyargılar derin tarihî bir geçmişe, yaşanmış uzun vadeli çatışmalara ve dinler arası temel paradigma farkına dayanıyorsa bunları aşmak, Einstein'ın dediği gibi bazen atomu patlatmaktan zor olur.

Tam da bu açıdan Avrupa'da gelişen İslam düşmanlığı ile ABD'deki İslam düşmanlığı arasında önemli bir fark olduğunu söylemek lazım. Avrupa'nın İslam'a ilişkin handikapı birkaç yönlüdür:

- 1) Genel olarak dinle tarihte yaşadığı ve el'an yaşamakta olduğu sorunlu ilişki, Avrupalı insanın din gerçeğine ve diğer dinlere bakışını derinden sakatlamıştır. Kendi dinine iyi gözle bakmıyor ki, bir başka dine, hele İslam'a hayırhah baksın.
- 2) Avrupa'nın Haçlı savaşlarında İslam dünyası ve sonra Osmanlı ile yaşadığı çatışmaların etkileri kolektif hafıza ve derin şuur altında hâlâ sürmektedir. Bu dönemlerden kalma derin izler silinmiş değildir.
- 3) Buna oryantalizmi ve Batı'nın ben-merkezci kibrini eklemek gerekir. Avrupa, ötekileştirir, tanımlar/tek yanlı olarak resmeder ve Avrupa-dışı herkesten, kendi resmettiği gibi ben algısına sahip olmasını ister.
- 4) Avrupa'nın bugün İslam dünyasıyla süren çatışmaya dayalı ilişkisi ve çok yönlü çıkar farklılığını dördüncü bir faktör olarak ekleyebiliriz.

Bu durum veya başka bir deyişle ABD ve Avrupa'nın İslam dünyasına ilişkin bakışlarında ve algılarındaki temel farklılık İslam korkusunu izale etmek üzere imali fikreden Müslümanların göz önünde bulundurulması gereken bir konudur. Bunu, aynı zamanda AB'ye tam üye olmak isteyen ve hazırladığı "yeni anayasa"yı sadece AB müktesebatına dayandıran Türkiye'nin de göz önünde bulundurulması gerekir.

Farklı dinî hayatlar

Ali Bulaç 2007.09.29

Ekim-2006'da ESTİMA Araştırma Merkezi tarafından yapılan araştırmada toplumun oruç tutma, fitre-zekât verme, kurban kesme, Kur'an okuma ve namaz kılma eğilimleri araştırılmıştı.

Araştırma sonucunda Türk halkının yüzde 86,7'sinin oruç tuttuğu ortaya çıkıyordu. Araştırmaya göre kurban kesenlerin oranı yüzde 74,2. 'Namaz kılıyor musunuz?' sorusuna da yüzde 46,7 'Günde 5 vakit' cevabını veriyor. Yani halkın yaklaşık yarısı namaz kılıyor. Bu oran kadınlarda yüzde 51,7, erkeklerde ise yüzde 42,3. Eğitim düzeyi yükseldikçe kurban kesimi azalıyor. Araştırmada Türk halkının yüzde 55'inin düzenli olarak Kur'an okuduğu ise bir başka tespit. Kadınlarda bu oran yüzde 65,4'e kadar çıkarken erkeklerde yüzde 46,4'e düşüyor. Özellikle yaşlılar Kur'an okumaya daha fazla ilgi gösteriyor. Dinî vecibeleri yerine getirme oranı doğuya gittikçe yükseliyor. Erzurum, Erzincan, Bayburt, Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan'dan oluşan Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde Kur'an okuma oranı yüzde 77,8. Oruç tutmada ve kurban kesmede de yine aynı bölge ilk sırada yer alıyor. Hemen şunun altını çizmek gerekir: Türkiye'nin doğusu ile batısı arasındaki bu fark, "bölgelerin kalkınmışlığı veya modernleşme süreçleri"yle ilgili değil, "Balkan Müslümanlığı"nın belli ölçülerde Türkiye'nin büyük şehirlerinde ve Batı bölgelerinde süren etkisiyle ilgilidir.

Bu verilerin Türkiye'nin genelini ne kadar doğru yansıttığı elbette sorulabilir. Dışarıdan yapılan bir gözlem bazı maddi verilerin yol gösterici olabileceğini ilham eder. Mesela açıktan içki içme oranı, kadınların toplumsal hayatta tesettüre riayet etmeleri, namaz kılma ve oruç tutmanın gözlemlenebilirliği. Bu veriler temel alındığında, en iyi durumda olan ülkenin Mısır olduğunu söylemek mümkün. Nüfusu 20 milyonu bulan Kahire'de kimse açıkta içki içmez, içki satışı yapılmaz. Hristiyanların yoğun olduğu bölgelerde ve turistik mahallerde içki satışı serbest. Evinde ve kapalı mekânlarda içki içenleri polis takip etmez. Yine bu koskoca şehirde kadınlar toplumsal hayatın her alanında faal olarak bulundukları halde, saymaya kalkışsanız tesettürsüz gezen 200 kadın bulamazsınız. Üniversitelerde okuyan kız öğrencilerin sayısı Ezher'de bile erkek öğrencilerden biraz daha fazla. Camiler lebalep dolu. Namaz kılma ve oruç tutma oranı yüzde 90'ların üstünde. Taksi şoförleri bile Kur'an'dan ayetler okur. Siyasal rejim baskıcı ve otoriter, ancak sivil/medeni hayat herkesin inancını özgürce yaşamasına müsait. Özerk sivil hayat mümkün, toplumsal siyasal kültür çoğulcu.

Dinî hayatın ritüeller seviyesinde en yüksek olduğu ülke İran. Şu var ki, namaz kılma ve oruç tutma oranı düşük, belki Türkiye'nin de altında. Camilere gitme oranı da düşük ve bu yüzyıllardan beri böyle. Hz. Hüseyin vb. büyük şahsiyetlerin, imamların doğum, ölüm veya şahadet yıldönümleri büyük törenlerle kutlanır. 1979 devriminden bu yana ibadet hayatı teşvik edilir, bu alanda belli bir mesafe de alınmakla beraber, galiba asıl sorun, dinî hayatın resmi toplumun ideolojisi olması ve devletçe topluma empoze edilmek istenmesidir. Lübnan ve Kuzey Afrika ülkeleri hariç Mısır ve diğer Arap ülkelerinde devlet sivil/medeni hayatı özgür bırakıp devlet dini empoze etmediği halde, geleneksel Osmanlı sisteminde olduğu gibi sivil hayat güçlü dinî bir çerçeveye sahip bulunmaktadır. Diğer Arap ülkelerinde durumun buna yakın olduğunu söyleyebiliriz. Küresel sistemin öngördüğü sekülerleşmenin bu havzadaki zayıflığı "Arap İslamı"nın hedef tahtasına yerleştirilmesinin başlıca sebebidir. Çünkü ibadetler ve İslami hükümlere riayet sivil/medeni hayatta canlıdır, rejimlerin baskıcı ve otoriter yapısı bunu değiştirme konusunda başarılı olamıyor. Türkiye'den ithal edilmek istenen model üzerinden, İslam'ı kendi içinde ve toplumsal hayatın geleneksel pratiklerini dönüştürerek sekülerleştirme amacı hedeflenmektedir. "Türkiye modeli" kavramında kristalize edilen kavram "sahih İslami hayat" değil, "laiklik ve laikliğin dinî hayatı dönüştürmesi" işlemine işlerlik kazandırmaktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye İslamı

Ali Bulaç 2007.10.01

"Türk Müslümanlığı veya Anadolu Müslümanlığı" olarak empoze edilen dini anlayış -ki İslam dünyası için model olarak düşünülür-, ibadetsiz/fıkıhsız bir din telakkisidir. Modelin üç sac ayağı var: a) Dinin bir kurum (Diyanet İşleri Başkanlığı) aracılığıyla kontrol altına alınması.

DİB'in konsepti "din" değil, "diyanet"tir; b) Dini hayatın Balkan Bektaşiliği ve Anadolu Aleviliği çerçevesinde tanımlanması (yani ibadetsiz ve fıkıhsız İslamiyet); bunu küçümsemek amacıyla söylemiyorum, sadece bütün bir ülkenin genel geçer "tek dini telakkisi ve pratiği" olarak empoze edilmeyeceğine işaret ediyorum; c) Küresel sistemin öngördüğü hegemonya ile uyumlu bir dini telakkinin yerleşmesi.

Bu anlayışın 75 milyon tarafından genel kabul görmesi mümkün değildir. Tabii olarak Sünni çoğunluk, ibadete ve fıkha dayalı bir hayat isteyecektir. Bir tarikat olarak Bektaşilik ve mezhep olarak Alevilik İslam'ın farklı yorumudur, bu iki yoruma göre yaşamak isteyenler öyle yaşama özgürlüğüne sahiptirler. Kimse kimseye dini yorum veya mezhep dayatamaz.

Bu ülkenin Müslümanları, onları tarihte var kılan ana dini değerler her ne ise, bugün de o değerler sayesinde varoluşlarını sürdürebileceklerini düşünüyorlar, doğrudur. Ama bunun milliyetçi ideolojilere veya 21. yüzyılda bile hâlâ sivil siyaseti engelleyen militarist bir kültüre referans gösterilmesi doğru değildir. Müslüman kavimler ve halklar birbirlerini küçük göremezler (49/Hucurat, 11.) Birtakım çevreler, kendilerinden başka kimsenin Müslümanlığını beğenmezler. "Arap veya İran İslamı" diye herkesi mahkum ederler, "Türk Müslümanlığı"nı da şu aslı esası olmayan üç noktaya dayandırırılar:

1) Türklerin itikatta mezhebi Maturidilik "akıl ve bireysel irade"ye dayanır, diğerlerinki değil. Bu külliyen yanlıştır. Maturidilik ile Eş'arilik ve diğer meşru ekoller arasında paradigma farkı yoktur. Bunlar biri diğerini tamamlayan kelami/düşünce ekolleridir. Ayrıca kelam mezheplerinin halkın hayatı (Ümmi İslam) üzerindeki etkisi sanıldığından azdır.

2) Hanefi mezhebi İslam'ın büyük mezheplerinden biridir. Ama bu mezhep sadece Türklere özgü değildir. Hindistan, Pakistan, Afganistan ile kısmen Mısır, Suriye ve Irak Hanefidir. Ebu Hanife ve talebelerinin içtihatları, diğer mezhep mensuplarınca da referans alınmaktadır. Özellikle mezheplerin salt ibadetlerle sınırlı olduğu çağımızda, toplumsal, politik, ekonomik ve uluslararası sorunların çözümünde İslam'ın bütün fıkhi birikimi temel alınmaktadır.

Bize İslamiyet'in nasıl yaşanması gerektiğini öğreten Hz. Peygamber (sas)'dır. Hiçbir grup, cemaat veya kavim, şu veya bu tarihsel etkiler altında geliştirdiği "dini pratikleri"ni Peygamber sünneti ve siretinin üstünde tutamaz. Eğer bugün Peygamber sünnetinin yaşayan bir gelenek olarak pratik hayatta nasıl devam ettiğini anlamak gerekiyorsa, bu konuda başvurulacak yegane örf ve tatbikat Medine'de el'an sürmekte olan İslami hayattır. İmam Malik, 70 fakih tabiinden topladığı Muvatta'ı kendilerine arz ettiğinde, alimlerin ve fakihlerin dediği şu olmuştur: "Evet, Rasulullah zamanındaki Medine'de hayat böyleydi."

İmdi, devlet televizyonunda sahur programında "Arap, tahiyyatı bitirir ve selamı verdikten hemen sonra kalkıp gider. Türk ise komut bekler. Bu bizim ordu-millet oluşumuzun ve Müslümanlığımızın diğerlerinden ne kadar farklı olduğunun göstergesidir. Arap namazdan sonra tesbihat çekmez, Türk ordu-millettir, toplu halde tesbihat çeker" deyip başka Müslüman kavimleri küçümsemek, üstelik bizatihi Sünnet olan bir tatbikatı istihfaf etmek asla yakışık almaz, en azından edebe mugayirdir. "Komutla tesbihat" ilk nüvesi Emeviler'de, fakat sistemli olarak 1460'ta Fatih'in düzenlemesiyle olmuştur. Asıl sünnet olan, selamdan sonra kalkmak ve tesbihatı ferdi olarak, farzdan sonra ve gerektiğinde mescit dışında çekmektir. Sünnet olmayan bir tatbikatı insan nasıl olur da sünnetin önüne geçirir, hayret doğrusu.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türk Müslümanlığı, fıkıh ve tasavvuf

Ali Bulaç 2007.10.02

"Türk Müslümanlığı veya Türkiye modeli"nin önemli argümanlarından biri de "Türk İslam"ının tasavvufa/gönüle dayandığı, diğer Müslümanların salt zahiri ve fıkhi lafızlara takılıp kaldığı önermesidir.

Bu da hem yanlıştır hem İslam noktai nazarından makbul değildir. Yanlıştır, çünkü tasavvufi hayat Türkiye'ye özgü değildir, aksine tarikatların yasaklanmış olması, kurumlaşmayı ve geleneği zayıflattığından belki de tasavvufun en kötü olduğu ülkelerin başında biz varız. (İslam dünyasındaki tasavvufun yaygınlığı konusu için bkz. Ömar Michael Burke, Sufiler Arasında, Çev. A. Tunç Demirtaş, İnsan Y.) Yazık ki Türkiye'de aydının İslam dünyasına ilişkin dehşet verici derecede bilgisizliği vardır; hem bilmiyor hem de Batılı oryantalistler gözüyle İslam dünyasına bakıyor. Bu açıdan neredeyse bütün bilgi ve kanaatleri derin bir cehalete dayanmaktadır.

Suriye, Mısır ve Kuzey Afrika'da canlı bir tasavvuf ve tarikat hayatı var. Kahire Hz. Hüseyin Camii'ne gittiğinizde, bir köşede bir tarikatın zikir ayiniyle karşılaşrsınız; hatta son senelerde devlet tasavvufu teşvik etmektedir. Pakistan'daki tarikat hayatı Türkiye'nin kat kat üstündedir. İran'da İslam'ın iki ayağından biri Ca'feri fıkı, diğeri tasavvuf mirasına dayalı irfandır. İmam Humeyni'nin Gorbacov'a gönderdiği ünlü mektubunda yeni Rus nesillerine İbn Sina, Sühreverdî, Molla Sadra ve İbn Arabî'yi okutmayı önerdiğini hatırlayalım.

Lafız ve fıkıh olmadan İslam var olamaz. Kur'an ve sünnet nassları lafız, hüküm ve maksatlardan oluşur. Dinî hayatın maddi çerçevesini fıkhi hükümler çizer. İtikat, ibadet, muamelat ve ukubat sıralaması temeldir. İmanı ancak amelle korumak mümkündür, amelin ne olduğunu bize fakihler öğretir. Şairlerden, vecd ve istiğrak hali yaşayan sufilerden alacağımız zevkler vardır, ama onlar bize din öğretemezler. Öğretmenlerimiz fakihler ve müçtehitlerdir. Kaldı ki sufilerin fıkıhsız yaşadığı iddiası bühtandır. Onların takip ettiği sıralama 'şeriat, tarikat, ma'rifet ve hakikat'tir. Muteber ve sahih Alevi kaynaklarında dahi sıralama böyledir. (Bkz. Alevi-Bektaşî Klasikleri, Kitab-ı Cabbar Kulu, haz. Osman Eğri, TDV, İst, 2007, s. 76) Nihayetinde tasavvuf "Batını fıkıh"tır, yani temel İslami hükümlere göre manevi hayatın yaşanmasıdır. Mevlânâ, "Ben Kur'an'ın bendesi, Muhammed Mustafa (sas)'nın ayak tozuym. Kim benden bu ikisine aykırı bir söz bulursa atsin." der.

Mevlânâ, Yunus, Hacı Bektaşî, Ahmet Yesevî gibi şahsiyetlerin referans gösterilmesine karşılık Ebu Hanife başta olmak üzere, diğer mezhep imamları, Hasan Basri, Gazali, Kurtubi, Maturidi-Eş'ari, İbn Teymiye, Şatibi vb. müfessir, muhaddis, kalamcı ve fakihin zikredilmemesi, asıl amacın "Protestanlaştırılmış, postmodern (ne olsa gider), içi boşaltılmış ve sonuç itibarıyla modası geçmekte olan hümanizme hizmet eden bir din inşai projesi"

olduğunu göstermektedir. Sufi zatlar değerli ve seçkin şahsiyetler olmakla beraber, bize bir toplumun gerçek maddi ve toplumsal dinî hayatı için yeterli bilgi malzemesi sunamazlar. Onların da bağlı olduğu fakih imamlar vardır. Mesela İbn Arabî, Maliki idi ve mezhebinin içtihatlarına aşırı derecede bağlılık içindeydi. "Şekil ne ki" diyen muteber tek bir sufi gösterilemez. Ayrıca "Sünnet'te tavsiye edilen meşru mezar ziyaretleri"ni aşan kadim Şaman ve pagan gelenekler ile eski Bizans inanç ve ritüellerin etkisindeki "türbe/yatır ziyaretleri" bu ülke Müslümanlarının övünç vesilesi olamaz.

İnsan bir bütündür, onun parçalara ayrılması şizofreniye yol açar. İslam da 'Büyük İnsanlık'tır ve bir bütündür. Bir kısmını alıp diğer kısımlarını atamayız. İslam, insanın ferdi fikri/ruhi hayatıyla ilgili olduğu kadar maddi ve toplumsal hayatıyla da ilgilidir. Madde ve beden gerçeklerdir, bu yüzden Meşşailerden farklı olarak haşr-ı cismaniye itikat ederiz. Amelsiz iman olmaz. Bu ülkeye salt tasavvuf veya ruhi hayatla yetinmeyi teklif edenler, ya İslam'ın cahilidirler veya işlerine öyle gelmektedir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çocukların bayramı

Ali Bulaç 2007.10.13

Nedense "bayram" deyince ilk aklımıza gelen çocukluğumuz oluyor. Çocuklar için bayramın apayrı bir anlamı var. Sevinçlerini yüzlerinden, tutum ve hareketlerinden anlarız. Bayram süresince ve özellikle bayram sabahı çocukların manevi ve keyif verici bir şölene katılışlarını daha somut müşahade edebiliyoruz.

Sanki biz büyükler de çocukluk duygularını -bir tür geriye doğru gitmek suretiyle- yaşayabildiğimiz oranda bayram şölenine katılmış, manevi haz almış oluruz.

Bunun çeşitli izahları olabilir. Sözelimi, çocuklar duygularını -sevinç ve üzüntülerini- çok daha kolayca ve tekellüfsüz açığa vururlar. Büyüklere göre duygularını, düşünce ve yargılarını toplumsal filtreden geçirmeden ifade ederler. Bunlar doğru olmakla beraber, çocukların bayram sevinçlerinin başka bir anlam boyutu olması lazım.

Acaba bunun sebebi, bayramın, bizi beşeri maceramızın ilk, saf, temiz, kutsal ve masum haline götürmesini sağlayan "özel zaman dilimi" olması mı? Bayram sevincini en iyi çocukların hissetmesi, onların henüz kötülüğü emreden nefsin kontrolüne girmemiş olmaları mı? Eğer böyle ise, bunun "kutsal ve kutsalın idraki"yle yakın bir ilgisi var.

Bizim âlem tasavvurumuza göre, varlık Allah'ın isimlerinin varlık alanına çıkması, varlık bulmasıdır. Allah 'Kün (Ol!)' dedi ve varlık oluşa geçti. 'Kün emri olup bitmedi (mazi değil), devam ediyor (muzaridir). Kün, 'kaane' ile son bulmadı, 'yekun'dur, yaratılış sürüyor. Varlık Rahman'ın nefesidir (Nefesü'r-Rahman)'dır, Allah'ın isimlerinin tecelli etmediği iğne ucu kadar bir varlık alanı yoktur. Her şey Allah'ın ilim, irade ve kudreti dâhilindedir. Başka bir deyişle mutlak anlamda beşere bırakılmış yer bulunamaz. İster izafi ister cüz'i irade olsun, her şeyin mülkü Allah'ındır. İbn Arabî "Bana bir yer gösterin ki Allah'ın mülkü olmasın, o zaman o mülk üzerinde dilediğinizi yapın" der. İslam kelamı açısından "din-dışı varlık ve hayat alanı" hakikatte muhaldir, "din-dışı alan"ın sadece bir tasavvur, zihinsel bir kurgu, sanal bir faraziye olduğunu gösterir. Her alan dinidir ve her alanın düzenlenmesini mümkün kılan kural koyucu bilgi ve hükümlerin, yani değerlerin kaynağı mülk Sahibi Allah'tır.

Şu halde; tecelli alanı olan varlık aynı zamanda 'kutsal'dır, bütünüyle de öyledir. Nasıl 'din-dışı' alan yoksa mutlak anlamda 'profan alan' da yoktur. Peygamber Efendimiz (sas) "Yeryüzü bize mescit kılındı." buyurmuştur. 'Din-dışı' alan fikri gibi 'profan' da salt bir tasarım, zihinsel bir kurgu ve sanal bir faraziyedir. Varlıkta kutsal profanlaştırılmaz, belki üstü vehimle örtülebilir. Ancak kutsal her mekân parçasında ve her zaman diliminde aynı kesafette tecelli etmez. Kesafet kazandığı özel mekânlar ve zamanlar vardır: Mekke, Medine ve Kudüs'te Harem bölgesi, cuma günü, Ramazan ayı ve Kadir Gecesi böylesine özel mekan parçaları ve zaman dilimleridir.

Benzer şekilde her insan kutsalı aynı yoğunlukta hissetmez. Allah'ın veli kulları ile sıradan mü'minler aynı idrak seviyesinde değildir. Kutsalın idraki ve ona iştirak kabiliyetinin ölçüsü insanın Nefs-i emmaresinin ne kadar etkisinden uzak olmasıyla ilgilidir. Çocuklarda nefsin bu türevi (kötülüğü emreden kuvvet) teşekkül edip onları henüz denetimi altına almadığından, onlar bizim ilk saf, temiz ve katıksız halimizi temsil ederler. Dolayısıyla kutsalın en yoğun olarak tecelli ettiği bayram günlerindeki manevi ikramı, ilahi şöleni ve belki gökyüzünden yeryüzüne akan rahmet, bereket ve ihsanı çok daha dolaysız idrak edip yüzlerinde, coşkulu hareketlerinde bir sevinç olarak tezahür eder. Bayram günlerinde onlara yeni elbise, para veya hediyeler vererek sevindirmemiz, aslında sevinçlerine bizim iştirak etmemiz, onlarda tezahür eden kutsaldan hissedar olmaya çalışmamızdır. Hangi ırktan ve bölgeden olurlarsa olsunlar, çocuklar bizim ilk halimizi temsil eder ve hepsi Müslüman'dır; çocukların saf Müslümanlıklarını bayram günlerinde daha iyi müşahade ederiz. Bayramda çocukları sevindirip yüzlerinde tezahür eden kutsalı temaşa edelim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Beyaz Kürtler

Ali Bulaç 2007.11.07

Kuzey Irak'ta kurulmakta olan Kürt Federe Devleti'nin meşruiyeti tartışılırken, "İsrail'in güdümünde bir oluşum" olduğu söylenir.

Bunu da takviye etmek üzere Barzani ailesinin "Yahudi" olduğu, 1950'lerden başlamak üzere Kuzey Irak'tan yüz binlerce Kürt-Yahudi'nin transfer edildiği ve bunların bugünkü oluşum üzerinde etkili oldukları iddia edilir. Bunların bir kısmı doğru, bir kısmı yanlıştır: Amerika ve İsrail'in bir Kürt devleti arzu ettiğinde kuşku yok. Ama Barzani ailesinin Yahudilikle ilgisi yok. Kürt-İsrail Dostluk Birliği Başkanı ve Kürt-Yahudi Kültür Merkezi'nin kurucusu Dr. Mote Zaken, "Molla Mustafa Barzani'nin İsrail'le ve Yahudilerle ilişkisi çocukluk arkadaşı Havaco Kano aracılığıyla. Barzani ailesi ile Barzan lakabını alan Yahudiler arasında herhangi bir kan bağı yok" der. Öyle olmakla beraber bugün İsrail'de yaklaşık 140 bin Kürt-Yahudi yaşıyor.

Zamanında Amerika'ya götürülmüş Kürtler olduğu malum, bunlar ABD pasaportu taşıyorlar, sayılarını 110 bine kadar çıkaranlar var. Gerek İsrail'deki Kürt Yahudiler gerekse Amerikan vatandaşı Kürtler çok iyi sayılabilecek bir eğitime sahip. Zamanı gelince kurulacak bir devletin bürokratik, askerî ve sosyo-ekonomik altyapısını kuracak şekilde eğitilmişler. Genel kişilik profilleri İslam ülkelerindeki benzerlerinden farklı değildir. Bunlar Batı'da yönetici yetiştiren üniversitelerde okurlar, ABD veya İngiltere pasaportu taşırlar -bunun için çok ikna edici gerekçeleri var-, genellikle bir Amerikalı, İngiliz veya Avrupalı bir beyaz kadınla evlenirler -bir süre önce Hudson Enstitüsü'nün itibarlı Kürt prensi Kubat Talabani İtalya'da böyle bir evlilik yaptı- ve aldıkları eğitim icabı ülkelerini "aydınlatma misyonu"yla donatılırlar. Her biri birer prestir, aydınlanmışlardır; liberal ekonomiyi, küreselleşme sürecini salt bir teknik ve bilimsel süreç olarak görürler; onların bakış açısından kendi ülkelerinin politikacıları ve yöneticileri dar kafalılıkları yüzünden küresel sürece katılamıyorlar. İnisiyatif ellerine geçse, bütün sorunları kolayca çözecekler.

Kuzey Irak Kürt Federe Devleti meselesine dönersek, anlaşılan şu ki, gerek İsrail'den gerekse ABD'den buraya gelip görev almaya hazır on binlerce Kürt prensi vardır. Sözü ettiğimiz bu prensler hiçbir şekilde Barzani ve Talabani gibi "feodal zamanlar"da kalmış geleneksel aşiret reisleriyle çalışmazlar. Amerika'ya bağlılıkları ve bağımlılıkları hangi düzeyde olursa olsun, Barzani ve Talabani Kürt halkının geleneksel kültürüne, örf ve âdetlerine sadıktırlar. Dinî, tarihî ve geleneksel refleksleri kuvvetlidir. Ancak Batı'da eğitilmiş prenslerin Kürt halkının inançları, tarihî ve toplumsal duyarlılıklarını hiçbir şekilde paylaşmazlar.

Amerika ve İsrail, bölgede örnek olacak, "İslam fundamentalizminden uzak" bir Kürdistan'ın salt laik, modern ve küresel her etkiye açık olmasını isterler; aksi halde proje tahakkuk etmez; kurulacak devlet bir anda çevre ülkelerinin derin etkisine girer. Tabii ki en çok etkileyici güce sahip ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Cengiz Çandar da, "Türkiye'yi Irak'ta inisiyatifi ele alacağı anlaşılan Şii ve Sünni köktencilğine karşı tam laik bir Kürdistan korur, arada tampon bölge fonksiyonu görür" demiyor mu?

Kısaca uzun vadeli bir proje çerçevesinde Türkiye'yi derinden rahatsız eden PKK ve onun İran versiyonu PJAK, 20. yüzyılın ikinci yarısında kalmış Stalinist bir örgüttür -sanayinin 'S'sinin olmadığı Kürt bölgelerinde Kürtlerin haklarını savunmak üzere "İşçi Partisi" olarak kurulmuştur-, Barzani ve Talabani "feodal dönem"den kalma birer aşiret reisidirler ve Kuzey Irak'ta giderek güç kazanmakta olup kaderini İslam dünyasının kaderiyle bir gören İslami gruplar vardır. Bunlar tasfiye edilmelidir. Pekiyi, nasıl? PKK terörünü gerekçe gösteren Türkiye askerî operasyona girerken, birileri Barzani'yi -ve dolaylı olarak Talabani'yi- hedef tahtasına koyuyor. Acaba bu birileri, bir taşla birkaç kuş mu vurmak istiyor? Unutmayalım, postmodern gerçekliğin birden fazla yüzü var.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mahalle

Ali Bulaç 2008.03.05

Şerif Mardin'in "Mahalle baskısı"nı hangi anlamda kullandığını geçen yazıda anlatmaya çalışmıştık. Bugün mahallenin başka anlam çerçevesine işaret edeceğiz.

Belirtmek gerekir ki, mahallenin "baskı" ile ilişkilendirilmesi, sosyolojik çerçevede asli fonksiyonunu ifade etmekten uzaktır. Zira "geleneksel şehrin" en önemli yerleşim birimi olan mahalle, korunma, toplumsallaşma, şehre intibak, sivil katılım ve sosyal dayanışma ve yardımlaşma gibi fonksiyonların icra edildiği aktif mekân bütünüdür. Geleneksel şehrin mahallesini "modern kent" içinde aramaya kalkışmak bizi yanlış analogi yapmaya götürür. Çünkü modern kentin mahalleye alternatif olarak ortaya çıkan birimleri birer "sosyal konut" olan "apartman" veya toplu konutun değişik formu konumundaki "site"dir.

Apartman, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da dışarıdan gelenlerin, bulunduğu yerin itici, kentin çekici sebepleri sonucu köyden akın eden kırsal kesimin (işçiler); siyasi, etnik veya dinî baskılar sonucu Avrupa'ya giden mültecilerin yerleştirildiği tek tip konutlardır. Apartman veya sitenin medeniyet ve şehir kültürüyle uzaktan yakından ilgisi yok, medineye ait değildirler. Apartman ve site üzerinden ne geçmiş nesillerden bir miras alınır ne sonraki nesillere miras intikal ettirilir. Site sterilize mekândır. Sakinleri, dışarıdakileri yığın, ürkütücü, aşağı sınıftan kabul eder; sitenin tasarımında içgüdüsel faktörler, statü arayışı ve maddi farklılaşma arzuları yatmaktadır.

Mahalle, içgüdüsel değildir, dinî ve kültürel unsurlar onun teşekkülünde rol oynar. Her bir evin diğer evlere erişimi ve beşeri seyyaliyeti kolaydır. Sosyal akışkanlık özel bir külfeti gerektirmiyor, mahalleler arasındaki iletişim, ulaşım ve beşeri seyyaliyet canlıdır. Bir mahalleden öbür mahalleye geçiş adacıklar arasında yolculuğa

benzemez, sadece kültürel çizgi, renk ve ton farkına işaret eder. İnsanın dünya hayatını "sükûn" içinde geçirdiği evi "mesken" kılan ruhundaki "sekine"dir. Sekine(t) insanın müteal/aşkın olanla ilişkisinin yoğunluğu nispetinde tahakkuk eder, huzur verir. Her mesken, mahremini koruyarak ortak avluyla diğer meskenlerle ilişki içindedir. Mesken (ev) avluya, avlu sokaklara, sokaklar mahalleye, mahalle şehre, şehir tabiata, tabiat kâinata açılır. Şehir; mahalle, sokak ve avlu üzerinden meskenin kültürel açılımıdır.

Mahallenin denetim ve filtre özellikleri vardır. Denetimi ifade edebileceğimiz en uygun kavram, muhtemelen "sosyal kontrol mekanizmaları"nın sivil bir şekilde iş görmesidir. Mahalle bir iç denetime sahiptir, fakat bu "tazyik" ile ifade edilebilecek daraltma, kabz veya zorlamayı çağrıştıracak 'baskı' demek değildir. "Baskı" iki yerden gelir, biri yukarıdan -ki bu resmi toplumun fermanlarıdır ve bu tamamıyla modern devletle ilişkili görünmektedir- diğeri aşağıdan gelendir buna "sivil tazyik" diyebiliriz.

Peki, bu ne demektir? Mahalleye dışarıdan bir bid'at geldiği zaman mı bu ortaya çıkar? Mümkündür. Ama bu, dışarıdan bünyeye dâhil olmak isteyen yabancı bir maddenin refüze edilmesi gibi genel ahlaki normlarla ilişkili olabilir ancak. Batı'da bir yerleşim birimine dışarıdan yeni bir beşeri unsur geldiğinde büyük problemler çıkar. Yerleşim birimi onu asimile etmek ister. Geleneksel Müslüman mahallesi ise sosyal intibak fonksiyonu görür, bir yandan dışarıdan geleni mahalle içinde toplumsallaştırır diğer yandan şehir hayatına intibak ettirir. Modern kentin -başta İstanbul'un- hâlâ başaramadığı önemli sorun budur. Mahallenin birkaç fonksiyonu vardır: Göçmenin/muhacirin yeni mekân üzerinde toplumsallaştırılması ve şehre intibak ettirilmesi; sosyal devletin bugün üstlendiği çok sayıda fonksiyonu görmesi, yani en geniş anlamda sosyal dayanışma, sivil inisiyatif ve sivil alan çerçevesinde idari katılım. Bu hem bireyi devlete karşı korur hem kendi ölçeğinde bireyin sivil alanda karar mekanizmaları ve süreçleri üzerinde demokratik katılımını sağlar. İçinde yaşadığımız "geleneksel şehir" değil, "modern kent"tir, bu yüzden mahalle kalmadı, mahalle baskısından da söz etmenin manası yok.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslam'ın dili erkek dili mi?

Ali Bulaç 2008.03.08

Batılı ve Doğulu modernistlerin ve feministlerin İslam'a ilişkin tekrar edip durdukları eleştirinin başında İslam dininin dilinin "erkek egemen bir dil" olduğu ve İslami hüküm ve tarihsel/aktüel pratiklerin "erkek egemen doğa"ya sahip olduğu yönündeki iddiadır.

Bu iddianın zemininde üç konu vardır: Dinin dili; dinî hükümler; tarihi ve aktüel dinî pratikler.

Feminizmi var eden tarihsel ve kültürel şartlar göz önüne alındığında, feminizmi bu fikre yönelten önemli amilin, kendisini karıştırdığı tarihsel dinin, yani Batı Hıristiyanlığı'nın konuyla ilgili vazettiği hükümlerdir. Pavlus şöyle der: "Kadın tam tabiiyetle sessizce öğrensin. Fakat kadının öğretmesine ve erkeğe hâkim olmasına izin vermem, ancak sükûtta olsun. Çünkü önce Âdem, sonra Havva yaratıldı. Âdem aldanmadı, fakat kadın aldanarak suça düştü." (I. Timoteosa, 4: 1-3.) Yine şöyle der: "Bilmenizi isterim ki, her erkeğin başı Mesih ve kadının başı erkek ve Mesih'in başı Allah'tır." (I. Korintlulara, 11: 2.)

Bu din dilinin ve dil üzerinden öngörülen hükümlerin her iki din (Hıristiyanlık ve İslamiyet) arasında nasıl paradigmatik farklılıklara işaret ettiğini ve tarihsel pratiklerin de bundan bağımsız ele alınamayacağını

pazartesi günü ele almaya çalışacağım. Bugün vahy dilinin neden "erkek egemen" olamayacağı konusuna değinmek istiyorum.

Belirtmek gerekir ki, İslam dinini diğer bilumum dinlerden ayıran temel farkı vahy olmasıdır. Vahy, Allah tarafından Cebrail aleyhisselam aracılığıyla Hz. Peygamber (sas)'in kalbine ilka olunan bilgi ve haberler bütünüdür. Bizim kabul ettiğimiz anlamda Hristiyanlıkta vahy yoktur, Hristiyan inancına göre İsa'nın bedeni "kelime/vahy"dir. İncilleri, Hz. İsa'nın ref'inden 40, 50 ve 60 sene sonra şifahi geleneğin imkânlarından yararlanıp toplayan yazarlardır ve bunlar da Aramice inmiş olan vahyi Grekçe olarak yazıya geçirmişlerdir. Dolayısıyla İncilleri bize aktaran dil iki defa özel bir işleminden geçirilmiştir. Kısaca İncillerin dilinin teşekkülünde kültür (toplumsal ve tarihsel durum) belirleyici rol oynamış bulunmaktadır.

Kur'an vahyinin cinsiyetle ilişkilendirilmesini imkânsız kılan iki önemli husus var: 1) Allah'a hiçbir şekilde "cinsiyet", yani erkeklik veya dişilik izafe edilmeyeceği; diğeri vahy dili olan Arapçanın diğer dillerden farklı olarak yapısı gereği aynı anda hem eril hem dişil bir tabiata sahip olmasıdır. Allah, Zat'tır. Zatının mahiyetini, ne'liğini bilemeyiz; biz ancak Allah'ı isimler, sıfatlar ve fiiller üzerinden bilir veya tanırız. Bu yüzden vahy bilgisi yanında her bir varlık mertebesi, konumu, objesi birer ilim/bilgi konusu olan "âlem" (kâinat), "alametler"den müteşekkildir ve varlık âleminin tamamı Allah, yaratılış, "ilim", kudret ve irade konusunda bize bilgiler sunmaktadır ki, bunlar Zat değil, isimler, sıfatlar ve fiillerdir. Eğer Zat, erkek olsaydı, vahyettiği dinin "erkek ağırlıklı veya erkek egemen" olduğu iddiası makul olabilirdi.

2) Arapçaya vakıf uzmanların teslim ettiği üzere, bu dil salt olarak ne erildir ne dişildir, ancak hem erildir hem dişildir. Kelimeler (zamirler, isimler, fiiller) temelde eril (müzekker) ve dişil (müennes) olarak iki ana kategoriye ayrılmaktadırlar. Tağlib kaidesi dâhilinde eril gelen zamirler veya fiiller hakikatte dişil olan ve kadına ilişkin durumları da ifade eder. Fakat mesela Fransızca dişil, Almanca erildir. Arapça, şahsa, konuya, muhtevaya ve duruma göre eril veya dişil olabiliyor. Böyle olunca vahy dilinin erkek egemen olduğu temelsiz bir iddia olarak kalır. Kur'an erkeğin dili değildir, vahyedenin dilidir.

Kur'an ve Sünnet'ten hüküm çıkaranların erkek egemen bir dil ve dinî literatür ürettikleri konusuna gelince. İslamiyet'i Hristiyanlığın mevkîine koyup modernist ve feminist itiraz yapma hatasına -ki bu hem paradigmatik hem metodik olarak büyük bir hatadır- düşülmeden, tarihî ve aktüel pratiklere bakıldığında, elbette yer yer bu eleştirileri haklı çıkaracak unsurlar vardır. Ama genel anlamda durum Batı'daki kadar vahim de değildir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Adem'in nefsi müennestir

Ali Bulaç 2008.03.10

Cumartesi günkü yazımda İslam inancına göre -ve icma ile- Allah'a cinsiyet izafe edilmeyeceğini, vahy dili olan Arapça'nın da hem eril hem dişil olması hasebiyle İslamî hükümlerin ve din dilinin "erkek egemen" olamayacağını anlatmaya çalıştım. Bugün bir türün iki ana üyesi durumunda olan erkek ve kadının varlık yapısı bakımından aralarındaki ilişkinin mahiyetine değinmeye çalışacağım.

Önce şu ayete bakalım: "Ey insanlar sizi tek bir nefisten yaratan, ondan eşini yaratan ve her ikisinden birçok erkek ve kadın türetip-yayan Rabb'inizden korkup-sakinin." (4/Nisa, 1.)

Yaratılışın başlangıcıyla ilgili bu ayette insanların ortak kökeni olan "nefis" kelimesinin "dişil (müennes)" gelmiş olması dikkat çekicidir. Kitab-ı Mukaddes ve bizdeki yaygın kanaate göre, ilk yaratılan insan Adem'dir, bu doğru olmakla beraber, ilk yaratılan tür olarak "insan"dır. Ayet hepimizin tek bir manevi cevherden, "tek bir nefis"ten yaratıldığımızı söyler. "Adem"in üç anlamından biri, kadın ve erkeği ifade eden müşterek bir isim olmasıdır, bu da ilk insana işaret eder. Bunun dışında "ilk baba" ve "ilk peygamber" olarak Adem de söz konusudur.

Buradaki "nefis" Adem olamaz, çünkü kelime dişildir, ilk baba ve ilk peygamber olan Adem ise erkektir. Ve bunun maddi/fizyolojik üremeye de ilgisi olmaması gerekir. İlk kökenimiz ilahi, manevi bir öz, hayatın, bilincin, anlamın ve benliğin ilk tohumudur. Kur'an'da ve Arap dilinde "nefis"; ruh, can, zat, kişilik, benlik, öz varlık, vicdan, akıl, kalp, şehvet-arzu, motive edici güç anlamlarında kullanılır. Bütün bunlar, insanın maddi olmayan şahsiyeti ve manevi varlığıyla ilgili yetiler, kuvvetler ve melekelerdir. Daha özlü bir ifadeyle tür olarak hepimizin kendisinden yaratıldığımız bu "tek bir nefis", ilk tohumdur. İşte Kur'an bakış açısından bu nefis "dişil (müennes)"dir, biz bu ilk tohumu ve onda saklı yetileri, erkek ve kadın olarak ortaklaşa paylaşmaktayız.

Dişil olan nefsin erkek suretine bürünmesi, yani fizyolojik olarak tesviye edilen erkeğe dahil edilmesiyle (Nefha-i ruh sayesinde) insan ayağa kalkar; ruhun burnundan bütün varlığına yayılmasıyla salt bir heykel (gibi) olan fizyolojik varlığı harekete geçer, yani "can"lanır. Arkasından kadın yaratılır ki, kadına "Nisa" denmesinin sebebi, varlık yapısı itibarıyla "aşağı varlık olması" değil -zira o da ilk tohumun mahiyetine sahip bulunmaktadır-, fizyolojisiyle ve kronolojik olarak erkekten sonra varlığa çıkmış olmasıdır. Sonra varlığa çıktı, ama erkekten var oldu. Erkek dişil bir tohumdan, kadın erkekten yaratıldığına göre, nasıl olur da kadın erkeğe göre ikinci varlık kategorisinin türü olabilir?

Pavlus'a göre varlık hiyerarşisinde en üstte "Tanrı", onun altında "erkek" ve erkeğin -egemenliği- altında "kadın" bulunmaktadır: "Her erkeğin başı Mesih ve kadının başı erkektir." (I. Korintoslulara, 11: 2.) Bunun göstergesi, "başını örtmesi" veya saçlarını tıraş etmesidir. Kadın Tanrı'ya göre üçüncü, erkeğe göre ikinci kategoride yer alır: "Fakat kadının öğretilmesine ve erkeğe hakim olmasına izin vermem. Çünkü önce Adem, sonra Havva yaratıldı." (I. Timoteosa, 4: 1-3.)

Kur'an'a göre, fizyolojik yaratılışın başlangıcında Adem ve Havva diye bir çift vardır. İkisinin arasında asli birlik "bir ve tek nefis" ilişkisidir. Yaratışta dişilik ilk tohumdur. Dişil olan nefis, cansız bir heykel hükmünde olan Adem'in fizyolojik varlığına dahil edilmesinden (üfürülmesinden) sonra, Adem'den taşarak ve bu taşma sırasında Adem'e ait eril/erkeksi özellikleri onda bırakarak Havva/kadın oldu. Adem'den sudur ve zuhur eden Havva, dişil olan bütün unsurları Adem'den alıp çekmedi, bir kısmını onda bıraktı.

Yaratılışta erkeğin önce kadının sonra olmasının hikmeti şu ki, bu sayede erkeğin tohumundan kız çocuğu doğmaktadır. İlk tohum dişil olmasaydı, erkeğin ve kız çocuğunun cinsiyetinin erkeğe göre belirlenmesi mümkün olmazdı. Zigotun teşekkülünde kadın yumurtasına erkekten gelen spermdir ve bu, Allah'ın takdirine göre ya erkek veya kız olur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Öteki ben!

Ali Bulaç 2008.03.12

8 Mart Kadınlar Günü dolayısıyla, kadın sorunlarının konuşulduğu hafta boyunca, ben de bu köşede Batılılar ve feministler tarafından İslam'a haksız bir eleştiri olarak yöneltilen bir konuya, İslam'ın hükümlerinin ve din dilinin

"erkek egemen" olduğu yolundaki iddiaya "dil" üzerinden cevap vermeye çalıştım. Dediğim şu:

Vahy Allah'tan gelen bir bilgi ve haberdır, İslam inancına göre Allah'a cinsiyet izafe edilemez. Vahyi bize tebliğ eden peygamberdir, peygamber bize vahyi olduğu gibi aktarır, ayrıca Allah'ın muradına göre açıklar ve hükümlerinin nasıl ete kemiğe bürüneceğini gösterir. Dolayısıyla Hz. Peygamber erkek de olsa, dinin hükümlerinde ve dilinde erkek egemen bir tasarrufta bulunamaz.

Vahy dili olan Arapça da tek başına eril bir dil değildir, hem eril hem dişildir. Kadınların özel varoluşsal veya toplumsal/bireysel durumlarıyla ilgili olmadıkça, bütün zamirler, sigalar eril (müzekker) olarak gelir, ancak bu Tağlip kaidesince, kadınları da içine alır. Mesela "Ey iman edenler!" hitabı eril gelse de, hitap aynı anda hem erkeklere hem kadınlara yapılmış demektir, mesajlar ve hükümler de öyledir. Yine mesela yaratılışın başlangıcında Allah'ın meleklerle "Ben yeryüzünde bir halife var edeceğim" (2/Bakara, 30) buyurduğunda kastettiği salt erkek değildir, murad edilen sıfatlara ve donanıma sahip olduğunda erkek ve kadındır, yani Eşref-i Mahlukat olan "insan"dır.

Bütün bunlardan İslam'ın hüküm ve din dilinin "erkek egemen" olamayacağı sonucu çıkar. Tabiatıyla erkek egemenlik iddiasına "Erkeklerin kadınlar üzerinde kavvam olması" (4/Nisa, 34) delil getirilecekse, bu söz konusu iddiaya mesnet teşkil edemez. Zira toplumsal rolle ilintili olarak kavvam, 'sorumlu-gözetici' demektir.

Vahy dilinin "müennes/dişil" ve "müzekker/eril" olmasının kriteri kelimelerin "güneşe (şemsi)" ve "aya (kameri)" göre nispet edilmesidir. Dişil/müennes kelimeler şemsidir, eril/müzekker kelimeler de kameridir. İnce bir nükte olarak belirtmek gerekir ki, "güneş"in ve "ay"ın kendilerine özgü özellikleri var. Arapçada aya "nur", güneşe "ziya" denir. Nur bir başka kaynaktan gelen ışıktır, ziya ise ışığı kendinden olandır. Başka bir ifadeyle ay, nurunu güneşten, güneş ise zıyasını kendinden sudur ve zuhur eder ki, ona bu özelliği veren "Göklerin ve yerin nuru olan" Allah'tır. Yani kozmosta ay gibi nurunu başkasının zıyasından alan nice varlık olsa da, hepsinin zıyasının kaynağı başka hiçbir varlıktan etki almayan Allah'ın nurudur. Allah'ın nuru güneşte tecelli eder, oradan aya geçer. Şüphesiz ki, bu Allah'ın takdiridir ve nasıl ilk insan Adem'in menşei, yani ilk varlık tohumu olan "nefis (Nefs-i vahide)" dişi idiyse, ay da ışığını güneşten almaktadır. Ay müzekkerdir, Adem erkektir, ancak erkek ilk ışığı güneşten, yani dişil cevherden almıştır. Güneşin mi, ayın mı daha aydınlatıcı olduğunu sorarsanız, tabii ki "güneş": "Bu ümmetin hayırlıları çoğunlukla kadınlardır." (Buhari, Nikah, 4.)

Erkek ve dişi biri birine karşıt/zıt değil, tamamlayıcı iki parçadır: "Erkek olsun kadın olsun, sizden bir işte bulunanın işini boşa çıkarmam. Siz birbirinizdensiniz" (3/Al-i İmran, 195.)

Hiç kuşkusuz Allah canlıları çift yaratmıştır. Çift iki ana parçadan oluşur ki, her biri diğerinin eşi(ti)dir. Eşlerin ontolojik ve ruhsal eşliği olmasaydı, izdivaç da (çiftleşme ve üreme) olmazdı; çünkü biri diğerine göre eksik veya fazla olan iki parça birbirlerine eş değildir.

Bu karşılıklı denklik veya mütekabiliyet "Onlar sizin için elbise, siz de onlar için elbisesiniz" (2/Bakara, 187) benzetmesiyle pekiştirilmiştir. Hz. Peygamber (sas) kadın ve erkeğin ontolojik ve ruhsal eşliğini şöyle dile getirmektedir: "Kadınlar erkeklerin diğer yarısıdır." (Tirmizi, Taharet, 82.) Yani kadın erkeğe ve erkek kadına nispetle "öteki ben" hükmündedir. Eşlerden biri "öteki ben"ini ötekileştirecek olursa, şeytanın tuzağına düşmüş olup hakikatte kendi kendisiyle, yani öz varlığıyla çatışma içine girmiş olur. Çünkü kadın ile erkek (ve genelde insanlar) arasına düşmanlığı sokan şeytandır.

Yeni Papa

Ali Bulaç 2008.03.15

Kabul etmek lazım, yeni Papa 16. Benedikt, diğerlerinden çok farklı. Kendi dininin inanç esaslarına sıkı sıkıya bağlı olduğu gibi 'iyi bir entelektüel'. Hacmi küçük, ama etkisi büyük bir devletin (Vatikan) başı, yani Sünni dünyadaki 'resmi, yarı resmi veya gönüllü resmi dini liderler' gibi politik ideolojilere ve laik(çi)ler tarafından tanımlanmış paradigmalara "dini tefsirler" yapmak zorunda değil.

Yahudilikte "doktrin", Hristiyanlıkta "yorum", bu iki dinin tarihteki doğru açılımları önünde engelleyici roller oynadı. (İslamiyet'in kimi zaman aştığı kimi zaman yenik düştüğü handikabı "siyaset", başka bir ifadeyle siyasi iktidarlar karşısında onun tarihteki açılımını gerçekleştirmeye çalışan ulema ve halkın yaşadığı gerilimlerdir).

Yeni Papa, Katolikliğin tarihini tekrar etmemesi gerektiğinin yeterince farkında. Şunun da farkında: Modern dünya, Katolik Batı Hristiyanlığı'na karşı varoluşsal bir mücadeleden sonra mümkün olabildi, ama moderniteyi ve modern dünyayı tarih sahnesine çıkartan faktör, modernitenin dine ait olan her şeyi sekülerleştirmesiydi. Modernliğin kendine özgü hiçbir söylemi yok, güneş altında 'yeni' ne var ki!.. Sufilerin dediği gibi "Şeytan Allah'ı taklit eder." Ortodoksluk, devletin koruyucu kanatları altında varoldu, Fener Patrikhanesi, ekümenikliğini dahi devlete (Osmanlı sultanları) borçludur. Protestanlık, İslam/Osmanlı din tecrübesinden ilham alabildikleriyle Katolikliğe bakarak kendini tanımlayan modern dünyanın meşruiyet çerçevesini sağladı sadece. Max Weber, tümüyle yanılıyordu: Kapitalizmi var kılan Protestanlık değil, Protestanlığı var kılan Kapitalizmdir. Martin Luther ve Calven, herhangi bir Katolik papasından çok daha katıydılar, ama kapitalizmin geliştiği bugünkü noktada, bu iki reformistin formüle ettiği Protestanlık, marjinal, özel ve izafi bir din rolüne hiç itiraz etmiyor.

16. Benedikt, bütün bu gerçeklerin farkında olarak Katolikliği tarihsel bir tekrardan kurtarmak istiyor, Protestanlığa ilişkin manevi suskunluğunu devam ettirirken, Türk laikliğinin cihanşümul kimliğini reddettiği Ortodoks Kilisesi'ni koruyucu kanatları altına almaya çalışıyor.

Yeni Papa aynı zamanda Avrupa/Batı merkezli politik bir vizyona sahip. Onun zihninde büyük bir restorasyon projesinin belli başlı parametreleri şekillenmiş durumda. Papa'ya göre Avrupa vakit geçirmeden kendi asli kimliğine dönüp Hristiyanlık temelinde yeni bir bütünleşmeye gitmeli, bugünkü çözülme sürecini devam ettirmekte inat edecek olursa belki de içine girdiğimiz yeni yüzyılın sonunu getiremeyecek.

Papa, Batı'nın moral değerlerinin aşındığını, Aydınlanma'nın hâlâ yüceltmekten başka çare bulamadığı birey projesinin çökmekte olduğunu görüyor. Batı'nın beşeriyete armağan ettiği üç büyük ideolojik sistemden faşizm ve komünizm tarihin en acımasız rejimlerine imza attılar, liberal ideoloji 'ahmak ıslatan yağmur' gibi bünyeyi içten içe çürütüyor. Uygulanmakta olan politikalar dünyayı Roma'da gladyatörlerinin vahşi arenasına çevirdi. Timsahlarla ördeklerin aynı serbest sulara yüzdürüldüğü bu merhametsiz dünyada ezilenlerin, yoksulların ve dışlanmışların koruyucusu yok. Katolik Kilisesi, politik ittifak fırsatların hiçbirini kulağının arkasına atmadan, gelişmesini sağlayacak asıl motivasyonun liberalizmle paradigmatic bir ittifak veya işbirliği olmadığını biliyor.

Bu çerçevede Papa, bazen militan bir solcu gibi konuşuyor: "Hayat tarzımız, hepimizin dahil olduğu tarihimiz yoksulları soydu ve soymaya devam ediyor." Önümüzdeki ay piyasaya çıkacak "Nasıralı İsa" kitabında, "Marx'ın analizlerinde haklı olduğunu, ama meselenin özünü kavrayamadığını" cesaretle söylüyor. Papa, açıkça, zengin ülkelerin Afrika ve diğer ülkeleri yağmaladıklarını dile getirmekten çekinmiyor. "Uyuşturucu ticareti, insan kaçakçılığı ve seks turizmi birçok kişiye eza çektiriyor. Materyalist bir bolluk içindeyiz, ama ellerimiz bomboş."

Şimdi Katolik Kilisesi'nin yeni papası bir adım daha attı ve kadim "yedi günah"a "yeni yedi günah" ekledi.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

"Yeni AK Parti": % 57

Ali Bulaş 2008.03.17

Yine mübarek cuma günü, yine mesai bitimi. Yine 'acı bir haber'. Yine bir parti kapatma davası. Anlaşılan, 'acı haber'in bir anda piyasada, borsada paniğe yol açması istenmemiş.

Bu seferki de diğerlerinden mahiyetçe farklı değil. RP kapatılmak istendiğinde birinci partiydi, yüzde 21 oy almıştı, 6 milyon 100 bin oy ederdi. Sonra FP kapatıldı. Arkasından hakikaten neredeyse bütün politik varsayımlarını değiştirmek suretiyle AK Parti kuruldu. 2002 seçimlerinde yüzde 34, 2007 seçimlerinde yüzde 47 oyla iktidar oldu. Bu da kapatma davasıyla karşı karşıya gelmiş bulunuyor.

Bundan üç ay önce de DTP için kapatılma davası açılmış.

Bu her iki önemli partinin kapatılmak istenmesinin anlamı nedir? Türkiye, geçen yüzyılın ilk çeyreğinden başlamak üzere yaşadığı derin iki krizi henüz aşabilmiş değil. Bunlardan biri din-devlet ilişkisi, din ve vicdan özgürlüğünü tümüyle içselleştiren bir "laiklik" ile dini sadece kamusal hayattan değil, toplumun ve bireyin neredeyse ruh dünyasından da kazımaya çalışan "laikçilik" arasında yaşanan kriz. İddianamede bir müdürün "Rahmetullahi aleyhim ecmeyn (Allah'ın rahmeti hepsinin üzerinde olsun)" demiş olması "laikliğe aykırı fiil" olarak gösterilmiş. 160 sahifelik iddianamede bu ve benzeri 'suç teşkil eden ilginç deliller' var.

Tabii ki "başörtüsü yasağının kaldırılmak istenmesi"yle ilgili düzenleme en başa konulmuş bir delil gibi görünüyor. Bu da son derece ilginç. Belki MHP ve Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) hakkında da işlem yapmak gerekebilir. Çünkü başörtüsü düzenlemesine hemen hemen aynı gerekçeler ve argümanlarla MHP de destek verdi ve 10. ile 42. maddeler Meclis'ten 411 oyla geçti. DİB Başkanı ve bundan önce Din İşleri Yüksek Kurulu, "başörtüsünün İslam dininin bir gereği, dini bir vecibe olduğunu" açıkça beyan ettiler. Bir siyasi partinin kapatılmasına sebep teşkil eden bir fiil suç sayılıyorsa, devletin bir kurumu tarafından savunulduğu zaman da suç teşkil etmeli. Suçun niteliği kurumlara göre değişmeyeceğinden DİB ve MHP hakkında da kapatma davası açılmalı.

İçinden çıkamadığımız ikinci büyük kriz 'Kürt sorunu'. DTP'nin de kapatılmak istenmesi, yine geçen yüzyıldan devraldığımız söz konusu derin krizin varlığına işaret ediyor. Bu çizgide siyaset yapan partiler ardı arkası kapatılıyor.

Kısa demokratik hayatımızda bugüne kadar kapatılan partilerin sayısı 26, az değil.

Kapatma davasının 'hukuki boyutu' ayrı bir konu. Tabii ki bu davada öne çıkacak tartışmalar, gündeme gelecek konular hukuk tarihimizdeki hak ettikleri yeri alacak, hukukçular bu konuların geniş bir müzakeresini yapacak.

Biz şimdilik davanın 'siyasi boyutu' üzerinde duralım.

Diyelim ki Anayasa Mahkemesi davayı kabul etti, hatta sonuçta AK Parti'yi kapatma kararı verdi. Pekiye ne olacak? Olacağı belli:

"Yeni bir AK Parti" kurulacak. Ve 22 Temmuz seçimlerinde yüzde 47 oy almış bulunan AK Parti'nin 'yeni versiyonu', hiç kimsenin şüphesi olmasın, yüzde 57 oy alarak yine iktidara gelecek. Şu anda bile AK Parti'nin siyasi desteği yüzde 50'nin üstünde, toplumsal desteği de bundan az değil.

Türkiye'nin, bölge ve dünyaya paralel olarak değişen toplumsal şartlarını yeterince anlayamayanlar, baskı, yasaklar veya tehditlerle, akan nehri tersine çevirebileceklerini düşünüyorlar. Böyle bir şey mümkün değil, bundan sonra da olmayacak. AK Parti'nin iki dönem süren iktidarında eleştirilecek çok taraflar var. Ama bu partiye karşı mücadele, yasal zeminde, Meclis çatısı altında ve sandıkta olur.

27 Nisan 2007 gecesi Genelkurmay'ın web sitesine düşen e-muhtıra televizyon ekranlarına yansıdığı anda -45 dakika sonra- üç kanalda söylediğim şeydu: Bir siyasi partiyi cezalandırma yetkisi sadece ve sadece seçmenin yetkisindedir, seçmen de cezasını -veya ödülünü- sandıkta verir. 27 Nisan muhtırası nasıl AK Parti'yi yüzde 47'lere çıkardıysa, bu kapatma davası da yüzde 57'ye çıkartabilir. Ha AK Parti, ha Yeni AK Parti, hiç fark etmez. Türkiye bir yola girmiş bulunuyor, eskiye-geriye dönmesi mümkün değil.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

MHP üzerine!

Ali Bulaç 2008.03.19

Her ne kadar dünkü grup toplantısında Devlet Bahçeli'nin yaptığı konuşma hayli sert idiyse de, AK Parti'nin kapatılma davasıyla ilgili MHP'nin verdiği ilk tepki önemliydi.

22 Temmuz seçimlerinden sonra MHP sistemi tıkayan noktaları bir bir çözücü fonksiyon görüyor. Cumhurbaşkanı seçimlerinde Meclis'i boykot etmedi, başörtüsü yasağının kaldırılması için Anayasa'da düzenleme yapma teklifini kendisi yaptı. Şimdi de MHP lideri Bahçeli, 'AK Parti'ye kapatılma davası açılmasının hukuki yönleri bir yana bırakılsa dahi vahim siyasi sonuçları olacağını' belirterek, parti kapatmayı zorlaştırmak için Anayasa'nın 68. ve 69. maddelerinde düzenleme yapılmasını öneriyor.

Bahçeli, "Siyasi partilerin, temelli kapatılması yerine, bu fiilleri işleyen parti üyeleri, yöneticileri ve milletvekillerinin bireysel olarak sorumlu tutulmasını öngören yeni bir düzenleme yapılması üzerinde durulabilir. AK Parti'nin siyasi tasfiyesini ancak Türk milleti yapabilecektir. Bunun yeri sandıktır." diyor. Bahçeli'nin de yerinde tespit ettiği gibi, 'Türkiye'de demokrasinin gelişmemesinde en büyük etken parti kapatmak'tır. Kapatmalarda hareket noktasını teşkil eden gerekçeler ise yanlış: "Anayasa'nın dayandığı ilkeler, siyasi partilerin kapatılması yoluyla korunamaz, zira bu, yaşanan talihsiz tecrübeyle sabit olmuştur." Bugüne kadar 24 siyasi parti kapatıldı; AK Parti ve DTP de kapatılacak olsa, sayı 26'ya çıkacak. Bu konuda yargı organlarının verdiği hükümlerin vicdanlarda karşılık bulması gerekir.

MHP'nin son zamanlarda takip ettiği politikalar bu partinin siyasi misyonu ve elbette geleceğiyle yakından ilgilidir. Çünkü açık olan şu ki, MHP, CHP'nin aksine sistemi tıkayan noktaların üzerine üzerine gidip çözücü rol oynadıkça kamuoyundaki desteği, güvenilirliği artıyor. Burada şu hususların altını çizmek gerekir:

22 Temmuz seçimlerinden önce MHP, ulusalcı-sol gruplar tarafından yanlış yönlendirilmek istendi. "CHP-MHP ittifakı"nın iktidar yolunu açacağı konusu işlendi. Bu sosyolojik açıdan mümkün değildi. Zira CHP beyaz Türkler'in, kent-soylu imtiyazlı zümrelerin çıkarlarını koruyan küçük bir zümre partisi; MHP ise Esmer Türkler'in,

Anadolu'nun ve göçle büyük kentlerin çevresinde toplanmış bulunan umudu kırık varoşların partisi. Hiçbir Anadolu genci, bıyıklarını kestirmek, ayağından beyaz çorapları çıkartmak ve süslü kravat takmakla ne beyazların zümresinden sayılır, ne kent-soylu beyazlar onu içine alır. Yozgat'tan çıkıp Nişantaşı'nda oturabilirsiniz, ama siz yine de o mekânlara ait değilsiniz. Florya, Yeşilköy, Etiler vb. semtlerde parayı basıp pahalı villalarda oturan nice uyuşturucu trafiği veya arabesk zengin var, ama onlar orada 'iğreti'dirler ve kent soylular onlara usulüne uygun bunu her defasında hatırlatmaktadırlar.

Anayasa'da yer alan 'milliyetçilik'ten merkezdeki çekirdeği teşkil eden iktidar seçkinlerinin, CHP, ulusalcı-sol, Osmanlı taşrası bakiyesi ve gizli lobilerin anladıkları ile, MHP'nin milliyetçilikten anladığı farklıdır. Doktriner olarak eleştirilecek çok yönleri olmakla beraber, MHP'nin kökü Anadolu insanına uzanan milliyetçiliği, Osmanlı Enderun mektebinin özel bir işleminden geçirerek halkın başına geçirdiği "ana toplumsuz, ana dinsiz ve ana dilsiz" (bu tanımlama Niyazi Berkes'e aittir) yabancılaşmış iktidar seçkinlerinin kendi politik konumlarının devamı için icat ettikleri milliyetçilikten, laikçilikten farklıdır. Siyasi ideolojileri ve dilleri farklı olsa da, MHP'nin beşeri tabanı ile AK Parti ve DTP'nin beşeri tabanı aynı dünyanın insanlarıdır, çıkarları, kaderleri birdir. Ve Türkiye'nin milli sınırlarını aşan bir perspektiften bölgenin geleceğine baktığımızda, Türklerin, Arapların ve Kürtlerin ortak bir kadere sahip olduklarını görüyoruz. Tarihleri ve onların varoluşlarını anlamlandıran dinleri ortak olduğu gibi, çıkarları ve idealleri de ortaktır. Kısaca MHP, küresel veya ulusal merkezin değil, merkez-kaç güçlerin, çevrenin partisidir. Bu krizi aşmada da MHP önemli rol oynayabilir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bilanço!

Ali Bulaç 2008.03.22

Irak'ın işgalinin üzerinden beş sene geçti. İşgal devam ediyor, hâlâ Irak'ta 150 binin üstünde yabancı asker var. Amerikalılara, tabii Başkan Bush ve Dick Cheney'ye bakıldığında "yerinde ve başarılı bir iş" yapıldı: "Irak'ın işgali gerekiyordu.

Irak Saddam'dan kurtarılmalı, bu ülke halkına demokrasi ve özgürlük kazandırılmalıydı." Bush ve ekibinin "demokrasi ve özgürlük vaatleri" aslında ikinci sırada vurgusu yapılan gerekçeydi. Asıl vurgu, Robert Fisk'in deyişiyle "tepeden tırnağa yalanlarla donatılmış kitle imha silahları ve Saddam'ın terör örgütleriyle olan ilişkisi"ne yapılıyordu.

Devletlerin bir işe girişirken psikolojik ortamı hazırlama âdetleri var. Bütün devletler yalan söyler. "Psikolojik savaş", biraz da böyle bir şey. Askerî savaşın, öldürmenin bir sınırı (hukuki hudut) olması gerektiği gibi, kitlelerin psikolojisini suistimal etmeye matuf profesyonel yalanların da bir sınırı (ahlaki hudut) olmalı. Bugün hepimiz şu suali soruyoruz: Küresel bir operasyon baştan aşağı yalanlara dayandırılır mı? Bu nasıl bir şey? Bu, içine girdiğimiz yeni yüzyılda Amerikan yönetiminin içine girdiği ahlaki zaafın somut göstergesi oldu. Hiç kuşkusuz, Amerikan halkının büyük bir bölümü bundan rahatsız, ama halkın iradesinin söz konusu olduğu öne sürülen demokrasilerde, bir hükümet bir kere seçildi mi, dilediğini yapabilmektedir. Demokrasilerin en büyük zaafı, dört veya beş yıllığına vekalet verdikleri kimseleri bu süre zarfında çok temel yanlış karar ve icraatlardan vazgeçirememesi.

Hepimiz Adem'in ve Havva'nın çocuklarıyız. Haksızlarımız ve bir şekilde gücü eline geçirmiş olanlarımız, hukuk ve ahlakın kurallarını pervasızca çiğnediklerinde, insanlığımız zarar görüyor. Bu işgal sırasında insanlık onurumuz ağır yara aldı.

Beşinci yılını tamamlarken Irak'taki tabloya kısaca bakalım:

Hayatını kaybeden, öldürülen Iraklıların sayısında ihtilaf var. Asgari rakam 350 bin, azami 1 milyon. Ortasını almak gerekirse, 650 binden aşağı değil. Dile kolay, yüz binlerce masum insan. Yüzde 99'u sivil, yani çoluk çocuk, kadın ve yaşlı savunmasız insanlar. Kayıpların sayısı 17 bin. Yaralı ve sakatların sayısını kimse tam olarak bilemiyor. Adi suçların dışında 7 bin kişi hapishanelere atıldı. Irak'tan göç edenler 2 milyon, kendi ülkesinde göçmen durumuna düşenler 1,5 milyon. İki bin doktor öldürüldü, 250'si kaçırıldı. Kaçırılan ve öldürülen akademisyen veya aydın sayısı 500'ün üstünde. Irak'ın entelektüel stoku demek olan bu akademisyen ve aydınları kim seçerek avlıyor, bu suikastları hangi amaçla yapıyor, belli değil. Akıllarda kocaman istifhamlar var! Ebu Gureyb zindanlarında, ülkelerini savunmaktan başka hiçbir suçları olmayan nice Iraklıya insanlık dışı, utanç verici işkenceler reva görüldü.

Iraklıların içecek temiz suyu yok, yeterli gıda bulamıyorlar. Çocuklar beslenemediği ve hastalıklara karşı korunamadığı için küçük yaşta ölüyorlar. Dört milyon Iraklı açlık tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyor. Onurlu insanlar bir dilim ekmek için el açacak duruma düştü. Altyapı çökmüş. Sokakta güvenlik yok. Irak, tarihinde bilmediği bir iç savaş yaşıyor ve tarihî zenginlikleri, binlerce yıla ait eserler, kitaplar yağmalanmış durumda. Tahminlere göre bugüne kadar 60 bin tarihî eser kaçırılmış durumda. Yarın öbür gün bu eserleri Batı müzelerinde göreceğiz.

Amerikan cephesinden bakıldığında, bugüne kadar öldürülen askerlerin sayısı 4 bin, bunu 6 bin gösterenler de var. Maliyeti 500 milyar dolar. Fakat çok daha çarpıcı olanı Stiglitz'in söyledikleri. Nobel ödüllü ABD'li ekonomist Joseph Stiglitz, "finans piyasalarında yaşanan krizin, 1929'daki Büyük Buhran'dan bu yana yaşanan en ciddi sarsıntı olduğunu söylüyor. Stiglitz, en büyük problemin, mortgage kredilerinin geri ödemesini yapamayan tahmini 2 milyon Amerikalının evlerini kaybedecek olması olduğuna işaret ettikten sonra, söz konusu krizin Irak Savaşı'yla da bağlantısı olduğunu belirterek, savaş harcamalarının ekonomiyi ciddi manada etkilediğini ancak bu etkinin boyutunun kamuoyundan gizlendiğini" iddia ediyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aydınlara gözaltı!

Ali Bulaç 2008.03.24

1982 yılbaşını Selimiye'de geçirdim. 29 günü Gayrettepe'de iki metrekarelik hücrede geçirdikten sonra tutuklandım, sonra ağır dayak ve işkencelere maruz kalacağım Kartal-Maltepe Askeri Cezaevi'ne gönderildim.

Bir keresinde Selimiye'ye duruşma için getirildiğimizde Oktay Akbal'la karşılaştık. Duruşma salonunun girişinde bir bankın üzerinde sırasını bekliyordu. Yanına yaklaşıp "geçmiş olsun" dedim. "İslamî kesim"den olduğumuzu bildiği için cevap bile vermedi, kalkıp gitti. Öylesine kalakaldım. Sonra, ben görevimi yerine getirdiğimi düşünüp rahatladım.

İlhan Selçuk ve Doğu Perinçek gibi iki önemli ismin gözaltına alınmış olması -başka gazeteciler de var- bana bu yazıyı yazdırmaya mecbur bırakıyor. Kesinlikle bunun "meslekî dayanışma" ile ilgisi yok. Biliyorum ki, çoğu zaman meslekî dayanışma, haksızlıkları tolere etmeye sevk eden bir asabiyete dönüşüyor. Oysa İslamiyet'in vaz'ettiği ilk prensiplerden biri "Hangi kabileye mensup olursa olsun, hiçbir suçlu korunmayacak" hükmüdür. İnsanlar şu veya bu inanca, dünya görüşüne, siyasî partiye mensup olabilir ve suç işleyebilir. Bize düşen görev, ahlakî olarak suçluyu savunma pozisyonuna düşmemektir. Yakın akrabamızdan, ailemizden de olsa haksız haksızdır, haklı haklıdır. İslam'da hukukun üstünlüğü ve temel haklar felsefesinin özü "her hak sahibine hakkının verilmesi" ilkesine dayanır ki, bunu vaz'eden 1400 sene önce bizzat Hz. Peygamber (sas)'dir.

Elbette suç teşkil eden fiiller ile bunlara verilecek cezaların hukuk tarafından tayin edilmesi ve hukukun da adil devlet, tarafsız ve bağımsız yargı tarafından uygulanması gerektir. Ancak şiddet ve teröre, toplumda nefret ve düşmanlık yaymaya, etnik grupları ve sınıfları birbiri aleyhinde kışkırtmaya, savaş kışkırtıcılığına ve açık hakarete yol açmadığı müddetçe ifade özgürlüğünün hiçbir şekilde kısıtlanmaması gerekir. Deniz Baykal ve CHP'liler, Hacı Bektaş toplantılarına katıldıkları, dinî metinlerden referanslar verdikleri, İslam tarihinin karmaşık konularına daldıkları halde onlara hiçbir şey yapılmazken, tamamıyla ifade özgürlüğü çerçevesinde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Başbakan R.Tayyip Erdoğan aleyhinde dava açılması açık çifte standarttır. Siyasîler bu fikirleri dile getirmeyeceklerse, kim dile getirecek?

Batı'ya güç katan ifade özgürlüğüdür. Bu özgürlüğe inanmayan, geçmişte bu özgürlüğü kısıtlamış olanlar olsa bile, bu özgürlük onların elinden alınamaz. Bu açıdan İlhan Selçuk, Doğu Perinçek, Tuncay Özkan, Hulki Cevizoğlu vb. çizgide bugün olup bitene muhalefet eden aydınlar düşüncelerini hiç korkmadan dile getirmelidirler. Yukarıda çizilen sınırları aşmadıkça bu aydınların muhalefeti demokrasi için gereklidir, bize ufuk açar, iktidar da eleştiri kamçısı altında kendine çekidüzen verir.

AK Parti'ye kapatma davasını anlamadım; 80 küsur yaşındaki İlhan Selçuk'un "örgüte üye olmaksızın örgütün amaçlarını bilerek örgüt adına vazife yüklenmek" gerekçesiyle gözaltına alınmasını anlamış değilim. İstenildiğinde bu gerekçeden hareketle "Kürt sorunu"nu ağzına alan Kürt aydınlar, işgale karşı görüş beyan eden veya laikliğin otoriter ve totaliter politikalara alet edildiğini söyleyen Müslümanlar gözaltına alınabilir. Belagati iyi olan bir savcı, küresel ekonomi, özelleştirme ve serbest piyasayı savunan liberal bir aydın hakkında da dava açabilir.

Benim prensibim şudur: "Sultanın sarayından, zenginlerin sofrasından uzak" durmak; yeraltı veya yurtdışı illegal hiçbir örgüt veya oluşumla ilişkili olmamak. Kendi başıma kaldığımda savunabileceğim düşünceleri dile getirmek.

Modern toplumda aydınlar önemli rol oynar. Kamusal hayata çıkışları onları "aydın" kılar. Ama aydınların görevi despotizme, hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına karşı mücadele etmektir. Aydınlar, devletin içindeki rekabet veya çatışmanın bir kanadının uzantıları rolünü oynuyorlarsa, amaçları gizli güç odaklarıyla rejimi kesintiye uğratmak veya legal siyasîlerle ittifaklar kurup iktidarın nimetlerinden yararlanmak ise bu rolleri meşruiyetlerine gölge düşürür.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'İlimli İslam' korkusu

Müzakereci siyaset yöntemini takip edip 'demokratik laiklik'e doğru kendine entelektüel bir mecra araması gerekirken, giderek "radikal laiklik"e doğru gerileyen bir gazetemiz (Radikal, 23 Mart 2008), Denizli'deki sosyo-ekonomik gelişmeyi "ılımlı İslam'ın kötü bir gelişmesi" olarak gösterip Türkiye'yi buna karşı 'uyarma' lüzumunu hissetmiş.

Maalesef Türkiye'nin pozitivist aydınları, laiklik konusunda ilham kaynaklarını Fransa'dan, Fransa'nın da sıkı jakoben 3. cumhuriyetinden ve hatta Pierre-Jean Luizard'ın deyişiyle Cezayir için geliştirilmiş "sömürge tipi laiklik modeli"nden almaktadırlar. Her ülkenin kendine özgü bir tecrübesi var ve din-devlet ilişkisini, dinin toplumsal ve kamusal hayattaki rolünü kendi tecrübesine uygun bir biçimde çözmektedir. Hemen söylemek gerekir ki, biz laikliği Batı'nın en kötü havzasından, yani Fransa'dan almış bulunuyoruz, ama toplumların kendine özgü tecrübeleri dolayısıyla diğer ülkelerin; mesela Amerika veya İngiltere'ninki de bize uymaz. Belki diğerleri daha az acııcı ve dokuyu tahrip edicidirler sadece.

150 yıllık otoriter modernizasyon sürecinden sonra Türkiye kendine özgü bir model geliştiremedi. Bu, özellikle aydınlar, akademisyenler ve bürokratik merkez açısından böyledir. Ortada bir sorun var, söz konusu kesimler bu sorunu ya halının altına süpürmeye çalışıyorlar veya babadan kalma baskı politikalarıyla ortadan kaldırmak istiyorlar.

Buna mukabil, halk kendi tabii mecrasında yol almaya devam ediyor. Bu mecrada modern tarihe katılma ve modernlikle ilgili yeni bir tecrübe geliştirme konularında önemli performans gösteriyor.

Anadolu'daki iktisadi hareketlilik bundan kopuk değil. Bu çerçevede Denizli'nin kaydettiği gelişmeyle ilgili dün Kürşat Bumin şöyle diyordu: "Cumhuriyet idaresi bugüne kadar Denizli'ye tek bir yatırım yapmadığından, bu yoksunluk şehir için sonuçta bir şans olmuş ve Denizlililer 'mademki devletten hayır yok, iş başa düştü' diyerek tezgahların başına geçip bugünkü gelişmişlik derecesini yakalamışlardır. (Yeni Şafak, 23 Mart 2008)"

Selçuklular dönemindeki gibi Orta ve Doğu Anadolu hattında görülen sosyal ve iktisadi hareketlilik Türkiye'nin modern tarihe katılışının takip ettiği modeldir. Tabii ki bunun "din"den, başka bir ifadeyle İslamiyet'in bir motivasyon ve örnek sunma fenomeninden bağımsız olduğunu düşünemeyiz. Eğer buna "ılımlı İslam" denilecekse, ilgisiz bir niteleme olduğunu söyleyebiliriz. Zira özellikle 11 Eylül'den sonra yeni küresel güç merkezlerinin hegemonyalarını meşrulaştırmak üzere geliştirdikleri "İslami terör"e karşı -daha öncesinde "fundamentalizm, radikal İslam veya siyasal İslam" gibi politik amaçlı nitelemeler söz konusuydu- kendi haklarının çıkarlarına aykırı olarak bu hegemonik güçlerle işbirliği halinde olan bazı grup ve hareketler kastediliyorsa, bunun Anadolu'daki iktisadi/sosyal hareketlilikle ilgisi yoktur.

Bumin'in Denizli için söyledikleri, hem bizim 1929'dan bu yana devlet eliyle takip ettiğimiz modernleşme-kalkınma modelimizi, hem merkezdeki çekirdeğin dışında kalan toplumsal merkezin durumunu tam olarak yansıtmaya yetiyor. Kendilerinden kaynak transfer edip kendi serasında yetiştirdiği zengin zümrelere aktaran ve yukarıdan baskı politikalarıyla belli bir yaşama tarzı empoze eden devlete karşı, halk kendine özgü bir model geliştirmiş bulunuyor. Bu, Batılı oryantalistlerin ve güç merkezleriyle ortak çalışan İslamologların yaptığı "ılımlı İslam" veya başka nitelemelerle hiçbir şekilde ilgili değildir.

Öyle olmakla beraber, pozitivist aydınlar ve bürokratik merkez, İslam'ın başına "ılımlı" bir niteleme konulmasından bile rahatsızlık duymaktadırlar. Onlar için İslam'ın "ılımlı" yorumu da olmaz, çünkü bizatihi kendisi "kötülük, şiddet, gerilik, şer ve zarar"dır. Sadece kamusal hayattan değil, toplumsal hayatın bütününden ve mümkünse bireyin zihninden kazınıp atılmalıdır. Laiklikten anladıkları bundan başkası değil.

Anadolu'da diğ er şehirler "Denizli gibi olmak için can atarken", radikal laikçi aydınlarımız "Aman dikkat, Türkiye Denizli olmasın" diye korku salıyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslam ne yapar?

Ali Bulaş 2008.03.29

Muhammet İkb al "İslam tarihi ne İslam'ın aynısıdır ne gayrıdır, ama hem aynısıdır hem gayrıdır" demektedir. Bu bir paradoks gibi görünüyorsa da, özünde doğrudur.

Zira, özellikle Sünni bakış  aısından ümmetin tarihte tecrübe ettiğı hasıla Müslümanların  rf d r ve bu fıkıh sosyolojisi  aısından icmadır. Başka bir ifadeyle Allah'ın iradesi tecelli etmiştir. Müslümanlar İlahi mesajın ruhuna, anlam bütünü ve maksadına yakınlıkları, bu alanda gösterdikleri cehd ve ihlasları oranında bu iradenin tecellisinde rol almış bulunmaktadırlar.

Bu, bize geçmişin gelecek hakkında da bir ışık tutacağını göstermektedir. Yani tarih içinde bugüne kadar İslam hangi hasılları ortaya koyduysa, yarın da ortaya konulacak olan bundan tümüyle kopuk olmayacaktır.

Burada tamamıyla modern tarihle ilgili yepyeni kültürel ve sosyolojik bir vakıayla karşı karşıya bulunduğumuz gerçeğini göz ardı etmiyoruz. Bu yeni vakıayı doğru anlayabilmek için, hem bir miktar Batılı sosyal bilimlerin "gelişme teorileri"nden sarf-ı nazar etmek, hem de 19. yüzyıldan kalma "pozitivist paradigma"yı ve sömürge tipi laikçi perspektifi bir kenara bırakmak icap edecek. Dahası, 21. yüzyıla, kentleşme, bölgesel entegrasyonlara katılma ve küresel sürece dahil olma özgüvenini içinde hareket eden İslami entelektüel akımlara ve cemaatlere farklı  aılardan bakmak zarureti bulunmaktadır. Çünkü dinin motive edici zemininde tarihsel örgütlenme modellerinden ilham alan -tam olarak ve aynıyla tekrar eden değıl- cemaatler, Türkiye'yi 150 senedir geç kaldığı modern sürece dahil ediyorlar; başka bir ifadeyle modernleştiriyorlar, sivilleştiriyorlar ve demokratikleştiriyorlar.

Bu  aıdan baktığımız zaman Radikal gazetemiz "Bu gidişata dikkat! Türkiye Denizli olmasın" türünden yersiz korkular (fobi)  retilip yaymasın. Bu, 'küresel İslam korkusu'na içeriden besleyici kaynaklar tedarik etmekten başka işe yaramaz. Hiçbir din, kendi tarihini olduğı gibi tekrar etmez ve buna karşılık kendi tarihî tecrübesinden bütünüyle kopuk olmaz. Deneysel olarak şunu söyleyebiliriz: 150 yıllık otoriter modernleşme politikaları bizi tarihin geri sıralarına itti, model işlemez haldedir. Bundan sonra yeni faktörler devreye girecekse ve bunların Müslümanlıkla ilişkisi olacaksa -ki bu kaçınılmazdır- bu durumda İslamiyet geliştirici rol oynayacaktır. Zira;

1) İslamiyet şehre aittir. Medine'de kurumsallaşmıştış, tarih içinde medenilerin, şehirlerin dini olmuştur. İslam'ın kurup geliştirdiğı veya kurulu olup da koruduğı şehir merkezleri İspanya'dan Çin sınırına kadar uzanır ki, bu İslam medeniyetinin bölgesel ve lokal olmadığının göstergelerinden biridir. İslam tarihindeki iki büyük sancı şehirle ilgilidir. İlki (7. ve 8. asır), göçebelerin yerleşik hayata geçmesiyle; ikincisinde (20. asır) kırsal kesimlerden, köylerden veya küçük yerleşim birimlerinden büyük kentlere taşınmasıyla ortaya  ıktı. İlkinin sancıları Emevi ve Abbasiler'de yaşandı, ikincisinin sancıları modern zamanlarda el'an bütün İslam dünyasında derin bir şekilde yaşanıyor.

2) Şehir dini olması hasebiyle İslamiyet çoğulcudur, birden fazla dini, inancı, kimliği ve yaşama biçimini bir arada ve barış içinde yaşatabilme konularında hem teorik hem pratik -tarihî modeller- olarak zengin stoklara sahip bulunmaktadır. Huntington'ın, işaret ettiği 9 büyük medeniyetten 6'sı İslam'ın yayıldığı ve hükümler altında bulunduğu coğrafyalarda bulunmaktadır. İslam, başka dinleri ve medeniyetleri korudu, yaşamlarına imkân tanıdı; Batı uygarlığı gibi asimilasyona başvurmadi.

3) İslamiyet harici etkilere açıktır, inter-aktif ilişkiyi (tearuf, müzakere ve muahadeyi) teşvik ederek şehrin gelişmesini sağlar. Geçmişte özellikle Abbasi modelinde gözlemlendiği üzere İslam, kadim Hind, Çin, İran, Babil, Mısır ve Yunan'dan önemli transferler yaparak, kendi medeniyet şemsiyesi altında birden fazla medeniyetin bir arada yaşamasını sağladı.

Kimse korkmasın, modern zamanlarda da İslam, benzer bir tecrübeyi yaşamaktadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kuvvetler ayrılığı

Ali Bulaç 2008.03.31

Bilindiği gibi "kuvvetler ayrılığı" teorisinin sahibi Montesquieu (1689-1755)'dur. Montesquieu'ya göre, her devlette üç çeşit kuvvet vardır: "Yasama kuvveti", devletler hukukuna bağlı olan şeyleri "yürütme kuvveti" ve medenî hukuka bağlı olan şeyleri "yürütme kuvveti".

Bu kuvvetlerden birincisi yani "yasama kuvveti", "geçici veya sürekli kanunlar yapma; eskiden yapılmış olanları düzeltme ya da yürürlükten kaldırma" işini üstlenir. İkinci kuvvetle ise, hükümdar veya idareci, "savaş veya barış yapar; elçi gönderir ya da kabul eder; güvenliği kurar, istilaları önler". Üçüncü kuvvet ise, "suçluları cezalandırma ve özel kişiler uyuşmazlıkları yargılama kuvveti"dir.

Montesquieu devletteki bu üç kuvvetin birbirinden ayrılması gerektiğini ileri sürmektedir. Çünkü yasama ve yürütmenin aynı elde toplanması, özgürlüğün ortadan kalkmasına sebebiyet verebilir. Yargı kuvveti de, yasama ve yürütme kuvvetlerinden ayrılmış değilse gene özgürlük tehdit altına girebilir.

Montesquieu'ya göre yürütme kuvveti bir monarkın elinde bulunmalıdır. Yürütme kuvvetinin tek kişiye verilmesi gerektiğini düşünen Montesquieu, yasama kuvvetinin "bir kişi yerine birçok kişi tarafından daha iyi kullanıldığını" düşünmektedir. Yasama kuvveti bir kurula ait olmalıdır. Bu kurul iki bölümden oluşmalıdır. Birinci bölüm asillerden, ikinci bölüm halkın temsilcilerinden oluşmalıdır. Bunlardan her birinin diğerine karşı "önleme yetkisi" olmalıdır. Bu sebeple bu bölümlerden her biri diğerini sınırlandıracaktır: "Her ikisi de yürütme erki tarafından sınırlandırılacak, yürütme erkini de bunlar sınırlandıracaktır". Montesquieu'ya göre yargı kuvveti ise mahkemelere ait olmalıdır: "Yargı kuvveti, ne belirli bir zümrenin ve ne de belirli bir mesleğin elinde olmalıdır". Montesquieu mahkemelerde halktan seçilecek kimselerin de bulunması gerektiğini savunmaktadır.

Montesquieu'ya göre yargı kuvveti mahiyeti gereği sınırlı bir kuvvettir. Çünkü işi veya fonksiyonu kanunların uygulanmasından ibarettir. Ona göre, "milletin yargıçları, cansız birer varlıkmışlar gibi hareket ederek kanunun sözlerini, ne kuvvetini ve ne de sertliğini değiştirmeden, sadece telaffuz eden birer ağızdır" (Bkz. Kemal Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, Bursa Ekin Kitabevi Yayınları, 4. Baskı, 2004, s.82 vd.)

Montesquieu'nun teorisinden neyi anlamak gerekir? Açık ki, bu teori, monarşik düzen içinde düşünülmüştür. Amacı, bir yandan monarşiyi korumak -Montesquieu'ya göre yönetimin bir kişinin elinde olması, birçok kişilerde olmasından daha iyidir- öte yandan keyfi güç ve yetki kullanımını önlemektir. Monarşiler için anlaşılır olsa da, cumhuriyetlerde ve demokrasilerde bu teorinin aksayan tarafları vardır. Demokrasilerle mukayese edildiğinde Montesquieu'nun geliştirdiği teorinin hem anlaşılır tarafı ortaya çıkmakta, hem de zaaf noktasına işaret etmektedir. Montesquieu, kraldan ve asillerden vazgeçmeden, yönetimin keyfiliğinin önüne geçmek istemektedir. Bu, demokrasiler açısından önemli bir sorundur.

İkinci önemli sorun alanı, Montesquieu'ya göre yargı kuvveti mahiyeti gereği sınırlı bir kuvvet olmalıdır. İşi veya fonksiyonu kanunların uygulanmasından ibarettir. Ancak bizim gibi ülkelerde bunun böyle olmadığını pekâla müşahade edebiliyoruz. "Milletin yargıçları, cansız birer varlıkmışlar gibi hareket ederek kanunun sözlerini, ne kuvvetini ve ne de sertliğini değiştirmeden, sadece telaffuz eden birer ağızdır" olmaları gerekirken, sahip oldukları olağanüstü yetki dolayısıyla hiç de öyle davranmıyorlar; bazan yasama meclisinin önüne geçip yasa hükmünde kararlar alabiliyorlar veya ideolojik mütalaalar öne sürüp seçimle meclise gelmiş siyasi partileri kapatabiliyorlar.

Bu teorinin demokrasi ve özellikle Türkiye'deki pratikler açısından ne kadar sağlıklı neticeler verdiğine yakından bakmakta fayda var. Çarşamba günü devam edeceğiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yargı kuvveti

Ali Bulaç 2008.04.02

"Kuvvetler ayrılığı" teorisinin zayıf taraflarından biri, demokrasilerde yasama ve yürütme meşruiyetini halk tarafından alır ve halk yetkiyi seçimler yoluyla bu iki kuvveti kullanacak kişilere devrederken, yargıya sıra geldiğinde bu kuvveti kullanan mahkeme veya yargıçların hiçbir şekilde halkla temas halinde olmamaları veya halkın onlara şu veya bu somut yolla yetki devretmemiş olmasıdır.

Yasama ve yürütme yetkisini halktan alır, halka hesap verir. Her ikisinin verdiği hesap seçimlerde onlara verilen oyun politik görüşlerine, icraat ve programlarına destek veya cezayı ifade ediyor olmasıdır. Yargı ise, halka hesap verme gibi bir durumla karşı karşıya bulunmuyor. Böyle olunca, yargı kuvvetini elinde bulunduran mahkemeler veya yargıçlar, "nominal bir yetki devri"nden hareketle, yasama ve yürütme kadar yetki kullanmaya çalışmakta, hatta duruma göre yasama ve yürütmenin faaliyetlerini durdurabilmektedirler. "Millet" adına hüküm veren yargının, şu veya bu yolla millete hesap verme durumunda olmaması garip değil mi? Açık ki bu, üç kuvvet arasında yargı kuvveti lehine eşitsizlik anlamına gelir.

Yargı'nın yetkisini anayasa ile aldığını biliyoruz. Bu durumda dahi iki bakımdan bu yetkinin yasamanın ve yürütmenin altında bir güce sahip olması gerekir: a) Anayasayı yapan toplum yasama ve yürütmeye "sınırlı ve zamana bağımlı" yetki vermişken -zira dört veya beş senede bir seçimler tekrarlanmaktadır- neden yargıya sınırsız-süresiz yetki versin? b) Yasama meclisi, yerine ve duruma göre anayasayı değiştirme yetkisine sahiptir, yargının ise asla böyle bir yetkisi yoktur. Nihayetinde Montesquieu de, her ne kadar kuvvetleri birbirinden ayırdıysa da, yargıya sınırlı yetki verilmesi gerektiğini özellikle hatırlatmış bulunmaktadır.

Bu arada küçük bir hatırlatmada bulunalım: 1924 Anayasası'na göre yargıya muazzam yetki veren 1961 ve 1982 anayasaları, halkın özgür iradesi ve müzakereci siyaset yolunu takip ederek yaptıkları anayasalar değildir; olağanüstü darbe şartlarında ve askerlerin gölgesi altında kaleme alınmışlardır.

Kuvvetlerin ayrılması fikri monarşilerde, keyfi yönetimi dengelemek üzere makul görülebilir, ama egemenliğin halka ait olduğu ve halkın kendi kendini yönettiği demokrasilerde yargının, yasama ve yürütme ayarında kuvvet sahibi olması mantıklı değildir. Hiç şüphesiz yargı, devletin koruması altında olmalıdır, ama eşit kuvvet kullanamaz, halk dahi "denetimsiz bir yetki"yi bir başkasına devredemez. Anayasa veya başka bir yoldan halkın birilerine "sınırsız ve denetimsiz yetki" devretmeye kalkışması, şekil şartlarına uygun olsa bile, hukukun ruhu ve demokrasi teorisi açısından meşru değildir. Bu, halk iradesinin desteğini mutlakiyetçi idarenin alması ve bir kere yetki aldı mı sonsuza kadar dilediği gibi yönetmesi anlamına gelir ki, bu halkın kendi sebeb-i hikmetini kendi eliyle iptal etmesi anlamına gelir. Halk mutlakiyetçi bir idareye sonsuza kadar sınırsız yetki veremeyeceği gibi, onun iradesini iptal edecek yetki de veremez. İnsanın yüksek haysiyet sahibi bir varlık olarak yaratılmış olması, ona serbest iradesiyle özgürlüğünü bütünüyle bir başkasına devretme hakkını vermiyor.

Bir kere daha altını çizelim: Halk, yasamayı ve yürütmeyi periyodik olarak yapılan seçimlerle denetlerken, bağımsızlığını veya en hafif tabiriyle özerkliğini ilan eden yargıyı denetleyebilme imkânına sahip olamıyor. Bu da, her açıdan yargıyı yasama ve yürütmeye göre avantajlı konuma geçiriyor, ona yetkisini doğrudan halktan almayan korunaklı bir alan sağlıyor. Bu korunaklı alan içinde örgütlenme fırsatını bulan ideolojik, antidemokratik çıkar ve baskı grupları bazen yargı, yasama ve yürütmenin önüne geçebiliyor. Teşbihte hata olmasın, teslis inancında "Tanrı, oğul ve Ruh-u'l-kudüs" sıralaması vardır ki, bu dahi kendi içinde bir hiyerarşiyi ifade eder. Yürütme ve yargı arasında da sıralama olması gerekir. Bu sıralamada en üst kademede yasama, ikinci kademede yürütme, üçüncü kademede yargı olmalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yasama ve yürütme lehine pozitif ayrımcılık

Ali Bulaç 2008.04.05

Hukuk bir bilimdir. Her bilim gibi beşeri veya fiziki dünyada sürüp giden bir gerçekliğe tekabül eder. Bazıları hukukun "yaşama biçimlerini düzenleyen bir teknik" olduğunu iddia eder.

Hukuk, tabii ki yaşama biçimlerinin düzenlenmesinde rol oynar, ama kendisi tek başına düzenleyici role kalkınamaz. Yaşama biçimleri değerler dünyasına aittir, hukuk herkese, bağlı olduğu değerlere göre yaşamayı sağlar, fonksiyonu bundan ibarettir, bu yüzden rolü "etkileyici"dir. "Belirleyici" rol oynayacak olursa, siyasal ve toplumsal sistemi otoriter ve totaliter bir hüviyete bürünür.

Bu durum, Türkiye'de hukukun içinde bulunduğu temel bir soruna işaret etmektedir. Serinkanlı bakıldığında, geçen yüzyılın çeyreğinden başlamak üzere hukuka "iki ana, bir tali rol" yüklendiği görülmektedir:

1) Yargı kurumu ve yargıçlar eliyle yürütülmekte olan hukuk, bizatihi kendisinin bireylere ve toplumun geneline bir yaşama biçimi empoze etmede etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu, hukukun araçsallaştırılması anlamına gelir ki, bu kombinezonda hukukun patronu resmi ideoloji olmaktadır. İdare hukukundan medeni hukuka, cezadan borçlara kadar her alanda hukuk, toplumu tarihten gelen ve içinde hayatîyetini, örf ve âdetlerini, toplumsal teamüllerini sürdürdüğü geleneksel galaksisinden çıkarıp, iktidar seçkinlerince tanımlı

yapılmış ve ana çerçevesi Batılı ülkelerin hukuk sistemlerinden iktibaslar -bazen bozuk tercümelemler- yoluyla alınmış bir başka yaşama biçimini yaşamaya zorlamaktadır.

2) Devletin halka karşı gücünü pekiştirmek, merkezdeki çekirdek tarafından kullanılan iktidarı sağlamlaştırmak, siyaseti devletin yapmasını garanti altına almak, halk iradesinin merkezde tecelli etmesine mani olmak. Anayasanın ruhunda bu gaye mündemiç bulunmaktadır. Birçok kurumda, temel yasa ve kuruluşların faaliyetini düzenleyen hukuki düzenlemelerde öncelik devlete aittir. En basitinden 1961 Anayasası ile sisteme giren Anayasa Mahkemesi, Batı ülkelerinde halkı devlete karşı koruma fonksiyonu görürken, bizde tam aksine devleti halka karşı güçlendirmektedir. Bu kategoride de hukuk, sivil topluma karşı resmi toplumun, bürokratik iktidarın egemenliğini güvence altına alan araçsal bir öneme sahip bulunmaktadır.

3) Hukukun tali rolü, bu iki ana rolü zayıflatmadan, halkın gündelik hayatında ortaya çıkan ihtilaflara bakması, hak sahiplerine haklarının verilmesi ve haksız cezalandırması işlerine bakmaktadır. Burada da devletin hakları ile yurttaşın hakları veya Batılı yaşama tarzı ile geleneksel yaşama tarzı karşı karşıya geldiğinde, temel tercih olarak devletin hakları ve Batılı yaşama tarzının öncelikleri korunur.

Sistem "kuvvetler ayrılığı prensibi" öne sürülerek yürütülür. Bu çerçevede üç kuvvete ayrılmış bulunan yasama, yürütme ve yargının Türkiye şartlarında hukukun üstünlüğü ve demokrasi lehine işlediğini söylemek güçtür. Pazartesi ve çarşamba günü yazılarımda bunun demokrasi teorisi açısından sebeplerini anlatmaya çalıştım. Yakın tarihimiz bunun örnekleriyle doludur. Dahası: Maalesef hukuk fakültelerinde verilen eğitim, kişi ve sivil özgürlüklerden değil, hukuku ve yargıyı araçsallaştıran empoze edici rolden ve devlet iktidarından yana verilmektedir. Bu yüzden hâlâ AB müktesebatına uyum sağlamada zorluk çekilmektedir.

Sistemi demokratikleştirmek ve bir hukuk devletini tesis etmek için "yargı kuvveti"ni sıralamada "yasama ve yürütme"den sonra üçüncü kademeye indirmek gerekir. Mevcut durumda üç kuvvet arasında "eşitlik" yoktur, yargı "eşitler içinde birinci"dir. Bunun için yargı kuvvetinin belli bir ölçekte zayıflatılmasında zaruret var. Yargı kuvvetinin, işleyen bir demokrasinin önünde engel olmaktan çıkarılması için, yasama ve yürütme lehine "pozitif ayrımcılık" yapılabilir. Belki zaman içinde üç kuvvet arasında yeni bir denge kurulabilir. Ama bu, yargı, yasama ve yürütmeye göre üçüncü kademeye inmeyi kabul edinceye ve hukuk fakültelerimizden özgürlüklerden yana yeni hukukçu nesiller yetişip sisteme kendi renklerini verinceye kadar sürmelidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Karamsarlığa gerek yok!

Ali Bulaç 2008.04.07

AK Parti'nin kapatılmak istenmesi gündemin bir anda değişmesine yol açtı. Geniş kitlelerde karamsarlık havası var. GENAR'ın yaptığı araştırmada Türk toplumuna göre 2008, geçen yıla nazaran daha kötü geçecek.

Türkiye'yi yakından takip eden dış dünya da şaşkınlık içinde. Arap dünyası olup biteni anlamıyor. Geçen hafta sonu Afganistan'dan gelen bir medya ve siyasiler grubuyla yaptığımız görüşmede, misafirler, Türkiye'de bunca toplumsal desteğe sahip olan bir partinin nasıl olup da kapatılmak istendiğini sorup durdu. Taliban rejimini şiddetle eleştiren Afganlı gazeteciler, kapatmaya mesnet teşkil etmek üzere öne sürülen "laiklik aleyhtarı" delilleri hayretler içinde karşılıyorlar. Onlar, her dilin serbestçe konuşulduğu, etnik grupların nüfus oranına göre

dillerini medyada kullandığı Afganistan'dan geldikleri için, Kürtçenin nasıl olup da yasak olduğunu anlamakta da güçlük çekiyorlar.

GENAR'ın önümüze çıkardığı resim şu:

AK Parti oyunu artırıyor: Yüzde 48,8. Yerel seçimlerde alacağı oy yüzde 51,5. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ü halkın yüzde 59,4'ü başarılı buluyor. Başörtüsü yasağı Türk toplumunun büyük bölümü tarafından tasvip edilmiyor. Halkın yüzde 93,9'u hayat tarzına müdahale edilmediğini söylüyor. CHP'nin başörtüsü serbestliğiyle ilgili Anayasa Mahkemesi'ne müracaatı halk tarafından desteklenmiyor. Kapatma davası halk tarafından tasvip edilmiyor: Yüzde 66. Partilerin kapatılmasını zorlaştıracak anayasa değişikliğinin referanduma götürülmesi durumunda halk, partilerin kapatılmasını onaylamayacağını beyan ediyor. Halka göre, kapatılma davasının asıl sebebi AK Parti'nin ve R.Tayyip Erdoğan'ın siyasetten tasfiye edilmek istenmesidir. Türkiye'de belirgin siyasal aktörler içerisinde Abdullah Gül ve R.Tayyip Erdoğan, halka en yakın liderler gösteriliyor.

Resim bu!.. Peki bu nasıl okumak gerekir?

Hemen şunun altını çizmekte fayda var: Halkın önemli bir bölümü "karamsar" görünüyorsa da, bunun geçici bir duygu hali olduğunu belirtmek lazım. Tarihten tevarüs ettiği hasletler dolayısıyla halk, devlet kademelerinde bulunan ricalin "devlet ebed müddet" rollerine saygı gösteriyor, ancak hiçbir şekilde onların bu konumlarından istifade ederek "hikmet-i hükümet" yapmalarını tasvip etmiyor. Sözü ettiğim görüşmede, bir Afganlı siyasî, "Yüzde 47 oy almış bir parti kapatıldığında halk kapatanlara karşı ne yapar, çatışır mı?" diye sordu. Ben "Hayır" dedim, "Bizim geleneğimizde devletle çatışma yok. Ancak her askerî müdahalenin hemen ertesinde, halk ilk fırsatta, müdahaleyi yapanların arzusu hilafına tercihte bulunur ve onlar kimin üstünü çizmişlerse halk onu iktidara getirir. 1950'den beri bu böyledir. Bu, bizim demokratikleşme tarihimizin özüdür. Bunu en iyi 'iki ileri-bir geri' şeklinde ifade edebiliriz. Türkiye'yi halka geri adım attırıldığı bir zaman diliminde ziyaret ettiniz, bu adımı iki ileri adım takip edecektir ve biz kısa bir zaman kaybı pahasına bir adım daha ilerlemiş olacağız. Bu yüzden sakın karamsar olmayın."

Beni iyimser kılan iki husustan biri, sözünü ettiğim yakın tarihimizdeki bu yürüyüşün politik karakteri, diğeri toplumsal gelişmemizin gelip dayandığı nokta, yani şu anki sosyolojik gerçeğimizdir. Türkiye, göç sürecini tamamlama noktasına geldi; nüfusunun yüzde 70'i şehirlerde yaşıyor; kolayca kopması mümkün olmayan bölgesel bir entegrasyon süreci içinde, ekonomisi küresel ekonomiyle entegre olmuş durumda. 19. yüzyıldan kalma politik bir paradigma pozitivizmle beraber çoktan tarihin sahnesinden çekilmiş durumda. Türkiye, bölgesel tazyiklere ve küresel haksızlıklara karşı, demokrasisini derinleştirerek, daha çok sivilleşerek ve özgürleşerek karşı koyabilir. Merkezdeki çekirdeğin unsurları bu temel gerçeği algılamıyorlar, geçen yüzyıldan miras babadan kalma usullerle çok köklü bir değişimi durdurmaya, akıntıyı tersine çevirmeye çalışıyorlar. İşte bu muhal!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Laisizm-laikçilik

Ali Bulaç 2008.04.09

Gazeteler, İstanbul Barosu'nun 'laisizm' adlı bir merkez kurduğunu yazdı. 'Laisizm'i yayma amacıyla olan 'Cumhuriyet Hukuku ve Kültürü Merkezi' adlı birimin misyonu, birimin başkanlığına getirilen avukat Burhan

Öğütçü'nün ifadesiyle, 'Cumhuriyetin niteliklerinin öğrenilmesi, öğretilmesi ve topluma yaygınlaştırılması' olacak.

Üniter yapının ve 'laisizm'in son zamanlarda tartışma konusu haline getirildiğini öne süren Öğütçü, "Biz kendi cumhuriyetimizi ve kendi devletimizi neredeyse kaybeder duruma yaklaşıyoruz. Amacımız bu durumun önüne bir set çekmek" diyor. Öğütçü'ye göre, "Son zamanlarda cumhuriyetin kuruluş ve nitelikleri üzerinde birçok tartışma yapılıyor, devlet olma niteliğinden uzaklaştırılmaya çalışılıyor. Özellikle üniter devlet yapısı ve laik toplum düzeninde bir yığın tartışma var." (Zaman, 4 Nisan 2008)

Merkez'in misyon olarak "laisizm'i seçmiş olması ilginç. "Laiklik"le bağlantılı gibi görünen bu kavram, aslında laikliğin, din ve vicdan özgürlüğünü koruyan ve herhangi bir din adamları (nizami ruhban) sınıfının devlet yönetimi üzerindeki imtiyazlarını reddedip siyaseti herkese açan laiklikten farklı bir anlama sahip. Türkiye'de ise "laiklik" ile "laisizm" genellikle aynı anlamda kullanılır ve tabiatıyla laikliğin laisizmin öngördüğü pozitivistleştirme etkinliğini kültürel ve toplumsal bir proje olarak -ki bunun bilinen etkili tek yöntemi jakobenliktir- tahakkuk ettirmesi istenir.

Medyada buna ilk dikkati çeken Hadi Uluengin'dir: "Laiklik Batılı bir kavramdır. İdeolojik kökenini Hristiyanlıktan alır. Devleti ve dini birbirinden bağımsız kılan, bireye vicdan özgürlüğü getiren modern laisizm, önce Makyavel'in 'Prens'inde teorize edilmiştir. Aydınlanma Çağı düşüncesi ve Büyük Fransız Devrimi ise, laikliğin kurumsallaşmasına zemin yaratmıştır. Ne var ki laiklerden başka, bir de 'laikarlar' mevcuttur. Bunlar, devrimin 'jakoben' geleneklerini sürdüren ve dinî düşüncenin toplumdaki etkisini azaltmak için, kendi laiklik anlayışını devlet aracılığıyla empoze etmeye çalışanlardan oluşur. Genel olarak 'sol yelpaze' içinde yer alırlar. Fransa'da İkinci Cumhuriyet dönemi, Bolşevik devrimi ve onun uzantıları, Nazi Almanyası, Kemalist Türkiye, laikliğin değil, militan 'laikarlığın' hüküm sürdüğü yönetimler olmuşlardır. Buralarda din, sivil topluma karşı devletin tahakkümü altına girmiştir. Resmi ideoloji tarafından kanalize edilmiştir." (Hadi Uluengin, Müslüman ve Laiklerin Ortak Demokrasisi, 25 Şubat 1990, Güneş)

Dar akademik çevrelerde "laikarlık veya laisizm" kullanılıyor olsa bile, yaygın kullanımı "laikçilik"tir. Bilebildiğim kadarıyla bunu da yaygınlaştıran Prof. Nur Vergin olmuştur. Ancak kavramın kullanımı daha eskilere dayanır. İsim babası tek parti döneminin meşhur İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'dır. 1937 yılında laiklik maddesinin anayasada yer alması için İsmet İnönü ve 153 arkadaşı bir kanun teklifinde bulununca Meclis'te tartışma başladı. Şükrü Kaya hükümet adına görüşlerini beyan ederken şöyle diyordu: "Bu memlekette kahinlerin ve gayri mesullerin vicdanlara amil olmasından ve devlet ve millet işlerini görmesinden çok zarar görmüştür. Mademki tarihte deterministiz, mademki icraatta maddiyatçıyız (materyalist), o halde kendi kanunlarımızı kendimiz yapmalıyız... Bizim istediğimiz hürriyet, laiklikten maksadımız dinin memleket işlerine müessir ve amil olmamasını temin etmektir. Bizde laikçiliğin çerçevesi ve hududu budur. Biz diyoruz ki, dinler vicdanlarda ve mabetlerde kalsın, maddi hayat ve dünya işlerine karışmasın. Karıştırmıyoruz ve karıştırmayacağız." (TBMM Zabıt ceridesi, V. 16 (1937) 60-61.)

Konu üzerinde çalışma yapan İhtar B. Tarhanlı şöyle diyor: "Bu dönemde amaç, yalnız devletin ya da 'siyasal'ın değil, aynı zamanda toplumun ve 'toplumsal'ın da laikleştirilmesidir. Bu olguyu Nehru ve Lenin'in icraatıyla karşılaştırmak mümkün." (Müslüman Toplum "Laik" Devlet, 1993, İst., s. 19) Demek oluyor ki Şükrü Kaya'ya göre, laisizm veya laikçilik, toplumun ve toplumsalın da pozitivism ve materyalizm temelinde laikleştirilmesidir.

Sömürge tipi laiklik

Ali Bulaç 2008.04.12

Fransız Milli Bilimsel Araştırmalar Merkezi (CNRS) Ortadoğu ve Türkiye uzmanı Pierre-Jean Luizard, Fransız laikliğine benzetilen Türk laikliğinin "çatışmacı" olduğunu, Fransa'nın kendisi için değil, sömürgeleri için geliştirdiği "Cezayir modeline dayandığı"nı ve "devlet tarafından kontrol altına alınmayı öngördüğü"nü söylemektedir. Luizard'ın bizdeki laiklikle ilgili çizdiği resim gerçeğimizi ifade eder niteliktedir. Ve çoğu zaman hatalı olarak Fransa'daki laiklik ile Türk laikliği arasında ayniyet ilişkisi kurmaktayız. Hemen belirtmek gerekir ki bu, bir din olarak İslamiyet'i, bu dine mensup insanlar olarak Müslümanları aşağılayan bir laiklik anlayışıdır. Zira Luizard'a göre, bugün Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy de, Hristiyanlar ve Yahudiler için 1905 yasasını uygun görürken, Müslümanları bundan istisna etmektedir. Hatta bu konuda sadece Fransa'da değil, Avrupa'nın diğer ülkelerinde de "Türkiye'deki laikliği model alma" yönünde bir eğilim var.

Bizde birçok laikçi, Avrupa'nın "Türk laikliğini model alması"nı bir iftihar vesilesi saymaktadır. 1990'ların başında Bosna'ya ve Avrupa'ya bir gezi düzenleyen Deniz Baykal, "Avrupa'da Türkiye'den başka laikliğe sahip çıkan ülke kalmadığı"ndan dem vuruyordu. Fakat Baykal ve diğerlerinin göz ardı ettiği husus şu ki, "Türk laikliği" adı verilen modelin, Avrupa'nın kendisi ve yurttaşları için referans aldığı laiklik değil, Luizard'ın işaret ettiği sömürge ülkelerde tatbik etmeye çalıştığı model olduğu hususudur. Tam bu çerçevede Luizard, Sarkozy'nin, "Fransa'daki İslam'ı, Fransız sömürgesindeki Cezayir'de İslam'a davranıldığı gibi ele alıyor. Bu çerçevede İslam'ı kontrol altına almak lazım. İslam, diğer dinlerden farklı olarak tehlike arz ediyor" demektedir.

Bu sözlerin tercümesi şudur: İslam diğer dinlerden, özellikle Yahudilik ve Hristiyanlıktan; Müslümanlar da diğer din müntesiplerinden, tabii bu arada Yahudi ve Hristiyanlardan tehlikeli insanlardır. Diğer dinler ve müntesipleri modern hayata uyum sağladılar, İslamiyet ve Müslümanlar aksi istikamette direniş gösteriyorlar. Bu durumda onlara "Avrupalı laiklik" değil, "sömürge tipi laiklik" layık görülmelidir. Elbette sömürge tipi laiklik, ikinci sınıf demokrasinin de meşruiyet gerekçesidir. Yani aslında Müslümanlara ne laiklik ne demokrasi gerekir. "Türk modeli" denen fenomen budur ve Avrupa, hem kendi içinde yaşayan Müslümanlar hem İslam dünyası için bu modeli temel almalıdır.

Luizard şunları söylüyor: Cezayir, diğer sömürgelerden ayrı olarak Fransa'nın toprağı sayılıyordu. Buna göre "din (kilise)-devlet ayrılığı"na dayanan 1905 yasasının Cezayir'de -Fransa'daki gibi- uygulanması gerekirdi, Müslümanlara uygulanmadı, Hristiyan ve Yahudilere uygulandı. "Neden?" Luizard şu cevabı veriyor: "Eğer Müslümanların kendi işlerini kendilerinin yapmalarına izin verirsek, İslamcı hareketlerle karşı karşıya geleceğiz." diyen en savaşçı laiklerdi. Bugün, Fransa İslam Konseyi'ndeki ve Kemalist elitlerdeki mantık da aynı: Cemaatleri, halk İslam'ını, tarikatları bastırmak lazım. İslamî söylem devletin tekelinde olmalı."

Luizard'a göre, bu özelliği dolayısıyla "Türkiye'deki laiklik", sömürge modeli. Mustafa Kemal'in, din ile ilgili söylemine bakarsanız sürekli medeniyetten bahsettiğini görürsünüz. Ve, Fransa'da da laik okulun kurucusu Jules Ferry'ninkiler başta olmak üzere sömürgeciliği meşrulaştıran söylemlere baktığınız zaman neredeyse kelime kelime aynı söylem: Dinin modernleştirilmesi ve reforme edilmesi lazım. (Din) devletin kontrolünde olmalı. Mustafa Kemal de, İslam için aynı şeyleri düşünüyordu. Bir dini 'medenî' yapmak için, onu serbest bırakamayız. Devlet denetiminde olmalı anlayışı.

Fransa'nın sömürgesi Cezayir'de uygun gördüğü bu laiklik uygulaması, İslam dünyasında Nasır, Burgiba ve Baas tarzı yönetimler için model oldu. Türk ve sömürge modelini uyguladılar. Bugün birçok İslam ülkesinde, halkların İslam üzerinden kendini ifade etmesi, devletlerin oluşturduğu bu İslam tekelıyla açıklanabilir. (Ali İhsan Aydın , Zaman, 14 Mart 2008)

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AB, başörtüsü ve Diyanet!

Ali Bulaç 2008.04.14

Gazetelerin yazdığına göre, bundan böyle AB, İlerleme Raporu'ndaki İslam dini ile ilgili konularda Diyanet ile işbirliği içinde bulunmayı teklif etmiş bulunmaktadır. Bu ilginç gelişme AB Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso ile AB'nin Genişlemeden Sorumlu Üyesi Olli Rehn'in de aralarında bulunduğu AB heyetinin İstanbul Müftülüğü'nü ziyareti sırasında yaşandı.

Basına kapalı yapılan görüşmede AB heyetini ağırlayan Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Mehmet Görmez, ilerleme raporlarında dinî konuların yanlış anlaşılmaya müsait şekilde yer aldığı eleştirisinde bulundu. Raporda yanlış anlaşılmaya örnek gösterilmesini isteyen Olli Rehn'e 'Allah katında yegâne din İslam'dır' hutbesi örneği verildi. Görmez'in her din müntesibinin kendi dinini hak din görmesinin de bir hak olduğunu dile getirdi. Rehn'in de yanlışlıkları önlemek için dinî konularda Diyanet ile ortak çalışma teklifini ilettiği öğrenildi. (Zaman, 12 Nisan 2008)

Buraya kadar bir gariplik yok. Aksine bu ilk anda "iyi bir gelişme" dahi sayılabilir. AB'nin İslamiyet konusunda derin bir bilgisizlik içinde olduğu doğrudur. Zaman zaman İslam dini konusunda "güvenilir kaynaklar"dan bilgi alması yerinde bir karardır. Mesela "dinî bir vecibe olan başörtüsünün bireysel bir özgürlük kullanımı" konusunda AB ve elbette AİHM, Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan bilgi alabilir(di), bu konuda hayli geç kaldı. DİB, başörtüsünün dinî bir vecibe olduğunu açıkça belirtmiştir. Buna rağmen yasağı koyanlar ve uygulayanlar devletin bir kurumu olan Diyanet'e de itibar etmemektedirler.

Bu durumda AB, "Bu nasıl iş?" diye sorabilir. "Şu veya bu siyasi hareketin temsilcisi değil, doğrudan resmi kurumunuz olan Diyanet başörtüsünün dinî bir vecibe olduğunu söylüyor, peki siz dinî bir vecibeyi nasıl oluyor da yasaklıyorsunuz? Bu din ve vicdan özgürlüğüne, ifade hürriyetine, bireysel tercih hakkına, kılık kıyafet seçimine, eğitim hakkına, kişinin kendini geliştirme hakkına aykırı değil mi? Anayasanın amir hükmü olan eşitlik ilkesine aykırı değil mi? Erkek ile kadın ve başı açık kadın ile başörtülü kadın arasında ayırmacılık yapmak anlamına gelmez mi?" Ama AB sormuyor, tam aksine J.M. Barroso "Başörtüsü konusunda bizden taraf olmamızı beklemeyin" diyor ki, bunun tercümesi "Eğer AK Parti'yi kapattırmak istiyorsanız, bu bizi rahatsız ede(bili)r, ama başörtüsü yasağının devamı için CHP'nin başvurusunu yasak yönünde karara bağlarsanız, buna bir itirazımız olmayacak" demektir.

AB, bu olayda da, yani maalesef İslam diniyle ilişkili temel hak ve özgürlüklere getirilen anti demokratik ve hukuk dışı kısıtlamalar konusunda Türkiye'ye "ikinci sınıf muamele"yi reva görmektedir. Bize "ikinci sınıf muamele"yi reva görmektedir, zira laikliğin bir zamanlar deistler, ateistler ve masonlar tarafından "din ve Tanrı düşmanlığı" olarak görülüp uygulandığı Fransa'da bile, bugün başörtüsü devlete ait olmayan özel okullarda, Katolik okullarında ve üniversitelerde serbesttir. Türkiye'de ise sürücü kurslarında bile yasak uygulanmaktadır.

Dahası, yüzde 47 oy almış iktidar partisi, partinin Genel Başkanı ve Başbakan ile Cumhurbaşkanı hakkında "başörtüsünün serbest bırakılması yönünde görüş beyan ettikleri ve meşru çerçevede yasal düzenleme yaptıkları" için dava açılmakta, siyasetten men edilmek istenmektedirler. AB yetkililerinin "Biz başörtüsüne karışmayız" demeleri demek, aslında bu yüzden hakkında kapatma davası açılmış AK Parti olayına da

karışmayız demekle aynı şeydir. Zira açık ki, Anayasa Mahkemesi, ilk başvuru gündemine alıp da "başörtüsüyle ilgili düzenleme" aleyhinde karar verecek olursa, AK Parti lehine karar vermesi mümkün değildir, otomatikman kapatma davasına yol açılmış olacaktır.

Ama mesele bundan ibaret de değildir. AB'nin bundan sonra İslam dini konularında DİB'i "muhatap" kabul etmesi çok daha vahim sonuçları olan "yeni bir gelişme"dir. Bu, sanıldığı kadar sorunun çözümünü hafifletmeyecek, tam aksine daha da işi içinden çıkılmaz hale getirecektir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Üç tutum

Ali Bulaç 2008.04.16

Batı'nın yaşadığı din-devlet ilişkisi İnciller'de yer alan bir cümlenin tarihteki açılımından ibarettir. Cümle şu: 'Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya verin.'

Hz. İsa (as)'ya atfedilen tarihî cümlenin ortaya çıkmasına sebep olan olay şöyle cereyan eder: 'İsa'yı kendi sözüyle tuzağa düşürmek amacıyla, Ferisiler'le Herodesçiler'den bazılarını O'nun yanına gönderdiler. Adamlar O'na gelip, 'Ey Öğretmen!' dediler, 'Senin gerçek olduğunu biliyoruz, hiç kimseden çekindiğin de yok. Çünkü kayırcılık yapan biri değilsin. Tersine, Tanrı yolunu doğrulukla öğretiyorsun. Sezar'a vergi ödemek yasal mı, yoksa değil mi? Ödeyelim mi, ödemeyelim mi?' Hz İsa onların ikiyüzlülüğünü bildiğinden, 'Neden beni denemeye kalkışıyorsunuz?' dedi, 'Bana bir dinar getirin de göreyim.' Getirdiler. İsa sordu: 'Bu gördüğünüz yüz ve yazı kimindir?' Onlar, 'Sezar'ın' dediler. Bunun üzerine İsa, 'Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya verin' dedi. O'nun bu yanıtına şaşakaldılar.' (Markos, 12: 13-17.)

Cümlenin tarihî açılımı şöyle gerçekleşmiştir:

1) Teokrasi: Bir yerde eğer Tanrı, Sezar'a hakim ise, orada Kilise, kilisenin başı papa ve nizami din adamları sınıfı (ruhban) cismani iktidar, yani devlet üzerinde üstünlük kurmuşlardır. Teokratik kabule göre, ruhun bedene üstün olması gibi ruhani iktidar cismani iktidardan üstündür. Krallar "Tanrı'nın yeryüzündeki serfleridir". Tanrı Hristiyanlığı savunmak üzere papaya iki kılıç vermiştir; papa bunlardan birini elinde tutmakta, diğerini Hristiyanlığı savunmak üzere imparatora vermiştir. Unutmamak lazım ki, imparatora kılıcı veren, Petrus'un (kaya) mezarı üzerinde kurulmuş bulunan ve aynı zamanda İsa'nın kendisinde bedenlendiğine inanılan Kilise'nin başı olan papadır. Papa Tanrı ve din adına konuşur. Bu yüzden devlet Kilise'ye itaat etmek durumundadır. İşte bu tamı tamına teokrasi olup tarihte Katolik Kilise'sinin tecrübesini ifade eder.

2) Bizantinizm: Bir yerde eğer Sezar Tanrı'ya hakim ise, orada devlet Kilise'ye üstündür. Bu modelde Kilise devlete bağlı olarak faaliyet gösterir. Din devlet içinde örgütlenmiştir. Dini temsil eden Patrik imparatora bağlıdır. Patrik kendi başına özerk veya bağımsız bir kurumun başı değildir. Hatta Sezar kim ise ona bağlılık gösterir. Fatih, İstanbul'u fethettiğinde Sezar olmuştur. Bu da Bizans tarihi tecrübesidir ki, buna kısaca Bizantinizm veya Bizantinist model diyebiliriz. Patriğin veya devlete bağlı en üst dinî makamın görevi imparatorun politikalarını desteklemek ve teyit etmektir. Buna mukabil imparator da Patriğin başında olduğu kilisenin (resmi dinin) dogmalarını ve öğretilerini referans alır, bunlara aykırı dinî görüşler baş gösterdiğinde bastırmayı taahhüt eder. Ortodoks tarihî tecrübesi buna dayanır.

3) Laiklik: Bir yerde eğer Tanrı ve Sezar birbirlerinden ayrılmışsa, devlet ve Kilise iki ayrı gerçeklik olarak kendi alanlarına çekilmiş bulunmaktadır. Ne devlet din/kilise üzerinde, ne din/kilise devlet üzerinde hakimiyet, imtiyaz veya üstünlük kurma iddialarında bulunmaya kalkışır. Buna tamı tamına laiklik denir ki, Protestanlık bu ayrılığa dayanmaktadır.

"Tanrı-Sezar ikiliği"nin tarihteki bu açılımı üç ayrı Hristiyan mezhebinin tecrübelerini ifade eder. İslam bakış açısından durum bambaşka mecrada gelişmiştir. Fatih, Bizans'taki din-devlet ilişkisinden önemli etkiler aldı ve bugünkü vahim duruma yol açıcı iktibaslar olmasa bile, Şeyhülislam'lığı esas itibarıyla Bizans modeline göre uyarladı. Bunun tarihte hangi düzeylerde iyi veya kötü sonuçlar verdiği ayrı bir konu. Gerçek olan şu ki, modern zamanlarda Türkiye'deki din-devlet ilişkisi ve Diyanet'in sistem içindeki konumu Bizantinizm'e uygun düşmektedir ki, bir türlü din-devlet ilişkisini ve laikliği kabul edilebilir bir zemine oturtamamasının en önemli sebeplerinden biri budur. Bu model, değerlerin kaynağı olarak "din"ın sosyo-politik hayattaki yeri ve 'diyanet'e ait işlerin sivil karakteri dolayısıyla işlemez haldedir. Bu açıdan AB'nin bunun farkında değilmiş gibi Diyanet'i resmi muhatap alması ilginçtir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Din, devlet ve diyanet

Ali Bulaç 2008.04.19

4 Mayıs 1920'de kurulan Şer'îye ve Evkaf Vekaleti, 3 Mart 1924'te lağvedildi, yerine Diyanet İşleri Reisliği kuruldu. 20 Nisan 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu "Türkiye Devleti'nin dini vardır ve bu dinin ahkâmını tenfiz etme devletin vazifesidir" diyordu.

10 Mayıs 1928'de Anayasa'dan "Devletin resmî dini İslâm'dır" maddesi çıkartıldı, 1937'deki düzenleme ile 'laiklik' Anayasa'ya dahil edildi. Özetle, 1924'te kurulmuş bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), sistem içindeki yerini muhafaza etmeye devam ederken, devletin dini olmadığı (1928) ve 'laik' olduğu (1937) açıkça belirtilir. Bir başka ifadeyle laik devletin dini yoktur, ama 'diyanet' işlerine bakan devasa bir bürokratik kurumu (DİB) vardır.

1961 Anayasası'nın 154. ve 1982'nin 136. maddesiyle DİB anayasal kurumlar arasında ve genel idare içinde yer almış, özel kanunda gösterilen görevleri yerine getirmesi öngörülmüştür. 22 Haziran 1965'te çıkarılan 633 sayılı kanunla da yeni bir statüye kavuşturulmuştur.

Bir küçük not daha: Diyanet İşleri Başkanlığı'nın "dinî bir teşkilat olmadığı", aksine "idarî bir kuruluş olduğu" hususu resmen belirtilmiştir (Resmi Gazete, 15 Haziran 1972; no: 14216.)

İdare ve hukuk tekniği açısından bu kombinezonda bir çelişki olduğu ortadadır. Devlet, hem laiktir ve dini yoktur hem de "diyanet işleri"ne bakan idarî bir teşkilatı vardır, üstelik bu teşkilat 'dinî' değildir. Dini olmayan devlet dini kontrol ediyor, "diyanet"e ilişkin işleri yürütüyor. Üstü kapalı fiiliyatta "İslâm dini" ile ilgili anlam haritası (hüküm ve pratikler bütünü) "din" ve "diyanet" olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmış bulunmaktadır ki, bu üstü kapalı fakat fiilen "İslâm içinde reform"dur.

Bir önceki yazıda (Üç Tutum, 16 Nisan) Hristiyan tecrübesinin "Tanrı-Sezar" ikilemi üzerinden üç ayrı model ürettiğini yazmıştım: Teokrasi, yani Katoliklik; Bizantinizm, yani Ortodoksluk ve Laiklik, yani Protestanlık. Bizim

tarihimizde "Allah ve Sezar ikilemi" yoktur, dolayısıyla iman-akıl, din-bilim, ruh-beden, din-devlet çatışması da yaşanmamıştır. Nasıl Hristiyanlık tarihi "Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya, Sezar'ın hakkını Sezar'a verin" cümlesinin bir açılımı ise bizim tarihimizin de açılımı Kelime-i Tevhid'dir. Bu çerçevede devlet ve din iki ayrı ontolojik cevher, iki ayrı özerk alan, iki ayrı hakikat değildirlere, rekabet etmezler, çatışmazlar. Din "asl", devlet "fer"dir; "din-ü devlet" çifte gerçekliğe işaret etmez. Ve biz, teokrasiye düşmeden; inancı ve dini ne olursa olsun herkesin din ve vicdan özgürlüğünü, kamusal alanda ifade ve görünürlülük hakkını teminat altına alarak modern bir pratik geliştirebiliriz.

Mevcut hiyerarşide devlet en üstte, din alt bir kademede yer almış bulunmaktadır. (Prof. Dr. Mustafa Erdoğan, Şaşırtan rapor, Zaman, 17 Mayıs 2004.) Bu bağlamda devlet önceliklidir, din bağımsız bir değer değildir, devletin öngörülerine, proje ve politikalarına göre arkadan gelmektedir. Bu da ister istemez Bizantinist modelde olduğu üzere dinin araçsallaştırılmasına, devletin politikalarını meşrulaştırma işinde kullanılmasına imkan vermektedir. Asıl din istismarını mü'minleri değil, devlet yapmaktadır. (Örnek: 1992 yılında Diyanet, Nevruz'un 'haram' olduğunu ilan etmişti, şimdi kutlanması gereken bir 'kardeşlik bayramı' olduğunu söylüyor.)

Din işlerinin devlet tarafından yürütülmesi, din ve vicdan özgürlüğü bakımından da sorunludur, çünkü burada söz konusu olan "resmî din"dir. Bu durumda farklı dinî kanaat, yorum, içtihat, tefsir ve dinî pratikler zorlaşır. "Dini olmayan laik devlet"in dinî kurumu DİB, 'din şûrası' toplar, 'dinî meseleler'i tartıştır, tefsir-meal yazdırır, sivil İslamî etkinlikleri yargılar, Hacc organizasyonları yapar, icraatını eleştirenleri cezalandırır vs... Bu sayede dinî çoğulculuk hukuk üzerinden yasaklanmış olur. Dahası, "diyanet"e ilişkin her faaliyet sivil olması gerekirken, bu uygulama ile din sivil olmaktan çıkar, resmîleşir. Böylelikle din belli bir siyaset ve ideoloji eşliğinde yürütülmüş olur. AB üyelik sürecinde bu konu tartışılmalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Din ve diyanet

Ali Bulaş 2008.04.21

Diyanet İşleri Başkanlığı ihdas edilirken ismi ve sıfatı üzerinde tartışmalar oldu. Çanakkale Milletvekili Samih Rifat'ın söz konusu kurumun ihdas gerekçelerini sıralarken, devletin "din" karşısındaki tutumunu ve "diyanet" adlı bir kurum ihdas etmekten neyi murad ettiğini de anlatmış oluyordu: "Din ile diyanet arasında fıkhi bir fark vardır.

Din kazai, iftai, muamelat-ı nasa dair olan her şeyi; ibadatı, ahkamı ve itikadı camidir. Halbuki kazaya dahil olmayan ahkamı, iftayı, ibadatı, itikadatı kendi mana ve mefhumu altında cem'den bir tabir-i fıkhi vardır ki, o da diyanet'tir. Efendim bütün kütüb-ü fıkhiye ve İslamiye'de 'kazaen ve diyaneten' tabiri müsta'meldir. İmarat ve hükümet manasını cem'eden (din) kelimesinde iktisadiyat, ictimaiyat, inzibat, tedrisat cümlesi dahildir. Bunların her biri hükümetin münkasım olduğu şuaбата taksim edilmiştir. Meydanda yalnız ibadat, itikadat, itfaya ait olan ahkamdır ki Umur-u Diyaniye Riyaseti'ne aittir ve diyanet kelimesi tamamıyla bu manaya mevzudur." (İsmail Kara, Din-Devlet İlişkileri Açısından Diyanet İşleri Başkanlığı, Dergah Dergisi, Sayı: 53, Temmuz-1994.)

Rifat, doğru olarak "din"in insan ilişkilerini düzenleyen her alanı içine aldığını, "diyanet"in ise ibadet ve itikatla sınırlı olduğunu beyan eder. Rifat'a göre, bu teşkilattan endişe etmeye gerek yoktur. Yeni düzende din'in

sahası içine giren, iktisadi, toplumsal-kamusal, güvenlik, eğitim vb. düzenlemelerle ilgili hükümlerin yürütülmesi Meclis'e ve hükümetin çeşitli birimlerine dağıtılmış bulunmaktadır. Geriye "sadece ibadet ve inançlar"la ilgili bölüm kalmıştır ki, işte DİB bu işlere bakmaktadır. (H.Veldet Velidedeoğlu, Cumhuriyet, 19 Mayıs 1989.)

Şüphesiz İslam'da iman ve amel birliği esastır. Klasik benzetmeyle iman bir mum ise, amel onun lambasıdır. Somut pratikler, işleyen koruyucu hükümler olmadıkça inancı korumak zordur. İman ve ibadetler önemlidir, ama bir o kadar dünyevi hükümlerin işler halde olması da önemlidir. Tabii ki İslam bilginlerinin tartışageldiği üzere, zamanın değişmesiyle hükümlerde de birtakım değişimler olur. Ancak DİB'le ortaya çıkan 'yeni durum' farklı bir şeydir. Yeni düzenleme dinin iç yapısını değiştirmekte, özülle oynamaktadır. İslamiyet, neredeyse tam ortasından bölünmüş, dünyevi düzenlemelerle ilgili bilumum hükümler adeta tatil ve iptal edilmiş, yürürlükten kaldırılmış; geriye sadece ibadetler ve inanç esaslarıyla ilgili meseleler bırakılmış, bunlar da resmi bir kurumun uhdesine devredilmiştir. "Din" gerçeğini salt somut hükümler, kurallar seviyesine indirmek eksik olur. Çünkü en genel anlamda din sosyal, iktisadi, politik, uluslararası ve kültürel hayatla ilgili düzenlemelerde esas alınacak değerlerin kaynağıdır. "Diyanet" ise gündelik ibadetler, "uhrevi işler"le sınırlıdır. Böyle olunca, dinin değerlerin kaynağı olan asıl ve asli fonksiyonunun iptal edilip, dini hayatın zaman içinde salt ibadetlere indirgenmesi, İslam'ın hariçten Hristiyanlık gibi reforma maruz bırakılmasıyla aynı anlama gelir.

Osmanlılarda ibadetlere ilişkin faaliyetler sivil idi. Cumhuriyet döneminde "diyanet" üzerinden tarifi yapılmış "din hizmeti" kamu hizmeti olarak kabul edildi. Devletin devasa bir kurum, personel ve bütçe ile yürüttüğü söz konusu hizmetler a) İbadet yerlerinin tanzimi (cami-mescid), b) Din görevlilerinin özlük hakları, c) Din eğitimi(nin bir bölümü.) 1998'de çıkarılan kanunla din eğitiminden ancak ilköğretim 5. sınıfını bitirenler yararlanabiliyor, bunun milyonlarca çocuğu dışarıda bıraktığı açıktır. 2005 yılında 10 milyon çocuk din eğitimi alma çağında iken, sadece 1,5 milyona verilebildi.

Sonuç itibarıyla 1) İslam dininin korunması gereken birliği ve bütünlüğü (kelamî, fıkî ve tasavvufî boyutlarının aşkın birliği), 2) Müslümanların yaşadığı tarihî tecrübe ve 3) Bugünkü aktüel-gerçek ihtiyaçlar açısından bakıldığında, "din-diyanet" ayrımına son verilmesi; dinin değerlerin kaynağı olarak işler halde tutulması ve "diyanet" çerçevesine giren hizmetlerin sivilleştirilmesi gerekir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Peygambersiz bir dünya

Ali Bulaç 2008.04.23

Deizm, dün olduğu gibi bugün de insanların büyük bir bölümünün itibar ettiği inanma biçimlerinin başında gelir. Deizm, vahy ve peygamber hakikatini inkâr eder. Din ve vicdan özgürlüğünün teminatı anlamını aşan laiklik -ki artık biz buna laisizm veya laikçilik diyoruz-, kadim çağlardan beri varolagelen deizmin kendini ifade ettiği modern formdur.

Arap müşrikleri Allah'ın varlığına inanır, ama kendilerine tebliğlerde bulunmak üzere elçi gönderdiği fikrini reddederlerdi. Bugün de fitri olması hasebiyle insanların ezici çoğunluğu şu veya bu düşünce çerçevesinde teşekkül etmiş bulunan bir "Tanrı fikri"ne sahiptirler, ama Tanrı'nın elçi gönderdiği fikrine sıcak bakmamaktadırlar. Dinin gerçeğini teyid ediyorlar, ama varlık tahayyülü, insan ilişkileri ve toplum/medeniyet tasavvuru itibarıyla dinin marjinal kalmasını, izafiliğe boyun eğmesini ve elbette bu çerçevede özel hayatla

sınırlandırılmasını istemektedirler. Tarihsel ve fikrî geçmişî olan bu inanca kısaca "deizm" denir. Deizm bize şu soruların cevabını veremiyor:

İlki, Tanrı, kendisi hakkında insana bilgi vermek istemez mi? Verme gereğini duymuyorsa, bu durumda insanların kendisi konusunda bildikleri gibi düşünmelerinde, akıllarına geldiği gibi tasavvurda bulunmalarında herhangi bir sorumlulukları olmaması gerekir. Herkes zannınca bir tanrı fikrine sahip olabilir ve bu farklı tanrı tasavvurları çatışma sebebi olabilir. Din ve mezhep savaşlarının bir sebebi bu zaten.

Greklerin Tanrı tasarımı bugün de geçerliliğini koruyor, ama Greklerin cevabını bulamadığı sorunun bugün de cevabı verilmiş değil: Tanrı varsa -Aristo en azından İlk Hareket Ettirici sıfatıyla Tanrı'nın var olduğunu söylüyordu-, Tanrı kendi Zatı, isimleri, fiilleri, sıfatları; insanı, hayatı ve varlığı ne için yarattığı konularında insana niçin bilgi vermiyor? Bir daha buna "gerek" görmediğini varsayalım: Gerek görmüyorsa Kendi Varlığı'nı niçin hissettiriyor? Bu tanrı insanla saklambaç mı oynuyor? İnsan Tanrı'nın oyuncağı değildir. Tanrı, insanla konuşmaya tenezzül mü etmiyor? Öyle ise, niçin konuşmaya tenezzül etmediği bir varlığı (insanı) yarattı? Konuşacak dili, imkânları, gücü ve melekesi mi yok? Öyle ise bu dilsiz tanrı nasıl bizden saygı bekleyebilir?

Deizm bu sorulara derinlemesine cevaplar aramaz. Çünkü cevap aramaya koyulduğunda atızmin yoluna gireceğini bilir. Ateizmin veya onun bir safha önceki hali olan agnostizmin sebebi, kendisi hakkında bilgi vermeyen bir tanrının zatını, isim, sıfat ve fiillerinin önüne geçirmeye kalkışmaları ve tabii ki bu işin içinden çıkamamalarıdır. İslam kelamının genel çerçevesinden Allah insanı yaratmış, bu dünyaya "belli bir süre (ecel)" kalmak (dünya hayatını yaşamak) üzere göndermiş ve fakat insanı yarımsız ve inayetsiz bırakmamıştır. Allah'ın insana bahşettiği en büyük yardım ve inayet ona kitaplar ve peygamberler aracılığıyla seslenmesi, yol göstermesidir. Allah Musa aleyhisselam ile konuşmuş, diğer peygamberlere kitap göndermiştir. Allah, vahy yoluyla kendisi hakkında bilgi vermiş, insana yol haritası bağışlamıştır. Bu açıdan Kitap da peygamber de "doğru yol"a yönelten "hadiler"dir. Hidayet, sırat-ı müstakime yönelmedir, ancak Yol'un kendisi değildir. Bir başka ifadeyle İlmu'l-yakin (kesin doğru bilgi) mahiyetinde olan sağlam ve güvenilir bir yol haritasıdır. İnsan bu yol haritasında gösterilen güzergâhların her birini, işaretleri (ayat) dikkatlice izler ve yol alırsa önce Ayne'l-yakin (gerçekliğin doğru ve kesin gözlemin)'e, arkasından cehdi ve takvası nisbetinde Hakke'l-yakin'e, yani kesin Hakikat'e ruhi iştirak ve tecrübe ile yakınlaşır, giderek ona katılır ve onunla bütünleşir. Bunun kime, kaç kişiye nasip olduğunu da Allah'tan başka kimse bilemez. İnsan için en yüce hedef budur. Peygamberliğin bu çerçevede rol oynaması sayesinde ki, insan kendini tiranlara karşı korur, totaliter rejimlere karşı müteyakkız olur ve elbette her türlü beşeri mutlakiyetçiliği reddeder.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İpek böceği-Koza

Ali Bulaç 2008.04.26

İnsan-peygamber ilişkisini, ipek böceği-koza ilişkisine benzetebiliriz. İpek böceği kendi etrafında koza örür. Bu örme fiili öyle bir noktaya gelir ki, ördüğü koza onu dış dünyadan koparır ve böcek ölüm noktasına gelir.

Tam bu safhada eğer dışarıdan biri kozayı yararsa böceğe yardım etmiş olur, böcek özgürleşir, kendi hapishanesinden gerçekliğin dünyasına çıkar.

İpek ticaretini yapanlar böceği öldürüp ipeğe sahip olmak ister, onlar ne böceği özgürleştirir ne dışarıdan bir müdahaleye izin verirler. Eflatun'un mağara istiaresi, bize 'dışarıdan biri'nin fiili yardımını ilham edici mahiyettedir. Yüzleri mağaranın iç duvarına dönük bir biçimde zincire vurulmuş insanları kim kurtaracak?

Kendileri mi, yoksa dışarıdan birileri mi? Eğer insan salt kendi başına kurtulabilir diyorsanız, siz kusursuz bir deistsiniz, dışarıdan yardım almaya muhtaçtır dersiniz, oturup uzun uzadıya düşünmeniz lazım. Dışarıdan insana yardıma gelenler veya başka bir deyişle insanı kurtarmak üzere özgürlükler mücadelesinin sürdüğü sahneye çıkanlar, sonunda insanı kendilerinden kurtulma mücadelesini vermeye mecbur etmişlerdir. Faşizm ve komünizm, bilimsel sosyalizm bu türden kurtarıcılardı. 20. yüzyılda beşeriyete kan kusturan bu siyasal rejimlerin felsefi ilham kaynaklarını, bütün Batı felsefesinin kendisine bir dipnot olarak düşüldüğü söylenen Eflatun'a dayandırmaları boşuna olmasa gerek.

Bir yönüyle insan da ipek böceği gibidir. Kendi bilgisi, tecrübesi ve zaman içinde sahip olduğu birikimi üreterek, üst üste koyarak "îrfan" veya "kültür" üretir. Bu "öğrenilen bilgi"dir. İrfan, müteal/aşkınla, vahy ve hikmetle ilişkisi dolayısıyla özgürleştiricidir. Onu üreten insanı kendi hapishanesine kapatması dolayısıyla kültürün kaderi, bir süre sonra kapalı bir sisteme dönüşmektir. Eğer insanın bilgi stokunda her aşamada yaptığı şeyleri test etmesine yarayacak doğru kriterleri yoksa, nerede duracağını ve hangi sınırları çiğneme hakkına sahip olmadığını bilmiyorsa, bir süre sonra ipek böceği gibi kendi kültürüyle etrafına koza örür ve giderek ördüğü şey onu gerçekliğin dünyasından koparan hapishanesi olur. Onu kaynar kazanlara atıp ipeğinden ticari metaa çevirecek olanlar hazır beklemektedirler.

Aydınlanma, insanın dışarıdan hiçbir yardım almadan kendi akli çabasıyla bulunduğu koza durumundan çıkıp özgürleşebileceğini iddia etti. Kant, açıkça Aydınlanma'yı "içine düştüğü bu erginsizlik durumundan sadece akli aracılığıyla kurtulması" olarak tanımlıyordu. Fakat bunun mümkün olmadığını deneysel olarak hem müşahade ediyor hem yaşıyoruz. En azından bizi Zeus'un elindeki "bilgi meş'alesi"ne sahip kılmak isteyen Promete'nin - bu liberal felsefenin bireyi, Nietzsche'nin süpermeni de olabilir- sonunda bir tiran olup karşımıza çıktığını ve Zeus'un yaptıklarının kat kat fazlasını hemcinslerine reva gördüğünü söyleyebiliyoruz. Bunun sorumlusu, Allah'ın insana en büyük bağıışı olan "akıl" değildir, sorumlu, akılı ilahi menşeinden, Nefha-i ruhun mahiyetinden koparan ve onu nefsin bencil tutkuları, heva ve hevesinin saldırılarına karşı korumasız bırakan zihniyettir.

Tarihte kozanın kalınlaştığı, insanın kendini "kültür hapishanesi"ne tıktığı her kritik zamanda Allah bir peygamber gönderir. Peygamber kozayı yırtıp insanı bulunduğu yerden elinin içine alıp mı kurtarır? Hayır, öyle olsaydı Eflatun'un istiaresine ve ondan türeyen faşizme ve komünizme çıkardık. Peygamber, insana doğru bir yol haritası verir, onu hidayete yöneltir. Başka bir ifadeyle "enfusundaki hakikat meş'alesi"ni tutuşturur, afaktaki "hakikat güneşi"yle bağıını kurmasına yardım eder. Ancak geçerli kural şudur: Kendini kurtaran, insandır. Varlık ağacının olgun meyvesi, yeryüzünde Allah'ın halifesi ve bu özellikleri dolayısıyla Eşref-i mahlukat olan insan Allah'ın lütuf ve ihsanı, peygamberin (nubuvvet ve risalet) yol gösterici eşliğinde bunun başarır. Bu ilk peygamberden son Peygamber (sas)'e kadar hep böyle olmuştur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

CHP'ye 7. ok!

Ali Bulaç 2008.04.28

Komünizmin itibarını kaybetmesinden sonra hem Rusya'da hem Doğu Avrupa ülkelerinde komünist partiler faaliyetlerine devam ettiler. Demokrasi lehine kaydedilmesi gereken nokta şu ki, faşist, sosyalist veya komünist rejimlerde tek partinin hâkimiyeti söz konusu iken, demokratik rejimin esaslı unsuru çok partili sistemdir.

Siyaset bilimi açısından cevabı aranan bir soru var: Faşist ve komünist rejimler mi tek parti yönetimi öngörür, yoksa tek partili yönetim doğası gereği faşizmi veya komünizmi mi zaruri kılar? Bazı parametreler açısından

faşizm ve komünizm arasında fark yoktur, her ikisi de totaliter ve otoriter rejimlerdir, dikta olmadan ayakta duramazlar. Bu durumda soruyu şu şekilde sorabiliriz: Totaliter ve otoriter rejim bizzarure tek partiye mi dayanır, yoksa tek parti yönetimi totaliter ve otoriter rejim olmadan mümkün mü olmaz?

Bu, biraz "tavuk mu yumurtadan, yumurta mı tavuktan" meselesine benzese de aslında öyle değildir. Benim kanaatime göre tek parti yönetimi tabiatı gereği totaliter ve otoriter rejimi öngörür. Haliyle diktatörlük olmadan da tek partiyle rejimi ayakta tutmak mümkün olmaz.

Bu konuyu gündeme getirmemin sebebi, Rusya ve eski komünist ülkelerde, çok partili parlamenter rejim içinde siyasi rekabete katılan komünist ve sosyalist partilerin bir türlü yeni duruma adapte olmamalarıdır. Onların yönetiminde başka partilere izin yoktu, kendileri demokrasi gereği diğer partilerle iktidar yarışına katılabildikleri halde, bir türlü kendilerini diğer partilerle eşit seviyede göremiyorlar. Bu, zamanında ve uzun yıllarca tek tabanca, yönetimi uhdelerinde tutmuş olmalarından değil, bunun yanında kendilerini "devlet kurucu parti" olarak algılamaları ve bu algının yeni duruma intibak etmelerine mani olmasıdır. Eski komünist ve sosyalist partiler "devlet kuran partiler" idi, bu yüzden devleti, dolayısıyla halkı ve siyaseti temellük etmişlerdi, onlar devletin, rejimin ve toplumun sahipleriydi. Yeni durumda diğer partiler seviyesine düştüler. Halktan oy talep ediyorlar, aldıkları oy kadar iktidardan pay alma ve konuşma hakları oluyor. Bu onlarda psikolojik bakımdan uyum probleminin doğmasına sebep olan önemli bir faktördür.

Teşbihte hata olmaz, CHP de benzer bir uyum problemi yaşıyor. Hâlâ CHP'nin övünç vesilesi "devlet kurucu parti" olması ve 27 yıllık tek parti yönetimini tarihinin "altın çağı" görmesidir. Hâlâ siyasette ve idarede ana umdelerini teşkil eden 6 okun içinde "demokrasi" yoktur. Aksine demokrasi CHP'nin yeni duruma uyumunu güçleştirmektedir. CHP'nin önemli sözcüleri, ilk ağızlarını açtıklarında "1950 yılında karşı-devrimin başladığını, rejimin bu tarihten sonra yörüngesinden saptığını" söylemektedirler ki, bunun anlamı, çok partili parlamenter rejime geçişin, yani demokrasinin "temel bir sapma"yı ifade ettiğidir. Oysa rejimde "sapma" olmamıştır, ülke "tek partili rejim"den "çok partili demokratik rejim"e geçmiş, yani rejim değiştirmiştir. CHP bu değişikliği kabullenemiyor.

Yine teşbihte hata olmasın, 32. Olağan Kurultay münasebetiyle duvarlara asılan afişlerde "din bizim, devlet bizim, millet bizim; sen aradan çekil!" yazmaları CHP'lilerin hâlâ tek parti rüyası görmeye devam ettiklerini ve geçen yüzyılın iki büyük totaliter rejimi olan faşizm ve komünizmin hükümferma olduğu dönemin özlemi içinde olduklarını gösteriyor. Tek parti yönetimini esas alan söz konusu rejimler devleti, milleti, siyaseti temellük etmişlerdi; CHP bunlara "din"i de dahil etmektedir.

CHP acaba kimin aradan çekilmesini istiyor? Tabii ki "diğer partileri", kendisi dışındaki parti seçmenini, yani ona oy vermemiş olan toplumun yüzde 80'ini. CHP ile diğer partiler arasındaki fark şu: Bu partiler kendilerini salt siyasi parti görüyorlar, iktidarın şiddet kullanılmadan ve seçim yoluyla el değiştirmesini kabul ediyorlar. CHP ise kendini devletin partisi, dolayısıyla dinin ve milletin sahibi/efendisi görüyor, bir türlü yeni döneme adapte olamıyor. CHP'nin yapması gereken tek şey var, 6 oka yedincisini ilave etmek. O da "demokrasi" olmalı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Altın sentez!

Ali Bulaç 2008.04.30

"Herkes mezhebini, inançlarını özgür şekilde yaşayacak. Camiler, ezanlar özgür olacak; isteyen hacca gidecek, herkes çocuklarına dinini öğretecek, namazını kılacak, kurbanını kesecek ama devletimiz laik bir ülke olmaya

devam edecek.

Herkes diniyle, mezhebiyle iftihar edecek ama hukukumuz eğitim ve siyasetimiz, laik bir cumhuriyetin eğitim, hukuk ve siyaseti olacak. Siyasi krizden böyle çıkarız. 51 Müslüman nüfusu olan ülke içinde bu altın sentez sadece Türkiye'de var. İslamiyet ve laiklik... Bunun dışındaki sorun halledilir; türban da halledilir, başka dert varsa o da halledilir." (Zaman, 27.4.2008)

Bu manifesto mahiyetindeki sözler 10. kurultayda da CHP Genel Başkanlığı'na seçilen Deniz Baykal'a ait. Bu sözler tarihî değere sahiptir, not edilmeleri gerekir. Kapsamlı bir kamuoyu araştırması yapılacak olsa, bu manifestoya "evet" diyeceklerin oranı yüzde 95 çıkar. Dinî hayatını özgürce, korkusuzca yaşamak isteyen büyük kitlenin bu çerçevede dile getirilenlerin ötesinde talepleri olduğunu sanmıyorum. En azından "dindar, muhafazakâr, sağ, milliyetçi seçmen"in büyük bir bölümünün gözünde bunlar gerçekleşmesi zor bir rüya.

İnsanın inanası gelmiyor: "Herkes inançlarını özgürce yaşayacak, camiler, ezanlar özgür olacak, isteyen hacca gidecek, herkes çocuğuna dini öğretecek -çocuk 12 yaştan küçük diye polis/jandarma takibatına uğramayacak-, piknik yaparken bir ağacın altında namaz kıldı diye İttihatçı medyaya manşet olmayacak, insanlar giyim kuşamlarından dolayı cadı avına maruz kalmayacak, kameramanlar- foto muhabirleri kameralarını veya makinelerini bir Kalaşnikof, bir ihbar ve infaz aracı gibi kullanmayacak, isteyen kurbanını kesecek, derisini istediği kuruma bağışlayabilecek. İnançlarından, hayat tarzlarından dolayı tacize uğrayanlar haklarını özgürce arayacak, milli bayramlarda milyonlarca insan 'başları ezilmesi gereken yılan' yerine konmayacak. Üstüne üstlük başörtüsü ve başka sorun varsa, o da hallolacak..." Bundan iyisi can sağlığı. Birkaç noktanın altını çizmekte fayda var:

1) Türkiye'de iddia edildiğinin aksine laik-anti/laik çatışması yoktur. Ancak bir "gerilim" vardır. Bir siyaset aracı olarak kullanılan gerilim "azınlık bir kesim olan laikçiler" ile dinî hayatını herhangi bir baskıya veya aşağılanmaya uğramadan yaşamak isteyen "dindar ana gövde" arasında sürmektedir. İslamiyet'i çok daha varoluşsal düzeyde kavrayanların dışında toplumun büyük bir bölümünün Baykal'ın anlattığı rüyanın gerçekleşmesinden başka talepleri yoktur.

2) Baykal'ın bu sözleri, hakikatte Türkiye'de "dinî hayatın baskı altında olduğu"nun açık kanıtıdır, bir itiraftır. Dinî hayat ve dinî özgürlükler konusunda her fırsatta en büyük zorluğu çıkaran CHP ve lideri, Türkiye'nin böyle bir özlem içinde olduğunu itiraf ediyor.

3) Baykal, bu sorunların varlığını, can yakıcı özelliklerini kabul edip itiraf ediyor, ama aynı zamanda bir tür 'şantaj aracı' olarak da kullanıyor. Diyor ki: "Bizi iktidara getirmediğimiz bu sorunlar çözülmeyecektir, ya biz çözeriz ya da kimseye çözdürmeyiz."

Ben kişisel olarak samimiyetine güvensen, Deniz Baykal ve CHP'nin bu sorunları çözmesini ülkenin geleceği, istikrarı, huzur ve barışı açısından gerekli görenlerdenim. Önemli olan üzüm yemektir, bağcı dövmek veya üzümü şu veya bu bağcının elinden yemek değildir.

Fakat Sayın Baykal ve CHP'nin kurmaylarına şu noktayı hatırlatmakta zaruret var: Diğer partiler, geniş kitleye bir salkım üzüm yedirme karşılığında ağır maliyet ödetiyorlar. Sağ, muhafazakâr ve milliyetçi partiler CHP korkusuyla seçmeni istismar ediyorlar. Bazı sorunlarının çözümüne ya güçleri yettiği halde def'aten çözmiyorlar veya merkezî güçler yüzünden çözemiyorlar. Ama her seferinde olan seçmene oluyor. Bir türlü siyasetin gerçek sorunları gündeme gelmiyor, semboller üzerinden çatışma yürütülüyor ve sağ partiler haksız olarak rant sahibi oluyorlar. CHP bu oyunu bozabilir, bunun yolu Baykal'ın "altın sentez" adını verdiği formülü samimiyetle ve şartsız olarak hayata geçirmekten geçer. CHP için tek iktidar yolu budur. Ama önce samimiyet, sonra icraat.

Neler oluyor!

Ali Bulaç 2008.05.03

Türkiye 3 Kasım 2002 seçimleriyle içine girdiği mecradan tam beş yıl sonra sanki çıkmakla yüz yüze gelmiş bulunduğu intibanı veriyor.

Tabii ki yüzde 47 oy almış bulunan iktidar partisi (AKP) ve yüzde 4 oy almış bulunan DTP'nin -bu toplam 18,5 milyon oy eder- kapatılmak istenmesi, Türkiye'nin çok kritik bir süreçten geçtiğinin açık göstergelerinden biridir. Bu bir kırılmadır ve bu kırılmayı meydana getiren iç ve dış birtakım faktörler söz konusudur. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, ne Türkiye profesyonel enstrümanlar ve ustalıkla bir 'korku unsuru' olarak kullanıldığı gibi "radikal bir rejim değişikliği"ne gidiyor, ne de aslında kendi güzergâhında ilerlemesi istenen trenin rayından çıkması veya başka bir istikamete yönelmek üzere makas değiştirmesi arzu ediliyor. Belki en çok yapılmak istenen, makinist dairesindeki elemanların değiştirilmesi olabilir ancak.

Bugüne kadar açık askeri -27 Mayıs, 12 Eylül- veya dolaylı -12 Mart, 28 Şubat ve 27 Nisan- müdahalelerin, dış faktörlerin etkisinden bağımsız vuku bulduğunu düşünmek iç siyaset ve uluslararası gelişmelerin dinamiklerini anlamamak olur. Yardım eden iç faktörler varsa da -ki elbette vardır, nihayetinde her şey iç siyaset sahnesinde cereyan ediyor-, iç faktörlerin oynadığı rolün gerçek mahiyetini anlamak için dış faktörlerin payını hesaba katmak ve değerlendirmeyi ona göre yapmak lazım. Aksi halde aktüel olaylar ve çatışmalar, bizi asıl konuyu anlamaktan uzağa düşürür. Zaten büyük ve profesyonel projeler de, bunlara maruz kalanların ne olup bittiğini anlamalarına fırsat vermeden ve gerekli açıklığı sağlamadan yürütülmektedir. Bir bakmışsınız, kendinizi hiç de aklınızın ucundan geçmeyen birtakım oluşumların içinde bulursunuz.

Defalarca tekrarlandığı üzere, birçok önemli müdahalede başta kamuoyu olmak üzere, birçok aktör ve hatta siyaset sahnesinde birinci rol oynadığı düşünülen kişiler bile, ne olup bittiğini tam anlayamadan rol üstlenirler, kendilerinden isteneni tahakkuk ettirdikten sonra geldikleri gibi giderler. Şu anda da tam olarak böyle bir durumla karşı karşıya mı bulunuyoruz? Tam emin değilssek bile, bu sorulmaya değer bir sualdir.

2002 sonrasında Türkiye'nin oynayacağı bölgesel rol konusunda etkin görüşleri olduğu söylenen Kemal Karpata şöyle diyordu: "(AK Partililer) Acaba geldikleri yeri biliyorlar, anlıyorlar mı? Onları iten gücü doğru dürüst ölçebiliyorlar mı? Bu konuda şüphem var doğrusu. Bütün bu gelişmelere... entelektüel akıl boyutu açısından da bakmak gerekir. Bu muazzam değişimi sadece Abdullah Gül ve Tayyip Erdoğan üzerinden okuyup anlamlandıramayız; bunlar tesadüfen değişimin öncülüğünü yaptılar. Bunu biraz da farkında olmadan, bu hızlı değişimin akışında sürüklenerek yaptılar." (Anlayış Dergisi, Aralık-2007) Çalışmalarını Amerika'da yürüten Karpata, bir açıdan değerlendirmenin sınırlarını fazlasıyla zorlamış görünebilir, ayrıca büyük bir değişim projesinde Gül ile Erdoğan'ı politik olarak mı yoksa entelektüel perspektifler açısından mı aynı kategoride ele aldığı açık değildir. Ancak söylediği şu ki, Türkiye gibi, iç ve dış siyasetin birbirine bağımlı hale geldiği, ekonomisi küresel sistemle hızla entegre olma yolunda olan bir ülkede, yaşanmakta olan siyasi, bölgesel ve stratejik olaylar dizisi var ki, bu olaylar icracı konumda görünen aktörleri dahi aşar niteliktedir. Bu süreçte aktörlerin hangi rolü oynadıklarını doğru kavrayıp iş ve işlev görmeleri ideal politik açıdan iyidir, ama başka seçenek yoksa, aktör, rolünü oynayarak da iş ve işlev görebilir, bu da reel politik gereğidir.

Hatırlanacağı üzere Clinton, Türkiye'ye gelip TBMM'de konuştuğunda, "Türkiye 21. yüzyılın şekillenmesinde anahtar rol oynayacak." demişti. Hiçbir devlet başkanı, bir başka ülkeyi bu düzeyde abartarak övmez. Küresel sistem açısından "eski halin muhal" olduğu tarihî bir süreçten geçiyoruz. Türkiye, Ortadoğu ve küresel sistem

biri diğerrinin içine girmiş üç halka hükmündedir. Bu yüzden Türkiye anahtar rol oynama mevkiindedir. Kapatma davası bundan bağımsız değildir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Üç model

Ali Bulaç 2008.05.05

Clinton, "Türkiye anahtar ülke olacak" demişti, Olli Rehn, 3 Mayıs'ta Oxford'da yaptığı konuşmada "Avrupa'nın bundan sonraki tarihi İstanbul'da yazılacaktır" diyor. Bu sözlerin bir tercümesi olmalı.

Türkiye, Soğuk Savaş dönemi boyunca rahat -biraz da ucuz- bir dış politika izledi. NATO'nun bir üyesi olarak Avrupa'nın güvenliğini koruyan "kanat ülke" rolü oynuyor, buna karşılık her sene Amerika'dan yardım alıyordu. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, ortaya çıkan çok kutuplu ve hiç dengeli olmayan dünyayı yeni bir düzene sokmak üzere Amerika eski konsepti neredeyse tümüyle değiştirme gereğini duydu. Amerika, işe bölgemizden başladı ve Türkiye'den bir rol üstlenmesini istedi.

Ortadoğu'da bulunan üç büyük ülke üç ayrı modelin temsilcileri sayılır:

1) İran, Amerika ile doğrudan ve cepheden savaşarak hem iç bütünlüğünü korumaya çalışıyor hem bölgenin patronajlığına oynuyor. 1979 yılında İmam Humeyni İran'ın yeni dış politikasını şu üç cümleye dayandırmıştı: a) Amerika İslam'ın ve İslam dünyasının gerçek düşmanıdır; b) Bölgede var olmak istiyorsak Amerika ile doğrudan çatışmayı göze almalıyız; c) Amerika sanıldığıının aksine büyük ve yenilemez bir güç değildir, içi koflaşmıştır. İran, üç aşağı beş yukarı 29 senedir bu çerçevede politika yürütüyor.

2) Mısır, Amerika ile teslimiyetçi bir ilişki içindedir. Genel olarak diğer Arap ülkelerinin de benzer bir ruh hali içinde olduklarını söylemek mümkün. 'Ruh hali' diyorum, çünkü 1948, 1956, 1967 ve 1973'te İsrail'le savaşan Arap ülkeleri, aslında karşılarında İsrail değil, Amerika ve neredeyse tüm Batı dünyası olduğunu yakinen gördüler, her defasında yenilgiye uğradılar. Bu yüzden Mısır ve Arapların mevcut küresel sisteme karşı tutumlarını büyük ölçüde psikolojik faktörlerin tayin ettiğini söylemek abartı olmaz.

3) Türkiye, ise "ABD ile beraber yol alarak" bir yandan varlığını korumaya, diğer yandan eğer imkân ve fırsat bulabilirse güç toplamaya çalışıyor. Büyük ölçüde Turgut Özal'la başlayan bu politikanın kolay olmadığını söylemek gerekir. Bölge politikalarında Amerika ile beraber yol almaya kalkışmak, fille yatağa girmeye benzer. Fil yanlış bir hareket yapacak veya sağdan sola dönecek olursa yatak arkadaşını un ufak edebilir.

İdeal politik olanın riskleri yanında imkân ve avantajlarını hesaba katanlar, söz konusu tutumun real politik açısından 'doğru' veya en azından 'işe yarar' olduğunu düşünenlerin sayısı hayli fazla. Dış politika Türkiye'de en büyük, en ince, en sofistike sanat hükmünde bir meslektir. Türkiye, ABD dışında, komşuları itibarıyla bir düşman denizinde yaşayan ada değildir, ama birbirinden neredeyse tümüyle kopuk beş ayrı beşeri-politik-kültürel havza ile (Arap, İran, Kafkaslar, Rusya, Balkanlar ve organik ilişkileri dolayısıyla AB-Batı Avrupa) çevrili olarak var olmak durumundadır. Son yıllarda buna Orta Asya cumhuriyetleri ve Afrika da eklenmiş bulunmaktadır. Herkes ayrıca Asya, Hint ve Çin'le de yakından ilgilenmek zorundadır.

Bu kombinezonda ABD özel bir öneme sahiptir. Sovyet tehdidinden sonra Amerika için tek öncelik, Ortadoğu'nun merkeze alındığı bölgesel yeni düzenlemenin başarısıdır. Bölgede enerji kaynakları, enerji nakil hatları, İsrail ve küresel kapitalizmin kendisini ötekileştirdiğini düşünen İslam'ın yükselen itirazı gibi temel

sorunlar söz konusudur. Planlanan bölgesel düzenleme başarılmadan küresel yeni bir düzenin tesis edilmesi mümkün olmayacaktır.

Hemen söylemek gerekir ki, Amerika'da Cumhuriyetçilerin veya Demokratların iktidarda olması, ana düzenlemeyle ilgili sadece üslup, tarz ve taktiklerde bazı değişikliklere taalluk eder, temel strateji Amerikan devletin tercihleri ve öngörülerıyla ilgilidir. Amerika ya bu düzenlemeyi başaracak veya derin bir sarsıntı ve krizin içine yuvarlanacaktır. Bu, Avrupa'nın-AB'nin geleceğiyle de ilgili hayati bir konudur. Ve Türkiye'nin oynayacağı rol bu düzenlemede belirleyici konumdadır. Bu düşünce ile Clinton Türkiye için "anahtar ülke", Rehn "Avrupa'nın tarihinin yazılacağı coğrafya" demektedir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hata nerde?

Ali Bulaç 2008.05.07

Türkiye, 21. yüzyıla büyük bir ekonomik krizle girdi. 28 Şubat darbesinin kamu bütçesine bindirdiği maliyet doğrudan 54 milyar dolar, dolaylı olarak ise 150 milyarın üzerindeydi.

1999 seçimlerinde her ne kadar 28 Şubat'ın etkisini azaltmak amacıyla seçmen DSP, MHP ve ANAP'ı iktidara getirdiyse de 2001'de merkez sağ ve merkez sol çökmüş durumdaydı. Tam bu sırada AK Parti'nin Milli Görüş'ten kopup ayrı bir siyasi varlık olarak ortaya çıkması tevafuken öngörölmüş bir gelişmeydi.

O günleri hatırlayalım: 11 Eylül'le Amerika Afganistan'a asker göndermiş, Irak'ı işgal etmek istemektedir. Bölgesel bir düzenleme söz konusudur. 20. yüzyılın ilk yıllarında döşenmiş taşlar tek tek yerinden sökülmemektedir. Amerika ve AB'nin Türkiye'ye su ve hava kadar ihtiyaçları var. Türkiye, sonuçları küresel boyutlarda olan bölgesel düzenlemede aktif rol oynayacak. AK Parti, dış dünyaya 'hazır' olduğu yönünde yeşil ışık yakarak iktidar oldu. Amerika'nın liderliğinde Anglosakson ittifak 22 ülkeyi içine alan Ortadoğu'da yeni bir düzenleme yapacak, Türkiye de bir 'bölge ülkesi' olarak bu operasyonda rol üstlenecekti. Yine hatırlayalım, daha milletvekili değilken bile Bush, Erdoğan'la görüşüyor, AB ülkeleri tek tek sıraya girip Erdoğan'ı davet ediyorlar.

Sebebi gayet açık. Amerika ve AB ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar, büyük bir bölge ülkesinin desteğini almadan burada düzenleme yapamazlar. Yapmaya kalkıştıklarında sonucu şimdiki durum olur. İran ve Mısır elverişsiz konumda olduklarına göre geriye yardımcı aktör olarak Türkiye kalıyor. Ancak Türkiye'nin kendine göre yapısal, ekonomik ve diplomatik sorunları var. 2003 yılında küresel sistemin AK Parti iktidarına söyledikleri şudur:

Benim bölgede ikinci bir Japonya'ya ihtiyacım var. Bölgenin Japonyası Türkiye olmalıdır. Türkiye hem ekonomik, hem askerî hem politik olarak güçlenmelidir. Ne istiyorsan vermeye hazırım: Para ise para, siyasi ve diplomatik destek ise siyasi ve diplomatik destek. Ancak senin bölgede bu rolü oynayabilmen için yapısal sorunlarını çözmen lazım. Bunlar senin için birer ayak bağı. En büyük sorunun Kürt meselesidir. Senden, Kuzey Irak'taki Kürt oluşumunu tanımanı, himayene almanı ve Türkiye'deki Kürtlerin demokratik taleplerini karşılamayı istiyorum. Alevilere cemevi açma fırsatını ver. Azınlıkların haklarına saygılı ol, cemaat vakıfları üzerindeki blokajı kaldır, 301 gibi maddeleri TCK'dan çıkar, din ve vicdan özgürlüğünü AB standartlarına yükselt. Ermenistan'la ilişkilerini iyileştir, Kıbrıs'ı enerjini tüketen bir sorun olmaktan çıkar. Komşularınla ihtilafını sıfır noktaya indir vs.

AK Parti, 2002 yılında bunların tümüne 'evet' dedi ve diplomasinin uygun diliyle bir tür taahhütlerde bulundu. IMF ve Dünya Bankası'nın cömert desteği, küresel sermayenin yönünü Türkiye'ye değiştirmesi, Annan Planı ve AB üyelik süreci bununla ilgiliydi. Bir anda GSMH'da büyük bir artış oldu -ancak gelir adaletinde hiçbir iyileşme olmadı-, ihracatta patlama yaşandı, "Medeniyetler İttifakı" çerçevesinde- Türkiye'ye Afrika kapıları açıldı, reform paketleri peş peşe sıraya girdi.

Ancak AK Parti'nin hesaba katmadığı iki önemli nokta vardı: Biri, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana telaffuz edilmeyen bir 'milli' mutabakatın 1 Mart tezkeresinde bir duvar gibi yükselmesi; diğeri 1961 ve 82 anayasalarında kendini sağlama almış olan bürokratik merkezin, 1924 ruhuna dönülmedikçe karşı atağa geçmesinin sadece bir zamanlama ve konjonktür meselesi olduğunun hesaba katılmaması. AK Parti'nin yol haritasını çizen 'akıl' bu iki noktayı akledememişti. AK Parti, 'dış destek' ve adil bölüşümün umurunda olmadığı büyümeye fazlasıyla güvenerek ona hiç kimsenin bir şey yapamayacağı vehmine kapıldı; hem taahhütlerinin sınırlarını fazlaca geniş tuttu, hem o 2003 ve 2004 yıllarında asıl toplumsal merkezi idari merkeze karşı güçlendirecek, devlet ebed müddet inisiyatifini hikmet-i hükümet yapanların elinden alacak ve dolayısıyla rejimi normalleştirecek temel yasa değişikliklerini reform paketlerine dahil etmeyi aklından bile geçirmedi.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tezkere'nin faturası

Ali Bulaç 2008.05.10

Bugün olup bitenleri ne Batı dünyası ne Arap âlemi anlayabiliyor. Hatta doğru dürüst analiz yapabildiklerini bile söylemek güç.

Türkiye'nin siyasi kodları bilinmedikçe, içeride siyaset yapanlar da çoğu zaman neyle karşılaştıklarına bir türlü anlam veremiyorlar. Geçen hafta, şimdi içinden geçmekte olduğumuz süreci anlamak için dış faktöre dikkat etmemiz gerektiğini söylemiştim (3 Mayıs). Bu faktörlerden en başta geleni 1 Mart tezkeresiyle ortaya çıktı.

2002 yılının sonlarında AK Parti iktidara geldiğinde, hem bir müttefik, hem bölgede rol oynamak isteyen bir aktör hem de kendini içeride anti demokratik müdahalelere karşı güvence altına almak için Batı dünyası, ama tabii ki özellikle ABD ile önemli angajmanlara girme lüzumunu hissetti. "Üç model" başlıklı yazımda (5 Mayıs) belirtmeye çalıştığım gibi, bölgede "ABD ile beraber yol alıp" varoluşumuzu sürdürmek ve bu arada imkânlar ve avantajlar nispetinde güçlenmek Türkiye'nin temel politikasıdır. Fakat burada iki husus önemlidir: İlki, her ne olursa olsun, meşruiyet ve güç toplama potansiyeli toplumda aranacaktır, ikincisi telaffuz edilmeyen mutabakatların ihlali yoluna gidilmeyecektir.

"Telaffuz edilmeyen mutabakat" Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana ve başta Mustafa Kemal olmak üzere bütün kurucu kadronun üzerinde hassasiyet gösterdiği temel bir konudur. Bunun yazılı belgesi yoktur, şifahidir, fiilîdir ve lisan-ı hal ile sürmektedir. Buna göre, 20. yüzyılın ilk çeyreğindeki ağır şartlar dolayısıyla, fizikî varlığını-bekasını korumak üzere Türkiye eksen değiştirmiştir; "İslami geçmişine dönmeyeceğine ve İslam âlemiyle bir ittihada gitmeyeceği"ne dair taahhütlerde bulunmuştur; bu çerçevede İslam dünyasının sorunlarına bigane kalır; hatta İsrail'in kuruluşunda ve Cezayir bağımsızlık savaşında duruma göre Filistinlilerin ve Cezayirlilerin aleyhinde oy da kullanabilir; bütün bunlar doğrudur, olmuştur, olmaya da devam etmektedir. Ancak yine de Türkiye, hiçbir şekilde Araplara karşı savaşmaz, bir İslam ülkesine muharip asker göndermez ve mesela bazı ülkelere karşı açık ve fiilî hasmane bir tutum içine girmez. Çünkü her anlaşma ve taahhüdün süresi vardır.

1 Mart tezkeresi gündeme geldiğinde, bütün bir sistem söz konusu mutabakatın bozulmakta olduğu korkusuna kapıldı. Tezkere kabul edilseydi, 62.500 Amerikan askeri ve 256 uçak Türkiye'ye gelecekti. Ayrıca 4 tümen Türk askerinin Irak'a girip Araplarla savaşma riski söz konusuydu. 1.500 korucunun Amerikan askerlerine kılavuzluk yapmak için eğitildiği söyleniyordu. ABD, 1991'de Irak'ın üzerine 85 bin ton bomba yağdırdı; bu Hiroşima'ya atılan 7 kat atom bombası demektir, 2003'te işgalin ilk iki gününde üç bin füze atıldı. Biz de buna fiilen iştirak etmiş olacaktık.

Tezkerenin reddi AK Parti'ye "içeri"den gelen ilk dirençti; tam bir güven içinde asker ve silah dolu gemilerini Akdeniz'e getiren ABD ise şoka uğradı. Bu, tarihinde nadiren rastlanan "devlet-halk işbirliği"nin somut örneği oldu. Tabii ki hükümet tezkerenin geçmesini istiyordu -hâlâ keşke geçseydi diyor-, ancak bu asla mümkün değildi. Bu, Türkiye'nin bölgede ABD ile beraber yol almasından farklıydı, temel bir kırılmaydı, fizikî bekâmız için her tavizi göze almışız, ama bir mutabakatı da bugüne kadar getirmişiz, Türkiye'de Sünni-Alevi, laik-anti laik, sağcı-solcu, İslamcı-Kemalist, şehirli-köylü hiç kimse Türk askerini Müslüman bir ülkede ve Müslümanlara karşı savaşırken görmek istemez. Arap ve İslam âlemini bırakmış olabiliriz, ama onlarla bir misakımız var, şimdi bu fiilî olarak bozulacaktı.

Birçok gözlemci, tezkereyle Türkiye'nin ilk defa sahiden ABD ile yol alan bir ülke olduğunu, her şeyin kendisine kabul ettirilmesi mümkün olmayan sahici bir müttefik haline geldiğini söylüyor. Doğrudur. Hata şu idi ki, tezkere metnini yazanlar, bizim İslam dünyasına olan ahdimizi bozacak bir taahhütte bulunuyorlardı, tezkere reddedildi ve bizi bölgede gerçek bir aktör konumuna yükseltti. Tabii ki faturası, yakın tarihin bu temel kodundan habersiz olanlara çıkacaktı. Öyle oldu.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ulusalçılar mutabakatı bozar mı?

Ali Bulaç 2008.05.12

Bazıları Türk ordusunun sadece içeride sükunu sağlamakla yetindiğini, gerektiğinde savaşmadığını iddia eder. Bunun doğru olmadığını 1974'te Kıbrıs'a yapılan iki çıkarmadan biliyoruz. Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra asker, hem Kore'de savaşa katıldı hem de Kıbrıs'ta savaştı.

Ancak sıra Irak veya İran'a geldiğinde istekli olmadığını belli ettiğini biliyoruz. Bunun sebebi, önceki yazımda belirtmeye çalıştığım sebepler dolayısıyla, Türkiye'nin Araplara ve İslam dünyasına karşı sıcak bir çatışmaya girmeme gibi yazılı olmayan bir mutabakata sahip olmasıdır.

Söz konusu mutabakatı ilk defa Turgut Özal bozmaya yeltendi; ilk Körfez Savaşı'nda Türkiye'nin Amerika ile beraber Irak'a girmesini istedi. Amerika ve sivil irade dayatınca yapılabilecek tek şey vardı; sorumlu mevkide olan en tepedeki askerin istifa etmesi. Öyle oldu. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necip Torumtay, tereddüt etmeden istifa etti. Torumtay, 1994 yılında yayımladığı anılarında bu konuya açıklık getirdi. Arkasından Tansu Çiller, bir ara Türkiye'nin İran'a hava saldırıları düzenleyebileceği yolunda imalarda bulundu, aynı şekilde generaller böyle bir kombinezonda rol almayacaklarını ihsas ettiler. 1 Mart tezkeresi, Turgut Özal'ın hatasını tekrar eden bir teşebbüs idi, şükür bütün Türkiye ayağa kalkarak Osmanlı'dan kopup gelen Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana özenle koruduğu bir mutabakatın bozulmayacağını göstermiş oldu. Son örnek, NATO, Afganistan'a muharip asker talep ettiğinde Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt'ın neredeyse refleksif olarak "Bizim Afganistan'a muharip olarak göndereceğimiz tek bir askerimiz yok" demesidir.

Bütün bunlar bize şunu gösteriyor: Türkiye, Batı ittifakının bir üyesidir, AB üyelik sürecindedir, Batı dünyası ile organik ilişkileri vardır ve belki de ittifakın en sadık üyesidir. Ancak ittifaka ve Batı dünyasına karşı her taahhüdünü yerine getirirse de, kendisinden İslam alemine karşı fiilen çatışmaya girmesi talebinde bulunulacak olsa, bunu asla kabul etmeyecektir. Bu, 70 milyonun mutabakatıdır. Çünkü Türkiye, günün birinde Ortadoğu'ya veya İslam dünyasına dönecekse -ki küresel zorunluluklar ve bölgesel şartlar giderek bunu gerektirir hale geliyor- bunu askeri işgalle değil, "yumuşak gücü"yle yapacak; aile fertlerini, akraba ve taallukatı zamanın ruhuna uygun yöntem ve enstrümanlarla bir araya getirecektir. Türkiye ne işgalci olur, ne başkaları adına tetikçiliği kendisine yedirir. Her şeyin bir zamanı vardır.

Eğer küresel sistem, bölgede istikrarı, barışı ve düzeni kurmak istiyorsa, züccaciye dükkanı hükmündeki bölgeye fil gibi dalamayacağını anlamış bulunmaktadır. Filistin, Lübnan, Irak ve Afganistan deneyimlerinin herkese bu hakikati öğretmiş olması lazım. Amerika, Türkiye'yi özne olan bir müttefik olarak algılamalı, ona fikrini sormalı ve empoze etmeden bölgenin iç dinamiklerini kaale alarak düzenlemelere onay vermeli. Bu gerçeği en başta Amerika, sonra AK Parti ve onun dış politika haritasını çizenler ile son olarak "ulusalcı kesimler" anlamalıdır.

"Ulusalcılar"a dikkat etmeli. Her ne kadar AK Parti'ye karşı muhalefet gösteriyorlarsa da, arzuladıkları ABD'nin gözdesi olmak ve 1 Mart tezkeresiyle ABD'nin yapamadığını onunla iş tutarak yapmaktır. Bunun kanıtı, ulusalcıların pirinin ABD'ye gönderdiği mesajlar ve elbette ulusalcıları hararetle savunan ve Başbakan Erdoğan'ı "faşist lider" ilan eden Michael Rubin'in bitmek bilmeyen ajitasyonlarıdır. 'İslamofaşist' kavramının mucidi Rubin, 27 Nisan e-bildirisini destekliyor, Neoconların bölge ile ilgili operasyonlarına yeterince cevap veremeyen AK Parti'yi devirip yerine ulusalcıları getirip Türkiye'yi bölgeye askeri bir güç olarak sürmek istiyor. Neoconların hedefleri arasında kasım seçimlerinden önce İran'ı vurmak ve Afganistan'ı zapturapt altına almak var, bunu Türkiye'nin askeri gücünü kullanarak gerçekleştirmek istiyorlar. Umarım, Boğaz'ın suları gibi üstten hızlı anti Amerikancı görünen ulusalcılarımız, altta Amerikancılık yapıp bu tarihi mutabakatı bozmaya kalkışmazlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye muhafazakârlaşıyor mu?

Ali Bulaç 2008.05.14

Son zamanlarda ortaya atılmış bir sorunun cevabı aranıyor: "Türkiye muhafazakârlaşıyor mu?" Aslında bu soruyu ortaya atanların sormak istedikleri şudur: "Türkiye, dindarlaşıyor mu?" Daha radikal olanlar, "İrtica güçleniyor mu, Türkiye geriye doğru mu gidiyor?" diye soruyor.

Şu veya bu, biz "niyet okuma"yı bir kenara bırakarak, sosyolojinin bize sunduğu imkânlar içinden bu soruya cevap bulmaya çalışalım. Bunun için elimizde kullanışlı bir kavramsal çerçeve olmalı. Yani hangi anahtar terimleri esas alıp "Türkiye'nin muhafazakârlaşmış muhafazakârlaşmadığına" karar vereceğiz?

Bana göre, bir toplumun hangi düzeylerde muhafazakâr tutumlar içinde olduğunu anlayabilmek için, seçeceğimiz anahtar terim "değişim" olmalıdır. Başka bir ifadeyle, bir toplumda etkin olan grup ve aktörlerin sürüp giden değişime karşı takındığı tutum muhafazakârlık -aynı zamanda değişim parametreleri, reform, devrim gibi- ölçütleri ve derecesi hakkında bize fikir verebilir.

Ancak birçok sosyologdan ayrıldığımız bir nokta var: Muhafazakârlık, şu veya bu toplumsal grup ve aktörün sadece bir tutumudur. Başka grup ve aktörlerin de değişim karşısında kendilerine özgü tutumları vardır. Bu çerçevede değişim karşısında üç ayrı toplumsal grup ve aktörün tutumu olabileceğini söylememiz gerekir:

İlki, dini paradigmatik seviyede; toplumsal hayatın, kültürel ve psikolojik dünyanın dönüştürücü gücü, yol gösterici haritası ve anlam çerçevesi olarak algılayan grup ve aktörler. Burada sözü edilen din, sosyal hayatın veya kültürün bir parçası değildir. Dinin sosyal hayatın bir olgusuna indirgenmesi Durkheim'in, "kültürün bir parçası" olarak addedilmesi de ulus devletin hurafesidir. Buradaki din; kurucu, değiştirici ve dönüştürücü bir paradigma hükmünde ele alınmıştır. Bu anlamda dinî düşüncüyü ve dinî hayatı referans alan grup ve aktörler, "değişimi kaçınılmaz, tabii ve duruma göre faydalı" görürler ki, bu sınıftaki insanların sıfatı, "muhafazakârlık" değil, "değişimcilik, reform veya devrimcilik"tir. Din içinde kalarak değişmeyi öngörenler, inancın esaslarını ve ahlaki/hukuki değerleri ana sabiteler kabul edip, diğer her alanlardaki değişime açık pozisyonlar alırlar. İnancın esasları, mesela "imanın altı ve İslam'ın beş şartı"; hukuki sabit değerler de mesela "canın, dinin, malın, aklın ve neslin korunması"dır.

İkinci grup ve aktörler muhafazakârlardır. Muhafazakârlar ani, hızlı ve altüst edici değişime karşıdırlar. Değişimin kendi kontrolleri altında olmasını isterler. Bu, önem verdikleri "yüksek ahlaki veya sabiteler hükmündeki değerler" dolayısıyla değil, ani değişimle ellerinin altından kaybolup gideceğinden korktukları iktidar dolayısıyla böyledir. Kontrollü bir değişim onlara iktidarlarını sağlar. Sözelimi bugün bir eşitsizlik varsa ve mevcut iktidar bunun üzerinde yükseliyorsa, zaman içinde vuku bulacak yavaş değişim, mevcut eşitsizliği koruyacak, yeni formlarda üretip devam ettirecektir. Muhafazakârların, dinî düşüncüyü referans alanlardan farklı olarak zamana karşı korudukları hiçbir sabite yoktur. Kontrollü olduğu sürece her şey değişebilir, sadece sosyo-kültürel, ekonomik veya politik iktidar tehdit altına girmesin. "Toplumsal merkez"den gelip "bürokratik merkez"in iktidarını sorgulayanlar, "eğer aracı zümreler" ise, kolayca muhafazakâr kimliğe bürünürler, çünkü onların da hedefi, köklü reform yapmak değil, iktidara ortak olmaktır.

Üçüncü gruptakiler "tutucular"dır. Tutucu hem yarını haber veren değişime karşıdır hem geriye dönüş. Ona göre olan, ideal olandır, mükemmellik yakalanmıştır, güvenlik verili olanın olduğu gibi, değişmeden korunmasıdır. Geriye dönüş, verili, yani şimdi elde olanda birtakım revizyonların yapılmasını gerektiriyorsa, geleneğe, geçmişe ve tarihsel değerlere de karşı çıkılır. Tutucu, muhafazakârdan farklı olarak, "değişimin bir kere kapısını açtınız mı, mevcut iktidarı hiçbir şekilde korumanız mümkün olmaz", diye düşünür. Kısaca yöntemleri ve tutumu farklı olsa da muhafazakâr ile tutucu arasında ortak payda iktidardır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İki merkez

Ali Bulaç 2008.05.17

Türkiye'deki siyaseti anlamak için belki bugüne kadar kullanageldiğimiz bazı anahtar terimleri değiştirmemiz gerekir. Mesela sıkça kullandığımız "merkez-çevre" bunlardan biridir.

Merkezin, bürokratik imkân ve avantajları kullanan iktidar seçkinlerinden ibaret olduğunu düşünecek olursak, bu durumda "çevre" toplumun ana gövdesini teşkil eden kitleler demek olur. Ancak bu, "idari merkez" bakış açısını yansıtan bir kavramsallaştırmadır, toplumun ana gövdesini neredeyse varoluşsal özellikleriyle de "kenar"a itmektedir.

Belirtmek gerekir ki, siyasette ve sosyal hayatın tanzimi konularında asıl çatışma "merkez ile çevre" arasında değil, "idari/bürokratik merkez" ile "toplumsal merkez" arasında cereyan etmektedir. Siyasetin müzakereci ve katılımcı bir niteliğe bürünmesi için, "toplumun ana gövdesi" referans alınarak çözümleme yapılmalı. Edward

Shils'in ve onu Türkiye'ye uygulamaya çalışan Şerif Mardin'in "merkez-çevre" kavramsallaştırması artık yeterince açıklayıcı gelmiyor.

Gerilimin bir tarafında olan idari merkez şu ana zümrelerden oluşur: Asker, sivil bürokrasi, yargı, üniversiteler, büyük sermaye, cumhuriyetçi-jakoben aydınlar ve devlet sanatçıları. Bunların toplamı "idari/bürokratik merkez" in unsurlarıdır ki, bu yedi zümre, hakikatte sayısal olarak azınlıktır, bu özelliğiyle düşünüldüğünde belki de "çevre/kenar" denilmeyi hak etmektedir. Ancak askerî, bürokratik ve iktisadi gücün kontrolü ağırlıklı olarak benim "Merkezdeki çekirdek" adını verdiğim zümreler tarafından yapılmaktadır. Merkezdeki çekirdeğin meşruiyet çerçevesi, devletin bekası davası, bilgi üzerinde kurduğu haksız tekel, anakronik duruma düşmüş modernleşme veya çağdaşlaşma ve elbette tarihsel olarak tevarüs ettiği geleneksel avantajlar ve imtiyazlardır. Hakikatte, merkezdeki çekirdek "devletin bekası" adı altında hikmet-i hükümet yapar, dolayısıyla müzakereci siyasete, sivil katılıma ve üzerinde mutabakata varılmış demokratik kuralların işler halde olduğu normal bir rejime geçmek istemez. Sürgit "rejim tehlikesi"ni öne sürer. Genel söylem şudur: "Türkiye dışarıda ve içeride düşmanlarla çevrilidir. Her an rejim tehlikeye düşebilir. Biz normal bir coğrafyada yaşamıyoruz, komşularımız, ABD, AB, Rusya bize düşmandır; içeride hainler vardır, uyanık olmalıyız. Demokrasi bizi zaafa uğrattır vs.."

20. yüzyılın ortalarından itibaren ivme kazanan göç, kentleşme ve nüfus hareketlerinin takip ettiği seyir sonucunda, Osmanlılardan beri süren gerilimin taraflarında temel bir profil değişikliği yaptı. İdari merkezin karşısında yer alan güçler, kenarda yaşayan, sesleri pek çıkmayan pasif-alıcılar olmaktan çıkıp, kendi dinî ve geleneksel kodlarına uygun bir biçimde gerilimin aktif tarafları konumuna geçtiler ki, bu, Shils ve Mardin'in "çevre" diye adlandırdığı milyonların artık "toplumsal merkez" bilinci kazandıkları anlamına gelmektedir. Toplumsal merkezin ana unsurları, Batı'dakine benzer birbiriyle çatışan sınıflar değildir; tam aksine bütün unsurların (din, mezhep, etnisite, bölge, demografik yerleşim) bir arada toplandığı 'kent sınıfı'dır. Bu sınıfın belirgin özelliği heterojen olmasıdır, farklı diller (gündelik hayatta konuşulan her dil), kimlik talepleri (Kürt kimliği), kent bedevisi (varoşların yoksul kesimleri), birbirinden ayrı yaşama biçimleri (mazbut veya aldırışsız), etnik kökenler (Türk, Kürt, Arap, Çerkez, Gürcü, Arnavut vs.), mezhepler (Sünni-Alevi), dinler (Müslüman-azınlık/gayrimüslim); demografik dağılım (şehirli-köylü), bölge farkı (doğulu-batılı, kuzeyli-güneyli) bir arada bulunmaktadır. Ancak tümünün çıkarı ortaktır, çıkarları idari merkezin, demokratik siyasete mecbur edilmesidir. İdari merkez, her ne kadar bu heterojen sınıfın farklı gruplarını birbirine düşürmek istiyorsa da, her kritik siyasi dönemde toplumsal merkez ortak tutum alabilmektedir: 1950'de DP-Menderes'i, 1965'te AP-Demirel'i, 1973'te CHP-Ecevit'i, 1983'te ANAP-Özal'ı, 1996'da RP-Erbakan'ı ve 2002 ile 2007'de AK Parti-Erdoğan'ı iktidara getiren hamleler bunun ifadesidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mustafa Kemal ve başörtüsü

Ali Bulaç 2008.05.19

Başörtüsüyle ilgili yapılan anayasal düzenlemenin "yok hükmünde sayılması" için CHP, Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu. CHP'nin ülke ve toplum hayatıyla ilgili bilumum düzenlemelerde seçtiği tek ölçüt "laik(çi)lik"tir.

CHP'ye göre bu konu Anayasa'nın "değiştirilmesi teklif edilemez maddeleri"yle ilgilidir, bu maddelerin ruhunu Atatürk Devrimleri oluşturmaktadır. Kombinezon böyle olunca konu dönüp dolaşıp Mustafa Kemal'in konuyla ilgili görüş ve tutumlarına dayanıyor. Yargıtay Başsavcısı'nın AK Parti'yi kapatma istemiyle Anayasa

Mahkemesi'ne başvurmasının da ana gerekçesi aynıdır. Madem iki davanın da merkezî teması "Mustafa Kemal ve başörtüsü"dür, bu durumda Mustafa Kemal'in başörtüsüyle ilgili görüş ve tutumlarına bakmakta yarar var.

Belirtmek gerekir ki, Mustafa Kemal, sahip olduğu dünya görüşü ve yöneldiği Türkiye tasavvuru açısından başaşıklığı, başörtüsüne tercih eden bir zattı. Bu onun görüşüdür. Ancak bu görüşünü devletin emredici politikalarıyla zorla kabul ettirme fikrine dayandırmadı, kadınlar için herhangi bir kıyafet devrimi öngörmedi; bunu doğru veya sonuç alıcı bir tutum olarak görmedi. Aşağıda vereceğimiz iki örnek bunun teyididir:

1) Mustafa Kemal, 21 Mart 1923 günü Konya Yeşilay Cemiyeti Kadınlar Şubesi'nde yaptığı konuşmada şunları söylemektedir: "Memleketinizin bazı yerlerinde, daha çok büyük şehirlerinde, giyim şeklimiz ve kıyafetimiz bizim olmaktan çıkmıştır. Şehirlerdeki kadınlarımızın giyim şekli ve örtünmesinde iki şekil kendisini gösteriyor: Ya çok açık ya çok kapalı görülüyor. Yani ya ne olduğu bilinemeyen, çok kapalı çok karanlık bir giyim tarzını gösteren kıyafet (peçe örneği) veyahut Avrupa'nın en serbest balolarında bile dış kıyafet olarak giyilmeyecek kadar açık bir giyim şekli. Bunun her ikisi de şeriatın tavsiyesi dinin emri haricindedir. Bizim dinimiz kadını o aşırı açılmaktan da, bu aşırı kapanmaktan da men eder... Dinimizin tavsiye ettiği tesettür (örtünme) hem hayata hem fazilete uygundur." (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. II, Ankara, 1981, s. s. 149-150)

2) O günlerde yaşanan bir olayı Mustafa Kemal'in genel sekreterliğini yapan ve sonra Milli Eğitim Bakanı olan Hikmet Bayur şöyle anlatır: Trabzon Valisi Rıfat Bey'den bir mektup alınmıştır. Mektupta, derslere başörtüsü ile giren bir öğretmenin durumunun önlenmesi istenir. Bayur, "Ne yapalım?" diye mektubun muhtevasını Atatürk'e anlatınca ondan şu cevabı alır: "Bu işe karışma, zamanla kültür ilerledikçe bunlar hep olacaktır; bu sırada bize düşen başörtüsünü giymeye zorlayanlar varsa onlarla mücadeledir. Başörtüsü işi fes gibi kör bir taassubun sonucu değildir; insanlarda pek canlı olarak var olan ayrı bir duygunun, kıskançlık duygusunun da etkisi altındadır. Onunla mücadele apayrı bir konudur." (Hikmet Bayur, Atatürk'ten Hatıralar, Belleten Dergisi, sayı 148, s. 446)

Bunun dışında konuyla ilgili olarak Mustafa Kemal şöyle der: "Şunu ilave edeyim ki, kadınlık meselesinde şekil ve kıyafet görünüşte ikinci derecededir. Asıl mücadele sahası, kadınlarımız için şekilde ve kıyafette muvaffakiyetten ziyade, muzaffer olunması lazım gelen saha nur ile, irfan ile, faziletin hakikatleri ile süslenmiş duruma hazırlanmaktır. Ben sayın hanımlarımızın Avrupa kadınlarından aşağı kalmayacak, bilakis pek çok yönlerden onların üstüne çıkacak nur ve irfanla hazırlanacaklarına katiyen şüphe etmeyen ve buna kesin olarak emin olanlardanım." (Söylev ve Demeçler, II, 152-153)

Bu iki alıntının iki anlamı var: İlki, CHP ve Yargıtay Başsavcısı'nın itirazları eğer "laiklik, devrimler ve Mustafa Kemal" arasında doğrudan ve zorunlu bir ilişkiye dayandırılıyorsa, başörtüsünün bu üçüyle de uzaktan yakından ilgisi yoktur. İkincisi, her fikir ve dünya görüşü sahibi insanı bağlayan ve onu tutarlı, inandırıcı kılan bir referans çerçevesi vardır. Eğer Kemalist ideolojiye bağlı olanlar, Mustafa Kemal'i referans alıyorsa, başörtüsüyle ilgili davalarını Mustafa Kemal'e dayandıramazlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kişisel tercih-bireysel özgürlük

Ali Bulaç 2008.05.21

Başörtüsü ve genel olarak dinî vecibeler konusunda kişilerin tercihi sorunmuş gibi algılanmaktadır. Kur'an-ı Kerim, değil vecibelerin yerine getirilmesinde, dinin seçiminde dahi insanın bireysel özgürlüğünü temel alır ve

"din seçiminde zorlama ve baskı olmayacağı"nı belirtir.

Sorun, topluma zararı olmadığı halde "suç-günah" sayılan fiillerin (cinayet, yaralama, gasp, hırsızlık, ihtikâr, zina vb.) dışındaki vecibelerin yerine getirilip getirilmemesinde kişilerin bireysel özgürlüklerinin nerede başlayıp nerede bittiği konusudur.

İnanan her Müslüman nefesine ağır gelse de dininin kendisinden talep ettiği vecibeleri yerine getirir. Bunda hiç kuşku yok. Yerine getirmiyorsa, onda iman zafiyeti vardır. Başörtüsü de dinî bir vecibedir ve elbette başını örten bir kadın özgür iradesini kullanarak bu vecibeyi yerine getirmektedir.

Liberal bakış açısı, başörtüsünü "dinî vecibe" hüviyetinden çıkarıp salt bireysel özgürlüğün kullanımına indirgeyince, onu, dinî, manevî, aşkın ve ilahî boyutundan tecrid eder, profanlaştırır, sıradanlaştırır ve mesela punkçunun kendine yakıştırdığı şu veya bu renkteki ve şekildeki saç modeline veya her sene biraz daha tuhaflaşan, frapanlaşan modacıların uçuk-kaçık tasarımlarına indirger. Sanki nasıl insanların saçlarını mor, kırmızı, sarı renk boyama fiilleri kişisel bir tercih ise, başörtüsü de öyle bir şey olur. Başörtüsü öyle bir şey değildir.

İkinci hata, bu bakış açısının temel dinî bir vecibeyi "demokratik bir hak"ka indirgemesi ve buna bağlı olarak diğer haklar meyanında "insan hakları ve özgürlükleri" gibi telakki edilmesine yol açmasıdır. Dinî vecibeler demokratik haklar değildir, çünkü bunlar demokratik oylamaya konu olamazlar; din tarafından vaz'edilmişlerdir, siyasî iktidar veya kamu otoritesi bunların başkalarının temel haklarına ve özgürlüklerine zarar vermeden kullanılmaları için gerekli ortamı yerine getirmekle sorumludur. Kısaca benim namaz kılıp kılamayacağıma demokratik usullerle oluşturulmuş meclisler, referandumlar, ulusal veya uluslararası mahkemeler karar veremezler. Başörtüsü de namaz, oruç, hac gibi temel dinî bir vecibedir.

Çoğu zaman daha özgür, demokratik ve insan yüzlü bir dünya için liberal, sol veya milliyetçi aydınlarla yapılan işbirliği "politik ittifak"tan çıkıp "paradigmatik (akidevi) izdivac"a dönüşmektedir. Bu yanlıştır. Bunu da çoğu zaman bir kısım liberal aydınlar yapar; bize "Taleplerinizi liberal bir dille ifade ederseniz, sizinle beraberiz, yoksa yokuz." demeye getiriyorlar. Hatta dogmatik liberaller "Siz susun taleplerinizi biz dile getireceğiz." diyorlar. Elbette Türkiye'nin demokratikleşmesi ve özgürleşmesi için liberal, sol, milliyetçi aydınlarla işbirliği şarttır ve bu erdemli bir ittifaktır, ama paradigmatik evliliklerden sahih nesillerin çıktığı hiç görülmemiştir.

Belki dikkat edilecek husus şu ki, bu vecibeyi yerine getirmek istemeyen bir kadına baskı yapılıp yapılmaması konusudur. Tabii ki baş açıklık günahdır, ama baskı altında baş örtmenin maliyeti bundan büyüktür. Çünkü duruma göre insanı "günahkâr" olmaktan çıkarıp dinin dairesinin dışına çıkmasına sebep olabilir. Bu yüzden liberallerle buluşabileceğimiz nokta, başörtüsünü takanların bireysel özgürlüklerini kullanmalarına bakmak olabilir ancak.

Peki, Türkiye'de kadınlar baskı altında mı başlarını örtüyorlar? Bu konuda elimizde iki araştırmanın sonuçları var:

TESEV'in Eylül 2006'daki araştırmasına göre "İslam'ın emri olduğu için örtünüyorum." diyenler yüzde 71,5. "Ailem istediği için örtünüyorum." diyenler yüzde 0,2. Şubat 2008'de Metro Poll'un yaptığı araştırmaya göre "Kendi özgür iradesi/kararıyla örtünenler" in oranı yüzde 81,2. "Ailem istiyor." diyenler yüzde 5,4; "Eşim istiyor." diyenler 2,3, "Geleneksel olarak başımı örtüyorum." diyenler 9,3, "Çevrenin etkisiyle örtünüyorum." diyenler yüzde 1.

Bu rakamlar, bize kadınların ezici çoğunluğunun başlarını "dinî bir vecibe" ve "kendi özgür iradeleri/kararları" sonucu örttüklerini açıkça gösteriyor. Bu da sağlıklı bir tablodur.

Yargı'nın hedefi AB

Ali Bulaç 2008.05.24

Yargıtay Başkanlar Kurulu'nun yayınladığı bildiri, artık iyice su yüzüne çıktığı anlaşılan sistem içindeki iç çekişmenin son perdesine gelindiğini gösteriyor. Hemen belirtmek gerekir ki, 'muhtıra' niteliğindeki bildirinin 'görünürdeki' hedefi kapatılmakla karşı karşıya bulunan AK Parti ise de, hakikatte asıl hedef AB'dir.

Ve yine görünürde AK Parti'ye karşı Yargı sert tepki gösterip direnç gösterir gibi görünüyorsa da, hakikatte asıl tepki ve direnç, tabii ki Yargı'nın da içinde yer aldığı Bürokratik/İdari Merkez'den neş'et etmektedir. 28 Şubat postmodern sürecinden farklı olarak "27 Nisan e-muhtıra süreci"nde sahnedeki aktör Yargı ve "bir kısım/malum medya"dır. Bu durumda asıl tarafları doğru olarak tanımlamak ve konumlandırmak lazım: Bir tarafta bürokratik/ıdari merkez, diğer tarafta AB bulunmaktadır. Bürokratik merkez, toplumsal merkezin sözcüsü durumundaki AK Parti üzerinden, aslında AB'ye karşı hamle üstüne hamle düzenlemeye çalışıyor.

AB'nin karar mevkiinde bulunanlar, son yıllardaki tavsamaların AB'ye de zarar verdiğini anlayıp işi ciddiye almaya karar vermiş görünüyorlar. Türkiye'yi AB'ye almak isteyen lobi, savsaklama stratejisinin Türkiye'yi başka limanlara savuracağını anlamış bulunuyor. Önümüze koydukları yol haritası şu: Eğer Türkiye sahiden üyelik sürecini ciddiye alıyorsa, bir an önce reformları gerçekleştirmesi gerekmektedir.

Yol haritasının belli başlı menzilleri şunlardır: Askerin sivil siyaset üzerindeki etkisinin azaltılması, bunun Avrupa standartlarına yaklaştırılması. (Ben Batı'nın Türkiye'de askerin tümüyle siyasetten tecrit edilmesi gerektiği yönünde bir düşünceye sahip olduğumu zannetmiyorum.); sivil bürokrasinin seçilmişlerin iradesine tabi olmayı kabul edecek hale getirilmesi; üniversitelerin, YÖK gibi bilimi, eleştirel düşünceyi, ifade ve araştırma özgürlüğünü devlete endeksleyen kurumların vesayet ve baskısından kurtarılması; yargının ideolojiden, resmi görüşün savunucusu olmaktan çıkarılıp, devleti halka karşı değil, halkı ve demokratik hakları devlete karşı koruyan konuma gelmesi. AB, bunların ivedilikle yapılmasını istiyor. Elbette başka alanlarda da yapılması gereken reformlar var, nihayet müzakere başlıkları gündeme geldikçe bunlar da tek tek teşrih masasına yatırılmaktadırlar. Bunların köklü bir sosyo-politik değişiklikleri öngördükleri açıktır. Bu süreçte çok sayıda temel taş yerinden oynamakta, çok sayıda kişi avantaj ve imtiyazlarını kaybetmektedir.

Daha önce (2 ve 5 Nisan) sistem içinde Yargı'nın sorunlu bir konuma sahip olduğunu; mevcut durumda kuvvetler arasındaki ayırımıda Yargı'nın eşitler içinde birinci olduğunu; bunun Yasama ve Yürütme'nin fonksiyonlarıyla mukayese edildiğinde Yargı lehine haksız bir güç halini aldığını; Yargı'nın demokratikleşme tarihimizdeki tecrübeye oynadığı rol ve sahip olduğu 'sicil' açısından 'eşitler içinde birinci' olmaktan çıkarılıp 'üçüncü kademeye indirilmesi' gerektiğini yazmıştık.

Türkiye'yi yakından takip eden ve bazen sahiden çok iyi sistem analizleri yapan AB çevreleri benzer tespitlerde bulunuyorlar. AP Türkiye Raportörü Ria Oomen-Ruijten "Sorunun yargının bağımsızlığı olmadığını" söylüyor. Ruijten'e göre "Türkiye'de yargı hiçbir Avrupa ülkesinde olmayacak kadar bağımsızdır. Sorun, yargının tarafsızlığı sorunudur." Yeni reform paketi bu sorunu giderecek unsurları ihtiva etmelidir.

Yargı'nın tarafsız olmadığını Raportör'ün söylemiş olması malumu ilam kabilindendir. Bunu, yargının sistem içindeki yerini daha da tahkim etmekten yana olanlar da açıkça söylemekten çekinmiyor. Geçenlerde Antalya'da katıldığı bir toplantıda Yargıtay eski başkanı Sabih Kanadoğu -ki kanımca 27 Nisan e-muhtıra sürecinin hukuk sözcüsü olarak iş görmektedir, sürecin siyaset sözcüsü de DP (Demokrat Parti) geleneği içinde

CHP kanadını temsil eden Hüsametdin Cindoruk'tur- şöyle diyordu: "Türkiye'de hiçbir hâkim, laik cumhuriyet karşısında tarafsızım diyemez." (Yeni Şafak, 30 Nisan 2008) Evet, son perdeye gelinmiştir ve elbette herkes elinde ne varsa karşı tarafa atmak isteyecektir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AK Parti'ye kızgınlığın anlamı

Ali Bulaç 2008.05.26

Kapatma davası Anayasa Mahkemesi'nde olan AK Parti ile yargı arasında süren gerilimin gerisinde AB üyelik süreci olduğunu, her ne kadar çatışma "AK Parti ile iktidar seçkinleri" arasında görünüyorsa da, asıl gerilimin "AB ile idari-bürokratik merkez" arasında sürdüğünü yazmıştım.

Tabii ki bu olayda AK Parti önemli rol oynamaktadır. Çünkü neredeyse gerilimin zeminini ve sembollerin anlam düzeyini kendisi temsil etmektedir. Ne olup bittiğine değer hükümü koymadan bakmaya çalışalım:

Geçen hafta Türkiye'yi ziyaret eden Avusturya Cumhurbaşkanı Heinz Fischer, gayet anlaşılır bir dille AK Parti'ye kuvvetli bir destek verdi. Neredeyse rastladığı herkese, şaşkınlığını gizleme lüzumunu hissetmeden, "Türkiye'de nasıl oluyor da AK Parti gibi bir partinin kapatılmakla karşı karşıya kalabileceğini" sordu. Yine net bir biçimde kendilerinin Haider'in 'ırkçı partisi'ni dahi kapatma yoluna gitmediklerini söyledi ki, bunu özellikle vurgulaması önemliydi. Çünkü bizdeki yasakçılar, hem RP hem AK Parti'nin kapatılması söz konusu olduğunda, hiç ilgisi olmadığı, başka bir deyişle illiyet benzerliği bulunmadığı halde bu partileri Avrupa'nın ırkçı partileriyle aynı kefeye koymaya çalışmaktadırlar.

Heinz Fischer'den önce İngiltere Kraliçesi Elizabeth'in ziyareti çok daha anlamlıydı. Sürüp giden gerilimde AK Parti'yi kapatma davası "laiklik aleyhtarı faaliyetlerin odağı" ve bunun da öne sürülen kanıtı "başörtüsü" iken, Kraliçe hem Cumhurbaşkanı ve hem Başbakan'ın başörtülü eşleriyle yemek yedi, protokole katıldı, fotoğraflar çekti. Ve belki orta gelecekte herkesin çok konuşacağı "yeni Osmanlı haritası"nın küresel yeni projeler çerçevesindeki sembolik anlamıyla ilgili Bursa'ya gitti, camide başını örtüp Kur'an-ı Kerim dinledi, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'e içinden 'haç' çıkarılmış nişan taktı.

Avrupa, dünyaya kendi ihraç ettiği 'laiklik'ten tabii ki vazgeçmiş değil, ancak gelecek için esaslı partner olarak düşündüğü ve bu gerekçelerle üyelik sürecini kabul ettiği Türkiye'deki laikliğin "demokratik" olmadığını söylüyor. Olli Rehn'e göre, gerilim "demokratik laiklik" in kabulüyle sona erebilir ancak. AB'ye göre AK Parti, laiklik için herhangi bir 'tehdit' oluşturmuyor. Bu durumda laikçilerin cumhuriyete ve laikliğe demokrasi aşısının yapılmasına rıza göstermelerinden başka seçenek yoktur. Çünkü AB, ne dindarların ne laikçilerin kara kaşına kara gözüne âşık. O, son tahlilde Türkiye'yi küresel yeni süreçte aktif bir bölge ülkesi yapabilecek dinamizm ve enerjiye sahip dindarların bu projede oynayabilecekleri rolün değerine bakıyor. Batıcı görünseler bile, artık modernlikleri ve çağdaşlıkları beden açıklığından ve "ben gittiğim herhangi bir Anadolu şehrinde neden girdiğim her restoranda rakı bulamıyorum"dan ibaret kalmış laikçiler onun ilgi alanı dışında bulunuyorlar. AB, kendi hayat alanlarının devamı için Türkiye'nin köklü reformlardan geçmesini istiyor. Biraz abartı gibi gelecek ama, Türkiye, bölgeye nazım rol oynayan pozisyonda girmeyi kabullenmedikçe, küresel kriz aşılamaz ve küresel krizin devam ettiği her gün Batı'nın üstünlüğünün sonunu getirmektedir. (Küçük bir örnek, İran'ın bölgedeki kolunu kanadını kırarak; Hizbullah'ın ve Hamas'ın İsrail üzerindeki bunaltıcı baskısına son verecek olan Suriye'nin kamp değiştirip Anglosakson-İsrail İttifakı tarafına geçmesidir ki, bunu Türkiye'den başka kim başarabilir!)

İç dengeler açısından AK Parti gibi bir partinin, Avrupa'nın ve genelde Batı'nın desteğini kazanmış olması, Meşrutiyet'ten bu yana ilericilik, çağdaşlık, Batıcılık, Avrupalılaşma gibi kimliklerle tanınmış merkezi zümreleri adeta çileden çıkıyor. AK Parti ve ona destek veren toplumsal kesimler "gerici ve mürteci" olmaları gerekirken, reform ve demokrasiyi savunuyor; kartvizitlerine Batıcılık, çağdaşlık yazan zümreler ise 1950 öncesi tekparti arayışı içinde her yeniliğe ve reform teşebbüsüne karşı çıkıyorlar. Bu, söz konusu zümrelerin Avrupa'dan/Batı'dan uzaklaşmalarına da trajik bir biçimde yol açıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Laiklik ve demokrasi

Ali Bulaç 2008.05.28

En kısa ifadesiyle Batı tarihinde toplumsal gelişmenin takip ettiği seyre baktığımızda laikliğin teokrasiye, demokrasinin mutlakiyetçi yönetimlere karşı gelişip kurumsallaştığını söyleyebiliriz.

Teokrasi, 476'da Batı Roma'nın yıkılışından sonra Kilise'nin (papa ve nizami din adamları sınıfı) "dünyevi iktidar (devlet)" üzerindeki üstünlük ve hakimiyet kurma iddiasına dayanırdı. Başlangıçta, Kilise'nin hakimiyetine ve din adamları sınıfının imtiyaz iddialarına karşı çıkanlar kralların mutlakiyetçi idarelerini savundular, böylelikle güçlü monarşiler kurulmuş oldu. Çok sonraları siyaset sahnesine çıkacak olan demokrasiler, yönetimin mutlakiyetçi idarelerden kurtarılıp cumhuriyetlere veya demokratik rejimlere geçilmesini sağladılar.

Bu, laiklik ve demokrasi çerçevesinde süren tartışmalarda tekrarlanan bir yanlışın tashihine işaret etmektedir. Laikçilerin iddiasına göre, laiklik olmadan demokrasi olmaz, demokrasi feda edilebilir, ama laiklik feda edilemez. Zira laiklik yoksa demokrasi de yoktur, ama demokrasi yoksa laiklik vardır.

Tek başına laikliğin temel hak ve özgürlüklerin ya da hukuk devletinin teminatı olmadığını anlamak için, faşist, komünist rejimler ile Ortadoğu'daki Baasçı partilerin dikta örneklerine bakmak yeterli. Fakat tarihsel olarak demokrasilerin çok sonraları devreye girmesi bize şunu göstermektedir: Demokrasilerin Batı ülkelerinde itibarlı rejimler olmadan çok daha önceleri zaten mutlakiyetçi idareler, Kilise karşısında güçlendirilmiş monarşiler, teokrasiyi söz sahibi olmaktan çıkarmışlardı. Demek oluyor ki, demokrasiler, birinci derecede teokrasiye ve dine karşı değil, otokrat rejimlere, otoriter cumhuriyetlere, tek-parti yönetimlerine ve mutlakiyetçi idarelere karşı geliştiler. Eğer demokrasilerin birinci derecedeki hasımları teokrasi veya dinî değerlere dayalı siyaset olsaydı, din ve vicdan özgürlüğünü, Kilise'ye bağlı eğitim ve öğretim hakkını, Kilise'nin kendini görünür kılma talebini ve en önemlisi Hıristiyan demokrat veya sosyal demokrat partilere izin vermezlerdi.

Türkiye'de "laiklik" zemininde sürdürülen gerilim çoğu zaman dış dünyaya, özellikle Batı'ya yanlış bir çerçevede sunuluyor. Laikliği içeride bir "siyaset aracı" şeklinde kullananlar, dinlerini ciddiye alıp dinî vecibelerini yerine getirmek isteyen geniş toplumsal kesimleri "laik rejim için tehdit" olarak gösteriyorlar. Türkiye'nin iç yapısını iyi bilmeyen yabancılar da, bu basit propagandaya kanıp, dindar insanların başkalarının hayat haklarına saygılı olmadıklarını, ülkeyi "Avrupa ortaçağına götürmek için sinsî faaliyetlerde bulunduklarını" zannediyorlar. Hatta buradan hareketle dinin bizzat kendisinin bir tehlike ve geri kalma sebebi olduğunu telkin ediyorlar. Bunun aslı astarının olmadığını belirtmek lazım.

Oysa gerçek şu ki, dinini ciddiye alan insanlar, kendi inançlarından herhangi bir taviz verme veya kendilerini gizleme lüzumunu hissetmeden, herkes için din ve vicdan özgürlüğünün korunması, dini bir kurum veya dini bir sınıfın devlet üzerinde imtiyaz talebinde bulunmaması ve herhangi bir din grubunun diğer din

müntesiplerini kendisi gibi inanmaya ve yaşamaya mecbur bırakmasının önüne geçilmesi açısından laiklikle kavga halinde değiller, bugüne kadar olmamışlar, bundan sonra da olmayacaklar.

İslam tarihi, her dönemde gayrimüslimlerin din ve vicdan özgürlüklerinin korunduğunu göstermektedir. Bugün de İslam dünyasının her yerinde gayrimüslimler özgür insanlar olarak yaşıyorlar, eğer onlara dönük bir baskı varsa -mesela Türkiye'de Ruhban Okulu'nun açılmaması gibi, cemaat vakıfları üzerindeki kısıtlamalar gibi- bu baskı dindarlardan değil, doğrudan laik kesimlerden gelmektedir. Laikliğin din-dışı pozitivist ve materyalist bir dünya öngörmesi, din kaynaklı olan her şeyin mutlak kötülük ve zarar ilan edilmesi manasındaki anlayış ise felsefi bir görüştür ve bu da en az bir dinin hayatı diğer dinlere zehir etmesi gibi, bütün dinlere, ama özellikle Türkiye'de Müslümanlara hayatı zehir etmektedir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çoğunluğun din özgürlüğü

Ali Bulaç 2008.05.31

Dışişleri Bakanı Ali Babacan'ın Brüksel'de yaptığı "Türkiye'de sadece gayrimüslim azınlıklar değil, Müslüman çoğunluk da dinî özgürlüklerle ilgili sorunlar yaşıyor." demesi bu özgürlüğün hiçbir zaman olmasından ve kullanılmasından yana olmamış çevreler tarafından büyük tepkiyle karşılandı. CHP bir adım daha atarak "Babacan'ın istifasını" istedi.

Belirtmek gerekir ki, Ali Babacan'ın söyledikleri ne gerçeğin tahrifidir ne de sahip olduğu siyasi görüş doğrultusunda bir değer hükmü açıkladığı anlamına gelir; sadece bir durum tespitidir. Bu durumu tespit etmiş olması, malumun ilamından başka bir şey değildir. Bunu son bir iki sene zarfında defalarca AB yetkilileri de dile getirmişlerdir; çünkü Türkiye'yle ilgili daha yakından, somut ve arazide gözlemler yaparak bilgilere sahip olmaya başlamışlardır. Başka bir ifadeyle AB, Türkiye'de olup biteni çok iyi biliyor, siz istediğiniz kadar vitrinle ilgilenin, AB, içerisiyle ilgilidir, içeride köklü düzenlemelerin yapılmasını istemektedir.

Babacan'ın söylediklerinin niçin bu şiddette tepkilere yol açtığını anlamak zor değil. Tepkilerin "aktüel" ve "yapısal" olmak üzere iki sebebi var: Aktüel sebep, TBMM'de çoğunluğu elinde bulunduran AK Parti'nin, muhalefet partileri MHP ve DTP'nin de desteğini alarak başörtüsü ile ilgili anayasal düzenleme yapması ve bunun partinin kapatılması istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne gitmiş olması. Dava önümüzdeki günlerde görülecek, başörtüsünün üniversitelerde serbest bırakılmasını öngören düzenlemeyle ilgili iptal davası da önümüzdeki hafta ele alınacak. Konunun, Türkiye'deki iç siyasi çekişmelerin dışında AB'nin çeşitli platformlarında ele alınıyor olması, yasaklardan yana olan çevreleri derin bir şekilde rahatsız ediyor.

İkinci sebep, aktüel olandan daha önemli. Zira, Türkiye ile artık işi ciddiye almak durumunda olduğunu anlamış bulunan AB -bana sorarsanız Sarkozy hepsinden daha çok ciddiyetin farkında-, kendisine avlusunu açacağı Türkiye'nin evinin içinin elden geçirilmesini talep ediyor. Türkiye'nin en önemli yapısal sorunlarından biri, -aslında gizli gündemde her zaman birinci sorunu- "din-devlet ilişkisi" ve "laikliğin anlaşılma ve uygulanma biçimi"dir. Avrupa'dan alınmış olduğu iddia edilen bu laikliğin dünyada eşi benzeri yoktur; resmen anayasalarında yer almış olsa bile ne Fransa ve Güney Afrika'da ne Hindistan ve Meksika'da böyle bir laiklik anlayışı mevcuttur. AB, bu sorunu tarih içinde ve yapısal düzenlemeler yaparak bir zemine oturtmuş bulunuyor. Geriye "din ve vicdan özgürlüğü"nün korunması ve en geniş kapsamda kullanımı meselesi kalmıştır. Tabii ki AB, Türkiye'de kilise-devlet ayrılığı olmadığını, teokrasi peşinde olan ruhban sınıfı bulunmadığını çok iyi biliyor. İslam dininde olmasa bile, Cumhuriyet döneminde kurumsal bir varlık olarak icat edilen "din adamları"nın tamamı 557 sayılı kanuna bağlı devlet memurlarıdır ve Babacan'ın durum tespitiyle ilgili olarak devletin din-

diyanet kurumunun başındaki en yüksek bürokrat dahi "Din işlerini siyasi işlerle bir arada ele almayalım" demektedir, üstü kapalı devletin Dışişleri Bakanı ile aynı kulvarda kanaate sahip olmadığını ima etmektedir. Böyle olmakla beraber, AB'nin öne çıkardığı iki konu var: Biri her ne olursa olsun Türkiye'de din ve vicdan özgürlüğünün korunmasını sağlamak, standartları AİHS'nin seviyesine çıkarmak. Diğeri, her gelişmenin ve reformun önünü tıkayan "jakoben laiklik" in -artık buna laikçilik deniyor- "demokratik laiklik" ile yer değiştirmesini sağlamak. Bizim jakobenlerimiz "ben yaptım oldu" diyor, "ucube bir Bizantizm" i Avrupa pazarında "laiklik" diye satmaya çalışıyorlar. Tereciye de tere böyle satılmaz ki.

AB açısından bu iki konu hayati derecede önemlidir, zira Müslüman çoğunluğun dünyasını cendereye sokan bu iki alanda rahatlama sağlanmadıkça ne azınlıkların hayatında bir iyileşme olur, ne Türkiye AB'ye üye olabilir. Bu yüzden öteden beri, süren gerilimin "AK Parti" ile "bürokratik merkez" arasında değil, "AB" ile "jakobenler" arasında sürdüğünü söylüyorum.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

27 Mayıs ve çocukları

Ali Bulaç 2008.06.02

Rejim ciddi bir rahatsızlık geçiriyor. Söz konusu olan "cumhuriyet" değil, "demokrasi". Çünkü rejim dendiğinde akla gelen demokrasidir, cumhuriyet devletin şeklidir.

Devletin şekli konusunda kimsenin itirazı yok; ancak rejimi hasta yatağına düşürenler, "cumhuriyetin temel nitelikleri" adını verdikleri bazı kısıtları rejimin önüne dikiyorlar. Bunu 27 Mayıs 1960 askerî ihtilaline borçluyuz. Yakın tarihimizin 7. büyük dönüm noktasıdır 27 Mayıs. İlki 1839 Tanzimat, ikincisi 1856 Islahat, üçüncüsü 1876 I. Meşrutiyet, dördüncüsü 1908 II. Meşrutiyet, beşincisi Cumhuriyet, altıncısı 1950 DP iktidarı ve yedincisi 27 Mayıs 1960. Dahası var: Sekizincisi 12 Mart 1971, dokuzuncusu 12 Eylül 1980, onuncusu 28 Şubat 1997 postmodern darbe ve on birincisi 27 Nisan 2007 e-muhtıra.

Bunların içinde en yakıcı olanı İttihatçıların yönetime el koydukları 1909 ve 27 Mayıs olayıdır. İttihatçıların darbesi 27 Mayıs'ın babası sayılır. 12 Eylül askerî darbesi tahripkâr olduysa, gücünü ve ruhunu 27 Mayıs'tan almıştır. Hâlâ 27 Mayıs hevesini taşıyanlar var; daha geçen sene üst düzey bir Danıştay görevlisi "27 Mayıs'ın büyük bir coşkuyla yapıldığını" söyleyebilmiştir.

27 Mayıs, siyasal rejim piramidini tepesi üzerine dikme teşebbüsüdür. Bu teşebbüse girildiği günden beri hiçbir şey normal gitmiyor, devamlı olarak "olağanüstü hal" yaşıyoruz, toplumun büyük çoğunluğu zan altında, din ve vicdan özgürlüğünü, kültürel kimlik haklarını kullanmak isteyenler potansiyel tehlike olarak takdim ediliyorlar. 1950'deki demokrasiye geçiş, rejimi normalleştirme sürecini başlatma şansını vermişken, 27 Mayıs, "askerî vesayeti" geri getirdi; bununla da yetinmedi 1924 Anayasası'nın ruhunu zedeleyerek, halkın egemenliğini yetkili organlarla paylaşılabilir hale getirdi; askerleri, yargıyı, üniversiteyi, Meclis gibi egemenliğin kullanımında ortak etti. AK Parti'nin 2003 ve 2004 reform süreçlerinde ilk yapması gereken, siyasal rejimi tabanı üzerine oturtmak olmalıydı; bunu aklından bile geçirmedi.

Rejim piramidini tabanı üzerine oturtmanın yolu, rejimi normalleştirmekten geçer. Tekparti heveslileri, "rejimin devamlı bir biçimde tehdit altında olduğunu" iddia ediyorlar. Rejim tehdit altındaysa, bunun manası devamlı teyakkuz halinde olmak gerekir. Bu, Marksizm'deki "sürekli devrim" fikrinin bir izdüşümüdür. Rejim sürekli tehdit altında, onu iç ve dış -ama özellikle iç- düşmanlara karşı korumaktan başka çare yoktur. Bunun için de her türlü hukuki değer ve ideal rafa kaldırılabilir.

Dahası var: 27 Mayıs, Batı'dan başlamak üzere bütün dünyaya yayılan "demokratik rejim geleneği"nin Türkiye'de yerleşmesinin en önemli, belki de tek müsebbibidir. Aslında yakından bakıldığında, 20. yüzyılın ilk yarısında demokrasiler Batı ülkelerinde de çok yaygın değildi; hakim rejim biçimleri faşizm, nazizm ve komünizmdi. Bizdeki ilk cumhuriyetçi nesillerin bıyıklarına bakın, Hitler-badem bıyığı. Mussolini, Hitler, Salazar, Franko, Lenin ve Stalin asrın ilk yarısının revaçta liderleriydi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle Amerika'nın desteğinde faşizmin ve nazizmin ağır yenilgisinden sonra demokratik ülkelerin sayısında artış oldu, çoğu Kıta Avrupası ülkesi de cumhuriyet değil, monarşik demokrasi modelini benimsedi veya kendi monarşik geleneklerini demokratik bir mecraya dökme başarısını gösterdi.

Türkiye'nin 1950'de demokrasiye geçmesi geç kalınmış sayılmaz. Birçok Avrupa ülkesiyle eşzamanlı olarak bu önemli reformu gerçekleştirmiş oldu. Sorun şu ki, Avrupa'da demokrasiler ve siyasi partiler gelenekselleşirken, Türkiye'de bu süreç 27 Mayıs askerî darbesiyle kesintiye uğradı, demokratik gelenek kurulmasına izin verilmedi. Bu yüzden 12 Mart, 12 Eylül, 28 Şubat ve 27 Nisan hakikatte 27 Mayıs ihtilalinin çocuklarıdır. Dediğimiz gibi, 27 Mayıs'ın babası da İttihatçı darbedir. İşte bizde süren gerilim, aslında "İttihatçı-27 Mayısçı darbeci" gelenek ile, "sivil katılımı ve demokratik" geleneği kurmak isteyenler arasında sürmektedir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mekke'de diyalog

Ali Bulaç 2008.06.04

MEKKE-Haber değeri olan "dinler arası diyalog toplantıları"ndan birisinin daha yapılıyor olması değil, bu başlık altında uluslararası bir toplantının Mekke'de, Suudi Arabistan Kralı Abdullah'ın himayesi altında yapılıyor olmasıdır.

Toplantıyı gerçekleştirme işini Türkiye'de 1980'li yıllarda çokça sözü edilen Rabıtatü'l-Alemi'l-İslami üstlenmiş bulunmaktadır. Bir basın toplantısıyla konuyla ilgili açıklamalarda bulunan Genel Sekreter Dr. Abdullah b. Abdulmuhsin El Türki, şaşırtıcı şeyler söyledi.

Uzun yıllar bakanlık da yapmış bulunan El Türki, belli ki çok iyi bir hazırlık yapmıştı ve bana sorarsanız -ki ben yaklaşık 20 senedir diyalog toplantılarının faydaları konusunda yazılar yazdım ve son 10 yıllık diyalog toplantılarının bir kısmına da katıldım- Suudi Arabistan, son derece 'stratejik' sayılacak bir adım atıyor. 600 civarında davetli var, dünyanın hemen hemen Müslüman bulunan -küçük bir azınlık olsa dahi- her yerinden bir veya iki kişi toplantıya davet edilmiş.

El Türki'ye göre Suudi Arabistan, çok daha öncesinde diyalog çalışmalarının farkındaydı. Rahmetli Kral Faysal, hep bunun öneminden bahsetmiş, bazı girişimlerde bulunmuştu. Şimdi Kral Abdullah, bizzat inisiyatif alıyor. Mekke'deki toplantı "ilk aşamada düşünülmüş bir girişim", bu yüzden sadece Müslüman temsilciler, yazarlar veya kanaat önderleri çağırılmış, Mekke'de, Ka'be'nin hemen yanı başında yapılıyor olması da bununla ilgili. Çünkü çok doğru bir biçimde, eğer dünyada kalıcı etkisi olan bir diyalog düşünülüyorsa, öncelikle bunun "Müslümanlar arasında" yapılması gerekir. Farklı düşüncelere, coğrafyalara ve sorunlara sahip Müslümanlar bir araya gelip, kendi aralarında sağlıklı bir diyalog kurma başarısını göstermeliler. Bu başarılabilirse, bu zeminde "dinler arası diyalog" safhasına geçilecek, o zaman da toplantı muhtemelen başkent Riyad'da yapılacak.

El Türki, "dinler arası diyalog"un "dinler arasında yakınlaşma, dinlerin telfiki, ortak bir din oluşturma" gibi niyet ve hedefleri olmadığını özellikle belirtiyor. Böyle bir şey zaten mümkün değildir, herkes kendi dininin hak ve doğru olduğuna inanıyor, herkesin dini kendine. Diyalog toplantılarına karşı geliştirilen rezervlerden biri de,

"bu yolla İslami bazı hükümlerin rafa kalkacağı, dinden bazı eksiltmelerin yapılacağı veya dine ilavelerde bulunulacağı" yolundaki korkudur. Tabii ki böyle bir şey kimsenin aklından geçmez. Herkes kendi dinini bir bütün olarak anlayıp hayatında yaşama hakkına sahiptir. Müslümanların kendi aralarında süren dinî görüş ayrılıkları da bu toplantıların gündem maddesini oluşturmaz, çünkü bu görüş ayrılıklarını ve ihtilafları konuşup müzakere etmenin zemini burası değil, İslami ilimler konusunda otorite olan alimlerin işidir. Aktüel-gündelik siyasi konular da diyalog toplantılarında yer almamalı. Bunlar zaten siyasi platformlarda ele alınıyor, konuşuluyor ve çoğu zaman siyasi görüş ayrılıkları ve çıkarlar bir araya gelişleri engelleyici rol oynuyor.

Müslümanların kendi aralarında ortak bir dil kurmalarının zamanı çoktan geçmiş. Müslüman dünya böyle bir dil kurmak için herkesten çok daha büyük imkanlara ve avantajlara sahip bulunmaktadır. Sorun, insanların bir araya gelip konuşmaması, müzakerelerde bulunmaması. Eğer Müslümanlar kendi aralarında güçlü bir dil geliştirebilirlerse, diğer din müntesipleri veya başka kültürden olan insanlarla sağlıklı ilişkiler kurabileceklerdir. Beşeriyetin kendi içinde bir diyaloga ihtiyacı var; herkesi derinden rahatsız eden sorunlar görmezlikten gelinemez. Mesela ailenin zayıflaması, uyuşturucu, baskı, terör, yoksulluk, açlık tehlikesi, savaş yıkımları vb. yüksek insani ortak değerlerin aşınmaya uğraması. Bunlar ortak sorunlardır, ortak sorumlulukları gerektirmektedir. Kral Abdullah'ın bu toplantıya büyük önem verdiğini belirten El Türki, kavramsal çerçeveyi biraz daha genişletip, "dinler arası diyalog"un aslında "kültürler arası diyalog"a doğru evrildiğini ve bundan asıl kastedilenin "öteki ile diyalog" olduğunu, öyle anlaşılması gerektiğini söylüyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Diyaloğun siyaseti

Ali Bulaç 2008.06.07

MEKKE- 2007'nin sonlarına doğru yeni seçilen Papa 16. Benedict'i Vatikan'da ziyaret eden Suudi Arabistan Kralı Abdullah, dönüşünde bazı âlimleri huzuruna çağırıp şöyle bir soru sorar: "Dinler arası diyalog İslamiyet'e mi aittir, Hristiyanlığa mı?" Alimler kısa bir düşünme faslından sonra "İslam'a aittir" cevabını verirler.

O zaman Suud Kralı şöyle der: "Peki, neden biz bu diyalog işinden uzak duruyoruz? Madem bize aittir, benim himayemde geniş katılımlı bir toplantı düzenleyelim."

Bu çerçevede Suudi Arabistan, bir ayağı Mekke'de ve sadece Müslümanlar arasında, diğeri gayrimüslimlerin de katılımıyla Riyad'da bir diyalog toplantısı planlıyor. İlkini başarıyla gerçekleştirmiş durumda. Diğeri önümüzdeki aylarda yapılacak.

Peki, Suudi Arabistan Kralı Abdullah'ın "dinler arası diyalog" sürecini başlatma fikri nereden aklına geldi? Çoğu kişi, bunu Papa'yı ziyaret etmiş olmasına bağlıyor; çünkü ilk akla gelen 1962-65 II. Vatikan Konsili'nde bu konunun konuşulup karara bağlanmış olması. Fakat bu yanıltıcı bir açıklama. Sebebi gayet basit: Yeni Papa, diyalog çalışmalarına hiç de sıcak bakmıyor. Vatikan'ın başına geçtikten hemen sonra "Dinler arası diyalog bölümü"nü ilga etti, bu konuda çalışan öğrencilerin burslarını kesti, daha alt seviyede "kültürler arası diyalog seksiyonu"na indirdi. Bunun manası şu: Teolojik açıdan "sadece Katoliklik din"dir, diğerleri birer inanç veya kültür seviyesindedirler; 'dinler arası diyalog' diğer dinleri, Katoliklik seviyesine çıkartmak anlamına geldiğinden teolojik olarak yanlıştır. İkincisi, -belki de telaffuz edilmeyen faktör- diyalog çalışmalarından "İsa'nın mesajını diğer milletlere ulaştırma gayesi" güdülürken, bu işten en çok Müslümanlar kazançlı çıktı. Bunun ayrıca uzun uzadıya açıklamasını yapmak gerekir, yeri burası değildir.

Papa, dinler arası diyaloga sıcak bakmadığına göre, yeni bir politikanın ilk mesajını vermek üzere, Kral Abdullah'ın Papa 16. Benedict'i ziyaret etmiş olması, bize diyalog fikrine Papa'nın değil, aksine Kral'ın istekli olduğu fikrini ilham etmektedir. Kral'ın ilk adım olarak Papa'yı ziyaret etmesi şu demektir: Suudi Arabistan, önemli -merkezî- bir İslam ülkesidir. Kral Hadimü'l-Haremeyn'dir, İslam bu topraklarda neş'et etmiştir, Müslüman dünyanın kalbi Mekke ve Medine'de atmaktadır. Dolayısıyla, İslam ile diğer dinler arasında diyalog olacaksa, Suudi Arabistan en başta akla gelen-gelmesi gereken bir ülke konumundadır.

Bu önemliydi ve ne anlama geldiğini anlamak için biraz geriye gitmekte fayda var: İşin aslına bakılırsa, diyalog fikrini yakın zamanda ilk telaffuz eden eski İran Cumhurbaşkanı Muhammed Hatemi'ydi. Daha 1994'te Samuel Huntington'ın "medeniyetler çatışması" tezine karşı "dinler arası diyalog ve medeniyetler arası ittifak" fikrini ortaya attı. Daha öncesinde 1970'lerin başlarında ilk formal diyalog toplantısı Libya'da yapıldı ve belki ondan öncesinde Lübnan'da Müslümanlar ile Hristiyanlar "birbirimizle konuşmak için diyalog kuralıyız" fikrini ortaya attılar. Türkiye'de de özellikle Fethullah Gülen Hocaefendi'nin teşvikleriyle son yıllarda hem ulusal hem uluslararası seviyelerde diyalog toplantıları yapıldı. Diyanet İşleri Başkanlığı ise başlangıçta bu işe sıcak bakmadı, diyalog toplantılarına Vatikan'ın başlattığı sürece 'geriden katılma' gözüyle baktı; sonra bir ara bu faaliyetler genel kabul görmeye başlayınca kendisi de katılır gibi oldu, ama kurum olarak sözü edilmeye değer bir etkinlikte bulunmadı. Bir tür medcezir hali yaşadı. Sonuçta diyeceğimiz şu ki, söz konusu başlık altında yapılan toplantılar yeni değildir.

Konumuza dönecek olursak, Kral Abdullah'ın diyalog işine kalkışması "beklenmedik bir teşebbüs" ve hatta içeride "diyalog İslam dinine aykırıdır" diye gelen tepkiler açısından riskli gibi görünüyorsa da, aslında gerisinde inceden inceye düşünülmüş bir siyaset yatmaktadır. Kral açısından "diyalogun stratejik bir değeri" vardır; bu da bölgenin içine girdiği yeni durumla yakından ilgilidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Suudilerin yeni yüzü

Ali Bulaç 2008.06.09

Kral Abdullah durup dururken, kendi himayesinde "dinler arası diyalog" çalışmalarını başlatmıyor. Bu çalışma ile bir taşla iki kuş vurmaya hedeflemiş bulunuyor.

Şöyle ki: Avrupa pozitivizmi 19. yüzyılda dinin idam fermanını imzalamıştı, 20. yüzyıl boyunca dinin ölümü beklendi; Nietzsche "tanrının öldüğü"nü söylemişti; ancak Avrupa'nın öldürmeye kalkıştığı tanrı, Gill Kepel'in deyimiyle 20. yüzyılın son çeyreğinde "intikam almak" üzere geri geldi. Bu, aydınlanmacı Avrupalıların zihninde tasarladıkları kutsal dışı bir evrenin temelsiz, hurafeye dayalı tanrı ve din tasavvurlarının sonucuydu. İslam dünyasında birtakım aydınlanmacılar bu zehaba kapıldıysa da, kitleler ve kendi kökleri üzerinde yeni bir diriliş hamlesi yapma başarısını gösteren Müslüman entelektüeller ve alimler bu safatalara sadece gülüp geçti.

21. yüzyılda "din" de "kültür" de bambaşka kavramsal çerçevelerde ele alınıyor. 19. ve 20. yüzyıllarda "kültür" ulus devletlerin ulus icat ve inşa etmek isterlerken, projelerinde kullandıkları en esaslı malzemeydi; bugün ulus devletlerin derin bir krizin içinden geçiyor, kültür ise fonksiyonel bir değişime uğramış olarak bir yandan dinle rekabet ediyor, diğer yandan "stratejik bir değer" olarak uluslararası politikanın bir parçası olarak rol oynuyor. Amerikalıların, yeni yaptıkları maliyet hesabına göre daha ucuza gelen ve etkisi daha yaygın ve derinlemesine işleyen "ince veya yumuşak güç" tamamıyla kültürün zemininde kullanılıyor.

20. yüzyılda yaşadığımız tecrübe bize öğretti ki, İslam ülkeleri, Batı'yla rekabet edecek ve onun politik ve askerî hegemonyasını alt edebilecek kültürel güce hiçbir zaman sahip olamayacaklar. Kültürün üstüne sindiği politik tasavvurlardan iktisadi kalkınma projelerine, eğitim sistemlerinden toplumsal hayatın yeniden örgütlenmesine kadar her alanda yeni değerlendirmeler yapma zarureti var. Çünkü kültür, Batı'nın kendi Hristiyan geçmişine ve Batı-dışı dünyaya karşı güç ve zafer kazanırken icat ettiği kendi öz silahıdır. İslam dünyasının din merkezli, hikmet ve irfanı vardır ve eğer hem kendi politik, ekonomik ve askerî bağımsızlığını kazanmak; hem yeni, insan yüzü, daha özgür ve daha adaletli bir dünyanın mümkün olduğunu dünyanın geri kalan insanlarına anlatmak istiyorsa, kendi özüne, köklerine dönüp hikmet ve irfan temelinde yeni bir dil, yeni bir söylem ve yeni bir platform geliştirebilmelidir.

"Dinler arası diyalog" seküler-profan kültüre alternatif yeni bir dil arayışı yanında, stratejik bir değer olarak önem kazanıyor. Papa 16. Benedikt, seçilir seçilmez diyalog çalışmalarını askıya aldıysa, bu yumuşak rekabet sahasında Katolikliğin ve genelde Avrupa'nın şansı olmadığını çok iyi gördüğü içindir.

Kral Abdullah, bir hamle ile iki amaca yönelmiş bulunuyor: İlkin, 11 Eylül'den sonra, ismi şiddet ve terör eylemlerine karışan çok sayıda eylemcinin bir şekilde -haklı veya haksız- İslam ve Suudilerle ilişkilendirilmesinin doğurduğu derin rahatsızlığı gidermek istiyor. Bu yönde Batı'dan ima yoluyla da olsa mesaj dahi almış olabilir. Mekke toplantısında bir yandan İslam'ın şiddet ve teröre karşı bir din olduğu sıklıkla vurgulandı, diğer yandan çatışmaların eksik olmadığı dünyada en önemli sorunun "ötekiyle ilişki" olduğu ve İslam'ın diğer dinler ve kültürler içinde en sağlıklı yaklaşıma sahip bulunduğu vurgulandı.

İkincisi, yeniden şekillenmekte olan bölgeye yeni güçler girmiş bulunuyor. Bunlar da İran, Türkiye ve Katar'dır. Her üç ülke farklı yöntemlere ve farklı hedeflere sahip olarak nazım rol oynamak istiyorlar. Suudiler, tam bu süreçte "bölgesel bir güç" olarak inisiyatifin tümünü ellerinden kaçırmak istemiyorlar. Suudiler, tam bu çerçevede yepyeni bir bölge okuması yapmış bulunuyorlar. Fethullah Gülen Hocaefendi, bu dönüştürücü gücün 10 sene önce farkına varmış, büyük tepkileri göze alarak adım atmıştı. Yazık ki Türkiye'de iki yüz yıl öncesinin kavramlarıyla düşünmeye devam eden resmî ve yarı-resmî zümreler, olup bitenin farkında değil; bir 19. yüzyıl uykusunda mışıl mışıl uyuyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni aktörler

Ali Bulaç 2008.06.11

Bölge yeniden şekillenirken, üç yeni aktör bölgede aktif rol oynamaya çalışıyorlar. Aktörlerin üçü de bölge ülkesi, yani Türkiye, İran ve Katar. Üç aktörü birbirinden ayıran faktör, harici güçlerle olan ilişkileri ve bölgeyle ilgili uzun vadedeki projelerin farklılıkları. Bunlara kısaca bakalım:

İran, 1979 İslam devriminden beri İmam Humeyni'nin çizdiği genel çerçeve içinde hareket ederek Amerika ve İsrail'e karşı doğrudan mücadele etme yolunu seçmek suretiyle patronajlık rolü oynuyor. Bu hayli riskli stratejiyle önemli mesafeler kat ettiğini kabul etmek lazım. Bir kere, Yemen'den Lübnan'a, Irak'tan Afganistan'a kadar hatırı sayılır bir Şii nüfus siyasallaşmış olarak sahnedeki yerini almış oldu; Şiiler doğal olarak yüzlerini Tahran'a çevirmiş durumda. Sünni dünyada alt katmanlarda ve aslında açıkça telaffuz edilmese de geniş bir aydın kesiminde İran bir hayranlık ve umut kaynağı olarak algılanmaya başlandı; onu kıskananlar da politik gücünü ve sonuç alıcı taktiklerini takdir ediyor. Bunun yanında İran, Amerika ve İsrail'in sahip oldukları bütün

imkânlara, teknolojik avantaj ve askerî donanıma rağmen güçlerinin bir sınırı olduğu hususunun altını çizmiş bulunuyor. Hamas'ın arkasında tek destekleyici güç olarak İran'ın kalmış olması, Hamas üzerinden Filistin sorununun, Filistin sorunu üzerinden de İslam dünyasının İran'a umut bağlamasına yol açıyor. Çünkü Türkiye'nin de içlerinde yer aldığı bölge ülkelerindeki genel eğilime bakılırsa, Hizbullah ve Hamas, dilediği gibi parçalaması için İsrail'in önüne atılmış bulunuyorlar. İran, Hizbullah ve Hamas'ı feda eden bu çözüme şiddetle itiraz ediyor.

Katar, küçücük bir ülke olmasına rağmen, bölgenin "yumuşak güçler" üzerinden değişimini üstlenmiş bulunuyor; belki başka bir ifadeyle bu rol Türkiye'den alınıp Katar'a verilmiş. İngiltere'de öğrenimini gören emiri ve onunla beraber çalışan ekibi, Türkiye'den çok daha güçlü bir biçimde Ortadoğu'da sivil toplum, yapıların demokratikleşmesi ve ifade özgürlüğünün temsilciliğini üstlenmiş bulunuyorlar. Katar, milyonlarca doları sivil toplum kuruluşları ve demokratik örgütlerin faaliyetlerinde kullanıyor, El Cezire ile medya üzerinden özgürce tartışmanın, müzakereci siyasetin ve muhalefet kültürünün yerleşmesine çalışıyor. Modernleşmeyi ve çağdaşlaşmayı çıplak bedene indirgemiş bulunan Türk aydınlanmacıları, Katar, Körfez ülkeleri, İran ve diğer bölge ülkelerinde kadının bu değişim sürecinde oynadığı kilit rolün farkında değiller. Onlar derin dogmatik uykularında mışıl mışıl uyuyorlarken, İslam dünyasında kadının hâlâ Batılı oryantalistlerin tasvir ettiği gibi ezilmekte olduğunu, Türkiye'nin kurtarıcı Kemalistlerini beklediğini düşünüyorlar. Oysa bu sadece bir yanılsama. Katar merkezli bir hareket, STK'lar, eğitim, demokratik örgütler, kadın ve medya üzerinden bölgeyi derin bir biçimde dönüştürüyor.

Bu aşamada Türkiye de bölgeye "giriş yapan ülkeler"den biri. Körfez Savaşı'na kadar Türkiye, geleneksel cumhuriyet hükümetlerinin izinden gidip "Araplardan sonra adım atma" politikasını takip ediyordu. Özal'la bölgede inisiyatif kullanmak isteyen bir pozisyona geçti, AK Parti hükümetleri döneminde de Anglo-sakson ve İsrail eksenini üzerinden masada kendisine bir sandalyelik yer açılmasını talep etmektedir. Hemen belirtmek gerekir ki, Türkiye'nin daha uzun süre, iç kamuoyunda propaganda edildiği gibi "bölgeye politik ve sosyo-kültürel model" olma şansı çok zayıftır. Çünkü hâlâ ısrarla sürdürmeye çalıştığı laikçi tutumu, din ve vicdan özgürlüğüne karşı geliştirdiği hoşgörüsüzlüğü Tunus'ta marjinal bir grup hariç Fas'tan Endonezya'ya kadar kimse tasvip etmiyor. Hele yüzde 47 oy almış bulunan AK Parti'nin kapatılmakla karşı karşıya gelmiş bulunması, Türkiye'yi sivil özgürlükler ve demokratik süreç konularında "model ülke" konumundan çıkartmış bulunmaktadır.

Yine de Türkiye bölgenin jeopolitik ve jeostratejik şekillenmesinde önemli rol oynamaya hazırlanıyor. Bunun ne anlama geldiğini, hangi stratejik hedefleri gözettiğini cumartesi anlatmaya çalışacağım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye'nin arabuluculuğu-1

Ali Bulaç 2008.06.14

Türkiye'nin Suriye ve İsrail arasındaki ihtilaflara çözüm bulmak amacıyla arabuluculuk rolüne soyunması ne anlama gelir? İlk anda ve tamamıyla nazari olarak akla gelen ihtimaller şunlar:

1) Türkiye, bölgede inisiyatif almak ve hakikatte bugüne kadar sahip olduğu halde kullanmadığı "ince/yumuşak gücü"nü kullanarak müzakere ve anlaşma masasında bir sandalye sahibi olmak istiyor. Bu Türkiye'nin tamamıyla kendi kararıyla, yani dışarıdan herhangi bir sipariş veya telkin almadan belirlediği bir stratejidir.

2) Suriye ile Türkiye arasında gerçekte derin mahiyet farkları yoktur. Suriye, Filistin, Lübnan ve genelde Arapların uğradığı büyük mağduriyet aslında Türkiye'nin de mağduriyetidir ve ileride eğer yabancı güçler bölge üzerinde kesin ve kalıcı hakimiyet kuracak olurlarsa, bundan Türkiye de büyük ölçüde etkilenecek, hatta bekası ve bağımsızlığı tehlike altına girmiş olacaktır. Bu çerçevede Türkiye, jeostratejik ve politik ağırlığını Suriye'den yana koyarak İsrail'i makul bir zeminde müzakere masasına çekmek istemektedir. Bu, bölge genelinde Türkiye'ye büyük itibar kazandıran bir adımdır.

3) Amerika ve Batı'nın monolitik desteği ve sahip olduğu silah ve teknoloji üstünlüğüne rağmen İsrail, bölgede bir türlü kendini güven içinde hissedemiyor; işgal, baskı, haksız nüfus transferi, sivil katliamlar ve acımasızlık sonucu elinde tuttuğu Filistinlilere ait topraklara ilelebet sahip olamayacağını biliyor. Pek kimse dikkat etmek istemiyor, ama ortadaki göstergeler açık: Bölgede İran'ın başını çektiği muhalefet zayıflamıyor; Hizbullah gibi küçücük bir topluluk İsrail'e savaş kaybettiriyor, azminden ve manevi gücünden başka hiçbir şeyi olmayan Hamas'ın direncinde herhangi bir azalma görülüyor.

Yüksek maliyetli propagandaya rağmen İsrail demoralize olmuş durumda, bu saatten sonra en üst düzeydeki yetkililerin açıkça itiraf ettikleri üzere Filistinlilere "soykırım (şoah)" uygulama noktasına gelmiş bulunuyor. Bu durumdaki İsrail'e nefes aldırarak bir atraksiyon lazım ve bunu bizzat Türkiye sağlayabilir. Bu da Ürdün ve Mısır'dan sonra Suriye'nin devreden çıkarılmasını sağlayacak olan bir "anlaşma" olabilir ancak.

ABD'nin bilgisi dışında ve İsrail'in isteksizliğine rağmen böyle bir teşebbüste bulunulduğunu düşünmek yanıltıcıdır. ABD'nin bilgisi olmadan bu teşebbüse ihtimal vermek için safdil olmak gerekir ki, Dışişleri Bakanı Rice'ın "Bilgimiz dışında gelişen bir şey yok" dediğini hatırlayalım. ABD Dışişleri'nden David Welch, "Türkiye'nin iyi ve yararlı rol oynadığını düşünüyorum" açıklamasında bulundu. BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon da Başbakan Erdoğan'a, aracılığı için teşekkür etti ki, bu, "bize gizli olarak tutulan arabuluculuk görüşmeleri"nden ilgililerin tam zamanında haberdar olduklarını gösteriyor.

İsrail'in etrafa yaydığı "aslında çok istekli değilim, ama..." türünden mesajları "yan cebime koy" şeklinde değil, bugüne kadar mutlaklaştırdığı askerî gücüne leke sürmemek için "halkla ilişkiler cinsinden bir çalışma" olarak anlamak lazım. İsrail adına gizli görüşmeleri yürüten eski Dışişleri Müsteşarı Alon Liel'in verdiği bilgilere göre, Ocak-2004'te bu konu gündeme gelince İsrail, Amerika'ya sordu, o zaman hemen onay çıkmadı, ancak Şubat-2007'de Ankara'yı ziyaret eden İsrail Başbakanı Olmert, Erdoğan'dan sürece dahil olmasını istedi. İsrail medyası ve kamuoyu deseniz, haberi olmayan kalmamış. İsrail sağı ve solu arasındaki konuyla ilgili tartışmalar ayyuka çıkmış durumda. Mesela Meretz Partisi Başkanı Haim Oron "bu adımın diğer Arap ülkeleriyle de görüşmelere yol açacağı yönündeki umudunu" dile getiriyor. (Zaman, 22 Mayıs 2008)

Bu durumda, cevabını bulmamız gereken ilk ve önemli soru şudur: Acaba Türkiye, yukarıda sıraladığımız üç şıktan hangisinden hareketle arabuluculuk yapıyor? Bu önemli bir sorudur, cevabını pazartesi günü bulmaya çalışacağız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye'nin arabuluculuğu-2

Ali Bulaç 2008.06.16

Cumartesi günü şunu sormuştuk: Türkiye kendi adına mı, Suriye-Filistin yararına mı, yoksa İsrail'e bir nefes aldirmek üzere mi arabulucu rolüne soyunuyor?

Bunun cevabı için tarafların sağlayacakları avantajlara bakmamız lazım. Suriye'nin İsrail'le anlaşacağını farz edelim. Bu ülkenin eline ne geçecek? Somut olarak Golan tepelerinden başka dişe dokunur bir kazanç gözükmüyor. Suriye, tepelere sahip olsa bile, suları İsrail'e bırakması müzakere masasına gelen ilk dosya olmaktadır. Siyasi olarak Suriye'nin ABD'nin saldırı hedefi olmaktan çıkacağı doğrudur, ama unutmayalım ki, bu Suriye'nin tarihi iddiaları itibarıyla ortadan kalkması, Bilad-ı Şam, Lübnan ve havalisi üzerindeki haklarının tümünden vazgeçmesi anlamına gelecektir. Çok daha önemlisi, bu Suriye'nin kamp değiştirip Anglo-sakson İsrail eksenine kayması demek olur ki, böyle bir şeyin tahakkuk edip etmeyeceğini kimse garanti edemez. Türkiye'nin eline ne geçecek? Açıkçası söylemek gerekirse somut hiçbir şey! Sayılan kazançlara bakalım: a) Türkiye sözü dinlenir, arabuluculuğuna başvurulur bir ülke olacak, b) İsrail bugüne kadar ABD dışında muhatap ve arabulucu kabul etmedi, Türkiye'yi arabulucu kabul etmiş olacak, c) Böylelikle Türkiye, bölgenin müzakere ve pazarlık masasının bir kenarında kendisine bir sandalye verilmesini sağlamış olacak.

İsrail cephesinden bakıldığında, İsrail'in kazançlı olacağı anlaşılıyor. Bir kere İsrail zannedildiğinin aksine iyi durumda değildir, kendini her zamankinden daha çok güvensiz hissetmektedir; Batı'nın ona sağladığı desteğin onu bölgenin kalıcı ve saygın ülkesi kılmaya yetmediğini anlamış bulunmaktadır. İçine girdiği sıkışmışlık halinden çıkması lazım, acilen yardıma ihtiyacı vardır. Bu yüzden arabuluculuğu Türkiye'ye öneren kendisidir. Kazançlarını şöyle sıralayabiliriz:

a) İran'ın müttefiki Suriye kamp değiştirmiş olacak, böylece İran'ın bölgede kolu kanadı kırılacak, b) Irak'ta süren direnişte Suriye üzerinden sağlandığı öne sürülen destek kesilmiş olacak, c) Hizbullah'ın her türlü lojistik destekten yoksun bırakılmasıyla Lübnan, İsrail karşısında savunmasız bırakılacak, işte o zaman sahiden Lübnan, İsrail'in arka bahçesi olacak, d) Hamas'ın desteği kesilecek, böylece İsrail'in önüne parçalaması için bir kedi gibi atılmış olacaktır. 1983'te El Fetih gibi Hamas silah bırakmaya zorlanırsa Filistin sorunu çözülecek mi? El Fetih'in direniş ruhunu İspanya-Oslo süreçleri kırdı, ehlileştirdi. Şimdi Hamas'ı Türkiye'nin ehlileştirmesi isteniyor. Pekiyi, El Fetih ehlileştirildi de, Filistinlilerin hayatında ne değişti? El Fetih'e verilen ödül Yaser Arafat'ın öldürülmesi oldu.

Eskiden kesin bir "ret cephesi" vardı, hiçbir şekilde İsrail'le anlaşmayı, hatta görüşmeyi meşru saymayan radikal bir cepheydi bu. Bugün sanki bu cepheyi İran'ın temsil ettiği sanılıyor. Hakikatte İran, "Siyonizm ideolojisi çerçevesinde kurulmuş bulunan İsrail'in varlığı"na karşı bir retorik geliştirmekle beraber, "ret cephesi"ni diriltmeyi amaçlamıyor, İsrail'i köşeye sıkıştırıp Filistin ve Lübnan'ın durumlarının iyileştirilmesini ve bu arada bölgede kendi hesabına güç ve nüfuz sağlama politikasını takip ediyor. Bunun kritiği ayrı bir konu.

Arap ülkelerine gelince, İsrail'i toptan bölge dışına çıkarmayı hedefleyen Arap ülkesi kalmadı, 2004'te Kral Abdullah'ın önerdiği çözüm genel kabul görüyor. Hamas da buna sıcak bakıyor. Dolayısıyla elbette İsrail ile bir anlaşma yapılmalıdır ve yapılacaktır.

Sorun şu ki, İsrail hiçbir zaman sözünde durmuyor. Büyük umutlar bağlanan Annapolis'e bakalım. İki gün önce Barguti, "Annapolis buluşmalarından sonra İsrail'in saldırılarının yüzde 300 arttığını" söylüyor. (Ukaz, 13 Haziran 2008) İsrail, Kudüs'te yeni yerleşim birimleri açıyor, sivil katliamlara devam ediyor. O zaman, bu düzeydeki ve bu amaçlı arabuluculuk rolünün Türkiye'ye itibar ve nüfuz kazandırmağını, aksine itibar kaybettirip bölgenin de aleyhinde sonuçlara yol açacağını söyleyebiliriz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bedevilerin hareketi

Türkiye'nin ve bölgenin sorunları, dünyanın yaşadığı sorunların bir parçasıdır. Bölgemizde yaşanan sorunlar ne bu bölgeye özgüdür ne de dünyanın genel gidişinden bağımsızdır. Ortada ciddi bir kriz söz konusudur.

Küresel büyük güçler kaba (silah) veya yumuşak güç (bilimsel çalışmalar, medya, eğitim) kullanarak bu krizi örtbas etmeye çalışıyorlar. Küresel düzeyde dünyanın içinden geçmekte olduğu derin krizi anlamak için, olup bitenlere önümüze konulmuş bulunan dar açılı perspektifleri bir kenara bırakıp farklı ve elbette daha geniş ve kuşatıcı perspektiflerden bakma zarureti var. Modern dünyanın sosyal bilimler, örgün eğitim ve medya aracılığıyla bize empoze ettiği bakış açıları, dünyaya ve vuku bulmakta olan olaylara at gözlüğüyle bakmamızı sağlamaktadır.

Dünyanın genelinde, derinden derine sürmekte olan bir hareketlilik var. Kriz, hareketliliğin kontrol edilememesinden ve yöneldiği hedefin doğru dürüst kestirilmemesinden kaynaklanıyor. Kesin olan şu ki, her geçen gün çatışma potansiyelleri daha çok artıyor; insanın kan dökücü özelliği daha belirgin olarak öne çıkıyor. Yeni postmodern politik kültür bunu anlamakta yetersiz kalıyor.

Basit bir durum tespiti yapmamız gerekir: Tarihte hiç olmadığı kadar insanoğlu mekan üzerinde, hızla ve kitlesel olarak yer değiştirmektedir. Tam olarak ifade etmese de İbn Haldun'un "bedevi-haderi" kavramsallaştırması, süren hareketliliği anlamamıza bir parça yardım edebilir. İbn Haldun'a göre, bedeviler badiyeden, yani sahradan, kırsal kesim veya küçük yerleşim birimlerinden şehirlere doğru akarlar. Bu elbette "kader" değilse de bir bakıma kaçınılmazdır. Şehir, onları çeken bir cazibe merkezidir. Şehrin niçin hep cazibe merkezi olduğunu İslam bilginlerinin, özellikle sarahatle İmam Şatıbi'nin kavramsallaştırmasına (Haciyat-tekmiliyat-tahsiniyat) başvurmamızda yarar var. İlk insan toplumlarından başlamak üzere genel beşeri hareket badiyeden şehre doğrudur. Bu böyledir.

Modern zamanlarda hareketin seyrini bu yöne çeken şey (yani belirleyici faktör), sadece şehrin refah, konfor, tüketim, gösteri, eğlence, statü, özgürlük vb. kısırtıcı unsurlarla cazibe merkezi haline gelmiş olması değil - tabii ki bunların önemli etkisi söz konusudur-, fakat belki bunlardan daha çok, kırsal hayatın giderek daha çok yoksullaştırıcı, yaşama şartlarını zorlaştırıcı olması ve taşıyıcı araçlar -medya, eğitim, eğlence kültürü, turizm, spor, ulaşım teknolojisi vs.- yardımıyla kırsal kesimdeki insanın bedeniyle köyünde zihni ve ruhuyla kente taşınmış olmasıdır. 1750 sanayi devriminden bu yana süren modernizasyon ve şimdi gezegen ölçeğinde empoze edilen kalkınmacı politikalar sonucu kırsal kesim itici olmaktadır, kentin çekici olması bunu takip eden bir olgudur.

Sanayi devrimi 1950'de tamamlandı, göç ve demografik hareketlilik sona ermedi, sadece nitel bir değişime uğradı. Üç aşamada gerçekleşen bedevi göçün üçüncü dalgasının sürdüğü aşamadayız. Her iki göç dalgasında önemli sorunlar yaşandı, hiç kuşkusuz üçüncü dalganın ortaya çıkardığı sorunlar diğerlerinden farklı olacaktır. İlk dalga kırsal kesimlerden-köylerden kentlere; ikinci dalga küçük kentlerden büyük kentlere doğru göç şeklinde vuku buldu. Üçüncü dalga göçün karakterinde temel bir değişiklik var, bu sefer kentlerin varoşlarından-kenarlarından merkeze doğru yönelen hareketlilik olarak söz konusudur.

BM'nin açıkladığı Nüfus Raporu'na göre, beşeriyetin tarihte ilk defa 2008 yılında nüfusunun yüzde 50'si kentlerde yaşar hale gelmiş bulunmaktadır. Önümüzdeki 20 sene içinde Çin Halk Cumhuriyeti ve ABD nüfusu kadar insan, yani 1 milyar 700 milyon kişi daha kentlere doğru göç edecektir. Bu durumda bedevi hareketliliğinin artık sahradan, kırsal kesimlerden veya köylerden değil, kentlerin kenarlarından merkeze doğru bir seyir takip etmekte olduğunu söyleyebiliriz. Bunun ne gibi politik, sosyal, fizikî ve kültürel derin sorunlara yol açacağı konusu üzerinde oturup düşünmek lazım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Üçüncü dalga

Ali Bulaç 2008.06.21

20. yüzyılın ortalarında tamamlanan sanayi devriminden, yani tam 1950'lerden sonra başlayan "yeni göç dalgası"nın diğerlerine benzemediğini söylemiştik.

Bu tarihe kadar kırsal kesimlerden ve köylerden kentlere veya küçük yerleşim birimlerinden (kasaba-küçük şehir) büyük kentlere doğru göç olurken, üçüncü dalgayla birlikte büyük kentlerin kenarından, varoşlarından aynı kentin merkezine doğru bir hareket başladığını görüyoruz.

Karşıma çıkan "geleneksel şehir"in bildik sorunları değil, "modern kent"in devasa boyutlarda ve hormonal olarak sürekli büyüme içinde olan metropol formudur. "Ulus, toplum ve kültür" geleneksel şehrin kalbinde ve geleneksel sosyal yapılarının neredeyse tümünü dağıtarak şekillenmişti, postmodern metropolün kalbinde baş gösteren sorunlar ise nitel olarak başkalaşmıştır. Dolayısıyla yeni sorunları kurucu ideolojiler, ulus ve toplum yaratan önderler, çağdaş uygarlık kültürü, 19. yüzyılın naif zihni tarafından yapılandırılmış pozitivizm ve varlık alemini basit bir dünya görüşüne indirgeyen otoriter laiklik/dünyevilik çerçevesinde değil anlamak, algılamak mümkün değildir.

Söz konusu olan bu yeni demografik hareketlilikle beraber, kırsal kesimlerde yaşayıp da şu ya da bu çekici veya itici faktörün etkisinde büyük yerleşim merkezlerine doğru hareket edip yer değiştirenler, zaman içinde sadece kentlerin mekânsal merkezlerini değil, idari/bürokratik merkezi de muhasara altına almaya başlarlar. Mekânsal merkezlerin sadece sembolik anlamları var. Tarihte bedevi hareketin, yöneldiği merkezin ta kalbine varıncaya kadar durduğu görülmemiştir. Kuzeyli barbar kavimler Roma'yı yıktı, Moğollar Bağdat'ı yerle bir etti. Bedevileri sükunetle şehirleştirme başarısını gösteren sadece İslam medeniyeti olmuştur. Göçebelerin genel yönelişi yerleşikliğe, küçük yerleşiklerin (köy ve kasaba) yönelimi şehirlere doğrudur. Kentin varoşlarına gelip yerleşenlerin yönelimi de zengin ve refah içinde yaşayan merkezî semtlerdir. Diyarbakır veya Artvin'den şehre gelen önce Gaziosmanpaşa veya Zeytinburnu'na kapağı atar. Ama burada durmaz. GOP'tan Fatih'e, oradan Etiler'e, Zeytinburnu'ndan da Bakırköy ve oradan Florya'ya geçmek ister. Yeni güzergâhın fiili "göçmek" değil, "geçmek"tir.

Şehirler daima cazibe merkezi olmuşlardır, bunun salt ekonomik sebepler, başka bir ifadeyle temel ihtiyaçların daha rahat karşılanmasıyla ilgisi yok; refah ve güvenlik, özgürlük ve kültürel etkinliklerin cazibesi gibi başka faktörlerle de ilgisi var. Ancak genelde şehrin, ama özellikle ve yapısal olarak modern kentin doğasında eşitsizlik olduğundan, göçebe veya köylüyü bekleyen iki zorluktan biri, önce kendini şehre atabilip bir mekân üzerinde yerleşik hale gelebilmek, diğeri merkezin eşitsizliğine karşı mücadele etmek. Göçebe ve köylü (bedevi) için "Hakça düzen (Ecevit)" ve "Adil düzen (Erbakan)" talebi, bu iki zorluğun aşılması için en yüksek perdeden hak arayışıdır. Merkez sağ veya merkez sol ideolojiler onun için hiçbir şey ifade etmez, çünkü bu iki siyaset "idari merkez"in imtiyaz ve avantajlarını tahkim etmektedirler. Bu siyasetleri yürütenlerin "toplumsal merkez"le kurdukları bağ, idari merkezin truva atı içine girip kendini gizlemesidir. Kritik dönemde tahta atın kapıları açılır ve gizlenenler balık istifi gibi orta yere dökülür. (Aktüel örnek: DP geleneğinden gelen Demirel ve Cindoruk'un, ANAP geleneğinden gelen Mesut Yılmaz'ın hakikatte CHP zihniyetini, yani idari merkezi temsil ettikleri, AK Parti'nin kapatılması olayında orta yere döküldükleri gibi.)

Bütün bir ülke tarafından ortaklaşa üretilen mal ve hizmetlerin para cinsinden ifadesi olan milli hasıla, idari ve bürokratik statüler, kültür üretim tekniklerinden yararlanma fırsatları (şehirli olma ve meslekî formasyon kazanma mahareti), sağlık, seyahat, spor, ticaret, eğlence ve benzeri yerleşiklerin (haderilerin) sahip olduğu bütün avantajlar ve nimetler, yeni yerleşimciler tarafından paylaşılmak istenmektedir.

Körlük

Ali Bulaç 2008.06.23

İslam kelamı ve Batılı sosyal bilimlerinin -özellikle yeni bir tanımsal çerçeveden sosyolojinin- sunduğu imkânlar açısından yerel, bölgesel ve küresel gelişmelere yakından bakabilenler için inanılmaz derecede zengin anlama, analiz yapma ve kestirimde bulunma fırsatı vardır.

Bu çerçevede, bizim hem Türkiye'de hem İslam dünyasında -ve aslında ilk defa bu sene nüfusun yüzde 50'sinin kentlere taşındığı yeryüzü gezegeninde- ne olduğunu doğru anlayabilmemiz için yeni kavramsal çerçeveler geliştirmeye ihtiyacımız var, bazen "yeni" dediğimiz şey hakikatte bir keşf-i kadimden ibarettir.

Belirtmek gerekir ki, sosyal olayları anlamak için dört soruyu sormak ve her birinin cevabını diğerlerinden dikkatli bir biçimde ayırmak gerekir. Bu dört temel soru sosyal olayları doğru, adil, gerçekçi ve ahlaki zeminde anlayıp haklarında fikir yürütmenin temel şartıdır: İlki, "Ne oldu?" ikincisi, "Ne oluyor veya olmakta olan ne?" Üçüncüsü, "Ne olabilir?" Dördüncüsü, "Ne olmalı veya olması gereken nedir?"

Mevcut sosyal bilimler, büyük bir bilgi sahtekârlığı yaparak "olanı" ve bu çerçevede "toplumsal değişmeyi ve değişimde rol oynayan belirleyici ve etkileyici faktörleri" araştırmakla yetindiklerini söylemekle gerçekte her seferinde "olması gereken"e göndermede bulunuyorlar. Başka bir ifadeyle "olanı" araştırıp değişimin fotoğrafını çektiklerini iddia ediyor, hakikatte resim çizip yorumluyor, doktrine ediyor ve olayları determine etmeye çalışıyorlar. Devletlerin ve askeri-strateji merkezlerinin birinci derecede bilim adamlarından istifade etmeleri boşuna değildir.

Küresel göçler, nüfus, kent ve modernliğin krizi konularında da aynı şey oluyor. Önümüzde anlamamız gereken beşeri bir tablo var: Beşeriyetin nüfusunda inanılmaz bir artış kaydediliyor. Geçmiş çağlarla mukayese edildiğinde olağandışı bir nüfus artışıyla karşı karşıya bulunduğumuzu söyleyebiliriz. Amerikan Nüfus Bürosu'nun yaptığı açıklamaya göre 2012 yılında dünya nüfusu 7 milyara çıkmış olacak. 1999 yılında bu rakam 6 milyarın biraz üstündeydi. 13 senede kaydedileceği hesaplanan bu hızdaki artış düşündürücü değil mi? Şu anda ortalama artış yüzde 1,2; planlamalar tutarsa 2050'de artışın 0,5'e düşürülmesi öngörülüyor. Fakat bu hedefin tutmayacağı şimdiden belli.

Biz "takdir planı"na karışamayız, ama "tedbir planı" hakkında birtakım şeyler söyleyebiliriz. Bireysel ruhun kendi formu olan bedene girmesini kimse engelleyemez, onu halkeden halketmektedir. Kürtaj yapanlar, yaratılışa mani olmuyorlar, cenin bir halde onu, üstelik kendini savunamaz iken bıçakla parçalayarak katlediyorlar. Soru şu: Neden son 250 yılda sanki "ruhlar ordular halinde" ve hızlarını artırarak ete ve kemiğe bürünmekte acele ediyorlar? Çok sayıda fikir yürütmek mümkün. Bir tanesi, düşüş halindeki kütlenin dibe doğru yaklaştıkça hızının fevkalade arttığı hususudur. "İkinci vaktinin peygamberi" gelip irtihal ettiğine göre, guruba doğru giderken maddenin olduğu gibi beşeriyetin geliş ve gidişinde de muazzam bir hızlanma vuku buluyor. Modern tarih felsefesinin öne sürdüğünün aksine, tarih düz (lineer) bir çizgi takip edip sonsuz bir belirsizliğe doğru akmadığına göre -ki ilerleme inancı gücünü bu hurafeden almaktadır-, helezonik zamanların iniş-çıkışları gereğince çok derinlerde bir şeyler oluyor.

Pozitivizm, kendini mutlaklaştırmış bilimsel yöntem ve varlığın müteal karşısında özerkleştirilmesi esasına göre çalışan sosyal bilimciler çoktan dünyaya bütüncül bakma yetilerini kaybetmiş bulunmaktadır. Bilim adamları her bir olayı kendi parça bölgesi içinde ele almak ve indirgemek durumunda kaldıklarından, olayın "nasıl" vuku

bulduğuna açıklama getirdikleri zaman olayın iç ruhunu da açıkladıklarını zannediyorlar. Zahir ile batın (dış ve iç), burada ile öte ve yer ile sema arasındaki ilişkiler koparıldığından; ruh ile beden, anlam ile madde, iman ile akıl ve din ile hayat arasındaki ilişkiler de koparılmış bulunmaktadır. Bu sadece meslekî değil, epistemolojik ve ontolojik körlüğe sebep olmaktadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kategoriler

Ali Bulaç 2008.06.25

Hem eski Yunanlıların hem İslam bilginlerinin ortaklaşa dediği şu: İnsan tab'an medenidir, medeni olması, onun hemcinsleriyle bir arada yaşamasını gerektirir. Kur'an-ı Kerim, anlaşılır bir biçimde badiyede yaşayan bedevilerin (konar-göçer) ortak hayatın gerektirdiği medeni kurallara uyum sağlamak isteksiz olduklarını belirtir ki, eskiler bundan hareketle "Ed-din fi'l-medin (Din medinede mümkündür)" demişlerdir.

Toplanma, yerleşik hayatın en gelişmiş formu olan şehirde gerçekleşir, bu yüzden şehir cezbedicidir. Şehirde insanın fitratında karşılığını bulan temel birtakım öğelerin bulunması onu şehre iten sebeplerden biridir. İmam Şatibi ve diğer İslam bilginleri, insanın üretim faaliyetine katılır veya dünya gezegeni üzerinde hareket ederken, haciyat/zaruriyat, tekmiliyat ve tahsiniyat aşamalarından geçtiğini söylemişlerdir ki, bu üç beşeri durum aynı zamanda fıkhi üç ana kategoridir. Biz bu üç beşeri durumu İbn Haldun'un modeliyle birleştirip yeni zamanda, yani küresel çağda vuku bulmakta olan temel beşeri durumları anlamakta kullanabiliriz.

Bu kategorilere göre, insanın objeler dünyası ile kurduğu ilişkinin ilk adımı Haciyat'tır; bu temel ihtiyaçların karşılanmasını hedefler. Bunlar da yeme, içme, giyinme, barınma ve cinsel ihtiyaçların karşılanmasını gerektirir. İkinci adım Tekmiliyat'tır, yani söz konusu ihtiyaçların teminini ve tatmini sağlayan tamamlayıcı unsurların toplamı. Üçüncü adım Tahsiniyat olup, bir ihtiyacın tamamlayıcı unsurlarıyla birlikte belli bir estetik, düzen, zarafet ve teknikle karşılanmasıdır. Sözelimi yerden koparılmış bir sebzenin pişirilmeden yenmesi haciyat; tek başına veya başka sebze ve etlerle pişirilmesi, ona tuz, biber ve baharat katılması tekmiliyat; tabaklara konup sofraya düzeninde yenmesi, sofraya bezinin nakışı veya yemek masasının estetik değeri tahsiniyat olarak kabul edilir. Barınma için herhangi bir kapalı mekan -mağara, ağaç kovuğu vs.- haciyat; dört duvar, pencere tekmiliyat; barınma içinin döşenmesi ve süslenmesi tahsiniyattır. Bu sürecin her üç aşaması meşru ve yerine göre gereklidir. Her üç aşama için belli bir emek, bilgi ve teknik kullanılır.

Ancak dördüncü bir kategori de var ki, o da Tahrimiyat'tır. Bu gösteriş, lüks ve israf olarak adlandırılabilen harcamalardır. Mesela su içmek haciyat; suyu doldurduğumuz bardak tekmiliyat, bardağın süsü, estetiği tahsiniyat, ama bardağın kristal veya altından olması tahrimiyattır. Son kategoride meşru sınırlar aşılmış, faaliyet kendi amacı dışına çıkmıştır. Çoğu zaman tahsiniyat ile tahrimiyatın arası belirsizdir; hangisinin nerede başlayıp nerede bittiği belli olmaz. İhtiyaçlar ilk üç kategoriye, arzular, tutkular dördüncüye aittir.

Kırsal hayatta beşeri faaliyetin ağırlık noktası haciyat ve tekmiliyatta toplanır. Tahsiniyat yok değildir, ama zayıftır. Şehir hayatı her üçünü tahakkuk ettirir. Geleneksel şehirler, asli yapıları ve kuruluş misyonları itibarıyla beşeri hayatı tahsiniyatla sınırlandırmak isterlerdi, bu yüzden nefsin dizginlenmesine büyük önem verirdi.

Modern uygarlık ise tahrimiyatı gerçekleştirilmesi gereken ana hedef olarak belirlemiştir, bu yüzden nefsin tutkularını kışkırtıcı her beşeri durumu kurumsallaştırmakta, meşrulaştırmaktadır. Herkesin harama yönelmesi

bizatihi kan dökücülüğün ve yeryüzündeki dengenin tahribine yol açar. Modern iktisat ve liberal felsefe, tam da hedefi üstelik rekabeti ve çatışmayı meşrulaştırarak yüceltir.

Mevcut durumda Batı modernliği iki noktada tıkanmış durumdadır: 1) Kırsal kesimlerden yerleşikliğe ve oradan kentlere; kentlerin varoşlarından da merkeze doğru süren kitlesel akışı kontrol edemiyor; 2) Birkaç istisnası hariç modern kentlerin ezici çoğunluğu giderek daha çok şiddet, çatışma, kriz ve polarizasyon potansiyeli yükleniyor. Refah toplumları dahil hiçbir kent güvenli değildir; çünkü giderek modernliğin üç ana vaadi olan özgürlük, refah ve güvenlik nüfusun yüzde 10'unun tekeline geçiyor. Ama bu yüzde 10, yüzde 90'lık çalkantılı bir denizin ortasında ne kadar rahat olabilir ki!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

100 Entelektüel

Ali Bulaç 2008.06.28

Foreign Policy dergisinin Prospect'le birlikte düzenlediği "Yaşayan En Büyük 100 Entelektüel" anketinde en başa Fethullah Gülen Hocaefendi'nin yerleşmesi ve ilk on sırayı İslam dünyasından entelektüellerin doldurması, üzerinde durulması gereken bir konudur.

İkinci sırada Bangladeşli Muhammed Yunus, üçüncü sırada Mısırlı Yusuf Kardavi, dördüncü sırada Orhan Pamuk var. Sıralamada yer alan Tarık Ramazan'ı (Mısır Müslüman Kardeşler'in kurucusu ve efsanevi lideri Hasan el Benna'nın torunu), İranlı düşünür Abdülkerim Süruş'u da unutmamak lazım. Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan Orhan Pamuk, kendi ülkesinin cumhurbaşkanı (A. Necdet Sezer) tarafından dahi tebrik almamış bir "aydın-edebiyatçı"dır. Hocaefendi ise, geçen hafta kendisiyle ilgili beraat kararı Yargıtay Genel Kurulu'nca henüz onandı, on senedir kendi vatanından uzakta yaşıyor.

Birçok kişi tabii ki bu işin içinde bir "bit yeniği" arayacaktır. İşin politik anlamı ne olursa olsun, İslam dünyasından bunca kişinin listede yer almasının bir anlamı olmalıdır. Ben "Din, Kent ve Cemaat" adlı çalışmamda, Hocaefendi'nin "aydın-ulema" profiline uygun düştüğünü söylemiştim. Şüphesiz, bu kişilik profili "entelektüel"i de içerir, çoğu zaman bizde "aydın" ve "entelektüel" aynı anlamda kullanılır. Ama "ilim-bilim", "şehir-kent", "medeniyet-uygarlık" arasında ayırım yapılması gerektiği gibi, "aydın-entelektüel" arasında da ayırım yapılması gerekir. Bu yüzden bence Hocaefendi, Kardavi, Ramazan ve Süruş'a "entelektüel" dememiz mümkünken, Orhan Pamuk'a "aydın" demenin daha doğru olacağını sanıyorum.

Benim bakış açımdan entelektüelliğin üç ana kriteri var:

1) Entelektüel, düşünce faaliyetinin merkezine "beyni ve zekâ'yı" değil, "akleden kalbi" yerleştirir. Bu kalb, sanıldığı gibi göğsümüzün sol yanındaki organ değil, onunla ilişkili manevi merkezdir. Kalb saf duygu da değildir. Zekâyı ve duyguyu yedeğine almakla beraber aslolan bilinenden bilinmeyene, görünenden görünmeyene gidişin irfan ve hikmet zemininde yol haritasını çizen insanî en yüksek melekedir.

2) Entelektüelin referans çerçevesi salt akıl veya varlığın gözlem ve deneyle elde edilen bilgisi değil, vahydir. Vahy-akıl ilişkisi güneş-göz ilişkisidir. Vahy, güneş gibi varlığı aydınlatır, göz, güneşin/vahyin aydınlattığı objeler dünyasını görür. Böylece "görmek" için güneşin ışığına da göze de, yani vahye de, akla da ihtiyacımız olduğu anlaşıyor. Hz. Peygamber (sas), "Akıllı olmayanın dini yoktur" buyurmakla, gözü olmayanın

görmeyeceğini işaret etmiş bulunmaktadır. Burada dinin akılla çatışması düşünülemez. Aydınlanma imkansız iddia etti, yani gözün kendisinden ışık saçıp bu sayede çevremizi görebileceğimiz, dolayısıyla güneşin ışığına ihtiyacımız olmayacağını söyledi ki, bu eski Greklerde marjinal bazı tabiilerin naif iddiasıdır.

3) Entelektüel olaylara varlık âleminin bütünü göz önüne alarak bakar, dünya görüşüne sıkışıp kalmaz. Zihin faaliyeti ve ruhî iştiraklerinin ucu açıktır, "dünya görüşü" içinden bakanlar kapalı bir sistem içindedirler, bu yüzden isteseler de entelektüel olamazlar. Deistler, materyalistler, ateistler ve agnostiklerin entelektüel olma şansları yoktur, çünkü varlığı bu dünyaya indirgemişler, laik veya seküler bir sitenin, kapalı bir sistemin içine kendilerini hapsedmişlerdir. Ucu açık düşünme melekelerini kaybettikleri için, bu düşünmenin gücünü ve gözlenebilir dünyanın ötesini, yani aşkın/müteali, iç/batını ve öteyi/ahireti inkar etmektedirler. Bu açıdan entelektüellik kaçınılmaz olarak dinin evrenine ait en yüksek düzeyde zihnî faaliyettir.

Söz konusu liste bize şu gerçeği hatırlatmaktadır: Tarihin bu yeni helezonik zamanında dünyanın entelektüel ağırlık dengesi İslam'a ve İslam dünyasına doğru kaymaktadır. Batı'da hiç olmadığı kadar bilgi birikimi/malumat yığını olmasına rağmen entelektüel hayat gelip son sınırına dayanmış bulunmaktadır. Batı artık büyük entelektüeller yetiştirmiyor, Chomsky ve Umberto Eco gibileri modern dünyaya "eleştirel" baktıkları oranda dikkat çekip öne çıkıyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Batı'nın entelektüel gücü

Ali Bulaç 2008.06.30

Önceki yazımda Batı'da artık yeterince entelektüel yetişmediğini, dünyanın fikrî anlamda ağırlık dengesinin İslam dünyasına kaydığını söylemiştim.

Batı'nın büyük entelektüellerini aklımızdan geçirdiğimizde St. Augustinos, St. Thomas, Descartes, Kant, Hegel, Nietzsche, Marx vb.ni hatırlarız. Geçen yy. belki de entelektüellerin son çağıydı. Kierkegaard, Sartre, Heidegger, Marcuse, Foucault, E. Fromm, Braudel, Baudrillard, G. Eaton, T. Lindhom vs... Bunlar modern paradigma içindeydi ama dünyaya eleştirel bakıyorlardı. Bugün Batı sükut halinde. Her gün bir alt bölüme daha ayrılmakta olan bilimlerdeki seri üretime bakmayın, asıl yol gösterici entelektüel faaliyet durma noktasına gelmiş bulunuyor. Buna yol açan sebepleri şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Dinî tefekkürün bilgi ve zihnî faaliyetlerin sürdüğü sahalardan çekilmesi. Tarihte din, bütün insanî faaliyetlerin ilk zemini; aklî veya değil, din(ler)in öne çıkardığı teolojik/kelamî sorunlar ve tartışma konuları fikrî ve kültürel hayatı tahrik ederek gelişmesine yardım etmiştir.
- 2) Önce metafiziğin felsefeden, sonra felsefenin bilimlerden çıkarılması. Bu özellikle Batı için hayati derecede önemlidir. Zira metafiziğin kaybı ile insan zihni salt dünyaya, salt fizikî gerçekliğin inşa ettiği kapalı bir sistem içine hapsedildi; felsefenin zayıflaması hikmetin kaybına, ardından bilen ve düşünen öznenin kendini bilginin ve düşüncenin nesnesine dönüştürmesine sebep oldu.
- 3) Bilgi -özellikle sosyal bilimler- üretiminde bilimsel yöntemin mutlaklaştırılması. Bu yöntem felsefeyi dışarıda bıraktı; fizik ve biyolojinin yöntemlerini benimsedi, gözlem ve deneye aşırı vurgu yaptı, neredeyse her şey

laboratuvar şartlarında denenir oldu, sonuçlar matematiğin diliyle ifade edilmedikçe gerçek kabul edilmedi, böylece varlık nicelleştirildi.

4) Sanatın ve edebiyatın zayıflaması. C.P. Snow'un yerinde formülasyonu, Batı'nın tarih boyunca yakasını bırakmayan "iki kültür"den bilim, sanat ve edebiyatın aleyhinde gelişip mutlak üstünlüğünü ilan etti. Bu, şairlerin ve şiirin başta olmak üzere neredeyse bütün sanat faaliyetlerinin beslenme kaynağı olan ilhamı kuruttu.

5) Yığınsal bilginin (malumat) olağanüstü artışına karşılık bilgeliğin yok olması. İnternet üzerinden elde edilen kolay bilgi; araştıran, sorgulayan zihni köreltti; bilgi bilgelik ve bilinçten koparıldı.

6) Medyanın konuşma ve binnetice düşünme faaliyetini 300-500 kelimeye indirgemesi. Bu da insanın alem tasavvurunu, tahayyül gücünü ve meramını zengin bir lügatin yardımıyla ifade etmesini engelledi. (Örnek: Fuzuli, şiirlerini 18 bin kelimeyi kullanarak yazıyordu).

7) Sekiz bin branşa ayrılmış bulunan bilimlerde bütünlük duygusunun kaybolmuş olması. Her şey parça pörçük ve indirgenmiştir.

8) Sosyal kurumların çoğulculuğunda gözlenen özerkleşmenin bilimsel disiplinlerde de gözlenmesi ve her bir disiplinin neredeyse kendini mutlaklaştırması.

9) Modernliğin ve bunun yeryüzü çapında ölçek büyütmesi olan küreselleşmenin her şeyi tipleştirmesi. Bu, farklı kültürleri folklorik seviyeye indirgedi, ulaşabildiği her kültürel değeri görselleştirip showa dönüştürdü, içini boşalttı; kendisi dışındaki bütün kültürleri karşılıklı diyalog kurulabilecek bir "öteki" görmeyip, asimile ediyor veya ortadan kaldırılması gereken bir rakip görüp "ötekileştiriyor", böylece çeşitliliği ve kültürel zenginliği yok ediyor.

10) Laikliğe ve sekülerizme saplanmış bulunan modern kültürün nihilizme dönüşmesi ve bu saatten sonra - Habermas'ın deyimiyle- Batı sekülerizminin dünyaya nihilizm pompalamaktan başka bir işlev görememesi.

Tarihin helezonik zamanlarında önemli değişiklikler vuku buluyor. Hikmet ve felsefenin ana yurdu, Keldanilerin bölgesi Mezopotamya'dır. M.Ö. 10 ve 9. yüzyıllardan başlamak üzere Mısır ve Yunanistan'a geçti. M.S. 8. yüzyıldan başlamak üzere Doğu'ya geri geldi. M.S. 10 ve 11. yüzyıllardan itibaren İspanya ve Sicilya üzerinden bir daha Batı'ya geçti. Şimdi tekrar ana yurduna, Doğu'ya dönüyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sizin gibi temenni ediyor, sizin gibi görmüyorum!

Ali Bulaç 2008.07.02

Pazartesi Ecevit Kılıç'ın benimle yaptığı konuşma SABAH'ta yayınlandı. Tepkiler geleceğini bekliyordum, ilk tepkiler Ahmet Taşgetiren ve Ergun Babahan'dan geldi. Her ikisi benim gibi düşünmediklerini söylüyor, oysa ben tam da onlar gibi düşünüyorum, sadece resmi onların gördüğü gibi görmüyorum. İzah edeyim:

Geçen hafta bu köşede sosyal olayları anlamaya ve yorumlamaya çalışırken şu dört sorunun eşliğinde düşünmemiz gerektiğini yazmıştım: "Ne oldu, ne oluyor, ne olabilir ve ne olmalıdır?" Buna "4 N" diyorum. Röportajda Hocaefendi'nin beraatının onanması ve AK Parti'nin kapatılma davasını ilk üç soru çerçevesinden ele aldım: Taşgetiren ve Babahan ise "Ne olmalı?" deyip fikir yürütüyorlar. Ben de onlar gibi "partiler kapatılmamalı" diyorum, bunu defalarca yazdım. Taşgetiren ve Babahan'la dördüncü soru çerçevesinde "temennilerimiz" de aynı, yani "inşallah kapatılmaz, böyle bir şeyi asla temenni etmem" diyorum. Her iki yazar, kapatmaya kesin gözüyle bakıp fikir yürütüyorlar, bense yüzde 50 kapatılır, 50 kapatılmaz düşünüyorum. Yani dava ortada görünüyor.

Peki, ortadaki resim öyle mi? Hayır: Dediğim şu: "Yargı, karar verdiğinde elindeki hukuki donelere bakar. Fakat hepimiz biliyoruz ki aynı zamanda yargı kararlarının politik bir boyutu da vardır. Bu sadece Türkiye'ye özgü değil. Ülkenin içinden geçtiği sosyal ve politik konjonktürü de göz önünde bulundurur... Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun bu durumu göz önünde bulundurarak bir karar verdiğini söylemiyorum. Fakat bu kararın şu anda içinden geçmekte olduğumuz politik süreçle ilgili bir okunması icap ederse; yüzde 50'nin üzerinde seçmeni olan iki partinin kapatılmakla yüz yüze olduğu bir dönemde Hocaefendi'yle ilgili alınan bu karar yargıya olan güveni daha çok artırmıştır. Yargının elini güçlendiren, onunla ilgili güvenilirliği artıran bir faktör oldu. Buradan şu meşru sonucu çıkarabilir miyiz? Eğer Anayasa Mahkemesi AK Parti'nin kapatılması yönünde karar verirse genel olarak yargıya yöneltilen eleştirilerde bir azalma olur mu? Tabii ki olabilir. Kendiliğinden böyle bir sonuç çıkarabiliriz. Evet, yargıya olan tepkiler az olur. Bu kararın böyle bir tesiri vardır, olacaktır da."

Yazarlarımız benim bu değerlendirmeye "AK Parti'yi kapatmak istiyorsanız kapatın, fazla tepki olmaz" demeye getirdiğimi söylüyorlar. "El insaf!" derim, bu bir suizandır. Bu bir "okuma biçimi"dir. Bunun ne kadar doğru bir okuma olduğunu ancak olaylarla test edebileceğiz. Yani -inşallah kapatılmaz- ama şayet AK Parti kapatılırsa hangi "nitelik ve boyutlar"da tepki doğacağını sağ kalırsak beraber göreceğiz.

Taşgetiren ve Babahan, gazetenin "Hocaefendi'ye yakınlığıyla bilinen" ibaresinin altını çizip "benim ne derece yakın" ve elbette "Hocaefendi adına konuşmaya yetkili olduğumu" soruyorlar. İmaya gerek yok. Hocaefendi'ye tabii ki yakınlığım var, onun inancına, davasına kendimi çok yakın hissediyorum, Erbakan Hoca'ya, rahmetli Esat Coşan Hocaefendi'ye, Mahmut Hocaefendi'ye, hiç tanımadığım Menzil şeyhine ve içeride ve dışarıda diğer bütün muhterem zatlara bu yakınlığı duyuyorum. Bana göre Fethullah Hocaefendi her yüz senede bir yetişen bir değerdir. Ama ben Hocaefendi adına görüş beyan edecek seviyede yetkili değilim, hiçbir zaman olmadım. Benim bildiğim onun adına yetkili olanlar avukatları ve onursal başkanı olduğu Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı'dır. Ben, sadece kendi adıma konuşurum, görüşlerim hiç kimseyi ilzam etmez. Haddimi bilirim.

Bir başka husus, 4 yıldır AK Parti'nin başına bunların geleceğini yazdım, televizyon ekranlarında yüksek sesle söyledim: Eğer AK Parti, siyasî ve toplumsal desteği tavan yapmış iken, siyasal ve idari sistemin demokratikleştirilmesi yönünde yasal ve anayasal temel değişiklikleri yapsaydı hem sistemi normalleştirir hem başına bunlar gelmezdi. Bugün bağırp çağırarak, ağlamak, hayaletlerle savaşmak bana konunun özünü ilgilisi olmayan salt politik bir mücadele, 'rant getirici polemik' işi gibi geliyor. Bana ikna edici gelmiyor. Taşgetiren ve Babahan'ı konunun özüne davet ederim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İki manzara

Geçen yazımda AK Parti'nin kapatılması meselesinin 50-50 ortada olduğunu söylemiştim. İdeallerle gerçekler arasındaki mesafeyi koruyup gerçekleri doğru okumak lazım.

İçine girdiğimiz yeni süreç hiç de iç açıcı değil. Sistem tıkanma noktasına gelmiş bulunuyor, tıkanmanın aşılabilmesi için köklü bir hukuk ve idare reformu yapmak gerekir, ancak mevcut konjonktür ve mevcut aktörler buna hiç elverişli görünmüyor.

Kötümserlik şeklinde algılanmaması kaydıyla şunu söylemek mümkün: Parti kapatılsın veya kapatılmasın, her iki durumda ciddi sıkıntılar söz konusu. Tabii ki hukukun üstünlüğünü, demokrasinin gelişmesi ve sivil siyasetin artık tek belirleyici olmasını isteyenler, hiçbir şekilde şu veya bu partinin kapatılmasını istemiyorlar. Bu, AK Parti için olduğu kadar DTP için ve başka partiler için de öyledir. Ama şu anda iktidarda olan ve daha geçen sene her iki seçmenden birinin oyunu almış olan AK Parti'nin kapatılması fazlasıyla trajik olacaktır. AK Parti'ye şiddetle muhalefet edenler bu noktayı göz önüne almalıdır, bu parti kapatılırsa, Türkiye'nin demokratik geleneği "partilerin mezarı" üzerinden yürür hale gelecektir. Belki de her fırsatta parti kapatılmasından yana olan iktidar elitleri, bu sayede varlıklarını devam ettiriyorlar. Bir başka husus, AB, bu sefer Türkiye'yi ciddi manada "uyarmak"tır, bir bakarsınız bir anda Türkiye sürecin dışına itilmiş olur.

Ancak kapatılmaması durumunda ortaya çıkacak olan manzara da iç açıcı değildir. Zira köklü reform olmadığı için artık yargının, "eşitler içinde birinciliğe oturmuş bulunan misyonu" pekişmiş olacak, hiçbir demokratik ülkede olmayan bir teamül sistem içindeki yerini almış olacaktır. Sorun, AYM üyelerinin iyi niyete sahip olup olmamalarıyla ilgili değildir, sistem içinde sahip oldukları geniş yetkilerin sivil siyaset üzerinde Demokles'in kılıcı gibi durması ve kimsenin gelip bu kılıcı indirmemesidir. Siyasetçi, darbe dönemlerinin anayasaları içinde siyasi başarı kazanma yolunu seçiyor, başarılı olabileceğini zannediyor. Olmuyor.

Temel reformlar yapılmadığı için Anayasa Mahkemesi ve genel olarak yargının sivil siyaset üzerindeki ağır etkisi dört noktadan tescil edilmiş bulunmaktadır:

- 1) AYM, gerektiğinde yorum yaparak neredeyse Yasama'nın fonksiyonlarını uhdesine geçirmiş olmaktadır. Sadece yasaların Anayasa'ya uygun olup olmadığına bakmıyor, yorumlayarak mukabil normlar ve kurallar ihdas ediyor; 10. ve 42. maddelere ilişkin iptal davası kararında olduğu gibi, istediğinde anayasa değişikliklerine şekil şartları açısından değil, esastan da bakabilip kararlar verebiliyor.
- 2) Danıştay, elindeki imkanları kullanıp Yürütme'ye ortak olabiliyor.
- 3) Yargıtay, "eylemsiz suç" kavramından hareketle dilediği parti hakkında kapatma davası açabiliyor.
- 4) AYM'nin AK Parti'yi kapatmaması, dava açılması durumunda başka partiyi ve hatta konjonktüre göre yine AK Parti'yi kapatmayacağını teminatı değildir, çünkü mevzuat, AYM'ye "odak olma" tarifini en geniş anlamda yapma imkanlarını vermiş bulunuyor. Kısaca bütün partiler tehdit altındadır.

Düşünün, başörtüsüyle ilgili düzenleme AYM tarafından reddedildi, yani o mesele iktidar partisinin inisiyatifinden çıkarılıp bir başka bahara kaldı. Yüzde 47 oy almış bulunan ve belki de "bana bir şey olmaz" diyen parti iktidarda iken bir anda keenlem yekün olma tehdidiyle karşı karşıya geldi, tabir caizse karizma feci şekilde çizildi. Ana muhalefet partisinin "siyaset" adına yürütebildiği tek eylem Anayasa Mahkemesi'nin kapısında bekleyip, iktidar ne yaparsa yapsın mahkemenin kapısını çalıp "hadî iptal et" demekten ibaret. Sistem buna öylesine müsait ki, postmodern siyaset kültürünün her tarafı sardığı bir dünyada statüko kendini ancak bu dolaşımı kullanarak koruyabiliyor. Diğer muhalefet partisi ise, neredeyse davayı açan Yargıtay

Başsavcısı'ndan daha şahin davranıp "kim kapatmaya karşı çıkarsa, beni karşısında bulur" pozisyonunda etrafa bağıyor, "AK Parti kapatılırsa bana hangi büyüklükte bir parça düşer" hesabını yapmakla meşgul. Manzara bu!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Barışı ve Geleceği Birlikte Aramak'

Ali Bulaç 2008.07.07

Parti kapatma davaları, Ergenekon gibi konuların gündemde olduğu bu sıcak mevsimde Abant Platformu bu sene Kürt meselesini ele aldı. İki gün boyunca konu, hemen hemen her boyutu ele alınarak konuşuldu.

Başlık şöyle seçilmiş: "Kürt Sorunu: Barışı ve Geleceği Birlikte Aramak." Doğru bir açıdan bakıldığında Abant'ın teşrih masasına yatırdığı konu, tam da içinden geçmekte olduğumuz krizin önemli parçası. Başka bir ifadeyle, Kürt meselesi ve başka konular çözülmedikçe bugünkü krizler sona ermeyecek, devrevi hale gelip kendi geliştirdikleri konjonktürlerde devam edecektir.

Aslında bu toplantı bundan birkaç ay önce Diyarbakır'da yapılacaktı. Realizasyonu konusunda önemli mesafeler kat edildiği halde maalesef gerçekleşemedi. Söz konusu toplantının hazırlık çalışmalarına katılırken, bir gerçeğin somut olarak farkına vardım: Bazı güçler ve çevreler can yakıcı sorunların kendi iradeleri, çizdikleri çerçeve dışına çıkılarak tartışılmasını, konuşulmasını istemiyorlar.

Kürt sorunu gündeme geldiğinde herkesin aklına gelen iki istifham var: Biri, acaba böyle bir sorunun olduğunu öne sürenler ne kadar samimi? Tercümesi şu: Sahiden böyle bir sorun var mı, yoksa Türkiye'yi zaafa uğratmak isteyen birtakım uluslararası güçlerin sahneye koydukları bir senaryo mu? Bunun çok basit, naif bir soru olduğunun tabii ki farkındayım, ama iletişim kopukluklarının yol açtığı nice anlaşmazlık ve çatışma, tam da böylesi basit ve naif faktörlerden beslendiğini göz önüne almak gerekir. Türk kamuoyunda, Malazgirt Meydan Muharebesi'nden bu yana birlikte yaşadıkları Kürtlerin feryatlarına kulak verirlerken, bu basit ve naif soruyu zihinlerinin ön bölgesinde tutuyorlar.

İkinci soru, "Böyle bir sorun olduğunu kabul edelim, pekiyi çözüm nedir?" Hiç kuşkusuz bu soru anlamlıdır, önemlidir ve artık özellikle Kürt kanaat önderlerinin bu sorunun cevabı konusunda daha somut şeyler söylemeleri beklenir. Ancak ben yine de "çözüm"den önce, karşılıklı konuşmanın -teknik anlamda ben buna 'müzakereci siyaset'in işler hale getirilmesi diyorum- daha önemli olduğunu düşünüyorum. Çözümün anahtarı müzakereci siyasetin sırrında ve hikmetinde yatmaktadır. Çünkü karşılıklı konuşmayacak, tartışmayacak olursak, kıyamete kadar sahici ve gerçekçi çözüm bulunmayacaktır. Sebebi açık, herkes kendi zihninde "öteki"yi tanımlamış, imgeler çerçevesinde kurgulamıştır. Bu zihinsel inşa ve kurgular dünyasında ne Kürtlerin diğer gruptan insanlarla, ne diğerlerinin Kürtlerle sağlıklı diyalog kurmaları, diyalog olmayınca birbirilerini anlayıp tanımaları mümkün olmayacaktır. Anlama ve tanımanın olmadığı yerde "tanımlama" hükmünü icra eder.

Toplantıda eminim katılımcıların önemli bir bölümü belki de daha önce test edilmemiş birtakım önyargılar hakkında sahip oldukları insanları adeta başka bir perspektiften tanıma fırsatını buldular ve birbirleriyle tanıştılar. Mesela Kürtlerin gündelik hayatlarını sürdürdükleri kültürel atmosferin ne kadar zengin, manevi köklere inen; hakikatte Türk, Arap ve Fars kültürüyle aynı kaynaktan neş'et ettiği genellikle Türk kamuoyunun meçhulüdür. Hatta öyle insanlar var ki, Kürtlerin fikrî ve manevî kapasiteye sahip olup olmadıklarını sorarlar. Hele bölgeyi konu alan TV dizilerini seyredenler, Kürtlerin ve Arapların "gelişmiş insanî zihne" sahip

olduklarından kuşkuya düşmeye başlıyorlar. Fakat Kürtlerin yaşayan en büyük bilgisi Abdülmelik Fırat'ın yaptığı konuşma, konuşması sırasında kullandığı argümanlar; Kürtçe, Farsça, Türkçe, Arapçadan okuduğu şiir örnekleri ve anekdotlar sadece Kürt olmayanları değil, Kürt sorununu dile getiren aydınları da hayran bıraktı. Tabii ki sorunun politik, ekonomik, kültürel haklar ve uluslararası boyutunu dile getirecek akıllı başında insanlara çok ihtiyaç var, ama bunun yanında bunun kadar Abdülmelik Fırat gibi bilge Kürtlere, kanaat önderlerine de ihtiyacı var.

Son Abant bize bir kere daha şunu gösterdi: Özgür irademizle ve kendi adımıza konuşmaya, diyalog kurmaya, kısaca müzakereci siyasete ihtiyacımız var.

Not: Erdem Beyazıt'ın vefatını büyük bir üzüntüyle öğrendim. Merhuma Allah'tan rahmet, yakınlarına ve sevenlerine başsağlığı dilerim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dizilerin diliyle Güneydoğu!

Ali Bulaç 2008.07.09

Töre cinayetlerinin işlendiği "Yaralı Yürek" adlı dizi yayınlandığında yöre halkı tarafından tepki görmüş, hatta Şubat 2007'de çekim sırasında ekip saldırıya uğramıştı.

Tepkinin sebebi sadece dizide töre baskısı dolayısıyla intihar eden bir kıza özenen 12 yaşındaki Hatice Demir'in intiharı değil, bölge halkının tarih öncesi çağlarda yaşayan vahşi insanlar güruhu olarak anlatılmasıydı. Ölen küçük Hatice'nin amcası Cuma Demir, "Devamlı dizilerde Güneydoğu suçlanıyor, töre cinayetleriyle aşağılanıyoruz" diyordu.

Mardin-Midyat yöresinde çevrilen diziler de öyle. Özellikle geniş bir kitle tarafından izlenen "Aşka Sürgün" ve "Sıla" adlı diziler, işin tadını kaçırdılar. "Sıla" dizisinin yönetmeni ve fikir annesi Gül Oğuz, "feminist" olmayıp "hümanist" olduğunu söylüyor, ama gerektiğinde hakikati tahrif ve suistimal etmekten çekinmediğini de belirtiyor. Hanımefendi, bu tür dizilere "Demek töre işi tutuyor diye başlıyor herkes" diyor. (Günaydın, 25 Mart 2007)

Mesela, ailesinin vermek istemediği erkek, kızı telefonla arar ve kız o esnada "suçüstü" yakalanır, sırf bu "suç"tan dolayı aile (kabile-aşiret) meclisinin kararıyla -ve elbette töre gereği- kızın öldürülmesi hükme bağlanır, zavallı kızcağız ağabeyleri tarafından hunharca öldürülür.

Sizce bu kararı veren ve infaz edenler "insan" olabilir mi? Bunu sahiden emreden bir töre, din, gelenek, âdet, vicdan, örf, teamül var mı? Böyle şey olabilir mi? Ama dizide oluyor. Oluyorsa, bunun anlamı şudur: Güneydoğu'da yaşayan insanlar (elbette Kürtler ve Araplar) tarih-öncesi (Pre-historik) zamanlarda yaşıyor. Töre cinayetleri kaba, baskıcı, kadın düşmanı, ataerkil, vahşi/geri bir kültürün 21. yüzyılın kalbinde devam eden tezahürleri. Bu insan güruhu bir "toplum" değil, vahşiler-barbarlar sürüsü, bunlar insan olamazlar. Anlaşılan bunlar medenileşemiyorlar, insan olamıyorlar, çünkü bu hordalarda genetik bir sorun var. O halde kafalarına vura vura modernleştirmek lazım. Bunlar kültürden, şehirden, demokrasiden ne anlar! Ne demişti şarkıcı Demet Akalın, bütün Diyarbakırlılara "Dağdan mı geldiniz, Diyarbakır'dan mı? Moron moron bakıyorsunuz!". Pekiyi bu insanların siyasi tercihleri, oyları bir kıymet ifade eder mi? Etmez. O halde demokrasi de gerekmez!

İkinci tür diziler "siyasi-güvenlik temalı" olanlar. Bu dizilerde yine "uyuşturucu, silah kaçakçılığı, yasadışı faaliyetler, terör, PKK eylemleri, devlet içi çatışmalar, Kürt sorunu, Güneydoğu'nun ekonomik yoksulluğu" konuları üzerinden şu mesajlar veriliyor: Bu bölgede vahşi insanlar yaşıyor. Para veya örgüt bağlantısı dolayısıyla, mesela sekiz aylık hamile bir kadını sadece Türk olduğu için vahşice öldürüyorlar. Örgütle ilişkili bir Kürt doktor, Türk hastasını zehirleyebiliyor. Bir köyün imamı da muhtarı da gizli örgüt elemanı, bölgeyi aydınlatmak üzere oraya giden öğretmenleri, doktorları acımasızca katlediyorlar. Bu tiplerin ne insafı var ne ruhi hassasiyetleri. Münferit olaylar bölge halkına genelleştiriliyor.

Tabii ki, hikâyenin tek bir anlatımı veriliyor. Yakılan ve boşaltılan köyler, dışkı yedirilen insanlar, tecavüze uğrayan insanlar, ani gece baskınları, yüz binlerce insanın maruz kaldığı işkence olayları, Diyarbakır Cezaevi, sefalet, üç milyon insanın göçe zorlanması, şehrin varoşlarında 70 metre karelik evlerde 7 ailenin balık istifi yaşamaya zorlanması anlatılmıyor. Bu tür dizilerde de Kürt sorunu; "terör, uyuşturucu, kaçakçılık, uluslararası servisler ve vahşet"le özdeşleştirilerek anlatılıyor ki, dolaylı olarak seyircilerin, yani Türk kamuoyunun bilinç altına maalesef nefret, ötekileştirme ve ırkçılık zerkediliyor.

Oysa 17. Abant Toplantısı'nda meselenin hiç de öyle olmadığı açıkça ortaya kondu. Bir de bölgeden anlatılan hikâyeleri dinleyenler gözyaşlarını tutamadı ve Sonuç Bildirisi'nde "Çözüm dilinin oluşmasında medyanın sorumluluğu, hassasiyeti ve üslubu çok önemli katkı sağlayacaktır" ifadesine yer verildi. İnşallah dizi yapımcıları ve TV yöneticileri bölgeyi maruz bıraktıkları bu oryantalist saldırılara bir son verirler.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gerçek provokasyonlar!

Ali Bulaç 2008.07.12

"Fala inanma, ama falsız kalma" demişler. Bunun bir hakikat değeri yoktur. Ama "komplolara inanma, ama komplosuz kalma" demenin bir değeri vardır.

Öylesine dehşet verici olaylar vuku buluyor ki, insan "bunlar niye oluyor?" diye hayret ediyor. Suikastlar, cinayetler, kundaklamalar, terör eylemleri vs. İnsanların bir kısmı aptalca işler yaparlar, bir kısmı da buna müsait olanlara bu işleri yaptırırlar.

Toplum şeffaflaştıkça ve kitle iletişim araçları güç kazandıkça bazı şeyler daha iyi anlaşılıyor. İttihatçı gelenek içinde siyasetin takip ettiği gayri meşru yollar birden fazladır. 2 Temmuz 1993'te Sivas'ta ateşe verilen Madımak Otel'i'nde çıkan yangında onca insanın hunharca hayatını kaybetmiş olması bunun örneklerinden biridir. Bu feci trajedinin Sivas veya Anadolu'da var olan Sünni-Alevi gerilimiyle ilgili tabii ki bir boyutu var, ancak ilave faktörler araya girmedikçe, bu gerilimler bu boyutlarda trajedilere dönüşemezler. Demek ki, birileri bu iki toplum kesimini birbirine düşürmek istiyorsa, küçük bir alev tutuşturarak maksadına ulaşabilir. Bunu, komplo ve provokasyonların ötesinde kendi zaafımız olarak not etmeliyiz.

Olayın üzerinden sis perdesi kalktıkça, profesyonel bir gücün oteli yakarak, masum insanların ölümüne sebebiyet verilmesini Sünni Müslümanların üstüne atmak suretiyle, kendi amaçları doğrultusunda önemli adım attığı anlaşılıyor. Sivas olayları, bundan önce ve sonra faili meçhul cinayetler serisine eklenen önemli bir halkadır. Ve ayrıca Erzincan Başbağlar köyünde bir o kadar masum insanın feci şekilde katledilmesi de bu

bağlamda ele alınmalıdır. İlk defa bu sene, otelde dumandan boğulanlar arasında iki istihbarat görevlisinin olduğunun açıklanması dikkate alınması gereken bir nokta oldu.

Ancak burada üzerinde durulması gereken konu, tepeden tırnağa provokasyon ürünü olduğu anlaşılan bu tür cinayet ve katliamlara karşı belli çevrelerin tepki gösterirken kullandıkları dille ilgili olmalıdır. Bu 'çevreler'den kastım bazı sol, sosyalist, Alevi ve ulusalcı gruplardır. Bunlar, sosyal demokrat partilerden tirajı düşük marjinal gazete ve dergilere, kimi sendikalardan kapitalist şirketlerin ürünlerini pazarlayan reklam firmalarına kadar yayılmış gruplardan oluşurlar. Değişen dünyada, ayaklarının altındaki kilimin çekildiğini görerek kapıldıkları panik havası içinde sağa-sola saldırıyor, öte yandan İttihatçı babalarını ve dedelerini izleyerek askerlerle ittifak kurup yeni bir darbeye ne kadar katkı yapabileceklerinin hesabını yapıyorlar. Bunların yaptığı, kirli bir siyasi çıkar uğruna ateşin üstüne benzinle gitmekten ibarettir. Fakat devir değişti. 28 Şubat'ta askerleri provoke edenler, bugün küçük dillerini yutmuş vaziyette mahkemede neyle karşılaşacaklarını düşünüyorlar. Ergenekon operasyonlarının, artık askerlerin, özellikle üst komuta kademesinin bu tür maceralara girmek istemediğini bize yeterince anlatmış olması gerekir, çünkü her askerî darbeden sonra ülke gerilere gitmiş, askerlere de ağır maliyetler çıkarılmıştır.

İstanbul'da ABD Başkonsolosluğu önünde düzenlenen amatör terör saldırısının da bu genel konjonktürden bağımsız olmadığını düşünüyorum. Sanki birileri "Eğer siz Ergenekon oluşumunu bir 'terör ve çete' kapsamına sokuyorsanız, alın size 'dinci terör' demek istedi" veya en azından böyle bir algı oluştu. Henüz hayatının baharındaki polisleri katletmenin meşruiyeti nedir? Ambulansta hastaneye götürülürken durmadan kelime-i şehadet getiren masum insanları öldürmenin hangi ulvi davayla bir ilgisi olabilir? Bu eylemi yapanlar, politik hedefler açısından ortaçağ şatoları gibi inşa edilmiş muhkem bir binayı basıp amaçlarına ulaşabileceklerini düşünmüşlerse, zaten burada akla herhangi bir rol kalmamış demektir. Demek ki, bu eylemin amacı konjonktüre uygun bir iş yapmaktan ibarettir. Şu veya bu maksatlı olsun, teselli verici olan husus şu ki, artık kimse bu numaraları yutmuyor, bu eylemler hiç kimseye meşru ve sevimli gelmiyor, nefrete yol açıyor. İnsanlar yorum yapabiliyor, kimin neyi ne amaçla yaptığını anlayabiliyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dindarlar ve demokrasi

Ali Bulaç 2008.07.14

Bu başlık Ahmet Altan'a ait. 11 Temmuz tarihli Taraf'taki yazısında "Ben bu ülkede dindarlar içtenlikle katılmadığı sürece demokrasi olabileceğine inanmıyorum." diyor.

Ben de ona katılıyorum. Yine de zihnimi kurcalayan bir soru var: Burada kullandığı "içtenlik (samimiyet)" kime izafedir? Kendisine mi, dindarlara mı? Yani "Ben içtenlikle şunu düşünüyorum: Dindarlar katılmadıkça demokrasi olmaz" veya "Dindarlar samimi olmadıkça demokrasi olmaz." Hangisi? İfade muğlak olduğuna göre, İslam'daki iki ilkedен hareketle ben şöyle derim: Ahmet Altan ilkinі kastetmiştir. Çünkü "Hüsn-ü zan asıldır" ve "şüphe kişinin lehine yorumlanır."

Bir yazısı dolayısıyla kendisine e-mail atan bir okur, "her seferinde samimiyet testinden geçirildiğimiz için fazlasıyla gücendiğini" yazmış. Altan da böyle bir algıya sebebiyet verdiği için yazıyı kaleme almış. Bir nezaket ve hassasiyet örneği bu. O e-maili göndereni çok iyi anlıyorum. Biz dindarlar -ben buna hayatlarında "dinlerini

ciddiye alanlar" derim, fark etmez- laik aydınlar tarafından her defasında bu küçük düşürücü testten geçiriliyoruz. Türkiye'ye, AB için üyelik statüsü verildiği hafta Ali Kırca bizi Siyaset Meydanı'na çağırmıştı. Bana şunu sordu: "Siz, AB üyeliğini destekliyorsunuz, peki bütün Türkiye merak ediyor: Samimi misiniz?" Ben zaten hazırcevap değilim, bir anda aptallaşıp kaldım. Bunun samimiyetle ne ilgisi var? Bu politik bir meseledir ve insanlar herhangi bir politik karar verdiklerinde rasyonel davranırlar, çıkarlarını gözetirler, kararın neyi alıp neyi götüreceğini düşünürler. Kimse malihülyalı bir aşkla politik kararlar almaz. 28 Şubat'tan sonra dindarlar düşündü taşındı: Bu Kemalizm denen sistem, kendisi dışında kimsenin haklarına itibar etmiyor. AB üyelik süreci daha çok demokrasi, daha çok hak ve özgürlükler, daha çok hukuk devleti getirebilirse, herkes rahatlar. Bu kadar basit.

Yıllardır, aynı şeyleri vurguluyorum: Bu toplumun ana damarı dindarlardır. Onların demokrasi mücadelesine katılması elzemdir. Bu, başkalarını kendilerine benzetmeleri, başkalarının yaşama biçimlerine müdahale etmeleri için değil, herkes her ne ise ve kendini nasıl tanımlıyorsa, kendisi gibi olması ve yaşaması içindir. Biz sadece tebliğ ederiz. Başkalarının bizim gibi yaşamaması umurumuzda olmaz. Herkes hesabını Allah'a verecek.

Ahmet Altan, söz konusu mücadeleye "Kürtlerin ve solcuların da katılması gerekir" diyor. Ben, bunlara Alevilerin, işçilerin, yoksul kesimlerin ve artık "azınlık" olmaktan çıkıp herkes gibi yurttaş statüsünde algılanması gereken gayrimüslim cemaatlerin de katılması gerektiğini düşünüyorum. Demokrasi mücadelesi erdemliler hareketi (Hilfu'l-fudul) olmalı. Herkes kendisi olmak ve yaşamak için bu mücadeleye katılmalı.

Son zamanlarda bazı liberal aydın ve yazarlarla içine girdiğimiz ihtilafın sebebi, liberal felsefenin bizatihi kendisinin bana rahatsızlık vermesi değildir. Hepsi değil, ama özellikle bazıları çifte-standart davranıyor. Mesela Eser Karakaş'ın güzel deyimiyle "Benim birkaç hastalığım var, eğer şimdi böbrek taşıını düşürmek gerekiyorsa, illa da prostatı da, mideyi de şart koşmayayım. Sıra ile hepsini tedavi edelim." Ama tabii ki hükümetin ilk günden demokratikleşmeyi ve rejimi normalleştirmeyi sağlayacak adımlar atmaması, parti kapatmaları zorlaştırmaması, DTP kapatılmak istenirken sesini çıkarmaması, Ufuk Uras'ın Meclis araştırmasına destek vermemesi, başörtüsü sorununu diğer sorunlarla paket haline getirip çözme yolunu seçmemesi büyük bir hata idi. Ve bu köşenin takipçileri bu vahim hataya her defasında dikkat çektiğimi bilirler.

Liberal yazarlarla olan ikinci ihtilafımız, bize şunu empoze etmeleridir: Taleplerinizi liberal dille ifade edin, çünkü başka bir dil özgürlük talebinin dili değildir. Veya susun taleplerinizi biz dile getirelim. Bu, ifade özgürlüğü, müzakereci siyaset ve demokrasi mücadelesi değildir, bizi farkında olmadan dogmatizme ve totalitarizme götürür.

Yine de bu tartışmalar faydalıdır, siyasi kültürümüzü zenginleştiriyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ergenekon davası!

Ali Bulaç 2008.07.16

Başsavcı'nın hazırladığı iddianame içeride ve dışarıda büyük yankılara yol açtı. Sadece iç kamuoyunda değil dünyada da ilgiyle izleniyor. Tutuklu ve tutuksuz 86 kişi yargılanacak.

"Ergenekon" adı verilen davada, sanıklar silahlı terör örgütü kurmak; darbe teşebbüsünde bulunmak (bu çerçevede hükümeti devirmek, görev yapamaz hale getirmek, terör örgütünü yönetmek, örgüte üye olmak, cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti hükümetini ortadan kaldırmak veya görev yapmasını engellemeye çalışmak, hükümete karşı halkı isyana tahrik etmek, patlayıcı madde bulundurmak, devletin güvenliğine ilişkin gizli belgelerini temin etmek, kişisel verileri kaydetmek, askeri itaatsizliğe teşvik, halkı kin ve düşmanlığa alenen tahrik etmek vb.) fiilleriyle suçlanıyorlar. Bunun yanında Cumhuriyet Gazetesi'ne ve Danıştay'a düzenlenen saldırılar da bu örgüte mal ediliyor. Bu çerçevede bazı faili meçhul cinayetler, suikastlar söz konusu dava ile ilişkilendirilmiş bulunuyor.

Nokta Dergisi'nde yayınlanan "Darbe günlükleri" dosya kapsamına alınmadı. 6. dalga operasyonlarda tutuklanan emekli Orgeneral Şener Eruygur ve Hurşit Tolon da dosyaya dahil edilmedi. Ya "ek iddianame" hazırlanacak veya yeni bir gelişme olarak askerî yargıya intikal edecek. Askerî savcılığın belgeleri istemesinin sebebi, suç işlediği öne sürülen bazı komutanların bu fiili görevde (muvazzaf) iken mi yaptıklarını araştırıp tespit etmektir. Bu hukukçular arasında tartışma konusudur, davanın önümüzdeki günlerde nasıl bir seyir izleyeceğini hep beraber göreceğiz.

Ergenekon davasının iki boyutu var: Biri, iddianamede yer alan suçlamalar çok ağır. Dava, Türkiye'nin yakın tarihine ışık tutacak mahiyette. Bu ülkede darbeler oluyor, faili meçhul cinayetler işlenip suikastlar düzenleniyor ve toplumda şok etkisi yaratmaya matuf saldırılar yapılıyor. Faili meçhuller ya intikam amaçlı olur veya sol gösterip sağ vurmak şeklinde, yani şaşırtma, birilerine mesaj gönderme amaçlı oluyor. Olanların kahir ekseriyeti ikinci türdendir. Çeşitli yerlere, kuruluş ve kurumlara yapılan saldırılar da öyle.

Şunu da belirtmek gerekir ki, davanın tutuklu veya tutuksuz şahıslarla sınırlı olmadığı yönünde yaygın bir kanaat var, bu kanaatin teşekkülünde birtakım karineler önemli rol oynuyor. Açıkçasını söylemek gerekirse, bu çok dallı budaklı bir dava görünüyor; siyaset, iş dünyası, STK'lar adı altında çalışan kuruluşlar ve medyada uzantıları olması ihtimal dışı değildir. Davanın sağlıklı bir zeminde sürmesi hem yakın tarihimizi aydınlatabilir hem demokratik rejimin normalleşmesini sağlayabilir.

Ancak bunun tahakkuku, davanın ikinci boyutuna, yani yargı sürecinin tamamen sağlıklı işlemesine bağlıdır. Kişisel olarak beni kaygılandıran, yargı sürecini mecrasından saptıracak faaliyetlerdir. Birtakım kişiler ve gruplar, sahip oldukları siyasi görüşlerine ve konumlarına göre yargı sürecini mecrasından saptırmaya çalışıyorlar. Bu, "yargıyı etkileme"nin ötesinde, kendilerine göre kanun maddelerini yorumlayıp topluma empoze ediyorlar ve karşılıklı olarak hasımlarını yargılayıp neredeyse infaz etme cihetine gidiyorlar. Şu anda tutuklu olan ve yargılanan bütün şahıslar sadece birer "sanık" konumundadırlar, henüz suçları sabit olmuş değildir. "İddia müddeiye ait" olduğuna göre, sanıkları yukarıda saydığımız suç teşkil eden fiillerle suçlayan savcı iddiasını ispat etmeye çalışacak, mahkeme de hükmünü verecektir. Her olayda bu basit kuralları hatırlatmak lazım, çünkü hukuk bilincinin teşekkülü ve yerleşmesi ancak bu sayede mümkün olmaktadır. Hukuk bilinci yerleşmedikçe demokratik siyaset de mümkün olmaz, toplum hayatı hukuk dışı faaliyetlerinden, tasallutlarından kurtulmaz.

Bunun yanında bu ülke faili meçhullerden, darbelerden, saldırılardan çok çekiyor. Bunların sona erdirilmesi, darbe heveslilerine artık dünyanın ve toplumsal şartların tümüyle değiştiğinin anlatılması gerekir. Meşru siyaset herkese açıktır; kimin ne fikri, projesi varsa bu meşru sahneye çıkmalı, başkalarıyla rekabet edip iktidara talip olmalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AK Parti kapatılırsa

AK Parti'nin kapatılıp kapatılmayacağı konusu hâlâ ortada. Bu arada konuyla ilgili tartışmalar sürüyor. Kapatılması durumunda nelerle karşılaşacağımıza şimdiden göz atmakta fayda vardır.

AK Parti'nin haklı olarak kapatılmasına karşı çıkanların öne sürdükleri şu dört noktanın çok da sağlam bir zemine dayanmadığını belirtmek gerekir:

1) Toplumsal tepki olur. Bundan kastedilen insanların sokaklara dökülmesi ise, böyle bir şey olmayacak. 27 Mayıs'tan beri darbelere ve parti kapatmalara karşı tabii ki büyük toplumsal tepkiler olur. Ama seçmen tepkisini sandıkta gösterir ve hemen hemen uygun olan ilk seçimde darbecilerin veya kapatmacıların mağduru olan siyasetin mirasçılarına kuvvetli destek vererek iktidara getirir. Mart ayında yazmıştım, AK Parti kapatılırsa, "Yeni AK Parti ilk seçimde en az yüzde 57 oy alacaktır."

2) Ekonomi büyük zarar görür. Bu, analiz edilmeye muhtaç bir konu. Ekonominin iki veçhesi vardır. Doğrudan halkın hayatını ilgilendiren reel ekonomi, yani üretim, istihdam, işsizlik, gelir bölüşümünde adalet beklentisi ve sosyal devletin fonksiyonlarını yerine getirmesi gibi. Bu konuda halk yıllardan beri büyük bir sıkıntı içinde yaşıyor, partinin kapatılması halkın hayatını biraz daha kötüleştirir, o kadar. Halkımız sıkıntılara alıştıktır.

Ekonominin ikinci veçhesine, yani mali piyasalara gelince. Bu piyasalarda dolaşım borsa-faiz-döviz üçgeni içinde gerçekleşmektedir. Burada büyük oyuncuların devasa paraları söz konusudur. Öteden beri küresel ekonomiyle bir şekilde entegre olan Türk ekonomisindeki yabancıların önemli payının siyasi istikrarda rol oynadığını düşününlerdenim. Borsanın yüzde 72'si ve finans piyasasının neredeyse yarısı yabancıların eline geçmişse, burada istikrarın garantisi doğrudan iç siyaset değil yabancılar olmaktadır. Tabii ki iç siyasi istikrarın önemini bütünüyle görmezlikten gelmiyorum, ama mali piyasalardaki istikrarda rol oynayan dış faktördür. Kapatma davasının gündeme gelişi üzerinden beş ay geçti, mali piyasalarda ciddi bir kriz veya sarsıntı yaşanmadı. Şimdilerde global ekonomide, petrol ve gıda fiyatlarındaki artışta meydana gelen ciddi dalgalanma ile Amerikan ekonomisinde yaşanan sarsıntı, bankaların batışı elbette Türkiye'yi de önümüzdeki günlerde etkileyebilir. Ama bu parti kapatma ile değil, harici faktörlerle ilgili olacaktır.

3) AB üyelik süreci darbe alır; reformlar akamete uğrar; demokratikleşme yolunda zaman kaybı yaşanır. Tabii ki bunların hepsi olur. Ama zaten AK Parti'yi kapatmak isteyen irade bundan fazlasıyla memnun kalacaktır. Hatta partinin kapatılmasını en çok istemelerinin sebeplerinden biri, tam üyelikle sonuçlansın sonuçlanmasın "AB üyelik süreci"nin devam ediyor olmasıdır.

4) Güneydoğu temsilsiz kalır, bir daha Kürt seçmenini de şemsiyesi altına alacak bir Türkiye partisinin çıkması zorlaşır, belki de Güneydoğu sistemden kopar. Bunun çok da sağlam bir bilgi temeline dayandığını sanmıyorum. Elbette 22 Temmuz seçimlerinde AK Parti'ye yüksek oy vermiş bulunan Güneydoğu ve Kürt seçmeni büyük bir düş kırıklığı yaşar. Bu partiye yüksek oy vermekle Güneydoğu seçmeni büyük kredi açmıştı. Ama yanlış kanaatler üzerinden fikirler bina edilmesin. Türkiye'nin diğer bölgelerinde seçmenin geneli hangi beklenti veya bekleyiş moduna girecekse, bilhassa DTP'den uzak duran Güneydoğu'daki ve büyük şehirlerdeki Kürt seçmen de benzer bir beklenti ve bekleyişe girecektir. Yani yeni oluşumlara bakacak, diğerleri gibi değerlendirmelerde bulunacak ve ona göre tercihlerini belirleyecektir. AK Parti'nin kapatılmasından dolayı ne Güneydoğu sistemden kopar ne DTP bu işten büyük lokma koparır. Az bir prim kazanır, ama o kadar.

Bütün bunlardan sonra AK Parti'nin kapatılmasının ülkeye hayır getireceğini veya sorunsuz bir süreç yaşanacağını söylemek istemiyorum. Sadece bu itirazların çok sağlam temellere oturtulmadığını söylemek istiyorum. Bu dört noktanın ötesinde eğer parti kapatılacak olursa, çok daha vahim bir manzara çıkar, asıl buna dikkat çekmek gerekir. Pazartesi devam edeceğiz.

AK Parti kapatılırsa!

Ali Bulaç 2008.07.21

Cumartesi günü AK Parti'nin kapatılmasının Türkiye için hayırlı olmayacağını söyledik.

Ekonomi, halkın göstereceği tepkiler ve neredeyse Altan Tan'ın deyimiyle "elinde bohçası, rastladığı ilk adama kaçmaya hazır kıza benzetilen Güneydoğu seçmeni"nin uğrayacağı düş kırıklığı önemlidir ama kapatmanın çok daha derinlere işleyen etkileri var. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1) Demokrasinin temel sorunu her 10 senede bir kesintiye uğraması, böylelikle siyasi partilerin köklü bir gelenek oluşturmamasıdır. 27 Mayıs, bizde sivil siyasete müdahale geleneğini başlattı, yani Türkiye'nin asli siyasi geleneği demokrasi değil, doğrudan veya dolaylı müdahaledir. Siyasi sistemimiz tepesi üzerinde durmaya çalışan -ve elbette duramayan- bir piramit hükmündedir, her an devrilme tehlikesiyle karşı karşıya geliyor. Gel gör ki, sistemi tersine çevirenler, tehlikeyi bu yaptıklarında ve hâlâ yapmakta olduklarında değil, piramidi tabanı üzerine oturtmak isteyen halkta ve İslamiyet'te buluyorlar.

Uzun bir geçmişe sahip olan tek parti CHP'dir, bu parti de "tek parti yönetimi"nin nostaljisi içinde yaşamakta, demokratik her türlü değişimin önünde devlet ideolojisini bayraklaştırarak engeller dikmektedir. Asıl demokratik süreci işleten partiler köklü geleneklere sahip olamıyor. Bunun iki sebebi, askerî müdahaleler ve parti kapatmalarıdır.

2) İki partinin kapatılması durumunda bir yandan "kuvvetler ayrılığı prensibi"nin bizdeki hiyerarşik yapısı düzelmeyecek, bu sayede yargı, "eşitler içinde birinci olma konumu"nu pekiştirmiş olacak, öte yandan çeşitli düzeylerde tartışmalara sebebiyet verecektir. Yargıya olan güvenilirliği bundan daha etkili bir faktör zedelemiş olamaz.

3) AK Parti'nin kapatılması kapatmaya mesnet teşkil eden "eylemsiz suç" bir ceza olarak sisteme girecek; "ifade özgürlüğü" parti kapatmalara dayanak gösterilecek; "din ve vicdan özgürlüğü"nün alanı biraz daha daraltılacak; laiklik bir inanç ve yaşama biçimi olarak İslam dinine alternatif algılanmaya başlanacaktır. Bunun toplumsal huzura getireceği ağır maliyeti tahmin etmek güç değildir.

4) Başörtüsü sorununun üstü kapatma örtüsüyle örtülecek; bu sorunu dile getirmek parti kapatmanın gerekçesi olarak öne sürülecek, yani siyasi çözüm aranması dahi suç sayılacak ve nihayet belki de "ek düzenlemeler"le başörtülülere karşı Güney Afrika tipi ayrımcılık (Aparthait rejimi) veya Hindistan tipi kast sistemi uygulanacak; kamusal hizmetler, statüler ve avantajlar başı açıkla simgeleştirilen belli bir çevrenin imtiyazı ve anayasal hakkı olarak tanımlanacak. Nihayet bu telaffuz edildi. Bu sözler Zaman okurlarına yabancı değildir: "AKP'nin Türkiye'yi İran, Malezya ya da Ürdün'e çevireceği korkularını yayanlara karşı, bunların ağına düşen yurttaşların kaygılarını giderecek önlemler alabilir, örneğin başörtüsü yasağının kamu görevlileri ve reşit olmayan öğrenciler açısından devam edeceği güvencesini anayasa taslağına koyardı."

5) Kürt sorunu, bir kere daha askerî bürokrasiye havale edilip, salt güvenlik konusu olarak algılanmasına devam edilecektir. Kürtler, DTP'ye de AK Parti'ye de oy verseler temsil edilmeyecek, bekleyip yeni gelişmelere bakacaklardır. Eğer Kürtlerin zorlanarak CHP'ye veya MHP'ye oy vermeleri arzulanıyorsa, bunun boş bir arzu olduğunu belirtmek gerekir. Türkiye'nin can yakıcı iki sorunu "din ve vicdan özgürlüğünün korunması" ile "Kürt meselesi"dir. Parti kapatmakla bu iki sorun ortadan kalkmıyor, tam aksine daha derinleşerek, kanayarak toplumsal bünyeyi zaafa uğratiyorlar.

6) Dış politikada Türkiye, kapalı kapılar ardında verilen kararlara tabi olacak, bu arada bölgede taşlar yerinden oynar ve yeniden döşenirken pasif izleyici rolü oynamakla yetinecektir.

Her şeye rağmen bu trenin eninde sonunda rayına gireceğini söylemek lazım. Karamsar olmaya gerek yok. Pekiyi ne yapmalı? Her zaman bir yol vardır...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sanki iktidar olmaktansa!

Ali Bulaç 2008.07.23

Hatırlanacağı üzere Macaristan'da 2006-Eylül ayında Sosyalist Parti'den Başbakan olan Ferenc Gyurcsany, kendilerini yeniden iktidara getiren seçim zaferinin ertesinde partisinin üyelerine yaptığı konuşmada şöyle demişti:

"Az kalsın ölecektim, çünkü geçen 18 ay boyunca sanki iktidar elimizdeymiş gibi numara yapmak zorunda kaldım. Ülkeyi yönetmek yerine, gece gündüz yalan söyledik." (Sezin Öney, Taraf, 21 Temmuz 2008)

Bu övülmeye değer ahlaki cesaret örneğidir. Macar siyasetçi "iktidar" ile "muktedir" olma arasındaki farka işaret ediyordu.

Kendimize soralım: Macar siyasetçinin söyledikleri Türkiye'deki mer'i siyaset için ne kadar geçerli? Bu sorunun cevabını herkes, ama en başta siyasetçiler ve bu arada iktidarda olduğunu zanneden siyasetçiler kendi vicdanlarında vermelidir. İçinden geçmekte olduğumuz süreci tersyüz etmenin, hakikati olduğundan başka biçimde göstermenin kime, ne faydası var? Bazen dışarıdakiler resmi çok daha net görebiliyorlar. Türkiye'deki siyasi gelişmeleri yakından takip eden uzmanlar, ülkenin 14 Mart'tan bu yana fiili bir müdahale içinde olduğunu söylüyorlar. Bu seferki, kaba ve postmodern de değil, çok daha sofistike, çok daha rafine bir müdahale söz konusu. Müdahalecilerin yöntemleri ve enstrümanları hiç bitmez.

18,5 milyon seçmenin iki partisi (AK Parti-DTP) kapatılmak isteniyor. Özellikle iktidar partisinin kapatılma tehdidi altında olması bütün işlerin rölantiye alınmasına yol açmış bulunmaktadır. Şimdi herkesin temennisi ve beklentisi kapatılmaması. Zannedilmesin ki, kapatma davası reddedilecek olsa her şey düzelecek, sivil siyaset güçlenecek ve siyasetçiler göğüslerini gere gere "Bakın yargılandık ve aklandık, kaldığımız yerden yola devam edelim" deyip sahiden yollarına devam edebileceklerdir. Tabii ki öyle diyecekler, ama bu ne kadar inandırıcı olacak!

Hayır, isteyen siyasetçi kendini kandırabilir, biz kendimizi kandırmayalım. Böyle olmayacaktır. AK Parti kapatılmayacak olursa Gökhan Özgün'ün deyimiyle "affedilecektir." "Yok yere suçlanan bir parti, yok yere affedilmiş olacak", yani minnet altında bırakılacak, "Hadi aslanım, kıyağımızı aklından çıkarmadan yoluna devam et" denecektir. Bir kabadayı, kavgada kahramanlığını anlatırken şöyle demiştir: "Ona öyle bir yumruk salladım ki, bir anda kendimi onun altında dayak yiyor gördüm, suratımdaki yara berelerin sebebi budur!" Bundan sonra, "siyasette kabadayılık imajı" dayak yiyenin kahramanlığını övmesinden ibaret olur ancak. Bir siyasi parti için bundan daha trajik bir şey olamaz.

Yine zannedilmesin ki, hakim güçlerin affettiği bir parti, sahiden "muktedir" olup iktidar olabilecektir. Hayır, bugüne kadar hep olageldiği gibi davul sırtında tokmak başkasının elinde işin amelelik kısmını icra etmeye

devam edecektir. Tokmağı/nimeti sorumsuzlara, davulu/külfeti siyasilere veren 1982 Anayasası'dır, bunu değiştirmedikçe siyasiler davul taşımakla yetinecek ve iktidar olduklarını zannedeceklerdir. Tabii ki bu arada küçük bir zümre icra ettiği hizmetin karşılığını alacak, bazı ihaleler dağıtılacak, bayındırlık faaliyetleri devam edecek. Ama hiçbir şekilde bu siyasetin sivilleşmesi anlamına gelmeyecektir.

Sorun kamil manada bir hukuk devleti olma sorunudur; herkes için daha çok özgürlük, daha çok demokrasi, daha çok katılım ve adil gelir bölüşümün sağlandığı bir ülkede yaşamak.

Demokrasi dışı güçler, yakın tarihimizde hiç olmadığı kadar güç kazanmış, güçlerini tahkim etmiş durumdalar. 2003 ve 2004 yıllarında var olan siyasi, toplumsal ve uluslararası konjonktür siyasetçilerin önüne altın tepsi içinde bir fırsat sunmuştu. O tarihlerde köklü reformlar yapılabilirdi, ayağa gelen tarihî fırsat kaçırıldı. Ama elbette bir ülkenin hayatı üç beş seneden ibaret değildir. Hâlâ AK Parti, bu ülkeye gerçek bir çıkış yolu gösterebilir. Bunun için büyük bir ruha sahip olmak gerekir. Bu ruh tek bir kişide değil, liderden seçmenine kadar herkese yayılmış olması lazım. Ancak bu ruhla "sanki iktidar"dan "muktedir olanların iktidarı"na geçilebilir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni bir başlangıç için üç seçenek

Ali Bulaç 2008.07.26

28 Temmuz günü Anayasa Mahkemesi AK Parti'nin kapatılma davasını görüşmeye başlayacak. Kararın kısa sürede verileceği tahmin ediliyor. Yani birkaç gün içinde Mahkeme kararını açıklayacak, öyle olması da iyidir.

Bu konuda her şey söylendi. Bundan sonra söylenecek her şey gelecekle ilgili olmak zorunda. Kişisel kanaatim, açıklanacak karar lehte veya aleyhte olsun, hiçbir şey eskisi gibi olmamalı. AK Parti kapatılsa ortaya çıkacak manzara belli. Kapatılmasa, kolu kanadı kırılmış, dişleri sökülmüş bir kaplan görüntüsünde ortalıkta gezinecek.

Askerî ve sivil bürokrasi, merkezdeki çekirdeğin unsurları ve en başta siyasilerin kabul etmesi gereken bir gerçek var: Türkiye, bu siyasi ve idari yapısıyla daha fazla yol alamaz. Sistemi tepeden tırnağa reformdan geçirmesi lazım.

Bir "erken seçim" telaffuz edilmeye başlandı. Seçim her zaman taze kan getirir, bünyeyi birazcık olsun rahatlatır. Sistemin sorunu ise çok derinlerde. Ve artık herkesin üzerinde ittifak ettiği nokta, hastalığın büyük ölçüde elverişsiz bir anayasadan kaynaklanıyor olmasıdır. Evet, kesin olan şu: Türkiye'nin yepyeni bir anayasaya, daha doğrusu müzakereci siyaset çerçevesinde teşekkül edecek bir toplumsal sözleşmeye ihtiyacı var.

Geçen sene AK Parti böyle bir teşebbüste bulundu. Heyecan vericiydi, ama paradigmatik yaklaşımı ve metnin hazırlanma yöntemi yanlış olduğundan beklenen sonucu veremedi.

Yeni bir anayasanın ihtiyacı yüksek toplumsal destektir. Türkiye'nin bütün toplumsal ve politik kesimleri müzakere ederek bu sürece katılmalı. Ortak Akıl Hareketi'nin yürüttüğü faaliyetler ve düzenlediği gösteriler bu açıdan önemli. (Çok eskilerde kalmış Rousseau'cu 'milli irade' sloganını bir kenara bıraksa iyi olur. 'Milli irade', millet/ulus oluşturan devletin iradesidir, müzakereci ve uzlaşma ile ortaya çıkan halkın iradesi değildir, sorun da tam budur, milli irade teorisiyle dönüp dolaşıp aynı noktaya geleceğiz.)

AK Parti kapatılsa da kapatılmasa da, R. Tayyip Erdoğan'ın, Abdullah Gül'ün ve AK Partililerin yapabilecekleri çok şey var. Yeni bir erken seçim süreci yeni bir fırsattır. Gerekğinde emekliliği tehlikeye girecek olan milletvekilleri tekrar aday gösterilir ve tıpkı 1990'larda Demirel'in "konuşan Türkiye ve camdan karakollar" hareketine benzer bir performansla mağdurlar, bütün Türkiye'yi dolaşır; şehir şehir, ilçe ilçe gezip halka "Ey bu ülkenin acılı ve şerefli insanları, bu böyle olmuyor, iktidar oluyoruz muktedir olamıyoruz, temel bir değişikliğe gitmemiz lazım, biz her şeyimizi ortaya koyduk, siz de bize desteğinizi verin" mesajını verir, yüzde 60'ları hedefleyen bir seçimle iktidara gelir ve her türlü riski göze alıp köklü bir sivil anayasanın önünü açabilirler. Şu anda seçmenin yüzde 80'i aynı ruh halini yaşıyor. AK Partililerin önünde üç seçenek var:

- 1) Partinin kapatılması ve R. Tayyip Erdoğan'la beraber Abdullah Gül ve Bülent Arınç'ın da yasaklı olması durumu: Bu seçenekte, yasaklı üç lider, yeni kurulacak partinin bütün faaliyetlerine katılır, Türkiye'deki her toplantı ve mitinge gider, ama tek kelime konuşmazlar. Sadece platformda oturur, toplantıyı veya mitingi izlerler. Hatta ağızlarını bantla kapatsalar daha şık olur.
- 2) Partinin kapatılmaması durumu: Önümüzdeki yerel seçimlerle birleştirilecek genel bir erken seçime gidilir, seçim kampanyası sadece "yeni ve sivil anayasa" konseptine oturtulur.
- 3) Partinin kapatılması ve sadece R. Tayyip Erdoğan ve birkaç arkadaşının yasaklı olması durumu: Abdullah Gül, cumhurbaşkanlığından istifa eder, partinin başına geçer ve yine "yeni ve sivil anayasa" konseptine oturtulmuş bir erken seçime gider. Seçimden ve yeni bir anayasadan sonra sistem reorganize edilir. Ya yeni düzenleme ile Erdoğan siyasete döner veya beş sene sonra cumhurbaşkanı olur.

Tarihin ve efsanelerin anlattığı çıkışlar vardır. Böyle bir demokratik ve kanuni huruç (çıkış) için iç ve dış konjonktür uygundur. Benim geçen yazımda "bu iş için büyük bir ruh gerekir" dediğim buydu. Bilmem siz ne dersiniz!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ergenekon Davası

Ali Bulaç 2008.07.28

İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı'nın hazırladığı Ergenekon Davası iddianamesi mahkeme tarafından kabul edildi. 20 Ekim'de davanın görülmesine başlanacak.

Bu aşamadan sonra özellikle medyada "hukuki zemin"de değil, fakat "hukuk üzerinden" büyük bir mücadelenin başlayacağını söyleyebiliriz. Esasında konunun gündeme geldiği ilk günden beri zaten bu yönde bir mücadele vardı, şimdi şekil ve yöntem değiştirerek söz konusu mücadeleye devam edilecek.

Malum medya, bugüne kadar bu olayı görmezlikten geldi, suçlamaları, ortaya çıkan iddiaları, yazılıp çizilen vahim bilgi ve haberleri elinden geldiği kadar küçülttü. Ama artık mızrak çuvala sığacak gibi değil, görmemesi sadece kendi aleyhine olacak, zaten etrafında bulunan şüpheleri daha da artırmış olacak. Malum medya davayı görmezlikten gelmeyeceğine göre, başka yol ve yöntemlere başvurması tabiidir.

Dosyanın açıklanmasından sonra ilk itiraz, söz konusu iddianamenin "soyut" düşünce ve suçlamalardan ibaret olduğu yönünde oldu. Bu itirazı kamuoyunda ün yapmış olan bazı hukukçuların yapmış olması dikkat çekicidir. Mesela, Ergenekon davasında ağır suçlamalara maruz kalan emekli asker ve şahıslarla bir toplantıya katıldığı görüntülü haberlerden anlaşılan emekli bir Yargıtay başsavcısı bunlardan biridir, bu emekli savcıya göre Türkiye, "faşist bir döneme girmiş" bulunmaktadır. Aynı görüntülü haberde 2007 seçimlerinde küsurat dahi oy

alamayan tek şahıslı bir parti lideri, halen büyük bir televizyon kanalında ana haber bültenini sunan kıdemli bir gazeteciye ödöl vermektedir. Bu ödöl töreninde şu anda aynı davadan tutuklu bulunan bir başka gazeteci yaptığı konuşmada aynen şu cümleleri kullanmaktadır: "Bugün kurşuna dizilmesi gereken bazı şahıslar ortalıklarda cirit atmaktadırlar." Böyle bir toplantıya emekli bir Yargıtay başsavcısının, bir parti liderinin ve kıdemli bir gazetecinin katılması tabii ki hukuken suç değil, ama acaba normal mi, diye insan sormaktan kendini alamıyor. Ve tabii bu zatların davaya itirazları ne kadar inandırıcı!

Savcının iddiasına göre suçlamalar "soyut" değil. Mahkemeye sunulmak üzere hazırlanan dosyada yer alan suçlamaları üç ana başlık altında toplamak mümkün: İlki, ortada bir "yapılanma" var. İkincisi, adına "Ergenekon" denilen yasa dışı yapılanmanın hedeflediği bir gaye var ve bunun için büyük bir hazırlık içine girmiş bulunmaktadır: Toplantılar, plan ve programlar, belli bir hiyerarşi veya emir komuta zinciri içinde işbölümü, eylem tasarıları ve takvim söz konusu. Bununla ilgili olarak hükümeti çalışamaz hale getirmek, halkı hükümete karşı isyana teşvik etmek ve belki de bir darbe ortamının hazırlanmasına çalışmak. Üçüncüsü, "eylem". Bu kapsamda Danıştay'a ve Cumhuriyet Gazetesi'ne düzenlenen saldırılar, Ümraniye ve Eskişehir'de ele geçirilen bombalar zikrediliyor.

Bunlar kadar önemli 1990'lardan bu yana işlenen bazı önemli suikast ve faili meçhul cinayetler bu dava ile ilişkilendiriliyor. 1995'te hepimizi dehşet içinde bırakan Gazi olayları dosya içinde yer alıyor. Örgütün TSK içinde yapılanma içinde olduğu yazılıyor. Danıştay'dan sonra Yargıtay'ın bazı üyelerine, birtakım gazetecilere, DTP'den ismi öne çıkmış üç siyasetçiye, hatta bir ay sonra emekliye ayrılacak olan Genelkurmay Başkanı'na dahi suikastlar düzenlenmek istendiği iddia ediliyor. Dahası, neredeyse kangrenleşmekte olan Kürt meselesinde söz konusu yapılanmanın şu veya bu düzeyde etki sahibi olduğu da dosyada yer alıyor.

Tabii ki "iddia müddeiye aittir". Adil bir yargılama ile mahkeme suç tespit edip karar vermedikçe tutuklu, tutuksuz ve şüphelilerin hepsi sadece birer "sanık"tır, yani şu anda halen masumdur, yalnızca zan altındadırlar. Bu böyledir. Bu hukukun altın kuralını hiçbir şekilde çiğneyip şahısların temel haklarını, itibarlarını, aile şereflerini çiğnememek lazımdır. Diğer yandan suçlamaları, yani iddianameyi de ciddiye alıp muhakeme sürecini beklemeliyiz. Çünkü ortada vahim suçlamalar vardır, değil hepsi, onda biri dahi doğru çıksa insanın kanını donduracak mahiyettedir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sözün bittiği yer!

Ali Bulaç 2008.07.30

Güngören'de gerçekleştirilen terör eyleminde 17 insan hayatını kaybetti, 150 kişi yaralandı. 70 milyon insanın yüreğine ateş düştü, inanıyorum ki Türkiye'nin her tarafında insanlar bu dehşet verici olay karşısında kahroldular.

"70 milyon" diyoruz, 70 milyonun hepsi değil; bunun istisnaları var. İstisnalar tabii ki azdır. Belki yedi bin, belki 70 bin. İsterseniz bunları sıralayalım:

Hiç kuşkusuz, en başta bu vahşeti planlayanlar, gerçekleştirenler. Tabii ki bunların içi yanmadı, aksine "işleri"ni gerçekleştirmiş olmanın "gururu"nu yaşadılar, "mutlu" oldular. Bedenleri parçalayarak elde edilen mutluluk! Başardıklarını zannettiler. Aslında bu insan kılığında çıkmış yaratıklar, kendilerini aldattılar, çünkü "gurur" aldanma ve aldatmadır. Bu nasıl vicdandır ki, insana masumları katletmeye izin veriyor! İnsanların canına

kastetmek övünülecek bir iş değildir, aşağılık bir fiildir, katilliktir, caniliktir. Bu fiili meşru veya mazur gösterecek hiçbir ulvi gerekçe olamaz.

70 milyondan istisna etmemiz gereken başkaları da var. Bunların kategorileri farklı. Mesela, Güngören sokaklarında can pazarı yaşanırken, doğumuna 13 gün kala hamile bir anne bebeğiyle, insanlığın ilk masumiyet halini bütün sevimliliğiyle yüzünde taşıyan 5 yaşında bir çocuk, 13 yaşında gencecik bir kızcağız paramparça olurken, ekranlarında eğlenmeye devam edenler; vur patlasın çal oynasın göbek atanlar. Çığlıklar kulaklarına ulaşmadı ya da ulaştı da "kulaklarında ağırlık" olduğu için duymadılar. "Kalbinin üzeri örtülü" olanın ne kulağı işitir, ne gözü görür. Basireti bağlanmıştıır çünkü.

Her zamanki gibi İbrahim Tatlıses baş rollerdeydi, yanı başında yaşanan vahşeti umursamadı, duymadı bile. Boyattığı saçlarından, yaşından-başından utanmadan, elinde mendil göbek atmaya devam etti; artık insani hasletlerinin büyük bir bölümünü kaybetmiş toplama seyircileri de ona eşlik etti. Bu onun ilk vukuatı değildir. Hakkari Dağlıca baskınında 12 gencecik askerin hayatını kaybettiği olayda da İbo göbek atmaya devam etmişti.

Sadece Atv'de İbo mu? Devletin kanalı TRT 1'de şarkıcı Emel Müftüoğlu ve Şafak Sezer'in birlikte sundukları 'Çifte Kavrulmuş' adlı programda da aynı saygısızlık yaşandı. Devletin televizyonu, hemen yayını kesmiyor, halkı eğlendirmeye devam ediyor. Star'da 'İkizzler' adlı şarkı yarışması, Fox TV'de 'Roman Star' gibi yarışmalar yine sazlı sözlü eğlencelerine devam etmekte hiçbir sakınca görmediler. Daha trajik olanı, ertesi gece, yani olayın üzerinden 24 saat geçtiği halde TRT Int şarkılı türkölü, göbekli danslı program yaptı; bütün dünyaya, bunca insanın can verdiği, yaralandığı olayın devlet televizyonunun umurunda olmadığı mesajını vermiş oldu. Muhtemelen şekerim yükselmiş olacak ki, telefon açıp "Beyler, hiç mi bu canlara saygınız yok!" diyecek oldum, telefonu suratıma kapattılar. Muhafazakâr-demokrat bir iktidar döneminde yayın yapan devlet televizyonudur bu, hikmet-i hükümet etmiştir, hikmetinden sual olunmasını istemez.

Başkaları da var! İstanbul'un göbeğinde, Ali Sami Yen'de Metallica adlı müzik grubu bir konser verdi. Türkiye'nin her tarafından 40 bin kişi toplanmıştı. Programın başlamasından 15 dakika önce, konserin verildiği yerden birkaç km ötede, yani Güngören'de cesetler parçalandı; kol bacak havaya uçtu. Bu laik, ateist, agnostik, aczmendi müsveddelerinin de umurunda olmadı. Transa geçmiş vaziyette kafalarını sallamaya devam ettiler; tepindiler; kendilerine özgü ritüelleriyle satanizmden ödünç tapınmalar yaptılar. İçtiler, bağırdılar, gürültüyü bastıran gürültü cinsinden müzikleriyle İstanbul semalarından arşa yükselen çığlıkları, bedenleri parçalanan masum insanların feryatlarını bastırmaya çalıştılar. Ve elbette sorumsuz gazete ve televizyonların boy boy yayınladığı kanlı ceset görüntüleri. Bu, kan tutmasının insana vahşeti teşhir ettirmesidir!

Burası sözün bittiği yerdir. Bu ülkede hiç kimse, hiçbir merci, sözü bitiren bu saygısız, bu umursamaz, bu artık hissizleşmiş insanlara bir şey diyemiyor. Hepimize yazıklar olsun!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AK Parti kararında sorular!..

Ali Bulaç 2008.08.02

Anayasa Mahkemesi'nin AK Parti hakkında verdiği kararı herkes kendi açısından farklı okuyor. Söylemlere bakıldığında ülke rahatlamıştı, herkes derin bir "Oh!.." çekmişti.

Borsa tabii ki coştu. Her zamanki gibi "komşuda pişti" ama ezilen yoksul kesimlere, emeklilere, çalışanlara, köylüye bir şey düşmedi. İki günde yüzde 12,5 ve bir ayda 25 borsa kazancı hiç fena değil. Allah doyursun!

Fakat AK Parti çevrelerinde coşkulu bir sevinç yoktu. Başbakan "AK Parti, laikliğe aykırı suç işlemedi" diyor, ama Mahkeme, 1'e karşı oyla 10 oyla AK Parti'nin "laiklik karşıtı eylemlerin odağı" olduğuna hükmetti. Odak suçunun eylem ve söylemleri belli: "Başörtüsüne zgrlk" talebi, Başbakan'ın "Velev ki siyasi simge olsa" söylemi. Dikkat edin, Başbakan hipotetik/farazi bir cümle kullanıyor: "Siyasi simge değil" diyor, "Ama varsayalım, farz edelim ki" diyor ve arkasını "zgrlk talebi"yle bağlıyor. Başsavcı "Al sana kapı gibi suç delili" diyor. Mahkeme "Haklısın" diyor. Dahası, Başbakan "İslam dininde başörtüsü dinî vecibe değildir, açabilirsiniz" diyen, Luther olma aşkıyla yanıp tutuşan bir kısım cahil ve art niyetli ilahiyatçıların insanların kafasını karıştırmak niyetiyle yaptıkları abuk sabuk konuşmalara karşı "Bu işi ulemaya (yani devletin resmi din kurumu olan Diyanet'e veya İlahiyat hocalarına) soralım" diyor. Diyanet ve İlahiyat yasadışı örgütler mi? Bu da bir suç delili sayılıyor.

Neticede AYM'nin 6 yesi kapatılsın diyor, "nk odak olmuş bu parti", 4' "Tamam, odak olmuş, ama kapatılmayı müstahak olacak kadar değil, para cezası verelim" hükmüne varıyor. (NOT: Vuzuha muhtaç bir istifham var: Başörtüsüne zgrlk getiren anayasa düzenlemesini iptal eden kararda, daha öncesinde RP ve FP kararlarında Sacit Adalı zgrlk lehine oy kullanmış iken, nasıl oldu da aleyhte oy kullandı? Mahkeme'ye Askeri Yargıtay'dan seçilen Serdar zgldr de, tam aksi yönde tercih kullanıp AK Parti'nin kapatılmaması yönünde oy kullandı. Bu bilmeceyi zebilecek birileri var mı?)

Demek ki, suç teşkil eden eylemler, mesela tümüyle usulüne uygun anayasal düzenleme, en önemli eylem. Düzenlemeye MHP ve DTP de destek verdi, 411 milletvekili eşit ağırlıkta suçlu olmaları gerekirken, yargıçlar, demek ki niyetleri, duruşları ve tipleri dolayısıyla sadece AK Partilileri potansiyel suçlu gördü. Niyet çok önemli. Niyete dayalı hüküm bina ediliyor.

Burada hepimizi ilgilendiren ciddi bir sorun ortaya çıkıyor: Bizler, düşüncelerimizi açıklamamak suretiyle suçlu olmaktan kurtulabiliriz, pekiyi niyetlerimizi nasıl gizleyebileceğiz? Hiç niyetimiz öyle değilken, bize isnad edilen ve üstüne hüküm bina edilecek niyetlerle uzaktan yakından ilgimiz olmadığını nasıl kanıtlayabileceğiz? Bunun somut, anlaşılır bir yolu yöntemi var mı?

Bir soru daha var: Vatan'dan Bilal etin, Mahkeme'nin vereceği kararı milimi milimine doğru yazmış. Kararın açıklanacağı gün (30 Temmuz 2008), gazetenin manşeti "6'ya 5 beklentisi" şeklinde idi. etin'in dediği şuydu: "nceki gün Anayasa Mahkemesi'nin toplantıya başladığı saatlerde, çok güvendiğim, bugüne kadar kritik gelişmeler konusunda önceden verdiği hemen her bilgi doğru çıkan bir haber kaynağım telefon etti. "Duyum değil, kesin bilgi. Ama yazabilir misin bilmem" diye söze girdi: "Anayasa Mahkemesi'nin 11 yesi AKP'nin, laiklik karşıtı eylemlerin odağı haline gelip gelmediği yönünde uzun tartışmalar yapacak. Ve sonuçta kapatma eğilimi ağır basacak ve oylamaya geçilecek. Oylama sonunda da karar, 6'ya 5 kapatma yönünde çıkacak. Ama tabii ki Anayasa gereği nitelikli çoğunluk olan 7 oy çıkmadığı için AKP kapatılmayacak. AKP kapatılmayacak ama ciddi bir imaj ve prestij kaybına uğratılacak. Toplum ve kamuoyu nazarında sicili zedelenmiş olacak. Çok ciddi bir uyarı almış olacak. Bundan sonraki süreçte iktidar partisi imajını düzeltebilmek, laikliğe duyarlı kesimlerin güvenini yeniden kazanabilmek için daha dikkatli hareket etmek, imajını düzeltmek zorunda kalacak..."

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Demokratik hamle!

Anayasa Mahkemesi'nin AK Parti'yle ilgili verdiği kararı doğru teşhis etmeli. Mahkemenin partiyi kapatmamış olması, siyaseti rahatlatmış değil, aksine "idari/bürokratik merkez" in görünmez iktidarını pekiştirmiş, AK Parti'yi "rehin" almasının önünü açmıştır.

Birçok yazarın ifade ettiği gibi, bu "bir vesayet rejimi"nden başka anlama gelmiyor. Bu sayede siyaset ağır bir vurgun yemiş oldu. Gerekçeli kararı bekleyip kararın hangi argümanlara dayandırıldığını göreceğiz. O ayrı fasl-ı diğerdir.

Siyasi olarak durum ortada: "İfade özgürlüğü" veya "kürsü dokunulmazlığı" çerçevesinde ele alınması gereken beyanlar, partinin "laiklik karşıtı söylemleri"ne delil gösterilmiştir. Bülent Arınç, Turgut Özal'ın cenazesinde asılı bir pankarta atıfta bulunarak "demokrat, sivil ve dindar cumhurbaşkanı" dediği için suç işlemiş sayılmıştır. Başbakan "başörtüsü velev ki siyasi simge olsun, simgeler yasaklanabilir mi?" dediği; başörtüsü gibi doğrudan İslam dinini ilgilendiren bir vecibenin hükmünü "alimlerden soralım" diye teklifte bulunduğu için suçlu sayılmıştır. Soralım:

- 1) Siyasetçiler -kabul görsün görmesin, doğru yanlış- bu tür fikirler beyan etmeyecekler de, ne yapacaklar! Hani ifade özgürlüğü vardı ve bu demokratik dünyanın en yüksek değeriydi? Hani siyasetçilerin "kürsü dokunulmazlığı" vardı? Hani siyasetçi görüş beyan etmeden siyaset yapamazdı?
- 2) Demokratik bir ülkede ifade özgürlüğünü kullananlar, bu açıklamalarda bulundular diye cezalandırılıyorsa, onları davalık yapan, mahkemelerde yargılayan politik sisteme ne denir? Tek kelime ile "totalitarizm"! Kâğıt üzerindeki yazılı hukuka, sureta ortalıkta bulunan kurumlara ve iktidar seçkinleri ile hayal dünyasında gezinenlerin aksi iddialarına rağmen, Türkiye'nin resmi politik kültürü; ruhu, mahiyeti ve ondaki içkin amaçları dolayısıyla totalitaristtir. Ve her geçen gün sistem biraz daha totalitarizme kaymaktadır. Herkes kendine sorsun: Ben bu totalitarizmi kabul edecek miyim?
- 3) "Dindar, başörtüsünün simge olması, ulema" terimlerinin ortak teması "din". Ve bu da kuşkusuz "İslam dini"dir. Allah aşkına, bu ülkede İslam dini yasak mı? Dinle ilgili her hüküm, imge ve çağrışım nasıl mutlak zarar, tehdit ve tehlike ilan ediliyor ki, ağzına alan cezayı yiyor? Bir ülkenin kamusu kendi halkının diniyle böylesine bir teyakkuz ve tarassut halinde olabilir mi?
- 4) Otoriter ve totaliter bir rejimin merkezi kavramı haline getirilen bu laiklik, yanlış ve tehlikeli bir biçimde felsefi bir inanç ve bir yaşama biçimi olarak İslam dini karşısına çıkartılıyor ve devlet tarafından topluma empoze edilmek isteniyor. Bunun özgürlükçü ve demokratik bir laiklikle uzaktan yakından ilgisi yok. Bu, laikliğe de en büyük zararı vermektedir.

AK Parti, hiç işlemediği suçlar, suç sayılmaması gereken söylemler dolayısıyla ceza almış, vurgun yemiştir. Gerçekte vurgun yiyen Türkiye siyasetidir. Siyaset, vurgunu AK Parti üzerinden yemiştir. Bu durumda AK Parti'nin önünde iki seçenek var: Ya bu vurgunu yiyip "bürokratik merkez"e teslim olacak veya temsiline kalkıştığı "toplumsal merkez" in hak ve hukukunu korumak için demokratik bir hamleye girişecek. Demokratik hamle, toplumsal bütün kesimlerin katılımıyla ve müzakereci siyaset yolunu takip ederek yeni ve sivil bir anayasanın önünü açmaktır.

Küresel ve ulusal bürokratik merkez "Olan oldu, gerçek gündeme, yani ekonomiye dön" demekle AK Parti'yi manipüle ediyor. Bu merkezin işaret ettiği ekonomi, bir avuç zenginin servetine servet katan borsa-faiz-dövizden ibaret mali piyasalardır. Reel ekonomide geniş halk yığınları iki büklüm oldu. Hayır, bu karardan sonra Türkiye'nin gerçek gündemi ekonomi değil, hatta Kürt sorunu veya Ortadoğu'daki gelişmeler de değildir. Gerçek gündem demokratikleşme, reformlar, Türkiye'nin tam bir hukuk devleti olmasıdır. AK Parti ya

yeni bir hamle yapıp yüzde 50'nin üstüne çıkar veya Demirel'in partileri gibi, ultramodern darbelerin teneffüs aralığında iktidar olmaya çalışırken, yerini siyasete sahip çıkan yeni aktörlere bırakır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Özgürlük mücadelesi yürütürken!

Ali Bulaç 2008.08.06

Newsweek dergisinin yayın yönetmeni Ferid Zekeriya "Pentagon'un demokrasinin çalışmasından hoşlanmadığını" yazıyor. AK Parti hakkında kapatma davası açıldığında ABD, her zamanki gibi, kuvvetli bir biçimde demokrasiye sahip çıkmadı.

Yeni belgeler açıklandıkça, 27 Mayıs'tan 28 Şubat'a kadar bütün müdahalelerin ABD'nin bilgisi ve izni dahilinde yapıldığını ortaya koyuyor. 27 Nisan ve 14 Mart'ta da ABD aynı tavrını sürdürdü. Son günlerde ABD, kapatma aleyhine döndüyse, bunun üç sebebi var: 1) AK Parti kapatılsaydı, "Putinci" olarak nitelendirilen Avrasyacılar'ın "Ergenekon" denen örgüt çerçevesinde sistemden tasfiye edilmesi, siyasetin istikrarsızlaştırıldığı Türkiye'de kolay olmazdı; 2) AK Parti'nin yakın vadede bir alternatifi çıkmadı, kısa süreli bir kaos olabilirdi; 3) AB, ta başından beri demokrasi lehinde ve kapatma aleyhinde açık tavır koydu. Batı ikiye bölündü.

Şimdi demokratikleşme olmaksızın mevcut politik ve idari sistemin daha fazla gitmeyeceğini görenler, AYM'nin verdiği kararın hiçbir şekilde AK Parti'nin lehinde olmadığını, Amerikan medyasının iddia ettiği gibi Türkiye'yi bir felaketin eşiğinden kurtarmadığını söylüyor: Durum "daha da kötüleşti". Bundan çıkış yolu, köklü reformlar için yeni bir anayasadan geçiyor.

Hukuk devletinin tesisinden yana olan farklı birçok çevrenin ittifak ettiği diğer bir nokta, bu durumun içinden çıkabilmek için AB üyelik sürecine hız vermek gerekir. Fakat AB sürecinin iyi işlemesi için, çok geniş bir toplumsal desteğe ihtiyaç var. Şimdilerde bu destek yüzde 50'lerin altına düşmüş bulunmaktadır. Tekrar desteği yüzde 75'lere çıkartmanın yolu, İslami kesimlerin bu sürece katılmasıdır. Aksi halde AB üyelik süreci ve dolayısıyla demokratikleşme talebi elitlerin fikriyatı olarak kalır. Bu konuda bazı liberal aydın ve yazarların son derece haksız ve yanlış olarak Türkiye'de siyaseti tıkayan ana faktörün "Kemalizm-İslamcılık" veya "Cami-Kışla" ikilemi olduğunu; AK Parti'yi güçlü kılan asıl faktörün "İslamcılığın benzersiz yenilgisi" olduğunu söylemekten vazgeçmeleri gerekir. (Bkz. Şahin Alpay, Zaman, 21 Haziran 2008) Bu hem haksızlıktır, hem tarihî hakikatleri tahrif etmektir, hem de bugünün gerçeklerine aykırı bir suçlama ve onur kırıcıdır.

Üç gün süren "100. yılında II. Meşrutiyet" yazı dizisinde değerli yazarımız A. Turan Alkan şöyle demektedir: "..ulemânın, istibdad aleyhine ve Meşrutiyet'ten yana tavır alışı da pek az araştırmacının dikkatini çekmişti. Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'nin yayınladığı bildiride Meclis-i Mebusân'ın savunulması yanında "meşveret ve Meşrutiyet'in, şer'i-şerif ahkâmına katiyyen muvafık olduğu" yolunda görüş belirtilmesi çok önem taşımaktadır. (Zaman, 24 Temmuz 2008) Evet, 1856'dan bu yana İslamcılar, hiçbir zaman baskı rejiminin yanında yer almadılar; Abdülhamit'e karşı durdular (Said Nursi, Elmalılı Hamdi Yazır, Mehmet Akif vd.), her dönemde yerine göre meclis ve meşvereti, yerine göre meşrutiyet ve cumhuriyeti, yerine göre demokrasi talep ettiler. Bu talepleri Türkçüler, sosyalistler, jakoben cumhuriyetçiler ağızlarına bile almazlarken, İslamcılar her dönemde temel hak ve özgürlükler ile tam bir hukuk devletinin tesisi mücadelesinde bir adım önde oldular.

Ayrıca Kemalizm yanında İslamcılığı da antidemokratik ve otoriter göstermek, aydınları basit manada İslamiyet'i Batı'ya şikâyet eden Mesut Yılmaz ve YARSAV Başkanı'nın trajik durumuna düşürür. Kimse yoğurdunu pazarlarken, başkasının yoğurdunun ekşi olduğunu söylemek zorunda değildir. Bırakın insanlar

hepsinden tatsın, öyle yoğurt satın alsın. "Serbest pazar"da "adalet" bunu gerektirmez mi? Bu ülkede bütün dini, mezhebi, felsefi, etnik veya sınıfsal gruplar ahlaki olarak özgürlükler, haklar ve demokrasi mücadelesine katılırlarsa düze çıkılır. Hem AB çevreleri de eskisi kadar Türkiye hakkında bilgisiz değildirler. Türkiye'yi tanıdıkça sapla samanı birbirinden ayırmaya başlıyorlar. Kapatma davası bunun iyi göstergesi oldu.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rektör seçimleri, YÖK ve üniversite

Ali Bulaç 2008.08.09

Bugün genel olarak eğitimin, özellikle üniversitelerin yürekler acısı durum içinde oldukları herkesin malumudur. Sistemin ıslahı yönünde gerekli reformlar yapılacağına, "benim yandaşım-senin yandaşın seçildi" kavgasına girildi.

CHP, Cumhurbaşkanı'nın yeni atamalarda takip ettiği yolu eleştiriyor. Tabii ki eleştirilecek bir yöntem, ama Gül bundan önceki Cumhurbaşkanı Sezer'den farklı ne yaptı ki! CHP, arada fark olmadığını kabul ediyor, ama "Sezer'i tolere ettiğini söylüyor". Demek ki CHP'nin iki standardı var, adamına göre standartlar değişiyor. Bu böyle ise, CHP'yi hiçbir eleştiri ve muhalefetine ciddiye almamak lazım.

Sorun bu değil. Kimse sistemi konuşmaya yanaşmıyor. Sistemin mağdurları, haksızlık ve imtiyazlardan şikâyet ederler, ama kendileri iktidara geldiğinde sistemin haksızlıklarını gözden geçirmeye yanaşmazlar. Çünkü onlara göre, güç, avantaj, statü, gelir ve nimet dağılımını sağlayan verili iktidar, sadece kendi ellerinde olmadığı için kötüdür. Kendileri kontrol mekanizmalarını ele geçirince bir anda iyi olur. Demek ki, iktidar için kavga edenlerin prensibi şudur: Benim için iyi olan ülke için de iyidir, benim için kötü olan ülke için de kötüdür.

YÖK bağlamında doğru olan, rektörlerin seçimle işbaşına gelmesidir. Demokratik katılım, ideolojik ve politik baskılara karşı tedbir ve bilimsel özgürlük için bu gereklidir. Bu böyledir, ama iktidar seçkinlerinin mazereti var. O da "Türkiye'nin kendine özgü şartları": Rektörler seçimle belirlensin, ama son kararı Cumhurbaşkanı versin. Pekiyi sormak lazım: Bu durumda rektörler seçimle mi işbaşına gelmiş oluyor, yoksa atama ile mi? Tabii ki atama ile. Bu da "Türkiye'nin kendine özgü" üstü örtük otoriter sistemiyle ilgili bir teamül. Ve bu sistem 12 Eylül askerî rejimi tarafından kurulmuş, devam ediyor; daha doğrusu devam ettirilmeye çalışılıyor.

AK Parti, söz konusu sistemde herhangi bir değişiklik yapmadı. Belki yapmak da istemedi, zira mevcut sistem büyük bir güç ve yetki imkânı sağlıyor. Bir başka açıdan bakıldığında yapamaz da, çünkü bu iş için köklü anayasa değişikliği gerekir. 1982 Anayasası'na göre YÖK halkın egemenliğini TBMM ile paylaşan ortaklardan biri.

Sayın Abdullah Gül, tabii ki sistem içinde rektörleri belirledi. Kendisinden öncekilerin, yani seleflerinin yolunu takip etti. A. Necdet Sezer, Gazi Üniversitesi'ne 732 oy değil de, 384 oy alan birini atamıştı. Kastamonu Üniversitesi'ne seçtiği adayın ise kendisi dışında aldığı tek bir oyu vardı. Dahası, rektör seçimlerine, Hürriyet Gazetesi'nin yazarlarının dahi karıştığı şimdi ortaya çıkıyor. Biraz vicdan, biraz insaf: Sezer'inki doğru da, Gül'ünki mi yanlış? Dün, Sezer'in atamalarından şikâyet edenler, şimdi Gül'ün atamalarından hayli memnun tabii. Sistemi sorgulamıyorlar. Ama yarın cumhurbaşkanı değişirse, sakın yeniden şikâyet etmeye kalkışmasınlar.

Teşhisi doğru koymak lazım: Ortada yapısal bir yanlışlık var. Yanlış olan, yöntemin ve bu yöntemle zemin sağlayan sistemin kendisi. Tek tesellimiz, hiç değilse, A. Necdet Sezer'in atadıklarından farkı, Gül'ün belirlediği

rektörlerin, kamuoyunda politik görüşleri veya radikal-katı ideolojik söylemleriyle öne çıkmamış olmaları. Bu dahi bir kazanç sayılabilir.

Genel olarak iktidar yapısını sorgulamayan, sistemin adil ve maksada uygun olarak değişmesi için çalışmayan hiç kimse yöntemden şikâyet etmemeli.

Yapılması gerekenler açık ve net: Sistemin değiştirilmesi gerekir. Üniversitelerin resmi ideolojinin blokajı altında bulunmaktan arındırılması, bilimsel ve entelektüel özgürlüklerinin güvence altına alınması ve buna bağlı olarak kurumsal özerkliğe kavuşturulması gerekir. Durumu, 2547 sayılı YÖK Kanunu 4. maddeyi okuyarak anlayabilirsiniz. Üniversite ve okul sisteminin modernliğin geldiği noktada paradigmatik olarak derin bir krize girdiği ayrı bir konu. Türk entelektüel ve akademik hayatının bu konuyu gündeme alabilmesi için daha uzun zamana ihtiyaç var.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Emrivakiyle darbe

Ali Bulaç 2008.08.11

Savcının hazırladığı iddianameye göre "Ergenekoncular, Bartholomeos, Mutaftan ve İshak Alaton'la ilgili saldırı planları yapmış. Başka isimler de var." İddialar doğruysa, hedef "iç savaş" çıkarmak. Örgütün sivil yöneticisi olarak suçlanan İlhan Selçuk'un planı "askeri gelmeye mecbur bırakmak." Örgüt her halükarda mevcut hükümeti devirmeyi düşünüyor. Bunun normal, yani "demokratik yollar"la olmayacağı kanaati hakim olduğundan Rektör Kemal Alemdaroğlu, "Bu iş demokrasi ile olmaz" diyor.

Seçim ve demokrasi olmayınca, haliyle geriye İttihatçı babalardan kalma usuller kalıyor, bunun da malum en etkili yöntemi "darbe".

Altını çizmemiz gereken ikinci önemli nokta, MİT'in "Ergenekon" adlı bir yapılanmanın varlığını teyit etmiş olması, ancak Genelkurmay Başkanlığı gibi MİT de, bu örgüt veya yapılanma ile bir ilgi ve ilişkilerinin olmadığını belirtiyor. Bu, Ergenekon'un TSK içinde örgütlenmediği, uzantıları bulunmadığı anlamına gelir mi? Şu veya bu, anlaşılan kurum olarak TSK bu işin dışındadır, başka bir ifadeyle Ergenekon, TSK dışında bir "iş yapma"ya kalkışmıştır. Dolayısıyla "21. yüzyıldaki Ergenekon'dan çıkış"ın bir "darbe teşebbüsü" olduğunu söylemek abartı olmaz. Beklenen ek iddianamenin bununla ilişkili olması da pekala mümkündür.

Bu iki noktayı bir araya getirdiğimizde şöyle bir tablo ortaya çıkıyor: Ortada TSK'nın kurumsal kimliği dışında bir yapılanma söz konusu, yapılanmanın amacı kargaşa çıkarmak, kaos yaratmak ve bu kaos ortamında TSK'yı bir darbe yapmaya mecbur bırakmak. Buna darbe için fiili ortam oluşturmak diyebiliriz.

Strateji darbe yapmak. Taktikler basit bir mantıkla hazırlanmış: İlhan Selçuk'un dediği gibi, emrivakiyle askerleri darbe yapmaya zorlayacaksınız. Önce sen dışarıdan gerekli teşebbüsleri yap, asker nasılsa arkandan gelir; ama öyle ses getirici, dehşet yaratıcı provokasyonlar yap ki, öylesine sarsıcı suikast ve cinayetler işle ki, istekli olmasa da asker müdahale etmek zorunda kalsın. Çünkü iç güvenlik fiilen ortadan kalkıp da hükümet kendi imkânlarıyla güvenliği sağlama gücünü kaybettiğinde askerler müdahale edecek.

Bu seferki darbe teşebbüsünü, 28 Şubat'ın tadı damağında kalanların planlayıp yürütmeye çalıştığını söylemek çok yanlış olmaz. İçlerinde siviller olduğu kadar emekli askerler var; muvazzaflar olması da muhal değildir. Şu var ki, odak ordunun içinde değil, neredeyse tamamen dışında. 28 Şubat süreci başladığında, aylar öncesinden İP'in İstanbul sokaklarında astırdığı afişlerde "Devrim kanunları uygulansın" çağrısı yapılıyordu. O gün

planlanan postmodern darbe teşebbüsünde askeriyenin üst kademesinden önemli muvazzaflar bu işe istekliydi, planlamayı kendileri yapıyorlardı ve dışarıdan sivillerle iş yapıyorlardı.

Bugün ise TSK'nın üst komuta kademesi doğrudan veya postmodern darbeye taraftar değil. Bunun çeşitli sebepleri üzerinde durulabilir: 1) Uluslararası konjonktür, sözgelimi ABD ve özellikle AB bu işe sıcak bakmıyor; bu demektir ki, 28 Şubat ABD'nin bilgisi ve AB'nin onayı içinde yapılmıştır ve bunda zerre miktarı şüphe yoktur. 2) Diğer müdahalelerde olduğu gibi 28 Şubat'tan da askerler prestij kaybına uğrayarak çıktı, üstelik yer gök irtica nidalarıyla inlerken, işini bilenler bütçeyi 70 milyar dolar hortumladı. 3) Modernizm gibi postmodernizm de aşılmakta, yerini "ultramodern yöntemler"e bırakmaktadır. İdari ve politik sistemin hangi düzeylerde ultramodern bir sürece girdiğini doğru okuyabilmek için okuma biçimimizi değiştirmek zorundayız. Yeni yöntemlerin etkisi söylemde değil, belli pratiklerde gizlidir.

Kısaca, geç kalmış 28 Şubat'çılar, "durumdan vazife çıkarıp" bir müdahale teşebbüsünde bulundular. Stratejileri, ordunun üst komuta kademesini emrivakilerle işin içine dahil etmek, fiili darbe ortamı yaratarak askerleri yeni bir müdahaleye zorlamaktı. Gösterilerde bunu dile getirdiler, "ordu göreve" pankartları asıp yürüdüler. Bunu kimse istemedi, darbeciler ortada kaldı. Darbelerin kanunudur: Başaranlar kahraman olur, başaramayanlar bedel öder.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ergenekon, Rusya ve Kafkaslar

Ali Bulaç 2008.08.13

Kafkasya'da bir anda başlayan çatışmalarla Türkiye'de yürütülen "Ergenekon" operasyonu aynı tarihlere denk geldi. Operasyon, basit bir çete işi olmaktan çok, fiilî bir durum yaratarak askeri işin içine katmayı hedefleyen bir darbe teşebbüsünün akamete uğratılmasıdır.

Bununla Gürcistan'da çatışmaların aynı tarihe denk gelmiş olması "tevacuk" olabilir, ama hiçbir şekilde "tesadüf" değildir. İsterseniz, neden tevacuk olduğunu anlamaya çalışalım:

Hatırlanacağı üzere MGK eski Genel Sekreteri emekli Orgeneral Tuncer Kılınç, Türkiye'nin AB'ye bağımlı olmadığını, Rusya, İran ve Çin gibi seçeneklere de sahip olduğunu söylemişti. "Ergenekoncu"ların bir bölümü, Türkiye'ye Şanghay İşbirliği Örgütü'ne üye olmayı önerdiler. Aynı tarihlerde Genelkurmay Başkanı Amerika'da gezide iken Putin'in yaptığı bir konuşma Genelkurmay Başkanlığı internet sitesine konulmuştu. Operasyonlar başladığında Moskova tepki verdi, Aleksander Dugin'den ilginç tepkiler geldi. Belki hepsinden daha önemlisi, Jandarma İstihbarat Dairesi Başkanı emekli Tuğgeneral Levent Ersöz'ün operasyonlardan kısa bir süre önce gittiği Rusya'dan bir daha geri dönmemesidir.

Bütün bunlar, tabii ki resmî olarak devletin değil, ama devletin içinde ve dışında önemli sayılabilecek bir grubun Türkiye'yi Batı ekseninden çıkarıp, Rusya-İran-Çin eksenine kaydırmak istediği yönünde güçlü bir kanaatin yayılmasına sebep oldu. Şimdi operasyonlar sürdükçe, Ergenekon adı verilen güçlü yapılanma içinde yer alanlardan bir bölümünün el altından ABD'deki neoconlara gülücük dağıtırken, bir bölümünün Rusya'ya eğilim duyduğu, bunlara "Avrasyacılar" dendiği ortaya çıkıyor. O zaman akla şu soru geliyor: Ergenekoncular, planladıkları darbe teşebbüsünü gerçekleştirip inisiyatifi ele geçirebilselerdi Türkiye'nin dış politika dümenini Batı'dan Doğu'ya, ABD ve AB'den Rusya ve Çin'e doğru çevirebilirler miydi? İslamcılar, 19. yüzyılın son çeyreğinden beri İslam Birliği'ni savunur; Sol Kemalistler Baas tipi bir dış politika ve ona göre bir bölge tahayyülünden yanadırlar. İlk defa sol gelenekten gelen Kemalistler ve ulusalcılar Avrasyacı bir dış politikaya

işaret ettiler. Bunun, Türkiye'nin NATO'ya girişinden bu yana bir ilk teşebbüs olduğunu göz önüne almak lazım. Tabii ki ABD bunu hoş görmez. ABD ve AB'nin bundan sonra askerî müdahalelere sıcak bakmadığı doğrudur, ancak bu seferki darbe teşebbüsü tümüyle "kontrol dışı" olduğu gibi, Batı'ya karşıdır da. Oysa, 27 Mayıs ihtilaliyle birlikte, askerî darbe yapanların yayınladıkları ilk bildiride, altını çizdikleri cümle şudur: "Türkiye Batı ittifakına bağlıdır, NATO üyesidir ve müttefik olarak görevlerini yerine getirmeye devam edecektir."

Şimdi bunu burada noktlayıp, Kafkasya'daki gelişmelere bakalım: Rusya'nın Sovyetlerin çöküşünden sonra kademeli bir biçimde toparlandığını, ama aynı süre içinde ABD tarafından yakın muhasara altına alındığını söyleyebiliriz. ABD, İran'ı dize getirmek, enerji kaynaklarını ve Avrasya'nın geniş coğrafyasını denetim altına alabilmek için Rusya ve Çin'in önüne setler çekmeye çalışmaktadır. Balkanlarda artan gücü, Çeklerle konuştuğu radar sistemleri, Rusya'nın dibine yerleştirmeye çalıştığı füzeler ve Ukrayna ile Gürcistan'ı NATO'ya alma çalışmaları bu çerçevede ele alınabilir. İngilizceyi Amerikan aksanıyla seri bir biçimde konuşan Saakaşvili'nin başında bulunduğu Gürcistan, adeta Rusya'ya meydan okumakta, Batı'nın askerî garnizonu rolü oynayabileceğini ima etmektedir. Kabul etmek lazım ki, Rusya adeta köşeye kısırlı olmak istenmektedir. Türkiye'de de ona en azından sempatiyle bakan bir darbe teşebbüsü ortaya çıkarılmış bulunmaktadır. Rusya, bir süre daha bekleyebilirdi; ancak Saakaşvili'nin Güney Osetya'ya karşı başlattığı harekâtı suskunlukla karşılaması mümkün değildi. Bütün bunlar bir araya getirildiğinde, Ergenekon'un iç boyutu yanında, bir dış boyutu da olduğunu gösteriyor ve bu da Kafkasya'daki gelişmelerden büsbütün kopuk değildir. Böyle ise eğer, bu operasyonlara ABD'nin pek hayırlı baktığı söylenebilir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Metalciler (1)

Ali Bulaç 2008.08.16

Heavy metalciler ve Metallica ile ilgilenmem 20 sene öncesine dayanır. Protest müzik olarak çıkan bu gruplar aslında modern dünyaya bir eleştiri yöneltiyor, başkaldırıya çağırıyorlardı. Bu konuyu 1990'da ilk baskısı yayınlanan "Din ve Modernizm" adlı kitabımda ele aldım. Cevap yazıp (Zaman, 1 Ağustos) beni cehaletle suçlayan organizatör Cengizhan Yeldan'a bu bölümü okumasını öneririm. (Bkz. Din ve Modernizm, Yeni Akademi Y. 5. Bsm. 2006, Est., s. 175-189)

Yeldan, bu müziğin ve tişörtlerin İran'da yasak olduğunu eklemeyi ihmal etmemiş. Playboy dergisi 12 Eylül darbesinin hemen ertesinde yayınlandığında, yayın yönetmeni ilk sayıda şunları yazıyordu: "Ne mutlu bize ki özgür bir Türkiye'de Playboy'u yayınlatabiliyoruz. Çünkü bu dergi Sovyet Rusya'da ve İran'da yasak." Tuhaf bir benzerlik doğrusu! Gelelim bu müziğin bize neler anlattığına:

60'lı yılların sonlarına doğru zencilerin özgün müziği olan blues'un köklü bir değişime uğramasının bir ürünü olan heavy metal müziği, geçen yüzyılın son çeyreğinde neredeyse bütün dünyayı etkiledi. Kimilerine göre gürültüyü bastıran gürültü, kimilerine göre modern bireyin en ekstrem çılgınlığı. Bu, aslında bildiğimiz ortalama kural ve düzeni olan bir müzik değil, özünde bireyin derin acısı ve bunun tezahürü olan bir protestosudur. Bu özelliğiyle ilgimi çekiyor.

Rock'çılardan ayrılan ilk metalcilerin müziklerinde görülen Ortaçağ mistisizmi ve dinî söylemlerin yer alması, bu müziğin tümünden din-dışı olmadığını gösterir. Hz. İsa, kurban, şeytan, kötülük, mitoloji, korku, dua vb. imajlar ve temalar baskın olarak kullanılır. Toplumun değer yargılarına, yerleşik düzenine, bireyin kurumlar eliyle bir sosyal kukla gibi kullanılmasına, beton, demir, kablo ve dumandan ibaret can sıkıcı bir dünyaya karşı; Batı toplumunun alt-kültür grupları arasında yer alan metalciler isyan, şiddet, korku, vahşet, kural tanımazlık, kan,

seks, cinsel sapmalar ve kötülüklerle kuşatma altına alınmış bir dünyaya daha büyük kötülük mesajlarıyla karşı çıkıyorlar.

Bu müziğin belirgin özelliği gürültü, kargaşa, hız ve gücün acımasız temsili, bir bakıma yarış, sürat, güç ve savaşı yücelten yerleşik toplumun müziğe indirgenmesi. Gürültü, sanayi, fabrika ve motorlu taşıtların çıkardığı gürültü ile uygunluk içindedir. Metalciler, konserlerde çılgın gösteriler yapmakta, dev salonların loş ışıkları altında veya stadyumlarda tekrarladıkları ritüellerle bir tür ayin yapmaktadırlar. Müzik eşliğindeki bu müthiş ayinin ilerleyen dakikalarında parmaklıklara asılan, önüne gelen her şeyi yıkan insanların çılgınlıkları, konsantre oluşlarının doruk zamanına tekabül eder. Bazı heavy metalciler konser esnasında birtakım hayvanları, sözelimi civcivleri boğazlamak veya seyircilerin üstüne kan püskürtmek suretiyle söyleme dehşetengiz bir boyut katarlar.

Kullandıkları takılar, ilkel kabilelerde görülen ve totem inancını anlatan nesneler, kemerler, deri elbise, zincir, kalın halkalar, siyah tişörtler; bu alt-kültür grupları nazarında metalciyi mitleştirmekte, ona fetiş bir kimlik kazandırmaktadır.

Metalcilerin savundukları her şey, aslında karşı çıkıp protesto ettikleri şeylerdir. Kafes, kuşatmaya, zincir tutsaklığa, demir sanayiye, gürültü fabrika ve modern kente karşı bir protestodur. Tanrı'ya inancını kaybetmiş bir dünyada Tanrı'nın ve inanın en büyük düşmanı şeytana tapmayı (Satanist) bir protesto biçimi seçme gibi... Metalciler satanist değildir, zaten ben de satanist olduklarını söylemedim, sadece "satanizmden ödünç aldıkları şeyler"den söz ettim. Sözcüklerin artık mesaj taşımadığı, düşüncenin öldüğü, halkın iradesinin seçkin iktidar grupları eliyle teslim alındığı, kısaca gezegenin bir cehenneme döndüğü böyle bir dünyada, metalciler, Ozzy Osbourn'ün diliyle "Tanrı'ya nükleer silahlar için şükretmektedirler".

Seks, şiddet, elektronik ve gürültünün buluştuğu bu müzikte, kaybolmuş kozmosun yerini kaos almıştır. Kaos, yani her şeyin saçma ve anlamsız olduğu hiçlik, nihilizm... Pazartesi devam edeceğiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Metalciler (2)

Ali Bulaç 2008.08.18

İngilizce ağırlıklı ve Batı değer yargıları üzerinde kurulan Metalciler, sistemi protesto ederken, kısa zamanda çevreci hareket gibi sistem tarafından bir endüstriye dönüştürüldü, bir meta haline getirildi.

Metalciler adına geniş ve kazançlı bir pazar açıldı: Gitarlar, deri elbiseler, rengarenk takılar, blucinler, tişörtler, elektronik araçlar, metaller, plaklar, kasetler, CD'ler, konserler vb... Bir yandan hakim ekonomi, bu temelde insani başkaldırıyı metaya çevirip kullanışlı bir piyasa oluştururken; modern devlet de, iletişim, kurumlar vb. araçlarla protestonun devlet, din ve iktidar içinde bir yere oturmasını sağladı. Kısaca protesto, protestoya yol açan faktörlerin üstünü örttü, protestocu ruhları rehabilitasyonla ehlileştirdi. Çevre gibi modern devlet ve ekonominin sürekliliğini sağlayan bir araca dönüştürüldü. Hızlı bir yayılma gösteren Metalciler, bir yandan acılı insanın derin dramını dile getirip aldatici bir rehabilitasyon sağlarken, diğer yandan büyük firmalar eliyle geniş pazarlar oluştu. Modern dünyaya bir eleştiri yönelttikleri, bireyi başkaldırıya çağırdıkları doğru. Ama bu eleştiri ve başkaldırı biçiminin ne kadar doğru olduğu tartışmalı. Dahası, bu müzik barışçı ve birleştirici mi? Bence hayır. Aşağıda çeşitli şarkı sözlerinden yapılan alıntılara bakalım:

Jump In The Fire (Ateşe atlamak): "Sizi ve tüm dünyayı baştan çıkarıp/Günahkar ırkımıza katmak için/Şimdi kaderinizin zamanı geldi ve duraksamayacağım/Sizi çekmekte bu çukura./Müritlerim bağırsıyor hep birlikte

arayıp bulmak için/Ve hep emirlere uyacaklar/Şimdi beni izleyin çocuklarım uysal ve ılımlıları değil/Haydi öyleyse/Atlayın ateşe/Ele geçireceğim sizi sonuçta/Cehennem ateşini canlı tutmaya çalışıyorum/Sizi avlarım olarak kabul edip peşinize düşüyorum."

Whiplash (Kafanın öne ve arkaya sallanması): "Adrenalin akmaya başlıyor/Thrash yapıyorsunuz her tarafta/Bir deli gibi hareket ediyorsunuz/ Headbang yapın sahnenin önünde/Daha önce hiç yapmadığınız gibi/Başınız çınlasın, kanasın./Azgın bir çılgınlık içinde/Deri giysilerinizle ve çivilerinizle/Her tarafta kafalar inip kalkıyor/Kışınızı tekmiyor, suratınızı tekmiyor/Patlama duygusu yaklaşıyor/Burada sakatlamak ve öldürmek için toplandık/Çünkü seçtiğimiz şey bu/ Biz asla durmayacağız/Asla son vermeyeceğiz/Çünkü biz METALLICA'yız..."

Phantom Lord (Hayalet Lord): "Sesi kulakları yırtıyor/Metalin sağır edici sesi yaklaşıyor/Bedenleriniz onun kırbaçlarını bekliyor/Dudaklarınızda deri tadı/Savaş çılgılığı iştin/Ezici metal darbeyi indiriyor/Bu korkutucu gecede/Dizlerinizin üzerine çökün/Hayalet lord için/Kurbanlar zincirlerin altına düşüyor/Onların ölüm acılarının çılgınlıklarını iştirsiniz/ Dehşetlerin yumruğu kırıp geçiriyor."

No Remorse (Acıma, vicdan azabı yok): "Yapmakta olduğumuz şeyin içinde acıma yok/Yaptığımız şeyi düzeltme düşüncesi yok/Kederi hissetme gereksinimi duymuyoruz/Çaresiz olana acımamız yok/Bitimsiz savaş/ Kan besliyor savaş makinesini/ "Acıma yok" tek emirdir bizim için/Yalnızca güçlüler sağ kalır/Zayıf ırkı kurtarma isteğimiz yok/Yeni gelen herkesi öldürmeye hazırız/Suratınıza doğrultulmuş dolu bir silah gibiyiz.."

Metal Militia: "...tanrılar öç alıyorlar/Öfkenin kurbanları şimdi korkakça davranıyorlar/Günahlarını ödemek için orospuyu hançerliyorlar/Bakireyi bırakıyorlar/İntihar ortalıkta kol geziyor/Ah bu sisin ve deliliğin arasından/Bir mesaj göndermeye çalışıyoruz size/Metal milisleri/Geride bırakılmak için zincirlenmiş ve gölgelenmiş/On bin kişi/Metal milisleri kurban etmen için kendini/Demir giysili askerler/Tek vücut halindeyiz aynıyız hepimiz/Aynı dava için savaşıyoruz/Deriden ve metaldendir üniformalarınız/Bizi korurlar/Dünyayı ele geçirmek için birleştik/Mesajı yayıyoruz buradaki herkese/Haydi salverin kendinizi.."

Eğer müziğin insan ruhu üzerinde etkisi olduğu kabul ediliyorsa -ki Eflatun'dan beri öyle kabul edilir- bu müziğin iyi bir etki bırakmayacağı açıktır. Modern dünyanın protestosuna gelince. Başka bir dil ve başka bir yol vardır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstanbul'dan Ahmedinejad geçti!

Ali Bulaç 2008.08.20

Kara kuru, kavruk, esmer ufak boylu bir insan. Teşbihte hata olmasın 1973'lerdeki Ecevit'i, yani "Karaoğlan"ı hatırlatıyor. Beyazlarla hiçbir akrabalığı, yakınlığı yok.

Aryen ırk teorisine hiçbir zaman inanmadım, Batı'nın dünyaya pompaladığı ırkçı teorilere mesnet teşkil eden bir hurafe. Türkler, Farslar, Kürtler, Bilad-ı Şam (Suriye, Lübnan, Filistin, Ürdün) Arapları öylesine birbirine benziyorlar ki, sanki tek kavmin farklı versiyonları. Tek otantik farklılık dilleri.

Ahmedinejad, halktan biri, kolayca bizim gibi sıradan, fani insanların yaşadığı mahallede, sağda solda (bakkalda, berberde, balıkçılar pazarında) benzerine rastlayabiliriz. Tahran'da duvar dibinde yatarken çekilmiş resimleri var. Giydiği 10 elbisesini bir araya getirseniz, şık giyinmeye büyük özen gösteren devlet başkanlarının bir takım elbiselerinin parası etmez. Muhafazakâr-dindar, sol, liberal liderler, küresel kapitalizmin tüketim toplumunu referans alıp, kendi ülkelerini tüketim ve gösteri toplumunun tüketicileri haline getirmek istiyorlar;

o, buna değer vermiyor. Türkiye'de bugüne kadar bu mesajı bilinçli ve ısrarlı olarak veren tek siyasetçi biliyorum: Görüşlerine katılmadığım ancak giyim kuşamına, duruşuna saygı duyduğum Rahşan Ecevit. İran Cumhurbaşkanı'nın siyasi görüşlerini eleştirebilirsiniz, ancak yoksul, ezilen, dışlanan ve sömürülen ülke halklarıyla çok iyi ilişkiler kurduğunu kabul etmek lazım. Sadece Ortadoğu'da değil, Asya, Afrika ve Latin Amerika'da da popüler. Venezüella'da gençler onun tişörtlerini giyiyor. Türkiye'de de büyük bir sempati toplayacağı tabiiydi.

Sultanahmet Camii'nde namaz kılması önemli bir hadise. Şii mezhebi açısından İmam Humeyni, üç önemli içtihat yaptı: 1) Velayet-i fakih; 2) Mehdi'nin zuhuru için zulmün artması gerekmez, adalet devleti gelişini hızlandırır; 3) İslam tehdit altında ise takiyye yapılmaz; Şiilerin basit dünyevi mülahazalarla Sünnilere karşı takiyye yapması caiz değildir. Sünnilerin arkasında namaz kılınabilir. Zaten bu böyledir; Mescid-i Haram'da ve Mescid-i Nebevi'de Şiiler ve Sünniler aynı imamın arkasında namaz kılıyor. Ahmedinejad, Sultanahmet'te onun gelişini tekbirle karşılayan cemaati azarlayan Hoca'nın arkasında namaz kıldı ve "İslam, coğrafyadan ve siyasetten çok daha büyüktür." dedi. Emrullah Hoca'nın uyarısının canını sıktığını sanmıyorum. Ama "Kadınların bireysel tercihleri üzerindeki baskıyı ne zaman kaldıracaksınız?" diye soran cesur hanıma canının sıkıldığını, soru sahibinin köşesinden öğrendik.

Camide tekbir getirilmez de ne yapılır. İran camilerinde her namazda tekbir getirilir. Tahran'da cuma namazı haftalık konuların ele alındığı canlı bir ibadet. Hz. Peygamber (sas)'in cuma namazı böyle değil miydi? Türkiye'de çok sayıda Caferi var, onlar da tekbir getirmiş olabilirler. Ama asıl Sünni cemaatin tekbir sesleriydi söz konusu olan. Allahüekber: Allah en büyüktür! Ne güzel bir mesaj bu. Bizler mescitleri sükut mekânlarına çevirmişiz, olması gerekeni garip karşılıyoruz. İran'la hayati olan enerji anlaşmasına imza atılamadı. Dış medya, Ahmedinejad'ın İstanbul'a gelişinden bir hafta önce İsrail'in Türkiye'ye nota verdiğini, Amerika'nın bu anlaşmaya karşı olduğunu yazdı. Gel gör ki, İran, dudak uçuklatacak tekliflerde bulunuyor: Tam imtiyazla Türkiye firmalarına İran'da doğalgaz işletmesi hakkını veriyor. Ahmedinejad şok edici bir teklif daha yaptı: "Gelin, doları-Euro'yu bırakalım, Türk Lirası'nı kullanalım". Düşünün, bugün Türkiye, İran; yarın Suriye, Irak ve diğerleri TL, kullanacak.

Brzezinsky "Bölgenin iki büyük devleti var: Türkiye ve İran. Bu iki ülke hep birbirini sıfırlar." diyor. Osmanlı-Safevi dönemini yaşamıyoruz; tarihî faktörün bugünün diplomasisini belirlediğini düşünüyorsanız, kaderimizi tarih belirliyor demektir. Böyle bir şeyin hakikati yok, tarihi yapan biziz. İran-Türkiye sınırı 1639'dan beri duruyor, bugünkü uluslararası düzeni ortaya çıkaran 1648 Westfalya anlaşmasından sekiz sene önce yani. Birbirimizi sıfırlama aptallığına düşmeyelim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Yeni Dünya Düzeni' çabuk eskidi

Ali Bulaç 2008.08.23

Amerika, Polonya ile füze savunma sistemi anlaşmasını imzaladı. ABD, Çek Cumhuriyeti'ne de radar sistemi yerleştirmişti. Dışişleri Bakanı Rice, "Biz bu sistemi kimseye karşı kurmuyoruz, sadece kendimizi savunmak istiyoruz." diyor.

Cümlede bir belirsizlik var. "Biz" kim oluyor? ABD mi, NATO ülkeleri mi? Doğu Avrupa ve Balkanlar'dan bugün için bir tehdit söz konusu değil. Belli ki asıl hedefte İran ve Rusya var. Hangisi daha öncelikli sorusunun cevabı

net değil; İran da olabilir, Rusya da. Bugüne kadar İran, Bush'un ilan ettiği "şer eksen" içinde yer alan üç ülkeden biri. Diğerleri Suriye ve Kuzey Kore idi. Kuzey Kore "şimdilik kaydıyla" gündemden düşmüş gibi. Suriye neredeyse Türkiye'nin büyük performans göstererek yapmaya çalıştığı arabuluculuk sonucunda İsrail ile bir anlaşma imzalamak üzereydi ki, Kafkasya'da kriz patlak verdi. Demek oluyor ki, Suriye yeni kompozisyonda kendine yeni bir yer ve konum belirleme durumunda kalabilir. Rusya'nın tam da krizin patlak verdiği günlerde Beşşar Esad'ı Moskova'da ağırlaması elbette tesadüfi değil. Rusya ayrıca, 1990'lardan bu yana pek ihmal ettiği Arap ülkelerine de gülücükler dağıtıyor.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi çok şeyi değiştirdi. Arap dünyası büsbütün savunmasız ve çaresiz kaldı. Amerika, İngiltere ve İsrail istedikleri gibi cirit attılar. Afganistan'ın bu hale düşmesinde Sovyet Rusya'nın günahı çok büyük, ama yine de Sovyetler olsaydı Amerika ve NATO bu ülkeye bu kadar rahat giremeyecekti. Irak'ın başına gelenler ortada. İşgal, acımasızca yüz binlerce Müslüman'ın hayatına mal oldu. Milyonlarca insan ya ülke dışına göç etti veya kendi toprakları üzerinde göçmen durumuna düştü. Bütün bunlar olurken, Rusya'nın kılı kıpırdamadı. Hatta 11 Eylül saldırısından sonra, "terörle mücadele"de Amerika'nın yanında yer aldığını ilan etti. Rusya'nın bu tavrının sebebi, sadece yeniden güç kazanıp toparlanıncaya kadar "zaman kazanmak" değildi elbette; "acaba Amerika ile bölge üzerinde ortak bir hegemonya kurmak mümkün mü" sorusunu test etmek istedi.

Rusya bu beklentisinde yanıldığını çok geçmeden anladı. Batı, sınırsız kazanç hırsıyla ve yeryüzünün tamamını hegemonyası altına alma dürtüsüyle hareket ediyor. Kimseyle paylaşmıyor, elinde bulundurduğu zenginliği, dünya nüfusunun yüzde 80'inin yoksul ve baskı altında tutulmasıyla sağlıyor. Küreselleşme ideolojisinin bilmediği tek kelime adalet!

Rusya bu gerçeği tecrübe ile anladı. Bir anda baktı ki, İran hedef tahtasına yerleştirilirken, aslında kendisi köşeye sıkıştırılıyor, Batı'dan ve Güney'den kuşatma altına alınıyor. Radar sistemleri, füze savunma rampaları, dün nüfuz sahası içindeki ülkelerin NATO'ya alınıp kendisine karşı konumlandırılmaları vs. Her yerde parmağı olan İsrail, bir anda Gürcistan'da da ortaya çıktı. Saakaşvili gibi hoşgörüsüz liberal Hristiyan ve aşırı milliyetçi lidere askerî yardımlarda bulunuyor, Gürcü ordusunu eğitiyor. Ne alaka, diye sormaya gerek yok. Çünkü hemen yanı başında İran ve Rusya var.

Kafkasya'da baş gösteren kriz, 1990 sonrası kurulmasına çalışılan yeni düzenin ne kadar kırılgan olduğunu dramatik bir biçimde ortaya koymuş oldu. Hatırlayalım, o günlerde Baba Bush, 'Amerika 100 yıl sürecek yeni bir dünya düzeni kuracak' diyordu. Bazen uluslararası kuramlar, stratejik teoriler insanın dizginlemez arzuları, hükmetme dürtüleri ölçeğinde sınırsız ve kontrolsüz olabiliyor. Yeni Dünya Düzeni de, gerçekçi ve akılcı bir temelden yoksun olarak; sömürme, hegemonya kurma ve istila etme tutkularının bir sonucu olarak formüle edilmişti, diğer bütün arzular gibi geçici oldu. Deneyisel olarak tek kutupluluğun mümkün olmadığı anlaşıldı. Şimdi oturup birçok şeyi yeniden düşünmenin zamanıdır.

NOT: Geçen yazımda Ahmedinejad'ın cuma namazı kıldığı Sultanahmet'te tekbir getiren cemaatin Emrullah Hoca tarafından uyarıldığını yazmıştım. Uyarıyı yapan imam hatibin bir başkası olduğunu öğrendim. Gazete haberinden hareketle sebep olduğum yanlıştan dolayı hem Emrullah Hoca'dan hem okurlarımdan özür dilerim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dini ve halkı şikayet edenler (1)

Bazılarımıza ağır bir hüküm gibi gelse de gerçek şu ki, çok partili parlamenter rejimle yönetiliyor gibi görünsek de, hakikatte genel geçer olan politik sistemin ve bunu besleyen kültürün dokusu totalitarizme dayanmaktadır.

Bu, öylesine rafineleştirilmiş ve nüfuz edici enstrümanlarla donatılmış bir totalitarizm ki, normal zamanlarda hemencecik fark edilmiyor; ne zaman ki toplumdan sivil ve özgürlükçü talepler yükselecek olsa ve bu talepler siyaset yoluyla temsil edilip hukuki düzenlemelere konu olsa, sistem totaliter yüzünü göstermeye başlar.

Sol ve sosyalist aydınlar, sorunun sadece sınıfsal çatışmaya dayandığını düşündüler. Hiç kuşkusuz bunun sınıfsal bir boyutu vardır, ancak zihinsel ve kültürel boyutu bir o kadar önemlidir. Yani, Türkiye'de milli eğitim, empoze edilen milli kültürle, iktidar seçkinleri, dünyayı ve süren toplumsal gelişmeleri totalitarist bir perspektifin dışına çıkararak anlayamıyorlar, hatta algılayamıyorlar. Bu yüzden ne liberal söylemler ne dünyada öne çıkan temel hak ve özgürlük talepleri ile artık müzakeresi bile ayıp olan din ve vicdan özgürlüğü gibi ana politik değerler, Türk iktidar elitinin semtine bile uğramış değil. Onlara göre, modernlik bir kereliğine ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde kurucu kadro tarafından tanımlandı, şekillendi ve ebedi bir dogma olarak vazedildi. Bundan sonra yapılması gereken, toplumun pozitivist ve otoriter laiklikle kafasına vura vura modernleştirilmesidir. Yeni siyasi ve hukuki fikir ve idealler ancak Türkiye'yi zayıflatmak üzere iç ve dış düşman tarafından kullanılır. İslamiyet, asla bir medeniyet referansı olamaz, hak ve özgürlükler mücadelesinde temel alınamaz; İslamiyet mutlak kötülük, gerilik, zarar ve yıkımdır. Devlet bir yandan Diyanet'le, kaynaklarının bir kısmını hiç gündeme almamakla unutturmaya çalışacak, bir kısmıyla da devletin resmi paradigmasına göre yorumlayarak kontrol edecek; diğer yandan tartışmasız biçimde baskı altında tutacak. Ne zaman da dindarlar baskıdan şikayet etse, hemen böyle bir baskı olmadığı söylenecek, mesela "Camileriniz açık değil mi?" diye mugalataya başvurulacak. Bu baskı rejimini ayakta tutmanın bir yolu, dış güçlerin desteğini almaktır. Dış destek için gerekirse, halk şikayet edilecek.

Son zamanlarda bu tür şikayetleri sıkça duyar olduk. Mesela, eski başbakanlardan ve ANAP genel başkanlığı da yapmış şimdiki Rize Milletvekili Mesut Yılmaz, İslâm dini ile ilgili düşüncesini Avrupa Parlamentosu (AP) Karma Parlamento Komisyonu Eşbaşkanı Joost Lagendijk'a açıklamıştı. Lagendijk'ın Star gazetesine yaptığı açıklamaya göre Yılmaz, "Müslüman ve Hristiyan ülkelerdeki laiklik farklı. Hristiyan ülkelerde 'saldırgan laiklik' konusunda haklı olabilirsiniz; ama biz Müslüman ülkelerde yaşayanlar laiklik konusunda daha saldırgan olmalıyız, çünkü İslam din olarak daha saldırgan. Elini kaptırsan kolun gider." demişti. Yılmaz'ın askerî darbeler konusundaki görüşleri de çok ilginç: "Parti kapatma iptidai bir ceza; ancak Türkiye gerçekleri karşısında bu uygulama korunmalıdır... Ben Türkiye'de orduyla polemige en çok giren siyasetçilerdenim. Ama şunu söyleyebilirim ki, Türk generallerinin ülkeyi yönetmek arzusu yok. Yönetmek isteyenler de ayıklanıyor. Ama bölücülük ve irtica tehlikesi devam ettiği sürece askerin kışlasına dönmesi beklenemez." (Zaman, 14-15 Temmuz 2008) Ne garip, halkının ezici çoğunluğu Müslüman bir ülkede başbakanlık yapan Mesut Yılmaz'dan bu hakaretamiz sözleri duyan AP Karma Parlamento Komisyonu Eşbaşkanı Joost Lagendijk, bu görüşlere katılmadığını söylüyor.

Sağcı muhafazakar siyasetçi Mesut Yılmaz bu konuda yalnız değildir. YARSAV Başkanı Ömer Faruk Eminağaoğlu ve 50 sene dindar insanların desteğini alarak ayakta kalan Süleyman Demirel de, İslam dinini ve halkı dış dünyaya şikayet ederek hâlâ içeride zemin kazanmaya çalışmaktadır. Çarşamba günü bu konuyu ele alacağız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dini ve halkı şikâyet edenler (2)

Mesut Yılmaz'ın İslamiyet'i ve halkını Avrupalılara şikâyet etmesinin üzerinden çok geçmeden, bu sefer The Guardian gazetesine konuşan Yargıçlar ve Savcılar Birliği Başkanı Ömer Faruk Eminağaoğlu, İslamiyet'i Avrupalılara şikâyet etti.

YARSAV Başkanı'na göre, "AK Parti şeriat getirmek istiyor". Kanıtlar ortada: "Gıda sektöründe helal standardının getirilmeye çalışılması, Müslüman ülkeler ile yapılan ikili anlaşmalar ve başörtüsü yasağını kaldırma girişimleri." Eminağaoğlu, şöyle diyor: 'Şeriat sistemi tabiatı gereği diğer düşüncelere, inançlara ve adetlere müsamahasızdır. Aynen İtalya'daki faşizm ve Almanya'daki Nazizm gibi, şeriat Türkiye'nin hassas bir konusu. Küçük bir kıvılcımla sosyal bir harekete dönüşebilir. Osmanlı zamanında şeriat temelli bir sistemimiz vardı ve toplumumuz hâlâ onun izlerini taşıyor... 'İslam Hristiyanlık gibi değildir. Sadece inanç boyutunda uygulanmasını amaçlamıyor, aynı zamanda devleti düzenlemek ve yönetmek de ister. İslam ülkelerine bakarsanız türban sadece dinî inancın ifadesi değil aynı zamanda İslamî rejimin de sembolüdür. Türkiye İslamî bir ülke değil, demokratik bir ülke. Avrupa'nın bizi tanınması için sadece iktidarla değil diğer kurumlarla da görüşmesi gerekir.' (Zaman, 29 Temmuz 2008)

Bu sözlerde derin bilgisizlik var. Avrupa tarihine özgü faşizm ve Nazizm projeksiyon tutmak suretiyle İslam'a ve İslam tarihine mal edebilmektedir. Şeriatın hükümferma olduğu tarihte gayrimüslimlere kimse müdahale etmedi, varlıklarını bugüne kadar getirebildiler. İslam dünyasının her tarafında gayrimüslimler hâlâ özgürce yaşıyor, Türkiye'den sürülmeleri şeriatın ilgasından sonra vuku bulmuş bir hadisedir.

YARSAV Başkanı'nın sözleri ile Mesut Yılmaz'ınki aynı. Sanki bir mahfilde oturmuşlar, bir metnin ana çerçevesini beraber düzenlemişler veya daha büyük bir ustadan ilham almışlar. Geçenlerde benzer bir şikâyeti Demirel yaptı. 9. Cumhurbaşkanı, ABD'de Türk hükümetini şikâyet ederken, ilginç görüşler dile getirdi.

Türkiye'de dinin baskı altında olmadığını tekrarlayan Demirel, "İktidardaki güçlerin herkesi kendileri gibi davranmaya ve ibadet etmeye zorladığını" iddia etti. Kapatma davasını savunan Demirel, devletin kıyafet denetimi yapabileceğini vurguladı. "Eğer dini eğitim almak istiyorsanız Suudi Arabistan'a gidebilirsiniz." diyen Demirel, önümüzdeki dönemde ne olacağını sorulması üzerine şu yorumu yaptı: "Türkiye'de devrim, geriye doğru itiliyor. Geçmiş geri geliyor ve ona meydan okuyor. Sadece bir savcı veya bir yargıç bu meydan okumaya karşı çıkmıyor, onlar tek başlarına değiller, arkalarında da silah yok. Cumhuriyet kuşakları onların arkasında ve kanun ve adaletin hakim olmasını sağlayacaklar. Şüphesiz ki bu cumhuriyeti savunacak milyonlar var. Onları geçen sene cumhuriyet mitinglerinde gördük. Bu cumhuriyeti sokakta bulmadık ve kimseye de bırakacak değiliz." Johns Hopkins Üniversitesi'ne bağlı Orta Asya Kafkasya Enstitüsü'nde konuşan Demirel, devrimlerin hedefinin "bir ulus yaratmak" ve "Türkiye'yi modernleştirmek" olduğunu vurguladı. Demirel, sözlerini şöyle sürdürdü: "O zaman halk vardı ama millet yoktu. Esasen devrim bununla ilgili idi. Bir ulus yaratmak, Türkiye'yi modernleştirmek. Geçmiş ve geri kalmışlıkla bağları kopartmak. Bu durumda kıyafet kanunu ile ilgili yasalar ortaya çıktı. İnsanlar, devrim ve demokrasi arasında çatışma olduğunu söylüyorlar. Bence yok. Türban konusunu ele alalım. Yedi bin kişinin hatırı için ülkeyi kaosa sürükleyeceksin. Cumhuriyet, insanların kıyafetine karışabilir mi? Evet, çünkü Cumhuriyet, modernlikle ilgili. Sahip olduğumuz her anayasada birçok değişiklik yapıldı, ancak bir madde hep kaldı: Devrim Kanunları'nın korunması." (Zaman, 27 Haziran 2008.) Tabii ki Demirel, dindar insanları çevresine toplayıp "Sizin Meclis'teki temsilciniz benim" dediği zaman böyle konuşmuyordu. Siyasetçilerin, devlet adamlarının kendi halklarının dinini şikâyet etmeleri, halkları üzerinde baskı rejimi kurmak için dış dünyadan yardım talep etmeleri çok trajik!

Türkiye'nin zor pozisyonu!

Ali Bulaç 2008.08.30

Hatırlanacağı üzere Osmanlı Devleti'ni Birinci Dünya Savaşı'na sokan gelişme, isimleri Midilli ve Yavuz olarak değiştirilen iki Alman gemisinin Boğazlardan geçip Karadeniz'e çıkması olmuştu.

Amerikan gemilerinin Gürcistan'a insani yardım götürme amacıyla Boğazlardan geçmiş olması bize bu dramatik hadiseyi hatırlattı. Tabii ki, Amerikan gemilerinin Boğazlardan geçişi hukukun (1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi) şekil şartlarına uygundur, ama Rusya bundan tatmin olmuş görünmüyor. Bu yüzden gemilerin geçişinin başımıza ne gibi gaileler açacağı üzerinde düşünmemiz lazım.

ABD, Gürcistan krizinden önce de Karadeniz'de "bayrak göstermek" istiyordu. Kriz bunun bahanesi oldu. Bunun tabii ki önemli sonuçları olabilir, ama sembolik anlamı şimdiden belli: Amerika, Rusya'ya ve İran'a bir adım daha yaklaştığını, burunlarının dibine gelme imkanına ve gücüne sahip olduğunu göstermiş oluyor. Rusya Genelkurmayı, rahatsızlığını açıkça dile getiriyor, "Herhalde Amerikan gemilerinin Gürcistan'a sahiden bebek bezi ve battaniye taşıdıklarına bizden inanmamızı beklemiyorsunuz" diyor. Daha ilginç, Karadeniz'de NATO ve Amerikan savaş gemilerinin olduğunu söyleyen Genelkurmay Başkanı, bunların içinde dört Türk savaş gemisini de sayıyor. Bu yeni kombinezonda en zor durumda olan ülke Türkiye. İki arada bir derede. Türk Dışişleri, derin bir sessizliğe gömülmüş bulunuyor. Muhtemelen bundan sonra nasıl adım atmalı, bunun muhasebesini yapmakla meşgul.

Bana sorarsanız bugüne kadar takip edilen politikanın kendisinde bazı hatalar var. Bir kere, Türk hariciyesi, anlaşılan soğuk savaşın ebediyyen sona erdiğine, bundan sonra dünyanın tek kutuplu olarak süreceğine ve yer küresinde tek patronun Amerika olacağına fazlasıyla inanmış. Liberal kapitalistler, küreselleşmeyi yoksulların ve sömürülenlerin aleyhine yorumlayan merhametsiz bir ideolojiden hareketle bu inancı yaymaya çalışıyorlar. Bu naif bir inanç, zira teorik olarak en azından tek kutupluluğun eşyanın tabiatına aykırı olduğunu bilmek lazım.

Muhtemelen bu ideolojinin etkisinde son yıllarda dış politikaya rota çizenler, Gürcistan'la kurduğumuz ilişkiyi, "normal iki komşu ülke ilişkisi"nin biraz dışına taşımışlar. Tabii ki Gürcistan'la iyi ilişkiler kurmak gerekir. Ama enerji ve doğalgaz alanında yapılan çalışmalar riskli oldu. Daha kestirme yol varken, BTC ve BTE hatları sırf Gürcistan'ı güzergaha katmak için fazlasıyla dolambaçlı çizildi. Daha reel ticari ve ekonomik ilişkiler yeterliydi. Bundan ötesi her iki ülke için de akla zarar. Mesela askeri ilişkiler, Türk subaylarının Gürcü ordusunu eğittiğine dair çıkan haberler ve bazı stratejik yatırımlar bu zarar hanesine yazılması gereken kalemlerden bazıları.

Türkiye, bir NATO ülkesidir. Ama NATO üzerinden Batı, olmayan bir tehdit (İslam tehdidi ve İslamafobia) icad ederek bütün bölgeyi, hatta yeryüzü gezegenini mutlak hegemonyası altına almaya çalışıyor. Bu, doymak bilmeyen emperyal bir hırstır ve ister istemez bazı ülkeler buna tepki göstereceklerdir. Tepki sadece belli düzeyde ekonomik ve askeri güç biriktirme ile ilgili bir zamanlama meselesidir. Şimdiden anlaşılıyor ki, Çin, Hindistan, Rusya ve İran, NATO'nun bu yayılmacı tutumunu kabul etmeyeceklerdir. Ülkeler nihayetinde bir ittifaka üye olsalar bile, orta ve uzun vadeli çıkarlarını hesaba katıp ona göre hareket ediyorlar. Türkiye'nin çıkarları, bölgesindeki ülkelerle iyi komşuluk ilişkisi kurmak, sorunlarını asgariye indirmek ve ticari-ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerini geliştirmekten geçer. Bu komşular içinde Rusya ve İran, ön sırada gelen ülkelerdir. Başka bir ifadeyle Türkiye, NATO üyesi olsa dahi komşularına karşı aşırı tarafgir tutumlar içine giremez, hasmane sayılabilecek politikalar takip edemez.

Türkiye, yeni bir değerlendirme yapmalı: Daha çok NATO mu, yoksa komşularla daha dostane ilişkiler mi? Cevap belli: Türkiye, NATO'ya üye olduğunu unutmadan komşularıyla güven verici yeni ilişkiler kurmalı, dış bir

güç adına komşuların aleyhinde pozisyon takınmış görüntüsü vermemeli.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Semantik müdahale!

Ali Bulaç 2008.09.01

İnsan toplumları arasında sürgit devam eden ilişkiler vardır. İnsanlar şu veya bu kaynaktan beslenerek bilgi, irfan veya kültür sahibi olurlar. Bir beşeri havzadan diğerlerine kavramların intikali hemencecik olmaz.

Bizim Tanzimat ve Cumhuriyet batılılaşmamız naif bir inançtan hareketle bir elbiseyi üstümüzden çıkarıp başkasını kolayca giyebilmemiz gibi kültürel transferin olabileceğini varsaydı. Devlet hâlâ bu inançla ilgili herhangi bir kuşku duymadığından emredici ve taşıyıcı araçlar kullanarak radikal kültürel transformasyonlar gerçekleştirmeye çalışıyor. Olan şey derin bir kimlik krizi, kültürel yozlaşma ve toplumsal merkez ile idari merkez arasında süren gerilim ve çatışmadır.

Bir kültüre ait kelime ve kavramların bir başka kültür dünyasına intikali tabii ki mümkündür, çoğu zaman da gereklidir. Hiçbir beşerî topluluk diğer hemcinslerinden kendini tecrit ederek bağımsız bir galakside yaşayamaz. Beşerî hayata dinamizmi kazandıran karşılıklı etkileşimdir. Burada söz konusu olan kurucu fikir-kök bilgi diyebileceğimiz epistemolojik sistemler arasında interaktif ilişkinin (tearuf) olup olmadığı konusudur. Bazı kültürler dominanttır. Eski Çin ve Hint kültürü ile bugünkü Batı ve İslam kültürü öyledirler. Dominant olanlar, dışarıdan gelen kültürel unsurları içlerine alırlar, semantik bir müdahaleye tabi tutarak kendilerine mal ederler. Kimi kültürler de kökleri zayıf olduğundan kolayca işleme tabi tutulmaya hazır beklerler.

Belirtmek gerekir ki, Çin ve Hind'in dominant özellikleri eskilerde kalmıştır; Mao'nun komünizmi ve Gandhi'nin ulus formu, bu kadim iki havzayı temel iddialarından vazgeçecek hale getirdi. Artık Çin ve Hind ölü kültürler hükmündedirler. Bugün Batı'yı üretim teknolojisi ve kurumsal formlarıyla "başarılı" bir biçimde taklid ederek küresel sürece katılma mücadelesi veriyorlar. İslam ise kendi mihverini oluşturan hikmet ve irfanının farkında olarak modern Batı kültürüne semantik müdahalede bulunabilecek tek imkan olarak kalmış bulunmaktadır. İslam'ın diğer bütün kültürlerle ilişkisi tearuf (karşılıklı etkileşim); müzakere (katılımcı ve oydaşmacı siyaset); muahede (toplumsal ve anayasal sözleşme) çerçevesinde sürer. Tearuf anlama, tanıma ve tanımlama; müzakere karşılıklı konuşma, diyalog ve etkileşme; muahede toplumsal bir arada yaşama ve çoğulculuğu koruyarak gelişme süreçlerini ifade eder.

Semantik müdahale, anahtar terimlerde içkin olarak bulunan çeşitli düşünce biçimlerinin, kültürel formların ve maddi/sosyal yapıların mihverden sapmaksızın dönüştürülmesi ameliyesidir. Bunun tarihteki en çarpıcı örneği 610-632 yılları arasında inen Kur'an'ın yaptığı müdahaledir. Kur'an, Arapların konuştuğu dili köklü bir değişime uğrattı; kelimelere ve kavramlara yeni anlamlar ve muhtevalar yükledi. Kur'an'ın müdahalesinden sonra Arapça, artık eski anlam evreninden çıkmış, Vahyin inşa ettiği evrene taşınmıştı. İslam'ın ikinci büyük semantik müdahalesi Abbasiler döneminde başarılan entelektüel hamledir. Abbasi halifeleri ve Müslüman bilginler, kadim Çin'den Mısır'a, İran'dan Babil'e, Hind'den Yunan'a kadar ulaşabildikleri her havzayla temas kurdular. Bunu yaparken ilim ve felsefe mirasıyla ilgilendiler; tragedya, şiir, tiyatro, heykeltcilik, mitolojiye iltifat etmediler.

Osmanlı padişahları ve Cumhuriyet'in kurucu kadroları, İbn Haldun'un dediği gibi mağlupların galipleri taklid etmesi psikolojisiyle Batı'ya derin bir hayranlık duyular, Batı'nın her şeyini yücelttiler (süblimasyon) ve elbette bu yüzden modernite ve Aydınlanma ile kavramsal düzeyde değil, sembolik düzeyde ilişki kurup, entelektüel

ve epistemolojik gelişme dinamiklerini Batı ufkıyla sınırlandırdılar. Türk modernleşmesi, Abbasilerin aksine Batı'nın bilimi ve felsefesiyle ilgileneceğine sembolleri empoze eden formlarına ve edebiyatına yatırım yaptı. Bu yüzden uluslararası bilim adamı ve entelektüel yetiştirmiyor; bu toplumun kaderi vehim vadilerinde muhayyilesi geniş şair ve edebiyatçıların spekülatif, demagojik ve bunalımlı dünyasına hapsolmuş bulunuyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İsimler

Ali Bulaç 2008.09.03

"Ve Adem'e isimlerin hepsini öğretti" (2/Bakara, 31). "İsimler" nelerdir? İlk akla gelen ihtimal tabii ki "varlık bilgisi"dir. İsim, bir nesnenin işaretlenmesi, dağlanması demektir.

Hayvanı dağlamak veya bir tepeye bayrak dikmek, hayvanın veya tepenin kime ait olduğunu gösterir. Dolayısıyla isimlendirme aynı zamanda bir temellük ilişkisidir. Ancak kök anlam bir yana, en kısa ifadesiyle isim varlıklara ad olan kelimedir. Varlık aleminde olanlar, hakikatte "Allah'ın isimleri"nin varlık alanına çıkması, varlık bulması demek olduğundan, Adem'in bizzat Allah'ın isimlerini de öğrenmiş olması gerekmektedir. Eflatun'un terimlerini kullanmak gerekirse, Allah'ın isimleri varlıkların arketipleri (a'yan-ı sabiteleri)dir. Kök, tohum, potansiyel madde isimlerdir; bunların tezahürü, kuvveden fiile geçmesi, varlık sahasına intikali varlığı ve varlık alemindeki her şeyi meydana getirir. Adem'in üç ayrı bilgiye sahip olduğunu söyleyebiliriz:

a) Allah'ın isimlerinin (Esmâ'l-hüsna) ve bu çerçevede sıfatların ve fiillerin bilgisi. İnsan kendisine bahşedilen bu kabiliyet sayesinde Allah'ın isimlerini bilir; b) İsimlerin varlık alanına çıkmış bulunan formları olan maddi ve maddi olmayan bilimum nesneler, fenomenler ve mertebeler; eşyanın sıfatları, özellikleri, fonksiyonu, değeri ve mahiyetiyle ilgili bilgi; c) Bu iki bilgiye bağlı olarak (doğru veya yanlış, yararlı veya zararlı, isabetli veya isabetsiz) varlıklara isim koyma yeteneği. Dil, dil bilgisi, dili konuşma, oluşturma, kavramsal modeller geliştirme, soyutlama yapma yeteneği vs..

Bazı bilginler Hakikat'in akılla, dilin ise öğrenme ile bilinebileceğini söylemişlerdir ki, bu ayet "Ta'lim-i esma"dan bahseder. İnsan dünyaya hem potansiyel bilgilerle, hem yeni bilgiler edinme, bilgilerini geliştirme, biriktirme ve yeni bilgilere dönüştürerek kendisinden sonraki nesillere intikal ettirme yeteneğiyle gelir.

Bu çerçevede "isimlendirme"ye tanımlama, semantik yeniden inşa etme çabası diyebiliriz. İnsan bunu yapar, yani isimlendirmek suretiyle tanımlar, müdahale eder. Kelimenin kök anlamının işaret ettiği üzere burada bir temellük söz konusudur. Yani siz bir hayvanı dağladığınız zaman kendi logonuzu, bir tepeye bayrak diktiğiniz zaman kendinize ait bir işareti koymuş olursunuz; böylece hayvan veya tepayı temellük etmiş olursunuz. Hayvan veya tepe sanki artık sizindir. Ancak bir hakikati göz ardı ederek gaflete düşmemek gerekir: Size isimlendirme, tanımlama yetisini veren Allah'tır; dağladığınız, bayrak diktiğiniz nesnelerin hakiki sahibi/maliki siz değilsiniz. Sahip ve malik Allah'tır. Sizin yapabileceğiniz şey, Ta'lim-i esma'nın size kazandırdığı imkanları kullanarak doğru bir biçimde tanımlar, yani semantik bir müdahalede bulunursunuz.

Biz isimleri ve bilgiyi elde etmiş değiliz, bunlar bize öğretilmiştir, öğreten Allah'tır. Yunanlılar bilgiyi tanrılardan/Zeus'tan çalmak zorunda kaldılar, bu yüzden her zaman tanrılarla çatıştılar. İslam'a göre Allah bize bilgiyi öğretti, nihayetinde bütün varlık alemini ilahi isimlerin varlık alanına çıkmasından ibarettir. İlahi isimleri (Ma'rifetullahı) ve varlıkların isimlerini (Ma'rifetullahı) öğrendik, geride Marifetunnefs kaldı.

Bütün varlık aleminde, Allah'ın müdahil olmadığı topluluğın ucu kadar özerk bir alan yoktur; yani "din-dışı alan"a karşılık olabilecek laik veya seküler alan mevcut değildir, insan bunu sadece kendi zihninde bir vehim olarak kurgulamıştır. Hakikat bu iken, kendimizi ve varlığını nasıl isimlerden tecrit ederek özerkleştirebiliriz ki!

Bir başka açıdan beşeri kültürel hayatta mademki isimlendirme yetisine sahibiz, o halde Ta'lim-i esma (öğretilmiş bilgi) ve Nübüvvet bilgisi (indirilmiş bilgi)nin imkanlarından hareketle, yani vahyi kök bilgi-kurucu fikir kabul ederek isimlendirebilir, dış dünyadan bize gelen kavramları semantik müdahaleye tabi tutabiliriz. Bu, bizim Müslümanlar olarak hiçbir yabancı kültürden korkup içimize kapanmamızı gerektirecek bir durum olmadığını açıkça göstermektedir. Sadece sağ ayağımız kendi asli mihverimiz üzerinde bulunsun, arza sapasağlam bassın, yeter.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ekranda kassaslar

Ali Bulaç 2008.09.06

Ramazan, genelde televizyonların program akışını ciddi manada etkiliyor. İftar ve sahur programları çok reyting alıyor.

Basının "din" konularına ilgisi 1980'lerden sonraya rastlar. Bunun tipik örneği zamanın popüler haftalık dergisi NOKTA idi. Derginin neredeyse dönüşümlü iki kapak konusu vardı: Din ve cinsellik. 12 Eylül darbesi, cinselliğe belli bir serbestlik getirdi, mesela ilk defa kadın bedenini erotik fotoğraflarla metalaştırarak para kazanan Playboy "askerî rejimin sağladığı özgürlük ortamı"nda yayınlandı. "Türk-İslam Sentezi" de dinin araştırmalarının belli mesafeden tolere ediyordu.

Televizyonların dine gösterdiği ilgi özel kanalların TRT'nin tekeline kırdığı 90'lardan sonra başlar. Bu tarihten sonra dini meseleler, İslami hareketler, ibadetlerin edası vb. konular ekranlardan eksik olmadı. Ramazan ayı bu konular için mümbit bir zaman dilimidir.

Son 20 senede dinî/İslami tema çerçevesinde ekranda üç belirgin profil belirdi. Sembolik figürleriyle: 1) Cedelci-kavgacı profil: İsmail Nacar-Hüseyin Üzmez, 2) Laik çözümlere arkadan fetva getirenler: Y. Nuri Öztürk-Zekeriya Beyaz, 3) Kassaslar: Nihat Hatipoğlu-D. Ali Erzincanlı.

Belirtmek gerekir ki, ilk iki profil -hamdolsun- etkisini neredeyse kaybetti sayılır. Bu seneki Ramazan programlarına baktığımızda, bir-iki istisnası hariç Kassaslar profilinin programların dilini ve formatını domine ettiğini görüyoruz. Kassasların ekranları şu beş parametreyle kullandıkları söylenebilir:

1) Retorik: Emeviler (Tabiin) döneminde ortaya çıkıp İslam bilginlerini zora sokan kassasların en önemli özellikleri güçlü bir retoriğe sahip olmalarıdır. Kassas hitabeti, anlamı ve bilgiyi ikinci sıraya iter, büyüleyici bir etki yapar.

2) Menkıbeler: Bilgi ve haber değeri sıhhatli olsa bile, kassasın anlatımında ana muhteva tarihî olayların aktarımına, menkıbelerin efsaneleştirilerek, abartılarak aktarımına dayanır.

3) Masal anlatımı: Kassası halk üzerinde etkin kılan faktör, anlatımın yarı ninni yarı masal tarzında kullanımıdır. Nihat Hatipoğlu'nun programlarında anlatıcının yüzü ekranı doldurur. Kızgın, öfkeli değildir, hatta tepkisiz sayılır. Dalgındır. Geriye çağırın mimiklerle, geçmişte çocuklarına ve torunlarına masal anlatan dede veya büyükanne ses tonuyla dikkatleri üzerinde toplar.

4) Duygu yoğun: Kassaslar bilgiyi geri plana ittiği gibi akli da geri plana iter, öfkesez heyecanı tahrik eder, duyguyu öne çıkarır. Duygunun nesneleri; merhamet, acıma, suçluluk, pişmanlık, kendinden utanma ve belirsizliğe sığınma gibi unsurlardır.

5) Aşırı basitleştirme. Tekrarlarla ve son derece yalın seçilen kelimelerle konu basitleştirilir. Zaten başarılı bir televizyon programı, hedef kitlesinin zekâ yaşını 12 olarak düşünmek zorunda olduğundan basitleştirme fonksiyonel olmak durumundadır.

Kesin olan şu ki, hem toplumsal olarak hem İslami hayat ve dinin doğru bilgilendirilmesi açısından önemli bir fenomenle karşı karşıya bulunuyoruz. Bu açıdan söz konusu programlar üzerinde daha etraflı durma mecburiyeti vardır.

Tabii ki söz konusu programlar tümünden zararlı değil, yapanları da kötü niyetle itham edemeyiz. Ancak genel hasıla açısından baktığımızda, bu programların a) Bilgilendirmediği; b) Dinin akli boyutunu, düşünme ve tefekkür melekelerini fazlasıyla ihmal ettiği; c) Dinin dünyevi (meşru ve gerekli maddi, hukuki, sosyal ve ekonomik) ilgi alanlarını sıfırladığı; d) Anlatımı kuvvetlendirmek, daha çok dikkat çekip hayret ve merak uyandırmak amacıyla bid'at ve hurafelere iltifat edildiği; e) Sonuç itibarıyla seyirciyi Kur'an ve Sünnet'le, çokça anlatıldığı halde Siret'le buluşturmadığı görülmektedir.

Ramazan ayı, dinî bilgi ve hayatın geniş kitlelere ulaştırılmasında büyük bir fırsattır. Ancak arza uygun talebin esas alınması ve bir kere elde edilmiş başarının (Hatipoğlu'nun stili -ki ne kadar sağlıklı olduğu ayrı konu) birçok kanal tarafından kötü biçimde tekrarı ve taklit edilmesi, reyting uğruna bu büyük fırsattan yeterince istifade edilmemesi sonucunu doğurmaktadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ermenistan maçı

Ali Bulaç 2008.09.08

Futboldan pek hazzetmem, çünkü "futbolun sadece futbol olmadığını" bilirim. Bu seferki farklıydı. Son derece berbat olmasına rağmen maçı zevkle seyrettim. Eleme maçlarında Türkiye'yi Ermenistan'la 'kur'a' ile eşleştiren bir 'irade' olduğunu düşünseydim, bu 'irade'den Erivan maçını (1-1) berabere düzenlemesini dilerdim.

İstanbul'da herkes serbest olsundu, Türkiye İstanbul'da zaten birkaç gol atar. Maçın kalitesi bir yana, tarihî bir olay yaşandı. İtiraf etmek lazım, Sarkozy'nin Şam zirvesinde söylediklerinden mülhem, cumhurbaşkanı Abdullah Gül olan Türkiye "iyi bir iş başardı". Bu, elbette biraz da Abdullah Gül farkıdır. Burada Hakan Albayrak'ın temennisine katılarak "İnşallah en kısa zamanda Abdullah Gül, Kuzey Irak'a da gider" derim.

Gül ve Sarkisyan'ın bir araya gelişlerinin önemli politik, diplomatik, hatta jeostratejik anlamı vardır, olacaktır da. Ama kişisel olarak beni en çok halkların kendilerini, komşularını, ihtilaf halinde olduklarını düşündükleri halkları ve dünyayı algılama biçimleri ilgilendirir. Ermeni halkı bölgenin önemli bir parçasıdır. Osmanlılar boyunca millet-i sadıka olarak yüzyıllarca beraber yaşadık. Onları da bizleri de çıldırtan, bir anomiye sürükleyen en yıkıcı ve tahripkâr ideoloji olan milliyetçilik oldu. Bu hâlâ süren etkisiyle Batı'nın beşeriyetin başına sardığı felakettir. Özcülük yapmak istemem ama, ideolojilerin insanda var olan kan dökücü dürtüleri ya da dayanışmayı, ihtiramı ve bir arada yaşama hukukunu besleyen fonksiyonlar gördüğünü biliyorum. Milliyetçi hiçbir ideoloji barış ve işbirliği içinde yaşamayı öngörmez, aksine hayalî uluslardan hareketle tarihi çatışmaların eksik olmadığı arenadan ibaret görür, yaratılışın anlamını çatışmaya ve hegemonya mücadelesine indirger. Ne zaman ki

Osmanlı elitleri ve Ermeniler -diğer etnik gruplar gibi- bu ideolojik hastalığa yakalandılar birbirlerine acımasızca kıydılar.

Azeri-Ermeni savaşının patlak vermesinden kısa bir süre sonra Murat Belge, Esra Koç ve Çağatay Anadol ile Bakü, Tiflis ve Erivan'a uzun sayılabilecek bir gezi düzenledik ve bugün dahi Gül'ün üstünden geçmediği Aras Nehri üzerinden geçtik. Ermenistan ziyareti benim için öğretici oldu. Doğu Anadolu'nun devamı gibi. Halk olarak Ermeniler, mutfak kültürleri, bahçeciliği, şehir nizamı, oturma biçimleri, düğünleri, hatta ağaçlara çaput bağlamalarıyla bizim gibi yaşıyorlar. Türkiye yüzölçümünün yüzde 3'ü olan bu küçük ülke, kendini sıkıştırılmış gibi hissediyor. Gittiğimiz her yerde nezaketle karşılandık. Hrant Dink doğru söylüyordu: "Bizim paranoyamız, onların travması var". Her iki taraf, kendini bir miktar iyileştirmek zorundadır.

Gül'ün bu ziyareti dolayısıyla 1993'te RP milletvekili iken Ermenistan'la ilgili söylediklerini hatırlatanlar var. Hep vicdan sahibi olarak dikkatle okuduğum Kürşat Bumin, bu ucuz suçlamaları haklı olarak eleştirdi. Yazısının bir yerinde şöyle diyor: "Benzer açıklamaları arayıp bulmak zor değil. Sonuç olarak 'siyasal İslam'la henüz doğru dürüst hesaplaşılmamış bir dönemden söz ediyoruz."

Ben ve benim gibi nice Müslüman yazar, keskin virajlar çizmedi. 15 sene önceki Erivan dönüşünde, Türkiye'nin Ermenistan'la ilişki kurması, gümrük kapılarını açması gerektiğini yazdım. Erbakan Hoca'nın o dönemde "Ermenistan'a 100 bin ton buğday satılmasına karşıyız" demesini eleştirdim; İslam hukukunda savaş halinde olunsa dahi, sivillerin açlıkla cezalandırılmasının yasak olduğunu hatırlattım. Gül'ün bugünkü ziyareti benim 15 sene önceki temennimdi. Bizler real politiği göz önüne alarak ideal olana işaret ederiz. Ama kabul etmek lazım ki, 15 sene önce bu ziyaret yapılamazdı, bugün yapılabiliyor ve Gül yaptı da. Bumin, nasıl olur da kolay bir genellemeyle sanki İslamcılar hep bu ilişkiye karşıymış gibi yazabiliyor? Hem Oliver Roy, bugün tümüyle yanlışlanan naif tezinden başka kim "siyasal İslam'la hesaplaşmış"? Neden bizim haberimiz olmadı? Kutsalın dışında ahlak olabileceğini savunan Bumin'e yine de kutsalın içinden bir hatırlatmada bulunmak isterim: İnsaf, dinin yarısıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tutum olarak laiklik

Ali Bulaç 2008.09.10

Yargıtay Başkanı Hasan Gerçek, 2008-2009 adli yılın açılışında yaptığı konuşmada şöyle diyor: "Laik bir devlette dinî inançlar özel yaşama dair bir vicdan konusudur.

Dinî inançlar devlet ve kamusal kurumların çalışmalarına dayanak oluşturmaz. Laik devletin koyduğu kurallar dinî inançlarla bağdaşmıyorsa, dinî kurallar insan eşitliğine yönelik evrimin amaçlarına uygun olarak yeniden yorumlanmalıdır." Bu, laiklik üzerinden devletin dine müdahalesi, din içinde cebri reform yapma teşebbüsüdür. Avrupa'daki laiklikle de uzaktan yakından ilgili değildir. Yanlış bilgileri tashih etmekte zaruret var: Avrupa'da çoğu zaman dinden anlaşılan, bir kurum olarak kilise ve nizami din adamları olarak ruhban sınıfının ruhani iktidarındır. Bu kurumun ve sınıfın üzerinde hak iddia ettiği cismani iktidar var ki, bu da devlettir. Demek ki, aslında laik insan, kelimenin etimolojisinin de işaret ettiği üzere, ruhban sınıfına mensup olmayan kişilerdir.

Tarihte teokrasiyi mümkün kılan şey, bütün dinler içinde sadece Batı Hıristiyanlığı'na, yani salt Katoliklik'e özgü bir teo-politik form ki, bunun iki parametresinden biri kilise adlı bir kurumun ve ruhban adlı bir din adamları sınıfının devlet üzerinde hak iddia etmesi; diğeri serbest iradeye dayalı din seçiminde bulunma ve bir din

içinde farklı yorum yapma hakkını tanımamasıdır. "İsa'nın temsilcisi" yanılmaz papanın iki kılıcı vardır; birini elinde tutmakta, diğerini Hristiyanlığı savunmak üzere krala kendisi vermiş bulunmaktadır. Kilise Petrus'un mezarı üzerinde kurulmuştur, İsa'nın bedenidir ve başında papa bulunmaktadır. Bu özellikleri dolayısıyla cismani iktidar ruhani olana, devlet kiliseye tabi olmak zorundadır.

1905'te yürürlüğe giren yasaya göre, birbirinden ayrılan "kilise ve devlet"tir; fakat biz bunu "din-devlet ayrılığı" olarak anlıyoruz. Hemen anlaşılacağı üzere bu tamamıyla Batı Hristiyanlığı'na ait teolojik, tarihî ve politik bir sorundur; ne diğer dinlerle -hatta Ortodokslukla dahi- ne İslamiyet'le ilgisi vardır. İslamiyet'i teokrasiyle ilişkilendirenler derin bir cehalet sergilemektedirler.

Karşılarında bir kilise ve ruhban sınıfı bulmayanlar, laikliğe makul bir temel bulmak için bir "öteki" arıyorlar, bu çerçevede İslamiyet'in kendisini hasım seçiyorlar. Çünkü cami kilise değildir; İslamiyet'te ayrılmış bir din adamları sınıfı yoktur, her Müslüman hem "laikus"tur hem "din adamı"dır, bugün Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde görev yapan 'din adamları' imamlar, müftüler, müezzinler, vaizler, hatipler devletin memurlarıdır. Başka bir ifadeyle, laikçiler, karşılarında kilise ve ruhban olmadığı için, doğrudan İslamiyet'i ötekileştirerek, zararlı bir nesne halinde tanımlayarak laikliğe temel arıyorlar.

Avrupa tarihinde laiklikle sağlanan her şey, İslam tarihinde İslam tarafından hukuken korunmuştur, bu konuda Avrupa'dan öğreneceğimiz bir şey yoktur: 1) Herkes din seçmede özgürdür, kimse şu veya bu dini kabule zorlanamaz; 2) Cami kilise değildir, cami ile devlet arasında kavga olmamıştır; 3) Devletin sorumlu olduğu referans çerçevesi, din adamları sınıfı değil, Hukuk'tur; 4) Her din veya mezhep grubu ibadethanelerini kurar, çocuklarına dinî inancını öğretir ve dininin gerekleri neyse ona göre yaşama hak ve özgürlüğüne sahip olur; 5) İslamiyet içinde birden fazla yorum, tefsir, tevil ve içtihat mümkündür; 6) Bireyler ve gruplar, şu veya bu dine, şu veya bu mezhebe göre inanmaya ve yaşamaya zorlanamaz. 7) Devlet, ideolojiler ve felsefi inançlar karşısında da aynı tutumu takınmak durumundadır.

Kur'an ve Sünnet'in ruhuna sadakat içinde olan bir Müslüman bu yedi maddeye inancının gereği saygı gösterir. Devletin de bu ilkelere bağlı olmasını ister. Bu anlamda -eğer bunlara laiklik deniyorsa- devlet laikliği "bir tutum" olarak benimser, daha fazla değil. Bundan ibaret laiklik sadece idari ve hukuki bir kavram olarak iş görür.

Bu çerçeveyi aşan laiklik, İslamiyet'in kendisine yönelmiş bir müdahaledir, dinini ciddiye alan bir Müslüman bunun ötesini kabul edemez.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslam ve akıl

Ali Bulaç 2008.09.13

Yargıtay Başkanı Hasan Gerçeker şunları söylüyor: "Laik devlet kişilerin belirli ahlak kurallarına uymalarını isterken ve buna bağlı, dayalı hukuku yaratırken bunların akıl yoluyla bulunabileceği esastan yola çıkar.

Hukuk düzenini dinî kurallara değil aklın gereklerine dayandırır. Laik devletin koyduğu kurallar dinî kurallara ile bağdaşmıyorsa ne olacaktır? Hristiyanlıkta böyle bir sorun yoktur. Musevilik ve İslamiyet'te ise böyle bir sorun olduğu, akıl ile iman arasındaki bu ikilemin İslam inancının yaygın olduğu toplumlarda ciddi sorunlar yarattığı söylenebilir."

Sayın Gerçekler'in bu sözlerinde önemli bilgi yanlışlıkları ve değerlendirme hataları söz konusu. Bunları düzeltmekte zaruret var.

Temel bir yanlışlık olarak Batı Katolik Hristiyanlık dolayısıyla (insan ile din, kilise ile devlet arasında) ortaya çıkan sorunlar bütün dinlerde varmış gibi genişletilmekte, sadece o bünyede baş gösteren hastalığın tedavisi için geliştirilen ilaç, diğer dinlere de enjekte edilmektedir. Katolik Hristiyanlığında "iman ile akıl" arasında temel bir karşıtlık vardır. Mesela şu dogmalar aklın ve matematiğin kabul edebileceği şeyler değildir: 1) Tanrı hem birdir hem üçtür; başka bir ifadeyle $1 + 1 + 1 = 1$ 'dir, $1 = 3$ 'tür, 2) Tanrı İsa'da bedenlenmiş, ona hulul etmiştir; 3) Kilise İsa'nın bedenidir, 4) Papa Tanrı ve din adına konuşur, yanılmazdır; söyledikleri dogmadır, tartışılmaz; isterse amentüyü de değiştirebilir. 5) Bir şey bilime ve akla aykırı olabilir ve saçmadır (absürd), yine de imandır, zaten saçma (absürd) olduğu için ona inanılmalıdır.

Bu beş umdenin hangisi İslamiyet tarafından savunulmakta ve insana empoze edilmektedir? 1) Allah birdir ve O'ndan başka tanrı yoktur, 3 adet 1, 3 eder; 1, 1'dir, 3, 3'tür; 2) Tanrı hiçbir insanda, canlıda veya bir varlıkta bedenlenmemiştir, ona hulul etmemiştir; 3) Cami ibadet yeridir, bütün yeryüzü mescittir; 4) Hiçbir beşer Tanrı ve din adına konuşamaz, en büyük müçtehit ve alimlerin dahi bilgisi mutlak değil, zannidir. Herkes yanılabilir, eleştirilebilir. Nasslar tefsire, teville, farklı yorum ve içtihatlarla açıktır, epistemolojik ve hukuki çoğulculuk esastır; 5) İslami hükümlerin tamamı aklidir. Absürd olan absürddür, absürd oluşuna akıl hükmeder. Batı aydınlanması göz boyamacılığı yaparak akli olanı bilimsel olana indirgedi, bilimle kanıtlanmayanı (laboratuvarda denenmeyen ve gözle görülmeyeni) akla da aykırı saydı. Oysa nice hakikat var ki bilimle kanıtlanamaz, ama aklidir. Adem'in yaratılışı, İsa'nın doğumu, vahy hakikati vs.

İslamiyet'te söz konusu olan şunlardır: 1) İslami hükümlerin koruduğu beş temel şeyden biri akıldır: Düşünme ve ifade özgürlüğü (diğerleri yaşama hakkı (can); din ve vicdan özgürlüğü (din); emek ve mülkiyet hakkı (mal); sağlıklı üreme, ahlak ve toplum sağlığı (nesil) emniyeti); 2) Akı olmayanın dini (sorumluluğu) yoktur. Bu yüzden akıl sağlığını kaybedenler sorumlu değildir; 3) Ergenlik çağına kadar çocuk sorumlu değildir, çünkü henüz akıl teşekkül etmemiştir; 4) İslam hukukunda dört ana kaynaktan (edille-i şer'ie) biri Sünnilerde 'kıyas' -ki kıyas akılla yapılır-, Şia'da doğrudan akıldır. 5) Kur'an, "insanların çoğunun aklını kullanmayacağını" söylemekte ve bunu yermektedir. 6) Hadislerin sıhhatini araştırırken, senet kritiği yanında metin kritiği de yapılmaktadır. Kullanılan ölçütlerden biri, rivayetin insan aklının apaçık bilgilerine, mantığın ve matematiğin bilinen kurallarına aykırı olmamasıdır. Mesela rivayet $2 \times 2 = 5$ diyorsa, "parça bütünden büyüktür" iddiasında bulunuyorsa, senet kritiğine bile gerek olmadan reddedilir.

İslam'da "akıl-vahy" ilişkisi "göz-ışık" ilişkisidir. Nesneleri görebilmemiz için sağlıklı bir göze ve ortalığı aydınlatacak ışığa ihtiyacımız var. Göz görmüyorsa, kör ise güneş de aydınlatsa insan nesneleri göremez; zifiri karanlık söz konusuysa, göz sağlıklı da olsa yine göremez. Allah vahy ile ışık (nur) gönderir, akılla aydınlattığı varlık âlemini görmemizi ister. Akıl ile din arasında niçin çatışma olsun?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sekülerlik üzerine!

Ali Bulaç 2008.09.15

Türkçede "şehir ve kent", "ilim ve bilim", "medeniyet ve uygarlık", "millet ve ulus" terimleri arasında bir ayırım yaptığımız gibi "laiklik ve sekülerlik" arasında da bir ayırım yapıyoruz. Batı'dan bize ithal edilen söz konusu iki terim arasındaki ayırım bir bakıma bize özgüdür, çoğu zaman Batılılar bunu anlamakta haklı olarak güçlük çekiyorlar.

10 Eylül tarihli yazımızda "laiklik"ten ne anladığımızı ortaya koymuştuk. Şimdi "sekülerlik, sekülerleşme, sekülerizasyon"un ne olduğunu anlatmaya çalışacağız.

Akademik dünyanın ilgi alanına giren etimolojik incelemelerin dışında, Türkçede "dünyevileşme" olarak ifade ettiğimiz sekülerlik, tanımdan çok şeyin kendisi olarak öne çıkmaktadır. En kısa ifadesiyle sekülerliğin "dinin dışarı çıkarılması" düşüncesi ve teşebbüsü olduğunu söyleyebiliriz. Bundan dinin, mümkün olduğunca varlık âleminin, insan zihninin ve toplumsal hayatın dışına çıkarılması kastedilir. Bizim yerleşik irfanımızda Hristiyan veya pagan kültürlerin kullandığı anlamda "kutsal" çağrışımı yoktur. "Mukaddes vadi Tuva, Allah'ın takdis edilmesi, Mescid-i Haram'ın bereketi, Mekke'nin mübarek kılınması Hristiyan ve pagan kutsallıklardan farklı muhtevalara sahiptir. Bu yüzden Batılı anlamda sekülerliğin diğer anlamı varlığın, zihnin ve toplumsal hayatın kutsaldan arındırılıp profanlaştırılmasıdır da.

İnsani çeşitli durumlar, sosyal ve ekonomik politikalar, beşeri pratikler açısından bakıldığında sekülerlik, bazı reklam filmlerinde spot cümlelerle ifade edildiği üzere, insanı "anı yaşamaya" davet etmektir. Seküler perspektiften hayat "buraya ve şimdi olan"a indirgenmiştir. Kur'an'ın kullandığı ifade biçimleri açısından bunun "Hubbu'l hayat ed dünya"ya karşılık düşebileceğini söylemek mümkün. "Dünya hayatı sevgisi", başka deyimle, zühdün zıddı olarak tutkuyla dünya hayatına yapışmak, dünyayı sevip ona bağlanmak.

Fakat tabii ki mesele bundan ibaret değildir. Bir kavrayışın, zihinsel bir telakkinin tam seküler olabilmesi veya zihni tutumun sekülerizasyonunun gerçekleşmesi için, varlığı (dünyayı ve hayatı) şu üç temel perspektiften arındırmak gerektir: a) Müteal/aşkın olandan, b) Batın/içkin olandan, c) Uhrevi/öte olandan.

Aşkın, içkin ve öte'den koparılmış; üst ilke, iç hakikat ve öte boyutlardan arındırılmış bir varlık ve dünya telakkisi Hakikat'ten de koparılmış, salt fiziki gerçekliğe indirgenmiş demektir. İşte böyle bir varlık telakkisi profandır. Bu perspektiften bakıldığında Hakikat kaale alınmamakta, fiziki gerçeklik mutlaklaştırılmakta, yaratılışın bir hikmete mebni olarak ilahi bir maksada dayalı olduğu fikri reddedilmektedir.

Bu sayılanlardan başka sekülerleşmenin diğer önermesi temel bir varsayıma, hatta naif bir inanca dayanır ki, bu da, "yeryüzünde cennet kurmanın mümkün olduğu iddiası"nı canlı tutmak, insanı orta ve uzun vadeli tul-u emellerle bu hedefe endekslemektir. Ariflerin deyimleriyle "Şeytan Allah'ı taklid ettiği için", sekülerleştirici süreçler, birer ikame çabasıdır. Aşkın olanın yerine burayı, batın yerine zahir olanı, ebedi ve uhrevi olanın yerine dünya hayatını mutlaklaştırdığınızda, bu hayatın bir anlamı olmalı. Seküler anlam(!), dinlerin haber verdiği ve dünya hayatını olgunlaşarak oraya hazırlık süreci olarak gördüğü ebedi cenneti, yeryüzü cennetiyle ikame etmek olarak belirlenmektedir. Ölümünden sonraki cenneti bir kenara bırakmalı, yeryüzünde hemen ve şimdi cennet kurmaya çalışmalıdır. Bilimsel bilgi, teknoloji, üst bir denetime tabi olmayı reddeden beşeri güç ve ulus devletin -gizli veya açık, rafine veya kaba yöntemlerle- beşeri hayatın tümünü planlamasıyla yeryüzü cenneti kurulacaktır.

Almanların yaşayan büyük düşünürü Jürgen Habermas, Batı laikliğinin uzun zamandır nihilizm ürettiğini, nihilizmin Batı-dışı toplumlara sekülerleşmenin/sekülerleştirmenin desteğinde empoze edildiği yolunda güçlü bir kanaat olduğunu ve buna mutlaka bir çare bulunması gerektiğini söylemektedir. Habermas haklı, bunun ciddi bir kritiğini yapmak gerekir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dünyanın sekülerizasyonu

Mükemmel bir varlıkta, fakat kusurlu bir dünyada yaşıyoruz. Maddi tabiatın bir parçası olan fizyolojik/biyolojik varlığımız toprak olan dünyevi tabiatımızdır.

Bir emr-i ilahi ile üfürölmüş olan Ruh ise ilahi tabiatımızı teşkil eder. Bu iki tabiat iki özerk kategori değil, biri diğesinde içkin bulunmaktadır. Dış vechesiyle dünya zaruri, hakiki vechesiyle baki değildir. Mutlak izafide, sonsuz sonluda mündemiç olarak bulunmaktadır.

Allah'ın varlığı vacip, varlık âlemi (ve dünya) "mümkün"dür. Dünyanın aşkın/müteal, içkin/batın ve öte/uhrevi boyutlarından tecrid edilmesiyle tasarlanan sekülerlik hakikatte "muhal"dir. Çünkü vehmin (kurgusal tasarım) ontolojik cevheri yoktur, "dinî olan"ın tersyüz edilerek taklit edilmesidir: "Onlar, yalnızca dünya hayatının zahirini bilirler ve ahiretten gafildirler." (30/Rum, 7.); "O (bütün gerçek), yalnızca bizim (şimdi ve burada yaşamakta olduğumuz bu) dünya hayatımızdan ibarettir; öölürüz ve yaşarız, diriltilecek değiliz." (23/Mü'minin, 37.) "Hayatın, üst bir ilkeye bağılılığı, ona tayin edilmiş bir amacı yoktur." (23-Mü'minin, 115.) Bir kereliğine bu hayatı yaşayacağımıza göre, ona bağlanmalı, bütün zevklerimizi ve başarılarımızı buraya sığdırmalıyız: "Siz dünya hayatınızda bütün güzelliklerinizi ve zevklerinizi tüketip yok ettiniz, onlarla yaşayıp-zevk sürdürünüz." (46/Ahkaf, 20) Dünyanın bu çerçevede insan nefsi tarafından yeniden kurgulanması, dünyayı Yaratıcı'dan, bütün olan âlemden ve devamı olan ahiretten koparır ki, sekülerizasyon bu sayede kurgulanmış olur. Bu zihnî süreç sonunda "Allah merkezli âlem tasavvuru"nın yerini "insan merkezli dünya görüşü" alır.

Din, dünyadan ayrı değildir, onda içkindir. İlahi irade maddi âlemde tecelli eder, sosyal hayatta da aynı iradenin hükmünü icra etmesi insan elinin araya girmesiyle olur. O halde vahyedilenler doğrultusunda hareket edildiğinde insan elinin dokunduğu her şey bereketlenir, kutsileşir. Çünkü insan eliyle yaşanan din, dünyayı Allah'a, bütüne ve ahirete bağlar. Hristiyan inancında "Göklerdeki Tanrı krallığı ve yeryüzündeki insanın krallığı" ayrımı olduğu için, sekülerlik, yeryüzünde insan krallığının tahkim edilmesi düşüncesidir. Ama hakikatte göklerin ve yerin mülkü (krallığı) Allah'a aittir. Gökler ve yer O'nun iken, insan nasıl bir başkasının alanını temellük etmeye kalkışır ve "Buraya Tanrı (ve dinin kuralları) giremez" diye levha asar?

İnsan, yapıp ettiklerinde, tutum ve pratiklerinde dini referans olmaktan çıkardığında; değerler alanını (siyaset, hukuk, iktisat vs.) Tanrı ve din karşısında özerkleştirdiğini iddia ettiğinde; birey kendi hayatını yaşarken ahlaki tutum ve davranışlarının kurallarını/normlarını kendisi tayin ettiğinde ve böylelikle Yaratıcı'nın mülkünde O'nun hudutlarını çiğnediğinde, sahiden de Allah'ın tabiata, hayata ve tarihe müdahil olmadığını mı zannediyor?

Batı'da sekülerliği ilk üreten manastırdır. Çatışma 11. yy.da Kilise ile krallar arasında toprak üzerindeki hakimiyet ihtilafından çıktı. O güne kadar toprak Tanrı'ya, yani Kilise'ye aitti; krallar ve laikler "vatan" fikrini öne çıkararak toprağı sekülerleştirdiler. Bu aslında Kilise'nin toprak üzerindeki hakimiyetine karşı, toprağı kralların mülkiyetine geçirmeyi hedefleyen bir işlemdi ve bunu "vatan fikrini yücelterek, vatan sevgisini kutsallaştırarak" yaptılar. "Vatan" fikri olmasaydı ne ulus devletler ne milliyetçi ideolojiler mümkün olurdu. Zaman içinde toprak gibi Kilise'nin denetiminde olan bütün dünyevi alanlar (siyaset, hukuk, bilim, iktisat, beden-cinsellik, eğlence, sanat, sinema, medya, spor vs.) dinden özerkleştirildi, bu alanların tümü insanın krallığına devredildi (yani krallar, senyörler ve burjuvazi söz sahibi oldu), böylelikle din, yani Kilise hayatın dışına çıkartıldı. Hz. İsa, İblis'e "İnsan yalnızca ekmekle yaşamaz, fakat Allah'tan bir sözle yaşar" (Matta, 4:4) demişti. Aydınlanmacılar, Kilise ile kavga ede ede Allah'ın sözünü unuttular, dünyayı ekmeğe indirgediler. Pekiyi, bunun bizim dinimizle, tarihimizle ve pratiklerimizle ne ilgisi var?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Varlığın sekülerizasyonu!

İslam inancına göre evren Allah'ın isimlerinin (Esmâ) varlık alanına çıkmasıdır. Bu, İslam kelamının kurucu-bilgi mahiyetinde işaret ettiği bir hakikat ise, isimlerin ve sıfatların tezahürü olmayan bir varlık yoktur.

Aksi nasıl düşünülebilir ki, her şey yaratılmışken ve her yaratılmışın bir yaratıcısı (düzeninin ve yasalarının takdir edicisi) var iken, Allah'tan bağımsız bir varlık alanı kendi kendine varolsun? Allah bütün varlığın Yaratıcısı'dır (Halık); O'nun yaratmadığı, kendi kendine var olan bir karışık alan tasavvur edilemez.

Yaratılışa ilgili çeşitli teoriler geliştirilebilir. Kur'an-ı Kerim, açık bir biçimde varlığın "Kün (Ol)!" emriyle yaratılışa geçtiğini belirtir. Bugün adına Big Bang denen ilk patlamayla evrenin oluştuğu öne sürülmektedir. "Kün/Ol" emriyle "kâinat" yaratılışa geçti, "tekvin (yaratılış)" devam etmektedir. "Tekvin" hem kozmik düzendir hem aksamadan işleyen tabiat yasalarıdır.

"Kün/Ol!" bir emirdir. İrfan dilinde yaratılışın başlangıcı olan bu emre "Nefesürrahman (Rahman'ın nefesi)" deriz. Allah "Bir şeye 'Kün/Ol' dedi mi, hemen-peşi sıra oluverir". Burada dikkat edilmesi gereken nokta şu ki, oluş fiilinin muzari (şimdiki veya geniş zaman) gelmesidir. Yani, Allah, "Kün/Ol!" dedi, emr-i ilahi peşi sıra oluvermeye başladı ve hâlâ/el'an olmaya devam etmektedir. Başka bir ifade ile yaratılış bir kereliğine olmuş bitmiş değildir, kalemin kâğıt üzerinde biteviye yazmaya devam etmesi gibi yaratılış devam etmektedir. Siz buna, Big Bang ile bundan 13,7 milyar sene önce vuku bulmuş olan patlamanın devamı gözüyle bakabilirsiniz. Allahu a'lem, bütün evrenin içinde dörülüp toplandığı bu ilk noktanın patlaması "Kün/Ol!" emrinin verilmesi, bir balon gibi evrenin genişlemesi "yekun fiili"yle yaratılışın devam etmesidir.

Peki, hakikat bu iken, insan varlığı nasıl "dinî alan ve din-dışı alan", "kutsal ve profan" veya "Tanrı'nın müdahil olduğu alan ve tamamen insana ait özerk/otonom alan" şeklinde bölebilir ve zannınca Allah'ın mülkünden kopardığı bir alanı kendisi temellük eder, burası bana aittir, buraya din veya Tanrı karışamaz, ben istediğimi burada yapabilirim, diyebilir!

"Doğu da Allah'ındır, batı da. Her nereye dönerseniz Allah'ın yüzü orasıdır. Şüphesiz ki Allah, kuşatandır, bilendir." (2/Bakara, 115) Sadece dünya gezegenine göre "doğu ve batı" değil, diğer bütün gezegen ve yıldızlara göre de "doğular ve batılar Allah'ındır."

Varlık âlemi birden fazladır (alemiyn) ve hepsinin Rabbi Allah'tır (Fatiha, 1). Varlık "alametler"den ibarettir. Alem (ler) Allah'ın dışında olan her şeydir. "İlim", âlem üzerinde Allah'ı "bilme" faaliyetidir; yani âlem, ilim ve alametlerin tevhidi söz konusudur. Bütün varlık Allah'ı tesbih eder; isteyerek veya istemeyerek O'na boyun eğmiştir; yani özerk değildir, onu biz zihnimize ve bir vehim sonucu özerkleştiriyoruz. Çünkü yasaları vaz'eden ve işler halde tutan Allah'tır. Her tabiat olayını kendisine bağlayabileceğimiz bir "sebebe" vardır, ama hiçbir sebep kendi kendini var edemez, sebepleri de Yaratan vardır. Tabiat yasaları (âdetler) değişmezler, ama Allah isterse değiştirir; bazen ateş yakmaz (Hz. İbrahim'i yakmadı), su boğmaz (Hz. Musa ve kavmini boğmadı). Çünkü eğer istisnai hallerde değişebilirlikleri olmasaydı, tabiat yasalarına uluhiyet izafe etmek gerekirdi ki, determinizm tam da budur.

Varlık fanidir, sonlu, sınırlı ve izafidir; her şey değişir, değişme halindedir. Çünkü baki olan sadece Allah'tır. Yaratılış devam ediyor. Değişim, değişmeyen bir varlığa işaret etmektedir. Bu açıdan da baktığımız zaman, varlık-tabiat üzerindeki tasarrufumuz sınırsız ve mutlak değildir, keyfimize göre tabiatı özerkleştirip sorumsuzca kullanamayız. Fizyolojik/biyolojik varlığımız, kucağında yaşadığımız tabiatın bir parçasıdır; canımız gibi bedenimiz de bize "emanet" olarak verilmiştir. O halde varlık âleminde, hayat süreçlerinde ve elbette kişisel ve toplumsal eylemlerimizde "din-dışı alan" yoktur, yani hakikat-i halde sekülerizasyon mümkün değildir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sevgi üzerine!

Ali Bulaç 2008.09.22

Sevgi gündelik dilde çokça kullanılmasına rağmen, anlaşılması zor bir konu. "Sevgi" kelimesi bizde yakınlık, yakınlaşma, bağlılık duygusu uyandırır. Kuşkusuz bu duygunun bir menşei vardır. Rahmetli annem, "Her şey pazardan; sevgi yukardan" derdi.

Her şey parayla satın alınabilir ama sevgi öyle değildir; Allah'tandır. Sevgi bitki gibi yeşerir, büyür, gelişir, benliği istila eder; ama azalır, söner ve ölür de. Tabii ki piyasada dolaşım halinde olan sevgi Allah'tan değil. Neredeyse içi tamamen boşaltılmış, nominal bir şeye dönüşmüş bu "sevgi"yi, herkes tekrar edip duruyor, dile pelesenk olmuş. İsmi var, kendisi yok. Erkekler ve kadınlar durmadan birbirlerine sevgilerini ilan ediyorlar; şarkılar, türküler, şiir, sinema, sanat, edebiyatın -teması demeyeceğim, ama- ana malzemesi sevgi veya aşk. Tahrife ve suistimale uğramış bir "sevgi"dir bu!

Tabii olarak ve fitraten kadın ve erkek arasında bir cazibe var; bu cazibeye göre birbirlerini çekerler. Allah varlıkları çift yaratmıştır; canlılar çiftleşir, ürer, böylece nesillerini devam ettirirler. Dolayısıyla biri diğerini çeker, biri diğerine doğru itilir. Fizik olarak ifade etmek gerekirse, +, +'yı, -, -'yi iter, fakat + ve - birbirini çeker. Bu açıdan, homoseksüellik fiziğe ve fitrata aykırı bir durumdur. Erkek ve kadını +/- düşündüğümüzde Allah, ikisi arasına bu türden kuvvetli bir çekim kanunu yerleştirmiştir. Bu çekimin esası "sevgi ve şefkat-merhamet"tir. Aralarında cereyan eden bu çekime biz sevgi deriz. Sevgiyi ifade etme tarzı önemlidir. Meşru, estetik/edebi ve hoş olarak ifade edilebilir; gayrimeşru, çirkin ve itici (müstekreh) olarak da. Hz. Peygamber (sas), "Evli kadın ve erkek, birbirlerine sevgiyle bakıp birbirlerinin elini sevgiyle tuttuklarında, o gün akşama kadar işledikleri küçük günahlar, parmakları arasından dökülür gider." buyurmuştur. Bu meşru çerçevede olan sevgi ifadesidir.

Yazık ki günümüzde kadın ile erkek arasındaki ilişki bu çerçevede sürmüyor; cinselliğin tezahürü, tahrik edici (çıplaklık, erotizm, porno) olarak vuku buluyor. Aslında bedensel arzuların baskın olduğu durumlarda sevgiden bahsedilmez; ortada bedensel şehvet vardır. Fakat insanlar, genellikle kaba olan şeyleri ince veya rafine kelimelerle süsleyip ifade ederler. Günümüzün hazcı kültüründe sevgi de bu kılıfa sokularak yozlaştırılıyor, böylece anlamı tahrif ve suistimal ediliyor.

Yine bazı ideolojiler, fırkalar ve akımlar, felsefelerinin sevgiyle dayandığını iddia ederler. "Bizim ideolojimiz sevgiye dayanır, biz insanları çok severiz; bizce sevgiden daha değerli bir şey yoktur vs." derler. Yakından bakıldığında bunun, içi boşaltılmış bir sevgi söylemi olduğu görülür. İnsanı severken yapman gereken şeyleri yapmıyorsan onun içini boşaltmış olursun. Bundan hareketle, bugünkü hakim kültür, insanda fitri olan bu duyguyu muhakkak bir şekilde suistimal eder. Mesela diyelim ki, kadın-erkek arasındaki ilişkiler bedensel zevklere indirgenmişse; bu sefer bedeni öne çıkartıcı, teşhir edici formlar geliştirilir ve bunun üzerine devasa sektörler kurulur. Medya, tanıtım-reklam, pazarlama, sanat, müzik, sinema, resim, heykel, eğlence, hatta kültürün kendisi bunun üzerine oturur. Bu bir yozlaşma halidir; insanlar sürecin içinde olduklarından kolayca farkına varamıyorlar, tıpkı bir kapta yavaş yavaş ısınmakta olan suyun içindeki kurbağanın haline benzer. Kurbağa kaynama noktasına gelmeden haşlandığının farkına varmaz, o noktaya geldiğinde ise artık iş işten

geçmiştir. Mesela modern insanın çıplaklığa ve günaha karşı değişen tepkileri böyle değişir. Bazen kendi aramızda "biz de kanıksadık" deriz.

Bugünün yaygın sevgisi hümanizmden kaynaklanır; hümanizmin temelinde insanın yüceltilmesi, merkeze alınması fikri yatar. İnsanı sevmediğini söyleyen hiçbir ideoloji yoktur. Peki, insan sevilir mi? Elbette sevilir; felsefi olmayan manada ele aldığımızda insan insanı sever. Ama şu soru önemli: İnsanı niçin severiz? Bu sorunun cevabı, insanı ve varlığı ne üzerinden ve hangi dolayımından sevdiğimizin sorusuna bağlı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Niçin severiz?

Ali Bulaç 2008.09.24

Niçin severiz? Çünkü sevmek isteriz. Sevginin bize kattığı mutluluk anlamıyla ilgilidir. Tabiat sevgisini (natüralizm) ele alalım. Bu sevgi, Yaratıcı fikrinden, aşkın menşeinden koparılmıştır. Ortada birtakım nesneler yığını vardır. Bir sanat eserine, sanatçısını yok sayıp hayranlık duymak tuhaf olmalı.

Tabiatı Yaratıcısından, varlık sebebinden, hikmetinden, kendinde içkin anlamdan ve amaçtan yoksunlaştırarak sevmek, onu putlaştırmaktır. Putçuluk böyle bir şeydir. Varlığı, insanı, tabiatı Allah dolayısıyla severiz; mahlukatı Hak'tan dolayı sevmektir bu. Ma'rifetülhalk'ın esası budur. Yunus'un deyişiyle, "Yaratılanı sev yaratandan ötürü."

İnsanı severiz, çünkü onu Allah yarattı, tesviye etti, yüceltti, hikmetli kıldı. Hikmetinden, anlam ve amacından, Yaratıcı'nın ona kattığı sanattan dolayı onu severiz. Yoksa insanın kendinden menkul kerameti yoktur. "Şu devenin nasıl yaratıldığına bakmıyorlar mı?" (88/Gaşiye, 17) Buradaki atıf nedir? Devenin kendisi mi, yaratılışı mı? Hikmet yaratılıştadır. Deveyi yaratılışından, hikmetinden kopardığın zaman ona tapınmış olursun. Nitekim geçmişte bazı topluluklar bu hataya düşmüş. Fakat eski toplumlarda, bizim şirk/paganizm olarak tarif ettiğimiz birtakım tapınma biçimleri; bugünkü paganizmden daha farklıydı. Eski paganlar, hiç değilse nesnelere sembolik anlam yükler, tabiat varlıklarına veya kendi yaptıkları nesnelere naif de olsa bir "aşkınlık" atfederlerdi. Modern insan, eşya dünyasına bir anlam atfetmediği gibi, sevgiye de atfetmiyor. Varlığı ve bedenini maddesinden ibaret, fonksiyonel değeriyle ele alıyor. Aşkın, batın ve öte boyutları kalmamış nesneler dünyası modern paganizmi temellendirmektedir.

Eflatun ile Aristo arasında, sevgi ve aşk konusunda temel bir ayrım var. Eflatun, güzel olan nesnenin veya varlığın üzerinden "güzellik idesine" gitmeyi öngörüyordu. Ona göre, önemli olan güzelliğin kendisinde tezahür ettiği, açığa çıktığı nesne değildir; ona takılıp kalmamak, ondan ideye, güzelliğin idesine gitmek gerekir. Bu görüş, bizim Tasavvuf edebiyatını derinden etkilemiştir. Büyük bir ihtimalle İslamiyet'ten önce Babil kültürüne ait Leyla ile Mecnun arasındaki meşhur aşk hikâyesi buna iyi bir örnektir. Çeşitli anlatımları vardır. Hikâyede, Mecnun (Kays) Leyla'ya ulaştığı zaman "Bu muydu benim peşine düştüğüm Leyla; ben gerçek Leyla'yı buldum" der. Çünkü Mecnun güzellik idesine ulaşmıştır, artık Leyla'nın kendisini önemsemez. Sonuçta mecazi aşk, ilahi aşka dönüşür. Peki, bu ne kadar sahil bir ruhsal süreçtir?

Bu önemli bir sorudur. Eğer ilahi aşka mecazi aşkla gidiliyorsa, yani güzelliğin idesine, güzel bir nesne üzerinden ulaşılabiliriyorsa, peki o zaman ilahi aşkla o nesne arasındaki ilişki nasıl kurulacaktır? Aristo buna itiraz edip der ki: Bu aşk bir hastalık halidir; sevginin aşırılaştırılmış şeklidir.

Osmanlı şiirinde her iki akım da temsil edilmiş, çeşitli tartışmalara sebep olmuştur. Mesela Kınalızade, içinde "aşk" kelimesinin geçtiği her şeyi yasaklamak ister. Ona göre Fuzuli'nin kesinlikle okutulmaması gerekir, çünkü

gençleri yanlışa sürükler. Kınalızade görüşünü, Kanuni'nin aşk konusunda çok önemli şeyler söylediği bir zamanda açıklamıştır.

Bugünkü sevginin ilahi bir boyutu yoktur. Sadece ahlaktan bağımsız değil, ahlaka rağmen gelişiyor; fitratı suiistimal ederek kendine alan buluyor. Popüler-magazin kültürde hakim olan tema şudur: "Seviyorsam sahip olabilirim." Burada bedensel arzuların motive ettiği temellük ilişkisi var. Cinselliğe paralel olarak sevgi de tüketilir, bu yüzden ilişkiler kısa sürelidir.

Geleneğimizde eşler arasındaki sevgi kamuya açılmaz, müptezel bir şekilde teşhir edilmez. Eşler el ele tutuşup, sarılıp sokakta gezmez. Hatta birbirlerine sevdiklerini söylemez; olur olmaz "Seni seviyorum, hayatım, aşkım" vb. şeyleri söyleme ihtiyacı duymazlar. Sevgiyi mahremlerinde sahici olarak yaşarlar. Hz. Peygamber, "Saliha kadın" için "Yüzüne baktığında eşinin içini aydınlatıp ferahlatan kadın" der. Bu evsafa kadın, içindeki sevgi nurunu eşine yansıtır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Caiz olmayan sevgi!

Ali Bulaç 2008.09.27

Geleneğimizde üç sevgi telakkisi var: a) Eflatuncu görüş. Güzel olanın üzerinden, güzelliğin idesine ulaşmak ister. İhvan-ı Safa, aşkı, ilahi bir lütuf olarak tanımlar.

Afganlı Allame Şeyh Muhammed Asıf'a göre, "Eşyanın kendi kemaline doğru hareket etmesi, sahip olduğu iş ve hareket aşktır". b) Aristocu görüş. Aşk, kalbin vehmi olarak görür, kalp vehme kapıldığı zaman kişi aşık olur. c) Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in işaret ettiği sevgi (Vudd ve Hubb).

Bugün bedensel arzuların, behimi şehvetin sevgi olarak görüldüğü yozlaştırıcı bir durum söz konusu. Bunu aşım sahih bir sevgi kavramına ulaşabilmek için Eflatuncu ve Aristocu yaklaşımların dışına çıkıp anlam çerçevesini yeniden Kur'an'da bulmak zorundayız. Bu açıdan divan ve tarihi tasavvuf edebiyatı bizim için birinci derecede referans olamaz, hatta uzun bir süre bu edebiyata eleştirel bakma mecburiyetimiz var.

Dört ana nokta var ki, Müslüman entelektüellerin bunlarla ilgilenmeleri gerekir.

1) İnsanın Allah'a duyduğu yakınlığı, sevgiyi "aşk" ile ifade etmek caiz mi?

2) İnsan Allah'a duyduğu sevgiyi, bir sevgilinin yüzü, endamı, gözleri, dudakları, ağzı vb. organlar üzerinden ifade etmesi caiz mi? Divan edebiyatında "kadın" figürü yanında "oğlan" figürü de çokça kullanılmıştır. Şairin; güzelliği, güzellik idesini, güzellik kavramını, sevgiliye duyduğu sevgiyi, aşkı -ki buna "ilahi aşk" demişlerdir- ifade etmek üzere adeta "şuh kadın" veya belli çağrışımlar yapan "oğlan figürü"nü kullanması caiz midir?

3) İnsanın Allah'a duyduğu sevgiyi şarap, sekir-sarhoşluk, mey, meyhane, kase, kadeh vb. şeylerle ifade etmesi caiz mi?

4) Şeriat ehlinin, daha doğrusu fakihlerin, zaman zaman aşırılığa varan kuralcılığını eleştirelim derken; meyhane ehlinin şarapçı ve akşamcılarını, fazilet sahibi gösterip; dine aldırışsızlığı, günahı, fıska yüceltmek caiz mi?

Bu soruların cevaplarını kelam, fıkıh, tasavvuf, edebiyat ve felsefenin imkanlarını kullanarak bulmak lazım. Hafız'dan bir örnek verelim: "Seccadeyi şaraba bulamadan hakikati elde edemezsin." Bir örnek de Seyid Nesimi'den: "Sofular haram demişler bu aşkın şarabına; ben doldurur ben içerim; günah benim kime ne?"

Daha ilginç, bir Şeyhülislam olan Yahya Efendi'den: "Mescidde riya-pişeler itsün ko riyaı, meyhaneye gel kim ne riya var ne mürâi." Bu şu demek oluyor: "İkiyüzlüler ibadet yerinde ikiyüzlülüğünü yapadursunlar, sen meyhaneye gel, orada ne ikiyüzlülük var ne de ikiyüzlü." Şimdi soralım: "İslam'ın genel hükümleri açısından bu sözler caiz mi?"

İçkiyle ilgili somut hükümlerin dışında ilginç tarihî bir örnek var: İranlılara karşı yapılan Kadisiye Savaşı'nda, Sad bin Ebi Vakkas'ın komutasında savaşan askerlik dehası yüksek bir komutan var. Komutan askerleri teşc'i ederken kahramanlık şiirleri okur, bu arada şarabı metheden bir mısra söyler. Sad bin Ebi Vakkas hemen tutuklatır, zincire vurdurur. Komutan stratejik konumda olduğundan savaşta gerileme başlar. Askerler Ebi Vakkas'ın huzuruna çıkıp: "Ey Sa'd, onu bırak, durumumuz iyi değil" derler. Ebi Vakkas "Hayır" der ve ekler: "Vallahi biz, Allah'ın helal kıldığını helal, haram kıldığını haram kılmak üzere savaşıyoruz. Bu, Allah'ın haram kıldığı bir şeyi methetti; onu bırakmam."

Divan ve tasavvuf edebiyatında bu tür şiirler şatahattan olabilir, maksat ifadeye kuvvet kazandırmaktır, ama bunların yıkıcı sonuçları vardır. Deneyisel olarak iki sonuç görmezlikten gelinemez: Biri kural dışı (fıkıhın önemsenmediği, amelsiz) bir "din" telakkisinin gelişmesi; diğeri içki tüketiminin bu kadar fazla olması. Yine Müslüman toplumlarda, temel referanslara karşı kayıtsızlık; şeriat ve fıkıh kurallarının küçümsenmesinin sebeplerinden biri, söz konusu edebiyat mirasıdır. Ahlaki ve toplumsal çöküntümüzün kaynaklarını araştırırken bu gerçeği hesaba katmak lazım. Nabi bir şiirinde, "Herkes Cumaya giderken, herkes camideyken gel seninle tenhada aşk-meşk yapalım", diyebiliyor. Bu dilin ibadet hayatı üzerinde yıkıcı etkisi olmaz mı? Deformasyon kendi dilini de üretiyor, dil deformasyonu besliyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Neyi sevmeliyiz?

Ali Bulaç 2008.09.29

Divan ve tarihî tasavvuf edebiyatının telkin ettiği sevginin şu sonuçları olmuştur:

- 1) İslam'ın referanslarına karşı zaman içinde gelişen kayıtsızlık,
- 2) Ahlaki zaaf ve çöküntünün edebi ve şiirsel bir dille masum ve sevimli gösterilmesi,
- 3) Bizatihi ibadetlerin ve ibadet edenlerin küçümsenmesi, iki yüzlü, mürâi ve din istismarcısı olarak gösterilmesi.
- 4) Batı'dan tamamen farklı ucube bir laikliğin kolayca kendine yer bulması.

Bunun tarihi 10. ve 11. yy'a kadar iner. Mesela Abbasilerin Yunan hikmeti ve ilimleriyle temas kurdukları zamanlarda Müslümanlar, Yunan edebiyatına, şiirine, sanatına, heykeline, mitolojisine, tiyatrosuna, tragedyasına hiç iltifat etmediler. İlimler, felsefe ve hikmetle ilgili kitapları tercüme ettiler. Bu dikkatle yapılmış bir tercihti. Büyük entelektüel hamle başladığında, yani kelimacılar kelamı kurmaya, fakihler fıkıh usulünü ve fıkıh kurduklarında, hadisçiler hadis ilmini tedvin ettiklerinde Yunan felsefesi bilinmiyordu. İlk dönem mutasavvıfları da felsefeden, Neoplatonculuk'tan uzaktı. Onların nazarında tasavvuf, dünya hayatının değersiz görülmesi ve Peygamber'in sünnetinin takip edilmesinden ibaretti (zühd ve takva).

Buradan şu anlaşılmamalıdır: Divan, tasavvuf veya halk edebiyatındaki sevginin eleştirisi, Kur'an'da sevginin övülmediği anlamına gelmiyor veya sevgisiz bir Müslümanlık savunulmuyor.

Zühd ve takva olarak tasavvufu ele aldığımızda, bunun toplumda bir karşılığı vardır, gündelik hayatı düzenlemektedir. Zühd ve takva anlamındaki tasavvuf, Hz. Peygamber'in Sünnet'idir.

Burada şu üç hususun altını çizmek gerekir: a) Tarih içinde gelişen bu caiz olmayan metaforlardan tasavvufun veya sufilerin tümü sorumlu değildir, bundan sufizmin bir versiyonu sorumludur; b) Fakihlerin bazen aşırılaştırdıkları akılcılıkları ve kuru dilleri yegane çözüm değildir; c) Eflatun'un bakış açısını eleştirirken, Aristo'nun sevgi veya aşk görüşüne yaslanmak doğru değildir.

Kur'an-ı Kerim'de sevgi, "anahtar" terimlerden biridir. İster Allah'ın Vedud isminden gelen "vudd", isterse muhabbet veya "hubb" olsun, bu böyledir. Anahtar terim olması demek, Yüce Allah'ın, buna büyük bir önem verdiği anlamına gelir; nihayetinde kendisine bunu isim olarak seçmiştir. Fakat sevginin, ahlaki, pratik bir tezahürü vardır. Kur'an'da tasavvufun dikkat çektiğimiz versiyonunda olduğu gibi soyut, saf entelektüel, pür felsefi, Neoplatoncu bir sevgi söz konusu değildir; bu sevginin ahlaki, toplumsal ve gündelik hayatı düzenleyici, normlar koyucu tezahürleri vardır.

Kur'an'ın ele aldığı sevginin bağlamı farklıdır: "De ki, eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun; Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın." (3/Al-i İmran, 31) Burada Allah'ı sevmenin ölçüsü, Peygamber'inin Sünnet'ine ittiba olarak bildiriliyor. Bu sevgi, tasavvufun sözünü ettikleri ile ilgili değildir. "Ey iman edenler, içinizden kim dininden geri döner (irtidat eder)se, Allah (yerine) kendisinin onları sevdiği, onların da kendisini sevdiği mü'minlere karşı alçakgönüllü, kafirlere karşı ise güçlü ve onurlu, Allah yolunda cihad eden ve kınayıcının kınamasından korkmayan bir topluluk getirir." (5/Maide, 54) Yani eğer siz, Allah'a olan sevginizi ve o sevginin gerektirdiği işleri yapmazsanız, O, Allah'ın onları seveceği, onların da Allah'ı seveceği başka bir kavimle değiştirir, yerinize başkalarını getirir. Yeni gelenleri Allah, onlar da Allah'ı sevecek. "İnsanlar içinde, Allah'tan başkasını 'eş ve ortak' tutanlar vardır ki, onlar (bunları), Allah'ı sever gibi severler. İmân edenlerin ise Allah'a olan sevgileri daha güçlüdür." (2/Bakara, 165) Allah'ı sevmek, O'nun rızasını kazanmaya çalışmak, indirdiği hükümlere riayet etmek ve kalbi hiyerarşik olarak O'nun zikrinden ve muhabbetinden başka her şeyden arındırmaktır. Sahih ve hakiki imana sahip olanların Allah'a duydukları sevgi güçlüdür, çünkü sahte değildir.

NOT: Değerli okurlarımın Ramazan Bayramı'nı tebrik eder, bütün İslam âlemine hayırlara vesile olmasını dilerim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Orta yol!

Ali Bulaç 2008.10.01

İnsan, kendisine çeşitli nimetler bağışladığı, ahirette iyi amellerine karşılık olmak üzere ebedi mutluluğu, cennet hayatını vaat ettiği için Allah'ı sever.

Bu meşru bir sevgidir, ancak en yüksek derecede ve katıksız olan sevgi Allah'ı Zat'ı itibarıyla sevmektir. Zira Allah, kamil varlıkların en mükemmelidir ve insanın ideale, en mükemmele olan tabii meyli ve sevgisi vardır. Eflatun bunu, kişinin gölgelerin dünyasının arkasındaki arketiplere olan bağlılığı olarak tanımlamış, beden ve maddeyi küçümsemişti; Aristo ise aksine soyut sevginin bir hastalık olduğunu iddia ederek bir bakıma beden ve maddeyi öne çıkarmıştı.

İslam bakış açısından insanın Allah'a duyduğu sevgi (vudd ve hubb), hakikate, hakikatin bilgisine, mutlak kemale, iyiliğe, cömertliğe, dürüstlüğe, adalete, güzelliğe, ahenge, huzura ve ait olduğu asıl yurda duyduğu hasretin ifadesidir. Biz bu dünyada seviyoruz, dolayısıyla beden ve varlık önemlidir, çünkü her şeyi bunlar

üzerinden veya bunlar dolayımında dile getirebiliriz. Adaleti varlığın düzeninde, güzelliği yaratılıştta, hikmeti retorikte müşahede eder ve ona yöneliriz. Eflatun varlığın batınına, Aristo zahirine işaret etmişti; bunlar madalyonun iki yüzüdür; her ikisi de gereklidir ve haktır. Bu açıdan İslam ne tam batın ne tam zahirdir, ama hem batın hem zahirdir. Batı idealizmi ve materyalizmi mutlaklaştırarak eşyayı ikiye böldü ve kutuplaştıırıp çatıştıırdı. İslam orta noktada duruyor.

İnsan soyut varlığıyla ne sevilir ne kendisinden nefret edilir. İnsanda sevdiğimiz sıfatlarıdır. Adil insanı severiz, zalim insandan nefret ederiz, çünkü aslında biz adaleti severiz. İyilik, güzellik, hakkaniyet, doğruluk, cömertlik, dürüstlük gibi sıfatları olan insanı severiz; ama kötülüğün, çirkinliğin, hak ihlalinin, yanlışlığın, cimriliğin-bencilliğin, sahtekarlığın timsali insanı sevmeyiz. Dinlere karşı tutumumuz da, şu veya bu dinin insanı hangi düzeylerde kemale götürdüğü konusuyla ilgilidir. Denebilir ki İslam, bütün dinlerin maruf ve doğru taraflarını ihtiva eder, çünkü hakikatte İslam, iyi insan olmanın yolu ve öğretisidir. Hedef kemeldir ve mutlak kemale sadece Allah sahip olduğundan, Allah'ı sevmemiz kemali sevmemiz ve onu aramamız anlamına gelir. Kimde bu kemali görürsek onu severiz, kim kemalden ne kadar uzaklaşmışsa ona biz de ondan uzak dururuz.

Bir kalpte iki sevgi olmaz, en azından birden fazla sevgi varsa aralarında bir hiyerarşi vardır. Kişi çocuklarını, anne-babasını, eşini, kardeşlerini elbette sever, ama en üstün ve kapsayıcı sevgi Allah sevgisidir. Bu sevgi kalbin kudsi nurudur, bizi varlıkla buluşturur, varlığın ahengine, zıkr ve tesbihine katar. Sevgiyi sahici kılan ve artıran faktör marifettir. Bu sadece ma'rifetünnefs değil, bununla beraber marifetülhalktır da. Çünkü insan varlık ve maddi tabiatla ilgili ne kadar geniş ve derinlemesine bilgilere sahip olursa, o oranda Allah'ın azametini, yaratıcı kudretini, ilmini ve iradesini iyi anlar, marifeti artar, bu artış oranında sevgisi büyür, ona çeşitli sır perdeleri açılır. Kalbin tecellileri sevgiyle ilgilidir, her insanın marifeti aynı olmadığından, bu nur aynı şiddette ve genişlikte kalbi aydınlatmaz, bu yüzden sürekli bir cehd ve mücadele içinde olmak lazım. Ancak hiçbir şekilde bu sevgi kuru, amelsiz ve maddi destekten yoksun düşünülmemeli. Zira açık olan şu ki, kişi kimi seviyorsa sevdiğinin hükmüne ram olur, onun arzularına teslim olur ve hatta öylesine ileri gider ki, kendini sevdiğinin tasarrufuna açık bir mülk haline getirir. "Kişi sevdiğiyile beraberdir" (Buhari, Edeb.)

Öyleyse Allah sevgisinin önemli belirtilerinden biri O'nun emir ve nehylerine, hükümlerine riayet etmek, İslami hayatı titizlikle yaşama gayreti içinde olmaktır. Yoksa bazı Hristiyan mezheplerinin dediğı gibi "Tanrı'yı sev ve dilediğini yap", insanı ikiyüzlülüğe, haksızlık yapmaya, sömürüye ve suçları meşrulaştırmaya götürür. Sevgi ahlak ve hukuk dışı fiillerin işlenmesine veya ahlaki ve hukuki yükümlölüklerin ihmaline mazeret teşkil etmez.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Birbirimizi nasıl sevebiliriz!

Ali Bulaç 2008.10.04

Ramazan boyunca Ermenistan maçı hariç, aktüel konuları yazmadım. Mübarek ayın ruhuna uygun olarak sekülerizasyon ve sevgi konusunu ele aldım. Bugün bu konunun son yazısını yayınlıyorum.

Gerçek şu ki birbirimizi sevmiyoruz. Ülkemizde ve dünyada bunca yoksul ve aç var, gelir eşitsizliği uçurumlarla ifade ediliyor. Tarihler, Ömer bin Abdülaziz zamanında, infak edecek kimseyi bulamayan zenginlerin Şam'dan Mısır'a yoksul aramaya çıktıklarını yazar. O insanlar hakikaten birbirlerini Allah için seviyormuş.

Sahih tasavvufa ihtiyacımız var. Divan ve tarihi tasavvuf edebiyatı Neoplatonculuğa fazlasıyla bulaşmış; bize telkin ettiği sevgi bu dünyadan ve gerçek/somut insanlardan, toplumsal olandan kopuk, pürmetafizik ve malihüyalıdır. Felsefeye bulaştıktan sonra tasavvufta şahıs sayısınca kavramsal modeller oluştu; ne İbn Arabî'ninki Suhreverdi'nin, ne Mevlânâ'nın Molla Sadra'nının aynısı. Bu büyük zatlar elbette küçümsenemez, ama hiçbirisi İslam'ın hakikatının yegane anlatıcıları değildirler. Bugün de tasavvuf gerçek işlevini görmüyor. Geldiği nokta, "tasavvuf tasarruftur; tasarruf da tasavvuf"tur ki, bundan "kapitalizmin ruhu Protestanlık" veya Japon kalkınmasının motivasyonu "İslami Şintoizm" çıkar. Tasavvuf züht ve takva geleneğini korusaydı; tarikat lideri şeyhler, bu geleneği -toplumsal olarak- günümüze taşıyabilseydi bu durumda olmazdık. Ama elbette bundan sadece tasavvuf değil, fıkıhçılar, kelimciler ve bir ölçüde tefsirciler de sorumlu. Tasavvufu ve tarikatları da aşan bir durum söz konusu. Sevginin tanımını ve muhtevasını Kur'an ve sünnet ışığında yeniden araştırıp bulmak lazım.

Allah'ın bir ismi de "Mutahhir"dir; "Allah temizlenenleri sever". Bu hem maddi hem de manevi temizliğe işaret eder. Soralım: Maddi ve manevi olarak temiz miyiz? Kirli bir dünyada yaşıyoruz; ama bu dünya sadece bizi kirletmiyor, biz de onu kirletiyoruz. Allah, sevgi ile temizlik arasında bir bağ kuruyor. Allah'ın sevgisini ve rızasını kazanmak yegane maksat ise bunun yolu yoksula infak etmekten, zulme ve sömürüye karşı durmaktan geçer. "Allah, faizcileri, çokça günah işleyenleri sevmez". Peki, Allah'ı seven bir Müslüman, faizle iştigal eder mi, yolsuzluğa, usulsüzlüğe bulaşır, kamu kaynaklarını yağmalar mı?

Allah inkarcıları, nankörleri, zalimleri, böbürleneni, kötülük yapanları, fuhşu yayanları, müsrifleri, hainleri, kibirlenenleri sevmez. Allah muttakileri, sabredenleri, tevekkül edenleri, adaletle hükmedenleri, kendi yolunda savaşanları sever. O halde biz, Allah'ın sevdiğini sevmeli, sevmediğini de sevmemeliyiz. Allah'ı sevmenin toplumsal, ahlaki, iktisadi, uluslararası, politik boyutu vardır. Bu ümmet, "tekrardan" ve "sahiden" Allah'ı sevmek, Allah'ın da sevgisini kazanmak istiyorsa, öncelikle ahlaki olarak kendini yeniden inşa etmelidir.

Peygamber Efendimiz: "Birbirinizi sevmedikçe iman etmiş olmazsınız, iman etmedikçe de cennete giremezsiniz" buyurur. Demek ki birbirimizi sevmedikçe cennete giremeyeceğiz. Peki, ümmetin üyeleri Müslümanlar; yani Türkler, Araplar, Kürtler, Farisiler; Şiiiler, Sünniler; beyazlar, siyahiler; kuzeydekiler, güneydekiler, doğudakiler, batıdakiler; yoksullar, zenginler, orta halliler birbirlerini sahiden seviyor mu? Kavga edip çekişiyorlarsa, herkes kendi milli çıkarı adına başkasının aleyhinde çalışıyorsa, birbirlerini sevmiyorlar demektir. Bir Müslüman Türk, Kürt, Arap kendisi için ne istiyorsa, Müslüman kardeşi için de onu istemek zorundadır; onu rahatsız eden bir şey kendisini de rahatsız etmelidir. Özetle:

1) Geleneksel divan ve tasavvuf edebiyatında ele alınan sevgi ve aşk temalarına eleştirel bakan -tümüyle reddeden değil- bir sevgi yaklaşımına ihtiyacımız var.

2) Derin bir nihilizme sürüklenmekte olan insana, hayat verici bir ruh olarak üföreceği yeni bir sevgi telakkisi (Hakikat ve Hikmet sevgisi) geliştirmeli, söz konusu tanımı ve muhteva arayışını irfan çerçevesinde yapmalıyız. Burada Kur'an ve sünnet ile sahih geleneğimizdeki "kodlar" yeterli referans çerçevesidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Vatan sağ olsun, ama!..

Bugüne kadar Aktütün Karakolu'na yapılan beş saldırıda 43 asker hayatını kaybetmiş bulunuyor. Bu, not edilmesi gereken önemli bir nokta.

İlk akla gelen soru şu: Bu kaçınıcı? Neden gerekli tedbirler alınamıyor? Ortada bir "güvenlik zaafı" mı var? Son saldırı öğle vakti, güpegündüz yapılmış. 15 şehidin dışında bu tür saldırı ve çatışmalarda eğitimli iki uzman çavuştan da haber alınabilmiş değil. Kayıp iki uzman çavuşun Jandarma Genel Komutanlığı'nın en seçkin birliği sayılan Jandarma Özel Asayiş Komutanlığı (JÖAK)'nda görevli oldukları iddia ediliyor.

Şu sorular da anlamlı: Bölgede kaç asker, polis ve korucu var? Bir hesaba göre bölgedeki asker sayısı 240 bin, korucu sayısı 60 bin, polis 50 bin. Eder 350 bin güvenlik görevlisi. Hadi diyelim bu rakam abartılı, yarısını ele alalım: 150 bin. Türkiye'de hareket halinde olan PKK'lı sayısı 1.500-1.700 arası; Kuzey Irak'ta ise 3.500. Toplam 5 bin veya biraz daha fazla. Sayıyı bir kenara bırakalım. Askerin sahip olduğu silah teknolojisi, lojistik destek ve imkânlar, PKK'ninkinden çok mu daha zayıf? Hani müttefikimiz ABD, anında sıcak istihbarî bilgiler veriyor, gece çalılıklar altında süren yürüyüşler bile takip ediliyordu? Birkaç kişi değil, yüzlerce PKK'lı sınır ötesinden geliyor, karakolu basıyor, askerleri şehit edip kaçırıyor! Bizim gibi konunun cahili sivillerin tabii ki aklı ermez, ama birilerinin bize bunun askerî-teknik izahını yapması gerekir.

Hayatını kaybeden gençlerin aileleri "vatan sağ olsun" deyip mezara kadar içlerinde sönmeyecek ateşle birlikte yaşamaya başlıyorlar. Son baskında şehit düşen Uzman Çavuş Cahit Yıldırım'ın babası Nurettin Yıldırım, 70 milyon insanın tercümanı oldu: "Ne yapalım, artık geri getirmemiz, diriltmemiz mümkün değil. Biraz ihmal mi var? Nasıl oluyorsa bu karakol, kaçınıcı kez basıldı? Niye tedbir alınamıyor? Bir şey diyemiyorum yani." Haber ajansları, Nurettin Yıldırım'ın bu sözlerinin ardından üzgün olduğu görülen Bakan Recep Akdağ'ın sessiz kaldığını bildiriyor.

Son saldırı çeşitli şekillerde yorumlanıyor. Hemen herkesin dikkat çektiği ana nokta, içinden geçmekte olduğumuz konjonktür. Olup bitenin bir dökümünü yapalım:

Geçen hafta Altınova'da neredeyse bir Türk-Kürt çatışması yaşanacaktı, hâlâ Doğulu vatandaşlar rahatça evlerinden dışarıya çıkamıyorlar. Bu müthiş tahriki planlayanların belli ki niyeti, söz konusu senaryoyu başka yerleşim birimlerine yaymak, böylece bir Türk-Kürt çatışması çıkartmak. Bu, artık bir komplo teorisi değil, Ergenekon iddianamesinde bazıları tarafından böyle bir çatışmanın öngörüldüğü yazılı. Bir yerel mahkeme, "Her PKK'lıya karşı bir DTP'li öldürün" diye çağrıda bulunan bir yazıyı "ifade özgürlüğü" kapsamında ele alıp suç saymadı.

Sınırötesi harekâtla ilgili tezkere Meclis'in gündeminde.

Diğer önemli bir nokta DTP'nin kapatılma davasının Anayasa Mahkemesi'nde karar aşamasına gelmiş olması.

Önümüzdeki mart ayında yerel seçimler yapılacak, uzun zamandır Diyarbakır ve diğer bölge belediyeleri, iktidar partisiyle DTP arasında bir çekişme ve polemik konusu. Ne kadar doğru veya isabetli bir strateji olduğu tartışılır ama, AK Parti İzmir, Diyarbakır ve Çankaya belediyelerini de alarak CHP ve DTP'ye nefes alabileceği tek bir yer bırakmak istemiyor.

Dahası, Türkiye'nin merkezî Irak hükümetiyle ilişkileri çok iyi; Kuzey Irak Özerk Kürt Yönetimi Türkiye'ye sıcak mesajlar gönderiyor. Ve tabii söz konusu konjonktürle ilişkili olarak saldırının "büyük provokasyon" olduğu söyleniyor.

Bunların konjonktürle ilişkilendirilmesi gereklidir. Sorunun kendisini şu veya bu olayla ilişkilendirmek, bizim sadece komplo teorileri üretmemize yardım eder. Bu, zihnimizi rahatlatır da, konunun esası bu değil. Bütün

bunlar birer sonuç, sorun şu ki, sonuçları sebeplerin yerine ikame ediyoruz, bu da bizi konunun özünden uzaklaştırıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çözümün doğru adresi

Ali Bulaç 2008.10.08

Zaman zaman gündemin geri sıralarına itilmeye çalışılsa da, Türkiye'nin en önemli, en can yakıcı sorunu Güneydoğu meselesi veya Kürt sorunudur.

Defalarca dile getirildiği üzere sorunun, politik, ekonomik, kültürel, uluslararası, hukukî, güvenlik, tarihî ve psikolojik-sosyal boyutları vardır. Her defasında bir boyutu öne çıkar, kendini hissettirdiği yönüyle sorun tek bir boyuta indirgenir. Halbuki söz konusu boyutlarının tümü kaale alınıp resmin tamamı görülmeden bu sorunun çözümü mümkün görünmemektedir.

Açıkça ifade etmek gerekir ki, karşı karşıya bulunduğumuz konu "etnik sorun"dur. Kürtlerin ezici çoğunluğu hâlâ Türkiye'de bölünmeden yana değilse de, etnik kimliklerinin tanınmasını ve kültürel haklarının sistem içinde yer almasını ısrarla talep etmektedirler. Eskiden dinî hassasiyetleri yüksek çevreler etnik kimliğe pek sıcak bakmazlardı, ancak şimdi "din, İslam kardeşliği ve ümmet bilinci" gibi değerleri koruyor ve savunuyor olmalarına rağmen, "Kürtler" olarak kimliklerinin tanınmasını istiyorlar. Bir gerçeği kabullenmek zorundayız: Kürt olmayan gruplar, ya bu ısrarlı talebi makul bir çerçevede ele alıp konuşacak, müzakeresini yapıp 'Nasıl bir arada yaşayabiliriz?' sorusuna cevap bulacak veya her geçen gün istikrar ve huzur biraz daha bozulacak. Sorun istismara ve suistimale o kadar açık hale gelmiş ki, içeride ve dışarıda neredeyse herkes bizim zaafımızdan istifade etmeyi ihmal etmiyor.

Geldiği noktada, "PKK" ile "Kürt sorunu" arasında belli bir sınır koymaktan yana olanlara hak vermiyor değilim, hakikaten bu örgüt karmaşık hale gelmiş, niçin, kimin değirmenine su taşıdığı konusu flulaşmış bulunmaktadır. Eskisine oranla pek homojen olmadığı da söylenebilir. Ama kaç fraksiyona bölünmüş olursa olsun, hangi iç ve dış mihraklara, politik çevrelere hizmet ediyor olursa olsun, sonuçta PKK'yı var kılan temel argümanı Kürt sorunudur. PKK, bu zemin üzerinde hareket etmektedir. O halde belirtmek gerekir ki, bugün yaklaşık 5 bin üyesi olan PKK'yı lider ve tüm üye kadrosuyla ortadan kaldırırsanız bile, sorunun kendisi ortada durdukça, konunun asıl kaynaklarına inilip sahici, kalıcı ve tatminkâr çözümler bulunmadıkça, yeni PKK'lar ortaya çıkacaktır. Bundan hiç kimsenin kuşkusu olmasın. Nihayet yeni elemanlar bulmakta hiç zorluk çekmiyor, katılımlarda herhangi bir azalma gözlenmiyor.

Aktütün baskınından sonra sorunun güvenlik boyutu bir kere daha öne çıktı. Bu doğaldır, çünkü ortada bir baskın ve çatışma söz konusudur, 17 asker hayatını kaybetmiştir, anaların yüreği yanmıştır. Ama bu, bizi askerleri sorunun çözümünde tek yetkili, tek merci kabul etmeye ve meseleyi salt güvenlik/asayişe indirgeme hatasına sürüklememelidir. İlker Başbuğ'un Güneydoğu'ya gidip halkın arasına karışmasını, Diyarbakır'da belirlenmiş bazı sivil toplum kuruluşları ve oda başkanlarıyla görüşmesini, sorunun politik ve sosyal çözümü üzerinde fikir teatisinde bulunmasını atılmış önemli bir adım olarak görenler var. Bu yazının yazıldığı saatlerde, televizyonlar, yine Sayın Başbuğ'un belli başlı "stratejik araştırma merkezi" yetkilileriyle bir toplantı düzenlediği haberini geçiyordu. Daha önce de buna benzer teşebbüslerde bulunulduğu anlaşılıyor. Mesela bu satırlar çok

ilginç: "İlker Başbuğ, terör uzmanlarıyla 5'li, 6'lı gruplar halinde görüşmeler yapıyor. Başbuğ'un gönderdiği davetiyelerde, gündem için 'güvenlik dışındaki konular' ibaresi var. 'Terörle mücadelenin güvenlik boyutu zaten tavizsiz, kararlı biçimde sürdürülüyor.' Burada aranan şey sosyal, kültürel, psikolojik ve ekonomik çözüm yollarına dönük fikir jimnastiği." (İsmail Küçükkaya, Akşam, 5 Ekim 2008)

Bu haber ve bilgiler, askerin, sorunu kendi ilgi ve yetki sahası olan "güvenlik/asayiş" dışındaki yönleriyle de ele almak istediğini, bu amaçla önemli adımlar attığını gösteriyor. Pekiyi, sivil siyasetçiler, hükümet, iktidar partisi bu işin neresinde? Belirtmek gerekir ki, hükümetin bu işi askerlere havale ettiği intibai uyanırsa, sorun azar, çözüm başka bahara kalır. Doğru adres siviller ve Meclis'tir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürt sorunu nedir?

Ali Bulaç 2008.10.11

Hakkari baskınında 17 askerin, Diyarbakır'da 5 polisin hayatını kaybettiği sarsıcı terör eylemlerinden sonra "Kürt sorunu" bir kere daha gündeme gelmiş oldu.

Bir kere daha ortaya çıktı ki, Türkiye'nin en önemli, en can yakıcı sorunu Kürt sorunudur. Bu gerçek bize çeyrek asırdır kendini empoze etmesine rağmen, hâlâ soruna yeterince önem verildiğini söylemek mümkün değil. Dahası böyle bir sorunun varlığını kabul etmeyenler bile var. Kabul edenler arasında da sorunun tanımı, kapsamı, derinliği ve çözümü konularında derin görüş ayrılıkları söz konusu. Bu çerçevede sorunun tümüyle bir "terör ve güvenlik"ten ibaret olduğunu düşünenlerin sayısı hiç de az değil. Özellikle devlet piramidinde üst tabakalara doğru çıkıldıkça, sorunu salt terörden ibaret görenlerin sayısı ve etkinliği artıyor.

Bir kesime göre, Kürt sorunu bölgenin içinde bulunup da bir türlü aşmaya muvaffak olamadığı "aşiret yapısı"ndan kaynaklanmaktadır. Türkiye, modernleşme sürecine katıldıkça bu handikapı aşacaktır. Sözelimi kentleşme, ticarileşme, eğitim, refah ve Batı'yla entegrasyon geliştikçe sorun da ortadan kalkacak, çünkü aşiret yapısı ve geleneksel toplumsal-kültürel ilişkiler dağılıp yok olacaktır. Kürt halkını köleleştiren aşiret liderleri, 'feodal ağalar', 'halkı uyutan şeyhler', kısaca katı geleneksel yapıdır. Bu hayli ilerlemeci ve aydınlanmacı bakış açısı, "kimlik meselesi"nin ve buna bağlı ayrılıkçı ya da ayrışmacı taleplerin refah toplumlarında da ortaya çıktıklarını göz ardı ediyor. İtalya, Belçika, İspanya-Fransa veya Kanada'daki örnekler bu tezin ne kadar arkaik olduğunu göstermeye yeter. Bazan zenginler ve "gelişmişler" kendilerinden daha geri ve yoksul olanlardan ayrılmak istemektedirler. Kuzey İtalyanların ayrışma talepleri bunu göstermektedir. Bununla ilgili denebilecek tek şey, kimlik sorunu, geleneksel toplumların değil, tam aksine modernliğin ve modern toplumların temel problemiğidir.

Bununla bir ölçüde bağlantılı diğer bakış açısına göre, sorun tümüyle "ekonomik"tir. Kürtlerin yaşadığı bölgelerde, diğerleriyle mukayese edildiğinde yoksulluk hüküm sürmektedir. Üretim azlığı, milli gelirden alınan payın küçüklüğü, yüksek doğum oranları, işsizlik, istihdam daralması vb. bir dizi faktör bölgeyi ekonomik bakımdan güçsüz düşürmektedir. Terör, bölgenin beşeri ve iktisadi coğrafyasını çökertiyor. Aslında herkesin tek derdi karnını doyurmaktır. Karnı doyan ve cebi para gören kimse terörist olmaz. Dolayısıyla bölgeye kömür ve gıda gibi aynı yardımları yapmak, bir miktar nakdi katkılarda bulunmak sorunu çözer. Bugünkü iktidar partisinin bu "çözüm"e hayli iltifat ettiği görülmektedir. "Ekonomik" faktörün son derece önemli bir rol

oynadığı muhakkak olsa da, bunun da doğru bir tespit olmadığını yukarıdaki somut örnekler göstermeye yetmektedir. Derinden bakıldığında bu bakış açısının bir miktar 'aşağılayıcı' olduğunu dahi söylemek mümkün.

Kürt sorunun salt "dinî duyguların zayıflaması" dolayısıyla ortaya çıktığını, "İslam kardeşliği"nin bunu çözmeye yettiğini düşünenler de var. Hiç şüphesiz sorunun anlaşılmasında ve çözümünde "din belirleyici" bir faktördür, ancak konu soyut bir çerçevede ele alındığında bizi çeşitli yanılgılara götürebilir. Çünkü içi doldurulmamış, hak ve hukuk normlarıyla sınırları tayin edilmemiş ve genellikle bir tarafın lehine işleyen bir kardeşliğin havada kaldığı, yürümediği görülmektedir. Herkesin meşru taleplerinin karşılanması durumunda "İslam kardeşliği" sağlam bir ortak payda olur.

Son olarak hoşumuza gitse de gitmese de, sorunun temelde "etnik" olduğunu, Kürtlerin kimlik talebinde bulunurlarken karşılaştıkları engeller dolayısıyla sorun yaşandığını söyleyenler vardır ki, doğruya en yakın bakış açısı budur. Bunun tarihi arka planı, ulus devlet felsefesiyle ilgili boyutu ve bununla bağlantılı olarak ekonomik, sosyo-psikolojik, uluslararası ve bölgesel yönleri vardır. Güvenlik bu boyutlardan bir tanesidir. Sözü edilen her bir faktör etkileycidir, ancak hepsi bir arada ele alındığında resmin bütünü ortaya çıkar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Makro bakış

Ali Bulaç 2008.10.13

Türkiye'nin Kürt sorunuyla daha dikkatli yüzleşmesi gerekir. Böyle bir sorunun varlığını kabul etmemek sadece bizi yanıltır.

Tabii ki, sorunun varlığını kabul etmeyenler sadece iyi niyetli insanlar değil. Asıl küçük çevreler, varlığını bile sorunun üstünü örtbas etmeye çalışıyorlar. Hatta son zamanlarda ortaya çıkan yeni bilgiler ve belgeler göz önüne alınacak olursa, "Kürt sorunu" diye bir sorunun olmadığını, böyle bir sorundan bahsedenlerin hain olduğunu söyleyenler bu sorunun kangren hale gelmesinde pay sahibi gözükmektedirler.

Fakat bu sorun var diye, bütün bakış açılarımızı sadece buna odaklamamız da yanlıştır. Bu, tabir caizse tek bir ağaca bakarken ormanın genelini gözden kaçırmaya benzer. Bu odaklanmış körlüğe düşmemek için bir noktayı göz önüne almak gerekir: Dünya genel olarak ve çok daha derinlemesine bir krize ve bu krizin dışı vurumu olarak çatışmaya doğru gidiyor. Hemen belirtmek gerekir ki Kürt sorunu dünyada veya bölgede yegâne ya da biricik sorun değildir; bir yönüyle genel krizin bir parçasıdır. Dolayısıyla bizi derinden rahatsız eden söz konusu sorunun Türkiye'yi ve Kürtleri de aşan bir boyutu vardır. Şu anda dünyamız dört çatışmaya sahne olmaktadır ki, modernliğin bugün dışı vuran dört çatışma biçimi bu başlıklar altında toplanabilir.

1. Aktif çatışma bölgeleri: Filistin, Irak, Afganistan gibi.
2. Potansiyel çatışma bölgeleri: Ruanda, Güney Afrika, Balkanlar, Kafkaslar gibi.
3. Soğuk çatışma bölgeleri: Özellikle ırkçılığın, yabancı düşmanlığının yaygın olduğu ve farklı kültür ve inançların ötekileştirildiği Almanya, Hollanda, Belçika, Fransa ve ABD gibi.
4. Kentlerin kenarları ile merkezleri arasında baş göstermekte olan yepyeni çatışma biçimleri: Şiddet, belli kesimlere yönelik suçlar, nefret, huruç hareketleri, toplumsal derin çalkantılar, devrim özelemleri.

Kürt sorunu ilginç bir biçimde ve eşzamanlı olarak her dört çatışmaya sebep veya gerekçe olabilir. 1984'ten beri dağlarda veya kırsalda fiili bir çatışma söz konusudur. Bugüne kadar çatışmanın maliyeti yaklaşık 40 bin insanın hayatı, 300 milyar dolar, yerlerinden edilmiş 3 milyon kişi. Bu açıkça fiili çatışmaya işaret etmektedir.

Kürtlerin Kuzey Irak, İran, Suriye ve Türkiye'de kendi tarihsel bölgelerinde diğer etnik gruplarla modern ilişkileri açısından bakıldığında, potansiyel bir çatışma görülmektedir. Bunu aktüel olaylar zaman zaman tetikleyebilir veya hızlandırabilir. Mesela PKK'nın yüksek sarsıcı bir eylem gerçekleştirmesi, Kerkük şehrinin etnik kimliği, Kuzey Irak'ta artık fiili bir gerçeklik kazanmış bulunan yeni oluşum (Bölgesel Kürt Yönetimi), çatışmayı bir anda tetikler, yönünü veya hızını şiddetlendirir ya da azaltır.

Bir diğer faktör; büyük kentlerde kimlik taleplerinin ötesinde Kürtlerin de dahil olduğu "kenar" ile "merkez" arasında yaşanan çatışmasının başka versiyonudur. Burada sadece Kürtler sorun teşkil etmiyor; gelir bölüşümünden yeterince pay alamayanlar, kültürel olarak dışlananlar, kimlik beyanlarını Kürtler gibi açıkça değil de, mesela bölgesel şarkılar-türküler ve folklorik öğeler üzerinden yapanlar -Kafkas kavimlerinin aşırılaştırılmış vurgularla öne çıkarmaya çalıştıkları 'Karadenizlilik' gibi- mezhep temelindeki Alevi kimlik beyanı, ana akıma meydan okuyan marjinal gruplar, protest gruplar, resmi-monolitik kimliği reddeden başka toplumsal kesimler de bu çatışmanın sebebi veya gerekçesi olabilmektedirler.

Bütün bunlar bir arada düşünüldüğünde, şiddet ve terörle fazlasıyla içli dışlı olmuş bulunan PKK endeksli Kürt sorununun çok karmaşık ve güç bir konu; müzakereci siyaset ve demokratik haklar çerçevesinde dile getirilen "Kürt kimlik talepleri"nin ise bir o kadar kolay olduğunu söylemek mümkün. Meseleyi içinden çıkılmaz hale getiren faktör, sözünü ettiğimiz küresel modernlikle ilgili makro bakış açısının eksikliği ve buna bağlı "terror" ile "müzakereci siyaset" arasındaki sınırların belirsizliğidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürt sorunu neden çözülüyor?

Ali Bulaç 2008.10.15

Kürt sorunu neden çözülüyor? Tabiatı gereği mi çözülemiyor, yoksa çözümü mümkün de birtakım arızı sebepler yüzünden mi çözülmeyen, belki de çözülmesi istenmeyen bir sorun halini alıyor?

Geçen yüzyıldan devraldığımız ve bugün de yaklaşım tarzımızı değiştirmedığımız takdirde daha uzun yıllar devam edeceği anlaşılan Kürt sorununu ele aldığımızda, ilk şık tartışma dışıdır. Çünkü mümkün varlıkta (âlem-i imkân) yaşıyoruz ve bu varlık mertebesinde aslanan imkânların bize çözüm fırsatlarını sunmasıdır. Şu halde asıl ikinci şık üzerinde durmalıyız. Hakikat-i halde bu sorun çözülebilir, fakat birtakım arızı sebepler dolayısıyla çözülmemektedir.

Bu konuda üç arızı sebep sayabiliriz:

1) Metodik hatalar: Metodik hata bakış açısıyla ilgilidir: İlk büyük yaklaşım hatası, sorunu tümüyle "teröre, ülkeyi bölmek isteyenlerin hain ve yıkıcı faaliyetlerine" indirgeyenlerin ısrarından kaynaklanmaktadır. Diğer hata, sorunun ekonomiye indirgenmesi, daha avami ifadeyle "Kürtlerin karnını doyurursak sorun biter" düşüncesinin geniş bir çevrede kabul görmesi. Bununla bağlantılı olarak feodalite-aşiret yapısı, otoriter modernleşme vb. politikalardan medet umanlar konu üzerinde ağır bir blokaj kurmuş bulunmaktadır.

2) İdeolojik ısrar ve bölünme fobisi: Bu, geçen yüzyılın ilk çeyreğinde tasarlanmış bulunan monolitik ulus kimliğiyle ilgilidir. Kemalist devlet ve modern ulus ideolojisi, resmi kimliği "millet" kavramının etimolojik, dinî ve tarihî içeriğini değiştirerek "Türk kimliği"ne indirgedi, özellikle kitlesel göçlerle Balkanlardan ve Kafkaslardan gelen Türk olmayan Müslüman kavimlerin kendilerini ifade edebilecekleri "Türklük"e dönüştürdü. Bu süreçte Osmanlı'daki "İslam milleti" şemsiyesi "Türk milleti"ne çevrilmişti ki, söz konusu tanımlama iki açıdan muhteva değişikliğine uğraması anlamına geliyordu: Hakiki manasında İslam; Türklük, Araplık, Kürtlük veya başka bir etnik fenomenden daha fazla ve kapsayıcıdır. Dolayısıyla üst kimlik "Müslümanlık" olunca, her ırk grubunu içine alır. Diğer hakiki manası ve Osmanlı'daki kullanımı itibarıyla "millet" sayısal insan topluluğunu değil, Müslüman kavimlerin bağlı oldukları inançları, yaşama biçimini ifade ediyordu. Yani İslam dinine mensup olan her ırk ve kavim aynı zamanda "İslam milleti"nin tabii üyesiydi. Üst kimlik İslam olunca, farklı topluluklar, kendi dillerini ve geleneklerini yaşayıp ifade edebiliyor, ama "Türklük" üst kimlik olunca herkes kendi dilinden ve geleneklerinden vazgeçmeye zorlanıyor. İslam-Osmanlı modeli ile modern Türkiye arasındaki fark bu fikrin deneysel kanıtıdır.

"İslam" yerine "Türklüğün", "millet" tanımında "din ve yaşam biçimi" yerine "sayısal insan topluluğu"nun konulup böylelikle bir Türk ulusu inşa etme projesi, Balkanlardan ve Kafkaslardan gelen kavimler -bittabi çoğunluk etnik grup olan Türkler ve Türkiye'deki Araplar tarafından- kabul edildi, fakat ikinci büyük etnik çoğunluk olan Kürtler tarafından kabul edilmedi. Geline nokta şiddet veya demokrasi yanlısı olsun, neredeyse bütün Kürtlerin ortak talebi "Kürt kimliğinin tanınması"dır; buna "Kürtlerin icmaı" diyebiliriz. İşte bu ortak talebin kabul edilmesi, bürokratik merkez ve onun toplumdaki izdüşümü çevreler tarafından Kemalizm'den ciddi bir taviz, üniter devlete bir tehdit olarak görülmekte; dolayısıyla sorunun inkar yoluyla bastırılması cihetine gidilmektedir.

3) Kürt sorunu üzerinden siyasete, sisteme ve bölgesel olaylara müdahalede bulunanların adeta her çözüm ihtimalini tıkamaları ve bundan çeşitli ekonomik rantlar ve politik-stratejik çıkarlar istihsal etmeleridir. Otoriter, antidemokratik rejim arayışında olanlar için Kürt sorunu bulunmaz bir fırsattır. Demokratikleşme ihtimalinin gündeme geldiği her defasında, bir anda baş gösteren terör, hemen reform paketlerinin geri çekilmesine yol açmaktadır. Zira güvenlik sorununun olduğu yerde özgürlük olmaz denmekte, hatta demokrasi ile güvenliğin bir arada olamayacağı propaganda edilmektedir ki, bu sayede statüko ömrünü uzatma yoluna bakmaktadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İşkenceye özür

Ali Bulaç 2008.10.18

2002'den bu yana Türkiye'yi yönetmeye çalışan AK Parti, kendine övgüye değer "sıfır"lı iki hedef belirlemiş bulunmaktadır:

2002'den bu yana Türkiye'yi yönetmeye çalışan AK Parti, kendine övgüye değer "sıfır"lı iki hedef belirlemiş bulunmaktadır: "Komşularımızla sıfır ihtilaf" ve "işkenceye sıfır tolerans". Dış politikayı ve uluslararası ilişkileri ilgilendiren birinci hedefe ulaşmada önemli mesafeler kat edildiğini söylemek mümkün. İkinci hedef ile mevcut durum arasındaki mesafe kapanacak gibi görünmüyor.

Hâlâ önümüzde dramatik, iç karartıcı bir tablo var. AK Parti'nin iktidarı devraldığı son sekiz sene içinde 290 kişi gözaltında iken hayatını kaybetti. Bu yıl aynı durumda ölenlerin sayısı 29. Gözaltında olup da ölenlerin işkence sonucu öldüğünü ayrıca söylemeye gerek yok. Maalesef bu tür vakaların sonu gelmiyor. Geçen sene "dur ihtarı"na uymadığı gerekçesiyle 24 kişi öldürülmüştü, bu sene aynı gerekçeyle öldürülenlerin sayısı 31.

Geçmiş dönemlerle mukayese edildiğinde, gerek faili meçhullerde gerekse işkence veya gözaltında iken öldürülenlerin sayısında bir sıçrama yok, ama az da olsa bir artış var. Bu tabii ki önemli bir nokta olmakla beraber, durumda genel ve kalıcı bir iyileşmenin olduğunu söyleyemeyiz. Konulan hedef doğru, çalışmalar da yapılıyor, yine de bunlar yeterli değil. Aksine konulan hedefe ulaşılması için daha çok gayret sarf etmek gerekir.

Bu konuda sevindirici sayılabilecek önemli gelişme hükümetin konuyla ilgili hassasiyetlerini korumaya devam ettiği yolunda kamuoyuna verdiği kuvvetli mesajlardır. En son 28 Eylül günü gazete dağıtırken polis tarafından yakalanan Engin Ceber gözaltında iken öldü. Araştırmalar genç yaştaki Ceber'in işkence sonucu öldürüldüğünü ortaya çıkardı. Medya haklı olarak olayla ilgilendi, en sonunda Adalet Bakanı M. Ali Şahin, olayı kabullenerek devlet ve hükümet adına işkence hayatını kaybeden gencin ailesinden özür diledi, 19 kişinin işine de son verdi, soruşturma sürüyor. Bu gerçekten Türkiye'nin yakın tarihinde yaşanmış bir "ilk". Sadece bu yüzden Bakan Şahin'i tebrik etmek lazım. Bakan Şahin, yapması gerekeni yapmakla kalmadı, belki de bir önyargıyı tepetaklak etti. Kusurlu veya suçlu olduğu yerde devlet vatandaşından özür dileyebiliyor.

Geleneksel toplumlarda işkence basit anlamda bir "intikam aracı" veya "te'dip yöntemi" olarak kullanılmakta idi. Savaşta düşmana karşı uygulanan işkence fiilleri, muhaliflerin gözlerine mil çekilmesi, organlarının kesilmesi şeklinde olurdu. Buna İslam hukukunda "müsle" denilmektedir ki, kesin olarak yasaktır. Modern toplumda ise işkence, yerine göre bir dava dosyasında yer alan bir iddianın kanıtlanması işleminde bir yol, yerine göre bir siyaset aracı olarak kullanılmaktadır. İşkence yaparak sadist duygularını tatmin edenler de var.

Modern karakteriyle işkence sistemimize 19. yüzyılın son çeyreğinde dahil edildi. Saray, özellikle aile sevgisinden uzak, kuzeyin dağlık bölgelerinden görevliler devşirip, muhaliflere işkence yapmalarına göz yumuyor, bir ölçüde el altından teşvik bile ediyordu. II. Abdülhamid'in yönetimi bütünüyle kötü değildi; ama zamanın İslamcılarının da şikâyet ettiği üzere "hafiye ve işkence" bazan şiddetlenen "istibdad"ın karakteri haline geliyordu. O günden bu yana işkence, hem geleneksel fonksiyonu, yani devletin, kendisine karşı suç işleyenleri cezalandırması, onlardan intikam alması; hem de dava dosyasında yer alan iddiaların kanıtlanması için bir "itiraf yöntemi" olarak kullanılmaktadır. Devlet, işkenceye başvurmak suretiyle illegal olarak, siyasî düşüncelerinden hoşlanmadığı veya tehlikeli bulduğu kişilerin görüşlerinden vazgeçeceği beklentisi içinde olur. Temel olarak işkenceye başvuran polis, jandarma, asker veya infaz görevlisinin dürtüsü "Sen nasıl olur da devlete karşı gelirsin?" mantığıdır. Burada "te'dip" fikri ön planda rol oynar.

İslam bakış açısında meşru bir savaşta dahi düşman askerine işkence yapmak (müsle) yasak iken, şu veya bu amaçlı işkence de yasaklanmıştır. Hz. Ali'den gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber Efendimiz (sas) "Kuduz bir köpeğe dahi olsa herhangi bir canlıya işkence yapmak haramdır." buyurmuştur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürt sorunu: Çözüm için öneriler

Kürt sorunuyla ilgili çözümleri düşünürken, iki hususun altını çizmek gerekir: a) Sorun bütünüyle çözülsün bile "terör" bütünüyle bitmeyebilir. Ancak lokalize olur, dağa çıkışlar asgariye iner.

Terörle mücadele, sorunun kaynaklarına inip sahici ve kalıcı çözümlerin bulunup hayata geçirilmesine mani değildir. b) Form olarak üniter yapıyı değiştirmek gerekmez, belki bugüne kadar ısrarlı olunan yaklaşımlara daha eleştirel bakılabilir. Bu çerçevede mevcut sorunun şu taleplerin karşılanmasıyla çözülebileceğini düşünüyorum:

1. Kürt kimliğinin tanınması ve bunun her kademe ve alanda kabul edildiğinin dile getirilmesi. Belki anayasada şu veya bu kimlik yer almaz, ama şu veya bu kimlik beyanı ve talebinin önündeki yasal ve anayasal engeller ortadan kaldırılabılır.
2. Resmî dil Türkçe olmak üzere, isteğe bağlı ana dil veya ana dilde eğitim yapma imkânlarının Kürtçe veya başka dil konuşan gruplar için tanınması.
3. Bütün dil grupları, medya yoluyla kendilerini görünür kılmak isterken (gazete, dergi, kitap, TV, radyo, kaset, video, film, CD, DVD, internet vs.) engellerle karşılaşmaması. TRT'de Kürtçe kanalın faaliyete geçmesi, özel TV yayınlarına izin verilmesi.
4. Etnik kimliğin fırsat eşitliğine engel teşkil etmemesi, objektif liyakat, hizmet, ehliyet ve faydanın kıstas seçilmesi.
5. İnsan haklarına tam riayet. Her türlü etnik ve bölgesel ayrımlara son verilmesi. Baskı, işkence, hukuk ihlalleri ve özel uygulamalara son verilmesi, faili meçhullerin aydınlatılması.
6. Terör yoluyla fiilen kan dökmemiş olup dağa çıkmış herkes için kapsamlı bir af çıkarılması.
7. Bölgenin ekonomik geri kalmışlığına köklü, kalıcı ve sahici çözümler bulunması, sınır ticaretinin geliştirilmesi; bölgeler arasındaki farkın ciddi tedbirlerle kapatılması. Bölgesel, sektörel ve projeler seviyesindeki yatırımların teşvik edilmesi.
8. Türk ve Kürt halkı arasında derin ve kalıcı husumetlere yol açan davranışlardan kaçınılması, kışkırtıcı yayın yapan medya üzerinde sivil baskıların artırılması.
9. Yerel ve tarihsel isimlerin iade edilmesi; köy, dağ, tepe, göl, bölge, nehir, otlak, mezra, ova, yayla, şahıs, aşiret vb. veya çift isim (Türkçe ve Kürtçe) kullanılması.
10. Diğer ülkelerdeki (Suriye, Irak ve İran) Kürt bölgeleriyle beşerî, turistik, ekonomik, ticarî, kültürel vb. ilişkilerin geliştirilmesi, Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi'yle iyi ilişkilerin korunması; ancak yasadışı silah ve uyuşturucu trafiği üzerindeki kontrollere devam edilmesi.
11. Dört ülke arasında parçalanmış ailelerin birleştirilmesine imkân tanınması, bu ailelerin ikinci ülkedeki mal ve mülkiyet varlıklarının teminat altına alınması.
12. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, merkeziyetçilikten vazgeçilmesi, merkezi politik otoriteyi zedelemeyen yerinden yönetime geçilmesi.
13. İslamî temelde bütün etnik gruplar arasında kardeşlik ve işbirliği ruhunun güçlendirilmesi, gönüllü ve eşit ortaklık birliği ve beraberliğin bölünme ve parçalanmadan daha yararlı ve hayırlı olduğu fikrinin anlatılması; bunun bir eğitim politikası olarak öğretilmesi.

14. Doğu ile Batı bölgeleri arasında başlamış bulunan sivil yardımlaşma köprülerinin güçlendirilmesi, bu etkinliklere devam edilmesi.

15. Türk-Kürt çatışmasını, ırkçılığı ve nefreti körükleyen tutum ve davranışlara karşı tavizsiz önlemler alınırken, sorunun kendisi ve çözüm yollarıyla ilgili sağlıklı tartışmalar yapılması, ifade özgürlüğünün özenle korunması.

Yakın tarihte bütün İslam dünyası büyük acılar yaşadı. Müslüman halk ve kavimlerin ağır bedeller ödeyerek yaşadıkları bu tecrübeden Türkler ve Kürtler gerekli dersleri çıkarmak zorundadır. Hedefimiz daha küçük parçalara bölünmek değil, daha çok genişlemek ve bütünlüğe doğru yönelmek olmalıdır. Bu tarihsel süreçte, özellikle hayatında İslam dinini rehber seçen insanlara büyük görev ve sorumluluklar düştüğü inancındayım. Mahallemizde çıkan bu feci yangının üzerine bir bidon benzinle değil, belki evimizdeki içecek bir kova su ile gidelim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fethullah Hoca döner mi?

Ali Bulaç 2008.10.22

Yaklaşık 10 senedir kaldığı Amerika'da ikamet hakkı kazanan Fethullah Gülen Hocaefendi'yle ilgili haberlerde artış gözleniyor. Çeşitli yayın organları "Hocaefendi gelir mi, ne zaman gelir, nasıl gelir?" diye sorular sormaya başladı.

Tabii ki bunca zamandır yurdundan uzakta yaşamakta olan Hocaefendi'nin gelip gelmeyeceği merak konusu. Sadece onu seven yüz binler değil, onu sevmeyenler de bu konuyla ilgili. Madem konu sıklıkla haberlerde yer almaya başladı, bununla ilgili bir iki noktaya değinmekte fayda var.

Ramazan Bayramı'ndan bir hafta önce Türk Kültür Derneği'nin New York'ta düzenlediği iftara katıldık. Bir gün sonra da -üstelik mübarek Kadir Gecesi'ne rastladı- Hocaefendi'yi ziyaret ettik. Ziyaretçiler arasında kamuoyunun yakından tanıdığı simalar, eski siyasetçiler, bürokratlar, bilim adamları-akademisyenler, gazeteciler, yazarlar vardı. Hocaefendi, bir sünneti ihya ederek i'tikafa çekilmişti, nezaket gösterip kaldığı katta âdeti olmadığı halde bize iftar verdi. Sahuru da birlikte yapma fırsatını bulduk.

Bu, Amerika'da iken benim kendisini üçüncü ziyaretimdi. İlkin 2001'de, ikincisini 2004'te yapmıştım. Bu sefer açıkça Hocaefendi'yi sağlıklı buldum. Her zamanki gibi şekeri vardı, insülin yapıp iftar sofrasına gelmişti. Ama hamdolsun gayet dinç görünüyordu. Sağdan soldan sohbet ederken haddim ve yetkim olmayarak -ama çok sayıda insanın emanet mahiyetindeki dilek ve temennisini dile getirmek üzere- söz alıp Hocaefendi'ye ne zaman Türkiye'ye dönmeyi düşündüğünü sordum ve şunları söyledim:

"-Gezip dolaştığım her yerde sizi sevenler soruyor, hatta sizi ziyaret edeceğimi hesaba katarak üzerime emanet yüklüyorlar. Hocaefendi ne zaman dönecek? Bana herkesin dediği şu: 'Biz artık Hocamızın ülkesine, aramıza dönmesini arzu ediyoruz.' Türkiye'den ayrıldığınızda henüz buluş çağına giren gençler şimdi kocaman adamlar oldu. Türkiye'de sorunlar bitmez, her zaman 'kritik bir dönem'den geçeriz, sizinle ilgili dava bitti, benim de şahsi fikrim ve arzum, hasretini derinden hissettiğinizi bildiğim ülkenize dönmenizdir. "

Sağ olsunlar, ziyaretçilerin tamamı beni destekledi, onlar da uygun bir yol ve tarzda Hocaefendi'nin Türkiye'ye dönmesinde herhangi bir sakınca olmadığını teyiden beyan ettiler. Bir anda ziyaretimiz "Hocaefendi'yi ülkesine davet etme"ye dönüştü.

Hepimiz şunu müşahade ettik, Hocaefendi bundan hayli memnun oldu, teşekkür etti. Ancak haklı olarak bazı mülahazalarda bulundu. Bir kere gelişinin mesele olmasını, başka amaçlar uğruna istismar edilmesini, gürültü-patırtıya sebebiyet vermesini, başka liderlerin ülkelerine dönüşlerine benzetilmesini istemiyordu. Belki en güzeli sessiz sedasız dönmesi, kamuoyunun, dönüşünden sonra haberdar olmasıydı. Biz bu daveti yaparken, oturma meselesi henüz neticelenmiş değildi. Zannederseniz Hocaefendi biraz da sonucu bekliyordu.

Hocaefendi'nin işaret ettiği bir nokta da şuydu: Artık hizmetler küresel ölçekler kazanmış bulunmaktadır. Belki Amerika'da da yapılacak hizmetler olabilir ki, doğrudur. Amerika derin bir krizin içinden geçiyor, ama belli ki daha uzun bir süre dünyayı etkileyen güçlü bir platform fonksiyonu görmeye devam edecektir.

Oturum meselesi olumlu yönde sonuçlandığına göre, Hocaefendi'nin dönüşüne daha ümitvar bakabiliriz. Şahsi kanaatime göre "oturum hakkını kazanmış olması"nın Hocaefendi açısından önemi şudur: Anladığım kadarıyla Hocaefendi, Türkiye'ye dönse bile -Allahu a'lem- uzun süre kalmayabilir, sıklıkla yurtdışına çıkar, döner. Böylelikle gidiş-gelişlerde sorun olmaz.

Bir insanın sevdiği yurdundan uzakta kalması kolay değildir. Mekke'den Medine'ye hicret eden sahabelerden bir kısmı Mekke hasretiyle yataklara düştüler. Ne çare ki büyük insanların, büyük medeniyet hareketlerinin kaderinde 'hicret' olur. Kahırdan lütuf doğar, kendi aleyhimizde zannettiğimiz bir durum, bir bakmışız bize nice hayırlar getirmiştir. Doğru istikamette oldukça Allah kendi ihsan ve fazlından umulmadık kapılar açar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Durum iyi değil

Ali Bulaç 2008.10.27

Geçen haftanın son üç gününü birçok ülkede örgütlenmiş olan uluslararası gençlik teşkilatı Cojep'in Doğu-Batı Buluşmaları (Mardin-Cordoba) çerçevesinde düzenlediği sempozyum dolayısıyla Mardin'de geçirdim. Eski TBMM Başkanı Bülent Arınç'ın da katıldığı sempozyum ve onu izleyen atölye çalışmaları başarılı geçti.

Bu münasebetle hem bölge siyasetçileri hem kanaat önderleriyle görüşme, fikir alışverişinde bulunma fırsatını buldum. Hemen belirtmek gerekir ki, bölge derin bir kaygı içinde olup bitenleri izliyor. Aktütün baskını ardından Başbakan'ın Diyarbakır'a gelip de açık alan yerine kapalı salonda konuşmayı tercih etmesi, Filistin sokaklarını andıran gösteriler, DTP'nin grup toplantısını Ankara yerine Diyarbakır'da yapması ve elbette Türkiye'deki cari resmi ve sivil siyasetin ana reflekslerini çok iyi bilen Ahmet Türk'ün "soykırım" sözcüğünü seçerek kullanması kaygı verici istifhamlar doğuruyor.

Bir yandan PKK eylemlerini artırırken öte yandan DTP sivil yerleşim merkezlerinde kitlesel gösterilere ağırlık vermeye başladı. Kürt sorununun salt bir "güvenlik veya terörden daha fazla bir şey" olduğunu düşünenler durumun giderek kötüleştiğini görüp her geçen zamanın aleyhte işlediğini söylüyorlar. Türk, Kürt, Arap; resmî görevli, sivil kanaat önderleri görüştüğüm kişilerin ezici çoğunluğu mevcut konseptin yanlış olduğunu, Kürt sorununa bakışın ve PKK ile mücadelede kullanılagelen yöntemin temelden değiştirilmesi gerektiğini söylüyor. İsmi anılmasını istemeyen bazı resmî görevliler de bu kanaatte. Çok az kişi Van Emniyet Müdür Yardımcısı

Mustafa Uçkan kadar cesur ve gerçekçi konuşabiliyor. Uçkan, polis ile halk arasında kaynaşmayı sağlamak amacıyla hazırlanan program çerçevesinde şunları söylüyor: "Terör örgütüne yönelik düzenlenen operasyonlar, bu programların yüzde 1'i kadar faydalı değil. Terör eylemlerinin başladığı yıllarda güvenlik güçleri olarak bölge insanıyla kaynaşsaydık o dönemdeki çocuklar şimdi dağda olmazdı. O yıllarda bölgeye atanan polisler 'barış gücü askerleri' gibi halktan kopuk bir tavır sergiliyorlardı."

Tabii ki "şahinler" aynı kanaatte değil. PKK, askerlerin kanlı darbe yaparak yönetime el koyduğu bir atmosferde ortaya çıktı; 12 Eylül, Diyarbakır Cezaevi'nde terörü besledi, yüz binlerce insana nefreti, husumeti ve intikam duygularını yükledi. Kimse şimdi dağa çıkan veya sokaklarda lastik yakanların, Diyarbakır Cezaevi'nde babalarına dışkı yedirilenlerin, utanç verici-insanlık dışı muamelelere tabi tutulanların çocukları olduğunu hatırlamak istemiyor. Dahası, bölgeyi sarma istidadı gösteren ateşe körükle gitmeyi öneren "bilim adamları" inanılmaz "zekâ ürünü" yeni yöntemler öneriyorlar. Dicle Üniversitesi Rektör Yardımcısı ve Psikiyatri Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Aytekin Sır "Sokak gösterilerine katılan çocuklara devletin el koyması gerektiğini" söylüyor. "Çocukların izinsiz gösterilerde kullanılmasının asıl sorumlusu anne ve babalardır. Çocuklara aileleri sahip çıkmıyorsa devlet sahip çıkmalı. Çocuklar sorumsuzca sokağa bırakılıyorsa kontrol altına alınarak yetiştirme yurtlarına yerleştirilmeli." (Zaman, 24 ekim 2008) Siz akademisyenimizin önerisini "çocuk temerküz kampları" olarak okuyabilirsiniz. Bu çocuklara daha çok marş ezberletip bir de sıra dayığından geçirirsek belki itaatkâr yurttaş olurlar. Demek ki bazen akıl tutulması oluyor, basiret bağlanıyor.

İlginç nokta şu ki, önümüzdeki yerel seçimlerin önemli aktörlerinden AKP'nin olaylara bakışı ve giderek klasik şahinler doğrultusunda değişen yaklaşımıdır.

Bu konuyu çarşamba günü ele alacağım. Bugün, AKP'lilerin de resmî görevliler gibi iki görüş beyan ettiklerine işaret etmek istiyorum. Neredeyse her AKP'linin biri "resmî", diğeri "hakiki" iki görüşü var. Resmî görüşü ifade ettiklerinde parti önde gelenlerinin fikirlerini tekrar ediyorlar, yerin kulağının sağır olduğundan emin oldukları ortamlarda AKP'nin benimsediği "yeni yaklaşım"ın yanlışlığını vurguluyorlar; ama onlar da rica ile isimlerinin referans gösterilmesini istemiyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Krizden kimler nemalanmak istiyor?

Ali Bulaç 2008.11.12

Merkez üssü Amerika'da patlak veren kriz küresel düzeyde etkisini göstermeye devam ediyor. Türkiye'yi bir şekilde etkilemesi bekleniyor.

Ama henüz tam olarak piyasaları vurmuş sayılmaz. Bazıları her taraf tutuşmuş gibi yangın tellallığı yapıyorlar, amaçları krizden nemalanmak. Yanlış adım atılacak olursa reel ekonomi ve bütün toplum zarar görür. Öteden beri devletin serasında nadide çiçek gibi yetismeye alışmış büyük sermaye krizden kazanç elde etmeye çalışıyor.

Her finans kriz, binnetice reel ekonomiyi etkiliyor. 1994 krizi büyümeyi -5; 2001 krizi -7 etkilemişti. AK Parti'nin iktidara geldiği konjonktürde Türkiye'nin imdadına üç şey yetişti: Dünyanın genelinde likidite fazlası vardı ve bunun etkisinde sermaye Türkiye'ye geldi; iç piyasanın bir miktar aleyhinde olsa da artan ihracat ve elbette IMF'nin eksilmeyen desteği. Hemen belirtmek gerekir ki, ilk faktör bugün için söz konusu değil, IMF destek vermeye hazır, ama bu kimin işine yarayacak, sorusu önemli.

Krizin önemli etkilerinden biri işsizler ordusunu şişirmesidir. İşsizlik yüzde 10'ların üstünde; reel sektörde daralma oldukça işsizlerin sayısında artış olacak. Her krizin tabii olarak siyasi ve toplumsal sonuçları olur, bu sonuçlardan hiçbirinden iktidar kendini kurtaramaz.

1994-2001 krizleri finans sektörünün iç bünyede yaptığı tahribatlar sonucuydu. Şimdiki kriz dışarıdan geliyor, ancak hastalıklı olan reel sektörü vuruyor. Reel sektörün sarsıntı geçirmesi demek halkın da krizden derinlemesine etkilenmesi demek. Bu çereçevde hemen herkesin ortak kanaati şu: Reel sektörün ağır darbe yememesi için gerekli tedbirler alınmalı. Bu doğru, ama ortada bir soru var: Türkiye'de öncelikle desteklenmesi gereken reel sektöre kimler girer? Bir İstanbul merkezli büyük sermaye var, bir de KOBİ'ler. Büyük sermaye, krizi bahane ederek hükümetin bir an önce IMF ile anlaşmasını istiyor. Ortada uçuşan rakamlara göre 25 milyar dolarlık bir para söz konusu. Reel sektörün temsilcileri olarak ortaya çıkan tanıtık çevreler IMF ile anlaşma için baskı yapıyorlar.

Çizdikleri tablo şu: Reel sektörün 120 milyar dolar borcu var. IMF ile anlaşma imzalayın, böylece borcumuzun garantörü olun. İyi de, reel sektör sahiden kimden borçlanmış? Yabancıardan mı, "bıyıklılardan" mı? Bu işten iyi anlayanlara sorarsanız, reel sektörün gerçek yabancılarla olan borcu yüzde 20-25 civarında. Başka bir ifadeyle bizim bıyıklı Türkler, kendi paralarını dışarıdan getirip kendilerini borçlandırmışlar, şimdi hükümetin IMF ile anlaşma yapıp devletin kendi paralarına garantör olmasını talep ediyorlar. İstiyorsanız bu talebi onların dilinden şöyle tercüme edelim: "2001 krizinde finans sektörü, bankalar kamu bütçesini 50 milyar dolar söğüşledi, şimdi biz de az biraz (25 milyarlık) söğüşleyelim. Yoksa işyerlerini kapatır, çalışanların işine son veririz." Dedikleri bu!

Burada büyük bir oyun var. Öteden beri ve tamamen ideolojik mülahazalarla AK Parti'ye karşı olan bu çevreler şimdi bir tür şantaja başvuruyorlar. Sanki bu iktidar döneminin en kazançlı çıkanları kendileri değilmiş gibi. Bizzat Başbakan isim isim sayarak kimlerin kendi dönemlerinde 6-7 kat zenginleştiklerini söyledi. Daha ilginç Türkiye'deki yabancılar (mesela Avrupa'nın en büyük halı üreticisi Belçikalı Balta Orient'in Türkiye Genel Müdürü Christopher Vanderbauwhede), "bazı büyük şirketlerin AK Parti hakkında açılan kapatma davasını desteklediklerini, bunun sebebinin de KOBİ'lerin az buçuk korunması olduğunu" belirtmektedir. İsveç'in eski Ankara Büyükelçisi Ann Dismorr da "TÜSİAD'ın birçok üyesinin, gayri resmi görüşmelerde AK Parti'nin kapatılmasına destek verdiklerini" söylemişti. (Bkz. Zaman, 3 Haziran ve 22 Temmuz)

Başbakan R. Tayyip Erdoğan bu baskılara karşı direnmeli ve geçenlerde söylediği gibi "Yangın çıkmamış binaya su sıkılmaz. O zaman sağlam binayı tahrip etmiş olursunuz. Krizden nemalanmak isteyenler için harcayacak beş kuruşumuz yok." sözünün arkasında durmalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kovanların ülkesi!

Ali Bulaç 2008.11.15

Son zamanlarda vuku bulan olaylara bakalım: 5 Şubat 2006'da Trabzon'da Santa Maria Katolik Kilisesi Rahibi Santoro, ayın sırasında uğradığı silahlı saldırı sonucunda hayatını kaybetti.

18 Nisan 2007'de Malatya'da İncil dağıtan bir yayınevinde Alman uyruklu Tilman Ekkehart Geske ile Necati Aydın ve Uğur Yüksel, boğazları kesilerek öldürüldü. Mardin-Midyat Barıştepe köyü Mor Yakup Manastırı'nda

görev yapan Süryani Rahip Edip Savcı, fidye için kaçırıldı. Hrant Dink'in sadece Ermeni olduğu için öldürüldüğü herkesin malumu. Aralık 2007'de, önce İzmir-Karşıyaka'da Saint Antuan Kilisesi Rahibi Adriano Francini bıçaklı saldırıya uğradı; ardından Antalya Aziz Pavlus Kilisesi Rahibi Ramazan Arkon'a suikast planlandı.

Bu olayların münferit olup belli bir konjonktürde vuku bulduğu söylenebilir. Zahiren bu böyle olsa da, zamirde "modern Türkiye'nin toplumsal kültürü"nde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını gayrimüslimlere karşı hoşgörüsüz kılan, zaman geçtikçe daha da şiddetlenen bir damar var. Bu, tamamıyla 20. yüzyılın ilk çeyreğinde devletin benimsediği "politik kültür"den kaynaklanmaktadır.

Kabul etmek lazım ki, ciddi bir durumla karşı karşıya bulunuyoruz, henüz yeterince bunun yakın tarihe uzanan köklerine inmiş değiliz. Toplum, olup bitenler konusunda bilgisiz. Bu yüzden çoğu zaman söz konusu saldırı ve cinayetlerin "münferit olaylar, gençlerin kızgınlığı, arızı vakalar" olduğunu düşünüyoruz. Öyle değil.

Muhtıralar verilirken, karakol baskınları üzerine kıyametler koparken, askerin sivil siyasetle ilişkileri tartışılırken, hiç ortalıkta gözükmeyen Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül'ün 10 Kasım törenlerinde Brüksel'de söylediklerine kızıyoruz. Yerden göğe kadar haklıyız; başka bir ülkede olsa bu zatın çoktan görevinden istifa etmesi gerekirdi. Öyle olmadı, sözlerinin arkasında durdu, "Benim söylediklerim 80 sene öncesine ait şeylerdi." demekle yetindi. Aslında durup dururken konuşan biri olmadığı halde Gönül'ün bir anda bu sözleri sarf etmesi çok manidar. Sözlerini seçerek kullandı, belki de bir 'mesaj' vermek istedi. Kişisel olarak bu beni çok rahatsız etti, içim burkuldu ve sanki yakın gelecekte uygulanmak üzere kötü şeylerin planlandığı yolunda bir zehaba kapıldım. Bir yandan Başbakan "beğenmeyen çeker gider" diyor, diğer yandan Savunma Bakanı bugüne atıfta bulunarak yakın tarihin dehşetengiz bir olayını hatırlatıyor.

Acı olan şu ki; Vecdi Gönül'ün söylediklerinin tümü doğru. (Bkz. Fuat Dündar, Modern Türkiye'nin Şifresi, İletişim-2008) Kitap, İttihat ve Terakki'nin, Cumhuriyet'e de intikal eden "etnisite mühendisliği"ni anlatıyor.

Gönül'ün söylediklerinde yanlışlık yok. Yanlış olan, bu zihniyetin bugün de kurucu ideolojinin vazgeçilmezi olarak savunulması ve elbette Kürt sorunu bahane edilerek adeta aba altından sopa gösterilmesi. Yazık ki bütün bunlar "Tek vatan, tek bayrak, tek devlet, tek milleti beğenmeyen çeker gider" tehdidiyle örtüşme halinde. Tarihsel miras bu. Bu yüzden aktüel siyasette kendinde azıcık güç ve yetki gören, kızdı mı hemen bir başkasını ülkeden kovma hakkını kendinde bulabiliyor:

Bu "etnisite mühendisliği" hâlâ siyasî kültürün ana kodlarını teşkil ediyor, her fırsatta nüksediyor. Hatırlayalım: 1970'lerde "Komünistler Moskova'ya" diye bağırılırdı. 90'larda "Mollalar İran'a" sloganları yükseldi. Arkasından "Arkadaş, biz buyuz, ya sev ya terk et!" tehdidi geldi. Demirel "Başörtülüler Suudi Arabistan'a gitsin" dedi. Ne kadar hazin, şimdi mağdurların, kovulmuşların, "kendi yurdunda garip ve parya olanlar"ın umudu olarak seçilen Başbakan "Beğenmiyorsan çeker gidersin" diyor. Herkes kendi "öteki"sini kovarsa halimiz ne olur! Kanunsuz gösterilere karşı pompalı tüfek kullananları Başbakan "sabrın da bir sınırı var" diye tolere ederse, iktidar partisinin milletvekili "Devlet ve millet düşmanını tabii ki vururum" deyip ihkakı hakkı meşrulaştırırsa nasıl bir arada yaşayacağız?

Sakin olmamız, ama yüzleşmemiz lazım. Bu dinî-etnik arındırmaya dayalı politik kültür toplumsal refleksler haline geliyor. Vahim olan bu!

Mübadele 1

Ali Bulaç 2008.11.17

Hoşumuza gitmese de gerçek şu ki, İslam dünyasında gayrimüslimlere karşı en hoşgörüsüz ülke Türkiye'dir.

1915'te vuku bulan tenkil ve tehcir bir yana, Vecdi Gönül'ün "yaptık da fena mı oldu?" dediği mübadele; 1934 Trakya Yahudi Tehcîri; 1939 ve 1942'de gayrimüslimlere iki kere askerlik yapma ve onlara fazladan 'Varlık Vergisi' yükleme mecburiyeti; 6-7 Eylül 1955 olayları; 1964'te 40 bin Rum'un sınır dışı edilmesi ve geçen yazımda sıraladığım rahip ve misyoner cinayetleri.

Dahası, yine İslam dünyası içinde -özel statüsünden dolayı Arap yarımadası hariç- gayrimüslimlerin en az yaşadığı ülke Türkiye'dir. 70 milyon nüfus içinde sayıları 100 bine baliğ olamıyor. Suriye, İran ve Mısır'da milyonlarca gayrimüslim yaşıyor, kamusal hayata katılıyor, parlamentoda temsil ediliyor. Refah seviyesi yüksek bir İslam ülkesi Malezya'da nüfusun yüzde 48'i Müslüman değil.

Bizde bu küçücük gayrimüslim nüfus Ruhban okulunu açamıyor, vakıf malları üzerinde yeterince tasarrufta bulunamıyor, kamuda görev alamıyor ve ne yaparsa yapsın "potansiyel tehdit" olmaktan kurtulamıyor. Bunun tabii ki yakın tarihle ilgili sebepleri var. Bunu da hiç beklenmedik bir zamanda Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül dile getirdi (Brüksel, 10 Kasım 2008 konuşması), bütün bir olayı "gayet veciz" bir biçimde ifade etmiş oldu. Ünlü konuşmasında "Atatürk'ün başarısında Fransız İhtilali ile başlayan milliyetçilik hareketleri nedeniyle Osmanlı'nın dayandığı milletler sisteminin tarihteki ömrünü tamamladığının tespit edilmesinin belirleyici olduğunu, Cumhuriyet'in kuruluşunda en önemli iki unsurun 'nation building' (ulus inşası) ve 'ekonomi' olarak sıralandığını" belirtiyor.

Ulus yaratmak için padişahlık ve halifeliği kaldıran Atatürk'ün "bugün fazla hatırlanmayan, ama çok önemli" bir diğer adımının Türkiye-Yunanistan nüfus mübadelesi olduğunu belirten Gönül, "Bugün eğer Ege'de Rumlar ve Türkiye'nin pek çok yerinde Ermeniler devam etseydi, bugün acaba aynı milli devlet olabilir miydi? Bu mübadelenin ne kadar önemli olduğunu size hangi kelimelerle anlatsam bilmiyorum, ama eski dengelere bakarsanız, bunun önemi çok açık ortaya çıkacaktır. Bugün dahi Güneydoğu'da verilen mücadelede bu nation building'de kendilerini mağdur sayanların, özellikle tehcir sebebiyle mağdur sayanların katkısını reddedemeyiz. O halde (Türkiye'nin) gerçekten çağdaş, medeni ve aydınlanmış insanların ülkesi olabilmesinde Cumhuriyet'in başlangıcındaki prensipler çok önemliydi." diyor. İzmir Valiliği yaptığı dönemde İzmir Ticaret Odası'nın kurucuları arasında "bir tek Müslüman'ın olmadığını, tamamının Levantenlerden oluştuğunu" gördüğünü anlatan Gönül, Cumhuriyet öncesinde de Ankara'nın "Yahudi, Müslüman, Ermeni ve Rum olmak üzere dört mahalleden oluştuğunu" belirtiyor. İkinci ayak 'ekonomi' İzmir İktisat Kongresi ile şekillenen milli ekonomi politikasıdır.

Gönül'ün anlattıkları birebir doğru, ama aynı zamanda ulus devletlerin hangi ağır maliyetlerle kurulduğunun da belgesi. Söz konusu konuşmaya Yunan basını tepki gösterip "Türkiye'nin dinci-milliyetçiliğe" kaymakta olduğunu yazdı. Dinin bu olayda hiçbir dahli yok. Osmanlılar zamanında Anadolu'da ortalama nüfusun yüzde 20-30'u gayrimüslim idi, İstanbul'un ise yaklaşık yarısı. Geçmişte İslam dünyasının hemen her yerinde de nüfus dağılımı böyleydi, el'an da Türkiye'den daha iyi.

Türkiye'de gayrimüslimlerin sembolik rakamlarla ifade edilir hale gelmesinin sebepleri İslam dininden, Müslümanlardan, İslam hakimiyetinden kaynaklanmıyor. Gayrimüslimlerin dinî ve etnik arındırmaya tabi tutulması tamamen "modern bir durum"dur ve "ulus devlet"in inşasıyla ilgilidir. Kısaca modern ulus devletin cürmüdür.

Bir başka husus, Ermeni ve Rumların arındırılmaya tabi tutulması, öyle iddia edildiği gibi askerî sebeplerle, yani "işbirliği suçu"ndan değil, ulus devlet projesiyle ilgilidir. Erkeklerin savaştaki ihanetinin cezası çocuklara, kadın ve yaşlılara ödetilemez. Pekiyi, bu mübadele İslam'ın ve Müslümanların yararına mı oldu? Hayır, tam aksine. Bunu çarşamba günü ele alacağız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mübadele (2)

Ali Bulaç 2008.11.19

Mübadele'nin hedefi, İslam'a ve Müslümanlara fayda sağlamak değildi. Mübadelede gayrimüslimler Türkiye'nin dışına çıkarıldı, Balkanlar'dan ne kadar Müslüman kökenli halk ve kavim varsa buraya getirildi.

Şifahi rivayetlere göre Makedon ve Selaniklilere öncelik tanındı, "çok dindarlar" ihmal edildi. Mübadele, nüfus arındırmanın bir yoludur. Daha önce İttihatçılar, Anadolu'yu gayrimüslimlerden arındırmayı planlamışlardı. Ermenilerin, İngiliz ve Rusların iğvasına kapılıp Müslüman ahaliye karşı acımasız saldırı ve katliama girişmesini fırsat bilip, arındırmayı "tenkil ve tehcir"le gerçekleştirmek istediler.

İttihatçıların amacı soykırım yapmak değildi. Bir hadisenin soykırım sayılabilmesi için, bir dinî veya etnik grubun sadece bu özelliği dolayısıyla katliama tabi tutulması; siyasi coğrafyada her ferdinin katliama maruz kalması; soykırım yapan ile soykırıma uğrayan taraflar arasında bir mukatele (savaş veya çatışma halinin) olmaması gerekir. İttihatçılar kuşkusuz öyle yapmadılar. Batı bölgelerindeki Ermeniler kısmen korundu, en önemlisi Osmanlı devleti ile Ermeniler arasında fiili çatışma söz konusuydu. Fuat Dündar'ın kitabı (Modern Türkiye'nin Şifresi), İttihatçıların 1913-1918 arasında bir mühendislik çalışması olarak Anadolu'yu gayrimüslimlerden arındırmak, yerine özellikle Balkanlar'dan ve Kafkaslar'dan nüfus ikame etmek istediklerini belirtmektedir. Bu düşünceyle az da olsa bir gayrimüslim nüfusu tutmuşlardır. Cumhuriyet dönemi gayrimüslim nüfus politikası İttihatçıların temel esaslarını çizdiği mühendisliğe dayanmıştır, aradaki fark bu sefer diplomasinin işin içine karışmış olmasıdır.

Tehcir gibi mübadele de trajiktir. Yüz binlerce insan yurtlarını terk etmeye zorlanıyor, köklerinden koparılıp bilmedikleri diyarlara sürülüyor. Doğu'da Ermeni tehcirini çığırından çıkaran bir faktör de, kimi Çerkez ve Kürt aşiretlerinin Ermenileri öldürerek mal ve mülklerine el koyma iştahlarının fazlasıyla kabarmasıydı. Mübadeleye tabi tutulan Rumların da malları mülkleri de ellerinden gitti. Balkanlar'dan getirilenler de tabii ki büyük sıkıntılar yaşadılar, ama hiç değilse onlara her muhacerette Türkiye'nin en güzel, verimli bölgelerinde araziler, evler, krediler verildi. Bir anda sistem içinde yükseldiler, Anadolu'nun kadim halklarıyla aralarındaki mesafeyi açtılar.

Tehcir veya mübadele olsun, amaç, Türkleştirme politikasını tahakkuk ettirmektir. Anadolu'da olan Müslüman halklar bildiğimiz yöntemlerle Türkleştirilmek istendi. Balkanlar'dan gelenler Mehmet Y. Yılmaz'ın deyimiyle "kendileriyle beraber bir bilinç de getirmişlerdi." Bu "bilinç" sayesinde Balkan kökenliler -elbette hepsi değil, ama iktidar seçkinleri- Türk olsun olmasın ilk geldiklerinde, hemen kültürel olarak ta Orta Asya derinliklerine gidip kendilerine bir Türk damarı aradılar, kolayca Türk kimliğini benimsediler. Zahiri gerekçede "Müslüman oldukları için zulme maruz" kalıyorlardı, Türkiye'ye gelip de inisiyatif sahibi olduklarında İslam'ın baskı altına

alınması için her acımasız tutumu sürdürmekten çekinmediler. Bu hakikaten trajik bir kimlik inşayıdı, bugüne kadar da değişmedi.

Gayrimüslimler Türkleşemezdi, Müslüman kökenli etnik grupların Türkleştirilebileceği düşünülüydü. Bu yüzden Müslümanlığın kimlik, kamusal-toplumsal hayat ve kültürel tezahürlerine karşı mücadele edildi, din baskı altına alındı. Gayrimüslimler kalsaydı Müslümanların dinî bilinci diri olur, modern dünyada nasıl bir arada yaşanacağını somut modelini geliştirirlerdi. İslam tarihinin en zengin kelam tartışmalarını Dımaşkli rahiplerin Müslümanlara yönelttiği sorulara borçluyuz. Gayrimüslimler gittikten sonra kültür yoksullaştı; mutfak, mimari, müzik, bahçe, zenaat vs. Türk ulusçuluğunu dizayn edenler hem gayrimüslimlere husumet besliyorlar hem Müslümanlığı projelerine engel görüyorlar. Aradan 80-90 sene geçti, nüfusumuzun yüzde 99'u Müslüman. Fakat ne tarihsel reflekslerimiz kaldı, ne gayrimüslimlere ve kendimize tahammülümüz var, ne İslamiyet hakkında doğru dürüst bilgimiz ve hassasiyetimizden bahsetmek mümkün.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mübadelenin bedeli

Ali Bulaç 2008.11.22

Arapça "bedel"den türeyen mübadelenin bize ağır maliyeti olmuştur. Bugünkü sorunlarımızın kahir ekseriyeti yakın tarihte yaşadığımız trajedilere dayanmaktadır.

Mesele şu ki, devlet eliyle emredilen resmî tarih görüşü, geçmişimizi doğru anlayıp ondan ders çıkarmamıza mani oluyor, esasında sahih kaynaklara ulaşma imkânımız da sınırlı. Bu yüzden tarihimizle yüzleşip gerekli dersleri çıkaramıyoruz ve maalesef her seferinde aynı hataları tekrar edip duruyoruz.

Tarihî olaylara bakarken tek yanlı tutumdan kaçınmamız lazım. Mübadele ile yaklaşık 1,5 milyon Rum ve Ermeni, büyük acılar yaşadı. Bu doğru, ama buna mukabil ve daha öncesinde milyonlarca Müslüman ve Türk de benzer acılar yaşadı. 19. yüzyılın son çeyreğinden başlamak üzere, Balkan savaşları ve uğradığımız toprak kayıpları sonucunda yerinden edilip de göçe zorlanan, malları ve mülkleriyle beraber tarihlerini ve köklerini arkada bırakıp yollara düşen ve bu arada yüz binlercesi sersefil vaziyette hayatını kaybeden Müslümanları da anmamız lazım. İttihatçıları gayrimüslimlere karşı bunca acımasız kılan birkaç sebepten biri tabii ki onların ideolojisi, yeni devlet tasarımları ve bir de elbette söz konusu muhaceretlerde gadre uğrayan milyonlarca Müslüman'a karşı "mukabele-i bilmisî" düşünceleriydi. Bunda hukuk açısından hakları yoktu. Çünkü "Size yapıldığının misliyle karşılık verin" buyrulur, ama hemen arkasından "sakın haddi aşmayın" uyarısı yapılır. 1915-1923 ve sonrasında yapılanlarda bu kurala riayet edilmemiş, üstüne üstlük her iki tarafta kalan "bir avuç azınlık", yani Türkiye'deki Rumlar ve Yunanistan'daki Müslümanların statüsü biri diğerine karşı rehin tutulmak üzere "mütekabiliyet esasına" bağlanmıştır. Buna göre Türkiye, Yunanistan Müslüman azınlığına zulmedecek olsa, kendi azınlığını kısa kaç altına alabilecek, Türkiye gayrimüslimlere haksızlık yapacak olsa Yunan devleti Müslümanlara baskı kurabilecektir. Böyle adalet nerede görülmüş!

Bir diğer nokta 1923 mübadelesini asıl teşvik eden iki önemli unsurdan biri, ilk bu fikri İngilizlerin ortaya atmış olması ve Cemiyet-i Akvam'ın bunu adeta taraflara empoze etmesidir. İngilizlerin yönlendirmesiyle Cemiyet-i Akvam, Fridtjof Nansen'e kapsamlı bir rapor hazırlatır; denebilir ki mübadele süreci bu rapor çerçevesinde gerçekleşmiştir. Diğer önemli unsur şu: Yunanistan da Türkiye de, savaştan sonra kendi topraklarında "farklı

dinden yabancı" görmek istemiyorlardı. Bunların arındırmaya tabi tutulması konusunda iki devlet hemfikirdirler. Dikkat çekici olan, Lozan'da neredeyse her madde üzerinde büyük tartışmalar çıkarken, "mübadele konusu" hiç tartışılmadan paket halinde ve hemen kabul edilmiştir. (30 Ocak 1923)

Tenkil, tehcir ve mübadele trajedilerinin yaşanmasında uluslararası güçler, mukatele eden taraflar suçludur, ama zamanın hegemonik felsefesinin kıyıcı etkisini de unutmamak lazım. İki asırdır siyasetçilerin, yöneticilerin ve aydınların yegane ilham kaynağı Batı. Batı tarihinde ise asimilasyon, etnik arındırma, din ve mezheplere baskı ile soykırım var. Batılı insan, "öteki" kabul ettiği farklı dinden ve etnik gruplardan insanlarla yaşama tecrübesine sahip değildir. Tabii ki bir kısım Batılılar bundan kurtulmak için olağanüstü gayret sarf ediyor, tarihleriyle yüzleşiyor. Ama form olarak ulaşabildikleri yegâne çözüm hâlâ ulus devletten başkası değil. AB bile tadil edilmiş haliyle devasa bir ulus devlettir.

Bize gelince, bu konuda Batı'nın tarihî tecrübesini mutlaklaştırarak referans almak zorunda değiliz. Tabii ki Batı'dan çok şeyler öğreniriz, ama kendi tarihimize, kendi referans kaynaklarımıza da bakmasını bilmeliyiz. Hâlâ geçmişte yapılanları haklılaştırmaya çalışıyor, Kürt meselesinde de Bask modeli veya diğer Batılı bir model (ulus devlete karşı ulus devlet, federasyon, azınlık statüsü vb.) dışında aklımıza başka bir fikir gelmiyor.

Tarih tekerrür etmez, tarihteki yanlış veya doğru pratikler, modeller tekerrür eder. Tehcirin, mübadelenin bedeli ağır olmuştur, aynı hatayı tekrar etmek, aynı acıları yaşamak zorunda değiliz. Allah bize bir daha o günleri göstermesin.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Alevi talepleri

Ali Bulaç 2008.11.24

Son zamanlarda bazı Alevi dernekleri on binlerce insanın katılımıyla gösteriler yaparak seslerini duyurmaya çalışıyorlar. Kürt sorunuyla ilgili taleplerin resmî katların sağır duvarlarına çarptığı bu konjonktürde Alevilerin seslerini yükseltmeye başlaması bazılarınca 'masum' değil.

Bu doğru olabilir, ama bu, Alevilerin bu ülkede ciddi sorunlar yaşamadığı, taleplerinin haklı olmadığı anlamına gelmez. Her seferinde her nedense Kürtler ve Aleviler can yakıcı sorunlarını dile getirmeye çalıştıklarında, biz hakikat değeri olan ve olmayan birtakım komplo teorilerini öne sürüp bunu "istikrara yöneltilmiş bir tehdit" olarak algılıyoruz. Eğer sorunların dile getirilmesi ve talepler ile istikrar arasında zorunlu bir ilişki varsa bu, hiçbir zaman söz konusu sorunlara kulak verilmeyecek, talepler karşılanmayacak demektir. Çünkü mevcut istikrarın, söz konusu sorunların devamı üzerine kurulduğunu biliyoruz.

Elbette Kürt, Alevi veya başka toplumsal kesimlerin sorunlarını istismar etmek isteyenler olacaktır; bunlar içeriden de olabilir, dışarıdan da. Komploların önüne geçilmek ve istismara mani olunmak isteniyorsa, yapılması gereken ilk şey, haklı taleplerin bir an önce yerine getirilmesidir. İç toplumsal bünyeyi komplolara ve istismara elverişli olmaktan çıkarmak lazımdır. Hem insanın bir yerini acıtacaksınız hem bağırınca "Sus, huzur bozuyorsun" diye azarlayacaksınız, bu adil değil.

Alevi meselesi ciddidir. Bu sorunu çözmeden önce müzakereci siyaset çerçevesinde karşılıklı konuşmak, tartışmak, diyalog kurmak ve çözüm yolunu aramak lazım. Bunu Sünniler ve Aleviler birlikte yapmalıyız, ama

bu, Sünnilerin Alevilere 'çözüm empoze etmeleri' anlamına gelmemeli. Bugün AK Parti hükümeti geç kalmış da olsa, hiç değilse umut verici bir açılım getirmek üzere harekete geçmiş görünmektedir, ancak kamuoyunda Diyanet'in hükümetle aynı fikirde olmadığına; asıl büyük zorluğun hükümetten değil, devletin din kurumundan ve din bürokratlarından kaynaklandığına ilişkin güçlü bir algı söz konusudur. İnşallah hükümet "başörtüsü düzenlemesi"nde olduğu gibi MHP'nin tuzağına düşmeden, başına yeni bir dert almadan uygun bir biçimde bu sorunu çözme yolunda önemli adımlar atar.

Çözüm yolunda şu adımların önemli olduğunu düşünüyorum:

1) Aleviliği şu veya bu kavramsal çerçevede tanımlamaktan vazgeçmeliyiz. Sivil olarak biz Sünniler, laik olarak devlet. Aleviler kendilerini nasıl tanımlıyorlarsa (din, mezhep, inanç grubu, din dışı kültür vs.) biz onları kendi tanımlarıyla öylece kabul etmek zorundayız. Çünkü insanları kendi tanımları ve konumlarında kabul etmedikçe onlara müdahale etmiş oluruz, bu durumda onların da tanımlama yoluyla bize müdahale etmelerine karşı çıkmak tutarlılık olmaz.

2) Benim toplum tasavvurum açısından ideal olan Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB)'nin lağvedilip bugün adına "diyanet" denen ibadet hizmetlerinin sivil cemaatlara, meskun yerlere bırakılmasıdır. Devlet sadece hizmetin teknik standartlarını tespit eder, denetler; bu arada bir dinî grubun başkaları üzerinde tahakküm kurmasının önüne geçer. Ancak mademki mevcut durumda DİB'in ilgası mümkün görünmüyor, bu durumda Alevilerin de Diyanet içinde temsil edilmeleri gerekir.

3) Cemevleri yasal statüye kavuşturulmalı, dedelere ve zakirlere müftü, vaiz, imam, müezzinler gibi kamu bütçesinden maaş bağlanmalıdır. Nasıl belediyeler camilere bazı yardımlarda bulunuyorsa, cemevlerine de benzer yardımlarda bulunmalıdır. Bu arada camiye giden cemevine gidebilmeli veya tersi, cemevine giden camiye gidebilmeli, buna engel olunmamalı.

4) Yine ideal olan "laik devlet"ın din dersi öğretmekten vazgeçmesi olup, bu işi de sivil inisiyatiflere ve kuruluşlara bırakmasıdır. Yine mevcut durumda bir anayasa değişikliği söz konusu olmadığına göre -oluncaya kadar- Alevilik de din dersine eklenmeli, bu bölümü Alevilerin yetkin gördüğü kimseler yazmalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aleviler ve Sünniler

Ali Bulaç 2008.11.26

Gerçek sorunları devlet ve modern kentle olan Aleviler, kendilerini tanımlar ve kimliklerini inşa ederlerken şu üç hüküm cümlesinden hareket etmektedirler:

1) Alevilik, Sünniliğin dışındadır, 2) Alevilerin tarihte uğradığı büyük mağduriyetin müsebbibi Sünnilik ve onların kitleler halinde katliamlara maruz bırakılmalarına ve kırsal yörelere sürülmelerine imkân veren "Şariat fetvaları"dır. 3) Sünnilik devletin mezhebidir (Hanefilik ve Maturidilik). Kısaca Aleviler kimliklerini Sünnilik ve Sünni karşıtlığı üzerinden kuruyor, Sünnileri ötekileştirip sosyo-politik sistem içinde kendilerine yer açmaya çalışıyorlar. Alevilerin "öteki"si mezhep olarak Sünnilik; devletin resmi dini olarak Sünnilik ve tarihsel mağduriyetin müsebbibi olarak Sünnilik fonksiyonel bir değer taşımaktadır.

Ben Alevi realitesini ve bir kimlik olma çabasını ne inkâr ediyor ne küçümsüyorum. Ancak kimlik inşasında "ötekileştirme"ye gidilirken bir sorun ortaya çıkıyor. Modern kimlikler, uluslar gibi "hayali cemaatler"dir, kurgusaldır, sonradan ve sentetik olarak üretilmişlerdir. Genellikle tarihi tahrif ve suistimal ederek kurulurlar. Mesela, Ortadoğu'daki bütün ulus devlet söylemlerine bakın, şu sabit önermelerin ortak olduklarını görürsünüz. "Bizim ülkemiz, bölgenin ve dünyanın en stratejik bölgesidir; zengin bir tarihimiz ve gelişmiş bir uygarlığımız vardır; bizi biz yapan özellikler diğerlerine benzemez, biz farklıyız." Bunu bir Ürdünlüden duymanız da mümkündür, bir Tunusludan veya Suriyeliden de.

Kimi Alevilerin Sünniliği ve Sünnileri ötekileştirme çabalarına bu açıdan baktığımızda, eğer Alevilerin kahir ekseriyetinin kabul ettiği üzere Alevilik "İslam içi bir mezhep" ise, bu durumda nasıl Sünnilik, İslam genel şemsiyesi altında Şiilik ve Zeydilik'le bir arada yaşayabiliyorsa, Alevilikle de bir arada yaşayabilir. Alevilik Sünnilik dışı olabilir, ama Sünnilik karşıtı olmak zorunda değildir. Hatta biz modern yayılmacı ve hegemonik yaklaşımları aşarak, bölgenin diğer unsurlarıyla (Ermeni, Yahudi, Maruni, Kıpti vs.) nasıl barış içinde ve bir arada yaşayabiliriz, sorusuna cevap aramak durumundayız. Alevi kanaat önderlerinin, kimliklerini öne çıkarır ve haklı taleplerini dile getirirlerken, bunu Sünniliği ve Sünnileri ötekileştirerek yapmamaları gerekir.

İkinci önerme, Osmanlı-Safevi iktidar kavgasında onbinlerce Alevi "Şeriat'tan alınan fetva" sonucu katledilmişlerdir iddiasına dayanmaktadır. Bu yüzden bir Alevi'nin Şeriat korkusu, basit bir özgürlük veya yaşama biçimi olgusunun ötesinde can korkusudur. Alevinin modern kimliği ve kolektif hafızası oluşturulurken, Şeriat "katliam"la özdeşleştirilip araçsallaştırılmaktadır.

Fatih, Türkleri askerî ve bürokratik sisteme katmadığı için Türkmenlerin isyanıyla karşılaştığında, süren isyanlar sırasında Türkmenler Anadolu içlerine sürülüp kırlara hapsedildiğinde, zaman içinde Safevilerden yardım alıp da bir miktar etkisi altında kaldıklarında ve özellikle Doğu seferine çıktığında Yavuz Maraş yakınlarında "Alevileri" kılıçtan geçirdiğinde, referans alınan fetvalar İslam Şeriatı'ndan çok Örfi Hukuk'a dayanıyordu.

Tursun Bey'in tanımıyla Örfi hukuk "Yasağı sultani" olup maksadı, hanedanın ve sultanın tahtını korumaktır. Örfi hukukun bugünkü anlamı Örfi idare/sıkıyönetim, OHAL'dır. Burada esas ilke "siyaseten katl"dir. Bu fetvayı verenler şeklen delillerini Şeriat'a dayandırmış olabilirler, ama İslam'ın ruhuna aykırı olarak davranmışlardır. Hiçbir Müslüman fakih, güvenlik ve iktidar uğruna çocukların, kadınların, isyana katılmayan sivil erkeklerin katline cevaz veremez. Bu, bugünkü devletlerin sivillere uyguladığı "devlet terörü"ne denk düşer. Bunun Şeriat'la uzaktan yakından ilgisi yoktur. Alevilerin katline cevaz verenler siyaseten Sünnilerin de katline cevaz vermişlerdir. Maraş'ta öldürülenler ile Kuyucu Murat'ın öldürdükleri -50 binin üstünde insan- aynı kaderi paylaşmışlardır. Üçüncü önermeye cumartesi devam edeceğiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aleviler, devlet ve Diyanet!

Ali Bulaç 2008.11.29

Aleviler Sünnileri ötekileştirmek suretiyle kendi kimliklerini inşa etmeye çalışırken, Diyanet'in Sünni bir kurum olduğunu, dolayısıyla Sünnilerin kendilerini dışladığını öne sürmektedirler. Bunun irdelenmesi lazım.

Alevileri dinin kamusal hizmetine, yani Diyanet'e dâhil etmeyen Sünniler değil, devletin kendisidir. Sünnilerin tamamı "Alevileri de sisteme dâhil edin", diyecek olsa bile bürokratik merkez, bin dereden su getirip bunu

engellemeye çalışacaktır. Sebebi şu:

1) Tarihsel derin izdüşümleri Bizans'taki Patriklik, Osmanlı'daki Şeyhülislam'lık'ta aramak mümkünse de yeni kurulan cumhuriyetin, Diyanet İşleri Başkanlığı'nı ihdas etmesinin iki sebebinden söz edilebilir: a) İslamiyet'in itikat-ahlak, ibadet, muamelat ve ukubat olan külli boyutlarını iki boyuta indirmek. Bunlar da itikad ve ibadettir. Diyanet, bu yüzden "Din işleri" değil, "Diyanet işleri" ismini almıştır. Bu sayede devlet, "İslam dini"ni özellikle muamelat ve ukubattan tecrit edip "diyanet" boyutuna indirgemek suretiyle halkın dinî algısını ve hayatını laikleştirmek istemektedir; b) "Diyanet'e indirgenmiş din" çerçevesinde ve DİB bünyesinde yürütülen faaliyetler üzerinden ulus kimliği inşa etmek.

Kurucu irade laikleştirme ve ulus kimliği inşa etme amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı'nı Sünni-Hanefi zeminde tasarlamıştır, bu yüzden kuruluş zamanında (1924) Alevilik hesaba katılmadığı için, bugün Aleviliği dinî sisteme dahil etmek o kadar kolay görünmemektedir.

2) Pek zahirde görünmese de, zamirde Diyanet İşleri Başkanlığı Hristiyan dünyasına bakan yönüyle Protestanlığa, İslam tarihine bakan yönüyle Selefilik'e yakın bir din telakkisine sahip bulunmaktadır. Bu, kuruluş döneminde de böyleydi. Ta cumhuriyetten önce "kalkınma ve ilerleme"nin önünde engel olduğu düşünülen İslam dininin Protestanlığa yaklaştırılmasının uygun bir çözüm yolu olarak düşünüldüğü malumdur. "Din'de reform" çabalarını bugün de aynı gerekçelerle savunanlar vardır.

"İslamiyet'in Protestanlığa yakınlaştırılması" veya "dinde reform" projelerinin dayanağı, "dinin bid'at ve hurafelerden arındırılması" gerektiği çabasıdır. Tabii ki tarihte dine çok sayıda bid'at ve hurafe karışmıştır. Bunları sivil ulema eliyle ve sahih akaide bağlı kalarak ayıklamak başka, bir resmi proje olarak tasarlamak başka. Kurucu kadro kendi zamanının Selefî bilginlerinden bir miktar etkilenmişti. Dolayısıyla DİB'in de her zaman böyle bir tasarımı ve hedefi olmuştur. Alevilik ise eklektik bir mezheptir. İçinde baskın İslami öğeler bulunmakla beraber, eski Türk şaman inançları, İran din telakkisi, Batınilik, kadim Anadolu inançları ve tarih içinde kıra ait bir dizi kültürel unsur bulunmaktadır. Bu, DİB'in gizli Selefilik konseptiyle uyuşmamaktadır; bu açıdan da Aleviliğin DİB içinde temsili zor görünmektedir.

3) Devlet, dinin kamusal alandaki denetimini elinde tutuyor, sivil dinî hayatın gelişip serpilmesine iyi gözle bakmıyor. Bu hem Sünniler hem Aleviler açısından dinî hayatın ve pratiklerin yaşanması konularında büyük zorluklar doğuruyor. Sivil dinî hayatın gelişmesiyle DİB üzerinden dinin kamusal denetimi zorlaşacak; bu da laikleştirme ve ulus kimliği inşa etme süreçlerinin akamete uğramasına sebebiyet verecektir. Burada son derece paradoksal bir durum söz konusudur: Aleviler açısından bakıldığında devlet, ne onları DİB çerçevesinde kamusal sisteme dahil edebiliyor ne de sivil alanda özgür bir biçimde gelişmelerine izin vermeye yanaşmıyor. Çünkü eğer Aleviler sivil hayatta gelişme gösterecek olsalar, bu Sünnilerin de benzer sivil taleplerde bulunmalarının yolunu açmış olacaktır. Hatta azınlık haklarının kısıtlanmasının, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasına izin verilmemesinin asıl telaffuz edilmeyen gizli sebeplerinden biri, Sünni çoğunluk için benzer taleplerde emsal teşkil edecek olmasıdır.

Muhtemelen bu kaygı ve düşüncelerle devlet, Alevilerin DİB içinde değil de Kültür Bakanlığı bünyesinde temsil edilmelerine sıcak bakacaktır. Sorun, Sünnilerin ve Alevilerin zihniyetlerini sivilleştirmemeleridir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

CHP, çarşaf ve yeni açılım

Sayın Baykal'ın çarşafı hanımlara rozet takması büyük tartışmalara sebep oldu. Belirtmek gerekir ki, bu, benim toplumsal hayatımızın geleceği açısından çok olumlu bulduğum bir adım oldu.

CHP'nin radikalleri ile CHP karşıtlarının şahinleri bu teşebbüsten hoşlanmadılar. Radikal laikçiler, bunun siyasi ve modernleştirici misyonlarından vahim bir sapma olduğunu öne sürerlerken, muhafazakâr-sağcı kesimin siyasetçileri ve ideologları "CHP'nin çarşafı istismar ettiğini" söylediler. Tek olumlu nokta Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın basiretle, CHP'nin "çarşaf açılımı"nı desteklemesi, "bu adımın, sıkıntısını çektiğimiz birçok sorunun çözümüne yardımcı olacağını" söylemesidir.

Sahne oynadığı rol ve üstlendiği misyon bambaşka olsa da, benim gözlemlerime göre, Deniz Baykal, mevcutlar içinde en birikimli, entelektüel düzeyi en yüksek siyasetçidir. Kendisiyle yüz yüze görüştüğünüzde altına imzanızı atmayacağınız çok az görüşü olduğunu görürsünüz. Nedense siyaset sahnesinde öyle değil. Sarahatle, kadınların yüzde 70'inin başını örttüğünü, çarşafın bir Anadolu geleneği olduğunu söylüyor.

CHP şimdi Genel Merkez'de mescit açmayı da planlıyor. Bu açılımı CHP seçmeninin yüzde 70,1'i destekliyor. Karşı çıkanlar yüzde 12,5; fikir belirtmeyenler 10,4.

Yakın vadede başörtüsü sorununun çözümünde bu açılimdan büyük şeyler beklemek yanlış olur. Bu adıma "siyasi" değil, bir zihniyet sürecindeki değişim ve toplumsal barış açısından bakmak gerekir. CHP'nin kapılarını çarşafı hanımlara açmış olması, henüz "çarşafın meşruiyeti"ni kabul ettiği anlamına gelmez, belki "varlığını kabul ettiği" anlamına gelir. Yani artık CHP'nin zihin dünyasında çarşaf otoriter yollara başvurarak yok edilmesi gereken bir simge değil, bir realite. Ve bu realite ile temas kurulmadıkça pozitif siyasetten ekmek yemek mümkün değil. Birçok CHP'linin zihninde "kadınlar çarşafı girecek, açılarak çıkacak" veya "sadece oylarını versinler temsil edilsinler" fikri yattığı gözden kaçmıyor. Hemen söyleyelim, bu böyle olmayacaktır. Bugün "varlığı"nı kabul ettiği çarşafın zamanla "meşruiyeti"ni de kabul edecektir. Çünkü gelişmekte olan kent hayatında ve demokratik siyasette giderek her yurttaş kendi oyunun getirisini hesaplamaya başlıyor.

Burada pratik ve pragmatik bir hesap olduğu doğrudur: Bundan önce sol ve sosyal demokrat partiler yüzde 30-35'e oturuyordu. Bugün tümünü bir araya getirdiğinizde oyları yüzde 15-20 arasında geziniyor. Dindar, sağcı, milliyetçi seçmen yüzde 80'lere oturdu. Bu durumda CHP geleneksel "laikçi politikalar"da ısrar edip ya ebediyen bir fasit daire içine hapsolmuş bir muhalefet partisi olmayı kabullenecek veya iktidar olmak için velinimetini olan müşterisine, oy sahibi seçmene açılacak. Üçüncü seçenek "CHP artı asker" formülüdür ki, bu formülün getirdiği iktidar darbe iktidarındır.

CHP'nin açılımı sadece çarşaftan ibaret değil. Bugüne kadar "din, laiklik, cumhuriyetin nitelikleri" vb. kavramlar üzerinden siyaset yaptıkça, yasaklar altında bunalan, milli gelirden insanca yaşayacak kadar pay alamayan kitleler sağcı partilere itiliyor. Ortalama bir Türk seçmen "dinime zarar geleceğine aç kalmayı yeğlerim" diyor. CHP zihniyeti haksız yere sağcı-milliyetçi partilere iktidar sağlıyor; bu partiler de dindar kitleleri çantada keklik görüyor. "Kemal Kılıçdaroğlu profili"yle bu alanda da siyaset değişiyor. Semboller üzerinden muhalefet yerini yolsuzluklar, yoksulluk, Kürt sorunu, Alevi hakları, demokratikleşme, işsizlik, suistimaller üzerinden siyasete doğru evriliyor. Unutmayalım, Mustafa Sarıgül'ü öne çıkaran faktör de "diniyle barışık sosyal demokrat siyasetçi" profilidir. Türkiye'nin böyle bir partiye ihtiyacı var.

Çarşafıllara rozet önemli bir adımdır. Başörtüsü ve dinî hayatın özgürlüğü konularında bir mutabakat sağlanması yönünde sevindirici bir gelişmedir. Yakın vadede somut adımlar atılmasa da, en azından gerilimi

düşürür, bir yumuşama sağlar. Nihayetinde çözümde rol oynayacak olan, sağcı partileri bırakıp CHP'ye gidecek olanların oylarına sahip çıkmaları olacaktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Neden "İslamî terör?"

Ali Bulaç 2008.12.03

Hindistan'ın Bombay (Mumbai) kentinde yapılan terör saldırısı sonucunda 195 kişi hayatını kaybetti, 295 kişi yaralandı. Saldırıyı daha önce ismi duyulmamış "Daccan Mücahitleri" adlı bir örgüt üstlendi.

Zaten bir terör eylemi olacaksa "İslam, Müslümanlar, mücahidler" sözcükleri geçmese şaşardık. Bu kanlı baskının hangi ulusal ve uluslararası hesaplara hizmet etmek üzere düzenlendiği ayrı bir konu. Ateşlenen silahların dumanı daha tüterken saldırı Pakistan'la ilişkilendirildi. Belli ki bunun arkası gelecek. Bu saldırı üzerinden her ne yapılacaksa, öne sürülecek ana gerekçe belli: "İslami terör!"

"İslami terör" yaftası Neoconların dünyaya armağanı. George W. Bush yönetimi, İslam dünyasının stratejik bölgelerine, petrolün çıkarıldığı havzalara askerî müdahaleye karar verdiğinde sonradan bizzat Amerikalı yetkililer tarafından yalanlanacak olan uydurma gerekçelere dayandırıldı. Söz konusu uydurma gerekçelerden biri "İslami terör"dü.

O günden beri "İslami terör" tanımlamasının akla yatkın olmayan temelleri hep sorgulandı: Neden "İslam" ile "terör" arasında zorunlu bir ilişki kuruluyor? Eğer bir "din" olarak "İslam ile terör" arasında zorunlu bir ilişki varsa, benzer bir ilişkinin diğer dinlerle de kurulması gerekmez mi? Bir teröristin "dinî kimliği veya dinî mensubiyeti" onun eylemi ile dini arasında ilişki kurulmasına yeter sebep mi? Eğer öyle ise, şu veya bu dine mensup herhangi bir terörist ile onun dini arasında da ilişki kurulması lazım. Mesela İsrailli askerlerin Filistinli sivillere uyguladığı terör eylemlerine neden "Yahudi terörü" denmiyor? Benzer şekilde yıllarca İrlanda'da Katoliklerle Protestanlar birbirlerine karşı sivilleri hedef alan terör saldırılarıyla savaştılar. Ama kimse "Hristiyan terörizmi"nden söz etmedi. Bush, Afganistan ve Irak'ı işgale kalkışırken, "Haçlı savaşı"ndan bahsetti, neden kimse öldürülen yüz binlerce Müslüman'ın faturasını "Hristiyan dini"ne çıkarmıyor? PKK, "Kürt hakları" adına terör yapıyor, bu eylemlere "Kürt terörü" demek kimsenin aklına gelmiyor. Gelmemesi de doğal, çünkü Kürtler ile terör sözcükleri arasında zorunlu bir ilişki yok.

Gerçekte Müslüman kimliklerinin altı çizilen kişilerin profillerine yakından baktığımızda hiç de İslam dini ile terör eylemleri arasında zorunlu bir ilişki olmadığı görülür.

Bu çerçevede birkaç ay önce (Ağustos-2008) İngiltere İç İstihbarat Servisi MI5, bir rapor yayınlayarak teröre yönelenlerin ya da ilgi duyanların birçoğunun mensubu oldukları "dini çok iyi bilmediklerine ve çoğunun dinî yükümlülüklerini bile yerine getirmediklerine" dikkat çekti. "Birleşik Krallık'ta Aşırı Şiddet ve Radikalleşmeyi Anlamak" başlıklı raporda "İslami terör" tanımlamasına açıklık getiren ilginç tespitler yer alıyor: 1) Radikalizme yönelenler toplumun her kesiminden olabilir, bu kişileri belli bir kategoriye sokmak zor. 2) Teröre bulaşanlar cahil, kendi dinlerini de iyi bilmiyorlar. 3) Toplumda iyi oluşturulmuş dinî bir yapı insanları teröre karşı koruyabilir.

Rapor, teröre bulaşmış yüzlerce kişi üzerinde yapılan araştırmalardan yararlanılarak hazırlanmış. "Teröre bulaşanların çoğu 30 yaş üzeri, önemli bir kısmı evli ve çocuk sahibi. Bu kişilerin çoğu İngiliz vatandaşı ve yasal statüye sahip. Yarisına yakını İngiltere'de doğmuş büyümüş. Aşırı dinci olanlardan uzak ve hatta dinî yükümlülüklerini bile yerine getirmeyen çok sayıda kişi var. Birçoğu dinleri konusunda bilgisiz. Radikalizme eğilim gösterenlerin çoğu sonradan din değiştirenlerden oluşuyor." Raporda teröre eğilim gösterenlerin önemli bir kısmının çeşitli sorunlar ve ekonomik sıkıntılar yaşadktan sonra aşırılığa kaçtıklarına da vurgu yapılıyor.

Artık İslam dini üzerinden politika yapmayı bir kenara bırakmak lazım. Bu apaçık İslam'a ve Müslümanlara karşı hem saygısızlık hem haksızlık. Mİ5'in hazırladığı raporun açıkça gösterdiği gibi terör apayrı bir olgu; uzaktan yakından ne İslamiyet'le ne hayatı Allah'ın bir bağıışı olarak kabul eden Müslümanlarla ilgisi var.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Baykal, Türkiye'nin Gorbaçov'u olabilir mi?

Ali Bulaç 2008.12.06

Sorulmaya değer bir soru bu: Baykal, Türkiye'nin Gorbaçov'u olabilir mi? "Yeni sol", "Anadolu solu" gibi açılımların altına imza atan, şimdi de çarşafllılara CHP rozeti takıp "tek parti zihniyeti"ne sahip çıkılmayacağını seslendiren Baykal ile Gorbaçov arasında birtakım benzerlikler kurulabilir.

Baykal'ın sicilinin iyi olmadığı muhakkak. Komünist Partisi'nin yönetimini eline aldığıında Mihail Gobaçov'un sicili de iyi değildi. Otoriter rejimlerde sicili bozan ana faktör kişilerden çok kurumsal siyaseti yürüten gayri şahsi aktörler, yani partidir. Ama partileri ve siyaseti dönüştüren de insanlardır.

Reagan "Yıldızlar savaşı projesi"ni ortaya attığında Mihail Gorbaçov açık bir dille Sovyet sisteminin "Stop" ettiğini ilan etti. Sovyetler'in bir adım daha atacak mecali kalmamıştı. Bugün içeride ve dışarıda birçok gözlemci Türkiye'deki tek parti zihniyetine göre şekillenmiş bulunan mevcut sistemin de daha fazla ayakta kalmasını mümkün görmüyor. Sovyetler'de, Gorbaçov "Eğer glasnost ve perestroika (açılma ve yeniden yapılanma) yoluna gidilmeyecek olursa, sadece Sovyet rejimi değil, Rusya'nın kendisi dahi ayakta kalamayacak." dediği zaman onu Kızılordu ve KGB desteklemişti, en büyük direnç idari ve yargı bürokrasisinden geldi.

Askerler şunun farkındaydı: Sovyetler bu malî güçle ABD'yle rekabet edemezlerdi. Birinci sınıf bir ordu yanında ikinci sınıf bir toplumsal hayat ve üçüncü sınıf bir ekonomi söz konusuydu. Halk daha çok malî kaynak tedarik edip harcamaları finanse edemezdi. KGB de, dünyadaki gelişmeleri yakından takip edip bir gelecek kestiriminde bulunuyordu. Onun gelecek kestirimine göre köklü reformlar yapılmadığı takdirde Sovyetler trajik bir yenilgiye uğrayacaktı.

Askerlerden ve KGB'den destek alan Gorbaçov, sahip olduğu entelektüel gücü de seferber ederek Sovyet toplumunu ikna etti. Otoriter rejimin baskıları altında bunalan çok sayıda aydın da onu destekledi, böylelikle köklü reformlar yapıp "değişim"in önünü açtı.

Hiç kuşkusuz Sovyetler'in dağılmasıyla ortaya çıkan Rusya'da durumun hangi merkezde olduğu; "iyi mi, kötü mü olduğu" önemli ayrı bir tartışma konusu. Gerçek olan şu ki, bugün Rusya yine toparlamış bulunuyor.

Dünyanın yine önemli ve tayin edici gücü konumuna gelmiştir.

Türkiye'de değişimci partiler sağcı partilerdir. Bu partileri değişimci kılan, siyasetçilerinin zihniyeti değil, CHP'nin tek parti döneminden ve dine karşı sert tutumundan korkan kitlelerin bu partilere mahkûm olmasıdır. Sağcı-milliyetçi partiler zihniyet itibarıyla demokratik siyasete uzak olup temel dürtüleri verili iktidarın nimetlerinden istifade etmek olduğundan, 1965 seçimlerinden bugüne kadar her defasında "değişim ve reform" talebiyle onları iktidara getiren kitleleri aldatmaktadırlar. Araçsallaştırdıkları şey de "din, başörtüsü, imam-hatipler, Kur'an kursları" vs. konulardır. Sağcı-muhafazakâr-milliyetçi partiler gelir bölüşümünü düzeltmiyor, işsizliğe çare bulmuyor, eğitimi düzeltmiyor, kendi zümrelerini zengin ediyor, Kürt sorununa mesafeli bakıyor, Alevilere kulaklarını tıkıyor, azınlık haklarında samimi davranmıyorlar; ama her defasında "CHP gelecek, tek parti zihniyeti sizi ezecek, bugün sahip olduğunuz haklar da elinizden gidecek" diye fakir-fukaranın, dindar ve mazbut insanların oylarını ceplerine indiriyorlar. Hakikaten bu korkuları besleyen çok sayıda CHP'li de yok değil. Hâlâ geçen yüzyılın katı laikçiliğini savunan, tek parti özlemi içinde olan CHP'liler dindar kitlelere "cumhuriyetin sopası"nı gösterdikçe bu adaletsiz, haksız düzen devam edip gidiyor. Sağcı muhafazakâr partilerin bir kısmı korkuyor, bir kısmı vizyonu olmadığı için ne yapacağını bilmiyor, bir kısmı da iktidarın vazifesine kapılıp halkı unutuyor.

Bu oyun bozulmalıdır. Baykal bu analizi rahatlıkla yapabilecek güçlü bir entelektüel birikime sahiptir. Nasıl Rusya'yı yeniden Komünist Partisi ve Gorbaçov var ettiyse, Türkiye'de de büyük reformları CHP ve Baykal yapabilir. "Yapar mı, yapmaz mı" bilmiyorum. Sadece "yapabilir" diyorum.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kurban niçin kesilir?

Ali Bulaç 2008.12.08

Son yıllarda medyada çeşitli polemiklere konu olan kurban ibadetiyle ilgili derin bir "anlam kayması" olduğu gözleniyor. Önce "vacip mi, sünnet mi?" tartışması, arkasından "kurban yerine yoksullara para verilmesi", en son da "ne olsa gider, tavuk da, balık da kurban yerine geçer" türünden 'postmodern fetvalar'...

Bu tartışmaların tümü boş ve temelsizdir. Kurban Hanefilerde vacip, diğerlerinde sünnettir. Sünnet olması "olsa da olur olmasa da olur" demek olmayıp, sadece hüküm olarak 'sünnet' adlandırılmıştır. Şimdi de şehir veya ülke dışında -Afrika, Asya, Kafkaslar ve Balkanlar'da- kesilip dağıtılmak üzere kurban paralarının çeşitli kuruluşlara bağışlanmasına matuf başlayan kampanyalar yeni bir zihin karışıklığına yol açma tehlikesini doğuruyor. Kurban parasını toplamaya çalışan dernek ve kuruluşlar, "yurtdışında kesilip dağıtılan kurbanların Türkiye'nin tanıtımında önemli rol oynadığını veya Türkiye'nin dünyadaki prestijini artırdığını veya Türkiye'nin uluslararası açılımına ciddi katkı sağladığını" belirtiyorlar. (Bkz. Zaman, 4 Aralık 2008)

"Türkiye'nin tanıtımı, prestijinin artması veya uluslararası açılımı" önemlidir, kimsenin bu etkinliklere bir diyeceği yok. Ama bahse konu olan, Müslümanlara özgü kılınmış bir 'mensek' hükmündeki kurban ibadeti ise durum farklılaşır. Burada kurban ibadetinin müteal/aşkın, batın ve öte/uhrevi anlamlarından boşaltılıp dünyevileştirilmesi, devletin ulusal amaçları ve çıkarları doğrultusunda bir anlam kaybına uğratılması gibi bir tehlike belirliyor. Tabii ki dernek ve kuruluşların böyle bir niyeti yok, ama zamanında niyet ve maksat tashih edilmeyecek olursa, böyle bir tehlike vuku bulur.

Anlam kaymasına yol açan sebeplerin başında kurban ibadetine ilişkin tanım ve maksatlarda ortaya çıkan ciddi zihin karışıklığıdır. Belki öncelikle "niçin veya hangi maksatla kurban kestiğimiz" meselesini vuzuha

kavuşturmak lazım.

"Kurban" Allah'a yakınlaşmayı (takarrub) sağlayan bir ibadettir. Maksadı Allah'a yakınlaşmak, anlamı kişinin en sevdiği şeyi Allah'a feda edebilecek derecede yüksek takva sahibi olduğunu sembolle ifade etmesidir. Yani liaynihi/bizatihi anlamı dünyada her neyi en çok seviyorsak, her neye çok değer veriyorsak, onu Allah'a feda edebilecek durumda olduğumuzu belirtmeye çalışmamızdır. Tabii ki dünyada en çok sevdiğimiz şey bir hayvan değildir. Belki en çok çocuğumuzu severiz. İşte öylesine bir takva hedefine yöneliyoruz ki, varılacak ideal menzilde çocuğumuzu dahi Allah'a feda edebildiğimizi dile getirmiş oluyoruz. Geç yaşında kavuştuğu oğlu İsmail'i feda edebilmeyi göze alan Hz. İbrahim bunu açıkça ortaya koymuştu. İsmail'ini bıçak altına yatırıp bu zor sınavı kazanmıştı. İbrahim'i Allah'a yaklaştıracak olan fiil buydu. Kurban oğluydu, zor da olsa onu feda etmeyi göze aldı. Allah'ın kana ve ete ihtiyacı olmadığı için, İsmail'i sembolize etmek üzere İbrahim'e bir koçu kesmesini emretti. O halde maksat Allah'a yaklaşmak, anlamı kişinin en sevdiği şeyi (oğlu, malı, serveti, statüsü, kabilesi, ulusal çıkarı vs.) feda edebilme cesaretini gösterebilmesi. Liaynihi, yani bizatihi kurban ibadetinin maksadı ve anlamı budur.

Ligayrihi, yani dolaylı sonucu kurban etiyile sağlanan faydadır. Mademki hayvan kesilmiştir, bu fiille maksat ve anlam tahakkuk etmiştir, kesilen hayvanın etinden ve derisinden istifade edilecek, bir kısmı ev halkına ayrıldıktan sonra diğeri yoksullara dağıtılacaktır. Kurban vasıtasıyla elde edilen et, kurban ibadetinin maksadı ve anlamı değildir; dolaylı bir öneme sahiptir. Buna göre birisi sadece yoksullara et dağıtmak üzere hayvan kesecek olsa, kurban ibadetini yerine getirmiş olmaz, sadece hayırlı bir iş yapmış olur. İbadette temel taş niyettir. Fethullah Gülen Hocaefendi tam da bu bağlamda şunları söylemektedir: "İbadetlere en önemli derinliği katan ve aynı zamanda onları taklitlerinden ayıran husus niyettir."

Niyetlerimizi ve amellerimizi tashih edelim. Okurlarımın ve bütün Müslümanların Kurban Bayramı'nı tebrik eder, hayırlara vesile olmasını dilerim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İki Ömer'den biri!

Ali Bulaç 2008.12.10

Geçenlerde Ahmet Altan, can yakıcı bir yazı yazdı. Yazının başlığı "Haram"dı (Taraf, 6 Aralık 2008). Şöyle diyordu: "Biliyor musunuz, ben bu dindar insanları anlayamıyorum. Allah'a inanıyorlar.

Onun gücüne inanıyorlar. Onun her şeyi gördüğüne inanıyorlar. Onun haktan, adaletten, dürüstlükten yana olduğuna inanıyorlar. Haram yerlerse "cehennemde yanacaklarına" inanıyorlar. Dürüst olurlarsa "cennete gideceklerine" inanıyorlar. Sonra da her türlü haksızlığın, haramın kapısını açıyorlar. Bunu anlamak mümkün mü? Ben inançlı biri değilim ama eğer inançlı olsaydım, "cehennem" cezasından korktuğumdan ya da "cennet" ödülüne göz diktiğimden değil, sırf "beni yaratanı utandırmamak, üzmemek için" dürüst olmaya çalışırdım. Bunların öyle kaygıları yokmuş gibi geliyor bazen bana. Benim anlayamadığım tuhaf bir inanma biçimleri var. Dindarların neyi nasıl yapacağını belirlemek ve yargılamak benim haddim de değil, hakkım da değil. Ama biri yüksek sesle ve kuvvetle "dindar olduğunu" söylüyorsa ... o zaman benim onu "kendi inancı ve kendi ahlakıyla" değerlendirme hakkım doğar. Dindar biri, dürüstlükten uzaklaşırsa ona sorarım, "bu nasıl dindarlık" diye, "hem kendini, hem senin gibi dindarları hem de seni yaratanı utandırıyorsun."

Bence Ahmet Altan, hakiki anlamda ateist veya agnostik değil. O, bazı Batılı filozoflar gibi Hristiyan ilahiyatında tasvir edilen üçlü tabiata sahip, bedenlenebilen, insanın her türlü fiilinin salt İsa sevgisi'yle kabul

edilebileceğini öngören; tabiata, hayata ve tarihe müdahil olmayan; sınıf ve din savaşlarında milyonların canına kıyılırken sadece seyretmekle yetinen; hak ve özgürlük arayışlarında, adalet taleplerinde O'nun adına doktrine edilmiş din engel olarak dikilen; akli ve kalbi tatmin etmeyen; insanın ebedi varoluşsal sorularına cevap vermeyen bir tanrı ve din anlayışına isyan etmektedir. İnanmadığı tanrı "Allah'ı hakkıyla takdir edemeyenler"ın tanrısıdır. Altan'ın hanif bir tarafı vardır.

Yazıya mesnet teşkil eden "ihale yasası"ndan hareketle belki ağır hükümlerde bulunduğunu düşünebilirsiniz, ama Altan haklı olarak "iman" ile "eylem" arasında tutarlılık beklemektedir. Siyaseti finanse eden, kamu bütçesini zarara uğratan ve her iktidar döneminde bir zümreyi haksız olarak zenginleştiren bu yasanın takıntısız geçmesi karşısında Altan şöyle demek zorunda kalmaktadır:

"Öyle aldırılmaz davranıyorlar ki benim gibi biri bile sonunda Allah'a sığınmak zorunda kalıyor. Onlara şöyle demek istiyorum: İnandığınız Allah her yaptığınızı görüyor, her düşündüğünüzü biliyor. Bizden kurtulmanız zor ama velev ki kurtulsanız bile... O'ndan kurtulamazsınız."

Allah her şeyi gören, bilen ve her şeyden haberdar olandır. Allah'ın bilgisi dışında hiçbir şey cereyan etmiyor; ne varlık aleminde ne bizim hayatımızda. Eğer Allah tarihin bazı istisnai zamanları dışında olaylara müdahale etmiyorsa -ki tam İbrahim ateşe düşecekken, Musa ve halkı Kızıldeniz'de boğulacakken, bir avuç insan Bedir'de savaşırken müdahale etmişti- bizim özgürlüğümüzü ve irademizi sonuna kadar kullanmamızı murad ettiği içindir. Sorumluluğumuz haksızlıklara karşı durmak, kendimiz için istediğimiz şeyi başkaları için de istemek ve yeryüzünde hak ve adaletin tesisine çalışmaktır.

Ahmet Altan'ın yakındığı konular üç yüz senedir Müslüman dünyanın temel sorunudur. Bu sorunu akademisyenler değil, Peygamber duasına konu olan "iki Ömer'den biri" olmaya aday Ahmet Altan sınıfından sorumlu insanların, acısını yüreklerinde hissedendenlerin İslam kelamı zemininde ele almaları gerekir, bu profildeki aydınlar soruna eğilmedikçe kendimize karşı saygımızı bile koruyamayız. Benim kanaatime göre, sorun şudur: Bilgilerimiz imana dönüşmüyor; imanımız davranışlarımızda tezahür etmiyor; iman ve amel birliğinden ibaret olan İslam asli tabiatımız haline gelmiyor. Soyut bilgi sahih iman için yetmediği gibi, soyut iman da salih amel için yetmez. Bu yüzden "Yapamayacağımız şeyleri söylemeye" (37/Saff, 2-3) başlıyoruz ve dinimiz bize neyi emrediyorsa aksini yapıp yine de dindar insanlar olarak geçiniyoruz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aden Körfezi'nde post-modern korsanlar!

Ali Bulaç 2008.12.13

Yemen-Somali bölgesinde son zamanlarda önemli şeyler oluyor. Basra ve Hazar'dan sonra enerji ve ticaret nakliyatının en hassas üçüncü hattı sayılan Aden Körfezi'nde 2008 yılının ilk aylarından bu yana 216 saldırı düzenlendi, 36 gemiye el konuldu.

Bunların içinde korsanlar tarafından kaçırılan iki Türk gemisi de var.

İddialara göre korsanlar Somalili. Somali uzun zamandan beri büyük bir istikrarsızlık içinde. Orada İslamcılar tarafından bir yönetim tesis edilmişken ABD ve Etiyopya Somali'ye karşı büyük saldırılar başlattılar. Yönetim alaşağı edildi, binlerce insanın hayatına mal olan bir iç savaş çıktı. Afrika'nın bu yoksul ülkesinde şimdi bir yanda İslamcılar diğer yanda milliyetçiler ayrı ayrı yerlerde kendilerine ait bölgelerde istikrarı korumaya çalışırken, ülkenin önemli bölümünde bir tür anarşi hüküm sürüyor. 2003 ve 2006'da ABD iki kere Somali'ye

müdahale etti, her defasında istikrar biraz daha bozuldu, iç ayrışma ve çatışmalar biraz daha büyüdü. ABD'nin yeni bir saldırı hazırlığında olduğu söyleniyor.

21. yüzyılın gelişmiş dünyasında "korsan ve korsanlık" lafları insana tuhaf geliyor. İlk akla gelen "Bu çağda da korsanlık mı olurmuş?" sorusu oluyor. Gerçekten küreselleşme, sadece ekonomik olarak değil, iletişim, ulaşım ve askeri olarak da dünyayı entegre etmiş durumda.

Buna rağmen ilk sömürgeci teşebbüsleri başladığında korsanların açık denizlerde ticari mal taşıyan gemilere yaptığı saldırılar gerekçe olarak gösterilmişti. 18. ve 19. yüzyıllardaki sömürgecilik tarihi bunun örnekleriyle doludur. 1794'te ABD, 'korsanlıkla savaş' yasasını çıkardı ve büyük bir donanma kurdu. 1805 yılında Mısır kıyılarına çıktı, Trablusgarp'ta bir 'çöl harekâtı' başlatıp esir Amerikalı denizcileri kurtardı. Avrupalı devletlerin sömürgeciliğe başlamalarının gerekçesi korsanlarla ve "korsan devletlerle savaş" gerekçesine dayandırılmıştır. Bu sayede Afrika ve Asya, İngiliz, İspanyol, Fransız, Hollandalı ve Portekizliler arasında bölüşüldü. Bu arada tarihçiler, küçük bir ayrıntıyı zikretmeyi ihmal etmiyorlar: Avrupalı devletler, uzun zaman deniz korsanlarına karşı tedbir almadılar, aksine her korsanlık olayında onlara haraç vermeyi kabul ettiler, iş belli bir kıvama geldikten sonra beraberinde ülke işgallerini getirecek askeri-sömürgeci müdahalelere başvurdular. O zamanın resmi gerekçesi "korsanlarla ve haydut devletlerle mücadele" olarak formüle edilmişti. Bush doktrininin 'haydut devlet' kavramını öne çıkarıp Irak'ı işgal etmesi, Suriye ve İran'ı hedef tahtasına koyması bu tarihi mirasa dayanır.

Tarihlerin bu kaydını hafızamızda tutup, günümüz post-modern korsanlarına dönersek, gariptir neredeyse tarihin tekerrür etmekte olduğunu görüyoruz. Uzun zamandır bir avuç korsan dünyanın büyük tankerlerini basıyor, gemilere el koyup çatır çatır aldıkları fidye paralarını ceplerine indiriyorlar. Kaçırılan Türk gemisi Karagöl'ün kaptanı Uğur Mümtaz Temel, "Korsan saldırısı sırasında bölgede denetim yapan NATO gemilerinden yardım istedik, ama hiçbirisi yardım çağrılarımıza cevap vermedi." diyor. Türkiye'nin bir NATO ülkesi olduğunu hatırlatalım.

Korsanlık faaliyetlerinin sürdüğü bölgede ABD, NATO ve AB savaş gemilerinin denetim yaptıkları malum. Bir bakıma bölgenin "güvenliği"ni korumak üzere bulunan söz konusu gemilerin gözü önünde korsanlık faaliyetleri vuku buluyor, üstelik saldırıya uğradıkları anda kendilerinden yardım da talep ediliyor. Sanki söz konusu savaş gemilerinin asıl görevi, bölgenin güvenliğini değil, "korsanların eylemleri"ni korumaktır.

Sömürgecilik tarihi, korsanlık olaylarının cereyan şekli akla şu şüpheleri getiriyor: Post-modern korsanlar daha bir süre bu tür eylemlere devam edecekler. Saldırıları belli bir kıvama gelince zaten bölgede hazır bekleyen NATO ve Batılı kuvvetler müdahale edecek, bu arada tabii ki tıpkı "terörle mücadele" bahanesini kullanıp Afganistan ve Irak'ı işgal ettikleri gibi, bu bölgeyi de "korsanlarla mücadele" bahanesiyle işgal edeceklerdir. Obama'nın yol haritasını yakından takip etmek lazım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AB'nin göremediği!

Ali Bulaç 2008.12.15

Her sene yayınlanan AB ilerleme raporu, Türkiye'nin AB üyelik sürecindeki karnesi hükmündedir. Rapor, ne kadar ilerleme sağlandığı hakkında bir fikir veriyor. Karne notunu veren AB'nin karar mercileri bir yol haritası çizerler. Türkiye söz konusu yol haritasına göre kendine hatt-ı hareket çiziyor.

Bu sene yayınlanan rapora baktığımızda, geçmiştekilerden pek farklı olmadığını görüyoruz. Raporun özet cümlesi şu: "2009 reform yılı olsun."

Türkiye'nin reformlara ihtiyacı olduğu kesin. Buna kimsenin itirazı yok. Başta sivil ve demokratik yeni bir anayasa, asker-sivil ilişkisi, din ve vicdan özgürlüğü, baskıcı-otoriter laiklik, yolsuzluklar, işkence, ifade özgürlüğü, Kürt sorunu, Alevi talepleri vb. sorunlar olduğu gibi duruyor. Raporda anamuhalefet partisi CHP de payını almış; haklı olarak rapor, CHP'nin, bir kısmı AB reformları çerçevesinde demokratikleşme hamlelerini destekleyen 16 kanunu bu sene Anayasa Mahkemesi'ne götürdüğü hususunun altını çiziyor. Tabii ki Anayasa Mahkemesi'nin konumu ve tutumu da gündeme gelmeli.

Açıkça ifade etmek gerekirse, AB yolunda zorluk çıkaran sadece statükocu çevreler, bürokratik merkez ve bunların tarihsel müttefiki durumunda adeta onların Meclis'te sözcülüğünü yapan CHP değil, iktidar partisi AKP de AB yolunda pek gönüllü davranmıyor. Bu yüzden hükümeti destekleyen aydınların, liberal ve sol kökenli demokratların önemli bir bölümü AKP'den desteğini çekmiş durumda.

Hükümetin işi ağırdan tutmaya başlamasının anlaşılır bazı sebepleri var. Kürt sorununa bakışında da köklü değişikliklere gittiği anlaşılan AKP, belli ki "bürokratik merkez"e, başka bir ifadeyle devlete daha yakın politik tutum takınmış durumda. Bu açıdan hem Türkiye'de hem Avrupa'da Türkiye'nin AB üyeliğine karşı olanlar arasında üstü örtülü bir işbirliği, izlenecek stratejiler konusunda açıktan telaffuz edilmeyen bir mutabakat vardır. "Hırvatistan'a üyelik için tarih verildiği halde, neden Türkiye'ye verilmiyor?" yolunda kendisine yöneltilen bir soru üzerine Genişleme Komiseri Olli Rehn'in verdiği cevap çok manidar: "Türkiye ile Hırvatistan'ın mukayese edilmesi doğru değil. Tarih meselesi hem Türkiye hem Avrupa tarafından bahane olarak kullanılmaktadır. Oysa AB yolu bahanelerden değil, siyasî reformlardan geçmektedir."

Rehn'in bu tespiti, artık AB yetkililerinin Türkiye'yi tanımaya başladığının işareti. Tuhaf gelebilir, ama benim kanaatim şu ki, uzun bir geçmişe rağmen hakikatte AB, Türkiye'yi pek de yakından tanımıyordu. Müzakere tarihi, AB'nin Türkiye'yi daha yakından tanımasına yardımcı oldu, bunu bile kendi başına bir kazanç sayabiliriz. Çünkü öteden beri Türkiye'nin AB politikası, "girmek istiyormuş gibi yapmak", ama işin hiçbir şekilde ciddiye binmesine fırsat vermemek. Türkiye'nin nihai ve hakiki devlet politikası şudur: AB üyeliği ısrarla istenecek, ama gerekli hiçbir reformu yapmamak suretiyle üyeliğin önüne engeller dikilecek.

2002-2005 arası, Türkiye'nin, özel olarak AKP iktidarının AB üyeliğini çokça istemesinin önemli sebebi, dindar halkın bu sürece samimi olarak destek vermesiydi. Bu destek, hem AKP'yi iktidara getirdi hem üyelik sürecini hızlandırdı, sahici hale getirdi.

Bugün aynı noktada bulunmuyoruz. Dindar halkın büyük bir bölümü AB'den umudunu kesmiş gibi. AB çevreleri ve Türkiye'de AB destekçileri, dindar kitlelerin haklarının takipçisi olmadılar, sorunlarının ilerleme raporunda yer alması için ciddi sayılabilecek bir gayret göstermediler. Aydınlar, AB yetkililerini enforme ederken, doğrudan veya dolaylı olarak "Türkiye'de ciddi anlamda din sorunu, din ve vicdan özgürlüğünün kullanımında sıkıntılar olmadığı" yolunda telkinlerde bulundular. Son ilerleme raporunda da eşcinseller, transseksüeller dahil bütün azınlıkların sorunlarına atıflar yapılırken, asıl dindar çoğunluğun çektiği sıkıntılar - mesela başörtüsü sorunu- zikredilmedi bile. Bu, üyelik sürecine olan sahici toplumsal desteğin azalmasının en önemli sebebidir. Üyelik süreci için salt aydın talebi yetmez, toplumsal talep gerekir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Patrik İlyas Şakir Efendi meselesi

Bugün Mardin ve Midyat'ta sayıları giderek artmakta olan Süryanilerle Müslümanlar arasında güzel bir ilişki var. 19. yüzyıldaki gibi karşılıklı ihtiram tesis edilmektedir.

Süryanilerin birtakım sebeplerle yurtlarını terk etmelerinden önce de durum öyleydi. Süryanilerin 20. yüzyılın ilk yarısında yaşadıkları sıkıntı ve zorlukların geride kalması en büyük temennimizdir.

Tabii ki tarihimize yüzleşmeliyiz. Yüzleşirken tarihî gerçekleri çarpıtmaktan, bugün ve yarın için de yeni husumet tohumları ekmekten kaçınmamız lazım. Tarih tekerrür etmez, doğrular ve yanlışlar tekerrür eder.

Bu hafta Ayşe Hür, Süryanilerle ilgili bir yazı yayınladı (Taraf, 14 Aralık). Hür şu iddiayı öne sürüyor: "Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda yenilgisini tescil eden 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi'nde, Arap asıllı nüfusun yoğun yaşadığı Mardin ve civarı hakkında verilmiş bir karar yoktu. İngilizler ve Fransızlardan hangisi daha ikna edici olursa, bölge o tarafın payına bırakılacaktı. Önce Irak'taki İngiliz yetkilisi Binbaşı E.W. Corbett Noel geldi şehre. 11 Mayıs 1919'da V. Kolordu Komutanı Miralay Kenan Paşa ile görüştü, ardından kenti teslim etmeleri için şehrin ileri gelenlerini ikna etmeye çalıştı. Şehir halkı iki arada kalmıştı. Suriye ve diğer Arap toprakları İngiliz ve Fransızların idaresine geçmişti. Bir yandan üstün bir güce sahip olan İngiliz ve Fransızlar, öte yandan dağılmakta olan Osmanlı Devleti vardı. Bir karar vermek durumundaydılar. Süryani kaynaklarına göre, şehrin Müslüman eşrafı, Süryani Kadim Kilisesi Patriği Mor İgnatios İlyas Şakir Efendi'ye akıl danışmaya karar verdiler. İlyas Şakir Efendi, onları ikna etti ve Binbaşı Noel'e, "Biz Araplar, Kürtler ve Süryaniler olarak Osmanlı idaresinden ayrılmak istemiyoruz. Halifeye bağlıyız ve Türk kardeşlerimizin yanında kalmaya devam edeceğiz. Gerekirse mallarımız ve canlarımızla savaşaacağız." dedi. Olumsuz cevabı alan Binbaşı Noel, bu sefer Derik kazasına gitti ve Deriklileri kazanmaya çalıştı. Ancak, orada da başarılı olamadı. 28 Mayıs 1919'da Mardin'i terk etti. Bu Süryani anlatısına bakılırsa, Mardin'in düşman eline düşmemesinde Süryani Kadim Patriği İlyas Şakir Efendi'nin manevi önderliğinin payı büyüktü."

Ayşe Hür'ün aktardığı bu bilgiler ünlü Süryani Metropolit Hanna Dolapönü'nün "Tarihte Mardin" adlı kitabında yer alıyor (İst., 1972, s. 102-103.) Vefat ettiğinde Müslüman halktan yüzlerce kişinin de cenaze törenine katıldığı Dolapönü "direniş fikrinin patrikten geldiğini söyler". Fakat bu tashihe muhtaç bir bilgidir.

İlki, İlyas Şakir Efendi, Milli Mücadele'yi yürütenler tarafından "güvenilir bir şahsiyet" telakki edilmemişti. Çünkü Osmanlı'nın dağılacağını anlayan Patrik, İtilaf Devletleri nezdinde girişimlerde bulunmuştu; Fransa'ya gönderdiği Barsaum gerekli ilgiyi görmeyince düş kırıklığına uğradı. İ. Şakir Efendi, Sevr Anlaşması'nın yürürlüğe girmeyeceğini anlayınca Mustafa Kemal'le temas kurmaya çalıştı, 1925'te Türkiye'yi terk etmek zorunda kaldı; yerine Ankara'ya yakın Hanna Dolapönü'yü bırakacağına "gayrimüslimlere özerklik" fikrini savunan Musullu Afram Barsaum'u seçti. Bu evsafa olan bir zatın "kendisine akıl danışmaya gelen Arap ve Kürt aşiretlerine hararetle direniş fikrini empoze etmesi"; hele hele "şehrin düşman eline düşmemesinde manevi önderlik rolü oynaması" garip değil mi?

Meselenin aslı şudur: On binlerce erkek evladını cephelere göndermiş bulunan Mardinli Arap ve Kürtler, Binbaşı Noel (Nowill-Nüel?)'i karşılarında bulunca, bir hatt-ı hareket çizmek üzere mühlet istemişler. Süryanileri de istişareye katarak Osmanlı Halifesi ve Mustafa Kemal'in yanında yer almaya karar vermişlerdir. Müslüman kaynaklar İlyas Şakir Efendi'nin "akıl verdiği"ni değil, söz konusu karara "katıldığını" (L. Öztürk Atalay, Mardin ve Mardinliler, İst., 1995, s.30.); Nüel'e karşı bütün şehrin şiddetli tepki gösterdiğini kaydeder. (15. Cumhuriyet yılında Mardin, İst., 1938, s. 53.) Benim de büyüklerden şifahi olarak dinlediğim bilgiler bu yöndedir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bush'u neyle anacağız?

Ali Bulaç 2008.12.20

Basın toplantısı sırasında George W. Bush'a ayakkabı fırlatan Iraklı gazeteci Muntazar El Zeydi bir anda dünyada meşhur oldu. El Zeydi kadar meşhur olan, ayakkabıları.

Bir Suudlu zengin ayakkabılara 10 milyon dolar ödeyebileceğini söylemiş. Çok ilginç, iki dönem ABD devlet başkanlığı yapan Bush, tarihte Muntazar El Zeydi'nin kendisine fırlattığı ayakkabılarla anılacak.

Bush hakikaten ilginç bir siyasetçi. Tabii ki onu ilginç kılan, sahip olduğu inançlar ve aldığı kararlar. Bush'un inançlı bir adam olduğunda kuşku yok. Her defasında bunu açığa vurmaktan çekinmiyor. Afganistan ve Irak'ı işgale başladığında "Haçlı savaşı" başlattığını söylemişti. Sonraları bir adım daha atıp her önemli kararı "Tanrı ile irtibat kurarak" aldığını belirtmişti. Hatırlanacağı üzere kasımda yapılan başkanlık seçimleri sırasında Cumhuriyetçi Parti'nin adayı McCain'in yardımcısı Sarah Palin de şöyle demişti: "Bu ülke için, yöneticilerimiz için dua edelim. Onlar Tanrı'dan gelen bir görev için asker oluyor. Irak'a askerleri gönderen Tanrı. Bu, Tanrı'nın planı."

Eğer Afganistan ve Irak'ta olup bitenler varlık âleminde bir hikmet üzere canlıları ve cansızları yaratan "Tanrı'nın bir planı" ise -ki biz Allah'ı bu iftirallardan tenzih ederiz-, hakikaten ortada ciddi bir durum var demektir. Tanrı'nın kendi planının bir parçası olarak milyonlarca insana niçin bu acıyı çektiirdiğinin anlaşılır bir açıklaması olmalı.

Afganistan'daki resme bakalım: Tam bir insanlık dramı yaşanıyor. AA'nın Kâbil'den geçtiği habere göre "ülkede milyonlarca çocuk, açlık ve bulaşıcı hastalıkların pençesinde hayatta kalma mücadelesi veriyor". Konuyla ilgilenen uluslararası kuruluşların verdiği raporlara göre yaklaşık 30 yıldır işgal ve savaş nedeniyle 100 binden fazla çocuğun sakat kaldığı ülkede annesiz babasız kalan çocuk sayısı 1 milyona ulaştı. Ülke nüfusunun tamamına yakını beslenme sorunu yaşıyor. ABD'nin Afganistan operasyonu sonrasında yüzlerce çocuk bombalı saldırılar sonucu hayatını kaybetmiş durumda. 1 milyon Afganlı çocuk mülteci bulunduğu belirtilen raporlarda, ülkedeki çocukların büyük kısmı ot ve çekirge yiyerek hayatta kalmaya çalışıyor. Toplam 11 milyon çocuk nüfusunun yüzde 95'i "savaş travması" nedeniyle tedaviye muhtaç. Sokaklarda çok sayıda çocuk dilencilik yapıyor. Ülkede her yıl onlarca çocuk, organ ve uyuşturucu ticaretinde kullanılmak üzere kaçırılıyor.

Irak'ta da durum Afganistan'dan hiç iyi değil. Batılı kaynaklar 2003'ten bu yana 1 milyon insanın hayatını kaybettiğini belirtiyor. Yaklaşık 2 milyon insan Irak'ı terk etti, 1,5 milyon insan da kendi ülkesinde göçmen durumuna düşürüldü. Irak denen ülke harap olmuş durumda. Sadece petrol kaynakları değil, tarihî zenginlikleri de yağmalanmış durumda. Yüz binlerce bebek beslenme yetersizliği, hastalıklar ve bakımsızlıktan dolayı ölümlerle yüz yüze. Sakat kalan, yaralananların sayısını kimse doğru dürüst bilmiyor. Irak'ın her tarafında Ebu Gureyb türü işkencehaneler var ve buralarda binlerce insan utanç verici işkencelerden geçirildi.

Dönüp bakıyor ve soruyoruz: Bütün bunlar değer miydi? Bu sorunun cevabını ararken George W. Bush bize ilginç ipuçları veriyor: "Sekiz yıllık başkanlık dönemimde en büyük üzüntüm, Irak'ta kitle imha silahıyla ilgili verilen bilgilerin yanlış çıkması." Evet, aralık ayı başlarında Bush, ABC televizyonunda yayınlanan World News adlı programda aynen bu itirafı yapıyor. Sen yüz binlerce masum insanın ölüm emrini veren isim ol, fakat bu kararı alırken eline yanlış-hatalı bilgiler tutuşturulmuş olsun. Sonra da çık beşeriyetin huzurunda "yanlış istihbaratla hareket ettim, yaptıklarımın pişmanım" de! Hiç inandırıcı değil. ABD Maryland Üniversitesi'nin 20'yi aşkın ülkede yaptığı araştırmaya göre "ABD kasten İslam dünyasına karşı saygısız davranıyor, İslam âlemini aşağılıyor."

Bütün bunları "Tanrı'nın planına göre" yaptığını iddia eden Bush'u neyle anacağız? Iraklı gazetecinin ona fırlattığı ayakkabılarla. Trajikomik bir durum!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Operasyonel araştırma!..

Ali Bulaç 2008.12.22

Soros'un Açık Toplum Enstitüsü ve Boğaziçi Üniversitesi'nin desteğiyle yapılan araştırmayı nasıl değerlendirmeli? Araştırmayı dikkatle okudum.

Kullanılan yöntem sorunlu, kavramsal çerçevesi hatalı, politik yönelimi taraflı. Kısaca "operasyonel" bir raporla karşı karşıya bulunuyoruz.

"Amaçlı örneklem" yöntemi doğası gereği "sorunlu"dur. a) Seçilen örnekler yanlıdır, belli bir ideolojiye bağlıdır, rekabet halinde oldukları kesimlere karşı önyargılıdır. b) Analitik düşünmekten çok politik iddialarına malzeme tedarik etme amacıyla olayları tahrif ederler, bazen de yalan beyanda bulunurlar. Araştırmanın mekanları her iki durumla malul: "CHP İl Örgütleri, ADD, Eğitim-Sen, Pir Sultan Abdal Dernekleri, Hacı Bektaş Veli Dernekleri, Cem Vakfı gibi kuruluşlar... AK Parti'ye ve dindar insanlara muhalif olarak bilinen eczane, mimarlık bürosu, doktor muayenehanesi ve işyerleri".

Örnekler gerçeğin bir yüzünü kendilerince resmetmişlerdir. Büyük resim için mesela MÜSİAD, SP, Mazlumder, TGTV, Özgürder, Hak-İş, imam-hatiplere de gidilmeli. Bir de onların çizdiği resme bakmalı. Kategorik olarak "İslami kesimin ezildiklerine ilişkin söylemlerinin çalışmanın kurgusu ve kapsama alanı" dışında tutulması yeterince açıklayıcı.

Müslüman bir ülkede dinî vecibeler yerine getirilir. Garabet şu ki, "Cuma namazlarına-umrelere gidenlerin artması, Selamün Aleyküm diyenlerin, iftar daveti verenlerin çoğalması" gibi gündelik pratiklerin "Türkiye genelinde dindar kesimin laiklere uyguladığı mahalle baskısının en yaygın örnekleri arasında" sayılması.

19. yy.dan kalma sosyoloji bilgileri gerçekten kullanışlı değil. Toplumsal değişimin dinamiği olan cemaatleri arkaik yapılar olarak görmek akademik anakronizmden başkası değil. Bu tezin boşluğunu "Din, Kent ve Cemaat" adlı çalışmamda göstermeye çalıştım. Hâlâ Fethullah Gülen hareketini tarihsel ve toplumsal değişim dinamikleri eşliğinde araştırarak sosyolojik çalışma yapılmadı. Bildik "ideolojinin sosyolojisi" söz konusu. Raporda Gülen hareketiyle ilgili "Anadolu'da birçok kentte eğitim ve iş dünyasında etkin bir konumda olan cemaatin açık bir baskı uyguladığı söylenemez. Görüşüğümüz pek çok kişi, cemaate dâhil olmanın, faaliyetlere katılmanın ya da cemaatten ayrılmanın zora dayanmadığını belirttiler." diyor. Bu bile modern cemaatlerin iradi olduğunun kanıtı için yeterli değil mi? Yine de cemaat "alarm verilen tehditler" arasında sayılmaktan kurtulamıyor. Kayseri'de bir kız yurdunda şunlar oluyor(muş): "Saat 6'da eve geleceksin, 10'a kadar lise öğrencilerine ders vereceksin, 2. sınıfta hâlâ 'çöm'sündür, 3. sınıfta abla olursun, 1. ve 2. sınıf öğrencilerine ders vermeye başlarsın, 4. sınıfa geçtiğinde yerini 3. sınıfa geçenler devralır." Pekiyi, bunlar suç mu, kusur mu?

Araştırmanın baskın karakteri operasyonel. Ana tema şu: "1999 yılında halkın yüzde 42'sinin Türkiye'de dindar insanlara baskı yapıldığı yönündeki kanı, 2006'da yüzde 17'ye düşmüş bulunuyor. AKP iktidarıyla birlikte İslami kesimin şikâyetleri azalmış, laik kesimin şikâyetleri de artmış". Yani "laiklik zayıflıyor, irticai güçler öne çıkıyor". Demek ki laiklik ve cumhuriyet tehdit altında! Harekete geçmenin meşruiyet çerçevesi oluşmuş. Hatırlayalım, O. Doğu Silahçioğlu ne demişti: "Anayasal kurum ve kuruluşların da desteğini sağlayarak, laik Cumhuriyet'in yanında yer alan demokratik kitle örgütlerini, sendikaları, meslek kuruluşlarını ve 'sol muhalefeti' bir araya

getirmek; geniş halk yığınlarını harekete geçirmek, - Hükümet üzerinde baskı oluşturarak, onu antidemokratik uygulamalarından vazgeçirmek, - Hareketin yarattığı etkiyle 'sol muhalefeti' giderek güçlü hale getirmek, - Sonunda hükümeti yönetimden çekilmeye mecbur etmektir." (Cumhuriyet, 3 Şubat 2008.)

Maalesef araştırma söz konusu projeden kopuk görünmüyor. "Amaçlı örneklem" olarak seçilen "demokratik kitle örgütleri, sendikalar, meslek kuruluşları ve 'sol muhalefet'in provokatif, tek yanlı, hilaf-ı hakikat beyanları ile Silahçioğlu'nun seferber etmek istediği aktörler sanki aynı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Özür dilemek!

Ali Bulaç 2008.12.24

CHP'li Canan Aritman'ın Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün annesiyle ilgili sözlerini duyduğumda midem kalktı. Duyarlı bir ülkede olsaydık, ilk yapmamız gereken bu bayanın hemen istifa etmesi için bir kampanya başlatmak olmalıydı.

Tarih boyunca bu topraklarda insanlar kendi dinlerine ve kültürel özelliklerine göre belirlenmiş kimliklerini koruyarak bir arada yaşamışlardır; her şey sülman değildi, ama en azından etnik kökenlerinden dolayı aşağılandıkları, sorguya çekildikleri iddia edilemez. Bu toprakların temel kodu "dillerin ve ırkların Allah'ın birer ayeti (varlık âlemini bir hikmet üzere zengin bir çeşitlilik ve farklılık üzere yaratmış bulunan Allah'ın ilim, kudret ve iradesinin tecelli alanı olarak) yaratmış olmasıdır." (30/Rum, 22) Bu açıdan Ermeni ile Arap, Türk veya Malay; siyah ile beyaz arasında fark yoktur. Irklar arasında üstünlük mukayesesi Batı'da gelişmiş bir hurafedir. İslam inancına göre bu bir cahiliyye anlayışıdır.

Aritman'ın bu yüksek düzeydeki yaratılış felsefesini kavrayabilecek entelektüel düzeyde olmadığı anlaşılıyor; bu ülkenin cumhurbaşkanını annesinin etnik kökeni üzerinden değerden düşürmeye çalışıyor. Bana sorarsanız bu bayanın temsil ehliyeti yoktur. Çünkü toplumda kin ve nefret tohumları ekiyor; milyonların hayatına mal olan ırkçılık üzerinden siyaset yürütüyor.

Aslında Aritman'ın aldığı tepkiler sevindirici. CHP içinden dahi tasvip görmedi. Bir açıdan da "faydalı" oldu, 20. yüzyıl ırkçılığı yapanlar böylelikle örgün olmayan bir eğitim sürecinden geçmiş oluyorlar.

Aritman'ın nefreti körükleyen demeci üzerine Sayın Cumhurbaşkanı'nın nasıl bir tepki vereceğini merak ettim. Temennim, "Bu ülkede insanlar etnik kökenlerine göre yargılamaz; Türk, Ermeni, Kürt, Boşnak, Gürcü vs. olabiliriz, hiçbirimiz etnik kökenimizden utanmak durumunda değiliz" demesiydi. Korktuğum oldu, Sayın Gül, Müslüman ve Türk olduğuna ilişkin bir şecere yayınladı. Bu da Aritman'ı tatmin etmedi, çünkü hem şoven ırkçılığından bir adım geri atmadı hem de yine Sayın Cumhurbaşkanı'nı "önce Türk, sonra Müslüman demeliydi" diye yargılamaya devam etti. Irkın önüne dinin geçmesi Aritman gibilerini deliye çevirir.

Abdullah Gül'ü Aritman'ın hedef tahtasına yerleştiren sebep "özür diliyorum" kampanyasına ilişkin yaptığı açıklamaydı. Gül, Türkiye'de bu olayı düşünce ve ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirmişti ki, doğrusu da buydu. Gül farklı bir siyasi gelenekten gelme bir zattır. Elbette özür imzasını başlatanlara karşı yürütülmek istenen linç kampanyasına eşlik edemezdi.

İmza kampanyasını başlatanlara katılmayabilirsiniz ama onları mukabil bir linç kampanyasının hedefi haline getirmeye kimsenin hakkı yok. Kişisel olarak "özür dileme"yi anlamlı bulmadım. Zira dedemin yaptığından ben sorumlu değilim. Tarih, "gelip geçenlerin yaptıklarından beni sorumlu tutamaz" (2/Bakara, 134); hataların ve

yanlışların tekrarına düşmemem için bana bir yol haritası çizer. Dedemin yaptıklarını savunmuyorum, onaylamıyorum. "Yakın akraba dahi olsa, hiç kimse başkasının suçunu yüklenmez." (35/Fatır, 18) Dolayısıyla İttihatçılar adına özür dilemek durumunda değilim. İlla da özür dilenecekse o zaman bir TV programına Erivan'dan katılıp özür dileyen Maral Nişancıyan gibi Ermeni aydınlarla beraber ve eşzamanlı olarak özür dilemeliyiz. Çünkü Ermeniler yanında Müslümanlar da büyük acılar yaşadı. Elbette bu, o gün Anadolu'da nüfusları 1 milyon 200 bin olan Ermenilerin bugün niçin 70 bin civarında oldukları sorusunun tatminkâr cevabı değildir. Fakat karşılıklı cinnet hali yaşandıysa, bunun faturasını buna her iki tarafta sebebiyet verenlere çıkarmak lazım, sorumlulukları ve yaptıkları oranında. Ben yeni bir sahife için şöyle bir metni imzalarım:

"1915'te Osmanlı Ermenileri'nin maruz kaldığı trajediye duyarsız kalınmasını, bunun inkâr edilmesini vicdanım kabul etmiyor. Bu adaletsizliği reddediyor, kendi payıma Ermenilerin duygu ve acılarını paylaşıyor; onları da 1915'ten önce ve sonra Müslümanların yaşadığı acıyı paylaşmaya davet ediyorum."

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mahalle!

Ali Bulaç 2008.12.27

Geçen sene Şerif Mardin tarafından dile getirilen "mahalle baskısı"nın bugün politik amaçlarda kullanıldığını yakinen biliyoruz. Bu tamlamada "mahalle" ve "baskı" kelimelerinin nasıl bir araya getirildiği önemli. Madem mesele yakın gelecekte dahi gündemden düşmeyecek gibi görünüyor, bu durumda üzerinde soğukkanlı bir biçimde durmakta zaruret var.

Belirtmek gerekir ki, Mardin hocanın niyeti ve meramı bu değilse de, "mahalle"nin "baskı" ile ilişkilendirilmesi tarih ve sosyoloji açısından mahalleye büyük haksızlığa yol açtı. Çünkü mahallenin bizim kolektif hafızamızda uyandırdığı çağrışım "baskı" değildir. Bugün bunu kullananlar, kavramı hem tahrif ediyorlar hem de sosyal ve fizikî mekânın anlam dünyasını tahrife çalışıyorlar. Mahallenin kolektif hafızamızda ve halen yer yer toplumsal hayatımızın süren çeşitli evrelerinde sahip olduğu fonksiyon pozitifdir. Hatta geleneksel şehir yerine emredici politikalar ve taşıyıcı/empoze edici araçlarla ikame edilmeye çalışılan "modern kent"e rağmen, hem metropollerde hem küçük ve orta ölçekli Anadolu -aynı zamanda İslam dünyası- şehirlerinde varlığını korumaya çalışan bir "mahalle kültürü" var. Belki de iyi kötü devam edegelen komşuluk, akrabalık ve mahalle kültürü sayesinde ki, Türkiye'den Tunus'a kadar ağır iç ve dış sadmeler altındaki şehir hayatında insanlar tahammül güçlerini koruyabiliyorlar. Mahallenin kendine özgü dört önemli fonksiyonundan söz edilebilir:

1. Emevilerden Osmanlılara kadar mahalle kırsal kesimlerden, badiyelerden şehre gelenler için bir filtre fonksiyonu görüyordu. Filtrenin görevi, bir elek gibi belli bir zerafete ve incelmış kurallara göre süren şehir hayatında kira ait istenmeyen unsurları ayıklamak, böylece göçmeni kısa zamanda şehre hazırlamak, şehirleştirmektir. Bu, sosyalleşmeye işaret eder. Modern toplumda bunu sağlayabilen iyi bir filtre yok, bu yüzden modern kentlerimiz giderek bedevileşmektedirler.
2. Mahallenin gördüğü ikinci fonksiyon, yerel ölçeklerde, en dip katmanda sivil inisiyatif alanı teşkil etmesidir. Bu alana "mikro ölçekli demokrasi" diyebiliriz. Bugün çokça söz edilen "yerinden yönetim" dediğimiz olgunun önemli fonksiyonları mahallede gerçekleşmektedir. Bu çerçevede Belediyeler Kanunu yürürlüğe girdiğinde mesela Bursa'da mahalle sakinleri valiye çıkıp, "Bundan sonra bu kanun ve düzenleme ile kendi kendilerini nasıl yönetebileceklerini" sormuşlardır. Geleneksel şehirde mahalleye ayrılan sivil alan o kadar geniş ki, bu alanlar resmi toplum lehine kırıldıkça devlet merkezîyetçi karakter kazanıp ceberutlaşma imkanını bulmuştur. Tanzimat'tan bu yana modern çerçevede süren reformların baskın karakteri toplumun aleyhine, devletin

lehinedir. Burada en büyük mağduriyeti mahalle yaşamıştır. En son "muhtar" mahalle ölçeğindeki yerel ve yerinden yönetici olması gerekirken -ki öyle olmalıdır- maalesef devletin en son yapı taşı -aile ve bireyler- hakkında istihbari bilgi topladığı birime dönüştürülmek istenmiştir.

3. Mahallenin üçüncü fonksiyonu, sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın gerçekleştiği alan olmasıdır. Mahalleli birbirinden haberdardır. Çoğunlukla kadınlar kimlerin ve ne türden yardıma ihtiyaçları olduğunu tespit eder; söz konusu ihtiyaçları ya eşlerini harekete geçirerek veya kendi aralarında kurup geliştirdikleri basit organizasyonlar aracılığıyla gidermeye çalışırlar. Mahalle, kadının bir tür "küçük ölçekli kamusal alanı"dır. Nasıl geleneksel ev ile avlu, dolayısıyla komşular arasında herhangi fizikî/sosyal kopukluk yoksa -ki özel meskenlerin ortak mekanına 'hayat' denir-, aynı şekilde meskenler kümesi ile mahalle arasında da bir kopukluk yoktur. Modern apartmanda kadın ve çocuklar dört duvar arasında hapis hali yaşarken, geleneksel ev ve mahalle düzeninde kadın her an hem evde hem sosyal hayatın içinde olabilmektedir. Mahallenin sosyal sorunlarının büyük bölümünden kadın haberdardır.

4. Mahallenin camii, tekkesi-zaviyesi, mektebi, kiraathanesi, oyun alanı örgün ve yaygın eğitimin sağlandığı mekanlardır. Mahalle biriminde "baskı" arızidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İsrail!

Ali Bulaç 2008.12.29

1,5 milyon Filistinlinin yaşadığı Gazze 18 aydır abluka altında. Hakikatte Nazilerinkini geride bırakan bir temerküz kampı söz konusu. Altyapı tahrip edilmiş, elektrik yok, ilaç ve gıda maddelerinin girişi yasak. Temiz su sıkıntısı had safhada.

Bugüne kadar işgal edilmiş topraklar dışında eylem yapmamış, İsraililerden başka hiç kimsenin kılına dokunmamış olan Hamas, 6 aydır susuyordu. İsrail kaale bile almadı. Barack Obama'nın seçilmiş olması ve yeni yönetimin önümüzdeki dönemde Pakistan-Afganistan bölgesini öncelikli ilgi alanı ilan etmiş olması bazılarını belli belirsiz bir umuda sürüklemiş olabilir. Türkiye'nin de inisiyatif almasıyla belki bir barış olabilirdi. Türkiye, Suriye buna hazırdı. Başbakan Erdoğan haklı olarak "Bu saldırı bize karşı da bir saygısızlık" diyor.

İsrail kimsenin böyle bir umuda kapılmasını istemedi. "Bir cumartesi (şabat) günü" Gazze üzerine ölüm yağdırdı. Bu yazı yazıldığında ölü sayısı 280'i bulmuştu, yaralı sayısı ise 900 civarında idi. Katliam günü (27 Aralık 2008) aynı zamanda "Medeniyetler çatışması" tezini popüler hale getiren Samuel Huntington'un öldüğü gün. Bu tezi ilk ortaya atan da Bernard Lewis adlı bir Yahudi.

İsrail'in ne yapmaya çalıştığını doğru anlamak lazım. Bilinmesi gereken ilk şey şu: İsrail hiçbir söz ve eyleminde samimi değil. Zahiri ile zamiri birbirini tutmuyor. Sebebi basit: İsrail barış istemiyor. Tuhaf gelebilir, İsrail'i korkutan en büyük etken, barış ihtimalinin belirmesi, barışa zorlanması. Barış demek İsrail'in kendi asli toprakları üzerinde yüzde 22'lik bölümde dahi Filistinlilerin varlığını tanınması; yayılma stratejilerinden vazgeçmesi demektir. Dışa yaydığı etkili propagandaya rağmen, Siyonist İsraililerin bilinç altında "Halksız toprak, topraksız ulus" fikri yatar. Onlara göre Filistin toprakları üzerinde yaşayan bir halk yok, Filistinliler halk filan değil, insan bile değiller. Varlık zincirinde cansızlar, bitkiler, hayvanlar, insanlar, İsrailoğulları ve Tanrı var. İsrailoğulları Tanrı ile insanlar arasında bir halkayı teşkil ederler. Filistinliler, Vadedilmiş Topraklar üzerinde pürüz çıkaran yaratıklar hükmünde, diğer halklarla aynı varlık mertebesinde oldukları bile şüpheli.

İsrail, Tanrı'nın yeryüzündeki emri, arzusu ve yürüyüşüdür. (Ne kadar da Hegelyen ya da Hegel ne kadar Yahudice düşünmüş!) İsrail, Tanrı'yla beraber yürür. Rav Yitshak'a kulak verelim: "Tora öncelikle bir kanun kitabıdır. O zaman kitaba Roş Hadeş-Yeni Ay emrinin verilisinin anlatımıyla başlamak gerekir. Çünkü bu Yahudilerin bir millet olarak aldığı ilk emirdir. Ancak bu şekilde olmamış ve Tora öncelikle Yaratılış'ın anlatımını seçmiştir. Bunun sebebi Tanrı'nın tüm evrenin Yaratıcısı ve tek Hakimi olduğunu herkesin bilmesini sağlamaktır: (Tanrı) Halkına yaptığı işlerdeki kuvveti anlattı- onlara milletlerin topraklarını vermek için. (Teilim 111:6) Diğer milletler, Kenan Ülkesinde yaşayan yedi milletin topraklarını ele geçirecek olan Beni İsrail'i eşkıyalıkla suçladığı takdirde, Beni İsrail onlara: 'Tüm evren Tanrı'ya aittir. Evreni O yaratmıştır ve onu, kimi uygun görürse ona verir. Başlangıçta bu toprakları diğer halklara vermek nasıl O'nun isteği idiyse, şimdi onlardan alıp bize vermek de yine O'nun isteğidir' şeklinde cevap verecektir." (Tora ve Aftara, I. Kitap, Bereşit,1; 1. Yaratılış; İlk Gün, s. 3)

Bu teolojik arka plana göre dünyevi politik ve askerî strateji belirleyen bir devletten asla barış çıkmaz. Nil'den Fırat'a kadarki topraklar üzerinde milletlerin toprakları da bu şekilde ellerinden alınacaktır. Çünkü Tanrı evrenin Yaratıcısı ve tek Hakimi'dir, evren O'nundur, bu toprakları seçilmiş kavme, İsrailoğulları'na vermiştir. İsrail'in tanrısı bu! Veren de O, alan da O!

İsrail ne barış ister ne Nil ve Fırat arası topraklardan vazgeçmek. Filistinli masum sivilleri, çocukları öldürürken 'insan oldukları'nı bile düşünmez. Filistinliler tek bir noktada İsrail'i çileden çıkarıyorlar. Direniyorlar ve diz çökmüyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ahlakî üstünlük ve Filistin sorunu!

Ali Bulaç 2008.12.31

İsrail'in Gazze'ye karşı giriştiği katliamı İsrail lehine kısmen de olsa "meşrulaştırabilecek" tek şey, "İsrail katliama girişti, ama Hamas da tahrik etti" demektir. Bu, İsrail'in su ve hava kadar muhtaç olduğu desteği ona sağlar. Gerçek bu mu?

Değil Hamas, askerî güç ve diplomatik destek bakımından bütün Arapların İsrail karşısında dişe dokunur bir varlığından söz edilemez. Son 8 senede bu "tahrik unsuru füzeler"le Filistinliler 20 İsrailliyi, İsrail ise 2004'ten bu yana yüzde 90'ı sivil olmak üzere 4 bin Filistinli öldürmüştü.

İsrail'i her seferinde daha da saldırganlaştıran yegâne görünmez faktör, Filistinlilerin başından beri "ahlaki üstünlük"ü ellerinde bulundurmalarıdır. Roma'dan Amerika'ya kadar ordular, ne kadar güçlü olursa olsunlar, onlara nihayetinde savaşı kazandıran moral güç, haklı ve meşru bir gaye için savaştıklarına ilişkin taşıdıkları inançtır. Bu, ahlaki üstünlük dediğimiz asıl gücün temelini teşkil eder.

Bu açıdan baktığımızda; a) Filistinliler, toprakları işgal edilmiş bir halktır. Dünyanın mütegallice devletleri tarafından desteklenen ırkçı bir devletin işgal kuvvetlerine karşı topraklarını, canlarını, mallarını ve namuslarını savunuyorlar. b) Filistin toprakları dışında ve İsraillilerden başka hiç kimseye karşı eylem yapmamışlardır. c) Hamas dahil bütün Filistinliler, 1967 öncesi sınırlara dönmeyi kabul etmesi durumunda İsrail'in varlığını tanıyacaklarına dair açıklamalarda bulunmuşlardır.

Peki, durmadan işgalini genişleten ve sivil öldüren İsrail, meşruiyetini nereden alıyor? Bu, önemli sorudur.

İsrail, iki insan unsurundan oluşur: Biri "dindar Yahudiler"den, diğeri temelde ne dine ne Tanrı'ya inanmadığı halde dinin referans kaynaklarını askerî ve politik amaçlarda kullanan Siyonistlerden. Dindar Yahudiler, teolojik

teoriyi; Siyonistler uygulayıcı pratiği temsil ederler. İsrail'in yegâne meşruiyet çerçevesi "Yahova'nın bu toprakları onlara vermesi, Nil ile Fırat arası geniş sahayı seçilmiş halk olarak ilan ettiği İsrailoğulları'na vaat etmesi"dir. İsrail, a) "Âlemlerin Rabbi olan Allah"ın değil, "Kendi kavminin tanrısı"nın kendilerine verdiği topraklar üzerinde hak iddia ediyor. b) Dünyadaki bütün Yahudileri bu topraklar üzerinde toplayıp ırk temelinde homojen bir devlet kuruyor; c) Bunun için beşeriyetin üzerinde ittifak ettiği uluslararası hukuk, insan hakları, savaş hukuku vb. hiçbir norm ve kurala riayet etmekle kendini yükümlü tutmuyor, sivilleri öldürüyor.

Theodor Herzl (1887) "Kuzey sınırlarımız Kapadokya'daki dağlara kadar dayanır. Güneyde de Süveyş Kanalı'na. Sloganımız, Davud ve Süleyman'ın Filistin'i olacaktır"; 1948'de David Ben Gurion, "Filistin'in bugünkü haritasını İngiliz manda yönetimi çizmiştir. Yahudi halkının, gençlerimizin ve yetişkinlerimizin yerine getirmesi gereken bir iş daha vardır. Bunu Nil'den Fırat'a kadar genişletmektir" demişlerdi.

Emirler dinidir: "Allah'ın Rab, mülk olarak almak için gitmekte olduğun diyara seni götüreceği ve senin önünden çok milletleri, Hittileri ve Girgasileri ve Amorileri ve Kenanlıları ve Perizzileri ve Hivileri ve Yebusileri, senden daha büyük ve kuvvetli yedi milleti kovacağı ve Allahın Rab onları senin önünde ele vereceği ve sen onları vuracağın zaman; onları tamamen yok edeceksin. Onlarla ahdetmeyeceksin ve onlara acımayacaksın... Çünkü sen Allahın Rabbe mukaddes bir kavimsin; Allahın Rab, yeryüzünde olan bütün kavimlerden kendine has bir kavim olmak üzere seni seçti." (Tensiye, 7.) "Orduların Rabbi şöyle diyor: Amalek'in İsrail'e yaptığını, Mısır'dan çıktığı zaman yolda ona karşı nasıl durduğunu arayacağım. Şimdi git, Amalek'i vur ve onların her şeylerini tamamen yok et ve onları esirgeme ve erkekten kadına, çocuktan emzikte olana, öküzden koyuna, deveden eşeğe kadar hepsini öldür." (I. Samuel, 15.)

İsrail'i saldırgan kılan ve hiç değilse modern dünyanın zahirde savunduğu değerlerden koparan bu argümanlar bütünü, Amerika ve Batı'yı da kendi içinde ahlaki tutarsızlığa düşürmekte, zaman içinde güç aşınmasına uğramasına sebebiyet vermektedir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Perez ve Olmert ne diyordu?

Ali Bulaç 2009.01.03

Geçen sene İsrail'de yapılan bir kamuoyu araştırmasına göre, halkın yüzde 85'i İsrail'in 15 sene içinde çökeceğine inandıklarını belirtmişlerdi.

Başından beri İsrail'in şiddet ve saldırganlık üzerine ulusal birliği kurmaya matuf politikası, bir yandan İsrail'i sürdürülemez bir demokrasiye mahkum ederken, diğer yandan iç ihtilaf ve çatışmaların derinleşmesine sebep olmaktadır. Bu, susuzluğunu gidermek isteyen tuzlu su içmesine benzer, içtikçe daha çok susamaktadır. Eski İsrail Başbakanı İshak Rabin'in suikastla öldürülüşünün 13. yıldönümünde anma törenlerine katılan Şimon Perez'in tören sırasında yaptığı konuşma bunun ipuçlarını veriyordu. Perez konuşmasında, "İsrail'in iç kargaşalar yüzünden parçalanma ve yıkım tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu" söylemişti. Perez, eski Sovyet cumhuriyetlerinden Çekoslovakya ve Yugoslavya'nın iç karışıklıklarla parçalandığını hatırlatmış, İsrail'in sonunun da benzer olacağından korktuğunu ifade etmişti: "Bir süredir büyük bir anlaşmazlığa şahidiz. Saklamaya gerek yok, artık büyük bir kargaşa ve uyumsuzluk var. Aramızdaki tartışmalar korkunç boyutlara ulaştı ve İsrail'i felakete sürüklüyor."

Hakkındaki yolsuzluk iddialarının ardından istifa edip yerini Kadima Partisi'nin yeni lideri Tzipi Livni'ye bırakan Ehud Olmert de, 'İşgal ettiğimiz tüm Filistin topraklarından çekilmeliyiz' diyerek tarihî bir ilke imza atmıştı.

Filistin ve Suriye ile sağlanacak barış karşılığında İsrail'in, 1967 yılında işgal ettiği tüm topraklardan çekilmesi gerektiğine işaret eden Olmert şöyle diyordu: "Daha önce hiçbir İsrail liderinin söylemediği şeyi söylüyorum: Doğu Kudüs ve Golan Tepeleri dahil bütün topraklardan çekilmeliyiz."

İsrail, uluslararası camiada kendini ayrıcalıklı bir konumda görüyor, uluslararası kural ve teamüllere kendini bağlı saymıyor. Bu yüzden en ufak esneklik göstermeden her saldırısında Filistinlilere karşı pervasızca katliamlara girişiyor; cami ve hastaneleri bile vuruyor; çocukları, kadınları öldürüyor. Sadece tarafsız gözlemciler değil, bizzat İsraillilerin kendisi de, böyle devam edecek olursa İsrail'de temel yapıların en geç 15 seneye kalmaz çatırdayacaklarını dile getiriyorlar. Bu çerçevede herkesten çok İsraillilerin Perez ve Olmert'in söylediklerine kulak kabartmalarında zaruret var.

Perez tehlikeyi haber veriyor, Olmert ise "çözüm yolu"nda önemli adımlar atılması için bir yol haritasına işaret ediyordu. Bu adımlardan biri, İsrail'in Gazze sınırında bulunan bir çöllük arazinin Gazze'ye devredilmesini ve aynı zamanda Batı Şeria ile Gazze arasında bir koridor açılması için bazı yerlerden çekilmeyi öneriyor. Olmert bunları söylüyor ama, herkesin bildiği bir gerçek var, o da Batı Şeria'da ve Doğu Kudüs'te inşa edilen yeni İsrail yerleşim birimleri bunun için büyük bir engel teşkil ediyor. Söz konusu yerleşim birimlerinin önemli bir bölümünün Ehud Olmert zamanında ve onun bilgisi ve desteğiyle yapılmış olması başlı başına bir ironi olarak görüle de, sonuç itibarıyla Olmert'in söylediklerini anlamlı olmaktan çıkarmıyor.

Söz konusu konuşmasında Olmert herkesi şaşırtmaya devam ediyordu. Lafı evirip çevirmeden Türkiye'nin arabuluculuğunda Suriye ile başlayan görüşmelerde de Şam tarafının barış için Golan Tepeleri'nin kendisine iade edilmesini şart koştuğunu hatırlattıktan sonra, "İsrail'de sonunda Golan Tepeleri'ni vermeden Suriyelilerle barış yapılabileceğine inanan ciddi bir kişi görmeyi isterdim." diyordu. Bu sözlerin önemi şuradan gelmektedir: İsrail, Golan Tepeleri'ni 1981'de kendisine bağlamış; ancak BM ve uluslararası kamuoyu bunu kabul etmemişti. İsrail işgali üzerine nüfusu 150 bin civarında olan Golan Tepeleri'nden çoğu Dürzi olmak üzere 18 binden fazla kişi göç etmişti. Bölgede halen 20 bin dolayında Yahudi ikamet ediyor.

Bütün bunlar çok makul şeyler, yerinde uyarılar. Ama ortada bir türlü vuzuha kavuşmayan bir istifham var: Bunca yetkili insan bunları söylüyor da, ne oluyor da devrevi olarak İsrail bir anda savunmasız Filistinlilere saldırıp katliamlar yapıyor?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Uyanık bilinç

Ali Bulaç 2009.01.05

Kaç gündür, Gazze'de süren katliamla ilgili yorum ve değerlendirmeleri okurken nedense hep bu ayet aklıma gelmektedir. "Sana haram olan ayı, onda savaşmayı sorarlar.

De ki: "Onda savaşmak büyük (bir günahdır). Ancak Allah katında, Allah'ın yolundan alıkoymak, onu inkâr etmek, Mescid-i Haram'a engel olmak ve halkını oradan çıkarmak daha büyük (bir günahdır). Fitne, katilden beterdir. Eğer güç yetirirlerse, sizi dininizden geri çevirinceye kadar sizinle savaşmayı sürdürürler; sizden kim dininden geri döner (irtidat eder) ve kâfir olarak ölürse, artık onların bütün işledikleri (amelleri) dünyada da, âhirette de boşa çıkmıştır ve onlar ateşin halkıdır, onda süresiz kalacaklardır." (2/Bakara, 217)

Ayetin nüzul sebebi, İbnu'l-Hadrami'nin Abdullah bin Cahş komutasında sekiz kişilik bir seriyye tarafından öldürülmesidir. Olay Bedir Savaşı'ndan iki ay önce Recep ayının ilk gününde vuku bulmuştu. İbn Cahş ve arkadaşları, görevleri Mekke-Taif arasında bir bölgeyi gözetlemek iken, Mekke'ye giden bir ticaret kervanına

saldırıp İbnu'l-Hadrami'yi öldürdüler, iki kişiyi de esir aldılar. Esirler ve ganimetle Medine'ye geldiklerinde Hz. Peygamber (sas), "Ben size haram ay(lar)da savaşmanızı emretmedim." dedi, sahabeler de onları kınadı. Bu arada Mekkeli müşrikler ve Medineli Yahudiler boş durmayıp "Muhammet haram ayda kan döktü" diye propagandaya başladılar.

Haram aylarda (Recep, Zilkade, Zilhicce, Muharrem) savaşılmaz, talan yapılmaz, her türlü saldırıya ara verilirdi. Bu, genellikle savaşların eksik olmadığı kabile hayatında bir toparlanma fırsatıydı. "Haram" dokunulması yasak, kutsal zaman dilimi veya mekân demektir. Kadim zamanlardan beri sözü edilen dört ay Araplar arasında kutsal bilinir; savaş, çekişme, kavgaya, yağmaya ara verilirdi. Güvenliği sağlayacak merkezî otoritenin olmaması dolayısıyla yağma, ani saldırı ve savaşların eksik olmadığı toplumda ticaretin gelişmesi, seyahatlerin yapılması için bu yasak iyi bir fırsattı. Kutsallığı ihlal eder diye ava bile çıkılmazdı. Bu sayede hem insanlara "kutsal" hatırlatılır hem de hakikatte her işin hukuk dahilinde ve belli kurallara göre yürütülmesi gerektiği anlatılırdı.

Sekiz sahabe, haram ayda bir kervana saldırmış, birini öldürmüşlerdir. Bu, doğru bir fiil değildir, "büyük bir iştir". Öyle olmakla beraber, Kur'an ince bir noktaya dikkat çeker: Bu olayı Müslümanların aleyhine kullanmak isteyenler önce kendilerine ve yaptıklarına bakmalıdırlar. Evet, haram aylarda savaşmak bir yasağın ihlalidir; ama Allah'ın yolundan alıkoymak; Allah'ı inkâr etmek; Mescid-i Haram'a girişi yasaklamak, orada yaşayanları oradan çıkarmak, çıkmaya zorlamak Allah katında daha büyük bir suçtur. Başka bir ifadeyle bütün bunlar suç ve günah olması itibarıyla daha büyük ve ağır fiillerdir. Müslümanları bu yaptıklarından dolayı kınayanlar, ikiye bölünmüş, tutarsızlığı bir kenara bırakıp bir de kendilerinin yaptıklarına bakmalılar.

Kur'an, burada genelde yaptığı gibi tarihsel/dönemsel bir olay üzerinden evrensel/ebedî bir ilke vaz'etmektedir. Şöyle ki: Elbette Abdullah bin Cahş ve arkadaşlarının yaptığı mazur görülemez, ama yine de eleştiride bulunacak kişilerde asgari bir tutarlılık olması beklenir. Burada herkese temel bir ilke hatırlatılmaktadır ki; bu, sağlam bir kişilik ve ahlakî tutarlılıktır. Müslümanların bir yasağı ihlal etmeleri, söz konusu yasağı görmezlikten gelmemizi gerektirmez; kim ihlal ederse etsin suçludur; bu, Müslüman dahi olsa böyledir. Ama Müslümanlar, bir yandan kardeşlerini hak ve hukuk konusunda uyarırlarken, diğer yandan düşmanların kesif propagandalarının etkisinde kalıp, asıl inkârcıların yaptıklarını, işledikleri ağır suç ve cürümleri görmezlikten gelmemeli; Müslüman kardeşlerini müstahak olduklarından daha büyük suçlular ilan edip inkârcıların, asıl büyük suçluların safında yer almamalı, Müslümanlara karşı durmadan suç ve cürüm işleyenleri Müslümanlara tercih etme gibi vahim bir hataya düşmemelidirler. Bu tuzağa düşenler ebediyen hüsrana uğrar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Batı niçin İsrail'i destekliyor?

Ali Bulaç 2009.01.07

İsrail'i bölgede tutan hakiki güç, "Yahudi zekası ve başarısı" değil, Batı'nın hesaplarıdır. Batı, desteğini çeksün, İsrail'in işi birkaç haftada biter. Batı'nın İsrail'e desteğini sağlayan şey de bazı ülkelerin veya grup liderlerinin "İsrail'i yok edeceğiz" yolundaki tehditleri değil.

Batı, bu demeçlerin hangi bağlamda ve ne amaçla verildiğini çok iyi bilir.

Bu durumda şunun altını çizmek lazım: 1948, 1956, 1967 ve 1973'te Araplar İsrail ile savaşmadılar, ABD ile ve ABD patronajlığında bütün Batı ile savaşmışlar; ilk günden FKÖ ve 1987'den beri Hamas da İsrail'e karşı değil, ABD ve Batı'ya karşı mücadele vermektedir. Silah, teknoloji, istihbarat, malî yardım ve diplomasiyle ABD ve

Avrupa'nın nasıl her durumda İsrail'e kayıtsız şartsız destek verdiğini son Gazze katliamında görmüş olduk. Amerika, BM'de kimsenin ağzını açtırmıyor. AB dönem başkanlığını Fransa'dan devralan Çek Cumhuriyeti'nin açıklaması, AB'nin çürümüşlüğü, ikiye bölünmüşlüğü, sahteliğini bir kere daha ortaya koymuş oldu. Bosna'da onbinlerce Müslüman katledilir, gencecik kızlar kirletilirken sesini çıkarmayan AB, Gazze'de süren utanç verici katliamı kurumsal düzeyde "saldırı değil, İsrail'in savunma hakkı" olarak gördü. Bu Avrupa mı insanlığa nizamata verecek? ABD ve Avrupa'ya göre Hamas'ın tahrik etmesi, İsrail'e bu katliamları yapma hakkı veriyor. Dileyelim ki biri bana taş atıp kafamı yarı; bu, bana onu çoluk çocuğuyla öldürme hakkını verir mi?

Hayır, burada söz konusu olan ne Müslümanların ve Arapların zaafı, ne Hamas'ın politik kimliği ve mücadele yöntemi. Birinci derecede söz konusu olan Batı'nın, kendi geliştirdiği standartlar çerçevesinde "Müslümanları hak sahibi varlıklar" görmemesidir. İkinci sebep ise yine blok halinde Batı'nın her ne olursa olsun "İsrail'e kayıtsız şartsız destek verme" konusunda kendi içinde bir mutabakata varmış olmasıdır. Batı'nın İsrail'e, onu bütün uluslararası norm ve kurallardan muaf tutacak şekilde destek vermesinin üç temel sebebi vardır:

1. Batı, ister Hristiyan ister seküler döneminde olsun, Yahudilerle bir arada yaşamak istemiyor. Bunun derinlere nüfuz eden teolojik, tarihî ve kültürel sebepleri var. Özellikle Avrupa'nın her tarihsel dönemde bir "Yahudi sorunu" olmuştur. Geçmişte Yahudilerle bir arada yaşayamadı, onları gettolara hapsetti. Modern zamanlarda "küçük bir azınlık" olarak içinde yaşamasına izin veriyor, bir yerde "çoğunluk veya Hristiyan ya da laiklerle eşit nüfusa sahip oldukları"nda, onlardan hemen rahatsızlık duymaya başlıyor. Bu açıdan Yahudi nüfusu bir tür "gönüllü arındırma"ya tabi tutup Filistin'e göndermesi, Avrupa'nın takip ettiği temel bir politikadır. Siyonistler için Filistin "ana yurt" ise Avrupa'nın gözünde "Yahudilerin sürgün diyarı"dır.

2. İkinci Savaş sırasında Nazilerin Yahudilere reva gördüğü soykırım birçok Avrupalıda utanca yol açtı, bir tür vicdan azabına sebep oldu. Bu da İsrail'in insanlık dışı da olsa yaptıklarının tolere edilmesini sağlıyor. Ancak bu faktör, İsrail'in her geçen gün daha da artırdığı katliamlar karşısında etkisini kaybediyor. Çünkü hem vicdan sahibi Batılılar, artık infial gösteriyor, hem bu gidişin Batı'nın da sonunu getireceğini düşünen politikacıların sayısı artıyor.

3. İsrail, bölgede Batı'nın ön karakoludur. Bu sayede İslam âleminin zenginlikleri, tabii kaynakları ve siyaseti kontrol ediliyor. İsrail'in varlığı bölgenin demokrasiye geçmesinin önündeki en büyük engel. Denebilir ki; Batı, İsrail üzerinden İslam âleminin başına güç bir bela sarmış bulunuyor. Bu açıdan açıkça telaffuz edilmese de "Hristiyan-laik Batı" ile "Yahudi-Siyonist İsrail" arasında İslam'a karşı bir ittifak söz konusudur.

Batı'nın mutlak desteği üç durumda sona erer: a) Petrol tamamen biter, b) İslam dünyası bütünüyle Batı'nın mutlak denetimi altına girmeyi kabul eder, bütün direnç noktaları sona erer, c) İsrail'e verilen destek İsrail'in ve giderek Batı'nın hegemonik gücünün sona ermesine yol açacak kadar çığırından çıkar. En kuvvetli olanı üçüncüsüdür.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İsrail, dinî mi?

Ali Bulaç 2009.01.10

İsrail'in Gazze'ye düzenlediği saldırı Türk medyasında tartışılırken, bazı yazarlar "Filistin sorununu, İsrail'in politikalarını din üzerinden" ele almanın yanlış olduğunu söylüyorlar.

Dinin özel, izafi ve marjinal alana itilmek istendiği Türk kamusal hayat pratiği ve hâlâ 19. yüzyıl pozitivizmiyle malul laiklik açısından bunu bir yerde anlamak kolay. Buna Avrupa'nın aydınlanma mirasının etkisini de

ekleyebiliriz. Şu var ki; AB'nin geleceği tartışılır ve Türkiye'nin tam üyelik konusu gündeme gelirken, "din" her kademedede "görünmez belirleyici faktör" olarak rol oynamaktadır. Türkiye'nin önüne çıkan engelleri anlayabilmek için bu faktörü dikkate almalı. Dahası Amerika'nın iç siyasetini ve Ortadoğu'da yürüttüğü politikayı, "Yahudi-Hristiyan ilişkisini, Evanjelik inancın etkisini ve sekiz senedir İslam dünyasına kan kusturan Neoconların dinî-fikrî arkaplanlarını" anlamak isteyen din faktörünü kale almıyorsa, medyanın ürettiği bilgi ve değerlendirmelerin ötesine bir adım gidemez. Bütün bunlar, İsrail söz konusu olduğunda bir kat daha zorunlu olmaktadır.

İsrail'in eski Ankara Büyükelçisi Uri Bar-Ner, "Biz kutsal kitabın insanlarıyız." demişti. (Cumhuriyet, 7 Temmuz 1998) Bu, İsrail'in devlet politikasını belirleyip yürütenlerin bütünüyle koyu dindarlar oldukları anlamına gelmiyor elbette. Siyonizm, Tanrı inancının yeryüzüne indirilip İsrail devletinde ete kemiğe büründürülmesi ideolojisidir. Siyonistler büyük ölçüde Tanrı ve dinle ilişkisiz insanlar olsa bile, politik felsefelerini dinin zemininde, Ahd-i Atik'in kendilerine sunduğu dinî imkânları kullanarak uygulanabilir bir çerçeveye oturtmaktadırlar. Dikkatten kaçmaması gereken husus şu ki; Yahudilikte din ve ateizm bütünüyle birbirinden kopuş göstermezler. Başka bir ifadeyle istisnaları hariç olmak üzere Tanrı inancını reddeden ateist bir Yahudi, yine de Yahudi kalmakta devam eder. Ama mesela bir Müslüman ateist olduğunu söylediğinde İslamiyet'le ilişkisi kesilir. Tanrı inancını ve dinî referansları reddeden bir Yahudi, eğer başka referans çerçevesi içinden dünyaya bakıyorsa, bu "dindar bir Yahudi" olmadığı gibi "siyonist" de değildir. Böylelerinin sayısı çoktur; bunlar hem İsrail'de hem dünyanın birçok yerinde bugünkü İsrail devletinin yürüttüğü insanlık dışı politikaları, yaptığı katliamları samimiyetle protesto eden, siyonistlerin altına imza attığı vahşetten utanç duyan insanlardır.

Aynı şekilde samimi "dindar Yahudiler ve hahamlar" da "siyonist olmayan Yahudiler" gibi hem bir devlet olarak İsrail'in politikalarına karşı çıkıyorlar, hem dahası bir kısmı "İsrail devleti"nin kendisini Yahudi inancına aykırı buluyorlar. Burada özenle yapılması gereken şey Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle "Kitap ehli hepsi bir değildir" genel hükmüne uygun olarak "Siyonist Yahudiler" in vahşetine haklı olarak karşı çıkarken, siyonist olmayan ateist, agnostik veya samimi dindar Yahudileri aynı kefeye koymaktan kaçınmak olmalıdır ki, bu yapılmadığı takdirde insan farkından "anti semitik" olur, anti semitizm, İslam bakış açısından yasaktır, suçtur. Tabii ki İsrail devletinin yaptıklarını destekleyen dindar Yahudi ve hahamların sayısı bunların hepsinden çoktur.

Siyonistler, kendi hukuk ihlallerini eleştiren herkesi "anti semitik" ilan ediyorlar. Oysa "anti siyonist" olmak demek "anti semitik" olmak demek değildir. Siyonizm, Yahudi inancını ve kutsal metinleri kimi zaman lafzî olarak kullanarak; kimi zaman kendi bağlamlarından kopararak, tahrif ederek saldırgan, işgalci, sınırları belirsiz ve temelde teröre dayalı bir devlet politikasını meşrulaştırma ideolojisidir.

Kurucularının perspektifinden Siyonizm şu beş esasa dayanır: 1) Vaad edilmiş topraklar; 2) Seçilmiş halk; 3) İsrail'in saf etnik, yani sadece Yahudi ırkından oluşması için Yahudi olmayanlardan arındırılması; 4) Dünya Yahudileri için tek bir devlet fikri, bütün Yahudilerin İsrail'de toplanması; 5) Görünmez yollar ve araçlarla hegemonya.

Eğer İsrail ve Filistin sorununu "din üzerinden anlamak yanlış olur" diyenler bu politik çerçeveyi "dinî" saymıyorlarsa tabii ki denecek bir şey yok.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Neden Hamas?

İsrail'in son Gazze katliamıyla ilgili önemli yazılar kaleme alan Hayrettin Karaman Hoca, Yeni Şafak'taki dünkü yazısını şöyle bitiriyordu: "Hamas'ı ortadan kaldırmayı, İsrail'in istediği şartlarda küçük ve uzun vadede yok olmaya mahkûm bir 'sözde Filistin devleti'nin kurulmasını çözüm sayanlar muhatap bile alınmamalıdır."

Kişisel olarak ben de bazı yazarları artık ciddiye almamaya başladım. Çünkü "Hizbullah, İran, Hamas, İsrail.. hepsi teröre başvuruyor"; veya "İsrail katliam yapıyor, ama Hamas da tahrik etti" veya "Hamas, İran'ın bölgedeki enstrümanıdır" veya "İsrail'in yaptıklarına soykırım demeyin, Gazze'yi toplama kampı olarak tanımlamayın" diye yazanlar, ya -iyi niyetle de olsa- İsrail'in psikolojik savaş teknikleri doğrultusunda veya Filistin meselesinin özünden habersiz yazıyorlar veya adalet duygularını kaybetmiş bulunuyorlar.

27 Aralık'ta Hamas 6 ay süren ateşkesi bozmuş değildi. 19 Haziran 2008'de Mısır'ın arabulucuğuyla imzalanan ateşkese göre, İsrail 10 gün içinde kapıları açacak, Gazze üzerindeki ablukayı kaldıracaktı. İsrail buna uymadığı gibi 6 aylık süre içinde tam 132 saldırı düzenledi, 22 Filistinliyi öldürdü. Arada Gazze'den İsrail tarafına füze atıldı, ama atanlar Hamaslılar değildi, anlaşmaya taraf olmayan İslami Cihad grubundan kimselerdi. Hamas, bunları tutukladı. Hamas, Gazze'de hayat çekilemez noktaya geldiği halde, sırf uluslararası kamuoyu nezdinde anlaşmaya sadık kaldığını göstermek için sabretti. Fakat zaten İsrail saldırıya çoktandır hazırlanıyordu. Ordu sözcüsü Avi Benayahu "1,5 yıldır askerlerimiz Negev Çölü'nde saldırının tatbikatını yapıyordu." açıklamasını yaptı.

Raşid el Gannuşi, İsrail'in karşısında Filistinlilerin iki seçeneği olduğunu söylüyor: Ya açlık ve yoksunluğa mahkum olmuş olarak zillet içinde ölmeyi kabul edecekler veya şerefleriyle direnip ölecekler. El Fetih ve Arap rejimleri, çoktandır birinci seçeneği kabul etmiş bulunuyorlar, Hamas ikinci yolu tercih ediyor.

Şerefiyle ölmenin İsrail'e getirdiği maliyet, her aşamada biraz daha meşruiyet krizine düşmesi, daha çok saldırganlaşması, sivil ve çocuk katliamı yaptıkça ölümcül kabz haline girip hem kendisini hem destekçisi Amerika ve Batı'yı da büyük bir felakete doğru sürüklemesidir. Hem vicdan ve feraset sahibi Yahudiler hem Carter gibi liderler bunu dillendiriyorlar. Bu yüzden İsrail'in Hamas'a olan kini dinmiyor; çünkü değil el yapımı füze, Filistinli çocuklar ona taş attığında bile daha çok cinnet geçiriyor. Bazı yazarlar 'Kardeşim, üzerine taş atsan da psikolojisinin bozulduğunu biliyorsun, buna rağmen niçin böyle yapıyorsun?' diye Hamas'ı suçluyorlar. Filistinlilere köleliği kabul edin ve ölün diyorlar. Halbuki rahmetli Bediüzzaman, "Üzerine vahşi bir canavarın geldiğini görsen, eline geçirdiğin bir süpürge veya çalı çırpıyı bile ona karşı salla; çünkü bakarsın korkar." der. Ölüm makinesi İsrail ordusu karşısında Hamas'ın füzeleri ve taşları işte bu çalı çırpı türünden şeylerdir, gel gör ki, Bediüzzaman Hazretleri'nin dediği oluyor, canavarın korkudan ruhu derin bir sarsıntı geçiriyor.

Hamas'ın affedilemez "iki suçu daha var". İlki, İran-Hizbullah ve Hamas arasındaki yakınlaşmanın "Ortadoğu'da Sünni-Şii ekseninde yeni çatışma stratejisi" geliştirenlerin fesat planını akamete uğratmasıdır. Arap kamuoyu Filistin için kan ağlarken liderler, Şimon Peres'e "Hamas'ı bitirin" diye ricada bulunuyorlar. İran ve Hizbullah ise Hamas'ın yanında yer almak suretiyle Sünni kamuoyunda itibar kazanıyorlar. Hamas bitirilmedikçe Şii-Sünni savaşı gerçekleşemez.

İkincisi, İsrail tarafından "İslamcı terör örgütü" olarak propaganda edilen Hamas'ın demokratik yollarla seçilmesidir. Hamas demokrasi istiyor. İsrail'in ve Batı'nın kâbusu Arap ülkelerine demokrasinin gelmesidir. Hamas "kötü örnek" teşkil ediyor. Nasıl Cezayir'de seçim kazandı diye FİS 100 bin insanın hayatı pahasına silinmek istendiyse, Hamas da bütün Gazze halkı pahasına silinmek istenmektedir. Bu yüzden İsrail'in gözünde Gazze "Hamastan"dır, katliamla cezalandırılacaktır.

Filistin sorunu nedir?

Ali Bulaç 2009.01.14

Çoğu insan Filistinlilerin geçen asrın ikinci yarısından bu yana çektiği acının ne olduğunu bilmiyor. Çünkü halkı Müslüman olsa da, konu hakkında bilgisi ve fikri olan insan sayısı çok az.

Medyadan edinilen bilgilerle yetinenler, her nasılsa İsrail ara sıra Filistinlileri öldürüyor, Filistinliler de ona karşı direnmeye çalışıyor, diye düşünüyorlar. İsrail sivil katliamlarda çok ileriye gittiğinde infial gösteriliyor, sonra tekrar herkes susuyor. Ve böyle sürüp gidiyor.

"Filistin sorunu" bütün "sorunların anası"dır. Öylesine doğrudan ve dolaylı etkileri var ki, bu sorun köklü bir biçimde çözülmedikçe ne bölgenin tamamı istikrara kavuşur, ne artık her şeyin birbiri içine girdiği küresel dünyada barış ve huzur sağlanır. Sorunun Filistinlileri aşan boyutları vardır.

İngilizler, üçüncü bir ulus olarak, bir halka (Filistinlilere) ait toprakları binlerce senedir dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan dağınık bir kavme (Yahudiler) verdiler. Gerek İngilizlerin gerekse İsrail'i tasarlayan Siyonistlerin bakış açısından Filistin toprakları üzerinde yaşayanların herhangi bir önemi; dolayısıyla kaale alınmaya değer hakları yoktu. Çünkü onlara göre "İnsansız topraklar, topraksız bir ulusa" verilmeliydi. Yahudiler, diasporada yaşayan bir ulustu, toprakları yoktu, Filistin üzerinde ise "halk veya ulus" tanımı kazanmayı hak edecek insanlar yaşamıyordu. Bu durumda Tevrat'ın da referanslarından hareketle bu "insansız topraklar"ın toprak arayışındaki "Yahudi ulusu"na verilmesinden başka daha doğal ne olabilirdi?

İkinci garabet, İngiliz ve Amerikalıların -ve elbette diğer Batılı ülkelerin- karar ve dayatmasıyla daha ilk kuruluşunda BM, bir halkın toprağını alıp binlerce senedir bu topraklar üzerinde yaşamayan insanlara verdi. İsrail, BM kararıyla kurulmuş olan yegane devlettir. Ama aynı İsrail, bugüne kadar 1967'de alınmış olan 242 sayılı karar dahil olmak üzere BM'nin ve Güvenlik Konseyi'nin kararlarına uymuş değil. Ona altın tepsi içinde toprak sunan BM'yi İsrail tanımıyor.

Bu çerçevede 1948'de İsrail'e tarihî Filistin topraklarının yüzde 56'sı verilmişken İsrail, 1967 savaşı ve arkasından gelen işgallerle bunu yüzde 78'e çıkarmış bulunuyor. Hukukî açıdan "Filistin sorunu" dediğimizde akla ilk gelen "işgal"dir. Fakat kuşkusuz mesele bundan ibaret de değildir. Filistin sorunu şu beş temel noktada toplanmaktadır:

- 1) İsrail'in 1967 öncesi sınırlara çekilmesi. Bunun için işgal ettiği toprakları boşaltıp sahipleri olan Filistinlilere devretmesi gerekir.
- 2) İsrail, terör, tedhiş, etnik arındırma, sindirme, baskı ve başka yollarla 2,5 milyon Filistinliyi kendi vatanlarından sürmüş, onları sağda solda mülteci kamplarında yaşamaya mecbur etmiştir. Sorunun ikinci ayağı mülteci Filistinlilerin kendi yurtlarına dönmesinin sağlanmasıdır.
- 3) Üçüncü önemli sorun, İsrail kesintisiz olarak dünyanın her bölgesinde yaşayan Yahudileri İsrail'e getirtmekte ve bunlara Filistinlilerin toprakları üzerinde yerleşim alanları açıp yerleştirmektedir. Yerleşimcilerin sayısı arttıkça ve yerleşim alanları genişledikçe Filistinliler biraz daha toprak kaybına uğramaktadırlar ki, özellikle bugün işgal altındaki Batı Şeria'nın başına gelen budur. Dışarıdan gelen yerleşimciler Filistinlilerin topraklarını işgal etmekle kalmıyorlar, zeytinliklerini, bağ-bahçelerini, evlerini ve mal varlıklarını gasbediyorlar.

4) Sorunun dördüncü ayağı Kudüs'ün statüsü meselesidir. İsrail, açık bir dille Kudüs'ü İsrail'in "ebedî başkenti" ilan etmekle, her üç din için kutsal olan bu tarihî şehri hiç kimse ile paylaşmaya niyetli olmadığını açıklamış bulunmaktadır.

5) Filistin sorununun beşinci ve belki de çözüm ihtimali neredeyse sıfır olan boyutu Mescid-i Aksa konusudur. Yahudiler, her ne pahasına olursa olsun Süleyman Mabedi'ni yeniden inşa etme kararındadırlar. Mabedin inşa edilebilmesi için Mescid-i Aksa'nın yıkılması gerekir. Ne dindar Yahudiler ne Siyonistler bu projeden taviz vermeyi düşünmüyorlar. Sadece uygun zamanı kolluyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İsrail, neden çocukları öldürüyor?

Ali Bulaç 2009.01.17

Filistin Ulusal Haber Merkezi'nin raporuna göre İsrail ordusu İkinci İntifada'nın başladığı 29 Eylül 2000'den 27 Aralık 2008'e kadar 4.032 Filistinliyi öldürdü, 44.666 kişiyi yaraladı, buna ek olarak 8.435 kişi sağlık ekipleri tarafından tedavi gördü.

Öldürülen çocuk sayısı 750, ayrıca İsrail ordusunun Filistinlilerin evlerine ateş açması sonucu 732 erkek, 262 kadın Filistinli hayatını kaybetti. İsrail ordusu, Filistin güvenlik güçlerinin 344 üyesini, 817 öğrenci ve öğretmeni öldürdü. Yargısız infaz sonucu suikastla öldürülenlerin sayısı 325.

Aralarında çocukların, yaşlıların, hamile kadınların da bulunduğu 131 Filistinli, kendilerini hastaneye taşıyan ambulansın veya araçların askerî denetim noktalarında bekletilmesi sebebiyle hayatını kaybetti. Yerleşik Filistinlilerin 50'si yeni gelen göçmenlerce öldürüldü. 36 doktor, 36 sivil savunma ekibi mensubu ve 9 gazeteci İsrail ordusu tarafından öldürüldü.

Ordunun okullara veya öğrencilere ateş açması sonucu 4.800 öğrenci yaralandı. 8.500 Filistinli halen İsrail hapishanelerinde bulunuyor. Bunların 624'ü İntifada'dan önce tutuklanmış, 1.389'u öğrenci, 330'u çocuk, 196'sı öğretmen. 900 tutuklu kronik salgın hastalıklardan muzdarip. 123 kadın tutukludan 42'si ceza almış, 73'ü henüz mahkemeye çıkarılmaksızın alıkonuluyor.

Ordu, 2001-2005 tarihleri arasında yerleşim mahallerine 31.712 defa saldırdı. İşgal edilen topraklarda tamamen tahrip edilen ev sayısı 69.843, bunların 7.995'i Gazze Şeridi'nde. 63.099 ev kısmen tahrip edildi, bunların da 22.897'si Gazze Şeridi'nde. 590 kamu binası ve güvenlik tesisi tahrip edildi, 12 üniversite ve okul kapatıldı. 316 okula ve eğitim binasına saldırıldı, 43 okul ordu tarafından askerî kamp olarak kullanıldı. İsrail ordusu ayrıca buldozerlerle 76.867 dönüm tarım arazisini tahrip etti, 135.552.690 ağacı söktü, 770 tarım tesisini, 765 çiftliği yerle bir etti, 16 traktörü ve sayısız tarım aletini kullanılamaz hale getirdi. Bu süre zarfında 9.077 atölye ve dükkân tümüyle tahrip edildi. Askerlerin buldozerlerle hayvancılık yapılan çiftliklere girmeleri sonucu 350.292 tavuk, 12.132 inek ve koyun öldürüldü, 15.265 arı kovanı yok edildi. Çiftçilere ait 403 kuyu ve 207 ev tahrip edildi. 272.000 Filistinli işsiz, yoksulluk oranı ise yüzde 67,6'ya yükseldi. 27 Aralık katliamından sonra halkın yüzde 80'i yardıma muhtaç hale gelmiş bulunmaktadır.

27 Aralık'tan yazının yazıldığı ana kadar İsrail, fosforlu bomba dahil kullandığı ileri teknoloji ürünü silahlarla 1.100 Filistinliyi öldürmüştü. Bunların üçte birinden fazlası çocuk, diğer üçte biri kadın ve yaşlılar.

Burada dikkat çeken nokta şu ki; her geçen gün İsrail'in çocuk ve kadınlara yönelik katliamları artıyor. Bunun yerleşim birimlerini bombalamanın sonucu vuku bulan "çocuk ve kadın katliamı" ötesinde bir düşünce ve

anlama sahip olduğuna ilişkin kuvvetli belirtiler var.

İsrail'e göre zaten "Filistin toprakları üzerinde bir halk (insanlar)" yaşıyor; "Tanrı'nın seçilmiş kavmine vaat ettiği topraklar" kendilerine "Filistinli Arap" ismi verilen insan-altı yaratıklar, bir tür "haşerat" yaşıyor. Şaz Partisi lideri, birkaç gün önce "Bunları böcek gibi ezmeliyiz, üzerlerine nükleer bomba atalım." demişti. Fakat dahası Filistinlilerin ebediyen "terörist" oldukları yolundaki temel inançtır. Siyonist propagandası, her ne vesile ile olursa olsun, her anıldığında "Filistinli" ile "terör ve terörizmi" yan yana getirmeyi başarmış bulunuyor. Böyle olunca Filistinli analar "anadan terörist" doğuruyorlar. Başka bir ifadeyle bugünün bebeği/çocuğu 10-15 sene sonrasının "teröristi"dir. Bu durumda yarın İsrail'in karşısına elinde taş veya sapanla çıkacağına Filistinli bebeği bugün öldürmekten daha doğal ne olabilir!

Bu maddî-beşerî altyapı değil bir devletin, sıradan bir insanî hayatın sürmesine imkân vermiyor. Çocuk ve kadın katliamlarıyla bir arada düşünöldüğünde, İsrail'in ne yapmaya çalıştığı anlaşılıyor: Bunu Savunma Bakan Yardımcısı Matan Vilnai dile getirmişti: Şoah! Yani soykırım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yahudi düşmanlığı

Ali Bulaç 2009.01.19

İnsanın verdiği hükümlerde tutarlı ve inandırıcı olabilmesi için, öncelikle bunları kendi şahsında test etmesi lazım. Ben bu prensibe azami dikkat etmeye çalışırım. Masum sivillerin katledilmesi suçtur, bu suçu hangi din, ırk veya mensubiyete sahip insanların işlemiş olması önemli değildir; sivil katliama maruz kalanların da dinleri, ırkları ve mensubiyetlerinin önemli olmadığı gibi...

Hamdolsun bunu kendi şahsımda test etmişim. Ermeni-Azeri savaşının en kızgın olduğu bir zamanda Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'a gitme fırsatını buldum. Bakü'den Tiflis'e geçmiştik, Şevardnadze bizi kabul eder umuduyla uzun saatler Tiflis garında beklemeye koyulduk. O sırada dramatik sahnelere tanık olduk. Tiflis'ten Müslümanlar toplanıp Abhazya'ya, Abhazya'daki Hristiyanlar da Gürcistan'a gönderiliyordu. Tam bir etnik/dini arındırma yaşıanıyordu. O sırada, uzun saatler yanı başımızda öylece oturan yaşlı bir kadını fark ettik. Zannedersem, çok açtı ve bizden bir parça çörek istedi. Tabii ki hemen verdik, sonra onunla konuştuk: Abhazya'dan trene bindirilip Tiflis'e postalanmıştı. Abhazların, çocuklarını ve torunlarını öldürdüklerini söylüyordu. Ne kadar doğru söylediğini bilmiyordum, ama çaresiz olduğu besbelliydi. Durmadan ağlıyordu. O anda, sivilleri öldüren, çocukları dahi katleden Abhazların Müslüman olsa dahi, yaptıklarının büyük bir suç olduğunu hissettim ve büyük bir öfke duydum. "Müslüman kardeşlerimdir" diye ruhumda korumadım.

İslamiyet, adil olmamızı emreder, en yakınlarımız suç işleseler dahi onları koruyamayız. Suç ve cürümün bizatihi münkerdir. Eğer Filistinliler, İsrail'in Gazze halkına reva gördüğö zulümleri Yahudilere karşı işleyecek olsalardı, aynı şiddette onlara da karşı çıkardık. Çünkü kim olursa olsun, Allah zulüm işleyenleri sevmez. Bugüne kadar, her ne yapmış olurlarsa olsunlar, Nazilerin masum Yahudilere karşı işlediği büyük suçu zerre miktar tolere etmiş değiliz.

Dinimizde anti semitizm haramdır. Dininden/ırkından dolayı Yahudi'ye husumet beslenemez. Kur'an-ı Kerim, açık bir dille, Yahudi ve Hristiyanların "hepsinin bir olmadığını" (3/Al-i İmran, 113-115) belirtir ve onların iyi olanlarını över. Nitekim başta İsrail olmak üzere dünyanın her yerinde İsrail'in cinayetlerine tepki veren "iyi

Yahudiler'e tanık olduk, demek ki Kur'an doğruyu söylüyor (Sadakallahu'l-azim). Anti semitizm, Yahudi'yi Yahudi olması hasebiyle hasım ilan etmektir. Ne dinimizde, ne tarihimizde, ne gündelik algımızda biz Müslümanlarda -Türk, Kürt, Fars, Çerkez, Arap, Malay fark etmez- anti semitizme rastlanamaz. Bu yüz kızartıcı suç, tamamen Batı Hristiyanlığı ve Batı ırkçılığına aittir.

Dolayısıyla biz, Gazze'deki masum insanlar resmen bir kan banyosunda boğulurken, Yahudilerin tümüne veya Yahudiliğe karşı değil, bir devlet olarak İsrail'in Siyonist ideolojisine ve hukuk ihlallerine karşı çıkıyoruz. Eğer İsrail, soykırıma varan katliamlarına karşı çıkmayı "anti semitizm veya teröre destek" şeklinde takdim ediyorsa, bilmeli ki, bu çok bayatlamış bir söylemdir, artık kimseye inandırıcı gelmiyor.

İsrail 22 gün boyunca masum halkı katletti. Camileri, hastaneleri, okulları yerle bir etti. Ambulansları, beyaz bayrak sallayan çaresiz kadınları vurdu. İsrail, "Bana füze atılan her yeri vururum." diyor. BM yetkilileri çocukları topladıkları okulların koordinatlarını veriyor, İsrail aldığı koordinatlara göre tam hedef okulu havaya uçuruyor. BM de mi yalan söylüyor?

Türkiye'de yaşayan Musevilerin tedirgin oldukları anlaşılıyor. Başbakan'ımız Erdoğan'ın dediği gibi rahat olsunlar. Kim onların kıllarına dokunacak olursa, önce bizi karşısında bulur, bunu geçmişte yaptık, bugün de yapmaktan çekinmeyiz. Ben Müslüman haksızlık yapsa ona karşı çıkarım, kişisel olarak aynı tutumu Musevi vatandaşımızdan da beklerim. O kendi dindaşının haksızlıklarına ses çıkarmıyorsa, bu onun bileceği iştir. "Buraya Yahudiler ve Ermeniler giremez, köpekler girer" afişi asanlarla dinini bilen ve dinini ciddiye alan hiçbir Müslüman arasında herhangi bir ilişki olamaz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye bölgeye girerken!

Ali Bulaç 2009.01.21

2008 yılının son MGK toplantısında alınan karar önemliydi. Kararda "İsrail'in, Gazze'ye karşı düzenlediği saldırılara hemen son vermesi" isteniyordu. Bu ilk defa vuku bulan bir şeydi ve elbette önemliydi. Anlamı şuydu ki, bundan böyle Türkiye, Ortadoğu meselelerine müdahil olmaya karar vermiş bulunmaktadır.

Arkasından Başbakan Erdoğan'ın yaptığı açıklamalar geldi. Kimilerine göre Başbakan'ın üslubu sertti, Türkiye'yi riske sokuyordu. O ise sözlerinin "fosfor bombalarından daha sert olmadığını" söyleyerek demeçlerine devam ediyordu.

Şu anda bölge iki ana bloka ayrılmış bulunmaktadır: 1) İran, Suriye, Hizbullah, Hamas ve Arap kamuoyu; 2) Ürdün, Suudi Arabistan, Mısır, El Fetih. Bu bölünmüş tabloda Türkiye, nerede duruyor?

Belirtmek gerekir ki; söz konusu bölünmenin eksenini ne mezheptir ne de Batıların "teröre destekle özdeşleştirmeye pek bayıldıkları radikalizm"dir. İran, Hizbullah ve Hamas ile Suriye'nin ideolojik duyarlılıklarının çok farklı olduğunu herkes bilir. Bölünmenin ekseninde Filistin sorunu vardır ve zaten bu sorun "bütün sorunların anası"dır.

Otokrat Arap rejimlerini korkutan şey, İran ve Hizbullah'ın Hamas'a verdikleri destektir. Bu, İran ve Şiiliği, Hamas üzerinden Arap kamuoyu nezdinde yüksek itibara sahip İhvan-ı Müslim'le buluşturan önemli bir amildir. Söz konusu buluşma, hem planlanan Sünni-Şii çatışmasını boşa çıkarıyor hem de demokratik talepleri takviye ediyor. Hamas 2006'da adil bir seçimi kazandı, İhvan her yerde adil seçimle iktidarların belirlenmesini

istiyor. Bugüne kadar İhvan, tek bir terör eyleminin altına imza atmış değil. Teröre yönelenleri ya hemen bünyesinden ihraç etmiştir veya teröre heves edenler uzun yıllar önce İhvan'dan kopmuşlardır.

Mesele şu ki; toplumsal güç, politik meşruiyet ve yarının bölgesini şekillendirecek asıl dinamiği, aktörlerin Filistin sorununa karşı takındıkları tutum belirleyecektir. Burada belirleyici Hamas'tır. Kim Hamas'ın yanında yer alıyorsa hem zedelenen Müslüman gururunu savunmakta hem de demokrasinin yanında yer almaktadır.

Türkiye, doğru bir real politik analizi yapıp Hamas'ın muhatap alınması gerektiği tezini savunarak bölge sorunlarına giriş yapmaktadır. 2006 seçimlerinden sonra Türkiye'nin elini çabuk tutup Halid Meş'al'i Ankara'ya çağırması bunun ilk işaretiydi. Hükümet çok eleştiri aldı, ama sonuçta doğru bir adım attığı anlaşıldı.

Ortadoğu kapısından içeri girerken Türkiye, sadece Hamas'a olumlu atıflarda bulunmakla yetinmiyor, Hamas'la El Fetih'i bir araya getirmeye çalışıyor. Belki daha sonraki adımı bölünmüş Araplar arasında birleştirici fonksiyon görmek; Suriye-İsrail -şimdilik bu yattı-, İran-ABD arasında köprü kurabileceğini göstermeye çalışmak.

Acil olanlar, bunun İran'ı rahatsız edeceğini bekledi, hatta İsrail'in Gazze saldırısından neredeyse İran'ı sorumlu tutmaya çalıştı. Ancak İran şaşırttı. Hem katliam boyunca yüksek perdeden sert tepkiler vermedi hem de Türkiye'nin çabalarını desteklediğini açıkladı.

Türkiye'nin bu tutumundan önce İsrail, sonra Mısır, Ürdün gibi malum rejimler -ve elbette El Fetih- rahatsız oldu. Bu yüzden İsrail, tek yanlı ateşkes kararı alınca Mısır ve Fransa'ya defaatle teşekkür etti. Açık ki tek yanlı bir ateşkesin önemi yok. Bir bakıma İsrail-Mısır ve diğerleri kendi kendilerine çalıp oynayacaklardı. Niyetleri bir süre sonra "Hamas ateşkese yanaşmıyor" bahanesini öne sürüp İsrail'in yeni ve çok daha acımasız bir katliam yapmasının önünü açmaktı. Ama Türkiye bölgedeydi -artık bölgede-; Hamas Türkiye'ye uyup kendisinin de ateşkes ilan ettiğini açıkladı. İran, bu adımı da destekledi.

Şimdi, eğer birileri, bölge yeniden şekillenirken Türkiye'yi İran'la karşı karşıya getirmek, "Sünni-Şii çatışması" tezgahlayıp Müslümanları felaketle sonuçlanacak "Sünni Blok'un liderliği" ihtirasıyla bölgeye sokmayı düşünüyorsa, bilsin ki bu, akamete uğramaya mahkumdur. Çünkü bencil ulusal, bölgesel, etnik çıkarların veya mezhebe dayalı hesapların üstünde bölge, ortak bir geleceğin kurulacağı zamanı yaşıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hep beraber

Ali Bulaç 2009.01.24

Şairini bilemediğimiz (ve bilemediğimiz için La edri dediğimiz) bir şiirde şöyle denmektedir: "İran'la beraber/Turan'la beraber/Urban'la beraber/Allah'la beraber!..."

Geçenlerde bu şiiri katıldığı bir televizyon programında okuyan Ali Nar Hoca, şiirin Osmanlı'nın son zamanlarında dilden dile dolaştığını söylüyordu. Bu şiir bana sadece çok ilginç gelmekle kalmadı, hayatım boyunca savunduğum politik ideallerimin ifadesi oldu. İran, Türk illeri (Türk cumhuriyetleri), Araplar ve diğer etnik unsurlarla kurulacak büyük bir birlik ideali. Tek bayrak, tek devlet değil. Birden fazla devlet, bayrak ve mikro egemenliğin olduğu gevşek markaj bir Birlik!

Allah'ın kucaklayıcı rahmetiyle açılacak büyük bir şemsiyenin altında bir araya gelecek bu unsurlardan müteşekkil kutlu bir Birlik'in beşeriyetin tarihinde oynayacağı büyük rol. Tefekkürden politikaya, ekonomiden ahlaki hayatın dirilişine, yoksulların ve ezilenlerin korunmasından onurumuzu ayağa kaldıracak yeni bir entelektüel, ahlaki ve toplumsal hamleye kadar... Bize yeni bir ruh gerekir. Cibril'in kanatları gibi, Mesih'in nefesi gibi sadece Müslümanlara değil, barış, adalet, özgürlük ve onurla yaşamak isteyen gayrimüslimlere de (Yahudilere, Ermenilere, Rumlara, Süryanilere, Mecusilere, Sabilere de) hayat iksiri verecek bir Ruh!..

Bu, sadece İslam'ın nefhası olacak bir ruh olabilir. Çünkü sadece İslamiyet, hükümrân olduğu topraklarda yaşayan gayrimüslimlere kamusal hak ve özgürlükler tanımakta; onlara kendilerini görünür kılmaya imkanı vermekte; husumet ve ihanet içinde olmadıkları sürece onlara iktidar ortağı payesi vermektedir. Medine Vesikası bunun tarihi belgesidir, Kur'an-ı Kerim bu hükmün kaynağıdır (60/Mümtehine, 8-9).

Laedri, belli ki umutların tükendiği bir noktada bir çıkış yolu göstermek istemiştir. İnsan iradesi ile tarihi şartlar bir araya geldiğinde -eğer ideal politik doğru ise- mutlu bir izdivaç tahakkuk eder. İnsan iradesi tarihi durum ve toplumsal şartlara boyun eğdiğinde, kitleler adına "kör kader" dedikleri, hakikatte şeytani kuvvetlere teslim edilirler. Tarihi durum ve toplumsal şartlara da (real politik) yeterince itibar edilmediğinde insan iradesi tiranlaşır; komünizm, faşizm veya bunların türevleri otokrat rejimler kitleleri zulüm ve esarete mahkum eder.

Yüz sene önce Laedri ve diğer İslamcılar "İttihad-ı Anasır-ı İslam", yani bütün Müslüman halklar ve etnik gruplarının birliği fikriyle doğru bir ideal politik çizmişlerdi. İbn Haldun'un deyimiyle "galipleri taklid eden mağlup" Osmanlı ve Türk iktidar elitleri kendi zamanlarının ruhunu iyi anlamadıkları için ideal politik ile real politik arasındaki ilişkiyi kuramadılar; koca devleti çökerttiler, böldündüler, birbirlerine düştüler, sonra da her şeyin acısını İslam dininden ve Müslüman halklardan çıkararak kendi kendilerini tatmin etme yoluna gittiler.

Laedri, haykırıyor; İran'ı, Turan'ı, Arap'ı birlik ve beraberliğe çağırıyordu. Laedri'ye ses veren oldu mu? Elbette! İran uleması ortak bir fetva yayınlarak, Osmanlı'ya karşı savaşmanın haram, Osmanlı'ya destek vermenin vacip olduğunu ilan etti. Irak Şiileri son ana kadar Osmanlı Halifesi ve Mustafa Kemal'in yanında yer aldı. Marjinal bir iki hain ve muhterisin dışında Araplar Osmanlı'dan kopmadı, Çanakkale Savaşı'na on binlerce asker gönderdiler. (Bkz. Hayrettin Karaman, Araplar Bizi Arkadan mı Vurdu?, Yeni Şafak, 16 Ocak 2009)

Şimdi sadece bölge değil bütün dünya yeniden şekilleniyor. Hâlâ galiplere hayranlık içinde yaşayan mağlupların zannettiğinin aksine, yeni ağırlık dengesini AB veya ABD teşkil edecek değil. Bu geçti. Liberal felsefe ve vahşi kapitalizmin sonuna geldik; kontrolsüz güce karşı ahlaki ve epistemolojik yeni bir güç toplumsal motivasyonların, yeni devrimci dalgaların ruhu olmaya başladı.

Belki de yüz sene önce uzay boşluğuna haykıran Laedri'nin sesini tam da şimdi kulaklarımız duymaya başladı: "İran'la beraber/Turan'la beraber/Urban'la beraber/Allah'la beraber!.." İdeal politik hakikat, real politik rüyadır. Rüyaları hayra yorun hayır çıkar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye'nin ikilemi

Ali Bulaç 2009.01.26

İsrail'in soykırıma varan Gazze katliamı karşısında bölgenin üç büyük devleti üç ayrı tutum takındı: Mısır, açıkça İsrail'in katliamını destekledi, çünkü Hamas'ın çökertilmesini istiyordu.

Hamas'tan iki noktada korkuyor: Biri direnişten vazgeçmediği için sonunda Mısır'ı ve Arapları da İsrail'le sıcak bir çatışmaya sürüklemek zorunda bırakması, diğeri elbette demokrasi korkusu.

İran, kendisinden beklendiğinin aksine atak davranmadı; resmi düzeyde ölçülü tepki verdi, ancak hangi ölçeklerde sivil infiale sahip olduğunu anlatmak üzere kitlesel gösterilerin önünü açtı. Hatta Türkiye'nin bir adım gerisinde kalmayı tercih etti, çünkü İsrail'e bir oldubittiyle İran'a saldırma fırsatını vermek istemedi.

Türkiye "atak politika" izledi. Başbakan'ın konuşmaları ve ülkenin her tarafına yayılan kitlesel tepkiler bunun göstergeleriydi. Ama buna rağmen "somut" sayılabilecek bir adım atmadı. Hepimiz biliyoruz ki, Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkiler çok derinlerde ve organik mahiyettedir. SİA (Savunma İşbirliği Anlaşması); İsrail uçakları ve pilotlarının Türkiye'de eğitim uçuşu yapması; İsrailli komandolar; yeni askeri anlaşmaların 2 milyar dolara balığ olması; Akdeniz'de her sene düzenlenen tatbikatlar; ticari anlaşmalar vs... Kamuoyu bekledi ki, hiç değilse bunlardan bir tanesi askıya alınsın. Ama iş buraya gelince Başbakan, "O başka" dedi.

Peki bu bunun anlamı nedir? Son MGK toplantısında açıklanan kararın, Türkiye'nin bundan böyle Ortadoğu meselesine müdahil olacağını işareti olduğunu söylemiştik. Ortadoğu'da sorunun esası Filistin topraklarının işgal edilmiş olmasıdır. Eğer bölge nezdinde itibar ve güç sahibi bir ülke olarak soruna müdahil olmak istiyorsanız, İsrail'in yanında değil, direnişe karşı mücadele eden Filistinlilerin yanında yer almanız lazım. Şu anda direnen Hamas'tır. İsrail ve El Fetih yanında yer alan bir Türkiye, bölgede Mısır ve Ürdün gibi ülkelerin trajik durumuna düşer, kimse ona zerre miktarı itibar göstermez. Ama eğer sahiden Filistinlileri yaşadıkları büyük acıdan kurtarmak üzere İran ve Suriye ile işbirliği yapıp Müslüman kamuoyunun desteğini kazanmak; ya da farz-ı muhal "İran'ı durdurup bölgede Türkiye'nin liderliğinde bir Sünni blok" oluşturmak istiyorsanız, bu durumda da İsrail'e karşı mesafeli davranıp direnen Filistinlilerin yanında yer almalısınız. Hem İsrail'le "stratejik anlaşma"n (SİA) olsun hem Filistin, Araplar ve Müslümanlarla dost ol ya da liderliğe soyun, bu mümkün değil.

Bu tutum şizofreniktir. Türkiye, 2003'ten beri "tek eksenli-çok boyutlu dış politika" takip ettiğini söylüyor. Türkiye'nin ekseni Batı ittifakı, AB üyelik süreci ve Amerika ile stratejik işbirliğidir. İsrail'le dostluk ve işbirliği de buna dahildir. "Çok boyutluluk" ise komşularla sıfır ihtilaf, iyi ilişkiler ve işbirliğidir. Bunun Türkiye'ye faydası çoktur. Çok boyutlu dış politika, Türkiye'nin bölgedeki etkisini gösteriyor. Ve bu, Batı'da Türkiye'ye itibar kazandırıyor. Ama temel çelişki şu ki; Filistin meselesinde açıkça gözlemlendiği üzere, bölgede çatışma ve işgali devam ettirmekten yana olan İsrail, ABD ve AB ile işgale karşı direnenler arasındadır. Böyle olunca Türkiye'nin iki şapkası oluyor: 1) Batı şapkasını giydiği zaman ABD, AB ve İsrail'in yanında yer alıyor, çünkü "tek eksenli dış politika"sı bunu gerektiriyor; 2) Ortadoğu/İslam şapkasını giydiği zaman bölge halkları, muhalif devletler ve Filistin halkı yanında yer alıyor. Çünkü "çok boyutlu dış politika"sı bunu gerektiriyor.

Gazze katliamında Türkiye, iki şapkayı da giydi. İsrail katliam yaparken en yüksek düzeyde tepki gösterdi; ama iş somut adım atmaya geldiğinde Batı şapkasını gösterdi. Diyeceksiniz ki, bu ikili rolü sürdürmek mümkün mü? "İnandırıcı" olduğu düşünüldüğü sürece belki. Ama sonuç itibarıyla derin bir ikilemdir. Uzun vadede ne AB, ABD bunu kabullenir ne de Ortadoğu/İslam dünyası. Türkiye'ye faydası, zamanla bölgeye girdikçe kimin yanında tercih yapmakla karşı karşıya kalacağını somut olarak anlayacak, pratikler üzerinden öğrenecek olmasıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Güzel şeyler

Biz, daha iyi, daha adil, daha özgür ve daha ahlaki bir dünya için çaba sarf edenler, iktidarlar karşısında çıtayı yüksek tutarız. Realitelerin yöneticileri hangi ölçülerde sınırlandırabileceğini biliriz, ama idealin realite ile nihayetlendirilmesine razı olmayız.

Bu yüzden siyasiler bizden hoşlanmayabilir; onlar başardıklarını düşünmek, destek almak ve elbette takdir edilmek isterler. Fakat olması gereken şu ki, ideal olanı vurgulayanlar ile reel olanı öne çıkaranlar arasındaki gerilim dünyanın güzelleşmesini sağlar.

İslam bilginlerinin geleneğine uyup "sultanın sarayından, zenginlerin sofrasından uzak" yaşayan, devlet içindeki iktidar kavgalarında taraf olmaktan kaçınmaya çalışan biri olmaya çalışan benim gibi insanlar misyonlarının gereği siyasileri ve kamu otoritelerini eleştirirler. Ama elbette eleştirmek için eleştirmek, her şeye muhalefet etmek için muhalefet edilmez. Güzel şeyleri takdir edip daha güzelleri için yüreklendirmek de lazım.

Son zamanlarda AK Parti iktidarı güzel şeylerin altına imza atıyor. Bunları ister seçim yatırımı ister devletin stratejik değişiklikleri sayın. Sonuç itibarıyla bizim yıllardan beri savunduğumuz idealler bir parça tahakkuk ediyor. Takdir edilmelidirler.

1994 yılında Erbakan Hoca'nın büyük kongrede yapacağı konuşma için benden yardım talep edilmişti. Hazırladığım konuşma metnine "RP, iktidara gelirse Kürtçe yayın yapan bir kanal açacak" diye bir cümle yazdım. Tabii ki konjonktür uygun olmadığı için bu cümle metinden çıkarıldı. Şimdi TRT, 6. kanalını buna ayırdı. Ben o gün de Türkiye'nin Kürtçe yayın yapan televizyon, radyo veya gazete ile bölünmeyeceğini biliyordum. Bunu "ileri görüşlülüğüm"den değil, temel hak ve özgürlüklerin tanımını, muhtevasını ve sınırlarını İslam'ın kaynaklarına göre belirleyen sorumlu bir insan olarak savunmuştum.

Yaklaşık bir aydır TRT 6 Kürtçe yayın yapıyor, bölgede sevinçle karşılandı; insanlar kendi dillerinde film, dizi seyreliyor, sevdikleri türkülerini, şarkılarını dinliyor ve birazcık da olsa mutlu oluyorlar. Hepsi bu! Şimdi Üniversitelerarası Kurul "Kürtçe eğitim" konusunu gündemine alıyor. Kimse merak etmesin, bununla da ülke bölünmez, sonuçta Kürtlerin tamamı çocuklarına Türkçe eğitim yaptıracaklar, hatta imkanları olsa İngilizceyi tercih edecekler. Ama Kürtçe dil meselesi bir ukdedir, çözümlmelidir; temel bir haktır, tanınmalıdır; belki de bir kızamıktır, çıkarılmalıdır.

Düşünüyorum da 11 Şubat 1999'da Kürtçe klip yapacağım diyen Ahmet Kaya'yı, çatal kaşıkla ülkesinden kovalayanlar şimdi utanıyorlar mı? Eşi Gülten Kaya, "O kadar ağır bedeller ödedik ki Kürtçe yayına sevinemedim bile." diyor. Bence sevinmeli ve eşinin hatırasına daha çok saygı duymalı. Çünkü o acılar bu hakkın kullanımını sağladı. Nereden nereye? Abdullah Öcalan, Kürtçe kanal açmakla "hükümeti kanunsuz iş yapmakla" suçluyor; bu da tarihin büyük ironisi!..

Bundan yaklaşık 25 sene önce Nazım Hikmet'in mezarı ve iade-i itibarı konusu gündeme gelmişti. Ben, "Nazım'ın mezarı Türkiye'ye getirilmeli ve ona itibarı iade edilmeli. Ama bunu savunanlar, İskilipli Atıf Hoca için de iade-i itibar istemeli." demiştim de, Ergun Göze benim için "İnşallah Nazım Hikmet'le haşrolunur." diye yazmıştı. Bu çok ağır bir bedduaydı. Ben Nazım Hikmet'in ne inancını, ne düşüncesini paylaşırım. Hayatımın amacı Allah'ın Rasulü (sas) ve salihlerle haşrolunmaktır. Zaman zaman "Ergun Göze'ye hakkımı helal eder miyim?" diye kendimi yokluyorum. Ve soruyorum: "Nahak yere ülkesinden kaçmak zorunda bırakılmış Nazım için bunları isteyen bir Müslüman'a bu beddua mı reva görülür?"

Şimdi hükümet karar aldı. Nazım'ın mezarı getirilecek. İtibarı da iade edilecek. Nazım için bilmem, ama şimdi İskilipli Atıf Hoca'nın iade-i itibara ihtiyacı olmadığını düşünüyorum. O muteber mü'minlerin ve hakşinasların gönlünde yüksek bir itibara sahiptir. Allah gani gani rahmet eylesin, ne mutlu ona!

Hükümet Aleviler konusunda da açılımlar yapıyor. İnşallah sahiden üzüm yemek isteyen Alevileri tatmin edecek mahiyette açılımlar olur. Biz bunun takipçisi olacağız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Davos'ta Batı'nın defosu

Ali Bulaç 2009.01.31

Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın Davos'ta yaptıklarını nasıl anlamalı? Akla gelenleri sıralayalım: Bu bir seçim yatırımı mıydı? Hayır. Sonuçları itibarıyla başta İstanbul ve Ankara'da olmak üzere bütün Türkiye'de AK Parti'nin oylarına birkaç puan ekledi, ama Başbakan bunları bir seçim yatırımı olarak tasarlayıp yapmadı.

Başbakan, hükümetin, hatta Türkiye Cumhuriyeti'nin belirlenmiş çerçevesinin dışına çıkarak mı Davos'u terk etti? Buna da hayır. 2008'in son MGK toplantısında İsrail'in Gazze saldırısıyla ilgili açıklanan karardan anlıyoruz ki, Türkiye bundan böyle bölgeye müdahil bir güç olarak sahneye çıkmaktadır. Bu, devletin politikasıdır.

Peki, Başbakan, ABD ile ilişkileri risk altına sokma pahasına mı bunları yaptı? Benim kanaatime göre, bu soruya da "hayır" cevabını vermek lazım. Özellikle Türkiye'deki İsrail lobisi ve muhalefet çevreleri bu konuyu işliyorlar. Yanlış. Şöyle ki: Yönetimi devralan Obama ve ekibi, Amerika'nın dünyada aşınmış bulunan imajını düzeltmek, yükselen Amerikan aleyhtarlığına bir son vermek üzere yeni stratejiler belirliyorlar. İçine girdikleri büyük ekonomik krizi aşmak amacıyla da, gelişmekte olan ülkelerle işbirliği yapmayı planlıyorlar.

Bir başka husus, ABD'nin bundan sonra ağırlığını Pakistan-Afganistan hattına vereceği yolundaki kuvvetli mesajlar... Bu, ABD'nin Ortadoğu'yu bütünüyle terk etmese de en azından ikinci derecede ilgi alanına indireceği anlamına gelir. Bu da Türkiye'nin bölgede daha aktif rol oynamasını ve bu arada İran'la süren pürüzlerin düzeltilmesini gerektirir. Daha açık ifade etmek gerekirse, Türkiye'nin "bölgesel bir güç" sıfatıyla Ortadoğu'ya yapmakta olduğu giriş, ABD'nin orta vadedeki stratejik çıkarlarının dışında değildir. Daha ilginç, hatta sürpriz olanı, ABD'nin İran'la da daha yüksek düzeyde sorun yaşamak istememesidir. Amerika'nın öngörüsü, Türkiye bölgede aktif rol oynarken, tahterevallinin öbür ucundaki İran'ı belli bir mesafeden takip etmesidir.

Eğer Obama ve ekibi belirledikleri doğrultuda hareket edebilme başarısını gösterebilirlerse -ki bunun hiç de kolay olmadığını söylemek lazım- bundan İsrail'in, ABD ve Avrupa'da faaliyet alanı hayli geniş ve derin olan Yahudi lobisinin hiç de hazzetmediğini belirtelim. Çünkü İsrail'in temel stratejisi, sürgit ABD'nin bölgede askeri varlığını sürdürmesi, Avrupa'nın açık ve gizli desteğini arkasında bulundurmasını gerektirir. İsrail, işgal ettiği toprakları elinde bulundurup yeni işgallere hazırlanırken; her defasında uluslararası hukuk ve ahlak normlarını çiğneyip sivil katliam yaparken; bir yandan Arap âlemini ve Müslüman dünyasının gözünü korkutup diğer yandan Filistinlileri kendisinden merhamet dilemeye mecbur ederken -maalesef Filistinlilere sadece merhamet dilemeyi tek çıkar yol gösterenler var- her zaman Amerika'nın ve Avrupa'nın mutlak onayını ve desteğini arkasında bulundurmak istemektedir. Batı'nın desteği yoksa İsrail de yoktur.

Ama İsrail'in artık Batı'nın sırtında giderek büyüyen bir kambur olduğunu, Batı'nın bu kamburla daha fazla yol almasının mümkün olmadığını görenlerin sayısı artıyor. İsrail Batı'nın defosudur. Bunu örtbas etmek imkânsızdır.

İsrail, ABD'nin bölgeye ilgisini azaltmasından ve Türkiye'nin bölgesel rol oynamasından korkuyor. Türkiye'nin yeni vizyonu aslında İsrail dahil herkesin lehinedir. Çünkü belli ki "bu İsrail"le ne bölgede barış olur ne küresel

istikrar sağlanır. Ve her geçen gün çatışmanın faturası ABD ve Avrupa'ya çıkmaktadır. Batı'da milyonlar şunu soruyor: Bu ağır maliyet neyin pahasına!

Son bir nokta: Batı'da İsrail'i eleştiren siyasetçilere özür dilettilir ve istifaya zorlanır. Ecevit'i iktidardan eden bir faktörün de o günlerde İsrail'in giriştiği katliama karşı gösterdiği tepkiydi. Elbette İsrail'in Türkiye'ye gücü yetmez. Ama Başbakan'ı kara listeye alabilir. Yazık ki demokratik yollarla iktidar olamayan muhalefet umudunu, Başbakan'a karşı kurulacak komplolara bağlamış görünüyor. Bu noktayı zihnimizin bir köşesinde tutalım!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mahalle!

Ali Bulaç 2009.02.02

"Türkiye'de Farklı Olmak: Din ve Muhafazakârlık Ekseninde Ötekileştirilenler" (Aralık-2008) adlı çalışma, sosyolojinin ve siyaset biliminin sınırlarını zorlayan amaçlarda kullanılmaya başlanmasaydı, diğer herhangi bir araştırma gibi belli bir zaman içinde tartışılır, sonra gerektiğinde referans gösterilmek üzere rafa kaldırılırdı.

Anlaşılan, benim "operasyonel" olarak tanımladığım araştırma kendi alanında kalacak gibi görünmüyor. Binnaz Toprak ve çalışmada yer alanların niyeti bu değilse de, birileri bundan gündelik iktidar mücadelesinde malzemeler elde etmeye çalışıyor. Bu yüzden araştırmayı kavramsal çerçevesindeki zaafları ve sonuçları itibarıyla kritik etmek vacip oldu.

Önce "mahalle" kavramının kendisinden başlamak gerekir. Şerif Mardin, kavramsallaştırmayı politik bir durumu anlatmak üzere teşbih yoluyla yapmıştı. Araştırma ise, bunu mecazi değil, hakiki anlamında ele aldı ve bütün Türkiye'nin baskıcı bir yöne doğru gittiğini iddia etti. İki farklı şeylerdir.

"Baskı" ile ilişkilendirilen mahalle, geleneksel şehir kültürümüzde esaslı bir sosyal ünite olup, şehre aittir. Yerleşik hayat yaşamak isteyenler, fizikî mekânla sosyal mekân arasında entegrasyon sağlarlar. Bu ameliyede mahalle fizikî ve sosyal çevrenin en küçük ölçekteki adıdır. "Mahalle baskısı"nın kadim veya geleneksel bir geçmişi yoktur. Tarih ve sosyoloji açısından bakıldığında, bunun mahallede meskun şehirli tarafından herhangi bir çağrışımı olduğu söylenemez. Belki aklımıza gelen tek örnek "Müslüman mahallesinde salyangoz satmak"tır ki, bu da salyangozun kendisi veya salyangoz yiyenlerin yargılanmasıyla ilgili değil, belli bir inanca ve fıkha göre yaşayan Müslümanların salyangoz yemedikleri halde, birilerinin hiç de akılcıca bir iş yapmayıp, bir ürünü müşterisi olmayan pazarda satmaya kalkışmasına ilişkin bir göndermedir.

Bu, bize aslında mahallenin dinle ve elbette İslam dinine özgü fikhî düzenlemelerle yakın ilişkili olduğunu göstermektedir. Şöyle ki: Müslümanların kendi dinî referans kaynaklarına göre fizikî ve sosyal olarak yaşadıkları bir şehirde veya orta ölçekli bir kasabada mahalle, karşılıklı sorumluluğu ifade eder. Müslüman fert, önce kendinden, yani nefsinin istek ve tutkularını denetim altına almaktan, kendi meşru ve tabii ihtiyaçlarını karşılamaktan sorumludur. Sorumluluk alanı ikinci halkada aileyi, üçüncü halkada yakın-akrabaları (Zi'l-kurba) içine alır. Dördüncü halkada mahalle vardır. Beşinci halka yurda (Dar) aittir, altıncı sorumluluk halkası evrensel olup ümmetle ifade edilir. Son halka yaratılıştaki eşlerimiz olan bütün insanlardır (En Nas).

Bu çerçevede düşündüğümüzde, İslam fıkına göre, bir mahallede aklıktan ölenin sorumluluğu mahallede yaşayan herkese aittir. Nasıl olmuş da, biri aklıktan ölmüş, mahalle sakinleri bundan haberdar olmamıştır?

Osmanlılardaki "sadaka taşı", bir şekilde kendisinden haberdar olunamayacak yoksulların ulaşabilecekleri yardım sandığı mesabesindedir. Sadece açlık ve yoksulluk değil, cezai konularda da mahalle sakinlerinin belli bir sorumluluğu vardır. Mesela katili bulunmayan cinayet olaylarında bütün mahalleliye yemin ettirilir; yine de katil bulunmayacak olursa maktulün diyeti bütün mahalleliye ödettirilir.

Bilinen bir fıkî hükümdür: Biri öldüğünde onun cenaze namazını kılmak farz-ı kifayedir. Mahalleden bir grup insan cenaze namazına giderse mesele kalmaz, ama hiç kimse namaza gitmeyecek olursa, cenaze namazı farz-ı ayn hükmüne çıkar ve bu bütün mahalle sakinlerine terettüp eder. "Mahallenin namusu" sanıldığı gibi, erkeklerin kadınların bedenleri üzerinde kurmak istedikleri denetim anlamına gelmez. Aksine; cinsel istismar, tecavüz, taciz ve benzeri saldırılara karşı kadını korumaya matuftur. Her beşeri fiil gibi yozlaşmaya müsait olması, asıl sebebinin makul ve meşru karakterini ortadan kaldırmaz. Mahalle, aynı zamanda bir "sosyal kontrol mekanizması"dır ki, bunu da mütegalibe/hegemonik bir zümrenin mahalle üzerinde kurduğu tahakküm veya baskı olarak görmek mümkün değildir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Araştırmanın yöntemi

Ali Bulaç 2009.02.04

"Mahalle baskısı" diye kamuoyunda şöhret bulan araştırmaya yöneltilecek ilk önemli eleştiri, Türkiye'nin bugünkü realitesini yansıtmaktan hayli uzak olmasıdır. Kavramsal çerçevesinden önce, metodolojisi üzerinde durmak gerekir.

Saha araştırmaları konusunda hem teorik hem pratik çalışmaları olan Dr. Tevfik Göksu -önümüzdeki belediye seçimlerinde Esenler'de AK Parti adaydır; bilgi birikimi ve siyaset deneyimi olan bu gibi insanların siyasete katılması büyük bir kazançtır- 2002 yılından beri araştırmalarda belli standartlara riayet etme mecburiyeti olduğuna dikkat çeker. AB üyelik sürecinde uyulması gereken kriterlere göre 72 milyonluk Türkiye üç bölgeye ayrılmaktadır: Bir konu veya sosyal gelişme hakkında kanaat sahibi olunabilmesi için 1. bölge 12 ilde ve asgari 1.500 kişi; 2. bölge 26 il ve asgari 4.000 kişi, 3. bölge 81 il ve asgari 10.000 kişi üzerinde araştırma yapmak gerekir. Hiç kuşkusuz her bölgede yapılacak araştırmalarda elde edilen bilgi diğerlerinden farklı olacaktır.

Binnaz Toprak ve arkadaşları, haklı olarak araştırmanın "derin mülakat" adı verilen yöntem kullanılarak yapıldığını söylemektedirler. Buna itiraz yok. Bu yöntemin kendine özgü sorunları vardır, dolayısıyla bizi ne kadar gerçeklik dünyasına götürdüğünü anlamak için, yöntemi kendi başına referans alamayız. Bir hedefe ulaşmak üzere bir yola girersiniz, ama bu yolun sizi hedefinize götürüp götürmeyeceğinden emin olamazsınız. Olabilir ki, İzmir'e gideyim derken Erzurum arabasına binmişsiniz; bir de bakmışsınız ki, yolculuğun sonucunda İzmir'e değil, Erzurum'a gitmişsiniz.

Benim kanaatime göre, denek usulü yapılan araştırmalarda il ve denek sayısına göre Türkiye'nin üç bölgeye ayrılması fena sayılmaz. Benzer ölçüleri "derin mülakat"larda da kullanmak mümkün. Hem yerleşim birimleri hem uzun uzadıya konuşulacak şahısların seçiminde bu gereklidir. Böyle olunca, araştırmada başvuru alan 401 kişinin serdettiği kanaatler, dile getirdikleri şikâyetler kendi ölçeklerinde önemlidir; ama 72 milyonun genel profili hakkında bize doğru bilgi veremez.

Araştırmayı yapanlar, kantitatiflerde oran verilmez, prensibinden hareketle, baskıya uğradığını iddia edenlerle detaylı görüşmeler yaparak sonuca varmışlardır. Araştırma kantitatif değildir, ama vardıgı sonuçlar ve bu

sonuçlardan istihraç edilen hüküm cümleleri kantitatif bir araştırmanın hüküm cümleleriyle aynı. Medyada meslekten olmayan yazarlar "derin mülakat" yoluyla oluşturulan kanaat hakkında yeterli bilgilere sahip olmadıklarından, kolayca, oransal kesinliklere sahiplermiş gibi yazıp çizdiler. Binnaz Toprak ve arkadaşlarının niyetleri bu olmadığı halde araştırmayı 'operasyonel' kılan illet de budur.

Bilimsel bir araştırma bir hipotezi sınamaya çalışır. Adli soruşturma bir iddiayı doğrulamak ve elbette ispatlamak ister. Elimizdeki metin, "bilimsel araştırma" olma iddiasındadır, fakat test ettiği bir hipotez yok. Önceden kabul edilmiş iddiaları ispatlamaya çalışmaktadır. Bir ülke hakkında hüküm bina etmek için başvuru kişi sayısı yetersizdir. Nihayet bunun için, bu kadar ile gitmek gerekmezdi; mesela Cumhuriyet, Hürriyet ve Milliyet gazeteleri referans gösterilseydi, yeterdi. Bu tür "amaçlı örneklem" söz konusu gazetelerde her gün yer alır.

Derinlemesine mülakatları "insan hakları izleme komiteleri" ve "psikologlar-psikiyatristler" de kullanır. Sosyolojik zeminde yapılan mülakatlar anlamaya ve çözümlemeye dönük yapılıdır. Bu yüzden sosyolojik çalışmaların dili politik değil sosyolojinin sınırları içinde kalmak durumundadır. Siz eğer, yeni bir toplumsal değişmeyi veya gelişmeyi anlamak istiyorsanız; bunun belirtilerini, dinamiklerini ve seyrini ortaya koymaya çalışırsınız. Anlamaya ve tanımaya ne kadar sadık kaldığınızın göstergesi diliniz, yönteminiz ve kavramsal çerçevenizdir. Maalesef araştırma sosyolojik olmaktan çok politik karakterde şekillenmiş gibi durmaktadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kim ötekileştiriyor?

Ali Bulaç 2009.02.07

"Türkiye'de Farklı Olmak: Din ve Muhafazakarlık Ekseninde Ötekileştirilenler" başlığıyla karşılaşan bir insanın aklına gelen Türkiye'de "din" ve "muhafazakarlık" adı verilen iki eksen üzerinden "dindarlar"ın ve "muhafazakarlar"ın farklı olanları "ötekileştirdiği" hususudur. Burada mücerret bir kavram olarak kullanılan "din"den İslamiyet'in kastedildiği açıktır.

Muhafazakarlık'ın da bize çağrıştırdığı ya öteden beri geleneksel hayat sürmeye çalışan geniş toplumsal kesimler, yani dindarlar veya AK Parti'nin siyaset sahnesine girmesiyle literatürümüze giren "muhafazakar-demokrat" siyasi kimliktir ki, bu da AK Parti üzerinden dönüp dolaşıp Müslümanlığa çıkmaktadır.

Bu başlık seçilirken anahtar terimler ve çalışmanın amacı üzerinde yeterince imal-i fikr edilmediğini düşünüyorum. Eğer enine boyuna düşünülerek bu başlık seçilmişse ve elde edilen sonuçların başlıkla tutarlılık arz ettiği söyleniyorsa bu durumda kanıtlandığı öne sürülen iddianın mahiyeti değişir. Araştırma, belli bir baskı olduğunu varsayıyor. Bunun, politik kültür ve yakın tarihte yaşadığımız tecrübe açısından çerçevesi doğru çizildiğinde doğru olduğunu söyleyebiliriz. Ama bu baskının meşruiyetini İslam dininden aldığı, muhafazakar siyasetin baskıyı öngördüğü ve bunun üstelik "ötekileştirmek", yani farklı olanları şeytanlaştırıp dışlamak ve mahkûm etmek üzere tezahür ettiği söyleniyorsa burada 'dur' demek lazım. Kavramsal çerçevedeki hataları şöyle sıralayabilirim:

1) İslam dini, temel referansları (Kur'an ve sünnet) itibarıyla "öteki"yi bir realite kabul eder. Ama yaratılıştan itibaren ve son nefesine kadar tebliğde muhatabımız olan hiçbir öteki'yi ötekileştirmez. Ötekileştirilen insanın kendisi değil, kötü sıfatlarıdır; ortak koşmak, zulüm, sömürü, aldatma, kibir, hırsızlık, yalan vs. İnsan bu kötü

sıfatları bırakıp iyi sıfatları benimseyince ontolojik anlamda yaratılıştta eş olma yanında dinde kardeş olur. Bu iyi sıfatlara sahip olan bütün gayrimüslimler de ihtirama ve birlikte yaşamaya layık insanlardır. Müslüman'ın ötekileştirdiği tek bir yaratık vardır, o da şeytandır.

2) Osmanlıların son dönemine kadar İslam tarihi boyunca gayrimüslimler ve farklı olanlar ötekileştirilmedi. Nasıl gayrimüslimlerle ilgili "azınlık kavramını ve statüsü"nü Batı'dan aldıysak, ta Yunan'dan bugün namaz kılma ibadetini dahi yasaklayabilen İtalya'ya kadar "ötekiyi ötekileştirme"yi yine Batı'dan ithal ettik.

3) Türkiye'de yaşayan bir insanın –hangi etnik kökenden olursa olsun- iki kültürel kodu ve iki dışa vurumu vardır: a) Müslüman kod: Bu kodla hareket ettiğinde ne gayrimüslimi ne farklı olanı ötekileştirir; aksine onları oldukları gibi birer gerçeklik kabul eder ve onlarla belli bir hukuk içinde nasıl yaşanacağı konusu üzerinde yoğunlaşır. b) Vatandaşlık kodu: Bu, kişinin 90 senedir beslendiği resmi ideoloji, ulus devlet perspektifi ve aldığı eğitimin etkisinde gösterdiği davranışı belirler. Bu koddan hareket eden vatandaş, gayrimüslimleri ve farklı olanı ötekileştirir, onlara karşı tahammülsüzlük gösterir, etnik arındırmayı meşru görür.

Binnaz Toprak ve arkadaşları, politik kültürü totaliter olan devletin sıradan insanları nasıl etkin bir işlemde geçirdiğini, insanların Müslümanlıkla temaslarını sahih bir biçimde artırdıkça ötekilerle uzlaşma ve barış içinde yaşadıklarını; buna karşılık tek-tip yurttaşlık formuna girdikçe katılaştıklarını, baskıcı olup ötekilere hayat hakkı tanımadıklarını görmezlikten gelip, ötekileştirilmekten şikâyet eden insanların sıkıntı ve sorunlarını "din" ekseninde İslamiyet'e fatura ediyor. Teşhis yanlış olduğu gibi şikâyetin adresi de yanlıştır. Bütün dünyada Fethullah Gülen "dinler arası diyalog, hoşgörü ve uzlaşma kültürü"nün sembolü haline gelirken; AK Parti'nin takip ettiği politikalarla dinin içini boşaltıyor diye, kendi seçmen tabanından eleştiri alırken ve küreselleşmeye en çabuk intibak eden Anadolu'nun tüccarı ve işadamları iken, bunlar 'araştırma'da farklı olanları ötekileştiren suçlular olarak ilan ve ihbar edilmektedirler.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Derinlemesine mülakat

Ali Bulaç 2009.02.09

Öznenin bilgi konusu olarak nesneleştirilmesi bize doğru bilgi vermez, düşüncesinden hareketle sosyal bilimlerde daha çok kullanılmaya başlanan derinlemesine mülakat, bir "itiraf ettirme" yöntemi mi, yoksa bir "anlama ve tanıma" yolu mu? İki yöntem arasında derin farklar vardır.

Modern sosyal bilimlerin kullanmakta olduğu derinlemesine mülakatın arka planında Hristiyan geleneğinde günahların itirafı vardır. İtiraf sekülerleştirilerek Bacon eliyle bilimsel yöntem uyarlandı. Deneyisel yöntemin babası kabul edilen Bacon, Kraliyet savcısıydı. İşkence yoluyla suçlulara uygulanan itiraf seanslarına katılırken, birden aklına "tabiata da aynı işkence yapılırsa, bizi bilgiye götürecek sırları" verebileceği fikri geldi. Hakikatte Bacon, deneyisel yöntemi Müslümanlardan almıştı, çok iyi Arapça biliyordu, ama bu yöntemi bilgi (ilim) konusu olan tabiatı (âlem) tanıma ve anlamada kullanmasını bilmiyordu; çünkü bilgiden amaçladığı Allah'ı bilmek ve tanımak (ilim ve ma'rifet) değil, dünyevi güç ve maddi refah vasıtalarının teminiydi.

Modern psikiyatri de deneyisel yöntem gibi ilhamını Kilise'nin itiraf müessesesinden alır. Günah işleyen bir Hristiyan, paravan arkasından günahını papaza itiraf ettiğinde, suçluluk duygusu içindedir. Papaz anlama ve tanıma pozisyonunda değildir; misyonu bir üst konum olup önce günahkâra günahını itiraf ettirmek, sonra Tanrı katında ona aracılık etmektir. Her halükarda günahkâr ile papaz arasında bir iktidar ilişkisi vardır, belki bu noktada Foucault haklıdır. Ama mesele bundan ibaret değildir.

Hastalarını seanslar düzenleyerek tedavi etmeye çalışan psikiyatri doktoru ne yapar? Doktor-hasta ilişkisi bir tür üst-ast ilişkisidir, bu doğrudur. Ama burada Foucault'nun iktidar kavramı zayıf düşer. Asıl olan doktorun hastası için kafasında belirlediği belli bir yol haritasıdır. Hasta itirafları boyunca bu yol haritasını takip ederek doktorun, daha doğrusu psikiyatrinin bir temel varsayımını doğrular. Günlerce süren seanslar boyunca, eğer doktorun zihninde hastanın çocukluğu sırasında uğradığı bir engellenmenin davranış bozukluklarına yol açtığı fikri yerleşmişse, doktor seanslarda hastaya empoze ettiği yol haritasıyla bunu doğrulamaya çalışır. Yani hastanın bu haritayı takip etmekten başka seçeneği yoktur. Ne zaman ki yoldan sapacak olsa, doktor araya girip onu 'yola getirecek' sorular sorar, yönlendirir, yola sokar. Doktorun hareket noktasını teşkil eden bir ön-kabul vardır, hastadan istenen bu kabule veya varsayıma göre çizilmiş haritayı takip edip yolun sonunda varsayımı doğrulamasıdır. Çünkü tedavi buna dayanır.

Anlamak ve tanımak, papaz veya psikiyatristin birinci derecedeki amacı değildir. Günahkârların ve hastaların kilise veya kliniğe müracaat etmelerinin sebebi rahatlamaktır. Aslında onlar kendilerini dinleyecek, dertlerini-sıkıntılarını paylaşacak birini arıyorlar. İnsan anlattıkça içindeki cerahati atar, irin ve iltihabı kusar. Dertleşmek paylaşmaktır. Bu yüzden kadınların pek sevdiği dedikodu fasılları veya erkekler arasındaki dertleşmeler -bunun bilinci açıp her şeyin orta yere döküldüğü biçimi içki sofrasındaki muhabbettir- psikolojik sorunları olanlara çok daha faydalı gelmektedir. Dedikodu ve gıybet bir tür derinlemesine mülakattır. Oysa doğru olanı dedikodu ve gıybet yapmadan, gelenekte bolca iyi örneklerine rastladığımız "sohbet meclisleri"dir. Sohbet meclislerinde hem paylaşma ve rahatlama vardır, hem anlama ve tanıma süreçleri sonuna kadar işler haldedir.

Binnaz Toprak ve arkadaşları, Bacon ve psikiyatri doktorları gibi, bir varsayımdan hareketle 401 kişiyle derinlemesine görüşmüşlerdir. Ama mülakatın baskın karakteri, uluslararası insan hakları izleme komitesi üyelerinin kullandığı yöntemeye yakındır. Onlar bir ülkede ağır bir biçimde insan haklarının ihlal edildiği fikrinden ve bilgisinden emin olarak işe başlarlar; hak ihlaline uğradığı bildirilen mağdurları bulurlar; onlara nasıl ihlale uğradıklarını uzun uzadıya anlattırırlar; sonra ilgili yerlere ve kurumlara verilmek üzere raporlar sunarlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

CHP'nin açılımları

Ali Bulaç 2009.02.11

CHP'nin bundan önce çarşafılı hanımlara parti rozeti takmasından sonra, şimdi Kur'an kursu vaadi gündeme geldi. Kocaeli Belediye Başkan adayı Sefa Sirmen, "Her semte Kur'an kursu vaadinde" bulundu. Sirmen, seçimleri kazanmaları durumunda "çok amaçlı mahalle" projesini hayata geçireceklerini söylüyor.

Her mahallede okuma salonları, bilgisayar kursları ve isteğe bağlı olarak Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde olmak kaydıyla Kur'an kursları açacaklar. Sefa Sirmen'in vaatlerine parti Genel Başkan'ı destek veriyor. Deniz Baykal "Kur'an öğrenmek herkesin önceliği olmalı. Sadece yüzünden değil, anlamını da bilerek öğrenmelidir." diyor. Bundan iyisi can sağlığı. CHP'nin bunları en yetkili ağızlardan dile getiriyor olması son derece önemli.

Tabii ki CHP hakkında belli fikirleri ve hatıraları olan sağcı-muhafazakâr ve özellikle dindar seçmen bunlara "kuşku" ile bakıyor. Haksız da sayılmaz. Siyasi mülahazalardan ayrı olarak dindar insanlar, daha uzun süre

CHP'ye kuşku ile bakmaya devam edecekler. Kanaatleri değiştirecek olan, kararlılık ve süreklilik olacaktır.

Bana göre CHP doğru yolda. Uzun yıllardır iktidardan uzakta. Türkiye'de bütün sol seçmeni topladığımızda yüzde 20'yi ancak geçebiliyor. Halbuki geleneksel seçmenin dağılımı yüzde 30-35 sol, yüzde 65-70 sağ seçmendir. Bu bazı zamanlarda –mesela Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, 27 Nisan e-muhtırası sırasında- yüzde 80-20 olmaktadır. Rakamsal olarak bu seçmen kitlesiyle CHP'nin kıyamete kadar iktidar olması mümkün değil. Rasyonel bir değerlendirme, CHP'nin dindar seçmene yönelmesini gerektiriyor. Benim tezim şu: CHP dinle barışır, sağcı seçmenden değil, ama dindar seçmenden oy alır. Yapması gereken, dinle barışık tam sosyal bir demokrat parti olması; özgürlükleri ve yoksulları önceleyen politikaları savunması.

Peki, CHP'nin dindar seçmene yönelik açılımları samimi mi, seçim yatırımı mı? Herkes bunu soruyor. Bu soru siyaset açısından anlamlı değil. Çünkü demokratik siyaset bir müzakere ve pazarlık sistemidir. Ben bir siyasi partiye destek veriyorsam, ondan beklentilerim var demektir. Beklentilerimi yerine getireceğine inanırsam oyumu veririm. CHP'nin samimiyetini veya seçim yatırım stratejisini sorgulamak gerekiyorsa, diğer partiler de sorgulanabilir. AK Parti'nin Kürtçe kanal açmasını, Nazım Hikmet'le ilgili düzenlemeleri ve Alevi açılımları da aynı kategoride ele alınabilir. Tabii ki AK Parti bu açılımları yapmakla seçmenden oy beklemektedir. Ve bunda da tuhafılık yoktur.

O zaman bu açılımlara muhalefet edenler ya demokratik sistemin müzakereci ve pazarlıkçı karakterini kabullenmek istemiyorlar veya tarafların karşıt kutuplarda birbirleriyle çatışmasını siyaset yapmak zannediyorlar. CHP çarşafalı hanımlara rozet taktığında, CHP kökenli Kültür Bakanı Ertuğrul Günay, 1970'lerin söylemine dönüp "çarşafın çağdışı" olduğunu söyledi. Ne tuhaf değil mi? CHP, çarşafı içeri alıyor, muhafazakâr iktidarın bakanı onları, sadece siyasi alanın değil, "çağın dışı"na çıkarıyor. DSP'ye göre CHP'nin açılımları "çatışmaya sebep olabilir." ÖDP, CHP'den kaçan seçkinlerin "daha sol partilere kaçmaları"ndan başka seçenek yok.

Siyasetin en hassas konusu dindir. Hiç kimse dini atlayarak herhangi bir değişim projesini gerçekleştiremez. Sorunlarımızı çok daha makro düzeyde ve geniş kapsamda –bölgesel ve küresel- ele almamız gerekirken, birkaç konunun çizdiği kapalı bir dairenin içine hapsolmuş vaziyetteyiz. Ben şu tezi savunuyorum:

Ezici çoğunluğuyla dindar seçmen, sol ve CHP'yi dine karşı biliyor ve temel sorunlarını çözemedikleri halde sırf dinine zarar gelmesin diye, sağcı-milliyetçi-muhafazakâr partilere oy veriyor. Bu partiler de haksız olarak iktidar oluyorlar, her defasında seçmenin sorunlarını çözmeden suçu siyasi sisteme ve dinî hak ve özgürlüklere muhalefet eden CHP'ye atıyorlar. Milyonları hapsoldükleri sağcı-muhafazakâr gettolardan diniyle barışık, din ve vicdan özgürlüklerini sonuna kadar savunan sosyal demokrat bir siyaset kurtarabilir ancak. Bu, zamanla olacaktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni Kılıçdaroğlu'nun zuhuruna kadar!

Ali Bulaç 2009.02.14

Başından beri CHP'nin yaptığı açılımlara destek veren biri olarak, şunu söylüyorum. Şimdilik söylem düzeyinde kalsa da önemlidir. Belki zaman olacak, ama zamanla olacak.

CHP'nin açılımları günün birinde gerçekleşirse siyaset normalleşecek. Toplumda zaten ana mutabakat konusu olan konular, kutuplaşma ve çatışma sebebi olmaktan çıkacak.

Siyasetin görünmez belirleyeni "dinî özgürlükler"dir, toplumun gizli gündemi bir türlü tabii mihverine oturmayan "din-devlet ilişkisi"dir. CHP ve sol partiler, cansiperane bu yöndeki hak ve özgürlük taleplerine karşı mücadele ettikçe, milliyetçi-sağcı-muhafazakâr partilere gün doğmakta, milyonlarca inanmış insan -dinî hayatı kuvvetli olsun olmasın- dinî hayatın baskı altına alınmasına rıza göstermeyip bu partilere savrulmaktadır. Bu partiler de "Nasılsa CHP ve jakoben laikler dine karşı mücadeleyi elden bırakmaz, bizim kendimizi yormamız gerekmez, günümüzü gün edelim, iktidar olmanın nimetini kullanalım" deyip yapmaları gereken reformları yapmıyorlar. Samimiyetle yapmaya kalkıştıklarında da karşılarında CHP'yi buluyorlar. Onların da canına minnet, "Görüyorsunuz, CHP, sivil-asker bürokrasi, zinde güçler, derin devlet bırakmıyor, sabredin, bir seçim daha destek verin" deyip işi böyle götürüyorlar.

Sadece başörtüsüne matuf Anayasa'nın 10. ve 42. maddelerinin değişiklikleri yanlıştı, ama gerçekleşseydi, bir konu daha istismar aracı olmaktan çıkacaktı. CHP yine "aslanlar" gibi ortalığa atıldı, soluğu Anayasa Mahkemesi'nin kapısında aldı; değişiklik iptal edildi.

Bu düzenlemeyle AK Parti neredeyse kapatılacaktı, direktan döndü. Ama işine de yaradı, haklı olarak "Görüyorsunuz, elimizden geleni yapıyoruz, ama CHP geçit vermiyor" deyip oylarını biraz daha artırdı.

Biz yıllardan beri diyoruz ki, bu yanlış yoldur, başörtüsü, Kur'an kursu sahte gündemlerdir. Türkiye'de sorunlar dağ gibidir. Eğitim felç olmuş vaziyette, Kürt sorununda tedbirler palyatiftir, gelir adaletsizliği uçurumlarla ifade ediliyor, yoksulluk yayılıyor, toplum çözülüyor, üniversiteler acınacak durumda, dışa bağımlılığımız had safhada (İran, İsrail'in silah üstünlüğüne son veriyor, biz İsrail'e bağımlıyız) vs.. Bütün bu sorunlar; başörtüsü, Kur'an kursları sorunları çözülemiyor diye doğru dürüst konuşulmuyor.

Kemal Kılıçdaroğlu'nun çıkışı ümit vericiydi. Hiç "din-iman, laiklik-Cumhuriyet'in nitelikleri tehlikede" gibi konulara girmeden elinde dosyalar ortaya çıktı, yolsuzluklardan bahsetti. Dinî cemaat ve tarikatlarla görüşebileceğini söyledi. Tabii ki CHP'nin geleneksel azınlık-zümre seçmeni buna tepki verdi. Ama bütün sol seçmeni toplasanız yüzde 15-20 arasında. Bu seçmene CHP'den başka DSP, DTP, ÖDP vd. sol partiler de talip. Kime yetecek ki! CHP iktidar olmak istiyorsa, yüzde 80'lere tırmanan seçmene yönelecek. Bunun için de onların hassasiyetlerini, taleplerini samimi bir şekilde kaale alacak. Yoksa ebediyen muhalefette talim edecek.

Kılıçdaroğlu, bunu başarabilirdi. Ondan da ümidimi kestim. Çünkü seçilirse, çalışan başörtülülerin işine son vereceğini söylüyor. Bu, "örtülü, cemaat, dindar seçmenin oylarını istemiyorum" demektir. Hem oylarını isteyeceksin hem kazanırsan onları veya yakınlarını işten atacaksın. Dindar seçmen niye ona versin, aptal mı? Kılıçdaroğlu "Kendimizi yasaların üstünde göremeyiz." diyor, yani bu konuda düzenleme var -tabii düzenlemenin baş müsebbibi CHP- o da bu düzenlemeye tabi olacak. Kılık kıyafetle ilgili düzenlemelerin geçen asrın ilk çeyreğindeki olağanüstü zamanların zoraki mirası olduğunu herkes biliyor. Devlet bile bunları uyguluyor. Kılıçdaroğlu, bunlara sıkı sıkıya bağlıysa "şapka kanunu"nu da uygulayacağını açıklasın bari.

Hız. Ömer adaletini uygulayacağını söyleyen Kılıçdaroğlu şunu deseydi ümitlenirdim: "Kardeşim, bunları bırakın bir kenara, ben kimsenin başörtüsünden dolayı ekmeğiyle oynamam, Allah'tan korkarım." Bunları deseydi, siz o zaman sonucu görürdünüz. Anlaşılan bunları da diyebilen "yeni bir Kılıçdaroğlu"nun zuhuru kadar bu düzen değişmeyecek.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

"Barışı birlikte aramak"

ERBİL- Abant'ın 18. toplantısını yapmak üzere Erbil'deyiz. Benim Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin başkenti Erbil'e ikinci gelişim. "Kürdistan" her nedense çoğumuzun diline ağır geliyor, telaffuz etmekte zorluk çekiyoruz. Toplantının ön hazırlıklarını görüşmek üzere ilk geldiğimizde söz konusu zorluk daha net hissediliyordu.

Bu sefer biraz alıştığımızı zannediyorum. Çok tuhaf aslında, değil mi?

Yaklaşık 4 milyon nüfuslu bölgede ağırlıklı olarak Kürtler yaşıyor. Irak'ın işgalinden sonra oluşan yeni konjonktürden de istifadeyle, özerk-federatif bir siyasi entiteye sahip olmuş bulunuyorlar. Ve elbette uzun zamandan beri bunun mücadelesini verdiklerini biliyoruz.

Bizim için hâlâ büyük sorun teşkil eden konular kolayca çözümlenmiş. Merkezî bütün yerlerde üç, bazen dört dil kullanılıyor: Arapça, Kürtçe, Türk(men)çe ve İngilizce. Tabelalarda, trafik işaret levhalarında, işyeri isimlerinde, her yerde görmek mümkün.

Buranın siyasi atmosferi değişken. Bugünkü olayların seyrini takip edenler, önümüzdeki günlerin yeni gelişmelere gebe olduğunu gözleyebiliyorlar. İki ay önceki Erbil ile bugünkü Erbil aynı değil. Önceki gelişimde insanlarda çok daha büyük bir özgüven vardı, kendi arzularına göre şekillendirmeye çalıştıkları konumlarına daha umutlu bakıyorlardı. Bugün belli belirsiz huzursuzluklar, 'acaba' dedirten kuşkular belirmiş durumda.

İki önemli gelişme buna yol açan sebepler arasında yer almış görünüyor: Biri, geçtiğimiz kasım ayındaki seçimlerden sonra Cumhuriyetçilerin gidişyle Amerikan dış politikasında beklenen muhtemel değişimler. Hemen söylemek gerekir ki, benim gibi çok sayıda gözlemciye göre, Amerika'nın Demokratlar dönemindeki birinci önceliği ekonomisini iyileştirmesi ve dünyada bozulan imajını düzeltmeye çalışması olacak. Bunun için dünyanın en problemli alanı gibi duran Ortadoğu'da bazı politika değişikliklerine gidecek, bunlardan biri de bölgeye olan ilgisini ikinci dereceye düşürmesidir. Bunun sadece Irak Kürdistan Yönetimi'ni değil, İsrail'i de derin bir biçimde rahatsız ettiğini söylemek mümkün. Benim kanaatime göre, 27 Aralık Gazze saldırısı ve bundan sonra olması muhtemel daha geniş ve öldürücü kapsamdaki saldırıların yöneldiği amaç, İsrail'in Amerika'yı bölgede tutmaya çalışması planıdır.

İsrail, Amerika'nın sadece bölgede kalmasını istemekle yetinmiyor, bir an önce İran'ı da vurmasını arzu ediyor. En azından kendisi vurmak zorunda kalırsa Amerika'nın tam desteğini arkasında görmek istiyor. Şimdi İsrail propaganda makinesi, Irak'ta El Kaide'nin İran'la işbirliği halinde eylemler yapıp güçlendiğini yaymaya çalışıyor. 2003'te de Amerika, Irak'ı işgal etmeye karar verdiğinde iki gerekçe öne sürmüştü: Biri Saddam'ın elinde olduğunu iddia ettiği kitle imha silahları, diğeri Saddam'ın terörizme destek verdiği iddiası. Her ikisi de yalan çıktı, bu yalanı en üst seviyede Amerikalılar itiraf etti. Şimdi aynı yalan İran için tezgâhlanıyor.

İkinci gelişme bir süre önce Kürt bölgesi hariç Irak'ta yapılan seçimler oldu. Seçimlerden önce Maliki Amerikalılarla önemli konularda anlaştı ve seçimlerden Arap unsurlar adeta zafer kazanarak çıktılar. Öngörülen Sünni-Şii çatışması büyük ölçüde zayıfladı. Seçimlerin bu şekilde sonuçlanmasıyla Sünni-Şii ayrışmasından çok bir "Arap ligi"nin teşekkül ettiğinden söz ediliyor. Bu, belli belirsiz Kürt Bölgesel Yönetimi'ni düşündürüyor.

Bölgesel yönetimin genelinde Türkiye'ye karşı bir sevgi var. Burada Türk okulları ve sağlık faaliyetleri ile Türk firmaları büyük prestije sahip. Türkiye'de Kürt sorununda en radikal karşıt tavırlar içinde bulunan kuruluşlar - bunları isim isim öğrendiğimizde dudaklarımız uçukladı- buralarda çalışıyorlar, ihaleler alıyorlar. Bu da başka bir ironi.

Abant olarak siyasi gelişmeler, iç çekişmeler bizim ilgi alanımız dışında. Biz, sadece her iki tarafın birbirleriyle tanışmasını, sorunlarını ve hassasiyetlerini anlamalarını istedik. Tabii ki bölgenin barışa ve istikrara ihtiyacı vardır. Ancak barış arayışına çıkmadan, tanımak ve anlamak önemlidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gecikmiş milliyetçiliğin kızamığı

Ali Bulaç 2009.02.18

Erbil'de süren iki günlük müzakare, bize Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nde "geç kalmış bir ulusalcılığın (gecikmiş milliyetçiliğin)" ne kadar etkin olduğunu göstermiş oldu.

Ulusalcı siyasetleri temellendiren ideolojiler yalın ve nahiftirler; bu yüzden ulusalcı/milliyetçi çerçevede kalıp da beşeriyete ufuk açabilmiş tek bir entelektüel gösterilemez. Belki de nahif bir zihin, ancak ulusalcı/milliyetçi bir ideolojiyle yetinebildiği için daha üst varlık mertebesine ait bir perspektiften insanlığın sorunlarına bakamaz.

Ulusalcılık, tarihin ulusların savaşından ibaret olduğunu varsayar. Her ulus, kendini öteki uluslar üzerinden tanımlar ve çatışır. Uluslar arasındaki güç mücadelesi tarihin dinamiğini teşkil eder; dolayısıyla her ulus kendi varlığının bekâsı, çıkarı ve üstünlüğü için diğerlerini zayıflatmaya çalışır. Bu yasanın gerekleri yerine getirilirken –yani ulusal çıkar korunur ve diğer uluslar zayıflatılırken- real politiğe bakılır, ahlaka bakılmaz.

Kürt Bölgesel Yönetimi'nin aydınları zor bir süreçten geçiyor. Kendilerine "öteki" aramaya kalkıştıklarında önlerinde üç ana Müslüman halk çıkıyor: Araplar, Türkler ve Farslar. Her üç halkı ötekileştirmek yeni Kürt ulusal kimliğinin inşası için fonksiyoneldir. Fakat 21. yüzyılda bu zor görünüyor. Çünkü küreselleşme ve bölgeselleşme trendleri öylesine güçlü ki, her halükârda ötekileştirdikleri halklarla ve devletleriyle zorunlu ilişkiler içine girmek zorundadırlar. Bu yüzden "yakın ötekiler" olan Araplar, Türkler ve Farslar, Kürtlerle kader birliği içindeler.

Burada Kürt ulusalcılığı belli belirsiz bir kriz hali yaşıyor. Öncelikle, Araplarla yaşanmış bir geçmiş söz konusu; Kuzey Irak'ta hâlâ belli bir Arap nüfus var; merkezî Bağdat Yönetimi söz konusu olduğunda Araplar masanın öbür tarafında oturuyorlar. Kerkük sorununun baş aktörlerinden biri yine Araplar. Bu Arap faktörünün yeni Kürt ulusal kimliğinin inşasında fonksiyonel bir öteki olarak tanımlandığında önemli sorunlara yol açacağını ima ediyor.

Arapları ötekileştirmek isteyen laik Kürt aydınlarını rahatsız eden bir başka faktör, Arap dili ve bu dil üzerinden tarihten gelip bütün Müslüman halklar nezdinde büyük itibara sahip olan İslam irfanıdır. Bu öylesine güçlüdür ki, "Kürt kültürü" olarak kurgulanacak şeyi onun domine edici etkisinden kurtarmak kolay görünmüyor. Bu da Kürt aydınlarını rahatsız ediyor. Şimdiden Kürtçenin Arap ve İslamî karakteri üzerinde birtakım ameliyeler yapılıyor ki, bunun bizdeki tam izdüşümü "Türkçenin Arapça ve Farsça kelimelerden arındırılması" dediğimiz tasfiye hareketidir. Bunun yanında Arap alfabesinden Latin alfabesine geçilmesini isteyenler de var.

Kürt ulusal kimliğini inşa edenlerin yapmaya çalıştığı ikinci şey "İslamiyet'le aralarında belirgin bir mesafe" koymak. Gündeme geldiği her seferinde "İslamiyet bizim dinimizdir, dinî hayat üzerinde baskı yoktur, ama biz uygar Batı'yla uyumlu bir toplum olmak ve dini siyasi alanın dışına çıkarmak istiyoruz" dediklerini duyarsınız. Tabii buna "küresel teröre karşı mücadeleye katılma"yı da eklemeyi ihmal etmezler.

Yeni Kürt siyasi oluşumu, kendini belli bir kimlik ve anlam çerçevesine yerleştirirken, ABD'ye ve Batı'ya kuvvetli atıflar yapmaktadır. Bunun güvenlikle ilgili bir boyutu vardır, ama "sorunlar denizinden ibaret bölgede modern

dünyayı temsil eden adacık" imajı yaratma kaygısı da söz konusudur. Bu ise, yeni Kürt ulusal kimliğine ilave bir zorluk getirmektedir. Çünkü ABD ve bölge arasında malum sebeplerden dolayı derin çelişkiler vardır.

Ulusalçılık universal bir formdur; Batı'da doğmuştur. Kimsenin kendine özgü ulusal kültürü veya ulusal farklılığı yoktur. Batı tarafından bulaştırılır, kızamık gibi çıkar. Biz 90 senedir hâlâ tam olarak bunu çıkaramadık. Bana bir Elazığlı anlatmıştı: Çocukken kızamık çıkaran çocukların anneler üstünü örterdi, çoğu ölürdü. Kaçıp Fırat'a girenler kurtulurdu. Umarım Kürtler de bu kızamıktan bir an önce kurtulmaları için İslam'ın kutlu nehrine koşar, bizim yaşadığımız trajedileri yaşamazlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eleştirinin sınırı

Ali Bulaç 2009.02.23

Son 90 yılımız genel entelektüel hayat, İslami tefekkür ve ilimler bakımından yoksul bir dönem sayılır. Sovyet Rusya nasıl büyük entelektüel yetiştirmediyse Cumhuriyet de yetiştirmede.

Rusların dünyaya armağan ettikleri büyük romancılar, mesela Dostoyevski ve Tolstoy, Çarlık Rusya zamanında yetişmişlerdi. Bizim bugünkü tefekkür ve ilmî hayatımız, Meşrutiyet dönemine göre hayli zayıf sayılır.

Bunları yazmamın sebebi çok az sayıda mütefekkirimiz ve alimimiz varken, bunları da yıpratmak üzere elimizden gelen her gayreti göstermemizdir. Birçok görüşlerini ve çalışma tarzlarını eleştirsek bile, bu ülkenin manevî, fikrî ve sosyal hayatında olumlu rol oynayan zatlar vardır. Fethullah Gülen Hocaefendi, Hayrettin Karaman Hoca, rahmetli Esat Coşan Hocaefendi, Mahmut Hocaefendi, Erbakan Hoca vs. Bunların her birinin kendi mecrasında yaptıkları hizmetler var. Hayat tek boyutlu değildir; insanların mizaçları, meşrep ve tarzları birbirinden farklıdır. Tarihte tarikatlar, insanları kendi kabiliyet ve meşreplerine göre toplumsallaştırmış, dinî hayatın yaşanmasını sağlamışlardır.

Bu zatların hatt-ı hareketlerini eleştirebiliriz. Ama insafı, hakkaniyeti, edebi, hak ve hukuka riayeti elden bırakmamak lazım. Allah'ın Rasulü (sas) hariç herkes eleştirilebilir. Ama eleştiride doğru bilgi, isnat edilmiş niyetlere dayalı hüküm bina etmek ve kaba, mütecaviz ve itici üsluptan kaçınmak lazım.

Son zamanlarda yeni çıkan bir dergide beni de bir olaya şahit göstererek ülkemizin önemli ilim ve fikir adamlarımızdan Hayrettin Karaman Hoca'ya hak ve hukuk sınırlarını aşan saldırılar yapılmakta, ona aslı astarı olmayan isnatlarda bulunmaktadır. Hayrettin Hoca, Yeni Şafak'ta bu saldırılara 13, 20 ve 24 Şubat 2009 tarihli yazılarında cevap verdi. Meselenin aslı şudur:

7-8 Haziran 1994'te Bursa'da KURAV (Kur'an Araştırmaları Vakfı), tarafından bir sempozyum düzenlenmişti. Basına ve halka kapalı yapılan sempozyumda, bir ilahiyatçı vahy ile ilgili oryantalistlerin bilinen görüşlerini sıraladıktan sonra, her insanın vahy benzeri şeyler yazabileceğini, hatta kendisinin kur'an yazmakta olduğunu iddia etti. Katılımcıların bir kısmı hayret etti, bir kısmı tevbe istiğfar etti, bir kısmı da gülüp geçti. Müzakerelere sıra geldiğinde Hayrettin Karaman ve Bekir Topaloğlu hocalar ağırbaşlı bir üslupla bu saçma sapan şeylere cevap verdiler. Bu konuda verilen cevapları ve benim de müzakereler sırasında serdettiğim görüşleri merak edenler KURAV'ın sempozyumun tebliğleri ve müzakereleri toplayıp yayımladığı kitaba bakabilir. Hepimizin söyledikleri kelimesi kelimesine orada yer almaktadır.

Benim bir mecliste anlattığım, Hayrettin Karaman ve Bekir Topaloğlu hocaların cevap vermedikleri değil, Bekir Topaloğlu'nun konuyla ilgili anlattığı ve esasında bu abuk sabuk iddialara en güzel cevap teşkil eden bir Temel

fıkrasıydı. Herkesi kırıp geçiren fıkra taşı tam gediğine koyuyordu. Fakat iki değerli hocamız elbette ağırbaşlılıklarını koruyarak fikirlerini dile getirdiler, yanlış görüşleri eleştirdiler.

Yıllardan beri Hayrettin Karaman Hoca'yı eleştiren Ali Nar'ın bulunduğu bir mecliste benim anlattığım da budur. Nitekim sempozyumun yayımlanan metni her şeyi ortaya koymaktadır, ayrıca benim şahadetime gerek yoktur, ben de şahit olmadığım bir şeyi anlatamam.

Eleştiri herkesin hakkıdır. Eleştiride adaletten şaşmamalı. Hak ve hukuk sınırlarının aşıldığı dergide dikkatimi çeken bir husus "Reformcuların son hedefi: Kur'an" başlığı altında Tayyar Altıkulaç Hoca'nın da hedef tahtasına yerleştirilmiş olmasıdır. Benim yakından bildiğim ise tam aksine, Yemen'de bulunmuş bazı nüshalardan hareketle Kur'an'a şüphe düşürmek isteyen oryantalistlere karşı Altıkulaç Hoca büyük bir gayretle cevap hazırlamaya çalışmaktadır. Ya bu konuda bilgi eksikliği vardır veya başka bir sebep söz konusudur.

Eleştiriden murat üzüm yemek olmalıdır. Aksine olursa kişisel husumetlere, gruplar ve cemaatler arasında fitne ve tefrikaya yol açar. Bu ise Allah'ın murat ettiği netice değildir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fasıl

Ali Bulaç 2009.02.25

Aydın Doğan'a Maliye'nin kestiği cezayı nasıl anlamak lazım? Cezanın hesap kitapla ilgili boyutu yanında siyasî bir boyutu da var. Modern dünyada ekonomik sorunların gerisinde politik faktörler yatmaktadır. Ekonomik operasyonlar, aynı zamanda politik operasyonlardır.

Merkez sağın ve solun çöktüğü 2001 yılında yine bu köşede "Türkiye'nin siyaset, bürokrasi, sermaye ve medya yapısının köklü bir değişime uğrayacağını" yazdığımı hatırlıyorum. Siyaset yapısı değişiyor. Sadece siyasetçi profili değişmiyor, seçmen profili de değişiyor. Bunu çabuk algılayanlar var; CHP ise geç algılıyor, ama sonuçta bu parti de siyaset pazarına sürdüğü malın müşterisi kalmadığını anlamaya başlıyor. Gelecekte CHP'nin siyasetçi profilini, Kemal Kılıçdaroğlu ve Gürsel Tekin gibi şahsiyetler şekillendirecek.

Türkiye'nin sermaye yapısı da ağır bir biçimde değişiyor. Bunun kolay olmayacağı açık. Bürokraside devlet kendini, kendi inisiyatifini kullanarak yeni duruma uydurmaya çalışıyor. Askerî ve sivil kanat, makro düzeydeki denetimi ellerinde tutarak mikro düzeydeki inisiyatifleri sivillere devrediyorlar.

Medyaya gelince. Son birkaç yılda söz konusu değişim sürecine uygun olarak alternatif medyanın doğuşuna şahit oluyoruz. Merkezdeki çekirdek doğrultusunda var olan ve yayın yapan Aydın Doğan Grubu, eskisi kadar rahat değil. Hem yayınlarını anında check eden gazete ve televizyon ekranları var hem de değişen okur ve seyirci profilini artık ikna edemiyor.

Değişim zordur. Herkes Erdoğan ve arkadaşları gibi bir anda çıkıp "Ben değiştim, eski söyleyip yaptıklarım yanlış" diyemiyor. Hâlâ Aydın Doğan'ın gazetelerinde ve ekranlarında "dediğim dedik, öttürdüğüm düdüğü" diyenlerden geçilmiyor. Milyonları aşağılayan, "bidon kafa, göbeğini kaşıyan adam" deyip hakaretler yağdıranlar yerlerinde duruyor. Yazılarında kullandıkları kelime sayısı 300'ü geçmiyor, Orhan Veli türü kısa kesik cümlelerle meramlarını anlatmaya çalışıyorlar. Oysa nasıl seçmenin profili değiştiyse okur ve seyirci profili de değişti. Nasıl CHP iktidar için siyasetçi tipini değiştirmek zorunda ise Doğan medyası da profil değiştirmek zorundadır.

Ben kimsenin günahına giremem, kimseyi teberri edemem. Suç işlenmişse işlenmiştir, cezası ödenecektir. Sadece ekonomik ve malî hareketlerin siyasetle ilgili olduğunu söylüyorum. Daha önemlisi, Aydın Doğan'ın, davet edildiği bir fasıl programına katılmış olması. Daveti veren Fehmi Kuru'dur. Kuru, yıllardır Doğan medyasını eleştirir. Dikkat çektiği husus, grubun medyasında tepe yöneticilerini eleştirirken Aydın Doğan'ı özenle koruması, adeta onu uyarmasıdır. "Suç" medyayı yönetenlerde, Aydın Doğan ise sadece "kusur"lu!

Davete katılanlara baktığımızda, sanki Aydın Doğan'a medyasını yeniden reorganize etmek istiyorsa alternatif yönetici ve gazeteciler listesi sunulmuş, "dinî kaynaklı sanat müziği"nin alkolle karıştığı "hoş-muhafazakâr bir ortam"da gazeteciler patronla tanıştırılmış.

Saçıcı, muhafazakâr bir ekibin, rakipleri bir medya grubunun yönetici ve gazetecilerini by-pass edip patronlarını fasıllarına davet etmeleri "etik" mi? Real politığın yönlendirdiği bir dünyada bu soru çoğu kimseye anlamsız gelebilir.

Kötü niyetli bir komplo teorisinden, Aydın Doğan'a şu mesajın verildiğini düşünürüz: "Atık değiş. İşte sana yayın yönetmeni ve ekibi. Ceza üstüne ceza alıyorsun. Böyle devam edemezsin". Tabii ki bu kadar kötü niyetli olmak gerekmez, sonuçta masum bir fasıldı. Fehmi Kuru da bunun bir "açılım" olduğunu söylüyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sağlıktaki iyileşme

Ali Bulaç 2009.02.28

Son yıllarda bariz olarak sağlık sektöründe bir iyileşme gözleniyor. Gerek kamu gerek özel sektör, bu alanda önemli mesafeler aldı. Giderek Türkiye, dışarıya da sağlık hizmeti vermeye başlayan bir ülke oluyor.

Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nde Türkiye dendiğinde ilk akla gelen Türk okulları, sonra sağlık, üçüncü sırada Türk firmalarının yaptığı işler oluyor. Erbil'deki Sema Hastanesi, orta ölçekli bir klinik katarsa da, verdiği hizmet dolayısıyla herkesin gözdesi haline gelmiş.

Bize anlatıldığına göre, tedavi görmek isteyen hastalar vize almak için binbir tehlikeyi göze alıp Musul'a gidiyorlar, fakat Türk konsoloslugu vize vermiyor. İran iki konsolosluk açmış, Irak Kürt Yönetimi'ne vize uygulamıyor, hastaların önemli bir bölümü İran'a gidiyor.

Bu haftanın neredeyse tamamını hastanede geçirdim. Sağlıktaki gelişmeler hakkında bilgi sahibi olma fırsatım oldu. Ben ve kardeşim (İbrahim Bulaç) anjiyo olduk. Benimki beş senede bir olan rutin anjiyo idi. Küçük bir damar tıkalı çıktı; Dr. Deniz Şener'in ifadesine göre şimdilik önemli değil. Beni beş sene önce by-pass ameliyatı yapan Prof. Bingür Sönmez'e göre durum iyi, operasyonu yapanın eline sağlık. Bu arada hem bu değerli iki doktorumuza hem Memorial Hastanesi Yönetim Kurulu Başkanı Turgut Aydın'a, gösterdikleri yakın ilgi dolayısıyla teşekkür ederim. Memorial, Türkiye'de uluslararası JCI akreditasyon belgesi alan ilk hastane unvanına sahip. 2002'de kendisine verilen bu unvana sahip hastane sayısı dünyada 21 adet.

Benim anjiyom iyi çıktı da kardeşiminki iyi çıkmadı. Önce bir, daha ince tetkikte üç, ameliyata alınınca da dört damarı tıkalı çıktı. Yine Sönmez Hoca, maharetli elleriyle ameliyatı yaptı, hamdolsun başarılı geçti.

Sadece Memorial'da değil, diğer hastanelerimizde de başarılı operasyonlar yapılıyor. İngiltere'den Azerbaycan'a, Hollanda'dan Kuveyt'e kadar birçok ülkeden hasta gelip Türkiye'de tedavi oluyor. Eskiden, malî durumu iyi olanlar Avrupa'ya veya Amerika'ya gidip tedavi oluyorlardı. Bugün akış yavaş yavaş tersine dönmüş bulunuyor. Bu arada Maliye Bakanı'mız Kemal Unakıtan da geçen hafta ABD'nin Cleveland kentinde by-pass oldu; kendisine acil şifalar dileriz.

Devletlerin, topluma karşı görev ve sorumlulukları var. Bunların başında sağlık, eğitim ve yoksul/zayıf kesimlerin korunması gelir. Özellikle sağlık ve eğitim istismara müsait iki önemli alandır. Devlet bu alanda yol gösterici, denetleyici ve koruyucu politikalar takip etmeli. AK Parti iktidarının kaydettiği önemli başarılarından biri, sağlık alanında kat ettiği mesafedir. Eskiden SSK'ya bağlı bir hastanın özel bir hastaneye gidip tedavi olması hayal bile edilemezdi. Bugün gidebiliyor. Yapılması gerekenler henüz bitmiş değil kuşkusuz, daha da iyileştirmeler yapılmalı, yapılacak da.

Ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz. Kim bu ülkeye hizmet etmek istiyorsa, yapması gereken yegane şey, her ne ile meşgulse -tabii ki meşru ve yararlı meşguliyet- işini iyi yapması, insanlara faydalı olmasıdır. Herkes mesleğini hakkıyla icra ederse hem kendisinin hem ülkesinin itibarını yükseltir.

Sağlık alanında yakalanan kalite, bölgesel hizmete tahvil edilebilir. Erzurum'da bölgeye ve Kafkasya'ya hizmet veren Şifa Hastanesi var. Bunun yanında ya Erbil'de veya Diyarbakır'da Ortadoğu'ya hizmet verecek hastane kurulabilir. Devletten çok özel sektörün bu işe yatırım yapması daha iyidir. Bunun için devletin hem insanına daha çok güvenmesi hem de bölge ülkeleriyle daha yakın ve somut işbirliğine girmesi gerekir.

Türkiye'nin AB üyelik süreci, bölge ülkeleriyle ilişkilerini Avrupa'nın ipoteği altına sokmasını gerektirmez. Mesela artık Irak Kürt yönetiminden gelecek insanlara havaalanında veya sınır kapısında vize verilsin. Bu arada İstanbul'a havayoluyla gelenlere aşağılayıcı muamele yapılmaktan vazgeçilsin. Türkiye, İçişleri Bakanlığı'nın talimatı doğrultusunda Irak Kürt Yönetimi ve Afganistan'dan gelenlere hiç nazık davranmıyor. Bu, bize yakışmıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Birey

Ali Bulaç 2009.03.02

Müslüman birey olabilir mi? Bu soruyu araştıracağız. Birey fikri, Aydınlanmayla ilgilidir ve aslında bir projedir. Aydınlanma, Hüday-ı nabit, yani birden toprakta biten bir düşünce değildir; dayandığı kadim referans çerçevesi vardır: Grek Felsefesi. Rönesans ve Aydınlanmayla Batılılar, Hristiyan bakış açısını bir kenara bıraktıklarında, kendilerine yeni bir referans çerçevesi aradılar, bunu da Greklerde buldular.

Grekler, hikmeti kaybedince, insanı salt akla ve idrake indirgediler. Bu akıl, aşkın ilkedен koparılmış bir akıl ve idraktır, Nefha-i ruh'un sonucu değildir. Müslümanlar, insanı akli bir varlık olarak kabul ederler: İnsan akıl sahibidir. Ama akla indirgenmiş değildir, çünkü salt akıldan ibaret değildir. Bunun yanı sıra aklın aşkın/müteal bir kökeni söz konusudur. Mesela en yaygın tanıma göre, "Akıl, kalbin nurudur." Burada "Nur" kelimesi ile "ziya" kelimesi arasındaki ontolojik farka dikkat etmeli. İki kelime de ışık, aydınlık, aydınlatıcı nesneler veya aydınlanmayı ifade ediyorsa da, Arapçada her ikisinin kök manaları farklıdır. Güneşe ziya, aya nur denir. Çünkü ay ışığını güneşten alır; güneşin ışığı ise kendindendir. Allah güneşte bu potansiyeli halk etmiştir; Allah'ın

dilemesiyle kendi kendine ışık vermektedir, bundan dolayı ziyadır. Buna kıyasla, akıl kalbin nuru ise, demek ki bağlandığı bir kök vardır, bu Nefha-i ruh'tur. Grekler onu bu aşkın kökeninden kopardılar; insanı, salt bir akıl ve idrake indirgediler. Birey akli, ilahi öze dayanmayan, kendi kendinden olandır.

İslam bakış açısından birey, "müstağni", hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, istiğna içindeki insan demektir. Allah, insana: "müstağni" olmadığını hatırlatır, hakiki müstağni Allah'tır. Birey tam da bu iddiadadır. Öte yandan, bireyin tam karşıtı olan kavram "kulluk"tur. İnsan kul olmayı kabul ettiği andan itibaren birey olmaktan çıkar.

İnsan kendi başına var olamaz; onun eklemlenmeye ihtiyacı vardır; çünkü biliyoruz ki insan, bu şekilde yaratılmamıştır. Kendi başına özerk, kendi başına müstağni, hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, herkes karşısında bağımsız, özgür ve özerk bir varlık yoktur. Bu soyut bir insan tasavvurudur. "İnsan" kelimesinin kökeninde ünsiyet kesp eden varlık anlamı yatmaktadır. "Dağ dağa muhtaç olmaz, insan insana muhtaç olur"; insan bir başkasına muhtaç ise, kendi başına bağımsız değildir. Kelamcılara ve filozoflara göre, insan tab'an medenidir; tabiatı gereği bir arada yaşamak zorundadır. Dolayısıyla yalnızlık Allah'a mahsustur; insan tek başına yalnız yaşayamaz. Yalnız başına yapabilen, kendine yetebilen kişi, bireyin temel niteliğidir. Kişinin birey olabilmesi için, hakikatte öyle değilse bile, bu evsafa bir iddiasının olması gerekir. Birey projesi bu iddiadan ibarettir. Dahası bireyin, ahlaki hayatı hakkında sadece kendisi karar verebilen bir varlık olması beklenir, dışarıdan herhangi bir yardıma, bir yol göstericiye (Nübuvvet) ihtiyacı yoktur. Aydınlanmanın bireyi şu sloganla tarih sahnesine çıkarmıştır: "Ne Tanrı, ne efendi." Birey olabilmış insanın, ne Tanrıya ihtiyacı vardır ne de efendiye, yani krala. İkisini de reddeder.

Batı'nın kolektif hafızasında "Tanrı" dendiğinde Kilise, "efendi" dendiğinde mutlakiyetçi idare akla gelir. Sonraları Tanrı'nın kendisi ve inayeti reddedilecek, Nietzsche tarafından öldüğü iddia edilecektir. Başlangıçta birey teokrasiye, kilisenin hâkimiyetine ve ruhban sınıfına karşı bir başkaldırı olarak ortaya çıkar; arkasından monarka veya krala karşı kendini kanıtlar. Ancak insan varlık olarak bir başka şeye eklemlenir. Kökten koparılmış, özerkleştirilmiş soyut akıl ve idrakten ibaret olamaz. Akıl, Nefha-i ruh'un ürünü olmaktan çıkarılmışsa, yani sahih kökünden koparılmışsa, insanın eklemleneceği şey nefsinin heva ve hevesi olur. Böylece akıl nefsin kontrolüne girmeye başlar. Devlet, bu zeminde ve yeni tanımlanmış bireyin temel hak ve özgürlüklerini koruyan bir aygıt olması hasebiyle bunu besler. Modern devlet aklın örgütlendiği aygıttır. Peki bu akıl bireyin akli mı, bürokratik gücün mü? Liberaller bu konuda suskundur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Birey ve özgürlük

Ali Bulaç 2009.03.04

Müslüman'ın "şahsiyet" sahibi olması, "birey" olması demek değildir:1) Allah, insanı ferd-i vahit olarak yaratmıştır, O'nun huzuruna ferd-i vahid olarak gidecektir.

Allah insanı ferd-i vahid olarak muhatap alır.

2) "Din seçiminde baskı yoktur"; insan dinini seçme özgürlüğüne sahiptir. Bu özgürlüğü kullanma alanına o kadar sahiptir ki, kendisini yaratan Tanrı'yı dahi reddedebiliyor.

3) İnsan, rızası olmadan hiçbir anlaşmaya, sözleşmeye zorlanamaz. Eşini, işini, evini vs. şeyleri seçerken baskı altına alınamaz.

4) Kendisini aşan konularda bilginlere, müçtehitlere ittiba eder; ancak kime tabi olacağına kendisi karar verir ve yine de Hz. Peygamber (sas)'in belirttiği üzere müçtehit veya müftü her ne derse desin, o "kalbine soracak"tır. Son kararı kişinin selim aklı, adaletin ve doğruluğun mi'yarı olan vicdanı karar verecektir.

5) Hiç kimse başkasının suçunu, günahını üstlenmez.

Bu anlatılanlardan İslam bakış açısından ferдин ne kadar önemli olduğu ortaya çıkıyor, ama yine de 'birey' olduğu anlamı çıkmıyor. Batı'nın kendine özgü tarihinde, teolojik-felsefî ve sosyo-politik şartlarında teşekkül etmiş bulunan sorunlar üniverselleştirilir. Bireyin Batı'ya özgü tarihsel bir kategori olduğunu göz ardı ettiğimizde, diğer havzalarda neden bireyin çıkmadığına hayret eder, diğerlerinin gelişmemiş olduklarına hükmederiz. Bireyin hareket noktası "ne Tanrı ne efendi" düşüncesidir. Bireyin Tanrı'ya da, efendiye de ihtiyacı yoktur.

Tanrı'ya baş kaldıran Batılının tarihine baktığımızda, onu söz konusu baş kaldırıya sürükleyen iki önemli amilin olduğunu görürüz: Biri felsefî, diğeri teolojik arka plandır. Greklerde insan ile tanrılar arasında sürgit savaş vardır. Tanrılar insanın özgürleşmesini, yücelmesini istemezler. İnsan haysiyetini elde etmek için tanrılardan ateşi/bilgi gücünü çalarak elde eder. İslam'ın bize öğrettiği Allah, insanı yaratıp tesviye etmiştir; ruhundan üfürmüştür; ona isimleri öğretmiştir; meleklerin önünde secde etmelerini emretmiş; yeryüzünde halife tayin etmiş; her kritik dönemde peygamberler göndermiş ve duasını kabul edip zaman zaman tarihe müdahale etmiştir. Müslüman'ın Tanrı'ya baş kaldırması için hiçbir sebep yoktur. Böyle aziz, rahim, hâkim, merhametli bir Tanrı'ya sadece hamd edilir; baş kaldırı nankörlük (küfür) olur.

Teolojik faktöre baktığımızda, kilise öğretisine göre Tanrı İsa'da hulul etmiş, İsa kilisede bedenlenmiş, Tanrı ve din adına konuşma yetkisine sahip papalar ve din adamları insanın özgürleşmesinin önüne engeller çıkarmıştır. Kilise öğretisine göre insan doğuştan günahkârdır, güvenilmezdir; kendi gayretiyle kurtulamaz. O hem devlet tarafından sıkı bir şekilde denetlenmeli, hem kurtuluşu kendini kiliseye, gayr-ı şahsi bir varlığa adanmalıdır. Doğuştan günahkâr olan insana güvenilmeyeceğinden, onun neler yapabileceğini tek tek saymak, yazıya geçirmek gerekir. İnsanın neler yapamayacağı (sınırlı yasaklar) değil, neler yapabileceği (haklar ve özgürlükler) teker teker sayılmalı, bunlar yasalara geçirilmelidir. Devlet bunu yapacaktır, nihayetinde devlet insanın günahkâr tabiatına verilmiş bir cezadır. Yunanlılardan devralınan bu felsefî miras ile Hristiyanlıktan alınan teolojik arka plana sahip bir sosyo-kültürel ortamda insanın özgürleşmesi, onurunu yüceltmesi için özerkliğini, yani "birey" olmağını ilan etmekten başka seçeneği yoktur.

İslam bakış açısından insanın tabiatında iyilik ve kötülük de vardır. Günah işler ve tevbe eder. Eşyada aslanan ibahedir, eşya dünyası temizdir; beraat-i zimmet asıldır, yani insanlar temelde suçsuzdur; hüsn-ü zan esastır. Evet Adem ve Havva günah işledi, ama tevbe ettiler, tevbeleri kabul edildi. İnsana güvenilir. O halde neler yapabileceklerini değil (özgürlükleri) değil, neler yapmayacaklarını (yasakları) belirlemek gerekir. Bunlar da Adem'in 6, Nuh'un 7, Musa'nın 10 emrinde belirtilmiş; İncil ve Kur'an tarafından az bir ilave ile teyid edilmişlerdir. Belirli yasaklar (hudut) dışında özgürlükler söz konusudur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yazıcıoğlu'ndan faili meçhuller

Perşembe sabahı bir grup gazeteci ve köşe yazarı arkadaşla BBP Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu'nu dinleme fırsatını bulduk. Yazıcıoğlu, hem 29 Mart belediye seçimleriyle ilgili düşüncelerini aktardı, hem İstanbul Büyükşehir Belediyesi başkan adayı Cevdet Tellioğlu'nu tanıttı.

Tellioğlu, RP 1994'te İstanbul'u kazandığında Beyaz Masa fikrini ortaya atmış ve çalıştırmış isimdir. Tellioğlu, bize Büyük Aile adı altında yeni bir proje sundu. Benim hayli ilgimi çeken bir proje bu. İyi işlediği takdirde sadece yerel yönetimlerde ihale ve diğer yolsuzlukları önlemekle kalmaz, işsizlik sorununa da bir parça çözüm olabilir. Açıkça bu seçim döneminde BBP'nin İstanbul adayından başka da herhangi bir partiden somut bir proje duymadım.

Salondaki formel toplantıdan önce Yazıcıoğlu ile bir süre konuşma imkânımız oldu. Tabii ki ona en çok sorduğumuz soru Güneydoğu meselesi, Kürt sorunu, af vb. konular oldu. Yazıcıoğlu samimi bir insan. Tam bir siyasetçi gibi hareket etmiyor. Hoşunuza gitmese, hatta siyaseten konuşmaması gerekse de bildiğini söylüyor. Bugünlerde çokça konuşulan "asitli kuyular"ı sorduk. Ona göre "hemen" değil, "seçime birkaç gün kala" kuyular açılabilir.

Bir parti lideri olarak, konunun aktüel boyutunu seçim yatırımıyla ilişkilendirmesi normal. Ancak Yazıcıoğlu, geçmişte faili meçhullerin olduğunu inkâr etmiyor. Ona göre, özellikle 1999 yılına kadar, değişik psikolojik ortamda PKK ile mücadele eden bir kısım güvenlik kuvvetleri "rutin dışına çıkıp" bazı faili meçhul cinayetlere karışmış olabilirler. Bunu zikrettikten sonra "devletin her ne olursa olsun hukuk içinde hareket etmesi gerektiği" hususunun altını çizmekten geri kalmıyor. Yani bugün sayıları on binlerle ifade edilen faili meçhul cinayetler söz konusuysa, bunun elbette savunulacak bir yanı yoktur. Devleti, diğer örgütlerden ve cinayet şebekelerinden ayıran yegâne husus, kendini hukukla sınırlandırmasıdır.

Yazıcıoğlu, bu konuya vakıf. Tespitlerine göre, faili meçhullerin sayısını artıran iki önemli husus daha var: Biri çatışmalarda güvenlik kuvvetleri tarafından öldürülen bazı PKK'lıların gerçek isimlerinin bilinmemesi. Genellikle "kod" isimler kullanıldığı için, öldürülen bir şahsın gerçek kimliği bilinmiyor. Hatta şu veya bu aileye ait olduğu tahmin edildiği durumlarda, aile bazı zamanlarda gidip cesedi teşhis etmek istememiş. Yazıcıoğlu, ailenin elbette korktuğunu, ancak çocuğunun örgüte katılması dolayısıyla bir tür tepki gösterdiğini de söylüyor. Dikkat çektiği ikinci husus, örgütün kendi içinde yaptığı infazların da "faili meçhuller" listesine eklenmiş olmasıdır.

Bundan anlaşılan, önümüzdeki günlerde asit kuyuları açılacak olsa, faili meçhuller de gündeme gelmiş olacak. Esasında bunun bir şekilde gündeme gelmesi kaçınılmazdır. On binin üstünde insanın katili ortada yoksa, bunun derin bir toplumsal yara olduğu ve bu yaranın kanamaya devam edeceği açıktır. Yazıcıoğlu, faili meçhullerin açığa kavuşturulmasına, gerektiğinde soruşturulmasına karşı değil. Bunun yapılması gerektiğini belirtiyor. Ama kaygılandığı bir nokta var, o da şu:

Konu belli ve makul sınırlar dahilinde tutulmayacak olsa, uluslararası birtakım kuruluşlar ve ülkeler tarafından – ki bunların neredeyse tamamı Avrupalıdır- Türkiye'nin aleyhinde yeni bir sürecin başlatılmasında bahane olarak kullanılabilir. Faili meçhullerden hareketle "Türkiye'nin Kürtlere karşı bilinçli ve sistemli bir kıyım politikası takip ettiği, dolayısıyla uluslararası mahkemelerde yargılanması gerektiği" söylenebilir.

Yazıcıoğlu'nun söylediklerini yabana atmamalı. Belki önümüzdeki süreçte iki konu arasındaki sınır çizgisini iyi belirlemek gerekecek. Soru şu: Acaba PKK ile mücadelede zaman zaman güvenlik kuvvetleri rutin dışına mı çıkıp bunca faili meçhulün altına imza attı, yoksa planlı ve sistemli bir biçimde kıyım mı yapmak istedi? Çok zor ve karmaşık süreç olacağı açık. Ama en azından ikinci tezin butlanını savunurken, birinci tezin bir hakikat değeri taşıdığını inkâra kalkışmamak gerekecek.

Kul mu, birey mi?

Ali Bulaç 2009.03.09

Bireyin "Ne Tanrı ne efendi" parolasında reddedilen "efendi" mutlakiyetçiliği kendi şahsında toplamış bulunan kral veya monarka göndermedir. Mutlakiyetçiliği kısaca "tek inanç, tek kanun, tek kral" olarak özetlemek mümkün. 14. Lui "kanun benim/devlet benim" demek suretiyle bunu veciz bir şekilde ifade etmişti.

İslam tarihinde birey teşekkül etmediyse, bunun sebeplerinden biri Hilafet'in mutlakiyetçilik; halifelerin, sultanların veya padişahların birer monark olmamasıdır. Retorikte padişahların "kulları" olmuştur, "kapı kulu" gibi özünde günah olan sıfatlar bürokratik kademelerde görülmüştür, ama iş kelam ve akaide geldiğinde, monark olmaması için padişah her gün kulağına "Padişahım gururlanma, senden büyük Allah vardır" diye fısıldayan görevliler de olmuştur.

Ancak bizim İslam siyasî felsefesinde ve Müslümanların tarihî tecrübelerinde neden mutlakiyetçiliğin ortaya çıkmadığını anlayabilmemiz için, vahy alan peygamberin sistem içindeki konumuna bakmamız gerekir. Çünkü değil sıradan bir insan veya padişah, Sünnilik'te Dört Büyük Halife, Şia'da 12 Masum İmam ve Tasavvuf'ta Kutuplar ve Kutbu'l-aktab olan manevî zatlar bile Hz. Peygamber (sas)'den daha üstün değildirler; bu yönde bir iddia da öne sürülmemiştir. Eğer Peygamber'in şahsında ifadesini bulan mutlakiyetçi eğilimler belirseydi, sonra gelen halifeler, sultanlar ve padişahlar da mutlakiyetçi olabilirdi.

- 1) Hz. Peygamber üstün insandır, modeldir; "en güzel örnektir"; ancak onu seçen Allah'tır. Misyonu ve üstünlüğü kendinden değildir;
- 2) "Âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir"; misyonu gereği insanlara iyilikten, rahmetten başka bir davranışta bulunamaz;
- 3) Hz. Peygamber'in üstünde Kur'an vardır. O, "kendinden, kendi heva ve hevesinden konuşmaz, O'na gelen vahyi tebliğ eder". Kendisi vahyi getirmez, O'na gelen vahyi aktarır. Vahy O'nu sınırlandırır.
- 4) Hz. Peygamber müminlerden ancak "maruf üzere" biat alır (60/Mümtahine, 12); bir devlet başkanı sıfatıyla kendisi dahi yönetilenlerden maruf olmayan bir şeyi isteme hakkına sahip değildir. Dolayısıyla peygamberden sonra onun yerini alacak olan yöneticiler de böyle bir talepte bulunamazlar, bulunduklarında hukuku ihlal etmiş olurlar. Hâlbuki mutlakiyetçi idarede, tek inanç, tek kanun ve tek kral vardır.
- 5) Allah, Peygamber'e "iş (yönetim) konularında müşavere etme"yi emrediyor.
- 6) Hz. Peygamber masumdur; fakat zellesi vardır; vahiy O'nu düzeltir, doğrultur.
- 7) Hz. Peygamber gaybı bilmediğini söylüyor. O'na bildirildiği kadarıyla bilir.
- 8) Bir beşerdir. Her beşere arız olan ona da arız olur. Monarkın ruhu gibi bedeni de kutsaldır.
- 9) Kelime-i şهادet "Allah'ın birliği ve Hz. Muhammed (sas)'in risaleti"nin teyidi ve ikrarıdır. Kelime-i şهادette Hz. Peygamber "önce kul, sonra elçi (Abduhu ve Rasuluhü)" olarak zikredilmiştir. Peygamber'in kul vasfı risaletinden öncedir.
- 10) Peygamber böyle iken, onun takipçisi bütün Müslümanların bilgisi ve kararları zannî olup mutlak değildir.

Mutlakiyetçiliğin ne siyasî kültürümüzde ne tarihsel tecrübemizde karşılığı vardır. Birey, kendisi üzerinde aşkın bir otoriteyi kabul etmiyor, Tanrı'yı uluhiyet makamından indiriyor ve müteal/aşkın ilke ve kökeninden kopardığı akıldan başka yol gösterici tanımıyor, yani risaleti tanımıyor.

Aydınlanma, hakikati bireyin kendisine indirgedi ve onu izafileştirdi; böylece Hakikat kendisi olmaktan çıktı, kişilere göre değişen gerçekliklere dönüştü. İnsanın bilgileri zannîdir. Mutlakiyetçilik zannî bilgilerin mutlaklaştırılmasıdır ki, bu sadece monarkların siyasî referanslarına değil, komünizm ve faşizm gibi kesin inançlı siyasî ideolojilerde de öyledir. Hatta liberal felsefe göreceliği savunsa bile, iddialarında ve söyleminde dogmatiktir. Zannî bilginin mutlaklaştırılması, ister kral ister parti veya ideoloji olsun, bizi mutlakiyetçiliğe götürür.

Müslüman aydınlar, arkasında bir felsefe ve muazzam bir siyasî mücadele olan Batı'nın bu kavramını alıyorlar, keyfi olarak İslam'a tercüme edip, bizde de birey olabileceğini söylüyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Birey temellük eder

Ali Bulaç 2009.03.11

Bireyin eşya ile ilişkisi temellük ilişkisidir. Birey eşya dünyası üzerinde hâkimiyet kurmak ister. Bilimsel bilgi, politik kurumlar ve teknolojinin yöneldiği yegane amaç budur.

Bireyin Tanrı'yı hayatından çıkarmak veya izafileştirip bir kenarda tutmak istemesinin sebebi, Tanrı'nın müdahalesine karşı özerkleştirdiği tabiat üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunma arzusudur. Tanrı'nın kural veya normları onu sınırlandırır. İlahi hükümler hudutlar çizer, insan dilediği gibi hayat ve tabiat üzerinde tasarrufta bulunamaz. Dostoyevski'nin dediği gibi: "Tanrı yoksa her şey mübahtır."

Birey, Tanrı'nın üzerinde hüküm sürmediği bir dünyada özgürlüğünü koruyabilir ancak. Bu insan, hudutların dışına çıkmış bir bireydir ve bu bireyin eşya ile ilişkisi temellük ilişkisidir. Birey bu mülkün bir Yaratıcısı, bir Sahibi yokmuş gibi hareket eder. O sadece tabiatı değil, bedenini de temellük eder, bedenini her türlü kayıttan ve kuraldan azade olarak kullanmak ister. "Bu benim hayatım, bu beden de bana aittir" der. Hayatı ve bedeni bu tarz temellükü, ona her şeyi kişisel tercih ve bireysel özgürlükler seviyesine indirme hakkını verir. Sorun sadece özgür iradeyle din tercihinde bulunmanın ötesinde, tercih edilen dinin kurallarından bir kısmını beğenip bir kısmını iptal etmeye kadar gider: Erkekliği beğenmiyorsan kadın olursun, kadınlıktan hoşlanmıyorsan erkekliği seçersin; bunlar senin cinsel tercihlerindir. Çünkü bedeni temellük etmişsin.

Modern insanın tabiatla ilişkisi de bir temellük ilişkisidir. O tabiat, üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunma yetkisini kendinde gördüğü için, ahlaki niteliklerine bakmaksızın çeşitli yöntemler kullanarak –ki en acımasız olanı işkenceyi de içeren bilimsel yöntemdir- tabiatın bilgisini elde eder, sömürür, ahlaki ve manevi derinlikten yoksun basit bir nesneler yığınıymış gibi kullanır, böylelikle ona karşı sadece suç işlemekle yetinmez, hassas dengesini bozarak kendisinin de dahil olduğu canlı hayatı tehlikeye sokar.

Bireyin çabalarının yöneldiği nihai amaç, mutlak bilgiye, servete ve iktidara sahip olmaktır. "Tanrı'ya ve efendi"ye başkaldırdı, ama kendi arzularını ve projelerini mutlaklaştırdı. Bu yüzden yukarıdan, harici ve sınırlayıcı denetim istemez. Din, onu sınırlandırdığı oranda can sıkıcıdır. Dine, bireyin hayatında ancak özel, izafi ve marjinal kalmayı kabullendiği sürece müsaade edilir. Bilginin hikmet amaçlı olmaktan çıkıp güç amaçlı hale gelmesiyle, birey Karun'un zihni tutumunu benimsemiş olur. Bilgisi teyit edildiği oranda serveti kendisine ait olur; çünkü servet üzerindeki temellükünü kendi bilgisine refere eder. Bu, bireyin bilgisinin servet bağlamında

iktidarla ilişkisini belirler. Din siyasete müdahil olursa, modern siyasetin mutlaklaştırdığı "başarı"nın ahlaki değeri sorgulanır. Geleneksel siyaset "iyi yönetim sanatı"ydı, büyük ölçüde şahıslara ve hanedanlara endeksliydi; modern siyaset "iktidar ilişkisi"ni düzenler. Dinin sorusu şudur: Neyin bedeli olarak başarı, hangi kriterlere göre iktidar?

Bireyin yöneldiği bir başka temellük alanı tarihtir. Modernite, tabiat gibi hayatı da Tanrı'nın müdahalesinden tecrit edip özerkleştirmek istedi ve ancak bu sayede var oldu. Burada kastettiğimiz Hristiyanlığın "kutsal tarih"i değildir; tarihin salt beşeri bir çaba olarak Allah'a doğru gurbette süren bir yolculuk olmasıdır. Hareket lineer değil, ahlaki olarak aşağıdan yukarıya (kemal) doğru veya süfli düşüştür. Zaman, Allah'ın yed-i kudretinde değilse, her şeye biçilmiş bir "ecel" yoksa insana aittir ve insan dilediğini yapabilir.

Liberal felsefe, bireyin özgür çabaları sonucunda iktidarın kendi tabii kurallarını işler kılarak düzenleneceğini ve bundan herkesin kazançlı çıkacağını söyler; bu sadece bir iddia olarak ortada kaldı; olan bir kısım bireylerin devasa oligarşiler kurarak yerküresini derin eşitsizliklere sürükledikleri hakikatidir. Kapitalizmin ruhu olan sınırsız sermaye biriktirme tutkusu, tarihin, tabiatın, bedenın ve bize bağışlanmış olan hayatın bu temellükü olmaksızın gerçekleşemezdi.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Özgürlükten anladıklarımız!

Ali Bulaç 2009.03.14

Özgürlüğü üç ayrı katmanda düşünebiliriz:

- 1) Hz. Ömer'in meşhur "Annelerin hür doğurduğu insanları ne zamandan beri köleleştirdiniz!" sözünde ima edilen beşeri tabii durum. Buna göre her çocuk, annesinin karnından hür doğar. İnsanın özgürlüğünü elinden alan yegane faktör savaş esiri olmasıdır.
- 2) Kişi dinî hayatını yaşamak isterken, önüne birtakım engellerin çıkması hali. Bu engellerin ortadan kaldırılması bir özgürlük mücadelesi vermeyi gerektirir. İslam bilginlerinin cihadı, "İslam ile insan arasında engellerin ortadan kaldırılması cehti" olarak tarif etmeleri bununla ilgilidir. Cihad bir özgürlük mücadelesidir. "Cihad" fiili savaş hali olabildiği gibi, entelektüel bir "ceht" de olabilir; nefsin insanı Allah'ın yolundan alıkoyması ancak "mücadele" yoluyla aşılabılır. Kur'an'daki bir hükmü ortaya çıkarmak için gösterilen ceht ve bunun sonucunda yapılan içtihat da bu çerçevede bir çabadır. "Ceht, mücadele, cihad ve içtihat" aynı köktendir. Bu varlığın, epistemolojinin, ruhun ve hayatın birliğini gösterir.
- 3) Üçüncü özgürlük katı, ruhun bedendeki hapishanesinden kurtulmasıdır. Bu, daha çok sufilerin, ariflerin itibar edip üzerinde durdukları özgürlük çeşididir.

Birey olmaya karar veren bir Müslüman şu üç soruya cevap bulmalı: a) "Başıboş bırakıldığını mı sanıyor?" (75/Kıyame, 36) İnsan yaratılmış, hayat kendisine bağışlanmış ise nasıl Allah'tan müstağni olabilir, kendi hayatının norm ve kurallarını kendisi tayin etmeye kalkışabilir? b) "İnsana her arzu etti şey mi var?" İnsan bedenini, tabiatı, bilgiyi, iktidarı temellük ediyor; fakat bu alanların tümünde mutlak iktidar Allah'ındır. c) Hz. Peygamber'in dilinden bir dua, "Rabbim, beni tek başıma bırakma. (21/Enbiya, 89)" İnsan tek başına kalmaz, ikincisi şeytan olur.

Liberal felsefede bireysel özgürlük, özgürlüklerin bireye indirgenmesi demektir ki, bu bakış açısından herhangi türden bir tercihte bulunmak mümkündür. Sadece bu kadar da değil, neyin özgürlük olup olmadığına da kendisi karar veriyor. Liberallere göre bireysel özgürlük, bireyin herhangi türden tercihte bulunma

özgürlüğünde bulunması değil, bunun yanında ve asıl olan 'neyin özgürlük olduğuna veya olmadığı'na yine kendisinin karar vermesi, tercihlerini kendi kararlarına göre yapmasıdır. İslam bakış açısından sen herhangi bir tercihte bulunabilirsin; Allah sana bu özgürlüğü veriyor. Hristiyanlığı, Yahudiliği, ateizmi seç; bu senin özgürlüğünü kullanmandır. Yanlış, yani batılı seçme özgürlüğün vardır, ama bu seçim hakkın değildir; özgürlüğün kullanımıdır. İslam, başlangıç noktasında dini seçme özgürlüğünü tanımış, din seçiminden sonra hükümleriyle insanı yükümlü kılmıştır. Diğer yandan liberal felsefe özgürlük tanımını tekelleştirir, A'yı seçtiğin zaman özgürlük olur, B'yı seçtiğin zaman özgürlük olmaz diyor. Çünkü özgürlüğün tanımını kendisi yapıyor, içeriğini kendisi dolduruyor.

Liberal bakış açısından, bireyin din seçme ve seçtiği din içinden de seçmelerde bulunma özgürlüğü vardır. Bu tartışılmaz. Dinî hükümlerin bir kısmını benimser; bir kısmını reddeder; bir kısmını benimser, ama gereklerini yerine getirmek istemeyebilir, bu onun özgürlüğüdür. İslamiyet bu özgürlüğü ve serbestliği tanımıyor. İslamiyet'i seçen hükümlerini de kabul eder: Artık onun için alkollü içki, zina, kumar, şans oyunları, faiz, bedenî teşhiri haramdır. Zira "Allah ve Resulü bir işe hükmetti mi artık mümin erkek ve mümin kadınlara bunlara aykırı seçme hakkı kalmamıştır." (33/Ahzab, 36) İnsan günahı göze alarak, yani dünyevi ve uhrevi cezalara katlanarak bu yasakları ihlal edebilir ancak. "Ben hem içki içerim, hem başımı açarım, hem de plaja giderim; beni kimse eleştiremez" dersin; bu liberal özgürlük tanımı açısından mümkündür ama İslam açısından mümkün değildir. Yine İslam bakış açısından meşru çerçevede dilediğin kadar zengin olabilirsin, ama servetini dilediğin gibi harcayamazsın. Liberalizme göre nasıl istersen öyle harca. Kısaca Müslümanlar ve liberaller özgürlükten aynı şeyi anlamaz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Özgürlüklerin bireyselleştirilmesi

Ali Bulaç 2009.03.16

Liberal felsefeye göre temel hak ve özgürlükler bireye indirgenir, bireyselleştirilir. Hak ve özgürlüklerin bireye indirgenmesi, insanın kendi başına, ferd-i vahit olarak yaşayabileceği bir hayat tasavvuruna dayanır; grup/cemaat halinde yaşamaya çalıştığın zaman, liberaller "Burada dur" diyor. Kanada'da tartışılıyor olsa da, "grup hakları" hâlâ sisteme girmiş değildir.

Liberaller, insanın birey olarak özgürlük talebinde bulunabileceğini söyler, ama tek başına birey nasıl yaşayabilir ki! Mesela Alevilerin cemevi, Kürtlerin Kürtçe öğrenme talepleri nasıl bireysel olabilir ki! Bir insan nasıl tek başına cuma namazı kılabilir, tek başına hac yapabilir? Dinî vecibe ve pratiklerin önemli bir bölümü cemaat halinde yerine getirilebilir. Bireyi öne çıkaran liberaller, karşılarında her şeyi klan ve kabileye indirgemişler, bireylerin iradi tercihlerde bulunamayacaklarını varsayıyorlar. Halbuki din seçiminde olduğu gibi bir topluluğa üye olmak veya üyelikten çıkmak da iradidir. İslam'da cemaat, iradi, gönüllü ve sivil karakterdedir. Cemaat, kamu otoritesine alternatif değildir; kendi başına ceza infaz etmez, vergi toplamaz, bayrak asmaz, cihat ilan etmez. Bunlar Hanefi hukukçuların icma ile meşru kamu otoritesine, yani devlete verilmiştir. Herkesin kendi inancına, kendi felsefi kanaatine göre yaşayıp kamusal alanda görünür olması; kendini insan teki varlık veya grup/sivil cemaat olarak ifade etmesi, kamu hukukunun parçalanması, toplumsal hayatın kabileciğe dönüşü demek değildir. Hayır, kamu hukuku bütün toplumsal grupların karşılıklı müzakeresi, aralarındaki ortak paydaları, ortak iyi ve yararı bulup tespit etmeleri ve bunları hukuki metinlere geçirmeleri şeklinde teşekkül eder ki, ortaya çıkan toplumsal sözleşme taktır, kamu hukukunun temelidir.

Toplumsal hayatın yapı taşı insandır, insan bir ailede gözünü açar. Aile ilk beşeri halkadır; ailenin kendi ev hayatı mahremiyeti, yani küçük ölçekli gruba ilişkin hak ve özgürlükler dünyasıdır. İkinci halka yakınlar-akrabalar (Zil'kurba)dır. Bunların üzerimizde hakları ve bizim onlar üzerinde haklarımız söz konusudur. Komşularımızın hakları vardır. Bir sosyal gruba/cemaate mensup oluruz, bu iradi bir tercihtir. Bir mahallede yaşarız, bir kente mensubuz ve en gelişmiş düzeyde üyesi olduğumuz bir inanç topluluğu var ki, bu evrensel cemaat olan ümmettir. Ve ümmeti de aşan beşeri evrensel kategoridir, bu sorumluluk alanımızda Allah'ın kulları olan insanlar (İbadullah en Nas) vardır.

Liberal felsefe insanı bireye indiriyor, onu bütün bu kimliklerinden tecrit edip ona hak ve özgürlükler alanı çiziyor. Sonra da devasa aygıt olan devletle karşı karşıya bırakıyor. Özgürlüğün bireye indirgenmesinin iki önemli sonucu var:

İlki, bürokrasiyi çok güçlendiriyor, devleti rafine usullerle merkezileştiriyor. Aile ve cemaat hayatı ile diğer ara korunakları ortadan kaldırdığı için, devlet bütün o boşlukları dolduruyor. Modern ulus devlette bürokrasiyi güçlü kılan sebep budur. Weber'e bakacak olursak, modern toplum demek, bürokratik toplum demektir. Bürokrasi aklın örgütlenmiş biçimidir. Bu da şu soruyu gündeme getiriyor: Liberal dünyada insan kendi bireysel aklıyla mı, yoksa devletin örgütlü aklı bürokrasinin öngörülerine göre mi yaşıyor? İnsan görünürde özgür, hakikatte sosyal kukladır.

İkincisi, insan sahici özgürlüğü yaşayamadığı için, özgürlükten, bedeni arzularını, nefsinin istek ve tutkularının tatminini anlıyor. Bu, tüketime, cinselliğe ve bedensel hazlara indirgenmiş özgürlüktür. İslam bakış açısından, nefsin tutkuları bizi dünyaya, bedensel hazlara bağımlı kılar, ruhumuzu beden hapisanesinde tutuklu tutar; özgürlük ruhun bu kafesten kurtulması, aslına, menşesine, müteal/aşkın yurduna başarıyla dönebilmesidir. Modern liberal özgürlük ise, nefis her ne istiyorsa ona tatmini için imkân hazırlanması, her türlü dinî, ahlaki ve manevi engelin ortadan kaldırılmasıdır. Bu iki özgürlük anlayışı taban tabana zıttır, birbirleriyle telif edilmeleri mümkün değildir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Krizin başlangıcı

Ali Bulaç 2009.03.18

Bu köşeyi takip edenler, modernliğin derin bir krizden geçtiğini defaatle söylediğimizi hatırlayacaklardır. Esasında daha 1990'larda iki kutuplu dünya dağılırken, paradigmanın kendisi de sarsıntı geçirmişti.

Bir süre, Batı'nın liberal felsefesinin bundan sonra ebediyen hükümferma olacağı masalıyla insanlar oyalandı. Komünizmin yenilmesi, liberal kapitalizmin zaferi olarak takdim edildi; biz o gün de kaldırılan cenazenin içinde sadece komünizm değil, tabut içinde tabut iki cenazenin kaldırılmakta olduğunu yazmıştık. Şimdi liberal kapitalizm masalına, anlatıcısı Fukuyama da ne inanıyor ne savunuyor. Fukuyama, zaferini ilan eden liberalizmin, buna katılmayanları global rezervasyonlarda tutabileceğini, dolayısıyla çatışmalara ve savaşlara gerek olmadığını söylüyordu. Oysa hakikatte ortada bir zafer filan yoktu, derin bir bunalım vardı ve bu ancak küresel boyutlarda bir çatışma ve askerî müdahale ile bir süre daha ertelenebilirdi.

11 Eylül, liberalizmin krizine can simidi gibi yetiştirdi. İktidara gelen neo-conlar, gelişme dinamiklerini tüketmiş bulunan bütün büyük güçlerin ve imparatorlukların yaptığı gibi, başını ABD'nin çektiği Batı'nın iç derin çelişkilerini dışarıya ihraç etmek –belki de kusmak- amacıyla iki İslam ülkesini (Afganistan ve Irak) işgal ettiler. Bernard Lewis'ten mülhem Samuel Huntington'ın geliştirdiği "medeniyetler çatışması" tezi bunun 'meşruiyet

çerçevesi'ni çiziyordu. Kriz tek bir faktörle atlatılabilirdi, "ötekileştirilmiş bir düşman"a karşı başlatılacak küresel saldırı ile.

Günün birinde bunun daha detaylı bir analizini yapma fırsatımız olabilir. Şu kadarını söyleyelim ki, 21. yüzyılın ilk yıllarında dünya genelinde gözlenen likidite fazlalığı geçici bir refah dönemi sağladı. Hz. Yusuf'un tam yetkiyle maliye bakanı olduğu eski Mısır'da olan, küresel ölçekte dünyada da oldu. Şimdi 7 yıllık refahın arkasından 7 yıllık büyük kıtlık dönemi başlamış durumda. Fakat bu, sadece ekonominin krizine değil, politik ve epistemolojik krize işaret eden bambaşka bir şeydir.

Tabiatıta birtakım yasalar geçerli olduğu gibi tarihte ve gündelik hayatta da birtakım yasalar vardır. Bunlar, sosyal bilimlerin araştırma alanına giren cinsten yasalar değildirler. Çok başka varlık mertebelerinden bizim hayatımızda etkilerini gösterirler. Afganistan ve Irak'ın işgaliyle 1,5 milyon Müslüman'ın hayatını kaybetmesi, bu yasaların işlemesini sağlayan önemli amildir. Bugün başlayan ekonomik krizin manevi ve maddi sebeplerinden biri Amerika, İngiltere ve diğer koalisyon ortağı ülkelerin iki İslam ülkesine çektiği acıdır. 2006'da maddi olarak Amerika ve İngiltere'nin, Iraklıların 2 trilyon dolardan fazla petrolünü çaldıkları, esasında savaşın maliyetinin de bu civarda olacağı hesaplanıyordu. Bugün rakamlar artmış olsa da, çalınan petrol ile savaşın maliyeti birbirine yakındır. Denilecek ki, Amerika'nın kazancı ne oldu?

Bu sorunun cevabı, işgale kimlerin zaviyesinden baktığınızla ilgilidir. Eğer petrol ve silah şirketleri ile Yahudi lobilerin zaviyesinden bakarsanız, çalınan petrol geliri bunların cebine inmiştir. Amerikan halkı, yani vergi mükellefleri açısından bakarsanız, hakikatte trilyon dolarlar Amerikan halkının cebinden çıkmıştır. Bir ülkeyi çökerten şey, halkın genelinden paranın çıkıp küçücük bir azınlığın cebine inmesidir. Bu, merkez üssü Amerika'da olan büyük ekonomik krizin ilk başlangıcı hakkında bize bir fikir verebilir.

Kısaca, Amerika ve Batı'nın iki İslam ülkesine karşı işlediği ağır cürümün manevi faturası, ekonomik kriz olarak karşımıza çıkmış bulunmaktadır. Bizde Şubat 2001'de patlak veren krizin en önemli sebebi 28 Şubat ortamında bir avuç muhterisin bankaları boşaltması, halkın önüne 50 milyar dolar fatura çıkarmasıydı. Amerika'daki kriz de neo-conların gezegen ölçeğinde İslam'a ve Müslümanlara karşı ilan ettikleri 28 Şubat sürecinde, Afganistan ve Irak'ı işgal etmeleri ve bu işgalin Amerikan halkına trilyonlarca dolarla ifade edilen muazzam bir faturaya yol açmasıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Küresel resim!

Ali Bulaç 2009.03.21

Liberal kapitalizmin kalbinde baş gösteren ekonomik kriz, başlamış bulunan küreselleşme sürecini tersine çevirmeyecek; böyle bir beklenti içinde olmamak lazım. Ancak bizi önce belli belirsiz, arkasından köklü bir paradigma değişikliğine götürecektir.

Sorunun ekonomik yanını göz ardı etmeden şu söylenebilir ki, bundan sonraki beşeri toplumsal hiyerarşik sıralamada ilk halkada, kendi özü ve şahsiyeti üzerine daha çok yoğunlaşan insan, ikinci halkada "cemaatler/sivil toplum kuruluşları", üçüncü halkada "şehirler", dördüncü halkada "bölgesel entegrasyonlar" yer alacaktır. Bu sıralamada ulus devletler yer almaya devam edeceklerdir. Küreselleşme ile ulus devlet formu arasında çapraz bir ilişki olsa da, ulus devletler bugüne kadar sahip oldukları birçok iddia ve formlarından vazgeçmeyi kabul ederek varlıklarını sürdüreceklerdir.

Yerküresini içine alan bu değişime yol açan temel faktörler arasında, Batılı felsefi perspektifin (modernite) aşınma payının artması; maddi-fiziki büyüme kabiliyetinin doğal sınırlara gelip dayanması ve dünya ölçeğinde baş gösteren demografik hareketliliğin daha çok kent nüfusuna yol açıp bu nüfusun kentlerin merkezine doğru yönelmeye başlamasıdır. Pozitivizmin çökmesiyle sekülerizasyon nihilizme dönüştü; postmodernizmle toplum çözüldü, bu iki temel gelişmenin sonucunda birey projesi sona erdi.

Maddi-ekonomik büyümenin insanoğlunu kapalı bir fasit daire içine hapsettiği henüz yeterince anlaşılmış değil. İnsan ihtiyaçları ile insan arzuları arasında denge kurmaya matuf olmadığı için, modern ekonomi, "büyüme" saplantısından vazgeçmiyor, bunu da "sürdürülebilir kalkınma" adı altında makul bir çerçeveye sokmaya çalışıyor. Hakikatte liberal kapitalizmin büyüme hedefi ne makuldür ne mümkündür. Bu öylesine fasit bir dairedir ki, büyüdükçe daha çok kaynak tüketiyor ve nüfusu artırıyoruz; kaynak tükettikçe ve nüfusu artırdıkça daha çok büyümek zorunda kalıyoruz. Büyümenin tabiatında eşitsizlik ve adaletsizlik olduğu için çatışma potansiyeli her gün biraz daha artıyor.

Birbiriyle bağlantılı bu gelişmelerin üçüncüsü her şeyi gözler önüne sermeye yetiyor: Sağda solda kendi başlarına kalmış göçebeler yerleşik hayata geçiyor, her gün köy ve kırlardan toplam 200 bin kişi kentlere taşınıyor ve kentlerin çeperlerinde yaşayan kalabalıklar merkeze doğru bir hareketlilik takip ediyor. Dünya nüfusunun 2012 yılında 7 milyara çıkacak olması, bu nüfusun yarısının şimdiden kentlere taşınması söz konusu yeni hareketlilik hakkında bize fikir vermeye yeter.

Bu aşamada, gayet ağır bir biçimde kentlerin fiziki yapısı değişiyor; beşeri örgütlenme biçimi farklılaşıyor; statüleri ve gelir dağılımını sağlayan iktidar daha çok adaletsiz hal alıyor; ekonomik üretim biçimi evriliyor ve bütün bunların eşliğinde elimizde var olan politik kültür değişime cevap veremiyor.

Söz konusu değişimi hangi aktörlerin yaptığı konusu, ortaya çıkan belirsizlikle atbaşı gitmektedir. Kimine göre, adına "küreselleşme" denen belirsiz bir gelişme dinamiği var, ne olduğu bir türlü kestirilemeyen bu dinamik açık seçik olmadığı için bir heyula gibi belli güç ve çıkar merkezleri tarafından araçsallaştırılmakta, ulus devletlerin zayıflatılması işleminde kullanılmaktadır. Kimine göre lobiler/örgütlü zümreler, kimine göre derin stratejik hesapları olan ve hep real politik davranan devletler gelişmeleri yönlendirmektedir.

Şahsiyet sahibi insan, cemaat/STK'lar, şehir ve bölgesel havza dinamiği, küreselleşmenin çoğulculuğu, özerk-otonom hayat biçimlerini kabul etmesi durumunda "iyi"dir. Ancak buna fırsat vermek istemeyenler olduğu açıktır. Küreselleşme süreci üzerinde etkin olanlar, nihilizmi, tüketimi ve popüler kültürü empoze ediyor; standardizasyonu öngörüyor; eşitsiz ve adaletsiz bir sosyo-ekonomik düzende ısrar ediyor ve muhalif söylemlere karşı savaş açmaktan vazgeçmiyor. Büyük ölçüde sorun modernliğin, temel gelişme dinamiklerini kaybetmiş olmasına rağmen hâlâ yerküresini içine alacak şekilde ölçek büyütmekten vazgeçmemesinden kaynaklanıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

TOKİ'nin konutları!

Ali Bulaç 2009.03.23

2011 yılına kadar TOKİ, 500 bin konut hedefini gerçekleştirmek istiyor. Hormonal büyüme içinde olan büyük kentler açısından bakıldığında bunun mütevazı bir hedef olduğunu söylemek mümkün. Söz konusu konutlar sadece İstanbul'da yapılacak olsa, şehrin yaklaşık 3-4 yıllık ihtiyacını karşılayabilir ancak.

Bu demektir ki, Türkiye'nin geneli göz önünde bulundurulduğunda insanı dehşete düşüren bir konut açlığı olduğu görülmektedir. Konut üretimindeki talepte, çekirdek aile ve süren göç önemli rol oynamaktadır.

TOKİ'nin satın alma gücü sınırlı kesimleri konut sahibi yapmak üzere giriştiği faaliyeti küçümsemek doğru değildir. Türk halkında kişi ne kadar zengin olursa olsun, başını sokacak bir meskeni olmadıkça kendini ve çocuklarını güvencede hissetmez. Akli başında insanlar, bir kere sahip oldukları evin üzerine ticari hesap yapmazlar, bunu zihinlerinden çıkarmış olurlar. İslam geleneğinde de bir evi, ancak yeni ve daha iyi bir evi almak üzere satmak gerekir. Kısaca meskenin kendisini ticari meta haline getirmekten kaçınmak gerekir. Ev temel ihtiyaçlar arasında sayıldığından, bazı modern bilginlere göre, devletin sosyal görevlerinden biri herkesi ev sahibi yapabilmesi veya kişiye ihtiyacı oranında destek vermesidir. ABD, "konut"u temel bir hak olarak görmüyor, çünkü bu hem liberalizmin öngördüğü serbest piyasa kurallarıyla bağdaşmıyor, hem de zaten hiçbir demokratik devlet bütün yurttaşlarını ev sahibi yapamıyor. Amerikalılara göre, özellikle üçüncü dünya ülkeleri konutu temel haklar arasında sayarlar, ama halklarına yalan söyleyip bu hakkın tahakkuku için hiçbir şey yapmazlar.

Meselenin sistemler açısından sahip olduğu yaklaşım farkı önemlidir. Elbette verili durumda TOKİ fonksiyonel bir iş yapıyor. Ancak seri ve toplu konut inşa etmenin sistem boyutunu ihmal etmemek lazım. Sorun, TOKİ'nin kendisine çizilen dairede başarılı olup olmadığı hususu değil, bu dairenin böyle mi çizilip çizilmemesi gerektiği konusudur.

Bir kere küresel ekonomik krizden önce her şeyin özelleştirildiği liberal bir atmosferde, neden hükümetin toplu konut üretimini elinde bulundurduğu sorulabilir. Bu, IMF'nin bile dikkatini çekmişti. Konut inşaatı yüzlerce kalemden oluşur. Devletin müdahil olmadığı serbest piyasa şartlarında, devletin bu yüzlerce kalemi bir veya birkaç elden tedarik ederek seri konut inşa etmesinin veya şahıslara fason iş yaptırmasının şimdi içine girdiğimiz krizdeki payını bilemeyiz. Başına geçtiği günden beri başarılı bir performans gösteren Erdoğan Bayraktar, "Şehirleri 550 müteahhitte yeniledikleri"ni söylüyor.

TOKİ'nin üç ana hedef tespit ettiğini söyleyebiliriz: İlki kentsel dönüşüm çerçevesinde gecekondulardan kurtulan kentin 'modern bir yüz'e kavuşturulması; ikincisi depreme dayanıklı yapılar üretme çerçevesinde risk altında yaşayanlara TOKİ konutlarından öncelik tanınması; üçüncüsü sosyal barış çerçevesinde 'İstanbulluluk bilinci'ni geliştirip hayat standartlarının yükseltilmesine çalışılması.

Her üç hedef de önemlidir, belli ki üzerinde düşünülerek tespit edilmişlerdir. Peki, TOKİ, ürettiği toplu konutlarla bu üç hedefi ne kadar gerçekleştirmiştir: 1) Gecekondular üzerinden kentsel dönüşüm yapılırken, kent 'modern bir yüz' kazandı mı? Bizim modelimiz geleneksel şehrin modern fizik ve sosyal mekâna transferi mi olmalı, yoksa İkinci Dünya Savaşı şartlarında Batı'da şehirlerin çeperinde evsizler, göçmenler ve sığınmacılar için düşünülmüş sosyal konut/toplu konut mu? 2) İstanbul'u bekleyen en büyük tehlike muhtemel bir depremdir. Tehlike konutların yapıldığı şehir dışındaki kırsalda değil, şehrin kalbinde söz konusudur. Bugünkü şehir nüfusunun belki yüzde 80'ini yıkacak bir depreme karşı tedbir böyle mi alınır? 3) Her biri birer getto görüntüsü veren kibrit kutusu konutların olduğu mekânda nasıl şehir kültüründen söz edilebilir? Mesela Başak konutları İstanbul'un bir parçası sayılır mı?

Şehir kültürü ve bize ait olan medeniyet tasavvurundan yoksun bu konut politikası, geleceğin dünyasının içine girdiği gelişme dinamiğine de aykırıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dünyanın merkezî şehirleri

Modernite ile beraber modernlik de sonun başlangıcına girdi. Postmodernizm bunun ilk işaretiydi. Ve bu sürecin, bir öncekinin yerini alamayacağı belliydi. Belli olmayan, mevcut belirsizliği neyin devam ettireceği konusudur.

Varlıkta hiçlik, yokluk ve mutlak tesadüf olmadığına göre, bize "belirsiz" gibi görünen şeylerin arkasında bir belirleyen vardır. Yeni süreci "kişiler"in yönlendiremediği açık, nasıl olsun ki, birey projesinin kendisi göçmüş durumda. Kahramanlar çağını geride bıraktık. Tarihin genel akışında belirleyici rol oynayan şahsiyet örnekleri peygamberlerdir; onları takip eden sahabeleri, ensarı (yardımcılar) dahi ortak ahlaki amaçları belli bir rasyonalite çerçevesinde tahakkuk ettirdikleri oranda gelişmeleri etkileyebilmişlerdir. Bireyden söz edemiyorsak, insanın kendini ifade ettiği yeni formların ne olduğuna bakmamız lazım.

Modern zümreler gizli oligarşiler kurmuşlar. Ana dürtüleri sömürü ve tahakküm kurmak olan oligarşileri lobiler, şirketler, çıkar ve baskı grupları oluşturmaktadır. Bunlar geniş alanlarda faaliyet gösteriyorlar. Ama karşılıklı bağımlılık bütün yapılar için söz konusuysa, oligarşilerin irade ve icraatları da mutlak değildir, onların da önüne dikilen birtakım saydam engeller vardır.

Marxist anlamda yaygın ve derinlemesine işleyen bir sömürünün varlığı inkâr edilemez, ama ortada klasik sınıflar yok. Dışlanan, sömürülen ve her gün biraz daha alta itilen kitlelerin farklı kimlik talepleri vardır; bunlar ne proletaryadır ne proletarya bilincini taşırlar.

Peki, söz sahibi olan devletler mi? Bu, akla gelebilecek son ihtimaldir. Çünkü modernliğin sonunu getiren temeldeki gelişme, pozitivizmin çökmesidir. Her şeyin göreceleştirildiği, ana sloganın "ne olsa gider!" olduğu bir dünyada "toplum" çözülüp alt gruplara ve gruplar daha alt kimliklere bölünürken, ulus kavramı da kucaklayıcı anlamını kaybetti. Pozitivizm her şeyi izah edemiyorsa, ulusal kimlik de bütün grupları ve alt kimlikleri kucaklayamıyor. Ulus zaten sentetik bir icattı, ancak otoriter politikalar ve totaliter enstrümanlarla hapishanenin duvarlarını ayakta tutabiliyordu; duvarlar yıkıldı, içerdekiler dışarı fırladı. Herkes kendine yeni bir melce' arıyor; herkesi içine alan geniş ve kuşatıcı bir gökkubbenin farkına varması için biraz zaman gerekecek.

İnsan kendini anlamlandırmadan yaşayamaz. Modernliğin gelip saplandığı sekülerizasyon, Habermas'ın da Berger'in de altını çizdiği gibi derin bir nihilizme yol açtı. Bu aşamadan sonra, birey, kendi şahsiyeti üzerinde düşünmek zorunda. "Kişilik" yetersiz bir kelime; "şahsiyet", insanın kendini varlık âleminde teşhis etmesi, kendine bir teşhis/tanı koyması çabasıdır. Bunu ma'rifetle yaptığı zaman doğru istikameti bulur. Ma'rifetünnefs, ma'rifetülhalk ve marifetullah. En azından "insanın hüsranda olduğu (bu asr) da, istisnalar"ın yönelimi bu olacaktır.

Kimse yalnız yaşayamaz. Aidiyet tabiidir, bir ihtiyaçtır. Şahsiyet sahibi insan bir aileye, bir gruba/cemaate mensup olur. Bu yüzden önümüzdeki sürecin aktif özneleri STK'lar ve cemaatler olacaktır. Ve çözülen toplumun yerini alacak olan ise "şehir"lerdir. "Geleneksel şehir"den "modern kentler"e geçiş, farklı bir süreç izleyerek, modern kentleri daha müteal, daha yaşanabilir ve daha insani formlara kalbedecektir. Bu açıdan bakıldığında geleceğin dünyasını merkezî şehirlerin belirleyeceğini söyleyebiliriz. Bu şehirlerin her biri bir güneş gibi, orta havzanın etrafındaki beşeri sahaları domine edecek, yeni sürece katacak ve hem maddi hem manevi olarak (sanat, edebiyat, felsefe, siyaset vs.) besleyecektir. Soru şu: İslam, bu yeni sürece kaç merkezî şehirle ve hangi formasyonlarla dahil olacaktır? İnsanın tarihi iyi ve kötünün kavgası hikâyesidir. Mevcut haliyle uluslararası düzen, yabancılaşmayı, çatışmayı ve sömürüyü, bireyin zihinsel algılarından devasa yapılara kadar her alanda içselleştirmiş, kurumsallaştırmış ve küreselleştirmiş bulunuyor. İçine girdiğimiz kriz, bunun böyle devam etmeyeceğini gösteriyor. Kahırdan lütuf doğar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Muhsin Yazıcıoğlu kazasındaki tuhaflıklar

Ali Bulaç 2009.03.28

Bu yazıyı yazdığımda Muhsin Yazıcıoğlu'nu ve beş kişiyi taşıyan helikopter bulunmuş, Yazıcıoğlu ve beş arkadaşının vefat ettiği açıklanmıştı. "İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (Biz Allah'a aidiz ve (yine) O'na döneceğiz)!.."

Allah rahmet etsin, nur içinde yatsınlar.

Bu, kendiliğinden bir kaza olabilir mi? Olabilir. Ama ortada bazı tuhaflıklar da var. Bu tuhaflıklar atlanmamalı. Önce Yazıcıoğlu'yla ilgili birkaç şey söylemek istiyorum.

İnsanlar "hasbî" ve "hesabî" olmak üzere iki sınıfa ayrılır. Siyasetçilerin kahir ekseriyeti hesabîdir. Yazıcıoğlu ise bu sınıftan bir insan değildi. Görüşlerini beğenmeyebilirsiniz, ama onun mert, dürüst, açık yürekli, cesur, fedakâr ve samimi bir insan olmadığını söyleyemezsiniz. İdeal politiği reel politiğin önünde tutan bir Anadolu delikanlısıydı.

Onunla üç hafta önce görüşme fırsatım oldu. Verdiği kahvaltıya giderken bir anda ayağım döndü, sanki yarım metre havaya fırlayıp yere düştüm. O arada sağ dizim ve tabii pantolonum parçalandı. Geri dönmedim, toplantıya gittim. Beni öyle görünce çok üzüldü, hastaneye göndermek istedi, kabul etmedim. Bana, "Artık sana bir takım elbise borcum var, İzmir'de bir arkadaşım var, o beni giydirir, beden numaranı söyle, hemen arayayım." dedi. Çok ısrar etti, kabul etmedim.

Erken gittiğim için onunla yaklaşık bir saat konuşma fırsatını buldum. Seçim gezilerinin yoğunluğundan bahsetti. Bu sefer Sivas'tan emin görünüyordu, belediye seçimlerini kazanacaklardı. Söz döndü dolaştı Ergenekon davasına, Cizre-Silopi hattında açılan ölüm kuyularına geldi. 7 Mart tarihli yazımda da değindiğim gibi faili meçhuller konusunda önemli bilgiler verdi, ilginç değerlendirmelerde bulundu. Bazı şeyleri 'yazılmaması kaydı'yla anlattı. Onun değerlendirmesine göre, bu önemli olay 'bütün boyutları'yla ortaya çıkarılmayacaktı; gerektiği kadarıyla aydınlatılacaktı. Bir ara kendisi sözü, son senelerde işlenen bazı cinayetlere Alperen Ocakları'nın nasıl karıştırılmak istendiğine getirdi. Herhangi bir korkusunun olmadığını, bunun planlı olduğunu, bazı çevrelerin kendilerini bu işlere karıştırmak istediklerini belirtti.

Seçim sonrasında hem bu konuların üzerine gitmeyi, hem genel siyasete ilişkin bir açılım yapmayı planlıyordu.

Evet, helikopter olayı tabii ki salt bir kaza olabilir. Ama 'tuhaf' gelen bazı noktalar var:

1) Yazıcıoğlu, helikoptere binmek isteyen biri değil. Basına da yansıdığı kadarıyla, bunu kendisine teklif edenlere, "Beni öldürmek mi istiyorsunuz?" demişti.

2) Bu model helikopterlerin çok güvenli olmadığı yolunda söylentiler var, acaba kiralılırken yeterince araştırmalar yapıldı mı?

3) Yazıcıoğlu ve arkadaşlarını almadan önce helikopterin bulunduğu yerden ayrılıp bir müddet sonra döndüğü söyleniyor. Helikopter sadece yakıt mı aldı, kimler yanına yaklaştı?

4) Helikopterin düştüğü bilgisinin gelmesiyle ciddi olarak aramalara başlanması arasında geçen zaman aralığı ihmal edilmeyecek kadar önemli. Bu arada bir tür "bilgi kirliliği" ortalığı kapladı, helikopterin bulunduğu, yaralıların Kayseri'de tedavi altına alınmak üzere yola çıkarıldığı söylendi. Ciddi arama, karanlık bastıktan sonra başladı. Bu bilgileri kim ve hangi amaçla yaydı?

5) İlk aramada yanlış koordinatların kullanıldığı söylendi, 1,5 gün sonra başka yönde arandı. Bu, bariz bir hata değil mi?

6) Bunca dinleme sistemleri ve yüksek teknolojinin geliştiği bir dünyada –Ergenekon davasında bu teknolojinin ne kadar başarıyla kullanıldığını görüyoruz- koca bir helikopterin ve cep telefonları olan beş kişinin –İHA muhabiri 112'yi arayıp dakikalarca konuşuyor- bulunamaması 'tuhaf' değil mi?

Bu istifhamlar olmasa bile, ortada bir yetersizlik olduğu açık. İçim rahat değil. Yazıcıoğlu, önümüzdeki dönemde siyaseti "Sivas ve Orta Anadolu'dan çıkarıp Türkiye'nin sathına yaymak" istiyordu. Bu kadar önemli bir şahsiyetin bir kazaya kurban gitmesi bana inandırıcı gelmiyor. Muhsin Yazıcıoğlu, 'Sonsuzluğun Sahibi'ne giderken bu gökkubbede hoş bir seda bıraktı. İla rahmetillah!..

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyaset ne için yapılır?

Ali Bulaç 2009.03.30

Geleneksel toplumlarda "siyaset" iyi yönetim sanatı anlamına geliyordu. Kelimenin Arapça "seyis" yani "at terbiyecisi"yle aynı kökten gelmesi bunu ima eder.

Bu durum biraz da insanların şansına bağlıydı; başlarında iyi ve dirayetli bir yönetici (sultan, kral, padişah, emir vs.) olduğunda iyi bir hayat sürerlerdi; kötü ve zalim biri olduğunda büyük sıkıntılar çekerlerdi.

İslamiyet "hilafet"i getirmekle siyaseti ıslah etmek istedi. Islah şekli de, işi yöneticilerin iyiliğine ve dirayetine bırakmaktan çıkartıp hukuki bir çerçeveye bağlamaktır. İlahi Hükümler'in temel esasları, değişmez hükümleri ve genel kuralları anlamında Şeriat, şahıslar tarafından değil de vahy sonucu belirlendiğinden, yöneticilerin ve yönetilenlerin üstünde bir Hukuk olduğu anlamına gelir. İnsanlar kendi hukuklarını yaptıklarında ister istemez bir miktar, bağlı oldukları sosyal grubun (sınıf, zümre, etnik grup, çıkar çevresi, aile, hanedan, bölge, dil, renk, ırk topluluğu, ulusal vs.) çıkarlarını gözetirler. Ama kuralları tayin eden genel esaslar harici bir kaynaktan gelmişse, doğru yorumlandıkları ve doğru biçimde ete kemiğe büründükleri takdirde adaletin tesisini sağlarlar.

Yedinci yüzyılın ilk yarısı gibi erken bir dönemde Dört Halife'nin seçimle iş başına gelmesi, herkesten biat almaya çalışması ve istişareye büyük önem vermiş olması, Hilafet'in diğer yönetim şekillerine göre ayrılan seçkin karakterini ifade eder. Hz. Ali (ra)'nin şehadetinden sonra iç kargaşa ve iktidar mücadeleleri İslam'ın büyük felaketi oldu. Eğer bu mücadelelerin etkileyici faktörü olmasaydı ve İslam bilginleri, siyasi rejimi (devletin şeklini ve yönetimi tayin etme biçimini) belirli hukuki kurallara bağlayabilseydi, bugün demokrasilerin de eksikliklerini ve mahzurlarını aşan zengin bir tarihî tecrübeye sahip olabilirdik.

Mamafih, bu, bugün Müslüman bilginler ve entelektüeller tarafından yapılmayacak bir şey değildir. Demokrasilerin yetersiz kaldığı noktaları somut olarak müşahade edebiliyoruz; insanlığın demokrasinin kazandırdıklarını koruyan, ama daha da öteye gidebilen bir siyasi rejime ihtiyacı vardır, bunu İslam'dan başka felsefi bir kaynaktan temin edebilme durumunda değildir.

Bugünkü demokrasiler iki temel sorunu çözemiyor: Biri, siyasal çoğulculuk yanında kültürel ve toplumsal çoğulculuğa açık olamıyorlar; diğeri, iktidarı daha adil, eşitlikçi ve katılımcı yapamıyor. Mevcut durumda, iktidarı melaik ruhlu insanlar dahi kullanacak olsa, ne çoğulculuğu sağlayabilirler ne hukuki ve iktisadi adaleti tesis edebilirler. Çünkü bir başka vesile ile Hekimoğlu İsmail'in yaptığı güzel benzetme ile "eğri cetvelle doğru çizgi çizmek mümkün değildir." Sorun şu ki, elimizdeki siyaset malzemesi ve iktidar yapısı eğri cetvel hükümündedir, bununla doğru çizgi çizebileceğimizi zannediyoruz. Bu iktidar yapısından adalet çıkmaz.

Elbette sorun, siyaseti ve hukuku aşan kaynaklarda yatmaktadır. Bu da tamamıyla ahlakidir. Üstelik ideal politiğin ne olduğunu bilmeden, reel politiğe dört elle sarılmak hepten bizi ve siyasi rejimi yozlaştırır. Yeniden ahlakın yüce kaynaklarına dönmedikçe doğru ve adil iktidara ulaşamayız.

Geçen hafta elim bir helikopter kazasında kaybettiğimiz BBP lideri Muhsin Yazıcıoğlu, 19 Mart 2009 günü partisinin Karaman Seçim Bürosu'nda bu noktaya değinmişti:

"Şimdi bakın yoldan geldik, yola gideceğiz. Hiçbirimizin garantisi yok. Şurada ayakta duranın da, oturanın da. Yani, ruh bir saniyeliktir. Küf dedi mi gitti. Bunun da nerede geleceği, nasıl geleceği, ne şekilde yakalayacağı belli değil. Bir saniyenize bile hakim değilsiniz. Bir saniyesine bile hakim olamadığınızı, hükmedemediğiniz bir hayat için, bir dünya için, bu kadar fırlıdak olmanın anlamı yok. Düz yaşayacağız, düz duracağız, düz yürüyeceğiz. Dik duracağız, doğru gideceğiz. Allah'ın izniyle hayatım boyunca hep böyle gittim. Allah'ın izniyle olsak da milletle olacağız. Olmasak da, milletle olmayacağız. Yarın ahirette Allah, bize 'Niye iktidar olmadın?' diye sormayacak. Sorsa da 'Vermediniz' diyeceğiz."

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AK Parti: Kaybeden birinci parti

Ali Bulaç 2009.04.01

Paradoks gibi görünse de, 29 Mart 2009 belediye seçimlerinin önemli sonuçlarından biri AK Parti'nin "kaybeden birinci parti" olarak sandıktan çıkmış olmasıdır.

Kaybetmenin iki ölçüsü var: Biri bundan önceki üç seçime (2002, 2004 ve 2007) göre aldığı oylarda gözlenen düşüş (yüzde 39); diğeri Başbakan Erdoğan'ın tahmin ve hesap hatası yaparak kendine koyduğu başarı çıtası. (Belediye seçimlerinde yüzde 42, İl Genel Meclisi'nde yüzde 47.)

Tablo buysa da AK Parti, en büyük parti. Bundan önce AK Parti, tartışmasız "Türkiye partisi"ydi, şimdi bu özelliği bir miktar kaybolmuş durumda. Güneydoğu DTP'ye; Akdeniz, Ege ve Trakya MHP ile CHP'ye geçmiş durumda. Büyük şehirlerde bariz bir oy kaybı var.

AK Parti'yi, "yapısal ve politik" olmak üzere iki faktörün başarısız kıldığını söyleyebiliriz. Yapısal faktörlerin başında "Türkiye partisi" olarak siyaset yapan bir partinin Türkiye'nin tümünü içine alacak bir dil geliştirme ve politik şemsiye açabilme yeteneği gelir. Bunun çok zor olduğunu kabul etmek lazım. 2007'de AK Parti bunu başarmıştı. 2009'da bu yeteneği adeta felce uğradı. "Bu kadar parçalı seçmeni nasıl bir araya getirebilirim?" sorusu anlamsızdır. Eğer sahiden siz bir sınıf partisi değilseniz; bir yaşama biçimini empoze etmeyip herkesi bir arada tutmayı hedefliyorsanız; "değere dayalı" siyaset yapar, her kitleye ulaşabilme yolunu ararsınız. Uzun zamandır AK Parti'yi siyaset sahnesine çıkaran "değer meşruiyeti"nden uzaklaştığını görüyoruz. Doğru olanı "kimlik siyasetleri"ni mahkûm ederek insanları kendi kimlik gettolarına itip hapsedmek değil, kimlikleri bir şemsiye altında toplama becerisini gösterebilmektir. AK Parti'nin "Türkiye partisi" olmaktan çıkması, sadece AK Parti açısından değil, Türkiye açısından da bir kayıptır. "Biz bölgesel milliyetçilik, etnik milliyetçilik, dinî

milliyetçilik -her ne ise bu- yapmıyoruz" söyleminin siyaset bilimi ve demokrasi teorisi açısından herhangi bir anlamının olmadığı gibi, toplumsal karşılığının olmadığı da anlaşılmış bulunuyor.

AK Parti'nin normal bandı yüzde 35-40 arasındadır. Bu hiç de fena değildir. AK Parti, şimdi kendi tabii sınırlarına çekilmiş bulunuyor. 2007'de yüzde 47'ye çıkabildiyse, bunun yegâne sebebi Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığı seçiminde karşısına çıkartılan hukuk dışı engeller ve 27 Nisan e-muhtırasıydı. AK Parti, bu şansı iyi değerlendirip ya yüzde 47'yi koruyabilir veya artırabilirdi. Bu şansı heba edip 8 puan kayba uğraması başarısızlıktır, bunun sebepleri üzerinde durmak gerekir:

- 1) Ekonomik kriz. Bunun iki boyut var: biri harici küresel boyutu, bunda AK Parti'nin dahli azdır; diğeri iktidara geldiğinden beri gelir bölüşümünü düzeltememesi, işsizliğe çare bulamaması ve reel ekonomiden çok mali piyasalardaki makro dengeleri koruyarak başarılı olduğunu iddia etmesi. Türkiye'nin hesapsız ve dizginsiz olarak küresel ekonomiye entegre olması, hem iç piyasaları hem toplumun direnç noktalarını kırdı, bu da mesela komşularımıza göre krizi daha ağır hissetmemize sebebiyet verdi.
  - 2) Kürt politikasının tamamen çökmüş olması. Bunun üzerinde ayrıca duracağım.
  - 3) R. Tayyip Erdoğan'ın halka yakın duruşuna rağmen, parti etrafında toplanmış bulunan ilk halkanın seçmene yabancılaşması, varoşlardan kopması. "Mağdur" olmaktan çıkıp "mağrur" imajına bürünmesi.
  - 4) İdari/bürokratik merkezle entegre olduğuna ilişkin gelişen kuşkular.
  - 5) Başarısız belediyeler.
  - 6) Aday tespitinde hatalar.
  - 7) Seçim kampanyasında takip edilen kavgacı üslup.
  - 8) CHP'nin açılımları.
  - 9) SP'nin yeni aktörler ve yeni bir dille sahneye geri dönmesi.
  - 10) Lider ile seçmen arasında ara siyasi kademeler, etkili aktörler yoktur.
  - 11) Küresel ekonomik krizle birlikte liberal felsefenin çökmesi ve bunun partinin vurgu yaparak öne çıkardığı siyasi ve ideolojik kimliğini havada bırakmış olması.
- Önümüzdeki dönemde AKP kalıcı olabilir veya AP /DYP-ANAP gibi trajik sona uğrayabilir. Bunu tayin edecek faktör, bu 11 nokta üzerinde düşünüp reform yapması olacaktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AKP ve Kürt seçmen

Ali Bulaç 2009.04.04

5 Kasım 2008 tarihli yazımda şöyle demiştim: "Bir parti Türkiye'deki bütün belediyeleri kazanmak zorunda mı? Ben AKP'lilerin yerinde olsaydım bir restleşmeye girmem, Çankaya ve İzmir'i CHP'ye, Diyarbakır ve Güneydoğu'da birkaç şehri DTP'ye, Osmaniye, hatta Adana'yı MHP'ye bırakırdım."

Öyle oldu, iyi oldu. Ülkeye genel bir rahatlama getirdi, muhalefet partileri, hem yerel yönetimlerde kendilerini temsil etme fırsatını buldular hem genel siyasete ilişkin ümitleri arttı.

Doğu ve Güneydoğu seçmeninin ortaya koyduğu tablo açık: AKP, 2007'de oylarını patlatmışken, 29 Mart'ta hezimete uğradı. 2007'deki patlamanın üç sebebi vardı:

- a) AK Parti'nin "Türkiye partisi" şemsiyesini doğru düzgün açması;
- b) 12 Ağustos 2005'te Başbakan Erdoğan'ın Diyarbakır'da yaptığı konuşma;
- c) 27 Nisan e-muhtırası ve Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığına çıkartılan hukuk ve akıldışı engeller.

2008'e geldiğimizde AKP, bu üç faktörün seçmen nezdindeki tayin edici önemini bir kenara bırakıp, on binlerce insanımızın hayatına ve yüz milyarlarca dolarlık kaynağın hebasına mal olan Kürt sorununu, idari merkezin geleneksel bakış açısı içinden görmeye yöneldi.

Akl ve vicdan sahibi herkes, bu ciddi bir sorundur, adını doğru koyalım ve doğru tedavi yollarını arayalım derken, AKP, yanlış ve eksik üç çözüm önerdi:

- 1) "Sorun dış boyutuyla Türkiye'yi bölme sorunudur. Dış güçler Türkiye'nin içini karıştırıyorlar". (Geçen nisan ayında Mardin'de kişiliğine ve duruşuna çok değer verdiğim Sayın Bülent Arınç'la bir akşam yemeği yeme fırsatını bulduk. Altan Tan'la sorunun parti üst kademesi tarafından yanlış anlaşıldığını söyledik; yemekte olan ve mitralyöz gibi durmadan konuşan bir gazeteci arkadaşımız, "-Hayır hayır, bu sorun bir iç mesele değildir, Amerika ve diğerleri Türkiye'yi karıştırıyorlar, içerdeki entelektüeller de sorunu büyütüyor." deyip bizi susturdu. Sayın Arınç hepimizi düş kırıklığına uğrattırcasına "-Kebabın tadı bozuldu." deyiverdi. Tabii ki dış güçlerin parmağı var, ama asıl hastalık bünyenin içinde, bu gerçek teslim edilmedikçe dış güçler daha çok içimizi karıştırır.
- 2) "Sorun ekonomiktir. Bölgenin ekonomik durumu düzelse, hele yardım dağıtsak Kürtler susar". Ekonomi temel belirleyicidir, ama tek belirleyici değildir. Hoşumuza gitmese de sorun artık "etnik kimlik" sorunudur. Dağıtılan aynı yardımlar ise bölge halkını incitmiştir. Çözüm balık dağıtmak değil, insanları balık tutacak imkân ve donanım kavuşturmadır.
- 3) Başbakan'ın "Tek devlet, tek vatan, tek bayrak, tek millet" retoriği, "pompalı tüfek" savunması, "ya sev ya terk et" anlamına gelebilecek konuşmaları ve son zamanlarda gösteri yapan çocuklara verilen ağır cezalar seçmen tarafından not edilmiştir.

Hükümetin TRT 6, Kürtçe mevlit vb. açılımları olumlu adımlardır. Bölge halkı bunları minnetle karşılamış, desteklemiştir. Ama hükümet iki hata yapmıştır: a) Bunlar yeterli değildir. Daha kapsamlı ve kalıcı çözümler vaat etmemiştir; b) Kürt seçmenini sadece kendisinin temsil edebileceği izlenimini vermiş, DTP'yi siyaset sahnesinden adeta silmek istemiştir. Devlet Bahçeli bile büyük bir olgunluk gösterip Ahmet Türk'ün elini sıkarken, Başbakan bunu DTP'lilerden esirgemmiştir. Melih Gökçek'in kampanyada DTP'ye dönük kullandığı dil incitici bulunmuştur. Kabul edelim etmeyelim, seçmen DTP'nin muhatap alınmasını, demokratik meşruiyetinin tescil edilmesini istemektedir. Son seçimlerde DTP'nin dine ilişkin tutumunu ve dilini değiştirmesinin de etkisiyle bazı dinî liderler, yöresel şeyhler ilk defa DTP'ye oy vermişlerdir.

AKP 29 Mart'tan gerekli sonuçları çıkarmalıdır. İlk yapması gereken şey, son derece yakışsız, talihsiz ve tehlikeli bir biçimde Cemil Çiçek'in "Kürt oylarını Ermenistan'la ilişkilendirmesi"nin üzerine gitmelidir. AK Parti hâlâ Türkiye'nin şansdır; bütün Türkiye'yi içine alacak şemsiye açabilir; şemsiye altında Doğulu-Batılı, Türk-Kürt

herkes toplanabilir. Bunu artık yapamıyorsa bu mutfağındaki zaafıtan ve "merkez partisi" olayım derken "toplumsal merkezi" bırakıp "idari/bürokratik merkez"e kayma eğilimlerinden kaynaklanmaktadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

CHP ve SP

Ali Bulaç 2009.04.06

29 Mart seçimlerinde oylarını artıran dört parti var: CHP ve SP; MHP ve DTP. CHP ve SP'yi bir kategoride, MHP ve DTP'yi diğer bir kategoride ele alıyorum. Kriterlerim siyasi görüşleri değil, "gelişme dinamikleri"dir.

MHP ve DTP, iki ayrı etnik kimliğe vurgu yapan siyasi görüşleriyle öne çıkıyorlar. Bunu yapmaya hakları vardır; kimlik siyaseti yapmak ayıp değildir; bir kusur ve suç da değildir. İyi ki bu iki parti var. Çünkü kendini ancak bu partilerde ifade etme ihtiyacını hisseden insanlar var. AKP, liberal söylemin kendini gizleyen ideolojik tuzağına düşerek, "ideolojiler döneminin sona erdiğini" sandı; "etnik, sınıfsal, bölgesel ve din referanslı siyaset" yürütmeyi çok ayıp veya suçmuş gibi algıladı. İdeolojilerin sona erdiğini iddia eden sonuçta bir ideolojidir ve bu da liberal ideolojidir.

Ancak MHP ve DTP bu siyasetleri tercih etseler bile, sadece bu ideolojiyle Türkiye partisi sıfatıyla toplumun büyük bir bölümüne ve başka kimlik gruplarına şemsiye açamazlar. Oylarını bir miktar artırabilirler, bir ihtimal konjonktüre göre koalisyon ortağı da olabilirler, ama kendi başlarına iktidar olamazlar, nicel gelişmeleri statiktir.

CHP ve SP'nin gelişme dinamikleri vardır; teorik olarak Türkiye partisi olabilirler. Bu seçimde CHP oylarını 1 milyon 850 bin artırdı; SP de 5,2'ye çıkardı. CHP ve SP, AKP'nin potansiyel ciddi rakipleridir. Geride bıraktığımız seçimin bize açıkça gösterdiği üzere CHP ve SP, kararlı bir biçimde AKP'nin peşine düşmüş bulunmaktadır. Mevcut durumda siyaset otoyolunda AKP, saatte 150 km ile hız alırken, CHP 80, SP 20 km ile hız yapıyor. Genel seyre baktığımızda AKP'nin hızı azalacak, CHP ve SP hızlarını artıracaktır. Bu, günün birinde mesafenin kapanacağı anlamına gelir. Ancak bu, AKP'nin köklü reformlar yapmamasına bağlıdır. Bence siyasi sezgileri ve teşkilatçılığı çok kuvvetli olan R. Tayyip Erdoğan, seçim mesajını almıştır.

29 Mart seçimlerinde CHP, AKP'nin elindeki Kartal, Maltepe, Silivri ve Sarıyer gibi ilçeleri aldı. Bu ilçeler iktidar seçkinlerinin mekânları değildir. CHP, varoşlara/yoksullara sesini ulaştırmaya başladı. Önceki seçimde Akfırat'ta CHP yerlerde sürünürken, oylarını yüzde 38'e çıkardı. Akfırat seçmeninin yüzde 90'ı dindar, muhafazakâr, başörtülü. Bu başarıda Gürsel Tekin ve Kemal Kılıçdaroğlu stratejilerinin belirleyici rol oynadığı belli. Eğer CHP, Deniz Baykal'ın desteğiyle Gürsel Tekin ve Kılıçdaroğlu'nun tarzını Türkiye geneline yayacak olursa, her bölgeden oy alabilecek. Bu seçimde CHP, yeni stratejisini adaylar üzerinden anlatmaya çalıştı ve başarılı oldu. Bunun anlamı, seçmen profiline uygun siyasetçi/aday profilini de değiştirmeye başlamasıdır.

SP'nin avantajı, AKP ile aynı kökü paylaşması ve yine AKP gibi bir Türkiye partisi olma potansiyeline sahip olmasıdır. CHP'den de avantajlı olarak her bölgeden oy alabiliyor; Doğu ve Güneydoğu'daki oy oranı yüzde 8,5. (Öyle de olsa mevcut Kürt sorununa bakışı sorunlu; Kürtlerin taleplerinin ve AKP'nin gerisinde duruyor. Bunun ayrıca üzerinde durulmalı.)

Kanaatim şu: Türkiye'de her partinin teorik olarak iktidar olma şansı var. CHP dahi. 1973 seçimleri bunun açık misalidir. İktidarın formülü, a) İdeolojik katılık veya ideolojisizlik değil, toplumsal merkez adına idari/bürokratik merkeze karşı siyaseti sivilleştirme performansını gösterebilmektir; b) Batı'nın hiçbir demokrasisinde seçmenin yüzde 60'ı yüzer gezer değildir. Kim bu yüzde 60'lık ana gövdeyi mobilize edebilirse, ürkütmeden şemsiyesi

altına alabilirse ve idari/bürokratik merkezle entegre olma gibi vahim hatalara düşmeyecek olursa iktidar olur. Maalesef AKP bu vahim hataya düştü. Potansiyel olarak CHP ve SP, AKP'yi kararlı bir biçimde kovalamaktadırlar. CHP'nin de SP'nin de işi zordur; çünkü bu strateji değişikliği sanıldığı kadar kolay değildir. CHP için bir kat daha zordur. Sanki Gürsel Tekin ve Kılıçdaroğlu ikilisinin profillerinde 1994'teki Tayyip Erdoğan'ın pırıltısı var. Siyaset bu! Bir bakarsınız CHP içinde fırtınalı bir "yenilikçiler-gelenekçiler" çekişmesi başlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Obama, NATO ve Türkiye'nin rolü

Ali Bulaç 2009.04.08

"ABD hiçbir zaman İslam'la savaş değildir, olmayacaktır da. Birçok Amerikan ailesinde Müslüman üyeler var. Ben de onlardanım." Bu sözler dün TBMM'de konuşan Obama'ya ait. Sayıları 70 milyonu bulan Evanjeliklerin desteğinde iki dönem ABD'yi yöneten Neoconların iktidarı terk ettiği bir ülke başkanı söylüyor bunları.

Sadece bu açıdan Obama'nın ziyareti önemlidir. ABD'nin Afganistan'ı işgal etmeye hazırlandığı hafta, Kanal 7'de katıldığım bir programda, "Bu dünyanın yeni kurucu aktörleri insaf, adalet ve ilahi sorumluluk sahibi Müslümanlar ve Hristiyanlar olacaktır." demiştim de Cengiz Çandar, "Kim bunlar yahu, ben böyle bir şey görmüyorum." demişti de ben, "Bugün aklını kaybetmiş Bush'un Amerika'sı bu noktadan çok uzaktadır." demiştim. Obama bu noktaya yakın mı? Emin değilim.

Bu tür ziyaretlerde paket özenle ambalajlanır. Gerçeklerden çok 'sembollere ve ritüeller'e önem veren kamuoyu ve medya için ambalaj ilgi odağıdır. Esasında paketin içeri gizleyen ambalaj yani semboller, ritüeller, protokoller, kamuoyunu yanıltmanın bir aracı olarak kullanılır. Belki bütün bu göz alıcı ritüellerin ötesine geçip, Amerika'nın Türkiye'den ne istediğine bakmak lazım: Amerika'nın gündeminde üç konu var: Küresel ölçeklerde seyreden ekonomik krizi çözmek; dünyada yüzde 80'lere çıkmış bulunan Amerikan aleyhtarlığını sona erdirmek; Ortadoğu'da ve Avrasya hattında hegemonya kurmak. Ekonomik kriz ayrı bir fasıl. Amerikan aleyhtarlığına son vermek ve Ortadoğu-Avrasya hattındaki hegemonya konusu Obama'nın Türkiye ziyaretinin bel kemiğini teşkil eder. Obama, Bush gibi "tek taraflı" değil, "çok ortaklı" bir yol izleyeceğini söylüyor. Zihninde belirginleşen üç aktör gözüküyor ki, bunlar da AB, NATO ve Türkiye'dir. Türkiye, hem AB üyelik sürecindedir, hem NATO üyesidir, ama belli ki Obama bize özel bir önem atfetmeyi tasarlamaktadır. Bizim hayati derecede cevabını aramamız gereken soru şudur: ABD'nin bize yüklemek istediği yeni rol ne kadar bizim ve bizim organik olarak bağlı olduğumuz dünyanın çıkarlarıyla uygunluk halindedir?

Bush veya Obama, Amerika'nın değişmeyen stratejik hedefleri arasında bu dört noktayı esas almıştır: a) Enerji kaynaklarını ve enerji nakil hatlarını denetim altında tutmak; b) İsrail'e verilen desteği devam ettirmek; c) Çin ve Rusya'nın hem Asya'da hem güneye ve batıya doğru yayılmalarını engellemek; d) Batı'nın öteden beri İslam dünyasındaki haksız tahakkümlerine muhalefet eden ve baskıcı rejimlere karşı mücadele eden İslami hareket ve akımları bastırmak. Bu hedeflere ulaşmak için ABD ve Avrupa, İslam dünyasını denetim altında tutuyor, gerektiğinde askeri işgallere başvuruyor. Özetle av sahası ve muharebe meydanı İslam dünyasıdır. Yeni dönemde ABD, Irak'tan çekilip Ortadoğu'yu farklı güç enstrümanlarıyla stabilize etmeye çalışırken, ağırlığını Afganistan-Pakistan hattına kaydırmaktadır.

İnsaf sahibi insanlar şunu sormalı: Amerika sekiz senedir Afganistan'dan ne istiyor? Hangi haklı gerekçeyle bu ülkeyi işgal ediyor? Pakistan'ı neden cehenneme çeviriyor? NATO güçleri sivil katliam yaparken hangi hukuka dayanıyorlar? BM'ye göre 2008'de NATO kuvvetleri 2.100 masum sivil öldürdü, gerçek sayı birkaç katıdır.

Obama'nın sorunların çözümünde öne çıkardığı "çok ortaklık"tan kastettiği AB ve NATO'dur. Yeni konsepti itibarıyla NATO, Sovyetler'e karşı "Avrupa'nın güvenliği"ni koruyan bir örgüt olmaktan çıktı, "Batı'nın çıkarlarını ve İslam dünyası-Avrasya üzerinde hegemonyasını tesis etmeyi hedefleyen" askerî bir güce dönüştü. Yeni görev tanımı bir ülkenin veya ülkelerin askerî saldırısı değil, "kriz bölgelerine müdahale"dir. Dünyada nerede kriz varsa NATO oraya destursuz müdahale edecektir. Krizlerin neredeyse tamamı İslam dünyasındadır. Yani artık NATO bundan böyle -1993 zirvesinde bu telaffuz edilmişti- İslam dünyasına karşı askerî bir örgüt olarak sahnedeki yerini almaktadır. Sorumuz şu: Türkiye bu konseptte kimin yanında ve hangi meşru gerekçe ile yer alacaktır?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anlamli sembol: Rasmussen

Ali Bulaç 2009.04.11

Türkiye'nin "görünürdeki itirazları"na rağmen Rasmussen NATO Genel Sekreterliği'ne seçildi. "Görünürdeki itirazlar" diyorum, çünkü itirazların hiçbirisinin arkasında durulmadı. "Rasmussen İslam dünyasından özür dileycek, Roj TV'yi kapattırarak" dendi.

Bu haberler İslam dünyasında büyük bir heyecan uyandırdı. Davos'tan sonra ikinci büyük çıkış gibi algılandı. Haberlerin mürekkebi kurumadan Danimarka savcısı, bunların Rasmussen'i aştığını söyledi.

Rasmussen seçildi, ne özür diledi, ne Roj TV konusunda herhangi bir gelişme kaydedildi. Hatta Rasmussen "karikatür krizi" konusunda şahsi fikrini koruduğunu söyledi. Olli Rehn'in yaptığı açıklama ise çok daha inciticiydi: Sesimiz çıkmadı.

Bu konuyu nasıl yorumlamamız gerekir? Türkiye bir başarıya mı imza attı, yoksa tam bir başarısızlık mı söz konusu?

Bu arada başka bir gelişme var, kimse bundan bahsetmiyor: Fransa'nın NATO'nun askerî kanadına dönüşü. 1966'da Charles de Gaulle'ün kararıyla Fransa, NATO'nun askerî kanadından ayrılmıştı, 17 Mart 2009'da Fransa Parlamentosu dönüş için karar aldı. Bunun için NATO üyesi ülkelerinin oybirliği lazım. Türkiye bu konuda da "veto hakkı"nı kullanmadı. Oysa aynı Fransa, Obama "Türkiye'yi AB'ye almalısınız." dediğinde "Sen işine bak" dedi, Merkel de açıkça "imtiyazlı ortaklıktan başka Türkiye için bir seçenek olmadığını" belirtti.

Burada sormak gerekir. Son yıllarda başarı üstüne başarı kaydettiği söylenen Türkiye a) Rasmussen'in NATO genel sekreterliğini, b) Fransa'nın NATO'nun askerî kanadına dönüşünü, c) Arnavutluk ve Hırvatistan'ın üyeliğini neden veto etmedi? "Ey Avrupa, madem AB yolunda bana zorluk çıkarıyorsun, ben de en tabii hakkımı kullanıyorum, üyelik sürecimi kolaylaştırmadıkça, ben de vetolarımı kaldırmam" diyemez miydi? Hatırlayalım, Yunanistan, anlaşmalara aykırı olarak "veto hakkını" bir şantaj aracı olarak kullandı, Kıbrıs Rum kesimini AB üyesi yaptı, şimdi aynı Kıbrıs, süreçleri vetolarıyla tikiyor.

Obama "Amerika İslam'la savaşmayacak." diyor. Ama Rasmussen gibi İslam karşıtlığıyla ün kazanan bir şahını NATO Genel Sekreterliği'ne getirdi. Rasmussen açıkça "Türkiye asla AB üyesi olmayacak" demişti. Çünkü Türkiye farklı bir dünyanın ülkesidir.

Çoğu insan safça, Rasmussen'in basit anlamda "ifade özgürlüğü" çerçevesinde 30 Eylül 2005'te yayınlanan ve büyük infiallere sebep olan karikatürleri savunduğunu sanıyor. Hayır, bu yanlış. Karikatürler birer semboldü ve Batı'daki fanatik güçlerin İslam dünyasına karşı açık savaşlarının bir enstrümanı olarak kullanılıyordu. Rasmussen'in "özür dileyceği" söylentileri çıkınca Danimarka Özgür Basın Derneği Başkanı Lars Hedegeaard şunları dedi: "Rasmussen'in İstanbul'da İslam dünyasına zeytin dalı uzatmasına tepki gösteriyoruz. İslam dünyasının incinmiş olması bizi rahatsız etmiş değil."

Karikatür krizinin politik anlamı şuydu:

- 1) Hz. Peygamber'e yapılan hakaret "medeniyetler çatışması"nın bir parçasıydı; halen öyle kullanılıyor.
- 2) İslamofobi konsepti çerçevesinde yürütülmüş bir projeydi. Rasmussen o günlerde yaptığı açıklamalarla İslam dünyasındaki gösterilerin artmasına sebep oldu, bilerek yangına körükle gitti.
- 3) Avrupa içinde yabancı düşmanlığını yaymayı ve sağcı-ırkçı partilere güç kazandırmayı amaçlıyordu.

Rasmussen, Afganistan ve Irak'ın işgalinde Bush'un Tony Blair'den sonra en hararetli destekçisi olarak öne çıkmıştı. Bu durumda tesadüfen seçilmiş bir isim olamaz. "Biz İslam'la savaşmayacağız." demesine rağmen Obama'nın Rasmussen'i seçmesi; AB ülkelerinin Rasmussen'i ortak aday olarak göstermesi ve bu konuda Türkiye'yi azarlarcaasına açıklama yapmaları, bundan sonra NATO'nun müdahale etmeyi planladığı bölgelerin özelliğiyle bir arada düşünüldüğünde, Batı'nın İslam dünyasına "barış, diyalog ve işbirliği" değil, aksine çatışmadan başka seçenek bırakmadığını ima ediyor. Anlaşılan, yeni dönemde ABD, İslam dünyasına, ama özellikle Afganistan-Pakistan hattına saldırılarını NATO üzerinden yapmayı planlıyor, Türkiye'yi de yanına katmak istiyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyasi başarının iki kriteri

Ali Bulaç 2009.04.13

Demokrasilerde partilerin siyasi başarısını tayin eden faktör, "sayısal destek" ile "toplumsal destek" in aynı yüksek çizgide seyretmesidir. Başarısızlığın kriteri de tersidir.

2002 seçimlerinde AKP yüzde 34 oy aldı, bir ay sonra toplumsal desteği yüzde 50'ye çıkmıştı. 2007 seçimlerinde oy oranı yüzde 47 idi, toplumsal desteği ise yüzde 60. 2002 seçimlerinden sonra seçmenin yarısı AKP'nin arkasındaydı, oy vermediği halde yüzde 15 "İyi ki AKP kazandı, sağdan ve soldan hayır yok, bir de bu insanları deneyelim." diyordu.

2007'de ise 27 Nisan e-muhtırası, 367 ve Abdullah Gül'e karşı takınılan tavır dolayısıyla AKP'nin gerçek oyu yüzde 30-35 arasında iken, yüzde 47'ye çıktı, ama yine bu partiye oy vermeyen yüzde 15'lik bir seçmen kitle "Bu kadarı da olmaz, askerler artık işe karışmasın, Abdullah Gül niçin cumhurbaşkanı olmasın ki" diyordu. Bunun somut göstergesi referandumda ortaya çıktı.

Bu iki tarih (2002 ve 2007) AKP'nin altın çağıydı. Bugün yüzde 38 oy almış bulunuyor. Bu rakamsal olarak AKP'yi birinci parti yapmaya yetiyor. Ama asıl başarı 2002 ve 2007'de olduğu gibi sayısal desteğin toplumsal destekle pekiştirilmesidir. Bugün AKP'nin toplumsal desteği yüzde 25'ler civarında seyrediyor. Aradaki fark, verilmiş kredilerin vadesinin uzatılması, yeni seçeneklerin beklenmesi ve 29 Mart yerel seçimlerinde AKP'nin arkasına takılmış bulunan CHP ve SP'nin hızlarını ne kadar arttıracığıyla ilgili.

Bu, AKP'nin toplumsal olarak erime sürecine girdiğini gösteren önemli bir durumdur. Her zaman sayısal desteğin hakiki başarı sayılamayacağını, iş yapmaya yetmeyeceğini bilmek lazım. Toplumsal destekten yoksun sayısal destek ya ödünçtür veya verilmiş bir haraçtır. AKP'nin bugün sahip olduğu sayısal destek ödünçtür. Toplumun bazı durumlarda yöneticilere "haraç" verdiği olmuştur. 1982 Anayasası'na ve 12 Eylül darbesinin muktedir generali Kenan Evren'in cumhurbaşkanlığına verilmiş olan sayısal destek bu türden bir örnektir. Referandumda her 10 insandan 9'u 'evet' oyu kullandı, ama paradoksal olarak 'evet' kullananların zihninde hakikatte 'hayır' vardı. Hatta herkes referandum için anlamlı teyriyeler yaparak "hayırlı olsun" diyordu. Yani aslında toplumun 1982 Anayasası'na ve Kenan Evren'e olan desteği yüzde 10'lar civarındaydı; her 10 insandan 9'u bir an önce Kenan Evren ve darbeciler yönetimden gitsin ve siviller gelip yeni ve sivil bir anayasa yapsın diye 12 Eylül rejimine haraç ödediler.

AKP'nin toplumsal desteğinin sayısal desteğinin hayli gerisinde olduğunu gösteren önemli bir kriter, 29 Mart seçimlerinde ülkenin genelinde gözlenen gönülsüzlüktü. Seçmenin yarısı AKP dahil mevcut partilerden umutsuzdur. KONDA'nın araştırmasında "Türkiye'nin sorunları sürer gider" diyenler yüzde 26; "bu sorunları hiçbir parti çözmez" diyenler yüzde 23.

İki sene sonra genel seçim var. Temmuz 2011'de AKP, başarılı olmak istiyorsa, bugünden "toplumsal desteği" niçin kaybettiğini araştırmakla işe başlamalıdır. "29 Mart'ta başarı kazandık" diyenler kendilerini aldatıyorlar. Yüzde 38'lik sayısal destek, kredinin vadesinin uzatılması ve rakiplerin hâlâ başarısız oluşlarıyla ilgilidir. Kimsenin kuşkusu olmasın, bu kafada devam edilecek olsa, sayısal başarı da azalacak. Mesela köklü reformlar yapılmaması durumunda AKP'nin İstanbul ve Ankara'da kazandığı son seçimdir bu. Adana, Van, Siirt, Şanlıurfa, Antalya, Manisa, Balıkesir, Yalova gibi illerin kaybedilmiş olması tek bir sebebe indirgenemez. Sivas ve Diyarbakır'ı da işin içine katarak trendin kendisinde genel ve derinden işleyen bir düşüş söz konusudur.

Başarısızlığın birkaç sebebi sayılabilir. Bunlardan biri, AKP liderliği ve kurmaylarının eleştirilere karşı gösterdikleri tahammülsüzlük, kendilerini eleştirel söyleme kapatmaları; eleştirenleri ötekileştirmeleri ve cezalandırmalarıdır.

Diğer bir sebep "merkez" kavramı konusunda içine düştükleri sosyopolitik yanılıktır. Çarşamba günü bu konuyu ele almaya çalışacağım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İki merkez arasındaki AK Parti

Ali Bulaç 2009.04.15

Önce toplumsal desteği sonra sayısal desteği azalmakta olan AK Parti'nin içine düştüğü ikilem, iki merkez arasında tercih yapmakta çektiği zorluktan kaynaklanmaktadır. Bu büyük ölçüde partinin ana gövdesinde zihni bir şaşkınlığın, küçük bir zümresinde ise bilinçli bir tercihin ürünüdür.

Siyasetin hangi dinamiklerle şekillendiğini araştırdığımızda, bunun iki merkez arasındaki gerilimde ifadesini bulduğunu tespit edebiliriz. Merkezlerden biri devlette billurlaşan "idari/bürokratik merkez (asker, sivil bürokrasi, yargı, büyük sermaye, üniversiteler, bunların uzantıları medya ve devlet sanatçıları)"; diğeri "toplumsal merkez (toplumun ana gövdesini teşkil eden heterojen kesimler)dir." Demokrasiye geçtiğimiz tarihten beri toplum(sal merkez), idari merkeze karşı hamle yapar: 1950'lerde Menderes, 1965'lerde Demirel, 1973'te Ecevit, 1983'te Özal, 1996'da Erbakan, 2002 ve 2007'de Erdoğan. Ama her defasında toplumsal merkez adına sayısal başarı kazanan temsilciler, bir müddet sonra idari merkezin tarafına geçer, tabir caizse saf

değiştirirler. Bu ya müdahalelerle olur veya kendi rızalarıyla gerçekleşir. Şu veya bu sebeple olsun, temsilciler merkez değiştirdiği her defasında toplum seçtiği aktörlerden desteğini çeker, yeni bir hamle için zamanı kollar. Mesela ekonomide TÜSİAD, medyada Aydın Doğan gazete ve televizyonları, idari merkezi; MÜSİAD ve Zaman-Yeni Şafak toplumsal merkez temsil ederler. Başka alanlarda da bunların izdüşümlerini sayabiliriz.

R. Tayyip Erdoğan ve AK Parti, toplumsal merkezin temsilcileri olarak siyaset sahnesinde yerlerini aldılar. Konu üzerinde dikkatle çalışan uzmanların da ifade ettiği üzere, Türkiye'de seçmenin yüzde 15'i kararlı dindar, yüzde 15'i kararlı sol-laik ve yüzde 10'u Türk ve Kürt milliyetçisidir. Rakamlar konjonktüre göre azalır, artar. Seçmenin ana gövdesi durumunda olan yüzde 60'lık büyük kitlenin sabit tercihi yoktur, bir tür yüzer gezerdir. 1983'ten bu yanaki seçimleri takip edelim, bu kitlenin sıkça parti ve lider değiştirdiğini görürüz. Esasında partileri iktidara getiren de bu yüzde 60'lık kitledir. Bugüne kadar ağırlıklı olarak dindar hassasiyeti önde-sağ partiler bu kitleye ulaştı ve iktidar oldu. Ama 1973 ve 77'de halkın sosyoekonomik taleplerine doğru seslenen ve dine saygılı dil kullanan CHP de seçimleri kazandı.

Toplumsal merkez bu ana kitle ile müteaddiyin çevrelerdir. Partileri ve son zamanlarda AK Parti'yi büyük bir zihin şaşkınlığına sürükleyen soru şudur: "Merkez partisi" olmaya karar veren bir parti, sırtını hangi merkeze yaslayacaktır? Topluma mı, yoksa devlete mi? Başka bir ifadeyle "toplumsal merkez"e mi, "idari/bürokratik merkez"e mi?

AK Parti'ye "merkez partisi olma"yı tavsiye edenler, ya zihnî şaşkınlık veya kasıtlı olarak "devleti, askerî-sivil bürokrasiyi ve büyük sermayenin gösterişe dönük tüketici yaşama biçimi"ni işaret ediyorlar. AK Parti'ye diyorlar ki: "Devletle anlaş, daha larj yaşa, içki içmesen bile kadeh kaldır, dindarları çevrenden uzaklaştır, eline geçirdiğin parayı gönlünce tüket, gittiğin geleneksel mekanları unut vs." AK Parti de, yanılgıya düşüp böyle yaptıkça "merkez partisi" olacağını zannediyor. Oysa o toplumsal merkezin partisidir, onu Türkiye partisi yapan, toplumun ana gövdesine seslenen politikaları ve vaatleridir. İdari/bürokratik merkeze yanaştıkça, gelir bölüşümünü düzeltmiyor, temel hak ve özgürlüklerde cesur adımlar atamıyor, küçük bir zümrenin sonradan görme burjuva hayat tarzını taklidi dolayısıyla sebep olduğu kıskançlıklara engel olamayıp kendi aslî misyonuna yabancılaşıyor.

Toplumsal merkezin talepleri basit ve sahicidir: Gelir bölüşümünün düzeltilmesi, refahın tabana yayılması; temel hak ve özgürlükler ile din ve vicdan özgürlüğünün sağlanması; Kürt sorununun çözülmesi; reel politığe uygun Türkiye'nin dış dünyada haysiyetli bir konuma sahip olması; daha barışçı, insan yüzlü bir dünyanın kurulması. AK Parti düşüşte, ama toparlanıp yükselişe de geçebilir. Bu, "iki merkez" arasında yapacağı tercihe bağlı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Pınar Selek davası

Ali Bulaş 2009.04.18

Yıllardır süren bir "Pınar Selek davası" var. Ben Pınar Selek'le tanışmadım. Davasını uzaktan izliyorum. Bir araştırma şirketine danışmanlık yaparken, İstanbul'da yaşayan Romanlar, seyyar satıcılar ve sokak çocukları üzerinde uzun süre çalıştım.

Bu arada sosyolog Pınar Selek de tinerciler, sokak çocukları ve travestilerle ilgili çalışmalar yapmış. İlgimi çekiyordu, çünkü aslında bu bahtsız insanları kentin belalarından kurtarmaya çalışıyordu. Sosyolojiye ilgi

duyması benimkiyle benzeşiyordu. Mahkemeye sunduğu savunmasında şöyle diyor: "Özgür, ahlaklı, mutlu bir yaşam nasıl mümkün olabilir sorusu, çocukluğumdan beri beni meşgul ediyordu. Bu sorulara yanıt bulmak, toplumu, kendimi anlamak ve özgürlük alanımı genişletmek için sosyoloji okudum."

Yine de ilk zamanlarda Selek'ten kuşkulanmıştım. Zaman geçtikçe, davanın renginde bulanıklıklar gözükmeye, suçsuzluğuna ilişkin karineler ağır basmaya başladı. Şimdi açıkça işin içinde hangi faktörlerin yattığını tam olarak bilemiyorum, ama Selek'in haksız yere hapishanelerde çürütölmek istendiğine dair bende kuvvetli bir kanaat oluştu. Anti militarist, şiddete karşı ve savaş karşıtı biri, masum insanların ölümüne sebebiyet verecek bir terör eylemine niçin katılsın?

Bilindiği üzere Pinar Selek hakkında, kendisiyle birlikte yargılanan Abdülmecit Öztürk ile Mısır Çarşısı'ndaki patlama suçlamasıyla 1998 yılında dava açılmıştı. 8 yıllık yargılama sürecinin sonucunda Pinar ve diğer sanık hakkında ikinci kez beraat kararı verildi. Cumhuriyet savcısı patlamanın bombadan kaynaklandığı kanısında olduğundan kararı temyiz etti. Ancak karar yalnızca Pinar aleyhine temyiz edildi.

Diğer sanık Öztürk mahkemedeki ifadesinde, "polis sorgusunda işkence altında Pinar'la Mısır Çarşısı'na bomba koyduklarını" beyan etmiştir. Selek de ağır işkencelerden geçtiğini savunmasında anlatıyor. Dosyayı inceleyen Yargıtay Başsavcılığı da tebliğnamesinde, mahkemenin Mısır Çarşısı ile ilgili olarak verdiği beraat kararının onanmasını istedi. Ne var ki Yargıtay 9. Ceza Dairesi kararı bozdu ve eylem "ülkenin bölünmesini istemek anlamına geldiği"nden Pinar için Türk Ceza Yasası'nın 125. maddesi uyarınca müebbet hapis cezası verilmesi gerektiğine karar verdi.

Bazı istifhamlar var: Dosyada patlamanın sebebini araştıran çok sayıda inceleme ve bilirkişi raporu var. Mahkeme bu raporlara dayanarak Selek için tahliye kararı verdi.

Emniyet Genel Müdürlüğü ise mahkemenin talebi olmadığı ve kendisinin de böyle bir yetkisi olmadığı halde mahkemeye, patlamanın bomba sonucu olduğuna dair bir değerlendirme raporu gönderdi. Mahkeme, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün talebini kabul etti. Ve Jandarma Komutanlığı'nda bomba uzmanı olmayan kişilerin mütalaaları ile emniyetin gönderdiği rapor bu kez bilirkişi raporu haline geldi. İşte 9. Ceza Dairesi, dosyadaki çok sayıda bilimsel raporun patlamanın bomba olamayacağını belirtmesine rağmen patlayıcılar konusunda uzman olmayan jandarmaların oylarıyla oluşan raporu esas alıyor.

Pinar Selek şöyle diyor: "Oyunun kuralıymış, öğrendim. Eğer şifreyi yüksek sesle söylemeye çalışırsan, suçlu ilan edilirsin. Üstelik suçun şifreyi yüksek sesle söylemeye çalışmak olmaz. Tam da senin karşı durduğun, mücadele ettiğin bir tutum sana mal edilir. Örneğin bir rahibeysen, fahişelik yapmakla suçlanırsın. Hayatını İslami değerlerin canlı tutulmasına adanmış bir insansan, boynuna, içki ya da uyuşturucu tüccarı yaftası asılır. Ya da bir anti militarist olarak bombacılıkla suçlanırsın. Ama şiddet karşıtı olan, hayatını şiddete, militarizme ve tüm savaşlara karşı mücadeleye adanmış bir insanın, katliam sanığı olarak topluma tanıtılması korkunç bir şey."

Sağduyularına güvendiğim birçok sanatçı ve aydın, "Pinar Selek'in şiddet karşıtı olduğuna tanığız" diye açıklamalar yapmaya devam ediyor. Hukuki süreç henüz sona ermedi. Selek'in avukatları "umutsuz değiliz" diyorlar. Umarım yargı, son sözünü söylerken masum bir insanın hayatını karartmaz, adaletli bir kararla kamu vicdanını rahatlatır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Liberalizmin krizi!

12 Ekim 2008'de Fransa Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda yapılan AB liderler toplantısında, patlak veren ekonomik krize karşı alınacak tedbirler konuşuldu. Alınan karara göre Almanya 470, Fransa 360, İspanya 100, Avusturya 85 milyar Euro'yu, İngiltere 39 milyar sterlini piyasaya pompalayacaktı. Daha önce ABD, 825 milyar dolarlık kaynak ayırdığını açıklamıştı. Bu rakamlar zaman geçtikçe arttı, 3,5 trilyona çıktı. Daha da artması muhtemel.

AB'nin Kopenhag Kriterleri'nden biri "serbest piyasa ekonomisi"dir, ancak yine de Avrupalı devletler "sosyal devlet" olma özellikleri dolayısıyla tam liberal sayılmazlar. Asıl liberal ekonomi politikalarının bugün hangi durumda olduklarını anlamak için ABD'de olup bitenlere bakmak lazım:

Obama, 825 milyarın 550 milyarının "kamusal harcamalar"da kullanacağını söylüyordu. Bu kalemler de temiz enerji, sağlık, eğitim, altyapı ve memur alımı gibi alanları kapsıyordu. 275 milyar dolar ise küçük ve orta ölçekli firmalara destek için kullanılacaktı. Bunun yanında Obama, Dünya Bankası, IMF ve Ticaret Örgütü gibi kuruluşlarda köklü reformlardan bahsediyordu; çünkü mevcut küresel sorunların çözümü için hem çok ortaklı bir perspektif hem yoksul ve gelişmekte olan ülkelerle işbirliği gerekmektedir. Obama ne kadar haklı? Ortada her şeyi altüst eden bir krizde akıl neyi gerektiriyorsa onu yapmak lazım. Katı doktriner davranıldığı zaman sistemin çökmesi mukadderdir. Allah'ın hikmeti, bütün ideolojilerin öldüğünü ilan eden liberalizm, şimdi en temeldeki varsayımlarından, yani onu var eden ideolojisinden vazgeçmek zorunda kalıyor. Liberal politikaların takip edildiği Amerika'da geline nokta piyasaya müdahale etmekten başka seçenek kalmamış görünüyor. Müdahalenin gerekçesi, sağlık ve eğitim alanında bir an önce alınması gereken tedbirler, bunlar küresel ekonomik kriz başlamadan önce de söz konusuydu, kriz müdahaleyi hem daha acil kıldı hem kapsamını genişletti.

Piyasaya müdahale, liberalizmden açıkça vazgeçilmesinin somut göstergesi, ama işe ne kadar yarayacağı ayrı bir muamma. Devletin kaynak ayırıp müdahalesini hararetle destekleyenlerin bir bölümü, bunun eninde sonunda halktan çok yine mali oligarşik güçlere, sesleri çok çıkan zümrelere yarayacağından endişe ediyor. Nasıl Türkiye'de yurtdışında parasını kaybeden önemli ve etkili bir zümre, hükümeti IMF ile anlaşmaya zorlayıp, gelecek 20 milyar doların büyük diliminin ceplerine inmesi için ortalığı velveleye veriyorsa, Amerika'da da piyasaya müdahalenin böylesine dramatik bir sonucu olabilir. George W. Bush zamanında, Amerikan halkından toplanan vergilerin yüzde 30'u en zengin yüzde 1'e aktarıldı. 2006 yılı hesaplarına göre ABD, Irak'ın işgali için 2 trilyon dolar harcamıştı ve bu elbette halkın cebinden çıkmıştı, Irak'tan çalınan petrol de yaklaşık 2 trilyon dolar tuttu, bu da lobilerin ve şirketlerin kasasına girdi. Her durumda halk mağdur oldu. Nobel ödüllü Joseph Stiglitz, "Bu, kayıpların sosyalleştirildiği, kazançların özelleştirildiği Amerikan sosyalizmidir." diyor.

Öyle de olsa, müdahalenin bizatihi kendisi anlamlıdır. Son derece ciddi bir kriz bu. Piyasa spekülörü George Soros, "henüz dibi görünmeyen bir kriz"den söz ediyor. 1929 krizinden çok daha yıkıcı bir krizle karşı karşıya bulunuyoruz. Eskiden krizler U şeklinde seyrederdi, yani dibe vurur ve çıkardı. Kimine göre bu kriz L, kimine göre I seyir takip ediyor. L diyenler dibe vurdu, ama lineer olarak sürüp gidecek diyor. I modelini iddia edenlere göre dibi görünmüyor, dibe indikçe iniyor. Bu krizin sadece ekonomik değil, köklü siyasal sonuçları olacağını söyleyenler az değil. Ronald Reagan döneminde dünyaya empoze edilen "liberal ekonomik düzen" sona eriyor. Sadece piyasalar değil, politikacılar, akademisyenler ve aydınlar da görüşlerinde yeni ayarlamalar yapmak zorunda kalacaklar.

Krizin sosyo-ekonomik merkez üssü ABD'dir, ama felsefi-entelektüel merkez üssü Avrupa'dır. Bu modernliğin, yepyeni beşeri bir hareketliliği anlamlandırmakta güçlük çeken aydınlanma düşüncesinin krizidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Konuşanlar, dinleyenler, susanlar!

---

14 Nisan günü yaklaşık 300 medya mensubunu bir salonda toplayan Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ, önemli bir konuşma yaptı. Hatip, mekan ve hazırdaki muhatapların diziliş biçimleri bana 28 Şubat 1997 postmodern darbe döneminin malum brifinglerini hatırlattı.

O brifinglere yargı mensupları gibi, medya mensupları da koşarak gidiyor, askerlerin onlara çizdiği yol haritasına göre pozisyon belirlemeye çalışıyorlardı. Biz 28 Şubat brifinglerine giden medya mensuplarına "malum medya" veya "bir kısım medya" adını veriyorduk.

14 Nisan brifingine postmodern darbenin malum medya mensupları dışında iki medya mensubu daha katıldı. Biri, 28 Şubat darbesinin mağduru bazı medya mensupları (mesela Star Gazetesi ve Yeni Şafak'ın yöneticileri ve yazarları); diğeri liberal-demokrat aydınlar ve köşe yazarları. Mutlaka kendilerine göre ikna edici bir gerekçe bulmuşlardır, kendilerine bundan sonraki entelektüel ve politik hayatlarında başarılar dileriz.

Diyeceksiniz ki, siz ve çalıştığınız medya kuruluşu akredite olmadığınız için davet edilmediniz. Hemen söyleyeyim, benim hiçbir mesleki grup veya kurum hakkında değişmez önyargılarım yoktur. Ben her meslek grubunu ve kurumu kendi asli ilgi alanı içinde takip eder, dünyadaki yeni gelişmeler karşısında nasıl yeni pozisyonlar aldığını merak ederim. Günün birinde ben de akredite veya başka bir deyişle 'makbul yazar' olup davet alacak olsam, bakarım. Genelkurmay, bizi yeni güvenlik stratejileri, bölgede giderek çatışma sebebi olmakta olan nükleer silahlar ve yeni teknolojilerin gelişmesine paralel ordunun hareket kabiliyeti konularında mı bilgilendirecek, yoksa "siyaset konuları"nda bize yol haritası mı empoze edecek? Birincisi ise giderim, ikincisi ise, bunu asli sahiplerinden dinlemek isterim. Asli sahipleri kim? Buna biraz sonra döneceğim.

Akredite konusunun Türkiye'de devam etmesi ciddi bir konu. Sadece Genelkurmay'ın değil, hükümetin de nezdinde makbul olan ve makbul olmayan gazeteciler, yazarlar var. Mesela ben hükümetin nezdinde makbul değilim, iktidar olduğu 2002'den bu yana hükümet beni hiçbir toplantıya çağırıyor, ulusal veya uluslararası toplantılara beni önerecek olanlar çıkarsa, tepeye bakanlar hemen ismimin üstünü çiziyorlar. Bugüne kadar da hiç heveslisi olmadım. Ne sağlığım ne zamanım her aldığım davete gitmeye müsait. İtiraf edeyim, sadece bir kere, İstanbul'da yapılan Medeniyetler İttifakı sempozyumunda bir iki cümle söylemek isterdim. Ama bizim gibi hükümetin resmî görüşü dışında düşünen ve eleştirel bakanlar cezalı olduğu için layık görülmedik.

Peki, akreditasyon resmî kurumların kullanabileceği bir hak, bir yetki midir? Hayır. Adaletsizliğe, intikamcılığa ve ayrımcılığa yol açar. Ne asker-sivil bürokrat, ne başbakan ve bakanlar yönettikleri kurumların mutlak maliki değildirler; muhalif gazetecilerin haber ve bilgi alma haklarını kısıtlayamazlar. Adaletli davranmak zorundadırlar, duygularını işlerine karıştıramazlar. Kin tutan yönetici adil olma vasfını koruyamaz.

Demokrasi teorisi açısından Genelkurmay Başkanı Başbuğ'un yaptığı konuşmayı nasıl yorumlamak lazım? Bu sorunun cevabı, konuşmanın muhataplarının kim oldukları sorusunda saklıdır. Bana sorarsanız konuşmanın muhatapları birinci derecede hükümet, ikinci derecede siyasi partiler, üçüncü derecede yazarlar-kanaat önderleridir. Yazar ve kanaat önderlerinin az bir bölümü konuşmayı eleştirdiler. Ama hükümet ve siyasi partiler hiç seslerini çıkarmadılar. Oysa normal bir demokraside önce hükümet sonra diğer bütün siyasi partiler, anında çıkıp "Sayın Başbuğ, senin askerî konulardaki fikirlerin bizim için çok önemli, bunları getir MGK'da anlat, siyasi konular ise bizim işimiz" demeliydiler. Demek ki, sorun askerde değil, yeterli siyasi cesareti olmayan sivil siyasetçilerdedir. Bu bizim demokrasimiz: Asker konuşuyor, aydınlar dinliyor, siyasetçiler susuyor. Gerçekten sorumlu entelektüeller; cesur ve zihinsel olarak da sivil siyasetçiler nesli çıkıncaya kadar bu malzemeyle idare etmeye çalışacağız. a.bulac@zaman.com.tr

Gerçeğin başka bir yönü

Ali Bulaç 2009.04.25

İnsanları modern toplumda cami yaptırmaya iten motivasyonlar nelerdir? Bu sorunun cevabı bugünkü toplumsal hayatımızda rol oynayan dinamiklerde saklıdır. Açıklayıcı olacağı umuduyla önce bir alıntı yapalım. Bu alıntı, "dini olmayan" bir formun "dini olan"a karşı kendi konumunu belirlemek üzere ifade edilmiş bir söylemdir:

Devletin okul yapımına dönük kampanyasının cami yapımına karşı niçin daha yavaş seyrettiğini soran bir gazeteciye eski İstanbul Milli Eğitim Müdürü Şener Birsöz şöyle cevap vermektedir: "Caminin beş vakit namazda bir cemaati var. Bir imam veya vaiz, dinî konuşma yaparken, yurttaşlara 'cami yapın, para verin' dedi mi, yardım yapılıyor. Bizim cemaatimiz yok. Yardım yapmakta güçlük çekiyoruz. Tabana inemiyoruz. Bize holding sahipleri, bazı hayırseverler ferdî yardım yapıyor." (Milliyet, 3 Haziran 1987)

Cami ve mescid yapımında örgütlenmeyi gerçekleştiren imam ve vaize karşılık, kendileri benzer bir toplumsal tabana sahip olamadıklarından okul ve derslik yapımında aynı başarıyı gösteremediklerini belirten Birsöz, tabanlarının çoğunlukla "holdingler"e dayandığını ifade etmektedir. Holdinglerle bu anlamda organik bağları olan bürokrat ile "din adamı" arasında önemli gelir ve statü açısından bir fark ortaya çıkmaktadır. Ancak bu insanlar olağanüstü bir toplumsal örgütlenme gerçekleştirerek muazzam bir parayı seferber edebiliyorlar. Bir caminin nasıl yapıldığının ilginç hikayelerinden biri başından hayli maceralar geçmiş bulunan Beykoz Orta Çeşme Merkez Camii'dir. 1969 yılında yapımına başlanan caminin yapım öncüleri Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası ile Paşabahçe Cam Sanayii işçileridir. Bir Kur'an kursu, iki lojman, bir gasilhane, geniş bir kütüphane, kapalı ve açık şadırvanıyla beş bin kişilik kapasitede tasarlanmış caminin yapımına semtin esnafı, küçük tüccarı ve diğer sakinleri de büyük katkı sağlamışlardır.

Benzer durum İstanbul'un diğer semtlerinde de görülmektedir. Büyük şehirlere göç eden kırsal kesim insanları, önce kendi hemşehrilerini buluyor, yerleşiyor, bir iş tutturma aşamasını tamamladıktan hemen sonra cami yapımına girişiyorlar. Bu olayda cami, bu insanları toplu (cemaat) halinde kendine çeken manyetik ve güçlü bir merkez olma işlevini görüyor. İlk gruplaşma veya kümeleşme hemşehrilik esasına dayalı bölgesel bir karakterde gerçekleşirken -ki bu büyük şehirde tutunmada sadece pratik bir kolaylık sağlar- bir süre sonra kümeleşme farklı bölgelerden gelen yoğun ve geniş insan kalabalıklarıyla tamamlanmakta, çok daha geniş ve kapsamlı bir toplumsallaşmayı mümkün kılmaktadır. Karadeniz, Doğu, Güneydoğu, Orta Anadolu'dan gelmiş insanlar böylesine büyük bir organizasyon çevresinde kümeleşmeye başlar, bu arada önemli bir karışım gerçekleşmiş olur. Hemşehrilik patronajlığı ile cemaatleşme yapılarını mukayese ettiğimizde birinci modelin ikincisi karşısında az dayanıklı olduğunu görebiliyoruz. Bunu sağlayan faktör, dinin birleştirici gücünü yeni toplumsal değişmeye eşlik etme kabiliyetini göstermesidir. Bu aynı zamanda çok daha az gerilim maliyetine birden fazla farklı etnik veya bölge grubunun bir arada yaşamasını sağlamaktadır. Mesela Gaziosmanpaşa'da Doğu ve Güneydoğu'dan, Karadeniz'den ve Balkanlardan gelenler ile Romanlar ve mezhep açısından Sünniler ve Aleviler bir arada yaşayabilmektedir.

İnsanlar mekan üzerinde yer değiştirmekle birlikte, varoluşlarını yeni mekanın şartlarında adapte etme başarısını gösteriyorlar, inançlarını yaşatabilecek imkanları doğurmakta gecikmiyorlar. Sahiplendikleri kurumlar, yalnız "dinî ihtiyaçları"nı karşılayan kurumlar değil; kültürel etkinlikler, bilgi aktarımı, eğitim, maddî ve ekonomik ihtiyaçların kısmen karşılanmasına matuf aktif tutumlardır.

Sanayi, sanıldığının aksine geleneksel toplumu bazı kurumlarıyla çözerken, tümünü ortadan kaldırma gücünü gösteremiyor, hatta insanları daha güvenli arayışlara sürüklüyor. Modern toplumun kurumları devleştikçe,

birey kendini ezip neredeyse yok sayan kurumlara karşı geçmişle kuvvetli bağları olan "modeller" geliştiriyor.
a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Büyük felaket!'

Ali Bulaç 2009.04.27

Obama, 24 Nisan'da yaptığı konuşmasıyla kimseyi memnun etmedi. "Soykırım" sözcüğünü açıkça telaffuz etmesini bekleyen Ermeniler, ANCA Başkanı Ken Hachikian'ın deyişiyle "Amerika'da yaşayan tüm Ermeniler Başkan Obama'nın Ermeni soykırımını tanıma sözünü tutmamasından dolayı büyük ve keskin bir hayal kırıklığına uğradı".

Söz konusu bildiride iki kez Ermenilerin 1915 olayları için kullandığı 'meds yeghern' ifadesini kullandığı için Türkiye'nin tepkilerine maruz kaldı.

Obama'dan önce Bush, 1915 olayları için 'trajedi' sözcüğünü kullanmıştı. 2006'da "korkunç trajedi", 2007'de "20'nci yüzyılın en büyük trajedilerinden biri", 2008'deki konuşmasında ise yine bir önceki yılda olduğu gibi "20'nci yüzyılın en büyük trajedilerinden biri ve tarihî-insanî trajedi" ifadelerine yer vermişti. Geçmişteki ABD devlet başkanlarının açıklamaları göz önüne alındığında, Obama'nın bildirisi şimdiye kadarki en sert açıklama sayılır. Obama'nın neden böyle davrandığını anlamak zor değil. Hatırlanacağı üzere seçim kampanyası boyunca Ermeni olaylarını "soykırım" olarak nitelendirmiş ve bunu kabul etmenin tarihî bir sorumluluk olduğunu belirtmişti. Obama, açıklamasında "soykırım" ifadesine yer vermemesine rağmen bu kelimeyi seçim kampanyası sırasında kullandığı için üzgün olmadığını kaydetti. "Benim 1915 olayları ile ilgili olarak görüşlerim belli ve bu görüşlerim değişmedi." dedi.

"Meds yeghern" Ermenilerin belki de tamı tamına değilse de, yaklaşık olarak "jenosid" yani 'soykırım' anlamında kullandıkları bir kelime. Bu kelime kadim Ermenicede 'soykırım'ın bilinmediği zamanlardan beri kullanılır. Tamı tamına tercümesinin "büyük felaket" olduğunu söylemek mümkün. "Soykırım"ın hukuki ve politik bir anlam kazanmasının II.Dünya Savaşı'ndan sonra ve Nazilerin Yahudilere karşı uyguladığı kitlesel ve sistemli katliam için kullanıldığını düşündüğümüzde, "meds yeghern"den etimolojik olarak ancak anlam yükleme yoluyla bir soykırım çıkarılabileceğini söyleyebiliriz. BM'nin hukukî kabul ettiği soykırım tanımı da olay olarak Nazi katilamını referans almaktadır.

Galiba burada kelimelerin hangi köklerden türediği ve sahiden amaçlanan hakiki anlamı verip vermediklerinden çok, muhataplar tarafından nasıl algılandıkları önemlidir. Bu açıdan bakıldığında şöyle bir resim ortaya çıkar: Ermeniler, kendi dillerinin imkanlarını kullandıklarında 1915 olaylarını en keskin biçimde ancak "meds yeghern" olarak ifade edebilmektedirler. Belki 'jenosid' denmediği sürece içleri tam olarak serinlemeyecek ama yine de iyi kötü "dehşet verici bir olay"ı ifade etmiş oluyorlar. Yani sonuçta vuku bulmuş olan olay "büyük bir felaket"tir.

Ermeniler açısından durum bu iken, bir başka gerçek var: Türkiye hiçbir zaman 'jenosid'i kabul etmeyecektir, Türkiye'yi uluslararası güçleri araya sokarak baskı altına almanın herhangi bir faydası yoktur. Bununla beraber Türklerin ezici çoğunluğu 1915'te yaşanan olayların 'jenosid' olmasa da "büyük bir felaket" olduğunu kabul ediyor. İşte bu nokta Türklerle Ermenileri buluşturan uygun bir nokta gibi görünüyor bana.

Geriye, 1915'te sadece Ermenilerin değil, yüz binlerce Ermeni yanında, Müslüman'ın da bu büyük felakete maruz kaldığının telaffuz edilmesi kalıyor. Obama'nın konuşmasıyla ilgili Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün verdiği kısa demeç çok ilginç oldu: "Özellikle 1915'te hayatını kaybeden yüz binlerce Türk ve Müslüman var. Hayatını kaybeden herkesin acısının paylaşılması gerekir". Cumhurbaşkanı Gül, "herkesin acısı"ndan söz ederken, kuşkusuz bunun içine Ermenileri de katıyor.

Eğer Ermenilerin ajandasında "tazminat ve toprak talebi" gibi başka gündem maddeleri yoksa, Obama'nın ve Gül'ün kullandıkları dil ve terimlerin, bu her iki ülkeyi ve halkı rahatsız etmeye devam eden soruna uygun bir buluşma noktasına işaret ettiğini düşünebiliriz. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anlamanın zorlukları

Ali Bulaç 2009.04.29

Cemaat, yaşamakta olduğumuz toplumsal değişimin içinden bakılarak anlaşılacak bir olgudur.

"Cemaat"i toplumsal sahneye çıkartan faktör ile cami inşaatını sağlayan faktör aynıdır. Büyük kentlere taşınan insanları cami yapmaya iten saik her ne ise, aynı insanları bir cemaat çatısı altında toplanmaya sevk eden saik de aynıdır.

Cemaatlere ve değişmeye ilişkin araştırma yapmanın üç zorluğu var: 1) Batı toplumlarını temel alan sosyolojinin, bilinen kavramlarıyla düşünmenin karşımıza çıkardığı handikaplar; 2) Bugün "İslam dünyası" dediğimiz soyut tamlamanın kendi içinde mütecanis ve ortak özellikleri içinde barındıran belirli, sabit ve anlaşılır bir toplum yapısına sahip olmayışı. 3) Devlet ve özellikle emredici bürokrasi, toplumsal hayata da karıştığından, akademik dünya ve aydınlar yeterince özgür düşünüp, düşüncelerini ifade edemiyorlar. Toplumsal değişmeyi doğru anlamanın önündeki en büyük engel bizi her aşamada önümüze konan resmî ideoloji ve bu ideolojiyle kendini sınırlayan üniversitedir.

Sosyal bilimcilerimiz kabul etmeye yanaşmasa da, elimizdeki sosyolojik yöntem ve kavramların gelişme şeması, temel toplumsal dinamikleri Batı'dakinden farklı olan İslam toplumlarını açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bu, Doğu dillerinde kaleme alınmış bilimsel ve akademik araştırmalardan okullarda okutulan ders kitaplarına kadar, sosyolojinin uzandığı her alanda açıkça gözlenir. Söz konusu dillerde (Arapça, Farsça, Urduca vb.) kaleme alınan kitaplar ya Batı dillerinden birer çeviri veya doğrudan birer uyarlamadırlar. Bu yüzden zaman zaman tuhaf, komik bilgilere rastlanabilir. Bir örnek verelim:

1987'ye kadar liselerde okutulan sosyoloji ders kitaplarında toplumsal davranış örnekleri anlatıldığında, "görenekler" henüz âdet durumuna gelememiş toplumsal davranışlar olarak tanımlanıyor, buna zincir sallama ve sakal bırakma örnekleri veriliyordu. Sakal bırakmanın İslam'da "dini" bir temele dayandığını, Hz. Peygamber (sas)'in sünneti olarak yüzyıllardan beri erkeklerin bilinçle ve yaygın olarak sakal bıraktıklarını gözlemekten dahi aciz bir sosyoloji ders kitabı yazarını böyle komik duruma düşüren şey, onun kitabına alacağı bilgileri Fransızcadan olduğu gibi aktarmasıdır.

Benzer bilgi, gözlem ve değerlendirme hataları bazen utanç verici boyutlara varmakta, söz gelimi belli şemalara göre toplumlar tasnif edildiğinde "Doğu toplumları henüz daha rüşdüne erememiş ilkel, geri ve kültürleşmeye muhtaç" sıralara konulmaktadır. Bu farkında olmaksızın, bir ülkenin kendi kendini kendi

akademisyenleri ve aydınları eliyle oryantalize etmesi ameliyesidir. Ancak elbette bu açık bilinç halinde, yani bilerek yapılıyor değildir.

Antropoloji, sosyoloji, iktisat, medeniyet ve düşünce tarihi gibi disiplinler, kavramsal çerçeveleri ve tanımlamaları itibarıyla Batı-dışı dünyayı, ama özellikle İslam dünyasını oryantalize etmektedirler ki, bu çerçeve ve tanımlamaları belli bir bakış açısından kritik etmeden olduğu gibi alan akademisyenler ve aydınlar, Batı onları nasıl görüyor ve gösteriyor ise, onlar da kendilerini öyle görmektedirler. Batı'da 'bilgi'den anlaşılan, kendi hatırına hakikat arayışı ve hikmetle hayatın bir üst epistemolojik referansa göre düzenlenmesi kaygısı olmadığından, sonuçta bilgi güce indirgenmiş, güç de politika ile özdeş kılınmıştır. Bu, bize Batı'da bugün sekiz bin ayrı dal, branş ve alt uzmanlık alanına bölünmüş olan bilimlerin niçin politikadan bağımsız olmadığını göstermektedir.

Bizde "politika" deyince ilk akla gelen "devlet ricali", yani kendini belli bir misyon ve asabiyet dayanışmasıyla topluma karşı konumlandırmış bulunan idari/bürokratik merkezdir. Zorluk büyük ölçüde cemaat ve değişme gibi temel fenomenlere askerî veya sivil bürokrasinin yapmaya çalıştığı kavramsal/ideolojik müdahaleden kaynaklanmaktadır. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Varoşlardan merkeze

Ali Bulaç 2009.05.02

Artık neredeyse her 1 Mayıs veya Nevruz'da arbeye çıkar. Bu olayların anlamı nedir? Olayları İbn Haldun'un iki anahtar terimi "Bedevilik" ve "Haderilik"le açıklayabilir miyiz? Bedeviler, çöl veya kırsal kesimlerde, badiyede yaşar.

İçinde yaşadıkları tabiat şartları hem mizaçları hem sosyal davranışları üzerinde derin bir etkiye sahip. Haderiler ise yerleşik. Sahip oldukları zenginlik sayesinde duyguları hayli incelmış. 18. yüzyılda Batı sözlüklerine giren "medeniyet"ten de ilk anlaşılan zarafet ve insan ilişkilerinin incelmesi idi. Zanaat, sanat ve kurumsal ilişkiler haderilerin bariz özellikleri sayılır. Ancak hem servet hem yerleşik olma özellikleri sayesinde biraz da duyarsız. İbn Haldun'a göre devrevi bir süreç içinde zamanı gelince bedeviler, yerleşik hayat süren haderilere saldırır. Bedevilerin enerjileri ve motivasyonları var. Adına "iç enerji" diyebileceğimiz asabiyet. Bu, mahrumiyetin ve umudun biriktirdiği bir enerjidir, çoğu zaman yıkıcıdır. Haderiler ise, refah ve servetle iç içe yaşamının sonucunda iç enerjileri tükenmiş bir kesim. Zaman içinde refah onları rehavete sürüklemiş. Derken zamanın bir kesitinde kopması mukadder olan büyük bir arbeye kopar; bunun sonucunda bedeviler, haderileri yener; mallarına, mülklerine sahip olur ve yerlerini alırlar. Zaman içinde dünün bedevileri haderi olur ve bunları da ortadan kaldıracak yeni bedeviler zuhur eder.

İbn Haldun'un haderi kategorisi ile modern kentin zengin sınıfları arasında bazı benzerlikler var. "Tok olanın açtan haberi yok" demişlerdir. Bir şekilde devlet destekli kalkınmanın nimetlerinden istifade eden, maddi ve mali kaynak tasarrufunu kontrol altında tutan zenginlerin yaşadığı muhitlerle modern bedevilerin yaşadığı gecekondu muhitleri/varoşlar arasındaki mesafe uçurumlarla dahi ifade edilebilir. Esenyurt ile Etiler iki ayrı galaksi sanki. Büyük kentlerde, mesela İstanbul'da üç ayrı beşeri dünya bir mekânda yaşıyor. Arnavutköy üçüncü dünya, Fatih ikinci dünya, Maslak küreselleşmiş dünya. Merkezde yaşayan zengin sınıfların dünya ne kadar umurlarında! Bunu bilmiyoruz. Ama her akşam televizyonlarının başında eğlence programlarını izleyen varoşların insanları, sanki bencil duygularından ve refahlarından başka hiçbir şeyi düşünmeyen başka galaksinin insanlarını seyrediyor hissine kapılıyorlar. Bu imtiyazlı zümreler aslında yanı başlarında bulunuyor.

Verdikleri görüntü şu: Bu zümrelerin idrakleri gibi sağduyuları ve vicdanları da nasır tutmuş. Aynı ülkede yaşadıkları insanların dünya görüşleri, gelenekleri, âdetleri, inançları ile bir müştarekleri kalmamış gibi. Sıradan halka, onları emekleriyle semirten yığınlar sorumsuz yaratıklar gibi bakıyorlar. Felsefi, siyasi ve ideolojik görüşleri bu adaletsizliğin sürmesini temin eden bir paravana; yüksek sesle itiraz etme cesaretini gösteren herkesin kafası üzerinde inmeye hazır bir sopa. 1 Mayıs'ta veya Nevruz'da toplumun kaydığını, patlamaya hazır bir barut fıçısı haline geldiğini somut olarak görüyoruz. Bu olayların suçlusunu, aktif öznelerini "yasadışı örgütler, şer odakları" deyip geçiştirmek mümkün, ama içinde bulunduğumuz toplumsal süreci açıklamaz. Ya da suçu polisin üzerine atmak da yanlış. Mülki amirlerin ve kolluk kuvvetlerinin bu saatten sonra fazla yapabileceği şey yok. Olan şu ki, üçüncü büyük beşeri yürüyüş, şiddet ve nefret yüklü olarak varoşlardan merkeze doğru başlamış bulunuyor.

Kentlerin merkezleri ile kenarları birbirinden kopuyor. Beşeri göç göçebelikten yerleşikliğe, köylerden kente değil, varoşlardan merkeze doğru sürüyor. Gelir bölüşümündeki adaletsizlik, anlamdan ve amaçtan yoksun nihilist bir kültür ve geleceğe ilişkin büyük belirsizlik, dünya nüfusunun yarısının toplandığı kentleri çatışma mekânları haline getiriyor. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kendimizi yanlış anlıyoruz

Ali Bulaç 2009.05.04

Önümüze 200 senedir kavramsal çerçevesi, yöntemi ve hedefi Batı tarafından çizilen bir değişme projesi konulmuş bulunuyor. Bu proje, bizim modernliği "beşerî bir durum" değil, ulaşılması kaçınılmaz şematik bir hedef şeklinde algılamamıza sebep olmaktadır.

Bu inşa edilmiş algıya göre, modernleşme modernizasyon politikalarına uyum göstermekten başka bir şey değil. Kısaca modernleşme zorunlu bir süreçtir, bu süreci ne kadar az sancılı atlatsak o kadar iyidir. İşe bu düzeyde politika karışınca, politikayı yapan ve modernizasyonun öncülüğünü üstlenen devlet ricali olduğundan, aydının ve üniversitenin bilgi muhtevasını da idari/bürokratik merkez belirler hale gelmektedir.

Yakın geçmişî doğru olarak anlamaya çalıştığımızda bazen anlaşılması güç sorunlarla karşılaşırız. Herkesin içinden geçtiği eğitim kurumları son derece politik ve partizan anlayışlarla "geçmiş"in tepeden tırnağa "arkaik" olduğunu telkin ediyorlar. Geçmişe karşı geliştirilen ve tamamen önyargılarla beslenen bu tek yanlı düşünceler, akademisyenlerin gerçeklikle ilişkilerini koparıyor. Toplumsal değişme söz konusu olduğunda, yine karşılaştığımız durum, tepeden, yukarıdan, emredici, empoze edici ve otoriter değişme kurumları ve politikalarının resmî çevrelerce hazırlanıp toplumun bu yönde değişmesini sağlamak için çeşitli zorlayıcı yöntem ve politikalarla başvurmaktan başkası değil.

Başından beri bu iki değişme olayı Müslüman toplumun gündelik hayatında bir durum olarak ve daima birbiriyle çelişerek yaşanmaktadır.

Sömürge döneminin ve halen bilincin derin tabakalarında izleri sürmekte olan sömürge bakış açısının İslam dünyası üzerinde etkisi sanıldığından çok derin ve kapsamlıdır. Müslüman dünyanın entelektüel ve politik cesareti kırılmış bulunmaktadır. Buna yol açan sebeplerden biri bilim, sanat, kültür, düşünce ve temel eğitim kurumlarının sömürgecilik, Batılılaşma ve modernizasyon politikalarının uygulandığı uzun dönemler boyunca Müslüman insanın bilincini kendi asli mihverinden koparıp onu manevî ve entelektüel kişiliği itibarıyla bir uydu/peyk haline getirmesidir.

İslam dünyasının askerleri, siyasetçileri, aydınları ve devlet zenginleri, bu uydu bilinçle uluslararası camiada bağımsız olunabileceğini veya karşılıklı bağımlılığın hüküm sürdüğü iddia edilen küreselleşme çağında, etkilendikleri oranlarda etkileyebileceklerini zannetmektedirler. Bu bir yanılgıdır ve Türkiye'nin AB üyelik süreci ile ABD ile olan ilişkilerinin açıkça bize gösterdiği üzere, Batı'nın bize çizdiği rol, "kendisi ile İslam dünyası arasında köprü veya aracılık" rolünden ibarettir.

Batı'nın entelektüel stokları giderek zayıflamakta iken, teknolojik ve ekonomik cesametini her gün biraz daha artırmak suretiyle İslam dünyasının toplumsal ve kültürel direnç noktalarını zayıflatmaya çalışmaktadır. Ne zaman ki saray ve yönetici çevreleri, bilimsel ve kültürel gelişmelerin ancak Batı'dan öğrenileceğine karar verdi, işte o zamandan başlayarak İslam'ın geleneksel eğitim kurumları devlet baskısı altında tahribe uğratıldı, Müslüman topluma öncülük edecek ulema ve aydınlar politikadan eğitime kadar her alanda el çektirildi.

Şu halde İslam dünyasının geçirmekte olduğu toplumsal değişme üzerinde durulurken bu sözünü ettiğimiz temel tarihsel gerçeğin kültür, ekonomi ve siyaset üzerindeki etkilerini hesaba katmak zorundayız. Bugün yaşamakta olduğumuz toplumsal değişimin önümüze çıkardığı sorunların kökleri, yakın geçmişte olup biten olaylarda ve dünden tevarüs edilen hali hazır tutum ve politikalarda yatmaktadır. Bu trajik sürecin hesap edilmeyen sonucu, her anlama sürecine girdiğimizde kendimizi "yanlış anlama" gibi garip bir zihinsel muğlaklığa düşmemizdir ki, toplum olarak zihn-i müşevveş olmamızın sebebi budur. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zenkırt katliamı

Ali Bulaç 2009.05.06

Mardin Bilge köyüne (Zenkırt) bağlı Kırkçeşme (Çelkani) mevkiinde gerçekleştirilen katliam insan kanını donduracak mahiyette. Olayın gerçekleştiği mevki bir piknik ve mesire yeridir. 5 km yakınında bulunan Sultanşeyhmus'un (Şeyh Musa) kabri günün her saatinde ziyaretçilerle dolup taşar.

Bölgenin her yerinden insanlar gelir, burada kurban keser, piknik yaparlar. Böyle bir mekânda böyle bir katliamın gerçekleştirilmiş olması çok düşündürücü. Demek ki katliamı yapanların kutsala saygıları yok. Olmadığını iki noktadan daha anlıyoruz:

1) Öldürdükleri şahıslar toplu halde yatsı namazlarını eda ediyorlardı. Ankara'dan yeni tayin edilmiş imamın arkasında namaz kılan erkekler, kadınlar ve çocuklar acımasızca kurşuna dizildi. İslam geleneğinde ibadethanelere saldırılmadığı gibi, ibadet sırasında da kimseye saldırılmaz.

2) Bu katliamda İslam bakış açısından işlenen diğer büyük suç 6'sı çocuk 17'si kadın ve içlerinde çok sayıda yaşlı insan olmak üzere 45 insanın öldürülmesi. Köyün erkeklerinin büyük bir bölümü korucu olduğundan görevlerinin başındaydı. Çocuk, kadın, yaşlı insan ve masum erkek öldürmek de büyük bir suç.

Fakat elbette en büyük suç (ve cürüm), şu veya bu husumetten dolayı bunca insanın katledilmesidir. Demek ki bu katliamı gözünü kırpmadan gerçekleştirenlerin din umurlarında değil. Olayın ekranlara düşmesinden itibaren aydınlanmacılar, bölgenin nasıl ağır bir "töre ve namus baskısı" altında inlediğini, "feodal ilişki ve yapılar"ın devam edip bu gibi katliamlara sebebiyet verdiğini anlatmaya; hemen arkasından bölgeye daha otoriter ve emredici modernizasyon politikalarıyla müdahale edilmesi gerektiğini söylemeye başladılar. Hakikatte bölgeyi bu hale getiren tam da bu önerilen "çözüm"den başkası değil.

Bu katliam, farklı din müntesipleri, farklı etnik gruplar arasında olmadı; aksine aynı dinden, aynı etnik gruptan insanlar arasında oldu. Serf-senyör ilişkisinin olmadığı bölgede feodaliteden de söz edilemez, bunu iddia etmek yaygın cehalettir. Töre ve namus cinayetlerinin varlığı gerçektir, ama töre ve namus cinayetleri tek başına olup bitenleri açıklamaya yetmiyor.

Bölge yakın tarihte kendi kaderine terk edilmiş; insanlar kültürel ve ekonomik olarak mahrumiyetler içinde yaşamış; ikna olmadıkları bir dünya görüşüne ve hayat tarzına mecbur edilmiş. Bunlar yetmiyorken bölge 1984'ten bu yana 40 bin öldürme hadisesine sahne olmuş. 17.500 faili meçhul cinayetten, yakılan veya sakinleri göçe zorlanan 3 bin köyden söz ediliyor. İtirafçılar, asit kuyuları, taranan minibüsler, helikopterlerden atılan insanlar Ergenekon davasının belli başlı konuları. Aşırı yoksulluk, eğitim, sağlık ve altyapının yetersizliği, gençlerin-köylerin Korucu ve PKK olarak bölünmesi bölgenin sadece iktisadi yapısını değil, beşeri yapısını da çökertmiş durumda. PKK ve devlet, biri diğerinin varlığını imha etmek, kökünü kazımak üzere savaşıyorlar. Düşman ancak imha edilerek cezalandırılabilir kültürü, mücadele ve rekabetin esası olmuş. Din baskı altında, bölgenin alimleri, şeyhleri itibardan düşürülmüş.

Öte yandan toplumun derin katmanlarında giderek kök salmaya başlayan bir şiddet kültürü söz konusu. Büyük şehirlerde bu şiddet başka şekillerde kendini açığa vuruyor: Annesini öldüren üniversiteli kız, yeğenlerini doğrayan dayılar-amcalar, kız arkadaşının kafasını kesip çöpe atan zengin-eğitimli gençler, kalabalıkları tarayan hasımlar, kendisine "minibüste lahmacun mu yenir?" diyen insanları anında bıçaklayan kabadayılar. Cinnet geçirenler, çoluk çocuğunu, karısını dövenler, intihar edenler, boşananlar, delirenler. Boşlukta yaşayanlar, adalet tesis edilmediği için ihkak-ı hak yapanlar, kendi hukukunu kendisi ihdas edip uygulayanlar. Türkiye toplumu iyi yolda değil. Zenkirt katliamı ders çıkaracağımız son musibet olsun. Kız, arazi veya kan davası... Husumetin sebepleri ne olursa olsun ceza veya intikamı bu değil. Bu başka bir şeydir. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Feodalite!

Ali Bulaç 2009.05.09

Mardin Bilge (Zenkirt) köyünde 44 kişinin ölümüyle sonuçlanan katliam işlendiği haberleri duyulur duyulmaz, tarihimizi ve toplumsal hayatımızı Batılı sosyal bilimlerin kavramlarıyla açıklamaya çalışanlar tereddütsüz teşhislerini koydular. Buna göre katliamın üç sebebi olabilirdi: Namus-töre cinyeti, kız meselesi; kan davası; arazi ihtilafı. Her üçünü şemsiyesi altında toplayabileceğimiz kavram tabii ki "feodalite" idi.

Daha sonra katliamın gerçekleştirildiği köyün tamamının korucu ve iddiaya göre kullanılan silahların korucu silahı olması tartışmayı "koruculara ve koruculuğa" yöneltti.

Tek tek ele alındığında teşhis ile olayın boyutları ve biçimi arasında birtakım uyumsuzluklar çıkıyor. Namus-töre cinayetlerinde, "kural dışı"na çıkan kadın veya kız öldürülür; ama onun dışındaki kadınlar, çocuklar, yaşlılar, üstelik camide namaz kılarken öldürülmez. Kan davalarında da erkekler hedef alınır; iki taraf karşılıklı olarak hedef seçtikleri erkekleri öldürürler; yine çocuklar ve kadınlar öldürülmez. Arazi ihtilafı için de benzer şeyler söyleyebiliriz. Şimdiye kadar ortaya çıkan bilgilere bakılırsa, koruculuk faktörü bu katliamda rol oynamıştır, ama asıl belirleyici faktörün bu olmadığını söyleyebiliriz.

Bilemediğimiz başka sebepler olabilir. Eğer işin içinde "iyi saatte olsunlar faktörü" yoksa ve olayın açığa kavuşturulması bazı politikalar ve güvenlik stratejileri mülahazasıyla üstü örtbas edilmezse, adli soruşturma

sonucunda bu katliamın hangi sebeple yapıldığını öğrenmiş olacağız. Bana kalırsa, maddi sebeplerden hareketle teşhis koymak için acele etmemek, soruşturmanın sonucunu beklemek lazım.

Büyük ölçüde konulan bu teşhisler doğru değil. Doğru teşhisi koyabilmek için öncelikle perspektifimizde bir değişikliğe gitmemiz gerekir. Şundan ki, bu ve başka toplumsal travmaları yaşarken, eğer hatalı bir perspektiften bakıp, bizim tarihsel ve toplumsal gerçeklerimizle ilişkisiz kavramları kullanarak olayları anlamaya çalışmaya ve bu sakat anlama zemininde çözümler üretmeye devam edersek ilanihaye zihnimizdeki kaos ile toplumsal kaos birbirlerini tetiklemekten başka işe yaramaz. Kanaatime göre giderek şiddet yüklü ve her an farklı biçimlerde patlamaya hazır, esasında yer yer patlamakta olan bir toplum halini alıyoruz. Sorunu çok daha derinlerde araştırıp teşhisi buna göre koymalıyız. Namus-töre; kan davası veya arazi ihtilafından birini zamirdeki sebep gösterip tadına doyumaz bir "feodalite" teşhisini koyarsak sadece kendimizi yanıltmış oluruz. Bizim tarihimizde feodal yapı olmadığı gibi, bugünkü toplumsal hayatımızın hiçbir yönü feodaliteyle açıklanamaz. Feodal ilişkinin esasını serf-senyör ilişkisi tayin eder. Ya da suzeranlar ile vassallar arasındaki belirli münasebetin olduğu yerde feodaliteden söz edilebilir.

İster 1595'te sisteme giren iltizama, ister Tanzimat ve 1858 Arazi Kanunnamesi'ne kadar genelde İslam dünyasında ve Osmanlı'da görülen toprak düzeni ve toprak üzerinde süren beşeri ilişkiler, serf-senyör ilişkisinden farklıdır. Toprağın kontrol hakkı (rakabe) devlete ait olan miri düzende kullanma hakkı mertebeli olarak has, zeamat ve tımar sahiplerinindir ki, bunlar, toprağın ve toprak üzerinde yaşayanların maliki değildirler, bir tür devlet memurudurlar. Suistimalde bulundukları veya başarısız oldukları durumlarda devlet onları değiştirir. Serf toprakta köledir, efendisinin malıdır, hatta efendisinin evlendiği eşi üzerinde 'ilk gece' hakkı vardır. Osmanlı'da köylü ile sipahi ihtilafa düşünce davaya kadı bakar. Tanzimat'tan ve Cumhuriyet'ten sonra belli belirsiz ortaya çıkan "toprak ağalığı" da feodaliteye benzemez. Ağalığı büyük ölçüde çıkaran faktörler, yeni rejime karşı isyanları bastıracak olan güçlü aşiretlere devletin geniş topraklar dağıtması ve tehcir edilen gayrimüslimlerin mal ve mülklerinin yine güçlü aşiretlere intikal ettirilmesidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Feodalite ve şehir

Ali Bulaç 2009.05.11

Şehir, yerleşik hayat yaşayan insanların siyasal, idarî organizasyonlarını, geliştirdikleri kurumlarını, sıkı veya gevşek kamu otoritesini ifade eder. Batı'nın antik dönemlerinde şehirler yönetim ve siyaset ağırlıklı merkezler olmaları hasebiyle "polis (site)" denmesi bu yüzdendir.

Polis'te ticaret ve zenaatin gelişmesiyle idari organizasyon teşekkül etmiştir. Batı'da güçlü olan bir polisin diğer zayıf siteleri denetimi altına almasıyla devlet ortaya çıkar. Fakat Batı'dan farklı mülahazalarla ilk şehirler Mezopotamya, Anadolu, İndus Vadisi ve Akdeniz çevresinde görülür. Benim kanaatime göre ilk yerleşim birimi Mekke ve havalisidir, sonraları merkezin dışına doğru şehirler halka halka genişledikçe, şehirlerin kuruluşunda manevî faktör yerini maddî ve ekonomik faktörlere bırakmıştır.

Roma'nın güçlü şehirleri vardı, bu büyük imparatorluk "civitas" diye ifade edilen şehirler federasyonunu kurmuştu. Roma'nın cumhuriyeti, Yunanlıların demokrasisi gibi iktidar seçkinlerinin, aristokrat sınıfların yönetimi idi. Merkeze bağlı şehirler Roma'nın demir yumruğu altında yaşıyordu. 476'da vuku bulan barbar istilalarıyla bu şehirler ya yıkıldı veya içlerine kapanıp zamanla işlevsiz hale geldiler. Roma'nın yıkılışından 14. yüzyıla kadar süren feodal dönem, Batı'da şehirlerin aktif olarak tarihten ve hayattan çekildiği dönemdir.

Roma'yı yıkan Avrupa'nın bedevileri neredeyse bin sene boyunca şehir kültürü geliştiremediler. Oysa Doğu'da neredeyse tümüyle haderileri yerlerinden eden bedeviler, bir süre sonra kendileri de haderileşti, büyük medeniyet merkezleri kurdular. Bu olgu, dinlerin ve peygamberlerin ağırlıklı olarak bu bölgede neşvü nema bulmasının sonucuydu. Moğollar geldi şehirleri yerle bir ettiler, sonra Müslümanlaşıp İslam medeniyetine katıldılar. Haçlılar geldi, ana yurtlarında kır-köy hayatı yaşıyorlarken Ortadoğu'da şehir hayatı geliştirdiler. Batı'da feodaliteden sonra ortaya çıkan şehirlerin ilhamı, Haçlıların bölgemizde görüp öğrendikleri şehir medeniyetidir ki, harici bir sebep olarak Batı feodalitesini çözen önemli faktörlerden biri İslam şehir medeniyetidir.

Feodalite; kırın medeniyete, köylülüğün şehre hakimiyet kurmasıdır. Derebeyler kırdan şatolar kuruyordu. Kilise de şehirleri geliştiremedi, cansız-işlevsiz şehirleri papazlardan oluşan kurullar yönetiyordu. Şehir halkı görece özgürdü; ama toplumsal ve maddi hayat kırın etkisindeydi. Batı Hristiyanlığı medeniyet yönünde bir dönüşüm sağlayamadı, bunu işlevsiz/sönük küçük şehirler ile köy arasında ve adına "burg" denen ara halkada yaşayan burjuvazi yapacaktı. Oysa Doğu'da şehir medeniyetini kuran dindi. 622'deki Hicret'ten sonra Yesrib'in ismini "Medine olarak değiştiren Hz. Peygamber (sas), bu kavramı "dinin mekânda ete kemiğe bürünmesi" anlamında kullandı; böylece "din"ın zemininde "Medine", "medeni" ve "medeniyet" gelişti. Ünlü sözdür "Ed Din fi'lmedin!"

Müslümanların her yerde feodaliteyi yıkıp yerine büyük medeniyet merkezlerini kurduklarının en çarpıcı örneği, Endülüs'tür. İber Yarımadası Avrupa'nın diğer bölgeleri gibi derin bir feodal uyku içinde uyurken, Müslümanların İspanya'ya çıkmasıyla birden canlandı; Kurtuba, Gırnata, İşbiliyye gibi büyük şehirler kuruldu. İslam'ın fethettiği her yerde iki dönüşüm sağlanmıştır; biri feodalitenin yıkılması, diğeri din ve vicdan özgürlüğünün hukukî güvence altına alınması. Bağdat, Kahire, Şam, Basra, Kudüs, İsfahan, Tebriz, Semerkant, Buhara, Konya, Bursa, İstanbul, Sarayova vd. Avrupa'nın Ortaçağ'da feodal dönemi yaşadığı zamanların büyük medeniyet merkezleridir.

Asırlardır Doğu ve Güneydoğu'nun feodalitenin ağır hükmü altında yaşadığını iddia eden sosyal bilimcilerimiz ve aydınlarımız, Diyarbakır, Mardin, Urfa, Van gibi medeniyet harikası merkezlerin tarihsel varlıklarını nasıl açıklayabiliyorlar acaba?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aşiret ve ağalık

Ali Bulaç 2009.05.13

Kürt sorununu ve bölgenin toplumsal yapısını feodalite ve aşiretle açıklamak mümkün mü? Hayır. Yaşar Kemal'den Orhan Kemal'e, Mahmut Makal'dan Fakir Baykurt'a kadar Marxist-sol romancılar yıllardır bunun romanını yazmaktadırlar. Hakikat şu ki, ne aşiret yapısı öyle tasvir edildiği kadar korkutucudur ne de aslında bölgede feodal bir yapı vardır.

Osmanlı toprak sisteminde serf-senyör ilişkisi yoktur. 1808'de devletle Sened-i İttifak imzalayan eşraf ve ayan Batı feodal beyleriyle aynı kategoride ele alınamaz. Bizans'ın derebeylik sistemi Hz. Ömer'in Irak'ı fethettiği Kadisiye Savaşı'yla son buldu. Sevad arazisine getirdiği yeni statü, haraç ve miri arazi şeklinde Bilad-ı Şam, İran ve Anadolu'da 19. yüzyıla kadar sürdü.

İlk defa toprak üzerinde özel mülkiyete kapı aralayacak olan gelişme 1858 Arazi Kanunnamesi'yle başlar. Batılılaşma geliştikçe toprak düzeni değişir. Ancak bugün herkesin şikâyet ettiği ağalık Ermeni ve Rumların

tehciri, mübadelesi ve Cumhuriyet döneminde çıkan isyanların bastırılması karşılığında devletin yörenin nüfuzlu kişilerine geniş topraklar dağıtmasıyla ortaya çıkar.

"Aşiret ilişkileri" ise çözülme sürecine girmiş olsa bile hâlâ devam etmektedir. IHH'nin geçen sene GENAR'a yaptırdığı araştırma bize ilginç ipuçları vermektedir: Bir aşirete mensup olduğunu söyleyenler yüzde 11,1. Bu da kısmen olumsuz toplumsal davranışlara kaynaklık etse de, en genel anlamda olumlu rol oynamaktadır. Sözelimi, bireylerin güvenli ortama, ailelerin iç sosyal güvenliğe sahip olmasının ve suç oranlarının düşüş göstermesinin önemli sebeplerinden biri koruyucu aşiret yapısıdır. TV dizilerinde aşiret yapısının kötülenmesi, bölgenin tümünün ağır bir aşiret esareti altında yaşıyormuş gibi gösterilmesi; bölgenin tarihî, toplumsal ve aktüel gerçeklerini yansıtmadığı gibi, "bir tür bölgesel ırkçılığın yayılması"na da sebep olmaktadır. Araştırmanın bize sunduğu veriler çok anlamlı:

Mesela deneklerimizin yüzde 75,8'i, birinci derecede bir yakınları öldürüldüğünde, "hemen polise başvuracaklarını" söylemektedirler. Bu, elbette kendi başına kan davasına kalkışanların olmadığı anlamına gelmez, ancak geçmiş yıllarla mukayese edildiğinde bu nispetin hayli düştüğünü göstermektedir. Yine deneklerin yüzde 70,2'si, "istemediği birisiyle evlenmesi durumunda kızına bir şey yapmayacağını" belirtmektedir. Bu da, geri kalan oranın töre cinayetine başvurduğu anlamına gelmiyor, bir kısmı polise başvurmayı düşünüyor, bir kısmı evlatlıktan reddedebileceğini söylüyor. Töre cinayetlerinden dolayı ailesinde ölenlerin oranı yüzde 1,9 görünüyor; bu tabii ki önemli bir rakamdır, ancak ihmal edilmemekle beraber bölgenin ana karakteristiğini teşkil edecek kadar da değildir. Yukarıda geleneksel ve klasik formu içinde aşiret yapısının istikrarlı bir şekilde çözülmekte olduğuna değinmiştik. Bu, aşiretin otoritesi ve bağlayıcılığı konusunda kendini açıkça göstermektedir. Mesela deneklerin ancak yüzde 21,1'i "kendilerini aşiretin kararlarına uymak zorunda hissettiklerini" söylemektedirler.

Bölgenin geçirmekte olduğu sosyal değişimi anlayanın bir yolu da medeni hayatta yaşanan gelişmelerdir. Burada evlilik şekli, nikâh ve evlilik yaşı bize bir fikir verebilir: Geleneksel anlamda görücü usulüyle evlenenlerin oranı bölgede yüzde 78,3; diğer bölgelerde yaşayan bölge insanları arasında ise yüzde 56,1 gözükmektedir. Diğer etnik kökene mensup ailelerde de bu usul devam etmektedir.

Batı bölgelerine oranla bölgede evlilik yaşının daha küçük olduğunu söylemek mümkün. Deneklerin yüzde 44,6'sı 16-20 yaş arası, yüzde 32,2'si 21-25 arasında evlenmektedirler. 10-15 yaş arası evlenenler yüzde 10,8; 26-30 arası evlenenler yüzde 10,7. Bu veriler, bölgenin katı aşiret yapısı içinde ve "feodal ilişkilere hapsolmuş" olarak yaşadığını iddia etmek için yeterli mi? Tabii ki hayır. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Özgürlüğün ve hoşgörünün kriterleri

Ali Buluç 2009.05.16

CNNTürk'te dile getirdiğim görüşlerim günlerce malum medya grubu tarafından provokatif bir biçimde gündeme taşındı. Konuyu manşete çıkaran Milliyet Gazetesi beni "ortaçağ kafalı" ilan etti. Üste de "Bir zamanlar o da 'hoşgörülü'ydü!" koymayı uygun gördü.

AK Parti'yi, cemaatleri, bazı muhafazakâr-geleneksel çevreleri eleştirdiğim zaman beni "demokrat, özgürlükçü" ilan edenler, sıra eşcinsellerin eleştirisine geldiğinde "ortaçağ kafalı" diyorlar. 30 senedir herkes için özgürlüğü, bir arada yaşamayı, diyalogu ve hoşgörüyü savunuyorum. Bu kavramların politik kültürümüzde yerleşmesinde

sağladığım katkıyı hakkımda yapılmış yerli ve yabancı tezler ortaya koymaya yeter. Görüşlerimden vazgeçmiş değilim. Eleştirilmeyi hak eden her düşünceyi eleştiririm. Benim üzerimden bir taşla iki kuş vurulmak isteniyor:

- 1) Linç kampanyasında asıl hedef ben değil, "diyalog ve hoşgörü"yü savunanlardır. Bu sayede hem belli cemaatlere saldırılmış oluyor, hem "mahalle baskısı" propagandasını takviye edip mevcut iktidar zayıflatılmak isteniyor.
- 2) Gerçek gündem Ergenekon, Kürt sorunu konusundaki açılımlardır. Gündemi değiştirmeye çalışmak klasik bir taktiktir.

Eşcinsellere gelince. Ben tabii ki, eşcinsellerin Irak ve Afganistan savaşında kategorik olarak sivilleri öldürdükleri kanaatinde değilim. Tartışılan bir konudan söz ettim. Irak'ta utanç verici işkenceleri ve sivil katliam suçunu işleyenlerin, bu suçları hangi saiklerle işledikleri Ortadoğu'da tartışılıyor; belirleyici ve etkileyici faktörleri bulmaya çalışıyorlar. Bir görüşe göre işgalden önce ABD'liler bölge halkı üzerinde derinlemesine araştırmalar yapıp şu sonuca varmışlar: "İşgale karşı direnci kırmamanın yolu, Ortadoğu halkının çok değer verdiği onurlarını (şeref) kırmaktan geçer." Bunun için de onları utanç verici tutum ve durumların içine düşürmek lazım. Ebu Gurayb Hapishanesi'nde açığa çıkan yüz kızartıcı işkence ve bazı Amerikan askerlerinin Iraklı erkek esirlerin ırzlarına geçmeleri, direncin kaynağı olan şerefi zedelemekle ilgilidir. Bu işte eşcinsel askerleri kullanmışlardır. Öne sürülen diğer bir görüşe göre, hava saldırılarında özellikle sivilleri katledenler arasında eşcinseller daha istekli, daha agresif davranıyorlar. Bu tabii ki kanıtlanmış değildir, bir iddiadır. Her iddia gibi kanıtlanırsa eğer, bir gerçeklik kazanır. Ama tezler, iddialar sadece laboratuvarlarda kanıtlanmazlar; tartışılırlar. Tartışma, doğrunun anlaşılması için gereklidir; ifade özgürlüğü bunun için gereklidir.

Hepsi değilse bile, sıkı örgütlü eşcinseller, her türlü eleştiriden muaf tutulmak, kendilerine özgü hukukî ve toplumsal imtiyaz tanınsın istiyorlar. Yani cumhurbaşkanı, başbakan, hükümet, asker bile eleştirilecek, dinle ilgili konuşulmamış hiçbir konu kalmayacak; ama eşcinsellere kimse en ufak bir eleştiri yöneltmeyecek. Onlar tercihlerini savunacaklar, hatta başkalarına empoze edecekler, aileler ise çocuklarını bu tercihe karşı koruyamayacaklar, eleştirenleri, "bize karşı nefret suçu işliyorsun" diye kıyameti koparacaklar. Bu olamaz!

Özgürlükleri savunmanın, hoşgörünün kriterleri nelerdir? Demokrasilerde bazı gruplar eleştiriden muaf tutulabilir mi? Hayır. Bir arada yaşama iradesini gösterenler, başkalarının farklılıklarını kabul ederler. Mademki kendileri farklıdır, farklılıklarını koruma ve başkalarında beğenmediği düşünceleri, davranışları eleştirme hakkına sahip olmalılar. İfade özgürlüğü bunu gerektirir. Hoşgörü, tasvip etmediğimiz düşünce ve yaşama tarzlarına gösterdiğimiz tahammüldür; tahammül ederiz, ama tasvip etmek zorunda değiliz. Eşcinseller, bununla yetinmiyorlar, bizden onları tasvip etmemizi, çocuklarımızı da kendileri gibi yapmaya çalışırken sesimizi kısamamızı istiyorlar.

Benim söylediklerim şu: "2004 değişikliğinden sonra cinsel tercihleri tartışmak veya toplumun nefretini bunun üzerine çekmek suç oldu. Bunun aleyhinde tahkir edici propagandalar yapılamaz. İnsanın cinsel tercihlerde bulunma hakkı varsa onları eleştirme hakkı da olmalı. Mazbut paradigmadan dünyaya bakan insan, cinsel tercihte bulunan insanı eleştirme hakkına sahip (olmalıdır). Cinsel tercihte bulunan insan bu tercihin evrensel doğru olarak empoze edemez. Ben çocuklarımın ve torunlarımın eşcinsel olmasını istemem. Olmaması için de elimden geleni yaparım. Eşcinsellere karşı bir nefret ve ayrımcılık da gütmem." Bu sözlerin neresinde ırkçılık veya nefret suçu var? a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şiddette rol model!

Bilge köyü katliamının bizi düşündürmesi gereken vahim boyutu, "taklit yoluyla tekrar" etme ihtimalinin bulunmasıdır. Geçen hafta boyu Mardin'de bu konuyu araştırmaya çalıştım. Bu konuda Mardin Artuklu Üniversitesi'nin hazırladığı "ön araştırma raporu" önemli tespitler ihtiva ediyor.

Rektör Prof. Dr. Serdar Bedii Omay'ın başkanlığında 15 kişiden oluşan genç akademisyenlerin hazırladığı rapor, dikkati özellikle katliamın "şiddet boyutu"na çekiyor.

Benim de öteden beri asıl vurguladığım, modern çağın imkânlarını da arkasına alan şiddetin giderek sari (sırayet eden) bir intikam alma, imha etme ve cezalandırma yöntemi olarak hayatımıza girmiş olmasıdır. Şiddet yüklü bir kültürün etkisine giriyoruz. Her bölge kendi geleneksel imkânlarıyla aynı mahiyetteki şiddeti tekrar etmektedir.

Artuklu Üniversitesi'nin raporu "daha önce dünyanın farklı bölgelerinde gerçekleşen şiddet eylemlerinin bu tür eylemlerin tekrarlandığını gösterdiği"ne işaret ediyor. Bu olay bireysel ve toplumsal hafızaya sadece bir şiddet eylemi olarak değil, "kişilere ve topluma mesaj gönderme, isteklerini, beklentilerini dile getirme, kendini ifade etme biçimi olarak işlenir". Bilge köyü katliamı, daha önce bölgedeki aileler arasında işlenen cinayetlere hiç benzemeyen yönleri bulunuyor. "Teorik olarak şiddeti yaşama tarzımız, model alınarak öğrenilen bir deneyimi gerektirir. Böylece şiddet eyleminin öğrenileceği, toplumsal rol modellerinin kimler ve neler olduğu bulunmalıdır."

Bence katliama yol açan sebepler her ne olursa olsun (namus-töre cinayeti, arazi ihtilafı, çıkar çatışması, hegemonya mücadelesi, kan davası, petrol kaçakçılığı, koruculuk vs.) asıl üzerinde durulması gereken nokta, husumetlerde şiddetin bu boyutlarda rol oynamaya başlamasıdır. Sebepleri yargı belirleyip bize söyleyecektir. Biz, sebeplerden çok şiddet kullanımında rol modelin ne olduğu ve bunun bundan sonraki şiddet eylemlerinde daha dehşet verici boyutlarda tekrar edip etmeyeceği konusu üzerinde durmalıyız.

Kanaatime göre, bu katliamda seçilen rol modeller öncelikle 1984'ten bu yana PKK ile yürütülen mücadelede tarafların her aşamada şiddetin boyutunu biraz daha arttırmasıdır. PKK'nin kitlesel katliamlarını biliyoruz. Ancak devletin köy boşaltmalardaki tutumu ve bazı güvenlik kuvvetlerinin basına yansıyan demeçleri de rol modelin bulunmasını kolaylaştırıcı niteliktedir. Daha geçenlerde bir korgenerale ait olduğu öne sürülen bir ses kaydına göre, 'terör sorununun çözümü' çerçevesinde 'Eruh ve Şemdinli'nin yakılması gerekiyor'. (Zaman, 28 Nisan 2009) Geçen hafta Kurtlar Vadisi dizisinde yeni bir "derin devlet-mafya tiplemesi" girdi. Bu tipin özelliği elinde kibrit kutusuyla, hasımlarını birbirine halatlarla bağlayıp yakmasıdır.

Ses kaydı ve Kurtlar Vadisi'nin rol modeli, iç faktörlere örnektir. Ancak bir de dış faktör var ki, burada Irak-Afganistan ve Filistin'de sivillerin topluca katledilmesi rol model arayışında öne çıkmaktadır.

Gelişmiş teknolojilerin kullanıldığı modern savaşta sivil yerleşim birimleri hedef alınır. Amerika ve İngiltere Irak'ta, Amerika ve NATO kuvvetleri Afganistan'da aralıksız sivil katliam yapıyorlar. İsrail'in ise sivil katliamı her defasında tekrar ettiğini görüyoruz. Bu, işgale karşı olan direnişçi örgütlerin de mukabil yöntemlerle sivil katliam yapmalarına bir tür ilham kaynağı olmaktadır. Direnişçiler, sivil katliam yaparken iki hasım insan grubunu hedef alırlar: Biri doğrudan düşman kuvvetleri. Mantık şu: Siviller arasında dolaşan beş işgalci asker için 50 masum sivil öldürülür. İkincisi, işgalcilerle işbirliği yaptığını düşündükleri gruplar. Bunlar çoğu zaman doğrudan sivil oluyor. Onlarca sivil hedef alan intihar saldırıları bu mantıkla gerçekleşiyor.

Modern dogmalar, mutlakiyetçi gruplar

Ali Bulaç 2009.05.20

Uzun zamandır "müzakereci siyaset" diye kavramsallaştırmaya çalıştığım şeyin hem muhtevasını hem sınırlarını belirlemeye çalışırken, amacım Batı'nın bıraktığı yerden yeni bir demokrasi imkânını araştırmaktır.

Özetle iddiam şudur: Tarih içinde, ama özellikle 19. yüzyıldan başlayarak 21. yüzyıla kadar Batı'nın geliştirdiği demokrasinin referans çerçevesini kadim medeniyetlerde bulmak mümkün. Batı haklı olarak ve anlaşılabilir sebeplerle özellikle Atina Site tecrübesini öne çıkardı. Ancak şunu hepimiz kabul ediyoruz ki, sadece özgür erkeklerin katıldığı Atina demokrasisi ile sınıfsal temellere dayalı Batılı demokrasiler arasında uçurumlar kadar fark var.

Geldiğimiz noktada Batılı demokrasiler de her sorunu çözmeye yetmiyor; siyasal çoğulculuk yanında sosyo-kültürel çoğulculuğu sağlayamıyor ve kendilerini lobilerin, devasa şirket ve çıkar gruplarının derin etkisinden kurtaramıyorlar. Medyanın araya karışması ve pop kültürün yaygınlaşması sonucunda da demagoglar, muhteris ve kifayetsiz siyasetçiler tarafından da yozlaştırılıyorlar. Bu aşamadan sonra demokrasinin yeni entelektüel-felsefi kaynaklardan beslenip işleyen süreç içinde kendini yenilemesi, zenginleştirmesi lazım. Benim iddiam, bunun İslam'ın irfan kaynaklarından hareket edilerek sağlanabileceği hususudur. Buna da "müzakereci siyaset" ve eğer kristalize edebilirsek "müzakereci demokrasi" denebileceğini düşünüyorum.

Müzakereci siyasetin yeni bir demokratik perspektife imkân vermesini engelleyen önemli engellerden biri "laik dogmalar"ın kendilerini yasal güvenceler altına alıp, bunları savunan veya varlıklarına kimlik olmalarını sağlayan toplumsal grupların bu sayede kendilerini "dokunulmazlık zırhı" arkasına saklamalarıdır. Son "eşcinsellik tartışması" bunun somut örneklerinden biri oldu.

Demokrasilerde en yüksek değerin düşünce ve ifade özgürlüğü olduğunu biliyoruz. Bu özgürlükten anlaşılan, yeni düşüncelerin özgürce dile getirilebilmesi; kamu otoritesinin karar ve icraatlarının eleştirilebilmesi; karar alma süreçleri üzerinde etkili olunabilmesi ve her toplumsal grubun diğeriyle olan farklılığını belirleme, farklılığını koruma hakkını savunabilmesidir. Bu, özgürlüğün kâmil anlamda kullanımını gerektirir.

Ancak giderek birtakım gruplar kendilerini kanuni korumalar altına alıp, her türlü eleştiriden muaf tutmaya başlıyorlar ve bunların sayıları giderek artıyor. Bugün "Yahudi soykırımı" aleyhinde konuşmak suçtur. Son yıllarda bazı Avrupa ülkeleri, "Ermenilere soykırım uygulanmadığını iddia etmeyi" suç kategorisine soktu. Tabii ki Türkiye de "soykırım iddiası"nı suç saymaktadır. Avrupa aynı şekilde eşcinsellerin tercihlerinin ve yaşama biçimlerinin eleştirisini suç sayıyor. Eşcinseller Avrupa'da birçok ülkede bu dokunulmazlığı ele geçirmiş bulunuyorlar. Dahası, AB cinsiyetçi olduğu gerekçesiyle 'miss' ve 'mrs' hitaplarının yasaklanmasına karar verdi. Buna göre çeşitli dillerde olan "madame, mademoiselle", "frao, fraulein", "senora, senorita" gibi kelimeler kullanılmayacak. İskoç milletvekili Struan Stevenson haklı olarak yakınıyor: "AB kurumlarının gaydayı yasakladığını, muzların şeklini belirlediğini gördük, şimdi de kendi dilimizde hangi kelimeyi kullanacağımızı söylüyorlar."

Batılı demokrasiler farkında olmaksızın entelektüel bir kısırlığa düşüyorlar. Her grup kendini eleştiriden muaf tuttukça, düşünme alanı biraz daha sınırlanmaktadır. Umberto Eco, bunun bir tehdit olduğunu düşünüyor: "Batı bakış açısından mutlak hakikat değeri olmadığından, her şey daima müzakere edilir. Ve ne kadar edilirse o kadar iyidir." Eco öyle diyor, ama kendilerini yasal koruma altına alan gruplar Batılı demokrasileri zihinsel açılımlara kapatıyorlar, bunu da kendi ideolojilerini, düşüncelerini dogmalaştırarak yapıyorlar. Laik dogmalar

demokrasileri öldürüyor, gücü ve avantajı ele geçiren gruplar Ortaçağ'daki gibi kendilerini mutlakiyetleştiriyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Müzakereci demokrasi

Ali Bulaç 2009.05.23

Müzakere zeminine dayalı bir kültürün siyasi formasyonu müzakereci demokrasi olur. Geçen yazımda Batılı demokrasilerin zaafına değinmiştim. Ama kuşkusuz sorun bundan da ibaret değildir. Batı'da birbirleriyle rekabet etmekte olan siyasi partiler Fransız Devrimi'nin üç ayrı idealini iktidar kılmak isterler. Bu, farklı çıkarları olan sınıfların da rekabetini ima eder.

Devrimin "özgürlük" idealini liberal partiler, "eşitlik" idealini sosyalist ve komünist partiler, "kardeşlik" idealini de Hristiyan demokrat partiler temsil ederler. Her üç ideali birleştiren siyasi hareket veya parti mevcut değildir. Olamaz, çünkü Batı tarihinde sınıfların ortak bir paydada buluşmaları eşyanın tabiatına aykırıdır. Demokrasi ve anayasalar birer uzlaşma zeminidirler, ama bu, üzerinde rekabet edilecek zeminlerdir. Yani sınıflar eskiden olduğu gibi kanlı çatışmalara ve savaflara girişmeyecek, demokratik yolları kullanıp ve anayasaya bağlı kalıp birbirleriyle rekabet edeceklerdir. Rekabet veya yarışın sonucunda kim iktidar olursa bu, onun kendi sınıfsal çıkarını koruması ve geliştirmesi anlamına gelecektir. Gel gör ki, bugün için artık bunun önemi kalmamıştır. Zira bir ülkenin ulusal sınırları içinde birbirleriyle çatışma halinde olan sınıflardan çok, küresel sınıflardan ve çelişkilerden söz eder hale gelmiş bulunuyoruz. Yani eğer ortada bir eşitsizlik ve kapitalistik bir sömürü varsa – ki elbette vardır- bu belli bir toplumun sınıfları arasında değil, ülkeler ve bölgeler arasında süren bir eşitsizlik ve sömürüdür. Bu açıdan da Avrupa'nın sınıflı tarihine göre şekillenmiş bulunan klasik demokrasi yeni küresel sorunlara cevap veremez hale gelmektedir. 19. yüzyılda aydınlanmanın ebedi ideolojisi (dini?) olarak formüle edilen pozitivizm çökünce "toplum projesi" de çökmüş oldu. Postmodernizmin en belirgin vasfı, klasik modernliğe ait toplumu çözmüş bulunmasıdır. Bunun da küresel düzeyde ve her sınıfın yaşadığı hayat alanına nüfuz eden bir çözülme olduğunu unutmamak lazım. Eğer İstanbul'da premodern, modern ve postmodern semtler (Küçükköy, Bakırköy, Maslak) bir arada yaşıyorsa, toplum çözülürken, bu semtlerde de çözümler olmaktadır. Sadece iktisadi gelir düzeyi yüksek sınıflar değil, orta ve alt sınıflar da çözülüyor.

Bizim sözünü ettiğimiz müzakereden tabii ki Batılılar habersiz değildir. Fakat bizim Kur'an'ın anahtar terimi olarak seçtiğimiz "müzakere"den kastettiğimiz ile Batı'da bu terimden anlaşılanlar farklıdır. Semantik olarak Batılıların müzakereden anladıkları dini dogmaların tartışmaya açılmasıdır. Şöyle ki: Mademki aydınlanmanın temel felsefi varsayımlarına göre mutlak hakikat yoktur, bu durumda dinin öne çıkardığı inançlar ve kilise dogmaları tartışmaya ve eleştiriye açıktır. Fakat zaman içinde birtakım konular tartışma ve eleştiri dışına çıkarıldı; marjinal grupların kazandıkları yasal korumalar onlar için birer laik dogma hükmüne geçti. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki müzakereyi Umberto Eco şöyle anlatır: "Müzakere Soğuk Savaş'ın önemli noktalarından biriydi. İki blok şöyle diyordu: Ben ayağımı oraya basmıyorum, ama sen de buradan ayağını çek. Veya ben atom silahlarını sınırliyorum, fakat sen de onları yapmaktan vazgeç. Bu sessiz, zımni bir müzakereydi."

Bizim kavramsal çerçevesi üzerinde durduğumuz müzakere bu değildir. Esasında Eco da, bahsettiği müzakere sürecinin sona erdiğini yakınlıkla anlatır: "Bugün biz müzakerenin bu anlamını kaybettik. Toplu tüfekli siyaset, cepheden çatışma siyaseti dönemlerine geri döndük."

Ortakdaki resim şu: Toplum çözülüyor, çözüldükçe şiddet yüklü bir kültür herkesi etkisi altına alıyor. Sınıf çıkarı, pozitivizm ve ulus-toplum zemininde teşekkül eden Batılı demokrasiler birleştirici-ortak payda üretemiyor. Müzakereci demokrasi, öncelikle bir zihniyet değişimini öngörür. Bu yeni bir perspektiftir. "Müzekere"nin öncesinde "muarefe", sonrasında "muahede" vardır. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Muarefe

Ali Bulaç 2009.05.25

Demokrasiyi siyasetin bir yöntemi olarak gördüğümüzde, bu yöntemin hakkından gelemediği sorunlardan birinin "öteki" ile olan ilişkilerin tanziminde ortaya çıkan zorluk olduğunu söyleyebiliriz. Giderek kaos, düzensizlik ve bileşenlerine ayrılmakta olan toplumun her bir parçasının kendini hayatın merkezine koyup diğerleri üzerinde tahakküm kurma teşebbüslerinin arttığı bir döneme giriyoruz.

Elverişli manevi ve felsefi bir arka plandan yoksunluk dolayısıyla mevcut siyasi kültür, "öteki"yi "ötekileştirme tehlikesi"ne karşı koruyamıyor. Ben-merkezciliği kendini gerçekleştirmenin yegane biçimi seçen etnik, sınıfsal, dinî, bölgesel, dil grupları, marjinaler, lobiler, çıkar ve baskı çevreleri ötekileri şeytanlaştırıyorlar. Bu, çatışmaları daha da derinleştirmekte, buna paralel olarak şiddetin potansiyelleri ve kullanım biçimleri daha da artmaktadır.

Grekler, ötekiyi "barbar" görürlerdi. Ortaçağ Avrupa'sının ötekisi "putperest kâfir", sömürgecilerin "kültürleşmemiş vahşi", Soğuk Savaş dönemindeki ise "komünist" idi. 1990'lardan sonra Batı'nın ötekisi "Müslümanlar" oldu. Ama şimdi Müslüman da tek başına öteki olmaya yetmiyor; toplum çözüldükçe, her bir parça diğerini ötekileştirip ya baskı altına almaya veya tümüyle imha etmeye kalkışıyor. Bunun önemli sebeplerinden biri, modern kültürün "ötekiyi tanımlama"ya kalkışmasından kaynaklanmaktadır. Modern kurucu zihinlerden de öğrendiğimiz üzere, benin kendini tanıması ve anlamlandırmasının yolu, ötekiyi tanımlamaktan geçmektedir. Modern Batı kültürü bunu Greklerden kadim bir miras olarak aldı, tarih boyunca kullandı, bugün de kendini ve kendisi dışındaki dünyayı bu perspektiften algılayıp tanımlama alışkanlığını devam ettirmektedir. Küreselleşme modernliğin ölçek büyütmesi ameliyesi olarak sürdükçe çatışmalar azalmayacak, artmaya devam edecektir.

İnsanın temel bir perspektif değişikliğine gitmesi gerekir. Bu da, artık iç enerjisi ve entelektüel imkânları hayli zayıflamış olan aydınlanmanın "kültürel mirası"nda ısrar etmekten değil, yeni bir "irfan mirası"na dönmekten geçer. Aydınlanma "insanı tanımlamak suretiyle zorunlu olarak ötekileştiriyor". İslam'ın irfan mirasında ise, hangi dinden, etnik, dil, bölge grubundan olursa olsun, insan insanın ötekisi olsa bile, ötekileştirdiği şeytanı olamaz. Çünkü şeytanlaştırılacak olacak yegâne öteki, "insan" değil, "şeytan"dır.

İnsanın kendisi ve öteki insanlarla olan meşru ilişkisi "tanımlayıcı ötekileştirme" değil, tanıma ve anlama süreci olan "irfan, ma'rifet, tearuf ve muarefe"dir. Çünkü Allah bir hikmet üzere insanları "birbirlerini tanısinlar diye farklı kabileler ve halklar" şeklinde yarattı (49/Hucurat, 13). İnsanın asli görevi önce kendini bilip-tanıması (Ma'rifetunnefs)'dir. Arkasından yaratılmışları tanıyıp anlaması (Ma'rifetülhalk), son aşamada da Allah'ı tanıması (Ma'rifetullah) beklenir. Beşeriyetin meşru "örfü"nde temel eğilim bu olmuştur. Marifetin kuralı kusurun kendimizde aranmasıdır. Yani düşman öteki değil, içimizdedir.

Bizden olmayanı tanımlamaya kalkıştığımız zaman onu ötekileştirmiş, yani şeytanlaştırmış oluruz.

Ötekileştirilen herkese karşı ya asimilasyon ya etnik arındırma veya yok etme tutumunu benimseriz. Herkesi kendi tanımı ve beyanıyla tanımaya çalışmalıyız. Başkalarını şeytanlaştıramayız, çünkü zaten bizi birbirimize

düşürmeye ahdetmiş bulunan gerçek şeytan vardır, o bizim düşmanımızdır. Biz ve ötekiler birer gerçeğiz. Birlikte ve bir arada yaşamak zorundayız. Çünkü farklı yaratılmış olmamız bir hikmete mebnidir ve biz bu hikmetin ne olduğunu anlayabilmek için diğerini tanımaya ve anlamaya çalışmalıyız ki, bu sürece genel anlamda "Muarefe" diyoruz.

"Müzakereci siyaset" muarefe ile başlar, başarılı olursa derinlemesine ve kapsamı geniş "müzakere"ye geçilir. Bu süreçte de başarı sağlanırsa Muahede zemini teşekkül etmiş olur. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Muahede

Ali Bulaç 2009.05.27

"Müzakereci siyaset" in ve bu zeminde teşekkül edip işler halde olacak bir demokrasinin üç anahtar terimi vardır: Muarefe, müzakere ve muahede. Geçen iki yazıda bunlardan kısaca söz ettim. Bugün müzakereci siyasetin son aşaması olan "muahede"yi anlatmaya çalışacağım.

Muahede, anlaşma, karşılıklı tahahhütleşmede bulunma demektir. Biz buna sosyoloji ve siyasetin dilinde kısaca "sözleşme" diyebiliriz. Ancak bu J.J. Rousseau'nun hayali, varsayımsal sözleşmesi değil, somut insanlar arasında somut ve pratik hayatı düzenlemeye matuf gerçek bir sözleşmedir. Nasıl nikâh akdi, ticaret sözleşmeleri veya uluslararası anlaşmalar birer gerçekse, muahede anlamındaki toplum sözleşmeleri de böyledirler. Şu veya bu konuda aralarında sözleşme imzalamak isteyen insanlar her şeyden evvel birlikte hareket etme, ortak bir fiil üzerinden belli bir amacı gerçekleştirme iradesini beyan etmiş kimselerdir. Sosyal hayatın en çok ihtiyacını hissettirdiği şey bir arada yaşama iradesinin ortaya çıkmasıdır. Hakikatte insanların, doğaları gereği zaten bir arada yaşadıklarını, hatta buna mecbur ve mahkûm olduklarını düşünebiliriz. Ama bir arada yaşama olgusu, tabiatın zorlayıcı kanunları çerçevesine indirgendiğinde, gücü elinde bulunduranların arzularını başkalarına baskı ve zor kullanarak kabul ettirdikleri orman kanununa döner. Bu kimilerinin kimilerine boyun eğmek zorunda kaldığı/bırakıldığı irade dışı durumdur. Tarihte bunun bolca örneklerine, köle-efendi, ezen-ezilen, zorba-tabi tipolojilerine rastlayabiliriz. Kanunların belli bir zümrenin arzusuna ve öngörülerine göre yapıldığı uygar toplumlarda da mahiyetçe olan bu modellerden farklı değildir. Fakat insan özgür doğar, temel hak ve özgürlüklere sahip olarak dünyaya gelir ve bu hakları ona bağışlayan devletler veya iyi niyetli yöneticiler değil, Allah'tır. Şu halde bir arada yaşama iradesini beyan eden insanların –şu veya bu nitelikteki beşeri toplulukların- en başta kabul etmeleri gereken husus, dünyaya gözünü açan her insanın –hatta İslam bakış açısından ana rahmine düştüğü andan itibaren ceninin dahi- bazı haklara sahip olduğu hususudur.

Bunların ne olduklarının, farklı beşeri topluluklarının bunları hangi seviyelerde ve sınırlar dahilinde kullanmak istediklerinin anlaşılması "muarefe"nin, yani anlama ve tanıma sürecinin sağlıklı bir biçimde işlemesine bağlıdır. Hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya matuf teşebbüs tanımlamaya kalkışmaktır. Şu halde öncelikle "muarefe"yi tanımlamanın ötesinde bir anlama ve tanıma süreci olarak anlamak gerekir ki, bir arada yaşamak durumunda olduğumuz ötekini doğru bir biçimde anladığımız ve tanıdığımız zaman, onunla karşılıklı hak ve sorumluluklarımızın nasıl olması gerektiğini konuşmaya başlarız. Bu "müzakere"yi gerektirir. Bir şehirde yaşıyorsak, şehrin fizikî ve sosyal mekânının tanzimini beraber müzakere ederek tespit edebiliriz ancak. Kaynakları kullanacaksa bunları kullanma biçimini, üretimini, mübadelesini, dağıtım ve bölüşümünü yine müzakere yoluyla tespit ederiz. Hiçbir şey adaletsizliği ve gizli baskıyı içeren sistemlerde iddia edildiği gibi insan-dışı teknik bir süreç değildir. Yani her şey müzakerenin konusudur; siyasidir, siyasetin ilgi alanı içerisindedir ve her soruna meşru müzakere siyaset zemininde çözüm bulunur. Kendisinden veya kendi

grubundan başkalarının hayat hakkını tanımayan; din ve vicdan özgürlüğüne saygı göstermeyen; kendi ideolojisini, dünya görüşünü veya felsefi inancını siyasi toplumun imkân ve araçlarını kullanarak egemen kılmaya çalışan veya çıkarını her şeyin üstünde tutmaktan başka amacı olmayanlarla herhangi bir sözleşme (muahede) olmayacağı açıktır. Toplumun çözüldüğü, çatışmaların farklı formlarda yeni şiddet biçimlerini ürettiği bugünkü kaotik dünyada muarefe, müzakere ve muahede, ahlakî ve hukukî seviyede yeni bir siyaset felsefesidir. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Töre, örf ve adet!

Ali Bulaç 2009.05.30

H. Ziya Ülken, töre kelimesinin Türkçe "türemek" fiilinden gelmiş olabileceğini söyler. Türklerin Oğuz boyundan türemiş olmaları temeline dayanan bir gelenek ve âdetler düzenidir. Bir yerden bir yere göçüldüğü zaman belli bir düzene göre yerleşilir.

Töre, beşeri topluluğun fiziki ve sosyal çevreye uyumunu sağlayan yerleşik kurallar bütününe denir. Kelimenin Tevrat'ın aslı olan "tora"dan türediğini de söyleyenler vardır. Bu anlamı doğrudan köklü, kesin ve tanımlanmış hukuk kurallarına, şeraite karşılık olur.

İslam hukuk ve tefekkür mirasında "töre"den çok "örf ve irfan"a iltifat edilmiştir. Bu da iyilik, ihsan, cömertlik, hediye/atiye demektir. Bu anlamda örf ve irfanı dört ayrı anlam seviyesinde ele alabiliriz: a) Hukuk ve siyaset (Örf ve örfi hukuk), b) Sosyoloji ve kültür (Örf ve âdet). c) Kelam ve tasavvuf epistemolojisi (İrfan ve ma'rifet). d) Toplumsal sözleşme ve iletişim (Tearuf ve muarefe). e) Ortak ahlaki zemin (Ma'ruf).

Meşru töre, muhtevası açıklığa kavuşmaya muhtaç salt gelenek ve göreneklerde değil, örf zemininde ifadesini bulur. Bu açıdan törenin sorunlu türleri de vardır. Törenin, tarihimizde hukukta ve siyasetteki formu Osmanlı'da Hanedan'ın tahtını korumaya matuf örfi hukuk; siyasetteki anlamı ise katli'dır. Bu formuyla, töre referansını doğrudan ve açık bir biçimde İslam dininden ve fıkhıtan almaz, ancak resmî ulema buna şer'i bir çerçeve (meşruiyet) aramaya çalışmışlardır. Sosyo-kültürel seviyede törenin "örf ve âdetler" olarak oldukça geniş ve sivil bir alana yayıldığını söyleyebiliriz. Bunun bir yüzü sivil hukuka bakar: Örf olarak ele aldığımızda İslam hukukunda bağlayıcı kaynaktır. Örf her halükarda referans alınır, çünkü örf iyidir (7/A'raf, 199). Toplum hayatında doğmuş bulunan ve uzun zamandan beri uygulanması sebebiyle hukuken bağlayıcı sayılan, ancak yazılı olmayan hukuk kuralları bu ad altında toplanır. "Âdetler" seviyesinde ele aldığımızda törenin iyisi olduğu gibi kötüsü de olabilir. Kısaca "kötü örf" yoktur, ama "iyi âdet" olabileceği gibi "kötü âdet" de olabilir. "Âdet", ayrıldığı şeye, yere tekrar dönmek, avdet etmek manasında "avd" ve "avdet" mastarından yapılan bir isimdir. Avd, zaman zaman bir işi yapmak ve işlemek, bazı işleri ara sıra tecrübe ettikten sonra tekrar yapmak, bir işe başlayıp bitirip bir daha yapmak, ikilemek ve dönmek anlamlarına gelir. "Muavede" bir işin başına dönmek, bir şeyi âdet edinmek; Mead, dönülecek yer, yaratılmışların döneceği yer, ahiret yurdu demektir. İyi olduğu zaman örf'le aynı manada kullanılır.

Modernlik, emredici ve taşıyıcı araçlarıyla kendini empoze ettiğinde, bilumum örf ve âdetleri "geleneğin tasfiyesi" çerçevesinde yürürlükten, yani tedavül ve teamülden kaldırmak ister. Bu, modernliğin tasfiyeci ve tekçi (monist) karakterinin zorunlu sonucudur. Bunun için hukuku ilahi menşeinden ve beşeriyetin binlerce yıldır tecrübe edip nesilden nesile devrettiği örflerden arındırarak, içini manevi ve ahlaki özlerden kopararak salt kurallar ve kanunlar seviyesine indirgemek suretiyle yapar; kanunlar ve anayasalar aracılığıyla

yapamadıklarını baskı politikaları ve otoriter rejimler üzerinden yapmaya çalışır ki, Batı-dışı dünyanın modernleşme tarihi bunun trajik örneklerinden ibarettir.

Örf ve âdetler tabiatları gereği birden fazladır, örf ve âdetlerin korunduğu, ama sıklıkla daha üst bir referansa (Kur'an ve Sünnet'e) göre test edilip tashih edildiği toplumlarda çoğul hayatlar, çoğul yaşama biçimleri vardır. Töre, örflerden kopup, belli bir âdet biçimine indiğinde zalimane olur. Âdeti insani kılan örf'tür. Bu manadaki âdeti El Hindî "İnsanların selim tabiatlarıncı benimsenen ve tekrar edile edile kişilerin tutum ve davranışlarında yerleşen şey" olarak tanımlar. İbn Emir el Hace, âdetin "üzerinde tefekkür edilmeden tekrar tekrar yapılan şey haline geldiğinde" zalimane töreye dönüştüğünü söyler. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Örf, toplum ve demokrasi

Ali Bulaç 2009.06.01

Şii mezhebinde Hz. Peygamber (sas) yanında 12 İmam da masumdur. Hz. Fatıma'yı da eklersek masumların sayısı 14'e çıkar. Sünniliğe göre sadece Hz. Peygamber masumdur. Sahabe, tabiin, etbe-i tabiin, müçtehitler, alimler, veliler vs. hepsi yüksek irfan ve manevi derecelere sahip olmakla beraber yanlışlardan beri değildirlir. Ebu Hanife, İmam Şafii gibi müçtehitlerin dahi bilgi ve içtihatları zannidir, yani mutlak bilgi ve hakikati ifade etmez.

Abdülkerim Sürüş, bir demokrasi için iki şarttan birinin "yanılabilirlik" ve "epistemolojik çoğulculuk" olduğunu söyler ki, bu iki kriter Sünnilik'te fazlasıyla mevcuttur. Müçtehit ve alimlerin bilgilerinin zanni olması ile birden fazla mezhebin mevcudiyeti bunu gösterir. Ancak Şii doktrin açısından da 12 İmam istisna edildiğinde ve yaşayan büyük Ayetullahlar Naib-i İmam kabul edildiğinde yanılabilirlik ve çoğulculuğun mümkün olduğunu söyleyebiliriz. Bazı Şii bilginler, alimlerin konumunu tahkim etmek üzere, bir çocuğun anne-babasına karşı gelmesini (aiku'l-valideyn) nasıl kerih görüyorlarsa, ümmetin alimlerine karşı gelmesini veya sözlerini dinlememesini de aynı kategoride ele alırlar (aiku'l-ulema).

Şii imamlar ve Sünni ulema dışında asıl soru şudur: İslam bakış açısından Allah'ın iradesi kimde tecelli eder? İmamlarda mı, alimlerde mi, yöneticilerde mi, devlette mi? Hiçbiri. Allah'ın iradesi "ümme't"te tecelli eder. Müslümanların üzerinde ittifak ettiği fikir ve tutum icmadır. Bu, alimlerin icmaından farklı mü'min halkın ittifakını, ortak anlayış ve iradesini ifade eder. Bu açıdan Müslümanlar arasında yerleşmiş olan örfler ümmetin icmaıdır. Ümmet, hata ve yanlışlık üzere ittifak etmez. Eğer ümmet, Kur'an'ın tarih boyunca bir hükmünü bir biçimde anlamış ve uygulamışsa bu onun icmaıdır, bu icma onun örfünü teşkil etmektedir. Sahabe döneminden zamanımıza kadar Müslümanlar arasında teamül halinde olup hakkında nass bulunmayan, müçtehitler tarafından kabul edilerek kendisiyle amel edilmiş bulunan bir örf, icma hükmündedir. Usule göre, kıyasa muhalif olsa da onunla amel edilir. Bu manadaki örf önemlidir. Çünkü kanunun suskun olduğu yerde konuşur; kanuni boşlukları doldurur. Böyle durumlarda hakime örf ve âdetle başvurulması emredilir. Örf, kanunu tamamlar.

Daha geriye gittiğimizde örfün beşeriyetin tarih boyunca üzerinde ittifak ettiği ortak iyi, doğru ve güzeli ihtiva ettiğini, yani "ma'ruf" olduğunu söyleyebiliriz. Bu yüzden "Sen af yolunu benimse, örf ile emret" (7/A'raf, 199) buyrulur. Örf, irfana dayanan bir kaidedir; bazıları bunu alimlerin ve ariflerin koyduğu esas şeklinde tarif ediyorlarsa da, benim kanaatime göre alimler ve arifler sadece bunun sağlamasını yaparlar. Bazen toplum, kötü bir âdeti örf seviyesine çıkarmaya yeltenebilir, burada alimler ve arifler devreye girmelidir.

Örf ve ma'ruf tabiatları gereği Kur'an ve Sünnet'e, selim akla ve temiz fıtrata aykırı olamazlar ve yine tabiatları gereği münkere zıttırlar. O halde örf ve ma'ruf, dine, akla ve fıtrata uygun olan tutum ve davranışlardır. Toplumun akıl ve fıtrat temelinde hoş görüp benimsediği her tutum ve davranış örf değildir; örf seviyesindeki kabulün Kur'an ve Sünnet'e aykırı olmaması gerekir. Çünkü bazen akıl nefsin kontrolüne girer, fıtrat da bozulmaya uğrayabilir. Son ve en üst kriter İslami hükümlerdir. Bu çerçevede örf kavramından çıkardığımız üç önemli sonuç vardır: 1) Örf, toplumsal hayatın iyilik, doğruluk, hayır ve güzellik üzere sürekliliğini sağlayan temel kodlar bütünüdür; 2) Örfe dayalı kodlar korunduğunda, toplumun sivil alanı ve inisiyatifi artar, toplumu devlete ve keyfi uygulamalara karşı korur; bu İslam'da demokrasiye bulunabilecek en önemli zeminlerden biridir; 3) Örf (ve iyi) âdetler korunduğu sürece modernizasyon yoluyla kendi kendini sömürgeleştirme veya harici hegemonik güçler eliyle toplumu denetim altına almanın önüne geçilir. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Alevi açılımı

Ali Buluç 2009.06.03

Hükümet Alevi meselesinin kabul edilebilir bir zemine oturtulması amacıyla başlattığı çalışmalara devam ediyor. Bugün Ankara'da Alevi sorunu konusunda önemli bir buluşma var. Alevi dedeleri, sivil toplum örgütleri ve kanaat önderleri bir araya geliyor.

Bunun konuya duyarlı Sünniler ve sorunun tarafı olan Alevi dernekleri ve sözcüleri açısından siyasi çıkar hesaplarıyla ilişkili tutulup reddedilmesi makul değildir. Tabii ki bir siyasi parti veya siyasi iktidar attığı her adımda bir çıkar hesabı yapacaktır. Sonuçta partiler siyaset zemininde rekabet ederler. Siyasi iktidarlar da, iktidarlarını devam ettirmek için desteğine muhtaç oldukları toplumsal grupların taleplerine cevap vermek durumundadırlar. Türkiye'de ancak müzakereci demokrasinin ne olduğunun anlaşılmasıyla aşılabilecek yanlış bir telakki söz konusu: Bir soruna veya herhangi bir toplumsal talebe uzak gibi duran bir parti veya iktidar o soruna el attığında, hemen "Bu parti samimi değildir, siyasi çıkar peşindedir" diye karşı çıkılıyor, böylelikle müzakere ve pazarlıkla bir hal şekli bulunma ihtimali olan sorun askıda kalmaya devam ediyor.

Bu değerlendirme tarzı ve yaklaşım son derece yanlıştır, ebediyen sorunlarla cebelleşmeye, birbirimize düşmeye mahkûm eder. Bir siyasi partinin, şu veya bu toplumsal grubun sorun ve taleplerine uzak durması, o sorunu çözmeyeceği anlamına gelmez. Doğru istikamette ve doğru malzemelerle işler halde olan bir siyasi aklın devrede olduğu durumlarda, siyasi müzakere yoluyla, ilgisiz gibi duran partilere de birçok sorunu hallettirmek mümkündür. Burada önemli olan, bir sorunun tarafı olan kesimlere hangi derecede gerçekçi ve tatminkâr çözüm reçeteleri sunulduğu, onlara hangi birleştirici bir üst dil ile hitap edildiği hususudur.

Bu çerçevede güçlü bir toplumsal talep ve buna eşlik eden güçlü bir siyasi iradenin teşekkül etmesi durumunda AK Parti iktidarı Alevi sorunu; CHP'nin başörtüsü ile din ve vicdan özgürlüğü; MHP'nin Kürt sorununun çözümünde önemli katkıları olabilir. Bu, söz konusu partilerin, temel görüşlerini değiştirmeleri anlamına gelmez; ama ortada toplumsal bir sorun ve haklı bir talep varsa, siyasi partiler bu sorunları algılamak ve taleplere cevap vermek durumundadırlar ki, onları halk nezdinde adil, objektif ve sorun çözen özne çıkartan budur. Yazık ki bizde siyasi partiler kendi siyasi ideolojileri, marjinal grupların provokatif söylemleri ve giderek kısırlaşmakta olan bakış açıları üzerine öylesine kapanmaktadırlar ki, bu onları siyaseten topluma yabancılaştırıyor, toplumsal gerçeklerden koparıyor. Bizde partiler, çoğu zaman ideal politik ile reel politik arasındaki dengeyi kurma becerisini göstermediklerinden, siyaseti muharebe meydanına çevirip kendilerini partizan örgütlere dönüştürüyorlar.

Hesabı her neyse, Alevilerin sorunlarının çözümünde AK Parti iktidarından ümitliyim. Bir kere, bugüne kadar kayda değer bir iyileşme olmadıysa da, işin peşini bırakmış değildir. Bunun not edilmesi gereken bir nokta olduğunu düşünüyorum. Demek ki bu sorun gündemindeki yerini işgal etmeye devam ediyor. İkincisi, bu sorunun belli bir çerçeve içine oturtulup anlaşılmasında koordinasyonla görevlendirdiği insanlar konuya hakim ve sorunun çözümünü istiyorlar. Bu çerçevede yetkililerin, "Alevilerin tarihsel süreçteki mağduriyetleri ve çok sık hatırlanıp tekrarlandığı biçimiyle hırpalanmışlıkları"nı açıkça ifade etmiş olmaları altı çizilecek üçüncü noktadır.

Son bir nokta, "kamuoyunda 'Alevi açılımı' olarak bilinen ve başta Aleviler olmak üzere tüm toplumda kayda değer bir ilgi ve canlılık yaratan girişimlerin sadece hükümetin katkılarıyla sınırlı olmaksızın pek çok kişi, kurum ve kuruluşun desteğine de ihtiyaç duyduğu açıktır" yaklaşımının benimsenmiş olması, bu sorunun ancak müzakereci siyaset zemininde anlaşılıp çözüm yolu bulunacağına ilişkin ümitleri artıran bir husustur.

a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Obama ne demek istedi?

Ali Bulaç 2009.06.08

Obama'nın Kahire konuşmasını Ankara'da yaptığı konuşma ile bir arada düşündüğümüzde şu soru önem kazanıyor: ABD, Türkiye'yi nereye yerleştiriyor? Bu sorunun cevabını bulabilmek için, bir parça zihnimizi özgürleştirmemiz lazım.

Zihinleri bulandırmak üzere yazıp çizenler yine başrollerde. Bush'un Afganistan ve Irak işgaline alkış tutanlar, bugün de aynı tempoda Obama'ya alkış tutuyorlar. Hiçbir tezleri, hiçbir öngörülerini doğru çıkmadı, buna rağmen sanki Washington'ın Beyaz Saray danışmanları veya yarı-resmî sözcüleriymiş gibi "Bu konuşmadan sonra hiçbir şey eskisi olmayacak. Kafanızı değiştirin. Obama işaretleri verdi. Pozisyonlarınızı alın" diyebiliyorlar. Bu ülkede fikr-i takip olsaydı ne iyi olurdu!

Bir kere her iki konuşma metninin satır aralarından anlaşılan şu ki; ABD'nin gözünde Türkiye, tartışmasız "Batı ittifakı içinde yer alan bir ülke". Bunun anlamı şudur: Türkiye, 1856'dan beri güvenliğini "bir Avrupa ülkesi" olma karşılığında sağlama almaya çalışmaktadır. 1918 Mondros, Sevr ve Cumhuriyet'in kurulması bu konsepti değiştirmiş değil, aksine Lozan'la pekiştirmiştir. Batı'dan gelen mesajlara bakın, şunu anlarsınız: Türkiye, iki taahhüdüne sadık kaldığı müddetçe bekasını koruyacaktır: İslamî geçmişine dönmeyecek ve İslam dünyası (özellikle Arap âlemi) ile herhangi bir birlik kurmaya yeltenmeyecektir.

Obama, herkese bölgenin üç büyük ülkesi Türkiye, İran ve Mısır arasında ince bir ayırım yaptıklarını ihsas ettirdi. Her üç ülkeye de ihtiyacı vardır. Bize anlatmaya çalıştığı şudur:

a) Türkiye, Batı'ya aittir, AB üyelik sürecine devam edecektir; tam üyeliğe kabul edilse de edilmese de bu süreç işleyecektir.

b) "Laikliği", "Müslüman kimliği"ne baskındır. Toplumsal talepler ve rahatsızlıklar varsa da, en çok "İslam ve laiklik" in bir arada yürütülmesine izin verilecektir. Bunun mümkün olup olmadığı küresel düzenin sorunu değildir.

c) Türkiye, NATO ve AB çerçevesinde Amerika ile birlikte hareket edecek olan ve hareket etmesi istenen müttefik bir ülkedir. Bugüne kadar süren ittifakın alanını bir miktar derinleştirip, bunu "model ortaklık" olarak

yeniden tanımlamak mümkün. Tanımların veya isimlendirmelerin değişmesi, Türkiye'nin kendi başına bölgede aktif bir dış politika izleyebileceği anlamına gelmez.

Son yıllarda izlenen "çok boyutlu dış politika ve komşu ülkelerle sıfır ihtilaf" ABD açısından olumludur, sürdürülmelidir. Fakat "çok boyutlu dış politika", Türkiye'nin "Batı-ekseni"nden kaymasına, kendi adına 'merkez' olmasına veya 'özerk eksen' oluşturmaya izin verildiği anlamına gelmez. Graham Fuller'in, "Türkiye artık kendi başına politika tayin edebiliyor, bağımsız davranabiliyor" dediği fenomeni, "Türkiye, kendi başına politika tayin edebilen, bağımsız davranabilen bir ülke görüntüsü"yle kendini yeni duruma adapte etmesi" şeklinde tercüme etmek gerekir.

Obama'nın İran'da Musaddık'a karşı 1953'te ABD'nin giriştiği yüz kızartıcı darbe teşebbüsünü itiraf etmesi, nükleer enerji programına ilişkin sözleri ve 4 Temmuz'da İranlı diplomatların da resepsiyona davet edilebileceklerini belirtmesi ile İslam dünyasına seslendiği konuşmayı Kahire'de yapması; Türkiye'nin tek başına İslam dünyasını mobilize etmesine hayırhah bakmadıklarının işaretidir. Bölgenin üç önemli aktörü Türkiye, Batı ile birlikte hareket etmeye devam edecektir; İran, Arapları korkutmayacak, Afganistan-Pakistan hattına karışmayacaktır; Mısır, Arapların patronu veya ağabeyi olmasa bile bu dünya adına "muhatap" alınacak

Bush'tan sonra ABD'nin istediği budur. Tabii ki istemek başka, bu istekleri yerine getirmek başka. Mesele ne istendiğini doğru anlamaktır. Pakistan ve Afganistan'ı İslam ülkesi saymıyorsanız, Obama'nın İslam'la diyalog ve işbirliğine dayalı "yeni bir dönem" başlattığını düşünebilirsiniz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslam ve Batı niye çatışıyor?

Ali Bulaç 2009.06.10

İngiliz The Independent'ın yazarı Robert Fisk şunları diyor: "Bazen İslam dini neden kültürel bir reform geçirmedi, diye soruyorum. Cevabım şu: Müslümanlar yüzlerce yıldır sürekli savunmada. Düşman sürekli kanılarında. Biz Batılılar Müslümanlara düşünmeleri için hiç fırsat tanımadık.

Sanayi gücümüzle, bilimsel ve teknolojik imkânlarımızla, dünyayı yönetme ve hakim olma kapasitemizle, sürekli olarak İslam dünyasını bombaladık. Gelişmesi ve kendini incelemesi için hiçbir fırsat vermedik. Ben bir Kur'an öğrencisi değilim ama düşündüklerim bunlar."

Fisk, Amerika'nın "İslam politikası"nın bir husumete dayandığını söylüyor: "ABD, niçin Irak'ta, Ortadoğu'da, Kazakistan, Özbekistan, Pakistan, Almanya, Türkiye'de, Yunanistan'da? Niçin tüm dünyada, ABD sınırları ötesinde Amerikan askeri var? Bu topraklarda ne işi var? Independent'ın pazar eki için altı ay süren bir araştırma yaptım. 12'nci yüzyılda Haçlı Seferleri'ne katılan asker sayısı ile Ortadoğu ülkelerinde bulunan ABD askeri sayısını karşılaştırdım. Sonuç inanılmaz... Şu anda Ortadoğu'daki ABD askeri sayısı, Haçlı Seferleri'ndeki asker sayısının yirmi iki katı."(Vatan, 16 Mayıs 2007)

Siyahi Amerikan lider Obama, İslam dünyasıyla "yeni bir başlangıç" yapacak. Nasıl? Müslümanlarla ABD ve Avrupalıların ittifakı demek olan Batı arasında temel çatışma noktaları yerinde dururken mi? İhtilafların ve çatışmanın hakiki kaynaklarına inilmedikçe yeni bir başlangıç mümkün mü?

1) Amerika ve Avrupa dünya enerji kaynaklarının üçte ikisinin bulunduğu İslam coğrafyasını denetiminde bulunduruyor; enerji nakil hatlarını kontrol ediyor. Müslümanlar kendi tabii zenginliklerine sahip olamıyorlar.

2) İslam dünyasında değişimin önündeki yapısal engellerin başında baskı rejimleri gelmektedir. Nüfusunun kahir ekseriyeti genç, umutsuz ve işsiz milyonlar daha iyi eğitim ve sağlık hizmeti, gelir bölüşümünde adalet, ifade özgürlüğü, serbest muhalefet hakkı, kısaca daha insan yüzü bir hayat istiyor. Bu baskı rejimlerini ayakta tutan ve destekleyen ABD ve Avrupa'dır. Serbest seçim, demokratik katılım, parlamenter rejim isteyen FİS, Hamas, Hizbullah ve Müslüman Kardeşler "aşırıları"; otokrasi, diktatörlük ve krallığı savunup ayakta tutanlar "ılımlılar" oluyor. Batı'nın gözünde "ılımlılar" bölgedeki varlığına ses çıkarmayanlar, "aşırıları" itiraz edenlerdir.

3) Bölgenin kalbine yerleştirilen İsrail, 60 yıldır toprak işgaline devam ediyor, Filistinlilere cehennem hayatı yaşıyor; buna mukabil Batı blok halinde İsrail'i kayıtsız şartsız destekliyor. Filistin sorunu "Ümmü'l-mesail/Ümmü'l-kazaya", yani "sorunların anası" bir sorundur. İşgal sona ermedikçe, mülteciler topraklarına dönmedikçe, yerleşimciler durdurulmadıkça, Doğu Kudüs, Filistin Devleti'nin başkenti kabul edilmedikçe ve Mescid-i Aksa'nın yıkımından vazgeçilmedikçe bu sorun bitmez.

4) İslam dini ve müntesipleri sistemli, planlı ve amaçlı bir biçimde ötekileştiriliyor, küresel sistemin dışına itilip şeytanlaştırılıyor. Her gün yeni bir tanımlama ve karalama ile karşı karşıya geliyoruz: Fanatizm, fundamentalizm, siyasal İslam, entegrizm, radikalizm, İslamofobia, İslamofaşizm, gericilik, tutuculuk, irtica, aşırılık, İslami terör vs.

5) Batı, kültürünü, hayat tarzını empoze ediyor; hükümetleri bunları emredici politikalar şeklinde uygulamaya mecbur ediyor; Müslümanların kendi tabii mecralarında değişmelerine fırsat vermeyip sosyo-kültürel dokularıyla oynuyor.

Bunlar sahici ihtilaf noktalarıdır. Çatışmanın kaynaklarında bunlar yatmaktadır. Bu sorunların çizdiği kalın çizginin bir tarafında Batı dünyası, öbür tarafında İslam dünyası durmaktadır. Batı, İslam'la barışmak ve bir arada yaşamak istiyorsa; işgal kuvvetlerini geri çekecek; baskı rejimlerini desteklemeyi bırakacak; İsrail'i 1967 öncesi sınırlara çekecek; İslam'a ve Müslümanların yaşama biçimlerine saygı gösterecek.

a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kayıt dışı siyaset belgesi!

Ali Bulaç 2009.06.13

"Kayıt dışı ekonomi" olduğu gibi "kayıt dışı siyaset" vardır. Kayıt dışı ekonomiyle ilgili çeşitli isimlendirmeler var: Yusuf Kıldış'e göre, "yer altı ekonomisi, kara ekonomi, resmi olmayan ekonomi, gizli ekonomi, düzensiz ekonomi, marjinal ekonomi, kayıp ekonomi, karaborsa ekonomisi, paralel ekonomi, enformel ekonomi, vergi dışı ekonomi vb. Bilinen istatistik yöntemlerine göre tahmin edilemeyen ve GSMH hesaplarını elde etmede kullanılmayan gelir yaratıcı ekonomik faaliyetlerin tümüdür.

Kayıt dışı ekonomi, belgeye hiç bağlanmamış ya da içeriği gerçeği yansıtmayan belgelerle gerçekleştirilen ekonomik faaliyetlerin devletin bilgisi dışına taşınmasıdır."

Dün Taraf gazetesinin yayınladığı belgelere bakılırsa, Türkiye'deki "kayıt dışı siyaset"i, yukarıdaki tanıma ne kadar uyduğu açıkça anlaşılıyor. Habere göre, Genelkurmay Başkanlığı, "irtica ile mücadele" adı altında "yeni bir eylem planı" hazırlamış. Nisan-2009'da Deniz Piyade Kurmay Kıdemli Albay Dursun Çiçek tarafından hazırlanan plan, kayıt dışı siyasetin tipik belgesi. Kara propagandadan komplolara, ajitasyonlardan provokasyonlara kadar her şey var.

Kayıt dışı ekonomi, genellikle vergi vermek istemeyen sivil tüccar, sanayici ve esnafın başvurduğu bir yöntem. İstihgal alanı ve konusu dolayısıyla kanuni kayıt altına alınmayan faaliyetler de bu kapsamdadır. Uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi. Deniz Kuvvetleri'ne mensup bir elemanın hazırladığı "kayıt dışı siyaset belgesi" ise "devletin bünyesinde" hazırlanmış. Bu, Türkiye'deki idari sistemin, politik yapının içinde bulunduğu temel çelişkiyi bir tür ironiyle açığa vuran çarpıcı bir örnek.

Her şeyi kayıt kuyut altına alan "resmi ve zahiri bir devlet" var. Devletin bu meşru ve görünen yüzü hukuk temelinde teşekkül eden yasalardan ve Anayasa'da yer alan hükümlerden oluşuyor. Anlamı şu: Türkiye'de kimin idare ve siyasetle ilgili bir görüşü ve talebi varsa, bu hukuki zemin üzerinde kendisine tanınan imkânları kullanarak görüşlerini ifade edecek, muhalefet edecek ve iktidar olmak için faaliyet gösterecektir.

Ama bir de görünmeyen katlarda saklı duran "gayr-ı resmi ve gizli bir devlet" var. Devletin bu yüzü, rutin dışı faaliyetlerden, kanunlara aykırı eylemlerden, her türlü suç fiilini mubah gören bir zihniyetten oluşuyor.

Son ele geçen belgeye göre kayıt dışı siyaset şöyle yürütülecek: Önce AK Parti içindeki 'ajanlar' harekete geçirilecek. (Not: AK Parti içinde ajanlar var mı, bunlar kimler?) Partinin parçalanmasına çalışılacak. İnternete ses kayıtları düşürülecek ve bunlar irticacılar tarafından yayınlanmış gibi gösterilecek. Ordu, Fethullah Gülen cemaatinin, Işık Evleri baskınlarında bulunması sağlanacak silah ve mühimmat sayesinde, Fethullahçı Silahlı Terör Örgütü (FSTÖ) olarak yargılanmasına çalışacak. Planda, Gülen cemaatinin PKK ile işbirliği yaptığı; CIA, MOSSAD gibi kuruluşlarla ilişkide olduğu ve Ergenekon davasını yönettiği izlenimi yaratmasını amaçlayan eylemler düzenlenecek.

Planı hazırlayanların Allah'tan korkmadıkları kesin. Gizli planda, baskınlarda Alevi düşmanlığını körükleyecek bilgi ve belgelerin de evlere bırakılması öngörülüyor. Bunun anlamı Sünni-Alevi çatışmasının körüklenip tezgâhlanmasıdır. Demek oluyor ki, geçmişte hepimizi derinden sarsan toplumsal çatışmalar (Çorum. K. Maraş, Sivas Madımak, Başbağlar vb.), suikast ve cinayetler söz konusu kayıt dışı siyasetin bir parçasıdır.

Kayıt dışı ekonomiyi siviller yönetiyor, kayıt dışı siyaseti ise devletin kurumları, birimleri içinde yer alan bir kısım resmi görevliler, bürokratlar. Belge –eğer doğruysa- bir ordu mensubuna ait. Yani bazı ordu mensupları işin içinde. Bu da bize gösteriyor ki, Türkiye'de sorunların anası, askerin siyasetten elini çekmesidir. Tabii ki askerler durup dururken elini çekmez, bunu siviller yapacak. Onlar da yapmaları gerekeni yapmıyorlar.

a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mayınlı Araziler Yasası

Ali Bulaç 2009.06.15

İnsan Hakları Derneği'nin verilerine göre, 2002'den 2008 yılına kadar toplam 266 kişi mayınlara basarak ölmüş, 684 kişi yaralanmış veya sakatlanmıştır. Bu rakamlar mayınların bir önce temizlenmesinde "zaruret" olduğunu gösteriyor. Günlerce kamuoyunda tartışılıp Meclis'ten geçen yasa kimseyi tatmin etmedi, şimdi Cumhurbaşkanı Sayın Gül'ün önünde duruyor.

Yasaya bakıldığında, iş eninde sonunda söz konusu arazinin bir yabancı firmaya verilmesi sürecini öngörüyor. Bu da kaygıları arttıran bir noktadır. Burada iki önemli nokta var: Biri, mevcut yasalar ve hukuki mevzuat dahilinde bu işlemi yürütmek mümkünken, neden Suriye sınırındaki mayınları temizleme işi için ayrı bir yasa çıkartılıyor?

İkincisi Genelkurmay veya özel şirketler söz konusu mayınlı araziye temizleyebilme imkânlarına sahip değiller mi ki, yeni bir ihale yasasıyla yabancı bir ülkeye ait şirket veya firmaya ihale ediliyor? Bu konuda hepimizin zihnini meşgul eden üç önemli açıklama yapıldı: a) 1956 yılında bu bölgeye ilk mayınları yerleştiren Kemal Güner isimdeki emekli bir asker mayınları temizleyebileceğini söylüyor. b) Elektronik ve savunma sanayii sektörlerinde faaliyet gösteren Türk firması Dünya Prestij Limited'in Genel Müdürü Ali İhsan Ulusoy 5 yıl önce tartışılan bölgede TSK'nın ihalesine girip bölgeyi mayınlardan temizlemek istediklerini belirtiyor: "510 kilometre uzunluğunda olan Türkiye-Suriye sınırındaki mayınların temizlenmesinin ne kadar zaman alacağı tamamen bölgeyi temizleyecek olan firmanın kaç kişiyle bu işi gerçekleştireceğine bağlıdır. 200 kişilik uzman bir ekiple bu bölgeye girerseniz 8 ayda temizlersiniz. 4-5 kişilik küçük bir grupla girerseniz yıllar sürebilir." c) Kilis'te 38 dönümlük arazideki mayın temizleme ihalesini kazanan Alman Tauber firması Genel Müdürü Sıddık Özdemir ise 2008 yılında Mardin'de 216 dönümlük arazide 341 mayını 26 günde temizlediklerini söylüyor.

Başbakan, konuyla ilgili endişelerini dile getiren ve söz konusu yasayı eleştirenlere sert çıkarak "İsrail'i işin içine nereden kattınız?" diye soruyor. Şundan katıldı:

a) İsrail'in bu işle ilgilendiği kimsenin meçhulü değil. İsrail'in Ankara Büyükelçisi bunu gizleme ihtiyacını hissetmiyor. Ayrıca yasa tasarısının oylamaya sunulacağı gün, TBMM'ye ani bir baskın düzenledi, özellikle "muhalif CHP'li milletvekilleri"yle görüştü. b) Dünyada bu işi yaptığı bilinen belli başlı firmaların tamamının İsrail firması veya İsrail'le bağlantılı firmalar olduğuna ilişkin güvenilir bilgiler var. Yasalaştığı şekliyle prosedür takip edilecekse, yani son aşamada iş yabancı bir firmaya ihale edilme aşamasına gelirse, bu firmalardan biri ihaleyi alacaktır. c) Dahası NATO'ya bağlı NAMSA'nın dahi bu kapsamda ele alınabileceğini düşünenler var.

Bu yasayı eleştirenler endişelerinde haklıdır. Çünkü 380 metre genişliğinde, 510 km ve 44 yıllığına verilecek arazi üzerinde sözüm ona organik tarım yapacak ülke,

1) Suriye'yi kuzeyden kontrol edecektir; 2) Irak'ı ve Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin tepesine dikilecektir; 3) İran'ı tepeden gözetleme imkânını elde edecektir; 4) Güneydoğu'da hassas konumda bulunan etnik yapımızın 44 sene boyunca ne yönde evrileceğini kestirmek güç değildir; 5) 44 sene bu toprağa yerleşecek olan İsrail bağlantılı bir firmayı buradan çıkartmak belki mümkün olmayacaktır. Bir bakmışsınız çocuklarımız ve torunlarımız "ikinci bir Filistin dramı"nı yaşamaya başlamıştır; 6) Stratejik değeri dışında bu toprağın kendisinin son derece verimli, altının da petrol ve doğalgaz yataklarıyla dolu olduğu iddia edilmektedir.

Hükümetin tabii ki iyi niyetinden şüphe etmiyoruz. Ama her ne olursa olsun, kamuoyu kaygılıdır. Dileğimiz Sayın Cumhurbaşkanı'nın bu yasayı veto etmesidir. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İran'ın yeşil rasyonalizmi

Ali Buluç 2009.06.17

12 Haziran (22 Hordad) seçim yenilgisini kabul etmeyen Musavi, sonuçların açıklanmasından sonra şu açıklamayı yaptı: "Biz, dinî öğretilerden ve halkın Peygamberimiz'in Ehl-i Beyt'ine olan ilgisinden çıkarılmış yeşil rasyonalizm akımını büyük bir coşkuyla sürdüreceğiz ve ülkede azgınlaşan kirli yüzlü yalan istilasına karşı mücadele edeceğiz. Ama bu arada hareketimizin körü körüne olmasına da izin vermeyeceğiz."

Ancak maalesef, seçim sonuçlarıyla ilgili gösteriler, kanlı çatışmalara dönüştü. Olayı anlamlandırmak zor. Çünkü Türkiye'de İran'a ilişkin bilgiler eksik, değerlendirmeler de çoğu zaman yanlış.

Seçime katılma oranı yüzde 85. İmam Humeyni'nin efsanevi başbakanı Musavi'ye ilginçtir ne yoksul kesimler ne orta sınıf oy verdi. Sayıları yüz binleri bulan Devrim Muhafızları Ordusu, Gönüllüler Ordusu, İmam Humeyni Yardım Komitesi vb. gruplar da Ahmedinejad'a oy verdi. Aslına bakarsanız Musavi, devrimin mirasını devam ettiren iyi bir İslamcı. Popülist değil, entelektüel birikimi iyi. Demokratik katılımı, özgürlüklerin genişletilmesini istiyor; İran'ın dış dünyada takip etmekte olduğu aktif politikanın bir miktar geri çekilmesini savunuyor.

Peki, kendilerini "usuli" diye adlandıran Ahmedinejad taraftarları neyi savunuyor? Hemen belirtmek gerekir ki, buradaki usuli adlandırması, 19. yüzyılda verimli bir fıkıh ve epistemoloji tartışmasını başlatan Ahbari karşıtı usulilik değil. "Önce ilke" anlamında bir usuliliktir bu. Bizde olsa olsa karşılığı "Önce Cumhuriyet, sonra diğer demokratik haklar ve özgürlükler" diyenlere tekabül edebilir.

İmam Humeyni'den sonra üç önemli kişilik profili etkili oldu. İmam'dan sonra işbaşına gelen Haşimi Rafsancani. Rafsancani "kalkınmacı"ydı; Özal'ın İran versiyonuydu. Bir yazımda ona "Başı sarıklı Özal" demiştim. Rafsancani'nin dönemi "yolsuzluklar ve zenginleşen iktidar yanlısı mollalar"la anılıyor.

1997'de Muhammet Hatemi dönemi başladı. Hatemi, filozof ruhlu, sakin tabiatlı bir insan. Reformcu kişiliğiyle öne çıkıyordu. 1994'te ilk defa "dinler arası diyalog ve medeniyetler ittifakı" kavramlarını öne çıkarmakla uluslararası alanda şöhret yapmıştı. Hatemi, Rafsancani ile Ahmedinejad çizgisi arasında sıkıştı, beklenen hamleyi yapamadı.

2005'te ise Mahmud Ahmedinejad cumhurbaşkanlığı seçimini kazandı. Ahmedinejad'ın kişilik profilini anlatmak sanıldığı kadar kolay değil. Bir kere entelektüel derinliği yok, kitap okumaktan hoşlanmaz. Ancak beden dili çok kuvvetli, kitlelerle kolayca iletişim kurabiliyor ve özellikle dış politikada "İsrail'i hedef tahtası"na yerleştirerek heyecan yaratıyor. Ekonominin iyileştirilmesi yönünde kayda değer bir adım atmış değil, ama sosyal yardımlar yapıyor, kamu kaynaklarını aynı veya parasal olarak yoksul kesimlere dağıtıyor.

Ahmedinejad'ın bu çizgisiyle İran yol alabilir mi? Bu önemli bir soru. Mevcut duruma tepki Musavi liderliğinde 1979 ruhunu öne çıkaran İslamcılardan geliyor. Gösteriler tamamen onların kontrolünde. Musavi taraftarlarına göre, beden dili, popülizm, sağlık ve ekonomiyi düzeltmeden yoksullara sosyal yardım dağıtarak, tabii bu arada iki de bir "İsrail'e karşı sert çıkışlar" yaparak ayakta duran Ahmedinejad ve taraftarlarını ifade edebilecek en iyi tanımlama "tahaccur", yani taş kafalılık.

Musavi çok daha iyi bir sonuç alabilirdi. Üç büyük hata yaptı: 1) Kampanyada renk kullandı: Cennet rengi yeşil. Bu, Soros'un "renkli devrimleri"ni çağırıyordu; 2) Rafsancani ile arasına mesafe koymadı. Bu da kalkınmacılığı ve yolsuzlukları hatırlattı. Hamaney, Rafsancani'nin mektubuna cevap vermemişti; 3) Özgürlükleri açıklık ve içki içmeye indirgemiş Batılı yaşama tarzının savunucularıyla çok içli dışlı göründü. Batı medyası Musavi'yi öne çıkarıp Ahmedinejad'ı karaladı. Bu hatalar İslamcıları geniş kitlelerden uzaklaştırdı. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyasî partiler ve demokratikleşme

Ali Bulac 2009.06.20

Abant'ın 18. toplantısı dün başladı. Bu seneki konunun başlığı "12 Eylül'den AB'ye siyasî partiler". Aslında masaya yatırılacak ana tema "demokratikleşme". Tartışmalar bunun etrafında dönüp dolaşacak. Bundan 5-6 ay önce bu konu tespit edilirken, Türkiye'deki gündemin mevsime uygun 'sıcak' olacağı tahmin ediliyordu.

Bu türden tahminleri yapmak özel yetenek gerektirmez. Çünkü yanı başımızdaki komşumuz İran'da müşahade ettiğimiz gibi, bizim gibi ülkeler modern tarihe dahil oldukları günden başlamak üzere sürekli 'reform' yapma mecburiyeti veya zaruretiyle karşı karşıya bulunuyorlar. Zengin ülkeler (Batı dünyası) refahın sağladığı engin rahvet –belki narkoz demek de mümkün- içinde, oturmuş bir sistemde bir yandan gündelik refahlarını sürdürürken, öte yandan uluslararası statükonun bu mecrada kalmasına çalışıyorlar. Onların refahı, özgürlüğü, zenginliği ve güvenliği uluslararası sistemin bu mecrada kalmasına bağlıdır. Yoksul ülkeler ise reformu konuşmuyorlar. Onlar için temel sorun, bir günü açlıktan ölmeden tamamlamak. Bu ülkeleri de reform ve değişim gibi taleplerden habersiz tutan faktör, yoksulluk ve açlık tehlikesinin salgıladığı narkozdur. Değişim veya reform isteyen bizim gibi ülkeler. Bu açıdan Türkiye, İran ve bu kuşaktaki ülkelerde çalkantılar bitmiyor, talepler en yüksek perdeden dile getiriliyor; toplumsal gruplar birbiriyle çatışıyor, iktidar bir türlü üzerinde konsensüse varılmış kurallara uygun bir biçimde el değiştirmiyor. Belirtmek gerekir ki; değişim ve reform, her zaman buna sahne olacak ülkelerin inisiyatifine bırakılmış da değildir. Osmanlı'da ve 1980'lere kadar Türkiye'yi reform yapmaya 'mecbur' eden düvel-i muazzama, yani Batı dünyası olmuştur. Son 30 senede reform ihtiyacı bir toplumsal talep olarak gündeme gelmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla reform, dış dinamiklerin etkisinde bir 'mecburiyet'ten çok, dip toplumsal dalganın tazyiki sonucunda bir 'zaruret' şeklinde ortaya çıkmaktadır. Tartışmanın başlığı önemli, hatta bir parça ironik sayılır. Çünkü "12 Eylül'den AB'ye siyasî partiler" dediğimiz zaman, iki noktanın altını çizmiş oluyoruz: İlki, siyasî partiler, sivil ve meşru siyaseti hâlâ "12 Eylül zemini"nde yapmaya çalışmaktadırlar. Diğer, demokratikleşme süreci ve mücadelesinin yegane referansı hâlâ bizim için "AB üyelik sürecidir". Üyelik sürecinin devamında tabii ki büyük yararlar var; ama AB'nin bizzat kendisinin Türkiye'nin gerçek ihtiyacı olan reformları yapmasını ne kadar samimiyetle istiyor ve bir reform projesini bütünüyle bir dış dinamiğe bağlamak ne kadar sağlıklı, bu önemli bir soru.

Aradan 30 sene geçti, askerî darbeden başka 28 Şubat postmodern darbe süreci yaşandı, 27 Nisan e-muhırası sistemi tıkamaya teşebbüs etti; buna rağmen siyasî partiler imkânsız istemeye devam ediyor. Süren darbe zemininde siyaset yapma azminden hiçbir şey kaybetmiyorlar. Bu, sistemin değil, birinci derecede iktidar veya muhalefette olsun, bütün siyasî partilerin içine düştüğü bir garabettir. Her nedense partiler ne bu garabeti kabul etmeye yanaşıyor ne de söz konusu durumun devamından kendilerini sorumlu tutuyorlar.

12 Eylül rejimi, her şeyi devletin uhdesine vermeyi planlamıştı. Darbenin muktedir generaline göre, 1961 Anayasası ile toplum kendisine bol gelen bir elbise içinde oynamaya başlamıştır. Yapılacak şey, özgürlükleri kısmaktır. Darbeciler çoktan çekildi, ama onların tesis ettiği siyasî ve idarî yapı ayakta duruyor. Ne yapmalı? Kalıcı sorumuz bu. Sayın Bülent Arınç, "yeni anayasa" konusundaki limitlere işaret ettikten sonra ordu, yargı, üniversiteler ve medyanın da demokratikleşmesi, sistem içinde fonksiyonlarını yerine getirirlerken "demokratik bir perspektif'e sahip olmaları gerektiğini söyledi. Bu doğru. Genel demokratik perspektif için "yeni ve sivil bir anayasa" gerekmektedir. Herkesin üzerinde ittifak ettiği en önemli konu budur. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyasetin Kerbela'sı

Ali Bulaç 2009.06.22

Abant'ın bu seneki toplantısında en dikkat çekici konuşmalardan birini 29 Mart seçimlerinden sonra DP başkanlığından istifa eden Süleyman Soylu yaptı.

DP'nin siyaset sahnesine çıkışını berrak bir üslupla anlatan Soylu, 20. asrın ikinci yarısından başlamak üzere sancılı geçen demokratikleşme tarihimizde iki önemli toplumsal aktörün sistemle barıştığını; üç toplumsal

kesimin ise hâlâ bunu sağlayamadığını, buna bağlı olarak yaşamakta olduğumuz siyasî krizin büyük ölçüde bundan kaynaklandığını öne sürdü. Soylu'ya göre, modern bir ulus devlet olarak Cumhuriyet kurulduğunda devlet kendine köylüleri, dindarları, Kürtleri, Alevileri ve azınlıkları öteki olarak seçmişti. Soylu'nun işaret ettiği husus önemlidir. Söz konusu toplumsal grupların nasıl konumlandırılmak istendiğine bakalım: Köylüler emredici politikalarla modernleştirilecekti; dindarlar otoriter laiklik çerçevesinde dinin sadece "diyanet" kısmıyla yetinecek, dini toplumsal hayata taşımayacaklardı; Kürtler, "yeni ulusal Türk kimliği"ni benimseyeceklerdi; Aleviler, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın verdiği 'Sünni-Hanefi' hizmetlere itiraz etmeyecek –ve belki zaman içinde laikleştirilerek Alevî kimliklerini küçücük dar bir alanda tutmakla yetineceklerdi-; azınlıklar ise zaten "sicilleri bozuk ve potansiyel tehlike" teşkil ettiklerinden elden geldiğince Lozan'ın daraltılmış haklarıyla yetineceklerdi. Bundan da anlaşılıyor ki; Cumhuriyet, bu toplumsal grupları sisteme dahil etmemekle yetinmiyor, kendince tanımlamalara tabi tutuyor ve devletin yaptığı resmî tanımı kabul edebildikleri oranda onlara güvenlik puanı veriyor. Fakat elbette bu gruplar söz konusu tanımlamaları kabul etmediler, itiraz ettikçe giderek dozu sertleşen bir "ötekileştirme" işlemine maruz kaldılar. Ve beklendiği üzere zaman içinde, sistemin dışına itilen bu geniş grupların devletle ve iktidar elitiyle olan ilişkileri, başka bir ifadeyle çatışmalı pozisyonları idarî ve siyasî sistemin temel krizi haline geldi. Soylu'ya göre sorun, büyük ölçüde bu grupların sistemle uzlaştırılması noktasında toplanmaktadır. DP'nin iktidara gelmesiyle gerek Osmanlı'da gerekse tek parti döneminde (1923-1950) hayli ihmal edilmiş olan köylü kesimi merkeze taşındı, böylelikle idarî/bürokratik merkezle iş tutması sağlandı. Menderes'in başardığı en önemli siyasî çaba budur. Turgut Özal, benzer bir uzlaştırmayı dindarlar üzerinden gerçekleştirdi.Özal'la ve RP'li belediyelerle birlikte dindarlar, iktidarın nimetlerini tattı ve sistemle çatışma ya da onu daha adil ve hakkaniyet esasına göre dönüştürmek değil, asıl iktidarı elde tutmanın daha fonksiyonel olduğunu anladılar.

Soylu'ya göre 1960 askerî darbesi "siyasetin Kerbela'sı"dır. Süreci kesintiye uğrattı. Askerler sadece rejime müdahalede bulunmakla kalmadılar, parti içi demokrasinin güçlü bir gelenek olarak yerleşmesinin de önüne geçtiler. Çünkü 1950 seçimleriyle iktidara gelen DP, 1923 öncesi güçlü demokratik geleneği ihya ediyordu. Mesela, Meclis'te bir yasa tasarısı müzakereye açıldığında, yeterince düşüncelerinin kabul görmediğini düşünen milletvekilleri, en yüksek perdeden bağırarak "Başbakan Menderes'in istifası"nı istiyorlardı. Bugün Meclis'te değil parti başkanının veya başbakanın istifasını isteyecek bir milletvekili, parti ve lider görüşüne aykırı hareket etmeyi göze alan milletvekili bulmak kolay değil. Süleyman Soylu, Menderes'in bu geniş toleransına "demokratik anarşizm" denebileceğini ve bugün Türkiye siyasetinin buna ihtiyacı olduğunu söylüyor.

Soylu, Cumhuriyet'in asıl sorununun Kürtleri, Alevileri ve azınlıkları sistemle buluşturmak olduğunu düşünüyor. Bu üç kesimin siyasî krize yol açtıkları doğrudur. Ama köylüler ve dindarların sistemle buluşup öteki olmaktan çıktıkları doğru değildir. Üzerinde ayrıca durulmalı. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bürokratik merkezin kökleri

Ali Bulaç 2009.06.24

"Toplumsal merkez" karşısında kendini modernleştirme misyonu ve kanuni ayrıcalıklarla donatmış bulunan "idarî/bürokratik merkez" şimdiki zamanda ve bir anda ortaya çıkmış değildir. Derin tarihî kökleri vardır. Dikkatli bir biçimde takip edildiğinde bizdeki yönetim ve siyaset üzerinde blokaj kurmuş bulunan bürokratik merkezin Fatih'e kadar uzandığı görülür.

İstanbul'un fethiyle devleti yeniden yapılandıran Fatih'ten Tanzimat'a kadar -aradaki bir dizi helezonik iniş çıkışlar ve bu sırada yapılan değişikliklere rağmen- ana hatları itibarıyla yönetimin ve dolayısıyla yönetimi elinde bulunduran küçük zümrenin halkı "teb'a veya reaya" gördüğü söylenebilir. "Teb'a ve reaya" sözcüklerinin Kur'an ve hadis kaynaklarında kullanılış biçimi ile Osmanlı'nın bunlara yüklediği anlam farklıdır. Kur'an bakış açısından insanlar, ya Allah'a ve Elçisi'ne tabi olurlar veya adımlarını izleyerek şeytana. Her iki tabiiyet, politik ve idari değil, dinî hayat ve değerlerin seçimiyle ilgilidir. Bir hadiste "yönetici ile yönetilenin çoban-sürü ilişkisi"ne benzetilmesi mecazidir. Hakiki anlamında, yani yönetilenlerin yöneticilere mutlak itaati, sürü gibi peşinden gitmeleri anlatılmak istenseydi, birer hukuki sözleşme olan "biat" anlamsız olurdu.

Fakat Muaviye'den başlamak üzere, halifeler bir Bizans geleneği olan "Allah'ın yeryüzündeki gölgesi" sıfatını aldılar, halkı da koyun sürüsü gibi gütmek istediler. Bu telakkinin sistem haline gelmesi Fatih'le başlar ve Tanzimat'a kadar sürer.

Osmanlı yönetim anlayışı iki sebepten dolayı "teb'a"ya güvenmez. İlki, halk cahildir, fitne (iç karışıklık) çıkarmaya yatkındır; "bilgi" esas itibarıyla "avam"ın değil, havas"ın, yani seçkinlerindir. İkincisi özellikle Türklere ve diğer Müslüman etnik kökenden gelenlere güvenilmez, çünkü özellikle Türkler tarihte kurdukları devletleri bölerler. Taht kavgaları siyasi birliği parçalar. Bu durumda, yönetici zümre Türk ve Müslüman olmayan etnik ve dinî kökenden gelen devşirme çocukları içinden seçilecek, Enderun'da ve ocaklarda uzun bir eğitime tabi tutulup askerî ve sivil bürokrasinin başına geçirilecek.

Maverdi'den Gazali'ye ve İbn Teymiye'ye kadar, siyasi ve toplumsal birliğe vurgu yapan Sünni bilginler, "güvenlik ve istikrar"ı, "ilke ve muhalefet"in önüne geçirdiler, böylelikle "zalim ve zorba da olsa" Müslümanların iç kargaşa ve anarşiye düşmelerinden ise istikrarı ve güvenliği sağlayan bir yöneticiye tabi olmaları gerektiğini savundular.

Bu arada şeriatı sadece sivil ve sosyal hayatı düzenleyici kurallar bütünüyle sınırlandırıp, idare hukukunun tanzimini örfî hukuka devrettiler ki, örfî hukuk tanımı itibarıyla konsensüsle elde edilmiş kurallar değil, Sultan'ın tahtın ve hanedanın teminatı olarak koyduğu yasaklar mecmuasıdır (Yasağ-ı sultani).

Bu çerçevede "siyaset" meşru bir faaliyet değildir. Siyaset demek, Sultan'ın hakkı olan yönetimin elinden alınması, birtakım uydurma kutsallıklarla donatılmış hanedanın yönetimden uzaklaştırılması teşebbüsüdür. Kısra'nın damarlarında "Tanrı'nın kanı aktığı" için yönetim hakkı onundu, Bizans imparatorları da "Tanrı'nın yeryüzündeki gölgeleri" idi ki, Osmanlı padişahlarının da kendilerine layık gördükleri sıfat "Zillullahi fi'l-arz" idi. Padişahlar, yeryüzünde "Allah'ın gölgeleri" sayılınca, tek tek şahıslar (bireyler?) birer "kul", yönetilenler "teb'a", toplum da "reaya" idi. Böyle olunca kim yönetime muhalefet edecek, yani Sultan'ın işlerine karışacak olursa katlinin fermanını kendisi imzalamış olurdu ki, bunun veciz ifadesi "siyaseten katl" idi.

Osmanlı idarede böyleydi, ama hakkını da teslim etmeliyiz. Osmanlı idari olarak "merkezi" idi, ama sivil ve sosyal olarak "merkeziyetçi" değildi. Sivil alanda adildi, şeriatı layıkıyla uyguluyordu ve gerektiğinde siyasi konu değilse, bir padişah sıradan teb'a ile aynı mahkemede yargılanmayı kabul ediyordu. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyasetin değişen anlamı

Ali Bulaç 2009.06.27

Bizim idare hukukuyla ilgili siyasî geleneğimiz, yöneteni yüceltir, yönetilenleri "reaya" kabul eder. İslamiyet, yöneticiye atfedilen her türlü kutsallığı ve süblimasyonu ortadan kaldırmak istedi, ama Servilyanus'u

başdanışman seçen Muaviye, Bizans siyaset ve idare anlayışını İslam'a dahil ederek "Rasul'ün halifesi"ni bir anda "Allah'ın halifesi"ne çevirdi.

Bu anlayışa göre "siyaset" Arapçadaki etimolojik anlamına uygun olarak "bir ta'lim ve terbiye" işlemi olarak anlaşıldı. Nasıl at terbiyecisine "seyis" deniyorsa ve seyisin işi atı ehlileştirmek ise, siyaset de toplumu hizaya getirmek, ehlileştirmek, hanedana ve iktidar seçkinlerine itaatkâr hale getirmek olarak anlaşıldı. Bu "yüce ve özel" bir işlem olduğu için ancak padişahların ve iktidar seçkinlerinin işi olabilirdi ancak, sıradan halk bu işten uzak tutulmalıydı.

Bizde reformların tümü Batılılaşma ve modernleşme amaçlıdır. Ama ne Tanzimatçıların ve ıslahatçıların ne cumhuriyetçilerin ve bugün laikliği demokrasinin ve özgürlüklerin önüne geçirenlerin zihinlerinde siyaset henüz klasik muhtevasından bir şey kaybetmiş değil. Darbesever asker ve sivillerle konuşun, size söyleyecekleri ilk şey "Halk yönetim işinden anlamaz, yönetim seçkinlerin işidir. Biz bu ülkeyi hem siyasetçilerden daha çok severiz hem sorunlarını daha iyi biliriz. Siyaseti cahil halka bıraktın mı, ne olacağı belli olmaz" derler. Geçenlerde bir televizyon kanalında Tarhan Erdem, ele geçen "belge"yle ilgili olarak şunları söylüyordu: "Bu belgeyi onaylayacak, amacını paylaşacak milyonlarca insan var Türkiye'de. Bunlar eğitilmiş insanlar, yaşama biçimleri konusunda liberal ve özgürlükçüdürler, ama yönetim ve laiklik konusunda öyle değildirler. İş askerlerin belgede anlatıldığı gibi AK Parti'ye müdahaleye, yönetime el koymaya gelince, hepsi bunun doğru ve gerekli olduğunu söyler."

İşte bu milyonlarca "aydınlanmış seçkin" siyaseti en klasik anlamında ele almakta, halkın kendi sorunları ve hayatı konusunda karar verebileceği fikrini temelden reddetmektedir. Oysa uzun zaman oluyor, siyaset, seyisin atı terbiye etmesi işleminden çoktan çıkmıştır. Bugün herkesin siyasetten anladığı "iktidar ilişkilerinin düzenlenmesi" ve "her sorunun siyasî zeminde ele alınıp konuşulması, müzakere edilerek bir sonuca varılması"dır. Siyasetin bu yeni tanımını henüz algılayabilmiş değiller.

Diğer bir nokta, bu aydınlanmış zümreler, modern devletin toplum ve ulus inşa etme düşüncesiyle bütün bir halkı mecburi eğitimden geçirir ve kentleşme ile modernleşme arasında kaçınılmaz ilişkiler kurarken, bu emredici sürecin, eğitilmiş ve şehirleşmiş halkta yeni talepleri doğurduğunu düşünemediler. Mesela onlar Kürt gençlerini mecburi eğitime tabi tutunca resmî kimliğe kendi etnik kimlikleriyle, halka laikliği empoze edince toplumun buna dinî taleplerle cevap vereceğini hesaplayamadılar. Onlar yüksek gelir düzeyine mensup gruplar olarak kalmak ve refahı tekellerinde tutmak istiyorlar. Bu, onların modernleştirme misyonlarının bir parçasıdır. Ama bunun mukabil ve alternatif modernleşme ve refah talebine yol açacağını kabullenemiyorlar.

Modern devletle beraber ulus ve toplum yapısı çözülüyor, iktidar seçkinleri anakronik duruma düşüyor ve yaşanan hızlı toplumsal ve küresel değişimlere paralel olarak yeni sosyal güçler sahneye giriş yapıyor. Siyaset ne at terbiyecisinin işlemi ne modern ulus devletin kendini karmaşık toplumsal ilişkiler içinden tanımlayarak öteki üzerinden siyaseti belli zümrelere terk etmesi değildir artık. Bireyler, zümreler veya sınıflar, siyaset ve devlet üzerinden tek başlarına egemenlik kuramıyorlar. Modernlik, devleti hukuka öncelemişti, ama şimdi hukuk devletin önüne ve üstüne çıkıyor. Dolayısıyla her şey iktidar ilişkisinin düzenlenmesinden ve bunun da siyaset yoluyla yapılmasından ibaret oluyor. Bizim aydınlanmış seçkinlerimizi bu derin dogmatik uykularından kim uyandıracak? a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İran'daki çatışma

İran'ı anlayabilmek o kadar kolay değil. Elimizde iki anahtar var. 12 Haziran seçimlerine itiraz edenler ve sokağa dökülenler, bunlara 'reformcular' denir. Diğeri adına 'muhafazakârlar' adına şemsiye altında toplananlar. Belirtmek gerekir ki, bunlar İran'da olup bitenleri anlamak için yeterli isimlendirmeler değil.

Görünürdeki sahnede referansları gayet iyi olan Mir Hüseyin Musavi ve 2005'ten bu yana cumhurbaşkanlığı makamında olan Mahmud Ahmedinejad. Fakat bu iki zatın arkasındaki silüetlere dikkatlice baktığımızda Musavi'nin arkasında Haşimi Rafsancani, Ahmedinejad'ın arkasında da Ali Hamaney duruyor. Hiç kuşkusuz aktörler sahnede görünür olanlardan ibaret değil, bir de toplumsal sahada benzer bir ayrışma söz konusu. Bu ayrışma, kişileri aşan nitelikte toplumsal anlamlara sahip. Mesela Musavi'nin katarında son derece aktif ve provokatif özellikleriyle seçimlerden bu yana gösterilere damgasını vuran Mücahidan-ı Halk, Tudeh, Batıcılar, Şah'ın içerideki kalıntıları ve en önemlisi beyaz İranlıların İran'daki karşılığı olan Kuzey Tahran zenginleri var. Ahmedinejad'ın arkasında toplumsal olarak İran'ın kırsalında yaşayan kalabalıklar, şehirlerin varoşlarında yaşayan yoksullar, milli gelirden az pay alan kesimler, yani Güney Tahran var. Bu resim bize sanki çatışmanın temelinde "keskin bir sınıf ayrışması" olduğunu ilham eder. Tabii ki her şey 'sınıfsal' bir farklılaşmadan ibaret değildir. Ama belirleyici değilse de, etkileyici rol oynadığında kuşku yok. Eğer 1979 İslam devrimiyle İran'ın bir tür modern tarihin dışına çıkmayı göze alarak içine girdiği rejim açısından baktığımızda bu ülkenin sorunu İslamî rejim değildir.

İslam devriminin 30 senedir bir cennet getirmediği muhakkak. İslam devriminin aşamadığı ilk ve en hayati sorun "modern karakterinde ulus" yapısıdır. Bu, sadece İran ve İranlıların değil, 19. yüzyıldan bu yana siyaset sahnesinde mücadele veren bilumum İslamcıların -bizim/hepimizin- temel sorunudur. İran'ı provoke edip sorunlarla boğuşan ülke haline getiren diğer önemli faktör, devrimden hemen sonra Dünya Sistemi'nin onu savaşların içine sürüklemesidir. Saddam'ın haksız yere 1 milyon insanın hayatına ve yaklaşık 1 trilyon dolara mal olan savaş, İran'ı sadece provoke etmekle kalmadı, toplumsal beşerî dengesini de altüst etti. Savaş insanların sağlıklı düşünmesini engeller, katılaştırır, sürekli 'olağanüstü' bir hal içinde yaşama hissini telkin eder.

İran kendi sosyo-politik temel tercihleri doğrultusunda reform yapmak durumundadır. Ahmedinejad ve taraftarları bunu bir türlü yap(a)mıyorlar. Hakikatte İran, İmam Humeyni'nin vefatından sonra, Rafsancani'nin etrafında toplanan eski-geleneksel seçkin zümrenin bürokraside ve ekonomi içinde yeniden kendini konumlandıkları bir dönemden geçti. Bir anda devrimden yana kesilenler gelir bölüşümünün önemli kısmına el koydular. Bugünkü kavganın temelinde biraz da Ahmedinejad'ın kalıcı yatırımlar yapmadan kamu kaynaklarının bir bölümünü yoksul kesimlere aktarması, aracı zümreleri ortadan kaldırmaya çalışması ve Rafsancani'nin el koyduğu bürokratik merkezdeki unsurları temizleme çabası yatıyor.

Çatışma bundan da ibaret değildir elbette. Obama'nın İran'la ilgili ilk öne çıkardığı "sıkılmış yumruğa uzattıkları el" metaforuydu. Bu metafor da "sıkılmış yumruk" İran'ın, "barış için uzatılmış el" Amerikalıların oluyordu. "Barış elini" uzatan ABD, Pakistan ve Afganistan'da sivil katliamlara devam ediyor, ama İran'ı yine Batı yörüngesine döndürmek isteyen içerideki unsurlara bu metafor can simidi gibi geldi. ABD'nin İran'dan istediği iki şey var: Nükleer programından vazgeçmesi ve küresel ekonomiye entegre olmayı kabul etmesi. İran'daki sorunun dış boyutu da bir o kadar önemli. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Darbeseverler-Darbesavarlar

Türkiye kritik bir dönemden geçiyor. Bu seferki dönemin merkezî konusunu "darbe" teşkil etmektedir. İttihat ve Terakki'den beri darbeler sürecini yaşıyoruz. En büyük tarihsel kırılmalarımız darbelerle gerçekleşmiştir. Bu yüzden toplum ile bürokrasi ve bürokrasinin himayesinde para kazanan ve halka tepeden bakan mutlu ve ayrıcalıklı zümreler arasında gerilim bitmiyor.

Şimdiki darbe teşebbüsünün diğerlerinden iki farkı var: İlki, darbelerin tümü halka karşı yapılmışlardır. Sıradan halktan İslamcılara varıncaya kadar, Abdülhamid'in hal'ine cevaz verenlerin amacı "istibdad"ın kalkması, yerine halkın iradesine açık bir idarenin tesis edilmesi idi. Kimse istibdada karşı istibdat istemiyordu. İslamcıların hatası, istibdada karşı değişim ve müzakereci siyaset talebiyle karşı çıkacaklarına darbecilere ses çıkarmamalarıydı. Bunun bedeli ağır olacaktı. İttihatçılar, Abbasiler gibi haklı bir iktidar değişimini gerçek mecrasından saptırıp Abdülhamid dönemine rahmet okuttular, onu mumla arar hale getirdiler.

Cumhuriyet kurulduğunda kurucu fikir 1. Meclis'te kendini tezahür ettirmişti. Bu demokratik, müzakereci ve çoğulcu bir ruhtu. 1925'ten başlamak üzere kanallar tılandı, 27 sene sürecek bir tek parti dönemi başladı.

1950'de DP'yi iktidara getiren, halkın demokratik talepleri idi. 27 Mayıs bunun kökünü kurutmak istedi. Hâlâ süren darbe teşebbüslerinde ruh İttihatçılara, şekil 27 Mayısçılara aittir. Şu var ki yeni dönemde halk darbeye karşı.

İkincisi, bütün darbelerin arkasında belli belirsiz bir "dış destek" söz konusudur. Almanların desteği olmasaydı, Abdülhamid'i devirip Osmanlı Devleti'ni savaşa sokmak mümkün olmazdı. Darbeseverler, dış dünyadan -yerine göre Alman ve İngiliz, yerine göre ABD- yeşil ışık görmedikçe darbelerle teşebbüs etmeye cesaret edemezler. Yüz yıldır, "dış dünya" faktörü iç politikada ve alınan kritik kararlarda şu veya bu düzeyde etkileyici olmuştur. Keçecizade Fuat Paşa'nın "papuç doktrini" her dönemde etkisini göstermiştir.

Bu seferki darbe konusu biraz farklı görünüyor. Fuat Paşa, "Kuvvet ya yukarıdan ya aşağıdan gelir. Bizde yukarıdan gelen kuvvet halkı eziyor, alttan, yani toplumdan ise kuvvet gelmiyor. Bu durumda papuççu gibi yandan yandan vurmali." diyordu. "Yandan yandan vurmak" demek, "yatay dış destek" olarak içeride reform veya darbe yapmak demektir. Söz ve retorikte en "bağımsızlıkçı ve ulusalcı" görünenin dahi bir gözünün dışarıda olması bundandır ve bunun istisnası yoktur.

Ne var ki darbeseverlerimiz bu sefer dış dünyadan yeterince yeşil ışık göremiyorlar. Çünkü darbe yapıp da bir kere daha iktidarı ele alacak olsalar, ne "Türkiye bölgede kendisinden beklenen rolü oynayabilecek", ne de arkalarında bir toplumsal destek olmadığından uzun süre ayakta durabilecekler. Bu ise hâlâ bizim de içinde yer aldığımız hinterlandın patronajlığına soyunan ABD'nin işine gelmiyor. Bu, öteden beri darbelerden çok çekmiş, iradesi baskı altına alınmış toplumun darbesavar bir pozisyon takınmasını kolaylaştırmaktadır. Sevindirici olan husus şudur: Tarihimizde ilk defa, iç toplumsal talepler ile dış reform talepleri belli bir noktada örtüşmektedir. Ancak demokratik bir Türkiye bölgeye rahat nefes aldırabilir, bu da darbeseverlerin talihsizliğidir.

Toplumun büyük bir bölümünün darbesavar pozisyon alması sadece dış faktörle açıklanamaz. Bunu böyle değerlendirmek gerçekten haksızlık olur. Toplumun ana gövdesi, artık darbe istemiyor. Bunun belirgin göstergesi, dindar, mazbut, muhafazakâr kesimlerin Ergenekon davasına karşı hassasiyet göstermeleri, darbeseverlere karşı darbesavar pozisyon almalarıdır. Dış dünyanın değerlendirmesi ne olursa olsun, bu Türkiye'nin modern tarihinde bir ilktir. Belki tarihimizde ilk defa kuvvet alttan gelmeye başlamış bulunmaktadır. Türkiye darbeseverler ile darbesavarlar arasında mücadele sahne olmaktadır. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Asker ve rejim: Tarihî miras

Türkiye, Batı'da ve Ortadoğu'da nev'i şahsına bağlı bir sivil-asker ilişkisi içindedir. Batı'da askerlerin siyasetçilerin emrinde olduğunu biliyoruz. Ortadoğu'da ise monarşi varsa, orada askerin esamesi okunmaz, ordu şeyhin veya kralın emrindedir.

Diktatörlük varsa, orada da asker üniformasıyla iktidarın tepesinde duruyor. Türkiye'de ise "sivil sahne"nin gerisinde asker gerçek iktidarı elinde bulunduruyor.

Bunun hangi tarihî, politik ve zihinsel kaynaklardan beslendiği konusu üzerinde duracağız. İlk tarihten başlayalım:

Osmanlı ile ilgili söylenecek ilk şey, bu devletin teokratik olmadığı gibi mutlakiyetçi de olmadığı hususudur. Uygulamada aksine örnekler olsa bile, Osmanlı kendini daima bir hukukla sınırlı saymıştır: Sisteme göre padişahın şeriat dışına çıkmasını Divan-ı Hümayun, ulema ve vükela önlemek zorundadır. Kanuni'nin koyduğu bir kanunnamedeki "Devlet idaresi ulema ve vükelaya tevdi edilmiştir. Padişahın doğru yoldan sapması halinde, ulema ve vükela ordu reislerini vaziyetten haberdar ederek padişahı tahttan indirip, yerine hanedan erkânından diğerini seçeceklerdir." hükmü, hükümdar üzerinde bir denetlemeyi tespit eder. Bununla beraber ulema sınıfı ile vükelanın böyle bir denetlemeyi yapacak surette teşkilatlanmadıkları gözden kaçmamalıdır. (E. Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, VII, 196)

Bu durum siyasetin ve genel olarak yönetimin temel zaafına işaret eder. Teorik olarak padişah, Batı'dakine benzer mutlak bir otorite konumunda olmasa bile ve temel icraatları Şeriat çerçevesinde ulemanın ve vükelanın denetimi altında bulunsa bile, hukuku ihlal etmesi halinde denetim yetkisine sahip bu güçlerin nasıl ve hangi hukuki mekanizmalar eşliğinde harekete geçecekleri belirlenmediğinden, sonuçta bu gibi durumlarda ordu (Yeniçeri), fiili durum yaratıp yönetime el koymuş, ulema ve vükelaya düşen bu fiili durumu veya başka bir deyişle "durumdan vazife çıkaranlar"ın yapıp ettiklerini onaylamak olmuştur. Aksi de varid olmuştur. Yani bazen iktidar değişikliği isteyen ulema ve sivil bürokratlar Yeniçeri'yi padişahı tahtından indirmek için adeta tahrik ve teşvik etmiştir. Bu, yönetim üzerinde askerin hangi ölçülerde güç sahibi olduğunu gösterir. Ancak burada son derece önemli bir nokta var: Askerin misyonu kendi başına darbe yapıp yönetimi ele geçirmek ve devleti militaristleştirmek değil, işi bitince tahtı yine hanedandan birine tevdi etmektir.

Denetleme ihtiyacına karşılık, bir denetleme mekanizmasının olmaması, zaman içinde ulemanın desteğini kazanan ordu içindeki birtakım güçlerin yönetim üzerindeki iştahlarını kabartmasına yol açmıştır. Hiç eksilmeyen iktidar mücadelelerinde zamanla güç dengelerine göre padişah şeriata aykırı eylem ve işlerden ötürü kendini yalnızca Tanrı'ya karşı sorumlu tutma eğilimi içine girdi. Bu da, dünyevi planda siyasi, hukuki ve cezai sorumluluktan kurtulması için özerk bir alan açıyor, padişahta mutlakiyetçi duyguların uyanmasını sağlıyordu. Fakat padişahlar bunu hiçbir zaman başaramadılar. Başaramayınca daima bir yandan toplumsal güç dengelerini kollarken, öte yandan ve asıl olarak ya askerin etkisini azaltma yoluna gittiler veya tahtın güvenliğini askerin eline teslim ettiler.

Bu tarihî tecrübe bize bugünkü asker-sivil ilişkisini derinden etkileyen bir miras bıraktı. 1) Buna göre modernleşmeye paralel olarak merkeziyetçileşme eğilimlerine giren devlette, nihai yetki paylaşımında askerler sivillerin gerçek rakipleri oldular. 2) İktidara gözünü diken siviller, askeri, darbe yapmaya teşvik ve tahrik eder veya darbe yapan asker, arkadan kendine yasal bir kılıf bulup uydurur, bunu da sivillere yaptırır (1961 ve 1982 anayasaları). 3) Ancak her müdahaleden birkaç sene sonra asker yönetimi sivillere devreder; onun geleneğinde –mesela Latin Amerika, Ortadoğu veya Afrika'da olduğu gibi- sonsuza kadar iktidarı elinde tutma alışkanlığı yoktur. a.bulac@zaman.com.tr

Asker ve rejim: Misyon

Ali Bulaç 2009.07.06

Cumartesi günü, Osmanlı'dan devraldığımız mirasın, her ne kadar askerin sivil yönetime karışmasını öngören kabuller öngörüyorsa da, nihai gayesi itibarıyla askerin yönetime karışmasının asıl sebebinin ilanihaye yönetimde kalmak değil, "yönetici-iktidar değişikliği" yapma amaçlı olduğunu belirtmiştim.

Bu, askerî yönetimle sorunlu bir ilişki içine sokması açısından dezavantaj olmakla beraber, bir açıdan da avantajlıdır. Çünkü askerin darbe geleneğinde siyasete müdahale etmek var, ama sürgit yönetimde kalma düşüncesi yoktur. Modern zamanlarda da müşahade ettiğimiz üzere, belli periyotlarda asker siyasete ve yönetime müdahale ediyorsa, ama ilanihaye yönetimde kalmıyor.

Askerî müdahaleleri kafalarının üzerinde Demokles'in kılıcı gibi hisseden siyasetçiler, eğer nasıl sağlıklı bir siyaset ve bize özgü gelenekler çerçevesinde sürdürülebilir bir demokrasi fikri üzerinde yeterince imal-i fikredebilselerdi, bu tarihî faktörü sivil siyasetin lehine dönüştürebilirlerdi.

Asker-siyaset ilişkisi açısından "avantaj-dezavantaj" teşkil eden bir faktör daha var: Bilindiği üzere askerin nazım rol oynayan bir aktör olarak siyasete karışması veya "siyasetin askerileşmesi" 19. yüzyılda devletin zaafa uğraması ve buna bir tedbir olarak öngörülen Batılılaşma ile başlar. Geleneksel asker-siyaset ilişkisi modern olandan tamamen farklıdır. Geleneksel toplumlarda devlet fetihçidir, askere her zaman ihtiyaç hisseder. İdari bakımdan merkezî olmasına karşılık sosyo-kültürel açıdan merkeziyetçi olmayan devletin askere ihtiyacı tamamen askerin kendi 'asli görevi'yle ilgilidir, yani askerin işi fetih yapmak, savaşlarda zafer kazanmak vs.

Askerin toplum ve siyasi mühendislik rolüne soyunması Batılılaşma/modernleşme ile başlar. Bu tarihten sonra asker, sadece devleti değil, toplumu da modernleştirme misyonunu üstlenmiş, kendine bu görevi vermiştir. Bu Batı'nın da onayladığı, çeşitli sözde bilimsel kuramlar eşliğinde desteklediği bir misyondur. Buna göre, Müslüman toplumlar kendi kendilerine değişemezler; çünkü sivil toplumları yoktur; devlet yukarıdan onları değiştirir, dönüştürür, yani modernleştirir. Bunu da yapabilecek olan en güçlü aktördür, emredici kuvvettir. Bu da devletin silahlı bürokrasisi olan askerden başkası değildir. Bu çerçeveden bakıldığında, askerin siyaset ve toplum üzerinde bir velayet ve vesayete sahip olması zaruri bir tarihsel-toplumsal kader olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tez (aslında tepeden tırnağa bilimsel hurafe) Wittfogel'den Montesquieu'ye, Karl Marx'tan Gramsci'ye çeşitli şekillerde tekrar edilip durmuştur. Söz konusu hurafeyi belli kuramsal çerçeveler içine oturtanlar, "doğu despotizmi" kavramından hareketle, askerin vesayetindeki devletin emredici ve taşıyıcı gücüyle bu toplumların modern tarihe katılabileceklerini bize kabul ettirmeye çalıştılar.

Geleneklerimizi ve toplumsal irfanımızı aşağılayan bu tez özünde oryantalisttir; kendi kendini oryantalize eden aydınlarımız da bunu bir tür içselleştirdiği için solcu ve ulusalcı kanadıyla toplumsal değişimde umudunu asker-aydın ittifakına, liberal-demokrat kanadıyla dış dinamik ve tazyiklere -mesela AB veya ABD'nin baskılarına- bağladı.

"İç sivil-toplumsal değişme olmaz" tezi bugün her yandan dökülmektedir. II. Mahmut'un ve Mustafa Kemal'in modernleşme projeleri yakın tarihte test edildi. 1950'lerden bu yana muhafazakâr iktidarların gösterdiği performans, modern tarihe belli ölçeklerde ve 'bize özgü' modellerle katılabilmemizin mümkün olduğunu göstermiş bulunmaktadır. Askeri etkin kılan "devletin tercihi, salt Batılılaşma ve din-dışı modernleşme" projesi, yerini "sivil-toplumsal, bize özgü ve muhafazakâr-dindar modernleşme" modeline bırakma krizini

yaşamaktadır. Bu, artık askerin eskisi gibi işlev görmesini gereksiz kılan yeni bir tecrübedir. Kısaca iç ve dış aktörler, askerden misyon değişikliği istiyor. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Asker ve rejim: NATO ve AB

Ali Buluç 2009.07.08

Askerin modernleştirici misyonla siyasete ve toplumsal hayata karışması telakkisi Türkiye'nin NATO'ya girişiyle pekişmiş, 27 Mayıs 1960 ihtilaliyle neredeyse kurumsal bir nitelik kazanmıştır. Askerin sahip olduğu yetkiler, MGK'nın misyonu 1961 Anayasası'yla hukuk içindeki yerini almıştır.

Bizdeki askerin sistem içindeki konumu ile modern Batılı demokrasilerdeki konumu arasında yeterince üzerinde durulmayan temel bir fark göze çarpmaktadır. Şöyle ki:

Montesquieu'den beri modern yönetimlerin karakteristik özelliği kuvvetler ayrılığı ilkesidir. Modern siyasetin ana çerçevesi durumunda kabul edilen kuvvetler ayrılığı ilkesi bakımından asker bir kuvvet değildir, bir ofistir; nüfus ve tapu idaresi gibi fonksiyonel görevlere sahiptir, öyle olmak durumundadır. Genel konsept göz önüne alındığında asker beyin veya karar mercii değil, koldur. Karar mercii, her dönemde seçimle yenilenen yasama meclisidir. Ancak, Türkiye'de asker, bir "kol" olmaktan çok; yönetici, düzenleyici, emredici bir "beyin"dir. Tabii her askerî müdahaleden sonra toplumsal hayatın bu "beyin"i araya girmesi dolayısıyla nasıl altüst olduğu, yeni sorunların çıktığı ve eski sorunlara eklenerek işin içinden çıkılmaz hale geldiği ortada.

Batı'nın askerî darbelere iyi gözle bakmamasına, "askerlerin rejime el koyma" gibi kavramların neredeyse Batılı demokrasilerin literatüründen silinmiş olmasına rağmen, neden Türkiye'de her on senede bir tekrarlanan kaba veya rafine askerî müdahalelere "hoşgörülü" davrandığı konusu bununla ilgilidir. Buna Türkiye'nin NATO'ya girişiyle bir faktör daha ilave edildi ki, o da, askerî vesayetin Türkiye'nin muhtemel bir eksen değişikliği yaparak Sovyet Bloku'na dahil olması veya eksenden çıkıp diğer Müslüman ülkelerle kendine özgü bir eksen-merkez oluşturma ihtimalinin bertaraf edilmek istenmesidir. Gladio ve Ergenekon bu tehdit değerlendirmesinin ürünleridir. Her askerî darbe veya müdahaleden hemen sonra yapılan ilk resmi açıklamalarda başat cümle şu olmuştur: "Türkiye Batı ittifakına sadık kalmaya ve NATO üyeliğini devam ettirmeye devam edecektir." Bu açıdan bakıldığında vuku bulmuş hiçbir askerî müdahale Batı'nın bilgisi ve onayı dışında yapılmış değildir.

Ancak öyle de olsa Türkiye sonuçta bir NATO ülkesidir ve NATO'ya kabul edilirken kendisinden iki şey istenmişti: Çok partili demokratik hayata geçmesi ve başta din eğitimi olmak üzere özgürlük alanlarını genişletmesi. Böyle olunca NATO üyesi bir ülkede asker darbe yapınca uzun süre iktidarda kalamıyor, kısa süreli düzenlemeler yaptıktan sonra yönetimi sivillere devrediyor. Bu da dezavantajı yanında NATO üyeliğinin bir avantajıdır.

Geldiğimiz noktada buna AB üyelik süreci eklenmiştir. Şimdi hem NATO hem AB, artık askerlerin yönetime el koymasını "yarardan çok zararlı ve maliyetli" buluyorlar. Bu yüzden askerî müdahalelere sıcak bakmıyorlar. Geçtiğimiz 19 Mayıs'ta yapılan Ortaklık Konseyi'ne sunulan raporda "TSK siyasi nüfuz kullanmaktadır. Bazı kıdemli askerler, yetkilerini aşan iç ve dış politikaya ait konularda görüş ifade etmekten kaçınmalıdırlar. Savunma harcamalarının tam denetimi ve Meclis kontrolü kuvvetlendirilmelidir. Sayıştay kanunu askerî harcamaların denetlenmesine imkan verecek şekilde düzenlenmelidir." deniyordu.

Dış dünyaya göre, artık askerin toplumu toplum veya siyaset mühendislikleriyle, emrederek, korkutarak ve sopa atarak modernleşme misyonunu yerine getiremeyeceği, tam aksine bölgesel ve küresel seviyelerde

kendisine büyük ihtiyaç hissedilen Türkiye'yi anakronizme götürdüğü yönünde bir kanaat var. Bu açıdan dış dünya da askerin siyasetteki misyonunun sona erdiğini düşünüyor.

Her şeye rağmen asker müdahale ediyorsa, şu veya bu kuvvette kanunî bir zemini kullanmaktadır. Siyasetçilere düşen, işi hukukî zeminde halletmektir, bağırıp çağırmak değildir. AK Parti bunu 2005'e kadar yapabildi, maalesef yap(a)madı. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çin'e mesaj, uygurlara destek!

Ali Bulac 2009.07.11

Reel politığın acımasızca yürütüldüğü bir dünyada yaşıyoruz. Çin'in hakimiyeti altında yaşayan Uygurların verdiği mücadele dramatik bir safhaya gelmiş bulunuyor. Sorunun ne olduğu malum: 1949'dan beri Uygurlar bir var olma mücadelesi veriyorlar.

Mao'nun komünizmi bir kışla yönetimi idi; "kültür devrimi" de sadece Uygurları değil, Çinlileri de kendi kültürel kaynaklarından koparmayı hedefliyordu. Mao'nun komünizmi olmasaydı, varoluşun amacını "hareketsizlik"te gerçekleştirmeyi öneren Taoizmin etkileri kırılmaz, Çin de bugün 150 milyon seçkin-zenginin önderliğinde küresel bir aktör olarak ortaya çıkmazdı. Bu iyi mi oldu?

Dünyada milyonlarca insan, Çin'in gösterdiği 'yüksek performans'a hayranlıkla bakıyor. Ama gerçekte Batı dünyasının arsız tüketim kültürünü belli üretim mekanizmalarıyla sürdürmeyi hedefleyen bu "büyüme" modeli, Çin'in başına büyük felaketler getirecek. Hindistan da aynı yolda. O da 1 milyarlık nüfusunun onda birini eğitip diğerlerinin yoksulluğu ve ezilmişliği pahasına aynı yöntemler ve mekanizmalarla küresel bir aktör olma yolunda ilerliyor. Evet, bu yol sadece Çin ve Hindistan'ın değil, bütün dünyanın başına felaket getirecek.

Urumçi ve diğer şehirlerde baş gösteren olaylar, yüzlerce insanın hayatını kaybetmesi bunun ilk işaretlerinden biri. Modern sistemin tıkanıdığı her aşamada baş gösteren kriz Çin'de de kendini gösteriyor. Dünya Uygur Kongresi Başkanı Rabia Kadir, "direnişin temelinde dil ve dinlerine yapılan baskılar olduğunu" söylüyor. Bu, Çin'in 1 milyar 300 milyondan müteşekkil "homojen bir ulus var etme" projesinin ürünüdür, tabiatı gereği asimilasyona dayanacaktır. Uygurların yaşadığı bölgeler yoksul, milli gelirden hak ettikleri payı almıyorlar. Çin, zenginliği ve refahı güneye kaydırıyor, kuzey hayli yoksul. Üstüne üstlük yoğun bir nüfus transferi yapıyor. Uygur bölgelerine gelen Han Çinliler, Uygurları kendi ana yurtlarında azınlık durumuna düşürüyor.

Bütün bu anlattıklarımız hiç de yabancı olmadığı bir sorunlar çerçevesi. Neredeyse dünyanın her yerinde benzer sorunlar var. Hakim bir grubun ele geçirdiği devleti, ulus temelde inşa etmeye çalışırken, bir kimliği diğerlerine empoze etmesi; yumuşak veya sert yöntemlerle farklı grupları azınlık durumuna düşürmesi; milli geliri ve refahı adaletsizce kullanması. Bunun patlak veren en bildik formları etnik çatışmalardır. Çin'de olan da bundan başkası değildir.

Bu tür sorunlarda uluslararası boyut her zaman etkileyici rol oynar. Çin'in büyümesini ve İslam âlemine yayılmasını, Rusya ve Hindistan'la işbirliğini geliştirmesini önlemeye çalışan ABD ve Avrupa, tabii ki Çin'i rahat bırakmayacaklardır. Burada özellikle Türkiye tam bir dilemma içine düşebilir: Bir yandan ağır baskılar altında yaşayan Uygur Müslümanlarının davalarına sahip çıkacak, diğer yandan Çin'le açık bir çatışma riski içine girmeyecek.

Burada Uygurların haklı davalarını savunurlarken, söz konusu dilemmayı göz önüne almaları beklenir. Rabia Kadir "Artık Uygurlar Çinlilerle bir arada yaşayamaz" deyip, "bağımsızlık" veya "ayrılma talepleri"ni ima ediyor. Sorunun kangrenleşmesi, yani Çin'in enerjisinin bir kısmını Uygur meselesinde tüketmesi ve elbette bu sayede İslam dünyasından uzaklaşması açısından bu talep Amerika'nın kulağına hoş gelir.

Burada zor durumdaki Türkiye'nin ne yapacağı çok önemli. Şimdilik, ihtiyatlı bir zeminde uluslararası kamuoyunu ve mekanizmaları harekete geçirerek "Çin'e mesaj, Uygurlara destek verme"ye çalışıyor. Bu hiç de küçümsenecek bir tutum değildir. Attığı ikinci adım ise çok daha iyi: Rabia Kadir'e Türkiye'nin kapılarını açması. Kadir bir an önce Türkiye'ye gelmelidir. Bu, sorunun büyük bir bölümünün Amerikalı şahinlerin elinden çıkıp Türkiye'nin inisiyatifine geçmesini sağlayacaktır. Uygur Müslümanlarının derdini en çok Türkiye ve Müslümanlar içlerinde hissetmektedir. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Abdullah Öcalan ne diyecek?

Ali Buluç 2009.07.15

Diyarbakır Milletvekili Aysel Tuğluk, "Kürt sorununun çözümü için devlet inisiyatifıyla bir sürecin başlatıldığı"ndan söz ediyor ve, "Oturup konuşalım. Konuşmak zorundayız. Ancak diyalogla bu sorunu bir çözüme kavuşturacağız. Bu kadar basit. Siyaset ve diyalog dışında bir yöntem kalmamış, silahlı mücadele dönemi bitmiştir." diyor. Tuğluk, Abdullah Öcalan'ın bir ay sonra açıklayacağını belirttiği "yol haritası"na temas ederken kamuoyunun buna dikkat kesildiğini belirtiyor. (Zaman, 12 Temmuz 2009)

Tuğluk'un dediği doğru. Herkes gibi ben de önümüzdeki ağustos ayında Öcalan'ın yapacağı açıklamayı merakla bekliyorum. Hasan Cemal'in Kandil'de Murat Karayılan'la yaptığı röportajı eleştirenlerden biriydim. Hareket noktam, eğer gazeteciler Kandil'den bilgi ve haber aktarıyorlarsa, Genelkurmay'dan hayda hayda bilgi ve haber aktaracaklardı. Bu, sorunu konuşanların, konuşmanın dilini ve üslubunu kendi yöntemlerine indirgediği anlamına gelir. Bu, şiddetin, silahın ve öl(dür)menin dilidir.

Ama Tuğluk'un da altını çizdiği gibi, "devletin inisiyatifıyla bir çözüm süreci başlatılmış"; bu durumda tarafların dolaylı yollar ve araçlar kullanması "kesin bir dille reddedilen âdetten"dir.

Sonraları, Hasan Cemal'in yaptığı işin 'makul' olabileceğini düşündüm. Hayat bazen bize bir anda ve çaresizce birtakım gerçekleri öğretiyor. Kürt sorununda öğrendiğim gerçeklerden biri şudur: Hiçbir şey bu sorunun çözümü kadar hayati değildir. 50 bin insan hayatını kaybetti, on binlerce yaralı ve sakat. 17 bin faili meçhul, milyarlarca dolarımız zayı oluyor.

Anlaşılan, çözüm için başlatılan inisiyatif sadece "devlet" canibinden gelmiyor. PKK canibinde de bir inisiyatif söz konusu. Bu inisiyatifi başlatan bizzat Abdullah Öcalan. Öylesine bir inisiyatif ki, soruna duyarlı belli başlı herkesle 'diyalog' kurmaya ve neler yapılması gerektiğini sormaya çalışıyor. Öcalan'ın avukatları benimle de görüştü. Yaklaşık iki saat süren görüşme sırasında konuyla ilgili düşüncelerimi anlattım. Zaten onlar da bunun için gelmişlerdi. Sadece ara sıra soru soruyor, ama en çok çözüm için neler düşündüğümü öğrenmek istiyorlardı. "El vekiyu ke'l-asil" fehvasınca görüşme sebeplerini şöyle açıkladılar: "Ağustos ayında Abdullah Öcalan, önemli bir açıklama yapacak. Sağlıklı ve gerçekçi bir çözümün bulunması için belli başlı şahsiyetler, kanaat önderleri ve yazarlarla görüşülmesini istiyor. Biz fazla konuşmayacağız, sadece sizi dinlemek istiyoruz." Öyle de yaptılar. Altını çizdiğim hususlar şunlar oldu:

1) Kürt sorunu bizim en büyük ve en hayati sorunumuzdur. Bütün Türkiye'ye ve bölgeye kan kaybettiriyor.

- 2) Ortadoğu yeniden şekillenecektir, Türkiye nâzım rol oynayacaksa, bu sorun çözülmeden yerinden kımıldayamaz.
- 3) Şiddet ve terörün dışında yollar denemek lazım. Savaş ve şiddet bölgenin sadece iktisadî coğrafyasını değil, beşerî coğrafyasını da çökertmiş bulunuyor.
- 4) Sorunun siyasî, tarihî, ekonomik, dinî, sosyal ve uluslararası boyutları var. Güvenlik, bu boyutlardan biridir.
- 5) Kürt kimliğinin tanınması mücadelesini veren taraf Türkiye'de bazı kaygıları gidermeli, mesela Türkiye'nin bölünmeyeceği yolunda ikna edici şeyler söylemelidir.
- 6) Müzakereci siyasete ve diyaloga açık, kucaklayıcı-kuşatıcı yeni bir dil bulunmalıdır.
- 5) PKK'dan çok DTP konuşmalı, halkın oyunu almış siyasîler söz almalı; çözümün adresinin Ankara ve Meclis olduğu hususunun altını çizmelidirler.
- 7) Bugün akan kanı durduran ve olabilir çözümler üzerinde durulmalı, dört-beş nesil sonrası insanların hayatı ipotek altına alınmamalıdır.
- 8) Bu çerçevede genel af dahil her çözüm ve alternatif konuşulabilir. Geçen sene Abant Platformu'nun deklare ettiği çözümler müzakere imkânı için iyi bir hareket noktasıdır.

Devlet samimi mi? Öcalan samimi mi? Bilmiyorum. Hegel'in dediği türden "öğretilmiş çaresizlik" değil bu. Umutlu olmak zorundayız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye'nin dış pusulası

Ali Bulaş 2009.07.22

Dış politikayı bir tür pusulaya benzettiğim için yazının başlığına "dış politika" değil, "dış pusula" tabirini kullanmayı tercih ettim. Bugün, yakın ve orta vade açısından Türkiye'nin doğru bir pusula takip ettiğini söyleyebilir miyiz? Bu soru hem Türkiye'nin hem İslam dünyasının geleceği açısından sorulması gereken hayati bir sualdir.

Türkiye 1950-1990 yılları arasında güvenli bir nehirde kendini akıntıya kaptırmış olarak kürek çekiyordu. NATO'nun güneydoğu kanadını oluşturan bir ülke olarak Sovyet tehdidine karşı Avrupa'nın güvenliğini ve genel olarak Batı'nın çıkarlarını koruyordu. 1990-2001 yılları arasında dış politikada bazı tereddütler başladı: Şu istifham akla geldi: "Ben eski yerimde durabilecek miyim?" Hatırlarsanız, Saddam bize açıkça "Artık Batı'nın işine yaramıyorsunuz" demişti. 2002'den başlamak üzere "Batı eksenli-çok boyutlu dış politika" dönemi başladı. Parametreler şöyle tespit edilmiş bulunuyor: Batı'dan ayrılmadan komşularla sıfır ihtilaf; bölgesel bütün aktörlerle (yakın ve uzak komşular) karşılıklı diyalog ve işbirliği. Çok boyutluluk, sabit eksen-oynak merkez rol gerektirir.

Çok kutuplu ve hiç dengeli dönemin kapanıp, yeni kutupların kendi eksenlerini oluşturmaya başladığı yeni dünyada Türkiye, bu pusulayı takip ederek nereye gidecek? İster barışçıl ister kanlı çatışmalar sonucu olsun, orta gelecekte ABD tek başına bütün dünyaya hükmedemeyecek, ama eksenlerden bir eksen, belki de bir 30 sene daha güçlü bir eksen olmaya devam edecek. AB, Rusya, Çin, Hindistan diğer eksenlerdir. Birkaç iri kayanın stabilize edeceği uluslararası yeni zeminde İslam dünyası da kendi içinde bir eksen oluşturma sürecine girme

yoluna girecek. Bu, yine ya barışçıl yollarla veya kanlı çatışmalarla olacak. Barışçıl yollarla olması bizim arzumuz ve temennimizdir, ama beklentimiz bu yönde değildir. Enerji kaynakları ve nakil hatlarının kontrolü; Batı'nın İsrail'e verdiği kayıtsız şartsız destek; İslam dünyasına kendi iç dinamikleriyle değişme ve reform yapma fırsatının verilmemesi; İslam'ın Batı tarafından ötekileştirilmesi çatışmaları hızlandıracak, çatışma hızlandıkça İslam dünyası kendi içinde bütünleşme sürecine girme ihtiyacını hissedecektir.

Batı, askerî ve politik tahakkümüne son vermedikçe çatışmalar devam edeceğine göre, böyle bir durumda Türkiye son tercihini kimden yana yapacaktır? Batı hegemonyasından yana mı, nefis-i müdafaa halinde olan İslam dünyasından yana mı? Her zaman 1 Mart tezkeresi öncesi durum vuku bulabilir. 1 Mart tezkeresi iktidarın kuvvetli arzusuna rağmen Meclis'ten geçmedi, ama geçseydi Türk askeri de bugün Irak'ta işgalci duruma düşecekti. Yarın İran saldırıya uğrarsa Türkiye ne yapacak?

Türkiye, İslam ile Batı arasında aracı bir rol oynamaya kalkışabilir. Bu mümkündür. Ama bu ne Türkiye'yi "merkez" yapar ne iki dünyadan birine üye, "aracı-köprü" yapar sadece. Savaşta çatışan kuvvetler, yerlerinde durmaz, köprüyü ele geçirmeye çalışır. Böyle bir durumda Türkiye, kimin eline geçecektir?

"Batı eksenli-çok boyutlu dış politika"nın Batı açısından değeri Türkiye'nin "jeostratejik konumu", Batı'nın İslam dünyasına taşınması ve İslam'ın itirazına karşı "Bakın kamusal hayatın dışına çıkarılmış bir İslam, laiklikle bağdaştırılabilir" telkinine işlevsel bir model oluşturmaktan ibarettir. Bu politikada Türkiye'nin kendinden İslam dünyasına sunduğu bir jeokültürel değerler sistemi yoktur. Savunduğu bütün değerler, dünyada çokça sorgulanan ve artık açıkça Batılı çıkarlar doğrultusunda siyasallaştırılan değerlerden ibarettir.

Dünyanın böyle gitmeyeceği belli. Anlayan anlıyor, anlamayan eski dogmatik uykusunda rüya görmeye devam ediyor. "Hiç denge"nin yerini alacak "çok kutuplu dünya"da Türkiye'yi bekleyen "şaşkın ördek" misali ne İsa'ya ne Musa'ya, başka deyişle ne Batı'ya ne Doğu'ya yar olmadan öylece ortada dönüp dolaşmaktır. Bu pusulanın teorisi üzerinde durmak gerekir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İmam hatipler ne anlam taşır?

Ali Bulaç 2009.07.25

AK Parti'nin iktidara geldiği 2002'den bu yana milyonlarca insanı heyecanlandıran en önemli karar YÖK'ün katsayı uygulamasını kaldıran kararını açıklaması oldu. Sadece büyük bir haksızlık giderilmekle kalmadı, bir ışık kaynağının önündeki karanlık perde de kaldırılmış oldu.

28 Şubat darbesiyle 11 sene önce konulan katsayı uygulaması, imam hatipleri cezalandırmayı öngörüyordu, ama hakikatte meslek liseleri ve genelde eğitim sistemi cezalandırıldı. Adil, hakkaniyete dayalı bütün siyasi sistemlerde ve devletlerde "din eğitimi ve öğretimi" temel bir haktır. Batı Kilisesi, kendi dogmaları dışında bir dinî eğitimden veya vicdan özgürlüğünden söz edenleri ateşlerde yakarken, Müslümanlar, daha 7. yüzyılın ilk yarısından başlamak üzere bütün din müntesipleri için din ve vicdan özgürlüğünü, ibadet özgürlüğünü, dinî eğitim ve öğretimi hukukun güvencesi altına almışlardı. Batı aydınlanması bu fikre –o da kısmen- çok geç ulaştı, ama hâlâ liberal özgürlükleri savunanların ezici çoğunluğu söz konusu özgürlükleri sadece 'bireyler'le sınırlandırmakta, Müslümanların 1.400 sene önce ulaştığı özgürlükler çizgisinin çok gerisine düşmektedirler. İslam bakış açısından özgürlükler bireysel ve grupsal olarak parçalanamaz. Söylemek gerekir ki, liberal demokrasilerin Müslümanların yaşadığı ve her din müntesibinin –ister bireysel ister grup hakkı olarak- yaşaması için mücadele ettiği özgürlükler seviyesine ulaşabilmeleri için kırk fırın ekmek yemeleri gerekir.

28 Şubatçılar bu en temel özgürlüğü kısıtladılar. Herkes biliyor ki, geniş toplumsal kesimler, çocuklarını imam hatip okullarına veriyorlarsa, bu okulların bina ve donanımlarını kendileri finanse ediyorlarsa; istedikleri, çocuklarının dinî öğretime paralel diğer branşlarda da –tabiat bilimleri, sosyal bilimler, dil eğitimi vs.- eğitim görmesini sağlamaktır. Halkın isteği, çocuğunun diniyle barışık doktor, hukukçu, öğretmen, maliyeci vs. olmasını sağlamaktır. Elbette içlerinde çocuğunun imam, hatip, vaiz, müftü olmasını isteyenler de var. Ama asıl saik diniyle barışık eğitimli insan modelidir, bunu da imam hatiplere kız öğrencilerin gösterdiği büyük yönelimden anlıyoruz.

İmam hatipleri diğer liselerden ayıran önemli bir özellik var: Bu okullarda okuyanların "toplumsal profilleri"ne baktığımızda iktisadi gelir ve eğitim seviyeleri düşük kesimler olduğunu görüyoruz. Toplumu üç ana katmana ayırmak gerekirse, öğrencilerinin ağırlıklı olarak "orta-orta katman"dan başlamak üzere aşağıya doğru gittiği söylenebilir. Sıralama şöyledir: Orta-orta; orta-alt; alt-üst; alt-orta ve alt-alt. Bir işletme yöneticisi şöyle diyor: "Ben alt-alt katmandan bir ailenin çocuğu olarak imam hatipe gittim; bugün kendimi orta katmanın "orta-orta"sında görüyorum." Yüz binlerce öğrenci eğer imam hatip okulları olmasaydı eğitim sistemine katılmayacak, dolayısıyla kendi katmanlarında kalacaklardı. 28 Şubatçılar, imam hatip okullarına 'sınıfsal' refleksler gösterdiler. Onlara göre halkın çocukları bir okulda 'dindar ve başı örtülü müstahdem' olabilirdi ancak, ama asla "öğretmen veya idareci" olamazdı.

İmam hatiplerin çok daha büyük özellikleri var. Bu okullar, İslam dünyasında -modern zamanlara mahsus olmak üzere- İslami ilimler ile Batılı bilimleri buluşturan; öğrenciyi hem geleneksel İslam tefekkürü ve irfanından hem modern dünyadan haberdar kılan yegâne örneklerdir. İslam dünyasının en büyük sıkıntısı bu değil mi? Modern eğitim almış aydınları ve akademisyenleri İslam'ın cahili; geleneksel medrese okumuş son dönem uleması da Batı'dan habersiz. İşte imam hatipler bu şizofreniyi ortadan kaldırmaya aday bir modeldir. Ciddi bir reformdan geçirilirlerse, imam hatipler İslam dünyasına Türkiye'nin sunabileceği en büyük armağan olur.

Hayatımda YÖK'ü tebrik edeceğim hiç aklımdan geçmemişti, bu kararın alınmasında emeği geçen herkese sonsuz şükran borçluyuz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Osmanlı Modeli 1

Ali Bulaç 2009.07.27

1983 yılında İstanbul'da katıldığı bir toplantıda CIA İstasyon Şefi Paul Henze "Orta gelecekte Osmanlı'nın siyasi haritasını diriltmek neden mümkün olmasın?" demişti.

Son zamanlarda, yeniden yapılanma sürecine öngörülen Ortadoğu için "yeni bir Osmanlı modeli"nden sıkça söz edilmeye başlandı. Geçen hafta The Economist "Türkiye'nin eski Osmanlı topraklarında nüfuzunu artırmak istediğini" yazdı. Fakat kuşkusuz The Economist'ten önce geçtiğimiz mart ayında ABD'li stratejist ve Stratfor'un Başkanı George Friedman son derece ilgi çekici şeyler söylemişti.

ABD Savunma Bakanlığı'na yakınlığıyla bilinen Friedman'a göre "Türkiye yeniden imparatorluk kuracak". Ünlü stratejistin öngörüsü orta vadeye yayılmış, süreç 2040 yılında meyvelerini verecek. Türkiye eski Osmanlı toprakları üzerinde 'süper güç' olacak. Bölgeyi bekleyen söz konusu egemenliğin izlerini şimdiden görmek mümkün. Friedman, kesin olarak 'sürecin başladığını' söylüyor: İslam coğrafyasına baktığımızda Türkiye'nin

ağırlığını artırdığını görüyoruz. Türkiye bölgeyi domine ediyor; etki alanı Balkanlar'dan –Sırbistan ve Arnavutluk dahil- Kafkasya'da Gürcistan'dan Azerbaycan'a kadar uzanıyor.

Friedman, geleceğin "süper Osmanlı" gücünü ortaya çıkarabilecek iki güce işaret ediyor: Türkiye'nin ekonomisi ve çok güçlü ordusu. Friedman, 2020 yılına kadar ekonomik bakımdan dünyanın 10. büyük ekonomisi sırasına çıkacağını söylüyor. Coğrafi yapının sağladığı avantaj her şeyden önemli.

Pentagon'a yakın stratejist, gururumuzu öylesine okşuyor ki, çekinmeden "Türkiye, bölge ülkelerine valiler atayacak veya 'Türkiye Birliği' adında bir örgütlenmeye gidecek. Arapların Türkiye'ye ihtiyacı var. Çünkü ekonomileri ve askerî varlıkları zayıf: "Arapların temel sorunu, kendilerini yönlendirecek olan dış gücün kim olacağı?" sorusunda toplanıyor. Amerika, güç kullanarak Arapları yola getiremiyor. Bu işi Türkiye yapabilir. (Türkiye'nin yapması gereken, Amerika veya Batılılar gibi 'kaba güç' kullanması değil, sahip olduğu "yumuşak gücü harekete geçirmesi.") Araplar açısından Türkiye, diğerleriyle mukayese edildiğinde, bu iş 'için kabul edilebilir' bir ülke. (Bu sıradaki en etkili yumuşak güçlerimizden biri TV dizileri ve bazı dizilerin hem bizde hem Arap dünyasında geleneksel-toplumsal yapıları çözmek üzere kullanıldığını, bu amaçlı olanların birtakım fonlarla desteklendiğini biliyoruz. Bundan sonra çok daha etkili kullanılacak güç muhafazakâr-dindarların oluşturduğu STK'lar olacaktır.)

Friedman, önemli bir şey daha söylüyor: AB üyelik sürecini çok da kafaya takmamak lazım. AB çöküş sürecinde. Yakında Türkiye AB'ye ihtiyaç hissetmeyebilir. (Ancak bu arada Türkiye'nin standartlarını yeni rolü oynayabilmesi için yükseltmesi gerekir, bunu da ancak üyelik sürecini ayakta tutarak yapabilir.)

Stratejistler, akademisyenlere göre daha doğrudan bir dil kullanır. Bu projeyi eğer sosyal bilimciler ortaya atacak olsaydı, "Orta gelecekte böyle bir gelişmenin vuku bulabileceğini, elimizdeki verilerin bunu işaret ettiğini" söyleyeceklerdi. Huntintong "medeniyetler çatışması olacağını" söylemişti ki, aslında demek istediği "medeniyetler çatışsın" idi. Sosyal bilimciler betimleyici ve açıklayıcı bakış açılarına sahip olmalarıyla övünerek, hep "olanı tasvir ettiklerini, ama hiçbir zaman olması gerekenle ilgilenmediklerini" söylerler. Bu, sosyal bilimcilerin koca bir yalanıdır. Onlar, "olanın tasviri" diye sözünü ettikleri her şeyde aslında "olması gereken"e atıfta bulunurlar, yani aslında "böyle olmalı" demek isterler. Friedman, sosyal bilimcilerden daha dürüst davranarak "Yeni Osmanlı projesi"yle ilgili şöyle der: "Gelecekte olmasını öngördüğüm şeylerin şu anda gelişmekte olduğunu görüyorum." (Sabah, 4 Mart 2009)

Anlaşılan bundan sonra bu projeyle yatıp kalkacağız. "Yeni Osmanlı"yı birileri bize empoze ediyor. Dolayısıyla sükûnetle ve suhuletle bunu ele alıp teşrih masasına yatırmamız lazım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Osmanlı Modeli 2

Ali Bulaç 2009.07.29

İslam, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi Direktörü (IRCICA) Dr. Halit Eren şöyle diyor: "Osmanlı'nın Avrupa'da önemli izleri var. Zengin bir medeniyeti, kültürü görüyoruz. Balkan coğrafyasında ta Macaristan içlerine kadar mirasına rastlıyorsunuz.

O bölge Avrupa ise bazı bölgelerde 500 yıl bulunmuş olan Osmanlı Avrupalıdır. Osmanlı bir Avrupa devletiydi. Anadolu'dan daha çok yatırım Avrupa'ya yapılmış. İmar faaliyetlerine baktığınız zaman Balkanlar'da

medreseler, hanlar, hamamlar inşa edilmiş. (Milliyet, 1 Ocak 2007) Doğrudur.

Bir miktar abartılı olsa da, Osmanlı'nın İstanbul'un fethinden itibaren "Anadolu'yu asker ve erzak deposu" olarak kullanmıştır. Anadolu'nun İslamî kimliğini Osmanlı'dan çok Selçukluların şekillendirdiğini söylemek mümkün. Büyük medeniyet merkezi sayılan belli başlı şehirlere bakın (Sivas, Kayseri, Konya, Mardin, Erzurum vs.) Osmanlı'dan çok Selçuklu mimarisini görürsünüz.

Osmanlı, yönetici elitini Balkanlar'dan devşiriyordu. Neredeyse 16. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra, bugün "Ortadoğu" adını verdiğimiz bölgeyi kendi haline bırakmıştı. Bir tampon bölge olarak Kürtler dağlarında ve ovalarında özerk, Araplar kendi galaksilerinde durağan olarak yüzyıllarca yaşadılar. İslam dünyasının önemli bir parçası olan İran'la ise Kasr-ı Şirin'e kadar çatışmıştır. İran'la çatışması Osmanlı'nın Orta Asya Müslümanları ve Türk dünyasıyla irtibatının kopmasına sebep olmuştur.

Hoş, Osmanlı'nın bunu pek dert ettiğini söyleyemeyiz. Zira Osmanlı'nın temel yönelimi Avrupa'dır. Fatih'in Hz. Peygamber'in (sas) hadisine mazhar olmak için İstanbul'u fethetmek için büyük cehd gösterdiği görmezlikten gelinemez, ama bu cihan padişahının kızıl elması "Roma" idi. Müslümanlar, Hz. Osman döneminden başlamak üzere fetihlere başladılar. Dikkat edilirse İslamî fetihlerin üç ana kolu Afrika, Anadolu ve Asya'dır. Osmanlı ise Avrupa'ya ulaşip orada hakimiyet kurmayı neredeyse sabit fikir haline getirmişti. Bu, Cengiz Han'dan tevarüs edilmiş bir hedefti. Cengiz Han "Nasıl göklerde tek bir Tanrı varsa, yeryüzünde de tek bir hükümdar olacaktır." diyordu. Cengiz Han için yeryüzünün tamamını hakimiyet altına almanın nihai göstergesi Avrupa'ya ulaşmaktı. Bunu Sokullu Mehmet Paşa da tekrar ederdi.

Geçenlerde ölen Fransız Jean-Paul Roux'a göre "Türkler hep Avrupa'yı arzuladılar, bir kadını arzular gibi. Bazen tutkuyla, bazen düşkünlüğüyle, bazen kinle." Osmanlı iktidar eliti hiçbir zaman Avrupa karşısındaki ruhsal paradoksu aşamadı. Bir yandan hayranlık ve aşk duyuyor, öte yandan nefret. Elit, Balkanlar'dan toplanıyordu, yani Avrupa'nın periferisi sayılan bir bölge. Avrupa, Balkanlar demek değildir, Batı Avrupa'dır. Periferi merkezi zaptetmek istiyordu hep, ama modernleşme döneminde hep hayranlık ve nefret duyduğu merkeze göre Osmanlı'yı şekillendirmek (Batılılaşma-modernleşme-çağdaşlaşma) durumunda kalınca Osmanlı-Avrupa teması hepten sakatlandı. Bu elitin bir dramı daha vardı, içinde etkin rol aldığı hegemonya adına gerektiğinde devşirildiği köyü, akrabalarını ve ailesini dahi ezebilirdi. Bu yüzden Osmanlı elitinin hem Avrupa ile hem kendi kökeniyle ilişkisi sorunluydu. Cumhuriyet eliti bunu tevarüs etti.

Bizim AB maceramızın sevdalı bir tutku ve nefret ilişkisinden kurtulamamasının sebeplerinden biri bu tarihî faktör, yani söz konusu hastalıklı temasın süren derin etkisidir. Osmanlı iktidar eliti Avrupa'ya "kefere" gözüyle bakıp nefret etti. İbn Haldun'un uyarılarına kulak asmadı; Avrupa dünyayı zaptetmeye çıkarken Osmanlı paranoidçe kendi kibri üzerine kapandı, işin farkına varınca da iş işten geçmişti. Bundan sonra yapabileceği yegâne şey, onu savaş meydanlarında üst üste mağlup edecek galibe hayranlık duymaktı. O günden beri mağlup galibe hayranlık duyuyor. Ama hayranlığın ta dibindeki kadim nefret ve kibir varlığını hâlâ devam ettiriyor. Yeni İslam dünyasının rehberi bu elit değildir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni bir birlik

Ali Bulaç 2009.07.31

Osmanlı, tarihî mirasımızdır. Redd-i miras yapamayız. Tarih tekerrür etmez, doğrular ve yanlışlar tekerrür eder.

Osmanlı'yı tekerrür etmek mümkün olmaz, doğrularını veya yanlışlarını tekrar etmek mümkün olur.

Modernliğin derin krizden geçtiği bir dünyada Osmanlı, tek başına model olamaz. Osmanlı idare ve hukukuyla hayranlık vericidir. Ama entelektüel stoku zayıftır. Nasıl Yunanlılar düşünüp Roma tükettiyse, Emevi-Abbasi-Selçuklu'nun ürettiğini Osmanlı tüketmiştir. Osmanlı, felsefi tefekkürü ve tabiat bilimlerini medresenin müfredatından çıkardı, düşüncenin kurummasına engel olamadı. Tefekkür, irfan ve ilimler alanındaki uyanışta bize örnek olacak model Abbasi olabilir ancak. Abbasiler, kimseye hayranlık duymadılar; ilim ve felsefeyi aldılar, edebiyat ve sanatı, şiir ve tiyatroyu sahiplerine bıraktılar.

Osmanlı'nın yanında politik kuşatıcılık ve coğrafi irtibat açısından dikkatimizi çevireceğimiz tecrübe Selçuklu'dur. Bundan sonraki hegemonya kavgaları Ortadoğu, Avrasya ve Uzakdoğu hattında olacaktır, bu havzalarda Osmanlı'nın tecrübesi zayıftır. Avrupa'nın refleksif yönelimi; yayılma ve küresel hegemonya kurmaya değil, mevcut refahı korumaya matuftur, doğal sınırlarıyla yetinecektir. Türkiye, ancak stratejik değeri; ABD'nin baskıları ve İslam dünyasıyla ittifak kurma tehlikesi dolayısıyla kapıda tutulmaya değer bir ülkedir. AB'nin Türkiye'ye bakışı salt araçsal ve stratejiktir. Dolayısıyla bizzature dünya ile beraber gözlerimizi doğuya çevireceğiz. AB'ye "Bizi üye yap, seni küresel güç yapacağız, Ortadoğu'ya, Asya'ya taşıyacağız" demek onur kırıcıdır, "çok kutuplu"luğa yönelen, "ağırlık dengesi doğuya kayan" dünyanın gerçeklerine de aykırıdır.

"Büyük ve Anadolu Selçuklu" bir doğu devleti ve ismi konulmamış kuşatıcı bir imparatorluktur. Selçuklu coğrafi olarak yekparedir; Afganistan'dan Konya'ya, İran'dan Mısır'a, Bakü'den Bilad-ı Şam'a (Suriye, Ürdün, Filistin, Lübnan) kadar yayılır. Osmanlı ile mukayese edildiğinde Selçuklu'nun sağladığı kültürel zemin, medeniyet kuşatıcılığı çok daha sahici, gerçekçi ve bugünkü konjonktürel gelişmeye uygundur. Burada altı çizilmesi gereken temel parametreler şunlardır:

- 1) Dünya yeniden şekillenirken, tek başına ulus devlet çıkarları, mezhep, etnik grup veya bölge merkezli stratejiler tarihe karışmış bulunuyor. Halkı Müslüman devletler, bölgeler, etnik gruplar ve farklı mezhepler – gayrimüslimleri de içlerine katarak- yeni bir bölgesel entegrasyon (gevşek markaj birlik) tasarlamalıdır.
- 2) Arap milliyetçiliğinin iflasına şahit olmuş bir havza olarak Araplar, ancak Türkiye ve İran'la birlikte var olabilirler.
- 3) Türkiye ve İran, ne Kasr-ı Şirin'e kadarki gibi "çatışarak", ne Kasr-ı Şirin'den sonraki gibi "ilişkilerini dondurarak" Ortadoğu, Avrasya ve Uzakdoğu'da inisiyatife sahip olabilirler. Mümkün olan yegâne ilişki birlikte hareket etmektir.
- 4) Osmanlı'daki gibi Asya Müslümanları ve Türki cumhuriyetlerden kopuk olamayız. Bu iki havza ile ilişkimizi sıklaştırmak için İran'la 'rekabet'e değil, "işbirliği" esasına dayalı ilişki kuralıyız. Tarihte Semerkant-Herat merkezli Müslüman Asya rönesansını sona erdiren İran'ın ve Rusya'nın Osmanlı ile irtibatı kesmesidir. Türki cumhuriyetlerin İslam dünyasına katılması, Rusya ve Çin'in baskı ve blokajlarına karşı durabilmesi bu işbirliğine bağlıdır.
- 5) Ulus devlet aşamasından sonra bölgesel entegrasyon dönemine giriyoruz. Kürtler bu entegrasyonun tabii parçasıdır. Ne tampon bölge, ne kendi bölgelerinin kaderinden ayrılarak var olabilirler.
- 6) Batı'da Afrika, Doğu'da Endonezya ve Malezya bahtı yeni bir ruhsal ve maddi hamle ile ayağa kalkacak olan büyük entegrasyonun iki kanadı hükmünde ana gövde ile irtibatlı olmalıdır.
- 7) Dünyaya hangi değerler eşliğinde sesleneceğiz? Bu, bütün beşeriyete dönük "hayırlı ümmet" ideali ve bunun somut ifadesi Hak, korunan ahlaki hayat, özgürlük ve adalettir.a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hükümetin 'Kürt açılımı'

Ali Bulaç 2009.08.03

İçişleri Bakanı Sayın Beşir Atalay'ın Kürt sorunuyla ilgili yaptığı açıklamalar ne anlama gelir? Atalay, yaklaşım tarzı, sorunun dayandırıldığı zemin ve takip edileceği belirtilen yöntem bakımından son derece olumlu bir açıklama yaptı.

- 1) Yaklaşım tarzı itibarıyla Atalay önümüze bir "paket" koymadı; sorunu işleyecek bir "süreç" içinde ele alıp çözme yanlısı olduklarını belirtti, bu önemlidir.
- 2) Benim yıllardan beri "müzakereci siyaset" dediğim tam da budur. Yani herhangi önemli bir konuda toplumsal aktörler ve muhataplar birlikte bir müzakere sürecine katılıp yaklaşımlarını, görüşlerini, taleplerini ve çözüm önerilerini ortaya koyacak; konular gerektiği kadar ve gerektiği derinlikte müzakere edildikten sonra üzerinde mutabakata varılan noktalar siyasî iradeye havale edilecek, siyasî irade (yasama meclisi) bunları yasalaştırıp hukuki bir nitelik kazandıracaktır. Bu, önemine göre her konuda yönetilenlerin/toplumsal karar süreçlerine ve karar mekanizmalarına aktif katılımını sağlayan bir modeldir. 'Müzakereci siyaset'i 'katılımcı demokrasi' şeklinde anlamak mümkünse de biraz farklı bir şeydir.
- 3) Beşir Atalay, konuyu salt bir "güvenlik" zeminine oturtmadı, bir "demokratikleşme sorunu" olarak gördüğüne, demokratikleşme sürecinde geldiğimiz noktanın gerisine düşülmeyeceğine ilişkin önemli işaretler verdi.

Eğer bundan bir süre önce hükümet "yeni bir anayasa" hazırlığına girerken bu "müzakereci siyaset" yöntemini takip etseydi, hüsrana uğramayacaktı. İşe en sonda yapması gerekenden başladı. Akademik ve entelektüel formasyonlarından kuşku duymadığımız beş-altı bilim adamına bir metin yazdırıp Meclis'e getirmeyi, kendi komisyonlarından geçirip toplumda tartışmaya açmayı ve bir süre sonra Meclis'ten geçirmeyi düşündü. Bundan daha yanlış bir yöntem olamazdı. Yapması gereken, dinî, mezhebî, etnik ve sınıfsal hiçbir ayrıma gitmeden toplumun belli başlı kesimlerinin, STK'ların, cemaatlerin, demokratik örgütlerin, sendikaların, kanaat önderlerinin "Nasıl bir Türkiye'de yaşamak istiyoruz? Nasıl bir arada ve barış içinde yaşayabiliriz?" sorularına birlikte cevaplar aradıkları, ortak noktaları birlikte tespit ettikleri bir müzakere ortamını hazırlamak olmalıydı. Ortaya çıkacak olan mutabakat metni, söz konusu bilim adamlarına verilecek, onlar bunu hukuk diline tercüme edecek, sonra da ya Meclis oylayacak veya bir halkoylamasına gidilecekti.

Hükümet, Türkiye tarihinde eline geçmiş bulunan iki büyük fırsatı heba etti: Biri 2003 ile 2005 yılları arasındaki iç ve dış konjonktürü yanlış okuması, diğeri yeni ve sivil anayasa hazırlığına girerken bahsettiğimiz yanlış yönetime başvurusu. Çok yazık oldu. Bu yanlışlarda ısrar edildiği için yaptığı düzenlemeler Anayasa Mahkemesi'nden ve Danıştay'dan dönüyor. Başörtüsü düzenlemesi sadece AYM'den dönmekle kalmadı, neredeyse AK Parti'yi kapattırıyordu. Şimdi askere sivil yargı yolunu açan düzenleme yine AYM'de, imam hatiplerin mağduriyetini gideren düzenleme de Danıştay'da. Yani hükümet tek tek ampullerle uğraşıyor da, ana sigortaya gidip sorunu merkezden çözmeyi bir türlü başaramıyor.

Usulde bir kaide var: Bir şeyin tamamına sahip olunamıyorsa bir kısmına sahip olmaktan sarf-ı nazar etmemek lazım. Türkiye'nin can yakıcı sorunları için yeni bir anayasa şart. Yakın vadede bu neredeyse imkânsız gibi. Dünya ve iç toplumsal baskılar Kürt sorununun çözümü için bastırıyor. Hiç değilse bu konuda hükümet doğru ve kararlı bir adım atmalı. Atalay'ın açıklamaları bu açıdan önemli. Bürokratik iktidarın, ABD'nin, PKK'nın çözüm paketleri var. Hükümetin yok. Kendi çözümünü toplumsal mutabakat, ortak akıl ve geniş destekle oluşturabilirse tarihî bir başarıya imza atmış olur. Bunun için hükümet, kendini yanlış ittifaklardan ve yanıltıcı

telkinlerden özgürleştirebilmeli, duymak istediklerini ona söyleyenlerin dışındaki kimselerden de görüş alma alçakgönüllülüğünü gösterebilmelidir. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Kürt açılımı'nın orijinal nüshası

Ali Buluç 2009.08.05

Pazartesi günü yazımda hükümetin cesur ve yerinde inisiyatif koyarak başlattığı "Kürt açılımı"nı prensip olarak desteklediğimi yazmış ve şöyle demiştim: "Hükümet çözümünü toplumsal mutabakat, ortak akıl ve geniş destekle oluşturabilirse tarihî bir başarıya imza atmış olur.

Bunun için hükümet, kendini yanlış ittifaklardan ve yanıltıcı telkinlerden özgürleştirebilmeli, duymak istediklerini ona söyleyenlerin dışındaki kimselerden de görüş alma alçak gönüllülüğünü gösterebilmelidir."

Bunun sebebi basit: Bu konu, bütün Türkiye'yi yoran, cana mal olan ve kaynaklarımızın heba olmasına yol açan can yakıcı bir sorundur. Dahası, eğer bir hal yoluna girmeyecek olursa, giderek etnik ayrışmalara sebebiyet verecektir. Tarihimizde din, mezhep ve etnik çatışmalar olmamıştır; ama bundan sonra olmayacağının garantisi de yoktur. Yani başımızda yüzyıllarca mezhep ve etnik çatışma yaşamamış Irak'ta yaşanan trajediler ortada. İnsanlar, eski geleneksel veya dinî kodlarıyla dünyaya bakmıyor; bu yüzden dış tahriklerin de etkisiyle kolayca birbirlerini öldürebiliyorlar. Türkiye'de İslam sanıldığı kadar aksine, artık olaylara anlam veren, olayların referans çerçevesini belirleyen temel kodlar olmaktan çıkıyor; muhafazakâr bir kültürün ve siyasi kimliğin "dinî ritüelleri"ne ve folklorik fantezilerine dönüşüyor. Bu yüzden kimse, "Biz Müslüman'ız, mezhep ve ırkçılık da neymiş?" demesin.

Bu hatırlatmayı yaptıktan sonra, gelelim çalıştığınız zaafılarına:

1) Sorunun çözümünde takip edilecek yol haritasının "İçişleri Bakanlığı" ve "Polis Akademisi"nde düzenlenmesi yanlıştır. Buna Kürşat Bumin yerinde bir itirazla değindi. İçişleri Bakanlığı "iç güvenlik"le ilgili bir devlet birimidir; Kürt meselesi sadece iç güvenlikten ibaret değil; tarihî, sosyal, siyasî, ekonomik, kültürel ve uluslararası boyutu olan "etnik bir sorun"dur.

2) Açılıma fikirlerini beyan etmek üzere davet edilen gazeteciler ve yazarlar, her biri kendi alanında bu konuyla yakından ilgilenen görüşleri dikkate alınması gereken aydınlardır. Buna kimsenin itirazı olamaz. Ancak "düşünce ve siyasî profilleri" ile "medya yelpazesinde sahip oldukları konumları" açısından bakıldığında, sadece bu isimlerle yetinilmemesi gerektiği ortaya çıkıyor. Söz konusu isimlere bakıldığında, hükümetin açılımda dört referans noktasını esas almaya niyetli olduğu anlaşılıyor: a) Hükümet çizgisindeki görüşleri; b) Devlet (bürokratik merkez) çizgisindeki görüşleri; c) ABD çizgisindeki görüşleri; e) AB çizgisindeki görüşleri.

Bu, AK Parti hükümetinin "sivil anayasa hazırlığı" çalışmasında içine düştüğü hatanın tekrar edildiğini gösteriyor. Kürt sorunu gibi devasa bir konunun nihai ve soyut muhatabı Türkiye toplumunun kendisidir. Dolayısıyla; "hükümet, devlet, ABD ve AB çizgisinde görüşleri seslendirenler"in dışında kalanların da görüş ve çözümlerine kulak vermek gerekir. Aksi halde toplumsal mutabakat sağlanamaz. İlk toplantıda neden şu kesimlerin temsilcileri yoktu?

a) Kürt milliyetçileri (DTP ve bağımsız Kürt aydınları, kanaat önderleri);

b) MHP ve bağımsız Türk milliyetçisi aydınlar, BBP;

- c) Etnik kökenine bakılmaksızın düşünceler üreten İslami çizgideki entelektüeller, kanaat önderleri, cemaat temsilcileri;
- d) CHP ve sosyal demokrat çizgideki aydınlar;
- e) Bağımsız sol ve sosyalist çizgideki aydınlar.

Denilecek ki, bundan sonraki aşamada söz konusu kesimlerin de görüşlerine başvurulacaktır. Bu, ilk toplantıda yapılmalıydı. Çünkü ilk toplantıya çağrılanlar, temel alınacak metnin "ilk ve orijinal nüshası"nı oluşturdular. Bundan sonraki nüshalar "fotokopi" hükmünde kalacaktır.

Müzakereci siyaset, sivil, yaygın ve aşağıdan yukarıya doğru toplumsal bütün tarafların ortak katılımını öngören mutabakat temin etme sürecidir. Bu yol takip edilmediğinde iyi niyetle başlanmış bir süreç, sorunu sürencemede bırakır. İnşallah bu açılım öyle olmaz. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Müzakere nasıl yapılır?

Ali Bulaç 2009.08.10

Herhangi toplumsal (yani toplumun genelini veya önemli sayılabilecek bir bölümünü ilgilendiren) bir sorun çözülmek istendiğinde –mesela Kürt sorunu-, cumartesi günü yazımda belirttiğim çeşitli toplumsal kesimlerden seçilmiş 12, 24, 36 veya 48 kişi (Abant toplantılarında katılımcı sayısı 70-80 arası olur ve her defasında iyi kötü bir sonuç bildirisi çıkar) bir araya gelir.

Bunlar "Türkiye toplumu"nda var olan yelpazenin her diliminden meşru, kabul ve itibar gören temsilci, sözcü ve kanaat önderinden seçilir:

1) MHP ve BBP'ye yakın; 2) Bağımsız Türk milliyetçileri; 3) DTP'ye yakın; 4) Bağımsız Kürt milliyetçileri; 5) İslamcı; 6) Muhafazakâr-sağcı; 7) CHP'ye ve sosyal demokrasiye yakın; 8) Sol veya sosyalist; 7) Kemalist ve ulusalcı; 8) Liberal; 9) Alevi; 10) Gayrimüslim temsilciler.

Eğer "toplumsal bir mutabakat" aranacaksa, müzakereye katılacak kişilerin "toplum"dan seçilmesi icap eder. Hükümet, sadece kolaylaştırıcı fonksiyon görmeli, kendi görüşlerini empoze etmeye kalkışmamalıdır.

Hükümetin görevi, siyasi irade beyan etmesi ve cesaretlendirmesiyle sınırlı olmalıdır. Böyle bir teşebbüse devlet birimleri değil, yaygın, etkili sivil kurum ve kuruluşlardan birinin ev sahipliği yapması gerekir. Mesela benim adayım TOBB'dur. TOBB, haftalarca sürecek bir müzakere ortamı ve imkânı hazırlayabilir. Tabii ki başka sivil kuruluşlar da olabilir.

Müzakere şöyle yürütülür: Toplantılara katılan temsilciler, konuyla ilgili tahlillerini, kanaatlerini ve çözüm önerilerini dile getirirler. Müzakere demek, bir meselenin teşrih masasına yatırılması, ayan beyan anlaşılmasının sağlanması, tarafların sıkıntı ve dertlerini özgürce dile getirip, ne istediklerini açık yüreklilikle ifade etmesidir. Müzakere sırasında teşhis ve kanaat beyanında taraflar birbirlerine bazı hatırlatmalarda bulunur, bir tarafça bilinmeyen, yeterince vuzuh kazanmayan noktalar belirginleşir, böylece konunun ve tarafların sıkıntılarının anlaşılması sağlanır. Müzakere, hatırlama ve hatırlatmadır. Bilgi, öğrenme, değerlerin öne çıkması, vicdan-akıl, hak, hakkaniyet ve adaletin rehberlik yapması ancak müzakere ile mümkündür.

Çözümün kalıcı, adil, tarafları ikna ve tatmin edici ve gerçekçi olması için; 1) Toplumsal tarafların inançlarına, kutsallarına, 2) Toplumun meşru yerleşik örflerine aykırı olmaması, 3) Türkiye'nin taraf olup altına imza attığı uluslararası temel hak ve sözleşmeleri göz önünde bulundurması gerekir. Burada "tarafların inançlarından ve kutsallıklarından" kastettiğim, her tarafın kendine ait inançları ve kutsalıdır. "Yerleşik örfler"den kastettiğim de "kötü âdetler, zalimane töreler, saçma görenekler" değildir.

Sorunun 100 temel başlığı varsa, 100 konuda tam mutabakat sağlamak zordur. Belki ilk aşamada 40 başlıkta uzlaşabilirler. İşte bu 40 başlık çözüm paketi olur, diğer 70 başlık "çatışma, terör, şiddet ve nefret" gibi yollara başvurmadan bir sonraki zamandaki bir başka müzakereye bırakılır. Bu zaman zarfında herkes kendi gibi yaşamaya devam eder. Yöntem başarılı oldukça, her yeni müzakere sürecinde mutabakata varılan başlık sayısı artar ve Allah başarı nasip ederse tam anlaşma sağlanır.

Ortaya çıkacak mutabakat metni Yasama Meclisi (TBMM) tarafından yasalaştırılacaktır. "Kurumlar" adı verilen askerî ve sivil bürokrasinin bu süreçte hiçbir şekilde herhangi bir dahli ve müdahalesinin olmaması gerekir. Eğer "Sorunun çözümü için tarihî bir fırsat yakalandı, hükümet ile kurumlar arasında uyum var, kurumlar da artık çözüme sıcak bakıyor, zaten AB ve ABD de bizi sıkıştırıyor" gibi laflar ediliyorsa, "çözümünden uzak" bir noktadayız demektir. Yasama meclisinden geçen kararlar uygulanırken, tabii ki yürütme, ilgili askerî ve sivil birimlerin "salt iç ve dış güvenlikle ilgili bilgi ve değerlendirmeleri"ni kaale alır, almak mecburiyeti vardır. Benim Medine Vesikası'ndan hareketle düşündüğüm "müzakereci siyaset" budur. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ehl-i ilim ve aydınlar

Ali Bulaç 2009.08.12

Kanaat önderlerinin ve aydınların siyasi partiler ve devlet karşısındaki tutumları ne olmalı? Hakikatte kastettiğim "tarihsel bir kategori olarak aydınlar" değil. Çünkü "aydın" zaten iktidarın ve devletin kültürel ve ideolojik uzantısı.

Aydınlanma onu bu tarzda konumlandırmış, bu konumu ve misyonuyla tarih sahnesine çıkmış. Batı'da, özellikle Fransa'da zaman zaman aydınlar kamusal alana çıkar, muhalefet eder, halkın vicdanı olma görevini üstlenir. Bizim gibi ülkelerde aydının böyle bir derdi ve misyonu yok. Abdulhamit'ten beri aydın kesenin ağzına veya kendisine devlet içinde tahsis edilecek makam ve nimete bakar. Bu yüzden ana reflekslerine baktığınızda düşünce faaliyetlerinin merkezine "devleti, iktidarı ve geleceğini kendileriyle ilişkilendirdiği herhangi bir siyasi partinin başarısı"nı yerleştirdiğini görürsünüz. Benim kastım, "ehl-i ilim ve ehl-i tefekkür". Bunların genç nesillerin zihninde bir çağrışım yapmadığını biliyorum. Yine de İslam ilim, irfan ve tefekkür geleneğinden beslenen ehl-i ilim ve ehl-i tefekkürün, "modern aydından ve akademisyenler"den farklı olarak siyasi partiler ve devlet karşısında nasıl bir tutum takınması gerektiğini anlatmaya çalışacağım.

Bizim mezhebimizin imamı Ebu Hanife'ye göre, ilim ehli devlette görev almaz. Bu kesinlikle olmaması gerekir. Çünkü ilim ehli (ulema) toplumu ahlaki yönden takviye etmeli, Hukuk'u geliştirip zenginleştirmeli, yöneticilere yol göstermeli, kamu otoritelerinin icraatlarını denetlemeli; bilgisi, ameli ve yaşayışıyla toplumun aklı, vicdanı ve itiraz eden sesi olmalı. Öğrencisi İmam Ebu Yusuf aksini yapmadı. Birtakım maslahatlar öne sürerek Abbasi Halifesi'nin adalet bakanlığını kabul etti (Kadı'l-kudat). O günden başlamak üzere bizim ulema-mütefekkir geleneğimiz çatallaştı: Ebu Hanife yolundan gidenler bağımsız kaldılar, "sivil ulema" karakterlerini korudular; itiraz ettiler, eleştirdiler, yol gösterdiler; Ebu Yusuf'u taklid edenler devletin "resmi ulema"sı oldu. Bu farklı tercihler sanıldığı gibi basit değildir. Ebu Hanife tutumunda öylesine ısrarlı oldu ki, sonunda canından oldu.

İmam Malik, Ahmet ibn Hanbel ve İmam Şafii gibi mezhep kurucuları da aynı çizgide davrandı ve benzer akıbetle karşılaştılar. Allah hepsine rahmet etsin.

Bir dönemin Müslümanlarının başına gelebilecek en büyük felaket, ilim, fikir, sanat ve irfanla uğraşan entelektüellerinin, iktidar ışığını görür görmez, Ebu Hanife'nin yolunu bırakıp "iktidarın ameliliği"ne soyunmalarıdır. Müslüman entelektüellerin "devlet memuru" oldukları her yerde İslam büyük gerilemelere uğradı, bunun somut, yakın ve canlı örnekleri ortada.

Ebu Hanife'yi takip edenler, salt meşru iktidara veya meşru devlete karşı değiller. Ama "Sultanın sarayından, zenginlerin sofrası"ndan uzak durur, sultanları Allah'ın yoluna, zenginleri sömürü ve haram yiyicilikten vazgeçirmeye çalışırlar. Akşemsettin, çok sevdiği halde ayağına giden Fatih Sultan Mehmed'i huzuruna kabul etmedi. Ehl-i ilim "temkin yolu"nu takip ettiklerinden ümmeti sonuç alınmayacak maceralara, anarşiye, silahlı mücadeleye, terör veya şiddete davet etmezler. Ama daima çıtayı yüksek tutarlar.

Hakk'ın muradını ve halkın iradesini temel alan bir demokraside, siyasi partiler devletin önünde, ehl-i ilim ve ehl-i tefekkür olan entelektüeller de partilerin ve devletin önünde olmalı. Toplumun sesi, kimsesizlerin kimsesi olarak ilim ve tefekkür ehli siyasi partileri ve devleti doğru istikamette değişime zorlamalı, siyasi partiler de onlara kulak verip devleti dönüştürmeye çalışmalıdırlar.

Bir zamanlar devlet bir şeye karşı çıktığı için kendisi de karşı çıkan, ama devlet veya siyaset gereği iktidar veya parti görüş değiştirdiği için kendisi de görüş değiştiren aydınlar ne kadar inandırıcı olabilir! İslam'ın ilim ve tefekkür mirasından mülhem yeni bir entelektüel profiline ihtiyacımız var. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türk ayrılıkçıları -1-

Ali Bulaç 2009.08.15

"Kürt meselesi"nin özünde ve başlangıç noktasında "ayrılıkçılık" yoktur. Son zamanlarda biraz "kızgınlık ve öfke" biraz da "aba altından sopa göstermek" düşüncesiyle "Kürtlerden ayrılalım" diyen Türklere rastlanıyor. Bu konu üzerinde durmak gerekir.

Belirtmek gerekir ki, Türkiye'den ayrılıp "bağımsız bir Kürt devleti" isteyenler yüzde 2,5. "Federasyon" düşüncesinde olanlar da azami yüzde 7,5. Geriye kalan yüzde 90'lık ana kitle Türkiye'de ve bir arada yaşamak istiyorlar. Ama bu kitle ortada ciddi bir "Kürt sorunu" olduğunu söylüyor.

Sorun, Osmanlı'nın yanlış modernleşme ile "merkezî devlet"ten "merkeziyetçi sosyo-politik bir düzen"e geçmesinden ve kurulurken cumhuriyetin Fransız usulü sıkı markaj monolitik, yukarıdan aşağı, otoriter-totaliter bir toplum ve tektip vatandaş yetiştirme projesini, hükmü altında tuttuğu her etnik gruptan insana empoze etmesinden kaynaklanmaktadır. Türk ırkından gelenler, hiç de meraklısı ve isteklisi olmadıkları halde, zamanla üst-ulusal kimliğin "Türk ve Türklük" olmasından rahatsız olmadılar. Türklerin, diğer kavimler gibi birincil aidiyetleri Müslümanlıklarıdır. 1950'ye kadar onlar da yeni kimlik tanımlamasından çok çektiler. Kuruluşundan bu yana Türklerin yeni "Türk ve Türkçü kimliği" içselleştirmelerinde MHP önemli rol oynamaya çalışıyor, ama bu partinin seçmen nezdindeki desteği ortada.

Türk ırkından gelenlerin yeni kimlik tanımlamasına pek meraklı olmamalarının sebepleri var: Yeni kimlik, Türklerin hem dinî aidiyetlerini bastırıyor, hem aslında onların ırk, kavim veya etnik hakikatlerini inkâr ediyor. Çünkü eğer "Türk"ten bir etnisite kastedilmiyorsa, yani İbn Haldun'un terimleriyle 'Türklük'ten "nesep" değil

"sebeb" kastediliyorsa, bu durumda Orta Asya'dan gelip de Anadolu'da yerleşen, bazı fizyonomik özellikleriyle diğerlerinden ayrılan "Türk" diye bir ırk, bir kavim de "yok" demektir. Dikkatlice bakıldığında aslında Türklerin etnik kimliğinin inkâr edildiği ve Türklerin 1071'den bu yana Müslümanlıkla kazandıkları kültürel hasıllarının "Türkçülük politikaları" içinde eritilip asimilasyona uğratıldıkları görülür.

Resmî Türk ve Türkçü kimliğe sahiden ırk olarak Türk olanlardan çok, Balkanlardan gelen göçmenler ve Kafkaslardan gelen muhacirler dört elle sarıldılar; kendi ırk, kavim veya etnik kimliklerini geri plana çekip Türk ulusal kimliğini benimsediler. Burada kastettiğim; ana kodları, âlem tasavvuru, ümmet bilinci ve din algısıyla Anadolu'da yaşayan Türklerden, Kürtlerden ve Araplardan temelde farkı olmayan Müslüman halk (Arnavut, Boşnak, Pomak, Çerkes, Gürcü, Çeçen, Abhaz vs.) değil, onların iktidar elitleridir. Bugün de Kürt kimliği mücadelesine karşı en sert direnci bu elitlerin ve etkisindeki grupların göstermesi tesadüfî değildir.

Bu kavimlerin iktidar elitleri Kurtuluş Savaşı'ndan sonra inisiyatifi ele geçirince, bütün etnik grupları kapsayacak Müslümanlık temelinde ortak ve birleştirici bir kimlik benimsemek istemediler. Hem dış baskılar buna izin vermiyordu -özellikle Hilafet'in lağvedilmesini ve İslam hukukunun yürürlükten kaldırılmasını şart koşan İngilizler-, hem kurucu kadro zaten "dinin kamusal hayattan tasfiye edilmesi"ni kafasına koymuştu. Onlar artık dünyaya İslamiyet'in değil, pozitivizm ve Fransız usulü laiklik penceresinden bakıyorlardı.

Böyle olunca "Müslümanlık"ı ortak payda görmediler. Din ayırımına göre gayrimüslimleri "azınlık" statüsüne soktular. Burada da iki problem vardı: 1) Gayrimüslimlerin "azınlık" sayılması İslam'ın tarihî tecrübesi dışında bir tanımlamaydı. 2) Bunu böyle yapmalarının sebebi Müslüman kökenden gelen herkesi Türkleştirebileceklerini düşünmeleridir. Dolayısıyla çoğunluğun "Müslüman", gayrimüslimlerin "azınlık" kabul edilmesi, Müslümanların hayrına değildi, dinlerinin yerine yeni ulusal kimlik ikame edilecek diye böyle düşünülmüştü. Bu açıdan Kürtler kadar, Türklerin ve Kürt olmayanların da sıkıntı yaşadığı söylenebilir. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türk ayrılıkçıları -2-

Ali Bulaç 2009.08.17

Cumartesi günü, "Türk ve Türkçü ulusal kimliği"n hangi tarihsel ortamda teşekkül ettiğini ve hangi aktörler tarafından benimsenip bütün etnik gruplara empoze edildiğini, buna sahiden etnik kökeni Türk olan Türklerin nasıl tepki verdiğini anlatmaya çalıştım.

19. yüzyıldan başlamak üzere başlayıp giderek şiddetlenen milliyetçilik akımlarının etkisi altında her zaman "bağımsız Kürdistan" ideali peşinde olan Kürt elitleri olmuştur. Ama bugün olduğu gibi dün de Kürtlerin ana gövdesi kaderlerini bölge halklarıyla bir olarak düşünmüşlerdir.

Kürtlerin 1925'e kadar devletle olan problemlerinin temelinde modern-ulus devlet formunu benimsemiş olan bürokratik çekirdeğin Kürtlerin tarih boyunca korudukları özerkliklerine ve gündelik hayatlarına yaptığı haksız müdahaleye karşı tepkiydi. Milli Mücadele'den sonra yeni devletin iktidar eliti, her adımda Türklerle ve diğer kavimlerle mücadeleye katılmış bulunan ve belki Sevr'i Şeyh Mahmut el Berzenci'nin eliyle ilk yırtıp atan Kürtlerin dinlerini ve etnik kimliklerini asimile etmeye başlayınca başkaldırdılar. Şeyh Said ayaklanması, verilmiş sözlerin unutulmasına ve Kürtler üzerinde uygulanacağı anlaşılan bir inkâr ve asimilasyon politikasına tepkiydi. Kimse Şeyh Said'in bağımsız bir Kürt devleti için ayaklandığını iddia edemez. Anadolu'nun diğer bölgelerinde olan isyanlar da aynı mahiyettedir.

Bu da bize gösteriyor ki, "resmi Türk ve Türkçü kimlik" tanımına ve dinin toplumsal hayattan tasfiye edilmesine tepki bütün etnik gruplardan gelmiştir, ama kalıcı olanı Kürtlerinkidir. Kürtler, dışarıdan gelmiş değildir, binlerce senedir bu topraklarda yaşayan otokton bir halktır. Onların etnik kimliklerini bir kenara bırakıp yeni bir kimliği (Türk ulusal kimliği) benimsemelerini gerektiren bir sebep yoktur. Eğer başlangıçta resmi-ortak kimlik "Müslümanlık", "Anadolu" veya coğrafi çağrışımla "Türkiye" şeklinde belirlenseydi, muhtemelen bu sorunlar bu boyutlarda yaşanmazdı. Bugüne kadarki 29 Kürt isyanında üç temel saik belirleyici rol oynamıştır:

- a) Kürtlerin tarihsel konumlarının altüst edilmesi,
- b) Etnik kimliklerinin inkârı, onlara Türk kimliğinin giydirilmek istenmesi,
- c) Dinî-geleneksel hayat tarzlarına müdahale teşebbüsleri.

İlk defa "salt etnik bir Kürt milliyetçiliği"ni temel alan isyan PKK ile başlamış bulunmaktadır.

Bugün "Kürtlerden ayrılabiliriz" diyenler Avrupa hayranı Tanzimatçıların ve Jön Türklerin asrileşmiş çocukları ve torunlarıdır. O zamanlar "Balkanlar, Ortadoğu gitsin, biz küçük, müreffeh ve Avrupalılaştırmış küçük bir ülke olarak kalalım" diyorlardı. Sloganları "Sırtımızdan ağırlıkları atalım" idi. Dedikleri oldu, küçüldük, ama bugün Misak-ı Milli sınırları içinde dahi huzur içinde değiliz. Dün 600 yıllık imparatorluğu 10 sene içinde darmadağın edenler şimdi de aynı kafa ile Türkiye'yi bölmeye kalkışıyorlar. Eğer sahiden Kürtler ayrılacak olursa,

- a) Ortadoğu'nun hayat kaynağı sularını;
- b) Bugüne kadar el değmemiş petrol, doğalgaz, fosfat ve değerli maden yataklarını;
- c) Dünyanın en önemli stratejik coğrafyasını;
- e) Dinlerin ve medeniyetlerin ana merkezlerini hegemonik güçlere devredeceklerdir. "AB içinde, bembeyaz Türkler" olarak Avrupalı olacaklarını sanıyorlarsa, yanılıyorlar. Maddi ve kültürel yoksunlukları içinde yaşlı ve müreffeh, ama özünde yabancıya kapalı yaşayan "Avrupa'nın ameleleri" olabilirler ancak.

Kürtler ısrarla "etnik kimlikleri"ne vurgu yapıyorlar. Bugün ise hepimizin ırkımızı ikinci plana düşürmemizin zamanıdır. Bunun için önce Türkler, etnik kimliklerini empoze etmekten, Türk olmayan muktedirler de "Ne mutlu Türk'üm diyene, bir ırka ıtlak olunamaz" demekten vazgeçmelidirler.

Hepimiz aklımızı başımıza almalı, "cahiliye asabiyeti" tuzağına düşmekten kaçınmalıyız. Yegane kurtuluşumuz, birlik içinde yaşamaktır. Bunun da yolu İslam'ın sunduğu manevi, politik ve hukuki imkânları ferasetle kullanmaktan geçer.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye Arapları

Ali Bulaç 2009.08.19

Cumhuriyet dönemi boyunca Arapların kimlik sorunları olmadı. Türk kimliğini içselleştirmedilerse de, resmî kimliğe itiraz da etmediler. Araplar da Kürtler gibi Misak-ı Milli sınırları içinde kalan bölümleriyle bu toprakların yerli halkıdır. Kürtler gibi Osmanlı Halife'siyle kaderlerini birleştirerek ve gönüllü olarak Mustafa Kemal'e destek vermişlerdir.

Türkiye Araplarının bir bölümü köken olarak Arap, önemli bir bölümü müsta'rebe Arap'ıdır. Köken olarak Arap olanlar, İslami fetihler, özellikle Hz. Ömer ve Hz. Ali zamanında İslamiyet'i yerli halka öğretmek üzere Arap yarımadasından transfer edilen ailelerden oluşmaktadır. Abbasilerin orta zamanlarında Ehl-i Beyt üzerinde baskılar artınca çok sayıda aile bölgeye sığınmış, yerli halkın arasına karışmıştır. Bunların ağırlıklı kısmı Kürtleşmiş Seyit, bir kısmı Şerif'tir.

Arapların önemli bir bölümünün müsta'rebe Arap olması, Kürtlerden farklı tepki vermelerinin önemli sebeplerinden biridir. Sonradan ve kültürel olarak Araplaşmış insanlar, derin bir biçimde rahatsızlık vermediği sürece bir başka resmî kimliği kabul edebilir, en azından buna tahammül ederler. Kürtler kadar olmasa da Araplar da Türkleştirme politikalarından çeşitli sıkıntılar yaşadılar. (Hayatımdan bir örnek vermem gerekirse, 1963 yılında 27 Mayıs ihtilalcilerinin Mardin'e gönderdikleri bir öğretmenimiz bize Çaldıran Savaşı'nı ödev vermişti. Dersimi iyi çalışmıştım. Beni tahtaya kaldırdı, bir türlü Türkçe anlatamadım. Çocuk halimle 'Öğretmenim, Arapça anlatsam olmaz mı?- dedim, dememle yediğim tokatla önce tahtaya savrulmam, sonra yere yığılmam bir oldu. Ağzımdan kan geldi. Türkçe'yi azimle öğrenmeye çalışan 9 yaşındaki bir çocuğa reva görülen bu muamele çok zalimane idi.)

Siirt ve Harran Arapları, coğrafi olarak ayrılıkçı olamazlardı. Hatay bilinen prosedürle Türkiye'ye dahil olmuştur. Mardin ise Arap, Kürt ve Süryani aşiretlerin ortaklaşa kararıyla Mustafa Kemal'in yanında yer almıştır. Türkiye'ye Araplık kültürel-Müslümanlık olarak girmiştir. Müslümanlık etkisini korudukça Araplar diğer etnik gruplarla uyum içinde yaşamıştır; Müslümanlık etkisini kaybettikçe, onlarda da Araplık temelinde kültürel kimlik bilinci gelişmeye başlar.

Arapların bakış açısından "Türk" bir etnik veya kavim olmaktan çok, medenileşmiş, şehirleşmiş insan grubu demektir. "Kürt" kuşkusuz bir etnik grup olarak algılanır, ama asıl Mardin'de bir Arap'ın "Kürt" denince aklına gelen henüz şehirleşmemiş, köye-kıra ait insan grubudur. Bu algının özünde ırkçılık değil, kökeni yine ta Abbasilere dayanan ve bir ara şiddetli gerilimlere yol açan şehir-kır ayrımı yatmaktadır.

Son zamanlarda Arapların Kürtlere ilişkin algılarında değişiklikler gözlenmektedir:

- 1) Kürt milliyetçiliğinin gösterdiği yükseliş (bağımsız bir Kürt devletinde veya bir Kürt federasyonunda 'azınlık' durumuna düşme korkusu);
- 2) Dinî hayatın zayıflayıp ritüeller ve folklorik-kültürel seviyesine doğru gerilemesi ve tarihsel tecrübenin unutulması Araplarda belli belirsiz bir "karşı-etnisite vurgusu"nun gelişmesine yol açmaktadır.
- 3) Bu yeni konjonktür, Arapların daha çok devlet tarafına itilmelerine, bir kısmında da kamusal görev ve nimetlerin paylaşılmasında Kürtleri dışlamada bir araç olarak kullanılmaktadır.

Eskiden Araplarla Kürtlerin teması fiziksel mekandan çok sosyal mekan üzerinde cereyan ediyordu. Farklılıkları bir arada tutabilen İslam-Osmanlı modeli vardı, kültürün ana kodlarını İslamiyet'in kucaklayıcı paydaları teşkil ediyordu. Bugün durum farklı. Kürtler, zorunlu veya sosyoekonomik tetikleyici faktörlerin etkisinde kitleler halinde şehirlere göç ediyor. Kürtlerle Araplar gibi, Türkler, Çerkezler, Lazlar, Gürcüler, Boşnaklar, Arnavutlar... Kısaca bu topraklarda yaşayan hepimiz, ayrışmadan nasıl bir arada ve barış içinde yaşayacağız, bunun üzerinde düşünmek zorundayız. Müzakeremiz bu yönde olsun. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Açılım'ın 'devlet boyutu!'

29 Temmuz 2009 günü İçişleri Bakanı Sayın Beşir Atalay'ın bir basın toplantısı ile başlattığı "açılım" devam ediyor.

29 Temmuz 2009 günü İçişleri Bakanı Sayın Beşir Atalay'ın bir basın toplantısı ile başlattığı "açılım" devam ediyor. Açılımın isminden ve kimlerle görüşüldüğünden çok, bu "açılım"a nasıl geldiğimiz, hangi mecrada yürüyeceğimiz ve nereye varacağımız konuşulmalıdır. Sorduğumuz sualler şunlardır: Devlet bu sürecin neresindedir? ABD faktörü ne kadar belirleyicidir? Doğru çözüm nedir?

Öncelikle belirtmek gerekir ki, 1984'ten bu yana devam eden bu kanlı sürecin sona ermesi için herkes elinden geleni yapmak zorundadır. Kanın durması, çatışmanın sona ermesi ve bu ülkede yaşayan herkesin kardeşçe, haklarına sahip olarak barış içinde yaşaması için ne yapılması gerekiyorsa yapmak gerekir. Bu herkes üzerinde farz-ı ayındır. Ele alacağımız kaygılar, sürecin sağlığıyla ilgilidir.

İlk sorumuzun cevabı açıktır. Bu paket, "AK Parti hükümeti"nin değil, "devletin projesi" olarak karşımıza çıkmaktadır. Projeyi koordine etmekte olan Sayın Atalay, "Bu hükümetin değil, devletin çalışmasıdır. Muhatabı millettir" demektedir. 19 Ağustos'ta CNN Türk'e konuşan Hüseyin Çelik de aynı şeyi tekrar etmektedir: "Bu bir AK Parti projesi değildir. Bir devlet projesidir. Bunun içinde askerî ve sivil bürokrasi, Cumhurbaşkanı da var."

Bu da projeye şiddetle karşı çıkan MHP'nin, aslında AK Parti üzerinden projenin gerçek sahiplerini hedef aldığını göstermektedir. CHP umutsuzluk içindedir. Çünkü bugüne kadar iktidar "Ordu+CHP" formülü üzerinden giderken, yeni dönemde formülün "Ordu+AK Parti" üzerinden gitmek üzere temel bir konsept değişikliğine gidildiğini düşünerek tepki vermektedir. Köklü bir reformdan geçmedikçe iktisadî, sosyal ve uluslararası politikaları tayin eden muktedir iradeler, CHP'yi ne siyasî ideolojisi, ne toplumsal tabanıyla işe yarar görmüyorlar. CHP bir yandan muktedirler nezdindeki eski itibarını kazanmak üzere Kürt açılımına verdiği tepkileri kontrol ederken, öte yandan önümüzdeki genel seçimlerde "açılıma karşı birikecek oy stokları"nın tümünü MHP'ye kaptırmamak için de uğraşmaktadır. Bu politikanın ne kadar kullanışlı olacağını önümüzdeki günlerde göreceğiz. Devlet Kürt açılımını niçin başlattı? Birkaç ay öncesinde yaşananları hatırlayalım:

1) 6 Nisan günü Barack Obama TBMM'de önemli bir konuşma yaptı ve bize "Kürt sorununu çözün, Ermenistan'la ilişkilerinizi düzeltin, Ruhban Okulu'nu açın" mesajını verdi.

2) 14 Nisan günü Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ, önemli bir basın toplantısı yapıp uzun bir konuşma yaptı. Başbuğ, Kürt meselesine uzun bir bölüm ayırıp şu hususların altını çizdi: "Ulus devlet formu devam edecektir. Türk kimliği etnik ve dinî temele dayanmaz. Teröristle mücadele ile terörle mücadele ayrıdır. Bireysel hak ve özgürlükler ötesinde açılımlar olamaz."

3) Cumhurbaşkanı Gül, "Tarihî fırsat var, güzel şeyler olacak" mesajını verdi.

4) Bir süre sonra PKK lideri Abdullah Öcalan, bir açılım başlattığını ve 15 Ağustos'ta bir "yol haritası" açıklayacağını açıkladı, avukatları aracılığıyla çeşitli toplum kesimleriyle görüşmelere başladı.

5) 29 Temmuz'da Beşir Atalay, ünlü basın toplantısını düzenleyip "Kürt açılımı"nı başlattı, nazire yapar gibi çeşitli toplum kesimleriyle görüşmelere başladı.

Başbakan R. Tayyip Erdoğan açılımla ilgili "Anayasa gibi zor işlerden önce daha mütevazî adımlar atacağız" diyor ve üç aşamalı bir stratejiye işaret ediyor: a) Yasa değişikliği gerektirmeyen düzenlemeler yapılabilir; b) Yasal düzenlemelerle atılabilecek adımlar var; c) Anayasa değişikliği gereken konular var. Başbakan'ın çizdiği çerçeve Genelkurmay Başkanı'nın çizdiği çerçeveye aynıdır.

Peki, 1999-2004 yılları arasında PKK silah bırakmışken hiçbir şey yapılmadı da, neden şimdi devlet birden harekete geçti ve AK Parti üzerinden toplumu mobilize ederek bir proje başlattı? Bunda kısmen PKK'nın ön alması ve ABD'nin oynadığı rolün belirleyici olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Açılımın ABD boyutu

Ali Bulaç 2009.08.24

Genellikle yazılarımı bir hafta öncesinden planlarım. Açılım kapsamında konunun "devlet boyutu, ABD boyutu ve çözüm boyutu"nu yazacağımı vaat etmiştim. Sayın Başbakan Erdoğan ile MHP Genel Başkanı Sayın Bahçeli arasında başlayan sert tartışma beni zora soktu. Mübarek Ramazan ayında ağır cümleler sarf edildi.

Ben tabii ki söz konusu iki zat arasında sıkışıp kalmak istemem. Ama görevimi de yerine getirmek durumundayım. Erdoğan-Bahçeli polemiklerinden tamamen uzak, bugün açılımın 'ABD boyutu'nu ele alacağım.

Başlamış bulunan açılım sürecinin artık herkesçe kabul edildiği üzere "Kürt sorununun ulusallaştırılmış" olması hasebiyle aynı zamanda bir uluslararası konu haline gelmiştir. Başından beri ABD, Avrupa ve bazı bölge ülkeleri soruna müdahildir. Dolayısıyla ABD'nin bu işte şu veya bu şekilde müdahil olmadığını iddia etmek inandırıcı değil. 6 Nisan'da ABD Başkanı Ankara'da Kürt konusuna açıkça değindi ve DTP Genel Başkanı Ahmet Türk'le de görüştü. Aşağıda aktaracağım alıntılar ABD boyutunun ne kadar etkin olduğunu göstermektedir:

ABD'nin Ankara Büyükelçisi James Jeffrey, "ABD'nin Irak'tan çekilmesi PKK ile mücadeleyi nasıl etkiler?" sorusuna şu cevabı veriyor: "Türkiye de ABD ve diğer ülkeler gibi Irak'taki gelişmelerden çıkarları etkilenebilecek bir ülke... Şu anda ABD, Türkiye, Irak merkezî hükümeti ve Kuzey'deki Kürtler, PKK'nın izole edilmesi için birlikte çalışıyor. Bu işbirliğinin sürmesi önemlidir. PKK ile mücadelede birinci ve en önemli adım askerîdir... Türkiye ile bunu Kuzey Irak'ta yapıyoruz. Türkiye operasyonlarını sürdürüyor. Bundan daha fazlasını yapmanız lazım... Hükümetin topyekun, geniş kapsamlı çabası gerekir. Gerçek ekonomik program lazım. Sadece liste yapmakla olmaz. Yatırım yapmak, insanlara iş yaratmak, sağlıklı yaşam koşullarını oluşturmak lazım. Kültürel, etnik ve dinî farklılıklar temelinde bireysel demokratik hakları sağlamak lazım. TRT-Şeş böyle bir adımdı. Erdoğan'ın AKP Genel Başkanı sıfatıyla DTP Genel Başkanı ile görüşmesi de benzer bir örnek gelişmedir."

Jeffrey, sorunun çözümü için başlatılan "açılım"da takip edilmesi gereken yöntemle ilgili de şunları söylemektedir: "Hükümetin bir taraftan kamuoyunun neyi destekleyeceğini, diğer taraftan da neyin etkili sonuç getireceğini değerlendirerek karar vermesi gerekir. Büyük çaplı, karmaşık her insani sorunun çözümünde geçmiş deneyimler, kendi yargılarınız, ne yapabileceğiniz, elinizdeki kaynaklar ve ne ölçüde siyasî esnekliğiniz olduğuna bakar ve bir yöne gidersiniz. Bunun içindeki her unsur doğru sonuç vermeyebilir. Ama sizin hedefiniz adımların çoğunluğunun etkili olmasını sağlamak olmalı." Büyükelçi, süreci başarıyla yürütürse "Türkiye bölgesinde en istikrarlı, ekonomik olarak en gelişmiş, askerî olarak en güçlü ülke. Küresel kurumlara da en iyi entegre olmuş ülke. Türkiye'nin içteki durumunu daha da güçlendirecek her şey, Türkiye'yi dünyada en etkili aktörler arasına sokar." diyor. (Akşam, 8 Ağustos 2009)

Açılımın başladığı günlerde Le Monde, Kandil'e muhabirini gönderip, Murat Karayılan'a açılımı sordu. Karayılan'ın cevabı şu: "ABD'nin Irak'tan çekilme planı ve Türkiye'nin enerji merkezi hâline gelmesi faktörleri çerçevesinde Kürt sorununun çözümü bir gerekliliktir." Başbakan'ın yakın danışmanı Ömer Çelik de şunları söylüyor: "ABD'nin Irak'ı işgal ettiği günden itibaren konu tamamen bir bölge sorununa dönüşmüştür. Şimdi

ABD çekiliyor. Onlar da bölgede istikrar istiyor... ABD çekilirken böyle bir fırsat çıktıysa bunu değerlendirmek devlet aklının gereğidir. Tamamen yerli ve milli bir yaklaşım." (Akşam, 19 Ağustos 2009)

ABD hükümetinin konuyla ilgili görüşlerine başvurduğu Henri Barkey, açılımın genel çerçevesini şöyle belirliyor: "Anayasal yeni bir vatandaşlık tanımı; kültürel ve dille ilgili haklar; yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve silahı bırakma karşılığında PKK'ya genel af." Bütün bunlar ne anlama gelir, çarşambaya.
a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

ABD, Irak ve Kuzey Irak

Ali Bulaç 2009.08.26

ABD'nin Irak'ı işgalinin başarılı olup olmadığı konusunda iki görüş var: a) ABD, Irak bataklığına saplanmış olup Obama'nın açıkladığı takvime göre askerlerini çekecektir. b) ABD stratejik hedeflerine ulaşmış olup bundan sonra Irak'ta kalmasının kendisine maliyeti daha yüksek olacağından çekilmektedir.

Benim görüşüm ikincisi. Bu, elbette Iraklıların direnmedikleri ve direnişlerinde başarılı olmadıkları anlamına gelmez. Hayır, aksine Iraklılar bugüne kadar 1,5 milyon insanın hayatına ve 4,5 milyon insanın yer değiştirip göçmen veya mülteci durumuna düşmesine rağmen işgal kuvvetlerine karşı kahramanca direndiler. Ancak bu, ABD'lilerin hiç umurunda değil, onlar eğer hedeflerine vardıklarına kanaat getirmeyecek olsaydılar bir o kadar daha Iraklıyı öldürmekten çekinmezlerdi. Nitekim Filistin'de tutumları, Afganistan ve Pakistan'da bizzat gerçekleştirdikleri katliamlar bunun kanıtıdır.

Peki, ABD'nin Irak stratejisi neydi? Bunu üç noktada toplayabiliriz:

- 1) İsrail'i tehdit eden Saddam'ın başında bulunduğu Irak'ın askerî ve maddî altyapısının çökertilmesi;
- 2) Irak petrollerinin kontrol edilmesi;
- 3) Irak'ın üç parçaya bölünüp Kuzey Irak'ta bir Kürt Federe Devleti'nin kurulması.

Şu anda her üç hedefe de ulaşılmış bulunuluyor. Saddam öldürüldü, Irak'ın askerî ve maddî-beşerî altyapısı çökertildi; Irak'ın yaklaşık iki trilyon dolarlık petrolüne el konuldu, petrol kaynaklarının yaklaşık yüzde 75'i kontrol altına alındı ve Irak fiilen üç ana parçaya bölünüp kuzeyde bir Kürt Federe Devleti'nin maddi, hukuki, diplomatik ve uluslararası altyapısı tesis edildi. Demek ki, artık ABD'nin 130 bin askeriyle Irak'ta kalmasına gerek de kalmadı.

Ancak "yaratıcı kaos" teorisi çerçevesinde Irak'ın hallaç pamuğu gibi atılmasından sonra ortaya çıkan söz konusu fiilî durumun stabilize edilmesi için bölgesel bir gücün aktif olarak nazım rol oynamasına ihtiyaç vardır. Bu, yakın üç güçten biri İran ve Mısır olmayacağına göre Türkiye'dir.

Irak'ın yeni fiilî durumunu şu unsurlar tehdit ediyor: a) İran'ın bu durumu altüst etmesi, b) Arapların projeye karşı çıkıp direnişe devam etmesi, c) Bölge ülkelerinin itirazı, d) Kuzey'deki yeni federe devletin geleceğinin tehdit altına girmesi.

Türkiye; İran ve diğer Arap ülkeleriyle azami iyi ilişkiler kurup bu tehlikeleri bertaraf edebilir. Hepsinden önemlisi Federe Kürt Devleti'ni tanınması, bugüne kadar yaptığı gibi altyapısını kurmaya devam etmesi ve ismi telaffuz edilmese dahi Kuzey Kıbrıs gibi Kuzey Irak'ı da himayesi altına alması. Kuzey Irak Kürtlerinin iktidar eliti

İran'dan hoşlanmıyor; Şii ve Sünni Araplarla ihtilaflı bölgeler ve Kerkük'ün statüsü konusunda ciddi ihtilafları var; gelecekte bağımsız bir Kürt Devleti Irak'ın bütünlüğünü tehdit edeceğinden Arap devletleri tarafından hoş karşılanmıyor ve elbette petrol gelirinin paylaşımında yeni sorunlar ortaya çıkıyor. Dahası, Enfal ve Halepçe katliamları ve Felluce baskını gibi kötü hatıralar her iki taraf için kaşınmaya müsait yaralardır. Türkiye, belli bir plan çerçevesinde Irak'ı istikrara kavuşturabilir. Nabucco ile enerji kaynaklarının santrali ve nakil köprüsü haline gelmiştir. Tabii ki, diğerleri yanında Kürt sorununu bir hal yoluna koymalıdır. PKK'nın etkisizleştirilmesi de bu çerçevededir. İşte ABD'yi Kürt açılımında müdahil kılan nokta burasıdır.

Irak'ın üçe bölünmesi; orta ve uzun vadede 1) Proje yolunda giderse Kuzey Irak'ın Türkiye'ye bağlanması 2) İran'la anlaşma sağlanırsa veya İran'da rejim değişikliği yapılırsa Güney Irak'ın İran'a bağlanması; 3) Orta Sünni bölgenin Ürdün'e bağlanıp yeni çıkacak devletin başına Haşimi ailesinden bir kralın geçirilmesi öngörülmektedir ki, bu ne işe yarar dersiniz, böylece Filistin'de yaşayan son 2,5 milyon Filistinlinin buraya transferi (tenkil ve tehciri) öngörülmektedir. Bu sayede Kudüs dahil tarihî bütün Filistin toprakları İsrail'in kontrolüne girmiş olacaktır. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kavramsal çerçeve

Ali Buluç 2009.08.29

Genelkurmay Başkanı Org. İlker Başbuğ, 14 Nisan 2009'da yaptığı konuşmada şöyle demişti: "Atatürk, Türk milletini şu şekilde tanımlamıştır: 'Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına, Türk milleti denir'.

Buradaki 'halk' ifadesi, sınırları çizilen bir coğrafyada -ki burası Türkiye'dir- yaşayan halkın bütünü, yani hiçbir dinî ve etnik ayırım yapılmaksızın, Türkiye halkını işaret etmektedir."

Bu doğru bir tanımlamadır. Fakat bu doğru tanımlama, Emile Durkheim sosyolojisi ve Ziya Gökalp'ın bu sosyolojiyi uyarlamaya çalıştığı ulus devletin parametreleriyle bir araya getirildiğinde Türkiye ve İslam dünyasının gerçekliklerinden tümüyle kopar. Eğer farklı bir sosyolojiden hareket edilebilseydi, birden fazla kavim grubunun meydana getirdiği "Türkiye halkı"nın ortak paydalar etrafında ve kendi aralarında barış içinde yaşama idealini geliştirmeleri güç olmazdı. Türkiye halkına Batı'nın kendine özgü sosyo-politik örgütlenmesi olan ulus formu giydirilmeye çalışılınca, bu çabadan bir arada yaşama imkânı doğmadı; Türkiye halkını meydana getiren unsurlardan biri hegemonik kimlik seçilip diğerlerine empoze edildi.

Bugün öncelikle "Kürt" adı verilen insan topluluklarına ne ad koyacağımız konusunda ciddi kafa karışıklığı söz konusu. Bu kafa karışıklığı, çözüm için önerilen paketlere de yansımaktadır.

Sorunun sahici çözümü için cevabını aramamız gereken sorular şunlardır: 1) Kürtlere ne ad vermeli? Kürtler, bir aşiret mi, kabile mi, halk mı, ulus mu, etnik grup mu? 2) Kürtlerin temel birtakım hakları olduğunu söylerken, bu hakların referans çerçevesi nedir? Bu hakları hangi değerlere göre meşru, makul ve gerekli haklar olarak kabul edeceğiz?

Çözüm paketleri farklı gibiymiş zannedilse de ve aralarında şiddetli politik/ideolojik çatışma olsa da, Türk ve Kürt milliyetçileri (CHP-MHP-DP) ve sol, sosyalist ve sosyal demokratlar ile liberaller ortak bir kaynaktan hareket ederler. Seçtiği politik kimlik ve müracaat ettiği düşünce stoku göz önüne alındığında muhafazakâr AK Parti de aynı kategoride yer almaktadır. Bu farklı politik parti ve grupların görüş ve çözümlerinin her birini diğerine kolayca tercüme edebilir, derece farkıyla olmasa da politik düşüncenin kök bilgileri ve kurucu fikirler itibarıyla birini diğerlerine uyarlayabiliriz. Bu yüzden, her şeyiyle yolunda gidiyor gözükse de "Kürt açılımı",

felsefi temeli, değerler çerçevesi itibarıyla soruna kalıcı bir çözüm getirmekten uzak düşecektir. Belki sembolik/basit rahatlamalar sağlanabilir.

Saydığımız parti ve grupların tümüne göre, beşeri/sosyal örgütlenmenin en son formu ulustur (millet?). Sorun, Kürtlerin gelişmiş formuyla bir ulus kabul edilip edilmemesi noktasında düğümlenmektedir. Kürt milliyetçileri bittabi ve hiçbir kuşkuyla yer vermeyecek biçimde Kürtlerin, diğerleri gibi bir "ulus", -ama uluslaşma sürecini yaşamakta ve bunun mücadelesini vermekte olan bir ulus- olduklarını iddia etmektedirler. Milliyetçi, sol, liberal, sosyal demokrat ve muhafazakâr tanımlamalar da büyük ölçüde Durkheim'ın temel verileri çerçevesinde yapılmaktadır. Fakat tanımlamalar gerçekliklerle uyumlu değil.

Durkheim, tamamen Batı toplumunun tarihsel gelişme şemasını izleyerek toplumları klan-imparatorluk arası dönem; klan, boy, aşiret, site-kent; imparatorluk-ulus arası dönem, imparatorluk çağı, derebeylik/feodalite, monarşi ve ulus olarak sıralamıştı. Bu şemanın bizim tarihimizle uzaktan yakından ilgisi yoktur. Bu şemayı bize uyarlamaya çalışan Ziya Gökalp da aslında havanda su dövmüştü, nitekim geldiğimiz nokta bunun somut kanıtıdır.

Durkheim'ın şemasını Kürtlerin tarihsel-toplumsal durumlarına uyguladığınızda; eğer Türk milliyetçisiyseniz Kürtleri, "boy, aşiret"; aydınlanmacı Kemalist ve liberalseniz "aşiret, fedoalite"; Kürt milliyetçiyse "ulus" olarak görürsünüz. Bu farklı isimlendirmenin bizatihi kendisi anlaşmazlık ve çatışma sebebidir. Ama farklı bir kavramsal çerçeve de var.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kavimler birliği: Türkiye halkı

Ali Bulaç 2009.08.31

"Ey insanlar, gerçekten, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi halklar ve kabileler (şeklinde) kıldık. Şüphesiz, Allah katında sizin en üstün olanınız, (ırk ya da soyca değil) takvâca en ileride olanınızdır." (49/Hucurat, 13)

Bu ayette insanların tümüne hitap ve insanlığın aşkın birliğine vurgu vardır. İnsanlar bir erkek ve bir dişiden yaratılmıştır. Dinleri, dilleri, ırkları ve gelenekleri her ne olursa olsun, bir ailenin üyeleridir, aralarında ontolojik eşitlik mevcuttur.

İlk anahtar terim "tearuf"; muarefe, irfan, arif, marifet, örf ve ma'rufla aynı köktendir. İnsanların farklı topluluklar halinde yaratılmasının hikmeti, birbirlerini tanımaları, tanışmaları, yakınlaşmaları (muarefe), birbirlerinin tanımsal çerçevesini öğrenmeleri (tarif); birbirlerinden etkilenmeleri (örf); iyi ve doğru şeyleri, güzel hasletlerini birbirlerine aktarmaları (ma'ruf) ve irfan zemininde kendi nefislerini (Ma'rifetünnefs), varlık âlemini (Ma'rifetulhalk) ve Allah'ı bilmeleridir (Ma'rifetullah). Bu suretle hikmet ve marifete sahip olacaklar, barış içinde ve bir arada yaşayacaklar.

Diğer anahtar terimler "Kabile ve şub"tur. Cumartesi günü yazımda Durkheim ve Ziya Gökalp'ın Batı'yı esas alan gelişme şemalarının şöyle sıralandığını belirtmiştim: a) Klan-imparatorluk arası dönem; klan, boy, aşiret, site-kent; b) İmparatorluk-ulus arası dönem, imparatorluk çağı, derebeylik/feodalite, monarşi ve ulus.

Bizim esas alacağımız beşeri/sosyal örgütlenme şeması şöyledir: Ferd-i vahid olarak insan, aile, aşiret, kabile, kavim, halk ve ümmet. Bu şema evrenseldir, her beşeri havzada görülebilir; özellikle Anadolu, İran, Bilad-ı Şam,

Afrika, Asya ve Arap Yarımadası'nda var olan her topluluğun şu veya bu beşeri tarihsel durumuna denk düştüğünü söyleyebiliriz.

"Aile", iki ve daha fazla kişiden oluşur, alternatifi olmayan örgütlenme biçimidir. "Aşiret", asgari 10 veya daha fazla kişiden oluşur. Aralarında kan ve akrabalık bağı olup yakın evlilikle oluşur. "Kabile", birbirine yakın ve uzak aşiretlerin bir araya gelmesinden oluşur. Aralarında ortak sorumluluk ve yükümlülükler vardır, kabile üyeleri bunları 'kabul' ettiklerinden kabile olmuşlardır. "Kavim", birden fazla aşiret ve kabilenin aynı çerçeve içinde yer almasından teşekkül eder. Aralarında renk, ırk ve dil birliği vardır. "Şa'b (halk)" birden fazla kavmin ortak coğrafi mekânı paylaşıp bir arada bulunmak suretiyle meydana getirdikleri kavimler birliğidir.

Kur'an niçin bu terimleri seçmiş? Araplar örgütlenme biçimlerini bedeninin yaratılışını temel alarak yaparlar. İnsanın kafatasını meydana getiren baş kemiklerinden her birine "kabile" ve bu kemiklerin birbirine kavuşup bittiği eke de "ş'a'b" denir. Elmalılı, "bir asla mensup olan toplulukların hepsinin başı ve büyüğü olan toplum (cemiyet) ş'a'btır ki, kabileleri ihtiva eder", der. Modern Arapçada ş'a'b, Türkçede kullandığımız "halk"a tekabül eder. Halk, canlı bir beden hükmündedir.

"Batı-dışı bir sosyoloji"den şu sonuca varıyoruz: Birden fazla aile, aşiret ve kabileden oluşan kavimlerin ortak özellikleri dil, renk ve ırk (etnisite?) birliğine sahip olmalarıdır. Halk ise ortak bir coğrafi mekânda (yurt/vatan?) farklılıklarını koruyarak bir arada yaşama iradesini gösteren birden fazla kavmin, "kavimler birliği"nin ismidir.

Bu kavramsal çerçeveyi Türkiye coğrafyasına uygulayacak olursak, Türkler, Kürtler, Lazlar vd. birer kavimdirler, bir arada bulunmaları onları ş'a'b/halk yapar. Birbirine eşittirler. O halde Mustafa Kemal'in "'Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran, Türkiye halkı" isimlendirmesi doğrudur. Ancak bu Batı'dan alınan formla kendi tarihsel ve toplumsal realitesine uydurulamadı.

Şimdi sıra, "Türkiye halkı"nı meydana getiren çeşitli kavimlerden her birinin temel ve doğal haklarının ne olduğu ve hangi hukuki ve politik çerçevede bir arada yaşayabilecekleri sorusuna gelmiştir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kavimlerin ve Kürtlerin hakları

Ali Bulaç 2009.09.02

Kürt sorununun teşhis ve tedavisinde İslam bize hangi imkanları sunar? Bu imkandan yararlanabilmek için din algımızı gözden geçirmemiz lazım:

"Türk milliyetçileri" açısından Osmanlı'dakinden tamamen farklı bir muhtevada formüle edilmiş "milletin tarihsel varlığı" -ki bu "Türk milleti"dir-, devletin bekası birincil değerdir, dinden beklenen "devlet, millet, vatan ve bayrak" gibi değerlere hizmet etmesidir. Devlet din için değil, din devlet içindir ve onun hizmetindedir.

"Kürt milliyetçileri" açısından "din, arkaik bir değerdir, bir üst-yapı kurumudur ve Kürtler 'din kardeşliği' söyleminin de yardımıyla asimile olmuşlardır. Sorunu din kardeşliği çözmez; kültürel ve politik haklar verilmelidir."

"Sağcı, muhafazakar-dindarlar"a göre ise, "din kardeşliği" önemlidir. "Hepimiz Müslüman'ız, aramızda ayrışma yok. Kürtler kardeşimizdir, bugünkü yapıyı biraz restore ederek devam ettirebiliriz."

Bu üç bakış açısı da yanlıştır, İslam'la alakalı değildir. Öncelikle, Türklerin, Kürtlerin vd. etnik grupların belli bir ontolojik perspektiften hangi sosyolojik kelimelerle adlandırılmaları gerektiği konusuna açıklık getirmek

lazımdır. Bundan önceki iki yazımda (29 ve 31 Ağustos) Batı toplumunun ve tarihinin ürünü olan Durkheim sosyolojisi ve Ernest Renan-Ziya Gökalp perspektifinden bakarak bu sorunu çözemeyeceğimizi anlatmaya çalıştım.

Batı-dışı bir sosyolojinin imkanlarından hareketle konuşursak, Kürtler bir kavimdir. Bir millet değildir. Ancak Türkler, Araplar, Farslar ve diğerleri de bir kavimdir, millet değildirler. Kur'an terminolojisinde "millet" nicelik değil, niteliklidir; yani sayısal insan topluluğu değil; din ve şeriattir.

Birden fazla kavmin bir coğrafyada toplanmasından "halk (şa'b)" doğar. "Türkiye halkı" doğru bir tanımlamadır. Farklı kavimler, kabileler, din mensupları bir halkı meydana getirir. Bu anlamda gayrimüslimler de "Türkiye halkı"nın bir parçasıdır. Şu veya bu özellikteki beşeri topluluklar, kavimler, din mensupları birbirlerine irca olunamazlar, biri diğeri içinde eritemez. Her birinin kendine ait ontolojik ve antropolojik özellikleri var. Ve bu Allah'ın, varlığı namütenahi çeşitlilikte ve zenginlikte yaratmasının beşer hayattaki tezahürlerinden biridir: "Göklerin ve yerin yaratılması ile dillerinizin ve renklerinizin birbirinden farklı olması, O'nun âyetlerindendir. Şüphesiz bunda, bilenler için gerçekten âyetler vardır." (30/Rum, 22.)

Renkler, diller ve kavimler bir çiçek bahçesi gibidir. Beşeriyetin farklı ırklardan, kavim ve topluluklardan teşekkül etmesi Allah'ın muradıdır. Her bir renk ve dil (insan grubu/kavim), Allah'ın muhteşem bir âyetidir. Bir kavmin dilini unutturmak, örf ve âdetlerini baskı altına almak, geleneklerini zorla değiştirmeye kalkışmak; yani bir kavmi/bir etnik grubu asimile etmek, Allah'ın bir âyetini yok etmeye kalkışmakla aynı şeydir. Bir kavmin etnik kimliğinin korunması; bunun hayata kendine özgü tadı, renkleriyle yansımaları; örf ve âdetlerinin, geleneklerinin yaşatılması ve dilinin serbestçe kullanılması temel bir haktır.

Kürtler, dört ülkeye yayılmış bir kavimdirler. Türkiye coğrafyası üzerinde yaşayan 70 milyonluk bir halkın parçasıdır. Tabii ki Müslüman olmaları hasebiyle diğer kavimlerden olan insanlarla kardeşler. Ama üç temel hakları var ki, bu haklar teminat altına alınmadıkça bu "din kardeşliği"nin içi hep boş kalacaktır: 1) Kavim/etnik kimliklerinin tanınması; inkar ve asimilasyon politikalarına son verilmesi. 2) Dillerini hiçbir engel ve baskı ile karşılaşmadan her alanda kullanabilmeleri; 3) Sosyal ve ekonomik durumlarının düzeltilmesi, diğer kavimler gibi insanca yaşayabilecekleri bir refaha sahip olmaları.

Bu, Kürtler yanında, diğer bütün etnik grupların da hakkıdır. Kavimlerin başkaca da hakları yoktur. Kürtlerin veya diğer kavimlerin birer "ulus" olarak tanımlanmaları ve "kültürel haklar" peşinde koşmaları farklı bir konsepttir. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kültürel haklar, ulusal haklar

Ali Bulaç 2009.09.05

Bir kavmin üç temel hakkı vardır: Kavim kimliğinin tanınması, dilinin serbest kullanımı ve diğer kavimlerle beraber insanca yaşayabileceği temel sosyo-ekonomik refah seviyesine sahip olması.

Bir de "kültürel haklar" kavramı var. Veri tabanı milliyetçilik, sol/sosyalizm veya liberal felsefe olan sosyo-politik bakış açılarında "kültürel haklar" temel haklar arasında yer alır. Burada ciddi bir zihin karışıklığı söz konusu. Yeterince üzerinde durulmasa da, "kültürel haklar" ile "ulusal haklar" arasında zorunlu bir ilişki, bir tür illiyet bağı bulunuyor.

Eğer bir kavmin ya da şu veya bu formasyondaki bir insan topluluğunun "kültürel hakları"ndan bahsediyorsak, bizzarure bu topluluğun "ulusal hakları"nı da telaffuz etmiş oluyoruz. Bu durumda "kültürel hakkı" olan bir beşeri topluluğu biz ya "bir ulus" kabul ediyoruz veya "uluslaşmakta olan aday-ulus" sayıyoruz. Her iki durumda söz konusu topluluğun "kültürel hakları" vardır.

Karışıklık büyük ölçüde bizim "kültür"e, kendi tabiatı gereği sahip olduğu muhtevanın dışında bir anlam yüklememizden kaynaklanıyor. Bizim gibi İslam toplumları, "kültür"e bir yönüyle irfan ve ortak özelliklere sahip insanların düşünme ve duyma biçimi; diğer yönüyle örfler, âdetler ve gelenekler gözüyle bakmaktadırlar. Bu yanlıştır.

Bu bakış açısından mesela merkez-kaç toplumsal güçlerin siyasî haklarını referans alan Türk milliyetçileri (MHP, sağcı-muhafazakâr dindarlar) "milli kültür"den halkın inanışlarını, tarihsel değerlerini, örf ve âdetlerini anlar ve devletin bu kültürel hasıla ile barışık olmasını isterler. Mukabil resmî milliyetçilik (Türk ulusalcılığı) ise aksi yönde ve fakat tarihsel misyonuna uygun bir biçimde "milli/ulusal" olanın halka değil, devlete ait olduğunu iddia eder. Devlet halkı "millet/ulus" yapmak durumundadır. Dolayısıyla kültür yukarıdan aşağıya topluma giydirilecek resmî -üniform- bir elbise hükmündedir. Devletin halkın inanışlarıyla, örf ve âdetleriyle barışması diye bir çabadan bahsedilemez. Bu bir millet/ulus inşası hedefinden vazgeçilmesi anlamına gelir. Bu milliyetçiliği/ulusalcılığı hâlâ iyi kötü temsil eden CHP ve ulusalcı akımlar temsil etmektedir.

18. yüzyıla kadar Avrupa'da dahi bilinmeyen "kültür", modern ulus devletle beraber tarih sahnesine giriş yaptı. Kültür, tabiatı gereği, a) devlete aittir, b) sekülerdir (din-dışı?), c) bir ulusu inşa etme aracıdır. Bir topluluğun "kültürel haklar"a sahip olması demek, "ulus olma" haklarının teyit edilmesi demektir. Bu hakları yasakladığınızda, projesi, planı ve inşaat malzemesi olan bir binanın yapımını engellemenizle aynı şeydir.

Bu açıdan, eğer diğerleri gibi "Kürtlerin kültürel hakları" varsa, onların da "ulus" olma hakları vardır. Zımnen denen şudur: Kürtler bir ulustur, ama baskı altında yaşayan bir ulustur, üzerlerindeki baskıyı kaldırmak lazımdır, bunun yolu kültürel haklarının tanınmasıdır. Pekiyi, süreç işlediğinde mantıki sonucu nedir?

Hiç eğip bükmeden şunu söyleyelim: "Kürtlerin kültürel hakları" onların "ulus olma hakları"yla aynı şey ise, kültür belli bir aşamadan sonra "bağımsız ulus" formunu öngörür. Ve bir toprak parçası üzerinde, ortak bir politik çatı altında birden fazla ulus yaşayamaz.

Bizim Batı-dışı sosyolojiden hareketle önerebileceğimiz şudur: Bütün kavimler için "kültürel haklar" birer parçalayıcıdır. Bir kavmin kimliğini tanırırsınız, dilini konuşmasının önündeki engelleri kaldırırırsınız. Kavimlerin tabii haklar çerçevesinde sahip olmaları gereken temel haklarından biri "örf ve âdetlerini, geleneklerini" koruyabilme, yaşama, geliştirme, çürümüş olanlarını ayıklama hak ve özgürlüğüne sahip olmalarıdır. Kürtlerin de örf ve âdetlerine, geleneklerine saygı olmalıdır.

Birden fazla din, kavim, örf, âdet ve kavim yaşayabilir -İslam tarihi bunun örneğidir-, ama aynı toprak üzerinde ve aynı çatı altında birden fazla kültür ve ulus yaşayamaz. Mutlaka çatışır, ayrışır ve ayrılırlar.

a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Resmî kimlik, dışlanmış kimlik

Ali Bulac 2009.09.07

Ulus devlet, şu veya bu kimliği temel alıp topluma bir elbise gibi giydirmeye çalışır.

Ulus devletin bir kimliği temel alması, onun "modern" karakterinin sonucudur. Bu karakter yapısı varlığın İlahi düzenine aykırıdır. Kesret içinde vahdet vardır. Modern ulus devlet, vahdet (ulusal birlik) adına kesreti imha etmektedir. Oysa varlık dünyasında çeşitlilikler olduğu gibi, beşeri/toplumsal hayatta da çeşitlilik esastır. Yani eğer varlıkta kesret içinde vahdet varsa, beşeri/toplumsal hayatta da birlik (siyasi birlik-sosyal barış ve ahenk) çokluk içinde olacaktır. Denilecek ki bunun sakıncası nedir?

Resmi düzeyde bir kimliği esas aldığınızda, diğerlerini zorunlu olarak "ötekileştirir", çeşitli emredici politikalar ve taşıyıcı araçlarla baskı altına almaya çalışırsınız. Her şeyi kendisine dönüştürmek üzere seçilmiş bir kimliğin şu veya bu olması önemli değildir, önemli olan, kimliğin diğerlerini kendine irca etmek üzere kurgulanmasıdır. Diyelim ki "İslam dini"ni resmi kimlik seçtiniz, eğer devlet İslam dini üzerinden diğer bütün dinleri İslamiyet'e emredici araçlar üzerinden irca etmek istiyorsa, zorlayıcı yollara başvuruyorsa bu Allah'ın muradına aykırıdır. Çünkü hidayet serbest iradeyle olur.

Resmileştirilen kimlik farklı niteliklerde olabilir. Bu bir etnik grup, ırk veya kavim olduğu gibi; bir din; bir mezhep veya başka bir değer de olabilir. Bu modern tercih ve dayatmanın kaçınılmaz iki sonucu vardır: a) diğer aidiyetler ve kimlikler haksız bir şekilde baskı altına alınırlar, hakikatleri inkâr edilir ve büyük mağduriyetlere uğrarlar; b) eşyanın tabiatı gereği etkiye karşı tepki başlar, bu sefer onlar da kendilerini resmi kimlik ve aidiyet haline getirme mücadelesine girişirler. Mesela eğer İran'da Şiiliği resmi mezhep haline getirirseniz Sünnilik kendini mağdur hisseder, tabii bağlamı dışında insanlarda bir Sünnilik bilinci gelişir. Türkiye'de resmi kimlik Türklük olduğundan, Kürtler kendilerini dışlanmış, baskı altına alınmış hissederler. Şimdi tamamen modern formunda Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi'nde resmi kimlik Kürtlük olma yönünde geliştiğinden, orada Araplar ve Türkmenler kendilerini dışlanmış, ötekileştirilmiş hissetmeye başlıyorlar. Oysa daha önce bu mağduriyeti Araplaştırmaya karşı Kürtler ve Türkmenler yaşıyordu.

Deneysel olarak da biliyoruz ki, bu sadece psikolojik bir hadise değildir. Ulus devletin devasa aygıtı, emredici politikaları-taşıyıcı araçları bu zihniyetle şekillendiğinden, mağduriyet maddi ve sosyaldır de.

İslam tarihinde siyasi aidiyet hanedanlar üzerinden ifade edilirdi. Şam'da yaşayan Ümeyyeoğulları, Bağdat'ta yaşayan Abbasoğulları, Konya'da yaşayan Selçukoğulları, İran'da Safevi hanedanı, İstanbul'da yaşayan Osmanoğulları'na mensuptu ve bu hanedandan insanların halife-sultan olduğu devletin tabiiyetindeydi. Biz Mardin Nalbantoğulları'na mensup Meşkinli (Mişkevi) bir aileyiz; bizim Artukoğulları'na veya Osmanoğulları'na siyasi teb'a olmamız bizi ve başkalarını rahatsız etmez; çünkü hanedan kimseyi kendi ailesinden, aşiret, kabile veya kavminden vazgeçirip kendi ailesine, aşiret, kabile veya kavmine dönüştürmez. Böyle bir düşüncesi, hedefi ve programı yoktur. Herkes kendi sosyal kimliğini üzerinde taşır; dinî hayatını, örf ve âdetlerini özgürce yaşar.

Hanedana bağlılık, teb'a arasında adaleti tesis ettiği, temel hak ve hukuklarını koruduğu müddetçe devam eder. Hanedan, adaletten sapor da zulmederse teb'a isyan eder, kendine yeni bir idare arar. Tarih boyunca böyle olmuştur. Şimdiki devlet ise öyle değildir; kurulan cumhuriyetler veya krallıklar herkesi tek bir potada eritmeye çalışır. Kurucu ideoloji Şiilik (İran), Vehhabilik (S. Arabistan) veya Hanefilik (Afganistan) ise diğer mezhep mensuplarını kendi mezhebine; Türk, Arap ise diğer etnik grupları kendi kavminin özelliklerine dönüştürmek ister; devleti bu amaçla kullanır. Bu da haksızlıklara, tepkilere ve mukabil kimlik arayışlarına yol açar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kültürel haklar

Modern ulus devletin resmi kimliği toplumsallaştırmak, diğer kimlik ve aidiyetleri etkisizleştirmek üzere başvurduğu etkili enstrümanlar, "kültür"; "eğitim" ve "hukuk"tur.

Türkiye'de başında "milli" sıfatı olan iki bakanlık vardır: "Savunma ve eğitim bakanlıkları". Anlamı şudur: Devlet, kendi ulusal karakterini ve misyonunu "dış düşman ve saldırılar"a karşı nasıl "milli savunma" konsepti içinde ele alıyorsa, "iç düşmana, tehditlere karşı" da aynı savunmayı "milli eğitim bakanlığı" ve elbette "ulusal kültür inşa etme amacıyla" kurulmuş bulunan "kültür bakanlığı" üzerinden yapmaktadır. Türkiye'ye özgü olmak üzere iç tehditler, a) Diyanet'in kontrol edemediği sivil İslam, b) Kürtlerin kimlik talepleri, c) Gayrimüslimlerdir.

Bu sadece Türkiye'ye özgü bir durum da değildir. Başında "milli" olsun olmasın, Batı dünyasında da eğitim ve kültür bakanlıkları modern-ulusal kültür inşa etme amacıyla faaliyet gösterirler. Bu yüzden Batılı demokrasilerde bir türlü "çokkültürlülük" tesis edilemiyor. Zira tabiatı, mahiyeti ve onu tarih sahnesine çıkaran misyonu dolayısıyla kültür devlete aittir, sekülerdir/parçalayıcıdır; dışlayıcı ve ötekileştiricidir. Kültür ya ortaya çıkmış bir devletin ulusal kimliği pekiştirme veya devletleşmesi istenen bir kavmi uluslaştırma enstrümanıdır.

Farklı insan topluluklarının örf-âdet ve gelenekleri, "kültür"den tamamen farklı mahiyettedir.

Ulusal kültür ve kimliğin inşasında ulusal düzeyde iktidar seçkinleri ve uluslararası düzeyde Batılı hegemonik güçler müdahildir. Bütün modernleşme projelerinin hedefleri arasında bir yandan devlet aracılığıyla ulusal kültür inşa etme çabası varken, diğer yandan ulusa dönüştürülen toplumların geleneklerine, örf ve âdetlerine karşı acımasız tasfiye ameliyeleri yer almaktadır. Bizim gibi ölkeler üzerinde müdahil olan Batı, devletlerimizin "ulusal kültür" inşa etmeleri için bürokrasiye, siyasete baskı uyguluyor, aynı şekilde yerel/yöresel geleneklere, tarihsel mirasa, örf ve âdetlerin, iyi-kötü töre ve göreneklere karşı da savaş açıyor. Çünkü bir devlet, ancak ulusal kültür aracılığıyla kendi halkını, hakimiyeti altındaki ahalisini Batılı refahın, siyasi ve askerî hegemonyanın devamına açık hale getirebilir. Batılı yaşama tarzı dışındaki yerel gelenekler, örf ve âdetler Batılı hegemonyanın bir ölkede toplumsallaşmasının önündeki en büyük engeldir. Ve İslam dünyasında geleneklerin büyük bölümü, örflerin tamamı İslam'dan beslendikleri için Batılılar tarafından tasfiye edilmek istenirler. Batılı haklar perspektifinden, toplumların "kültür inşa etme hakları" vardır, ama dinlerinden neş'et eden örf ve geleneklerini özgürce yaşama hakları yoktur.

Batı-dışı toplumların gelenekleri, örf ve âdetleri zayıfladığı oranda, küresel hegemonya da başarılı oluyor. Her ulus devlet ve ulusal kültür, kendi halkını Batı'nın hegemonyasına hazır hale getirir.

Bakın Kürt pop şarkıcılarına, aydınlarına, giyim tarzlarına, oturma biçimlerine; Türk popçularından, aydınlarından, giyim kuşamından farklı değildir. Sadece "Türkçe"nin yerini "Kürtçe" almıştır. Türklerin veya Kürtlerin -ve diğer kavimlerin de- sahici/otantik giyim kuşamları, müzikleri, oturma biçimleri sadece folklorik olarak bir değer taşımaktadır. Batı, Kürtlerin ulusal kültür haklarını savunur, ama İslam'la yoğrulmuş örf ve âdetlerini, kadim geleneklerini tasfiye etmek için çuval dolusu para harcar. Türkler ve Araplar için de yaptığı budur. Pekiyi, bu size yeterince anlamlı gelmiyor mu?

Türk ulusal kimliği veya Kürt ulusal kimliği -Arap, Malay, Peştun vd. de aynıdır- Batı'nın tanımladığı insan modelini oluşturma aracıdır. Kültürleşmiş bir Türk veya Kürt, Batılılar gibi düşünen, onların perspektifinden dünyaya bakan, yaşama biçimini onların beğenilerine göre düzenleyen, onların ürettiği malları alıp tüketen insandır. Batı'nın insan hakları, kendi tanımladığı çerçeveye giren insanın haklarıdır. Diğer insanların hakları yoktur. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Geleneklere saygı ve onları koruma hakkı

Rene Geunon, geleneği şemsiye bir kavram olarak kullanır, bütün dinleri "Büyük Gelenek" altında toplar.

Bir açıdan onun gelenek telakkisi İslamiyet'in beşeriyet tarihi içinde ve her peygamber tebliğinde yeniden ifade edilen Ed Din'e karşılıktır. Ama karışıklığa yol açmaması bakımından Din'i şemsiye kavram, geleneği hem sahih tebliğ hem sahih ve salih ameller formunda bunun içinde ele almanın daha doğru olacağını sanıyorum.

Batı, kendini bir gelenek içinde üretip sürdürüyor. Greklerin ruh-beden ayrımı, Roma'nın paganizmi Batı Hıristiyanlığı içinde devam etti. Aydınlanma Hırsyanlığın sekülerleştirilmiş formudur. Komün toplum, kurtarıcı sınıf, ideoloji ve partiye adanmışlığıyla Marxizm-Leninizm dahi sekülerleştirilmiş Hıristiyanlıktır.

Batı'nın modern siyasal ve hukuki kurumlar üzerinden Batı-dışı dünyaya empoze ettiği formlar, yöneldikleri temel hedefler bakımından yerli gelenekleri tasfiye eder. Doğası itibarıyla kültür ve kavimlerin kültürel hakları geleneksel olanın tasfiyesini hedefler. Bir kavim uluslaştıkça kendi tarihi değerlerini tasfiye eder.

Gelenek ise demokratiktir, tarih içinde sürekliliktir ve birleştiricidir. Tabii ki bilumum görenekler ve âdetler böyle değildir. İçlerinde zalimane olan, çürümüş, yozlaşmış görenek ve âdetler vardır ve bunlar belli bir referans çerçevesinden hareketle ayıklanmalı, gerekirse bu geleneklere ve belki en başta gelenekçiliğe, geleneğin katılaştırılması, kendini var eden değerın üstüne çıkarılması telakkilerine karşı mücadele edilmesi gerekir. Geleneğin büyük tehlikesi, içinde bilinç kalmamış davranışları alışkanlık haline getirmesidir. Bu zamanla sadece bakış açılarını, düşünme biçimlerini ve davranış tarzlarını değil, ibadetleri dahi adet haline getirebilir.

Ancak bunları unutmadan, geleneğin korunması gerektiği; bunun için de geleneğe saygı ve toplumların kendilerine özgü geleneklerinin korunmasının temel haklar arasında sayılmasının şart olduğunu belirtmek gerekir. İşte Batı, tam bu noktada ne yerel/yöresel geleneklere saygı duyuyor, ne de geleneklerin korunmasını bir hak kabul ediyor.

Bunun sebebi açıktır: Eğer gelenek güçlüyse, toplum da güçlüdür. Çünkü mesela İslam toplumlarını göz önüne aldığımızda, Müslüman kavim ve halkların geleneklerinin üç özellik taşıdığını görüyoruz:

a) Geleneklerin özleri, özellikle örflerin tamamı İslam dinine dayanıyor, formlar yerel/yöresel unsur ve malzemelerle vücut buluyor.

c) Gelenek toplum tarafından yapılır. Yukarıdan -devlet- tarafından empoze edilmez; dışarıdan da ithal edilmez. Bu yüzden; "gelenek" ile "modernleştirici devlet" ve yine geleneklerini yaşamak ve sürdürmek isteyen "Müslüman halk" ile "Batı'dan empoze edilen kültür" arasında sürgit bir gerilim ve çatışma hali yaşanmaktadır. Bu siyasal rejimlerin demokratikleşmesini engelleyen en önemli faktördür. Çünkü devlet kendini Batı kültürünü halkına empoze etme misyonu ile konuşturmuş bulunmaktadır ki, bu misyondaki devlet demokratik olamaz.

c) Geleneği zaman içinde dayanıklı kılan faktör, toplumun onu olayların akışı içinde sürekli bir biçimde test etmesi, miadı dolmuş formların katılaşmasına karşı özünü yeniden süzüp öne çıkarması, hayatın değişen şartlarına göre değeri imbiikten geçirmesidir. Zaten eğer bir gelenek test edilmiyorsa, süzülüp belli bir imbiikten geçmiyorsa yaşayamaz.

Batı'nın vesayetindeki devletler, geleneklerini hukuk, kültür ve eğitim üzerinden tasfiye etmeye çalışırlar. Medya yeni dönemin en etkili aracıdır. Yeni dönemde aynı misyonu STK'lar, kadın dernekleri, insan hakları örgütleri, araştırma şirketleri, stratejik kuruluşlar, vakıflar üstlenmiş bulunuyor. Bu taşıyıcı ve dönüştürücü araçlara Batı çuval dolusu dolar ve avro fonluyor.

Türklerin, Arapların ve Kürtlerin gelenekleri birbirine yakındır, örfleri aynıdır. Her üç Müslüman kavim kendilerine özgü kültür ve kültürel haklar öne sürdükçe ayrışıp çatışmaya hazır hale gelmektedirler.
a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Biz kimiz?

Ali Bulaç 2009.09.14

İnsanın tanımı, ne olduğu ve hangi amaçla bu yeryüzü gezegeninde bir miktar ömür ve tarih (ecel) geçirdiği sorusu cevapsız bırakılamayacak kadar önemlidir. Zannedilmesin ki, bu konu, zihninde yüzlerce akrebin dolaştığı hakikat arayıcısı entelektüellerin, kendini bilmekle görevli ariflerin veya loş mahfillerde çalışma yapan kelimacı, ilahiyatçı ve akademisyenlerin işidir.

Dünyanın bugünkü genel gidişinden şikâyeti olan, eşitsizliklere, adaletsizliklere, yoksulluğa, kitlesel açlığa, bölgesel savaşlara, ekolojik dengenin tahribine, sivil katliamlara, enerji kaynakları üzerindeki kavgalara, haram yiyiciliğe, sapkınlıklara, küresel kapitalizme ve vahşi liberal piyasaya itirazı olan her Allah'ın kulu, eğer bu neredeyse hiçbir şeyin yolunda gitmediği dünyanın ıslahından kendini ahlakî olarak sorumlu hissediyorsa; hangi din, mezhep, inanç ve felsefi ekolden olursa olsun, işe bu sorunun doğru cevabını aramakla başlamak durumundadır.

Bu sorunun cevabını bulamayan genel akıntıya kapılmaktan kendini kurtaramaz. "İnsanın ne olduğu" konusunu önemsemeyenler tuzağa düşmüş kimselerdir. Ve bu elbette şeytanî bir tuzaktır. Nasıl şeytanı en çok memnun eden ve işini kolaylaştıran şey, musallat olduğu kimselerin "şeytan diye bir yaratığın olmadığını" iddia etmeleriye, bunun gibi, insanda bütün bir varlığı ihata etme potansiyeline sahip "kalbin aklı"nı iptal edip de zihni güçten düşüren şey, bu sorunun bir "metafizik konusu" olduğunu düşünüp alan dışı bırakmaktır. Metafiziğe havale edilen her konu felsefi olarak kadük kalır. Evinize girmiş bir hırsız her şeyinizi götürmek üzere heybesine doldururken, siz "evde kimse yoktur" deyip gaflet uykusuna dalarsanız, hırsız sizi soyup soğana çevirir, bir de bakmışsınız ki sıfır noktadasınız.

Kişisel olarak beni her zaman derin bir biçimde ürperten şey, astronomi ve kozmolojiyle ilgili bilgilerimizin gösterdiği yüksek artışa paralel olarak sınırları milyonlarca ışık yılına uzanan devasa uzaydaki hiçbir gezegenin bizim yaşadığımız gezegenimizdeki temel özelliklere sahip bulunmamasını bilmemizdir. Biz kozmolojik olarak ana veya merkez bir noktada değiliz. Bu aydınlanmacıları fazlasıyla yanıltmıştı. Sanki uzayın bir yerinde gizlenmiş, korunmuş gibiyiz. Işığı kendinden olan güneşin etrafında dönüp duruyoruz. Milyarlarca gezegen, yıldız ve galaksi içinde neredeyse küçücük bir yuvarlak topta, sadece bu dünyada hayat var.

Yeryüzü gezegenimiz bir anne rahmi gibi korunmuş. Bu özel kavanoz içinde her şey mevcut. Hayatın kaynağı su, hava, bitkiler, hayvanlar ve bizler. Bu suyun ve havanın nereden geldiğini bilmiyoruz. Bir devr-i daim içinde tükettiklerimiz yeniden yaratılıyor. Her an bir doğum, ölüm ve yine doğum var. Mevsimler birbirini takip ediyor. Ve her şeyin oldukça hassas bir denge (mizan) üzerinde varlığını ve varoluşunu sürdürdüğünü gözleyerek, apaçık bir biçimde biliyoruz.

Eğer bir evin planını bir mimar çizip bir mühendis ve emrindeki işçiler bina ediyorsa, eğer nefes kesen bir tabloyu hayli maharetli bir ressam çiziyorsa, ruhu dinlendiren bir şarkıyı ince duygulu bir sanatçı besteliyorsa, eğer bir kitabı biri yazıyorsa, eğer bir yemeği el hakkı yüksek bir kadın pişiriyorsa, eğer pahalı bir halıyı sanatını ipliğe yansıtan marifetli eller dokuyorsa; evet, bütün bunlar kendiliklerinden olmuyorsa, tesadüfen vücut

bulmuyorsa, hiç tartışmasız bu harikulade tabiatın bir Yarattıcısı olmalı. Bu basitçe akıl sahibi her insanın teslim edeceği bir hakikattir.

Dahası "Nun-u azame"nin, yani "Biz"in ilham ettiği üzere, varlık ve dünyadaki bu namütenahi güzellikler, tabii olaylar ve fenomenlerin yaratılışında ve varoluşlarını sürdürmelerinde sayısız mahluk da görev alıyorsa, maddî tabiatın potansiyelleri ve zenginlikleri gibi onlar da bize sürekli hizmet ediyorlarsa -biz bunlara melek deriz-, bu biricik olan gezegende bizim konumumuz, anlamımız nedir? Bu ne iştir?

Biz kimiz? Bize "insan" diyorlar. Pekiyi insan nedir?... a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bizim bir hikâyemiz var!

Ali Bulaç 2009.09.16

Bir söz ustasını düşünün, edebi ve felsefi şaheser olan metinler yazar. Gel gör ki, bu söz ustası, altına imza attığı metinleri kendisi yazmamış gibi garip bir zihin hali sergiler. Bazen metinlerin tesadüfen ve her nasılsa bir araya gelen kelimelerden oluştuğunu iddia eder, bazen de bu metni her kim yazmışsa niçin yazdığını bilemediğini söyler:

"Metindeki her kelime ve cümle bir çemberin tamamlayıcı parçası... Bütün kelimeler bu metnin oluşmasını sağlıyor. Ama bu metin niçin var? Bu metin niçin yazıldı? Bunu bilmiyoruz. Biz niye varız? Dünya niye var? Bilmiyoruz."

Varlığın anlam ve amacı konularında bunları söyleyen, ama kendi metni hakkında asla böyle şeyler demeyecek olan bir söz ustasının, mesela Ahmet Altan'ın şunları yazdıklarını düşünün: "İnsanlar yüzyıllarca bu soruları sordular ve sonunda bu soruları sormanın "bizi hiçbir yere ulaştırmayacağına" karar verip "niye" sorusunu bir kenara bıraktılar. Artık akıllı insanlar "niye" diye sormuyor. Ama sormamak, bu soruyu ortadan kaldırmıyor." (Taraf, 13 Eylül 2009)

Hakikaten zor bir mesele bu. Biliyorum, bazıları zihinlerinin derin tabakalarında işleminden geçirilmeden kabul ettikleri doğruları öne sürüp, yaratılışa ilgili bir anda bir dizi şey söyleyecektir. Fakat zihninin tecrübe ederek içselleştirmede olduğu bu doğrular, sadece kendi hakikatleriyle doğrudurlar. "Bu metni ben mi yazdım, niçin yazıldı?" diye soranlar farklı bir ruh ve zihin kategorisinde tatmin arar. Bu, onun doğruları kendilerine mal etmenin ağır faturasını ödeme zorluğuna katlanması dolayısıyla böyledir. Bu zihin sahiplerini "ehl-i rahat" olanlardan ayırmalı, "ehl-i taharri (soran, araştıran ve sordukça açlığı biraz daha artan)" insanlar kategorisinde düşünmeliyiz.

Benim şöyle bir fikrim var. Yukarıdaki soruların cevaplarını apaçık, sistematik, yani hap haline getirilmiş olarak bulamayız. Varlıkta böyle bir hazırcılık yok. Bu kitabı yazan, eserini öne çıkarmakta, ama kendisini gizlemektedir. Bizden istediği biri diğerinin başka anlatımı olan iki bilgidir hareketle üçüncü bilgiye ulaşmamızdır. Varlığın namütenahi sırları, yasaları ve düzeniyle bizden kendisini okumamızı istiyor. Bu ayne'l-yakin böyledir. Yani gözleyerek bu bilgiye varıyoruz. Ama bir de ilme'l-yakin bir bilgi var ki, bu vahylerdir. Son vahy olan Kur'an, varlık ve kendimizle ilgili bir yol haritasıdır. Ve sonuncu bilgiye, yani hakka'l-yakine ancak bu iki bilgi üzerinden gidilebileceğini söyler. Vahy, bize kendi içinde tutarlı bir hikâye (haber, kıssa, mesel) verir. Bize bir hikâye verir ve bu hikâye üzerinden varlıkla ilgili soruların cevaplarını aramamızı ister. Hikâye (veya

tahkiye) anlatım yollarından biridir. Sözlü ve yazılı olabilir. Hikâye, üslubun güzelliği, anlatımdaki mantıki düzen ve ustalıkta (belagat) öne çıkar. Seçilen olaylar anlaşılır ve sıralıdır, birbirinin içine girmiş değildir. Anlatan, olayı; ya doğrudan başından geçmiş gibi aktarır ya bir başkasından nakleder veya üçüncü şahısların başından geçmiş gibi anlatır.

"Öykü", tahkiyenin taklit ve bir şeyin neredeyse tıpkıbasımı demektir. Bu da kaynağına ve anlatıcısına göre tahkiyenin, hakikatin ta kendisi veya en azından kopyası olabileceğini gösterir. Arapça "hakeye"den olan tahkiye/hikâye etmenin, aslında İslam literatüründeki tam karşılığı kıssa, rivayet, beyan veya nakil demektir. Zamanla masal, benzetme, destan, tarih, risale, mektup gibi anlamlarda da kullanılmıştır ki, hakikatte asıl ve sahil karşılığı "haber vermek"tir.

Tahkiye insanlık tarihi kadar eskidir. İlk örneği peygamberlere vahyedilen bilgilere dayanır. Bütün kültürlerde rastlanması edebi sanatlardan ve şiirden öncesine de dayandığını gösterir.

Bizim bir hikâyemiz var. (Büyük haber: En Nebeü'l-azim). İnanmayanlar, ya bu hikâye üzerinde konuşacaklar ya da bize kendi hikâyelerini anlatacaklar. Aksi halde zihin kendini inkar demek olan nihilizme saplanır ki, varlıkta ve hayatın tabiatında nihilizm yoksa, zihinde de olmaması gerekir. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İnsan: Allah'ın muradı

Ali Bulaç 2009.09.19

Çarşamba günü, ilahi vahiyler, evren, insan ve hayatın anlamıyla ilgili bize bir hikâye verir. Buna itibar etmeyenler kendileri bir hikâye yazmalı, demiştik.

Endülüslü işraki filozof İbn Tufayl, "Hayy bin Yakzan" adlı eserinde, vahiy almadan uzun yıllar tek başına yaşadığı bir adada, varlığı ve canlı hayatı gözleyerek bir anlam haritası çıkarmış, kendi hikâyesini yazmıştır. Anlamdan ve amaçtan yoksun bir hayat nihilizmdir. Nihilizm de insanın kendi olmaklığını inkar etmek olduğundan, dönüp dolaşıp bu namütenahi varlıkta biricik olan insanın ne olduğuna bakmak durumunda kalıyoruz.

"İnsan nedir?" diye sorusuna bir Hristiyan ilahiyatçı "Tanrı'nın planı" der. Darwin'in kuramını mantıksız bulan bir deiste göre "insan, üstün zeka sahibi bir varlığın tasarımı"dır. Bir Müslüman'a göre, insan Allah'ın muradıdır. "Plan, tasarım ve murad" arasındaki semantik fark, burada ele alınamayacak kadar geniş bir konudur. İlim, kudret ve irade bir araya geldiğinde "yaratılış (halk)" vuku bulur. İşte insan bunun sonucunda, ama yaratılışın çok sonraki bir aşamasında varlık alanına çıkmış, yaratılmıştır. "İnsanın anılmaya değer olmadığı uzun bir zaman" geçmiştir (76/İnsan, 1.)

Allah var idi ve başka hiçbir şey yoktu, ilahi emirle âlem var oldu. Yaratılışın başlangıç noktası "Kün (Ol)!" emridir. Bu emir Nefesürrahman olup, bütün varlık ilk andan bugüne kadar bu emrin, yani yaratılışın her dem yenilenmesiyle varoluşunu sürdürmektedir. Biz buna Big Bang (büyük patlama) diyebiliriz. Ancak tahminen bundan 13,7 milyar yıl önce vuku bulan patlama sadece "nasıl"lıkla ilgili bir açıklamadır, anlam ve amaçla ilgili bir şey söylemiyor.

Varlık, ilahi isimlerin varoluşa geçmesi, isimlerin bir tür ete kemiğe bürünmesidir. İsimler elbette Zat'la ilgilidir, ama Zat'ın aynısı da değildir. Dolayısıyla varlık panteist bakış açısından Zat'la aynileştirilemez, ancak varlıktaki her merteye, her varoluş bir veya birden fazla ismin varoluşa geçmesinden ibarettir. Mesela diyelim ki suyun, ontolojik kökeni Allah'ın Hayy ismidir, yağmurun Rahmet, gülün Cemal, kasırganın Celal'dir vs. Her varlık bir veya birkaç ismin tecellisidir, tecelliye ma'kestir. İnsanın, diğer bütün varlıklardan farkı, en son yaratılmış olması -gezegenimizin yaşının ortalama 4,5 milyar yıl olduğu söyleniyor-, varlık ağacının meyvesi olarak ortaya çıkması ve kendisine "bütün isimlerinin hepsinin öğretilmesi"dir (2/Bakara, 31). İnsan kendi modelinde Ahsen-i takvim'dir; Eşref-i mahlukat olmaya adaydır. Eğer insana "bütün isimler" öğretilseyse bunun anlamı; insan varlığın, ilahi isim ve sıfatların bilgisine sahip olabiliyor, ayrıca kendisi de isim koyabilip herhangi bir varlığı temellük edebiliyor. Diğer varlıklar, bir veya birkaç ismin tecellisine ayna olabiliyorlar, ama varlıkla ilgili insan kadar şumullü bir bilgiye, ilahi marifete ve varlığı temellük etme yeteneğine sahip olamıyorlar. Her bir fiziki obje ve merteye bir veya birkaç ismin tecellisine ayna olabiliyorsa, insan bütün isimlerin tecellisine ayna olabilir. Rububiyet ve uluhiyete kalkışmadığı sürece -ki bu iki sıfatta iştirak yoktur ve maalesef insan bu noktada şaşırılmaktadır (dalalet)- bütün isimlere ayna olabilir.

Allah, kendi isimlerinin "insan" denen aynada veya suda yansımalarını murad etti. Aynaya veya suya yansıyan nesne ile ayna veya su aynı şeyler değildir. Ayna veya su makamındaki insan kendisinde yansıyan isimleri kendinden bilir de Mutlak Varlık'la kendini aynileştirmeye kalkıştığında rablığı ve ilahlığa kalkışmış olur ki "şirk" budur. Allah, isimleri üzerinden insanda yaratılışın ihtişamını, kerem ve cömertliğini, merhamet ve şefkatini, bilgi ve cemalini yansıtmak istedi. Bunun için iman, salih amel ve takva ile aynanın parlaması, suyun olabildiğince berraklaşması gerekir. Paslı bir ayna, bulanık bir su bir şey yansıtamaz. Bu açıdan insan Allah'ın muradıdır.

NOT: Okurlarımın ve bütün Müslümanların mübarek Ramazan Bayramı'nı tebrik ederim. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şeytan niye secde etmedi?

Ali Bulaç 2009.09.21

"Şeytan" dediğimiz varlık, başlangıçta varlık yapısı ateş olan "Cann" idi. Ademin ilahi isimlere ma'kes ve yeryüzüne halife seçildiğini öğrenince, Allah'tan ümidini kesti "İblis" oldu. Adem'e secde etmeyi reddedip de Allah'ın rahmetinden kovulunca "Şeytan" oldu.

Bizim nasıl Allah'ın muradı olduğumuzu anlamak için, Şeytan'ın neden secde etmeyi reddettiğini bilmemiz lazım. Bu aynı zamanda varoluş, anlam ve amaçla ilgili bizim hikâyemizdir.

Kur'an bakış açısından gökler ve yer ve aralarındaki muazzam tabiat insan için ve insanın yararına yaratılmıştır (35/Fatır, 12-13). Dünya varlık âleminde biriciktir (35/Fatır, 27-28). Göklerin ve yerin boşa yaratıldığını ancak hakikati inkar edenler söyleyebilir (38/Sad, 27; 44/Duhan, 38-39.) Bugüne kadar sahip olduğumuz bilgilerden hareketle şöyle bir sonuca varmamız mümkün: Uzayda yer alan sistemler bizim içinde yer aldığımız Samanyolunu, Samanyolu Güneş sistemini ve Güneş sistemi de bizim dünyamızı bu kıvamda tutmak üzere fonksiyon görmektedirler. Uyduyuz, ama değerli bir inci gibi her türlü tehlikeye karşı kenarda-kıyıda saklanmak üzere böyle tutuluyoruz. Bütün bu sistemler "Allah'ın mülküdür" (39/Zümer, 6.) ve belli bir vakte kadar bizim yararımıza çalışıyorlar (39/Zümer, 5).

Varlık âlemi, eşref-i mahlukat olmaya aday insan için yaratılmıştır. Gözü bu makamda olan Cann bunu anlayınca ümidini kesti. Adem yaratıldı, ona Ruh üflendi, yani ona İlahi öz katıldı, ona isimler öğretildi ve yeryüzünün halifesi olmaya aday gösterildi. Adem (erkek ve kadın) bir su gibi İlahi isimleri aksettirecek, isimlere ayna olacaktır. İlim, kudret, kerem, şefkat, cömertlik, basiret, hikmet, hak, doğruluk, emniyet, izzet, şeref, haya, hayat insanda tecelli edecek ve sanki varlık âlemlerinin tümünün yaratıcısı Zat, kendi isim ve sıfatlarını bu berrak suda-parlak aynada temaşa edecektir. Hikmetinden sual olunmayan Allah bunu böyle murad etti. İşte biz bu muradın varoluşa çıkmış haliyiz.

Allah, insanı, cismani varlığı en yüksek düzeyde sanat ve estetik (Ahsen-i takvim), ruhu İlahi öz (Nefha) ve zihni mahiyeti isimlerin (Esme) bilgisiyle yarattı. Allah, muradını insan üzerinden tahakkuk ettirmeyi diledi. Üstelik muradını ona teyid ettirdi. Yani dağlar ve taşlar, denizler ve ormanlar bu büyük emaneti kabul etmeye yanaşmazken, belki her biri bir veya birkaç ismin tecellisine ma'kes olmayı kendileri için şeref addederken, insan isimlerin tümünün kendi aynasında yansıtmaya talip oldu (33/Ahzab, 72). "Emanet" bize dayatılmadı, serbest irademizle kabul ettik; Allah'a ahid verdik.

İşte Şeytan'ın itirazı burada başladı. O dedi ki âlemlerin Rabb'ine: "-Sen yanlış yaptın, eşref-i mahlukat olarak yanlış bir yarattığı aday seçtin, yanlış birine emaneti yükledin. Buna ehil olan benim. İnsan bu planı gerçekleştirmeyecektir. Ve bu yüzden yanlış aday seçtiğin için önünde secde etmeyeceğim." (Bkz.15/Hicr, 26-33 ve 16/Nahl, 49-50). Melekler de, başlangıçta insanın (Adem) "Yeryüzünde kan döküp fesat çıkaracağını" (2/Bakara, 30) söyleyerek kaygılarını dile getirmişlerdi. Ama Yüce Allah, onların "bilmediklerini bildiğini" söyleyerek onları teskin etti. Melekler ikna oldu ve Adem'in önünde secde ettiler, yani bu muhteşem potansiyele, harikulade takvime ve eşsiz role şapka çıkardılar. Secde, Allah'ın muradına, insanın saygınlığına ve üstlendiği role şapka çıkarmaktır. Şeytan ise secde etmeyi reddetti ve eğer Allah kendisine mühlet verirse, Allah'ın -haşa- yanlış bir iş yaptığını ispat edebileceğini söyledi. Allah da ona kıyamete kadar mühlet verdi (38/Sad, 71-85.)

Bu yüzden namaz kılmayan Müslüman -ki Müslüman bittabi namaz kılar- Şeytan gibi Allah'ın azametini ve muradını ve insanın saygınlığını, yani aslında kendi asli misyonunu ve şerefli rolünü reddeden kimsedir. Namaz kılmamak Şeytan'ın suçuna iştirak etmek, Allah'ın muradına karşı olmak, onun tezini kanıtlamasına yardımcı olmak suretiyle kendimizi de inkar etmeye kalkışmak demektir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Suriye'de kaybolan kök

Ali Bulaç 2009.09.23

Jandarma zaptiyesi olan dedemi görmedim. Nasıl görebilirdim ki, vefat ettiğinde babam 1,5 yaşında idi. Bize, dedemi babaannem anlatırdı.

Dedem Ali Çavuş, eski bir Arap geleneğine uyarak doğan çocuklarını süt anneler emzirsin diye konar göçer bedevilere verirdi. Bunların çoğu Kamışlı, Ihsice, Mardin hattında gezinir, badiyede yaşardı.

İmparatorluğun dağılma çağıdır ve hiçbir şey eskisi gibi kolay değildir. Dedem, bir defasında doğar doğmaz oğlu İsmail'i vermiş, süt annesi onu yedi yıl sonra getirmiş. Öz annesini ve babasını hiç tanımayan İsmail, aylarca süt annesini ve babası bildiği kocasını sayıklayıp durmuş, sonunda hastalanıp ölmüş.

Babamın doğumundan önce dedem son olarak bir kız çocuğunu daha bedevilere vermiş. Verdikten sonra da sınırlar çekilmiş, Türkiye ile Suriye birbirinden katı-kesin, acımasız (ve fakat Sinan Çetin'in 'Propaganda'

filmindeki gibi sun'i) sınırlarla birbirinden ayrılmış. Dedemler "fevka'l-hatta (Türkiye)", küçücük halam "tahte'l-hatta (Suriye)" kalmış. Bir daha da yüzünü gören, haberini alan olmamış.

Babaannem bize bu olayı defalarca şöyle anlatırdı: "Deden, belli etmiyordu, ama çok üzülmüyordu. Her akşam, geniş avluya çıkar, alabildiğince uzanan Mezopotamya ovasına bakar dururdu. Ona sorarsan yemeğe misafir arıyordu. Tek başına yemek yemediği doğrudu, sofrada bir misafiri olmasını isterdi. Aşiret ehli, misafirle yemek yiyince mutlu olur. Bize sıkça misafir gelirdi, misafir gelmediğinde dedem sokağa bakan avlunun ucunda oturur, gelip geçenlerden birini yemeğe davet ederdi. Bana öyle geliyordu ki misafir bulmak üzere avluda saatlerce oturup bakması bahaneydi, o hep Mezopotamya ovasına, Suriye tarafına bakar, sanki ufuktan bir anda kızını verdiği süt annesi çıkıp gelecekmiş gibi beklerdi. Sert mizaçlı ve ketum biriydi. Kimseye zaafını belli etmezdi. Hayatının sonuna kadar kızının hasretiyle yaşadı, ama bir kere hat (sınır) çekilmişti, irtibat tamamen kopmuştu."

1970'lerde Mardin Latifiye Camii'ne Şeyh Zübeyir isminde bir hoca geldi. Suriye'de tahsil görmüş, alim ve fazıl bir zattı. Babam onu tanıyordu. Bir gün babam heyecanla geldi ve Zübeyir Hoca'nın halamın yerini bildiğini söyledi. İçi içine sığmıyordu. Hoca'nın verdiği bilgilere göre halam Şam'da yaşıyormuş, iki erkek bir kız çocuğu varmış, üçü de memurmuş. Babam Suriye'ye nasıl gidebilirim diye planlar yapmaya başladı. Tabii aradan epey zaman geçti. Bir de öğrendik ki Zübeyir Hoca İstanbul'a Beykoz'a taşınmış.

İstanbul'da Zübeyir Hoca'yı aradım. İzini buldum. Tam Beykoz'a gideceğim hafta hoca vefat etti. Böylece tek halamla irtibat kurma ümidimiz de suya düşmüş oldu. Sonra babam da vefat etti. Halamın yaşadığını sanmıyorum. Çocuklarının isimlerini dahi bilmiyoruz. Kısaca köklerimizden biri Suriye'de, ama bu da kayıp bir kök.

Bu anlattıklarım bir dram mı, Yeşilçam türü bir arabesk mi? Bilemiyorum. Hâlâ Suriye'de yaşayan bir amcamın kızı var. Ölüm veya sevinçli günlerde ne zaman Türkiye'ye gelmek istese inanılmaz sıkıntılar yaşıyor. İki erkek, bir kız kardeşi öldü, her defasında cenazelerine yetişemedi.

Yıllardır, bayramlarda Suriye sınırında akrabaların tel örgülerin arkasından birbirlerine bağışmalarını, hediye eşyası fırlatmalarını seyrederken hep dedemi hatırlar, hüzünlenirdim.

Geçen hafta Türkiye ile Suriye arasında vize kalktı. Hüzünle karışık bir sevinç duydum. Kendi ölçeğinde mevzuat değeri küçük, sembolik ve beşeri değeri çok büyük bir karar. Bundan daha iyi bir bayram hediyesi olamazdı.

Sınırların çekilmesinden ve vizelerin konulmasından haberi olmayan Adıyamanlı iki Müslüman hacca gitmek üzere sınır kapısına gittiklerinde onlara "Hani pasaport?" diye soran görevlilere "Pasaport da çiyeye (nedir)?" diye sormuşlardı. Bir gün gelecek bütün sınır kapılarında "Müslüman'ın pasaportu La ilahe illallah'tır", denip bu parola ile bütün İslam yurdu serbestçe gezilecektir.

Vizenin kalkmasında emeği geçen herkese teşekkürler. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aydın Doğan medyasına ceza

Bazı zamanlarda bu mesleği icra etmek çok zordur. Gerçekten adil, ahlaklı ve özgür bir dünya için mücadele etmekten başka kaygısı olmayan biri için bu daha zordur.

Aydın Doğan'a verilen rekor cezaları eleştirdiğim için muhafazakâr-sağcı kesimden akıl almaz çirkin tepkiler alıyorum.

Aydın Doğan'ı şahıs olarak değil, Türkiye'nin siyasi ve sosyo-kültürel hayatında sahip olduğu konumda üç tutumundan dolayı eleştirenlerdenim. 1) Genel olarak medyası dine ve dinî hayata karşı saldırgan bir tutum içindedir, laikliği "laikçilik" olarak savunmaktadır. 2) Medyası dinî cemaatlere karşı cadı avı yapmakta, geleneksel ahlaka duyarsız davranmakta, insanları sivil ve özel hayatlarında taciz etmekte, bir tür muhbirlik fonksiyonu görmektedir. 3) Ülkenin eşitsiz düzeninde Doğan, idari merkezin yanındadır.

Milliyet Gazetesi, daha üç ay önce beni iki gün sürmanşetten hedef gösterdi. (Gazetem Zaman, yayın yönetmeni Ekrem Dumanlı ve diğer yazar arkadaşlarım bana sahip çıktı. Kendilerine teşekkür ederim.) Yani ben de Doğan medyasının mağduruyum.

Öyle de olsa biz hakkı savunmalıyız.

Aydın Doğan vergi kaçırmış olabilir mi? Olabilir. Fakat üç nokta zihnimi meşgul ediyor: a) Neden daha önce üzerine gidilmedi? b) Aynı mevzuata göre vergi kaçırması mümkün olan benzer kuruluşlar niçin araştırılmıyor? c) Cezalar peşpeşe geliyor, rekor düzeyde veriliyor, onu hizaya getirmeye matuf görünüyor.

Bu da, Doğan medyasıyla ilgili "özel bir işlem yapılıyor" şüphesini uyandırıyor. Şundan: 1) Türkiye'de "küresel bir proje" uygulanıyor; "siyaset, sermaye yapısı ve bürokrasi" yanında medyada köklü değişim talep ediliyor, Doğan medyası bu değişime kısmen direniyor. Bunu yazmıştım. (Bkz. Zaman, Fasıl, 25 Şubat 2009) 2) Birileri bu konjonktürden yararlanıp Doğan'ı köşeye sıkıştırıyor, kendini empoze ediyor. 3) Doğan medyası, konjonktür bir yana, sahici toplumsal ve kültürel değişimi yeterince doğru okuyamıyor, muhalefetini anakronik parametreler üzerinden yürütüyor.

Ceza, sistemin yapısal mantığı ve işleyişiyle ilgilidir. Dünyada ve bizde modern devlet, toplumsal hayatı ve geriden iktidarı "hukuk, eğitim ve ekonomi" üzerinden denetliyor. Yeni dönemde ordular geri plana çekiliyor, bu üç faktöre "medya" ekleniyor. Özellikle Türkiye'de ceza ve vergi hukuku mayın tarlası gibidir. Yıllarca tarlada yaşarsınız bir şey olmaz. Bir gün muktedirleri rahatsız ederseniz, uzak mesafeden bir mayın patlatılır. Sistem kişileri, özel ve hatta kamu sektörüne ait birimlere suç işletme esasına göre kurgulanmıştır. Amaç güvenlik kaygılarıyla dizginler daima devlette olsun. Amerika'da 1920'lerde Al Capone, içki kaçıyordu, suçu sabit olmadı, vergi üzerinden devlet onu çökertti. Muhakeme usulü yanlış olduğundan ceza adil değildi.

Doğan'a verilen ceza da böyledir. Elbette denetçiler bağımsızdır, ama yargı gibi "tarafsız" mıdır? Siyasi konjonktüre göre iş yapabilirler mi?

Mevcut mevzuat içinden Doğan'a verilen ceza "siyasi"dir. Tıpkı Anayasa Mahkemesi'nin, Yargıtay'ın ve Danıştay'ın bu hükümet aleyhinde verdiği kararlar veya açtığı davalar gibi.

Geçmişte (mesela 28 Şubat) aynı mevzuat işletilerek dindar insanlara baskı uygulandı. "Yeşil sermaye" adı altında -kusurları olmakla beraber- Yimpaş, Kombassan gibi firmalara haksızlık yapıldı. Sahibi sakallı köfteci salonları bile taciz edildi. Bugün Doğan'a verilen ceza dün dindarlara verilenin aynısıydı, yarın devran değişir, onların bastığı yerlerde mayınlar patlatılır.

Ben Doğan'ın avukatı değilim. 1) "Bir topluluğa olan kininiz sizi adaletsizliğe sevk etmesin" prensibine bağlıyım. 2) "Oh oldu, bize neler çekti" diyenler, bu suçun, cezanın fiilinden olmadığını bilmeliler 3) Vergi

mevzuatı siyasi cezada kullanılırsa, ifade özgürlüğü ve iktidarı eleştirme hakkı zarar görür. 4) Yapılması gereken sistemin adil hale getirilmesi, iktidar yapısının sorgulanmasıdır. Hz Ömer'in elinde olsa, eğri cetvelden düz çizgi çıkmaz, bu sistemden de adalet çıkmaz. Sistem temiz ruhları da adaletsiz yapar. Benim eleştirim budur.
a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Somalili korsanlar

Ali Bulaç 2009.09.28

Son zamanlarda Aden Körfezi'nde zuhur eden korsanlar neyin peşinde? Hemen belirtelim, uzun zamandır çeşitli gemilere el koyan korsanların tümü, bildiğimiz adi suç işleyen deniz haydutları değil. İçlerinde bir bölümü öyle de olsa, asıl büyük bölümü kendilerince "haklı bir dava" uğruna korsanlık işine girişmiş bulunuyorlar.

Aslında tarihçi Marcus Rediker'e bakarsak, genel olarak tarihlerin anlattığı kötü ruhlu korsanlar hakkındaki görüşlerimizi de düzeltmemiz gerekecek. Geçmişte Londra'nın yoksul veya iflas etmiş insanların hayatlarının son durağı "tahtadan bir cehennem olan gemiler" olurdu. "Bütün gün kalabalık ve çürümek üzere olan bir gemide çalışırdınız. Eğer tembellik ederseniz güçlü kaptanlar sizi dokuz telli kırbaçla cezalandırırdı. Eğer sürekli tembellik ederseniz gemiden denize atılırdınız. Ve yıllar süren çalışmanızın ardından genellikle ücretiniz verilmezdi. Korsanlar bu dünyaya isyan eden ilk kişilerdi. Onlar başkaldırdılar ve denizlerde farklı bir çalışma metodu geliştirdiler. Başlangıçta bir gemi edinirler, sonra aralarında bir başkan seçerlerdi ve bütün kararlarını işkence olmaksızın kolektif olarak alırlardı. Ganimetleri paylaşırlardı." Rediker bu paylaşımı "18. yüzyılda var olan en adaletli ve eşit paylaşım" olarak değerlendiriyor.

Somalili korsanların hikâyesini anlayabilmek için 1991'lere dönmek gerekir. Bu tarihte Somali'de merkezî hükümet çökünce tam bir kargaşa başladı. Şimdi Amerika, Çin ve İngiliz Kraliyet Donanması'ndan sonra Türk gemisinin de peşlerine düştüğü korsanlarla ilgili çizilen kötü imaj tam sentetik bir üretim. Hükümetin çöküşüyle, Somali'de 9 milyon kişi açlıkla yüz yüze geldi. Bir yandan iç kargaşa öte yandan ölümün sınıra gelip dayandığı açlık tehlikesi.

İşte tam bu sırada Batılılar, hiç vakit kaybetmeden Somali'ye sökün ettiler. Bir yandan Somali'nin kaynaklarını yağmalarken, öte yandan Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden getirttikleri sanayi atıklarını Somali açıklarına boca etmeye başladılar. Bir anda kitlesel hastalıklar baş gösterdi, mide bulantıları, görülmemiş sakat bebek doğumları ve yöre halkının ismini koyamadığı birtakım semptomlar. Somali'nin BM elçisi Ahmedov Abdullah şunları söylüyor: "Birileri buraya nükleer malzemeler atıyor. Ayrıca bölgede kurşun, kadmiyum ve cıva gibi ağır metallere de rastlanıyor." Zehirlenme sonucu ölenlerin sayısı 300 binden fazla. İddialara bakılırsa, Avrupa'da birçok fabrika ve hastanenin atıklarını Somali sularına getirip boşaltan büyük organizasyonun ucu İtalyan mafyasına uzanıyor.

Bu kadar da değil. Avrupalılar aşırı avlanma ile kendi balık stoklarını tüketmiş bulunuyorlar, şimdi gözlerini sahipsiz ülke durumundaki Somali'ye dikmiş bulunuyorlar. Yerel balıkçılar aç yaşarken, her yıl 300 milyon dolardan daha fazla değere sahip ton balığı, karides ve istakoz yasadışı balıkçılar tarafından çalınıp Avrupa'ya götürülüyor. İşte böyle bir ortamda Somalililer küçük botlarla gemilere saldırıyorlar. Ya gemileri kovmaya çalışıyorlar veya hiç değilse kendilerince miktarını tespit ettikleri vergi alıyorlar. Kendilerini "Somali'nin Gönüllü Sahil Koruyucuları" olarak adlandırıyorlar, Somalililerin yüzde 70'i korsanlığı Somali'nin ulusal savunması olarak görüp destekliyorlar.

The Independent'in yazarı Johann Hari, Somali'de yaşanan dram hakkında şunları söylüyor: Korsanlara karşı 2009 yılında yürütülen bu savaş en iyi milattan önce 4. yüzyılda yaşamış bir korsan tarafından özetlenmiştir. Bu şahıs yakalanmış ve "denizlerin mülkiyetine sahip olmak" ile neyi kastettiğini öğrenmek isteyen Büyük İskender'e getirilmiştir. Korsan tebessüm ederek şunları demiş: "Sen bütün dünyayı ele geçirmekten neyi amaçlıyorsan ben de onu amaçlıyorum. Ama gel gör ki bunu bir gemi ile yapmaya çalışan ben bir hırsız olarak isimlendiriliyorken, bunu bir filo ile yapmaya çalışan sen bir imparator olarak isimlendiriliyorsun. Neden?"

a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

BM, İKÖ ve bir öneri

Ali Bulaç 2009.09.30

BM Genel Kurulu toplantısında iki isim öne çıktı: Biri Başbakan R. Tayyip Erdoğan, diğeri Libya lideri Muammer Kaddafi. Başbakan'ın konuşması, zengin bir içerikle real politiğin rehabilitasyonunu öngörüyordu.

Kaddafi ise sert bir dil kullanarak yeni öneriler getiriyordu. Kaddafi'nin kendine özgü üslubuyla şov yaptığı doğrudur, ama eleştirilerinde haksız olduğu söylenemez.

BM'nin saygınlığının bulunmadığını, Güvenlik Konseyi'nin çıkan 65 savaşı durduramadığını, aksine terör getirdiğini söyleyen Kaddafi, "Veto, daimi üyelerin varlığı BM Şartı'na aykırıdır. Veto kullanan güçler küçük ülkelere ikinci sınıf ülkeler muamelesi yapıyor. BM'ye saygı yok, Genel Kurul'a itibar yok." diyordu. Dostum Resul Tosun, Yeni Şafak'taki köşesinde Kaddafi'nin önerilerini şöyle sıralamış:

"-Süper güçler BM'yi kendi çıkarlarına kullanıyor. Üçüncü dünya korkutulmuş ve terörize edilmiştir. Afrika'ya Güvenlik Konseyi'nde daimi üyelik verilmeli. -Kimse bizi Güvenlik Konseyi kararlarına boyun eğmeye zorlayamaz. -BM'de kararlar demokratik alınmalı. Kararlara uymayanlar üyelikten atılmalı. Kararlar güçlü ülkelere de uygulanmalı. Kararlar ya herkesi bağlamalı ya da kimseyi bağlamamalı. -Bir başka ülkeye karşı askerî güç kullanmak BM'nin ruhuna aykırıdır. Güç ancak bütün ülkelerin çıkarına aykırı bir durumda BM kararı ile kullanılabilir. -New York'a gelmek çok yorucu. Burada herkes uykusuz, yorgun. ABD'nin güvenlik önlemleri ve vize işlemleri sıkı. BM merkezi New York'tan taşınmalı." (26 Eylül 2009)

Kaddafi'nin İKÖ'ye ve Arap Birliği'ne pek sıcak bakmadığı malum. Bu yüzden Afrika Birliği'ne daimi üyelik talep ediyor. Ben bunun BM'ye yönelik şikâyetlerimizi gidermeye yeteceğini sanmıyorum. Ancak tek tek ülkelerin de pasif/edilgen ülke konumunda olmaları mevcut durumu devam ettirmekten başka işe yaramayacak. Daha köklü ve yeni bir dünya düzenini öngörecektaleplerde bulunmak lazım.

Bir kere BM ile ilgili ilk söylenmesi gereken, İkinci Dünya Savaşı'nın özel şartlarında kurulan bu örgütün, 1948'de yayınladığı BM Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'yle, o güne kadar birer sosyal ve siyasi fenomen kabul edilen "kavimler"i kaşla göz arasında "ulus"a çevirmesi ve söz konusu Beyanname ile ancak ulus olmayı kabul eden beşeri topluluklara hak tanıyabileceğini zımnen ilan etmiş olmasıdır. "Birleşmiş Milletler", "Cemiyet-i Akvam (kavimler topluluğu)" yerine kuruldu. Bu, beşeriyetin tarihini Batılı gelişme mecrasına zorla dahil etmenin, kavim veya başka formasyonda kalmak isteyen toplulukları onlara herhangi bir hak tanımamakla cezalandırmanın en acımasız yoludur.

İkincisi, milletler arası geçerli olacağını ilan ettiği hukuki normlar, galiplerin hegemonyasını sürdürmek üzere geliştirilmiştir ki, bu yüzden BM ve Güvenlik Konseyi mesela İsrail hakkında ne kadar karar alırsa alsın, ABD ve

İsrail nazarında hiçbir kıymet-i harbiyesi olmuyor, ama Irak ve İran'a ambargo gerektiğinde BM kararları hemen devreye giriyor.

Bugün Türkiye, İran veya Mısır'ın BM'de İslam ülkelerini temsil için birbirleriyle rekabet etmeleri zaman israfıdır. Tek tek diğer Müslüman ülkeler de mevcut yapı içinde BM mekanizmasını tersine çeviremezler. Etkin olmanın yolu, İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) çatısı altında üye bütün İslam ülkelerinin tek bir güç olarak BM'de temsil edilmeleri ve bunun için İKÖ olarak Güvenlik Konseyi'nde daimi üyelik talebinde bulunmalarıdır. Hangi ülke liderinin İKÖ'nün başına geçeceği konusu, AB'de olduğu gibi nüfus yapıları veya başka etkin potansiyeller temel alınarak belirlenmeli, rotasyon usulü -dönem başkanlığı- sistemi takip edilmelidir. Bunun için Türkiye, İran ve Mısır'ın işbirliği yapması şarttır. Kurulduğundan beri İKÖ doğru dürüst bir işe yaramadı, bugün de bir protokol teşkilat olarak varlığını sürdürüyor. Bu formülle, belki çağın ruhuna uygun olarak bölgesel bir entegrasyona doğru sahici bir adım atılmış olur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Vatan ve 'vatan kardeşliği'

Ali Bulaç 2009.10.03

Nuriye Akman, Tokat GOP Üniversitesi'nde Yrd. Doç. Zekeriya Başkal ve sosyoloji uzmanı Niyazi Özdemir'le yaptığı konuşmanın bir yerinde Başkal, Ali Emiri Efendi'nin bir sözünü aktarır: "Ermenilerle biz din kardeşi değiliz, ama vatan kardeşiyiz." (Zaman, 30 Eylül 2009)

Yüzyıllarca birlikte yaşamış farklı din gruplarını bir arada tutan ortak paydalara baktığımız zaman, Ali Emiri'nin bu sözü hayli anlamlıdır. Ali Emiri Efendi, "vatan" kelimesini, üzerinde bir arada yaşanan ortak mekân, coğrafi bölge anlamında kullanmıştır, anlamı "bir arada tutan, birleştiren ortak payda" demektir.

Arapça kökü, Avrupa'da ulus devlet ve milliyetçi ideolojilerin ortaya çıkmasıyla kazandığı anlam ile bugün kendi dillerinin semantiğinden kopmuş olan Müslümanların kültürel algıları bakımından "vatan" kelimesi farklı anlamlara ve çağrışımlara sahiptir. Sorunlarımızın temelinde yatan kavram kargaşasını sona erdirmek için -ki bu aynı zamanda sorunlarımızın çözümünün de anahtarıdır- kavramları yerli yerine oturtmak lazım.

Arapça "vatan" kelimesinde, aynı ulusun vatandaşlarının yücelttikleri toprak parçası (teritoryal) anlamı yoktur. Vatan, kişinin doğup büyüdüğü, objeler dünyasına, taşına toprağına, havasına suyuna, yakın çevre insanlarına alıştığı, ünsiyet kazandığı (tavattun) küçük mahaldir. 19. yüzyılda milliyetçilikler başlayınca Lübnan merkezli Arap Hristiyanları, Arapçanın zengin dil imkânlarından yararlanarak, kelimelerin semantiklerine müdahale ettiler. Batı'dan transfer ettikleri kelimelerin Arapçada karşılıklarını bulmaya çalıştılar. Vatan, devlet, millet vb. kelimeler bu dönemde köklü bir anlam değişimine uğradı.

Müslüman kavimler (Türkler, Araplar, İranlılar) milliyetçi ideolojileri kabul edince, bir yandan Hristiyan Arapların bu çabalarını kullandılar, öte yandan kendilerince kelimelerin modern anlam ve muhtevalarına İslam dininden kaynaklanmayan kutsallıklar atfettiler. Bazen bu işe birtakım hadisler uydurarak meşruiyet ve kuvvet kazandırmaya çalıştılar. Bunlardan biri "Vatan sevgisi imandandır" diye bilinen uydurma (mevzu) hadistir.

Vatan fikrini ortaya çıkaran gelişme, başlangıçta prenslerin ve burjuvazinin "toprağı sekülerleştirilmesi" ameliyesidir. Hristiyan Avrupa'da mülk Tanrı'nındır, Tanrı İsa'da bedenlenmiştir, İsa da Kilise de. Dolayısıyla topraklar kutsal Kilise'nin, yani fiiliyatta Papa'nın ve ruhban sınıfının denetiminde ve egemenliğindedir. Ulus devletin başlangıcı, Kilise'ye bağımlı olarak hüküm süren prenslerin ve kralların toprağı Kilise'nin egemenliğinden kurtarmak istemeleriyle başladı, bunun da yolu toprağın sekülerleştirilmesiydi. Toprağın

sekülerleştirilmesi de belli coğrafi bölgede yaşayanların toprağı "vatan", yani ulus devletin hâkimiyet ve hükümler alanı olarak tanımlamalarıyla mümkündür. Nitekim böyle de oldu.

Müslümanların tarihte sekülerleştirilmiş toprak anlamında vatanları olmamıştır, ama "darlar"ı olmuştur. "Doğuda da Batıda da Allah'ındır"; "Yeryüzü mescit kılınmıştır". Ebu Hanife'ye göre, toprağı "dar" ahalisinin hangi hükümlere ve hukuka göre yaşadığı konusudur.

Osmanlı'da her dinden olan insan gruplarına "millet" denir. Millet, dine göre olan yaşama tarzıdır. Müslümanların, Ermeni Hristiyanların, Rum Hristiyanların, Protestanların, Yahudilerin milletleri vardı ve bütün bu milletlerin Osmanlı'ya göre mensubiyetleri tabiiyetti. O halde Osmanlı milletlerinin iki ortak paydası vardı: Biri Osmanlı siyasi hâkimiyeti, diğeri üzerinde yaşadıkları ortak mekân, yani coğrafya idi. Ali Emiri Efendi, işte bu ortak mekâna "vatan kardeşliği" der ki, ben de aynı muhtevadan hareketle mekân-coğrafya birliğine "halk" derim. (Bkz. Kavimler Birliği: Türkiye Halkı, Zaman, 31 Ağustos 2009 yazım.) Bugün ne milleti, ne vatani aslımanalarında kullanıyoruz, ama yeni bir epistemoloji ve semantik diriliş yapabiliriz. Müslüman kavimler ve gayrimüslimler, hakiki anlamında milletler olarak ortak bir coğrafyada ve uyumlu bir halk olarak birlikte yaşayabiliriz. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Liberalizm

Ali Bulaş 2009.10.05

Liberalizmin hareket noktasında Newton'un varlık görüşü yatar. Bu özelliğı dolayısıyla kendi içinde felsefi bir paradoks taşır. Yöneldiği hedefi rölativizm, felsefi zemini Newton'culuk ve pozitivistizmdir.

Aydınlanma'nın evren görüşüne ve bunu temel alan tabii hukuka göre varlıkta kendi kendine işleyen yasalar vardır. Yani varlıkta işleyen bir determinizm söz konusudur. Bu determinizmi bozan şey insani müdahaledir. Evrendeki düzenin izdüşümü olan toplumsal hayata da müdahale olmasa, kendi kendine işleyen tabii bir düzen kurulacaktır. Bu, bizi zaruri olarak evrendekine benzer toplumda da kendi kendine işleyen bir makine fikrine götürür. Bu toplumsal makineye müdahale edilmemesi gerekir. Varlıkta düzeni devam ettiren gizli bir 'el' vardır. Bu Tanrı'nın eli olabilir; gizli bir bilinç, ismini koyamadığımız bir zekâ, mahiyetini çözemediğimiz bir kader veya belki de güçlülerin daima önünü açan bir şans da olabilir. Bu elin bir benzeri toplumsal hayatta ve iktisadi ilişkilerde etkisini gösterir. Devletin ve siyasetin görevi, sadece tabii işleyişi aksatan gayri tabii engelleri ortadan kaldırmak olmalıdır. Bundan hareketle liberaller, "karışmayın, müdahale etmeyin; bırakın yapsınlar, bırakın geçsinler" diyor.

Eğer kâinata olduğu gibi, toplumsal hayatta da saat gibi işleyen bir düzen varsa, bu düzende inanılmaz bir eşitsizlik var. Bu gizli elin sahibi neden bu eşitsizliği öngörmektedir? Tanrı bu kadar adaletsiz olabilir mi? Bu tanrı (BM'nin 19 Haziran 2009'da açıkladığı rakamlara göre) nasıl oluyor da 1 milyar 200 milyon insanın aç kalmasına rıza gösteriyor?

Tabii düzen demek, tabiata ait ve tabiata ilişkin bir düzen demektir. İlk liberaller bu düzenin yasalarının ilahi olduğunu kabul ediyorlardı. Keza ilk liberaller tevhitçiydi. Newton Allah'ın birliğine inanıyor, teslisi reddediyordu. Kısaca onlara göre bu düzen "tanrısal düzen"dir; bunun izdüşümü toplumsal hayatta da aranmalıdır.

Varlıkta elbette bir düzen vardır. Biz buna ilahi sünnetler (âdetullah) diyoruz. Kâinatın varoluşunu devam ettiren ve mümkün kılan ilahi sünnetlerdir. İslam kelamı açısından bu düzenin menşei bir Emr-i ilahi olan "Kün (Ol)!"

emridir. Emr-i ilahi üç ayrı alanda tezahür ediyor. 1) Kün emriyle varlık kâinat buldu, yani bu emirle varlık varoluşa çıktı. 2) Ruh da Emr-i ilahidir, ruhun menşeinin ne olduğunu bilmiyoruz. 3) Vahiy veya din de Emr-i ilahidir.

Bu şu demektir: Mutlak izafide, sonsuz sonluda/fanide, sınırsız sınırlıda, ebedi ve evrensel olan tarihsel ve toplumsal durumda tezahür ve tecelli ediyor, el'an etmeye de devam ediyor. Emr-i ilahi (ilahî emir) mutlak fakat biz bu mutlak olanın sonluda, sınırlıda, fanide ve izafide tecelli ettiğini görüyoruz. Yani izafide, sonluda, sınırlıda, tarihsel ve toplumsal durumda kaçınılmazlıklar, zorunluluklar yoktur; kevf ve fesat âlemidir, imkânlar dünyasıdır; her şey değişir, başkalaşır.

Bu önerme bir hakikatin ifadesi ise liberalizmin içine düştüğü paradoksuyla baş başa kalır. İkincisi, ruh bedende tezahür ediyor. Bedenin halleri ve nefsin çeşitli durumları o ilk emrin menşeidir; bedende ve beden davranışlarında ortaya çıkıyor. Şu var ki, beden hareketleri otomatiğe bağlanmış değildir, fiillerimizi yöneten bir kumanda merkezi olan beynimiz vardır, kumanda merkezini çalıştıran da serbest irademiz, özgür seçimlerimiz, şu veya bu kritere göre teşekkül eden düşüncelerimiz, arzularımız, öngörülerimizdir. Üçüncüsü, Emr-i ilahi olan din/Hükümler, içtihatlar ve zanni bilgilerde tezahür ediyor, kendini onda devam ettiriyor. İctihadı mümkün kılan referans kaynakları olan asıllar (Kur'an ve Sünnet), doğru vaz'edilmiş usul ve sağlıklı bir biçimde işleyen akıldır. Şu halde bir Emr-i ilahi olan Şariat da otomatiğe bağlanmış değildir. Fıkıh değişkendir. Bu çerçeveden baktığımızda liberal felsefenin fizik âlemde aradığı determinizm ve sosyo-politik hayatta dogmatizm seviyesinde savunduğu iktisadi ve siyasî zorunluluklar temelsiz kalır. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mozaik mi, kubbe mi?

Ali Bulaç 2009.10.07

Başbakan R.Tayyip Erdoğan'ın AK Parti Kongresi'nde yaptığı konuşma, haklı olarak büyük takdir topladı. Hemen belirtirim, benim de Türkiye'nin uzun yıllardan beri "işte buna ihtiyacı var" dediğim bir konuşma oldu.

Sayın Başbakan'ın konuşmayı yaparken samimi olduğunda hiç kuşku yok. Kürsüde siyasî kişiliğinden çok, bu ülkenin tarihsel değerlerini içselleştirmiş, önemine inanmış bir insan sıfatı öndeydi. Bir Başbakan olarak Sayın Erdoğan, bu konuşmayla Türkiye halkına karşı görevini yerine getirmiştir, bir siyasî olarak modern çağda geleneksel bakış açısının imkânlarını kullanarak bugün için çizilebilecek bir ufku çizmiştir. Bundan sonra bu konuşmanın gerisinde kalan herkes, 19. yüzyıl Avrupası'nda hapsolmaya devam edecektir.

Sayın Başbakan şu isimleri zikretti: Ahmed Yesevi, Hacı Bektaş Veli, Pir Sultan Abdal, Hacı Bayram Veli, Yunus Emre, Mevlânâ, Sabahat Akkiraz, Tatyos Efendi, Cem Karaca, Ahmet Kaya, Mehmet Akif, Necip Fazıl, Nâzım Hikmet, Ahmet Hani, Said Nursi...

Daha önce Deniz Baykal da "Anadolu solu" adı altında Edebalı'den, Yunus Emre'den, Ahmed Yesevi'den söz etti, herkeste bir heyecan uyandırdı. Fakat arkasını getiremedi. Başbakan Erdoğan'ın toplumun genelinde uyandırdığı olumlu havayı doğru tespit etmekte gecikmeyen CHP'liler de Kemal Kılıçdaroğlu'nun ağzından mukabil bir liste açıkladılar. Buna göre Türkiye mozaiginde şu isimler yer alıyordu: Yaşar Kemal, N.Fazıl Kısakürek, Aziz Nesin, Ziya Gökalp, Yılmaz Güney, Mimar Sinan, Kul Himmet, Cemil Meriç, İdris-i Bitlisi, Mustafa Suphi, Agop Dilaçar vs.

CHP'nin bu işte geç kaldığını söylemek mümkün. Buna rağmen bu mukabil teşebbüs de olumludur. Böylelikle kutuplaşmaya mesnet gösterilen isimlerin atıfta bulunduğu farklı dünya görüşleri, inançlar ve siyasetlerin en

azından bir çatı altında toplanabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu aşamadaki sorumuz da budur zaten.

Fakat mesel şu ki, ister Başbakan ister Kılıçdaroğlu'nun listelerinin salt bir kültürel mozağe dayandığı ve mozaik modelinin postmodern çağda bizim gibi sosyo-kültürel havzaların içine düştüğü derin krizin aşılmasına yetmeyeceği konusunun bilinmemesidir. Mozaik yakın vadede, birbirimizin realitesini kabul etmek için kullanışlı olabilir, ama ne tarihte böyle bir model kurulabilmiştir ne bugün ve yarın kurulabilecektir.

Benim önerdiğim, Mimar Sinan'ın "Kubbe modeli"dir. Mozaik ayak altındadır, bir çekiç darbesiyle paramparça olur, parçalar dört yana dağılır. Zaten modern ulus devlet ve bugün Batı'nın bir türlü beceremediği mozaik modelidir. Modernite çeşitlilikleri dibe doğru bastırıp salt görüntülerini zeminde tutuyor, fakat zeminin de üstünü kendi silindiriyle dümdüz ediyor. Farklı unsurlar dikey olarak -bir bitki, bir çiçek gibi- toprağın üstüne çıkıp neşvü nema bulamıyorlar.

Kubbe modelini yıkmak kolay değildir, ama imkânsız da değildir. Yarım ve çeyrek onlarca kubbeyi ayakta tutan büyük kubbenin sırrı kilit taşıdadır, yani modelin referansını teşkil eden Tevhid inancıdır. Kilit taşı, büyük kubbeyi -sosyo-politik yapıyı- birleştirir ve ayakta tutar. Büyük kubbe, yani sosyo-politik yapı da, ihata ve ihtiva ettiği yarım ve çeyrek kubbeleri -sosyo-kültürel çeşitliliği- ayakta ve bir arada tutar.

Osmanlı, bunun yakın tarihteki ve iyi bir örneğiydi. Fakat Osmanlı'dan önce bu modeli çok daha başarılı bir biçimde hayata geçiren Selçuklu, özellikle Artuklu-Mardin tecrübesidir. Tam da geçen hafta Mardin Valiliği (Hasan Duruer), Bahçeşehir (Prof.Dr. Bekir Karlığa) ve Galatasaray Üniversitesi'nin (Prof. Dr. Kenan Gürsoy) ve Kültür Konseyi'nin değerli Başkanı Prof. Dr. Metin Eriş'in ortak katkıları ve çabasıyla Mardin'de bu konuyu iki gün boyunca konuştuk.

Başbakan'ın konuşma metnini hazırlayanlar, reel durum dolayısıyla aceleyle mozaik motifini işlemişler, bu reel bir durumdur, ama referans alınacak model değildir. Mozaik modeli Hakikat'i parçalayan postmodernizmden besleniyor. Bize Hakikat'i, birliği çokluk içinde tezahür ettirecek, Kesret içinde Vahdet'i sağlayacak model lazım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslam, liberalizm ve özgürlük

Ali Bulaç 2009.10.10

Liberal felsefenin ideolojisi özgürlüktür, başka bir deyimle liberalizm özgürlüğü ideolojileştirerek kendine varlık alanı bulur. Bu, liberallerin özgürlüğü üç alanda temellük etmesi gibi garip bir duruma yol açıyor. 1) Dine ve Tanrı'ya karşı özgürlük.

Bu çerçevede Tanrı'ya ve imana (Hristiyan dogmaya ve bazılarının dogma ile aynı şey saydığı İslami nassa) karşı bireysel aklın özgürleştirilmesini savunur. Nihayetinde ilk liberallerin meşhur sloganlarından biri "ne Tanrı ne efendi"ydi, her ikisinin de otoritesini reddediyorlardı. 2) Sosyo-politik muhtevasıyla liberallerin özgürlüğü, mutlakiyetçi idareye ve aristokrasiye karşı sınıfsal bir özgürlüktür. Bu, burjuvazinin özgürlük talebidir. 3) Nefsin istek ve tutkularını, beden zevklerini kısıtlayan her engele karşı serbestlik.

İslam'ın özgürlük telakkisi farklıdır.

1) İnsanlar özgür doğar. Hz. Ömer şöyle diyordu: "Annelerin hür doğurduğu insanları ne zamandan beri köleleştirdiniz?" Bu, toplumsal statüyle ilgili özgürlük tanımıdır.

2) Fakihlerin kabul ettiği özgürlük. Dinî hayatın yaşanması, dinî tebliğin yapılması önündeki engellerin ortadan kaldırılması. Cihadın tarifi budur: İnsan ile İslam arasındaki engellerin ortadan kaldırılması için kişinin var gücüyle harcadığı çabadır. Bu çabayı bedeni bir faaliyet olarak yapabiliriz (savaş, yani cihad), içtihat olarak yapabiliriz (fıkıh), nefsin mücahedesini olarak yapabiliriz (tasavvuf); entelektüel bir ceht ve çaba olarak yapabiliriz (kelam ve düşünce) faaliyeti olur.

3) Sufilerin kabul ettiği özgürlük. Bedende, dünyevi tabiatımızda hapsolmuş olan ruhun tekrar asıl yurduna, Allah'a kavuşması çabası demek olan ruhun özgürlüğü.

Bu tanımlardan bakıldığında İslam'da özgürlük Allah'a kulluk yapmak üzere engelsiz bir ortamın, sosyal, politik, ekonomik, maddi ve kültürel dünyanın tesis edilmesi çabasıdır. Liberal özgürlük ise insanın kul olmaktan çıkarılması çabası ve talebidir.

Özgürlüğün temellük edilmesi, özgürlük tanımının ve muhtevasının sadece ve sadece liberal felsefenin işaret ettiği kavramsal çerçeve içinde kalınarak yapılması, diğer referans çerçevelerine ait özgürlük tanımlarının kale alınmaması demektir. Oysa farklı irfan ve felsefe havzaları birden fazladır ve her birinin farklı insan tanımı ve algısı olduğu gibi, farklı özgürlük tanımı ve algısı vardır.

Bizim yukarıda özgürlüğü İslam bakış açısından üç ayrı düzeyde ele alışımlar, politik, ekonomik, ahlaki ve sosyal hayatın tanziminde insanın ve farklı toplulukların özgürlüklerine ilişkin farklı algılara sahip olduğumuz anlamına gelir.

Mesela düşünce ve düşüncenin ifade edilmesi açısından bakıldığında İslam, tam özgürlükçü bir karaktere sahiptir. Ebussud Efendi'ye, "Bir gayrimüslim kendi inancını açıklarken Müslümanların kutsal saydığı değerlere dil uzatırsa, onları küçültücü ifadeler kullanırsa, ona ne lazım gelir?" diye sorulur. Şeyhülislam'ın verdiği cevap şu olur: "Bir şey lazım gelmez. Amacı İslam'ı küçültmek değil, kendi inancını (ve belki şakilesini) ortaya koymaktır." (Not: Bu fetvayı son zamanlarda bizim kesimin severek okuduğu bir gazetede vahy ve vahy meleği hakkında çıkan yakışsız yazılar için de bir kıtas olarak alabiliriz.)

Demek ki, liberalizmi salt bir teknik olarak ele almak gerekirse, düşünce ve ifade özgürlüğü tam olmalıdır. İktisadi hayatta teşebbüs özgürlüğünün sağlanması gerektiği açıktır. Ama devlet bir yandan orta sınıfların iktisadi gelişmesi için teşebbüs özgürlüğünü korurken, diğer yandan servetin belli ellerde toplanmaması ve zayıfların korunması için de gerekli tedbirler alabilir, almalıdır. Bu komünist rejimlerdeki gibi planlı ve müdahaleci ekonomi modelini benimsemek anlamına gelmez. Ahlaki alanda sınırsız özgürlük İslam'a yabancısıdır. Toplumdaki farklı din ve inançlardaki insanların "ma'ruf ve münker"le ilgili ortak telakki ve kabulleri sosyo-politik hayatın temeli olmak durumundadır. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Liberal fetva arkadan gelir!

Ali Bulaç 2009.10.12

İktisat tarihçileri, bizi bir fikre inandırmaya çalışırlar. Onlara göre, tarihte önce teoriler gelişir, arkasından maddi ve ekonomik yapılar teşekkül eder.

Bu, aynı zamanda Batı'nın ekonomik ve teknolojik gelişmesinde rol oynayan bilgi ve düşünce üretiminin Batı'ya ebedi üstünlük kazandırmasının da meşruiyet çerçevesini ima eder. İster liberalizm, ister sosyal devlet veya sosyalizm olsun, teori ve ideolojilerin piyasayı belirlediği tezi doğru değildir. Özellikle Batı tarihi söz konusu olduğunda, bu hiç doğru değildir. Nasıl doğru olabilir ki! İnsanı ve insan iradesini tarihsel şartların ve toplumsal durumların ürünü kabul eden bir dünyada, insan başlamış bulunan maddi bir gelişmenin arkasından yürür ancak. Fikirler etkileyicidir, ama belirleyici değildir. Önce sosyal veya ekonomik bir olay meydana gelir, arkasından bilim adamları, filozoflar bunu anlamaya, anlamlandırmaya, teorik bir çerçeveye oturtmaya çalışırlar.

Şu soru önemlidir: Batı'daki maddi zenginliğin arkasında liberal felsefeler mi var, yoksa liberal fikirler maddi zenginliğin ortaya çıkmasından sonra mı teşekkül etti? Tarihsel gelişmeler, ikinci görüşün doğruluğuna işaret etmektedir. Şöyle ki:

Batı'daki sermaye birikiminin veya tarihsel kapitalizmin arkasında üç temel unsur yatmaktadır. Bunlar da sömürgecilik, köle ticareti ve faizin sistemin bir parçası olarak iş görmeye başlamasıdır. Sömürgecilikle Batı, Batılı olmayan dünyanın tabii kaynaklarını, altınlarını, gümüşlerini ve değerli madenlerini yağmaladı, anavatana taşıdı. Bu, başlı başına bir zenginlik yoluydu, ilk sermaye birikimi bu şekilde gerçekleşti.

İkinci önemli faktör emektir. Batı, başlangıçta emeği kölecilikten elde etti. Bazı antropologlara göre 100 milyon civarında Afrikalıyı taşıdılar, yerlerinden ettiler. 12 ile 25 yaş arasındaki genç insanları topluyor, gemilere doldurup Londra veya Boston Limanı'na getiriyorlardı. Üstelik bu limanlara gelindiğinde geminin dörtte üçündeki siyahî köleler yolda ölmüş oluyordu. Köleleştirilmiş bu insanlar, karın tokluğuna ve çok zor şartlar altında çalıştırılarak söz konusu sermaye terakümü sağlanmış oldu. Faiz, daha çok Yahudi tüccarların, sarrafların geliştirip sisteme soktuğu bir işlemdir. Yahudiler devamlı yerinden göç etmek tehdidi ve korkusuyla karşı karşıya olduklarından, taşınabilir, yükte hafif pahada ağır banknota önem verdiler. Sonrasında da banka sistemi ve faiz gelişip sermaye birikiminin en etkili yolu oldu. Bugün de kapitalizm veya sermaye birikimi dediğimiz zaman akla faiz gelmektedir.

Tarihsel kapitalizmin teşekkülünde devletler de belirleyici roller oynadılar. Modern ulus devlet ortaya çıkmasaydı kapitalizm de olmazdı. Devletler bir coğrafi bölgeyi -kilisenin ve papanın hâkimiyetine karşı- Hristiyan ümmetinin elinden aldı, böylelikle milli sınırlar çizilmiş oldu. Dahası devletler, milli sınırlar içinde burjuvaziye hem polisi hem askerleriyle korudu. Bunun göz ardı edilmemesi gereken belirleyici bir faktör olduğunu unutmamak lazım. Şöyle ki:

Kıta olarak Avrupa, yeraltı ve yerüstü zenginliklere sahip değil. Tarihte Avrupa kendi kendini besleyemedi, kendi iç kaynaklarıyla herhangi bir zenginlik üretemedi. Dünyanın zengin petrol, doğalgaz, altın-gümüş yatakları Avrupa'da bulunmuyor. Özellikle altın ve gümüş sermaye birikiminin teşekkülünde önemliydi. Bunu Avrupalılar, hep dışarıdan, Afrika, Asya ve Amerika kıtasından sömürgecilikle elde ettiler. Bu çabada devletlerin ne kadar belirleyici rol oynadığını sömürge savaşlarından biliyoruz. Toprağı laikleştirip "vatan" fikrini çıkaran, prensleri ve kralları zaman içinde ulus devletlerin mutlakiyetçi idarecilerine dönüştüren bu sömürge savaşları ve dışarıdan yapılan yağma ve talanlar olmasaydı ilk büyük sermaye birikimi olan kapitalist zenginlik nasıl teşekkül edebilirdi? Kapitalizmi hangi felsefeler veya serbest piyasalar ortaya çıkardı? Liberalizm dahil, önce olaylar yaşanmış, arkasından fetva tedarik edilmiştir.. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Enerji geçiş ülkesi' olurken (1)

Dünya her geçen gün biraz daha enerji kaynaklarına bağımlı hale geliyor.

Hem 20 büyük ekonomiye sahip ülkelerin tüketimleri artıyor, hem 1 milyar 300 milyonluk devasa nüfusuyla Çin, "Batılı tarzda ekonomik büyüme ve üretim" sürecine dâhil oluyor. Çin'e yaklaşık bir hızla Hindistan, Brezilya ve diğer birkaç ülkenin de katılmakta olduğunu unutmayalım. Çin, olağanüstü performans gösterip üretim yapıyor, ekonomik olarak istikrarlı sayılabilecek bir büyüme kaydediyor, ama asıl Çin, henüz Batılı tarzda tüketim sürecine girmiş değil. Bir de Çin Halk Cumhuriyeti'nin milyonlarca insanının Batılılar gibi tüketmeye başladığını düşünün, enerji ve gıdanın kazanacağı önemi daha iyi anlarsınız.

Bu, enerji ve gıda kaynakları üzerindeki çatışma ve rekabetlerin giderek şiddetleneyeceği anlamına gelmektedir. Bu aşamada Çin'in Batı'ya, yani enerji kaynaklarının bulunduğu Ortadoğu'ya doğru gelişmesini durdurmak ve elbette Avrupa'nın artan enerji ihtiyaçlarını karşılamak üzere yeni stratejiler takip etmeyi gerektiren yeni bir duruma işaret etmektedir.

Mevcut durumda AB ülkelerinin kullandıkları gaz oranı 522 milyar metreküp kadardır. Azalan üretime karşılık artan tüketim trendini göz önüne alan Uluslararası Enerji Ajansı'nın hesaplarına göre 20 sene sonra Avrupa'nın ihtiyacı olan gaz 700 milyar metreküpe çıkacaktır. Avrupa giderek enerjide dışa bağımlı hale geliyor. Enerji de Türkmenistan, Azerbaycan (Hazar havzası), İran ve Irak'ta bulunuyor.

Artan talep, enerji kaynakları kadar enerji nakil hatlarını da önemli kılıyor. Şüphesiz enerjinin nakil güvenliği (nakil hatları ve sevkiyatı) kaynağı kadar önemlidir. ABD, İngiltere ve Norveç'in ortaya attığı "Enerji barışı" projesi, enerjinin söz konusu merkezlerden Avrupa'ya taşınmasını öngörmektedir. Coğrafi konumu dolayısıyla söz konusu projeyi hayata geçirirken Türkiye'nin hesaba katılmaması mümkün değil. Nabucco ve Güney Akım projeleri bu çerçevede geliştirilmiş bulunuyorlar. Birinin arkasında ABD ve Avrupa, diğerinin arkasında Rusya var.

Rusya'nın 6 Ağustos 2009'da imzalanan anlaşma ile sistemin içine dâhil olmasının iki sebebi var: Bilindiği üzere Rusya enerji sevkiyatının yüzde 80'ini Ukrayna üzerinden yapıyor ve Sovyetler'in dağılmasından bu yana bu ülke ile yaşadığı problemler söz konusu. Vladimir Putin, Türkiye'nin enerji naklinde Ukrayna'nın yerini alabileceğini açıkladı. Bu, enerji ulaşım yollarını çeşitlendirmesi bakımından Rusya için bir avantaj. Fakat asıl önemlisi, ABD ve Avrupa, enerji dolaşımında Anadolu üzerinde kontrol kurmaya çalışırken, Rusya, onları 'yalnız' bırakmak istemiyor; eğer Türkiye toprakları enerji santrali ve enerji nakil hatlarının zorunlu güzergâhı haline geliyorsa, bu rekabet ve nüfuz alanı üzerinde Rusya'nın da sözü olacaktır.

Nabucco projesi, temelde Türkmenistan, İran, Azerbaycan, Irak ve diğer ülkelerin (Ermenistan Gürcistan, Suriye) zaman içinde gelişmiş bir enerji şebekesi içinde yer almalarını, enerji alanında birbirlerine entegre olmalarını öngörüyor. Irak petrolü ve gazı dolayısıyla Suriye de kilit ülke konumuna geliyor. Arap Doğalgaz Hattı'nın geçtiği Suriye kavşak noktasıdır, Akdeniz'e açılan önemli bir kapıdır.

Bu noktaya dikkat çeken Enerji Bakanı Taner Yıldız "Türkiye'nin doğusunda bulunan kaynakların benzer projelerle Avrupa ülkelerine aktarılması, Türkiye'yi erişilmez bir stratejik konuma taşıyor." diyor. Yıldız'a göre, ister Nabucco ister Güney Akım, "Bunlar uzun vadeli projelerdir". Özetle Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun deyimiyle "Türkiye küresel enerji akışının en önemli kavşak ülkesi" haline geliyor. Bu aynı zamanda orta ve uzun vadede Amerika, Avrupa ve Rusya'nın dikkatleri, ilgi ve hesaplarının daha fazla Türkiye coğrafyası üzerinde olacağı anlamına geliyor. Cumartesi devam edeceğiz.. a.bulac@zaman.com.tr

İki bayram arası vize bayramı

Ali Bulaç 2009.10.17

Türkiye'nin "komşularla sıfır ihtilaf" çerçevesinde takip ettiği proaktif politikanın ilk önemli meyvelerinden birini devşirmiş olduk: Suriye ile aramızda olan vize kalkmış oldu. 13 Ekim günü uçak dolusu insan Halep'e gittik. Her iki ülkenin 20 bakanı ortak toplantı yaptı. Bakanlar sınır kapısından yürüyerek geçip aradaki temsili bariyeri kaldırdılar.

Heyetin başkanı tabii ki Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu idi. Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim'le düzenledikleri ortak basın toplantısında Davutoğlu önemli mesajlar verdi:

İki ülke arasındaki ilişkiler iktisadi, kültürel ve beşeri değişimi ihata etmelidir. İki devlet bir heyet şeklinde çalışıyoruz. Türkiye ile Suriye arasındaki ilişki, bir anlayıştır ve bu anlayış bir modeldir, bölgemize vermeye çalıştığımız mesajımız var. Türkiye, Suriye üzerinden Araplara ulaşmak istiyor. Suriye, Arap dünyasına açılan bir kapıdır. İlişkiyi tarif edecek en iyi slogan şudur: Ortak tarih, ortak kader, ortak gelecek.

Suriyeli bakan da Davutoğlu'na aynen katılıyordu. Onun da dediği, bugün her iki ülke için bir bayram günüdür.

Soru-cevap faslında Davutoğlu, önemli noktalara işaret etti: Bizim Osmanlı'yı diriltme gibi bir niyetimiz yok. Osmanlı geçti. Emeviler, Eyyubiler gibi Osmanlı da bizim ortak tarihimiz ve mirasımızdır. Galiçya'da bir Halepli şehidin mezarına rastlayabilirsiniz. Biz kardeşiz, her açıdan birbirimize benziyoruz, birbirimizin egemenlik ve refah haklarına saygılıyız, eşit şartlarda ve konumlarda işbirliği yapmak istiyoruz.

Halep'te öğrendiğimize göre, vize sadece Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için değil, Kıbrıslı Türkler için de kalkıyor. Artık Kıbrıslı Türkler kimlikleriyle rahatlıkla Suriye'ye giriş yapabilecekler.

Vize muafiyetini kaldıran anlaşma iki ülkenin sınır kapısında (Suriye tarafı Selame, Türkiye tarafı Öncüpınar), Mardin'deki yaygın deyimle "Hat üzerinde" imzalandı. Nedense defterler bakanların önüne getirildiğinde saatime baktım. İmzalar, tamı tamına 13 Ekim 2009, Salı günü, saat 16.23'te atıldı. Arkasından folklor gösterileri ve kısa konuşmalar yapıldı. Bu arada beni bekleyen bir sürpriz vardı. Program sunucuları konuklara dokümanter bir filmlerinin olduğunu anons ettiler. Büyük ekranda gösterilen film Arapça altyazılıydı. Filme 23 Eylül 2009'da bu köşede çıkan "Suriye'de Kaybolan Kök" başlıklı yazımla başlanıyordu. Dedemin, küçücük kızını süt anne emzirsin diye verdikten sonra sınırların çekilmesiyle nasıl kızını kaybettiğini ve son yıllarında hep hasretiyle yaşadığını anlatan yazının neredeyse yarısı okundu. Hiç beklemediğim bir şeydi. Beraber oturduğumuz Hüsnü Mahli, Sefer Turan, Metin Mutanoğlu bana dönüp "Haberin var mıydı?" diye soruyordu, ama ben "Haberim yoktu, sürpriz oldu" bile diyemiyordum, çünkü gözyaşlarım durmadan akıyordu. Hiç görmediğim dedeme veya halama değil, gerçekten bir olan halkın uzun yıllar sun'i sınırlarla bölünmesine ve bugün hamd olsun hiç değilse vizenin kalkmasıyla tekrar buluşabilmelerine duygulanmıştım.

Tabii ki Türkiye'nin, takip ettiği yeni dış politikanın ulusal, bölgesel ve küresel denge hesaplarıyla yakın ilişkisi var. Hiçbir şey tek boyutlu değildir. Yeri gelince bu konulara değineceğiz elbette. Gerçek olan şu ki, eski tarz dış politika dönemi çoktan kapanmıştır. Yeni bir dünyanın eşiğindediz ve Türkiye hariciyesinin başında alışık olmadığımız, değişik, dinamik bir patron var. Hem akademisyen, hem bir entelektüel. Davutoğlu o kadar hızlı hareket ediyor ki, onu takip edebilmek için de çok hızlı düşünmek, parçaları seri bir biçimde bir araya getirip büyük resmi gözden kaçırmamak lazım.

TAZİYE: Hakk'a yürüyen değerli ilim, dava ve hizmet adamı Prof. İbrahim Canan Hoca'ya Allah'tan rahmet, yakınlarına ve camiamıza başsağlığı diliyorum. Son üç senedir Tüyp Kitap Fuarı'na beraber imzaya giderdik. Bu sene gidemeyeceğiz. Gazetemizin okurlarıyla buluşmak üzere Kahramanmaraş'a gitmek zorunda olduğumdan cenazesine katılamadım. Nur içinde yatsın, mekanı cennet olsun. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Enerji geçiş ülkesi olurken (2)

Ali Bulaç 2009.10.19

Şu anda Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin kontrolü altında bulunan bölgede Irak petrollerinin yüzde 20'sinin -dünya enerji kaynaklarının yüzde 2'si- hangi güzergâh takip edilerek Akdeniz'e ve dolayısıyla Batı'ya taşınacağı konusu önem kazanmış bulunuyor.

Kuzey Irak'ın denize kıyısı olmadığına göre, bu enerji Türkiye veya Suriye üzerinden Akdeniz'e taşınmak durumundadır. Bugüne kadar da Türkiye üzerinden taşınıyor. Duruma göre ikinci bir seçenek de yok değil. O da Suriye'nin devreye girmesi, hatta Kuzey Irak, belki de gelecekte Kerkük ve Musul petrollerinin Kuzey Suriye üzerinden İsrail'in Hayfa limanına taşınması düşünülebilir. Bir süre önce Türkmenlerin yaşadığı Telafer'de ve nüfus yoğunluğu Kürtlerden oluşan Kamışlı'da yaşanan olayları buna bağlayanlar var.

ABD tabii ki bu aşamada Türkiye'yi tercih ediyor. Ancak henüz pek telaffuz edilmeyen bir görüşe göre Türkiye'nin etkinliğinin fazlasıyla artırılmasına kuşkuyla bakan Mısır ve Suudi Arabistan (Arap ligi), Suriye'nin de denkleme dahil edilmesini istiyor. Arap liginin arzusu, Hayfa limanına güzergâh açmak değil, "Batı kampı adına Türkiye'nin sevimsiz rol oynaması" ihtimaline karşı bir tür kontra tedbir. Her halükarda Türkiye, Suriye ile ilişkilerini düzeltmeye kararlı. Bu çerçevede düşündüğümüzde Türkiye'nin önüne şunların konulduğunu söylemek mümkün:

1) Kuzey Irak petrolleri eğer Arap liginin arzusu yönünde Suriye üzerinden Avrupa'ya taşınacaksa, Suriye'nin Batı tarafına çekilmesi lazım. Bu, nakil hattının güvenliğinden başka, İran'ın bölgede yalnızlaştırılması, dolayısıyla Hizbullah'ın ve Hamas'ın lojistik desteklerinin kesilmesi anlamına gelecektir. 2) Yine enerji nakil hatlarının güvenliği için PKK'nin etkisizleştirilmesi gerekir. Kürt açılımıyla, "Kürt sorununun makul çerçeveye çekilmesi" ve PKK'nın ya "ikna" veya "etkisizleştirme" yoluyla bir tehdit olmaktan çıkarılması hedeflenmektedir. 3) Yeni nakil güzergâhı üzerinde Ermenistan önemli bir noktada bulunduğundan, Türkiye'nin Ermenistan'la ilişkilerinin iyileştirilmesinde zaruret var; Ermenistan açılımının ikinci adımı Ermenistan-Azerbaycan yakınlaşmasıdır. 4) İran önemli bir enerji havzasıdır, ancak 1979 yılından bu yana sistem dışı kalmayı tercih etmektedir. Bugün de nükleer enerji programı yürütmekte ve küresel ekonomiye karşı özerk bir alanda durmaya çalışmaktadır. İran'ın ya ikna yoluyla sisteme dahil edilmesi veya etkisiz hale getirilmesi lazım.

Bu açıdan, Zürih'te protokoller imzalanırken ABD Dışışleri Bakanı Hillary Clinton, Rusya Dışışleri Bakanı Sergey Lavrov, Fransa Dışışleri Bakanı Bernard Kouchner ve AB Yüksek Temsilcisi Javier Solana'nın sürece var güçleriyle müdahil olmaları dikkat çekiciydi.

Gelişmelere bir bütün olarak baktığımızda, Türkiye'nin ABD ve Avrupa'nın artan enerji talepleri dolayısıyla bu sürece dahil edildiğini görüyoruz. Enerji kaynakları üzerinde ne kadar büyük bir kavga varsa, nakil hatları üzerinde de o kadar büyük bir kavga vardır, olması mukadderdir. Acaba, "Türkiye, enerji santrali ve transit ülkesi" haline gelmekle, petrol üreticisi ülkeler gibi tehlikeli bir konuma mı gelmiş bulunuyor, sorusu zihinlerde

uyanmaktadır. Türkiye zaten, jeostratejik veya başka deyişle "çıplak coğrafyası" dolayısıyla yeterince kritik ve riskli bir konumdaydı. Şimdi enerji kaynaklarına sahip bir İran, bir Irak veya bir Suudi Arabistan gibi ilave bir risk almış mı oluyor? Bunun Türkiye'ye getireceği maddi/parasal fayda tabii ki hesaplanabilir, ama fayda yanında maliyet ve zarar hesabı da yapılmalıdır.

Herhangi bir korkuya kapılmadan ve abartmadan şunu söyleyebiliriz: Bundan sonra Batı'nın üzerimizdeki ilgisi daha artacak, üstelik Rusya da Batı ile olan rekabetini bizim üzerimizden sürdürmeye devam edecektir. Bu zaman içinde daha da şiddetlenen rekabet ve çatışmaya giderek enerji ihtiyacı ve talebi artmakta olan Çin ve Hindistan'ın da katılacağını hesaba katmamız lazım. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye, Japonya olsun mu?

Ali Bulaç 2009.10.20

Japonya, dünyanın en büyük ekonomilerine sahip ülkelerin başında yer alır. Osmanlı ve Rusya ile beraber modern tarihe adım atmakla beraber, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra bugünkü gelişmeyi yakaladı.

Japonların, dünyanın bilim ve teknoloji tarihine yaptıkları önemli bir katkıları yoktur; Batı'da icat edilmiş bir teknolojik ürünü alır minimize ederler ve kitlesel tüketime sunarlar. Şeylerin özünü taklit etmekte gelişmiş bir yeteneğe sahiptirler. Bir zamanlar Japon kalkınması Türkiye'de çok tartışıldı. Shintoizm'in 'protestanlık' yönünde geçirdiği algı değişimi ve Samurayların ticarete girişi, aşkınlaştırılmış ritüellerin iş disiplinine uygulanması gibi faktörlerin, "Japon kalkınması"nda itici rol oynadığı söylendi. Durum öyle değil. Bu sayılanların tabii ki kendi ölçeklerinde rolleri var, ama bu "etkileyici roller"dir, asıl "belirleyici faktör" Amerika'nın siyasal ve stratejik tercihleridir. Kısaca Japonların ekonomik ve teknolojik yönden sıçrama yapmalarını sağlayan Amerika'dan başkası değildir:

1) İkinci Dünya Savaşı'nda ABD, Japonlara silah bıraktırmak için Hiroşima ve Nagasaki'ye atom bombası attı, yüz binlerce masum sivilin ölmesine sebebiyet verdi. Savaş bittikten sonra, sayısız Amerikalı, kendini Japonlara karşı bir tür suçlu hissetti. Ve nasıl Batı, blok halinde Nazi soykırımından dolayı bugün İsrail her ne yapıyorsa sesini çıkarmıyorsa, Amerikalılar da kendilerini Japonlara karşı borçlu hissettiler, onlara muazzam ekonomik ve teknolojik imkân ve fırsatlar sundular.

2) Bunun yanında siyasî-stratejik başka bir faktör de söz konusuydu: Başlayan Soğuk Savaş konsepti içinde Asya neredeyse bir bütün olarak Sovyet-Rus ve Çin komünizmine karşı savunmasız durumdaydı. Sonradan açıkça gözlemlendiği üzere bazı yerler, (mesela Vietnam, Kamboçya ve K.Kore) kolayca bu etki alanına girebiliyordu. ABD, Rusya ve Çin'in yayılmasını önlemek üzere yerkürenin Doğu ucunu mevzi seçip tahkim etti. Japonya, "yeni gelişme dinamiği"yle komünist yayılmayı engelleyen bir rol oynadı.

3) Dahası, kapitalist sistem ve tüketim alışkanlıklarının kadim medeniyetler içinde gözünü açmış olan Asyalı insana empoze edilmesi için "tüketimin demokratizasyonu" adı altında bir doktrin çerçevesinde Japonlara misyon yüklendi. Bu sayede kapitalist üretim teknikleri yanında tüketim alışkanlıkları ve kültürü Asya'da yaygınlaştırıldı. Geç başlamakla beraber Çin ve Hindistan'ı bu sürece dahil eden önemli amillerden Japon usulü tüketim ve refah arzusudur.

Bana sorarsanız, bütün bunlar Japonların lehine değil, aleyhine oldu. Ne Shintoizm kaldı ne Güneş tanrısı. Aile parçalandı, Japonlar derin bir tüketim ve refah nihilizmi içinde yuvarlanıp gidiyor. "Kendi gelenek ve kültürlerini koruyarak kalkınan ülke: Japonya" efsanesine bizim sağcılarımız bile itibar etmiyor.

ABD, yeni dönemde Asya'nın batısında, yani Ön Asya'da "ikinci bir Japonya" yaratmak istiyor. Bu da Türkiye'den başkası değil. Yeni düzenin temel taşları döşenirken;

- a) Enerji kaynakları ve enerji nakil hatlarının güvenliğini sağlayacak,
- b) Ortadoğu'da Batı kampının mevcut avantajlarını ve üstünlüğünü korumak üzere kaba güçle, yani silahla değil de "yumuşak güç"le bir dizi reformlar gerçekleştirecek,
- c) Büyük sistemin içinde kalarak bölgesel entegrasyonu gerçekleştirecek,
- d) Yeni küresel düzene paradigma dışından meydan okuyacak olanları ehlileştirip denetim altına alacak bölgesel aktör veya aktörlere ihtiyaç hissediyor.

Bunun için öncelikle gözünü Türkiye'ye dikmiş durumda. Diplomatik, politik ve finans desteği yanında bölgesel çalışma rahatlığı sağlıyor. Aslında Ortadoğu zaten bu yönde reform geçirmek zorunda. Ama ortada ciddi bir soru var: Japonya gibi sonradan kendimiz olmaktan çıkma pahasına bu sürece evet mi diyelim, yoksa kendimiz kalarak ve bölge halklarıyla kader birliği yapıp kendi reformlarımızı kendimiz mi yapalım? Ne dersiniz!

a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Liberallere 9 soru

Ali Bulaç 2009.10.21

Liberal yazarlara 9 sorumuz var. Sakin bir üslup, analitik bir dille cevaplarını bekleriz:

- 1) Serbest piyasa fetişizminin hüküm sürdüğü bugünün dünyasında devletler ekonomiye ne kadar müdahil? Zenginleri zengin kılan piyasa mı, başka şeyler mi? Mesela liberal ekonominin uygulandığı Amerika ve İngiltere'nin zenginliğinin arkasında liberal sınıfın başarıları, zekâsı, dahiyane fikirleri, ahlaki çabası mı var, yoksa bu devletlerin dünyada çıkarttıkları savaşlar mı? Son 200 senede patlak veren 500 savaşın yüzde 95'i ya Batı'da veya Batılıların kışkırtması ve organizasyonudur. Hepimizin gözü önünde Irak'ın petrollerine el koydular. İngiltere sömürgecilikten sonra tarihinin en iyi dönemini Tony Blair zamanında yaşadı. Dindar, sol tandanslı ve tabii ki serbest piyasa yanlısı Blair, diğer işgalcilerle Iraklıların 2 trilyon dolarlık petrollerine el koymasaydı, İngiliz ekonomisi düzelir miydi?
- 2) Amerikan ekonomisinin omurgasını teşkil eden silah şirketlerinin ürettiği silahlar serbest piyasanın arz-talep yasasına göre mi alınıp satılıyor?
- 3) Amerika ve diğer zenginler, madem serbest piyasaya inanıyorlar, neden mesela başka ülkelere kota uyguluyorlar?
- 4) Altyapı (köprü, yol vs.) için halktan vergi toplanıyor. Pekiyi, köprüden benim sağladığım fayda ile büyük bir holdingin sağladığı fayda aynı mı? Türkiye 700 bin kişilik bir ordu besliyor. Ordu bizi ve tabii kişi olarak canımı ve malımı bir dış saldırıya karşı koruyor. Benim mal varlığımla büyük bir holding sahibinin mal varlığı aynı mı? Büyük sermaye ile halkın kamu bütçesine katkıları kıstas alındığında, sıradan insanların altyapı tesisleri ve savunmayı finanse ederlerken, onlardan aynı oranlarda yararlanmadıkları görülür. Türkiye'de vergilerin % 70'inin dolaylı vergilerle halktan toplanması yeterince açıklayıcı. Bütçenin teşekkülünde ve harcanmasında külfet ile nimet arasında eşitlik ve adalet var mı? Külfet ortak ve toplumsal, nimet şahsi ve bireysel diyen liberalizm bu konuda bize ne diyor?

5) "Demokrasi ve serbest piyasa ekonomisi" arasındaki ilişkiler olumlu mu, sorunlu mu? Pratikte ikisi el ele yürümüyor, çoğu zaman çatışıyorlar. Demokraside bireyin ifade özgürlüğü temel şart; ancak firmalarda bireyin özgürlüğünden bahsetmek mümkün mü? Aksine olağanüstü bir disiplin ve hiyerarşi esastır. Örneğin Japonlar ve şimdi Çinliler firmalarda askerî bir sistem uyguluyorlar.

6) Hangi ulus devlet; adalette, ulusal savunmada, eğitimde, iletişimde bireysel özgürlükleri referans alıyor? Amerika ve İngiltere'de milyonlar yürüdü, hükümetlerini Irak işgalinden vazgeçirebildiler mi?

7) Demokratik söylem bireyi hedefler; liberal ekonomide ise birey eşyaya dönüşmüş durumdadır. Demokrasinin idealize ettiği birey ile serbest piyasa ortamında bireyin içinde bulunduğu durum aynı mı? İnsan, standartlara uygun başarı, maharet, mesleki formasyon, eğitim ve fiziksel özelliklere sahip değilse, piyasanın nazarında hiçbir şeydir. Liberal bir ülkede işini kaybetmek bir insanın başına gelebilecek en büyük felakettir. Çünkü sadece işini kaybetmekle kalmıyor, aynı zamanda çevresini, statüsünü, üye olduğu kulübü de kaybediyor.

8) Demokrasi eşitliği, eşit oy hakkını savunurken liberalizm tabiatı gereği eşitsizlik üzerinde yürür. Piyasanın telaffuz edilmeyen yasaları sosyal Darwinizm'e dayanır, güçlü olanlar güçsüzleri tasfiye etmiyor mu, bu ne kadar ahlaki? Aslanan rekabetse, çoğu zaman rekabet öldürücü değil mi?

9) Muhammed İkbâl'in dediği gibi: "Bir ördek dedi ki: Hızır divanından bir ferman çıktı, bundan sonra bütün sular serbesttir. Timsah ona cevap verdi: Unutma ki benim için de serbesttir." Mantiki sonuçlarına göre liberalleştirilmiş piyasa timsahlarla kazların serbest yüzdüğü sular, kurtlarla kuzuların serbest gezdiği çayır, tilkilerle tavukların serbest tutulduğu kümes demektir. Her defasında timsahların kazları, kurtların kuzuları, tilkilerin tavukları yuttuğu denetimsiz liberal bir demokraside eşit oy hakkının ne anlamı olabilir?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İnsan özgür doğar!

Ali Bulaç 2009.10.24

İnsan özgür doğar. Varlık âleminde ve hem birey olarak kişisel ömrünü, hem tür olarak tarihini yaşadığı yeryüzünde neden insandan başka varlıklar özgür değildir? Mesela bitkiler, hayvanlar, hatta melekler!. Bu soru çok insanın zihnini meşgul etmiştir.

Geldiği noktada liberal felsefeyi iktisat ve siyasetle ilişkili tutan birine soracak olursanız, bunun önemi yoktur. İnsanın özgür olma durumu insan olmağıyla ilgilidir, özgür olarak öylece doğmuştur. Ancak bu, sığ zihinlerin yetinebileceği bir açıklamadır, hatta açıklama bile değildir.

Meseleyi felsefî spekülasyonlara boğmadan bu konuda en ciddi kafa yoran filozoflardan Heidegger'in dediğine kulak verelim. Heidegger'e göre özgürlük insana "bahşedilmiş"tir. İslam kelamı açısından, özgürlük insanın talip olduğu misyona karşılık kendisine Allah'ın bir lütuf ve ihsanı (fazl) olarak verilmiş bir imkândır. Sadece insan özgürdür, çünkü sadece insan ilahi isimleri kendi berrak aynasında yansıtmaya talip olan bir varlıktır, başka bir ifadeyle sadece insan Allah'ın muradıdır.

Küllî nefsten (nefs-i vahide) yaratılan insanın (Adem ve Havva ve ikisinden doğan biz erkekler ve kadınların) evrensel ve ebedi bir özünden söz etmek gerekirse, bu nefha-i ruhta ifadesini bulan özgürlüktür. Nefha-i ruh üzerinden özgürlük insana verilmiş, nefesine (emmare, levvame, mülhime, mutmainne, radiye ve mardiyeye türev ve mertebeleriyle) yedirilmiştir. Bu ancak ilahi iştirakle mümkün olabilmektedir.

Özgürlük ediminin varlık temeli yaratma (halk)dır. Allah, "Yaratıcıların en güzeli"dir ve mutlaktır. Yaratmayı; ilmi, iradesi ve kudretiyle gerçekleştirir. Onun isimlerine ayna olmak üzere "halife seçilen insan" da Allah'tan bir yansıma ile bilir; irade eder, tercih ve seçimlerde bulunur ve sahip olduğu güçle (istitae) yapar. Bu üç ilahi haslet kendisinde tecelli ettiğinde özgürlüğünü kullanır. İşte insanın kendi sınırlı evreninde yaratılışa iştiraki bu şekilde gerçekleşir. Bu onun özgürlüğüdür. İnsan izafi, sınırlı, sonlu, yani mukayyet dünyasında Mutlak Varlık olan Allah'ın kendisine lütfettiği bilgi, irade ve kudretle yaratılışa iştirak eder, özgürlüğü kullanır. Bu insanlık durumunda ve her insan için söz konusu olan özgürlüğün ontolojik temeliydi.

Ahlakî temeli bakımından, insan bilgiyi, iradeyi ve gücü doğru yönde kullandığı zaman, özgürlüğüyle iyilik yapmış olur; mahza iyilik olan ilahi yaratıştan hak, doğruluk ve güzellik neş'et eder. Bilgiyi, iradeyi ve gücü yanlış (gayri meşru) kullandığı zaman -bu iyiliğin suistimalidir- bu özgürlükten zulüm, kötülük ve çirkinlik doğar. Kısaca özgürlük sahipsiz bir mal değildir; insana lütfedilmiştir. Bu yüzden insan fiillerinden sorumludur. Yapıp ettiklerine karşılık ya ödül alır veya ceza. "Din seçiminde baskı yoktur". Seçimlerimizde özgürüz, ama yanlış seçmek bir hak değil, kötü akıbeti olan bir özgürlüğün kullanımıdır sadece. Çünkü biz kendinden bilgi, kendinden irade, kendinden kudret sahibi değiliz; bunlar bize verilmiştir.

Allah'ın isimlerine ayna olmak; iyilikleri, hakkı, adaleti, doğruluğu ve güzellikleri (ahlak-ı hamide) tezahür ettirmek üzere insanın özgür olduğunu söyleyen İslamiyet, nasıl olur da "sekteryen ve savaşı" oluyor da, liberal özgürlük "barışçı" olabiliyor? Liberal düşünce, özgürlüğü ilahi bir kaynağa ve sebebe refere etmez; bireyin istek ve öngörülerini doğrultusunda seçimde bulunması edimi olarak görür, bireyin bu nitelikteki özgürlüğünü sınırlayacak değer ve aşkın otorite kabul etmez. İlahi bir kaynağa refere edilmeyen her düşünce dünya ile sınırlı kapalı bir sistemdir (seküler hapisane), ucu açık değildir. Özgürlüğü salt kendinden iradeye indirgeyip, bireyin iradesinin karşısına diğer bireylerin iradelerini koyarak "rekabet" adı altında yarışmacı, çatışmacı ve savaşçı bir toplum tasavvuru geliştirir, başaran bireyi başkalarının yoksunluklarına, yoksulluklarına, acı ve ıstıraplarına karşı hissizleştirir, sonra da çıkıp liberal özgürlük "barışçıdır" der. Bu makul mü?

a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Açılım'dan Ayırışma'ya

Ali Bulaç 2009.10.26

PKK silahlı mücadeleye başladığında Demirel, bunun "29. isyan" olduğunu söylemişti. 25 senedir çatışma dağlarda, kırsal bölgelerde "PKK ile güvenlik kuvvetleri" arasında sürdü. İhtilafı geniş çerçevede düşündüğümüzde en çok "Kürtlerle devlet" arasında der, 27 Mayıs, 12 Eylül gibi darbe süreçlerini suçlu gösterirdik.

Bugün sanki sorun "siyasî" olmaktan çıkıyor, "toplumsal" alana yayılma istidadı gösteriyor. Ve sanki ihtilaf, devletin Kürtlerin tabii haklarını tanımasından çıkıp "Türklerle Kürtler arasında bir ayırışma"ya dönüşüyor. Bunun çok vahim bir eğilim olduğunu belirtmek lazım.

Hükümetin başlattığı "açılım"ın bu noktalara gelmesi üzücüdür. Başörtüsünde olduğu gibi Kürt sorununda da ısrarla şunu söyledik: Kürt sorunu, din-devlet ilişkisi, başörtüsü, ifade özgürlüğü, Alevi meselesi, azınlıkların durumu vb. konular bir bütün olarak ele alınmalı, kapsamlı bir paket içinde ve yeni bir anayasa değişikliğiyle birlikte çözülmelidir. Öyle olmadı, sorunlar münferit alındı ve işe sondan başlandı. Bugünkü durumda AK Parti'nin yeni bir anayasa yapma şansı yok, ama yine de seçime bu vaatle gidebilir, ekonomi dahil demokratikleşme paketiyle oy isteyebilirdi.

Açıkça Kürt açılımında niçin bu kadar acele edildiğini, "aralık ayına kadar bu iş bitmeli"den ne anlaşılması gerektiğini bilmiyorum. PKK'lılara af "en son adım" olmalıydı. Sanki dışarıdan yapılan empozeler ve içeride açılım projesine akıl verenler hükümeti yanılttılar gibime geliyor.

1999 yılından beri, Abdullah Öcalan'ı teslim eden iradenin zamanı gelince "PKK'lılara af, 270-300 kişiyi Kuzey Avrupa ülkelerine gönderme ve Öcalan'ı ya serbest bırakma veya onu da Avrupa'ya gönderme" gibi taleplerde bulunduklarını biliyoruz. Ben bunları 10 senedir bir iki kere yazdığımı hatırlıyorum. Vakit mi geldi ki, alalecele Kandil, Mahmur ve Avrupa'dan PKK'lı getirtilip serbest bırakılıyor?

Kürtlerin devletten talepleri vardır; bunlar karşılanabilir taleplerdir. İş öyle bir noktaya getirildi ki, sanki sorun "Kürtlerin tamamı ile devlet" ve "Kürtlerle Türkler arasında bir ihtilaf"a dönüşmeye başladı. Bu süreçte hükümet bazı yanlışlıklar yaptı, doğru. Ama CHP ve MHP siyasî muhalefetlerine toplumsal destek bulmak ve önümüzdeki seçimlere yatırım yapmak üzere işi öylesine sertleştirdiler ki, bunun maliyeti toplumun geneline çıkacak hale geldi. Burada CHP ve MHP büyük vebal altına giriyorlar. DTP'nin de bu iki partiden aşağı kalır tarafı yok. O da inisiyatifi elinden kaçırmamak ve seçimlerde daha çok oy almak için gerilimi tırmandırdıkça tırmandırıyor, Türkiye'de milyonlarca insanının hissiyatını ve hassasiyetlerini dikkate almıyor. DTP de büyük vebal altındadır.

Gelinen bu noktada, haklı ve masum taleplerini dile getirmek isterlerken, Kürt halkının yegane temsilcisi PKK ve DTP'dir şeklinde bir resim ortaya çıkmış bulunmaktadır. PKK ve DTP dışında kalan yüzde 80'lik devasa bir kitle suskun vaziyette gelişmeleri kaygıyla izliyor. Özellikle geniş halk kitleleri üzerinde saygın etkileri olan dindar grup ve şahıslar hiçbir şekilde açılım sürecine dahil edilmiyor. Sayın İçişleri Bakanı, Diyarbakır'da Rotary ve Lions Kulüpleri, Perakendeciler Derneği, Mermerciler Derneği ve Kızılay Derneği gibi 39 dernek temsilcisiyle görüşüyor, dinî şahsiyeti, itibarı, saygınlığı ve teennisıyla tanınan zatlardan, yazarlardan, kanaat önderlerinden ve yüzlerce İslami dernekten kimseyle görüşme lüzumunu hissetmiyor. Açılımın ilk gününden bu yana da aynı dışlama sürüyor. Hâlâ en kuvvetli bağ Müslümanlık iken ve herkesi derinden kaygılandıran muhtemel trajik bir ayrışmanın sadece din önüne geçebilecekken, bu meselede İslami gruplara ve şahıslara konan katı rezervleri kimse anlayamıyor. Her şeye rağmen, siyasî rant veya oy mülahazasıyla hükümeti sıkıştırılma derken, daha vahim gelişmelere sebebiyet vermemek lazım. Bu, ateşle oynamak olur. Özellikle CHP, MHP ve DTP'ye daha çok sorumluluk düşer. Basiretimiz bağlanmasın. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Liberal iddiaya karşı liberal 'izm'ler

Ali Buluç 2009.10.28

Özünde dogmatik olan her ideoloji kendini karşıtları üzerinden tanımlar. "Öteki"yi kendi konumunda kabul etmez, ya dönüştürmek ister veya ötekileştirir. Bu çerçevede liberallerin, kendilerini eleştiren herkesi "otokrat veya totaliter" ilan etmeleri yaslandıkları ideolojinin görünmez doğasına işaret eder. Onlar da diğerleri gibi "tanımlayıcı"dırlar.

Bu tanımlayıcı zihni tutum, liberallerin özgürlüğün birden fazla tanımını tekil olana indirgeyip özgürlüğü temellük etmek istemelerinin zorunlu sonucudur. Liberallere göre, özgürlük sadece liberalizmde mümkündür, başka bir özgürlük tanımı ve tasavvuru mümkün değildir.

Bu ilerlemeci inanca göre beşeriyet, liberalizm tarih sahnesine çıkıncaya kadar özgür değildi, bugün de özgürlük salt liberalizmle sağlanabilmektedir ve bundan sonra da bireyler ve toplumsal aktörler "neredeyse bir

kader" olarak liberal arenanın çatışması içinde yer almadıkça özgür olamayacaktır. Batı'nın belli bir tarihinde sahneye girmiş olan burjuvazinin ideolojisi olarak liberalizm, kendisini ortaya çıkaran özgül tarihî ve toplumsal şartları unutup evrenselleştirdiğinde "kader" hüviyetine bürümekte, kaderciliğe saplanmaktadır. Bu, zaman içinde söz konusu felsefeyi fosilleştirmeye götürecek bir iddiadır.

Kendi tabii bağlamı dışına çıkarıldığında liberalizm, sadece "kadercilik" değil, bunun yanında ideolojik ısrarı dolayısıyla bir "dogmatizm" ve "totalitarizm"dir de. Özgürlükler belirli bir felsefeye indirgendiğinde, özgürlükler ancak tümel bir paketle mümkün kılındığında, kendi iddiasına, yöneldiği meşru ve kabul edilebilir maksadına aykırı olarak liberalizm dogmatizme dönüşür. Liberal özgürlüklerden başka özgürlük yoktur önermesi tabii ki saf dogmatizmdir.

Çoğu liberal farkında olmaksızın, liberalizmi söz konusu dogmatizme dönüştürmüş bulunuyor. Dahası, hem özgürlükleri diğer sosyo-politik ve hukuki düzenlemelerle mutlak ilişkili sayması ve bir paket halinde sunması dolayısıyla "totaliter", hem de temel yönelimi ekonomi olması dolayısıyla lisan-ı hal ile "fiili materyalizm"dir. Deneyisel olarak liberal toplumların eninde sonunda bu türden adı konulmamış fiili bir materyalizme doğru sürüklenmekte olduklarını görebiliyoruz.

Eğer, devasa liberal sistemin emredici politikaları ve taşıyıcı araçları tarafından marjinalleştirilmiş, özel alana indirgenmiş ve epistemolojisi ve ahlaki formasyonları bakımından izafileştirilmiş dinlerin, zaten kendi kendilerini reforme eden, Protestanlaştıran Yahudiliğin veya Hristiyanlığın ya da kaynamakta olan tencerenin patlamaması için bir miktar buhar salmasına izin verilen doğu dinlerinin Amerika'daki varlıklarına bakıp, "liberal devletlerin dinlere ne kadar saygılı oldukları"nı, "Fransız liberalizmi ile Anglosakson liberalizmi arasında mahiyet farkları olduğu"nu iddia edecekseniz, bu durumda meseleye daha temel bir konudan, "dinin ne olduğu" sorusundan başlamak gerekecektir.

Liberalizm hakkında söz söyleme durumunda olan Müslümanlıktır. Müslüman entelektüeller ve akademisyenler, paket halinde liberal politikaları kabul etmeden önce, kendi tefekkür ve irfanlarının sahih zemininde bu felsefeyle yüzleşmelidirler. İslam dinini, liberalizmle değil de, diğer dinlerle mukayese ile sınırlandırmak yerine göre doğrudur; ancak bu dinler arasında akaid (teoloji/ilahiyat ve kelam) ve ibadetler seviyesinde böyledir. Fakat İslamiyet'in ahlaki derin bir felsefesi, muamelat ve ukubatı da varsa -ki vardır ve İslamiyet bu beş alan (itikad, ahlak, ibadet, muamelat ve ukubat) olmaksızın asla din olamaz- bu durumda, muamelata ve ukubata temel teşkil eden başka felsefelerle tabii ki mukayesesi olacaktır. "Müslümanlık sadece Yahudilik veya Hristiyanlıkla mukayese konu olabilir, liberalizm veya başka sosyo-politik, ekonomik sistemlerle ne ilgisi var" demek, el çabukluğuyla İslamiyet'i Batılı tanıma uygun salt bir metafiziğe, teolojiye, ibadetlere ve ahirete indirgeyip sekülerleştirmek demektir. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Liberalizm son!..

Ali Bulaç 2009.10.31

Liberalizmle ilgili eleştirilerimin sonuna gelmiş bulunuyorum. Amacım kimseyi incitmek değil, Müslüman zihnin içine girdiği teşevvüş haline vuzuh kazandırmaktır. Bu yüzden bana cevap yazanlara isimlerini zikrederek cevap verme yolunu tercih etmedim.

Mesele kolayca şahsileşebilir, amacından sapmış bir polemiğe dönüşebilirdi.

Tabii ki burada İslam ülkelerinin fakirliğini tartışıyor değiliz. Liberalizmin temel felsefi varsayımlarından ve süren uygulamalarından hareketle insan, toplum ve canlı hayata olan ağır maliyetine dikkat çekmek istiyoruz.

İslam dünyasının yoksulluk sorunu olduğu doğrudur. Eğer Müslümanlar tarihte "ülkeleri zenginleştiren liberalizm"e geçiş yapmadığı için "bu durumdadırlar" demek isteniyorsa, bu temelden yanlıştır. Çünkü 8. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar dünyanın en zengin beşeri havzası İslam dünyasıydı. Ve bu zenginlik, İslam'ın doğru iktisadi ve sosyal politikalara dayanak kılınması sayesinde gerçekleşmişti. İslam, büyük medeniyetler kurdu. Emevi-Abbasi, Hint-Moğol, Safevi, Eyyubi-Memluk, Endülüs, Selçuklu-Osmanlı... Bu bölgelerin tamamı İslam'dan önce, saray baskıları, derebeylerin esareti, yaygın yoksulluk ve cehalet içinde yüzüyordu.

Hicri 99'da halife olan Ömer b. Abdülaziz, bir sene içinde halkın refah seviyesini yükseltti, zenginler zekatlarını vermek üzere Şam'dan Afrika'ya gitmek zorunda kaldılar. "Bunu nasıl başardın?" diye soranlara şu cevabı vermişti: "Rabb'imizle ilişkilerimizi düzelttik." Allah ile ilişkileri düzeltmek özgürlük de getirir, refah ve güvenlik de. Yani refah ve medeniyet İslam'la mümkündür.

İslam, Emevilerden Osmanlılara kadar üç kıtaya refah, özgürlük ve adalet getirirken liberal filozoflar henüz doğmamışlardı.

"Batı'daki zenginlik"le "İslam dünyasındaki yoksulluk" arasında bağ varsa, bu liberalizmle izah edilemez. Birinin zenginliği diğerinin yoksulluğuna yol açıyor. Bugün Müslüman ülkelerin zenginliğinden anlaşılan Batı tipi ve Batı'nın empoze ettiği kalkınma (gelişme, modernleşme, ilerleme) modelleri ise bu asla gerçekleşmeyecek. Tam aksine bu, Batı'yı devamlı zengin, Müslüman ülkeleri yoksul tutacaktır. Çünkü bu modellerin hedefi Batı'yı avantajlı ve zengin, İslam dünyasını yoksul ve bağımlı tutmaktır.

Liberalizm, "güdüleriyle hareket eden insan"ı (homo economicus) yüceltir ve bu insana yönelen her türden baskı ve denetime karşı çıkar. İnsanın güduları nefis-i emmarenin istek ve tutkularıdır. Tam da bütün dinlerin ve özellikle İslam'ın en çok mücadele ettiği yıkıcı istek ve tutkular bunlar. Güdülerin kontrolsüz olarak sınırsız sermaye biriktirdiği ve tüketimi kamçıladiğı bir dünya, nihilist ve materyalist bir dünyadır; yeryüzünde eşitsizliklerin, adaletsizliklerin ve çatışmaların körüklendiğı bir cehennemdir.

Belirtmek gerekir ki, liberalizmi eleştirmek a) Özgürlüğe karşı olmak, b) Faşizme, komünizme veya devletin ekonomik ve sosyal hayata mutlak müdahalesini savunmak, c) İnsana ve topluma karşı devleti yüceltmek demek değildir.

Bizim eleştirimizin anlamı, Türkiye ve İslam dünyası için liberalizmin bir felsefi değerinin ve süblime edilen politikalarının dertlerimize çare olamayacağını anlatmaya çalışmaktır. Bu toprakların insanları dinleri ve tarihlerinin zengin miraslarına yaslanarak daha özgür, daha derin ve kapsamlı bir felsefeye, tefekkür ve irfana sahiptirler; sosyal, politik ve ekonomik sorunlarını bu kaynakların ışığında çözebilirler.

Liberalizm elbette bazı gerçeklikleri ve faydaları içinde barındırır. Ama bizim için bir paket, zaruri bir felsefe olamaz, yerine göre "bir yöntem ve teknik" olabilir ancak: 1) Dini, fikri ve siyasi alanda liberallerle beraber ve herkes için eksiksiz özgürlüğü savunuyoruz. 2) İktisadi alanda kısmen liberaliz. Orta sınıflar için tam liberal; yoksul ve zayıflar için koruyucu; serveti tekelleştirmek isteyen zenginler için önleyici politikalar takip edilmelidir. 3) Ahlaki alanda kontrolsüz serbestlik veya sınırsız özgürlük olamaz. . a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nasıl değişebiliriz?

İslam dünyası köklü bir değişimden geçmek zorunda. Mevcut varlığını bu şekilde devam ettiremez.

Batı'nın ve aydınlarımızın kabul etmesi gereken bir gerçek şu ki, İslam dünyası kendi iç dinamikleriyle ve kendi referans kaynaklarına göre değişebilir ancak. Dışarıdan, iki yüz senedir Batı'dan empoze edilen reform paketleri demokratik müzakereye açık olmadıklarından iktidar seçkinlerinin, devlet ve hükümetlerin projeleri olarak kalıyorlar. Bu yüzden toplum tarafından içselleştirilemiyorlar.

Tabii ki reform yaparken Batı'dan yararlanacağız. Ama kavramsal çerçevelere semantik müdahale yapmak gerekir. Bugün Batı veya başka bir kültür havzası tarafından üretilmiş olan anahtar kavramlar, kurumlar, maddi ve politik yapılar (sosyalizm, Marksizm, liberalizm vs.) kendi dünyalarında tarihi bir arkaplan, felsefeye sahiptirler. Bunları olduğu gibi ithal ettiğimizde bize aslında mal olamazlar, bu kavram ve bunlardan türeyen modelleri kendi asli kaynaklarımız ışığında ciddi bir kritiğe tabi tutmamız gerekir. Bunun da yolu özellikle kavramlara semantik müdahalede bulunmaktan geçer. Kur'an-ı Kerim, indiği toplumun diline semantik müdahalede bulundu. Kelimelerin formel yapılarını muhafaza ederken içeriklerini, iç anlamlarını köklü bir değişime uğrattı. Tarihimizde ikinci büyük semantik müdahale Farabi tarafından yapıldı: Farabi, Yunan metafiziğinin, felsefesinin temel kavramlarını aldı, değişikliğe uğrattı, bazılarını yeniden tanımladı. Müslüman bilginler bunu yapmasaydı, Yunan felsefesi arkaik bir kaynak olarak kalır, modern bilimin oluşmasında kullanışlı olmazdı.

19. yüzyılda böyle bir imkân doğmuştu. Fakat Tanzimatçılar, Meşrutiyetçiler ve Cumhuriyetçiler Batı ile ilişkiyi semboller düzeyinde kurdular, kavramlar düzeyinde kurmayı düşünmediler. Eğer Abbasilerde olduğu gibi Batı ile ilişkiyi kavramsal düzeyde kurabilselerdi, bundan verimli bir sonuç çıkabilirdi. Bu yanlış teması ilk kuran Sultan II. Mahmut oldu: Caz müziğini almak, resmi toplantılarda alkollü içki ikramında bulunmak, kılık kıyafeti değiştirmek, sarık yerine fes, sonra fes yerine şapka giydirmek, başörtüsünü yasaklamak, sakala müdahale etmek vs. 20. yüzyılda kabul edilen model II. Mahmut'unki oldu.

Rusya'da da yukarıdan aşağıya devletin empoze etmesi yoluyla modern tarihe katılma tarzı takip edildi. Çar Deli Petro bir ara sakal bırakmayı yasakladı. İran Şahı da 1923'te aynı yolu takip etti. Bugün hâlâ İranlılar kravat takmıyor. Çünkü Türkiye'de şapka kanunu çıktığı zaman, İran'da da kravat kanunu çıktı, kravat takmak istemeyenler baskıya maruz bırakıldı.

Yukarıda Abbasilerin Yunan felsefesiyle ilişkiyi "hayranlık ve semboller" düzeyinde değil, akılcı ve kavramsal düzeyde kurduklarına değinmiştim. Sadece Yunan değil, Hint, Babil, İran, Mısır, Mezopotamya kadim kültürleriyle de kavramsal düzeyde ilişkiler kurdular. Müslümanlar Arapçaya Yunan şiirini, mitolojiyi, tragedyayı tercüme etmediler. Felsefeyi ve ilimleri tercüme ettiler. Bunu yapmalarının amacı başka kültür ve medeniyet havzalarından yararlanmak, bu arada kendi dinlerinin imkânlarını kullanarak semantik müdahalelerde bulunmaktı. Bu açıdan bakıldığında Osmanlı-Türk modernleşmesi başarısızdır, İslam dünyasına örnek olamaz; referans alınması gereken Abbasi modelidir.

Aynı yöntemi, bizler de demokrasi, insan hakları, sivil toplum, iktisadi ve sosyal politikalar vb. kavramların yeni bir anlam çerçevesinde işe yarar hale gelmesi için kullanabiliriz. Bu elbette, söz konusu kavramları işimize geldiği gibi, keyfi bir biçimde değişikliğe uğratacağımız anlamına gelmez, gelmemelidir. Ama Batı'dan olduğu gibi de iktibas edemeyiz, kendi kültürel köklerimize, tarihî toplumsal tecrübemize göre yeniden şekillendirebiliriz. Toplumsal değişimin seyrini, dinamiklerini ve enstrümanlarını bu çerçevede ele aldığımız zaman, kendi iç dinamiklerimizle değişebiliriz. Batı bize bir değişim projesi sunuyorsa, bizi kendi bildiği ve çıkarına hizmet ettiği yönde değiştirmek istediği içindir. Bundan hayır çıkmaz. a.bulac@zaman.com.tr

Alanlar arası ilişki

Ali Bulaç 2009.11.04

Bugün modern toplumun geldiği noktada üç alan teşekkül etmiş bulunmaktadır:

- 1) Özel alan: Bireyin ve ailenin mahrem sahası
- 2) Sivil alan: İş dünyası, mesleki teşekküller, sendikalar, dernekler ve cemaatlerin faaliyet gösterdikleri sahalar.
- 3) Politik alan: Kamu otoritesinin hizmet yürüttüğü sahalar.

Modern devlet, "kamusal alan tanımlaması" adı altında sivil alanı ve hatta eline geçse özel alanı da zapt etmek istemektedir.

Küresel düzeyde yaşanan gelişmelerin etkisinde üretim yapısının değişmesi, yeni bir politik kültüre doğru baş gösteren evrimle, Batı'nın klasik dönemine ait bu iki alan fikrini gözden geçirmemizi gerektirmektedir. Batı'nın kendi tarihinden beslenen özel alan-kamusal alan ayrımı bugün için anlamlı ve açıklayıcı olmaktan çıkmıştır. Kentleşme ve küresel trendlerin etkisinde kamusal alan politik alan ile sivil alan arasında gidip gelmektedir. Ve eğer daha çok demokrasi ve herkes için demokrasi istiyorsak, sivil alanın inisiyatifini politik alanın aleyhine olmak üzere genişletmenin yollarına bakmamız lazım. Türkiye'de ise aksine, politik toplum/devlet alanının genişletilip derinleştirilmesine çalışanlar vardır. Ergenekon ve demokrasiye müdahale belgeleri hâlâ idari merkezde yer alanların temel yönelimlerinin bu olduğunu gösteriyor.

İslam dünyası bunun derin sıkıntısını yaşıyor. Tanzimat'tan bu yana bir tecrübe yaşıyoruz. Fransız sistemi, Kıta Avrupası, İskoç veya ABD modeli vs. bize sahici açılımlar getirmiyor. Onlar için anlamlı olan bizim için olmayabilir.

Bu durumda "nasıl bir sivil alan?" sorusu önem kazanıyor. İşe "nasıl bir toplum?" sorusundan başlayabiliriz. Belki "toplum" demeden önce de "sivil alan" dememiz gerekir. Bu aynı zamanda bizim yaşama, dünyayı algılama ve örgütlenme biçimimizle ilgili bir konudur. Şu öncüller önemlidir:

- 1) Bu alan mafyanın kontrolünde olmamalıdır. Çünkü sivil toplum o kadar da masum değil. Sovyetlerin dağılmasından sonra Rusya ve Ukrayna'da sivil hayatı mafya kontrol etmek istedi. Bu açıdan hükümet veya devlet dışı her hükmi şahsiyeti yüceltmek gerekmez.
- 2) STK diye ortaya çıkan örgütler birer acente görevi üstlenmiş olmamalı. Bugün Ukrayna, Gürcistan, Kırgızistan, Mısır, Lübnan, Türkî Cumhuriyetlerde ve ilgi alanlarına göre Türkiye'de faaliyetleri yabancı vakıflar tarafından finanse edilen çok sayıda sivil kuruluş vardır.
- 3) Sivil toplum, kendi somut tarihî tecrübesine karşı duyarlı olmalı; Batı'dan kurum, kuruluş ve yapıları olduğu gibi kopya etme hatasına düşmemeli. Tarihimizde burjuva sınıfının ortaya çıkmamış olması, tarih boyunca insanın ve toplumun devletin mutlak hakimiyeti altında ezildiği anlamına gelmiyor. Karl Marx, sömürgecilik gibi yüz kızartıcı bir suçu mazur gösterdi. Çünkü ona göre, bizim gibi toplumların içinde bulundukları durumdan kurtulmaları mümkün değildi. İş Müslüman toplumların analizine geldiğinde Max Weber ile Karl Marx veya Montesquieu arasındaki fark anlamını kaybediyor, kolayca bir yerde buluşabiliyorlar. "Doğu despotizmi" Weber için de Montesquieu için de geçerli bir kavram.

Biz tarihimizi ve toplumumuzu, yani aslında kendimizi kendimize özgü kavramlarla anlayabilmeliyiz. Başkalarının kavramlarıyla düşündüğümüz zaman aklımızı başkasının aklına teslim ediyoruz. Bu Batı'dan kopmamız anlamına gelmez, gelmemelidir. Ama bütün dünya Batı'nın derin etkisinde kendini algılama ve dünyaya Batılıların gözüyle bakma durumunda olmamalıdır. Batı'da "dine karşı düşünce" sivil toplumun teşekkülünde önemli rol oynadı, bu doğrudur. Ancak bizde tarih boyunca devletin otoritesine karşı din, yani İslamiyet toplumu korudu, sivil inisiyatifleri devletin nüfuzunu toplumun kılcal damarlarına kadar yaymasının önüne geçti. Bu olayda Batı ile İslam'ın yaşadığı tarihî tecrübe taban tabana zıttır. O zaman özel alan, sivil alan ve kamusal alan ayırımına gider ve söz konusu alanlar arasındaki ilişkilerin mahiyetine bakarken, bu temel farkı göz önüne almalıyız. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bize özgü sivilleşme

Ali Bulaç 2009.11.07

Sivil toplumun dışarıdan ithal edilen diğer kurumlar ve sosyo-politik yapılar gibi herhangi bir meşruiyet krizine yol açmaması için, referans çerçevesinin iyi tespit edilmesi lazım; bu açıdan İslam'ın dini kaynaklarının bize hangi imkânları sunduğuna bakmamızda zaruret var. Yönetici elit, modernleşme süreçlerinde dini dikkate almaz.

Bu, reformların yol açtığı meşruiyet krizi dolayısıyla toplum/halk tarafından içselleştirilmesini engeller. Çok sayıda reformun başarılı olmamasının önemli sebeplerinden biri budur.

Sivil toplum mal gibi ithal edilmez; sivil oluşumların bizim tarihsel tecrübemizin bir devamı ve gelişmiş bir formu olması lazım. Bir toplum bütünüyle kendi geçmişinden koparak veya geçmişine aykırı hareket ederek değişemez. Bu toplumsal olayların doğasına aykırıdır. Kaldı ki, İslam toplumları başlangıcından bugüne kadar güçlü bir 'sivil damar'a sahiptirler. Bu, tabii ki Batı'dakinden farklıdır, öyle olması da doğaldır.

Tarihimizde demokratikleşmeyi zorlaştıran bazı maddi sebepler var. Bunlardan biri idare hukukunda rol oynayan "örfi hukuk"un politik kültürümüzün çok derin katmanlarına sinmiş olmasıdır. Buna rağmen tarihimizde yaşanan siyasi tecrübenin Batı tipi bir "teokrasi veya mutlakiyetçilik", hatta ruhsal varlığı gibi cismani varlığı da "kutsal" sayılan "monarşilerin ve monarklar"ın olmadığını belirtmek lazım. Tarihimizde ilk defa Kemalistler, 1960'lardan sonra siyasi algıya "kültür"nü dahil etmek istediler ve Batı monarşilerinde olduğu gibi "benim naçiz vücudum bir gün toprak olacaktır" demiş olmasına rağmen Mustafa Kemal'in fiziki varlığına 'bir tür kutsallık' atfettiler.

Tarihte örfi hukuk, hanedanı ve padişahın tahtını korumak üzere baskıcı politikalara mesnet teşkil etmişse de, padişahlar mutlakiyetçi idareciler değildi, onları sınırlayan Şeriat vardı. Kendi üzerinde Şeriat olduğunu itiraf etmeyen tek bir halife, sultan veya padişah gösterilemez, bu "Hukukun üstünlüğü ilkesi"nin politik ve idari bilinçte esaslı bir yere sahip olduğunu gösterir. Kolektif hafızada hâlâ Şeriat en yüksek değeri temsil eder; meşhur sözdür "Şeriatın kestiği parmak acımaz" ve gündelik dilde "kanun-dışı" fiile 'gayri meşru' denir ki, anlamı Şeriat'a aykırı olan fiil demektir. Osmanlı idari sisteminde padişah aklına her eseni yapamaz. Mutlakiyetçi idarelerde kral "Devlet benim, kanun benim" der. Halife veya padişahı sınırlayan belli hukuk kuralları ve elbette toplumsal dengeler ve güçler arasındaki ilişkiler vardır. Bugün hukukun üstünlüğü

dediğimiz şey de budur. Bunu ihlal ettiği zaman tahttan düşürülür. Kanuni'nin yayınladığı fermanla bu açıkça belirtilmiştir. Buna göre; "Padişah hukuk dışına çıktığında onu vezirler ve vekiller tahttan indirir".

Hız. Peygamber'den sonra seçim yoluyla iş başına gelen dört halife de bu ilkeyi gözetlemişlerdir. Ama maalesef bunun mekanizması nasıl olacak, kurallar nasıl işleyecek bu somut olarak gösterilemedi. Böyle olunca da ulema, padişahın hukuku ihlal ettiğine kanaat getirdiğine hükmettiğinde onu iktidardan düşürmek için Yeniçerilere başvurdu. Böylelikle Yeniçeri, daha doğrusu asker, rejimi koruyan kollayan bir misyon üstlenmiş oldu.

Bunun bugün de süren etkisini müşahade etmek mümkün. "Örfi hukuk ve örfi idare" kadim bir Türk devlet geleneğidir ve bunun köklerini "Cengiz yasaları"na kadar götürmek mümkün. Daha birkaç sene öncesine kadar sıkıyönetim veya olağanüstü hal uygulamasına "örfi idare" denirdi.

Geleneksel kodların etkisinde zaman zaman asker, sivil siyasete müdahale eder; bazen 27 Mayıs 1960 veya 12 Eylül 1980'de olduğu gibi kanlı darbeler de yapar, ama bir süre sonra yönetimi sivillere devreder. Bu, sadece bir NATO ülkesi veya Avrupa Konseyi üyesi olmasıyla ilgili değil, tarihsel olarak da asker sürekli yönetimde kalmadığı içindir. Asker kendine göre restorasyon yapar, bunu topluma empoze eder, ama ilelebet yönetimde kalmaz. Bu, Türkiye'de askeri üçüncü dünya ülkelerindeki askerlerden ayıran önemli özelliğidir.

a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sivil toplumun geleceği

Ali Bulaç 2009.11.09

Din zemininde şekillenen sivil toplum, bir yandan siyasî kültürün demokratikleşmesini sağlarken, diğer yandan a) Ülkeyi ve toplumu küresel hegemonyaya, b) Ulusal totalitarizm ve otoriter siyasetlere, c) Yerel kabileciliğe ve marjinal gettolaşmalara karşı özgürleştirici fonksiyonlar görmelidir.

Bu aşamada sivil inisiyatif arayışlarının giderek önem kazanacağı açıktır. İçine girdiğimiz yeni dönemde sivil inisiyatifler kendini dinler ve kentler seviyesinde ifade edeceklerdir. İnsanlar kendini yeniden üreten totalitarizme karşı bireysel, grupsal ve toplumsal varlıklarını dinî kimlikleriyle ve eğer küreselleşme karşısında alternatif mukavemetler gösterebilme başarısını gösterebilirlerse kent kimlikleriyle ifade edeceklerdir. Etnik, mesleki, cinsiyetçi kimlik hissi zayıflayacak, kent ve din aidiyeti öne çıkacaktır. "Ben Türk'üm, Kürt'üm veya Fransız'ım" demek insanın varoluşsal aidiyet ihtiyacına cevap vermekte zayıf kalacaktır. Bu açıdan hak ve özgürlüklerin kullanımını "bireysel ölçek"te ele alan liberalizm yeni dönemin ideolojisi olmaktan uzak görünmektedir.

Tarihsel olarak Avrupa'da sivil toplum, ya kendisi iktidar olmuş kilise; veya aristokrasi ve mutlakiyetçi idareler üzerinden politik ve idari ceberutluğu paylaşmış devlete karşı burjuvazinin özgürlük ve özerk alan arayışı olarak ortaya çıkmıştır. Müslüman toplumlarda da bir ölçüde sivil inisiyatif toplumun devlet iktidarı karşısındaki özerkliğinin teminatı olarak addedilebilir. Şu farkla ki: 1) Batı'da baskıcı devletin ideolojisi meşruiyetinin bir bölümünü dinden tedarik ederken, bizde din (İslamiyet) toplumu devlete karşı bir kalkan olarak korumuştur. 2) Bizde sivil inisiyatif bir sınıfın değil, idarenin dışında kalan bütün toplumun arayışı ve serbesti alanıdır. 3) Batı'da sivil toplum, bireyin ve bir sınıfın özgürlükleri kendisinin tanımlayıp güdüleri, çıkar arzuları ve dünya ile ilişki kurduğu hazları üzerinden serbestçe yaşama talebini garanti altına alırken; Müslüman dünyada, sivil alan farklı din ve mezhep gruplarının kendi içtihatlarına ve dinî tefsirlerine göre dinlerini yaşayabilecekleri ve

yaşadıkları alanlar anlamındadır. Sivil serbestlik, sadece siyasî iktidarın cebri tutum ve keyfi uygulamalarına karşı özgürlük demektir; dinî hayatın esaslarına ve dinî hükümlere aldırılmadığı, herkesin istediği gibi ve bireysel tercihlerine göre dinin sabitelerini değiştirme, bir kısmını alıp bir kısmını atmaya kalkıştığı alan değildir.

Bir Müslüman hak ve özgürlükleri kendi nefsinin öngörülerine göre tanımlayıp belirlemeye kalkışmaz, eğer sahiden inanmışsa bunların her birini usulüne uygun bir biçimde dinin temel kaynaklarına göre bulup çıkarmaya çalışır. Bu açıdan liberal özgürlükler ve liberal hak tanımları ile Müslümanlık arasında çoğu zaman isim benzerliğinden başka bir yakınlık olmaz ve bu son derece doğaldır.

Bu çerçevede "Avrupalılığın" veya "liberalizmin" Avrupa kimliğinin temel aidiyet veya kimlik ihtiyacını karşılayacağı kuşkuyla görünmektedir. "Avrupa veya Avrupalılık" birleştirici bir kavram inşa edemiyor, her seferinde etnisiteyi ve ırkçılığı üretiyor. Birden fazla aşiret ve kabileyi şemsiyesi altında toplayabilen "kavim gerçeği"ni Avrupa düşüncesi ırk temelinde "etnisite"ye indirgediği için her etnisitenin kendi bileşenlerine ayrılması kaçınılmazdır. Papa 16. Benedict, bu yıkıcı sürecin önüne geçmek amacıyla yeni aidiyetin "Hristiyanlık" zemininde teşekkül etmesi gerektiğini söylemektedir. Ona göre, salt Avrupalılık insanları etnisiteye geri götürüyor ve parçalıyor. Bu, kaale alınması gereken bir öneridir. Şu var ki, tarihsel din çatışması Avrupa'nın "din şemsiyesi" altında toplanma projesi olmasını zorlaştırıyor. Papa bunun farkında ve fakat başka bir çıkış yolu göremiyor. Bu yüzden AB anayasasına "Hristiyanlık" kaydını geçirmek istiyor. Açıkça şunu söylüyor: Tanrı inancını kaybetmiş Avrupa uzun süre yaşayamaz. Sadece Avrupa değil, beşeriyet yaşayamaz, canlı hayat devam edemez. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sınıf ve değer siyaseti

Ali Bulaç 2009.11.11

20. yüzyılın ilk yıllarında İttihat ve Terakki'nin iktidara gelmesi, siyasette büyük bir kırılmaya sebep oldu. O kadar ki, bugün Türk siyasetini tayin eden önemli faktörlerden biri, İttihatçı siyaset geleneğinin, halen siyasi zihniyet ve ilişkileri belirlemesidir.

O dönemde bu olay üzerinde uzun uzadıya düşünen mütefekkirlerimizden biri, aynı zamanda bir İslamcı olan Sait Halim Paşa'dır. Sait Halim Paşa, iki parametre öne sürüyordu:

a) İslam ile Batı arasında kültürel bakımdan köklü bir fark vardır. Batı'da kültürün temeli "sosyo-ekonomik", İslam'da ise "sosyo-kültürel"dir.

b) Batı'da insanların gruplara ayrılması sınıfsaldır, sınıf temeline dayanır, İslam'da ve Osmanlı'da ise "din ve kimlikler" esas alınarak ortaya çıkmıştır. Osmanlı'daki "Millet sistemi", bunun bir sonucudur. İslam tarihinde iktidar kavgaları vardır, ama insanlar toplum içinde sınıfsal kimlikleriyle yer almıyorlar, toplumsal hayatta dinî kimlikleriyle öne çıkıyorlar. İslam milleti, Hristiyan milleti, Yahudi milleti, Rum Ortodoks milleti, Ermeni Ortodoks milleti veya Protestan milleti gibi. Batı'da ise sosyal gruplar burjuvazi, işçi sınıfı, aristokrasi olarak anılır. Osmanlı ve modern İslam dünyasının siyasetini anlamak istiyorsak bu temel kriteri göz önünde bulundurmak zorundayız.

"Sınıfsal taleplere veya çıkarlara dayalı siyaset" ile "değerlere dayalı siyaset" arasında önemli fark bu tarihsel ve toplumsal ayırmda şekillenir. Kişi, hangi sınıfa mensupsa, o sınıfın bir tür çıkar hapishanesinde mahkum gibidir. Tarihsel geleneği olan toplumlarda sınıf, kişinin kimliğini belirler. Bir bakıma kişiyi kendi içine hapsetmekte ve

kişiyi "sen işçisin, burjuva olamazsın, siyasi tercihlerin de sosyalist, komünist veya sosyal demokrat partiler doğrultusunda olacaktır" telkininde bulunur. Batı'da işçiler genel olarak gidip muhafazakâr, liberal veya burjuva partilerine oy vermezler; böyle bir şey nadiren olur. Kişi toprak sahibi veya büyük sermaye sahibi ise, yani burjuva ve aristokrat ise, o da gidip komünist partiye oy vermez, kendi çıkarına aykırı tercihte bulunmaz.

Türkiye'de seçmen davranışı ve tercihlerinde, sınıfsal bilinç belirleyici rol oynamaz. Bir sosyal katmanın veya sosyal grubun "sınıf" tanımına girebilmesi için üç özellik taşıması gerekir. a) Sahip olduğu iktisadi gelir farkının, siyasi ve hukuki imtiyazlara mesnet teşkil ediyor olması. b) Bir gelenekten geliyor olmasıdır. Eğer sosyal bir zümre, bir anda ortaya çıkmışsa, o, sınıf değildir. Sınıf olabilmesi için, o toplumun tarihinde geleneksel olarak devam ediyor olması ve tarihsel bir süreci izlemesi gerekir. c) Seyyâliyenin, yani sınıflar arasında geçişkenliğin olmaması ya da çok zor olması.

Türkiye'de böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü sosyal zümreler arasında seyyâliyet, akışkanlık ve geçişkenlik söz konusudur. Dahası Türkiye'de insanlar hâlâ sınıf farkına pek değer vermemektedirler. Bir işçiyle işvereni pekâlâ bir cuma günü, aynı safta birlikte namaz kılarlarken görebilirsiniz. "Değere dayalı siyaset" in anahtar terimi "hak ve adalet" tir. Hak, sözün ve hükmün gerçeğe uyması; adalet ise her hak sahibine hakkının verilmesidir. Resulullah da (sas) adaleti, "her hak sahibinin hakkının verilmesi" şeklinde tarif etmiştir ki, çok partili hayata geçişimizden sonra iktidar olan partiler, siyasetin anahtar terimleri olan "hak" ve "adalet" gibi kavramları öne çıkarmışlardır. Bülent Ecevit'in CHP'si "Hakça Düzen" i, Demirel'in "Adalet Partisi", Necmettin Erbakan'ın "Adil Düzen" i ve R. Tayyip Erdoğan'ın "Adalet ve Kalkınma Partisi".

Türkiye'de partiler, ister merkez sağ ister merkez sol olsunlar, Batı'da sınıf esasına göre ortaya çıkmış bulunan partilerden farklıdır. Batı'da sınıf esasına göre ortaya çıkmış olan siyasi kimlikleri, "nominal kimlik" olarak alıp siyaset yaparlar. Bu, bizde tercüme düşüncelerle Türkiye hakkında fikir yürüten ve Batılı siyaset bilimleri kitaplarına göre kendilerine kimlik ve program çıkaran siyasi partilerin patolojisidir. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sınıf ve değer arasında partiler

Ali Buluç 2009.11.14

Siyasî partilerin, sınıflı olmayan bir toplumda, sınıf mücadelesi ve sınıf çıkarına dayalı siyaset yapmaları, onları merkeze/devlete ait partiler kılar.

Siyasî partileri sürekli devlete doğru çeken veya sevk eden diğer bir amil, partilerin bizatihi modernizasyon politikalarında birer taşıyıcı ve dönüştürücü araç olarak kullanılmalarıdır. Türkiye örneğinde açıkça gözlediğimiz gibi halk adına siyaset yapıyor görünseler bile gerçekte devlet adına siyaset yapmaktan kurtulamazlar. Sahneye toplumsal merkezi temsil etmek üzere çıkarlar, siyasî kimlikleri onları idari merkeze doğru sürükler.

Asker, sivil bürokrasi, yargı, büyük sermaye, üniversite ve bunların medya ve aydınlar zümresindeki uzantılarından oluşan merkezdeki çekirdek, adeta atom çekirdeği gibidir, serttir, kolayca parçalanmaz. Merkezkaç güçler ise hareket ve değişim halindedir, dinin motive ettiği değerleri öne çıkarır.

Pek telaffuz edilmese de İslam dünyasında, sadece İslamcı hareketler ve İslamcı partiler "değere dayalı siyaset" yapmaktadırlar. Diğerleri ırka/etnisiteye, belli bir bölgeye, bir sosyal katmana, zümreye, kabileye, aileye dayalı siyaset yaparlar. Burada bir paradoksal söz konusudur. Değere dayalı siyaset, bütün sınıfları içine alır ve zengin

dâhil her hak sahibine hakkını vermeyi öngörür, adaleti, hakkaniyeti ve ahlaki esas alır. Mesela Marksist teoriye göre, burjuvazi asla iflah olmaz, intihar eder. Marksizm'de sınıf intiharı vardır, Yılmaz Güney'in Arkadaş filmi, bunu anlatmaktadır. İslam nokta-i nazarından herkes değere erişebilir. Hz. Ebu Bekir, Mekke'nin büyük zenginlerinden olmasına rağmen gerektiğinde malının tümünü infak etmiştir. Siyasette en yüksek değer ahlaki amaçlar, hakkaniyet ve adalettir.

Değerler geniş bir şemsiye açar. Sadece bu şemsiyenin altında toplanıldığı zaman, mağdur olan, dışlanan, pastadan gerektiği kadar hakkını alamayan insanlar, haklarını savunabilirler.

Bir nokta daha var: Ne Osmanlı ne de İslam dünyası, 1750 yılında Batı'da gerçekleşen Sanayi Devrimi'ni yaşamadı. Dolayısıyla bizde bir "burjuva sınıfı" da teşekkül etmedi. Burjuvazi olmayınca, liberal bir düşünce veya liberal bir siyasetin de toplumsal ve maddi karşılığı olmuyor. Yine tarihimizde bir feodalite de yaşanmamıştır. Bizdeki "sipahi-reaya" ilişkisi, "serf-senyör" ilişkisi değildir. Sonuçta, Sanayi Devrimi yaşanmamış olduğu için, "işçi sınıfı" da olmamıştır. Elbette ki, çalışan sınıflar vardır, fakat çalışanlar, proletarya bilinci taşımazlar. Tarihlerinde sınıf kavgası yaşamamışlardır. Dünyaya tarihî materyalizm açısından bakmazlar. Çalışan insanın kimlik beyanı farklıdır: 1968'de yapılan bir araştırmada işçilere, "kendini aşağıdakilerden hangisiyle tanımlarsın" diye sorulmuştu, işçiler, en başta "Müslüman" olduklarını, sonra "memleketlerini/doğdukları şehirleri", sonra "Türk" olduklarını ve son kategoride "işçi" olduklarını belirtmişlerdir.

Demek ki, bizde Batı'dan farklı bir durum söz konusudur. İşçilerinde proletarya bilincinin olmadığı bir yerde, ne sosyalist ne de komünist partilerin sosyal-maddi karşılığı olur, olabilir. Keza sanayici, liberal ve burjuva sınıfı da olmadığı için, muhafazakâr, liberal veya milliyetçi partilerin de benzer karşılığı yoktur. Batı'dan alınmış isimler ve kimlikler nominaldır.

Ortadoğu'da adil ve serbest seçimler olsa -ki bölgede yüksek düzeyde demokratik talep vardır-, ilk seçimlerde iktidara gelecek olan değere dayalı siyaseti yapan, yani herkes için ahlaki dürüstlük; İsrail ve dış baskılar karşısında onurlu duruş; hakkaniyet, fikrî ve siyasî özgürlük ile adaleti öne çıkaran İslamcı partiler olacaktır. İslamcı partilere ket vuran temel faktör, bölgedeki baskıcı/ otoriter ve otokrat rejimlerin Batı dünyasından aldıkları destektir. Bu partiler üst üste kaç seçimi kazanır; ta ki rehavete kapılıp beceriksizlikleri ortaya çıkıncaya veya adil bölüşümü bir kenara bırakıp eşitsiz ve adaletsiz bir kalkınma programını benimseyip geniş halk kitlelerinden kopuncaya kadar bu böyle sürer.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Muhalefet yanlış yolda

Ali Bulaç 2009.11.16

Hükümetin başlattığı açılımlara karşı CHP ve MHP'nin yürüttüğü muhalefet giderek sosyal barışa yönelik bir tehdide dönüşüyor.

Bu tarz muhalefet inandırıcı değil, demokratik siyasete hizmet etmiyor ve Türkiye'nin sorunlarını daha da içinden çıkılmaz hale getiriyor. Bu makul bir muhalefet değil, sorunu siyasi olmaktan çıkarıp toplumsal çatışmaya dönüştürmektir. Aralarında üzerinde durulmaya değer farklılıklar olsa da CHP ve MHP'nin sürdürdüğü bu çatışmacı tutumun bazı sebepleri olmalı. Akla gelen ihtimalleri şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Muhalefet Türkiye'nin geldiği noktayı algılama ve anlama zaafı içindedir;
- 2) Kontrollü bir krizin kendisine önümüzdeki seçimlerde rant sağlayacağını hesaplıyor;

- 3) Her ne olursa olsun idari merkez içinde yuvalanmış bazı zümrelerin direncini seslendiriyor;
- 4) Samimiyetle Türkiye'nin bu açılımlarla birlik ve beraberliğinin tehlikeye gireceğini düşünüyor.

Biz iyi niyetle dördüncü ihtimali esas alalım. Yani CHP ve MHP'nin, açılımların Türkiye'yi etnik temelde ayrıştıracağını, siyasi birliği tehlikeye düşüreceğini, dış baskılar altında atılan adımların Türkiye'nin iç direncini zaafa uğratacağını düşündüklerini varsayalım.

Öyle de olsa, ortada son derece ciddi bir sorun olduğunu, bu sorunun çeyrek asırdır ağırlaşarak devam ettiğini ve giderek maliyetinin katlanamaz boyutlara ulaştığını kabul etmeleri gerekmez mi? "Kürt sorunu", "Güneydoğu meselesi", terör vs. ne derse densin, şu hususların varlığını kimse görmezlikten gelemiz:

1) Bugüne kadar yaklaşık 50 bin insan hayatını kaybetmiş, 17.500 faili meçhul cinayet işlenmiştir. Bu trajik insan kaybına şu veya bu şekilde bir son vermek gerekir. Vicdan ve akıl sahibi hiç kimse insanlar ölmeye devam etsin diyemez. Eğer CHP, Onur Öymen'in yaptığı yakışsız, rencide edici ve tahrik edici konuşma üzerinden konuya bakıyorsa, Şeyh Said ve Dersim trajedileri ile Çanakkale Savaşı veya Milli Mücadele'yi aynı kefeye koyup, "çözüm" diye 1925 ve 1937'lere göndermelerde bulunuyorsa, bu sahiden aklını yitirdiği anlamına gelir.

2) Çok da inandırıcı hesaplamalarla bu olayda 300 milyar dolar heba olmuştur. Bu muazzam meblağ Türkiye'deki bugünkü sosyo-ekonomik hayat kalitesini iki misline artırmaya yeter. Türkiye, dağa taş bombaya yağdırmak suretiyle daha çok kaynağı heba edemez.

3) Silahlı mücadele, terör ve şiddet devam ettikçe ülkenin demokratikleşmesi, bir hukuk devleti olması mümkün değildir. Çünkü güvenlik sorununun olduğu yerde özgürlükler olamaz. Silahlar konuştukça devletin içinde bazı güçler sivil siyasete müdahale etmeye devam ediyor. Siyasete müdahale sorunları daha çok ağırlaştırıyor.

4) "Bölgesinde bir istikrar ülkesi" diye kendi kendimize yaptığımız propaganda sadece bizi kandırmaya yetiyor. 25 senedir bir savaş hali yaşıyoruz. Türkiye bölgede ve dünyada kendi halkının bir bölümünü öldüren devlet diye anılıyor. Bu haliyle değil bölgeye örnek olmamız, itibar sahibi olmamız dahi düşünülemez.

Eğer CHP ve MHP bu dört hususun "sorun" olmadığını iddia edip, mevcut durumu devam ettirmekte bir beis görmüyorlarsa, bu başka. Ama bu sorunun ülkeyi yorduğunu, beşeri ve ekonomik kaynaklarını tükettiğini, bizi dünyada itibarsızlaştırdığını onlar da kabul ediyorlarsa, bu durumda çözüm yollarını da göstermeleri gerekir.

Ahmet Türk'ün "Ciddi çözüm olursa silahlar üç ayda susar" demesini ciddiye almalıyız. Tabii ki CHP ve MHP hükümetin açılımlarını beğenmeyebilir, haklı olarak eleştirebilirler. Ama bu can yakıcı soruna, hükümetin şu veya bu sebeple başlattığı açılıma kategorik olarak karşı çıkarak çözüm bulamazlar. Sürece dahil olmaları, önerilerde bulunmaları, eleştirip yol göstermeleri gerekir. AK Parti hükümetine yardımcı olmaları, onu yalnız bırakmamaları beklenir. Çözüm olacaksa, barış sağlanacaksa, kan duracaksa -ki bundan daha hayırlı ne olabilir- bu hayra onlar da ortak olmalı, bu çaba ve katkı ile seçmenin önüne çıkıp destek talep etmeliler..

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sünniler Alevilerin 'Ötekisi' değildir!

Ali Bulaç 2009.11.18

Sanayi devriminin sona ermesi, kentleşmenin sosyolojik sınırlara gelip dayanması ve küreselleşmeyle beraber ulus devletin derin bir sarsıntı geçirmesi yeni kimlik ve aidiyet arayışlarını öne çıkardı.

Her grup gibi Aleviler de bu zorlu süreci yaşamaktadırlar. Eğer dünyanın kendini anlamlandırdığı kültürel algılara İslamiyet yön verseydi, herkesin "ötekisi" olur ve fakat herkes "ötekiyi şeytanlaştırmadan" onunla nasıl hukuk içinde yaşayabileceğinin imkânlarını araştırırdı. Bugünkü dünyaya Batı'nın Aydınlanması ve modernite yön veriyor.

Bu yeni süreçte Aydınlanma ve modernite bize nasıl barış içinde bir arada yaşayabileceğimize dair sadra şifa yollar gösteremiyor. Geldiğimiz noktada herkesin bir ötekisi var ve herkes kendi ötekisini "ötekileştirip şeytanlaştırıyor." Bu bizatihi çatışmanın sebebidir.

Pazartesi günü değerli mütefekkirlerimizden Ali Ünal bu sahifede Alevilerin yanlış bir biçimde Sünnileri ötekileştirdiğine değindi. Ben de geçen hafta katıldığım Alevi Çalıştayı'nda ilk konuşmamda tam bu konuya değinmiştim.

Alevi aydınları ve çoğu kanaat önderi kendilerini tanımlar ve kendilerine takviye edilmiş kimlik arayışına girerlerken, üç karşıt (ötekileştirilmiş) imaj üretimi üzerinden hareket ediyor, kalın çizgilerle şu hususların altını çiziyorlar: 1) Alevilik Sünnilik değildir. 2) Sünnilik devletin mezhebidir; devletin resmi din görüşüdür. Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) bunun kanıtıdır. 3) Alevilerin tarihte uğradıkları mağduriyetin müsebbipleri Sünni devlettir ve onlara kendilerini ifade edecek alan ve özgürlük bırakmayan Sünni din görüşüdür.

Kısaca bu kombinezona göre Alevilerin ötekisi a) Mezhep olarak; b) Devletin dini olarak, c) Tarihi mağduriyetin müsebbipleri olarak "Sünnilik ve Sünniler" oluyor.

Böyle olunca da, ana sorun "Alevilikle Sünnilik, Alevilerle Sünniler arasındaki ihtilaf"a dönüşüyor. Bu teze göre "Alevilikle Sünnilik temelde ve tarihsel olarak çatıştığına göre", birinin var olabilmesi ve yaşayabilmesi için diğerini ya imha etmesi veya baskı altında tutması gerekir. Bu konsept özünde çatışmacı ve imhacı olduğu için, sosyal barışı temelden sarsıcı tohumlar barındırmaktadır.

Bu tez İslam kelamı, mezheplerin tarihi formları ve bugünkü pratikler açısından yanlıştır: 1) Bir tarikat veya bir inanç grubu sayılması yanında genel kabule göre Alevilik bir mezheptir. Sünnilik ise bir mezhep değil, "mezhepler şemsiyesi"dir. Bu şemsiyenin altında iki itikadi mezhep (Eş'arilik ve Maturidilik) ile dört fıkıh mezhebi (Hanefi, Şafii, Maliki ve Hanbeli) toplanmış bulunmaktadır. Sünnilik itikadi ve fıkhi mezhepler koalisyonudur. 2) Sünnilik şemsiyesinin altında sadece mezhepler değil, çok sayıda tarikat (Nakşilikten Kadiriğe kadar) ve cemaat de toplanmış bulunmaktadır. 3) Sünnilikle Alevilik arasında ihmal edilmemesi gereken önemli ara tonlar vardır: 12 İmam Şiası ve fıkhi mezhebi Ca'ferilik, Zeydilik ve Zahirilik gibi.

Bu açıdan bakıldığında kendilerine bir "öteki" ararken Alevilerin Sünniliğe ve Sünnilere işaret etmeleri doğru değildir. Alevilik ve Sünnilik birbirlerinin muadili değildirler, aynı kulvarda ele alınamazlar.

Tarihte "Sünnilik ve Sünni devletin Alevilere zulmettiği" iddiasına gelince, "zulüm ve mağduriyet" doğru, bunun failinin Sünnilik ve Sünnilerin olduğu hususu yanlıştır. Çünkü Safevi Şiiliğine karşı siyaseten Sünniliğin hamiliğini üstlenen Osmanlı Devleti, yeri geldiğinde Aleviler yanında Sünnilere de zulmetmiştir. Kuyucu Murat'ın giriştiği katliamlar gibi. İsyanları bastırırken, kimilerine göre Kuyucu 50 bin insan öldürmüştür ki, bu sayıyı 150 bine çıkaranlar vardır. Bu katliamlara sadece Alevilerin maruz kaldığı tabii ki söylenemez. Netice itibarıyla devlet Alevilere zulmettiği gibi Sünnilere de zulmetmiş ve bu işler için fetva bulmakta zorlanmamıştır.

Bugün Aleviler için olduğu kadar Sünniler için de yeni bir gündür. Yeni bir perspektiften birbirimizle tanış olmalıyız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Alevilerin sorunları

Ali Bulaç 2009.11.21

Alevilerin temelde sorunu Sünnilerle değil, devletledir. Bu tarihte de böyleydi, bugün de böyledir. Tabii ki Alevilerin tezlerini savunurlarken, haklı oldukları bazı noktalar vardır. Ben bunları üç ana noktada toplayabileceğimizi düşünüyorum:

1) Aleviler de, Sünniler gibi geçen yüzyılın ikinci yarısından başlamak üzere hızlı bir göç yaşıyorlar. Sünniler gibi kıra ve geleneğe göre teşekkül etmiş bulunan tarihsel davranış kodları, gelenek ve kültürel yapıları modern kent hayatına taşıyıp uyarlamak kolay olmuyor. Bizde devlet tarafından empoze edildiği şekliyle modernleşme, tarihsel mirası ve geleneği tasfiye ettiği oranda başarılı kabul edilir ki, hakikatte bunun kendini belli bir gelenek içinde üreten Batı modernitesiyle ilgisi yok. Bu bize özgü modernizasyon veya modernizmdir.

Alevilerin tarihsel-geleneksel kodları çözülürken, bunu yanlış bir biçimde Sünnilerden biliyorlar. Oysa süreç Sünnileri de çözüyor. Sorun şurada toplanıyor: Modernleşme sürecinde bizim kendimize özgü bir tecrübemiz olacak mı, olmayacak mı? Olacaksa, bunun kurucu unsuru tarihsel formlardan ibaret olan mezheplere mi, yoksa İslam'ın temel referanslarına mı dayanacak?

2) Tarihte Alevilerin uğradıkları haksızlıklar elbette büyük ölçüde siyasi iktidarlardan kaynaklanmıştır; ama tarihsel pratiğin geneline bakıldığında Sünnilerle Aleviler arasında belli rezervlerin, psikolojik ve sosyal mesafenin olmadığı da görmezlikten gelinemez. Söz konusu mesafeler eğer temelsiz ise ve sosyo-psikolojik yakınlaşmaların artarak devamı arzu ediliyorsa, bu konuda muteber İslam alimlerinin, fakihlerin ve reformist olmayan kanaat önderlerinin fikri beyanlarına, içtihat ve retoriklerine ihtiyaç var. Sünni-Alevi konusunu anlamaya çalışırken, yalnızca "siyasal dil"le yetinemeyiz, bunun yanında "dinin ve mezheplerin meşru ve birleştirici dili"ni de konuşmak zorundayız.

3) Sünnilerin en büyük sorunu, din-devlet ilişkisinin Bizantinist çerçevede kurulması; devletin sivil dine özgür ve özerk alan bırakmaya yanaşmaması ve temel hak ve özgürlükler söz konusu olduğunda dini hayatı, ifadeyi, örgütlenmeyi ve siyasal/kamusal alanı düzenleme etkinliklerini dinden uzak tutmaya çalışmasıdır. Bizde laiklik, din ve vicdan özgürlüğünü koruyan, farklı din, mezhep ve felsefi gruplara karşı devletin adil tutumunu sağlayan bir ilke değil, toplumsal hayatın bütünü, insanların zihin ve ruh dünyalarını dinin etkilerinden arındıran bir enstrüman olarak algılanmaktadır ki, zaman zaman bazı Alevi önderleri de, bu aşırılaştırılmış laikliği Sünni halka karşı bir sopa olarak kullanmaktan çekinmemektedirler. Bu karşılıklı diyalog, anlama, tanıma ve ortak paydalar geliştirme süreçlerini baltalamaktadır.

Bir örnek: Oral Çalışlar, Prof. İzzettin Doğan'a "Siyasi İslam tehlikesine karşı Aleviliğin İslamiyet inancının bu toplum açısından daha birleştirici olduğunu düşünüyorsunuz" diyor. Bugün Alevi Çalıştayları'na destek veren Sayın Doğan şunları söylüyor: "Hayır, çoğulculuğu getirecek. Demokratik hayatın vazgeçilmez unsuru olan çoğulculuğu getirmesi gerekiyordu. Sünni İslam egemen durumdaydı ve yasal himayeye kavuşturulmuştu. Bu veriler karşısında siyasal İslam'ın iktidara gelme şansı vardı. Alevi İslam anlayışını ve diğer İslam anlayışlarını baskı altına alarak da iyiden iyiye yok etme tehdidiyle karşı karşıya gelebilirdi. İslam'ın diğer gelişme modellerine de az çok vâkıf olduğum için bunun demokrasiyi de beraber öldürebileceğini düşündüm. Çünkü laik cumhuriyet ile Sünni teolojinin eğer kendisi iktidara gelseydi beraber yaşama şansı olmazdı. Onlara göre Kur'an, Tanrı'nın kelimidir. Onda yanlış olmaz. Öyleyse bütün yasaların ona uygun bir biçimde düzenlenmesi gerekiyor. Ki buna zaten şeriat diyoruz." (Radikal, 16 Kasım 2008)

Bu bakış açısı, tamamiyle resmi tezi seslendiren bir ezberdir; kelim-felsefe, fıkıh, tarih ve günün siyasi telakkileriyle ilgisi yoktur. Ayrıca yeni dünyanın dili de değildir. Bugün Sayın Doğan'ın böyle düşünmediğini zannediyorum. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni bir dil

Ali Bulaç 2009.11.23

İster Alevilerin ister başka toplumsal kesimlerin sorunlarını anlamaya ve çözümler aramaya çalışırken "yeni bir bakış açısı"na ihtiyacımız var. Yine ister Sünni ister Alevi olsun, Türkiye'de yaşayan bir insanın bir tür çift kişiliği vardır: Biri "dinî", diğeri "ulusal-modern" kişilik.

Dinî kişiliğinin kendisine sunduğu imkânlarla dünyaya baktığında genellikle hoşgörölü, çoğulcu, katılımcı, farklılıklara açık ve müzakereci siyasete yatkın olabilmektedir. Resmi, ulusal ve modern kişilikle baktığında ise genellikle hoşgörüsüz, tekçi, otoriter, tektipçi ve emredici olabilmektedir.

Birinci kişilik referansını dinden (Sünnilik ve Alevilikten), dinin tarih içinde sosyo-politik tecrübeye mesnet teşkil etmiş fıkıhtan, kelim perspektifinden, tasavvuftan; Ebu Hanife, İmam Şafii, Ebu Yusuf, İmam Gazali, Mevlânâ, Yunus, Hacı Bektaş-ı Veli vb.den almaktadır. İkinci kişilik ise referansını Avrupa'nın 19. yüzyıl pozitivizminden, otoriter laiklikten, kısaca resmî ideolojiden almaktadır.

Biraz şaşırtıcı olsa da, ikinci bakış açısının asker, sivil bürokrasi, yüksek yargı, CHP ve kuruluş felsefesi ve ona atfedilen misyon dolayısıyla kısmen Diyanet İşleri Başkanlığı'nda somutlaştığını söyleyebiliriz.

Başlayan Alevi çalıştaylarına "devlet"ın destek verdiği açıktır. Ancak genel demokratikleşme sürecinin birer parçası olarak ister Kürt açılımı ister Alevi çalıştayları veya azınlıklara yönelik çalışmalar olsun, sürükleyici faktör ve inisiyatif AK Parti hükümetine aittir. Esasında siyasi geleneğiyle diğerlerinden ayrılan AK Parti olmasaydı söz konusu açılımlar ve çalıştaylar olamazdı. Bu faktör de, İslami düşünce ve gelenekte ifadesini bulur. AK Parti, her Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı gibi ilk kişiliğiyle açılımları ve çalıştayları yürütmekte, zaman zaman nükseden ikinci kişiliğiyle "Eyvah, ileri mi gidiyorum?" deyip geri adım atmaya yeltenmektedir.

Çalıştaylar sürerken AK Parti, birinci derecede resmi ideolojinin somut merkezlerini ve sahnedeki aktif temsilcilerini ikna etmek gibi bir mecburiyetle karşı karşıya bulunuyor. CHP'nin bugüne kadar hep ucuzca oylarını aldığı Alevi taleplerine karşı gösterdiği sert direnç, çok derinlere inen sebeplere dayanır. Aynı minvalde daha az maliyetle Diyanet'in de "ikna edilmesi" gereken aktörler arasında olduğunu düşünüyorum.

Hükümetin, çalıştaylardan neyi murad ettiğini anlatmak durumunda olduğu ikinci kesim "Sünni kamuoyu"dur. Bunu, Alevilerin hak taleplerini Sünnilerin gönlüne ve keyfine bırakma anlamında söylemiyorum. Aksine bu, müzakereci siyaset gereği geniş bir siyasi ve toplumsal konsensüsü sağlama imkânını kullanma açısından zaruridir.

Hükümetin ikna etmek durumunda olduğu üçüncü kesimler bu hak ve özgürlüklerin mücadelesini yürüten "Alevi örgütler ve kuruluşlar"dır. İyi bir diyalog ve samimiyet sayesinde büyük bir bölümü sürece katılır, nitekim katılıyorlar da. Ama kesinlikle çözüm istemeyen, ideolojik önyargıları köklü birtakım şahin grup ve sözcülerin hiçbir şekilde bu sürece dahil olmak istemeyeceklerini de hesaba katmak gerekir. Bu zorluklar yeni bir perspektif, yeni bir dilin kurulmasıyla aşılabılır.

Bu açıdan bakıldığında zaman içinde derinleşmiş sorunların çözümünde tek başına "siyasal dil"in yetmeyeceğini, bunun hepimizde bir parça gizli olan resmi ideolojik kişilikleri öne çıkarıp anlama sürecini zora sokacağını düşünüyorum. Burada benim önerim, siyasal dil yanında Sünniliğin ve Aleviliğin muteber referanslarına, dinin kaynaklarına da müracaat ederek geliştirilecek bir dilin sürece dahil edilmesidir. Ben Sünni ve Alevi muteber kaynakların böyle bir dilin kurulmasında yeterli imkânlar sahip olduğunu düşünüyorum. Din dilini bütünüyle devre dışı bıraktığımızda, iddia edildiğinin aksine anlama, tanıma ve anlaşma süreci işlemeyecek, aksine çatışma potansiyeli beslenebilecektir. Liberal hak ve özgürlüklere bir kulağımızı açık tutalım, ama cemevlerine yasal bir statü tanınmasında ısrar eden Alevi taleplerinin "grup veya kolektif haklar"ı reddeden bir düşünce içinde nasıl karşılanabileceği son derece kuşkuludur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aleviler ve Diyanet

Ali Bulaç 2009.11.25

Geçen yazımda hükümetin, Alevilerin sorunlarına çözümler ararken en çok idari merkezin sert çekirdeğini meydana getiren asker, sivil bürokrasi, yargı, CHP ve Diyanet'i ikna etmeye çalışırken zorlanacağına işaret etmiştim.

Öteden beri Alevilerin Diyanet'le sorunlar yaşadığını biliyoruz. Kimi Alevi gruplara göre Diyanet, lağvedilip idari sistemden çıkarılmalı, kimine göre ise bünyesinde Alevilere de yer vermelidir. Henüz bu konuda Aleviler arasında ortak bir görüş teşekkül etmediği anlaşılıyor. Şu var ki; Alevilerin Diyanet'le yaşadığı sorunlar, genel Sünni topluma ilişkin bakış ve tutumlarını etkiliyor; çünkü genel kanaate göre "mademki Diyanet Sünni bir kuruluştur, o halde Alevilerin sistem içinde temsilini engelleyen Sünnilik ve Sünni Müslümanlardır." Bu da ister istemez Alevileri Sünniliğe ve Hanefiliğe karşı "çatışmacı" bir pozisyona sürüklüyor.

Alevilerin Diyanet'le sorunlu ilişkileri olduğu gibi, Diyanet'in de Alevilerle sorunlu ilişkileri olduğunu söylemek mümkün. Bu, kuruluş felsefesinden kaynaklanan bir bakış ve din politikalarıyla ilgili esasa ilişkin bir konudur.

Kuruluş felsefesinden kaynaklanan bu esasa ilişkin tutum yüzünden Diyanet'in Alevileri çok zor kabul edebileceğini düşünüyorum. Sebepleri şunlar:

1) 1924'te Şer'îye ve Evkaf Vekaleti ilga edilip yerine Diyanet İşleri Riyaseti ihdas edildiğinde kurumun resmi mezhebi Sünnilik-Hanefilik olarak tespit edildi. Ne Alevilik ne Ca'ferilik sisteme dahil edildi. Bu, zaten başlı başına bir sorun alanıdır.

2) Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana devletin gizli gündemi "İslam dini içinde reform yapmak", İslam'ın tarihi usul ve tecrübesine "Protestanlık benzeri yeni bir din anlayışı"nı dahil etmektir. Devlet açısından Diyanet'in bu işe soyunması 'akıllıca' değildir, çünkü "dinde reform ve Protestanlığa" karşı toplumda yükselecek şiddetli tepkiler, Diyanet üzerinden devletin kendisine yönelebilir. Bu durumda Diyanet'in dışında birtakım zatların ve kuruluşların zaman zaman bu fikri dillendirmeleri daha işlevseldir. Ancak bu süreçte Diyanet de boş durmayacak, toplumu "bid'at ve hurafelerden arındırma" adı altında geleneksel din anlayışı, bilgi üretme ve hüküm çıkarma usulünü esnetmeye çalışacak; dinin itikad, ahlak ve ibadetlerine vurgu yaparken; muamelat, ukubat ve uluslararası/siyer boyutunu gündem dışı tutacaktır. Kuruluşun alanı "din" değil, "diyanet"tir.

"İslam'da reform" fikrine karşı daima teyakkuz halinde olmuş Diyanet görevlilerinin ezici çoğunluğu teşkil ettiklerini, İslam'ın temel inanç esaslarını ve meşru usulü korumak üzere çok gayret sarf ettiklerini ayrıca

belirtmek lazım. Bizim burada sözünü ettiğimiz şahıslar değil, kurumun kuruluş ideolojisidir.

Genel sıralamada Diyanet'i hangi "modern İslami akım" içinde yerleştirebiliriz, diye sorduğumuzda cevap tartışmasız "apolitik modern selefilik" olur. Bu çerçevede Alevilerin önem verdiği çok sayıda kültürel öge, inanç unsuru, ritüel, kült vb. şeyler Diyanet açısından "bid'at ve hurafe" hükmündedir. Bizzat Mustafa Kemal'in bu meyanda "bid'at ve hurafeler"e karşı dikkat çektiği ve bunlarla mücadeleyi Diyanet'e havale ettiği bilinmektedir.

3) Diyanet'in kuruluş amaçlarından biri zamanla "İslam içinde resmi bir din kurumu ve nizami din adamları sınıfı"nı oluşturmaktır. Alevilik, "resmi din, resmi kurum ve resmi din adamları sınıfı üçlemesi"ne uygun değildir.

4) Devlet prensip olarak "sivil din"den hazzetmez. Alevilere "sivil inanç" statüsü tanınacak olursa, bu Sünniler için "emsal" teşkil edecektir. Bu da sistemin reorganizasyonunu gerektirir. Çünkü devlet, İslam dinini "resmi din kurumu ve resmi din adamları" üzerinden denetlemek, böylelikle sivil dini bastırmak ister.

Bu çerçevede Alevilerin tutumu, sadece kendileri için değil Sünniler için de belirleyici olacaktır. Aleviler, Diyanet içinde mi yer alacak, sivil alanda mı kalıp inançlarını yaşayacak? Alevilerin vereceği karar, Sünnileri de sivilleştirip özgürleştirebilir. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kurban 'iyilik' mi?

Ali Bulaç 2009.11.28

Yıllardan beri yurtiçinde ve dünyanın çeşitli bölgelerinde kurban kesip etini dağıtan yardım kuruluşlarımız, bu sene de kurban kampanyaları düzenlediler.

Kervana Kızılay da katıldı. Dikkatimi çeken husus, Kızılay yanında bazı kuruluşların da kampanyada "iyilik" kavramını öne çıkarmalarıdır. Buna göre kurban kesip etini yoksullara ve muhtaçlara dağıtmak "iyilik" yapmaktır.

Yıllardan beri yardım ve hayır faaliyetlerinde bulunurken Almanya'daki dava dolayısıyla haksız yere hırpalanan Deniz Feneri'nin sloganı şuydu: "İyilik yolunda kurbanınız olsun." İHH "Kurban, iyiliği yaşatmaktır" sloganını seçmişti. Yardımelî, "Kurban, rahmeti paylaşmaktır" diyordu. Kimse Yok mu, şu cümleyi öne çıkarmıştı: "Kurban bağışlarınız için eksik olmayın." Cansuyu şöyle diyordu: "Kurban Allah'a yakınlaşmak, muhtaçla paylaşmaktır." Altta da şu fıkhi uyarıyı eklemişti: "Kurbanlarınız vekaletle alınır, kestirilir, et olarak dağıtılır." Bana göre kurban ibadetinin maksadına ve gördüğü fonksiyona en yakın slogan Cansuyu'na aitti.

Bir Müslüman entelektüel olarak Türkçede modernizmin en yetkin eleştirisini yapan Abdurrahman Arslan'a göre kurban ibadetinin "iyilik" kavramına indirgenmesi, Müslümanların kendi dinlerini sekülerleştirmelerinin trajik örneklerinden biridir. Arslan'ın iki eseri için bkz. 1) Modern Dünyada Müslümanlar (İletişim Y.), 2) Sabra Davet Eden Hakikat (Pınar Y.)

Bu konuya yakından bakalım: Hermönetik okumanın önemli temsilcilerinden biri olan Muhammet Arkun, İslam dininin kendi içinde güçlü bir sekülerizasyon barındırdığını anlatırken hac ibadetini örnek verir. Arkun, mealen "Hac sadece ibadetten ibaret değil, aynı zamanda bir seyahat ve bir ticaret faaliyetidir de. Müslümanlar hacca

giderken yol üzerinde çeşitli yerler görmekte, alışveriş yapmaktadırlar. Bu bizatihi seküler bir faaliyettir." der. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Hilafet ilga edilince, uzun seneler hac bir siyasi kongre işlevini de gördü.

Tabii ki hacda seyahat -bazıları bu ibadeti 'inanç turizmi'ne indirgemeye yatkın görünüyor-, ticaret ve siyaset vardır. Fakat seyahat, ticaret ve siyasetin "dinin kemale erdiği" bu ibadetteki konumu nedir? Namaz ibadetine de "sağlık ve spor"; oruç ibadetine "diyet-rejim" vardır. Ama dünyevi menfaatlerimiz, bedeni sağlığımız ve sosyal çevremize kattığımız faydalar namaz, oruç, hac ve kurbanda, ibadete niyet ederken hedef olarak önümüze koyduğumuz "maksatlar" mı, yoksa tabii "sonuçlar" mı? Bu, modern dünyada dinimizle ve ibadetlerimizle olan ilişkilerimizi tayin eden temel bir sorudur. Bu sorunun cevabını "Usul" içinden bakarak verebiliriz.

İki anahtar terim vardır: Biri liaynihi (kendisi için-zati fiil), diğeri ligayrihi (dolayısıyla fiil). Namazı Allah'a kulluk yapmak üzere kılarız, bu liaynihidir; ancak namaz kılariken spor da yapmış oluruz, bu da ligayrihidir. Orucu Allah için tutarız, bu liaynihidir, ama sonuç itibarıyla diyet ve perhiz yapmış oluruz, bu da ligayrihidir. Hacca ibadet için gideriz, bu liaynihidir, bu arada seyahat eder, ticaret yapar ve kongre de yapmış oluruz, bu da ligayrihidir. Başka bir deyişle spor için namaz kılmayız, diyet ve perhiz için oruç tutmayız, seyahat ve ticaret için hacca gitmeyiz. Spor için namaz, diyet için oruç, seyahat ve ticaret için hac "ibadet" yerine geçmez. Çünkü ligayrihi liaynihinin yerine geçmiş olur.

Tabii ki kurban etini dağıtmak bir "iyilik", yardım ve hayırdır. Ama kurban liaynihi "Allah'a yaklaşmak, teslimiyet ve en değerli olanı feda edebilme göstergesi"dir. Manevi hiyerarşi tersine çevrilirse, dindarlar kendi dinlerini sekülerleştirmiş olurlar. Bir de Türkiye'nin Afrika ve dünyaya siyasi açılımına belli bir mesafeden destekleyici unsur olarak kurbanı dolaşıma sokarsak, kurban hepten ibadet olmaktan çıkar, iyiliğin ve siyasetin enstrümanı haline gelir.

Okurlarımın ve bütün Müslümanların bayramını tebrik eder, iyilikler ve hayırlar getirmesini dilerim.
a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hukuk bilinci

Ali Bulaç 2009.11.30

19. yüzyılın en popüler açıklama modellerinden biri, Karl Marx'ın "sınıf kavramı" üzerine dayandığı "çatışma" teorisiydi. Tekrarlamaya gerek yok: Marx'a göre tarih sınıf çatışmalarından ibaretti. Başlangıçta 'komün toplum' vardı; kendi içinde birtakım sebepler dolayısıyla iki sınıfa ayrıldı. Köleciler toplum biçimi ortaya çıktı, bu toplum biçimini serf-senyör ilişkisinin tayin ettiği 'feodal toplum' takip etti. Kapitalizmle birlikte ortaya çıkan işçi-burjuva sınıflarının çatıştığı modern toplumdur. Bu sınıflar arasında süren çatışma komünist toplumun kurulmasıyla sona erecek ve süreç yeniden başlayacaktır.

Marx'ın dediği olmadı. Komünist rejimler sınıf farkını gideremedi, küresel kapitalizme teslim oldular. Dünyanın solcuları ve komünistleri bugün küresel kapitalizmin ulusal düzeyde önünü açmaya çalışıyorlar.

Fakat Marx'ın öne sürdüklerinin dışında sınıflar arası çekişme ve eşitsizliğin yol açtığı mücadele devam ediyor. Bu sefer eşitsizlik ülkeler, bölgeler ve bir ulusun içinde yer alan sınıflar arasında. Mücadele her zaman da maddi-ekonomik temelde gelişmiyor. Bu mücadelede semboller önemli rol oynuyor. Etnik ve dinî arındırmalar, bölgesel çatışmalar, işgaller çoğu zaman temel bir gerçeği gizliyor.

Aşırılaştırılmış 'vatan sevgisi', 'yüceltilmiş kurtarıcı ideolojiler', beğensin beğenmesin herkesin belli idollere veya kültürlere sadakat göstermeye zorlanması, tahrifata uğratılmış kutsallıklar bazı gerçeklerin örtbas edilmesini sağlıyor. Kendilerini herkesten ülkeyi daha çok sevdikleri dolayısıyla imtiyazlı konumda görenler, diğerlerine, hatta geniş kitlelere hayat hakkını tanımak istemiyorlar. Son çeyrek asırdır Türkiye'de malum çevreler, düzenledikleri her gösteride "Gericiler İran'a" diye bağırıyorlar. Kimse çıkıp "Kardeşim, sen kimi, hangi hakla İran'a sürüyorsun?" demedi. Başörtülü kızlar acılarına belki bir çare bulur umuduyla Demirel'in kapısını çaldıklarında onlara "Suudi Arabistan'ın yolu"nu gösterdi. Yine bu çevreler Anayasa hukukunun amir hükümlerini hatırlamadı, "Demirel, sen milyonlarca Türk yurttaşı kadını ve kızı nereye gönderiyorsun?" diye sormadı.

Demek ki 30-40 sene önce "Komünistler Moskova'ya" bağırıyordu, şimdi de kim kimden hoşlanmıyorsa, ona ülkenin çıkış kapısını gösteriyor. Çünkü herkes kendini bu ülkenin gerçek ve asli sahibi görüyor, muhaliflerine bu ülkede hayat hakkı tanımıyor.

Daha trajik-komik olanı, kendini "iktidar seçkini beyaz" zanneden bir köşe yazarının 22 Temmuz 2007 seçimleriyle ilgili şunları yazabilmesiydi: "Doğrusunu isterseniz 'Göbeğini kaşıyan adam'ın zaferidir bu. Taa genel seçimlerde kararı o verdi. Çocukları için aydınlık Türkiye isteyenler meydanlara dökülürken, o uzakta bıyık altından güldü, göbeğini kaşdı ve dinci devletin yolunu açtı." (Hürriyet, 15 Ağustos 2007)

Türkiye'de hukuk, yargı, eğitim sorunları vb. birçok temel konuya bakarken, merkezi kontrol etme hakkını kendinde tabii bir imtiyaz olarak gören küçük bir zümrenin geniş halk kitlelerine, toplumun ana gövdesine karşı bir tür zümre asabiyetiyle hareket ettiği gerçeğini gözden kaçırmamak lazım. 367 garabetiyle hukuk tarihine geçen emekli bir yargıcın işaretiyle ülkenin en büyük şehrinin barosunun "İmam hatipliler eşit değildir, diğerleriyle eşit sayılması eşitliğe aykırıdır" türünden bir garabetle yaptığı başvuruyu yerinde bulan Danıştay'ın yürütmeyi durdurma kararı, bu zümrenin asıl mücadelesinin demokrasiye karşı olduğunu göstermektedir. Avukatlar, katillerin bile haklarını savunur. Bir ülkede barolar darbeleri ve eşitsizliği savunuyorsa bilin ki hukukun saygınlığını mağdurlar yükseltecektir.

Demokrasi teorisi, İslam dünyasında siyaset bilimi kitaplarının ötesinde bir anlam ifade ediyor. Pratikte demokrasi, ezilen, dışlanan geniş kitlelerin yönetime katılma, kendi gelecekleri ve hayatları üzerinde söz sahibi olma mücadelesinin yol haritası olarak algılanıyor. Batı'dan farklı bir oligarşik/zümre asabiyeti ve farklı bir sınıf mücadelesi sürüyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dubai: Çölün sahte cenneti!

Ali Bulaç 2009.12.02

Bir iddiaya göre küresel kriz başladığında ilk seçilen kurban Lehman Brothers oldu. Aslında normalde liberal kapitalizmi 'kazancı bireyselleştirip zararı toplumsallaştıran' bir düzen şeklinde anlayan Amerikan devletinin Citibank gibi Lehman Brothers'ı da kurtarması gerekirdi, öyle olmadı.

Çünkü bu kuruluşa dünyada en çok para kaptıran, Körfez ülkeleriydi. Kriz patlak verdiğinde Suudi Arabistan Kralı Abdullah, bunun "Araplara karşı bir komplo" olduğunu söylemişti ki, bugün Kral Abdullah'ın o zaman söylediklerinin hiç de yabana atılır olmadığını düşünebiliriz.

Körfez ülkeleri gelinen noktada kritik bir döneme girmiş bulunuyorlar. Hepsi için değilse de, Dubai için tehlike çanları çoktan çalmış bulunuyor. Gelen haberler iç karartıcı. Dubai rüyasının kurulmasında önemli payı olan ve

aynı zamanda hükümetin sahip olduğu Dubai World'ün 59 milyar dolar borcu var, Dubai'nin toplam borcu ise 80 milyar olarak telaffuz ediliyor. Dubai, borcunun 6 ay ertelenmesini talep ediyor. Dubai çaresiz, "kendi modeli"nden başka kaynağı yok.

Dubai için "kaynak" sözcüğünü kullanmam aslında bir ironi. Çünkü bu, çölün ortasında yalancı cennet inşa etme düşüne dayalı bir model. Üretime, sanayi, tarım veya hizmete dayalı olmayan bu model sadece insanlara eğlence, gösteriş, sorumsuz tüketim ve insan tahayyülünü zorlayan fanteziler sunuyor. Çölün ortasında yükselen gökdelenlerin toplamından meydana gelen bu yerleşim birimine "şehir devleti" demek zor; medeniyet tarihçileri, şehirciler ve filozoflar şehir devletlerinin güçlü geleneklere dayandığını, kuruluş ve pratiklerinde güçlü medeniyet tohumlarını taşıdıklarını kaydederek. Çöl gökdelenlerinde geleneğin izi yok. Dubai hiçbir geleneğe, hiçbir medeniyete ve hiçbir dine ya da felsefi öğretiye ait değildir. Nevzuhurdur, bid'attır, birdenbire çölün ortasında mantar gibi bitmiştir. Betonun, demirin, asfaltın ve her şeyin sentetik ve plastik olarak düzenlendiği yapay mekânların fışkırdığı bir gösteri vahasıdır. Bu vahada insanlar, çölün cehennemî sıcaklığında dinlenmezler, eşyanın tabiatına aykırı olarak buz pateni yaparlar, yedi yıldızlı görkemli otellerde çılgınca para harcarlar.

Büyük yabancı finans kuruluşu ve şirketlerin desteğinde inşa edilen insan yapımı adalar gibi dev projelere imza atılan Dubai'de, küresel krizle birlikte emlak piyasası büyük darbe aldı. Zahiri bir bakış açısından Dubai krizinin finans ve emlak sektöründeki derin sarsıntıdan kaynaklandığı söylenebilir. Dubai krizinin köşede kıyıda kalmış olan başka bir boyutu var ki, bu krizin en trajik bölümünü teşkil etmektedir.

Krizin patlak vermesinden sonra geriye milyar dolarlık borç yükü kaldı. Büyük yatırımların inşaatında çalışmak üzere çoğu Güney Asya'dan olmak üzere binlerce göçmen işçi Dubai'ye akın etmişti. Bu işçiler, şimdi ülkelerine dönme sıkıntısıyla karşı karşıya bulunuyorlar. Küresel ekonomiyle en iyi entegre olmakla övünen Dubai, modern köleler için bir kâbus oluyor. Eski çağlardaki kölelik düzenini hatırlatan Dubai'de iş bulabilen yoksul Asyalılar, şimdi çarkın en sıkışık yerinde geleceklerinden umut kesmiş bulunuyorlar. Onlar, ayda 75 veya 120 dolarla iş bulabildikleri için kendilerini şanslı sanıyorlardı. Şimdi bir daha dönmek üzere ülkelerine nasıl gidebileceklerini düşünüyorlar.

Tarih kitapları, Müslümanların yaşadığı bir yerde aşırı yoksullukla aşırı zenginlik iç içe yaşıyorsa, orada manevi hiyerarşi gibi sosyal düzenin de altüst olmaya yüz tuttuğunu yazar. Dubai yalancı bir cennet, sahte bir mutluluk, korsan eğlence sektörü ve sonradan görmeliğin çölün göbeğinde yükselen sembolüydü. Sadece bir seraptı, kriz serap ile hakikatin aynı şeyler olmadığını bir kere daha öğretmiş oldu bize. Geleneğe, üretime, emeğe ve ihtirama dayalı olmayan her sonradan görme zenginlikleri bekleyen mukadderat budur. İstanbul gibi üç bin senedir büyük ve görkemli imparatorluklara, İslam medeniyetine merkez olmuş bir şehri Dubai'ye benzetmek isteyenler bu trajik olaydan gerekli dersleri çıkarmış olmalı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İsviçre'de minare yasağı

Ali Bulaç 2009.12.05

İsviçre'de minare tartışması, bundan iki sene önce Langenthal kentindeki Müslümanların, minare inşa etme girişimine dayanır.

"Tartışmalar, kentin dışındaki eski bir boya fabrikasını ibadethane olarak kullanan Müslümanların, binaya 5 metrelik bir minare ekleme talebine yerel yönetimin onay vermesiyle başlamıştı. Halkçı Parti, ibadet için gerekli

olmadığı ve İslam simgesi olduğu gerekçesiyle minarelerin yasaklanması için kampanya başlattı. İmza kampanyasının ardından da Berne yönetimi, planı süresiz olarak iptal etti. Halkçı Partisi vekili Freysinger, "Müslümanlar, burada yaşamak istiyorsa, yasalarımızı kabul etmeli; yoksa ülkelerine geri dönsünler" şeklinde sert bir açıklama yaparken, kabinedeki bazı bakanlar ise Müslümanlar arasında nefret doğurabileceği düşüncesiyle kampanyaya karşı çıktı. O günlerde İsviçre'de yapılan bir ankete göre, halkın yüzde 43'ü minareye karşı çıkıyor" deniyordu. (Zaman, 29 Mayıs 2007)

Geçtiğimiz 29 Kasım 2009'da referanduma gidildi. Halkın yüzde 57,5'i minareli camiye "hayır" dedi. 26 kantondan 22'si hayırcı. 7,5 milyonluk İsviçre'de yaşayan 400 bin Müslüman, camilerinin mütemmim cüzü olan minareyi yapamayacaklar, karar kesin, ancak AİHM bozabilir.

Avrupa'da "çokkültürlülük" ve "bir arada yaşama" konuları şimdilerde itibardan düşmüşse de, dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi Avrupa'nın da başka dinden ve etnik gruplardan insanlarla bir arada yaşama gibi sorunu var. Özellikle İslamiyet'in belli bir gelişme içinde olduğu Viyana ve batısındaki Avrupa ülkelerinde yaklaşık 20 milyon Müslüman'ın yaşadığı bir gerçek.

Minareye karşı İsviçrelilerin öne sürdüğü gerekçe "minarenin İslam dinin simgesi" olmasıdır. Bu doğru; minare İslam'ın simgelerinden biridir. Bir şehre uzaktan baktığınızda, eğer minare ve cami silüeti görünüyorsa, o şehirde Müslümanların yaşadığını anlarsınız. Şu var ki; Batı Hristiyanlığı anlamında İslam tarihinde tepeden tırnağa sadece Müslümanların yaşadığı ve sadece İslam dininin sembollerinin süslediği bir "İslam şehri modeli" yoktur. İslam'ın hakim olduğu bütün şehirlerde -Mekke ve Medine hariç, çünkü bunların hükümleri istisnadır- başka dinden olan insanların da dinî sembolleri yer almıştır. Çok ilginç nokta şu ki; İslam tarihinde ve Osmanlı'da bütün dinlerin mabetleri (cami, kilise, havra) şehrin merkezinde bulunmaktadır. Yani merkez, hakim dinin mabetlerine ayrılmış da, diğerlerinin mabetleri kenara, yerleşim biriminin dışına itilmiş değildir. Bu, gerçek anlamda sosyo-kültürel bir çoğulculuktur. Söz konusu sahici çoğulculuk, İslamiyet'in dışındaki dinlerin ve etnik grupların kendilerini temsil etme biçimlerinde de gözlenebilir. Mimariden müziğe, farklı dil ve lehçelerin kullanımından yemek ve mutfak kültürüne, giyim kuşamdan oturma biçimlerine ve mekân kullanımına kadar her dinin ve etnisitenin etki ve tezahürünü şehrin mekânlarında müşahade etmek mümkündür.

İstanbul, Şam, Kahire, Bağdat, Tahran ve diğer belli başlı bütün İslam merkezleri buna somut örnekler teşkil eder. Sultan Abdülhamid Darülaceze'nin ortak mekânında üç mabet (cami, kilise ve havra) inşa ettirdi, hâlâ yan yana duruyorlar. İstanbul'un tarihî yarımadasında Eminönü, Fatih ve Beyoğlu ile Üsküdar ve Kadıköy'de camiler, kiliseler ve sinagoglar yan yana bulunmaktadır. Hiç kimse tarihte, "Siz Hristiyanınız veya Yahudisiniz, burada yaşamak istiyorsanız yasalarımızı kabul etmelisiniz (yani sembollerinizi ve mabetlerinizi ortadan kaldırmalısınız)" demedi. Aksine İslam dininin yasaları (Şariat) onların temsilini öngördü. Şimdilerde başka dinlere karşı belli belirsiz bir hoşgörüsüzlük varsa, bunun kaynakları, İslam dinine veya İslam tarihinin sosyo-politik tecrübesine değil, 20. yüzyılın modern siyasal ve kültürel telakkilerine dayanmaktadır. İsviçrelilerin ve Avrupalıların Müslümanlardan öğreneceği çok şey var. Benim samimi önerim, eğer minare davasına AİHM bakacaksa, AİHS'ye değil, İslam dininin öngördüğü kriterlere göre karar vermelidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslam'ın böldüğü Avrupa

İsviçre'deki referandum kampanyasında ana tema şöyle tespit edilmişti: "Minareye hayır, Şeriat'e hayır, burkaya hayır; dolayısıyla Müslümanlara ve İslam dinine hayır!" Adalet bakanı Eveline Widmer-Schlumpf "Referandum Müslümanları değil, İslamcı köktencilik hedef aldı" diyor. Buna göre minare "İslamcı talep", İslamcılık da "köktencilik" oluyormuş. Kaş yapayım derken göz çıkarmak buna derler.

Kampanyayı sağcılar, ırkçılar, yabancı düşmanlığı yapan gruplar ve göçmenleri istemeyenler yürüttü. Fakat giderek daha geniş kitlelerin kulak kabarttığı "İslam karşıtlığı" söz konusu. Sağcılar ve ırkçıların kampanyalarda kullandıkları argümanlar çok önemli: Hollanda Özgürlük Partisi (PW) milletvekili Wilders "Kur'an, Hitler'in 'Kavgam' kitabına eş faşist bir kitaptır" diyor. PW marjinal değil, ikinci parti. "Fitne" filmine imza atan şahıs "Camilere hayır!" Çünkü açıkça "Hollanda'da Allah'a ve Muhammed'e tapınılmasından bıktım" diyor. Bu katmerli ırkçı, Müslümanların Hz. Muhammed (sas)'i sadece peygamber kabul edip ona ibadet etmediklerini bilmeyecek kadar kara cahil.

Beyaz tenlilerin üye olabildiği İngiliz Ulusal Partisi lideri Nick Griffin'e göre "İslam habis ve tehlikeli bir inanç". Partinin Avrupa Parlamentosu'nda (AP) iki milletvekili var. Griffin ırkçılığa ve ifade özgürlüğüne yeni açılımlar(!) getiriyor: "Amerika'daki Klux Klan lideri David Duke şiddete karşı bir insan" diyor. Griffin'in 8 milyon insanın izlediği BBC'de nefreti yayan görüşlerini dile getiriyor. (Nihal Kemaloğlu, Akşam, 1 Aralık 2009. Gelinek nokta düşündürücü; AP'de görev yapan her 6 milletvekilinden 1'i ırkçı ve yabancı düşmanı.

Tabiatıyla bu görüşlerin belli partilere mensup kimseler tarafından dile getirildiği söylenebilir. Elbette ki öyledir. Burada önemli olan nokta, nefreti, ırkçı düşünceleri ve yabancı düşmanlığını yayanların "liberal düşünce ve ifade özgürlüğü"nü öne çıkarmalarıdır. Felsefe olarak liberalizmin buna ne kadar mütehammil olduğu ayrı bir konu, söz konusu olan nefretin, ırkçılığın, hakaretin ve düşmanlığın ifade özgürlüğüyle örtülmesidir. Özellikle "Müslümanlar ve İslam karşıtlığı" söz konusu olduğunda en liberal siyasetçiler bile, hemen "ifade özgürlüğü"nü öne çıkarıyorlar. Danimarka'daki ağır karikatür hakaretinde dönemin başbakanı Rasmussen bu sloganın arkasına sığınmıştı.

Giderek artmakta olan bu ırkçı eğilimler, aslında Avrupa'nın kendi kimliğini inşa etme sürecine girmesiyle ilgilidir. Herkesin kendisi kalarak ve diğerleriyle eşit haklara sahip olarak ötekiyle bir arada yaşayabileceğini öngören çok kültürlülük, Avrupa'da beklenen desteği bulmadı. "Avrupalılık ve AB idealleri" ortak ve birleştirici kimlik inşa etmede yetersiz kalıyor. Bu süreçte Avrupa, ya Papa'nın dediği gibi kendi Hristiyanî köklerine dönüp bir kimlik tanımlı yapacak veya ırkçılığın, yabancı düşmanlığının beslediği milliyetçiliğe dönecektir. Bunun nihilizme varan Batı sekülerizminin beslediği tehlikeli, çatışmacı ve yıkıcı bir kimlik olduğunu unutmamak lazım. Bu yeni kimlik inşasına girişenler "yakın ve hazır tehlike" olarak Müslümanları ve İslam dinini ötekileştiriyorlar.

Avrupa ırkçıları bundan sonra Müslümanlara dönük daha çok nefret yayacak, Avrupa'da yaşayan Müslümanları ve küresel olarak da İslam dünyasını şeytanlaştırmaya çalışacaklardır. Fakat asıl çatışma Avrupa içinde cereyan edip sürecektir. Bir tarafta "Avrupa'nın yeni kimliğinin Hristiyanlık temelinde inşa edilmesini savunanlar" ile ırkçı fanatizmin, ırkçılığın ve yabancı düşmanlığının Avrupa'ya felaket getireceğini savunan "demokrat blok içinde yer alanlar" (liberaller, yeşiller, sosyalistler, Hristiyan sosyal demokratlar), diğer yandan ırkçılar ve faşistler. Avrupa kendi içinde bu tarz bölünecek ve çatışacaktır. İslam Avrupa'ya Tanrı'yı hatırlatıyor, kendiyi yüzleşmesini sağlıyor. Tabii ki biz Müslümanlar samimi Hristiyanların, Siyonist olmayan Yahudilerin ve birlikte yaşamayı savunan demokrat bloğun yanında yer alacağız. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aynaya beraber bakalım!

Hürriyet Gazetesi'nin bir yazarı İsviçre'deki minare referandumundan hareketle Batı dünyasının içine girdiği "kabz" halinin kendi dünyasında yarattığı daralmayı atmak üzere bize "aynaya bakma molası" öneriyor, bununla da biz Müslümanların ne kadar hoşgörüsüz olduğumuzu anlatmaya çalışıyor. Verdiği örnekleri önemsedim ve tek tek üzerinde durmanın yararlı olacağını düşündüm.

İslam kelamı, fıkhi ve İslam tarihi konusunda kanımca geçerli not alamayacak durumda olan sayın yazarın önümüze koydukları şunlar:

1) "MİNARE yapımını yasaklayan referandumdan sonra İsviçre'nin Basel kentindeki tarihî Elisabethen Kilisesi, çan kulesini sembolik olarak minare ilan etti. Bununla ilgili plaketler kilisenin üç değişik yerine asıldı. Kilise papazı Feuz, kilisenin içinde bir Türk imamla birlikte Kur'an ve İncil okuyarak dua etti. Benzeri bir durum Türkiye'de ya da herhangi bir Müslüman memleketinde yaşansaydı, herhangi bir minarenin kapısına "Burası aynı zamanda çan kulesidir" yazılabilir miydi? Hiç sanmıyorum."

Sayın yazar doğru söylüyor. Dinini iyi bilen ve ciddiye alan bir Müslüman böyle bir durumda bir minarenin kapısına 'burası aynı zamanda çan kulesidir' yazmaz. Fakat, eğer kendi memleketinde ihtiyaç halinde kilise ve kiliseye çan kulesi yapımı gerekiyorsa, a) Buna karşı çıkmaz; b) Böylesine temel bir hakkı referanduma veya demokratik oylamaya konu yapmayı aklından geçirmez; c) Hristiyan cemaatin din ve ibadet özgürlüğü için mücadele ederdi. Dün siyasi iktidarlar ve bugün aksi yönde uygulamalar varsa, bu İslam dininin konuyla ilgili asli hükümlerinden değil, İslam dininin hükümlerine rağmen takip edilen yanlış ve haksız politikalardan kaynaklanmaktadır. Minare ile çan kulesini, hilal ile haçı veya Davut yıldızını aynı mabetlere asmak, postmodern bir hurafedir, buna gerek yoktur. Gerekli olan, minarenin kendi başına Müslümanlığı, çan kulesinin Hristiyanlığı ve Davut yıldızının Yahudiliği hiçbir baskı olmaksızın temsil edebilmesidir.

2) "Papa, geldiğinde Ayasofya'da dua ederse, diye nasıl bir panik yaşandığını iyi hatırlıyorum." Ben dinini iyi bilen ve ciddiye alan tek bir Müslüman'ın panik yaptığını hatırlamıyorum. Aksine Papa arzu ederse dua edebilir diye görüş beyan edenleri hatırlıyorum.

3) "Rahip Santoro öldürüldüğünde, Trabzon'daki imamların cenazeye gittiklerini, canavarca hislerle öldürülen bir din adamının ardından camilerde dualar okunduğunu da hatırlamıyorum." İslam açısından Santoro'nun cenaze törenine gidilebilir, ailesine taziye bildirilebilir. 1969'da vefat ettiğinde Mardin'de Metropolit Hanna Dolabani'nin cenazesine yüzlerce Müslüman katılmıştı. Hz. Peygamber Efendimiz, geçen bir Yahudi cenazesinin önünde ayağa kalkmış, ihtiramını belirtmişti.

4) "İslamcı gazetelerde cinayeti mazur göstermek istenirmişçesine Santoro'nun 'misyonerliğine' yapılan özel vurguyu da hatırlayalım." Sayın yazar hangi İslamcı gazetenin bu yayını yaptığını gösterebilirse seviniriz. Ancak kendi yayın grubunun gayrimüslimlere karşı ne kadar acımasız ve hoşgörüsüz olduğunu herkes bilir.

5) "Hrant Dink'in ölümünü protesto edenlerin 'hepimiz Ermeni'yiz' sloganının, toplumun bir kesiminde nasıl tepkiyle karşılandığını da unutmamış olmalısınız." "Hepimiz Ermeni'yiz" diyen on binlerce insan içinde binlerce dindar Müslüman vardı. Demeyenler de Hrant Dink'in suikastını lanetlediler ve ailesinin acısını samimiyetle paylaştılar.

6) "'Çan kulelerimiz minaredir' diyenleri alkışlarken, durup biraz da kendimize bakmamızda yarar var." Doğru bakalım. Mesela ben dinimin bir emri ve gereği olarak Fener Patriği'nin "ekümenik" vasfını tanıyorum; Heybeliada Ruhban Okulu'nun kapalı tutulmasını zulüm olarak görüyorum; gayrimüslimlerin vakıf mallarına ve mülklerine el konulmasını hak gasbı sayıyorum ve gayrimüslimlerin "azınlık" değil, "eşit yurttaş" olmaları

gerektiğini savunuyorum. Sayın yazar da yürekten bağlı olduğu ideolojiye sadık kalarak bunları savunabiliyor mu? Savunabiliyorsa, köşesinden yazsın ve fakat sakın "ama" demesin.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Öcalan faktörü

Ali Bulaç 2009.12.23

Kürt sorunu, PKK lideri Abdullah Öcalan'a "çocuk katili veya teröristbaşı Apo" diyenlerle "Sayın Abdullah Öcalan" diyenler arasında sıkışıp kalmıştır.

Bu isimlendirmeleri kullananların kendilerine göre gerekçeleri var. Ama ortada bir gerçek var: Öcalan'ın PKK üzerindeki etkinliği devam ediyor, kurulan Kürt partileri adım atarken onun reflekslerini hesaba katıyor ve Kürtlerin önemli bir kesimi, en azından BDP seçmeninin önemli bir bölümü ona sempati duyuyor.

Kürt sorunu üzerinde düşünüp de çözüm yolları ararken, Öcalan faktörünü hesaba katmak lazım. Burada da yapılması gereken şey, siyasi görüş ve tercihimiz ne olursa olsun, sosyolojide kullanılan bir yöntemi takip etmekte, yani "olan" ile "olması gereken"i dikkatli bir biçimde ayırmaktır. Bizim görüşümüze göre, Öcalan "bebek katili" olabilir, "teröristbaşı" nitelenmesine hak kazanır, ama eğer bugüne kadar 40 bin PKK'lı öldürülmüşse ve halen PKK denen bir örgüt ve bu örgütün sürdürdüğü silahlı mücadele varsa ve nihayet örgütün itibar ettiği isim Öcalan ise bu durumda ya 40 bin PKK'lı daha öldürmeyi ve elbette 5 bin askeri daha feda etmeyi göze alacağız, ya da Öcalan faktörü üzerinde düşüneceğiz. Müebbet hapis cezası almış bir örgüt lideri, bir işaretiyle her şeyin akış yönünü değiştiriyorsa, bunu görmezlikten gelmek çok akıllıca değil, bu sorunun çözümünde onun ne türden katkılarının sağlanacağı üzerinde düşünmek daha akıllıca olmalı. Devletin birtakım birimleri zaten bu faktörü kale alıyor. Bizzat Öcalan, "bazı istihbari" konularda devlet yetkililerinin kendisiyle görüştüğünü söylüyor. Ancak süreç işlemiyor, çatışmalar durmuyor, bu ülkenin çocukları toprağa düşmeye devam ediyor. Mesele, Kürt sorunu üzerinde samimiyetle kafa yoran aydınların da bu faktör üzerinde serinkanlılıkla düşünmeleridir.

Abdullah Öcalan, gücünü nereden alıyor? Neden Kürt siyasetçileri ve aydınları yeterince Kürt hareketi üzerinde belirleyici olamıyor? Bunlar hakikaten üzerinde düşünülmesi gereken sorulardır.

İlk bilmemiz gereken husus şu ki, İngiltere, İspanya vb. yerlerdeki ayrılıkçı hareketler ile Kürt hareketi arasında temel bir ayırım var. Söz konusu yerlerdeki hareketler "siyasi" örgütlerdir. Pozitif siyaset yoluyla taleplerini kabul ettiremeyenler ya sonra işi silahlı mücadeleye dökmüşlerdir veya eşzamanlı olarak hem siyasi hem silahlı mücadele beraber yürümüşdür. Her iki durumda silahlı mücadele siyasi partileri takip etmiş, terör ve şiddet eylemlerine başvuranlar, sivil siyasetçilere bakıp adım atmışlardır. Başka bir ifadeyle söz konusu ayrılıkçı hareketlerde piramidin tepesinde siyasi partiler veya siyasi şahsiyetler vardır, silahlı örgütler onlara bağlıdır. Bu yüzden, İngiltere veya İspanya, el altından gizli görüşmeler ve pazarlıklar yapmış olsalar bile -ki elbette çok yapmışlardır-, asıl açıktan muhatap aldıkları kimseler sivil siyasetçiler veya siyasi partiler olmuştur.

PKK örneğinde durum tersinedir. PKK, 1984'te neredeyse işe kendisi dışındaki Kürt hareketlerini tasfiye etmekle başlamış, daha sonra kendisinin tanıdığı sınırlar içinde siyasi partilerin kurulup faaliyet göstermelerine göz yummuştur. Bu, sevimsiz olsa da temel bir gerçektir.

Açıktan devletin Öcalan'ı muhatap almayacağı açıktır. Bu doğru da olmaz. Ama akan kanın durması da lazım. Elbette yeni kurulan BDP'nin muhatap alınması gerekir. Bu bir zarurettir. BDP'liler, silahların bırakılması, silahlı PKK'lıların Türkiye dışına çıkarılması, çatışmaların sona erdirilmesi işinde kendilerinin adres olmadıklarını

söylüyorlar, silahlı mücadeleyi kim veriyorsa onu (Öcalan-PKK) işaret ediyorlar. "Biz sorunun siyasi kısmıyla ilgiliyiz." diyorlar. Öcalan, DTP'lilerin sine-i millet yerine TBMM'ye dönmelerini sağlayarak sadece dağ ve sokak üzerinde değil, 'siyaset' üzerindeki gücünü de kanıtlamıştır. Bu durumda ne yapmalı? Yeni parti BDP'yi de mi kapatmalı, yoksa Öcalan faktörü üzerinde daha etraflıca mı düşünmeli? Bu soruya soğukkanlılıkla ve sağduyuyla cevap bulmalıyız. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstanbul Sosyoloji'de rezalet

Ali Bulaç 2009.12.26

Perşembe günü İÜ Sosyoloji'de Oya Baydar'la "Sosyoloji öğrenimi" üzerine bir programa katıldım. Program davetini memnuniyetle kabul ettim.

Sosyoloji benim eleştirdiğim bir disiplin olmakla beraber sevdiğim bir alandı. Oya Baydar da benim gibi İÜ Sosyoloji bölümünden mezundu, üstelik ikimiz de uzun yıllar sonra okulumuzda konuşma fırsatını bulacaktık. Oya Baydar'ın binaya gelişi 40, benim 34 sene sonra oluyordu.

Program fakülte binasının hemen yanındaki Seyyid Hasan Paşa Medresesi'ni kullanan "Avrasya Enstitüsü"nde oldu. Ben binaya 20 dakika kala vardım. Enstitü müdürü beni ağırladı. Havadan sudan sohbet ederken, konu her nasılsa "başörtüsü yasağı"na geldi. Birilerinin neredeyse "çarşaf türü bir giysi" ile fakülteye girmek istediğini, kendisini "ikna edip" binaya sokmadıklarını anlattı. Ben olayın dersle ilgili olduğunu sandım. Biraz sonra Oya Baydar da geldi. Üzgündü.

Neyse programa katıldık, salon küçüktü, ama doluydu. Gayet güzel, yararlı bir program oldu. Akşam evden beni bir genç aradı ve iki genç kızımızın, başörtüleri dolayısıyla programa alınmadıklarını söyledi. O zaman konuşulanların bizim program öncesinde yaşandığını anladım.

Mağdur iki genç kız olayı şöyle anlatıyor: "Programın olacağı binaya geldik. Aradan bir dakika geçmeden bir bey gelip, 'Arkadaşlar başörtünüzü çıkartıyorsunuz, burada böyle oturamazsınız!' dedi. Arkadaşımla birbirimize baktık, kaldık. Nasıl yani!? Oturduğum yerden kalkıp beyefendinin yanına gittim. 'Pardon anlayamadım, siz ne demek istiyorsunuz?' dedim. Cevaben, 'İçeride medya mensupları var, burada böyle oturamazsınız, başörtünüzü çıkartın!' dedi. 'Burası medrese değil mi beyefendi, siz hangi hakka dayanarak bunu isteyebilirsiniz?' dedik."

"İnternet üzerinden programın duyurusunu yapan öğrenci arkadaş geldi ve özür dileyerek, duyuruyu yaparken buranın üniversiteye bağlı olduğunu belirtmeyi unuttuğunu ifade etti. 'Ben bu okulun öğrencisi değilim, buraya ders almaya da gelmedim, seminer için geldim, seminerde böyle bir yasak olmasının mantalitesi nedir?' dediysem de, 'Başınızı açmak zorundasınız!' dendi."

"Bizi uyarırlarken kendilerince, uğradığımız hakarettten şahsımızı ayrı tutmaya çalışıyorlardı... Başörtüsünü bir kenara bıraktığımız takdirde, bizim de toplumdaki diğer "normal" insanlardan olacağımızı, herkes gibi orada bir seminere katılabileceğimizi söylemeye çalışırken, aslında bize resmen ikinci sınıf insan muamelesinde bulunduklarını itiraf ediyorlardı."

"Sayın Oya Baydar, bizi gözü yaşlı halde gördü. Yanımıza kadar gelerek ne olduğunu sordu. Programa başörtülü olduğumuzdan dolayı katılamayacağımızı söylediğimizde bizi teselli etmeye çalıştı. Müdür diye bahsettikleri biri odadan çıktı ve 'Oya Hanım, lütfen içeriye girin!' dedi, Oya Hanım gitti. Müdür dedikleri kişi bizim için de; 'Arkadaşları odaya alın, çay ikram edin, konuşacağız.' dedi. Bir odaya geçtik. Müdür, bölümlerimizi, okullarımızı sordu. Bir yandan beni sakinleştirmeye çabalayıp duran birine, sakin olamayacağımı, sesim hafif titrek ve biraz da yüksek vaziyette söylediğimde, müdür bey 'Çıkartın bunu!' diye emir verdi."

"Bizi zihinlerinde nereye yerleştirdikleri malum. Ama herkes anlayacak ki; okullardan, toplumdan, hayattan dışlamaya çalıştıkları, kendileri gibi olmadıktan sonra var olma hakkı tanımadıkları 'bu' insanlar asla onlar gibi olmayacaklar!"

Açıkçası çok üzüldüm, eğer olaya vakıf olsaydım, programa katılmazdım. Mezun olduğum fakülte de olsa, bu zihniyetin sürdüğü bir yerde benim işim olamazdı. Sosyoloji!. Sorgulayan, eleştiren, toplumsal olayları, değişimi anlamaya ve geleceğe işaret eden bir bilimin okutulduğu bir mekânda yasağa bu sadakat çok öğretici.

"28 Şubat türü" bir "ikna odası"na alınan iki genç kızımızın yerinde olsaydım, bu kanun adamlarına "Siz neden şapka takmıyorsunuz? Kanun yürürlükte!" diye sorardım. Onlar şapka takmadıkça ben oradan çıkmazdım. Fransa'da kadınların pantolon giymesi hâlâ kanunen yasak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gayrimüslimlerle ilişki

Ali Bulaç 2009.12.28

Fener Rum Patriği Bartholomeos, Milliyet Gazetesi yazarı Aslı Aydıntaşbaş'a verdiği röportajda (24 Aralık 2009) şunları söylüyor: "Oksijenimiz kalmıyor. Patrikhane tükeniyor... İbadet özgürlüğü var deniyor ama mümin yok..."

Cemaatimiz üç bin kişiye indi, eğer Yunanistan'dan hafta sonu gelen hacılar olmasa kiliselerimiz bomboş... Ben 70 yaşındayım, benden sonra kim Patrik olacak, Heybeliada Ruhban Okulu 1971'den beri kapalı... İstiklal Marşı'nı en güzel okuyan Gökçeada'lı Marina kızımızın iki yıl önce evini yaktılar, kardeşini öldürdüler... Patrikliğimize defalarca bombalı saldırı yapıldı, Ergenekoncuların 'Kafes' planlarında adımız geçiyor, Ermeni Patriği Mesrop'la beni öldürmeyi planlıyorlarmış... Hazine'nin el koyduğu mülklerimizden çoğunu hâlâ geri alamadık. Ruhban Okulu'nun açılmasına 'derin devlet' izin vermiyor." Ve soruyor: "Bunlar çarmıha gerilmek sayılmazsa ne sayılır?"

Patriğe kızabiliriz. Ama tamamen "haksız" olduğunu söylemek mümkün mü? Tabii ki, cevap durduğumuz bakış açımıza göre değişir. Eğer konuya salt 'siyaset' ve tarihsel acı tecrübeler açısından bakarsanız, bu sorunlar sizi hiç rahatsız etmez. "Din özgürlüğü" açısından bakarsanız, durup bir vicdan muhasebesi yapmanız lazım.

Bu açıdan hâlâ "İslamcılık"larının devam ettiğini söyleyen bazı zatların Patrikhane ve Ruhban Okulu'yla ilgili serdettikleri dehşetengiz görüşlerin arkasında İslam'la uzaktan yakından ilgisi olmayan ulusalcı dürtülerin; Dışişleri Bakanı'mızın "hakimane" bir tavırla "Umarım Patriğin dili sürçmüştür" şeklinde yaptığı açıklamanın gerisinde "salt siyasi" mülahazaların yattığını söyleyebiliriz. Bizim işimiz her şeye ve ilk başlangıç noktasında "ulusal siyaset ve devlet merkezli çıkar" gözüyle bakmak değildir. Bize İslamiyet'in öğrettiği temel prensip, gayrimüslimlerle ilişkilerde "ihtiram ve adalet"in esas alınmasıdır. "İslam'la ve İslamcılık"la pamuk ipliğine bağlı ilişkisi kalmış olsa bile, kişilerin bu temel prensibi göz ardı edip İslamiyet'i şahsi ideolojileri yolunda suistimal etmeye hakları yoktur.

İnsanların birbirleriyle kurdukları ilişkilerin ne olması gerektiği sorusuna cevap ararken, ideallerle gerçekleri çatıştırmak zorunda değiliz. İdeal politığe ulaşmaya çalışırken, reel politığı de göz önünde bulundurabiliriz. Maharet, reel politik içinde ideal politığe doğru yol almaya çalışmak; akıllı, işe yarar, sonuç verici ve sorun çözücü adımlar atarken, yüksek ahlaki hedeflerden, iyilikten, adaletten ve hukuktan ayrılmamaktır.

Bu, gayrimüslimlerle olan ilişki için de geçerlidir. Kur'an bakış açısından, Müslümanlarla gayrimüslimler arasındaki sosyo-politik ilişki, karşılıklı ihtiram, hakların teyidi ve iyilikle adalet üzerine sürmesidir. (60/Mümtahine, 8-9) Fakat, insanlar arasındaki ilişkilerin her zaman iyi niyet, ihtiram ve adalet üzere sürmediğini biliyoruz; şu veya bu sebeple taraflardan biri 'niyet'i bozar, anlaşmalısına (muahid) ihanet etmeye kalkışabilir. Bu durumda ilişkilerin mahiyeti değişir, hasmane tutuma göre yeni bir politika benimsenir. Hükümler illete bağlı olduğuna göre, illetin değişmesiyle hüküm de değişir. Gayrimüslimlerle ilişkimizi belirleyen hükmün ilk illeti, karşılıklı barış, iyilik ve adalet üzere bir arada yaşamak idiyse, bunun hükmü "ihtiram ve hakların adaleti tesis edecek şekilde tanınması"dır; ama benim anlaşmalı (muahid), anlaşmayı bozup aleyhimde hasmane faaliyetler içine girmişse, bir arada yaşamamızı sağlayan hükmün illeti değiştiğinden, "ihtiram ve adalet" hükmü de değişmiştir. Yeni illete göre yeni bir hüküm ihdas edilecektir.

Geçmişte, bilhassa 19 ve 20. yüzyılların başlarında gayrimüslimlerle aramızda nahoş olayların yaşandığında hiç kuşku yok. Balkan savaşlarında, Yunanistan'ın kuruluşunda ve Kurtuluş Savaşı'nda büyük bölümü gayrimüslimlerden kaynaklanan olaylar yaşandı, arkasından trajediler vuku buldu. Ama bugün böyle bir durum mevcut değil. İlet çoktan değişmiş, biz eski hükümlerde diretiyoruz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Noel baba bize uğrasın mı?

Ali Bulaç 2009.12.30

Yurtdışında araştırmalarını sürdüren Galip Engin Şimşek isminde bir okuyucumuz, "İlk defa Eskişehir'deki mezarlığın içinde bulunan Şeyh Edibali'nin türbesini gezerken dikkatimi çekti." diyor.

"Arkasından Geyikli Baba türbesi var. Bu yerlerde neden geyik boynuzları var diye düşündüm. Geyik Şamanların öteki âleme giderken ruhlarını taşıyan sembolü anlatmak için kullanılır. Anadolu erenleri İslamiyet'i benimserken ona kendi geçmişlerinden de bir şeyler katmışlar... ve Şaman Türk köylülerinin geldikleri coğrafyanın kültürel yapısına adapte olabilmeleri için onların kültürel kodlarını yeniden şekillendirmişler. (Alevilerin günümüzde bu kodların taşıyıcısı olduğu aşık.) Edibali bir şifacı ve ruhsal aracı olarak Şaman geyiğine binip Anadolu'ya yerleşen Türk kabilelerinin ihtiyaçlarına onların anladığı dilden yardımcı olmaya çalışmış." Şimşek soruyor: "Acaba en saf duaların öznesi çocukların dileklerini geyiklerin çektiği arabasına binerek yerine getirmeye çalışan aksakallı Şaman kılıklı Noel Baba (ve) onun yardımcısı yeşil cinler toprağın bereket gücünün temsilcisi olmasın? Bütün bunlar bizim Şeyh'in ne kadar uzağına düşüyor dersiniz?"

Bu sorular sorulmaya değer. Dinlerin karşılaştıkları en büyük zorluk, insanın, her seferinde yenilenen vahyi tebliğ karşı, masumane formlar altında yine kendi bildiğini okumasıdır. İnsan her zaman saf dine açıktan meydan okumaz, pagan ve yoldan sapmış atalarının geliştirdiği gelenek ve görenekleri, kültürel form ve alışkanlıkları, kabul edilebilir biçimlere sokarak devam ettirir, böylece tevhide karşı yeni formda bildik eski inançları devam ettirir.

Yılbaşı kutlamaları ve Noel Baba ritüelleri modern dünyanın pagan kutlamalarına dönüşmüş bulunuyor. Bundan sadece tevhidin ne olduğunu iyi bilen Müslümanlar değil, Hristiyan dünyası da rahatsız. Mesela Noel

Baba kültürüne karşı mücadele başlatılıyor.

Noel Baba karşıtları, Hz. İsa'nın doğum günü kabul edilen Noel kutlamalarında, Almanya ve İsviçre'de uzun bir geleneğe sahip olan figür Christkind'in (sarı saçlı, kanatlı çocuk Mesih) öne çıkarılmasını teklif ediyorlar. Christkind taraftarları, "ticari Amerikan geleneği"nin bir uzantısı olarak gördükleri Noel Baba'yla ilgili ürünlerin satışını yasaklayan işverenleri ödüllendireceklerini ilan ediyor. Yıllardır bu kampanyayı yürüten "Pro-Christkind" taraftarları, bu yıl ülkede yüzde 70 oranında taraftar bulduklarını belirtiyorlar. Grup aralık ayının başlarında, Graz kentinde Noel Baba karşıtı protesto yürüyüşü de yaptı. Viyana'nın Freyung meydanındaki en eski Viyana Noel Pazarı, geleneksel olmadığı için bu yıl Noel Baba dekorasyonu satmadıklarını bildiriyor. (Yeni Şafak, 16.12.2009)

Şimdi gelelim durumumuza. Biliyoruz ki, yılbaşının miladi takvime göre belirlenmesi mecburidir. Osmanlı'dan sonra diğer birçok İslami gelenek ve teamülün yerine Batı'dan ithal edilenlerinin ikame edilmesi, bize zamanın Düvel-i muazzaması tarafından mecburi kılındı. Bugünün küresel düvel-i muazzamaları bunun nezaretini yapmaya devam ediyorlar. Yılbaşı vd. konulara masumane gözle bakanlar, "Bunda ne var canım" diyorlar. "Miladi yılın başlangıcı, çoluk çocuk televizyonda eğlence programları -ilerleyen saatte dansöz- seyrederek, kuruyemiş, meyve ver, bu arada aldığımız piyango bileteninden iyi bir ikramiyenin çıkması için dua ederiz." derler.

Başka bir kesim, "Mis gibi Hicri takvimimiz varken, Hristiyanların yılbaşından bize ne!" der, bu sefer "Hicri takvim başlangıcını kutlama" bid'atını dine dahil ederler. "Ne olsa gider" felsefesine dört elle sarılan postmodern muhafazakârlar da "Hem Hicri yılbaşını, hem yılbaşını kutlarım" der ve bu pagan geleneği gönül huzuruyla kutlarlar.

"Biz ne yapacağız?" dersiniz. Bizim için kutsalın kesafet kazandığı tek bir gece vardır: O da Kur'an ve Sünnet'le sabit Kadir Gecesi'dir. Günler Allah'a aittir. Sair gecelerde ne yapıyorsak bu gece de aynısını yapmaya devam edeceğiz... a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Başka modeller!

Ali Buluç 2010.01.02

Bizim herkesin kendine özgü farklılıklarını koruyarak birden fazla din, etnik ve kültürel grup arasında barış içinde ve bir arada yaşamaya dayalı çoğulcu bir dünya kurma gibi gayemiz varsa, bunun mümkün yol ve yöntemlerini bulabilmek için, gözümüzü bir parça Batı'da formüle edilip önümüze konulmuş bulunan çözüm paketlerinden farklı kaynaklara ve modellere de çevirmemizde zaruret vardır.

"Bir arada ve barış içinde yaşamak"tan, herkesin her nasılsa cebren, rızası hilafına bir daire içine hapsedilmesini değil, herkesin hakkaniyete ve adalete göre temel hak ve özgürlüklerine sahip olması imkanlarının sağlanmasını kastediyoruz. Zaman zaman tarihte gayrimüslimlerin bu durumda tutulmuş olması bugün de aynı durumda tutulmalarının mücbir sebebi değildir.

Sosyolojinin işaret ettiği en temel bir hakikate itibar ettiğimizde, Batı'nın geliştirdiği formüllerin ve paketlerin kendine özgü yaşadığı tarihinin -ki bu kanlı din ve mezhep savaşlarıyla yazılmış acılı bir tarihtir- bir ürünü olduğunu teslim etmemiz lazım. Kilise-din ilişkisi, din ve vicdan özgürlüğü gibi prensiplerin bugünkü hukuki çerçeveye oturabilmesi için din ve mezhep savaşlarında Kıta Avrupa'sı nüfusunun üçte biri zayı olmuştur.

Batı'nın önümüze koyduğu paketlerin neredeyse hiçbiri bizim içinden bir türlü çıkamadığımız sorunları çözmemize yetmiyor. Hatta daha da ağırlaştırıyor. Fakat sanki aklımız başımızdan gitmiş, zihnimizin asli melekeleri uçup gitmiş gibi Batı'da yazılıp çizilenlerden başka bir şey de düşünemiyoruz. O kadar rahat, ucuz ve kolay ithal ve iktibas yapan bir zihne sahibiz ki, bizim ayrıca bir şey üzerinde uzun uzadıya tefekkür etmeye, farklı ve alternatif akıllar, tecrübeler üzerinde araştırma yapmaya ihtiyacımız yok. Batı düşünüyor, biz tüketiyoruz.

Fakat gözden kaçırdığımız önemli bir gerçek var: Esasında Batı da kendi standartlarına pek itibar etmiyor, neredeyse deneme-sınama yoluyla geliştirdiği bir çözümü, iş farklı din ve kültürel grupların kendisiyle eşitlenmesi sinyalini vermesine gelince hemen kendi önerisinden vazgeçiyor. Avrupa'da artık pek sözü edilmeyen, akademik dünyadan medyaya ve siyasetçilerden aydınlara kadar gündemden düşmüş bulunan "çokkültürlülük" bunun örneğidir.

Elbette sosyal bilimlerin işaret ettiği gerçeklikleri dikkate almak gerekir. Ama sonuçta evrensel hakikatler, herkesi içine alan cihanşümül doğrular da vardır. Sosyoloji sonuç itibarıyla tarihsel ve toplumsal durumların etkileyici karakteri hakkında bize fikir verir, ama bunun yanında insanın bireysel ve toplumsal iradi tercihlerinin asıl tayin edici rol oynadığını biliriz. Bu açıdan ufkumuzu geniş tutmayacak, Batı yanında başka beşeri tecrübeler üzerinde de tetkiklerde bulunmayacak olursak, Batı'dan alıp taktığımız at gözlüğüyle idare etmekten başka seçeneğimiz kalmaz ki, bu da bizim gerçeklik hakkında tek boyutlu, eksik bilgi ve kanaat sahibi olmamıza yol açar. Maalesef aydınlarımızın ve akademisyenlerimizin ezici çoğunluğu böylesine bir nevroz hali yaşıyorlar.

Şunun altını çizmek gerekir: Kendi dini hayatını bütünüyle, ciddiye alarak ve "toplumsal-kamusal" görünürlük haklarını kullanarak yaşamak azminde ve talebinde olan bir Sünni, Alevi veya gayrimüslimler , liberal özgürlükler ve haklar konsepti içinde kalarak bu haklı, tabii ve masum isteklerini gerçekleştiremez. Dün nasıl, Tanzimat'la beraber Batı'dan ithal edilen "azınlık (ekalliyet)" statüsü yüzyıllarca iyi-kötü bir arada yaşamış bulunan farklı din grupları arasında yeni sorunların ortaya çıkmasına sebebiyet verdiyse, bugün de liberal bakış açısından "hakların bireysel özgürlüklere ve kişisel tercihlere" indirgenmesi ve "herkes için öngörülen eşit yurttaşlık" fikri de var olan sorunların çözümüne herhangi bir katkı sağlamayacak, yeni gerilim ve çatışma potansiyellerinin zuhuru sebebiyet verecektir. Üstelik bu seferkine "dini cemaat ve gruplar"a "etnik ve marjinal gruplar"ın sorunları ve özgürlük talepleri de eklenmiş bulunmaktadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eşit yurttaşlık!

Ali Bulaç 2010.01.04

Modernlik, insana "özgürlük, refah ve güvenlik" vaat etmişti. Verili dünyada her üç vaadin de yerine getirilmediğini müşahade ediyoruz.

Her üçü görece sadece dünya nüfusunun ancak yüzde 20'sine nasip oldu. Fransız ihtilali de "özgürlük, eşitlik ve kardeşlik" vaat etmişti. Bunlar politik yönelim ve içeriklere sahip olsalar bile, bir yerde 'ahlaki idealler'dir. Her üç ahlaki idealden de çok gerilerdeyiz. Dünya zenginlerinin ne kadar özgür oldukları, yoksul ve acılı yığınları ne kadar 'kardeş' gördükleri tartışmalıdır.

Geriye kalıyor "eşitlik." Batılı insan kendi tarihinde yaşadıklarının ve onu geriden besleyen Grek felsefesi ve Hıristiyan inancı dolayısıyla eşitliği sabit fikir haline getirmiş bulunmaktadır. Her şeyi, varlığı, beşeri farklılıkları,

ahlaki hiyerarşiyi eşitlemek ister. Modern ulus devletin iddiası, insan teki varlığı "eşit ve özgür yurttaş" yapmaktır.

"Eşitlik" tabii ki hepimizin kulağına hoş gelir. Hz. Peygamber Efendimiz (sas) "İnsanlar tarak gibi eşittir" buyurmuştur. Ancak modern devletin "eşit yurttaş projesi" ile Hz. Peygamber'in sözünü ettiği eşit olma hali birbirinden farklıdır. O, hukuk karşısında "herkes eşit muameleye tabi tutulmalıdır" genel ilkesine işaret etmektedir. "Eşit yurttaşlık" ise, yekpare toplum ve homojen ulus inşa etmek amacıyla insanların tektipleştirilmesi, aralarındaki farklılıkların devletin öngörülerıyla sıfırlanması demektir. Şu örnekten hareket edersek, insanların genel olarak boyu 1.55-1.90 m. arasında değişir. Devletin öngördüğü standart yurttaş boyu 1.70 ise, bunun üstünde ve altında olanların boylarını ya uzatır veya kısaltmaya kalkışır.

Bu yüzden yurttaşlar, dini, etnik ve farklı kimliklerini koruyarak, görünür kılarak devletin kamusal hayatında etkin rol alamazlar. "Ben cumhuriyete laf söyletmem, cumhuriyetin yurttaş projesi sayesinde bu makama geldim" diyen bakana, "eşit yurttaşlık fikri olmasaydı, bugün ben Türkiye'nin en itibarlı üniversitesinde doçent olamazdım" diyen akademisyene yakından bakın, bunların kendi dini kimliklerini gizlediklerinden, standart görünürlüğün resmi kriterlerini kabul ettikten sonra "bakan" veya "akademisyen" olduklarını görürsünüz.

Bu durum gayrimüslimler için de geçerlidir. Her cumhuriyetin eşitleyerek tektipleştirmek istediği toplumsal gruplar farklıdır. Türkiye'de tektipleştirilme işlemine tabi tutulanlar dindar Sünniler, Kürtler ve gayrimüslim azınlıklardır. Aslında Aleviler de aynı işlemin nesneleridir, fakat birileri 'ayrıcalıklı' oldukları fikrini telkin edip onları yanıltıyor. Dindarlar, Kürtler ve gayrimüslimler, tektipleşmeyi kabul edinceye kadar "öteki"dirler.

Dindara "inancını vicdanından, dinî vecibelerini özel hayattan dışarı çıkarma", Kürt'e "etnik kimliğini resmi Türk kimliği içinde erit", gayrimüslime de "sen Türk olamazsın, azınlıksın, bu yüzden çok hak talep etmen yekpare ulus projeye aykırı düşer, sesini kes" deniyor. Dindar, Kürt ve azınlık, kendine özgü toplumsal ve kamusal taleplerden vazgeçmeyi kabul ederlerse "eşit yurttaş" olur ve elbette memur, milletvekili, bakan, başbakan, cumhurbaşkanlığına kadar yükselebilirler. Ama kendileri olamazlar.

Geldiğimiz noktada toplum çözülüyor, herkes kendine yakıştırdığı bir kimliğe dönüyor. Sorumuz şu: Bir arada ve barış içinde nasıl yaşayacağız?

Modern dünya bu konuda bize umut vaat etmiyor. Sistem özel ve medeni hukuki düzenlemeleri, eğitimi, kültürü ve ana hatlarıyla ekonomiyi doğrudan veya dolaylı devletin temellüküne geçirmiştir. Bunun sonucunda demokrasisi sadece "siyasi" olarak çoğulcudur, "kültürel ve toplumsal" olarak çoğulcu değildir. Bu haliyle dahi çokkültürlülüğü gündeminden çıkarmış bulunuyor. O zaman hukuku, eğitimi ve ekonomiyi devletin uhdesine veren ve sosyo-kültürel çoğulculuğa geçit vermeyen, üstelik temel hak ve özgürlükleri "bireysel ve kişisel tercihler"e indirgeyen liberal teori nasıl hakiki ve asli farklılıkları birbiriyle çatıştırmadan bir arada yaşatacaktır?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni av sahası: Yemen

Ali Bulaç 2010.01.09

Daha başkan seçilmeden önce Barack Hüseyin Obama, Amerika'nın Irak'tan askerlerini çekip ağırlığı Afganistan-Pakistan hattına kaydıracağı sinyallerini veriyordu. Bu yüzden bazı gözlemcilere göre, Obama'nın seçildikten sonra Amerika'nın dış politikasında, özellikle İslam dünyasıyla ilgili tutumlarında temel bir değişikliğe gideceği zayıf bir ihtimaldi.

Ankara ve Kahire'de yaptığı yaldızlı konuşmalar birer retorik olarak kaldı. Esasında bir yandan İslam âlemine ve Müslümanlara zeytin dalını uzatacağsın, öte yandan Afganistan işgaline devam edecek ve İran'ı köşeye kısırmaya çalışacağını, bu kimseye inandırıcı gelmiyordu. Obama'nın retorığı ve kamuoyuna yönelik enstrümanları değiştirerek Bush'la temelde aynı politikaları yürüttüğü yönündeki kanaat giderek kuvvetleniyor. Yemen'e karşı giriştiği ve geniş kapsamda yapmayı planladığı saldırı bunun göstergesi.

ABD'liler, Afganistan'da mevcut askerî güçle yetinmiyor, NATO üyesi ülkelerin de 10 bin ek asker göndermelerini istiyorlar; böylece ek asker sayısının 40 bini bulması hedefleniyor. ABD'nin halihazırda 71 bin Amerikan askeri görev yapıyor.

Bugüne kadar ABD ve NATO'nun bunca ağır maliyete rağmen Afganistan'da kayda değer bir başarı sağlamadığı gayet açık. Propaganda makinesi şeklinde işleyen belli medya kuruluşları dışında, tarafsız gözlemciler Taliban'ın giderek güçlendiğini, her geçen gün Afganistan ölçeğinde toplumsal desteğini arttırdığını ifade ediyorlar. En son 7 CIA görevlisinin öldürülmüş olması bize bir fikir vermeye yetiyor. Pakistan ordusunun Amerika'nın telkinleri ve zorlamaları sonucuyla Afganlılarla savaşmak zorunda kalması, Asya Müslümanları arasında Amerikan ve NATO karşıtlığının daha da yükselmesine yol açıyor. Söz konusu karşıtlık sadece Amerika ve NATO üzerinde yoğunlaşmakla kalmıyor, bu iki aktör üzerinden "Batı karşıtlığı"na da dönüşüyor. Bunun giderek ilişkilerin iç içe girdiği dünyada küresel barışı ne kadar tehlikeye attığını hesap etmek zor değil.

Amerikan ve NATO karşıtlığını yükselten sadece bu iki gücün Afganistan'ı askerî olarak işgal etmesi ve Pakistan ile Afganlıların çatıştırılması da değildir; her geçen gün Amerikan ve NATO kuvvetlerinin daha çok sayıda masum sivil öldürmeleridir. Amerikan kuvvetlerine bir köyden bir kurşun atılacak olsa, askerler acımasızca bütün bir köyü imha etmekten çekinmiyorlar. Düğün konvoyları, hastaneler, pazar yerleri, medreseler, masum insanlar öldürülüyor ve bu giderek nefreti daha çok artırıyor.

Amerikalıların ve NATO yetkililerinin bilmesi gereken basit bir gerçek var:

Yakın tarihin de bize açıkça öğrettiği üzere Afganlılar hiçbir zaman dize gelmeyecektir. Amerika yanlış yolda ısrar ediyor. Afgan toplumunun tarihsel dokusuna tamamen yabancı Amerikan modelini referans alıp bir polis ve askerî güç yapılandırmak kolay olmayacaktır. Bu projenin Afgan halkının vicdanında ve tarihinde karşılığı yoktur.

Michael Moore'un söylediklerine Obama kulak kabartmalı: Afganistan imparatorluklar mezarlığıdır. Amerika, nasıl Vietnam halkına 12 sene haksız yere ağır bedeller ödeterek ayrılmak zorunda kaldıysa, eninde sonunda Afganistan'dan da ayrılmak zorunda kalacaktır. Burada insaf ve basiret sahibi Amerikalılar, kendi yöneticilerini ve savaş kışkırtıcılığı yapan lobileri daha çok masum insanın hayatını kaybetmesinin önüne geçmek için daha çok çaba harcamaları gerekir.

Ne var ki, Irak, İran, Lübnan, Filistin, Afganistan, Pakistan, Somali, Yemen, Sudan ve Moritanya'yı sıraya koymuş bulunan Amerika'da bir "derin güç", İslam dünyasını bir av sahasına çevirmiş gibi; birini ağır musibetlere uğrattıktan sonra diğerine geçiyor. Şimdi sıra Yemen'de. İngilizler de devreye girip ABD'nin yanında pozisyon almakta gecikmediler. ABD ve İngiltere'nin Irak ve Afganistan'daki varlıklarını meşru kılan tek inandırıcı bir gerekçe yok, Yemen'de de yok. Sanki İslam dünyasına karşı belirsiz ve ürkütücü bir husumet söz konusu. "Terör" kurdun kuzuya "suyumu bulandırın" demesi gibi sırtan bir sahtelik.

Gerilimi düşürmek

Ali Bulaç 2010.01.11

Zor bir süreçten geçiyoruz. Sürecin zorluğu büyük ölçüde "devlet"in reflekslerinden kaynaklanıyor. Devlet demokratikleşme çabalarında toplum kadar uyum kabiliyetini gösteremiyor.

Yönetim aygıtının ana omurgası asker üzerinde kurulduğundan, askerin yeni duruma uyum sağlaması, demokratikleşme süreçlerini doğal karşılaması, toplumsal gelişmeye uygun esnek pozisyonlar alması güç oluyor; ama sonuçta oluyor. Asker kategorik olarak sürece karşı olsaydı, bu kadarı da olmazdı. Bu süreci başarıyla geçmek zorundayız. Süreçte rol oynayan birinci faktör bu.

İkinci faktör, toplumun ana gövdesi, dindar kütlesi demokratikleşme talep ediyor. Esasında toplumun ana gövdesinin katılıp da destek vermediği hiçbir toplumsal proje gerçekleşemez. Bizim 200 yıllık modernleşme tarihimiz bunun örneğidir. Aktüel durumda dindar çevreleri sürece destek vermeye sevk eden ilave sebepler var: Geniş toplumsal kesimler bir yandan kendi gelişmelerini devam ettirmek ve geleceklerinden emin olmak; diğer yandan bir daha 12 Eylül ve 28 Şubat türü ölümcül veya ağır hasarlı rejim kazalarına uğramak istemiyorlar. Dahası, toplum, 27 Mayıs'tan 28 Şubat'a dört müdahaleden sonra Türkiye'nin sorunlarının ağırlaştığını, normal prosedürler kullanılarak çözülmesi mümkün sorunların kangrenleştiğini, bütün iddia ve propagandalara rağmen askerin siyaset ve toplumsal yönetimde hiçbir başarı sağlamadığını görüyor. Ortada "toplumsal çatışma potansiyelleri" var, ama neredeyse herkes, bunların belli merkezlerden yönetildiğinden, bir tür "darbe hazırlığı" amaçlı kaos çıkarma teşebbüsleri olduklarından şüphe duyuyor, mevcut durumda "askerin kurtarıcılık görevi" olmadığını düşünüyor.

Üçüncü faktör ilk ikisi kadar önemli. 27 Mayıs'tan 28 Şubat'a kanlı veya kansız her darbe ve müdahalede "dış yönlendirme ve destek" önemli rol oynamıştır. Bugün demokratik rejimi kesintiye uğratmak isteyenlere dışarıdan yeşil ışık yakan yok. Tamamen kendi çıkar hesapları çerçevesinde Türkiye'yle yakından ilgilenen uluslararası güçler, "demokratikleşme süreci"ni daha fonksiyonel görüyorlar.

Bu süreci atlatmaya çalışırken, ülkeyle ilgili projeleri ve siyasi programları farklı olan aktörlerin, hiç kimsenin kazançlı çıkamayacağı bir çatışma ortamından kaçınmaları gerekir. Tabii ki Ergenekon davası, suikast iddiaları ve darbe teşebbüsleri ya da şu partiyi ve bu cemaati "bitirme planları"ni ciddiye almak, yargı sürecinin düzgün işlemesini sağlamak, hiçbir şeyi atlamadan her soruşturma ve kovuşturmayı yapma zarureti var. Burada siyasi iradenin, yani hükümetin kararlı tutumu, artık Türkiye'nin tam bir hukuk devleti olmasını isteyen geniş çevrelerin toplumsal desteği ile artarak devam etmelidir.

Bütün bunlar olurken, bazı yanlış, hatalı ve hak ihlal edici tutum ve davranışlardan kaçınmak gerekir:

a) Masumiyet karinesi korunmalı, yargı son kararını verinceye kadar hiç kimse suçlu ilan edilmemelidir;

b) Bir kısım delillerin nasıl toplandığına, hangi yöntemlerin kullanıldığına dikkat edilmelidir;

c) "Herkes dinleniyor, hiç kimsenin kendine ait mahrem hayatı ve özel kalmamıştır" duygusunun insanları derin bir endişe ve kaygıya sürüklemesinden kaçınılmalıdır;

d) Darbe teşebbüsleri veya yasa dışı oluşumlara karıştıkları suçlamasıyla sanıklar yargılanırken, onlarla aynı siyasi görüşü paylaşanların tümüne aynı sanık -hatta suçlu- muamelesi yapılmamalıdır;

e) Suça karışanlar ile mensup oldukları kurumların arası ayrılmalıdır;

- f) Kurumlar arası çatışmalara sebebiyet verilmemelidir;
- g) Siyasi ve idari bir ihtilaf konusu toplumsal kutuplaşma ve çatışma boyutuna dönüştürülmemelidir;
- h) Benim tarafımın suçlusu iyi, seninki kötü çifte standardına düşmeden, hiçbir suçlu korunmamalıdır;
- i) Gazete sayfelerini, köşe yazılarını ve televizyon ekranlarını birer karalama ve infaz aracı olarak kullanmaktan kaçınılmalıdır;
- j) Nihayet bir gemide yaşadığımız unutulmamalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mardin modeli

Ali Bulaç 2010.01.13

9 Ocak 2010'da "İkinci Büyükelçiler Konferansı Değerlendirme Toplantısı" için 27 büyükelçiyle Mardin'e giden Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu "Uluslararası alanda kurulacak yeni düzenin felsefesinin Mardin'in kadim kültürüne dayanması gerektiğini" söyledi.

Bugün küresel düzenin bir felsefeye ihtiyacı olduğunu söyleyen Davutoğlu'na göre "Medeniyet kuran şehirler vardır; Atina gibi. Medeniyetlerin kurduğu şehirler vardır; Bağdat gibi. Birçok medeniyetlerin kurduğu şehirler vardır; İstanbul gibi, bugün New York gibi. Bir de medeniyetlerin hılasası, özeti olan şehirler vardır; Biblio medeniyet şehri... herhalde o Mardin olurdu". Davutoğlu'nun sözlerini, toplantıya ev sahipliği yapan Mardin'e bir rüşvet-i kalam olarak değil, üzerinde uzun uzadıya düşünülmüş bir düşüncenin ifadesi, geleceğe ilişkin bir projenin habercisi olarak anlayabiliriz.

En çok ihtiyacını hissettiğimiz bir arada yaşama tecrübelerini araştırırken, karşımıza Mardin modelinin çıkıyor olması ne bir yakıştırma ne kuru bir temennidir. Model teorik mülahazaların ötesinde yaşayan canlı bir örnektir, sahicidir ve örnek olmaya adaydır. Belirtmek gerekir ki, mevcut durum tarihsel tecrübeye göre zayıftır. Bu köşede söz konusu modelin kamuoyunca daha iyi anlaşılması için birkaç yazı yayınlayacağım.

Tarihî ve aktüel Mardin modelinin dayanağını eden teşkil üç ana referans çerçevesi var:

- 1) İslam dininde ifadesini bulan dini/felsefi arka plan;
- 2) Sosyo-kültürel ilişkilerin tanziminde başat rol oynayan Müsta'rebe Arap kültürü;
- 3) Sosyo-politik sistemin farklı din ve etnisiteleri ihtiva edebilen Selçuklu-Artuklu yönetimi.

Belirtmek gerekir ki, Mardin modeli, tarihte biricik veya tek-örnek değildir. Bugüne kadar kuvvetli unsurlarını muhafaza ederek yaşayabilme kabiliyetini göstermesinin kendine özgü sebepleri var. İslam tarihinin genelinde yaşanan sosyo-politik tecrübeye bakıldığında bu modelin hemen hemen İslam dünyasının her coğrafyasında derece farkıyla yaşandığını tespit etmek mümkün. Ben İslam devletleri ve imparatorluklarının gerçekleştirdiği bu tarihi başarılı sisteme "Kubbe modeli" adının verilebileceğini düşünüyorum. Ana hatları ve karakteristik özellikleriyle Emevi-Abbasi, Safevi, Selçuklu-Osmanlı ve Endülüs tecrübesi bu modele dayanır.

Mardin'de tarihte yaşanan ve bugün de kısmen yaşanmakta olan tecrübe söz konusu olduğunda bu modeli anlayabilmek için; indirgemelerden, genellemelerden, erken kavramsallaştırma ve bir kavram çerçevesinde yaşama tecrübesini akademik tanımlama ve sabitleştirmelerden; Batı'daki modeller ve kavramlardan hareketle belli ve analogik okumalardan kaçınmak gerekir. Tarihsel bir tecrübeyi çözümlemeye tabi tuttuğumuzda, olası/muhtemel bir çerçeveye atıflarda bulunmanın bizi daha çok gerçekliğe yaklaştırabileceğini düşünüyorum.

Bunun yanında bugünkü/verili Mardin'i idealize etmek de bir o kadar hem yanlış hem sakıncalıdır. Çünkü bir arada yaşama tecrübesini bugüne taşıyan geleneksel kodlar ve refleksler giderek zayıflamaktadır. "Modern durum" sanıldığı kadar umut verici görünmemektedir. Bu açıdan, tarihi tecrübeyi analiz edip anlamaya çalışırken, bunun bugün için bizlere neler söyleyebileceğine bakmak gerekir.

Mardin modelinin dört ana damardan beslendiğini söylemek mümkün ki, bunlar da İslam öncesine ait olmak üzere Roma-Bizans, Pers ve daha gerilere gidildiğinde kadim Mezopotamya kültürleri (Sümer, Akad, Asur vs.). İslami dönemlere ait olmak üzere Arap Emevi-Abbasi ve Selçuklu-Osmanlı damarlarıdır. Selçuklu'yla mukayese edildiğinde Osmanlı etkisinin nispeten zayıf olduğunu söylemek mümkün. Baskın karakter Arap-Selçuklu etkisidir.

İlk İslami fetihlerden bugüne kadar Hanefi ve Şafii mezhepleriyle Müslümanlar, Süryani Ortodokslar, Süryani Katolikler, Süryani Protestanlar, Keldaniler, Ermeni Katolikler, Ermeni Gregoryenler, Ermeni Protestanlar, Yahudiler, Yezidiler ve güneşe tapan Şemsiler şehrin din ve mezhep dokusunu meydana getirmiştir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dinler, mezhepler, kavimler, aileler

Ali Bulaç 2010.01.16

Mardin'de üzerinde durulmaya değer bir modelin teşekkülünde Müslümanlar yanında Hristiyan Süryaniler ve geçmişte Ermeniler önemli role sahiptir.

Yahudiler 1940 yılına kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir, bugün sadece Yahudi mezarlığından söz edebiliriz.

Etnik grupların Araplar, Kürtler, Türkler ve Asuriler şeklinde sıralandığını söylemek mümkün. Din, mezhep ve etnik gruplar yanında birden fazla kabile, aşiret ve büyük aile de bu yelpazede yerlerini almıştır.

Mezhep dağılımı açısından Mardin-şehir merkezi Hanefi, çevre köyleri Şafii'dir. Ulucamii ve Latifiye camilerinde her iki mezhep için ayrı mihraplar bulunmakta, cuma namazını tek imamın arkasında kılan iki mezhep mensubu, zuhr-ı ahiri Hanefiler münferid, Şafiiler imamın arkasında cemaatle kılmaktadırlar. Bugüne kadar mezhep farklılığından dolayı herhangi bir çatışma çıktığına şahit olunmamıştır.

Şehirde dört dilin konuşulduğunu ve halk arasında kolaylıkla iletişim kurulduğunu söyleyebiliriz: Arapça, Süryanice, Kürtçe ve Türkçe. Rahmetli babam okuma-yazma bilmeyen "ümmi" bir insandı, ama üç dili de konuşabiliyordu. Araplar sıra ile Arapça, Türkçe ve Kürtçe; Süryaniler Süryanice, Türkçe ve Kürtçe; Kürtler Kürtçe, Arapça ve Türkçe konuşurlar. Şimdi ise Kürtler Arapçayı daha az konuşuyorlar. Süryaniler de Süryaniceyi kendi aralarında konuşurlar, yaygın olarak konuştukları dil Arapçadır. Herkesin bütün dilleri konuşması vaki değilse de, iletişim konularında ciddi bir zorluk yaşanmaz.

Fetihle İslam topraklarına katılmasından sonra Arap aileleri Mardin'e gelip yerleşmiş, daha sonra da bu nüfus transferi devam etmiştir. Ensariler, Sa'doğulları (Beyt el Sa'diyye), Farukiler (Beyt el Ömeriyye), Hattabiler, Paşavatlar vb. birçok aile sayabiliriz.

Şehirde sosyal hayatın kurgusunda "Müsta'rabe Arap kültürü" başat bir etkiye sahiptir. Bu, farklı etnik grupları kendi içinde eriten dönüştürücü bir rol oynar. Artukoğullarından bu yana gelen, ancak zaman içinde "Araplaşmış Türk aileleri" var: Beyti'l-Müfti ve Beyt Şeyh Mahmut et Türki gibi. Arapçada "Beyt", ev-mesken anlamı yanında "aile, zade, oğulları" anlamında da kullanılmaktadır. Hristiyanlar da kendilerini "beyt" olarak ifade etmektedirler; Beyt et-Tepse, Beyt el-Kosalli vs.

Araplaşmış Türkler yanında "Araplaşmış Kürtler" de vardır: Şehrin batı tarafında bulunan Meşkinliler (Meşkeviler) köken olarak Kürt'türler. İran tarafından bölgeye gelmiş olma ihtimalleri vardır. İran'da Meşkiniler bulunmaktadır, mesela Ayetullah Meşkini bu ailenin önemli simalarından biridir. Yine Beyt Hate önemli bölümüyle Araplaşmış büyük bir Kürt aşirettir. Irak veya İran taraflarından geldiği sanılan Beyt Acem İsmail de Araplaşmış geniş bir ailedir. Beyt Şirin Dede ve Beyt el Gazada'nın yine İran tarafından geldikleri tahmin edilmektedir. Diyarbakırkapı'da meskun Meşkinliler yanında Mardin merkezde yaşayan Daşiler de (Beyt Mirzo, Beyt Davut Silo, Beyt Davut Velo) köken olarak Kürt'türler, Cizre taraflarından Mardin'e gelip yerleştikleri sanılmaktadır.

Şehirde tarih içinde Müslümanlığı kabul edip "Araplaşmış Süryani aileler"den de bahsetmek mümkün. Bunun yanında 1915 Ermeni tenkili ve tehciri sırasında Müslüman ailelerin evlat edindikleri çok sayıda Ermeni vardır ki, bunların nüfus içindeki oranlarını tam olarak tespit etmek hayli güçtür, tamamı Müslüman olup Araplaşmışlardır.

Aile, aşiret ve kabilelerin çeşitliliği dikkat çekici ve şaşırtıcıdır: Hindistan'dan geldikleri tahmin edilen Beyt'il Hindi; Hamedan'dan gelen Beyt Hac Latifo; Macaristan'dan gelen Beyt Macar, Çeçenler (ailenin ağırlıklı bölümü Kızıltepe'de yaşamaktadır), Beyt el Gürcü, Kafkaslardan ve Doğu Anadolu'dan muhaceretle gelen Beyt'il Muhacir zikredilmeye değer. Bugün kökenleri konusunda çeşitli görüşler olan Mahallemiler -ki kökenlerinin Akatlılar olup Kuzey Arabistan ve Katar tarafından geldikleri iddia edilmektedir- bu yelpazenin önemli bir parçası ve zenginliğini teşkil etmektedirler.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Irak'ın kuzeyinde Kürt gerçeği

Ali Bulaç 2010.01.18

"Irak Bölgesel Kürt Yönetimi"ni kabullenmekte güçlük çekiyoruz. Bu bölgesel, uluslararası ve anayasal siyasi gerçeği telaffuz etmek istediğimizde dilimiz dönmüyor.

Türk kamuoyunun kaygıları ve zahirde öne sürdüğü gerekçeleri var; bilinçaltımızla ilgili bir boyutu da var.

Diyoruz ki, "Irak'ın kuzeyinde bize karşı bir federe devlet kuruluyor". Bunun arkasında ABD ve İsrail var. İsrail'le sorunlar yaşıyoruz, ama en üst düzeyde askerî ve siyasi ilişkilerimiz sürüyor. ABD ile "stratejik ittifak"tan "model ortaklık"a geçtik. ABD, Afganistan'dan Yemen'e İslam dünyasındaki yapıları hallaç pamuğu gibi atıyor, kaos yaratıyor, dengeleri altüst ediyor. Buna rağmen en yetkili ağızlarımız "ABD ile dış politikada tam bir görüş

birliği halindeyiz" diyor. Yani biz ABD ve İsrail'le her türlü ilişkiyi kurabiliriz, başkaları kurunca suç oluyor. Bunun bize de "inandırıcı gelmeyen zahiri bir gerekçe" olduğunu itiraf etmekte güçlük çekiyoruz.

Daha derinde "kaygılarımız" var. Diyoruz ki, "Irak'ın kuzeyinde bir "Kürt federe devleti kurulacak olursa, bu Güney Kürdistan olacak, bu da otomatik olarak 'Kuzey Kürdistan'ı çağırıştırır. Zamanla 'güney ve kuzey birleşme'ye kalkışrsa, bu Türkiye'nin parçalanması anlamına gelir." Bunun büsbütün bir paranoya veya yersiz bir kaygı olduğu söylenemez. Ancak Barzani de şunları söylüyor: "Kürtlerin dört ülkeye dağıldıkları doğru. Sorunları var. Her Kürt grubu kendi sorunlarını kendi yaşadığı ülkeyle çözecek, Kürtlerin sorunları o ülkenin iç meselesidir." Barzani "şimdilik" böyle konuşuyor olabilir. Ama bizim uzak geleceğe matuf bir niyet okuması yapıp "Hayır, biz her attığınız adıma karşı çıkacağız" diyebilir miyiz? Barzani veya başka bir lider, söylemini değiştirmeye kadar, şimdi söyledikleriyle amel etmekten başka seçeneğimiz yok.

PKK, Irak'ın kuzeyinde, Kandil Dağı'nda. Bu tabii ki ciddi bir konu. Geldiğimiz noktada Kürt Bölgesel Yönetimi, Türkiye ile işbirliği teklif ediyor. Ama öncelikle biz "içeride" Kürt sorununu tatminkâr bir hal yoluna koyarsak, Kuzey Irak boyutu büyük ölçüde hafifler. Kısaca dış boyutunu büsbütün rafa kaldırmadan sorunu önce kendi içimizde halletmeliyiz.

Bizim "bilinçaltımız"ın Kürt gerçeğini kabullenmekte oynadığı rolün çoğumuz farkında değiliz. Düne kadar siyasilerimizin ve aydınlarımızın "başında poşusu, ayağında şalvarı aşiret liderleri"nden bahsettiklerini unutmayalım. Bizim neredeyse 1856'dan bu yana geleneksel devletle ilişkimiz kalmamış. Buna rağmen kendimizi "devlet geleneği olan güçlü millet" addediyor, Ortadoğulu toplumları "kabile ve aşiretler toplulukları" görüyoruz. Oysa bizim "modern-ulus devlet"imiz ile onların kurduğu ve bugün Kürtlerin kurmaya çalıştığı modern-ulus devlet arasında mahiyet farkı yok. Hepsi Avrupa'nın bilinen merkezlerinden kopya edilmişler; orijinal nüsha Fransız devriminden beri Paris'te korunuyor. Bizim sorunumuz, Batı'nın bize uyguladığı oryantalizmi, aynen iktibas edip dışımızdaki Müslüman halklara uygulamaya kalkışmamız. Nasıl ucube bir ruh hali sergilediğimizi biz fark edemiyoruz.

Irak'ın kuzeyinde, bizim irademiz dışında bir "siyasi gerçek" teşekkül etmiş durumda. Bunun bölgesel, anayasal ve uluslararası desteği var. Bizim dışımızdaki Ortadoğu çoktan bu gerçeği kabullenmiş. Biz daha resmen tanımış değiliz.

Kuzey Irak, bizim için salt "siyasi ve askerî" bir sorun. Paris bize çok yakın, Erbil uzak ve yabancı bir dünya. Medyamız bu beşeri havzayı bizi tehdit eden "kargaşa, terör, güvensiz liderler ve tarih-öncesinde yaşayan insanların diyarı" olarak resmeder. Oysa İstanbul'dan 1,5 saat mesafedeki Erbil'e gittiğinizde, sakin bir toplum, Urfa-Mardin'in devamı bir beşeri coğrafya ile karşılaşrsınız. İnsanlar sıcak, Türkiye'yi seviyor. İlişki ve diyalog kurmaya istekli. Ama kesinlikle içine girdikleri süreci geri çevirmeye niyetli değiller.

16 Ocak günü İstanbul'da Medialog Platform'un bir araya getirdiğı 60 civarında Türk ve Kürt yazar bunları konuştular. Çok da iyi oldu.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstanbul başkent mi oldu?

1985'ten bu yana her yıl Avrupa kentlerinden bir ya da birkaçı Avrupa Kültür Başkenti olarak seçiliyor.

Başkent olmanın şartı, kentin Avrupa'nın "kültür zenginliğini ve çeşitliliği"ni barındırması. AB Parlamentosu, 1999'da AB  yesi olmayan ülkelerin de kültür başkenti olmasına imkân sağlayan bir karar aldı. Türkiye de 2000 yılından bu yana İstanbul için gayret gösteriyordu, nihayet bu yıl İstanbul ile birlikte Macaristan'ın Pecs şehri ve Almanya'nın Ruhr bölgesi de kültür başkenti ilan edildi. Ajans (AKBA) Yürütme Kurulu Başkanı çekip Avdagiç "İstanbul'un AB dışında kültür başkenti seçilen ilk ve son kent olduğunu" söylüyor. Haberi veren Yeni şafak'a göre, "Asyalı tek kültür başkentidir İstanbul". (24 Aralık 2009)

Bu olayı Avrupalıların nasıl karşıladığını merak edenler için İsviçre'deki yüksek tirajlı Basler Zeitung gazetesinin kullandığı şu cümle ibret verici: 'İstanbul her zaman Avrupa'nın bir parçası olmak istemiştir'. Ne kadar aşağılayıcı!

Başbakan Erdoğan, açık konuşmasında "İstanbul'un hep Avrupalı bir kent olduğunu, bundan sonra da öyle kalacağını" söyledi. "Fetih törenleri"nde yeri göğü inleyen konuşmaların yankısı hâlâ kulaklarımızda.

Peki, gerçekler öyle mi? Değil. İstanbul, Bizans iken bile bir "Avrupa kenti" değildi. Hatta Konstantin, onu Roma'dan, Avrupa'dan ayırmak için kurmuştu. Bizanslılar da hiçbir zaman kendilerini Avrupalı hissetmediler. En sıkıntılı oldukları zamanlarda bile "Bizans'ta Latin serpuşu görmektense Türk sarığı görmeyi tercih ederiz" dediler.

İstanbul'u dünya incisi yapan Avrupalılık değildir. Avrupalı şehirler ya pagan, ya Hristiyan şehri veya seküler-tek boyutlu yerleşim birimleridir. Her üç versiyonunda da "kültürel ve toplumsal zenginlik ve çeşitlilik" olmaz. İstanbul'u   kıtanın ve dört ana y n n merkezi haline getiren faktör İslamiyet'tir. İspanya'yı fethet en ilk Müslüman neslin hedefi Fransa, İtalya ve Balkanlar  zerinden İstanbul'a ulaşmaktı. Eyüp el Ensari Hazretleri'ni 90 yaşında buralara kadar getirip şehit düşüren amil ile Fatih'i Bizans'a yöneltten amil aynıydı: "Konstantiniyye mutlaka fetholunacaktır". Fetih, şehri "Ruhu'l-konstantiniyye"den "Ruhu'l-İslam"a dönüştürme şenliğiydi. şimdi ruhu  r t l yor

Yoksulluk denizinde yüzen İstanbul'da açılış törenleri için 8,5 milyon liranın gösteriler ve havai fişeklerle havaya uçtuğu törenleri izlerken içim burkuldu. Bu israfın cezasını bu şehir kaldıracılabilecek mi? Kadıköy'de dev balonlar uçuruldu; Pendik, Beylikdüzü, Bağcılar'da halka pop konserleri verildi. Ve elbette Taksim'de Tarkan, kitleleri coşturdu. Kâinatın Efendisi'nin fethini haber verdiği şehirde, Avrupa'nın düşük kalite müziği pop ve pop sanatçıları yeri göğü inletti. Osmanlı'ya payitaht olan bu şehir, şimdi Avrupa'nın sığınmacılar, göçmenler, düşük gelirli işçiler ve üçüncü dünyadan gelenler için icad ettiği "sosyal konut" hükmündeki apartmanlar yığının dönüşmüş, üstelik bu da "medeniyet" zannediliyor. İstanbul'un ağır sorunları var:

1) Depreme karşı hazırlıksız yaşıyoruz. Muhtemel bir deprem yüz binlerce insanın ölümüne yol açabilir. Haiti'de yaşanan felaketin bir benzerini ve -Allah muhafaza- belki çok daha vahimini "vur patlasın al oynasın" giden bu şehirde de yaşayabiliriz.

2) Nüfusun yüzde 65'i varoşlarda yaşıyor. Binlerce ailenin soğukta ve a yattığı mekânlarda hükmünü icra eden sefalet ve kayıt dışı s m r s d r.

3) 15 milyona varan nüfusuyla düzensiz ve plansız bir kent. Mimari arpıklığı gibi toplumsal hayatı da kaos içinde. Bir sel felaketinin onlarca insanın ölümüne nasıl yol açtığını müşahede ettik.

"İstanbul" diye bir şehir yok. Müziği, mutfağı; felsefe, sanat ve edebiyata beslenme kaynağı olan Müslümanlığı; medeniyet nişanesi mimarisi; nezaket ve kibarlığı; adabı ve merhameti yok. Her şey ölçüsüz, kaba, hoyrat ve

kaotik. İstanbul'un aynası trafiği ve insanların ruh hali gibi şiddet yüklü. İstanbul'un sorunu kendini inkâr etmesinden kaynaklanıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sivil vesayete balyoz

Ali Bulaç 2010.01.23

"Türkiye'nin AK Parti iktidarı döneminde muhafazakârlaştığı" iddiasıyla bazı kesimler üzerinde giderek "mahalle baskısı"nın arttığını göstermeyi hedefleyen araştırma yayınlandığında ben bunun "operasyonel bir çalışma" olduğunu yazmıştım.

Hâlâ bu kanaattemyim. Son tartışma konusu olan "sivil vesayet" de bu çerçevede ele alınabilir.

Ortaya çıkan "Balyoz darbe planı", iç tehdit çerçevesinde "irtica"yı ana tema seçmiş görünüyor. Eğer Taraf Gazetesi'nin yayınladığı planlar doğru ise -ki elbette buna yargı karar verecektir- hedef AK Parti iktidarını aciz gösterip güçten düşürmek, böylelikle önce sıkıyönetim, sonra darbe ortamı hazırlamak.

Kabul etmek lazım ki, şu veya bu şekilde AK Parti iktidarına son vermek isteyen çevreler sadece bir koldan yürümüyorlar, yani askerî darbe teşebbüsleri ve planları yapmakla yetinmiyorlar; rafine yöntemler de kullanıyorlar. Bir bölüm aydınların, medya ve akademisyenin -bazen farkında olmaksızın- içinde yer aldıkları "çalışmalar" operasyonel olarak kullanılıyor. Bu açıdan gelinen noktada "irtica"nın pek işe yaramadığı anlaşılmış bulunduğundan, "mahalle baskısı, Malezya modeli, Türkiye muhafazakârlaşıyor mu, tek parti rejimine gidiş, Tayyip Erdoğan Putinleşiyor, sivil otoriterlik, sivil vesayet rejimi, sivil faşizm, sivil diktatörlük, otoriter tek parti iktidarı" vb. tanımlama ve kavramsallaştırmalara başvuruluyor. Bunların tamamının "operasyonel" olduğu yönünde kuvvetli şüpheler var, bu yüzden statükonun devamından yana olanlar bunlara dört elle sarılıyor.

Burada dikkat çeken nokta şu ki, ister askerî vesayet rejimini devam ettirmek isteyenler ister şu veya bu sebeple AK Parti iktidarından hoşlanmayanlar, iktidar yanlısı medya ve aydınlar göre çok daha "donanımlı"dırlar; "operasyonel amaçlı" akademik, fikrî ve politik malzemeyi çok daha başarılı kullanmaktadırlar. Türkiye'nin haklı olarak demokratikleşmesini, bunun için de askerî müdahale döneminin sona ermesini isteyenler, herhangi bir sistem analizi yapmıyor; eski sol veya milliyetçi reflekslerini liberal bir dille birleştirerek sadece asker karşıtlığı yapıyorlar. Bunun yanı sıra ahlaki ve felsefi varsayımları ile pratikte sebep olduğu derin eşitsizlikler, çatışmalar, saldırganlık politikaları ve yol açtığı yaygın haksızlıklar, yoksulluk, açlık, ekolojik felaketler dolayısıyla ciddi eleştirilere konu olan "küreselleşme ideolojisi"ne atıflarda bulunmaktan başka ufuk açıcı entelektüel bir çaba içine gir(e)miyorlar. Yol haritalarını belirleyen yegâne kaynak AB üyelik sürecidir. Bu da sorunu neredeyse tümüyle "Türkiye-içi bir ideolojik ve politik dar konuya, iktidar için kavga eden çıkar grupları arasında bir çatışma"ya indiriyor. Oysa sorun Türkiye'yi de içine alan, bölgesel ve küresel ölçeklerde derin ve kapsamlı hayli geniş zeminlerde ele alınmayı gerektirmektedir.

Kanımca mesele sadece fikri itiraz ve iktidar merkezli dirençten ibaret olsaydı, demokratikleşmede bu mesafe de alınamazdı. Fikri itirazı kadar sistemin militarizmin etkilerinden arındırılması konusunda iktidarın hevesi pek güçlü değildir. Ancak bu sefer "askerî vesayet rejimi" taraftarlarını zora düşüren üç ana faktör var: Biri dış konjonktürün hâlâ darbelere "geç levhası"nı göstermemesi; diğeri toplumun ana gövdesini teşkil eden dindar-muhafazakâr çevrelerin demokratikleşmeye verdiği destek. Bu tarihimizde ilk defa oluyor ve eğer günün

birinde Türkiye demokratikleşecekse bu sayede olacaktır. Açıktır ki toplumun ana gövdesinin destek vermediği hiçbir politik reform veya değişim projesi başarılı olamaz. Son nokta, devletin içinde de -askeriye, polis, sivil bürokrasi, üniversiteler- demokratikleşmeye destek veren kararlı bir iradenin belirmiş olması.

Bu çerçeveden son gelişmelere bakarsak: Operasyonel bir kavram olarak "sivil vesayet" diye gündem belirlemek isteyenlere karşı öyle bir "darbe hazırlık belgesi" patlatıldı ki, sahiden "sivil vesayet" vb. teorilerin tepesine "balyoz" gibi indi. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

TOBB ve darbeler

Ali Bulaç 2010.01.25

"Balyoz darbesi"ni planlayanlar hedeflerine ulaşabilseydi, kuracakları "milli mutabakat hükümeti"ni de tespit etmişlerdi. İsimler tanıdık. Bazı üyeler darbe hükümetine pek yakışmış. Ancak başbakan olarak düşünülen Rifat Hisarcıkloğlu, açıkça kendisi için uygun görülen koltuğa uymuyor. Bu, onun başbakanlığa ehliyetli ve liyakatli olmamasından değil, darbecilerin atamasıyla o koltuğa getirilmek istenmesi dolayısıyla öyledir.

Rifat Hisarcıkloğlu'nun isminin geçmiş olması iki açıdan 'iyi' oldu: İlki, darbecilere göre başbakan atanabilir bir figürdür sadece, darbeciler onu bir emir eri gibi kullanırlar, bunu da kendisi için bir "lütuf" sayarlar. İkincisi, kamuoyu Hisarcıkloğlu'nun nasıl bir tepki vereceğini merak etti. TOBB Başkanı son derece açık bir dille "darbe yapmayı vatana ihanet kabul ettiğini, ihanete teşebbüs edenlerin yanında yer almayacağını" belirtti. Bu önemliydi.

Biliyoruz ki, kendi güçleriyle siyaset merdivenlerinde basamak tırmanamayan muhterisler ve kendi asli performanslarıyla ülkenin sosyal ve ekonomik hayatına değer katmayanlar askeri ve askeri rejimleri etkili bir enstrüman olarak kullanıyorlar; onlar için ara askeri rejimler bulunmaz fırsatlar sunar kendilerine, bu dönemlerde boşalmış kasalarını doldururlar.

Hisarcıkloğlu'nun başında bulunduğu TOBB, Anadolu'nun beşeri ve iktisadi enerjisini, gücünü ve ileriye dönük performansını temsil eder. Üyeleri, asli ana gövdeleriyle 1929'dan beri CHP'nin 6 ok'undan biri "devletçilik" ilkesinin arkasına gizlenerek devletten beslenmiyorlar. Osmanlı'dan önceki Selçuklulara kadar uzanan Anadolu coğrafyasının doğu ve orta bölgelerinde ortaya çıkan iktisadi ve dini hareketin günümüzdeki izdüşümleri bu sivil çatı altında toplanmıştır. Osmanlı, bir ölçüde bu iktisadi hareketliliği zayıflatmış, bu yüzden Anadolu'yu iktisadi bakımdan güçten düşürmüştü. 1970'lerden başlamak üzere, Anadolu yeniden bir hareketliliğe geçti. Yeni bir enerji topluyor ve bu enerjinin meşru/kanuni siyaset yoluyla merkezde temsil edilmesini, devletçe desteklenen zengin zümre karşısında serbestleşmeyi ve küresel sürece katılmak için önünün açılmasını istiyor. Bu yüzden Hisarcıkloğlu'nun ve üyelerinin ara askeri rejimlere ihtiyaçları yok. Onlar enerjilerini kendileri biriktiriyorlar, dış dünyaya açtıkları, rekabet edebilme gücünü kendilerinde görebiliyorlar ve dini-tarihsel değerlere saygılıdır.

Devlet serasının zenginleri ise bürokrasinin halktan topladığı kaynakların kendilerine transfer edilmesini istiyorlar, küresel süreci "önlerine koyduklarını yerine getirilecek ferman" olarak görüyor ve hiçbir şekilde sahici rekabete girip Türkiye'nin gerçek maddi ve ekonomik çıkarlarını koruma misyonunu üstlenmiyorlar. Bu yüzden

bu devlet zenginleri, kanlı darbe planlarını görmezlikten, duymazlıktan geliyorlar; sanki her şey komşu bir ülkede cereyan ediyormuş gibi, bir TV dizisi seyrederek gibi seyretmekle yetinmiyorlar.

Acı verici bir nokta daha var: Balyoz darbesinin deşifre olmasıyla dindar-muhafazakar kitlenin nasıl büyük bir tehditle karşı karşıya olduğunu bir kere daha gördük, herkesin verilecek sadakası varmış. Bu süreçte TÜSİAD'a perspektif yoksunluğu dolayısıyla ve farkında olmaksızın önce form, arkasından normlar seviyesinde benzeşmeye başlayan MÜSİAD Türkiye'nin içine girdiği zamanın ruhunu temsil etmekten uzağa düşüyor. Yaşadığımız büyük politik ve fikri değişimin iktisadi boyutunu ne TÜSİAD ne onu taklit eden MÜSİAD doğru okuyor. Anadolu iktisadi alanda da kendi mecrasını bulacaktır.

Ben Kürt Açılımı gündeme geldiğinde, bu işi İçişleri Bakanlığı ve bir Polis Akademisi'nde başlatmanın yanlış olduğuna değinmiş, böylesine köklü açılım ve demokratik hamlelerin TOBB gibi sivil kuruluşların ev sahipliği yapmaları gerektiğini söylemişim. Ne inisiyatifi kimseye bırakmak istemeyenler buna yanaştı ne TOBB buna talip oldu. Son darbe teşebbüsü dolayısıyla TOBB'un işe karıştırılmış olması ve Hisarcıklıoğlu'nun verdiği demokratik tepki bu açıdan önemlidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Üretici güçler

Ali Bulaç 2010.01.27

Toplumun moral ve maddi gelişmesinin (ahlaki kemal yönünde inkişaf) önündeki en büyük engel, devletin modernleşmeyi ve kalkınmayı üstlenecek bir "zenginler zümresi" oluşturmak üzere halktan topladığı kaynakları adaletsiz bir biçimde kendisine yakın duran çevrelere aktarmasından kaynaklanır.

Demokratikleşme her seferinde "bürokrasi-devlet zengini ve yargı-aydın" engeline takılıyor. Bu yüzden demokratikleşme olmuyor, çünkü siyaset "iktidar ilişkisini düzenleyen bir etkinlik" ise, bu etkinlik sürekli bir biçimde refahın tabana yayılmasını önleyen bir rol oynuyor.

Klasik Türk modernleşmesinin ideal zümresi, devlet zengini TÜSİAD'dır. 28 Şubat darbesi, sırtını devlete dayayarak halkın kaynaklarıyla zenginleşen büyük sermaye ile askerî-sivil bürokrasi ve onlardan beslenen aydınların, üniversite camiasının, Anadolu'nun sosyal ve iktisadi gücüne karşı önleyici bir hamlesiydi. 2002'de Anadolu tüccarı ve sanayicisi, sistem mağduru büyük şehir varoş kesimleri 1950, 1965, 1973, 1983 ve 1996 benzeri bir hamle yapıp AK Parti'yle 28 Şubat'a cevap verdi. Bugün ortaya çıkan darbe planları gerilimin hâlâ devam ettiğini gösteriyor.

Geldiğimiz noktanın pek parlak olduğu söylenemez, ama elbette eskisine kıyasla daha umut vericidir. Adına "toplumsal merkez" dediğimiz kalabalık sosyal güçler, 2002 ve 2007 seçimlerinde bürokratik merkezin tahakkümüne karşı kayda değer siyasi hamleler yaptılar. Ama bu hamleler iktisadi güç dağılımında adalet sağlanamadığı için bir ölçüde akim kaldı. Devlet mekanizmasının rol oynadığı kaynak dağılımında orta sınıflar, çalışanlar ve yoksullar hak ettikleri payı alamıyorlar. Hâlâ "en zenginlerle en yoksullar" milli gelirin yarısını, nüfusun yüzde 60'ı olan "orta sınıflar" da yaklaşık yarısını alıyor. Oysa asıl üretici güç bu sınıftır. Gelir dağılımındaki adaletsizlik yetmiyormuş gibi, büyük ve orta ölçekli kentlerde mantar gibi biten büyük alışveriş merkezleri orta sınıfın küçük iktisadi-ticari birimlerini (bakkalı, küçük ve orta büyüklükteki marketi) dağıtıp yok ediyor. Artık bakkaldan tuz bile almıyoruz.

Buna paralel olarak her kim kafasına sokmuşsa, hükümet hiçbir şekilde iktidarına hayırhah bakmadığını bildiği büyük sermayeye karşı "kendi zenginler zümresi"ni var etme politikasını takip ediyor. Bunun da yolu tabii ki 1929'dan bu yana uygulanagelen devletin halktan kaynak transferine dayanıyor. Bu sayede kişisel hayatında, aile geçmişinde ve geleneğinde üretici (tüccar, sanayici, imalatçı) olmayan birtakım kişiler, aileler ve zümreler iktidara olan yakınlıkları dolayısıyla kaynak aktarımından istifade ediyor, kısa zamanda zenginleşiyor, yaşama tarzları değişiyor. Açıkçası üretici olmadıkları için transfer yoluyla sahip oldukları kolay serveti kolayca tüketimde harcıyorlar; "haydan gelen huya gidiyor".

MÜSİAD çevreleri ise, doğrudan ticaret, sanayi ve hizmet sektörüyle ilgili olduklarından, geçmişte olduğu gibi kendi maddi ve sermaye kaynaklarını kendileri oluşturmaları, devlet bürokrasisine ve siyasi iktidara karşı bağımsızlaşmaları ve hükümetten sadece adil politikalar talep etmekle yetinip uluslararası rekabete açılarak güç kazanmaları gerekirken, kısmen onlar da TÜSİAD'a özenip "aktör değişimi"ni kabulleniyorlar.

Pazartesi günü yazımda Türkiye sathına yayılan tüccar ve sanayici gerçek üretici güçlere işaret etmiştim. Türkiye halkı çalışkandır, üreticidir. Orta sınıfı nispeten güçlü olan tek Ortadoğu ülkesiyiz; tabii kaynaklarımız olmadığı halde büyüme hızı nüfus artış hızı önünde seyrediyoruz. Anadolu muazzam bir enerji biriktiriyor. Bu maddi ve iktisadi enerjinin sosyal sisteme yansması ve sistemi demokratikleştirmesi gerekirken, devletin değişmeyen zihniyeti ve hükümetlerin izlemekte ısrar ettiği geleneksel politikalar, bir zenginler zümresine karşı diğer zenginler zümresi ikame etmeye devam ediyor; asıl üretici güçler ihmal edildiği için demokratikleşme, sivilleşme, özgürleşme ve zenginleşme bir türlü sağlanamıyor. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Madımak

Ali Bulac 2010.01.30

Bugün 7.si tamamlanmakta olan Alevi çalıştaylarında önemli bir mesafenin alındığında hiç kuşku yok. Müzakereci siyasetin parametrelerine göre yürütülen çalışmalarda yakın vadede çözülmesi beklenen sorunlar somutlaştı.

Daha çok Alevi kesimlerin altını çizdiği sorunlar Diyanet İşleri Başkanlığı, mecburi din dersleri, cemevlerinin statüsü, Madımak Oteli ve inanç rehberleri olan dedeler... Madımak Oteli'nin müze yapılması konusunda ezberi bozan görüşler ortaya çıktı. İkisini zikretmekte zaruretler var: İlki, Prof. İzzettin Doğan, bundan 16 sene önce vuku bulmuş bu feci olayın "Alevi meselesi" olarak takdim edilmesinin yanlış olduğunu söyledi. Çünkü Madımak'ta ölenlerin 17'si Sünni, 20'si Alevi'ydi. Madımak sadece Alevilerin derdi değil, hepimizin, herkesin derdidir.

Prof. İzzettin Doğan, şunun da altını çizdi: Madımak Oteli'nin müzeye çevrilmesi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında jenosite uğrayan Yahudilerin mağduriyetini canlı tutma fikrinden doğmuştur. Otel müze olursa kin ve nefret üreten objeye dönüşebilir, iki kesim arasında husumet ve düşmanlığın canlı tutulmasına yol açabilir. Bir başkası Başbağlar'da Sünnilerin katledildiği müze inşa etmek isteyebilir. Madımak Oteli için öngörülen en makul fikir, binanın tamamen yıkılıp park haline getirilmesidir. Olayların içinde olan büyük ozan Arif Sağ, Sivas katliamının bir sene önce planlandığını, esasında her iki kesimin Sünni ve Alevilerin bu işte hatalı olduğunu söyledi ki, bu çok doğru ve yerindeydi.

İkinci dikkat çekici açıklama Oral Çalışlar'dan geldi. Çalışlar, olayın devlet tezgâhı olduğuna ilişkin çarpıcı bilgiler verdi: "Dönemin Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü'ye '-Nasıl olur da, devlet sekiz saat olaya müdahale etmez?' diye sorunca, '-Bazı durumlarda olayların gazını almak için devlet böyle şeyler yapar' demişti. Ben de 'Peki, siz ne düşünüyorsunuz?' diye sordum. İnönü '-Ben de aynı kanıdayım.' cevabını verdiğini söyledi."

Otelin etrafını saran kalabalığın amacı "Alevileri yakmak" mıydı? Burada iki görüş ortaya çıktı: İlki, Aleviler yakıldı, bu olaya müdahil olmayan kitle nasıl bu hale getirildi, nasıl bu kadar kolayca provoke edilebiliyor? İkincisi, olayın kendisi provokasyondur, devletin içinde bir çete bu işte müdahildir.

Belki benim, Hüseyin Hatemi ve Yasin Aktay'la altını çizdiğimiz bir hususu zikretmek gerekir. Hatırlanacağı üzere o sırada İslam dünyasında büyük infiallere yol açan Selman Rüştü'nün, "Şeytan Ayetleri" kitabı gündemdeydi. Türkiye'nin genelinde "Şeytan Ayetleri"ni yayınladığını söyleyen Aziz Nesin'e ve onun şahsında Selman Rüştü'ye karşı tepki oluştu. Bugün Ergenekon davasında yargılanan bazı şahıslar Şeytan Ayetleri'ni Aziz Nesin'e çevirtip "gericilere inat" yayınlacaklarını yazıp duruyorlardı. İstanbul ve başka şehirlerde gösteri üstüne gösteri yapılıyordu. İslam dünyasında Endonezya'dan Fas'a milyonlar ayaktaydı. Tam o atmosferde Aziz Nesin'in, Selman Rüştü'yü anlatmak üzere Sivas'a gideceği yazılıp çiziliyordu. Sivaslılar, Selman Rüştü'yü protesto etmek üzere orada toplanmıştı. Küçük parçaları bir araya getirdiğimizde olayın "devlet içindeki çeteler"ın marifeti olduğu anlaşılıyor. Bunu ustalıkla planlayanlar, hükümet sistemini çökerterek, polis ve jandarma kordonu altında Madımak Otel'i'ni yaktılar, içeride kalan 37 insanı öldürdüler.

Sivas olaylarında 17 Sünni hayatını kaybetti, Sivas'ın 300 bin kişilik nüfusundan 290 bini evinden dışarı çıkmadı. Ama otel ateşe verilirken, kör bir kalabalığın nasıl olup da "tekbir" getirdiği, bu insanların nasıl bu hale getirildiği, üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır. Sivas katliamının savunulacak tarafı yoktur. Ancak bu katliamı gündeme getirir ve haklı olarak lanetlerken Alevi kardeşlerimizin Sünni İslam'ı, İslam dinini ve Sünnileri suçlayıcı bir dilden kaçınmaları gerekir. Bir olayda Sünni veya Alevilerin, Şii veya Vehhabilerin suistimal edilip kullanılması, kelam ve fıkıh formasyonu ile Sünniliğin, Şiiliğin, Alevilik, Selefilik veya Vehhabiliğin suçlu olmasını gerektirmez. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Cemevleri - 2

Ali Bulaç 2010.02.03

Cemevlerinde "cem ayini" icra edilir. Bunun çeşitli ritüelleri, zikir ve semahı vardır. Dede Veli Gülsoy, "Secde, zikir, kıyam ve duanın olduğu yer ibadethanedir" diyor.

Ancak bunlar "namaz kılma" ibadetinden başka bir şeydir. Aleviler, cem ayinlerinin "niyaz" olduğunu söyler ki, niyaz namazın alternatifi değil, belki ondan sonra ibadeti süsleyen unsurdur. Namaz kılmayıp niyazla yetinenler de var. Niyaz için dergâh, tekke, tarikat mekânı veya cemevi olabilir. Nitekim beş vakit, cuma ve bayram namazlarının eda edildiği yerlere, "mescit veya cami"; tasavvufi mekânlara "dergâh, tekke, zaviye, Mevlevihane, zikir meclisleri" vs. denir. Cemevleri de bu meyandadır. Söz konusu mekânlarda icra edilen şeyler ibadettir, ibadet niyetiyle yerine getirilmektedir. Ancak bu "geniş anlamda ibadet" olup "dar anlamda ibadet" mescitlerde yerine getirilir.

Alevi sözcüleri, kendilerini Sünni ve Şii'lerden ayırt etmeye çalışırken, bir Alevi'nin prensip olarak, yani öğretisel anlamda namaz kılmadığını ve camiye gitmediğini söylerler. Altını çizdikleri husus şudur: "Beş vakit namaz kılıp camiye gidene kimse bir şey demez, ama Alevi İslam'ında namaz yoktur, niyaz vardır, dolayısıyla camiye gitmek gerekli değildir, bu yüzden Alevi köylerine cami yapılması Alevileri Sünnileştirme politikasının bir sonucudur."

Mademki, Aleviler ittifakla "Bizde namaz yoktur, camiye gitmeyiz, biz ibadetimizi niyaz olarak cemevlerinde icra ederiz, bu yüzden cemevlerine 'ibadethane' statüsü verilsin" diyorlar, bunu öylece kabul edip, bu talebi yerine getirmekten başka yol yoktur.

Cemevleri, kent Aleviliğinin mekânları olarak yirminci yüzyılın son 10 yılında hızla ortaya çıktı. Alevi kimliğinin tarihî kökleriyle bağını kurmak, kimliği yeniden inşa etmek gibi önemli fonksiyonları görüyorlar. 1925'ten beri süren "dergâh, tekke ve zaviye"lerle ilgili yasak olmasaydı, belki ayin-i cemlerin icra edildiği mekanlara "dergâh veya tekke" denecekti. Kimlik inşa etme işleminin tabii ki dinle ilgisi vardır, ama bu fonksiyonel değerle teşekkür etmiş bulunan cemevlerinin mescitlere alternatif, bir "başka dinin ibadet mekânları/mabetleri" gibi konumlandırılmaları İslam içinde derin bölünmelere sebebiyet verir diye endişelere yol açıyor.

Böylesine stratejik ve tarihî değeri olan bir karar verirken, a) Aleviliğin İslam bünyesi içinde, yani ana gövdeye nazaran alacağı şekil; b) Alevileri tarihsel olarak nereye götüreceği soruları üzerinde düşünmek lazım.

İslam nokta-i nazarından ana gövde akait, ibadetler ve muamelat zemininde oturur; bütün bunların somut sembolleri mescitlerdir. İslam'ın ana şemsiyesi altında gövdeyi teşkil eden mezhepler Sünnilik (Hanefilik, Şafilik, Malikilik ve Hanbelilik); Şia, Zeydilik, Haricilik, İbadiye'dir. Bunların aralarında kelim ve fıkıh pratik farkları olsa da, ana çerçevede, yani "dar manada ibadet ve ibadethane"de birdirler, bu özellikleriyle "mezhep" olma sıfatını hak etmektedirler. Aynı şemsiyenin altında onlarca fırka da vardır: Kadiyanilik, İsmaililik, Dürzilik vs.

Aleviler bu tarihsel dönemde bir karar vereceklerdir. Biz, İslam'ın içinde yer alan ve kendimize özgü farklılığımız olan bir "mezhep" mi olacağız, yoksa marjinal bir fırka olarak mı yolumuza devam edeceğiz? Şu veya bu sorunun cevabını vermek tamamıyla Alevilerin bileceği bir iştir. Biz dışarıdan onlara herhangi bir kimlik empoze edemeyiz. Mezhep veya fırka olma yolunu da seçseler, biz onlarla barış içinde ve bir arada yaşama azmindeyiz. Sadece İslam'ın genel birliği ve bütünlüğü ile onların gelecekte alacaklarını düşündüğümüz toplumsal-dinî form konusunda zihnimizde beliren istifhamları belirtme zarureti hissediyoruz.

Bunun yanında içlerinde beş vakit namaz kılan, Ramazan orucunu tutan ve hacca giden Alevilere gerekli toleransı göstermeleri, onların cami ile cemevi arasında kurdukları köprüyü berhava etmemeleri en büyük dileğimiz ve temennimizdir. Bu insanlar Sünni ve Alevi dünya arasında tearuf, teavun ve ittifakı kurma potansiyeline sahip kimselerdir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tekel işçilerinin hakları

Ali Bulaç 2010.02.06

Tekel işçileriyle hükümet arasındaki ipler kopmuş durumda. Hükümet 12 bin işçinin aylardır çalışmadan maaş aldığını öne sürüyor. Buna dayanarak 4C'ye katılmayanlara bundan sonra 72,5 milyonun hakkını yedirmeyeceğini söylüyor. Hükümete bakılırsa, Tekel işçilerine olabileceklerin en iyisi sunulmuş. 4C'ye girenlere 100 lira zam yapılmış, yıllık izinli 12 ay maaş alacaklar.

Tekel işçilerine göre, maaşları yaklaşık 1000 TL'den 772 TL'ye iniyor; 4C onları kamu işçisi statüsüne, dahası sözleşmeli durumuna düşürüyor. İş garantileri yok.

Mesele Tekel işçilerinden ibaret olsaydı, hükümet isteklerini karşılayabilirdi. Olay başka, Tekel işçileri isteklerini alacak olsa, bu bundan sonra yapılacak özelleştirmelerde emsal teşkil edecek. İşte bunu karşılamak kolay değil.

Pekiye, ne olacak?

Bu sorunun cevabı, herkese göre değişiyor. Liberal bakış açısından, serbest piyasanın emredici kuralları içinden işyerleri özelleştirilen işçilerin hiç şansı yok, hakkı da yok. Hükümet de ilk anda insana hayli makul gelen bir gerekçe öne sürüyor: "Devletin işlettiği kuruluşlar zarar ediyor, her sene bütçeye muazzam yükler bindiriyorlar. Bunları özelleştirerek elden çıkarmaktan başka 'rasyonel' bir yol görünmüyor. Bu arada işçiler büsbütün mağdur olmasın diye, katlanılabilir bir statü olarak 4C'ye geçişi kabul etmeliler."

Sol bakış açısından gün bugündür, hükümeti zayıf duruma düşürmek için direnişe tam destek vermeli. İşçi ve çalışanlara olan hassasiyetleri hayli zayıf CHP ve MHP açısından hükümeti zaafa düşürmek için işçilerin mağduriyeti ve direnişleri bulunmaz bir 'siyasi fırsat!' Bu yüzden Başbakan işçilere seslenerek "Dikkat edin, kullanılıyorsunuz!" diyor.

Ancak başka bir bakış açısından da olaya bakmamız mümkün.

Yıllardır, modern devletin bireyle her pazarlığa oturduğunda ezici gücünü kullanarak bireyi ve sosyal grupları mağdur ettiğini söylüyorum. Emeklilik yaşının ve şartlarının hükümetlerin takdirine göre kolayca değiştirilebiliyor olması bunun göstergesi. Tekel ve diğer işyerleri özelleştirilen işçilerin başına gelenler başka tipik bir örnek. Şöyle ki:

Bir kere, verimsiz olduğu veya siyasilerin arpılığı olarak kullanıldığı gerekçesiyle bazı kamu iktisadi teşekküllerinin özelleştirilmesi, işçilerin suçu değil. Bu, hükümetlerin suçu. Sizin, başına atadığınız yönetim kadrosu tarafından kötü yönetildiği için her sene zarar eden firmanız varsa, yapmanız gereken firmayı yok pahasına elden çıkarmak değil, verimli ve etkin çalıştıracak yeni bir yönetim kadrosunu başa getirmeniz, iş düzenindeki yanlışları gidermenizdir. Çalışmayan işçiye ceza vermeniz veya iş sözleşmesine göre iş akdini feshetmeniz sizin hakkınız, ama şirketi dağıtarak işçileri mağdur etmeniz hakkınız değil.

Burada asıl üzerinde durulacak nokta, İslam hukuku açısından, başlangıçta akdedilmiş bir sözleşmenin, ister yönetim beceriksizliği ister uluslararası küresel kapitalizmin estirdiği baskıcı hava dolayısıyla bir modaya dönüştürülen özelleştirmeler sonucunda, tek taraflı olarak feshedilmeye veya şartlarının işçilerinin rızasına muhalif değiştirilmeye kalkışılmasıdır. Bu apaçık bir hak ve hukuk ihlalidir. Günün birinde devlet çıkıp diyor ki: "Arkadaş, ben seninle sözleşme akdetmiştim, şimdi vazgeçtim, seni daha kötü şartlarda başka yere transfer edeceğim." Bu haksızlık.

Hakkaniyete ve adalete uygun olan, işçiler başlangıçta hangi şartlarda sözleşme imzalamışlarsa, emekli oluncaya kadar devletin buna riayet etmesi; şirketi devralacak olanlar ilk sözleşmenin hükümlerini kabullenmelidir. Yeni işçileri yeni şartlarda alabilir, ama devletin kendisiyle sözleşme akdettiği eski işçiler son ferdi emekli oluncaya kadar ilk sözleşmeye bağlı olarak çalışma hakkına sahip olmalıdırlar. Eğer devlet,

işyerlerini özelleştirdiği için işçilerin başka kuruluşlara geçmelerini öneriyorsa, geçiş yaptıkları kuruluşun ilk imzaladıkları sözleşmenin bütün şartlarını haiz olması gerekir. İşçiler haklıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Din hanesi

Ali Bulaç 2010.02.08

Bir Alevi yurttaşımızın müracaatı üzerine AİHM, nüfus cüzdanlarından din ibaresinin kaldırılması gerektiğine karar verdi. Mahkemeye göre, nüfus sicil ve kâğıtlarına yurttaşların dinî inançlarının kaydedilmesi AİHS'ne aykırı.

Kararın iki veçhesi var: Biri, müracaatı yapan Alevi yurttaşımızın zahirinde ve zamirindeki niyetleri. Zahirde, din hanesinin yerine "İslam" yerine "Alevilik" yazılmasını talep etmiş, mahkeme şu veya bu dinin haneye yazılmaması gerektiğine karar verince, Alevi vatandaşımız "Ben amacıma ulaştım. Laik bir vatandaş olarak benim isteğim din hanesinin tamamen kaldırılmasıydı" diyor. Demek ki vatandaşımız zahirdeki bir gerekçeyi öne sürerek zamirdeki bir gayesine ulaşmış. Bu onun bileceği iş.

AİHM'nin gerekçesi şu: "Nüfus kâğıdındaki din hanesi bireyin inancını açığa vuracak ve özellikle resmî kurumlar bünyesinde ayrımcılığa neden olabilecek." Mahkeme'ye göre kimse dinî inancını açıklamaya zorlanamaz.

Burada duralım:

1) İnsanların dinî inançlarından dolayı ayrımcılığa uğraması kabul edilemez. Yasalarda ve mevzuatta buna ilişkin hükümler varsa, bunların düzeltilmesi gereklidir. Bunun için dinî inancı bütünüyle yok saymak gerekmez.

2) Dinî inancın açığa vurulması temel bir haktır. Ucuz bir propaganda sonucu "kimse dinî inancını açığa vurmaya zorlanamaz" deniyor. Fakat "kimse dinî inancını gizlemeye de zorlanamaz". Ben kişisel olarak dinî inancımı gizlemek istemem. Dinimin nüfus cüzdanımda da yazılmasını isterim. Dinim benim asli kimliğimdir, başka hiçbir kimlik (etnik, bölgesel, şehir, dil, cinsiyet, meslekî, siyasî vs.) dinî kimliğimden daha önemli değildir. İnanmış Müslümanlar Kur'an-ı Kerim'de açıkça yer aldığı üzere "O (Allah) sizi Müslüman olarak isimlendirdi." ayetinin hükmüne can-ü gönülden inanırlar, bağlanırlar ve Allah'ın bize verdiği bu şerefli ismi/kimliği üzerlerinde taşırlar. AİHM, biri istemiyor diye milyonlarca insanı bundan mahrum etme hakkını nereden kendisinde bulur? Biri şeker hastası, AİHM milyonlarca insana tatlı yasağı koyuyor.

AİHM'nin dayanağı AİHS'dir. Sözleşme de Avrupa'nın acılı tarihinin ürünüdür. Batıların tarihte her zaman dinleriyle başları dertte olmuştur. Kilise, a) Din ve vicdan özgürlüğünü tanınamamış; b) Farklı din ve mezheplere hayat hakkı sağlayamamış, milyonlarca insanın öldürülmesine sebep olmuş; c) Din adamları sınıfına mensup olmayanların siyaset yapmalarına izin vermemiş; d) Bilimsel faaliyetleri engellemiş, kilise dogmatizmini teyit etmeyen bilim adamlarını ateşe atmıştır.

Avrupa, modern hukuku, laikliği, din-devlet ve toplum ilişkisini tanzim ederken bu tarihi arka plana dayanıyor. Pekiyi bize ne oluyor? Tarihte biz de aynı trajedileri mi yaşadık ki, AİHS bizim rehberimiz olsun.

Bir başka açıdan, AİHS'nin ne kadar farklı kimliklerin kendilerini özgürce ifade ve temsil etmelerine kapalı, özünde tekçi, tek-tipçi ve sosyo-kültürel totalitarizme açık olduğu bir kere daha ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de ve dünyada kavgı, farklı kimliklerin devletçe dayatılan tek ve resmi kimliğe karşı kendilerini serbestçe ifade etmesi, açığa vurması ekseninde sürerken, AİHS mışıl mışıl 19. yüzyılın dogmatik uykusunda kimliklerin mezarlıklara itildiği bir rüyayı görmeye devam ediyor.

Peki, diyeceksiniz ki, farklı din, mezhep veya düşüncelerden olanlar "Müslüman" olarak isimlendirilmek istemiyorlarsa ne yapmalı? Benim önerim şu: Nüfus cüzdanları tanzim edilirken ebeveynlerin beyanı esas alınmalıdır. Cüzdanlarda "Türkiye Cumhuriyeti Nüfus Cüzdanı" üst başlığı altında haneler şöyle yazılabilir:

Din: İslam, Yahudi, Hristiyan, Yezidi, Alevi, Atesit, Agnostik, Budist vs.

Mezhep: Sünni, Alevi, Şii/Ca'feri.

Kavim/Etnik: Türk, Kürt, Çerkez, Arnavut vs.

İsteyen de herhangi bir haneyi boş bırakabilmelidir. Tercihleri ebeveynlere bırakmak lazım. Çocuk 18 yaşına geldiğinde, eğer anne ve babasının kendisine verdiği kimliği beğenmiyorsa, mahkemeye müracaat edip, cüzdandaki herhangi bir haneyi değiştirebilmelidir. İnsanları inanç ve kimlik beyanlarında özgür bırakmak lazım..

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

60 hakiki önder!

Ali Bulaç 2010.02.10

Başından beri başlatılan açılımın en önemli ayağının "din faktörü ve mahalli güçlü kanaat önderleri"nin sürece katılmaması olduğunu söyleyip duruyoruz.

Hükümet bunca hayati değerde bir teşebbüs başlatıyor, ama başarıyı sağlayacak sosyo-kültürel zemine ve güçlü aktörlere gerektiği önemi vermiyor. Diyanet İşleri Başkanı Ali Bardakoğlu, yapılması gerekeni yaptı, bölgenin 60 kanaat önderleriyle görüşüp zemindeki gerçekliğin çarpıcı bir resmini çıkardı. İntibalarını evvelsi gün Zaman'da okuduk: "İslam kardeşliği hayati derecede önemli, din hizmetleri zayıflamış, imamlar halkın derdini anlamıyor" vs. Ciddi araştırmalar "din faktörü"nün ne kadar önemli olduğunu teyit ediyor:

Adil Gür, "Halka '-Sizi bir arada ne tutuyor? Dil mi, bayrak mı, aynı toprakta yaşamak mı, din mi?' diye sorduk. Halkın yüzde 72,5'u "Bizi bir arada tutan en önemli şey din." diye cevap verdi." diyor. (Taraf, 26 Ocak 2010)

Halkın yaklaşık dörtte üçünün işaret ettiği din'i nereye oturtmalı? Önce bir durum tespiti yapalım: Din, Türkiye'de otoriter ve giderek özünde totaliterliğe eğilimli bir laik(çi)lik tercihi dolayısıyla sofistike yollarla denetim altında tutuluyor. Türkiye üzerinde vesayetlerini devam ettirme azminde olan uluslararası güçlerin isteği doğrultusunda dinin kamusal ve toplumsal hayatta görünür olmasına izin verilmiyor; sanat, felsefe, edebiyat vb. alanlarda referans çerçevesi oluşturmaya, dinin dilinin ve mesajının camilerin dışına çıkarılmasına iyi gözle bakılmıyor. Buna rağmen din, toplumun en etkin ve birleştirici gücü olmaya devam ediyor.

Dinin ortak birleştirici unsur olması, siyasi, kültürel, ekonomik ve hukuki alanlardaki düzenlemelere engel değil. Aksine kolaylaştırıcı, teşvik edici ve yerine göre emredici sebep. Laik elit bu gerçeği kabul etmek istemiyor, elinin altındaki imkânı elinin tersiyle itiyor. Bazı Kürt milliyetçisi aydınlar, "dinin tesis ettiği kardeşliğin" Kürtleri "bir kere daha oyuna getirme"ye yarayacağını, liberaller ise "kardeşliği" söz konusu etmeden, hak ve özgürlüklerin sağlanmasının yeterli olacağını söylüyor.

Bize göre, din kardeşliği ve güçlü din bilinci, soyut bir bağlılık gibi görünse de, hukuki düzenlemelerin etkili faktörü olmaya adaydır. Birbirleriyle hiçbir duygusal, manevi veya tarihî bağı olmayanlar arasında mı anlaşma sağlamak daha kolay, yoksa söz konusu bağlara sahip olanlar arasında mı? Elbette ikincisi. Kim ne derse desin,

Kürtler ve Kürt olmayan etnik gruplar arasında bir anlaşmayı kolaylaştıracak olan duygusal, manevi ve tarihî bağlar ifadesini İslam dininde buluyor. Bu öylesine bariz bir hakikat ki, başı dinle iyi olmayan, dinî hayatı tecrübe etmeyen, camiye gidip her kavimden insanla aynı manevi hazzı tatmayan, kim olursa olsun Müslüman kardeşine "evrensel İslam ümmetinin bir ferdi gözüyle" bakmayan ve ahirette bütün Müslümanların "Muhammed'in (sas) ümmeti kimliği ve Tevhid bayrağı altında toplanacaklarına inanmayanlar" bunu inkâr eder ancak. Din faktörü sonucunda, Kürtlerin ezici çoğunluğu Türkiye'den ayrılmak veya onları ayırıştırıp başka mecralara sürükleyecek düzenlemelere kuşku ile bakmaktadırlar. Yine Adil Gür'ün araştırmasına göre "Güneydoğu'da kendi meclisi, kendi polisi, memuru olan otonom bir Kürt bölgesine izin verilmesine sadece halkın yüzde 10'u evet diyor. Dahası, Kürtlerin yüzde 79'u, BDT'nin yüzde 64'ü otonomiye 'hayır' diyor. Bağımsız devlet, otonom, federasyon veya otonom türü çözümlere sıcak bakmayan Kürtler, aynı zamanda a) Kimliklerinin tanınmasını, b) Anadilleri üzerindeki baskıların kaldırılmasını, c) Sosyal-ekonomik refah seviyelerinin yükseltilmesini de ısrarla ve kararlı bir biçimde talep etmektedirler. Bunlar haklı ve meşru taleplerdir. Ancak bu sayede "din zemininde kardeşler arasında" sevgi, yardımlaşma, dayanışma ve geleceğe ilişkin ideal ve hedef birliği sağlanacaktır.

Bu açıdan bakıldığında dinî faktörü görmezlikten gelmek, çözümü Batı'dan "kes-yapıştır yöntemi"yle ithal edilen salt yasal düzenlemelerden ibaret saymak büyük yanılgıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sınıf

Ali Bulaç 2010.02.13

Bizde Batılı anlamda sınıf olmadığı bariz bir hakikattir. Marx'ın da doğru bir biçimde analizini yaptığı gibi sınıftan söz edebilmemiz için, kurumsallaşmış imtiyaz, süren bir gelenek ve akışkanlığı engelleyen sosyo-ekonomik yapısal mekanizmaların varlığı gerekir.

İslamiyet'ten önce Anadolu, İran, Bilad-ı Şam ve Mısır'da buna yakın bir sınıflaşmadan bahsedilebilirdi. İslamiyet, mülkiyetin meşruiyet çerçevesi olan Mülk'ü Allah'a tahsis edip, maddi kaynaklar, dolayısıyla üretim araçları ve servet üzerindeki mülkiyeti emanete dönüştürdü. Kölenin (kuru başlı Habeşlinin) de liyakatine göre komutan olabileceği hükmünü vaz'etti ve her türlü üstünlük ölçütünü "takva"ya (Allah'tan korkup sakınmaya, hak ve hukuka saygılı olmaya ve bütün dünyevi kaygıların iman karşısında anlamsız ve yersiz oluşuna) bağlayarak imtiyazların önüne geçmeye çalıştı.

Bunların tarihte ne kadar tahakkuk ettiği ayrı bir konu. Ancak köleciliğin ve birbirini ezmek için mücadele halindeki sınıfların olduğu yerlerde, İslami fetihlerle toprağa bağlı konumları dolayısıyla yerli derebeylerin şahsi malı addedilen köylü ve marabaların bu sayede özgürleştiği tarihen sabittir.

Kısaca diyeceğimiz şu ki, bizim tarihimizde Batılı anlamda sınıflar yoktur. Ekonomik olarak bugün "sınıfımsı zümre ve katmanlar"dan söz etmek mümkünse eğer, bunun yakın tarihle ilgili olduğunu, takip edilen modernleşme politikaları ve kalkınma programlarının sonucu olarak teşekkül etmeye başladığını söylemek gerekir. Modernleşme ve kalkınma programları doğaları gereği eşitsizliği ihtiva etmektedirler. Süreç içinde birtakım zümreler ve gruplar kaybederken, yeni zümreler ve gruplar kazanmaktadır. Bu olgu, bizim gibi Doğulu Müslüman toplumlar için özellikle geçerlidir. Batı toplumlarına baktığımızda dün efendinin Ortaçağ'da aristokrat veya senyör, yeni çağda da burjuvazi olarak karşımıza çıktığını görürsünüz.

Tarihimizde sınıfların olmaması, bundan sonra yeni tür bir sınıflaşmanın olmayacağı anlamına gelmez. Hiç kuşkusuz Batı'dakinin aynısı olmaz, olmasına da imkân yoktur. Nihayetinde toplumlar, tarihlerinde kazandıkları özel tecrübeler sonucunda farklı değişme ve gelişme dinamikleri ortaya çıkarırlar. Modernleşme, devletçe ve orduların baskın gücü tarafından emredilen politikalar mecmuası olmasına rağmen, hâlâ toplum tarafından yeterince içselleştirilmemişse bunun bir sebebi budur. Toplum kendi tabii mecrası içinde akmak, kendi değişme dinamiklerini harekete geçirerek değişmek ve gelişmek istemektedir. Devletler ve iktidar seçkinleri ise toplumun bu arzusunu engellemeye çalışıyorlar. Her şeyi Batı'dan kopya etmeye kalkıştığımızda ucube yapılar ortaya çıkıyor. Modernleşme politikaları ve kalkınma programları toplumumuzun dokusunu ciddi manada bozmuş bulunmaktadır. Söylemek gerekir ki, yakın tarihin iki ana modeli, yani II. Mahmut'un ve 20. yüzyıldaki devamı Mustafa Kemal'in takip edip yukarıdan empoze ettiği modernleşme ve kalkınma politikaları ile II. Abdülhamit'in ve 20. yüzyıldaki devamı Turgut Özal'ın takip ettiği politikalar arasında mahiyet farkı değil, form ve yöntem farkı vardır. Bugün de aynı yolun yolcuları olarak modernleşme ve kalkınma politikalarına devam ediyoruz. Formlar ve yöntemler değişiyor, ama temeldeki tercihler aynen kalıyor.

Bugün dilimize doladığımız ana ideolojik argüman "küreselleşme, küresel düzene ve ekonomiye uyum sağlamak, değişim, hızlı kalkınma" gibi aldatıcı kavramlardır. Bunlar öylesine efsunkâr kelimeler ki, bize eski bir hikâyeyi yeni yaldızlı laflarla dinletmeye ve bizi ikna etmeye fazlasıyla yetmektedir. En çok da bu hikâyeyi dinlemeye yatkın siyasilerimiz, akademisyenlerimiz, büyük sermaye ideologları ve aydınlarımızdır. Eğer bu süreci gerektiği perspektiflerden ciddi bir eleştiriye tabi tutmayıp bize empoze edildiği gibi kabul edecek olursak, belki yine bizde Batı'dakine benzer sınıflar ve sınıf çatışmaları olmayacak, ama çok daha vahim, patolojik ve trajik çatışmalar baş gösterecektir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Orta sınıf

Ali Bulaç 2010.02.15

Cumartesi günü yazımda "bizde tarihte Batı türü sınıfların teşekkül etmemiş olması, bundan sonra teşekkül etmeyeceği anlamına gelmez" demiştim.

Sınıflar teşekkül edecek, yine Batı'dakilerin tıpkısı olmayacak ama belki daha yıkıcı, daha patolojik ve daha trajik olacaktır.

Buna yol açan önemli sebep, küreselleşmekte olan "vahşi kapitalizm"in kendini sözüm ona özgürlüklerin yegane adresi gibi takdim eden liberal politikaların arkasına gizlenerek önce devleti, sonra toplumsal hayatı esir almaya yönelmesidir. Bunun doğru bir muhasebesini yapmayacak olursak, önce Türkiye, arkasından liberal felsefenin ve tüketimin demokratizasyonu misyonu ile Türkiye'nin gireceği Ortadoğu/İslam toplumları hallaç pamuğu gibi atılacaktır. İşte küresel hegemonik güçlerin silahla elde edemedikleri sonucu bu sayede elde edeceklerini düşünebiliriz. Bu bir doktrindir, buna "yaratıcı kaos" adı verilmektedir ve iki yönteminden biri askerî işgal, diğeri yeryüzü küresinin serbest sular haline getirilip timsahlara açık hale getirilmesidir.

Batı'nın tarihsel geleneğinde kölecî, feodal ve kapitalist dönemlerde sınıflar vardır; ama sınıflar efendi-köle, senyör-serf ve burjuvazi-işçi (proleterya) şeklinde teşekkül etmiştir. Ara toplumsal kademeler ya yoktur veya "sınıf" kategorisine girecek ölçekte ve güçte değildir. İslam dininin toplumsal ideallerinden beslenen ve İslam tarihindeki toplumsal tecrübenin hâlâ varlığını devam ettiren kodların etkisiyle bizde 'esaslı' bir orta sınıf söz konusudur. Orta sınıfın profilini çıkarmak üzere demografik, ekonomik, sosyal vb. ölçütler kullanabiliriz.

Kabaca gelir bölüşümü ve bunun dağılımının gözlendiği toplumsal katmanlara baktığımızda milli gelirin yaklaşık yüzde 46'sını alan ilk yüzde 20'lik dilim ile yüzde 5'ini alan son yüzde 20'lik dışında kalan yüzde 60'lık kitle orta sınıfı teşkil eder. Bu da yaklaşık 44 milyon eder. Orta sınıfı sadece özerk üretim yapan kesimler olarak düşünmek yanlış olur. Kamu sektöründe çalışanları da gelir düzeylerine göre bu kategoride ele alabiliriz. Bu sınıf kendi içinde homojen değildir, üç ana katmandan oluşur: Orta-üst, orta-orta ve orta-alt katmanlar. Üst sınıf da üst-üst, üst-orta ve üst-alt; alt sınıf da alt-üst, alt-orta ve alt-alt katmanlar şeklinde sıralanır.

Orta sınıfı asıl anlamamızı kolaylaştıran faktör sosyo-psikolojiktir. Bu sınıfın insanları "korku ile umut arasında" ara bir bantta yaşar. Bir yandan yoksulların kategorisine düşme korkusunu yaşarken diğer yandan zenginlerin kategorisine tırmanmak ister. Eğer hükümetler akıllı iktisadi ve sosyal politikalar takip edecek olursa, bu muazzam ve hayırlı bir enerjinin birikmesini sağlar.

Sosyo-psikolojik karakteri dolayısıyla toplumsal hayatın dinamizmini, değişim imkânını ve enerjisini oluşturan orta sınıf sadece ekonomik bir birim değil, kültürel bir olgudur da. Sanat, kültür, edebiyat, felsefe, estetik, mimari, yerleşik örfler, gelenekler, ilerletici görenek ve sosyal teamüller, hukukun kültürleşmesi vb. beşeri etkinliklerin neredeyse tümü muteber ve makbul formlarıyla orta sınıf sayesinde şekillenir, yaşanır ve sonraki nesillere aktarılır. Yardımlaşma, hayır, infak, tesianüd bu sınıfın belirgin özelliğidir. En zenginler genellikle gelenekten kopar, konformizme sürüklenir, bencilleşir ve dünyevi rehavet içinde zamanla iç enerjilerini kaybeder; böylelikle acımasızlaşır, katlaşırlar. Serveti tekelleştiren hiçbir zümre (mütref) ne insanı özgürleştiren kültür üretir, ne adaleti tesis eden bir hukuk devletinin tesisine yardım eder. Yoksullar ise sağlıklı düşünemez, sistem çarkının en sıkışık yerinde giderek bir organizmanın salt fizyolojik reflekslerini göstermeye başlarlar.

Dünyanın gelecekte sosyal çıkış yolu, orta sınıfların maddi güçlerini koruyarak, yeni bir medeniyet perspektifini geliştirme potansiyelinden geçer. Bizi derin toplumsal çatışma ve şiddet yüklü patolojilerden koruyacak olan, orta sınıfın üstleneceği ahlaki ve sosyal misyondur. Çarşamba günü bu perspektiften AVM-bakkal sorununa bakalım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Adil piyasa

Ali Bulaç 2010.02.17

"Donkişotvari" tema ile "Kahraman bakkal süpermarkete karşı" şeklinde bir cümle kullanıyorsanız, sizin tercihiniz piyasanın düzenini manipüle eden vahşi kapitalizmden ve ulusal düzeydeki uzantısı "imtiyazlı büyük sermaye"den yana demektir. Bu elbette bir tercihtir.

Ancak bu tercih demokratik bir ülkede, üstelik orta sınıfı nüfusun yüzde 60'ı olan Türkiye'de oluyorsa, burada bir parça durup düşünmek lazım:

1) Demokratik bir ülkede tercih çoğunluğun -yani orta sınıfla beraber yüzde 20'lik yoksul sınıfın- hayatını iyileştirme esasına göre yapılmalı. Nüfusun yüzde 80'i piyasadan tasfiye olma, güç kaybetme veya ezilme tehdidi altında ise, iktisadi politikaların uluslararası tekellerden veya büyük sermayeden yana yapılması "haksız pozitif ayrımcılık" anlamına gelir. 2) Bir ülkede orta sınıfın zarar görmesi, hem toplumsal hayatın geleceği hem yoksulların daha da ezilmesi anlamına gelir.

Mesele elbette liberal ideologların vülgarize ettiği üzere "bakkal"dan ibaret değildir. Tarımda çalışanlardan küçük ve orta ölçekli sanayici ve tüccara, mahallenin nalburundan ayakkabı satıcısına kadar toplumsal kesimlerin neredeyse tümünü içine alır. Bu kesimlerin, hükümetlerin uluslararası baskılar altında veya

benimsedikleri politikalar sonucu aleyhlerinde yaptıkları ayrımcılık dolayısıyla ne halde olduklarını anlayabilmek için gazetemiz Zaman'ın dünkü ekonomi haberlerine bakmak yeterli:

1) Sanayideki kârlar şöyle: Bir büyük şirket 2009 yılını 375,6 milyon lira kâr ile diğeri 271 milyon TL kâr ile kapatmış. Kârlarını 363,8 milyon, 166,9 milyon vs. açıklayanlar var. Beş bankanın net kârı ise 6 milyar 988 milyon TL.

2) Telekom devleri rakip bir firmayı 'yemek' için birleşme kararı almışlar. Vodafone, Nokia, Orange ve TeliaSonera'nın da aralarında bulunduğu 24 şirket mobil servisler hazırlayıp ortak satış yapacak.

3) İşsizlik yüzde 13,1 olarak açıklandı. 3 milyon 270 bin işsiz var. Asgari ücretle geçinmeye çalışanlar 3 milyon. Çalışabilecek durumda olan her dört gençten biri işsiz. Nüfusun yüzde 20'si, yani 15 milyon kişi yoksul.

Bu rakamlar ne anlama gelir? Eğer ekonomi iyiye ilk iki kategoride rakamlar bizi mutlu etmeli. Hakikaten büyük şirketlerin ve bankaların kazançlarına baktığımızda tablo pembe. Demek ki dünya krizle boğuşurken bizim işimiz tıkrında.

Peki, üçüncü kategorideki rakamları ne yapmalı? Besbelli birileri kazanıyor, diğerleri kaybediyor. Rakamlar, bize takip edilen iktisadi politikaların küçük bir zümrenin mi, yoksa toplumsal merkez dediğimiz orta sınıf ve yoksulların mı lehine düzenlenip uygulandığına ilişkin açık bir fikir veriyor.

Çok kazanan şirketler akıllı ve çalışkan olduklarından kazanıyor; ezilen orta sınıf ve yoksullar da akılsız ve tembel oldukları için kaybediyor değiller. Hayır, bu büyük bir yalandır. Uluslararası düzen ve hükümetlerin takip ettiği ulusal politikaları büyük şirketlerin lehine iktisadi politikalar takip ettiği, piyasayı onların daha çok tekelleşmelerine ve diğerlerini tasfiye etmelerine yardım etme esasına göre şekillendirdikleri için kazançlarına kazanç katıyor, büyük kitleler ise adil piyasadan mahrum oldukları için sürekli kaybediyorlar.

Yapılması gereken şey, açgözlü vahşi timsahların önlerine çıkan her canlıyı rahatça yutabildikleri "liberal piyasa" değil; fikri, siyasi ve iktisadi teşebbüslerin serbestçe yapıldığı "adil piyasa"yı tesis etmektir. Adil piyasa için ekonomik süreçlerin ve mekanizmaların demokratizasyonu şarttır.

Süpermarketleri veya AVM'leri küçük ve orta ölçekli birimlere, imtiyazlı zümreleri orta sınıfa ve yoksullara karşı pozitif ayrımcılıklar yaparak besler ve desteklerseniz, bu sadece "tüketimin demokratizasyonu" olur ki, bunun sonucunda kitlesel yoksullaşma, toplumsal çalkantılar, ailenin çöküşü ve küresel vahşi kapitalizme yem olmak vardır. Devasa bir alışveriş merkezini (ve futbol stadyumunu), şehrin göbeğine diktiğiniz zaman sadece esnafı öldürmekle kalmıyorsunuz, ulaşımı ve trafiği felç edip milyarların havaya uçmasına da sebep oluyorsunuz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anayasa cumhurbaşkanına bakar (1)

Ali Bulaç 2010.02.20

17 Şubat günü HSYK'nın aldığı karar yargıda "deprem veya darbe" denebilecek sarsıntılara yol açtı.

Sarsıntı, sadece yargıda değil, bir bütün olarak hukuk, idare ve toplumsal hayatta hissedildi. Konuyla ilgili üç gündür söylenmedik söz kalmadı. Bu ciddi bir krizdir. Herkes bulunduğu yerden fikrini açıkladı. Bundan sonra bu krizin içinden nasıl çıkmamız gerektiğine bakmamız lazım. Kılıçların çekildiği, tarafların birbirine karşı çatışmaya hazırlık pozisyonları aldığı bu ortamda, sağlıklı bir çıkış yolu için sakın bir kafa ile düşünmekten başka çare yoktur.

Manzarayı doğru görmeye çalışalım: Kim ne derse desin bu bir iktidar veya iktidar-içi bir kavga. İdari merkez içindeki kurum ve kuruluşlar ile bunların toplum içindeki uzantı ve yansımaları, iktidar paylaşımında anlaşmazlık içindedirler. Türkiye, büyük bir değişim geçiriyor. İç toplumsal talepler en yüksek düzeyde şekillenmiş durumda. Söz konusu talepler farklılaşmış durumda. Geleneksel ve resmi düzenden yana olanlar statükonun bozulmasından endişeli, büyük bir çoğunluk ise reform talep ediyor. Bu tablonun ortaya çıkmasında rol oynayan üç ana aktör var:

1) Devletin içinde hâlâ gücünü ve etkinliğini koruyan geniş bir bürokrat çevre, reform taleplerine karşı kuvvetli bir direnç gösteriyor. Bu çevre tarihsel bir koalisyon olarak asker, sivil bürokrasi ve yargıda hamle üstüne hamle yapıyor. Türkiye'nin temelleri 1909'da atılmış resmi toplumunun direnci, 70 yıllık "Demirperde ülkeleri"ndeki komünist rejimlerden daha dayanıklı çıktı.

2) Bürokratik merkez içindeki bu çevrenin 1990'lardan ve fakat en açık 28 Şubat darbesinden sonra toplumsal bir desteği de teşekkül etti; bunun ortalama yüzde 20'lik bir nüfusa tekabül ettiğini söyleyebiliriz. Başka bir deyişle bürokratik direncin toplumsal ayağı da söz konusu.

3) İdari ve toplumsal direncin kanuni siyasette aktif temsilcisi de var; bu da CHP'dir.

Ancak bu direnci sürdürenler bir gerçeğin de kesin olarak farkına varmış bulunuyorlar: a) Toplumsal gelişmeler ve giderek toplumun büyük çoğunluğuna yayılan reform taleplerine karşı daha fazla direnemezler, anakronik duruma düşerler; b) Uluslararası konjonktür veya bölgesel ve küresel rüzgar onların arkasında değil. Böyle de olsa, bu çevreler "Ya bizi de değişim projesinin içine katarsınız veya hepimiz yok oluruz" demeye çalışıyorlar. Burada bencil çıkar hesabı yapanlar çatışmayı göze alabilir, bu bir yoldur. Ama bu ülkeye çok pahalıya patlayabilir. Hatta galibi olmayan bir mücadeleye girmek bile mümkün. Diğer seçenek "uzlaşarak, anlaşarak ve paylaşarak birlikte yaşamayı kabullenmek."

Ben ikincisinin hepimiz için daha akıllı, hayırlı ve yararlı olacağını düşünenlerdenim.

İster yüzde 20'lik dilim ister yüzde 80'lik çoğunluk olsun, "yeni ve sivil bir anayasa" üzerinde üç aşağı beş yukarı bir mutabakat fikrinin teşekkül ettiğini söyleyebiliriz. Anlaşma yolu seçilmediği takdirde, her grup "benim hazırlayacağım anayasa" demeye devam edecek. Halbuki anayasalar, 19. yüzyılda Avrupa'da 700 sene birbiriyle çatışan sınıfların uzlaşma metinleri olarak ortaya çıktılar.

Bizde de yeni ve sivil bir anayasa, bir toplum sözleşmesi olmalı; sözleşmeye bütün taraflar katılmalı; müzakereci siyaset yolu takip edilmeli; artıları ve eksileriyle herkesin anayasası olmalı; şaibeler taşımamalı; dış telkinler altında yapıldığı suçlamalarından uzak olmalı.

Benim önerim şu: Önümüzdeki sene genel seçimler yapılacak; sonra cumhurbaşkanlığı seçimleri gelecek. 2011 seçimlerinin sonuçları ne olursa olsun, bugünden AK Parti ve muhafazakâr çevreler açık, samimi ve inandırıcı bir deklarasyon yayımlayıp, cumhurbaşkanı adaylarının Deniz Baykal olduğunu açıklayıp CHP'yi yukarıda ana esaslarına işaret ettiğimiz yeni ve sivil bir anayasanın yapımı için "anlaşma ve uzlaşma"ya davet etsinler. Bu fikrin altını doldurmak lazım. Pazartesi günü konuya devam edeceğiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anayasa cumhurbaşkanına bakar (2)

Sayın Abdullah Gül, cumhurbaşkanı makamını doldurdu, oraya yakıştı. Ancak mevcut hukuki mevzuat olduğu gibi korunduğu için, demokratikleşmeye herhangi bir katkı sağlayamadı.

Kürt sorunu, Alevi meselesi, azınlıklar, dindar büyük çoğunluğun sorunlarının nasıl çözüleceğini, gelir bölüşümündeki adaletin nasıl sağlanacağını herkes biliyor artık. Herkes şunu da biliyor ki temel bir anayasa değişikliği olmadan hiçbir sorun çözülemeyecek. Anayasa Mahkemesi yasama meclisinin, Danıştay yürütmenin, HSYK da mahkemelerin yetkilerini üstlenmiş bulunuyor.

Eğer, zaman içinde demokrat bürokratların cumhurbaşkanı tarafından atanmasıyla sorunların çözüleceği düşünülüyorsa, bu şahısların iyi niyeti ve düşüncelerine endeksli olması hasebiyle kalıcı bir çözüm değildir. Bir başka cumhurbaşkanıyla başka atamalar yapılır, sistem eski alışkanlıklarına döner. Doğru olanı temel yasa değişikliklerinin yapılmasıdır ki, bunun ifadesi "yeni ve sivil bir anayasa"dır. Bu köklü reform yapılmadıkça ister Abdullah Gül ister Recep Tayyip Erdoğan cumhurbaşkanı olsun, sorunlar olduğu gibi yerinde duracak.

Hatırlayalım, 2002 Kasım seçimlerinde AK Parti'yi tek başına iktidara getiren, iç ve dış reform taleplerini yerine getireceğine ilişkin vaatleriydi. 2006 yılına kadar yeni bir anayasa yapımının önünü açabilirdi. Bunu yap(a)madı. Ancak yine de iyi niyetle önemli adımlar attı, sorunların çözümü için gayretler sarf etti. Geldiğimiz noktada yeni bir anayasadan başka çözüm gözükmüyor. Ne zaman bir yasa veya anayasa değişikliğine gidecek olsa, CHP vakit kaybetmeden Anayasa Mahkemesi'nin yolunu tutuyor. AYM, değişikliği iptal ediyor ve her iptal işleminde yetkisini ve egemenliğinin alanını biraz daha genişletiyor.

Yakın çevrem bilir, 2003'ten beri söylediğim şu: Anayasa değişikliği için bürokratik merkez, yüzde 20'lik laik toplumsal kesim ve CHP ile "uzlaşma" yolunu aramak lazım. Bunun da yolu, daha 2003 yılında AK Parti'nin 2007 seçimleri için cumhurbaşkanı adayı olarak Deniz Baykal'ı teklif etmesiydi. Uzlaşmanın sağlanması durumunda Sayın Baykal, A. Necdet Sezer gibi davranmaya zorlansa bile, temel bir anayasa değişikliği olacağından buna imkânı olmayacaktı ki, ben "anlaşma ve uzlaşmaya sadakat gösterildiği" takdirde Baykal'ın en az AK Parti kadar demokratikleşmeye destek vereceğini sanıyorum. Siz buna bir hüsn-ü kuruntu veya safdillik diyebilirsiniz. Ancak öyle değil.

Yine hatırlayalım, 2003'te yasaklı iken R. Tayyip Erdoğan'ın bir hile-i şer'iyye ile önünü açan Deniz Baykal oldu. Yine bu tarihten sonra AB üyelik sürecinde en temel reform paketleri CHP'nin desteğiyle Meclis'ten geçti. Demek ki "anlaşma ve uzlaşma" işe yarıyor. Ne zaman ki Baykal, kendilerinin ve bürokratik-toplumsal uzantılarının tamamen tasfiye olacaklarını anladılar, sert ve radikal bir muhalefete geçtiler.

CHP'yi sistemden söküp atarak yok etmek pahalı yoldur. Ama toplumsal değişim taleplerine uygun iç dönüşümünü sağlamak mümkündür. Tasfiye edileceği tehdidini algıladıkça kendi içinde inatlaşıyor, kemikleşip radikalleşiyor. Büyük bir anayasa değişikliği bütün toplumsal kesimlerin müzakeresi ve katılımıyla olacağından, metin ne AK Parti'nin ne CHP'nin tam istediği gibi olacak. Bu açıdan cumhurbaşkanlığı makamında kim olursa olsun, metnin muhtevasında herhangi bir yönlendirmesi olamaz.

Kuşkusuz yeni dönemin cumhurbaşkanı Deniz Baykal olmayabilir. Ancak yeni aday bu sefer mutlaka AK Parti, CHP, MHP ve BDP'nin üzerinde mutabık kaldığı bir isim olmalıdır. Yine anayasa değişikliği şartına bağlı olarak seçilecek yeni cumhurbaşkanı mevcut kutuplaşmanın önüne geçebilir. Bu formüle MHP'nin sıcak baktığını biliyoruz.

Önümüzdeki milletvekili genel seçimlerinin bize ne göstereceğini bilemiyoruz. Şu anda siyasi liderlik yapabilecek olan AK Parti ve muhafazakâr kesimlerdir. Sistem sadece tıkanmış değil, siyasi ihtilaf toplumsal ayrışma ve kutuplaşmaya doğru gidiyor. Bir adım ötesi vahimdir. Toplum basiretle davrananları ödüllendirecektir.

Anayasa ve kodları

Ali Bulaç 2010.02.24

Osmanlı ve öncesindeki İslam devletlerinde hangi din veya inanç grubundan olursa olsun, farklı insan topluluklarını bir arada tutan faktör güçlü bir hukuk çerçevesiydi.

Bu hukuk çerçevesi doğrudan İslam Şariat'ından neş'et ediyor veya en azından hukuk dahiline alınan her karar ve icraatın Şariat'a dayandırılması öngörülüyordu. Bu açıdan Şariat, sadece Müslümanların değil, Müslüman olmayanların da koruyucu ve ihata edici kubbesiydi. Hile-i şer'iyyelere başvurup hukuk suistimali yapan siyasi iktidarlar yine de Şariat'a başvurma lüzumunu hissediyorlardı ki, aksi halde keyfi olarak bir uygulama yapmaya kalkıştıklarında, bu meşruiyetlerini kaybetmelerine sebep oluyordu. Nihayetinde "meşruiyet ve meşru" kelimeleri Şariat'a uygunluğu ifade eder.

Her karar ve uygulamanın şu veya bu sıhhat derecesinde dayandırıldığı Şariat, tamı tamına bugünkü "hukukun üstünlüğü" ilkesine, bir "üst hukuk normunun varlığı"na ve daha açık bir ifadeyle "anayasa metni"ne karşılık düşer. Kanuni Sultan Süleyman, "Padişah Şariat'a karşı sorumludur, Şariatı ihlal ettiğinde vüzerâ ve vükela onu tahttan indirir." demişti. Anayasalar, bütün yasaların temelini teşkil ettiğinden, yasaların anayasaya uygunluğu şartı aranır. Şariat'ın da tarihte yerine getirdiği fonksiyon tam da budur. Fetvalar ve kanunnameler Şariat'a uygun olmalıdır. "Şariat'a gitmek" hukuka başvurmak demektir, bu yüzden "Şariat'ın kestiği parmak acımaz."

Safevi, Osmanlı ve Endülüs'te Şariat bu fonksiyonu görürken, çağdaş Avrupa devletlerinde İslam Şariat'ına karşılık olabilecek bir referans yoktu. Kilise, Roma hukukunu iktibas etmişti, kral kendi hükmünde özgürdü. Fransız krallarının "devlet benim" veya "kanun benim" şeklinde rahatça beyanlarda bulunması bunun sonucuydu. Batı'da devlet veya kral daima halkı ezmiş, en temel haklarını gaspedebilmiştir. Bugün göklere çıkartılan Magna Carta, sonuçta toprak üzerinde mülkiyet hakkını tanıyor, vergileri tahammül edilebilir seviyeye indiriyordu ki, bunun o günkü Müslümanlar açısından hiçbir önemi yoktu. Şariat'ın koruduğu mülkiyeti kim ihlal edebilir?

Batı'da devletin her şey olması ve ezen kuvvet olarak sahneye çıkması, toprak mülkiyeti, üretim araçları ve devlet iktidarının paylaşımı konusunda kanlı sınıf ve mezhep savaşlarının patlak vermesine yol açtı ki, 19. yüzyıla gelindiğinde anayasalar, sınıflar arasında birer uzlaşma metni olarak teşekkül ettiler. Bundan böyle ne kral veya bir başkası değil, üzerinde mutabakata varılan bir üst hukuk metni hakem olacak, karar ve uygulamalara mesnet teşkil edecek, yasalar bu metne göre çıkarılacak, yasaları da halkın temsilcileri yapacaktı.

Anayasaların siyasetin ve hukukun yerleşik kültürel öğeleri olarak ortaya çıkıp Batılı insanın bilincinde kabul görmesi hiç kolay olmadı. 700 yıllık kanlı bir tarih yaşandı.

Bizim tarihimizde ise toplumsal grupları kubbesi altında din topladığından ve dinden neş'et eden İslam Şariat'ı herkesin hak ve hukukunu koruyucu bir çerçeve içine aldığından hem sınıf ve din savaşları yaşanmadı hem Bosna-Hersek sınırından başlayıp doğuya doğru Malezya'ya kadar uzanan geniş coğrafyada yaşayan İslam topraklarında, Müslümanlar yanında gayrimüslimlerin hukuk ve siyaset kültürlerinde "üst hukuk" daha köklü bir bilinç olarak yer etti. İddiam şu ki, Müslümanlar gibi Doğu Hristiyanları da, İslam Şariat'ının koruyucu çerçevesi dolayısıyla Batılılardan çok daha köklü ve sağlıklı bir hukuk bilincine sahiptiler.

Bu bilinç bizim bugün yeni ve sivil bir anayasa yapmaya çalışırken anayasa fikrini besleyici yönde olumlu bir rol oynayabilir. Başka bir ifadeyle tarihî kodlarımızı hatırladığımızda, dinî reflekslerimizi güçlendirdiğimizde

anayasa yapmamız, birbirimizi anlamamız, uzlaşarak bir anlaşma metni çıkarmamız çok daha kolaydır. Anayasa metninin tarihsel kodlardan beslenip kalıcı olması için bütün toplumsal gruplar sürece katılmalı; müzakereci siyaset yolu takip edilmeli, anayasanın ruhu ve ana çerçevesi icap ve kabule dayanmalıdır.

a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anayasa nasıl olmalıdır?

Ali Bulaç 2010.02.27

Yeni bir anayasa ihtiyacını ortaya çıkaran faktör, yaşanmakta olan değişimin hukuki bir zemine oturmamasıdır. İç toplumsal, bölgesel ve uluslararası değişimin işaret ettiği parametrelere göre karar alıp icraat yapabilecek siyasi ve idari bir aygıttan yoksun bulunuyoruz.

Mevcut sistemin merkezinde "devlet" bulunmaktadır: "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür." (Md. 3) Yani "ülke de, millet de devlete ait"tir.

Yeni durumda anayasayı "toplum"un kendisi yapmalıdır. Bu yeni bir anayasa yapımıdır ve kesinlikle ne J. J. Rousseau'nun muhayyel toplum sözleşmesiyle, ne de hukuk tekniğini iyi bilen bilim adamlarının üretebilecekleri metinlerle ilgilidir. Bizim önerdiğimiz yeni bir anayasa yapma yöntemidir. "Usul esasa takaddüm eder" fehvasınca yöntemi muhtevassından önemlidir. Zaten "Anayasa şu veya bu maddeleri ihtiva etmelidir" dediğiniz anda siz bir zümrenin, bir sınıfın, bir kurum veya gayri şahsi bir kişilik adına konuşmuş olursunuz ki, bu, toplumun kendi arasında akdettiği sözleşme olmaz. Altı bin yıllık bir hukuk kuralıdır: "Kimse kendi mahkemesinde kadı olamaz. Kim ki kendi mahkemesinde kadı olursa kendini beraat ettirmiş olur."

"Kendi mahkemesinin kadısı" olan bugünkü anayasal sisteme baktığımızda, mevcut metnin ideolojik, oligarşik bir karakter taşıdığını, toplumun geneline bir yaşama biçimini empoze ettiğini görüyoruz. Kuvvetler ayrılığı esasına göre şekillendiği zannediliyorsa da, hakikatte ve pratikte "eşit meşruiyetlere ve güçlere sahip olmayan kurumlar" arasında çatışmayı öngörmektedir. Düşünün daha düne kadar Milli Savunma Bakanlığı bütçesi görüşülürken, hiç müzakere yapılmadan tek bir oturumda kabul ediliyor ve toplantıya katılan bütün milletvekilleri ayağa kalkarak bu onayı alkışlıyorlardı.

Batı'da anayasaların iki karakterinden söz edilebilir ki, biri devleti ve devlet aygıtı üzerinde nüfuz sağlamış bulunan monark veya oligarşik güçlerin önceliklerini gözetten metinler; diğeri prensipte "birey"i temel almakla beraber, bu yönde tarih içinde fikirler yürütmüş filozof ve hukukçuların görüşleri doğrultusunda belli bir zihniyete, ideolojiye sahip olan bilim adamları ve uzmanların yaptığı metinler. Bu metinlerde "birey" ideolojik meşruiyet enstrümanıdır. Fiiliyatta birey adına yapılan anayasalar, hükümleri itibarıyla hakim bir sınıfın, büyük kapitalistlerin çıkarlarını kollamaktadırlar.

Siyasi partiler de anayasa yapamaz. Partiler, verili anayasaya göre yasa çıkarmak veya kısmi anayasa değişikliklerini referanduma götürmekle yetinmelidirler.

Henüz bizzat "toplum"un kendisinin sürece katılıp akdettiği bir anayasa metni ortaya çıkmış değildir. Bunun tarihteki yegane somut örneği Medine Vesikası'dır. Toplum, var olan bütün dinî, mezhebî, etnik, bölgesel, sınıfsal gruplarıyla müzakereci siyaset yolunu takip ederek bir sözleşme akdedecektir. Bu, devleti veya soyut bireyi merkez alan Batılı anayasalardan farklı bir yöntemi takip etmeyi gerektirir.

Bunun kolay olmadığını söylemek gerekir. Zira yapısal sebepler dolayısıyla toplumun yapacağı bir anayasa, geleneksel metinlerin ruhuna sinmiş bulunan resmi ideolojiyle arasındaki mesafeyi nasıl koruyacaktır? Kurucu ideoloji ve eşit olmayan güç dağılımı dolayısıyla avantajlı olan kurumlar ve bunların gölgesinde iktidarı kullanan imtiyazlı zümreler yeni güç dağılımını ne kadar kabulleneceklerdir? Kendini AİHS ve diğer metinlerle bağlamış olan Türkiye, toplumsal gruplarının bir kısmının talep edip genel kabul göreceği bazı hak ve özgürlükleri Batılı müktesebatla çatıştığında durum ne olacak?

Türkiye'nin sivil anayasa yapma konusunda tecrübesi yoktur. Bu da bir başka zorluğa işaret eder ki, bu yüzden ulusalcısından solcusuna, muhafazakârından milliyetçisine ve liberaline herkesin elinde kendine göre bir metin vardır, kendi metnini toplumun geneline empoze etmeye çalışmaktadır. Tarafların "kurucu meclis"ten anladıkları da, mümkün oranda mecliste kendi metinlerini savunacak taraftar sayısını artırmaktan ibarettir.

a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Görünmez aktörler

Ali Bulaç 2010.03.01

Anayasal reform, askerin sivil siyaset üzerindeki etkisine son verilmesi ve ortaya çıkan darbe teşebbüsleri çerçevesinde gelişen olayların tabiatını çarpıtanlar, iç dinamiklerden ümitlerini kestikleri için manipülasyonlarına yurtdışında devam ediyorlar. Amaçları gelişmeleri tersine çevirerek geleneksel imtiyazlı konumlarını sürdürmek ve Türkiye'yi bölgede oynamak istediği rolden vazgeçirmeye çalışmaktır.

Darbeler dönemine son verilmesinde iç dinamikler kadar dış dinamiklerin de etkili olduğunu tahmin etmek güç değil. Dış dinamiklerin başında Amerika, NATO ve kısmen AB ülkeleri gelir. Bu aktörler Türkiye'nin değişim geçirmesini bölgesel ve küresel düzenin işlemesi bakımından elzem görüyorlar. Onların bu öngörülerinin ne kadarının çıkarlarımızla örtüştüğü, bizim ve İslam dünyasının hayrına olduğu ayrı bir konu. Kişisel olarak benim endişelerim var, ama bir türlü iç sorunlardan başımızı kaldırıp da bunu tartışmıyoruz.

Ancak Türkiye'nin eski kabuğuna çekilip Amerika'daki sağ muhafazakârların ve İsrail lobilerinin çizdiği dar çerçevede hapsolmasını isteyenler ve ancak bu sayede içerideki imtiyazlı konumlarını koruyabileceklerini düşünenler, Amerika, NATO ve AB'nin hangi yeni parametreler doğrultusunda bölgeyi ve dünyayı şekillendirmek istediklerini bilmiyorlarmış gibi ancak cahillerin kanabileceği propagandalar yapıyorlar.

Uzun zamandan beri Amerikan çevrelerinde bu tür amatör propagandalar yürütenlerden biri Soner Çağaptay ismindeki zattır. Bu zat, en son Foreign Policy dergisinde çıkan bir yazısında, "Tüm belirtiler Fethullah Gülen'e işaret ediyor ki, onun kurup yönettiği karanlık İslamcı hareket kollarını hızla Türkiye siyasi hayatının tüm boyutlarına uzatmaktadır." yollu ajitasyonlar yapmaktadır.

Çağaptay ve eşgüdüm halinde çalıştığı çevrelerin yaydığı propagandayı şöyle özetlemek mümkün: "Türkiye, Fethullah Gülen ve AK Parti iktidarı döneminde İslam'a doğru kayıyor. Kimileri, bunun Türkiye'nin bölgesel rol oynaması için gerekli olduğunu düşünüyorsa da, ileride iş işten geçince Türkiye'nin tümüyle Batı'dan kopacağını, laiklikle elde edilmiş kazanımların elden çıkacağını ve Batı'nın asıl o zaman bölgede kaybedeceğini anlayacaklardır. Hiçbir şekilde İslam'la ilişkili dindar, muhafazakâr kimselere, cemaat ve partilere güvenilmez, onların müstahak oldukları yegane statü baskı altında tutulmaları, başlarının yılan gibi ezilmesidir. Eğer Türkiye, bölgede Batı hesabına rol oynayacaksa, bunu laik-Kemalist kadrolar yönetiminde oynamalıdır."

Belirtmek gerekir ki, Amerika, NATO ve AB, Müslümanların kara kaşına kara gözüne âşık değillerdir. Filistin, Irak ve Afganistan-Pakistan hattında Müslümanların gördükleri zulmün ahı gökleri inletmektedir. Ama reel politik düşündüklerinde, laik-Kemalistlerin 19. yüzyıldan beslenen ideolojik formasyonlarının bu rolü oynamaya elverişli olmadığını, otoriter ve totaliter laik kimlikle Türkiye'nin bölge halkıyla hiçbir iletişim ve diyaloga giremeyeceğini, laik-Kemalist ideoloji adına sivil siyasete el koydukları her darbe (27 Mayıs-12 Eylül) ve her müdahale (12 Mart-28 Şubat ve 27 Nisan) dönemlerinden sonra ülke sorunlarının daha da ağırlaştığını, üstelik bu zümrelerin geniş ve yeterli toplumsal desteklerinin olmadığını görüyorlar.

Laik-Kemalist çevreler reform yapamaz, aksine reformlar onların zihniyetine karşı yapılmayı icap ettiriyor. Sorunun sebebi sorunu çözebilir mi? Hayır.

Böyle olunca, reform için arazinin temizlenmesi gerekiyor ki, bunun ilk adımı darbeler dönemine son verilmesidir. Bu işin Fethullah Gülen'le ilgisi yoktur, AK Parti kendini şaşkınlıkla bu işin ortasında bulmuştur. Asıl hepimizi dehşete düşüren belge ve ortam dinlemelerini kimlerin deşifre ettiğini merak ediyorsanız, bunun olağanüstü düzeyde teknolojik donanım ve maharet gerektirdiğini bilip, gözlerimizi Washington'a ve belki daha yakın bir mekâna, NATO merkezine çevirmemiz gerekir. Sayın Başbuğ'un Brüksel konuşmasının deşifre edilmesi yeterince öğretici değil mi?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zenginler, orta sınıf ve yoksullar

Ali Bulaç 2010.03.03

Batı'da siyasi partiler, şu veya bu sınıfı iktidara taşımak üzere kurulurlar. Biz tarihsel olarak sınıflı toplumlar değil isek bile, eşitsiz kalkınma ve devletçe empoze edilen modernizasyon politikaları sayesinde giderek katmanlar arasındaki iktisadi gelir farklılığı sınıflara dönüşüyor. Bizde de zengin zümreler, süreçlerin avantajlarını kullanarak servetlerine servet katıyorlar, yoksullar daha yoksul olurken, orta sınıf kar topu gibi eriyor.

Türkiye'nin açıklanan en zengin 100 işadaminın geçen yıla göre servetleri 31 milyar dolarlık ve yüzde 55 artışla, 87 milyar dolara çıkmış. Aslında sıralamayı ilk 500 zengine kadar yapmak lazım. Görülecek ki, rakam 500'de duracak. Ötesinde bu skalada zengin yok. Kısaca Türkiye'de ekonomisi iyi giden, 500 kişilik küçücük bir zenginler müfrezesidir.

Araştırma şirketlerine göre seçimlerde neticeyi belirleyen asıl faktör yüzde 90 ekonomidir. Ekonomik tabloya baktığımızda işsiz rakamı 3 milyon 47 bin. Aslında bu sayı 6 milyondur. 3 milyon çalışan da asgari ücretle geçiniyor. Adil Gür'ün araştırmasına göre, işsizlerin yüzde 26,9'u 25 ve 30 yaş arasındaki kişilerden oluşuyor. Bunu, yüzde 24,7 ile 20 ve 25 yaş arasındakiler izliyor. 30-40 yaş arasındaki işsizlerin oranı ise yüzde 24,4. (Akşam, 1 Mart)

Zenginlerin aile ve soyadlarına dikkatle bakın, servetin belli bir kabile içinde dönüp dolaştığını görürsünüz. Bu kabilenin SDK (sivil devlet kuruluşu) hükmünde örgütlendiği kuruluş TÜSİAD'dır. TÜSİAD, Ümit Boyner'in başa gelmesiyle ufak bir hareketlilik kazandı. TÜSİAD öteden beri risk almaz, devletin otoriter, antidemokratik direktmelerine açıktan ses çıkarmaz; şu veya bu tarafa kolayca çekilebilecek esnek demeçler verir.

Dünyayı ekonomik krizin sarstığı bir dönemde, büyük sermaye yüzde 55 büyürken, orta sınıf ve yoksullar ne alemde dersiniz? Süleyman Yaşar, rakamları veriyor (Taraf, 1 Mart): "Türkiye'nin en yoksul yüzde 5'inin ödediği tüketim vergisi yükü, en zengin yüzde 5'inin ödediğinin iki katı... OECD üyesi 30 ülke içinde Meksika'dan sonra

gelirin en adaletsiz dağıtıldığı ikinci ülkeyiz." Toplanan vergilerin yüzde 70'e yakını tüketim üzerinden, yani halktan toplanıyor. Dahası, devlete ödedikleri vergileri bizden topluyorlar. Dünyanın en pahalı enerjisini tüketiyoruz, en pahalı suyunu içiyoruz. Kar ve yağmurdan barajlar taşı, hiç değilse 2 ay su bedava verilmedi veya ucuzlatılmadı.

Bu ülkenin yükünü orta sınıf ve yoksullar çekiyor. Bugün demokratikleşme yolunda, cuntacıların ve çetelerin tasfiyesi yönünde büyük bir mücadele veriliyor. Bu mücadeleye destek toplumun ana gövdesinden, orta sınıftan, muhafazakâr kesimlerinden geliyor. Riski onlar alıyorlar. TÜSİAD her zaman olduğu gibi aşırı ihtiyatlı, hem nalına hem mihına bir tutum içinde. Yeni Başkan Boyner'in bir nebze dikkat çeken demecine Güler Sabancı hemen "balans ayarı" yaptı: "TÜSİAD'ın ana rotasında değişiklik olmaz. Yaklaşımlarda değişiklikler olabilir."

Küresel sermaye ve imtiyazlı zenginler; büyük alışveriş merkezleri ve bu sene sadece İstanbul'da sayıları 109'a çıkacağı söylenen AVM'ler üzerinden esnafı piyasadan siliyorlar. AVM'ler ve büyük marketler sadece mal satmıyor, bir kültür ve yaşama biçimini de empoze ediyorlar. Serbest sularda ördeklere karşı timsahların özgürlüğünü savunanlara göre, bu dev "alışveriş merkezlerini yasaklamaya kalkışmak sosyal hayata darbe indirmek anlamına gelecek. Çünkü hafta sonlarında zaman geçirecek mekân bulamayan vatandaşlar bunalıma giriyor."

Önümüzde seçim var. Ekonomi hâlâ belirleyici. Eğer seçim öncesinde piyasaya birkaç milyar dolar pompalayarak bu handikabın aşılabacağı düşünülüyorsa bunun faydası olmayacaktır. Asıl yapılması gereken, temel iktisat politikalarının orta sınıfın güçlendirilmesi ve yoksulların korunması yönünde yeniden şekillendirilmesidir. Bizde ekonominin asıl sorunu "büyüme" değildir, adaletsiz bölüşümdür. Bu adalet sağlanamıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tasarının politik mesajı

Ali Bulaç 2010.03.06

Ermeni yasa tasarısının Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi'nden geçmiş olmasını nasıl anlamalı? Her yıl bahar ayında içine girdiğimiz bunalım, bu yıl "soykırımcılar"ın lehine gelişti. Genel Kurul'a gelip gelmeyeceğini bilmiyoruz, bir ihtimal gelmeyebilir.

Tasarının geçmiş olmasında Ermenistan, Ermeni diasporası, ABD'li politikacılar ve Batılı kamuoyunun algısı önemli rol oynadı. Her birisini kendine göre motive eden bir saik var.

1) Ermenistan, baskısı altında bulunduğu diasporanın husumetini çekmeden Türkiye ile ilişkilerin düzelmesini istiyor. Bunun zor bir yol olduğunun da farkında, Türkiye sert bir tutum takınırsa ceremeyi Ermenistan halkı çekecek.

2) Diasporanın varlık sebebi bu konudur. Bölgesel gelişmeler ve Türkiye-Ermenistan ilişkileri ikinci derecede önem taşır.

3) ABD açısından, 1915'te yaşanan trajediye şu veya bu ismin verilmesi belirleyici değildir. Belirleyici olan ABD'nin stratejik, askerî ve maddi çıkarlarıdır. Bugün soykırım der, yarın aksini savunur. Buna yazının sonunda döneceğiz.

4) Bir de Türkiye'nin "soykırım"ı ısrarla kabul etmesini isteyen bir "Batılı kamuoyu" var. Bu kamuoyunun ana saiki politik ve stratejik olmaktan çok, Katolik Hristiyanlığından kaynaklanan dinî bir algıdan kaynaklanır. Batılılar, Hristiyan itiraf-kefarete ilişkisi çerçevesinde Türklerin bu suçu itiraf etmelerini istemekte, bunun için de engizisyon yargıçları veya Kilise papazları gibi hareket etmektedirler. Eğer Türkler, "soykırım suçu"nu Batılı kamuoyları önünde itiraf ederlerse, günahlarını üstlenecekler ve önünde itiraf edilen "kutsal otorite" (yani Batı dünyası) onlara hangi kefareti (yani cezayı) kesecekse bunu kabul edip kurtulacaklar. Aksi halde "Türklerin kurtuluşu" mümkün değildir. Müslümanlar için bu hayli garip ve yabancı bir usuldür. Müslümanlar ne günahlarından dolayı ibadethaneye gidip bir "din adamı"na itirafta bulunur ne bu itirafın seküler versiyonu olan psikiyatrinin saçmalıklarına inanır.

Batı, bildiğinden şaşmaz, ben-merkezci olduğu için inandıklarından kuşku duymaz. Madem Türkler "soykırım suçu"nu kabul etmiyor, bu durumda onları şu veya bu yolla engizisyon mahkemelerine götürüp yargılamaktan başka yol kalmıyor. Batılı parlamentolar ve en son ABD Dış İlişkiler Komitesi, bu dinî-tarihsel engizisyon mahkemesinin rolünü üstlenmiş bulunmaktadır. Yasa zoruyla Türklere "soykırım suçu"nu itiraf ettirmek ve kefarete/ceza kesmek istiyorlar.

5) Bir kısım Alman ve Batılı da, Yahudilere uygulanan soykırım suçunu işleyen Nazilerin, 1915'te Türkleri model aldıklarını, dolayısıyla ilk soykırımı Türklerin Ermenilere reva gördüğünü kabul ettirip bir parça rahatlamak istiyorlar.

Peki, tasarının niçin geçti? Sorunun cevabı, Türkiye'nin başlatır gibi görüldüğü iç reform sürecinin geleceği ve oynaması istenen dış-bölgesel rolün mahiyetinde saklıdır. Dışişleri Bakanı Clinton, Kosta Rika'nın başkenti San Jose'de, yaptığı açıklamada şunları söyledi: "Başkan Obama göreve geldiğinde, ben de dışişleri bakanı olduğumda, İsviçre tarafından Türk ve Ermeni hükümetlerini bir araya getirme yolunda üstlenilen süreci, çok kıymetli olduğu düşüncesiyle desteklemeye karar verdik. İki ülke ilişkilerinin normalleştirilmesini amaçlayan protokollerin Zürih'te imzalanması sırasında ben de oradaydım. İlişkilerin normalleştirilmesinin önünde duran sorunların ele alınmasında uygun yolun bu olduğunu düşünüyoruz." dedi. Gayet açık.

Türkiye, Ermenistan'la ilişkileri düzeltmede ağırdan aldı. Dahası AK Parti hükümeti içeride reform yapamıyor, palyatif tedbirlerle süreci atlatmaya çalışıyor. Kısmi anayasa değişiklikleri sistemin dökülen elbisesine yapılacak yetersiz yamalardır, tek başına yargı reformu ne kadar sadra şifa verecek, Anayasa Mahkemesi nasıl rol oynayacak? Bunların hepsi belirsiz.

Amerika, Ermeni yasa tasarısıyla ilk mesajını verdi. Bu tamamen adresi hükümet olan politik bir mesajdır, arkasının gelebileceğini ima ediyor. Arkası "mesaj" olmayacak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

CHP korkusu!

Ali Bulaç 2010.03.08

Mersin'de bir grup CHP'li kadının 3 Mart günü bir ilkokul müsameresi havasıyla üzerlerine aldıkları siyah çarşafı çıkarıp yırtmaları, sonra hınçla ve kinle ayaklarının altına alıp "bu kıyafeti giyenlerin ulusal egemenliği temsil edemeyecekleri" mealinde konuşmalar yapmaları ahlakî, hukukî ve siyasî bakımdan suçtur.

Ahlakî suçtur; hiç kimsenin bir başkasını inancına göre seçtiği giyim kuşamından dolayı küçük görme hakkı yoktur. İnsanlar giyim tercihlerini inançlarına, iklim şartlarına, iktisadi gelirlerine ve estetik beğenilerine göre yaparlar. Bu suça bakan mahkeme, sağduyu sahibi toplumun vicdanıdır. İnançları veya geleneksel telakkileri

dolayısıyla çarşaf giyen kadınları bu tarz küçük düşürmeye çalışanlar vicdan ve iz'an sahibi insanlar nezdinde mahkûm olmuşlardır.

Hukukî olarak suçtur; çünkü inançları dolayısıyla örtünen ve çarşaf giyen kadınlara ve bu yer aldıkları toplumsal gruplara karşı "nefret"i körüklemektedirler. Ağzlarından şerareler çıkan, husumet ve düşmanlıkları çıgıllıklarına yansıyan bu militan kadınlar, aslında kendileri gibi veya onları örnek alabilecek kontrolsüz kişi ve grupları çarşafli kadınlara fiilî saldırılara teşvik ve tahrik etmektedirler. Bunların etkisinde bazı militanların, bir çarşafli hanımı yoldan çevirip elbisesini üstünden alıp parçalamaları, onu hırpalamaları pekala mümkündür. Savcıların bu açıktan/alenen işlenen nefret suçunu görmezlikten gelmeleri düşündürücüdür.

Çarşafli hanımları "ulusal egemenliğin teşekkülünde eşit yurttaş" saymamak siyasî suçtur. Demokrasilerde herkes eşittir, herkesin eşit oy hakkı vardır. Bu hanımlar demokratik bir cumhuriyetin temel niteliklerini jakoben, otoriter ve totaliter bir rejime dönüştürmek istediklerini açıkça ilan ediyorlar. Bu hanımlara göre kâğıt üzerinde herkes eşittir, ama kendileri ideolojik angajmanları ve yaşama biçimleri dolayısıyla herkesten "daha eşittir"ler.

Bu türden militanların gelişen bir demokraside partilerine verecekleri zararı başka hiç kimse veremez. Türkiye'nin temel iki sorunu, hukukun üstünlüğüne razı olmuş demokratik bir devletin tesisi ve adil gelir bölüşümünün sağlanması iken ve bu iki sorunu çözme vaadiyle dünyada sosyal demokrat partiler siyaset yaparken, sosyal demokrat parti kimliğini taşıyan bir partinin (CHP) mensupları tam aksi bir iddiayı toplumda nefreti, kutuplaşmayı ve çatışmayı körükleyecek biçimde açığa vurmaktadırlar.

Bu olay vuku bulduğunda en çok merak ettiğim şey, Sayın Deniz Baykal ve CHP üst kademesinin göstereceği tepkiydi. Beklediğim gibi oldu. Sayın Baykal, hiç eğip bükmeden, net ve kararlı bir dille "Herkes inancında, yaşayış biçiminde ve giyiminde özgürdür" dedi, partinin diğer yetkilileri de aynı yönde demeçler verdiler, bu kışkırtıcı eylemi yapanları disipline gönderdiler. İşte belki bu olayda asıl üzerinde durulması gereken nokta, köktenci kadınların nefret suçunu işleyen fiilleri değil, Baykal ve CHP'nin verdiği tepkidir.

Bence Türkiye'nin yavaş da olsa normalleşme sürecine girmiş bulunmasının en somut ve umut verici göstergelerinden biri budur. Eğer CHP, 29 Mart 2009 yerel seçimlerinde başlattığı "çarşaf açılımı"nı devam ettirecek olursa, herkesi inancında, siyasî görüşünde ve yaşama biçiminde, dolayısıyla giyim kuşamında serbest ve özgür bırakıp bu çerçevede temel haklarını savunmayı üstlenirse ve gerçek bir sosyal demokrat parti gibi yoksulluk, işsizlik ve gelir adaletsizliğiyle uğraşacak olursa, siyaset kendi asli mecrasına girecek, ülke normalleşecektir.

1977 seçimlerinde Şehremini'de sandık müşahidiydim. Bir ara yaklaşık 40 kişilik sakallı-çarşafli bir grup geldi, oylarını kullandı. İçlerinden birini tanıyordum, dışarıda kime oy verdiklerini sordum, "AP'ye, yani Demirel'e" dedi. Sebebini sorunca "CHP korkusu" dedi. İçim cız etti. Sağ partiler, bu mazlum insanların derdine çare olmazken, sadece "CHP sopası"nı gösterip oylarını cebe indiriyorlar. Özgürlükler sağlanamıyor, yoksulluk önlenemiyor. Bu oyun bozulmalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fetva, gelenek, estetik, protest

Ali Bulaç 2010.03.10

Bir hanım niçin çarşaf veya burka giyer? Aydınlanmacı bakış açısından Türkiye, İran veya Afganistan'da kadınlar erkek-egemen bir kültürün ağır baskısı altında kocalarının, babalarının ve erkek kardeşlerinin isteği üzerine

örtünürler. Zaman zaman bu tür baskıların olduğu doğruysa da, bu düşüncede olanlar, tarihte ve bugün Müslüman kadının hiçbir zaman kendi özgür seçimine sahip olmadığını zannedenlerdir. Bu zan onlara Batılı oryantalistlerden bulaşmıştır.

Batılı, doğulu-Müslüman kadının egzotik olduğunu, cinselliğiyle bir erkeğin aklını başından alacağını, olağanüstü derecede bastırılmış bir cinselliğe sahip olduğu için hep aç yaşadığını; gel gör ki, dünya hurisi doğulu-Müslüman kadının kaba, hayvanımsı dürtüleri aklının önünde yürüyen, kazma dişlerinin arasından salyaları akan ve şiddeti kutsayan doğulu-Müslüman erkeğin tahakkümü altında yaşadığını tasvir eder. Batılı erkek hep doğulu kadını kurtarmayı ve ona sahiplenmeyi istemiştir. Kadını erkekten kurtaracaktır. Doğulu-Müslüman kadın örtünün altında mazlumdur, kurtarıcısını beklemektedir ve elbette bu kurtarıcı Batılı beyaz erkektir. Afganistan işgalinde Taliban erkeğinin resmi budur.

Doğulu-Müslüman kadının esaretini örtüsü sembolize eder. Örtüsü bedenini hapseder, dişiliğini bastırır. Çünkü bedeni üzerinde tasarrufta bulunamıyor.

Örtünün Batılı erkeğe en çok batanı Türk ve İranlı kadının çarşafı, Afganlı kadının burkasıdır. Fransızlar açıktan burkaya karşı savaş açmışlardır. Burkalı kadına ve onun eşine "vatandaşlık hakkı" vermek istemiyorlar. Diğer Batılı ülkeler de hem çarşafa hem burkaya karşı aynı tepkisel tutum içindedirler.

Batılı, kendisi dışındaki dünyanın kültürüne, örf ve âdetlerine, gelenek ve inançlarına saygı duymaz. Ben-merkezci olduğundan başka geleneklere karşı tasfiyeci, arındırmacı ve imhacı davranır. Bunu kendinde bir hak olarak görür. Oysa burkayı veya çarşafı küçümsemek kimsenin haddi değildir. Bu giysiler Türkiye'den Afganistan'a kadar uzanan İslam hattı üzerinde yaşayan Müslüman kadınların geleneksel kıyafetleridir. Ve bunları giyenlerin başkaları tarafından kurtarıma gibi bir düşünce veya talepleri yoktur. Olmamıştır, bundan sonra da olmayacaktır.

Burada tedavi edilmesi gereken, Batılı aydınlanmacı insanın hastalıklı zihnidir. Bir kadın eğer dininin referans kaynaklarından hareketle tesettür vecibesini "çarşaf veya burka" ile yerine getireceğine inanıyorsa, itimat ettiği Müslüman âlim ve otoriteler bu yönde içtihat ediyorsa, onun bir fetva üzere böyle giyinmesi tabii hakkıdır. Kimse "Bu dinde yoktur" diyemez. Vicdani kanaati bu yönde teşekkül etmiştir. Herkese düşen, onun vicdani kanaatine saygı göstermesidir.

Bir kadın eğer ailesinden gördüğü gibi, yani gelenek üzere çarşaf veya burka giyiyorsa, yine hiç kimsenin buna müdahale etmeye veya onu kıyafetinden dolayı küçük görmeye hakkı yoktur.

Bir kadın eğer kendine bu kıyafeti yakıştırıyorsa, onun estetik beğenileri, pardösü, etek-bluz veya başka giysiye nazaran çarşaf veya burkadan yana şekilleniyorsa, yine kimsenin onun zevk ve estetik anlayışına karışmaya hakkı yoktur. Zevkler tartışılmaz.

Bir kadın eğer, "kişiliğin önüne dişiliğin öne" çıkarıldığı, kadın bedeninin cinsel obje ve meta olarak kullanıldığı modern dünyaya karşı protest bir tutum geliştirmek üzere çarşaf veya burka giyiyorsa, bu da en tabii demokratik hakkıdır, kimsenin buna karışmaya hakkı yoktur.

Afrikalı "zenci" değildir "siyahı" dir; çarşaf da "kara" değil "siyah" tır. Siyah asil bir renktir. Eğer sizin zihin evreninizde yukarıda saydığım sebepler dolayısıyla giyinen bir kadın "kara çarşaf" ise, dünyanın siyahlarına karşı ırkçı bir tutum içinde olduğunuz gibi Müslüman kadına karşı da ırkçı bir tutum içindesiniz. Çarşaf ve burkalı bir kadının, diğer kadınlar gibi hakları eşittir, hizmet de alabilir hizmet de verebilir. Kadınlar ve erkekler sadece takvaları, ehliyet ve liyakatlarıyla birbirlerinden farklılaşırlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kaos

Ali Bulaç 2010.03.13

Grekçe bir kelime olan kaosun sözlük anlamı, açık duran uzay boşluğu, uçurumlar, açıklıklar, boşluklar demektir. Kelime aynı zamanda eşyanın veya nesneler bütünü'nün ilk halini ifade eder.

Varlığın kökeni ve başlangıcı konularında Yunan mitolojisi ile Hristiyan metafiziği arasında bir çelişki vardır. Yunan mitolojisine göre başlangıçta "kaos", Hristiyan metafiziğine göre ise önce "söz", yani logos vardı. Kaos ile logos birbirinden ayrı şeylerdir. Fakat Hristiyanlığın Batı'ya geçişinden sonra, eki bakış açısı veya telakki farkı kaynaştırılacak ve "Zanaatkâr Tanrı" düşüncesi, Hristiyanlığın da kabul edebileceği bir form haline dönüştürülecektir. Uzak mesafeden Yunani karakter taşıdığı düşünülse de Hristiyanlık Yuhanna İncili'yle logos kavramını getirmiş, "önce söz vardı" demişti. Yunan hikmeti veya Hristiyan formülü olsun, başlangıç noktasında "söz"ün konulmuş olması tesadüfi değildir; hikmetin menşesindeki birlik göz önüne alındığında bunun İslam'daki "Kün" emrine tekabül ettiği söylenebilir. Eğer söz var idiye, bu bir "Emr-i İlahi"dir ve o da İslam'daki "Kün (Ol)!" emridir.

Hristiyanlığın ve Müslümanlığın yaratılışı "Emr-i İlahi"ye bağlaması ile Yunanlıların kaosu varsayımı arasında bir karşıtlık söz konusudur. Hristiyanlıkta da Halık, yaratan Tanrı, İslam'daki gibi "Kün" emriyle tekvini meydana getirmiştir. Allah "Kün!" dedi ve kâinat tekevvün etti. Kâinat, tekvin, kün, imkân, mekân.. aynı kökten gelir. Sonuç itibarıyla başlangıçta bir sözle bu ortaya çıkmıştır ve söz de "nefestir". Bizde -özellikle sufiler- kâinatı, "Nefesürrahman" yani "Rahman'ın Nefesi" olarak tarif ederler. Demek ki burada "Zanaatkâr Tanrı" tasavvuruna mahal görünmemektedir. Bizde de kelimciler zaman zaman eser ve müessir kavramlarını kullanırlar; fakat İslam kelimcilerinin müessir olan Tanrı tasavvuru zenaatçıyı çağırıştırma.

Diğer yandan kaos fikrinin, zorunlu kıldığı sonuçlar vardır: Kelime, düzenin zıttıdır. Demek oluyor ki başlangıçta bir karışıklık, bir karmaşa söz konusu olmuştur. Bu bize bir düzenleyicinin olmadığı fikrini telkin eder. Kâinatı yaratan bir yaratıcı yoktur; verili olanaklar vardır. Meşşailerin ve Eş'arilerin arasında temel tartışma noktalarından biri âlemin kıdemi konusuydu. Gazali, sırf bundan dolayı, yani Meşşaileri, âlemin kıdemine inandıkları için tekfir ediyordu.

Kaos fikrini kabul etmemiz durumunda bunun başka sonuçlarını da kabul etmek gerekecek. Buna göre varlığın kendisinde bir gayesi yoktur, ona dışarıdan birileri herhangi bir hedef veya amaç atfetmiş değildir. Kaosu savunanlar, ya Yaratıcı kabul etmez veya Yaratıcı'nın başlangıçta amaçsız (boş ve abes) bir iş yaptığını varsayar. Ne tekvin olmuştur, ne yasalar vazedilmiştir ne varlığın bir süresi/eceli vardır. Anlamdan ve amaçtan yoksun bir varlık söz konusuysa uluhiyet ve rububiyet fikri de aranmaz. Yani varlık üzerinde bir otorite aranmaz.

Kaosun bitiminden sonra her nasıl olduysa kozmos olmuştur, yasalar kendiliklerinden teşekkül etmiştir, bize düşen, işleyişin ve yasaların ne olduğunu öğrenmektir. Determinizm fikri de buna bir çözüm olmak üzere icat edildi. Çünkü kaosa dayalı varlık görüşünden hareketle bilgi üretmek mümkün değildir. Determinizm, yasaların mutlaklığına atıfta bulunur: Aynı sebepler aynı sonuçları doğurur; sebep-sonuç ilişkisi vardır ve bu ilişkiler arasında bir bağıntı söz konusudur.

Nasıl ki, kaos fikrinin önemli sonuçları olduysa, determinist düşüncenin de sonuçları vardır. En önemlisine göre, fizik dünya yeniden tasarlanabilir düşüncesidir. Kâinatı, Newton'un tasarladığı gibi koskoca bir makine şeklinde düşünürsek, aksamı ve parçaları olan bu makinenin, bu aksamı ve parçaları arasında bir ilişki ve bu ilişkileri belirleyen yasalar söz konusuysa; biz bunları bildiğimiz takdirde sırrını çözmüş oluruz; aynı yasayı farklı

şekilde tasarlayabiliriz; öyleyse bu, farklı bir evren tasarlayabiliriz, yani yeniden yaratabiliriz anlamına da geliyordu. Yani Tanrı'nın yaptığı işi yapabiliriz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kaos ve kozmos

Ali Bulaç 2010.03.15

Newton, yasaların keşfi aynı zamanda Tanrı'nın niyetinin de bilinmesidir, diyordu. Yani biz, Tanrı'nın niyetini, maksadını onun gönderdiği bir vahiyden değil; evrendeki yasaları bilmek suretiyle anlayabiliriz.

O halde biz bu yasaları değiştirdiğimizde veya o yasalara uygun yeni bir şekil verdiğimizde, Tanrı'nın niyetine uygun bir evren meydana getirebiliriz. Modernlikle "yeni bir dünya tasarlama"nın meşruiyet gerekçesi budur. Kısaca tanrı-tanır modernlere göre, aydınlanmayla meydana çıkan bu dünya; Tanrı'nın niyetine uygun bir dünyadır.

Modern kaos tanımı, klasik kaos tanımını reddeder. Eski tanımlama kargaşa, düzensizlik, başıbozukluk, biçimsizlik, insanların birbirini boğazlaması veya mahşer, kıyamet belirtisi ya da en uygun tabiriyle Babil Kulesi insanları; herkesin ayrı dilden konuştuğu, ayrı telden çaldığı karmakarışık bir dünyayı ima eder. Modern tanıma göre, hiçbiri kendi başına egemen olmayan birçok davranış ve bileşke vardır; biz bunları bilemiyoruz. Çünkü düzenli olmayan bir dünya vardır. Bu tanım tabii bir düzen fikri varsayar. Bu ruh ve hayat çemberi tabii düzenin sonucudur. Canlı ve cansızlardan müteşekkil biyolojik bir çeşitlilik vardır. Yıldızlar, galaksi, güneş sistemi varlıklarını bu kaosa borçludurlar. Yine ışık, ısı ve kimyasal moleküllerin birbirleriyle ilişkileri yine bunun sonucudur.

Sonuç: "Varlıkta efendisi olmayan tabii bir düzen" söz konusudur; bu aynı zamanda yaratıcısı olmayan bir evren görüşüdür. Yani artık Newton gibi varlıkta ne Tanrı'nın niyetini aramak gerekir, ne Tanrı'yı. İnsan otonomdur, özgürdür ve kendi başınadır.

İslami terimlerle konuşmak icap ederse, burada rububiyet ve ulûhiyet inkâr edilmektedir. Modern kaos böyle bir şeydir. Bütün bu kaotik diye gördüğümüz, öngörülebilir olmayan, karmaşık sistem, efendisi olmayan bir varlığı ima eder. Kâinatın sahibi yoksa insan efendisi olabilir. Ancak efendi olacak olan insan, "Allah'ın halifesi olan insan" değildir. Kendi otoritesi, kendi referansı, kendi efendiliği "kendinden menkul" olan bir insandır. Bu tabiat üzerinde efendiliğini ve Allah karşısında özerkliğini ilan etmiş modern bireydir. Birey belirsizliği yenecek, tabiatı bilimle düzene koyduğu gibi hayatı da aklıyla düzene sokacaktır. Ama nasıl? Belirsizlik aşılabilmiş değildir. Bu durum biraz da küreselleşmenin getirdiği belirsizlikle ilgilidir. Atom altı fizik, kuantum mekaniğinin gelmiş olduğu yeni durum ve gen teknolojisinin geldiği son noktayla da ilgisini kurabiliriz.

İslam düşünce tarihinde, kaos teorisi üzerinde düşünce üreten herhangi bir akıma rastlanamaz. Ne Meşşailer, ne Sufiler, ne Mutezile, ne Eş'airler ne de herhangi bir akım veya ekol bunu referans alıp bir teori veya düşünce geliştirmiş değildir. Hepsinin ortak teması zaten varlık mükemmeldir; Allah tarafından yaratılmıştır düşüncesidir. Hatta birbirleriyle mukayese edildiğinde, iki uç akım içinde yer alan İbn Arabî ve İbn Teymiye yaratan ile yaratılan arasında mahiyet farkı olduğunu söyler, bu önemlidir. Halık Halıktır, mahlûk da mahlûk; yaratan yaratandır; yaratılmış da yaratılandır, ikisi arasında mahiyet birliği yoktur.

Özetle, varlığın kendisinde kaos yoktur. Varlığın kendisinde kaos yoksa kozmos da yoktur. Bu açıdan Seyyid Hüseyin Nasr'ın yazdığı bir kitabın başlığının çok da isabetli olmadığını söyleyebiliriz: "İslam Kozmoloji Tarihine Giriş". Kitabın içinde anlatılanlar, Meşşailer ve bazı İshrakilerin varlık görüşüdür. Fakat bu, kozmoloji değildir;

çünkü kozmos kaostan sonra gelir, aynı zamanda kaosun alternatifidir. Allah, başlangıçta ham halde bir varlığı bulup da ona bir şekil, bir nizam vermiş değildir; onu yoktan var etti; "Kün" dedi ve tekvin oldu. Tekvin, kün emrinin bir tecellisidir; tekvinin varlık alanına çıkması da kâinattır. Dolayısıyla varlığın başlangıcında kaos yoktur, aksine düzen vardır. Bu noktada iki varlık görüşü arasında muazzam bir fark vardır. Diğeri, âlemi yaratan ve yöneten Allah'tır, varlıkta hiçbir kusur yoktur. O varlığa, hayata, tabiata ve tarihe müdahildir..

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Varlığın kemali, dünyanın kusuru

Ali Bulaç 2010.03.17

Her şey hareket ve değişme halindedir, mutlak değildir, mukayyettir, izafidir, fakat aynı zamanda mükemmeldir. Her daim hareket ve değişme içinde olan kemalini başkasına borçludur.

Bu kendinden kemal değildir. Varlık İlahi bir sanat olarak mükemmeldir. Kusur dünyanın kendisindedir. Mükemmel bir varlıkta, fakat kusurlu bir dünyada yaşıyoruz.

Yunanlı filozoflar ve hâkimler, insanın içinde bulunduğu dünyanın kusurunu temel alarak kaosu düşünmeye başladılar. Bu biraz da hikmetle irtibatlarının kesildiği bir zamana tesadüf eder. Aslında onlar da başlangıçta vahye göre ve hikmete uygun bir varlık görüşüne sahiptiler, fakat bir dönem sonra, dünyanın kusurunu referans alıp, varlığı da kaos olarak görmeye başladılar. Bu yüzden Yunan felsefesinin en temel sorunu köken, yani varlığın kökeni olmuştur.

Bunu şöyle formüle edebiliriz: Kusur dünyaya ilişkindir ve dünya, insana devamlı bir şekilde kusurlu bir varlık alanında bulunduğunu ve kendisinin de kusurlu olduğunu hatırlatır. Dünyanın kelime anlamı da, merkeze en uzak veya en aşağı varlık alan demektir. Merkezden uzaklaştıkça dünyanın kusuru artmaktadır. Biz bedenimizle bu dünyaya aidiz ama ruhumuzla buraya ait değiliz. O zaman kaos da insana aittir, varlığa ait değildir. Eğer bir kaos varsa, bu varlığa ait bir sıfat değil; insanın sıfatıdır. Çünkü insan, dünyanın kusurunu ve kendi eksik, yanlış ve hatalı eylemlerini -daha genel bir tabirle- günahlarını, kaos olarak görebilir ve bunu varlığa izafe eder. Bu açıdan kaos, insanın fesadıdır. İnsanın -iman ve salih amel sahibi değilse- yeryüzünde çıkarttığı da fesattır. İnsan mükemmel varlığa bakıp kendisi de ahlaki kemale yönelmesi gerekirken, kendi kusurunu, kaosunu varlığa yansıtır.

Varlıkta bir düzen vardır. Kur'an buna "mizan" der. Elbette bu, bir zanaatkârın nesneye verdiği şekil değildir; vaaz edilmiş hassas bir dengedir. Kur'an'da; "O (Allah), mizanı vaaz etti; sakın onu değiştirmeye, ölçüsünü aşmaya kalkışmayın" buyruluyor. Belki bugün, adına ekolojik denge dediğimiz varlığın üzerinde oturduğu şey budur. Beşeri hayatta mizan bozulduğu, denge aşıldığı ve çiğnendiği zaman kaos olur. Bu şu demektir: İnsan varlıkta kaos yaratmaya çalışır; bu sefer de varlık, ona tepkiyle cevap verir. Kanaatime göre Kur'an'da, beşeri hayattaki kaosa denk gelebilecek en uygun karşılık "dalalettir". Kelime manasıyla dalalet karışıklık, şaşkınlık, tereddüt, yanlışlık, unutkanlık ve sapkınlıktır. Dalaletin sonucu yeryüzünde fesadın yaygınlaşmasıdır.

Varlıkta tek bir ilah var ve onun düzeni, onun otoritesi, onun rububiyeti ve ulûhiyeti hakimdir. Eğer kâinatta, varlıkta iki ilah olsaydı, fesat (çatışma ve bozulma) olurdu; orada iradeler, otoriteler çatışır. Peki, eğer varlıkta fesat yoksa yeryüzünde, beşeri hayatta kaosun olmaması için neye dikkat etmek gerekir? Elbette, bir Emr-i İlahi olan münzel şeriata bağlı kalmak gerekir. Münzel şariat, aynı zamanda kaosun zıttı, kaosun karşıtıdır. Kelime manası olarak şariat suya götüren yol, patika yol demektir, hayat verici olana götürüyor. İşte, eğer bundan saparsan, bunun dışına çıkarsan yeryüzünde fesat olur, kaos olur deniliyor. Nasıl yaratılışın

başlangıcında "Kün" olan İlahi emir varlığa düzen verdiyse, varlık ağacının meyvesi olan insanın hayatına da düzen verecek olan İlahi emirlerdir.

Batı tefekkürünün temelinde kaos yattığı için, varlık akılla bilinebilir ve aynı zamanda akılla düzenlenebilir. O zaman aklın bir açıklayıcı projesi vardır. Kaos dolayısıyla efendisi olmayan evren, sırları/yasaların işleyişi keşfedildiğinde nasıl yeniden düzenlenebiliyor idiyse, aklın öngörülerıyla sosyal/beşeri hayat da projelendirilebilir. Bu proje nasyonel olmalıdır ve insanı mutlak efendi kılmalıdır. İnsanın efendi (birey) olabilmesi için başkasına ihtiyacı yoktur, sadece akli ona yol gösterecektir. Bu sayede evrenden dışarı çıkardığı gibi Tanrı'yı dünyanın da dışına çıkaracak -Nietzsche'ye göre tanrıyı öldürecek- ve kendi tanrılığını ilan edecektir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çatışmanın düzeni

Ali Bulaç 2010.03.20

Eğer aklın açıklayıcı gücü varsa, o zaman bir değişim projesi de mümkündür. Nasıl varlığı yeniden şekillendirmek mümkünse, toplum hayatını da şekillendirmek mümkün olabilmektedir.

Burada Batı'yla İslam arasında temel bir ayrım ortaya çıkıyor: Batı'da sorunların çözümü için, yeni bir proje ve yeni bir düzen öngörülür, bu da akli/rasyonel bir düzendir. İslam'da, bir düzen öngörülmesinden çok, kişinin ve toplumun kendini ıslah etmesi öngörülür. Mesela bir Batılıya "Burada bir sorun var; bunu nasıl çözeriz?" diye sorulacak olsa, hemen bir proje geliştirir, bir düzen içerisinde bunu halletmeye çalışır. Batılı insan, büyük veya küçük ölçekli olsun, bir proje olmadan sorunlarını çözemez. Bir Müslüman'a "Bu kötülükleri nasıl düzeltebilirim?" diye soracak olsanız "Önce kendini ıslah et, dünyanın değişimine katkıda bulunursun." der. Eğer insan-teki varlık kendini düzeltirse dünyanın ıslahına katılmış ve katkıda bulunmuş olur. Tabii bu, bir düzen veya proje geliştirmeye engel değildir. Sadece proje belirleyen değildir. İnsanın hareket noktası projeyse eğer, yani amaç akli düzen kurmaksa; kendini ıslah etmesi, başkalarına örnek olup yol göstermesi ve başkalarıyla birlikte dünyayı değiştirmek gibi bir kaygısı olamaz.

Buradan ısrarlı ve kibirli iddialarına rağmen, Batı kültüründe "birey"i mümkün olmadığı sonucuna varıyoruz. Çünkü sorunlarını iradeleri aşan projelerle çözebilen insan hiçbir şeyin efendisi olamaz. Kim ona proje çizmişse onun bağımlısıdır. Çağımızda projenin sahipleri ulus devlet içinde örgütlenmiş bulunan bilimler (akademisyenler), stratejistler, uzmanlar ve iktidar seçkinlerinden oluşur. Kendini ıslah edip kendini/nefsini değiştirebilen insan hakiki manada özgür ve bağımsızdır. Müslüman insan böyle bir kişilik profilidir. Sadece Allah'a bağlanabilen, kulluk yapabilen diğer herkese ve her şeye karşı özgür ve bağımsızdır. Deneyisel olarak son iki yüz sene içinde kurulan ve bugün hükmünü icra eden modern dünyaya bakın, sahiden insan teki varlıklar özgür ve bağımsız bireyler mi, yoksa yukarıda saydığım güçler tarafından determine edilen sosyal kuklalar mı?

Moderniteyle birlikte, bir görüş teşekkül etti ki, totalitarizm bunun ürünü olarak sahneye giriş yaptı. Bu görüş inanca dönüşmüş bir paradigma olarak önce varlığı parçalıyor, her bir parçaya hükmediyor ve sonra bütün parçaların üzerinde hegemonik bir güç bulundurup bir iktidar kuruyor. Akademik yöntemin yöneldiği saklı amaç budur. Akademik çalışmada bilgi güç olarak kullanılır, hikmet olarak görülmez. Büyük bir iktidarı, nüfuz edici bir hegemonyayı kurmak istiyorsan -İngilizlerin siyasette kullandıkları gibi- önce parçala, sonra yönet. Bütünü parçaladığında iktidar kurabilirsin, çünkü artık bütünlük duygusu ve fikri kaybolmuştur. Özellikle modernliğin mirasını devralan postmodern zamanda Hakikatin parçalanmasıyla, bütünlük duygusu da

kayboldu. Bu yüzden yeni dönemde faşizm ve komünizm gibi büyük sistemler kurmak, meta söylemler geliştirmek mümkün olmaktan çıkmış bulunmaktadır. Bu, modern dünyanın, yaratıcı kaos teorisinin önemli sorunudur. Çünkü her parça bir yönden izafeleşiyor, öbür taraftan bütüne ve diğerlerine karşı özerkleşiyor. Her parça izafeleştiği oranda kendi hegemonyasını da kurma yolunu bulabiliyor. Ve bunların parçalı ve çatışmalı - rekabetçi ve yarışmacı- düzenine kaosun kosmosu veya modernliğin düzeni adı veriliyor.

Modern toplumlardaki çoğulculuk sahte ve parçalayıcıdır, parçaları özerkleştirmesi dolayısıyla insanın mistifikasyonuna yol açmaktadır. Birden fazla kurum, disiplin, bilim, hizmet; devletin veya toplumun birden fazla özerkleşmiş alanı kişiliğin parçalanmasına sebep oluyor ve bunlardan her biri insandan, yani Aydınlanmanın yücelttiği bireyden farklı bir rol istiyor. 24 saat içinde insan, belki onlarca kimlik ediniyor, onlarca rol oynamak zorunda kalıyor. Neticede bütünlük duygusu-birlik fikri yok oluyor. Nevroz ve psikoz adını verdiğimiz hastalıkların yaygınlaşması bu sahte ve parçalayıcı çoğulculuğun, iç kaosun sonucudur..

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sıfır noktaya yolculuk

Ali Bulaç 2010.03.22

Her geçen sene Hac ve Umre'ye ilgi giderek artıyor. Türkiye ölçeğinde Hac ibadetini eda etmek üzere sıraya giren yaklaşık 750 bin kişiden söz ediliyor. Bu sene Umre'ye gideceklerin sayısı da 150 bin tahmin ediliyor. Bu sadece Türkiye'ye özgü de değildir. Hacca gitmek üzere kayıt yaptıran Müslümanların sayısı 25 milyon.

Söz konusu ilginin anlaşılır sebepleri var. İlk 1400 küsur senedir devam eden bir ibadetten söz ediyoruz, dinin beş ana şartından biridir. Tarihte iklim, coğrafi mesafe, yol güvenliği, meşakkat, iktisadi gelir düzeyi ve dinî bilinç gibi faktörler bu ibadetin yerine getirilmesinde önemli rol oynamıştır. Çağımızda ilgiyi artıran en önemli amil dinî bilincin çok daha berrak hale gelmesidir. Bunun belirleyen sebep olduğunu söyleyebiliriz. Etkileyen sebepler ise, gelir düzeyinin yükselmesi, ulaşım imkânlarının kolaylaşması, medyada Hac ibadetinin daha çok ve özendirici yer alması şeklinde sıralanabilir.

Bir başka sebep var ki, bu tamamen ibadetin mahiyetiyle ilgilidir. Bir defa giden bir daha gitmek ister. Çünkü mekân "insanların dönüp dolaşmak istedikleri yer"dir, varlık âleminin merkezi, evrenin sıfır noktasıdır.

Bilinen şehir veya yerleşim standartları açısından bakıldığında Mekke'nin herhangi bir özelliği yok. Volkanik yapıya sahip. Dağların çevrelediği bir çanak içinde, iri kayalarla dolu. Mekânın sertliği beşeri tutum ve reflekslere yansır. Eskiler bu özelliğiyle Mekke'de Allah'ın "celal" isminin tecelli ettiğini söyler. Ama kuşkusuz Mekke'yi önemli kılan Ka'be-i Muazzama'dır. "İnsanlar için ibadet ve toplanma yeri olarak yapılmış İlk Ev"dir. Herhangi bir kapıdan tavaf yerine girip de ilk defa Ka'be'ye baktığınız zaman sanki sizi varlığın merkezinden kendisine çeken bir gücün etkisini hissedersiniz. Yerden semaya, semadan yere devri daim halinde akan bir nur içinizi aydınlatıyor.

İnsan kendini Mekke'de öz yurdunda hisseder. Her nerede doğup büyümüş olursanız olun, hiçbir toprak parçası size Mekke'den daha sıcak, enis ve aşına değildir. Kendi ana yurdundan bir başka memlekete gittiğinizde o yere alışıp tavattun etmeniz için belli bir sürenin geçmesi lazım. Fakat Mekke öyle değildir, oraya adım attığınız andan itibaren mekânın sizin asli yurdu, hakiki anavatanınız olduğunuzu hissedersiniz. Bunun sebebi biraz da beşer türü olarak bizim fizyolojik/biyolojik kökenimizle ilgilidir. Biz babamızın sperminden ve annemizin yumurtasından oluşmuş bir zigotun ürünüyüz. Zigotu teşekkül ettiren maddi cevher annemizin ve babamızın yaşadığı toprakta yetişen ürünler, bitkisel ve hayvansal gıdalardır. Dolayısıyla daima doğup

büyüdüğümüz yere güçlü bir eğilim duyarız, 40-50 sene dahi olsa başka ülkelerde yaşasak, yine de doğup büyüdüğümüz şehrimizi, köyümüzü ararız.

Adem babamız ve Havva anamız yeryüzüne inip de yıllarca birbirlerini aradıktan sonra Arafat'ta buluştular, bir araya geldiler ve biz onların oradaki birleşmelerinden sonra üreyip dünyaya yayıldık. Bu açıdan Mekke beşeriyetin ana yurdu, asıl hakiki vatanıdır. Başka hiçbir vatan ondan daha sahici değildir.

Ka'be Allah'ın Evi'dir. Hepimiz o Ev'in çocuklarıyız. Orada her ırktan ve bölgeden insanlar tek bir aile olduklarını ruhen hissederler, bunu yaşarlar. Kimse yabancı değildir. Ev'in Sahibi, âlemlerin, yani göklerin, yerin ve bunların arasındaki her şeyin İlahı ve Rabbi'dir. O'nun ismini yüceltmek, diğer varlıklar, gezegenler, galaksiler nasıl kendi merkezlerinin etrafında dönüp Bir'i tesbih ediyorlarsa, biz de Ka'be samanyolunun akışına katılarak, Ev'in etrafında dönerek âlemlerin Rabbini, Ev'in Sahibini yüceltip tesbih ediyoruz.

Bu duyguyu yaşamak varoluşa iç ahenkle katılmaktır. Bu mutluluğu birkaç gün yaşadık. Bana bu imkânı sağladığı için Nüans Turizm'e teşekkür ederim. Son derece başarılı bir organizasyonla Mersin ve Adana'dan 155 değerli insanla bu mutluluğu tattık. Medine ve Mekke'de bize başarılı rehberlik eden diğer yetkililer ve görevlilere, özellikle Yavuz Selim Korkmaz, Osman Korkmaz ve Mehmet Yıldız hocaya şükran borçluyuz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Feryat edenler!

Ali Bulaç 2010.03.24

Eminim diğer yazar arkadaşlarım da aynı dertten müşteki. Her gün yüzlerce e-mail alıyoruz, postamız kilitleniyor.

Asıl bize ulaşmak isteyenlerin postalarını okuyamıyoruz, çoğu okuyucu kendilerine cevap verme tenezzülünde bulunmadığımızı sanıyor.

Gönderilenlerin yüzde 90'ı aynı mesajlar. Özellikle atama bekleyen öğretmenler, sözleşmeliler feryat ediyor. En son 2008 ve 2009 KPSS puanlarını kullanarak, son bir umutla öğretmen olmak isteyenlerin umutlarının bir kere daha söndüğü anlaşıyor.

Hükümet, üstyapı kurumları ve işlerle uğraşırken, alttakilerin feryadını duymuyor. Şu anda 310 bin civarında öğretmen adayı var. OECD ülkeleri baz alındığında ilköğretimde 216.052, ortaöğretimde 98.453, toplamda 314.505 öğretmen açığı var. Yani atama bekleyenlerin tümü atansa açık ancak dolar. Milli Eğitim Bakanı Çubukçu ise bu rakamı 76.721 olarak açıklıyor.

Türkiye'nin her tarafında öğretmen açığı söz konusu. Hakkari'de üst sınıf öğrencilerinin alt sınıf öğrencilere ders (?) verdiği medyaya yansdı. Okullarda öğretmen açığını kadrolu ve güvenli bir biçimde kapatmak yerine 300-500 TL ücretle, aylık 10-15 gün sigortayla çalıştırılan; işten çıkarılmaları okul müdürünün inisiyatifine bırakılan; kimisi kimyacı, ziraat mühendisi, kimisi hayvan yetiştiricisi, kimisi seracılık mezunu, kimisi de eğitim fakültesi mezunu 100 bine yakın insan çalışıyor. Moralsiz, güvensiz, gelecekte umutsuz bu öğretmenler öğrencilere faydalı olamıyorlar. Her sınıf sene içinde 2-3 öğretmen değiştiriyor.

İstanbul'un merkezinde Fatih'te "akıllı tahtalar"dan bahsediliyor, ama çocuğunu 40 kişilik sınıfta okutabilen kendini şanslı sayıyor. Sınıflar 50-60 arasında değişiyor. Yeni okul açıp öğrenci sayısını azaltmak, açığı öğretmenleri istihdam etmek kimsenin aklına gelmiyor. Atanmayan 10 öğretmen intihar etti. KPSS ise

trajikomik bir olay. Hem öğretmen yetiştirmek için öğrenci okutacaksın, hem bununla yetinmeyip bir sınava daha tabi tutacaksın.

Sorun MEB bünyesinde atama bekleyen on binlerce öğretmenden ibaret değil. Diyanet cephesinde de önemli sorunlar yaşanıyor. 2004-2005 yıllarında başlamak üzere Diyanet İşleri Başkanlığı'nda yerleştirme bekleyen din görevlisi (imam-hatip, Kur'an kursu öğretmeni, müezzin) adaylarının sayısı artık binlerle ifade edilir hale geldi. 2010'a kadar defaatle alım yapan Diyanet, alımlarda tatminkâr davranmadığı yolunda yaygın şikâyetlere muhatap oluyor. DİB'in verdiği Yeterlilik Belgesi ve Hafızlık Belgesi olmadığı halde varmış gibi tercih yapan adayların çokluğu her alımda binlerce firenin verilmesine sebebiyet veriyor.

İlahiyat mezunu olup da Kur'an kursu öğretmenliği yapmak üzere bekleyenler başka bir dertten muzdarip. Şikâyetlere bakılırsa, Diyanet ise sadece 2008 KPSS sınavlarına girenleri alıyor. Oysa 2008 KPSS'si ile 2009 KPSS'sinin B kadrosu için ve İlahiyatlılar açısından hiçbir farkı yok. Diyanet'in dışındaki bütün kurumlar memur alımında 2009 KPSS'sini kullandılar. Diyanet, 2 yıllık ön lisans ve imam hatip lisesi mezunlarını almak için 2009 KPSS'sine giren İlahiyatlılara haksızlık yapıyor.

Kamuda görev yapan sosyologların derdi ise başka. Çelişkili olarak GİH sınıfında değerlendirildiklerinden özlük ve mali haklar yönüyle büyük kayıplara uğruyorlar. Sosyologlara göre, hizmet sınıfları THS olması gerekir. Hizmet sınıflarının değiştirilmesini talep ediyorlar.

Şikâyetçi olan başka grup, belediyelerde çalışan mühendisler. Bu grup da kendilerine kadro verilmesini talep ediyorlar.

Başbakan Erdoğan 2002 yılında şunları söylemişti: "Yahu bir sürü bölüm öğretmenimiz boşta geziyor. Resim öğretmeni matematiğe, müzik öğretmeni beden dersine giriyor. Niye öğretmen ihtiyacı var? Bir de bunlar sınavla (KPSS) öğretmen alıyor. O zaman niye okutuyorsun bu öğrencileri, yazık değil mi? Öğretmen almıyorum de, boşuna okumasınlar. Biz iktidar olunca, boşta öğretmen adayı olmayacak." Şimdi öğretmenler ve diğerleri Başbakan'dan 2002'deki vaadini yerine getirmesini istiyorlar. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anayasa değişikliği

Ali Bulaç 2010.03.27

Yeni bir anayasaya ihtiyaç olduğu kesin. Bu konuda toplumda bir görüş birliğinin olduğunu söyleyebiliriz.

Elimizdeki metin, askerî darbeler dönemine aittir; askerler anayasayı ve parlamentoyu lağvettikten sonra bir araya getirdikleri birkaç bilim adamına kendi arzuları doğrultusunda metin hazırlatıp anayasa diye önümüze koymuşlardır.

Kanunların yüzde 80'i de darbe döneminden kalma. Ne bu anayasa ne bu kanunlarla ülkeyi yönetmek mümkün.

Mevcut anayasa devletin temeli olan kurumları ve organları birbirleriyle rekabet ettirirken diğer yandan sivil siyasetin önüne bariyerler çekmektedir. Bugün Anayasa Mahkemesi'nin mi yoksa Meclis'in mi, Danıştay'ın mı yoksa Yürütme'nin mi ülkeyi yönettiği sorulur hale gelmiştir.

Yeni ve sivil karakterde bir anayasaya ihtiyaç var. Bu anayasa a) Bürokratik merkeze karşı toplumu güçlendirip inisiyatif sahibi kılmalı, b) Siyasi ve sosyal sorunların çözümünde bize yöntem ve yol tespit etmeli, c) Ekonomik gelişmeye paralel refahı tabana yayacak, gelir adaletini sağlayacak, gerçek üretici güçlerin önünü açacak düzenlemeler ihtiva etmelidir.

AK Parti, 2003-2005 yılları arasında yeni ve sivil bir anayasa yapabilirdi. 1) Uluslararası konjonktür müsaitti, 2) Toplumsal desteği yüksekti, 3) AB üyelik süreci işliyordu, 4) Askerin başında Hilmi Özkök vardı, 5) CHP ve Deniz Baykal Meclis'e gelen bütün reform paketlerine tam destek veriyordu. AK Parti, yeni bir anayasayı ne telaffuz etti ne yapılan tavsiyelere kulak astı.

"Yeni bir anayasa" yapmaya kalkıştığında ise tümüyle yanlış bir yol takip ederek 5 bilim adamına metin hazırlatmakla işe başladı. Metin Meclis AK Parti grubuna gidecek; Meclis Komisyonu'nda görüşülecek; sonra Genel Kurul'da oylanacaktı. Bir toplum sözleşmesi için bundan daha akla ziyan yol düşünülemezdi.

Bugün AK Parti 8 seneden sonra bu metinle ülkeyi yönetemeyeceğini nihayet anlamış durumda. Kürt sorunundan gelir dağılımına, Alevi meselesinden din ve vicdan özgürlüğü sorununa kadar, her konu gelip anayasa değişikliğine dayanıyor. Kurumlar ve özellikle Yargı, Yasama ve Yürütme'ye iş yaptırmıyor. Yani bir anayasa şart.

AK Parti, yine iki yanlış yaparak işe başlıyor; ikisi de usulle ilgili.

1) Bugüne kadar 16 defa yama atılan bu metne yeni yamalar atmanın faydası olmayacak. Ama AK Parti yine de kısmi değişiklikler yapmak istiyor. Yargıyla ilgili değişiklik talepleri yerden göğe kadar haklı. Ama eğer acil olarak "kısmi değişiklik" yapmak isteniyorsa, söz konusu değişiklik sadece "AK Parti mutfağı"nda ve birkaç kişinin bilgisi ve görüşü olarak teşekkül edemez. Kısmi değişiklik için "siyasi mutabakat" aramak gerekir. Denilecek ki, CHP ve MHP mutabakata yanaşmıyor. Doğru, ama önce AK Parti mutabakatı gündeme getirmeli, sivil toplum kuruluşlarını sürece katmalı, sonra değişiklikleri ilan etmeliydi. O zaman partileri ilzam edebilirdi.

2) Kısmi değişiklik sorunları çözmeye yetmeyecek. Yeni ve sivil bir metne ihtiyacımız var. Bu metin mutlaka "toplumsal sözleşme" olarak teşekkül etmelidir ki, bunun da yegane meşru yolu müzakereci siyasete dayalı "toplumsal mutabakat"tır. Benim kanaatime göre siyasi partiler yeni bir anayasa hazırlayamaz. Anayasa toplum tarafından hazırlanmalı. Denilecek ki mevcut anayasa kısmi veya yeni bir anayasanın nasıl yapılacağını gösteriyor. Ama bizim sorunumuz "mevcut anayasa" değil mi? Darbe anayasanın tanıdığı imkânları kullanarak değişiklik yapmak veya bilim adamlarına yeni bir metin yazdırmak ne kadar sağlıklı?

Partilerin hazırlayacağı anayasa ile askerlerin hazırlattığı anayasa usul yönünden aynıdır. Partiler liderlerden ve sayıları bir elin beş parmağını geçmeyen "başkanın adamları"ndan oluşuyor. Parti içi demokrasinin olmadığı bir ülkede kimse milletvekillerinin iradesinden söz etmesin.

Hülasa, bu teşebbüsten pek bir şey çıkacağı yok. AK Parti hükümeti de bunu bir seçim stratejisi olarak kullanmaya hazırlanıyor. Yapılması gereken şey, toplumun bizzat kendisinin bu işe el koymasındır.
a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Devlet' veya 'birey' merkezli anayasa

Anayasalar, bir arada yaşama iradesini beyan eden farklı toplumsal grupların (din, mezhep, etnisite-kavim, sınıf, zümre, kabile, geniş aile vs.) icap ve kabul, yani rızaya dayalı kendi aralarında akdettikleri sözleşme metinleridir. Karakteri itibarıyla evlenmeye karar veren bir erkek ile bir kadının aralarında akdettikleri nikâh, ticaret yapmak veya ortak yatırımda bulunmak üzere ortaklık kuranların yaptıkları ticari ve ekonomik sözleşmeler ne ise, esas itibarıyla toplumsal grupların da kendi aralarında akdettikleri sözleşme metni aynıdır.

Anayasalar toplumsal grupların aralarındaki ilişkilerin nasıl cereyan edeceği, büyük siyasi/idari organizasyonun (devlet) nasıl teşekkül edip çalışacağı; karşılıklı hak ve sorumlulukların ne olacağı, yurttaşların vecibe ve görevlerinin nasıl dağıtılacağını tanzim ederler. Osmanlılar "Kanun-u esasi", Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında ise "Teşkilat-ı esasiye kanunu" denirdi. Zannımca her iki isimlendirme de sorunludur. Zira söz konusu isimlendirmelerde devletin temel kuruluşunu, örgütlenişini ve işleyişini düzenleyen kurallar mecmuası esas alınmaktadır ki, bizim sözünü ettiğimiz sözleşme metinlerinde öncelik toplumsal farklı grupların bir arada yaşamalarını sağlayacak olan kuralların hukuki zemini. Anayasa bir tür toplumsal nikah akdidir.

Faşizm ve komünizmde anayasaların teşekkülünde rol oynayan ana faktör "devlet ve devletin egemenlik hakları, devlet gücü ve devlet bürokrasisinin idare imkân ve avantajlarının korunması"dır. Anahtar terim "devlet"tir. Türkiye, 1950'de çok partili demokratik sisteme geçtiyse de, 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 darbecileri, birkaç bilim adamına yazdırdıkları anayasa metninde "devlet"i esas aldılar.

Batı'da "devlet"i temel alan anlayışa karşı geliştirilen alternatif yol, anayasaların yapılırken "birey"i esas almalarıdır. Bu yüzden liberal demokrasilerde anayasalar bireyin tercihlerini, bireyin özgürlüklerini ve bireyin çıkarlarını gözetmeyen hiçbir metne "demokratik anayasa" gözüyle bakılamaz. AK Parti de 2007'den bu yana anayasa değişikliğini gündeme getirdiği her aşamada liberal demokrasinin felsefi zemininden hareketle liberal bir anayasadan söz etmekte, liberal aydınlar ve hukukçular da liberal bir anayasa ortaya çıkmadıkça sorun çözücü metnin bulunmayacağını söylemektedirler. O halde "devlet merkezli" olanından sonra ikinci anayasa metninin "birey merkezli" olduğunu söyleyebiliriz.

"Devlet merkezli anayasa"yı hazırlayanlar askerî cuntanın arzusu doğrultusunda masa başına oturan bilim adamları ve hukukçular oluyor. Pekiyi "birey merkezli anayasaları" kim ve nasıl hazırlıyor? Konunun can alıcı sorusu budur!

"Birey" insan teki varlıktır, yani ferd-i vahid olan insandır. Ferd-i vahid olan insan "devlet" ve "toplum" gibi soyuttur. Dünyanın hiçbir yerinde bireyler insan teki varlıklar olarak bir araya gelip metin yazamazlar. Türkiye 72,5 milyon nüfusa sahipse, rüşd çağında olan 50 milyon insanın salt birey kimlikleriyle bir araya gelip tartışması, müzakere yapması ve ortak bir anlaşma zemini bulması mümkün değildir. Bu durumda yine birilerinin ortaya çıkıp bir metin yazması zarureti hasıl olmaktadır. Nitekim Batı'da da böyle oluyor. "Birey merkezli metni" yazarlar yine bilim adamları, akademisyenler ve hukukçular olmaktadır. Onlar da liberal filozof ve bilim adamlarından ilhamlarını alırlar, kitaplarda okuduklarını, liberal felsefe tarafından tanımlanmış, muhtevası belirlenmiş hak ve sorumlulukları, vecibe ve görevleri bir anayasa metni olarak ortaya dökerler. Kısaca onlar da masa başında metin yazarlar.

İşte benim temel itirazım burada başlıyor. Bana göre "devlet merkezli anayasa" ile "birey merkezli anayasa" metni arasında -içerik farklı olmakla beraber- usul yönünden fark yoktur. Her iki metinde de karşılıklı müzakere, tartışma söz konusu değildir.

Pekiyi "toplum merkezli anayasa" nedir ve nasıl olmalıdır? Bunu da çarşamba günü ele almaya çalışacağız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Toplum'un anayasası

Ali Bulaç 2010.03.31

Bir anayasada üç önemli unsur önemlidir: a) Hazırlanma süreci ve yapımı: Usul; b) Ruh ve aklı: Paradigması; c) İçeriği: Anayasa maddeleri. Anayasanın paradigmasından ve maddelerinden daha önemli olan "hazırlanma süreci", yani usuldür.

Paradigma ve maddeler doğru usul bakımından, anayasa hükümlerine göre yaşayacak olan toplum tarafından belirlenir. Çünkü anayasa bir "toplum sözleşmesi"dir. İlk müzakere, maddeler üzerinde değil, prensipler ve usul üzerinde olmalı.

Bu yüzden ben anayasa metnini, icap ve kabul esasına göre, yani rıza ile evlenmeye karar veren bir çiftin aralarında akdettikleri nikâha benzetiyorum. Elbette akit için zorunlu hallerde vekalet mümkündür, ama nikâhta vekalet, karşılıklı olarak üzerinde anlaşmaya varılmış maddelerin bir tür protokol gereği vekiller tarafından sözleşmeye dercedilmesi işleminden ibarettir. Vekil, kadının veya erkeğin rızasına muhalif taleplerde bulunamaz. Darbe dönemlerinde askerlerin, normal zamanlarda bilim adamı ve hukukçuların veya kendi başlarına siyasi partilerin toplum adına anayasa yapmaya kalkışmaları, kadın ve erkeğe sormadan kendilerini bu işe vekil veya vasi tayin edenlerin bildikleri gibi akit yapmalarına benzer ki, bundan sağlıklı bir sözleşme metni çıkmaz.

Vekalet bir yere kadar gereklidir. Toplumun yaptığı bir anayasanın genel çerçevesi içinde kalarak aktüel ihtiyaçlara cevap vermek üzere yasa yapma işi vekiller tarafından yerine getirilebilir. Ama temel yasayı yapma yetkisi topluma aittir. Toplum, anayasa yaparken, temel/zaruri ihtiyaçlarını (zaruriyat), bunların tamamlayıcı unsurlarını (tekmiliyat) ve kabul edilebilir tarzını, estetik form ve yollarını (tahsiniyat) karşılarken üzerinde hareket edeceği zemini ve bunun hukuki güvencesini tespit etmek ister. Her toplumsal grup, kendi inancını, hayat tarzını yaşamak isterken başkalarına nasıl zarar vermeyeceğini deklare eder; diğer gruplardan bunun teminatını bekler; hak ve özgürlükleri, görev ve sorumlulukları belirler ve elbette bunlar kadar önemli olan refahın, ekonomik, bürokratik ve siyasi kaynakların adil bir biçimde paylaşılmasının esaslarını belirler.

"Devlet merkezli anayasalar"ı iktidar seçkinleri (askerler, bürokratlar, oligarşik zümreler); liberal demokraside bilim adamları, uzman hukukçular toplum adına metin yazar.

Bize göre, sözleşme yapımında özne "toplum" olmalıdır. "Toplum" tabii ki "devlet" ve "birey" gibi soyut bir kavramdır. Ancak devlet ve birey adına iktidar seçkinleri (askerî-sivil bürokrasi, oligarşi, bilim adamları, hukukçu uzmanlar) masaya oturup metin yazabiliyorken, toplum, tabii kanaat önderleri, dernekler, vakıflar, cemaatler, sivil teşekküller, sendikalar, odalar, birlikler tarafından temsil edilir. Bu, soyut olanı asgariye indiren tabii temsildir, milletvekillerinin siyasi temsilinden mahiyetçe farklıdır.

Diyelim ki, bu usule göre yeni bir anayasa yapmaya karar verdik. Mutlaka toplumsal farklı grupların yukarıda sıraladığımız "tabii temsilcileri"nin müzakere sürecine katılması, aralarında bir mutabakat zemini tesis etmesi gerekir. Toplumsal farklı grupları; 1) Demografik, 2) Etnik, 3) Dinî ve mezhebî, 4) Meslekî, 5) Sınıfsal, 6) Siyasî ve felsefî, 7) Sivil ve demokratik örgüt ve dernekler olmak üzere birkaç ana kategoriye ayırabiliriz. Her birinin muteber saydığı, sözüne ve görüşlerine itibar ettiği, şahsiyetini ve duruşunu referans olarak seçtiği kişi veya kişilerin müzakere sürecine katılmasını sağlamak lazım.

Müzakere asgari bir yıl sürmeli, bu sürece ya Türkiye ölçeğinde örgütlü olan bir veya birkaç sivil örgüt/oda ev sahipliği yapmalı veya Meclis'in himayesinde bir Kurucu Meclis bu işi görmelidir. Müzakere sürecinde ortaya

çıkacak olan ham mutabakat, uzmanlar tarafından hukuk diliyle yazılıp referanduma hazır hale getirilmelidir.

Bu usulü hayali veya fantastik buluyorsanız, hangi anayasa metnini yaparsanız yapın, kendinizi yepyeni bir tartışma ve rahatsızlığa şimdiden hazırlayabilirsiniz. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kısmî değişiklik

Ali Bulaç 2010.04.03

Yeni bir anayasaya ihtiyaç duyulduğu bir gerçek. Başta CHP olmak üzere muhalefet partileri de bu ihtiyacı yüksek sesle telaffuz ederlerdi. AK Parti 2007'de ve şimdi anayasa yapma teşebbüsüne girdiğinde yanlış siyasetin telkin ettiği parti asabiyeti baskın çıktı, partiler eski iddia ve vaatlerinden bir anda vazgeçer oldular.

Bir anayasa elbette uzlaşma zemininde olur. Başından beri savunduğumuz düşünce şu ki, "kısmî anayasa değişikliği" için "siyasi uzlaşma", yeni bir anayasa için ise "toplumsal uzlaşma" gerekir. Mevcut durumda AK Parti'nin yeni bir anayasa gündeminde yok. Kısmî değişikliklerle yetiniyor. Fakat siyasi partiler kendilerine göre haklı veya haksız, -ama çoğunlukla parti asabiyeti dolayısıyla haksız- gerekçeler, daha doğrusu akla pek yatkın gelmeyen mazeretler öne sürüp söz konusu kısmî değişikliğe de karşı çıkıyorlar. Daha geri cephelerde mevzilenmiş iktidar seçkinleri, yani bürokratik geleneksel güçler, her ne suretle olursa olsun bu teşebbüsün akamete uğratılması gerektiğini söyleyip duruyorlar.

Kısmî anayasa değişikliğinin sorunların çözümüne büyük katkı sağlamayacağı açık. Bu yüzden yeni değişiklikle ilgili iki görüş ortaya çıkmış bulunuyor: Bir kısmı ideal politiği öne sürüp "yeni ve sivil bir anayasa metni ortaya çıkıp hayata geçmedikçe sorunlar devam eder", düşüncesinden hareketle bu teşebbüse soğuk bakıyor. Bir kısmı ise -ki çoğunluğu bunların teşkil ettiğini söylemek mümkün- "hiç değilse birkaç ana madde değişse, bu da kazançtır" deyip anayasa değişikliğini savunuyor.

İnsanoğlu daima reel politik ile ideal politik arasında gider gelir. İç siyasetin tanziminden dış dünyada ortaya çıkan gelişmelere karşı alınacak tutumlar konusuna varıncaya kadar, insanların bir bölümü tamamen gerçekçi davrandığını öne sürüp reel politiğe bakarlar. İçinde bulundukları şartları referans alıp, maddi ve toplumsal gerçekler, onlara neyi emrediyorsa, bunların gereklerini yerine getirirler. Bu çerçevedeki gerçeklik her zaman yararlı değildir. Çünkü idealden kopmuş gerçeklikler insanı ve toplumu gayri iradi tercihlere, kör şartlara ve maddi önermelere boyun eğmeye zorlar. Kimisi de ideal politiği referans alır, içinden geçtiği maddi/toplumsal şartları hiç kaale almaz. Bu gruptaki insanlar bazen saf idealizme yöneldiklerinden, projelerini hep ileriye atarlar, bu onları kendi idealleri peşinde küçük adımlar atmaktan da alıkoyar. Oysa en uzun yolculuklara bile küçük adımlarla başlanır.

Bu sorunun daha derinde felsefi temelleri de var. Benim kanaatime göre İslamiyet, ne Platon türü idealizmdir ne Aristo türü realizm ve bir adım sonrasında materyalizmdir. Her ikisi arasında "vasat/orta" bir yerde durur. Lenin, o kadar gerçekçi idi ki, gerçekçiliğini besleyen Marx ve Engels'in materyalizmiydi. Bu yüzden devrimler ve reformlar konusunda projeler geliştirdiğinde maksimalistleri (saf idealist sosyalistleri) eleştiri yağmuruna tuttu. Lenin'in gerçekçiliği, komün toplumcu bir projeyi kaskatı bir devlet totalitarizmine götürdü.

Bizim bu konuda nasıl bir zihni ve pratik tutum takınmamız gerektiğini tespit edebilmek için, Lenin veya başka kaynaklara müracaat etmemize lüzum yok. Asli düşünce mirasımız kolaylaştırıcı, yol gösterici zengin

malzemelerle dolu. İslam bakış açısını en iyi özetleyen şu fıkhî kuraldır: "Ma la yüdreku küllühü/ La yütреku küllühü (Bir şeyin tamamı elde edilemiyorsa, tamamı terk edilmez)". Bu saf gerçekçilik değildir, ideal olan, bütünün, asli hedefin göz önünde tutularak mevcut şartlarda somut ve küçük adımların atılmasıdır.

İdealimiz "yeni ve sivil bir anayasa"dır. Bu unutmamamız gereken bir hedeftir. Ancak mevcut durumda "kısmî anayasa değişikliği" de genel hedefe yönelirken kolaylaştırıcı fonksiyonlar görecektir. Şu halde bu teşebbüs desteklenmelidir. Ancak iktidarın "ben bu kadarını yaparım, gerisi zor" demesine veya teşebbüsü salt "bir siyasi hamleyle dönüştürmesi"ne izin vermemek ve daima asli/nihai hedefi canlı tutmak şartıyla.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Adalet ve zulüm

Ali Bulaç 2010.04.05

Hukuka bağlı ve hukukun üstünlüğüne dayalı bir kamu idaresinin yegane görevi adaleti tesis etmektir. Adalet, Arapça kelime anlamıyla "taşın gediğine konması", yani her şeyin yerli yerine oturmasıdır. İnsan ilişkilerinin çerçevesini oluşturan hukuka uyguladığımız zaman, bunu "her hak sahibine hakkının verilmesi" şeklinde tercüme edebiliriz.

Hak sahibine hakkının teslim edilmesi en yüksek derecede ahlaki bir tutumdur. Kişi bilmeden, yani bir kusur sonucunda başkalarının hakkını ihlal edecek olursa, fiilin kusur seviyesinde kalıp kasta dönüşmemesi için, farkına vardığı andan itibaren, hak sahibine hakkını iade etmelidir. Ahlakî sorumluluk bunu gerektirir. Kusur aşamasında bazı haksız ve yanlış -aynı zamanda başkalarına zarara yol açan- fiiller telafi edilebilir. Bazı kusurların telafisi mümkün değildir; ölüm, yaralama ve maddi hasara yol açan trafik kazaları gibi. Kendi nefesine, öteki insanlara ve tabiata karşı ahlaki sorumluluk içinde davranan olgun kişinin, niyeti daima "iyi"dir. Bu yüzden Hz. Peygamber (sas) "Ameller/fiiller niyete göredir." buyurmuştur. Niyeti olanın doğru fiili iyiliktir, niyeti kötü olanın fiili kötülüktür; ama bazen niyeti "iyi olan"ın fiili kötülüğe sebebiyet verebilir ki, böyle durumlarda kişinin fiilinin gerisinde "kast" değil, "kusur" aranır. Bu yüzden sadece niyetten hareket edilip hüküm verilmez, çünkü niyet insanın zahirinde (saklı) bulunmaktadır.

Efendimiz (sas), "(Ama aynı zamanda) Niyetler sonuçlarına göredir." buyurmuştur ki, bu iki prensip birbirini tamamlamaktadır. Sanki zahirde saklı olan "iyi niyet"in tespiti Allah'a ait, fiilin yarar veya zarar hasıl etmesi işi "insanlar"a aittir. İnsanlar nihayetinde, fiil sahiplerinin "kalbini yarıp içine bakma imkanlarına sahip olmadıkları"ndan, bizzat niyetin somut tezahürüne, fiilin zahirine bakıp hüküm vereceklerdir. Her kademedeki, derecesine ve mahiyetine göre hüküm vermek mümkündür, ama konu ceza veya ödül tayinini gerektiren bir mesele ise, bu hükmü verme yetkisi hakime aittir. Hakimin görevi, elindeki hukuk çerçevesine göre, fiilin mahiyetini tespit etmek, kast veya kusur unsuruna bakmak ve her hak sahibine hakkını teslim edecek bir karar verebilmektir. Bu son derece zor, dikkat, feraset, bilgi ve sorumluluk gerektiren ağır bir görevdir.

İhtilaf konuları sadece şahıslar arasında cereyan etmez. Kişiler birbiriyle ihtilaf ettiği gibi, kişilerle gruplar, kişilerle devlet; gruplar arasında veya gruplarla devlet arasında da vuku bulabilir. Devletlerin de aralarında ihtilaf ettiklerini unutmamak lazımdır. Bütün bu ihtilaf türlerine bakacak, hak sahiplerine haklarını verip, böylelikle kişiler, toplumsal gruplar ve devletler arasında adaleti tesis edecek hükümlerin toplamına hukuk denir. Hukukun yegane amacı adaleti tesis etmek ise, hukukun felsefi olarak adalet prensibine bağlı olması icap eder. Mutezile, İslam'ın iki temelini "Tevhid ve adalet" olarak kabul etmiştir.

Tevhid'in zıddı şirk, yani "Allah'a ortak koşmak", adaletin zıddı "zulüm"dür. Zulüm, sözlük manasıyla bir şeyi vaz'edildiği yerin dışında ve başka bir yerde ikame etmek, yerleştirmektir. Miktar olarak eksik veya fazla, zamansız veya mekânsız her yerleştirme fiili zulümdür. Kazılmaması geren bir yer kazıldığı zaman Araplar "Yere zulmedildi" derler. Aynı kökten türetilen 'zulmet' aydınlığın yokluğu manasındadır. Zulüm, cehl, şirk ve fık için de kullanılır. Kişi bile bile yanlış veya haksız bir fiil işlediğinde hem zulmeder hem cahilce davranır. Zulüm hakka tecavüzdür. Ebu'l-Beka, bunun Şari'in yani Yasa Koyucu'nun sınırlarına tecavüz manasında kullanıldığını söyler. Ragıp el-İsfahani üç türlü zulümden bahseder:

a) İnsan ile Allah arasındaki zulüm. Küfür, şirk ve nifak: "Şirk büyük bir zulümdür." (31/Lokman, 13)

b) Kişiler arasındaki zulüm. "Allah insanlara zulmetmez. Ancak insanlar kendi nefislerine zulmediyorlar." (10/Yunus, 44)

c) İnsan ile nefsi arasındaki zulüm: "Kim böyle yaparsa kendi nefesine zulmetmiş olur." (2/Bakara, 231).

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hukuk

Ali Bulaç 2010.04.07

Varlığın düzeni adalet üzeredir. Çünkü "Allah gökleri ve yeri hak olarak yaratmıştır." Alt-üst oluşlar, varoluşlar ve yokoluşlar (kevn-ü fesat), eşyanın kendisinde, başka bir ifadeyle halk edilmiş varlık olarak tabiatında bir kaosu cereyan ettirir; şu veya bu etki altında kozmosa varacağı, yani akli olarak anlaşılabilir ve yeniden şekillendirilebilir bir düzene gireceği anlamına gelmez.

Bize kaos, çatışma, karışıklık, karmaşa gibi gelen her bir şeyin tabiatında tekvin vardır. Bize kaos ve kargaşa gibi görünen şey, aslında aklımızın varlığı ve mahiyeti kavramaya çalışırken içine düştüğü acziyettir; bizim aklımızın kaosu ve karmaşası varlıkta bir kaos ve karmaşa olarak yansır. Eğer Hak ve Hakikat nazarından adalet mefhumunu idrak edebilseydik, varlık âleminde hiçbir şey bize karışık ve karmaşık gelmeyecekti. "Kün (Ol)!" emriyle tekvini başlatan ve kâinatı yaratan Yüce Allah, nasıl olur da varlığı bir kaosu içine terk eder! Bu muhal bir faraziye; bu faraziye (varsayım) sadece Tevhid fikrine varamamış zayıf (ve müstaz'af) zihinler kapılabilir ancak.

Tekvinin bize bakan yüzünde adalet, yani her şeyin yerli yerinde durması, kendisine öngörülen takdir ve miktara göre cereyan etmesi söz konusudur. Bu manada varlığın düzeni (halk ve fitrat), esas alınması gereken beşeri düzenden farklı olmamalıdır. Bütün varlık Tevhid'in işaret ve alametler mecmuasıdır; adalet de onun asli ve fitri düzenidir.

Liberal filozoflar, çeşitli haksız müdahalelere, devletten ya da kraldan neş'et eden otoriter tasallutlara karşı "tabii düzen" fikrini öne sürüp "tabii hukuk" nazariyesini geliştirmeye çalıştıklarında, hakikatte bu temel bilgidir hareket etmişlerdir. Fikrin arka planına bakıp, mecrasını dikkatlice takip ettiğimizde bunun köklerinin İslam âlem tasavvuruna dayandığını tespit edebiliyoruz. İslam bakış açısından fıkıh/hukuk, mantık ve dilin kuralları arasında birlik söz konusudur. Dilin kurallarını iyi bilen fıkıh usulünde geçerli birçok kuralı tekrar etmiş olur. Mantık da, Aristo'dan çok önceleri Babil irfan havzası içinde formüle edilmiş, kuralları tedvin edilmişti ki, bu yüzden mantık Aristo'ya değil, Hz. İbrahim'e nispet edilmelidir. İbn Teymiye Yunan metafiziğiyle iç içe geçmiş bulunan Aristo mantığına itirazlar yönelttiği zaman, bu temel gerçeği göz önünde bulunduruyordu.

Hukuk, mantık ve dil arasındaki birliğin -tabir caizse- ontolojik temeli, varlığın aşkın/müteal birliğine dayanır. Çünkü varlıkta olan her bir şey, bir ismin tecellisi veya varlık alanına çıkması ise, beşeri hayatın tanziminde temel alınacak her yüksek ahlaki değer ve erdemin de köken olarak bir isme raci olması gerekir. Varlığın yaratılış düzeni (halk) ve ahlak; ahlakın temeli olan normların her birinin yerli yerinde olması ile Cenab-ı Hakk'ın her bir varlığı Hak ve Hakikat'in bir tezahürü olarak varlık alanına çıkarması arasında aksi düşünülemez bir ilgi ve irtibat vardır. Tabii hukuk, tabii düzenden neş'et eder ve bu tabii hukukun beşer hayatında beklenen etkisini gösterebilmesi için, varlık âlemi nasıl bir Emr-i İlahi'nin eseri ise, Hukuk'un Emr-i İlahi'nin eseri ve ürünü olması gerekir. Liberal filozoflar, tabii düzen ve tabii hukuk fikrini temel aldılar, ama beşeri hukukun da aynı mahiyetten olması gerektiği fikrini reddedip hukuku akli kabullerine göre yapabileceklerini iddia edip büyük bir yanılgıya düştüler.

Bu çerçevede düşündüğümüzde, eğer hukukun nihai ve asli hedefi adaleti tesis etmek ve insanlar arasında ilişkilerde adaletin tecellisi her hak sahibine hakkını vermek ise, bu durumda hukukun her türlü siyasi, ideolojik, sınıfsal veya zümresel müdahale ve etkilerden uzak tutulması lazım.

En yüksek değer ve hedef olan adaleti zedeleyen birden fazla faktör vardır. İnsan teki varlıklar hak ve hukuk ihlallerinde bulunarak adaleti zedeler, toplumsal gruplar aynı suçu işler, kurumlar ve kuruluşlar, yani tüzel kişilikler ve nihayet en etkili ölçeklerde devletler adaletsizliklere sebebiyet verebilir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye'de hukuktan anlaşılan

Ali Bulaç 2010.04.10

Hukukun maksadı adalet ise, adalet de her hak sahibine hakkını teslim etmek ise, hukukun kendi başına bir değer olarak ele alınması; şu veya bu siyasi görüş, şu veya bu toplumsal zümre/sınıf, şu veya bu devlet için araçsallaştırılmaması gerekir.

Hukuku temsil edenler, hâkimler, savcılar, avukatlar ve üst yargı mensupları sadece hukukun tecellisi için kendilerini ahlaki olarak görevli saymalılar. Siyasi görüşüne göre karar veren bir hâkim ile para karşılığında haksız bir fiili ve suçluyu savunan avukat, hukuka karşı suç işlemiş olurlar. Kendi ideolojisini merkeze alıp halk üzerinde baskı kuran, yurttaşlarının bir bölümünü inançlarından ve yaşama tarzlarından dolayı kamusal hayattan çıkaran bir devlet, mülkün temeli olan adaleti hiçe saymış olur.

Türkiye Cumhuriyeti, hukuku en yüksek derecede ahlaki bir değer olarak algılamıyor. Bizde hukuk, toplumsal ilişkileri barış, uyum ve adalet zemininde düzenleyecek bir mekanizma ve bu amaçla iş gören kanunlar manzumesi değil; emredici, taşıyıcı ve dönüştürücü bir araç, ulus devlet kurma işleminde kullanılan bir enstrüman olarak ele alındı. II. Mahmut'tan beri hukuka yüklenen misyon doğrudan devletin öncelikleri ve iktidardakilerin siyasetidir. Şu farkla ki, Osmanlı'da devlet aygıtı ve bu aygıtlı ilişkili kurumlar dönüştürülmek istenirken, Cumhuriyet onu derin bir totalitarizme sevk edecek biçimde toplumun kendisini, mümkünse bireyin zihnini ve iç dünyasını dönüştürmeyi amaçlamıştır. Bu yüzden devletin gerçekliği ile toplumun gerçekliği farklı mecralarda akmış, "devletin hukuku" bir türlü "hukuk devleti"nin ortaya çıkmasına izin vermemiştir.

Hukuk fakültelerinden yargıya, yüksek yargıdan barolara kadar genellikle hukuktan şu anlaşıyor:

1) Hukuk, toplumu ve bireyin iç dünyasını dönüştüren ve emreden bir araç, etkili bir enstrümandır. Hukuk, toplumun Batılılaştırılması, modernleştirilmesi; bu amaçla yaşama biçiminin değiştirilmesiyle yükümlüdür.

2) Hukukun önceliği devletin, yani bürokratik merkezin gücünü korumak, imtiyazlarını tahkim etmek olarak belirlenmiştir.

3) Türkiye'de hukuk misyonu itibariyle Batılılaştırma/modernleştirme, görevi itibariyle devletin gücünü ve bürokratik merkezi tahkim etme amaçlı olarak belirlendiğinden, ruhuna sinmiş yapısıyla öc alıcı bir karaktere sahiptir. Cezalandırırken, devletin gücünü hissettirir, hak ve özgürlük talebinde belli sınırları aşmaya kalkışanlara karşı intikam alıcı davranır. Dikkatlice bakıldığında TCK a) Mayın tarlası gibi uykuya yatırılmış sayısız maddeyle doludur, zamanı gelince merkezden uzak kumanda sistemiyle mayınlar patlatılır. b) Uykuya yatırılmış kimi maddeler, aynı fonksiyonları gören maddeler aşıldığında, çokça can yakıp feryatlara konu olduğunda tedavülden çekilir, uyandırılanlar devreye girer. c) Uykudaki maddeler, bazen dışarıdan (AB, ABD vs.) ağır baskılar geldiğinde benzerleriyle ikame edilir, bu yüzden hakikatte bir şey değişmez. Her seferinde, toplum yanlış yere bastığında mayınlar patlatılır.

4) Türkiye'de hukuk hiçbir zaman eşitlik ilkesine riayet etmez, "eşitlik"ten ve "eşit yurttaş"tan anladığı, insanları tektipleştirmek, resmi ideolojide ve tek tip yaşama tarzında eşitlemek, farklılıkları ortadan kaldırıp herkesi homojenleştirmektir.

5) Hz. Peygamber (sas) "İnsanlar tarak dişleri gibi eşittirler." buyurur ki, bunun anlamı "hukuk karşısında herkes eşittir" demektir. Türkiye'de kurumsal olarak resmi ideolojiyi ve bürokratik merkezi (devlet) korumakla yükümlü hukuk, muhalifleri eşit insanlar olarak görmüyor. Belli zamanlarda (27 Mayıs, 12 Eylül, 28 Şubat) yargının eline düşenlere en üst cezaları veriyor. Hâlâ "devletin savcısı" ile "müvekkilin avukatı" mahkemede eşit yerlerde durmuyor.

6) Hukuk, bunlardan arta kalan alanlarda yurttaşlar arasındaki ihtilaflara bakıp adalet dağıtmaya çalışıyor ki, milyonlarca dava sayısı, mahkemelerin ağır işleyişi ve başka sorunlar dolayısıyla adaletin ne kadar tecelli ettiği ayrı bir konu.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Değiştirilemez maddeler!

Ali Bulaç 2010.04.12

Kasım-2008'de Bilkent Üniversitesi ve Alman Uluslararası Hukuki İşbirliği Vakfı'nca Bilkent Otel'de düzenlenen "Anayasalardaki Değiştirilemez İlkeler" konulu sempozyumda konuşan eski Federal Alman Anayasa Mahkemesi Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Winfried Hassemer şöyle demişti: "Anayasalarda değiştirilemez hükümlerin olması, demokrasi açısından kabul edilemez. Değiştirilemez hükümler yasaların uyum sağlayabilirliğini yok eder, böylelikle sosyal uyum gerçekleşemez. Oylanamaz bir şeyi ortaya koyarsak demokrasi sona ermiştir. Yine de değiştirilemez ilkelerin haklılığının bulunduğunu düşünüyorum. Toplum içinde bu normların yeri vardır. Bazı normlar istikrarlıdır, sürekliidir."

Hassemer'in haklılığını teyid ettiği "değiştirilemez ilkeler", özleri itibariyle toplumda var olan, tarihten gelen ve toplumsal istikrar ve sürekliliği sağlayan normlardır. Başka bir ifadeyle söz konusu olan sosyo-kültürel normlardır ki, bunların tamamı ahlaki karakterdedir. Anayasa'da "değiştirilemez", hatta "değiştirilmesi dahi teklif edilemez" nitelikte olan maddeler ise askerî darbe döneminin ürünüdürler. Öylesine bir hiyerarşiyi öngörmektedirler ki, istendiği takdirde, zamanın ve toplumun değişen ihtiyaçlarına cevap vermek üzere yapılması düşünülen her anayasal değişiklik gelip bu "değiştirilemez maddeler"e takılmaktadır.

Eski Anayasa Mahkemesi raportörü Doç. Dr. Osman Can, anayasa değiştirildiği zaman değiştirilemez maddelerine dokunmanın kaçınılmaz olacağını söyler: "Çünkü her bir anayasa değişikliği o anayasaya aykırıdır, her bir yasa değişikliği o yasaya aykırıdır, aykırı olduğu unsuru çıkarır atar". Mantıklı olanı da bu değil mi? Yasal veya anayasal bir değişikliğe lüzum hissedilmişse, eski yasa veya anayasa maddesi iş göremez hale gelmiş demektir. "Değişmez veya değiştirilemez" madde toplumsal ihtiyaçlara göre değişebilirlik özellikleri olan anayasalara "ebedi hakikatler, değişmez özer" atfetmek demektir. Osman Can, haklı olarak "Türkiye'de yüzyılı aşkın süredir, 1924 Anayasası hariç, 'ferman anayasalarının' yürürlükte olduğunu ifade ediyor. Anayasa'nın değiştirilemez maddeleri ile diğer maddeler arasında hiyerarşi kurulması hayli güçtür. Çünkü söz konusu maddeler arasında soyut ve somutluk ilkesi bulunuyor, değişebilir normlar, değiştirilemez maddelerin somut hali oluyor. Bu sebeple bir anayasa değiştirildiği zaman değiştirilemez maddelerine dokunmak zaruri oluyor.

"Değiştirilemez maddeler"i anayasaya yerleştirenler, hakikatte bürokratik merkezin sistem içindeki imtiyazlarını ve güvencesini gözetmişlerdir. Deneysel örnekler ortada: Mesela Anayasa Mahkemeleri, temel bir hukuk prensibi olarak hiçbir zaman kaynağını Anayasa'dan almayan bir yetkiyi kullanamazlar. Anayasa Mahkemesi'nin görevi, yasama organı karşısında yasanın koruyuculuğunu üstlenmektir, Mahkeme ne yasa yapabilir ne anayasa maddesi vaz'eder. Bu açıdan bakıldığında AYM'nin "değiştirilemez maddeler"e dayanarak yasama meclisinin önüne veya üstüne geçtiğini görüyoruz. Bu durum AYM'ni demokratik meşruiyet sorunuyla karşı karşıya getirir. Diğer yargı mekanizmaları için de aynı sorun söz konusu. Olması gereken pozisyonda AYM'nin görevi kurucu iktidar karşısındaki "Anayasa bekçiliği" olmalıdır; kurucu iktidarın usulüne uygun anayasa değişikliklerine karşı çıkmak değildir.

2008 yılında TBMM 411 oyla, Anayasa'nın 10 ve 42. maddelerinde değişiklik öngördü. AYM, "değiştirilemez maddeler"e atıfta bulunarak, bu değişikliği iptal etti, arkasından Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, yüzde 47 oy almış iktidar partisi hakkında kapatma davası açtı. AYM, yine bu maddelere atıfta bulunarak AK Parti'ye ceza verdi. Bu iptal ve kapatma kararıyla AYM, TBMM'nin üstüne çıkmış oldu. Mahkeme, Anayasa'nın kendisine vermediği yetkiyi sahiplenmiştir.

Şimdi gündeme gelmiş bulunan yeni kısmi anayasa değişikliği ve bu değişiklik dolayısıyla kopan büyük gürültü, bu çerçevedeki anayasal sistemle ilgili derin bir krize işaret etmektedir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ortadoğu ve Türkiye

Ali Bulaç 2010.04.14

MUSKAT- 13 yıl sonra ilk defa bir cumhurbaşkanı Umman'ı ziyaret ediyor.

Biz de Sayın Abdullah Gül'e eşlik ediyoruz. Türkiye'nin Umman'a düzenlediği bu gezi, genel olarak Arap ülkeleri, özel olarak Körfez ülkeleriyle geliştirdiği ilişkinin bir parçası. Cumhurbaşkanı'na göre Arap Ortadoğu'su, son yıllarda Türkiye'ye üç önemli misyon yüklüyor:

İlki, Türkiye büyük bir ülke, siyasi bakımdan etkin. Gücünü iyi, daha doğrusu adil ve bölge ülkelerinden yana kullandığında birçok ihtilaf ve sorunun çözümünde işe yarar sonuçlar alınabilir. Arap dünyası, siyasi liderlerinden aydınlarına, kamuoyundan akademik dünyaya kadar Türkiye'yi yakından takip ediyor. Her geçen gün Türkiye'ye ilişkin beklentiler artıyor.

İkincisi, güvenlik boyutuyla önemli bir rol oynuyor. Körfez ülkeleriyle "stratejik işbirliği anlaşmaları" çerçevesinde diyalog süreçleri başlamış, devam ediyor. Bölge ülkeleri Türkiye'nin yeni bölge politikasını

güvenliğin sağlanması ve istikrarın devamı açısından önemli buluyorlar.

Üçüncüsü, Türkiye ekonomik bakımdan büyük bir potansiyele sahip. Doğal kaynakları olmadığı halde, giderek gayri safi milli hasılası artış gösteren bir ülke. Petrol ve doğalgaz gibi tabii kaynaklarla zenginleşen Arap ülkeleri için Türkiye'nin neredeyse çalışarak-emek gücüyle gösterdiği performans dikkatle izlenmeye değer bulunuyor.

Türkiye'nin başlattığı yeni dış politikanın herkesin yararına bir hedefe ulaşabilmesi için bazı konularda çok özenli davranmak lazım. Gelişmelere Batı dünyası ve bu dünyanın ekonomik, askerî ve politik çıkarları perspektifinden bakanlar, Türkiye'nin bölgeye girişini iki hedefe endekslemek istiyorlar: İran'ın nüfuzunun kırılması ve Amerika'nın kaba/askerî güçle başaramadığını Türkiye'nin "yumuşak güç imkânlarını ve araçlarını kullanarak" başarması. Birbirleriyle tarihsel ve mezhebi rekabet içinde olan bölge aktörlerinin bir bölümü böyle misyondan memnun olabilirler. Ama Türkiye'nin bölgeye bu amaçla girmesi, meşruiyetini tehlikeye düşürmesi anlamına gelecek. Asıl Müslüman kamuoyunun görüş ve beklentilerine baktığımız zaman, Türkiye'den beklenen şeylerin başka şeyler olduğu görülüyor.

Süren propagandalara rağmen, bölgenin asıl tehdit algısı İran'dan gelmiyor. Resmi dil, enerji programını yürütme konusunda ısrarlı olan İran konusunda ihtiyatlı olsa da, kamuoyu ve olayları uluslararası güçlerden bağımsız değerlendirebilen entelektüel çevreler, "İran'ın bir tehdit" olarak öne sürülmesinin bir gerçekliğe tekabül etmediğini söylüyorlar. Bu çerçevede Türkiye'nin sanki "İran'ın bir rakibi veya gelişmesinin önünde bir dalgakıran" olarak algılanması ve bu algı zemininde Türkiye'nin yeni dış politikasının okumaya tabi tutulması derin kuşku yaratan uyanmasına yol açıyor. Türkiye için en büyük felaket, "Batı adına bölgeye giriş yapan ülke" olarak algılanması.

Kendisiyle konuştuğumuz Ummanlı

bir ticaret erbabı "Türkiye, bölgeye dönmeli. Bir ana gibi bizi etrafında toplamalı." dedi. Bu zatın Türkiye için "baba" metaforu yerine "anne" metaforunu kullanması ilginç geldi bana. Bölgenin içinden geçmekte olduğu süreci doğru anlamak için sosyal psikolojik arka planı iyi anlamakta fayda var. Bölge ülkeleri ve genel olarak İslam dünyası Batı tarafından alabildiğince aşağılanıyor, toprakları işgal ediliyor, sivil masum insanlar katlediliyor, tarihî eserleri yağmalanıyor, tabii kaynakları ve zenginlikleri çalınıyor, bütün bunlar yetmiyormuş gibi İslam ve Müslümanlar, küresel istikrar ve barışı tehdit eden korku unsuru olarak gösteriliyor. İngiliz askerlerinin silah atış talimi yaparken, cami maketini kullanmaları, Amerikalı askerlerin sivil hedefler üzerinden eğlenmeleri ve artık Afganistan'da NATO kuvvetlerinin rutine binen sivil katliamları, Batılı insanın bilinçaltında İslam ve Müslümanların nasıl bir nefret objesi haline getirildiklerini açıkça gösteriyor. Bu aşamada İslam dünyası kendine bir koruyucu arıyor.

Yeni bir döneme adım atmakta olduğumuz kesin. Bu dönemin özelliği, birlikte işbirliği ve birlikte var olma sürecidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Açılım'a iki sabotaj

Ali Bulaç 2010.04.17

Geçen hafta demokratik açılımın "Kürt ayağı"nı sabote etmeye matuf iki önemli olay yaşadık.

Biri Ahmet Türk'ün Samsun'da herkesin gözü önünde uğradığı çirkin saldırı, diğeri Yükseköğrenim Giriş Sınavı'na katılmak isteyen Güneydoğulu binlerce öğrencinin, istekleri dışında Trabzon, Bolu, Malatya, Adana, Kıbrıs, Muğla, Sinop, Edirne ve Eskişehir gibi uzak merkezlere gönderilmek istenmeleri.

Ben bu iki olayın tesadüfi olduğu kanaatinde değilim. Birçok akıllı başında kişinin dile getirdiği gibi, daha büyük ve rahatsızlık verici olaylara hazırlık olarak bu iki olay adeta tezgâhlandı. Bekleyip göreceğiz, ama bundan en büyük zararı hükümetin başlattığı "açılım süreci"nin göreceği gayet açık.

Beğenelim beğenmeyelim, Kürt sorununda taraf olan ve rol alan aktörler içinde Ahmet Türk bütün Türkiye için bir şanstır. İlimli bir kişiliğe sahip, yılların tecrübeli siyasetçisi, bölgede çok sevilen bir zat ve elden geldiğince diyalog köprülerini ayakta tutmaya çalışıyor. Kürt kimliği çerçevesinde siyaset yapan Aysel Tuğluk da aynı evsafa olan bir insan. Öyle olmasına rağmen, DTP'nin kapatılmasıyla siyasetten men edilen iki siyasetçi Türk ve Tuğluk oldu. Tepeden tırnağa "siyasi" karakterdeki bir davada bu iki siyasetçiye ağır cezaların verilmesi kafalarda kocaman bir istifham uyandırmaya yetti.

Ahmet Türk, olaydan hemen sonra kendisinden beklenen olgunluğu gösterdi, yatıştırıcı demeçler verdi, ucuz kahramanlıklar yapıp ateşin üstüne körükle gitmedi. Bizi burada asıl endişelendirmesi gereken şehirlerine zorunlu misafir olarak gelmiş seçkin bir siyasetçiye saldıran kişinin bu cür'eti nereden aldığı ve yanında çalıştığı iş sahibinin dehşet verici sözleri oldu: "Gurur duyuyorum." Bursa ve Diyarbakır'da stadyumlarda yaşananlardan sonra Samsun olayı toplumsal alanda birikmekte olan bir nefretin açık göstergesi. "Siyasi" bir konu karşılıklı olarak toplumsal bir çatışmaya dönüşüyor.

11 Nisan sınavlarında Güneydoğulu çocuklara uygulanan "ayrımcılık" çok daha feci. Bilimsel birikiminden, oturmuş kişiliğinden hiç de beklenmedik bir biçimde bir profesörün adeta ihbarda bulunan sözleri üzerine - iddiasına göre sınavlarda Doğu ve Güneydoğu'da kopya çekiliyor ve ehil olmayanlar üniversiteye giriyor- bu sene on binlerce çocuk memleketlerinden yüzlerce km.lik yerlere gönderilmek istendi. Umman'da bu durumu Sayın Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'e sorduğumda, tahminimin üstünde sert tepki gösterdi. Haberi olmadığını söyledi, böyle bir uygulamanın kabul edilemeyeceğini belirtti ve buna isim de koydu: Sınav sürgün cezası. Dönüşte YÖK'e soracağını söyledi. İnşallah dediğini yapacaktır.

Bu olay basit bir kopya meselesi değildir. Öğrenciler her yerde kopya çekmeye eğilimlidir. Geçmişte münferit birtakım olaylar vuku bulmuşsa, bunun cezası on binlerce öğrenciye çıkarılamaz, devlet gerekli tedbirini almak durumundadır. Münferit olaylardan hareketle bütün bir bölgenin töhmet altına sokulmasının mantığı yoktur. Sadece bölge halkı değil, mülki amirler ve sınavda görev alan herkes de töhmet altına girer ki, bunların ezici çoğunluğu bölge dışından gelmiş kimselerdir. YÖK'e bir tür "ihbar"da bulunan sayın profesörün "Bütün kentlere üniversite açılması ahlaksızlıktır" demesi, işin tuzu biberi. "Hödük" laflarıyla ünlü profesörün sözlerini yorumlamaya kalkışan kötü niyetli biri şöyle der: "Birkaç merkezde seçkin üniversiteler olsun, Anadolu halkı 'hödük' kalsın".

Sınav günü başka trajediler de yaşandı. Mesela yine Mardin'de "Vali Alaaddin Turan İlköğretim Okulu"ndabaşına peruk takıp sınava giren S.C., sınav sorumlusu tarafından hakarete uğramış. Sınav sorumlusu herkesin ortasında "Sen bu şekilde nasıl sınava girersin?" demiş, arkasından gözetmen öğretmeni çağırıp üstünü aratmıştır. Babasının ifadesine göre kız ağlayarak sınavına devam etmiş, hem zaman kaybı hem moral bozukluğuna uğramıştır.

Belli ki "açılım"a karşı örgütlü bir irade var. Samsun'dan YÖK'e, oradan sınav salonlarına kadar kendini gösterebiliyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Liberal eleştiri ve öneri

Ali Bulaç 2010.04.19

Kısmi anayasa değişikliğini gelecekte önümüze temel bir ihtiyaç olarak gelecek olan "yeni ve sivil bir anayasa nasıl hazırlanır?" sorusunun cevabını ararken kullanılacak değerli bir fırsat olarak görmek lazım.

Bu işe zihin yoranların sakın ve adaba uygun bir zeminde müzakereye katılması, karşılıklı fikir ve görüş alışverişi içinde olması önemlidir.

Süreç hepimizi bilgilendiriyor, zihnimizi açıp ufkumuzu genişletiyor. Tabii ki bizim de yazdıklarımıza çeşitli eleştiriler geliyor, bu da gayet doğaldır. Her eleştiriye cevap vermek gerekmez, hele belden aşağı vuran, üslubunu ayarlayamayan, konu dışına çıkan hiç kimseyi ne ciddiye almak ne cevap vermek gerekir.

Ancak bazen cevap vermeden de olmuyor. Mesela Radikal Gazetesi'nde (6 Nisan 2010) ismimi zikrederek İslamcıların konuyla ilgili görüşlerini eleştiren bir yazıya cevap vermem için çok sayıda e-mail aldım.

Yazıda "liberal bakış açısı"ndan demokrasinin ve özgürlüklerin tanımı yapıldıktan sonra, bu çerçevedeki "demokrasinin özgürlükle beslenmemesi durumunda bizi totalitarizme götüreceği" ifade ediliyor. Demokrasi, özgürlükler ve haklar gibi konularda "yanılgıya düştüğümüz" iddia ediyor. Bizim "birey-cemaat ilişkisi ve kolektif haklar"a ilişkin görüşlerimiz eleştiriliyor, arkasından "İslamcıların liberal demokrasiden yararlanmaları gerektiği" işaret ediliyor. Üstü kapalı İslamiyet'i ahlaki, fikri, toplumsal ve politik bir dava, davet ve iddia olarak benimsemiş gençlere İslamcıların değil, isimleri kamuoyunca bilinen liberal yazar ve akademisyenlerin kitaplarını okumaları öneriliyor.

Ben kişisel olarak, Müslüman gençlere belli kalitede yazıp çizen herkesi okumalarını öneririm. Abur cubur yemek nasıl mideyi fesada uğratiyorsa, abur cubur okumak da beyni fesada uğratır. Bilgi temeline dayalı, entelektüel/fikri derinliği olan, hakikati ve gerçekliğin mahiyetini araştıran, dogmatik bir biçimde "erdiği" kanaatine varmayan, kısaca rahmetli Said Nursi'nin Ehl-i taharri (araştıran ve soran) dediği insanlar hangi fikri veya siyasi görüşe sahip olurlarsa olsunlar okunmalıdır, diye düşünüyorum. Çünkü Kur'an-ı Kerim, hakikat arayıcılarını "Onlar sözü dinler, fakat en güzeline uyarlar." (39/Zümer, 18) buyurur ki, "en güzel söz"ün ortaya çıkabilmesi için, bütün sözlerin özgür bir ortamda söylenmesi gerekir.

Bu, liberaller ve diğer ideolojik gruplarla aramızdaki en temel farktır. Ben açıkça liberallerin özgürlükleri ve hakları mutlak anlamda liberal felsefeye irca etmeleri dolayısıyla, Said Nursi hazretlerinin "Ehl-i taharri" değil, "Ehl-i rahat" sınıfına dahil olduklarını düşünüyorum. Sebebi açık: Onlar, Batı'da belli tarihsel ve toplumsal şartlarda ortaya çıkmış olan ve Batı'nın gelişme, yayılma ve sömürme dinamiğinin baskın karakterini üzerinde taşıyan liberalizmi önümüze mutlak bir referans koyup özgürlükler, haklar, iktisat ve anayasa gibi konularda başkaca hiçbir kaynağa başvurulmayacağını söylerler ki, bu hakikatte "seküler dogmatizm"dir. Geçenlerde çok değer verdiğim liberal bir iktisatçı anayasayı tartışırken, aynen şöyle diyordu: "Ben normal olanı savunuyorum. Normal olan AB ve Amerika'da konuyla ilgili ortaya çıkmış olan normlardır. Başka norm tanımıyorum, başka normları savunanlarla da tartışmaya gerek duymuyorum."

Bir başka değerli liberal dostumuzun Alevi çalıştaylarıyla ilgili yazdıkları şöyleydi: "Alevi veya başka konularda çalıştaylar düzenlemek fuzuli bir iş. Açın AB ilerleme raporlarını, ne yapmanız gerektiğini oradan okuyun". Çok değerli bir başka zat da, "İnsan haklarında yeni arayışlar olmaz. Bu saçma. Haklar Batı'da tanımlanmış, alıp uygularsınız." diyor.

Ben açıkça Tanzimat'tan bu yana devam eden bu işe "kes-yapıştır yöntemi" diyorum. Eğer bir ülke anayasasını "kes-yapıştır" yöntemiyle yapacaksa vay halimize. Belli ki, önümüzdeki dönemde anayasa konusunda iki temel yaklaşım ortaya çıkacaktır. İslamcıların ve liberallerin yaklaşımları. Aradaki farkın ne olduğuna çarşamba bakacağız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kim daha özgürlükçü?

Ali Bulaç 2010.04.21

Özgürlük önemli ve hayati bir değerdir, ama sosyo-politik sistem söz konusu olduğunda "çoğulculuk ve katılım" olmadıkça özgürlük gerçekleşemez.

Bizim tezimiz, özgürlüğü, çoğulculuğu ve katılımcılığı ancak İslam sağlar. Tarihsel şartlarda Emevilerden Osmanlılara kadar bunu İslam sağladı, o zamanlar Batı katı baskılar altında yaşıyordu. Bugün de liberal Batı, siyasal çoğulculuğu savunuyor, ama sosyo-kültürel çoğulculuğa ve katılıma kapalı duruyor. Söz konusu tez 2007'den bu yana yaşadığımız "yeni anayasa" teşebbüsü ve "Kürt açılımı" tecrübelerinde fiilen kanıtlandı:

2007'de hükümet 6 bilim adamını toplayıp bir "anayasa metni" hazırlamalarını istedi. Altısı da liberal bu değerli bilim adamları görevi kabul ettiler, çalıştılar ve hazırladıkları metni hükümete verdiler. Hükümet konjonktür dolayısıyla arkasını getirmede. O zaman biz, bunun yanlış olduğunu, toplumsal bütün kesimleri içine alan bir müzakere süreci başlatılmadan akademisyenlerin hazırlayacağı "anayasa metni"nin usul bakımından askerlerin darbe dönemlerinde yine akademisyenlere hazırlattıkları metinden farklı olmadığını savunduk. Beni şaşırtan şey, hem akademisyenlerin hem liberal yazarların bu yanlış usule hiç itiraz etmemeleri, aksine, liberal bir metin çıkacak diye "hükümetin siparişi"ni memnuniyetle karşılamalarıydı.

2009'da başlayan Kürt açılımında da aynı hata yapıldı. Yine hükümet 12 liberal aydını topladı, ana çerçeveyi onlarla görüştü ve açılımı kamuoyuna sundu. Biz yine itiraz ettik, bunun usul bakımından yanlış olduğunu yazdık. Önerimiz şuydu: a) Kürt milliyetçileri (BDP ve bağımsız Kürt aydınları, İslami kanaat önderleri). b) MHP ve bağımsız Türk milliyetçisi aydınlar, BBP. c) Etnik kökenine bakılmaksızın düşünce üreten İslami çizgideki entelektüeller, kanaat önderleri, cemaat temsilcileri. d) CHP ve sosyal demokrat çizgideki aydınlar. e) Bağımsız sol ve sosyalist çizgideki aydınlar sürece katılmalıdır.

Müzakereci siyaset, sivil, yaygın ve aşağıdan yukarıya doğru toplumsal bütün tarafların ortak katılımını öngören mutabakat temin etmeyi hedefler.

Ancak eğer "sivil ve yeni bir anayasa" yapılacaksa, bu sefer şu 12 kategorideki temsilcilerin sürece katılmasında zaruret var: a) MHP ve BBP; b) Bağımsız Türk milliyetçileri; c) BDP; d) Bağımsız Kürt milliyetçileri; e) İslamcılar, cemaatler f) Muhafazakâr-sağcılar; g) CHP'ye ve sosyal demokrasiye yakın olanlar h) Sol veya sosyalistler i) Kemalist ve ulusalcılar j) Liberaller k) Aleviler l) Gayrimüslimler.

Temsilciler, "Türkiye toplumu"nda var olan yelpazenin her diliminden meşru, kabul ve itibar gören, sözcü ve kanaat önderlerinden olmalı. Hükümet, sadece kolaylaştırıcı fonksiyon görmeli, kendi görüşlerini empoze etmeye kalkışmamalıdır. Hükümetin görevi, siyasi irade beyan etmek ve cesaretlendirmekle sınırlı olmalıdır. Bu teşebbüse devlet birimleri değil, yaygın, etkili sivil kurum ve kuruluşlardan birinin veya birkaçının ev sahipliği yapması gerekir. Müzakere şöyle yürütülür: Toplantılara katılan temsilciler, konuyla ilgili teşhislerini, kanaatlerini ve çözüm önerilerini dile getirirler. Müzakere demek, bir meselenin teşrih masasına yatırılması,

ayan beyan anlaşılmasının sağlanması, tarafların sıkıntı ve dertlerini özgürce dile getirip ne istediklerini açık yüreklilikle birbirlerine aktarması sürecidir.

Kalıcı ve kabul edilebilir bir toplumsal sözleşmenin, yani sivil bir anayasanın a) Toplumsal tarafların inançlarına, kutsallarına; b) Toplumun meşru ve yerleşik örflerine aykırı olmaması; c) Türkiye'nin taraf olup altına imza attığı uluslararası temel hak ve sözleşmeleri göz önünde bulundurması gerekir. Ortaya çıkacak mutabakat metni, en son aşamada hukukçu bilim adamları tarafından usulüne ve hukuk tekniğine uygun kaleme alınır, referanduma götürülür.

Eğer yeryüzünde bir objektivite, hakkaniyet ve adalet varsa, herkes kendi vicdanına sorsun: Kim daha özgürlükçü, çoğulcu ve katılımcı: İslamcılar mı, liberaller mi?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kerim devlet

Ali Bulaç 2010.04.24

Modern devlet algımızın "baba devlet" yönünde teşekkül ettiğini söylemek mümkün. Kemal Tahir "baba" figürü yerine "ana" figürünü kullanmıştı: "Devlet ana". Ana, Mardin'deki yaygın deyişle "El ümm'üt-lüm: Ana toplar."

Burada ilginç bir soru çıkar ortaya: Toplayan ve bir arada tutan "devlet ana" mı, koruyan ve otorite kuran "baba devlet" mi?

Her ikisine ihtiyaç olduğu açık. Meşşailerin dediği gibi tab'an (doğaları gereği) bir arada yaşamak durumunda olan insan topluluklarını hem sevgi ve şefkatle bir arada tutacak, hem zayıfları koruyup adil yasalarla otorite koruyacak babaya ihtiyaç var. Bu durumda kendimize ana ve baba figürleri dışında başka bir isimlendirme bulmamız gerekir ki, her ikisini de içersin. "Salt annelik" veya "salt babalık" Hristiyan figürleridir. "Kerim" kelimesi, her ikisini içerebilecek genişlikte ve derinliktedir.

"Baba" otorite ve şefkati bir arada barındıran, ailesinin sağlığından, güvenliğinden, mutluluk ve geleceğinden sorumlu aile reisi olan şahsa denir. Genel toplumsal ve medeni (sivil) hayat ile devlet arasında bu türden zorunlu ilişkiler görüldüğünde, devletin babalık vasfı yerli yerine oturur. Muhtemelen gündelik siyasi kültürümüzde de "otorite ve şefkat" dolayısıyla devlete "babalık" sıfatı yakıştırılmıştır. İyi bir babanın otorite ve şefkat sahibi olduğunda kuşku yok. Ama değişen sosyal hayat, ailenin reisi durumundaki erkeğin, yani babanın geleneksel imajını aşındırmaktadır.

Diğer yandan gündelik literatüre girmiş bulunan "bir başka baba" figürü de var: "Baba" bir aile reisinin olumlu sıfatlarından çok, ağırlıklı olarak organize suçlar, yeraltı dünyası, zor, cebir ve yasa dışı işleri kendilerine meslek edinen mafya liderlerini çağrıştırmaktadır. Birçok insana "devlet nasıl bir babadır" diye sorarsanız, size verecekleri cevap "Mafya babaları gibi bir baba" olacaktır. Bu imajın yerleşip kökleşmesini sağlayan bir önemli faktör de 1996 yılında ortaya çıkan Susurluk kazası, şimdi de Ergenekon olayıyla ortaya çıkan ibret verici durumdur. Anlaşıyor ki devlet, yasa dışı organize suç örgütleriyle, mafya babalarıyla içli dışlı olmuş, ortak iş tutmuş ve onlar üzerinden birtakım kirli işlere karışmıştır. Hatta birçok olayda devletin mi mafya babalarını, yoksa babaların mı devleti kullandığı yeterince açık değildir.

Bu ve benzeri sebepler dolayısıyla "baba devlet" kavramı bugünkü anti demokratik uygulama ve sorunları sistemli bir şekilde geriden beslemektedir. Eğer tam liberalizm, komünizm veya faşizmin dışında yeni bir devlet

kavramına ulaşma gibi bir çabamız varsa, bu kavramın "kerim devlet" konseptine oturtulması gerektiğini düşünüyorum.

"Kerim (şanı yüce, değeri ve onuru yüksek)" kelimesinin aşkın bir anlam düzeyi var. Şefkat ve yüceliği içerir. Devletin en önemli misyonu bir arada yaşamayı sağlamak, genel ahlaki norm ve değerler çerçevesinde asayışı temin etmek ve adaleti tesis etmektir. Kerim sıfatı sadece devlete değil, insana yakışır ve uygun düşer. Hatta denebilir ki, devletin kerim olması, her biri Allah tarafından mükerrem kılınmış, yüceltilmiş olan insanın kerimliği dolayısıyladır. Hümanizm ve Aydınlanma insanı kendinden yüceltir, İslam insanı Allah'ın muradı ve yeryüzünün halifesi olması dolayısıyla yüceltir. Yurttaşlarının her birini kerim, Allah'ın onurlu bir yaratığı ve eşref-i mahlukat kabul eden ve öyle gören bir devlet, -etnik, bölgesel, dinî ve sınıfsal bir ayırım gözetmeksizin- insanların hukuklarını korumak, haklarını ve özgürlüklerini güvence altına almak, adaleti tesis etmek ve kamusal hayatta herkes için ortak değer olan ma'rufu ikame etmek suretiyle kendisi de kerim olur. Kerametini kendinden değil, insanın temel hukuki ve ontolojik vasıflarından alan devlet, adil, yüce ve demokratiktir. Böyle bir demokrasinin ana vasfı, Allah'ın muradına ve halkın iradesine dayalı olarak insanlar için ortak iyi ve ortak çıkarın bulunmasını sağlayan siyasi ve idari ortamı mümkün kılmasıdır. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Güçlü ordu

Ali Bulaç 2010.04.26

Tecilli ya da bakaya durumdaki yaklaşık bir milyon genci ilgilendiren ve en az 100 bin kişinin yararlanmayı umduğu bedelli askerlik bir başka bahara kaldı. Hükümetin istekli görüldüğü bu fikre TSK sıcak bakmadı. Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ'a göre; "Askere giden yükümlü sayısı TSK'nın ihtiyacını karşılamıyor. Terörle mücadele üzerinde de olumsuz etkisi olur. Bedelli askerlik için şartlar uygun değil."

Kuşkusuz bu gerekçelerin perde gerisi var. Zahire bakacak olursak, 600 bini aşkın asker ihtiyaca fazlasıyla cevap veriyor, Türkiye şu anda kime karşı bir savaşa hazırlanıyor ki bunca askeri az buluyor? PKK ile mücadelede birkaç ay eğitim gören gençlerin veya yaşları hayli ilerlemiş tecilli veya bakaya kalmış insanların pek işe yaramayacağı gün gibi ortada. Bu gerekçeler pek ikna edici görünmüyor.

Meselenin esasını anlamak için zamire bakmakta fayda var.

Bilindiği üzere Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde karşılaşılan önemli zorluklardan biri, askerin sivil siyaset üzerindeki etkisinin sona erdirilmesidir. Neredeyse her sene ilan edilen ilerleme raporlarında bu hususa işaret edilir. "Asker-siyaset ilişkisi" konusunda dengenin askerlerden yana kurulmasını "rejim adına bir teminat" olarak görenler, bu yöndeki taleplere karşı çıkıyorlar, ama artık Batı, askeri siyaset içinde görmek istemiyor.

19. yüzyılın ilk yarısından itibaren, ordunun asıl işlevi itibarıyla yeni bir toplum inşa etmek, bir ulus devlet kurmak, kısaca halkı Batılılaştırmak ve bugünkü yaygın deyimiyle "modernleştirmek" üzere konuşlandırıldığını söyleyebiliriz. Osmanlı, İran ve Çarlık Rusyası'na modernleşme, orduların gücü ve etkisiyle girmiştir. Cumhuriyet döneminde de ülkenin taşrasına ve küçüklü büyüklü yerleşim merkezlerine modernleşmeyi taşıyan kurum ordudur. 20 yaşına gelen gençler, askerlik hizmetleri süresince sadece savaş yeteneklerini öğrenmekle kalmıyor, aynı zamanda sıkı bir modernleşme sürecine de dâhil edilmiş oluyorlar. Halen Batılı olmayan birçok ülkede modernleşme politikalarının gerisinde ordular yatmaktadır. Denebilir ki, bizim gibi ülkelerde ordunun asıl misyonu, bir savunmadan çok, bir taşıyıcı, modernleştirici bir araç rolü oynamaktır.

AB'nin ve Amerika'nın Türkiye'den beklediği Ortadoğu rolü konularında belli belirsiz bir tutum değişikliğine gidilmekte olduğu gözlerden kaçmıyor. Askerin sivil siyaset ve iç idare üzerindeki etkisinin sona erdirilmesini isteyen AB ve ABD, asker sayısının azaltılmasına sıra gelince hiç seslerini çıkarmıyorlar. Aksine silah altındaki asker sayısının artırılmasından memnuniyet duyduklarını dahi söylemek mümkün. Çünkü eğer Amerika'nın salt askeri olarak boşaltacağı bölgeye Türkiye girip nazım rol oynayacaksa; sosyal, ekonomik, kültürel ve politik düzenleme yapacak bu ülkenin aynı zamanda güçlü ve kalabalık bir orduya sahip olması gerekir. Modern tarihte Batı'nın öngördüğü hiçbir reform askerlerin desteği -baskısı- olmadan gerçekleşmiş değildir.

Bu çerçeveden AB ve ABD canibinden asker sayısının azaltılması yönünde herhangi bir talebin gelmiyor olması anlaşılır olmaktadır. Bunun tercümesi, son 200 senedir, iç reformların hayata geçmesinde asker Osmanlı'da ve Türkiye Cumhuriyeti'nde hangi rolleri oynamışsa, "model ortak" Türkiye'nin Ortadoğu'ya Batı modernizmini ve reform programlarını götürürken, arkasında muazzam ve kuvvetli bir ordu ile bu süreçte yer alması beklenmektedir. Türk kamuoyunun yakından bildiği uluslararası bir finansörün -ki nice projenin arkasındaki mali güçtür- "Türklerin en iyi ihraç ürünleri ordularıdır" dediği hatırlardadır.

Denilecek ki, profesyonel bir ordunun, hem hareket kabiliyeti hem etkin gücü daha yüksek değil mi? Kuşkusuz öyledir. Ancak bunun için, Batı'yı referans alan modernleşmenin ikna edici çerçevede sosyal ve politik istikrar kazanması lazım. Bu yönde henüz kesin belirtiler görülebilmüş değildir. Mesele böyle olunca bedelli askerliğin en azından orta vadede gündeme gelmeyeceğini söylemek mümkün.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Pozitif ayrımcılık

Ali Bulaç 2010.04.28

Toplumsal bazı kesimlerin diğerlerine karşı kamunun adalet duygularını zedeleyecek ve toplumsal sürekliliği bozacak şekilde mağdur olmaları halinde, devletin söz konusu kesimleri -bunlar ya mağdur veya zayıf olabilir- takviye etmek üzere bazı düzenlemelerde bulunması gereklidir.

Devletin görevi, bütün kesimler arasında tam "eşitlik" sağlamak değil, "farklılıkları koruyarak adaleti tesis etmek"tir. Kamunun imkânlarından yararlanmak, gelir bölüşümünde ortaya çıkan adaletsizlikleri sağlamak bu türden düzenlemeleri gerektirir.

Söz konusu hukuki düzenlemeleri toplumun kendisinin takdir etmesi gerekir. Bunun yolu neyin nerede ve hangi kapsamda aksadığını toplumsal grupların kendi aralarında müzakere ederek tespit etmeleriyle mümkündür. Biz, 200 senedir, kendi sorunlarımız üzerinde düşünmeyi bir kenara bırakarak Batı'dan bize empoze edilen reformları yasalaştırmak ve uygulamakla meşgulüz. Kendi aklımızı tatile çıkardığımız için, başkasının aklıyla yaşıyoruz.

Son anayasa değişikliğinde, yeterince müzakere ve muhasebesi yapılmadan "pozitif ayrımcılığı" öngören bir madde geçti. Buna göre Anayasa'nın "kanun önünde eşitlik" başlıklı maddesinde yer alan "kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir" fıkrasına "Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılamaz" ifadesi eklenmiş oluyor. Kısaca Anayasa, "kadın ve erkekleri eşit" sayıyor olsa bile, kadınlara bazı ilave avantaj ve imtiyazların tanınması halinde, bunlar "eşitlik ilkesi"ne aykırı sayılmayacak.

Varlık yapıları itibarıyla erkek ve kadınları eşitleştirmeye kalkışmak, varlığın asli ve ahlaki düzenine aykırı bir girişimdir. Söz konusu eşitleştirmeyi hayata geçirmiş bulunan Batılı toplumlar, yavaş yavaş bunun acı sonuçlarını üç alanda tatmaya başlamaktadırlar: 1) Erkek ve kadın arasındaki "merhamet ve şefkat"ın

kalkmasıyla yok olan "sevgi ve aşk"; 2) Birer eşit özne olarak toplumsal hayata çıkan kadının evle ve annelikle ilişkisinin kesilmesiyle nüfusta meydana gelen gerileme; 3) Bunun sonucunda eşcinselliğin yaygınlaşp toplumsal hayat alanlarının eşcinsellerin eline geçmeye başlaması. Bundan erkek yanında, asıl büyük zararı kadın görmektedir.

Bizim gibi toplumlara "erkek-kadın eşitlik" ilkesini ve "pozitif ayrımcılığı" empoze edenler, bununla kendileri gibi toplumsal çözülmeye uğrayacağımızı biliyorlar. Biz de derin bir biçimde çözülüyoruz. Bu sürecin bizi nereye götüreceğini anlamak için verili toplumlara bakmak yeterlidir.

Bizim siyasilerimizin eline tutuşturulan reform paketleri tercihimize bırakılmış değildir. Bu reformlara itiraz etmeye kalkışan bir siyasi hareket sahnede kalamaz; anında "radikal İslam" yaftasını alır; Batılı medyanın eşliğinde mahkemeler harekete geçer ve silinir.

Fakat bir de içeride bu işin takipçileri yüzlerce dernek, vakıf ve STK vardır. Kadın hareketleri ve güçlü lobiler bu işin sıkı takipçileridir. Laik veya muhafazakâr-dindar yüzlerce ve binlerce kadın, sadece bu iş üzerinden para, şöhret, statü ve avantaj sağlamaktadır. AB ve ABD kaynaklı fonlar, bu STK'lara, dernek ve kuruluşlara cömertçe paralar pompalıyorlar.

Kadın ve erkek arasındaki farkın mutlak değil, görece olduğunu biliyoruz. Görece fark korunduğu sürece nesil devam eder. Aynı zamanda idari, politik ve ekonomik sistem, yani sosyal hayat da ehliyet ve liyakat sahibi kimselerce sürdürülür. Elbette bazı erkeklerden çok daha liyakat ve ehliyet sahibi kadınlar vardır ve bunlar kendi tercihlerine göre bir yerde görev almayı hak etmektedirler. Ama bu düzenleme başka bir şey: Düşünün, bir göreve sadece "kadın" olduğu için birini getirdiğinizde -bizim kadın profesörümüz, kadın milletvekilimiz, kadın bakanımız, kadın genel müdürümüz, kadın askerimiz var demek için- ehliyet ve liyakat kalkar, görev ve statüler cinsiyete göre dağıtılmış olur. Eğitimden bürokrasiye, askeriyeden siyasete kadar liyakatsiz ve ehliyetsiz kadınların yönettiği bir toplum halini alırız. Pozitif ayrımcılık, bizi kalitesiz toplumlar seviyesinde tutmanın başka yöntemidir.? a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kadın istihdamı

Ali Bulaç 2010.05.01

Tür olarak biz insanlar "tek bir nefisten (Nefs-i vahide)" yaratıldığımıza göre (4/Nisa, 1), kadın erkeğin öteki benidir.

Varoluşumuzu sürdürdüğümüz hayat alanlarının yarısı onun denetiminde ve etkinliği altındadır.

Erkek-kadın ilişkisi, kadının toplumsal hayattaki rolü konularında beşeriyetin kadim örfü şu önermelere dayanır: Kadın-merkezli bir ev düzeninde annelik, tarihte alternatifi olmayan ailenin, dolayısıyla türümüzün devamını sağlar. Beşeriyetin üzerinde icma ettiği bu örften ilk defa "modern batı" temel bir sapma gösterdi ve saldırgan bir tutumla modern bid'atları kadim örflerin yerine ikame etti. Bugünkü kadın, ev ve aile algımız modernliğin tahrif ve suistimal ettiği sahte bir algıya dayanır:

Ev kadının hapishanesi değil, toplumsal hayatla ilişkilerinde kendisi, eşi, çocukları ve korunmaya muhtaç yaşlılar için sıcak bir yuva, yani bir karargâhtır. Allah'ın rahmet, şefkat, sevgi, rububiyet, hafız, settar gibi isim ve sıfatları "ev"de tecelli eder. Ev meskendir, her fert sükun, huzur ve mutluluğu bu mekânda bulur. Yuvayı dışı kuş yapar. Kadın yuvayı bıraktı mı, ne ev kalır ne insanın (kadın ve erkek) sükun ve huzuru.

Mantiki olarak şöyle düşünmemiz gerekmez mi? Evinde oturup fitratına uygun yaşayan bir kadının para kazanma kaygısından, ölümcül rekabetin sürdüğü iş piyasasından uzak olması; ihtiyaçlarının, güvenlik ve meşru arzularının kendisini seven bir erkek tarafından karşılanması bir nimet değil mi? Bir kadının helal yoldan para kazanan öteki beni, yani erkek/eşi tarafından geçiminin üstlenilmesi onun rahatına değil mi? Küçük yaştaki çocuğu sabahın erken saatinde kreşe yetiştirmeye çalışan, akşama kadar müşterilerle, kendini bilir bilmez insanlarla boğuşan, saatlerce trafiğe takılan, alelacele kendini eve atıp yemek yetiştirmeye çalışan bir kadın mı daha avantajlı, yoksa yavrusu kucağında büyüyen, evini geniş vakitte düzene koyup, kalan bol zamanda hayır faaliyetlerine katılan, medeni-sivil etkinliklere katılan kadın mı? Çalışan kadın da evdeki kadın da aynı ev işini yapıyor. Ama çalışan kadının yükü iki kat.

Tabii ki hin-i hacette, kadın çalışsın; fitri ilgilerine ve tabii yeteneklerine göre çeşitli alanlarda üretime katılsın, para kazansın. Ama bu "arızı" olmalı. "Zaruret" halinde kadın iki sorumluluğu üstlensin.

Böyle bir kombinezonda işsizlik asgariye iner. Eve daha çok para girer, refah seviyesi artar. Ekim-2009 itibariyle Türkiye'de kadın memur sayısı yüzde 12 idi. Genel bütçeli kuruluşlar ve KİT'lerde 1 milyon 565 bin 108 memurun 1/3'ü kadındı. Erkek memur sayısı: 1 milyon 52 bin 187; kadın memur: 512 bin 921. TÜİK'in 2008 verilerine göre, çalışan sigortalı işçilerin 6 milyon 603 bini erkek, 1 milyon 901 bini kadındı.

Batı destekli kadın örgütleri ise kadının tam ve eşit katılımıyla ekonomik ve sosyal politikaların toplumsal cinsiyet eşitliği için mücadele ediyorlar. Kadın istihdamını artırmayı istihdam politikalarının ana bileşeni haline getirmek istiyorlar. Bir bölümü açıkça, kadınların üzerindeki çocuk, hasta, yaşlı bakımı gibi hizmetlerin, erkeklerin de eşit şekilde üstlenmeleri gereken toplumsal bir sorumluluk olarak kabul edilmesi gerektiğini savunuyorlar ve bir feminist kadının deyimiyle ancak bu şekilde "kadınları evden kurtarmak mümkün olacak" diyorlar.

Genel ve yaygın bir politika olarak kadının iktisadi hayata, yani iş piyasasına katılması ile "arızı", yani ihtiyaca binaen ve gerektiği kadar katılması arasında esaslı fark var. Arızilik prensibi kabul edildiğinde, işsizlik sorunu büyük ölçüde azalır. Bu kadınların rahatlaması, başka tedbirler yanında kadının evi sükun ve huzur yuvası haline getirmesi ve sivil-medeni hayata aktif özne olarak katılıp toplumsal hayatı ahlaki, kültürel ve sosyal olarak güçlendirmesi anlamına gelecektir. Maddi ve iktisadi hayatın etkin öznesi erkek, sivil ve medeni hayatın etkin öznesi kadın olmalıdır. Eşitlik ve pozitif ayrımcılık, kadının ve erkeğin fitratı yanında hayatın asli dokusunu tahrip etmektedir.. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ergenekon ve kirli siyaset

Ali Bulaç 2010.05.03

Başbakan R.Tayyip Erdoğan, haklı olarak Danıştay cinayetini kastederek, "Kaşıya kaşıya manşetlerinin altından kendileri çıkıyor. Cinayetten sonra kutsallarımıza, değerlerimize saldırdılar. Hadi yazın bakalım, o gün saldırdığınız iktidar partisine ne diyeceksiniz?" diyor.

Tabii ki Danıştay cinayeti büyük bir planın esaslı parçalarından biriydi. Yüzyıllık İttihatçı geleneğin, iktidarı kontrol etmek üzere meşru siyasete müdahale etme yöntemlerinin en trajik olanıydı. Bu gelenek, yakın tarihimizin hiçbir döneminde eksik olmamış belli başlı cinayet, suikast, komplo ve tedhiş eylemlerinin, kitleleri dehşete düşüren provokasyonların arkasında yatar. 1 Mayıs 1977 bunun ürünüydü. 34 insan hayatını kaybetti, güpegündüz öldürülen bu insanların katilleri, tertipçileri bulunamadı. Bu sene on binler Taksim Meydanı'na

çıktı, gönüllerince kutlamalar yaptı, kimsenin burnu kanamadı. Çünkü bu sefer "gayri meşru usullerle çalışan derin devlet"in provokasyon yapma tehlikesi yoktu. Biliyoruz ki, aydınlanmayan cinayet ve tedhiş eylemlerinin arkasında devlet içinde yuvalanmış çeteler, cuntacılar ve birimler var. Bunlar tesadüfi iş yapamazlar. Her eylemleri kısa, orta ve uzun vadeye yayılan hedeflere matuftur.

Bundan 20 sene önce sorunlarımızın önemli bir bölümünü medeni bir biçimde çözmek üzere önemli adımlar atmıştık. 1990'larda İslami entelektüel gruplarla sol ve milliyetçi aydınlar arasında önemli diyalog ve iletişim köprüleri kuruldu. Ortak bildiriler yayınlanıyor, sempozyumlarda bir araya geliniyor, böylelikle mutabakat noktaları bulunuyordu. 12 Eylül'ün işkencehaneleri bu grupların birbiriyle tanışması gibi 'hayırlı bir gelişme'ye yardım etti. Birbirimizi hücrelerde tanıdık, işkenceden gelene yer verip dinleninceye kadar ayakta bekledik. Dışarı çıkınca da dostluklarımızı devam ettirdik, 'nasıl daha iyi bir ülkede yaşayabiliriz' sorusuna cevaplar aradık.

Tam toplumsal sözleşme niteliğini kazanacak bir anayasa fikrine varmak üzereyken -ki Medine Vesikası o atmosferde gelişti- birdenbire ve beklenmedik bir hızla seri cinayet ve suikastlar başladı: Muammer Aksoy, Uğur Mumcu, Bahriye Üçok, Çetin Emeç, Turan Dursun, Ahmet Taner Kışlalı vd. Her cinayetten sonra failerin adresini işaret eden belirtiler bırakılıyordu ki, bunların işaret ettiği adres "dindar insanlar, İslami gruplar ve İran"dı. Arkasından Sivas Madımak'taki dehşet verici katliam tertip edildi.

Bu cinayet ve suikastlar, diyalog köprülerini bir anda berhava etti. Herkes kendi adacığına çekildi, gidiş gelişleri sağlayan vapur seferleri (sempozyumlar, ortak bildiriler, mutabakat arayışları) sona erdi. Bugün demokratikleşmenin ve açılımın şampiyonluğunu yapan bir "ağabey gazeteci", o pis ve puslu havada beni ve Abdurrahman Dilipak'ı kendi köşesinde açıkça hedef gösterdi. Beş ay yurtdışında yaşamak zorunda kaldık. Muhafazakâr medyamız onu, bugün sürece verdiği destek dolayısıyla yüceltirken içim acıyor. Bazan pragmatizm (reel politiğe göre tutum almak) bizi ilkesizliğe ve oportünizme sürüklüyor.

Yargıtay, Danıştay cinayetiyle Ergenekon davası arasında "hukuki ve fiili bağ olduğu"na hükmetti. Kamera kayıtlarıyla ilgili çıkan son durum, işin içinde büyük tertiplerin olduğu şüphesini uyandırıyor.

Aksayan yanları olmakla beraber Ergenekon davasının düzgün bir biçimde ve kararlılıkla yürütmesinde üç sebepten dolayı zaruret var:

Yakın tarihimizin kara lekesi olan siyasi cinayet ve suikastların aydınlatılması;

Dindar kesimler ve İslami gruplar son 20 yılda işlenen cinayetlerden sorumlu tutuldu, bunların teberri etmesi. Artık Çetin Emeç'in eşi Bilge Emeç'e yakışan "Ben Atatürkçü, orduyu seven, vatanperver bir kadıyım. O yüzden hep İran, dinciler demek işime geldi sanırım. İran'ın yaptığına inanmak istedim." (Taraf, 15 Şubat 2010) demek değil, "Eşimi kim öldürmüşse bulunsun." demek olmalıdır.

Bundan sonra benzer suikastlar ve cinayetler tekrar edilmesin, siyaset kirli oyun ve tedhişlerden arındırılsın.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Papaz kim?

Ali Bulaç 2010.05.05

Bu fıkrayı Altan Tan'dan dinledim. Umarım bir gün kendisi çok daha güzel yazıp yayınlar. Mardin Midyat ilçesine bağlı bir köyde Süryaniler yaşıyormuş. Başlarında bir papaz var. Ama ondan memnun değiller. Yalancı,

cahil, muhteris vs. Köylüler onu değiştirmek istiyorlar, Mardin'e başvuruyorlar olmuyor, Şam'a, Hatay'a müracaat ediyorlar, kimse ilgilenmiyor. İstanbul'daki padişaha seslerini duyurmaya çalışıyorlar, ses seda çıkmıyor. Kısaca kimsenin bu papaza gücü yetmiyor.

Derken bir gün kendi aralarında karar veriyorlar: "Bizim yegane kurtuluşumuz köyümüzü terk edip başka bir köye gitmek ve Müslüman olmak." Öyle de yapıyorlar. Bir gece yarısı çoluk çocuk, yaşlı kadın sessizce köyden ayrılıyorlar, dağ tepe saatlerce yol tepip bir Müslüman köyüne ulaşıyorlar, şeyhin evine gidip Müslüman olmak istediklerini söylüyorlar. Şeyh büyük bir sevinç içinde onları ağırlıyor, izzet ikram, kahvaltı vs. Ardından "Buyurun" diyor, "Köyün camiine gidelim. Kelam-ı şehadeti getirin, sabah namazına başlayın." diyor ve ekliyor: "Bugün de mübarek bir gün. Allah'ın hikmetine bakın, imamımız vefat etmişti. Sizden iki saat evvel bir papaz geldi, o da sizin gibi Müslüman olmak istedi. İyisi mi, ben onu başınıza imam tayin edeyim." Müslüman olmakla kurtulacağını düşünen Süryaniler işkilleniyor, ama anlam da veremiyorlar. Neyse Allah'a tevekkül edip camiye gidiyorlar. Bir de ne görsünler! Ahhah, kendi papazları! Onlardan önce köye gelmiş, Müslüman olmuş. Şimdi imamları olacak. Yani anlayacağınız Süryaniler Müslüman oluyor, ama eski tas eski hamam, durumlarında hiçbir değişiklik olmuyor.

Kısmi anayasa değişikliğinde ikinci tur oylamaları yapılırken, "parti kapatmayı yeniden düzenleyen 8. madde"nin 327 oyla paketten düşmesi bana bu fıkrayı hatırlattı. Yıllardır, AK Parti'de sayıları az, ama hayli etkili bu "yeni imam, eski papazlar"a dikkat çekmeye çalışıyorum. Bunlar son derece maharetli, siyasetin salt zekâ gerektiren labirentlerinde her defasında başarıyla yol alabiliyorlar, her dönemde kendilerine yer bulabiliyorlar. Bir parti miadını doldurmaya yüz tuttu mu onlar, -ilçe teşkilatından genel merkeze kadar- herkesten önce gemiyi terk edip yeni yükselmekte olan partiye kapağı atıyorlar, bir anda iyi mevzilerde yerlerini alabiliyorlar.

Merkez sağ ve merkez sol partilerin çöktüğü, Milli Görüş partilerinin sıkı bir tarassut altına alındığı 21. yüzyılın ilk yıllarında AK Parti'nin siyaset sahnesine giriş yapması Türkiye için büyük bir şanstı. Bir "Türkiye partisi" olarak toplumsal merkezi siyasi şemsiyesi altında toplayacak, bürokratik merkezle hukuk dairesi içinde mücadele edip, hem ülke özgürleştirecek hem gelir adaletini düzelterip Türkiye'yi Ortadoğu ve İslam dünyası üzerinden dünyaya, küresel sürece aktif ve irade sahibi bir özne olarak dahil edecek bir partiye ihtiyaç vardı. "Gelenekçiler"e karşı "yenilikçiler" olarak ortaya çıktıklarında hepimiz vargücümüzle bu hareketi destekledik. Ama kuruluş felsefesi tespit edilirken 1) Temel alınan "uzlaşma doktrini", 2) Seçilen siyasi kimliğin "muhafazakârlık"ın hareketin kendi asli geçmişine zıt bir hüviyete büründürülmesi, 3) Turgut Özal'ın dört eğilim stratejisinin benimsenip partinin gerek siyasi görüş gerekse yaşama tarzı ve sergilenen kişilik profilleriyle bir "kırkambar"a çevrilmesi -ki ANAP'ın sonunu getiren buydu-, 4) Herkesten önce imamlığa soyunan papazlara yeterince dikkat edilmemesi bu partinin bir iç zaafı olarak devam etti.

Parti kapatmayı zorlaştıran maddeye karşı CHP, MHP ve AK Parti içindeki "sahte imamlar" yanında her partisi kapatılan BDP'nin de aynı tutumu sergilemesi ise ibret vericidir. Bu olay 1909'dan beri politik ve idari hayatın kılcal damarlarına nüfuz etmiş olan sistemin ne kadar kavi olduğunu gösteriyor. Bence R. Tayyip Erdoğan ve samimi AK Partililer, "kahırdan lütuf doğar" deyip bundan gerekli dersleri çıkaracaklardır. Bu arada Numan Kurtulmuş'un başındaki SP de "sahte imamlar"a şimdiden dikkat etse, iyi olur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye'nin İsrail sınavı

Türkiye'nin İsrail politikasında bir değişiklik olduğu gözleniyor. Bunun "temel-stratejik bir değişiklik" mi, yoksa bir "taktik" mi olduğu sorulmaya değer. İki ihtimal söz konusu: Değişiklik ya geleneksel stratejiye bağlı kalınarak yapılıyor ki, bunun anlamı Türkiye'nin İsrail'in bölgedeki en iyi müttefiki ve koruyucusu pozisyonudur veya sahiden artık İsrail ve Türkiye bölgede iki farklı -hatta karşı- tutum ve vizyonu temsil ediyorlar.

Bazılarına göre değişiklik "stratejik" değil, taktikler seviyesindedir. Her iki ülke arasındaki askerî ve stratejik ilişkiler en üst seviyede devam ediyor. Eğitim uçuşları konusunda sorunlar çıkmışsa bile, çok daha temel bir konuda, mesela Ekim 2008'de Arap Birliği ülkelerinin UAEK genel kuruluna sundukları, 'İsrail'in nükleer yetenekleri' başlıklı karar tasarısının, üzerinde oylama yapılmasını öngören oylamada, katılımcı ülkelerden 46'sı evet derken, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 7 ülke çekimser oy kullanınca gündemden çıkarıldı. Bu stratejik bir tutumdur.

Davos'taki çıkıştan sonra çok şeyler değişti. Bölge Türkiye'nin nazım rol oynayacağı bir alan olarak düşünülmüşse, İsrail faktörü bütün ağırlığıyla öne çıkar. Bu faktörün önümüzde orta vadedeki muhtemel gelişmeleri olumsuz yönde etkilememesi için, öncelikle Arap kamuoyu ile İran arasındaki bağın koparılması gerekir. Davos çıkışı, İsrail'e karşı duyulan bölgesel düzeydeki öfkenin ifade edilmesinde rol oynayan İran'ın yanına Türkiye'yi de katmış oldu. Bu, Arap kamuoyu sempatisinin İran'dan Türkiye'ye doğru kaymasını sağladı. Nihayetinde iki ana kutba bölünmüş olan bölgede İran, cepheden ABD'ye karşı retçi tutumu temsil etmektedir. Bölge 1) İran, Suriye, bölgenin Şii yoğunluklu nüfusu, Lübnan-Hizbullah'ı, Hamas ve Sünni kamuoyu; 2) Mısır, Suudi Arabistan, Ürdün vd. olmak üzere iki kutba bölünmüş bulunmaktadır. Türkiye'nin bu kombinezonda Batı ittifakının bir üyesi ülke sıfatıyla bölge ve İsrail'le ilişkileri hayli hassastır. Davos çıkışı, İsrail'e duyulan öfkenin açığa vurulmasında Türkiye'yi en azından İran'ın ortağı kılmış, Arap kamuoyunu Sünni bir ülkeye doğru yönlendirmiştir. Hem İsrail'le en üst düzeyde dostane ilişkilerin olacak hem bölgede nazım rol oynayacaksınız, bu inandırıcı olmaz.

Bugün Türkiye'nin Ortadoğu'da yükselen prestijinin iki ana faktöre dayandığını söylemek abartı olmaz: 1 Mart tezkeresinin TBMM'de reddedilmesi ve Davos çıkışı. Ama Türkiye'nin İsrail'e ilişkin bir tutum değişikliğine gitmesinin iç politika ve toplumsal algıyla da yakın ilgisi gözden kaçırılmamalıdır.

Hatırlanacağı üzere Gazze'de İsrail'in giriştiği katliama karşı bütün dünyada öfkenin en çok kabardığı ülkelerden biri Türkiye idi. Söz konusu öfkeyi Çağlayan Meydanı'na 1 milyonun üstünde insanı toplayarak Saadet Partisi açığa çıkarma başarısını gösterince -ki buna Diyarbakır'da Müstaz'af Der'in yaklaşık 300 bin insanı meydana döktüğü gösteriyi de eklemek gerekir- birçok çevrede şafak attı. İsrail-karşıtlığı toplumda politik eksen kaymalara sebebiyet verebileceği gibi, İslami politik hassasiyetlerin artmasına da yol açabilirdi. Davos çıkışı bunu regüle etti

Türkiye'nin İsrail'e ilişkin değişen tutumunun stratejik mi, yoksa taktik mi olduğunu anlamamanın bazı ölçütleri var. Mesela 2 Mayıs'ta yapılan KPDS sınavında sorulan bir soru konuyu test edebileceğimiz önemli alanlardan biridir: 65. soruda "İsrail Mayıs 1948'de bağımsızlığını ilan eder etmez beş komşusu tarafından işgal edildi" deniyordu. Muhtemelen bu soruyu hazırlayanlar "yeni politikanın salt bir taktik adım" olduğunu düşünmenin engin güveni içindedirler.

Önümüzde başka bir test alanı var: İsrail, OECD'ye üye olmak istiyor. Müslüman ülkeler ise, bunun gerçekleşmesi halinde Müslüman ülkelere engel çıkaracağından kaygı duyuyorlar, Türkiye'den bunu veto etmesini talep ediyorlar. Bakalım Türkiye İsrail'in üyeliğini veto edecek mi, etmeyecek mi? Bu, İsrail politikasının hangi seviyede değiştiğinin de önemli bir göstergesi olacak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Ma'ruf üzere'!

Ali Bulaç 2010.05.10

Geçenlerde SP İstanbul İl Kadın Kolları'nın davetlisi olarak Türkiye'ye gelen Oxford Üniversitesi Öğretim Üyesi, Dr. Muhammed Ekrem Nedvi, 'Kadın yemek pişirme işini erkeğine lütfettiği için yapar' demiş ve eklemiş: "İslam hukukuna göre kadın yemek pişirmek zorunda değildir.

Erkek de kadın gibi yemek pişirmeli. Kadın da erkek gibi okuyacak, ilim öğrenecek!"

Modern(ist) fakihler arasında hayli yaygın olan bu görüşün modern dünyaya bakan yüzü, İslamiyet'teki aile düzenini Batılı kadın-erkek ilişkisine göre yorumlamayı; geçmişe bakan yüzü yerel/yöresel bir Arap geleneğini İslam'ın amir, genel ve ebedi bir hükmüymüş gibi empoze etmeyi hedefliyor. Fetvanın mantığı fıkıh kitaplarına geçmiş yerel ve yöresel bir geleneğin günümüz modern telakkisine dayanak teşkil etmesine dayanır. Burada "örf ve gelenek" söz konusu olduğuna göre, fetvaya da buradan bakmak lazım. Kur'an, kadınlarla "Ma'ruf üzere geçinme"yi emreder. (4/Nisa, 19) "Ma'ruf üzere geçinme"nin birkaç anlam düzeyi var:

- 1) Güzellikle. Severe, karşılıklı saygıyı koruyarak, hak ve hukuka titizlikle riayet ederek evlilik beraberliğini sürdürmek. Bunun sübjektif hayata ilişkin bir tavsiye olduğunu söylemek mümkün. "İşret ve muaşeret" in "örf ve ma'ruf" la bir arada zikredilmesi, geçimin zahiri/objektif yanı kadar sübjektif/duygusal yanı arasında sevgi temeline dayalı uyum, ahenk ve sükununa işaret etmektedir. Ma'ruf üzere eşiyle işret ve muaşeret içinde olan insan, yuvasını bir cennet bahçesine çevirir.
- 2) Evliliğin ve ailenin tarihsel sürekliliğini korumak üzere "örf ve sahih gelenekler" e göre geçinmek. Aile, ilk birkaç insanla (Adem, Havva ve çocukları) başlamış ve ilk insan toplumunun ilk yapı taşı olmuştur. Bu özelliği dolayısıyla beşeriyetin bugüne kadar süren ve yarına intikal ettirmek zorunda olduğumuz bir beraberlik formudur. Ailenin tarihte alternatifi olmadığından tarihsel formunu korumak gerekir, bu da ancak beşeriyetin sahih örfünü korumak suretiyle mümkün olacaktır.
- 3) Yatay anlamda her toplumun bu kadim örfü kendi özel şartlarında yaşadığı, tezahür ettirdiği ma'ruf ilişkiler çerçevesinde evlilik beraberliğini sürdürdüğü bir tarzı vardır. Müslüman toplumun sahih örfü, meşru gelenekler mecmuasıdır. Bir toplumun örfü o toplumun konsensüsü, icmaıdır. Elbette örf, Kur'an ve Sünnet'in ana hükümlerine aykırı olamaz, aynı zamanda o toplumun maddi, sosyal ve iktisadi kapasitesini zorlayan talep ve teklifleri de ihtiva edemez. Mehir, çeyiz, mesken seçimi, alınacak eşyalar, nişan-düğün ve karşılıklı vecibe ve yükümlülükler toplumun kabul edilmiş standartlarına, gelenek ve geçerli teamüllerine göre olmalı; İslami hüküm ve sınırları aşmamalı; tarafları maddi ve sosyal imkânlarını zorlayacak, altüst edecek tarzda olmamalıdır. Esasında evlenecek çiftlerin başka hasletler yanında bu konuda da denklik (küfuv) şartına riayet etmeleri bu hükmün yerine getirilmesini sağlayacaktır.

Bu çerçeveden bakıldığında, özellikle "kadının İslam'da ne kadar büyük haklara sahip olduğunu anlatabilmek" için, ev ve aile düzeninde kadının "çocuğunu emzirmek veya yemek yapmak zorunda değildir" denmesinin herhangi bir esası yoktur. Esasında bu fetvanın mantığı da yoktur: Kadın yemek pişirmeyecek, çamaşır yıkamayacak, çocuk emzirmeyecek, eve ve çocuklara bakmayacak, peki ne yapacak? Erkek niçin onun geçimini ve güvenliğini üstlensin? Erkek ve kadının karşılıklı hak ve sorumlulukları yoksa niçin evlilik yapsınlar? Geriye çiftleşme ihtiyacı kalıyor ki, bu amaçlı evlilik "aile" kavramı dışında başka bir formdur.

Bizim örfümüzde çocuğa anne bakar, onu emzirir -Allah, çocuğun rızkını annesinin göğsünde halletmiştir-, bakımını üstlenir, bu arada evin işlerini de yürütür. Buna mukabil erkek kadının geçiminden, güvenlik ve

sağlığından sorumlu olur. Bu hak ve vecibeler örfün esasını teşkil eder; yazılı kanunlar hükmünde geçerli olan teamüller ve uygulamalardır. Arap yarımadasının daracık bir bölgesindeki bir geleneği İslam'ın amir ve herkese tatbik edilecek bir hükmü değildir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kaset olayı

Ali Bulaç 2010.05.12

Deniz Baykal'a ait olduğu iddia edilen bir kasetin orta yere serilmesi bir deprem etkisine yol açtı.

Tabii ki olayın siyasi boyutu son derece önemlidir ve hiç kuşkusuz kısa, orta ve uzun vadede bunun derin etkilerini hep birlikte hissedeceğiz. Olayın siyasi boyutu kadar ahlaki-fıkhi boyutları da önemlidir.

Mahrem dünyaya ait bir olayın kişilerin rızası hilafına tespiti ve teşhiri hem ahlak dışıdır hem hukuken suçtur. Teknolojinin baş döndürücü hızla gelişmesi, mahrem dünya diye bir şey bırakmadı. Son derece sofistike yöntem ve araçlarla istenilen kişilerin mahrem hayatı, konuşmaları, fiilleri kayıt altına alınabilir, montaj hileleriyle istenildiği kılığa sokulabilir. Bu açıdan, elde ediliş şekli itibarıyla suç olan bir fiilin delil veya şantaj aracı olarak kullanılmasına daima kuşkuyla bakmalı. Ortada can ve mal güvenliğini ilgilendiren bir tehdit söz konusu ise -cinayet, terör, fiili saldırı, yolsuzluk, rüşvet vb.- o zaman da hâkim kararıyla ve devletin meşru kuvvetleriyle bu türden kayıtlar ve tespitler yapılabilir, ancak bunların da kamuoyuna gelişigüzel teşhir edilmesine; birilerinin rakiplerini zor duruma düşürmek amacıyla kullanılmasına izin verilmemelidir.

İslam fıkhnın kabul ettiği en ağır suçlardan biri "zina"dır. Zina suçunun cezaı gerektirecek şekilde tespiti için dört adil şahidin bu fiile açık bir biçimde tanıklık etmesi gerekir. (4/Nisa, 15; 24/Nur, 4) Öyle ki bu, "kılıcın kınına girişi" şeklinde tasvir edilmiştir. Aynı örtü altında bir arada yakalanan bir çiftte uygulanacak ceza ise bilginlerin çoğuna göre "te'dip"ten ibarettir. Takdir olunacağı üzere, neredeyse hiç kimsenin bu fiili dört kişinin açıkça görebileceği pozisyonda işlemeye kalkışması düşünülemez. Hatta zina suçunu itiraf etmek üzere gelen bir kadını Hz. Peygamber geri çevirmek için defalarca uyarmıştır.

Peki, suç fiilini işleyenlerin suçlarını araştırıp çıkarmak caiz mi? Tek kelimeyle hayır! 49/Hucurat, 12. ayette "birbirinizin gizli fiillerini/gizliliklerini araştırmayın" buyrulur. Bunun ne anlama geldiğine bakalım:

1) Allah'ın Elçisi (s.a.): "Ey diliyle inanıp, iman kalbine girmeyen kimseler. Müslümanların gıybetini yapmayın; gizli kusurlarını araştırmayın. Kim onların gizli kusurlarının peşine düşerse, Allah da onun gizli kusurlarını araştırır. Allah kimin gizli kusurlarını araştırırsa, evinde dahi onu rezil eder." (Tirmizi, IV, 378; İbn Hıbban, Sahih XIII, 75)

2) İbn Mes'ud'a bir adam getirilir ve "Bu sakalından şarap damlayan biridir" denir. Büyük fakih sahabe "Bize tecessüs (gizlilikleri araştırma) yasaklandı. Apaçık görürsek başka" der.

3) Abdurrahman bin Avf'tan naklen: Bir gece Hz. Ömer'le dolaşıyorduk. Kapısı bir parça aralık bir evden kandil ışığı geliyordu. İçerde sesleri birbirine karışan kimseler vardı. Ömer "Bu Rabia b. Umeyye b. Halef'in evidir, şu anda içki içiyordur. Ne yapalım?" diye sordu. Ben de, "Benim görüşüm, biz şu anda Allah'ın yasakladığı bir şeyi yapıyoruz." dedim ve Hucurat 12. ayete atıfta bulundum. Ömer beni haklı buldu, geri döndük.

Sonuç: Mahrem alan korunmuştur. İnsanların gizli işleri, kusur ve ayıpları araştırılmaz. Biri bizdeki ayıbı araştırmaya kalkışsa bile bizim mukabil bir hareketle onun ayıplarını araştırmaya kalkışmamız doğru değildir.

(Ebu Davud, libas, 14) Gizliliklerin çokça araştırıldığı ve bu tür haber ve bilgilerin hayli revaç bulduğu bir toplum, ahlaki bakımdan iki yüzlü bir toplumdur. Belli ki büyük bir çürüme geçirmektedir, aslında kendi kusur ve ayıplarını, suç ve cürümlerini bir başkasının aynasında seyretmek gibi patolojik bir bozukluk göstermektedir. Bu yüzden zina suçu işleyen bir kadına erkekler bir anda "onu taşlayalım" diye bağrışınca Hz. İsa "İlk taşı bu suçu hiç işlemeyen atsin." buyurdu, kimse eline taş almaya cesaret edemedi.

İslami hassasiyetleri olanların bu türden şantaj araçlarına itibar etmesi ayıptır, günahtır ve yakışıksızdır. Bir olayın "haber değeri"nin olması, ahlaki ve hukuki olumlu değerinin ölçüsü değildir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Özel hayat ne kadar masun?

Ali Bulaç 2010.05.15

12 Mayıs tarihli yazımda, tamamen İslamiyet'in, özel hayata ve mahremiyetin masunluğuna verdiği değeri anlatmaya çalıştım. Amacım, suç işleyen şu veya bu şahısları temize çıkarmak (teberi) değil, modern Batı'nın pek övündüğü "özel hayatın korunmuşluğu" ilkesinin İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren titizlikle sivil-medeni hayatta uygulandığını göstermekti.

Bu ülke Müslüman ise konuyla ilgili düzenlemeler yapıldığında, söz konusu referansların da kaale alınması gerekir. Maalesef hükümetlerin yaptığı "ben kargadan başka kuş tanımam" misali, her şeyi Batı'dan kes-yapıştır yöntemiyle almaktan ibarettir.

Yine amacım, Batı hukuk telakkisinde savunulagelen "özel hayat" felsefesi ile İslam arasında birebir benzerlikler kurmak da değildi. Gayet açık ki, İslam'ın özel hayattan anladığı ile Batılıların ve özellikle liberallerin anladıkları hayli farklıdır. Şöyle ki:

1) Kişilerin özel/mahrem hayatlarında işledikleri suçlar başkalarının can, mal ve namus emniyetine, toplumun güvenliğine zarar vermediği sürece araştırılmaz. Bu, "ayıp ve kusurları araştırma"nın ahlaki olarak mümkün görülmemesi dolayısıyla değil, hukuki olarak da mümkün değildir. Devlet insanların evlerine kameralar yerleştirip ne yaptıklarını tespit etmeye kalkışamaz. Ancak özel hayatta içki içiliyor veya zina yapılıyor diye, içki ve zina fiili "meşru" değildir. Her halükarda içki, kumar, zina vs. fiiller haramdır. Belki gözlerden uzak içki içilmiştir, ama Allah her şeyi gören (basir), her şeyi bilen (alim) ve her şeyden haberdar (habir) olandır. Dünyada cezadan kaçabilirsiniz, ama ahirette kaçamazsınız. Hukuken korunan, ahlaki ve manevi olarak korunmayabilir.

2) Özel hayat mutlak anlamda övülen bir alan değildir. Kişi ma'rifetünnefs, ma'rifetülhalk ve ma'rifetullaha ulaşmak amacıyla kendi iç dünyasında enfüsi yolculuklara, farklı ruhi tecrübe ve tefekküre daldığı müddetçe bu iyidir; ama her tür denetim ve gözetimden uzak bir özel hayat nefsin istek ve tutkularının hükümferma olduğu günah diyarına döner. Meşhur dua şöyledir: "Allah'ım beni nefsimle baş başa bırakma!"

3) Batı telakkisine göre, kimse özel hayata karışamaz, orada her ne yapılmışsa bu, kimseyi ilgilendirmez. Sanki bir fiil "özel hayatta/mahrem alan"da yapıldı mı niteliği ne olursa olsun "meşru" olur, başkalarının ayıplamasına, hakkında olumsuz fikir yürütmelerine maruz kalmaz. Hele kişilerin bireysel özgürlükleri söz konusuysa, kimse fiilin niteliği konusunda değer hükmü bile öne süremez. Bütün suç ve günahlar bireysel özgürlüğün kullanımıyla olur, sevap ve güzel işler de. Evli kişilerin zinası veya nikâhsız beraberlikler -bireysel tercih ve özgürlüğün kullanımı çerçevesinde de olsa- günah ve suç fiilleri olma özelliklerini kaybetmezler.

4) Özel hayatlarında günah sayılan bir fiili işleyenler, bunu açıklamaktan veya teşhir etmekten kaçınmalılar. Çünkü yapanın toplum üzerindeki etki gücüne göre, günah fiili yaygınlık kazanmış; suç ve günah sevdendirilmiş, özendirilmiş olur. Pop ve top yıldızlarının her gün ekranlarda sergilenen hayatları, televizyon dizilerinde ahlak dışı ilişkilerin empoze edilmesiyle, günah ve suç toplumda kanıksanır hale gelir. Zaman içinde gençler ve aileler, rol modellere bakarak benzer ilişkileri yaşamaya başlar. Said Nursi hazretleri "Batılı tasvir etmek zihinleri idlal eder" demiştir ki, doğrudur.

5) Allah-insan ilişkisi açısından bakıldığında özel hayatta sınırlı tutulan bir günah belki af ve mağfirete konu olabilir. Kul haklarını ihlal etmediği müddetçe, dilerse Allah kulunu affeder. Ama günahın bu şekilde teşhiri, itirafı ve şüyu, başkalarının, belki milyonlarca insanın günah fiiline şahit olmasına yol açar. Günaha şahit tutulmaz. Günahın teşhiri günahkârın aleyhinedir.

6) Özellikle büyük günah işlediği sabit olan bir şahıs, bunu özel hayatında işlesin işlemesin, hemen tevbe etmeli ve bir daha asla bunu tekrar etmeye kalkışmamalıdır. Çok önemli bir mevkide ise bu ağırlıkta suç işleyen biri ehliyetini, mesela yönetici olma vasfını kaybeder.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

TÜSİAD ile MÜSİAD'ın izdivacı (1)

Ali Bulaç 2010.05.17

Son 100 yılın en önemli olayı geçen hafta (13 Mayıs) gerçekleşti. MÜSİAD yetkilileri, TÜSİAD'ı ziyaret ettiler.

Görüşmede üzerinde görüş birliğine varılan konular şunlar: Krize karşı ve kriz sonrasında yapılanmada takip edilecek yol. KOBİ'lerin geliştirilmesi ve transformasyon. TÜSİAD'ın konuyla ilgili özel projeleri. Karşılıklı işbirliği. Türkiye'nin büyümesi için ortak gayret. Ortak projelerin yürütülmesi. İşsizlik, eğitim, demokratikleşme vs. Vardan, "TÜSİAD'la ilk defa bir araya geliyorsunuz. Ne değişti de bu ziyaret gerçekleşti?" sorusuna "Her şeyin oluşması için bir zaman gerekiyor. O zaman bu zamanmış" cevabını veriyor.

Bu köşeyi takip edenler, bundan bir süre önce (25 Ocak 2010) orta sınıfın ağır bir krizin içinden geçtiğini; tedrici olarak sermaye ve statü el değiştirirken, asıl üretici güçlerin zorlanmasına karşılık, kökeni itibarıyla imalattan gelmeyen zümrelerin kendilerine sağlanan gayrı tabii kaynak transferleriyle zenginler zümresine katıldıklarını; ancak bu sürecin "yeni şanslı zümreleri" öteden beri "devletin serasında yetişen imtiyazlıların sınıfı"na katmaktan başka işe yaramadığını; ileride etkilerini hissedeceğimiz bu değişimin sembol göstergesinin MÜSİAD'ın TÜSİAD'laşma yolunda attığı adımlarda somutlaştığını yazdığımı hatırlayacaklardır. Hüküm cümlemiz şöyleydi: "Bu süreçte TÜSİAD'a perspektif yoksunluğu dolayısıyla ve farkında olmaksızın önce form, arkasından normlar seviyesinde benzeşmeye başlayan MÜSİAD Türkiye'nin içine girdiği zamanın ruhunu temsil etmekten uzağa düşüyor. Yaşadığımız büyük politik ve fikri değişimin iktisadi boyutunu ne TÜSİAD ne onu taklit eden MÜSİAD doğru okuyor."

Sürecin fikir babaları sorunun esasına girmeden dokundurmalarında bulundular; değerli dostum İbrahim Öztürk de bir televizyon programında benim bu iddianın altını doldurmadığımı söyledi. Haklıdır. Araya başka konular girdi, bir türlü bu konuya sıra gelmedi.

MÜSİAD-TÜSİAD buluşması neden son 100 yılın en önemli olayıdır? İttihatçıların iktidarından sonra geçen yüzyılın ilk büyük iktisat kongresi Cumhuriyet'in kuruluşuyla eşzamanlı olarak 1923'te İzmir'de yapıldı. Orada öne çıkan görüşe göre, bizde mademki kalkınmayı gerçekleştiren tarihsel bir burjuvazi yok, bu durumda devlet bu sınıfı yaratacaktır. "Devlet zengini Türk burjuvazisi" oluşturmak amacıyla bir yandan gayrimüslimler

üretimden, zenaat ve ticaretten temizlenirken -tehcir, tenkil ve mübadelenin bununla yakın ilgisi var- diğer yandan halktan elde edilecek kaynaklar yine devletin kontrolünde -yani bürokrasi eliyle- bu zümreye aktarılacak. Bu zümrenin iki asli görevi olacaktır: 1) Ülkenin Batılı usulde kalkındırılması. 2) Batılı/modern yaşama tarzını temsil edip bunu Anadolu halkına empoze etmesi.

Eğitim, hukuk, askerî güç ve medya bunun taşıyıcı ve dönüştürücü araçları olacaktır. Siyasetin ve siyasilerin görevi bu konsepti aksaksız işletmekten ibarettir. Bunu iyi yürüten siyasetçiler tabii ki maliyeden ve bürokratik nimetlerden bir miktar faydalanacaklardır.

Süreç 1970'lere kadar işledi. Bu tarihten sonra Anadolu'da devletten beslenmeyip kendi kaynaklarını kendisi oluşturan, Batılı yaşama tarzını benimsemeyip İslami/mazbut hayat yaşayan muazzam bir ekonomik ve ticari hareketlilik başladı. Hareket sıçrama yapacak noktaya gelince devlet, 1923 ruhuyla 28 Şubat'la buna cevap verdi. 28 Şubat'ın mesajı şuydu: Devletin kontrolü ve onayı dışında ekonomik faaliyet ve model olamaz; Batılı yaşama tarzına uymayan zenginlere hayat hakkı tanınmaz. 28 Şubat'tan sonra "yeşil sermaye" diye yaftalananlar, süreci değerlendirip "mazbut hayat"ı "muhafazakârlık"la değiştirdiler; dini/İslami kökenlerini "alan dışı"na çıkarıp politik sisteme dahil oldular ve II. Abdülhamit'in modernleşme projesini referans alıp geleneksel-muhafazakâr formu, modern normlarla doldurmaya koyuldular. MÜSİAD'ın TÜSİAD'laşması 300 sene zulüm gören kilisenin Roma'yı taklit edip, 476'dan sonra "dini Roma" olarak ortaya çıkmasını andırıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

TÜSİAD ile MÜSİAD'ın izdivacı (2)

Ali Bulaç 2010.05.19

Toplumsal görece devlet karşısında özerkleşmeye başlamasının tarihi siyasette DP'nin 27 Mayıs darbesiyle tasfiye edilmesinden sonra 1969'da MNP'nin sahneye giriş yapması; eğitimde 1960'lardan başlamak üzere gelişme gösteren imam hatipler ve yüksek İslam enstitüleri; iktisadi ve ticari alanda Anadolu kökenli tüccar ve sanayicinin ortaya çıkmasıdır.

MSP'nin ağır sanayi hamlesi, bu kesimleri sanayi merkezli ekonomik faaliyete yöneltti.

İslamcı entelektüeller, bu sosyo-politik süreci alternatif iktisadi teorik arayışlarla destekleyip beslemeye çalıştılar. Sembol kitapları örnek göstermek gerekirse ilk sembol iki kitap rahmetli Seyyid Kutup'un "İslam Kapitalizm Çatışması ve İslam'da Sosyal Adalet"; ikinci sembol kitap Muhammed Kutup'un "Taklitlerin Çarpışması" kitabı idi. Seyyid Kutup, kapitalist üretim yapısını ve bölüşüm sistemini reddederken, "adalet" merkezli bir sosyo-ekonomik faaliyet öneriyordu. Muhammed Kutup da, iktisadi hareketliliğin İslam'a özgü bir yaşama tarzını bozmaması gerektiğini, İslami geleneklere uygun bir yaşama modelinin hem mümkün hem zaruri olduğunu anlatıyordu. Bu, tam da, 1929'dan beri uygulanan "devlet zengini yaratma" projesinin dışında, hatta tam karşısında bir modeli ima ediyordu. Medeniyet, sanat, edebiyat, felsefe ve şehir hayatı iktisadi faaliyet ve üretimle sağlanan zenginlikten ayrı düşünülemez. Bu süreci ya seküler biçimde tanzim edeceğiz veya Ed Din'in genel çerçevesini gözeterek. "Ed Din fi'l-medin" dinimizin ve tarihî tecrübemizin pusulası olduğuna göre bunu İslam içinde kalarak yapacak, yani İslam üzeri özgürleşecek, refahı sağlayacak ve güçlenecektik.

28 Şubat buna geçit vermeyeceğini bize anlattı. Bu durumda amacı İslam merkezli yeni, adil, özgür ve ahlaki bir dünya kurmak olmayıp; salt zenginlik ve güç olan kesimler, "İslami iddia ve kökenleri"nin bir ideal, hatta

gerçekleşmesi mümkün olmayan bir hayal olduğunu öne sürüp, referans çerçevelerini radikal bir biçimde değiştirdiler. İşte 21. yüzyılın ilk yıllarından başlamak üzere referans çerçevemizin "İslam"dan "muhafazakâr demokrasi"ye dönüşmesinin aslı hikâyesi budur.

Tarihî kanun şudur: Nasıl düşünürseniz öyle yaşarsınız, nasıl yaşarsanız öyle düşünmeye başlarsınız. Düşüncenin temelinde salt güç, zenginlik ve (bireysel) özgürlük olunca, sizin varacağınız yer bu işin ilk orijinal nüshasını ortaya koyanların yaşama tarzını, kültürünü, tüketim alışkanlıklarını ve beğenilerini iktibas etmeniz olacaktır. Sizi teselli edecek -aslında yanıltacak- yegane şey, geleneksel formunuzu muhafazakârca koruduğunuza ilişkin kendinize yaptığınız telkindir ki, sırf bu yüzden II. Abdülhamid'in modernleşme projesi -ki bu Turgut Özal ile yeniden dirilmişti- II. Mahmut ve Mustafa Kemal'in modernleşme projesinden daha daha yanlış, hatta zehirleyicidir.

TÜSİAD zengin, adaletsiz ve güç temerküzünün timsali Roma ise, MÜSİAD çevrenin dışlanmış, kızgın ve ötekileştirilmiş mağdur ve mazlumlarıdır. Anlattığım süreç mağdurlar adına mücadele edenleri dönüştürüyor, başkalaştırıyor. MÜSİAD'ın niçin TÜSİAD'laştığını şu üç noktada özetliyorum:

1) İki örgüt arasında iktisadi politikalara yön veren zihniyet benzerliği. Farklı form ve argümanlarla iki örgüt de "bölüşüm"ü değil, "büyüme"yi temel alıyorlar ki, büyüme devlet müdahalesinin asgariye indirildiği serbest piyasa ile mümkündür. Bu konseptin "adil piyasa" kaygısı yoktur. 2) Mevcut imkânlar çerçevesinde üretim yapısıyla ilgili iki örgütün de yaklaşımı aynıdır. Bu üretim yapısı "meşru ve sınırlı ihtiyaçları" değil, "nefsin sınırsız arzuları"ni tahrik etmeyi öngörüyor.

3) İki örgüt mensuplarının -hiç değilse önemli bir bölümünün- tüketim ve harcama alışkanlıkları hızla birbirine benzeşiyor ve bu en yetkili ağızlardan savunuluyor. Bu ise İslamiyet'in yasakladığı "tekasür ve tefahur"a dayalı bir hayat tarzı olup "tevazu, kanaat ve infak"ı ya sistemin dışına atıyor veya marjinalleştiriyor.

Bu çerçevede TÜSİAD-MÜSİAD evliliği topluma adil ve "felahı unutturmayan refah" getirmeyecek, aksine ezilenlerin aleyhine olacaktır. Benim itirazım bu. Yanılıyorsam, düzeltin.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bu kaçınıcı kaza?

Ali Bulaç 2010.05.22

Zonguldak Kilimli'deki grizu patlamasında meydana gelen kazada 30 kişi hayatını kaybetti. Bu facia ne iltir ne son olacak.

Son 69 yılda kömür ve maden ocakları 4 bin kişiye mezar oldu. 384.873 kişi de yaralandı. Kazayla ilgili Başbakan Erdoğan'ın söyledikleri çok manidar: "Bu bölge bu tür kazalara alışık." Sadece bu bölge değil, kömür ve maden çıkartılan her yer maalesef alışık. Kazaların irili ufaklı olması yetkilileri bir türlü köklü tedbir almaya sevk etmiyor. 1992'de Kozlu'da 263 madenci hayatını kaybetmişti. Bunun, yetkilileri tedbir almaya sevk edeceği bekleniyordu. Beklentiler boşa çıktı. Dahası, bu hafta 30 kişiye mezar olan ocakta 2 Haziran 2006'da 17 kişi ölmüştü. Balıkesir Dursunbey Odaköy'de (23 Şubat 2009) meydana gelen kazada ölenlerin sayısı 17, Bursa Musta-fakemalpaşa'da (10 Aralık 2009) ölenlerin sayısı 19 idi.

Madencilik riskli bir işkolu. Ama çalışanların iş güvenliğini ve sağlığını sağlayan ülkelerde kazalarda önemli azalmalar gözleniyor. Türkiye'deki kazalar Avrupa'da olanların 4,5 katı. Dünyada kazaların en yüksek kaydedildiği üç ülke Çin, Rusya ve Türkiye. Bir de elbette Afrika'da bazı ülkeler.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı, bize hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak bir dille, gerekli tedbirlerin alındığını söyledi. Yine de 30 kişi hayatını kaybetti.

Takdir-i İlahi. Kim takdire karşı olabilir? Haşa, bu bizim haddimiz değil. Her işte Allah'a tevekkül edeceğiz elbette. Sorun şurada ki, "Önce deveni bağla sonra Allah'a tevekkül et." buyurmuş Efendimiz. Bu durumda biz "takdiri İlahi"yle değil, "tedbir-i beşeri"yle ilgilenmeliyiz. O zaman Sayın Bakan'ın bizi "insani tedbir"ler konusunda ikna etmesi gerekir. Üç ihtimal var:

- 1) Ocaklarda iddia edildiğinin aksine "yeterli tedbir" alınmamıştır;
- 2) Tedbir alınıyor, ama bilinenlerin dışında alınması gereken başka/ilave tedbirler var.
- 3) Ocaklarda bugünkü bilgi ve teknolojik donanım daha fazla tedbir almaya imkân tanımıyor. Buna rağmen her seferinde onlarca işçinin canı pahasına ocakların çalıştırılmasına göz yumuluyor.

Bence doğru olanı ilk şıktır. Yeterli tedbir alınmıyor. Sebebi gayet açık. Vahşi kapitalizm, maliyetleri mümkün ölçülerde düşürmeyi gerektiriyor. İşletmeler ister Çin ve Rusya'da olduğu gibi devletlere ait olsun, ister bizdeki gibi özel firmalara ihale edilmiş olsun, "tedbir alınıyormuş gibi" yapılıyor. Kazalardan birinci derecede sorumlu hükümetlerdir. Taşeron usulü işletme formülü kazaların sayısını ve zayıatın çapını daha da artırıyor. Devlet kapitalisti ülkelerde ise zaten kimse hesap soramıyor.

Çin ve Rusya'da uygulanan "devlet kapitalizmi" ile bizdeki kapitalizm arasında mahiyet farkı değil, derece ve form farkı var sadece. Devletin piyasa ile ilgisi, dolaylı vergilerin oranını daha çok artırmak için küçük ve orta ölçekli esnafı tarassut maliye hafiyeleleriyle takip altında tutmak ve iç piyasada istediği gibi at oynatan küresel piyasayı rahatsız edecek her itirazın önüne geçmek. Sendikalara bakın, hepsi "sarı renge" boyanmış. 194 bin Avroluk Mercedeslere binen sendika başkanlarının sesi sedası çıkmıyor.

Bu son kazada tek tesellimiz, Sayın Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün, bir türlü ardı arkası kesilmeyen kazaları araştırmak üzere Devlet Denetleme Kurulu'nu harekete geçirmesi oldu. Hiçbir yetkilinin üstüne sorumluluk almadığı, ilgili bakanın istifa etmeyi aklından geçirmediği bu kaza vesile olur da, DDK köklü bir araştırma yapar ve sorunun kaynaklarına inerse "tek kazancımız" bu olacak.

Her sene Meriç Nehri taşar ve her sene Bulgarlar baraj kapaklarını açar, Trakya'yı, evleri ve tarlaları sular basar. İnsanlar perperişan olur. Kimsenin aklına bu fazla suları kanallara kanalize etmek üzere baraj yapmak, kanal açmak gelmez. 500 sene önce Sokullu Mehmet Paşa, Karadeniz'i Hazar'a bağlamayı planlamıştı. İngiltere ve Fransa deniz altından birbirine bağlandı. Fakat bizde her sene aynı facialar yaşanır ve hiç kimse sorumluluğu üstüne almaz. Hayatını kaybeden 30 insan yüreğimizi parçaladı. Allah rahmet etsin. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Büyüme ideolojisi

"Büyüme" maddi hayatın araç-gereç seviyesinde azami ölçülerde yeniden üretilerek biriktirilmesi, çoğaltılması, çeşitlendirilmesi ve tüketilmesi esasına dayalı bir iktisat ideolojisidir.

Modern ekonomik gelişme ve teknolojik ilerlemenin temel dinamiği bu ideolojinin işler halde tutulmasına bağlıdır. Büyüme, modern ekonominin hem gücü hem zaafıdır. Büyümeyi sağlamaya çalıştığınız sürece büyürsünüz, bundan vazgeçtiğiniz anda modern üretim yapısı ve piyasa durur. Kural basittir: "İltifat marifete tabidir, müşterisi olmayan mal zayıdır." Bir ürüne müşteri olmuyorsanız, o ürünün üretilmesini gerektiren bir sebep de kalmaz.

İnsan bütün dünyayı ve hatta kâinatı temellük etmek ister. İblis, Adem'i, cennette iken dahi "sınırsız mülk ve ebedilik" vaadiyle kandırmıştı. Bizden istenen kanaatkâr, mütevazı ve temel ihtiyaçlara (tekmiliyat ve tahsiniyatı da gözeterek) cevap verecek bir ekonomik faaliyet modelidir. Aksi halde Efendimiz (sas)'in buyurduğu gibi "İnsanın Uhud Dağı kadar altını olsa, bir o kadar daha olmasını ister. İnsanın gözünü bir avuç toprak doyurur". Temel ihtiyaçları ve fizyolojik kapasitesi itibarıyla insan sınırlıdır. Midesi dolar, gözü doymaz. Büyüme ideolojisi insanın bu doymaz, açgözlü, istifçi ve muhteris yanını kışkırtarak ayakta durur. Ancak şu üç nokta önemlidir:

1) Büyümenin, fiziki mekân, maddi zemin ve ekolojik kapasite itibarıyla bir veçhesi var. Her maddi/fiziki hareket sınırlıdır. Ekonomi de maddi bir hareket olduğuna göre, büyümenin de sınırları olması gerekir. Birçok uzman ve aydına göre, kapitalist ekonominin fetişleştirdiği bugünkü ekonomik faaliyet, büyümeyi fiziki sınırlara getirip dayandırmıştır. Daha ötesi tehdit edicidir. Tehdit altına giren salt fiziki dünya değil, insanı da içine alan toplu halde canlı hayattır.

Bir apartmanı düşünün. Sürekli bir biçimde altını kazıyıp boşalttığınız takdirde günün birinde göçer, yüzlerce insan göçük altında kalır. Son iki yüz senedir artan bir hız ve genişleyen bir kapasite kullanımıyla yerin altındaki doğal kaynakları (petrol, doğalgaz, demir, kömür vs.) çekip çıkarıyoruz. Bunun deprem fırtınalarına yol açması mukadderdir. Belki de Efendimiz (sas) tam da bu çerçevede "kıyametin belirtilerinden biri olarak deprem fırtınaları"na işaret etmişti.

2) Büyümenin Batılı ve kuzeyli refah toplumlarına bakan bir yüzü de vardır ki, bu bize "kalkınma ve gelişme siyaseti" olarak döner. Batı-dışı toplumlar büyüme (kalkınma ve gelişme) ideolojisine taptıkça, zengin ülkelerin refahı artar, askerî, politik ve jeostratejik güçleri pekişir. Çünkü büyümenin ekonomik ve teknolojik formlarını onlar tayin ediyor, buluyor, bize öneriyor ve biz onların bir önceki aşamadaki "gelişme düzeyleri"ni yakalamaya çalışırken, onlar "daha ileri formlar" geliştiriyorlar. Onların önceki formları ve üretim tekeli ellerinde tuttukları eşzaman araç gereçleri bizi kendilerine pazar yaparak satıyorlar. Bizim hammadde kaynaklarımız ucuz, onların teknolojik ürünleri pahalıdır. Bizim kalkınma adına geleneksel eğitimimiz, toplum yapımız, aile anlayışımız modernleşmedikçe onların refahı artmaz, zenginliklerine zenginlik katılmaz. Kısaca bizim gibi toplumların "kalkınma programları ve gelişme projeleri" Batı'nın maddi refahını ve değişen yeni üretim süreçlerini artırma esasına dayanmaktadır. Yani biz kalkınma çabasını sürdürdükçe onlara bağımlı olmaya devam ediyoruz.

3) Büyüme, tabiatı gereği eşitsizdir ve eşitsizliklere dayanmaktadır. Başka bir ifade ile büyüme, adaletsizliğin rasyonelleşmesi ve kurumsallaşması sürecidir. Küreselleşme, kapitalist üretim, bölüşüm ve tüketim yapısının küre ölçeğine yayılmasını öngörmektedir ki, bunun sonucunda ülkeler, bölgeler ve sınıflar arasında derin eşitsizlikler yaşanmaktadır. Eşitsizliğin derinleştiği her adımda çatışma, savaş ve patlama potansiyelleri artmaktadır.

Muhafazakâr iktisatçılara sorum şu: Bu çerçevede anlattığımız büyüme süreçlerine sizin hiçbir itirazınız yok mu?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

CHP'de ne değişiyor?

Ali Bulaç 2010.05.26

CHP'de olup biteni doğru anlamak için sormamız gereken soru şudur: CHP'de bir zihniyet mi değişiyor, yoksa şahıslar mı?

Mustafa Şen'e göre CHP'de bir "değişim" yok, "değişiklik" var. Salt bir değişikliğin olduğuna ilişkin kanıtlar hiç de ihmal edilecek gibi değil.

Hiç kuşkusuz CHP'nin geleneksel seçmen tabanında -ki bu yüzde 15'ler seviyesindedir- ve iki dönem AK Parti iktidarından umduğunu bulamamış yoksul ve orta sınıf kesimlerinde güçlü bir değişim talebi var. Bunlar da toplamda duruma göre yüzde 20-25'e kadar çıkabilir. 29 Mart 2009 seçimlerinde CHP'nin İstanbul'da oylarını yüzde 39'lara çıkartan, bu iki kesimin buluşmasıydı. "CHP'nin sabit seçmeni" ve "CHP değişir mi?" diye soranların "değişim talebi" Deniz Baykal'a karşı gerçekleştirilen operasyonun psikolojik altyapısını oluşturdu.

Deniz Baykal ilk elden kendisine karşı yapılmış operasyonu yanlış teşhis ediyor: Bu Mahmutpaşa ağzıyla "göster çek" dediğimiz yöntemdir, bunun arkasında bir "aklın projesi" yatmaktadır. Operasyonun kod adı Baykal, hedefi ise R. Tayyip Erdoğan ve AK Parti hükümetidir.

Elbette siyasetin iyi bir muhalefet partisine ve halkla/dinle barışık bir sosyal demokrat partiye ihtiyacı var. Ancak bu, CHP'nin köklü bir zihniyet değişikliğine gitmesiyle mümkün olabilir ancak. CHP'de ise bünyenin içinden gelen, tabii bir itme ve tazyikle gerçekleşen bir değişim yaşanmadı, son derece profesyonel yöntemlerle çekilip orta yere saçılan "skandal bir kaset"le bir anda partinin genel başkanı makamından edildi. Bu özelliği dolayısıyla CHP'de "değişim" değil, "değişiklik" yaşanmıştır ve bu mekaniktir, mühendisliktir ve doğasında hem parti içinde hem genel olarak siyasette yeni bir çatışma potansiyelini taşımaktadır. Kılıçdaroğlu partinin başına getirildi, ama Kılıçdaroğlu'nu öne çıkaran faktör, 29 Mart seçimlerinde Önder Sav'da somutlaşan geleneksel CHP'ye karşı sergilediği tutum ve Gürsel Tekin'le geliştirdiği yeni dil ve siyaset yaklaşımıdır. Son değişiklikte Gürsel Tekin ve Önder Sav'ın taraftarları karşılıklı olarak favori isimlerin üzerine çizerek bu iki siyasetçinin en alt sıralara düşmesini sağlamışlardır. Bu, parti içi çatışmaya işaret ediyor. Parti Meclisi'ne alınan başka köktenci isimlere bakıldığında, bunlar CHP'nin geleneksel bürokratik tavrını pekiştirerek siyaseti çatışma ile sürdürmek isteyecekleri intibaini vermektedirler.

Bu siyasi mühendisliği kim tasarladı ve kim yürüttü? Operasyonda devlet içinde etkin olan birtakım çevrelerin bu işte müdahil olabileceklerini düşünmek hiç de komplo teorisi sayılmaz. 2003'ten bu yana AK Parti'yi darbelerle, antidemokratik müdahale ve yollarla iktidardan düşürmek isteyenler, bunun bir sonuç vermediğini anlamış bulunuyorlar. Ergenekon davalarında deşifre edilen darbe teşebbüsleri bunun kanıtı oldu. Ve eğer AK Parti iktidardan edilecekse, bunun "Deniz Baykal'lı CHP" ile de mümkün olmadığı da anlaşıldı. Bu durumda 29 Mart'ın mirasını ustalıkla kullanıp bir "vitrin değişikliği"ne gitmekten başka seçenek görülmedi, böylelikle muhtemel bir CHP-MHP koalisyonunun önü açılmış oldu.

Belirtmek gerekir ki, yegâne seçenek CHP-MHP koalisyonu değildir, CHP-BDP koalisyonu da ihtimal dahilindedir. BDP'nin görünür gerekçeleri ne olursa olsun, kısmî anayasa değişikliğinde takındığı tutum ve 12

Eylül 2010 günü yapılacak referandumda CHP ve MHP'nin çizgisinde saf tutmaya karar vermiş olması AK Parti'ye karşı kurulması düşünülen siyasi ittifakın birden fazla seçeneğe dayandığının işareti sayılır.

Deniz Baykal üzerinden AK Parti'ye karşı yapılan bu operasyonun bir de dış ayağı vardır ki, bu ayak uzun zamandan beri AK Parti'nin Ortadoğu'ya açılmasına, İran'la yürütülen ilişkilere ve bölgede İsrail'i yine ABD'nin çizdiği genel çerçevede frenlemeyi amaçlayan tutumuna karşı yeri göğü birbirine katan Washington'daki lobilere kadar uzanır.

Bu formül tutar mı? Evet veya hayır cevabı tamamen AK Parti'ye bağlı. AK Parti iyi bir strateji geliştirebilirse her şeyi lehine çevirebilir. a.bulac@zaman.com.tr

---

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

CHP ve kendisi

Ali Bulaç 2010.05.29

Öteden beri temel hak ve özgürlüklere sahip çıkacak, gelir bölüşümünden hak ettiği payı almayan geniş kitlelerin hukukunu savunup iktisadi politikaları nüfusun yüzde 80'ini oluşturan yoksulların ve orta sınıfların lehine çevirecek "sosyal demokrat bir parti"ye ihtiyaç olduğunu savunuyorum.

Sosyal demokrasiye vurgum, aslında Türkiye şartlarında güçlü bir sol hareketin çıkmaması dolayısıyladır. Güçlü solun çıkmasını engelleyen ana faktör sosyal demokrasinin de sağ-muhafazakâr partiler karşısında başarısız olmasına yol açan ana faktördür. Bu faktör de İslam diniyle, halkın meşru örfü ve tarihle süren sorunlu ilişkilerdir. Bunu ne Türkiye'nin solcuları ve sosyalistleri yeterince kale alıyor ne sosyal demokratları.

İslamcı siyasetler söz konusu ihtiyacı karşılıyor. Esasında Milli Görüş partilerine ve son iki dönemdir muhafazakâr demokrasiye destek veren kitlelerin sosyo-ekonomik profillerine baktığımızda, bunların ağırlıklı olarak yoksullar ve orta sınıflar olduğunu görüyoruz. Ancak bu partilerin bir türlü sorunların hakkından gelememelerinin sebepleri

- 1) Verili iktidar yapısını sorgulamadan iktidar olmaları;
- 2) Önder kadrosunun hem İslami hem modern siyasetin yapımını mümkün kılacak güçlü bir fikri birikime sahip olamamaları;
- 3) Reel politik kaygılarla pragmatizmi oportünizme vardırarak kadar esnek hareket etmeleri;
- 4) Ve "toplumun bütün kesimlerine hitap edeceğiz" derken, karar merciini ve vitrini kırkambar şeklinde kullanmalarındır.

Bu aşamadan sonra İslamcı siyaset yapanlar, ya yoksulların ve orta sınıfların sosyo-ekonomik ve demokratik ihtiyaçlarına cevap verecek yeni yaklaşımları benimseyip yeni bir dil ve politikalarla ortaya çıkacaklar veya muhafazakâr-sağın ana yönelimi nüfusun ilk yüzde 20'sinin adaletsiz düzenine ortak olup iktidar tutkusuna hapsolunacaklardır.

Geleneksel olarak yüzde 65-70 bandına oturduğu kabul edilen merkez-sağ seçmenin İslamcı veya muhafazakâr partileri desteklemesinin birkaç sebebinden biri -konjonktüre göre birinci sebebi- sosyo-kültürelidir. Bu da CHP'nin şahsında somutlaşan bir korkudan beslenir. Bugün dindar-muhafazakâr seçmenin kolektif hafızasında CHP

- 1) Tekparti döneminin baskıcı ve totaliter partisi,
- 2) 27 Mayıs 1960 kanlı darbesinin perde gerisindeki teşvikçisi,
- 3) 2007'den bu yana da demokratikleşmenin, reform teşebbüslerinin önünde en büyük engel olarak yerini korumaktadır.

Bunun istisnası 1973-1977 yıllarında Ecevit'in CHP'yi demokratikleştirerek iktidara taşıdığı kısa dönemdir. Neredeyse her yasa ve anayasa değişikliğini Anayasa Mahkemesi'ne götürmek suretiyle iptal ettirme yoluna gidip sistemi tıkayan CHP'nin takip ettiği siyaset yöntemi rakiplerini toplumsal tabanlarıyla ötekileştirmek, hasımlaştırmak ve çatışma üzerinden askerler üzerinden iktidar yolunu aramaktır. CHP+ordu=iktidar formülünü bırakmadıkça bu partinin geniş kitlelerle buluşması çok güç olacaktır.

Aslında CHP fenomeni devletin fenomenidir. Zamana karşı ayakta kalabilen tek parti CHP'dir. Ona rakip olarak ortaya çıkıp iktidar olan partiler bir bir askerî darbe ve müdahale marifetiyle sahneden silinmişlerdir. DP, AP, DYP, ANAP vd. Bu partileri CHP ve tarihsel müttefikleri darbeciler karşısında zayıf düşüren, iktidara geldikten bir süre sonra bürokratik merkezle uzlaşmaları, toplumsal merkezi unutmalarıdır. Oysa bürokratik merkezin İslamcı veya muhafazakâr partilerle uzlaşması sahte ve geçicidir. Onun asli ve hakiki partisi CHP'dir.

Kılıçdaroğlu yeni bir dönemi başlatır mı? CHP'nin demokratikleşmesi demek bürokratik merkezin demokratikleşmesi anlamına gelir. Bunu önümüzdeki günlerde göreceğiz. Eğer sahiden CHP bir "Türkiye partisi" olacaksa behemehal

- a) 27 yıllık tekparti geçmişiyle yüzleşmesi, o geçmişi savunmaktan vazgeçmesi;
- b) Bugün de kendisiyle darbeciler ve cuntacılarla açık ve somut bir mesafe koyduğunu deklare etmesi lazım.

Devlet mi CHP'yi dönüştürüyor, yoksa CHP mi devleti? Bu soru çok önemli. a.bulac@zaman.com.tr

---

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gazze yolunda

Ali Buluç 2010.05.31

İsrail'in açık bir temerküz kampına çevirdiği Gazze'ye insani yardım götürmek üzere yola çıkan konvoy, Kıbrıs Rum kesimi açıklarında bekliyor.

İnsani yardım taşıyan konvoya her dinden ve siyasi görüşten insanlar katılıyor. İçlerinde Müslümanlar yanında Hristiyanlar ve Yahudiler de var. Bu teşebbüsü teşvik eden birinci derecedeki faktör, "siyasi" değil, hakikaten

"insani". Ancak siyasi boyutunun olmadığı düşünülemez. Herkesin gözü önünde, elinde hurda ve soba borusu olan, menzili ve etkisi hayli sınırlı el yapımı füzelerden başka silahı olmayan Gazze'ye İsrail ölüm yağdırdı. Okullardaki çocukları öldürdü, BM binalarını vurdu, hastaneleri yerle bir etti ve bütün dünyanın ekranlardan açıkça seyrettiği gibi fosfor bombası kullandı. Ölüm yağmur gibi iniyordu Gazze'deki çocukların, kadınların ve yaşlıların üzerine. Sistemli bir biçimde masum sivilleri öldürdüklerini bizzat İsraili askerler de itiraf etti. Bu, öylesine açık bir katliam idi ki, Müslüman Filistinlilerin ölümünü seyretmek isteyen kimi İsraililer, bu tarihî kıyım anını kaçırmamak için muhkem tepelere koştular, çekimler yaptılar.

Gazze'nin altyapısının yüzde 75'i tahrip edilmiş durumda. İçecek suyu, elektriği yok. İlaç ve gıda ihtiyacı had safhada. Bu açık temerküz kampında insanlar adım adım ve her gün biraz daha ölüme gidiyorlar. En basit cerrahi operasyonlar bile yapılamıyor. Onarılamayan okullarda eğitim yapmak mümkün değil. Çocuklar kavurucu sıcaklığın altında delik deşik çadırlarda okuma yazma öğrenmeye çalışıyorlar.

Gazze'de tam bir insanlık trajedisi yaşanıyor. İsrail, akla ve mantığa zarar bahaneler öne sürüp bütün bir Gazze'yi ambargo altında tutuyor. Batılı hükümetlerin, ABD'nin ve elbette Obama yönetiminin vicdanı kurumuş durumda, her şey gözlerinin önünde cereyan ettiği halde seslerini çıkarmıyorlar. İngiliz planına göre Filistinlilere gerçekten ölümü gösterip, sıtmaya razı etmeye çalışıyorlar.

50 civarında ülkeden insanın katılımıyla Akdeniz'e açılan yardım konvoyu eğer Gazze'ye ulaşmayacak olursa Gazzeliler için iki yol kalacak: Ya topluca ölümü göze alacaklar veya kölece İsrail'e yalvar yakar teslim olacaklar. Siyonist İsraili yöneticiler her ikisine de razı. Durum bu kadar acımasız, bu kadar vahim...

Ve eğer İsrail yardım konvoyuna müdahale edecek olursa bu sefer bambaşka bir tablo ortaya çıkacak. Türkiye'den yardım konvoyuna katılanların içinde güzel insanlar var. İHH Başkanı Bülent Yıldırım, Mazlumder Başkanı Ahmet Faruk Ünsal, pürsaf fitrat Hakan Albayrak, Ahmet Varol, Mustafa Özcan vd. Eğer bu güzel insanlara zarar gelecek olursa, bu vicdanlarda öylesine derin bir yara açacak ki, bu yaranın kapanması on yıllar sürebilir, belki de hiç kapanmaz.

Evet, mesele insanidir. Öncelikle Gazze'de ölümle pençeleşen insanlara ulaşmak lazım. Bunun da yolu bu utanç verici ablukanın/ambargonun sona ermesidir. Açık ki, eğer bu yardım konvoyu Gazze'ye ulaşırsa, bu yönde önemli bir adım atılmış olacak.

Meselenin siyasi yönüne gelince: İsrail, kendi limanlarına yönelmeyen, karasularına girmeyen konvoyu niçin izin vermiyor? Garip olan şu ki, İsrail'in bölgede kurulmasına önayak olan İngilizlerin bugün bu tür yardımlara tam destek verdiğini biliyoruz. İngilizler, kendi eserleri olan İsrail'i adeta sıkıştırıyor. Aslında bu, yine İngilizlerin öngördüğü çözüme giden yolları açmaya dönük bir organizasyondur. Telaffuz edilen cümle şu: "Gemiler Filistin karasularından Gazze'ye ulaşacaktır." Bu cümlenin tercümesi, "iki devletli çözüm"ün böylece herkese kabul ettirilmesidir. Bu sayede Filistin topraklarının bölünmüşlüğü bir olupbittiye getirilecek, tarihî Filistin'in yüzde 78'i İsrail'e bırakılacak ve adı "iki devletli" olan çözümde askerî, finans, diplomatik ve uluslararası gücüyle "devleti İsrail temsil edecekken, Filistin yardımı muhtaç bir "belediye" hükmünde olacaktır.

Bugünkü İsraili şahinler buna dahi yanaşmıyor, bütün Filistin'i temellük etmek istiyorlar. Umarım bir çılgınlık yapmazlar.

Bölgenin kabadayısı

Ali Bulaç 2010.06.02

İsrail'in Gazze'ye insani yardım götürən gemilere yaptığı saldırıyı nasıl anlamak gerekir?

İsrail süregelen çılgınlıklarının birine daha imza attı. Saldırının insani, hukuki, bölgesel ve uluslararası boyutu var. Olayın basitçe özeti şudur: İsrail, uluslararası sularda, sivil insanlara, Gazze'ye gıda, ilaç ve inşaat malzemesi taşıyan gemilere saldırıda bulunmuştur. Saldırıya uğrayanlar 33 ülkenin vatandaşı, ama noktasal hedefi Mavi Marmara adlı gemide bulunan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıdır. Saldırıda 9 insan hayatını kaybetmiş, onlarcası yaralanmıştır. Bu yazının kaleme alındığı saate kadar -ki aradan 36 saat geçmiş olmasına rağmen- öldürülenlerin ve yaralananların tam olarak kimlikleri belli olmamıştı. Başka bir ifadeyle Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bu devletin Dışişleri Bakanlığı ve Türkiye kamuoyu bu bilgiden yoksundu, İsrail bilgi verme gereğini bile duymamıştır. Gelen haberlere bakılırsa İsrail gemidekilerin büyük bir bölümünü sorguluyor, gözaltına alıyor. Bunun diplomasideki karşılığı muhatap-mağdur ülkenin küçük düşürülmesi, aşağılanmasıdır. İstedğimiz kadar aksini düşünmeye çalışalım, ortadaki gerçek budur. Yerine göre bu küstah, hukuksuz ve fütursuz tutum bir "savaş sebebi"dir. Elbette kimse hükümetten İsrail'e savaş ilan etmesini beklemiyor, ama bir "savaş sebebi" olan bir meydan okumaya karşı nasıl cevap verileceği, bunun hangi tedbir ve yollarla formüle edileceği son derece önemlidir.

Hükümet birkaç noktada hatalı davranmıştır:

1) Eğer hükümet İsrail'in yardım gemilerine saldırmayacağını düşünmüşse, feci bir değerlendirme hatasına düşmüştür ki, bu bir devlete yakışmaz; bizim gibi olayları dışarıdan takip edenler bile bu saldırının vuku bulacağını tahmin edebilmişlerdir.

2) Saldırı olacağı beklentisi var idiyse ve buna rağmen a) Yüzlerce gönüllü hayırsevere gerekli uyarılar yapılmadıysa; b) Ya da muhtemel bir saldırıya karşı bazı tedbirler alınmadıysa bu da bu insanların bile ateşe atılması anlamına gelir. Mesela uzak mesafeden yardım gemilerini takip eden iki savaş gemisi gönderilebilirdi. Eğer bunun İsrail'e açık bir meydan okuma anlamına geleceği öne sürülecek olursa, böyle yapmamakla zaten İsrail savaş sebebi sayılan mukabil bir meydan okumada bulunmuştur.

3) Dışişleri Bakanı Davutoğlu, New York'ta yaptığı konuşmada sanki İsrail a) Bu olayı soruşturacak, b) Özür dileyecek, c) Tazminat ödeyecek olursa Türkiye'nin teskin edilebileceğini ima eden bir konuşma yapmıştır. Bu tamamen hatalıdır. Çünkü İsrail'le şu veya bu çerçevede bir konuşma yapmak üzere masaya oturmadan önce, behemehal İsrail'in öldürülen insanların naaşlarını, yaralıları bize teslim etmesi ve gemileri malzeme ve mühimmatlarıyla bize iade etmesi gerekir. İsrail'den ona birkaç saatlik süre vererek talep edilecek ilk şey bu olmalıydı. İsrail, öldürülenler ve yaralılar hakkında hiçbir bilgi vermeyerek, Türkiye'yi takmadığını ve Türkiye kamuoyuna istediği gibi psikolojik işkence uygulayabileceğini göstermiş bulunmaktadır.

Başta hükümet ve AB olmak üzere İsrail'den "olayın soruşturulması"nı isteyenler, bu katliamın İsrail hükümetini oluşturan beş ayrı partinin ortak fikri ve kararı olduğunu gözden kaçırmaya çalışıyorlar. Başbakan Netanyahu'dan Dışişleri Bakanı Lieberman'a ve Savunma Bakanı Ehud Barak'a kadar herkes bu saldırının arkasındadır. Devlet içinde "yasa dışı bir birim veya gizli bir örgüt" saldırıyı düzenlemiş değil ki, soruşturmaya konu olsun. Eğer uluslararası kuruluşların, mesela BM'nin olayı soruşturması kastediliyorsa, İsrail'in BM Güvenlik Konseyi dahil olma üzere hiçbir uluslararası kuruluşa aldırış etmediği herkesin malumudur. Bugüne kadar hakkında alınmış hiçbir karara İsrail uymamıştır. İsrail, Gazze'deki BM binalarını ve okullarını dahi yerle bir etmiştir.

İsrail yönetimi, "Artık biz olmadan bölgede yaprak kımıldamaz" diyen Türkiye'ye ve ona güvenmek isteyen bölge ülkelerine kuvvetli bir mesaj vermiştir: Bu mahallede benden başka kabadayı yoktur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Resmin büyüğü

Ali Bulaç 2010.06.05

Gazze'ye giden insani yardım gemileri Türkiye ile İsrail'i karşı karşıya getirdi. Olayın cereyan tarzı, tarafların izledikleri yöntemler ayrı bir konu. Bunlar "taktik ve operasyon" seviyesinde ele alındığında çeşitli eleştirilere konu olabilirler. Ne olup bittiğini anlamak için asıl çerçeveye, yani "stratejik tercih"e ve kararlara bakmak lazım.

Şu durum tespiti, orta gelecekte vuku bulması beklenen sıcak gelişmeler hakkında bize bir fikir verebilir: İsrail'in göbeğinde yer aldığı bugünkü Ortadoğu düzeni sürdürülebilir değildir. Otokrat rejimler, hak ihlalleri, geleneksel monarşiler, tabii ve ekonomik kaynakların sorumsuz ve akılsız kullanımı, aşırı şehirleşme, artan nüfus, yoksulluk, umutsuzluk, kentlerin kalbinde birikmekte olan yüksek şiddet potansiyeli, savaşlar, sivil katliamlar vs. Bütün bunların arka planında "sorunların anası" adını verdiğimiz Filistin meselesi yatmaktadır. Bu sorun çözülmedikçe bölgeye demokrasi gelmez, refah olmaz, küresel ölçeklerde giderek artma temayülü gösteren şiddet ve istikrarsızlık sona ermez. Çözüm için İsrail'in "ikna edilmesi" gerekir. İsrail ikna edilmedikçe, İslam dünyası ile Batı arasında uzlaşma, barış ve diyalog da kurulamaz. Bu apaçık bir hakikattir.

İsrail'i Batı'nın doğrudan ikna etmesi neredeyse imkânsız. Bunun anlaşılabilir sebepleri var. Ama eğer bölge yeniden şekillendirilecekse, bölgenin önemli bir devleti ve gücü olarak Türkiye'ye önemli roller düşmektedir.

Yardım gemilerine saldırı krizinde ABD ve Batı, İsrail'i açıkça hedef almadılar, ama Türkiye'ye de Araplara reva gördükleri muameleyi yapmadılar. Hem nalına hem mihına yolunu takip ettiler. Türkiye 9 vatandaşını kaybetti, onlarcası yaralandı, yardım gemisine ve içindeki malzemelerin çoğuna el konuldu, İsrail "savaş sebebi" sayılacak bir saldırıyı pervasızca yaptı, ama Türkiye de iki gün içinde yurttaşlarını kurtardı, Gazze ambargosunu delme yolunda bir miktar mesafe aldı. Bu, önümüzdeki dönemde İsrail'in karşısına yeni bir gücün çıktığını gösterir. Olup bitene bakalım:

- 1) Türkiye, geçen ay İsrail için hayli önemli olan OECD üyeliğine itiraz etmedi, üye olmasının önünü açtı. Bunun açıklaması nedir?
- 2) Gemi baskını dolayısıyla bazı müeyyideler uyguladı, ama stratejik işbirliğini zedeleyecek olan temel askerî ve savunma anlaşmalarını iptal etmedi, askıya bile almadı. Ekonomik ilişkilerin askıya alınacağına dair henüz kuvvetli emare de yok.
- 3) Temel vurgu da suçu bugünkü İsrail yönetimine atmak şeklinde oldu, İsrail kamuoyunu ayırarak yönetime yüklendi.
- 4) Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, Heron'ların tesliminde bir sorun yaşanmayacağını açıkladı; İsrail Genelkurmay Başkanı ile bizim Genelkurmay Başkanı'mız arasında önemli bir telefon görüşmesi yaşandı.

Bu, yeni bölgesel düzende İsrail'de "ikna edilmesi gereken kamuoyu", "yola getirilmesi gereken gelip geçici yöneticiler-politikacılar"dır. Eğer İsrail'de devlet ve politikacılar arasında kesin bir ayırım yapılmayacağını söylüyorsanız, İsrail demokrasisini fazlasıyla ciddiye alıyorsunuz demektir ki, İsrail'de asıl belirleyici olan demokratik irade ve siyasetçiler değil, ordudur. Ana çerçeveleri itibarıyla birbirlerine benzeyen İsrail ve Türkiye demokrasilerinde bu yüzden askerler belirleyici konumdadırlar ve birbirlerinin dilini iyi bilmektedirler.

Türkiye'nin Ortadoğu açılımına İsrail'in içinde şiddetli tepki verenler var; bunların Amerika'da ve Avrupa'daki uzantıları ve destekçi lobileri de kuvvetlidir. Ama Ortadoğu'daki bu düzen sürdürülemez. Bunu artık iyice anlamış bulunan Batılılar vardır. Açık olan şu ki, Türkiye, yeni Ortadoğu politikasından vazgeçmeyecektir, özellikle Filistin sorununun adresi olarak kendini daha çok öne çıkaracaktır; elbette ve belki de çok daha riskli boyutlarda İsrail'le karşı karşıya gelecektir. Bu, yarısı zarar, yarısı fayda olan bıçak sırtı bir stratejidir. Bu yeni stratejik tercihi enine boyuna konuşmamız, müzakere etmemiz lazım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İsrail'in gerekçeleri

Ali Bulaç 2010.06.07

Toprakları işgal altında bulunan Filistinliler ve Batılı oryantalizmin imaj üretiminin nesnesi durumundaki Araplar, Yahudi lobilerinin etkisindeki medyanın propagandasının hedefidir. İsrail'i ayakta tutan birkaç unsur saymak gerekirse, biri din, ikincisi Batı'nın hiç eksilmeyen desteği ve üçüncüsü küresel düzeyde etkisi olan lobi faaliyetleri ve medya desteğidir.

Tabii ki propaganda, doğası gereği bir ölçüde hakikatin suistimaline ve tahrifine dayanır. Propaganda gerçeği tersyüz eder. Bu gücü elinde bulunduran hiçbir zaman gerçeğin fotoğrafını çekemez, tamamen yorum olan resmini yapar. Resim çekme konusunda İsrail gelişmiş bir maharete sahiptir.

31 Mayıs 2010 sabahı İsrail ordusuna bağlı birliklerin Gazze'ye insani yardım götüren yardım gemisine yaptığı kanlı saldırının İsrail propaganda makinesini işletenler tarafından nasıl resmedildiğini anlamak öğreticidir. Bu sadece yardım gemisine yapılan saldırının nasıl çarpıtıldığını göstermesi bakımından değil, öteden beri Filistinlilerin, Arapların ve genelde Müslümanların nasıl çarpıtılmış resimler çizilerek dünyaya sunulduğunu göstermesi bakımından da önemlidir.

1 Haziran 2010 günü The Jerusalem Post'ta bir yazısı yayınlanan İsrail'in eski Romanya, Mısır ve İsveç büyükelçisi Zvi Mazel, tipik bir İsrail resmi çizmektedir.

Mazel'e göre, Gazze'ye insani yardım (tamamı gıda maddeleri, ilaç, çocuk oyuncakları ve inşaat malzemelerinden oluşan) götürmeyi hedefleyen "6 gemi, İsrail'e ve güvenliğine karşı kurulmuş hayli kapsamlı bir komplonun bir parçası" idiler. "Kampanya içinde yer alanların hakiki amacı muhtaç Gazzelilere yardım ulaştırmak değil, yardım ve barışı bahane ederek İsrail'i köşeye sıkıştırmak; Gazze kuşatmasını kırmak, tecridi derinleştirmek, Arap-Avrupa propaganda saldırısını gerçekleştirmek ve böylece Yahudi devletini gayri meşrulaştırmak, uluslararası bir öfke çığlığını provoke etmektir". Şöyle diyor Mazel: "Bu 'barış militanları'

tuzaklarını dikkatle planladı. Sadece pasif direniş göstereceklerini defalarca söylemiş olmalarına rağmen, gemiye çıkan askerlere silah, demir çubuk ve bıçaklarla saldırarak istedikleri korkunç sonuçları elde ettiler."

Mazel, bir hayvanın dahi dışarıdan kendisine yöneltilen bir saldırı karşısında gösterebileceği refleksif bir tepkiyi, yani kendini savunma, canını koruma refleksini "öldürme sebebi" göstermekte, bu sayede canlarını kurtarmak üzere sağa sola kaçışan, ellerindeki çatal-bıçak, kaşık veya sopa ile kendini savunmaya çalışan insanları sanki silahlı saldırganlar gibi takdim etmektedir. Mazel, soruyor:

"İsrail'in başka bir seçeneği var mıydı? Filoyu durdurmaya mecburdu, çünkü gemilerdekinin kim olduğunu ve tam olarak ne taşıdığını kimse bilmiyordu. Gemilerin geçişine izin verilmiş olsaydı peşinden yenileri gelecek, belki de İsrail'i yerle bir etmeye yemin etmiş terör örgütü Hamas'a silah (ve hatta kim bilir, belki de terörist) getireceklerdi."

Mazel'in çizdiği resim gerçekleri yansıtmıyor. Olayın basitçe özeti şudur: İsrail, uluslararası sularda, sivil insanlara, Gazze'ye gıda, ilaç ve inşaat malzemesi taşıyan gemilere saldırıda bulunmuştur. Saldırıda 9 insan şehit olmuş, onlarcası yaralanmıştır. Bu bir sivil katliamdır. Bu katliamın meşru gerekçesi, insanların canlarını korumak üzere kullandıkları çatal-bıçak, kaşık ve sopa olamaz.

Ancak İsrailli bir diplomat, eğer katliamın gerekçesini buna dayandırıyorsa, bu, bugüne kadar İsrail'in Filistinlilere ve Araplara karşı işlediği cinayetleri hakkında bize bir mukayese yapma imkânını da verir. Hiç kuşkusuz Filistinliler, soba borusu tipi füzeleri İsrail tarafına atarlar. İsrail de sivil katliamlara girer. Ocak 2009'da İsrail, Gazze'ye saldırıp üçte ikisi çocuk, kadın ve yaşlı insan olmak üzere 1.400 Filistinliyi öldürüp de yerleşim birimleri üzerine fosfor bombaları attığında tam da bu gerekçeyi öne sürmüştü. 2006'da Lübnan'a da saldırıp yine benzer bir katliamın altına imza atarken gerekçesi iki askerinin kaçırılmış olmasıydı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Antisemitizm ve İslam

Ali Bulaç 2010.06.09

Türkiye Yahudi cemaatinden Mario Levi, "İstanbul Yahudileri olarak Gazzelilerle dayanışma içinde olduklarını" söylüyor ve şunları ekliyor:

"Erdoğan harika bir beyanat verdi. Onun partisinin sosyal demokratlar ve milliyetçilere oranla çok daha iyi şeyler yaptığını da söylemek lazım. Ben Türkiye'de bir Yahudi aleyhtarlığı görmüyorum. İsrail'e sempati duyuyorum; buna rağmen İsrail Başbakanı Netanyahu'yu şovenist, dışişleri bakanını faşist, savunma bakanını da ahmak olarak görüyorum." (Zaman, 3 Haziran 2010) Levi, üç noktanın altını çiziyor:

- 1) Yahudi cemaati, AK Parti hükümetinden şikâyetçi değil, hatta sosyal demokrat veya milliyetçi bir hükümete göre tercihe şayan buluyorlar;
- 2) İçimizdeki İsraillilerin iddia ettiklerinin aksine Levi, Türkiye'de bir 'Yahudi aleyhtarlığı' görmüyor;

3) Levi dürüstçe İsrail'e sempatisi olduğunu belirtiyor, ama mevcut yöneticileri şovenist, faşist ve ahmak kimseler olarak görüyor.

İsrail'e karşı büyük bir öfke var. Bu, İsrail halkına yönelmiş bir 'nefret' değil. 'Halk' esasında amorf bir kavramdır, nasıl nitelendirildiği önemli. "İsrail halkı" dendiğinde "soyut bir ulus" akla gelir. Bu ulus, kimliğini "Yahudilik" üzerinden kurmaktadır. Şu halde "İsrail halkı"nın bizim kolektif hafızamızdaki karşılığı "Yahudilik" ve "Yahudi dini"dir. Eğer bizde bir antisemitizm aranacaksa, hangi ölçeklerde Yahudi ve Yahudi düşmanlığı olduğuna bakmak lazım. İstisnai-marjinal örnekler dışında sevad-ı azama baktığımız zaman, Müslümanlarda şu veya bu derecede "Yahudiliğe veya Yahudilere karşı bir nefret" müşahade edilemez.

Yahudiler antisemitizm konusunda haklı olarak hassastırlar. Çünkü tarih boyunca başlarına geleni tetikleyen ana faktör antisemitik nefret ve düşmanlık olmuştur. Bunun Avrupa tarihinde son derece trajik örnekleri var ki, 11. yüzyıla kadar Yahudiler ancak gettolarda yaşayabiliyorlardı. Nazi katliamının arkasındaki asıl saikin de bu olduğu muhakkaktır.

Hristiyanlar, Yahudileri "tanrı katili" görmektedirler. Biz ise Hristiyanların tanrılaştırdığı Hz. İsa'nın haça gerilmediğine ve öldürülmediğine, yani Yahudilerin teşebbüslerinin akim kaldığına inanıyoruz. Kur'an-ı Kerim, Yahudi ve Hristiyanları, "niçin Tevrat ve İncil'e inanıyorlar?" diye değil, tam aksine niçin hükümlerine uymuyorlar ve niçin vahyi tahrif ediyorlar ve olmadık yorumlarla anlamlarını çarpıtıyorlar diye eleştiriyor. Bunun yanında bütün "Ehl-i kitabın bir olmadığı"nı, içlerinde iyi insanların da olduğunu belirtiyor.

O halde bizde antisemitizm yoksa bunun kökleri İslam dinindedir, başka bir ifadeyle Yahudilerin asıl korkmaları gereken İslam dini ve Müslümanlar değil, felsefi ve politik fikirlerini Batılı kaynaklardan edinen laik çevrelerdir ki, Levi'nin, İslami kökeni olan AK Parti hükümetini, sosyal demokrat ve milliyetçilere göre daha olumlu bulması bununla ilgilidir. Antisemitizmi besleyen Hristiyan din telakkisi ve Aydınlanma'nın bir bölüm entelektüel kaynaklarıdır. Bu yüzden Netanyahu, Gazze yardım gemisini kan gölüne çeviren katillere madalya takarken, R. Tayyip Erdoğan, "Aman vatandaşlarımız Musevilere zarar gelmesin" diyordu. Avrupa'da Yahudiler yasalar ve anayasalarla korunmaktadırlar. Yasalar ve anayasalar beşeri metinlerdir, bir gün gelir değiştirilebilirler. Ama Kur'an ilahi vahydir, hiç kimse onu değiştirmeye kalkışamaz.

Bir başka husus, İslam'ın koruyucu kanatları altında Yahudilerin tarihte bizimle yaşamaları bizde köklü bir birlikte yaşama refleksi geliştirmiştir. Bu tarihî tecrübe, İsrail adil ve hukuka saygılı bir çizgiye gelebilmeyi kabul ettiği takdirde, aradaki husumetin bir şekilde kalkabileceğini gösterir. Batı ile Yahudiler arasındaki husumet ise hem dinî kaynaklara dayanır hem tarihsel trajik tecrübeler tarafından beslenmektedir. Eğer İsraili yöneticilerde akıl olsa, ilk yapacakları iş, Filistinlilere topraklarını iade etmeleri ve Müslümanlarla iyi ilişkiler kurmaları olmalıdır. İslam dini ve Müslümanlar Yahudilerin hayat haklarının teminatıdır. Filistin sorununa rağmen bugün Türkiye, İran, Fas ve başka Müslüman ülkelerde Yahudilerin korunarak yaşıyor olmaları bunun somut kanıtlarından biridir..

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeryüzü bahçesinin çocukları

---

120 ülkeden 750 çocuk. Afrika'dan Latin Amerika'ya, Asya'dan Avrupa'ya dünya çocuklarının bir geçidine şahit olduk. 8. Türkçe Olimpiyatları'nın kapanış töreni muhteşemdi.

Haliyle herkes bu olayı farklı perspektiften gördü ve algıladı. Herkesin gördüğü ve çizdiği resim farklıdır.

Yerel/yöresel kıyafetleriyle 120 ülkenin çocuklarını seyrederken, beşeriyetin ne kadar zengin bir çeşitliliğe sahip olduğunu düşündüm ve yeryüzü gezegenindeki bu zenginliğin nasıl büyük bir tehdit altında olduğunu aklımdan geçirerek ürperdim. Batı'nın daha çok refah ve maddi zenginlik uğruna empoze ettiği kültürü giderek tasfiyeci bir niteliğe bürünüyor, söz konusu beşeri çeşitliliği yok ediyor. Moldovalı bir kızla Mozambikli bir kızın kıyafetleri tamamen farklı. Hangi kadim kültür ve dine mensup olursa olsunlar, geleneksel kadın kıyafetlerinin neredeyse tümünde "el, yüz ve ayaklar hariç vücut örtülüdür". Bazı Afrikalı kabileler müstesna. Bu, dinlerin kadın bedeni ve tesettür konusunda ortak bir anlayışa sahip olduğunu göstermektedir. Afrika'daki 'ilkel' olduğu öne sürülen kabileler hariç, medeniyet geliştikçe kadın tesettüre girmekte, ilkelleştikçe beden teşhire ve kitlesel cinsel tüketime sunulmak üzere açılmaktadır. Modern Batı'nın kadın beden algısı ile 'ilkel kabile' beden algısı şaşırtıcı biçimde benzeşmektedir. Batı, sadistçe dürtülerle bütün dünyayı kendine benzetmeye çalışıyor, yeryüzünün çeşitliliğini yok ediyor.

Her ülke çocuğunun geleneksel kıyafeti ayrı bir renk, ayrı bir çizgi, ayrı bir desen. Hepsini bir arada, Türkçenin açtığı sahnede birlikte seyrettiğimiz zaman yeryüzü bahçesinin hayli zengin ve rengârenk olduğunu görüyoruz. Bize bu zengin çeşitliliği Batı'nın tektipleştirici dayatmalarına karşı bir Türkçe Olimpiyatları hatırlatmakta, bir de hac mevsiminde Mekke ve Medine. İhrama girdiğimiz sayılı günler hariç, sair zamanlarda beşeriyetin bütün renklerinin Mekke ve Medine sokaklarında Allah'ın kucaklayıcı rahmeti altında ve barış içinde yaşadıklarını görüyoruz.

Batı, oryantalizmden kurtulamaz. Onun çizdiği Doğu resminde kadınlar esaret altındadır. Bedenlerini açarlarsa özgürleşeceklerdir. Oysa her ülkenin kadın giyimi, kendi bölgesinin iklimi, bitki örtüsü, geleneği ve inancıyla uyum içinde geliştirilmiştir. Geleneksel kıyafetler kadına öylesine bir vakur duruş kazandırıyor ki, kadın o profilde büyük bir ihtirama sahip oluyor. "Annem" şiirini okuyan Afganlı kız Şaire Osmani'nin öylesine sahici bir yüzü vardı ki, salon onun büyüüne kapıldı adeta, bizim gibi sulu gözlüler kendini tutamadı. Şaire'nin yüzü gibi kıyafeti de vakur ve sahiciydi.

İki şey dikkatimi çekti: Biri, 120 ülke çocuklarının Türkçe ile Balkan türkülerini okumaları. Muhteşem bir şeydi. Beş kıtanın çocukları bir bölgenin hem türkülerini okuyabiliyor hem folklorunu icra edebiliyor. Bu, aynı çocukların dünyanın başka bölgelerinin türkülerini de içten ve başarıyla okuyacaklarının göstergesidir. Diğer iki ülkenin çocuğu Moğolistan'dan Bilgun Erdenadalay'la Arnavut Andi Nikal, Âşık Veysel'in türküsünü okudular. Ama farklı bir form ve bağlamda. Barış Manço ve Cem Karaca'dan aldılar türküyü, "İnce uzun bir yoldayım" deyip devam ettirdiler. Moğol Bilgun ve Arnavut Nikal, bir gün bütün gezegende bizim şarkımızı bütün ırkların masum çocuklarının okuyabileceklerini gösterdiler bize.

Türkçe bir dildir. Her dil gibi, bizimle Peygamberler ve Kitaplar üzerinden konuşan şanı yüce Allah'ın muradını ve maksadını anlamak üzere kendi aramızda kurduğumuz bir iletişim ve anlaşma aracıdır. Türkçe tarih boyunca şerefli bir Müslüman kavmin, Türklerin Arapçadan ve Farsçadan beslenerek Kur'an'la ve müteal olanla kurmaya çalıştıkları ilişki ve iletişimin hasılasıdır. Eğer dünya Türk okullarında öğrenilen Türkçe, bizi "yeni bir dil milliyetçiliği" veya "dil emperyalizmi" tuzağına düşürmeyecek olursa, yeryüzünde mesajı ve meramı Allah'a teslimiyet, adalet, özgürlük ve yüksek ahlaki hayat olan şarkımızın her yerde okunmasına vesile olacaktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İHH ve AK Parti

Ali Bulaç 2010.06.14

Ünlü İsraili eylemci Tali Fahima, Mavi Marmara gemisinde bulunan Şeyh Read Salah'la görüştüktan sonra İslamiyet'i seçtiğini ilan etti. Yardım gemisinde olan İngiliz vatandaşı Peter Venner de, yaşanan katliamdan sonra Müslüman oldu. Bu acımasız dünyada zulme ve adaletsizliğe karşı neredeyse tek itiraz İslamiyet'ten geldiği için dünyanın her tarafında mazlumlar bu dini seçiyor.

İHH'nın Gazze ambargosunu delme girişimi Türkiye'de ise bazılarını "Ben İslamiyet'ten çıkıyorum" deme noktasına getirdi. Bazıları İslami kimliği olan bir kuruluşun böylesine büyük bir organizasyonu gerçekleştirmesini neredeyse suç sayıyorlar, İsrail'in 9 gönüllüyü şehit etmesinden onlara göre İHH sorumlu. Öne sürdükleri gerekçeler şunlar: "Tekbirler, namazlar, kelime-i tevhid yazılı bayraklar... Bunların maksadı yardım değil, propaganda, bunlar Hamas'ı aklıyor." Sorumlu bir Müslüman alime yaraşır biçimde olayı değerlendiren Hayrettin Karaman Hoca yazısında "Hamas'ın topraklarını savunan ve seçimle başa gelen meşru bir örgüt olduğunu" belirttikten sonra, bu gülünç gerekçeleri öne sürenlerin asıl maksatlarının "İslamiyet'e muhalefet" olduğunu söylüyor. (Yeni Şafak, 10 Haziran 2010)

"İslamiyet'e muhalefet" saikiyle hareket edenler olduğu gibi, İsrail'in AK Parti'yi devirmek için geliştirdiği plan çerçevesinde hareket edenler de var. Bunlar basılan düğmeye göre faaliyete geçmiş bulunuyorlar. 1948'den, ama özellikle 6 gün savaşından beri "içimizde İsraililer" var. Anlaşılan yeni plana göre önce İHH'yı "terörist veya terörizmle ilişkili örgüt" ilan ettirmek, sonra işin içine AK Parti'yi katmak istiyorlar. Nitekim Avrupa'daki ulusal Yahudi kuruluşları üst örgütü Avrupa Yahudi Kongresi (AYK), İHH'nın terör örgütleri listesine dahil edilmesini ve mal varlıklarına el konulmasını AB'den resmen istemiş bulunuyor. 18 yıldır sayısız ülkede hayır faaliyetleri yürüten İHH, Yahudi Örgütü başkanı Moshe Kantor'a göre "terörist Hamas'ın yan kuruluşu."

İHH bir "örgüt" değil, şemsiye kuruluş. Bu hayır şemsiyesinin altında onlarca İslami kuruluş, vakıf, organizasyon ve cemaatin katkıları var. İslami bir kimliğe sahip olduğu ortada. Zaten yüksek miktarlarda ve sürekliliği olan hayır ve yardım faaliyetlerini dünyada genellikle dindarlar yapar. Bunu da dinlerinden aldıkları referanslarla ve Allah'tan sevap umarak yaparlar.

"İçimizdeki İsraililer" in başlattığı "İslami yardım-insani yardım" polemiğinin bir değeri yoktur. İslami yardım, tabiatı ve mahiyeti gereği insani yardımdır. Bir Müslüman tabii ki öncelikle ihtiyaç ve zaruret içindeki din kardeşinin yardımına koşar. Hz. Peygamber (sas), "Müslümanlar yekvücut gibidirler. Bir yerine diken batsa bütün vücut acısını hisseder." buyurur. Müslüman, dinî vecibesi gereği Müslümanların derdiyle dertlenir, acılarına katılır. Müslüman, yerine göre gayrimüslime de yardım eder, imdadına yetişir. Mazlumder'in kuruluş sloganı şudur: "Mazluma dini sorulmaz." Nitekim İHH birçok ülkede -Katrina kasırgası faciasında ABD'de bile- gayrimüslimlere yardım ulaştırmaktadır.

İHH gönüllüleri öylesine alicenap Müslümanlar ki, kardeşlerini şehit eden İsraili katil-komandonun yarasını tedavi etmişlerdir. Uluslararası sularda insan öldüren haydut devlet -"İsrail bu, yapar" diye- tolere ediliyor da onları öldürmeye gelenleri koruyup yaralarını tedavi eden İHH gönüllüleri "suçlu" oluyor, öyle mi? Suç aletleri pet şişeler mi olacak?

İHH veya başka İslami kuruluşların ne İslami kimliklerini gizlemeye ne başkalarının mutlak manada katkılarına ve yardımlarına ihtiyaçları var. Kimsenin şehitliği sorgulama haddi değildir. Kim hangi inançta ise, istediği yere gider yardım ulaştırır. Herkes kendi şakilesine göre hareket eder. Kaldı ki yardım gemisine katılanların da İHH'nın İslami kimliğinden rahatsız olduklarını duymadım.

İHH'nın hedef tahtasına yerleştirilmesi İsrail'in içimizdeki İsraililerle eşgüdüm halinde başlattığı kampanyanın bir parçasıdır. Amaç, önce İHH, sonra AK Parti'yi bertaraf etmektir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ortadoğu, İsrail ve Türkiye 1

Ali Bulaç 2010.06.16

Türkiye-İsrail krizi konusunda açıklama yapan Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Konseyi sözcüsü Mike Hammer, "Şu anki uygulamalar -yani ambargo- sürdürülemez ve mutlaka değişmeli." diyor.

Tony Blair, "Tüneller, kapatılan meşru ticari yolların alternatifidir." diyor. Norveç ordusu adına bir açıklama yapan askerî sözcü Heidi Langvik-Hansen, Savunma Bakanlığı'nın 5 Haziran'da yapılan bir seminer programında bir İsrailli askerî yetkilinin bulunmasına itiraz etmesi üzerine programın tamamen iptal edildiğini söyledi.

İngiltere ve AB cephesinden gelen sinyallere bakılırsa, Gazze'ye uygulanan ambargo kalkacak, en azından büyük ölçüde gevşeyecek. Mısır ilk adımı attı. İsrail kabinesi bile bu konuyu telaffuz ediyor.

Tabii ki mesele Gazze'ye uygulanan ambargodan ibaret değildir; bunun içine girdiğimiz "yeni bölgesel süreç"le de ilgili olduğunu gözden uzak tutmamalıyız. Yaptığımız anlatılardan anlaşıldığı üzere ABD'de inisiyatif sahibi bazı çevreler, İngiltere ve bir ölçüde AB ülkeleri de İsrail'in "iki devletli bir çözüm"ü artık masaya getirmesinin zamanı geldiğini düşünüyor, bu yönde mesajlar veriyorlar. Sebebi açık: İsrail'in göbeğinde olduğu bugünkü Ortadoğu düzeni sürdürülemez; İsrail'e verilen kayıtsız şartsız destek yüzünden Batı dünyası ahlaki bakımdan çürümekte, Afrika'dan Latin Amerika'ya kadar her gün biraz daha itibarı düşmektedir. Ve İslam dünyasında siyasi, ekonomik ve sosyal krizlerin derin sebepleri araştırıldığında bunların önemli bir bölümünün İsrail'in bölgedeki bu tarz varlığına dayandığı görülmektedir. Belirtmek gerekir ki, bu düzen böyle devam edecekse, bundan sonraki aşamada en büyük zararı doğrudan İsrail'e ve dünyadaki Yahudilere dokunacaktır. Bu gidişle İsrail, intihara doğru gitmektedir. Basiret sahibi Yahudiler bu tehdidi doğru olarak algıladıklarından her geçen gün artan oranlarda İsrail devletinin bu hukuk tanımaz politikalarını protesto ediyorlar.

İsrail ve Yahudi lobileri ne kadar güçlü olursa olsun, bu düzen sürdürülemez olduğu gibi, Batı'nın İsrail'e verdiği destek de sınırlarına gelip dayanmış bulunmaktadır:

- 1) Ortadoğu'daki mevcut sosyo-ekonomik düzen ve politik rejimler sürdürülemez;
- 2) İsrail'in inatla devam ettirip her aşamada biraz daha genişlettiği işgal politikaları sürdürülemez;
- 3) İsrailli yöneticilerin Filistinlilere reva gördüğü insanlık dışı-hak hukuk tanımaz zulüm ve haksızlıklar sürdürülemez;

4) Batı'nın gözü kapalı bu düzene ve katliamlara verdiği destekleyici tutumlar sürdürülemez;

5) Kamuoyunu paranoya ile provoke edip yönetime gelen ve kamuoyunun daha çok şiddet isteyip azdırdığı İsrail yönetimleriyle kurulacak meşru hiçbir ilişki sürdürülemez.

Hatırlanacağı üzere David Ben Gurion "İsrail'in sınırları sonsuza kadar belirlenmeyecektir" demişti. Bu yolda ilerleyen İsraili yöneticiler, Ortadoğu'da kim barıştan söz ediyorsa, onu "Deccal'in avukatı" ilan ederler. Böyle bir yapı nasıl sürdürülebilir?

Bu gerçeği neredeyse oranı yüzde 20'lere varan İsrail vatandaşı dışında kritik mevkideki bazı sorumluların da gördüğünü tespit edebiliyoruz. Mossad Şefi Meir Dagan, "İsrail'in Amerika'ya yük olmaya başladığını" söylüyor. Dagan, Knesset'te yaptığı konuşmada şunları söylüyor: "İsrail, ABD için bir servet olmaktan yük olmaya doğru gidiyor."

Uzun zamandır özellikle İngilizlerin canibinden "iki devletli çözüm"ler seslendirilmeye başlandı. Yardım gemisine düzenlenen kanlı saldırıdan sonra hükümetin yetkili ağızlarından Devlet Bakanı ve Başmüzakereci Egemen Bağış'ın da bunu dillendirmeleri eşzamanlı olarak bir kenara kaydedilmesi gereken önemli bir nottur: "Artık uluslararası çevrelerin yıllardır tartıştığı, bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasının ve Ortadoğu'da tek çözüm olarak görülen 'iki devletli barış' formülünün hayata geçirilmesinin vakti gelmemiş midir?" (Zaman, 6 Haziran 2010)

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ortadoğu, İsrail ve Türkiye 2

Ali Bulaç 2010.06.19

İsrail'i "iki devletli çözüm"e ikna, gerekirse mecbur etme sürecinde İran'a doğrudan bir rol verilmeyeceği açıktır. Mısır buna hazır değildir; ama söz konusu "iki devletli çözüm dosyası"nın masaya getirilmesinde Türkiye etkin rol oynayabilir.

Bunun o kadar çok somut işaretleri var ki, sonuncusunu, 3 Haziran 2010'da İstanbul'da konuşan Stratfor Başkanı George Friedman'ın sözlerinde bulduk. Amerika'nın Stratejik Öngörü düşünce kuruluşu başkanı Friedman, "Türkiye'nin bölgesinde yükselen güç olduğunu" söylüyor. Friedman'a göre sadece Amerika ve Türkiye hem ekonomik hem askerî güce sahip iki ülkedir, bu özelliği dolayısıyla Türkiye'nin, Amerika'nın boşalttığı bölgeye hakim olması gerekir. Doğu Akdeniz'de Mısır ve Yunanistan'ın gücü azaldı, Rusya Kafkaslar'dan çekiliyor, Amerika'nın Irak'tan çekilmesiyle bölgede 360 derecelik geniş bir vakum oluşacak, bu da zorunlu olarak yükselen Türkiye'yi içine çekecektir.

Friedman'ın şu sözleri çok anlamlı: "Türkiye'nin süper bir güç olması Türkleri gururlandırıyor. Türkiye'deki insanlar büyük güç olmaktan dolayı seviniyorlar. Fakat bilmeleri gerekir ki, büyük güç olduğunuz zaman çözdüğünüz sorunlar için teşekkür almaz, çözemediğiniz meselelerden dolayı da suçlanırsınız." Friedman, bir şey daha söylüyor: "İsrail kendi siyasetini değiştirmek zorunda kalacaktır, çünkü Amerika'yı saymazsak, İsrail'in kaybetmek istemeyeceği tek ülke Türkiye'dir." (Zaman, 4 Haziran 2010)

Türkiye, eksen kaymasına uğradı iddiası bir iç politika enstrümanıdır, ABD ve AB'nin etkili çevrelerinde böyle bir kaygı gözlenmiyor. Hristiyan Demokratların AP Grup Başkanı ve eski Belçika Başbakanı Wilfried Martens, Türkiye'nin son dönemde izlediği dış politikada bir eksen kayması görmediğini söylüyor. AB genişlemeden sorumlu görevli Stefan Füle "Türkiye'nin takip ettiği komşularla sıfır ihtilaf politikası AB'ye aykırı değil" diyor.

Daha düşündürücü bir değerlendirmeyi Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu Eşbaşkanı Helene Flautre yaptı: "Türkiye'nin İsrail'e karşı uyguladığı ve Gazze'ye reva görülen izolasyonu aşmaya yönelik baskıyı destekliyor ve BM'nin Filistin'in bağımsızlığını tanıyan açıklamasının uygulamaya konulması gerektiğine inanıyorum. Türkiye, AB'den ve Batı'dan uzaklaşmıyor, yeni dış politikası ile ortak değerlerimizi ciddiye alan etkin bir dış politika sergiliyor."

Türkiye'nin bu yeni politikası AB'nin "sessiz düşüncesi"dir. Flautre'yi dinleyelim: "Türkiye, özünde AB'nin sessiz düşündüğü İran ve Filistin politikasını sesli ve aktif bir şekilde hayata geçiriyor. Bu tespit sadece AB kamuoyu için değil, AB'nin başkentleri ve Brüksel'de Türkiye politikasını yürüten kadroların da görüşüdür. Türkiye, bölgede sadece her bakımdan bir 'anti İran' değil, Filistin'de olası bir barışın önemli motorlarından biridir." (Zaman, 6 Haziran 2010) Şu sorular önemli:

- 1) ABD ve Avrupa neden kendileri İsrail'i terbiye etmiyorlar?
- 2) Savaş ihtimali olan böyle bir işe girerken ABD ve Batılılara ne kadar güvenebiliriz? Aynı Batı, Saddam'ı İran'a kışkırtır ve Kuveyt'e girişini teşvik ederken benzer argümanları kullanıyordu. Saddam'ın Irak'ı durumuna düşme ihtimalimiz ne kadardır? İsrail'le girişilecek muhtemel bir savaşta Batı sonuna kadar bizi destekler mi, yoksa bir noktadan sonra 1967 ve 1973 savaşlarında Araplara yaptığı gibi bizi bırakıp İsrail'in arkasına mı geçer?
- 3) Diyelim ki, İsrail, "iki devletli bir çözüm"e ikna edildi. Bu, adil ve kalıcı bir çözüm olabilecek mi? Bölünmüş haliyle Filistinlilere verilecek belediye hükmündeki topraklar üzerinde nasıl bir devlet olacak? 2,5 milyon mülteci Filistinli ne olacak? Yerleşimciler Kudüs ve Batı Şeria'yı boşaltacak mı? Mescid-i Aksa yıkılmaktan kurtarılacak mı?
- 4) Başta İran ve Mısır ile diğer bölge ülkeleriyle tam mutabakat/birlik sağlamadan böyle bir rolü tek başımıza üstlenmemiz ne kadar doğru?
- 5) Türkiye, Ortadoğu'ya girerken, giriş tarzı, takip edeceği politikalar ve yöneldiği hedefler yeterince kamuoyunda tartışılıyor mu?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dış politikada sorular

Ali Bulaç 2010.06.21

15 ve 19 Haziran tarihli yazılarda neden Türkiye'nin "bir eksen kayması" içinde olmadığını anlatmaya çalıştım.

Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu Eşbaşkanı Helene Flautre, "AB medyasında pek tartışılmayan bu 'eksen kayması' tezinin ABD'de belli bir kesim ve Bush'un Irak politikasını ateşli bir şekilde destekleyen kalemler olduğu"nu söylemektedir. Bu kaygıyı dillendirenler belli: İsrail yönetimi, ABD'deki neoconlar, Yahudi lobileri ve Türkiye'deki AK Parti muhalifleri.

Buna mukabil Türkiye'nin ABD ve AB'yle uyumlu olarak bölgede nazım rol oynamasını isteyen güçlü bir irade de var. Bunlar "Batı'yla uyum"u üstü kapalı ifade ediyorlar, ama asıl bize "belli bir tarihten sonra artık Türkiye'nin kendi başına karar veren, dış politikasını kimseye sormadan çizen bir ülke" olduğunu telkin ediyorlar. Bu bir taktiktir. "Türkiye'nin gururunu okşayan, belki daha aktif rol üstlenmesini hedefleyen bu taktik"i nasıl ince bir mühendislik eseri olduğunu anlamak için Graham Fuller'ın kitabına bakmak yeterlidir. Fuller, "Türkiye'ye kendi başına bağımsız davranan hissini telkin etmenin ABD ve Batı'nın uzun vadeli

çıkartlarıyla daha çok örtüşen bir yol" olduğu tezini savunmaktadır. Bize "Siz artık bağımsızsınız, bizimle çıkar işbirliği içinde Ortadoğu'ya girin" deniyor. (Bkz. G. Fuller, Yükselen Bölgesel Aktör Yeni Türkiye Cumhuriyeti, İst.-2008) İşin garibi şu ki, bazı sağ muhafazakâr yazarlar da buna fazlasıyla inanmış görünüyorlar.

Şu soru önemli: Türkiye, sahiden ABD ve AB'nin stratejik öngörülerı dışında mı hareket ediyor? Cevap tek kelime ile "hayır". Nitekim Flautre, "Türkiye, özünde AB'nin sessiz düşündüğü İran ve Filistin politikasını sesli ve aktif bir şekilde hayata geçiriyor. Bu tespit sadece AB kamuoyu için değil, AB'nin başkentleri ve Brüksel'de Türkiye politikasını yürüten kadroların da görüşüdü.r" diyor.

İran'a yaptırımların onaylandığı Güvenlik Konseyi'nde Türkiye'nin "hayır" oyu vermesi Obama'nın bilgisi dahilinde atılmış radikal bir adımdı. Bunu Erdoğan defalarca dile getirdi. Davutoğlu da "Türkiye attığı her adımda Obama'nın politikalarının önünü açıyor." diyor (Taraf, 11 .06. 2010) Zbigniew Brzezinski de "Genel anlamda bölgede Türkiye'nin daha aktif rol oynamasının son derece yapıcı olabileceğı" kanaatini izhar ediyor.

Mesele şu ki, Türkiye'nin ve bölgenin hakiki ve nihai çıkarları ile bölgede yapısal dönüşüm öngören ABD'nin çıkarlarının ne kadar örtüştüğü, model ortaklık çerçevesinde Türkiye'nin yürüteceğı operasyonel düzenlemelerin nereye kadar yarar sağlayabileceğı konusu yeterince tartışılmış değil. Dar bir çevrenin çalıştığı mutfakta bu politika pişirilmiş ve önümüze konulmuş bulunuyor. Davutoğlu, bizim Türkiye muhayyilemiz ile ABD ve AB'nin stratejik çıkarlarının örtüştüğünü, dolayısıyla sürecin içine girip aktif rol almanın gelişmeleri uzun vadede lehimize çevireceğini düşünüyor ve bu tezi kuvvetle savunuyor. Bu teze devletin silahlı ve sivil bürokrasisi içinde de destek veren etkili unsurlar var. Davutoğlu'nu 'stratejik derinlik' teorisiyle 'cazip ve aranan adam' kılan da budur.

Ama bazı kaygılar söz konusu. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Bugünkü gayri safi milli hasılamızı ikiye, hatta üçe katlamadan bu 'görece gelişmiş ekonomi'yle bu yükün altından kalkabilir miyiz?
- 2) Askerî ve savunma sistemimiz neredeyse yüzde 95 ABD ve dolaylı olarak İsrail'e bağımlı iken Ortadoğu liderliğine soyunmak ne kadar doğru?
- 3) 30 senedir süren ve 50 bin insanın hayatına mal olan bir Kürt sorunu hâlâ can yakmaya devam ederken iç barış ve istikrarı sağlayamadan bölgenin liderliğine kalkışmak ne kadar rasyonel?
- 4) Aktif nazım rol oynamaya kalkıştığımız dünyanın (İslam ve Ortadoğu'nun) dilini iyi bildiğimizden emin miyiz?
- 5) Batı'nın sosyo-kültürel değerlerinin taşıyıcılığını üstlenmek -mesela "yumuşak gücümüz (!?)", "Türk dizileri", "türbanlı feminizm" veya "emredici laiklik"le Ortadoğu'yu dönüştürmek- bu bölgenin ve bizim ne kadar hayrımıza olacak?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Basiretimiz bağlanmasın!

Ali Bulaç 2010.06.23

15 Nisan'dan başlamak üzere Abdullah Öcalan, avukatları aracılığıyla 31 Mayıs 2010 tarihi itibariyle "somut adım" atılmayacak olursa, PKK'nın başlatacağı eylemlere karışmayacağını söylüyordu.

Dediği oldu, 31 Mayıs sabahı İskenderun'da Deniz Kuvvetleri'nin üssüne kanlı bir saldırı yapıldı, bunu diğerleri takip etti.

Geldiğimiz nokta tek kelime ile iç karartıcı. 1984 yılında silahlı mücadele olarak başlayan bir hareket 1990'larda kurulan partilerle "siyasi" olarak da sesini duyurmaya başladı. Bugünse "toplumsal bir boyut" kazanma eğilimine girmiş bulunuyor. Hükümetin iyi niyetle, ama bir dizi hatalı yol takip ederek başlattığı "demokratikleşme açılımı"na karşı devlet bürokrasisinden, derin güçlerden ve CHP-MHP kanadından gelen sert direniş, önce askerî iken sorunu toplumsallaştırma noktasına getirdi. Asıl vahim olan, sürecin bu noktaya gelmiş olmasıdır.

Sorunun toplumsal boyut kazanmasının orta vadede karşımıza çıkarması muhtemel iki tehlikeli gelişme söz konusu: Biri, sorunun ayrışmalara ve giderek çatışmalara dönüşme istidadı kazanması, diğeri Hakkari bölgesinden başlayarak sivil yerleşim birimlerinde Filistin benzeri bir 'Kürt intifadası' olarak halkı devletin güvenlik kuvvetleriyle karşı karşıya getirmesi. Taş atan çocukların giderek artan sayısı ve hâlâ bu konuyla ilgili bir düzenlemenin yapılmamış olması, PKK'nın geliştirdiği "dağlarda gerilla, yerleşim birimlerinde çocukların öncülüğünde halk ayaklanması" şeklinde özetleyebileceğimiz doktrine elverişli zemin hazırlamaktadır. Şu iki hususa dikkat etmeliyiz:

1) Sosyal psikolojinin derin travmalara açık olduğu bir zaman diliminde her şeye rağmen teenni ile hareket etmek, sakin düşünmek, kutuplaştırıcı ve çatışmacı bir dil ve üslup kullanmaktan kaçınmak herkesin borcudur. İyinin iyisi olduğu gibi beterin de beteri vardır. Basiretsiz hareket edecek olursak bugünleri de arar hale geliriz. Irak'ta tarihte hiç görülmeyen bir "mezhep ve etnik çatışma"nın on binlerce insanın hayatına mal olduğunu içimiz acıyarak müşahade ediyoruz. İster "Kürt sorununun devamı" üzerinden siyasete müdahale etmeyi düşünen odaklar, ister iktidar dürtüsüyle ateşe körükle gitmekten sakınmayan partiler -maalesef Meclis'teki 4 parti de derece farkıyla aynı pozisyoncular-, ister ülkeyi kan gölüne çevirerek bir sonuca varabileceğini düşünen PKK, vetirenin bir yerinde her şeyin kontrollerinden çıkabileceğini de hesaba katmalılar. Böyle bir faciadan kimse galip çıkamaz.

2) Çözümler üzerinde düşünürken teşhisi doğru koymak lazım. Kürt sorununun gerçek sebeplerini, kaynaklarını, mahiyetini ve kapsamını doğru teşhis ve tespit etmeliyiz. Çözümler önerirken sorunun çok katmanlı yapısını hesaba katmalıyız (x). Türkiye'yi içine kapatıp daha otoriter ve askerî bir rejime götürecek çözümler (sorunu daha çok azdıran OHAL, arkasından gelecek sıkıyönetim düzeni) felaket getireceği gibi, bizi gereksiz bir savaşın eşliğine getirecek çözümlerden de uzak durmalıyız.

Bir emekli general, ABD'nin Meksika sınırında uyuşturucu kaçakçıları ve yasa dışı göçmenleri önlemek üzere inşa ettirdiği yüksekliği 6 metre, kalınlığı 1 metre 1.200 km'lik utanç duvarını örnek gösterip bizim de sınırlarımızda benzeri bir duvar örmemizi tavsiye ediyor. Bunu Filistinlilere karşı İsrail de yapıyor. Böyle bir teşebbüs bizi İsrailleştirmekten başka işe yaramaz.

Bazıları da akla ziyan önerilerde bulunup "sınırlarımızın değiştirilmesi"nden bahsediyor. Bu da bizi bambaşka bir badireye, hatta bir savaşa itme potansiyeli olan fikirdir. İran'la sınırlarımızda bir düzeltme yaptığımız doğrudur, ancak 1639'dan bu yana istikrarlı olan sınırdaki düzenleme yapmayı gerektiren konu ve İran'la ilişkimizin mahiyeti başka, Kürt sorunu, Kuzey Irak Kürt Yönetimi ve Irak'ı işgal ederek 'komşumuz olan ABD'yle olan ilişkilerimiz başkadır. Bizi bu badireden çıkaracak olan feraset ve basirettir.

(x) Kürt sorunu, tarihi gelişimi, boyutları ve çözümler için bkz. Ali Bulaç, "KÜRTLER NEREYE?" Çıra Yayınları, İstanbul, Mayıs-2010. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Vesayetçi demokrasi

Ali Bulaç 2010.06.26

Abant Platformu'nun 23. toplantısının ana başlığı "Vesayet ve demokrasi" olarak tespit edilmiş bulunuyor.

Açış konuşmasını yapan Prof. Ergun Özbudun, vesayeti, "seçilmişlerin seçilmemiş devlet organlarının denetimi altında bulunması" olarak tanımlamaktadır. Gayet yalın olan bu tanımın sadece demokratik rejimler için söz konusu olduğu anlaşılıyor. Monarşilerde veya otokrat rejimlerde vesayetten bahsedilemez, çünkü bu rejimlerde halkın karar mekanizmaları ve süreçleri üzerinde söz sahibi olmasından bahsedilemez. "Halkın kendi kendini yönetmesi olarak bilinen demokrasi"de asli belirleyen halk ise, vesayetten bahsedilmesi tamamen paradokstur.

Türkiye'de süregelen demokratik pratikte vesayetin seçilmemiş bürokratik merkezin bir hak ve yetki iddiası olarak şekillendiğini biliyoruz. Asker, sivil bürokrasi, yargı, üniversiteler, büyük sermaye ve bunların medya ve aydınlar nezdindeki uzantılarından oluşan bürokratik merkez vesayet haklarına sahip olduğunu öne sürerken felsefi, tarihsel ve toplumsal olmak üzere üç önemli kaynaktan beslenmektedir.

Vesayetçi rejimi besleyen ilk ve en önemli felsefi kaynak 19. yüzyılda teşekkül etmiş bulunan pozitivizmdir. Pozitivizm, zorunlu olarak gerçekliğin ve doğru tercihin bilgisini aydınlanmış bir elitin tekeline verir, aydın despotizmi gücünü buradan alır.

Tarihsel olarak, Osmanlı/Türk modernleşme projesi pozitivizmden beslendiği için siyasi vesayeti zımnen ihtiva eder. Toplumun aydınlanmaya muhtaç "karanlık süreçler" içinde yaşadığını bir kere kabul ettiniz mi, siyasi ve sosyal temel varsayımların ve iktisadi/idari politikaların tespitinde halka sormayı halkın zararına kabul edersiniz. Zaten halk karanlıklardan kurtarılmak durumundadır, onu söz sahibi kıldığınızda kendi karanlığını pekiştirir. Bu durumda sloganınız yapılması gereken onu vesayet altına alıp karanlıklardan çıkarıp kurtarmaktır. Bunun da yolu gerektiğinde onu otoriter bir rejime zorlamaktan geçer. Bu durumda sloganınız "Halka rağmen halk için" olur.

Saydığımız felsefi ve Osmanlı/Türk modernleşmesinde somutlaşan tarihsel pratiğin dışında bugün dikkatten kaçırmamamız gereken üçüncü bir faktör var ki, asıl demokratik rejimi vesayetten kurtarmaya çalışırken önümüze çıkan en önemli zorluk budur. Adına "toplumsal bariyer" diyebileceğimiz bu faktörün belli bir toplumsal temeli olduğunu söylemek lazım. Bugün ağırlıklı olarak CHP'de toplanan belli bir seçmen grubu, siyasi rejim üzerinde vesayetin sürmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu toplumsal grubun yüzde 15 ile 20 arasında değiştiğini söyleyebiliriz. "Katı-sert çekirdek" diyebileceğimiz bu grubun sistemin demokratikleşmesine karşı verdiği tepkinin önemli bir bölümü sınıfsal olmakla beraber, yakın tarihte devletin emredici ve taşıyıcı araçlar yoluyla toplumsallaştırmaya çalıştığı zihniyetin, eğitim, mezhepsel kaygılar ve çeşitli sebeplerle oluşmuş önyargılarla ilgisi vardır.

Bu faktörü yeterince dikkate almakta zaruret var. Levent Köker'in işaret ettiği üzere, toplumda ekonomik gelir ve eğitim seviyesi yükseldikçe vesayete doğru eğilim artar. 20. yüzyılın son on yılına kadar vesayeti belli bir bürokratik çevre savunurken, özellikle 28 Şubat'ın toplumsal mühendisliği sonucunda şimdi vesayeti savunan belli bir toplumsal kesim oluşmuş bulunmaktadır. Bu kesim vesayeti açık veya örtük askerî rejimin, sisteme müdahale eden yüksek yargının ve tümüyle laikliği pozitivizm temelinde algılayan aydın zümrelerin yetkisi ve görevi olarak görmektedir. Bu kesimler modernleşme ve kalkınma politikalarının öngördüğü eşitsiz düzenden daha çok yararlanma talebini öne çıkarmaktadırlar.

Örgün eğitim ve ağırlıklı olarak üniversitelerde verilen eğitimin bizatihi içeriği de hâlâ pozitivizme dayandığından resmi ideoloji eşliğinde vesayetçi rejim kendini üretebilmektedir.

Vesayetçiliğin sürmesinde rol oynayan iki önemli faktör daha var. Bunlar da Batı oryantalizminin etkisi, diğeri uluslararası politikaları yönlendiren askerî ve politik çevrelerin stratejik ve ekonomik politikaları.

a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Peygamber ocağı!'

Ali Bulaç 2010.06.28

Ne zaman siyasi kültüre sinmiş bulunan militarizmi ve bununla ilişkili olarak askerin siyaset üzerindeki etkilerini meşrulaştırmak icap etse, ordunun "Peygamber ocağı" olduğu öne sürülmekte, laiklik konusunda son derece hassas olan askerin karar ve icraatlarına bir tür kutsallık atfedilmektedir.

Bu doğrudan dinin asli kaynaklarından çok, Osmanlı tarihine damgasını vuran fetih ve gaza kültürüyle; yakın tarihte yaşadığımız travmalarla ilgilidir. II. Mahmut'un Asakir-i Mansure-i Muhammediyye'yi kurarken gelişen söylem ve İttihatçıların bunu pekiştiren retoriği "peygamber ocağı"nı kutsal bir metafor olarak türetti.

Belirtmek gerekir ki, Hz. Peygamber (sas)'in ne askerî birliği, ne nizamî bir ordusu ne de askerî kışlası ve karargâhı ve ocağı vardı. İlk dönemde iki merkez ihdas edilmişti. Biri Mescid-i Nebevi, diğeri Ehl-i Suffe. Mescid-i Nebevi'de Allah'a ibadet edilir, yanı sıra sosyal hayatın tanzimi için gerekli konular konuşulur, istişare edilirdi. Basit manada o gün için Mescid'in diplomatik görüşmelerin yapıldığı, sosyal ve iktisadi politikaların görüşüldüğü, savaş kararlarının alındığı bir tür "parlamento" olduğunu söyleyebiliriz. Esasında benzer bir merkez, İslam'dan önce Mekke'de de bulunuyordu ki, buna Daru'n-Nedve denirdi.

Ehl-i Suffe adı verilen diğer merkez ise daha çok zayıf insanların ve kimsesizlerin kendilerini ilim öğrenmeye, zühd ve takvaya adadıkları yerd. Hz. Peygamber'in gözetiminde bulunuyordu ve buradan hakikaten çok seçkin sahabeler yetişti.

Hiç şüphesiz, bir insanın üzerinde yaşadığı yurdunu savunması önemlidir ve bu uğurda ölürse şehittir. Din, can, mal, nesil ve akıl emniyetinin korunduğu toprak, liaynihi değil, liğayrihi uğrunda ölmeye değer. Bütün yeryüzü mescid kılınmıştır. İnsanların inançlarını ve dinî hayatlarını özgürce yaşayabildiği her yer savunulmaya değerdir. Allah yolunda cihad, en geniş manada "insan ile İslam arasındaki engellerin ortadan kaldırılması"nı hedefleyen bir görevdir. Yurt savunması yapılırken, şehadet ve cihad gibi kavramların öne çıkması gayet tabiidir, ancak bu askerî gücün olur olmaz sivil işlere karışmasının, yönetimi bildiği gibi tanzim etmeye kalkışmasının gerekçesi değildir. İslam'da askere özel yetkiler veya rejim üzerinde vesayet hakkı tanıyan herhangi bir hükme rastlanamaz.

Hz. Ömer'in büyük sahabe ve komutan Halid bin Velid'i tam savaş sırasında görevden almasının iki önemli sebebi vardı. Biri, her girdiği savaşı kazanan Halid'in giderek insanların gözünde yüceltmeye başlanmasıydı. Şu kanaat hasıl oluyordu: Halid'in komuta ettiği hiçbir savaş kaybedilemez. Bu, doğru strateji, yeterli donanım, fedakârlık, sabır ve sebat, ilahi yardım ve savaşın haklı ve adil olmasını gerektiren moral faktörlerin Halid'in gerisine düşmesi tehlikesine yol açıyordu. Diğeri, artık Halid isteseydi orduyu peşine takar, Medine'yi basar, halifeyi görevden alabilirdi. İnsanlar Halid'i öylesine yüceltmeye başlamışlardı ki, askerî güç sivil yöneticilerin önüne ve üstüne çıkıyordu. Dirayetli Halife Hz. Ömer bu tehlikeyi sezdi ve tam savaş sırasında iken Halid'i

azletmeye karar verdi. Ancak Halid de öylesine büyük bir sahabe idi ki, kendisini azleden mektubu okur okumaz atından indi, görevi hemen devredip er olarak savaşa devam etti. Allah ikisinden razı olsun.

İslam'da profesyonel ve nizami orduyu ilk ihdas eden Muaviye'dir. O güne kadar savaş olacağı zaman seferberlik ilan edilir, erkekler toplanır, savaşa giderdi. Savaş bittiğinde ordu da dağılırdı. Hiçbir askerin 4 aydan fazla cephede kalmasına izin verilmezdi ki, bu Hz. Ömer'in içtihiadı ve kararıydı. Silah taşımak sünnetti ve bu herkesin hakkıydı. Bu, aynı zamanda eğer söz silahı elinde bulunduranların olacaksa, bu bütün Müslümanların hakkı olmalıydı. Geleneksel teamüllere uyulup -ama Kur'an'ın düzenlemesini yaptığı şekilde- savaş ganimetleri dağıtılırdı. Muaviye ilk defa nizami ordu kurdu, askerlik süresini uzattı ve maaş sistemini getirdi. Bu, siyasetin askerî güçle ilişkilendirilmesine yol açan ilk önemli gelişme oldu.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Askerî vesayet

Ali Bulaç 2010.06.30

Demokratik bir rejimde memurların (bürokrasi), seçilmişleri denetlemesi "vesayet" ise, Türkiye'de en etkili denetim kurumunun askeriye olduğu söylenebilir.

Sivil bürokrasi, yargı, üniversiteler, devlet zengini büyük sermaye ve medyadaki uzantıları askerî vesayetin desteğinde imtiyazlı varlıklarını sürdürebilmektedirler. Ana demokratik kriterler göz önüne alındığında vesayet dolayısıyla Türkiye, Endonezya, Malezya, Bangladeş ve Pakistan'la aynı kulvarda "yarı demokrasi"yle yönetilen ülkeler grubuna girmektedir. Bu, "İslamiyet'i demokrasiyle bağdaştıran ülke" retoriğinin boş olduğunu gösteriyor.

Vesayetin kuramını geliştirenler, "sınıf" kavramından azami derecede istifade etmişlerdi. Nasıl Batı'da olduğu gibi bir burjuva sınıfı olmadığından, kalkınmayı sağlayacak "devlet zengini zümre" düşünüldüyse, tarihinde sınıf olgusuna sahne olmamış yeni Türkiye'nin sınıf çıkarına dayalı birden fazla partiye ihtiyacı yoktu. Buna göre devlet zengini zümre gibi "devlet yöneticisi" zümre de tek parti çatısı altında halkı yönetebilirdi. Kaynaşmış, sınıfsız, imtiyazsız ve bireyleri birbirinin fotokopisi olacak olan halk için tek parti/CHP yetecekti. Bu yüzden CHP'nin hâlâ gururla mirasına sahip çıktığı tek parti döneminde milletvekilleri Ankara'dan tayin ediliyor, il başkanları aynı zamanda ilin valisi görevini yürütüyorlardı.

Toplumsal yüzde 20'sinin vesayet rejiminden yana olduğu, şehirleşmiş seçmenin önemli bir bölümünün eğitim ve gelir düzeyi yükseldikçe vesayet rejimine olan talebin de arttığı gözleniyor. Vesayet, rejimin yapısal özelliğidir. Bu yüzden İ. Sabri Çağlayangil, "CHP devletin, diğerleri milletin partileridir" demişti. Vesayet demokrasisinde "Ankara'da bütün evler CHP'nindir, sadece TBMM halkındır." CHP rejimin gizli patronu, toplumun başöğretmeni, aydınlanmanın rehberidir. Yaşayan tek bir parti vardır, o da devletin partisi CHP'dir. DP, AP, DYP, ANAP vd. teker teker sahneden çekildi. Partiler, merkezin/devletin partisi olmaya heveslendikleri anda halk onları bırakır.

Bürokratik merkez ve onun açtığı vesayet şemsiyesi altında imtiyazlı konumlarını sürdürmek isteyenler olsa da, Türkiye toplumunun ana gövdesi (toplumsal merkez), vesayetin sona ermesini istiyor. Vesayetin sona ermesi için, askerin kendi asli ve klasik fonksiyonlarına dönmesi lazım. Askerin işi yurdu korumaktır, siyaseti ve toplumsal hayatı düzenlemeye kalkışması onun asli işini yapmasını engeller.

Ergenekon davasıyla gündeme gelen konular vardır:

- 1) 1960'tan bu yana askerler arasında darbe yapma eğilimi güçlü bir biçimde sürmektedir. Askerin kesin olarak bu eğilim ve heveslerden kurtarılması lazım.
- 2) Asker içinde bir cunta yasa dışı faaliyetlere karışmakta, darbe ve komplo planları düzenlemekte, faili meçhullere karışmaktadır.
- 3) Asker sivil hayat ve kurumlar üzerine korku salmakta, halk iradesinin tecelli ettiği meclisi ve sivil siyaseti vesayeti altında tutmak için reformların yapılmasına engel olmaktadır.

Vesayetin sona erdirilmesi için askeri "yetkili organlar" grubunda meclisle ortak kılan anayasal ve ona "rejimi koruma ve kollama görevi"ni veren yasal değişikliklerin yapılması yanında; a) Askerî harcamaların, b) Askerî yargı kararlarının, c) Askerî okullarda okutulan müfredatın demokratik denetime açılması gerekir.

Açık olan şu ki, ordular varlıklarını devam ettirecek. Askerî harcamalar giderek artıyor. 2010 yılı için dünyada askerî harcamalara 2 trilyon dolar ayrılmış bulunuyor, bunun 900 milyar doları ABD'nin. Kimse sıfır militarist bir dünya tasavvur etmesin. Ülkelerin güçlenmesi, savunması, güvenliği, özgürlüğü ve refahı askerlerin iç siyasetten tamamen çekilmesiyle sağlanabilir.

Vesayet rejiminin sona ermesi en başta TSK'nın yararına olacaktır. Askeri yurt savunmasında görmek isteyenlerin oranı yüzde 100, iç siyasette görmek istemeyenler ise yüzde 80'dir. Askerî vesayeti gündeme getirenler, sorunu makul ve kabul edilebilir bir zemine oturtmalıdırlar. Maksat üzüm yemek olmalı, bağıcı dövmek olmamalıdır. Askeri tahkir ve tahrik etmek, küçük düşürmeye çalışmak yarar değil, zarar verir.

a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rotamız belli!

Ali Bulaç 2010.07.03

2010 yılının ilk çeyreğindeki rakamlara göre Türkiye, yüzde 11,7 büyüme ile dünyada ikinci sırada yer aldı.

Kesinlikle "salt büyüme"nin kendi başına mutlaklaştırılan ekonomik bir hedef haline getirilmesinin dünyaya felaket getirdiğine ve esasında bugün yaşamakta olduğumuz ciddi sorunların temelinde "büyüme ideolojisi"nin yattığına inananlardanım. Bu ayrı bir bahistir, üzerinde durmak lazımdır.

Dünya bir kriz yaşıyor. Krizin merkez üssünün ekonomik olarak ABD, felsefi olarak Avrupa olduğuna daha önce değinmiştim. Böylesi ciddi bir krizde Doğu büyümeyi sürdürebiliyor. Bu, ekonomik olarak dünyanın ağırlık merkezinin ağır bir biçimde Batı'dan Doğu'ya doğru kaymakta olduğunun önemli göstergelerinden biri. OECD ülkeleri içinde liderlik bize geçmiş bulunuyor. G-20'de ikinci sıradayız. Avrupa ise dibe vurmuş durumda. Söz konusu performansta Türkiye'nin alternatif pazarlara yönelmesi önemli rol oynadı. En fazla ihracat yaptığımız ülkeler dikkate alındığında ilk 15 sırada komşu ülkeler, Ortadoğu ve Afrika'nın ağırlık kazandığı görülüyor. Avrupa ile ekonomik ve ticarî ilişkilerimiz devam ediyor kuşkusuz, ama gerek kriz dolayısıyla azalan talep gerekse izlenen yeni dış politika bir anda çevremizde 700 milyonluk muazzam bir pazar olduğunu fark etmemizi sağladı. Irak, Rusya, İran, Mısır, Suriye ilişkilerimizin hızla geliştiği ülkeler.

Ben politikacı değilim ve hükümetlerin -temelsiz ve yanlış- politik çizgileri doğrultusunda yazmayı da kendime yakıştırmam. Bu açıdan, uzun zamandan beri Türkiye'nin nihai geleceğinin AB üyeliği olmadığını söylüyorum. 1856'da politik ve askerî sebeplerle iktidar elitimiz yüzünü Avrupa'ya çevirdi. Yeni kurulan Cumhuriyet bütün o

"tamme-i istiklal" retoriğine rağmen bizi sadece politik değil, sosyal ve kültürel olarak da Batı'ya bağımlı hale getirdi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra saklı dinamiklerimizden vazgeçip kendimizi bütünüyle Batı limanına demirleyip her türlü seferden istifa ettik.

Geldiğimiz noktada AB bizi istemiyor. Aramızdaki doku uyumsuzluğu -ki temelinde din farkı yatmaktadır- üyelik sürecinin sürüncemede bırakılmasında belirleyici rol oynuyor. AB, bizi kapı önünde tutuyor, asla içeri almayı düşünmüyor. Ben de yarım asırdır o kapıda bekletilmenin onurumuz ve haysiyetimizle bağdaşmadığını düşünüyorum, Avrupa üzerinde hesap yapanlara şaşıyorum.

Avrupa ve Amerika'nın başını çektiği Batı'nın vicdanı, ahlaki ilkeleri, vefası ve adalet duyguları yoktur. İslam'a ve Müslümanlara karşı derin bir nefret hissi içindedirler. En hümanist ve dindar olanı bile, kendini bizlere karşı bir "derece üstün mevki"de görür.

AB, demokrasi, insan hakları vb. ideallerini basit politik ve ekonomik hesaplarda birer araç olarak kullanıyor. Filistin'de yaşanan drama sessiz kalan bir insan topluluğunun hiçbir inandırıcılığı ve tutarlılığı olamaz. Afganistan'da NATO durmaksızın sivil Müslüman öldürüyor, Irak'ta 1 milyon insanı nahak yere toprağa gömdüler. Şimdi de İsrail hatırına İran'ı sıraya koymuş bulunuyorlar. Hiç kuşkunuz olmasın, Filistin'i sabah kahvaltısında, Afganistan ve Irak'ı öğle yemeğinde yiyenler İran'ı beş çayında yiyecekler. Akşam yemekleri Türkiye'dir.

Gerekli reformları yapmak için AB'ye ihtiyacımız yok. Bizim için gerekli olanlar ne ise, onlara biz karar verelim. AB, kendi hayat tarzını; kültürüne sinmiş dini telakkisini; nihilizmini, ahlaki sapkınlığını "temel hak ve özgürlükler" adı altında bize empoze ediyor. Bünyemize ait seçimler yapmamıza izin vermiyor. İşe yarar hak ve özgürlükleri kendisi için layık görüyor, bize sıra gelince çifte standart uygulamaktan utanmıyor.

Avrupa, iç enerjisi tükenmiş, acuze bir eski dilberdir. Kemal Tahir "Biz namusumuzu koruduk, 'geri' kaldık, Avrupa namusunu pazara çıkardı, para kazandı" demişti. Onu yıktığı yuvaların, söndürdüğü ocakların (sömürgecilik, köle ticareti, emperyalizm, savaşlar) ve kararttığı dünyaların günahlarıyla baş başa bırakalım. Bizim rotamız belli: Avrasya, Ortadoğu ve Afrika'yı içine alan İslam Dünyası..

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dünyanın merkezi

Ali Bulaç 2010.07.05

Beşeriyetin tarihinde "bilgi ve hikmet" iki defa Doğu'dan Batı'ya, bir defa da Batı'dan Doğu'ya kaydı. İçinden geçmekte olduğumuz zaman diliminde bilgi ve entelektüel zihin üretimi ikinci defa Batı'dan Doğu'ya doğru kaymaktadır.

Farabi, "Hikmet'in ana yurdunun Mezopotamya (Keldani) olduğunu" söylüyordu. Kendine biçtiği misyon, Mezopotamya'dan Mısır'a, oradan İtalya'ya ve Yunanistan'a geçmiş bulunan ilim ve hikmeti tekrar ana yurduna getirmektir. Gazali'ye göre, temelinde Nübüvvet ışığı olan hikmet Yunan'a geçtikten sonra dejenere olmuştu. Sokrat kendisinden önceki filozofların sırtını yere getirmişti, Eflatun Sokrat'ın, Eflatun'un da Aristo belini kırmıştı. Şanı yüce Allah, Aristo'nun belini kırma görevini Gazali'ye vermişti.

Sıvanu'l-Hikme'nin sahibi Sicistani'ye göre, tarihte müziği, özellikle ilk enstrüman olarak ud'u Farslar, astronomi ve mantığı Babilliler, alan ölçümü ve geometriyi Mısırlılar, hesap ve matematiği Fenikeliler, tabii ilimleri Şamlılar, tıbbi Mezopotamyalılar geliştirdi. Hikmet ise Nübüvvetin mişkatından (nur odağı) Doğu'ya ve Batı'ya

yayıldı. Çin ve Hind ilimleri ve tefekkürü bu beşeri havzalardan alıp geliştirdiler. Yusuf el Amiri, kendinden emin bir tarzda, hikmeti ilk formüle eden şahsın Lukman Hekim olduğunu söyler ki, yine Sicistani'ye göre Lukman Hekim Hz. Davud'un çağdaşıydı, Şam'da yaşıyordu. Yunanlı Enpedokles hikmeti ondan öğrenmişti. Yunanlı ikinci hakim Pisagor da hikmeti (matematiği, müziği, tabiat ilimlerini) Hz. Süleyman'ın izleyicilerinden öğrenmişti. Pisagor şunu söylüyordu: Hikmet Yunan'da kaybolmuştur, yapılması gereken onu sevmek ve aramaktır. Bu işi yapacak olanlar "filozoflar"dır.

Emevilerin son zamanlarında ve Abbasiler döneminde Müslümanlar Yunan ilimlerini, felsefe ve hikmetini ana yurduna getirmek için seferberlik başlattılar. Mısır, Babil, İran, Hind ve Çin'den iktibaslar yaptılar. Fakat asıl ağırlığı Yunan'a veriyorlardı. Yunan'ın sanat ve edebiyatını, işe yaramaz tiyatro, heykelcilik ve trajedyasını bir kenara bırakıp ilimleri ve felsefeyi ana yurduna taşıma işini başarıyla yürütünce büyük bir medeniyeti inşa ettiler.

İktidar kavgaları ve basiretsizlerin öne çıkmasıyla devran değişti. İlimler, felsefe ve hikmet Sicilya ve İspanya üzerinden Batı'ya geçti. Rönesans, reform ve Aydınlanma doğdu, Avrupa, kadim Yunanlılar gibi, hikmeti bir kenara itti, maddi ilimleri alıp geliştirdi, bundan muazzam bir dünyevi zenginlik türetti. Sanayi devrimi doğdu, arkasından büyük bir askeri ve ekonomik güç kurup siyasetiyle dünya üzerinde hegemonya kurdu. Bu arada Sn. Thomas, Descartes, Kant, Hegel, Marx gibi büyük zihinler yetişti.

Olup biten Malik Binnebi'nin dediğidir: Batı'nın "ruh çağı" 18. yüzyılda sona erip Aydınlanma ile "akıl çağı" başladı. 20. yy akıl çağını kapatıp "eylem çağı"nı başlattı. 21. yy ise ruhunu kaybetmiş ve akıllı tutulmuş Batı'nın refahı tüketmek ve mümkün merteye daha çok adaletsizlik ve tahakküm kurmak suretiyle ömrünü uzatmaya çalışacaktır. Ancak İlahi sünnet hükmünü icra etmektedir: "Allah'ın günleri (Eyyamullah)" değişmekte, Nebiyyü'l-asr'ın işaret ettiği "ikinci vaktini (asr)" yaşayan beşeriyetin ağırlık dengesi ikinci defa Batı'dan Doğu'ya doğru kaymaktadır.

"Eksen kayması" tartışmalarını yaparken bilgi ve hikmetin tarihte takip ettiği yol haritasını ve karşılıklı güzergahları iyi takip etmek lazım (Bkz. Ali Bulaç, İslam Düşüncesinde Din Felsefe/Vahy Akıl İlişkisi, İst, 4. Bsm. S. 62 vd.) Sarkaç dengesini tam orta noktada bulacaktır. Çin ve Hind temel iddialarından vazgeçip maddî seri üretim ve tüketimle çöken bir uygarlığın ürünlerini taklit etme yolunu seçtiler. Biz Müslümanlar Nübüvvetin mişkâtından ışık alıp yeniden aklederseniz, gelenekteki gibi kendimize bir çekidüzen verebilirsek, bu helezonik zamanın yükselen adil gücü biz olacağız. Batı iç enerjisini tüketirken, Uzakdoğu, ondan deli gömleğini devralıyor. Biz Kur'an ışığında bilgi, akıl ve hikmetle yeni bir anlam ve yol haritasını takip edelim. İfrat/Batı ve tefrit/Doğu arasında merkez/denge biziz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslam ve insan

Ali Bulaç 2010.07.07

Herkesin bildiği bir hadis: "Her çocuk İslam fıtratı üzere doğar. Sonra ebeveyni onu Yahudileştirir, Hıristiyanlaştırır veya Mecusileştirir." (Buhari, Cenaiz, 92)

Hadis bize şunu ilam etmektedir: Başka dinler sonradan edinilirler, birer manevi/kutsal kimlik olarak benimsenirler veya insanlar anne-babaları tarafından bir dine mensup kılınırlar. Buradaki "ebeveyn"i biraz daha genişletip sosyalleşmeyi sağlayan, yakın çevre, sokak, okul, meslek ve toplumsal hayat şeklinde düşünebiliriz.

Yahudilik, Hristiyanlık, Mecusilik (ve elbette diğer dinler Budizm, Taoizm, Shintoizm, Animizm vd.) ile sosyo-politik ve ideolojik sistemler ya bireysel tercih veya belirleyici çevre faktörü tarafından edinilirler.

İslamiyet de tabii ki bu iki yolla edinilir. Kişi akil ve baliğ olduktan sonra başka dinden ise iradi olarak İslamiyet'i seçip ihtida edebilir. Ya da, zaten gözünü Müslüman bir ailede açmışsa, bundan sonraki hayatını da Müslüman olarak sürdürür.

Bu böyle olmakla beraber Müslüman olmanın, diğer dinlerden farklı bir mahiyeti var ki, yukarıdaki hadise göre, "insanın dünyaya gelirken gözünü Müslüman olarak açması"dır. Hangi dini, kültürel, etnik veya bölgesel çevreye mensup olursa olsun, yeryüzünün bütün anneleri çocuklarını Müslüman olarak doğururlar.

Burada anahtar terim durumundaki "fitrat"ın ne anlama geldiğine bakmak lazım. Fitrat, Allah'ın insanı üzerinde yarattığı ahlaki düzeneklerin bütünüdür. Yaratılışın İlahi mahiyeti; arı duru tabiat; yüksek ahlaki erdemlerin kendisinde içkin olduğu zemin; temiz, lekesiz, saf yaratılış; kemale ayna olan manevi ve estetik potansiyeller.

Fitratın karşılığı "din"dir: "Sen yüzünü Allah'ı birleyen (bir hanif) olarak dine, Allah'ın o fitratına çevir; ki insanları bunun üzerine yaratmıştır." (30/Rum, 30) Bu ayette sözü edilen "din", herhangi bir din değil, "Ed Din (li'ddin)"dir. Yani hem Adem'den Son Peygamber (sas)'e kadar tebliğ edilen bütün vahyleri, sahih dini öğretileri, dini tebliğleri ihtiva eden -Kur'an, kendisinden önceki kitapları tasdik eder, sonradan ve dışarıdan karışmış beşeri-yabancı unsurları ayıklar ve tamamlar- hem de insanın temiz fitratına karşılık olan din. Ed Din olan İslamiyet, aynı zamanda insanların üzerinde yaratılmış bulunduğu fitrattır, fitri düzen ve ahlaki yoldur.

Peki, "önce insan mıyız?", yoksa "önce Müslüman mıyız?" Kesin olan şu ki, diğer dinler ve doktrinler söz konusu olduğunda "önce insanız". Ama Müslümanlık söz konusu olduğunda öncesi ve sonrasıyla "Müslüman insanız"! Çünkü beşeriyet olarak hepimiz "İslam fitratı üzere", yani Müslüman olarak doğarız. Bu ergenlik çağına kadar sürer, bu yüzden bütün çocuklar masumdur, temizdir ve insanlığın ilk saflık hallerini temsil ederler.

Buradan baktığımızda, "insani değerler"le "İslami değerler" arasında bir problem gözüküyor. "İnsani değerler" her zaman ve her beşeri durumda "iyi, doğru ve güzel" değildir. Eğer salt insana ilişkin tutum ve davranışların yönlendirici ilkesi manasında değeri ele alırsak, katil, hırsız ve zorbaların da tutum ve davranışları "insani değerler"dir. İyi insan olduğu gibi kötü insan da vardır. Ama İslami değerlerin tümü iyi, güzel, doğru ve hayırlıdır, çünkü değerlerin kaynağı Allah'ın vahyeleridir. Bizim fitratımız icabı öne çıkardığımız değerler, yine din'den/fitrattan neş'et eden değerlerdir. Zaten İslam, "iyi insan (insan-ı kamil)" olmanın yolu ve öğretisidir. İslam'ın yöneldiği yegane hedef, insanı yüksek ahlaki formlara sahip varlık haline getirmek, "güzel ahlaki tamamlamak"tır.

Özetle, iyi dediğimiz "insani veya evrensel değerler" eğer gerçekten "iyi" iseler, İslam'a aittirler. Bunların sahiden "iyi değerler" olup olmadıklarını test etmemizin yolu onları Kur'an ve Sünnet'le kritik etmekten geçer. Zulüm, sömürü ve haksızlıkların sürdüğü bir dünyada, insanı yüksek ahlaki, hayat, özgürlük ve adaletle çağırdığımızda, aslında onu kendi fitratına, temiz özüne çağırıyoruz demektir. İslam'ın çağrısına cevap verenler, kendi temiz fitratlarına dönmüş oluyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AYM, sistemin patronu

Anayasa Mahkemesi, son açıkladığı kararla, Türkiye'nin ciddi manada bir "anayasa sorunu" olduğunu bir kere daha ortaya koymuş oldu. Sorun, sadece iktidar ve muhalefet partileri arasındaki anlaşmazlıktan ya da AYM'nin kendisinden değil, bizzat sistemin ruhunun yazılı metne dökülmüş hali olan Anayasa'nın kendisinden kaynaklanıyor.

İktidarı ve muhalefetiyle siyasi partiler, milletvekili ve diğer aktörler, sorunun kaynağından habersizlermiş gibi üç maymunu oynuyorlar. 7 Temmuz 2010'da AYM'nin ne yaptığına bakalım:

1) Henüz süreci tamamlanmamış bir kanuna baktı; meşhur benzetmeyle evlenmemiş bir çiftin boşanma davalarını ele aldı.

2) AYM, şekil açısından bir sorun olmadığını söyleyip iptal istemini reddetti. Bu, aslında yetkisi sadece şekil yönünden denetim olan Mahkeme'nin konuyu kapatması için yeter bir sebepti. Mahkeme burada durmadı ve Başkan'ın "bir tür itiraf" mahiyetindeki sözleriyle "esasa da girdi".

3) Meclis'in yaptığı metin üzerinde ibare değişiklikleri yaptı, yani aslında "yeni bir yasa metni yazdı", TBMM'nin asli yetki alanına açıkça müdahale etti.

4) Gerekçesiz karar açıkladı.

5) Son derece sofistike bir mühendislik yapıp önümüzdeki dönemin muhtemel siyasi gelişmelerine ince ayar çekti.

AYM'nin başörtüsüyle ilgili kararları; 367 garabeti; 10. ve 42. maddelerin iptali ve parti kapatmalarıyla ilgili verdiği kararlar ve yaptığı yorumlar, sisteme güçlü bir aktör olarak müdahalesine açık örneklerdi. Üye seçiminde TBMM'nin öngördüğünün aksine Anayasa Mahkemesi ve HSYK'ya üye seçilmesini düzenleyen maddede üye seçecek kuruluşların gönderecekleri üyelerle ilgili sayısal rötuşlar yapmak; Cumhurbaşkanı'nın HSYK'ya iktisat, siyasal bilim dallarıyla üst kademe yöneticileri arasından üye seçmesine ilişkin ibareyi iptal edip, üyeleri hukukçu akademisyenler ve avukatlar arasından yapılacak seçimle sınırlamak, kısaca metinde ibare değişiklikleri yapmak dilbilimcilerin teyit edeceği üzere, "alternatif metin" yazma anlamına gelir. Böylelikle AYM, "yasaya karşı yasa" yapmış, TBMM'nin karşısına kendini yasa yapma yetkisiyle konuşturmuştur. İşte vahim olan budur ve bu parlamenter/demokratik sistemin hakikatte nasıl artık kendini gizleme ihtiyacı hissetmediği bir vesayet altında olduğunu göstermiş bulunmaktadır. Mahkeme, yasal sınırlarını aşılıyor, ama ona uygulanacak bir müeyyide ve merci bulunmuyor.

AYM "kurumsal asabiyet"le sistem içindeki konumunu tahkim etmiş, bürokratik merkezin aktörü olarak, gerektiğinde 73 milyonun temsilcisi olan Meclis'in üstüne çıkabileceğini göstermiştir. Yeni düzenleme bu haliyle 12 Eylül referandumundan geçse bile yapısal değişiklikler olmayacak, yeni gelenler bu gücün tadını alınca bugünkü üyelerin yaptıklarını yapacaklardır. Makamların sağladığı güç yozlaştırır.

Siyasi partiler ve milletvekilleri acınası tepkiler vermişlerdir. AK Parti açısından baktığımızda, 8 yıllık bir dönemde (ilk dönem 368 milletvekili, ikinci dönemde yüzde 47 oy desteğiyle yeni bir anayasa yapamamış, halka "bununla yetinin" demiştir; CHP, MHP ve BDP 'hukuk devleti dersi'nden sınıfta kalmışlardır.

AYM, 1961 ve 1982 darbe anayasalarından gücünü alarak TBMM'ye ortak olmakta, her yasal ve anayasal değişiklik teklifini "değiştirilemez maddelere irca edip" iptal edebilmektedir. Bu, Türkiye'nin silbaştan yeni ve sivil bir anayasaya ihtiyacının olduğunu ifadesidir.

AYM'nin "siyasi mühendislik" yaptığından söz ettim. AYM, tam veya kısmi iptal kararı verseydi, AK Parti seçimlerde yüzde 50'nin üstünde oy alırdı. AK Parti'nin "dilek ve temennisi" iptal kararıydı. Mahkeme,

referandum yolunu açarak bunu önledi. Öyle ince bir taktik izledi ki, hem iktidar partisini susturdu hem esasa girerek ve yasa yaparak sistem içinde, yani kuvvetler ayrılığı piramidindeki tepe konumunu pekiştirdi. Bundan sonra yasama ve yürütme, yargı bürokrasisinin altında iş görmekle yetinecektir. Sistemi kontrol eden işletme bürokratik merkezidir, ama görünürdeki patron Anayasa Mahkemesi'dir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ayetullah Fadlallah

Ali Bulaç 2010.07.12

Geçen hafta İslam dünyası büyük âlimlerinden birini kaybetti: Lübnanlı Ayetullah Muhammed Hüseyin Fadlallah. 6 Temmuz günü Şii-Sünni Müslüman ve Hristiyanlardan müteşekkil yüz binlerce kişinin cenaze törenine katılması, ne kadar sevilen bir alim olduğunu gösteriyordu.

Hristiyanlar, Lübnan'da gerçek demokratik katılımı teşvik edip uyguladığı, din mensupları aralarındaki ilişkileri "karşılıklı ihtiram" zeminine oturttuğu için ona hürmet ediyorlardı. Bir seçim bölgesinde sayısal yetersizlikleri dolayısıyla seçimi kazanmaları mümkün olmayan Hristiyan adayların desteklenmelerini tavsiye ederdi. Şiiler onu seviyordu, çünkü mücahid/mübariz bir alim olma yanında merci-i taklid idi, savaşın en kızgın zamanlarında bile ilim havzalarının faaliyetlerini kesintiye uğratmamıştı. Sünniler onu seviyordu, çünkü mezhepler arasındaki çatışmayı haram sayıyordu.

Ve bütün bunların ötesinde Lübnan'ın, Arapların ve Müslümanların İsrail'e karşı onur ve mücadele ruhunu temsil ediyordu. Kudüs ve Filistin davasının savunucusuydu. Hiçbir zaman terörü tasvip etmiyor, ancak Amerikalı, Avrupalı ve İsrailli ağzıyla da Müslümanların işgal altındaki toprakları, onurları, namusları ve bağımsızlıkları için verdiği haklı mücadeleyi "terör" diye tanımlayanlara prim vermiyordu.

Fadlallah "mezhep taassubu"nu aşmıştı. Tarihte "İkinci Ömer" diye anılan Ömer bin Abdülaziz için övücü şiir yazmıştı. Bu yüzden büyük İslam alimlerinden Yusuf el Karadavi, onun yakın dostuydu. Şii ulemanın Sünni ulemeden bazı farkları var:

- 1) Her biri yaşayan müçtehitlerdir. Onları mercii-i taklid yapan özellikleri, geçmiş fıkıh bilgilerini bugüne intikal ettirmeleri değil, bu zemin üzerinde günün ihtiyaçlarına göre içtihat yapabilecek formasyonda olmalarıdır. Şii geleneğe göre, içtihat müçtehitle beraber ölür, Şii Müslüman kendine yeni bir müçtehit bulmak durumundadır.
- 2) İyi bir alim, sadece fıkıh ve fıkıh usulünde iyi olmakla yetinmez, aynı zamanda felsefe ve irfan alanında da iyi olması gerekir. Bu açıdan İran ve diğer Şii havzalarda fıkıh/hukuk ve felsefe/irfanın atbaşı geliştiklerini ve yaşayan gelenekler olarak bugün de tedris edildiklerini görüyoruz.
- 3) Şii alimler, apolitik olamazlar. İster yönetime katılsınlar -İmam Humeyni'nin çizgisi, ister doğrudan katılmasınlar Ayetullah Şeriatmedari çizgisi- politik bir duruşları olmaları beklenir.
- 4) Toplumda mercii-i taklid olacak bir alim/müçtehide "siyasi iktidar"la uzlaşmak bir nakisadır. O sürekli sosyo-politik çıtayı yüksek tutmalı, ideali işaret etmeli, ama asla politik iktidarın bir parçası, enstrümanı, destekçisi ve oyuncusu olmamalıdır.

Bu noktanın Şii ulema arasında görüş ayrılıklarına yol açtığını belirtmek lazım. Ayetullah Humeyni, Velayet-i Fakih içtihadıyla, alimlerin, Batı eğitiminden geçmiş aydınlara alternatif olarak yönetimde söz sahibi olmalarını, Veliyy-i Fakih'in bulunduğu yerden politik rejimin makro düzeydeki genel gidişini kontrol etmesi gerektiğini

savunuyordu. Şeriatmedari bu görüşe karşı çıktı, sonraları Muntaziri de aynı çizgiye geldi. Alimlerin rolünü esasta paylaşmakla beraber Fadlallah da alimlerin görece bağımsızlığını savunuyor, İran modelinin Lübnan gibi bir yerde tam olarak uygulanamayacağını düşünüyordu. Bu yüzden İran İslam devrimini desteklemenin bir dini vecibe olduğunu ama İran'ı Lübnan'da tekrar etmenin ise mümkün olmadığını söylüyordu.

Ayetullah Humeyni Nebevi bir gelenekten hareketle Gorbaçov'a mühim bir mektup yazmış, onu hakiki özgürlük, adalet ve hakkaniyet olan "Allah'ın kelamı"na tabi olmaya çağırmıştı. M. Hüseyin Fadlallah da Obama'ya seslenmişti: "Mağdurlarla ve mazlumlarla birlikte ol! Yoksullarla birlikte ol! Yaşayan insanlarla birlikte ol! Bu sayede ABD'nin en iyi başkanı olacaksınız!" Yazık ki Obama, Habeş Kralı Necaşi gibi davranacağına, İran Kısrası gibi bu davete kulaklarını tıkadı.

"Min Vahyi'l-Kur'an" adlı Kur'an derslerinin Türkçeye tam metin kazandırılması dileğiyle Allah'tan kendisine rahmet dilerim. Mekânı cennet olsun.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kıbrıs için savaşmak

Ali Bulaç 2010.07.14

18 Temmuz 1974'te Kıbrıs'a çıkarma yapmıştık. Bugün gibi hatırlıyorum. Sabah namazından sonra Sinka marka radyoyu açtım, akşamdan Şam radyosu üzerinde kalmıştı.

Suriyeli spiker gür, heyecanlı bir sesle ilk haberi veriyor, Arapçanın o muhteşem hitabet gücüyle şunları söylüyordu: "Bede'el harbu'l kebiyru fi Kıbrıs. Ve akamet et-tayyaratü ve debbabatü li musallahti'l kuvvat et Türki.." Spiker, Kıbrıs'ta büyük savaşın başladığını, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ait savaş uçaklarının ve tanklarının Girne ve Magosa'ya çıkarma yaptıklarını söylüyordu. Spiker ağlıyordu. Aynı cümleleri birkaç defa tekrar ettikten sonra ikinci vakti Beni Ümeyye Camii'nde Türk ordusunun zaferi için dua edilip şehitler için mevlit okunacağını anons etti. Sonradan Kahire, Amman ve Beyrut radyolarından da aynı anonslar yapıldı.

Türklerin Kıbrıs çıkarmasının niçin büyük bir heyecan dalgasına yol açtığını çok sonraları bana bilge bir Halepli yaşlı amca anlatacaktı. Kıbrıs çıkarması 1974'te yapılmıştı, bir sene önce Arap-İsrail savaşı yapılmış, bir kere daha bütün Batı-Hristiyan alemleri İsrail'in arkasında saf tutmuştu. Daha önemlisi, Müslüman dünyanın son 300 seneden sonra ilk defa Hristiyan dünyanın elinden küçücük de olsa toprak almasıydı. Kıbrıs'ın bu açıdan büyük sembolik anlamı vardı.

Sözü İslam-Batı arasındaki çatışmalı ilişkilere getirmek değil. Başka bir konuya değinmek istiyorum. Ama bir küçük anım daha var: Çıkarma başladığı gün yaşıtım olan Abdulaziz dayım, şehirler arası otobüste muavin olarak çalışıyordu. Haberleri Adana'da iken öğrenir ve otobüs şoförüne "Ben Mardin'e dönüp askerlik şubesine gideceğim" der. Şoför sebebini sorunca "Kıbrıs'a gönüllü gideceğim" cevabını verir. "Oğlum" der "Seni çağıran mı var?" deyince "Hayır, ama biz din ve namus için yaşamıyor muyuz?" cevabını verir.

Acaba dayım Kur'an öğretiminin yasaklanmak istediği Kıbrıs'a bugün de gidip savaşmak ister mi? Kıbrıs'a gidip savaşan ve şimdi hayatını gazi olarak sürdüren bir başkasına, Hasan'a sordum. Hasan, vücudunda savaşta aldığı hasar dolayısıyla gurur duyan, beş vakit namazında Karagümrük'te yaşayan temiz bir Müslüman'dır. Gaziliği üstünde bir şeref nişanesi olarak taşır, evinin en görünür duvarını mushafla beraber gazilik madalyası süsler.

Geçen seneden beri Kıbrıs'ta bir utanç verici olaylar yaşanıyor. Yaz Kur'an kurslarına kendini bilmez, dine ve Kur'an'a husumeti dinmeyen bir sendika üyeleri baskınlar düzenliyor, çocukları kollarından tutup dışarı çıkartıyor, çocuklarına Kur'an öğretmek isteyen aileler için "Bunlar Kıbrıs Türk'ü değil, Türkiye'den gelmiş işgalcilerdir." diyorlar.

Ne utanç vericidir ki, Yunanistan'da Müslüman ailelere çocuklarına din ve Kur'an öğretmeleri için kolaylık sağlanıyor. Dahası Türkiye'de başörtülü kızlar ve kadınlar her kademedede aşağılanıp sosyal hayatın dışına itilirken, Kıbrıs Rum Kesimi'nde ilkokullarda bile öğrenciler başörtülü olarak derslere girebiliyor. Rum Eğitim Bakanı Andreas Dimitriu'nun konuyla ilgili yaptığı açıklamayı, bizde başörtüsü yasağının arkasında inatla ve acımasızca duran bürokratların, özellikle CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu'nun ibretle okumaları lazım: "Üniformalara okullar karar verir. Dini inançlar ise anayasanın koruması altındadır. Kıbrıs Rum Yönetimi dini özgürlüklere tam olarak saygı duymaktadır. Bakanlığımız tüm öğrencilerin insan haklarını korumakla yükümlüdür. Dini hoşgörü tartışmaya açık değildir, anne-babaların çocuklarını inançlarına göre yetiştirme hakları ellerinden alınamaz."

En trajik soru şu: Kur'an ve başörtüsünün yasaklandığı Türk Kıbrıs'ta mı, yoksa özgür olduğu Rum Kıbrıs'ta mı yaşamak istersiniz? 1974'te Güneydoğu'da ve ülkenin her tarafında, Kıbrıs için savaşmak isteyen gönüllüler metrelerce askerlik şubesi kapılarında kuyruk tutmuştu. Bugün gazi Hasan "Kıbrıs'a gider miyim, emin değilim" diyor. Güneydoğu'nun sokakları intifadanın sürdüğü Filistin sokaklarına dönmüş bulunuyor. Beyler Mardinli Abdulaziz'i, Elazığlı Hasan'ı nasıl bu noktaya getirdiniz? Övünüyor musunuz?!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Saadet'te derin deprem

Ali Bulaç 2010.07.17

SP'nin geçen hafta gerçekleşen kongresi partide derin bir çatlak olduğunu göstermiş oldu. SP'nin önümüzdeki günlerde içine gireceği mecra, yakın vadedeki siyasi gelişmeleri derin bir biçimde etkileyecektir.

Milli Görüş partilerinin son halkası olan SP, bugün görünen küçük hacmine rağmen, iç toplumsal dinamizmin oluşmasında ve her defasında daha büyük ölçekli siyaseti derin bir biçimde etkilemekte birinci derecede rol oynamaktadır. Çoğu siyaset bilimci kabul etmek istemese de, Milli Görüş partileri ile merkezî siyaset arasında karşılıklı etkileşim söz konusudur. Bkz. Ali Bulaç, "Göçün ve Kentin Siyaseti /MNP'den SP'ye Milli Görüş Partileri" (Çıra Yayınları, 1. Bsm., İstanbul-2009, 605 shf.; "Göçün ve Kentin İktidarı -Milli Görüş'ten Muhafazakar Demokrasi'ye AK Parti"- (Çıra Yayınları, 1. Bsm., İstanbul-2010, 400 shf.)

Belirtmem gerekir ki yazacaklarım, benim kişisel görüşümden neş'et eden bir değer hükmünün ifadesi olmayacak, olup bitenlerin bir resmini çizmeye çalışmak olacaktır.

"Beyaz liste"ye karşı "yeşil bir liste"nin ortaya çıkması, genel başkanlığını Numan Kurtulmuş'un yapacağı bir partinin, geleneksel politik çizgisinde yoluna devam etmesi düşüncesinin ifadesiydi. Oysa bu, Kurtulmuş'un parti genel başkanlığına talip oluşunun sebab-i hikmetine aykırıdır. Eski-geleneksel çizginin daha genç bir liderin diliyle devam ettirilmesinin makul bir tarafı yok. Burada geleneksel çizgiden, temel siyasi tercihlerden çok, dil, üslup ve retorik anlamak gerekir. Çünkü siyasi tercihlerde temel bir değişiklik söz konusuysa, bu, genç-yaşlı çatışmasını aşan bir şeydir ki Erbakan'ı kaygılandıran ana nokta burada bKurtulmuş'un, büyük çoğunluğuyla anlaşabildiği isimlerle çalışmak istemesi doğaldır. Şu var ki, ortada bir sorun var: Beyaz listede yer alan isimler, kendi kaynaklarıyla siyasi hareketi finanse edebilecek imkân ve güce sahip değildirler.

Bütçeden yardım alamayan bir parti, ya önceki birikimlerini kullanacak veya yeni başış kaynaklarını bulup harekete geçirecektir. Bu konuda avantajın yeşil liste tarafında olduğu açıktır.

Fakat çok daha önemli olan 2011'de beklenen sarsıcı gelişmelerdir: Son zamanlarda ortalıkta dolaşan bir iddiaya -belki de ustalıkla üretilmiş bir söylentiye- göre yakın gelecekte siyaseti bekleyen sürpriz gelişmelerden biri "AK Parti-SP ittifakı", hatta "birleşmesi"dir. R.Tayyip Erdoğan'ın cumhurbaşkanı olması durumunda kimin onun yerine geçeceğine ilişkin senaryoların yazımına çoktan başlanmış bulunmaktadır. Kuyumcu titizliğiyle hazırlanan bir senaryoya göre, birinci aday Ahmet Davutoğlu, ikincisi Ali Babacan, üçüncüsü Numan Kurtulmuş'tur. Gelişmeler öylesine çapraz seyreder ki, üçüncü isim bir anda ilk sıraya çıkabilir. Çünkü akla gelen isimler içinde Erdoğan'dan sonra AK Parti içinde geniş kitleleri mobilize edecek başka bir isim görünmemektedir. Böylelikle Kurtulmuş, işi Erdoğan'ın bıraktığı yerden alıp devam ettirecektir.

Bu iddiaya bakılırsa, Kurtulmuş'un son aylarda frene basıp gerektiği gibi AK Parti'ye karşı muhalefet yapmamasının bu söylentiyle ilgisi var. Şu anda SP'nin yüzde 3'lere düşüp 2,5 puanını AK Parti'ye kaptırması da bununla açıklanabilir. SP'nin içinde "kadınlara pozitif ayrımcılık" maddesi olan kısmi anayasa değişikliğine verdiği destek, önümüzdeki siyasetin işaretlerinden biri sayılır. Belki de hem Erdoğan'ın hem Kurtulmuş'un haberleri olmadığı bu iddiayı Erbakan ciddiye aldı ve biraz da çevresindekilerin etkisinde yeşil listeye sürece müdahil oldu. Değerlendirme şöyledir: SP'nin lideri AK Parti'nin başına geçerse, AK Parti SP'leşmez, aksine SP AK Partileşir. Bu ise 28 Şubat'la başarılamayan projenin yumuşak güçle başarılması, yani Milli Görüş'ün sona ermesi anlamına gelir.

Bunların tümü spekülasyon olabilir. Ama zaten siyaseti çoğu zaman aslı esası olmayan algılar ve spekülasyonlar etkilemiyor mu? Burada SP'nin yoluna devam etmesi önemlidir, bu çizgiye kesin ihtiyaç vardır. Bu sorunu Erbakan Hoca'nın birleştirici yönde koyacağı inisiyatif çözebilir ancak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Balyoz'un suikast listesi

Ali Bulaç 2010.07.19

Balyoz Darbe Planı'nda öldürüleceklerin listesi açıklandı. Aralarında benim de isminin geçtiği 19 kişi bu ülkenin bilinen, göz önünde olan, her gün görüş beyan edip yazı yazan insanları.

Hemen belirtmeliyim, imha ve bomba katiller grubunun listesinde yer almak beni zerre miktarı korkutmadı. Bu benim dördüncü ölüm tehlikesini atlatmam oldu. Allah korumuş, son nefesi alıp verinceye kadar da koruyacak. Müslüman'a cimrilik ve korkaklık yakışmaz. Dahası, Allah dilemedikçe kimseye herhangi bir zarar gelmez, vade dolmuşsa, burçlarda dahi saklansak, ölüm gelir bizi bulur.

Zaten darbeciler de inancımızı veya cesaretimizi test için bizi suikast listesine almıyorlar. Onların amacı toplumda kargaşa yaratmak, suikast ve cinayetlerle kaos çıkarıp bir askerî müdahaleye zemin hazırlamak. 12 Eylül askerî darbesi öncesi olayları hatırlayalım, her gün 20-25 kişinin öldürüldüğü bir ülkede darbe ortamı daha müsait hale gelsin diye müdahale bir sene uzatılmıştı. Bu arada yüzlerce memleket evladı nahak yere öldürüldü. Bir sağcı ile bir solcu aynı silahla vuruluyordu. Sonunda darbeciler muradına erdi, yönetime el koydular. Başladılar gencecik insanları asmaya, onbinlercesini tutuklayıp işkenceden geçirmeye. Bugünkü Kürt sorununun bir ucu darbecilerin Diyarbakır Cezaevi'nde yaptıkları insanlık dışı işkencelere uzanır.

27 Mayıs ihtilalinde 8 yaşında idim. 12 Mart muhtırasını İstanbul'da yaşadım. 12 Eylül'de tutuklandım, işkence gördüm. 28 Şubat'ın yakıcı nefesini ensemde hissettim. Birçok tanıdık "müdahale korkusu"yla yurtdışına çıkar

ve sağılsunlar bana da bilet almışken, ben 17 Haziran 1997 günü İstanbul Havaalanı'ndan döndüm. 12 Eylül'de Gayrettepe'de hücrede yatan, Selimiye Kışlası'nda ve Kartal-Maltepe Askerî Cezaevi'nde insanlık dışı işkenceden geçen biri olarak kaçmak bana onur kırıcı geldi. Gerekirse 'efendi efendi' girer, yatar, önümüze ne çıkarsa sabrederiz, diye düşündüm. Zulüm temenni edilmez, ama gelince sabretmek gerekir.

Listede isimleri yer alan diğer arkadaşlara bakıyorum. Hiçbiri korkmuş değil. Hepsi sadece bir devletin nasıl olur da kendi yurttaşlarını öldürebileceğini soruyorlar. Tabii ki bu soru zihinlerde bir istifham doğurmak içindir. Yoksa onlar da biliyorlar ki, bu ülkede siyasi cinayetlerin ve suikastların failleri daima devletin içinde yuvalanmış kişilerdir. Hani meşhur yakıştırma laftır: "Bir uyuşturucu operasyonu mal yakalanmışsa, bilin ki, ele geçirilen uyuşturucu ya izinsiz yapılmıştır veya daha büyük bir miktarın önünü açmak içindir." Tabii ki her gün bu ülkede cinayetler işleniyor. Ve emniyet kuvvetleri ya da kırsal alanda jandarma katilleri yakalıyor. Ama devletin içindeki katiller cinayet işlediklerinde bu kolay kolay bulunamıyor.

"Katil" üzerinden yürüyen 100 yıllık siyasi tarihimizde belki de ilk defa Ergenekon davası münasebetiyle devletin bazı birimleri, kurumlar teşrih masasına yatırılmış bulunuyor. Balyoz ve diğer darbe planları çerçevesinde ortaya çıkan suikast listeleri ve komplolar açıkça gösteriyor ki, Ergenekon davası bazılarının yapmaya çalıştığı gibi hafife alınacak türden bir dava değil. "LAW silahları soba borusu, ıslak imzalar kâğıt parçası" değil.

Ergenekon davasında aksayan hususlar var:

- a) Dava süreci uzun sürüyor;
- b) Sanıklar ve şüpheliler kamuoyunda 'suçlu' muamelesi görüyor;
- c) Mahkeme kararıyla toplanan deliller bağlamlarından koparılarak medyada yayımlanıyor, böylece yaşla kuru bir arada yanıyor;
- d) Bugünkü politik uygulamaları eleştirenler bazen 'Ergenekoncu' olmakla suçlanabiliyor.

Bunlar davayla ilgili haklı eleştiriler. Ama bu dava sonuçlanmadıkça,

- 1) Yakın tarihimiz aydınlanmayacak;
- 2) Çeşitli suikast ve siyasi cinayetler dolayısıyla zan altında tutulan kesimler rahat etmeyecek;
- 3) Darbecilerin ve cuntacıların askerî darbe yapma alışkanlıkları sona ermeyecek;
- 4) Her zaman çeşitli aydınların, yazar, politikacı, sendikacı, kanaat önderi ve akademisyenlerin tam olarak can güvenliği sağlanamayacak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Erbakan Hoca'nın sorumluluğu

Ali Bulaç 2010.07.21

Cumartesi günü bu köşede yayınlanan "Saadet'te derin deprem" başlıklı yazı büyük ses getirdi. Yazdıklarımın arkasındayım, bu konuda yazmamayı düşünüyordum.

Star'dan değerli dostum Nasuhi Güngör'ün yazdıkları bana makul geldi. Güngör, bir dizi değerlendirmeden sonra şunları soruyor: "Peki bugün neden SP'nin yoluna devam etmesini ve 'Erbakan Hoca'nın birleştirici yönde

koyacağı inisiyatif'i önemsiyor? Ufukta gördüğü tehlike nedir?" Anlatayım:

Türkiye'de üç partinin 'gelişme dinamiği' var: Bunlar da AK Parti, CHP ve SP'dir. MHP ve BDP, Türk ve Kürt milliyetçiliklerinin yaratacakları gerilime paralel olarak oylarını artırabilirler, ama toplumsal anlamda gelişme dinamikleri yoktur. AK Parti, iki dönemdir iktidarda, siyaset bilimi ve toplumsal gelişme teorileri açısından sahiden 'bir parti' mi, yoksa Erdoğan'la kaim "konjonktürel bir siyasi hareket" mi olduğunu, Erdoğan'ın cumhurbaşkanı olması durumunda anlayacağız. Demirel ve Özal, cumhurbaşkanı oldular, partileri dağıldı, gitti.

Zamana karşı ayakta kalabilen parti CHP'dir; çünkü devletin partisidir. Devlet, toplumsal değişimlere karşı direndikçe CHP de küçülerek ve taşlaşarak ayakta kalmaktadır. CHP'nin gelişme dinamiği "kendisi olmaktan çıkma"ya bağlıdır. Bunu tarihinde bir defa yapabildi, 1973 seçimlerinde, kendisi olmaktan çıktı, iktidar oldu. Şimdi Kılıçdaroğlu, CHP'yi ne kadar kendisi olmaktan çıkarıp iktidara yaklaştıracak, önümüzdeki günlerde göreceğiz.

SP ise, Milli Görüş çizgisinin son halkasıdır. Milli Görüş merkez sağ ve merkez solun dışında fikrîyatını, hassasiyetlerini bu topraklardan alan, 19. yy'dan bu yana süren İslamcılığın günümüzdeki devamıdır. Gelişme dinamiği yüksektir ve içerideki idari merkez ile dışarıdaki vesayetçilerin engellemeleri olmasa Türkiye'nin İslam dünyasına sunabileceği yegane siyasi modeldir.

Bu hareketin efsanevi lideri Erbakan Hoca sevilen, sayılan bir liderdir. İlerlemiş yaşına rağmen bir genç delikanlı gibi çalışmaktadır. Son kongrede ortaya çıkan nahoş gelişmeler SP'yi bölünme noktasına getirmiş bulunmaktadır. Eğer parti ikinci defa bölünürse, diğerleri gibi tarihin mahzenindeki yerini alacaktır. Bu yüzden herkesten çok Erbakan Hoca'ya sorumluluklar düşmektedir. Burada birkaç noktanın altını çizmekte zaruret var:

1) İki amelin emekliliği olmaz: İbadetin ve ilmin. Diğer bütün mesleklerde belli bir yaştan sonra beden yorulur, insanlar bir kenara çekilir, tecrübeleriyle faydalı olur. SP'deki "yaşlılar kadrosu" artık bedenlerinin yorulduğunu kabul edip SP'yi bir "emekliler kulübü" olarak kullanmaktan vazgeçmeli, sadece tecrübelerini aktarmakla yetinmelidirler.

2) Kongre sonrasında Numan Kurtulmuş'la ilgili yakışıksız demeçler veren Erbakan Hoca'nın mahdumları ve kerimleri artık sussunlar ve Numan Bey'den helallik alsınlar. Bilsinler ki, Erbakan Hoca bu hareketin lideridir. Ama sahibi, patronu, maliki değildir. Anadolu'da on binlerce meçhul insanın samimi gayreti, başışı ve cefası Milli Görüş'ü ayakta tutmuştur. Kimse padişah değildir. Hanedanlık tarihe karıştı, İslam'a da hiç uygun değildir.

3) Milli Görüş, hukuk, adalet, özgürlük, yüksek ahlaki erdemler ve İslam dünyasının yeniden doğuşu ideallerini temsil eder. Darbecilerle, cuntacılarla, Ergenekoncularla, 28 Şubat artığı ulusalcılarla yakınlığı ve akrabalığı olamaz. Türkiye'de hukuk mücadelesi bu kesimlere karşı verilmektedir. Vahşi kapitalizme ve emperyalizme karşı olmakla ulusalcı olmak aynı şeyler değildir.

4) Milli Görüş'ün yurtiçinde ve yurtdışında bilumum menkul ve gayrimenkul varlığı bu ümmetin malıdır. Partideki ayağı kırık sandalye dahi çoluk çocuğunun rızından kesip başış yapan fedakâr insanların parasıyla alınmıştır. Sahih vakıflarda olduğu gibi, başış hangi amaçla yapılmışsa sadece o amaçla harcanmalıdır.

5) Kendisine derin saygı duyduğumuz Hoca, bu çerçevede birleştirici inisiyatif kullanmalı, bölünmenin önüne geçmelidir. Yeni bir kongre, bu partinin gelişme dinamiğini sekteye uğratar, "tabela partisi" durumuna düşürür. Yazık olur!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

35. madde

Ali Bulaç 2010.07.24

Öteden beri askerî darbe ve müdahaleler konusunda benim görüşüm şudur: Hukuki açıdan meşru bir temeli yoksa da, askerî darbe (27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980) veya müdahalede (12 Mart 1971, 28 Şubat 1997 ve 27 Nisan 2007) bulunanlar kendilerine "kanuni gerekçeler" bulabiliyorlar.

Normalde anayasanın hukukun ruhunu yansıtan hükümlerden müteşekkil olması lazım. Ama 6. maddede yer alan "Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir. Türk milleti egemenliğini, Anayasa'nın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eliyle kullanır" hükmü, demokrasilerde nihai karar mercii olan Meclis'e ortaklar kılmaktadır. Türkiye'de darbe ve müdahalelerin birinci dayanağı budur.

İkinci dayanak, "değiştirilemez ve değiştirilmesi dahi teklif edilemez" maddeleri esasa bağlayan 4. maddedir. Periyodik olarak halktan yetki alan ve halka hesap veren Yasama ve Yürütme'ye mukabil, Yargı, yetkisini darbe dönemlerinde hazırlanan (1961 ve 1982) anayasalarından almakta; verdiği kararlar, yaptığı müdahaleler, göze aldığı yetki gaspları dolayısıyla kimseye hesap vermek durumunda kalmamaktadır.

Askerî darbe ve müdahalelerin üçüncü dayanağı TSK İç Hizmetler Kanunu 35. maddesinde ifadesini bulmaktadır: "Silahlı Kuvvetler'in vazifesi; Türk yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'ni kollamak ve korumaktır."

Türkiye Cumhuriyeti'ni kollamak ve korumak TSK'nin vazifesi olunca, "kollama ve koruma"yı gerektiren "tehdit ve tehlike"nin tespit ve tayini de TSK'nin uhdesine geçmekte, en azından TSK bunu böyle anlamaktadır. Bu, 28 Şubat'taki meşhur deyimiyle "durumdan vazife çıkarma"ya kapı aralamaktadır.

12 Eylül 2010 günü referanduma konu olacak "kısmî anayasa değişikliği" yukarıda saydığımız üç ana gerekçeyi doğrudan geçersiz kılmıyor. Sadece her defasında esasa geçip TBMM'nin neredeyse fonksiyonlarını üstlenmeye başlayan Anayasa Mahkemesi'nin yapısında ve üye sayısında faydası sınırlı değişiklikler yapıyor. HSYK ile ilgili düzenleme de bu mesabededir. Ancak yine de bu "bir adım"dır. 6. maddeyle ilgili temel bir değişiklik yapılmadıkça atanmışların seçilmişler üzerindeki vesayeti devam edecektir. Sorun "bütün toplumsal kesimleri içine alan müzakereci siyasete dayalı yeni ve sivil bir anayasa metni"nin ortaya çıkıp hayata geçmesiyle çözülecektir.

Ama asıl doğrudan ve görünür gerekçe hiç kuşkusuz 35. maddedir. Bana göre, 35. maddenin tamamen kaldırılması darbe ve müdahalelerin görünür kanuni gerekçesini tümüyle ortadan kaldırma anlamına gelecektir. Hatırlanacağı üzere Balyoz darbe planlarını hazırlayanlar, kendilerine 35. maddeyi gerekçe göstermişlerdi.

Şimdi tarihî bir fırsat doğmuş bulunmaktadır. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, bu maddenin kaldırılması yönünde sarıh bir teklifte bulunuyor. Cumhurbaşkanı ve TBMM Başkanı da buna destek veriyorlar. MHP karşı çıkmıyor, BDP sıcak bakıyor.

Burada sorumluluk AK Parti'de gözüktüyor. AK Parti, 12 Eylül referandumuna "12 Eylül askerî darbesi ve sivilleşme-demokratikleşme" sloganıyla gidiyor. Çok da iyi ediyor. Bütün bir ülkeyi 12 Eylül'de sandık başına götürecek olan kısmî bir anayasa değişikliğidir. Ama 35. madde, doğrudan darbe ve müdahalelere dayanak olarak gösterilen kanuni düzenlemenin ortadan kaldırılmasını öngörmektedir. Yani teknik açıdan bu maddeyi ortadan kaldırmak çok daha kolay ve ucuzdur. Tabii ki sivilleşme ve demokratikleşmenin kazanç sağladığı bir ülkede CHP kendince birtakım "siyasi hesaplar" yapmıştır. Ama bu hiç önemli değildir; önemli olan, darbe heveslilerinin görünürdeki kanuni gerekçelerini ortadan kaldırmaktır. Yani bu konu, partiler arasındaki rekabet

ve çıkar hesaplarından çok daha önemlidir. AK Parti, hiç tereddütsüz bu teklife destek vermeli. Ben CHP içinden bazılarının "Biz bu teklifi uyukluyorken dillendirdik, şimdi vazgeçtik" demelerinden korkuyorum. Öyle bir şey olsa sorumlusu bütün partiler olur. Bu, tarihî bir fırsattır. Kimse ipe un sermeye kalkışmasın. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Neden akletmiyoruz?

Ali Bulaç 2010.07.26

Allah bize akı, çok amaçlı bir meleke olarak bahşetmiş. En büyük görevi epistemolojik kopuşa son vermesi, bizi Hakikat'le irtibatlandırmasıdır.

Özü İlahi ve kalbin nuru olan bu melekeyi yerinde ve gerektiği gibi kullanmadığımız zaman, katmanlaşmış sorunlarla boğuşup yaratılışımızın sebeb-i hikmetinin ne olduğunu anlamadan göçer gideriz. Aklımızı kullanmaya mani yedi sebep var:

- 1) Önyargılarımız, sınanmamış bilgi ve kanaatlerimiz. Bunlar, kendi asli ve sahih özlerinden kopmuş dinlerden, geçmiş nesillerden tevarüs ettiğimiz geleneksel kabullerden veya mitolojik tortulardan oluşur. Batı aydınlanması bu temelde formüle edildi. Yahudi, Hristiyan ve Müslüman inanç havzasında yanlış dinî bilgi ve kanaatlerin sebebiyet verdiği sayısız önyargı gösterilebilir.
- 2) Resmi görüş ve ideolojilerin empoze ettiği kabuller. Özellikle yeni kurulan devletler, cumhuriyet ve krallıklar, bir yandan kendilerini meşrulaştırmak üzere geçmiş yönetim ve devirleri karalamakta, tarihî olayları tahrif ve suistimal etmekte, yanlış ve haksız kanaatler inşa etmekte; diğer yandan kendi kurucu kadrolarını ve yeni rejimi temsil eden bir kültü alabildiğine yüceltmektedirler. Ulus devletlerin imaj üretimi yoluyla icad ettiği hiçbir kültürün refere edildiği şahsiyetle ilişkisi gerçek değildir. Kültler, yüceltilen önderler ve ideolojiler aklın kullanımını engelleyen bir rol oynar.
- 3) Zamanın hegemonik telakkisi olan akademik ve bilimsel tez ve iddialardan kaynaklanan bilgiler ve yargılar. Modern çağda o kadar çok hurafe ve temelsiz kabul var ki; bunlar ya kanıtlanmamış tez olarak ileri sürüldüğü halde birer hakikatmış gibi kabul ediliyor veya ileride yanlışlanacakları kuvvetle muhtemel iken, bilim çevreleri tarafından "bir tür dogma" olarak topluma empoze edildiği için kimse bunları sorgulamaya cesaret edemiyor. Söz konusu bilgi ve yargıları bilimsel veya akademik yöntemle tam bir bağlılık içinde olan akıl bunların doğruluklarını veya gerçekliklerini sınamamaz, ancak muhasebe edebilen/kritik eden mukabil-muhafız akıl tarafından sınanabilirler.
- 4) Akıl ile zekâ arasındaki karmaşık ilişki. Çoğu insan beyin faaliyetinin en önemli unsuru olan zekâsını kullanarak (zekice) hareket etmeyi, zekâ ile maddi tabiatın ve sosyal olaylar arasındaki koordinatları doğru kullanıp işe yarar (pratik ve pragmatik) sonuç elde etmeyi, akli faaliyet kabul eder. Zekice iş yapmak başka, akıllıca iş yapmak başkadır. Nitelikli hırsızlar hiç kuşkusuz hayli zeki ve bilgi sahibidirler, ama elbette akılsızdırlar.
- 5) Yeterince aklımız olmadığına inanıp başkasının akılla düşünmeyi çıkar yol sanmak. Bu ya kapasite yetersizliğinden, ya tembellikten veya harici kuvvetli bir telkin sonucunda kişinin kendi aklını kullanmayıp işlerinde başkasının aklını referans alması, başkasının kendisine önerdiği şeyleri hiç değilse akılla kritik etme lüzumunu hissetmemesidir. 200 yıldır İslam dünyası ve en bariz örneğiyle Osmanlı ve Türkiye, başkasının

aklıyla hareket etmekte, idari, politik ve sosyo-ekonomik sistemini Batı'nın aklına göre şekillendirmekte, bütün gayretini Batı'dan iktibas ettiği reformları gerçekleştirmeye harcamaktadır.

6) Hakikate olan ilginin, sevgi ve iştiafın azlığı. Bu daha çok bedensel hazlara düşkünlükleri dolayısıyla rahat ehli ve konfor düşkünü insanların yüzeysel şeylerle yetinmeleri, küçücük düşünme faaliyetinin ötesine veya üstüne çıkmayı fuzuli görmelerinin sonucudur. Mesela vaktinin çoğunu oyun-eğlence, futbol, magazin, vülger sinema, diziler, malayani şeyler ve dedikodu ile geçirenler, kahvehanelerde iskambil ve tavla oynayanlar bu sınıfta yer alan kimselerdir.

7) Nefsimizin istek ve tutkularını akli form içinde bize kabul ettirmesi. Bu, insanın hakikatte heva hevesinin esiri olduğu halde, arzularının yöneldiği her alandaki tutkularına akli (makul-rasyonel) bir form giydirerek başkalarından ve kendinden gizlemesi halidir. Sadece başkalarını değil, kendisini de yaptığı işin akli olduğuna öylesine inandırıyor ki, bu olmadıkça meşruiyet bulması mümkün olmaz. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Farklı akıllar

Ali Bulaç 2010.07.28

Müslümanların akıldan anladığı ile Greklerin ve Aydınlanmacıların "akıl"dan anladığı aynı şeyler değildir.

1. Akıl, menşei itibarıyla İlâhi bir bağıştır. Nefha-i ruhun bizim zihnî/manevî dünyamızdaki tezahürüdür ki, eğer Allah Âdem'e kendi ruhundan nafhetmeseydi, yani ilk yaratılış aşamasında nefha-i ruh olmasaydı akıl da olmazdı. Adem, bedeni itibarıyla topraktan yaratılmıştır; yani ilk dünyevi mayası cansız bir cevherdir. Bedenimizde içkin olan öyle bir şey var ki, iç ve dış bütün organların biyolojik düzenini, iradî ve gayri iradî hareketlerini sağlar. Parmağımıza bir diken battığı zaman acır, bazı şeyler bize haz verir, gıdaların lezzetini tadar, sevinir veya üzülürüz.

Bütün bunlar manevî bir merkezin bedenimizde yayılan asli özellikleriyle ilgilidir. Buna ruh, can veya nefis deriz ki, ölüm, bu cevherin bedenimizi terk etmesi demektir. Ölüm anından sonra beden üzerinden ne acı hissederiz, ne bir yerimiz kaşınır, ne artık dünyanın maddi etkilerinin farkındayız. İşte bütün bu hassalarımız gibi, akıl da ruhun bir tezahürü ve ürünüdür ki, aklın menşei ruhtur. Ruh Allah'ın Adem'e (ve Adem'in çocukları olan bizlere) üflediği özdür. Ruh gibi aklın da menşei aşkın yani ilahidir.

Beşeriyetin tümüne teşmil edebileceğimiz bir mahiyet olarak nefis-i vahideden (4/Nisa, 1) bahsetmek mümkünse, Cebrail aleyhisselamda, yani Ruhul-Kudüs'te ifadesini bulan bir 'ilk' veya 'faal akıl'dan bahsetmek de mümkündür ki, her insan az veya çok bundan payını almıştır. Meşşai filozoflar ve Sufiler buna katıyetle kaildiler. Varlığın yüksek kademedeki düzen ve hikmeti üzerinde tefekkür eden akıl -ki bu ister Meşşailerin dediği 'faal akıl'dan ister nefha-i ruh'tan neş'et etmiş olsun, bir üst bir cevherin bizdeki izdüşümüdür- bizi hakikatin bilgisine götürür; gündelik hayatımızda karşılaştığımız maddî ve sosyal sorunların çözümünde akıl-meaş (geçimlik akıl) öncülük eder.

Aydınlanmacılar ise, akılı bu İlâhi menşeinden kopardılar ki, modern akıl tamamen 'akl-ı meaş'tan ibarettir.

2. Menşeinin mahiyeti itibarıyla aklın bize hakikatle ilgili bilgi, varlıkla ilgili doğru tasavvur ve hayatımızla ilgili iyiliğin yolunu gösterebilmesi için vahyin ışığında faaliyet göstermesi zaruridir.

Vahyin aydınlığında gören göz olunca, insanda cehd kapasitesine ve mücahede kabiliyetine göre ayne'l-yakin, ilme'l-yakin ve hakka'l-yakin bilgi hasıl olur. Ne göz olmadan apaydınlık bir dünyada görmek mümkün -"Akıllı olmayanın dini yoktur"- ne de ışık/nur olmadan sadece gözle görmek mümkün. "Sizi karanlıklardan nura çıkarır."

Grekler ve aydınlanmacılar vahyin ışığı olmadan gözün kendi başına ve kendi gücüyle görebileceği iddiasında bulundular. Modern insan da, bu iddiayı hamakat derecesine kadar ileri götürdü. Sekülerizasyon projesiyle dini dışarı çıkardı, vahyi reddetti. Bu yüzden modern akıl ve sahip olduğu bilgi 'hikmet'ten ve 'basiret'ten yoksundur. Hikmet ilahi vahyle düşünen akıl, basiret kalbin nuruyla gören gözdür.

3. Modern bakış, psikolojinin derin etkisinde, ruhun ve nefsin hakikatini reddettiğinden, akıl adını verdiğimiz eşsiz melekeyi, nefsin istek ve tutkularına ve bunların bedensel haz ve zevklerde somutlaşan iştah ve şehvetine karşı korumasız bırakmaktadır. Bu ameliyeyi yönlendiren gerideki saik nefsin bencil çıkarları (bireyin veya grubun egosu), sufli istek ve tutkuları, heva ve heves, bedensel hazlardır.

İlahi menşeinden koparılmış, Ruhul Kudüs'ün manevî pınarından beslenmemiş, vahyin ışığından mahrum kalmış ve nefsin heva ve hevesine tutsak olmuş akıl

a. Bizi Hakikat'e ve Hakikat'in bilgisine bağlamıyor.

b. Asli görevini zekânın koordinatları seviyesine indiriyor.

c. Bizi akleden eşref-i mahlukat varlık makamına çıkartmıyor. Bizi varlık ağacının meyvesi, isimlerin tecellisine mazhar ve yeryüzünün halifesi olarak şanı yüce Allah bize bu makamı layık görmüştür. Bu makamın anahtarı aklımızdır. Ama insan akletmediğinden, iman eden ve şükreden insan da olmuyor ki, bu yüzden insanların çoğu iman etmiyor, akletmiyor ve şükretmiyor. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Neden evet?

Ali Bulaç 2010.07.31

Önümüzde iki önemli gündem maddesi var: Biri 12 Eylül 2010'da yapılacak halkoylaması, diğeri belki hemen yapılması muhtemel olan erken genel seçimler.

Seçimler 'erken'e alınmasa da, zaten 11 ay sonra yapılması gerekiyor.

Siyasi partiler şimdiden pozisyon alıyorlar. Meclis'te temsil edilen ve dışarıdaki partilerin önümüzdeki sene boyunca pozisyonlarının "anayasa" zemininde belirleneceği gayet açık. Bu çok da doğal bir konu, çünkü artık Türkiye'nin 12 Eylül halkoylamasıyla 17. yamasını yiyecek askerî rejim anayasasıyla yönetilmesi mümkün olmaktan çıkmıştır.

AK Parti'nin iktidara geldiği 2002'den bu yana sürekli olarak dillendirdiğimiz ana mevzu budur: Türkiye askerî-bürokratik vesayetten ancak yeni bir toplumsal sözleşme ile çıkabilir. İç ve dış konjonktür bunu gerektiriyor, eskisinden çok farklı olarak toplumun önemli bir bölümü, hem de dindar-muhafazakâr kitleleri yeni bir anayasa talebini öne çıkarıyorlar. Belki de ilk defa aydınların hiç değilse bir bölümü -soldan ve milliyetçilikten gelme liberal aydınlar- resmi ideolojinin vesayetinden kurtulmuş olarak sivil bir anayasanın yapılmasını istiyorlar. Defalarca bu köşede dile getirildiği üzere AK Parti, ne 367 milletvekilliği, ne yüzde 47 oy avantajını

yerinde kullanıp bu yönde bir teşebbüste bulundu. Bu, AK Parti'nin tarihe geçecek olacak nakısa, kusuru ve ayıbidır; bunda zerre miktarı kuşku yok ve hiçbir mazeret bu kusurları silmemize yetmez.

Peş peşe gelişen olaylar, Türkiye siyasetinin katı gerçekleri AK Parti'ye de çok şeyler öğretti. Eldeki hukuki ve yasal mevzuatla "iktidar" olunduğunu, ama "muktedir" deneysel olarak ve bir kere daha göstermiş oldu. Daha önce kaç merkez sağ parti, iktidar oldular da, muktedir olamadılar; ülkeyi sahiden yönettiklerini zannettiler. İster öyle ister salt politik-pragmatik mülahazalar sonucu olsun, AK Parti "kısmi bir anayasa değişikliği"ni halkoymasına götürme başarısını gösterdi. Ve gayet açık ki, 12 Eylül halkoymasından iyi bir sonuç çıkarsa, bundan AK Parti istifade edecektir. Bence bu onun hakkıdır da. Bu kadarcık da hoş helal olsun!

AK Parti canibinde durum bu iken, muhalefet partilerinin toplandığı 'cephede'ye bakalım: Bu cephede işler yürekler acısı. Hakikaten hukuk, siyaset ve daha özgür bir dünya adına utanılacak bir manzara var. CHP, MHP ve BDP aynı cephede saf tutmuş bulunuyorlar. Her birisinin gerekçesi farklı gözükse de, sonuçta üçü de

- 1) Kısmi anayasa değişikliğine karşı 'hayır' cephesini oluşturmuşlar;
- 2) AK Parti'yi zayıflatma adına Türkiye'de özgürlüklerin gelişmesinin önünü açacak küçük bir teşebbüsü dahi engellemeye çalışıyorlar;
- 3) Halkoymasını akamete uğratmaya çalışıyorlar, yerine bu kadarcığını dahi ikame etmekten, hele hele yeni, sivil ve müzakereye dayalı bir anayasa teklif etmekten hayli uzak duruyorlar. Özellikle CHP'nin TSK İç Hizmetler Kanunu 35. maddeyle ilgili önerisi tümüyle trajik. CHP'nin teklif ettiği gibi değişmesinden ise böyle kalması daha ehven.
- 4) Öte yandan PKK ve derin güçler, halkoyması başarısız olsun diye ülkeyi toplumsal bir kaos ve çatışmaya götürmekten çekinmiyorlar.

Durum böyle olunca, 12 Eylül referandumunu AK Parti'nin hanesine bir miktar kazanç girecek diye baltalamaya kalkışmak ne ideal politiktir ne reel politik. İktidar partisinin kazancı olsa bile, hiç değilse ülkenin hukuki ve idari yapısında sağlayacağını umduğumuz kısmi iyileştirmeyi göz önüne getirsek, referandumda "evet" demenin daha makul, hatta zaruri olduğunu gösteriyor. Daha önce bir fıkıh usulü kaidesinden hareketle "Bir şeyin tamamını elde etmek mümkün değilse, tamamını terk etmemek gerektiğini", yani kısmi olanın da bir ilerleme sayılabileceğini yazmıştım. Bu konuda SP Genel Başkanı Numan Kurtulmuş'un -umarım son derece yakışsız ve yanlış yollarla başkanlık koltuğundan düşürülmez- AK Parti'den memnun olmayanlar için gösterdiği parola yerinde görünüyor: "12 Eylül'de evet, 13 Eylül'de hayır!"

Bizim parolamız ise 12 Eylül'den sonra "yeni ve sivil bir anayasa" olacak!

a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Askerler ve rolleri

Ali Bulaç 2010.08.02

'Balyoz Darbe Planı' çerçevesinde 25'i muvazzaf toplam 102 yüksek rütbeli subayın tutuklanmasına karar verildi. Tutuklanmasına karar verilenlerin bir bölümü halen görevde. Sanıklar henüz teslim olmadı. Bir iddiaya göre Genelkurmay'ın hukukçularının yol göstermesiyle askerler zaman kazanmak istiyorlar.

Öyle ki, Adana'daki cenaze töreninde İçişleri Bakanı Beşir Atalay ile sanık 6. Kolordu Komutanı Nejat Bek, aynı safta idiler. Başbakan'ın Genelkurmay Başkanı'yla "özel görüşmesi", kafalarda birtakım soruların uyanmasına yol açıyor. Sanki birileri "Evet, herkes hukuk karşısında eşittir, ama bazıları daha eşittir" mesajını vermek istiyor.

Askerlerin itham edildikleri suçlar hayli vahim: Anayasal düzeni devirmek, kargaşa çıkarıp hükümeti devirmek; bunun için İstanbul'da iki camide cemaatin kalabalık olduğu bir vakitte bomba patlatmak; bize ait bir savaş uçağını düşürüp suçu Yunanistan'a atmak ve iki ülke arasında sınırlı kriz yaratmak, binlerce insanı tutuklayıp stadyumlara doldurmak, yazar ve gazetecilere suikast düzenlemek.

Hiç kuşkusuz bu iddialar araştırılmayı hak ediyor. Gel gör ki, subaylar teslim olmaya yanaşmadıkları gibi görevlerinden de uzaklaştırılmıyorlar. Oysa 1997'den beri her sene ağustos ayında toplanan Yüksek Askerî Şûra, "irticai faaliyetler"de bulundukları gerekçesiyle onlarca insanı ordudan atıyor. "İrticai faaliyet" demek, bir subayın namaz kıldığının tespit edilmesi veya eşinin başörtüsü takmasından ibaret. Bu ihraçlar ne kadar hukuki?

Orduda görev yapan insanların dinlerine bağlı olması tabiidir. Ordu içinde çeşitli görüş ve düşüncelere sahip insanlar yer alabilir. Disiplini bozmadıkları sürece görev yapabilirler. Bazı insanların farklı düşünce ve inançlarından dolayı ihraç edilmeleri, temel hak ve özgürlüklere aykırıdır.

Burada sorun, tartışmanın "objektif liyakat" değil, "resmi ideoloji ve askerin sivil siyaset üzerindeki vesayeti" etrafında dönüp dolaşmasıdır. Tabii ki herhangi bir kamusal kuruluş veya kamusal bir mekân yurttaşlar arasında ayırım üzerine düzenlenmemeli. Mesleki formasyon ve yetenek (liyakat-ehliyet) söz konusu olduğu sürece, insanların düşünceleri, inançları ve farklı davranışları kendilerini bağlar. Bir kamu kuruluşunda görev almanın ön şartı, kuruluşun amacına uygun üretmek zorunda olduğu hizmettir. Eğer bir görevli bu hizmeti verebilecek potansiyel formasyona sahip ise, düşünce ve inançlarından dolayı bu hizmeti vermekten alıkonamaz; aksi halde "ayırımcılık" yapılmış olur ve her türlü ayırımcılık temel hak ve özgürlükleri derinden zedeler.

19. yüzyılın ilk yarısından itibaren ordunun asıl işlevi itibariyle "yeni bir toplum inşa etmek", "bir ulus devleti kökleştirmek", kısaca geniş halk kitlelerini Batılılaştırmak ve bugünkü yaygın deyimle modernleştirmek üzere dizayn edildiğini söyleyebiliriz. Osmanlı, İran ve Çarlık Rusya'sına modernleşme orduların gücü ve etkisiyle girmiştir. Cumhuriyet döneminde de ülkenin taşrasına ve küçüklü büyüklü yerleşim merkezlerine modernleşmeyi taşıyan ana kurum ordu olmuştur. 20 yaşına gelen gençler, askerlik hizmetleri süresince sadece savaş yeteneklerini öğrenmekle kalmıyor, aynı zamanda sıkı bir modernleşme sürecine de dahil edilmiş oluyorlar. Batılı olmayan ülkelerde modernleşme politikalarının gerisinde ordu yatmaktadır. Denebilir ki, birçok ülkede ordunun asıl misyonu savunmadan çok, bir taşıyıcı, modernleştirici bir araç rolü oynamaktır.

Askerlerin ve siyaset üzerinde askerî vesayetin devamından yana olanların anlayamadığı gerçek şu: Artık askerler ülkeyi modern sürece katamıyorlar, anakronik yaklaşımları ve yöntemleri dolayısıyla ülkeye ağır maliyetler bindiriyorlar. Dünya postmodern zamana girmişken, onlar modern zamanı bile yakalamakta yetersizlik gösteriyorlar. Toplumun kendisi sivil olarak ve farklı yöntemlerle modernleşmek istiyor. Türkiye'de çatışma "resmî-askerî modernleşme" ile "sivil-muhafazakâr modernleşme" arasındaki görüş ayrılığından kaynaklanmaktadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

13 Eylül'ü beklerken...

---

12 Eylül 1980 ile 12 Eylül 2010 arasında 30 sene var. 1980 ile 2010 arasında ortak nokta "12 Eylül günü"dür. 30 sene önce 12 Eylül'de askerler yönetime el koymuş, kanlı bir darbe yapmıştı. Darbeye zemin hazırlayan süreçte 5 bin insan hayatını kaybetmişti ki, sabah öldürülen ülkücü ile akşam öldürülen solcuya sıkılan kurşunlar aynı silahtan çıkıyordu.

Benim hafızamda 12 Eylül, önümüzdeki kısmî anayasa değişikliğinin yapılacağı halkoylaması yanında 30 sene önceki kanlı darbedir.

Darbeye beraber gözaltılar, tutuklamalar başladı. Arkasından idamlar geldi, hapishanelerde, hücrelerde işkenceler yapıldı. Genellikle solcu kesimin darbeye maruz kaldığı söylenir, ağırlıklı olarak öyle, ama ülkücü camia da ağır işkencelerden geçti. Ve İslamcılar da. Benim yattığım Kartal Maltepe Cezaevi'nde sadece İslamcılardan müteşekkil kocaman bir koğuşt vardı.

29 gün Gayrettepe'de yerin dört kat altında hücre hayatı yaşadıkdan sonra, gözlerimiz bağlı ifadeleri imzalayıp Selimiye'ye yollandık. Mahkeme bizi tutukladı. Fakat yılbaşı olduğu için bizi birkaç gün orada tuttular. Ben 31 Aralık 1981 gününü 1 Ocak 1982'ye bağlayan gece tutuklandım. Gayrettepe ve Selimiye safahatını bir gün yazarım inşallah. Bugün Kartal-Maltepe Cezaevi'nden bahsetmek istiyorum.

Cezaevine giderken bize girişte neler yapılacağı anlatıldı. Feci şeylerdi. Girişte demir parmaklı bir yere alındık. Rütbesinin albay veya yarbay olduğunu sandığım komutanın gözetiminde bir çavuş geldi, arkasında dört er vardı. Sonradan bu çavuşun Kızıltepe -30 km. mesafeye hemşehrim- olduğunu öğrendim. Zannedersem ismi de Salih'ti. "Soyunun" dedi. Soyunduk. Üstümüze ocak soğuşunda bir sürü su döktü, sonra koltuklarımızın altına elektrikli coplar yerleştirdi. Hâlâ hafızamda. "Allah!" deyince, pis pis sırtarak "Burada Allah yok, peygamber izinde." diyordu. Sonra iki er koluma girdi, komutanın gözetiminde çavuş yumruk ve tokat saymaya başladı. Sonradan öğrenecektim, tamı tamına 60 yumruk. Ben beşinci darbeden sonra hiçbir şey hissetmedim. Bir çayırılıkta geziniyorum, etrafımda ırmaklar, ağaçlar, rengârenk çiçekler, hayvanlar vardı. Bir huriler eksikti sanki.

Sabah ezanında gözümü açtım. Bir er ağzıma su koyuyordu, yerlerdeydim, etrafımda su birikintileri vardı: "Abi" dedi, "Ben Manisa İmam Hatip mezunuyum, seni çok fena ettiler, ecrin olur." Yavaşça ranzanın üzerine aldı. Vücudum simsiyahtı. Az sonra cezaevi komutanı geldi ve bana "Birazdan revire çıkacaksın, sakın dayak yediğini söyleme, daha fena olur." dedi. "Tamam." dedim. Saat 9'da revire götürdüler, doktor anladığım kadarıyla solcuydu. Vücuduma baktı. Bir küfür sallayıp "Seni haşat etmişler." dedi ve ekledi: "Kardeşim, belli ki ağır işkence ve dayaktan geçmişsin, ama sana bir şey yapamam. Sana iki tüp merhem vereceğim, arkadaşların vücuduna sürsünler, 5 gün de rapor yazacağım, eğitime çıkmazsın." Teşekkür ettim. Eğitimden muaf tutulmak büyük nimetti. Çünkü eğitim sırasında "Atatürk ilkeleri"ni saydırıyorlar, sıralamayı nasıl yaparsanız yapın, cahil asker "yanlış sıraladın" diye size yarım saat giriyor. Talimatı böyle almıştı çünkü.

12 Eylül'de kaç defa evim arandı, bütün eşyalar, yorgan, yastık hallaç pamuğu gibi atıldı. Kitaplarım, arşivim gitti.

Şimdi 12 Eylül 1980'de bunları yaşamış biri, 12 Eylül 2010'da "hayır" der mi? Kısmî anayasa değişikliğinin yetersizliğini, eksikliğini gediğini eleştirmek başka, "hayır" demek başka. Benim dört sebebim var:

a) Yukarıda küçücük bölümünü anlattığım üzere 12 Eylül 1980 askerî rejiminin mağduruyum.

b) Balyoz Darbe Planı'nda öldürülecek 19 yazar arasında yer alıyorum. Önümüzdeki süreçte davaya mağdurlar olarak müdahil olacağız. Balyoz Darbe Planı'nın mantığı 12 Eylül darbesine çok benziyor, bence her zaman

darbe yapmak isteyenler olabilir.

c) İlk defa siviller kısmî bir değişiklik yapıyorlar, yetmese de bir gelişmedir.

d) Hayırcı cephenin hak, hukuk ve özgürlükler konusundaki tutarlılığından ve samimiyetinden emin değilim. O cephede görünmeyi kendime yakıştıramam.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Peygamber aklı

Ali Bulaç 2010.08.07

Nisa Sûresi'nin 65. ayetinde "Hayır öyle değil; Rabb'ine andolsun, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem kılıp sonra senin verdiği hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça, imân etmiş olmazlar." buyrulur.

Ayetin kuvvetli vurgusuna göre, insanlar arasında vuku bulacak ihtilaflarda Hz. Peygamber'in (sas) hakem tayin edilmesi emredilmektedir. Söz konusu ihtilaflar "(şecer)" sıradan şeyler değil, dallanıp budaklanan, sarpa saran ve duruma göre çatışmalara yol açabilecek potansiyele sahip olan ihtilaflardır. Böyle durumlarda Hz. Peygamber'in hakem tayin edilmesi gerekmektedir ki, ayetin indiği ortamda bu hükmün muhatabı o günkü insanlardı. Bugün ise bizleriz. Hz. Peygamber aramızda olmadığına göre, ayet zımnen Kur'an'ı açıklayan bir kaynak olarak ihtilafların çözümünde Sünnet'e göndermede bulunmaktadır. Hz. Peygamber'e itaat ve ittiba birinci şarttır. İkincisi, Hz. Peygamber'in verdiği bir hükümden hiçbir kuşku ve sıkıntı duymamaktır. Üçüncüsü, verdiği bir hükme tam bir huls-u kalb ile teslim olmaktır ki; bunun anlamı sadece görünürde (zahiren) değil, vicdanen de hükmünü kabul etmek gerekir. Aksi halde tam iman tahakkuk etmiş olmayacak.

"Tam teslimiyet"in iki anlamı var: Biri, adil vafına güven duyduğumuz kimsenin vereceği karara teslimiyet, diğeri adaletin kendisine teslimiyet. Bu konuda hiç kimse Allah'ın Rasulü'nden (sas) daha adil değildi. O taraf tutmaz, kimseyi kayırmaz ve bir konuya tam vukufiyet sağlamadan hüküm vermezdi. Öncelikle şahsiyetinin bu yönüne teslimiyet esastır ki, peygamber olmanın zaten gereği budur. Diğeri, adalete ve hakkaniyete teslim olmaktan daha mutluluk ve huzur verici bir şey olamaz, çünkü bu sayede hak sahipleri haklarını elde eder, vicdanlar rahatlar ve ahirete görülecek hesaplar kalmaz.

Hz. Peygamber (sas) elbette bir beşerdir. Yer, içer, hastalanır, dış dünyanın şartlarından etkilenir. Ancak seçilmiş özel bir şahsiyettir. O'nu seçen yüce Allah'tır, bu yüzden tabii ve zaruri olarak öncelikli itaat da Allah'adır. Böyle olmakla beraber "Peygamber'e (sas) de itaat edilmesi" istenmesinin anlamı, vahyle gelen mesajın gündelik hayata uygulanırken, ete kemiğe bürünürken bunu bir beşerin gerçekleştirmesidir. Yani bizim içimizden çıkan, bizim dilimizi konuşan, bizim gibi beşeri vasıfları olan bir insan. Allah'ın ilmi bir aklın, faaliyet gösteren ve kapasitesi olan bir zihnin ürünü değildir. İnsan bilgisini ya geçmişten tevarüs eder, ya bir başkasından öğrenir, ya aklederek (akli) bilgi sahibi olur veya deney ve gözlemde bulunur ya da derin iç murakabe ve mücadele sonucunda kalbinde bazı bilgiler açığa çıkar. Peygamber de bir beşer olarak bu süreçlerin hepsini kullanır. Ama peygamber fazladan korunmuştur, küçük ölçekli yanımlara düşecek olsa -zelle- ona müdahale edilmektedir. Vahyi alıp tecrübe ederken hikmeti en üst seviyede gerçekleştirmektedir.

Diğer bütün insanların akli güçleri sınırlıdır, O ise aklını vahyin kaynağı ile beslemiş, takviye etmiştir. Razi'nin zikrine göre, işte böyle bir akıl ümmetin aklıyla birleştiğinde, yani peygamberin aklına göre ümmet aklettiğinde toplam akıl güçlenir ve bu ortak akıl olarak ortaya çıkmış olur. Bu akılla yollar aydınlanır, sırlar çözülür, gözler ve tabiat üzerindeki perdeler açılır. Ümmetin ortak akli ilim adamlarının; başka bir ifadeyle bilgide rusuh

kazanmış, marifette üst tabakalara tırmanabilmiş seçkin insanların ortak görüş ve kanaatlerinde tecelli eder. Böylece "Allah'a itaat, Peygamber'e itaat ve Ulu'l-emr'e itaat (4/Nisa, 59. ayet)" temelinde zaman içinde tabii olarak ortaya çıkan sorunların, vuku bulan bireysel ve toplumsal ihtilafların çözümü için bireysel akıl yürütmelere (kıyas) sağlam bir zemin hazırlanmış olur. Bu İslam tefekkürünün ve fıkhnın diğer beşeri havzalarda eşine rastlanmayan belirgin özelliklerinden biridir. Hayatın ana çerçevesini Peygamber Sireti, sosyal hayatın çok yönlü alanlarını Peygamber Sünneti ve epistemolojik dünyayı Peygamber Hikmeti belirlediğinde Allah'a itaat gerçekleşmiş olur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

YAŞ'ın gerisinde!

Ali Bulaç 2010.08.09

Bu sene YAŞ hayli sancılı geçti. Bu yazıyı yazdığımda "mutabakat sağlandığı" haberleri geliyordu, isimler henüz açıklanmamıştı. "Mutabakat" sağlanmasının haberlere konu olması bile, Türkiye'de belli bir anormalliğin olduğunu göstermeye yetiyor.

Yetkinin tamamen sivil otoritenin elinde olmadığı bir ülkede sonuç itibarıyla konumları "silahlı memur" olan askerler, halkın temsilcileriyle bilek güreşine girişebiliyorlar.

Tabii ki bu, bugünkü askerlerin suçu ve günahı değil. Kadim bir geçmişi, yerleşmiş bir geleneği var. Belki asıl bir 'teamül'den söz etmek gerekirse, askerlerin sivil siyaset üzerindeki vesayetlerinin kurumsallaşmasının doğurduğu uygulamalar dizisine bakmak lazım. Teamülleri geriden besleyen tarihî, toplumsal ve psikolojik faktörler var. Bugünün zümresel, idari ve politik çatışmalarını anlamak için çoğu zaman sosyal-psikolojinin imkânlarına başvurmakta zaruret var.

Geçen hafta İzmir'de haşmayla denize girdiği için B.P. isimli bir bayan tarafından feci şekilde tartaklanan Hatice Şenocak'ın maruz kaldığı olay, YAŞ toplantılarında yaşananların arka planındaki sebeplerin bir dışa vurumuydu. Asker karısı olduğu anlaşılan saldırgan B.P. şöyle diyordu: "Hadi şunu boğalım. Örumcekler, utanmıyor musunuz denizi kirlletmeye, Atatürk Cumhuriyeti'ni kirlletiyorsunuz. Ben asker karısıyım, hiçbir şey yapamazsınız." (Zaman, 8 Ağustos 2010) Belli ki bir travma yaşayan öğretmen hanımın şikâyetini jandarma kaale almamış, saldırganı ifade vermeye bile çağırmamış. Bu, bize "sanık veya şüpheli" sıfatıyla ifadeye çağrılan komutanların mahkemeye gelmemelerini, haklarında tutuklama kararı çıkan üst düzey subaylara hiçbir şeyin yapılamadığı Balyoz Darbe Planı ve Ergenekon Davası'nda yaşananları hatırlatmıyor mu? Geçenlerde CNN Türk'e çıkan bir 'avukat' aynen şöyle bağıırıyordu: "Elbette askerler hukuku, mahkemeyi takmayacaktır. Atatürk'ün devrim kanunları geçerlidir." Nihayet saldırgan asker karısı da, ülkeyi Atatürk Cumhuriyeti'yle aynileştirip ülkenin tümünü temellük ediyor. Bu hanımın bilinçaltındaki kabule göre, "ülke Atatürk'ündür, Cumhuriyet'i o kurmuştur; Atatürkçü olması dolayısıyla da ülke üzerinde tasarrufta bulunma hakkı ve yetkisi kendisine geçmiştir. Çünkü kendisi asker karısıdır, asker bu ülke rejiminin, Cumhuriyet'in koruyucusu ve kollayıcısı"dır, bunun kanunda bile yeri var (35. md.) Türkan Saylan ne demişti: "Asıl biziz. Biz istemedikçe bu ülkede hiçbir şey olmaz."

Saldırgan B.P.'ye göre, Atatürk Cumhuriyeti'nin temel niteliklerinden biri bedeninin açılmasıdır. "Dinin emri gereği avret yerini örtüp denize girmek isteyen öğretmen" ise bu görüntüsüyle denizi kirlletiyor ve bu davranışından dolayı "utanmıyor!" Oysa Hatice Öğretmen, dininin kendisine öğrettikleri doğrultusunda Allah'tan ve insanlardan "utandığı" için bedenini örtüyor, asker karısı ise bunu "utanmazlık" sayıyor. Burada örtülü öğretmen ile saldırgan B.P. arasında hiçbir değer beraberliğinin kalmadığı açıktır; birbirlerinden tümüyle

kopmuş durumdadırlar. Belli zümrelere mensup başı açıklar olabildiğince saldırgan olabilmektedir. Bir görüşe göre, süren başörtüsü yasağının bir sebebi de "başaçık asker eşleri"dir, onlar kocalarını yasak konusunda tavizsiz davranmaya sevk ediyorlar.

Sosyo-politik gerilimde 'korku unsuru'nun belli ölçülerde rol oynadığını düşünebiliriz. Ama çok daha önemli olan, askerlerin Osmanlı'dan bu yana devam edegelen bir devlet zümresi olarak, ülkeyi rejimi, toprağı ve ahalisiyle temellük etmeleridir. Osmanlı'nın klasik döneminde "devlet"in görevi "dini korumak"tı; Tanzimat'tan sonra "ülkeyi modernleştirme misyonu"nu üstlendi. Bunu da askerlerin başaracağı düşünülmüştü. Bu İttihat ve Terakki ve Cumhuriyet'le devam etti. 1960'lardan sonra toplumu dönüştürme/modernleştirme misyonunu toplum kendisi üstlenmek istedi. Askerler bu talebe kanlı bir cevap verdiler ve ülkeyi temellük ettiklerini ilan ettiler. Şimdi ne modernleşmeyi sağlayabiliyorlar ne de geniş toplumsal kesimlerin mücadelesini verdiği temel hak ve özgürlükleri anlamaya yanaşıyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eleştirilere cevap

Ali Bulaç 2010.08.11

Bir haftalık gazetede (Ö. Duruş, Sayı: 47) referanduma sunulacak "kısmi anayasa" değişikliğinde 1. maddede yer alan "pozitif ayrımcılık"la ilgili yazdığım bir yazı saldırılara ve kısmen eleştirilere konu oldu.

Aslında daha önce de bu köşede "kadın istihdamı" ve "pozitif ayrımcılık"la ilgili iki yazı yazmıştım. Bu seferkinin çok ses getirmesi, istismara müsait bir konjonktürde bu konuyu yazmamdı. Hata oldu. Kimi kötü niyetli çevreler, bu yazıdan hareketle benim tercihimin "hayır" olduğunu yaymaya başladılar. Bu köşede kaleme aldığım iki yazıda niçin oyumun "evet" olduğunu gerekçeleriyle anlatmaya çalıştım.

Bir türlü suizan beslemeden, hak ihlal etmeden, saygısızlık yapmadan, saldırgan bir üslup kullanmadan eleştiri yapmayı beceremiyoruz. 40 yıllık yazarlık hayatımda yaşadıklarım bana da şunu öğretti ki, herkese cevap vermeye kalkışmak lütuf ve ihsanı bol olan yüce Allah'ın bize bağışladığı ömrü, enerjiyi heba etmek olur. Tabii ki ufuk açıcı, bilgilendirici, yanlışları tashih edici eleştirileri dikkate almalı, verimli bir müzakere imkânı varsa, kendimizi inkişaf ettirmek ve hakikatin bilgisine bir parça daha yaklaşmak için bu eleştirilere kulak vermeliyiz. Şu 15 insan grubundan uzak durmak lazım:

- 1) Okuduğu metni algılama zorluğu çekenler;
- 2) Çetin Altan'ın deyimiyle "görevlilerle tartışılmaz". Onlar derin katların sözcüleridir;
- 3) Beşeri kanaatlerini mutlaklaştıranlar; kendini ülkenin ve zamanının yegane düşünürü ilan edenler;
- 4) Niyeti anlamak ve müzakere etmek değil de bağcı dövmek olan şerirler;
- 5) Başkasının aklıyla düşünen, beslendiği kurumların fonları adına konuşanlar;
- 6) En küçük bir yanlışını "Vay, elime düştün, şimdi sana haddini bildiririm" diyenler;
- 7) Mevkute/mahalle değiştiren bazılarının trafikte yaptığı gibi canavarlaşanlar, internet yazıcıları gibi kontrollerini kaybedip bilinçaltılarını kusanlar;
- 8) Sözü bilerek bağlamından çıkarıp polemik ve mügalata yapanlar; bir türlü konunun özüne gelmeyenler;

9) Edep, saygı sınırlarını aşanlar, ayarlarını bozanlar, ahde vefası olmayanlar;

10) Vay, sen şu mevkutede çalıştığın için bunları yazıyorsun deyip suizan besleyenler;

11) Eğer özellikle dinî kimliğini önemsediyini iddia ediyorsa, bir Müslüman gibi düşünmeyi beceremeyenler, konuyla ilgili nasslarda İlahi muradı ve hükümlerin maksadını kaale almayanlar, meşru bir düşünme ve bilgi üretme usulüne sahip olmayanlar.

12) Başkasına sataşarak, çamur atarak şöhret olmak isteyenler, içi boş polemiklerle kendilerini gündemde tutmaya çalışanlar.

13) Başkalarına tetikçilik yapanlar, kendilerini maşa olarak kullandıranlar;

14) Fevri mizaca sahip olup hemen parlayanlar, pire için yorgan yakanlar;

15) Mezhebini, cemaatini, ideolojik grubunu dogmatikleştirenler.

Eleştiri bir haktır; suizan, iftira, edepsizlik, saygısızlık, çarpıtma hak değildir. Özellikle internet bilinçaltı dünyanın pisliklerini barındırıyor. Burada insanların gerçek kalitesi ortaya çıkıyor, ne kadar edepsizleştikleri görülüyor.

Elbette bilgilerimiz ve fikirlerimiz zannidir, mutlak değildir. Ben doğruların ve hakikatlerin Allah tarafından Kur'an'da vahyedildiğine ve Hz. Paygamber (sa) tarafından öğretilip açıklandığına inanıyorum. Dolayısıyla dindar kimlikli şahıslar eğer Kur'an ve Sünnet'ten delil getirmiyorlarsa, bu zatlarla işimiz olmaz.

Yazdıklarımın arkasındayım, önemli ve hayati olduklarını düşünüyorum. Ancak 12 Eylül referandumuna kadar bunları gündemde tutmanın maslahata uygun olmadığını müşahade ettiğimden, referandumdan sonra inşallah sakın bir biçimde bu köşede ele almaya çalışacağım. Belki kabul edilecek bu maddeyle ilgili kanuni düzenleme yapıldığında faydası olur. Ama yukarıda sıraladığım 15 kategorideki insan profillerine cevap verecek değilim. Doğru bilgi, hak ve hukuka saygı ile gerçeğin ne olduğu kaygısında olanların eleştirilerini dikkate almak hepimizin borcudur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sesli tefsir

Ali Bulaç 2010.08.13

"Kur'an'ın sesli tefsiri" veya "sesle tefsiri" tanımlaması Mısır Radyo ve Televizyon Resmi Karilerinden Mahmut Tuhi'ye ait.

Geçen mayıs ayında Kahire'de kendisiyle Nil üzerinde tekne gezisi yaparken, söz "Kur'an Mekke'de indirildi, Kahire'de okundu, İstanbul'da yazıldı, deniyor. Neden Kahire'de dünyanın en iyi Kur'an okuyucuları (karileri) yetişiyor?" diye sordum. Kur'an'ın Mekke ve Medine'de vahyedilmesi İlahi meşiete bağlı olup Nübuvvet zincirinin son halkasının bu topraklarda zuhur etmesiyle bağlantılı bir hikmete mebnidir. Fakat Kur'an vahyedildikten sonra kavimler ve şehirler, onun nurunun aydınlatığı dünyada hakikatin merkezine doğru seyr-ü süluk cehdine girişirlerken, her birinin cehdi, azmi ve kabiliyeti farklı olmuştur. Mısırlılar Kur'an'ın ses harmonisine tutkundurlar, Türkler lafzını kâğıt üzerinde nakşederler. Bu hem İlahi bir ilham hem beşeri bir arzunun tevafuk eseri buluşmasıdır.

Tabii ki biz Türkiyeli Müslümanlar kıraatte Mısırlılar kadar iddialı değilsek de, ezanda iddialıyız, bunda haksız sayılmayız. İranlıların da kıraat ve ezanda hayli iyi olduklarını unutmamak lazım. Esasında her şehirde iz bırakan kariler ve müezzinler vardır. Çocukken Mardin'de Kermo'z Zaid ve rahmetli hocam Ulucami imamı Esat Hoca, âmâ Hafız Ali hâlâ hatırlardadırlar. Bazen en güzel sesli kariler âmâ hafızlardan çıkar. İstanbul'da Halil İbrahim Çanakkaleli, Celal Hoca ve hâlâ sahur programlarında zevkle sohbetlerini dinlediğimiz Yüksek İslam'dan hocam Emin Işık vd. Mekke ve Kahire'de dinlediğimiz ezanlar ile İstanbul'da dinlediğimiz ezanlar arasındaki fark, birinin diğerlerine göre "Allah'ım hakikatin açığa vuran sevgisi her müezzinin sesinde ne kadar da içten tezahür ediyor" demekten ibaret. Benim 40 senem Üsküdar ve Fatih'te geçti. Bu iki semt, Roma-Bizans ve Osmanlı'nın muhteşem medeniyetine payitaht olmuş bir şehrin imparatorluk geleneklerini devam ettirmelerinin ötesinde ezan semtleridir. Bana bedava verseler hiçbir tarihi ve medeniyet derinliği olmayan kent bedevilerinin yerleşim birimlerinde yaşamak istemem.

Tuhi, hem ezanlarda hem Kur'an kıraatinde kullanılan makamların her birinin kendine göre bir anlamı olduğunu söyler. Mısır'da vakit ezanlarında kullanılan makamları şöyle adlandırır: Sabah ve yatsı saba, öğlen rast, ikinci sika, akşam beyati. İstanbul'da ise sabah ezanı saba, öğle rast, ikinci hicaz, akşam segâh, yatsı uşşak makamında okunurlar. Cuma iç ezanında hicaz -veya rast- sala'da da hüseyini makamı kullanılır.

Bazılarına göre Kur'an kıraatinde makam kullanılması "taganni"dir, günah bile sayılır. Lamia Faruki, musikiye "Hendese-i savt" der. Sesin hendesesi en çok Kur'an'a yaraşır. Tuhi'ye göre tecvid kaidelerine uygun olarak okunan kıraatte hiçbir makam ve ses dizileri tesadüfi değildir, keyfi de değildir. Aslolan Kur'an-ı Kerim'in 'tertil üzere' okunmasıdır. Bunu Müslümanların tertili gerçekleştirmek gayesi ve cehdiyle geliştirdikleri tecvid ilmi sağlar. Makamlar bu ulvi gayenin parçasıdır. Mesela eğer kari kıraatte saba makamını kullanıyorsa, dinleyen Arapça bilmesede okunan ayetlerin hüsrani, pişmanlığı, helaki, düş kırıklığı, azabı ve cehennem tasvirini ihtiva ettiğini anlar. Çünkü saba hüznün makamıdır (makamu'l-hazen). Ama eğer kullanılan makam nihavent ise okunan ayetler sevinci, müjdeyi, rahmeti, şefkati, umudu, mükafatı ve cennet tasvirlerini anlatır. Çünkü nihavent, sevinç ve neşe makamıdır (makamu'l-ferah).

Nil üzerinde her makamdan bize Kur'an ayetlerini okuyan Mahmut Tuhi'yi dinlerken, Arapların neden "Li külli makalin makam (Her sözün bir makamı vardır)" dediklerini anladım. Bunu Tuhi'ye hatırlattığımda, gülerek şöyle dedi: "Li külli makalin makam olduğu gibi, kıraat ve ezan söz konusu olduğunda biz 'Li külli vaktin makam' deriz. Yani her vaktin de bir makamı vardır." Kısaca Kur'an'ın nüzulundan bu yana Müslümanlar, hitapta ilahi muradı ve hükümlerde maksadı anlamak için başta tefsir olmak üzere birçok ilim ve disiplin geliştirirlerken -ki İslam tarihinde yazılan bütün kitaplar Tek Bir Kitab'ı anlamak içindir- kariler de tecvitle ve tertil üzere kıraat yaparak Kur'an'ı sesle tefsir etmeye çalışmışlardır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hutbe: Kaynaklar (1)

Ali Bulaç 2010.08.14

Her hafta milyonlarca insan cuma namazı kılar. Cumanın önemli unsurlarından biri "Hutbe"dir.

Öteden beri Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hutbelerinin "resmi" olduğu, "protokol" nitelikler taşıdığı, konularının yukarıdan ve önceden belirlendiği, dolayısıyla gündelik hayattan, toplumsal gerçekler ve sorunlardan uzak hazırlandığı, bazen "hükümet bildirileri gibi" olduğu yolunda eleştiriler yapılır. Bunun büsbütün haksız bir eleştiri olduğu söylenemez. Hanefi hukukçularına göre cuma namazı siyasidir ve hutbenin kimin adına

okunduğu önemlidir. Bu yüzden tarih boyunca hutbe siyasi iktidarların, hanedan ve zümrelerin üzerinde çekıştikleri konu olmuştur.

Bugün anayasasında 'laiklik' yazan Türkiye'de gündelik siyasetin, partiler arasındaki çekişme ve polemiklerin ötesinde, bilgilendirici ve eğitici mahiyette düşünöldüğünde, cuma namazı ve hutbe, sosyal barış ve dayanışma alanlarında yaşadığımız sıkıntıların aşılmasında büyük katkılar sağlayabilir. Resmi ideoloji ve artık şu veya bu tarzda siyasileşmekten kendilerini kurtaramayan kurumlara övgülerin de namaz ve hutbenin dışında tutulmasında zaruret vardır; aksi halde insanlar ya camiye gitmiyorlar veya gittikleri zaman namazın manevi hazzına sahip olamıyorlar. Her türlü siyasi mülahaza ve tartışmanın ötesinde hutbe toplumsal eğitim açısından büyük bir imkân ve avantaj teşkil etmektedir. Bu yüzden şaibelerden, telafisi kolay eksiklik ve hatalardan uzak iyi bir hutbenin yararı büyüktür.

Değerli hocamız İstanbul Müftüsü Mustafa Çağrı, benden 9 Şubat 2010'da Eyüp Müftölüğü'nde imam ve hatiplere hutbe konusunda bir seminer vermemi talep etti. Bu talebi memnuniyetle yerine getirdim. Daha sonraları birçok imam ve hatip, notlar halinde verdiğim semineri yazılı hale getirmemi rica ettiler. Ben de bunu mübarek Ramazan'a saklıyordum. Bu köşede üç gün, "iyi bir hutbe"nin nasıl olması gerektiğine dair yazılar yayınlıyacağım. Faydalı olması en büyük dileğimdir.

İlk bölümde bir hutbede kullanılacak "ana ve destekleyici kaynaklar"a işaret etmek istiyorum. Seminerde bunların önemlerini uzun uzadıya anlatmışım.

"Ana kaynaklar"dan anladığım şunlardır:

- 1) Kur'an-ı Kerim. Bu bütün bilgi kaynaklarımızın ana kitabıdır.
- 2) Sünnet. Başta Kütüb-ü Sitte olmak üzere, güvenilir olduğunu bildiğimiz hadisler. Bu kategoride dikkat edilecek en önemli husus "mevzu hadisler"e hiçbir şekilde itibar edilmemesidir.
- 3) Sahabe kavli.
- 4) İcma. İslam bilginlerinin üzerinde söz birliğine vardığı görüşler.
- 5) Müçtehitler. Bu konuda mezhep taassubuna düşmeden meşru asıllarla ve usule göre içtihat yapmış bütün müçtehitlerden nakiller yapılabilir.
- 6) Diğer muteber İslam bilginleri.
- 7) Hikmet ehli arifler. Burada İslam inancının ana çerçevesini zorlayan, halkın itikadını şüpheye düşürücü ve mahiyetleri itibarıyla doğru olsalar bile "havas"ın ilgi alanına giren konulardan ve görüşlerden uzak durulmasında fayda var.

"Destekleyici kaynaklar" da şunlardır:

- 1) Semavi dinlerin kitapları. Bundan Tevrat, İncil ve Zebur'u kastettiğimiz açıktır. Bu kaynaklardan destekleyici bilgiler aktarırken, Kur'an'ın genel hitabına, İslam inancına aykırı olmamasına dikkat etmelidir. Tahrif edildiği anlaşılan bilgiler fayda yerine zarar verir. Fakat mesela büyük günahlar/suçlar konusunda İslami hükümleri zikrederken Tevrat ve İncil'den konuyla ilgili bilgileri aktarmakta sakınca yoktur. Bu, bütün peygamberlerin aynı kaynaktan beslendiklerini göstermesi bakımından önemlidir.
- 2) Diğer din liderleri ve din adamlarının hikmetli sözleri. Semavi kitaplardan nakil yaparken kullandığımız kriterleri burada da uygulayabiliriz.

3) Arapça-Farsça-Türkçe divanlar.

4) Divan ve tasavvuf edebiyatından şiirler. Bu konuda da cemaati bedensel sevgi ve aşka sevk eden şiirlerden kaçınmak gerekir. Özellikle Cenab-ı Hakk'ı bir kadına benzeten aşk metaforlarına iltifat etmemek; şarap, sarhoşluk, saki, meyhane, oğlan vb. temalardan uzak durulmalıdır.

5) Atasözleri, özdeyişler, maniler, meseller vs.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hutbe: Anlatım (2)

Ali Bulaç 2010.08.16

Cumartesi günü, her cuma yaklaşık 80 bin camimizde okunan hutbenin öneminden ve hutbe yazımında kullanılacak "ana" ve "destekleyici kaynaklar"dan söz etmiştik. Bugün hutbenin biçiminden, yazımda takip edilecek dil, üslup ve anlatımdan bahsedeceğiz.

Belirtmek gerekir ki, imam, hatip ve vaizler, eğer yeteri eğitimi almışlarsa Türkçeyi en iyi kullanan kimselerdir. Türkçenin gelişip zenginleşmesinde imam, hatip ve vaizlerin oynadığı rol çoğu kimsenin dikkatinden kaçmaktadır. Bu iki şekilde olmaktadır: a) Hatipler, bir konuyu halka anlatmak üzere minbere veya kürsüye çıktıklarında ortalama cemaati göz önünde bulundururlar. Bu, dil üzerinden halka ulaşmanın önemli bir yoludur. Hatip, ne ağır-ağdalı bir dil kullanma lüksüne sahiptir ne de halkın anlamadığı öztürkçe-uydurukça kelimeler. b) Felsefe, sanat, musiki, edebiyat ve genel olarak kültürün gelişmesinde din her zaman birinci derecede rol oynamıştır, bu dilin de gelişmesinde öyledir. Hatipler, ele aldıkları konularda dinî kaynakları referans aldıklarından, gündelik "dil" ile "din" arasında köprüler kurup dilin semantiğini zenginleştirmektedirler.

Hutbenin anlatımı ve biçimi ile hatibin takip edeceği esasları iki gruba ayırıyoruz.

A) Hutbede takip edilecek esaslar:

1) Hutbenin dili sade ve anlaşılır olmalıdır. Ancak bu hutbenin basit, yüzeysel ve anlam yoksunu olmasını gerektirmez. Maharet odur ki, İbn Sina gibi düşünüp Yunus gibi ifade edebilmektir. Yalın halde hazırlanmış bir hutbe, gerisinde muazzam bir alem tasavvurunu, dünya, insan ve hayat telakkisini barındırabilir. Her bir cümle "nasihat" olursa, iştikakına uygun olarak nasihat olan her bir cümle "süzme bal" hükmünde dinleyenin ruhuna akar.

2) Cümleler mümkün mertebede kısa olmalıdır. Bu konuda imam hatiplerin kısa cümleleriyle meşhur romanları okumalarında fayda var.

3) Üslup berrak olmalıdır. Deneyisel olarak biliyoruz ki, biri lafı uzatıp duruyorsa konu zihninde sarahat kazanmamış demektir, bu üslubuna da yansır.

4) Bilgiler net ve kesin olmalıdır. İslam kelamında veya fıkında ortaya çıkmış ihtilaflar, tartışmalara ve fırkalaşmalara sebebiyet vermiş konular cuma hutbesinin veya va'zın konusu değildir. Özellikle dinî bilgi etrafında şüphe uyandırıcı şeylerden kaçınmalı, dinin ana doğruları, sabiteler tartışma ve müzakereye açılmamalıdır. Benim kanaatime göre değil hutbe minberlerinde veya vaaz kürsülerinde, televizyon ekranlarında bile, dinî sabiteleri tartışmaya açıcı programlardan kaçınmak lazım. Mesela bu ülke insanları yüzlerce senedir kurban ibadetini vacip biliyorlarsa, bunun sünnet olabileceği, koç, kuzu, inek vs. yerine tavuk, balık da kurban edilebileceği veya kurban parasının yoksullara verilebileceği yolundaki tartışmalar zaman

içinde kurban ibadetinin tümüyle terk edilmesine yol açmaktadır. Bu yönde görüş beyan eden reformist ilahiyatçılara itibar edilmemesi gerekir.

B) Hatibin takip edeceği esaslar:

- 1) Hatip, kendinden emin olmalı, cemaate güven verici bir kişilik profili çizmelidir.
- 2) Ses tonunu iyi ayarlamalı, ne alçak ne yüksek bir tonla hutbesini okumalıdır. Özellikle azarlayıcı olmamalı, çok gerekmedikçe öfke unsurunu sesine katmamalı, haklı olarak hiddetlenmesi gereken yerde bile itidali elden bırakmamalıdır. Cehennem azabını anlattığında, kendisi azap meleği rolüne soyunmamalı, sanki kendisi de günahkârlarla aynı kategoride azaba maruz kalmış gibi konuyu tasvir etmekle yetinmeli, herkesle beraber merhameti bol Allah'tan bağış dilemelidir.
- 3) Konuya hakim olmalı, postmodern bir dil kullanmaktan kaçınıp "ne olsa gider, bu da olur o da olur" demekten kaçınmalıdır.
- 4) Konuya hakim olduğu kadar camiye, yani cemaate de hakim olmalıdır. Teşbihte hata olmayacaksa "sahne hakimiyeti"ne dikkat etmelidir.
- 5) Gözleriyle cemaati taramalı, onlarla iletişim kurabilmeli, onları ruhen ve şahsiyet itibarıyla da yakından tanıdığı hissini ve intibakı vermelidir. Hatibin ve vaizin cemaatiyle iletişim kurması, mesajın hedef kitleye ulaşması bakımından önemlidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hutbe: Konu ve muhteva (3)

Ali Bulaç 2010.08.18

14 ve 16 Ağustos tarihli yazılarda maksada uygun iyi bir hutbede kullanılacak bilgi kaynakları ile anlatımının ne ve nasıl olması gerektiği konularını ele almaya çalıştık.

Bu son yazıda hedefi toplumu bilgilendirici ve eğitici olan hutbede her hafta ele alınacak konulara sıra gelmiş bulunmaktadır. Buna hutbenin muhtevası da diyebiliriz. Benzer esas ve ilkeleri camilerde belli vakitlerde verilen vaazlar için de uygulayabiliriz.

Hutbe ve va'zın referans kaynakları İslamiyet'tir. Camiye giden bir Müslüman, imam veya hatibin kendisini İslami bilgi zemininde irşat edeceğini düşünür. O halde, sağa sola sapmalar yapmadan hutbe ve vaazların bariz bir biçimde:

1) İslam'ın varlık görüşünü, âlem tasavvurunu anlatması gerekir. Nereden geldik, niçin buraya geldik ve nereye gideceğiz? Hangi hikmete mebni olarak bu hayatı yaşıyoruz? Hayatın anlamı nedir? Varlık âlemi ve dünya anlamdan ve amaçtan yoksun mu? İnsan fiillerinin ahlaki hedefi nedir, gibi merkezî sorular daima sorulmalı ve cevapları birinci bölümde işaret ettiğimiz bilgi kaynaklarından hareketle verilmelidir. Bu soruların doğru cevap kümesi, belki gündelik basit bir konu anlatılırken dahi hutbenin arka fonunda durmalıdır.

2) En çok ihtiyacını hissettiğimiz konu "iyi insan" modelidir. Eğitime milyarlarca dolar harcandığı halde devletler, ister örgün ister yaygın eğitim iyi insan değil, devletin kurucu felsefesini iyi özümsemiş, kanunlara riayet eden, meslekî formasyonu yüksek, zekâ üniteleri geliştirilmiş, üretici, tüketici ve maddi elemanlarıyla

donanımlı insan yetiştirmeyi hedeflemektedirler. İskalanan "iyi insan"dır. Hutbeler sıklıkla "iyi insan" modelini ele almalıdırlar.

3) Belirtmeye gerek yok ki, "iyi insan" "iyi Müslüman" olmakla mümkündür; çünkü İslamiyet'in nihai gayesi insan-ı kâmilidir. Ve bunun en yüksek düzeydeki modeli, örnek şahsiyet Hz. Peygamber (sas)'dir. O halde yine sıklıkla "iyi insan"ın başka kültür modellerinde değil, İslamiyet'in doğru anlaşılması ve yaşanmasıyla yetişebileceğini ve bunun yegâne örneğinin Efendimiz (sas) olduğu anlatılmalıdır.

4) Hutbe, varlık görüşü, hayatın anlamı, iyi insan ve model şahsiyet konularını İslam kelamı ve inançları çerçevesinde ele alırken, asıl göndermeleri, "somut insan"a, yani gündelik hayatını türlü türlü sıkıntı ve sorunlarla çevrili olarak yaşayan gerçek insana yapmalıdır. Ferd-i vahid olarak insan, bir ailenin üyesi, bir mahallenin sakini, bir şehrin hemşehrisi ve bir toplumun ve nihayet bir ülkenin mensubu olarak insan. Bu insanın iktisadi, psikolojik, ailevi, sosyal vb. yüzlerce sorunu olabilir. Hatip ve vaiz kendi toplumunun aktüel sorunlarını dikkate alıp bu sorunlar çerçevesinde konularını tespit etmelidir.

5) Hatip ve vaiz, sorunları yüzeysel ele aldığı intibainı vermemelidir. Aksine anlamlandırıcı, analiz edici bir anlatım bulmalı, küçük insan için bir yol haritası çizebilmelidir. Bu açıdan her zaman "merkezî hutbeler"ın yarar sağlamadığı -belli zamanlarda olabilir- ama genel olarak yörenin ihtiyaçlarını ve maddi-sosyal gerçekliklerini göz önüne alarak hazırlanmalarında zaruret var.

Hatibin en önemli görevi dini sevdirmesi, cemaati dinî hayata ısındırmasıdır. Bunun yanı sıra, manevi ve ahlaki değerlerin yüceltilmesi, aileyi ve annenin ev içindeki rolünü ve saygınlığını takviye edici irşatlarda bulunmak diğer önemli görevidir. Bir toplum maddi, ekonomik, teknolojik ve bilimsel yönden ne kadar zengin olursa olsun, "toplumsal sermayesi" o oranda zengin değilse felah bulamaz. Toplumsal sermaye aile, akraba, yakın ve uzak komşu, dostlar, mahalleli, hemşeri, yaşadığı ülke insanları ve genel olarak mensubu bulunduğu evrensel İslam topluluğu, yani ümmet-i Muhammed (sas)'in çeşitli ihtiyaç ve sorunlarının hangi düzeyde olduğu gerçeğidir. Eğer hatip insanı, aileyi ve toplumu merkeze alarak sorunları dile getirir, bu arada ihtilaflı konular olan siyasi, mezhebi, etnik ve milliyetçi tema ve taraf tutmalardan uzak durursa hem Allah'a hem topluma karşı görevlerini yerine getirmiş olur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Modern fakih'in problemi

Ali Bulaç 2010.08.21

Kelime anlamı "anlamak" olan fıkıh, insanın eylemlerini düzenler ve belli bir çerçevede yaşamaya çalışırken, lehinde ve aleyhinde olan hükümleri bilmesi demektir.

Hükümler ancak fıkıh sayesinde özel ve belli delillerden alarak bilinir. Bu işi yapan bilgin fakih denir. Fakihin belli bir asl'dan hareket etmesi ve belli-meşru bir usul takip etmesi gerekir. Hanefiler fıkhi çabayı ma'rifetünnefs olarak görürler (Ma'rifetünnefsi ma lehe ve ma aleyhe amelen). Uzak mesafeden bu ifade tasavvufi çağrışım yapsa bile, kastedilen kişinin lehine ve aleyhinde olan hükümleri "bilmesi çabası"dır. Ancak "ma'rifet" olarak isimlendirilen çabada belli bir derinlik, enfüsi ve irfani bir boyut ima edildiği açıktır. Şafiiler, fıkhi Şer'i ahkâmın tafsili olarak delilleriyle bilinmesi olarak tarif ederler.

Bizim konumuz "modern fakih" olduğuna göre, hemen belirtelim: "Modern zamanlar"ın fakihine gelmeden bizatihi "geleneksel fıkıhın kendisinden kaynaklanan bir problem" olduğunu söylemek mümkün. Bu da, tarihte ve zaman içinde, fakihlerin bilme çabasını, yani "tafakkuh"u "ma'rifet"ten koparan mesleki-disipliner tutum

içine girmeleri ve bu tutumlarını ısrar derecesinde sürdürmeleridir. Zannımca bunun ilk defa farkına varan İmam Gazali olmuştur. O, "İhyau ulumu'd-Din" adlı şaheseriyle, zaman içinde kendi içlerinde özerkleşme ve birbirlerine karşı yabancılaşma süreci içine girmiş bulunan fıkıh, kelam ve tasavvuf disiplinleri arasında diyalog/iletişim köprüleri kurmayı düşünmüştür. Esasında bu iç İslami disiplinin birbirinden kopması demek, Müslüman kişiliğin beden/pratik, zihin/teorik ve ruhsal olarak şizofrenik bir biçimde üçe bölünmesi demektir ki, İslam'ın bilgi ve tefekkür tarihinde başımıza gelen en önemli felaketlerden biri bu olmuştur.

Geleneğe bağlı kalarak eğer fıkıhta bir ıslahat yapılacaksa, bunun bir ayağı, tafakkuh cehdinin ma'rifet boyutunu kazanması olmalıdır.

Bugüne gelirsek. Modern fakih de Gazali'nin ima ettiği söz konusu tehlikeyi kaale almadan geleneksel mirası ısrarla devam ettirmektedir. Nasıl modern bilim adamı "Ben akademisyenim, bilimsel açıdan bakıyorum, diğerleri beni ilgilendirmmez" deyip üzerinde çalıştığı fenomeni indirgeme yoluyla sınırlandırıyor, modern fakih de "Ben fakihim, rasyonel düşünürüm, elimdeki meselenin maddi cephesine, hüküm çıkarmaya mesnet delillere bakarım" diyerek önüne çıkan bir sorunu maddileştirmekte, aşırı bir biçimde rasyonalize etmektedir. Buna modernlikle buluşan geleneksel fikhin baskısı diyebiliriz.

Fıkıh, sosyal olayları konu edinir. Her bir sosyal olayı, geriden besleyen ve şekillendiren manevi, zihni/kültürel, tarihi boyutlar vardır. Fakih, bu boyutları göz önüne alarak soruna çözüm bulmalıdır. Ancak fakih, "geleneksel fikhin baskısı" yanında bir de "modern baskı" altında bulunmaktadır ki, şimdiki zamanların fakihlerinin verdiği fetvalara baktığımızda modern baskının geleneksel olandan çok daha ağır olduğunu, hatta fetva veya içtihadı "gizli faktör" sıfatıyla belirlediğini söyleyebiliriz. Bu açıdan modern fakihin verdiği fetvalar, şekil ve usul açısından düzgün görünseler bile, fetvanın teşekkülünde modern faktörün hangi oranda belirleyici olduğuna dikkatle bakmak lazım. "Modern baskı", kendini asl'ları veya usulü değiştirmek suretiyle hissettirmez, bunu medyada temel kaygısı modern yaşama biçiminden hiçbir ödün vermeden bir de Müslümanlıkla ilişkisini devam ettirmek isteyen zümrelerin taleplerine desteksiz fetva veren reformist ilahiyatçılar yapıyor. Asıl tehlike, asl'ları ve geleneksel usulü koruduğu halde modern baskı altında fetva veren muhafazakâr-geleneksel fakihlerdir.

Modern baskı a) hakim düşünce/paradigma, b) psikolojik-kültürel dayatma, c) uygunsuz analogi yoluyla fetvalar üzerinde etkili olabilmektedir. Bu öylesine görünmez, ancak hissedilir kuvvetli bir baskı ki, onu baştan sorgusuz sualsiz, bir aksiyom olarak kabul eder, aslını astarını herhangi bir eleştiri süzgecinden geçirmeyi aklınızdan bile geçirmezsiniz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fetva örnekleri

Ali Bulaç 2010.08.23

Geçen yazıda modern fakihin, bozulmuş geleneğin etkisinde ve modernizm baskısı altında fetva verirken ilahi murada ve hükmün maksadına aykırı fetva verebileceği imasında bulunmuş, bunda da hakim düşünce/modern paradigma, psikolojik-kültürel dayatma ve uygunsuz analoginin etkili olduğunu iddia etmişim. Bunu iki örnek üzerinden açıklığa kavuşturmaya çalışacağım:

1) Geçenlerde Alman FSV Frankfurt takımının sorusu üzerine El Ezher Üniversitesi, futbolcuların oruç tutmayabileceğini açıkladı. Ezher'in gerekçesine göre, geliri futbol oynamak olan bir şahıs oruç tutacak olsa mesleğini icra edemeyecektir. Bize 'makul' gibi gelen bu fetva, iki noktadan malul görünmektedir. Biri, fetvayı

veren alim "futbolun sadece futbol olmadığı" gerçeğinden habersizdir; diğeri analogi yoluyla tarlada çalışan bir çiftçi ile futbolcu arasında benzerlikler kurmuştur. Bu fetva, usul bakımından doğru görünse de, sistemler arası mücadele, büyük bir ekonomik sektör ve kitlelerin devasa kentlerde şiddetlerini boşaltma menfezi olarak iş ve işlev gören futbolu bir aksiyom olarak kabul etmiş, bunun herhangi bir kritiğini yapmamıştır. Müftü içinde bulunduğu tarihsel ve toplumsal durum ile bunun ürünü modern baskının hiçbir şekilde farkına varmaksızın fetva vermiştir.

2) Bir soru: "Ben yüz, cilt ve saç bakımımı kuaförde ve güzellik salonlarında yaptırabilir miyim?" El cevap: "Bakım sağlığınıza zarar vermeyecekse, israfa kaçmayacaksınız ve kocanız için süslenecekseniz bakım yaptırabilirsiniz." Fetva masum görünmektedir, ama futbol fetvasında olduğu gibi modern bağlamı göz önüne almamış, güzelliğin modern anlamda tanımlanıp ambalajlanan sentetik bir üretim olduğu gerçeğini göz ardı etmiştir. Nasıl ki "futbol sadece futbol değilse", güzellik de sadece güzellik değildir. Modern güzeli geriden besleyen devasa bir sektör (kozmetik, moda, endüstri, defileler, bakım, sağlıklı yaşam, bedenin estetize edilmesi, beden ölçüleri, spor aletleri, zayıflama salonları, saç rengi, ten tonu, ağız-dudak-burun şekli, magazin dergileri, TV programları ve daha bir dizi süreçler) söz konusudur. Güzellik, bu devasa endüstri ve süreçlere bağımlı olarak standartlaştırılır. "Güzel kadın", geleneksel Türk, Arap, Hintli kadın değil, Batılı-Kuzeyli Beyaz Kadın modeli (Danimarka güzeli) esas alınarak tanımlanmış ve sunulmuştur. Masum isteklerle kuaföre giden bir kadın, niyeti ve düşüncesi bu değilse de söz konusu devasa sektörün ve sürecin bir parçası olmakta; zaman içinde ve tetikleyici unsurların etkisine göre estetik ameliyatlara kadar gidebilmektedir.

Burada fakihi yanılta şey, geleneksel usule göre iş yaptığını düşünüp rahatlamasıdır. Abbasilerin orta zamanlarından sonra yerleşik hale gelen usul geleneği olup, daha öncesinin sahih fıkıh geleneğiyle aynı şey değildir. Denir ki, Ebu Hanife'ye hayvan kesimi ve et satışıyla ilgili bir mesele sorulur, büyük imam mühlet ister. Günlerce kasaplar çarşısına gider, mekanizmanın işleyişini bir ay dikkatle takip ettikten sonra fetva verir. Ebu Hanife'nin yapmaya çalıştığı şey, sorunu bağlamı içinde anlamaya çalışmak, özel tarihsel ve toplumsal durumu göz önüne alarak mevzii bir soruna çözüm üretmektir.

Modern fakihlerden çok azı modern bağlamdan haberdardır. Modern bağlam için biraz felsefe, sosyoloji, iktisat düşüncesi ve eleştirel modernlik okumaları yapmak lazım. Aksi halde Abbasi sonrası fakihlerin şekle uygunluklarını temel alarak her modern talebe cevaz vermek mümkün. Kredi ve finans, kadının sosyal ve ekonomik rolü, iş hayatı, ticari ortaklıklar vb. konularda muhafazakar fakihlerin verdiği fetvalara dikkatle bakın, geleneksel usul takip edilerek nasıl her şeye evet dediklerini, çok az noktalarda rezervler koyduklarını görürsünüz.

Tabii ki "Ezmanın tağayyuru ile ahkâmın tağayyuru inkar olunamaz (Mecelle, Md. 39). Ama zamanı kim değiştiriyor, tarihi kim yazıyor, soruları önemlidir. Tarihi siz yazmıyorsanız, tarihi yazanlar ve zamanı değiştirenler hem sizin zihninizi hem dininizi değiştiriyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kumarda hile

Ali Bulaç 2010.08.25

Eski Mardin müftülerinden Halil Şenk alim, hazırcevap ve esprili bir zattı. Bir gün sağanak yağmurda koşuştururken, yolunu aylıklığıyla meşhur biri çevirir ve "Hocam, bir sorum var" der.

Müftü Efendi "Evladım, sonra gel, görüyorsun sen de ben de yolunmuş horoza dönmüşüz" deyip başından savmak ister. O "Hocam, kurban olayım işe çıkacağım, fetva almam lazım" diye üsteler. Müftü Efendi hiddetle "Bildiğim kadarıyla senin işin gücün yok." Bizimki atılır: "Doğru ama bu arada kumar oynuyorum, hile yapsam caiz mi?" Canı burnunda olan Müftü Efendi, yağmuru unuttur, kahkahayı patlatır: "Seninki şu misal: Fare tuvalete düşmüş, necis mi değil mi, soruyorsun."

Modern fakih de çoğu zaman, kumarda hilenin cevazına dair sorularla karşılaşır. Eğer olayların teşekkül ettiği belirleyici ortam -toplumsal olay ve sorunların asli vasatı- olduğu bilincinde ise mesele yok, değilse hilenin şekli, taktikleri üzerinde durmadan kafa yorar ve yanlış sorulmuş sorulara sonsuza kadar yanlış fetvalar verir.

Toplumsal olay ve sorunların vücut bulduğu vasatın -sosyo ekonomik ve politik sistemin- ürettiği sorunlara İslamî çözümler üretmek ne kadar doğrudur? 1960'larda rahmetli Seyyid Kutup bunun beyhude bir çaba olduğunu söylemişti. Prensipte Kutup haklıydı, ama yine de dinini ciddiye alan Müslümanlar, İslamî çerçevede kurulmamış bir sistem içinde Müslümanca yaşamak isterler. Burada İslamiyet'i iyi bilen ve sahiden "peygamberlerin vârisleri" olmaya aday alimlere görevler düşer.

Bir Müslüman'ın yegane amacı Allah'ın iradesine teslim olarak yaşayıp ömrünü böyle tamamlamak ve ebedi kurtuluşa ermektir. Ancak biz diğer din müntesiplerinden farklı olarak soyut anlamıyla "Allah'ın iradesinin ne olduğunu, nerede ve nasıl tecelli ettiğini" bilmiyoruz, bizim için Allah'ın iradesine teslim olmanın güvenilir yolu, O'nun indirdiği hükümlere göre yaşamak, yani emirlerini yerine getirmek, nehylerinden sakınmaktır. Doğru yaşamayı Kur'an, Sünnet ve ehliyet sahibi alimlerden öğreniyoruz.

Fakihe düşen görev, bütün gücünü harcayarak hitapta ilahi muradı, hükümlerde maksadı bulup çıkarması, bunu yaparken de meşru bir usul takip etmesidir. İslamî gelenek böyle kurulmuştur. Ama bundan önceki iki yazıda da işaret etmeye çalıştığım gibi, Abbasilerin orta zamanlarına kadarki "tahkike dayalı sahih gelenek" ile bu dönemden sonraki "taklide dayalı gelenek" arasında fark var. İlkinde fıkıh "ma'rifet ve hikmet"ten geniş ölçüde beslenirken, ikinci dönemde bu özelliğini kaybetti. Bu, geleneğin bugüne intikal eden eksiği ve sorunudur. Bugünün fakihinin yapması gereken ilk iş, fıkıh bilgisine (malumat) hikmet ve ma'rifet boyutunu katmak olmalıdır.

Bundan çok daha önemli olan, eğer fakih modern dünya hakkında yeterli bilgi ve entelektüel donanıma sahip değilse, "bilinç"te de sorun yaşar. Çoğu zaman "asrın idrakine göre söyletmeliyiz İslam'ı" sloganı modern zihniyeti İslamiyet'e tercüme etmektedir. Oysa bilincimizin büyük ölçüde Aydınlanma ve modernite tarafından inşa edildiğini gözden uzak tutmamalıyız. Bunun kriteri "modern dünyaya eleştirel bakıp bakmadığımız hususu"dur. Ben, "modern dünyaya bütünüyle teslim olma"yı sağlıklı bulmadığım gibi, "radikal reddi" de sağlıklı bulmuyorum. Ancak eleştirel bakılmadıkça, fakihin bilincini şekillendiren modernizm olmaktadır ki, bunun sonucu kumarda hile yollu sorulara İslamî cevaplar bulmak olur.

Bu çerçevede serbest piyasa ekonomisi, kapitalist üretim yapısı ve liberal felsefe bilinmeden iktisat, ticaret, borsa, tahvil, finans; birey projesi, hümanizm ve Aydınlanma'nın insan tanımını bilmeden insan hakları ve özgürlükler, kadının toplumsal hayata katılması; ulus devlet bilinmeden anayasa ve siyaset; Weberyen bürokrasi ve şiddet; Hobbes'un Leviathan'ı bilinmeden ceza hukuku konularında verilen fetvalar kumarda hileye çözümler aramak hükmünde olur. Doğru bir usul takip etsek bile, fıkıh bilgisine bize ait "bilgelik ve bilinç" katmadığımız sürece bir bakmışsınız, Çin efsanesinde olduğu gibi ejderhayı öldürmeye giderken biz ejderha kesilmişiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Operasyonel kitap

Ali Bulaç 2010.08.28

AK Parti'nin iktidar olduğu günden başlamak üzere bazı kesimlerin ve özellikle kendini devletle özdeşleştiren bürokratik merkezin bu iktidara son vermek amacıyla çeşitli stratejiler ve taktikler geliştirip operasyonlar düzenlediğini biliyoruz.

Hayli erken bir tarihte planlanmaya başlanan darbe teşebbüsleri bunun göstergelerinden biridir. Ergenekon davasının aksayan yönleri var, bu doğrudur, ama Türkiye'de hükümete karşı operasyonların yapılmadığı, muhaliflerinin meşru olmayan -darbe, müdahale, kara propaganda vs.- yollarla hükümeti devirmeyi aklından geçirmedığı elbette söylenemez.

Kabul etmek lazım ki, temelleri geçen yüzyılın ilk on yılında İttihatçılar tarafından atılan bürokratik rejim komünist rejimlerden de çok daha kavi çıktı, çok ağır sadmeler olmadıkça esnemiyor bile. Tepeden tırnağa halkın iradesine karşı olan bu rejimi zorlayan yegane hakiki kuvvet toplumsal değişimdir. Devleti ve rejimi hukuk ve demokrasi yönünde sadece değişim talepleri zorlamaktadır. Hatırlayalım İsmet İnönü, yakın çevresine veciz bir şekilde şöyle demişti: "Dikkat edin millet de bizim düşmanımızdır."

Son günlerde, mesleğinde hayli başarılı olan Hanefi Avcı'nın tartışılan kitabını bu çerçevede ele almak lazım. Ben, temiz niyetlerle bazı akademisyenlerin içinde yer aldığı "mahalle baskısı"nı ölçer araştırma yayınlandığında, bunun "operasyonel bir çalışma" olduğunu söylemişim. Sonraları ortaya atılan "sivil faşizm" vb. kavramsallaştırmalar da aynı şekilde operasyoneldi. Öyleydi, ama halkın kolektif bilincinde herhangi bir etki yapmadan gündemden kalktı.

Avcı, kitabını iyi niyetle yazmış olabilir. Veya iddia edildiği gibi çok sevdiği arkadaşının başına gelenlere canı sıkıldığı ya da şahsına yöneldiğini düşündüğü muhtemel bir zarara karşı kontra tedbir almak üzere de bu kitabı kaleme almış olabilir. Her halükarda kitap, hepimizin başına geldiği gibi yazarından çıkıp piyasaya sürüldüğü andan itibaren "fonksiyonel bir değer" taşımaya başlar; siz istediğiniz kadar hakiki amacınızı, iyi niyetinizi anlatmaya kalkışın, olup biten hakim konjonktürün kitabınıza yüklediği anlam ve fonksiyonel değerdir. Bu çerçevede benim gözümde niyetinden bağımsız olarak Hanefi Avcı'nın çok ses getiren kitabı diğerlerinde olduğu gibi "operasyonel bir kitap" özelliği taşımaktadır. Mevcut konjonktürden rahatsız olan çevreler doğal olarak bu kitaba dört elle sarılacaklardır.

Nasıl operasyonel olmasın ki, en kritik bir davada bu dünyayı çok iyi bilen bir emniyetçi önemli iddialar öne sürmektedir: Ergenekon ve Balyoz gibi davaları ikna edici bulmuyor, Susurluk'u daha önemli sayıyor; Yargıtay tarafından Ergenekon davasıyla "fiilî ve hukukî bağ" bulunan Danıştay cinayetinin bu davayla ilgisiz olduğunu söylüyor; Şemdinli davasında dönemin Genelkurmay Başkanı'nın isminin yer almasını cemaate bağlıyor; Hrant Dink cinayetini köpürtülen milliyetçi fanatizme bağlıyor; Erzincan savcısının görevinde iken alınamayacağını savunuyor, hatta Deniz Baykal kasetini de aynı cemaatle ilişkilendiriyor.

Bunların tümü doğru olabilir, zaten düzgün bir yargı olmadan, yani görülen davalar sonuçlanmadan kimse kesin bir hüküm veremez. Ama Avcı kendinden emin bir dil kullanıyor, elinde sayısız delil olduğunu söylüyor, bu durumda son hüküm için mahkemelerin sonuçlanmasını beklememize gerek olmadığını, kendisine kulak vermemizin yeterli olacağını ima ediyor.

Ben bu kitabın "operasyonel" olduğunu düşünüyorum, Mahir Kaynak ise "karşı hamle" olduğu kanaatinde. Her iki durumda önümüzdeki dönemin hayli sıcak ve hareketli geçeceği anlaşılıyor. 12 Eylül referandumu yeni

dönemin kilometre taşlarından biri olacak. Referandumdan sonra, yeni bir Türkiye için yeni bir sözleşme zeminini mi yakalayacağız, yoksa "operasyonlar ve karşı hamleler"le Türkiye'yi daha da derin çatışmalara ve kaos ortamına mı sürükleyeceğiz? Hayati soru budur. Hanefi Avcı, siyaset ve toplumsal değişim arasındaki interaktif etkileşimi göz önüne almadan herkese kılıçlarını kuşanmasını öğütlüyor. Bu kendisinden beklenmiyordu doğrusu!.. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

CHP'ye oy vermek!

Ali Bulaç 2010.08.30

Başörtüsü konusunda samimi olması halinde CHP'ye oy verebileceğimi söyledim.

Tekrar edeyim: "CHP'ye oy veririm".

Ancak bir şartla. Sorunu kökten çözmesi. CHP'nin "samimi ve inandırıcı olması"ndan "kökten çözüm"ü anlıyorum. Önce başörtüsü sorununu çözecek, sonra ben de ona oy vereceğim. Söz! Ayrıca belirtmeye gerek yok ki, bu söz milletvekili genel seçimleri içindir, önümüzdeki 12 Eylül halkoylamasıyla ilgili değildir. Defalarca 12 Eylül'de oyumun "evet" olacağını açıkladım.

Eğer günün birinde sahiden CHP başörtüsü sorununu çözme iradesini gösterirse, bunu "kayıtsız-şartsız, pazarlıksız" yapması gerekir. Yani başörtüsünün serbestçe takılmasına herhangi bir kısıtlama getirmeyecek. Çünkü temel dini haklar pazarlık konusu yapılamaz; ya tanırırsınız ya da yasaklısınız. Kalıcı ve köklü çözümün ana çerçevesi şudur:

- 1) Baş örtmek bülüğ çağındaki reşit kızların ve kadınların bireysel tercihlerine, bülüğ çağından küçük kızların ise ailelerinin inisiyatifine bırakılmalı.
- 2) İlköğretimden üniversiteye kadar isteyen başını örtmeli, isteyen açmalı.
- 3) "Hizmet alan-hizmet veren" ayrımı yapılmamalı. Bir başörtülü -ve elbette başı açık- ehliyet ve liyakat sahibiye istediği işe girebilmeli; milletvekili, doktor, öğretmen, hakim veya şirket yöneticisi olabilmeli.
- 4) İnsanların giyim kuşamlarına, pardüse, çarşaf veya başı açık olmalarına kamu otoritesi karışmamalı, devlet bu konularda herhangi bir düzenleme yapmamalı. Bu tamamen bireylerin ve ailelerin dinî inançlarına, fıkıh anlayışlarına, dünya görüşlerine, felsefi kanaatlerine bırakılmalıdır.

Samimi, gerçekçi ve ikna edici olduğu takdirde CHP'nin bu sorunun çözümünde etkili olacağını düşünüyorum. Bu da iki şekilde olur: 1) Tek başına iktidara gelmesi durumunda -yakın vadede bu zayıf bir ihtimal gibi görünüyor-, 2) AK Parti, MHP ve BDP'yi kendisi böyle bir çözüme çağırır, öncülük edebilir.

Bu sorunun çözümü Türkiye'yi rahatlatacaktır, siyasi haksız rantları ortadan kaldıracaktır. Ve elbette eninde sonunda bu ülkede kızlar ve kadınlar dinlerinin hükümlerine göre özgürce ve gönülleriyle göre yaşayacaklardır, bunun mücadelesi sürecektir. Ama CHP ve yasakçıların bilmesi gereken bir gerçek var: Bu yasağın en büyük acısını eşleri başörtülü siyasiler, bürokratlar ve zenginler değil, yoksul halkın çocukları çekiyor. Yoksul aileler çocuklarını okutmak için yurtdışına gönderemiyorlar, o kadar şanslı değiller. Derin bir meşruiyet ve mahcubiyet duygusu içinde kızlar perukla veya okul kapılarında başlarını açmak zorunda kalsalar bile iş bulamıyorlar, iş bulsalar da eziliyorlar, sömürülüyorlar: Onlara eksik ücret ödeniyor, çirkin teklifler yapılıyor. Çünkü çaresizdirler. Hatta artık başarı merdivenlerinde yükselen muhafazakâr erkeklerin tercihi bile değiller. Başörtüsü mücadelesi

vererek başarı kazananların bir bölümü başı açık eş tercih ediyor, bazıları eşlerinin başlarını açıyor. Rahmi Koç'un holdinglerinde uyguladığı ayrımcılık (apartheid) her kademedede sürüyor.

Dahası, bu zalimane uygulama sürdükçe, başörtülülerin haklarını savunan profesyoneller dini Protestanlaştırıyor, tanınamaz hale getiriyor, ailenin ve toplumun çözülmesine sebep oluyorlar. Onlar da başörtüleriyle belli yerlere geldikten sonra, geriye dönüp eski mahalle sakinlerine, asli dinî hükümlere istihfafla bakıyorlar.

CHP bu sorunu çözer mi? Parti içinde siyasi mülahazalarla, oy kaygısıyla çözmek isteyenler var, bu ayıp değil, suç da değil. Ama ulusal ve küresel derin bir güç var ki, her seferinde buna engel oluyor. Başbakan Erdoğan "Bu sorunu çözmeye senin gücün yetmez" derken belki bunu ima ediyordu. Bilmemiz gerekir ki, bu basit bir yasak değildir, yasağın üçlü ayağı Washington, Brüksel ve Ankara'dır. Bu, küresel bir projenin parçası olan bir yasaktır. Ama bu işe CHP kararlılıkla evet derse, diğer partilerin de desteğiyle bu sorun çözülür.

Çarşamba günü CHP'nin özellikle, değerli bilim adamı Prof. Sencer Ayata'nın teklifi üzerinde durmaya çalışacağım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Başörtüsü kimin hakkı?

Ali Bulaç 2010.09.01

30 senedir Türkiye'deki "başörtüsü yasağı" gibi İran'daki başaçıklıkla ilgili yasağın da yanlış olduğunu savundum.

Benim Kur'an'dan ve Sünnet'ten anladığıma göre, başörtüsü kesin ve amir dinî bir vecibedir, bülüğ çağına eren her kız ve kadın "el, yüz ve ayakları hariç" bedenini örtmelidir. İslam anlayışına göre örtülmesi gereken beden avrettir. (Pantolon üzeri dar bluz ve kafada örtünün İslami giyimle uzaktan yakından ilgisi yoktur, bu kıyafet haramdır; çünkü Hz. Peygamber (sas), kadının giyimiyle ilgili ölçüleri sayarken "elbisenin vücut hatlarını göstermemesi ve şeffaf olmaması gerektiği"ni buyurmuştur, bu bireysel tercihlere bırakılmış değildir.) Başını örtmeyen kadın günah işler, cezası uhrevidir; ama dinden çıkmaz, onu affetme yetkisi Allah'a aittir. Kur'an ve Sünnet'te başını örtmeyenler için tayin ve tespit edilmiş maddi ve dünyevi bir müeyyide yer almamıştır.

CHP'ye katılan Prof. Sencer Ayata -ki ülkemizin önde gelen saygın sosyologlarından biridir- "Bu işi ulemaya soralım." dedi. Kime soracağız? Bir Alman İslamolog'a "Ben, kendime Hristiyanlık içinde Protestanlığı başlatan reformist Martin Luther misyonu biçtim." diyen malum ilahiyatçıya ve onu takip eden reformist ilahiyatçılara sorulacaksa, onlar zaten yasağa "teolojik destek" sağlayanlardır. Bu ilahiyatçıların dindar insanlar nezdinde ne meşruiyetleri vardır ne itibarları.

Diyanet İşleri Başkanlığı Yüksek Din Kurulu "başörtüsünün kesin ve tartışmasız dinî bir vecibe olduğunu" açıklamıştır. Sayın Ayata'nın bir bilim adamı olarak şu hususu göz önüne almasını bekleriz: Bu öylesine bariz bir dini vecibedir ki, hakkında "icma" vardır. Reformist ilahiyatçılar dışında buna itiraz tek bir alim gösterilemez. 1.400 senedir Sünni, Şii, Zeydi, İbadi bütün bilginler bu görüşü tekrar edegelmişlerdir. Hatta bu konuda semavi dinler arasında da görüş ayrılığı yoktur. Yahudilikte de Hristiyanlıkta da -eğer dinî hükümleri kaale alacak olurlarsa- kadınlar başlarını örter, nitekim örtenler vardır. Beşeriyet tarihinde kadim ve asıl olan kadınların örtünmesidir. Bedenin açılıp teşhiri ve başaçıklık geçen yüzyılda Avrupa'da başlayan türedi bir şeydir. (Afrika'da 'ilkel' kabileler hariç, ama orada erkekler de çıplak gezmektedir).

Sayın Ayata'nın "belki bir uzlaşma zemini bulunur, saçın bir kısmı açık bırakılır" teklifi dinî hükümlere ve bireysel fikhî tercihlere müdahalenin ta kendisi olur.

Bence bu konuda dinî hükmünün ötesinde, bir kadının vicdani kanaati ve tercih ettiği fikhî görüş esas alınmalıdır. Kişi önce "fetvayı kalbine sorar." Bir kadın tesettüre girip saçlarının tamamını örtüyorsa, dinî vecibeyi pardösü, çarşaf, abiye ya da tek veya iki-üç parçalı elbise ile yerine getireceğine inanıyorsa ona karışamayız. İnsanlar bu konuda hangi alimi, fakihi veya görüşü takip ediyorlarsa onları kendi tercihlerinde serbest bırakmak lazım.

Bir kadını dinî vecibesini yerine getirmekten alıkoymak büyük bir zulümdür. Kim, "Benimle uzlaş, benim onayımı al da öyle örtün" diyebilir veya bunu deme hakkını kendinde bulabilir? Kim bir başkasının eğitim hakkını gasbedebilir? Kim birini, eğitimi aldığı bir mesleği yerine getirmekten mahrum edebilir? Kim bir başkasının ekmeğine, rızkını emeğiyle-namusuyla kazanmasına mani olabilir? Kim bir kadını, inancına aykırı kıyafet giymeye zorlayabilir, onun ruhunun zedelenmesine sebebiyet verir? Bu yasağı koyanlar, başörtüsünü ve çarşafı ayaklarının altına alıp gösteri yapanlar kendilerinde bu hakkı nasıl görüyorlar? Zulme uğrattıkları insanlar da kendileri gibi bu ülkenin 'eşit vatandaşları' değil mi, kamu bütçesini vergileriyle oluşturmuyorlar mı?

Belirtmek gerekir ki, başörtüsü davası hakikatte "bir insan hakları veya kadın hakları" sorunu değildir. Yukarıda belirttiğimiz üzere kadınların başlarını örtmesini emreden Allah'tır. Bu Kur'an, Sünnet ve icma ile sabittir. Dolayısıyla bir kadını başını örtmekten engellemek, esasta Allah'ın hakkına tecavüzdür, çünkü başörtüsü Allah'ın hakkıdır. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

CHP: 1 ileri, 3 geri

Ali Bulaç 2010.09.04

CHP, 35. md ve genel af'ta olduğu gibi başörtüsü konusunu da yüzüne gözüne bulaştırdı. Ben "CHP samimiyse oyum ona" dedim, Başbakan "Buyurun, 13 Eylül günü çözelim" dedi. CHP yan çizdi. Sürpriz olmadı.

Gözü günün siyasetinden başka hiçbir şey göremeyen; bu arada din, hak, hukuk, ahlak ve edeb gibi sınır ve değer tanımayan bir kısım muhafazakar okurlar bana etmedikleri küfür, hakaret ve sövgü bırakmadı; ihanetimden münafıklığıma kadar hükmettiler. Bir kere daha anladım ki, iktidar hırsı ve sarhoşluğu insanların aklını, iz'anını, vicdanını elinden alıyor. Rahmetli Üstad Said Nursi'nin "Şeytandan ve siyasetten Allah'a sığınırım." sözünü hatırladım ve beni siyasetten uzak tutup koruduğu için şanı yüce Allah'a şükrettim. İnsan kalitesinin bu kadar düştüğü bir vasatta, akılsızlar ve muhterisler çatışacak. Çünkü icap ve kabulde üzerinde mutabakata vardıkları bir çerçevede meşru siyasetin imkânlarını kullanarak iktidar paylaşımına rıza göstermek istemiyorlar.

CHP'nin hakiki kumaşının ne olduğunu iyi bildiğimi zannediyorum. Daha öncesinde Deniz Baykal ve 2009 yerel seçimlerinde Kemal Kılıçdaroğlu ve Gürsel Tekin, izlediği geleneksel tutumda ısrar ettiği müddetçe CHP'nin hiçbir zaman iktidar olamayacağını görüp açılımlar önerdiler. İktidar olmanın meşru yolu seçmenin taleplerine cevap vermektir. Seçmen, partilerin velinimetidir, ne derse o olur. Klasik CHP'nin kodları ise "cumhuriyet 'halk' partisi" değil, "cumhuriyet 'devlet' partisi (CDP)"dir. Bu şu demektir: CHP, devletin geçen yüzyılda benimsediği pozitivizmi, jakobenliği, otoriterliği ve rafine totaliterliği devam ettirme ısrarındadır. Bu zihniyetle sittin sene

iktidar olamaz. 1973 ve 77 seçimleri, Ecevit'in maharetiydi, geleneksel CHP çizgisinden bir sapmayı ifade ediyordu.

İster Baykal ister Kılıçdaroğlu-Tekin olsun, ne zaman velinimet olan seçmene meyletseler, devletin izdüşümü olan derin bir güç (sert çekirdek) şiddetli tepki veriyor, açılım hamlesini püskürtüyor.

Türkiye, iç karartıcı bir kutuplaşmaya doğru sürüklenmek isteniyor. Üç potansiyel çatışma, fiili çatışmaya dönüşebilir. Dindar/muhafazakar-laik; Türk-Kürt ve Sünni-Alevi çatışma ihtimalleri. Bu kombinezonda MHP ve BDP biri diğerini besleyip büyüten veya küçülten görünür gladyatörlerdir. Asıl geride uzlaşma veya çatışmaya karar verecek iradeler muhafazakar-dindarlarda ve laik-CHP'de toplanmış bulunmaktadır. Şu anda birileri, hem muhafazakar hem CHP kanadında çatışmadan başka seçeneğe şans tanımayan şahinleri teşvik ediyor; her iki kanat şahinlerinin birbirlerinden altta kalan tarafı yoktur. "İçimizdeki akılsızlar yüzünden hepimiz helak olabiliriz." Ben uluslararası güçlerin ve içimizi elindeki ayna kadar net gören bir bölge ülkesinin marifetiyle de bir çatışmaya doğru sürüklendiğimizden endişe ediyorum. Komşumuz Irak'ta yaşananlar öğretici olmalı. İran'ın başına örülmek istenen çorap yarın bizim de başımıza örülmek istenecektir.

Biz CHP bardağında bir parmaklık su varsa, bunu da görmezlikten gelmeyelim. CHP'deki değişimin ritmi devletteki değişim ritmine paraleldir. Değişim sürecektir, hayat CHP'yi de değişmeye zorlayacaktır. Muhafazakarlar bilmeli ki adil iktidar paylaşımıdır, çatışma kimsenin faydasına değildir. Uzlaşma zemini oyunun meşru kurallarıyla iktidar yarışına katılmakla sağlanır.

CHP de bilmeli ki, AK Parti'yi iktidardan uzaklaştırmanın yegane meşru yolu seçimdir, yani değişen topluma ayak uydurmaktır. CHP 1) Din ve vicdan özgürlüğü; din-devlet ilişkisi; başörtüsü; 2) Kürt sorunu; 3) Alevilerin talepleri; 4) Azınlık hakları; 5) Yoksulluğu artıran bölüşüm adaletsizliği; 6) Kültürel kimlik krizi; 7) Bölgesel ve uluslararası politikaların tespiti konularında köklü değişime gitmedikçe; kısaca CHP dinle, halkla, tarihle ve bölge ülkeleriyle barışmadıkça AK Parti'nin her zaman çok gerisinde kalacaktır.

Devletle göbek bağı, dayandığı küçük zümresel çıkarlar ve ideolojisi dolayısıyla CHP 1 adım ileri atıyor, 3 adım geri gidiyor. CHP rasyonel düşünseydi, referanduma "hayır" kampanyasıyla gider miydi?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

12 Eylül'e giderken!

Ali Bulaç 2010.09.06

Önümüzdeki pazar günü yapılacak halkoylamasında "hayır" veya "boykot" kararı alanlar, bana iki noktadan ikna edici gelmiyorlar:

1) Eğer kısmi anayasa değişikliğinin, tümü değişmesi gereken anayasayla ilgili kayda değer iyileştirmeler getirmeyeceğini, asıl sorunun anayasanın tümünün değişmesinde yattığını söylüyorlarsa, bu doğrudur. Ama büyük hedeflere küçük adımlar atarak gidilir ve önümüzdeki 12 Eylül günü sandıktan "evet" oyu çıkarsa, bu yeni ve sivil bir anayasanın önünü açacaktır. Bu mütevazı adımı atmamak, hareketsiz kalmakla, hiçbir şey yapmamakla aynı şeydir.

2) Eğer AK Parti'nin bir an önce gitmesi için, halkoylamasında ağır yenilgi alması düşünülüyorsa, sandıktan çıkacak bir "hayır"ın AK Parti'ye büyük zararı olmayacağını altını çizmek lazım. AK Parti'ye karşı verilecek mücadele hukuk zemininde demokratik bir mücadele olmalıdır. Partiler, her ne yapacaklarsa, muhtemelen 10 ay sonra yapılacak olan milletvekili genel seçimlerinde yapmalı, ikna edici somut proje ve programlarla halka seslenmelidir.

Hayırcılar ve boykotçular kabul etmeli ki, halkoylamasında takındıkları bu tutum aleyhlerinde olmuştur. Kişisel olarak ben CHP, MHP ve BDP yerinde olsaydım şöyle derdim: "Bu kısmi anayasa değişikliği sorunu temelden çözmeye yetmeyecektir. Hedef yeni ve sivil bir anayasa olmalıdır. Buna rağmen biz seçmenimizi serbest bırakıyoruz, dileyen 'evet' desin, dileyen 'hayır'. Biz önümüzdeki 2010 seçimlerine hazırlanıyoruz." Muhalefet partileri bu fırsatı kaçırdılar, AK Parti'ye duydukları hınç, onları özgürlüklerin önünü tıkayan unsurlar haline getirdi.

Ana gövdesiyle Türkiye solunun Kemalist bir rahimde vücut bulduğunu bir kere daha gözlemlemiş olduk. Kendilerine ağır hasar vermiş bir askerî rejimle kısmi seviyede dahi olsa, hesaplaşmayı göze alamadılar. AK Parti'nin ve özellikle diyalektik materyalizmin gereği olarak horladıkları dindar insanların ileri bir adım atmasını içlerine sindiremediler, otoriter, müdahaleci ve küçük zümrelerin imtiyazlarıyla donatılmış adaletsiz bir rejimin yanında yer aldılar. Dünyada solun ve sosyal demokratların geldiği nokta bu değil. Küresel kapitalizme ve kurumsallaşmış sömürüye karşı çıkanlar, yoksul kesimlerin ve özgürlüklerin yanında yer alır; bizde her şey tersine işlediği gibi sol ve sosyal demokrasi de kendi zıddına işlemektedir.

Halkoylamasında siyasi partilerin genelde berbat kampanyalar yürüttüklerini, zaman zaman bu kampanyaların siyaseti yozlaştıracak boyutlara vardığını söyleyebiliriz. Vülger, sığ, saldırgan ve kontrol edilmediği takdirde toplumsal nefrete yol açacak bu dil ve üslubu bir an evvel terk etmek lazım. Kaçan diğer bir fırsat şu: Halkoylaması sürecini vesile kılıp çeşitli platformlarda anayasa, anayasal düzen, siyasetin alacağı yeni şekil, idare reformu, merkezî ve yerel yönetimler ilişkisi, yerinden yönetim ve yeni bir anayasanın hangi esaslar ve yöntemler takip edildiğinde bu toplumu bir arada tutmayı başarabileceği gibi önemli konular gündeme getirilebilirdi. Bu sayede miting meydanlarından televizyon ekranlarına, gazete köşelerinden sempozyumlara kadar müzakereci siyaseti mümkün kılacak tartışmalar yapılabilirdi. İyi niyetle, yani "halkoylaması sürecini fırsat bilip şu veya bu maddeleri tartışalım, önümüzdeki döneme ışık tutalım" demeye yeltenenler, neredeyse Şerif Mardin'in "mahalle baskısı"nı haklı çıkartacak kadar gayri tabii, ürkütücü tepkilerle karşılaştılar. Sebebi, konunun asıl sahibi toplumun, kanaat önderlerinin, entelektüellerin, hukukçuların, sendikaların, meslek örgütleri temsilcilerinin, hak ve özgürlük mücadelesi verenlerin ortalıkta gözükmemesi; siyasilerin A'dan Z'ye süreci bloke etmeleri oldu.

12 Eylül günü sandıktan kuvvetli bir "evet"ın çıkması herkesin lehinedir. İyice düşündüklerinde "evet", hayırcıların ve boykotçuların da hayrına olacaktır.

NOT: Bu arada 6 Eylül 1977'de Hakk'ın rahmetine kavuşan Mimar Cevat Ülger'i (Karamahmetler) rahmetle anıyoruz. İyi bir mimar, iyi bir çizer, iyi bir musikişinas ve iyi bir Müslüman/insandı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

CHP'ye tesettür dersleri

CHP'de siyaset yapanların halkın inançlarından, gelenek ve hassasiyetlerinden bu kadar uzak olmalarının bir açıklaması olmalı. CHP'li Avcılar Belediye Başkanı'nın astırdığı iddia edilen "rahibe afişi" tam bir skandal. Bundan önce Başbakan R. Tayyip Erdoğan "Benim Baykal ve CHP gibi rakiplerim var, daha ne isteyim" mealinde bir cümle sarf etmişti.

Hakikaten AK Parti'nin en büyük şanslarından biri kendi toplumuna bu kadar 'Fransız' bir ana muhalefet partisinin rakibi olmasıdır.

Skandal afişte "Müslüman kadınların rahibe gibi giyinmesine evet" ibaresi bir anda iki dini, yani İslamiyet'i ve Hristiyanlığı tahkir etmektedir:

a) İslamiyet'i tahkir etmektedir; çünkü apaçık Kur'an emri, tevatür sünnet ve bütün İslam mezheplerinin icmaı olan tesettürü "rahibe kıyafeti"yle bir tutmak, özellikle Hz. Peygamber'in kadınları sakındırdığı bir husustan tamamen habersiz olmak demektir.

b) Aslında Yahudilikte ve Hristiyanlıkta da tesettür ve elbette başörtüsü bir vecibedir. Rahibeler ve hâlâ Avusturya ya da Kuzey İtalya'da Katolik dindar hanımlar başlarını örtmektedirler. Bir rahibenin kendini dine adayıp örtünmesi saygıyı hak edecek bir tutumdur, biz Müslümanların onların kıyafetlerini tahkir etme yetkimiz yoktur, haddimiz değildir. Hatta tesettüre riayet eden bir rahibe, dekolte giyinip gezen Müslüman bir kadından çok daha ihtirama layıktır. CHP'lilerin rahibe kıyafetini istihfaf etmeleri ayıptır.

Tesettüre ve başörtüsüne karşı bitmek bilmeyen husumetin anlaşılır bazı sebepleri var:

- 1) Bilgisizlik, hatta eğitimle kazanılmış cehalet.
- 2) "Bu kadınlar siyasi sebeplerle örtünüp rejime meydan okuyorlar, yasaklanmalıdır." diyenler.
- 3) Kadınların erkeklerin baskısıyla örtündüğünü, dolayısıyla da zorla özgürleştirilebileceğini savunanlar.
- 4) "İslam'da başörtüsü yoktur." diyen reformist ilahiyatçıların insaf tanımaz propagandaları.
- 5) Devletin toplumu zorla Batılılaştırma misyonunu üstlenmiş olması.
- 6) "Biz kesinlikle örtünmeyeceğiz, örtülülerin sayısı artarsa bizi de örtmeye kalkışılar, o zaman yasak sürsün." diyenlerin kışkırtmaları.
- 7) "Örtülüler bizim göz zevkimizi bozuyor, ya başları açılmalı veya toplumdan arındırılmalı." diyenler.
- 8) Örtü yasağı üzerinden Müslümanların zihin dünyalarını ve yaşama biçimlerini dönüştürerek, kendisi olmaktan çıkmış, dinini Protestanlaştırmış ve sekülerleştirmiş bir Türkiye'yi Ortadoğu'nun önüne model olarak koymayı planlayan küresel güçler.
- 9) İç dünyalarında gayrimüslim olup dışarıda, medyada ve kamusal görevlerinde nominal Müslüman olarak yasağın arkasında duranlar (katı laikçiler). Kriptoların husumeti.

Dinini ciddiye almış bir Müslüman kadının örtünürken kesin olarak riayet etmesi gereken prensipleri sıralayalım:

- 1) El, yüz ve ayaklar hariç beden bütünüyle örtünmesi.
- 2) Elbisenin şeffaf ve hayli ince olmaması.

- 3) Vücut hatlarını gösterecek şekilde dar olmaması (pantolon üzerinde örtü gibi).
- 4) Erkek elbisesi gibi olmaması.
- 5) Elbisenin bizzat kendisinin ziynet/süs olmaması, süsü açığa vurmaması.
- 6) Gayrimüslimlerin dinî kıyafetlerine benzememesi (Burada tahkir değil, farklı kimlik beyanı söz konusudur).
- 7) Elbisenin üzerinde Kur'an ayetlerinin işlenmiş olmaması. (Bkz. Faruk Beşer, Fıkıh Açısından Avret ve Örtü, İslam'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme, İlmi Toplantı kitabı içinde, İSAV, İstanbul-1987, s103 vd.)

Bu ilkelere riayet etmeyen bir kadın İslam'ın emri tesettüre riayet etmiş olmaz. Tabii ki dinden çıkmaz, günahkâr olur.

CHP veya başkaları, insanları dinî inanışlarında ve yaşama biçimlerinde rahat bırakmalıdırlar. Tesettür, giyim kuşam, başörtüsü, siyasilerin, partilerin, TBMM'nin, devletin, mahkemelerin, uluslararası sözleşmelerin, AİHM'nin işi değildir. Hükümün dinin nassları koymuştur, isteyen dinî vecibelerini yerine getirir, isteyen günahını göze alarak getirmez. Herkesin hesabı Allah'adır.

NOT: Okuyucularımın Ramazan Bayramı'nı tebrik eder, sağlık, mutluluk ve esenlik getirmesini dilerim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Referandum notları

Ali Bulaç 2010.09.11

Yarın "kısmi anayasa değişikliği"ni oylamak üzere sandık başına gideceğiz. "Evet mi?", "hayır mı?" yönünde çıkacak sonucun, 26 maddenin kabulü veya reddi dışında anlamı var:

1) Türkiye toplumu önemli bir karar verecek: Kendi iradesiyle "kısmi de olsa bir anayasa değişikliği" yapabilecek mi, yoksa bu işi silahlı veya silahsız bürokratlara ve iktidar seçkinlerine mi bırakacak? Bugüne kadar darbe dönemlerinde askerlerin anayasa empoze ettiği bir ülkede değişikliğin fonksiyonel değerinden çok sembolik değeri öne çıkmaktadır.

2) Yarın sandıktan çıkacak sonuç, önümüzdeki Mayıs-2011'de yapılacak milletvekili genel seçimlerini, 2012 cumhurbaşkanı seçimini ve muhtemelen 2013'teki belediye seçimlerini etkileyecektir.

3) Referandum kampanyası hayli berbattı. Siyasi partiler, çekiş gibi karşılarında her şeyi çivi olarak gördüklerinden, anayasa değişikliğini bir anda siyasi parti rekabetine indirgediler. Bu ise sığ yaklaşımlarına ve kavgalarına alışık olduğumuz siyasilerin kampanyayı domine etmesine, değişiklik ile ilgili içeriğin unutulmasına yol açtı.

4) Kampanyada partilerin ara kademeleri gözükmedi, meydanlar ve ekranlar sadece liderleri dinlemekle yetindiler. Öne çıkan iki lider oldu: AK Parti Genel Başkanı R. Tayyip Erdoğan ve CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu.

- 5) Liderlerin kullandıkları dil ötekileştirici, ayrıştırıcı ve kutuplaştırıcıydı. Aralarında mahiyet farkı olmadı, derece ve vurgu farkı gözükte.
- 6) Toplumunu anayasal düzen, yönetim ve siyaset konularında aydınlatacak olan hukukçular, bilim adamları, aydınlar, yazarlar ya gözükmedi ya da silik kaldı.
- 7) Büyük sermaye referandum sınavında sınıfta kaldı; bir türlü doğru toplumsal değişim talebine "evet" yönünde tercih koyamadı. TÜSİAD, bir çıkar grubudur, görece homojendir. MÜSİAD, ASKON ve TUSKON gibi tercihini açıkça belli edebilirdi, TOBB'da sadece kişisel tercih açıklamaları olabilirdi, çünkü yapısı heterojendir, başkan -ortak karar olmadıkça- bütün üyeleri bağlayıcı açıklamalarda bulunamaz. Referandumdan çıkacak bir "evet" borsayı coşturacak, bu mali coşkudan halkın, yoksul kesimlerin herhangi bir yararı olmayacak, ama gizli tercihi "hayır" olduğu anlaşılan TÜSİAD borsadan azami kazancı sağlayacak. Bu da Türkiye'deki paradokslardan biridir. Bundan AK Parti'nin gerekli dersi çıkarması, sekiz senedir nüfusun ilk yüzde 20'sini kollayan iktisat politikalarını nüfusun yüzde 60'ı olan orta sınıflardan ve yüzde 20'lik yoksullardan yana gözden geçirmesi gerekir. (NOT: Buna rağmen Hak-İş Başkanı'nın Sayın Ümit Boyner hakkında kullandığı ifade son derece yakışsız ve ayıptı.)
- 8) Bununla bağlantılı olarak toplumda gelir ve eğitim düzeyi yüksek zümrelerde "hayır" oranı yüzde 65-70; gelir ve eğitim düzeyi düşük kesimlerde "evet" oranı yüzde 65-70 olarak belirdi. Mesela hane halkı itibarıyla geliri 5 bin lira üzerinde olanlar "hayırcı", 1.000 liranın altındakiler genellikle "evetçi" safta yer aldı. Bu da adaletsiz gelir bölüşümünden en çok istifade edenlerin ve mevcut eğitim sistemini içselleştirenlerin demokrasiye hayli mesafeli olduklarını göstermiş oldu. Gelir bölüşümünü bir an önce adil kılmak gerektiği gibi, eğitim sistemini de demokratikleştirmek gerekir.
- 9) Referandumdan "kuvvetli bir evet" çıkarsa, muhalefet partileri bir şeyi anlayacaklardır: İktidar partisinin her olumlu icraatını Anayasa Mahkemesi'ne götürme dönemi sona ermiştir. Hem AYM'nin yapısı değişecek hem iktidar partisi gerekirse referanduma gidip demokratikleşmeyi sürdürebilecektir.
- 10) CHP, MHP ve BDP'nin değişikliğe karşı olan tutumları tamamen siyasi sebeplere dayalı oldu, hukuk devleti yolunda ilerlemeye hizmet etmedi. Ancak "evet" kadar "hayır" ve "boykot" da demokratik bir haktır. Baskı ve şiddet kullanılmadıkça herkes vicdani kanaatine göre oy kullanma hakkına sahiptir.
- 11) Sıkıntılı bir dönemden geçmesine rağmen SP Genel Başkanı Numan Kurtulmuş başarılı ve güven verici bir sınav verdi; DP'de aforozu uğrayan Süleyman Soylu kampanyanın yıldızı parlayan lideri oldu.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'12 Eylül'e hayır!'

Ali Bulaç 2010.09.13

Dün yapılan referandumda "Evet diyenlerin oranı yüzde 58, hayır diyenlerin oranı yüzde 42" olarak belirlendi. Referandumu çeşitli açılardan yorumlamak mümkün. Ancak sonuç tamamıyla paradoksaldır.

"Hayır" diyenlerin tamamı değil, ama bir bölümü, özellikle kitleleri yanlış ve maksatlı olarak manipüle ederek "hayır deme" yönünde mobilize eden belli gruplar bundan 30 yıl önce gerçekleştirilen kanlı 12 Eylül askerî

darbesinin anayasasına ve elbette zımnen askerî darbeye "evet" demiş oldular. "Evet" diyenler de askerî rejime ve anayasasına "hayır" dediler. Kısaca bu referandumun paradoksu, zahirde evet diyenlerin aslında hayır, hayır diyenlerin de gerçekte evet demiş olmalarıydı.

Yanlış biçimde referandum kampanyası AK Parti'ye güvenoylamasına dönüştürüldü, aslında konunun merkezi teması "darbe ve darbe ürünü anayasa" idi. Buna rağmen AK Parti, SP, BBP sınavlarını iyi verdiler; CHP, MHP, BDP vd. sol partiler ise başaramadı.

Referandumdan önce AK Parti'nin Türkiye genelinde oy oranı yüzde 39 idi. Referandumdan alınan yüzde 58'lik sonuç, en kötü ihtimalle AK Parti'ye 3 puan ekler, bu da yüzde 42 eder ki, hiç fena sayılmaz. Bu referandumdan AK Parti ve kampanyayı neredeyse tek başına büyük bir azim ve enerjiyle yürüten R. Tayyip Erdoğan'ın tam kazanç sağladığını söyleyebiliriz.

Görece kaybeden MHP oldu; hem iddialı yerlerde hayır oylarını beklediği seviyeye çıkartamadı hem de oy düşüşünü henüz durduramadı. Tabii ki bundan sonra takınacağı tutum durumu değiştirebilir.

Bu referandumda CHP ve Kılıçdaroğlu'nu nasıl değerlendirmek gerekir? İki fenomeni birbirinden ayırmak gerektiğini düşünüyorum. Bana göre referandumun başarısız siyasi partilerinden biri CHP'dir, ama yeni başkanı Kemal Kılıçdaroğlu "başarısız" değil. Partisinin oylarını yüzde 29'a çıkardı ki, bu başlı başına bir başarıdır. Önümüzdeki milletvekili seçimlerinde eğer parti içinde daha çok inisiyatif sahibi olabilirse, lider arayışlarını lüzumsuz kılacaktır.

Büyükşehirlerde AK Parti'ye önemli sinyaller veriliyor. İzmir'de alınan sonuç sürpriz değil kuşkusuz. Ama İstanbul ve Ankara'da durum hiç de parlak sayılmaz. İstanbul ve Ankara'da "hayırlar yüzde 45". Bu iki şehirde CHP'nin ayak seslerini duyabiliyoruz.

Doğu ve Güneydoğu'da BDP'nin boykot kampanyasının tutmadığını tabii ki söylemek mümkün değil. Katılım oranı yüzde 35 oranında gerçekleşti ve sandık başına gidenlerin ezici çoğunluğu "evet" oyu kullandı. Evde kalanların yüzde kaçının "evetçi" veya "hayırcı" olduğunu öğrenmekten mahrum kaldık. Bu tablonun hayli öğretici olduğunu söylemek lazım. Makas giderek açılıyor, diyalog ve ortak kurallar üzerinde mutabakat sağlama imkânları her gün biraz daha zayıflıyor.

Referandum kampanyasının görünmez aktörleri, tabir caizse "meçhul kahramanları" vardı ki, bunlar da bütün eleştirilere ve bazen yüz kızartıcı boyutlara varan saldırılara rağmen yılmayan "gönüllüler hareketi"nin insanlarıydı. Başbakan R. Tayyip Erdoğan, zannedersem "okyanus ötesindeki dostlar"a atıfta bulunarak bu fedakâr insanlara teşekkür etme lüzumunu hissetti.

13 Eylül sabahını yeni bir dönemin tarihi olarak kabul etmek lazım. Referandum dolayısıyla yanlış bir biçimde ve gereksiz yere toplumda bir ayrışma, bir kutuplaşma ortaya çıktı. Referandum demokratik bir prosedürdür, katılanlar tercihlerini ortaya koydular, sonuç yüzde 58 evet yönünde tecelli etti. Hayırcılara düşen, sonucu olgunlukla karşılamaktır. Bazı yargı mensupları "mücadelenin bundan sonra da devam edeceği" yönünde mesajlar veriyorlar ki, bu çok yanlış, tehlikeli ve hukuk dışı bir meydan okumadır.

Bu aşamadan sonra siyasi partilere, özellikle AK Parti'ye ve Başbakan'a büyük görevler düşer. Sayın Başbakan, meydanlarda söz verdiği gibi, bir yandan Türkiye'yi önümüzdeki milletvekili genel seçimlerine götürmeye çalışırken, diğer yandan bütün siyasi partilerin, her görüşten toplumsal ve sivil grupların, meslek örgütleri ve kuruluşların içinde yer aldığı yeni bir anayasa hazırlama sürecini başlatmalıdır.

Yeni bir anayasa, bir partinin değil, Türkiye toplumunun anayasası olmalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni anayasa ve gelir dağılımı

Ali Bulaç 2010.09.15

12 Eylül referandumunu, bir uzlaşma zemininin bulunması için önümüze iyi bir fırsat koydu. Ülke olarak önemli bir ivmeyi yakalamış durumdayız. Bundan herkesin yararına olacak şekilde azami faydayı sağlama yoluna gitmek lazım.

Başbakan Erdoğan, referandumdan önce ve sonra da yeni bir anayasaya olan ihtiyacı dile getirdi. Siyasi partiler, meslek teşekkülleri ve sivil kuruluşlar da aynı fikirde. Her zaman bir konu üzerinde uzlaşma sağlanmaz, bu uzlaşmayı anayasa yapımında izlenecek yöntem konusuna da taşımak lazım.

"Yeni bir anayasa"nın nasıl olması gerektiği, yöntemi konusu önümüzdeki dönemin ana gündem maddesi olacak. Bunu enine boyuna tartışmamız gerekir. Toplum olarak geleceğimizi sadece siyasi parti yöneticilerine veya birkaç bilim adamın eline terk etme gafletine düşmemeliyiz.

Referandum dolayısıyla Türkiye'nin bir miktar ayrıştığını, söz konusu ayrışmanın siyasi, sınıfsal ve etnik zeminlerde hissedilebilir toplumsal bloklaşmalara doğru evrilme istidadını gösterdiğini söylemek ne abartıdır ne karamsarlıktır. Gerçekçi olmak durumundayız, her geçen siyasi görüş ayrılığı ve ayrışma toplumsal boyutlar kazanmaya başladı. Ayrışanlar, siyaset içinde çoğulculuğun tabii bir kanadını temsil ettiklerini kabullenecek olsa mesele yok, ancak birbirlerini nefret objesi haline getiriyorlar. Oysa siyasetten ve siyasi parti hesaplarından çok daha önemli olanı, bu ülkede yaşayan insanların sosyal barışı ve bir arada yaşama iradesini göstermeleridir. Sosyal barış lafla, kuru söylemlerle sağlanamayacağına göre, neyi yapmamız gerektiği konusu üzerinde hepimiz kafa yormak durumundayız.

Modern siyaset, "seyis" in atı terbiye etmesi sanatı olmaktan çıkmıştır; kentlere taşınan kitleler sürü olmamak için çırpınıp duruyor, insanca bir hayatın mücadelesini vermeye çalışıyorlar. Herkesin ana talebi adalet, özgürlük ve güvenliktir. Adil yönetim için iyi bir akla ihtiyacımız var, ama bu salt politik zekâyı harekete geçiren ve sonuçta kitleleri kandırmayı hedefleyen "vasat siyasetçi"nin kurnazlığı, partilerin oportünizmi olmamalıdır. Vasat siyasetçinin üstüne çıkacak bir akla ve ahlaki sorumluluğa ihtiyacımız var.

Siyaset, özü itibarıyla iktidar ilişkisinin düzenlenmesidir. İktidar modern dünyada ister açık ister kapalı biçimde olsun, gücü, statüleri ve kaynakları temerküz ettiriyor, adına "devlet" dediğimiz aygıtın kontrolüne veriyor. Weber, bu feci temerküzü aklın organizasyonu olan bürokrasi olarak formüle etmişti. Türkiye'deki siyasi, mezhebi, sınıfsal ve etnik ayrışmaya bu açıdan baktığımızda, kalıcı bir sosyal barış ve işleyen bir siyasi rejim istiyorsak -çünkü sosyal barış ve siyasi istikrarın alternatifi çatışmadır- devlette temerküz edilen kaynakların adil, hakkaniyete uygun dağıtılması lazım. Yeni ayrışmada orta sınıflarda yer alan muhafazakâr ve laik zümrelerin kamu kaynakları üzerindeki anlaşmazlıkları belirleyici rol oynamaktadır.

İktidarlar, bu temel gerçeği görüp iktisadi politikalarını gözden geçirme başarısını gösterdiklerinde hem çatışma potansiyellerini azaltırlar, hem kendilerini kalıcı kılarlar. Çoğu zaman çatışmalara adaletsiz yasaların ve teamüllerin ve elbette bunların gerisinde yatan sistemin bizatihi kendisinin sebep olduğunu görebiliriz. Adalet yoksa barış, istikrar ve huzur da yoktur.

Referandumdaki evet hayır dağılım haritasına baktığımızda yüzde 45'le büyük şehirler ile yüzde 50'yi aşan Trakya, Ege ve Akdeniz sahil şeridinin bir blok oluşturduğunu görüyoruz. Çoğu kimsenin zannettiği gibi, bu blokun teşekkülünde laikliğin veya Batılı-modern yaşama tarzının tehdit altında olduğu korkusu rol oynamıyor. Belediyeler 1994'ten, merkezî yönetim 2002'den beri bu kadroların elindedir, kimsenin yaşama tarzı tehdit altına girmedi. Bu bloklaşmanın gerisinde zümresel dürtüler yatıyor. Bunun değişime ayak uydurma becerisiyle ilgisi olduğu gibi, gelir bölüşümündeki adaletsizlikle de ilgisi var.

Yeni anayasanın kaynak temerküzü ve haksız dağılımı adil hale getirmek üzere yeni düzenlemeler de yapması lazım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ayrışmanın fotoğrafı

Ali Bulaç 2010.09.18

12 Eylül halkoylamasının gündeme taşıdığı önemli konulardan biri, Türkiye toplumunun üç ana bloka ayrılıp ayrılmadığı meselesidir.

Kelimeleri dikkatlice seçmek gerekirse, meramımızı ifade edeceğimiz anahtar terimden önce, 'blok veya bloklaşma' sözcüklerini geçici olarak kullanabiliriz.

İlk soru: Bu bloklaşma salt siyasi mi, toplumsal mı? Yoksa her ikisi mi?

İkinci soru: Bloklaşma neyin ifadesidir? "Ayrışma"nın mı, "bölünme"nin mi?

Kişisel olarak benim fikrim, bloklaşma, "ayrışma"ya işaret etmektedir. Henüz "bölünme" aşamasına gelmiş değiliz, ama zamanında gerekli tedbirler alınmayacak olursa, içine girdiğimiz ve referandumla iyice belirginleşen "ayrışma" "bölünme" yönünde evrilerek sürecektir.

Diğer açıdan, söz konusu "ayrışma"nın üç boyutu vardır: a) Maddi-ekonomik; b) Sosyo-kültürel; c) Psikolojik.

Olup biteni anlamak için, yapmamız gereken şey, "olan"ı anlamaya çalışmaktır. "Olması gereken" üzerinde olanı doğru anladıktan sonra konuşmaya sıra gelecektir. Sosyolojik anlamda "olan"ı anlamaya çalışmak olup bitenin fotoğrafını çekmeye çalışmakla olur. Mümkün oranda var olan nesne ve unsurları kadrajın içine sığdırabildiğimiz ölçüde fotoğrafımız başarı sayılır. Doğru bir fotoğraf çekebilirse, oturup üzerinde düşüneceğiz, yorumlayacağız, yani temyiz, tahlil ve terkip yöntemini kullanarak sonuca gitmeye çalışacağız ki, bu bize "olması gereken" hakkında somut, doğru ve güvenilir fikirler verecektir. Buna reel politikten ideal politike, gerçeklerden ideallere gitme süreci de diyebiliriz. Defalarca tekrarladığımız üzere, "olan"ın ne olduğunu tespit etmek "fotoğraf çekmek", "olması gereken"i bulup çıkarmak "resim yapmak"tır. Resim yorumdur, politikadır, öneri ve öngörüdür, ideale atıfta bulunmaktır.

12 Eylül 2010 fotoğrafına baktığımızda, referandum sonucunda üç ana politik tercihin ortaya çıktığını görüyoruz:

1) "Evet" diyenler: 21 milyon 788 bin: Bu blokta muhafazakâr dindarların, cemaat ve tarikatların, SP'nin, İslamcılarının, merkez sağın, MHP'den evet diyen merkez-kaç güçlerin, BBP'nin, PKK/BDP dışında kalan Kürtlerin,

Türkiye KDP'sinin, liberal aydınların, 12 Eylül rejimine evet demeyi kendilerine yediremeyen küçük sol grup ve aydınların toplandığını söyleyebiliriz.

2) "Hayır" diyenler: 15 milyon 854 bin: Bu blokta CHP şemsiyesi altında büyük sermaye (sembol ismi TÜSİAD), bürokratik merkezdeki sert çekirdek, AK Parti'ye tepkili Anadolu ve Trakya orta sınıfları; ezici çoğunluğuyla Aleviler; kurumsal MHP doğrultusunda tercih kullanan milliyetçiler; ulusalcılar; bağımsız İslamcılar ve büyük kentlerde kendi gettolarında yaşayan marjinal gruplar toplanmış bulunmaktadır. Bundan sonraki yazıda ele alacağım üzere, benim kanaatimce, bu blokun sayıca en kalabalık grubunu Anadolu ve Trakya orta sınıfları oluşturmaktadır.

3) Sandığa gitmeyenler ve boykota katılanlar: 14 milyon 404 bin: Bu blokun teşhisinde siyaset bilimcileri ve analizciler arasında görüş ayrılığı var. Benim gözlemim şudur: Katılma oranı yüzde 77. Tabii ki bu iyi bir rakamdır. Ancak "sandığa gitmeyenler" in önemli bir bölümü PKK/BDP'nin "boykot" kararına uyanlardır. Boykotçuların sandığa gitmeyenler içindeki oranlarını, rakamları farklı okumalara tabi tutmak suretiyle küçültmek mümkün. Bu sizin politik tercihinize veya psikolojik durumunuza belli bir rahatlama getirebilir; ama ortada objektif bir durum var ki, Doğu ve Güneydoğu'da sekiz ilde, Diyarbakır'da yüzde 65,2; Hakkâri yüzde 90; Van yüzde 57,4; Muş yüzde 45,9; Mardin yüzde 57; Şırnak yüzde 77,5; Batman yüzde 59,3 ve Siirt'te yüzde 49,1 oranında boykota uyulmuştur.

Boykota ister gönüllü ister "korku unsuru" sonucu uyulmuş olsun, netice şu ki PKK/BDP'nin sosyal tabanı genişlemedi, ancak sosyal kontrol ve politik caydırıcılığı tescil edilmiş oldu. Boykotun öncülüğünü üstlenen PKK'nın zaten demokratik geniş tabana sahip olma gibi bir kaygısı yoktur, ana kaygısı etkinlik, caydırıcılık ve "zor oyunu bozar" kuralına göre iş ve işlev görmektir.

Kısaca mevcut durumda Türkiye üç ana toplumsal ve politik gruba ayrılmış bulunmaktadır. Bunun anlamı üzerinde durmamız lazım. a.bulaç@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şerit üzerindeki Kürt nüfus

Ali Bulaç 2010.09.20

Türkiye'nin üç ana bloka ayrılmış olmasını, demokratik rejim işlerken, farklı siyasetlerin kendini kamusal alanda ifade etmesi şeklinde anlamak aşırı iyimserlik olur. Yazık ki bloklaşma, kutuplaşmaya doğru evrilmekte; CHP ve laik milliyetçilikte somutlaşan blokta, muhafazakâr-dindar blokta ve artık doğrudan Kürtlere karşı bir nefreti besler niteliğe dönüşmektedir.

Bizi bu yönde düşünmeye sevk eden somut veriler var. Toplumsal bir arada yaşama iradesini zayıflatan bu gelişmeyi, Kürt milliyetçiliğine karşı yükselen tepkinin Doğu ve Güneydoğu dışında "Kürtler"e yönelmesi ile AK Parti ve dindar-muhafazakâr kesimlere karşı gösterilen muhalefetin sosyal boyutlarda nefrete dönüşmesinde gözlemleyebiliyoruz.

PKK/BDP'de kendini ifade eden Kürt milliyetçiliğinin "devletle çatışır"ken, "laik karakterdeki Türk milliyetçili"ğiyle toplumsal gerilim yaşamaya başlaması son iki yıla ait bir olgudur. Bu hem PKK/BDP'den, hem örgütlü ve organize Türk ulusalcı akımlarının karşılıklı olarak ürettiği ötekileştirici retorikten kaynaklanmaktadır.

Süreç içinde laik ulusalcı söylemin geleneksel Türk milliyetçiliği üzerinde gözlenen etkisiyle Türk ve Kürt milliyetçilikleri birbirlerini ötekileştirmeye başladılar. "Hayır" oylarının baskın olduğu hat üzerinde nefreti körükleyen ötekileştirici söylemin teşekkülünde Kürt sorununun çözümünde zorluk çıkaran iç bürokrasinin, CHP, MHP ve derin güçlerin belli bir payı olduğu kadar, PKK'nın süren şiddet ve terörü ile BDP'nin Kürt sorununda her geçen gün çıtayı biraz daha yükseltmesinin de payı vardır.

Tabii ki söz konusu olgunun arka planında görünmez faktörler var: AK Parti, hem açılımın arkasında duruyor, hem hâlâ Kürt seçmenin neredeyse yüzde 75'inin oyunu almaya devam ediyor. Bu Akdeniz, Trakya, büyük kentler ve Karadeniz'de "Kürt etnik kimliği"nin tanınmasıyla, bugüne kadar çeşitli avantajlar ve kamusal ayrıcalıklar sayesinde sahip oldukları "resmi Türk kimliği"nin sarsıntı geçireceğinden kaygı duyan kesimlerin tepkisine yol açıyor. "Ne mutlu Türk'üm diyene" formülünü kabul edip kolayca "resmi Türk kimliği"ni -resmi anayasal Atatürk milliyetçiliğini- benimseyenlerin önemli bir bölümünün etnik köken olarak Türk olmayıp Balkan göçmeni, mübadili veya Kafkas muhaciri olması anlamlıdır.

Bu açıdan Akdeniz, Ege, Trakya ve Karadeniz sahil şeridinde Kürt açılımına ve Kürtlerin Batı'ya göç etmelerine gösterilen tepki ile Orta Anadolu'da kökeni sahiden Türk olan kesimlerin gösterdiği tepki arasında mahiyet farkı var. Anadolu milliyetçilerinin gösterdiği tepki ülkenin toprak bütünlüğü, devletin bekası ve kendilerinin Batılı haçlı güçler tarafından Orta Asya'ya sürülmek istenmeleriyle ilgili bir korkuya dayanır. Etnik Türkler, Kürtlere etnik kökenleri, konuştukları Kürtçe dili veya bölünmeye yol açmayacak hak taleplerine düşmanlık göstermiyorlar, onlarla gündelik hayatta ortaklıklar kurabiliyorlar, evlilikler yapabiliyorlar, camide bir araya gelebiliyorlar. Ancak sahil şeridindeki tepki, Cumhuriyet'in kuruluşuyla elde edilen tarihsel avantajların ve ayrıcalıkların paylaşılmasına gösterilen bir tepkidir.

Büyük ölçüde Balkan göçmeni, mübadili ve muhaciri olan bu kesimlerin ilk defa alenen tepki göstermelerinin gerisinde iş piyasası ve istihdam alanındaki daralma yanında, Türkiye'nin Ortadoğu açılımının, kamusal aktörler arasında yetki ve rol değişime yol açacağı ve açılımın yeni bölgesel zenginleri doğuracağı kaygısı da rol oynamaktadır.

Şu bir gerçek ki, bölgesel entegrasyona doğru evrilmekte olan Yeni Ortadoğu'nun kurucu aktörleri Türkler, Araplar, Farslar ve Kürtler olacaktır. Bu öyledir, ama Türkiye'yi heterojen etnik yapısıyla bir bütün olarak düşündüğümüzde, Balkanlar ve Kafkaslar Türkiye'nin içe-doğru devam eden beşeri uzantılarıdır, dolayısıyla yeni Ortadoğu'nun müdahil unsurlarıdır, bunu kaygı sebebi yapmak tamamen yersizdir.

AK Parti'nin yeni Ortadoğu'da hiç kimsenin dışarıda kalmayacağına ilişkin heyecan verici ve kuşatıcı bir projesi olduğunu göstermesi lazım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yüzde 42'nin sosyo-ekonomik anlamı

Ali Bulaç 2010.09.22

Yüzde 58 "evet" bir koalisyonudur. Bu koalisyonda AK Parti, darbe anayasasına karşı olanlar ve demokratikleşmeyi isteyenler bir araya gelmiştir.

Yüzde 42 "hayır" da bir koalisyonudur. Bu koalisyonda toplanmış olanların ana gövdesini ise "AK Parti ve R. Tayyip Erdoğan karşıtlığı" oluşturmaktadır. "Hayır" oyu kullananların yarıya yakını (sırasıyla yüzde 48,3 ve 46,3) AK Parti'ye karşı (AK Parti iktidara daha çok yerleşmesin diye) veya Başbakan'a karşı 'hayır' oyu kullanmıştır. Hükümetin yargıyı ele geçirmesi endişesiyle oy kullandığını söyleyenlerin oranı yüzde 40,8 olmuştur. (Hürriyet, 14 Eylül.) Sezgisel siyasi hesapları hayli kuvvetli olan Başbakan'ın "Bana yüzde 42'yi analiz edin" demesi boşuna değildir.

Yüzde 42 ile ilgili söylenebilecekleri şöyle sıralayabileceğimizi düşünüyorum:

1) "Hayırcı bloku" laik, laikçi, çağdaş yaşamcı, Alevi vs. diye tanımlamak kullanışlıdır, ama eksiktir. Bu ögeler hayli etkili birer kimlik beyanı olmakla beraber, tayin edici değildirler. Ortak payda pozitif bir fikir değil, negatif unsurdur. Bu da "AK Parti ve R. Tayyip Erdoğan karşıtlığı"dır. Karşıtlık giderek muhafazakâr-dindarlara, cemaatlara ve yeni yükselmekte olan zümrelere karşı nefrete dönüşmektedir.

2) Belli medya grubunun öne çıkardığı "laik yaşama tarzına yönelik tehdit ve korku", yüzde 42'lik oranda tahmin edilenden önemsizdir. Bu korkuyu, sistemli ve sofistike biçimde bürokratik merkezi kontrol eden sert çekirdek üretmekte ve yaymaktadır. Belli toplum kesimlerine "bir algı" olarak yansımakta ve bir "fobi" olarak iş görmektedir. Yersiz korkudur, çünkü:

a) 1994'ten beri yerel yönetimler ve 2002'den beri merkezî yönetim bu kadroların elindedir, laik-Batı yaşama tarzına müdahale ettikleri kaydedilmiş değildir.

b) Aksine, başkalarının yaşama tarzını değiştireceklerine zenginleşenleri giderek muhafazakârlığı nominal bir kimliğe indirgemekte, kendileri dinî ve geleneksel hayat tarzından uzaklaşmaktadırlar. Yani eğer, muhafazakâr iktidarın ajandasında laiklerin hayat tarzını avlama hedefi var idiyse, etkin unsurlarıyla ava gidenler avlanmışlardır.

3) Yüzde 42 hayırcılar, Akdeniz, Ege ve Trakya'da yoğunlaşmıştır. Ama büyük şehirlerde (Ankara ve İstanbul) yüzde 45'lere çıkmış, Karadeniz ve Anadolu'ya da dikkate değer oranlarda dağılmış bulunmaktadır.

4) Hayırcılar içinde "büyük sermaye veya milli gelirden aslan payını alan ultra zenginler" sanıldığının aksine hayli düşüktür. Zaten gelirin büyük parçasını 500 aile kasasına indirmektedir. Hayırcıların ana gövdesini orta sınıflar teşkil etmektedirler ki, bunlar da giderek ekonomik olarak sıkışma hali yaşayan, işini kaybeden esnaf, memur, öğretmen, çiftçi, emekli, beyaz yakalı ve üstelik eğitilmiş kesimlerdir.

Bu kesimlerin tepkilerinin gerisinde, milli gelirdeki adaletsiz bölüşüm yatmaktadır. Milli gelirin yaklaşık yarısını nüfusun ilk 20'si alıyor. Bunlar sekiz senedir AK Parti'ye tek oy vermediler, ama kazançlarına kazançlar kattılar. Son yüzde 20'lik nüfus ise gelirin yüzde 6'sını alıyor. Geriye kalanını da nüfusun yüzde 60'ı paylaşıyor. İşte bu yüzde 60'lık nüfus orta sınıftır.

Ancak bu paylaşımda da kaybedenler var, kazananlar var. Bu kayıp ve kazançta dün olduğu gibi bugün de siyasi iktidarlar (2002'den bu yana AK Parti) belirleyici rol oynuyor. Yüzde 42'ye göre AK Parti, kendi zenginlerini çıkarıyor, onlara kaynak aktarıyor, kendisine uzak olanları diğer iktidarlar gibi cezalandırıyor. Üstelik bu yeni zenginler, herkeste haset duygularını tahrik edecek şekilde tüketiyorlar, şımarıkça harcıyorlar, dün mağdur ve alçakgönüllü iken, bugün haksız kazançla iktidar zengini olup çıkıyorlar.

Çözüm geleneksel sisteme göre, her iktidarın kendi zenginini çıkarması değil, yoksulların korunması ve orta sınıfların güçlendirilmesi, küresel rekabete girmeyen ve demokratikleşmeye destek vermeyen büyük sermayenin orta sınıflar lehine sınırlandırılmasıdır. Bunun için de herkesi (dindarını ve laikini, Sünni'sini ve Alevi'sini, Türk'ünü ve Kürt'ünü) içine alacak şekilde gelir bölüşümünün adil hale getirilmesi gerekiyor...

a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Üç islam'dan hangisi?

Ali Bulaç 2010.09.25

İslam dünyası yakın tarihinden getirdiği problemlerin aşılması düşüncesiyle sosyo-politik sistemi revizyona uğratmak zorunda kalırken, dış dünyadan alacakları konusunda eleştirel ve seçici zorunludur.

Geçen yüzyıl boyunca sadece verili sistemin değil, hayatın da dışına atılmak istenen Müslümanların mevcut kurumsal yapılara (iktisat, siyaset, eğitim, kültür, sanat vb.) katılması "bir fayda" sağlasa bile -ki çoğu zaman katılımları zorunludur- nasıl, nereye kadar ve ne için katılması gerekir gibi sorular önemsenmeyecek olursa, zamanla telafisi güç zararlara yol açabilir; Müslümanların İslam'la ilişkileri sadece içi boş kültürel bir ilişkiden ibaret kalır.

"Hayata dönelim" derken farkında olmaksızın "sisteme katılır ve verili dünyanın kimliği ve görüntüsü İslam olan bir parçası durumuna düşebiliriz". Bunun iki mahzurundan biri, belli bir ulus devlet içindeki sorunlarla uğraşırken sanki İslam dünyasından ve İslam ümmetinden ayrı, özerk ve kendi başına var olması mümkün olan bir fenomene inanmak, İslamiyet'i bir ulus devletin coğrafi, iktisadi ve siyasi meselelerine indirgemek; diğeri, buna bağlı olarak İslamiyet'i dünyevileştirmek, maddileştirmek ve ulusallaştırmak.

Bu tutum bizi ister rakibimiz, ister hedefimiz olan modern dünya karşısında iki ana tutumdan birini benimsemeye götürebilir: Bunlar da "Çatışmacı İslam" veya "Uyumlu İslam" diyebileceğimiz sağlıklı tutumlardır. "Çatışma" ve "uyum", her ikisi birbirine aykırı görünse bile, gerçekte bir ve aynıdır. Her ikisi verili dünyayı -moderniteyi- elde edilmesi gereken doğru, meşru, zorunlu ve "İslamileştirilebilir bir değerler bütünü" olarak algılamaktadırlar. Batı'ya karşı askerî, teknolojik, ekonomik, bilimsel ve siyasi alanlarda meydan okumayı esas alan "İran'ın İslamcı radikalleri" ile büyük dünya sisteminin bir alt parçası olunarak askerî, teknolojik, ekonomik, bilimsel ve siyasi bir güç olunabileceğini savunan "Malezya'nın uzlaşmacı İslamcıları" arasında sadece form ve yöntem farkı vardır, mahiyet farkı yoktur.

Oysa beşeriyetin sorunu bizatihi söz konusu alanlarda güç temerküzünü esas alan "modern dünyanın aşılması" sorunudur. Bir dinden, hele bu "Ed-Din olan İslam"dan beklenen, kendini rakibine bakıp tanımlaması, ona benzemesi ve onun araç ve yöntemlerini kullanması değil, tam aksine kendine özgü hedefleri, meşru araçları ve yöntemleriyle yeni bir dünyanın ufuklarına işaret etmek olmalıdır. Hristiyanlık, ilk üç yüz senesinde büyük acılar çekti, ama onu ezen Roma'yı taklit etti, sonra Romalaşmış bir kilise olarak tarih sahnesine çıktı. İslam aynı trajik tecrübeyi yaşamamalıdır. Şu halde modern dünya üzerinde iyi niyetle çeşitli düşünceler geliştiren Müslümanların hedeflerini, hatt-ı hareketlerini ve araçlarını belirginleştirmeleri öncelikli bir konudur. Bu açıdan Müslümanların

1. Birey'in ölümüne tanık olduktan sonra insanın yeniden insanlaşması ve özgürleşmesi,
2. Dünyevileşme ile birlikte anlam ve amaç kaybına uğrayan hayatın hangi sahici anlam ve amaçlara göre yaşanması,
3. İnsan ile tabiat ve insan ile canlı hayat arasında baş gösteren çatışmanın son bulması,

4. Bir arada yaşama isteğini, tecrübe ve yeteneğini kaybetmekte olan insana yeni bir örgütlenme modelinin, yeni bir yaşama sanatının önerilmesi gibi konularda belirgin tekliflerde bulunmaları gerekir.

Hiç kuşkusuz aşılabacak şey modernlik ve onun temel varsayımları olan "bireycilik, dünyevileşme ve ulus devlet formu"dur. Bunu aşkın/müteal olana dönerek gerçekleştirmek mümkündür, yoksa modern dünyayı taklit ederek ve tekrar ederek değil.

Müslümanlar, ister "Çatışmacı İslam" ister "Uyumlu İslam"a mensup olsunlar, İslam adına bireyi var edemezler; dinin ilahi/aşkın, batını/içkin ve uhrevi/öte boyutlarını görmezlikten gelip dünyevi hayatı düzenlemeye kalkışamazlar ve ümmet gerçeğini göz ardı edip sadece içinde yaşadıkları ulusal sınırlar dahilindeki sorunlarla boğuşamazlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tophane'den Mardin'e mahalleye baskı (1)

Ali Bulaç 2010.09.27

Tophane'de sanat galerisinin açılışında yaşanan arbede ve arkasından Mardin Kasımiyye Medresesi'nde düzenlenen defileye karşı gelişen tepkiler, mahalle baskısı, Türkiye'nin muhafazakârlaşması, AK Parti iktidarında laik/Batıcı hayat tarzına yapılan müdahaleler konularını bir kere daha gündeme getirmiş oldu.

Tophane ve Mardin olayları iki kesimde ele alındı: Birincisi, tepkileri AK Parti aleyhinde kullanmak isteyerek bu olayları "laik yaşama tarzına bir tehdit" olarak sunup araçsallaştıranlar; diğeri olayları AK Parti iktidarına karşı bir "komplo" diye tefsir edenler. (Yeni Şafak'tan Fatma K. Barba-rosoğlu'nun, Yasin Aktay'ın ve HaberTürk'ten Serdar Turgut'un yazdıkları istisna; her üçü de çok iyiydi.)

Merkezinde "AK Parti'ye karşıtlık veya destek" yatan bu her iki yorum hiç açıklayıcı değildir. Çünkü derinde sosyo-kültürel ciddi bir rahatsızlık söz konusudur. Bu, modernliğin açtığı parantezin kapanmakta olduğu yeni tarihî bir zamana girerken, farklı dünya görüşleri, inançlar ve yaşama tarzlarının nasıl bir arada bulunabileceği konusuyla doğrudan ilgilidir.

Tophane olayında, galerilerin camlarını indirip bazı şahısları tartaklayanların iddiası şudur: "Daracık sokaklarda ellerinde içki kadehleriyle yolları tıkayanlar, sağa sola içki şişelerini atanlar, gidip gelişimize engel olanlar ve başörtülü hanımlara laf atanlar bizi rahatsız etmektedirler." Bu açıklamayı, mahalle sakinlerinin kurduğu 8 dernek yapmaktadır. Sementin gazetecisi Eyüp Güzel, mahallenin tepkilerini şöyle ifade etmektedir: "Tophane'de mahalle baskısı yok, aksine mahalleye baskı var."

Mahiyeti itibarıyla Mardin'de gelişen sivil tepki de aynıdır. 44 sivil toplum kuruluşu Cemil İpekçi'nin 700 yıllık Kasımiyye Medresesi'nde düzenlediği defileye tepki gösterirlerken şunları demektedirler: "İsteyen istediği defileyi yapsın. Ancak bu Medrese, İslami ilimlerin okutulduğu tarihi bir yapıdır. Bünyesinde kadrolu imamı olan mescidi vardır." Süryaniler de bu tepkiye destek vermektedirler. Tepki gösterenler, marjinal gruplardan oluşmuyor. Aralarında Türkiye sathına yayılan Ensar Vakfı, MÜSİAD, Diyanet-Sen gibi Müslüman camianın ana gövdesini teşkil edenler kuruluşlar var. Bu kuruluşlarda faaliyet gösteren insanlar şehrin yerleşik, kadim ve saygın ailelerine mensupturlar. İlk günden bu yana siyasi tercihleri İslami ve muhafazakâr siyasetlerden yanadır. Bugün de AK Parti'nin ana omurgasını teşkil etmektedirler. Referandumdan önce, PKK'nın boykot

çağrılarına ve tehditlerine karşı herkesi "evet" demeye çağırmışlardır. İçlerinde Arap, Kürt ve Türk unsurlar bir arada çalışmaktadır. Radikalizmle ilgileri yoktur. Faaliyetlerinin ana vurgusu siyasetten çok, şehrin toplumsal hayatının ahlaki, sosyal ve kültürel yönden takviye edilmesidir; tamamen sivil karakterde çalışıyorlar.

Bize Başbakan'la görüştüğünü söyleyen ve Kültür Bakanı'nın desteğini arkasına alan Mardin Valisi Hasan Duruer ise iki itirazda bulunmaktadır: Biri, "tepkilerin kendisine karşı çıkarı zedelenenler tarafından organize edildiğini"; diğeri, "bugüne kadar Medrese mezbele idi, ben ıslah ettim, burada içkili TV dizileri çekildi, niçin o zaman kimse itiraz etmedi?" Her iki itirazda da haklılık payı vardır. Defileyi protesto edenlere göre ise bugüne kadar bir şey 'yanlış' kullanılmışsa bundan sonra da aynı yanlışlığı sürdürmek gerekmez. Kaldı ki STK'ların bir araya gelip ortak kararlar alması veya tepkiler vermesi olayı yenidir.

STK'lar defilenin bardağı taşıran son damla olduğunu söylüyorlar. Asıl rahatsızlıkları, turizme açılan Mardin'in sosyal ve tarihî-kültürel dokusunun tahrip edilme tehlikesiyle karşı karşıya gelmesidir. Şehrin çeşitli yerlerinde içkili eğlence yerleri açılmakta, bu da şehir halkını rahatsız etmektedir.

Bir yandan kendini tahrip edici modernizasyona karşı koruyarak bugüne gelebilen Mardin; diğeryandan farklı yaşama biçimlerinin nasıl bir arada yaşayacağı ve kamu otoritesinin kimden yana tutum alması gerektiği konusu!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tophane'den Mardin'e mahalleye baskı (2)

Ali Bulaç 2010.09.29

Tophane'de sanat galerisinin açılışına ve defilenin Mardin Kasımiyye Medresesi'nde yapılmasına verilen tepki münferit olaylar değildir.

Üzerinde hayli etraflı düşünülmüş bir proje ve belli bir amaç çerçevesinde yürütülmekte olan derin ve kapsamlı bir toplumsal dönüşüm gerçekleştirilirken ortaya çıkan ve bundan sonra artarak devam edeceği anlaşılan olaylardır.

Kemalist dönemde daha doğrudan ve kaba yöntemlerle empoze edilen dönüşüm, post-kemalist dönemde daha sözde sivil ve yumuşak yöntemlerle yürütülürken, ortaya çıkan tepki zaman içinde toplumsal kişiliğin yarılması gibi şizofrenik bir sonuca yol açabilir. Bundan ya yeni politik-toplumsal bir kopuş olur veya programlanan dönüşüm amacına ulaşır.

Geçen yazıda, (Tophane ve Mardin olayı) "farklı yaşama biçimlerinin nasıl bir arada yaşayacağı ve kamu otoritesinin kimden yana tutum alması gerektiği konusu"yla ilgili olduğuna işaret etmiştim. Bu, 200 senedir Batılı ülkelerin desteğinde Müslüman toplumlara dışarıdan ve yukarıdan empoze edilen, kimi zaman emredici politikalar kimi zaman taşıyıcı araçlarla bu toplumların iç hayatlarına sokulmak istenen modernizasyonun günümüzdeki versiyonudur. Kemalizm, bunu otoriter yöntemlerle yapıyordu. Post-kemalizmde yöntemler değişiyor.

Dünyanın modernizasyonu, bugünkü zengin ülkelerin refah ve gücünün devamının teminatıdır. Küresel kapitalizm bunu bir proje olarak sürdürüyor. Bunun yanında modernizasyonun emredici ve taşıyıcı yöntemleriyle düşünen ve yaşayan belli bir toplumsal zümrenin varlığı bir gerçektir. Bu zümre İslami, geleneksel ve Doğu'ya ait entelektüel-felsefi birikimi ve yaşama tarzını reddetmekte, adına "modern veya çağdaş" dediği laik/Batılı yaşama tarzını toplumun geneline yaymak istemektedir. Serdar Turgut, farklı yaşama

tarzlarının bir aradalığını Habermas ve Foucault'dan hareketle iki teorik çerçeveden anlattığı yazısında (Haber Türk, 25 Eylül), ya karşılıklı uzlaşma veya güç ilişkisini temel alan iktidar perspektifinden soruna bakabileceğimizi söylüyor. Mardin olayı iktidar ilişkisi zemininde ele alındı, Valilik Başbakanlık'ın bilgisi dahilinde bu iş olacak dedi, oldu; ama 500 polisin eşliğinde. Bir iktidar partisinin kendi asli seçmen kitlesine karşı 500 polis eşliğinde bir etkinliği yürütmesi hüzün vericiydi.

Ben, Habermasçı ve Foucault'cu bakış yanında, İslami-geleneksel bakış açısının daha önemli olduğunu düşünüyorum. Bu, tarihte her yerde yaşandı. Mardin'de içki her zaman içilmiştir. Hristiyanlar kendi evlerinde, Müslümanlar da aleni olmayan mekânlarda içki içmişlerdir. Şarap imalatı da sürmüştür, ama bunu genellikle gayrimüslimler yapmışlardır. Bugün dünyanın en çok turist alan ülkelerinden biri olan Mısır'da içki turistik yerlerde ve Hristiyan-Kıptilerin ağırlıklı olarak yaşadığı bölgelerde üretilmekte, satılmakta ve içilmektedir. Müslümanları korkutan şey münkerin alenileşmesi, yayılması ve kanıksanmasıdır.

Tarihte yaşanan tecrübe dinler arasında belli bir uzlaşma zemini yakalamıştı. Modern sorun şu ki, dinler -özellikle İslam dini- ile laiklik ve laiklerin genelleştirmeye çalıştıkları yaşama tarzı arasında bir uzlaşma noktası bulunmuş değildir. Tek taraflı olarak laikler, devlet otoritesini arkalarına alarak kamusal hayatı, kamusal alanları zaptetmekte, kendi yaşama biçimlerini genelleştirmekte; başörtüsü yasağında gözlendiği üzere İslami görünürlüğü ve ifade biçimini toplumsal hayattan tümüyle arındırmak istemektedirler.

Burada iki soruya cevap aramamız gerekecek:

- 1) Laik yaşama tarzı İslami ve geleneksel hayat alanlarına müdahale eder, kamusal alanlardan dini arındırmaya çalışırken, buna dinî hayatını ciddiye alan insanlar ne kadar ve niçin tahammül edecek?
- 2) Kamu otoritesi, doğası gereği topluma belli bir din, belli bir mezhep ve belli bir felsefe veya ideoloji empoze etmemesi gerekirken, hangi hakla şu veya bu -Türkiye örneğinde laik yaşama tarzını, Mardin örneğinde Cemil İpekçi defilesini- destekleme ve empoze etme misyonunu ve görevini üstleniyor?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Millî Görüş'ten son kopuş!

Ali Bulaç 2010.10.02

Beklendiği üzere Numan Kurtulmuş, SP'den ayrıldı. Bunun yakın tarihimiz ve orta gelecekte şekillenecek siyaset açısından büyük anlamı var: 1969'da MNP ile başlayan "merkezi Millî Görüş hareketi" noktalanmış bulunmaktadır.

Bundan sonra MNP, MSP, RP ve FP'nin devamı olarak kurulan SP, Türkiye'nin ve bölgenin siyasi hayatında dönüştürücü rol oynamaya aday bir siyasi parti olmaktan çıkıp, güzel hatıraları, parası ve gayrimenkulleri olan; siyasi ilgisi ve gündemi folklorik düzeyde kalan bir kulüp olarak devam edecektir.

Bu trajik süreçte hüzün verici olan, Türkiye'de ve İslam dünyasında hayli saygın olan Necmettin Erbakan'ın - benim hüsn-ü zannıma göre- gönlünden ve aklından geçenin rağmına olup bitenin yönünü değiştirebilecek belirleyici bir inisiyatif koyamamış olmasıydı. Hanedan mirası peşinde olanlar, 'iyi saatte olsunlar' ve zengin mali kaynakların kontrolüne göz dikenler bu olayda önemli rol oynamışlardır. Kendini kanıtlamış, İslami çerçevede hizmet vermiş hocalar hakkındaki hüsn-ü zannımı değiştirmem. Yaptıklarını beğenmesek de onların niyeti iyidir; ancak bazen takip ettikleri yanlış usulden ve içtihatlardan, bazen de onlara rağmen hatalar yapabilmektedirler. Hatayı hata, yanlış yanlış olarak görüp, hüsn-ü zannımızı korumamız görevimizdir.

Evet, dramatik bir biçimde Milli Görüş noktalandı. Fakat bu, 1998'de benim "İslamcılık bitti" dediğim gibi bir şeydir. "Biten" SP merkezinde kalan, arkaik ve folklorik olarak seyirlik halde duracak olan ruhu dördüncü semaya çıkmış bedeni bir et yığınının ibaret yerde kalmış Milli Görüş'tür. O gün de biten yine FP merkezinin toplumsal değişmeyi ve bölgesel gelişmeleri okuyamamaktan kaynaklanan İslamcılığı; "küresel ve liberal paradigmadan muhafazakâr bir okuma biçimi"ni geliştirenler AK Parti'yi kurup bugüne geldiler. FP'den sonra kurulan SP, geçirdiği derin sarsıntıyı uzun bir uğraşından sonra atlatmaya çalıştı, 29 Mart 2009 seçimlerinde tam "yeni İslamcı dil ve iddia" ile yükselişe geçecekken, yukarıda işaret ettiğim sebeplerle yeni bir kopuşa uğradı. Ancak, nasıl 1998'den sonra Milli Görüş'ün içinden "muhafazakâr AK Parti" ve kendini toparlamaya çalışan "İslamcı SP" çıktıysa, 1 Ekim 2010 kopuşundan sonra ve yine Milli Görüş geleneğinden yeni bir siyasi çizgi uç vermiş oldu. Bundan sonraki aşama Türkiye, bölge, İslam dünyası ve küresel kapitalizmle olan ilişkilerimiz açısından hayati derecede önemlidir:

Soru şu: SP'den ayrılan Kurtulmuş, bize "ikinci bir AK Parti" tecrübesini mi yaşatacak, yoksa 19. yüzyıldan bu yana süren İslami akımı, siyasi, ahlaki, toplumsal ve uluslararası doğru bir zemine mi oturtacak?

Kurtulmuş'un SP içinde siyasete devam etme imkânı kalmadığına göre, önünde iki seçenek var: İlki, birçoklarının içinden geçtiği üzere, arkadaşlarıyla birlikte AK Parti'ye ilhak etmesi ve R. Tayyip Erdoğan'dan sonra parti liderliği yarışının en kuvvetli adayları arasında yer alması. Hemen belirtiyim, Kurtulmuş, böyle bir tercihte bulunacak olursa, muhtemel diğer adaylarla mukayese edildiğinde şansı hayli yüksektir. Ancak bu, R. Tayyip Erdoğan'ın "başkanlık modeli"ni sisteme sokmayıp cumhurbaşkanı olması durumunda mümkün olabilir, dolayısıyla Kurtulmuş'un geleceği açısından risklidir de.

Diğeri, Kurtulmuş'un yeni bir parti kurmasıdır. Pekiyi, yeni bir partinin şansı nedir?

AK Parti'yi iki dönemdir iktidara getiren asli motivasyon İslamcı düşünce ve Milli Görüş çizgisini real politika ve pragmatizmle buluşturan formüldür. Küresel kapitalizmle ilişkiler ve liberal politikalar iktidar olmanın bedeli olarak ihtimal hesaplarına dahil edildi. Yeni bir siyasi partiye alan açan veya zaruri ihtiyaç haline getiren faktör de budur. Dolayısıyla Kurtulmuş, yeni bir parti kuracaksa "niçin AK Parti'den daha iyi ve niçin farklı olduğunu" açık çizgilerle ortaya koyması lazım. Partisi AK Parti'yi ve kendisi R. Tayyip Erdoğan'ı tekrar edecekse, AK Parti'ye iltihak etmesi daha akıllıca olur, yeni parti kurmasına gerek yok; zaten seçmen de ona gitmez.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni siyasetin çerçevesi

Ali Bulaç 2010.10.04

SP'de yaşanan depremden sonra önümüzdeki dönemde İslamcı bir siyasetin Türkiye'nin ve bölgenin hayatında oynayabileceği rol tartışılmaya başlandı. Bunun ufuk açıcı, verimli ve siyasi pratiğe kelami/entelektüel katkı sağlayacağını umuyorum.

20. yüzyılın maddi ve politik şartlarında ortaya çıkan Milli Görüş partileri, diğerlerine olan artılarına rağmen:

a) Ulus devletin örgütlenme modeline alternatif olacak bir idari ve toplumsal örgütlenme modeli önermekte yetersiz kaldıkları;

b) İktisadi ve toplumsal hayatın ıslahını, Kartezyen bir zeminde "manevi ve ahlaki kalkınma ile maddi-ekonomik kalkınma" şeklinde tasarladıkları;

c) Yerel kimliklerin ve küreselleşmenin ulusal yapıları nasıl çözdükleri konusu üzerinde yeterince imal-i fikr edip alternatif geniş şemsiyeler açamadıkları ve bunun dış versiyonu olarak "yeniden büyük Türkiye" idealini öne çıkarırken, Osmanlı'nın politik ve idari mirasını "merkez-sömürge ilişkisi" diliyle "Türkiye'nin liderliğinde İslam birliği" fikrine tercüme ettikleri; ulusal yapılar sarsıntı geçirirken, bölgesel entegrasyonların geçmiştekilerden farklı olan doğalarını doğru anlayamadıkları için başarısız oldular.

28 Şubat darbesini ve Batılı koalisyonun (ABD, Avrupa ve İsrail) komploların payını hesaba katıyoruz.

SP'den sonra "yeni bir siyasi hareket" başlayacaksa, bunun teorik olarak şansı vardır. Gözleyebildiğim kadarıyla, küresel sermayeye kapıları sonuna kadar açan, orta sınıfları yeterince güçlendiremeyen, yoksulların yükünü hafifletecek adil gelir dağılımını sağlayamayan, temel hak ve özgürlüklerde sadece AB yol haritasını ve liberal felsefeyi referans alan AK Parti'nin orta vadedeki zorlayıcı iktidar rakibi CHP, MHP veya BDP değildir; yine bu çizgiden çıkacak siyasettir. "Bugüne kadar çok ezildik, sıra bizde" argümanı miadını dolduruyor.

CHP gelişme sınırlarına gelip dayanmış olmasına rağmen din ve vicdan özgürlüğüyle sorunu olan geniş kitlelerle diyalog köprülerini kuramıyor; içeriden tepki görüyor. Bir türlü sosyal demokrat parti olup paket halinde temel hak ve özgürlükleri pazarlıksız sahiplenmiyor; beyaz zümrelerin çıkarlarına sırtını çevirip yoksul kesimlerden ve ayırım yapmadan orta sınıflardan yana sosyal ve iktisadi politikalara sahip çıkmıyor; bir arada yaşamayı mümkün kılacak formüller geliştiremiyor, laikliği ve modern yaşama tarzını içki ve plaj kültürüne indirgeme hatasını devam ettiriyor.

MHP, devletin bekası ve ülkenin toprak bütünlüğünü temel alan Türk milliyetçiliğini; BDP, cumhuriyet dönemi boyunca inkar edilen ve asimilasyona maruz bırakılan Kürt kimliğini öne çıkarıp Kürt milliyetçiliğini siyasetinin merkezi haline getiriyor. Bu iki milliyetçiliğin birbirini besler nitelikleri bir yana, kendi masum talepleri çerçevesinde bile Türkiye'nin bütününe kuşatamazlar.

Partilere empoze edilen liberal siyasetin ise refleksif hedefi salt zenginlik ve bireysel özgürlüktür. Ancak zenginlik tek başına mutluluk getirmediği gibi, farklı toplumsal grupları bir arada tutmaya yetmiyor, aksine çatışmaları derinleştiriyor. Uluslararası ve ulusal düzeyde vaat ettiği zenginlik eşitsizliği, adaletsizliği, açık ve gizli sömürüyü, ekolojik tahribatı, ahlaki çürümeyi ve toplumsal çözölmeyi yasallaştırıp yaygınlaştırıyor. Liberallerin özgürlükten anladıkları ise artık içgüdülere indirgenmiş bedensel hazların önündeki engellerin kaldırılması; küresel sermaye güçlerinin piyasada timsahlar gibi ördekleri avlamak isterken devletten veya başka yapılardan gelen bir engelle karşılaşmamalarıdır.

İhtiyacımız olan şey, siyasetin liberalizmden farklı bir özgürlük ideali ve özgürleşme programı; adil piyasa ve adaletli bir dünya; farklılıkları çatıştırmadan "dayanışma, anlama ve anlaşma temelinde" bir arada yaşatacak toplumsal örgütlenme modeli; ezilenlerin ve mağdurların yanında yer alacak ahlaki kişilerin ve grupların kararlılıkla hem ulusal, hem bölgesel ve hem küresel düzeyde mütegalibe güçlere karşı hukuk dairesi içinde mücadele verme azmini ortaya koymalarıdır. Yeni siyasetin çerçevesini bu idealler ve parametreler belirleyecektir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AK Parti'ye karşı CHP

Ali Bulaç 2010.10.06

Bir dostum arayıp "Ne dersin" diye sordu: "Hâlâ CHP'nin başörtüsü sorununu çözeceğinden ümitli misin?" Ben de gülerek Hüseyin Gülerce Bey'in CHP'yi kastederek söylediğini tekrarladım: "Can çıkmayan bedenden ümit

kesilmez."

Öyle dedim, ama CHP'nin kendi canına kendisinin kıydığını görmüyor değilim. Başörtüsü ve yeni anayasa konularında sözüm ona AK Parti'yi sıkıştırıyım derken, 29 Mart 2009 seçimlerinin bile gerisine itti.

CHP'nin anlamadığı üç temel gerçek var:

- 1) Onun geçen yüzyılın ilk çeyreğinden bu yana ısrarla devlet aygıtının gücünü kullanarak topluma empoze etmeye çalıştığı ideolojinin bugün hiçbir geçerliliği kalmamıştır.
- 2) Bu yaklaşımlarıyla dünya, CHP'ye aktör olma primini vermiyor; çünkü küreselleşme, bölgesel entegrasyonlar ve ulusal yapıların çözülmesinin getirdiği gelişmeler çok yönlü haklı eleştirilere konu olsa bile, CHP'nin alternatif önerileri yoktur, bugün karşılığı olmayan bir geçmişin nostaljik hülyaları içinde yaşamakta, İttihatçılığın ve jakoben Kemalizm'in ağır gölgesi altında zamanını şaşırmaktadır.
- 3) İki dönemdir oy kaybına uğramadan iktidar olan AK Parti, siyasetin, hukuki ve idari standartların çıtasını hayli yükseltmiş bulunmaktadır. CHP veya başka bir parti, eğer AK Parti'yle rekabet edecekse yükselen bu çıtanın altında kalan şeyler söyleyemez.

CHP basit bir kurnazlık yapıp başörtüsü ve anayasa konularında AK Parti'nin ayağını kaydıracağını planladı. Kılıçdaroğlu'na kim akıl verdiyse, AK Parti'yi başörtüsü konusunda inisiyatif kullanacağı bir adım atmaya tahrik etmek istedi. R. Tayyip Erdoğan'ın bu blöfü yutması düşünülemezdi, karşı bir hamle ile "Buyurun teklifinizi getirin, biz size uyalım" deyince, CHP, içine düştüğü denizde "Pakistan ve İran modeli"ne sarılmak zorunda kaldı, daha çok battı. Fakat bu, başörtüsü konusunda CHP'nin bilinçaltını dışa vuran önemli bir fonksiyon da gördü.

Yine CHP'nin anlamadığı şey, dinî bir vecibe olarak başını örten kızlar ve hanımların, bütün İslam mezheplerine ve muteber İslam alimlerinin icmaina göre saçlarından bir tutam göstermeleri haramdır. Dolayısıyla laikçi İranlı kadınların veya dini ulusal-kültürel kimlik aracı olarak algılayıp bundan da hiçbir şekilde vazgeçmeyi düşünmeyen Pakistanlı laik kadınların başörtüleri İslam fıkhı açısından meşru değildir, makbul de değildir. Burada CHP veya başka siyasi bir partinin yapması gereken yegane şey, "Kim nasıl inanıyorsa, hangi fıkhi görüşü benimsiyorsa, öyle örtünsün. Biz kimseye din, mezhep, fıkhi görüş empoze edemeyiz. Bizim görevimiz yurttaşlarımızı inançlarına göre yaşatacak hukuki ve sosyal vasatı tesis etmek, onların hak ve hukukunu korumak ve hiç kimseyi inancından veya kıyafetinden dolayı hizmet alan-hizmet veren ayırımına gitmeden kamusal haklarından mahrum etmemektir". CHP, bu sorunun çözümünü ve siyasi çekişmelerin dışına çıkarılmasını istiyorsa, böyle yapmalı; hiç üstüne vazife değilken, jakobence davranıp insanlara şu veya bu tarz kıyafet empoze etmekten vazgeçmelidir. Bu dine de, dindarlara da hakarettir.

Anayasa konusunda AK Parti makul şeyler söylüyor. 12 Eylül referandumundan yeni çıkmış bulunuyoruz. Şimdi ancak uyum yasaları çıkarılabilir. Yeni ve sivil bir anayasa için geniş katılımlı bir müzakere gerekir, bu da birkaç aya sıkıştırılmaz. 2011 seçimlerinden sonra bütün toplumsal kesimlerin katıldığı yaygın bir müzakereden sonra yeni bir anayasa yapılır. CHP, basit bir kurnazlıkla AK Parti'yi köşeye sıkıştıracağını düşündü, kimseye inandırıcı gelmedi.

En son dün (5 Ekim) Sayın Kılıçdaroğlu'nun Başbakan Erdoğan'ın Marmara Üniversitesi'nin açılışında yaptığı konuşmasını eleştirirken kullandığı terimler CHP'nin İttihatçı-jakoben-Kemalist mirastan kolayca kurtulamayacağını göstermiş oldu. Dünya tam da Osmanlı modeline uygun "siyasi merkezîyetçi-sosyo-kültürel ademi merkezîyetçi" bir yöne doğru evrilirken, Kılıçdaroğlu, çağ dışılık, temel nitelikler, gericilik, gizli gündem vb. laflarla yeni bir anakronizmin altına imza attı.

Başörtüsünde nihai çözüm

Ali Bulaç 2010.10.09

Meclis'teki grup toplantısında konuşan Başbakan R. Tayyip Erdoğan şunları söylüyordu: "Başörtüsü takmayana, 'Sen niye streç pantolon giyiyorsun?' diyor musun? Veya 'Şalvar türü pantolon giyiyorsun.' diyor musun? Veya 'Askılı niye giyiyorsun?' diyor musun? Bırak, nasıl giyiyorsa öyle giyinsin, asıl demokrasi bu, özgürlükler bu. Diyanet İşleri Başkanlığı'mız var. Pakistan'dan, İran'dan örnekler vermeye gerek yok. Tasarımcılara gitmeye gerek yok."

Sayın Başbakan'ın bir istisna ile çizdiği çerçeve çözümün doğru adresidir. İstisna işin içine Diyanet'in karıştırılması. Gerçi bugüne kadar Diyanet, başörtüsünün İslam'da kesin "dinî bir vecibe" olduğunu söyledi, bugünkü yöneticiler ve fetva kurulu da aynı şeyi söylüyor. Ama dine göre hayat tarzlarının belirlenmesinde Diyanet'in nihai merci gösterilmesi her zaman sorunların çözümünü sağlamaz. "Horoz ve balık da kurban yerine geçer" diyen 'aydınlanmış ilahiyatçıların' Diyanet'i ele geçirdiklerini düşünün, bu dini tanınamaz hale getirirler.

Bu konuda merci, kişilerin itibar ettiği alimlere bakarak vicdani kanaatlerine göre hareket etmeleridir. Bir hanım, dinen vecibesini saçlarının tümünü örterek yerine getirdiğine inanıyorsa -ki doğrusu ve tesettürle ilgili hükümlerin maksadına uygun olan şekli budur- bu hanımı hiç kimse başını açma veya saçlarının bir kısmını açıkta bırakma yönünde zorlayamaz.

Çözüme giderken dikkat etmemiz gereken hususlar var:

- 1) Birtakım çevreler bize ölümü (yasağı) gösterip sıtmaya (sadece üniversitede serbestliğe) razı etmeye zorluyorlar. Bu ne nihai, ne ara çözümdür.
- 2) Başörtüsünün hükmü, bir kadının kendisiyle nikâhlanabileceği herhangi bir erkeğin karşısına çıkarken veya onunla toplumsal alanda bir arada bulunurken "el, yüz ve ayakları" dışında kalan vücudunun tamamının örtünmesi, bu arada saçlarının da buna dahil edilmesidir. Bu dinî bir emirdir, bunu kimsenin değiştirmeye yetkisi ve hakkı yoktur.
- 3) Düşünün bir kız öğrenci, 15 sene okusun, hukuk fakültesini bitirsin, ona "Senin başın kapalı, hâkimlik veya avukatlık yapamazsın"; 17-20 sene okusun tıp fakültesinden mezun olsun, "Başın örtülü doktor olamazsın, iyisi mi diplomanı çerçeveletip duvara as" densin, bu makul mu?
- 4) Baş örtülü bir kadın ile başı açık bir kadın "insanlık durumu" açısından eşit konumdadırlar. Başörtüsü "dinî bir durum"a atıf ise, başaçıklık da "laik bir durum"a atıftır. Dinî durumu mahkum etmenin mantığı nedir? Başörtülü bir hâkim veya öğretmen tarafsızlığını kaybedebilirse, pekala başı açık bir kadın hâkim veya öğretmen de kaybedebilir, nitekim bunun örnekleri yaşanmıştır. Dini tarafgirliğin sebebi göstermek dine ve dindara hakarettir. Aksine din adalettir.
- 5) Başörtüsü, kılık kıyafeti düzenleme işi yasama meclislerinin, mahkemelerin, AİHM'nin, bilim adamlarının işi değildir. İnanan ve inancını yaşamak isteyen tesettüre riayet eder; inanan ama tesettüre riayet etmeyen o da öyle yaşar; inanmayan da dilediği gibi yaşar. Kılık kıyafet hizmet alan-veren ayrımı olmaksızın hiç kimsenin kamusal haklardan yararlanmasına veya onlardan mahrum bırakılmasına sebep teşkil edemez. Temel alınacak kriter, liyakat, ehliyet ve formasyondur.

6) Oktay Ekşi ve Tarhan Erdem gibi yazarların temcit pilavı gibi "Yasak kalkarsa, bunlar yarın herkesi örtünmeye mecbur ederler" türünden provokatif yazıları

a) Osmanlı'da uygulandığı iddia edilen "kardeş katli" türünden siyaseten katlidir. Yeni doğan çocuk padişaha rakip olur diye kundakta iken öldürülmesini tasvip eden zihniyet ile "yarın hepimizi örtecekler, öyleyse yasak devam etsin" diyenlerin zihniyeti aynıdır.

b) Demokrasilerde azınlık hakları elbette korunmalı, ama çoğunluğun mağduriyeti ve yasaklar altında inlemesi pahasına değil.

c) Bu retorik inanan insanları güvenilmez, ahlaki bakımdan zayıf, hesapçı, sinsî, iki yüzlü kimseler resmedip bütün inananlara hakareti ima eder.

d) Bu retorik korku üretmekte, birtakım güç odaklarını tahrik etmeye matuf olarak sistemli bir biçimde gündemde tutulmaktadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Evlad-ı fatihan!

Ali Bulaç 2010.10.11

20 Eylül tarihli yazımdan Hürriyet yazarı Mehmet Y. Yılmaz'ın küçük bir bölümü köşesine taşıması üzerine "Türklüklerini sorguladığım zehabına kapılanlar" tepkiler gösterdiler. Hürriyet yazarı ailesinin başından geçen dramatik olayları anlattıktan sonra yazısını şöyle bitiriyordu: "Dedem bu sözleri okumuş olsaydı şöyle derdi: "Haydi vre, sen kim oluyorsun da bizim Türklüğümüzü tartışıyorsun!" Bana "Bu adama bir mektup yaz" derdi, "evlad-ı fatihan diye bir şeyi duymuş mu?"

Rahmetli dedesi -mekânı cennet olsun- sahiden bana sorsaydı, şöyle cevap verirdim:

-Gayet iyi biliyorum. Benim için Balkan Müslümanları İslam ümmetinin aziz parçasıdır. Fatih ve fetih hepimizin kolektif hafızasında kutlu bir hatıradır.

İlk doğan çocuğuma Fatih ismini verdim. Balkan Müslümanlarının sorunlarıyla 1973'te tanıştım. Kosovalı Müslümanlardan müftü Rıza Gaşi ve çevresiyle rahmetli Muzaffer Ozak'ın Sahaflar'daki dükkânında tanıştım, onlara gönderdiğim koli koli İslami ilimlerle ilgili kitaplar yüzünden Bayrampaşa'da mukim materyalist Balkanlıların tehditlerini aldım. Bana şunları yazıyorlardı: "Bizim dine, Müslümanlığa ihtiyacımız yok, Atatürk cumhuriyetindeki mücadelemiz sizin gibi gericilerin kökünü kazımadır."

Sırp katiller Bosnalı Müslümanlara soykırıma başladığında ilk tepkiyi verenlerin ön safında yer aldım. Çerkez Cevat, Arnavut Burhan, Türk Ahmet Faruk, Kürt Abdurrahman, Gürcü Süleyman, Laz Hüsnü ile hemen "Bosna Dayanışma Grubu"nu kurduk. Anadolu'yu ayağa kaldırdık, Dışişleri Bakanlığı'na bilgi ve araştırmalar düzeyinde lojistik destek sağladık, İslam Konferansı Örgütü'nü harekete geçirdik. Sadece Türkiye'ye değil, İslam âlemine de Bosna dramını duyurmaya çalıştık.

Bosna'da ilk şehit düşen Türkiyeli bir Kürt mücahit idi. Kendisiyle tanışmayı hayatımın en güzel anısı kabul ettiğim Aliya İzzetbegoviç'in ilk defa Türkçeye çevrilen kitabına ben önsöz yazdım ve bu büyük bilgeyi İslam'ın büyük şairi Muhammed İkbal ile aynı kulvarda mütalaa ettim. Toplantılar, geceler düzenleyip yardım topladık. Bosna Cumhurbaşkanlığı'nın özel teşekkürüne mazhar oldum. İlk Balkan Konferansı'nda Balkan Müslümanlarının hak ve hukukunu en yüksek perdeden Ohri'de savundum. Defalarca Üsküp, Sarayova,

Kalkandelen, Gostivar, Priştine'ye gittim, Müslümanların dertlerini dinledim, yazdım, Türkiye kamuoyuna anlattım. Boşnakçaya ve Arnavutçaya dört kitabı tercüme edilen birkaç yazardan biriyim. "İslam ve Demokrasi" kitabımın Arnavutça çevirisi üzerine tanıtımı için Prizren'e gidip de gece yarısı Priştine'ye dönerken Çetnik katillerin son anda saldırısından kurtulan konvoyun içindeydim.

Kafkas Müslümanları için de aynı hassasiyeti gösterdim. Hocalı katliamı olduğunda ilk tepkiyi verenler arasında yer aldım. Bakü'de, Tiflis'te ve Erivan'da Kafkaslı Müslümanların uğradığı zulüm ve haksızlıkları savundum. Hiçbir zaman etnik kökenimi önemsemedim, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmaktan asla rahatsız olmadım. Benim için yegâne kriter insanlık haysiyetini ve değerini, ahlaki kemalin sahici yollarını gösteren İslam ve İslam kardeşliği, ümmetin birliğidir. Kendi etnik kökenimden olan inkârcı, ahlaksız, hırsız ve faşist binlerce insanı Balkanlı, Kafkaslı (Arnavut, Boşnak, Pomak, Makedon, Sırp, Çerkez, Gürcü, Çeçen, Abhaz, Azeri, Türk, Kürt, siyahi) bir Müslüman'a değişmem.

Bu arada Mehmet Y. Yılmaz'ın dedesine şunu da sormak isterdim:

-Ben Balkan ve Kafkas Müslümanları için bunları yapabildim. Pekiyi, bugün senin gölgene sığınan torunun Bosna'da Müslümanlar katledilirken neredeydi? O ne yaptı? Hangi etkinliğe katıldı? Ben evlad-ı fatihandan anlamam da kendisi mi anlıyor? Torunun neden din ve vicdan özgürlüklerinin önünde engel, neden Anadolu halkını küçük görüyor?

-Yakup dede, torununun rüyasına girersen, lütfen bu milliyetçi-ırkçı dili ve belden aşağı vurmaya bir kenara bırakıp analitik bir dil kullanmasını öğüt.

Yazımın konusu başkaydı, Yılmaz provoke etti. Balkanlılar ikiye ayrılır: Begoviç ve Kusturica yolundan gidenler. Biz Begoviç'in tarafındayız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Postkemalizm

Ali Bulaç 2010.10.13

İki senedir ara sıra bir araya geldiğimiz arkadaşlarla Türkiye'nin "Postkemalist bir dönem"e girildiğine ilişkin fikri ve politik mütalaalar yapıyoruz. Kavramı ilk ortaya atan değerli dostum Osman Bostan'dır.

Buna göre biz, geçen yüzyılın ilk çeyreğinde ister zaruretler ister Batılı emperyalist devletlerin -özellikle İngilizlerin- ağır baskısı altında Misak-ı Milli sınırları içinde kalma karşılığında, İslami geçmişimizle bağımızı koparmayı ve İslam dünyasıyla organik ilişki kurmamayı taahhüt ettik ve buna uygun bir programı uygulamaya zorlandık. Bu çerçevede köklü değişiklikler yapıldı. Fakat asıl radikal Kemalizm, Mustafa Kemal'in ölümünden sonra tek partili CHP yönetimi, 1960 ve 1980 askerî darbeleriyle yeni şekle sokuldu.

Değerlendirmeye göre, 21. yüzyılın ilk yıllarından itibaren ulus devletleri sarsan küreselleşme, dünyada üretim yapısının değişmesi, dönüşmekte olan politik kültür, süren göçün kentlerin merkezlerine doğru şiddet üreterek evrilmesi, farklı örgütlenme modellerinin, kimlik beyanlarının ve yeni bölgesel entegrasyonlar zaruretinin ortaya çıkması gibi sebeplerle yeni reform ihtiyacı ortaya çıkmış bulunmaktadır. Uluslararası sistem de, Türkiye'nin reformlar yaparak bölge politikalarına müdahil olmasını istiyor.

Burada 72 milyon olarak şu soruya cevap vereceğiz: Küresel hegemonik güçlerin ve devletlerin bize çizdiği çerçevede mi reformları yapacağız, yoksa dünyanın da genel gidişini göz ardı etmeden kendi özgür irademizle,

aklımızla ve elbette maslahatımıza göre mi değişeceğiz?

Bütün reform paketleri tek bir noktaya işaret eder: Yeni ve sivil bir anayasa. İlk defa toplum olarak, askerlerin baskısı altında olmadan kendi özgür irademizle yeni bir "toplumsal sözleşme" akdetme imkânını yakalamış bulunuyoruz. Bunu heba etmek demek, tekrar askerî darbelerle kapı aralamak ve elbette yeni küresel hegemonik güçlerin işlerimize daha çok burunlarını sokmalarına fırsat vermek olacaktır.

İki gün önce Taha Akyol'un programına katılan değerli iki bilim adamımız Ergün Özbudun ve İbrahim Kaboğlu, söz birliği içinde yeni anayasada "Atatürk milliyetçiliği"nin yer almaması gerektiğini söylüyordu. Sadece "Atatürk milliyetçiliği"nden değil, her türlü milliyetçilik ve "resmî ideoloji"den arındırılmış bir toplum sözleşmesine ihtiyacımız var. "Resmî milliyetçilik"in büyük sorunlara yol açtığı bir vakia. Hem devleti bir ideolojinin ve bir grubun tarafı haline getiriyor, hem eşitsiz gelişmeyi ve birtakım zümreleri kayırmayı, onlara haksız kazançlar ve avantajlar transfer etmesini hedef alıyor.

Buna göre Postkemalist dönemin ana özellikleri şunlar olacak gibi görünüyor:

- 1) Vatandaşlık anayasada "Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes vatandaştır" şeklinde yer alacaktır. İsteyen Türkiye Cumhuriyeti'nin açtığı hukuk şemsiyesi altında kalarak etnik, dinî, mezhebî, felsefî veya marjinal kimliğini ifade edebilir. İfade edebilmesi demek düşünce olarak savunması ve kendini kamusal olarak da görünür kılması demektir.
- 2) Laiklik eskisi gibi (laikçilik) olmayacak, en azından "demokratik laiklik"e evrilecek. Ne devlet ne kendini başöğretmen ilan eden jakobenler kimseye din, inanç, mezhep ve yaşama tarzı empoze edebilecektir.
- 3) Ülkenin sermaye yapısı, siyaset anlayışı-siyasetçi tipi, medya dünyası ve entelektüel profili değişiyor.
- 4) Ağırıklı olarak özgürleşmenin, zenginleşmenin ve demokratikleşmenin motoru orta sınıf ve dindar-muhafazakâr beşeri stoktur. Türkiye Ortadoğu'ya bu performansla açılıyor. Şekilden ibaret modernleşme dönemi çoktan geride kaldı.
- 4) Türkiye, birçok alanda Batı blokunun üyesi olmaya devam edecektir; ama asıl gövdesel yönelimi Mezopotamya, Bilad-ı Şam, Afrika, Şattu'l Arap ve Hazar yöresine doğrudur. Yeni bölgesel entegrasyonun çerçevesini Abbasi-Selçuklu tecrübesi dolduracaktır.

Bu yeni dünyayı doğru okuyup doğru pozisyon alanlar sürecin işleminde aktif ve değiştirici rol alacak, anakronik ideolojilere yapışıp kalanlar sürecin arkasından sürükleneceklerdir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hocaefendi ne demek istedi?

Ali Bulaç 2010.10.16

12 Eylül referandumu genel bir rahatlama getirdi. Referandumdan sonra en çok tartışılan konulardan biri Fethullah Gülen Hocaefendi ve onun fikir ve tavsiyelerini takip eden insanların Türkiye'nin siyasi ve toplumsal hayatında işgal ettikleri yer ve etkinlik oldu.

"Din, Kent ve Cemaat-Fethullah Gülen Örneği- (Ufuk Y. İst.,-2008)" adlı çalışmamda belirtmeye çalıştığım gibi, Türkiye'de "Batı-dışı ve bize özgü modernleşme" konsepti içinde Türkiye'yi demokratikleştiren, özgürleştiren ve zenginleştiren asıl aktörler, geniş toplumsal mobilizasyon imkânlarına sahip olan cemaatler, İslami-

muhafazakâr fikri ve politik stoka sahip çevrelerdir. Bunların toplamı ülkenin ana gövdesini oluşturmaktadır. II. Mahmut'la formüle edilen ve İttihatçılık ve tekparti döneminde otoriter toplum mühendisliğine dönüşüp geçen yüzyıl boyunca emredici ve taşıyıcı araçlarla toplumu cendereye sokan modernizasyon, şimdi yerini sivil, demokratik ve geleneksel formu muhafaza etmeye dayalı farklı bir modernleşmeye bıraktı. Bunun çeşitli komplikasyonlara yol açtığı görmezlikten gelinemez. Ancak en azından bir durum tespiti olarak, bundan sonra Türkiye'nin değişmekte olan sermaye, siyaset, entelektüel ve medya yapısının bunun açtığı mecrada şekil bulacağını söylemek için kâhin olmaya gerek yok.

Kaybeden zümrelere, geleneksel iktidar seçkinlerine karşı siyasi temsildeki payını artırmak isteyen büyük toplumsal kesimler arasında belli belirsiz gerilim yaşanacaktır; ama Türkiye'nin genel yönelimi bu doğrultudadır ve eğer Türkiye Kürt sorununu da çözebilme başarısını gösterebilirse, bölgesel bir güç olarak yeni bir dönemin altında imzasını atacaktır.

Söz konusu yönelimin ilk işaretlerini çeşitli seviyelerde ve toplumsal, iktisadi ve bölgesel hamlelerde müşahede etmek mümkün. Bunlardan biri Fethullah Hoca'nın referandumdan sonra başlayan polemiklerle ilgili bu hafta yaptığı açıklamalardır. (Bkz. Zaman, 12 Ekim 2010) Hocaefendi, gayet net bir biçimde "Sözlerime değer verenlerin, Emniyet'te de, mülkiyede de" olabileceğini belirtip "bana sempati duymayın diye ilan veremeyeceğini" söylüyor. AK Parti iktidarıyla belli çevrelerin sıklıkla ve elbette sanki bir 'suç unsuru'ymuş üslubuyla dile getirdikleri "kadrolaşma iddiaları"nın "yakışıksız olduğu"nun altını çizip: "Bu milletin fertlerini, kendi memleketlerindeki müesseselere girmeleri için teşvik etmeye sızma denemez." diyor.

Hocaefendi'nin altını çizdiği ikinci husus referandumla ilgili düşünceleridir. "Referandumun sonucuna millet adına sevindiğini" söyleyen Hocaefendi'ye göre, bu olayla "halkımız demokrasiyi ileriye götürmüştür. Halk, sandık sayesinde önemli değişiklikler yapabileceğini gördü. Bu referandumdaki kazanımdan daha büyük"tür.

Hocaefendi'nin kadrolaşma, bürokrasi içinde kendisine sempati duyan insanların mevcudiyetiyle ilgili söyledikleri, Türkiye'nin geçen yüzyılın ilk 10 yılından bu yana dinî cemaat ve genel olarak dindar halk kitlelerinin çektiği büyük sıkıntılar, yaşadığı derin korku ve kaygılar göz önüne alındığında belki de ilk defa bir "öзgüveni"n ifadesi yerine geçmektedir. Bunun ne anlama geldiğini yakın siyasi, tarihi, sosyal psikolojinin verileri desteğinde okumak gerekir.

Altını çizdiği diğer bir nokta, halkın sandık sayesinde önemli değişiklikler yapabileceğini görmüş, somut olarak anlamış olmasıdır. Bunun tercümesi, artık toplumun ana gövdesi durumunda olan dindar-muhafazakâr çevrelerin toplamda iktisadi kalkınma, demokratikleşme ve özgürleşme yolunda kendilerini inisiyatif sahibi birer özne olarak ortaya koymuş olmalarıdır. Geniş toplumsal kesimler, bunun tamamen bilincinde olduklarını hissettiriyorlar, gelişmelerin yönünü etkilemek istiyorlar ve geçen yüzyıldan bu yana ülkeyi yoksullaştıran, kendi içine kapatan, her sorunu otoriter politikalarla bastırma yoluna giden bürokratik merkeze karşı iktisadi ve politik performanslarıyla cevap veriyorlar. Reform ve iyileştirme programları toplum tarafından destek görüyorsa başarılı olur, yoksa seçkinlerin fantezilerinden öteye geçmiş olmaz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Başörtüsü, yaklaşımlar

Ali Bulaç 2010.10.18

Başörtüsü konusunda süren tartışma, kamusal müzakere yerine geçiyor. Müzakere sürecinin sağlıklı işleyebilmesi için üç aşama izlemek gerekir:

a) Anlama ve tanıma (muarefe),

b) Ahlaki norm ve hukuk kuralları çerçevesinde tartışma, sorunları belirginleştirme (müzakere),

c) Konusuna ve muhtevasına göre sözleşme imzalama (muahede).

Bu, "kendimize özgü bir demokrasi"nin malul Batılı demokrasi modellerini aşan bir imkân sunacaktır bize. Şu an için kaale alabileceğimiz tek bir model kalmış ortada, o da "liberal demokrasi"dir. Bunu başörtüsü sorunuyla en iyi ilişkilendirilen yazarlardan biri Şahin Alpay'dır.

Yazık ki, inananlara yüz senedir büyük acılar yaşatanlar, artık bu yasaklar sona ersin noktasına gelmiş olsalar bile -ki içlerinde bu noktaya gelmiş olanları hayli fazladır- henüz "muarefe" aşamasında bile sayılmazlar. Oysa adil, hakkaniyete ve rızaya dayalı bir muahede için taraflar birbirlerinin sabitelerini bilmek, hassasiyetlerini anlamak zorundadırlar. Her dinin sabiteleri vardır. Kendi perspektifinizden Hristiyanlığın haçını, vaftizini, ekmek ve şarabını kritik edebilirsiniz, ama bir Hristiyan'dan bunlardan vazgeçmesini isteyemezsiniz. Bunlardan vazgeçen bir Hristiyan, Hristiyan olmaktan çıkar. Bunun gibi referans aldığınız felsefi ve politik modeller adına bir Müslüman'dan da bazı şeylerden vazgeçmesini isteyemezsiniz.

Objektif olarak şunu söyleyebiliriz: Bu konuda Müslümanlar liberal, Kemalist, milliyetçi ve sol/sosyal demokrat kesimlerden hem çok daha geniş bir anlama ve tanıma perspektifine sahiptirler hem de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının kendilerine empoze ettiği otoriter zihniyetten kurtuldukları oranda daha adil ve merhametlidirler.

Başörtüsü bağlamında, inanan ve inancını ciddiye alan bir Müslüman kadın için başı örtmek kesin bir dinî vecibedir, Allah'ın emridir, şeklini Peygamber Efendimiz (sas) tayin etmiştir, İslam alimlerinin icmaıdır. Bir kadının başını örtmemesi, elbette onu dinden çıkarmaz, ama tartışmasız günah işlemiş olur. Bir kadının Allah'ın emrini yerine getirmek üzere saçları dahil, "el, yüz ve ayakları dışındaki geri kalan vücudunun tamamı"nı örtmek istemesi onun en doğal, vazgeçilmez, tavize konu olmaz, tartışmaya açılmaz hakkıdır. Bu bir sabitedir.

Sorun, laiklik adı altında bu vecibenin tümünden yasaklanması veya kamusal alanlarda görünür olmaktan engellenmesi veya kamusal hizmet vermek isteyen bir kadının hak mahrumiyetine sebep olarak gösterilmesinden kaynaklanmaktadır. Bunun mantığının bize izah edilmesi gerekir. Neden?

Şahin Alpay'ın yazılarından hareket edecek olursak (Zaman, 16 Ekim), "Liberal demokratik rejim ilkeleri açısı"ndan iki sorun ortaya çıkıyor:

1) "Etnik, dinsel ya da kültürel azınlıkların temel hak ve özgürlüklerinin çoğunluk (toplum) baskısına karşı korunması". Cevap: Toplumun yüzde 75'i örtünüyorsa, niçin çoğunluk başını örtmeyen yüzde 25 azınlığa baskı yapsın? Bu nerede görülmüştür? Diyelim ki baskı yaptı, bunun yolu, çoğunluğun dini vecibelerini yasaklamak mı, yoksa tek tek kim baskı yapıyorsa, bunu adli bir mesele sayıp yargıya havale etmek mi? Elbette ikincisi.

2) "Diğer ilke anlaşmazlıkların bir tarafın iradesini diğerine yasak, baskı ve zorla dayatmasıyla değil, taraflar arasında müzakere ve uzlaşma (yani evet pazarlık) yoluyla çözülmesi". Müzakere sabiteleri tartışmak değil, onlarla nasıl çoğulcu bir düzen kurulabileceğini konuşmaktır. Dinlerin inanç esasları, açık hükümleri tartışmaya açılmaz, pazarlık konusu olamaz. Dinlerin ana vecibeleri, etnik grupların kimlik özellikleri veya dillerinin kullanımı "pazarlık" konusu olur mu? Olursa, Kemalist uygulamadan ne farkı kalır?

TAZİYE: Değerli dostum, dava sevdalısı Kemalettin Şenocak'ın vefat ettiğini teessürle öğrenmiş bulunuyorum. 20 Ekim Çarşamba günü Berlin'de Şehitlik Camii mezarlığında defnedilecektir. Kendisine Allah'tan rahmet, ailesine ve sevenlerine başsağlığı dilerim.

Başörtüsü, modeller

Ali Bulaç 2010.10.20

Kamusal alanda başörtüsü konusunda uygulamada üç model var: İran, Türkiye ve Fransa. İran'da kadınların başlarını örtmesi zorunlu, Türkiye'de başlarını açmaları zorunlu, Fransa'da kamu görevlileri ve devlet okullarında başörtüsü yasa.

Dördüncü bir model daha var, o da bizim "İslami" diyebileceğimiz model. Modellere bakalım:

1) Ben 30 senedir İran'daki uygulamanın 'modern ulus devlet refleksleri'nden kaynaklanan bir uygulama olduğunu, asıl İslami olanın başörtüsünü sivil dinî bir vecibe sayıp kadınları tercihlerinde özgür bırakmak gerektiğini söylüyorum. Dayanağım, başörtüsü kesin dinî bir vecibe olmakla beraber, yerine getirilmemesi durumunda bunun Kur'an ve Sünnet'te maddi ve dünyevi bir müeyyidesi belirlenmiş değildir. Başını açmayı göze alan kadının hesabı Allah'a aittir ve hesap uhrevidir. Dense ki, "kamu otoritesi (imam) tasarrufta bulunup başörtüsünü mecburi kılabilir", ben de derim ki, "bu mümkündür, ancak mukabil bir tasarruf ve içtihat da mümkündür. Benim tercihim ikincisinden yanadır". Bu, başını örtmeyenlerin özgürlüklerini ve kamusal haklarını koruyan İslami bir uygulamadır.

2) Türkiye, İran'ın aksine başörtüsünü kamusal alanda yasaklamakta, dinî vecibelerini yerine getiren kadınları kamusal haklarından mahrum etmektedir. İran ve Türkiye zıt tatbikatlara sahiptir.

3) Fransa, kamusal alanlarda ve devlet okullarında başörtüsü yasağı koymakta, özel okullarda ve sivil alanlarda başörtüsüne karışmamaktadır.

Dikkatten kaçmaması gereken nokta şu ki, İran, Türkiye ve Fransa'nın ortak bir anlayışta buluşmuş olmalarıdır ki, o da "devlet/kamu otoritesi"nin başörtüsüyle ilişkilendirilmesidir. Her üç uygulamanın referansı "devlet otoritesi, kamusal alanlardaki hakimiyeti fikri"dir. İran devlet olarak kadınlar başlarını örttüklerinde, Türkiye başlarını açtıklarında, Fransa ise devlet görevlileri -yani kamusal hizmet verilen alanlarda- başörtüsü yasağı söz konusu olduğunda kendi hakimiyetlerinden emin olmaktadır.

Şahin Alpay, şu argümanlarla "Fransa modeli"ni önermektedir: "Kamu görevlileri ve devlet okullarında okuyan temel ve ortaöğretim öğrencileri dinsel simgeler (bu arada başörtüsü) taşıyamaz. Dinsel simgelere bunun dışında kısıtlama getirilmez. Bu modelde hem tek tek yurttaşların seçme özgürlüğünün (bireysel hakların) hem de azınlıkların korunmasının (grup haklarının) güven altına alındığı söylenebilir. Başlarını örtmeyi dinî bir vecibe olarak görenler kamu görevlisi olamazlar ise de, çok daha geniş iş imkânları veren özel sektörde çalışabilirler. (Örneğin başörtülüler yargıç olamaz, ama avukat olabilir.) Kızlarının başını örtmesini uygun gören ana-babalar çocuklarını özel okullara gönderebilirler. Devletin, her kademedede bütün okullarda verilen eğitimi nitelik açısından denetleme yetkisi olduğu gibi, ayırım yapmaksızın bütün okullara öğrenci başına mali destek sağlaması da düşünülebilir."

1) Kamu görevlilerine ve devlet okullarına yasağın getirilmesi "devleti merkeze alan bir yaklaşımdır" bu dine müdahale, sosyo-kültürel çoğulculuğa aykırıdır.

2) "Devlet görevlileri ile devlet okullarında başörtüsü takılması"nın "bireysel haklar"la ilgisi yoktur. 18 yaşına kadar çocuğun velayeti ebeveyne aittir. Eğer bu konuda devlet temel alınacaksa, bu yine bizi devlet merkezli zihniyete götürür.

3) Azınlık hakları (üstelik grup hakları) sağlanırken çoğunluk haklarının ortadan kaldırılması, demokratik sistemi "azınlık rejimi"ne dönüştürür.

4) Başörtülü kızlara özel okulları adres göstermek, devlet okulları üzerinden yine "devletin din-dışı karakterini tabulaştırmak" anlamına gelir. "Devletin din-dışılığı" ile "dini"liği tersinden aynı karaktere işaret eder.

Bizim İslami çözümümüz basittir:

1) Müslüman, Hristiyan, Yahudi, Budist veya laik herkes inandığı gibi giyinir, örtünür. Devlet ve resmî kurumlar bu işe karışamaz.

2) Dinî ifade ve görünürlük kamu hizmetlerinin -alan ve veren- kriteri değildir. Kriter liyakat, ehliyet, yani meslekî formasyondur.

3) Bir grup (çoğunluk veya azınlık) bir başkasına baskı kuracak olursa, yargı buna müdahale eder, ancak bu kolektif ceza veya yasaklara mesnet teşkil edemez.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dünyanın tasfiyesi

Ali Bulaç 2010.10.23

Tarihte Batı dünyasına hükümrân olan Katolik Kilisesi'ne göre, insanlar zorla hidayete dâhil edilebilir; Kilise'nin davetine gönüllü olarak icabet edenler kurtulur, direnenler ateşe atılır.

Bu dinî-kolektif hafızanın ve tarihsel tecrübenin bugünkü Batı zihni üzerinde derin etkisi var. Sadece bireysel olarak Batılının değil, bir tür Katolik Kilisesi'nin sekülerleştirilmiş formu olan modern ulus devletin kurucu fikri ve örgütlenme yapısı üzerinde etkisi gözlenebilir.

Avrupalı, kendisinden başka kimseyle yaşama tecrübesine sahip değildir. Bunun sebebi, kendisi dışındakileri ötekileştirmesi, şeytanlaştırmasıdır. "Ötekileştirme" şeytana ait kötü, yıkıcı sıfatların sizden olmayan insana yansıtılması, ona projeksiyon olarak tutulmasıdır. Ortaçağda Batı'nın ötekisi putperest kâfir, sömürgecilik döneminde Batı-dışı vahşiler idi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra öteki, "komünistler" oldu. Sovyetlerin yıkılmasından sonra ise "İslam, Müslümanlar ve İslam dünyası" ötekiler yerine geçti. 1990'lardan sonra piyasaya sürülen "Medeniyetler Çatışması" tezi ve onun gayri meşru çocuğu İslamafobia", Müslümanların şeytanlaştırılması suretiyle ötekileştirilmesi, imajlarının çarpıtılarak Batı'yı tehdit eden unsurlar olarak resmedilmesi doktrinine dayanır.

Aslında bu, Batı'nın kadim refleksidir; Batı'nın bizatihi kendisi çoğul olamamaktadır. Kolektif Batılı "öteki"yle ilişkisini şöyle resmeder: "Öteki, beni tehdit eder. Ben, kendimi öteki üzerinden tanıırım. Kendimi tanımak için, ötekini tanımlarım. Eğer öteki beni tehdit ediyorsa, ona karşı üç tutum içinde olabilirim. Bir, tehdidinden emin olmak için kendime benzetirim. İki, eğer bunu yapamıyorsa, arındırmaya tabi tutarım, gözümün önünden silerim. Üç, bunu da yapamıyorsa, jenosid uygular imha ederim."

Bu her üç durumu, uluslararası politikaya tercüme ettiğimiz zaman, 300 senedir maruz bırakıldığımız "Avrupalılaştırma, Batılılaştırma, modernleştirme, küreselleştirme" politikaları, ötekinin Batılıya benzetilmesi fikrine dayanır. Dünya Batı'ya benzeyecektir. Bu şu demektir: Bütün dünya Batılılar gibi yemek yiyecektir, Batılılar gibi oturacak, evleri, odaları, salon dizaynları Batılılar gibi olacaktır. Uygulanan emredici politikalar sonucunda bugün bu noktaya gelmiş bulunuyoruz, bütün dünya ya Batı gibi olmuştur ya da olmaya çalışmaktadır. Artık ne

bir Müslüman'ın ne de Çinlinin, Hintlinin, Maya'nın, Aztek'in kendine özgü herhangi bir oturma biçimi kalmıştır. Yeme-içme alışkanlıklarımızdan giyimimize, oturma düzenimizden yaşama biçimlerimize kadar her noktada bir Batılı gibi yaşamaya çalışıyor veya buna zorlanıyoruz.

Adına ister "Batılılaşma veya modernleşme" ister "küreselleşme veya dışa açılma" deyin, gerçek şu ki Batı, hegemonik bir şekilde kendi dışındaki dünyayı tasfiye ediyor. Bu, Batı'nın askerî ve ekonomik maddi gücünün de teminatıdır.

Bakın İstanbul'a. İstanbul'un İslam'a, Osmanlı'ya ait herhangi bir özelliği kalmış mıdır? İstanbul, devasa bir metropoldür. İstanbul, Batılı kent olması için "Avrupa kültür başkenti" okuluna kursa yazılmıştır. Camiler binaların arasında kaybolmuştur. Batı'nın, aşağı sınıftan insanlar için inşa ettiği meskenleri, yani apartmanları, uygarlık göstergesi diye alıyoruz. Oysa apartman, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, gelir düzeyi çok düşük işçilerin, üçüncü dünyadan gelen göçmenlerin, sığınmacıların iskân edildikleri konutlardı, Batı'nın uygarlık göstergeleri değildir. Batılı, 100 yıllık bir binayı gözünün bebeği gibi korur, bir geleneği devam ettirir. Biz ise kendi geleneksel evlerimizden çıkıp, bir uygarlık göstergesi olan apartmanlarda yaşamaya çalışıyoruz. Bakın TOKİ'nin Türkiye sathına yaydığı apartman bloklarına, hepsi kutu gibi, kimliksiz ve kişiliksiz. Bu tasfiyecilik sadece bizde değil, bütün dünyada yaşanmaktadır; çünkü bütün dünya Batılılaşmaktadır. The Economist'in övündüğümüz ekonomik büyüme performansımıza koyduğu isim hayli trajiktir: "Türkiye, Avrupa'nın Çin'idir." Mesele şu ki, Çin de, Türkiye de bundan memnun, performanslarından gurur duyuyorlar.

a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Din, Medine, medeniyet

Ali Bulaç 2010.10.25

Din, dünya, Medine, medeni ve medeniyet akraba kavramlardır. Bu kelimelerin anlam kümesinden baktığımız zaman medeniyet dünyaya ait beşeri bir etkinliktir. Kısaca medeniyet insana aittir, melekût veya ceberut âleminde medeniyet yoktur. Medeniyet, dünyaya ait bir beşeri faaliyet ve hâsıla ise, o halde dünya nedir?

Dünya, varlık mertebesinde, Allah'tan en uzak nokta ve varlık âleminin en alçak yeri demektir. İnsanoğlunun bu dünyada yapabileceği her şey noksan, izafi, sonlu, sınırlıdır. Çünkü ilkin biz, dünyada mutlak olmayan bir varlık âleminde yaşıyoruz. İkincisi, buraya ait değiliz; ne yaparsak yapalım burada tam kemal bulamayız. Bu şu demektir: Biz mükemmel bir varlıkta, fakat kusurlu bir dünyada yaşıyoruz; varlık ve kâinat mükemmeldir, Allah'ın yarattığı her şeyde bir kemal vardır. Fakat yaşadığımız dünya kusurludur; dolayısıyla "kusursuz medeniyet" kurmak mümkün değildir, çünkü kusursuz insan yoktur.

Kusursuz olanı arzu ediyorsak asli hedefimiz medeniyet kurmak olmamalıdır. Bir Müslüman, eğer bir medeniyet kurmak için yola çıkıyorsa, gayri meşru bir iş yapıyor demektir. Fakat dini hayata geçirmeye çalışır ve dini mekânda tezahür ettirirken, asil bir çaba içerisindeyse ve o çaba neticesinde maddî şekiller, formlar, kurumlar, kuruluşlar ortaya çıkıyorsa, bu bir sonuçtur ve meşrudur. Bu perspektiften bakıldığında, medeniyet hedeflenen bir gaye değildir, fakat tabii ve meşru bir sonuçtur.

Neden? Çünkü biz, dünyayı hedeflemiyoruz. Dünya, Efendimiz (sas)'in buyurduğu gibi, "Bir bedevinin çölde seyahat etmesine benzer. Vahada yolculuk ederken bir ağaç bulur ve orada gölgelenir". Dünya hayatı bundan ibarettir. Biz buraya ait değiliz; sınırlı, sonlu, kusurlu, eksik bir yerdeyiz, devamlı bir şekilde içimizde gurbet duygusu var. Eğer, buraya ait olduğumuza dair kendimizi ikna edersek, hakikatten ve asli gayelerimizden

kopmuş, Allah'ı, ahireti ve Hakikati unutmuş oluruz. Medeniyetin mutlaklaştırıldığı bir zihin, Allah'tan ve ahiretten kopmuş bir zihindir. O, cenneti hak etmez, çünkü cennete yabancılaşır. Hâlbuki gurbet, kişinin, içinde yaşadığı objeler dünyasına yabancılık duymasıdır. Evimizde yabancılık çekmeyiz, fakat misafirliğe gittiğimizde yabancılık çekeriz. Kişinin garip olması, yabancılık duygusunu unutmamış olmasındandır. Bunu unutan Allah'ı unutmuş demektir. Sefere çıktığımız zaman namazı kısaltırız, sanki namazın kasrı yolculukta sağladığı kolaylık yanında bize seferde olduğumuzu hatırlatır. Deni bir varlık mertebesine düşmüş olan insanın başına gelebilecek en büyük felaket "Allah'ı unutması"dır. Bir ayette de şöyle buyrulur: "Onlar Allah'ı unuttu, Allah da onlara kendi nefislerini unutturdu."

Mekânda yaşarken din tezahür edecek, ete kemiğe bürünecek, soyut olan somutta ortaya çıkacak ve o mekân bir Medine olacak. Bunu yapacak özne medenidir, bunun hasılası medeniyettir. Efendimiz de kelimeyi tam da buradan türetti. Medine'nin eski ismi "Yesrib" idi, Efendimiz şehre "Medine" ismini verdi. Bu sebepten de Medine'ye Medinet'ün Nebi, yani Peygamber Şehri deriz. Yesrib bir fesat diyarıydı, Medine olunca medeni olmuştur. Din, bu mekânda yaşayıp tezahür etmiş, insanlar medeni olmuş ve bir medeniyet kurulmuştur. Tabii ki, ilk Müslüman neslin amacı bir medeniyet kurmak değil, dini yaşamak ve yaşatmaktır.

Efendimiz (sas) ilk iş olarak bir mescit inşa ettirdi. Medeniyetimizin merkezinde mescit vardır; çünkü biz, Tevhid merkezli bir âlem tasavvuruna sahibiz. Bizim peşinde olduğumuz, bir "dünya görüşü" değildir. Dünya görüşü seküler ve profandır; varlığın dünyaya indirgenmesi ve her şeye dünyadan bakılmasıdır. Sekülerlik demek, müteal/aşkın, batın olanın reddedilmesi, varlığın mutlaklaştırılması, bütün varlığın dünyaya indirgenmesi, kısaca dinin zihinden, kalpten, dünya hayatından ve varlık âleminden dışarı çıkarılmasıdır. Medinet'ün Nebi'de, insan ve nefsi; insan ve öteki, insan ve tabiat ile insan Allah ilişkisi yeniden "Silm" esasına göre tanımlanmıştır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kent ve şehir arasında Müslümanlık

Ali Bulaç 2010.10.28

"Medeniyet" kelimesi 1757 yılındaki ilk kullanımıyla, örf ve âdetlerin yumuşaması, kentleşme, nezaket, umumi ahlak, bu ahlakın yayılması için kullanılan bilgi ve bu bilginin toplamı.

Bu ise, hümanizm fikriyle mümkün olabilmektedir; çünkü insanın, örf ve âdetlerinin yumuşaması, kent-kültür kazanması, nezaketli olabilmesi, ahlak ve adabın yayılması için gereken bilgiye sahip olabilmesi için, hümanist olması icap eder. Bu tanımın ima ettiği kavramsallaştırma, din ile medeniyeti birbirinden ayırmasıdır.

Batılı insan, medeniyeti ilk kullanıldığı formasyonu dindışına çıkarıyor. Kendine göre anlaşılır sebeplerle yapıyor: Avrupa kıtasında yüz yıl süren mezhep savaşlarında yüz binlerce insan ölmüş. Bu onu hümanizm temelinde bir medeniyete mecbur etmiştir. Dinden ümidini kestiği için yerine medeniyeti ikame etmek istemiştir.

Batı'da, mezhep ve sınıf savaşlarıyla kapitalist kentlerin, sanayi merkezlerinin ortaya çıkışı eşzamanlıdır. Köylü isyanları ve sınıf savaşları insanları birbirlerine karşı acımasızlaştırmıştır.

Bu noktada modern kenti tanımlamakta fayda var. Belirtmek gerekir ki "kent", geleneksel yerleşim birimi olan "şehir" değildir. Esasında Avrupa'da hiçbir zaman şehir olmamıştır; şehir İslam'a aittir. Avrupa'da kapitalizm ve Sanayi Devrimi'nden önce de şehir yoktu, var olan feodalizm idi, bu da serf-senyör ilişkisine dayanıyordu, ilişki kırsal kesimde sürüyordu. Bugünkü kentin tohumunu atacak olan küçük yerleşim birimleri vardı fakat bunlar

şehir değil, kontluktu. Buralarda burg adı verilen şatolarda, kalelerde burjuvalar yaşamaktaydı. Sonra "burjuva" denilen bu kesim zenginleşmiş ve kentlerde yaşamaya başlamıştır.

Medeniyet, ortaya çıktığı ve bize geldiği şekliyle ilerlemeci ve normatiftir. İlerlemecidir, çünkü insanlığın, basitten karmaşığa doğru evrimleşerek ilerlediğini varsaymaktadır. İptidai ve ilkel yaşayan insan zaman içinde evrimleşti, fiziği ve biyolojisi gibi, zihni de gelişti ve sonuç olarak kentler ortaya çıktı.

Tam bu noktada "şehir" ile "kent" in arasını ayırmak icap eder. Bu ayırım bizim neden şehri İslam'a, kenti Batı'ya, özellikle Sanayi Devrimi'nin dünyasına tahsis ettiğimizin anlamını verecektir. "Kent", yerleşim biriminin Sanayi Devrimi'nden sonra ortaya çıkmış formunu, Aydınlanma'nın ve ulus devletin yapılandığı yerleşim birimidir. "Şehir" ise, geleneksel yerleşim birimidir. Bugün baktığımız zaman, geleneksel şehirlerden modern kentlere doğru bir dönüşüm içinde olduğumuz görülecektir. Avrupa'da ve Amerika'da geleneksel şehir yoktur. Kentler ise sonradan kapitalizmle birlikte ortaya çıkmıştır. Kentler, devletin emretmesi, kurallar koyması ve yönetmesiyle ortaya çıkar, böylelikle de bir "uygarlık" meydana gelir.

Yine bu noktada "medeniyet" ile "uygarlık" ı da birbirinden ayırt etmek gerekir. Medeniyet Doğu'ya ve İslam'a, uygarlık ise Batı'ya aittir. Bu da bizi "ilim" ile "bilim" ayırmasına götürür. İlim Doğu'ya ve İslam'a ait olurken, bilim Batı'ya aittir. Bilim, bilimsel ve akademik yöntemle elde edilen bilginin toplamına denir. Bilim açısından bilgi güçtür, ilim bakımından bilgi hikmettir. İlim ile bilimi, kent ile şehri, medeniyet ile uygarlığı dikkatli bir şekilde birbirinden ayırmadıkça, kendi varoluşu peşinde olan zihninizi sömürgeleştirmekten kuramazsınız.

Bu anlattıklarım dolayısıyla sosyologlar, "medeniyet" yerine "kültür"ü kullanmayı tercih ederler; çünkü medeniyet çok problemli bir konudur. Eğer Batılı manada uygarlığı tercih ederseniz, sizin iktisadi ve sosyal politikalarınız, en önemlisi yerleşim politikalarınız tasfiyeci, tek tipleştirici ve hegemonik olarak teşekkül eder. Esasında böyle de olmak zorundadır; çünkü tasfiyeci, tek tipleştirici ve hegemonik olmazsa yönetemezsiniz.

"Ed Din fi'l medin". Yani "Din şehre aittir". Kent ise hümanist, profan, seküler ve çatışmacıdır. "Kent Müslümanlığı" derken, bütün bu kavramların dikkatli bir analizini, muhasebesini yaptık mı?
a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yanlış yoldayız

Ali Bulaç 2010.10.30

Salı günü, Başkan Tefvik Göksu'nun yönetimindeki Esenler Belediyesi'nin süren başarılı faaliyetlerinin bir yenisine, ilk dijital kütüphanesinin açılış törenine katılacaktım.

Araba 2 saat yolda kaldı, katılamadım.

Ertesi gün 09.00 uçağıyla Ankara'ya gidecektim. 07.30'da havaalanına gittim. 09.20'de kalkabildi. Akşam 18.30'da Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi'nde konuşmam vardı. Ankara'dan 16.00 uçağıyla dönecektim. Yine rötör oldu ve 05.30'da ancak İstanbul'a inebildik. Son zamanlarda saatinde kalkan uçağa rastlamadım. Yeşilköy'den Galatasaray'a taksitle gelişim 1 saat 45 dakika sürdü. 15 dakika gecikmiştim. Tarık Zafer'in görevlileri tam 18.30'da programı iptal etmişlerdi. Gerekçeleri, beni aramışlar ulaşamamışlar. Meğer onlardaki telefon numaram yanlışmış, bana ulaşamamışlar. Tafiğin stop ettiği bir günde 15 dakika için programı iptal ediyor. Sekiz senedir ilk defa İstanbul Büyükşehir'den bir davet almıştım, kısmet değilmiş.

1994'te RP belediye seçimlerini kazandığında, İstanbul'un ikinci sorunu "ulaşım" idi. Bugün de ilk sıralarda yer alıyor. Anlaşılır sebeplerle İstanbul'da hayat felç, kimse zamanında işine gidemiyor. Milyarlarca lira havaya uçuyor. Zaman kaybı, emek kaybı, enerji kaybı hepsi bir arada.

Belediye ve merkezi yönetim çare bulmaya çalışıyor. Bunun sıkıntısını içten hissediyorlar. Fakat onları da aşan sebeplerle aldıkları tedbirler, sorunu daha da artırmaktan başka işe yaramıyor. Başbakan, İstanbul'un yedi tepesinin altüst edilmekte olduğunu söylüyor. Doğrudur. Üçüncü köprü yolda. Marmaray bir iki sene içinde hizmete açılacak. Metrobüs çalışıyor. Şimdi de İstanbul-İzmir arasını 3,5 saate indirecek yola ilk kazma vuruluyor. 420 km'lik yolun 5 yılda tamamlanması planlanıyor, Körfez köprüsü projenin içinde.

Bu habere, ilk verdiğimiz tepki "Tamam, şimdi sorun büyük ölçüde hallolacak" şeklinde ise, bilmemiz gerekir ki feci halde yanılıyorz. Aksine, sorun "kısmen" dahi çözölmeyecek, katlanarak artacak.

Modern toplum, kalkınma ve teknoloji kullanımının bizi içine düşürdüğü büyük paradokslardan biri bu. Susuzluğumuzu gidermek için tuzlu su içiyoruz. İçtikçe susuzluğumuz artıyor.

Sosyolojik olarak eğer iyi bir gözlemci isek, ulaşımı rahatlatmak üzere girişilen her yeni yatırımın, ulaşım sorununu biraz daha artırdığını tespit edebiliriz. Bunu akademik ve teknik veriler desteğindeki araştırmalarla ortaya koymamız mümkün. Bu tür araştırmaları üniversiteler ve kurumlar yapmıyor, çünkü onların hareket noktalarını teşkil eden kurucu-fikirleri/kök/bilgileri buna izin vermiyor. Fakat ortada somut bir gerçek var:

Metrobüsten önce Avcılar-Zincirlikuyu arası mesafeyi 1,5-2 saatte alabiliyorduk. Metrobüsle yarım saate indi. Tabii ki büyük bir rahatlama. Ama metrobüsten önce her gün ortalama Avcılar bölgesinden Zincirlikuyu bölgesine -mesela- 100 bin kişi geliyor idiyse, bu rakam 500 bine çıktı. Sirkülasyon beş katına çıktı. Metrobüs yeni nüfusu tetikledi. İstanbul'un nüfusunu artıran faktörlerden biri iki Boğaz köprüsüdür. Üçüncü köprü, asgari İstanbul'a 2 milyon nüfus katacak. Türkiye'nin her yerinden çevresine insan akacak. Kısaca teknoloji nüfus çekiyor, artan nüfusun yeni ihtiyaçları için yeni teknolojik yatırım yapıyoruz. Bu böyle sürüp gidiyor.

1750 Sanayi Devrimi'nden bu yana beşeriyetin nüfusundaki artış geometrik olarak artıyor. Bundan 250 sene önce 500 milyon olan nüfus bugün 7 milyara çıkmış durumda. Kim teknolojik gelişmeye karşı çıkabilir ki, anında "gerici" damgasını yer. Ama somut gerçek şu ki, yanlış yoldayız, varacağımız yer fasit daire olacaktır. Biz ve gezegendeki canlı hayat intihar ediyoruz.

Bu sorun üzerinde düşünmek siyasetçilerin, uzmanların, akademisyenlerin işi değildir. Kelamcıların, ilahiyatçıların, filozofların, edebiyatçıların ve entelektüellerin işidir. Yazık ki onların küreselleşen kapitalizm ve kitlelere tuzlu su sunarak oy toplayan siyasetçiler üzerinde kayda değer bir etkileri yok.

Şimdi deprem dolayısıyla İstanbul'da 3,5 milyon konutun yarısı yenilenecek. Hiç değilse bu fırsatı heba etmeyelim, işi kibrit kutusu gibi bloklar diken TOKİ müteahhitlerine bırakmayalım. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yazar profili

Ali Bulaç 2010.11.01

Hürriyet'in başyazarı Oktay Ekşi'nin Başbakan ve bazı bakanları hedef alan yazısı gazetedeki görevinin son bulmasına sebep oldu. Yılların deneyimli gazetecisi Oktay Ekşi'yi böylesine ağır hakaret etmeye sevk eden sebep nedir?

1) Eleştirdiği konuya öylesine inanmıştır ki, haklılığını ancak bu vurguyla yapabirmiştir. 2) Başbakan ve AK Parti'ye olan hıncı onu kelimelerin şehvetine kapılmaktan alıkoyamamıştır. 3) Kullandığı cümlelerin hakaret içerdiğini düşünmemektedir. 4) Bu cümlelerin böylesi bir sonuca yol açacağını hesap edememiştir.

İhtimalleri daha da artırabiliriz. Hangi niyet ve saikle bu hakaret cümlesini kullandığını en iyi kendisi bilir. Ona niyet isnad etmek bize düşmez. Ancak, söz konusu cümlelerin Başbakan R. Tayyip Erdoğan ve muhatap diğer bakan ve bürokratlara yönelik ağır bir hakaret olduğu açık. Hiçbir şekilde kabul edilemez, mazur gösterilemez.

Sonunda istifa etti. Eğer kendi iradesiyle bu kararı almışsa buna diyecek yok. Yukarıdan kendisine empoze edilmişse burada durup düşünmek lazım. Sayın Başbakan ve AK Partililer tepkilerinde haklıdırlar. Kimse bu ülkenin Başbakanı'na bu hakareti yapamaz. Mağdurların hukuki yollara başvurmaları en tabii haklarıdır. Oktay Ekşi, ertesi gün özür dilemiştir, ilaveten ağır maddi tazminat veya hapis cezasına çarptırılrsa, buna kimsenin itiraz edeceğini sanmıyorum. Fakat eğer "istifa etmek zorunda bırakılmışsa" bu doğru bir yol mu, bunun üzerinde düşünmek lazım.

İyi ve işleyen bir demokrasi için açık, özgür ve derinlikli bir kamusal müzakereye ihtiyacımız var. Müzakerenin verimli olabilmesi için de muhalif görüşlerin serbestçe dile getirilmesi gerekir. Ama elbette hakaret, kişilerin, kuruluş ve örgütlerin, grup ve cemaatlerin itibarını küçük düşüren; ırz, namus ve aile şerefini lekeleyen yayınlara izin verilemez. Özellikle din, mezhep, ırk, sınıf ve sosyal gruplara yönelik 'nefret' suçunu içeren yayınlara hoşgörü göstermemeliyiz. Bu konuda interneti de içine alan cezaların artırılması gerekir, bu sansür değildir.

Bu kayıtları düştükten sonra, bir durum tespiti olarak iki noktaya işaret etmek istiyorum: Biri toplumda giderek sosyo-psikolojik tabanlı bir "ayrışma ve kutuplaşma" gözleniyor. Beklenmekte olan bir deprem gibi her geçen gün biraz daha stres biriktiriyoruz. Beklenmedik veya provokatif bir olay fay hattının kırılmasına ve birikmiş olan stresin açığa çıkmasına sebep olabilir. Bu konuda herkes dikkatli olmalı, temkinli davranmalı, sorumluluğu elden bırakmamalı; duygularını, öfkesini kontrol etmesini bilmelidir.

İkincisi, maalesef toplumsal şizofreni ve çatışma potansiyelini en çok, belirgin ve bazen acımasızca besleyen aktörlerin başında Aydın Doğan medyası -ama özellikle Hürriyet gazetesinin bazı yazarları- gelmektedir. Fehmi Koru, uzun zaman Sayın Doğan'ı uyardı, ben bu uyarının yanlış anlamlara çekilebileceğini düşünüp eleştirdim. Ben de Fehmi Koru'nun büsbütün haksız olmadığı noktasına gelmiş bulunuyorum. Bunları yazma hakkını kendimde buluyorum. Çünkü Doğan medyasının mağdurlarından biriyim. Aydın Doğan'a büyük para cezası geldiğinde bu kararı açıkça eleştirdim, aradan birkaç gün geçmeden Milliyet Gazetesi, basit fikri bir meseleden dolayı beni manşete çekip iki gün hedef gösterdi. Yine geçenlerde bir başka tarihi-fikri bir konudan dolayı iki Hürriyet yazarı ne benim ırkçılığımı, ne faşistliğimi, ne zırvalığımı bıraktı. Ben dinî terbiye almış bir insanım, "Beni Rabb'im edeblendirdi" buyuran Efendimiz'e uyup aynı üslupla cevap vermedim.

Oktay Ekşi'den önce, E. Çölaşan ve B. Coşkun ayrılmışlardı. Sayın Aydın Doğan ve köşe yazılarını toplam 100 civarında küfürname kelimeyle dolduran; bir olayı analiz etmeyip provokatif üslup kullanan; muhaliflerine hakaret etmeyi, nefret oluşturmaya, sövüp saymayı kendinde hak olarak gören yazarlar bilmeli ki, bundan sonraki Türkiye'nin entelektüeli, köşe yazarı, gazetecisi bu değil. Türkiye değişiyor, medya ve yazar profili de değişiyor. Medya ve yazarlar var olmak istiyorlarsa kendilerini geliştirmeli, değiştirmelidirler.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kimlikte haneler

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, AİHM'nin verdiği karar doğrultusunda kimliklerden "din hanesi"nin kaldırılması için Türkiye'yi sıkıştırıyor.

Daha önce bu köşede, kimliklerde din ve başka hanelerin niçin kaldırılması gerektiğine ilişkin ikna edici bir argüman bulunmadığını, hanelerde kimliklerin yazılmamasının çoğulcu toplum modeline temelden aykırı olduğunu yazmıştım. Konuyu bir kere daha ve sarahatle ele almakta zaruret var.

Belirtmek gerekir ki, Avrupalının kimlik hanelerinde din veya etnik kökenini boş bırakmasının anlaşılır makul sebepleri var. Tarihi boyunca Batı toplumları dinleri, mezhepleri ve etnik kökenleri dolayısıyla büyük acılar yaşamışlardır. Kıta nüfusunun üçte birinin hayatına mal olan din ve mezhep savaşları ile 20. yüzyılın ilk yarısını kasıp kavuran faşizm ve nazizm din, mezhep ve etnisitenin Batılı insanın başına hangi büyük felaketleri açtığının kanıtıdır. Ama dünya, Batı'dan ibaret değildir. Doğu toplumları ve özellikle İslam tarihinde yaşanan tecrübeler tamamen farklı bir mecrada seyretmiştir. Dinimiz, mezhebimiz veya ırkımız başımıza iş açmadı. Osmanlı'nın tamamen yanlış politikalar ve zaman zaman haksız uygulamaları sonucunda Alevilerin çektiği sıkıntıları tabii ki istisna ediyoruz. Ama yine de Alevi sorunu, Katolik-Protestan sorunundan farklıdır. Genel anlamıyla hem farklı dinler (İslam, Yahudilik, Hristiyanlık vs.), hem farklı mezhepler (Sünni, Şii, Alevi ve Sünnilik içinde Hanefi-Şafii-Maliki-Hanbeli) iyi kötü bir arada yaşamışlardır. Şam Beni Ümeyye Camii'nde, Diyarbakır ve Mardin ulu camilerinde cumanın farzı sonrasında kılınan namazlar için mezheplerin ayrı mihrapları vardır, mihraplar aynı mescidin çatısı altındadır. Bugüne kadar da mezhep mensuplarının Batı'daki gibi birbirlerini katlettikleri görülmemiştir.

Medine Vesikası'nın ilk bölümü farklı kabileleri, ikinci bölümü farklı din gruplarını isimleriyle tek tek zikreder. Farklı renkler ve diller Allah'ın ayetlerindendir. Yazık ki, Batı, bu zenginlikten yoksun bir tarih yaşamıştır ve elinden geldiği kadar -anlaşılır sebeplerle- dinler, mezhepler ve etnisiteler üzerine kalın bir örtü çekmekte, mümkün oranda tabii farklılıkları görünmez kılmaktadır. Pekiye bize ne oluyor?

Kişilerin kendi tercihlerine bağlı olarak din, mezhep, etnisite veya kültürel kimliklerini nüfuz cüzdanlarına kaydettirip kaydettirmemeleri AİHM'nin yetki alanına girmez. Devletler de sadece kişileri ve aileleri serbest bırakmakla yükümlüdürler. İsteyen istediği kimliği cüzdanına yazdırabilmelidir.

Benim önerim şudur: Bir kimlikte dört hane olmalıdır: Din (İslam, Hristiyan, Yahudi, ateist, agnostik vs.) , mezhep (Sünni, Alevi, Şii/Katolik, Protestan, Ortodoks vs.), etnisite (Türk, Kürt, Boşnak, Arnavut, Çerkez, Gürcü vs.) ve kültürel hane. İsteyen hanelerin dördünü veya birkaçını doldurabilir. Kim hangi kimliği önemsiyorsa onu yazdırsın. Devlet veya AİHM, kişileri diledikleri kimliği beyan etme hakkından nasıl mahrum bırakabilir? Herkes başkasının kimliğine ve tercihine karışmayacak, onu kamusal haklarından mahrum bırakmaya kalkışmayacaktır.

Çocuklarla ilgili karar ebeveyne aittir. Çocuk 18 yaşına geldiğinde, anne-babasının kendisine verdiği kimliklerden birinden memnun değilse, -mahkeme kararı olmadan da-, nüfus dairesine müracaat etmek suretiyle değiştirebilmelidir.

AİHM, kararında "din hanesi"nin AİHS'nin 9. maddesine aykırı olduğunu söyleyip şunları ekliyor: "Özgürlük, din boyutunda, inananların kimliğinin en temel unsurlarından biridir. Ancak aynı zamanda ateistler, agnostikler, septikler veya ilgisizler için de çok değerlidir." Kabul, bu "din-dışı" marjinal gruplar için (de) sahiden önemliyse, o zaman tercihlerini kimliklerine çekinmeden yazdırabilmelidir. Ateistler, agnostikler ve ilgisizler kendilerini saklayacak diye, milyonlarca insan niçin kendi kimliğini açıklamaktan mahrum bırakılsın? Demokrasi ve hukuk sadece azınlıklar için mi çalışıyor? Böyle bir şeyin hakkaniyetle ilgisi olabilir mi? Hayır. Bu bir totalitarizmdir ve dayatmacılıktır. a.bulac@zaman.com.tr

Müslüman'ın insan hakları

Ali Bulaç 2010.11.08

Modern dünyada Müslümanlar, kendi asli dinî kaynaklarına uygun bir toplumsal hayat yaşamak ister ve ulus devletlerin baskılarından kurtulmaya çalışırken, Batı Aydınlanması'nın vücut verdiği "insan hakları"nın kendileri için koruyucu şemsiye olabileceklerini düşündüler; bunun bir yanığı olduğu anlaşılıyor.

Yanığı şuydu ki; Müslümanlar, dinî hayatlarının bu kavramsal çerçevede yer alabileceğini ve Batılıların onları kendi dinî kimlikleriyle insanlık değerini paylaşan eşitler olarak kabul edeceklerini zannettiler.

Batı Aydınlanması'nın temel felsefi varsayımlarına göre tanımlanmış insan, hak ve özgürlük kavramları ile İslam'ın asli dinî kaynakları ve kelamının (ilahiyat) vücut verdiği hak ve özgürlükler birbirlerinden tamamen farklıdır. Şöyle ki:

1) Aklın rehberliğinde "Tanrı'ya ve Efendi'ye", yani dinî öğretiyi, Kilise dogmalarına ve mutlakiyetçi idarelere meydan okuyarak tarih sahnesine giren Aydınlanma'nın kendisine hak ve özgürlükler tanıdığı insan "kendi felsefi varsayımları" doğrultusunda tanımladığı insandır. Başka bir ifadeyle, insan hakları ve özgürlüklerin formüle edildiği Batılı felsefi-kültürel iklim, genel anlamıyla dinî evrenin dışındadır, yerine göre dinî öğretiyi karşıdır, insanı dinî öğretilerin yönlendirebileceği fikrini reddetmektedir. Bu açıdan bakıldığında insan haklarının kaynağı dinî kaynaklar -mesela İslami bakış açısından Kur'an ve Sünnet- değil, insan aklıdır. Aydınlanmanın yücelttiği veya referans aldığı akıl, insanın dinî öğretinin, mesela vahyin dışında olan aklıdır, dolayısıyla hakları ve özgürlükleri olan insan da "din-dışı (laik ve seküler) insan"dır. Bu insanın hakkı dinî öğretiyi uymak değil, onun dışına çıkabilmektir. Tercümesi şu ki, din içinde kalan insanın hak ve özgürlükleri yoktur.

2) Eğer şu veya bu dini, aşkın, metafizik, mitolojik veya teolojik kaynakla değil de, salt insan aklı hak ve özgürlüklerin belirlenebileceği ve insanın hak sahibi olmağının ölçütü "insan olmanın değerinden türetilmesi" ise bunun da göstergesi "dinî bir vecibeye uyması gerekliliğinden" değil, "uymamasının gerekliliği"nden kaynaklanır. Bu durumda, hak ve özgürlükleri dinî hükümler tayin etmeyecek, anayasalar ve yasalar tayin edecektir. Anayasaları ve yasaları dinî kaynaklar değil, insanlar yapar, o halde neyin hak ve özgürlük olduğuna da karar veren Tanrı, peygamber veya kutsal kitap değil, (din dışı) laik insandır. Laik insan dün hak ve özgürlük saymadığı şeyi bugün hak ve özgürlük sayabilir; sınırlarını genişletebilir, daraltabilir, gerektiğinde ilavelerde bulunabilir.

3) Batılı demokrasiler, özelde AB müktesebatı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) altını çizdiği din ve vicdan özgürlüğü -ki Batılı değerlerin temelidir- Kilise-devlet ayrılığına, dinin kamusal alanı düzenleme iddialarından vazgeçmesi esasına ve giderek ana kültürel-politik sistem karşısında dinin kendini "marjinal, özel ve izafi bir alan"da varolmayı kabullenmesine dayanır. Böyle olunca dinin toplumsal hayatı düzenleme iddialarında bulunması AB ile somutlaşan Batılı değerler sisteminin dışında kalan taleplerdir.

Kaynağı dinî olan hak ve özgürlük talebi ile dinin toplumsal hayatta ve kamusal alandaki görünürlülüğü, bu sistematik içinde kendine yer bulamaz. AİHM'nin neredeyse dinî her talebi reddetmesinin gerisinde bu amil yatmaktadır. Başörtüsü, ikinci eşlerin ve çocuklarının hak talepleri, başörtülü kadınların kamusal görev yapması vb. davalar aleyhte sonuçlanmaktadır. Çünkü mesela başörtüsü takma isteği, "din dışı aklıyla tutum ve

davranışlarını belirleyen insanın değeri"nden değil, İslami hükümlerin yönlendirdiği dinî vecibelerden ve bununla bağlantılı davranış normları sisteminden kaynaklanmaktadır.

Batılı paradigmaya göre dinî kaynaklı hak ve özgürlük talepleri "insan hakları"ndan sayılmayınca, geriye bunların "hoşgörü (tolerans)" içinde ele alınması seçeneği kalır. Başörtüsü ve diğer hak talepleri bir "insan hakkı" değil de hoşgörü konusu olunca, o zaman talep sınırlı alanlarda ve laiklerin insafına bırakılmış olmaktadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AİHM ve Müslüman hakları

Ali Bulaç 2010.11.11

AİHM, 20 Ocak 2009'da, 1976 yılında imam nikâhlı eşinden altı çocuğu olan Şerife Yiğit'in, 2002'de ölen eşinden kalan emekli maaşı ve sosyal hakları almak için yaptığı başvuruyu reddetmişti.

Yiğit bir üst mahkemeye itiraz etti, AİHM'nin temyiz mahkemesi özelliğinde olan büyük dairesi 2 Kasım 2010 günü, hükmü onadı ve "Türkiye'nin, AİHS'nin, ayrımcılığın yasaklanmasıyla ilgili 14. ve aile ile özel yaşama saygıyla ilgili 8. maddesini ihlal etmediği" görüşüne vardı. Kısaca, AİHM'ye göre, Şerife Yiğit ve 6 çocuğu, dinî nikâh dolayısıyla hak talebinde bulunamazlar.

Hatırlanacağı üzere RP'nin kapatılması, başörtüsü kararı ve İslam diniyle ilgili diğer hak talepleri de AİHM'den geri çevrilmişti. Belirtmek gerekir ki, AİHM, bağlı olduğu AİHS'nin ruhuna bağlı kalarak kendi içinde "tutarlı" kararlar vermektedir. Genellikle Müslümanların hak taleplerini geri çeviren AİHM'yi bu yönde karar vermeye sevk eden sebepler, üyelerinin farklı din müntesipleri karşısında takındıkları tarafsız tutum/çifte standart değildir. Türkiye'de çoğu kişi böyle zannediyor, hatta Leyla Şahin davasında Türk üyenin mahkeme üyelerini etkilediği düşünülüyor. Bu yanlış bir değerlendirmedir. Neden yanlış olduğunu başka örnekler üzerinden anlamaya çalışalım.

Otokrat veya açık dikta rejimlerinin olduğu Ortadoğu'da neredeyse her ülkede ağır siyasi baskılar yaşanıyor. Mesela Müslüman Kardeşler'e mensup biri gözaltına alınır. Ailesine bilgi verilmez, kendisi de niçin gözaltına alındığını öğrenemez. Gözaltı süresi öyle zannedildiği gibi üç-beş gün filan değildir, 5-6 sene sürer. Bir gün her nasılsa mahkemeye çıkarılır, mahkeme niçin gözaltına alındığını veya tutuklandığını sorar, anlam veremez, serbest bırakır. Adam evine gelir, bir hafta sonra bir başka istihbarat örgütü alır götürür ve birkaç sene daha içeride tutar. Bu böyle devam eder. Hiç kimse bu uygulamaya itiraz edemez. Avrupalıların ve genelde Batılıların bu konuda kulakları sağır, gözleri görmezdir. Ne işitirler ne görürler. Ama bir liberal, bir milliyetçi veya bir solcu gözaltına alınmaya görsün, hemen harekete geçerler, otokrat rejimleri yerin dibine geçirip, üstelik bundan bol miktarda da İslam aleyhtarı malzeme çıkartmayı ihmal etmezler. Batı medyasının olayları eksik veya çarpıtarak vermesi ayrı bir olay. Mesela idamına karar verilen bir kadın sanki sadece zina ettiği için acımasızca ve vahşice öldürülmek istendiği propaganda edilir, ama o kadının dostuyla bir olup kocasını hunharca öldürdüğü yazılmaz.

İster AİHM ister diğer insan hakları örgütleri, mesela dinden çıkarılanın (mürtedler); vicdani retçilerin; bekar, dul veya evlilerin gayrimeşru cinsel ilişkide bulunanların (zina); nikâhsız beraber yaşayanların; eşcinsellerin, marjinal grupların, saldırgan feministlerin, ateistlerin hak ve özgürlüklerini büyük bir şevkle savunurlar; ama İslam dinine atıf sayılabilecek hak talebine sıcak bakmazlar. Bunun sebebi tamamen tarihsel ve felsefidir. Aydınlanmayla beraber formüle edilen insan ve özgürlük tanımıyla ilgilidir.

Bundan önceki yazımda (8 Kasım), Avrupa bakış açısından bir talebin veya eylemin hak ve özgürlük kategorisine girebilmesi için, "dinin dışına çıkabilen insanın, insanlık değeri"nden ve bu "insanın dinî bir vecibeyi yerine getirmesi"nden değil, "vecibeye karşı çıkma veya getirmeme iradesinden kaynaklanması" gerektiğini yazmıştım. Böyle olunca AİHS'nin temel aldığı özgürlük kavramı "din-dışı"dır. Din, hele "İslam dini" içinden bir talepte bulunduğunuz zaman size hukuktan hareketle hak ve özgürlük tanınmaz, sadece "tolerans" gösterilebilir. Tolerans/hoşgörü ise kişilerin insafına, merhametine kalmıştır, özünde "horgörü" vardır ve zaten hukukun, yani anayasaların ve yasaların konusu değildir.

Bu, a) Ya bizi Batılıların insaf ve hoşgörüsüne sığınmaya götürecektir b) Ya da dinimizin bazı hükümlerinden vazgeçirecektir c) Veya bizi daha kapsayıcı yeni bir "hak ve özgürlükler felsefesi"ni geliştirmeye sevk edecek. Benim tercihim c seçeneğidir. Bu felsefi zemini bize ancak İslamiyet verebilmektedir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Başörtüsünde çerçeve

Ali Bulaç 2010.11.13

Türkiye'de kadınların yüzde 75'i başını örter. Kimi dinî bir vecibe diye, kimi geleneksel olarak. Prensip olarak devletin, yasama meclislerinin, mahkemelerin, uluslararası kuruluşların insanların tercihlerine karışmaması gerekir. Ancak maalesef hem kamu otoriteleri hem AİHM gibi kuruluşlar bu işe karışmaktadır.

Doğru olanı şu olmalı: Kim hangi dine ve inanca mensupsa, inancı ve dini ondan nasıl giyinmesini ve yaşamasını istiyorsa, -başkalarının inancına ve yaşama biçimine müdahale etmemesi kaydıyla- inancının ve dininin gereklerini yerine getirsin; hizmet alan-veren ayrımı olmaksızın özgürce yaşasın.

Bir rahibeyi geleneksel dinî kıyafetinden veya inanmış bir kadını başörtüsünden mahrum bıraktığınızda ona en büyük zulmü etmiş olursunuz. Müslüman kadınlar için başörtüsü kesin, amir dinî bir vecibedir. Defalarca yazıldı çizildi, Kur'an-ı Kerim (24/Nur, 31; 33/Ahzab, 59) hanımların başlarını örtmeyi emreder. Kur'an'ın hükümlerini anlamaya çalışırken Hz. Peygamber'in tatbikatına, sünnetine bakılır: Ebu Davud'un yer verdiği bir hadise göre, Nur, 31. ayetinde açıkta kalabileceği belirtilenler, yani "kendiliğinden görünenler" yüz ve ellerdir.

Söz konusu yükümlülük ergenlik yaşıyla başlar. Bir gün Esmâ, üzerinde ince -muhtemelen içini gösteren şeffaf- bir elbise ile çıkagelir. Hz. Peygamber (sas), baldızını bu vaziyette görünce yüzünü çevirir ve "Esmâ, kadın ergenlik çağına erişip ay hali olmaya başladı mı, onun şu kısmı hariç görülmesi uygun olmaz." buyurur ve "yüz ve elleri"ni işaret eder. (Ebu Davud, Libas, 31.) Bir başka rivayette Hz. Aişe şöyle der: "Allah'ın Elçisi (sas), bileklerinin dört parmak yukarısını işaret ederek 'Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadına ergenlik çağına girince, yüzü ve şuraya kadar elleri dışında herhangi bir yerini açması helal değildir' buyurur." (Buhari, Kader, 8; Müslim, Kader, 5; Ebu Davud, Nikah, 4.) Yine Hz. Aişe, Ensar kadınlarının erdemlerini anlatırken bu hükmü açıklar: "Nur Suresi'ndeki 'kadınlar başlarını örtsünler' ayeti inince erkekler bu ayeti eşlerine, kız çocuklarına ve yakınlarına okudular. Ensar kadınları Allah'ın Kitabı'nı doğrulamak ve ona iman etmek üzere her biri geniş eteklerinden kumaşlar (kesip) başörtüsü hazırladılar. Ertesi sabah Hz. Peygamber (sas)'in arkasında başörtüleriyle namaza durdular." (Buhari, Nur Suresi Tefsiri, 12.)

İlköğretim çağındaki çocuklara gelince: Türkiye'de kızlar 13-14 yaşlarında ergenlik çağına girer. Ergenliğe kadar başın açık olmasında sakınca yoktur. Ama aile (anne-baba) çocuğunu küçük yaştan namaza, örtüye, ibadetlere, dinî hayata alıştırmaya, teşvik etme hak ve yetkisine sahiptir. Aileler, istiyorlarsa çocuklarının başlarını örtterek ilköğretime de gönderebilmeliler. Bu temel bir haktır.

- 1) Siz çocuğu ilköğretim ve lise hayatı boyunca dinî bilgi ve pratiklerden yoksun bırakın, üniversitede başını istersen kapat deyin, mezuniyetten sonra bir işe girecekse yine başını açtırın. Böyle şey olmaz.
- 2) Çocuğun velayeti ebeveynine aittir. 18 yaşına kadar çocuk hakkında ailesi karar verir, devlet karışamaz. 18'inden sonra başını açarsa, açsın, buna da aile karışmasın. Devlet, anne-baba çocuğu istismar ederse, ona zalimane davranırsa, gayri meşru işlerde çalıştırsa devlet müdahale eder. Ama başını örtüp okula göndereceğim diye talepte bulunan bir anne-babayı "Ya kızının başını aç ya da devlet elinden alır (Zafer Üskül doktrini)" diye tehdit etmek ne hukuka, ne insafa sığar. Kim kimin çocuğuna ve ne adına el koyuyor? Komünist Rusya'da böyle tatbikat görülmedi.
- 3) İnsanları rahat bırakın. Toplumunu cahiller sürüsü yerine koyup "eğitmeye" kalkışmayın.
- 4) Artık devlet sopasıyla insanları modernleştirmek alışkanlığını bir kenara bırakın.
- 5) Kimseye ne din, ne mezhep, ne ideoloji telkin etmeyin. Herkes inancını özgürce yaşasın, birbirinin hak ve hukukuna riayet etsin.

Yeni bir anayasa yapmaya giderken herkes başkasının hassasiyetlerini göz önüne alsın, hep beraber, müzakereye dayalı, katılımcı ve herkesi tatmin edecek bir metin çıksın.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Diyanet'te 'yeni dönem'

Ali Bulaç 2010.11.15

30 senedir Türkiye'nin en büyük kamu kuruluşunun Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) olduğunu, İslam dininin nazari ve ameli hayatı ile Müslümanların genel maslahatı açısından bu kuruluşun kaldırılması gerektiğini yazıp söylüyorum.

Uzun vadede yönelim bu istikamette olacak. Kısa ve orta vadede ise DİB'in varlığını devam ettireceği; AB üyelik süreci, laiklik, Alevilerin talepleri ile başka sebeplerle en çok "özerk bir kuruluş"a dönüşebileceği anlaşılmaktadır.

Geçen hafta DİB'in başına Sayın Mehmet Görmez'in gelmiş olması söz konusu orta ve uzun vade arasındaki mesafenin ne kadar kısalıp uzayabileceği konusuyla ilgiliydi. Başta CHP'liler olmak üzere bazı çevrelerin kendisinden pek memnun oldukları Ali Bardakoğlu'nun çıkardığı cübbeyi Görmez'e giydirmesi, eski zihniyet ve bürokratik "din hizmetleri"nin artık "yeni Türkiye"de karşılığı kalmadığının sembolik ifadesiydi. Medyada, iktisadi hayatta ve bürokraside yaşanan değişim "din bürokrasi"sinde ve giderek Batı akademizmine sırtını yaslayıp engin bir rehabet içinde yaşayan ilahiyat fakültelerinde de yaşanacak.

DİB, standart ilmiyal bilgileri, bürokratik mekanik duruş, muvazaalı diplomatik dil ve idari merkezin asli reflekslerine göre "diyanet"i "din"in yerine ikame etmeye dayalı geleneksel cumhuriyet(çi) tutumunu daha fazla sürdüremez. Hükümet Kürt sorunu, Alevi talepleri, azınlıklar, din ve vicdan özgürlüğü, başörtüsü vb. konularda 'demokratik açılımlar' yapar ve iyi kötü mesafeler kat ederken, Diyanet hükümetin gerisinde kalmazdı. Bu, "Bize fikir sormayın, biz siyasilerin işlerine karışmayız" demenin ötesinde bambaşka bir ihtiyaca işaret eder. Türkiye hızla reform sürecine giriyor, başta Ortadoğu ve çevresindeki havzalarla yeni ilişkiler kuruyor, bu süreçte en çok ihtiyacı hissedilen kaynak "din" ve "İslami entelektüel formasyon"dur. Dini-entelektüel ve toplumsal değişme dinamikleri ile DİB arasındaki mesafe fazlasıyla açılmış durumda. Eski başkan "doğru bilgi

bizde" deyip bilgi ve entelektüel hayat üzerinde resmi tekel kurmanın ötesinde şeyler de yapabiliirdi. Hele Sayın Faruk Çelik'in bakanlığa gelişinden sonra aradaki mesafe iyice görölmeye başlandı.

Bir yandan yüzde 70'lere varan karmaşık şehir hayatını, postmodernizmin hakikati parçalayan dünyasını, küreselleşmenin anlamlandırılması güç belirsizliğini, giderek azalmakta olan toplumsal sermayenin yarattığı sosyal sorunları ve elbette Ortadoğu'ya açılırken İslami ilimler ve tefekkür alanında ortaya çıkan bilgi ve entelektüel stoku ihtiyacını geleneksel Diyanet'le karşılayabilecek durumda değildir.

Türkiye, önüne 2023 hedefini koymuş bulunmaktadır: İlk 10 büyük ekonomi içinde yer almak, ihracatını 500 milyar dolara çıkarmak istiyor. Söz konusu hedefin çok yönlü tartışılarak tespit edildiğinden kuşkuluyum. Çünkü ekonomide karşılaşılabacak zorluklar bir yana, asıl Türkiye'nin -bu haliyle- "entelektüel stoku"nun ve giderek zayıflamakta olan "toplumsal sermayesi"nin bunu geriden beslemeye yetmeyeceğini zannediyorum. Her ikisi için gerekli olan mobilize edici bir toplumsal motivasyon ve güçlü bir entelektüel hayattır. Özerk, bağımsız entelektüel hareketler yanında ilahiyat fakülteleri ve Diyanet bu konuda olumlu rol oynayabilirler. Kısa ve orta vadede Diyanet, devletin bürokratik ideolojisine saplanmadan toplumu ahlakî-manevî yönde takviye etmede katkı sağlayabilirse toplumsal sermayeyi artırır, İslamî ilimler ve entelektüel hayat yönünde ciddi faaliyetlere girişirse, söz konusu hedefin fikri arka planının inşasında önemli rol oynar.

Diyanet'in, yeni dönemde hem İslamî ilimlere vâkıf, hem uluslararası tecrübesi yanında bölgesel ve küresel vizyonu olması yanında entelektüel birikimi ve formasyonu yeterli bir başkana ihtiyacı vardı. Mehmet Görmez tamı tamına bu özelliklere ve formasyona sahiptir. Önemli başarıların altına imza atacağını umuyor, yeni görevinde başarılar diliyorum.

NOT: Değerli okuyucularımın ve bütün Müslümanların Kurban Bayramı'nı tebrik eder, hayırlara ve güzelliklere vesile olmasını dilerim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Önümüzdeki badire!

Ali Bulaç 2010.11.18

Türkiye'nin Batı ittifakı içinde yer alması her zaman yararına değildir. NATO üyesi bir ülke olarak Türkiye, bugünlerde İran ve Suriye üzerinden Arap âlemine ve daha genel çerçevede İslam dünyasına karşı gelişen cephede yer almaya sürükleniyor.

Eğer Türkiye, ABD ve NATO'nun isteklerine boyun eğecek olursa, sadece sekiz senedir büyük bir emekle geliştirip ancak şimdilerde semeresini almaya başladığı "komşularla sıfır ihtilaf ve Ortadoğu'ya açılma" politikaları suya düşmüş olmakla kalmayacak, Cumhuriyet dönemi boyunca özenle kaçındığımız bir duruma, "İslam dünyasına düşman" bir konuma düşmüş olacak.

Biliyoruz ki Mustafa Kemal, günün zorlayıcı şartları altında Türkiye'yi Misak-ı Milli sınırları içine çekerken "Müslüman kavimler günün birinde tek tek bağımsızlıklarını kazanıp da bir araya gelme iradesini gösterebilirlerse kendi aralarında birlik kurabileceklerdir" fikrindeydi. Mustafa Kemal hiçbir zaman Batı dünyasına, Avrupa'ya güvenmedi, o, Türkiye'nin gerçek bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve devlet bekasının Ortadoğu'yla, İslam dünyasıyla "organik ilişkiler" içine girmeye bağlı olduğunu biliyordu. İslam dünyasıyla aramıza büyük mesafelerin koyulması, içeride resmî görüş kabul edilen Türkçülüğün Araplara karşı ırkçılığa ve husumete dönüşmesinin tarihi hem sonraya rastlar, hem Batı dünyasının dayatmasıyla yakın ilgilidir.

Bu fikri geliştiren ve Anadolu'da yaşayan bizlerin tarih içindeki bekasının İşlam dünyasının kaderiyle ilişkili olduğunu bilen ilk büyük devlet adamı Yavuz Sultan Selim'di. Birçokları Yavuz'un basit "cihangirlik davası"yla Safevilerle savaştığını ve sadece askerİ ve siyasİ nüfuz alanını daha çok genişletmek için Suriye ve Mısır seferini düzenlediğini düşünebilir. Bu o günün dünyasını ve tarih içinde hiçbir zaman kalıcı bir barış ve istikrar zeminine oturamamış "İşlam-Batı ilişkilerinin tabiatı"nı iyi bilmeyenlerin yanlış okumasıdır. Fatih gibi Yavuz'un da "kızıl elması" İstanbul'dan sonra "Roma" idi. Roma'nın en yüksek tepesine  hilal dikilecek olsaydı, bu hem İşlam'ın nihai davası olan İ'lay-ı kelimetullah'ın hedefine varması hem Mşlmanların Balkanlar'da ve Anadolu'daki bekalarının teminatı olacaktı. Tabii ki tarihin bizim pozitif faktörlerle teşhis edemediğimiz gizli faktörleri devreye girdiğinde başka bir irade hükmünü icra eder. Biz bir şey murad ederiz, Allah başka bir şey. Bu ayrı bir fasıldır.

Ancak Yavuz'un ne yapmak istediğini bilen Mustafa Kemal, yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti, İşlami geçmişini sümen altına itse ve Arap dünyasıyla arasına büyük mesafeler koysa bile, Türkiye'nin hiçbir zaman Mşlmanlara ve Araplara karşı muharip bir pozisyona girmemesi gerektiğini biliyordu. Bu Türkiye'nin kırmızı çizgisidir ve halen devam etmektedir. Belki Türkiye İşlam ve Arap dünyasının aleyhinde olabilecek kararlar altına imza atabilir, başka ittifaklar içinde yer alabilir, ama asla Mşlmanlara karşı kendisi muharip olamaz. Hatırlayalım, Turgut Özal Körfez Savaşı'nda Türk Silahlı Kuvvetleri'ni Irak'a sürmeye, Tansu iller, İran'ı vurmaya kalkıştığında askerler buna karşı çıkmıştı. Benim kanaatime göre, 1 Mart 2003 tezkeresinin TBMM'de reddini sağlayan da aynı "refleks"ti.

Evet, siyasetçiler tezkerenin geçmesini çok istediler, ikinci tezkereden sonra Amerikan uçakları Türkiye üzerinden binlerce sefer yapıp Irak'ta yüz binlerce masum Mşlman'ı öldürdüler, Afganistan'da Türk askeri sokaklarda babaları kendi ülkelerinin bağımsızlığı için hayatını kaybeden Afganlıların yetim çocuklarına şeker dağıtıyor... Evet, bunların hepsi doğru. Ama hâlâ Türkiye'de bir "i irade, tarihİ bir akıl, Yavuz'un ve Mustafa Kemal'in endişelerini taşıyan bir kuvvet" bizi Mşlmanlarla ve Araplarla sıcak çatışma ortamından uzak tutmaya alışıyor.

Türkiye'nin ağır bir baskı altında olduğu doğrudur. İran ve Suriye'ye ve bu iki Mşlman lke üzerinden İşlam dünyasına karşı konuşlandırılmak istenen füze savunma sistemi bizi bir kere daha çok zor bir duruma sokmuş bulunmaktadır. Umarım bu badireyi de atlatırız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İran, NATO ve Türkiye

Ali Bulaç 2010.11.20

Amerika, nükleer enerji üretimine 1950'lerde başladı, iki kutuplu dünyanın kurulmasıyla ABD, Sovyetler'e karşı Türkiye, İran ve Pakistan'da nükleer enerji üretimini öngördü. İran 1970'lerde bu işi hızlandırıp 20 küsur nükleer santral inşa etmeyi planladı.

1979 İşlam Devrimi'nden sonra İmam Humeyni, nükleer enerji ve silah üretimine sıcak bakmıyordu. İmam'ın endişeleri çevrenin tahribi ve sivil katliam dolayısıyla fıkhî sebeplerle ilgiliydi. Ancak zaman içinde İran nükleer üretimine adeta mecbur bırakıldı:

1) İsrail'in elinde 400 civarında nükleer bomba olduğu ortaya ıktı;

2) Saddam, 1988'de İran'ı nükleer silahla vurma tehdidinde bulundu ki, İmam Humeyni'yi ateşkesi kabul etmeye sürükleyen asıl sebep buydu:

3) Irak 2003'te elinde nükleer silah var bahanesiyle Amerika tarafından işgal edildi. Oysa Irak'ın elinde sahiden nükleer silah olsaydı Amerika buna cesaret edemezdi, nitekim Kuzey Kore'ye bundan dolayı dokunamıyor;

4) Zaman içinde petrol bitebilir, eninde sonunda İran'ın da nükleer enerjiye ihtiyacı olacak.

İran'ı nükleer programa sürükleyen her dört şık da haklı ve anlaşılır gerekçelere dayanıyor. Eğer Saddam, İran'a karşı nükleer silah kullansaydı, milyonlarca insan ölebilirdi. Nükleerin ne büyük caydırıcı bir güç olduğunu İran, sekiz yıllık savaşın sonunda korkuyu iliklerine kadar hissederek anladı.

İran'ı Amerika, Avrupa ve İsrail'le karşı karşıya getiren sorunlar da beş noktada toplanıyor:

1) İran, 1979'dan beri İmam Humeyni'nin doktrinine dayalı olarak ABD'ye karşı cepheden tavır alıyor: Doktrin'in üç öncülü vardır: a) Amerika İslam'ın ve Müslümanların en büyük düşmanıdır. b) İslam kendi kaynaklarına ve zenginliklerine sahip çıkıp bağımsız olmak istiyorsa Amerika'yla çatışmayı göze almalıdır. c) Amerika da, Sovyetler gibi eninde sonunda çökecektir. Saldırgan politikaları onun sonunu hızlandırmaktadır.

2) İran, nükleer programla, bölgede İsrail'in tekeli kırma hedefliyor. Nükleer güce sahip olursa 'dehşet dengesi' oluşacaktır. Bu durumda İsrail, ne Arapları tehdit edebilir ne Filistinlilere karşı bu acımasız politikaları sürdürebilir.

3) İran küresel ekonomik sisteme entegre olmayı reddedip farklı bir mecra açmaya çalışıyor.

4) Modern zamanlarda da "İslami sosyo-politik bir rejim" in mümkün olabileceğini göstermeye çalışıyor.

5) Kültürel olarak Batılı değerleri tümüyle reddetmese de, tümüyle de benimsemiyor, selektif bir tutum izliyor. Kendine özgü geleneksel ve İslami değerleri öne çıkarıyor, bu perspektiften sürekli Batılılara "İslam sizin değerlerinizle uyum halindedir" türünden taahhütlerde bulunma kaygısı taşıyor, bu söyleme değer vermiyor.

Batı açısından bir "tehdit" olan İran'ı durdurmanın dört yolu var: İlki rejim değişikliği yapıp başa liberalleri ve Batı yanlısı kadroları getirmek; diğeri Irak gibi işgal etmek; üçüncüsü bombalamak; dördüncüsü katı bir ambargo ile çökertmek. Birinci yolun pek işe yaramadığı 30 senedir anlaşıldı. İkincisine ve üçüncüsüne İsrail ve Amerikalı Neoconlar fazlasıyla istekli, demokratlar mesafeli. Obama'nın hiç niyeti olmadığı biliniyor, ama cumhuriyetçilerin, Yahudi lobileri ve İsrail'in ağır baskısı altında. Şu an ABD için, en etkili tedbir, füze kalkanı sistemiyle İran'ı yakın mesafeden tehdit altında tutmak. Türkiye, bu işe biçilmiş kaftan bir ülke. Hem İran'a komşu hem NATO ülkesi.

Füze kalkanı sistemi sadece İran'a değil, Suriye ve Arap ülkelerine de karşı. Arap sarayları İran'ın 'te'dip edilmesi'ni çok istiyor, İsrail İran'a saldırırsa avuçlarını ovuşturacaklar.

Eğer İran'a Türkiye üzerinden fiili bir saldırı olursa Suriye, Irak ve Arap sokakları Türkiye'ye hasım olacak, Türkiye, 1639'dan bu yana ilk defa İran'la karşı karşıya gelecek.

Amerika, Atlantik ötesi bir ülkedir, günün birinde çekip gidecek. Avrupa asla bizi kendi eşiti görmeyecek. Balkanlar'dan başlayarak bizim kaderimiz İran, Türki cumhuriyetler ve Ortadoğu'yla ittifak ve işbirliğine bağlı. İnşallah Türkiye yanlış bir iş yapmaz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mardin'in kurtuluşu meselesi

Hürriyet Gazetesi'nden Yılmaz Özdil "Mardin'in kurtuluşu ve kutlanması"yla ilgili bir yazı yazdı. (Hürriyet, 13 Kasım 2010) Yazı, Mardinli hemşehrilerimiz arasında tepkilere sebep oldu.

Özdil, özetle "Destansı direniş örgütlenmesi var, hatta soba borularını eğip büküp kaleye koymuşlar ki, Fransızlar top namlusu sansın; erkeğiyle kadınıyla seferber olmuş Mardin... Ama işgal yok." diyor. Pekiyi, kurtuluş gününü kutlamak neyin nesi oluyor, diye soruyor. Özdil'e göre "Bu yalanı bir Cumhuriyet kızı ortaya çıkarmış: Artuklu Üniversitesi'nden Aysel Fedayi. Fedayi, ilgililere, Mardin Belediye Başkanı Mehmet B. Ayanoğlu'na durumu anlatır. Ayanoğlu da dinler, inceler, bakar ki belgeler doğru: "Destansı direniş var ama, işgal yok... Kurtuluş gününü, onur gününe çevirdiler... Ve, bana göre, başta Belediye Başkanı Beşir Ayanoğlu, tarihe ve bilime saygı göstererek, gerçekten onurlandırdılar Mardin'i. Küçültmediler... Büyüttüler Mardin'i."

Genç kızımızın çalışmasını tabii ki takdirle karşılıyoruz. Ama eğer tezini salt bu bilgi üzerine dayandırmışsa, bu hiç de bilinmeyen bir şey değildi. Kişisel olarak bu konuyu iki defa bu köşede yazdım. (Bkz. Mardin'in Misak-ı Milli Tercihi Zaman, 21 Kasım 1998; Patrik İlyas Şakir Efendi Meselesi, Zaman, 17 Aralık 2008.) Ayrıca Genelkurmay Başkanlığı ve MSB'nin arşiv belgelerine dayanarak emekli General Dr. Yavuz Ölçen'in Milli Mücadelede Mardin adlı çalışması da aynı bilgileri veriyor. Dr. Yavuz Ölçen, Aysel Fedayi'nin 21 Kasım tarihinin yanlışlığında isabet edebileceğini, tarihin 9 Ocak olabileceğini düşünüyor.

Pekiyi meselenin esası neydi? Tekrar edelim:

1918'de Mondros Mütarekesi imzalandığında Avrupa devletleri Osmanlı'yı paylaşmaya girişti. Arap nüfusun yoğun yaşadığı Mardin hakkında verilmiş bir karar yoktu, muhtemelen İngilizler ve Fransızlar kendi aralarında kim daha avantajlı ve ikna edici olursa Mardin onun olsun şeklinde anlaşmışlardı. Önceleri İngilizler Irak'taki siyasi hakimlerinden Nowil'i bir heyetle Mardin'e gönderdiler. Nowil, bölgenin Osmanlı idaresinden çıktığını, İngilizlerin yönetimi devraldıkları, dolayısıyla Mardin'in de sorun çıkarmadan İngiliz idaresine girmeyi kabul etmesi gerektiğini söyledi. Nowil'in tehditleri karşısında şehrin ileri gelenleri cevap vermek üzere İngiliz heyetinden mühlet istedi ve kendi aralarında bir istişare toplantısı yaptı.

Suriye ve diğer Arap toprakları İngiliz ve Fransızların idaresine geçmişti. Mardin de bir karar vermek durumundaydı. Ortada bir yandan üstün bir güce sahip olan İngiliz ve Fransızlar, öte yandan dağılmakta olan bir Osmanlı Devleti vardı. Avrupalılar hem tehdit ediyordu, hem de refah ve kalkınma vaat ediyordu. İstişare toplantısına Müslüman Araplar ve Kürtler ile Süryanilerin ileri gelenleri katıldı. (Bkz. Metropolit Hanna Dolapönü İtr el Nardin fi Tarih Merdin (Tarih'te Mardin 1972 s 102 vd; Latif Öztürk Atalay Mardin ve Mardinliler, İstanbul 1995, s. 30.)

Hem yazılı kaynakların yazdığı, hem dedemden ve yaşlılardan dinlediğim şuydu: "Biz Araplar, Kürtler ve Süryaniler olarak Osmanlı idaresinden ayrılmak istemiyoruz. Halifeye bağlıyız ve Türk kardeşlerimizin yanında kalmaya devam edeceğiz. Gerekirse savaşaacağız." İngilizler bu karar üzerine Viranşehir tarafına geçip saldırı düzenlediler. Ancak Diyarbakır'dan gelen kuvvetlerin de yardımıyla bu saldırı Derik'e ulaşmadan püskürtüldü.

21 Kasım 1919'da (?) bu sefer Fransızlar Mardin'i teslim almak üzere geldiler. Heyetin başında iyi bir asker ve diplomat olan Norman vardı. Mardin halkı, şehri, içinde asker varmış intibaini veren yüzlerce çadırla donattı halk eline mavzer, tabanca, tüfek, kazma, kürek alıp sokağa döküldü; tepelere ve kaleye top görüntüsü veren soba boruları yerleştirildi. Norman'a da aynı cevap verildi, tehdit edildi. O içerde şehrin ileri gelenleriyle görüşürken kaleye asılmak üzere getirilen Fransız bayrağı yırtıldı.

Kısaca Fransızlar da şehri teslim almadan çekildi gitti. Erkeklerinin büyük bölümü çeşitli cephelerde silah altında olan Mardin, bir halk ayaklanmasıyla şehrin işgal edilmesine engel oldu.

Hiç davet edilmemeliydi

Ali Bulaç 2010.11.25

Hint asıllı İngiliz yazar Naipaul'un "Avrupa Yazarlar Parlamentosu"nda açış konuşmasını yapmak üzere İstanbul'a davet edilmesi büyük tartışmalara yol açtı.

Dostumuz Hilmi Yavuz, haklı olarak İslam dinine ve Müslümanlara ağır hakaretler yağdıran bu sömürge aydınını davet edenleri eleştirdi ve toplantıya katılacakların bunu içlerine nasıl sindireceklerini sordu. Bunun üzerine Beşir Ayvazoğlu, Cihan Aktaş ve birkaç duyarlı yazar toplantıdan çekildiklerini açıkladı. Fakat davet edenler "Bunda ne var, adam gelsin dinleyelim, çoğulculuk bunu gerektirir." deyip olayın vahametini küçültmeye çalıştılar. Önceki akşam da Naipaul'un tepkiler üzerine İstanbul'a gelmekten vazgeçtiği öğrenildi.

Mademki davet edenler dine saygılı muhafazakâr zatlardır. Bu tür benzer olayların tekrar yaşanmaması için genel kaideyi hatırlatalım, Kur'an'da ele alındığı şekliyle meseleyi tahlil edelim:

Müslümanlar zayıf oldukları Mekke'deyken, istemedikleri halde müşriklerin sohbetlerine katılır, bu arada Kur'an ve Hz. Peygamber (sas) hakkında yapılan alaycı konuşmalara kulak misafiri olurlardı. Bu sohbetlere müdahale etme imkânları yoktu, içleri acıyarak da olsa dinlemek zorunda kalırlardı. Medine'ye geldiklerinde de, onlardan bir bölümü, özellikle inancı henüz tam yerine oturmamış olup bazan kuşkuya düşenler bu sefer Yahudi hahamlar, münafıklar veya müşrik Araplarla sohbetlerinde benzer alaycı konuşmaları dinlerlerdi. Durum farklılaştığından -çünkü artık Müslümanlar güç ve kuvvet sahibi olmuştu-, artık onlarla oturmak zorunda değildiler. İşte buna işaret etmek üzere şu ayet indi: "O, size Kitap'ta: 'Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğinizde, onlar bir başka söze dalıp geçinceye kadar, onlarla oturmayın, yoksa siz de onlar gibi olursunuz.' diye indirdi." (4/Nisa, 140; ayrıca bkz. 5/Maide, 57-58; 6/En'am, 68.)

Kur'an-ı Kerim, İslam'ın kutsallarının alay konusu olduğu sohbetlere katılmayı yasaklamakta, bu sohbetlere tanık olanların hemen toplantıyı terk etmelerini emretmektedir. Yasaklanan, gayrimüslimlerle sohbet, fikri alışveriş, seviyeli ve zihin açıcı tartışma (dünya barışına, insanların huzur ve refahına zemin hazırlayacak müzakere ve muarefe) veya faydalı beşeri ilişki değil, İslam'ın kutsallarının, (mesela Allah'ın birliği, Kur'an, Hz. Peygamber'in şahsiyeti, sahabeler, İslam'ın hükümleri, inançları vb. konuların) alay konusu olmasıdır. Bunun "hoşgörü"yle veya "düşünce ve ifade özgürlüğü"yle ilgisi yoktur. Belli bir edeb dairesi içinde her düşünce dile getirilebilir, tartışılır. Ama alay, hakaret/tahkir, küçük düşürme başka bir şeydir.

Müslümanlar eğer bu meclislerde sohbetin yönünü ve konusunu değiştirmeyecek konumda iseler, toplantıyı terk etmeleri gerekir. Ayet, böyle yapmayacak olurlarsa, kulaklarının bunlara alışacağını, kalplerinin nasır tutacağını ve bunun sonunda Müslümanların da onlara benzeyeceğini söyler.

Maide, 57-58. ayetlerde "Yahudi ve Hristiyanlardan İslam dinini alay ve eğlence konusu yapanların ve açıktan zaten inkârcı oldukları bilinenlerin dost edinilmemesi" belirtilir. Bu tutarlı ve gerekli bir uyarıdır. Zira eğer farklı dinler veya insan toplulukları arasında bir arada yaşama iradesi belirecekse, grupların birbirlerinin din ve inançlarına saygılı olması gerekir. Bunun anahtar terimi "ihtiram"dır. Karşılıklı ihtiram varsa, dinî gruplar birbirlerinin din ve inançlarına, ibadetlerine, kutsallarına, hak ve hukuklarına saygı gösterir; onların can, mal, namus ve nesil emniyetlerini tehdit edecek tutum ve davranışlardan, dinin koruduğu hüküm ve kurallara tecavüz etmekten kaçınmaya özen gösterirler. Müslümanlar öncelikle bu hassasiyete sahiptirler. Başkalarından

da aynı hassasiyeti beklemektedirler. Dinlerini ciddiye almayanlarla dostluk ilişkisi kurulmaz; aksi halde Allah'tan korkup sakınılmamış olurlar, bu da takvaya aykırıdır.

Buna göre, eğer gelseydi Naipaul'u dinleyip dinlememe konusunda karar verebilmemiz için, "bir başka söze geçip geçmediğine", yani İslam ve Müslümanlarla ilgili görüşlerini değiştirip değiştirmediğine bakmamız lazımdı. Ancak benim bildiğim, Naipaul eski Naipaul'dur. Davet edenler de, daveti savunanlar da hepimizi fazlasıyla rencide etmiştir. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Din, gelenek ve modernite arasında kadın

Ali Bulaç 2010.11.27

Uluslararası bir konferans için Antalya'dayız. Konu son derece önemli: Aile. Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı bünyesinde faaliyet gösteren KADİP'in (Kültürler Arası Diyalog Platformu) düzenlediği toplantıya 50 civarında ülkeden yaklaşık 700 kişi katılıyor.

Konu önemli, çünkü katılımcıların çoğu, ailenin derin bir krizden geçtiğini kabul ediyor. Eğer başarılı olabilirse sorunun kaynaklarına inmeye çalışılacak. Elbette kriz modern dünyanın, daha doğru bir ifadeyle modernitenin krizidir. "Modernite"nin ve buna bağlı olarak modernleşme, modernlik, modernizm ve modernizasyonun gündeme geldiği her konuda zaruri olarak, "din" ve "gelenek" de gündeme gelir. Çünkü Batı modernitesi, din ve gelenekle çatışarak ya da din ve geleneğin içeriklerini dönüştürerek sahneye giriş yapabilmiştir. Modernitenin din ve gelenekle henüz sorunu bitmiş sayılmaz. Batı'nın dinî, geleneksel entelektüel ve felsefi kaynakları artık kendi başlarına bu dünyayı anlamlandırabilecek ve moderniteyi aşabilecek herhangi bir potansiyele sahip değildirler. Bu yüzdendir ki, modernite bundan emin bir biçimde, "Batı-dışı dünya"ya, ama özellikle İslam'ın dinî kaynaklarına, bilgi ve düşünce mirasına ve bugün el'an sahih gelenekler (örfler) seviyesinde modernitenin öngörülerine karşı gösterdiği direncine yönelmiş bulunmaktadır.

Bu açıdan toplantının ana başlığının "Din, gelenek ve modernite bağlamında bir değer olarak aile" şeklinde tespit edilmiş olması yerinde olmuştur.

Krizin boyutları ve etkileri her geçen gün biraz daha görünür, yaşanır ve tahrip edici sonuçları gözlemlenebilir, matematiğin ve bilimin diliyle de hesaplanabilir hale gelmiş bulunmaktadır. Zaten halen pozitivizmin derin etkisinde olan akademik dünya bir sorunun varlığını kabul ediyorsa, bunun bir sebebi, toplumsal maliyete ve devlet bütçelerine krizin sonuçlarının bir gider kalemi olarak dönmesi dolayısıyladır. Pozitivist Batı, çevre ve ekolojik sorunları da, firmalara maddi maliyet olarak dönmedikçe kabul etmediler. Aile ve kadının değişen rolleri ve konumlarının Batı'nın etkisinde daha uzun süre "sorun" olarak görülmeyeceğini düşünebiliriz. Şu var ki, zaman hızla akıyor ve Rene Guenon'un dediği gibi, bir uçurumdan aşağıya doğru yuvarlanmakta olan kütlenin, dibe doğru yaklaştıkça hızı artar. Pek de uzak olmayan bir gelecekte kadının modern algısı, rolü ve ailenin geçirmekte olduğu sorun, çok daha görünür, hesaplanabilir ve belki de telafisi mümkün olmaktan çıkan maliyetler yumağına dönüşmüş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplantıya katılanların neredeyse tamamı, ailenin sarsıntı geçirdiğini söylüyor. Tabii ki karşı karşıya geldiğimiz sorun, basit manada ailenin sarsıntı geçirmesinin ötesinde, yeryüzü gezegeninde türümüzün neslini devam ettirmeye çalışırken, karşılaştığı sorunla ilgilidir. Söz konusu sorunu üç ana noktada toplayabileceğimizi düşünüyorum ki, bu benim tebliğimin ana çerçevesini oluşturuyor:

1) Erkek-kadın ilişkisinin doğasını teşkil eden fitri rollerin dağılımında ve buna bağlı olarak erkekle kadının beşeriyetin örfünde on binlerce senedir devam eden toplumsal konumlarında köklü bir altüst halinin yaşanıyor olması.

2) Neslimizin devamı için zaruri olan erkek ve kadının birbirine bağımlılığını sona erdirmeye matuf "nikâhsız beraberlikler" in ve bunu mümkün kılan "cinsel özgürlük fikri" nin giderek yadırganamaz eğilim haline gelmiş olması.

3) "Refah toplumlarının veya zengin ülke kadınları"nın doğurganlık heveslerini kaybetmelerine paralel olarak doğurganlık kabiliyetlerini kaybetmeye başlamaları. Eğitim ve iktisadi gelir seviyesinin artması demek olan "refah ve modern zenginlik", "gelişmekte olan ve gelişmek isteyen ülkeler" in ana yönelimi olduğundan, Batı-dışı dünyanın da aynı süreci takip edeceğini söyleyebiliriz; dolayısıyla evrensel ve küresel bir durumla karşı karşıya bulunuyoruz.

Bu her üç "beşeri durum" da "yeni" dir. Ve eğer popüler modernlik algısından hareket etmek gerekirse, her üç beşeri durum da modernliğe aittir. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eşitlikten pozitif ayrımcılığa

Ali Bulaç 2010.11.29

Kadın-erkek ilişkisinin doğası, erkeğin kavvam vasfının korunmasına ve aile düzeninde ma'ruf ve meşru çerçevede kadının erkeğe itaat etmesine dayanır. Çünkü erkek ve kadın arasındaki ontolojik bağ eşitliği değil, yaratılıştaki çeşitliliği ve bunun zorunlu sonucu olan farklılığı öngörür.

Modernlik, bu doğayı tahrip etti, fitratı bozdu. Ailede reisliğin erkekten alınmasıyla kavvam vasıf, sosyo-ekonomik düzenlemelerle itaat ve eşitlik ilkesiyle farklılık aileyi belirleyen sabiteler olmaktan çıktı.

Belirtmek gerekir ki, erkeğin kadın üzerindeki katı tahakkümü, güç merkezli teknolojik gelişme, ulus devletin emredici gücü ve tabiata kaba müdahaleleri temel alan modern uygarlığın ürünüdür. Modernlik öncesinde kadın çeşitli mağduriyetlere uğramıştır, ancak bunlar sistemli kültürel kalıplarla sürdürülen haksızlıklar değil, genel hak ve hukuk ihlalleri cinsinden şeylerdi. Modern uygarlık, tabiatındaki güç temerküzü ve tahakküm dolayısıyla erkek egemen bir karaktere sahiptir. "Erkek egemen (ataerkil) kültür"ün kadim zamanlardan beri sürüp geldiği fikri, geçen yüzyılda icat edilmiş bir hurafedir.

Modern teknolojik ve ekonomik güç biçimleri, modernite ile ortaya çıkan "erkek merkezli" bir kültürden "kadın merkezli" bir kültüre doğru gidiş başlamış bulunmaktadır. Modernlik öncesinde hak ve hukuk ihlallerine rağmen dinler ve kadim gelenekler "insan merkezli"ydi, bugün kadın merkezli hakim bir söylem ve kültüre doğru giderken, bu insan merkezliliği kaybetmekteyiz. Sorun kadının veya erkeğin ezilmesi sorunu değil, insanın sorunudur. Kadın merkezli bir kültürde merkezde "insan" değil, "cinsiyet" ve bunun ideolojisi olan "cinsiyetçilik" bulunmaktadır.

Batı'da feminist söylemi ve ideolojiyi tüketen postfeministler, sanayi devriminden bu yana söylemlerini üzerine oturttukları "kadın-erkek karşıtlığı"nın artık anlamlı olmaktan çıktığını düşünüp, asıl kadını özgürleştirmekten alıkoyan ontolojik ve antropolojik kaynaklara inmenin gerekliliğine inanmaktadırlar. Moralleri bozulmasın, çabaları bir iki yüz yıl daha sürse, varacakları nokta bugünkünden farklı olmayacaktır. Sol entelektüellerin de

adaletsizliği, yoksulluğu ve küresel sömürüyü gündemden çıkarıp postfeministler gibi, sonu liberallerin demokrasi varsayımlarına gelip dayanacak bir "özgürlük tanımı" peşinde koşmaları aynı derecede trajiktir.

Bizim gibi ülkelerde, kadına ilişkin egemen algı ve bunun temellendirdiği yasal-hukuki düzenlemeler, "eşitlik" in de ötesine geçip, "pozitif ayrımcılığı" esas alan anayasal ve yasal düzenlemelerle sorunu daha çok içinden çıkılmaz hale getirmektedir. 12 Eylül 2010 referandumunda oyladığımız "kısmi anayasa değişikliği"nde yer alan "kadına pozitif ayrımcılık" ilkesi, Anayasa'da yer alan 10. maddedeki eşitlik ilkesine aykırı yorumlanamayacağı hükmünü getirdi. Buna uygun olarak ilk düzenlemeler yapıldı ve geçenlerde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı "İlk defa işe alınacak kadın için işverenin ödeyeceği sosyal güvenlik priminin 3 yıl süreyle yüzde 100 indirim tabi tutulacağını" açıkladı.

Bunun geleneksel toplumsal yapımızın sürdüğü "ev ve anne merkezli-aile yapısı"nı sarsıp kadınları piyasaya süreceğini, evi kenara iteceğini ve yukarıda işaret ettiğimiz kadın-erkek doğasını tahrip sürecini hızlandıracağını söylemek için kâhin olmaya gerek yok.

Ben bunun üç büyük sonucu daha olacağını düşünüyorum:

- 1) Pozitif ayrımcılık, teşvik edilen trend ve emredici yasalar desteğinde liyakat ve ehliyeti önemsiz kılacak, iş piyasası ve statülerin dağılımında kendi başına "kadınlık durumu" rol oynayacak ve uygulama pratikte çeşitli haksızlıklara, istismarlara ve çatışmalara yol açacaktır.
- 2) Kadınlık durumu dolayısıyla bir işi ve statüyü ele geçiren kadınlar idareden iktisadi hayata, eğitimden hizmet sektörüne kadar her alanda kalite düşüşüne sebep olacaklardır.
- 3) Pozitif ayrımcılık, sosyo-ekonomik yapıyı daha çok sayıda yasal ve anayasal düzenlemelerle kadınların lehine çevireyim derken siyasi sistemi feminist otokrasiye doğru sürükleyecektir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Wikileaks, kod adı: R. Tayyip Erdoğan!

Ali Bulaç 2010.12.02

Wikileaks adlı muhbir sitenin açıkladığı belgeler eğer "diplomasinin 11 Eylül'ü ise", Amerikan merkezli küresel bir operasyonla karşı karşıya olduğumuzu düşünebiliriz. Türkiye'de de Cumhurbaşkanı'ndan TBMM Başkanı'na kadar tepedeki yetkililer, açıklanan belgelerle ilgili kuşkularını dile getiriyorlar: Havada bir 'operasyon' kokusu var.

Nelerin amaçlandığını anlayabilmek için, resmin bütününe bakmak gerekir. Yaklaşık bundan iki ay önce "Türk-Amerikan ilişkileri"ni konu alan bir toplantıya katılmıştım. Amerika'nın devlet refleksini iyi bildiğini zannettiğim bir zat, uzun bir konuşma yaptıktan sonra sözlerini şöyle bitirdi: "Amerika'da Yahudi lobisinin şu an altını çizdiği anahtar cümleyi şöyle özetleyebilirim: 'Türkiye bizim için çok önemli, Türkiye'yi gözden çıkaramayız, ama başında R. Tayyip Erdoğan'ın bulunduğu AK Parti hükümetiyle bu iş yürümez!' Yahudi lobisi, şimdiki İsrail yönetimi, Cumhuriyetçiler, yönetim içinde etkileri devam etmekte olan neo-conlar ve Demokratların bir bölümü bu kanaattedirler."

Hatırlanacağı üzere Mavi Marmara olayından sonra Türk hükümeti ile İsrail hükümeti bir tür karşılıklı restleşmeye girmişti. İsrail tarafı "Bu iş Erdoğan hükümetiyle olmaz" derken, bizimkiler de "Bu iş Netanyahu yönetimiyle gitmez" diyordu. Hâlâ bu noktada duruyoruz.

Obama'nın İsrail'i bir miktar durdurmaya yatkın olduğunu biliyoruz. Belki de Türkiye, buradan aldığı işaretle İsrail'e karşı tutumunu sertleştirdi. Tabii ki İsrail de mukabil saldırıya geçti. Ama hiç kimse İsrail'in uluslararası sularda ve 70 mil açıkta gemimizi vurup 9 yurttaşımızı şehit edeceğini hesaplayamamıştı. Bu, İsrail-Suriye arasında son turuna giren arabulucu teşebbüslerinin İsrail tarafından Gazze'yi vurmak suretiyle sabote edilmesinden daha ağır bir darbeydi. İsrail, Mavi Marmara'yı vurarak tabir caizse Türkiye'nin karizmasını çizmek istedi. Ama asıl Arap kamuoyuna mesaj vermiş oldu: Türkiye'nin gelip sizi elimden kurtaracağını düşünüyorsanız, çok beklersiniz. Ben gider "beklenen kurtarıcı"yı da vururum, bana kimse bir şey yapamaz." Sahiden de şu ana kadar kimse bir şey yapamadı.

İsrail bununla da yetinmiyor, R. Tayyip Erdoğan ve partisini doğrudan hedef alıyor. Obama'nın Yahudi lobisi karşısında işe yarar bir tutum alacağı beklentisi içinde olmamak lazım. Herkesin genel kanaati, önümüzdeki seçimleri kaybedeceği yönünde. Clinton da İsrail lobisinin etkisinde. Her şeye rağmen Türkiye, kendine daha çok güvenen bir dış politika izliyor. Bu, Obama'nın ilk başlardaki vizyonuna uygun, ama Obama'nın yapabilecekleri sınırlı. Obama, Netanyahu'yu sevmez, öyle de olsa Yahudi lobileri ve kuruluşlarının yüzde 66'sı Demokratlara destek verdiler. Kısaca Obama eski Obama değil. Ne İran'la diyaloga açık ne İsrail'i sıkıştırmaya istekli. Seçim hesapları, ekonomiyle ilgili kaygıları var. Obama'nın gitmesi veya gidinceye kadar elinin zayıflaması Türkiye'yi etkiler. Yahudi lobisi ve İsrail ise sürekli aynı nakaratı tekrar edip duruyor: "Bu iş R. Tayyip Erdoğan'la olmaz."

Wikileaks'in açıkladığı belgelere gelince.

Bir nokta hayli önemli: Bunca ülke hakkında skandal sayılabilecek ve en azından insanı bıyık altından tebessüm ettirecek bilgiler varken, İsrail sütten çıkmış ak kaşık gibi duruyor. Hatta Netanyahu'nun ne kadar şık giyindiğinden söz ediliyor. Açıklananlar içinde "Vay bel!" denilen bilgiler yok değil. Ama çoğu "diplomat dedikodusu veya bilinçaltının dışı vurumu türünden şeyler" ki, bir kısmını biz de tahmin edebiliyoruz.

Türkiye'yle ilgili bir tanesi hayli ilginçti. Sanki bilinçli ve sistemli bir biçimde adeta "üretilecek" açıklanmıştı: "R. Tayyip Erdoğan'ın İsviçre'deki banka hesapları!" iddiası. İlk günden Taraf gazetesinin bu salt bir iddiadan, belli ki "amaçlı bir dezenformasyon"dan ibaret olan "üretilmiş belge"yi manşete çekmesi çok manidardı. CHP, bu işin peşine düşeceğini söyledi. Eğer Wikileaks belgelerinin operasyonel boyutu varsa, Türkiye'yle ilgili operasyonun hedefinde R. Tayyip Erdoğan bulunuyor. AK Parti değil, doğrudan Erdoğan!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Parçalanmış bilinç (1)

Ali Bulaç 2010.12.04

"Manevi gelenek doktrini"nin önde gelen temsilcilerinden Frithjof Schuon, "Bilginin özü, Öz'ün bilgisidir" der. "İçinde bulunduğumuz dünyada eksik olan şey, eşyanın tabiatıyla ilgili temel bilgidir."

Rahmetli Schuon'dan hareketle şöyle denebilir: Bütün zenginliklere ve sahip olduğumuz araçsal imkânlara rağmen, muhtaç olduğumuz şey, Bilgi'nin nihai amacı olan amacın bilgisidir. Tamamen dünyaya tahsis edilmiş, sıradan ve çok aşağı (edna, deni ve dünyevi) düzeyde olmayan Bilgi (el-İlm) Ezeli Hakikat'in tarih içinde ve birçok formda bize telkin ettiği Birlik'te saklıdır. Bu, İslam inancında "Tevhid" olarak ifade edilmiştir.

Birlik kendini bize çıplak ifşa etmez; onu arayıp bulmamızı, bir tür keşif yoluyla ona ulaşmamızı ister. Hakikat'in peşinde süren arayış onun bir parçasıdır. Bu "keşif" sadece sezgisel veya doğrudan ani iç aydınlanma (ışrak) değil, sonsuzluk içinde her biri kendi varoluşunu sürdüren maddi tabiat dolayımında da tahakkuk edebilir.

Tahakkuk ettiği anda hak ve Hakikat tecelli etmiş demektir. Varlığın namütenahi çeşitliliğine, birbirinden farklı ve çoğul bünyevi tezahürlerine rağmen, hakikatte her şey bu Birlik'ten neş'et eder ve onda meşru ifadesini bulur. O halde Tevhid/Birlik, zati ve asli; Kesret/çokluk arızı ve fer'idir. Bilincin parçalanma hali, Tevhid'ten yoksun ve onu unutmış olarak kesrette kaybolması, her bir unsur adedince dağılması ve böylelikle trajik bir biçimde Birlik ve Bütünlük duygusunu kaybetmesidir.

Yine de kesret olmaksızın Vahdet'i bilemeyiz. Kesret olarak sıralanan her bir nesne, mertebe ve şey gerçekliklerdir. Sadece kendi başlarına mutlak değildirler. İzafi olmak, sınır, acz ve sonluluk kesretin tabiatındandır. Vahdet birleştirir, aşkın Birliğe göndermede bulunur. Şu halde Hakikat'i arayış ne kadar önemli ve zaruri ise, kesret de Vahdet için gereklidir. Modern bilim ve bilgilenme sistemi, beşeri zekânın bu limitine takılıp kesretin gerçekliğinin "deruni/batını", "öte/uhrevi" ve "aşkın/ilahi" düzeylerine ulaşmayı reddettiği için kusurlu ve eksiktir. Bundan dolayı sahip olunan bugünkü bilgi sisteminin genel karakteri sıradan ve aşağı dereceden, yani edna, deni ve salt dünyevidir (seküler). Bu özelliği kökü olmayan; kökü, arketipi olmadığı için sadece bir hayal, sanal bir kurgudur. Tek özelliği oyalayıcı olması, Hakikat'in bir taklidi olarak sahte vaadlerde bulunmasıdır.

Eğer maddi tabiatın Kitaba benzetilmesi açıklayıcı bir fikir veriyorsa, bu durumda tabiatın her bir mertebesi ve devinimi "belli ve özel bir okuma"ya tabi tutuluyor demektir. "Okuma" bir algılama çabası ve "yorumlama"dır. Bir şey sonsuz çeşitlilikte farklı okunabilir, ama okunan şey sabittir. Ömer Nesefi bundan hareketle "eşyanın hakikati sabittir" demiştir. Bu da tamamen bilinç konusudur. Modern bilgi, tabiatın özel bir okumasıdır ve bize varlık hakkında vermek istediği kendine özgü (yanlı ve öznel) perspektifi kesin, genel ve nesnel bilgi olarak empoze etmektedir. Bu okumanın bize sistematik bir biçimde unutturmak istediği, bilginin nihai amacı olan "amacın bilgisi"dir. Bu yüzden çoğulun tezahürlerini suistimal ve istismar eder; sorumsuzca tahrife uğratır; Tek olan Hakikat'in çoğul tezahürünü çokluğa indirger ve araç bolluğunda amacı yok eder. Böylelikle modern hayatımızın "mezara kadar peşimizi bırakmayan sayısız ayrıntı ve önemsiz meşgale (tekasür)" ile doldurulduğunu ve aslında bu "çokluk dünyası"nda ruhumuzun merkezden koparak boğulduğunu anlamamız öylesine güçleşiyor ki, hastalığımızın tedavisini sebebinde aramaya başlıyoruz.

Peki, bize hakiki ve doğru okumayı kim öğretecek? Ateist mi, şüpheci mi, mü'min mi? Ateist saldırgan, şüpheci huzursuz, mü'min sabırlı Hakikat arayıcısıdır. İslam'ın ilk emrinin "Oku!" olması, okumanın da aslında bir öğretme konusu olduğuna işaret eder. Belki de amacın bilgisini elde etmek için, vahyedilmiş tabiat olan kitap ile yaratılmış kitap olan Tabiat'ı ilk aslına uygun Cibril'in, yani Ruhul-kudus ve Ruhul'-emin'in önünde okuyanın okuduğu gibi "yeni baştan okuma"ya başlamamız lazım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Parçalanmış bilinç (2)

Ali Bulaç 2010.12.06

Modern hayat tarzının belirgin vasfı, insanı sayısız küçük meseleyle meşgul etmesidir. Gündelik hayatımız ayrıntılar ve ayrıntıların başka ayrıntılara bölünmesi üzerinde kurulmuş bulunuyor.

Elimizdeki bir iş bitmeden bir yenisi başlıyor, bir işten diğer bir işe, zincirleme bir 'düzen/sistem' içinde ve bir daha geri gelmeyecek şekilde yıllarımız heba olup gidiyor. Bir gün geriye dönüp şöyle bir baktığımızda koca bir ömrü tükettiğimizin farkına varıyoruz. Bir işten öbür işe koşarken, iş işten geçiyor.

Kur'an'ın, insana kendini büsbütün unutturan bu olay için kullandığı kelime "tekasür"dür. Tekasür kelimesi daha çok "artırma ve çokluk" anlamına geldiği gibi "ayrıntı" anlamına da gelir. "Çokluk veya ayrıntılar sizleri öylesine oyaladı ki!" (102/Tekasür, 1.) Bizi bir yerlere alıp götüren, peşinde sürükleyen şeyler var; bir akıntıya kendimizi kaptırmışız. "Nereden geldik, nereye gidiyoruz"; bu soruları düşünecek vaktimiz yok. Çünkü önümüzde hemen bitirmemiz gereken işler var; bunlar bitmeden yenileri sıraya giriyor.

Gel gör ki hiç beklemediğimiz bir anda ölüm gelir, yakamıza yapışır. Ölüm, modern insanın hiç aklına getirmek istemediği, aklına gelince hemen kovduğu korkulu bir şey. Ama herkes biliyor ki, ölüm insanın en büyük ve kaçınılmaz gerçeğidir. Çünkü, "Her nefis ölümü tadıcıdır." (3/Al-i İmran, 185) İçinde yaşadığımız hakim sistem bize kendimizi ve hayati sorunlarımızı adeta tümünden unutturmak için önümüze bitmez tükenmez "gündelik işler" çıkarıp yığıyor. Eskiden mezarlıklar insanların yerleşim merkezlerine, kasaba ve şehirlere çok yakındı. Her gün mezarlığın içinden geçilir, ölümlere dualar okunurdu; hatta mezarda yatanlarla konuşulurdu. Şimdi mezarlar yerleşim merkezlerinden uzak yerlerde tutulmaya çalışılıyor. Belli ki, mezarlık da insanı rahatsız eder olmuş. Hele Avrupa'da büsbütün ölümü çağrıştıran bir unsur olmasın diye artık ölümler yakılıyor.

Gündelik işlerden başını kaldıramayan ve hiçbir şekilde ölümü aklına getirip nihai kaderi üzerinde düşünme fırsatı bulamayan bir insan, sonunda dünyaya tapar bir varlık halini alır, dünya görüşü ve hayat telakkisinde öte dünya (ahiret) fikri yer almadığı için bütün zevklerini bu kısacık dünya hayatına sığdırmamanın yollarını arar durur. Bu, öyle sonu gelmez bir hay-huy ki, galiba Kur'an'ın, "Onların kalpleri tutkulu bir oyalanma içindedir." (21/Enbiya, 3) diye buyurduğu durum bu olsa gerek. Halbuki kalbimizi sonu gelmez duygular kaplamışsa, elimize oyuncak mesabesinde tutuşturulan bir şey ve iş, bizi ömrümüz boyunca oyalayıp duruyor demektir. Başka ve ebedi hayatın en büyük delili olan içimizdeki sonsuzluk duygusu bazen bizi hiç ölmeyecekmiş gibi yanıltıyor. Hz. Peygamber (sas) buyurur ki: "Bir mü'minin dünya hayatı çölde yolculuk yapan birinin bir vahada azıcık dinlenmesine benzer." Yolcu vahada bir süre dinlenir, sonra yoluna devam eder. Yolcu yolunda gerek. Ama yolcu, asıl gideceği yeri unuttur, vahada uzun zaman oyalanır durursa, bir de bakar ki iş işten geçmiş. Şu halde kısa bir bekleme yeri olan vahada lüzumsuz ve oyalayıcı şeylerle vakit kaybetmemeli, insan nereye gitmek üzere yola koyulmuşsa onu aklından çıkarmamalı.

İşte böyle, gündelik işler gerekli, ama hak etmedikleri önemde algılandıkları zaman her biri bizim için kurulmuş tuzaklardır. Bu bitmez tükenmez işler, bize her şeyi unutturuyor, her gün biraz daha çok yoğunlaştırarak yaşamamız gereken zamanımızı kemirip duruyor. Ev bark, çoluk-çocuk, mevki, makam, para, şöhret, servet, iktidar vb. daha yüzlerce hedef ve meşgale bir noktadan sonra aldatıcı şeyler, büyük tuzaklar olabiliyor. Her şey meşru zemininde ve hak ettiği kadarıyla güzeldir. İnsanoğlu, kendini yalnızca bu dünya hayatının nimetlerine ve aldatıcı zevklerine çağıran bu sistem içinde bir hiç, boş ve yabancıdır: "Onlar Allah'ı unuttu, Allah da onlara kendi nefislerini unutturdu." (59/Haşr, 19)

Allah'ı unutmak, bütün buhran ve hastalıkların sebebidir. İşin trajik yanı, bir buhran hali yaşadığımızı kabul etmiyoruz. Çünkü bilincimiz parçalanmış bulunuyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yanlış hesabın faturası

2008'de başlayan ekonomik kriz devam ediyor. Avrupa'nın kalbinde dünün zengin merkezlerinde peş peşe çöküntüler yaşanıyor. Son iki yılda AB ülkelerinin finans sektörüne aktardığı 4,5 trilyon avro da krizden kurtulmaya yetmedi. Portekiz, Yunanistan ve İrlanda'dan sonra avronun zayıf halkaları arasında yer alıyor. İspanya, İtalya ve hatta İngiltere'den de gelen sinyaller iyi değil.

Hatırlanacağı üzere Obama seçildikten sonra piyasaya 825 milyar dolar aktaracağını söylemişti, dediğini de yaptı. Fakat piyasalara pompalanan para ipin ucu kaçtı. Bir görüşe göre dünyanın toplam gayri safi hasılatının 1/6'sı devletler tarafından piyasalara pompalanmış bulunuyor. Piyasaları kamu paralarıyla destekleme işlemlerinin nerede duracağı kestirilemiyor. Öngörülme yen yeni mikro krizler yeni tedbirler almayı gerektiriyor.

Barack Obama 825 milyar dolardan 275 milyarın yoksul kesimlere dağıtılacağını, küçük ve orta bütçeli firmalara işçi çıkarmamaları için destek olunacağını, 550 milyar doların da kamusal harcamalar, temiz enerji, eğitim, altyapı ve memur alımında kullanılacağını söylüyordu. Amerika'nın açıkladığı ikinci önemli tedbir ise; Dünya Bankası, IMF ve Ticaret Örgütü'nü reformdan geçirmekti. Obama'nın açıkladığı tedbirin üçüncü ayağı, yoksul ve gelişmekte olan ülkelerle işbirliğini öngörmekteydi.

Burada dikkatimizi çeken nokta, eğitim ve sağlık alanında devlet merkezli bir müdahalenin, piyasa yanında, gündeme gelmiş olmasıdır. Ekonomik krizde devlet açıkça piyasaya müdahale etmektedir. Halbuki ABD ve AB'nin dünyaya empoze ettiği "serbest piyasa ekonomisi"dir. Her iki havzada da piyasaya devlet çok önemli miktarda para aktarmaktadır. Tabii ki tepkiler, politik olmaktan çıkıp zamanla epistemik ve sistemik itirazlara yönelmektedir.

Acaba söz konusu "piyasa dışı" tedbirler -ki tamamı liberal ekonominin temel varsayımlarına aykırıdır- içinden geçmekte olduğumuz ekonomik krizin aşılmasına yetecek mi? Bu elbette önemli bir soru.

İki açıdan bu tedbirlerin söz konusu krizin aşılmasına yetmeyeceğini düşünüyorum. İlkin, tedbirler palyatiftir, krizin gerçek kaynaklarına inilmemektedir. İkincisi piyasaya pompalanan para, her ne kadar yoksul kesimlere aktarılacak gibi görünüyorsa da, belli mekanizmalar kullanılarak tekrar krize sebep olan zenginlerin -kapitalist ağa babalarının- kasasına akmaktadır.

Bunu bize söyleten iki sebep var: a) Liberalizmin tarihin sahnesinden ana iddialarıyla çekilmekte olduğunu gösteren önemli belirtiler söz konusu. b) Fukuyama, Sovyet sisteminin çökmesinden sonra felsefenin sonuna geldiğimizi, liberal demokrasiden ve liberal kapitalizmden başka herhangi bir alternatifin kalmadığını ilan etmişti. Şimdi felsefenin sonu ilan edilmektedir; yani aslında çöken Batı'nın son sözüdür.

Batı örtbas etmeye çalışıyorsa, bu krize yol açan önemli sebeplerden biri, ABD'nin Afganistan'ı ve Irak'ı işgal etmiş olmasıdır. 2006 yılında yapılan bir hesaba göre, ABD'nin Irak işgali 2 trilyon dolara mal olacaktı; ABD ve İngiltere'nin Irak petrollerinden elde edeceği gelir de 2 trilyon dolar hesaplanıyordu. Hesap başa baştı; ama bu miktar arttı. Şimdi üç trilyon doları da aştığı öne sürülüyor.

Yani hesap şaşmış, yanlış hesap Bağdat'tan dönmüştür. İlk maliyet hesabına göre düşünecek olsak bile, ABD işgale iki trilyon dolar harcayacak, Irak'tan çaldığı petrollerden elde ettiği gelir de iki trilyon olacaktı. Diyeceksiniz ki, ABD'nin kazancı ne oldu? Bu sizin bu soruyu nereden sorduğunuza bağlıdır. Çünkü işgalin askerî hazırlıklarına ayrılan mali kaynak, ABD halkının cebinden, vergi mükelleflerinden toplanmıştı. Fakat Irak petrollerinden elde edilen milyar dolarlar, petrol şirketlerinin, silah şirketlerinin ve lobilerin cebine girdi. Afganistan'ın işgalinin de başka bir maliyet getirdiğini düşünürsek, bir yönüyle ekonomik krizin sebeplerinden

biri haksız yere öldürülen, yurdundan kaçan ve mülteci durumuna düşen milyonlarca mazlum ve mağdurun ahıdır. Bu onların hiç bilmediği ve hesaba katmadığı Adl-ı İlahi'dir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AK Parti'ye karşı 'organize işler!'

Ali Bulaç 2010.12.11

Önce Dolmabahçe, sonra Ankara'da bir grup öğrencinin AK Partili siyasetçi ve bakanlara karşı gösterdiği tepkilerin "organize işler" olduğu anlaşıyor.

Polisin sert tutumu tabii ki eleştirilmeli, ama işin siyasi boyutuna baktığımızda, AK Parti'ye karşı birtakım odakların "siyaset zemini" dışında 12 Haziran seçimlerine doğru siyasetle karışık toplumsal bir kargaşa yapma peşinde oldukları görülüyor. Olaylar, öğrencilerin hakları olan "demokratik tepkiler"den ibaret değil. Öğrenciler, sendikalar, sivil örgütler, siyasi partiler elbette muhalefet edecekler, ama son günlerde "öğrenciler üzerinden" başka şeyler planlanıyor. Bir grup öğrenci belli bir plan dahilinde işi "fiili saldırılar"a doğru götürüyor. Arkası gelebilir. Görünen şu ki, şu anda seçime gidecek olsak, AK Parti, yüzde 45-50 arası oy alır. Bunun bir iki puan inmesi veya artması mümkün. CHP ve MHP'nin oy toplamı yüzde 40'ı bulmayacak olursa, AK Parti, sandalye sayısı itibarıyla 3 Kasım 2002 seçimlerinde elde ettiği sandalye sayısı kadar, hatta biraz da üstünde sandalye elde edebilir. Başka bir deyişle, AK Parti referanduma ihtiyaç hissetmeden de anayasa değişikliği yapabilecek güce ulaşabilir.

AK Parti'nin şu veya bu şekilde etkisizleştirilmesini isteyen iç (başta Ergenekon, ulusalcı cephe, eski derin güçler) ve dış (Amerika'daki neo-conlar, Yahudi lobisi ve şimdiki İsrail yönetimi) çevreler, "siyasetin dışında" birtakım etkili enstrümanlara başvurmak suretiyle AK Parti'nin üçüncü iktidarını engellemeye çalışıyorlar. Eğer CHP, MHP ve BDP güçlü muhalefet gösterebilseydi, belki bunlara lüzum kalmazdı, ama her üç parti de, kendilerinden beklenen "yüksek performansı" hâlâ gösterebilmiş değiller.

Umutların ağırlıklı bölümünün kendisine bağlandığı CHP için hâlâ yüzde 30 psikolojik eşiktir. CHP bir türlü bu eşiği aşamıyor, yaklaşıyor, ama lastik top gibi yüzde 30 duvarına çarpıp geri dönüyor. Önümüzdeki kurultay bu açıdan önemli, ama yukarıda saydığım "iç ve dış çevreler" işlerini CHP ve diğer kanuni partilerin performansına bırakmak istemiyorlar.

Önümüzdeki kısa vadede söz konusu çevrelerin şu beş konuda yoğunlaşıp AK Parti karşıtlığını, toplumsal kargaşaya çevirmek isteyeceklerini düşünebiliriz:

1) Kürt sorunu: AK Parti, bir dizi yanlışlığa rağmen Temmuz 2009'da 'demokratik açılım' adı altında Kürt sorununu çıplak tanımasıyla gündeme taşıdı. Somut çözümler çıkmadı, ama sorun ve Kürt kimliği legalite kazandı; resmi, yarı-resmi ve sivil siyasetin literatürüne girdi. Aslında 12 Eylül'de oylanan biraz da hükümetin Kürt sorununa ilişkin çözüm teklifiydi. Hem Kürt aydınları ve siyasetçileri hem genel Türkiye kamuoyunda barışçı çözüm yönünde kuvvetli bir irade ve talep belirdi. Bu süreci durdurup mümkünse tersine çevirmenin yolu, a) "Çatışma ortamı"nın canlı tutulup sürdürülmesinden, b) Türk-Kürt ayrışmasının derinleştirilmesinden, c) Sahil şeridinde provokasyonların düzenlenmesinden geçer.

2) Çok daha güçlü bir dil ve yüksek perdeden "laik/modern yaşama tarzının tehdit altında tutulduğu" konusunun gündemde tutulması, mümkün oranda medyada çokça konuşulması.

- 3) Birtakım gazeteci, akademisyen ve siyasetçi üzerinden R. Tayyip Erdoğan yönetiminin "sivil vesayet"e, hatta "sivil faşizm"e doğru evrilmekte olduğunu işlenmesi.
- 4) ABD'nin ve dış güçlerin güdümünde ulusal ve bölgesel çıkarlara aykırı politikaların yürütülmekte olduğunu iddia edilmesi. Gerçi Wikileaks belgelerinin sızmasından sonra bu argüman bir miktar kullanışlı olmaktan çıktı, ama ben argümanı kuvvetlendirici aksi yöndeki belgelerin piyasa sürülebileceğini düşünüyorum.
- 5) Bütün askerî müdahalelerden -muhtıra veya darbe teşebbüslerinden- önce öğrencilerin provoke edilmesi.

Bu süreçte AK Parti'nin teenniyle hareket etmesi kadar, CHP ve MHP'nin de teenniyle hareket etmesi önemlidir. Eğer çiçeği burnundaki CHP'li Süheyl Batum gibi, muhalefet, "Yumurta atmak ifade özgürlüğünün kullanımıdır" denirse, yumurtanın arkasından "kesici ve öldürücü başka ifade biçimleri" de gelir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yumurta fikir değildir

Ali Bulaç 2010.12.13

Roni Marguiles de Çanakkale'de "İnsan Hakları Günü" etkinlikleri kapsamında yapılan bir panelde boyalı ve yumurtalı protestoya uğramış. Marguiles konuşmasına başlayacağı sırada, protestosunu yapan bir öğrenci "Burada barıştan söz edemezsiniz.

Demokrasi maskesi altında, her fırsatta savunuculuğunu yaptığınız AKP'nin demokrasi anlayışını biz gayet iyi biliyoruz" demiş ve cebinde bulunan yumurta ile içi boyalı su dolu poşetleri Marguiles'e atmış. Arkasından diğer öğrenciler sahneyi boya ve yumurta bombardımanına tutmuş.

Bundan bir süre önce konuşma yapmak isteyen yazarlara ip atılmıştı. İp metaforuyla, "Biz iktidara gelirsek sizi idam sehpasından sallandıracağız" mesajı verilmek istendiği açık. Hanif fitri kişiliğiyle herkeste saygı uyandıran Ferhat Kentel, cevval zihni ve fikirlerine olan özgüveniyle kendini dinleten Mustafa Akyol ve başka yazarlar da aynı çirkin muameleye maruz kaldılar.

Cumartesi günü yazımda son dönemde başlayan bu tür eylemlerin "AK Parti'nin üçüncü iktidarına karşı organize işler" olduğunu yazmıştım. Bana yapılan küfür ve sövgülerin haddi hesabı yok. Hepsini sahiplerine iade ediyor, bir bölümünü savcılara havale ediyorum.

Şu sorunun cevabını bulmamız gerekir: Konuşmacılara ip atmak, yumurta ve boya fırlatmak, yüzlerce öğrencinin fikirlerini merak ettiği yazar ve aydınları susturmak "demokratik bir hak veya ifade özgürlüğünün bir kullanımı mı?" Bilgi üretmesi, fikir geliştirmesi, alternatif görüşleriyle ekonomik ve sosyal politikalara derinlik kazandırması beklenen üniversite öğrencilerine yakışan bu mu? Yumurta, boya, ip tehdittir, fiili saldırılardır. Elbette her saldırıya uğrayanı güvenlik kuvvetleri korumak, saldırganlara engel olmak durumundadır. Eğer öğrenciler, yumurta, ip ve boya ile eylem yapıp kendileri gibi düşünmeyenleri susturmakla övünüyorlarsa, bu övünülecek bir şey değildir. Bunların fikirle, bilgiyle, tartışma ve müzakere kültürüyle, siyasetle ve sorunların siyasi zeminde dile getirilmesiyle uzaktan yakından ilgisi yoktur. Bu ancak öğrenci mafyasının, acizlerin işidir.

Entegre bir toplumda, öğrenci hareketleri ve protestolarının neredeyse yüzde 90'ı örgütlüdür ve organize işlerdir. Sonraları söz konusu öğrenci eylemlerini iç ve dış istihbarat örgütleri ile politik grupların organize

ettiği ortaya çıkmıştır. Özellikle 1970'lerden başlamak üzere dünyada sahneye konan öğrenci eylemlerinin çoğu başta ABD ve diğer Avrupalı istihbarat örgütleri tarafından manipüle edildiği anlaşıldı.

Öğrenciler fikir sahibiyse, yapacakları şey çürük yumurta, boya ve ipe sarılmak değil, medeni bir şekilde söz alıp konuşmacılarla tartışmaları, müzakere edebilmeleri, görüşlerine niçin katılmadıklarını, niçin farklı düşündüklerini somut veriler, ikna edici argümanlar desteğinde dile getirmeleridir. "Üslub-u beyan aynıyla insan" demişlerdir. Cebinde yumurta taşıyanın beyninde fikir yoktur; yüreğinde kin, çatışma arzusu ve nefret vardır. Bu gençlere yakışmaz. Hem konuşmacıların hem dinlemeye gelenlerin haklarını ihlal ediyorlar. İnsanların konuşturulmadığı bir toplumu faşizm bekler ve faşizm, önce ona zemin hazırlayanların başını yer.

Yumurtacı gençlere ve onların üzerinden hesap yapan organize güçlere kötü bir haberim var: Cumartesi günü R. Tayyip Erdoğan'ı Mardin'de izledim. Mevcut partilerin alayı bir araya gelse onun kadar oy alamazlar. Halk üzerinde muazzam bir etkisi var. Konuşurken insanlara dokunuyor, onlarla inanılmaz bir iletişim kuruyor. Bu hafta seçime girecek olsa, asgari yüzde 45 alır. Üçüncü iktidarına karşı geliştirilen yumurta, ip ve boya stratejisi bu oranı daha da artırır, düşürmez.

Eğer AK Parti'ye karşı muhalefet yürütülecekse, başka hukuki yol ve yöntemler bulmalı, halkın gerçek sorunları dile getirilmeli ve daha iyi bir Türkiye'nin nasıl olması gerektiği anlatılmalı. Türkiye'nin sorunu akıllı başında, toplumu ikna etme becerisini gösteremeyen, AK Parti'ye sahiden alternatif bir muhalefetin çıkmamasıdır. Öğrenciler iktidarı değil, muhalefet partilerini sıkıştırmalı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Doğru teşhis

Ali Bulaç 2010.12.16

Amerika'dan başlayıp Avrupa'ya yayılan krizi nasıl anlamlandırabiliriz? Yaşanan küresel (ekonomik) krizin önümüze koyduğu temel gerçekleri şöyle ifade edebiliriz:

Küresel bir krizle karşı karşıya bulunuyoruz, sosyo-ekonomik yönüyle merkez üssü ABD görünmekle beraber, felsefi ve entelektüel yönüyle merkez üssü Avrupa'dır. Bu modernliğin bizzat içine girdiği bir krizdir. Dahası, yeni bir beşeri hareketliliği anlamlandırmakta içine düşülen acizliğin krizidir. Liberal demokrasinin finansörü ve aynı zamanda borsa sihirbazı Soros'a göre "Bu krizin dibi görünmüyor. Eskiden krizler U şeklinde cereyan ederdi, bir kriz başlayıp dibe vurur, sonra da yukarı çıkardı. Şimdi bu kriz L şeklinde cereyan ediyor. Krizin hem dibini göremiyoruz, hem de aynı şekilde devam ediyor." Soros, ayrıca bu krizin 1929 krizinden çok daha yıkıcı olduğunu söylüyor. Soros, "Reagan ve Thatcher zamanında dünyaya empoze edilen liberal ekonomi sona eriyor. Bu kriz sadece ekonomik değil, köklü siyasal sonuçları olacak da bir krizdir." diyor.

Üçüncü büyük beşeri hareketin ne anlama geldiği konusunda henüz sosyal bilimciler arasında yeterli bir vuzuh sağlanabilmiş değil. Bugüne kadar dünyada üç büyük beşeri hareket görülmüştür. Bunlardan biri göçebelikten yerleşik hayata geçişimizdir. Her büyük medeniyet öncesinde yerleşik hayata geçiş teşvik edilir. Mesela Peygamber Efendimiz (sas) hicretle beraber, sonra Hz. Ömer, O'nun politikasını takip ederek bedevileri, yani konargöçerleri yerleştirme politikası takip ettiler. Bunun bizim tarihimizde büyük sancıları oldu. İkinci büyük beşeri hareket, sanayi devrimiyle başladı. Bu da kırlardan ve köylerden kentlere doğru olan bir hareketti.

Şimdiyse 21. yüzyılın geldiğimiz şu noktada kentlerin varoşlarından kentlerin merkezine doğru bir hareket gözlenmektedir. Modernizasyon, sanayi politikalarının temerküz etmesi, tarımın küçültülmesi, ekolojik felaketlerin peş peşe yaşanması, doğudan batıya doğru göçlerin artması, siyasi suçların artması ve savaşlar,

kendi topraklarında mülteci durumuna düşen milyonlarca insan, söz konusu üçüncü hareketi tetiklemektedir. ABD'nin Irak'ı işgalinden sonra milyonlarca Iraklı yurtdışına göçmek zorunda kaldı. 2 milyon kişi de kendi ülkelerinde göçmen durumuna düştü. Bosna'da 400 bine yakın Boşnak hâlâ evlerine dönebilmiş değil. Çeçenistan'da savaş nedeniyle 400 bin Çeçen yer değiştirdi. Azerbaycan'da Karadağ savaşında 1 milyon, Afganistan'da 4 milyon 100 bin kişi yer değiştirdi, muhacir durumuna düştü. Sudan'da 700 bin Eritreli aynı akıbete uğradı.

2008 yılında BM'nin Nüfus Dairesi'nin verdiği bilgilere göre, dünya nüfusu 2013 yılında 7 milyara baliğ olacak. Her gün düzenli bir biçimde 200 bin kişi kentlere taşınıyor. 2008 yılında dünya nüfusunun % 50'si kentlerde yaşıyordu. Orta gelecekte Çin Halk Cumhuriyeti ve Hindistan, dünya nüfusunun % 40'ını teşkil edecek. Kentlere doğru ve kentlerin varoşlarından, çeperlerinden kentlerin merkezine doğru akan bu nüfus önümüze şu problemleri çıkarıyor:

1. Gelir bölüşümündeki adaletsizlikler çatışmalara sebep olacaktır.
2. Etnik ayrışmalar çatışmalara dönüşebilir.
3. Marjinal hareketlerin ve marjinal grupların genel toplumsal ahlaka karşıt konumda kilit noktaları ele geçirme girişimleri artacaktır.
4. Kentlerin kalbinde şiddet potansiyeli artacaktır. Ancak şiddet tek boyutlu ve öngörülebilir mahiyette olmayıp yeni formlar kazanmaktadır.

Küresel düzeyde seyreden ekonomik krizi doğru teşhis etmenin yolu, Batı dünyası tarafından formüle edilen iktisadın modern tanımında ve algısında yatmaktadır. Modern iktisadın kimi zaman teorik kimi zaman zımnen üzerinde görüş birliğine varılan tanımında ciddi sorunlar var. Modern iktisat, insanın arzularını tahrik etmekte, ancak sosyal bilimlere, eğitim ve medya aracılığıyla insan nefsinin doymaz arzularını "ihtiyaç"mış gibi empoze etmektedir. İktisat "denge"dir, modern versiyonu ise ruhsal, sosyal ve ekolojik dengeyi altüst eden aşırılıktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Başka bir dünya, başka bir iktisad!

Ali Bulaç 2010.12.18

Sürmekte olan küresel kriz, her ne kadar "ekonomik" gibi görünse de temelinde sosyo-politik ve demografik bir altyapı sorunu yatmaktadır.

Üç katman düşünecek olursak, görünür üst katmanda ekonomi, alt katmanda sosyo-politik ve demografik sorunlar, dip katmanda ahlaki, ontolojik ve epistemolojik kaos yatmaktadır. Yani aslında kriz genel mahiyette varoluşsaldır ve bir uygarlığın bütün yeryüzünü etkilediği sari bir hastalık halini almış bulunmaktadır.

İnsanın varlık yapısı ile ilgili alana geçtiğimiz zaman, derin ve yabancılaştırıcı bir sürecin bütün yıkıcı unsurlarıyla devam ettiğini görebiliriz. Batı modernizminin hükmü altındaki yeryüzünde insan anlam kaybına uğramış bulunuyor. İnsan varlıkta amaçsız ve güvensiz yaşıyor, epistemolojik olarak merkezden kopmuş, kıblesiz-pusulasız belli birkaç küresel gücün estirdiği rüzgâra göre sağa sola yalpalıyor. Modernlik, insana özgürlük, güven ve refah sağlayacaktı, bu onun vaadiydi. Ahiret beklenmeyecekti, cennet burada kurulacaktı. Aradan bunca zaman geçti, nüfusun yüzde 90'ı bu üç nimetten de mahrum yaşıyor. Sorun varoluşsaldır, fakat sanki iktisadiymiş gibi sunuluyor.

Arapça bir kelime olan "iktisad"ın anlamı orta yol, denge noktasıdır. İmam Gazali'nin Ehl-i Sünnet'in inanç esaslarını belirlemeye çalıştığı meşhur kitabına "El İktisad fi'l-i'tikad" ismini koymuştu. Gazali, "iktisad" kelimesini orta yol, itidal, denge manasında kullanmıştır.

Ancak bu, modern Batı'nın kelimeyi aynı anlamda kullandığı anlamına gelmiyor. Her ne kadar söylem düzeyinde iktisadın amacı, insan ile tabiatın kaynakları arasında denge kurmak şeklinde belirlenmişse de, insan ile tabiat arasında denge ve uyum değil, çatışma baş göstermiş bulunmaktadır.

İlk yapmamız gereken şey, önermelerin neden yanlış kurulduğunu göstermek olmalıdır: İnsanın ihtiyaçları sınırlıdır, sınırsız olan insan arzularıdır. Modern iktisat, "ihtiyaç" kavramı yerine "arzuları" ikame etmekte, arkasından nefis-i emmarenin beslediği arzuları tahrik etmektedir. Tabiatın maddi kaynakları ise buna yetmiyor. Maddi kaynaklar yetmediği gibi adil bir şekilde paylaşılmıyor. Bu, kendi içinde büyük bir çatışma potansiyeli taşıyor. O halde iktisadın bizatihi kendisini sorgulamamız gerekmez mi?

Şu soru önemlidir: İktisad bilimi "arzular"la "kaynaklar" arasında mı, yoksa "ihtiyaçlar"la "kaynaklar" arasında mı denge kurmalıdır? Elbette dengenin hedefi, "maddi kaynaklar" ile "ihtiyaçlar" arasında olmalıdır. Çünkü arzular sınırsız, ihtiyaçlar sınırlıdır. Bu yeni tanımsal çerçeve için, gözümüzü Batı iktisat teorilerinden İslam'ın kaynaklarına çevirmeliyiz. İmam Şatıbi'nin enine boyuna açıkladığı gibi, insanı üretim/iktisadi faaliyete katılmaya sevk eden sebeplerin başında haciyat (temel ihtiyaçlar), tekmiyat (tamamlayıcı unsurlar) ve tahsiniyat (her iki sürecin güzellik, estetik, sanat duyarlılığı ve ihsanla gerçekleştirilmesidir. Modern Batı ekonomisi, ilk iki saiki "nefsin istek ve arzuları" olarak anlayıp tahsiniyatı gösteriş (tefahür), istifçilikle sınırsız sermaye biriktirimi (kenz), sonsuza kadar çeşitlendirilmeye yatkın tüketim (tekasür), kaynakların temerküzü (devlet), tabiatın ekolojik dengesinin tahribi (mizanın bozulması) gibi yanlış ve tahripkâr bir zeminde inşa edilmiştir.

Bizi yanılgıya götüren ikinci nokta, BM'nin Brezilya'da toplanan küresel zirvede "sürdürülebilir kalkınma"dan söz etmesiydi. Genellikle kalkınma ideolojisinin, dünyayı fiziki sınırlarına getirdiği kabul edilir. Denetimsiz ve limitsiz kalkınma mümkün değildir, büyüme ideolojisi fiziksel sınırları (çevre ve ekolojik dengenin tahribi) zorlamaktadır. Belirtmek gerekir ki, "sürdürülebilir kalkınma" gerçekte vahşi kapitalizmin ideolojisi olan denetimsiz büyümeye geçirilmiş bir kılıftan öteye geçmemektedir. Kalkınma ve modern ekonominin bütünü, ne zorunlu teknik bir süreç ne ahlaki bir hedeftir, sadece bir ideolojidir ve politikadır. İnsanlığın yeni bir perspektife, yeni referanslara ihtiyacı var. Başka bir iktisad da mümkün, başka bir dünya da!.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İktisadi hikmet!

Ali Bulaç 2010.12.20

Büyüme ideolojisi ülkeler, bölgeler ve sınıflar arasında derin eşitsizliklere yol açmakta; ekolojik dengeyi derinden sarsmakta, çevreyi yaşanamaz hale getirmekte ve her geçen gün daha büyük sosyal çalkantılara, iç savaşlara, çatışmalara ve yoksullaşmaya sebep olmaktadır.

Daha çok üretim ve büyüme nitelikli refah göstermiyor; gelir grupları arasındaki mesafeyi daha çok açıyor, asla karşılanması ve tatmin edilmesi mümkün olmayan arzuları "ihtiyaç" haline getirip doyumsuzluğu ve daha çok talebi doğuruyor. Bu, insanla beraber canlı hayatın da intiharıdır.

Bugün dünya nüfusunun yüzde 17'si dünya nüfusunun yüzde 80'ini kontrol etmektedir. Bunun da kısmi azamisini nüfusun yüzde 2'lik küçücük zümresi teşkil etmektedir. Yakın gelecekte, dünya nüfusunda her 10

insandan sadece biri refah içinde yaşayabilecektir. Burada bizim cevabını aramamız gereken üç soru vardır.

1) Tür olarak adeta narkoz almış gibi bilincimizi uyuşturduğumuz bu "maddi-ekonomik büyüme"yi nasıl kontrol edebiliriz? Bu soru beşeriyetin ve en başta dünyayı dinin evreni içinden algılayan din müntesiplerinin sorusudur. Doğru ve tatminkâr cevap verebilecek olan Müslümanlar iken, yazık ki onlar da, "Nasıl daha çok büyüyebiliriz?" diye soruyorlar; temel kaynaklarını (Kur'an'ı, Sünnet'i) ve geleneklerini bu soruya cevap aramak üzere okuyorlar. Söz konusu yanlış okumaya bağlı olarak siyasi ideolojilerini "daha çok kalkınma ve büyüme" üzerine oturtuyorlar. Artık Müslümanlar 200 senedir yanlış bir soruyu sormaktan vazgeçmeli; "İslam bilime, ilerlemeye, kalkınmaya, modernliğe, büyümeye karşı değildir" repliklerini sorgulama cesaretini göstermelidirler.

2) İnsanlık olarak nasıl bir arada yaşayabiliriz? Bir arada yaşamamanın önşartı, "öteki"nin öteki kabul edilmesi, ama şeytanın yerine ikame edilip "ötekileştirilmemesi"nden geçer. Bu tamamen bizim algılarımızın yaratılış, Adem'in önünde secde etmeyen Şeytan ve insanın Allah ile Şeytan arasındaki temel tercihlerinin bilincinde olmasıyla ilgili kelami bir meseledir. Aydınlanmanın artık bu soruya verebilecek cevabı yoktur. Gözümüzü dinin sahih kaynaklarına çevirmeliyiz. Sosyal, ekonomik ve politik olarak bir arada yaşamak için adaletin tesisi zaruridir. Pekiyi, adaletin hakiki formlarını nerede bulacağız? Özgürlük, ahlak ve insanın yaratılış hikmeti nedir? Bunların cevabını bulmadıkça nasıl bir arada yaşayacağız, sorusunun cevabını da bulamayız.

3) Nefsimizi nasıl kontrol edebiliriz? Bu hepsinden önemli sorudur. Liberal kapitalizm, nefsin isteklerini, heva ve hevesi kışkırtan, doyumsuz arzuları ayakta ve diri tutan bir sistemdir ki bunun dinamiği de zaafı da aynı noktada toplanmaktadır: "Büyüme" ideolojisi. Sistem büyüdükçe güçleniyor, büyüme durdukça zaafa uğruyor. Büyümeyi sağlayan gerçek dinamizm de nefsin tutku ve arzularıdır. Eğer nefsi kontrol edebilmenin yollarını bulabilirsek, "büyüme ideolojisi"nin sari hastalığına bir tedavi bulabiliriz.

Yeryüzü ölçeğinde içine girdiğimiz bu kriz, insanın içinde bulunduğu derin bir çatışmanın su yüzüne vurmuş şeklidir. Hakikatte insan kendisi ile, öteki ile, tabiatla ve Allah'la çatışma halindedir. Bizi bu krizin içinden çıkaracak olan bir keşf-i kadim olan yeni bir barış (silm) projesidir.

Kapitalizmi restore ederek bu krizin içinden çıkmaya çalışmak beyhude bir çabadır. Sosyalizme geri dönerek ya da sosyalizmden ödünçler alarak da bu krizin içinden çıkamayız. İslamiyet'i, liberalizmle veya sol ideolojilerle uzlaştırmak da bu kriz aşamaz.

"Kriz"i "fırsat" bilip yeni kavramsal çerçeveler düşünebiliriz. Hz. Yusuf, yedi yıllık bolluktan sonra, yedi yıllık kıtlık dönemini "iktisadi hikmet"le karşıladı. "İnsan bozulursa kâinat da bozulur; insan ıslah olursa kâinat da ıslah olur." Dünyanın genel gidişini, beşeriyetin trajedisini ve canlı tabiatın geleceğini hikmetten yoksun, durmaksızın proje üretip devletleri ve siyasi iktidarları daha çok sermaye istifi, daha çok üretim ve daha çok tüketim yönünde doktrine eden uzmanların elinden kurtarmak lazım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tunceli'nin 'mazbut' tepkisi!

Ali Bulaç 2010.12.23

Değerli dostumuz Ayhan Aktar, geçtiğimiz eylül ayında Van, Bitlis, Muş ve Hakkari'ye yaptığı gezinin izlenimlerini yazdı. (Taraf, 27 Eylül 2010)

Aktar, valilerin halkla iç içe yürüttüğü faaliyetlerden övgüyle söz ediyordu. Gezdiği şehirler tabir caizse yeni baştan elden geçiriliyor, turizm değeri eserler öne çıkarılıyor, bu arada şehirlerin ekonomik ve ticari bakımdan da canlandırılması için çeşitli programlar yürütülüyor. Belli ki kendi tabiriyle "geçmişte bölge halkına Hindistan koloni valisi" gibi bakan valilerden "farklı bir vali tipi"yle karşı karşıya bulunuyoruz.

Aktar, gezdiği şehirlerin kalkınması için neler yapılabileceği konusu üzerinde durur ve Muş Ovası'nda şaraplık üzüm yetiştigiine dikkati çeker. "Fakat Muş ahalisi pek dindar olduğu için, bağcılığa ve şarap üretimine giren kimse yok. Halbuki, Cuinet'in bilgilerine göre, 1890'da Muş Ovası'ndaki bağlarda Ermeniler yılda 400 bin kilo şarap üretilip vilayet dışına satıyorlarmış." der. Bugün Muş'ta Ermeni kalmadığına göre şehrin ekonomisini canlandıracak "şarapçılık"a kim soyunacak?

Dostumuz sorar: "Acaba Van ve Bitlis'te turizm yatırımlarının gelişmesini isteyenler nasıl bir kent yaşamı tahayyül ediyorlar? Eğer Bitlis'in kent merkezi yenilenir ve pansiyon turizmine açılırsa, oraya kayak yapmaya gelen turistlerin yemek yiyeceği içkili lokantalar ve kafeler açılacak mı? Üniversite, şehrin dışında bir yama gibi mi duracak? Bütün bunlar önemli sorular."

Evet bu sorular önemli. Geleneksel şehirler turizme açıldıkça belli belirsiz bir huzursuzluk da artıyor. Sosyolojik olarak "her değişim bir miktar sancılı olur" diyebilirsiniz. Ne var ki "değişim"in bu yönde vuku bulmasını zorunlu kılan toplumsal bir yasa da yok. Başka tür değişim de mümkündür.

Öteden beri belli politik bir çevrenin bugünkü AK Parti iktidarına karşı iç ve dış güçleri provoke etmek amacıyla "Türkiye muhafazakârlaşıyor, yani Müslümanlaşıyor, yani geriye doğru gidiyor" türünden çeşitli operasyonel çalışmalar yapıp tutmayınca peş peşe yeni kavramları piyasaya sürdüğünü izliyoruz: "Mahalle baskısı, sivil vesayet, endişeli modernler" vs.

Dostumuz Aktar, bu yörüngede dönüp dolaşanlara şöyle der: "Yeni nesil valilerin cami açılışına, cuma namazına gitmelerini, birkaçının imam hatip okulu mezunu olmasını yahut eşlerinin örtülü olmalarını kafaya takıp hemen "Fethullahçılar örgütleniyor!" çığlıkları atan yaşlı Beyaz Türklere de bir çift sözüm olacak: Çocuklarınıza Boğaziçi veya ODTÜ'de işletme okuyup bankacı olmak yerine, Mülkiye'yi bitirip vali olma fikrini aşılaysaydınız; yeni nesil valilerin yerinde sizin çocuklarınız olabilirdi. Şimdi hiç ağlamayın, bunu siz istediniz!"

Bu arada dostumuzun "Beyaz Kemalist Türkler"e bir tesellisi de var: "Ayrıca, eğer Kemalist sistem köy çocuklarından vali yaratmayı başardı ise; bu Kemalizm'in zaferidir! Sızlanmayı bırakın da bunun keyfini sürün!"

Nedense geçen hafta Tunceli (Der-sim)'de yaşanan olayları izlerken Aktar'ın gezi notlarını hatırladım. Binlerce insan "Dersim kültürü yok edilmek isteniyor! Madde bağımlılığına; çeteleşme ve toplumsal şiddete; birahanelere ve fuhuşa; aile içi şiddet hayır. Yozlaşmaya ortak olma, karşı çık!" yazılı pankartlarla yürüdü.

Tunceli de diğer iller gibi turizme açılıyor, "yeni nesil valiler" eliyle bir baştan tadilata uğruyor. Tepkilerin hedefinde kadın çalıştıran birahanelerin peş peşe açılması var. İddiaya göre burada çalışan kadınlar fuhuşta kullanılıyor. 2009'da bu yüzden 88 aile boşandı.

Tunceli'de yükselen tepki hepsinden çok daha anlamlı. Çünkü Alevi yurttaşların ağırlıkta yaşadığı bu ilimizde - kimse Tunceli'ye gerici, muhafazakâr diyemez-, "içkiye, meyhanelere, butik turizm ve pansiyon" adı altında ailelerin dağılmaya başlaması dolayısıyla bu boyutlarda tepki oluyorsa, herhalde "yeni nesil valiler"in, ama özellikle muhafazakâr iktidarın politikalarını gözden geçirmesinde zaruret olmalı. Demek ki Tunceli 'muhafazakâr' değil, ama diğer Anadolu şehirleri gibi 'mazbut' bir yer. Ve tepkilerinde yerden göre kadar haklı. Kişisel olarak Tunceli halkını candan tebrik ediyorum.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Demokratik özerklik (1)

Ali Bulaç 2010.12.25

Demokratik Toplum Kongresi'nin kamuoyuna sunduğu "demokratik özerklik" metni tartışılıyor. Belirtmek gerekir ki, "özerklik, federasyon ve ayrılma" dahil her türlü fikir, öneri ve talep serbestçe tartışılmalıdır.

Bu sadece ifade özgürlüğünün kullanılması açısından değil, kimin ne düşündüğü ve sorunlara ne türden çözümler ürettiğini açık seçik anlamak bakımından zaruridir. Kürt sorununun çözümü yolunda 2009'da başlayan önemli sayılabacak adımlar atıldı, ama hâlâ bütün ağırlığıyla devam ediyor. Ve bugüne kadar herkesin haklı olarak Kürt tarafına yönelttiği eleştirilerden biri "Ne istediklerini bilmiyoruz, somut talepler ortaya koymuyorlar" şeklindeydi. Şimdi karşımıza en azından konuşulmaya, tartışılmaya mesnet teşkil edecek bir taslak metin var. Olumlu veya olumsuz herkes fikrini ortaya koyabilirse, çözüm yönünde daha sağlıklı adımları hep beraber atmış olacağız. Söz konusu taslakta şu temel sorunlar var:

- 1) Her ne kadar metnin içerik başlığı "demokratik özerklik" ise de, kavramsal çerçevesi, öngördüğü çözüm ve tahayyül ettiği bölge fikri, bize "federasyon" çözümünü çağrıştırmaktadır. Hatta taslağın "federasyonun altyapısını teşkil etmeye matuf bir hazırlık" dahi olduğu söylenebilir.
- 2) Metnin özerklik tasarımı "etnik ve bölgesel" zeminde düşünülmüş ve hazırlanmıştır. "Etnik" olarak düşünüldüğünde, söz konusu çözümün a) Türkiye'de yaşayan bütün Kürtlerin çözüm önerisi olduğu söylenemez. Zira bu çözümün arkasında duran BDP'nin bugünkü oy oranı yüzde 6 veya 6,5 civarındadır ki, bu genel Kürt seçmen düşünüldüğünde ancak yüzde 25-30'una tekabül eder. Başka bir ifadeyle Türkiye Kürtlerinin en azından her üçünden ikisi PKK ve BDP'nin yanında değildir; dolayısıyla "etnik" olarak bu çözüm Kürtlerin tamamının çözümü olarak öne sürülemez. b) "Bölgesel" olarak düşünüldüğünde Kürtlerin yüzde 60'ı Türkiye'nin batısında, büyük şehirlerde ve sahil şeridinde yaşıyor. Yoğun olarak yaşadıkları Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde ise -Hakkâri'den Ağrı'ya, Van'dan Gaziantep'e kadar- hangi şehirlerin özerklik kapsamına gireceği ve bunun için hangi kriterlerin esas alınacağı açık seçik ortaya konulmalıdır. Mesela yerel yönetimlerin BDP'nin elinde olduğu illerin bu kapsamda düşünüldüğü söylenebilir mi? Bu bir kriter olabilir mi?
- 3) Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde başka etnik gruplar da yaşamaktadır. Bu iki bölgede yaşayan Türkler, Araplar ve Süryaniler acaba özerklik konusunda ne düşünüyorlar? Onların fikri ve rızası alındı mı? Alınmadıysa, ucu federasyona varacak olan böyle bir projede Türkler ve Araplar, "kalabalık azınlıklar" durumuna düşmeyi kabul edecekler mi?
- 4) Tasarlandığı kadarıyla özerklik projesi sadece Güneydoğu ve Doğu bölgelerinde yürürlüğe konamaz, Türkiye'nin diğer bölgelerinin de bu çerçevede yeniden idari olarak örgütlenmesi gerekir. Acaba Karadeniz, İç Anadolu, Marmara, Trakya, Ege ve Akdeniz'de yaşayanlar bunu ister mi? İstemiyorsa, sadece belli bir bölgede bu fikir nasıl hayata geçebilir?
- 5) Söz konusu proje, genel ve yeni bir anayasa olmadan destekçileri tarafından tek taraflı olarak mı hayata geçirilecek, yoksa yeni bir anayasayı mı gerektirecek?
- 6) Taslağın baskın karakteri 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Sovyetler'de Lenin, sonra Stalin tarafından uygulanan komün toplum, solhoz ve kolhoz sistemini, bir parça Tito'nun özyönetim modelini çağrıştırmakta ve sadece bu özelliğiyle insanların tüylerini diken diken etmektedir.
- 7) Metnin asıl başlığı "Demokratik Özerk Kürdistan"dır. Tarihte Kürtlerin yaşadığı bölgeye "Kürdistan" denmiştir. Ancak tarihî tanımlamalar ile 'modern' tanımlamalar farklıdır. Modern tanımlama idari, politik

muhteva taşır ve diğer etnik ya da dinî grupları dönüştürür.

8) Taslakta geçen "Şehir, kasaba, mahalle ve köyde yaşayan tüm halklar faşist, gerici ve soykırımcı saldırılara karşı bilinçli ve duyarlı olur, öz savunma esnasında bu yönelimler karşısında toplumsal direnişi ifade eder" cümlesi, PKK ve BDP çizgisinde olmayan herkesin kalbine korku ve tehdit salmaya matuf değilse, ne anlama gelir? a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Demokratik özerklik 2

Ali Bulaç 2010.12.27

Cumartesi günü yazımda Demokratik Toplum Kongresi'nin kamuoyuna deklare ettiği "demokratik özerklik taslağı"yla ilgili üzerinde genişlemesine müzakere yürütülmesi gereken 8 soru sormuştum. Söz konusu sorulara mutabakata dayalı cevapların aranıp bulunması gerekir. Bugün taslağın anlamı ve müzakereci siyaset açısından taşıdığı değer üzerinde durmaya çalışacağım.

"Demokratik özerklik"le ifade edilen taslak metni siyasi bir taleptir, yani mahiyeti itibariyle siyasi bir metin veya proje taslağıdır. Bir siyasi proje taslağını bir sorunun kendisiyle özdeşleştiremeyiz. Sorunun kendisi adına "Kürt" denen kalabalık bir insan topluluğunun -buna etnik grup, halk, kavim veya başka şey diyebilirsiniz- kimliklerinin tanınması ve anadilleri üzerindeki baskıların kaldırılması sorundur. 1990'dan bu yana kişisel olarak altını çizdiğim üç nokta, çözümün ana çerçevesini tayin etmektedir:

- 1) Kürtlerin etnik kimliğinin tanınması önündeki anayasal ve yasal engellerin ortadan kaldırılması. Bu düzenleme sadece ve münhasıran Kürtler için değil, isteğe bağlı olmak üzere diğer etnik topluluklar (Çerkezler, Gürcüler, Boşnaklar, Arnavutlar vd.) için de söz konusu olmalıdır.
- 2) Anadil üzerindeki yasakların kaldırılması; resmi ve yaygın dil Türkçe olmak üzere anadilin isteğe bağlı olarak medyadan eğitime kadar her alanda kullanılabilir hale getirilmesi.
- 3) Bölgenin (Güneydoğu ve Doğu Anadolu) ekonomik ve sosyal refah seviyesinin yükseltilmesi, gerektiğinde ve gerektirdiği kadarıyla kısmi pozitif ayrımcılıklara başvurulması.

Yöre, köy, nehir vb. isimlerin iade edilmesi veya çift isim kullanılması; silahlı eylemlere karışmamış PKK'lılara af çıkarılması, bölge ülkelerinde yaşayan diğer Kürtlerle ekonomik, ticari, sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi, bölge ülkeleri arasında AB benzeri sınır geçişlerinin kolaylaştırılması vs. adımlar yukarıda sıraladığımız üçlü çözüm çerçevesinin içindedir. Çerçeve elbette genişletilebilir. Başka çözüm teklifleri de mümkündür, ama çözümlerin hepsi siyasidir, tartışmanın da pozitif-kanuni, siyasi zeminde algılanıp sürdürülmesi gerekir.

Demokratik Toplum Kongresi'nin projesi, sadece hazırlayıp tartışmaya açanları değil, çok sayıda tarafı ilgilendirir, çünkü onların toplumsal, idari ve politik hayatlarını derinden değişikliğe uğratar. Bu açıdan bakıldığında "özerklik" taslağı a) Türkiye kamuoyunun tamamını (73 milyon insan), b) Kürtlerin tamamını, c) Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde yaşayan Türkleri, Arapları ve Süryanileri de yakından ilgilendirmektedir.

Böyle olunca hiçbir siyasi-idari proje oldubittiye getirilemez, emrivakiyle kabul ettirilemez; devlet gücüne veya silaha güvenerek herkese empoze edilemez. Eğer rızaya aykırı bir şeyi 'devlet gücü'yle kabul ettirmek mümkün olsaydı Kürt sorunu olmazdı; silah gücüyle bir fikri kabul ettirmek mümkün olsaydı PKK bugüne kadar 10 kere

zafer ilan ederdi. Esasında "çözumsuzlükten beslenen gayrı tabii iç ve dış unsurları" bir kenara bırakacak olursak, şunu söyleyebiliriz: Sorunlarımızı tartışıp çözüm aramak için siyasi baskılara veya silaha ihtiyacımız yoktur; kendi aramızda müzakere yapabilme olgunluğuna sahibiz.

Diğer nokta, kimsenin benim çözümüm "hak ve özgürlüklerin yegane teminatıdır ya da demokratik çözümün ta kendisidir, diğer öneriler hak ve hukuk dışıdır" diyemez. Belirtmek gerekir ki sıkı veya gevşek markaj versiyonlarıyla özerklik, üniter devlet çatısı altında kuvvetlendirilmiş yerinden yönetim, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, yerinden demokrasi veya federasyon türünden çözümler birbirlerinden 'derece farkı'yla ayrılırlar, özleri itibariyle mahiyetleri aynıdır. Radikal yöntemlerle bir başka forma geçmek ilk anda cazip gelebilir, ama muhtemel sonuçları iyi hesaplanmadığında daha yıkıcı sorunlar ortaya çıkabilir.

Perşembe günü, Batı'dan ithal edilen modellerin ve 2004'te Cumhurbaşkanı Necdet Sezer tarafından veto edilen "Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması Kanunu"nın da neden gerçekçi ve kalıcı çözüm olmadığını ve hangi referanslara başvurulması gerektiğini yazmaya çalışacağım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni yıl, Hz. İsa, Noel Baba!

Ali Bulaç 2010.12.30

Yarın 2010 yılının son günü. Akşam dini hayatından çıkarmaya başlamış dünyanın insanları, vefasızca bir seneyi arkalarına atarlarken, yeni yılın gelişini kutlayacaklar.

Geçen zaman, kenara atılmış bir çaput gibi atılıyor sanki.

Son yıllarda bize ait olmayan bir dünyanın zaman, eğlence ve din telakkisinin derin etkisinde olan insanlarımız -buna muhafazakârlar da dahildir- bu ritüellere ve eğlence ayinlerine katılıyorlar. Çam ağaçları süslenip dilekler tutulacak, hindiler kesilip yenecek, sabaha kadar eğlenip içilecek, aile bireyleri ve yakınlar birbirlerine hediyeler verecek. Abu Dabi'de bir otel, sonradan görmenin ve yozlaşmanın somut göstergesi olarak 27 milyon dolara dev bir çam ağacı yaptı. Kurban Bayramı'nda "hayvan katliamı oluyor" diye yeri göğü birbirine katanlar, hindilerle ilgili hiçbir şey söylemeyecekler. Koyun, kuzu ve ineklerin hakları var, hindilerin hakları yok, hayvan bile sayılmazlar.

Kuvvetli zaman telakkisi olan İslam dini açısından söz konusu kutlamaların (sevgililer günü, anneler günü, babalar günü, doğum günü kutlamaları) cevazına kapı aralayan hiçbir güvenilir hüküm yokken, böylesine lakayt, rahat ve aldırışsız olmak ancak kendi bilincini artık mihverinde taşımayı önemsemez insanların işidir. Öne sürülen gerekçe basit: Bunda ne var? Yeni bir yılı sevinçle karşılıyoruz, bütün yıl sevinç ve mutlulukla geçsin.

Yılbaşı kutlamalarının üç boyutu var: 1) Hz. İsa'nın doğum günü; 2) Kadim bir pagan inanç ve âdet olan Noel Baba; 3) Tüketimi tahrik etmek üzere yılbaşını fırsat bilen piyasa kültürü, yani kapitalizm.

Semavi dinlerden birinde karşılığı olan bir bayramı kutlamak Yahudi ve Hristiyanların hakkıdır. Müslümanlar, karşılıklı 'ihtiram' ilişkisi çerçevesinde beraber ve barış içinde yaşadıkları Kitap Ehli'nin sevincine katılır, onların bayramlarını kutlar. Bunda herhangi bir sakınca olduğu kanısında değilim. Temiz niyetli bir Hristiyan, Hz. İsa'nın doğum günüdür diye 25 Aralık'ı veya başka bir günü kutlayabilir. Miladi takvime göre Hz. İsa bu günde doğmamış olsa bile, bu bir Hristiyan'ın niyeti ve kararıdır, bizi ilgilendirmez.

Noel Baba ise pagan (putperest) Romalılardan kalma bir figür. Bu çerçevede yılbaşında pagan bir ritüeli tekrarlamak, çam ağacı veya Noel Baba kılığına girmek İslam dini açısından caiz değildir. Hangi 'masum' gerekçe ile olursa olsun, dinlerini ciddiye alan Müslümanlar, bu pagan âdeti tekrar edemezler.

İbn-i Ömer (r.a.)'den gelen bir rivayete göre Peygamber Efendimiz (sas) şöyle buyurmuştur: "Bir kimse müşriklerin bayramlarına katılmak suretiyle onlara benzerse, o kimse kıyamet günü onlarla beraber haşrolunur." (Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra). İmam-ı Rabbani'nin konuyla ilgili görüşleri hayli ağırdır: "İki dini doğrulayıp hak bilen dahi şirk ehlinde sayılır. İslam hükümleri ile küfrü bir araya getirmeye teşebbüs eden de öyledir. İnkârdan uzaklaşmak İslam'ın şartıdır. Şirk şaibesinden sakınmak tevhiiddir... Hinduların büyük bildikleri günleri yüceltmek, Yahudilerce bilinen âdetlere uymak inkârdır..."

Şüphesiz İmam-ı Rabbani, Yahudi, Hristiyan veya Hinduların, kendi bayramlarını kutlamalarına karşı değildi, o Müslümanları başka dinden olanların bayramlarını bayram bilmelerinin, kutsal bildikleri günleri kutlamalarının önüne geçmek istiyordu. Bu hüküm, aynıyla yılbaşı kutlamaları için de söz konusudur.

Miladi yılbaşının alternatifi, Hicri yılbaşı olan 1 Muharrem'i kutlamak değildir. Biz tevhid dinine inananlar, iki bayramı (Ramazan ve Kurban) kutlar, cuma gününün hayırlı olmasını diler ve sadece Kadir Gecesi'ni ihya ederiz. Günlerden cuma, aylardan Ramazan, bayramlardan Ramazan ve Kurban, gecelerden Kadir Gecesi dışında kutlanacak bayram veya gün yoktur. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çokkültürlülük modelleri

Ali Bulaç 2011.01.01

Çokkültürlülükle ilgili çeşitli modeller var. Ben üç modelin söz konusu olabileceğini düşünüyorum: Getto, karnaval ve ihtiram modeli.

Modeller "dinî veya kültürel topluluklar"la ilgilidir. "Dinî grupları" iki ana sınıfta ele almak gerekir: 1) Kökenleri semavi olanlar: Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet; 2) Kökenleri kadim hikmet, kutsal inanışlar, metafizik öğretilere dayananlar: Uzakdoğu dinleri, kadim Afrika, Avustralya ve Amerika kıtasındaki çeşitli inanışlar vs. "Kültürel topluluklar"dan, kökeninde hümanist düşünceler veya seküler kabuller yatan kültürleri kastediyorum. Eski pagan inanışlar ve ritüeller ile modern olanlar aynı kategoride mütalaa edilir.

Beşeri ilişkilerin karmaşık, yaygın ve zorunlu tabiatı dolayısıyla genellikle diğer din ve kültürel gruplarla karşılıklı ilişki içine girmek, bazı işleri birlikte yürütmek, geçici süreler veya kalıcı uzun zamanlar boyunca bir arada yaşamak zorundayız. Burada, bizden olmayan "öteki din müntesipleri veya kültürel gruplarla nasıl bir ilişki içinde olacağımız" sorusu önem kazanmaktadır.

"Getto modeli"nde her dinî veya kültürel topluluk, kendini inançları, ritüelleri ve gelenekleri içine çekip diğer din ve kültür gruplarına kapatır. Değil interaktif ilişkiye hoş bakmak, zorunlu temasın önüne bile geçmek ister. 11. yüzyıla kadar Hristiyan Avrupa, Yahudilere bu modeli uyguladı, öyle ki Hristiyanlar pazarda yürürlerken bir Yahudi'ye dokunmamak için azami gayret gösterirlerdi.

"Karnaval modeli"nde dinlerin ve kültürlerin ortak bir potaya atılıp eritilmesi, her birinden bir miktar unsur ve parçanın diğerleriyle karışıp bundan yeni dinî veya kültürel formların üretilmesi fikri esas alınır. Bunun her zaman eşit şartlarda gerçekleşmediği açıktır. Dinî ve kültürel grupların sahip olduğu yerleşik, siyasî, ekonomik avantajlar; mahiyetleri itibarıyla diğerlerine karşı dayanma güçlerinin farklı olması; devletlerin ve hükümetlerin

takip ettiği politikalar eşit unsurların karışımından bir karnaval çıkamaz, çoğu zaman bir din veya kültür hegemonik duruma geçip diğerlerini bastırır, asimile eder. Avrupa başından beri çokkültürlülükten söz etmese de entegrasyondan asimilasyonu kastetti.

"İhtiram modeli"nde üç esas söz konusudur: a) Diğer din müntesiplerine ve kültür gruplarına saygı duymak (hürmet); b) Diğer din grupları ve kültür gruplarının temel hak ve özgürlüklerini ihlal etmeyi, onlara tecavüz etmeyi yasak bilmek (haram); c) Diğer din müntesipleri ve kültür gruplarının özel hayatları, aile mahremiyetleri konusunda dikkatli ve hassas davranmak (mahremiyetin masumlğu ilkesi).

İslam bakış açısından (b) ve (c) maddelerinde sözü edilen hususlara riayet etmek amir bir hkmdr. Yani bir Müslüman, Kur'an ve Sünnet'te yer alan hükümler dolayısıyla barış içinde bir arada yaşamayı kabul edip bunu deklare etmiş muhid bir gayrimüslimin temel hak ve özgürlüklerini (can, mal, din, akıl ve nesil emniyetini) ihlal edemez, özel ve aile hayatına saldırıda bulunamaz.

(a) şıkında yer alan hususlar ise niteliklerine göre değişirler. Mesela Müslümanlar Yahudilerin, Tanrı'nın iradesine göre ruhsal, zihinsel ve sosyal olarak insanın kendini yenilemesi olan şabat Günü; yılın başlangıcı Yamim Noraim, kefarete günü Yom Kipur gibi gün ve bayramlarını tebrik edebilirler, ama kendileri de sinagoglara gidip Musevi ibadetleri yapmazlar. Müslümanlar, Hz. İsa'nın doğum gününü -25 Aralık'tan 15 Ocak'a kadar komşuları Hristiyanların kabulüne göre tebrik edebilirler, ama kiliseye gidip ayinlere katılmazlar. Mardin'de Hristiyanlar, Müslümanların iki dinî bayramlarını kutlar, ama camiye gidip bayram namazını kılmazlar. Müslümanlar da Hristiyanların bayramlarını tebrik eder, ama kiliseye gidip ritüellere katılmazlar. Yahudi ve Hristiyanlık, kökeni semavî dinlerdir. Ama pagan bir gelenek veya ritüel -yılbaş, am ağacı ve Noel Baba gibi- ne kutlanır ne kutlayanı tebrik edilir. Avrupa'nın bir türlü başaramadığı okkltrllk için en iyi model "ihtiram"dır. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Avrupa'nın zararına!

Ali Bulaç 2011.01.03

Hatırlanacağı zere Alman Başbakanı Bayan Merkel, geçen sene açıkça "okkltrllğn tümüyle başarısız olduğunu" ilan etmişti.

Yine eski bir bankacı olan Thilo Sarrazin ise çokkültürlülüğe, yani Almanya'daki göçmenlere ve elbette en başta Türkiyeli göçmenlere karşı savaş başlatmıştı. Diğer Avrupa lkelerinde de (Fransa, Hollanda, Belçika, İngiltere, Danimarka vs.) durum Almanya'dan farklı değil. Fark mahiyette değil, derecede ortaya çıkıyor. Tepki giderek nefrete dönüşüyor, nefret göçmenlerin tutum ve davranışlarına değil, varlıklarına ve hatta dinlerine yönelik hale geliyor. Mesela Hollanda zgrlk Partisi lideri Geert Wilders "Benim derdim Müslümanlarla değil İslam'la. Kur'an'ı, Hitler'in Kavgam kitabı gibi yasaklamak gerekir." diyor. Wilders'e göre "Avrupa'nın en büyük sorunu, onlarca yıldan beri kültürel görelilik. Avrupalılar neyle gurur duymaları gerektiğini ve aslında kim olduklarını bilmiyorlar. Liberaller ve solcular kültürlerin aynı olduğunu savunuyorlar. İslam özgürlüğümüzü tehdit ediyor. Hristiyanlık, Yahudilik ve hümanizmin geleneklerini İslami geleneklerle karıştıranların farkı görmek için Einstein olmasına gerek yok." (Yeni şafak, 12 Kasım 2010)

Avrupa'nın Müslüman göçmenler üzerinden Türkiye, İslam dünyası ve İslam'la hayli sorunlu ilişkiler içine girmiş bulunmasının anlaşılır sebepleri var. Halen ciddi olarak etkisi süren "medeniyetler atışması" doktrini, "İslami terör" zerinden Batı'nın İslam topraklarında sürdürdüğü askerî işgaller ve İslam dünyasının kendi tabii ve

enerji kaynaklarına sahip çıkma arzusunun bastırılması gibi sebepler yanında, asıl Avrupa, İslam üzerinden kendi kimliğini tanımlamakta, inşa etmek istemektedir.

Avrupa'nın tarih boyunca bir "öteki"ye ihtiyacı olmuştur; bugün de aynı ihtiyacı hissetmektedir. Fakat Avrupa, kendi kültürel kimliğini inşa etmeye çalışırken, sadece İslam'ın alternatif kavramsal çerçevesinden ve Müslümanların sunduğu tezlerden yana zorluklar çekmiyor; askerî, stratejik, diplomatik ve ekonomik müttefiki ve koruyucusu olan Amerika'dan da kaynaklanan zorluklar yaşıyor.

Entelektüel kaynakları giderek zayıflamakta olan Avrupa, çokkültürlülükten vazgeçerken, bunun yerine ikame edebileceği muasır bir model bulamıyor. Tarihinde bildiği yegane model, Batı-dışı toplumlara empoze ettiği modernizasyon politikalarıdır. Bunlar da, zecri değişimleri ve asimilasyonları öngörmektedirler. Oysa bugün Avrupa hem içinde barınmakta olan 20 milyon Müslüman'la nasıl bir arada yaşayabileceğini kestiremiyor hem de Amerika tarafından bir silindir gibi her şeyi piyasa şartlarında ezip geçen karnaval modeline karşı direnemiyor. Avrupa, Müslüman göçmenleri asimile edemedi; Amerikan kültürü Avrupalı gençleri cezp etmekte; sinemasından eğlence hayatına kadar kültürü vülgarize etmektedir.

Avrupa'nın klasik dönemlerdeki asimilasyoncu modeli askerî ve politik gücün dönüştürücü ve taşıyıcı rolüne dayalıydı; Amerika'nın modeli ise küresel piyasaları kontrol ederek ekonomi ve kültürel algıların gücüne ve dönüştürücü fonksiyonlarına dayanmaktadır. Amerika sadece İslam dünyası üzerinde hegemonya kurmakla yetinmiyor, Avrupa'nın, Çin'in ve Hindistan'ın da tarihî kültürel kodlarını da parçalıyor, beşeri dokuyu tahrip ediyor.

Amerika'nın etkisinde şekillenecek dünya, tümüyle piyasanın taleplerine ve öngörülerine göre oluşacak karnaval modelidir. Bütün kültürler, gelenekler, dinler, âdetler bir parça bu karnavalda yer alacaklar, ama hiçbiri kendi asli varlığını koruyamayacak; içi boşalacak, tüketim ve gösteri malzemesi olacak, ruhsuz bir folklorik öge ve giysi olarak karnavalın malzemesi olarak kullanılacaklardır.

Burada Avrupa'nın küresel düzeydeki söz konusu modele karşı kendini korumak üzere iç dünyasına çekilirken, İslam'ı ve Müslümanları ötekileştirip şeytanlaştırması onu gerçeklik dünyasından daha çok koparmakta, nevrotik tutumunu artırmaktadır. Avrupa'nın çokkültürlülükten vazgeçip İslamofobi tuzağına düşmesinin zararı en çok Avrupa'ya dokunacaktır. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Model arayışı

Ali Buluç 2011.01.06

Çokkültürlülüğü terk etme sürecine girmiş bulunan Avrupa için, gerek 20 milyon Müslüman ve diğer göçmen topluluklarıyla nasıl bir arada yaşayacağı, gerekse Amerikan patentli küresel karnaval dalgasına karşı kendi geleneksel modernlik modelini ve kültürünü nasıl koruyabileceği konusu belirsizliğini koruyor.

Avrupa, eğer bir çıkış bulamazsa, "tarihsel getto modeli"ne dönecektir. Bu, 500 yıllık eski bir hikâyedir, Avrupa'yı paradigması sönmekte olduğu bir tarihsel zamanda anakronik duruma düşürecek, kendini dış dünyaya kapatacağı için giderek kendini zayıflatacaktır.

Türk modernleşmesinin ürünü aydınların ya hâlâ geleneksel "Avrupalı getto modeli" safhasında olduklarını veya Amerikan karnaval modeline göre dini ve geleneksel yapıların eritici bir kazan içine atılmasından yana olduklarını görüyoruz. "Türkiye muhafazakârlaşıyor mu?", "endişeli modernler", "laik yaşama biçimine yönelik

tehdit" iddiaları bununla ilgilidir. Neredeyse her önemli tartışma, bizim geleneksel "ihtiram modeli"yle, Türk modernleşmesinin Avrupa'dan iktibas ettiği "getto modeli" arasındaki derin gerilime işaret etmektedir. Birkaç örnek vereyim:

1) Geçtiğimiz 29 Ekim resepsiyonunda bazı davetliler Cumhurbaşkanı'nın eşinin elini sıkmaktan imtina ettiklerinde, kıyamet koptu. Kimine göre "bu büyük bir kabalık"tı, "Türkiye'nin ne kadar geriye gittiğinin göstergesi"ydi. "Laik bir ülkede dini inanç ve fıkhi fetvalar hiçbir şekilde kaale alınmaz, her erkek ve kadın birbirlerinin elini sıkmalıdır". "İhtiram" esas alınsaydı, herkes kendi dinî kanaatinde ve davranışında serbest kalırdı. İsteyen el sıkar, istemeyen sıkmaz. İlk tutum tekçi ve tekilci, ikincisi çoğulcu modeldir.

2) Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı'nın kendisini bir sohbete davet ettiği bir hanım yazar, şu önerilerde bulunuyor: a) "Cemaate sempati duyan modern tipli kadınları vitrine çıkarmak yerine, bizzat kendi içinizden olan kadınları daha görünür ve etkili kılın." (Oysa kadınların hizmete katkıları erkeklerden hiç aşağı değil, ama kendi stilleri ve özgün kimlikleriyle çalıştıkları için bayan gazeteciye göre bu yeterli değildir.) b) "Kadınlar konusunda ezberi bozun, ataerkil düzeni yıkın." (Amberin Zaman, Haber Türk, 8 Ekim 2010) Bu bayana göre, kadının modern görünürlülüğü yegâne formdur.

3) "Sıla" ve "Yabancı Damat" adlı TV dizilerinde Müslüman bir kız Hristiyan bir erkeğe âşık olur. (Midyat ve G. Antep) Din farkı yüzünden sorunlar çıkar. Özellikle Sıla dizisinde dinin masum bir sevgi karşısında ne kadar 'acımasız' olduğu rahatsızlık verici bir dille vurgulanır, "dinî hoşgörüsüzlük" törelerle beslenir. Hatırlanacağı üzere geçtiğimiz aralık ayında da Ermeni Sonay Vural adlı bir genç kız ile Müslüman bir erkek olan Zekeriya Vural ailenin rızası olmadan evlendikleri için kızın ağabeyi G.Ö. tarafından öldürüldüler. Tabii ki cinayeti kimse anlayışla karşılayamaz. Sebep her ne olursa olsun, iki kişinin katli suçtur. Ama Ermeni bir ailenin din farkı yüzünden kızlarının Müslüman bir erkekle evlenmesine rıza göstermemesi tabii haklarıdır. "Canım bunda ne var, sevmişlerse, evlensinler" denemez. İslam dini erkeğin Kitap ehli bir kızla evlenmesine izin verir, kıza izin vermez. Modernizasyon aydınları bunun kişisel özgürlüklere karşı olduğunu söyler.

Getto modelinin yaşayabilme şansı kalmamıştır. Küresel düzeydeki interaktif ilişkiler, sermaye hareketleri, bilgi, eğitim, iletişim, kültürel değişik kodlar, mal ve hizmet transferi ile yerel ve yöresel kimlik alanlarında yaşanan patlamalar çeşitliliği empoze etmektedir. Bu süreci hangi modelle karşılamak lazım?

Amerikan karnaval modeli, zannedildiği gibi çeşitliliği, farklı zenginlikleri korumuyor; aksine karnaval alanında bir halita yapmaya çalışıyor. İşleyen süreçte şunları görüyoruz: Birey küresel dalga karşısında toz zerreciği olduğundan asimile edici sürece kolayca teslim oluyor. Şeyler (dinlerin, geleneklerin, farklı kültürlerin tümü vs.) bireysel tercihlere indirgeniyor; gösteriye-şova dönüşüyor; metalaşp kitlesel tüketime sunuluyor ve içleri boşaltılıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rengârenk kimlikler!

Ali Bulaç 2011.01.08

Kimlikleri ya doğuştan (cinsiyetimiz, kavmimiz, aşiret ve kabilemiz gibi) ya da sonradan ediniriz (siyasi tercihlerimiz, mesleki, sosyal rollerimiz vs.). Genelde insanlar gözünü bir din ve mezhep evreninde açarlar ve o evrenin dinini ve mezhebinin devam ettirirler. Ama son tahlilde din ve mezhep edinilebilir. Din değiştirmek mümkündür. İslam bakış açısından din değiştirmek bir "hak" değilse de bir "özgürlük"tür. Mezhep değiştirmek ise hem hak hem özgürlüktür.

Modern ulus devlet, doğuştan ve sonradan edinilmiş kimlikleri yok sayıp veya bastırıp, kurucu unsur olarak her neyi seçmişse onu herkesi içine alacak şekilde ulusa teşmil ettirdi, resmî kimliği emretti; hukuk ve eğitim üzerinden birçok emredici ve taşıyıcı araçla herkesin resmî kimliği içselleştirmesi için uğraştı. Uyumlu yurttaş ve entegrasyonun ulus devletteki tercümesi asimilasyondur. Bugünkü Milli Eğitim sistemimizin ve Kültür Bakanlığı'nın faaliyetlerinin özüne bakın, kuruluş felsefesine uygun olarak hâlâ "iyi insan yetiştirme" gibi amaçları yok; sebep-i hikmetleri resmî kimliği benimsemiş, ehlileştirilmiş, yasalar ve resmî ideolojiye uyumlu yurttaş yetiştirme amacına yöneliktir.

Bu, Avrupa'dan dünyaya yayılan bir projeydi. Gel gör ki, bu proje artık yürümüyor. Birkaç önemli gelişme söz konusu projeyi felsefi bütün varsayımlarıyla kökten sarsıyor. Benim bu köşede 8 Şubat tarihli "din hanesi" ve 4 Kasım 2010 tarihli "kimlikte haneler" başlıklı yazılarımda anlatmaya çalıştığım buydu. Hem artık klasik ulus devletin projesinin neden yürümediğini anlatıyor hem öneride bulunuyordum.

Referanslarımı, düşünme usulümü ve fikri-siyasi tercihlerimi gayet iyi bilen Ahmet İnsel, Radikal gazetesinde beni eleştiren bir yazı yazdı. Muhtemelen beni tartışmaya çekmek için ve elbette kasten benim "hakiki bir muhafazakâr" olduğumu söyleyip hem analizlerimin, hem önerilerimin 'muhafazakâr'ca olduğunu iddia etti. (14 Kasım 2010, Radikal İki.) Benim açımdan bu tanımlamada 'ağır tahrik' vardı, çünkü İnsel de bilir ki, İslam'la şereflenmeseydim, ahlaklı bir sosyalist olurdum, ama muhafazakâr olmayı aklımdan geçirmezdim.

Benim önerim şudur: Bir kimlikte dört hane olmalıdır: Din (İslam, Hristiyan, Yahudi, ateist, agnostik vs.), mezhep (Sünni, Alevi, Şii/Katolik, Protestan, Ortodox vs.), etnisite (Türk, Kürt, Boşnak, Arnavut, Çerkez, Gürcü vs.) ve kültürel hane. İsteyen hanelerin dördünü veya birkaçını doldurabilir. Kim hangi kimliği önemsiyorsa onu yazdırsın. İstemeyen de boş bıraksın.

Demokrasi teorisi açısından devlet veya AİHM, kişileri diledikleri kimliği beyan etme hakkından mahrum edemez. Çocuklarla ilgili karar ebeveyne aittir. Çocuk 18 yaşına geldiğinde, anne-babasının kendisine verdiği kimliklerden birinden memnun değilse, -mahkeme kararı olmadan da-, nüfus dairesine müracaat etmek suretiyle değiştirebilmelidir. Herkes başkasının kimliğine ve tercihine karışmayacak, onu kamusal haklarından mahrum bırakmaya kalkışmayacaktır. Bilgi toplama teknolojisinin baş döndürücü hızla arttığı bir zamanda kimin ne olduğunu devlet, şahısların kendisinden daha iyi bilir, yedi ceddini bilgi toplama merkezlerinde stoklamıştır.

Kimlik hanelerinin herkesi kapsayacak şekilde boş bırakılması, klasik ulus devletin toplumsal, sivil ve kamusal hayatı bembeyaz bir sahifeye çevirip istediğini dikte etme kaygısından kaynaklanmaktadır. Ne var ki, yerel, bölgesel ve küresel gelişmeler ulus devleti bu tutumundan vazgeçirmeye zorluyor: Belli ki önümüzdeki dönemde ulus devlet varlığını devam ettirecek, ama egemenlik iddialarının önemli bir bölümünü, yerele, bölgesel ve küresel olanlara devredecektir. Bu çerçevede yerel/yöresel unsurlar, şehir kimliği, dinî ve mezhebî aidiyetler, etnisite sorunları ve küresel cemaatlerin kendilerini sivil ve kamusal olarak görünür kılmalarının önüne geçilemez. Allah'ın yarattığı tabiat rengârenk bahçe gibidir, bırakın toplumsal hayat da rengârenk olsun.

Polemik zannedilecek ama, bana sorarsanız, Batı'nın ulus devlet projesinde ısrar etmek muhafazakârlıktır, Ahmet İnsel de tamı tamına bunu yapıyor!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çatışmalar ve potansiyeller

1989'da Sovyet sistemi çökünce, karşılıklı silahlanmaya dayalı dehşet dengesi ortadan kalktı, dünya yeni çatışma dönemine girdi.

"Kavimlerin, dillerin ve halkların hapishanesi" olarak tanımlanan Sovyetlerden sonra yerel etnik, mezhebî ve dinî kimliklerde patlama yaşanırken, liberal demokrasilerin geçerli olduğu Batı dünyası da bu patlamaların dışında kalamadı. İrlanda, İspanya, Belçika ve Fransa'da zaten öteden beri farklı etnik ve dil grupları arasında ayrışmalar, gerilimler vardı. Bunlar yeni formlar altında sürmeye devam etti.

Ayrışma ve kutuplaşmalar son ermiş değil. Liberal demokrasiler, AB kriterleri, küreselleşme ve Amerikan barışı, çatışmaları yatıştırmaya yetmiyor. Üç ana çatışma havzası gözüküyor: a) Aktif çatışma bölgeleri, b) Tetikleyici unsur bekleyen pasif çatışma bölgeleri, c) Potansiyel çatışma bölgeleri.

Afrika, Ortadoğu ve Asya'da süren çatışmaları birinci kategoriye yerleştirebiliriz. Yine Afrika, Asya, Latin Amerika, Rusya ve Avrupa'da çok sayıda bölgede son iki modele uygun örnekler bulunuyor. Bir ölçüde güvenli gibi görünen Avrupa'da pasif bölgeler kısa zamanda aktif çatışmaya dönüşebilir. Dahası Avrupa'nın potansiyelleri diğerlerinden hiç aşağı kalır değil. Din ve mezhep (İslam-Hıristiyan; Katolik-Protestan); dil ve etnik (İspanya, Belçika, Fransa); sınıfsal (Avrupa'nın tamamı) çatışma potansiyelleri her zaman mevcut. Yabancı düşmanlığı, İslamofobi, ırkçı partilerin yükselişi, artan hoşgörüsüzlük tetikleyici unsurları bekliyor. Artık Almanya ve Hollanda'da camiler, göçmen evleri, yabancılara ait işyerleri ve dernekler ateşe verilebiliyor. İngiltere'de öğrenci harçlarına yapılan zamlardan sonra sokaklar muharebe meydanlarına dönüşebiliyor. Avrupa'nın dünyadaki adaletsiz gelir dağılımından aldığı büyük payda düşüş oldukça, içeride eskisini aratan sınıf çatışmaları potansiyel olmaktan çıkıp aktif hale gelebiliyor.

Yabancılara karşı Hollanda, İtalya, Fransa, Danimarka, Belçika ve İngiltere'nin insan hakları karnesi ihlallerle dolu. Hollanda'da Müslümanlar akademik dünyada, hukuk ve eğitim sahalarında, ülkeye girişi ve çıkışlarında, gündelik hayatta ayrımcılıklara maruz kalıyorlar. Radyo ve televizyonlarda ana dil yasağı getiriliyor. İtalya'da cami ve mescitlere yapılan fiilî saldırılarda belirgin bir artış var. Fransa'da, başörtüsü üzerinden Müslümanlar kamusal haklarından mahrum bırakılıyor. Danimarka'da Müslümanlara karşı açıkça artık tecrit politikaları savunulabiliyor, hâlâ mezarlıkları bile yok, ölülerini memleketlerine götürmek zorunda kalıyorlar. Halk Partisi lideri Pia Kjaersgaard, çekinmeden "Müslümanların Danimarka'da kanserli tümör olup, cerrahî bir müdahale ile bünyeden atılmaları gerektiğini" söylüyor. İtalya'da daha ilginç gelişmeler var: Pordenone kentine bağlı Azizano Belediye Başkanı Enzo Bortolotti, camilerde ibadetin sadece İtalyanca olabilmesi için parlamenterlerle çalışma yürüttüklerini söylüyor vs.

NATO'nun 1990'larda İslam dünyasını tehdit alanı şeklinde tanımlaması, Amerika'nın 2001'den başlamak üzere İslam ülkelerini işgal etmenin bahanesi olarak "İslam'ı ve Müslümanları terörle özdeşleştirme"si, İsrail ve Yahudi lobilerinin gücü, 2008'de başlayan küresel ekonomik kriz, AB'nin genişleme süreciyle başlayan "Avrupa kimliği ne olmalı?" tartışması, artan küresel yoksullukla Batı'ya olan göçlerin artması vs. Bütün bunlar birer sebeptir. Daha derinde sebepler var, onlar da görmezlikten gelinmemeli.

Belirtmek gerekir ki, din, mezhep ve etnik çatışmalar bakımından İslam dünyası da berbat durumda. Mısır'dan Türkiye'ye, Sudan'dan Pakistan'a, Somali'den Irak'a kadar çatışmalar sürüyor. Devletlerin ve aydınların elinde Batı'nın 'bir arada yaşama modeli'nden başka model yok. Küresel düzeyde pozitivizmin çökmesi, üretim yapısının değişmesi ve genel olarak insan algısının dönüşmesi sonucunda bu model her geçen gün biraz daha çatışma potansiyellerini artırıyor. Ne Batı ne Doğu bu krizin dışında değildir. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Azınlık veya zımmi!

Ali Bulaç 2011.01.13

Amerika ve İsrail'in geri plandan büyük destek verdiği Sudan'ın bölünmesi projesi gerçekleştirme aşamasına girmiş bulunuyor.

Petrol ve zengin madenlerin büyük bölümünün bulunduğu Hristiyan nüfus ağırlıklı Güney Sudan, Hartum yönetiminden ayrılmış olacak. Bugüne kadar El Beşir yönetimini "terörizmi destekleyen ülkeler" sınıfına yerleştiren ABD, Sudan'ın Güney'i tanınması halinde onu terör listesinden çıkaracağını açıklıyor. Demek ki, El Beşir'in terörizmle ilişkisi, Güney Sudan'ın ayrılmasına karşı çıkmakla ilişkiliymiş.

Sorun tabii ki sadece uluslararası boyuttan ibaret değil. Müslümanlarla Hristiyanlar arasındaki anlaşmazlığın tarihî ve modern yanları da var. Son yıllarda Mısır'dan Irak'a, Türkiye'den Pakistan'a kadar gayrimüslimlerle yaşanan sorunları bir de bu açıdan ele almak gerekir. Mısır'da son olaylar öğretici olmalı. Kıpti Kilisesi'ne yapılan ve 21 kişinin ölümüne yol açan saldırılar, olayların hangi noktalara taşınabileceğini göstermesi bakımından önemli. Bunca uzun yüzyıllardan sonra Hristiyan bazı sözcülerin kendilerini Mısır'da "asli unsur", Müslümanları "misafir-yabancı" addetmeye başlamaları aslında daha derindeki bir rahatsızlığın ifadesi.

Mısır, ne tarihî olarak İslam'ın zımmi modelini devam ettirebiliyor ne Batı'nın "azınlık statüsü"nü uygulayabiliyor. Kıptiler, ihtiyaçlarına cevap verecek sayıda kilise yapamadıklarından şikâyet ediyorlar. Ülkenin nüfusu 80 milyon, yaklaşık yüzde 10'u Hristiyan. 93 bin camiye karşılık 2 bin kilise var. Yeni kilise yapmak mümkün olmadığı gibi eskilerini tamir etmek de neredeyse imkânsız. Tıpkı Türkiye'de olduğu gibi üst kademe bürokrasi Hristiyanlara kapalı. Türkiye'de Meclis'te tek bir gayrimüslim yok, Mısır Parlamentosu'nda temsil yüzde 1'in altına düşmüş.

İslam dünyası Batı'nın askerî, ekonomik ve kültürel ağır baskısı altında. Maddi ve sosyal sistemlerini iyileştirmek için kendi aklıyla ve gerçek ihtiyaçlarına cevap verebilecek reformlar yapamıyor. Bir dünya düşünün ki, kendi gönlünce kendini iyileştirme özgürlüğüne sahip değil. Bu, zaman içinde asli melekelerinin, yetilerinin kaybolması gibi trajik bir sonuca yol açıyor.

İslam dünyasında ciddi boyutlarda seyreden sorunlar var. Yukarıda zikrettiğimiz örnekler gayrimüslimlerle ilgili olanları. Benzer boyutlarda mezhep sorunları da yaşanıyor. Şiiliğin siyasi yükselişi, Sünnilerle Aleviler arasındaki ilişkiler, Zeydiye ve İbadiye'nin yeni dünyadaki yerleri vs. Irak, Türkiye ve Pakistan'da zaman zaman mezhepler arası çatışmalar çok yıkıcı ve acıtıcı olabiliyor. Yabancı unsurların tahrik faktörü elbette önemli. Ama bizim algımızın teşekkülünde de sorunlar yok değil. Din ve mezhep gerilimi dışında etnik konular da ciddiyetini koruyor. Kürt sorunu 30 yıldır çözülebilmemiş değil. Ve elbette zenginliklerin adaletsiz bölüşümünden kaynaklanan sınıfsal sorunlar da göz ardı edilemez.

Burada İslam dünyasının ufkunu daraltan Batı'dan ithal ettiği "dinî, mezhebî ve etnik azınlık kavramı"nın bizim hem tarihsel tecrübemize hem bugünkü pratiklerimize hitap edememesi. "Eşit yurttaşlık" ise, aynı din ve etnik gruptan insanlar arasında sorunlara yol açıyor. Söz konusu sorunlara çözümler bulması beklenen modern fakihler ve Müslüman entelektüeller ise "tarihî zımmi" statüsü dışında herhangi bir fikir geliştiremiyorlar. Oysa zımmiliği ortaya çıkaran maddî şartlar bugün mevcut değil. Gayrimüslimler, ancak kanlı bir çatışmadan sonra zımmi olmayı kabul edebilecekler.

Soru şudur: Çatışmadan, tarafları memnun edecek ve onları Batılı ülkelerin içerideki tahrik unsurları olmaktan çıkaracak başka bir çözüm yok mu? Elbette var. Bunun üzerinde evveliyatla düşünmesi gereken fakihler olmalı.

Ama fakihlerin zihinlerini "Batılı azınlık" ve "tarihî zımmi" modelleri dışına çıkarıp İslam'ın ilk uygulamalarına, yani cizye hükmünün inişinden öncesine çevirmeleri gerekir. Bu sorunlara çözümler bulamazsak, Batı'nın desteğinde Sudan gibi İran, Irak, Pakistan, Türkiye vd. de bölünüp parçalanacak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anayasa müjdesi

Ali Bulaç 2011.01.15

Son yılların en iyi haberi, Başbakan R.Tayyip Erdoğan'ın Katar yolunda gazetecilere yaptığı açıklamada, "yeni anayasayı halkın yapacağı" müjdesini vermesiydi.

Bundan önceki anayasa hazırlığında yanlış bir yol takip edilerek, kendi alanlarında uzman 5-6 bilim adamına bir ülkenin "temel sözleşme metni" hazırlatılmak istenmişti. Bunun yanlış bir yol olduğunu, anayasa metniyle sorunları çözme yöntemi konusunda bize herhangi bir katkı sağlamayacağını anlatmaya çalıştık.

Düşünün ki, evlenmeye karar vermiş iki reşit insanın nikâh akdini mahallenin doçenti yapmaktadır. Elbette ticari veya başka sözleşmelerin teknik yazılımları vardır, ama bunlar tarafların icap ve kabulle kendi aralarında mutabakata vardıktan sonra, hukuk dilini-teknîğini kullanma aşamasında devreye girerler, taraflar -evlenecek çiftler, ortaklık usulüyle ticaret yapmak isteyen müteşebbisler- adına anlaşma şartları vaz'edip metin dikte edemezler. Bu açıdan bilim adamlarının bir toplum adına anayasa metni hazırlamaları makul değildir. Hele daha ellerine kâğıt kalemi almadan, önümüzde "Batı'da yazılmış anayasa metinleri var, onlara bakalım: Almanlar, Fransızlar neler yapmış, AB'nin önümüze koyduğu kriterler, liberal felsefe neleri öngörüyor? Bu karışımından bir metin çıkaralım, aman bunun dışına da bir milim dışarı çıkmayalım" demek iki yüz yıllık tarihimizden hiçbir ders çıkarmadığımız, temel hatalarımızı tekrar etmekte hayli mahir olduğumuz anlamına gelir.

Anayasa'nın muhtevassından çok, yapımı, yani usulü üzerinde fazlasıyla durmamızın önemli sebebi var: Modern toplumu klasik toplum biçimlerinden ayıran belirgin özelliklerinden biri "anayasa metinleri"dir, anayasa modern devletin ruhu, adı konulmamış kurucu ve devam ettirici ideolojisidir. Liberal bakış açısından anayasaların bireyi veya demokratik katılımı önceleyen sosyalistler açısından toplumu devlete karşı koruduğu yolunda bir iddia varsa bile, modern anayasalar hakikat-i halde bireye ve topluma karşı devletin bizatihi kendisini korumaktadırlar. Bu yüzden eğer bir arada yaşama iradesini göstermiş bulunan bir toplumun üyeleri (sosyal aktörler-gruplar) kendi aralarında icap ve kabul esasına göre bir sözleşme metni akdetmiyorlarsa, bilim adamları eliyle ortaya çıkacak olan anayasa metni, devleti "kendi mahkemesinin kadısı" yapar ancak. Bu kadı, her davada kendi lehine hüküm verecek ve her davada birey ve toplum devlet karşısında haklarını ve özgürlüklerini kaybedecektir.

Modernizm öncesi toplumlarda belki yazılı anayasa metinleri yoktu, elbette yöneticiler keyfi olarak da yönetiyorlardı, ama yine de hükmünü icra eden örfler söz konusuysa ve mesela İslam tarihinde gözlendiği üzere sultanlar veya halifeler en azından muasırları devletlerde olduğu kadar "astıkları astık kestikleri kestik" zorba yöneticiler değildi. Şu veya bu düzeyde olsa dahi onlardan bağımsız ve onları saygıya ve itaate davet eden Şariat vardı. Örfler, sahih hukuki teamüller ve hepsinin üzerinde Münzel Hükümlerin varlığı, hukuki ve idari hayatın ruhu demek olan değerler bütünü demektir.

Bu açıdan, yeni bir anayasa hazırlığı sürecinde Batılı ülkelerin tecrübelerinden istifade ederken, asıl toplumsal hayatımızın tarihî ve ahlakî ana kodlarına da müracaat etmek gerekir. Çünkü anayasa bir devletin teşkilat

yapısını belirleyen hukuki iskeletten ibaret değildir, bir toplumun nasıl örgütlendiği, dolayısıyla nasıl yaşamak istediği konusuyla da yakından ilgilidir. Toplumun örgütlenme modelini yaşama tarzından ve bu tarzın tecessümünde rol oynayan değerler sisteminden ayrı düşünemeyeceğimize göre, anayasa hazırlama metninin sadece "Avrupa'dan ve AB'den iktibas" veya "hukukçuların kaleme aldıkları teknik metin"den ibaret olmadığı anlaşılabacaktır. Bizim liberal hukukçularımızın bir türlü kaale alamadıkları husus budur. Siz bir anayasa ile topluma bir hayat felsefesi, bir âlem tasavvuru, bir dünya görüşü, bir iktidar anlayışı ve bir bölüşüm düzenini empoze etmiş olursunuz. Bu metnin maddelerini tespit ederken toplumun kendisine müracaat etmelisiniz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Din dersi ve Alevilik

Ali Bulaç 2011.01.17

Kabinenin başarılı bakanlarından Faruk Çelik'in nezaretinde gerçekleştirilen Alevi Çalıştayları semeresini vermeye başladı; Alevi sorununun makul, tatminkâr ve barışçı bir hal yoluna girmesini sağlayacak önemli adımlar atıldı.

AK Parti hükümetinin yakın tarihte ilk defa Sünni ve Alevi ilim adamlarını, yazar ve kanaat önderlerini 7 çalıştayda bir araya getirip sorunu teşrih masasına yatırması, başlı başına bir işti. Bu yapıldı. Çalıştaylar sonunda neler yapılması gerektiği konusunda üç aşağı beş yukarı bir anlayış birliğine varıldı. Herkesin üzerinde mutabakata vardığı fikir, sorunun kalıcı ve tatminkâr çözümünün köklü bir anayasa değişikliğini gerektirmesidir. Ancak yeni bir anayasa yapılıncaya kadar hiç değilse sembolik düzeyde bir şeyler yapılabilir, mesela Sivas Madımak Oteli kamulaştırılabilirdi. Bu da yapıldı.

Bu meyanda ikinci bir adım atılıyor: 2011-2012 eğitim öğretim yılında okutulmak üzere din kültürü ve ahlak bilgisi dersi müfredatına Alevilik de dahil edilecek; Caferilik ve Nusayrilikle ilgili konular da eklenecek.

Benim öteden beri teklifim şuydu: Her din, mezhep ya da inanç grubuyla ilgili konular, o din, mezhep ve inanç grubunun muteber bilim adamları tarafından kaleme alınsın. Alevi Çalıştayları'nın başarılı koordinatörü Necdet Subaşı'nın yaptığı açıklamaya göre bu amaçla Alevilerce bir komisyon oluşturulmuş bulunuyor, din dersleri kitaplarında Aleviliğin yer alması konusuna ilişkin geniş ölçekli bir çalışma hazırlanıyor. Subaşı, din dersi öğretmenlerinin Sünni tabanlı oluşlarının Alevileri kaygılandırıldığını belirterek, "Bu kaygı yersiz." diyor. "Çünkü öğretmenler belli bir pedagojik formasyonla hizmet ediyorlar. Dolayısıyla bu konularda da öğretmenler gerekli ölçüde Alevilikle ilgili hizmet içi eğitimden geçirilebilirler." diyor. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin 'zorunluluk ilkesi' korunarak muhtevasının tüm tarafları tatmin edecek şekilde ahlak ve kültür endeksli olmasını sağlayacak müfredatta Aleviliğin temel bilgileri yer alacak. Hacı Bektaş-ı Veli'nin Makalat'ı ve Hüsniye gibi Aleviliğin temelini oluşturan klasiklerdeki bilgilere yer verilecek. Kitap sayesinde öğrenciler Aleviliğin ne olduğunu, nasıl Alevi olunduğunu, Alevi ritüellerini sağlıklı biçimde öğrenmiş olacak. Kitap hazır. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun onayına sunulmuş bulunuyor. (Yeni Şafak, 23 Aralık 2010)

Devlet Bakanı Çelik ve Koordinatör Subaşı'nın yaptığı açıklamalar, henüz ideal noktaya gelmemiz için önemli mesafeler kat etmemiz gerektiğini gösteriyorsa da, alınan mesafenin hayli önemli ve ümit verici olduğunu da gösteriyor. Amaç "bağcı dövmek değil de üzüm yemek" ise bu ilk teşebbüsler herkesçe desteklenmelidir.

Ancak böyle olmuyor. Bazılarının, maksadı "sorunun çözmek değil, sorun üzerinden politikalar yürütmek" veya "dolaylı yoldan dine husumet" beslemek olduğundan "istemezük" tutumlarını devam ettiriyorlar.

Alevilerin kahir ekseriyeti söz konusu çalışmalardan memnun, zaman içinde karşılıklı diyalog, ortak çalışma ve çalıştaylarla geniş toplumsal mutabakat sağlanabileceğine inanıyor. Alevi sorunu üzerinden rant sağlamak üzere örgütlenenler ise değil bir çözüme, konuşmaya bile yanaşmıyorlar. Bütün duyurgalarını, kapılarını kapatıp "Bizi Sünnileştirmek istiyorlar" diye bağırıyolar. Bunlara eşlik eden ateist-materyalist felsefeden gelme eski tüfek aydınlar grubu da "kategorik olarak din derslerinin okutulması"na karşı çıkıyor. Bunların derdi Aleviler değil, doğrudan dine husumettir; kendilerinin Aleviler içindeki uzantıları olan fikirdaşlarıyla ya "Alevi hakları" veya AİHM zırhı içine girip dinî bilgi ve kültürün çocuklara öğretilmesine karşı çıkıyorlar.

Bizim "kendinden nefret" eden aydınlarımız "dine karşı husumeti ve din konusundaki cehaleti" eğitimle tahsil ediyorlar, toplumun da dinden arındırılmasını istiyorlar. Hayır, bu böyle devam etmemeli. Öğrenciler İslam dini, diğer dinler ve mezhepler konusunda geniş ölçekli bilgi ve fikir sahibi olmalı ki, toplum artık kendi kendini kolonileştiren bu aydın despotizminden kurtulsun.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tunus ve diğerleri!

Ali Bulaç 2011.01.20

Henüz Türkçeye tercüme edilmeyen "El Hürriyatü'l amme fi'd Devleti'l İslam/İslam Devletinde Kamu Özgürlükleri" (Beyrut-1993) adlı kitabında Raşid el Gannuşi, "İslam'ın vaat ettiği sivil ve kamusal özgürlüklerin Batılı demokrasilerin fiili özgürlüklerinden çok daha geniş olduğunu" savunur.

Gannuşi ve bu çizgideki İslamcı düşünürlerin temel iddiasına göre, Batı dünyası İslam dünyasının kendi bildiği çerçevede reform yapmasına izin vermiyor. Bu konuda İslam dünyası üzerinde politik ve fikri hegemonya kullanmaktadır. Batı'nın reformların muhteva ve çerçevesini kendisinin çizmesi konusunda ısrarlı davranmasının sebebi, iki yüzyıldır sahip olduğu refahı buna borçlu olmasıdır. Batı'da süren refah ile İslam dünyası üzerinde politik-fikri hegemonya arasında mutlak bir bağ var.

Batı, düşünme tekeli elinden bırakmak istemiyor, İslam dünyasının kendine özgü düşünen bir aklı olmayacağına göre reformlar da Batı'nın çizdiği çerçevede olacaktır. Bunun sosyo-ekonomik tercümesi İslam dünyasının kaynaklarının yönetiminin iç/ulusal elit zümreler aracılığıyla Batı'nın denetiminde, tasarrufunda olması anlamına gelir.

Gel gör ki, bu elbise dikiş tutmuyor. Siyasi baskı rejimleri, ekonomik krizler, yaygın işsizlik, kent merkezlerine süren kitlesel göçler, yolsuzluklara batmış askerî ve sivil bürokrasi, rüşvet, hırsızlıklar, faili meçhuller, hukuksuz infazlar, müstebit idarecilerin gözüne bakan yargı sistemi, her türlü patolojinin sürdüğü çarpık kentler vs.

Batı medyası ise, alışageldiği oryantalist bakış açısından hareketle İslam dünyasının içinde debelendiği sefaletin İslam'dan ve İslamcı siyasi-sosyal hareketlerden kaynaklandığını yazıp "Radikal İslam-Siyasal İslam korkusu" pompalıyor: Madem Batılı reformlara itiraz eden Müslümanlar var, bunlardan korkmalı; madem Batı hegemonyasına meydan okuyanlar var, bunlar teröristtir ve George W. Bush'un deyimiyle "inlerinde imha edilmelidir"ler. Yerine göre sömürge artığı iç-ulusal rejimleri (diktatörlükleri, dinî monarşileri, otokrat rejimleri) desteklemekte, yerine göre ülkeleri işgal etmekte (Filistin, Irak, Afganistan) beis yoktur.

İnsanı çıldırtan bu modern trajediye her an her yerde isyan edilebilir. Uzun yıllar insanlar sussa da, her şey an meselesidir. Tunus'ta Sidi Buzid pazarında kendini yakan Muhammed Buazizi, sadece isyan ateşinin ilk fitilini yakmadı, hiç de tasvip edilmemesine rağmen diğer Arap ülkelerinde başka Buazizi'lerin de rol modeli oldu. Şimdi Cezayir ve Mısır'da gençler meydanlarda kendi bedenlerini ateşe veriyorlar.

Analojiler yapmak için vakit erken. Ancak rahatlıkla söylenebilecek olan şu ki, tıpkı İran İslam devrimi öncesinde olduğu gibi ne sömürge artığı Bin Ali'nin Kemalist yönetimi, ne bu ülkeyle yakından ilgilenen usta sömürgeci Fransa ve küresel sömürgeci Amerika bu isyanı bekliyordu. Apansız patlak verdi. Habib Burgiba'nın öğrencisi Bin Ali, Abbasiler gibi, Ehl-i Beyt'in şahsında zulmün, sömürü, yalan ve cinayetlerin intikamını almak üzere iktidara gelmişti, ama tıpkı Abbasiler gibi, mezarlarından kemiklerini çıkartıp kırbaçlattırdığı Emevi sultanlarından çok daha büyük zulümlerin altına imza attı.

Tunus, Kemalist devrimleri örnek almıştı. Steril Kemalizm'in somut örneği bugünün Türkiye'sinde değil, bugünün Tunus'unda aran-malı. Şimdi her şey yerle bir olmuş durumda. Bu aşamadan sonra ne olacağı herkesin merak konusu. Anlaşılan şu ki, Batı şimdiden, geçmişte kurtuluş savaşlarını yerli işbirlikçileri eliyle çaldığı gibi bugünkü isyanları da ikinci nesil işbirlikçilerini kullanarak çalmak isteyecektir.

"Olması gereken" bir yana "vuku bulmakta olan" şudur: Bu henüz "disiplinli bir devrim" değil, bir isyan, bir "toplumsal patlama"dır. Eğer Raşid Gannuşi'nin Nahda'sı dipteki değişim talebini perçeminden yakalayabilirse, yakın ve orta vadede Tunus'ta "tek parti Kemalist dönem" kapanıp "AK Partili Türkiye modeli" başlamış olacaktır. Bugün olmasa da yarın Tunus ve Arap ülkelerinin girdikleri güzergâhta önlerine çıkan ilk durak AK Parti tecrübesidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kısır döngü

Ali Bulaç 2011.01.22

Tunus'ta toplumsal ayaklanma hangi mecrada sürerse sürsün, eski rejim fiilen çökmüştür, ancak Tunusluların dediği gibi "diktatör gitmiş, ama diktatörlük yerinde durmaktadır".

Şimdi "ince bir oyun"la eski iskeleti -ona yeni bir elbise giydirerek- hükmen ayakta tutmaya çalışanlar var. Bunların başında eski rejim kalıntıları, Fransa ve ABD gelir. Fransa ve eski rejim kalıntıları, toplumsal ayaklanmanın bir iç savaş ve kargaşaya dönüşmesini istiyorlar. İnsanların gelişigüzel öldürüldüğü bir kargaşa ortamını, ancak otoriter müdahaleler önleyebilir. ABD'nin iki enstrümanı var: Biri Bin Ali'nin arkasından desteğini çeken askerler -ki Tunus Genelkurmay Başkanı, Bin Ali'nin çıkışından çok az süre önce ABD'lilerle görüştü-, diğeri tabii ki güçlü toplumsal talepleri liberal karnavallara çevirmeyi amaçlayan Soros'un çiçekçi devrimleri: Tunus'a "yasemen" yakıştırıldı.

Tunus'taki toplumsal patlama hangi mecraya dökülürse dökülsün, bütün Arap denizinde tsunami etkisi yaratmaya devam edecektir. Yeni dönemin "Anglo-sakson liberalizmi"yle "evrensel akılcı Fransız solu"ndan mutlu bir evlilik çıkarmaya çalışan Radikal gazetesi "Arap usulü darbe!" manşetini atmıştı. Bunun zihni derin köklerinde Tunus'ta çöken Türkiye Kemalizm'inin ırkçılığı, kendini oryantalize ve kolonize ederken görüş alanı burnunun ucundan ötesine uzanamayan aydınlarının kibri yatmaktadır. İşin garibi şu ki, her kibri besleyen bir gururdur ve her gururun altı ve arkası boşdur. Modern çağın klasik medresesinden kalma aydınlardan biri de Tunus'taki olayları anlatırken, büyük devrim ve toplumsal dönüşümlerin Batı'da ve Avrupa'da 'hukukun üstünlüğü'nden beslenen özgürlükleri ve siyasi hakları getirdiğini; İslam dünyasında ve Arap âleminde ise 'liderler'e dayalı kaderciliği ürettiğini belirttikten sonra şöyle diyor: "Demokrasilerin arkasında sofistike bir birikim gerektiren bir 'know how' bulunuyor. Birikimleri yetersiz ülkelere -Tunus ve Araplara- dışarıdan bu 'know how' desteği gerekiyor. Bu da yalnızca Batı'da olduğundan, olay sonunda deneyimleri aktarıp aktarmamak konusundaki 'siyasi irade'ye kalıyor". (Cumhuriyet, 20 Ocak 2011)

Radikal'e göre Tunus'ta olup biten "Arap usulü darbe"dir; Cumhuriyet'e göre, Batı'nın 'know how'unu Tunus'a aktaracak siyasi irade olmadan işe yarar bir değişim veya devrim gerçekleşemez. Soru şu: Batı'nın siyasi deneyimini ve 'know how'unu Tunus'a ve Arap dünyasına aktaracak 'siyasi irade'yi nerede arayacağız? İslami ilimlere ve felsefeye vakıf Raşid el Gannuşi'nin Nahda'sı mı? 1992 Cezayir askerî darbesini 392 milyon dolarla ödüllendiren AB ülkeleri ve ABD'ye göre Nahda denklem dışı tutulmalı. Anlaşılır olması bakımından Türkiye'den örnekler verelim: Batı'nın Tunus için kafasından geçen "Radikal ve Cumhuriyet karışımı"ndan oluşan yeni bir seçkinler yönetimi. Siz buna üstü demokrasi, altı otokrasi aydın despotizmi diyebilirsiniz.

Bu karışımın (mahlota) seçkinleri Batı'nın know how'unu Tunus'a aktaracaklar. Peki, ama zaten Habib Burgiba ve Bin Ali ile diğer ülkelerde halk devrimlerini çalanlar bu 'know how'u aktarma vaadi ve gerekçesiyle yıllar yılıdır Müslüman halka kan kusturmadı mı? Şimdi "gitti Arap milliyetçileri, geldi solcular ve liberaller" dönemine mi gireceğiz? Bir ay öncesine kadar Tunus yönetimi Batı'nın hem ekonomide hem siyasi istikrarda en başarılı bulup yücelttiği yönetim değil miydi? Ne oldu da birden patladı?

Eski bir dönem kapanıp yeni bir dönem açılırken, bu soruyu Müslüman halklar ve kendi 'know how'larının farkında olanlar çok yönlü tartışmalılar. Batı, kendi yarattığı taleplere dayalı olmayan hiçbir devrimi ve siyaseti desteklemez, desteklemediği gibi engellemek için de her yola başvurur. Bu da İslam dünyasında içinden çıkılmaz kısır döngüye yol açıyor. Yüz defa siyasi rejimler ve yöneticiler değişse de, temeldeki zihniyet değişmedikçe, her defasında en başa dönülüyor. Bu yüzden her rejim değişikliği veya Batı'nın onayını almış her siyasi devrim, yeni bir rejim değişikliğine veya devrime gebe olarak başlıyor. Bu kısır döngü nasıl kırılacak? a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kendimiz değişebilir miyiz?

Ali Bulaç 2011.01.24

Yeri geldikçe dile getirmeye çalıştığımız temel bir tez var: Sosyal bilimcilerimizin, siyasetçi ve iktisatçılarımızın görmezlikten geldiği bu teze göre "Batı'nın bize önerdiği, önermekle yetinmeyip çeşitli emredici, taşıyıcı ve empoze edici araçlarla uygulamaya çalıştığı reform paketleri"nin Batı'nın bugünkü refah seviyesinin, ekonomik zenginlik ve askerî hegemonyasının devamıyla bir ilişkisi var.

Kısaca biz bu reformları benimseyip sosyo-ekonomik, idari ve politik yapımızı değiştirmedikçe Batı mevcut refahını ve üstünlüğünü devam ettiremez.

Dikkate almamız gereken bir nokta, bu süreçte söz konusu üstünlük devam etmekle kalmıyor, giderek Batı ile aramızdaki mesafe açılıyor, giderek kapanamaz boyutlara ulaşıyor.

(Japonya, Kore ve Çin deneyimleri bu doktrinden bağımsız değildirler, ayrıca ele alınmaları gereken tecrübelerdir; bizim burada özel olarak üzerinde durduğumuz İslam dünyası-Batı arasındaki eşitsiz ve adaletsiz ilişkidir.)

Yakından bakıldığında Batı'nın anlaşılabilir sebeplerle bize empoze ettiği kalkınma programları, modernleşme politikaları vs.nin tek şematik reform paketine dayandıkları görülür. Bu hem kendi tarihî tecrübesinden süzdüğü paketlerdir, hem onun avantajlarını korumaya matuf olduklarından doğal olarak bize tek-şematik bir program önermektedir.

Ancak söz konusu programlar ve paketler sosyo-kültürel açıdan kadim kültürler, gelenekler, beşeri tecrübeler, örfler ve gelenekler arasındaki farklılıkları, dolayısıyla çeşitlilik ve zenginliği ortadan kaldırıp yeryüzü gezegenini standartlaştırıyor. Mesela modern Batı kent modelinin esas alındığı inşaat faaliyetleri ve kentsel dönüşüm projelerinde ortaya çıkan yerleşim düzenleri birbirinin tıpatıp aynısıdır. Dünyanın her yerinde ikiz şehirler ortaya çıkmaya başladı. Bir yanda her medeniyet ve kültür havzasının biri diğerine benzemeyen kadim şehirleri -ki bunlar giderek metruk ve mahcur hale geliyorlar- diğer yandan yanaşık düzenden ve dikey yapılaşma esasına dayanan modern Batı kent modelleri. Bu yüzden mesela TOKİ, Afrika'dan ve Venezuela'dan bile iş teklifi alabiliyor.

Tek bir kalkınma ve gelişme modeli sivil ve demokratik katılıma dayanmaz. Gerisinde emredici politikalar yatar; bundan dolayı söz konusu reformlar katı veya yumuşak 'baskı rejimleri'ni öngörmektedirler. Söz konusu reform ve değişim zihniyeti bu yönde devam ettikçe İslam dünyası hiçbir zaman otokrat veya dikta rejimlerinden kurtulamaz. Nitekim bu rejimlerin arkasında Batı'nın desteği olduğunu artık Batılılar da itiraf ediyor. Batı, kendisinin oluşturmadığı sosyal ve kültürel taleplere, ekonomik iyileşme ve siyasi ıslahat hareketlerinin hiçbirine destek vermez, vermediği gibi gayri meşru ilan eder; içeride de kendi eğitiminden geçirdiği ve kendi idealleriyle yetişmiş ulusal aydınlar zümresi üzerinden hemen teftişe geçer, bir milim kendi halklarının tarihi ve medeniyet köklerine iyi nazarla bakan iktidarları sorgulamaya başlar. Aydın despotizminin (mesela Türkiye) yetmediği yerlerde meşru seçimleri iptal ettirir (Cezayir ve Filistin), direnenleri askerî işgallerle yola getirir. Batı, bilimi, düşünce faaliyetini, akletme yöntemini ve kültürü tekleştirip küresel hegemonyanın besleyici kaynaklarına dönüştürüyor. Onun çoğulculuğu asli paradigmasının liberal, sosyalist veya milliyetçi dil farkıyla ifade ve temsil edilmesinden ibarettir.

Bizim köklü ve kapsamlı reformlar yapmamız zarurettir. Ancak 200 senedir bizim eğitim kurumlarımız, üniversitelerimiz, bürokrasimiz, aydınlarımız, medyamız hacr altındadırlar. Geldiğimiz noktada kendi imkânlarımız, bize özgü referans kaynaklarımız ve usulümüzle (metodoloji) bilgi üretme, sorunlarımızı teşhis etme, kısaca düşünme ve aklımızı kullanma yetimizi kaybetmiş bulunuyoruz. Batı'nın aklıyla düşünüyor, onun tarihî tecrübesinden imbibiklenen hasılaya hayranlık duyuyor, ona benzemeye, onu taklit etmeye çalışıyoruz. Ama hiçbir kopya, orijinal nüshanın yerini tutamaz. Batı bizi kendi öngörülerine göre değiştiriyor, biz kendimiz değişebilir, değiştirebilir miyiz? a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Batı'yla uyumlu Araplara özgü demokrasi!

Ali Bulaç 2011.01.27

Tunus'ta başlayan toplumsal patlama, giderek diğer Arap ülkelerine yayılma istidadı gösteriyor. Mısır ve Cezayir patlamaya yakın ülkeler.

Yemen, Ürdün, Libya ve diğerlerinde de rejimler diken üstünde. Şekilleri itibarıyla ister otokrat, ister diktatörlük veya monarşi olsunlar, ortak özellikleri halkın rızasına dayanıyor olmayıp baskıcı olmaları. Adil bir yönetim olsa, demokratik yollarla başa gelmemiş olsalar bile, hiç değilse toplumsal patlamalar olmaz. Ancak hem yönetim aygıtını elinde bulunduranlar keyfi olarak muhaliflerini zindanlarda çürütebiliyor, hem ülkelerinin tabii zenginliklerini bildikleri gibi dağıtıyorlar.

Şekli ne olursa olsun söz konusu siyasi yapının devam etmesi mümkün değildir. Küreselleşme ve bölgesel entegrasyonlar temelinde dünyanın yeni bir örgütlenme modeline gittiği bu dönemde, söz konusu rejimler sadece kendi halklarına eziyet çekirmekle kalmıyorlar, dünya sistemini elinde bulunduran küresel hegemonik güçlerin de işine yaramıyorlar.

Tunus'ta baş gösteren olayların "disiplinli devrim" olmadığını yazmıştım. Şahit olduğumuz toplumsal patlamaydı. Ve büyük güçler, milyarlarca dolarlık finans desteğinde bu ülkeler üzerinde siyasi ve toplumsal mühendislik çalışması yapsa da, çoğu zaman iç toplumsal dinamikleri yeterince algılayamadıklarından, olayları da anlamlandırmakta güçlük çekiyorlar. Tunus ve diğer ülkeler konusunda şimdi iki açıklama var: Bir kısım gözlemciler göre, uzun vadeli bir siyasi proje uygulama alanına konmuş, Tunus'tan başlandı, sırayla diğer ülkelere sıçrayacak. Bir kısmına göre ise kendinden patlama vuku buldu, ancak uluslararası güçler bunu manipüle edip kendi mecralarında akması için kolları sıvamış bulunuyorlar.

Bundan birkaç gün önce Ukrayna'da yayın yapan İnter TV, "2004 yılında başlayan Turuncu Devrimi'ni masonların organize ettiğini" iddia edip, modern Ukrayna'nın ortaya çıkışında birbiriyle çekişme halinde olan Tapınak Şövalyeleri ile Aziz Stanislaus topluluklarına dikkat çekti. Tunus'ta başlayan ve hemen adına "Yasemin" denen "devrimi"nde sömürge artığı zengin sınıflar, kendi kendini oryantalize ve kolonize etmiş aydınlar, iktidar sınıfı ve Batılı ülkeler arasında devam eden koalisyon harekete geçti. Bin Ali'nin yerine geçecek "Batı'yla uyumlu iktidar" arıyorlar. Robert Fisk gibi, nispeten vicdan sahibi ve zihnini görece özgürleştirebilmiş gazeteciler, iç dinamiklere dikkat çekerken, konuyla ilgili hayli bilgilendirici yazısını sayfelerine taşıyan gazete bile (Radikal) altta şu ihtirazi kaydı düşmekten kendini alıkoyamıyor: "Arap dünyası o kadar arızalı, sosyal ve siyasi ilerleme için o kadar mecalsiz ki, kaostan demokrasiye geçme ihtimali yüzde sıfıra yakın."

Eğer "Arap dünyasında yapısal olarak sosyal ve siyasi ilerlemesi böylesine mecalsiz ise" otokratların ve diktatörlerin boşalttığı iktidar alanını Arap halklarına vermenin, dolayısıyla serbest seçim istemenin anlamı yoktur. Zaten patlamadan birkaç gün öncesine kadar Fransızlar, Almanlar, İngilizler, kısaca bilumum Batı, Bin Ali yönetimini yere göğe sığdıramıyorlardı. Çünkü Bin Ali onların dostu ve çıkarlarının koruyucusuydu. Yeni formül "Batı'yla uyumlu Araplara özgü demokrasi!" olabilir ancak.

Not: İlk defe sükunetine pek güvendiğim Kürşat Bumin, Batı adına biraz da mahcubiyet içinde Fisk'ten şu alıntıyı yapıyor: "Biz Batı'dakiler içinse sorun ezelden beri aynı. 'Demokrasi' diyoruz ve hepimiz adil seçimlerden yanayız; tabii Araplar bizim için istediklerimize oy verdiği sürece." Bumin'in ilk defa Araplar söz konusu olduğunda Batılıların üzerine -o da alıntı yoluyla- toz kondurduğuna şahit oluyorum, bunu tarihe not olarak düşmem gerektiğini düşündüm. Belki bir gün, İsrail nükleer silahlarla Filistinli sivilleri ve çocukları katlederken, kendilerinden konuyla ilgili alıntı yapmayı pek sevdiği üç yazara başvurup 'Ama bakın, Hamas da neler demiş, demekle yetinmemiş, boru imalatından bir füzeyi, İsraili sivillerin 10 km yakınına bir yere fırlatmış' demeyi bırakır ve tarihe bir not daha düşmemizi sağlar. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ortadoğu, AK Parti, demokrasi

1996'da Londra'da kendisini ziyaret ettiğim En Nahda hareketinin lideri Raşid el Gannuşi, Necmettin Erbakan liderliğinde iş başı yapan Refah tecrübesini yakından takip ettiklerini söylemişti.

O zamanlar, bölgede otoriter rejimlerin daha fazla devam edemeyeceğine kanaat getiren bazı Türkiye uzmanları -mesela Graham Fuller, Esposito vb.- Müslüman muhalif akımların iktidar olmalarının önüne engel konulmaması gerektiği fikrini Amerikan hükümetlerine telkin ediyorlardı. Bu doktrine "Başarısızlığın İslamileştirilmesi" adı verilmişti. Türkiye'de kısa süren RP tecrübesi "Başarısızlığın İslamileştirilmesi" doktrinini başarısızlığa uğrattı, yeni doktrinler üzerinde çalışılmaya başlandı. Bugün Tunus ve Arap ülkelerinde vuku bulmakta olan olayları anlayabilmek ve gelecek hakkında iyi bir kestirimde bulunmak için hem söz konusu doktrin hem de yerine ikame edilen, fakat ilki gibi başarısızlıkla sonuçlanan "yaratıcı kaos" veya "yaratıcı yıkım" doktrinlerine yakından bakmak lazım.

1990'larda Refah tecrübesi "başarısızlığın İslamileştirilmesi"ni tersine çevirip "başarının İslamileştirilmesi" olgusunu ortaya çıkarınca, doktrinden vazgeçildi. Askerî rejimler sosyal patlamalara yol açtı; bazen Saddam Hüseyin örneğinde gözlemlendiği üzere sistem dışına çıkıp İsrail'i tehdit eder hale gelince, bunları değiştirmenin bir yolu olarak "yaratıcı/yıkıcı kaos" doktrinini benimsendi. Buna göre, küreselleşen dünyada "entegre olmayan bir boşluk" söz konusu. Küresel düzene -ekonomiye, siyasete ve kültürel alışkanlıklara- entegre edilemeyen bölge İslam dünyasıdır, bu dünyada bütün yapıların altüst edilmesinden, taşların yerinden oynatılmasından başka rasyonel seçenek yoktur. Bu sayede eninde sonunda İslam dünyası küresel sisteme entegre olacaktır.

Türkiye'nin bu doktrin içinde bir reorganizasyona tabi tutulması düşünülemezdi, o günkü İsrail yönetimi, Amerika'daki güçlü Yahudi lobisi ve düşünce kuruluşlarının ana çerçevesini çizdiği şekilde Türkiye için "postmodern darbe" planlandı. 2001 yılında kendisiyle görüşme fırsatım olan Alan Makovsky -ki 28 Şubat darbesinin planlandığı Washington Enstitüsü'nün etkili adamıydı- bana değil İslami partilerin, halk desteğini alarak iktidar olmak durumunda olmaları hasebiyle laik partilerin dahi rol oynadığı Türkiye'de ancak "kısmi demokrasi"nin kabul edilebileceğini söylemişti. Amerika'dan dönüşümde bunu bu köşede yazmıştım.

Yahudi asıllı bu zeki siyaset mühendisi, doğru bir tespitte bulunuyordu. Çünkü partilerin resmî siyasi kimlikleri ne olursa olsun, halk iradesinin görece de olsa etkili olduğu parlamenter rejimde, Meclis'e yansıyacak irade otokrat yönetimlerin, diktatörlerin ve monarşilerin halklarına hesap verme lüzumunu hissetmeden aldıkları kararlardan farklı olacaktır. 1 Mart tezkeresi Makovsky'nin korkularının hiç de yersiz olmadığını göstermeye yetmişti.

Bugün Tunus ve diğer Arap ülkeleri, gözlerini Türkiye tecrübesine dikmiş bulunuyorlar. RP postmodern bir askerî müdahale ile iktidardan edildiyse de, 2002'de çok daha güçlü bir halk desteğiyle AK Parti iktidar oldu, girdiği her genel ve yerel seçimi kazandı, önümüzdeki seçimde üçüncü defa iktidar olmaya hazırlanıyor. Bugün de mevcut İsrail yönetimi, Amerika'daki muhafazakârlar, Neoconlar ve Türkiye'de bunlarla seve seve çalışmaya aday zümre ve çevreler, AK Parti'yi tasfiye edecek formüller üzerinde çalışırken, Tunus ve Mısır'dan başlamak üzere bütün Arap ülkeleri Gannuşi'nin dediği gibi Türkiye tecrübesinden azami ölçülerde yararlanmak istiyorlar. Tam bu sırada New York Times'ta (24 Ocak) Robert D. Kaplan'ın uyarıları boşuna değil. Kaplan, Amerikan çıkarları ve bölgesel istikrar için "demokrasinin tehlikeli" olduğunu söylüyor: "Ülkesini tam kontrol edebilen bir otokrat, seçilmiş ancak zayıf bir liderden çok daha kolay taviz verebilir. Sadece Mahmud Abbas'ın Batı Şeria'daki hükümetine göz atmak yeter. Gazze'de Hamas'ı iktidara getiren demokrasidir. Ortadoğu için istediklerimiz konusunda daha dikkatli olmalıyız."

Sosyal deprem!

Ali Bulaç 2011.01.31

Tunus'ta başlayıp Mısır'da doruğuna çıkan sosyal patlamaların gerisinde üç ana faktör tespit etmek mümkün: 1) Baskı rejimleri, 2) Yoksulluk, yolsuzluk ve adaletsizlikler, 3) İsrail ve Batı tarafından incinmiş gurur.

Bu yazıda ilk iki faktör üzerinde durmaya çalışacağız.

Sömürge sonrası kurulan yönetimlerin Ortadoğu'yu getirdiği nokta ortada: 12 milyonluk Tunus'un yüzde 14; 35 milyonluk Cezayir nüfusunun yüzde 9,9; 82 milyonluk Mısır nüfusunun yüzde 9,4'ü işsiz. Geri kalanının iş sahibi olduğunu düşünüyorsanız yanılıyorsunuz. 1 veya 2 dolarla gündelik hayatını geçirenler nüfusun yüzde 40'ına yakın. Arap dünyası enerji kaynakları üzerinde, ama petrol gelirleri birkaç milyonluk Arap'ın refahına hizmet ediyor sadece.

Yeni zenginler Kahire ve diğer şehirlerin nispeten dışında yüz bin nüfusluk sitelere taşınıyor. Etrafı hayli güvenli inşa edilen bu sitelerde dış dünyadan bambaşka bir hayat var. Sinemadan bara, büyük alışveriş merkezlerinden olimpiik yüzme havuzlarına kadar her şey. Milli gelirden aslan payını alan yüksek tabaka, modern kentin devasa şatolarında yaşıyor. 1 milyon ise mezarlıklarda yaşıyor.

Benzer korunaklı şatolar Suudi Arabistan'da hızla artıyor. Cidde ve Riyad gibi şehirlerde adına Compound denen bu siteler, şehrin geri kalan sosyal ve iktisadi hayatından kopuk gettolar hükmünde. İslam tarafından yasak hükümler -mesela içki, bikinili mayo vs.- buralarda serbest. Başlangıçta yabancılar için tasarlandığı söyleniyor, ama şehrin kalbinde Batılı hayat tarzını tüketmek isteyen zengin nominal Müslüman ailelerin de itibar ettiği yerler. Geçenlerde Türkiye'de de konut sektörünün önemli şirketlerinden Sinpaş'ın Yönetim Kurulu Başkanı Avni Çelik, Türkiye'de yapılan yeni sitelerin, yoksullardan bihaber gettolara dönüşme riski ile karşı karşıya bulunduklarını söylüyordu. Çelik'e göre, bu toplumda 'sosyal deprem' oluşturma riski taşıyor. Çelik, başka önemli şeyler de söylüyor: "Bu sitelerde oturanlar Fransız Devrimi esnasında 'Açız, ekmek bulamıyoruz' diye şekva eden yoksul kitlelere 'Ekmek bulamıyorlarsa pasta yesinler' diyen Kraliçe Marie Antoinette'in ruh haletini hatırlatıyor." (Zaman, 9 Ocak 2011) Avni Çelik'in bu önemli değerlendirmeyi MÜSİAD'ın İnşaat Sektör Kurulu İstişare Toplantısı'nda yapmış olması çok önemli. Zira "Ben zekatımı veririm, gerisine karışmam, kazandığımı istediğim gibi harcarım" felsefesinin hem İslami hükümlerin ruhuyla uyuşmadığı, hem büyük 'sosyal depremler'e karşı, fay üzerinde yaşadığı halde kalitesiz malzemeyle ruhsatsız kat üstüne kat çıkan akılsız müteahhidin gafletiyle aynı şey olduğu artık iyice anlaşılıyor.

Türkiye'de 15-35 yaş arası 57 milyon genç var. İşsizlik oranı Arap ülkelerinden iyi değil, daha kötü: Yüzde 11,4. İş bulup da çalışan yaklaşık 3 milyon talihlinin aylık geliri asgari ücret.

Yine de Türkiye'de sosyal patlama olmuyorsa, başka sebepler yanında bir sebebi de görece siyasi özgürlüklerin ve ağır aksak işleyen parlamenter bir rejimin mevcut olması. Arap dünyası sefalet içinde inlerken, ağır baskı rejimleri altında da eziliyor. İnsanlar sadece ekmek için isyan etmez, çünkü "İnsan sadece ekmek için yaşamaz." Özgürlük, insan haysiyetinin olmazsa olmaz şartıdır. 8 senedir iktidarda olan AK Parti ve lideri R.Tayyip Erdoğan, ezilen kitlelerin içinden gelmiş. İktidarda ama sanki bütün enerjisini devletin merkezini elinde tutmaya çalışan bürokratik merkeze, yani görünmez muktedirlere karşı harcamakla geçiriyor. Bu kombinezonda halk, asıl muhalefetin ideolojisinden korkup iktidara umut bağlamaya devam ediyor.

Eninde sonunda bu otokrat rejimler, diktatörlükler yıkılıp gidecek. Ancak onların yerini, 'meşru ve zaruri olan siyasi ve fikri özgürlükler'in arkasına gizlenmekte mahir "küresel kapitalizmin liberal vahşi düzeni" olmayacak.

Bu konuda hem Türkiye hem Araplar yeterli bir deneyime ve oturmuş bir kanaate sahip bulunuyorlar. Eğer Müslüman halklar, kapıdan kovduklarını camdan veya bacadan alma gafletine düşmezlerse güzel günler yakındır, aksi halde çok daha yıkıcı sosyal depremler yaşanacak. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Develerin devrimi!'

Ali Bulaç 2011.02.03

Milyonların sokağa döküldüğü Mısır'da sıradan bir Mısırlı "bu develerin devrimi"dir demiş. Bu tuttu, şimdi Kahire ve giderek diğer başkentleri sallamakta olan kitlesel gösterilere "Develerin devrimi (Sevretü'l cimal)" adı veriliyor.

Oryantalist bakış açısından Araplar ve Müslümanlar (bunlara Türkler, İranlılar vd. Müslüman halklar da dahildir) devrim yap(a)maz. Yakın tarihte Fransızlar (1789) ve Ruslar (1917) 'devrim' yaşadı. Modern çağın tarihini Batılılar yazıyor, 1789'da burjuvazinin ve 1917'da Bolşeviklerin başını çektiği sosyo-politik olayların ve elbette derin altüst oluşların hangi ölçülerde "devrim" tanımına girdikleri belki ileride başka bir perspektiften yazılacaktır. Ancak 1979'da İran'da kelimenin gerçek manasında bir 'devrim' yaşandığında zerre miktarı kuşku yok. Milyonlar 78 yaşında bir Molla'nın rehberliğinde binlerce yıllık bir monarşiyi yıktı. Tahran gazetelerinin "Şah reft" diye manşet attığı gün, Rıza Pehlevi soluğu Kahire'de almıştı. İmam Ayetullah Humeyni modern dünyaya bambaşka bir dünyadan sesleniyordu. "Halka 'askerlere çiçek atın, kalplerine, yani vicdanlarına hitap edin" diyordu. Dünyanın 5. büyük ordusu ile halk arasında yaklaşık 17 ay süren çatışmada 60 bin kişi hayatını kaybetti, fakat ne ordu ne Şah'ın özel muhafız birliği Cavidan Kısra'yı ve tahtını koruyabildi.

"Deve" ile "devrim" arasında nasıl bir ilgi kurulur?

Deve, çöl hayvanıdır. Çok sabırlı, dayanıklı ve tahammülkardır. Vefalı ve uysal olduğu bilinir. Arap dilinin önemli bir bölümü deve merkezli pozisyonların iştikakına dayanır. Günlerce, haftalarca aç ve susuz kalabilir. Yolculuğu aylarca sürer. Bedeviler onun dilinden anlar ve sanki daima aralarında 'konuşur'lar. Deveyi çileden çıkaran yegane şey, haksızlığa uğramak, işkence görmek, horlanmak. Taşıyabildiği kadar yük yükleyebilirsiniz, dayanabildiği kadar yol aldırabilirsiniz, ama onu horlar ve eziyete maruz bırakırsanız, belli bir süre sabreder. Zulme devam ederseniz isyan eder. Devenin isyanı 'çıldırması'dır. Çıldırıldığı anda kontrolden çıkar, gözü hiçbir şeyi görmez, etrafını, önüne çıkan her şeyi yakar yıkar.

Arif Mısırlı, yaşananlara "sevretü'l cimal" adını verdiğinde işte kendi bildik objeler dünyasından, asli kültüründen, tarihsel hafızasından hareket etmişti. Mısır ve Arap dünyasında yaşananları tercüme düşüncelerle açıklamaya çalışan Frankofonlar, Anglo Sakson ve Amerikano aydınlar öylesine küçümseyici, aşağılayıcı bir dille olup bitenleri anlatmaya çalışıyorlar ki, artık Batı'da bile ciddi entelektüel çevrelerde utanılır hale gelmeye yüz tutmuş oryantalizmi sadece tekrar ediyorlar.

Mısırlılar, Ümmü Gülsüm'ün şarkılarını söylüyor. "Deve" metaforuyla uyumlu olan "Lissabri hudut (Sabrın sınırı vardır)" en çok söyledikleri şarkı. Dünya Bülteni adına olayları Kahire'de izleyen Abdullah Aydın'ın verdiği habere göre, Ümmü Gülsüm'ün en çok söylenen diğer şarkısı "Özgürlüğümü ver, sana kollarımı açayım". Mısırlı gençler bir pankartlarında şunu yazıyor: "Mübarek, kontörün bitti."

Bundan sonra ne olacak?

Şu anda bir Mecelle kuralı takip ediliyor: "Def'i mazarrat celb-i menafiden evladır." Zararın giderilmesi, faydanın temininden önce gelir. Evveliyetle diktatörlükler gidecek. Arkasından fayda gelir.

Rahmetli babam derdi ki: "Çıldırılmış bir deveyi sigara dumanı teskin eder. Sahibi bir fırsatını bulup da burnuna sigara dumanı üflerse deve sakinleşir, o zaman sahibi yularını ele geçirir, bağlar."

Bu bana milyonların burnuna birilerinin çoktan neler üfleyeceği hesabını yapmaya başladığını düşündürüyor: Batı, yıllardır hem rejimlerini destekliyor hem çeşitli 'sivil kuruluşlar' adı altında milyonlarca dolarlık faaliyet pompalıyor: Yoksullara duyarsız adaletsiz büyüme ideolojisi, modern tüketim, nihilizm, bedensel hazlara indirgenmiş özgürlükler, her şeyin kişisel tercihlere endekslenmesi, cinsel tercihler vs. türünden o kadar çok duman var ki, uyuşturucu etkisine sahip.

Ancak güzel günler yakındır. Feraset ve basiretin desteğinde adalet, hakiki özgürlük arayışı galip gelecektir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nil'in kızı, Kahire!

Ali Bulaç 2011.02.05

"El Kahire", Nil'in kızıdır. İsm-i fail müennes. Dişi özne, kahreden kadın, ayağa kalkıp "Yeter!" diyebilen ve üstün gelebilen kız.

İlk çağ Mısır krallığından Roma imparatorluğuna, Bizans'tan İslami döneme ve bugüne kadar binlerce yıldır ayakta duran güzel şehir.

Milyonlar kendilerini arındırmak, sömürgecilik ve sonrasında bedenlerini ve ruhlarını kirleten günahlardan kurtulmak için Kahire'de meydanlara iniyorlar. Tarihe yeniden ve varoluşsal olarak yaptıkları bu giriş, tabii ki bir devrim!

Devrimler, küçük insanların isyanıdır, sokakların çocuğudur ve meydanlarda sarmaşık gibi yeşerir, aniden büyürler. Devrim, sadece "ekmek için yapıldığında" eksik kalır. Arap çöllerinin safkan atlarının dört nala koşusunu şiir diline döken şairlerin etkilediği İspanyol edebiyatından mülhem devrim şarkıları yazan Che Guevara, Farazdak'ın mısralarının aynısını tekrarlayan o müthiş hitabetiyle "Devrimler ahlaki arınmadır, manen yeniden dirilmedir" diyordu. Türk solcuları, hiçbir zaman Farazdak ile Che Guevara arasındaki o irtibatı anlayamadılar, çünkü onlar dinleriyle ve halklarıyla kavgalıdır.

1789 Fransız Burjuva Devrimi'ni veya 1917 Bolşevik Devrimi'ni küçümsemek işimiz değil. Bu doğru olmaz, hakşinaslık da olmaz. Ama zaten tarihe geçen isimlendirmeler yeterince açık! Ruslar, 'proletarya', Fransızlar 'burjuva' devrimleri yaptıklarını söylüyorlar. Her ikisi de bir "sınıf"ın devrimi. Her iki sınıfın ayrı ve birbirine karşıt ideolojileri oldu. Biri kapitalizm, diğeri sosyalizm-komünizm olarak kendini tescil ettirdi.

Her iki devrimin eksiği sadece "ekmek" için yapılmasıydı. Ve sadece sınıfsaldı! Herkesi ayağa kaldıracak devrimi dinler yapar! Ve sadece İslam herkese şemsiye açar.

Başarılmış her sınıfsal devrim karşıt-devrime gebe olarak sahneye giriş yapar.

Mısır bütün sınıflarıyla ve bilumum siyasi yelpazedeki gruplarıyla "Tahrir Meydanı"nda. Beşeriyetin ismini heyecanla telaffuz ettiği "Tahrir", yaralanmış vicdanlarının seslerini göğe yükseltiyor. Milyonları hem özgürleştirecek hem kurtuluşun yolunu açacak.

Bir gün Müslüman ülkelerin ezik çocukları, devrimle arınmak için abdest alacaklar, sonra eğitimle küçük görmeyi öğrendikleri halklarının safında mescitlerde, meydanlarda namaza duracaklar. Ve Batı onlara neyi "tehlike" olarak işaret ediyorsa, kurtuluşun orada olduğunu düşünmeye başlayacaklar. İşte o zaman gerçek devrim, belli bir sınıfın sosyal hareketi ve belli bir ideolojinin basit rejim değişikliği olmaktan çıkıp siyasetten idareye, ekonomiden sosyal hayata kadar hayatımızı değiştirecek. Çünkü "Mukallibu'l kulub olan Allah" kalplerimizi değiştirmedikçe kendimizi ve ülkelerimizi değiştiremeyiz, devrim/inkılap da yapamayız.

Bugünün devrimleri ulusal bir çeteye, zorba idarelere karşı da yapılsa eksik kalır. Devrimler yeryüzünü temellük edenlere karşı yapılır. Musa aleyhisselam, "İsrailoğullarını özgür bırak!" diye Firavun'un karşısına dikilince, o kibirle 'Mısır'ın mülk ve saltanatı ve bu nehirler' benim değil mi?" diye sordu. (43/Zuhruf, 51) Firavun, kendini Mısır'ın tanrısı bilirdi, mutlak iktidara sahipti ve sular altında kalıp son nefesini verinceye kadar hastalanmamış, dişi bile ağrımamıştı.

Hz. Musa "Hayır! Mülk, servet ve iktidar Allah'ındır" dedi ve kölelerle birlikte nehirleri özgürleştirdi.

Bugün de Nil'in kızı "develerin devrimi"yle ayakta. Mısır'a, Nil'e ve yeryüzüne el koyanlara karşı kahredici sesini yükseltiyor. Sabırlı, uysal, tahammülkâr, yüzü yumuşak ve çok namaz kılan Mısırlılar ayakta.

Develerin devrimi kimin olacak?

Bu sorunun cevabını Nil'in kızı verecek! Eğer Medine'ye ilk girişinde Hz. Peygamber (sas)'in devesi Kasva'nın yaptığı gibi ayağa kalkmış develer, münafıkların reisi Abdullah Ubeyy bin Selul'un değil de, imanından ve sadakatinden başka hiçbir şeyi olmayan Eba Eyyub el Ensari'nin evinin önünde durursa, bilin ki Kahire, Allah'ın 'kahhar' isminin tecellisiyle zorbaları, katilleri, hırsızları ve yeryüzünün kibrini kahredecektir.

Nil'in kızı! Deveni İbn Selul'un evinden uzak tut, Eba Eyyub'un evine doğru sür!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çöken Vestfalya düzeni

Ali Bulaç 2011.02.07

Batı'nın kendi baskın rengini verdiği uluslararası modern düzen, 1648 Vestfalya Antlaşması'yla kuruldu.

Bu düzenin üç sac ayağı var:

- 1) Açık veya gizli sömürgecilik,
- 2) Farklı (Hristiyan) mezheplerin eşitliğini öngören çoğulculuk. Şimdilerde buna farklı marjinal grupların hak ve özgürlük talepleri ile kamusal görünürlükleri eklendi,
- 3) Merkezinde ulus devletin kaba veya rafine totalitarizmi olan politik kültür ve toplumsal örgütlenme modeli.

BM'nin kuruluşu ve fonksiyonu, Batı'nın dünyaya empoze etmeye çalıştığı değerler mecmuası (demokrasi, insan hakları, serbest piyasa ekonomisi) ve gerektiğinde başvurmaktan çekinmediği askerî işgal ve müdahaleler temelde bu üç ayağın selametini amaçlar.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya yeniden kuruldu. Batı, kendi içinden ürettiği sosyalizmle Sovyetleri ortakları arasına kattı. 1989'da bu düzen yıkılınca, İslam dünyasına bakan yüzüyle Kuzey Afrika'dan başlamak üzere demokratik talepler yükseldi. Cezayir ve Tunus, bu işin başını çekecekti. Batı, darbecileri harekete geçirerek söz konusu talepleri bastırdı. 2006'da Filistin, önemli bir demokratik tecrübe yaşadı. Yine Batı'nın onayı ve desteğiyle İsrail, seçilmiş milletvekilleri ve meclis başkanını toplayıp hapse attı.

Şimdi yine Tunus'tan sonra harekete geçen devasa Mısır, demokratik taleplerle ayakta. Milyonlar, siyasi tutukluların serbest bırakılmasını, genel siyasi af çıkarılmasını, serbest seçimlerin yapılmasını ve yeni bir anayasanın hazırlanmasını istiyorlar. Batı yine harekete geçmiş bulunuyor: "Ya Mısır İran olursa? Ya Müslüman Kardeşler iktidarı ele geçirirse? Ya Mısır'da neo liberal düzen yerine Şeriat ilan edilirse?"

İran neden bir korku unsuru olarak her gün yeniden kurgulanıyor?

İlk defa ve tamamen istisna olmak üzere İmam Humeyni, 1979'da İslam Devrimi'yle İran'ı modern tarihin takip ettiği rayın dışına çıkarmayı başardı. İmam Humeyni'nin başarısı rehberlik süresiyle, yani 10 seneye sınırlı kaldı. Haşimi Rafsancani, ekonomik; Ahmedinejad politik olarak İran'ı Birinci Cumhuriyet'in asli yönelimlerinden uzağa düşürdüler. Muhammed Hatemi ve onu geriden besleyen Abdülkerim Sürüş, bir umuttu, ama ikisi de kendilerinden beklenen performansı gösteremediler. Buna rağmen İran, uluslararası sistemin hâlâ büyük korkusu olmaya devam ediyor. Çünkü bütün haklı eleştirilere rağmen Ahmedinejad'ın İran'ı, nükleer programına devam etmekte, küresel ekonomik sisteme entegre olmayı reddetmekte, Lübnan ve Filistin'de mukavemetin ruhunu ayakta tutmakta ve tabii ki Müslüman dünyanın sokaklarının, Arap kamuoyunun gizli sempatisini kazanmaktadır. Böyle olunca İran'ın kişiliğinde bir öcü/korku unsuru yaratıp Batı'nın Neo Vestfalya düzenini sürdürmek daha kolay olabiliyor.

Müslüman Kardeşler'in, Şeriatçı bir düzen kurmaları veya İslamcılarının iktidar olması konularına gelince. İster Nahda ister Mısır'dan Ürdün'e kadarki İhvan olsun, herkes istediği değişimi geçirebilir, Türkiye'nin "Kemalist laik" veya "muhafazakâr demokrasi" modelini kendine örnek alabilir. Ortada olan yakıcı gerçek Neo Vestfalya düzeninin üç ayağının çökmekte olduğu bir zamanda yaşıyor olmamızdır. Neo liberal politikaların, ortaya çıkardıkları ulusal, bölgesel ve küresel sonuçları itibarıyla, Batı'nın gizli sömürgecilik düzenini sürdürdükleri

apaçık ortada. Sefalet ve adaletsizlik, beşeriyetin ana gövdesinin aleyhine olarak geliyor. Batı, çoğulcu demokrasisi ve insan hakları ile özgürlükleri sadece kendisi için ister; onun uluslararası üstünlüğünü kabullenmeyen her politik hareket "radikalizm ve terör" damgasını yer. Ulus devletin merkezde olduğu politik düzen, etnik, dini ve sosyal çatışmaların sebebidir, söz konusu düzen devam edemez.

Kısaca Neo Vestfalya düzeni sürdürülebilir olmaktan çıkmıştır, bunu iyi anlayıp kitlelerin gerçek taleplerine cevap veren politik hareketler hep olacak. Çöken düzene kendini uydurmaya çalışanlar ise bir süre kitleleri oyalasalar bile, kısa süre sonra ya kanlı devrimlerle veya demokratik seçimlerle yok olup gideceklerdir.
a.bulac@zaman.com.trw

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Batı'nın bölgedeki çıkmazı

Ali Bulaç 2011.02.10

Gün geçtikçe Batılılar inandırıcılıklarını daha çok kaybediyor. Teşbihte hata olmasın çoğu zaman onları meşruiyet çerçevesini İslam'a dayandırdığı halde vergi gelirleri azalır diye Yahudi ve Hristiyanların İslam'a girişini yasaklayan Emevi yöneticilerine benzetiyorum. Kendi sözünü dinlemeyeceklerse, demokrasiyi savunanların önünü kesiyorlar.

Tunus ve Mısır'da başlayan toplumsal patlamalar karşısında Batı ne yapacağını şaşırmış durumda. Hepsı gafil yakalandılar, şimdi eski bohçaları açıp duruma nasıl vaziyet edeceklerine bakıyorlar. BOP'tan "yaratıcı kaos"a ve "Türkiye modeli"ne kadar her seçenek masanın üzerinde.

Fransız bakanların Tunus zorbalarla sefaları bir bir ortaya çıkıyor. Berlusconi, Mübarek'i Ortadoğu'nun "en dirayetli, akıllı başında lideri" ilan etti. Almanya Başbakanı Merkel, Mübarek'i ülkesine memnuniyetle kabul edeceğini açıkladı.

Batılıların "demokrasi ve insan hakları" ekonomik ve askeri güçlerine hizmet ettiği sürece savunulacak değerler. Onlar için sadece üç tehlike söz konusu: Bölgenin petrol kuyuları, İsrail'in topraklarını işgalle genişletme fiilinin zarar görmesi ve elbette İslam dünyasının kendine özgü bir değişim projesini ortaya çıkarıp durumunu ıslah etme iradesi gösterebilmesi.

Amerika, acınacak durumda. Petrol ve İsrail'i merkeze alan bir Ortadoğu politikasından milim şaşmıyor. Bu, bütün dünyada koca bir imparatorluğun dış politikasını İsrail ve Yahudi(lobi)leri tarafından rehin alındığına ilişkin bir kanaatin yaygınlaşmasına yol açıyor. Petrol ve İsrail söz konusu olduğunda, Amerika ve Avrupa'nın elinde "diktatörlükleri" desteklemekten başka seçenek kalmıyor. Bu ise bir yandan Amerikan karışıklığını artırıyor, diğer yandan Batı'nın sözde ihraç ettiği değerlere karşı inancını zayıflatıyor, Batı'yı ikiyüzlü, sahtekâr, güvensiz kılıyor.

Bu, yanlış ve giderek dinler ve halklar arasında husumet tohumlarının ekilmesine yol açan hastalıklı bir politikadır. Bu politika Batı'ya zarar görüyor. Ama bana sorarsanız, uzun vadede dünya Yahudileri ve bugün İsrail'de yaşayanlar da bundan büyük zararlar veriyor. Çünkü sonuçta insanların kullandığı kriterler sadece real politik, rasyonel tutumlar, güç kullanımı ve 'kimin sözü geçerse haklı odur' prensibi değil; hakkaniyet, vicdan, adalet ve özgürlük arayışıdır. BM'nin kurduğu bir devlet, BM'nin hiçbir kararını tanımıyor, dünyada sınırlarını beyan etmeye yanaşmayan tek ülke sıfatını koruyor, milyonlarca insanı ana yurtlarından kovuyor, ırk esasına göre dünyada topladığı insanları yerleştirmek için savunmasız Filistinlilerin bağlarına-bahçelerine el koyuyor, etrafını elinde bulundurduğu nükleer bombalarla tehdit ediyor, kendisi bir din/Yahudi devleti iken bölgenin

dinine karşı açıktan savaş açıyor, sivilleri öldürüp savaş suçu işliyor vs. Buna rağmen Amerika ve Avrupa, İsrail'e "gözünün üstünde kaşın var" demiyor. Ben bir İsrailli olsaydım, bundan gerçekten derin bir kaygı duyardım. Çünkü:

- 1) Bu açık haksızlıklar bütün dünyada Yahudilere karşı öfke biriktiriyor, yanan anti semitizm ateşine odun taşıyor.
- 2) Korktuğundan dolayı Batılı kamuoyları ikiye bölünmüş bir tutum takınıyor. Yahudilere açıktan gülerken, içten içe büyük kızgınlık duyuyorlar.
- 3) İsrail'de ve dünyada, gerçekten barıştan, diğer din mensuplarıyla bir arada yaşamaktan, başkalarının haklarına saygı duyan aklı başında-barışçı Yahudilerin elini zayıflatıyor. Güvercinler zayıfladıkça Siyonist şahinler zulüm ve küstahlıklarına yenilerini ekliyorlar.

Diktatörlerin gidişinden en büyük tedirginliği İsrail'in duyduğu anlaşılıyor. Bu, Batı'yla beraber bölgedeki gayri meşru rejimlerin tümünün arkasında Batı ve İsrail'in desteğinin olduğu gerçeğini bir kere daha ortaya çıkarmış oluyor.

Bu, sürdürülemez bir bölge düzenidir. Batı, eğer kendini ve Yahudileri sahiden düşünüyorsa, bölge ve dünya politikasını Yahudi lobilerinin etkisinden kurtarmalı, bölge sorunlarını bölgenin gerçek güçleri ne ve nasıl vaz'ediyorsa, onları referans alıp çözüm şekillerine de saygı duymalı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İhvan ve İslam korkusu!

Ali Bulaç 2011.02.12

"Mühürlenmiş Zaman: İslam Dünyasındaki Durgunluk Üzerine" kitabının yazarı Yahudi asıllı tarihçi Dan Diner, "Sorun Müslümanların uyumu veya diyalog değil, İslamî hayatın seküler olmamasıdır." diyor. "Bizim devlet olarak siyasî, kurumsal ve hukukî açıdan yaşadığımız kültür seküler, ama Hristiyanı olarak seküler. Bu açıdan bakıldığında Avrupa'da Müslümanların ya da İslam'ın görünümü karşı karşıya kalınan temel bir zorluk." (Umran Dergisi, Şubat-2011).

Tunus ve Mısır'da başlayan toplumsal ayaklanmaların nasıl bir seyir takip edeceği konusu üzerinde kafa yoranlar, ilk soru olarak İslamî muhalif grupların ve bu arada Müslüman Kardeşler'in pozisyonunu soruyorlar. Bu, Tahrir Meydanı'na akan milyonlarca Mısırlının veya Ortadoğu'daki herhangi bir ülkedeki Müslümanların sorusu olmadığı açıktır.

Müslüman Kardeşler ne yapar? Başından beri ortalıklarda görünmemeye çalıştıkları gözden kaçmıyor. Talepleri Mübarek ve rejiminin gitmesi, siyasî tutukluların serbest bırakılması, seçimlerin yapılması vs.'den ibaret. Ama bazı çevreler bununla tatmin bulmuyor: Ya "gizli ajandaları var diyorlar" veya "yeterince seküler güvence vermiyorlar", diye "endişeler" sergiliyorlar. Aslında İhvan'dan, bütün düşüncelerinden ve temel iddialarından tamamen vazgeçtiklerini "vallah-billah" yemin ederek bir tür "Hristiyanı itiraflar"da bulunmaları isteniyor.

Peki, bu toplumsal derin sarsıntılarda Müslüman Kardeşler'in ve İslam faktörünün payı nedir? Tahrir Meydanı'nı dolduran milyonların yüzde kaç İhvan'a mensup veya sempatizanı? Bazılarına göre İhvan, son 60

yıllık acılı tarihten gerekli dersleri çıkarmışlardır, toplumsal zeminlerine güvenerek, politik görünürlüğe pek önem vermiyorlar. Zaten serbest ve adil seçimler yapılacak olsa, ilk iktidara gelecek olan kendileri olacaktır.

Devrimin aktüel yüzü ötesinde, derinde önemli şeyler vuku buluyor: Bugüne kadar Ortadoğu'daki diktatörlükler, Müslüman Kardeşler'i, İslamî muhalif grupları ve hatta apolitik sosyal İslamî grupları birer tehlike göstererek ayakta durdular. Fakat asıl onları ayakta tutan, İslamî grupların sahiden "tehdit veya tehlike" olup olmadığı değil, Batı'nın desteğinde İslam ülkelerinde askerî, ekonomik ve bürokratik iktidar seçkinlerinin kaba veya rafine yollarla bu yalanı sonuna kadar sömürebilmeleridir. Gelineen noktada, artan nüfus, büyüyen şehirler, umutsuz gençler, bir türlü sonu gelmeyen siyasî baskılar, gelir adaletsizliği, cinsel ahlakî sapkınlıklar, küresel sistemin Müslümanları ötekileştirmesinin onur kırıcı boyutları, İsrail'in küstahlıkları, Filistin sorunu vb. can yakıcı sorunların, bu yalanın kitleleri uyuşturan afyon olma özelliğini ortadan kaldırmış olmasıdır.

"Küresel sistem" ve İslam ülkelerinde önceki baskıcı ve işbirlikçi zümrelerin yerini almaya pek hevesli görünen "yeni zümreler", İslamiyet'i "siyasî ve toplumsal bir tehdit" göstermeye devam edecekler. Batı, İslam konusunda temel perspektifini değiştirmedikçe, İslam'ın Hristiyanlık gibi kendini reforme etmesini talep etmeye devam edecektir.

İslam dünyası kendi geleceğini kendisi tayin edecektir. Bu tamamıyla kitlelerin vereceği karara bağlıdır. Mevcut rejimleri sallandıran ana faktörlerden biri, "İslam'ın bir tehlike olduğu yalanı"nı kitlelerin çöpe atması oldu. Bu aşamadan sonra asıl gerilim, kitleler ile yeni iktidar seçkinleri ve onları eski baskıcı güçlerin yerine geçirmeye çalışacak olan Batı'nın küresel güçleri arasında sürecektir.

Şimdi açıkça Müslümanlardan istenen, İslam'ın da Hristiyanlık gibi bütün temel iddialarından ve taleplerinden vazgeçip kendini reformdan geçirmesi, sekülerleştirmesidir. Bu, Müslümanlarla Batılı hegemonik güçler arasında kıyamete kadar sürececek bir anlaşmazlık konusudur. Batılılar ve eski rejimin yerini almaya hazırlanan ulusal seçkinler bir gerçeğin farkında olmalılar: Müslümanlar, dinlerinin bir tehdit ve tehlike olarak gösterilmesinin kendilerine yönelik onur kırıcı ve aşağılayıcı bir tutum olduğunun artık farkındadırlar. Tabii olmayan şey, Müslüman dünyanın kendi diniyle korkutulmasıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mutlu tesadüf!

Ali Bulaç 2011.02.14

Bugün 14 Şubat, hem Mevlid Kandili, hem sevgililer günü.

Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez'e göre "iki kutlamanın aynı güne denk gelmesi güzel bir tesadüf veya tevafuk".

Sayın Başkan, Mısır'da 60 yıldır süren dikta rejimine karşı başlayan halk ayaklanmasında da "dinî faktör"ün az bir paya sahip olduğunu söylemişti. Açıklamasına göre, başka siyasi, toplumsal ve ekonomik faktörlerin de payına bakmalı. Hemen her şeyi dine bağlamak yanlış.

Sadece Diyanet İşleri Başkanı değil, "akademik kimliği"yle de konuştuğunu özellikle belirten Sayın Görmez'in, Lübnanlı Hristiyan yazar Halil Cibran'ın Derviş kitabındaki el Mustafa'nın münzevi hayatı bitirip de etrafını saran şehir halkıyla olan diyaloglarından haberdar olmadığını sanmıyorum. Belki bir gün bunu Sayın Başkan'a sorma fırsatımız olur.

Gelelim, "iki mutlu günün tesadüf etmesi"ne. Artık mecburiyetten âdet haline getirdik, birer "dinî-kültürel bid'at" olarak hayatımıza giren bazı günlerin kutlamalarıyla ilgili yazılar yazıyoruz.

Kur'an ve Hz. Peygamber (sas)'in güvenilir tatbikatı temel alındığında, İslam tarihinde Kadir Gecesi'nden başka kutlanacak gece yoktur. Bütün geceler kutsaldır, her gece Allah'a ihlas ve huşu ile ibadet edilir. Kadir Gecesi'nin önemi, Kur'an-ı Kerim'in bu gecede indirilmiş olması dolayısıyla kutsalın bunda kesafet kazanmasıdır. Cuma günü, Ramazan ayı ve iki bayram (Ramazan ve Kurban) gibi bir öneme sahiptir. Bunun dışında Mevlid, Miraç, Beraat, Kutlu Doğum Haftası gibi geceleri ve günleri Hz. Peygamber (sas)'in, ashabının ve tabiinin kutladığına dair güvenilir tek bir kayıt yok. Çok sonraları özellikle Türkiye ve İran'da hayli revaçta olan bu gecelerin kutlanması, tarih içinde gelişen birer âdettirler, hüküm açısından da "dinî bid'at" sayılırlar. Hz. Peygamber (sas) ve ashabı ne Bedir Günü'nü, ne Hicret'in başlangıcını, ne Mekke fethini kutlamışlardır. Bunların kutlanması icap etseydi Efendimiz, bunu bize apaçık bildirir, kendisi de kutlardı. Biz tarihte, başka dinlerin kendilerine özgü kutsallıklarından ve kutlamalarından etkilenecek bu türden kutsal geceler icat ettik.

Doğum günleri, yılbaşı, anneler günü, babalar günü, Nevroz gibi sevgililer günü de birer kültürel bid'at olarak son yıllarda hayatımıza girdi. Türkçe ve Arapçada "sevgili/mahbup" karşı cinsten sevilen kişiye denir. Kültürel örfte, aralarında nikâh bağı olmayan kadın veya erkek sevdiğine "sevgili" der. Tabii ki evli çiftler, nişanlılar ve sözlüler de birbirinin "sevgilisi"dir. Ama bir kere nikâh akdedilmişse, artık "sevgili"nin yerini başka hitaplar alır. Son yıllarda yaşadığımız kültürel değişimin derin etkisinde evliler veya sevgililer olur olmaz "Sevgilim, aşkım" diye birbirlerine hitap ediyorlar.

"Sevgililer günü"nü eşlerin birbirlerine hediye alıp sevgilerini hatırladıkları gün olarak anlarsak, masum gibi görünür. Ama Mevlânâ Celaleddin bunu çocukça bulur. Oğlu Sultan Veled'i evlendirdiğinde şu öğüdünü yapar: "Bundan sonra her geceyi gerdek gecesi gibi algıla ve yaşa." Birbirlerini seven evliler sevgilerini uluorta dile getirmezler, sevgi aralarında yaşayan özel-mahrem bir şeydir. Ancak asıl sevgililer gününün dolaylı olarak empoze ettiği şey, sevgilisi olmayanların bir an önce kendilerine sevgili bulmalarını öğütlemesidir. Nitekim "Çocuklar Duymasın" dizisinin bu haftaki bölümü, tamamen "sevgilisi olmayanların bir an önce kendilerine sevgili bulup 14 Şubat'ı kutlamaları" temasına dayandırılmıştı. Bu sayede 14 Şubat kutlamaları, aralarında nikâh bağı olmayan kadın-erkek ilişkisini teşvik eder, tolere edilebilir forma sokar. Bu sayede zaman içinde nasıl derin bir zihniyet dönüşümüne uğradığınızı anlamazsınız.

Bugün isteyen Mevlid Kandili'ni, isteyen sevgililer gününü veya ikisini kutlasın. Bizim kimseye diyecek bir şeyimiz olmaz. Dinini ciddiye alan ve hayatlarını Hz. Peygamber'in sünnetine göre yaşama azmi içinde olanlar ise, -'Ne olsa gider' postmodern hurafesine iltifat etmeden- her günü nasıl yaşıyorlarsa öyle yaşayacaklar. Belki "Asr Sûresi"ni okuyup tefsiri üzerinde düşünmek faydalı olabilir. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Daha iyi bir eleştiri!

Ali Bulaç 2011.02.17

Siyasetçi ve AB'deki görevi dışında benim için entelektüel kimliği önemli olan Joost Lagendijk, Today's Zaman'da kendisinden de söz eden yazımdan (8 Şubat) dolayı alınmış. Öfkeli bir üslup kullanarak Zaman'daki köşesinde bana cevap vermiş. (13 Şubat)

Belirtiyim, benim Lagendijk'i gücendirmek gibi bir niyetim olmadı. Kendisine ait olmadığını sandığım görüşleri ona yakıştırmayı da ahlaki bulmam. Türkiye'de demokratikleşme alanında verilen mücadelede iyi niyetli çabalarının her zaman farkındayım.

Yazısından yaptığım alıntıdan doğru sonuçlar çıkardığımı düşünüyorum. Bunun takdirini okuyuculara bırakıyorum. 2 Şubat 2011 tarihli Zaman'daki yazısından yaptığım alıntı şuydu: "2006 yılında, Mısır başkenti Kahire'de akademisyenler, gazeteciler ve siyasetçilerle Müslüman Kardeşler ve onun demokratik potansiyeli ve referansları hakkında konuştuğunu belirttiği yazısında bazı sonuçlara vardığını söylüyordu. Kendi yazısından aynen aktarıyorum:

"(Vardığımız sonuç) Henüz Müslüman Kardeşler'le ilgili net bir kanaatin olmadığı yönündeydi. Yaşlı kuşağın geleneksel olarak dinî bir mesaj yaymaya odaklanan temsilcileri ile Mısır parlamentosundaki güçlerini yoksulların durumunu adım adım iyileştirmek yönünde kullanmaya çalışan yeni bir pratik İslamcı siyasetçiler kuşağı arasında bariz farklılıklar vardı. Anayasal demokrasiye, kadın haklarına ve dinî azınlıklara saygı duyup duymadıkları ve Mısır-İsrail barışı gibi önceki anlaşmaları kabul edip etmediklerine dair soru işaretleri söz konusuydu. Çıkardığımız nihai sonuç ise pek iç açıcı değildi: Güçlü bir demokratik muhalefet, özgür medya ve belli düzeyde oturmuş bir güçler ayrılığı olmaksızın demokratik bir deneyim felaket anlamına gelebilirdi, zira muhtemel bir İslamcı hükümet kurumsal bir boşlukta, demokrasiye alışmamış bir ülkede karşısında muhalefet veya koalisyon ortakları ve dengeleyici güçler bulunmaksızın iş görecekti."

Bu alıntıyı hermönetik bir okumaya tabi tutmaya gerek yok. Benim anladığım şu:

1) Müslüman Kardeşler'in yaşlı kuşağı 'geleneksel olarak dinî mesaj' yaymaya çalışırken, Mısır parlamentosundaki yeni kuşak ise 'yoksulların durumunu iyileştirmeye çalışıyorlar'dı. Bu durum tespiti iki yönden sorunludur: a) Müslüman Kardeşler arasındaki 'yeni' görüş ayrılığı "dinî mesaj" ile "dünyevi olarak yoksulların durumunu iyileştirme" konusu değildir; teşbihte hata olmasın Türkiye'de FP bünyesinde Milli Görüş "yenilikçiler" ve "gelenekçiler" şeklinde ikiye bölünürken, yaklaşımlarda ve yöntemlerde ortaya çıkan görüş ayrılığına benzer. b) Müslüman Kardeşler'den hiç kimse "dinî mesaj" ile "yoksulların durumunu iyileştirme" çabasını iki ayrı gerçeklik şeklinde algılamaz. Burada Lagendijk, Batı tipi bir "din-dünya ayrımı" yapmakta, Kartezyen felsefenin çifte gerçekliğinden İhvan'a bakmaktadır.

2) Lagendijk, Müslüman Kardeşler'in "Anayasal demokrasiye, kadın haklarına ve dinî azınlıklara saygı duyduklarından emin olmadığını ima ediyor;

3) Mısır-İsrail barışı gibi önceki anlaşmaları kabul ettiklerine ilişkin soru işaretleri var, diyor.

Eğer alıntıdan anladıklarım doğru ise bunun Batı'nın zaten genel perspektifini yansıttığını ve sadece Müslüman Kardeşler'le ilgili değil, İslam dünyasındaki bütün muhalif İslami akımlara ilişkin Batılıların kuşku ve rezervlerinin ortak ifadesi olduğunu söyleyebiliriz. Bu perspektife ve kuşkuya sahip yüzlerce TC vatandaşı var, Batılılardan daha Batılıdırlar. Ama bu her üç maddede ciddi sorunlar yok mu?

Yine de bu, "İhvan konusunda temkinli olduğunu, İran modeline de sempatiyle bakmadığını" söyleyen Lagendijk'i "emperyalist planın bir parçası" yapmaz, ben de zaten böyle bir imada bulunmadım. Batı'nın monolitik bir dünya olmadığını biliyorum. Benim Batı'dan kastım ekonomik, askerî ve diplomatik hegemonik Batı'dır. Samimi dindarları ile dindar değilse bile -liberal, yeşil, sosyalist, ateist vs. olsun- hanif ruhlu olanlarla diyalog ve işbirliğini bu ülkede en çok savunanlardan biriyim. Lagendijk'ten, daha analitik ve anlamaya dönük bir eleştiri beklerdim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Din zararlı mı?

Ali Bulaç 2011.02.19

Türk modernleşmesi, İslam ve demokrasi, din-devlet ilişkisi, laiklik, İslam âlemi ile Batı arasındaki gerilimler, Ortadoğu'daki baskı rejimlerinin demokratikleşmesi, özgürlükler, temel hak ve özgürlükler, hukuk devleti, Tunus'ta başlayıp Mısır'da zirveye ulaşan toplumsal ayaklanmalar, AK Parti iktidarı, muhafazakârlaşma, Şeriat, İran'daki Ahmedinejat muhaliflerinin gösterileri ve daha onlarca konu, bir tek sorunun eksenini etrafında dönüp dolaşıyor:

İslamiyet'in modern dünyadaki yeri ve konumu ne olacak?

Hegemonik Batı paradigması, Hristiyan dinini özel, izafi ve marjinal alana çekti; kilise ile devletin, iman ile akıl, din ile bilimin arasını ayırıp sorunu bir ölçüde çözdü. Son papa 16. Benedikt AB'nin seküler kimliğine, nihilizme dönüşen laikliğe itiraz ediyor. Papa'nın ne kadar etkili olacağı geleceğe ilişkin bir konu. Dinî özgürlüklerin ana vatanı Amerika, din özel, izafi ve marjinal alanda kaldığı sürece dinî hayata ve dini ifade özgürlüklerine geniş bir alan tanıyor; ama din toplumsal ve kamusal talebe yöneldiği, hele uluslararası şirketlerin, lobilerin ve çıkar gruplarının sıkı bir biçimde yönlendirdiği demokratik sisteme eleştiri yönelttiği anda açık veya kaba yollarla hemen bastırıyor.

Yahudilik özel imtiyazlara mazhar bir dindir. İsrail bir din devletidir, din ve ırk temelinde ulusal, bölgesel ve küresel politikalar izler, kimse ona karışmaz. Dinlerine göre özgürce yaşayabilen yegâne din müntesipleri Yahudilerdir. Onlar istisna kabul edilmişlerdir.

Ortodoksluğun modern dünyaya spesifik alanlarda rezervleri olabilir ancak, o tarihsel mirasına uygun devletin çatısı altında örgütlenir ve hayatini sürdürür. Protestanlık modern dünyanın kurucu aktörlerinden biridir, dinin modern konumuna itirazı yoktur.

Uzakdoğu dinleri (Budizm, Brahmanizm, Taoizm, Konfüçyanizm, Shintoizm) kutsal geleneklerdir, modern dünyanın maddi yapısına, siyaset ve düzenine itiraz etmiyorlar. Japon, Çin ve Hind 'kalkınma'sından sonra da zaten psikolojik rehabilitasyon misyonu ile yetiniyorlar.

Hegemonik Batı'nın, modernizm ve postmodernizmin sorunu İslamiyet'ledir. İslamiyet, paradigmatik itirazda bulunuyor; küresel kapitalizme fetva vermiyor; eşitsizliklere ve adaletsizliklere başkaldırıyor; modern üretim biçimini, mübadele düzenini, bölüşüm sistemini ve harcama-tüketme tarzını sorguluyor. İslamiyet'i modern dünyaya uydurmaya çalışan sayısız bilgin, aydın, grup, parti, cemaat, örgüt, hükümet, dinî teşkilatlar var. Ama yine de insanın kendi özvarlığı, tabiat, öteki insanlarla ve Allah'la çatışma içinde olduğunu söyleyen Müslümanların sesleri yüksek çıkıyor; özellikle baskı altında yaşayan, ezilen, yoksulluk ve sıkıntı çeken kitleler her geçen gün biraz daha bu sese kulak veriyor.

Modern dünya "İslamiyet'i temel bir korku unsuru" yaptı. İslam imajı mutlak bir zarar, kötülük, yıkıcı bir felsefe olarak üretiliyor. Telkin edilen şunlar:

- 1) Siyasal ve toplumsal bir taleple ortaya çıktığında İslamiyet bir tehdit ve tehlikedir; 2) Din ve İslamiyet, modern, çağdaş ve demokratik bir toplumda yaşamada referans alınamaz, kamu politikaları dine bakıp tespit edilemez;
- 3) Gerektiğinde dini eğitim, aile ve genel olarak toplumsal hayatın tümünden kazımak lazım. Türk laikliği bu fikre dayanır, RP ve başörtüsü yasaklarında AYM'nin yayınladığı gerekçeli kararlarda bunlar açıkça görülür; 4) Din ve dini toplumsal hayata taşımak isteyenler sürekli tarassut altında tutulmalı. Devlet ve laik aydınlar uyanık olmalı;
- 5) Dine sadece özel, izafi ve marjinal alanda hayat hakkı tanınmalı. Bunun dışına çıkmaya yeltendiğinde yasaklar konmalı. İslam dinine ilişkin yasakların konması veya gerektiğinde otoriter rejimlerin savunulması laikliğe aykırı değildir; laik bir demokrasi için gereklidir.

Modern ve postmodern hegemonik Batı/küresel kapitalizm dindarlara bunları telkin ediyorlar ve onların da Şeriat'ı, siyasi ve toplumsal talebi olan dinî hareket ve talepleri mutlak tehlike, şer ve kötülük olarak kabullenmelerini istiyor.

Bir dinin mensuplarından bu taleplerde bulunmak ne kadar tabii? Dindarlar bu konuda ne düşünüyor?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Organizmanın tepkileri

Ali Bulaç 2011.02.21

Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi profesörlerinden Orhan Çeker'in bir soruya verdiği cevap malum kesimlerin tepkilerine yol açtı.

Prof. Çeker şöyle demektedir: "Sen dekolte giyinirsen bu tür çirkinliklerle karşılaşman sürpriz olmaz. Tahrikten sonra şikâyet etmen makul değil. Elbette işlenen suç son derece iğrençtir. Lakin bu suçun işlenmesinde dekolte ve tahrik edici kıyafetler giyen kadının da etkisi küçümsenemez." (17 Şubat 2011, Zaman).

Kıyametleri koparanlar Çeker'i adeta lince tabi tuttular. YÖK harekete geçti, savcılık inceleme başlattı. Olaya yakından bakalım:

1) İslami kimliği olan akademisyenler ifade özgürlüklerini kullanmaya sıra geldiğinde, demokrasiyi ve üniversitenin bilimsel özgürlüğünü dillerinden düşürmeyenlerin nasıl bir anda yasakçı kesildiği bir kere daha ortaya çıktı.

2) Modern kadın bakış açısı veya feminizmin derin etkisindeki muhafazakâr yazarlar, yine özür dileyici üsluplarıyla ortaya çıkıp Nur Sûresi'nin 30. ayetini delil göstererek, aslolan "erkeğin gözlerini haramdan sakınması gerektiğini" hatırlattılar. Bu doğrudur. Ama 31. ayet de, çıplaklığı, zineti ve teşhiri yasaklamaktadır. Yani harama ve zinaya götüren yollar ve davranışlar -dolayısıyla tahrik edici kıyafetler, çıplaklık- da haramdır. Dahası bir müçtehit edasıyla Ebu Hanife ve İmam Gazali dönemindeki fetvalarla bugüne bakılmayacağını söylediklerinde, ya asl'sız ve usulsüz içtihat yapıyorlar ya da farkında olmaksızın Mekkeliler gibi "Bu geçmişlerin masallarıdır", bugün şartlar çok değişti demeye getiriyorlar.

Modern psikoloji kendini, "dış uyarıcılar karşısında organizmanın verdiği tepkileri ölçen bilim" şeklinde tanımlar. Bir organizma olarak tasarlanmış bulunan insan dış dünyadan birtakım uyarıcılar alır, bunlara çeşitli seviyelerde ve şiddette tepkiler verir. Modern psikoloji, biyoloji ve fiziğin yöntemlerini kullanarak bu tepkileri ölçülebilir hale getirerek matematiğin diliyle ifade eder. Buna göre, bir erkek organizması, çıplak kadın bedeniyle karşılaştığında, cinsel arzu duyar. Çünkü çıplak beden ona uyarıcı mesaj vermiştir, uyarıya rağmen erkek herhangi bir istek duymuyorsa, sorun var demektir. Eğer kadın kısmen veya tamamen teşhir ettiği çıplak bedeniyle erkeğe cinsel mesaj vermiyorsa yeterince cinsel cazibeye sahip olmadığı düşünülür.

Bir erkek iki durumda kitlesel teşhire sunulmuş bedene cevap vermez: 1) Kendini denetler, arzusuna hakim olur. Bu ideal durumdur; 2) Uyarıya rağmen kadın bedeni onun için herhangi bir anlam ifade etmez. "Aşırı uyarılma"nın söz konusu olduğu plajda genellikle böyle olur.

Cinsel açlığın yaygın ve kadına ulaşmanın zor olduğu durumlarda, sürekli olarak uyarılan erkek, -haram gibi normlara sahip değilse- fırsatını bulduğunda kendisini uyarıcı -tahrik eden- kadına yönelir, rıza ile karşılık bulamazsa duruma göre saldırır. Erkekler günün her saatinde sokakta, televizyon ekranlarında tahrik edilmektedir. Büyük kentler yüz binlerce cinsel yönden cinsel aç bekar ve habire tahrik olmakta olan erkeklerle doludur. Dekolte kıyafetle erkeğin karşısına geçen kadının erkeği tahrik etmediğini iddia etmek deneysel pratiklerce yalanlanmaktadır.

Tabii ki, tahrik tecavüz suçunun mazereti veya gerekçesi değildir, ama sebebidir. Cinsel tahrik veya çıplaklığı tecavüz suçuna mazeret veya gerekçe sayamayız ama, sebepleri göz ardı ettiğimizde ne kadar gerçekçi davranmış oluruz, bunu soralım. Prof. Orhan Çeker bu olguya dikkat çekmekte, tahrike verilen tecavüz suçunun "sürpriz" olmayacağına söylemekte, ayrıca tecavüz suçunun "iğrenç" olduğunu belirtmektedir. Ahzab, 59. ayette "başörtüsü hükmüne gösterilen iki illet"ten biri "Müslüman kadınların öyle (başörtülü) tanınmaları" diğeri "eziyet görmemeleri" değil mi? Tecavüz veya cinsel taciz tam da ayetin "eziyet" dediği şeydir.

Sayın Çeker hakkında başlatılan incelemenin sonucunu sabırla bekleyeceğiz. Bu, sözü eğip bükmeyen dindarların ne kadarlık ifade özgürlüğüne sahip olduklarını göstermesi bakımından iyi bir kıstas olacaktır. a.bulac@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Devrim fırtınası

Ortadoğu, siyasi zemin üzerindeki geleneksel bütün yapıları yerle bir eden şiddetli bir deprem geçiriyor. Elbette duruma vaziyet etmeye çalışıyorlar, ama ABD ve Avrupa "Bu nasıl bir deprem?" diye sorup şaşkınlıklarını da dile getiriyorlar.

Patlamaları tetikleyen, Tunus'ta Zeynel Abidin bin Ali'nin ülkeyi terk etmesiyle bir anda kitlelerin korku duvarını aşması oldu, bu Mısır'da Mübarek'in de devrilmesiyle diğer ülkeleri bir ateş denizi gibi sardı. Şimdi devrim fırtınası yaşanıyor.

Sivil-medeni veya kanlı, eninde sonunda Batı'nın malzemesiyle çürük zemin üzerinde inşa edilmiş bulunan siyasî yapılar (askerî diktatörlükler, otokrat rejimler, monarşiler) yıkılıp gidecek. Şimdilik fıkıh usulünün temel bir kuralı hükmünü icra ediyor: "Def'i mazarrat celb-i menafiden evladır/ Zararın defedilmesi, faydanın celbinden önceliklidir". Önce çürükler temizlenecek. Çürük yapıları enkaza dönüştüren yerin altından gelen derin sarsıntı, fay hattının kırılmasıdır. Deprem gibi, sosyal ayaklanmalar, patlamalar ve sarsıntılar İlahi sünnete (tabii ve sosyal yasalara) bağlı olarak cereyan ederler.

Tunus'ta olayların başladığı aralık ayından beri kendi ülkelerindeki sorunlara, bölgeye ve dünyaya Batılıların perspektifinden bakanlar büyük bir kaygıya düştüler: "Sakın Arap âlemi İran türü bir İslam devrimine sahne olmasın, sakın Müslüman Kardeşler, İslamcılar inisiyatif kazanmasın!" Kaygıları yatıştırmak üzere üç argümana başvuruldu:

1) Meydanlara dökülenleri yönlendiren İslamcılar değil. İslamcıların etkisi sınırlı. Her gruptan insan var. Kitlelerin talepleri modern-demokratik nitelikte;

2) Oliver Roy, bir kere daha sahneye çıktı ve "Merak etmeyin bu siyasal İslam işi değildir." dedi. "Siyasal İslam'ın İflası"nı yazdığı günden bu yana Roy'un hiçbir görüşü doğrulanmamış olsa bile, İslamofobi'nin derin etkisindekileri rahatlatma gibi fonksiyonel bir değeri var. Herkes istediği gibi kendini avutma özgürlüğüne sahiptir elbette.

3) Bir başka argüman milyonların internet üzerinden devrim yaptıkları. Buna "sosyal medya devrimi" diyenler de oldu. Eğer devrimciler internet nesli ise, "Bizim çocuklar başarıyor" demektir, korkmaya gerek yok. Libya'da 42 yıllık dikta rejimini devirmek üzere ayağa kalkan Libyalılarda internet kullanma oranı binde 35. Kral Abdullah ve kraliçenin harcamalarından çılgına dönen kabilelerin haymeleri sosyal paylaşım sitelerinin çok uzağındalar. 1979 İran İslam devriminde teyp kasetleri rol oynamıştı. Bugün de Ortadoğu devriminde internetin oynadığı rol, İslam devriminde teyp kasetlerinin oynadığı rolden fazla değil.

Gerçek olan, Ortadoğu'nun derin bir sosyal deprem yaşıyor olması. Bu depremi tetikleyen üç ana faktör var ki, bunlar da tamamen siyasi istibdada isyan, ekonomik sorunlar (yoksulluk, gelir bölüşümündeki adaletsizlik, kamu bütçesinin yağması, azgın azınlığın karunvari hayat tarzı); İslam dünyasının Batı ve İsrail karşısında

incinen gururu. Libya'daki bir pankartta şunlar yazılı: "La zille ve la ar, ha ya ahfad el Muhtar: Ömer Muhtar'ın torunları. Ne zillet ne utanç!"

Gözden kaçırılmaması gereken bir başka nokta var: Bu deprem bütün Ortadoğu'yu, belki yakın gelecekte İslam dünyasının diğer bölgelerini ve bir ihtimal diğer beşeri havzaları da içine alacaktır. Şimdilik Arapların yanında Siyahi Afrika'dan Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'ne kadar benzer ayaklanmalar baş göstermiş bulunuyor. Talabani'nin bölgesi Süleymaniye, Barzani'nin bölgesi Erbil ve diğer Kürt kentlerinde gösterilerin ardı arkası kesilmiyor. Bağdat'ta meydana dökülenler Amerika'nın öldürdüğü yüz binlerce erkeğin geride bıraktığı dul kadınlar ve yetimler.

Eğer bu devrim fırtınasından sonra, eski rejimlerin yerini Batı'nın ambalajladığı paketin alacağı düşünülüyorsa, bu büyük bir yanılgıdır. İsyen küresel kapitalizme, farklı grupları bir arada yaşatamayan ulus devlet modeline ve özellikle Müslüman dünyanın sistemin dışına itilip ötekileştirilmesine, aşağılanıp gururun incinmesine karşıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nasır, Kaddafi ve diğerleri

Ali Bulaç 2011.02.26

1976'da yayınlamaya başladığımız Düşünce Dergisi'nde (Mayıs-1976, Sayı: 2) Kaddafi'nin "Kaddafi bin Abdunnasır" olduğunu yazmıştım.

Bugün künyesini şöyle ifade edebiliriz: Kaddafi bin Abdunnasır bin veled el Garb: Batı'nın çocuğu Abdunnasır'ın oğlu Kaddafi".

Mısır'ın ve belki Arap kamuoyunun efsanevi lideri Cemal Abdunnasır, anti emperyalist ve güçlü bir milliyetçi söyleme sahipti. Radyoda konuşma yapacağı zaman Arap sokakları boşalır, herkes radyoların başında toplanırdı. Arapçanın o müthiş gücünü çok iyi kullanırdı, olağanüstü derecede iyi bir hatipti. Temeli boş olduğu zaman Arapça her zaman hatipleri vasıtasıyla dinleyicilere ihanet eder, onları aldatır, ruhlarında yalancı fırtınalar kopartır. Nasır da böyle yapardı. Arapçayı hakiki semantik muhtevaya kavuşturup onu ruhu kanatlandıran bereketli güce dönüştüren Kur'an-ı Kerim oldu sadece. Önceki şairler, dostları cinlerin kulaklarına fısıldadıklarını halkın kalbine bir vesvese aracı olarak üflerlerdi. Arapçayı cinlerin ve yalancı şairlerin tasallutundan Kur'an kurtardı.

Modern zamanlarda cinlerin ve şairlerin yerini siyasi liderler ve onların koruduğu Ukaz panayırında ideolojilerini tekrarlayan aydınlar, akademisyenler, elitler aldı. Bunları da geriden besleyen Batı'dır. Şimdi onları değiştiriyor.

Borazan radyolar her sabah "el Hurriye, el İştirakiyye ve'l Vahde (Özgürlük, sosyalizm ve birlik)" sloganlarıyla açılır, arkasından sıralanan bir dizi ayet ve hadis bu üç parametreye göre yorumlanırdı. Cemal Abdunnasır ölmeden önce Kaddafi'ye şöyle demişti: "Sen genç Nasır'sın. Yaşlanmış Nasır'ın tecrübeleriyle sahneye çıkmış yeni bir Nasır. Ben hayatta çok yanlışlık yaptım. Sen yapma."

Kaddafi, bir süre Abdunnasır'ı taklid ve takip etti. Sonraları kendisi olmaya başladı. "Yeşil Kitab"ı yazdı, camilere çıkıp hutbeler okudu; Sünnet'in Kur'an anlaşılmasında ve hayatın tanziminde kaynak olamayacağını iddia etti;

arkasından Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'e hitaben geldikleri için "Kul (De ki)!" ile başlayan bütün ayetlerin hükümsüz olduğunu söyledi.

Derken bu işi de bıraktı, iktidarın kışkırtıcılığına kapılarak cemahiriyeleri birer cehenneme çevirdi. Zorbalaştıkça "devrimci Kaddafi" daha çok korktu, paranoyak davranışlar sergiledi. Korumalarını bakire kızlardan seçti, çünkü nikâhlı veya nikâhsız bir erkekle ilişkisi olan kadın ona ihanet edebilir, bir suikasta karışabilirdi. Yüzüne botokslar yaptırdı, konuşurken insanların yüzüne bakmamaya başladı. O hep yücelere-göklere -hakikatte 3 metrelik çöl çadırının tavanına- bakıyordu.

Kaddafi kendine özgü bir diktatör. Ama biricik değildir. 16 Şubat'ta başlayan ayaklanma karşısında sonuna kadar direnebileceği sinyallerini veriyor. İddialara göre, Nijer, Uganda ve Sırbistan'dan keskin nişancılar getirtmiş. Halkına karşı yabancı paramiliter güçleri kullanıyor. Trablusgarb yakınlarında iç içe geçmiş üç surdan müteşekkil karargâhında. Karargâhın altı ve çevresi nükleer-kimyasal silahlarla ağzına kadar dolu. Umutların tamamen tükendiğini anladığı anda nükleer silah da kullanabilir.

Bu bütün diktatörlerin başvurduğu acımasız yoldur. Halkı kitleler halinde öldürmeyi göze alanlar, sadece kendilerini ve despot rejimlerini savunmuyorlar, aynı zamanda muhalifleri cezalandırıyorlar, intikam alıyorlar. 1988'de Saddam Halepçe'de 5 bin masum insanı öldürmüştü. Enfal katliamında öldürdükleri insanların sayısı 180 bin olarak gösteriliyor. 1970'te açlık, sefalet ve insanlık dışı baskılara dayanamayıp ayaklanan Filistinlileri Ürdün Kralı Hüseyin uçaklarla bombalamıştı. Abdunnasır, 1960'ta Suud halkına karşı Napalm bombaları kullandı. Suud'un kulaklarını kesip kendisine iade ettiği subayları halka göstermemek için kurşuna dizdi. 1982'deki Hama olayları hâlâ tazeliğini koruyor. Daha yakın dehşetengiz örnek 28 Şubat postmodern darbe sürecinde bir darbeci subayın "Biz Türkiye'yi 17 milyon devraldık, gerekirse yine 17 milyon olarak teslim ederiz." demesiydi.

Fakat yerin dibinden gelen bir hareket dikta rejimlerini ve darbe teşebbüslerini bir bir yıkıp enkaza dönüştürüyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Erbakan, bir çınar!

Ali Bulaç 2011.02.28

Şu ilahi hikmete bakın, 28 Şubat postmodern darbenin yıldönümünde darbenin en büyük mağduru Prof. Dr. Necmettin Erbakan vefat etti.

28 Şubat sürecini çok iyi yaşamış, yakından takip etmiş biriyim. O günlerde Erbakan Hoca bizi Ankara'ya davet etmişti. Süreç hakkında bilgilendirdi. Bugün hayli yüksek makamda bulunan bir zat, gece saat 2'de beni kenara çekti ve "Erbakan Hoca'yı ikna edin. Yine inadı tuttu, bildiğini okuyor. Çok tehlikeli bir süreç bu, hepimize felaket getirecek" dedi. Bu zatın istediği, Erbakan Hoca'nın MGK toplantısında alınacak kararlara direnmemesi, askerlerle diyalog içinde olması ve hatta ne istiyorlarsa yerine getirmesiydi. Ben toplantıda bu zatın taleplerini dile getirdim, Erbakan Hoca, MGK'nın hazırladığı paketin asla kabul edilmeyeceğini, ancak fazla gürültü-patırtı çıkarmadan, Türkiye'yi tehlikelerin içine atmadan bu badireyi atlatmaya çalışacağını söyledi. Bu, Erbakan Hoca'nın, "28 Şubat kararlarını paşa paşa imzaladı" yolunda yerleşmiş bir kanaatin tamamen yanlış olduğunu gösterir, bu yanlış olaya tanıklık etmiş biri olarak tashih etmeyi görev biliyorum. Erbakan Hoca, hiçbir zaman

korkmadı, salt iktidarı muhafaza etme düşüncesiyle de MGK'nın skandal kararlarını imzalamadı. O, askerleri ikna edebileceğini, imzalarsa bile tatbikatta empoze edilen hüküm ve kararları etkisiz hale getireceğini düşünüyordu.

Erbakan Hoca'nın o süreçte oynadığı rolün ne kadar doğru olduğunu son on yılın siyasi tecrübesi açıkça göstermektedir. O isteseydi milyonları sokağa dökebilirdi. Partisinin 4 milyon 100 bin kayıtlı üyesi vardı, 6 milyonun üzerinde oy almıştı. Ucuz ve yanlış yola sapmadı, Türkiye İslamcılarının araziye aşına olan geleneksel yöntemini takip etti ve o tarihî konuşmasını yapıp şunları söyledi: "Bu olay (28 Şubat) bizim yolumuzda bir virgül hükmündedir. Kimin canı sıkılıyorsa, kim bağırp çağırarak, rahatlamak istiyorsa ormana gitsin bağırsın."

Sonraki siyasi olaylar Erbakan Hoca'nın o günkü isabetli teşhis ve hatt-ı hareketinin doğruluğunu açıkça ortaya koymuş bulunmaktadır. Erbakan Hoca dostlarına vefası olan bir insandı, bu bazen sorunlara yol açacak kadar süren bir vefaydı. Hiçbir zaman bizim gibi yazar, aydın ve gazetecilerden utanmadı, her kritik dönemde çağırdı, fikir sordu, gezilerine davet etti, önemli medya toplantılarına aldı. Devletin gizli kayıtlarında "makbul olmayan kişi" diye sicil kaydı olanları onore etmekten çekinmedi, onlarla bir arada olmaktan sarf-ı nazar etmedi. Bir başka özelliği, düşünce ve ideallerinde çok kararlı olmasıydı. Hiçbir zaman asli ideallerinden şüphe etmedi. O, sosyal ve siyasal hayatın tanziminde kendi içten bağlı olduğu referans çerçevesinin ve ihtiva ettiği hükümlerin tayin edici gücüne iman derecesinde bağlı kaldı, İslam Birliği idealinden kuşkuya düşmedi. Bu yüzden sadece Türkiye'de değil, bu referans çerçevesine ve ideallere bağlı İslam dünyasında da büyük bir saygı gördü, lider olarak kabul edildi. İslam dünyasının vefatı dolayısıyla büyük bir üzüntü duyduğunda hiç kuşku yok.

Bundan birkaç ay önce kendisiyle görüşme fırsatım oldu. Yine takım elbisesi, kravatı üzerindeydi. Her sabah, sanki o gün Başbakan olacakmış gibi hazırlanır, güne böyle başlardı. Son derece disiplinliydi. Nüktedandı, yerine göre ayağa kalkmış sinirleri yatıştırmak üzere mizah yapardı, ama ciddi bir insandı, işlerini tesadüflere bırakmazdı. Siyasi kimliği ve mücadelesi dışında o bir misyon adamıydı. Diğer hocaefendiler ve hocalar gibi bu toprakların yetiştirdiği büyük bir çınardı. Bu çınar büyük bir medeniyetin, kerim bir geleneğin, zengin bir tefekkür, bilgi ve irfan mirasının suları ile sulanmış, bereketli topraklarda neşvü nema bulmuş kutlu bir çınar. Erbakan Hoca'nın Türkiye siyasetini, toplumsal ve kültürel algılarını bir şekilde etkilediğinde hiç kuşku yok. Yaşadığı tecrübeden herkes istifade edecek.

Güzel, yoğun ve anlamlı bir hayat yaşadı, her fani gibi süresi dolunca Rabb'ine doğru yürüdü. Hepimiz O'ndan geldik, O'na döneceğiz. Allah rahmet etsin, nur içinde yatsın.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslamcılık ve Milli Görüş

Ali Bulaç 2011.03.03

Necmettin Erbakan Hoca'nın vefatından sonra gündemde "Milli Görüş hareketi ne olacak?" sorusu var.

Bu suali soranlar, genellikle SP'nin bundan sonraki durumunu merak edenlerdir. Çünkü 10 senedir Milli Görüş'ten ayrılmış bugün iktidar olanların, yani AK Parti'de toplanan siyasilerin zaten bu çizgiyle aralarına derin bir mesafe koyduklarını düşünmektedirler.

Kuşkusuz hem AK Parti hem yeni kurulan HAS Parti kendilerine özgü bir siyasi çizgi geliştirmiş bulunuyorlar. AK Partililer, daha kuruluş aşamasında "Milli Görüş gömleğini çıkardıklarını" açıklamışlardı. Bu doğrudur. Bir kopuş yaşandı. Ne var ki söz konusu kopuş hangi seviyede vuku buldu? Bu soru önemlidir. Partileri insana benzetecek olursak, insan gömlektten ibaret değildir. Bedeni ve ruhu da vardır.

"Gömlek" adını verdiğimiz nesne, gerçekte aktüel politikalar, kavramlar, yaklaşım tarzı ve siyasi mücadelede kullanılan yöntemleri ima eder. Politik stratejiler bedene, asli idealler ise ruha karşılıktır. Ben en temelde yani siyasetin ruhu olarak gördüğüm idealler çerçevesinde AK Parti ve HAS Parti'yi kitlelerin vicdanında meşru ve makbul kılan ideallerin Milli Görüş ideallerinin ta kendisi olduğunu düşünüyorum. Söz konusu idealleri üç ana noktada toplayabiliriz:

1) Dinini ciddiye alan insanın siyasi, toplumsal ve kamusal alanlarda görünür olması; siyaset yapar ve kendi ülkesinin iktidarına meşru (kanuni) yoldan talip olurken dinini, asli referanslarını gizlemeye, baskı altına almaya, varoluşsal referanslarını inkâr etmeye zorlanmaması; buna kendisini mecbur edenlere karşı mücadele etmesi. Bu bir ölçüde sağlandı.

2) Bütün heterojen yapısı ve çoğulluğuyla "toplumsal merkez"in sosyal, kültürel, ticari, ekonomik ve politik varlığının bürokratik merkeze; siyasete, bürokrasiye ve kamu bütçesine el koyan küçük bir zümreye, imtiyazlı bir azınlığa karşı savunulması. Türkiye özelinde Anadolu'yu, geniş yoksul kesimleri ve orta sınıfıyla İstanbul'u ve Trakya'yı Ankara'nın bürokratik merkezine, geleneksel sistemin sert çekirdeğine karşı Milli Görüş ve ondan türeyen partiler savunmaktadır.

3) Türkiye'nin aktif rol alıp inisiyatif sahibi olduğu bölgesel entegrasyonun gerçekleştirilmesi. Erbakan'ın terminolojisinde bunun adı İslam Birliği, ilk büyük adımı D-8'lerdir. Bu Cemaleddin Efgani'den Mustafa Kemal'e ve bugün İslamcılara kadar uzanan nihai bir idealdir. Mustafa Kemal, günün birinde Müslüman kavimlerin şartlar tamam olursa bir araya gelip birleşeceklerini söylemişti.

Milli Görüş'ü, esasta bu üç ideale indirgemek mümkünse, Milli Görüş'ün değil sona erdiğini, tam aksine Türkiye'nin ve Ortadoğu'nun tam da bu mecrada akmak üzere dipten gelen bir nahda ile harekete geçtiğini söyleyebiliriz. Kimsenin kuşkusuz olmasın, nahdanın kırdığı fay hatları zemin üzerinde Batı emperyalizminin ve postkolonyalist yapıların sonunu getirecektir. Ortadoğu'da yaşanan toplumsal ve siyasi patlamaları -dışarıdan yapılmak istenen manipölasyonlara rağmen- bu ideallerin (İslamcılık ve Milli Görüş) beslediğini de söyleyebiliriz. Bunlar sadece "siyasi mücadele veren Müslümanlar"ın değil, "sosyal ve kültürel alanda var olma mücadelesi veren Müslümanlar"ın da idealleridir. Aydınlarımız Ortadoğu olaylarını yorumlamaya çalışırken, bir anda Batılılarla beraber paniğe kapıldılar, "Eyvah, acaba İslamcılar mı geliyor?" diye kaygıya düştüler. Allah'tan her zamanki gibi Batılı İslamologlar imdatlarına yetiştii, mesela bu konudaki hatalı tespitleri ve taraflı gözlemleriyle öne çıkan Oliver Roy sahneye girdi ve "Postislamcılık" kavramıyla onları rahatlatı. Roy ve bizdeki öğrencileri, İslamcı gelenekten gelen parti ve grupların takip ettikleri politik yöntemlerine, günün aktüel diline ve moda yaklaşımlara bakıp İslamcılığın veya Milli Görüş'ün bittiğini ilan ettiler. Partiler gelip geçer, giyimde her gün moda değişir, piyasaya yeni gömlekler gelir. Aslolan bedenin sağlığı; ruhun enerjisini ve ideallerini büyük bir azimle devam ettirmesidir. Allah'ın dediği olur!

Ortadoğu'nun patolojisi!

Ali Bulaç 2011.03.05

Ortadoğu ve genel olarak İslam dünyasında var olan rejimlerin kurucu ideolojileri 'İslam' ve devletin şekli "İslam Cumhuriyeti" olsa bile son tahlilde "modern ulus devlet" biçimlerine dayanmaktadırlar.

Rejimlerin diktatörlük veya monarşi olmaları "modern ulus" karakterlerine halel getirmez, aksine pekiştirir. Çünkü ne İslam'ın asli kaynaklarında ne Müslümanların yaşadığı tarihî tecrübede bu türden siyasi modellere rastlanır. Nihayetinde sömürge döneminde empoze edilen söz konusu rejimlerin İngilizlerin hakim olduğu bölgelerde monarşi, Fransızların nüfuz sağladığı yerlerde cumhuriyetler şeklinde şekillenmeleri, onların modern karakterlerine bir başka atıf sayılır.

Bu rejimler suni sınırlar içinde belirlenmiş coğrafi bölgelere bir deli gömleği giydirildiğinde, sömürgeciler hem sürekli bir istikrarsızlığı garanti altına almak istediler, hem zaten ulus devletin tabiatından kaynaklanan sebeplerle kurucu unsuru ya kabileye, ya mezhebe veya belli bir etnisiteye dayandırdılar. Irak'ta iktidar eliti Sünniler, Suriye'de Nusayrilerden seçildi vs. Kurucu iktidar eliti hangi kabile, mezhep veya etnisiteden olduysa diğerleri dışlandı, siyasal sisteme katılmalarına imkân tanınmadı; maddi kaynaklar, bürokratik görev ve statüler iktidara yakınlığa göre adaletsiz bir biçimde dağıtıldı. Bu rejimler kendi meşruiyetlerini "alternatifleri olan İslami muhalefet tehdidi"ne dayandırdılar. Batı, bu tehdidi fazlasıyla seviyordu.

Rejimlerin maddi ekonomik boyutuna baktığımızda tam bir fecaatle karşılaşyoruz. İslam dünyası hazineler üzerinde oturuyor, ama halkının büyük bölümü yoksul, işsiz ve çaresiz. Dünya petrol kaynaklarının yüzde 65'i, kauçuk üretiminin 70'i, uranyumun 19'u, kalayın 52'si, hurmanın 93'ü, buğdayın 15'i, pirincin 17'si, baharatın 39'u, tütünün 20'si, boksitin 14'ü, fosfatın 41'i bu dünyada bulunuyor. İslam ülkelerinin dünya ticaretinden aldıkları pay ise sadece yüzde 7. (Yaşar Süngü, Y. Şafak, 2 Şubat 2011)

Üretime dönük bir ekonomi yok, kaynaklardan elde edilen gelirler, kamu bütçeleri belli bir zümre tarafından yağmalanıyor, gelir bölüşümünde vicdanları sızlatan adaletsizlikler söz konusu. Her gün biraz daha artan yoksulluk ve işsizlik, toplumları kasıp kavuruyor. İslam dünyasının yeraltı ve yerüstü zenginlikleri Batılı şirketlerle ortaklaşa bu mütegalibe zümreler tarafından talan ediliyor. Belki mübalağalı olabilir, ama Hüsnü Mübarek'in 70 milyar dolarlık servetinden söz edilmesi; Zeynelabidin bin Ali'nin kaçırmaya fırsat bulamadığı gizli kasalarındaki hazine ve dövizden inşa edilmiş duvarlar, yağmanın vahametini göstermeye yetiyor.

2001'den sonra Suudiler Amerikan bankalarında yatan yaklaşık 900 milyar dolarlarından ancak yüzde 15'ini çekebildiler. Araplar anladı ki, bu paralar bir daha dönmek üzere Batılıların kasasına gitmiş vaziyette. İsviçre, İngiltere ve diğer Batılı ülkeler, bankalarındaki hesapları donduruyorlar ve bir daha hiç ödemiyorlar. Amerika ve İngiltere, bölgede savaş kışkırtıyor, ülke işgal ediyor, sonra savaşın faturasını Araplara çıkarıyor, arkasından onları milyarlarca dolarlık silah alımına mecbur ediyor.

300 milyonluk Arap âleminde 30 yaşın altındaki nüfus yüzde 60'a baliğ oluyor. Gençlerin 2/3'ü geleceklerinden umutsuz. Hızlı, düzensiz bir şehirleşme. Okullaşma oranı çok yüksek. Libya bile hızla şehirleşiyor.

İçten çürüyen bir ağaç gövdesi gibi bu rejimlerin tamamı çürümüş. Çöküyorlar, çökecekler. Sömürgecilik sona ererken, Batılılar sözde siyasi bağımsızlıklarını verdikleri ülkeleri ekonomik ve askerî bakımdan kendilerine bağımlı hale getirdiler. Sözde bağımsızlıklarının göstergesi olarak başlarına diktikleri bu mütegalibe zümrelerin -neredeyse tamamı milliyetçi ve radikal laiktir- eline milli marşlar, haritalar, lider fotoğrafları ve bayraklar tutuşturdular.

Şimdi Batı'nın kurduğu ve desteklediği rejimler çökerken hayati soru şu: Bundan sonraki dönemin yeni imtiyazlı zümreleri-iktidar seçkinleri kimlerden devşirilecek ve "adalet, özgürlük ve haysiyet" diye ayaklanan kitlelerin eline ne tutuşturulacak?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Türkiye modeli'

Ali Bulaç 2011.03.07

Ortadoğu'da başlayan toplumsal patlamalar, "Türkiye modeli"ni bir kere daha gündeme getirdi.

Bunu soğukkanlı bir zeminde kritik etme zarureti var. Türkiye'nin küresel sistem içinde 'entegre edilmeyen boşluk' olarak tanımlanan İslam dünyası için "model olma"sı fikri pek eskilere dayanmaz. Sovyet sisteminin çöküşünden sonra üzerinde düşünölmeye başlandı. Bu fikre kuvvetli bir biçimde ABD ve AB çevrelerinde dikkat çeken Huntington olmuştur. Fikir ona ait değildir, ama uygulanabilir kavramsal çerçeveye oturtan kendisidir.

Huntington'ın "medeniyetler çatışması" tezini biliyoruz. Söz konusu tezin çıktığı düşünölüyorsa da, bu doğru değildir. Oğul Bush ve neoconlarının pek sevdiği yöntemlerin yanlışlığının ve Irak'la Afganistan'daki vahşi yıkıcılığının anlaşılmış olmasını bir kenara bırakacak olursak, Avrupa'da süren İslamofobia, çokkültürlülüğün sona ermesi ve başka faktörler düşünöldüğünde, medeniyetler çatışması tezinin -tıpkı BOP gibi- yöntem ve enstrüman değiştirerek yürürlükte olduğu söylenebilir. Huntington, çatışma doktrinini öneriyordu, Bush ve neoconlar bundan hareketle "yaratıcı kaos" doktrinini uyguladılar. Obama ve demokratlar ise neoconların askerî işgallerle gerçekleştirmeyi düşündükleri şeyi, toplumsal patlamaların yaptığını görüp yeni taşları 'yumuşak güç' ve 'model ülke' üzerinden döşemek istiyorlar. Asıl bölge nereye doğru götürölmek isteniyor, biz kendimize özgü nasıl bir irade koyabiliriz, soruları üzerinde yoğunlaşmak gerekir.

Huntington, kategorik olarak İslam ve Çin'in "demokrasiye en uzak" medeniyetler içinde yer aldıklarını söylüyordu. Katoliklik ve Ortodoksluk bir parça sorunluydu, ama Batı'da dini hayatı, din-devlet ilişkisini Protestanlık domine ettiğinden, Hristiyanlığın bu iki mezhebi sistemde sarsıntı meydana getiremez. (Papa'nın aynı kanaatte olmadığını not etmeliyiz.)

Eğer Çin gibi Türkiye 'demokrasiye en uzak medeniyet havzası' içinde yer alıyorsa, bu demektir ki, AB'ye hiçbir zaman tam üye olmayacaktır. Öyle de olsa, nüfusunun kahir ekseriyeti Müslüman olan Türkiye'nin dikkate alınabilir bir demokrasi tecrübesi vardır. Batı İttifakı'nın himayesinde ve AB üyelik sürecinin gözetiminde Türkiye iyi kötü reformlar yapmaktadır. İşte "bu tecrübe" ve Türkiye demokrasisi üzerinde süren "İttifak vesayeti", Türkiye'yi Ortadoğu'da önemli kılmaktadır. Hatırlanacağı üzere Almanya'ya yaptığı bir gezi sırasında, Bernard Lewis'in argümanlarını olduğu gibi tekrar eden Huntington, Türkiye'nin AB'ye tam üye olması durumunda nüfus yapısını değiştireceğini ve Avrupa kültürünün yapısını bozacağını belirttikten sonra "En iyisi Türkiye 'eksik demokrasi'siyle Ortadoğu ölkelerine model olsun" demişti. Burada Müslüman dünyanın entelektüelleri ve ulehasının ciddiyetle sorması gereken bazı sualler var: 1) Türkiye ve İslam dünyası, Batılı demokrasileri eksiksiz olarak benimseyip uygulayabilirler mi? 2) Kendi entelektüel ve fikri kaynaklarından ve tarihi tecrübelerinden yararlanarak 'Batı-dışı bir demokrasi' geliştirebilirler mi?

Bu soruları bir kenara bırakıp şunu söyleyebiliriz: Batı dünyasının zihninin gerisinde, Türkiye ve İslam dünyasının "tam Batılı bir demokrasi"yi içselleştirip uygulayabileceklerine ilişkin bir kabul yok. Onlara göre bu hiçbir zaman mümkün olmayacaktır, çünkü Batı biriciktir, taklit edilebilir, ama başarılamaz; Ernest Gellner, taklit dahi edilemeyeceğini söylüyordu. Ayrıca İslam dünyasının tam demokrasiye geçişi arzulanır bir şey de değildir. Bu, küresel sistemin ve Batı bölgesel hegemonyasının zararınadır. Bu yüzden mesela İsrail Başbakanı Netanyahu'ya göre "En iyi senaryo, Mısır'ın -aynı zamanda Türkiye ve diğer İslam ülkelerinin- Tayyip Erdoğan öncesi Türkiye'ye dönüşmesidir."

"Türkiye modeli", AB ülkeleri için "imtiyazlı ortaklık" fikriyle örtüşme halindedir. Buna göre, önümüzdeki günlerde Türk iktidar seçkinlerinin infialini yatıştırmak ve elbette bölgede yıkılan eski müttefiklerinin yerini alacak yeni müttefiklerin önünü açmak için bu proje daha çok konuşulacaktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Modelin altı parametresi

Ali Bulaç 2011.03.10

Daha önce bu köşede, aradan neredeyse 100 sene geçtikten sonra Türkiye bölgeye dönerken, hangi saikle hareket ettiğini sormuş, bu konuda üç ana saikten söz edebileceğimizi yazmıştım:

1) Türkiye, "model ortak" olduğu ABD'den, üyesi bulunduğu Batı İttifakı'ndan (NATO), üyelik sürecini takip etmekte olduğu AB'den, kısaca bugünkü dünyanın küresel hegemonik güçlerinden ne kadar bağımsız olarak yeni Ortadoğu düzeni içinde yer almaya çalışmaktadır?

2) Türkiye, ne kadar sadece "milli çıkar" refleksiyle hareket etmektedir? Salt "milli çıkar" refleksiyle bölgeye giren bir Türkiye, bölgenin diğer ülkelerinin "milli çıkarları"yla hangi alanlarda ve ne kadar örtüşme içinde olabilir? Dahası, salt milli çıkarların başat rol oynadığı yeni bir Ortadoğu düzeni mümkün mü? Yeni dünyada salt ulus/milli çıkar dış politikaların ne kadar belirleyicisi olabilir?

3) Türkiye'nin politika yapıcıları, karar vericileri ve hâlâ 19. yüzyıl pozitivizminin ve ulusçuluğunun etkisindeki aydınları ve akademik çevreleri, dünyanın genel gidişine uygun, yeni dönemin bölgesel entegrasyonlar fikrini empoze ettiğinin ne kadar farkındadır? Bir bütün olarak Türkiye, Ortadoğu ve İslam dünyasıyla yeni bir ilişkiler çerçevesi belirlemeye çalışırken bunu ne kadar içselleştirdiğini söyleyebiliriz?

Bunlar temel sorulardır. Bu sorulara önce bizim cevap vermemiz lazım.

Hiç kuşkusuz Hariciye'de, üniversitelerde, düşünce kuruluşlarında ve medyada yeni Ortadoğu açılımı konusu üzerinde düşünen, araştırma yapıp çalışan yüzlerce insan var. Bir yandan teorik tartışma ve müzakereler devam ederken, öte yandan Türkiye bir mecra içine girmiş bulunuyor. Yani teorik tartışmaların bize dört başı mamur

bir yol haritası çıkarmasını beklemeden işe koyulmuşuz. Bugün Türkiye, Ortadoğu'nun en ücra köşesinde bile konuşuluyor. Kendi rejimlerinden bunalmış aydınlarının bir bölümü Türkiye'ye imrenerek bakıyorlar. Bu tabii ki iyi bir şey.

Batı dünyasında ise siyasilerin verdiği demeçler, medyada çıkan yazılar 'Ortadoğu'ya model ülke' olması yönünde Türkiye'yi daha çok teşvik ediyor, zaman zaman bu telkin ve teşvikler bir tür 'provokatif' nitelikler kazanıyor.

Tabii ki akla birtakım sorular geliyor: Türkiye bölgenin "yeni öğretmeni" mi, "başöğretmen" mi olacak? "Öğretmen" olmak ne kadar doğru? Turgut Özal'ın meydanlara çıkıp "21. asır Türk asrı olacaktır, biz Türki cumhuriyetlere ağabeylik yapmalıyız" nutuklarının bizi bugün getirdiği nokta tam bir düş kırıklığı, dramatik bir başarısızlık. Bizim "Ortadoğu öğretmeni"mizin "Türki cumhuriyetlerin ağabeyliği"ne dönüşmemesi için ne yapmalıyız? Bizim "başöğretmenimiz" kim?

Diğer yandan Türkiye'nin hem sorunlarıyla boğuştuğunu, hem yoluna devam ettiğini söyledik. Yani aslında kendi modelini oluşturuyor. Bu demektir ki, "Türkiye modeli" birçoğunun beklediğinin aksine dört dörtlük bir kavramsal çerçeveye oturmadan yürürlüğe konulmuş bulunuyor. Başka bir ifadeyle, bugün sorunlarımızı çözmeye çalışırken kullandığımız yöntemler, başvurduğumuz referans çerçevesi, itibar ettiğimiz başöğretmen (mesela AB) takip etmekte olduğumuz politikalar, geliştirdiğimiz stratejiler ve elde ettiğimiz sonuçlar modelin kendisidir. İşte belki asıl üzerinde durulması gereken de budur.

Türkiye'nin beş temel konudaki yaklaşımı modelinin çerçevesini çiziyor. Başta hükümet olmak üzere giderek buna ikna olmakta olduğu anlaşılan askerî-sivil bürokrasinin ve geçmiş mutlu darbe ve otoriter dönemlerin nostaljisiyle yaşayıp "mazi kalbimde yara" tahassürüyle "bir ihtimal daha var, o da darbe mi dersin?" şarkısını söyleyenlerin dışında kalan geniş bir kamuoyu ve muhafazakâr aydınlar grubu bu pratik içinde şekillenen modelden büyük beklentiler içindedirler.

Ortadoğu'ya ihraç edilecek "Türkiye modeli"nin nasıl bir şey olduğunu anlayabilmek için şu 6 temel sorun alanına bakmak lazım: 1) Demokratikleşme-hukuk devletinin tesisi; 2) Din-devlet ilişkisi ve laiklik; 3) Etnik çerçevede Kürt meselesi; 4) Bir mezhep sorunu olarak Alevilik; 5) Ekonomi; 6) Kültürel kimlik sorunları.

Bunlar aynı zamanda Ortadoğu'nun da 6 temel sorunudur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Darbenin medya ayağı

Ali Bulaç 2011.03.12

Bugün 12 Mart. 1971'de askerler yine siyasete bir muhtıra ile müdahale etmişlerdi. O günleri gayet iyi hatırlıyorum. Yine medya ön saflardaydı. Aradan 10 sene geçmemişti ki askerler 12 Eylül'de kanlı bir darbe gerçekleştirdiler.

Ortam olgunlaşsın diye, darbeyi bir sene geciktirdiler, her gün ortalama 10-15 kişi öldürülüyordu, aynı silahla sabah ülkücü akşam solcu vuruluyordu. Medya yine önemli rol oynuyor, kutuplaşma ve çatışmaları körüklüyordu. 1997'ye geldiğimizde 28 Şubat post-modern darbesi oldu. Meşru bir hükümet askerlerin zoruyla düşürüldü. Yüksek yargı gibi medyanın merkez bölümü askerlerin önünde ceketlerini ilikleyip brifing (talimat) aldılar. En son aynı senaryo -başarısız kalsa da- 27 Nisan 2007'de sahneye konuldu, aynı medya başrollerdeydi.

Son tutuklamalar dolayısıyla kıyametler kopuyor. "Türkiye'de iktidar muhaliflerini susturuyor, ifade özgürlüğünü kısıtlıyor, sivil vesayete doğru gidiyoruz" diye etkili bir propaganda malzemesi çıkarılıyor. Sanki birileri hem geçmiş darbelerdeki rolünü hatırlıyor hem acaba darbeler ve darbecilere karşı genel bir soruşturma açılırsa "Sıra bana da gelir mi?" diye kaygı duyuyor. Belki bir gün gelir 27 Mayıs'tan 27 Nisan'a bütün darbe ve müdahaleler soruşturulur. Biraz da bu kaygılarla yoğun bir kampanya yürütülüyor.

Belli ki bu kampanya etkili oluyor. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül bile "kaygılı" olduğunu dile getirdi, arkasından "darbe karşıtı bazı yazar ve gazeteciler" savcılarının hangi delillere dayanarak gözaltı ve tutuklamalar yaptığını açıklamalarını beklemeden aynı koroya katıldı.

Tabii ki hepimiz "kaygılı" olmalıyız, sanıkların ve şüphelilerin temel hakları konusunda da duyarlı olmalıyız, ama cumhurbaşkanından sıradan insana kadar öncelikli kaygımız darbeler konusunda olmalı değil mi? Darbeyle rejimin altüst olmasından, iddianamelerde yer aldığı gibi yüz binlerce insanın işkenceden geçirilmesinden, ölüm listelerinin infazından daha büyük kaygı olabilir mi? Acaba darbe olsa, mesela Sayın Cumhurbaşkanı orada durabilecek mi?

Darbe teşebbüslerine karşı bir mücadele veriliyor, önemli sayılabilecek mesafeler de alındı. Ama henüz "darbe tehlikesi" geçmiş değil. Darbe heveslileri belki artık başarılı olamazlar. Onlara "giderek zemin kazandıkları" yolunda vehme kapılmalarını sağlayacak şey, "AK Parti veya R. Tayyip Erdoğan'ın siyasetteki rakipleri"nin ihtiraslarıdır. AK Parti'yi eleştirmek haktır, fakat darbecilerin değirmenine su taşıyacak dil ve davranışlar, İttihatçılığın hortlamasına hizmet eder sadece.

Daha önce yazdım: ABD'deki Yahudi lobileri, neo-conlar, bugünkü İsrail yönetimi, Avrupa'da Türkiye'yi AB kapısında tutmak isteyen bir lobi ve Ergenekoncular etkileşime girip şu formül üzerinde çalışıyorlar: "Türkiye çok önemli, gözden çıkarılamaz. Ama AK Parti'yle olmuyor. AK Parti'nin alternatifi yoksa R. Tayyip Erdoğan'la bu iş gitmemeli!"

Ergenekon davasıyla ilgili üç temel eleştirim var:

- 1) Mahkeme kararıyla elde edilmeyen delillere itibar edilmemeli, mahkeme kararıyla toplanmış deliller de müptezel bir şekilde medyada kullanılmamalı, bu sanıkların haklarını zedeler.
- 2) İtalya'da Gladio davası 6-7 sene sürmüştü, biz sürecin iyileştirilmesine çalışalım; tutuklamalar cezaya dönüşebilir.
- 3) Bütün sanıklar mahkeme son kararını verinceye kadar masumdurlar, suçluymuş gibi muamele görmemelidirler.

Ama bu, savcılarının ve hâkimlerin elinin kolunun bağlı kalması gibi bir sonuca yol açmamalı. Üç nokta önemlidir:

- a) Bu ülkede güçlü bir darbe geleneği var, darbe heveslileri ayakta. Bir irade askerlerin sivil siyaset üzerindeki vesayetinin sona ermemesi için direniyor, fırsatını bulsa darbe yapar.
- b) Darbelerin medya ayağı hayli kuvvetlidir. Darbe ihtimali varsa, 'darbenin medyası' da vardır. Hiçbir meslek grubu dokunulmaz değildir.

c) 27 Mayıs'ı hazırlayan Ulus ve Akis mevkutelerinin çizgisi ve ideolojisi bugün medyada hâlâ etkilidir. Malum medya gruplarının sicilleri bozuktur. Dolayısıyla hiçbir savcı darbe davasını yürütürken medyadaki darbecileri göz ardı edemez.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türki cumhuriyetlerden Ortadoğu'ya

Ali Bulaç 2011.03.14

Berlin duvarının yıkılmasından sonra Türki cumhuriyetler zincirleme bağımsızlıklarını ilan ettiler.

O zaman rahmetli Özal, Türki cumhuriyetlere dönük bir politika geliştirdi. Fikir olarak elbette iyi ve gerekliydi, ancak yeterince üzerinde imal-i fikr edilmediği için bir süre sonra tutmadığı anlaşıldı, hatta ters tepti, bizi bugünkü düş kırıklığı noktasına getirdi.

Ortadoğu'ya yöneldiğimiz bugünlerde benzer hatalara düşmemek için Türki cumhuriyetler politikasının nerede işlevsiz kaldığını anlamakta zaruret var:

1) Türkiye Orta Asya'ya kendi başına ve bağımsız bir inisiyatif kullandığına ilişkin tam bir güven vermedi. Bazen bariz bir biçimde "ABD'nin Truva atı"ymış veya tam üyeliğe kabul edilme karşılığında AB'yi sırtında bölgeye taşıyacağı intibainı uyandırdı. Oysa bu hem Rusya ve Çin'i huylandırdı hem Türki cumhuriyetlerdeki siyasileri ve yöneticilerini. Çünkü bu ekipler uzun yıllar Ruslarla beraber çalışmışlar ve Soğuk Savaş döneminden kalma politik kültürün etkisinde ABD ve Batı'ya kuşkulu bakmaya alışmışlardı.

2) Türkiye, Orta Asya'ya "bir Kanadalı edası"yla gitti, Türki cumhuriyetlere "abilik" yapacağını söyledi. Bu onların hiç hoşuna gitmedi. Zira hem Türkiye çözemediği bir dizi sorunla boğuşuyor, çözemiyordu, hem "ulus devlet kültürü" içinde gözünü açmış hiç kimse bir başka ulus devletin abiliğini kabul etmezdi. Kaldı ki bu cumhuriyetlerde zamanında bizden çok daha ileri altyapı yatırımları yapılmış, bazı sorunlarını çözmüşlerdi. Özellikle Kazakistan'ın etnik grupların kamuda temsili konusundaki deneyiminden Türkiye çok şeyler öğrenebilir.

3) Türki cumhuriyetlere ilk giden sivil gruplar (Türkçüler ve dindar muhafazakârlar) "Sovyet, Moskof, komünist düşmanı" bir kültürle yetişmiş, çoğunun geçmişte "Komünizmle Mücadele Dernekleri"yle ilişkileri olmuş, komünizme ve sosyalizme öylesine hınçla yetişmişlerdi ki, 1974 affına karşı çıkarılarken "Biz 163'ten yıllarca zindanlarda yatmaya razıyız, yeter ki komünistler ve anarşistler affedilmesin" demiş, af çıktığında da bu yüzden CHP-MSP koalisyonunu bozma cihetine gitmişlerdi. Oysa Türki cumhuriyetlerin sadece yöneticileri değil, aydınları ve iktidar seçkinlerinin tümü komünist eğitimden geçmiş kimselerdi, bu sert anti-komünist çekirdeği hazmedemediler.

4) Türkiye devletinin desteklediği dinî faaliyetler "Diyanet merkezli"ydi ve bunlar da orada dinî hayatı kendi hatırına canlandırmaktan çok "İran Şiiliği" ve "Suud Vehhabiliği"yle rekabet havası içinde yürüyordu ki, bu "sivil ve bağımsız din"den çok, enstrüman olarak kullanılan "resmî din" görüntüsünü veriyordu.

5) Özellikle ilk gidenler Türki kardeşlerimizi büyük bir düş kırıklığına uğrattılar, evliliklerinde samimi olmadılar, ticaretlerinde dürüst davranmadılar.

Başka sebepler yanında bugün geldiğimiz noktanın parlak olmadığını herkes kabul ediyor.

Türki cumhuriyetlerde yaşadığımız tecrübeden gerekli dersleri çıkarıp bazı alışkanlıklarımızdan vazgeçebilirsek, Ortadoğu açılımında aynı hatalara düşmeyebiliriz. Bazı hataları tekrar etmekte olduğumuz gözleniyor. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Yine Batı'yla olan ilişkilerimizi yüksek bir avantajmış gibi empoze ediyoruz. Oysa bölge halkları Filistin sorunu ve yıllardır altında ezildikleri dikta rejimlerinin gerisinde Batı'nın olduğunu biliyor. Bizi "Batı'nın Truva atı" gibi algılayabilirler. Batı medyasının bizi abartılı bir biçimde bölgeye "model ülke" olarak empoze etmesi hiç hayrımıza değildir.
- Ortadoğu'ya hayırhah bakmaya başlayan iktidar seçkinlerimizin ve aydınlarımızın zihinlerinin gerisinde "kendine yeni sömürge arayan beyaz adam iştahı" yatıyor, bölge halkı bunu sezmekte gecikmiyor. Türki cumhuriyetlerdeki "ağabeylik" rolümüzü "model ülke" ve "başöğretmenlik" misyonuna çevirmiş bulunuyoruz.
- Pek övündüğümüz 'Türk dizileri' ve kendimizden hiçbir şey katmadığımız 'demokrasi ve insan hakları' -hele laikliğimiz- gibi idealler Batılı merkezlerde tanımlanmış, ambalajlanmış ve bölgeye sevk edilir hale getirilmiştir. Bu paketlerle bölgenin sorunları çözülemez.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Modelimiz yöntemimizdir!

Ali Bulaç 2011.03.17

İster iç dinamiklerin harekete geçmesi ister dış faktörlerin rol oynaması sonucu olsun, Ortadoğu'da taşlar yerinden oynadı. Başından beri yaşanmakta olan toplumsal patlamanın içten, dipten gelen bir itme, ta derinlerde vuku bulan bir kırılma sonucu olduğunu düşünenlerdenim. Dış güçler durumu kendi stratejik çıkarlarına göre manipüle etmeye çalışıyorlar.

Açıklanması güç olaylar zinciri söz konusu. Diyelim ki Tunus ve Mısır'da, Libya'da hayli geride ve sessiz bir biçimde duran Batılı güçler olayları başlattı ve yürütüyor. Batı hiçbir şekilde kendisiyle uyumlu olmayan, İslam dininin muamelat ve ukubata ilişkin hükümlerinin hayata geçeceği sosyal, idari ve iktisadi politikalara yön verme iddiasında olan İslami grupların iktidara gelmesini istemiyor.

Bu çerçevede "az demokrasili Türkiye modeli"ni empoze ediyor. Batı'nın vesayetinde bir demokrasi -bu vesayetin dışında olanına rastlayan var mı- halkların tabii ve beşeri kaynakların kullanımı yönündeki taleplerine

kulak verilmeyebilecek, Batı'nın her dediğine evet denilebilecek, İsrail bugünkü küstah ve yıkıcı tutumunu devam ettirebilecek.

Ve tabii özellikle ABD, İran ve Şiiilerin bölgede inisiyatif kurmalarını istemiyor. Bunlar görünen harciâlem gerçekler. Ama ortada boşluklar var. Mesela Suudi Arabistan'daki Şii nüfusun kaynamasını nasıl açıklayacağız? Acaba onları da ABD mi kışkırtıyor?

Bu sorular zihinlerde henüz tatminkâr cevaplar bulmamışken, Şiiilerin sokaktan çekilmediği Bahreyn'e Suudi Arabistan, kritik yerleri (enerji tesislerini, petrol kuyularını, bankaları ve kamu binalarını) kontrol etmek üzere asker çıkardı. Şimdi İran sesini yükseltecek olsa ya da Bahreyn'de ciddi boyutlarda kan dökülecek olsa, Kuzey Afrika'da sivil direnişi ve demokratikleşmeyi hedefleyen hareketleri destekleyen, Kaddafi'ye "Artık çekil, meşruiyetini kaybettin" diye açıkça tehdit sallayan Amerika Körfez'deki tutumunu nasıl açıklayacak?

Bütün bunlar üzerinde düşünölmeye değer konular. Ama hepsinden önemlisi bölgenin kendi iç bünyesinde yaşamakta olduğu derin sorunlardır. Asıl oraya bakmak lazım. Bölgeyi bir şekilde kontrol etmeye çalışan ABD ve Avrupa, ya yeterince bu iç sorunların farkında değiller -öyle ise Batı "bakar kör" aşamasına gelmiş demektir- ya da farkında, ama bir şekilde çeşitli yol ve yöntemlerle sorunların üstünü örtüyor, bölge halkını uyuşturmaya, böylelikle adaletsiz düzenini devam ettirmeye çalışıyor.

Bünyeyi içten içe kemiren sorunlar kökten çözölmedikçe bölgede istikrar olmayacaktır. 10 Mart 2011 tarihli yazımda bölgenin sorunlarını şu ana başlıklar altında toplamıştım: Din, din-devlet ilişkisi, azınlıklar; baskı rejimlerinin sona ermesi; ekonomi ve elbette buna bağılı olan işsizlik, istihdam meselesi, yoksulluk, kaynakların heba edilmesi, gelir bölüşümündeki adaletsizlik vs. konular; etnik sorunlar; mezhep sorunları ve nihayet kimlik krizi.

Söz konusu sorunlar bölgede bazı ölkelerdeki şiddetlerine göre toplumsal patlamalara sebebiyet vermektedirler. Mesela Irak, Bahreyn, Suriye ve Suudi Arabistan'da mezhep faktörü giderek öne çıkmaktadır. Irak'ta ise mezhep yanında etnik sorun da önemlidir. Mısır'da ekonomik sorunlar, baskı rejiminin sona erdirilmesi ve gayrimüslimlerin talepleri öne çıkmış bulunmaktadır. Patlamaların sürdüğü ve muhtemelen vuku bulacağı yerlere dikkatlice baktığımızda bu altı sorunun şiddetlerine göre öncelik kazandığı görölmektedir.

Türkiye'nin de temel sorunu bu altı madde etrafında toplanmaktadır. Derece ve şiddet farkı varsa da, Ortadoğu'da çözüm bekleyen sorunlar Türkiye'de de çözüm beklemektedir. Kendimize göre avantajlarımız olduğu kuşkusuz, ama bunlar tek başına bizi bölge için "model ööke" yapmaya yetmez. Bizim bu sorunları hangi kavramsal çerçevede algıladığımız, kendimizi nasıl tanımladığımız ve sorunları nasıl çözdüğümüz konusu bizi örnek alınacak ööke konumuna çıkartır. Bu açıdan bakınca, sorunların olması tabiidir, insanların yaşadığı yerde sorun olur. Asıl konu, biz sorunlarımızı çözebiliyor muyuz, bir çözme yöntemi ve yolu bulabilmiş miyiz?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Afetler, felaketler!

Ali Bulaç 2011.03.19

Japonya'da yaşanan felaketler zincirini nasıl anlamalı? Şiddetli bir deprem, her şeyi önüne katıp götüren tsunami, patlayan yanardağ ve nükleer santraldeki radyasyon sızıntısı.

Herkes bunların "tabii felaket" olduğunu söylüyor. "Tabii felaket veya afet", tabiattan kaynaklanan musibet demektir. Sel felaketlerini, heyelanları, toprak kaymalarını, meteorların düşmesiyle oluşan büyük yangınları, kasırgaları, hortumları da bu kapsamda düşünebiliriz.

İyi ama tabiatın kendisine ne oluyor da, biz insanların ve canlıların hayatına kast ediyor? Modern insanın zihni, son derece geliştirilmiş bilimsel yöntemler, teknolojik buluş ve sayısız deneyle zenginleştirdiği bilgi birikimini kullanıp, tabiat olaylarının 'nasıl' cereyan ettiğini açıklıyor. Açıklamaların çoğu isabetli. Mesela, bir babanın spermi ile bir annenin yumurtasından müteşekkil zigotun nasıl teşekkül ettiğini, cenin halden nasıl doğacak hale geldiğini günü gününe takip edebiliyor? Fakat babanın akıttığı sudaki on milyonlarca spermden neden bir tanesinin seçildiğini açıklayamıyor? Bilim adamına egosunu şişirdikçe şişiren bilimsel kibir, bu soru karşısında aciz duruma düşmemek için, aslolanın 'nasıl' sorusu olduğunu söyleyip "niçin" sorusunu önemsizleştiriyor.

Dünyanın ikinci büyük ekonomisine sahip olan Japonya'da meydana gelen bu büyük felaket bununla ilgili modern bakış açısını kökten değiştirmemiz gerektiğini bize gösteriyor. Paranın, borsanın, laboratuvarların, son derece mahir bilgisayar sistemleri ve devasa bir teknolojinin vuku bulacak bir felaketin önüne geçmediğini görüyoruz. Depremler ülkesi Japonya her zaman depremlere karşı dayanıklılığıyla övünürdü. 9 büyüklüğünde bir deprem, her afetten daha büyük bir afet olduğunu, dolayısıyla insanın acziyetinin gücünden ve bilimsel başarılarından daha büyük bir gerçek olduğunu bize bir kere daha hatırlatmış oldu.

Modern bilim, insan zihnine hamakat elbisesini giydirmiş. Tabii afet veya felaketlerin vukuunda "ilahi müdahale" veya etkinin hiçbir rolü olmadığı ileri sürülür. Bilim adamlarını ve modern insanı en çok rahatsız eden "ilahi ceza" fikridir. Onlara göre bu bir "tabiat olayı"dır. Yerin şu kadar altında fay hattı kırıldı, bir plaka diğerinin altında kaldı, derken hem yeryüzü tabakasında sarsıntı meydana getirdi hem tsunamiye yol açtı.

Varlık âleminde "hassas bir denge (mizan)" (55/Rahman, 7-9) var. Tabiat kendi kendine var olmadı. Bu iddiayı öne süren bilim adamları yıllarca bin bir emek ve gelişmiş aletle deney yaptıkları laboratuvarların kendi kendilerine oluşup deney sonuçlarının ortaya çıktığını düşünmüyorlar, ama bu son derece karmaşık canlı tabiatın kendi kendine var olduğunu söyleyebiliyorlar. Varlık âlemi ilim, irade ve kudret sahibi Bir Varlık'ın yaratmasıdır. Yasalarını, işleyiş düzenini O koymuş ve şöyle buyurmuştur: "Düzene konulması (islah)ından sonra yeryüzünde bozgunculuk (fesad) çıkarmayın" (7/A'raf, 56). Belki milyarlarca sene süren yaratılış zamanı (eyyam) içinde tabiat bu kıvama gelmiştir. Onun islahı, kendisiyle barış ve uyum içinde bir düzene kavuşması, bize salah ve islahı telkin etmesidir. Dengesiyle oynadığımızda "islahından sonra fesat çıkarmış" oluruz. Tabiat, bozduğumuz bir saat gibi durmakla kalmaz, bize gayri meşru müdahalelerimiz şiddetinde cevap (ceza) verir.

Bizi canımızdan ve malımızdan eden tabii afetler, tabiatın kendisinden kaynaklanmaz, tabiatla ceza ve afet takdir edecek irade, bilgi ve kudret yoktur. Başımıza gelen her musibet bizdendir, iyilik, güzellik, fayda ve hayır da Allah'tandır.

Peki biz ne yapıyoruz ki bu felaketlere müstahak oluyoruz? Yaptığımız nükleer denemeler, yerin altından aralıksız çektiğimiz petrol, maden yatakları, gaz, kömür vb. faaliyetler bizim "yeryüzünün islahı"nı bozma fiillerimiz olmasın! Sakın nefsimizin, bir türlü vazgeçemediğimiz modern hayat tarzının putu haline gelmiş bulunan "büyüme ideolojisi" bu musibetlerin sebebi olmasın!

Bu dünya "bizim için" yaratılmıştır, ama bizim değildir, Bir Sahibi vardır ve onu Sahibi'nin muradı hilafına kullanamayız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ev'i ziyaret!

Ali Bulaç 2011.03.21

Bu yazının notlarını Allah'ın Evi'nde (Beytullah) alıyorum. Beytullah temiz olan ve temizlenmeye niyet eden herkese açık.

Gelir, Ev'i ziyaret eder. Yine de ortada rasyonel olarak izahını yapamadığımız bir durum var, buna bir tür "dinî paradoks" diyebiliriz. Ev'i ziyaret etmeli, ama Ev'in Sahibi davet etmedikçe bir türlü gidemiyorsunuz. Hac "dinin kemale ermesi"nin işareti bir ibadet ise, hayatınızda hayli eksiklikler var ki, davet gelmiyor. O zaman "ne yapsam da davet alsam" diye düşünüp ona göre kendinize çekidüzen vermeye başlarsınız. Bir bakmışsınız, davet gelmiş, siz de yola çıkmışsınız.

Filhakika, Ev'i ziyaret etmek "Allah'ın bütün insanlar üzerindeki hakkı"dır. Bundan 4200 sene önce oğlu İsmail aleyhisselamla birlikte temellerini bulup da Ka'be'yi inşa eden İbrahim aleyhisselama şanı yüce Allah "İnsanları çağır, benim evimi ziyaret etsinler." buyurmuştu. İbrahim "Rabb'im!" demişti. Bu ıssız çölde kim benim sesimi duyacak?" diye sorduğunda, "Sen çağır, onların icabet etmesi bize aittir." demişti. İbrahim emri yerine getirdi. Makam-ı İbrahim üzerine çıkıp "Ey insanlar, gelin, Allah'ın Evi'ni ziyaret edin." diye bir sağa bir sola dönüp uzayın boşluğuna seslendi. Göktekiler ve yerdekiler, melekler ve cinler, denizdeki balıklar, karadaki filler ve karıncalar, havada uçan kuşlar, hatta annelerinin karnındaki ceninler dahil bütün canlılar "Lebbeyk!" diye cevap verdiler.

Biz de İbrahim'in çağrısına cevap veriyor ve mahşer provası beyaz ihramlarımıza bürünüp "Lebbeyk, Allahumme lebbeyk/Buyur, geldik Allah'ım, davetine icabet ettik." diye yola düşünüyoruz.

Her insan doğup az da olsa kaldığı vatanını özler, sever. Bu fitridir. Adem ve Havva bizim neslimizi burada başlattılar. Bu yüzden Mekke beşeriyetin ana vatanıdır. Buraya gelen her insan bu kutsal beldede kendini öz vatanında hisseder. Ziyarete gelenlere "Duyufu'r Rahman/Rahman'ın misafirleri" denir. Ev'in sahibi Rahman ve Rahim olan Allah, dünyayı bize ikram ettiği gibi Ev'ini de bize açmaktadır.

Allah'ın Evi'nde, yani ana yurdumuz Harem'de kendimizi "güvenlik/emniyet"te hissediyoruz. Bu siyasî, askerî güvenlik değildir, ontolojik bir güvenliktir. Burada kimse kaygılı değildir. İhtiram hissi içindeyiz. Hem saygı ve hürmetin, hem bu dünyanın bizim için yaratıldığını, fakat bize ait olmadığını idrak ettiğimiz yasakların/haramların bilinci içindeyiz. Zavallı modern insan, "haram" duygusunu kaybettiği için "ihtiram"ı da kaybetmiş bulunuyor, haramların içine girdikçe özgürleştiğini zannediyor.

Allah'ın Evi'nde "huzur" içindeyiz. Çünkü günün birinde "Huzur"a çıkacağımızı öğrenip ona göre "hazırlık" yapıyoruz. Ve anlıyoruz ki "hakiki huzur, Huzur'a çıkmaya hazırlık"tır, son nefese kadar hazırlığa devam etmektir. Zavallı modern insan Huzur'u bilmediği için sürgit huzursuz yaşıyor, ne yapması gerektiğini de bilmiyor.

Allah'ın Evi'nde "sükun" buluyoruz. Çünkü burası sıfır noktadır. "Yorgun develer üzerinde ve derin vadilerden gelenler" varlığın merkezine ulaşmışlar. Dört yönün birleştiği noktadır burası. Ötesi yok. Samanyolu gibi tek bir

noktanın, merkezinden göğre, gökten yere nurun aktığı mekânda sekine vardır. "İşte" diyoruz. "Sükun burada. Bize emniyet ve huzur veren mesken bu Ev'dir!"

Peki, bundan ne çıkarmalı?

Evimize, şehrimize, ülkemize döneceğiz. Eğer bu ziyaretten bir şey öğrenmişsek evimizi, şehrimizi ve ülkemizi Beytullah'ın bize verdiği güvenliğe, huzura ve sükuna kavuşturmalıyız. Bu yüzden ihramda olduğumuz süre içinde nasıl kendimize, canlı hayata/tabiiata ve diğer insanlara karşı ihtiram içinde yaşadysak; evimizde eşimize ve çocuklarımıza, şehirde hemşehrilerimize ve ülkede yaşayan herkese karşı aynı ihtiramı göstermeliyiz. Özellikle evimizi ve ailemizi vahşi piyasaya karşı Ka'be'yi korur gibi korumalıyız. Şehrimizi ve ülkemizi merkezinde Ka'be olan Ümmü'l Kura gibi sevmeli ve güzelleştirmeliyiz. Model şehir Medine'dir. Mekke dinî varoluşsal hayatımızın, Medine medeniyetimizin merkezidir.

Bu arada bana bu imkânı veren Nüans Turizm'e ve fedakâr görevlilerine candan teşekkürü borç bilirim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Libya'ya İslam Barış Gücü!

Ali Bulaç 2011.03.24

Afganistan ve Irak'tan sonra Libya da işgal tehlikesiyle karşı karşıya.

Bu seferki işgalin gerekçesi Kaddafi'nin halkına karşı giriştiği katliam.

Peki Kaddafi'yi durdurmanın yolu işgal mi? Irak'ı Saddam'ın zulmünden kurtarma -ve elbette Irak halkına demokrasi ve özgürlük (!) getirme- bahanesiyle Irak'a giren Batılı ülkeler -bugünkü koalisyon- 1 milyondan fazla Iraklının ölümüne yol açtı, şehirleri yerle bir etti, Irak'ın petrolünü gasbetti, tarihî eserlerini çaldı ve ülkeyi içinden çıkılmaz bir kaostan içine attı. Afganistan'da da Batı'nın katliamları sürüyor.

Kimsenin kuşkusu olmasın, Libya'da da benzer şeyler olacak. Dahası, Suriye ve İran sıraya girecek. Bu, asla gündemden kalkmamış olan BOP projesinin yere ve zamana göre uygulanması ameliyesidir. Projenin taktik yönünde çeşitli değişiklikler olabilir. Ama temel stratejik hedefi, bölgede Batı'ya meydan okuyacak potansiyel imkânları akamete uğratmak, İsrail'den daha etkin ve daha güçlü bir ülke bırakmamak. Bu çerçevede siyasi rejimler ve haritalar değiştiriliyor.

Ve yine kimsenin kuşkusu olmasın, gizli ajandada Türkiye de var. Eğer "Ne münasebet, biz diğerlerine benzemeyiz, NATO ve diğer Avrupa kurumlarına üyeyiz, AB sürecini devam ettiriyoruz" diyen varsa, önümüzdeki yüz yılın taşlarını döşemeye koyulmuş bulunan yeni sömürgeci güçlerin taslak resmini görmüyorlar demektir. Bu "üç öküz" hikâyesidir. Üçünü birden değil, tek tek yemektirler.

Acı gerçek şudur: Türkiye dâhil, bölge ülkelerinin tamamı tam bir acziyet içindedirler. Arap Birliği çökmüş durumda. İslam Konferansı Örgütü (İKÖ), protokol bir kuruluştan öte hiçbir varlık gösteremiyor, bugüne kadar da gösteremedi.

Sekiz senedir, bölgenin liderliğine soyunan, Batı ile Doğu arasında köprü rolü oynamaya talip olan, pro-aktif dış politika takip eden, bölgede oyun kurduğunu öne süren, hatta "benim iznim olmadan yaprak kımıldamaz" diyebilen Türkiye, ABD, İngiltere ve Fransa'nın başlatıp diğerlerinin de arkasından katıldığı Libya operasyonunda kaba bir biçimde devre dışı bırakıldı. Ne Fransa'yı durdurabilirdi ne NATO'da herhangi bir etkisi oldu. Öne çıkardığı hususların kıymeti harbiyesi yok: "Libya Libyalılarıdır, petrole göz dikmeyin, Libya'yı işgal etmeyin." Hepimiz biliyoruz ki, Libya'yı havadan ve denizden bombalayan Batılı güçler, Libya'yı kendileri için stabilize ediyorlar. "Biz Libya halkına silah doğrultan taraf olmayız." diyoruz, ama zaten bizi silah doğrultanların tarafına alan yok. ABD Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye, Libya'da ABD'nin koruyucu gücü olmayı kabul etti." diyor. Bunun ne anlama geldiğini önümüzdeki günlerde anlayacağız. Afganistan'da NATO ve Amerikan askerleri durmaksızın sivil öldürürken, bizim askerlerimiz sokaklarda çocuklara şeker dağıtıyor, yakılıp yıkılan Afganistan'da sözüm ona sağlık ve eğitim faaliyetlerinde yol gösteriyor. Irak'a binlerce sorti İncirlik üzerinden yapıldı, milyonlarca dul kadın ve yetim çocuk açlıktan kırılıyor, mezhep ve etnik çatışma sürüyor, Irak parçalanıyor.

Bölgede taşlar yerinden oynuyor. Obama kısmen George W. Bush'un "yaratıcı kaos" doktrinine dönüyor, her şey hallaç pamuğu gibi atılıyor, ABD ve Avrupalılar bölgede belki bir yüz sene daha sürecek yeni bir düzen kuruyor.

Sahiden öncü rol oynama ideali olan bir Türkiye'nin yapması gereken şey, bölge ülkelerini harekete geçirmek olmalıdır. Bu kritik tarihî anda Türkiye, İran ve Mısır'ın öncülüğünde -diğer ülkelerden de askerlerin katılımıyla- İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) bünyesinde bir "İslam Barış Gücü" oluşturulabilir, Batılılara "Siz kenarda durun, Kaddafi'yi biz durduracağız" denebilir.

Diyeceksiniz ki, bunu ABD ve Avrupa kabul etmez. Doğru. Ama Türkiye bu öneriyle ufuk açar, bilinç uyandırır ve bölge konusunda heyecan verici bir muhayyileye sahip olduğunu göstermiş olurdu. Buna 'hayır' diyen her lider ve yönetim biraz daha meşruiyetini kaybeder, gözlerin ve umutların Türkiye'ye çevrilmesini sağlardı. Bu öneriyi Irak'ın işgalinden önce de dile getirmiştik, bugün de aynısını tekrar ediyoruz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Postmodern sömürgecilik

Ali Bulaç 2011.03.26

İslam dünyası Batı ile bir arada ve barış içinde yaşamaya hazır. İslam dünyasının yegâne isteği dinî değerlerine ve geleneklerine saygı ve kaynakların karşılıklı bölüşüldüğü bir dünyada daha adaletli bir uluslararası düzen.

Batı dünyası ise bencil çıkarları, mevcut refahının devamı uğruna herkesin insanca yaşayabileceği bir uluslararası düzenin kurulmasına yanaşmıyor; üstü örtülü bir 'kültürel ırkçılık'ta ısrar ediyor, ben-merkezci davranma alışkanlığından vazgeçmiyor ve buna bağlı olarak Batı-dışı dünyaya saygı göstermiyor; saygı göstermediği gibi gerektiğinde ülkeleri işgal edip tabii kaynaklarına ve zenginliklerine el koymaktan çekinmiyor. Irak'ı işgal ederken öne sürdüğü gerekçelerin tümünün uydurma olduğunu bizzat işgalcilerin kendisi itiraf etti. Amerika ve şimdi NATO 10 senedir Afganistan'ı işgal etmiş bulunuyor, acımasız sivil katliam

yapıyor, buna rağmen ikna edici en ufak bir gerekçe üretebilmiş değil. Ortadoğu petrollerine el koymuş, otokrat rejimler üzerine korku salmış bulunuyor. Dünyada petrol fiyatları isterse 200 dolara çıksın, Amerika, Suudi Arabistan petrollerini 20 dolardan alıyor. Camp David anlaşmasına göre Mısır, İsrail'in petrol ve doğalgaz ihtiyacını karşılıyor, ancak mesela Suriye'ye sattığı doğalgazın 1/3 fiyatıyla.

Bu açık sömürü ve tahakküm, tabii ki bazı tepkilere yol açıyor. Ama yine de ben akli başında ve dininin asli değerlerini bilen herhangi bir Müslüman'ın durup dururken Batı'ya husumet göstereceğini zannetmiyorum. İslam dini, kaynakları ve tarihsel tecrübesi itibarıyla, şu veya bu renkten, ırktan, bölgeden insanı ötekileştirmez, Müslüman'ın kendisiyle ahlaki mücadele içinde olduğu yegâne varlık Şeytan'dır. Bir insanın üzerinde Şeytan'dan sıfatlar/hasletler varsa Müslüman o kötü sıfatlara karşı olur. Yalancılık, kibir, sahtekârlık, sömürü, zulüm, haksızlık, adaletsizlik gibi. Müslümanlar Batı'ya ve Amerika'ya düşman değildir, haksızlıklara, işgallere, sömürüye, adaletsiz dünyaya karşıdır.

İki dünya arasında bir türlü diyalog kurulamamasının asıl müsebbibi Batı'dır. Buna rağmen nice kanaat önderi, Müslümanlara tebliğ ve temsilin zaman içinde iyi neticeler vereceğini düşünüp büyük bir sabır ve olgunlukla davranmalarını tavsiye ediyor.

Batı, Müslüman dünyadan 'hoşgörülü' davranmasını istiyor, fakat tek taraflı bir hoşgörünün olamayacağı açıktır. Evinize girmiş bir hırsız paranızı, değerli eşyanızı çalıyorsa, ona karşı çıkan ev halkını öldürüyorsa, hırsıza ve katile nasıl hoşgörülü olabilirsiniz ki! Hoşgörü için Batı öncelikle adil bir dünyaya rıza göstermeli, işgallere son vermelidir. Süren haksızlıkların gerçek kaynaklarına inilmeden soyut çerçevede hoşgörü isteniyorsa, bu haksızlıkların ve adaletsizliklerin sürmesine hizmet eder sadece. İstisnalarını hariç tutmak kaydıyla Batılı hükümetlerin ve merkez medyasının İslam dünyasından istediği budur.

Batılı malum koalisyon, şimdi Libya'yı aynı kervana katmış bulunuyor. Ar perdesini yırtmışçasına ABD'li Demokrat Kongre üyesi Ed Markey "Evet, biz petrol için Libya'dayız." diyebiliyor. Libya'nın 50 milyar varil petrol, 1,5 milyar metreküp doğalgaz rezervi var. Libya petrolü dünyanın en kaliteli petrolü, jet tipi uçaklarda kullanılıyor. Dahası Libya çöllerinin alt katmanlarında mevcut olduğu düşünülen su kaynakları Nil, Dicle ve Fırat'inkinden yüzlerce katı fazla.

Batılılar, Libya'ya karşı başlattıkları operasyonla bir taşla birkaç kuş vurmak istiyorlar. Öncelikle silah stoklarının bir bölümünü tüketecekler, bir bakarsınız sonra faturayı yeni Libya yönetiminin önüne koyacaklar. Petrol kaynaklarını güvence altına aldıktan sonra duruma göre ülkeyi ikiye bölmek, her bölgede kendileriyle uyumlu bir yönetimi başa getirmek isteyecekler. Böylelikle Afrika'yı da kendi çıkar hesapları çerçevesinde kuzeyden güvence altına almış olacaklar. Libya operasyonu başarılı olursa, sıraya Suriye ve İran'ı koyacaklar. Batı kısa vadede yeni işgallerle 2008'de başlayan ekonomik krizi aşmaya çalışıyor, uzun vadede İslam dünyasında postmodern sömürgeci bir düzen tesis etmeyi hedefliyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Geri dönmeyen: Arnavut!

Ali Bulaç 2011.03.28

1990'ların başlarında okul açmak üzere Arnavutluk'a giden Suat Yılmaz anlatıyor: "Durus şehrinde arabayla giderken ters yöne girmişim. Epey gittikten sonra polis ceza yazmak için durdurdu. Türk olduğumuzu

anlayınca gömleğinin altında taşıdığı Kur'an-ı Kerim'i (muhtemelen o dönemlerde gelen Türk TIR'larından istemişti. Yılların getirdiği özlemle koynunda taşıyordu) çıkararak '-Elhamdulillah, ben de Müslüman'ım' dedi ve bizi uyardı: "-Tabelayı görmediniz mi? Yanlış yola girmişsiniz. Geri dönün, diğer yoldan devam edin."

Bu hatırasını bana anlatırken Suat Bey'in gözleri yaşıyordu. 45 sene Arnavutluk'un üzerine bir kâbus gibi çöken Enver Hoca, dinî hayatı yasaklamakla kalmamış, dini her türden ifade ve görünürlüğü de toplumsal hayattan silmek istemişti. 1965'te yapılan anayasa değişikliğine göre din hem yasaklanmıştı hem de ateizm resmî ve mecburi ideoloji (din) ilan edilmişti. Sovyetler'de 1937 anayasa değişikliği de "Veba, sıtma ve dinle mücadeleyi devletin asli görevleri arasında" saymıştı.

Arnavutluk'ta Müslümanların ve diğer Hristiyan grupların çektiği büyük acılar hâlâ hatırlarda. Kadınlar ezberlerinde kalan eksik-yanlış birkaç duayı gece yorganın altında çocuklarına öğretmeye çalışmışlar. Koca Osmanlı devletinin yıkılışına sebep olan İttihatçılar'dan Enver Paşa'nın Orta Asya Türklerine ulaşmak üzere sefer başlattığı sene İslam dünyasında birçok aile bir umudun simgesi ve dileği olarak çocuğuna "Enver" ismini koymuştu. Arnavutluk'ta Enver Hoca, Mısır'da da Enver Sedat'ın ailesi bunlar arasındaydı.

Bosna'dan Hind yarım kıtasına, Kırım'dan Yemen'e hiçbir zaman Müslümanlar ümmet şuurlarını kaybetmediler. Osmanlı'nın çöküşü derin travmalara sebep oldu, ama Müslümanlar yaşadıkları her bölgede umutlarını korudular.

Geçen hafta Fethullah Gülen Hocaefendi'nin düşüncelerini ele alan uluslararası bir sempozyuma katılmak üzere Tiran'a gittiğimde dinlediklerim bu inancımı bir kere daha pekiştirdi. Vahşi bir rejimden çıkmış bulunan Arnavutlar, uzun süren bir sersemlik dönemini atlatmaya çalışıyorlar. Camileri, kiliseleri yıkılan, aynı dinden olanların birbirleriyle evlenmelerine yasak getirilen bu ülkenin insanları şimdi karanlık bir dönemi atlayıp tarihsel hafızalarını gün yüzüne çıkarmaya çalışıyorlar.

İlginçtir, bir biz "Arnavut" diyoruz. Dünyanın bildiği "Albanya". Bizim pek sevdiğimiz kelimenin nereden geldiğini merak ettim. Farsça 'arna-vut' 'geri dönmeyen' anlamına geldiğini söylediler. Genellikle Arnavutların 'inatçı' olduğu söylenir, bir parça 'Arnavut inadı' söz konusu olsa da, asıl anlamı "geri dönmeyen kahraman" demektir. Geri dönmek ayıptır. Tarihlerine ve gündelik kişilik profillerine bakıldığında Arnavutların hakikaten "geri dönmeyen kahraman insanlar" olduğu müşahade edilir. Milliyetçileri İskender'i yüceltse bile, bana göre en kahraman, en asil ve her zaman kendisine, hayatına, inancına olan bağlılığına, sağlam duruşuna, Allah'a ve İslam davasına olan sarsılmaz sadakatine büyük saygı duyduğum Arnavut Mehmet Akif Ersoy'dur. Benim gönlümün iki büyük şairi vardır, biri Arnavut Mehmet Akif, diğeri Hind asıllı Pakistanlı Muhammet İkbal'dir. İkisi de aynı temayı, acı ve davayı dile getirmişlerdir. Bu, doğudan batıya, kuzeyden güneye Müslüman ümmetin aynı ruh haleti ve düşünce birliği içinde olduğunu gösterir.

Sempozyuma ben de bir tebliğle katıldım. Verimli geçen sempozyumdan bahsetmek isterdim. Ama Arnavut kelimesinin anlamına uygun olarak, Anadolu'dan oraya gidip de "geri dönmeyen kahramanlarımız"dan, mesela Hataylı Celal Ergüder'den, Diyarbakırlı Kadri Fidanoğlu'ndan, Murat Alkan'dan ve 20 senedir orada geceli gündüzlü didinen; okullar, üniversiteler açan, Arnavut çocuklarına güzel ahlakımızı öğretmeye çalışan kahramanlardan bahsetmek gerekir. Hepsinin insanı duygulandıran birer hikâyesi var.

Kısacık süre içinde Arnavutluk'u ve güzel insanlarını çok sevdim. Üç kitabım Arnavutçaya çevrilmiş bulunuyor. Etrafımı saran yüzlerce insana daha geniş bir zamanda Arnavutluk'a gitme sözünü verdim. Kismet olur inşallah!

Ölüm cezası

Ali Bulaç 2011.03.31

Kayseri'de ve İstanbul'da masum çocukların vahşice öldürülmesinden sonra 'idam cezası' tartışmaya açıldı.

BBP Genel Başkanı Yalçın Topçu, idam cezasının geri getirilmesini talep etti, gerekirse bunun için referanduma gidilebileceğini söyledi. Konuyla ilgili TBMM Başkanı M. Ali Şahin "Vicdanlar tersini söylese de idamın geri gelmesi zor görünüyor" dedi ki bence olayı en iyi özetleyen cümle budur.

Hukuk ve hukuktan neşet eden kurallar çok boyutludur. Bir boyutu "caydırıcılık" ise diğer boyutu "ıslah etme"ye veya "salt ceza verme"ye matuftur. Hukuk intikamcı değildir, ama mağdur veya mazlumun hakkı zalimde kalırsa sadece haksızlığa uğrayan değil, toplumun vicdanı sızlar. İdam cezasının kaldırılması hiç kimsenin içine sinmiş değildir. Fakat bizim kendimize göre düşünen bir aklımız, tarihten devraldığımız hukuki tecrübe ve hâsılaya itibarımız olmadığından, Batı'da ne varsa, engin bir zihin tembelliği içinde alır, uygulamaya çalışırız. Batı da kendi politik ve sosyal sistemi gibi hukuk sistemini de empoze etmekten geri kalmıyor.

Avrupa tarihinde hukuk, devletlerin, kral ve imparatorların vaz'ettiği bir beşeri havzadır. Batı insanını tarih boyunca devlet ezmiştir, insan hep devletin dışında nasıl kendimi koruyabilirim, sorusunu sormuş, hukuki sığınaklar aramıştır. Hukuk'un üstünlüğü kavramı, yönetimlerden, prens ve devletten bağımsız bir hukuk nosyonu bulma çabasının sonucu ortaya çıkmıştır ki, ancak bundan sonra yaşama hakkı, temel hak ve özgürlükler ile en başta mülkiyet hakkı güvence altına alınabilmıştır. Biz Müslüman toplumların hiçbir zaman böyle bir sorunu olmamıştır, bizim tarih boyunca devletlerden, sultan ve padişahlardan bağımsız bir hukukumuz olmuştur. Sorun, onların koymadığı hukuk kurallarına, yani Münzel Şeriat'e onların ne kadar uyup uymadığı sorunudur. Elbette zaman zaman yöneticiler, despot ve zalim siyasi iktidarlar insanların canlarına ve mallarına kastetmişlerdir, ama herkes "Yöneticilerin Hukuk (Şeriat) karşısında suç işledikleri"ni söylemiş, bu suçları işleyen yöneticilerden hiçbiri de çıkıp 14. Lui gibi "Kanun benim" dememiştir.

Batı dünyasının bütün çabası kişilerin, sınıf ve zümrelerin üstünde bir hukuk arama ve tespit etme çabasıdır. Elinde böyle bir hâsıla olmadığı için tabii ki insanlar kendi adalet ve hakkaniyet anlayışlarına göre hukuk yapmak durumunda kalmışlardır.

Kendisi hukuk vaz'etmeye kalkışan insan toplumları salt akıl güçleri veya yaşadıkları tecrübelerden damıttıkları bilgi ve kanaatlerle kural ihdas ettiklerinde her zaman adaleti tesis edemiyorlar. Bir sürü beşeri zaaf, nakısa ve harici faktör, kuralların ihdasında rol oynar, bir bakmışsınız adaleti tesis etmeye matuf bir kural adaletsizliğin ta kendisi olur.

AB uyum yasaları çerçevesinde ceza hukukundan kaldırılan idam cezası da öyledir. Hiç kimsenin içine sinmiş değildir. Nitekim konu hakkında fikri sorulan Finlandiya Cumhurbaşkanı Tarja Halonen de, kendilerinin idam cezasını kaldırdıklarını ancak zaman zaman bunu yapmakla hata edip etmediklerini tartıştıklarını söylüyor. Halonen şunu da eklemeyi ihmal etmiyor: "Ölüm cezasının olduğu ülkelerde de hâlâ çok korkunç suçlar işleniyor." Sayın Cumhurbaşkanı'nın dedikleri doğru. İdam cezasının olduğu ülkelerde vahşi cinayetler işleniyor. Ancak iki nokta gözden kaçırılmamalıdır: İlki, istatistiklere dikkatle bakalım, idam cezasının olduğu ülkelerde cinayetler söz konusu cezanın olmadığı ülkelere göre daha azdır. İkincisi, öldürme cezası, salt bir caydırıcılık

değildir, salt bir 'cezalandırma'dır. Bu son derece önemlidir. "Caydırma ve ıslah" hakikatte başka disiplinlerin asli gayesidir, "ceza" hukukun ve adaletin asli gayesidir.

Her suç işleyen cezasını almalıdır. Suçluyu sadece mağdur veya mağdurun vârisleri affetme yetkisine sahiptirler. Devletler, yasa çıkararak suçluyu cezalandırmaktan muaf tuttuklarında, hakikatte suçlunun yanında yer almış, suç fiilini ödüllendirmiş, hatta bir noktadan sonra suçu teşvik etmiş olurlar. "Ben her durumda öldürme cezasına karşıyım, bu çağdışı bir cezadır" demek, nasılsa ölüm cezasını almayacağını bilen katil ruhlu canilerin önünü açmak, cinayet işlemelerini kolaylaştırmaktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Başörtülü aday

Ali Bulaç 2011.04.02

12 Haziran seçimleri için 'adaylar'ın tespit edildiği şu günlerde başörtülü bayanların da aday olup seçime katılmalarını sağlamaya matuf bir platform oluşturuldu.

Kadın adayları destekleme dernekleri milletvekillerinin tam yarısının, yani 275'inin kadınlardan seçilmesini istiyorlar. Ancak her üç kadından ikisinin başını örttüğü bir ülkede başörtülü kadınlara getirilen seçilme yasağı bu talebi bir ölçüde havada bırakıyor. Bazılarının açıklamasına bakılırsa genel kampanyayı desteklemek üzere başörtülü kadınların da seçilebilmelerini savunan platform oluşturulmuş bulunuyor. Sloganı şu: "Başörtülü aday yoksa oy da yok!"

Kişisel olarak bu platforma pek sıcak bakmadığım gibi, bana 'işin içine iyi saatte olsunlar' karışmış gibi de geliyor, sebebini anlatmaya çalışacağım.

Önce genel bir gözlemimi aktarmayı gerekli görüyorum: Başından beri başörtüsü davasını canla başla savunan önemli sayıda insan, iki sebepten dolayı son yıllarda bu mücadeleden soğumuş bulunuyor:

İlki, başörtüsü mağdurları olarak öne çıkan "bazı bayanlar", bunu bir ticaret ve statü aracı haline getirdiler, adeta başörtüsü mağduriyetini birtakım yerlere gelmenin, mesela yerel ve merkezî iktidardan iş koparmanın, çeşitli kurum ve kuruluşlarda mevki kapmanın vasıtası olarak kullandılar, bu alanda hayli de mesafe aldılar.

İkincisi, zaman içinde bu dinî vecibeyi savunmak her inanmış erkek ve kadın üzerinde bir görev iken, yine aynı sözcüler ve onların 'başkaları'yla bir araya geldikleri kişiler, resmî, yarı resmî veya tamamen sivil oluşum ve platformlar, başörtüsünü dinî muhtevassından kopardılar, içini boşalttılar, feminizmden mülhem basit kadın hakları seviyesine, kişisel tercih ve bireysel özgürlüklere indirgediler; başörtüsü üzerinden 'birbirlerinin velisi' (yardımcısı, dostu, koruyucusu, destekçisi, kardeşi ve savunucusu) olan erkeklerle kadınların arasına cinsiyetçilikte, yani kadın ırkçılığında ifadesini bulan ayrışmalara, kutuplaşma ve rekabetlere dönüştürdüler.

Başörtülü kadınlar ve kızlar büyük acılar yaşıyor, ezici çoğunluğu yoksul, bir kısmı asgari geçim derdinde, doğru dürüst iş bulamıyorlar, araştırmalara konu olduğu üzere, iş bulabildikleri yerlerde de yarım ücret alıyorlar, kötü şartlarda çalışmak zorunda kalıyorlar. Başörtüsünü araçsallaştıranlar ise para, şöhret ve statü kazandıkça cemaati, sıradan Müslüman halkı, içinden çıktıkları ve nimetinden istifade ettikleri çevreleri, mahallelerini küçük görmeye, onların mütevazı, dindarâne hayat tarzlarına ve masum taleplerine tepeden

bakmaya başladılar. Yetkin birer fakih edasıyla dinin asli referanslarını keyfi okuma ve yorumlara tabi tuttular veya ikincil referans çerçevesi durumuna düşürdüler. Dinî hayatın ve tesettürün anlamını yitirdikleri gibi dinin dilini de bir kenara bıraktılar.

Gelelim ikinci noktaya! Soru şu:

12 Haziran 2011 seçimleri öncesinde "başörtülü aday" konusunun gündeme gelmiş olmasında 'iyi saatte olsunlar'ın payı var mı? Elbette bu platform içinde yer alanların tamamına yakını iyi niyetli insanlar ve artık başörtülülerin de diğerleri gibi siyasi haklarını kullanmaları mücadelesini veriyorlar. Bu hanımları istisna ediyorum. Ama içlerinde öyleleri var ki, başından beri ilişki ve sıkı dostluk içinde oldukları bazıları, kendilerine İslamî çevreleri ve İslamî hareketleri içeriden çökertmek, zihinsel haritayı değiştirmeyi görev yapmışlardır. Birer 'beyaz casus' gibi beşinci kol faaliyeti yürüten bu kimseler devşirme ve zihin haritasını değiştirme işinde bir miktar başarılı da oldular. Bunların bazıları son olaylar dolayısıyla deşifre oldular.

Daha birkaç sene önce başörtüsü konusu neredeyse AK Parti'yi kapattırıyordu. Para cezasıyla kurtuldu. Bana öyle geliyor ki 'iyi saatte olsunlar' bu sefer iyi niyetli bayanlar üzerinden AK Parti'ye yeni bir tuzak kuruyorlar. Ne değişti ki, AK Parti yeni bir kapatma davasıyla karşı karşıya gelsin! Bana sorarsanız bu seçimde de başörtülü milletvekili olmayıversin, seçimden sonra yeni ve sivil bir anayasa çıksın, herkesle beraber başörtülüler de rahatlasın.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yine başörtülü aday

Ali Bulaç 2011.04.04

Hatırlanacağı üzere anayasada başörtüsüyle ilgili yaptığı değişiklik dolayısıyla AK Parti hakkında kapatma davası açılmıştı.

411 milletvekili -içlerinde MHP ve DTP'den milletvekilleri de vardı- değişikliğe 'evet' demişken, dava sadece AK Parti hakkında açıldı. Anayasa Mahkemesi davayı görüştü, sonunda nedense sadece AK Parti'yi suçlu bulup ceza verdi. Ancak verdiği ceza kapatma değil, para cezasıydı.

AYM'nin kararını açıklayan Haşim Kılıç şu cümleyi kullanmıştı: "Bizi bir daha böyle davaları görüşmek zorunda bırakmayın, ilgili anayasa maddelerini değiştirin." Bu son derece önemli, değerli bir uyarıydı.

Şimdi bir platform, kadınların daha çok sayıda Meclis'e girmelerini sağlamak üzere kampanya başlatmış bulunuyor. Başörtülü bayanlar da "Başörtülü bayan yoksa oy da yok" sloganıyla kampanyaya katılıyorlar. Cumartesi günü yazımda buna dikkat çekmeye çalışmışım. Yazının iki boyutu vardı, biri başörtüsü davasının içinin boşaltılarak bir statü, kazanç ve ticaret aracına getirilmesi -burada kastettiğim özel bir şahıs değil, bir şahs-ı manevi, gelişen bir profildi-; diğeri gözlemleyebildiğim kadarıyla başörtülü aday baskısının AK Parti'yi zor duruma düşürmeye, hatta yeni bir kapatma davasına zemin hazırlamaya matuf olarak kullanılmasıdır.

Ayrıca bu platformda yer alan bayanların tamamına yakınının iyi niyetli olduklarını, haklarını savunduklarını, eğer başkalarının seçilme hakları varsa onların da elbette haklarının olduğunu özellikle belirttim. Yazıyı şöyle bitiriyordum: "Bana öyle geliyor ki 'iyi saatte olsunlar' bu sefer iyi niyetli bayanlar üzerinden AK Parti'ye yeni bir tuzak kuruyorlar. Ne değişti ki, AK Parti yeni bir kapatma davasıyla karşı karşıya gelmesin! Bana sorarsanız bu seçimde de başörtülü milletvekili olmayıversin, seçimden sonra yeni ve sivil bir anayasa çıksın, herkesle beraber başörtülüler de rahatlasın." Bundan niçin rahatsızlık duyulduğunu anlamış değilim. Takip edebildiğim kadarıyla benzer uyarıları Star'dan İbrahim Kiras ve Elif Çakır da yaptı.

Uyarıları ciddiye almak lazım. 12 Eylül referandumuna gidecek temel maddeler içinden parti kapatmayı zorlaştıran madde reddedildi. Anayasa ve yasalar eski hüviyetlerini olduğu gibi koruyor. Eğer referandumdan sonraki HSYK ve AYM'nin yapısıyla ilgili değişikliğe güven duyuluyorsa, buna fazla bel bağlanmaması gerektiğini düşünüyorum. Henüz Ergenekon davası güvenli bir mecraya girmiş değil. Zekeriya Öz'ün görevden alınması basit bir 'görev değişikliği' ötesinde bir anlama sahiptir. 12 Haziran seçimleri için AK Parti'ye karşı oluşturulmak istenen cepheye muazzam yığınaklar yapılmak isteniyor. Başörtülü hanımlardan bir bölümü "Hep biz mi bunun yükünü çekeceğiz, bu yüzden parti kapatılacaksa kapatılsın" diyorlar. Kızgınlıklarını tabii ki anlıyorum, yerden göğe kadar da haklıdırlar. Ama 12 Haziran son dönemektir. R. Tayyip Erdoğan'ın seçim vaadinin merkezinde "yeni ve sivil anayasa" var, bu önemlidir.

12 Haziran'dan sonra hepimiz yani İslamcılar, Kürtler, Aleviler, azınlıklar, başörtülüler, yoksullar, esnaf, çiftçiler, kısaca sorun yaşayan herkes AK Parti'ye ve Erdoğan'a yüklenelim, yeni ve sivil bir anayasanın önünü açmasını isteyelim. 2002 ve 2007 seçimlerinden sonraki gibi davranacak olursa, artık mazeretinin kalmayacağından herkes kendine yeni bir hattı hareket çizsin. Ama tam bu noktada yeni bir kapatmaya kapı aralamak bana makul ve maslahata uygun gelmiyor.

Konuya salt seçim açısından da bakmak hatalı olur. Bölgemizde toplumsal patlamalar domino etkisi yaratarak sürüyor. Olayların duracağı kanaatinde değilim ve benim değerlendirmelerime göre, Türkiye de bu kapsamın içindedir. Türkiye, başarılı bir "kamu diplomasi"siyle bölgede yüksek beklentiler oluşturdu, ama beklentilerin neredeyse tamamının altının boş olduğu görülüyor; içeride de "bize bir şey olmaz, biz farklıyız" havası estiriliyor. Hayır, ciddi zaaflarımız var. Bir gün hepimiz çok üzülebiliriz. 12 Haziran'ı herkes iyi değerlendirmeli ve artık kangrenleşen sorunlarımızın kökten çözümü için bir fırsat olarak kullanmalı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hayvan hakları

Ali Bulaç 2011.04.07

Yeryüzü gezegeninde hayatı mümkün kılan unsurlardan biri hayvanlardır. Hava, su ve bitkilerle birlikte hayvanlar tabiattaki canlı hayatın bir parçası ve devam ettiricisidirler. Allah, hayvanları başka hikmetler yanında insanın yararına yaratmıştır.

Hayvanların bir bölümü yaratılışları itibarıyla evcil, bir bölümü yabanidir. Yabani olanları ya zararlarından korunmak ya da onlardan yararlanmak üzere evcilleştiririz. Böylece biz insanlar hayvanların etinden, sütünden, yumurtasından, derisinden, boynuzundan, tüyünden-yününden, gücünden yararlanarak dünyadaki varlığımızı devam ettiririz.

Böyle olmakla beraber insan-hayvan ilişkisi belli bir mesafeye dayanır. İç içe geçmiş bir ilişki her iki türe bazı zararlar getirir. Bu çerçevede insanın tarih içinde gelişen kültüründe hayvan bakımı, barınması ve ondan yararlanma biçimi önemli bir yer tutar. İnsanlar hayvanlardan ya açıkta veya ahırda, kümeste, ağılda yararlanırlar. Denebilir ki son tahlilde, hayvanın fıtratı -üzerinde yaratıldığı temel yasa- tabiatın kucağında yaşamaya dayanır. Tabiat hayvanın ana vatanıdır. Hayvan varoluşunu kendi asli vatanında gerçekleştirir. Hayvanı tabii ortamından ayırmak yaratılışına aykırıdır. Bülbülü altın kafese koymuşlar, "vatanım, vatanım!" demiş; onun vatanı tabiatın kucağıdır. Evler hayvanların zindanıdır.

Hayvanı tabiatından ayırmak onun melekelerini, yetenek ve reflekslerini zayıflatmaya, fonksiyonlarını azaltmaya, belki zamanla köreltmeye yol açar. Dilediğince serazat dolaşmaya kodlanmış bir hayvanı 100 metrekairelik eve hapsetmek onu sınırlandırır.

Kapalı mekânda insan-hayvan arasında kurulan daimi ilişki sonucunda hem insanın hem hayvanın bazı güdüsel davranışlarında birtakım değişiklikler ortaya çıkar. İnsan evde beslediği hayvanların bazı hasletlerinden etkilendiği gibi, hayvan da onun bazı hasletlerinden etkilenir. Ev ortamı her ikisinin karşılıklı olarak fıtratlarını değiştirir. Mesela normalde köpek insanı korur, ama bu köpek bahçede beslendiği sürece öyledir, yıllarca evde tutulan köpek, hastalanıp da veterinerine götürüldüğünde, veterinerden korktuğu için sahibinin arkasına gizlenir, sahibinin onu korumasını bekler.

Modern dünyada her geçen gün biraz daha evlerde hayvan beslenmeye başlanmıştır. 1990'larda Hollanda'nın nüfusu 15 milyondur, evde 23 milyon hayvan besleniyordu. Hayvan temelli muazzam bir sektör kurulmuştur. "Piyasa" hayvanı da sömürü ve suistimal dolaşımının içine katmış bulunmaktadır.

Cevabı merak edilen soru şu: İnsanlar niçin evde hayvan besler? Yalnızlık; koruma-şefkat duygusunun tatmini; çocuk ihtiyacını ikame etme; hükmetme, empoze etme hissi vs. Modern özentiyile hayvan besleyenlerin de sayısı az değil. Diğer insanlarla iletişim bağı kopanlar, bir canlı ile iletişim ihtiyacını hayvan üzerinden kurmak isteyebilirler. Ancak bu, insanlarla sahici iletişimi zayıflatır, iletişimin kendisini güdüsel düzeye indirir.

Sorun bununla bitmez. Gelişen yeni işlem biçimleri, ev hayvanının fıtratını değişikliğe uğrattığı gibi fizyonomisini de değiştirir. İlk bakışta ev hayvanı ile sokak hayvanını ayırt etmek mümkündür. Öyle ev hayvanları türer ki, "ucube yaratıklar"a dönüşmüşlerdir.

Modern bağlamında insan-hayvan ilişkisi tabii, fitri değildir. Ev ortamında sürekli hayvanlarla yaşayan insanların tutum ve davranışlarında naiflik gözleyebiliriz.

Kısaca insan, hayvanı eve hapsettiğinin farkında değil, ona iyilik yapayım derken hakikatte zulmediyor; hayvanı biçimlendiriyor, özgürlüğünden yoksun bırakıyor. Bunun sonucunda insan ve hayvan karşılıklı olarak birbirlerinin fıtratlarını değiştiriyorlar. Bana göre, insanın seyirlik zevki için hayvanat bahçeleri de aynı zulmün ürünü açık hapishaneleridir. Hiç kimsenin bir hayvanı doğal ortamından koparıp seyirlik malzeme olarak kullanmaya hakkı yoktur. Gelenekte hayvan evin dışında tutulur. Fitri, sıhhi ve doğru olan budur.

Hayvanların üzerimizdeki hakları, onları "ilahi nimet" görmek; tabiatın kucağında yaşatmak, zalimane muamelelerden korumak ve onlardan hüsn-ü muameleyle yararlanırken Allah'a şükretmektir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İngiliz mersiyesi

İran'da tuhaf, beklenmedik bir olay vuku bulduğunda "Sakın bu bir İngiliz mersiyesi olmasın?" denir. İngiliz mersiyesi söz konusuysa olaya, "iyi saatte olsunlar" karışmış demektir.

Şah zamanında bir gün hiç beklenmedik bir şekilde Sünnilerin devam ettiği bir mescide kanlı bir baskın düzenlenir. Büyük bir arbeye çıkar, birkaç kişi hayatını kaybeder, onlarca kişi yaralanır. Olayın sıcaklığı geçtikten sonra, teenniyle hareket eden mollalar "Bu nereden çıktı?" diye araştırmalara başlar. Şii halkı Sünni mescidine baskın düzenlemeye tahrik eden sebep, birilerinin "Sünniler mescitlerinde Ehl-i Beyt'e ağza alınmadık küfürler yapıyorlar" diye etrafa şayia yaymasıdır.

Araştırma komisyonu, baskın emrini veren şahsı tespit eder. Son derece "halim selim" biri çıkar. Komisyon, onu kimin doktrine ettiğini araştırır, ikinci halkadaki adam da ilki kadar saf, temiz biri. Zincirleme araştırmalar komisyon üyelerini 10. halkaya kadar götürür. 9 halkada yer alanlar saf kimseler, Sünni mescidinde Ehl-i Beyt'te Ömer bin Abdulaziz öncesi hutbelere dönüldüğüne inandırılmış kimseler. Fakat 10. halkadaki adamın İngiltere'nin Tahran Büyükelçiliği'nde çalışan biri olduğu tespit edilir. İngiliz müşevvik, temas halinde olduğu bir din adamını bu işe inandırmış, o da diğerini, derken 9 halka üzerinden yalan haberler yayılmış ve böylece mescide kanlı baskın düzenlenmiştir. Tabii ki 9 halkada yer alanların -nasıl olup da tahkik etmeden onları bilgilendiren kişilere inandıkları ayrı bir konu. Ancak öylesine güvenilir kişiler bilgi veriyor ki, "Size bir fâsık haber getirdiğinde araştırın, yoksa pişman olursunuz" ayeti mucibince hareket etmek akıllarından bile geçmez. İşte bu kanlı baskından sonra beklenmedik, tuhaf bir olay vuku bulduğunda İranlılar, arkasında bir "İngiliz mersiyesi" arar. Geçenlerde İngiltere Başbakanı David Cameron, Hindistan ve Pakistan arasında yıllardır süren Keşmir sorununda sorumluluğun İngiltere'ye ait olduğunu söyledi. Kimsenin kuşkusu olmasın, Türkiye ve Ortadoğu'da da İngiltere'nin sorumluluğu hayli büyüktür. Daha birkaç sene önce, Şiilerle Sünniler arasında kanlı çatışmaların vuku bulduğu Bağdat'ta Arap fistanı giymiş iki İngiliz istihbaratçı, tankların üstüne çıkıp halkı tahrik ederlerken yakalanmışlardı.

Psikolojik savaş tekniklerinin geliştiği bir çağdayız. Birileri -hem de çok güvendiğiniz birileri- kulağınıza öyle şeyler fısıldar ki, siz cahiliye Arapları gibi kendinizi "dâhi şair" zannedersiniz, oysa içinize vesvese, şüphe, vehim, yanlış kanaat fısıldayan düşmanınız veya onun halilidir. Bir yanlış araştırdığınızda yorulursunuz, çünkü halkaların 10'da 9'u saf ve iyi niyetlidir. Mesela Sivas Madımak olayında bir mersiye yok mu? Birileri kulağa bir şeyler fısıldıyorsa buna 'müşevvik' (teşvik eden), eylemlere sürüklüyorsa 'muharrik' (tahrik eden) denir. Müşevvikler muharriklerden daha etkilidirler. Zira Şeytan'ın üzerimizde maddi herhangi bir gücü yoktur, ama teşvik edici etkisi vardır. Mersiyelere karşı nasıl korunabiliriz? Vehim, vesvese ve şüphe içinde yaşanmaz, paranoyak ve komplocu olmak da gerekmez. Dört esas bizi korur:

- 1) Düşünce ve fiillerimiz Kur'an ve Sünnet'e uygun mu, hududullah dâhilinde mi?
- 2) Kiminle temas halindeyiz? Bize bir fikri telkin eden kim? İdeolojisi, politik duruşu nedir? Yaşama tarzı nasıldır? Birileriyle Hilfu'l-fudul çerçevesinde haksızlıklara karşı işbirliği yapmak başka, onunla düşüp kalkmak, onunla aynı politik tasavvur ve hayat tarzını paylaşmak başka.
- 3) Politik feraset ve yüksek muhakeme gücü. Bir fikri veya bir öneriyi derinlemesine ve çok yönlü muhakeme etmek. Kazanç ve kayıp muhasebesi yapmak.
- 4) Takip edeceğimiz yol ve yöntem, reel politikte bize avantaj sağlarken, uzun vadede ideal politliğimize ne kadar hizmet edecek veya bizi ona ne kadar yaklaştıracak? Çünkü usul esasa takaddum eder.

Bu parametrelere göre davranmayacak olursak, -sonsuz iyi niyetimize rağmen- bir İngiliz'in -Amerikalı veya başkasının- mersiyesine kurban gidebiliriz. Öyle kendimizden sınırsız emin olmayalım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ortadoğu'nun neresinde?

Ali Bulaş 2011.04.11

Türkiye'nin sekiz senedir sürdürdüğü Ortadoğu politikasının "çökme noktası"na geldiği söylenemez, ama zor bir süreçten geçtiği ve her geçen gün biraz daha kötüleştiğini söylemek mümkün.

Bugüne kadar bölgeye dönük yürütülen "kamu politikası"nın başarıları, uyanmakta olan istifham ve tereddütlerin giderilmesine yetmiyor. Süren başarı iç kamuoyuna dönük "halkla ilişkiler" çalışmalarıyla sınırlı. Geçen hafta Başbakan Erdoğan "Türkiye'ye karşı kampanya yürütenlerin kim olduklarını bildikleri"ni söyledi, ama tepkiler sivil ulemanın bildiri yayınlamaları noktasına ulaştı. 1 Nisan günü Bingazi'de cuma namazı sonrasında toplanan göstericiler, Başbakan Erdoğan'ı "Direnişçilere silah verilmesini istemediği" gerekçesiyle protesto ettiler. Cuma namazını kıldırın Şeyh Ahmet Murabbi "Erdoğan'ın Kaddafi'nin yanında olduğunu" ilan etti.

Yine geçen hafta İslam dünyasının muteber alimlerinden Yusuf el Kardavi, Başbakan Erdoğan'a seslenerek "Libya'daki tavrını net ve açık bir biçimde ortaya koyması"nı istedi. Kardavi, ilk gününden itibaren halk ayaklanmalarının yanında yer alan önemli bir şahsiyettir, ona Arap dünyasında milyonlar kulak veriyor.

En son Uluslararası Müslüman Alimler Birliği Genel Sekreter Yardımcısı Selman Avde, Birlik adına Başbakan Erdoğan'a bir mesaj gönderdi. Avde, Erdoğan'a "Elleri halkın kanına bulanmış liderlerin ellerini sıkmamalarını" söylüyor. "Özgürlük Libya ve Suriye halkının hakkıdır. Önünüzde iki seçenek var: Ya geçmişle ya da gelecekle uyum içinde olmalısınız, tercih sizin!" Kahire Büyükelçiliğimizin önünde yapılan gösterideki bir pankart hayli ilginçti: "Kaddafi'yle beraber Erdoğan da düşsün!" Oysa daha bir sene önce Filistin'de "Kurtar bizi Erdoğan" diye pankart taşınyordu.

Bütün bu olanları nasıl değerlendireceğiz? Bakalım:

İlkin, NATO'nun Libya'ya müdahale edebileceği konuşulduğunda Erdoğan, "NATO'nun Libya'da ne işi var?" demişti. Birkaç gün geçmeden Türkiye NATO'nun müdahalesini savunmaya başladı. Aslında bu arada kamuoyunun pek dikkat etmediği önemli bir olay vuku bulmuştu. Kuzey Irak'ta peşmergeler Kerkük'e girmiş, bir iddiaya göre de 10 bin peşmerge Türkiye sınırına doğru kaydırılmıştı. Tam bu sırada da BDP "Sivil itaatsizlik" eylemleri başlatacağını ilan etmişti. Türkiye bir "tehdit" algıladı, Libya konusunda bir anda temel bir politika değişikliğine gitti.

Bu bize, Türkiye'nin en yumuşak karnının Kürt sorunu olduğunu bir kere daha hatırlatıyor. Bu can yakıcı sorunu kalıcı bir çözüme kavuşturmadan, Türkiye, bölge politikalarının tanziminde aktif rol oynayabileceği zehabına kapıldı, bir anda kafası duvara çarptı.

İkinci nokta, bölgede yürütülen politik faaliyet kamu diplomasisi boyutuyla Ortadoğu halklarına, ama asıl işbirliği ve organik ilişkiler rejimlerle, iktidar seçkinleriyle yürütülmektedir. Tunus ve Mısır'da Türkiye hazır ve

kolay bir başarıya kondu. Hem Binali ve Mübarek'in gidici oldukları kesindi hem Batı bu konuda tereddüt içinde değildi. Libya'da ise durum farklı oldu. Hem Kaddafi'nin bu kadar direneceği hesaplanmadı hem Batı esasında bu konuda çok kararlı görünmüyor. Bu kombinezonda Türkiye arada kaldı, ama tabii ki son aşamada tercihini Batı'dan yana yaptı. Suriye'de ise Türkiye Batı ile İran, halk ile Baasçılar arasında sıkışmış bulunuyor.

Bu bizi şu sonuca götürmektedir: Zaman zaman işaret ettiğimiz üzere İslam dünyası ile Batı dünyası arasında 'uzlaşma' ile son bulması mümkün olmayan temel ihtilaf noktaları var. Çatışma keskinleştğinde Türkiye, Batı'nın yanında yer almaya 'zorlanmakta'dır. Bu da "bölgede oyun kuran ülke, liderlik" gibi iddiaları retorik seviyesine indiriyor. İşbirliğini rejimlerle, kamu diplomasisini halklarla yürütme politikasının inandırıcılığı belki bu kadar olur. Selman Avde, doğru söylüyor: Batılı güçler ve bölge rejimleri geçmiş, halklar geleceği temsil ediyor. AK Parti'yi iç politikada bürokratik merkeze karşı nasıl halk yığınlarının, toplumsal merkezin desteği iktidar yaptıysa, Türkiye'yi de Ortadoğu'da itibarlı ve sözü dinlenir kılacak olan formül, halkların yanında yer almaktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eleştiri ve yüzleşme

Ali Bulaç 2011.04.14

Etyen Mahçupyan 31 Mart'tan başlayıp 7 Nisan'a kadar "İslami aydınlar ve kadınlar" konusunda peş peşe yazılar yazdı.

Bu iki konuyla ilgili görüşlerini, eleştirilerini ve "teşvik edici öngörülerini"ni dile getirmeye çalıştı. Son iki yazıda benim ismimi zikrettiğinden ve esasında entelektüel seviyesi iyi ayarlanmış bir tartışma ve müzakerenin faydasına inandığımdan cevap verme lüzumunu hissettim.

Mahçupyan iki konuya vurgu yapıyor: Biri, "İslami kesimin aydınlarının henüz kendi zihniyetleri ve cemaatleriyle bir yüzleşme yaşamadıkları, hatta bundan kaçındıkları; diğeri aynı kesimdeki hızlı refah artışının ve küresel sisteme entegrasyonun, kaçınılmaz olarak aile kurumunun ve kadın/erkek ilişkisinin niteliğini değiştirmekte olduğu. İki konu arasındaki bağlantı ise İslami kesimin entelijentsiyasının bariz erkek egemen karakteri ve bu durumun aile ve cinsiyetçilik meselelerinde tutucu bir vesayetçiliğe kapı araladığı."

Önce belirtmek gerekir ki, Mahçupyan'ın, konuyla ilgili eleştiri ve tartışmaları yeterince takip ettiğinden emin değilim. İslami çevreler her zaman canlı tartışma platformlarına sahip olmuşlar. Bugün de çeşitli mekânlarda, dergilerde, internet sitelerinde bu devam ediyor. Mesela Mahçupyan'ın yazdıklarından hayli rahatsız olduğu anlaşılan Metin Ö. Mengüşoğlu, 40 senedir bu işi yaptığını uzun uzun anlattıktan sonra "Mahçupyan'ın dikkatini çekmek için Zaman Gazetesi'nin kapısında mı yatmak lazım?" diye soruyor. (Umrans, Nisan-2011)

Son yıllarda neredeyse ben de yazı meşgalemin yüzde 80'ini bu iç eleştiri ve yüzleşmeye ayırmış bulunuyorum. (Bkz. Aydın Ulema Profili'ne; Göçün ve Kentin İktidarı kitapları gibi.) Henüz kitaplaşmamış inceleme ve makaleler 300 sahifelik kitap tutar. Bu arada Abdurrahman Arslan'ın çeşitli dergilerde yayımlanan yazı ve konuşmalarını da zikretmek gerekir. Genel modernlik eleştirisi yanında İslami çevrelerin karşılaştığı yeni durumu anlama ve anlamlandırma konusunda yetkin bir isim olan Arslan'ın yazıp çizdikleri son derece önemlidir.

Buna rağmen daha çok tartışma yapılması beklenirdi. Son senelerde hız kesmesinin sebebi, "Göçün ve Kent'in İktidarı"nda göstermeye çalıştığım gibi, AK Parti'nin 2002 Kasım seçimlerinden sonra iktidara gelmesiyle çok sayıda entelektüel ve yazarın, bilim adamı ve araştırmacının "zihni faaliyet ve akademik araştırma"yı bırakıp bürokrasi içinde yer almaya başlaması oldu. Hakim hava, cezp edici imkânlar, iktidar gücü, yüksek statü vaadi, medyada görünürlük vb. faktörler, Türkiye, bölge ve genel olarak modern dünyanın içinden geçmekte olduğu süreci anlayıp anlamlandırma potansiyel gücüne sahip Müslüman entelektüelleri "bürokrat aydın" sınıfına sokmuş oldu. Bu, Türkiye İslami tefekkür ve hareketinin başına gelebilecek büyük felaketlerden biriydi. Bir baktık ki, gencecik araştırmacılar, çiçeği burnunda profesörler, yıllarını bir konuya ayırmış akademisyenler bürokraside görev almışlar, stratejik araştırma merkezlerinin başına geçip Türkiye'nin Ortadoğu'daki açılımının önünü açacak 'kamu diplomasisi' faaliyeti üzerinde kafa yoruyorlar veya üniversitelerde idari görevler almayı tercih etmişlerdir.

Eleştiri ve yüzleşmeyi imam hatipler veya ilahiyatçılar yapabiliirdi. Onlar da kuvvetle estirilen hermönetik bakış açısı, seküler dil ve liberal dalganın etkisinde hazır zihni kalıplar içinden mevcut gidişi teyit edici şeyler dışında konuşmuyorlar. Fakih ulema da çok azı hariç, modern dünyanın ağır baskısı altında arkadan fetva yetiştirmeye çalışmakla meşguller. Oysa daha önce bu köşede ele alındığı üzere "modern fakih" ile "modernist fakih" arasındaki fark, ikincisinin modern dünyanın baskısı altında bilgi ve fetva üretmeye yatkın bir zihne sahip olmasıdır. "Modern/muasır fakih", geleneksel toplumların fakihinin fıkıh hasılasını, formel fetvalarını tekrar etmez, meşru geleneksel usulü takip ederek modern durumu açıklar ve Müslüman özneye asıllara uygun bir çıkış yolu gösterir; "modernist/asri fıkıhçı" ise verili dünyayı teyit eder, ona sahte bir meşruiyet çerçevesi çizmekle yetinir. Cumartesi devam edelim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yanlış öncüller!

Ali Bulaç 2011.04.16

Etyen Mahçupyan'ın "İslami aydınlar ve aile ile erkek-kadın" ilişkileri konularında bana yönelttiği eleştirileri doğru anlayıp cevap vermenin yolu, onun düşüncesini kurgularken seçtiği ana öncülleri bilmekten geçer.

Aslında bu, farklı "görme ve düşünme biçimleri"ne sahip olsak da, hepimizin birbirimizi "anlama çabası"nda başvurmamız gereken bir yol olmalıdır. Hepimizin referans aldığımız bir ana çerçeve vardır, verili dünyaya ve olup biten olaylara bakarken başvurduğumuz bir düşünme ve bilme yöntemimiz ve bu ikisine bağlı bir insan-toplum ve dünya tahayyülümüz -ideal tipolojimiz- bulunmaktadır.

Mahçupyan, neredeyse ele aldığı her konuyu açıklamaya çalıştığında üç anahtar terime başvurur: "Cemaat, ataerkil kültür ve görecelilik". Değişim ve en üste yerleştirdiği "demokrat zihniyet" bunlar üzerinde yükselir. Bu üç terim onun maymuncuğudur, her kapıyı bunlarla açmayı dener. Cemaat onun betimlediği biçimde geleneksel toplumda, maddi/ekonomik ve sosyal somut şartların ürünü olarak oluşmuş kapalı toplum biçimine karşılık düşer; bir tür getto veya yarı-gettodur. Bunun somut örneği, zamanında iyi-kötü rol oynamış bulunan Osmanlı toplum örgütlenme modelidir. Osmanlı'da var olan "milletler" gerçekte cemaatlara karşılıktırlar. Modelin idari ve sosyal yönü cemaatçi bir karakter arz eder, insanlar birer bağımsız şahsiyetler, özerk varlıklar - bireyler- olarak değil, kimliksel özellikleriyle cemaatin üyeleri, mahiyet iradesi içindeki önemsiz varlıklarıyla ele alınmışlardır.

Mahçupyan'ın betimlediği cemaat ataerkildir, hiyerarşiktir. Geçmişte ideal tip olarak tasavvur edilmiş- tasarlanmıştı, ama değişen toplum ve dünya koşulları cemaati çözdü, değişime uğratmaya zorladı. Ancak cemaat ve cemaatçı yapılar ile onlardan türeyen kültürel alışkanlık ve tesirler varlıklarını devam ettirmekte, bu yönde değişime karşı direnmektedirler. Mahçupyan, neredeyse her konuyu bu anahtarla açmaya çalıştığı gibi, aile ve kadın-erkek ilişkisini de bu anahtarla açıklamaya çalışmaktadır.

Belirtmek gerekir ki, Mahçupyan'ın zihninde vücut bulan bir "cemaat" kurgusudur ve sorunludur. Bu kurgu öylesine zihnin kendinden emin olduğu bir iç sistematiğe sahip olmuş ki, çekiç gibi önüne çıkan her şeyi çivi olarak görmektedir. Mahçupyan, modern dünyanın krizini; değişimi mutlaklaştırmak, post-modernizmle parçalanmış hakikati kendi maddi-küresel bileşenlerine ayırıp göreceleştirmek suretiyle aşabileceğimizi düşünmektedir ki, buna toplu olarak "demokratlık" veya "demokrat zihniyet" demektir.

Son yıllardaki düşünce serüvenini takip edenler, "demokratlık"ın Mahçupyan'ın zihninde modern dönemlere ait bir meta-söyleme; şeyleri, nesnelerin devinimlerini, cevheri ve arazi hareketi, varlığı, tarihi, toplumsal olayları açıklayan kendi kendine yeter "bir ideoloji"ye dönüşmeye başladığını; bu ideolojinin de her ideoloji gibi kendinden emin, iç tutarlılığa ve kararlılığa sahip bir inanca dönüşebilme riskini içinde taşıdığını gözlemleyebilmektedirler.

Mahçupyan'ın zihninde kurgulayıp "cemaat" adını verdiği örgütlenme modeli "hiyerarşik"tir, her hiyerarşik örgütlenme yapısı "atarekil"dir ve her ataerkillik "itaat" istemektedir. Buna göre geleneksel cemaat yapıları (kan ve akrabalık bağına, yani 'neseb'e dayalı olan aşiretler, kabileler, klanlar), ortak iktisadi çıkar ve dayanışma esasına göre kurulan ahi teşkilatları, loncalar ve belli bir 'sebeb'e göre ortaya çıkmış bulunan modern cemaat yapıları da hiyerarşiktir, ataerkildir, üyelerinden itaat istemektedirler ve onları zorlayan iç ve dış değişim faktörlerinin baskısı altında arkaiktirler.

Bundan dinî örgütlenme yapıları, mezhepler, tarikatlar nasibini aldığı gibi -Mahçupyan'ın çekici aynı çiviye vuruyor- aile de nasibini almaktadır. Yani ailede esas alınan rol dağılımı hiyerarşiktir, çünkü eşitliği temel almıyor. Bu yüzden ataerkildir, çünkü kadını evin merkezine yerleştirmekte ve ondan itaat istemektedir. Benim gibi 'anakronikler' de değişime karşı boşuna kürek çekip ataerkil dürtülerle 'aile güzelleme'leri yapmaktadırlar. Acaba öyle mi?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

2023 hedefi ve Erdoğan!

Ali Bulaç 2011.04.18

"İslami aydınlar ve kadın" konusuna bugün ara verip AK Parti'nin seçim beyannamesi üzerinde duracağız.

Başbakan Erdoğan'ın açıkladığı "seçim beyannamesi" 12 Haziran seçimleriyle ilgili bir metin olmanın ötesinde, bize önümüzdeki 12 yılın perspektifini vermektedir. Metinden anlaşılan şunlar:

a) AK Parti ve R. Tayyip Erdoğan 2022 (veya 2024) yılına kadar iktidarda kalıp bizi yönetmeyi planlamaktadır. AK Parti 2015 seçimlerinde iktidardan düşse bile, "başkan/yarı başkan" veya "cumhurbaşkanı" olması durumunda R. Tayyip Erdoğan devletin tepesinde olacaktır. Erdoğan 2022 yılına kadar mı 2024 yılına kadar mı başımızda duracak? Bunun cevabını Abdullah Gül'ün görev süresiyle ilgili belirsizliğin giderilmesinden sonra

anlayacağız. Erdoğan'ın, partisinin zarar göreceğine kesin kanaat getirmesi durumunda tüzüğü değiştirip parti başkanlığına devam etmesi de ihtimal dışı değildir.

b) "Seçim beyanname"si, gerçekte 2023 perspektifinin ana hatlarına işaret etmektedir.

c) Belki de R. Tayyip Erdoğan'ın son başbakanlık dönemi olacak olan önümüzdeki dönemi 'ustalık', yani 'icraat ve reform dönemi' olarak nitelendirmektedir. 2002-2007 döneminin 'çiraklık', 2007-2011 döneminin 'kalfalık'la geçtiğini söyleyen Erdoğan, aslında bize şunu söylemeye çalışıyor: Geride bıraktığımız iki dönemde istediklerimizi yapamadık. Hem önümüzde aşmamız gereken önemli zorluklar vardı, hem de belki sistemi iyi tanımıyor, mekanizmalarına yeterince hakim değildik. 2011 sonrası dönemde içimizde ukde olarak ne kalmışsa yapacağız.

Bize önemli bir vaatte bulunuyor: Yeni ve sivil bir anayasa. AK Parti listelerinden halkın önüne konulan milletvekili adaylarına baktığımızda, Erdoğan'ın pürüz istemediği anlaşılmaktadır. Diğer bir husus 'devlet bakanlıkları'ndan çok 'icracı bakanlıklar'a ağırlık verdiğini söylüyor ki, bu da aynı kapıya çıkar.

Cumartesi günkü konuşma metni bize 2023 hedefi hakkında somut bir fikir veriyor. Öteden beri telaffuz edilen şudur: Cumhuriyet'in 100. kuruluş yıldönümünde Türkiye, dünyanın en büyük ilk 10 ekonomisi arasına girmeyi, ihracatını 500 milyar dolara çıkarmayı hedefliyor. Başından beri benim söz konusu hedefle ilgili üç ihtirazi kaydım var:

1) Her ne kadar Sayın Başbakan, "büyük ekonomi" dışında "ileri demokrasi, güçlü toplum, yaşanabilir çevre/marka şehirler ve lider ülke" kavramlarını öne çıkardıysa da, temelde hedeflenen ekonomik büyümedir. Bunun olmazsa olmaz ilk şartı, ekonominin mali piyasalar ve makro dengelerdeki 'iyileşmeler' ötesinde, asıl reel ekonominin iyileştirilmesi ve toplumun gerçek üretici güçlerinin bu hedefe yönlendirilip mobilize edilmesidir. Diğer gelir bölüşümündeki mevcut adaletsizlik ve bir türlü çözilemeyen işsizlik ve yoksulluk söz konusu hedefe ulaşmayı güçleştirecektir. 500 milyar dolar ihracata ulaşılıp ilk 10 ekonomi arasında yer alınsa bile, Türkiye'yi sesi çıkmayan yoksullardan ve mahrumların ülkesi olmaktan çıkarmaz. Mevcut durumda 'ekonomik gelişme ve büyüme' maalesef orta sınıfların ve en alttaki yoksulların aleyhine sürmektedir.

2) Türkiye'nin son derece ciddi bir "toplumsal barış ve sermaye" sorunu var. Kürt sorunu bu barışı bozan can yakıcı konuların başında gelmektedir. Giderek belirginleşen mezhep ayrışmasını da buna ilave edebiliriz. Din ve vicdan özgürlüğü, başörtüsü sorunu çözülmüş değildir. Birinci maddede sözünü ettiğimiz yoksulluğa paralel olarak sosyal sermayemiz zayıflamakta, aile çözülmekte, toplumsal dayanışma etkisini kaybetmektedir. Kısaca 2023 hedefinin en yumuşak karnı toplumsal barış ve sosyal sermaye zayıflığıdır; kendi başına büyüme ve eşitsiz zenginleşme bu sorunları çözemez, aksine daha da azdırır.

3) 2023 hedefinin arka planında entelektüel stok yok denecek kadar zayıftır. Türkiye, artık Batı'da bile şiddetli eleştirilere tabi tutulan Aydınlanma'nın felsefi kaynakları ve kültürel değerlerinin İslam dünyasına taşıyıcısı rolüyle yetinemez. Hem kendine özgü değerlerine dönmeli, hem modern dünyaya şifa verici bir katkı sağlayabilmelidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Cemaat, hiyerarşi, itaat!

Etyen Mahçupyan'ın eleştirilerine cevap vermeye devam ediyoruz.

Mahçupyan'ın şu öncüllere dayandığını söylemiştik: Modernlik öncesi geleneksel toplumsal yapılar cemaatçidir, cemaatçi yapılar kapalı toplumlardır; her cemaatçi yapı hiyerarşiktir, her hiyerarşik yapı eşitsizdir ve itaat istemektedir; eşitsizliğin ve itaatin olduğu yerlerde zorunlu olarak ataerkillik vardır (Bkz. 14, 16 Nisan yazılarımız). Bugün bu kurgunun tarihte ne kadar doğrulandığına bakmaya çalışacağız.

Sayırsız örnek vermek mümkün. İlk örneğimiz, kadim Arap toplumundan olsun. İslamiyet'in zuhur ettiği 7. yüzyılda kabile yapısına dayalı Arap toplumlarında hiyerarşiye rastlanmaz. Kan ve akrabalık bağının rol aldığı kabilenin reisi 'seçilir', ancak kabilenin geri kalan hiçbir ferdine göre herhangi bir ayrıcalığı yoktur, tabir caizse 'eşitler içinde birincidir'. Hz. Peygamber'in (sas) irthalinden sonra -Mekke, Medine, Taif hariç- neredeyse Arap yarımadasının tamamında 'dinden dönen' kabilelerin itirazı Hz. Ebu Bekir'e biat etmemektir. Onlar namaz kılmaya, oruç tutmaya, hacca gitmeye ve diğer ibadet ve yükümlülüklerle devam edeceklerini, ancak merkezî yönetime 'zekât' vermek istemediklerini söylüyorlardı. Onların algısına göre, zekâtı içine alan biat, kabileleri Bizans ve Sasaniler gibi hiyerarşik, eşitsiz ve despot bir yönetime sevk edecekti. Bedeviler, açıkça çevre imparatorluklardaki monarşiden ve derebeylik sisteminden korkuyorlardı. Hz. Ebu Bekir büyük bir basiret ve kararlılıkla onlara karşı direndi, Hz. Ömer de -Hz. Ali'nin desteği ve yardımıyla- İran'ı fethettikten sonra monarşiyle beraber toprak üzerindeki derebeylik sistemini yıkarak onları teskin etti.

Osmanlı millet sistemi de hiç de tasvir edildiği gibi hiyerarşik değildir. Kapalı cemaat ve baskıcı hiyerarşiyi bir parça çağrıştıran -o da Batı'daki kadar değil- gayrimüslim cemaatlerin kendi içyapılarıdır ki, bu büyük ölçüde kendi dinî ve tarihsel tecrübelerinden kaynaklanmaktadır. Modern zamanlarda Ermeni Kilisesi veya Fener Patrikliği'yle, kısaca 'dinleri'yle başları dertte olan ateist, agnostik gayrimüslim aydınlar, Osmanlı millet sistemini kapalı, eşitsiz, hiyerarşik ve ataerkil olarak resmetmektedirler. Bu tarafsız bir tasvir değildir, tartışmaya açık bir resim, yani geçmişe dönük bir yorumdur.

Osmanlılarda ve Selçuklularda, bir arada yaşayan farklı dinî ve etnik gruplar sivil-medeni mekânları ve hayat alanlarının neredeyse tümünü ortaklaşa kullanmaktadırlar. Halen canlı örneği kısmen yaşanan Mardin'de Müslümanlarla gayrimüslimlerin ibadethaneleri ve mezarlıkları hariç diğer bütün alanlar müşterektir. Hatta birden fazla ailenin yaşadığı geniş ev öbeklerinde avlu (hayat alanı) ve tuvaletler bile.

Modernlerin perspektiften bakıldığında geleneksel bütün toplumsal, siyasi yapılar; cemaatler, tarikatlar, loncalar ve elbette aile de kapalı cemaat yapılarıdır, hiyerarşiktir, eşitsizdir ve ataerkil karakterdedir. Bu sadece bir yönüyle Batı toplumları için geçerli sayılabilir.

Batı'da adaletsiz hiyerarşiyi, baskıcı itaati ve ezici ataerkil kültürü besleyen tarihsel faktörler Kilise ve kralların 'mutlakiyetçilik'i, sanayi devrimiyle ekonomik ve sosyal ilişkileri domine etmeye başlayan 'teknoloji' ve elbette her şeyi doğrudan veya dolaylı yollarla kontrolüne geçiren 'ulus-devlet'tir.

Doğu-İslam kültüründe 'dairevi-sohbet geleneği' var ki, bunun esası Hz. Peygamber'in Sünnet'i olan 'sohbet ve sahabe modeli'ne dayanır. Şah-ı Nakşibendî şöyle der: "Tarikatuna es sohbe, ke's sahabe (Bizim tarikatımız sahabelerinki gibi sohbet esasına dayanır)." Zannedildiği gibi tarikat şeyhi piramidin tepesinde oturan bir monark, guru, Brahman veya papa değildir; yol gösteren bir mürşittir.

Devlet başkanı imama, emire veya halifeye; şehirdeki valiye ve evin reisi kocaya/babaya 'itaat' edilir. Ama hepsinin üstünde Allah ve Rasulü vardır. İtaat mutlak değildir; çünkü "ma'siyette itaat yoktur." Bunun anlamı itaat Münzel Şariat'ın belirlediği "meşru ve ma'ruf çerçeve"yle sınırlıdır. Hukukun dışına çıkılmışsa bu, hukuk ihlalidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AB, seçimler ve kaygılar

Ali Bulaç 2011.04.23

Dün İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) ve Türkiye Avrupa Vakfı (TAV) öncülüğünde bir araya gelen 100'ü aşkın sivil toplum kuruluşu, AB üyelik sürecinin tıkanma noktasına geldiğine ilişkin önemli bir bildiri yayımladı.

TOBB Yönetim Kurulu Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu tarafından okunan ortak açıklamada, platformda Türkiye'de sivil toplumun farklı kesimlerinin, iş dünyasının, emeğin, küçük işletmelerin, zanaatkarın, esnafın, çiftçinin ve bilim çevrelerinin temsilcileri olarak Türkiye'nin AB katılım sürecine ilişkin geniş bir mutabakatının temsil edildiği vurgulandı. Açıklamada AB üyelik sürecinin canlandırılması isteniyor. Bu toplantıyı ve açıklamayı nasıl okumalı?

Ekonomik açıdan baktığımızda makro dengeleri itibarıyla Türkiye Avrupa'nın hiç de gerisinde değil. 27 ülke içinde büyüme hızı birinci sırada. Sanayiciler ve iş çevreleri, Avrupa ile entegrasyon sürecinin tamamlandığını, rekabet gücünü kazandıklarını söylüyorlar. Birçok alanda önemli mesafeler kat edilmiş durumda. Buna rağmen sivil toplumu kuruluşları kaygılı.

Bana sorarsanız, sorunun gerisinde siyasi kaygılar söz konusu. Türkiye bazı alanlarda kaydettiği iyileşmelere rağmen, asıl bürokratik merkezin sistem üzerindeki vesayetine son veremiyor. 100 yıllık sistemin mayınlarla döşeli tehlikeli bir araziye benzediğini son YSK marifetiyle yaşadıklarımız bir kere daha bize göstermiş oldu. Askerî bürokrasinin tamamen kendi asli alanına çekildiğini düşünenler yanılıyor; daha birkaç gün önce Genelkurmay Başkanlığı, Ergenekon mahkemelerinin verdiği tutuklama kararıyla ilgili görüş belirterek yargıya müdahale etme teşebbüsünde bulundu. Anayasa ve buna bağlı temel yasalar ile diğer yasalarda köklü bir değişiklik olmadığından yargının ne yapacağını kimse kestiremez. Sağ-muhafazakâr kesimler 12 Eylül referandumuyla HSYK ve AYM'nin değişen kişi profiline güveniyorlar, bu büyük bir yanılgıdır. En güvendiğiniz kişiler, en kritik zamanlarda öyle kararlar 'almak zorunda kalır' ki, küçük dilinizi yutarsınız. Güvenmemiz gereken, metinlerin gerektiği gibi değişmesidir. Önce hukukun ruhuna dayalı metin, sonra hukuk bilinci yüksek şahısların göreve getirilmesi.

YSK'nın 12 adayı veto eden kararından sonra tam dört gün ülkenin altı üstüne geldi. Dış dünyanın medyasında Libya, Suriye, Yemen ve Bahreyn'le Türkiye'deki çatışmalar, gösteriler, kundaklanan otobüsler, binalar peş peşe verildi, aralarında hiç fark yoktu.

Besbelli önümüzdeki haziran seçimleri çok zorlu geçecek. "Derin yapılanma", AK Parti'ye anayasayı kendi başına değiştirecek kadar milletvekili çıkarma şansı vermek istemiyor. Hedeflenen bir CHP-MHP koalisyonu. Pekiyi, bunun yolu nasıl açılacak? Üç büyük oy deposu var, bu depolara ulaşabilen iktidar olur: Yoksul kesimler, muhafazakâr dindar çevreler ve Kürt seçmen. Bu zaviyeden bakalım: AK Parti, Kürt seçmene yönelik aday profilini düşük tuttu. BDP ise son derece rasyonel ve kuşatıcı bir listeyle seçmenin karşısına çıktı. Altan Tan ve Gani Şavata ile İslamcılara, muhafazakâr Kürtlere; Şerafettin Elçi ile aşiretlere ve Barzani sempatizanlarına; S. Süreyya Önder ve Ertuğrul Kürkçü ile Türkiye soluna ulaşma stratejisini takip etti. Bu çok akıllıca idi. Zaten bu liste ile başarı kazanacaktı, son YSK kararı ile oyları biraz daha arttı.

Varoşlarda 1991'den 2007'ye kadar süren "Milli Görüş-AK Parti kuşatması" şimdilerde zayıflamış bulunuyor. Büyük şehirlerde CHP görece durumunu düzeltiyor. Muhafazakâr-dindar çevrelerde ise AK Parti'nin yumuşak karnı "malum sorun" ile gedikler açılması planlandı. Görebilenler görüyor, ortada yoksul kesimleri, muhafazakâr-dindar çevreleri ve Kürt seçmeni AK Parti'den uzaklaştırmayı hedefleyen bir "siyasî mühendislik" devrede.

Bu, sadece AK Parti'nin iktidardan edilmesiyle sınırlı olsa, iyi! Ötesi var, o da bir kere daha askerî/bürokratik vesayetin geri getirilmesidir. Sivil toplum kuruluşları, kurtuluşu AB üyelik sürecinin canlandırılmasında buluyor, belki daha önemlisi kaygılarını dile getiriyorlar.

NOT: Mahçupyan'ın eleştirilerine pazartesi devam edeceğiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Değişen 'zaman'ın ruhu!

Ali Bulaç 2011.04.25

Bugün Mahçupyan vd.nin (ve diğerleri) "değişim" kavramı üzerinde duracağız.

Gündelik politikadan medya diline, sosyal ve iktisadi hayatın tanziminden küreselleşmenin domine ettiği uluslar arası ilişkilere kadar "değişim" sihirli bir kelime olarak kullanılır. Değişimi sihirli, etkili ve cazip kılan ilk sebep insanın, Allah'tan başka hiçbir şeyin ve varlığın baki olmadığı ve her şeyin, varlık mertebelerinin, bu arada beşeri toplumsal hayatın değişiyor olması hakikatidir. İkinci sebep can sıkıntısı, yenilik arayışı ve değişime olan kuvvetli eğilim, bu dünya hapisanesinden çıkıp asıl ait olduğumuz yurda duyduğumuz derin ontolojik özlem ve iştiağın çeşitli biçimlerde tezahürüdür.

Maddi hayatın formlarına indirgenmiş değişim kuramlarının değeri sorgulamalara açıktır, çünkü sosyoloji kitaplarını dolduran değişim teorilerinin tamamı arazda olanla sınırlıdır; asıl değişim Molla Sadra'nın gösterdiği üzere "cevherde değişim" olup, bu içten gelen bir arzu, iştiağ ve sürekli bir hareket ve kemali hedefleyerek vuku bulur. Varlık yapısı itibarıyla eşya dünyası bu türden ahlaki bir değişimi yaşarken, sadece insan ve onun kurduğu toplumsal ilişkiler bundan inhiraf edebilir.

Mahçupyan vd. tarihsel ve toplumsal durumların hep değiştiğini söylerler. Ne varki düşünce dünyalarında bu gerçekte bir tür paradoksu içinde barındırarak bir sabite olarak kullanılmaktadır. Arap şairi "değişmeyen tek şey değişimdir" der, bunu Müslüman düşünürler doğrular, ama baki olan Allah'ın varlığını ve Nesefi'nin 'Hakaiku'l eşya-i sabitetün' dediği eşyanın sabit hakikatini istisna ederler. Bu istisna olmasaydı, değişimin kendisi mutlaklaştırılmış olurdu.

"Tarihsel ve toplumsal ilişkiler" sürgit değişir. Peki bu kesintisiz, zorunlu ve emredici değişimi sağlayan özne kimdir? Modern sosyal bilimler ve şimdi küreselleşme bize sadece belirsizliği işaret ediyor. Aydınlanmanın iktisatçıları gibi bugünküler de, "gizli el"i işaret ediyorlar. "Gizli el", aslında "görünmez güç" olarak şimdi "piyasa" bağlamında hükmünü icra etmektedir. "Küreselleşen dünyada", "değişimin yaşandığı toplumda" dendiğinde akan sular durur. Ama sorunun cevabı belirsiz: Kim değiştiriyor? Bu konuda bize modernlerin söyleyebileceği yegane şey, sosyal bilimlerin arkasına sığındığı 'tarihsel ve toplumsal durumlar'dır ki, bunun Hegel'in dilindeki tercümesi "İnsan tarihsel ve toplumsal çevrenin ürünüdür" cümlesidir.

Biliriz ki tarihsel ve toplumsal durumlar, mahiyetleri itibariyle arazdırlar, yansımaları maddi ve ekonomiktir. Fiili materyalizmin hükümferma olduğu küresel kapitalizmde sosyal, dinsel, kültürel, geleneksel ve politik yapılar bunların etkisinde değişirler. Şu halde burada Marx'ın değişimi 'üretim araçlarının değişimi'ne indirgediği materyalizmin yumuşatılmış versiyonundan başka Batı cephesinde yeni bir şey bulamıyoruz. Mahçupyan, bize dini hükümlerin sonuçta dindar bireyler tarafından yorumlandığını, bireylerin de tarihsel ve toplumsal durumlar etkisinde dini yorumladıklarını, şu halde değişmez evrensel ve ebedi hüküm ve hakikatlerin olmayacağını, bireyle beraber dinin de değiştiğini söylerken tam da bu noktadan hareket etmektedir.

Bu değişim teorisinin üçüncü ayağı, "zorunlu" olmasıdır. Buna "modern cebriyecilik" diyebiliriz. Yani şahısların ve toplumların iradesi üstünde hükmünü icra eden mücbir sebepler, güçler var, bunlar yasalarını bir 'kader' olarak insana empoze etmektedirler. İşte bu "zamanın ruhu"dur. Eğer bu böyleyse -ki elbette değildir- zamanın ruhunun bizatihi kendisi ataerkildir.

Mahçupyan, Taha Akyol vd. müjde veriyorlar: "Değişen dünya"da Müslümanlar muhafazakarlaşarak modern hayata katılıyor, kente ait oluyorlar ve bireyselleşiyorlar. Mesela kadın evin dışına çıkıyor, geleneksel, dine ait ataerkil kültür kırılıyor. Bu süreçte Müslümanlar bireyselleştikçe sekülerleşiyorlar. Zaman içinde İslam dini, Hristiyanlık gibi izafi, özel ve marjinal alana çekilecektir. Bu kaçınılmazdır.

Biz şunu söylüyoruz: Değiştiren irade sahibi insan (belirleyen); değişen tarihsel ve toplumsal durumlardır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dört yıl önce 27 Nisan

Ali Bulaç 2011.04.28

'27 Nisan 2007 e-muhtırası' siyasete bir müdahale idi. Darbecileri ve heveslilerini üç gruba ayırmak mümkün: 1) Doğrudan müdahale eden askerler, 2) Müdahaleyi teşvik ve tahrik edenler.

Bunlar sivil bürokrat, politikacı, bazı medya mensupları, bazı iş çevreleri ve aydınlar, 3) Darbe istemem, ama "yan cebime koyun" diyen siyasetçiler...

Darbeler yoluyla sivil siyasete müdahale etmek temel bir zihniyet sorunudur. Toplumsal hayatta zihni miras bir anda kesintiye uğramaz; ani sıçramalar veya radikal kopuşlar nadiren olur. (30 Nisan 2007.)

(Bugün, -yani e-muhtıra sürecinde- AK Parti'nin yanında olmak gerekir). Ancak "AK Parti'yi savunmak" ile "AK Parti'nin yanında olmak" aynı şeyler değildir. Bir siyasi partinin programını, siyaset felsefesini, kadrosunu, dilini, söylemini, yaptıklarını ve çoğu zaman mesela haksızlıklara ve yolsuzluklara bulaşmış olsa bile rakipleri karşısındaki konumunu paket halinde savunursunuz. Bu satırların yazarının son iki sene içinde (2005-2007) en yüksek perdeden AK Parti'yi eleştirdiğini herkes bilir. Alman De Zeit'ın yazarı, bana "Tek başına bir parti kadar muhalefet yapıyorsunuz" dedi ve bunu yazdı da.

Ama bugün bu eleştirileri tekrar etmenin sırası değil. (Darbe ihtimali ve tehdidinin olduğu bir zamanda) "Tabii ki siyasete müdahale, darbe, muhtıra tasvip edilemez, ama AK Parti'nin de hatası var..." diye konuşmaya ve yazmaya başlayan herkes aslında darbelerin ve sivil siyasete müdahalelerin yanında yer almaktadır. Çünkü AK Parti'nin veya başka bir partinin hata ve yanlışlarını ortaya dökmenin meşru, kanuni ve demokratik yolları var.

AK Parti'den memnuniyetsizliği dile getirmenin tek yolu demokratik muhalefet, seçim sandığı ve varsa eğer hukuksuzluk yargıdır. Muhtıra metninin Genelkurmay sitesine düşmesinden yarım saat sonra üç televizyon kanalında (CNN Türk, NTV ve SKY Türk) şu üç noktayı vurguladım: 1) Bu bir muhtıradır, 2) Muhtırada bahsi geçen konuları ciddiye almak lazımdır, yani kanunlar çerçevesinde suç teşkil eden fiiller işlenmişse, buna güvenlik kuvvetleri ve yargı bakmalı, sabit olan suça ceza vermelidir, 3) İktidar partisinden bir rahatsızlık varsa, bunun yolu seçim sandığıdır, önümüzde genel seçimler (22 Temmuz 2007) var, halk gerekli cevabı verecektir.

Doğru olanı budur. Fakat 27 Nisan gecesı siyasete müdahale edildi ve bir anda AK Parti "mağdur, mazlum" duruma düştü. Meclis suç olduğu halde boykot edildi, mahkemeler tehdit edildi. Bugün sözü edilen "oy patlaması"nın gerçek sebeplerini, iktidar partisının "yüksek başarı"sında değil, 27 Nisan gecesinden başlamak üzere vuku bulan siyaset dışı müdahalelerde aramak gerekir. Bu destek, "siyaset"e olan ihtiyaca işaret etmektedir. "Siyaset"i küçümsememek, dış müdahaleler karşısında savunmasız bırakmamak lazım. Çünkü sorunlarımızı ifade etmenin, tartışmanın ve hukuki formlar içinde çözmenin tek yolu siyasettir... Belki bugün AK Parti hak etmediği desteğe sahip, ama değil mi ki, müdahalelere maruz kaldı, siyaseti ve demokrasiyi ayakta tutmak için onun yanında olmak ideal politik diye değerlere inanan herkes için erdemdir. Bu, suç ve kusurlarına, yapabildiği halde yapmadıklarına, söz verdiği halde yerine getirmediklerine sahip çıkmak demek değildir. (12 Mayıs 2007.)

NOT: 1) Mart ayında 60'a bastım. Ama "bakın, bunları yazmıştım" diye 20 yıl önceki yazıları iktibas edecek kadar yaşlanmadım. Bu yazıyı parantez içinde verdiğim tarihlerde bu köşede yayımlanan yazılardan seçtim. Sebebi, car car yapıp saatlerce laf ebeliğiyle havanda su döven ve bunu keçiboynuzu içindeki şeker gibi "Fatih-Harbiye -şimdilerde Nişantaşı- arası" gidip gelenlere fikir diye satan biri, benim 27 Nisan gecesı ekranlarda 'hayli uslu ve dikkatli bir üslup' kullandığımı yazarak belden aşağı vuruyor. TV kanallarında söylediklerim ve yazdıklarım ortada. Hepsini bugün de aynen tekrarlıyorum. Belden aşağı vurmak ayıptır, kişinin güvenilirliğine hanel getirir. Fikre karşı fikir olmalı. 2) "İslami aydınlar, kadın ve aile" konusuna cumartesi devam edeceğiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ne değişiyor?

Ali Bulaç 2011.04.30

Aydınlanma sonrasında özellikle 19. yüzyıl sosyal bilimlerinin anahtar terim haline getirdiği "değişim" aslında, varlık âleminde ve toplumsal hayatta şeylerin niteliklerine göre geçirdiği başkalaşım ve farklılaşmayı -bunun kaçınılmaz ve makbul değişim olduğunu 25 Nisan tarihli yazıda göstermeye çalışmıştık- ifade etmekten çok, değişen her şeyin ve beşeri durumun "hep daha iyiye doğru süren bir evrimin motoru" olduğu fikrine dayanır ki, bunun kökeni objektif/nesnel tarihi ve hayat pratikleri değil, tamamen son iki yüz yılda formüle edilen bir "inanç"tır. Biz buna "ilerleme inancı" diyoruz.

İslam literatüründe varlık âleminde ve tarihsel-toplumsal durumlar seviyesinde süren değişimi tek bir faktöre veya tek bir boyuta indirgeyerek ifade edemeyiz. şeyler ve beşeri durumlar niteliklerine göre "tebdil, tağyir veya tahvil" geçirmek suretiyle değişirler. Bu değişim hallerinin her biri ayrı bir gerçekliği ifade ederler. şu var ki değişmeyen (sabit) Hakikat'tir, değişen onun tezahürleri olan gerçeklikler alanlarıdır. İslam bakış açısından gerçeklikler sürgit değişirken Hakikat sabit kalır. Modern değişim kuramları, ya hakikatin kendisini inkâr ederler veya gerçekliklerin değişmesiyle sabit kalan hiçbir hakikatin olmadığını, dolayısıyla ebedi öz, evrensel doğru ve

değerlerin olamayacağı fikrini savunurlar. Eğer bu böyle ise hayatın hiçbir sabitesi de yok demektir. Oysa her değişimin ahlaki yönelimi ve yönü vardır (dikey/ulvi veya düşey/süfli). Bu, yatay değişimin varlığını yok saymamızı gerektirmez. Yatay değişim, hakikatte ahlaki olan yönde belli bir hedefe gidişe hizmet eder, değişimin temposunu yavaşlatır veya hızlandırır.

Dinlerin, temiz fitratların ve selim akılların ortak doğru, güzel ve iyileri demek olan "ma'ruf" yöndeki değişim insanı ahlaki olarak yüceltir. Toplum bu yönde değiştikçe adalet, hak ve hakkaniyet, eşitlik ve dayanışma ruhu artar, yoksullarla zenginler arasındaki mesafe kapanmaya yüz tutar; insan ile kendi nefsi, insan ile tabiat ve insanlar arasında çatışma potansiyeli azalır; bu sayede sulh, yani barış, dirlik ve düzenlik gelişir. Yine dinlerin, temiz fitratların ve selim akılların ortak yanlış, çirkin ve kötülerini demek olan "münker" yöndeki değişim, insanı ahlaki olarak yozlaştırır. Süfli değişim (tereddi) sürdükçe zulüm, haksızlık, suistimaller, yolsuzluklar, adaletsizlikler artar; yoksullarla zenginler arasındaki uçurumlar açılır, insan ile kendi nefsi, insan ile tabiat ve insanlar (din, etnik, mezhep, bölge, dil grupları ve sınıflar) arasında çatışma potansiyeli artar; bunun sonucunda bizzarure fesat, yani bozgunculuk, kıtal/savaşlar çıkar, dirlik ve düzen bozulur.

Meşru ve makbul değişimin ruhu olan ahlaki idealler toplumdaki topluma, zamandan zamana değişen keyfi kabuller değildir. Yani ahlak mahiyeti itibarıyla izafi değildir. Ahlak ebedi ve evrensel normlar bütünüdür. Keyfi ve sürekli değişen şeye ahlak denmez, "etik" denir. Etik bireysel akla, kişisel tercihlere ve görece kabullere indirgenmiş ahlak olup, bu aslında "ahlak" değil, ahlakın tahrifi ve suistimalidir. Modern değişim kuramlarının hiçbirisi ahlaki mahiyet ve hedefi kaale almaz.

İlerleme inancının fetişleştirdiği teorilere göre, değişim salt yatay karakterdedir, lineer/doğrusal bir çizgi takip eder, basitten mükemmele doğru evrilerek ilerler. Buradaki "mükemmellik" ahlaki kemal veya manevi olgunluk ya da erdemlerde yetkinlik değil -ki bunların tezahürü adalet, iffet, hikmet, ruhun özgürlüğü, entelektüel idrak, enfüsi derinlik, iyilik ve takvada yardımlaşma gibi şeylerdir-, eşya ve nesnelerin kullanımında, aletlerin ve enstrümanların geliştirilmesinde kazanılan yüksek beceri, kısaca teknolojik gelişmedir. Bu gelişme insanın tabiat üzerinde hakimiyet kurma imkânlarını artırır, bedeninin iştah ve şehvetinin tatminini esas alır, insanın insan üzerinde hegemonya kurmasını kolaylaştırır. En büyük bilimsel sıçrama ve teknolojik ilerlemelerin ilkin savaş zamanlarında ve askerî amaçlar gözetilerek vuku bulmuş olması bunun kanıtıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kim değiştiriyor?

Ali Bulaç 2011.05.02

İlerleme ve evrimleşmenin doğasında çatışma vardır, bu yüzden insan tabiat üzerinde hakimiyet kurdukça bağımsızlaşıp Allah'a, dine ve ahlaki normlara karşı özerkleşmek ister.

İnsanlar arasındaki ilişkiyi çatışmaya dayandıran teoriye "sosyal Darwinizm" denir. Yeni değişim teorisine göre kol gücü yerini beyin faaliyetlerine bırakır, alet kullanımı ve yeni alet icat etme becerisi artar, bu da beraberinde zenginliği ve refahı getirir.

Can yakıcı soru şudur: Zenginlik ve refah artmaktadır da, bu zenginlik ve refah, güç ve iktidar neden adil paylaşılmamaktadır? Çatışmalar, toplumsal çalkantı ve trajediler, kendini bir türlü değişim rüzgârına uyduramayan milyarlarca insanın yetersizliğinden mi kaynaklanıyor, yoksa yeryüzünü bir arenaya çeviren

mütegallibe güçlerin devletleri, bürokrasiyi, ekonomileri, ticaret merkezlerini, borsaları, bankaları, parlamentoları, sivil toplum kuruluşlarını, medyayı, din adamlarını ve üniversiteleri ustalıkla kontrol eden kurduğu sistemden mi?

Ördeklerin ve timsahların serbestçe yüzdürüldüğü bu küresel piyasada, birileri sürekli kazanıyor, milyonlar kaybediyor. Ve herkesten piyasanın din, devlet ve ahlak karşısında özerkleşmesi ideolojisini desteklemesi isteniyor. Slogan şu: "Bir gün size de çıkabilir!" Ama biliyoruz ki, büyük servet hep birkaç kişinin eline geçiyor.

İlerleme inancı ustalıkla "değiştiren aktörü" gizler. Ancak aktör var, bize sürekli bir değişim hali yaşadığımızı, kendimizi -kişisel hayatımızı, aile yaşantımızı, toplumsal düzenimizi, geleneklerimizi, beğenilerimizi, mekân anlayışımızı, oturma ve yaşama biçimlerimizi, politik ve hukuk düzenimizi, idari yapımızı- değiştirmek zorundayız. Yoksa zamanı şaşırmış duruma düşeriz.

Bu değişimden kimler kazançlı çıkıyor, kimler kaybediyor?

Eğer yeryüzünde sefalet, açlık ve çatışmalar artıyorsa, değişim eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri büyütüyor demektir. Milyarlarca insan kaybediyor ve kaybedenlerin sayısı giderek artıyor. Tabii ki kazançlı çıkanlar var. Bunlar da ülkeler bazında Batılı-zengin ülkeler ve dünya nüfusunun yüzde 20'lik en zengin kesimleri. Değişimden kazançlı çıkanlarla "mütegallibe küresel sınıf" bütün yeryüzünü "piyasa"ya çeviriyorlar, yücelttikleri değişimi de her şeyin piyasaya göre nitel ve nicel bir dönüşüme uğramasına çalışıyorlar. Yani aslında değişim kendi asli ve sahil doğasının dışında suistimal edilen ve tahrifata uğrayan politik bir işleme dönüşmüş bulunmaktadır. Her şeye hükmünü geçirmek isteyen bir piyasa vardır ve bu küresel piyasayı kontrol eden aktörler hiç de öyle "gizli eller, belirsiz aktörler" değil, küresel mütegallibe güçlerden başkası değildir. Bunlar insanı, aileyi ve toplumu "kendi değişim projelerinin estirdiği rüzgâr önünde bir sonbahar yaprağı gibi" sürüklemek istiyorlar, insanın, ailenin ve toplumun söz konusu değişime karşı direnemeyeceğini, kentin, ticaretin, ekonominin, teknolojik ve bilimsel gelişmelerin hep bu yönde akmakta olduğunu telkin ediyorlar, sonra buna insan iradesini aşan "tarihsel ve toplumsal durumlar"ın kaçınılmazlığı adını veriyorlar ki, bu modern cebriyedir. Teorik çerçeveyi özetlersek:

- 1) Yeryüzünde tamamen insana ait iki etkinlik vardır, biri "tarih", diğeri "irfan-kültür" ve bunun somut beşeri formu olan "toplum". Tarihsel ve toplumsal durumlar insanı belirlemez, aksine insan belirler, çünkü tarih ve toplum insanın eseridir. İnsan iradesiyle insandır.
- 2) Bu değişim teorisi yataydır, güç ve madde temerküzüne dayanır, dikey-düşey/ahlaki yönelimleri olmadığından kendini gizleyen aktörün ezen gücünü, sömürsünü, ahlaki zaaf ve tutkularını meşrulaştırmaya çalışır.
- 3) Değiştiren ve değişimi ideolojileştiren bu güç gizli değildir, piyasayı kontrol eden küresel güçtür. Bu gücün ulusal işbirlikçileri ve ideologları vardır.
- 4) Bu gücün hakimiyet ve çıkarlarının adresi "piyasa"dır. Her şey piyasanın, yani aslında kendilerini pek yakından tanıdığımız küresel mütegallibe sınıfın öngörülerine ve çıkarlarına göre "değişim işlemi"ne tabi tutulmaktadır ki, bu haksız ve tahripkâr süreçten kadın ve aile de payını almaktadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İndirgemeler, genellemeler

Etyen Mahçupyan, öylesine genel, kesin ve her biri kendi bağlamında yargılayıcı hükümler veriyor ki, bizi zaruri olarak mutlak doğru veya mutlak yanlış karşısında kesin bir tercih durumuyla karşı karşıya bırakıyor. Hükümler, kendinden emin bir dil içine sindiğinden, işaret ettiği "doğru istikameti" takip etmekten başka seçenek kalmıyor, bu da aslında zımnen bir mutlaklaştırmayı içerdiğinden onun neredeyse meta-söylem, Büyük İdeoloji haline getirdiği "demokrat zihniyet"le çelişiyor.

Misal: ... "Kadınların, kendilerine verilen erkek dünyası içinde tıkanıp kalmaya, hayatlarını erkeklerin uzantısı olarak yaşamaya razı olmaları giderek zorlaşıyor. Bu erkek dünyasının kadını kişiliksizleştirdiğini idrak etmiş durumdalar ve yeni varoluş biçimleri geliştirerek duruma itiraz ediyorlar." Hüküm cümlesi kesinlik yanında genellemeyi de içeriyor.

Kadınlar dünyada ve Türkiye'de maruz kaldıkları haksızlıklara karşı seslerini yükseltiyorlar. Bu, kadın-erkek insan olmağın bilincinde olan herkesin desteklemesi gereken beşeri bir durumdur. Mahçupyan'ın bariz bir biçimde feminist söylemden devraldığı bakış açısı ise kadını gadre uğrayan ve hakkını arayan "bir insan" olmaktan çıkarıp, varoluşsal olarak "dişiliğe/kadınlığa" indiriyor ki, bu Türkiye'de sendikal ve sosyal haklar mücadelesini veren işçilerin 'sınıf dürtüsü' veya 'proleterya bilinci'yle hareket ettiklerini varsayan eski Marxist doktrini hatırlatıyor bize. Kadim gelenek ve medeniyetlerde, özellikle İslam toplumlarında hak mücadelesi ve arayışı, sınıf, etnisite/ırk, cinsiyetten bağımsızdır. Bir Kürt, Kürt milliyetçisi veya Kürt şoveni olmaksızın da haklarını arayabilir, bir yoksul sınıf/proleterya bilinci taşımadan da sendikal ve sosyal hakları için mücadele verebilir ve bir kadın da "kadın olmağın ve erkek karşıtlığı bilinci" olmadan da uğradığı mağduriyete baş kaldırabilir, nitekim ağırlıklı olarak böyle oluyordur. Feministleri yanılgıya düşüren şey, kadını "insanlık"tan çıkarıp "kadınlık" veya "dişil" diyebileceğimiz erkeğe karşıt bir varoluşsal ayrı kategoriye yerleştirmeleridir.

Mahçupyan, kadın hareketini ve bunun içinde feminist dilin derin etkisinde yer alan başörtülülerin "insan olmağın ötesinde kadınlık bilinci"yle hareket eden öznel olduklarından o kadar emin ki, "son yirmi senede yaşanan değişimin kadını 'yeni bir nesil' olarak yeniden türettiğinden" söz eder. Zaten feminizm de, kadını erkekten farklı bir ırk, insan türünün tam ortadan bölünüp karşıtlık üzerinde ötekileştirdiği erkekle mücadele eden cinsiyetçi saf bir bilinç olarak yeni bir tanıma tabi tutuyor. Mahçupyan, "Başörtülü kadın hareketini insani değerlerle demokrat zihniyeti bütünleştirme bağlamında" bu yeni neslin başarılı bir parçası görüyor. Yani artık "başörtülü kadın hareketi", İslami bağlayıcı referansları bir kenara bırakıp "insani değerlere" sırtını dayamaktadır diyor ki, eğer böyleyse, artık buna "başörtülü" demek zaten gereksiz, çünkü başörtüsü "dinle/dinî vecibelerle" ilişkilidir ve eğer bir kadın -veya erkek- dini (Kur'an'ı ve Sünnet'i) referans almıyorsa, İslami kimliğini de kaybetmiş veya terk etmiş demektir. Her ne kadar başörtülü bazı kadın yazarlar artık "İyi ki seküler hukuka geçmişiz" diyorlarsa da, bunlar marjinaldir. Başörtülü kadınların ezici çoğunluğu dinin evreninde kendi sorunlarına çözüm arıyorlar.

Mahçupyan, ataerkilliği Anadolu halkının etnik ve mezhepsel cemaatlerinin tümüne teşmil ediyor: "Erkeğin her açıdan mutlak hakim olduğu, son sözü söylediği, ev halkının davranış biçiminin erkeğin isteklerine ve huysuzluklarına göre belirlendiği, kadının görevinin erkeği memnun etmek olduğu bir aile yapısının tüm cemaatlerde egemen olduğunu söyleyebiliriz." Ona göre, kadim zamanlardan beri bu böyleydi; yaşadığımız son toplumsal değişimler, ataerkilliği aile ile sınırlandırıyor, şimdi erkek egemenliğini kaybetmemek için bu son kalede direniyor, aile ise kadının erkeğin egemenliğine başkaldırmasıyla çözülüyor, bu süreçte başörtülüler başat rol oynuyorlar. Bunlar birer indirgeme ve genelleme olarak ortada duruyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ağaç ve kanat

Ali Bulaç 2011.05.09

Beşeriyetin tarihi ve özellikle Doğu-İslam toplumları hep 'kadını erkeğin mutlak tahakkümü altında' tutan pratiklerle mi dolu?

Bugün de ana karakteristiği itibarıyla böyle midir? Hep "erkek mutlak hakim mi, son sözü her zaman erkek mi söyledi, kadının yegane görevi erkeği memnun etmek mi ve bütün cemaatlerde bu böyle mi?" Mahçupyan buna kani görünüyor. Ama öyle mi? Mesela kadın kocasının mağduriyetine uğradığında diğer erkekler kategorik olarak, "İyi oldu, kocanın erkek olarak buna hakkı var" mı diyorlar? Geleneğin teyid ettiği "Erkektir, sever de, döver de" repliği bir yönüyle "Kabadayı ve hukuk tanımaz bir şeririn "Bana yamuk yapanı vururum arkadaş" demesi gibidir. Benzer kabadayılıklar, hak ve hukuk ihlalleri her alanda gözlenebilir. Aile ve kadın-erkek ilişkisine Batı'nın tanımladığı "şiddet" kavramı içinden baktığınızda, erkeğin tahammül sınırlarının aşıldığı bir anda eşine bağırmasına veya kötü yola düşmesi muhtemel çocuğuna bir tokat atmasına da "aile içi şiddet" diyebilirsiniz. Ama bazen çocuğa vurulan bir tokat onu ileride azılı bir hırsız olmaktan kurtarır.

Modernizasyonun birer enstrümanı olan feminizm bizim dinimize, geleneklerimize ve toplumsal pratiklerimize projeksiyon tutuyor, bunun gerisinde gezinen havaya sinmiş bir oryantalizm, bir Batı'nın "Doğu-İslam tasviri" bulunuyor.

Feminizm, tarihte Müslüman toplumların -ve genel beşeri örf manasında Hristiyan ve Yahudi pratiklerin de- evi ve aileyi koruyan hükümlerinin şekillendirdiği modelleri "ataerkil hiyerarşi ve tahakküm" çerçevesi içine sıkıştırınca, dinî hükümlerin ve ilahi iradenin tarihte insan fiillerindeki tezahür ve tecellilerini görmezden geliyor. Kimi zihinler, dine ve hükümler üzerinden insanın ilahi iradeye teslimiyeti konusuna yabancı olabilir, ama zihnî tutumlar ile pratiklere yön veren aksiyomlar arasında daima açık mesafeler olmuştur. Kur'an-ı Kerim, anne-babaya "öf" bile denmemesini, yaşlılıklarında çocuklarının şefkat ve merhamet kanatları altında bulundurulmasını emreder. Bunun Tevrat ve İncil'de de izdüşümlerini bulmak mümkün. Ukrayna kültüründe aile 'ağaç', erkek 'kanat' metaforuyla ifade edilir ki, bizim halk irfanımızda da aile; "kökleri, gövdesi dalları, yaprakları ve semeresiyle ağaç" kabul edilir. Üç dinin müntesipleri tarihte bu hükmün pratiğini "geniş ailede" mümkün görmüşlerdir. Yani yaşlı anne ve babanın, çocukların koruyucu kanatları altında bir mekânda yaşaması ve çocuklarının yanında ölmesi, erkeğin tercihi değil, onun sorumluluğuna verilen dinî bir hüküm, bir vecibedir. Mahçupyan bunu anlamıyor ve bir boşanma istatistiğine başvurup şu hüküm cümlesini koyuyor: "Kadınlar için boşanma nedenleri dayak, içki ve kumarken, erkekler için neden, kadının, eşinin ailesine saygısız davranmasıydı. Varılabilecek ilginç sonuçlardan biri, bencil erkek tavrının sergilenmesinden öte, erkeklerin ataerkil bir aileyi sürdürme istekleriydi." Ona göre, erkeğin anne-babasına saygı istemesi ve asli görevi olarak eşinin kocasının yaşlı anne-babasına karşı olan sorumluluğunu teyid etmesi "erkeklerin ataerkil bir aile ısrarları"nın sonucudur. Aşırılaştırılmış bir feminizm etkisinde tarihi umumi tecrübeyi ve toplumsal zarureti bu türden bir okumaya tabi tutup yargılamak, bütün tarihi ve toplumsal beşeri pratikleri 'ataerkillik' kavramı üzerinden okumak demektir.

Gelenekte ailede, anne-babayı koruma görevinin erkeğe, yani kocaya verildiği doğrudur. Ancak gerektiğinde yaşlı anne ve babanın erkek çocuğu yoksa onları koruma görevini damat üstlenir, bunun Anadolu'da

örneklerine rastlamak mümkün. Her erkek, yaşlı annesini ve babasını korurken, nasıl eşi gelin sıfatıyla kocasının anne-babasına katlanıyorsa, onun erkek kardeşinin eşi (yengesi) de, onun anne-babasına katlanır ve bu böyle gider. Sizce bu, huzurevlerindeki yaşlıların gözlerini hayata yalnız yummalarından daha insanî değil mi? Ama evi bencilliğin konutu haline getiren feministlere göre bu son derece insanî durum "bencil erkek tavrı ve erkeklerin ataerkil bir aileyi sürdürme istekleri"dir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ev ile piyasa arasında

Ali Bulaç 2011.05.12

Mahçupyan, ailenin çözünmesini "ataerkilliğin sonunu getirmesi" dolayısıyla bize bir tür "seküler müjde" olarak veriyor. Burada da durmaz, "İslamî aydınların içine girdikleri tıkanıklığı" -öyle bir şey söz konusu değildir elbette- dönüp dolaşıp ataerkilliğe ve ailedeki sorunlara bağlıyor: "Bugün İslamî kesimin aydın tabakasını gözlemleyenler, bu ataerkil sıkışmayı fark edeceklerdir."

Modernliğin içine girdiği kriz, Ortadoğu'da yaşanan toplumsal patlamalar, artan yoksulluk, her gece dünya nüfusunun yüzde 12'sinin aç yatması, Batılı demokrasilerin aşamadığı sosyo-kültürel zaafılar, askerî işgaller, çatışma potansiyellerinin aktif hale geçmesi, farklı din, etnik ve mezhep gruplarının bir arada yaşama pratiklerini kaybetmesi, Filistin meselesi vb. her sorunun anahtarı ataerkillikte ifadesini bulabiliyor.

İslamcıların dışında, hangi aydın kümesi orijinal bir fikri gündeme getirdi? Batılı merkezlerde üretilmiş literatürü tercümeler yoluyla bize sunan sol, milliyetçi ve liberal aydınlar, Batı'dan beslenmenin dışında ne üretiyor? Hep alıcı ve tüketici mi olmak lazım? Hiç mi Batı'ya bir katkı yapmak veya eleştiri yöneltmek mümkün olmaz?

Entelektüel bir canlılık varsa, bunu İslamcılara borçluyuz. İslamcıların, ortak rahimde vücut bulmuş muhafazakâr-liberal-feminist-sol-milliyetçi ve postmodern blokajlara karşı göstereceği cehd (kelami analiz ve anlama süreci), mücadele (irfani ve enfüsi derinlik) ve içtihad (fıkhi çözüm) gayreti, bu ruhsuz, acımasız ve yoksullaştırıcı dünyada umut ışığı olabiliyor ancak. Eğer Müslüman entelektüeller bir 'kabz (sıkışma) hali' yaşıyorsa 'bast' içinde olan kimlerdir?

Mahçupyan, laikliğin ve Kemalist modernliğin başarısızlığına atıfta bulunduktan sonra şu hükmü veriyor: "Laikliğin ipinin pazara çıktığı bu süreçte muhafazakâr kesimin aile kurumunda da devrimsel bir değişimin önünü açtı. Bugünün aile anlayışının kadın/erkek eşitliğini dışlaması, ailedeki asıl tüketicinin, kültürel ve sosyal norm seçicisinin kadın olduğunu göz ardı etmek imkânsız. Başörtüsü ise artık kadınların dindarlık anlayışlarının uzantısı olarak erkek dünyasından bağımsız bir iradeyi yansıtıyor." Erkekten bağımsız veya erkeğe karşı kendine ait "asl"ları ve "usul"leri olan bir "kadın dindarlığı" veya aksi, kadından bağımsız, temel refleksi kadın üzerinde tahakküm kurmak olan bir "erkek dindarlığı" mı var?

Bu pek ağır hüküm cümlesi, olup biteni varoluşsal olarak kadim zamanlardan beri sürekli çatışma içinde varsaydığı "iki cinsin karşıtlığı"yla açıklarken, Batı'nın kadın üzerinden İslam dünyasında yürüttüğü projeleri, BOP'un kadın ayağını görmezden geliyor.

"Küresel kapitalizm" dediğimiz sosyo-ekonomik sistem, komünist ülkelerdeki gibi adil piyasaya devletin müdahalesinin çok ötesinde "kenz"i meşrulaştırma ideolojisi olarak yayılma gösteriyor. Yönelimi servet

istifçiliği, sınırsız sermaye biriktirme (büyüme ve sonsuza kadar üretim) yolu ile güç ve iktidarı tekelleştirmektir.

İlk Avrupa'da ortaya çıktığında, önce "köylüler"in, arkasından "işçiler"in enerjisini harekete geçirdi. Sonra tabiatın bilinen kaynaklarını, "hayvanları ve bitkiler"i seri üretim ve tüketimde kullandı. Şimdi "etnik nefret"in patlatılabileceği enerjiyi; evden dışarı çıkmaya zorlanan "kadınlar"ı, bohemleştirilen "gençler"i ve pedagogların işlem oyuncağı haline getirilen "çocuklar"ı kaynak ve sömürü nesnesi olarak kullanıp "mülk"ün tamamına el koymaya çalışıyor. Mesele masum bir söyleme büründürüldüğü şekliyle "ezilen kadın" veya "eşitlik" değildir, daha derinlerde, fitratın değiştirilmeye yeltenilmesi meselesidir. Burada kadına düşen pay, "kişiliği ile dışılığı" ve bununla bağlantılı "evi ile piyasa" arasında şizofrenik bölünmeye uğratılmasıdır. "Ailede kadını asıl tüketici, kültürel ve sosyal norm seçici" kılan kim, hangi zorunluluk? Sakın bu vahşi kapitalizmin herkese narkoz veren piyasası olmasın? Ve sakın bunun da arkasında "erkeklerin" yeni ataerkilliği gizlenmiş olmasın?

Kadınlar modernizmin ataerkillik baskısından post-modernizmin ataerkilliğine evrilmeye zorlanıyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Postmodern ataerkillik

Ali Bulaç 2011.05.14

Çoğu zaman postmodernizmin modernitenin kendisine bir itiraz veya paradigmatik bir muhalefet olduğunu düşünürüz. Bu yanlıştır; postmodernizm, modernizmden 'sonra' işaret edilen bir "durum"dur.

Olan, gerçekleşen zaruri bir "durum" değil, yine Batı'nın arkadan askeri, ekonomik ve kültürel hegemonyasının işaret ettiği, "olan"ı tasvir ederken, sözde nesnel analiz ederken, hakikatte "olması gereken"e atıfta bulunmakta, siparişte bulunmaktadır. Ancak bu elbette klasik modernizm ile yeni dönemin modernizmi arasında bir şeylerin değişmediği anlamına gelmiyor; işte bu yeni döneme 'postmodernizm' diyebiliriz.

Ortak felsefi zihniyet bakımından ikisi arasında fark yok. Şu üç fenomen etkinliklerini artırarak sürdürüyorsa bu böyledir:

- 1) Teknoloji, ekonomiyi, ekonomi siyaseti, siyaset sosyo-kültürel hayatı belirlemeye devam ediyor. Teknoloji rafine araçlar-aletler üretiyor, ama dönüştürücü 'güç' olma vasfını artırarak devam ettiriyor. Başka bir ifadeyle dönüştürücü-değiştirici gücün kaynağı teknolojidir. Bu güç özünde ataerkildir.
- 2) Kendine özgü formlarıyla ulus devlet küreselleşme karşısında 'sarsıntı' geçiriyorsa da, yerel yönetimler (yerel yönetimler-federasyon-yerinde demokrasi vs.) ve bölgesel entegrasyonlar (AB gibi) üzerinden kendini yeniden üretiyor. Özerk yerel yönetimler veya federasyon ile AB türü bölgesel entegrasyonlar ulus devletin dikey ve yatay olarak kendini yeniden üretmesini sağlıyor. Yani yerelde daha sert çekirdeği olan bir ulus devlet; bölgeselde daha devasa yayılma ve etkinliği olan bir ulus devlet ortaya çıkıyor.
- 3) Modernizm hakikati tekeline almıştı, postmodernizm hakikati parçalamakta, her parçanın "özerk-bağımsız hakikat" olduğu yanılgısı inancını yaymaktadır. Bu, her hakikat sahibinin kendini mutlaklaştırması, iktidar mücadelesinde güce başvurusunu telkin etmektedir. Söz konusu güç mücadelesinde kadına "yasalar" yoluyla ulus devletin imkânlarını ve erklerin avantajlarını kendi lehlerine kullanmaları önerilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, pozitif ayrımcılık vb. düzenlemeler bu çerçevede gündeme geliyor.

Buradan postmodern ataerkilliğe geliyoruz. Şaşırtıcı olan şu ki, erkekler de artan bir hevesle kadın-erkek eşitliğini, pozitif ayrımcılığı ve kadının iş, toplum ve kamusal hayata katılımını destekliyor, bu yöndeki yasal değişikliklerin öncüsü rolü oynuyorlar. Oysa vahy kaynaklı dinler (Yahudilik-Hristiyanlık-İslamiyet), kadim hikmet öğretileri, beşeriyetin on binlerce süren örfü ve iki cinsin Nefs-i vahide'de birleşen fitratları "erkeği kavvam", kadını da ikisinden bağımsız olarak vazedilmiş norm ve kurallar çerçevesinde erkeğe itaatkâr kılar. Bu da "ev ve aile" düzeninde gerçekleşir. Böyle iken, erkek neden kadının eşitliğini, iş hayatına atılmasını ve kendi başına özerk birey olma rolünü hevesle desteklemektedir? Sebebi şu:

Kavvam rolü, erkeğe ağır sorumluluklar yükler. Kadının erkeğe sağlayacağı avantajlar (cinsel haz, ev-içi hizmet vs.) karşılığında erkek onun geçimini ve güvenliğini üstlenir. Din ve gelenek erkeğin 'kadına erişimi'ni bu şarta bağlamış, neslin devamını bu düzende mümkün görmüştür. Aslında "kavvam"lık vasfı "kadını koruyucu gözetme görevi ve sorumluluğu"dur, "ataerkil tahakküm" değildir; bunu tahakküme ve şiddete çeviren erkekler hak ihlal ederler, o ayrı.

Şimdi eğer üç postmodern durumda ataerkil kurumsal yapılar söz konusu ise -ki üçü de liberal piyasada vücut buluyor- bu durumda erkeğin klasik görev ve sorumluluklar üstlenmeden de kadına erişmesi, ondan yararlanması mümkündür. Cinsellik ise arkadaşlık kurduğu bir kadınla -nikâhsız beraberlikler- bunu sağlar, üstelik sıkıldığı anda partnerini değiştirir. Kadının ona yemek pişirmesine veya evini-elbiselerini temizlemesine ihtiyacı kalmamıştır, etraf bu hizmeti veren lokantalar ve profesyonellerle dolu.

Kadınlar modernizmin ataerkillik baskısından postmodernizmin ataerkilliğine evriltiliyorlar. Bundan erkekler memnun. Kadını "eşitlik ve kadın hakları" üzerinden bir sömürü işlemine dahi tabi tutuyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Piyasa'nın ihtiyacı!

Ali Bulaç 2011.05.16

Türümüzün cinsiyet, sosyal ve tarihsel zeminde nasıl bir değişimden geçtiğini anlayabilmek için şu soru üzerinde yoğunlaşmamız lazım:

İnsanoğlu, Adem'den bu yana binlerce sene -marjinal ve istisnai örnekler hariç- "kadın merkezli ev ve ev merkezli bir beşeri/toplumsal hayat" sürdürürken, ne oldu da şimdi kadın iki ayağıyla evi terk ediyor, ev de modern kentin kenarına itiliyor?

Sosyal olarak kadın ve erkeğin birlikte oluşturduğu aile modeli değişiyor. Tarihsel olarak "eril olan"ın geri çekilip "dişil olan"ın baskın hale geldiği bir sürece giriyoruz. Cinsiyet yönünden erkek erkek, kadın kadın olmaktan çıkıp erkek kadınlaşıyor, kadın erkekleşiyor ve bu cinsiyet dönüşümünden giderek "üçüncü cins" teşekkül ediyor. Önce kadınlar berbere (kuaför) gitmeye, pantolon giymeye, sonra erkekler küpe takmaya ve metroseksüelliğe özenmeye başladı.

Fritjof Capra, her üç bin senede bir vuku bulan radikal bir değişim yaşadığımızı söylüyor ki, bunun üç belirtisi var: Yerine ikame edilemez fosil yataklarının tükenmesi, dişil olan eril olanın önüne geçmesi, köklü bir paradigma değişimi yaşanması.

Capra'nın derin sezgisel ve entelektüel tespitlerine katılabiliriz; ama insanı aşan bir kadercilik, tarihten ve toplumdan kaynaklanan bir cebriyecilik yoktur. (Bunu 23, 30 Nisan ve 2 Mayıs 2011 tarihli yazılarda göstermeye çalıştık.) İnsan, şu veya bu şartlarda Allah'ın onu eşref-i mahlukat makamına çıkaran iradi gücünü kendisi dışındaki etkileyici faktörlere, güç ve durumlara terk edecek olursa, müdahil olmadığı bir değişime maruz kalır. Bir kere bu yönde bir değişim başladı mı, bunun nereye varacağını artık kendisi kestiremez, ilahi yasalar devreye girer. Sıcak ortamda bırakılan bir et parçası kokuşur, kurtlanır, artık o bir önceki halinde değildir. Şimdi erkek kadınlaşıyor, kadın erkekleşiyor. Bu burada durmayacak, bundan başka bir şey çıkacaktır.

Kadın ve erkeği böylesine bir değişime maruz bırakan görünür/yüzeydeki faktör dinden ve ahlaki normların denetiminden arındırılmış küresel kapitalizmin yücelttiği "piyasa"dır. Bunun gerisinde başka faktörler vardır ve asıl o köklere inmek lazım: Eşref-i mahlukat olarak yaratılan insana karşı kurulacak komplolardan biri "fıtratın değişikliğe uğratılacağı" tehdidi idi; şimdi bu oluyor. Ancak gözlemlenebilir zeminde her şey "piyasa" adını verdiğimiz dolaşımda ve evrende cereyan ediyor.

Basit bir örnek verelim: Geleneksel toplumda ne doğum günü, ne yılbaşı, ne sevgililer günü, ne anneler veya babalar günü vardı. Sevgili, yeni yıl, doğum, anne ve baba referanslarıyla icad edilen bugünler şimdi, seküler metafizik argümanlar, yüceltici söylemler desteğinde modern insanın hayatının olmazsa olmaz "kutlama günleri" haline getiriliyor. Hristiyanınsanız 'Hz. İsa', pagansınsanız 'Noel Baba', laikçiyse 'sevdiklerinizi hatırlayacağınız gün' referansınızdır. Müslümanınsanız 'Canım, dinimizde yok, ama ne zararı var!' türünden masum itirazlarla içselleştirirsiniz. Bir süre sonra bugünler zorunlu kutlamalar haline gelir, zaman içinde herkesi içine alan ritüellere ve seremonilere dönüşür, böylece modern gelenekler seviyesine çıkınca baskı unsuruna dönüşürler. Aslında sizi bu günleri kutlamaya teşvik eden 'piyasa'dan başkası değildir. Bu günler kutlandıkça piyasa aygır gibi "gelişir, büyür, üretim ve tüketim hacmi" artar. Zaten piyasa ideolojisinin merkezî kavramı "büyüme" değil mi? Büyüme için de "dizginsiz tüketim" gerekir, tüketim için de türlü-çeşitli vesileler, bahaneler, seküler kutsallıklar, profan metafizik süblimasyonlara ihtiyaç var. Bu günlerde hediye alıp tüketim sürecine, yani seküler ritüellere katılmadığınızda kendinizi eksik, dışlanmış hissedersiniz.

Bu sene "Anneler gününde alışverişlerde rekor kırıldı. Kredi kartları üzerinden 790 milyon, sevgililer gününde 713 milyon liralık harcama yapıldı." (Zaman, 12 Mayıs 2011) Piyasa'nın bunun için modern hurafeler, sahte kutsallıklar, zorunlu kutlamalar icad etmeye ihtiyacı vardır; tıpkı kadını iki ayağıyla evin dışına çıkarıp evi kentin kenarına itmeye ihtiyacı olduğu gibi.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nekbe!

Ali Bulaç 2011.05.19

İsrail 1948'de BM kararıyla kurulduğunda Filistinliler, Araplar ve Müslüman dünya için büyük felaket başlamıştı. Kuruluşla beraber ilk elde 700 bin Filistinli ana yurtlarından sürüldü, bu olay üzerine derin bir sezgiye sahip olduğu anlaşılan Konstantin Zureyk, başlayan acılı süreci ifade etmek üzere "Nekbe" terimini kullandı. Kısaca "En Nekbe" -nakba değil-, "her şeyden mahrumiyet, büyük felaket" demektir. Felaketler zinciri "Exodus" diye tanımlanan "Vaat edilmiş topraklar"a doğru teşvik edilen yoğun göçle başlamıştı.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Filistin'e getirilen Yahudi göçmenlerin yerleşmelerinin organizasyonundan sorumlu Yahudi Ajansı Göçmen Dairesi Başkanı Joseph Weitz, 1940 yılında "Bu topraklar üzerinde iki ayrı halka yer yoktur. Eğer Araplar bu küçük ülkede yaşayacaklarsa biz hedefimize hiçbir zaman varamayacağız demektir. Arapları buradan uzaklaştırıp komşu ülkelere sürmeliyiz, hem de hepsini. Tek bir köy, tek bir aşiret kalmayınca kadar." diyordu.

Ve öyle oldu. 1946'da bir Filistin köyü Der Yasin'i basan Moşe Dayan emrindeki bir çete 576 masum insanı bombalar ve otomatik silahlarla öldürdü. Çetenin en acımasız seri katillerinden biri Golda Meir idi ki, sonraları bu seri katil kadın başbakan, Moşe Dayan savunma bakanı oldu. Amaç tabii ki Filistin topraklarını binlerce senedir orada yaşayan Filistinlilerden arındırmaktı.

Başlangıçta bölgede nasıl bir devlet kurulacağını kimse doğru dürüst kestiremiyordu. Yahudi inancını modern ulus devletin kurucu ideolojisi haline getiren Siyonistleri en iyi bilenler İngilizlerdi ve onlar modern dünyada "istisnai bir devlet" kurulduğunun tamamen farkındaydı. Aslında karar vericiler, Yahudilere uygulanan utanç verici Nazi soykırımının vicdanlarda yarattığı infialden istifadeyle aslında Avrupa'yı Yahudilerden arındırıp Ortadoğu'ya, iki bin sene önce dünyaya dağıldıkları bölgeye geri gönderiyorlardı. Avrupalı seçkinler ve Amerikalılar bu projeyi desteklediler, çünkü bu sayede hem enerji kaynakları ve enerji nakil hatları kontrol altına alınacak hem de İslam dünyası onların hesabına göre ebediyen sürececek bir otokrasi uykusuna yatırılacaktı.

Filistinlilerin Nekbesi kimsenin umurunda olmayacaktı, bu yüzden seri katillerin, mesleklerinde uzmanlaşmış teröristlerin bu devletin başına geçmeleri sorun olmazdı. Der Yasin katliamından bir ay önce, daha sonra İsrail'in başbakanlık koltuğuna oturacak olan Menahem Begin'in yönettiği bir terör örgütü, Kudüs'te Kral Davud Oteli'ni 350 kilo TNT ile havaya uçurup 91 kişiyi öldürdü. Kuruluştan birkaç sene sonra "insan kasabı" unvanıyla ün salacak olan Ariel Şaron sahneye giriş yaptı; ileride İsrail'in en muktedir yöneticisi olacak olan Şaron da 1953'te bir Filistin köyünü basıp 60 kişiyi öldürecek, 1982'de Lübnan'da Sabra ve Şatilla katliamlarının senaryo yazarı olacaktı. İki mülteci kampında Hristiyan Falanjistlerle ortaklaşa gerçekleştirilen katliamda 600 kişi öldürüldü, 800 kişi kayboldu, yani toplam zayıat 1.400 kişi olarak kayda geçti.

Katliamlar hiç durmadı, 2002 Cenin ve en son 2008 Gazze (çoğu çocuk ve kadın olmak üzere 1.476 ölü). 2001-2006 yılları arasında İsrail, 450'si suikast olmak üzere 4.420 Filistinliyi öldürdü. (282'si kadın, 850'si çocuk ve bebek, 850'si öğrenci.) En dramatik olanı tabii ki 2004'te namaz çıkışında, kötürüm olan Şeyh Yasin'i havadan attığı füzelerle şehit etmesiydi. Bu o kadar namertçe idi ki yürekleri sızlattı. Aynı süre içinde "Filistinlilerin 75 bin evini, 359 okulunu, 17.836 işyerini, 21 cami ve kilisesini, aralarında itfaiye ve ambulansın bulunduğu 8.829 aracı bombaladı ve 200 binden fazla narenciye ve zeytin ağacını yaktı."

Tarihî Filistin topraklarının durumu ortada. Parçalanmış haliyle Filistinliler yurtlarının sadece yüzde 22'sine sahipler, ama hükümrân değiller.

Kuruluş/felaket yıldönümünde, yani bu hafta Suriye, Ürdün ve Lübnan'dan binlerce sivil sınırı geçmeye çalıştı, İsrail yine ateş açtı, 17'sini öldürdü, yüzlercesini yaraladı.

İsrail sınır tanımıyor, yegane güvencesi Batı (Amerika ve Avrupa)dır, çünkü İsrail bir Batı projesidir.

Kaset rezaleti

Ali Bulaç 2011.05.21

Bir erkekle kadın arasındaki cinsel ilişki ya meşrudur ya da değildir. Meşruiyetin kriterlerini din, kanunlar veya gelenekler/kanun hükmünde töreler tayin eder. Kaynakları vahye dayanan (semavi) dinler ilişkinin meşruiyetini "nikâh" şartına bağlarlar.

Hristiyanlıkta nikâh yemin, İslamiyet'te "akid"dir. Erkekle kadın kimsenin zorlaması ve baskısı olmaksızın özgür iradeleriyle bir olmaya karar verdiklerinde iki kişinin şahitliğiyle aralarında akit (evlilik sözleşmesi) yaparlar. İcap ve kabule dayanan bu sözleşmeye "nikâh" deriz. Nikâhın esası erkek ve kadının aile birliğini kurmak, nesillerini devam ettirmek üzere bedenlerini Allah'ın izniyle ve O'nun adına kullanacaklarını beyan etmeleridir. Adına "dinî nikâh" denen sözleşmenin manevi hükmü, birleşmenin, bedenleri yaratan Allah'ın izniyle vuku bulacağıının beyan edilmesidir. Bu manada hiçbir beşeri/laik otorite Yaratıcı'nın önüne geçip, insanların birleşmelerine karar verme yetkisine sahip değildir; nikâh "Allah adına" kıyılır. Yetkiyi şu veya bu kurum, şu veya bu şahıs veremez, sınırlayamaz veya ortadan kaldıramaz.

Devletlerin bedenleri sekülerleştirip nikâhı belediyelerin tasarrufu altına sokmaya yeltenmeleri dinî meşruiyet açısından sorunludur. Resmî nikâh, çiftlerin ve üçüncü şahısların hukuki haklarını güvence altına alması dolayısıyla "resmî kayıt"tır ve tabii ki önemli ve gereklidir. Ama konumuz bu değil.

Avrupa'dan iktibas ettiğimiz hukuki mevzuata göre, bugün nikâhsız cinsel ilişki suç değildir; başka bir ifadeyle dinlere göre gayrimeşru olan ve cezası hayli ağır suç fiili sayılan "zina" suç olmaktan çıkmıştır. Taciz, tecavüz ve baskı olmadıkça kişiler diledikleri gibi bir araya gelebilirler.

Böyle olunca insanlar inançlarına, dünya görüşlerine, beden algısı ve evlilik telakkilerine göre hareket ederler. Bugün evlilerin kendi eşleri dışında kadın veya erkekle bir araya gelmeleri dinen zina suçu ise de -ki elbette dinin hükmü doğrudur ve kıyamete kadar bu hüküm değişmeyecektir- kanuni olarak suç değildir.

Yasalar herkes içindir. Yani sıradan biri için söz konusu olan suç veya serbest fiil yöneticiler için de geçerlidir. Eğer eşi dışında biriyle bir araya gelen işçi kanunen suç işlemiyorsa, bir milletvekili de suç işlemiyor demektir.

Gel gör ki, pratikte böyle olmuyor. İster "dinî nikâh"lı ister nikâhsız bir araya gelmelerde, iş siyasete geldiğinde bir anda "suç" kategorisine sokulup birer şantaj aracı olarak kullanılıyor. Mahrem hayatta vuku bulan bir fiilin çekimi yapılıyor, kaseti gizlenip sırası gelince internet sitelerine servis ediliyor. Deniz Baykal'ı ve en son birkaç MHP'li siyasetçiyi koltuklarından eden bu şantaj kasetlerdir.

Bu tür kasetlerin iş yapıyor olması toplumun "zina" konusundaki ahlaki tutarsızlığın, ikiyüzlülüğün açık göstergesidir. Eğer nikâhsız beraberlikler suç ise bunun yasal olarak da suç olması gerekir, değilse "siyasiler veya kamuya mal olmuş şahıslar için suç" ihdas ediliyorsa ceza kanununda bu türden istisnalar yoktur. Sahiden toplum zina konusunda duyarlı ise parlamentoya baskı yapsın, olması gerektiği gibi, zinayı suç kapsamına soksun, umurunda değilse "siyasilere veya kamusal kişilere mahsus suç" ihdas etmenin ahlaki tutarsızlık ve ikiyüzlülük olduğunu bilsin. Çürümüş bir toplumda eski Sparta kanunlarına döndük: "Yakalanmadığın sürece serbestsin!"

Olayın diğer boyutu, insanların dört duvar arasında işledikleri bir fiilin, nikâhlı veya nikâhsız birleşmelerin kayda alınmasıdır. Bu başlı başına ağır suçtur. İslam hukuku, "tam birleşme fiili" dört erkek tarafından ve apaçık müşahede edilmedikçe fiili yaptırım gerektirecek suç kapsamına sokmamıştır. Şu modernlere bakın, ne ahlak

ne kanun ne din, hiçbir şey onları tutmuyor, insanların mahrem dünyalarına kameralarıyla uzanıyor, çekim yapıyorlar ve bir şantaj aracı olarak kullanıyorlar.

Bu rezaletin önüne geçmek için öncelikle toplum ahlaken tutarlı olmalıdır. Hepsinden önemlisi bu çekimleri yapanlara ve yayınlayan medya kuruluşlarına olabildiğince ağır yaptırımlar getiren yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Demokrat zihniyet

Ali Bulaç 2011.05.23

"Demokratlık" zihni bir tutumdur, bir felsefe veya evreni, hayatın anlamını, insan fiillerinin amacını, iktisadi hayatın düzenini, sosyal politikaları ve meadı açıklayan bir akide, bir ideolojik sistem veya bir kelimelik ekolü değildir.

İnsan zihni bir tutum olarak 'demokrat' olur veya olmaz. Kendine kattığı erdemli kişilik özellikleriyle başkalarının düşüncelerine saygı gösterir, dinler, müzakere eder, bazı görüşlerini tashih eder. Bununla yetinmez, ötekinin hak ve hukukuna riayet ederek bir arada yaşama iradesi ve arzusu beyan ediyorsa bu kişi 'demokrat'tır, aksine tutum ve davranışlar sergiliyorsa değildir. Bu manada neredeyse her beşeri/irfan havzasında demokrat kişiliklere ve pratiklere rastlanır.

Mahçupyan demokrat zihniyeti "şeffaflık, ikna, katılımcılık" gibi normlara indirger. Said Nursi, "ikna yolu"nu "medenilerin özellikleri" arasında sayar. Abdülkerim Sürüş ise "epistemolojik yanılabilirlik ve çoğulculuk" olarak görür. Bu zaten, "mutlak müçtehid" in dahi içtihadının hükmen "zanni" kabul edilmesiyle tarihte sağlanmış ve kültüre öyle gelmiştir. Fakat Mahçupyan, salt zihni bir tutumu neredeyse her şeyi açıklayan üst bir sisteme, meta söyleme dönüştürür; bir tür postmodern Marxizm gibi.

Demokratlığı "mutlakiyetçiliğin reddi" ve herkesin kendini ifade edebilme özgürlüğü ve hakkına sahip olması olarak görmek mümkün. Bu Mahçupyan'ın başka yazılarında sıkça işaret ettiği "görecilik" konusunda da bize iyi bir fikir, eleştirel bir perspektif verebilir.

Belirtmek gerekir ki, dört başı mamur bir demokrat zihniyet ancak dinin evreninde ve Son Vahy olan İslam içinde neşv-ü nema bulabilir. Çünkü İslamiyet, pozitivizmden beslenen aydın despotizmini reddettiği gibi, Kilise hidayetini sekülerleştiren modernliğin ve onu yeniden üreten postmodernizmin üstünü örtbas ettiği mutlaklığı da reddeder. Mutlak bilgi, mutlak iktidar ve mutlak servetin sahibi sadece Allah'tır, tevhid inancı her şeyi izafileştirir.

Üç dini öğretiyi ve tarihsel tecrübelerini -ana karakteristik özellikleriyle- mukayese ettiğimizde ilginç bir manzarayla karşılaşırız: Yahudilik kamil hidayeti anneden doğuma bağlayıp, kurtuluşu illa da Yahudilikte arayanlara "Nuh'un yedi kanunu"yla yetinmelerini önerir; çünkü "seçilmiş kavim" doktrini varlık zincirinde seçilmemişleri daha düşük mertebede algılar; seçilmemişler sadece ağır Yahudi Şeriatı'nın hükümlerini yerine getiremeyecek kadar zayıf değiller, aynı zamanda o fitri kapasitede de değiller. Tarihi Hristiyanlık, hidayet kapısından zorla dahil etmeyi emreder. Evrenselliğini "İsa'nın mesajına muhatap" bütün milletlere ve her ferde mecburi tutar. Aydınlanma, modernizm ve bugün bu geleneğin ürünü küreselleşme, işte Katolikliğin bu

hidayet doktrinini sekülerleştirerek evrensel olduğunu, bütün yer kürenin Batı modernitesi içinde yer almasının zorunlu olduğunu iddia etmekte ve dünyadaki bütün hükümetleri toplumlarını 'modernleştirme' politikalarına tabi tutmaya mecbur etmektedir. Bunun Ortaçağ'daki karşılığı Kilise'nin dünyayı zor kullanarak Hıristiyanlaştırmasıdır; modern Batı'nın 'hidayet'i, yerküreyi laikleştirip sekülerleştirmek ve nihilistleştirmektir. İslamiyet, hidayet kapısını açık tutar, ama kimseyi içeri girmeye zorlamaz.

Sanıldığı gibi aksine postmodernizm mutlak olanı reddetmiyor, total bir mutlaklığı reddederken hakikati de parçalayıp her bir parçayı kendi içinde totalleştirip mutlaklaştırıyor, parçalar arasında geçişi ve dönüşümü imkânsızlaştırıyor. Nitekim postmodern izafilik, mesela İslami yaşama biçimini parçalarken bunu da ailenin çözülmesi, kadın-erkek rol dağılımının ters yüz edilmesi şeklinde yürütüyor ve bunun mutlak/zorunlu bir değişme süreci olduğu fikrini telkin ediyor ki, işte biz buna postmodern cebriyecilik diyoruz.

Oysa kamil manada demokrasi a) Hakikatin tekliğine karşılık birden fazla epistemolojik, ontolojik ve sosyal tezahürü mümkün görür; b) Kendini Hak ve Hakikat üzerinde görüyor olmasına rağmen, diğer epistemeleri ve yaşama biçimlerini korur, onlara yapılan müdahaleleri meşru görmez.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kreş eken, huzurevi biçer!

Ali Bulaç 2011.05.26

"Avustralya Sidney'de yaşayan Kate Ogg, 27 haftalıkken ikiz doğurdu. İkizlerden kız olanı Emily sağlıklıydı, erkek kardeşi Jamie nefes alamıyordu.

Doktorlar, yaklaşık 20 dakika bebeği hayata döndürmeye çalıştı. Ancak bebek nefes almıyordu. Bunun üzerine doktorlar veda etmesi için Jamie bebeği annesine verdi. Anne, bebeği 2 saat boyunca koinunda tutup okşadı, bebeğiyle konuştu ve bir mucize gerçekleşti. Bebek yeniden nefes almaya başladı. Kate Ogg, o dakikaları şöyle anlatıyor: 'Gözlerime inanmadım. Jamie elini kaldırdı ve parmağını tuttu. Gözlerini açtı ve başını sağa sola çevirdi. Bu gerçek bir mucize!' Uzmanlar, bu harikulade olaya "kanguru tedavisi" adını veriyorlar." (Hurriyet.com.tr., 27 Ağustos 2010)

Bir sohbetinde bu konuyu anlatırken Afganistan'ı pek yakından tanıyan Mehmet Güney, bize şunu anlattı: "1985'te Afganistan'da Meymene bölgesinden geçerken 17 kişilik bir aile çığ altında kalır. Günler sonra çıkarıldıklarında aileden 16 kişinin öldüğü anlaşılıyor, sadece bir bebek annesinin göğsüne sımsıkı sarılmış olarak nefes alıp veriyor." Hayatın gözlerimiz önünde akıp giden sayısız mucizelerinden biridir ve bizler mucizelere bakarken, onları görmüyoruz, çünkü dünyaya olan tutkunluğumuz basiretimizi bağlamıştır.

Mesele, mucizelere karşı kalp gözümüzün kapalı olmasından ibaret değil, eğer "insan hakları" kavramı çocukları da içine alacak kadar geniş tutulacaksa -ki İslam fıkhına göre annesinin rahmine düşen ceninin bile hakları var; mesela Hz. Ömer cenini mirastan pay sahibi kılar- bu durumda, kadını psikolojik, sosyal ve ekonomik zorlayıcı enstrümanlarla evin dışına süren piyasa kapitalizminin mağduru "bebeklerin ve çocukların" da haklarının korunması lazım.

Uzmanlar, "Bebek dünyaya geldikten sonra yeme ve barınma ihtiyaçları giderilse de stres yaşamaması mümkündür" diyor. Bebeği depresyona itecek en önemli sebep anneden mahrumiyettir, ilk altı ayda annenin

bebekten ayrılması halinde üç ayrı belirti gözlenir. İlki protesto dönemidir, bu dönemde bebek sürekli ağlar, yanına biri yaklaştığında susar ancak annesi olmadığını anladığı zaman tekrar ağlamaya başlar. Depresyon döneminde bebeğin iştahı azalır, kilo kaybetmeye başlar, mutlu olmayan çocuğun beden gelişimi yavaşlar. İçe kapanma döneminde ise ikinci aydan sonra anne yoksunluğunun devam etmesiyle bebek içine kapanır, duygusal tepkileri küntleşir, çevrede olanlara bebek ilgisiz kalır, bu durum büyüklerin şizofrenik bozukluğuna benzer bir tablonun ortaya çıkmasına yol açar. Anne ile bebek arasında olağanüstü bir ruhi bağın varlığına ve bunun çocuğun beyin ve beden gelişimi için temel gıda olduğuna dikkat çeken uzmanlar, sevgisini ve ilgisini veren annelerin çocuklarının beyinlerinde sevgi kanallarının açıldığını belirtir. (Star, 11 Nisan 2011)

ABD'nin Rhode Island eyaletinde 482 anne ve 8 aylık bebekleri üzerinde araştırma yapan uzmanların bulgularına göre, bebeklikte anne şefkati ve bakımıyla yetişen insanlar 34 yaşında bile bebeklikten etkilenir. 8 aya kadar gerekli şefkati gören bebeklerin, yetişkinliklerinde kaygı, saldırganlık ve stres düzeyleri diğerlerine göre hayli az olur.

Doğum sonrası düzenlemeler yapılmıyor değil. Ama düzenlemeler, asgari erginlik çağına kadar annesinin şefkat ve merhamet kanatları altında yetişmeyen çocuklarda gözlenen derin hasarlara çare olmuyor. Hakikatte çocuklarımız ruhen hasarlı yetişiyor; yetişkinlerimiz, yaşlılarımız ve genel olarak toplum da hasarlı bir sosyo-psikolojik düzeni sürdürmeye çalışıyor. Piyasa için nesillerimizi kendi ellerimizle heba ediyoruz.

İlahi yasa burada da hükmünü icra ediyor: Kreş eken huzurevi biçer. Arpa ekilen topraktan buğday biçildiği görülmemiştir, ne ekersen onu biçersin. İnsan kişisel hayatının çevriminde yaşlanınca çocuklaşır; bakıma, şefkate ve sıcak aile ortamına muhtaç olur. "Çalışma hayatı, daha çok gelir ve kariyer" diye kreşe verilen çocuklar, büyüyüp de anne ve babalarını huzurevine verdiklerinde onlar da "Anne, baba, kusura bakmayın biz de çalışmak veya kariyer yapmak zorundayız, sizinle uğraşamayız" derler.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eşitlik kimin yararına?

Ali Bulaç 2011.05.28

Kadının fitri ve geleneksel rolünün dışına çıkarılıp "yeni bir rol"e soyunmasının ve bunun kadın için 'varoluşsal' olarak başarılması gereken bir çaba olarak sunulmasının gerisinde yatan irade kime aittir?

"Ne" olduğunu bilemediğimiz muhayyel bir "zamanın ruhu" mu bu değişimi zorunlu kılıyor, yoksa binlerce yıllık erkek-kadın ilişkisinin ortaya çıkardığı tarihsel ve toplumsal tecrübeden tam da bu zaman diliminde bıktığını, beşeriyetin tarihi akışının hep aleyhinde işlediğini bir tür aydınlanma ile fark eden ve artık bunun değişmesi gerekir diyen kadın mı?

Bir gazete köşesinde bu sorulara cevap vermek güç. Kestirmeden şunu söyleyebiliriz: Küresel düzeyde kadınları eşitlik fikrine iten birinci faktör, geride bıraktığımız iki yüzyıllık sanayi devriminin özgül şartları, emek sömürsüne dayanan kapitalizmin kadını erkeğe göre biraz daha sömürmesi ve bunun iki cins arasındaki doğal dengeyi altüst etmesidir. Batı'da kadınlar insani refleksleriyle hak arayışına çıktılar. Teknolojinin domine ettiği sosyo-kültürel hayat, ulus devlet ve bunu geriden besleyen Batı'nın tarihsel kolektif hafızası (Kilise ve mutlakiyetçi idareler) kadını 'eril' olana 'dişil' kimliğiyle varolmaya adeta mecbur etti.

Ancak bugün erkek-kadın sorununun temeli bu değil. Sorun ataerkil kültürün baskısını veya geleneksel hiyerarşıyı çoktan aşımlı bulunuyor. Sorun, küresel kapitalizmin 'Batı'da yaşıanan trajik tarihsel tecrübenin hasılası olan erkek-kadın ilişkisini Batı-dışı dünyaya taşıma azminde olması ve özellikle İslam dünyası üzerinde emredici ve taşıyıcı araçlarıyla külli bir projenin uygulama alanına konmuş olmasıdır.

Bu ilk görünürde "kadına özgürleştirici" geldiği kadar "erkeğe de özgürleştirici" gelmektedir. "Kadın-erkek eşitliği" tabii ki kadını erkeğin itaati dışına çıkarır, ama unutmayalım ki erkeği de "kadına bağımlı" olmaktan kurtarır. Çünkü iki cinsin eşit olduğu bir dünyada bu sayede erkek "sorumlu-gözetleyici" olmaktan kurtulmuş oluyor. 'Nikahsız beraberlikler', ev arkadaşlığı, beden in laikleşmesi, cinsel özgürlük, zinanın suç olmaktan çıkarılması vb. modern teamüller erkeğin kadına kolay, maliyetsiz, yani sorumluluk yüklenmeden, külfet üstlenmeden erişebiliriliğini sağlıyor. Hakikatte evinden dışarı çıkarılan, kendi geçimini kendisi üstlenmek zorunda bırakılan ve genç yaşında aranıp da yaşlandığında -kuzey ülkelerinde 35 yaşından sonra kadınlık cazibesini kaybetti diye- bir kenara itilen, bu suretle asıl mağdur olan kadın oluyor. Bu, toplumda cinsiyet ayrımı, erkek-kadın eşitliği fikrini erkeklerin niçin sahiplendikleri konusunda bize bir fikir verir. Artık erkekler, kadınlardan elde etmek istedikleri azami faydayı elde edebiliyorlar, ama onlara karşı kalıcı bir sorumluluk stlenmiyorlar. Bir ailenin helal yoldan geçimi, güvenlik, sağlık ve sosyal sorumluluğu dünyanın en ağır içlerinden biridir.

Düşünce referanslarına göre erkekler, kadın-erkek eşitliğini farklı argümanlarla savunuyorlar. Gözlenen şu ki, erkekler artık küresel düzeyde kadınların sorumluluğunu üstlenmek istemiyorlar. 'İslami' kimliğini önemseyen erkekler arasında da, bu görüşte olanlar, eşitliği Kur'an'ın kendilerine yüklediği 'kavvam' vasfından ve bu vasfın yüklediği sorumluluktan kaçmanın bir yolu, 'meşrulaştırıcı aracı' olarak kullanıyorlar. Kısaca kadın-erkek eşitliğini ve genel olarak feminist ideolojiyi artık hararetle erkeklerin savunuyor olması, onların kadının tarih boyunca ve bugün ezilmişliği karşısında isyan edip hakkaniyeti ve adaleti tesis etme istemelerinin sonucu değil, kadına karşı sorumluluktan kaçma çabalarının sonucudur. Kadın hakları, eşitlik ve feminist ideoloji, erkeği kadına karşı zgrleştirmekte, en azından geleneksel ve tarihsel formlarında müşahede ettiğimiz konumuna ve rolüne kıyasla zerkleştirmektedir. Bu erkek için külfetsiz nimettir.

Feminizm, cinslerin eşitliği ve pozitif ayrımcılık -iddia edildiğinin ve beklendiğinin aksine- kadınların aleyhine işlemektedir. Kadınlar, sanayi devrimi ve Aydınlanma'dan sonra bu sefer küresel düzeyde ikinci dalga sömürüye maruz kalmaktadırlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

15 Haziran

Ali Bulaç 2011.05.30

Geride bıraktığımız mayıs ayının başlarında Demokratik Toplum Kongresi (DTK) Genel Başkan Yardımcısı Aysel Tuğluk "Kürtler kararını vermiştir.

Devletle olmuyorsa halkımız kendi demokrasisini kuracaktır" diyor, sonra şunları ekliyordu: "Mısır gibi mi olur Suriye gibi mi bilinmez, ancak bir statü ne pahasına olursa olsun kazanılacak. Cehennem olsa birlikte yanacağız. Kötü şeyler olacak hissini dillendirmek zorundayım. Dilim varmıyor söylemeye ama kötü şeyler olacak."

Abdullah Öcalan da, 15 Haziran'ı işaret ediyor. Dediği şu: "Bugüne kadar ben savaşmadım, savaşı yönettim. 15 Haziran'dan sonra aradan çekiliyorum."

Tuğluk'un söyledikleri ile Öcalan'ın işaret ettiklerinin ne anlama geldiğini tam olarak geçen hafta birkaç yazarı bilgilendirmek üzere bir araya getiren DTK çağrıcılar heyetinin açıklamalarından öğrendik. Ağırlıklı olarak Diyarbakır Sur Belediye Başkanı Abdullah Demirbaş ile Filiz Koçeli'nin yaptığı açıklamalar, Öcalan ve Tuğluk'un söyledikleriyle birebir örtüşmekte, belki de bir tür şerh etmektedir. Açıklamaları sadece BDP çizgisindeki DTK sözcüleri değil, Türkiye Kürtlerinden bugüne kadar PKK ve DTP'ye hayli uzak durmuş diğer grup ve temsilciler de teyit ediyordu. Hak-Par'dan Medzehra'ya, medrese hocaları ve müderrisi mellelerden Süryanilere kadar. Yelpazedeki grupların verdikleri ortak mesaj şu: "Kürtler, 'inkâr ve asimilasyon' aşamasını çoktan geride bırakmışlardır. Bizler, Türkiye kamuoyunun iletişim/diyalog kurabileceği son imkân ve nesiliz. Altan gelen nesil -1980/1990 doğumlu gençler ve çocuklar- bizi dinlemiyor, şiddet ve nefret yüklüdürler."

DTK sözcüleri bölgede "fiilî bir özerklik" yaşandığını, bunu resmen tescil etmeyi planladıklarını, devletin ve hükümetin -tabii ki özellikle 12 Haziran seçimlerini kazanacağı anlaşılan AK Parti'nin- kabul etmesini beklediklerini, bu çerçevede gündemde olan yeni ve sivil anayasanın bu mantıkla hazırlanması gerektiğini talep ediyorlar. Taleplerini şu yedi maddede toplamışlardır:

1) Kürtlerin kendilerinin razı olacağı bir statülerinin tanınması; 2) Ana dilde eğitim ve bunun kamusal alanlarda kullanılması; 3) Askerî (dağlarda PKK'ya), siyasî (şehirlerde KCK'ya karşı) operasyonların durdurulması; 4) Siyasî hükümlü ve tutukluların serbest bırakılması -KCK'dan 3 bin kişi hükümlü veya tutuklu bulunuyor-; 5) Koruculuk sisteminin kaldırılması; 6) Ordunun sadece dış savunma ile ilgilenecek şekilde reorganize edilmesi; 7) Seçim barajının düşürülmesi.

Sözcülerin bize altını kalın çizgilerle anlatmaya çalıştıklarına göre bölgede, özellikle Hakkâri bölgesinde fiilî özerklik yaşanmaktadır. Köylerden, ilçelerden kentlere doğru aşağıdan yukarıya doğru bir toplum örgütlenmesi söz konusu. Halk artık karşılaştığı sorunları çözmek üzere devletin mülki amirlerine, emniyet kuvvetlerine ve adliyeye başvurmuyor; kendi güvenliğini kendisi koruyor, ihtilaflarının önemli bir bölümü 'komünler'in belirlediği hakemler tarafından çözülüyor. Statüden beklentileri Kürtlerin (etnik) varlık ve kimliklerinin, haklarının tanınması ve nasıl yönetileceklerine ilişkin yeni bir idarî çerçevenin çizilmesidir.

Dikkatimi çeken nokta ılımlı, birleştirici ve yatıştırıcı kimliğiyle öne çıkan Hak-Par temsilcilerinin şu sözleri oldu: "Bugüne kadar olayları kınamakla yetindik, ancak kınamakla bir yere varılmıyor. Halkta yankısı olmuyor, devlet uzlaştırıcı grupları kaale almıyor. Bundan sonra Kürtlerin bir araya gelip ortak hareket etmeleri gerektiğine karar verdik." Risale-i Nur'un öğrencileri ve izleyicileri olarak bilinen Medzehra grubunun (Nubihar) temsilcisi, "İslamcılığın ve enternasyonalizmin bulunduğu noktadan Kürtler görülüyor" dedi, kişisel olarak bu beni çok üzdü. Süryani temsilci de Süryanilerin taleplerini yazılı olarak bize verdi.

Mesele şu ki, hoşumuza gitsin gitmesin, bütün Türkiye'yi içine alacak olan hayli kritik bir sürece girmiş bulunuyoruz. Yangına benzinle gitmeden soğukkanlılığımızı koruyarak süreci nasıl en az hasarla atlatabiliriz, bunun üzerinde yoğunlaşmamız lazım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mavi Marmara, bir daha mı?

Mavi Marmara insani yardım gemisi bir kez daha Akdeniz'e açılıp kuşatma altındaki Gazze'ye yardım götürmeye çalışacak. Şimdiye kadar 20 bin civarında kişi gemiye katılmak için müracaat etmiş bulunuyor. Hem de Mısır'ın Refah Kapısı'nı açtığı bir dönemde...

İster istemez akla şu soru geliyor: Bir daha mı? Geçen sene 31 Mayıs günü Gazze'ye insani yardım götürmek üzere denize açılan Mavi Marmara, uluslararası sulara, İsrail'in karasularının 70 mil açıklarında İsrail komandoları tarafından vurulmuş, 9 insanımız şehit olmuş, gemi içindekiler ve yardım malzemesiyle İsrail'e götürülmüştü.

Bir Türk gemisine İsrail kuvvetlerinin açık sularda saldırıp insanlarını katletmesi, yurttaşlarını rızaları dışında limanlarına götürmesi ve yardım malzemesine el koyması elbette hukuksuzluktu. İsrail alışlageldiği üzere bir kere daha bu hukuksuzluğu işledi. Türkiye, haklı olarak ayağa kalktı ve derhal İsrail'in a) Yurttaşlarını serbest bırakmasını, b) Gemiye iade etmesini, c) Özür dilemesini, d) Tazminat ödemesini, e) Uluslararası mahkemede yargılanmayı kabul etmesini talep etti. İsrail, yardım gönüllülerini sorguladıktan sonra içindekileri iade etti. Diğerlerinin hiçbirini kabul etmeyeceğini açıkladı, aradan bir sene geçti hâlâ hiçbirini kabul edeceğine ilişkin herhangi bir işaret de vermiş değil. Yani ne özür diliyor, ne tazminat ödüyor, ne uluslararası mahkemede yargılanmayı kabul ediyor. Yardım malzemesine el koyduktan sonra gemiyi haşata çevirmiş olarak iade etti sadece.

İsrail'in açık sularda Türk yardım gemisine saldırması hem Türk-İsrail ilişkilerinde hem Türkiye'nin başlattığı bölge politikalarında bir 'kırılma noktası' oldu. İsrail, bölgede hiç kimsenin güç gösterisine izin vermeyeceğini bu sayede ilan etmiş oldu. Saldırı Arap âlemine, "Türkiye olmaksızın bölgede yaprak kıvıldamaz" diyenlere ve hatta Türkiye üzerinden İsrail'i bir miktar frenlemek isteyen Barack Obama'ya açık bir mesaj niteliğindedir: "Bu mahallenin (Ortadoğu) kabadayısı benim. Sahip olduğum uluslararası güçle her istediğimi yaptırırım". Bu, Batı dünyasında yaşayan tüm Yahudilerin fikri değilse bile, en azından bugünkü İsrail yönetiminin fikridir.

Gözlemciler, Mavi Marmara'nın başına gelenlerin Türkiye'nin karizmasını kesin olarak çizdiğini belirtmektedirler. Dikkat edilirse, Mavi Marmara'dan sonra Türkiye'nin bölge politikasındaki performans hissedilir biçimde düştü, elbette Tunus ve Mısır'da başlayıp diğer bölgelere yayılan toplumsal patlamaların bunda rolü var.

Ancak atlanmaması gereken bir nokta şu ki, Mavi Marmara'yı sefere çıkaranların A, B ve C planları vardı. İsrail D planıyla karşılık verdi. A planına göre gemi İsrail tarafından uluslararası sulara durdurulacak; B planına göre Mısır limanına gitmesi için zorlanacak, C planına göre İsrail limanına götürülecekti. Her üç plan da Türkiye'nin lehine idi, seferin maksadı hasıl olacaktı. Türkiye'nin hesap edemediği, çılgın İsrail yöneticilerinin uluslararası sulara Türk gemisini vuracağı, 9 vatandaşını şehit edeceği ve gemiye bu aşağılayıcı tarzda el koyacağı idi. Ajanslar saldırı haberini bomba gibi geçtiğinde Latin Amerika'da olan Başbakan ve Dışişleri Bakanı tabii ki şaşkına döndüler. O sırada Başbakan'a vekalet etmekte olan Bülent Arınç da daha ilk saatlerde "Kimse bizden İsrail'e karşı savaşmamızı beklemesin" açıklamasını yapınca, İsrail yöneticileri rahatladı ve Türkiye'nin hiçbir şartını kabul etmeyeceklerini ilan ettiler.

Mavi Marmara seferi amacına ulaştı mı? Sormaya değer. Bir gözlemci şunu söyledi bana: Eğer Türkiye'nin D planı olup da, İsrail'in saldırması sırasında arkadan Türk savaş gemileriyle vatandaşlarını korusaydı ve bu arada üç dört İsrailli komandoyu öldürseydi, her şey Türkiye'nin lehine dönecekti. Bu fikir ne kadar isabetli, bilemiyorum. Tartışılabilir elbet. Ama açık olan şu ki, geçen sene Mavi Marmara eksik ve yanlış ihtimal hesaplarıyla yola çıkarıldı, şehitlerin kanı yerde kaldı.

Bu yüzden 30 Haziran'da tekrar yola çıkarılacağı ilan edilen Mavi Marmara için haklı olarak herkes soruyor: Bir daha mı? Umarım aynısı olmaz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AK Parti'den ikinci talep: Sosyal adalet

Ali Bulaç 2011.06.06

Cumartesi, seçmenin bir kez daha iktidar yapma kararında olduğu AK Parti'den, kangrenleşmiş sorunlarının çözümü için "yeni bir anayasa" talep ettiğini yazmıştık.

Bu, taleplerden ilkiydi. İkinci önemli talep "ekonomik durumun düzeltilmesi ve sosyal adaletin sağlanması" talebidir.

Liberal iktisatçıların sözlüklerinde teknik süreçlere indirgenmiş "ekonomi" vardır, ama "sosyal adalet" yoktur. Bu yüzden liberal felsefenin şekillendirdiği piyasayı politikalarının merkezine alan hükümetler, başarı ölçütünü mali piyasaların, finans sektörü, borsa, döviz, faiz vb. unsurların dolaşımındaki işleyişe bağlar, ancak asıl ekonominin can damarlarının attığı reel ekonomide yaşanan sıkıntıları mümkün mertebe görmezlikten gelirler. Oysa ekonominin sahiden başarılı olduğunun ölçütleri a) Reel ekonomideki iyileşme, b) Gelir bölüşümündeki adalettir.

Makro dengelere baktığımızda 2001-2011 arasında kişi başına milli gelir 3 bin dolardan 10 bin dolara; büyüme yüzde -5,7'den yüzde 6,8'e; Türkiye, dünyada 26. ekonomiden 17'ye; ihracat 25 milyar dolardan 114 milyara; GSYH 187 milyardan 730 milyar dolara çıkmış bulunmaktadır.

Üretim artışı var, büyüme sağlanıyor. Pekiyi gelir bölüşümü nasıl yapılıyor? Asıl reel ekonomiyi omuzlayan orta sınıflar, küçük ve orta ölçekli tüccar ve sanayici, çiftçi ve esnaf ne durumda? Mali piyasalardaki iyi göstergeler burada da gözüküyorsa mesele yok. Ama üretim artışı ve büyüme bir zümrenin lehine, ana kitlenin aleyhine işliyorsa burada bir parça durmak gerekir. Tabloya bakalım:

Holdingler, mesela Koç grubu 2015 hedefini 2008'de gerçekleştirmiş, Aydın Doğan 8 kat büyümüştür.

Bütçe gelirlerinin yüzde 67,5'i halktan toplanmaktadır. Yakıta ödenen paranın yüzde 67'si vergidir. Petrol fiyatları artsın artmasın, durum değişmiyor. Dünyanın en pahalı yakıtını kullanıyor, en pahalı suyunu içiyoruz.

12 Haziran'da AK Parti'ye oy vereceğini söyleyenler üç şikâyet konusunu öne çıkarıyor: 1) Emeklilerin ve yoksul kesimlerin çektiği sıkıntı: TÜİK'in rakamlarına göre açlık sınırı 899, yoksulluk sınırı 2.900 liradır. 9 milyon emekliden 900 TL emekli maaşı alan kaç kişi var? Net asgari ücret ise 630 liradır ki çalışanların yaklaşık yüzde 50'si asgari ücret almaktadır. 3 milyona yaklaşan işsizi saymayalım. 2) Belediyelerin ve diğer kuruluşların artık kurumsallaştırdığı anlaşılan taşeron işçiliği. Burada öylesine sıkıntılar yaşanıyor ki, anlatması birkaç köşe yazısı gerektirir. 3) AVM'lerin esnafın kolunu kanadını kırması. İstanbul'da 2005 yılında AVM'lerin sayısı 106 adet iken, bugün 279'a çıktı. Sektörün büyümesi yüzde 20-25 civarında; 2013'te hedef bu sayıyı 400'e çıkartmak. Şimdi AVM'ler Anadolu'yu zaptetmeye çıkmış bulunmaktadırlar. AVM'ler orta sınıfa karşı haksız bir rekabet gücüne sahip, esnafı öldürüyor, geleneksel şehir kültürünü yok ediyor ve ulaşımı/trafiği felç ediyor.

Milli gelirin bölüşümü başka bir adaletsizlik. Nüfusun ilk yüzde 20'lik zümresi gelirin yarısını alıyor. Son yirmi yüzde 20'lik yoksul kesimler yüzde 5,5'luk pay alıyor. Asıl korunması ve rekabet gücü artırılması gereken yüzde 60'lık orta sınıftır, genel iktisat politikaları yeterince onların lehine değil.

Bu programı hazırlayan Kemal Derviş bile "sosyal boyutunun zayıf" olduğunu söylemişti. Bu seçimde CHP ağırlıklı olarak AK Parti'yi emekliler, yoksulluk ve gelir adaletsizliği üzerinden vurmaya çalışıyor. Seçim sonuçları üzerinde ne gibi etkisi olacak, göreceğiz. Ancak bu can yakıcı soruna CHP çare değildir. Çünkü hem ana seçmen kitlesi milli gelirin yarısına el koyan zenginler zümresidir, sosyal adalete izin vermezler; hem CHP reel ekonomi ve sosyal adaletle ilgili -doğrudan parasal kaynak aktarma dışında- ikna edici bir program sunmuş değildir.

Üçüncü iktidar döneminde bu sorunun çözümü yine AK Parti'den bekleniyor. Bugüne kadar haklı veya haksız mazeretleri her ne idiye, bir kenara bırakıp bu ciddi sorunu yeni hükümetin ana gündem maddeleri arasına katma mecburiyeti vardır. Seçmenin neredeyse yarısı AK Parti'ye bu fırsatı belki de son bir kez verecektir.

Unutmayalım, adaletsiz refah felah getirmez.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AK Parti'den üçüncü talep: Kürt sorunu

Ali Bulaç 2011.06.09

En ciddi, en can yakıcı sorun Kürt sorunudur. Silahlı mücadelenin başladığı 1984'ten bu yana 40 binin üstünde insan hayatını kaybetti, yüz milyarlarca dolar havaya uçtu, siyaset üzerindeki vesayet rejimi devam etti. Şimdi sorun askerî boyutlardan çıkıp toplumsal ayrışma, kutuplaşma ve giderek sokak çatışmalarına sebep olacak boyutlara ulaşmış bulunuyor.

Sorunun geçen yüzyılda Batı'dan ithal edilen modelden kaynaklandığı, 12 Eylül askerî rejiminin ateşin üzerine körükle gittiği bir gerçek. Rahmetli Özal, Cumhuriyet dönemi boyunca sorunu layık-ı veçhiyle ilk kavrayan ve çözüm arayan liderdi, ömrü vefa etmedi. Geldiğimiz noktada sorun devasa boyutlar kazanmış bulunuyor. Eğer soğukkanlılığımızı, akliselimimizi koruyamayacak olursak, bölgemizin içine sürüklendiği cinnet anaforuna biz de sürükleneceğiz. Bizi bu anafora sürüklemek isteyen iç ve dış çevreler var. İçeridekiler akılları sıra çatışmaları toplumsallaştırarak önce olağanüstü hal, sonra sıkıyönetim ilan edip bir askerî darbeye zemin hazırlamak istiyorlar. Dışarıdakiler ise Türkiye'nin en azından Güneydoğu'sunu dış askerî bir müdahaleye açık hale getirmek istiyorlar. "Biz farklıyız, biz NATO ülkesiyiz, AB üyelik sürecini takip ediyoruz, Avrupalı ülkeyiz" diyen varsa, kendilerine bunların hiçbirine sonsuz güvenmemelerini salık veririm.

Hem Kürt milliyetçileri hem Türk milliyetçileri bilmeli ki, sorunu çıkmaza sokmaktan hiç kimse kazançlı çıkmayacaktır. Yol kavşağına gelmiş bulunuyoruz. Önümüzde iki yol var: Ya çözeceğiz ya çözüleceğiz.

12 Haziran günü genel seçimlere gidiyoruz. Mevcut oy dağılımı, bize AK Parti'nin üçüncü defa iktidar olacağını gösteriyor. Geçen iki yazımda yeni dönemde halkın iktidardan iki talebinden birinin "yeni anayasa", diğerinin "gelir bölüşümünde adalet" olduğunu söylemişim. Üçüncü ve en hayati talep hiç kuşkusuz "Kürt sorununun çözümü"dür. Hangi etnik kökenden olursa olsun, Türkiye toplumu bu çözümü AK Parti'den bekler, R. Tayyip Erdoğan'a ve gösterdiği adaylara oy vermeyenlerin de çözümü ondan bekleme hakları vardır. Çünkü AK Parti:

- 1) Bir Türkiye partisi özelliğini korumakta, ülkenin hem doğusunda ve batısında, hem güneyinde ve kuzeyinde siyaset yapabilmektedir;
- 2) Üçüncü defa iktidar olacaktır, öncelikle bu sorunu gündemine alması gerekir;
- 3) Seçim sırasında aktüel sebepler ve oy kaygısıyla meylettiği milliyetçi söylemi seçim kampanyasında takip edilen geçici bir hattı hareket olarak kabul edecek olursak, bu partiye vücut veren tarihî zemin, referans çerçevesi ve önde gelenlerinin -asli dünya görüşleri itibarıyla- bu sorunu çözebilecek birikim, donanım ve reflekslere sahip kimselerdir.

AK Parti'nin sorunu doğru algılaması, tanımlaması ve çözmesi önünde iki önemli engel var: Biri, asli siyasi kimliği ve misyonu ile bürokratik merkez arasındaki mesafeyi koruma hassasiyetini kaybetmesi. Eğer AK Parti askerî ve sivil bürokrasinin telkinlerinin etkisi altına girecek olursa, sorun bir kat daha kangrenleşecektir ve bu seferki herhangi bir tedaviyle şifa bulunacak gibi görünmüyor. Diğeri AK Parti, Türk ve Kürt milliyetçilerinin eleştirilerini, taleplerini kaale almalı ama hiçbir şekilde iki milliyetçiliğin etkisi altına girmemeli. Artık bilmemiz gerekir ki, milliyetçiliklerin her türlü yıkıcıdır, bölücü ve çatışmacıdır. Olumsuz milliyetçilikler yanında olumlu milliyetçilik yoktur. Bölgemiz ve dünyamız da, daha insan yüzlü bir dünya talebini yükseltirken, yüzün milliyetçiliklerden herhangi birine değil, tümünün dışında bölgesel entegrasyonlara açık, küresel trendleri dikkate alan, temel hak ve özgürlükleri devletlerin milli ve kurucu iradelerinin önüne geçiren bir yöne doğru çevirmektedir.

Elbette AK Parti diğerleriyle mukayese edildiğinde sorunun çözümü yönünde önemli adımlar attı, ama yeterli olmadı. Tam olarak bürokratik merkezin ve sorunun gelişen dinamiklerinin önüne geçip tam inisiyatif alamadı. Şimdi bunu yapmalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bize bir muhayyile lazım!

Ali Bulaç 2011.06.11

Bundan önceki üç yazıda, seçmenin AK Parti'den üç talebi olduğunu yazmışım: Yeni bir anayasa, sosyal adalet talebi ve Kürt sorununun çözümü.

Başka sorunlar da var: a) Giderek daha belirgin hale gelmeye başlayan toplumsal çözülme, b) Ailenin derin sarsıntı geçirmesi, c) Ahlaki değer ve erdemlerden yoksun bir eğitim sisteminin işleminden geçirdiği bir nesli yarışmacı, rekabetçi, bencil, sosyal sorumluluğu zayıf ve bir ölçüde bohem hayat tarzına ve nihilizme açık hale getirmesi. d) Ergenekon davasıyla sembolleşen siyasi rejimin siyaset dışı güçlerin etkisinden, darbe veya müdahale tehlikelerinden salim kılınması. e) Köklü bir yargı reformu ve başka sorunlar.

Sorunların olması gayet tabii. Toplumsal hayat, sorunlar aşılarak tabii mecrasında akıp gider. Korkulması gereken, çözümsüzlüğe mahkûm olmaktır. Bir sorunu çözme yöntemini (usul) bilenler kaygı ve çatışmalara sürüklenmeden normal hayatlarına devam ederler. Bana göre iyi bir anayasanın temel özelliği, şu veya bu siyasi görüşün, etnik, mezhebi, sınıfsal grubun kendince 'mükemmel metin' yazıp toplumun onayına sunulması değil, toplumun var olan yelpazelerinin müzakereye katılarak ortak paydalar üzerinde anlaşması ve ortaya çıkacak sorunları nasıl çözeceklerine dair bir usulü belirlemesidir.

Bir siyasi partinin kendi dünya görüşünü, arzu ve iradesini başkalarına kabul ettirmeye çalışması veya demokratik rejimi kendi öngörülerine göre şekillendirmeye çalışması ayrışma ve çatışma sebebidir. Partiler bir kesimin yakın sözcüleri ve temsilcileri olabilir, ama toplumun bütününü kendi siyasi görüşleri içine hapsetme gibi totalitarist bir iddianın sahipleri olamazlar.

Türkiye'de siyasi partiler, Meşrutiyet ve Cumhuriyet'ten devraldığı miras sonucunda açık veya gizli böyle bir iddia ve yönelim içinde olmaktan kendilerini kurtaramamışlardır. Bunu yeni dönemde AK Parti değiştirebilir, farklı bir siyaset çerçevesi ortaya koyabilir.

AK Parti, siyasetin merkezine doğru yönelirken yazık ki diğer sağ partiler gibi 'kalkınmacı' bir kimliğe bürünüyor. Başbakan'ın seçim beyannamesini açıkladığı 16 Nisan'dan bu yana gündeme gelen bilumum projeler kalkınmacı, fazlasıyla iri, maddi cesameti daha çok büyütücü, büyük ve en büyük özelliklere sahipler. Dahası 'çılğın' sıfatını almayı hak edecek kadar da şaşkınlık vericidirler. Refah, milli gelir artışı, üretim vb. sorunlar tabii ki önemli, ama çok daha derinde bu toplum bir arada yaşama iradesini kaybetmekle karşı karşıya. Adalet, aile ve ahlaki hayatı mümkün kılma çabası neredeyse birkaç kaygılı entelektüelin fantezisi gibi algılanır oldu. Oysa durum öyle değil.

Bu toplumun acil olarak ahlaki ve sosyal olarak takviye edilmeye ihtiyacı var. Bu, devletin veya hükümetlerin işi değildir; büyük ölçüde siyasete belli uzaklıkta durması gereken İslami-sivil cemaat veya başka sosyal-sivil oluşumların görevidir. Siyasi iktidar her şeyi temellük etme hatasına düşerse, her sene seçimler yenilense bile, sonuçta sistem totalitarizme kayar.

Yeni bir toplumsal sözleşme akdetme aşamasına gelmişken, yeni bir muhayyileye ihtiyacımız var, AK Parti yeni politikalarla bunun önünü açmalı. Bu muhayyile toplumsal yelpazede yer alan bütün grupların (dini, mezhebi, etnik, sınıfsal) arzu ve özelemlerini, talep ve sorunlarının çözümünü ihtiva etmeli. Bunun için de bu toplumun ortak aklını, ortak duygu ve yönelimlerini, ideal ve hayallerini yansıtmalı. Bizi heyecanlandıracak, birbirimize yakınlaştıracak, yeni sinerji katacak bir muhayyile.

Patlama ve çatışmaların sürdüğü Ortadoğu bizi izliyor. Ortadoğu'ya Batı'yı tekrar eden, cesamete ve adaletsizliğe dayalı kalkınmacı programlar, geç kalmış milliyetçilikler, artan yoksul nüfusu, duyarsızlaşan zengin zümreleri ve "daha büyük Türkiye" idealiyle yol gösteremeyiz, onları da kendimizle beraber batırırız. Kolektif hafızası, asli referans çerçevesi ve birikmiş enerjisiyle bu toplum, bölgeyi içine alacak genişlikte bir muhayyile çizebilir. İktidar sadece duyargalarını açsın, antenlerini doğru yöne çevirsin, toplumun önünü açsın, yeter.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Post-Kemalist dönemin ilk seçimi

Bugüne kadar yapılan 16 seçim Mustafa Kemal'in ölümünden sonra CHP tarafından temsil edilen 'Kemalist dönem'in karakteristiği olan mücadelelerle geçti.

Dönem boyunca CHP ve 'diğerleri' vardı. 'Diğerleri'ni, siyaset sosyolojisi açısından 'ötekileştirilen ötekiler' anlamında kullanıyorum. Bunların içinde 'merkez sağ' siyaset yapan DP, AP, DYP; 'sağ muhafazakâr' siyaset yapan ANAP; 'Milli Görüş' çizgisinde siyaset yapan partiler; 'sağ milliyetçi' siyaset yapan MHP; 'muhafazakâr demokrat' siyaset yapan AK Parti vd. vardır. DSP vb. sol tandanslı partiler CHP'ye karşı geliştirdikleri muhalefet ve uzaklık oranında 'diğerleri', CHP'ye olan yakınlıkları kadarıyla merkezin partileri oldular. 'Kürt milliyetçiliği' zemininde siyaset yapan partiler sosyal tabanları 'ötekiler', ideolojik donanımları itibarıyla CHP zihniyetinden kopuk değildirler. Bunlara 'Kürt Kemalistleri' diyebiliriz.

CHP, bürokratik sert çekirdeğin siyasetteki temsilcisidir. Sert çekirdeğin ana unsurları askerî, sivil bürokrasi, büyük sermaye, yüksek yargı, üniversiteler, sivil devlet kuruluşları (SDK) ile bunların medyada ve sanat dünyasındaki uzantılarıdır. CHP'yi tarihsel konum ve iddialarından sadece Ecevit koparmaya çalıştı; bu çabasıyla 1973'te oyların yüzde 33,3'ünü; 1977'de yüzde 41,3'ünü alma başarısını gösterdi. Ecevit'i bürokratik merkezin partisi CHP'sinden uzaklaştıran çabası, ideoloji ve seçmen tabanı olarak 'ötekiler'e dönük geliştirdiği politikaları.

CHP askerî vesayet rejiminin doğrudan etkin olmadığı 'normal' zamanlarda 'sivil vesayet' rejimini temsil eder. Bu açıdan, aslında AK Parti'yi köşeye sıkıştırmak üzere operasyonel amaçlarla piyasaya sürülen 'sivil vesayet' kavramsallaştırması hakikatte tam olarak CHP'ye uygun düşmektedir.

Bundan önceki 16 seçime baktığımız zaman, devletin Kemalist ideolojisinin partisi olarak CHP ve ötekileştirdiği diğer partilerin oy dağılımı büyük kavganın 'idari/bürokratik merkez' ile 'toplumsal merkez' arasında cereyan ettiğini görürüz:

'Açık oy gizli tasnif' yöntemiyle yapılan 21 Temmuz 1946 seçimlerinde CHP 465 milletvekilinden 397'sini, örgütlenmesini tamamlayamadığı için 16 ilde seçimlere katılamayan DP 61'ini, bağımsızlar 7'sini kazanmıştı. 1950 seçimlerinde DP oyların yüzde 52,6'sını, CHP 39,4'ünü; 1954 seçimlerinde DP oyların yüzde 57,6'sını, CHP 35,3'ünü; 1957'de DP oyların 47,8'ini, CHP 41'ini; 1961'de CHP oyların yüzde 36,7'sini, AP 34,7'sini, YTP 13'ünü; 1965'te AP oyların yüzde 52,8'ini, CHP 28,7'sini; 1969'da AP oyların 46,5'ini, CHP 27,3'ünü; 1973'te CHP oyların 33,3'ünü, AP 29,8'ini, MSP 11,8'ini, MHP 3,3'ünü; 1977'de CHP oyların 41,3'ünü, AP 36,8'ini, MSP 8,6'sını, MHP 6,4'ünü; 1983'te ANAP oyların yüzde 45,1'ini, HP 30,4'ünü, MDP 23,2'sini; 1987'de ANAP oyların 36,3'ünü, SHP 24,7'sini, DYP 19,1'ini, RP 7,6'sını, MÇP 2,9'unu; 1991'de DYP oyların yüzde 20'sini, ANAP 24'ünü, SHP 20,7'sini, RP (ittifak) 16,8'ini; 1995'te RP oyların 21,3'ünü, ANAP 19,6'sını, DYP 19,1'ini, CHP 10,7'sini, MHP 8,1'ini; 1999'da DSP 22,1'ini, MHP 17,9'unu, FP 15,4'ünü, ANAP 13,2'sini, DYP 12'sini, CHP 8,7'sini, HADEP 4,7'sini; 2002'de AK Parti 34,2'sini, CHP 19,3'ünü, DYP 9,5'ini, MHP 8,3'ünü, DEHAP 6,2'sini, ANAP 5,1'ini; 2007 seçimlerinde AK Parti oyların yüzde 46,5'ini, CHP 20,8'ini, MHP 14,2'sini, bağımsızlar 5,4'ünü almış bulunuyor. Seçmenin ana gövdesi CHP'ye karşı kendine uygun bulduğu bir şemsiye altında toplanmış, özel bir parti, lider veya doktriner ideoloji sadakatine sahip olmamıştır.

Neden 12 Haziran 2011 seçimleri 'post-Kemalist dönem'in ilk seçimidir? Çünkü ilk defa CHP iki ana gruba ayrıldı, bu klasik hizipleşme değildir. Bir grup Kemalizm'den vazgeçmeyi savundu, diğeri Kemalizm'e makyaj yapmakla yetinilebileceğini öne sürdü. 12 Haziran, CHP'nin beklenen köklü reformu yapamadığını, hâlâ kimliğini Kemalizm'de aradığını göstermiş oldu. Post-Kemalist dönemin yükü yine AK Parti'nin sorumluluğunda. Hem AK Parti hem Türkiye için zor bir süreç başlamış durumda. Ortak akı, ortak payda ve diyalog arayışını gerektiren bir dönem.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni yol haritası

Ali Bulaç 2011.06.16

AK Parti girdiği her üç seçimden oylarını artırarak çıkıyor, vekil sayısını da düşürüyor: 2002 seçimlerinde aldığı oy oranı yüzde 34,3, çıkardığı vekil sayısı 363; 2007'de aldığı oy oranı yüzde 46,9, vekil sayısı 341; 2011'de aldığı oy oranı yüzde 49,9, vekil sayısı 326.

AK Parti, girdiği ilk seçimde anayasayı değiştirebilirdi. Yapamadı, geriye dönüp de hayıflanmanın bir faydası yok. 2007 seçimlerinden sonra referanduma gidebilirdi, 12 Eylül 2010 "kısmi anayasa değişikliği"yle bunu yaptı. Bugün ne kendi başına anayasa değişikliği yapabilir ne referanduma gidebilir. Buna mukabil seçmenin toplam oylarının yüzde 50'sini de torbasına indirmiş bulunuyor.

Tabii ki diğer tarafta da yüzde 50 var. Bir okur "AK Parti-dışı yüzde 50"yi şöyle bölüp sıralamış: Yüzde 50'nin yüzde 50'si CHP'ye, onun da yüzde 50'si MHP'ye, onun da yüzde 50'si BDP'ye, onun da yüzde 50'si diğerlerine, yani Meclis'e vekil gönderemeyen küçük partilere ait.

Peki, şimdi ne olacak?

Belirtmek gerekir ki, Türkiye siyasetinin bugüne kadar gelmiş geçmiş en zeki ve yetenekli siyaset mühendisi R. Tayyip Erdoğan'dır. Politik zekası kadar sezgileri de son derece kuvvetli. Seçim kampanyaları sürerken, 12 Haziran seçimlerinden 315-330 arası milletvekili çıkarma beklentisi içinde olduğunu söylemişti. Bu seçimlere ilişkin bir öngörü, isabet oranı yüksek bir tahmin olduğu kadar, belki de 'bilinçaltı bir dilek ve temenni' de sayılabilirdi. Rasyonel siyaset açısından bakıldığında böyle bir tahmin veya temenni hiç de haksız sayılmaz, Erdoğan tek başına anayasa yapma sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalmadığı için belki de rahatlamış durumda.

Önümüze çıkan tabloyla Erdoğan tabii ki anayasa değişikliği yapamaz, ama cumhurbaşkanlığına giden yol sonuna kadar açık. Şimdi inisiyatifi eline geçirmiş durumda. 2012 veya 2014, fark etmez istediği seçenekten biriyle cumhurbaşkanı olabilir. Önemli sorunları referans aldığı çerçevede hal yoluna sokabilmek için 2014 yılını tercih edebilir. Bu hem ona, geçen iki dönemde yapamadıklarını yapma, içinde ukde kalmış şeyleri gerçekleştirme imkânı verir hem Abdullah Gül etrafında üretilen iç ve dış spekülasyonları bir ölçüde boşa çıkarır. 2014'te Çankaya'ya çıkacak Tayyip Erdoğan'ın önünde iki 5 yıllık dönem var, bu da eder 2024. Bu arada AK Parti kurumsallaşmasını tamamlar, belki de sistemde yarı-köklü değişiklik anlamına gelebilecek "başkanlık veya yarı başkanlık" modelinin de önü açılmış olur.

Erdoğan'ın balkon konuşması önemliydi. Tek başlarına yeni bir anayasa yapamayacaklarını belirtip iki aktöre işaret etti: İlki siyasi partiler, diğeri sivil toplum kuruluşları. Bu konu önemlidir, ben bu çözümde siyasi partiler ayağının yanlış kurulduğunu düşünüyorum, ele almaya çalışacağım. Bu iş bir başka bahara kalabilir.

Konuşmasında Ortadoğu ve Balkanlar'a vurgu yaptı ki, anlamı şudur: Bundan sonra da Türkiye, son yıllarda başlattığı bölge politikalarına devam edecek, üstelik daha aktif rol alacak. Avrupa'ya silik bir vurgu yaptı.

Daha önemlisi, ilk defa Başbakan yoksullara, orta sınıfa, emeklilere ve dar gelirliilerin durumuna kuvvetli vurgular yaptı. Bu önümüzdeki dönemde vahşi kapitalizmin semirttiği aslanların önüne bu kesimleri acımasızca atma düzeni olan neoliberal politikaları bir miktar frenleme düşüncesinde olduğunu ima ediyor. Bu sefer Başbakan liberallerle arasına belirgin mesafe koydu; ne önceki iki dönemde olduğu gibi listelerde onlara yer verdi, ne onların dilini kullandı. Onların çoğu da ona oy vermedi.

Konuşmanın dikkat çeken diğer bölümleri, "inkar ve asimilasyon döneminin kapandığı"nın altını çizip Kürt sorununa değinmesi; kibir ve gurura kapılmayacaklarını belirtmesi ve kampanya sırasındaki kırıp dökmeler dolayısıyla 'özür' yerine 'helalleşme' istemesiydi.

Sosyolojik olarak köklü değişim yaşıyoruz, anayasa ve idari mevzuat önceki dönemden kalma. AK Parti şuna karar verecek: Postkemalist dönemin kurucu ve önünü açıcı aktörü mü olacak, yoksa süreci idare-i maslahatla mı geçiştirecek? Hayati soru bu!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni anayasa ne kadar mümkün?

Ali Bulaç 2011.06.18

326 milletvekiliyle AK Parti'nin tek başına yeni bir anayasa yapamayacağını veya referanduma da gidemeyeceğini anlamış bulunuyoruz.

12 Haziran seçimlerinin anahtar terimi "yeni anayasa" idi ve terimin işaret ettiği temayı en çok AK Parti vurguladı. Seçmenin ana gövdesi, cemaatler, STK'lar ve birçok toplumsal kesim sandığa yeni bir anayasa umuduyla gitti. Anayasa sürecine teorik olarak destek vermesi mümkün olan partilere tek tek bakalım:

Seçim kampanyası boyunca CHP açıktan yeni anayasa yapımına karşı çıkmadı, ama konuya dört elle sarılmadığı da dikkatlerden kaçmadı. AK Parti karşıtlığı onu 12 Eylül referandumunda kısmi değişikliğe "hayır" oyu vermeye götürdü. Kısmi değişikliğe bile "hayır" diyen bir partinin yeni bir metne "evet" diyeceği beklenemez. Tek umut bu konuda samimiyetine inanmak istediğimiz Kemal Kılıçdaroğlu ve yeni ekibi olabilirdi. Mevcut durumda Kılıçdaroğlu ve ekibinin hiç de rahat olmadıkları anlaşılıyor. Nitekim parti içi dengeleri gözetken Kılıçdaroğlu, öyle şartlar öne sürüyor ki, bunları kabul edip de yeni bir metin yazmaya kalkıştığınızda, mevcut Anayasa'daki cümle bozukluklarını düzeltmekten başka bir değişiklik yapmış olmazsınız: "İlk dört maddenin dokunulmazlığı" şartı her şeyi açıklamaya yeter. İyimserliği elden bırakmayalım, ama görünen şu ki, 12 Haziran seçimleri yeni anayasa-CHP ilişkisini biraz daha umutsuz bir vadiye sevk etmiş bulunuyor. Ergenekon sanıklarının CHP'de vekil olduğu, Demirel'in empoze ettiği kişilerin CHP'de sandalyelere kurulduğu bir partiden umut yok, hele CHP adına anayasa hazırlama komisyonunda yer alması beklenen zatlara düşünürsek CHP'ye ilişkin umutlar iyice azalıyor.

MHP ise başından beri tutumunu açık açık ortaya koymuş bulunuyor: MHP liderlerine göre yeni anayasa talebi "Türkiye'yi parçalama planı"nın bir parçasıdır; ne Anayasa'daki kritik maddelerin değişimine evet diyor ne de etnik vurguya yer verilmeyen yeni yurttaşlık tanımına yanaşiyor. Kaldı ki, ilk elde sürdüğü iki şarttan biri Başbakan Erdoğan'ın "özür" dilemesi, diğeri ajandasında var olduğunu öne sürdüğü gündem maddelerini açıklaması. Kısaca MHP, "Bu işte ben yokum" demeye getiriyor.

Yemin töreninden sonra grup kuracağı anlaşılan BDP'ye gelince. İlk bakışta yeni bir anayasa istediğini tespit edebiliyoruz. Fakat idari ve politik taleplerin anayasal ifadelere dökülmesi sırasında öylesine sorunlar çıkabilir ki, değil AK Parti, anayasa isteyen genel kamuoyu dahi bunlara "evet" diyemeyebilir. İleride bunları tartışmak üzere şimdilik iki önemli noktaya işaret etmekle yetinelim: İlki, kurucu iradenin iki etnik kimlik (Türk ve Kürt) olarak yeniden tanımlanması, diğeri "tek devlet iki ulus" talebinin masaya getirilmesi. Bu, Kürt sorununun geldiği son noktayı ifade etmesi bakımından önemlidir, pazartesi günü bu konuyu ele almaya çalışacağım.

Bu çizdiğimiz karamsar çerçeve dolayısıyla Meclis'te temsil edilecek dört partiden de yeni anayasa için pek umutlu olmadığımızı söyleyebiliriz. Ancak yine de kamuoyunun ısrarlı anayasa talebi partileri motive etmede önemli rol oynayabilir. Özellikle AK Parti'ye çok iş düşüyor. 326 milletvekiliyle kimse AK Parti'yi suçlayamaz, ama yeterince istekli olup olmadığını, beklenen performansı gösterip göstermediğini test etmek kolay.

Bu aşamada karşımıza çıkan fırsat, diğer partilerde samimiyetle Türkiye'nin içinden çıkamadığı sorunlarını yeni bir anayasa ile aşabileceğine inanan milletvekillerinin varlığıdır. Söz konusu vekiller partilerine rağmen anayasa yapım sürecine destek verebilir. CHP ve MHP'de bu düşüncede olan vekiller var, BDP içinde de belirgin olarak ilk elde 5-6 isim saymak mümkün. Eğer üç partiden yeterli sayıda vekilin yeni anayasa yapım sürecine katılmaları sağlanabilirse kuvvetli bir umut ışığı doğar.

İstiyor olmalarına rağmen vekiller partilerini karşılarına almayı göze alamazlarsa ne olacak? Bu da hayli önemli bir sorudur. Ümitsizliğe kapılmak gerekmez, başka seçenekler de var.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni Kürt sorunu!

Ali Bulaç 2011.06.20

Kürt sorunu epey zamandır 'yeni' bir safhaya girmiş bulunuyor. Buna "yeni Kürt sorunu" diyebiliriz.

"Yeni" olanı "eskiler"den ayıran sorunun değişen toplumsal destek, dil ve politik sözcülerinin öne çıkardığı taleplerdir. Yeni bir anayasa yapma heyecanı uyanmışken, genel olarak Türkiye toplumunun anayasa performansını "yeni Kürt sorunu" tayin edebilecek güçte görünüyor.

Toplumsal müzakere ve uzlaşmaya dayalı yeni ve sivil bir anayasa metni ortaya çıkabilirse bu sorun çözülür. Ancak taraflar maksimalist taleplerle masaya oturursa süreç tıkanır. Tabii ki taleplerin, arzu ve hedeflerin iyi niyetle ve açıklıkla dile getirilmesinde zaruret var. Çünkü müzakere sırasında taraflar birbirini daha iyi anlar, tanır, empati yapar ve mutabakat sağlamaya gayret eder.

Kürt sorunu, anayasa müzakeresinin önemli gündem maddelerinden biridir, onun kadar önemli olanı, dinini ciddiye alan insanların dini kimlik ve hayatlarını toplumsal ve kamusal olarak nasıl ifade edip özgürce yaşayabilecekleri konusudur. Müzakere süreçlerinde kimlerin söz alacağı, söz alanların temsil meşruiyeti ve kabiliyetlerinin ne olduğu da önemlidir. Kürt meselesiyle ilgili şöyle bir tablo söz konusu:

- 1) Türkiye'nin genelinde 75 milyon nezdinde hepimizi yoran bir "Kürt sorunu" olduğu yönünde bir kabul var.
- 2) Türk milliyetçileri ve hâlâ bürokratik merkezi kontrol edebilen küçük zümreler hariç, Türkiye toplumunun ana gövdesi Kürtlerin "bir halk veya kavim" olarak bazı temel hak ve özgürlüklere sahip olduğunu, geçen

yüzyıldan Kürtlerin zorunlu asimilasyona tabi tutulduğunu, hak ve özgürlükleri sağlam yasal çerçeveler içine alındığı takdirde sorunun büyük ölçüde çözüleceğini düşünmektedir.

3) Kürtlerin neredeyse tamamı da hiç değilse üç talebin karşılanmasının sorunu çözeceği üzerinde ittifak etmiş bulunuyorlar. Bunlar da "Etnik kimliğin ifade edilmesinin önündeki yasal engellerin kaldırılması; anadil öğretimi ve eğitimi; bölgenin sosyal ve ekonomik refah seviyesinin yükseltilmesi" şeklinde özetlenebilir.

4) Sorunu aktif olarak "pozitif siyaset" yoluyla temsil eden BDP ve "negatif siyaset" yoluyla sürdüren PKK ise daha ötede taleplere sahip görünüyor. Bu da son zamanlarda belirgin biçimde telaffuz edildiği üzere "demokratik özerklik" projesinin tanınması ve kabulüdür. Yeni bir anayasa hazırlığında söz konusu projeye altyapı teşkil edecek şu iki talep müzakere sürecini zora sokabileceği gibi tamamen sona erdirebilir de:

a) Türkiye Cumhuriyeti'nin dominant kimliğinin "Türk etnik grup" yanında "Kürt etnik grubu"yla yeniden tanımlanması. Söz konusu talep Cumhuriyet'in patronajını ikiye çıkarıyor: Türkler ve Kürtler. Bu önümüze iki tartışma konusu çıkaracak. Etnik olarak Türk olmayan Çerkez, Gürcü, Boşnak, Arap, Arnavut vs. kavimlerin yine "Türk" olarak tanımlanmalarına devam edilecek; diğeri etnik temelli Cumhuriyet'te bugüne kadar yaşanan sorunların müsebbibi Türk etnik kimliği iken, buna Kürt etnik kimliği eklenecek. Kısaca Kürt milliyetçileri kendi etnik kimliklerinin özel olarak tanınıp yasalara geçmesi ve Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde özerkliğin kabulü için "istisnai idari ve yasal düzenlemeler" istemektedirler. Burada iki soru öne çıkıyor: İki etnik kimlikten oluşan "iki kurucu irade" bizatihi yeni bir çatışma sebebi olmayacak mı? Doğu'da ve Güneydoğu'da Kürtlerin dışında Araplar, Türkler, Süryaniler de yaşıyor. Onlar ne düşünüyor acaba?

b) Yeni nesil BDP dil ve söyleminde bundan öncekinden farklılaşan esaslı bir durum gözleniyor. Kürtleri "bir halk veya kavim" değil, "bir ulus" olarak tanımlıyor, "tek devlet çatısı altında iki ulus" teorisini savunuyor. Artık Kürt milliyetçileri, sorundan inkar ve asimilasyonun terk edilmesini ve bir kavim/halk olarak Kürtlerin evrensel ve tabii hak ve özgürlüklerinin tanınmasını anlamıyorlar, Kürtlerin bir "uluslaşma" sürecine girdiklerini söyleyip Kürt uluslaşmasının idareden hukuka, sosyal hayatın tanziminden iktisadi kaynakların dağıtımına kadar her alanda tanınmasını ve genel sistemin bu çerçevede düzenlenmesini talep ediyorlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tiyatro bu

Ali Bulaç 2011.06.25

Sadece Ortadoğu'da değil, Avrupa'da da imrenilecek bir seçim gerçekleştirdik. Siyasal yabancılaşmanın yaşandığı Avrupa'da bu ölçeklerde yüksek katılım ve temsil, imrenilecek bir tablodur. Belirtmek gerekir ki, bu tabloyu partilerden çok halka borçluyuz.

Bizim modernleşme politikalarımız partileri devletin siyaset içindeki uzantıları olarak tanımlar. Partilerin yaslandığı kurucu felsefeler -sağ-sol, milliyetçilik, muhafazakârlık- faaliyet alanlarını ve tarzını belirleyen mevzuat yukarıdan aşağıya doğrudur, çatışmacıdır ve benmerkezcidir. Mevcut siyasî zihniyet ve mevzuatla hakikatte demokrasi olmaz. Zaten bürokratik merkez de, halk yönetimini, halkın karar mekanizmaları ve süreçleri üzerinde etkili olmasını istemez.

12 Haziran seçimlerinin en büyük motivasyonu yeni ve sivil bir anayasa idi. Sandıkların açılmasından itibaren kişisel olarak Türkiye toplumunun genel arzusu ve beklentisi haline gelen yeni bir anayasanın yapılabileceği yönünde herhangi bir ümit taşımadığımı belirttim. Taşıyanları da bardağın dolu tarafını gören iyimserler olarak saygıyla karşıladım.

Görünen köy ortada: Türkiye'de vesayet rejimi devam ediyor, sistemin ana kontrol noktaları ve etkili mekanizmaları henüz halkın inisiyatifine geçmiş değil. Değiştirici misyonla ortaya çıkan siyasî partiler -hepsi- böylesine köklü bir değişim projesine pek istekli değiller. Sistemin merkezi öylesine kışkırtıcı, cezp edici imkân ve avantajlarla donatılmış ki, iktidara gelebilenler zaten bu imkân ve avantajları ellerinden çıkarmak istemiyorlar. Muhalefette olanlar ise iki pozisyona sahip bulunuyorlar: Anamuhalefet konumunda siyaset yapanlar -örneğin CHP- merkezi iktidarın kendisine ayrılmış locasında zaten muktedir. Bu yüzden Baykal ve öncekiler hiçbir zaman CHP'yi yüzde 30'un üstüne çıkarmayı düşünmediler. Yüzde 15-25 arası bir kitleyi laiklik, irtica, bölücülük, Alevilik, azınlıklar, rejim kaygıları, cumhuriyetin temel nitelikleri, yaşama tarzı vb. korkularla yerinde tahkim ederek kendilerine bağlamayı ve bu suretle anamuhalefette kalıp kendilerine ayrılmış locada kalmayı ana hedef seçmişlerdi. Her şeye rağmen Kılıçdaroğlu ve aşağıdan onu itekleyen seçmen bu sefer iktidar istedi, ama zaten bu örgüt yapısı, bu parti felsefesi ve siyaset tarzıyla ancak bu kadar olabilirdi.

MHP sonuçtan gayet memnun. BDP de YSK kararıyla babadan kalma usullerle çatışmayı besleyecek imkân ve araçlara sahip bulunuyor. AK Parti'ye gelince. 8,5 senedir -hadi anayasayı değiştiremedi- bir türlü siyasî mekanizmaların içine sinmiş bulunan mevzuatı değiştirmeyi gündemine bile almadı. Bu seçim yasası, partiler yasası, ifade özgürlüğü üzerindeki kısıtlamalar, 12 Eylül askerî rejiminin mevzuatıyla her zaman 367 skandalı, Hatip Dicle vak'asıyla karşılaşmanız mukadder. Zaten sistemin ana mantığı bunun üzerine kurulmuş. Başka ne olabilirdi ki!

Bu bir tiyatro! Herkes rolünü oynuyor. AK Parti "Yargı kararıdır" repliğini tekrarlıyor. CHP, Ergenekon'dan yargılanan iki milletvekili için "Bu hukuksuzluktur" diyor, MHP Balyoz'dan yargılanan vekili için aynı şeyleri söylüyor. BDP de Hatip Dicle ve diğer KCK sanıkları için "Ben Meclis'i boykot ediyorum, yer yerinden oynayabilir" diye tehdit ediyor. Birinin diğerinden farkı yok, ama biri AK Parti, diğeri CHP, öbürü MHP, ötekisi BDP...

YSK, geçmişte Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi'nin yaptığı gibi siyasete tam ortasından müdahale etti, 50 milyon seçmenin sevincini boğazına tıkadı. 70 yıllık Sovyet sistemi -demirperde deniyordu- kimsenin burnu kanamadan, medeni bir şekilde değişti. Bizinkisi 100 yıllık İttihatçı sistem, esnemiyor! Rusya'da reformlara askerler, KGB ve siyasetçiler destek verdi; yargı ve bürokrasi direndi. Bizde ise halktan başka galiba kimse samimiyetle değişime destek vermiyor.

Şu var ki, sistem çürümüş, köhnemiş. YSK'sından ÖSYM'sine kadar. Günün birinde halk sahnenin gerisini de görebilirse, Türkiye ayağa kalkacak ve Ortadoğu halklarıyla "Ya Allah!" diyecektir. Anlaşılan daha çekeceğimiz var!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Demokraside kör nokta

Geçen yazıda "Modernleşme politikalarımız partileri devletin siyaset içindeki uzantıları olarak tanımlar.

Partilerin yaslandığı kurucu felsefeler -sağ-sol, milliyetçilik, muhafazakârlık-faaliyet alanlarını ve tarzını belirleyen mevzuat yukarıdan aşağıya doğrudur, çatışmacıdır ve benmerkezcidir. Mevcut siyasî zihniyet ve mevzuatla hakikatte demokrasi olmaz. Bürokratik merkez de, halk yönetimini, halkın karar mekanizmaları ve süreçleri üzerinde etkili olmasını istemez." demiştik. Çok sayıda okuyucu, bunu açmamızı ve "nasıl bir demokrasi" olması gerektiğini soruyor.

Bir gazete köşesinde modern siyasetin en temel konusunu ele almak zor. Ancak ana hatlarına işaret edebiliriz.

Sorun, bizim siyasî tecrübemizi aşan boyutlarıyla Batılı demokrasilerin krizine işaret etmektedir. Oralarda bizdeki gibi 'bürokratik merkez' belirleyici konumda değilse, 'derin devlet', iktidar seçkinleri, lobiler, dev şirketler, medya, demokratik işleyişi derinden etkileyebilmektedirler. Bunun tipik örneği Amerikan demokrasisidir. Hiç kimse dünya imparatorluğu konumundaki bu ülkede işleyen demokrasinin halkın iradesini tam olarak yansıttığını, karar ve politikaların genel seçmenin çıkarına uygun olarak alındığını öne süremez.

Modern siyaset biçimi olan Batılı demokrasilerin en büyük numarası, birilerinin -lobilerin, iktidar seçkinlerinin, şirketlerin, silah ve petrol tüccarlarının, baskı gruplarının vs.- çıkarına uygun olanın geniş halk kitlelerine istetilmesidir. Bir parça "Cebriyeci kader-irade bakış açısı"nı yansıtan şu görüş tam da modern demokrasilerin işleyişine uygun düşmektedir. "Allah diler, kul da diler. Kul dileğinde ısrar eder, Allah kulu kendi dileğinde öyle yorar ki, sonunda Allah'ın dilediği olur." Kul dilediği şeyin gerçekleştiğini düşünür, bir bakıma kendi kaderini özgür iradesiyle seçer. Allah-insan iradesi ve işleri konusunda ayrıca derinlemesine ele alınıp kritik edilmesi gereken bu durumu Batılı demokrasilere uyguladığımızda, şu tablo ile karşılaşırız:

Seçmen bir şeyi diler, iktidar seçkinleri (iktisadî, askerî ve siyasî hegemonik zümreler, baskı ve çıkar grupları) de bir şey diler. Dileklerin gerçekleştiği sistemi kuran seçkinlerdir, arabayı dizayn eden, bir yola koyan ve güzergâhı tayin eden onlardır. İktidar seçkinlerinin hareket noktasını şu belirlemektedir: Onlar için iyi olan, ülke ve toplum için de iyidir: "Ford motor için iyi olan Amerika için de iyidir".

Bu çerçevede halka arabayı kullanacak kaptan şoför ve yol boyunca servis hizmeti verecek personelin seçimi bırakılmıştır. Hukukî mevzuat, aday belirleme yöntemleri, devasa seçim kampanyaları, propaganda teknikleri, seçim masrafları ve gösterileri sadece bu alanla ilgilidir. Belli periyotlarda tekrarlanan seçimler sonucunda direksiyonun başına kim geçerse geçsin, bilinen arabaya binilecek, belli güzergâhta yol alınacaktır. Ayrıca şoför ve personel, ister kendileri büyük bir heves ve hırsla arabayı sürmeye talip olsunlar ister asıl inisiyatifleri ellerinde tutan hakim zümreler tarafından belli bir imaj üretimine tabi tutularak aday gösterilsinler, kitlelere düşen önlerine konulan istemeleridir. Yönetime bireylerin kendilerini aday göstermesi, sistemin seçkinler lehine, halkın aleyhine olan gücünü oluşturur.

İşte modern demokrasiyi geçmişteki monarşilerden, otokrat ve mutlakiyetçi idarelerden ayıran en önemli ve aynı zamanda ayartıcı tarafı, sistem olarak seçkinler tarafından tanımlanmasına rağmen sistemi işletecek lider ve kadroların kitleler tarafından istetilmesi, bu sayede de seçmenin sahiden kendi isteğiyle yöneticisini -ve elbette siyasî sistemi- seçtiğini düşünmesidir. Süreç içinde halk kendi kaderini özgür iradesiyle seçmiştir ama ona bu kadere empoze eden ve isteten başkasıdır, ancak bu en büyük gerçek sistemin kör noktasında saklandığı için kitleler tarafından görülmemekte, bir türlü fark edilmemektedir.

Modern demokrasilerde iktidar seçkinlerinin iradesi ile halkın muradı karşı karşıyadır. Paradoks şu ki, halk kendi iradesiyle seçkinlerin muradına hizmet eder. Tabii ki başka siyaset biçimi mümkün.

Vesayetin darbesi

Ali Bulaç 2011.06.30

Yaşadığımız olayların gösterdiği gibi, bürokratik merkezin tesis ettiği vesayet rejimi yüz yıldır büyük bir inat ve kararlılıkla sürüyor.

1950, 1965, 1983 ve 2007 seçimlerinde gözlendiği gibi toplumsal merkez, 12 Haziran 2011 seçimlerinde vesayet rejimine karşı büyük bir hamle yaptı. Seçimin umudu ve ana teması yeni bir anayasa idi. Anayasa ile Ergenekon ve Balyoz davalarında somutlaşan vesayet rejimi hukuki zeminde yapılacak köklü reformlarla son bulacaktı, fakat bir kere daha anlaşıldı ki, vesayetçiler zannedildiği gibi hiç de güçlerinden büyük şey kaybetmiş değiller. Vesayet rejimi taraftarları ya kaba askerî darbeler veya yine askerlerin desteğinde müdahaleler yaparak rejimi şekillendirirler. Belki kaba darbe yapma şansları bir parça azalmış gibi görünüyor, ama post-modern müdahale yapma imkânları sona ermemiştir. Bu çerçeveden dikkatlice bakıldığında, son yaşananların yüzde 50 muhalefet oyu toplayan üç parti bünyesinde, ama özellikle CHP bünyesinde tam bir darbe yaşandığını gösteriyor. Evet, bu sefer darbe CHP'de yaşandı, yazık ki Kılıçdaroğlu ve Gürsel Tekin çizgisi buna engel olamadılar, büyük ölçüde geleceğe ilişkin şanslarını kaybettiler. Deniz Baykal ve ekibinin darbenin kendisinden hoşnut olduklarını sanmıyorum, ama siyaseten Kılıçdaroğlu ve Tekin'i tasfiye etme zeminini elde etmiş olmaları hasebiyle durumdan pek şikâyetçi de değiller.

Eğer vesayetçilerin CHP üzerinden başlattıkları operasyon başarıya ulaşacak olursa, darbe teşebbüsleri dolayısıyla açılan davalar büyük akamete uğrayacak. CHP'deki darbenin yöneldiği amaç bu görünüyor.

Bu olayda, Balyoz davasından bir sanığı aday göstermekle MHP büyük hata etti, ama 28 Haziran günü Meclis'e girip yemin etmekle toparladı, 2007'de olduğu gibi tarihî bir kararın altına imza attı ve bence bu sorumlu davranışıyla sadece kendi seçmenin değil, vesayet rejiminden bunalan toplumun tamamının takdirini kazandı.

BDP'ye ve desteklediği bağımsız vekillere gelince...

Belirtmek gerekir ki, bundan daha berbat bir performans gösterilemezdi. Benim vicdanî kanaatime göre Hatip Dicle mağdur edildi, çoktan değişmesi gereken TMK'nın bir maddesinden dolayı yargılanıp mahkûm olması hak ve adalet duygusu gelişkin hiç kimse tarafından desteklenmedi. YSK'nın önce aday olur deyip seçildikten sonra vekilliğini düşürmesi apayrı bir skandal ve mağduriyet sebebi oldu.

Bütün bunlar doğru. Ama bu mağduriyeti gerekçe gösterip yeri göğü birbirine katmak, tehdit etmek, şantaj yapmak, nefretin ve şiddetin dilini kullanmak kimsenin yararına değildir. Bu dil ve tutum Kürt sorununun çözümünü destekleyen Kürt olmayan geniş bir kamuoyunu da şoke etmiştir. Hele BDP çizgisinden gelmeyip 12 Haziran seçimlerinde bu partinin desteğinde milletvekili seçilenlerin şiddet ve nefret diline bunca itibar göstermeleri, ateşe benzinle gitmeleri hiç tasvip edilemez. Çözülmeyecek sorun yoktur. Sorunların çözüm yeri Meclis'tir. En basitinden Mustafa Şentop, Hatip Dicle için "Hakkârî modeli"ni önerdi, maksat üzüm yemekse bağa gelinir. Maksat bağcı dövmekse dağı işaret etmek başka bir şeydir. Seçilen bağımsız vekiller siyasetin dilini konuşmalıdırlar. Sağ-sol çatışma döneminde kalma şiddet, nefret ve çatışma diliyle kitleleri ajite etmek hiç yakışık almıyor. Acılı Kürtler ve artık gerçekten yorulan Türkiye kamuoyu bu vekillerden daha ağırbaşlı, sorumlu ve siyasî duruş bekliyor.

ÖNEMLİ NOT: Aldığım çok sayıda e-mail ve telefonla benim 1984'ten beri piyasada olan Kur'an mealimin çeşitli isimler altında basılıp satıldığını, içinde hem Arapça metin hem Türkçe mealde yanlışlıklar, silinmiş kelimeler olduğunu öğrenmiş bulunuyorum. Her yeni baskısında meali dikkatle gözden geçiriyorum. Şikâyetlere konu olan nüshalar iznim ve bilgim olmadan yapılan "korsan baskılar"dır. Okuyucularımdan, kitapçı ve dağıtıcılardan ricam "Çıra Yayınları" dışındaki hiçbir baskıya itibar etmemeleri, kul hakkını ihlal eden ve meal dahi olsa para hırsıyla her günahı işlemekten çekinmeyen kimselerin korsan baskılarını alıp satmamalıdır.!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyaset ve iktidar oyunu

Ali Bulaç 2011.07.02

Batılı demokrasileri sürdürülebilir kılan yerli yerine oturmuş teamüllerdir. Teamüller Batı'nın dış dünya ile sömürü ilişkisinin derecesine göre başkalaşım geçiren sınıfların varlığını pekiştirir, aralarındaki çatışma potansiyellerini görece azaltır.

Dışarıdan akan kaynaklarda köklü bir kesinti yaşanmadan sistemin kalbinde yer tutmuş bulunan iktidar seçkinlerinin demokrasiyi nasıl denetlediği kolayca anlaşılamaz. Buna herkesin/bireyin ve her zümrenin yerini bilmesi, alacağı payı hesaplayabiliyor olması dolayısıyla zaten daha çok siyasetle ilgilenmeye gerek kalmaz. "Siyasi yabancılaşma" aslında tam da budur.

Yaşadığımız siyasi tecrübe, şehirlerin yeniden kurulmasına benzer, demokrasi de kurulma aşamasındadır. Burada sorun Batı'daki gibi baskı ve çıkar gruplarının iyi gizlenmiş çıkarları değil, "bürokratik merkez"in toplumun ana gövdesine karşı verdiği mücadelede somutlaşmaktadır. Bizde demokrasiyi bir bakıma bizzarure tercih sebebi kılan, bürokratik merkezin seçimler ve halkın iradesine dayalı olduğu düşünülen siyasi partilerin kuracağı iktidar umudu ve beklentisidir.

Demokrasilerde sistemin kalbindeki "kör nokta"yı perdeleyen elemanlar serbest seçimler, ifade özgürlüğü, örgütlenme ve muhalefet etme hakkıdır. Bunların yasaların teminatı altında olması demokratik sistemin de güvencesidir. Dileyen dilediği kimselerle bir araya gelebilir, sistemi kendisi işletebilmek amacıyla örgütlenir-parti kurar, serbest seçimler yoluyla iktidar olabilir.

Liberal felsefe, sistemin belirlenmiş yapısı konusunda öylesine kışkanç davranır ki, hak ve özgürlüklerin tamamını "birey"e indirger, "kolektif veya grup hakları"na iyi gözle bakmaz. Her ne kadar, bireyin özgürlüğü ve kişisel tercihler adına grup haklarına karşı çıkılıyor gözükse de, hakikatte asıl amil farklı bir paradigmadan hareketle örgütlenip sistemin ana çerçevesini bozacak güçlü kolektif hareket ve muhalefet biçimlerinin önüne geçme düşüncesidir. Hak ve özgürlüklerin tanımına ve kullanımına aşkın-müteal bir kaynak (vahy, din), gelenek, kolektif irade ve birlikler (cemaat, aile vs.) müdahil olmadıkları sürece, tek tek bireylerin iradesi ve seçimi iktidar seçkinlerinin muradına göre tahakkuk eder; çünkü dünyada hiçbir insan teki birey tek başına örgütlü çıkar ve baskı gruplarından daha güçlü ve belirleyici olamaz. Modern devlet, insanları bireylere indirip onları örgütlü iktidar seçkinleriyle karşı karşıya bırakan bir siyasal örgütlenme modelidir.

Sistemin ruhu, halkın iradesiyle iktidar seçkinlerinin muradını gerçekleştirmeye ayarlı olduğundan serbest seçimler, örgütlenme, ifade ve muhalefet etme süreçlerinin sisteme zararı yoktur, aksine sisteme asıl dayanıklılığını kazandıran, ona cezbedici karakterini veren de budur. Çünkü bireyler büyük bir heves ve umutla

yarişa katılırlar. Ortada tabii ki "halkın iradesi" veya "milli irade" vardır. Ama halk bireylerden müteşekkildir ve kurucu-milli irade çoğu zaman olağanüstü zamanlarda -mesela savaş sonrasında veya askeri darbeler sırasında- belirlenmiştir. İradenin 'milli/ulusal' olması onu doğası gereği devlete yani politik topluma ait kılar.

Halk seçimlerle partileri ve adaylarını seğebiliyorsa, verili prosedürde rol oynamak suretiyle yönetime katıldığını düşünür, mutlu olur. Mutlakiyetçi/monarşik veya açık oligarşik ya da otoriter rejimlerde halka böyle bir yetki, içinde serbestçe hareket edebileceği alan tanınmış değildir. Sistemin halka, örgütlü gruplara, partilere ve genel olarak zihnen zayıflatılmış bireylere kışkırtıcı gelen ikinci karakteristik özelliği, monolitik yapısıdır.

Modern siyaset iktidar ilişkisini düzenler ve iktidar açık-gizli toplumsal yapıların tümünü etkileyecek kudreti ifade eder. Bu yüzden herkes iktidara saldırır, ama daima ve sonuçta küçük bir azınlığın (merkezdeki çekirdek) kullanımında kalır. Halk, oy verdiği partiyi iktidar yapar ve sanki kendisi iktidarmış gibi algıya sahip olur. Bu "sanki iktidar"dır, demokrasinin sanal dünyasında olup biten siyaset ve iktidar oyunudur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sivas ve Başbağlar: Kan davası

Ali Bulaç 2011.07.04

18 yıl önce Sivas'ta yaşanan büyük fecaat hepimizin yüreğini yaktı.

Sünni-Alevi, 34 canın bir otele sıkıştırılarak dumandan boğulması, yakılarak öldürölmesi vicdan sahibi herkesi sarsar. "Her insanı sarsar" diyemem, çünkü insan "kan dökücü"dür, zulmeder. Vicdan sahibi insan farklıdır. Müslüman olmak vicdan sahibi olmaktır; vicdan sahibi hiç kimse bu katliamı onaylayamaz. 2 Temmuz'da 34 can öldürüldü; "amasız, fakatsız" bu cinayeti tel'in ediyoruz; 5 Temmuz günü de intikam saikiyle Erzincan Başbağlar köyünde bir o kadar masum köylü katledildi. Ben Sivas katliamını tel'in ettim, bugün de tel'in ediyorum; aynı şekilde Sivas katliamını tel'in eden Alevilerden de Başbağlar katliamını tel'in etmelerini bekliyorum. Bu hepimizin hakkıdır.

Bu arada bir zeyl düşmem lazım: Taraf gazetesindeki 2 Temmuz tarihli yazısında Ümit Kıvanç şunları yazıyor: "Hayatta en büyük hayal kırıklıklarından birini Sivas katliamı ertesinde yaşadım. O zamana kadar ahlakından şüphe etmediğim İslamcı aydınların çıkıp yüksek sesle ve alenen katliamı şiddetle kınamalarını beklemiştim. Na şu kadcarcık vicdanı olan bunu yapardı. Sonuç malum." diyor.

Ümit Kıvanç'a üç sebepten dolayı sadece teessüf ederim: İlki, ben o zaman Helsinki Yurttaşlar Derneği'nin kurucu üyesiydim. Katliamın hemen ertesinde toplanıp bir bildiri yayımladık. Altında benim de imzam olan bildiriden 1 milyon adedini uçakla İstanbul semalarından şehre attık. Köşemde katliamı şiddetle tel'in ettim. Ve bir daha böyle olayların yaşanmaması için HYD'nin bir toplantısında sol ve laik aydınlarımızın etkili kanaat önderleri, cemaat liderleriyle tanışıp diyalog kurmalarını önerdim, belki A. Rıza Demircan, Emrullah Hatipoğlu gibi değerli hocaları çağırıp onları dinlemenin faydalı olacağını önerdim. Öyle sert tepki aldım ki, sonuçta bana dedikleri şu oldu: "Biz din adamları veya cemaat mensuplarıyla bir araya gelemeyiz, onlar buradan içeri adım atamazlar." Ben de bir daha HYD'den adımımı içeri atmadım. İkincisi belli ki Ümit Kıvanç, İslamcılarla milliyetçi, sağcı, muhafazakârları birbirine karıştııyor; "Sivas'ın üstünde Sırp tayyareleri mi uçsun?" diye yazanları hâlâ "İslamcı" kategorisinde görüyor. Kimin nerede durduğu ortada. Üçüncüsü Kıvanç, yazısında malum mezhep ayrılığını vurgulayan nefret dilini kullanıyor, Başbağlar katliamını aklına bile getirmiyor.

Alevi vatandaşların kahir ekseriyetinin Başbağlar katliamını onaylamadıklarını düşünüyorum. Yazık ki, aynı hassasiyeti birçok Alevi derneğinde, aydınında, kanaat önderinde göremiyoruz. Her sene Sivas katliamını gündeme getirirlerken hepimizin acısı, Türkiye toplumunun utancı olarak değil, Hz. Osman'ın kanlı gömleğini şehir şehir mızrakların ucunda gezdiren Beni Ümeyye tahrikçileri gibi olayı bir "kan davası" havasına bürüyorlar, kurdukları nefret ve husumet dili üzerinden mezhep ayrılığının altını çiziyorlar.

Katliamı tel'in ederken derin yapılanmanın payını da görmezlikten gelmemeli. Dün Özgür Gündem gazetesi "Özel Harp Dairesi"nden bir üsteğmenin (H.Ç.) ağzından çarpıcı bir habere yer verdi: "Ben Erzincan'dayken Poligon Birliği'ne gelen ordu komutanı, bir birimin Sivas'a gitmesi gerektiğini söyledi. Amacımız insanları Madımak çevresine adapte etmektir... İslamcılar'ın içine girmek çok basit. İki Kulhuallah bir Bismillah çekersiniz İslamcılar'ın içindesiniz. Bizim Bölge'de yaptığımız en büyük olay insanların Madımak Oteli önünde toplandığı zaman taşı atmamız ve geri çekilmemizdir. Direkt emir aldığım kişi 93'te Teoman Koman, arkasından Osman Önal geldi. İlişkide olduğum isimler Fikret Altıoklar, Hasan, Atilla Uğur, Hurşit Tolon... Toplumu yönetmek istiyorsanız ilk başta bölersiniz. Sivas'taki amaç buydu. Oradaki amaç Aleviler'i ve Sünniler'i birbirine düşürmek, kaos yaratmak. Çünkü Sivas bölgede stratejik bir konum taşıyor. Erzurum, Erzincan ve Sivas bunlar askeriye için stratejik önem taşıyan bölgeler. Bölgede bulunan bazı silahlardan dolayı... Halkı ateşledik, halk olaya girdi ve timler bir anda geriye çekilmeye başladı. Ve geldiğimiz yoldan aynı şekilde geri dönüşümüz yapıldı."

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anahtar cümle

Ali Bulaç 2011.07.07

Batı'da da demokratik rejimlerin kurulması yenidir.

İkinci Dünya Savaşı'na kadar Batı'da doğru dürüst bir demokrasiden söz edilemez. Ne Almanya ve İtalya'da, ne İspanya veya Fransa'da. Hem çok partili demokratik rejime geçişte hem anayasa hareketinde Türkiye Batı'yı hiç de geriden takip etmiş sayılmaz. Öyle de olsa endüstri toplumunun siyasi rejimi olarak demokrasi en azından bugünkü formel yönüyle Batı'ya aittir. Bizi Batı'ya göre sorunlarını demokrasi veya anayasalara rağmen bir türlü çözemeyen krizli toplum haline getiren faktör, yeterince Batı'yı taklit edemeyişimiz değil, fazlasıyla taklit ve ictibas etmemizdir. Batı'yla eşzamanlı olarak biz de yeni başlayan sürece katkı sağlayan akıl ve birikim sahibi özne olabilseydik hem sorunlarımızı çöme konusunda çok daha fazla deneyim ve yöntemlere sahip olabilirdik hem genel krizi aşma konusunda Batı'ya da katkı sağlayabilirdik.

Geldiğimiz noktada bütün dünyada revaçta olan bu siyasi rejimin ciddi bir revizyona tabi tutulması gerektiği yönünde genel bir kanaat var. Demokrasi bir kereliğine tanımlanmış bir siyasi rejim veya dondurulmuş bir resim değildir. İşleyen, genişleyen, değişen bir süreçtir. Bu sürece Müslüman dünya da 'kendisi' olarak katılma özgüvenine sahip olmalı, sürece kendi referans kaynaklarını seferber ederek semantik bir müdahalede bulunabilmelidir.

Verili demokrasiler, sıkı markaj işleyen katı bir sekülerizmin ağır baskısı altında bulunuyorlar. Sekülerizm nihilizm üretip yaydıkça, demokrasiler geniş kitlelerin kendilerini siyasi ve idari merkezde temsil etmelerinden, görünür kılmalarından ve kaynaklardan adaletli bir biçimde yararlanmaktan çok, kitleler halinde nihilistleştirilme sürecine tabi tutulmaktadırlar. Bu, iktidar seçkinlerinin demokratik süreci aşağıdan yukarıya

manipüle etmelerini sağlamaktadır. Sekülerizmle iç içe geçmiş laiklik ve bunun ürettiği nihilizm temsili, adaletli paylaşımı ve katılım dengesini belli zümrelerin lehine bozuyor.

İşleyen süreçte yüceltilen "birey"in hakikatte örgütlü devasa aygıt olan devlet kudreti karşısında bir hiç olduğunu çok az kişi fark ediyor. İnsan, geleneksel, tabii ve zorunlu sosyal bağlarından koparılıp 'birey' durumuna düşürüldükçe, insan olmağından dolayı sahip olduğu gücünü kaybediyor, atomize olmuş halde katıldığı kitleler içinde birer sosyal kukla gibi suistimal ediliyor.

Demokratik idealler, katılım ve temsil fikri, eritici kazana dönüşen toplumda farklılıkları öne çıkarma ihtiyacını öne çıkarır, bu bizzarure böyledir. Ancak yasama meclislerinde kararlar "çoğunluk" tarafından alındığından, demokrasiler hakikatte birer "çoğunluk rejimi" olmaktan öteye geçemiyorlar. Demokrasilerde çokça sözü edilen "çoğulculuk", toplumsal hayatla ilgili kritik kararları alma hakkı yasama meclislerine devredilmesi dolayısıyla monolitik olan sistem dönüşümlü olarak farklı partiler eliyle işletilmekten ibaret kalır. Monolitik karakteri değişmeyen yapı birden fazla partinin iktidarı devralmasıyla sadece el değiştirir, kendisi değişmez, yani arabanın sürücüsü ve servis hizmetlileri değişir, arabanın kendisi ve güzergâhı değişmiyor. Bu demokrasinin "politik çoğulculuk"una mukabil asıl topluma lazım olan "kültürel ve sosyal çoğulculuk"a kapalı olduğu hususunun altını çizer.

Duverger, seçimle işbaşına gelen liderlere "seçilen krallar" adını vermişti, aslında ortada seçilmiş kral varsa bu göstermeliktir: İster başbakanlar ister devlet başkanları, onları ve sistemi çok gerilerden belli bir asabiyete bağlı zümreler doktrine etmektedirler. Bu haliyle demokrasi oligarşinin kendi muradını kitlelerin özgür iradesiyle tahakkuk ettirmektedir.

Eğer Müslümanlar, demokratik kültüre ve işleyen sürece semantik bir müdahalede bulunup sahiden katkı sağlayacaklarsa, şu postuladan hareket edeceklerdir: Allah'ın muradına ve halkın iradesine dayalı bir siyasi rejim. Müslümanların hiçbir meşruiyet krizine düşmeden kabul edebilecekleri demokratik yönetimin anahtar cümlesi bu olabilir ancak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Allah'ın muradı'

Ali Bulaç 2011.07.09

Müslümanların herhangi bir emrivâkiye maruz kalmadan ve meşruiyet krizine düşmeden kabul edebileceği demokratik yönetimin anahtar cümlesi "Allah'ın muradına ve halkın iradesine uygun yönetim"dir. Peki, "Allah'ın muradı" nedir, bundan neyi anlamamız ve onu nerede aramamız gerekir?

Belirtmek gerekir ki, ister bağlayıcı referanslar ister tarihsel uygulama açısından İslamiyet diğer dinî öğretilerden şu üç ana noktada radikal bir biçimde ayrılmaktadır.

1) Hiç kimsenin "Allah veya din adına konuşma" yetkisi yoktur. Allah'tan aldığı vahyi bize tebliğ eden, öğretip açıklayan, hükümlerin ete kemiğe/pratiğe geçmesini sağlayan ve hayatta iken dinin insanlardan müteşekkil toplumsal pratiğine nezaret eden sadece Hz. Peygamber (sas)'dir. O da Miladi 632'de bu dünyadan irtihal etmiştir, bize yol haritamızı belirleyecek iki bağlayıcı kaynak bırakmıştır: Kur'an ve Sünnet.

2) Kur'an ve Sünnet'te olan nassları yorumlayan, tefsir veya tevil eden, içtihatlar yapan bilginlerin bilgi, kanaat ve içtihatları mutlak değildir, zannidir. Eleştiriye, müzakereye, muhalefet edilmeye açıktır. Sadece Hz. Peygamber (sas) ismet sıfatına sahipti. Devlet yöneticileri, siyasiler, bilginler, şeyhler veya hocalar yapıp ettiklerinden, düşünce ve bilgileri dolayısıyla layuhti (hata etmez) kimseler değildirler.

3) Allah'ın iradesi herhangi bir beşerde veya gayri şahsi bir kurum veya kuruluştaki, siyasi-iktisadi, idari-sosyal bir aygıtta tecelli etmez. Devlet, siyasi organizasyonlar, bürokrasi beşeri ünitelerdir, bunlara müteal/aşkın, tanrısal veya kutsal anlam, misyon veya mahiyetler atfedilemez. Emeviler'de görülen "Allah'ın halifesi" ve Osmanlı padişahlarının kullandığı "Allah'ın yeryüzündeki gölgesi (zillullahi fi'l-arz)" sıfatları İslami değildir, Bizanslılardan İslam'a siyasi kötü bid'at (bid'at-ı seyyie) olarak ithal edilmiştir. Bizde hâlâ devleti kutsallaştıran anlayışın kökleri bu Emevi-Osmanlı bid'atı ile Batılılaşmayla tanıştığımız Hegel'in devleti "Tanrı'nın yeryüzündeki arzusu ve yürüyüşü" şeklinde tanımlamasının izdivacının ürünüdür.

Diğer dinî öğretilerde, İlahi irade şahıslarda (mesela İsa'da veya papada), dinî kurum veya kuruluştaki (mesela kilise, havra veya tapınakta), siyasi otoritede-devlet başkanında, kralda (mesela damarlarında tanrının kanının aktığı iddia edilen İran Kirsası'nda, Tanrı'nın gölgesi vasfına sahip Bizans kralında, tanrılık iddiasında olan Roma'nın Sezarlarında, Mısır Firavunlarında, Tanrı'nın serfi kralda vs.) İlahi iradenin tecelli ettiği düşünülür. İslam inancına göre, halife, emir veya imam (devlet başkanı-yönetici) Allah'ı temsil etmez, onda İlahi irade de tecelli etmez. Devlet beşeri bir kuruluştur, bu kuruluşun İlahi-aşkın bir mahiyeti yoktur. Devlet başkanından, yani yönetici ve devletten talep edilen yegâne şey, kendilerinden bağımsız olarak teşekkül etmiş bulunan Hukuk'a riayet etmeleri, karar ve uygulamalarını Hukuk'a göre alıp yürütmeleri, adaleti tesis etmeleridir.

"İslam" basitçe Allah'ın iradesine teslim olmaktır. Allah'ın iradesi, aynı zamanda muradıdır. Bu böyle olmakla beraber soyut haliyle Allah'ın iradesinin veya muradının ne olduğunu bilemeyiz. Allah'ın iradesi indirdiği vahylerde tecelli eder; yani inanç esaslarında (akaid), ifadesini Kur'an'da bulan ahlaki normlarda, itaati ve sadakati sağlayan ibadetlerde ve sosyo-ekonomik hayatı tanzim eden muamelat ve ukubatta tezahür eder. Allah'ın iradesine teslim olmak, yani Müslüman olmak İslami hükümleri kabul edip yaşamaya çalışmaktır. Devlet veya siyasi rejimler birer araçtır. İlahi hükümlerin hayat bulması Allah'ın muradıdır ve bu muradı gerçekleştiren mü'min insanlardan müteşekkil evrensel İslam toplumu, yani ümmettir. O halde Allah'ın muradı Hukuk'un üstün tutulması ve uygulanması, Allah'ın iradesinin tecelligâhı ümmetin imanı, sadakati, ameli ve cehdidir.

Müslüman olduğunu iddia eden bir toplum varsa ve Allah'ın muradına göre bir hayat kurma ve yaşama derdi ve davası bulunuyorsa, Allah'ın muradına göre yaşamak isteyecektir. Bu, Müslüman toplumun temel hakkı olduğu gibi görevidir de.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yine Sivas!

Ali Bulaç 2011.07.11

Sivas ve Başbağlar katliamıyla ilgili yazdığım yazıya (4 Temmuz) epey tepki geldi.

Hak verenlerin içinde hem Aleviler hem Alevi olmayanlar vardı. "Alevi olmayanlar" için "Sünni" diyebilirdim. Ama yanlış olurdu. Çünkü hem Sünnilik bir mezhep değildir; itikadî ve fikhî birden fazla mezhebi altında

toplayan bir şemsiyedir, hem de kimse kendini "Sünni" olarak tanımlamaz, "Müslüman" görür. Esasında Alevilerin içinde de hatırı sayılır bir kesim var ki, "Alevi" olduğunun farkında olarak kendini Müslüman olarak görür, bununla yetinir. Son yıllarda Alevilik, vurgulanan bir mezhep kimliği olarak öne çıktı. Kim kendini nasıl tanımlıyorsa, biz onu kendi tanımında ve beyanına göre kabul eder; dinini, mezhebini, inancını, ideolojisini veya felsefi kanaatini değiştirmeye kalkışmadan onunla iradi anlaşmaların şekil vereceği hukukî zeminde nasıl bir arada ve barış içinde yaşayabileceğimizin yollarını araştırırız.

Gelen tepkilerden biri Genelkurmay Başkanlığı'ndan idi. Bağlı olduğu birimi, ismini ve rütbesini açıklayan bir görevli zat, söz konusu yazıda bir paragrafını iktibas ettiğim "Özgür Gündem'in yer verdiği bir haber"in doğru olmadığını belirtti. Gayet kibar bir üslup ve ses tonuyla haberdeki maddi hataları -tarihler, şahıslar, rütbeler ve görev tanımları üzerinden- bir bir gösterdi. Ben yazılı bir açıklama gönderirlerse yayınlatabileceğimi söyledim. Lüzum hissetmediklerini, bu haberi referans gösteren yazarları sadece 'bilgilendirmek' amacıyla aradıklarını belirtmekle yetindi.

Genelkurmay'dan arayan zatın verdiği bilgiler doğru olabilir. Haberin, haberde anlatılan olayların sıhhati ve Sivas katliamında 'devlet içindeki derin yapılar'ın oynadıkları rolün kritiğini yapmak önemlidir. Yakın tarihte toplumu derinden sarsan olayların tek tek, yetkili merciler ve dikkatli bir biçimde araştırılması gerekir. Darbeler, suikastlar, faili meçhuller, siyasete müdahaleler vs. PKK eylemleri de bu çerçevede aydınlatılmalıdır. Bu yüzden Abdullah Öcalan'ın ikide bir "Ergenekon davasında beni de dinleyin, 'Hakikatleri araştırma komisyonu' kurulsun" demesini ciddiye almalıdır. Yakın tarihimiz aydınlatılmadan, geçmişimizle yüzleşmeden ne doğru dürüst bir siyaset yapılır ne toplumun güvenliği sağlanır.

Ergenekon ve Balyoz davaları hayati derecede önemlidir. Hiçbir şekilde tavsamamalı, yargı süreci kesintiye uğramamalıdır. CHP'nin Ergenekon davasını akamete uğratmak amacıyla başlattığı 'yemin krizi' eğer mahkemeler baskı altına alınarak çözülecek olursa bunun vebalini AK Parti kıyamete kadar sırtından atamaz. Ergenekon yargı süreci sona ermeden demokrasi olmaz.

Özgür Gündem'den alıntıladığım haberin tashihe ve tahkike muhtaç olduğunu kabul etmekle beraber, Sivas katliamında iki noktanın bizi mezhep temelinde kan davasına götürebileceği fikrinde ısrarlıyım:

1) Katliamda derin yapıların oynadığı rol yeterince belirginleşmiş değil. Türkiye'nin sayılı iyi avukatlarından Muhammed Emin Özkan, Sivas davasında 'suçluların oradan buradan toplanmış gariban çocuklar' olduğunu söylüyor. Rıza Zelyut da "Ergenekon'u Sivas'ta arayın" diyor. Bir ezber replik olarak olayı "Sünnilerin Alevileri yakması" olarak takdim edenler Aksiyon Dergisi'nin yer verdiği şahitliklere baksınlar (Sayı: 865.) Dava yeniden ele alınmalıdır.

2) Dinle, Müslümanlıkla ve dindarlarla hiç arası iyi olmayan bir kesim -kökenleri Alevi/Sünni fark etmez- Alevilerin haklı sorunlarını, taleplerini ve mağduriyetlerini araçsallaştırıp başka bir davanın peşindedirler. Toplumsal felaketleri kan davasına çevirmek isteyenleri haklı talepleri olan Alevilerden ayırma mecburiyeti vardır.

Bu arada söz konusu yazıda geçmişteki dostluğumuza dayanarak kendisine sadece 'teessüf' ettiğim Taraf yazarının beni eleştireyim derken kullandığı asabi, mütecaviz ve elbette kibar olmayan üslup, bana yılların olgunlaştırdığı Murat Belge'nin S. Süreyya Önder için kullandığı cümleyi hatırlattı: "Meğer arkadaşım değilmiş." Bazı aydınlar çoktan postkemalist döneme girmiş bulunan yeni Türkiye'ye bir türlü intibak edemiyorlar, dünyaya "Kemalist dönemin muhalif aydınları" gözüyle bakmaya devam ediyorlar.

Dogma

Ali Bulaç 2011.07.14

Önümüzdeki dönemin iki gündem maddesi var: Ortadoğu'da siyasi rejimler ve muhtemelen haritalar değişirken, bölgenin alacağı şekil ne olacak? Diğeri, Türkiye yeni bir anayasa talebini öne çıkarırken, ilk defa sivil sıfatını kazanması beklenen anayasa nasıl yapılacaktır? İki konu birbiriyle ilgisizmiş görünüyorsa da, gerçekte pek yakından ilgilidir.

Çünkü bütün bölgede taşlar yerinden oynarken, farklı toplumsal grupların (din, mezhep, etnik ve sınıfsal) bir arada yaşaması ancak icap ve kabule dayalı "yeni bir toplumsal sözleşme"nin akdedilmesiyle mümkün olacaktır.

Bu konuda Müslümanların bazı zihni tutumlarını gözden geçirmesi gerekse de, asıl büyük zorluğun laik Batıcı kesimlerden geleceğini söylemek haksızlık olmaz. İlk işaretler geldi bile. Bizim AB'cilerimiz, uzlaşma, mutabakat, sözleşme gibi terimleri tümüyle gereksiz görüyorlar, onlara göre AB zaten düşünülmeli gerekli ne varsa hepsini düşünmüş, formüle etmiş, kâğıda dökmüş bulunuyor. Bizim yapmamız gereken şey, bunları olduğu gibi iktibas etmemizdir. Ama Tanzimat'tan beri hep Batı'dan iktibas ediyoruz da, neden (a) bir türlü sorunlarımızı çözemiyoruz, çözmek bir yana giderek ağırlaştırıyoruz ve neden (b) bir türlü bağımlı olmaktan kurtulamıyoruz, Batı ile aramızdaki mesafe sömürü katsayısına göre giderek açılıyor? AB'cilerimizin ve liberal yazarların mutlaka bir açıklaması olmalı.

Belki bir dönem iktibaslar makul görülebilirdi. Ancak bugün iktibas ettiğimiz paradigmanın kendisi sarsıntı geçiriyor. Mahiyeti itibarıyla "din-dışı (seküler)" olan düşünceler, "dinîleşmiş", bir tür dogmalaşmış durumda. Din açısından "ana maksadlar", zamana bağlı vaz'edilmiş bulunan tarihsel ve dönemsel hükümler hayatiyetlerini kaybettiklerinde, yapılması gereken şey, fikrin ilk kaynağına dönmek; evrensel ve ebedi boyutlarda neyin amaçlandığı sorusunu sormaktır. İslami düşünce bunu 150 yıldır yapıyor. Laik aydınlanma ise kendinden şüpheye bile düşmüyor. Oysa deneysel olarak biliyoruz ki, dinî tefekkürde olduğu gibi seküler ideolojiler ve düşünce biçimlerinde de dogmatik eğilimler söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla laik düşüncenin temel sorunu kendini dogmatikleştirip mutlaklaştırmasıdır.

Yeni bir anayasa metni üzerinde düşünürken, dindarlara nassı dogmalaştırmamaları yönünde gerekli uyarıları yapalım; ama laiklerin de ideolojilerini birer dogma olarak topluma empoze etme alışkanlığını bir kenara bırakmaları gerektiğini hatırlatalım. Bu, zihnin geri planında yatan esaslı bir illet olduğundan üzerinde önemle durma zarureti var. Mesele şu ki, laik aydınlarımız ne bu kavramları tanırlar ne toplumsal siyasi kültürel kodlar üzerindeki etkisini kabul ederler.

Biz, birçok terim yanında "dogma"yı da Avrupa'nın dinî ve düşünce tarihinden ödünç aldık. Eğer kökenleri Kur'an ve Sünnet'te var ise, İslami temel hükümlere işaret eden lafızların her biri sadece "nass"tır. "Nass" ile "dogma" arasında mahiyet farkı var. Nass'ı vaz'eden, kendini hatasız, yanılmaz (layuhti) sayan beşer zihni değil, İlahi vahyin kendisi veya İlahi vahyin koruması ve yönlendirmesi altında tebliğ eden ve tebliğ ettiklerini beyan eden Peygamber'dir. Her nass, akıl tarafından kavranır, okunur ve anlaşılır; bu karakteristik özelliği dolayısıyla

da birden fazla okuma biçimine, tevil ve tefsire ya da farklı içtihatlarla açıktır. Hatta denebilir ki, nassların maksadlarından biri akli özgürleştirmektir. Dogma ise, beşer zihninin ilahi, kutsal ve mutlak bağlayıcı bir forma büründürülerek eleştirel akla rağmen insanlara empoze edilen, sorgulanması, test edilmesi günah ve yasak olan yargılardır.

Dinî nasslara karşı eleştirel düşünmeyi önerenlerin kendileri de bir türlü doğruluklarından ve kesinliklerinden kuşkuya düşmedikleri ve hep iktibas edegeldikleri kaynakları kritik etmeyi göze almalılar. Ortadoğu yeni bir şekil alırken ve Türkiye yeni bir anayasa hazırlığı içine girmişken, bu kritik süreci "Batı'dan iktibas edelim, sorunlarımızı çözelim" deyip mesleyi bir oldu bittiye getirmemek gerekir. Aksi halde eski tas eski hamam, bildik düzen devam edecek.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dört aktör

Ali Bulaç 2011.07.16

Ülke olarak zekâmızdan şüphe içinde değilsek, Silvan'da 13 askerin şehit edilmesi olayını birilerinin "zaman ayarlı provokasyon"u olarak düşünebiliriz. İstenen, operasyonların sürmesidir.

Operasyonlar mukabil şiddet ve terörü, şiddet ve terör başka operasyonları azdırır. Ve bu böyle gider. İşte "güvenlik ve şiddet merkezli süren Kürt sorunu" tam olarak budur. Bu sayede siyaset demokratikleşemiyor, devlet hukuka dayalı hale gelemiyor, Türkiye sosyolojik ve maddi olarak değişirken, değişimin anayasal zemini kurulamıyor.

Olayları yakından takip edenler, "amaçsız operasyon ve kör şiddet" olmadığını bilirler. Hasan Sabbah'ın haşhaşileri bile amaçlı suikastlar düzenliyorlardı. Bu son olay da amaçsız olamaz. Bu tür olayların zamirdeki hedeflerini teşhis edebilmek için zamanlamaya, sonuçlarına ve kime hangi faydayı sağladığına bakmak lazım. Zamanlama belli: Türkiye, yeni bir seçimden çıkmış bulunmaktadır. Katılım ve temsilin en yüksek olduğu bir seçim bu. Seçimin motivasyonu "yeni bir anayasa" ümididir. Bir miktar hevesiz görünse de MHP dâhil, diğer üç parti de yeni anayasaya evet diyorlar; toplumda yüksek düzeyde bir beklenti söz konusu.

Gel gör ki, bir anda yeni sürecin motor güçlerinden biri olması beklenen anamuhalefet partisi, öylesine saçma, acemi ve yüzüne gözüne bulaştırdığı bir "yemin krizi" çıkardı ki, kendini küçük düşürmekten ve seçmenin dahi moralini bozmaktan başka bir işe yaramadı.

Diğer önemli aktörün BDP olması beklenirdi. Bugünlerde BDP'yi ve bu çizgide siyaset yapan siyasi aktörleri çözmek hayli maharet gerektirir. 12 Eylül referandumuna giderken, "kısmi anayasa değişikliği" sürecinde "siyasi partileri kapatmayı zorlaştıran değişikliğe hayır demesi" zaten herkesi şoka uğratmıştı, yaptığı başlı başına bir garabetti. Bir siyasi çizgi düşünün, kurduğu partiler kapatılıyor, bu çizginin legal siyaset yapmasını sağlayacak ve sürekli kılacak temel değişiklik teklifine bu çizginin Meclis'teki temsilcileri karşı çıkıyor. Burada değil samimiyet, asgari siyasi tutarlılık bile yok.

Şöyle veya böyle, sorun can yakıcı. Ve bu sorunun görünür-görünmez, bilinir-bilinmez aktörleri söz konusu. BDP bunlardan biri. BDP, tıpkı CHP gibi genel kamuoyunun ve kendi seçmenin de büyük bir bölümünün tasvibini almayan, ne anlama geldiği bir türlü çözülemeyen tuhaf bir tutumun altına imza attı. Hatip Dicle olayı

mağduriyettir, bunda herkes müttefik. Ama bu mağduriyetin muhatabı AK Parti değildir. Çözümün adresi Meclis ve bu çatı altında yapılacak yasal düzenlemeler iken, BDP Meclis'i boykot ediyor.

BDP aktörlerden biri. KCK, Kandil ve hepsinin üstünde Abdullah Öcalan diğer aktörler. Bu öylesine ilginç bir denklem ki, dört aktör arasındaki ilişkinin zemini hiç de sanıldığı gibi düz değil, hayli inişli-çıkışlı, hatta çatışmalı sürüyor.

Kürt sorununu yıllardır dikkatle takip etmeye çalışanlar, son dönemlerde Öcalan ile diğer üç aktör arasında makasın giderek açılmakta olduğunu görebiliyorlar. Öcalan, devletin resmi yetkilileriyle görüşüyor, görüştüğü kimselerle "nihai çözüm çerçevesi"ni şekillendirip bir yol haritası çıkarıyor. Birtakım çözüm takvimleri işaret ettiği sırada, terör eylemlerinde ve operasyonlarda grafik bir anda yükseliyor. Sanki birileri sürece müdahale ediyor; "barış konseyi"ni "savaş konseyi" berhava ediyor. Sanki Kandil ve BDP başka modda, Öcalan başka modda. Kandil ve BDP, Öcalan'ı dinler gibi görünüyor, bazen dinliyor, ama tam da onun yol haritasını takip etmiyorlar. Öcalan'ı dinleyen geniş taban var. BDP ve Kandil Öcalan'ı dinlemek veya dinler gibi görünmek durumundadırlar, çünkü makasın somut olarak açıldığı anlaşıldığında ne kimse dağa çıkar ne sandığa gidip oy atar.

Kürt sorunu tahmin edilenden de karmaşıktır. İş salt terör veya dış mihrakların oyununa indirgeyip kendinizi rahatlatabilirsiniz. Vesayet rejiminin devamını isteyenler de bunu istiyor. Sorunun terör-güvenlik ve dış boyutu elbette var; ama iç boyutu, tabii trajedisi ve Türkiye'de asıl köklerine hâlâ inilememiş "derin yapılanmalar"la ilgili boyutu diğerleri kadar önemlidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Haram aylar (1)

Ali Bulaç 2011.08.25

Küresel ölçeklerde barış idealini ahlaki bir amaç haline getirme gibi sorumluluklarımız var. Hangi din, bölge, kavim ve renkten olursa olsun vicdan ve akıl sahibi insanlar, mesleği, kazancı ve hegemonyaları savaşlara, savaş kışkırtıcılarına bağlı küresel mütegalibe güçlerine karşı ahlaki bir blok oluşturmak, kendi aralarında dayanışmak zorundadırlar. Bu konuda Müslümanlar öncülük edebilirler. "Haram aylar" bunun ilk adımı olabilir. Haram ayların ne olduğunu iki yazıda anlatmaya çalışacağım:

"Gerçek şu ki, Allah katında ayların sayısı, gökleri ve yeri yarattığı günden beri Allah'ın kitabında on ikidir. Bunlardan dördü haram aylardır. İşte dosdoğru olan hesap (din) budur. Öyleyse bunlarda kendinize zulmetmeyin ve onların sizlerle topluca savaşması gibi siz de müşriklerle topluca savaşın. Ve bilin ki Allah, takvâ sahipleriyle beraberdir. (Haram ayları) Ertelenek ancak inkârda bir artıştır. Bununla kâfirler şaşırtılıp-saptırılır. Allah'ın haram kıldığına sayı bakımından uymak için, onu bir yıl helâl, bir yıl haram kılıyorlar. Böylelikle Allah'ın haram kıldığını helâl kılmış oluyorlar. Yaptıklarının kötülüğü kendilerine 'çekici ve süslü' gösterilmiştir. Allah, inkârcı bir topluluğa hidayet vermez." (9/Tevbe, 36-37)

İslam'dan önce Hz. İbrahim'den beri süren köklü bir geleneğe göre Araplar yılın dört ayını "haram aylar" sayarlardı. Savaş ve öldürmenin yasak olduğu haram aylar Zî'lka'de, Zî'lhicce, Muharrem ve Recep'tir (Şuhuru'l-muhareme). İlk üçü Hicri yılın 11, 12 ve 1. ayları iken, 4.sü Receb 7. aydır. Bu aylarda savaşmak büyük günah, işlenen zulüm büyük zulüm kabul edilirdi. Bu ayda vuku bulan savaşlara "fıcar savaşları" denirdi.

Böyle olmakla beraber Araplar bu yasağa uymazlardı, çünkü geçimlerinin önemli bölümü savaş ve yağmaya dayandığından dört ay oturmak onlara zor geliyordu. Yağma dışında intikam veya kan davaları dolayısıyla da savaşırlardı. Haram aylarda savaşmak gerektiğinde bir hileye başvurur, adına "nesi" denen uygulama ile savaşa cevaz bulurlardı. Araplar, her üç senede bir, araya bir ay katarak Muharrem olması gereken zamanı kutsallıktan çıkarıp bu seneye Nesi' (Kabise yılı) der, böylece Muharrem'i Sefer'e ertelemiş olurlardı. Arapların dünyevi çıkar uğruna güneş yılına yönelmeleri Allah'ın hükmüne aykırıydı, çünkü haccın belirli aylarda eda edileceği hükmünü koyan Allah'tır. Kabise'yi Araplar, Yahudi ve Hristiyanlardan öğrenmişlerdi.

Arapları bu hileye sevk eden diğer bir sebep, hac mevsiminin kimi zaman kış kimi zaman yaz mevsimine denk gelmesiydi. Mutedil mevsime denk gelsin de ticaretleri ve gelirleri artsın diye aylarda oynama yoluna saparlardı. Güneş yılı ile ay yılı arasında 11 gün fark bulunduğundan, fazlalık bir aya baliğ olduğunda o yılı 13 ay sayarlardı ki, bu her üç yılda bir tekerrür eder, böylelikle ayların yeri değişmiş olurdu.

Ayet-i kerime bu hileden uzak durulmasını emretmektedir. Yasağın iki sebebi var: İlki, ayların sayısını 12 olarak tespit eden yüce Allah'tır. Güneş ve Ay'ın kendi yörüngelerinde belli menziller izlemesi yılların sayısını ve hesabı bilmek içindir (10/Yunus, 5.) Yaratılıştan beri bu böyledir, muhtemelen Adem aleyhisselama böyle bildirilmiş ve nesilden nesile bize de 12 ay olarak intikal etmiştir. 12 ayın dördünü haram sayan yine Allah'tır, O'nun koyduğu bir yasağı çiğnemek O'na karşı gelmektir. Diğer savaşların eksik olmadığı dünyamızda hiç değilse yılın üçte birini zorunlu barışla geçirmek beşeriyetin yararınadır.

"Bu dosdoğru hesap-isabetli hüküm/din"dir. Doğru hesap ayların 12 olarak düzenlenmesi, ilahi yasak ve haramlara tam riayet dinin, yani hayat alanlarının, barış ve istikrarın korunması, ilahi hükümlerin ayakta tutulmasıyla mümkündür. Yasakları ihlal etmeye kalkışanlar aslında kendi özvarlıklarına zulmetmiş olurlar, çünkü yapmamaları gereken bir şeyi yapmış olurlar. Haram aylarda savaş inkârda artıştır, geçici dünya hevesi ve sufli çıkarlar uğruna inkârcılar şaşırır, hileye başvurup yasakları çiğnerler, bununla da kendilerini aldatırlar. Helalleri haram, haramları helal kılmak, insanlara çekici gelse bile ağır bir suçtur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Haram aylar (2)

Ali Bulaç 2011.08.27

Hiz. İbrahim, haram ayların hürmetine hayat verdi. Uygulama yüzyıllarca sürdü, Araplar azgınlıkları dolayısıyla yasakları çiğnemek üzere hilelere başvurdularsa da, İslamiyet'le hüküm ve tatbikat ilk haline dönmüş oldu.

Veda Hutbesi'nde Hiz. Peygamber (sas) şöyle buyurdu: "Zaman döndü dolaştı, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı andaki durumuna geldi. Sene 12 aydır, dördü haram aydır. Bunların üçü art arda gelir. Zi'lkade, Zi'lhicce, Muharrem. Receb ise tektir." (Buhari, Bed'ul halk.)

Allah'a ortak koşanlar bu yasağı çiğneyip saldıracak olurlarsa, meşru savunma hakkı kullanılır. Çünkü her nerede ve ne olursa olsun, saldırgana mukavemet göstermek meşru haktır. Nitekim Allah'ın Elçisi, hiç istemediği halde haram aylarda Hevazin ve Sakif oğullarına karşı savaş açmak durumunda kalmıştır. Burada gözetilecek husus "takva"dır. Yani hile yapmak üzere değil, gerçekten meşru savunma hakkını kullanmak üzere savaşmak, savaşırken hukuki kuralları çiğnememek, bu konuda Allah'tan korkup sakınmak.

Yaygın telakkiye göre, haram aylar kadim bir Arap geleneğidir. Yanlış. Ayet, açıkça söz konusu hükmün "Göklerin ve yerin yaratıldığı günde konulduğunu" belirtir (Tevbe, 36). Allah katında ve inanan insanların nezdinde bu hüküm yürürlüktedir.

"Hurum"un anlamı üzerinde düşünüldüğünde kelimenin hem yasağı, hem saygı ve ihtiramı içerdiği görülür. Bu aylarda işlenen suç ve günahlar çok ağır olduğu gibi yapılan iyilik ve güzelliklerin sevabı da çoktur. İslam bakış açısından zaman dilimleri birbirinden farksızdır; ne varlık âleminde profan (kutsal dışı) bir mekân/alan vardır ne zaman dilimi. Yüce Allah varlık âlemini "Kün (Ol)!" emriyle yarattığına göre, âlem Nefesü'rrahman'dır, Yaratıcısı'nın kudret eli altındadır. Salt profan -dolayısıyla din-dışı, kutsal olmayan- mekân/alan ve zaman olamaz. Allah ve Rasulü'nün Mekke ve Medine'de -Kudüs'teki Mescid-i Aksa (Beyt-i Makdis) de buna dahildir- haram bölgeleri daha çok hürmet edilmesi gereken yerler olarak belirlemeleri söz konusu mekânlara ilave değer, şeref ve üstünlük sağlamak içindir. Günlerden iki bayram (Ramazan ve Kurban) ve cuma; aylardan Ramazan; gecelerden Kadir Gecesi; hacda arefe günü, Arafat ve Müzdelife böyledir. Bu zaman ve mekânlarda sanki kutsal kesafet kazanmış, tecelliler daha açık hale gelmiştir. Bu özel mekân ve zamanlarda yapılan itaat ve ibadetlerin sevabı daha fazla, işlenen suç ve günahların cezası daha ağırdır.

Razi önemli bir hususa işaret eder: İnsanlar haksızlık yapmaya, bozgunculuk çıkarmaya yatkındır. İnsan çok daha dikkatli bir bilinç halinde kötülüklerden, haksızlık ve çirkin davranışlardan kaçsın diye, yüce Allah bazı zamanlara ve bazı mekânlara daha çok hürmet gösterilmesini emretmiştir. Söz konusu zamanlarda ve mekânlarda kötülükleri terk etmek önemlidir, diğer zamanlar için ya kötülüklerin kendisinden vazgeçilir veya en azından nitelik ve nicelik olarak azaltılır. Bileşik kaplar misali zarar ve kötülük uzaklaştırıldığında fayda ve iyilik artar. Yasaklara azami riayet edildiğinde belki de zaman içinde iyilikler kötülüklerin, güzellikler çirkinliklerin, doğruluklar yanlışlıkların ve herkesin maslahatına uygun olarak fayda zararın yerini alır.

Savaş ve çatışmaların arttığı, kitlesel ve sivil katliamların yaygınlaştığı, şiddet ve terörün sonuç alıcı yöntem olarak kullanıldığı zamanımızda Müslümanlar dünya barışına bir katkı olarak "haram aylar" fikrini ve uygulamasını öne çıkarmak suretiyle, hiç değilse beşeriyetin yılın üçte birinde savaş, katliam ve terörden uzak yaşayabilmesi için ortak sorumluluklar ve duyarlılıklar geliştirebilirler. Haram aylar, yaratılışın başlangıcına uzanan bir derinliğe sahipse, beşeriyetin kolektif vicdanında karşılıkları var demektir. Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanların ortak atası Hz. İbrahim'in kolektif hafızada yeniden canlandığı bu yasaklara bugün de pekala uymak mümkündür, insanlığın buna ihtiyacı vardır. Ama elbette herkesten önce Müslümanların birbirlerine karşı bu aylarda kötülük yapmamaları, bunun için kararlı izleme komiteleri ve yaptırım gücü olan kurum ve kuruluşlar ihdas etmeleri gerekir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslam barış gücü

Ali Bulaç 2011.08.29

"Ortak Zekat fonu" ve "Haram aylar"a hürmet fikrinden bahsettik.

Atılması gereken üçüncü adım "İslam barış gücü"nün oluşturulmasıdır. Bu, Kur'an'ın amir bir hükmüdür:

"Mü'minlerden iki topluluk çarpışacak olursa, aralarını bulup-düzeltilin. Şayet biri diğerine tecavüzde bulunacak olursa, artık tecavüzde bulunanla, Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşın; eğer sonunda (tutumundan)

dönerse, bu durumda adaletle aralarını bulun ve (her konuda) adil davranın. Şüphesiz Allah, adil olanları sever." (49/Hucurat, 9)

Ayetin başına "in" edatının gelmiş olması Müslüman topluluklar arasında çatışmanın nadiren, beklenmeyen bir durum olması faraziyesiyle ilgilidir. Ama elbette dün ve bugün Müslümanlar arasında çatışmalar eksik olmuyor. Bu, onların Allah'ın muradına aykırı davrandıklarını gösterir. Bununla bağlantılı, çatışan taraflar "fırka" değil de "taife", yani genelin, ana gövdenin içinde "küçük bir topluluk" olarak tarif edilmiştir. Fırka, taifeden daha büyük insan topluluğu için kullanılır. Yine, maalesef Müslümanlar büyük topluluklar, devletler düzeyinde de çatıştılar, İran-İrak savaşı gibi. Bu da, olması gerekenin dışında, yani Allah'ın muradına aykırı vuku bulmuştur. Şu halde Müslümanların ilahi murada aykırı olarak bu türden çatışmalara meydan vermemek üzere kendi aralarında örgütlenmeleri dinin amir hükmüdür.

Araya girecek üçüncü gücün atacağı ilk adım saldırgana hatasını göstermek olmalıdır. Kişi hatasını anladığında hatadan döner, Müslüman'a bu yaraşır. Ancak çatışan taraflardan biri hata ettiğini anladığı halde tutumunda diretirse haddi aşmış olur, işte o zaman fiili müdahaleye maruz kalır. Bu durumda savaş, saldırganın haksız fiilini bertaraf etmek için yapılır. Maalesef pratikte bu da işlemiyor, Müslümanların çoğu çeşitli asabiyetlerin etkisi altında kardeşlerinin hak ve hukuklarını ihlal ediyorlar.

Barışa gelinceye kadar saldırgana karşı savaşılr. Saldırgana karşı da adaletli (kıst ile) davranılmalı, ona takdir edilecek ceza, suçunu aşmamalıdır. Adalet tesis edilmeyecek olursa, çatışma tekrar alevlenir. Ayette özellikle "kıst" lafzının seçilmiş olması, kıst'ın zulmü ve haksızlığı ortadan kaldıran, hakkın tahsilini sağlayan adil karar ve uygulamayı ifade etmesidir.

Anlaşmazlıklarda iki taraf haksız olabilir, taraflardan biri haksız, diğeri haklı olabilir. Her iki durumda da İslam Barış Gücü duruma müdahale etmelidir.

Ayetin anahtar terimlerinden biri olan "bağy", bize anlaşmazlığın özü itibarıyla kıskançlık (haset), hissi rekabet (aile, cemaat, mezhep, ırk, milliyetçilik, ulusal devlet arası yarış) ve bunlarla bağlantılı birinin diğlerinin hak ve hukukunu ihlal etmesinden kaynaklandığını ilham etmektedir. Kelimenin kök anlamlarında "kıskançlık ve sınırın çiğnenmesi" anlamları vardır. Biri kardeşine karşı yükselmek, üstüne çıkmak, üzerinde tahakküm kurmak istediğinde bağy yapmış olur. O halde adaleti tesis edip barışı sağlayacak olan gücün, haklıyı haksızdan ayırıp saldırganın karşısında yer alması gerekir. "Allah'ın emrine dönme"nin anlamı budur.

Söz konusu güç bugün için İİT (İslam İşbirliği Teşkilatı) bünyesinde kurulabilir. Böyle bir güç anlaşmazlıkları görüşür, haklıyı haksızdan ayırır, anlaşmazlıkları karara bağlar, kararları bağlayıcı olur ve gerektiğinde karara uymayan tarafı yola getirmek üzere güç kullanır.

Belirtmek gerekir ki bu sadece Müslüman topluluklar arası çatışmaları önlemek üzere değil, rejimlerle halklar arasında çıkan derin ihtilaf ve toplumsal ayaklanmaların dış müdahalelere sebebiyet vermemesi için de gereklidir. Batı, Irak ve Libya'da görüldüğü üzere sözüm ona baskı rejimlerine son verme bahanesiyle Müslüman ülkeleri işgal ediyorlar, kaynaklarına el koyuyorlar, altyapı tesislerini ve hayat alanlarını tahrip edip kendilerine bağımlı hale getiriyorlar.

Diyeceksiniz ki, bu öneriler "hayal"dir, hayır "hayal" değil, "muhayyile"dir, tarihe not olarak düşülmüştür. Bir gün bu bilinçteki Müslüman nesiller gelir, hayata geçer.

Not: Okurlarımın ve bütün Müslümanların Ramazan Bayramı'nı tebrik eder, hayırlara ve güzelliklere vesile olmasını dilerim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslam kardeşliği

Ali Bulaç 2011.09.01

Türk ve Kürt milliyetçilerinin "Bize İslam kardeşliğinden bahsetmeyin, kardeşlik sorunu çözüyor" dediği bir dönemden geçiyoruz.

Biz tam aksine, "kardeşlik"ten bahsetmeye ve arada her ne sorun varsa bu zeminde çözülebileceğini söylemeye devam edeceğiz.

"Mü'minler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını bulup-düzeltilin ve Allah'tan korkup-sakinin; umulur ki esirgenirsiniz." (49/Hucurat, 9-10)

İlke olarak Müslümanlar kardeşlerdir, bir beden gibidirler; küçük ölçekte cemaat, evrensel ölçekte ümmet bilinciyle hareket ederler. Aralarındaki sahici ilişki kardeşliğin dışında başka hiçbir bağla tesis edilemez. Kardeşliği de iman tesis eder. Kardeşler arasında çatışmalar vuku buluyorsa, hakikatte iman artık fonksiyon göremez hale gelmiş demektir. Bu da hem istenmeyen hem aslında -prensipte- beklenmeyen bir durumdur.

Kurtubi, mü'minlerin "nesep"te değil, dinde ve birbirlerine karşı haklarının hürmetinin sağlanıp korunmasında kardeşler olduğunu söyler. "Din kardeşliği" soy ve ırk (nesep) kardeşliğinden daha sağlamdır. Çünkü nesep kardeşliği, din konusunda ayrılık ortaya çıktığında sona erer, yani aynı anne ve babadan doğan kardeşlerden biri dinden çıkacak olursa, geride kalanların kardeşi olmaktan çıkar.

Ayette geçen "ihve" kelimesiyle ilgili olarak Razi de önemli bir noktaya dikkat çeker: Kelime "eh" kelimesinin çoğuludur. Burada yüce Allah, Müslümanlar arasındaki bağın, nesep kardeşliği gibi kuvvetli olduğuna ve İslam'ın adeta bir baba gibi olduğuna işaret etmek üzere "Mü'minler ancak kardeşlerdir" buyurmuştur. İki Müslüman topluluk arasındaki ihtilaf, bir ailenin iki kardeşi arasındaki ihtilaf gibidir. "Takva" ihtilafı çözecek davanın zeminidir. Yani müdahil güç Allah'tan sakınıp korkarak ve kardeşlerden birini haksızca tutmayarak barışı tesis edecektir. Kim haklı ise onun hakkı teslim edilecek, zalime yaptırım uygulanacaktır. Benim kanaatime göre, bir avukat, müvekkilinin kesin olarak haksız olduğunu biliyorsa onu mağdura karşı savunamaz, caiz değildir.

İbn Haldun bu ilişkiyi "nesep" ve "sebepe" kardeşliği olmak üzere formüle etmiştir. "Nesep kardeşliği" aynı anne ve babadan olan kardeşler için söz konusudur, "sebepe kardeşliği" bir sebebe, manevi bir bağa (din) dayalı olarak kardeş olanları ifade eder. Arap şairi şöyle der:

"Ebi el İslamü la eba liy sivahu/İza'f-taharu bi Kays'in ev Semiyi (Onlar Kays veya Semim soyundan(ız) diye övündüklerinde (derim ki:) Benim babam İslam'dır, başka babam da yoktur."

Mevlânâ Celaleddin de şöyle der: "Ey maderu peder tu/ Çiz tu neseb ne didem (Ey annem ve babam olan Sen! Sen'den başka nesep bilmiyorum."

Müslümanlar arasındaki iman kardeşliği hukuki zeminden yoksun soyut bir ilişkiden ibaret değildir. Nasıl bir babanın vefatıyla mirası kardeşler arasında belli bir hukuka göre taksim ediliyorsa, "Müslüman kardeşler" arasındaki ilişki de belli bir hukuk zemininde düzenlenir. Bu bireysel düzeyde öyle olduğu gibi cemaat,

topluluk, etnik, mezhebi vs. düzeylerde de öyledir. Hukuk ve yargı sisteminin baktığı her dava, hakikatte ya "insanlıktan" yani Âdem ve Havva'dan veya dinden olan "kardeşler arasındaki ihtilaflar"dan kaynaklanmıyor mu? Kur'an ve Sünnet, kardeşliğin bir hukuk zemininde kurulduğunu, kardeşlerden birinin haksızlık yapması durumunda, haksızın derhal Müslümanlardan oluşan/oluşturulması gereken bir gücün müdahalesiyle -yaptırım gücü olan hakemler heyetince- yola getirilmesi gerektiğini emretmektedir. Müslümanlar barışı, kardeşlik ve dayanışmayı tesis etmeyecek olurlarsa, kardeşlikleri sahici olmayacağından kendilerini dış düşmana karşı koruyacak mukavemet güçleri de kalmaz. İnkâra, ahlaki dejenerasyona, hak ve hukuk ihlallerine karşı mücadele edemezler. Bu da onların Allah'ın azabına müstahak olmalarına sebep olur.

"Mü'minler bir tek bedene benzer. Bedenin bir organı rahatsız olursa diğerleri uykusuzluk ve ateş ile onun rahatsızlığını duyar." (Müsned, II, 159) "Her Müslüman'ın diğerine kanı, malı ve namusu haramdır." (Müslim, Birr, 32)

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gayrimüslim hakları

Ali Bulaç 2011.09.03

Türkiye'nin temel bir zihniyet dönüşümü yaşamasına ihtiyacı vardır.

Bizi yeryüzünde onurlu, güvenli, özgür ve felaha engel olmayacak düzeyde refaha götürecek bir zihniyet devrimi. Böyle bir devrimin zihin altyapısının oluşması için öncelikle hakikatte çözümü gayet kolay aktüel sosyo-politik sorunların bir hal yoluna konması gerekir. Bunlar da basitçe Kürt sorunu, Alevilerin tabii hak ve taleplerinin karşılanması, gayrimüslimlerin durumlarının düzeltilmesi. Başka konular da var: Gelir adaletsizliği, kimlik krizi, Türkiye'nin bölgesinde kendisiyle eşdeğer ülkelerle eşitlik temelinde işbirliği yapıp yeni bölgesel bir entegrasyonun kurulmasında rol alması vs.

Eskiyle mukayese edildiğinde umut verici adımların atıldığı müşahede edilmektedir. Gayrimüslimlerin cemaat vakıfları, taşınmaz malları konusunda alınan karar bunlardan biridir. Hükümet gayrimüslimlere "zulüm"den başka kelime ile ifadesi mümkün olmayan bir uygulamaya son verdi: 1936'dan sonra edindikleri ve 1974'ten bu yana Hazine'ye devredilen taşınmaz mallarının asli sahiplerine iade edilmesine karar verdi. Hükümete ve Sayın Başbakan'a hepimizin teşekkür borcu var.

Musevi Hahambaşı Haleva bu kararı "Osmanlı'dan kalma bir ışığın devamı" olarak yorumladı. Aslında bu karar, her yerin karla kaplı olduğu soğuk ve kapkaranlık bir gecede Tur Dağı'nda "Ben bir ateş (ışık) gördüm." (28/Kasas, 29) diyen Musa aleyhisselamın ve diğer bütün peygamberlerin beslendiği vahyin ışığıdır.

Bu kaynaktan aldığı güçle dünyayı aydınlatan, zemheri soğukta ısıtan son Peygamber (sas) oldu. Gayrimüslimlerle ilişkileri, ya "muahid/anlaşmalı (siyasî ortaklığın aktörlerinden biri)" veya "zımmi hâkim yönetimin koruması altındaki sözleşmeli" olarak belirledi ve şöyle buyurdu: "Zımmiye zulmedenin kıyamet günü hasmı benim." (Ebu Davut, İmaret, 33) Genel hatlarıyla İslam tarihinde gayrimüslimlerle ilişkiler bu çerçevede sürdü, bazen Müslüman yöneticiler zulmetti, ama hiçbir zaman varlıklarını imha etmeye yönelmedi.

Gayrimüslimlerin ağır mahrumiyetlere uğradığı yer Türkiye'nin cumhuriyet sonrası dönemidir. Batı'yı referans alan Türkiye, gayrimüslimleri "millet sisteminin mensubu zimmiler" olmaktan çıkarıp "azınlık (ekalliyet)"

statüsüne soktu, zorunlu mübadeleye tabi tuttu, onlara ikinci sınıf vatandaşlığı bile çok gördü, onları potansiyel tehdit ilan etti, nefret objesi yaptı, onlara mahsus hukuksuz vergiler ihdas etti, milliyetçi unsurları provoke ederek kalanları da kaçırıp 1910'dan sonra yaptığı gibi mallarını mülklerini Türkleştirdiği unsurlara geçirip "milli burjuvazi"yi besleyip semirtti.

Ağır, ama istikrarlı adımlarla normalleşiyoruz. Normalleşme gayrimüslimlerin öncelikle "bir Batı musibeti olan azınlık" statüsünden çıkarılıp "yurttaş" konumuna çıkarılmalarıdır. Bu köşeyi takip edenler, yine "Batı musibeti olan mutlak eşit yurttaşlık"ın bugün yaşadığımız etnik, mezhebi ve farklı kimlikler arasındaki çatışmalara çare olmadığını defalarca yazdığımızı bilirler. Eşit yurttaşlığı temel alan bir anayasal yurttaşlık mevcut sorunları yeni formlar içinde üretip sürdürmekten başka işe yaramayacaktır. Referans alınması gereken "hukuk karşısında eşit, ama sosyo-kültürel olarak farklılığı esas alan yeni bir yurttaşlık veya tabiiyet anlayışı"dır. Ancak bu sağlanıncaya kadar, bugün milli sınırlar içinde Müslümanlarla çatışma içinde olmayan gayrimüslimlerin tümünün (Ermeni, Süryani, Rum, Musevi) diğerleri gibi "eşit yurttaşlar" olarak muamele görmeleri onların tabii haklarıdır.

Bu çerçevede cemaat vakıflarına ait malların iadesi yönünde verilen kararı, bir an önce Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması, din ve ibadet özgürlüklerini kısıtlayan yasakların kaldırılması, Fener Patriği'nin "ekümenik vasfı"nın tanınması ve "Batı Trakya'da yaşayan Müslüman kardeşlerimize karşılık bizdeki gayrimüslimlerin rehin muamelesi" görmekten kurtarılması yönündeki kararlar izlemelidir. Bunu yaparken tabii ki Batı Trakya'daki Müslümanlara da aynı hak ve statünün tanınması için çalışacağız, ama bizdeki gayrimüslimleri artık rehin görmeyeceğiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İsrail özür diler mi?

Ali Bulaç 2011.09.05

İsrail, 9 Türk'ü şehit ettiği Mavi Marmara baskınıyla ilgili Yeni Zelanda eski Başbakanı Geoffrey Palmer başkanlığında bir komisyon tarafından hazırlanan BM raporuna ilişkin "Profesyonelce hazırlanmış, ciddi ve kapsamlı bir belge.

Kaybedilen hayatlar için üzüntülerimizi dile getiririz, ama özür dilemeyeceğiz" açıklamasını yaptı. Başından beri İsrail "üzüntülerini ifade edebileceği" ama özellikle "özür dilemeyeceği"nin altını çizmektedir.

Hiç kuşkusuz diplomatik dilde "üzüntü" ile "özür" kelimeleri arasında fark var. İsrail eğer yaptıklarından bir miktar nadim değilse üzüntülerini de dile getirmezdi. İnsan bir olaya üzülüyorsa, olanları tümüyle onaylamadığı, başka şekilde olmasını mümkün gördüğü anlamına gelir. Belli ki İsrail yönetimi içinde bu düşüncede olup üzüntülerini ifade etmeye hazır kimseler var. Bu çevreler reel politikten hareketle Türkiye ile ilişkilerin üzüntü ifade etmekten daha önemli olduğunu düşünmektedirler. Ne var ki, "özür" dilemeye kimse yanaşmıyor. Tabii ki özür daha ağır bir pişmanlığın, hatayı ve hatta suçu itiraf etmenin ifadesidir. İsrail yönetimi Mavi Marmara olayında özrü gerektirecek boyutlarda hata veya suç işlediğini düşünmüyor. Bu akla gelebilecek ilk izahtır.

İkinci izah ise, İsrail kimseden çekinmiyor, bölgenin yegane gücü, sözü geçen tek kabadayı rolünü oynuyor ve bunu başta Türkiye olmak üzere bölge ülkelerine empoze etmeye çalışıyor. Gözünü bürümüş kibir onun bazı gerçekleri görmesini engelliyor. İsrail bunu yaparken, tabii ki gücünü büyük ölçüde başta ABD olmak üzere

Batı ülkelerinde etkin faaliyetlerde bulunan Yahudi lobilerinden, kontrol ettiği askerî, politik, ekonomik, diplomatik ve medya mecralarından alıyor. Bu güce sahip bir İsrail niçin 9 Türk'ü öldürdü diye özür dilesin ki! Öldürdüğü Filistinlilerin haddi hesabı yok. Filistinlilerle Türkler arasında ne fark var ki! Ancak özür dilememesine izah sadedinde zikredilen söz konusu iki sebep dışında pek kimsenin aklına getirmedığı üçüncü bir sebep var. O da politik Siyonizm'in teolojik varsayımlarıyla ilgili de olabilir. Belirtmek gerekir ki, İsrail "herhangi bir dünya devleti" değildir. Diğer bütün devletlerin kurucu ideolojileri, kökenlerinde belirgin dinî gerekçeler ve meşruiyet çerçeveleri yatsa bile belli ölçülerde beşeri unsurlar yatar; modern İsrail devletinin kurucu ideolojisi olan politik Siyonizm bunların tümünden farklıdır.

Modern İsrail, "Tanrı tarafından seçilmiş kavmin" devletidir. Bu devletin yurttaşları "Tanrı'nın çocukları"dır. Tevrat'ta şöyle yazar: "Çünkü sen Allah'ın Rabbe mukaddes bir kavimsin, Allah Rab yeryüzünde olan bütün kavimlerden kendine has bir kavim olmak üzere seni seçti. Rabbin sizi sevmesi ve sizi seçmesi bütün kavimlerden daha çok olduğunuz için değildir." (Tesniye, 7: 6-7) "İsrail benim ilk oğlumdur." (Çıkış, IV, 22-23.); "Çünkü ben İsrail'in babasıyım." (Yeremya, 31: 9)

Bunun fazlaca abartılmaması gerektiğini söyleyenler yok değil. Bunlara göre seçilmişlik "Tora'yı Tanrı'dan doğrudan alma, onun direktiflerini yerine getirmekle yükümlü kılınma ve dünyevi varoluşun en karanlık köşelerindeki kutsiyet kıvılcımlarını keşfetme ayrıcalığı Beni İsrail'e tanınmıştır. Böylelikle İsrail ve Tora yaratılışın iki ayrılmaz parçası haline gelmişlerdir." (Bkz. Tora, I, Önsöz) Bunu bu şekilde izah edenler dahi "Ve siz benim için bir Koenler krallığı ve kutsal bir halk olacaksınız" (Çıkış, 19:6) hükmünden hareketle, İsrail'in halk olarak kutsal olduğunu düşünmektedirler. İsrail, "kutsal bir halk olarak Tanrı'nın Varlığı'nı dünyada hissettirmeli, diğer halklara Tanrı'yı tanıtmalı ve kutsiyet konularında rehberlik görevini üstlenmelidir" Kur'an-ı Kerim, "Biz Allah'ın çocuklarıyız ve sevdikleriyiz" (5/Maide, 18) iddiasının tümüyle geçersiz olduğunu söyler. Çünkü birileri "Tanrı'nın çocuğu ise" yanılmazdır, hatasızdır, masumdur. Yaptıklarından dolayı kendisinden aşağı kimselerden "özür" dilemez, hatta kendini diğer insanların -ve ülkelerin- bağlı olduğu hukuk kurallarıyla bağımlı görmez.

Özür konusuyla ilgili İsrail-içi tartışmayı bir de bu açıdan izleyip anlamakta fayda var.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni bölge ideali

Ali Bulaç 2011.09.08

Bölgede taşlar yeniden döşeniyor.

Yüzyıllık yapılar ister istemez değişecek. Türkiye halen ve resmen Batı İttifakı'nın bir üyesi, İsrail'le bölgede karşı karşıya geliyorsa da, iki ülke aynı kampta. Aslında -Müslüman, Hristiyan, Yahudi; Türk, Kürt, Arap; Sünni, Şii, Alevi- bir arada yaşanabilir, herkes Allah'ın geniş arzında kendine bir yer/yurt edinebilir. Birlikte yaşamaya "dinler, mezhepler ve kavimler" engel değil, ulus devlet formları. Yapılması gereken şey, çatışmaların sebebi olan bu formun gözden geçirilmesi. Bugünkü uluslararası güvenlik sisteminde buna karşı direnç daha bir süre devam edecek.

Türkiye'yi yeni tercihlere sürükleyen zorlayıcı sebepler var: Batı dünyası ekonomik ve entelektüel düzeyde performans kaybı yaşıyor. Dünya yeni politik kültürü ve toplumsal örgütlenme modelini Batı'nın kültürel kaynaklarına göre kuramaz. Batı eskisi kadar üretici değil, tüketim ve refaha dayalı sistem zihinsel ve bedensel

rehavete yol açmış. Türkiye, kültür yanında ekonomik olarak da geleceğini Batı'ya endeksleyemez, böyle yapacak olsa yoksullaşır. Son yıllardaki ekonomik performansını Batı'yla süren geleneksel ilişkisine değil, Ortadoğu'yla kurduğu ilişkilere borçlu. Türkiye Ortadoğu, Asya ve Afrika'ya yöneldikçe zenginleşecek.

Batı, dünyanın geri kalan kısmıyla refahı paylaşmadığı gibi, adil uluslararası bir düzen de tesis edemiyor. Türkiye'nin kıyamete kadar AB üyesi olamayacağı açık. Yeniden taşlar döşenirken Türkiye, ne Musa'ya ne İsa'ya muallâkta kalabilir. Ekonomik refahını bölgede aradığı gibi politik ve stratejik geleceğini de bölgede ve bölge ülkeleriyle kuracağı yeni ilişkide aramak zorunda. Bölgeye yüzünü döndükçe İsrail'le karşı karşıya geliyor. Filistin "sorunların anası". Batı'nın İsrail'i blok halde ve kayıtsız şartsız desteklemesi İsrail'de toplanan Yahudileri felakete sürüklediği gibi Batı'yı ve onu destekleyenleri de meşruiyet krizine sürüklüyor. Batı kamuoyu, kendi sessiz dünyasında İsrail'e yakınlık duymuyor, sesini çıkarma cesaretini de gösteremiyor.

Yeni politik kültürün ana parametrelerinden biri belki daha uzun süre resmen ve haritalar üzerinde devam edecek olan ulusal sınırlar içinde yaşayan insanların yerel düzeyde daha çok inisiyatif sahibi olmaları, ulus devletin egemenliğinin bir bölümünü paylaşmaları; diğeri bölgesel entegrasyonların hızla teşekkül etmesidir.

Türkiye, kendi bölgesinin kurucu ülkelerinden biri olacaktır, ama tek başına ve bir patronajlık ilişkisini kurarak bunu yapamayacaktır. Bu İran ve Mısır için de söz konusu.

Yeni durumu algılamanın zorlukları var. Birçok ulusalcı-laik, milliyetçi-dindar, milliyetçiliğinin üstünü 'Yeni Osmanlılık sosu'yla örtmüş sağcı muhafazakâr eski dünyaya ilişkin özelemlerini yeni yaldızlı kelimelerle devam ettirme çabasında. Bunların İran ve Mısır'da da benzerleri çok. İran veya Mısır medyasını takip edin, orada da "Türkiye ne işe yarar? Türkiye'yi durdurmak lazım, bölgede önümüzü kesiyor" diyen Fars veya Arap milliyetçilerine rastlarsınız. Bunlar da kendi liderliklerinin "tarih ve coğrafya" tarafından adeta bir kader olarak kendilerine tevdi edildiğini düşünüyorlar.

30 senedir dile getirdiğimiz ideal şudur: Eşit şartlarda ve kardeşçe Türkiye, İran ve Mısır öncülüğünde bölgesel entegrasyon kurulmalı. Teşbihte hata olmasın, nasıl AB'nin başlangıçta iki kurucu -Almanya ve Fransa- ve şimdi üç büyük/belirleyici konumda ülkesi -Almanya, Fransa, İngiltere- varsa, ulusal kimliğin ve ulusal sınırların olabildiğince aşağı çekildiği düzeylerde Türkiye, İran ve Mısır elbirliğiyle yeni dünyanın kurucu aktörleri olmalıdırlar. İkinci halkadaki Suudiler, Suriyeliler, Iraklılar, Kürtler, Yemenliler, Kuzey Afrika'dakiler vd. Üçüncü halkadakiler -Körfez ülkeleri ve diğer küçükler- bunları takip edecektir.

AB, kendini bu ideale adanmış birkaç sivil toplum kuruluşu ve vizyon sahibi entelektüellerin ve siyasetçinin eseridir. Bu bölgede de etnisite, ırkçılık, milliyetçilik ve mezhep taassubundan uzak sivil kuruluşlar ve entelektüeller aynı ideali hayata geçirmek için var güçleriyle cehd ve mücahede etmek zorundadırlar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hep beraber ve kardeşçe!

Ali Bulaç 2011.09.10

İsrail'le gerilen ilişkilere paralel Türkiye'nin karşı hamle yapması akla şu soruyu getiriyor: Türkiye liderliğe mi soyundu?

İlkin belirtmek gerekir ki, İsrail'le gerilen ilişkilerin görünmez boyutu var: Türkiye, İsrail'le ilişkilerini kâtipler seviyesine indirirken NATO radar uyarı sistemine onay veriyor. Dışışleri Bakanlığı Sözcüsü sistemin onayıyla ilgili, "Bu sistem herhangi bir ülkeye karşı değil, NATO alanının savunulmasına yöneliktir" diyor. Kimseye inandırıcı gelmeyen bir açıklama bu.

Sormak lazım: NATO'nun kuruluş amaçları arasında bu bölge var mıydı? Bölge ülkesi olarak Türkiye, sisteme onay verirken, İran, Suriye ve Akdeniz'de sahili olan ülkeler, Kafkaslar bu naif açıklama ile tatmin bulacaklar mı? Belli ki sistem bütünüyle İran ve İslam âlemini tarassut altında tutmak üzere kurgulanmış ve birinci derecede güvenliği korunması hedeflenen ülke İsrail'den başkası değil. Meselenin aslı böyle olunca, İsrail'le süren gerginliğin söz konusu sisteme verilen onayı perdeleme, gündemden düşürme gibi fonksiyonel bir değeri de ortaya çıkmış oluyor. Üstelik sistem öyle kritik bir bölgede (Diyarbakır veya Malatya-Muş) kurulmak isteniyor ki, bu, büyük resme bakıp düşündüğümüzde, 1 Mart tezkeresiyle durdurulan Amerikan planının 65 bin askeri mühimmatıyla Mardin'de yerleştirilmesi ve çevresinde bin km'yi sıkı bir biçimde denetleyebilmesi kadar tehlikeli.

Türkiye'nin siparişini verip parasını ödediği İnsansız Hava Aracı teslim edilmiş değildir, edilse bile kodları İsrail'in elinde olacaktır. Ondan aldığı silahlarla İsrail'e kafa tutmakta bir gariplik olmalı.

Türkiye, onlarca ülkenin ısrarlı uyarılarına rağmen OECD üyeliğini onaylarken de İsrail'le gerilimli ilişkiler içindeydi. Kimse, Türkiye'nin niçin veto hakkını kullanmadığını anlayamadı.

Bunlar günün politikasıyla ilgili. Daha uzun vadede bakıldığında hem içeride hem dışarıda birilerinin Türkiye'yi sonu belirsiz bir maceraya sürüklemek istediğine ilişkin bazı emarelere rastlıyoruz. Bizim görevimiz bunlara dikkat çekmek.

Belirtmek gerekir ki, bir devlet liderliğe soyunduğu bir bölgede eğer salt kendi başına nüfuz ve üstünlük sağlamak üzere harekete geçiyorsa, dünyanın küresel kabadayıları da ona karşı harekete geçer. Türkiye'nin böyle bir eğilim ve tutum içinde olmadığı açık. En gerilimli görünen İsrail politikasının gerisinde ABD ve AB'nin belli çevrelerinin onayı var. Korkum o ki, Türkiye'yi İsrail'e karşı bölgede güç gösterisine teşvik eden bu çevrelerin, iş fiili çatışmaya dönüştüğünde Türkiye'yi yalnız bırakmalarındır. Her zaman bu kötü niyetle de olmaz. Mesela diyelim ki Obama ve ekibi İsrail'i bölgede daha mutedil sınırlar dahilinde yeni bir tutum almaya zorluyor ve bu konuda Türkiye'nin gücüne ihtiyaç hissediyor. Ama iş ciddiye bindiğinde bakarsınız ki İsrail ve Yahudi lobileri öyle baskın çıkar ki, Obama ve ekibi anında desteğini çeker, Türkiye kendi başına ortada kalır.

Bölge ülkeleri de kendi başına liderliğe soyunan ülkeyi rahat bırakmaz. Çünkü haklı olarak kimse bir başkasının liderliğini kabul etmek zorunda değil. Bu yüzden bir anda bölge ülkeleri arasında rekabet ve çatışmalar çıkar. Bu ise İslam birliğini bozan önemli amil olur.

Türkiye'yi bölgede liderlik rolüne bazı bölge ülkeleri de teşvik ediyor, hatta büyük mali-ekonomik destekler vaat ediyor. Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerinin saplantı haline getirdiği İran ve Şiilik taassubu bu ülkelerin Türkiye'yi sahaya sürmelerinin başlıca sebeplerinden biridir.

Türkiye'yi bölgesel liderliğe teşvik eden içerideki güçler ise geçen yazıda işaret ettiğim kesimler: Bölge üzerinde hak iddia eden milliyetçiler, milliyetçi-dindarlar, milliyetçiliğinin üstünü "Yeni Osmanlıcılık sosu"yla örtmüş sağcı muhafazakârlar, kendilerine "postmodern sömürge arayan İslamcı aydınlar" vs.

Hayır, bunların tümü yanlış ve tehlikeli. Bir ulus devlet, bir ülke, bir mezhep, bir kavim liderliğe kalkışırsa, diğerleri de hemen karşısında yer alır ve bu sonu gelmez çatışmaları besler.

Tek başına ve sadece kendi çıkarına değil, hep beraber ve kardeşçe!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kılıçdaroğlu'nun Aleviliği!

Ali Bulaç 2011.09.12

Kemalizmi ideolojik bir aygıt olarak kullanan devlet, bugüne kadar sadece geniş Müslüman kitleye baskı uygulamakla kalmadı,

gayrimüslimlere, Alevilere ve elbette asimilasyona direnen Kürtlere de baskı uyguladı. Geçen haftaya kadar gayrimüslimlerin cemaat vakıflarına devlet el koymuştu, AK Parti hükümeti buna son verdi.

Kürt sorunu devam ediyor. Hükümet 2009'da açılım başlattı, şimdi yeni bir anayasa ile çözüm yolunda bir ilerleme sağlayabileceğimizi ümit ediyoruz. Hükümetin en son "özgürlükler genişletilecek, siyasiler muhatap alınacak ve terörle etkin mücadele edilecek" şeklinde formüle ettiği yeni yaklaşım eğer tam olarak uygulanırsa ümit verici gelişmeler olabilir. Kürtlerin hukuk seviyesinde sahip oldukları bütün haklar teslim edilmeli, ama aynı zamanda şiddet ve terörle de etkin olarak mücadele edilmeli. Bugüne kadar yapılmayan buydu, inşallah bu konsept umulanı verir.

Alevilerin sorunu çözülmüş değil. Bundan önceki AK Parti hükümetinin düzenlediği çalıştaylar önemliydi. Sorun müzakere yöntemi takip edilerek tespit edildi, ne yapılması gerektiği anlaşıldı. Alevi konusu da büyük ölçüde yeni bir anayasanın yapılmasına bakıyor.

Bu arada hükümet takdire şayan adımlar da atmıyor değil. Mesela Madımak Oteli kamulaştırıldı, ilk defa Alevi açılımı ders kitaplarına girdi. Bu yıldan itibaren 4. sınıftan lise son sınıfa kadar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında Alevilik konusu işlenecek. İmam hatip liselerinde okutulan Kelam ders kitaplarında da Alevilik ve Bektaşilik ile Ehl-i Beyt sevgisi gibi konular okutulacak. Geç kalınmış olmakla beraber bu da son derece sevindirici bir gelişme. Hükümeti tebrik etmek lazım.

Fakat iç karartıcı olaylar da vuku bulmuyor değil. Sanki bütün bu olumlu adımları AK Parti hükümeti atmıyormuş gibi, bir bakıyorsunuz, bir çuval inciri bir sözle berbat eden de bu partinin sözcüleri. Birkaç gün önce AK Parti sözcüsü Hüseyin Çelik'in CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'yla ilgili sarf ettiği sözler tam bu cinsten şeylerdi. Kılıçdaroğlu, hükümetin Suriye politikasını eleştiriyor, bu onun hem görevi hem hakkı. Hüseyin Çelik'in cevap sadedinde "Acaba Sayın Kılıçdaroğlu mezhep yakınlığı dayanışmasıyla mı Suriye'ye bu manada sahip çıkıyor?" diye sorması tam bir fecaat oldu. Bu sözler şık değildi, tahrik ediciydi, doğru da değildi. Şundan:

a) Kemal Kılıçdaroğlu, mezhep kimliğini ima ettirecek her türlü tutumdan dikkatle kaçınan bir lider. Bana göre bu derecede hassasiyet göstermesi de gerekmez. Bu evsafa ve sorumlulukta olan bir siyasî lidere 'mezhep üzerinden vurmak' hiç doğru değil, haksızlık.

b) Suriye'de halkla dikta rejimi arasında süren çatışmanın ana dinamiği mezhep değildir. Yönetimdekilerin ağırlıklı olarak Nusayri, muhalefetin Sünni olması ikinci derecede önem arz etmektedir. Halka karşı katliam

uygulayan rejimin, başka bir deyişle "Suriye derin devleti"nin içinde hatırı sayılır Sünni unsurlar da var. Bana sorarsanız yanlış olmakla beraber başta Ramazan el-Buti olmak üzere çok sayıda Sünni ulema, hâlâ rejimin yanında duruyorlar. Birkaç ay öncesine kadar bizim hükümetle Esed ekibi sarmaş dolaştı. Saddam Sünni idi, yüzbinlerce Sünni, Şii ve Kürt'ü katletti. Kaddafi de öyle.

c) İran da Nusayri-Alevi diye Beşşar Esed'i destekliyor değil. Öyle olsaydı, İran tümü Şii olan Azerbaycan'ın yanında yer alırdı, zaman zaman Ermenistan'a çok daha yakın tutum alıyor. Maalesef ulus devlet refleksi ve reel politik birinci derecede rol oynuyor.

Elbette Ortadoğu'da süren çatışmalarda araçsal/fonksiyonel değerleri hayli yüksek olduğundan etnik ve mezhebi unsurlar etkileyici rol oynuyor. Bu, bizim bu konularda çok dikkatli ve sorumlu davranmamızı gerektiriyor. Eğer biz Ortadoğu için örnek olacaksak, farklı etnik ve mezhep gruplarını nasıl barış içinde bir arada yaşatabiliriz, bunun somut örneğini gösterebilmeliyiz. Alevi veya Kürt -veya başka etnik- kimliğini deklare etmekten çekinmeyen, ama Sünni-Alevi/Türk-Kürt herkese eşit ve adil davranan birinin de bu ülkeyi yönetme veya yöneticileri eleştirme hakkı vardır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye modeli

Ali Bulaç 2011.09.15

"Türkiye modeli" "Türkiye toplumunun otoriter siyasî rejimi sivilleştirirken yaşadığı tecrübelerdir". Fakat bize telkin edilen model "İslam ile laikliğin bağdaştırılması"dır. Başbakan Erdoğan da Mısırlılara laikliği tavsiye edip "laikliğin demokrasinin teminatı olduğunu" söyledi.

Türkiye özelinde İslam ile laikliği uzlaştıran bir tecrübe hiç yaşanmadı. İlk günden laiklik otoriter rejimin ideolojisi olarak iş ve işlev gördü. Ortadoğu'da rejimler otokrat, monarşik veya diktatörlüklerdir. Türkiye'nin 1923-1950 yılları arasında süren tek parti rejiminin demokrasi olmadığını söylemeye gerek yok. Dış dünyanın etkisiyle Türkiye çok partili demokratik rejime geçti, ama 60 sene içinde vuku bulan iki kanlı, üç kansız müdahaleye rağmen demokratik rejimi ayakta tutan halkın basireti, sabrı ve genel anlamda hiç taviz vermediği "temkin yöntemi" oldu. Bunu Milli Görüş hareketi içinde vücut bulan siyasî partilere, cemaatlara ve İslamcı entelektüellere borçluyuz. Tarihten devraldığımız siyasî kültür ve 20. yüzyılda yaşadığımız tecrübe bize bu yolu takip etmemizi gerekli kılıyordu. Öyle oldu, sonunda bugün işe yarar, anlamı olan bir sonuç ortaya çıktı. Bizim "en radikal" sıfatını alan İslamî akımlarımız ve gruplarımız dahi, "şiddet, terör veya silahlı mücadele"den uzak dururlar. Söz konusu gruplar "laik" oldukları için değil, şiddet ve terörü dinleriyle bağdaştırmadıkları için öyledirler.

Ortadoğu ülkelerinde siyasi rejimlerin silahlı mücadeleler yoluyla değiştirilmesini gerektiren sebepler var. Bunların üzerinde ayrıca durmak gerekir. Bu yöntemin Suriye ve Libya'da yaşandığı, ancak iyi sonuç vermediği veya çok kanlı maliyetlere yol açtığını acıyla müşahade ediyoruz. Türkiye modelinin üç parametresi var:

1) Siyasî rejimin toplumsal değişim ve siyasî kültürün İslamî motivasyon ve meşruiyet çerçevesinde demokratik temsil yönünde gelişmesi;

2) İktidar mücadelesi verirken şiddet ve terörden uzak durulması; seçimle iş başına gelip seçimle gitme ilkesinin benimsenmesi,

3) Farklı dinî, mezhebî ve etnik grupların varlıklarını inkâr etmeden veya asimilasyona tabi tutmadan kendilerini Müslüman ana kütleye temsil ve ifade hak ve özgürlüklerine saygı gösterilmesi. Bu modelin ilham kaynağı ne laiklik ne liberal felsefe veya AB müktesebatıdır, doğrudan İslamî ana çerçeve ve tarihî tecrübemiz, yani tûrastır. Batı dünyası, İslam dünyasının maddî zenginliklerini yağmalamak üzere demokrasiyi ve özgürlükleri bahane ederek İslam coğrafyasını işgal ediyor. Türkiye, kendi modelini veya ağabeyliğini, kendinden menkul liderlik argümanlarıyla bölgeye empoze edemez, etmeye kalkışmamalıdır.

Bizim elbette bölgeye karşı büyük sorumluluklarımız vardır. Ama nasıl İran'ın devrim veya mezhep ihracına iyi gözle bakılmıyorsa, başkaları da bizim model veya Türkiye-merkezli strateji ihracımıza iyi gözle bakmayacaktır. Bölgeyi hep beraber kuracağız. Türkiye'nin bölgede diğer ülkelerle işbirliği yaparak aktif rol oynayabilmesi için

a) Kanayan Kürt sorununu çözmesi, Kürtleri büyük bir idealin ve heyecanın kurucu aktörleri arasına katması lazım ki, bu sadece Türkiye'nin değil, bölgede yaşayan Kürt halkının tümünü içine almalıdır.

b) Ekonomimiz henüz ani sarsıntı ve tehlikelerden korunmuş değil. Büyüme ve makro dengelerin dışında gelir adaleti, işsizlik, artan yoksulluk ve toplumsal bünyeyi ahlakî ve sosyal olarak takviye etme gibi ciddi sorunlarımız var.

c) Türkiye, savunma ve silah teknolojisi itibarıyla dışa bağımlıdır. Hiç değilse İran kadar bazı alanlarda kendi silah teknolojisini geliştirmemiz; bu arada savaşımlardan ve maceralardan uzak durmamız gerekir.

d) NATO üyesi ve Batı ittifakı içinde yer alan bir Türkiye, nasıl oluyor da kendi başına ve özerk kararlar alarak bölgede nazım rol oynayacak veya liderlik yapacak? Bunu birileri bize izah etmeli.

e) Bölgeye hangi entelektüel, politik ve ahlakî değerleri götüreceğimiz konusu üzerinde düşünelim. Türk dizilerinde sergilediğimiz Batı'nın geçerli değerlerinin kötü bir kopyasını çekmekten başka elimizde ne var?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ortadoğu'ya Türk laikliği

Ali Bulaç 2011.09.17

Başbakan'ın Ortadoğu gezisi sürerken Malatya'da NATO'nun füze kalkanı sistemi yerleştirildi. Ortadoğu seferinin gölgede bıraktığı en hayati olay buydu.

Bu geziyi "Türkiye'nin başlayan çağı" olarak takdim edenler üç önemli noktayı atlادılar: İlki Başbakan'ın Gazze'ye gidişine Mısır izin vermedi. Demek istedi ki, "Türkiye tek başına bu işin patronajlığını üstlenmeye kalkışmasın". İkincisi Başbakan'ın Tahrir Meydanı'nda konuşma yapmasına karşı çıktılar. Demek istediler ki, "Ortadoğu'da toplumsal değişimin kendine özgü iç dinamikleri var, Türkiye, eğer kendi rengini vurmak istiyorsa biz bu işte yokuz". Üçüncüsü ve elbette en dramatik olanı Başbakan'ın Ortadoğu'ya "Laiklikten korkmayın, anayasalarınızı laiklik zemininde hazırlayın" şeklinde tavsiyede bulunması ile bunun Müslüman Kardeşler tarafından olabilecek en sert bir biçimde tepkiyle karşılanması. İhvan adına konuşan Mahmut Gazlan,

Erdoğan'ın sözlerini büyük bir düş kırıklığıyla karşıladıklarını belirtti: "Bu bizim işlerimize karışmaktır. Başka ülkelerin deneyimleri klonlanamaz."

Belki Başbakan'ın, "laiklik teması"nın "jeopolitik bir mesaj" değeri vardır. Ama henüz nekahet dönemini yaşayan Mısır ve Tunus'un, çatışmaların sürdüğü Libya'da ve patlamaların daha bir süre devam edeceği anlaşılan diğer Arap ülkelerinde bu üstten tavsiyeler Türkiye'ye ilişkin ciddi kuşku ve istifhamların belirmesine yol açmıştır.

1) Belirtmek gerekir ki, Ortadoğu Arap toplumlarının 'laiklik' diye bir sorunları yoktur. Resul Tosun'un köşesinde (Yeni Şafak, 14 Eylül) hatırlattığı üzere Mısır Anayasası'nın 2. maddesi "İslam devletin dinidir. İslam şeriatının ilkeleri yasamanın ana kaynağıdır." demektedir. Tunus Anayasası'nın 1. maddesi şöyle der: "Tunus özgür, bağımsız ve egemenlik sahibi bir devlettir. Dini İslam'dır, dili Arapça ve sistemi cumhuriyettir." Suriye Anayasası'nın 3. maddesi: "İslam hukuku yasamanın ana kaynağıdır." Libya'da şimdi hazırlanan yeni anayasanın 2. maddesinde şöyle denmektedir: "Kur'an-ı Kerim toplumun şeriatı, İslam ise devletin dinidir." Muhalefet lideri Mustafa Abdülcelil de "Sağ veya sol aşırılık yanlısı hiçbir ideolojiyi kabul etmeyeceğiz. Orta yol İslam'ın (İslam-ı vasati) olduğu bir halkız, bu şekilde kalmaya devam edeceğiz." demektedir. Abdülcelil'in teşhisi isabetlidir. İslam orta yoldur, sağ ve sol siyasetler birer aşırılıktır; İslam ümmeti de orta yol evrensel topluluktur (Vasat ümmet).

Ortadoğu'da sivil ve medeni hukuk dinlere bırakılmıştır, devlet Türkiye'deki gibi merkezden tek ve standart bir yaşama biçimi emretmez. Kamu hukuku otoriterdir, rejimler baskıcıdır. Bunlar da şimdi değişmektedir. Türk laikliğini onlara önermek demek, sivil ve medeni hayatı devletin denetimine bağlamak, dini bütünüyle toplumsal hayatın dışına itmek, Ortadoğu'yu Türkiye'nin 20. yüzyılın ilk yarısındaki durumuna "geri götürmek" demektir ki, bu model, Ortadoğu ülkelerine tam bir felaket getirir.

2) Bir ülkenin diğer ülkelere model ihraç veya empoze etmeye kalkışması hoş karşılanamaz. Geçen yazımda belirttim, İran'ın bölgede kendi kendine diktiği en önemli engel İmam Humeyni'nin vefatından sonra "Önce İran, sonra İslam" stratejisini benimseyip reel politiği ideal politiğin önüne geçirmesi ve hiçbir getirisi olmayan Şii merkezli devrim ihracına yönelmesidir. Türkiye, İran Şiiliği, Suud Vehhabiliği'ne karşı Batı'nın müttefiki bir ülke olarak laiklik modeliyle empoze etmeye kalkışacak olursa hata eder, kısa zamanda bugünkü sempatisi antipatiye dönüşür.

3) Laiklik veya Arapçasıyla 'İlmaniyye' tabii ki ateizm veya dinsizlik değildir, ama geldiğimiz noktada Habermas'ın da dediği gibi nihilizmdir; gündelik hayatın materyalizme, hazcılık ve hedonizme dönüşmesidir.

4) Önümüzdeki seçimlerin en güçlü iktidar adayı Müslüman Kardeşler'dir, şimdiden oyları yüzde 40'ları aşmış bulunuyor. Bölgede en yakın iktidar adaylarıyla ilişki kurmak varken, onları darıltmak, düş kırıklığına uğratmak reel politik açıdan da akıllıca değildir. Pazartesi günü, "bireyler dindar, devletler laik olur" konusunu ele almaya çalışacağız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Postkemalist laiklik

Arap âleminde önerilen laikliğe şu gerekçeler gösterildi: "Kişi laik olmaz devlet laik olur.

Bir Müslüman laik bir devleti başarıyla yönetebilir. Devlet her inanç grubuna eşit mesafede olur. İster Müslüman ister Hristiyan ister Musevi ister ateist olsun, hepsinin güvencesidir." Bunlara yakından bakalım:

"Kişi-devlet ayırımı" kavramsallaştırmasını 1980'lerde Süleyman Demirel ortaya atmıştı. 12 Eylül askerî rejiminin bilhassa başörtüsü ve dinî hayat üzerinde süren bunaltıcı baskılarına karşı dindar camiayı rahatlatmak kastıyla "İnsanları kendi özel hayatlarında rahat bırakın, devlet laik olur, şahıslar laik olmaz." demiş ve bu hakikaten Demirel'e büyük puan kazandırmıştı ki, 1987 referandumunda "evet" oylarının artışında rol oynayan önemli amillerden biri buydu.

Bu önermenin eşyanın tabiatı gereği imkânsız olduğunu söylemek mümkün. Çünkü devlet tüzel bir kişiliktir, gerçek şahıs değildir. Devlet eğer toplumun en geniş anlamda kendi kendini siyasi olarak var kıldığı bir organizasyon ise, bu organizasyonun somut tezahürü olan aygıtı toplum ve gerçek şahıslar oluşturmuş demektir. Gerçek şahısların duygu ve düşünceleri, belli inançları, âlem tasavvurları, dünya telakkileri vs. vardır. Anne-baba ve çocuklardan müteşekkil aileyi, belli bir hizmeti deruhte etmek üzere bir araya gelen sivil bir kuruluşu, bir vakfı, bir meslekî örgütü, onu var eden şahıslardan bağımsız düşünebilir miyiz? Elbette hayır! O halde devleti de, onu meydana getiren şahısların inanç ve düşüncelerinden, yani dinlerinden de ayrı düşünemeyiz.

"Din-dışı devlet" veya "din-dışı siyaset" ontolojik olarak muhal olduğundan, bundan anlamamız gereken iki şey olabilir ancak: Biri Batı tarih tecrübesinin bizzarure ortaya koyduğu üzere "Kilise'nin ve din adamları sınıfı (ruhban)ın mutlak etkisinden kurtarılmış devlet ve siyaset", diğeri "Hangi din ve inançtan olursa olsun, herkese inanma, din seçme, inancına göre yaşama özgürlüğünü tanıyan ve bunu hukuk güvencesi altına alan devlet veya siyaset" biçimi.

Bizim tarihimizde "ruhani-cismani iktidar ikiliği ve Kilise/din-devlet çatışması" yaşanmadığından ilk gerekçe anlamsızdır. Bunun için laik olmaya gerek yoktur, bizim böyle bir sorunumuz olmamıştır. Laikliği insanların özgürce din seçmesi, din ve vicdan özgürlüklerine sahip olması ve dinlerine göre yaşaması manasında alırsak, bu zaten Kur'an ve Sünnet tarafından böyle emredilmiştir; İslam tarihinde tatbikat ana hatlarıyla bu yönde olmuştur ve bugün de gayrimüslimleri bu temel haklarından mahrum etmeyi hedef alan bir İslami akım yoktur. Ortadoğu'da gayrimüslimler bu haklara sahiptir, Türkiye'de gayrimüslimlerin ciddi sorunları vardır, sorunlarını Müslümanlar samimiyetle savunmaktadır; gayrimüslimler laikliği dayatan devlet tarafından baskı görmektedirler.

"Bir dindar laik bir aygıtı başarıyla yönetebiliyorsa", inancını kalbinin dışına çıkarmıyor demektir. Böyle bir yönetici, "kendi vicdanında dindar yönetimde laik/la-dini kalarak" nasıl ontolojik sorunlar yaşamıyor, ayrı bir konu. Bu, helal-haramın karışmadığı adaletsizliğe, derin eşitsizliğe dayalı iktisadi piyasayı (liberal kapitalist mekanizmayı), tüketim kültürüyle çıldırılmış hedonist ve erotik bir toplumu, nihilizme giden sosyal düzeni, düzenin kurum ve kuruluşlarını da 'başarı'yla yönetebilir anlamına gelir. Onun dini sosyal ve iktisadi politikalara karışmaz.

Fakat pekiyi, ilişkilerin merkezileştiği modern devlette, din kamusal rol oynamıyorsa, toplum ve kişiler nasıl dindar kalabilir? Kalmadığını dinî hayatın içinin boşaltılmış olmasından, dinin gösteriye dönüşmesinden anlıyoruz.

Küresel sistem, Türkiye'nin Kemalist laikliğini önermiyor, bu tasfiye edildi. Postkemalist dönemde "klasik laiklikten çıkıp toplumsal hayatın sekülerleştirilmesi" öngörülüyor. Ortadoğu'da -üstelik dindarların eliyle ve iktidarında- İslamiyet'in hayatın dışına çıkarılıp küresel ekonomiye, postmodern kültüre entegre olduğu, sekülerleştirildiği yeni bir düzen öngörülüyor.

Soru şudur: Biz bu projede öncü rolü oynamayı kabul ediyor muyuz?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kur'an'a deist itirazlar (1)

Ali Bulaç 2011.09.22

Bundan bir süre önce Taraf yazarı Ayşe Hür, Kur'an'ın tevatüren bugüne kadar bize gelen 'metni'nin sıhhati konusunda kuşku uyandırıcı iki yazı yazıp "birden fazla Kur'an" olduğunu iddia etti (28 Ağustos-4 Eylül 2011). Konu haklı olarak çeşitli tartışmalara yol açtı. Değerli yazarımız Ali Ünal, Zaman'da güzel bir cevap yazdı (31 Ağustos). Çok sayıda okuyucum benden de konuyla ilgilenmemi talep ediyor.

Belirtmek gerekir ki, yazara cevap verme niyetim yok. Çünkü bir konunun esasıyla ilgili fahiş bilgi yanlışlığı (maddi hata) yapılıyorsa ve bu vahim hataya rağmen yazar hâlâ yazmaya devam ediyorsa alınacak muhatap yoktur. Söylediklerimin havada kalan 'suçlamalar' sınıfında ele alınmaması için sadece iki maddi hatayı zikretmekle yetineceğim, o da "vahy kâtipleri"yle ilgili olacaktır.

Kendinden emin bir üslupla "vahy kâtipleri"nin etnik ve dinî kökeni ve sayısı ile ilgili bir uzlaşma olmadığını belirten yazar "İslami kaynaklarda adı en çok tekrarlananlar" olarak şu isimleri sıralamaktadır: "Yunanlı Bel'am, Yaiş, Yemenli Cebr, Yessar, Addas, İman, İranlı Selman, Yahudi Bahura, Verka, Abdullah ibn Selam".

Bu listede tanıdık iki isim var sadece: Selman-ı Farisi ve Abdullah ibn Selam. Diğerleri ne kaynaklarda geçer ne isimlerini duymuş bir Allah'ın kulu var. Hz. Musa zamanı Mısır'ında yaşamış bulunan Bel'am'ı, Efendimiz'i küçük çocukken Şam tarafında görmüş Rahip Bahira'yı; Yemenli Cebr, Addas, İman, Verka diye bilinmedik kavram ve isimleri 'vahy kâtipliği'ne kaydeden bir yazar ciddiye alınır mı? Olsa olsa, bu ardı arkası gelmeyen itirazın nereden kaynaklandığı meselesi üzerinde durulur. Biz de öyle yapacağız.

Yazarın ikinci vahim maddi hatası "kıraat farkı"nı "farklı Kur'anlar"ı çağrıştıracak şekilde ele almasıdır. Kıraat farkı İslami literatürde çok meşhurdur (Bkz. Sıracaddin Öztoprak, Kur'an Kıraati -Kıraat-i aşere-, Beyan Y. İst.) Kıraat farkı hem tefsire, hem fıkhi içtihatlar hem İslam'ın irfan mirasına büyük zenginlik katmıştır. Ancak farklı kıraatlar, İslam inancının ve İslami hükümlerin esasıyla ilgili temel hiçbir farklılık getirmemiştir. Bu da İslam vahyinin mucizevi özelliklerinden biridir. Çünkü bizzat Hz. Peygamber (sas) "Kur'an yedi harf üzere inmiştir" (Müsned, I, 24) buyurmuştur ki, sonraları icma ile temel alınan Kureyş lehçesidir. Burada kıraat (vecih) farkını iki düzeyde düşünmek lazım: Biri farklı tefsir ve içtihatları mümkün kılan kıraat farkı, diğeri lehçe (ağız) farkıdır. Vahyin esasını -itikat, ibadet, ahlak, muamelat ve ukubat- hiçbir şekilde etkilemeyen kıraat farkı İslami mirasın zenginliğidir; lehçe farkı ise ağız farkıdır. Mesela Urfalıların "sana-bana"ya "siye-biye"; Trakyalıların "hayat"a "h" harfini hazfedip "ayat", "helal"e "elal"; Karadenizlilerin "Dursun"a "Tursun"; Egelilerin "Bakayım"a "Bakem" veya "Dükkân"a "Dukkan"; Mısırlıların "kalb"e "elb", "cemal"e "gemal" demeleri gibi. Kureyş lehçesi, Türkçede "İstanbul -hatta Kadıköy- Türkçesi"ne tekabül eder. Doğru telaffuz İstanbul Türkçesidir. Ermenistan seferinden sonra telaffuz farkının tehlikelere yol açacağına karar verildiğinde, Kur'an'ın Kureyş lehçesiyle yazılmasına karar

verildi ki, bu lehçe üzerine Sünni, Şii, Zeydi, Zahirî, İbadi bütün İslam mezhepleri ve bilginleri icma etmiş bulunmaktadır.

Buna rağmen lehçe farkı eğer iddia edildiği seviyelerde önemli ise bu iddia sahiplerinin bize iki konuda tatmin edici itirazlarda bulunmaları gerekir:

a) Kıraat farkı "birden fazla Kur'an"a mesnet teşkil ediyorsa, bu kıraat farklarının ne gibi temel farklılıklara yol açtıklarını bize somut olarak göstermeleri gerekir. Mesela kıraat farkı, farklı itikadlara, farklı hükümlere mi yol açıyor? Bize hiç değilse bir iki örnek göstermeleri icap eder.

b) Yemame ve Ermenistan seferinden sonra toplanan Kur'an'da eksik veya fazlalıklar varsa, -şaz rivayetler, "kıyle" hükmündeki söylentiler, gulat-ı Şia fırkaları dışında- bunlar da somut olarak ortaya konulmalı.

Belirtmek gerekir ki bu iş üzerinde vargücüyle çalışan Hristiyan ve oryantalist dünyada henüz böyle bir çalışma yapılmadı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kur'an'a deist itirazlar (2)

Ali Bulaç 2011.09.24

Geçen yazıda "kıraat farkı"nın dilbilimcilerin, tefsircilerin ve müçtehitlerin Arapçaya mahsus i'rabla ilgili görüş farkından ve Arapçanın değişik lehçe/ağızlarla konuşulmasından kaynaklanıp bunun dinin inanç, amel ve hükümleriyle ilgili herhangi bir değişikliğe mesnet teşkil etmediğine değinmiştik. Bugün zaruretler dolayısıyla "Kur'an'ın toplanması (cem-i Kur'an)" konusunu ele alacağız.

İlk defa H. 12. yılda Yemame Savaşı'yla Kur'an bir araya toplatılmak istendiğinde toplama işi sadece Kur'an'ı ezbere bilenlerin hafızaları esas alınarak yapılmadı. Savaşa katılan 13 bin askerden üç bini Kur'an hafızı idi. Ezberlerinden yararlanmak amacıyla hafızlar cepheden geri çekildiklerinde yolda uğradıkları bir baskında 700'ü şehid düşmüş, geriye 2300 hafız kalmıştı ki bunlar Medine'ye sağ salim varmayı başarmıştı. Bunlardan başka gerek Suyuti'nin (Suyuti, İtkan fi Ulumi'l-Kur'an, 1, 124) ve gerekse Suphi es-Salih'in de açıkça belirttiği gibi (Suphi es-Salih, Kur'an İlimleri, çev. S. Said Şimşek, ty. Konya, s. 56) güvenilir rivayetlerle tam 23 kişi Kur'an hafızı olarak isimleriyle anılmaktadır. 23 kişiyle birlikte 2300 hafızın ismini tek tek yazmak takdir olunur ki herhangi bir kaynağı "kütük defteri"ne çevirir, buna gerek yoktur.

"Kur'an sahabe'nin hafızasında kalmasın, yazılı metin haline getirilsin" düşüncesiyle Hz. Ebubekir (ra) zamanında toplanan mushafa alınacak her ayet için asgari iki şahit ve ayetin yazılı olması şartı aranmıştır. Suyuti, Hz. Ebubekir'in Hz. Peygamber'in (sas) evinde Kur'an sayfelerini bulduğunu ve bunların bir ipile ciltlenmiş olduğunu söylediğini yazar. (Suyuti, age, 1, 73) Bu iki olay, başından beri Kur'an'ın çeşitli nesneler üzerinde yazılı olduğunu göstermektedir. Toplama esnasında iki şahitle gelen her ayet hafızlarca doğrulanmış, bu konuda görüş ayrılığı olmamıştır. (Suphi es-Salih, s. 63) Böylece ilk tam nüsha teşekkül etmiş, önce Hz. Ebubekir'de kalmış, sonra Hz. Ömer (ra) ve ondan sonra kızı Hz. Hafsa'ya (r.anha) intikal etmiştir. Kaldı ki Hz. Peygamber ve ashap her namazda Kur'an'ı Fatiha'dan sonra okur (zamme-i sure) bu yönde Hz. Peygamber tarafından sürekli teşvik yapıldı. (Daha geniş bilgi için bkz. Hasan Elik, Kur'an'ın Korunmuşluğu Üzerine, s. 68 vd., İst.-2008) Abdullah b. Ömer, Hz. Peygamber'in sahabeler arasında sistemli bir hıfzetme kampanyası

yürüttüğünü anlatır. Veda hutbesinde Hz. Peygamber'in yaklaşık 120 bin kişiye hitap ettiği düşünülürse, daha o zaman kaç bin kişinin Kur'an'ı ezberlediği ve namazda okuduğu kolayca tahmin edilebilir.

H. 25'te Ermenistan fethedilirken İslam askerleri arasında çıkan tartışma, "farklı Kur'an"lara değil; okuyuş, lehçe ve şive farkına işaret eder. Hz. Osman (ra) bu farklılıktan doğan sakıncaları bertaraf etmek üzere, yine Zeyd b. Sabit başkanlığında 12 kişilik bir heyet teşkil etti. Yine ilke olarak sureler yazılı olarak toplandı ve hafızlarca doğrulandı. Tevbe Suresi'nin son iki ayetinin tek kişinin tanıklığıyla sadece Huzeyme'de bulunduğu doğrudur. Ancak hafızlar bunlara itiraz etmediği gibi, yıllar önce bizzat Hz. Peygamber'in Huzeyme'yi iki şahit yerine kabul ettiğini herkes biliyordu. Kaldı ki, Hz. Osman zamanında toplanan mushafla daha önce Hz. Ebubekir zamanında toplanan ve Hz. Hafsa'da bulunan mushafla-toplamadan sonra alınıp mukayese edildiğinde, iki nüshanın tam tamına birbirlerine uygun olduğu görüldü. (Prof. Muhammed Hamidullah, Kur'an-ı Kerim Tarihi, çev. M. Mutlu, 1965, İst, s. 48; Ahmet Cevdet Paşa- A. Muhammed ed Dabba, Kur'an Tarihi ve Kur'an Okumanın Edepleri, Trc. A. Osman Yüksel, İst.-1989, s. 25 vd.)

Bu mukayeseden sonra Hz. Osman, Haf-sa'nın nüshasını kendisine iade etti ve Kur'an'ı yedi adet istinsah ederek Maveraünnehir'den Yemen'e kadar belli başlı İslam merkezlerine gönderdi, birisini de kendisinde alıyordu. (Belazuri, Fütuhu-l Buldan s. 48) Hz. Osman'ın bu ikinci toplamaya başlamadan önce Hafsa'nın nüshasını aldığı iddia edilir, doğru değildir, ikinci toplamının sonunda Hafsa'dan nüsha alınıp mukayeseye gidilmiştir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kur'an'a deist itirazlar (3)

Ali Bulaç 2011.09.26

Suyuti, Hz. Osman'ın lehçe farkını ortadan kaldıran resmî nüshaya uymayan parçaların (mushaflar değil) yakılmasını emrettiğini yazar.

Hz. Osman'ın yapmak istediği, Kureyş lehçesini yazılı hale getirmektir. (Taberi, Tefsir 1, 21) Yoksa iddia edildiği gibi "iki resmî nüsha" veya "farklı Kur'anlar"dan birini seçip diğerlerini yakmak değildir, böyle bir şey hiç olmamıştır.

Kuşkusuz marjinal sapkın fırkalar, oryantalistler ve deistler dışında, elimizde mevcut Kur'an ile o günkü Kur'an arasında fark olduğunu iddia eden çıkmamıştır. Bu konuda Sünni ve Şii'ler arasında hiçbir görüş ayrılığı yok. Bütün Şii alimleri de Sünni kaynaklarla aynı bilgileri verir ve görüşleri teyid eder. (Bkz. Allame M.H. Tabatabai, İslam'da Kur'an, çev. A. Erdinç, İst.-1988, s. 130 vd.) Yüz yıllardan beri İran ve başka Şii merkezlerde basılan Kur'an nüshaları bizimkilerle aynıdır. Harici-İbadilerin de takip ettiği Sünni ve Şii'lerin elindekiyle aynıdır. (Bkz. 'Osman Taha hattıyla' Resm-i Osmani-Kur'an-ı Kerim, Umman, 1419-1998 baskısı.)

Ancak ilk zamanlarda bazı insanlar ellerindeki Kur'an parçacıklarını okurken sahife kenarlarına ya Hz. Peygamber'den konuyla ilgili rivayet edilen hadisleri veya kendi tefsirlerini not olarak yazmışlardı. Zaman zaman bu notları metinle karıştıranlar olsa bile, resmî nüshalar her zaman orijinal metni korumaya yetmiştir. Nasıl bugün hatalı hat veya yanlış dizgiyle piyasaya çıkma ihtimaline karşı Diyanet denetleyici rol oynuyorsa, bunun gibi 'resmî nüshalar' da tarihte böylesine önemli rol oynamıştır. Bütün bunlar bir arada

düşünüldüğünde ve nesilden nesile özenle aktarılan resmî baskılar dikkatle incelendiğinde Kur'an'ın lafzında en ufak bir değişikliğin olmadığı kesin olarak görülür. (M. Hamidullah, Age., s. 55)

Zihinleri bulandıran "farklı Kur'an'lar" iddiası ustaca "nüzul sırasına göre düzenlenmiş sure sıralaması"na dayandırılır. Bu surelerin nüzulüne (hangi sure ne zaman ve hangi sureden önce veya sonra indiği) ilişkin basit ve içerikle ilgili olmayan bir farklılıktır. Surelerin sıra veya yer değiştirmesi Kur'an'da eksiklik-fazlalık veya farklılık doğurmaz, daha uzmanca bir okumayla bize Kur'an'ın tedrici toplumsal değişimde takip ettiği yol haritası hakkında bilgi verir. Üç farklı iniş sırası (Hz. Osman, İbn Abbas ve Cafer es-Sadık) için bkz. Ali Bulaç, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı, 2011, İstanbul.

Mervan'ın Hz. Hafsa'nın nüshasını yaktırdığı iddiasına gelince. Bunun tarihen kesin olarak vuku bulduğundan emin değiliz. Olmuşsa bile bu olay asıl özgün nüshanın yok olduğu anlamına gelmez. Çünkü Hz. Osman zamanında bu nüsha ile mukayese yapılmış ve ikisi arasında herhangi bir farklılık tespit edilememiştir. Muaviye zamanında yine okuyuş farkına yol açar düşüncesiyle ayetlerin noktalandığı biliniyor. Bu bilgiye yer veren kaynaklar Mervan'ın kendi ağzıyla, noktalanmış mushafları noktasız olan Hafsa nüshasıyla ihtilaflara sebep olur düşüncesiyle o nüshayı yaktırdığını söyler. (S. Es-Salih, Age. s. 631) En çok üzerinde durulan fark, Tevbe Suresi'nin son iki ayetidir (9/128-129); bu iki ayet de Kur'an-ı Kerim'in diğer ayetlerince birkaç yerde desteklenmektedir. Ayetlerin lafız ve üsluplarına dikkatle bakıldığında form açısından hadis, sahabe kavli, kelim-i kibar, şiir, menkıbe vb. beşeri metinlerden tamamen ayrı olup Kur'an nazminin bütün özelliklerini taşımaktadırlar.

Abdullah İbn Mesud'un son iki sureyi (113-114) Kur'an'dan saymadığı yolunda bazı rivayetler var. Bunlar kesinlik kazanmamış söylentilerin malumat -"bu meyanda iddialar da var, haberiniz olsun"- cinsinden kitaplara dercedilmesinden ibarettir, "recm" ile ilgili sure, keçinin yazılı metin yemesi vb. yalan yanlış söylentiler de böyledir. İbn Mesud'a isnat edilen haberler doğru olsa bile, bu onun bu konuda yanıltıldığını veya sadece bu iki sure başındaki "kul (De ki:)" ifadenin onu yanılttığını gösterir. Tek bir kişinin özel kanaati ne derece tutarlı ve kabule şayan görülebilir ki? Daha geniş bilgi için bkz. (Mevdudi, Tefhimü'l-Kur'an, 1988 baskısı, İst., 7, 310. vd.)

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kur'an'a deist itirazlar (4)

Ali Bulaç 2011.09.29

Kur'an-ı Kerim, inanç gruplarını şöyle sıralar: "Allah'ı ve elçilerini inkâr eden, Allah ile elçilerinin arasını ayırmak isteyen, 'Bazısına inanırsınız, bazısını tanımayız' diyen ve bu ikisi arasında bir yol tutturmak isteyenler...

Allah'a ve Resûlü'ne inananlar ve onlardan hiçbirisi arasında ayırım yapmayanlar." (4/Nisa, 150-152.) Gruplara yakından bakalım:

a) "Ateistler": Ne Tanrı'nın varlığına inanırlar ne Tanrı'nın elçiler gönderdiğini kabul ederler: "Allah'ı ve elçilerini inkâr edenler". Bunlara göre, içinde yaşadıkları evin mimarı/projesi, yapım ustası ve işçileri yoktur. Varlık âlemi (evren) de böyledir, kendi kendine vücut bulmuş, kendi yasalarını (kozmetik ve tabii) kendisi koymuştur, anlamdan ve amaçtan yoksun olarak zaman içinde (öylesine!?) akıp gitmektedir.

b) "Deistler": Tanrı'nın varlığına inanır, elçiler gönderdiği fikrini reddederler: "Allah ile elçilerinin arasını ayırmak isteyenler." Deistlerin bir bölümü de "Hz. Muhammed eski dinlerin etkisinde kalıp Kur'an'ı vücuda getirdi" veya "Elimizde sahih bir Kur'an metni yok, Hz. Muhammed'in vahy kâtiplerine yazdırdığı parçalar kaybolmuş" diyenler. Deistlerin Tanrı'nın varlığına, hatta tek bir Tanrı'ya inanmalarının bir değeri yoktur. Çünkü "Onlar 'Allah hiçbir şey indirmemiştir' diyerek Allah'ı hakkıyla takdir etmiş değildirler." (6/En'am, 91)

"Peygamber" fikrinin merkezî önem taşımadığı Sabiiler, Mecusiler, Budistler, Brahmanistler, Taoistler, Shintoistler vb.nin de bu gruba dâhil olduklarını söyleyebiliriz.

c) "Kitap ehli": Tanrı'nın varlığına ve elçi gönderdiğine inanıp, bir kısmını kabul ederken bir kısmını reddederler: Yahudiler, Hz. İsa'nın (as) ve Hz. Muhammed'in (sas) peygamberliklerini tanımazlar. Hristiyanlar, Hz. Musa'yı ve Hz. İsa'yı teyid ederlerken, Hz. Muhammed'in (sas) risaletini inkâr ederler: "Bazısına inanırız, bazısını tanımayız" diyenler."

d) "Arada kalanlar": Tanrı'nın varlığı, vahy, risalet ve İslam şeriatı konusunda tereddüt içinde olanlar. Bunlar da iki gruptur: d1) Tanrı'nın varlığının bilinmeyeceğini öne süren agnostikler (bilinmezçiler), bir türlü karar veremedikleri için, "Bilmiyorum, ilgilenmiyorum, olabilir de olmayabilir de, bir şey diyemem, acaba gönderdi mi?" diye soranlar, d2) "Dinî hükümleri toplumsal ve kamusal hayatın dışına çıkarmak" isteyenler: "Bu ikisi arasında bir yol tutturmak isteyenler".

e) Allah'ın varlığına, elçiler gönderdiğine, Hz. Âdem'den Son Peygamber'e kadar -salat ve selam hepsinin üzerine olsun- nübüvvet zincirinde yer alan bütün peygamberlere inanan ve aralarında ayırım yapmayan biz "Müslümanlar".

Kur'an'ın sıhhati konusunda en büyük itiraz Kitap ehli Yahudilerle Hristiyanlardan ve deistlerden gelir. Hasmane bir tutum veya kendi içlerinde tatminsizlik içinde iseler ateistler ve agnostikler de bu gruba katılırlar.

Deistler, vahye karşıdırlar ve bu çerçevede Kur'an etrafında oluşacak en ufak bir kuşkuyla dört elle sarılırlar. Çoğu ayetin işaret ettiği "arada kalanlar"dan oluşurlar. Yahudi ve Hristiyanlar, saldırgan ateist ve agnostikler, deistler ve İslam dünyasında "arada kalanlar" bir "ret bloku" oluşturup Kur'an konusunda şu dört şüpheyi yaygınlaştırmaya çalışıyorlar:

- 1) Kur'an vahy değildir, Hz. Muhammed bunu kendisi yazmıştır;
- 2) Kur'an, Tevrat ve İncil'den alıntılardır. Hz. Muhammed görüştüğü din adamları veya dinî anlatıların etkisinde bu kitabı yazmıştır;
- 3) Orijinal değildir. Toplanması ve istinsahı sürecinde sorunlar yaşanmıştır, "birden fazla Kur'an" vardır.
- 4) Vahy ise bile Kur'an tarihsel ve toplumsal durumların, indiği çağın ürünüdür. Hükümleri evrensel ve ebedi değildir. Kur'an'ı tarihsel veya hermönetik yeni okumalara tabi tutmak gerekir, çünkü modern dünyanın gereklerine uymuyor.

Bu iddialar hep tekrarlanagelmıştır. (25/Furkan, 4) Küresel güçler, vahy olmadığını Müslümanlara kabul ettirmedikçe bölgesel ve küresel hâkimiyetlerini kuramayacaklarını bildiklerinden, Kur'an'la ilgili kuşkular için olağanüstü çaba harcıyorlar. Bizim için "Onda en ufak bir şüphe yoktur". (2/Bakara, 2) İmanımız, akıl ve bilgi dışı bir 'inanç' veya soyut bir kabul değil; kendisinden bilgiyle (ilm) emin olduğumuz hakikattir.

'Arus mansura!'

Ali Bulaç 2011.10.01

Arapça ve Farsçada geline "arus" denir. Aynı kökten türetme olarak "düğün"e de "ırs." Mevlânâ Celaleddin dervişin vefat ettiği güne "Şeb-i arus" der.

Dervişin gözünde, ölüm onun için dünyadan ebedi kopuş, dolayısıyla acı, hüznün, korku ve panik değil, hayatı boyunca cemali emsalsiz yüce Allah'a kavuşacağı buluşma, kavuşma (vuslat) günüdür. Gelin ve düğünle kök ve anlam akrabalığı dolayısıyla Şeb-i arus bizim irfanımızda "gerdek gecesi" şeklinde yerini almıştır.

Mardin'de gerdekten bir gece öncesinden (kına gecesi) evlenecek kız "gelin" muamelesi görür. Geleneğe göre kına çarşamba gecesi olur, perşembe ikindi vakti gelin evinden çıkar, yeni evine sevinç gösterileriyle götürülür, giderken düğün herkese duyurulur. Düğünün üç sünneti vardır: Yemek (velime), eğlence ve ilan-duyurma.

Kına gecesinden başlamak üzere gelinin sıfatı "arus mansura"dır. "Mansura" yardıma, nusrete nail olmuş kız demektir. Gelini "mansura" kılan iki önemli faktör vardır: Biri Allah'ın yardımı ve inayetiyle ebeveyninin rızasını kazanmış, ailesinin desteğini ve himayesini arkasına almış olması. "Bekâr kızın nusreti aile ve yakınlarının himayesi ve desteği"ni kazanmasıdır. Diğeri ve bundan daha önemlisi, bülüğ çağına erip gelin olduğu güne kadar namusunu, iffetini, bekâretini titizlikle korumuş olmasıdır.

Bu, bir genç kızın hayatta elde edebileceği en yüksek başarıdır. Kendisi için Allah ve Rasulü'nün koyduğu sınırlara (hudud) bilinçle riayet etmiştir, bedeninin kendisine ait değil, onu Yaratan'a ait olduğunu unutmamıştır, Allah'ın Elçisi'nin (sas) tarif ettiği şekilde bedenini (avret yerlerini) örtmüştür; içli dışlı olduğu erkek arkadaşı, gizli-aşikâr dostu (ahdan) olmamıştır. Kutlu ve paha biçilmez bir inci gibi bekâretini korumuş, kendini ve bedenini ona helal olacak müstakbel erkeğe saklamıştır. Bunun sembolü olarak yüzünü de örtmekte, örtüyü sadece damat açabilmektedir. Beden erkek ve kadın, bize ait değildir, biz onu yaratmadık ki, onu Yaratan'ın koyduğu sınırlar dışına çıkıp dilediğimiz gibi kullanalım. "Bu beden bana aittir, hayat benim hayatım, dilediğim gibi özgür yaşarım" Allah'a başkaldırmaktır. Bu bilinçle yetişen, bunun terbiyesini alan gelin büyük sınavı başardığı için "mansura" sıfatını kazanmaya hak kazanmıştır ki, bu sadece bir sıfat değil, aynı zamanda yüksek bir mertebedir. Bu mertebeye erişen genç kız, Hz. İsa'nın (as) havarileri (Ansarullah), Hz. Peygamber'i (sas) canları gibi koruyan Ensar ile aynı ecir ve hazzı elde etmiştir.

Anadolu'nun ve İslam dünyasının hemen hemen her yöresinde bu temayı ihtiva eden sayısız ritüeller, semboller vardır. Bunlardan biri de baba evinden çıkan geline babasının veya erkek kardeşinin beline kuşak bağlamasıdır. Kuşak gelinin ailesinin arkasında hayat boyu sürececek olan destek ve himayelerini sembolize eder. Ama aynı zamanda kızın babası ve erkek kardeşleri "Biz kızımızın namus ve iffetinin kefiliz" mesajını verirler.

Bedeni sekülerleştiren modernizm ve onun ideolojik ve politik aygıtı olarak iş ve işlev gören feminizm, kuşak sembolizmini erkek egemen kültürün prangası görür. Dinden, gelenekten ve namustan, dolayısıyla bekâret ve iffetten nefret eder. Feministlerin vehmine göre kuşak ailenin kız üzerindeki esaretidir. Namus, iffet ve hatta bekâret eğer nikâha kadar korunması gereken mutlak bir değer ise, bu kızın özgür olmadığını, kendi bedeninin aile ve toplumun denetimi altında olduğunu gösterir, diye düşünmektedirler. Her argümanları gibi bunun da herhangi bir temeli yoktur. Zira sahih geleneğe göre, kızı nusret sahibi kılip onu "mansura" mertebesine ulaştıran şey, Allah'ın yardımı (Nasrun minallah) ve kendi cehdi, iradesi ve yüksek sorumluluk bilincidir. Ebeveyni veya ailesi bu kutlu çabasında ona sadece yardımcı olmuşlardır, bu onların görevidir.

Bunları niçin yazıyorum? Bu hafta evden bir kızımızı "arus mansura" olarak uğurladık. Bu vesile ile geleneğin sembolleri üzerinde düşünme fırsatım oldu. Bu ülkenin, bu yurdun bütün genç kızlarının birer "arus mansura" olmasını diledim. Dinin, geleneğin ve ailenin resmi ve sivil bunca saldırılar karşısında olduğu bir şaşkın zamanda geleceği arus mansuranın dünyaya getirip eğiteceği salih nesiller kuracaktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

BDP-PKK

Ali Bulaç 2011.10.03

Kürt halkının tabii haklarını savunmak üzere faaliyet gösteren Kürt siyasi hareketine -kanuni siyaset yapan partilere- destek veren aydın ve siyasetçileri ciddi manada kuşkuya düşüren gelişmeleri şöyle sıralayabiliriz:

1) BDP, 2009'da hükümetin başlattığı "Kürt açılımı"na neredeyse kategorik olarak karşı çıktı. Açılımın birçok yanlışı, eksiği vardı, ama BDP konuşmaya bile değer bulmadı.

2) 12 Eylül halkoylamasına götürülmek üzere Meclis'te hazırlanan "kısmi anayasa değişikliği"yle ilgili temel maddelerden "siyasi partileri kapatmayı zorlaştıran" maddenin BDP tarafından reddedilmesi. Bu gerçekten hayret verici bir tutumdur. Bir siyasi hareket düşünün kurduğu bütün partiler kapatılıyor, parti kapatmayı zorlaştıran temel bir yasa değişikliğine karşı çıkıyor.

3) 12 Haziran seçimlerinden zaferle çıkmış olan BDP'nin Meclis'e gelip yemin etmeyi boykot etmesi.

4) Abdullah Öcalan ile devlet görevlileri arasında süren görüşmenin tam da "anlaşma/uzlaşma" noktasına geldiği sırada 14 Temmuz günü Silvan'da yeni bir terör fırtınasının başlatılması. Öcalan, 15 Temmuz tarihini vermişti, ancak görüşmeler o kadar iyi gidiyordu ki, buna da gerek kalmadığını, en azından üç hayati nokta üzerinde mutabakata varıldığını söylüyordu. Silvan olayı ile Öcalan devre dışı bırakıldı. BDP'liler, Öcalan görüşmeleri iyi sayılabilecek noktaya getirmişken -örgütün hâlâ lideri odur- Silvan'da başlayıp arkasından savaş veya terör fırtınası şeklinde estirilen olaylara tatminkâr bir açıklama getirmediler. MİT-PKK görüşme metni de medyaya yansıyınca BDP'liler büsbütün kendi içlerinde bir meşruiyet krizine düştüler.

Öteden beri Kürt milliyetçileri şu argümanları öne sürmektedirler: "Devlet samimi değil. Bizi muhatap almıyor. Sorunun çözümünü tek taraflı olarak bize dayatmak istiyor". Her üçü de doğru. Ancak yeni dönemde durum pek öyle değil. 12 Haziran seçimlerinde AK Parti'den sonra seçimin ikinci galip partisi çıkan BDP'nin yapması gereken şey, Meclis'teki yerini alıp yeni anayasa yapımında aktif ve belirleyici rol oynaması, başlayan açılım sürecini derinleştirmesidir. Öcalan'la süren müzakereler, MİT-PKK görüşmeleri ve Başbakan'ın bunların arkasında durup "Gerekirse görüşmeler tekrarlanabilir." demesi BDP'nin argümanlarını havada bırakmış bulunmaktadır. Demek ki hükümet, BDP'lilerle değil, bizzat örgütün lideriyle ve PKK ile görüşüyor, üzerinde mutabakata varılan noktaları bizzat kendisi Kandil Dağı'na götürüp savaşı yürütenlere veriyor.

KCK üyelerine karşı yürütülen operasyonlar, devletin bazı birimlerince çıkarılan zorluklar çözüm sürecinde engelleyici rol oynamaktadır, bu konuda eleştirilerinde BDP'liler haklıdır. Ama bunları da hal yoluna koymak tamamen görüşme ve anlaşma zemininin korunmasına bağlıdır. Kör şiddet ve terörün her gün masum sivillerin hayatına son verdiği bir ortamda husumet, nefret ve intikamdan başka hiçbir şey söz konusu olamaz. Buna rağmen söylem düzeyinde de olsa Başbakan "Özgürlüklerin genişletilmesinden geri adım atılmayacak, siyasiler

muhatap alınacak." demeye devam ediyor. Burada BDP'lilere düşen, kendilerini inandırıcı, güvenilir ve müzakere edilebilir siyasi muhatap konumuna çıkartmalarıdır.

Ancak Kürtlerin masum haklarına destek veren birçok kişi BDP'den artık pek ümitli değil. Süren savaş ve şiddet sarmalını ya doğru okuyamıyorlar ya da silahlı mücadeleyi yürüten PKK'nın arkasından gitmekten başka herhangi bir irade gösteremiyorlar.

Hem Kürt siyasi hareketi içinde yer alanlar hem genel olarak Türkiye kamuoyunun dikkatinden kaçmaması gereken önemli bir nokta var ki, 14 Temmuz'dan beri süren terör fırtınası sadece Öcalan'ı değil, klasik/bildik PKK'yı da aşan özelliklere sahip bulunmaktadır. Çünkü Kürt sorununu ve PKK'yı yakından takip edenler teslim eder ki, PKK adına gerçekleştirilen eylemler, bildik "terör" saldırıları değildir, tarz, tempo ve hedef seçimi açılarından bakıldığında Türkiye'ye karşı başlatılmış, ama cephesi Türkiye toprakları, şehirleri ve sivil alanları olarak belirlenmiş bir savaş ilanıdır.

Bana göre birileri, Türkiye'nin İsrail ve Suriye politikasına bu şekilde cevap veriyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kritiğe muhtaç dış politika

Ali Bulaç 2011.10.06

Son 10 yıla damgasını vuran dış politikamızın kritiğini yapma zamanı gelmedi mi? Bir şeyin kritiğini yapmak demek, yolunda gitmeyen bazı şeylerin varlığını veya gidiyor da tarzını ve temposunu değiştirme gereğini kabul etmek demektir. Bazı şeyler yolunda gitmiyor. Bu çizgide gitmeye ısrar edilirse başımıza bazı işler de açılabilir.

Son 10 yılın dış politikasını; "çok boyutluluk, komşularla sıfır ihtilaf ve proaktif tutum" şeklinde üç ana parametrede toplamak mümkün. Her üçü de görünürde doğru ve isabetli. Ancak zahirde doğru olan zamirde doğru olmayabilir. Zahir yanında zamirdeki faktörlere baktığımızda dış politikanın üç noktada malul olduğunu görüyoruz. Bunlar da:

a) Türkiye, Batı ittifakının üyesidir; Batı ile İslam dünyası arasında giderilmesi hayli zor çatışma noktaları var (Enerji kaynaklarının temellükü ve tasarrufu; Filistin sorunu ve İsrail'in değişmeyen tutumu; bölge kendini mi değiştirecek yoksa Batı'nın değişim projelerini mi takip edecek ve dinin/İslam dininin modern dünyada yer alacağı konum ve rol ne olacak?) İki dünyanın (jeopolitik, ekonomik ve sosyo-kültürel) çıkarları, temel yönelimleri farklılığını muhafaza etmektedir. Kritik bir zamanda Türkiye, bölgenin yanında değil, Batı'nın yanında yer alıyor, bu ise başlayan toplumsal patlamalarla iktidara gelecek yeni yönetimlerle Türkiye'nin - hükümet veya devlet düzeyinde- ilişkisine bir halel getirmese de, asıl kitlelerle çatışma potansiyellerini aktif hale getirecektir.

b) Türkiye'nin son derece ciddi iç sorunları var: Savaşa dönüşme istidadı gösteren Kürt sorunu, kırılğan ekonomik büyümenin üstünü örttüğü gelir adaletsizliği, yoksulluk, işsizlik ve çalışma şartlarının küresel sermayenin arzu ettiği biçimde kötüleşmesi; sosyal barış ve iç toplumsal birliğin uğramakta olduğu aşınma. Türkiye, kendi içinde kavgalı. Evinde kavga sürüyorken, apartman ve mahalle komşularının evlerine akıl adam sıfatıyla nizam vermeye kalkışıyor, birileri ona mahallenin liderliğini empoze ediyor. İç sorunlarını çözmeden

pro-aktif tutum takındığında, bölgesel güçler bu sorunları Türkiye'nin aleyhine yıkıcı güç şeklinde kullanabiliyor. Son terör eylemleri bunun kanıtı.

c) Türkiye, bölgeye açılır ve nazım rol oynamaya soyunurken bölgenin tarihi, kültürel ve toplumsal yapısına uygun entelektüel birikimden yoksun olarak bunu yapıyor. Örgütlenme modeli "ulus devlet" formunun aşmış değil, hiç ihtiyaçları yokken Araplara önerdiği din-devlet ilişkisi bildik "laiklik" ve kültürel olarak ihraç ettiği (sembolik) değerler bizzat Türkiye toplumunu, aile yapısını çözen "Türk dizileri"dir. Ulus devlet, laiklik ve Türk dizileri, Platon'un resim sanatıyla ilgili söylediği şeye tamı tamına uyar. Bunların üçü de İslam ve Osmanlı mirasını dramatik bir biçimde reddeden, reddetmekle kalmayıp redd-i mirasla övünen Türkiye'nin Batı'dan "kopya ettiklerinin kopyası".

Bir parametre olarak "çok boyutluluk", "Ortadoğu merkezli bölgesel bir entegrasyonu" hedeflemiyor, "Batı eksenli çok boyutlu"luğu öngörüyor. Ben bunun ilk günden, kritik zamanlarda ve karar alma anlarında Türkiye'nin Ortadoğu halklarının yanında değil, Batı'nın yanında ve safında yer almak zorunda kalacağını söylemiştim. Örnekler ortada:

Fransa'nın NATO askerî kanadına dönüşünde, Rasmussen'in NATO Genel Sekreteri seçilmesinde, İsrail'in OECD'ye kabul edilmesinde ve en son NATO füze kalkanı sistemine bağlı radarların Malatya'da konuşlandırılmasında açık biçimde müşahade ettik ki Türkiye, Batılıların verdiği kararlara uyuyor, Batı'nın dediğini yapıyor. Dürüst ve tutarlı olmakta zaruret var: Temel tercihi NATO ittifak üyeliği, ABD ile model ortaklık ve AB üyelik süreci olduğundan esasında başka ne beklenebilirdi ki! Bu durumda "çok boyutlu dış politika" yönelimi Türkiye öncülüğünde bölgenin Batı'nın öngördüğü çerçevede yeniden şekillendirilmesi olarak belirlenmiş demektir. Türkiye bölgede hep bunu yapıyor, ama kendi inisiyatifini yeterince kullanamadığı için önleyebilecekken büyük dramların önüne geçemiyor. Somut örnek çöken Suriye politikasıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Suriye politikası

Ali Bulaç 2011.10.08

"Komşularla sıfır ihtilaf" parametresinin yanlış yürütüldüğü trajik örnek Suriye'dir.

Maalesef çok iyi başlayan ilişkiler çökmüş bulunuyor. İki ülke birkaç ay içinde birbirlerine kendi topraklarında ciddi zararlar veren iki düşman haline geldi. Hükümet kanadının bize gösterdiği iki gerekçe var: Biri "Esed reform yapmadı, bizi dinlemedi". Diğeri, "Baas rejiminin katliamlarına seyirci kalamayız."

Esed diyor ki: "Siz 30 yılda zar zor değiştiniz, benden üç ayda devrim niteliğinde değişim istiyorsunuz. Reform yapma sürecinde Türkiye'yi örnek almak istiyorum, ama biz yardım beklerken karşımıza tehditle çıkıyorlar."

Suriye muhalefетinin katledilmesine gelince. Tabii ki yüreğimiz yanıyor, ama Türkiye'nin sırf bu sebeple harekete geçtiği biraz kuşkulu. 2003'ten beri Irak'ta yüz binlerce Müslüman katledildi, hem de Adana'dan kalkan Amerikan uçaklarının attığı bombalarla, sesimiz çıkmadı. Bahreyn ve Yemen'de de aynı acımasızlıkta muhalifler öldürülüyor, sesimiz çıkmıyor.

Şu suali sormaya değer: Türkiye, farklı hareket 'edebilse' idi, ilişkiler bu noktaya gelmeyebilir, Beşşar Esed yönetimi bu kadar acımasızlaşmaz ve muhalefet yine 1982'lerdeki gibi silahlı mücadeleye avdet etmeyebilir miydi? Belirtmek gerekir ki, Müslüman Kardeşler ana gövdeleri itibarıyla hâlâ kendilerini silahlı mücadeleden uzak tutmak için azami gayret gösteriyorlar.

Türkiye "sakin güç, yumuşak güç" sıfatıyla konuşarak, ticaret yaparak, ağabeylik taslamadan yol göstererek, muhalefetin demokratik örgütlenmesini kolaylaştırıcı teşviklerde bulunarak zaten Baas rejiminin içten içe değişimini sağlıyordu. En üst kademededen en alttaki tabakalara kadar herkes Türkiye'ye bakıyordu. Gidiş gelişler hızlanmıştı; krizin sürdüğü dünyada sınır illerimizde büyük canlanma yaşanıyor, sınırlar neredeyse anlamsızlaşıyordu, ortak bakanlar kurulu oluşturuluyordu.

Dahası Kürt sorununun çözümünün en etkili yollarından biri, Suriye ile -ve elbette Irak, Irak Bölgesel Kürt Yönetimi ve İran'la- ilişkilerin kardeşçe yürütülmesinden geçer. Suriye ile ilişkilerimiz bizim yüz senedir takip ettiğimiz "temkin yöntemi"ne göre sürseydi bizim ciddi bir iç meselemiz olan "Sünni-Alevi konusu" da rahatlardı. Ancak "Türkiye-Suriye-İran ilişkisi"ni istemeyen ABD çizgisinde hareket ederek sakin güç misyonumuzu bırakıp şahin güç moduna geçtik. Esed kendisiyle görüşen Faruk Loğoğlu'na diyor ki: "Türkiye'den gelenler Obama'nın sözcüsü gibi davranıyor. 'Obama şöyle istiyor, böyle istiyor' diye geliyorlar bana. Oysaki, ABD'nin Şam'da büyükelçisi var, gelip söylüyor zaten bize. Türk kardeşlerimizin aynı sözleri tekrarlaması bizi üzüyor."

Baas rejimi acımasızdır, diktatörlüğe dayanır. Eninde sonunda değişecek, yerini halkın iradesine dayalı bir yönetime bırakacaktır. Bu kaçınılmazdır. Bu rejimin devam etmesi eşyanın tabiatına aykırıdır. Giderek değişmekteydi. Benim görüştüğüm Müslüman Kardeşler'den akli başında aydınlar Beşşar ile Hafız Esed dönemleri arasında bariz farklar olduğunu, sürecin halkı yönetime katmadan, özgürlüklerin genişletilmesinden yana işlediğini söylüyorlardı. Onları kaygılandıran şey, bu kendi tabii mecrasında işleyen sürecin "dışarıdan" veya "derin Suriye" güçlerince sabote edilmesiydi. Türkiye onlar için örnekti. Çünkü Türkiye'yi demokratikleştiren, sivilleşiren ve ekonomik performansa geçiren laiklik veya Kemalizm değil, yeni Türkiye'yi inşa eden Müslüman cemaatler, İslami siyasi oluşumlar ve entelektüelleridir. Bu çabada demokrat sol ve liberal aydınların payını unutmuyorum. Ama asıl gövde her zaman şiddetten, terörden, silahlı mücadeleden uzak kaldı, temkin yolunu seçti ve Türkiye sonunda "kansız-kavgasız bir değişim modeli" ortaya çıkardı.

Pekiye Suriye'de ne oldu da muhalefet silahlı mücadeleye sarıldı? Bu olayda Batı'nın, tabii ki ABD'nin belirleyici etkisi var. ABD, Türkiye-Suriye-İran işbirliğine son vermek istedi.

Eninde sonunda Baas rejimi sona erecektir. İçimizi yakan yegâne şey, masum insanların öldürülmesi; bizi kaygılandıran şey ise birilerinin Türkiye'yi Suriye'ye askeri müdahaleye sürüklemek istemesidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Suriye'de başka senaryo mümkündür

Ali Bulaç 2011.10.10

Somut örnek Suriye üzerinden kritik ettiğimiz dış politikaya ilişkin son yazıda "Batı eksenli çok boyutlu dış politika" parametresinin neden Ortadoğu ve İslam dünyasında toplumsal tabii değişim süreçlerini sekteye

uğratıp, 'yaratıcı kaos doktrini' çerçevesinde bu ülkeleri mekanik, ani ve altüst edici yıkımlara maruz bırakacağı konusuna bakacağız.

Suriye'de tıkanan tutumu anlayabilmek için, birçok yönden benzer özelliklere sahip Türkiye'deki değişimi hatırlamakta fayda var. Türkiye'de 'başarılı' sayılan sosyo-politik değişimde rol oynayan üç faktör söz konusu: Toplumsal demokratik talep, siyasi irade ve dış tazyik.

Değişim yönündeki toplumsal talebin demokratik karakterde ortaya çıkması 1950'lerde başlar, tedrici olarak askerî darbe ve müdahaleler tekerrür ettikçe daha belirgin hale gelir. Demokratik talebin sahici kimlik kazanması; cemaatlerin, tarikat ve genel olarak modern kentlerin çevresinde toplanan yoksul kitlelerin talepte bulunmaları, taleplerini kanuni siyaset yolunu seçerek ortaya koymalarıyla somutlaştı. İzahtan vareste bir gerçektir, bir toplumun ana gövdesi değişim talebinde bulunmadıkça, bütün reform ve değişim program ve projeleri elitlerin fikri temrininden ibaret kalır. Bu açıdan sol ve liberal değişim projeleri son tahlilde elit temrinlerdir. Ana gövde dinî cemaat ve tarikatlar sürece katılmadıkça değişim olamaz.

Değişim yönündeki "siyasi irade"nin ilk sahneye çıkışı 1950 seçimleriyle DP'nin iktidara gelişidir. Bunu, sahici dini meşruiyet zeminine oturtacak olan gelişme 1969 Milli Nizam, 1973 MSP ile başlayan Milli Görüş partileridir. Rahmetli Erbakan hocanın Milli Görüş partileri, dindar kitleyi iki yönde motive etti: Biri dindarları siyasi alana çekti, taleplerini siyaset yoluyla ifade etti; diğeri Ortadoğu'da trajik örneklerine rastladığımız terör ve şiddetten uzak tutup her durumda kanuni siyaset yolunu tercih etmeyi prensip haline getirdi. Bu Müslüman geniş kitlelerde siyasi iradenin teşekkülünde önemli rol oynadı. 1983'te iktidara gelen rahmetli Turgut Özal ve Özal'ın ANAP'ı da siyasi iradenin değişim yönünde evrimleşmesinde önemli rol oynadı. Özal'la beraber Milli Görüş partilerine mesafeli duran Nur cemaatleri sürece katılmış oldu. Kısa süren RP iktidarı ve arkasından gelen AK Parti bu mecra içinde teşekkül etti. DP, MSP, Özal'lı ANAP, RP ve AK Parti'de somutlaşan siyasi irade olmasaydı, tek başına toplumsal talep yetmezdi.

Üçüncü faktör, Tanzimat'tan bu yana süren dış tazyiktir. Dış tazyik faktörünü Fuat Paşa şöyle anlatır: "Kuvvet iki yerden gelir. Ya yukarıdan ya aşağıdan. Yukarıdan gelen kuvvet (devlet ve idareciler) toplumu eziyor. Aşağıdan (toplumdan) değişim talebi gelmiyor. Bu durumda kunduracı muştası gibi yandan yandan (dış tazyikle) vurmak lazım." 1987'den sonra AB üyelik süreci ayakkabıcı muştası rolünü oynadı, reform taleplerini hızlandırdı; AK Parti ve dindar-muhafazakâr kitleler buna destek verdi.

İşte Türkiye'nin başkalarına örnek olacak modeli bu sıraladığımız mes'ud tevafuk sonucunda bulunduğu modeldir.

Modeli Suriye'ye uygulayacak olursak. Suriye'de Esed ve küçük bir çevresi, babası Hafız'dan farklı olarak değişim istiyordu, bu yönde iradeleri vardı. Geniş toplum kesimleri de değişim talep ediyordu. Harici tazyik de 'kaba güç ve sopa' göstererek değil, 'sakin güç-yumuşak güç' olarak Türkiye ile bulunmuştu. Suriye derin devleti, İttihatçıları ve esnemez iktidar elitleri zamana karşı güç kaybediyorlardı. Ticaret, diyalog, turizm, ziyaretler, halkı yönetime katacak hukuki ve idari mevzuat değişiklikleri ile samimiyetle değişim vuku bulunduğu 'devr-i sabık yaratılmayacağı' yönünde verilecek teminat, Suriye'ye Türkiye'nin 60 senede kat ettiği zorlu mesafeyi belki 10 senede kat ettirecekti.

Bu duruma gelindiye başka faktörler yanında, birinci sebep "Batı eksenli çok boyutlu dış politika takip eden bir ülkenin istese de kendi iradesiyle bölgede politika yürütemeyeceği" gerçeği; ikincisi Türkiye-Suriye arasında kurduğumuz analojinin işaret ettiği yeterli entelektüel birikime sahip olmayan bir stratejinin bu sonucu bizzarure doğurmasıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bilim dünyasında durum stabil!

Ali Bulaç 2011.10.13

Hâkim düşünce ve bilim dili Batı tarafından oluşturulduğundan İslamiyet, olayları derinden etkileyen, bazen belirleyen rol oynadığı halde aydınların ve akademisyenlerin zihninde hak ettiği konuma sahip olmuyor. Aydınları ve bilim adamlarının zihnini şartlandıran hatalı kabuller var:

- 1) "Din ve elbette İslamiyet vahy değildir, tarihsel ve toplumsal bir durumda ortaya çıkmıştır". Vahy olduğuna inanan ilahiyatçılar ve bilim adamları bilimsel yöntemi kullandıkları için vahyi tarihsel veya hermönetik okumaya tabi tutmak zorunda kalıyorlar. Bu modernist politikalardan dindar feminist hareketlere kadar her sivil ve politik etkinlikte zihni temel oluşturuyor. Dini vahy eseri kabul etmeyen bir deistin düşünce ve bilgi üretme yöntemiyle vardığı sonuç ile, vahyi kabul etmekle beraber aynı düşünce ve bilgi üretme yöntemini kullanan ilahiyatçı veya dindar bilim adamının varacağı sonuç mahiyet itibarıyla aynıdır.
- 2) "Tarih zorunlu bir çizgi üzerinde ilerlemektedir. Müslüman toplumlar bu lineer harekette geri kalmıştır, sürece dâhil edilmeleri için dine dışarıdan müdahale edilebilir, edilmelidir." Devletler ve hükümetler tarafından benimsenen modernizasyon politikaları ve reformist düşünce kalıpları bu hedefe yöneliktir.
- 3) "Toplumun ilerleyip modernleşmesi, kalkınıp gelişmesi gerektiğinden din ve dindarlar sürekli tarassut altında tutulmalıdırlar." Kendi hallerine bırakıldıklarında, Batı'da billurlaşan normlara ve kurallara göre işleyen ilerleme-modernleşme süreçlerine zarar verebilirler, tersine bile çevirebilirler.

Bu üç arka zihni zemin üzerinde sosyal ve politik olayları açıklamaya çalışan sosyal bilimcilerimiz, İslamiyet'i baş edilmesi gereken bir tür sosyal problem veya musibet, arkaik alışkanlıklar, aydınlatılmaya muhtaç zihni kirler yığını gördüklerinden aslında hiçbir sosyal ve politik olayı, o olaya ruh ve anlam veren kendi hakikati içinden okuma becerisini gösteremiyorlar. Bu konuda söz konusu beceriyi gösterebilmiş tek bir sosyal bilimci gösteremiyoruz.

Sosyal bilimler perspektifinden bakıldığında da bilim adamlarının bir türlü aşamadığı üç engeli var:

a) İslamiyet yapıp eden öznenin arka fonunda temel bir sabitedir. Özne ciddi ve sahih manada dindar ise, din/dinî vecibe ve hükümler eylemlerinde 'belirleyici'; dinî hayatı hayli zayıf veya kültürel/nominal Müslüman'sa, dinin, öznenin eylemleri üzerinde farklı derecelere göre 'etkileyici' rolü vardır. Her iki durumda dinin toplumsal-politik olaylar üzerinde oynadığı rol önemlidir. Ancak söz konusu rolün payını ve önemini doğru hesap edebilmek için "İslamiyet'i bilmek" lazım. Sahih dindarın neye göre davrandığı ya da dinî hayatı ciddiye almayan kültürel/nominal Müslüman'ın neye göre hareket ettiği için "İslamiyet'i bilmek" lazım. Açıkçası Kur'an, hadis, fıkıh, tefsir, kelim, tasavvuf ve bu meyandaki bilgi ve irfan hâsılası hakkında hiç değilse ortalama bilgi temeli olmayan bilim adamları ve aydınlar hiçbir zaman Müslüman öznenin eylemlerini tam olarak anlayamazlar.

b) Bilim adamlarının kullandığı bilimsel yöntem, Batı'nın kendine özgü toplumsal, tarihsel ve politik gelişmesini açıklamak, anlamlandırmak ve yönlendirmek üzere teşekkül ettiğinden, başta İslamiyet olmak üzere başka faktörlerin de rol oynadığı bizim toplumlarımızda yaşanan olayları açıklamaya, anlamlandırmaya ve doğru

mecrada yönlendirmeye elverişli olamıyor. Bu yüzden aydınların ve bilim adamlarımızın zihni her zaman karışık-müşevveş, müphem ve hariçten destek almak durumundadır. Şu var ki, kendileri yöntem ve bilgi üretmediklerinden, Batı'dan aldıkları destek üzerinden zihniyet de alırlar ve bu sosyo-politik alanda Batı'nın süren hegemonyasının teminatı rolünü oynar.

c) Aydınlar ve bilim adamları "resmî toplumun serası"nda -okul ve üniversitelerinde- yetiştirildiklerinden, devlet ricali gibi dine ve dindarlara hep 'olağan şüpheli' gözüyle bakıyor, her hareketlerini, talep ve hamlelerini tarassut altında tutuyorlar.

Taraf'ta Şerif Mardin'in iki gün süren röportajını okurken bunları düşündüm. Bilim dünyasında her şey eskisi gibi, durum stabil!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Vahim hatalara bilinçaltı mazeret

Ali Bulaç 2011.10.15

Ayşe Hür, Kur'an'ın sıhhati konusunda yazdıklarının hatasını kabul edip bir miktar hicab duyacağına, işin hakikat ve ilim değeriyle ilgisi olmayan ve tamamen bu dine duyduğu öfkeden kaynaklanan hamlelerine bir yenisini daha ekliyor.

Belirtmek gerekir ki oryantalistlere ve deistlere bu yönde iddialarda bulunma fırsatını veren Müslüman bilginlerin hakikate olan derin saygılarının bir gereği olarak Kur'an'ın sıhhati dahi söz konusu olsa, zamanında yazılıp söylenmiş "şaz ve kıyle" mahiyetindeki görüşleri kitaplarına almış olmalarıdır. Bilgi yönünden zayıflığına rağmen cesaret gösterip ahkam kesen bayanın "dine duyduğu öfke" tabirini bir suçlama olarak kullanmıyorum. Şu satırlar onun: "Yüzde 99'u Müslüman olan ve son dokuz yıldır İslamcı bir parti tarafından yönetilen bir ülkede yaşayan bir yazar olarak 55 yıl yedi aylık hayatımda (okulda, yolda, televizyonda, gazetede) ne kadar çok İslami propagandaya maruz kaldığımı tahmin edebilirsiniz. Örneğin Kemalist rejimin pozitivizmine (!) rağmen, hayatım boyunca tam 101.425 kere ezanla ibadete davet edildiğimi hesapladım. Üstelik son 10 yıldır camili bir sitede oturduğum için daveti bilmem kaç desibel mikrofondan haykıran, usulden nasibini almamış müezzinlerden dinledim." (Taraf, 9 Ekim 2011)

Kur'an'a "deist itirazlar" başlığı altında yazdığım dört yazıda (Zaman, 22, 24, 26, 29 Eylül 2011) Kur'an'ın sıhhatine ilişkin temel itirazın Kitap ehli din adamlarından, ateist, agnostik ve özellikle deist oryantalistlerden ve bunların etkisinde İslamiyet'e husumet içinde olanlardan geldiğini yazmıştım. Hür'ün 'deist' olduğunu düşünüyordum, çünkü Kur'an'ın kendisine vahyedilen Hz. Peygamber (s.a.)'in mutahhar zevcesi ve mü'minlerin annesi, müçtehit Hz. Aişe (r.a.)'nin 'ismini' taşıyordu. Meğer hâlâ yeterince 'pozitivist' olmadığı için -pozitivizmin hemen sonuna (!) işaretini koymuş- toplumu yüzde 99 Müslüman tutan Kemalizm'in beceriksizliğinden pek mustaripmiş. Yazı yazdığı namaz vaktine kadar 101.425 kere 'ezanla ibadete davet edildiğini, lafzın gelişinden -sanki- ezanla bezdirildiğini ima ediyor. Dahası konuyla ilgili olmadığı halde bu dramatik tacize dokuz yıldır iktidarda olan 'İslamcı bir parti'nin yönettiği bir ülkede maruz kalıyormuş. Bu duygu ve düşüncede olan biri Kur'an ve İslamiyet konularında nesnel, adil ve güvenilir olabilir mi?

Bu satırlar tek parti dönemini yaşamış bizleri fazlasıyla kaygılandırmaya yeter. Müslüman bir ülkenin kendi dinini tebliğ ve anlatmasını 'propaganda' niteleyen, ezanı taciz yöntemi görüp elinden gelse yasaklayacak olan

bu bayanın kafasında bize biçtiği rejimi tasavvur edin. Bu yazıyı okuyan bir Azeri okurum bana şunları söyledi: "Bizim Sovyet Rusya'da yaşadığımız musibet tam da buydu." Allah'ın izniyle Mehmet Akif'in "Şehadetler ki bu dinin temeli" dediği ezan her gün beş defa namaza ve kurtuluşa davet edecektir. Günün her anında Allah'ın adı yeryüzünde zikredilecektir ve bu kıyamete kadar sürecektir. "Ondan sonrası"nı ise ezanlardan rahatsız olanlar düşünsün. Ezanlar konusunda bu kadar hassas olan bizler, Hristiyanların kilise çanları ve Musevilerin ibadete davet hakları konusunda da hassas olmaya devam edeceğiz. Pozitivistlere, deistlere ve Sovyet tipi rejim heveslilerine karşı Kitap ehlinin temel hak ve özgürlüklerinin savunucusu olacağız. Dinimizin emri budur, bize yaraşan da budur.

Ayşe Hür'ün, internet sitelerinden, sağdan soldan gelişigüzel devşirdiği temelsiz iddialarına benim yönelttiğim iki eleştiri vardı. Bunlardan kaçamaz. İlki saydığı isimlerin hiçbirisi vahy kâtibi değildir. M.Ö. yaşamış Bel'am'ı, Efendimiz'i küçük yaşında görmüş Bahira'yı ve diğerlerini getirip vahy kâtibi diye gösterip de sonra "pek de mühim olmayan" bir hata deyip işin içinden sıyrılamazsınız. Bir üniversitede görevli olsaydınız sizi orada bir gün tutmazlardı. "Kıraat farkı"ndan da "farklı Kur'anlar" teorisine mesnet çıkaramazsınız, bu da diğeri kadar vahim bir hatadır. Bu o kadar basit değil.

Çeşitli kaynaklardan derlenen iddialara mesnet teşkil eden bilgilere gelince, bunların İslami kaynaklardaki hakikat değerini pazartesi günü yazacağım inşallah.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İcma şazla bozulmaz

Ali Bulaç 2011.10.17

Geçen yazıda "oryantalistlere ve deistlere Kur'an'ın metin sıhhati konusunda icmaa aykırı iddialarda bulunma fırsatını veren Müslüman bilginlerin hakikate olan derin saygılarının bir gereği olarak zamanında yazılıp söylenmiş 'şaz ve kıyle' kabilinde görüşleri kitaplarına almış olmaları" olduğunu söylemiştik.

Bunun ne anlama geldiğini anlatıp son noktayı koyalım.

Genel kabule veya kurala aykırı kelimelere, rivayet ve görüşlere "şaz" denir. Şaz görüşler dilde, hadiste, kıraatte ve herhangi bir konuyla ilgili bilgi ve haber aktarımında söz konusu olabilir. Şaz görüş, bilgi ve haberlere kaynaklarda yer verilir, lüzumu halinde kritik edilir, ama bunlarla amel edilmez, herhangi bir yargıda referans alınmaz.

Şaz rivayetler kıraat farklılıkları ve Kur'an'ın toplanması için de söz konusu olmuştur. Genel kabul gören görüş "yedi kıraat" farkıdır, "on kıraat" da reddedilmiş değildir. Yedi veya on kıraat, değil "farklı Kur'anlar"a farklı mezhep veya dinin usulüyle ilgili farklılığa da mesnet teşkil etmiş değildir. Mesela en esaslı iki ana akım sayılan Sünni mezhepler ile Şia arasında -gerek itikat ve kelimada, gerekse fıkhıta- ortaya çıkan farklı görüş ve içtihatlar, "farklı Kur'an metinleri"nden değil, sübutundan kimsenin şüphe etmediği nasslar üzerindeki yorum, tevîl ve içtihat farkından kaynaklanır. Sübutunda ihtilaf olmayan nassın delaleti farklı içtihatlara yol açabilir. Bu aynı metnin birden fazla (çoğul) okumaya tabi tutulması demektir ki, epistemolojik ve fıkhi çoğulculuğun esası budur. Dinin fûruları dışında iki ana akım arasında -bana göre pek de önemli sayılmayan- usul farkının dahi mesnetleri bu mahiyettedir. Sünnilik ile Şiilik arasındaki fark, Hristiyanlıktaki Katolik, Ortodoksluk ve Protestan mezhep farkından tamamen ayrıdır; Hristiyanlıkta mezhep farkı neredeyse "din farkı"dır; Sünnilik ve Şiilik ise

aynı dinin çatısı altında vücut bulur. Sünni ve Şiiiler yanında Zahirileri, Zeydileri ve İbadileri de aynı çatı altında birleştiren ortak ve değişmez payda Kur'an-ı Kerim'dir. Birçok konuda farklı yorum ve içtihatları olan İslam mezhepleri arasında Kur'an konusunda en ufak bir ihtilaf ortaya çıkmamıştır ki, bu ümmetin icmaıdır.

Durum böyle olmakla beraber İslam bilginleri kıraat konularında tarihte beyan edilmiş şaz rivayet ve iddialara kitaplarında yer vermiş, bunların kritiğini yapmışlardır, sebebi, gerçeği şüphe ve tereddütlere karşı korumaktır. Bu yalan yanlış da olsa aykırı rivayetlerin ancak zikredilmesi durumunda gerçeğin ortaya çıkmasını zorunlu kılan ilmi araştırma ilkesine, yani hakikati arama çabasına olan sadakate işaret eder. Böyle yapmasalardı, biri çıkar -bugünkü bazı modernist ilahiyatçıların yaptığı gibi- 'saklanmış bir görüş'ü bir keşifmiş gibi ortaya çıkardığı iddiasında bulunurdu.

"Şaz görüş ve rivayetler" yanında "kıyle" türünden söylentiler de vardır. Kıyle "Şöyle de denmiştir, bu konuda ilmi değeri olmayan şu söz de söylenmiştir" kabilinden şeylerdir. Dikkatlice araştırıldığında oryantalistlerin İslam inancına ve Müslümanların genel kabullerine aykırı olarak öne sürdükleri iddiaların çoğu, şaz ve kıyle kabilinde bilgi ve marjinal haberleri cımbızla bulup çıkarmaları, akademik araştırma merceği altına alıp büyütmeleleri, böylece İslam'dan neş'et eden kurucu bilgi ve kök fikri sarsmaya yeltenmelerinden ibaret olduğu görülür. Kur'an'ın sıhhati konusunda uyandırılmak istenen bilumum şüphe ve tereddütlerin de esası budur; bunların ne ilmi ne hakikat değeri vardır.

Müslümanların tarihte kabul ettiği epistemoloji ve muteber saydıkları usul (metodoloji) açısından "icma" bağlayıcılık değeri olan ittifaktır. Bütün mezheplerin üzerinde icma'a vardıkları konu Kur'an'ın ilk indirildiği gibi, değişmeden, tahrifata uğramadan, eksik veya fazlalığa maruz kalmadan bugüne kadar tevatüren bize gelmiş olmasıdır. Bu Edille-i şer'iyen'in dört ana kaynağından biri olan icmadır. İcmaı ise ne haber-i vahid hükmündeki sahih haber ve nakiller, ne şaz veya kıyle hükmündeki görüş ve söylentiler bozar. Oryantalistler ve deistler işte ümmetin icmaını bozup hükümsüz bırakmak istemektedirler.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Meclis'te başörtüsü

Ali Bulaç 2011.10.20

Hatırlanacağı üzere 12 Haziran seçim öncesinde başörtülü kadınların Meclis'e girmelerini hedefleyen bir kampanya başlatılmıştı.

Bu köşede 2 Nisan'daki yazımda şöyle demiştim:

"12 Haziran 2011 seçimleri öncesinde 'Başörtülü aday' konusunun gündeme gelmiş olmasında 'iyi saatte olsunlar'ın payı var mı? Elbette bu platform içinde yer alanların tamamına yakını iyi niyetli insanlar ve artık başörtülülerin de diğerleri gibi siyasi haklarını kullanmaları mücadelesini veriyorlar. Bu hanımları istisna ediyorum." demiş, arkasından bu 'zamansız kampanya'nın çok gerisinde 'iyi saatte olsunlar'ın olabileceğini belirtmiştim: "Daha birkaç sene önce başörtüsü konusu neredeyse AK Parti'yi kapattırıyordu. Para cezasıyla kurtuldu. Bana öyle geliyor ki 'iyi saatte olsunlar' bu sefer iyi niyetli bayanlar üzerinden AK Parti'ye yeni bir tuzak kuruyorlar. Ne değişti ki, AK Parti yeni bir kapatma davasıyla karşı karşıya gelmesin!"

İlköğretimde Türkçe dersinden geçer not alan her öğrenci bu satırlarda "başörtülülerin siyasi haklarını aramaları"na benim destek verdiğimi, sadece "seçim öncesi"nde başlatılan bu kampanyanın AK Parti'nin başına yeni çoraplar örebileceğini, bu işin içinde "iyi saatte olsunlar"ın olduğunu anlatmaya çalıştığımı anlar. Kampanyanın içinde yer alanların bir kısım medya sözcüleri kastıma bakmadan yeni ve örgütlü bir kampanya başlattılar: "Vay sen bizim nasıl hak arayışımıza karşı çıkarsın? Müslüman erkeklerin egemen dilidir bu! Biz nasıl olur da 'iyi saatte olsunlar'ın organize işlerinde alet olabiliriz?" vs. Gerekçelerim şunlardı:

1) Yazdıklarım sezgisel kestirime değil, sağlam kaynaklara dayanıyordu. Kampanyanın en gerideki halkasında "Ergenekon'un bu camia içinde rahat hareket edebilen maskeli elemanları" vardı. Elbette bilgi kaynağımı söylemem, mesleğimizde kaynağını ifşa eden, ahlaki bir kuralı çiğner. Şu kadarını söyleyebilirim. Bugün "saldırı ve terör fırtınası" estiren PKK'yı kimler tolere edip barış ve çözüm sürecini baltalıyorsa, o kampanyanın içinde de aynı familyadan elemanlar vardı.

2) AK Parti, 12 Haziran seçim öncesinde başörtülü aday gösteremezdi, yeni bir 'kapatma davası'na maruz kalırdı. Bile bile AK Parti'yi zora sokmak akıl kârı değildi.

3) AK Parti'nin bu seçimdeki vaadi "yeni ve sivil anayasa" idi. Sadece ve sadece bu vaadi dolayısıyla destek verdim. Ben AK Parti'yi diğerleri gibi gecikmiş olarak eleştiren biri değilim, başından beri eleştirilerimi sürdürüyorum, bugün eleştirenler hayli geriden geliyorlar. İsteyenler 452 sahifelik "Göçün ve Kentin İktidarı - Milli Görüş'ten Muhafazakar Demokrasi'ye AK Parti-" (Çıra Y. İst., 2010) kitabıma bakabilirler.

4) 4 ve 9 Nisan tarihli yazılarımda derdimi, iyi niyetimi anlatmaya çalıştım. Ama "hak arayışını feminist şirretliğe ve hukuk ihlali"ne çeviren 'bacılar' hızlarını alamayıp mütecaviz saldırılarına devam ettiler. İş, konferans vereceğim salona fiili saldırılara veya sokakta karşıma geçip "Hocam, artık bizi tahakküm altına alamazsınız, biz evden dışarı çıktık, her yerde var olacağız" deme noktasına vardırdı. Artık bunları muhatap almıyorum, hakkımı da helal etmiyorum.

Şimdi geldiğimiz noktada durum şudur: Geçen hafta AK Parti grubu, Şafak Pavey dolayısıyla kadın vekillerin pantolon giymelerini mümkün kılan bir önerge verdi, BDP'den Altan Tan ve S. Süreyya Önder de önergeye "başörtüsü serbestisi ve kravat takma muafiyeti"ni öngören bir değişiklik eklemek istediler. MHP destek verdi, ancak AK Partililer önergelerini geri çektiler. AK Parti, "Bu öneride iyi niyet yok, bize yine komplo kuruluyor, sorunu yeni anayasa ile çözeceğiz" deyip kendilerini savunuyor. Anlaşılan sorun partiler arası mücadele ve rekabete konu oldu.

Şu veya bu. AK Parti'nin bundan sonra mazereti kalmadı. Sorunu temelden çözsün, isteyen başörtülüler de aday olup Meclis'e girebilsin. Bu aşamada ben de onların yanındayım. Hatta bu sorunu çözme borcu olan AK Parti'nin yapması gereken şey, önümüzdeki genel seçimlerde milletvekilliği gasp edilen Merve Kavakçı'yı İstanbul 1. Bölge'den, ilk beş sırada aday göstermek olmalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bu noktaya nasıl gelindi?

Ali Bulaç 2011.10.22

Son PKK saldırısından sonra Türk ordusu Kuzey Irak'a girdi. 25. sınır ötesi harekât yapılıyor.

Bu ikinci büyük ve kapsamlı bir harekât olma niteliğini taşıyor.

Olayın güvenlik ve askerî boyutu nasıl gelişir, bunu önümüzdeki günlerde anlayacağız. Ancak siyasi yanı ve genel olarak Kürt sorunuyla ilgili boyutu askerî boyutundan daha önemli.

Benim dört aydır altını çizdiğim husus şudur: 14 Temmuz Silvan baskınından bu yana süren terör saldırılarının stil ve tempoları öncekilerden farklılık gösteriyor. Adeta "terör fırtınası" başlamış bulunmaktadır. Saldırıları tabii ki PKK üstlenmekte, ancak farklılık gösteren stil ve temposuna paralel farklı mesaj ve anlamı da içermektedir. Peş peşe, ardı ardına, daha yakıcı ve sınırları aşan tarzda saldırılar bunlar.

14 Temmuz Silvan'dan bu yana bunaltıcı mahiyette süren saldırılarda birbiriyle örtüşme halinde iki faktör rol oynamaktadır. Biri iç, diğeri dış faktör.

İç faktör 12 Eylül referandumu ve 12 Haziran milletvekili seçimlerinde ortaya çıkan resimdir. "Kısmi anayasa" değişikliğine halkın yüzde 58'i "evet" dedi, şu anda da CHP, MHP ve BDP seçmeni dahil halkın yüzde 78'i yeni ve sivil bir anayasa yapılmasına destek veriyor. Bu bizim tarihimizde ilk defa ortaya çıkan en yüksek düzeydeki toplumsal talep ve iradedir.

12 Haziran seçimlerinin iki kazançlı partisi oldu: AK Parti ve BDP. AK Parti'nin yüzde 50 oy alması ve BDP'nin desteklediği 36 bağımsız milletvekilinin seçilmesi yeni anayasa yapma sürecine ilave toplumsal-siyasi güç ve irade kattı. Ancak sonuçtan sadece CHP ve MHP değil, PKK da hoşnut olmadı. Zira eğer Kürt siyaseti ve talepleri büyük destekle Meclis'te BDP tarafından dile getirilecekse ve bu talepler yeni bir anayasa yapımında etkili olarsa, yapılacak şey Meclis'te olmak, süreci işletmek ve bir an önce yeni bir anayasanın yapımına aktif olarak katılmaktır. Ancak öyle olmadı, BDP Meclis'i boykot etti. Eminim BDP daha çok vekil çıkarsaydı PKK daha çok hoşnutsuz olacaktı. BDP Kürt taleplerinin meşru/kanuni temsilcisi rolünü oynayıp da yeni anayasa yapımında rol oynayacaksa PKK'nın sonucu beklemesi lazım. Bu ise PKK'yı hem işlevsiz kılar hem yeni bir anayasa ile Kürt sorununa getirecek nihai çözümde örgütün akıbetinin ne olacağı sorusunu havada bırakır. Bu belirsizlik -ve elbette çözüm istemeyen çevrelerin tehditleri eklenince- PKK'nın süreci baltalamasının önünü açmasını kolaylaştırdı.

PKK'yı şu anda doktrine eden akıl şunu dikte ediyor: "Türk ordusuna karşı en şiddetli savaşı yürüt, olabildiğince zayıat verdir, elin güçlenmiş olarak 'görüşme masası'na otur ki, seni tümenden yok etmesinler, inisiyatif de tamamen BDP'nin eline geçmesin."

Devlet tarafından sürecin bu noktaya gelmesinde rol oynayan başka bir amile de işaret etmek lazım: "Kürt sorunu nihai olarak çözülecekse PKK'nın beş bin küsur elemanı ne olacak, üst düzey yöneticilere ne türden teminat verilecek", bu hiçbir zaman netlik kazanmadı. Belki gizli görüşmelerde önemli mesafeler alındı, ama kamuoyu bundan habersiz.

Türk kamuoyuna empoze edilen ana fikir şu oldu hep: "Önce PKK'yı dize getir, burnunu sürt, sonra alicenap bir eda ile masaya otur, aksi halde 'devlet' olma vasfını koruyamazsın". Bu fikri muhafazakâr-dindar yazarlar bile savundular. Halkla ilişkiler ve kamuoyu kaygısıyla hükümet tarafı bu yönde mesajlar verdi, bu da PKK tarafındaki şahin grubun elini güçlendirdi. Oysa Öcalan ve PKK yöneticileri ile MIT arasında süren görüşme metinleri devletin asıl tutumunun böyle olmadığı, her ne olursa olsun 'kanı durdurup' çözüm aradığını gösteriyordu. Bu sağlıklı devlet aklıydı.

Bugün hâlâ bazıları hükümete "PKK'ya en ağır darbeyi indirmedikçe masaya oturulmaz" aklını vermeye devam ediyor. Kısaca iç faktör çerçevesinde hem devlet hem PKK canibinden her iki tarafta "ezdikten sonra masaya otur" doktrini hakim.

1984'ten beri ilk defa bu hükümetle çözüm yönünde ciddi bir irade belirdi. Ancak gereksiz yere yapılan hatalar süreci bu noktaya getirdi. İçimiz yanıyor.

Dış faktörün payı ise yukarıda anlattığımız iç faktörden çok daha belirleyici: Bu da doğrudan Suriye politikamızda değişen tutumumuzla ilgili.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Kürtlerin acısını hissetmek' (1)

Ali Bulaç 2011.10.24

Tanıdığım en hasbi insanlardan biri olan Cemal Uşşak dostumuz, "Biz dindarlar, Kürtlerin acısını yeterince hissetmedik" diye bir açıklama yaptı, günlerdir gündemde ve tartışılıyor.

Uşşak'ın niyetinden ve ihlâsından bağımsız birtakım çevreler bunu fırsat bilip Müslüman camiayı tekrar temiz bir dayaktan geçirmek üzere sorgu odasına çekmek istediler. Kimileri de "Gelin bakalım, suçunuzu itiraf edin ve ben size suçsuzluk beratı verinceye kadar itiraf etmeye devam edin" demeye başladı; bazı köşe yazarları da her zaman yaptıkları gibi başöğretmen edasıyla dindarları ikiye ayırıp kategorize etti, sonra Milli Görüş geleneğinden gelenleri itirafa ve berat kâğıdını almaya davet etti. Söyleyeyim, bu yazarların değerlendirmeleri hem yanlış hem bilgi hatalarıyla malul.

Müslümanların Kürt sorununa ilgileri konusu epey zamandır tartışılıyor. Cemal Uşşak'ın söyledikleri bu konuyu enine boyuna ele almaya imkân vermesi bakımından hayırlı oldu. Şu açıdan da önemli: Bugün hangi fikrî, politik ve askerî düzeyde cereyan ediyorsa etsin, Kürt sorunu eğer kalıcı bir zemine oturacaksa, gelip dayanacağı ana meselelerden biri "İslam konusu" olacaktır. Ortadoğu'nun genelinde olduğu gibi Türkiye'de veya Kürtlerin yaşadığı coğrafyada sosyo-politik olayları derinden belirlemekte olan İslam faktörünün payı yeterince anlaşılmadan ve hak ettiği önemde ele alınmadan soruna kalıcı bir çözüm bulunamaz. Bunun somut örneği Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi ve bugün içeride yaşamakta olduğu derin sorunlardır. Kürtler İslam ümmetinin parçasıdır, yaşadıkları coğrafya sadece Ortadoğu'nun değil, İslam âleminin tam kalbidir. Laik Kürt aydınları kendilerini bu dünyadan ayrı üniteler görse bile, bölgenin tarihi, coğrafyası, ana kültürel kodları, içine girdiği yeni inşa mecrası ve öngörülebilir gelecek açısından İslam dünyası onları kendinden ayrı, bağımsız göremez. Dolayısıyla kalıcı çözüm İslamî çerçevede ve Müslümanların tarihsel tecrübesinde aranıp bulunacaktır.

"Kürt mesele-si"yle ilgili ben de epey çalıştım. En çok kendimi bu konuda söz söylemeye 'hak sahibi' görüyorum. Çünkü ben "Kürtlerin yaşadığı tarihî coğrafyayı İslam dünyasının asli ve tabii bölgesi; Kürt halkını da İslam ümmetinin asli ve tabii bir parçası" gören biri olarak hiçbir zaman Kürt sorununa bigâne kalmadım. (Konuyla ilgili yazdıklarım ortada: Ortadoğu'dan İslam Dünyasına, İst.-1996, s. 221-275; Kürtler Nereye? Çıra Y., İst.-2010.)

Ancak genel olarak ve kamusal düzeyde Müslümanların Kürt sorunuyla ilgili attıkları ilk önemli adım Mazlum-Der'in Ankara'da 28-29 Kasım 1992'de düzenlediği sempozyumdur. Sempozyuma İslami akımların, grup, tarikat ve cemaatlerin neredeyse tamamının temsilcileri katıldı, bildiriler sundu, müzakerelerde bulundu ve son derece gerçekçi, akli başında, barışı ve adaleti tesis edici bir 'çözüm çerçevesi' çıktı. (Bkz. Kürt Sorunu Forumu, Sor Y. 452 shf. 1993-Ankara.) Buradan iddia ediyorum, ne Kürt milliyetçileri ne "Kürt açılımı"nı başlatıp bir türlü

toparlayamayan hükümet -ki 2009'da başlatılan açılıma destek vermemize rağmen hükümet bizlere tek cümlelik fikir sorma lüzumunu hissetmedi-, bizim sunduğumuz "çözüm çerçevesi ve takip edilecek yol haritası"ndan daha gerçekçi, daha doğru ve kalıcı çözüm ortaya koyabilmiş değildirler. (1992'de dile getirdiğimiz çerçeve için bkz. A. Bulaç, Mazlum-Der Kürt formu, s. 25-38)

Mezkûr forumun önemi şuradan ileri gelir: 1978'de kurulup 1984'te silahlı mücadeleye başlayan Kürt hareketi, zaten 1990'ların başında siyasi parti (DEP) kurup kanuni sahneye çıktı, 1992'de Müslümanlar da mezkûr forumu düzenledi. Ardından aynı önemde Nubihar Dergisi İstanbul'da bir Kürt forumu düzenledi ve yaklaşık aynı grup temsilcileri aynı çözüm çerçevesini teklif etti. Daha düzenli bir çerçevede 2008'de Abant Platformu, Kürt sorununu ele aldı ve "Kürt kimliğinin ifadesi, ana dil ve genel af" olmak üzere son derece dikkat çekici çözümler önerdi.

Geniş yelpazedeki konumlarıyla dindar grupların neden bundan daha fazla yap(a)madıklarını perşembe günü ele almaya çalışacağız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Kürtlerin acısını hissetmek!'(2)

Ali Bulaç 2011.10.27

İslamcıların ve genel olarak Müslüman grupların Kürt sorunu karşısındaki 'ikircikli tutumları'nın sebebini yedi noktada toplayabiliriz:1) Cumhuriyet, kurulduğunda "üç öteki seçmiş", bunları sindirmeyi kendine esas görev saymıştı: "Dindarlar, Kürt milliyetçileri ve gayrimüslimler".

Dindar çevrelerin çektiği sıkıntı ve acıları saymaya kalkışsak ciltler dolusu kitap yazılır. Kendisi baskı altında insanlar başka acı çekenlere yeterince ilgi ve ihtimam göstermemişse, anlaşılır durum dolayısıyla bu bir "kusur" olabilir, ama "itirafı gerektiren suç" değildir.

2) 1984'te Kürt milliyetçi hareketi silahlı mücadele ile işe başladı. Müslümanların siyasi mücadele geleneklerinde "Huruç ala's-Sultan" yoktur, bu anarşi ve kargaşaya yol açan "fitne" sayıldığından "Cair/zalim de olsa yöneticiye (Ulu'l-emre) itaat" vardır. Ebu Hanife ve İmam Şafii çizgisi bunu hiç değilse "temkin" yoluna dönüştürerek sivil alanı zorba devletin tasallutundan kurtarmaya, hukuku sivilleştirmeye, devletin alanını sınırlandırmaya çalışmış, uygun zaman olunca kıyamı meşru saymışlardır. "Temkin yöntemi" modern zamanlarda Türkiye'de başarılı sonuç vermiş, bugün Mısır'daki son örnek küresel vahşi kapitalizme karşı kitlesel-sivil, barışçı protestoların ilham kaynağı olmuştur.

3) PKK, silaha sarıldığında değil dindarları, şiddet yanlısı olmayan diğer bilumum Kürt gruplarını da tasfiye etmiştir. PKK'nın sorunu temellük etmesi dindar-laik her kesimi devre dışı bırakmıştır.

4) PKK, Marxist-Stalinist ve Baasçı-laik bir örgüttür. Müslümanların, arkaplanında materyalizm ve laiklik olan bir siyasi hareketi sahiplenmeleri beklenemezdi.

5) PKK ve laik-sol aydınların domine ettiği Kürt hareketi, -ezilen nitelikte de olsa- son tahlilde bir "milliyetçilik"tir. Dindarların "Türk milliyetçiliği" ile olan sorunlu ilişkileri doğrudur, ama tarihlerinde ilk defa, ezilen bir topluluk (Kürtler) adına ortaya çıkan örgüt ve aydınlar, bir "etnik grup/ırk" üzerinden hak talebinde

bulunmakta, hak talep ettikçe "etnik-ırk ve kavim kimlikleri"ni "diğerleri"nden ayırıştırmaktadırlar. Bu, Müslüman alimlerin, fikir adamları ve kanaat önderlerinin henüz iç-zihni muhasebesini, İslam kelamı açısından kritiğini yaptıkları bir 'konu' değildir.

6) Geçen yüzyılda İslam dünyası "ümmetten milletlere/uluslara; Daru'l İslam'dan halkı Müslüman ülkelere" bölündü, tarihimizde yabancı olduğumuz 'ulus devletle', teritoryal yurttaşlık ve toprağın sekülerleştirilmesi demek olan 'vatan' fikriyle karşılaştık. "Ulus devlet", toprağa veya kan bağına dayalı "yurttaşlık" ile "vatan fikri"nin İslami hükümler açısından değeri meşru bir zemine oturmada, milyonlarca mü'min erkeğin ve mü'min kadının gönlünde yaşayan Daru'l İslam'ı Batılı tarzda yeni bir parçalanmaya tabi tutacak bir teşebbüs ve talep kolayca olumlu yankı bulamazdı. Bu, Müslümanların mekân üzerinde yaşama biçimi ve örgütlenme tarzıyla ilgili önemli itikadi bir konudur.

7) Böyle olmakla beraber Kürt sorununa en yakın ilgiyi gösteren Milli Görüş ve Nakşibendi geleneğinden gelen siyasi liderler olmuştur. Rahmetli Turgut Özal, İskenderpaşa Nakşi geleneğinden idi, 1987'de MSP'den İzmir milletvekili adayı oldu. Onu Kürt sorunu konusunda rahat ve atak davranmaya sevk eden husus, "liberal politikaları" değil, İslami hassasiyetleri ve buradan aldığı meşruiyet duygusu idi. Rahmetli Necmettin Erbakan, ilk defa çekinmeden Abdullah Öcalan'la devlet adına görüşmeyi planlayan ve bu yönde adım atan lider oldu. Erbakan hiçbir zaman asimilasyoncu-inkârcı politikaları tasvip etmedi, "Siz 'Ne mutlu Türk'üm diyene' dersiniz, Kürt de 'Ne mutlu Kürt'üm diyene' diyecek" dedi, bunun bedelini de ödedi. Çözüm yönünde en dikkate değer çözümlerin R. Tayyip Erdoğan'ın başında olduğı AK Parti zamanında ortaya çıktığını kimse görmezlikten gelemaz. Erdoğan da -ona araya mesafe koymasını isteyenlerin baskısı altında olsa bile- bu adımların meşruiyeti çerçevesini geçmişte beslendiğı "İslami gelenek"ten almaktadır. Eğer "yanlış akıllar ve yersiz korkular"ın etkisinde bu geleneğin içinden çözüm aramayı sürdürmeseydi, bugün çok daha iyi bir noktada olabilirdik.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Eski hal muhal!'

Ali Bulaç 2011.10.29

"Kürtlerin acısını hissetmek" konusuyla ilgili söylenebilecek şeylerden biri de şudur: Türkiye'de "İslami hareket" veya "politik, sosyal ve entelektüel İslami/İslamcı akımlar" içinde yer alanların hatırı sayılır bölümü Güneydoğı ve Doğı kökenli Kürt, Arap ve Zaza kimselerdir.

Karadeniz, Orta Anadolu, Rumeli, Kafkas veya diğer bölgelerden olan insanlarla aynı mücadeleyi verirken, kendi etnik kökenlerini öne çıkarmama konusunda özel bir hassasiyet gösterdiler. Bunun anlaşılır sebebi var:

Hangi bölgeden ve etnik kökenden olursa olsun, 19. yüzyılın ikinci yarısından bu yana bu toprakların yegane "Batı-dışı sosyo-politik, ahlaki ve entelektüel hareketi olan İslamcılık", İslam'ın kelami ve fıkhi çerçevesi içinden hareketle yeni bir toplum, yeni bir Daru'l İslam ve yeni bir dünya düzeninin tahayyülü olarak şekillendi. Kur'an ve Sünnet'te yer alan hükümlerin hayatın -sosyal, politik, iktisadi, idari, hukuki vs.- tanzimi için indirildiğine inanan her mü'min, bittabi ve bizzarure İslamcıdır. Aksi halde Kur'an'ın hükümlerinin bir bölümünü iptal etmiş sayılır.

İslamcı akımlar yeni bir dünya tasavvurudur, Batı-dışı modernleşmedir, modernliğe cevaptır ve fakat bir "beşeri durum" içinde modern dünyada kendine özgü kimlik ve kültür kaynaklarıyla varolma çabasıdır. Böyle olunca bu akımlar içinde yer alanların Türk, Kürt, Arap, Boşnak, Çerkez veya Laz olmalarının bir önemi yoktur.

Kabul etmek lazım ki, büyük Müslüman zihinlerin geçen yüzyılda formüle ettikleri çözümler bugün yeterli değildir. Söz konusu çözümlerde "Türk etnisitesi" baskındır. Mesela "Türkler İslam'la imtizaç etmişlerdir" önermesi, doğru olmakla beraber iki eksiği taşımakla maluldür. İlki bu "Türk etnik kimliğin esas alındığı modern Türk ulus devletine dinî meşruiyet çerçevesi" sağlamıştır. Şöyle çevremize bir bakalım, bu önermeyi 'eksik' bulabilecek çok az İslamî/dinî grup var. Diğer yandan sadece Türkler değil, Araplar, Kürtler, Boşnaklar ve Malaylar da İslamiyet'le imtizaç etmişlerdir. Batı akademik çevreleri ve oryantalizmi Türk'ten Müslümanlığı anladığı kadar, Araplardan da Müslümanları anlar, bir Boşnak ateist olsa bile Müslüman telakki edilir.

Said Nursi'nin "Arapça vacip, Türkçe lazım ve Kürtçe caizdir" formülü yeni devlet kurulduğunda esas alınsaydı çözümün bizzatı kendisi olurdu, daha doğrusu sorun olmazdı. Ama bugün Kürt milliyetçileri nazarında "vacip, lazım ve caiz olan sadece Kürtçe"dir, "niye zamanında Kürtçeye izin verilmedi" sorusu, sorunun kalbidir, ama artık diğer "siyasi özgürlükler" bunu peş peşe takip etmektedir.

Hepimizin bilmesi gereken bir hakikat var: Yeni bir güne uyanıyoruz. Dünyada ve bölgede (Ortadoğu) Kürt meselesi dahil olmak üzere üç önemli boyutta köklü değişimler vuku buluyor. Bunlar zihniyetle ilgili olup modernitenin içine düştüğü derin krize işaret ediyor. Kürt sorunu söz konusu krizin bizdeki tezahürlerinden, ama en yakıcı-yıkıcı olanlarından biri. Kuşkusuz kriz Avrupa'da, Amerika'da, Asya ve Latin Amerika'da da söz konusu. 2008'den beri süren "küresel kriz" modernitenin krizidir. Batı, krizi bizi paramparça ederek, kaynaklarımıza yeni eller ve yöntemlerle el koyarak aşmak istiyor.

Halen devlet, hükümet ve bu paraleldeki aydınlar Kürt sorununu salt "terör sorunu" olarak görüyorlarsa, bu derin kriz konusunda hiç de sağlıklı bir anlayış ve analiz perspektiflerinin olmadığını gösterir. Bana sorarsanız dinî gruplar, cemaatler ve tarikatlar -ve en çok muhafazakâr demokratlar- dünyada, bölgede ve ülkemizde olup bitenler konusunda yeterli bir analiz çerçevesine sahip değiller. Olup biteni doğru dürüst algılamıyorlar. Ancak bu, PKK veya BDP çevrelerinin sorunu doğru anladıkları anlamına da gelmiyor. İslamcılar, Türk ve Kürt milliyetçileri ve bilhassa küresel dogmalardan hiç kuşku duymayan liberaller ve onları takip eden sol ve milliyetçi kökenden gelen aydınlar oturup yeniden düşünmelidirler. Belki birlikte müzakereler yapmalı. Burada rahmetli Bediüzzaman'ın dediğini hatırlamanın tam sırasıdır: "Eski hal muhal, ya yeni hal ya yeni izmihlal!"

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Deprem ve bilim

Ali Bulaç 2011.10.31

"İnsan-deprem ilişkisi"ni "insan-Kur'an ilişkisi"ne benzetebiliriz.

Özünde takva (fitri arınmışlık ve yüksek ahlaki talep) barındıran insan, nasıl Kur'an'la hidayet buluyorsa, başka bir deyişle esasında Kur'an ancak bu ahlaki arayış evsftaki insanı doğru yola (hidayet) yöneltiyorsa (2/Bakara, 2), deprem ve benzeri tabii afet ve olaylar da öyledir. Kur'an da, deprem de kiminin imanını artırır, kiminin inkâr ve ilhadını. Tabiat bilimleri üzerinde çalışan bilim adamları ve akademisyenler üzerinde bunu rahatlıkla müşahade edebiliriz.

Biliyoruz ki bilim adamlarının bir bölümü inançlı, bir bölümü inkârcıdır. Hakikat-i halde evren ve maddi tabiat yaratılmış kitaptır; Allah'ın ayetlerinin mecmuası, yani 'âmetler' sergisidir. Varlık 'âlemi' ve maddi tabiat üzerinde araştırma yapan bilim ('ilim?') adamlarının (yani 'âlim' olması gereken zatların) inanması beklenir, ama öyle olmuyor. Demek ki insanın hidayeti, doğru yolu ve hakikat sevgisini kazanmasının yolunu başka iç dinamiklerde, gelişmiş enfûsi melekelerde aramak gerekir. Tabiat bilimlerinin bizatihi kendi gerçeklikleri dolayısıyla onları tahsil eden, araştıran ve öğreten insanları hidayete götürecekleri önermesi boş bir önermedir.

Müslüman âlimler geçen yüzyılda buna çok bel bağladılar, tabiat bilimlerini adeta tebcil ettiler ve fakat asıl bilimlerden önce önemli olanın akide, felsefe ve tefekkür çerçevesi olduğunu unutup pozitivizmin derin etkisini göremediler. Halen de bu efsunkâr teoriden kurtulabilmiş değiller. Oysa öncelikle yapılması gereken, Batı'da üretilen bilimin ruhuna sinmiş olan pozitivizmi ayıklamak olmalıydı. Bugün de Müslüman düşünürlerin çoğu, farkında olmaksızın pozitivizmin derin etkisindedir; bunun sonucudur ki kolayca eklektik düşüncelere, uygunsuz analogilere, şu veya bu düşünce ekolünden ödünç aldıkları terimleri İslam vahyinin içine yedirme kolaycılığına düşebilmektedirler.

Batı dünyası ile çıplak temasa geçildiği 19 ve 20. yüzyılda Müslüman düşünürlerin önemli bir bölümü, asıl kaygıları Batı karşısında yenik düştüğümüz askerî yenilgiye çareler ararken, Batı'nın bizi ileri teknoloji ve ekonomik zenginlikle yendiği gerçeğinden hareketle tabiat bilimlerine duyulan şiddetli ihtiyaca cevap vermektir. O günün kabulüne göre Müslüman düşünürler, tabiat bilimlerinin teknolojiyi, teknolojinin ekonomik zenginliği ve öldürücü silah potansiyelini ürettiğini görüp, bilimleri ithal etmedikçe süren yenilgiye çare bulunamayacağını düşündüler. Ancak henüz yeterince Protestan-Calvinist tez İslami tefekküre yedirilemediği için, tabiat bilimlerinin esasında "Allah'ın yaratılmış ayetlerini öğrettikleri" tezini ortaya attılar, Kur'an'ı tabiat bilimlerinin teori ve laboratuvar sonuçlarıyla tefsir etme yoluna gittiler. Varsayımına göre tabiat bilimleri öğretecek olsa, 'iman' kurtulacak, "vahyedilmiş kitap (Kur'an)", "yaratılmış kitap (tabiat ve tabiat bilimleri)" tarafından tefsir edilip hakikat ortaya çıkacaktı.

Eğer Kur'an ve risalet, insanın iç dinamiklerinden bağımsız olarak hidayetin teminatı olsaydı, vahyi tebliğ eden Allah'ın Elçisi'ne (sas) muhatap olan herkes iman ederdi. Muhatapların bazıları Kur'an'ı bizzat Peygamber'den dinlediler, buna rağmen iman etmediler. Bilim adamları da Allah'ın ayetleri -hayatın mucizeleri- üzerinde sayısız araştırma yaparlar, yine de iman etmezler; ateizmlerine, agnostik tereddütlerine veya deist faraziyelerine devam ederler.

Depremi salt bir tabiat olayı görüp bunun ilahi herhangi bir iradeyle ilişkili olmadığını düşünenlerin durumu da öyledir.

Bugün geldiğimiz noktada, tabiat bilimlerini yüceltenlerin 'mühendis' olup toplumsal ve politik hayatı da mühendislik hesaplarıyla determine edebilecekleri vehmine kapıldıklarını gördük. Sosyal bilimlerle uğraşanlar ise entelektüel yeteneklerini kaybettiler, çünkü sosyal bilimlerin "hikmet deryası"daki derinliği bir karıştan fazla değildir, onlar da tabiat bilimcileri gibi ruhu, insanı ve toplumu açıklayabileceklerini düşünüyorlar. Asıl insana ve topluma ufuk açacak olan kelam, felsefe ve irfanla yoğrulmuş tefekkürdür ki, "hikmet"le beraber unuttuğumuz budur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ninova'dan Van'a bakmak!

Nasıl Firavun'un son nefesini verirken gerçeği anlayıp inanması (yeis halindeki imanı) onu hak ettiği azaptan kurtarmaya yetmediyse, toplumlar da yapıp ettiklerinin karşılığı olarak kendilerine azap tahakkuk ettikten sonra iman edecek olsalar, imanları onlara bir fayda sağlamaz, nitekim geçmişte kimseye fayda sağlamamıştır.

Bunun bilebildiğimiz istisnası Yunus aleyhisselamın kendilerine tebliğde bulunduğu Ninova (Musul) halkıdır. (Bkz. 10-Yunus, 98) Hz. Yunus, nüfusları 100 bini aşkın halkına 9 (veya 33) sene uyarıda bulundu, tutturdukları yolun yanlış olduğunu, birbirlerinin hak ve hukuklarını ihlal ettiklerini, sorumsuzca zevk ve sefa içinde yaşadıklarını, şımarıp azdıklarını anlattı durdu. İki kişi hariç onu kimse dinlemedi. Sonunda Hz. Yunus, kızıp şehri terk edeceğini söyledi. Kendisine vahy ile izin verilinceye kadar görev alanını terk etmemeliydi. Bu bir 'zelle' idi. Ninovalılar kuşkulanıp şöyle akıl yürüttüler: "Bu adam yalan söylemez. Ya söyledikleri doğruysa. Onu gözleyelim. Eğer dediği gibi bu gece şehri terk ederse doğru söylüyordur." Gözlediler, gerçekten Hz. Yunus şehri terk etti.

Bunun üzerine hemen harekete geçtiler, tevbe ettiler. İbn Mes'ud der ki: Yavruları annelerinden ayırdılar. Bir insanın en çok sevdiği kimse yavrusudur. Anneleri yavrularından ayırdılar ki, onları dünyaya, mala mülke bağlayan bütün tutkularını yensinler ve bunu Allah'a kanıtlasınlar diye. Tıpkı Hz. İbrahim'in en sevdiği oğlu İsmail'i Allah'a kurban etmeyi göze alması gibi. Ninovalılar Allah'tan, doğruluktan, adalet ve hakkaniyetten başka hiçbir şeye değer vermediklerini dile getirip af ve bağışlanma dilediler. Kim kimden gayri meşru mal veya para almışsa geri verdi, öyle ki başkasının taşını kendi evinin duvarına koyan adam, o taşı yerinden söküp sahibine iade etti. Özetle kısa süre içinde samimiyetle ve hızla fiilen tevbe edip hayat tarzlarını değiştirdiler. Merhameti ve bağışlaması bol olan Allah da üzerlerine yazdığı azabı kaldırdı. Azaptan kurtulunca adaleti, hakkaniyeti ve ahlaki değerleri düzenlerinin esası haline getirdiler. Yalanı, zinayı, fuhşu, çıplaklığı, içkiyi, kumarı, faizi, rüşveti, sahtekârlığı, dolandırıcılığı, riyayı, zorbalığı, sömürüyü, gösterişi, haram yiyiciliği, namus satıcılığını hayatlarından söküp attılar. Suç ve günahlarına devam etselerdi, diğerleri gibi helak olup gideceklerdi.

Bu bize gösteriyor ki, yüce Allah'ın azap indirdiği toplumlar günahkâr ve suçlu oldukları kadar, cürüm ve ahlaksızlıklarından hiçbir şekilde vazgeçmeye niyeti olmayan toplumlardır. Hak ettikleri ceza ile karşılaştıklarında Firavun gibi iman ederler, ama iş işten geçmiş olur. Zamanında suç ve günahından vazgeçen toplumlara, yüce Allah takdir ettiği azabı kaldırır. İlahi sünnet, tarihte işleyen temel yasa şudur: Ahlaki ve hukuki dejenerasyon içinde yaşayan toplumlar başlarına gelen yıkıcı felaketler sonucu çöker gider. Üstelik bunu hak ederler.

Ninova'dan Van'a bakarsak, kıssadan şu hisseyi çıkarıyoruz: Fay hattı üzerinde çürük malzeme ile bina kuran insanlar tam bir gaflet içindedirler. Tabiat yasalarına meydan okurlar. Yöneticiler iktidara, iş dünyası cebine bakar. İnşaat malzemesinden çalmaları ahlaka ve hukuka, dolayısıyla ilahi hükümlere isyan etmektir. Günün birinde deprem olsa binaları yıkılır, kendileri de enkazın altında kalır. Enkazın altında iken, "Ah keşke fay hattı üzerinde bina yapmasaydık, sağlam binalar inşa etseydik" demelerinin kendilerine hiçbir yararı yoktur. Bu son andaki iman, doğruluğa, ahlaki ve hukuki kurallara teslimiyet onları başlarına gelen felaketten kurtarmaya yetmez.

Yunus kıssasından hisse çıkarmamız gerekirse... Van depreminde bunca insan kaybı ve hasar belediyeden hükümete, müteahhitlerden mühendislere, aldırışsız ev sahiplerine kadar suç ve günahımızın bedelidir. 9 milyon binası çürük olan bir ülkede daha büyük bir depremin yol açacağı büyük felaketi düşünelim. Ceza olarak bedeli ne olur! Pekiyi, daha çok büyüme, daha çok güç ve gösteriş tutkusuna kapılmış bu ülkeyi bu gaflet narkozundan kim uyandıracak? Görmüyor musunuz, Yunus'lar yavaş yavaş aramızdan çekip gidiyor.

İnsanın günahı

Ali Bulaç 2011.11.05

İslam kelamı açısından depremi üç ayrı düzeyde ele almak mümkün:

1) Kadim zamanlarda Kahhar ve Zü'lntikam olan Allah'ın cürümlerinde ısrar eden kavimlere dünyada verdiği bir ceza türü: "İşte biz, onların her birini kendi günahıyla yakalayiverdik. Böylece onlardan kiminin üstüne taş fırtınası gönderdik, kimini şiddetli bir çığlık sarıverdi, kimini yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk. Allah onlara zulmedici değildi, ancak onlar kendi nefislerine zulmediyorlardı" (29/Ankebut, 40). Şu var ki suçsuzlar azabın dışında tutuluyordu (7/A'raf, 164-165; 10/Yunus, 103). Fakat Gün'ün "ikinci vakti"ne girişimizden beri bu tür cezalar verilmeyecektir: "Sen içlerinde oldukça Allah onlara azab etmeyecek" (8/Enfal, 33). Beşeriyetin Adem'le başlayan tarihini "gündönümü"ne benzetecek olursak, biz Hz. Muhammed (s.a.)'in tarih sahnesine çıkışıyla "ikinci vakti"ne girmiş bulunuyoruz. Bu bize "İkinci-akşam (asr-ğurub) arası zaman"da başımıza gelen felaketlerin ilahi ceza değil, yapıp ettiklerimizin karşılığı olduğunu gösterir: "Asr'a andolsun, insan ziyandadır" (103/Asr, 1). Kural şudur: "İyilik Allah'tan, kötülük senden"dir (4/Nisa, 79). Başımıza gelenleri mevhum güçlerde, yanlış telakki ettiğimiz kaderde, felekte, şanssızlıkta, tesadüf tabiat olaylarında değil, kendi yapıp ettiklerimizde aramamız gerekir. "İnsanların kendi ellerinin kazandığı dolayısıyla, karada ve denizde fesad ortaya çıktı. Umulur ki, dönerler diye (Allah) onlara yaptıklarının bir kısmını kendilerine tattırmaktadır" (30/Rum, 41). Yaşadığımız felaket ve afetlerde yapıp ettiklerimizin payı büyüktür, bizden önce başlarına bu türden büyük felaketler gelip de yeryüzünden silinen kavimler de işledikleri büyük cürümlerin bedelini ödemişlerdir (30/Rum, 42).

2) Kainat bir ecele bağlıdır. "Üzerindeki her şey yok olucudur; celal ve ikram sahibi olan Rabbin baki kalacaktır" (55/Rahman, 26-27). Ömrünün ne kadar olduğunu ve kıyametin ne zaman kopacağını bilemiyoruz. Son ana kadar kozmik ve tabii olaylar sürüp gidecek, güneşte patlamalar olacak, yerin altında faylar kırılıp sarsıntılar olacaktır. Burada yapmamız gereken "tedbirsiz tevekkül" değil, Hz. Ömer'in "yeşil ve kurak iki vadi" örneğinde olduğu gibi "Allah'ın kaderinden (yine) Allah'ın kaderine kaçıp sığınmak" olmalıdır. Fay hattının kırılması Allah'ın takdiri (ve kaderi)dir, hattın üstündeki zeminde bina inşa etmekten kaçınmak; binayı sağlam malzeme ve kurallara göre yapmak da adetullahı riayet etmek, yani takdir (ve kader) içinde hareket etmektir. İki takdir arasında çatışma yoktur. Bittabi hastalanır ve bittabi tedavi oluruz. Çünkü hadiste "Her hastalığın bir tedavisi vardır."

3) Suç ve günahlarımızın (cürümlerin) yıkıcı karşılığı olan olaylar: Tabiat olayları sebeplerin bir araya gelmesiyle vuku bulur. Bu, "gerekli sebep"tir, ama "yeterli sebep" değildir. "Yeter sebep" Allah'ın dilemesi ve yaratmasıdır. Ölümcül bir trafik kazası sebeplerin bir araya gelmesiyle vuku bulur. Ama yine de ilahi bir müdahale yok mu? Elbette var. Şu var ki, tabii bir felaketi celbeden ne ilahi ceza ne spontane fay kırılması, bizim yer tabakasının altında ve üstünde -karada, denizde ve havada- yapıp ettiklerimizin yine adetullah içinde bize dönmesidir. Allah, kimseden ölümcül trafik kazası yapmasını istemez, ama kuralların ihlali sonucunda kaza olursa ölüm vuku bulur. Yerin altındaki petrol, doğalgaz, maden, kömür, fosfat, krom yataklarını boşaltmak, yeryüzü üzerindeki basıncı artırmak, nükleer denemeler vb. nice etkinliğimiz depremleri ve başka tabii afetleri tetikler. Kim bilir Van depremi hangi üçra köşede bugünlerde veya bir süre önce yapılmış nükleer bir denemenin

sonucu olabilir: "Öyle bir musibetten korkun ki, içinde yalnız zulmedenlere isabet etmeyecek" (8/Enfal, 25). Modern zamanlarda yeryüzünün azgınlığının sebep olduğu musibetlerde suçsuzlar büyük zarar görüyorlar.

NOT: Değerli okuyucularımın ve bütün Müslümanların Kurban Bayramı'nı tebrik eder, gafletten uyanmamıza vesile teşkil etmesini dilerim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mesajın anlamı

Ali Bulaç 2011.11.07

Alem ve dünya tasavvurumuza göre tabiatta cereyan eden olaylar ve tabii afetlere ilişkin algılarımız değişir. İslam bakış açısından deprem vb. afetler birer tabiat olayı olmaları yanında bize verilmiş ilahi mesajdır da.

Hiçbir tabiat olayı kendi ölçeğinde diğerlerinden özerk ve sebepsiz olmadığı gibi vuku bulan ve artık zaman zaman fırtınalara dönüşmekte olan afetler de diğer kozmik ve tabii olaylardan bağımsız ve sebepsiz değildir.

Deneyisel olarak biliyoruz ki, tabiat olayları sosyal hayatı, ülkelerin ve kapsamına göre yer küresinin sürüp giden düzenini değiştirir. Mesela yıkıcı bir depremde hava alanları tahrip olmuşsa, otobanlar, köprüler çökmüşse ulaşım olmaz, bu ticari hayatı etkiler. Piyasanın akışında zincirleme aksaklıklar yaşanır. Yer altı kaynaklarının boşaltılması, yerküresinin üstüne uyguladığımız aşırı basınç (toplu devasa binalar, gökdelenler), tabiatın kendinde mevcut bulunan ilahi harmoniyi bozan müdahaleler (dağların yerinden oynatılması, nehir yataklarının ve akış güzergahlarının değiştirilmesi, devasa barajlar, nükleer santraller, denemeler, iki bin kilometre mesafedeki mağaraların içini vuracak şekilde geliştirilen silahlar, füzeler, deniz altı denemeleri vs.) birer iktisadi, ticari ve askeri faaliyetler dizisi olarak düşünülür. Modernleşme, kalkınma, sürekli büyüme ve aksaksız işleyen piyasa ekonomisi bunu gerektirir. İktisat, ticaret, üretim, mübadele, dağıtım, tüketim vb. etkinliklerin tümü sosyal düzenimizin modern zeminini teşkil ederler. Hepsi değilse bile, bazı insani tutum ve sosyal davranışlarımız -Allah'a ve tabiata karşı süren modern hayat tarzımız- yıkıcı tabiat olaylarının vuku bulmasına yol açar.

Afetler sosyal hayatı dönüştürür. Eğer "afetler" sınıfına dahil ettiğimiz yıkıcı tabiat olayları ahlaki tutum ve sosyal düzenimizde dönüştürücü etkiye yol açmıyorsa, bunlar modernleştikçe, büyüme sürdükçe "afet fırtınaları"na dönüşecek ve her "ilerlediğimiz aşama" ve katlanan zenginliğe paralel artarak devam edeceklerdir. Kadimlerin söylediği kural hükmünü icra etmektedir: İnsan bozulunca kainat bozulur. Kendisi bozulmuş -fesada uğramış- insan kainatı bozmaya en yakınından, tabiattan başlamaktadır.

Herhangi bir tabii afetle karşılaştığımızda, bununla ilgili verdiğimiz ilk tepki bilimsel, teknolojik ve kamusal gücü artırıp bir sonrakine hazırlık yapmak üzere daha çok bilimsel bilgi, daha çok teknolojik donanım ve daha etkin sivil veya kamusal müdahaledir.

İki gerçeği hayatımızdan kovmuş bulunuyoruz: Tabiatın ve kainatın bir sahibi vardır. Modern insan kendini tabiat üzerinde sahip ve efendi görür. Başka sahip ve malik istemiyor. Bu yüzden yaratıcı Tanrı fikrinden hoşlanmıyor, bunu ateistler gibi açıktan reddetmese bile ya agnostikler gibi "bilinmezlik" sisi içine gömüyor veya deistler gibi Tanrı'nın bu konuda konuşmadığını iddia ediyor. Laiklik ve sekülerizmle dini dışarı çıkarmayı hedefliyor. Bu sayede ya "Allah'ı unutturmak" veya Nietzsche'nin deyimiyle "tanrı'yı öldürmek" istiyor.

Dostoyevski'nin dediği gibi "Tanrı yoksa her şey mubahtır". Tabiat, modern insanın "babasının çiftliği"dir. Arzın üzerinde ve altında sayısız düşman, yıkıcı olay ve afet varsa bile, insan bilim sayesinde hepsini teker teker etkisiz hale getirecek, çiftliğe hakim olacaktır.

Paradoks şu ki, insanın tabiata hakim olmak üzere geliştirdiği sayısız bilimsel faaliyet, kendisine yeni tehdit ve afetler biçimi olarak dönmektedir. Modern insanın kabule yanaşmadığı ikinci hakikat budur, derin bir gaflet içinde kendi sonunu getirecek yeni, devasa ve bir öncekinden daha yıkıcı tehdit ve afetleri celbetmektedir. Böylece "Onlar kendilerine zulmediyorlar" hükmü tecelli etmektedir. İnsan; Allah, varlık/tabiat ve kendi nefesine ilişkin temel bir perspektif değişikliğine gidip bugünkü hayat tarzını kökten değiştirmedikçe bu fasit (fesat üreten) daire içinde kendi sonunu kendi elleriyle hazırlayıp hızlandıracaktır.

Deprem ve diğer afetler, bize acimizi-sınırlarımızı bildiren ilahi mesajlardır. Allah, bize hem sınırlarımızı hem kendisini hatırlatıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Krizi doğru teşhis etmek

Ali Bulaç 2011.11.10

Dünyayı ve tarihsel olayları "Doğu-Batı karşıtlığı" üzerinden okumak doğru değildir. Benim okuduğum 70'li yıllarda İstanbul Sosyoloji bu karşıtlığı temel alıyordu, o zaman da biz Abdurrahman Arslan'la bunun sadece 'açıklayıcı' olabileceğini, ama asıl zemindeki karşıtlığı yansıtmaya yetmediğini, İslam bakış açısından da doğru olmadığını düşünüyorduk. Sebebi basitti: "Doğu da Batı da Allah'ındır!"

Bugün de aynı görüşteyim. Son 300 yılımızın söz konusu karşıtlık zemininde gelişmesi temel bir hakikati değiştirmez. Bu geçici bir "beşeri durum"dur. Adına "Batı" dediğimiz maddî uygarlığın ve dayanağını teşkil eden zenginlik ve tahakküm sistemi konjonktürelidir. "Guenonyen gelenek doktrin" açısından bakarsak, Doğu ile Batı arasında apaçık karşıtlık "18. yüzyıl Aydınlanması" ile başlar, derinde başka bir karşıtlığı barındırır. Daha öncesinde Batı da baskın Hıristiyan kimliğiyle Doğu'nun içinde yer aldığı Gelenek'in bir parçası, Kıta Avrupa'sındaki devamıydı. Batı Aydınlanması ve modernite, insanlık tarihinde temel bir sapmayı ifade eder.

Kişisel olarak Guenonyen geleneğe itirazlarım olsa bile, Doğu-Batı karşıtlığından söz edilecekse, Rene Guenon'un işaret ettiği "Din, kutsal gelenek, manevi miras" vb. kriterler yabana atılamaz. Bugün Batı hegemonyasının kendisini ifade ettiği Anglo-sakson-Yahudi dünyası, her geçen gün biraz daha profanlaşmakta, sekülerleşmekte ve nihilizme doğru sürüklenmektedir. Bunun Guenon'un altını çizdiği "Din, kadim ve kutsal gelenek ile kutsal"dan kesin bir kopuş olduğu açıktır. Pekiye, bu formasyonda bir uygarlığın devam etmesi mümkün mü? Genel akli doğrular, apaçık bilgiler, gözlemler ve beşeriyetin binlerce yıllık tarihsel tecrübesinden anladığımız bunun mümkün olmadığı hususudur. Bize bunu sadece tabiat ve sosyal bilimlerin verilerine itibar etmeyen filozoflar, entelektüeller ve sanatçılar söyleyebiliyor sadece.

Batı'yı Doğu karşısında öne geçiren faktör, sömürgecilik (zenginlik için yağma, savaş), sınırsız sermaye biriktirme hırsı, uluslararası düzenin tek taraflı olarak Batı tarafından ihdas edilen hukukla stabilize edilmesi, askeri hegemonya ve Batı-dışı dünyaya dayatılan modernleşme politikaları ile ulus devletler. Bunların etkisi küçümsenemez, şu var ki Batı'ya sağladıkları zenginlik ve üstünlük dönemselidir; Çin, Hind ve İslam/Osmanlı medeniyetleriyle niteliksel zenginlikler açısından mukayeseye dahi konu olamazlar.

Şimdi vuku bulmakta olan Ortadoğu'dan başlayarak küresel hegemonyanın belli bir tempo tutturarak çözülmeye başlamasıdır. Batı'nın tahakküme dayalı kültürel ve sosyo-politik sistemleri ve her coğrafi alanda Batı'nın avantajlarını korumaya matuf olmak üzere kurgulanmış ulus devlet modeli çözülüyor. Bugün için Batı'nın uğraşısı "ulus devlet kapitalizmi"nden "liberal demokrasi destekli küresel kapitalizm"e geçiş yaparken her türlü yol kazası ihtimalini bertaraf etmektir. Ne var ki, "demokrasi ile kapitalizm", liberal demokrasi ile yeni beşeri zaruretler arasında çelişki giderek derinleşiyor.

18. yüzyıla kadar Çin, Hind ve Osmanlı önder konumdaydı. Bugün de dünyanın ağırlık dengesi Batı'dan Doğu'ya kayma sürecine girmiş bulunuyor. Ancak eksen kayması yaşadığımız bu süreçte Çin ve Hind kendi kadim miraslarını bir kenara bırakıp yeni uyanışın entelektüel/felsefi kaynaklarını önemsemiyorlar. Değerlerin yeniden tanımını yapmak gerekirken, Batı'nın tüketim ürünlerini seri bir biçimde üretiliyorlar, Japonları taklit ederek tüketimi demokratize ediyorlar. Maddi gelişmelerini hızlandırıyorlar, fakat maddi bilgi artışına paralel derinlerde yaşanan bilinç kaymasına ve bilgelik/hikmet kaybına aldırış etmiyorlar. Hind de Çin gibi Japonların yoluna girerek Batı'yı tekrar etmek istiyor. Müteal/aşkın olanla ontolojik, epistemolojik ve ahlaki bağ kurmuyor. İslam dünyası için bu modelden "basit bir Malezya" çıkar sadece, bu da hiçbir derdin devası değildir.

İçine girdiğimiz bu yeni helezonik zamanda her ne olacaksa İslam dünyasında olacak ve İslam'ın irfan-hikmet ve entelektüel kaynaklarında aranıp bulunacaktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İdrak tutulması

Ali Bulaç 2011.11.12

Batı'dan Doğu'ya kaymakta olan ağırlık dengesinin mahiyeti büyüme performansı, üretim ve bunlarla elde edilen maddi zenginlik değildir, aynı zamanda Hind, Çin ve Japonların da bu yolu ve tempoyu tutturmaya ısrar etmeleri halinde Batı'dan Doğu'ya kayacak olacak derin bir nihilizm ve "felah yönelimi olmayan sahte refah"tır.

Nüfus artışı, kentlere göç, yoksulluk ve metropollerin çevresinde toplanan yığınlar, süren eşitsizlik ve adaletsizlikler, büyümenin gerekçesi olarak gösteriliyor. Kitlelerin istihdam ve işsizlik için de daha çok üretim, hızı yavaşlamayan büyüme, daha çok bilim ve teknoloji gerekir, deniyor. Ancak bu sorunların sebebi, çözüm olarak gösterilen şeyin ta kendisidir. Bir fasit daire içinde hareket, her geçen gün ruhu biraz daha karartıyor, S. Hüseyin Nasr'ın deyimiyle kararan ruh idrak tutulmasına yol açıyor. İletişim, interaktif beşeri ilişkiler, birbiri içine girmiş kent hayatı, medya, eğitim ve başka faktörlerin de etkisiyle bundan etkilenenler yine geniş kitleler oluyor. Entelektüellerin kaybolduğu bu modern çölde zaten bilim adamları (tabiat ve beşeri-toplumsal bilimlerde çalışanlar) ve aydınların tutulmuş bulunan idrakten haberleri yok, onlar sürecin mimarları olarak iş ve işlev görüyorlar. Dünya nüfusunun yüzde 3'ü beynini çalıştırıp tasarlıyor; yüzde 17'si yönetiyor, yüzde 80'i amelelik yapıyor.

Martin Buber bu derin insani trajediye "tanrının tutulması" demişti. Buber'in dediği Nietzsche'nin "tanrıyı öldüren" metaforundan biraz farklı bir şeydir. En doğrusunu Kur'an buyurmuştur: "Allah'ın unutulması." Allah'ı unutan insanlar bir süre sonra kendi nefislerini, özvarlıklarını da unuttur hale gelirler ki, idrak tutulmasının sebebi budur.

Bu işlemin merkezi Batı'dır. Son helezonik zaman diliminde de, "Doğudan doğan güneşin ışınları" Batı'ya varınca hayli zayıfladı, pek aydınlatmayan, pek ısıtmayan naif huzmelere dönüştü. Kadim zamanlarda da böyle olmuştu. Grekler Doğu'dan aldıkları "hikmet"i "felsefe"ye çevirdiler ve bu yüzden onlardan tahsil etmeleri beklenen "hayır"dan mahrum kaldılar. Batı Roma'nın yıkılışından sonra Kıta Avrupa'sı, Kudüs menşe'li Hristiyanlığı aldı, Avrupalı kavimlerin paganizmi içine yedirdi, zorba Roma devletini model seçip Petrus'un mezarı üzerine "dini Roma"yı inşa etti. Bu açıdan bakıldığında Doğu Hristiyanlığı ile Batı Hristiyanlığı arasında dağlar kadar fark var. Ve en son Müslümanlar kadim Babil, Mısır, Yunan, İran, Çin ve Hind hikmet, bilgi ve felsefe mirasını Kur'an'ı üst referans çerçevesi tutarak diriltip yeniden formüle etti. Yine Avrupa İspanya ve Sicilya üzerinden Abbasilerden aldıklarını 18. yüzyıl Aydınlanmasına çevirdi, bundan modernite, laiklik, sekülerizm, rasyonalizm, hümanizm ve ulus devlet imal etti. Dünyayı da yaklaşık 300 senedir iç muhtevalarını değiştirdiği mirasın imkânlarını kullanarak tahakkümü altında tutmaktadır.

Geldiğimiz yeni beşeri durumda farklı bir varlık tasavvuruna ve hayat tarzına ihtiyacımız var. Ne bu nihilist zihniyet ne bu hayat tarzı sürdürülebilir. Modern dünya mümkün dünyalardan biridir; ancak insana ve canlı hayata yönelik riskleri ve çatışma katsayısı en yüksek dünyadır. Elbette yeni bir dünya mümkündür. Daha adil, daha özgür ve ahlaki değerlere daha bağlı bir dünya. Böyle bir dünya için ortak sorumluluklar ve çabalar gerekir; bunu da her dinden, her bölge ve sınıftan hanif ruhlu insanların üstlenmesi beklenir. Zamanımız için sorumluluk üstlenecek "hanifler"i entelektüeller, filozoflar ve sanatçılar için kullanıyorum; kesinlikle onların geliştireceği çabayı akademisyenlerden, sosyal bilimcilerden, tabiat bilimcilerinden, stratejistlerden; insan hakları derneklerinden, feminist hareketlerden, sivil toplum kuruluşlarından uzak tutmalıyız. Geçen yüzyıl boyunca insanlığa büyük acılar çektiren faşizm ve komünizmin "resmi ideolojileri" vardı, 21. yüzyılda sözünü ettiğim dernekler, hareketler ve kuruluşlar hükümetleri, bakanları, sözde demokratik karar alma mekanizmalarını muhasara altına alıp kendi görüşlerini empoze ederler; devletin resmi görüşü yerine, sivil görüşü resmileştirirler. "Devlet"in yerini "sivil resmi görüş" alınca hiçbir şey değişmiyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Faust'un krallığı

Ali Bulaç 2011.11.14

Bilim, teknoloji ve maddi servet elde edilebilir.

Elde edilmesi zor olan hikmet, tefekkür ve yüksek ahlaki değerlere dayalı bir âlem tasavvuru ve bundan beslenen sosyopolitik düzendir. "Bilgi (malumat) çağı"nda yaşadığımız bir gerçek, internette ve kütüphanelerde on binlerce sahifelik malumat var; bu malumat çağında "bilinç ve bilgelik" olmadığı da bir gerçek. Kibrimizi besleyen bilim ve bilgi birikimi, insanlığın hayrına ve genel faydası yönünde işlemiyor, aksine türümüzün sonunu yaklaşıyor. Dünyayı 30 kere imha edecek nükleer silahları okuma yazma bilmeyen ümmiler imal etmedi, bir gün kullanma çılgınlığını gösterecek olanlar da sıradan yoksullar olmayacak. En dikkate değer bilimsel buluş ve teknolojik sıçramaların ancak savaş zamanlarında gerçekleşmesi bize modern bilim ve teknoloji hakkında bir fikir verebilir.

Bu imha edici bilgi ve bilim Batı'da formüle edildi, geliştirildi, birikti, silah teknolojisine, sınırsız büyümeye koşullanmış üretime ve bedensel hazların enstrümanlarına dönüştürüldü. Söz konusu üretim ve birikimi arkadan besleyen güçlü bir "ilahiyat" yok. Yani müteal bir tefekkür, perspektif kazandıran bir felsefeden yoksun

olarak salt geçimlik aklın (Akl-ı meaş) güdüleri ve bedensel-maddi reflekslerine cevap vermek üzere gelişmektedir.

Hıristiyan ilahiyatı, Katolisizmin yenilgisiyle sahneden çekildi; 19. yüzyılda mitoloji ve metafizikle aynileştirilip etkisiz hale getirildi. Bir ihtimal bu görevi "felsefe" yerine getirebilirdi, ne var ki, felsefenin başına iki büyük felaket gelmişti: İlki, Pisagor'un farkına vardığı gibi "hikmet sevgisi ve arayışı" olmaktan çıkmış, ilahi menşeinden (Nefha-i ruh'tan) koparılan aklın spekülasyonlarının içi boş enstrümanlarına, insanı hakikatin doğasına yöneltmeyen cedeline dönüşmüştü. Hakikat-i halde felsefenin kapısı Hegel'le değil, çok daha öncesinde Platon'la kapanmıştı, bu yüzden tarih içindeki bilumum Batı felsefesi için "Platon'a düşülmüş bir dipnottur" diyenler hiç de haksız sayılmazlar. Hikmet arayışı ve hakikat sevgisi olmayan akli çabaya, tabiatı gereği "felsefe" denemez.

İkinci büyük felaket, hem tabiat bilimlerinin arkaplanı olmaktan çıkarılmış hem Auguste Comte'la sosyal bilimlerin sahasından kovulmuş bulunmaktadır. Son üç yüz senedir dünya üzerinde tahakküm kuran Batı'nın hakikat arayışı olmamıştır, felsefesi, sanatı ve ilahiyatı da kalmamıştır. Üç yüz senedir Batı entelektüel bir çölde yaşamaktadır. Alman şairi Goethe'nin işaret ettiği gibi sözü ve gücü eline geçiren Faust'tur, o da güç, servet ve iktidarı elde etmek için Şeytan'la anlaşmıştır, anlaşmaya göre Şeytan ona istediklerini temin edecek, Faust da ona ruhunu satacaktır. Eğer sadece Göklerin Krallığı'ndan vazgeçirilmekle kalmayıp yeryüzü üzerindeki "misyonu"ndan yoksun bırakılan Hıristiyanlık'ın ve sürekli tarassut altında tutulan, sistemli bir biçimde itibarsızlaştırılan İslam'ın etkisizleştirilmesinden sonra Şeytan yeryüzünde bir imparatorluk kuracak olsaydı, Faust'un Krallığı olabilirdi ancak. Bu krallığın üçlü sacayağı tüketim ve refah; bedensel hazları kışkırtan, egoyu şişiren özgürlük ve yalancı güvenlik duygusudur.

Batı hikmeti unuttu, unutmak (nisyan) beşeri halin trajedisinin sebebidir. Doğu-İslam ise hikmeti kaybetti. Kaybeden, bir şeyler kaybettiğinin farkında ve eğer elinden çıkan şeye ciddiyetle ihtiyaç hissederse onu arayışa çıkar. Dünyanın ağırlık dengesi Batı'dan Doğu'ya doğru kayarken, Doğu, Batı'yı tekrar ediyor; kendi asli mirasına Taoizm'e, Konfüçyanizm'e, Budizm'e, Shintoizm'e dönmüyor. Dolayısıyla Doğu, İslam için yeni bir tehdit ve baskı unsuru olabilir.

Bu aşamada bizim kaybettiğimiz hikmet, irfan ve tefekküre -isterseniz Nübüvvet geleneğine bağlı felsefe de diyebilirsiniz- dönmenin çabasına girmemiz lazım. Nübüvvet geleneğine dönmeden, ne bilimsel bilgi, ne teknoloji ne maddi iktidar bize felah ve refah sağlayamaz. Buna su ve hava kadar ihtiyacımız var.

NOT: Bahri Zengin Bey'i de ebedi âleme uğurladık. Hayatını İslam'ın izzeti yolunda en ufak bir sapma göstermeden yaşadı. Bu güzel insan ve değerli dostu Allah'tan rahmet, yakınlarına ve sevenlerine başsağlığı dilerim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Beyin, kol ve ayak

Ali Bulaç 2011.11.17

Amerikan Devlet Başkanı Obama, Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) zirvesinde Çin Devlet Başkanı Hu Cintao'ya şunları söylüyor:

"En büyük rekabetçi avantajımızın bilgi, icat, patent ve telif hakları olduğu ABD benzeri ekonomiler için Çin gibi büyük pazarlarda ihtiyacımız olan korumaya sahip olamamamız kabul edilemez." Zaman'da (15 Kasım) yer alan bir habere göre, Çin'den 600 bin liralık sipariş alan Devrekli baston ustası Erol Dedemen, bastonları Çinliler taklid edecek diye siparişi reddetmiş. Dünyadaki belli başlı marka sahibi firmaların, en büyük şikâyetlerinin Türklerin markalarını taklid ettikleri konusu olduğunu biliyor muydunuz? Onlar da tıpkı Obama ve Devrekli baston ustası gibi taklitten yakınıyorlar.

Taklid bir şeyi aslına benzetmeye yeltenmektir. Ancak hiçbir zaman aslı (orijinali) değildir. S. Hüseyin Nasr'ın sözüdür "Japonlar bir şeyin özünü, Türkler formunu maharetle taklid ederler". Batı uygarlığını 200 senedir büyük bir azimle taklid etmeye çalışıyoruz, tam başarı sağlayamadığımızdan olacak, sonunda "iktibas" etmekle yetindik. Modern maddi uygarlığı başarıyla taklid etme başarısını ilk gösteren Japonlar oldu.

Japon kalkınmasının temelinde, bizim geçen yüzyılın İslamcılarının zannettiğinin aksine, "kendilerine özgü kültürleri, örf ve âdetleri" değil, şeylerin özünü taklid etme yetenekleri, hırsları; Amerika'nın İkinci Dünya Savaşı'nda onlara karşı kullandığı atom bombasının yol açtığı vicdani rahatsızlık; Çin ve Sovyet komünist yayılmasına karşı Japonların başını çekeceği Batı tüketim alışkanlıklarının ve hayat tarzının bütün Asya ölçeğinde demokratizasyonu gibi faktörler yatmaktadır. Japon ruhu, Güneşin Oğlu İmparator'un açtığı üst şemsiye altında bütün toplumu kucaklar, söz konusu toplumsal örgütlenmenin tabii ki temeli son yapı taşı olan "aile"dir. Bütün bu süreç ifadesini Japon kilim deseni sembolizminde bulur. Bugün Batı'yı başarıyla taklid eden Japonya'da ne örf ve âdet kalmıştır ne birbiriyle dayanışma halinde olan aile. Kendine özgü çözülme belirtileriyle melankolik, benmerkezci, inancını kaybetmiş, sadece üreten ve tüketen zengin bir Japonya var. Modern Japonya'da Shintoizm folklorik bir değer olarak öylece durur. Samurayların atalarının kurduğu derebeyi şatolarının modern versiyonları uluslararası firmalar, markalardır.

Çin ve Hind de aynı mecraya giriş bulunuyorlar. Arkadan Brezilya geliyor. Batı Asya'nın bu role hazırlanması için teşvik edilen ülkesi tabii ki Türkiye'dir. Türkiye bu rolü üstlenirse İslam dünyası "entegre edilmeyen boşluk" olmaktan çıkıp sürece dahil edilecektir. Bu bize "Doğu-Batı karşıtlığı"nın anlamsızlığını göstermektedir. Doğu diye özerk bir dünya kalmamıştır, Pakistan sınırından başlamak üzere ister güneye inin ister Uzakdoğu'ya gidin, her yer Batı'dır, Batılılaşmış, Batılılaştırılmıştır. Çin, "varoluşun anlamı hareketsizliktir" diyen Tao'nun, geleneği ve tabii hiyerarşiyi temel alan Konfüçyüs'ü; Hindistan da "kurtuluşu ıstırapta, arzuların denetlenmesinde ve fukaralıkta arayan" Budizm'i terk ederek "başarı" göstermektedir.

Çin ve Hind'in Batı'yı taklid etmeleri, seri üretimle hacmini artırmaları, daha da minimize edip satın alma gücü düşük pazarlara sunmaları, adına küreselleşme dediğimiz modernitenin yeryüzü ölçeğinde yaygınlık kazanması sürecini hızlandırmaktadır. Bunun öngörülebilir sonuçları olacaktır:

1) Tabii kaynaklar, gıda ve enerji üzerindeki çatışma daha da artacaktır. Henüz daha Çinliler ve Hindliler tüketmeye başlamadılar, sadece üretiyorlar. 2,5 milyar insanın Batı tarzı tüketmeye başladığını düşünün.

2) Kaynak kullanımı ve sınırsız büyüme, ekolojik dengeyi daha çok sarsıntıya uğratacaktır.

3) Nüfusu azalan Batı'nın yükü azalacaktır. Zira dünya nüfusunun yüzde 3'ü beynini kullanıp tasarlıyor, yüzde 17'si yönetiyor ve yüzde 80'i amelelik yapıyorsa, bu yeni küresel düzende, tasarlayıp yöneten tepedeki yüzde 20 Batı'daki nüfus olacaktır. Geri kalan yüzde 80'lik nüfusa amelelik ve tüketici pazar olma işi kalıyor. Bunların düşünmesine gerek yok, zaten onlara ayrılan rol, düşünmelerini gerekli kılmıyor. Beyin yine Batı'da kalıyor, diğerlerine kol ve ayak işi düşüyor.

Zihniyet reformu

Ali Bulaç 2011.11.19

Bazıları zanneder ki, biz modern bilim ve teknolojiyi eleştirmekle bilgiden yoksun, sistemsiz, düzensiz bilgilerin insana yeteceği bedevi bir hayat özlemini dile getiriyoruz.

Tabii ki öyle değil. Tam olarak demeye çalıştığımız şu: Modern bilim bize mümkün bilgi türlerinden birini sağlar, başka bilgi türleri de mümkündür. Bu bilginin hakikat arayışı, hayatın anlam ve amacıyla ilgili kaygısı yoktur; insana araç bolluğu, güç ve iktidar sağlıyorsa da, bedeli nihilist ve materyalist bir hayatı dayatmasıdır. Bu haliyle artık insana, canlı hayata ve tabiata karşı bir saldırıya dönüşmüştür. Eşyaya ve maddeye yaptığı aşırı vurgu tefekkürü, hikmeti, sanatı, edebiyatı ve felsefeyi itibarsızlaştırmış, manevi ve entelektüel hayatı çöle çevirmiştir.

Eşya ve maddenin kendilerinde herhangi bir güç yoktur, istifademize sunulmuşlardır. Bilimsel bilginin sistemli olarak pratiğe uygulanmasıyla elde edilen teknoloji hakikat-i halde insanı dönüştüremez, öyle olsaydı eşyanın kendisinde uluhiyete iştirak payı olurdu. Nihilizmi, materyalizmi ve bunlara dayalı hazcılığı, benmerkezciliği, şiddeti, çatışmayı ve tahripkârlığı yücelten, eşya, madde ve teknoloji değil, insanın hakiki tefekkür ve hikmetten yoksun nefsinin istek ve tutkularının onun yapıp etmelerine hükmetmesi olgusudur.

Bizi sınırsız sermaye biriktirmeye (kenz) sevk eden, tabiata hükmedebileceğimizi bize telkin eden içimizin derinliklerinde yatan sonsuz arzular, hedonizm, kibir ve şehvete olan güçlü eğilimdir. Bunları yenmenin yegâne yolu tekrar hikmeti ve tefekkürü, ya da Nübüvvete dayalı felsefe/hikmet geleneğini diriltmektir. Abdullah ibn Mes'ud, "(Hakiki ve gerekli ilim) malumatın çokluğu değil, haşyetin çokluğudur" dediğinde, tam da bugün internet, sosyal medya ve ciltler dolusu malumat ve maddi bilgi birikimimizin hakikatte işe yarar olmadığını kastediyordu. Elbette tabiat bilimleri ve beşeri-sosyal bilimlerle uğraşacağız, ama entelektüel hayatın bunlarla sağlanamayacağını, bilimlerle uğraşmanın veriminin onları arkadan besleyen tefekkür ve hikmet olduğunu bileceğiz.

Önce akıllı yerli yerine yerleştirmek lazım ki, söz ve hüküm verebileceği makamda değilse, akıl şeytani zekâyâ sahip danışmanlar tarafından yönetilen demokratik lidere döner. Modern insanın aklını yöneten nefsin ta kendisidir, nefis tutkuları rasyonalize ederek, gelişmiş zekâ formlarına sokarak bize olup biten her şeyin "akıl ürünü" olduğunu telkin etmektedir. Burada "kalbin nuru akıl"la "nesin güdümündeki akıl" birbirinden ayırt edebilmeliyiz.

Ragıp el Isfahani (öl. 502/1108) "Ez Zeria ila mekarimi'sh Şeria" adlı eserinde (II, 632) şöyle der: "Yüce Allah'ın kullarına gönderdiği iki elçi var: Biri içimizdeki akıl, diğeri peygamberdir. Kimse içindeki elçiden yararlanmadıkça dışındaki elçiden yararlanamaz. Akıl peygamber öğretisinin doğruluğunu öğretir. Akıl yönetici, din yol göstericidir. Akıl olmasa din varlığını koruyamaz, din olmayınca da akıl yolunu şaşırır, doğru yolu bulamaz. Yüce Allah'ın buyurduğu gibi (24/Nur, 35), ikisinin birleşmesi 'Nur üstüne nurdur.'"

"Müfredat"ın sahibinin söyledikleri doğrudur, bize göre de din/vahy ışık yani aydınlatan nur, akıl basar/basiret yani gözdür. Işık olmasa gözlerimiz ne yazılı metinleri okur ne tabiatı gözlemleyebilir. Her ikisi birbirleriyle ilgilidir. Bu benzetmelerden çıkarmamız gereken ilk ders, bize Batı'dan intikal ettirilen "din-felsefe, vahy-akıl, iman-akıl, din-bilim çatışması" türünden bütün batıl kabulleri birer hurafe sayıp çöp sepetine atmamızdır.

Bu zihinsel reformu başarabilirsek akli, ilahi menşeinden ve dolayısıyla vahy aydınlığından koparıp nefsin tutkularına bağlayan Aydınlanma'nın suistimal ve tahrifatına karşı, tekrar akli haysiyetli makamına yükseltmek gerek. Bu da yeni bir zihni çaba ile mümkün olabilir ancak. İrfanı ve felsefeyi, sanatı ve edebiyatı modernitenin kovduğu bilgi ve fikir sahasına avdet etmeliyiz. Fizik dünyaya ve beşeri/toplumsal hayata sözde "akli/rasyonel düzen verme" adı altında aslında nefsin denetimine giren akli özgürleştirecek bir felsefeye ihtiyacımız var. Buna "hikmetin yeniden diriltilmesi" veya "irfan felsefesi" diyebilirsiniz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Bedelliye ve vicdani red'de red

Ali Bulaç 2011.11.21

Bedelli askerlik yasalaşüyor.

On binlerce insanın bunu sevinçle karşılayacağı muhakkak. Onlar adına biz de sevinebiliriz, ama 25 veya 30 bin TL gibi bayağı yüksek bir meblağı bulamayacak olan yüz binlerce genç adına da üzülebiliriz.

Düzenleme "eşitlik ilkesi"ne ve hukukun ruhuna aykırı. Parası olan 21 günle vatani görevini yerine getirmiş sayılacak, olmayan aylarca silah altında olacak. Tabii ki orta sınıf ve yoksullar için de sistem çare üretmekte gecikmedi. Fırsatı ganimet bilen bankalar, "bedelli kredisi" geliştirmek için kolları sıvadılar. Araba ve konut kredisi gibi "bedelli kredisi" de verecekler. Böylece gençler ve onların külfetine katlanmak zorunda olan aileler yeni bir banka borcu altına girecekler. On binlerce kişi nasıl kredi borcunu zamanında ödeyemediği için ağır faiz yükü altında ezildiyse, bedelli kredi borcunu ödeyemeyenler de yeni borç altına girip yıllarca bankalara çalışıp para ödeyecekler.

İnsan vicdanını yaralayan bu düzenlemenin hakkaniyete uygun olmadığı açık. Yapılması gereken bu değil, bir an önce sürekli savaş sanatı ve mesleğiyle uğraşan belli sayıdaki askerin yanında her vatandaşın askerliğini yapacağı bir düzenleme. Zorunlu ve genel askerlik süresini 5 veya 4 aya indirirseniz sorun büyük ölçüde çözülür. Her yaşı gelen erkek "makul-kısa askerlik" yaparken bunun yanında isteğe bağlı profesyonelce orduda kalıp askerliği meslek seçenlerden yeterli kişi ayrılır, bunlara tatminkâr maaş ödenir.

Bununla bağlantılı olarak "vicdani red" konusuna da değinmekte yarar var. Bizim kendimize özgü aklımız yok, başka toplumların -tabii ki Avrupa'nın- özel tarihî ve toplumsal deneyimlerine göre şekillenmiş çözümleri olduğu gibi iktibas ediyor, kendi yapımızı tahrip ediyoruz. Batı'da yelpazesi geniş "marjinal gruplar" var, bunlar savaş karşıtı ve elbette militarizme, askerliğe karşı. Düşünce ve inançlarına bizim bir diyeceğimiz yok. Ama Batılı marjinallerin inançlarını bize "temel insan hakkı" olarak empoze edenleri anlayamıyorum.

Kültürel kodları Müslümanlık tarafından oluşmuş bir ülkede ana fikir "savaş karşıtlığı" değil, "anti militarizm" olmalıdır. Savaş arzu edilmez, adil ve haklı olmadığı sürece meşru görülmez. Fakat ülkesi düşman işgaline uğramışsa her Müslüman dini, yurdu ve namusu için savaşır, bu cihattır ve farzdır. Cihadı hayatından çıkarmış

bir toplum, varlığını devam ettiremez. Haksız savaşa karşı çıkmak haktır, ama "meşru savunma hakkı" da haktır. "Benim vicdanım savaşa izin vermiyor" diyen, yaşadığı ülke işgale uğradığında eline silah alıp savaşa katılmayan, işgalciye dolaylı yoldan destek çıkıyor demektir.

Ancak "savaş hazırlığı yapıyorum" diye, siyasi kültürü, toplumsal hayatı militarize eden otoriter/müstebid yönetim heveslileriyle mücadele etmek ayrı bir fasıldır, bu da herkesin görevidir. Militarizmi sistemden arındırmanın alternatifi savaş ve askerlik karşıtlığı değil, siyaseti askerî vesayetten tamamen arındıracak hukuki düzenlemeler, köklü zihni reformlardır.

Son olarak "vicdani red"le ilgili bana bir Kürt gencinden gelen mektubu "AB böyle istedi" diye düzenlemeyi hararetle savunanların dikkatine sunmak istiyorum. İsmi bende mahfuz okuyucum diyor ki: "Vicdani red, Kürt gençlerini ve ailelerini ateşe atmak olacaktır. Şimdi askerliğini yapan Kürt gençlerinin hiç değilse elinde yasal gerekçe var. 'Devlet herkesi askere alıyor, biz de gidiyoruz', diyorlar. Askerliği tercihi hale getirince askere giden de gitmeyen de hedef haline gelecek. Şöyle ki: Askere giderseniz PKK 'Niye red etmedin, demek sen devletin adamısın' diyecek; gitmeyecek olursanız, toplumun diğer kesimleri -örneğin milliyetçi Türk kamuoyu- 'Zaten bunlar PKK'lı deyip', dışlayacak." Okuyucumuz haksız mı?

DUYURU: Geçen sene olduğu gibi bu sene de her ayın son çarşamba günü saat 18.00'de Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi'nde (Galatasaray-Tünel) derslerimize devam ediyoruz. Derslerimizin konusu "Aydınlanma'nın Temel Kavramları ve İslam Düşüncesiyle Mukayesesi"dir. Meraklılara duyurulur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yine Suriye

Ali Bulaç 2011.11.24

Suriye'de işler umduğumuz gibi gitmedi.

Neredeyse herkes hatalar yaptı. Şöyle ki:

1) Haklı taleplerle rejim değişikliği isteyen muhalefet her ne olursa olsun, silaha ve mukabil şiddete başvurmayacaktı. Önümüzde iki somut örnek var: Biri, İran'da devrim sırasında (1977-1979) arası Şah rejimi 60 bin insanı katletti, ama İmam Humeyni'nin kesin talimatıyla Müslümanlar tahta tabanca bile kullanmadılar. Hüsnü Mübarek yönetimi devrildi, bin civarında kişi hayatını kaybetti. Tahrir göstericileri silaha başvurmadılar. Şimdilerde yönetimi halka devretmek istemeyen askerler, gösterici kıyımına girişti, hedefi, Suriye'de olduğu gibi muhalefeti terörize etmek, silah kullanmaya sevk etmektir. Suriye muhalefeti bir yandan silahtan kaçınırken, diğer yandan üç kontra teminatı samimiyetle verebilmeliydi: a) Devr-i sabık yaratmayacak, rövanşist davranmayacaktı; bu Nusayrileri rahatlatırdı. b) Gayrimüslimlere yeni dönemde temel haklarını koruyacak şekilde yer vereceğini kuvvetli bir şekilde belirtmeliydi; c) En temel haklarından yoksun bırakılmış Kürtleri, sistem içine birinci sınıf insan olarak katacağına ilişkin güvence vermeliydi.

2) İran yönetimi, devrimci tarihinin en dramatik hatasını tekrar edip, 1982'de olduğu gibi tamamen reel politik mülahazalarla kanlı bir rejimin arkasında durdu, sonra da dostlar alışverişte görsünler türünden açıklamalar yaptı. Despot rejimden çekmiş İranlılara yakışan, -Hz. Ali gibi- ilkeye sarılıp sivil gösterilerin kanla bastırılmasına karşı çıkmak, Esed ve derin devletine bu gidişin onların sonunu getireceğini anlatıp, hiç değilse daha çok kan

dökülmesinin önüne geçmekti. Lübnan Hizbullahı'nın yaşadığı gelgitler de bu çerçevede eleştirilmeyi hak ediyor.

3) Türkiye'nin bir senedir Suriye politikasının sorunlu olduğunu bu köşede yazdım. (Bkz. 6, 8 ve 10 Ekim tarihli yazılar.) Bugün dış politika "komşularla sıfır ihtilaf"tan "Anglosakson-merkezle sıfır ihtilaf" noktasına gelmiş bulunuyor, bunun somut tezahürü Suriye'dir. Türkiye kendi yöntemleriyle bölgede politika yürütürken başarıdan başarıya koşuyordu, ne zamanki ABD'nin baskıları geldi, bugünkü trajik yolun önü açıldı.

Araplar "Ölene ağlama, geçene nadim olma" derler. Biz de bundan sonrasına bakalım.

Suriye'nin bugünkü yönetimi eninde sonunda değişecek. Erken mi geç mi kestirmek güç. Ancak testinin kırıldığı bir gerçek. Maalesef her geçen gün biraz daha kan dökülür, Suriye kan deryasına dönebilir. Bulunduğum noktadan olaylara mümkün oranda reel politiği hesaba katarak "ideal politik göz"le bakmaya çalışıyorum. İki bakışı telif edecek zorunlu stratejileri ve taktikleri geliştirmek politika yapıcılarının işidir. Bizim işimiz değildir.

Dünyanın, bölgenin, ülkenin bir dizi gerçeği var. Ancak görünürde bölgenin yararına olabilecek çözüm, bölge ülkelerinin kendi geleceklerine sahip çıkma iradesini göstermelerinden geçer.

Benim on yıllardır savunduğum tez şudur: Bölgedeki birlik Türkiye, İran ve Mısır'ın öncülüğünde ve inisiyatifinde kurulacaktır. Suriye'de bugünden yarına takip edilecek yol haritası da yine bu üç ülkenin bir araya gelip kafa kafaya vermesi sonucu çizilebilir ancak. Irak işgalinde ve Libya'nın NATO kuvvetlerince bombalanması öncesinde yazdığım gibi, bunun için bu üç ülkenin öncülüğünde bir "İslam barış gücü" oluşturulmalı, gerekirse bu güç kriz bölgelerine müdahale etmeli.

Ne karamsar olmaya ne Polyannacılık oynamaya gerek var. "Anglosakson-Yahudi ittifakı" küresel güç olarak gözünü İslam dünyasına dikmiş bulunuyor. Ülkeleri tek tek sıraya koymuş; önce işgal ediyor veya bombalıyor. Yerleşim birimlerinin altyapılarını tümüyle tahrip ediyor, bu arada direnen despot yöneticileri öldürüyor, kalanları değiştiriyor. Karşılığında istediği şudur:

1) Kullandığım silahların parasını verin. Petrol veya başka yoldan.

2) Yıkılan şehirleri ben inşa edeceğim.

3) Sizi despot rejimlerden ben kurtardım, sözümünden dışarı çıkmayın, benim çizimdeki gruplara iktidarın yolunu açın.

Bugün gündemde Suriye var, şartlar elverirse İran sıraya girecek, arkasında Türkiye'nin ajandada olmadığını kimse iddia edemez.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kaygılar

Ali Bulaç 2011.11.26

Genel havaya baktığımızda Türkiye'nin "bir şekilde" Suriye'ye müdahale etmeye hazırlandığını anlıyoruz.

Anahtar cümle şu: "Uluslararası destekli müdahale seçeneği masada." Kafa karıştıran haberler de gelmiyor değil, mesela ABD ile Fransa bir koridorun açılması konusunda anlaşmış. Eşzamanlı olarak Rus gemileri Akdeniz'de kendilerini göstermeye başladı. İran, Suriye konusunda hâlâ ikna olmuş değil.

Geçen akşam Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nu saatlerce dinleme fırsatımız oldu. Konu üzerinde uzun uzadıya ve etraflıca çalıştıkları, birçok risk faktörünü hesaba kattıkları anlaşılıyor. Öyle de olsa, bizim bazı kaygılarımız var, bunları kamuoyuyla paylaşmamızda fayda var.

Elbette Suriye'de kanın akması, her geçen gün Baas rejiminin daha da eli kanlı hale gelmesi kabul edilemez, içimiz yanıyor. Bir an önce Suriye'nin bu girdaptan kurtulması gerektir. Sayın Başbakan her seferinde üç gerekçeyi dile getiriyor: Bizim Suriye ile 911 km.lik sınırimız var; Suriye'de kan akarken seyirci kalamayız; bir anda sınırlarımıza yüz binlerce kişi akın edebilir.

Tabii ki her üç gerekçe de önemli ama Suriye'ye müdahaleye gerekçe teşkil eder mi, bu noktada tereddütler söz konusu. Kendi başına sırf bu gerekçeleri öne sürerek Türkiye, Suriye'ye müdahale edecek olsa, bölgesel ve küresel güçler yeri göğü birbirine katardı. Belki Kuveyt'e giren Saddam'ın başına gelenler başımıza gelirdi. Görülüyor ki, ABD ve İngiltere sistemli bir biçimde adeta Türkiye'yi teşvik ediyorlar; İsrail sessiz.

Her ne olursa olsun, NATO'nun Libya'da olduğu gibi Suriye'ye müdahale etmesine izin verilmemeli. Libya'da despot bir yönetim devrildi, ama Libya uzun yıllar belini doğrultamayacak, petrolü gitti, şehir altyapıları çöktü ve ne zaman sona ereceği belli olmayan bir iç husumet ve çatışma dönemi başladı.

Türkiye tek başına Suriye'ye müdahale etmeye kalkışrsa, teşekkül edecek algıları düşünelim:

- 1) Türkiye'nin Osmanlı ruhunu diriltip emperyal(ist) emellerle bölgeye girdiği yolundaki milliyetçi politikalara malzeme verilmiş olacak.
- 2) Sünni-Şii çatışmasını bölgesel güçler seviyesine çıkarmak isteyenler ellerini oğuşturacak. Bir yana Sünni Türkiye, öte yana Şii İran'ı koyacaklar.
- 3) Bunun bizim en hassas olduğumuz üç çatışma potansiyelimizden biri olan "iç Sünni-Alevi gerilimi"ne olumsuz yansıyacağını hesaba katmalıyız.
- 4) PKK'nın böyle bir müdahalede nasıl ve kimin yanında tavır alacağı önemli bir nokta, zaten 14 Temmuz'dan beri iç terördeki değişimin bir sebebinin Suriye'deki olaylar olduğuna işaret ediliyor.
- 5) Ve en önemlisi Suriye'ye yapılacak müdahalenin sahiden Arap sokaklarında iyi ve meşru karşılanıp karşılanmayacağını çok iyi hesaplamak lazım. Aksi etki yapacak olsa, yüzyıllara yayılan yeni bir "Türk-Arap husumeti"ne yol açabilir.
- 6) Müdahalenin ekonomik maliyeti ne olacak? Türkiye, bunu işgalci Batılılar gibi Suriye'den mi tahsil edecek?
- 7) Bir savaş, iç politikada sivil siyaseti geriletip askeri tekrar öne çıkarmaz mı?

Amerika ve İngiltere'nin bu teşvik edici tutumu düşündürücü. Afganistan, Irak ve Libya'nın işgal edilip bombalanmasından sonra Suriye'ye doğrudan müdahale etmeyi çok akıllıca bulmuyorlar. İsrail'in Filistin topraklarını işgal etmesinin arkasında blok halinde Batı'nın desteği var, bu da sır değil. Bu durumda "uluslararası destekli Türkiye müdahalesi"nin iki anlamı kalıyor geriye: Biri, ABD, İngiltere, Fransa vd. ülkelerin 'olur'uyla yapılacak olan müdahale; diğeri Arap Birliği'nin desteğindeki müdahale.

Türkiye, Arap Birliği'nin desteğindeki bir müdahaleye sıcak bakıyor. Bunun ne kadar gerçekçi bir 'destek' olduğu kuşku. Arap Birliği'nin Arap halkları nezdinde herhangi bir meşruiyeti yok, prestij ve itibarı da. İKÖ gibi fonksiyondan yoksun protokol bir kuruluş. Üstelik Arap Birliği'nin ABD'nin pek sözünden çıkmadığını düşünen de az değil. Örneğin, "Türkiye, İran ve Mısır'ı da yanına alıp müdahale etsin" dediğimizde "İran'ı ikna etmek güç, Mısır kendi derdiyle uğraşıyor, ondan hayır yok" deniyor. Ama eğer Mısır yoksa Arap Birliği'nden söz edebilir miyiz?

Zor ve sıkıntılı bir dönem gerçekten.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyasi havaya göre hukuk

Ali Bulaç 2011.11.28

Zor günlerden geçiyoruz.

Sorunu tehlikeli kılan, krize dönüşmesidir. Hukukun üstünlüğü ilkesi korunuyorsa krizler doğmaz. Hukuk ifade özgürlüğüyle korunur. İfade özgürlüğü yöneticilerin karar ve icraatlarının çeşitli siyasi görüş sahiplerince eleştiriye tabi tutulmasına imkân verir. Bu zorunludur, çünkü Allah akli belirli kişilere tahsis etmiş değildir, yönetilenler de yöneticiler kadar, hatta daha sağlıklı düşünür. Eleştiri hakkının iptali aklın iptali anlamına gelir.

İcraatı eleştiren "suçlu-hain" ilan edilmemelidir. Siyaseten bize göre yanlış düşünen, hukuken suçlu olmaz. Düşüncelerimizi mutlaklaştırıp diğerlerini kanun marifetiyle mahkûm etmeye kalkışırsak, bundan despot ve totaliter rejim doğar.

Son KCK operasyonları çeşitli kaygılara sebebiyet veriyor. Bugüne kadar hükümete tam destek veren yazarlar rezervlerini dile getiriyorlar. Kişisel olarak benim de bazı kaygılarım var. Geçen yüzyılın ilk yarısına göre formüle edilmiş bir KCK yapılanması Kürtlerin sorununu çözmez. KCK'nin bölge halkını boğucu bir totalitarizme mahkûm edeceği açık. Devlet içinde devlet, devlete paralel devlet olmaz. Bunlar doğru. Hayatım boyunca terör ve şiddete; totaliter ve baskıcı bir siyasi rejime veya örgüt ideolojisine en ufak bir sempati duymadım. PKK veya KCK da benim inancım ve dünya tahayyülümün çok uzağında yapılanmalar. Ama siyaseten benimsemediğim görüş sahiplerinin havaya göre toplanıp tutuklanmasını, operasyon kapsamının her geçen gün biraz daha genişletilmesini doğru bulmuyorum.

Habur'dan Türkiye'ye giriş yapanlar, seyyar savcılar tarafından sorgulanıp serbest bırakıldı; siyasi hava değişince "örgüt propagandası yapıyorlar" diye tek tek toplanıp içeri tıkıldı. Devletin izni dâhilinde Abdullah Öcalan'la görüşen avukatlar şimdi gözaltına alınıyor. Herkes biliyor ki, avukatlar Öcalan'la ne görüşmüşse devletin izni ve bilgisi dâhilindedir. Görüşmeler hem yazılı hem sesli olarak kayda alınmıştır. Öcalan bir savaşı yönetiyorsa, bunun suçu yazılı ve sesli kayıt cihazları değil, buna izin verenlerdir. Yıllarca avukat görüşmelerine izin vereceksiniz, sonra siyasi hava değişince, "Öcalan'la Kandil'in irtibatını kesiyoruz", diye avukatları gözaltına alacaksınız. Bu yanlış. Görüşmeye izin vermezsiniz, yeter. Bu gidişle on binlerce insan tutuklanabilir, "KCK anayasası"na göre "Her Kürt doğan KCK vatandaşı"dır, yani her "Kürt PKK üyesi"dir. "KCK bir çatı yapılanma" ise, BDP, DTK üyeleri de tutuklanabilir.

Siyasi havaya göre hukukun sertleşmesine ilişkin elimizde başka çarpıcı bir örnek var. Salih Mirzabeyoğlu'nun ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılması olayı.

İstanbul DGM "Mirzabeyoğlu'nun içinde bulunduğu faaliyetler örgüt lideri veya üyesi olabilmesi için yeterlidir, idamına!" kararı vermiş. Mirzabeyoğlu eline silah almamıştır. Nitekim Adana DGM "aynı şahsın içinde bulunduğu faaliyetler örgüt lideri veya üyesi olabilmesi için yeterli değildir, dosyanın takipsizliğine" kararı vermiştir. Mirzabeyoğlu'nun idamına karar veren hâkim de şöyle demiştir: "Verdiğim karar yüzde yüz doğrudur diyemiyorum. Salih Mirzabeyoğlu davasında biz o günkü şartlara göre karar verdik, hata yapmış olabiliriz."

6 No'lu DGM 2001 yılında Mirzabeyoğlu'na "Anayasal düzeni cebir ile değiştirip tüm Ortadoğu ülkelerini kapsayan dinî esaslara dayalı federal yapıda bir İslam devleti kurmaya teşebbüs"ten 146/1 maddesi gereğince idam cezası verirken, onun fiili hiçbir eylemini delil gösterememiş, kitap ve dergilerindeki yazılarını referans göstermiştir ki bilirkişi sıfatıyla Gazi Üniversitesi'nden Prof. Dr. Nurullah Aydın bunun yeterli delil olamayacağını belirtmiştir. Daha sonraları hukuki mevzuat değişmiş, ama Mirzabeyoğlu'yla ilgili "ağırlaştırılmış müebbet cezası" devam etmektedir. Şimdi avukatları haklı olarak karar tashihi talebinde bulunuyor.

"Fiil, fikir ve teşebbüs" ayrı şeylerdir. Hz. Ali (ra) suikasta uğrayınca, etrafındakiler İbn Mülcem'i öldürmek istediler. Onlara engel olup şunları söyledi: "Götürün, hapsedin, sakın eziyet etmeyin. Sağ kalırsam ya affederim veya cezasını veririm. Ölürsem cezasını verin, ama haddi aşmayın, Allah haddi aşanları sevmez."

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çeyrek asır Zaman!

Ali Bulaç 2011.12.01

Zaman Gazetesi, kuruluşunun 25. yılını kutladı. 1986 yılı 3 Kasım'da ilk yayına geçtiğinde ben İstanbul Bürosu'nun başında idim.

Tirajımız iyi sayılmazdı, 18 bin satışı bulduğumuz günlerde zannederseniz Hürriyet Gazetesi 430 bin civarındaydı. İyi hatırlıyorum, "Hürriyet'in küsuratına ulaşırsak, o bile bize yeter." diyorduk. Yani 30 bin tiraj bizim için iyiydi.

Hamdolsun, bugün Hürriyet'i ikiye katlıyoruz. Aldığım bilgilere göre, İstanbul dahil, Türkiye'nin tamamına yakınında birinci sıraya oturmuşuz, tirajımızı kalıcı hale getirmek lazım.

Bir gazetenin tirajı kadar etkinliği de önemli. Zaman Gazetesi'nin etkinliğini, son yıllarda yaşanan sivilleşme sürecindeki rolünden anlayabiliriz. Grup olarak süren 'darbe teşebbüsleri'yle ilgili davalar başladıysa, bugüne kadar tavsamadıysa, faili meçhullerle ilgili bunca bilgi-belge ortaya döküldüyse, hatta son Dersim tartışması gelip gündeme oturduysa bunu Zaman'a borçluyuz.

Yüksek tiraj ve politik etkinlik önemli olduğu kadar, toplumsal hayatın ahlaki yönde takviyesi de o kadar önemli. Gecede yaptığı konuşmada Genel Yayın Müdürümüz Ekrem Dumanlı bu noktaya değindi: "Sadece yasalarla değil, başka norm ve kurallarla da kendimizi sınırlı ve sorumlu tutuyoruz." Dumanlı, medya dünyasının yabancı olduğu üst değerlerin gazetenin yayınında etkili olduğuna işaret etti: Mesela Allah korkusu, ahirette hesap verme, ahlaki yüksek normlar, manevi sorumluluk vs.

Medya için "dördüncü kuvvet" derler, bazen ilk kuvvet yerine geçer. Bu yüzden siyaset dünyası, bürokrasi, istihbarat örgütleri, devletler, iç ve dış lobiler, çıkar ve baskı grupları hiçbir zaman medyayı boş bırakmazlar. 1997'de yaşadığımız 28 Şubat darbe sürecinde medya neredeyse birinci derecede rol oynadı. Sonraları bunu bazı gazete patronları itiraf etti. Mesela dönemin etkili patronlarından Dinç Bilgin aynen şunları söyledi: "Basın patronları 'istihbaratçı' gazeteleri tahmin ederler. 'O kurumlarla ilişkide işe yarar' diye düşünür patron. O dönemde biz bunları görmezlikten geldik. Bu da medyanın ayıplarından biridir." 28 Şubat'ta gazetelerin ortak başlıklarla çıktığını anlatan Bilgin, "Çünkü aynı yerden besleniyorlardı, haberler aynı kaynaktan geliyordu. Sözelimi Aczmendilerle ilgili haberi bize (Sabah), Hürriyet'e, Milliyet'e, ATV'ye, Star televizyonuna aynı yerden servis yaparlardı." (Zaman, 10 Mart 2011) O gün toplum mühendisliğinde rol alan medya patronları, yayın yönetmenleri, köşe yazarları ve gazeteciler bugün de medyadaki görevlerine devam ediyorlar.

Dünyada da benzer skandallar, yüz kızartıcı suistimaller yaşanıyor. Ama hiç değilse bazı ülkelerde bunun cezası var. Mesela İtalya'da Libero gazetesinin Genel Yayın Yönetmen Yardımcısı Renato Farina, İtalyan askerî istihbaratı teşkilatı SISMI ile ilişkili olduğu tespit edilince Lombardia Bölgesi Gazeteciler Cemiyeti (LBGC) tarafından 1 yıl meslekten men cezası aldı. (Yeni Şafak, 1 Ekim 2006) Hiç kuşkunuz olmasın, Batı'da medya dünyasındaki suistimaller, tahrifatlar, asparagaslar bizdekilerden az değil. Eski ABD Başkanı George Bush'un Küba lideri Fidel Kastro aleyhinde yazılar yazmaları için 10 gazeteciye para verdiği ortaya çıktığında kimse bunu yadırgamadı. (Zaman, 10 Eylül 2006) Irak işgalinde New York Times ve Washington Post başta olmak üzere belli başlı gazete ve televizyon kanallarının Amerikan devletin uydurduğu yalanları nasıl birer hakikatmiş gibi Amerikan halkına ve dünya kamuoyuna yutturduğunu sonraki yüzşüz itiraflardan anladık. Şimdi aynı yalan makinesi İran için çalışıyor.

Bir örnek daha: Norveçli gazeteci Bjoern Benkow, dünyaca ünlü kişilerle yaptığı röportajlarının asparagas olduğunu itiraf ettiğinde şunları söylüyordu: "Hiçbir özrüm yok, sadece sebeplerim var." Benkow'un özrü para! New York Times'ın parlak muhabiri Jayson Balir de 4 yıl boyunca NY Times'ta yazdığı 73 haberden 36'sının asparagas olduğunu söylemişti. (Zaman, 8 Ağustos 2006)

Sonuç: Tiraj/rejting ve etkinlik yanında, asıl bir gazete veya televizyon kanalını "büyük" kılan, ahlaki tutumudur. Ahlak, dürüstlük ve hakkaniyet üzere nice çeyrek asırlara!..

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ev'den camiye!

Ali Bulaç 2011.12.03

Diyanet, iki gün sürecek "kadın" konulu bir sempozyum düzenliyor. Diyanet'in "kadın konusu"na bu dönemde pek hevesli görünmesi dikkat çekici.

İşe tabii camilerden başlanıyor. Görevden alınan İstanbul Müftüsü Mustafa Çağrı "İslam dünyasında kadını dışlayan anlayışın vahim" olduğunu söylemişti, yeni müftü Rahmi Yaran da, kadın konusunu çok daha büyük bir azimle ele alacaklarını, "mümkün olsa kadınlarla erkekler yan yana namaz kılsın" diyor. DİB Başkanı Mehmet Görmez de, "Cenaze, cuma ve bayram namazlarında kadınlara yer açmalıyız" diyor. Sayın Görmez'e göre durum dramatik: "Bir anne düşünün. Evladı vefat etmiş ama cenaze namazına katılmıyor. Yadırganacak bir durum." (Yeni Şafak, 7 Kasım 2011) Bu amaçla ilk elde 3 bin cami elden geçirilip kadınların katılımına uygun

hale getiriliyor. Müftü Yardımcısı Kadriye Erdemli'ye göre "Kadınların da erkekler kadar camilerde ibadet etmeye hakları var. Bugüne kadar kadınlar çeşitli nedenlerle camilerden uzak tutuldular. Çocuklarıyla camilerle buluşacak kadınlar Allah'ın önemli bir kulu olduklarının farkına varacaklar". (Yeni Şafak, 7 Ekim 2011) Yanlış anlıyor olabilirim. Bu sözlerden, ben Efendimiz (sas)'in irtihalinden beri İslam toplumunun örfü-icmaı olan geleneksel kadın-mescit ilişkisinin yanlış kurulduğu, kadınların camilerden bu yanlış uygulama sonucu alıkonulduğu ve kadınların Allah'ın önemli kulları olduğu bilincine varamadıkları anlatılmaya çalışılıyor.

Bir telaştır, almış başını gidiyor. Sadece Türkiye'ye özgü değil bu. Başka din havzalarında da birbirini izleyen faaliyetler var. Mesela 6 Kasım'da Hindistan'da binlerce yıldan sonra bir ilke imza atıldı: Bugüne kadar kalabalıklar içinde kadınların "vedik mantraları (Veda metinlerinden alınmış dini şiirler)" okumaları yasaktı. Hadivar şehrinde seçilmiş 108 Hintli kadın, bir ruhani liderin doğum günü için düzenlenen törenler kapsamında, milyonlarca izleyici karşısında bu ilahileri yüksek sesle okudular. Bu bir devrimdi, bundan sonra kadınların 'nişan, düğün ve doğum' gibi özel günlerde de dualarını bu tarzda okumalarının önündeki geleneksel engel yıkılmış oldu.

Kimin ağzını açsanız aynı repliği duyarsınız: "Türkiye'nin erkek bakış açısına hapsolmayan bir kadın erkek eşitliği politikasına ihtiyacı var. Kadınların statüsü ile ilgili göstergelerin 'yüz kızartıcı' olmasında en büyük etken erkek egemen bakışın hâkimiyeti. Bu bakış kadını aile içindeki geleneksel rolüne hapsedmekte ya da dönüştürme çabalarına duyarsız kılmaktadır." (TÜSİAD Başkanı Ümit Boyner, Radikal, 8 Mart 2011)

Bu replik, Batı merkezli olarak formüle edilmiş resmî görüştür, şirretliği feminizm diline çevirmiş mütecaviz birinden duyabileceğiniz gibi, daha rafine versiyonuyla Etyen Mahçupyan'dan da okuyabilirsiniz. Söz konusu replik "gelişmişliğin ölçütü" olarak küresel resmî ideoloji/emredici ve dönüştürücü politika olarak bütün dünyaya, ama öncelikle İslam toplumlarına empoze edilmektedir. Bugün NATO'nun Afganistan'da ve Pakistan'da giriştiği sivil katliamların neredeyse elde kalan tek gerekçesi "Afgan kadının özgürleştirilmesi"dir. BM Kalkınma Örgütü, bu çerçevede "Cinsiyet Eşitliği Endeksi"ne bakarak ülkeleri sorguya çekmektedir. Mesela hâlâ Türkiye "hayli geri" sıralarda duruyor. 1990-2000 yılları arasında kadınların işgücüne katılımı yüzde 17 iken, 2010'da yüzde 24'e çıkmış. Şu anda 6,5 milyon kadın çalışıyor. Ama 'yeterli' sayılmıyor.

12 Eylül referandumundan beri önemli adımlar atıldı. Şimdi sürece Diyanet katılıyor. Umarım üst üste gelen girişimlerin hedefi, kadının evden "önce camiye, sonra piyasaya çıkması"nın önündeki engelleri "din içinden meşruiyet bularak" kaldırmak değildir. Batı'nın aslında kendine özgü olan değerlerini "evrensel gelişme endeksleri" olarak dünyaya dayatması, ortalama Müslüman tarafından dinî meşruiyet çerçevesinde ruhen ve zihnen içselleştirilmedikçe kabul mümkün olmaz. Bu çerçevede Kur'an ve Sünnet'teki hükümleri ya tarihsel okumaya tabi tutmalı veya hükümleri yeni bir tefsir ve teville "gelişme endekslerine uyumlu hale" getirmeli. Sempozyuma katılanların bunun esaslı bir kritiğini yapmalarını diliyorum.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ev'den işe!

Ali Bulaç 2011.12.05

Radikal AB'ci -eski deyimle 'Batıcı'- olan değerli yazarımız Şahin Alpay'a göre "gelişmişliğin temel ölçütü kadınların katılımı"dır ve bu konuda AK Parti iktidarı döneminde önemli adımlar atılmıştır. (Zaman, 1 Ocak 2011) Şahin ilginç bir gelişmişlik modeli sunuyor: "Kadınlar lehine ayrımcılık uygulamasında en ileri giden ülke (kadınların yüzde 80'inin işgücüne katıldığı) Norveç. 2003'te kabul edilen yasa, şirket yönetim kurullarının yüzde 40 kadınlardan oluşması zorunluluğunu getirdi. Bugün oran bunun da üzerine çıkmış durumda. Norveç deneyiminden esinlenen AB ülkelerinde benzer yasa tasarıları gündemde. Bence Türkiye'de kadın kotalarını yaygınlaştırılmalı."

Norveç'in kriterlerinin AB kriteri, AB kriterlerinin BM kriteri, BM kriterlerinin küresel kriterleri olarak kabul ediliyor, diğer Avrupa ülkelerinin de kendilerine göre evrensel/küresel algıya kattıkları kriterler var. Türkiye, önüne konan yol haritasını takip edip söz konusu kriterleri sosyo-ekonomik ve politik sistemine dahil etmeye çalışıyor. Belirtmek gerekir, ne AB çevreleri ne içeride sivil kuruluşlar üzerinden yeni resmî görüş ve emredici ideoloji yerleştirme çabası içinde olan çıkar ve baskı grupları alınan mesafeyi yeterli görmüyor.

2009 ölçümlerine göre "kadının ekonomik katılım ve fırsat eşitliği" bakımından dünya ülkeleri arasında 130.; "siyasete katılım" konusunda 107.; "güçlenme endeksi"ne göre 101. ve "cinsiyet uçurumu" bakımından 129. sırada bulunuyor. Bilindiği üzere 12 Eylül referandumunda anayasaya "kadına pozitif ayrımcılık" amir hüküm haline getirildi, arkasından diğer uygulama ve reformlar yağmaya başladı.

Esasında geleneksel olarak kadınlar her zaman aile ekonomisine hatırı sayılır katkıda bulunuyorlar. Mesela 2004'te DiE verilerine göre bölgeler bakımından katılım şöyle gerçekleşmişti: Karadeniz'de kadınların yüzde 66,2'si, Doğu Anadolu'da 40,4'ü, Marmara'da 35,7'si, İç Anadolu'da yüzde 21,3'ü. (Radikal, 6 Haziran 2004) Ancak yeni dönemde kadının ekonomiye katkısı, ev ve geleneksel tarzda değil, piyasa üzerinden gerçekleşecekti; çünkü kadının geleneksel katkısı AB kriterlerine uygun değildir. AB'yle uyumlu hale gelsin diye Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı "Kadın Çiftçiler El Kitabı" hazırladı. Kitapçıkta hayvancılık, gıda ve el sanatları yanında kadına karşı şiddet, töre cinayetleri ve kadın hakları konularında da "aydınlatıcı bilgiler" koydu. İlki 2008'de Ankara'da, sonuncusu Konya'da olmak üzere 9 ayrı şehirde "Kırsal Alanda Kadın Çalıştayları" düzenledi.

Geçen sene radikal bir adım atıldı, işsizlik oranının yüzde 14'lere çıktığı, işsizlerin ezici çoğunluğunun erkeklerin olduğu ülkemizde hükümet, yeni işe alınan kadınların sigorta priminin ilk yıl tamamını, ikinci yıl yüzde 80'ini, üçüncü yıl yüzde 60'ını, dördüncü yıl yüzde 40'ını, beşinci yıl yüzde 20'sini ödeme kararı aldı. Gençlerin yüzde 25'i işsiz, her sene işgücüne 500 bin ila 800 bin kişi civarında katılıyorken, bu radikal karar kadın iş alımında iyi bir artışı sağladı. (Zaman, 8 Haziran 2010) TÜİK'in verilerine göre 2010 yılının nisan ayı itibarıyla işsizlik oranı yüzde 12 iken, işsiz sayısı 3 milyon 71 bin idi. İşsizlik rakamlarına, iş aramayıp işbaşı yapmaya hazır olanlar ve mevsimlik çalışanlar da eklendiğinde işsiz sayısı gerçekte 5 milyon 118 bine, işsizlik oranı da yüzde 18,5'e yükseliyordu. İşsiz olan aile reisi sayısı 1 milyon 123 bin. Bu rakama iş aramayıp işbaşı yapmaya hazır olan 513 bin aile reisi ile mevsimlik statüde çalışan ancak bu mevsimde işsiz olan 13 bin aile reisi de eklendiğinde işsiz aile reislerinin sayısı 1 milyon 649 bine yükseliyor. İşsiz aile reislerinin yüzde 89'u erkeklerden, yüzde 10'u kadınlardan oluşuyordu. İşsizlerin yüzde 77,3'ü kentlerde yaşıyor.

Kadınların işgücüne katılımı birkaç koldan sürüyor. Mesela Darülaceze Vakfı, Rotary Kulüp'ün katkılarıyla Türkiye'de İsrافی Önleme Vakfı ve Grafeen Turist'in öncülüğünde 1 milyon lira katkıyla kadınlara mahsus mikrokredi programı başlattı. Ünlü kozmetik firması L'Oreal Türkiye Genç Bilim Kadınları projesini başlattı, seçilen 6 genç bilim kadınına 15 bin dolar burs verilecek. Devamı perşembeye.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Seferberlik

Ali Bulaç 2011.12.08

Pazartesi günü, "kadının evden iş piyasasına çıkarılması için başlatılan seferberliği" yazmıştım. Konuya devam ediyoruz.

Bilindiği üzere İŞKUR, 2015 yılının sonuna kadar işe yerleştirdiklerinin yüzde 35'ini kadınların oluşturacağına ilişkin bir karar aldı. Buna göre iş sahibi olacak 3 kişiden 1'i kadın olacak. Karar ilk sonuçlarını verdi: İŞKUR'a kayıtlı işsiz sayısında görece gerileme tespit edilirken yılın ilk 7 ayında işe yerleştirilen kadın sayısı geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 85,8 artarken, erkek oranı ise yüzde 68,8 oldu (Zaman, 23 Ekim 2011). Öteden beri kadınların ortalama olarak işgücüne katılımı yüzde 20'ler seviyesinde idi, bu oran yüzde 35'e çıkartılıyor.

Seferberliğe herkes kendince bir şeylerle katılıyor. Ankara Altındağ Belediyesi, ilk defa kadınlara mahsus olmak üzere Şanlıurfa'ya tur düzenledi, uçak masraflarını kendisi üstlendi. Katılım şartı, kadınların Belediyenin Kültür Merkezi'ne kayıtlı olmaları, yanlarına ailelerini almamaları, çocuklarını eşlerine bırakmaları" (Taraf, 19 Eylül 2011).

Kadınların işgücüne katılımını sağlamak için düğmeye basan Çalışma Bakanlığı "Kadın Taksi Şoförü" projesini başlattı. Kadınlar da erkekler gibi gece gündüz taksi şoförlüğü yapacak. Hedefte kadınların TIR şoförlüğü yapmasını sağlayacak düzenlemeler var (Zaman, 24 Eylül 2011, Cumartesi eki). Taksi ve TIR şoförlüğünden sonra şimdi de "Kadın Boya Ustaları" projesine başlandı. Uluslararası sertifikayla eğitilen kadın ustalar, internet üzerinden online başvuru sistemi aracılığıyla müşterilere hizmet verecek. Çalışma Bakanlığı ve Sağlık Araştırmaları ve Sosyal Stratejiler Geliştirme Merkezi çalışmaları hızla sürdürüyorlar. Yeni gündeme giren konu, kadınların erkek kuaförlüğü yapmaları. Birkaç semtte denemelere başlandı.

Daha çarpıcı uygulama Fenerbahçe Futbol Kulübü'nün cezalı olduğu maçlara kadınların bedava seyirci olarak alınmaları oldu. 20 Eylül 2011 günü Saracoğlu Stadı kadınlarla doldu taşı. Arkasından başka bir karar geldi. Buna göre Futbol Federasyonu, kadınlar ve 16 yaş altı çocukların maçlara ücretsiz girmelerini sağlayan projeyi ekim ayında başlattı. Bilet paraları devlet tarafından sene sonunda kulüplere ödenecek (Zaman, 1 Ekim 2011).

Tabii ki Brüksel bütün bu icraatlarla yakından ilgileniyor. Nitekim Türk kadınının girişimcilik konusu ve karşılaştığı sorunlar, "AB'nin Geleceğinde Türkiye'deki Kadın Girişimciliğinin Geliştirilmesine Yönelik Faaliyetlerin Önemi" genel başlığı altında AB'nin başkenti Brüksel'de masaya yatırılacak. Toplantıda özellikle 170 bin kadın girişimciyi barındıran TESK'in AB tarafından desteklenen iki projesinin uygulama sonuçları ele alınacak.

Dünya Bankası Türkiye Direktörü Ulrich Zachau, "Türkiye'de hâlâ toplumsal cinsiyet anlamında, özellikle ekonomik fırsatlara erişim konusunda ciddi uçurumlar var. Çalışma yaşındaki kadınların yalnızca dörtte biri istihdam alanında. Kadınlar için daha fazla ve nitelikli iş yaratmak gerekir. Hükümet, önümüzdeki dönemde hazırlanan istihdam stratejisinde kadınların istihdamına odaklanacak, 'Dünya Bankası' olarak biz de bu girişimleri destekliyoruz." diyor.

Bütün bunların bir anlamı olmalı. Bugün yazarı sosyal politika uzmanı Sadettin Orhan, şu tespiti yapıyor: Kadınların işgücüne katılımını artırma konusunda maalesef AB'deki teşvik politikaları örnek gösteriliyor. Ancak aynı AB'nin -ironik olarak- nüfus artış hızının eksiye dönmesi ve kadınların doğurganlıklarındaki azalma sebebiyle; doğurganlığı teşvik eden, ücretli ebeveyn (özellikle anneler için) izni gibi teşvik unsurları görmezden geliniyor. Yani AB bir yandan kadına "çalış" derken, diğer yandan çalışma hayatındaki kadına "doğurursan ve bunun için kariyerinden fedakârlık yaparsan seni ömür boyu beslerim" diyor. Ancak bir kere 'Ev'den çıkarılan kadın, çok cazip teşviklere rağmen doğurmaya ve 'Ev'e dönmeye razı olamıyor. Diğer taraftan aynı AB, kendi yaşadığı açmazlara rağmen, her yıl düzenlediği 'İlerleme Raporu'nda, Türkiye'de kadınların işgücüne katılımının yetersiz olduğuna vurgu yapıyor. Bizimkiler bunu yuttuğu gibi, millete de yutturmaya çalışıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fakihlere ve dindarlara sorular

Ali Bulaç 2011.12.10

İstanbul Müftüsü Sayın Rahmi Yaran, bana bir açıklama gönderme lüzumunu hissetmiş. Şu hususları özellikle vurguluyor:

"3.12.2011 tarihli yazınızda şahsıma atfen 'mümkün olsa kadınlarla erkekler yan yana namaz kılsın' dediğimi yazmışsınız. Öncelikle benim böyle bir cümle kurmadığımı bilmenizi isterim. Kadınların özellikle bayram namazına gelmelerini, bunun için yer hazırlanmasını önemsiyorum. Sebebi de Hz. Peygamber'in (sas) bunu önemsemesi ve onun zamanında ay halindeki kadınların bile bayram namazının kılındığı alana gelmeleri, namaz kılmasalar da hutbeyi dinledikleri gerçeğidir. Bu konuda hayli rivayet mevcuttur. Bunlardan Buhari ve Müslim'dekileri ekte sunuyorum. Benim söylediğim; bu namaza erkekler yanında kadınların da gelmeleri, namazı beraber kılıp, hutbeyi birlikte dinlemeleri ve bayram heyecanının herkesçe yaşanmasıdır. Bunu söylerken kadınların da bulunduğu bir namazda saf düzeni ile ilgili olarak fıkıh kitaplarımızda var olan esasları dışlamak gibi bir düşüncem asla olamaz... Namazın beraber kılınmasından kastımın ihtilat olmadığını ayrıca ifade etme ihtiyacı duydum."

Hocamıza yeni görevinde başarılar dilerim. Yazmadan önce ona ulaşmaya çalıştım, başaramadım. Buna rağmen medyada yer alan haberlerden hareketle ona atıfta bulunmam mazeret teşkil etmez, bunu da kendilerine belirttim.

Buhari'de yer alan bir hadiste daha çarpıcı ifade var. Bilal bin Abdullah, mescitlere gitmek isteyen kadınlara engel olmak isteyince Abdullah bin Ömer, ona Hz. Peygamber'in "Birinizin hanımı mescide gitmek için izin isterse, ona mani olmayın." emrini hatırlatır. Ebu Davud'un rivayetinde "Kadınlarınızın mescide gitmelerine engel olmayın; ama evleri onlar için daha hayırlıdır." kaydı vardır. Sonraki dönemlerde -ki pek erken bir dönem olması gerekir- Hz. Aişe (ra) "Hz. Peygamber, kadınların bugün neler yaptıklarını görseydi, mescide gitmelerine engel olurdu." demiştir. (İbnü'l Esir el Cezeri, Camiu'l usul, Cilt. XVIII, s. 151)

Kadınların "cenazenin teşyiine katılmaları"yla ilgili Ümmü Atıyye dedi ki: "Biz kadınlar cenazenin arkasından gitmekten men edildik, ama bize bu konuda kesin bir yasak da konulmadı." (Buhari, Cenaiz, 30; Age, XVII, 767)

Aslında kadınların cuma, bayram ve cenaze namazlarına katılmasını engelleyen amir hükümler yok, özel bir teşvik de yok. Yerine göre kadınlar "hayrın bolca işlendiği meclislere, toplantılara" katılabilirler: "Ümmü Atıyye,

Hız. Peygamber (sas)'in şöyle buyurduğunu söylüyor: "Genç kızlar, evlenmemiş kızlar ve hayızlı kadınlar dışarı çıkıp hayrın bulunduğu meclislere katılsınlar ve Müslümanların dualarına iştirak etsinler. Yalnız hayızlı kadınlar namazgâhtan uzak dursunlar." (Buhari, Hac, 80) Ala kaderi'l imkân kadınlar arzu ederlerse söz konusu namazlara katılırlar. Şu var ki icma ile söz konusu namazlar kadınlara farz değildir, bu konuda Sünni-Şii, Zeydi-İbadi İslam mezhepleri arasında herhangi görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Tarihte bütün Müslüman toplumların takip ettiği örf şöyle teşekkül etmiştir: Kadınlara cami yolu açıktır, ancak cami merkezli ibadetler farz değildir; zira "ev daha hayırlıdır". Şimdi Diyanet, bu örfü değiştirmeye, en azından kadınları kendilerine farz olmayan cami merkezli ibadetlere katılmaya teşvik ediyor. Burada karşımıza önemli sorular çıkıyor:

- a) İslam bilginlerinin icmaı ve ümmetin örfü acaba yanlış olarak dinin özüne aykırı olarak mı teşekkül etti ki, bugün onu değiştirmeye kalkışıyoruz?
- b) Ümmetin örfü "erkek-egemen içtihat ve tatbikatlar(?)"ın mı, yoksa "İslam'ın ev ve aile tasavvuru"nın mu ürünüdür?
- c) 15 asırlık ittifak ve tatbikatı değiştirme lüzumunun "nass merkezli delili" nedir?
- d) Bu etkinlikler çerçevesinde camileri yeni düzenlemelere tabi tutarken, rol oynayan asıl saik nedir? Dinin bugüne kadar icra edilmemiş bir hükmünü veya ibadetini ihya etmek mi, yoksa "küresel piyasa"nın ve genel olarak kadını evin dışına çıkartmayı hedeflemiş "devlet politikaları" mı? Bu karar ve icraatların küresel ölçeklerde yürütölen program ve projelerden kopuk olduğunu düşünebilir miyiz?
- e) Laik devletin resmî kurumu olan Diyanet'in Müslümanların örfünü değiştirmeye hakkı ve yetkisi var mı?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kadın, pergel gibi!

Ali Bulaç 2011.12.12

Cumartesi günkü yazıda "kadına caminin yolunun açık olduğu"nu, ancak İslam tarihinde teşekkül eden "örfte kadına cami-merkezli ibadetlerin (cuma, bayram, cenaze, teravih namazı) farz kılınmadığını" yazdım.

Bunun gibi kadının iktisadî hayata, ticarete, iş dünyasına, üretime, sivil ve sosyal faaliyetlere katılmasını engelleyen hükümler yok, özel bir teşvik de yok. "Duruma ve yerine göre" kadın ticaret yapabilir, çeşitli resmî-sivil görevler alabilir. Ben hiçbir yazımda kadınlar zinhar iş hayatına girmesin, sosyal etkinliklerden uzak tutulsun demedim. Öyle zaruri durumlar var ki, kadın erkek gibi çalışmak, evin geçimini temin etmek zorunda kalabilir, bu kadınlara öncelikle iş temin etmek görevidir, hatta pozitif ayrımcılık bu muhtaç kadınlar için elzemedir. İslam tarihinde kadın elbette çok sorun yaşamıştır, ama ana karakteristiğiyle örf, kadını en azından muasırı din havzalarındaki kadınlardan daha iyi korumuştur.

Belirtmek gerekir ki örf, sosyolojik manada belli toplumlara özgü "âdet" veya belli kavimlere özgü "yerel/yöresel töre" değildir. "Örf"e atıfta bulunuyorum diye "gelenekçi veya muhafazakâr" olmam, bana bu yakıştırmaları yapanlar "fıkıh sosyolojisi"nden habersiz kimselerdir. Örf, Allah'ın muradının Şer'î hükümleri

tatbik eden ümmetin amelî hayatında tahakkuk eden pratiklerdir. Sünnet'in pratik tatbikatından, alimlerin icmaından, temeli meşru içtihadı dayalı bölgesel yaygın teamül ve tatbikattan alır. "Örf" doğru, olması gereken ve İslam'ın ruhuna uygun (ma'ruf) olduğundan Hukuk'ta kaynaktır. Bunun ne "gelenekçilik ve muhafazakârlık"la, ne "âdet ve töreler"le ilgisi var. Âdet ve töreye dayalı gelenek tashihe muhtaçtır, bazı unsurları zalimanedir; ama örfe dayalı gelenek gereklidir, tarihte beşerî hayatın sürekliliğini sağlar.

Kadına ilişkin örfün; İslam'ın öngördüğü âlem tasavvuru, âlem tasavvurunun merkezindeki dünya düzeni, dünya düzeninin merkezindeki ümmet ideali, ümmet idealinin merkezindeki daru'l-İslam, daru'l-İslam'ın medeniyet havzaları hükmündeki şehir hayatı ve şehir hayatının merkezindeki ev ve aile düzeniyle doğrudan ve zaruri ilişkisi var. Bu geniş perspektiften bakılmadığında, İslam tarihinde örf zemininde kadının konumunu, "ataerkil tahakkümcü" kültürün; dinî nasların erkekler tarafından yorumlanmış ayrımcı-cinsiyetçi meşruiyet fetvalarının ürünü görür ve bunun sonucunda Batı modernizmi, feminizmi ve küresel piyasa ideolojisi olan liberalizmin dayattığı 'kadınlarla ilgili program ve projelere birer can simidi' gibi sarılırsınız.

Benim demeye çalıştığım şudur:

1) Kadının iktisadî ve ticarî hayata katılması aslî değil, arızîdir. Bu yüzden hep "duruma ve yerine göre" ihtirazi kaydını koyuyorum. Evin geçimini üstlenecek erkek yoksa, kadın iş hayatına girmeli, kamu veya özel sektör onu tercihen işe almalı. Ancak kadının asli yeri evidir. "Ev, kadına farz olmayan ibadetlerin camide eda edilmesinden daha hayırlıdır." Erkek ailenin geçimini temin ederken kadın evin iç düzenini yürütür, bir anne olarak çocuklarının hayırlı-faydalı (salih) birer evlat olarak yetişmesini sağlar, ailenin huzur ve mutluluğunda (sekine ve sükûnet) rol oynar.

2) Kapitalist piyasa ekonomisi ise kadını iki ayağıyla "evin dışına" çıkarıp sömürü nesnesi haline getiriyor. Tüpten çıkan macun gibi bir daha geri dönmüyor; bu ise ailenin ve toplumsal hayatın çözülmesine yol açıyor. Kadın evden çıkınca, tümüyle özgürleşmiyor; çoğu yine erkek olan patronların, âmirlerin, müdürlerin denetimi altına giriyor.

3) İslam tasavvurunda kadın pergel gibidir; sağ ayağı -sabit kadem- evindedir, sol ayağıyla her yere gider, haricî her meşru ve hayırlı maddî, iktisadî, sosyal, sivil faaliyete, hadisteki güzel deyimle "Müslümanların hayırlı meclislerine katılır." Ama önce evi ve ailesi! "Ev" kadın için hayatî faaliyetlerin merkezi "ana karargâh"tır (33/Ahzab, 33). Toplumsal hayatın da ana merkezi, her biri mescid hükmünde olan "ev"dir. Ev kibleye yönlendirilmeli, mekân kullanımı ve hayat tarzı buna göre kurulmalıdır. (10/Yunus, 87)

Not: Etyen Mahçupyan'la tartışmayı isterim, ama dünkü yazısında üslubu 22 ayardan 18'e düşürmüştü. Biraz bekleyelim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sorunun başka boyutu

Ali Bulaç 2011.12.15

"Kadın konusu"nu takıntı haline getirdiğimi düşünenler var. Eleştiriler iki noktada toplanıyor:

a) Ataerkil bir kültürün içinden geliyorum, dini de gelenekte teşekkül ettiği üzere erkeklerin görme biçimiyle yorumladığımdan kadınların erkeklerin tahakkümü altında kalması fikrini savunuyorum.

b) Dünya değişiyor; sanayileşme, kentleşme, okullaşma, iş hayatı ve sosyoekonomik zaruretlar değişimi kaçınılmaz kılıyor. Beni eleştirenlere göre değişimi kabullenemiyorum, dolayısıyla arkaik, anakronik duruma düşüyorum.

Belirtmek gerekir ki, ben her iki eleştirinin dayanaklarını teşkil eden fikri, tarihi ve toplumsal referans çerçevesinin farkındayım, ancak her iki eleştirinin de uzağındayım. Bu köşeyi yakından takip edenler benim farklı bir kulvardan seslendiğimi biliyorlar.

İslam dünyası ve Osmanlı Batı ile askerî alanın dışında sosyokültürel zeminde de karşılaştığında, ilk gündeme gelen konulardan biri "kadın ve beden" olmuştur. İki dünya arasındaki medeniyet, politika ve askerî çatışmanın merkezî konulardan biri olan kadın ve beden bugün de sürmektedir. Kavgada sadece erkekler yer almıyor; her tarafta iki cins de yer alıyor. Eğer İslam toplumları Batı'nın ve küresel hegemon güçlerin istediği gibi laikleşip-sekülerleşeceklerse bu kadın ve bedenın yerleşik hale geleceğı algıyla ilgili olacaktır.

Ancak Batı'da veya Doğu'da kadının sorunun teşekkül ettiği tarihi-toplumsal mecra da görmezlikten gelinemez. Doğu'da kadını acıtan sorun büyük ölçüde "âdet ve törelerden beslenen gelenekler"den kaynaklanmaktadır. Anlaşmazlık konusu, sahih İslam inancını ve bu inancın tarihteki tezahürü olan örfü -çünkü örf tanımı ve tabiatı icabı İslam'ın sahih hükümlerine ve ilahi murada uygundur- bozulmuş, tahrif olmuş ve bu özelliğıyle kadını mağduriyete uğratmış "kötü âdet ve zalimane töreler"den ayırıp mı kadın konusunu konuşacağız, yoksa hepsini bir torbaya doldurup referans çerçevemizi tümüyle Aydınlanma'nın kaynaklarında mı arayacağız? Örfü ve sahih geleneğı hesaba katmayan modernist fakihler, hakikatte dini Aydınlanma'ya göre tefsir ediyorlar ki, bu meşru usul ve yol değildir.

Batı'daki gelişme seyrine baktığımızda ise üç önemli kırılma noktası görüyoruz:

1) 18. yy'da başlayan sanayi devrimiyle kentler oluştu, kırdan yaşayan insanlar sanayi merkezlerine, yeni kentlere göç etti. Kapitalizmle oluşan vahşi sömürüden en büyük payı kadın aldı, çünkü erkekle en azından eşit ücret almıyordu. Kadının imdadına "din" yetişmedi, çünkü zaten feodalite döneminde bile Kilise kadına hayırhah davranmıyordu. Bu yüzden kadın "dinin, geleneğın ve erkeğın kadın üzerindeki haksız denetim ve tahakkümü"nü sorguladı.

2) Ezici çoğunluğu erkek olan 57 milyon insanın öldüğü İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kadınlar himayesiz kaldı. Bir dizi başka faktörün de etkisiyle cinsel özgürlük, kürtaj hakkı ortaya çıktı. Kadınlar yeni durumda var olabilmek için cinsiyetçilikten kaynaklanan eşitsizliğe başkaldırdılar ve bununla bağlantılı olarak aktif toplumsal özne ve kamusal aktör olarak öne çıktılar. Kapitalist piyasa bunu seve seve teşvik etti.

3) Bugün ise bu iki gelişmeyi arka plana alan Batı -bundan ABD ve AB'nin hegemonik güçlerini kastediyorum- Batı-dışı toplumları dönüştürme aracı olarak kadın sorununu araştırmakta; politik ve stratejik bir enstrüman olarak kullanmaktadır. Özellikle farklı bir medeniyet, aile ve ev modeli olan İslam toplumlarını çözmeye çalışmakta, böylelikle sosyoekonomik avantajlarını, askerî ve politik hakimiyetini sürdürmeye çalışmaktadır. Yani üçüncü aşamada kadın sorunu, sadece kadın sorunundan ibaret değildir; ama elbette çözülmesi gereken kadın sorunu vardır.

Kadınlar üzerinden yürütölen proje masum değildir, politik ve askerî boyutu vardır. Başbakan R. Tayyip Erdoğan şöyle demektedir: "BOP, Türkiye'deki kadar hiçbir yerde yanlış anlaşılmadı... Projede ilk aşamada üç ülke Türkiye, İtalya ve Yemen eşbaşkandı. Ama proje doğmadan öldü. Bize düşen bu projede kadın hakları ve

demokratikleşme idi. Proje ilerleseydi, kazanımlar sağlasaydık fena mı olurdu?" (Zaman, 3 Şubat 2011.) Sorunun böyle bir boyutu da var.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

NATO Afganistan'da ne arıyor?

Ali Bulaç 2011.12.17

3 Aralık tarihli yazımda "Bugün NATO'nun Afganistan'da ve Pakistan'da giriştiği sivil katliamların neredeyse elde kalan tek gerekçesi 'Afgan kadının özgürleştirilmesi'dir" demiştim. Bu basit bir iddia olmayıp bir gerçeğin ifadesidir:

16 Haziran 2009'da Hürriyet'in internet sitesinde şöyle bir haber yer alıyordu:

"ABD'nin 2001'de Afganistan'da Taliban iktidarına karşı başlattığı harekâtla Taliban'dan "kurtardığı" ülkede, kadınların gelişimine dair verilen sözler çoktan unutuldu. Taliban gitti ama yerine gelen iktidar, kadınlar için neredeyse hiçbir şey yapmadı. Kadınlar yine eğitimden mahrum, sosyal hayattan dışlanmış, mahalle baskısı altında yaşamaya devam ediyor. Güçlülerle dolu yaşamlarından kaçabilmek için kendilerini yakarak intihar etmeyi seçen kadınların sayısı giderek artıyor. Bunun için ise kendilerini yakarak öldürmeyi seçiyorlar. Çünkü en ucuz intihar şekli bu. Yapılan araştırmalara göre Afgan kadınları en kolay ateşe ulaşabiliyor. İşte bu yüzden şu sıralar Herat kentindeki hastanenin Yanık Ünitesi, kendini yakarak öldürmeye çalışan kadınlarla dolup taşıyor. Onlar burkadan çıkıp, sargılara giriyor. Çoğu da kurtarılamıyor. Alman sivil toplum örgütü 'Medica Mondiale'ye göre, son bir yılda "tek kurtuluşu" kendini yakmakta bulan Afgan kadınlarının sayısı ikiye katlandı. Başkent Kabil'de sadece bu yıl 36 kadın kendini yakarak intihar etti. İntihar olaylarının başlıca sebepleri arasında zorla evlendirilme, tecavüz, cinsel taciz, mahalle baskısı, burka altında geçen ya da geçmek bilmeyen yıllar var."

Eşzamanlı olarak benzer haberler yaygın olarak Avrupa medyasında yer aldı. Haberi okuyanlar ister istemez şöyle düşünüyor: İyi ki Amerika Afganistan'ı işgal etmiş, iyi ki NATO bugün Afganistan'da.

Elbette bu tür haberlerin bir arkaplanı var. 2010 yılının başlarında bugünkü gibi NATO sivil katliamlarına öylesine hız vermişti ki, Avrupa kamuoyu hükümetlerine "Bizim Afganistan'da ne işimiz var?" diye sormaya başladı, hatta baskılar Hollanda'da hükümetin düşmesine yol açtı. Hükümetler zorda kalınca ABD ve NATO merkezi kamuoyunu yatıştırarak çareler aramaya başladı. İşte tam o sırada CIA'nın internet sitelerine düşen bir raporuna göre, "ABD'nin Afganistan işgalini Avrupa'ya satma" planı hazırladığı ortaya çıktı. "CIA belgesinde, başta Fransa ve Almanya olmak üzere birçok Batı Avrupa ülkesinde Afganistan'daki işgale karşı artan bir tepki olduğu vurgulanıyor, söz konusu ülkelerdeki kamuoyu görüşünü etkilemek için üç ana başlık öneriliyordu:

1. Obama savaş için en önemli satıcı olabilir.
2. "Kadınlar" savaşın kamuoyunda destek bulması konusunda etkili olur.
3. Uyuşturucu ve mülteci korkusunun abartılması.

Raporda 10 Fransız askerinin ölümü ve Kunduz katliamı sonrası Sarkozy ve Merkel'in yaşadığı sıkıntılara dikkat çekilirken, "doğru mesajlarla bu tepkiler kontrol altında tutulabilir" deniyordu.

Mesaj şu olmalıydı: "Taliban'ın geri dönmesi durumunda kız çocuklarının eğitimi konusundaki tüm kazanımlar kaybedilecekti." Medyada "yeni bir mülteci krizi"nin işlenmesi tavsiye ediliyor, ama ağırlıklı olarak Obama ve Afgan kadınların "savaşın Avrupa'ya satılması" konusunda en etkili araçlar olduğu ifade ediliyordu.

Avrupa kamuoyunda Obama'ya yönelik olumlu bakış açısının kullanılması gerektiğine dikkat çekilen raporda, ABD başkanının Afganistan işgali hakkında yapacağı destek taleplerinin Avrupa'da yankı bulacağı, Obama'nın "en iyi satıcı" olduğu öne sürülüyordu. CIA'ya göre, Afganlı kadınlar, özellikle medya kullanılarak, işgal için desteğin artırılmasında "en etkili araçlar" olarak kullanılabilirdi. "Taliban baskısı altında deneyimleri hakkında konuşan" kadınların medyada daha fazla yer alması gerektiği savunulan CIA raporunda, Afganlı kadınların özellikle Avrupalı kadınlara ulaşmak için çok önemli olduğu vurgulanıyordu. (Daha geniş bilgi için bkz. Dünya Bülteni, Çiğdem Aktı'nın haberi, 29 Mart 2010)

ABD ve Avrupa'nın (NATO) Afganistan'da ne aradığını biliyoruz. Ama bizlere "neyi satarak" bu Müslüman ülkeyi harabeye çevirdiklerini biliyor muyuz?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Din, gelenek ve modernlik

Ali Bulaç 2011.12.19

Hangi sorunu ele alırsanız alın, karşınıza çıkan ilk konu, bir sorunu hangi düşünce kaynaklarına müracaat ederek teşhis edeceğiniz ve hangi kaynaklara göre tedavi edeceğinizdir.

İslam dünyasının durumunun hiç parlak olmadığı aşikâr. Ne tarihi yüceltmeye gerek var, ne bütün sorumluluğu klasik veya postmodern sömürgeci Batı'nın üstüne atmaya. Açık olan şu ki, bizim çok yönlü bir değişim sürecinden geçme zaruretimiz var. Kısaca kendimizi; siyasetimizi, toplumsal yapımızı, ahlaki formasyonumuzu, ekonomik anlayış ve tutumumuzu tepeden tırnağa değiştirmek zorundayız.

Bu köşede birkaç kere işaret ettim: İslam ile Batı arasında dört çatışma noktası var: Enerji kaynakları ve enerji nakil hatlarının kontrolü meselesi; İsrail'e Batı'nın verdiği blok destek; dinin (İslamiyet) modern dünyadaki konumu, toplumsal ve kamusal alanda düzenleyici vasfının tanınıp tanınmayacağı; İslam dünyası değişirken değişim projelerini kendisi mi belirleyecek, yoksa Batı'nın önüne koyduğu programlara mı harfiyen uyacak?

Ortadoğu'da baş gösteren toplumsal patlamalar eğer mevcut yönetimleri devirmeyi başarıp yeni rejimlere doğru yelken açabilme başarısını gösterirlerse, ilk karşı karşıya gelecekleri konu bu dört sorun olacaktır.

Batı (ABD-AB) bize kendi değişim/reform programlarını önermiyor, empoze ediyor, gerektiğinde dayatıyor. Sebebi açık: Biz Batı'nın projelerine göre değişmeye çalıştıkça, Batı'nın küresel sosyo-ekonomik ve askerî hegemonyası sürmektedir. Ama bu projelerin felsefi kaynaklarının Batı'ya da hayrı kalmamıştır. Nitekim sorunlarımızı çözemiyoruz, olmayan hastalıkları bünyemizde üretiyoruz (etnik ve mezhep çatışmaları, milliyetçilikler, cinsiyet ayrımcılığı, sınıflar arasında uçurumun yol açtığı husumetler, diğer dinlere karşı tahammülsüzlük, cinsel sapkınlıklar, ailenin çözülmesi vs.).

Hiç kimse Müslüman toplumların "iyi durum"da olduğunu söyleyemez. Böyle bir yüceltme bizi kör eder. Ne İslami referanslar ne tam modern kriterler açısından İslam dünyası iyidir. Sosyo-kültürel yapısı zayıftır; ahlaki

bakımdan çöküş yaşamaktadır; aydınları iktibasçı ve tüketicidir; iktisadi, beşeri ve tabii kaynakları heba olmaktadır; adalete ve özgürlüğe uzaktır; toplumsal çözülmeye uğramaktadır; postmodern sömürgeci güçlerin av sahasıdır; otokrat rejimler, monarşiler ve diktatörlükler tarafından yönetilmektedir, en 'demokrat' görüneni bile vesayet rejiminden kurtulmuş değildir; mezhep ve etnik çatışmalara sürüklenmektedir; şehirleri her geçen gün biraz daha patolojik hal almaktadır; rüşvet, yolsuzluk, usulsüzlük iş yürütmenin teamülü olmuştur; giderek şiddet sarmalına sürüklenmektedir vs. Hiç kuşkusuz bu iç karartıcı tabloda 'kadın' da kötü bir durumdadır. Aile içi şiddet, kadın cinayetleri, çalışma hayatında karşılaşılan sorunlar, verimsiz eğitim, katılım vb. birçok alanda kadın ciddi sorunlar yaşamaktadır.

Ancak diğerleri yanında kadın sorununu teşhis edip çözmeye çalışırken aynı sualle karşılaşıyoruz: Sorunu hangi referans çerçevesine göre anlayıp çözeceğiz?

Birbiriyle anlaşmazlık halinde üç referans çerçevesi söz konusu: "Din/İslamiyet"; "gelenek" ve "modernlik." Benim "din"den anladığım, kaynağı Kur'an ve sahih sünnet olan "Ed-Din"dir. Bu dinin tarihteki tezahürü, menşei ma'ruf olan doğru tecrübe yani örf ve ümmetin icmaıdır. "Gelenek"ten anladığım, dinden de beslense, ağırlıklı kısmı âdetler, töreler ve teamüller bütünüdür. Bunların bir bölümü "iyi ve doğru", bir bölümü "kötü ve yanlış"tır. Kritik edileceklerse ilk referans çerçevesine, yani Ed-Din'e göre kritik edilmeli, devam ettirilmesi gerekli olanlar devam ettirilmeli, atılması gerekenler atılmalı. "Modernlik"ten anladığım "bireycilik, sekülerleşme ve ulus devlet" formudur. Düşünce temeli aydınlanmanın kaynaklarıdır. Ben modernliği mümkün kılan her üç parametrenin çöktüğünü, dünyanın postmodern zamanda başka bir mecraya girip ciddi bir krizden geçtiğini düşünüyorum.

Eğer sorunlarımızı teşhis edip çözeceksek gelenekten ve modern insan tecrübesinden elbette yararlanacağız; ama her ikisini de olduğu gibi kabul etmeyeceğiz. Her ikisini ilk kaynağa, Ed-Din'e irca ederek kritik edeceğiz. "Gelenekçilik/tutuculuk" ve "muhafazakârlık/modernistlik" dışında başka bir çerçeve.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni anayasa için öneriler

Ali Bulaç 2011.12.22

19 Aralık günü Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı (GYV) olarak TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu'na "yeni anayasa"yla ilgili önerilerimizi sunduk. A'dan Z'ye bir anayasa metni yerine, öncelik verdiğimiz 6 maddenin altını çizmekle yetinmenin daha doğru olacağını düşündük. Sebebi şu: Bir insan grubu, bir teşekkül, bilim adamları veya partiler bütün toplum adına sözleşme yapamaz. Sözleşme tarafların bir araya gelip müzakere yöntemiyle ve mutabakatla ortaya çıkan metindir. Eğer bir grubun metni temel alınacaksa -ki neredeyse herkes aynı şeyi yapıyor- grubun siyasî ve sosyal tasavvuru herkes için amir metin haline gelmiş olur ki, bu özünde totaliter bir tutumdur. Kimsenin bir başkası adına hak tanımlama ve tayin etme yetkisi olmamalı.

Diğer bir sebep bizim Vakıf olarak yeni anayasa için en iyi hazırlığı olan nadir birkaç kuruluştan biriyiz. Geçenlerde Gaziantep'te 25.sini düzenlediğimiz toplantı dahil olmak üzere neredeyse her ulusal ve uluslararası toplantıda anayasa konusu bir şekilde gündeme gelmiş bulunmaktadır. Daha önemlisi bir anayasa metni nasıl ortaya çıkar, bunun usul ve tekniğini hep takip ettik, her toplantı sonunda çıkan bildiri metinleri bu usulün ürünüdür.

Üçüncü husus 16-17 Kasım 2007 "Yeni bir anayasa" konulu toplantıda 8 maddelik; 29 Nisan/1 Mayıs 2011'de "Yeni dönem yeni anayasa" konulu toplantıda 10 maddelik öneriler paketi çıkmıştı. Bu iki toplantıdaki sonuç bildirimleri yeterince yol gösterici sayılır, sonuç bildirilerini ve tartışma metinlerini de Komisyon'a sunduk.

Vakıf Başkanı Sayın Mustafa Yeşil'in sunduğu 6 madde, 20 Aralık tarihli Zaman'da yer aldı. Hüseyin Gülerce Bey ile bendeniz de şahsî görüş ve önerilerimizi ifade etme imkânını bulduk. Komisyon üyeleri önerilerimizi dinledi, zapta geçti.

Herhangi bir grubu veya kuruluşu bağlamaksızın tamamen şahsî olarak şu konuların yeni anayasa metninde yer almasını önerdim:

- 1) Liberal bakış açısına göre sorunlar "bireysel haklar" çerçevesinde çözülemez; bu yüzden anayasada "grup hakları" da yer almalıdır ki, dinî hayatını ciddiye alıp yaşamak isteyenlerin, Kürt sorunu, Alevi talepleri ve gayrimüslimlerin hak talepleri karşılsın. Grup hakkının bireyin hapisanesine dönüşmemesi için tedbirler alınmalıdır. Grup hakkı bireysel hakları iptal edici olmamalıdır.
- 2) Baskı altında kalmaksızın, tamamen kendi özgür iradeleriyle kişiler -iki veya daha fazla- kendi aralarında herhangi türden ve herhangi bir alanla ilgili sözleşme (akid, muahede, anlaşma vs.) yapıp ilişkilerini buna göre düzenlemek istiyorlarsa, devlet bu sözleşmeyi tanımalı, onlara merkezden amir hüküm empoze etmemeli.
- 3) Kişiler arası ihtilaflarda sivil hakemlerin çözüm ve kararları tanınmalı; hakemin gücünü aşması veya taraflardan birinin muhalefeti durumunda ihtilaflar mahkemelere taşınmalı. Bu, adliyenin yükünü yarı yarıya azaltacaktır.
- 4) Yeni anayasada "din ve vicdan özgürlüğü" kuvvetli bir biçimde vurgulanmalı, şu dört temel hak ve özgürlük özellikle teminat altına alınıp işlerlik ve hayatiyet kazanması için gerekli düzenlemeler yapılmalı: a) Din seçiminde bireyler özgür olmalı, kimseye şu veya bu tarzda baskı uygulanmamalı; b) Herkes dinî inancını açıklama, başkasına anlatma (tebliğ etme) hakkına sahip olmalı; arzu etmiyorsa dinî inancını açıklamaya da mecbur edilmemeli; c) Herkes dinî inancına göre yaşama hak ve özgürlüğüne sahip olmalı. Devlet sadece başkalarının dinine müdahale veya baskı uygulanması durumunda müdahale etmeli; d) Herkes ve her topluluk dinî inancına göre örgütlenme, faaliyet gösterme hak ve özgürlüğüne sahip olmalı.
- 5) Yeni yurttaşlık tanımı salt "eşit yurttaşlık" şeklinde tanımlanmamalı, "Farklılığı koruyan eşit yurttaşlık" ilkesi kabul edilmelidir. Çünkü kendi başına "eşitlik" farklılığı yok eder; kendi başına "farklılık" grupları diğerlerine göre eşitsiz konuma mahkûm eder. Yeni yurttaşlık gayrimüslimleri de içine almalı.

"Farklılığa dayalı eşit yurttaşlık ve grup hakkı" olmadıkça, bugünkü liberal demokrasilerin "siyasî çoğulculuğa açık, sosyo-kültürel çoğulculuğa kapalı" krizlerine çözüm bulunamaz. "Sosyal devlet ve ekonomi" konusu cumartesiye.

Yeni anayasa için öneriler: Ekonomi ve sosyal devlet

Ali Bulaç 2011.12.24

Yeni ve sivil bir anayasanın kollaması gereken önemli konulardan biri "ekonomi" olmalıdır.

"Ekonomi"den kastım, bir noktadan sonra fizik kuralları gereği patlaması mukadder sürekli şişirilmekte olan balon benzeri "büyüme" değil, gelir adaletsizliğinin ve kitlesel yoksulluğun yol açtığı büyük sorunların önüne geçmek için gerekli yasal tedbirlerin alınmasıdır.

Bunun "devlet müdahalesi-merkeziyetçi planlama veya kolektivizm"le uzaktan yakından ilgisi yok. Kastettiğim, adaletsizliğin giderilmesinin devletin en temel görevlerinden biri olduğunu hatırlatmaktan ibarettir: "Adalet mülkün temelidir." Bu temel hukuki-ahlaki ilke dolayısıyla devletin birinci görevlerinden biri adaleti sağlamak olmalıdır. Ve biliyoruz ki, adaletin hiç göz önüne alınmadığı alanlardan biri ekonomidir.

Türkiye gelir adaletsizliğinin en bozuk olduğu birkaç ülkeden biri. Güngör Uras'ın yerinde deyimiyle "7,3 milyon insanımız Honduraslı, 7,3 milyonumuz İsviçreli." Honduras, Güney Amerika'nın en yoksul ikinci ülkesi. 2010 verilerine göre Türkiye'de 735 milyar dolarlık Milli Gelir'in yüzde 32,2'sini nüfusun yüzde 10'u, yüzde 2,1'ini de en yoksul yüzde 10'u almaktadır (Milliyet, 19 Aralık 2011.)

Anayasada Türkiye Cumhuriyeti'nin "sosyal devlet" olduğu yazılı. Ancak uygulamada hükümetlerin takip ettiği iktisadi politikalar, kamu kaynaklarının nüfusun ilk yüzde 10'unun devlet eliyle zenginleşmesini hedeflemekte olduğundan, yoksulların sosyal devletten faydaları değil, hükmün maksadına aykırı olarak zararları olmaktadır. Dolaylı vergilerin yüzde 67'si halktan toplanıyorsa, yoksul ve orta sınıflar en büyük zararı görüyor demektir. Son 10 senedir takip edilen iktisat politikaları bunu düzeltmedi. İlk yüzde 10 içinde yer alan büyük sermaye sahipleri 2015 hedeflerini 2008'de gerçekleştirdiklerini açıkladılar. Yoksullar ise hâlâ yoksul. Resmi kaynaklar, nüfusun yüzde 15'inin yoksul olduğunu kabul ediyor, fiiliyatta bu oran çok daha yüksek. Nüfusun yüzde 60'ı olan orta sınıfın geliri 46,9'a düşmüş.

İnsanı hüznölendiren konu, adalet ve refahın yoksullara da yayılması gibi konularda daha hassas olması gereken hocalarımızın "Yoksulluk ve işsizlik yapısal sorun, küresel düzeyde yaşanıyor" deyip, bize ilaç olarak "aynî veya nakdî yardımları" sunmaları. Kur'an ve Sünnet'teki hüküm ve tatbikatların ruhuna bakıldığında "infak, sadaka ve zekât"la ilgili hükümlerin asıl maksadının, açlara balık vermeyi öngören "iane ve yardımları" değil, zenginlerden kaynak aktarmak suretiyle zayıf ve yoksul kesimlere satın alma gücü kazandırmak, balık tutar hale getirmek olduğu görülür.

Adalet konusunda duyarlı bir hükümet, iktisat bürokratlarına ve akademisyenlerine şu direktifi verirse, iktisadi mekanizma buna göre şekillenir: "Benim iktisat politikamın esası, gelir bölüşümünü düzeltmek; orta sınıfları güçlendirmek; yoksulları önce korumak, sonra onları salt tüketici olmaktan çıkarıp üretici ve istihdam edici özneler olarak ekonomiye katmak; büyük sermaye gruplarını bir yandan orta ve yoksul sınıflara karşı korurken, diğer yandan uluslararası piyasalarda rekabete sürüklemektir. Haydi buna göre politikalar ve enstrümanlar bulun." Görürsünüz, sosyal adalet nasıl düzelir. Refah tabana yayılır, orta sınıf güçlenir, yoksullar canlanır, birer üretici özne olarak ekonomiye girer.

Liberallerin iddia ettiklerinin aksine ekonomi, zorunlu-teknik süreç değildir; siyasi tercihtir. Tercihiniz hangi zümrelerden yana ise takip ettiğiniz politikalar ona göre şekillenir. Daron Acemoğlu'nun işaret ettiği üzere akademisyenler, adalet duygusunu zayıflatmak amacıyla politikacılara ve liderlere, "eşitsizliğin teknoloji, küreselleşme, yetenek arzındaki değişimlerden zorunlu olarak kaynaklandığını" telkin edip, ekonominin her

ülkede ve dünyada nüfusun yüzde 10'una, hatta 0,1'ine göre şekillenmesine çalışıyorlar. Bu bir göz boyamadır, her ülkeyi eninde sonunda ya büyük krize veya büyük toplumsal patlamalara sürükleyecek adaletsiz düzendir.

Yeni anayasada orta sınıflar ve yoksullar lehine olmak üzere, ama somut cümlelerle "sosyal devlet"in yeniden tanımlanması gerekir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Toplumsal cinsiyet

Ali Bulaç 2011.12.26

Sayın Bakan Fatma Şahin arayıp "Müslüman Toplumlarda Değişim ve Kadının Rolü" adlı toplantıya bizzat davet etmeseydi, bu konuya şimdilik dönmeyi düşünmüyordum.

Davete icabet edip toplantıya gittim, konuşmaları dikkatle dinledim, söz verdiğim üzere yazımı yazıyorum. Başarılı bir toplantı olduğunu, Türkiye'nin İslam dünyasını mobilize etme yeteneğini gösterdiğini söyleyebiliriz.

Toplantının ana konusu "toplumsal cinsiyet"ti. Bundan kastedilen kadın-erkek arasındaki eşitsizliğin giderilmesi, kadın eğitimi ve kadının iş piyasasına dahil edilip istihdam alanı ve kapasitesinin artırılması. İstisnasız söz alan ülke temsilcilerinin tümü aynı temayı neredeyse aynı cümle kalıplarıyla tekrar ettiler, aynı çözümlere işaret ettiler.

Bu ve benzeri toplantılarda gözlediğim husus şudur: Ana stratejik cümle tartışmaya açılmıyor. Verili stratejik cümlelerin tahakkuku için "taktikler ve operasyonlar" konuşuluyor. Örneğin, kadının siyasal katılım, eğitimi ve istihdamı için çıkarılması gereken yasalar, yasaların uygulanması için alınması gerekli tedbirler, toplumsal zihniyet dönüşümü vs. Bu arada ilginç argümanlar çıkmıyor değil. Iraklı hanım, ülke demokratikleşmedikçe cinsiyet eşitliğinin sağlanamayacağını söyleyip, demokratikleşmenin kriterini kadın erkek eşitliğine endeksledi. Libya temsilcisi Fatima A. Kadura, Kaddafi dönemini kastederek diktatörlük döneminde Libyalı kadının ezildiğinden söz etti, 'yeni dönemde kadın özgürleşecek' dedi. Filistin temsilcisi Fadwa Allabadi, sorunun önündeki engellerin gelenekler olduğunu, geleneklerin de dine dönüştüğünü söyledi. Allabadi'ye göre Filistinli kadın bir yandan İsrail işgaline karşı mücadele verirken, öte yandan geleneklerin baskısını sürdüren Filistin erkeklerine karşı da mücadele ediyor. Bana en çarpıcı gelen konuşmayı Afganlı kadın temsilci yaptı. Belirttiğine göre gelişme 2002'den beri Afganlı kadının lehine sürmektedir, Afganlı kadın giderek özgürleşmektedir. Verdiği tarih Amerika'nın Afganistan'ı işgal ettiği tarihe denk düşüyor.

Uzun zamandan beri benim gözlemim şu: Müslüman toplumların önüne şu üç postulat konuluyor:

1) İslam dünyası geri kalmıştır, kalkınması gerekir. Kalkınmanın ve modernleşmenin önşartı kadınların eşitliği, eğitimi ve istihdamıdır.

2) Bu stratejik hedefin önünde engeller var: Din, gelenek ve aile yapısı. Dini doğrudan hedef almak doğru değil, çünkü dinin kendisi engel teşkil etmiyor, dinî anlayış ve dinî yorum engel. Müslümanların dinî anlayışı ataerkildir, hiyerarşiktir; kökten değiştirilmesi gerekir. Gelenek ise bütünüyle kötü, hep erkekleri baskın ve üstün konumda tutmuştur. Verili aile yapısı da kadını eziyor, ev kadının hapishanesi haline gelmiş. Kadın annelik ve ev hanımlığında kaldıkça yeteneklerini geliştiremiyor, onu evin dışına çıkarıp özgürleştirmek lazım.

3) İslam ülkelerinde hükümetler ve yönetimler bir yandan toplumsal cinsiyet ayrımının kaldırılması için emredici politikalar takip ederken, diğer yandan 'din, gelenek ve aile'yle ilgili radikal zihniyet dönüşümü ve reformun sağlanması için etkinlikler düzenlemeli. Türkiye bu konuda öncü rol oynayabilir.

Tartışmasız toplantının yıldızı olan Sayın Bakan Şahin, nezaketen yazılarımı dikkatle izlediklerini söyledi. Kendisine teşekkür ettim. Kendimi yeterince anlatabildiğim kanısında değilim. Ciddi, tartışmaya derinlik katabilecek bir eleştiri gelmiyor. Bildik "erkek-egemenliğine son, kadın-erkek eşit olmalıdır, kadın özgürleşmelidir" repliği dışında şeyler duymadım. Benim kaygım, bu konunun türümüzün ana dokusuyla ve 'neslin emniyeti'yle ilgili olduğu hususudur. Şu sorulara kimse cevap vermiyor: Kadın-erkek arasındaki farkı ortadan kaldırmadan eşitliği nasıl sağlayacağız? "Cinsiyet ayrımcılığı" değil, "cinsiyet ayrımı" kötü mü? İki cins arasındaki zalimane ayrımcılıklara karşı tedbir alırken, kadını ve erkeği birbirlerine karşı özerkleştirmek ne kadar sağlıklı olacak?

Bu konuda sadece Haber Türk'te Serdar Turgut dikkate değer bir yazı yazdı (19 Aralık). Kendisine teşekkür ederim.

NOT: Bu ayki çarşamba dersimizin konusu "Bernard Lewis ve Huntington'un çatışma doktrinleri" olacaktır. 28 Aralık saat 18.30'da Tarık Zafer Tunaya'dayız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Irak'ta ne oldu?

Ali Bulaç 2011.12.29

Mart-2003'te başlayan ABD'nin Irak işgali sona erdi.

Bunun "askerî görüntü" itibarıyla sona erdiğini bilmek lazım. Eski ve yeni elçilikleri, konsoloslukları, askerî ataşelikleri, danışmanları, özel şirketleri, yeni üsleri ve küçük, ama vurucu kuvvetleriyle ABD; Irak'ı kontrol altında tutmaya devam edecek. 1. 200 civarındaki görevi önceleri askerler yerine getirirken şimdi 'siviller' üstlenecek. Dolayısıyla "Amerika çekildi, İran geldi" haber cümlesinin herhangi bir gerçekliği yok. Ama elbette İran, Irak'ta inisiyatif kazanmaya çalışıyor, bu ayrı bir konu.

Bu aşamada sormamız gereken dört temel soru var: Irak'ta ne oldu? Niçin oldu? Bundan sonra ne olabilir? Ve aslında ne olmalı? Bugün ilk soruyu ele alacağız. Sorunun cevabı dramatik bir resim.

Resim, tamamıyla Amerika Irak'tan askerlerini çekerken işgal kuvvetlerinin geride nasıl bir Irak bıraktığı konusuyla ilgili.

Rakamlar, bilgiler muhtelif. Bağımsız kuruluşların 2008'de yayınladıkları raporlara göre işgal 1 milyon Iraklının hayatına mal oldu. O tarihte 2 milyon mülteciden söz ediliyordu. Aralık-2011'deki Amerikan kaynaklarına göre ise ölen Iraklının sayısı 100 bin. Yurtdışına kaçan ve yer değiştirmek zorunda kalan mülteci sayısı 4 milyonun

üzerinde. Fransız araştırmacı Geraldine Chatelard'a göre 1990-2002 arasında 1,5 milyondan fazla Iraklı dönmek üzere ülkelerini terk etmişti. 2003 işgalinden sonra mültecilerin ve kaçanların 4 milyon civarında olması hiç abartılı değil.

Aralarında 12 yaşındaki kız çocuklarının da olduğu 30 bin Iraklı kadın tecavüze uğradı, güney bölgelerinde olan doğumlarda "sarışın çocuklar"ın sayısında belirgin bir artış var. Bosna'daki gibi bazı anneler intihar etmeyi seçiyor.

Seçilerek öldürülen bilim adamı ve entelektüel sayısı 550. Bazı meslek gruplarına mensup akademisyenler de hesaba katıldığında sayı 3 bine ulaşıyor. Iraklılar, tanıklıklardan hareketle bu faili meçhullerden İsrail'in Mossad ajanlarını ve Pentagon personelini sorumlu tutuyorlar. Leyla Enver'e göre, işgal öncesinde 45 bin bilim adamı vardı, şimdi yoklar.

Direnışçi diye hapse atılıp işkenceye maruz kalanların sayısı 18.900. 2010 yılında ortaya çıkan Wikileaks belgelerinde 2004 ile 2009 arasında suçları sadece yurtlarını savunan binlerce Iraklıya akıllara durgunluk veren işkence yöntemlerinin kullanıldığını gösteriyordu. Ebu Gureyb Cezaevi insanlık suçları literatüründe çoktan yerini aldı. CIA mensubu John Kirikao "Onlara öyle işkenceler uyguladık ki, Tanrı'yı gördüler." diyordu.

16 bin sivil kayıp. Bağdat ve diğer şehirlerin müzeleri yağma edildi, sadece Bağdat Müzesi'nden 170 bin eserin kaçırıldığı tespit edilmiş bulunuyor.

Irak'ın tamamının altyapısı çökmüş durumda. İçilebilir su dahi yok, işsizlik oranı yüzde 70; yaklaşık 7 milyon insan açlık sınırının altında, günde 2,2 dolarla hayatta kalma mücadelesi veriyor. 1,5 milyon insan evsiz kalmış durumda. 1990-2002 arasında Amerika'nın uyguladığı insanlık dışı ambargo sonucunda çoğunluğu çocuk olmak üzere 1,5 milyon kişi ölmüştü, bu ölümler şimdi geometrik olarak artmış bulunuyor. Türk Tabipler Birliği'nin 2005'te yayınladığı rapora göre, Irak'taki hastanelerin yüzde 12'si kullanılamaz haldeydi. Bebek ölümlerindeki artış engellenemiyor, beş-yaş altı çocukların yüzde 27'si beslenemiyor. Eskiden okuma-yazma oranı yüzde 80'lerde seyrediyordu, şimdi 50'lere inmiş durumda. Kısaca harabeye, viraneye dönmüş bir Irak var ortada.

Aslında kimsenin öldürülen Müslüman halkla ilgilendiği yok. Dick Cheney "Düşmanımızın ölümlerini sayacak değiliz." diyordu. İstatistikler işgal kuvvetleri için tutulur. Buna bakıldığında Irak'ta 4.747 Amerikalı, 179 İngiliz, diğer ülkelerden 139 asker öldürülmüş. Yaralı asker sayısı 32 bin.

Belirtmek gerekir ki Afganistan'da süren trajedi Irak'takinden aşağı kalır değil. Küçük bir not: Irak'ta yüz binler öldürölür ve şehirler harabeye çevrilirken, işgal kuvvetlerinin uçakları bir "Iraklıların Arap kardeşleri Körfez ülkeleri"nden, bir "Osmanlı bakiyesi Türkiye"nin Adana'daki üslerinden kalkıp üzerlerine ölüm yağdırıyorlardı.

Peki, Amerika'nın ve diğer işgalcilerin derdi neydi?

YASAL UYARI

Yayınlanan köşe yazısı/haberin tüm hakları Feza Gazetecilik'e aittir. Kaynak gösterilse dahi köşe yazısı/haberin tamamı özel izin alınmadan kullanılamaz. Ancak alıntılanan köşe yazısı/haberin bir bölümü, alıntılanan habere aktif link verilerek kullanılabilir. Ayrıntılar için lütfen **tiklayınız**

31 Aralık'ta ne yapalım?

Ali Bulaç 2011.12.31

Keşan Müftüsü Süleyman Yeniçeri'nin "Noel Baba yaşamış mı, yaşamamış mı belli değil.

Hristiyan âleminin çıkardığı bir şahsiyettir. Noel Baba baca ve pencereden giriyor. Doğru dürüst birisi olsa kapıdan girerdi. Bizde kapıdan giriliyor, Kur'an-ı Kerim 'Evlere kapıdan girin diyor'. Neden bacadan giriyor ki?" demesi mutad yılbaşı tartışmasına keyif katması beklenirken, laikçi malum çevreler Müftü Bey'i hedef tahtasına oturtular. Kültür Bakanı Ertuğrul Günay da o her zamanki amirane, hâkimane ve azarlayıcı üslubuyla Müftü Bey'e sınırlarını hatırlatmakta gecikmedi. Halbuki Müftü Bey'in demeci bütün Türkiye'de 'hoş bir mizah' konusu olarak algılandı, insanlar 'adam olsa bacadan girmez' itirazını çok sevdi.

Öyle garip, insana 'la havle' çektiren görüşler ortaya atıldı ki, sosyo-kültürel bakımdan ne kadar patolojik durumda olduğumuzun tam resmidir. Mesela meşhur Sümerolog Muazzez İlmiye Çığ "Noel Baba tamamıyla Türk'tür, bayramı da var, bu bayram Türk geleneğidir." diyor. Dostumuz Abdurrahman Dilipak, Noel Baba'nın 'İncil hafızı' olduğunu, bizim onu "İslam mirası içinde kabul ettiğimizi", "Kur'an kursu hocası gibi sayılabileceğini", "Müslüman kabul edilip mezarı başında Yasin okutulduğunu"; Katolik, Ortodoks ve Protestanların kendisini aziz ilan edip kültürel miraslarına katmak istediklerini söylüyor.

Oysa ne Noel Baba'nın Aziz Nikola ile ilişkisi vardır, ne Hristiyanlar Noel Baba'dan hazzetmektedirler. Birçok Hristiyan kilise ve çevre defalarca bu pagan figürün dinleriyle, Hz. İsa ile ilişkili olmadığını açıklamıştır. Dindar Hristiyanlar için herhangi bir değeri yoktur, aksine Hz. İsa'nın dünyaya gelişini gölgelemektedir. 18. yüzyıl, ama özellikle 1930'da Coca Cola tarafından bir reklam figürü olarak üretilip kapitalist piyasaya sürülmüştür. Şimdi de piyasa tarafından tüketimi ve eğlence sektörünü tahrik edici bir unsur olarak kullanılmaktadır.

Arşivime bakıyorum, neredeyse her sene sonunda bu konuyla ilgili bir yazı yazmışım. Bu sene de yazıyorum. Biri dinini ciddiye alan dindar aile ve çevrelere, diğeri hükümete naçizane iki tavsiyem var:

1) Biz Müslümanların bin 400 sene kullandığımız takvim Hicri'dir, geçen yüzyılda olağanüstü şartlarda Miladi takvime geçmek zorunda bırakıldık. Takvim basit bir gün ve ay hesabı değildir; bir din, iktidar ve medeniyet perspektifinden zamanın yeni bir düzenlenmeye tabi tutulmasıdır. Aynı zamanda bir felsefedir. Fransız ihtilalcileri Kilise'nin zaman anlayışına itiraz ettiklerinden "devrimin üç idealinden biri olan eşitlik"i sembolize eder düşüncesiyle "gece-ile gündüzün tam eşitlendiği 22 Eylül"ü yeni takvimin başlangıcı ilan ettiler, ama tutmadı.

Biz Müslümanlar yılbaşı kutlamayız. Bizim kutladığımız iki bayramımız vardır: Ramazan ve Kurban Bayramı. Efendimiz (sas) Medine'ye geldiğinde halkın İran etkisinde Nevruz ve Mıhrican günlerini kutladıklarını gördüğünde "Allah bu iki bayramınızı onlardan daha hayırlı iki günle değiştirdi: Kurban ve Fıtır (Ramazan) Bayramı." buyurmuş. (Ebu Davud, Salat, 245, Nesai. İydeyn, 1) Biz de 31 Aralık akşamı hiçbir şeyi kutlamayalım, eğlence tertiplemeyelim, hediye alıp dağıtmayalım.

2) Hükümete önerimiz: Şırnak Uludere'de 35 masum genç yanlış istihbarat sonucu F-16'ların bombardımanı ile hayatını kaybetti. Bu olayda 'kasıt' yoktur, ama 'ağır kusur' vardır. Bence hükümet hiç değilse 1 günlük yas ilan etsin ve bunu Pazar gününe denk getirsin. Bu, Van depreminde nasıl bir ve beraber olduğumuzu bütün Türkiye olarak gösterdiysek, yılbaşı kutlamalarını iptal etmek suretiyle yine bir ve beraber olduğumuzu, acılarımızın

ortak olduğunu göstermesi bakımından faydalı olacaktır. 35 masum can toprağa verilirken Türkiye, yılbaşı eğlencesi sarhoşluğuyla vur patlasın-çal oynasın mı gününü geçirecek?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İki yanlış bir doğru etmez!

Ali Bulaç 2012.01.02

Uzun zamandır Kürt meselesiyle ilgili yazmak içimden gelmiyor.

Sebebi, "Kürtlerin masum ve tabii haklarını savunmak" gerekçesiyle sahnede yerini alan siyasetçiler ve bu dava adına silahlı mücadele yürüten PKK bana samimi gelmiyor. Hükümet ise samimi gibi görünse de 'yanlış' yolda, devletin hâlâ zahirinde yuva yapmaya devam eden güçlerin etkisinde.

BDP'yi bir ölçüde anlamak mümkün, "silahlı örgüt"ün bütünüyle aksine siyaset takip edemez, bu onun bir lanet çemberi gibi içine aldığı reel politiği. PKK da, sağlanacak bir çözümünden kendisinin kazancının ne olacağının hesabında. Belli ki bu canipten en azından şimdilik çözüm yönünde derde deva gelmez.

Peki 'hükümet canibi'ndeki refleks ve çözüm modelleri işe yarar mı? Başlangıçta kabul edilen "yeni strateji" doğrudu, çözümü getirebilirdi, ümit vericiydi: "Güvenlik alanında kararlı mücadele, siyasileri muhatap alma ve özgürlükleri genişletme sürecini başlatma" fikri. Eğer hükümet, PKK ile mücadelenin inisiyatifini tamamen sivillerin eline verip, emniyet kuvvetlerini daha aktif hale getirebilseydi, sıkça rastladığımız karakol baskınları olmaz, "uçaklar PKK militanlarını vuruyor, geri çekilsinler" türünden üst düzey subayların tuhaf konuşmalarına tanık olmazdık. Bu bir ölçüde sağlandı da. Ancak PKK'nın kışa girerken ağır bir darbe yiyeceğinden endişe eden

a) PKK'nın kendisi;

b) PKK'nın bitmesini istemeyen devlet içindeki iyi saatte olsunlar;

c) AK Parti'ye ağır darbeyi ancak PKK terörünün indireceğini düşünüp bir anda Kürt sorunu savunucuları ve PKK muhibbanı haline gelen beyaz Türkler, beyazlaşmak isteyen esmerler, Ergenekon ve Balyoz davasıyla büyük sarsıntı geçiren ulusalcılar, Nişantaşı cemaati vs. harekete geçti.

Bu kirli bir savaştır, kimin eli kimin cebinde pek belli olmuyor. Herkesin zahirindeki dürtüler farklı, dolayısıyla refleksler de farklı. Resmi Türkiye'nin pek de kendi aralarında organizeymiş gibi görünmeyen güçleri, yeni kimlikler, maskeler takınıp çözüm sürecini sabote ettiler. Hükümet beklenmedik biçimde ağır, incitici, itici, dışlayıcı ve çatışmacı bir milliyetçi dili benimsedi; "devlet bir terör örgütüyle görüşür mü, önce PKK ezilmeli, dizüstü çökertilmeli, mecali bütünüyle bitirilmeli, sonra çözüm konuşulmalı" stratejisini izlemeye başladı. Elde Heronlar da var, onlar hareket eden her cismi tespit edecek, F-16'lar ve helikopterler bombalayacak. İşte bu milliyetçi-demir yumruklu kafayla Uludere katliamı altına imza atıldı, 35 masum gencin cesetleri paramparça edildi.

Hakkari'den konuştuğum dostlarım, ölenlerin neredeyse tamamının AK Parti seçmeni olduklarını söylüyor. Büyükleri korucu, yıllardır devletin yanında çarpışıyorlar. Kaçakçıları güvenlik kuvvetlerinin bilgisi ve denetimi

altında. Orası resmi olmayan ikinci Habur kapısıdır. Kadın, oğluna şöyle diyor: "Yavrum askeri görürsen korkma, emniyettesin."

Bir diğer büyük hata, Amerika ve Körfez ülkelerinin dolduruşuna gelip Suriye konusunda izlenen riskli, yanlış ve ölümcül politika. 14 Temmuz'dan beri bunun bedelini ödüyoruz. Bir anda ABD ve Körfez monarşilerinin hatırına Ortadoğu'yla ilişkilerimiz neredeyse dondu. Suriye, Irak ve İran'la karşı cephelerde konuşlandık.

Yine de PKK'ya karşı operasyonlar sürerken halk tepki vermiyordu. Kaç PKK'lı öldürüldü, Güneydoğu'da tepki yoktu. Ancak Uludere katliamı bölgeyi ayağa kaldırdı. 35 gencin katli görünürde 'ağır kusur'dur. Kusur olunca "devletin meşru-görünen kurumları ve kuvvetleri"nce de 'kasıt' yoktur. Bundan zerre miktarı şüphe etmiyorum. Ama

a) Kürt sorunu çözülmesin;

b) Terör ve askerî operasyonlar sona ermesin;

c) AK Parti yeni ve sivil anayasa yapmasın, diye aralarında tarihsel ittifak kuranlar, uzun ellerini ta derinlere sokup büyük bir hamle yaptılar. Uludere, AK Parti'ye vurulabilecek en ağır darbeydi.

Bizim gibi insanlar Kürt tarafına ve hükümete seslerini duyuramazlar. Tepelerde "başka akıllar" yön çiziyor. Bunu anladık. Ama Türkiye toplumu olarak bilelim ki, her iki taraf yanlış yolda; bu çatışma masum halka dönecek, devletin bombaları ve PKK'nın Kalaşnikofları bu ülke gençlerinin üstüne ölüm yağdırmaya devam edecek. İki yanlıştan bir doğru çıkmaz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zevk için öldürmek

Ali Bulaç 2012.01.05

29 Aralık tarihli yazımızda "Irak'ta ne oldu?" sorusuna cevap arıyorduk. Üç sorumuz daha var: Niçin oldu? Bundan sonra ne olabilir? Ve aslında ne olmalı? Bu soruların cevapları sadece Irak açısından değil, Türkiye'nin de içinde yer aldığı bölgenin alacağı şekil açısından da önemli. Benim kanaatim, Türkiye'de vuku bulmakta olan olaylar -en başta Kürt sorununun geldiği nokta- bundan kopuk değildir.

Bölgede olup bitenler hayli karmaşık. Bir açıdan bakıldığında işgal ve çatışmaları açıklayabilirsiniz, bu size belli bir zihinsel rahatlık da verebilir. Ama gerçek daima birkaç katmanını sizden saklı tutacaktır.

Olayları anlamaya çalıştığımızda çoğu zaman sosyo-psikolojik faktörü yeterince hesaba katmaz, zahirde önümüze sürülen sebeplere bakmakla yetiniriz. Medyanın gücü ve belli merkezlerin zihinleri yönlendirme kabiliyetleri sayesinde en azından bir süreliğine de olsa, önümüze konulan gerekçelere inanabiliriz. Irak işgalinin kitle imha silahlarıyla ilgili olduğuna ilişkin büyük yalanın bir süre iş ve işlev görmesi gibi. Ancak çok sonraları ABD'nin Irak'a kitle imha silahları dolayısıyla müdahale etmediği ortaya çıktı. CIA hesabına çalışan Rafid Ahmed Elvan el Cenabi, 2011 yılında bu gerekçenin üretilmiş haber ve yalanlara dayandığını itiraf etti. Geçen sene şubat ayında The Guardian gazetesine konuşan el Cenabi "Saddam'ın bakteriyolojik silah geliştirmeye yönelik gizli programı bulunduğu yönünde bilerek yalan söyledim. Rejimi yıkmaya şansını böylece

yakalamıştık. Ben ve oğullarım Irak'a demokrasinin gelmesi için gereken sebebi yarattığımız için son derece gururluyuz." diyordu.

Belli ki İslam ülkelerine demokrasi çok pahalıya patlayacak. 29 Aralık tarihli yazımda verdiğim rakamları her geçen gün ortaya çıkan yeni bilgi ve belgeler artırıyor. Amerikalılar demokrasi için 100 bin Iraklının öldürüldüğünü söylüyor ama İngiliz ve İsviçreli araştırmacıların 2003-2008 arası verdikleri ölü sayısı çoğu kadın ve çocuk olmak üzere 92.600'dür. (Y. Şafak, 17 Şubat 2011) Irak'a 'demokrasi ve özgürlük' için yüz binlerce Iraklının kanına giren ABD devlet başkanları birbirlerini kutlarken, önemli bir insani misyon üstlendiklerini düşünüyorlar. Geçen sene şubat ayında Obama, ABD'de sivillere verilen en yüksek 'sivil nişan' olan Özgürlük Madalyası'nı George W. Bush'a verirken, aynı zamanda "dünya barışı ve kültürüne yaptığı katkılar"dan dolayı teşekkür ediyordu.

Bush, demokrasi ve özgürlük adına Irak'ı işgal ederken, canı sıkılan askerleri bazen stres atıp rahatlamak için 'sivil katliam' yapıyorlardı. Mesela 12 Temmuz 2007 günü Bağdat'ın kenar mahallelerinin birinde bir grup insanın belirlendiğini söyleyip sivil bir topluluğu helikopterlerden açtıkları ateşle öldürdüler. Ölenlerin tümü sivil. Bu tür katliamların epey tekrarı oldu. 2007 katliamının soruşturmaya konu olmasının sebebi, öldürülenlerin aralarında Reuters muhabirinin olmasıydı. Başlangıçta ABD Savunma Bakanlığı, askerlerin davranışlarının 'uygun' olduğunu açıklamıştı, Wikileaks belgeleri ve görüntüleri açıklandığında olayın düpedüz 'kasıtlı katliam' olduğu ortaya çıkmıştı. Daha sonra 'özensiz bombalamalar, rastgele atışlar'la ilgili haberler artmaya başladı. 2010 Eylül ayında Washington Post, Irak gibi Afganistan'da da ABD askerlerinin 'zevk için sivilleri vahşice öldürdükleri'ni yazdı. Eğlenmek için masum insan öldüren askerler, cesetleri parçalara ayırıyor, fotoğrafladığı kafatası ile kemikleri saklayıp Amerika'ya götürüyorlar. Askerlerden birinin babası, bu cinayetlerin artmasından korktuğu için oğlunu kendisi ihbar etmiş. (Y. Şafak, 20 Eylül 2010) Benzer bir başka olay çavuş Calvin Gibbs'in öldürdüğü insanların parmaklarını kesip arkadaşlarına göndermesiydi. Askerî Savcı Yüzbaşı Dan Mazzon'a göre, "Bu cinayetleri yapan askerler tamamen kontrolden çıkmış bulunuyorlar. Sırf eğlenmek için sivil öldürüyorlar." (Y. Şafak, 2 Kasım 2011)

Bu öldürme biçimlerinde politik veya askerî sebepler değil, sosyopsikolojik faktör rol oynuyor. Hasta bir ruhun silah taşıyan bedeni cinayet makinesine dönüşmüş. Çok az telaffuz edilen 'dinî faktör' de var. Cumartesi ele alalım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İşgallerde 'din faktörü'

Ali Bulaç 2012.01.07

Auguste Comte'un tarihi devirleri modern zamanlardaki uluslararası ilişkileri anlamada maalesef etkili olmuştur. Zannedilir ki, Comte'un dediği gibi beşeriyetin tarihinde din sadece Ortaçağlar'da rol oynamış, 19. yüzyıla gelindiğinde sahneden çekilmiştir.

Öyle değil. Dün olduğu gibi bugün de din belirleyici faktörler arasında yer almaya devam etmektedir: Öyle ki, Amerika'da neredeyse hiçbir başkan ve yönetim dinî faktörü hesaba katmadan karar almıyor.

Amerika'nın İsrail'e verdiği şartsız desteği, Yuhanna İncili'nin kehanetler/alametler bölümünü bilmeden anlamak mümkün değildir. Özellikle Reagan'dan George W. Bush'a kadar "Tanrı'nın kıyamete zorlanması" ana

stratejiler arasında yer almıştır. Daha önceki yönetimler de bu faktörün etkisinde politika geliştiriyordu; ama en çarpıcı olanı Ronald Reagan'ın 1986'da Libya'ya yapacağı saldırıdan bir gün önceki konuşmasında kullandığı cümle idi:

"Bu savaş, İsmailoğullarının son ferdini çölün derinliklerine sürünceye kadar devam edecektir." Reagan, Kaddafi'nin Aziziye'deki konutunu bombalayıp kundaktaki çocuğu öldürecek, ama saldırıya öylesine derin tarihsel ve dinî bir anlam yükledi ki, dinî faktörün ne derecede belirleyici olduğunu bilenler bildi, bilmeyenler öylece bakakaldı.

Bu konu ABD'nin Irak'ı işgal ettiğinde bir kere daha gündeme geldi. Başkan George W. Bush, Irak'a "Haçlı seferi" ruhu veya misyonu ile gideceklerini söylüyordu. Kimine göre Bush bunu ağzından kaçırmıştı, kimine göre, kastettiği bildiğimiz 'Haçlı savaşları' değildi. Ancak sonraları ABC Televizyonu, Afganistan ve Irak'ta ABD askerlerinin kullandığı silahların üzerinde İncil şifreleri olduğunu ortaya çıkardı. O gün gazetelerde haber şöyle yer almıştı: "Üretici firma Trijicon'un silahlara İncil'den ayet şifreleri yerleştirdiği belirlendi. Tüfeklerin nişangâhlarına '2COR4:6' veya 'JN8:12' gibi değişik rakam ve harfler kazılı olduğunu tespit eden Amerikan ABC Televizyonu, bu silahlarla Irak ve Afgan askerlerine de eğitim verdiğini belirtiyordu. Tüfeğin nişangâhında yazılı olan '2COR4:6', İncil'in 'İkinci Korintliler 4:6' bölümünü işaret ediyor. İncil'in bu bölümünde 'Karanlığı aydınlatan ışığı veren Tanrı, yüceliğini İsa'nın şahsında göstermek için yüreklerimizi de aydınlattı' yazıyor. Bir başka grup tüfeğin üzerinde ise 'JN8:12' şifreleri bulunuyor. Bu da 'Yeniden Doğuş Bölümü'nü gösteriyor. Burada 'Ben dünyanın ışığıyım. Beni takip edenler asla karanlıkta yürümeyecekler, hayatın ışığıyla donanacaklar' ifadesi kullanılıyor." (Akşam, 20 Ocak 2010)

Hiç kuşkusuz dinin savaşlarda veya uluslararası politikanın tayininde bir faktör olarak rol oynaması sadece 'kendini inanca kaptırmış liderler'in değil, geniş kitlelerin de işi. 2007 yılına girerken, her 10 Amerikalıdan 4'ü dünyanın kaosa sürükleneceğine ve İsa Mesih'in dönmesi için gerekli şartların oluşturulması gerektiğine inandığını söylüyordu. İsa Mesih'e hazırlanmak gerekirdi.

Paul Craig Roberts, 2009'da 533,7 milyar dolarlık savunma harcamasına 126 milyar dolar daha ilave edildiğine işaret ettikten sonra şunu soruyordu: "Dünyanın tek süper-gücünün Irak ve Afganistan gibi ülkeler tarafından tehdit ediliyor olması nasıl mümkün olabilir? Eğer ki işgalcilere karşı gerilla kabiliyetinden başka bir askerî kapasitesi olmayan ülkeler tarafından tehdit edilebiliyorsa bu durumda ABD nasıl süper-güç olabilir? Bu savaşlar aldatmacadır, Amerikan silah sanayiini zenginleştirmek ve güvenlik kuvvetlerinin Amerikan vatandaşları üzerinde polis gücüne sahip olması için tasarlanmıştır."

Bu doğru. Haçlı seferlerini düzenleyenler de, belki Kudüs aşkıyla yol üzerindeki zenginlikleri yağmalamayı planlamışlardı, ama yine de seferlerin meşruiyet çerçevesi dindi. O günden beri İslam nefreti ve Türk korkusu, Batılıların sadece edebiyatlarına değil, operalarına, dillerine, argolarına sinmiş bulunuyor. Armida Operası'nın başarılı aranjörü Mehmet Yeşilçay'a göre 1098'de gerçekleşen ilk Haçlı Seferi'yle, bugünkü Afganistan ve Irak'ta yaşananlar bunların devamıdır.

İşgalcilerin bir bölümü zevk için, bir bölümü 'din adına' öldürüyor. Öldürmelerin bir bölümü de yeni savaş teknolojisi, özellikle İHA adı verilen Heronlar dolayısıyla oluyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ebu Gureyb'de ne oldu?

Irak Ebu Gureyb Cezaevi'nde uygulanan insanlık dışı işkence, basit manada esirleri konuşturma amacına matuf değildi.

Direnışi kırmanın bir yöntemi olarak düşünöldü. Irak üzerinde çalışan yüzlerce ABD'li uzman ve akademisyenin vardığı sonuca göre, Iraklıların direnişini kırmanın yolu, onların hayatta en çok değer verdikleri şeyi keşfedip çökertmektir. Araştırmalarına göre Irak ve genelde Araplar -aslında Türkler ve Kürtler de öyle- aile, aşiret ve daha geniş grup mensubiyetine sahiptirler. Değer verdikleri en büyük şey "şeref/onur"dur. Eğer onurlarını kırarak olurlarsa, direnç ve direnişlerini de kıracaklardı.

Buradan hareketle, Iraklıların onurlarını kırma aracı olarak işkenceye başvurdular. Gece yarısı gözlerine kestirdikleri bir Iraklıyı çoluk çocuğuyla evinden alıp gizli merkezlere götürüyorlardı. Hanımını, kız kardeşini veya kızını gözünün önünde soyup tecavüz ediyorlardı. Hristiyan askerler istekli olmadığı için, seçilmiş eşcinsel askerlere en saygın şahsa ailesi önünde tecavüz ettiriyor, sonra çı çıplak merkezin antresine atıyorlardı. Gururu kırılmış insan işgale direnmez, doğrudan veya dolaylı esareti kabullenir.

İşkenceler yanında ABD askerlerinin işlediği en büyük suçlardan biri de kadın ve çocuk istismarı. Tutuklu bulunan yüzlerce kadına tecavüz edilirken, mağdurların arasında 10 ila 14 yaş arasında birçok çocuk da bulunuyor.

Kabul etmek lazım, işkencede Amerikalı askerler yalnız değildi. 2005'te Irak askerleri, Bedir Tugayları ve peşmerge milis güçlerin de, tutukladıkları Iraklılara ağır işkence yaptıkları ortaya çıktı. İçişleri Bakanlığı'na ait bir binada bulunan 175 tutukludan bazılarının derilerinin soyulduğu belirlendi. The Independent gazetesi şunları yazıyordu: "Tutsaklar, milis güçler tarafından yakalanıp işkenceden geçirilmişti. Olay, hükümet hesabına çalışan milisler ile ölüm mangalarının gizliden gizliye sürdürdüğü vahşi savaşı gözler önüne seriyor. Irak'ta insanlar tutuklanıp aylarca ortadan kayboluyor. Her hafta elleri arkalarına bağlanarak infaz edilmiş erkeklerin, bazen de kadınların cesetleri bulunuyor." Bir Amerikan kanalına konuşan tutsaklar, askerlerin kendilerine plastik kurşunla ateş açtığını, sahte infazlar düzenlediğini anlattı.

2003'te haklarında suçlama olmadan tutuklanan iki Iraklı işadamaı aslan kafesine konulduklarını öne sürdü. 37 ve 35 yaşlarındaki Taha Muhammed Sabbar ile Şerzad Kemal Halid, 17 Temmuz 2003'te tutuklandıktan sonra kaldıkları Ebu Gureyb ve Camp Bucca'daki üste maruz kaldıkları işkenceleri anlattı. Amerikan Yurttaşlık Hakları Derneği ve Önce İnsan Hakları aracılığıyla martta sekiz Iraklı ile birlikte ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld aleyhine dava açan Sabbar, Amerikan medyasına kafesli işkenceyi şöyle aktardı: "Bir asker kafesin kapısını açıyor, diğer ikisi beni içeri sokuyordu. Aslanlar bana doğru koştuğunda geri çekip kapıyı kapatıyorlardı. Bilincimi tamamen yitiriyordum."

Obama, Bush yönetimi sırasında CIA'ya gözetimindeki sanıkların konuşturulmasında kullanılması için 10 yöntemle izin veren belgeleri Nisan-2009'da kamuoyuna açıklamıştı. 2002 ve 2005 tarihli dört notta, dönemin ABD Adalet Bakanlığı hukuk müşavirlerinden dönemin CIA yönetimine, 10 sorgulama tekniğinin ABD yasalarına göre 'işkence' sayılmayacağı bildiriliyordu.

Verilen 'işkence değildir' izniyle ABD'nin Afganistan, Irak, Guantanamo ve diğer gizli sorgulama üslerinde uygulamaya sokulan metotlar, stres pozisyonları, karanlık hücre, uykusuz bırakma, çıplaklık, gıda manipölasyonu, duvara vurma, duvarda bekletme, karna tokat-tekme, yüze tokat, ıslatma, yüzü sabitleme, sarma.

Obama, kötü muamelede bulunan CIA görevlilerine yargılanmayacakları güvencesi getirdi, sadece 'ABD tarihinin karanlık ve acı dolu dönemine ait bu yöntemlerin' bir daha kullanılmayacağını belirtmekle yetindi. (milliyet.com, 17 Nisan 2009.)

Irak'ta vuku bulan Kur'an-ı Kerim'in verdiği şu haberin işaret ettiği trajik durumun ta kendisiydi: "Gerçekten hükümdarlar bir ülkeye girdikleri zaman, orasını bozguna uğratırlar ve halkından onur sahibi olanları hor ve aşağılık kılarlar; işte onlar, böyle yaparlar." (27/Neml, 34)

YASAL UYARI

Yayınlanan köşe yazısı/haberin tüm hakları Feza Gazetecilik'e aittir. Kaynak gösterilse dahi köşe yazısı/haberin tamamı özel izin alınmadan kullanılamaz. Ancak alıntılanan köşe yazısı/haberin bir bölümü, alıntılanan habere aktif link verilerek kullanılabilir. Ayrıntılar için lütfen **tiklayınız**

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Afganistan'da ne oldu?

Ali Bulaç 2012.01.12

Geçen hafta "Irak'ta ne oldu?" sorusuna üç yazıyla cevap aramaya çalışmıştık. Bu hafta "Afganistan'da ne olup bittiğine" bakmaya çalışacağız. 2014'te Amerika, NATO-ISAF işgal kuvvetlerini çekip, ülke güvenliğini Afganistan güvenlik kuvvetlerine devredecek. Buna göre işgal 13 sene sürmüş olacak.

Dile kolay. Afganistan gibi Sovyet-Rus işgaline uğramış yoksul bir ülke 13 sene süren ikinci bir işgale maruz kalıyor. Sormamız gereken sorular şunlar: Afganistan hangi suçu işledi de bu işgallere müstahak oldu? İşgal Afganistan'ı ne hale getirdi?

Önce bir anekdotu anlatmam lazım. ABD'nin Afganistan'ı işgal etmesinden (7 Ekim 2001) birkaç gün sonra sağcı muhafazakâr kimliğiyle tanınmış büyük bir işadamı ve dışarıdan siyasete müdahil bir zat beni telefonla arayarak Amerikalıların 'Türkiye'deki İslam' konusunda doğrudan fikir sahibi olacakları birilerini dinlemek istediklerini, genellikle yanlış bilgilendirildikleri ve yönlendirildikleri için beni önerdiğini söyleyip evinde yemeğe davet etti. Kabul ettim, bir akşam Boğaz'daki malikânesinde 5-6 Amerikalı ve Türkiye'den 5-6 seçkin kişiyle yemek yedik. Aslında Amerikalılar bize herhangi bir fikir sormadılar, üstü kapalı bir tür "tebliğ" yaptılar: "Amerika, Afganistan'a asker çıkarmıştır. El Kaide terörü ve Taliban'la gayesi ulvi bir savaşa girmiştir, işini bitirmeden oradan çıkmayacaktır." Türkiyeli Müslümanlardan "terörle ve Taliban'la aralarına mesafe koymalarını" istiyorlardı.

Amerikalılara üç soru sordum:

1) Neden hep darbelerin ve darbecilerin arkasında duruyorsunuz?

2) Her sene insan hakları ihlalleriyle ilgili raporlar yayınlıyorsunuz, neden süren ve can acıtıcı mağduriyetlere yol açan 'başörtüsü yasağı'yla ilgili dikkate değer vurgunuz yok?

3) Her ülke tarassut altında, neden İsrail'e kayıtsız şartsız destek verip onun her türlü hak ihlalini görmezlikten geliyorsunuz?

Son soruyu cevapsız bıraktılar. İlk iki soru için, Türkiye'de kuvvetli "laik-Kemalist hassasiyet" olduğunu, etkili nüfusun yüzde 20'sinin "Şeriat tehlikesi"nden korktuğunu söylemekle yetindiler.

Neyse, netice itibarıyla Amerikalıların, zamirlerindeki niyetlerinin uzun süreli işgal olduğunu, İslam dünyasında birtakım kanaat önderlerini de "Taliban'a ve cihad fetvalarına destek vermemeleri yönünde uyardıkları"nı anladık.

Afganistan'ı işgal ederken Amerika'nın öne sürdüğü üç gerekçe vardı: 1) Üsame bin Ladin ve El Kaide; 2) Taliban yönetimine son vermek; 3) Afganistan'a özgürlük ve demokrasi getirmek.

Buna göre Bin Ladin tarihin gelmiş geçmiş en büyük teröristi; El Kaide de en büyük terör örgütüydü. Taliban ise, "Ortaçağ kafasıyla vahşi İslam"ı temsil ediyordu, bu zihniyeti kökten kazımak hümanist bir görevdi. Afganistan monarşiler, kabile savaşları, etnik çatışmaların coğrafyasıydı, 'özgürlük ve demokrasi'ye geçerse durumu düzelecekti. Afganistan'da işe, işgal kuvvetlerinin Batı'da eğitim görmüş ve Batı ile uyumlu bir ekibi başa getirmekle başladılar. Afgan kadının modern hayata katılmasını sağlamak için zecri tedbirler almak, reform programları uygulamak en önem verdikleri iş oldu.

Süren işgal yıllarının da bize deneysel olarak gösterdiği gibi, Amerika ve sonra NATO kuvvetlerinin Afganistan'daki varlıklarına gösterilen bu gerekçeler birer bahaneydi. Asıl hedefler başkaydı. Afganistan, Rus işgalinden kurtulmuştu, ama yeni Rus yönetimiyle anlaşmalar imzalayabilir; Çin'in Batı'ya yönelimini kolaylaştırabilirdi. Daha sonra (2004) uygulamaya konacak "Medeniyetler ittifakı" çerçevesinde ise Arapları çevreleme operasyonunda İran'ı yeterince tazyik altına almayı bilirdi. İşgalden hemen önce İran'la uyumlu çalışan Ahmed Şah Mesud öldürülmüştü.

İşgalin petrol ve yeni maden kaynaklarına el koymakla da ilgisi vardı. Daha sonraları ülkenin kuzeyinde 1 milyar 800 milyon varillik petrol ve 1 trilyon dolarlık lityum yatakları bulunduğu açıklanacaktı. Dahası uyuşturucu üretimi ve trafiğinin kontrolü söz konusuydu. Araştırmalar, Taliban yönetiminde asgari seviyeye inen uyuşturucu üretimi ve nakliyesinin işgalden sonra katlanarak arttığını gösteriyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Afganistan'da ne oluyor?

Ali Bulaç 2012.01.14

Afganistan'da görev yapan ABD askerlerini, öldürdükleri Taliban'ın cesetlerine işerken gösteren bir video görüntüsü ortaya çıktı.

Askerlerden biri işerken cesede bakıp "İyi günler dostum!" diye bağııyor. Fonda ise, bu görüntüleri seyredenlerin yükselen kahkahaları var.

Bu çirkin görüntülerin savaşla ilgisi olmadığı açık. Irak'taki gibi Afganistan'da da 'zevk için insan öldüren' ruh hastaları var. Eylül 2010'da Amerikalıların tıpkı Ebu Gureyb Cezaevi'nde yaptıkları işkencelerin bir benzerini Kandahar'da uyguladıkları ortaya çıkmıştı. Bu benzetmeyi, Danimarka Savunma Bakanı Gitte Lillelund-Bech yapmıştı. Ama sonraları NATO'nun başına geçecek olan Başbakan Anders Fogh Rasmussen iddiaları "yok hükmünde" saymıştı. Aynı tarihlerde The Guardian'da yer alan bir habere göre, Afganistan'da görev yapan bir grup Amerikan askerinin "gizli ölüm timi" kurarak sivilleri öldürdüğünü ve hatıra olarak parmaklarını kesip sakladıklarını yazmıştı. (Zaman, 16 Eylül 2011)

Aslında yetkililer her şeyi biliyor. Mesela 4 arkadaşıyla 3 sivil Afganlıyı sebepsiz yere öldürdüğünü söyleyen ABD'li çavuş Jeremy Morlock, hedeflerinin "öldürmek olduğunu ve bunu zevk için yaptıkları"nı mahkemede itiraf etmişti. (Yeni Şafak, 25 Mart 2011)

Afganistan'da sivil öldürmeler ayyuka çıkmış bulunuyor. Ama NATO'nun en üst düzey sivil yetkilisi Mark Sedwill'e göre "Afganlı çocuklar Londra, New York ve Glasgow'dan daha güvenli bir ortamda yaşıyorlar." Uluslararası yardım kuruluşu Savethe Children'dan (Çocukları Koruma) bir uzmana göre, Afganistan'da her 5 çocuktan biri 5 yaşına gelmeden ölüyor. BM'ye göre Eylül 2008'den Ağustos 2010'a kadar bin 795 çocuk öldü ya da yaralandı. (Zaman, 23 Kasım 2010) Rakamlar çok düşük, UNICEF'in 2009'da açıkladığı rakamlara göre bebek ölümlerinde Afganistan en üst sıralarda yer alıyor. Hiç kuşkusuz bebek ölümlerinde olduğu gibi sivil ölümlerinde de elimizde güvenilir bilgiler yok. Amerika ölümlerle ilgili çetele tutmuyor, Dink Cheney "Biz düşmanlarımızın ölümlerini sayacak değiliz." demişti. Açıklanan rakamlar da hayli düşük. Bunu aykırı kaynaklardan test etmek mümkün. Mesela Wikileaks sitesinin açıkladığı 91 bin raporda yer alan bilgi notları dehşet verici. Temmuz 2010'da medyaya sızan bir belgeye göre, Amerika 150 Taliban militanının öldürüldüğünü açıklamıştı, gerçekte ise öldürülenler sivildi ve sayıları da 300 idi.

Amerikan işgalinin ortalama 100 bin sivilin hayatına mal olduğu yönünde tahmini bilgiler var. Sivil katliamlara yol açan sebepleri pazartesi günkü yazıda ele alacağız. Şu kadarını söyleyelim, söz konusu sebeplerden biri tamamıyla "özensizlik, umursamazlık". En ufak bir şüphe veya çek edilmemiş bir istihbarî bilgi, uçakların hedef gösterilen insanları imha etmelerine yetiyor. El Kaide'nin önde gelen isimlerinden Leyt el Lebi'nin hedef alınması sırasında 6 kişinin yanı sıra 7 sivil de öldürüldü. Bir belgede kısa süre içinde 195 sivilin öldürüldüğü, 174'ünün yaralandığı bilgisi yer alıyor. Dahası koalisyon güçlerine ait "siyah birlikler"in "Taliban" diye yakaladığı kimseleri işkenceye tabi tutup öldürdükleri bilgisi yer alıyor. (Yeni Şafak, 27-28 Temmuz 2010) Sivil ölümlerle ilgili sık sık haberlere rastlanır oldu. Reuters'in 26 Temmuz 2010'da geçtiğı bir habere göre, Helmand eyaleti Sengin bölgesinde NATO güçleri bir günde 45 sivili öldürdü. 2011 yılıyla ilgili birkaç haber daha aktaralım: NATO ve Afgan askerleri Gaziabad bölgesinde 64 sivil öldürdü (Zaman, 21 Şubat); BM'nin hazırladığı rapora göre sivil ölümler önceki yıllara göre yüzde 15 artmış bulunuyor, 2010'da 2 bin 777 sivil öldürme kaydedildi. (Zaman, 10 Mart) Yine Helmand'da NATO kuvvetleri hepsi kadın ve çocuk 14 sivili, 20 polisi ve 30 Taliban militanını öldürdü. (Yeni Şafak, 30 Mayıs) NATO, 19 Haziran 2011 günü 9, 20 Haziran günü 3'ü çocuk 15 sivili öldürdü. (Zaman, 21 Haziran) BM Yardım Misyonu'na göre 2011 yılının ilk 6 ayında Afganistan'da bin 462 sivil öldürüldü.

Son bir not: Afganistan'dan sonra NATO kuvvetleri Pakistan'da benzer öldürmelere başlamış bulunuyor. İlk dikkat çeken operasyon, 27 Kasım 2011'de 28 Pakistanlı askeri öldürmesiydi.

Sivil ölümler, 'yan zaiyat'!

Ali Bulaç 2012.01.16

Beşeriyet olarak vahim bir durumla karşı karşıya bulunuyoruz.

İlk insan toplumlarından bu yana görülen savaşlar, modern çağda temel karakter değişmesine uğramaktadır. Savaşınlar ve kullanılan silahlar, doğrudan yerleşim birimlerini hedef almakta, gelişen savaş teknolojisi ve yeni devreye sokulan silahlar kitlesel sivil öldürmelere yol açmaktadır.

Amerikalı John Tirman'ın araştırmasına göre 1945 yılından bu yana Amerika'nın yabancı ülkelere düzenlediği operasyonlar sonucunda 6 milyondan fazla sivil öldürüldü. (Tirman; "ABD, sivil ölümleri neden umursamıyor?", Milliyet, 9 Ocak 2012) ABD'li kültürel tarihçi Richard Slotkin'e göre, sivil katliamlara ABD'nin bulduğu kavram "sınır tezi". Buna göre, ABD işgal ettiği topraklarda yol açtığı sivil katliamları "vahşilere" karşı diyerek haklılaştırıyor. Çünkü tarihinde Avrupa'dan yeni kıtaya göç edenler bu kavramsallaştırma ile "vahşi yerliler"i temizlemişlerdi. Slotkin, ABD'nin, El Kaide lideri Üsâme bin Ladin'i yargılamadan infaz edip cesedini denize attığı operasyonun kod adını Geronimo (Kızılderililerin efsane lideri) koymasının tesadüfi olmadığını söylüyor.

Bu trajik sivil katliamların neden Amerikan halkında yankı uyandırmadığı da önemli bir konu. Bunun etkenlerinden biri "filmlerde, romanlarda, çizgi filmlerde ve belgesellerde sivillerden bahsedilmemesi. Eğlence endüstrisi bu savaşları beyazperdeye taşıırken daima Amerikan hikâyeleri üzerinden anlatıyor. Amerikan halkı ve dünya, işgal edilen ülkelerdeki acılar yerine askerlerinin acılarını görüyor." 2003 Şubat'ında Amerika, Irak'ı işgal etmeye hazırlanırken günlerce televizyonlarımız, bir görüntüde Florida'dan güzel sarışın eşini ve 2 yaşındaki çocuğunu bırakıp Irak cehennemine -tabii ki 'demokrasi ve özgürlük' için- gidecek 'masum Amerikan askeri'nin ailesiyle vedalaşmasını gösterirken, arkasından gelen görüntülerde elinde kılıç sallayan Saddam yer alıyordu. Bu 'savaş oryantalizmi'ne göre "Ortaçağ'dan modern dünyaya fırlamış vahşi bir Arap", "özgürlük ve demokrasi havarisi Amerikalı"yı elinde kılıç kafasını vahşice koparmak üzere bekliyordu.

John Tirman bunu "asil dünya teorisi"yle izah ediyor: Teori şöyle kurgulanmış: "İnsanlar dünyanın düzenli, rasyonel ve adil olduğunu düşünerek yaşıyorlar. Bu adil dünya düzeni bir şekilde bozulduğunda" -buna eğilimli sayısız diktatör, çılgın ve uygarlık düşmanı kişi var- savaş çıkar, bu arada siviller öldüğünde, medya bunu kitlelere 'istisnai' olay olarak algılatıyor. Bu durumda sivil ölümlere kızabilir, üzülebiliriz, ama ortada 'asil bir gaye' uğruna ülke işgal edilmiş, eh, bu kadarı olur! Tirman "İşte birçok kişinin Afganistan, Irak, Vietnam gibi ülkelerdeki Amerikan savaşları sırasında ölenleri görmezlikten gelmeleri bu yüzden mümkün olabilmektedir." Amerikalılar kitlesel sivil ölümlere kılıf da bulmuşlar: "Collateral damage" yani "yan zaiyat"! Böylece bu asil gayeyi anlamayıp sivil katliamları protesto edenler üzerine ateş açmak da 'anlaşılabilir' olabiliyor. Geçen sene Talokan'da sivillerin ölümünü protesto eden Afganlıların üzerine işgal kuvvetleri ateş açıp 17'sini öldürmüştü.

Amerikan B-1, B-2, B-52 uzun menzilli ağır bombardıman uçakları ve uçak gemilerinden havalanan F-14 ve F-18 uçakları, gemi ve denizaltılardan fırlatılan Tomahawklar ve 2 bin km'lik hedefi vuran füzeler, mağara içlerini vurup depremlere yol açan diğer matkap türü füzeler asker-sivil ayırımı yapmıyor. NATO Deniz Piyadesi'ne ait savaş gemisinden havalanan, pilotsuz joystickle tam 10 bin km'den kontrol edilebilen bir savaş makinesi. Bir

dakika içinde hedefi ve yakınındaki sivil yerleşimi yerle bir ediyor. Cenaze törenleri, düğün evleri, yaralı, hasta taşıyan ambulanslar, medreseler, camiler böylelikle havaya uçuruluyor. Silah şirketlerinin geliştirdikleri yeni silahları denemesi de sivil öldürmelerde bir başka sebep.

Dahası Nevada Çölü'nden veya Pentagon'dan düğmeye basıp Afganistan'daki öldürmeleri robot veya insansız hava uçaklarıyla gerçekleştirenler bir tür bilgisayar oyunu oynar gibi sivil öldürüyorlar. Ordu ve CIA içindeki bazı yetkililer, hedef seçimlerinin ne kadar gelişigüzel ve keyfi olduğunu biliyor, zaman zaman da itiraf ediyorlar.)

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ne oldu da 10 yıl öncesine döndük?

Ali Bulaç 2012.01.19

Türkiye'nin son 10 yılda takip ettiği komşular ve bölge politikası "gayet iyi, ümit verici bir seyir takip ederken" ne oldu da bir sene içinde "çökme noktası"na geldi?

Irak Başbakanı Nuri el Maliki "Türkiye'nin bölgeye felaket ve savaş getirmek istediğini" söyleyip üstü kapalı uyarıyor: "Bu durumdan Türkiye etkilenir. Onların da farklı mezhep ve etnik grupları var... Eğer bizim hukuk mercilerimizle ilgili konuşacaklarsa biz de onların hukuk mercileriyle, eğer bizim anlaşmazlıklarımızla ilgili konuşacaklarsa biz de onlarınkini konuşuruz."

AK Parti adına Maliki'ye cevap veren bir sözcü "Irak'ın bir Maliki sorunu olduğunu" söyledi. Bunu aslında "Türkiye'nin bir Maliki sorunu oldu" şeklinde anlayabiliriz. Suriye'de bir "Esed sorunu" vardı, şimdi buna Maliki sorunu eklendi.

Belli bir zamandır Türkiye'nin bir "İran sorunu" olduğu kimsenin meçhulü değil. Üstelik İran sorunu yönetimle, mesela Ahmedinejad'la ilgili de değil, yönetime Musavi ve ekibi de gelse, sorun devam edecek. Zira sorunun temelinde NATO'nun İran'a karşı Malatya'da füze radar sistemini yerleştirmiş olması var. Kasım 2011'de İran Devrim Muhafızları komutanlarından Emir Ali Hacızade, "İran'a yönelik bir tehdit olduğu takdirde, ilk hedeflerinin Malatya'daki füze radarı olacağını" açıkladı. Ekim ayında da İran İslam Devrimi Yüksek Danışmanı Tümgeneral Rahim Safevi de, "radar sisteminin kendilerine yönelik tehdit olduğunu" söyledi.

Bana sorarsanız Türkiye'nin Kuzey Afrika politikası da pekiyi gitmiyor. Uzun zamandır, oradaki yönetimler ve muhalefet partileri "elinde model bölgeye düzen vermeye çalışan ağabey rolü"yle sahneye giren Türkiye'nin bu tutumundan rahatsız, hoşnutsuzluklarını bir şekilde dile getirmek için uygun bir zamanı bekliyorlardı. İlk işaret Cezayir'den geldi. Fransa'da parlamentodan geçen "Ermeni soykırımıyla ilgili yasa tasarısı" dolayısıyla, BM'de Cezayir'in kuruluşunda her nasılsa çekimser oy kullandığını unutan Türkiye, Fransa karşısına Cezayir bağımsızlık mücadelesinde şehit düşen bir milyonu aşkın Cezayirliyi ileri sürünce, Başbakan Ahmed Uyahya, sersemletici tokat yerine geçen bir açıklama yaptı: "Türk dostlarımızdan Fransa'nın Cezayir'deki sömürgecilik

dönemini iç siyasi amaçlarına alet etmemesini istiyoruz. Herkes çıkarlarını savunmakta özgürdür. Ancak kimsenin Cezayirlilerin kanını bu işe alet etmeye hakkı yoktur."

Gizlemeye, tevil etmeye gerek yok. Mısır başta olmak üzere bir bir eski otokrat yönetimlerin yerine geçmekte olan Müslüman Kardeşler de, bıkmadan usanmadan onlara yol gösteren, nasıl ve hangi siyasi zeminde anayasa yapacakları konusunda "ilköğretim müfredat seviyesi"nde ders veren Türkiye'nin "laik başöğretmen" tavrından, kibrinden hiç mutlu değiller. Birebir konuştuklarımız, Türkiye halkına duydukları derin sevgi ve Batılı ejderhaların öfkelerini üzerlerine çekmemek için nezaketen ve sabırla yüzümüze tebessüm ediyorlar. Bazen patlıyorlar da. Mesela geçen ay Gaziantep'te düzenlenen sempozyumda Ortadoğu'dan katılan konuşmacıların neredeyse tamamı "Türkiye'nin kendilerine model olmasını, ağabeylik yapmasını istemedikleri"ni, sadece tecrübesinden yararlanmak istediklerini ve bölgenin eşit şartlarda karşılıklı işbirliği ve kardeşlik ruhuyla yeni bir şekil alması gerektiğini en açık cümlelerle ifade ettiler. Biz kesinlikle mesajı alamadık.

Şimdi sormamız gereken sorular var:

Ne oldu da Türkiye, daha bir sene önce Suriye ve Irak'la ortak bakanlar kurulu kuruyorken; Şamgen vizesiyle neredeyse nüfus cüzdanını gösterip Trabzon'dan kalkan bir insan Tebriz'den Bağdat'a, Şam'dan Amman'a serbestçe gidebilecekken, şimdi güney ve doğu sınırlarımız kapandı; üç ana ülke (İran, Suriye, Irak) ile çatışma noktasına geldik? Lübnan'a veda ediyoruz. Mısır bize soğuk, Cezayir "uzakta kal sevgilim", Tunus ve Fas "gölge etme başka ihsan istemem" diyor?

Evet, ne oldu da neredeyse bölgenin tamamında bundan 10 sene öncesine döndük?

Sükunetle ve suhuletle bu sorulara cevaplar aramaya, olup biteni anlamaya çalışalım..

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dış politikada acı gerçek!

Ali Bulaç 2012.01.21

Evet, "ne oldu da dış politikada 10 yıl öncesine döndük?" sorusuna cevap arayalım.

Dış politikanın malul olduğu iki sebep gerilemede etkin rol oynadı: Biri Türkiye'nin angajmanları; diğeri bölgeye empoze etmeye çalıştığı modelin bünyevi zaafı. Etkileyici bir sebep daha var; o da son dönemde iç ve dış politikaya rengini vermekte olan "İttihatçı, Neo Osmanlı ve milliyetçi dil, retorik ve yaklaşım"ın bölge ülkelerini ürkütecek boyutlarda kendini tezahür ettirmesi.

Belirtmek gerekir ki, son on yılda takip edilen politika "taktikler seviyesi"nde doğruyd; heyecan vericiydi: "Komşularla sıfır ihtilaf, sakin güç; ticarî-ekonomik ilişkileri öncelemek vs." Nitekim gözleendiği üzere İran'dan Mısır'a ve Afrika açılımına kadar her temas noktasında bu taktikler iyi sonuç verdi. Ancak her şey ABD ve AB'nin göz yumduğu "marja bağımlı" olduğundan, işin Türkiye'yi sahiden bölge halklarıyla buluşturacak noktalara gelmesine izin verilmeyecekti. Bu da Türkiye'nin Batı ile angajmanları dolayısıyla zaten sınırlı limitler içinde hareket etmek durumunda olmasından kaynaklanan acı gerçeğe işaret eder. Elde edilen sonuçlar

"taktikler seviyesi"nden çıkıp sanki Türkiye kendi adına bölgede iş yapıyor görüntüsünü vermeye başlayınca müttefikleri önüne 'Stop!' levhasını dikti.

Bize hatırlattıkları gerçek şuydu: Türkiye, Batı İttifakı'nın/NATO'nun üyesidir; AB üyelik sürecini takip etmektedir; ABD ile model ortaklığı vardır. Yani Türkiye, ABD ve AB'ye rağmen bölgede rol oynayamaz, ABD ve AB'nin çizdiği stratejik sınırlar dahilinde hareket edebilir ancak.

Bu da gösteriyor ki, son 10 yılda Türkiye'ye tanınan serbesti 'stratejik' değil, 'taktik ve operasyonel alan'la sınırlıdır. Esasında Türkiye, taktikler ve operasyonlar seviyesinde görece özerk davranma iznini bu hükümet döneminde değil, ta Özal döneminde koparmıştı; "çok boyutlu dış politika ve komşularla sıfır ihtilaf" İsmail Cem döneminde tartışılmıştı. Özal, ABD'lileri şuna ikna etmişti: "Siz bölgeyi bizim kadar iyi bilmiyorsunuz, fil gibi züccaciye dükkânına dalıyor, her yeri darmadağın edip çıkıyorsunuz. Bizi bölgede özerk bırakın, biz bölgenin dilini, reflekslerini, kodlarını çok iyi biliriz. Ortaya çıkacak sonuç hem sizin hem bizim çıkarımıza olacaktır." Batı kısmen buna ikna oldu.

Böylelikle Türkiye, Orta Asya'dan Ortadoğu'ya ve Balkanlar'a açıldı. AK Parti iktidarıyla bu mantıki sonuçlarına ulaştı. İş öyle bir noktaya geldi ki, Türkiye sahiden bölgesel yeni bir entegrasyonun zeminini inşa eder gibi oldu: İran'la ilişkiler üst seviyeye çıktı, Irak ve Suriye ile ortak bakanlar kurulu oluşturma noktasına geldi. Körfez ülkeleriyle umut verici ilişkiler geliştirildi. Mısır ve Tunus'ta toplumsal ayaklanmalarda ilham kaynağı oldu, tabii bu ekonomiye de olumlu yansdı.

Müslüman Kardeşler'e iktidar yolu da açılınca ABD, İsrail ve Avrupa'da 'şafak attı.' Türkiye'ye "Sen bir Batı ittifakı üyesisin, Batı'yla birlikte hareket et, kontrolden çıkıyorsun" mesajını verdiler. Türkiye, Fransa'yı NATO'nun askerî kanadına kabul etti, Rasmussen'in seçilmesine ses çıkarmadı, İsrail'e OECD üyeliğini onayladı, radar sistemini Malatya'da yerleştirdi, Libya'daki NATO operasyonlarına destek verdi, Suriye'deki muhalefetin militarize olmasının önüne geçmedi; Lübnan'da yanlış kart kullandı; Irak'ta Şii çoğunluk ve yüzde 70'lik Türkmen nüfusa rağmen eski Baasçı sözde Sünni iktidar hülyasına kapılanlara arka çıktı. Böylelikle bölgedeki kapıları kendi yüzüne kapattı.

Bu tecrübeden bir kere daha öğrendiğimiz şudur: Türkiye, bölgede bağımsız politika takip edemez. Biraz ileri gidecek olsa Batı, ona sınırlarını hatırlatır, çünkü biz vesayet ve tarassut altındayız. Bu açıdan ABD'nin Cumhuriyetçi başkan aday adayı Teksas Valisi Rick Perry'nin "Türkiye'yi NATO'dan çıkaralım" teklifini bir delinin saçması saymayalım. Milli Savunma Bakanı İsmet Yılmaz'ın "Teknolojide rakibimiz Amerika'dır, bu yüzden bize teknoloji vermiyor" sözlerini de hatırladığımızda bölge politikamızı derinden etkileyen ilk illetin ne olduğu bir kere daha anlaşılmış olur. Batı'ya angajmanlarımız bizi "kuruş hesabında kâra geçiriyor, lira hesabında zarara" uğrattırıyor. a.bulac@zaman.com.tr

---

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni tehditler, tehlikeler

Ali Bulaç 2012.01.23

Bölge politikamızın "stratejisinin Batı" tarafından tespit edildiğini, "taktik ve operasyon"un bize bırakıldığını yazmıştık.

Kendi yöntemlerimizle iş yaptığımız sürece görece başarılar kazandık; ancak Türkiye, bölge ülkeleriyle entegrasyona doğru gitme istidadı gösterince Batı önümüze "Stop!" levhasını dikti.

Geldiğimiz nokta, dış politika stratejisi üzerinde yeni baştan düşünmemizi zaruri kılıyor. Muhafazakâr kesim, dış politikanın "emin eller"de olduğu varsayımından hareketle engin bir rahatlık içinde. İyi niyetli eleştirilere dahi surat asıyor. Fakat dış politika artık tıkanma noktasında. Türkiye istemediği halde komşularıyla savaşa girebilir. Bundan da geriye sadece on binlerce insan zayıtı, akan kardeş kanı ve yüzyıllara yayılan bir utanç kalır.

Size iki muhtemel "felaket senaryosu"ndan söz edelim:

1) Diyelim ki, Türkiye güvenli tampon bölge oluşturmak gerekçesiyle Suriye'ye girdi, 5 ile 30 km arası hattı işgal etti. Siz Suriye'nin Irak'ın ve İran'ın, Türk askerini çiçekle karşılayacağını, Rusya'nın bize 'başarı telgrafları' çekeceğini mi sanıyorsunuz? Türk askerinin tahkim edeceği hattın tek hedefi, Kuzey Irak Kürdistan'ını Akdeniz'e açmak. Bu "ikinci Çekiç Güç projesi" olacaktır. Oysa bölgenin ihtiyacı, birinin diğerinin aleyhine bölgeler ilhak etmesi değil, bölgenin tamamının hiç değilse AB ülkeleri gibi birbirleriyle entegrasyona gitmesidir.

2) Diyelim ki İsrail'in bugünkü çılgın yöneticileri İran'ın nükleer tesislerini vurdu. İran da doğal olarak İsrail'i vurmak üzere füzelerini ateşledi. Malatya'daki tesisler füzelerin yerini, hızını, hedefini tespit edip Romanya'daki NATO merkezine bildirdi, Romanya'dan fırlatılan NATO füzeleri İran'ı vurdu, İran da Malatya'yı vurdu. Ne olacak? İran'la yeni bir Çaldıran Meydan Muharebesi'ne mi gireceğiz? Ve neden?

Dış politikanın kendisinden ve icraatından çok daha başarılı olan "kamu diplomasi"sinin yürüttüğü propagandaya inanacak olursak, "Türkiye, ABD'den bağımsız hareket ediyor, bölgesel bir güç oldu, yakında küresel aktör olacak. Düşmanlarımız, özellikle bizi kıskanan komşularımız bizi rahat bırakmıyor. Biz masumuz, bölgeye barış, demokrasi, huzur, istikrar götüreceğiz model götürüyoruz, ağabeylik yapmak istiyoruz, fakat bu nankörler bir türlü bizi kabullenemiyor!"

Bu retorik iç kamuoyunda yüksek bir beklenti ve temelsiz bir özgüven; bölgede ürküntü ve kaygı yarattı. Yüksek beklenti ve özgüven, gerçekleri görmemizi engelliyor. Özellikle son zamanlarda dış politika havuzuna akıp kendi rengini vermeye başlayan dil, üslup, retorik Türkiye'nin 1910'ların İttihatçılığına dönmekte olduğu izlenimini veriyor. Araplara, Kürtlere ve İran'a ilişkin oryantalist bakış; "tarih ve coğrafya bizi mecbur ediyor" söylemi; "bizi Anadolu'ya hapsediyorlar" retoriği, adam etme misyonları bölge halkının İttihatçı hafızasını diriltti. Zahirde inkâr edilse de saklandığı testide suyu sızdırılan Yeni Osmanlıcılık ve milliyetçi tonlar istifhamlara yol açtı.

Türkiye son 10 yılda "yeni dış politika stratejisi"ni çizerken "tehdit algısı"nı kendisi tanımlamadı. Batı'nın tehdit algısına eşlik etti. 1990'lardan önce Batı'nın ve NATO'nun tehdit algısı Sovyet Rusya ve komünizm idi. Türkiye, bununla uyumlu bir konuma sahipti, ortada ciddi sorun yoktu. Yeni dönemde Batı ve NATO, İslam'ı ve İslam dünyasını tehdit olarak algılıyor; çıkarlarını bozan her bölgeyi kriz alanı ilan edip müdahale ediyor. Afganistan, Pakistan, Irak, süren Filistin sorunu, Libya'ya müdahale ve şimdi Suriye ve İran'a yapılması planlanan askerî operasyonlar. Pekiyi Türkiye, bu tehdit algısının neresinde duruyor?

Mesele şu ki, eğer Türkiye "ulusal çıkarları" için ve Batı adına bölge liderliğinin peşindeyse, bölge ülkelerinin tümü ulus devletlerdir. Onlar da ulusal çıkarları peşinde koşacaklardır. Eğer Türkiye, Batı adına bölgeye gidecekse, devrilen yönetimlerin hiçbiri Batı ile kavgalı değildi, sadece kullanma tarihleri sona erdi, çöpe atıldılar. Yeni gelenler de Batı ile kolayca ilişki kurabilirler.

Bölgede din, mezhep ve etnik çatışmalar var, şimdi Müslüman ülkeler arası savaş tehlikesi başlıyor, bütün bölge ülkeleri daha dikkatli ve sorumlu olmak zorunda.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mezhep savaşları

Ali Bulaç 2012.01.26

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, "Bazıları etkileri onyıllarca sürecektir Sünni-Şii gerilimi etrafında bir soğuk savaş çıkarmaya eğilimliler. Bölgesel bir mezhep gerilimi bütün bölge için intihar olur." demişti. Bu uyarı yerindeydi, gerekliydi.

Ancak yazık ki, atı alan Üsküdar'ı geçmek üzere. Bölgenin tamamında giderek çatışma potansiyelleri aktif hale geliyor. Sadece mezhep müntesipleri arasında değil, farklı din ve etnik gruplar arasında da çatışmalar vuku buluyor. Suriye'deki rejim muhalifi gösteriler, Sünnilerin gözünde "Şii İran ve Nusayri Esed yönetimi"ni ötekileştirmeye doğru evrilirken; Bahreyn'de Şiiler kendilerini kanlı bir şekilde bastıran Suudiler ve Bahreyn emirliği şahsında Sünnileri sorumlu tutup "ötekileştiriyorlar". Birileri Suriye ve Irak'taki Sünnilere "Bakın sizin kanınızı İran'ın ve Şiilerin desteklediği Nusayriler döküyor" derken, Bahreynli ve Iraklı Şiilere de "Sizi Sünniler öldürüyor" propagandasını yapıyor. Tam bir fitne ortamının içine sürükleniyoruz.

Bu nerede sona ereceği belirsiz kargaşa ortamında basiretleri bağlanmış görünen iki devlet ortaya çıkıyor: İran kendini bölgedeki Şiilerin ve hatta Nusayri, Zeydi ve Alevilerin referansı ve hamisi; Suudi Arabistan da Sünnilerin referansı ve hamisi görme eğilimine giriyor. İran-Suud çatışması mezhep çatışmasına dönüşüyor, diğer bölgelerdeki yönetimleri ve mezhep gruplarını taraf olmaya zorluyorlar.

Mezhep çatışmalarının feci halde yordduğu iki ülke Pakistan ve Irak'tır. Aynı dinin koruyucu çatısı altında toplanması gereken Müslümanlar nahak yere ve dinlerinin büyük günah/kesin haram saydığı bir cürümü işleyip birbirlerinin kanını döküyorlar.

Nisan 2011'de Irak Başbakanı Nuri el Maliki, 2006'da başlayan mezhep çatışmalarında 76 bin kişinin hayatını kaybettiğini, 14 bin kişinin kaybolduğunu açıklamıştı. Başka kaynaklar, bu sayının 100 binin üzerinde olduğunu söylüyor. El Maliki'ye göre bunun sebebi "Birilerinin işine geldiği gibi Irak'taki siyasi hayata karışması, belli mezheplere taraf çıkması"dır.

Sadece mezhep çatışmaları değil, "din savaşları" ve etnik gruplar arasındaki çatışmalar da bölgeyi ateş denizine çevirmeye aday. Nüfus yapılarına göre, farklı din gruplarının bulunduğu her ülkede hiç beklenmedik din çatışmaları çıkabilir. Şimdilik en sıcak iki ülke Mısır ve Nijerya görünüyor. Lübnan her zaman potansiyel çatışma alanlarından biri; bu ülke hem din hem mezhep çatışmalarına açık alan durumunda.

Bölge ülkelerinin takip ettiği politikalara, medyaları ve aydınlarının yaklaşımlarına bakıldığında din, mezhep ve etnik çatışmalar duracak gibi görünmüyor. Türkiye dahil her coğrafi bölgede görülebilir. Herkes kendi ülkesinin

siyasetçilerini, yöneticilerini ve kanaat önderlerini daha sorumlu olmaya davet etmek durumunda. Bölge ülkelerinin din, mezhep ve etnik çatışmalarda taraf olmaları, çatışmaları kışkırtıp bundan kısa vadeli politik çıkar mülahazalarında bulunmaları, bizim de aynı yolu ve yöntemi kullanmamızın meşru gerekçesi olamaz. Esasında söz konusu çatışmalardan kimse uzun vadeli ve kalıcı fayda da elde edemez; aslolan Anadolu beylikler döneminde olduğu gibi, irili ufaklı beylerin küçük iktidar mülahazalarıyla birbirlerinin gırtlığına sarılması değil, basiret ve feraset sahibi Osman Bey gibi, ortak düşman Bizans üzerinde yoğunlaşmaktır. Mezhep ve etnik çatışmalarda taraf olup bundan ister harici/küresel güçler adına ister dahili/ulusal odaklar adına iktidar ve güç elde edeceğini umanlar, eninde sonunda hem hüsrana uğrayacak hem ülkelerini nahak yere kanlı çatışmaların içine sürükleyeceklerdir.

Türkiye'nin bu konuda herkesten çok hassas, sorumlu, dikkatli ve basiretli tutumlar takınması gerekir. 30 yıldır 40 bin insanın hayatına mal olmuş bir etnik çatışma yaşıyoruz. Sünni-Alevi kışkırtmaları Çorum, Kahramanmaraş ve Sivas olaylarında can yakmıştır; yani Türkiye hem etnik hem mezhep fay hatları üzerinde olan riskli bir bölge. Giderek bölge politikası içinde "mezhep eksenli" tutum almaya zorlanıyoruz. Bu konuda mezhepçi politiklardan, dış politikayı "kişiselleştirmek"ten ve "sert demeç ve retorikler"den özenle kaçınmak lazım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Din savaşları

Ali Bulaç 2012.01.28

İslam tarihinde kayda değer "din savaşları" yaşanmamıştır.

Elbette fetih, savaş sonucu elde edilen zaferdir ve hem fetih sırasında hem sonrasında Müslüman devletlerle yerli gayrimüslim ahali arasında çatışmalar olmuştur. Ancak "dinî sebep" dolayısıyla savaş, Kıta Avrupası'na özgüdür, bu da tarihe "din savaşları" diye geçer.

Modern zamanlara geldiğimizde iki önemli sebep İslam topraklarında din savaşlarının baş göstermesinde rol oynamıştır: Biri Balkanlar'dan başlamak üzere 19. yüzyılın milliyetçi ideolojileri ve ulus devlet kurma arzuları etkisinde kalan gayri Müslim teb'anın Osmanlı'ya karşı ayaklanması; diğeri İslam topraklarında kalan gayrimüslimlerin ulus temelinde kurulan devletlerin hakimiyeti altında 'zımmi' olmaktan çıkarılıp Batılı çerçevede 'azınlık' durumuna düşürülmeleri ve bittabi bazı mahrumiyetlere katlanmayı reddetmeleri. İslam'ın tarihte o gün için geliştirdiği model, hem kendine karşı gayrimüslimlerin isyanlarını asgariye indirmiş, hem farklı din grupları arasında vuku bulması muhtemel savaşların önüne geçmiştir.

Ana hatlarıyla bir arada yaşayan Bilad-ı Şam halkının yaşadığı en kanlı savaş 1975'te başlayıp ancak 1991'de resmen biten Lübnan iç savaşıdır. 150 bin kişinin hayatını kaybettiği bu savaşın sebebi ulus devlet olarak kurulan Lübnan'da kimin daha çok söz sahibi olacağı konusuydu. İsrail-Filistin sorununun da temelinde siyonist ideolojiyle bir ulus devlet olarak kurulan İsrail'in, Filistinlilerin topraklarını işgal etmesidir.

Sudan'ın bölünmesiyle sonuçlanan dinî çatışmaların şimdi kendini gösterdiği iki ülke Nijerya ve Mısır'dır. Afrika'nın en kalabalık ülkesi olan Nijerya'da giderek artan şiddette karşılıklı olarak mabetler kundaklanıyor. 2012 yılının ilk haftasında ülkenin kuzeydoğusundaki Adavama eyaletinin başkenti Yola'da bulunan bir kiliseye silahlı kişilerin düzenlediği saldırıda 13 kişi öldürüldü. Bir gün önce de Mubi kasabasında belediye binasında

yapılan bir toplantı sırasında düzenlenen saldırıda 21 kişi hayatını kaybetmişti. Saldırıları Boko Haram adlı bir örgüt üstlendi. Fakat orada 15 Ocak Pazar günü 2 bin Müslüman ayın yapan Hristiyanların kiliselerinde bekçilik yaptı. Bekçilik yapan gruplara hitap eden El Hacı Beşir İshak, her iki din müntesiplerini ortak düşmana karşı birleşmeye, el ele tutuşmaya çağırdı, çatışmalardan her iki tarafın aşırılarını sorumlu tuttu.

Aslında Nijerya'daki bu örnek davranışın ilham kaynağı, Tahrir Meydanı ayaklanmalarının başladığı günden bu yana Mısır'da Müslümanlarla Hristiyanlar arasında başlayan örnek dayanışmadır. Devrimi sabote etmek üzere Mısır derin devleti tarafından tahrik edilen din çatışmalarının önüne geçmenin en etkili yolu, her iki tarafın sıklıkla bir araya gelmesi ve birbirlerinin mabetlerini korumasıydı. Nitekim Müslüman Kardeşler ve Selefi gruplar bir araya gelip kiliselerin önünde nöbet tuttular, Hristiyanlar da cuma günü Tahrir'de cuma namazı sırasında cemaatin önünde koruyucu insan zinciri oluşturdular. Bunun yanı sıra Kahire'deki Büyük Katedral'da düzenlenen ve Kiptilerin dinî lideri Papa 3. Şenuda'nın yönettiği ayinde Müslüman Kardeşler'in ikinci ismi Mahmut İzzettin ile Özgürlük ve Adalet Partisi Başkanı Muhammet Mursi ve Genel Sekreter M.Saad el Katatni hazır bulundu. Bu son derece dirayetli ve basiretli bir tutum çatışmaları nispeten yatıştırdı.

Bu örnek davranışın geçen yüzyılda örnekleri yaşanmıştı. 1915 tehciri başladığında kimi açgözlü aşiretler ve yörenin mütegalibe adamları Mardin'de Süryanileri de "Ermeni tenkili ve tehciri" kapsamına alıp masum insanları öldürmek veya topraklarından sürmek istediler. Ama bölgenin tarikat şeyhleri ve önde gelen kanaat önderleri Süryani evlerinin kapılarına dikilip "Cesedimizi çiğnemedi buraya giremezsiniz" deyip yüzlerce sene birlikte yaşadıkları komşularını korudular, ama elbette hepsini önleyemediler.

Nijerya, Mısır ve geçmişte başvurulmuş ferdi koruyucu tedbirler bir yere kadar etkilidir. Bugün durum ciddi boyutlar kazanmış bulunmaktadır. Benim görüşüm, ulus devlet mantığı ve yapılanması ile ne mezhep ve etnik çatışmalara, ne din savaşlarına çözüm bulunabilir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sünni-Şii-Laik

Ali Bulaç 2012.01.30

Mısır'da yüzde 47 oy alıp iktidar olan Özgürlük ve Adalet Partisi'nden ziyarete gelen bir heyete AK Partililer "laiklik dersi" vermişler. (Star, 28 Ocak)

Dışişleri Bakanı Davutoğlu da El Arabiye televizyonuna verdiği demeçte "Türkiye, etnisite veya mezhepten kaynaklanacak her türlü kutuplaşmaya karşıdır. Türkiye laik yönetim şekillerini desteklemektedir." diyor. (habervaktim.com, 22 Ocak 2012)

Son zamanlarda öne çıkan laiklik vurgularını Başbakan Erdoğan'ın Mısır, Tunus ve Libya ziyaretlerinde yeni yönetimlere "laik anayasa" yapmalarını tavsiye etmesiyle bir arada düşündüğümüzde, Türkiye'nin 'laiklikte ısrar etmesinin' jeopolitik bir konu olduğunu anlıyoruz.

Bizde ilk günden bu yana emredici bir kavram olarak laiklik politik bir sorun oldu. Bize laikliğı empoze edenler, Osmanlı ve İslam tarihinde kitlelerin birbirlerini din ve mezhep savaşlarıyla kırmadıklarını biliyorlardı. Batı'da laikliğı zaruri kılan her ne politik ve dinî sebep varsa, bunların hiçbirisi bizim tarihimize görülmedi, bugün de mevcut değıl. Buna rağmen Batı, yeni Türkiye Cumhuriyeti'ne bu kavramı adeta dayattı; bu çerçevede çok sayıda reform yapıldı, buna rağmen laiklik ancak 1937'de anayasada yer alabildi.

Laiklik yeni Cumhuriyet'in, Batılı devletlere kuruluş karşılığında verdiği iki taahhüdün teminatıydı: Yeni Türkiye İslami geçmişine dönmeyecek ve İslam dünyasıyla birlik (İttihad-ı İslam) kurmaya kalkışmayacak.

Bugün bölge köklü bir değışimden geçiyor. Türkiye'nin Batı İttifakı'nın bir üyesi olarak bölgede nazım rol oynaması ihtiyacı ortaya çıkmış bulunuyor. Fakat bölge, eskisi gibi salt "din-dışı etkiler"e açık değıl. 1979'da İran'da İslam Devrimi yaşandı. İran, bir yandan hukuki düzenini İslam Şeriatı'na uydurarak, diğeryandan ABD'ye ve İsrail'e meydan okuyarak bölgede İslam'ın ve Müslümanların hamiliğine soyundu. Fakat İran, monarşiden Cumhuriyet'e geçerken, anayasasında cumhurbaşkanı seçilmeyi "Şii mezhebinden olma" şartına bağladı ki, bu onu ister istemez Şii kimliğiyle bölgede rol oynayan bir İslam Cumhuriyeti kimliğine soktu. Böyle olunca İran'ı durdurmanın yolu, karşısına "Sünni dünyayı bütünleştiren ve Sünni İslam'ı temsil edecek bir güç" çıkarmaktan geçer oldu. Geçen yıla kadar da bölgeyi İran'a karşı Sünni temelde Türkiye'nin bir araya getireceğı fikri gündemdeydi. Buna göre Türkiye'nin "İslam ile laiklik" veya "İslam ile demokrasi"yi birleştirme tecrübesi ilave bir avantajdı.

Şimdi bu projenin pek kullanışlı olmadığı anlaşıyor. Çünkü Tunus ve Mısır'da İslami partilerin serbest seçimlerle iktidara gelmeleri Türkiye'nin bu rolüyle ilgili ciddi istifhamlar doğurdu. Şöyle ki: Eğer "İslam ile demokrasi" bir arada olacaksa, bunu Tunuslular ve Mısırlılar yapabiliyorlar, İslamcı partiler serbest seçimlerle iktidara geliyorlar; çok partili hayata, hukukun üstünlüğüne, ifade özgürlüğüne itirazları yok vs.

"İslam ile laiklik"e gelince. Ortadoğı halkları ve iktidara gelen yeni partiler buna pek hevesli değıller. Çünkü otoriter-baskıcı rejimler zamanında bile devlet, toplumsal hayatı -sivil/medeni alanları- dinlere ve mezheplere göre düzenliyordu, devlet bireyin özel hukukuna, sivil hayata müdahale etmiyordu, yani laikliğı gerektiren maddi sebepler mevcut değıl, sorun rejimlerin demokratikleşmesiydi, şimdi bu da sağlanıyor.

Bu durumda eğer "Şii-İran" a karşı Sünni bir aktöre ihtiyaç varsa, bu "laik Türkiye" değıl, Sünniliğın ana merkezi Mısır olabilir ancak. Türkiye'nin ana misyonu "Sünnilik" değıl, 'laiklik'tir. Suudi Arabistan'ın Vehhabiliğı veya sert Selefililiğı Şiiliğın yayılmasına engel olamıyorsa, Mısır İhvanı ve ılımlı Selefilileri bu işlevi yerine getirebilirler. Bu yeni kombinezonda laik Türkiye "üçüncü taraf" olarak yerini alıyor. Kısaca laiklik satarak inisiyatif sahibi olabilecek. Bölge "Şii İran", "Sünni Mısır" ve "Laik Türkiye" olarak üç ayrı kutupta toplanıyor. Türkiye'nin muhafazakâr iktidarı, Mısır'a ve Araplara ısrarla 'laiklik'i empoze etmek suretiyle, patronajlığı elinden kaçırmak istemiyor. Bana sorarsanız beyhude bir çabadır bu!

Ayrıca bölgenin Şii, Sünni ve laik üç ana kutba ve rekabet havzasına bölünmesi İslam'ın ve Müslümanların hayrına da değıl.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hedefteki ülke!

İran "hedefteki ülke". Ne olup bittiğini soğukkanlılıkla anlayabilmek için resmin bütününe bakmamız lazım.

Çünkü İran konusu, hem bizi yani Türkiye'yi, hem İslam dünyasının geleceğini yakından ilgilendiriyor.

Noam Chomsky, Amerikan istihbaratı ve Pentagon'un hazırladığı rapora dayanarak İran'ın tehdit teşkil eden faaliyetlerinin sanıldığı kadar büyük olmadığını söyler. Şöyle ki:

- a) İran'ın askerî harcamaları, kendi bölgesinin diğer ülkeleriyle mukayese edildiğinde daha azdır;
- b) Askerî doktrini muhtemel bir işgali yavaşlatarak çözümü zorlayacak şekilde tasarlanmıştır.
- c) İran, milli sınırları ötesinde sınırlı bir güce sahiptir;
- d) Nükleer program, düşmanlarını caydırıcılık stratejisinin merkezî bir parçasıdır.

Yine de İran saldırıya uğrayabilir. Çünkü Amerika'nın hem Huntington'ın "kimliğin inşası" çerçevesinde somut bir düşmana ihtiyacı vardır, hem İsrail her ne olursa olsun İran'ı vurulmasını istiyor. Bu yüzden 2004'te İsraili askerî tarihçi Martin van Creveld, "Dünya, nasıl Irak'ın sebepsiz yere işgal edildiğine tanık olduysa da, İran'ın işgaline de tanık olabilir." demişti.

Washington merkezli Uluslararası Güvenlik ve Bilim Enstitüsü (ISIS), İran'ın 2012 yılında nükleer silah yapmakta başarısız olacağını rapor ediyor. Nükleer uzman David Albright, açıklıkla ABD ve müttefiklerinin aksine, İran'ın nükleer programının endişe edilecek düzeyde olmadığını kaydediyor. İngiliz emekli diplomat Jeremy Greenstock da "İsrail farklı düşünse de İran'ın bölgesel tehdit imajının çok abartıldığını ve İsrail'e yönelik tehdit retoriğine rağmen askerlerini sınırları dışında kullanmaya tevessül edeceğini düşünmediğini" söylüyor. Greenstock'un işaret ettiği başka gerçek şu: "Amerikan güçleri Irak'ta, Katar'da, Afganistan'da. Ayrıca Türkiye ile yakın ilişkiye sahip. Bu şartları göz önüne alan İran, yeni bir dış politika geliştirmeye çalışıyor." İran'a tehdit sadece ABD ve İsrail'den de gelmiyor. Wikileaks belgelerinde Suudi Arabistan'ın, İsrail'in İran'ı vurması için telkin ve tekliflerde bulunduğu bilgileri yer alıyordu.

Merkezi Londra'da bulunan Uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nün Başkanı Mark Fitzpatrick'e göre, "İran'ın nükleer programı Kuzey Kore ve Pakistan'dan sonra üçüncü sıradaki sorundur, çünkü henüz İran nükleer silaha sahip değil."

Esasında Amerika ve İsrail'in -elbette AB'nin de desteğiyle- İran'a karşı savaşı çoktan başlamış durumda. Sıcak çatışma ve belki arkasından gelecek olan askerî işgalin öncesinde başlayan suikastlar, patlamalar, bilgisayarlara gönderilen virüsler ve psikolojik savaş teknikleri ile medyanın propagandaları savaşın çoktan başladığının göstergesi. Eski Temsilciler Meclisi sözcüsü Newt Gingrich, geçen yıl kasım ayında CBS Televizyonu'nda "İran'ın nükleer programını durdurmanın bir yolunun İranlı bilim adamlarına yönelik suikastlar düzenlemek olduğunu" söylüyordu.

Kısaca İran, can derdine düşmüş durumda.

Bu durumu yerinde tespit eden Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev, uluslararası sistemin İran'a karşı çifte standart bir tutum izlediğini, abartılan İran tehdidinin hiç de inandırıcı olmadığını söylüyor. Fakat elbette çok daha çarpıcı olanı İsrail Savunma Bakanı Ehud Barak'ın şu sözleridir: "Dediklerine göre İsrail'in elinde nükleer silah var. İran'ın yerinde olsaydım ben de nükleer silah sahibi olmak isterdim." Ehud Barak'a

göre sorun sadece İran değil, Türkiye dahil çevredeki İslam ülkelerinin nükleer silahlara sahip olmaya ehil olmamalarıdır: "Dünya ABD'nin nükleer bir güç olmasını kaldıracabilir. Belli şartlarda Rusya'yı, Çin'i, hatta Hindistan'ın bile nükleer silahlara sahip olmasını kaldıracabilir. Ama düşünün; İran nükleer silahlara sahip olursa, Suudilerin de nükleer silah üretmemesi mümkün değildir. Türklerin de nükleer silah üretimine başlamasını önleyemezsiniz. Hatta ileride Mısır hükümeti bile. Bu da çok daha sorumsuz ellerde bir nükleer yarışı başlatacaktır. Bu çok tehlikeli bir şey." (Daha geniş bilgi için bkz. A. Bulaç, "Hedefteki Ülke: İran, - İslam, Devrim ve Cumhuriyet-", Çıra Yayınları, İstanbul.)

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İran nasıl güçleniyor?

Ali Bulaç 2012.02.04

İran İslam Devrimi üzerinden 33 sene geçti, ayakta. İlk gün olduğu gibi bugün de küresel sistemin ve ABD'nin hedef tahtasında.

Önümüzdeki ABD seçimlerinde Cumhuriyetçilerin yürüteceği kampanyanın ana temasının "İslam ve İran düşmanlığı"na dayanacağı anlaşılıyor. "Şeytanlaştırılmış İran" yeni operasyonların gerekçesi. İran yanında "İslami terör" teması da diri tutulabilir. Eski Pensilvanya Senatörü Rick Santorum, "Biz terörle değil 'radikal İslam'la savaşıyoruz" diyor. Pekiyi, "radikal İslam'ın temsilcisi şeytanlaştırılmış İran" teması kimin işine yarar? Cevabı belli: İran'ın!

Batı, düşmanlığını arttırdıkça İran güçleniyor. İki faktör var ki, İran'ın küresel sistemin hegemonik güçleri tarafından düşman ilan edilmesine yetiyor: Biri 1979 İslam devrimiyle Amerika'nın bölgedeki "jandarma" rolünü reddetmesi, diğeri "İslamî rejim"le yönetilmesi. Bu, zaman içinde Amerika'nın ve genelde Batı'nın bölgedeki kaba politikalarının getirdiği ağır maliyet sonucunda İran'ı bölgenin, ezilen Müslüman dünyanın, Arap sokaklarının hamisi konumuna çıkardı. İran'ı güçlendiren biraz da Batı'nın duyarsızlığı, ABD'nin bölgede takip ettiği kaba, incitici, tahrip edici politikadır. Bu, Türkiye gibi iyi niyetli ülkelerin de elini kolunu bağlıyor. Hangi tarihsel, ekonomik ve coğrafi avantajlara sahip olursa olsun, hiçbir ülke "ABD'nin müttefiki ve İsrail'in koruyucusu" sıfatıyla bölgede liderlik rolü oynayamaz. Filistin davasına duyarlı iseniz işgale, yerleşimcilere karşı çıkmaz; mültecilerin geri dönüşünü savunmaz; Kudüs ve Mescid-i Aksa'ya sahip çıkmaz beklenir. Bu ise sizi bittabi İsrail'le karşı karşıya getirir. ABD ise İsrail'in koşulsuz, şartsız arkasında. Demokrasi istiyorsanız Batı'nın desteklediği otokrat rejimlerle, emirlerle dostluğunuz ebedi olamaz: sefaletle karşıysanız sadece bir zümreyi zenginleştiren, küresel sermayenin keyfine göre düzenlenen liberal politikaları uygulayamazsınız. Eninde sonunda kitleler patlar, incinmiş gurur isyan eder ve adalet talebi bir ateş denizine döner. Burada mezhebin etkisi, sizin Sünni, Şii, Vehhabi, laik olmanızın önemi yok. Söyleminde samimi olsun olmasın, İran'ı Batı'yla karşı karşıya getiren altı başlık söz konusu:

- 1) İran, 1979'dan beri ABD'ye karşı cepheden tavır alıyor.
- 2) İran, nükleer programla, bölgede İsrail'in tekeli kırma istiyor. İsrail'in elinde 200'ün üstünde -kimine göre 400- atom bombası mevcut, kimse sorgulamıyor. İran da nükleer güce sahip olursa 'dehşet dengesi' kurulacaktır.
- 3) İran küresel ekonomik sisteme entegre olmayı reddedip farklı bir mecra açmaya çalışıyor.

4) Modern zamanlarda da "İslamî sosyo-politik bir rejim"in mümkün olabileceğini göstermeye çalışıyor.

5) Kültürel olarak Batılı değerleri tümüyle reddetmese de, tümüyle de benimsemiyor, selektif [seçici] davranıyor. Geleneksel ve İslami değerleri öne çıkarıyor, bu perspektiften sürekli Batılılara "İslam sizin değerlerinizle uyum halindedir" türünden taahhütlerde bulunma kaygısı taşıyor.

6) İran, ABD ve İsrail'e karşı direniş gösteren ülkelerin ve örgütlerin arkasında durup onlara destek veriyor. Suriye politikasını tayin eden asıl faktör, Hizbullah ve Hamas'a verdiği desteğin anlamı budur.

Batı açısından İran bir tehdittir, İran'ı durdurmanın iki yolundan biri rejim değişikliği yapıp başa liberalleri ve Batı yanlısı kadroları getirmek; diğeri Irak gibi işgal etmek veya askerî güç kullanıp teslim olmasını sağlamak.

İran, İran-Irak savaşında ağır insan zıyatı verdi, maddi kayba uğradı, ama yenilmedi. Dünyanın 18. ekonomik gücüne sahip, silah teknolojisinde hayli ileri. İran üzerine Saddam'ı saldırtan Batılılar, 2003'te Irak'ı işgal etti, Saddam'ı idam ettiler. Körfez savaşları, Irak'ın işgali, Hizbullah'ın 2006 askerî başarısı ve çözümsüz kalan Filistin sorunu İran'ı bölgede güçlendiriyor. 200 milyona baliğ olan Şii nüfus siyasi bilinç kazandı; İran, Irak, Suriye ve Lübnan'da kuvvetli bir Şii hat oluştu. Ancak İran'ın prestijinin Şiilerle sınırlı olduğunu düşünmek yanıltıcı olur; Batı ve İsrail karşısında sürekli gururu incinen Arap sokakları da İran'a derin bir sempati duyuyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Selaheddin'i beklerken...

Ali Bulaç 2012.02.06

Moritanya asıllı Muhammed Muhtar eş Şankitî'nin "Haçlı Seferlerinin Sünni-Şii İlişkilerine Etkisi" konulu doktora tezi Katar'da kabul edildi.

Bölgenin içinden geçmekte olduğu sürece tarihsel açıdan bakan önemli bir tez. Genel kanaate göre 12 ve 13. yüzyıllarda Şam bölgesi ve Mısır'da Şiiliğin gerilemesine yol açan önemli faktör Haçlı savaşları olmuştur. Sebep Sünni devletlerin Haçlı savaşlarına karşı İslam dünyasını savunmaları. Bu hem Sünni siyasetçileri öne çıkardı hem Şiiliğin, İran'a doğru kaymasına yol açtı.

Türklerin tarihte bölge sahnesine girip İslam dünyasında etkili rol oynamaları ve daha sonra askerî ve politik liderliği ele geçirmelerinin arkasında yatan asıl sebep de budur: Haçlı Avrupa'ya karşı İslam'ın hamilik rolünü üstlenmek.

1071'de Alparslan'ın Anadolu'yu fethi, Haçlı seferlerinin yönünü Anadolu'ya çevirdi. 1095-1291 arası iki yüz yıl boyunca Türkler Haçlılara karşı savaştılar. Şiilerin zorlandığı yerlerde, Sünnilerin yardımıyla Haçlıları püskürttüler. Bu daha sonra hem Osman Bey'in hem Selaheddin Eyyubi'nin temel politikasını tayin eden parametre olacaktı.

Şankitî, başka bir perspektiften bakıp tarihi hafızadaki bölünmeyi açıklamak üzere Sünni ve Şii çağdaş yazarlara atıfta bulunuyor. Sünnilerden Şakir Mustafa ve Muhammed Ali es-Salabi, Şiilerden Salih el-Virdani ve Hasan el-Emin, başvurduğu yazarlar. Şankitî'ye göre mezhep çatışması, Selefi söylemin baskın gelmesi ile çağdaş Sünni kültürde gözlenen "Hanbelileşme"den, Şii kültürde İran Devrimi'nin ortaya çıkardığı patlayıcı siyasi hareketler aracılığıyla görülen "İsmailileşme"den ve tarihi okumada mutlak yayılmacı görüşün baskın gelmesinden

kaynaklanmaktadır. Dış tehdit söz konusu olduğunda iki mezhep müntesipleri hep işbirliği içinde olagelmışlerdir.

Şankitî, tezinin "Birlik Hissi: Sünniler ve İmamiye Şiası Haçlılara Karşı" başlıklı üçüncü bölümünde Ehli Sünnet ve İmamiye Şiası'nın, bugün yaygınlaştırılan mezhepçi söylemin aksine Haçlılara karşı tek bir safta savaştığını açıklıyor ve Trablus örneğini getirerek şöyle diyor: "İmamiyye Şiası'ndan emir Fahu'l Mülk İbn-i Ammar, Haçlıların Trablus'u 7 yıl kuşatmasına Şam ve Humus'taki Sünni liderlerin desteği ile karşı koydu."

Halep örneğinde de yine İmamiyye anlayışa sahip bir kadı olan Ebu'l Fadıl Bin Haşşab'ın Mardin'den Sünni bir orduyu Haçlı güçlerine karşı Sermada Çatışması'na götürdüğüne dikkat çekiyor: "Şam ve Humus Sünnileri Askalan Şiileriyle bir olarak Haçlılara karşı birden çok savaşa girmiştir. Ayrıca Selahattin Eyyubi'nin Halep ve Şam'daki İmamiye Şiası ile güçlü ilişkileri vardı. Öyle ki bu güçlü ilişki, Şii tarihçi İbn Ebu Tay'ın Selahattin Eyyubi'nin hayatını yazan ilk kişi olması sonucunu doğurmuştur."

Tarihte, Sünni-Şii ayrımının pek işe yaramadığı anlaşıldığında birlik ve ittifak kuruldu, bu sayede Haçlılar bölgeden çıkartıldı. Bunun aktüel örneği bugün İslam dünyasının geniş kapsamlı bir işgal ve hegemonik baskı altında olmasıdır. Türkler, Araplar, Kürtler, Farslar vd.; Sünniler ve Şiiler arasında ittifak kurulmadıkça bu zillet hali devam edecektir.

Mezhep ve etnik çatışmalar güç kaybına yol açar. İslam dünyası Sünni ve Şii iki ana kutba bölünürse, bu bizim felaketimiz olur. Oysa gerek Türklerin Haçlı savaşlarında gösterdikleri dirayet, gerekse Osman Bey'in Bizans politikası ve Selaheddin Eyyubi'nin Şiileri ve Sünnileri İslam ortak paydasında toplayıp asıl hedefi Kudüs olarak belirlemesi, bugün de çıkış yolunun "İslam ortak paydası"nda ve "İslam birliği"nde (İttihad-ı anasır-ı İslam) yattığını göstermektedir. İran Şiiliği, Mısır ve Suudiler Sünniliği, Türkiye laikliği bayraklaştırırse hepsi kaybeder.

Selaheddin laik değildi, Alparslan gibi Haçlı komutana saygı gösterdi; Kudüs'ün fethinden sonra Yahudi ve Hıristiyanların din ve vicdan özgürlüklerini gözü gibi korudu. Sünniliği ve Şiiliği "İslam ve ümmetin vahdeti" bayrağı altında topladı; bu bayrağın dalgalandığı Daru'l İslam'da Allah'ın "aziz (üstün ve izzetli)" isminin tecellisine hizmet etti.

Bugün de İslam dünyası Alparslanları, Osman Beyleri, Selaheddinleri bekliyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hepimizin utancı

Ali Bulaç 2012.02.09

Suriye'deki çatışmalar giderek büyüyor, insan zayıyatında önemli artış var.

Bir an önce akan kan durdurulmayacak olursa, Suriye, daha kapsamlı bir iç savaş içine sürüklenirken mezhep çatışması bölgeye yayılma istidadı gösterebilir.

Dramatik bir biçimde bölge ülkeleri kendilerinden beklenen performansı, iradeyi ve basireti gösteremediler. En başta İran ve Türkiye, Suriye sınavını kaybeden iki ülke olarak öne çıktı. Milli refleksler ve her iki ülkede aleyhte yürütülen kamu diplomasisi stratejileri ve propagandaların retorikleri bir kenara bırakılacak olursa, her iki ülkenin birbirinden farklarının olmadığı ortaya çıktı. Birbirlerini suçluyorlar ama, ikisinin de durumu "tencere dibin kara, seninki benden kara" misali. Oysa akıllı başında olan herkes, Türkiye ve İran'ın mutabakata varması durumunda Suriye'de işlerin bu noktaya gelmeden çözülebileceğini ayan beyan görüyordu. İran, Esed ve yakın çevresi üzerinde baskı uygulasaydı, bir ara formülle kriz atlatılabilir ve iki tarafın makul bulacağı tarihlerde genel seçimlere gidilir, yeni bir anayasa yapımının önü açılırdı.

Tahran, 1982'deki büyük hatasını tekrarlayıp Suriye muhalefetiyle diyalog kurmadı, Baas rejimi gözünü kırpmadan Müslüman öldürürken görmezlikten geldi. Bu, İslam Devrimi'ne büyük gölge düşürmüştü, bugün de öyle. 1982'de şu sözün anlamını iyi öğrenmiştik: "Üçüncü Dünya ülkelerinde büyük devrimler olur, ama Dışişleri ve Maliye bakanlıkları değişmez." Maliye bakanlığı bir miktar değişmişti, ama maalesef Dışişleri'nin takip ettiği o kör reelpolitik tutum değişmedi.

Ankara başından beri Suriye politikasında yanlış yol izledi. Sakin güç, yumuşak güç, ticaret, vize muafiyeti, konuşarak, anlaşarak ve toplumsal değişim eşliğinde politik değişimi yöneterek bölgeye Sünni geleneğin "temkin modeli"ni önerecekken, ABD ve Körfez ülkelerinin etkisinde krizi derinleştirdi; muhalefetin militarize olmasının önüne geçmedi, bir anda sivil gösteriler silahlı mücadeleye dönüştü. Şimdilerde yine Türkiye'nin en büyük övücü "Amerika ile ilişkilerinin en üst ve en iyi düzeyde olması"dır.

Bir sene öncesine göre çok daha dramatik bir tablo ile karşı karşıya bulunuyoruz: Geride "esas oğlanlar"ın küresel stratejilerine göre bölge ülkeleri iki cepheye ayrıldı: Bir yanda Rusya ve Çin'in görece desteğini arkasına almış bulunan İran, Irak, Suriye, Lübnan ve ABD ile İsrail'e öfke patlaması yaşayan Arap sokakları; diğer yanda Türkiye, İsrail, Suudi Arabistan, Ürdün ve Körfez ülkeleri. Hiç renk vermeyen ve şimdilik iç sorunlarını çözmeye çalışan Mısır ise beklemede.

Cepheleşme ürküntü verici, iç karartıcı. Bölgesel entegrasyona gidiyorken bir anda düşman kamplara bölündük. Lübnan Stratejik Araştırmalar Müdürü Muhammed Nureddin, Türkiye'nin Suriye'ye yapacağı bir askerî müdahale durumunda, İran, Irak, Suriye ve Lübnan'la bir anda savaşa girmeyi göze alması gerektiğini söylüyor.

Irak işgalinde ve Libya'nın bombalanması öncesinde hep bölge ülkeleri İslam barış gücü oluşturup kriz bölgelerine müdahale etsin dedik. Tabii ki müdahaleden önce diplomatik yolları sonuna kadar kullanmak lazım. Eğer Türkiye ve İran, kendi aralarında anlaşabilseydi, Suriye'de bunca kan dökülmezdi. Nitekim ocak ayının başlarında İran'ı ziyaret eden Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu şunları söyledi: "İran, Suriye sorununun çözümünde rol oynayabilir, İran'ın bu konuda Suriye yönetimi nezdinde gerekli tavsiyelerde bulunmasının sürece büyük katkı yapacağını düşünüyoruz."

Bölge ülkelerinin iki büyük ülkesi Türkiye ve İran, bu işbirliğini başaramadı. Dar ulusal çıkarlarını, dış dünya angajmanlarını, mezhep taassubunu aşamadılar. Şimdi Batılılar, yine "kurtarıcı sıfatı"yla Suriye'nin üzerine binlerce ton bomba yağdıracak, Libya'da olduğu gibi bugün ölenlerin onlarca katı masum insan ölecek, altyapı tahrip edilecek. Veya Türkiye'yi belalı, utanç verici bir müdahaleye zorlayacaklar. "İyilik Allah'tan, kötülük bizden". Bizler bu kötülüğe müstahak oluyoruz ki, sürekli başımıza geliyor. Türkiye, İran, Arap Birliği, İslam Konferansı İşbirliği fark etmez. Arun aleyna!

Dindar nesiller(1)

Ali Bulaç 2012.02.11

Başbakan R.Tayyip Erdoğan'ın başlattığı "dindar nesiller" tartışması devam ediyor.

Birkaç İslamcı yazar dışında gerek liberallerin tamamı gerekse İslamcılıktan, solculuktan veya milliyetçilikten muhafazakâr demokrasiye, liberalliğe veya sosyalistliğe yatay geçiş yapanlar ittifakla, devletin "dindar nesil yetiştirme" gibi bir görevinin olmadığını söylediler. Ortodoks Kemalistler ve Marksist solcular ise, devletin sadece "dindar nesil yetiştirme" yetkisinin olmadığını, ama elbette "laik-Kemalist" veya "sol/sosyalist nesiller" yetiştirme görevinin olduğunu savundular.

Yeni ve sivil bir anayasa hazırlığının gündemde olduğu bir zamanda bu konunun gündeme gelmiş olması, farklı görüşlerin ve perspektiflerin ortaya çıkması, verimli bir müzakereye fırsat vermesi bakımından kazançtır.

Konuyla ilgili görüşlerimi 1992 yılında yayımladığım "Nuh'un Gemisine Binmek" adlı kitabımda ele almıştım. İslamcılar, 19 ve 20. yüzyıl boyunca modern dünyada İslam'ın sosyo-politik projesinin ne olacağı ve Müslümanların varoluşsal sorunlarının her şeyin modern devlet tarafından adeta determine edildiği aygıt karşısında nasıl çözüleceği konusunu tartışıp durdular. Söz konusu kitapta (s. 82 vd.) sorun "Resmi İslam/Sivil İslam" kavramsallaştırması bağlamında ele alınmıştı. 1995'te ilk baskısı yayımlanan "Modern Ulus Devlet" adlı kitabımda da konu 'devlet' merkezli kritik edildi.

Buna göre "Resmi İslam", modern ulus devleti ideolojik donanımı, politik meşruiyet çerçevesi, emredici, taşıyıcı ve dönüştürücü araçlarıyla veri alıp İslam'ı hakim kılma ve yeni bir toplum var etme vaadiyle modern sahneye giriş yapmıştır. "Sivil İslam" ise, modern ulus devleti Hanefi hukukçularının ittifakı ile çizdiği sınırlı, klasik fonksiyonlarına indirgeyip toplumsal bilumum fonksiyonları topluma devretmeyi öngören bir anlayışı savunmaktadır. "Politik İslamcı" akımlar, hepsi değilse de, önemli bir bölümü Resmi İslam tezine sahiptir. O kitapta adına "Sosyal İslam" dediğim çok sayıda cemaat, tarikat ve örgütlü dinî grup ise toplumsal dönüşümü sivil yollarla dönüştürmeyi hedefleyen Sivil İslam tarafında yer almaktadırlar.

Belirtmek gerekir ki tartışmaya katılanlardan kendi tezinde en bilinçli olanlar Kemalistler ve Marksist geleneği sürdüren solcular oldu. Onlar modern ulus devletin ve cumhuriyetin kuruluş felsefesinin özüne ve işleyişine dokunmadan yeni bir toplum ve ulus inşa etme projesini savundular, onların derdi dindarların dindar nesil yetiştiremeyecekleri konusudur.

Liberaller her zamanki gibi hakikatin üstünü örtüp harici gerçeklere göndermede bulunarak devletin asli işinin dindar nesil yetiştirmek olmadığını, eğer dindar nesil yetiştirmek gerekirse bunun sivil topluma ait olması gerektiğini söylediler. Bu harici gerçek düzeyinde doğrudur, ama hukuk/yasama tekeli, eğitim (ilköğretim, lise ve üniversite) ve ekonomiyle ilgili çıkarılan kanunlar, merkez bankaları ve sıkı biçimde takip edilen iktisat politikaları aracılığıyla müdahalelerin yapıldığı bir ülkede, zaten toplumun, ailenin veya STK'ların değil dindar nesil yetiştirmeleri, basit düzeydeki dinî hayatlarını yaşamaları bile mümkün değildir. Liberaller "modern devlet gibi devasa bir aygıt, liberal felsefeye göre işlesin, siz de istiyorsanız dindar nesil yetiştirin" diyorlar. Bu sonuna kadar ısıtılmış bir hamamda göbek taşına uzanıp serinleyebilirsiniz der gibi bir şey.

Fransız aydınlanmasını referans alan köşe yazarları da asıl konuya girmeden Başbakan'a uyacağı bir tür direktifler listesi sundular. Mesela konunun bence farkında olan nadir yazarlarımızdan biri olan Kürşat Bumin, 9 senedir AK Parti'nin dindar nesil yetiştirme yönünde en ufak bir adım atmadığını itiraf etmekle beraber, yine de

Başbakan'a "dindarlık bahsini hükümetin terminolojisinden çıkarmasını, Necip Fazıl gibi İslami kesimin önemli ismini ağzına dahi almamasını" önermektedir. Kısaca o da Fransız ihtilalinin "cumhuriyet projesi"ne ve devletin "okul"u nasıl dönüştürücü, determine edici bir güç olarak kullandığına eleştiri getirmeden, kaynar haldeki hamamda toplumun dinle serinleyebileceğini söylemektedir. Pazartesi devam edeceğiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fitne

Ali Bulaç 2012.02.13

Siyaset, yönetim sanatını maharetle kullanıp iktidar ilişkisini düzenlemektir.

İktidarın sadece siyasî değil, birbiriyle bağlantılı ekonomik, bürokratik, kültürel boyutları vardır. Yönetim sanatını bilen yöneticiler, adaletle, estetikle ve erdemle iktidarı paylaşırlar. Siyasette en büyük zorluk iktidar olmak değil, adaletle, sanatla ve erdemle yönetmektir.

Akıllı tüccar, kazanan ve kazandıran tüccardır. "Rabbenâ hep bana" diyen tüccar bir-iki defa kazanır, ama eninde sonunda kaybeder. Siyasette de sürekli kazanmanın yolu, katılımı sağlamak, kaynaklar üzerinde tekel kurmaktan, temellükten kaçınmaktır. Eskiden katılım temsilin zıddı bilinirdi. Otokrat rejimlerde katılım yüzde 95'lerden aşağı olmazdı, ama temsil yüzde 5 bile değildi. Demokrasi bu handikapı bir yandan temsil oranını yükselterek, öte yandan karar mekanizmaları ve karar süreçleri üzerinde sivil toplumu ve sosyal grupları etkin kılmak suretiyle aşmaya çalışmaktadır. Bu, henüz Batılı demokrasilerin başardığı bir şey değil.

Türkiye, çok partili hayata geçtiğinden bu yana toplumsal merkezin refleksleri ve bu merkezin ana gövdesini teşkil eden cemaat ve tarikatların katılımıyla yeni bir demokrasi sürecini deniyor. Hiç kuşkusuz bu tecrübenin başarılı olmasını istemeyen bürokratik merkez ile Müslüman grupların yeni bir model ortaya koyma teşebbüslerinden hoşlanmayan Batılılar, her seferinde demokrasinin açık/kaba (askerî kanlı darbe) veya dolaylı (post-modern) müdahaleleri destekliyorlar.

Objektif gerçek şu ki, Türkiye ve yeni Ortadoğu'nun demokrasi modeli, merkez sağ, merkez sol, liberalizm veya milliyetçilikten beslenerek oluşmayacak; kalıcı modeli İslam'ın entelektüel kaynakları ile dindar kitlelerin katılımı geliştirecektir.

Müslüman gruplar kendi içlerinde tabii bir işbölümü içinde olagelmışlerdir. 'Politik İslam'ı Milli Görüş; 'Sosyal İslam'ı -sol veya sosyalist İslam'ı değil- cemaatler ve tarikatlar, 'Kültürel İslam'ı irili ufaklı bağımsız gruplar oluşturmuşlardır. Her üç grup da birbirlerine karşı görece özerk olagelmıştır, ama bir noktadan sonra da birbirlerini geriden beslemişlerdir.

Sosyal İslam, 21. yüzyılın başına kadar doğrudan siyasete karışmıyordu, pratik ve pragmatik yöntemler takip ederek seçimden seçime siyasete katılıyordu. 2002 seçimlerinden sonra cemaat ve tarikatların daha belirgin olarak siyasete katılmalarını zorunlu kılan sebep, siyasete ve iktidara olan hevesleri değil, 28 Şubat darbesinin verdiği derin acı; askerî bürokrasinin devlet tekeli elinde bulunduran "sekte bir cemaat" olarak devam eden tehditleri; Anadolu'da kendi enerjisiyle sermaye biriktirip küresel sürece katılan küçük ve orta ölçekli tüccar ve sanayici kitleleri; dindar-mazbut ailelerin üniversitelerden mezun olan yüz binlerce gencinin istihdam sorunu ve

2001 krizinde gözleendiği üzere merkez sağ ve merkez sol partilerin Türkiye'de sebep olduğu çöküntünün ülkenin geleceğini tehdit eden boyutlara ulaşmasıdır.

Bu dönemde AK Parti'nin geleneksel Milli Görüş çizgisini gözden geçirip iktidara yürümesi, eşzamanlı cemaatlerin -tek bir cemaat değil- ona toplumsal olarak da destek vermesiyle mümkün oldu. Selçukluların hâkim olduğu Anadolu'daki hat üzerinde yaşanan iktisadî ve dinî hareketlilik benzer şekilde 21. yüzyılda da ortaya çıktı. Bu mesud işbirliği sonucunda Türkiye hamle üzerine hamle yaptı, krizi aştı, dünyanın 16. ekonomisi olma başarısını yakaladı; AK Parti girdiği her mahallî ve genel seçimden gücünü artırarak çıktı, bölgeye açıldı, siyasî istikrar sağlandı ve en önemlisi sivil siyasetin askerî-bürokratik vesayetten kurtulması yönünde büyük başarıları imza attı.

Geldiğimiz nokta bu işbirliği ve dayanışmayı zorunlu kılıyor; her türlü temellük, inhisar ve fitneden uzak durmayı gerektiriyor. Bugünkü olaylara yakın, dar açılardan değil, 300 yıllık bir perspektiften bakmalıyız. Üçüncü şahısların, iç ve dış güçlerin körüklediği fitne ülkenin tamamına ve Ortadoğu'nun geleceğine dönüktür. Hepimize büyük sorumluluklar düşüyor. "Fitne katilden beterdir". Kardeşçe, adaletle, paylaşılarak ve fedakârlık yaparak yolumuza devam etmekten başka seçeneğimiz yok..

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kurumlar ne kadar temiz?

Ali Bulaç 2012.02.16

Hakan Fidan gibi hükümetin güvendiği ve elbette işinin ehli olan bir zatın MİT'in başına getirilmesine kimsenin itirazı olamaz.

Son olayla ilgili patlak veren olayın Hakan Fidan'ın kişiliği veya hükümete karşı bir hamle veya yürütmenin siyasi tasarruflarına müdahalede bulunma ile ilgisi zayıftır. Önemli bir olay vuku bulduğunda herkes bulunduğu noktadan kendince bir kazanç elde etmeye çalışır, olayı kendi perspektifinden resmeder. Bu mümkündür, ama olayın özü kendi hakikatini korumaya devam eder.

Şemdinli olayları savcısı Ferhat Sarıkaya'dan Zirve Kitapevi cinayetine el atan Zekeriya Öz'e ve en son MİT yöneticilerini ifadeye çağırdığı için görevinden alınan Savcı Sadrettin Sarıkaya'ya kadar, soruşturma ve kovuşturmaların bir noktaya gelince aniden birilerinin frene basarak durduruldukları gözlenmektedir. Belki soruşturmalar devam ediyor, ama bir miktar davaların özü yine eski sis perdesi altına itilmiş oluyor.

Sadrettin Sarıkaya'nın el attığı dosya, bir dizi bilinmezi teşrih masasına yatırmamıza imkân verebilir, doğrudan Kürt sorununun neden 30 senedir bir türlü çözülemediği konusuna açıklık getirebilir. Ta ilk günden PKK'nın kuruluşunda "devlet" in rol oynadığı söylenegelmiştir. Bu iddiayı -ulaştığı bilgiler doğrultusunda- ilk ortaya atmayı planlayan Uğur Mumcu'ydu, yine iddiaya göre ulaştığı bilgiler onun hayatına mal oldu. Rahmetli Abdülmelik Fırat bu iddiayı defalarca dillendirdi. Kürt sorununu yakından takip eden Ümit Fırat'ın zaman zaman söyledikleri dudak uçuklatacak cinsten. Son zamanlarda Kemal Burkay, İbrahim Güçlü vb. Kürt aydınları da önemli açıklamalar yapıyorlar.

AK Parti hükümetinin Kürt sorununu samimiyetle çözmek istediğine kimsenin kuşkusu yok. Takip ettiği yöntem (2009 Kürt açılımı, Habur fiyaskosu), konuya ne kadar nüfuz ettiği, zihninin gerisindeki çözüm çerçevesi

tartışılabilir, ama sorunu çözmek AK Parti'nin derdi. Aynı şekilde Hakan Fidan'ın iyi niyetinden, yeteneklerinden ve liyakatinden kuşku duyan da yok. Ama kuruluş aşamaları Balkan savaşlarına, İttihatçı komitacılara dayanan ve bugüne kadar yapılmış hiçbir askerî darbe ve rejime müdahaleyi zamanında siyasi otoritelere haber vermemiş bir teşkilatın görevlilerinin AK Parti ve Hakan Fidan'la, bir anda takvalı mü'minlere dönüştüğü düşünülemez. Öyle olaylar, terör hadiseleri, provokasyonlar oluyor ki, izah etmek mümkün olmuyor.

Son KCK operasyonlarında emniyet görevlilerinin ulaştığı bilgiler MİT elemanlarını işaret ediyor. Bütün bunlar tabii ki birer iddia, ancak araştırılması gereken iddialar. İstihbarat toplayacağım diye olaylarda aktif rol oynamak başka bir şeydir. Savcı Sarıkaya, "MİT görevlileri neden Oslo'da PKK'lılarla görüşüyor?" diye dava açmıyor herhalde, öyle olsa sahiden yargı siyasetçinin alanına müdahale etmiş olurdu. Ama yayınlanan görüşme metninde MİT görevlilerinin, PKK'lı müzakerecilere "İstanbul'un her tarafını patlayıcılarla doldurmuşsunuz, bunu biliyoruz" mealinde şeyler söylediklerini hatırlayalım. İnsan sormaktan kendini alamıyor: Pekiyi buna karşı gerekli tedbirler alındı mı? Eğer bu doğru ise, MİT'in görevi, bu bilgiyi emniyete bildirip halkın can güvenliğini korumak, terör eylemlerini önlemek değil mi? Bu, hiçbir zaman Bekir Bozdağ'ın "Bir örgütün içine sızıyorsanız, suç işlemeniz lazım" dediği şeyi meşrulaştırmaz.

Hükümet, MİT görevlilerini kurtarayım derken, devletin etkin görevlilerini özel koruma altına alıyor. Bugüne kadar "görev dışına", "rutin dışına" çıkan, darbe hazırlığında aktif rol oynayanlar özel korumaları yokken - Susurluk'tan Ergenekon'a, Balyoz'dan Kafes planına varıncaya kadar- etkin faaliyetler yapıyordu. Ergenekon davasının hedefi, siyaseti vesayetten, ülkeyi darbe teşebbüslerinden kurtarmak değil miydi? Şimdi "MİT görevlilerini, askerleri, emniyetçileri" özel koruma altına alırsanız kanun marifetiyle eskiye dönmüş, makarayı geri sarmış olursunuz. Bu düzenleme ile ne darbe tehditleri sona erer, ne Kürt sorunu çözülür.

Günü kurtarmak üzere kanuni düzenleme yapılamaz. Öfkeyle kalkan zararlar oturur. Sorun kapsayıcıdır, Türkiye'nin tam bir hukuk devleti olmasıyla çözülebilir ancak. Bunun için yeni bir anayasaya ihtiyacımız var.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dindar nesiller 2

Ali Bulaç 2012.02.18

Gündem dolayısıyla geciktirdiğimiz "dindar nesiller" konusuna devam ediyoruz.

Bir devletin dindar nesiller yetiştirme misyonunu üstlenmesi, genel olarak kabul görmedi. Ana hatlarıyla söz konusu misyonun sivil topluma ait olduğu fikri savunuldu. Bu doğrudur. Fakat devlet şu veya bu din adına nesil yetiştirme misyonunu bir kenara bırakırken, şu veya bu felsefî görüşten, siyasî ideolojiden, sosyo-kültürel sistem fikrinden arındırılması beklenir. Zira insanların belli referanslara göre düşünmesi, inanması ve yaşamasına "din" deniyorsa, insanların "laik, seküler veya profan referanslar"a göre düşünmesi, inanması ve yaşaması da "laik veya seküler din"dir. İslam bakış açısından hak din Kur'an vahyi ile tarif ve tebliğ edilmiştir, ama İslamiyet'ten başka "dinler" de vardır. Kitap ehlinin dinleri (Yahudilik-Hıristiyanlık), Sabilik (gök cisimlerini yüceltip onlara kutsallık atfedenler), ateşe tapıcılık (Mecusilik), Asya dinleri vs. Putlara tapanlar, paganlar, bilinmez ruhların peşine takılanlar, hatta Tanrı'nın varlığını reddeden ateistler de birer dine mensuplardır.

Bu manada salt aklî, bilimsel verileri, reel ekonomik süreçleri, yaşama tarzlarını temel alanlar da "İslam-dışı dinler"dir. Mesela komünizm, felsefî ve tarihî materyalizmle bir varlık, tarih, toplum ve insan tasavvuruna

dayanır; sosyalizm, daha alt kademedeki toplumsal boyutu ağırlıkta olan kapsayıcı bir sistemdir; kapitalizm sınırsız sermaye biriktirmeyi, bireysel ve sınıfsal kazancı ve buna bağlı toplumsal örgütlenmeyi temel alan sistemin adıdır; liberalizm 'birey'i hareket noktası seçen felsefî, iktisadî ve siyasî bir düzendir. İslam bakış açısından referansları kutsal, metafizik veya aşkın/müteal olsun olmasın; manevî değerlerle, mebd'e ve meadla ilgilenen ilgilenmesin, insana ve topluma belli bir düşünme, inanma ve yaşama tarzı öneren her zihnî disiplin, sosyo-kültürel sistem, iktisadî-politik düzenleme ve entegre yaşama tarzı genel 'din' tanımı içinde yer alır.

Eğer İslam bakış açısından bu doğru bir tanımlama ise, bu durumda devletin idarî, sosyal, ekonomik ve kültürel politikaları tespit ederken komünist, kapitalist, sosyalist veya liberal düşüncüyü temel alıp düzenlemeler yapması onun dinini ima eder.

Şu soruya cevap arayalım: Söz konusu sistemlere dayalı devletin görüş ve ideoloji belirleyip hukuk, eğitim, sosyal hayat ve kültürel politikaları belirlemesi 'demokratik' ya da 'makul ve anlaşılabilir' bulunuyor da, neden 'semavi bir din'i veya bir toplumda ne kadar din varsa onların mensuplarına kendi dinlerine göre nesillerini yetiştirme imkânının tanınması mümkün olmasın?

Zannedilir ki, sadece Türkiye'de adına 'Kemalizm' denen resmî ideoloji vardır ve ilk günden bu yana ana parametreleri "ilke ve inkılaplar" tarafından belirlenmiş nesiller yetiştirmek üzere devlet hukuktan eğitime kadar toplumsal hayatın her alanına müdahale etmektedir. Bu doğrudur, ama bu müdahale Mustafa Kemal'in kafasından çıkmış değildir, Türkiye'ye de özgü değildir; genelde Aydınlanma felsefesinin, özelde Fransız Cumhuriyeti'nin amir projesidir.

Hangi coğrafi bölgede kurulmuş olursa olsun, cumhuriyet bizatihi yeni bir insan, yeni bir toplum 'yaratma' iddiası ve davası'dır. Cumhuriyet, tarihsel iddiaları itibarıyla ve ilk çıkışında din-dışıdır, kendi tarihî bağlamında Hristiyanlık ve genelde semavî dinlere karşıdır; bilimi, pozitivizmi ve neredeyse yegâne misyonu metafizik konularından uzak tutulup semavî dinleri kritik etmekle yükümlü tutulan akla dayanır. Cumhuriyet, söz konusu projeyi sosyal bilimlerin aracılığıyla "yeni bir toplum"; hukuk ve eğitim (okul) marifetiyle bir "ulus var etme"yi hedefler. Cumhuriyet'in temel iddialarına ve öngörülerine göre "yurttaş, toplum ve ulus var etme" makul ve 'demokratik' de, neden başka bir referans çerçevesine göre hayat tarzı ve insan nesli yetiştirmek mümkün olmasın?

Eğer nesilleri eğitme işi "toplum"a bırakılacaksa, modern devlet de yukarıda sayılan iddialarından ve etkinliklerinden vazgeçip bu alanları topluma bıraksın. Biz zaten bunu istiyoruz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye yeni anayasayı konuşuyor

Ali Bulaç 2012.02.20

TOBB'un öncülüğünde (TEPAV sekreteryası) Anayasa Platformu'nun toplantıları devam ediyor.

İlki Ankara'da (8 Ocak), ikincisi Konya'da (22 Ocak) yapılmıştı. Benim de üçüncüsünü izlediğim Edirne toplantısından (5 Şubat) sonra dün Diyarbakır'da dördüncüsü gerçekleşti. Toplantılarda seçilen ana slogan "Türkiye konuşuyor."

10 merkezî ilde sürececek toplantılar iki açıdan önemli, ilki anayasa yapımında doğru bir yöntem takip ediliyor; ikincisi ilginç, önemli fikir ve öneriler ortaya çıkıyor. Anayasa yapımında usulün esastan önemli olduğu izahtan varestedir. Edirne ve Diyarbakır toplantılarında bu usulün verimliliğini açıkça müşahade ediyoruz. Bilim adamları veya uzman anayasa hukukçuları, askerî darbe zamanlarında da metin yazar, siyasî iktidarların siparişi üzerine de. Eksik olan, halkın fikir, görüş ve taleplerinin doğru tespiti ve bunların anayasaya yansımalarıdır. Bu da ancak en geniş katılımlı 'müzakere yöntemi'yle olabilir.

Ulusal düzeyde faaliyet gösteren 13 çatı kuruluşu her toplantıya temsilci gönderiyor: TOBB, TZOB, TESK, Türk-İş; TİSK, Hak-İş; Memur-Sen, T.Kamu-Sen, Türkiye Serbest Muhasebeci Malî Müşavirler ve Yeminli Müşavirler Odaları Birliği, Türk Veterinerler Hekimler Birliği, Türkiye Barolar Birliği, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği ve Türkiye Noterler Birliği.

Ankara toplantısına TÜSİAD, TİM, MÜSİAD, TUSKON, TÜMSİAD, TÜRKONFED, KADER, Türkiye Sakatlar Federasyonu, Doğal Hayatı Koruma Vakfı, STK'ları Geliştirme gibi kuruluşlar da katılmıştı. Çatı kuruluşların yanında toplantıların yapıldığı ilin bölgesindeki sivil toplum kuruluşları ve birey olarak vatandaşlar katılıp fikirlerini dile getiriyorlar. Edirne toplantısına Trakya'dan yaklaşık 60 bin çağrılıdan 259 kişi katıldı. Diyarbakır'da 70 bin kişiden 7 bin dönüş oldu (5 bin erkek, 2 bin kadın), 600 kişi görüş beyan etme imkânını buldu. Gerek ulusal, gerek bölgesel STK'lar yanında vatandaşların da fikir ve önerileri havuzda toplanıyor, bölge toplantılarına katılan dört partinin (AK Parti, CHP, MHP ve BDP) Anayasa Uzlaşma Komisyonu üyeleri de süreci takip ediyor. TBMM Başkanı Cemil Çiçek'in verdiği yol haritasına göre önümüzdeki mayıs ayının ortalarına doğru havuzda biriken görüş ve öneriler bir araya getirilip akademisyenler tarafından redakte edilecek.

Bireysel kimliğiyle toplantılara katılanlarda aranan kriterler şunlar: Diyalog ve açıklık, ortak geleceğe odaklanma, kişisel katılım, çalışma sistematğine uyma, aykırı olsa da fikirlere karşı hoşgörü, katılımda eşitlik ilkesine riayet, gönüllü katılım, toplantıya başından sonuna kadar katılma vs.

Doğal olarak katılımcılar aynı dili konuşmuyor, ama aynı duyguyu paylaşıyorlar. Herkeste barış içinde ve bir arada yaşamayı mümkün kılacak "yeni bir toplum sözleşmesi" akdetme heyecanı, beklentisi var. Bunu küçümsemek lazım. Bugüne kadar "her şeyi herkesten daha iyi bilen, vatani herkesten daha çok seven" ve bu gerekçelerle ülkeyi, toplumsal hayatı ve neredeyse insanların özel dünyalarını dahi temellük etmeye kalkışan 'kurtarıcılar' halkın önüne sözleşme şartları sürdüler, herkesin buna uyması mecburiyetini getirdiler. TOBB Genel Başkanı Rifat Hisarcıkloğlu'nun özellikle vurguladığı üzere ilk defa insanlar, kendilerine yakışan elbise dikip giymek istiyor. İlk defa sadece kurtarıcıların değil, uzmanların-akademisyenlerin de metnine itibar edilmiyor, halk kendi metnini kendisi kaleme almak istiyor.

Belki partiler, siyasî rekabet dolayısıyla süreci baltalayabilir, kişisel veya parti çıkar hesaplarıyla halkı dolandırabilirler. Bu tehlike var. Ama anayasa çalışmalarının iki faydası görmezlikten gelinemez: Biri partiler ve siyasetçiler hiçbir zaman bu kararlı ve ısrarlı yeni anayasa talebinden kaçamayacaklar; diğeri ne zaman usulüne uygun metin çıkarsa çıksın, havuzda önemli fikirler, görüşler, öneriler birikiyor.

Yeni bir anayasa olmasa ne olacak? Bunun en iyi cevabını Cemil Çiçek verdi: "Siyaset işini yapmazsa, gece baskıncılarına iş çıkar." Meselenin özeti bu!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Akıllı tahta ve tablet' ne kadar akıllıca?

AK Parti'nin 2011 seçimlerinde vaat ettikleri arasında "akıllı tahtalar ve tablet bilgisayar" projesi hayata geçiyor.

Tablet ihalelerini alacak firmalara ödenecek miktar 7,5 milyar dolar.

Seçim kampanyası boyunca Başbakan R.Tayyip Erdoğan sıkça tabletlerin propagandasını yaptı, hatta CHP'nin kendilerinden teknoloji ve bilimsel ilerleme alanlarında ne kadar "geri ve gerici" olduğunu vurgulamaktan özel zevk aldı.

İsveç'te ilkokula başlayan öğrencilere kalem ve kâğıttan önce iPad veriliyor, çocuklar kalemle yazmaya ikinci sınıftan itibaren başlıyor. Buna yeni dönemin "dijital ilkokulu" adı veriliyor.

"Akıllı tahta ve tablet bilgisayar"ın yatırım maliyeti, üretim, kazanç ve piyasa değerinin çok iyi hesaplandığında hiç kuşku yok. İki yüzyıldır, Batı karşısında ezik yaşayan "dindar-muhafazakârlar"ın bu projeyi büyük bir hevesle sahiplenmeleri gayet anlaşılır: Onların iki asırdır hareket noktalarını "İslamiyet uygarlığa, akla, ilerlemeye, teknolojiye, bilime aykırı değildir" sloganı belirliyor. Kârlı bir yatırım alanı varsa, yatırımcılar, söz konusu yatırımın "İslamiyet'in ilerlemeye ve teknolojik gelişmeye katkısı" konusunda iyi bir çalışma yapsınlar, projelerini yüzde 90 kabul ettirirler, geri kalan yüzde 10'luk dilim teknik, bürokratik ve mevzuata ilişkin bir süreçtir sadece. Türkiye'yi ve İslam dünyasını bu zihinden başka hiçbir ideolojik veya siyasi grup, küresel ekonomiye daha hızlı ve güvenilir yollarla eklemleyemez. Çünkü bu zihin hiçbir şeye eleştirel bakamaz.

15 milyonun üstünde bir öğrenci kitlesinin bu proje üzerinden eğitilmesinin psikolojik, sosyal ve kültürel maliyeti üzerinde yeterince düşünüldüğünü sanmıyorum. Aşağıda belirlediğim hususlar üzerinde hepimizin imal-i fikretmesinde zaruret var:

1) Tablet bilgisayar, sonuçta bilgisayardır, çocukları hayli küçük yaşlardan başlamak üzere bilgisayara ve internete bağımlı hale getirecektir. İnternet kullanımının her zaman yararlı olmayıp ağırlıklı olarak yıkıcı olduğu gün gibi ortada. İsviçre'de bile kullanıcıların yüzde 2/3'ü kötü alışkanlıklar, cinsel sapkınlıklar, çarpık ilişkiler vb. amaçlı kullanıyor. Başta ABD olmak üzere birçok ülkede "internet hastaneleri" hızla artıyor. Bizde de Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'ne günde 70 internet hastası başvuruyor. İnternet için ailesine bıçak çekenden, reel dünyadan kopup nevroz olanlara varıncaya kadar sayısız araz çocukları ve gençleri ahtapot kolları gibi sarmış bulunuyor.

2) Matbaa, kitap, yayın ve kâğıt piyasası büyük endişe içinde. Yüz binlerce esnaf ve bunların eline bakan aileler şimdiden kara kara düşünüyor. Açık ve gizli işsizler ordusuna, bu projeye kâğıt, kitapçı, yayıncı ve matbaa piyasasında ortaya çıkacak yeni işsizler eklenecek. Bir kitapçı şunları söylüyor: "Şimdi İstanbul hattatlarının neden hatlarını tabuta koyup matbaayı protesto ettiklerini anladım. Biz de tablet bilgisayarları tabuta koyup gösteri yapsak aynı duruma düşeceğiz, ama gerçek bu, üç aydır matbaacılar işçilerine maaş ödeyemiyorlar." Hükümet AVM'lerle orta sınıfa ve esnafa zaten ağır darbe indiriyor, şimdi bu yeni proje ile belli bir sermaye zümresini zenginleştirecek ama, yüz binlerce aileyi işsizliğin kucağına itecek.

3) Öğretim "okuma ve yazma yetisi"nin paralel ve eşzamanlı geliştirilmesini gerektirir. Akıllı tahta ve tablet bilgisayar, "kalemle yazma yetisi"ni zayıflatırken, "görsel düzeyde okuma"yı öne çıkaracak. Bu, öğretimin bir ayağını felç etme anlamına gelir. Yeni sistemde "okuma yetisi" görsel ve hareketli zemin üzerinde yürüyeceğinden, zamanla "okuma yetisi" de zayıflayacak, sadece "görsellik" öne çıkacak ki, bu aslında okuma-yazma becerisi yeterince gelişmemiş ve sadece gözleriyle düşünen, daha doğrusu resim ve imgeleri seyreden ebleh, tefekkürden yoksun nesillerin yetişmesine sebebiyet verecektir. Bu da liberal kapitalist piyasanın gökte ararken yerde bulduğu şeydir.

Osmanlı'da okuma oranı yüzde 85, yazma oranı hayli düşüktü; kırsal kesimlerde bile aileler çocuklarına Kur'an okumayı öğretirlerdi. Kur'an öğrenen, kolayca yazılı metni okumayı da sökerdi. Bu gidişle Osmanlı'nın gerisine de düşmüş olacağız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Kürtçe bir medeniyet dili mi?'

Ali Bulaç 2012.02.25

İslamiyet, bir "medeniyet davası ve daveti" midir? Muhafazakâr-dindar aydınlar iki yüz senedir bir medeniyet rüyası görüyorlar.

Rüya görene bir şey anlatmanın yolu onu uykudan uyandırmaktan geçer. Ve eğer Efendimiz (s.a.s.)'in işaret ettiği "İnsanlar uykudadır, ölünce uyanırlar" hükmünü esas alacaksak, din insanı uyandırmak, ona asli ve ebedi hakikati hatırlatmak ve hiç kuşkusuz insanı müteal, batın ve öte aleme yöneltmek ister. Bu da "Allah merkezli bir alem tasavvurundan insan merkezli bir dünya görüşü"ne geçişle sağlanmaz, aksine ters istikamette geçişle olur.

Müslümanların uzun zamandır "mede-niyet"ten anladıkları ihtişamlı iktidarlar, refah toplumları, bilim ve teknolojiye üstün ilerleme, ekonomik büyüme, yüksek askerî güç ve elbette Batı uygarlığına yüceltilmiş bir dünya imparatorluğuyla meydan okumaktır.

İslam'ı salt bir medeniyet iddiasına indirgeyenlerin ya Batı'nın periferisinde olduğu hissini bir türlü içinden atamayan okumuşlar -siz bunlara İbn Haldun'un "galipleri taklid eden mağluplar"ı deyin- veya "tuzu kuru yeni zenginleşmiş zümreler" ki, 1994'ten bu yana yerel ve merkezi yönetimi kontrol etmenin kendilerine sağladığı kolay zenginlik onların "medeniyet dürtüleri"ni tahrik ediyor. Ya da gizledikleri milliyetçiliklerini İslamiyet'i bir medeniyet iddiasına indirgeyerek bir yandan "Türkiye-dışı Müslüman toplumlar"a geride kalan Osmanlı medeniyeti üzerinden yeni hegemonya kurmak, diğer yandan Batı'ya karşı yanlış zemindeki rekabet ve hesaplaşmada İslamiyet'i koruyucu bir zırh, araçsallaştırılmış bir kaynak olarak kullanmak istiyorlar.

İslamiyet, salt bir medeniyet iddiası, davası ve daveti değildir. Bu dünyaya geçici olarak gelmiş, asıl yurdundan uzağa düşmüş gariplerin gurbetteki geçici hayatlarında nasıl Allah'a samimi kul, iyi insan olacaklarının yoludur. Tabii ki "Ed din fi'l-medin" fehvasınca Müslümanlar dinlerini ihlasla, yani sadece Allah'ın hoşnutluğunu ve ebedi saadeti talep ederek şehir mekânında yaşarlarken, maddi, sosyal ve kültürel kurumlar geliştirirler. Şehir ve içindeki maddi hayat ilhamını, meşruiyet ve fonksiyonel değerini vahyden alıyorsa, hasılanın toplamına "Müslümanların medeniyeti" denir. Ama Müslüman, görkemli şehirler, yenilemez maddi güçler kurmak üzere dinini yaşamaz; nasıl spor ve sağlık için namaz kılmıyorsa; nasıl diyet yapıp fazla kilolarını atmak için oruç tutmuyorsa, bunun gibi medeniyet kurmak için de dinini yaşamaz. Namaz kılan ve oruç tutan tabii ki sıhhat bulur, ama namaz ve orucun sebebi Allah'a kulluktur. Namaz ve orucu, yan sonuçlarına indirgediğiniz zaman, ibadetten sevap almaz, bir süre sonra çok daha etkili yol ve yöntemlerle spor, sağlık ve diyetler yapar, ibadetlerinizi terk edersiniz. Hareket noktası "İslam medeniyeti" olan dinini sekülerleştirir, bir süre sonra medeniyet, dinin önüne geçer. Büyük İslam medeniyetlerini -Emevi, Abbasi, Safevi, Osmanlı- yıkıma/helake

götüren ana sebep bu olmuştur. Medeniyet kurmak, hareket noktası ve gaye olmaz, tabii sonuç olarak teşekkül eder.

Bu konu, Sayın Bülent Arınç'ın Kürtçe'nin eğitimde kullanımıyla ilgili öne sürdüğü engelleyici gerekçeyle doğrudan ilgili. Kur'an ve İslami bilgisi olduğundan kuşku duymadığım Sayın Arınç, Kürtçe'nin önündeki yasal engelleri sıralarken bir de şöyle der: "Kürtçe bir medeniyet dili mi ki!"

Bir dilin kelime veya kavram bakımından zenginliğinin, medeniyet dili kategorisine girip girmemesinin önemi yok. Türümüzün konuştuğu bütün diller a) Allah'ın ayetlerindendir; Kürtçe de; Arapça, Türkçe, İngilizce, Çerkezçe, Arnavutça gibi hürmete layıktır; b) Dili "isimler (esma)"le beraber insana öğreten Allah'tır; bütün diller "Ta'lim-i esma"nın tarihsel durumlarda tezahürüdür; c) İnsanların dillerini şu veya bu alanda kullanması onların tercihidir. Hiç kimse, Allah'ın onlara bağışladığı bir hakkı kullanmalarına engel koyamaz. Burada sorun, temel bir hakkın belirlenmesinde kriterin "din" değil, "medeniyet" seçilmesinden kaynaklanıyor.

NOT: Bu sene, her ayın son çarşamba günü saat 18.30'da Galatasaray-Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi'nde bu konuyu ders olarak görüyoruz. Haziran ayına kadar derslerimiz devam edecek.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Teşbihte hata olmasın: Milli Görüş'ün ve CHP'nin iki kanadı

Ali Bulaç 2012.02.27

Dün ilk defa izleme fırsatını bulduğum kurultaydan sonra CHP'nin işinin ne kadar zor olduğunu bir kere daha anladım.

Siyasî olaylara ağırlıklı olarak sosyolojik gözle bakma alışkanlığım olduğundan, CHP'nin yaşadığı sancının, temelde toplumsal bir sancı olduğunu düşünüyorum.

Parti içinde birbiriyle rekabet etmekte olan iki kanadın varlığı apaçık ortada. Her partide iki veya daha fazla eğilim olabilir, liderlik farklı kanatları bir arada tutma başarısını gösterdiğinde kanatlar arası rekabet ve çekişme sinerji sağlar. CHP'de ise hem liderlik, hem siyasete yön verecek olan zihniyet konusunda iki temel farklı kanat oluşmuştur.

Tabii ki her iki kanadın hedefinde "iktidar mücadelesi" var. Tuhaf olan şu ki, rekabet halindeki kanatların iktidardan anladıkları farklı, bu da çok partili hayata geçişimizden sonra CHP'ye özgü bir siyaset paradoksudur. Söz konusu farklılığı doğru teşhis ve tespit etmedikçe CHP'nin içinden geçmekte olduğu süreci tam olarak anlamak güç.

Peki, aradaki farkı nasıl belirginleştirebiliriz?

Kemal Tahir, Türkiye'de "Sağ ve sol siyasetler birbirine yakındır, biri hapsirmiş her ikisi burnundan düşmüş." derdi. CHP'yi izlerken hep FP içindeki bölünmeyi ve o gün yaşananları düşündüm. Aslında 1950 sonrası

CHP'deki ciddi değişimi Ecevit'in parti liderliğine gelişiyle başlatmalı, ama bugün daha g¼ncel ve daha yakın geğmişe ait bir ¼rnek var elimizde. Birebir aynı şeyler olmadıkları muhakkak, sadece açıklayıcı olması bakımından iki siyaset geleneği arasında bir analogi yapmak m¼mk¼n.

FP içinde başlayıp da Milli G¼r¼ř çizgisinden iki parti çıkaran ayrışmanın yardımına başvurmak gerekirse mevcut liderliği ve yeni siyasî ¼slubu temsil edenlere "yenilikçiler" (Kemal Kılıçdaroğlu, G¼rsel Tekin vd.) liderlikten d¼řm¼ř olanlara "gelenekçiler" (¼nder Sav ve bir bakıma iki arada bir derede kalmış gibi g¼r¼nen Deniz Baykal vd.) diyebiliriz.

Milli G¼r¼ř partileri merkezî iktidara talipti; MSP, iki koalisyon ortağı oldu; RP, Refahyol h¼k¼metini kurdu. RP'ye ağır darbeyi 28 şubat indirdi, 28 şubat, Milli G¼r¼ř partilerini tehdit etti. Milli G¼r¼ř çizgisi ya temel iddialarından vazgeçerek iktidar olacaktı veya direttiği takdirde her seferinde tehdidi ensesinde hissedip siyaset yapma yolunu seçecekti. Rahmetli Erbakan kendi çizgisinde kararlılıktan yanaydı, geleneği temsil ediyordu. Siyasî izgi b¼l¼nmeseydi ne olurdu, bilemiyoruz. Ancak FP içinde beliren "yenilikçiler" "Erbakan y¼ntemiyle iktidar olunmaz, iktidar olunsa da iktidarda kalınmaz. B¼y¼k sermaye, askerî-sivil b¼rokrasi ve k¼resel hegemonik g¼lerle uyum içinde yeni bir siyaset geliştirmek gerekir." deyip ayrıldılar, 2002'de iktidar oldular, h¼lâ iktidardadırlar.

Yeni siyasî doktrinin "b¼y¼k sermaye ve k¼resel g¼lerle uzlaşma" ayaklarında b¼y¼k sorunlar yaşanmadı, ama "i askerî-sivil b¼rokrasiyle uzlaşma" y¼r¼medi. Beklenmedik başka "i demokratik g¼ler" ¼lkeyi darbe teřebb¼slerinden, sivil siyaseti vesayetten kurtarmak ¼zere bir hukuk m¼cadelesine girişince, AK Parti s¼rece katılmak zorunda kaldı; s¼rece katıldıkça her seçimde oyunu artırarak yoluna devam etti.

CHP'ye d¼nersek. CHP, iki binli yılların FP'sine yakın bir s¼reci yaşıyor. Kılıçdaroğlu ve ekibini, gerçekten iktidar olmak isteyen "toplumsal merkezin AK Parti'den yeterince umduğunu bulamayan kesimler" destekliyor. Eski ekip de iktidar peşinde, ama y¼zde 15-25 bandında giden ve hep 'anamuhalefette kalan bir iktidar' bu. Bu, Atat¼rkç¼l¼ę¼ bayraklaştıranların, Cumhuriyet'in geleneksel b¼rokratik merkezinin, tuzu kuru b¼y¼k sermaye çevrelerinin, kısaca bildik devletin iktidar seçkinlerinin, beyazların CHP'nin rantını yiyerek ayakta tutmak istedikleri "k¼¼k iktidar"dır.

"Toplumsal merkezin bir b¼l¼m¼"; militan laiklik, darbe hevesi, ittihatçı sevgisi, din d¼řmanlıęı istemiyor; sosyal adalet ve ¼zg¼rl¼kleri felsefesine yedirmiş, bu arada AK Parti'nin 'uzlaşma doktrini'ni taklit etmeyen bir CHP istiyor. Bunun bug¼nk¼ aktifi y¼zde 25; potansiyeli y¼zde 40'tan aşağı değildir. Kılıçdaroğlu ve G¼rsel Tekin "b¼y¼k iktidar"ı vaat edebilirler mi? Bilmiyorum. Bunun için CHP'de temel bir zihniyet değişimi gerekli. CHP'nin geleceğini, iki kanat arasındaki g¼ m¼cadelesi belirleyecek.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

28 şubat, Erbakan ve cemaatler

Ali Bulaç 2012.03.01

Bundan 15 sene ¼nce 28 şubat g¼n¼ b¼rokratik merkezi elinde tutan sert çekirdek y¼netime el koymuştu.

Bu seferki yöntem 27 Mayıs ve 12 Eylül darbelerindeki gibi "kanlı", 12 Mart muhtırasındaki gibi "uyarı" değildi; askerlerin merkezde yer aldığı yüksek yargı, üniversiteler, bir kısım medya, merkez sağ ve merkez sol partiler, büyük sermaye ve sivil devlet kuruluşları aktör olarak rol oynuyorlardı. Askerleri ön cepheye sürenler halkın cebinden doğrudan 74, dolaylı olarak 250 milyar dolar parayı alıp ceplerine doldurdular. Çok az asker "nasıl bir oyunda kullanıldıkları"nı fark etti.

Gerçek şu ki, 28 Şubat bin yıl sürmedi, 5 sene sonra büyük bir toplumsal dalganın desteğinde darbenin mağdurlarını 3 Kasım 2002'de iktidara taşıdı. O iktidar hâlâ ayakta, lideri R.Tayyip Erdoğan ve partisinin oy oranı yüzde 54,5. O darbenin mağduru Fethullah Hocaefendi hâlâ hicretin gurbet diyarında, ama dünyanın neredeyse her ülkesinde "iyi Müslüman iyi insandır" idealini pratikte yaşayan ve yaşatan okullarıyla hizmet veriyor.

"Postmodern darbe"nin "post"u uygunsuz bir niteleme, zira Sincan'da tanklar yürüdü ve askerlerin ağzından Hürriyet gazetesi manşetten "Gerekirse silah kullanırız" tehdidinde bulundu. Umarız, 28 Şubat darbesini soruşturan savcıların dosyalarında bu suçlar da yer almaktadır. Zulmen iktidardan düşürülmek istenen rahmetli Erbakan, imkânlarını son noktasına kadar kullandı, sonra "bu tehdit, şantaj ve hukuk dışı müdahalenin tarihsel yürüyüşümüzde ancak bir virgöl" olabileceğini söyleyerek istifasını verdi.

Bu ülke, siyaset yapan Müslümanlara, cemaatlara, tarikatlara, bağımsız gruplarına ve Müslüman entelektüellerine çok şey borçludur. Hepimizin Fethullah Gülen Hocaefendi'ye, Mahmut Hocaefendi'ye, rahmetli Zahid Kotku Hazretleri'ne, Es'ad Coşan Hoca'ya, rahmetli Erbakan Hoca'ya, Muhammed Raşid Erol'a, Hüseyin Hilmi Işık'a, Sami Efendi'ye, Said Çekmegil'e, Ercüment Özkan ve burada isimlerini zikremediklerime şükran borcumuz var. Her biri büyük bir nehre birer ırmak gibi su taşıdılar, el'an taşımaya devam ediyorlar. Meşrep ve üslupları, içtihat ve usulleri farklı olsa da; yol üstünde nahoş olaylar yaşansa, kazalar vuku bulsa da; Hüseyin için ağlayıp Yezid'le iş tutanları çıksa da, son tahlilde akışın mecrası, yönelimi ve akacağı büyük derya değişmez. Kim meşrep ve üslup, içtihat ve usul farkını kutuplaşma, çatışma sebebi haline getirirse "katilden beter fitne" ateşine odun taşımış olur.

Geçen sene bu günlerde Hakk'ın rahmetine uğurladığımız Erbakan Hoca, geniş dindar bir kitleyi kanuni siyasete soktu. 19. yüzyıl ikinci yarısında başlayan İslamcı siyasi geleneği "Milli Görüş" adı altında devam ettirdi; Mısır, Suriye, Cezayir vb. bölgelerde Müslümanların acı yaşamasına sebebiyet veren şiddet ve terör dışında "temkin yolu"yla da toplumsal değişimin mümkün olduğunu göstermiş oldu.

Bunun önemi şudur. Devlet, bürokratik iktidarının devamını "güvenlik" konseptine oturtmuştur, bu 1925'ten beri öyledir. Bu yüzden Kürt isyanları ve PKK'nin kullandığı şiddet ve silahlı mücadele yöntemi; 1970-1980 arası 5 bin insanın hayatına mal olan sağ-sol çatışması bu iktidarın devamını sağlayan enstrümanlar olarak fonksiyon gördü, el'an görmeye devam etmektedir. Milli Görüş, Nur cemaatlerinin tümü, Akıncılar, MGV, tarikatlere mensup gençler bu yöntemlere tevessül etmediler, basiret sahibi liderleri buna cevaz vermediler ve daima kazançlı çıktılar. Metin Yüksel ve Sedat Yenigün'ün şehadeti tesadüfi değildi, hamdolsun provokasyonlara teenniyle cevap verildi.

Erbakan Hoca, "Adil düzen"i, "İslam kardeşliği"ni, kendi köklerinden beslenen bir kimlik tanımını, "ahlak ve manevi değerlerin önemi"ni ve büyük bir bölgesel entegrasyon olup Abdülhamit'ten beri ölmeyen bir ideal olan "İslam Birliği"ni siyasete soktu.

"Bu iş Erbakan'ın kafasıyla olmaz" diye eleştirenler, onun "ideal politiği, reel politiğin önüne koyan" büyük siyasi ve ahlaki tutumunu anlamadılar, reel politiğe göre siyaset yapmanın ve yönetmenin insanı ilkesiz pragmatizme ve hatta oportünizme götüreceği gerçeğini göremediler. Erbakan Hoca, hiçbir zaman İslami referanslarını unutmadı. Onu rahmetle anıyoruz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyak ve sibak

Ali Bulaç 2012.03.03

Çıkan tartışma bir bakıma hayırlı oldu. Kimin siyasi sürece, hangi niyet ve gayelerle katıldığı, siyasetten ne anladığı, son 300 yıllık yenilgiler tarihimizi hangi perspektiflerden anladığı bir nebze ortaya çıkmış oldu.

13 Şubat tarihli yazımda istidadına göre ayrılmaya aday olan tartışma usule uygun ve hüsnüzan esas alınarak sürmeyecek olursa "fitne"ye kapı aralayacağını yazdım. Sonraki günlerde iyi niyet sahibi yazarlar, siyasetçiler ve taraflar adına konuşma yetkisi olanlar "fitne" üzerinden zaruri uyarılar yaptılar. Şimdi artık Star'da kendi ismiyle yazmaya başlayan Yalçın Akdoğan -müstear ismiyle Yasin Doğan- özetle bir "fitne tehlikesi" olduğunu, haricî çevrelerin beklediğinin aksine AK Parti ile cemaat arasında hiçbir zaman bir kavganın yaşanmayacağını defaatle ve kuvvetli ifadelerle belirtti, olumlu etkiler yaptı.

Keşke sözüm ona yanında durduğu kimseleri savunayım mülahazasıyla kalemlerini yaralayıcı bıçak gibi kullanan bazı köşe yazarları da aynı teenniyi, itidal ve birliği telkin edebilselerdi. Kendi asli fıkıh geleneklerini unutmuş bu "eski İslamcılar", muhafazakâr demokrasiye intisap etmiş "gevşek markaj dindarlar", bir metnin siyak ve sibakı olduğu gibi, her toplumsal hadisenin de geçmiş ve geleceği olan bir bağlamı olduğunu yeterince hesaba katsalardı, o zaman yangına odun taşımazlardı.

Bazıları da, benim "siyaseti iktidar ilişkisi" olarak tanımlayıp seçimle işbaşına gelmiş meşru bir iktidarın asli görevinin "akıllı tüccar gibi kazandırarak kazanmak" olduğunu, bir iktidarın paylaşımcı ve katılımcı olabildiği kadar sürekliliğini koruyabileceğini yazarken, niyetimin asla kamu kaynaklarının "bir size, bir bize olsun" demek olmadığını anlamadılar veya böyle anlamak işlerine geldi. Suizan beslemek istemiyorum, bu yüzden kastımı bir kere daha ve net olarak ifade edeyim:

İktidar, ilişkiler biçiminin düzenlenmesidir. "Seçildim, artık milli iradeyi ben temsil ediyorum, dilediğimi yaparım, hele bizim tarafta olanlar, işiniz her yaptığımı onaylamaktır" anlayışı yanlış ve tehlikelidir. İktidar, elbette ona destek veren toplumsal kesimleri gözetecek, ama eğer AK Parti'yi belli bir kesim değil, bir konsensüs eseri olarak bütün cemaat ve dinî gruplar iktidara getirmişse -ki bunda en ufak bir tereddüt yok- o zaman herkesi adalet ve hakkaniyete göre gözetmek zorundadır. Ama en adil iktidar, sadece kendi sosyal grubunu, seçmen kitlesini değil, bütün bir topluma adil davranan, onun ihtiyaç ve taleplerini gözetan iktidardır. Adalet, Sünni-Alevi, Türk-Kürt, erkek-kadın, doğulu-batılı, şehirli-köylü ayrımı yapmaz. Bunun özet ifadesi Efendimiz'in (sas) şu buyruğudur: "Her hak sahibine hakkını ver!" (Buhari, Savm, 51)

İktidar olmanın maliyeti vardır. Kibir yapar, dünyevileştirmeye kapı aralar, yandaşlarını kayırır, ideal politiği reel politiğe feda eder vs. AK Parti iktidarına destek veren dindar çevreler, cemaatler ve tarikatların başka kaygıları

olmalı. O kaygı, 300 yıldır düştüğümüz bu yerden nasıl ayağa kalkabileceğimiz konusudur. Onlar da iktidarın günahlarına ortak olurlarsa sadece inandırıcılıklarını değil, meşruiyetlerini de kaybederler, bu tehlike vâridir.

Perşembe günü yazımda şahıs ve cemaat isimlerini saydıklarımın tümünün asıl niyeti, din-i mübine hizmettir. Usul ve üslupları farklıdır, hata ve yanlışları da çoktur. Bizim yeni bir zihniyetin teşekkülüne, ahlakî arınmaya, adalet ve hakkaniyete dayalı yeni bir sosyo-ekonomik düzene ve ümmetin birliğine ihtiyacımız var. Bu arada söz konusu yazıda ismini unuttuğum nice şahsiyetten biri Süleyman Tunahan Efendi oldu. Kur'an dostu ve hizmetkârı bu asil zatın hizmetleri asla unutulmaz, burada onu da rahmetle ve minnetle anıyorum.

Biz iktidara destek vermeye devam edebiliriz, ama eleştireceğiz de. İktidar bundan hoşlanmıyor, nitekim eleştirenleri usulüne göre kenarda tutarak etkisizleştirme yolunu seçiyor, bazen "Sen bana güvenmiyor musun, eleştirerek beni zayıflatıyorsun" diye aba altından sopa da gösteriyor. Hoşlansın hoşlanmasın, yapıcı olarak ve referanslarımızdan hareketle eleştirilere devam edeceğiz. Müslümanlar asli dava ve ideallerini unutmamalı, iktidarlar gelip geçicidir, her zaman "olan"dan "daha iyisi" vardır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir reform daha

Ali Bulaç 2012.03.05

2005 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik, eğitimde köklü bir reform yaptıklarını açıklamıştı.

Yeni reform paketine göre eğitim "ideolojinin denetimi"nden kurtarılıp Atatürk'ün çizdiği vizyon, bilimin yol göstericiliği, dünyadaki yeni gelişmeler, AB perspektifi, yasal ve anayasal çerçevede yeniden şekillendirilecekti. Yeni programın hazırlanmasında 38 STK, 8 üniversite, AB uzmanları, 53 akademisyen, 26.304 öğrenci, 9.912 veli, 2.259 öğretmen, 697 müfettiş rol almıştı. Bu, büyük bir uzlaşmaydı. Bu paketle "gelecek inşa edilecek"ti.

Reform paketine göre Newtoncu yaklaşım ve lineer bakış terk ediliyor; dünyaya eleştirel bakan, sorun tespit eden, çözüm üreten öğrenci yetiştirme hedefleniyordu. Müfredata spor, sağlık, çevre, rehberlik, kariyer, girişimcilik, afet bilinci, sivil savunma gibi konular dahil edilecekti. "Ulusal-küresel denge" şöyle kurulacaktı: İlk ve orta öğretimde 'ulusal', yüksek öğretimde, yani üniversitede 'küresel' değer ve trendler öğretilecekti. 21 Temmuz 1921'de temelleri atılan eski sistem "yeni bir insan, yeni bir toplum yetiştirme ideali"ni esas almıştı, ama bu sanayi toplumunun idealiydi; bugünkü dünyaya, ekonomik verimliliğe, demokrasi bilincine, bilgi toplumuna ve bilişime uygun değildi. Eski sistem "çağdaş uygarlık seviyesine ulaşma"yı amaçlıyordu, ancak alınan mesafe yeterli değildi. Yeni sistem küreselleşmeyi lehimize çevirecek, "monist" olmaktan çıkarılacak, pluralist karaktere büründürülecek, kimseyi ötekileştirmeyecekti. Demokrasi eğitimi verilecek, "öğrenci meclisleri" okullarda faaliyete geçecekti. Kızların okuması için "pozitif ayrımcılıklar" yapılacak, 2005'in sonuna kadar internet sistemine bağlı olmayan okul kalmayacaktı. Her şey "bilimin yol göstericiliği"ne göre düzenlenecekti, tabii esası "pozitivizm" olan bu parametre "ideoloji" sayılmıyordu.

Eski sistem cehaletle savaşıyordu; ne var ki bunda başarılı olamadı; halk, öğrenciler, anne-babalar, eğitim emekçileri ve uzmanlar memnun değil, değişmesini istiyorlardı. AB de hükümete telkinlerde bulunuyordu ki, açıklamaya göre yeni reform paketine AB 176 milyon avroyla destek veriyordu.

2005'te her yıl 1 milyon 300 bin öğrenci okula başlıyordu; MEB'nın bütçesi Milli Savunma Bakanlığı bütçesinin 2 katrilyon lira önündeydi, bu kaynakla 20 milyon öğrenci eğitiliyordu. Hüseyin Çelik şöyle diyordu: "Biz eğitime 15-20 yıllık perspektiften (füturoloji) bakıyoruz. Bu program 'Türkiye'nin birikimi'dir."

Aradan 7 sene geçti. Yepyeni bir eğitim projesi ve yeni bir sistemle konuyu bir kere daha tartışır hale geldik. Adeta silbaştan yeni bir sistem, yeni bir model üzerinde tartışıyoruz. Kesimler, ideolojik tercihlerine ve siyasi konumlarına göre, diğer herhangi bir konuda söyleyebilecekleri şeyleri eğitim konusuna uyarlayarak tekrar ediyorlar. Laik, modernleştirici, ulusalcı, Kemalist çevreler bu yeni projenin 28 Şubat darbesinde yapılan reformları geri çevirmeyi, imam hatip liselerinin önünü açmayı ve kızları evlerde tutmayı hedeflediğini öne sürüp, bundan bildik politik mücadele malzemesi çıkarıyorlar. İktidar ve muhafazakâr çevreler ise AB, bakanlıkları kuşatma altında tutan STK'lar, dış dünyanın fonlarla desteklediği dernek ve vakıfların etkisinde revizyon yapma ihtiyacını hissediyor, sonunda bundan 15 sene önceki 28 Şubat MGK toplantısını hatırlatırcasına yine bir 28 Şubat MGK (2012) toplantısında programda temel bir değişikliğe gidiliyor; 4+4+4 şeklinde formüle edilen zorunlu eğitimin, ikinci kademedен sonra verilmesi kararlaştırılıyor. Tartışma bitmiş, karar verilmiştir.

Eğitim konusunun MGK toplantısında ele alınmasının, sistemin sivil siyaset ve demokratik inisiyatif açısından dramatik bir anlamı var, ama eğitim olgusunun kendisi, dünyada ve Türkiye'de yaşanan sorunlar açısından herhangi bir önemi yok. MGK'nın veya askerlerin hiçbir telkini olmasa bile, gündeme getirilen yeni model, 2005 reform paketinden mahiyetçe farklı değil. Belki tek faydası, eğitim konusunun gündeme gelmiş olmasıdır. Bu konuyu enine boyuna ele alabilirsek, gelecek adına yegâne kazancımız bu olur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Zaman yazarı Başbakan'a çakar' mı?

Ali Bulaç 2012.03.08

Zor ve sıkıntılı bir dönemden geçiyoruz. Zor zamanda yazmak zor iş. Bizim işimiz yazmak, konuşmak.

Ama yazmak-konuşmak sorumluluktur, her söz dönüp dolaşıp bu dünyada veya ahirette karşımıza çıkacaktır. Söz ok gibidir, bir kere yaydan fırladı mı bir daha geri dönmez.

Zaman Gazetesi'nde yazmak veya camianın medya grubunda konuşmak bir kat daha zor. Zira gözler üzerinizde. Bunda bir gariplik yok. Mademki söz sorumluluktur, nerede olursanız olun, hangi makamda sözü sarf ediyorsanız sarf edin dikkatli olmanız lazım.

Ortalıkta heyûla gibi dolaşan bir "cemaat-AK Parti çekişmesi"nin tozu dumana kattığı bir zaman diliminde yazmak ve konuşmak daha da zordur.

Okuyucular çeşit çeşittir: İyi niyet beslediği halde maksadınızı doğru anlamayanlar var; anlamak istediği gibi anlayanlar var; doğru anlayıp da görüşlerinizden dolayı size kızanlar var. Bunların hepsi olağan. Bir de, "mesleği fitne fesat çıkarmak olanlar" da var. Bunlar profesyonellerdir; habbeyi kubbe yaparlar. Kullandıkları yöntem, kadim zamanlardan beri sözün güzelini çirkinleştirmek, iffeti kirletmek, samimiyeti bulandırmak, hakikati

tersyüz etmektir. Bunların varlığı da olağandır, her dönemde olmuşlardır; dikkat edilmesi gereken temiz ruhlu ve iyi niyetli insanların bunların tuzaklarına karşı uyanık olmalarıdır.

Neden bunları yazıyorum?

Ara sıra, bazı yazılarımin suiistimal edilip bazı internet sitelerinde "Zaman yazarı AK Parti'ye çıktı"; "Zaman yazarı Tayyip Erdoğan'ı uyardı" vb. ilgisiz başlıklar altında yakılmak istenen fitne ateşine odun gibi kullanılmak istenmeleridir.

Belirtmek gerekir ki, bu köşenin yazarı hiç kimsenin sözcüsü değildir. Tabii ki "Zaman yazarı"yım. Bundan gurur duyuyorum. Hocaefendi'nin şahsına, hizmet hareketine, bu hizmet içinde yer alan insanlara, cemaate büyük bir sevgi beslediğim de doğru. İslam'ın kutlu nehrine su taşıyan irili ufaklı her ırmak nazarımda sevgiye layıktır.

Lakin ben ne Zaman Gazetesi'nin, ne Hocaefendi veya cemaatin sözcüsüyüm. Kimse bana böyle bir görev yüklemiş değil, bu yönde en ufak bir telkinde bulunmuş da değil. Bana ayırdıkları bu köşe bir emanettir, her satırını dikkatle kullanmak zorundayım. Kimse bana herhangi bir müdahalede veya siparişte bulunmuyor. Zaman adına konuşmak gerekirse bunu zaten Genel Yayın Müdürü Ekrem Dumanlı yapıyor, her pazartesi günü de dikkatle okunan bir muhasebe ve bilgilendirme yazısı yayınlıyor. Defalarca açıklandığı üzere gerektiğinde Hocaefendi adına avukatları açıklamalar yapar. Hocaefendi'nin de konuşmaları yayınlanıyor, lüzum hissederse güncel konularda görüşlerini açıklıyor. Hocaefendi'nin bizim gibi sözcülere ihtiyacı yoktur.

AK Parti'ye ve Sayın Başbakan'a gelince. İşi, mesleği yazmak-konuşmak olan birileri tabii ki AK Parti ve iktidarla ilgili görüşlerini beyan edecek. Bu hem görevi, hem sorumluluğu. Şundan ki: a) Biz AK Parti'yle aynı fikrî ve politik gelenekten geliyoruz; b) Sayın Başbakan başta olmak üzere en tepedeki onlarca zatla kadim ve bugün de süren hukukumuz var; c) Karar ve icraatlarının faturası bize çıkmaktadır; d) Aldığı kararlar, yaptığı temel tercihler ülkenin geleceğini, İslam dünyasını etkilemektedir.

Medya üzerinden eleştirmek bir tür istişare, iyi niyetli ikaz, siyasetin esası olan kamusal müzakere ve karar süreçlerine katılma biçimidir. Bizim kişisel bir husumetimiz olamaz. Bu köşenin yazarının yegâne derdi İslam dünyasının ayağa kalkması, Türkiye'nin adam gibi bir hukuk devleti olması ve elbette bunun 1850'den bu yana süren İslamî siyaset, sosyal ve kültürel geleneğin içinden gelenler eliyle gerçekleşmesidir. "Ben/ene" demekten Allah'a sığınırım, bu yüzden "biz" diyorum. AK Parti'yi eleştiririz, ama ona zarar gelse yine biz savunuruz, bunu görev telakki ederiz.

Özetle bu köşenin yazarı sadece kendi adına yazar-konuşur, değil cemaat adına, İslam ve Müslümanlar adına konuşma yetkisi ve hakkı da yoktur ve bu aslında herkes için varid genel bir kaidedir. Herkes kişisel olarak anladığını, inandığını yazar, savunur; yazıp çizdiklerinden, yapıp ettiklerinden sadece kendisi sorumludur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ne ekersen onu biçersin (1)

Ali Bulaç 2012.03.10

Hükümetin 12 yıllık zorunlu eğitimle ilgili gündeme getirdiği kanun teklifi bir reform mu?

Kestirmeden cevap vereyim: Hayır! Esasında "yeni ve sivil bir anayasa"nın gündemde olduğu bir dönemde, eğitimle ilgili yasal düzenlemenin kendisi garip. Önce anayasa, sonra yasa değişikliği olmalıydı.

Muhalefet partileri ve düzenlemeyi hedef tahtasına koyanlar konunun özüyle ilgili dikkate değer bir şey söylemediler. Herkes geleneksel pozisyonunu korudu. İki argüman öne çıktı: Biri "AK Parti hükümeti 28 Şubat'ın rövanşını almak istiyor, bu amaçla imam hatiplerin önünü açıyor"; diğeri "kız çocuklarını eve hapsetmek istiyor." Meslek seçimiyle ilgili konular gündeme geldi, ama yeterince tartışılmadı.

Sorun, polemiklerin ötesinde; eğitimin kendisinde, felsefesi, işleminden geçirdiği insan modeli, topluma maliyeti ve giderek bize nasıl bir dünya sunduğu konusunda düğümleniyor. Bu konuları sırayla ele almaya çalışacağız.

Bir durum tespiti yapalım: Bugün her aile çocuğunu mümkün oranda daha yüksek kademelerde okutmaya çalışıyorsa da, bu çabaya paralel bilinçli aileler, "eğitim, okul ve üniversite" yoluyla elde etmeyi umduğu "fayda"dan önce "zarar"dan da korumanın çarelerini arıyor.

Birçok aile için okul, araba hükmündedir. Kimsenin trafik kurallarına uymadığı bir şehirde arabada aranan ilk özellik -güvenlik kaygısıyla- dayanıklı kasadır. Arabanın kasası dayanıklı, teknik donanımı iyi ise, hiç değilse orta şiddette bir kaza olsa hasar ölümcül olmaz. Bugün çocuklarımızı okul sürecinde maruz kaldıkları zarara karşı azami seviyede koruma dürtüsüyle hareket ediyoruz.

Bu durum sadece Türkiye'ye özgü de değildir; Amerika'dan Almanya'ya kadar dünyanın neredeyse her yerinde ortaöğrenim ve liselerde "şiddet, cinsel sapkınlıklar, kötü alışkanlıklar ve genelde ahlaki yozlaşma" süreçleri eğitimi domine etmektedir.

Büyük resme şöyle bir göz atıp basit gözlemlerimizi aktaralım:

Sigara alışkanlığı sıradanlaşmış bulunuyor. İçki ve uyuşturucu giderek yaygınlaşıyor. Belli semtlerde ortaokullarda bally, liselerde eroin kullanımı söz konusu. Koridorlarda sigara içen, okul dışında bara giden öğretmene rastlamak mümkün. Kafeler, internet mekanları öğrencilerin tuzağı. Okullara ve dershanelere yakın sokak başlarında sözde kağıt mendil veya sigara satıcısı görünümündeki küçük işportacılar gerçekte uyuşturucu, şurup, hap vs. şeyler satıyorlar. Bir şekilde uyuşturucuya alıştırılan öğrenciler para bulamayınca ölüm komasına giriyor. Okullarda hırsızlık vakalarında önemli bir artış var.

Zaman zaman medyaya yansıdığı üzere liseye giden 16-17 yaşındaki kızlar okul çıkışında kıyafet değiştirip 'işe çıkıyor'lar, bunları yönlendiren ve istismar eden şebekeler okul çevresinde cirit atıyor. Kürtaj olaylarında artış gözleniyor, bu hafta Isparta'da bir okulda müdürü tarafından hamile bırakılan 16 yaşındaki öğrencinin kürtaj yaptırdığı haberi medyada yer aldı. Öğrenciler kendi aralarında seks ve uyuşturucu partileri düzenliyor, denetleyen yok. Satanizm ve başka sapkın akımlar en çok gençler arasında revaç bulabiliyor, bazı müzik grupları onları bu sektlere yönlendiriyor.

Genellikle kötü yola düşenler yoksul aile çocukları, zengin aile çocukları seks, uyuşturucu ve içki partilerine rağbet ediyor. Cinsel ilişkiye girerken okulda yakalanan çocuklar var, bir dönem "serbest cinsel ilişkiyi" destekleyen seminerler veriliyordu. "Cinsel eğitim seminerleri" adı altında seminer veren MEB'in bazı uzmanları, erginlik çağından itibaren gençlerin cinsel ilişkiye girmelerinin olağan olduğunu anlatırken, "ilişkiye girerken prezervatif kullanmayı ihmal etmeyin" tavsiyesinde bulunuyorlardı." Mesela 21 Nisan 2000'de Beşiktaş Atatürk Lisesi'nde düzenlenen bir seminerde Alman Hastanesi'nde görevli ÇYD üyesi J.K. gençlere şöyle diyordu: "Genç olduğunuz için ilişkiye girmek isteyeceksiniz. Bu sizin hakkınız. Ama arkadaşınızı iyi tanıyın,

sonra ilişkiye girin. Tanımıyorsanız prezervatif kullanın." (Bkz. Hazim Söylemez-Rahime Sezgin, Liseler Sos Veriyor, Aksiyon, 6 Ocak 2001.)

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ne ekersen onu biçersin 2

Ali Bulaç 2012.03.12

Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de okulda şiddet temel bir problem. Eskisi gibi disipline önem verilmediğinden öğrenciler çekinmeden okula bıçak, çakı, muşta getirebiliyorlar.

Öğrenciler hem birbirlerine hem öğretmenlere karşı şiddet kullanabiliyorlar. Babasının beylik tabancısını çantasına koyup gelenler de var. Hemen hemen her okulda "çeteler" etrafa terör estiriyor. Liselerde, hatta ortaöğretimde öğretmene bıçak çekip notunu yükseltmesini isteyen öğrenciler var. Okul çıkışında öğrenciler dövülüyor, paralarına, değerli eşyalarına el konuluyor. Zaman zaman kız meselesi veya başka ihtilaflardan dolayı çıkan kavgalar ölümle veya yaralanmalarla sonuçlanıyor. Paylaşamadıkları erkek arkadaşı yüzünden birbirlerine meydan dayağı çeken kız öğrencilere bile rastlanıyor.

Öğrencilerin gündeminde genellikle cinsellik, futbol, gürültüyü bastıran müzik, korku filmleri, marka giyim-kuşam vb. konular var. Marka giyim herkesin tutkusu. Forma giyen ilköğretim öğrencilerinin ayaklarındaki ayakkabılar, üstlerindeki kabanlar marka. Ellerindeki telefonlar, bileklerindeki künyeler birbirlerine hava atmaya yarayan gösteriş ve kibir malzemeleri.

Öğrencilerin seçtiği rol modeller tabii ki yörelerinin erdem sahibi alim, iyilik sever, yol gösteren şahsiyetleri değil. TV dizileri aileyi kasıp kavuruyor. Sadece öğrenciler değil anne-babalar da dizilerin derin etkisinde. Diziler Bermuda şeytan üçgeni gibi bütün iyi değerleri yutup yok ediyor; aile içi çarpık ilişkileri, dinen günah ve suç olan cürümleri estetize edip normalleştiriyor. Televizyonlar, gazeteler, magazin kültürü, sinema, eğlence ve yarışma programları rol model olarak mankenleri, dizi sanatçıları, futbolcuları, popçuları empoze ediyor. Aileler çocuklarını şarkıcı veya 'sanatçı' yetiştirmek için çırpınıyor, bir yarışmaya katılma hakkını kazanmaları bile onlar için büyük bir gurur kaynağı ve başarı sayılıyor. Dizilerin etkisiyle anne-babalar da çocuklarıyla aynı masada içki içiyor; kızlarının gayri meşru ilişkilerini olağan şeylermiş gibi konuşabiliyor.

Genellikle öğrenciler ailelerini beğenmiyor. Ailede atmosfere sinmiş değerlerle okulda edindikleri değerler çatışma halinde. Artan bilgi formasyonları zaten nesiller arasındaki iletişimi koparmaya yetiyor. İletişim kopunca değerler ve duygu paylaşımı da kopuyor, çocuklar ebeveynlerine yabancılaşıyor, bir süre sonra yabancılaşma çatışmaya dönüşüyor. İnternet, facebook, twitter, sosyal medyadan anlamayan anneler-babalar, çocuklarının hangi bilinmez dünyada ve sanal galaksilerde neler yaşayıp paylaştıklarını bilmiyor. Çocuklar anne-babalarını cahil buluyor, kendilerini anlamadıklarını düşünüyorlar. Bazı aileler de ümitsiz vak'a gördükleri veya yetersizliklerine kanaat getirdikleri için çocuklarını kendi hallerine bırakmış bulunuyorlar; mali gücü olanlar güvendikleri okullara yatılı verip onları başlarından atma yolunu seçiyorlar.

Kısaca mevcut eğitim sistemi çocuğu hiçbir şekilde hayata doğru bir istikamette hazırlamıyor, çocuğa hayata ilişkin işe yarar doğru bir perspektif kazandıramıyor. Devletin nazarında okul, hâlâ klasik dönemdeki gibi

"ideolojinin derin etkisinde". Çocuklar ise bu ideolojiden radikal bir biçimde kopuk yaşıyor. Çocuklar ideolojinin eğitiminden geçiyor, ama söz konusu ideoloji yetmiyor; bu yüzden popüler kültür (medya, TV dizileri, tüketim toplumunun piyasa değerleri) boşluğu dolduruyor. Sokak ve yakın sosyal çevreyi de aynı etmenler belirliyor. Bu eğitim sistemi nesilleri heder ediyor; anlamdan ve amaçtan yoksun, tüketici, duyarsız, sorumluluk bilinci zayıf, her türlü dış etkiye açık, hazzı, saygı noksanı, manevi değerleri zayıf, bencil/bireyci bir insan yetişiyor. Küresel piyasanın istediği gibi.

Sayın Başbakan "dindar nesiller" yetiştirmek istediklerini söylemişti; bu sistemde sadece yukarıda genel profili çizilen nesiller yetişir; darı ekilen toprakta buğday yetiştiği görülmemiştir. İlahi sünnet gereği, ne ekerseniz onu biçersiniz. Bu sorun ne kesintisiz 12 yıl zorunlu, ne kesintili eğitimle çözülecek gibi. Sorun nesillerimizi zehirleyen bu sistemin tarlasına hangi tohumların ekildiği sorunudur. Devam edeceğiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Okul bizi niye eğitiyor?

Ali Bulaç 2012.03.15

Eğitim sisteminin içinde bulunduğu acıklı durumla ilgili yazılarımıza devam ediyoruz.

10 ve 12 Mart tarihli yazılarda sistemin dışı vuran yıkıcı etkileri üzerinde durmuş ve "eğitim tarlası"na ektiğimiz tohumların bundan başka ürün veremeyeceğini belirtmiştik. Konuya iki ana başlık altında devam edeceğiz: Biri "enstrümanlar", diğeri "eğitimin felsefesi". Bunu en iyi ifade eden "Kem alâtla kemalât olmaz." sözüdür. "Usûl esasa takaddüm eder" hükmünü pekiştirici mahiyette olan bu sözün işaret ettiği hikmete göre, hedefinizde "ahlakî erdem ve olgunluk (kemâl)" varsa, bu "güzel hedef"e "kötü yol ve araçlar"ı kullanarak varamazsınız. Eğitimde kullanılan yöntem ve araçlar (alât) kötü olduğu gibi, hedefi de yanlış, zaten hedefinde ahlakî olgunluk (kemalât) yoktur.

Sakin bir zeminde bu konuyu ele almaya çalışalım.

Önce anahtar terimleri hangi anlamda kullandığımızı belirtmemiz lazım. Yol-yöntem ve araçlardan (alât) kastımız "okul, öğretmen ve müfredat"tır; hedeften kastımız ise çocukları eğip büken ve "eğitim" adı verilen özel bir işlemde geçiren sistemin nasıl bir insan modeli öngördüğü konusudur.

Sistemin merkezinde "okul" bulunmaktadır. Okul gayri şahsî olup geleneksel medreseden farklıdır. Aydınlanma'nın ürünüdür. Fransız İhtilali'nden önce "dini dışarı çıkarmaya" çalışan yeni sınıfın Kilise ile giriştiği büyük mücadelede "bilginin üretimi, aktarımı ve otorite" üzerinde patlak veren kavga sürecinde modern kimliğini ve işlevini kazanmıştır. Kilise'ye göre bilgi tekeli kendisine aitti, bilginin kaynağı İncil ve dindi, bilgiyi aktarma görevi kendi uhdesinde bulunmalı, bilginin elde edilmesinde ve aktarımında otorite kendisi alınmalıydı. Hikâyeyi biliyorsunuz, kavgayı büyük ölçüde burjuvazi ve modern ulus devleti kazandı, ama Kilise de bütünüyle eğitim işinden çekilmedi, kendine ait okullarla geri kalan gücü oranında yoluna devam etmekle yetindi.

Kilise'nin aktardığı bilgi, geçmişte İbn Rüştüçülerle kavgası, Engizisyon Mahkemeleri vs. meseleler ayrı konu. Kesin olan şu ki, Kilise Ortaçağ'da bütün toplumu kendi denetimi altında tutmak istiyordu, Kıta Avrupası topraklarının üçte birini de kontrol ediyordu, ama toplumun genelini sıkı markaj -okul sistemiyle- eğitme gibi

bir yönelimi yoktu. Peter L. Berger'e bakarsanız, Avrupa tarihinde ilk defa dini hayatı bu kadar yaygın ve toplumsal alt katmanları içine alacak şekilde yaşamaya başladı, Avrupa halkları Ortaçağ boyunca pagan olarak yaşadılar. Çünkü Kilise'nin ilk yönelimi "iktidar"dı, toplumun genelini "eğitimden geçirme" gibi bir projesi yoktu, pazar günleri duaya gidenler neyi öğreniyorlar idiyse o kadarıyla yetinilirdi.

Okul, Cumhuriyet'ten sonra ve toplumun genelini "eğitim"den geçirme adına "yurttaş" denen yeni bir insan modeli inşa etme gibi bir işlev üstlenerek sahneye girdi.

Peki, acaba "eğitim"in kendisi ne kadar meşru bir işlem? Veya ilahi isimleri kendinde tecelli ettirme potansiyeline sahip "insanı eğitmek" onun eşref-i mahlukat misyonu uyuşur mu? Eğer "eğitmek" meşru bir çaba ise kimin kimi ve hangi formasyonu veya ayrıcalıklı misyonu dolayısıyla "eğitme hak ve yetkisi" vardır? Diyelim ki birileri bu hak ve yetkiyi kendinde buldu, özel bir işlemden geçirdiği insanı hangi ana hedeflere yöneltmek, hangi insan modelini inşa etmek üzere bu yetkiyi kullanacaktır?

Hakikatte kimsenin bir başkasını "eğitme"ye hak ve yetkisi yoktur. Ne devletin, ne şahısların. Ancak "hayvanlar veya embesiller" eğitilir. Hayvanları, onları evcilleştirmek, ehlileştirip hizmetimize sokmak, belli bir zekâ seviyesinin hayli altında olan çocukları da hiç değilse çabalarıyla kendi basit işlerini görebilecek kıvama getirmek için eğitiriz. Bu işlem "normal insan-altı varlıklar" içindir. İnsan bedenden ibaret değildir, Nefha-i ruh'un sayısız türevlerine, akıl ve zekâ gibi yüksek istisnai bağışlara sahiptir. İnsan eğitilmez, insana öğretilir. Bu yüzden konuyla ilgili seçilecek anahtar terimler "ta'lim, terbiye, maarif" olmalıdır. Osmanlı bu terimlerin içini boşaltmış, kullanışsız hale getirmişti, ama bu, söz konusu terimlerin semantiklerinin öldüğü anlamına gelmez.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İki modelin mukayesesi

Ali Bulaç 2012.03.17

"Modern eğitim" hiyerarşik, "geleneksel öğretim" dairevidir. Modern eğitimin mekânı (okul) resmi, geleneksel öğretimin kurumları (medrese, tekke, zaviye, mahalle hocaları, mescitlerde sütun dipleri vs.) sivilidir.

Okulun devlete ait veya özel olması onun mahiyetteki resmi karakterini değiştirmez. Okul dikey yol takip ederek eğitir, bilgiyi üstten empoze eder, geleneksel öğretim ise bilgiyi dairevi tarzda sohbet halkasında müzakereyle aktarır.

Okul, cumhuriyetin (modernitenin) öngördüğü yeni insan tipini "eğiterek yaratma"yı hedefler, geleneksel öğretim, insandaki manevi-entelektüel potansiyelleri ve ahlaki normları aktif hale getirmeyi amaçlar. Kutsal kitaplar bile insanı elinden tutup hidayete götürmez, hidayet üzerinden Hakikat'e işaret eder, Hakikat Bilgisi ve Sevgisi'ni kazandırır, Doğru Yol'u gösterir. "Kendisinde şüphe olmayan Kitap takva sahiplerini doğru yola iletir" (2/Bakara, 2). Okul temeli pozitivizm olan bilimsel bilgileri birer inanç umdesi olarak çocukların zihnine zerkeder.

Geleneksel öğretimin modeli Hz. Peygamber (s.a.v)'in sohbet meclisidir. Meclis halka şeklinde kurulur, en büyük öğretici (muallim) sıfatıyla Hz. Peygamber'in oturduğu noktayı esas alırsak, öğrenciler -sahabeler, ilim

talep eden talipler (talebeler)- sağında ve solunda sıralanır. Herkes hem muallimin hem öğrencilerin yüzünü görür. Yeni bir bilgi hasıl olduğunda bunun ruhlardaki etkisini halkada yer alanların yüzüne bakarak hemen anlayabilirsiniz. Sadece kelimeler değil, sohbeta katılanların yüz ifadeleri, reflekssiz tepkileri öğrenme sürecine katılır, hatta Abdullah ibn Mübarek'in dediği gibi "bazen susmak müzakereye katılmak"tır. Bu sadece halka şeklindeki sohbet meclislerinde olur. Bu yönüyle geleneksel sohbet yöntemi müzakereci, modern okul sistemi otoriter ve emredicidir.

Tarih boyunca mahalle mektepleri, hocaların dersleri ve ana çerçeveleri itibariyle medreseler bu yöntemi takip ettiler. Sistemde öğrenci hocasını, hoca öğrencisini seçme özgürlüğüne sahiptir. Bilgi sivil olduğu gibi, kurum da sivil, devletlerin ve siyasi iktidarların müdahalelerinden azami ölçülerde uzak ve özerk olarak gerçekleşir. Devletin müfredat programını belirleme yetkisi yoktur, müfredatı sivil vakıflar tayin ve tespit eder; devlet kurumsal olarak müessesenin fiziki standartlara uygun olup olmadığını denetler sadece. Bu elbette siyasilerin sürece karışmadıkları anlamına gelmiyor, karıştıkları oranda öğretim yozlaşmış, sonunda sistem de kuruyup çölleşmiştir.

Okul düzeni kışla düzenidir. Sabahleyin erkenden gencecik çocuklar sırtlarında yaklaşık 7 kilo ağırlığında çantalarıyla okula seferber olurlar. Sabah 6'da askerler de "ictima" yapar, toplanır. Okul bahçesinde çocuklara düzgün saflar halinde "andımız" okutulup yüksek sesle devlete bağlılık yemini yaptırılır. Nizami olarak sınıflara girerler. Öğretmen gelir, komutan girmiş gibi herkes ayağa kalkar, "Günaydın çocuklar" komutuna "Günaydın öğretmenim" cevabı verilir. Öğretmenin masası birkaç santim sınıfın zemininden yüksektir. Öğrencileri süzer, amirane bakar. Öğrenciler birbirlerinin yüzlerini görmez, çünkü öğretmene bakacak şekilde dizilmişlerdir.

Geleneksel öğretimde resmi kıyafet (üniforma, önlük) yoktur. Okulun resmi kıyafeti var, bu dolaylı bir eğitim işlemidir. Üç temel ders var ki, balmumu halindeki öğrenciyi özel işlemiden geçirmeye matuf olarak geçen yüzyılda düşünülmüştür: "İnkılap tarihi", resmi ideolojiyi aktarır; "Beden Eğitimi" "Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur" ilkesinden hareketle öğrenciyi izci -büyüyünce ideolojik asker- yetiştirir; "Müzik", ulus devletin ulusal marşını ve diğer marşları düzgün okumalarını sağlar. Bizim zamanımızda hafta boyunca okul dışında da şapka giyme mecburiyeti vardı.

Kastım "geleneksel eğitime dönelim" fikrini ima etmek değildir; ama nasıl sıkı markaj ve insana karşı bir okul sisteminde "eğitim" adı verilen özel bir işlemiden geçirildiğimizi anlamak için bu mukayese gereklidir. Belki gelecek için bir perspektif verir. Ivan Illich, "Okulsuz Toplum" kitabında insanın özgürleşmesi için "toplumun okulsuzlaştırılması" gerektiğini söyler.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Müfredat ne öğretir?

Ali Bulaç 2012.03.19

Okulun "eğitici misyonu" üzerinde durduktan sonra, ikinci ayağı "müfredat" üzerinde duracağız. Müfredat okutulan derslerin genel içeriğiyle ilgili konu olup, modern zamanlarda üretilen bilgiyi ima eder.

İlki, hangi algı ve kavrayış seviyesine göre düzenlenmiş olursa olsun, bu bilgi "bilimsel yöntem"le elde edilmiş, bilim adamları ve akademisyenler tarafından üretilmiştir. Aktarım görevi ilköğretim ve liselerde "öğretmenler"e, yüksek öğretimde "öğretim görevlilerine veya üyeleri"ne verilmiştir. Yaygın eğitim, medya, magazin kültürü ve sivil kuruluşların etkinlikleri dolaylı aktarımı sağlar. Bu kombinezon, Batı dünyası tarafından belirlenmiş olup evrenselleştirilmiştir.

Söz konusu bilgi türü ve niteliği itibariyle; salt fiziki gerçekliği temel alır; laboratuvar veya laboratuvar şartlarında sınanır; Kartezyen doğası itibariyle dini, felsefeyi, mitolojiyi, metafiziği dışarıda bırakır; sosyal ve beşeri alanlarda matematiğin ve geometrinin diliyle ifade edilir; tabiatı nicel (kantitatif) olarak ölçer veya ölçülebilir hale getirir; telkin ettiği hayat tarzı materyalizm, dünya görüşü zımni nihilizm, bilinen sıfatı sekülerizm; fonksiyonel değeri teknolojik gelişme, icat: sıçrama alanları savaş zamanlarındaki araştırmalar; yönelimi daha yüksek düzeyde ve hacimde tahrip edici güç ve tabiatın kaynaklarını sömürme, pratik kullanımı piyasanın ekonomik düzenini güvence altında tutmaktır. Bu bilgi bireye indirgenen insanı ruhen ve entelektüel; toplumu sosyal olarak denetim altında tutmak; gelişme, büyüme, daha çok refah elde etme doğrultusunda determine etmektedir. Doğası gereği "müteal/aşkın, batın/içkin ve mead/öte" boyutlarından yoksundur. Bu bilginin sosyalist, faşist veya kapitalist/liberal sistemlerde üretiliyor olması fark etmez, inşa ettiği insan modeli aynıdır; felsefi arkaplanı aynı, ideolojik retoriği ve söylemi farklıdır. (Daha geniş bilgi için bkz. A.Bulaç, Bilgi Neyi Bilmektir?, Çıra Y. İst. 4. Bsm. 2011.)

Takip edilen müfredat yıkıcı sonuçları itibariyle eleştiriye konu olunca, parametrelerde değişikliğe gidilir. Değişim "paradigma"da yani kurucu fikir veya temel koyucu bilgide olmadığından, parametrelerdeki değişiklik fasit daireyi biraz daha genişletir sadece. Mesela 2004'te müfredatlar yenilendi, yeni programa göre "öğrenciyi merkeze alan yapısalci eğitim modeli"ne geçilecekti, fakat pratikte pozitivizmden hiçbir sapma kaydedilmedi.

Bu arada traji-komik örnekler diz boyu. Örnekler verelim: Öğrenciler sekiz sene sıfırı (0) doğal sayı olarak öğrenir, liseye gelince 0 doğal sayı olmaktan çıkıp 'nötr' sayı olur. Sekiz sene maddenin hali 3 olarak öğretilir (sıvı, katı, gaz), lisede "plazma" eklenir, 4'e çıkar. Dalton'a göre atomlar içi dolu küreler olarak öğretilir, parçalanamaz, lisede atomların içi boşalır ve parçalanabilir. Matematikten coğrafyaya, tarihten fiziğe, kimyadan biyolojiye her branş okutulur. Çoğu gereksiz. TM ve dil okuyanlara, hücrenin içindeki çekirdeğin içinin ne faydası var, bilinmez. Kimse dil öğrenemez, ilköğretim 4'ten liseye kadar aynı gramer öğretilir (benim oğlum bina okur, döner döner yine okur).

Öğrenciler gündelik hayatlarında meramlarını rahatça ifade edebilecekleri Türkçe'yi bile öğrenemiyor. Türkiye'de en ağır hasarı Türkçe görüyor. En başta muhafazakâr kesimlerin genel yönelimi Türkçe'den kaçıştır, neredeyse hepsi kurdukları hastanelerin Türkçe isimlerini İngilizce olarak değiştirdiler, yeni firmaların yüzde 90'ı da Türkçe değil. Okul, medya ve internet dolaşımında öğrenciler:

- a) Anlamalı cümle kuramıyor,
- b) Kurdukları cümlelerinin çoğu mantıki tutarlılıktan uzak;
- c) Ortalama 200-300 kelimeyle 'konuşabiliyor'lar, yani aslında konuşamıyorlar, bu yüzden "beden dili" öne çıkıyor,
- d) İnternet sayesinde kelimeler yapısal değişime uğruyor: Slm (selam), mrb (merhaba), as (aleyküm selâm), nbr? (Ne haber), idr (idare eder) vs. Muhafazakâr bir iktidar "f-Türkçe klavye"ye bile sahip çıkamadı; ç, ş, ü, i, ğ harflerinin kullanıldığı bütün kelimeler iptal edilmiş durumda.

Sorumuz şu: Bu müfredatla sahiden çocuklara bir şeyler mi 'öğretilir?'

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Afganistan'da ne işimiz var?

Ali Bulaç 2012.03.22

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu yerinde bir soru sordu: "Bizim Afganistan'da ne işimiz var?"

Cevap şu: "NATO İttifakı çerçevesinde Türkiye, Afganistan'da da asker bulunduruyor." Cevabın destekleyici argümanı emperyal nitelikte: "Küresel oyuncu olmak istiyorsan, dünyanın her yerinde var olmalısın."

Gurur okşayıcı ama kendi başımıza mı küresel oyuncuyuz, yoksa asıl "küresel hegemonik gücün bize çizdiği çerçevede" mi hareket ediyoruz? Mesela NATO ve ABD olmadan Türkiye herhangi bir İslam ülkesine asker gönderebilir mi? Ya da İslam ülkeleriyle bir "İslam barış gücü" oluşturup kriz bölgelerine müdahale etme fikrini ortaya atabilir mi? Elbette hayır.

Bir İslam ülkesinin halkına karşı Mehmetçik savaşmayacağına göre, işgalcilerin safında yer alıp ona lojistik destek sağlamanın anlamı nedir? Dahası işgalci güçler, bin sene İslam'ın bayraktarlığını ve müdafiliğini yapmış bir devletin bakiyesi olan Türkiye'den bir güç bulundurmamak suretiyle, işgallerinin ne kadar meşru ve kabul edilebilir olduğunu anlatmaya çalışıyorlar.

Müslümanların üzerinde yaşadığı topraklar Müslümanların vatanıdır. Afganistan bizim de vatanımızdır. Eğer vatanımız konusunda bir hassasiyetimiz varsa, nerede ve kimlerin safında durduğumuza bakmamız gerekir. 1979'da Sovyet Rusya işgali başladığında, Anadolu'dan yüzlerce genç Afganistan'ın yolunu tutup mücahitlerin safında Sovyet işgaline karşı savaştılar, kimi şehit oldu kimi gazi. Bu insanlar doğru bir tercihte bulunmuşlardı. Bir İslam ülkesi işgale uğradığında bütün Müslümanlar olup bitenden sorumludur. Çünkü Müslümanlar yeryüzünde "bir vücut gibidirler, bir yerine diken batacak olsa bütün bünye bundan rahatsız olur."

1980'lerde cihadın önemli isimlerinden Hizb-i İslami'nin lideri Gülbeddin Hikmetyar, yardım talep etmek üzere Erbakan Hoca ile temas kurduğunda bugün Başbakan konumunda olan R. Tayyip Erdoğan'la da görüşmüş, ondan yardım talep etmişti. Erdoğan, seve seve yardım sözü vermişti. Türkiye Müslümanlarının Afganistan cihadına verdikleri maddî, beşerî ve manevî desteği Afganlılar hiçbir zaman unutmuyorlar. Hikmetyar dün Sovyet işgaline karşıydı, bugün de Amerikan işgaline karşı. Afganistan'da işgal devam ediyor, işgalciler değişti sadece.

Yeni konumumuzda Afganlılar acaba bizi nasıl algılıyor? Kamu diplomasisinin halkla ilişkiler propagandasına bakmakla yetinirseniz, "Türk askerinin Afganistan'daki varlığı"ndan hem işgalciler hem toprakları işgal edilenler memnun. Böyle bir şey olabilir mi? Zıt iki duygunun telifi eşyanın tabiatına aykırı.

Afganlılar, Abdülhamit'ten kalma Hilafet ve İttihad-ı İslam'ın aziz hatırasına dayanarak Türklere olan derin saygılarını korumaya çalışıyorlar. Hind yarımkitası Müslümanları -Hindular, Pakiler, Afganlılar- tenekeler dolusu altın gönderip Anadolu'da İngilizlere, Fransızlara, İtalyanlara karşı verilen savaşın finansmanına katıldılar.

Bugün aynı ülkeler NATO adı altında Afganistan'ı işgal etmiş bulunuyorlar ve biz onların safındayız. Afganlılara borcumuzu böyle mi ödeyecektik? Bire bir konuştuğunuzda hiçbiri -elbette işgal gücüyle zoraki iktidarda tutulanlar hariç- Türklerin işgalcilerle aynı safta bulunmalarından mutlu değil.

Genelkurmay'ın açıklamasına göre "TSK mensupları, Afganistan Ulusal Güvenlik Güçleri'ni eğitmek ve Afganistan halkına güvenlik, istikrar ve gelişme konusunda yardım etmek maksadıyla bulunmaktadır." Başbakan'a göre "savaşmıyoruz, lojistik destek sağlıyoruz". Biri diğerinden berbat iki gerekçe. Afganistan'ın acil sorunu işgalin sona ermesi, merkezî bir hükümetin kurulmasıdır.

Türkiye, Afganistan'da yaşanan sivil katliamlara kulaklarını tıkamış bulunuyor. Masum siviller katledilir, Kur'an müshafları yakılırken Karzai kadar bile olsa tepki vermiyor. Mavi Marmara'dan sonra Arap âleminde karikatürlere alay konusu olduk, Hind yarım kıtasında yakın tarihten getirdiğimiz kredimizi de tüketmek üzereyiz.

12 askerimizin içinde bulunduğu "helikopter kazası" ise hayli kuşkulu. Daha somut ve detaylı bilgilere ihtiyaç hissettirecek ilginç "bir kaza" gibi görünüyor.

Evet, bu konuyu tartışmanın zamanı gelmiştir: "Afganistan'da ne işimiz var?"

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bediüzzaman Said Nursi

Ali Bulaç 2012.03.24

Herkes Bediüzzaman Said Nursi'de kendince ilginç bir taraf bulur.

Beni her zaman kendisine hayran bırakan tarafı onun o akıl almaz analitik zihni ve İslam'a duyduğu özgüvendir. İslam bilginlerinden İmam Gazali'de ve Fahrüddin Razi'de de benzer analizci yöntem ve özgüvenin başarıyla kullanıldığını görüyoruz. Bediüzzaman da bir konuyu araştırıyorsa, bize sunduğu geniş bilgi ve entelektüel alan içinde konunun tek bir ayrıntısını bile dışarıda bırakmaz. Sistematize eder, ana ve alt başlıklara ayırır, daha alt bölümlerle kılcal damarlarına iner. Bediüzzaman, Gazali gibi metodik yöntemi kullanan o harikulade yeteneği sayesinde bizi kendi hedeflediği sonuca varmaya adeta mecbur eder. Kendinizi kaptırırsanız yöntemi, üslubu ve analiz yeteneği size muhtevayı unutturabilir.

23 Mart 1960'ta aramızdan ayrılan Said Nursi'nin vefatının üzerinden uzun bir zaman geçti. Arkamıza dönüp de "Ondan geriye ne kaldı?" diye sorduğumuzda zengin bir bilgi ve düşünce mirası ile imrenilecek bir mücadeleyi buluyoruz. Ancak miras henüz açılmış, yani keşfedilmiş değildir. "Keşif" sözcüğünü kullanıyorum, çünkü aydın çevrelerin ve genç Müslüman nesillerin onu yeterince tanımadıkları bir gerçek. Bediüzzaman'ın bize bıraktığı miras hakikaten çok zengin ama kolayca harcanabilir. Bugüne kadar yapılageldiği gibi politik ve grup önyargılarından hareketle eğer mirası harcamayıp yerli yerinde kullanacak olursak bunun hayli besleyici bir miras olduğunu anlarız. Onu samimiyetle izleyen, eserleri uğruna acılara ve zorluklara katlanan öğrencilerine, sayısız şakirde, meçhul kahramana minnet borcumuz var.

Bediüzzaman'da gözlediğimiz önemli bir özellik, onu geleneksel İslam tefekkürüne ve ilimlerine olan derin vukufiyetidir. Kuşkusuz modern zaman Müslüman aydınının pek yabancı olduğu söz konusu vukufiyet, kendinden ibaret kalsa büyük bir anlam ifade etmeyecekti. Buna yaşadığı çağı iyi tanınması, olaylara tanıklık etmesi ve Batılı düşünce ve bilimsel akımlardan yeterince haberdar olması özellikleri de eklenince Said Nursi'de ender bir mükemmellik şeklinde tezahür eder. Son iki yüzyılda İslam dünyasının sorunlarına çözüm arayan diğer Müslüman düşünürlerle mukayese edildiğinde Said Nursi, özel bir yetenek, farklı bir kişilik profili ortaya koyar.

Herkes gibi Üstad da kendi çağının ve İslam dünyasının sorunları üzerinde düşündü. Onun sorunlar üzerinde düşünme tarzının diğerlerinden bazı farklılıklar gösterdiğini tespit ediyoruz; onun teşhisi diğerlerinden farklı. Ona göre ekonomik ve teknolojik gelişmenin doruğuna ulaşan Batılı toplumlarda hakim düşünce materyalizmdir ve onların maddî kalkınmasını transfer etmek isteyen ülkelerde bu işlem ilk etkilerini bu alanda gösteriyor. Bediüzzaman, İslam'ın güç ve enerjisinin Batı'dakinden "daha iyi bir medeniyet"i ortaya çıkaracak kadar potansiyel varlığa sahip olduğuna inanıyor, ama onun hareket noktasını "medeniyet sevdası" teşkil etmiyor.

Şunu da biliyordu ki Müslümanların ve İslam dünyasının iç enerjisi tükenmek üzereydi; çünkü insanlar çoğunlukla farkında olmaksızın İslam'a olan inançlarını kaybetmişlerdi. Şu halde teşhisi doğru koymak gerekirdi ve bu sorunlar askeri, ekonomik, politik, ahlakî ve toplumsal da gözüксе sonunda gelip "iman" meselesinde toplanıyordu. Geçmişte Müslümanlara şan ve şeref kazandıran, onlara büyük devletler ve medeniyetler kurduran bu büyük iman gücüydü. Bugünse Müslümanlar kendi öz varlıklarına karşı inançlarını ve özgüvenlerini kaybetmiş bulunmaktadır. Yapılması gereken iş İslam dünyasına ve Müslümanlara imanlarını iade etmek olmalıydı.

Bugün bile İslam dininin hakikatinden habersiz çoğu aydın çevre için bu teşhisin hayati değeri anlaşılabilmiş değil. Ama Bediüzzaman, 19. yüzyıl kalkınmasının kendine özgü kültürel, tarihî ve maddî temellerden kopararak İslam dünyasına aktarılması durumunda katı bir pozitivizme ve materyalizme dönüşeceğini doğru tespit etmişti. O, yeni bir uyanışın peşindeydi. Belki de ilk habercilerden sayılır. Bugün şu gerçekten eminiz, maddî kalkınmanın arkasında belli bir ruhsal ve entelektüel uyanış yatar. İslam dünyasında da uyanışın özünü oluşturan tevhid inancıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Afganistan mugalatası

Ali Bulaç 2012.03.26

"Afganistan'da ne işimiz var?" yazımız Dışışleri canibinden ve "muhafazakâr mevkute yazarları"ndan tepkiler aldı. Genelde tepkiler beş ana maddede toplandı:

1) Türkiye'nin Afganistan'la ilişkileri çok eskilere dayanır. Daha 1850'de Afgan liderleri, İstanbul'a heyetler göndererek Osmanlı'ya bağlanmak istediklerini, bu amaçla padişah'tan kendilerine bir vali tayin etmelerini istemişti. Osmanlı bu teklifi kabul etseydi, Afganistan, bir Osmanlı toprağı olacaktı. 1919'da İngilizlere karşı

verdikleri destansı mücadeleyi kazanıp da bağımsızlıklarını kazanınca, yeni devletin dışişlerini düzenlemek üzere bir ekip talep ettiler. Çanakkale'de ve Kurtuluş Savaşı boyunca Anadolu'da şehit düşen çok sayıda Afganlı var. O gün Afganlılar işgalcilerin yanında değil, bizim safımızda yer almışlardı. Halife ve Anadolu'nun kurtarılması için Hind yarım kıtasından gelen 600 bin lira ve Kafkaslar üzerinden gelen tenekeler dolusu altında Afganlıların payı unutulmaz. Mustafa Kemal, her zaman Afganlılara minnet duymuştur. Emanullah zamanında Kazım Orbay komutasında bir askeri heyetle gönderdiği mesajda şöyle diyordu: "Türk komutan ve zabıtları Türk vatanını müdafaa eder gibi, öz kardeş bildiğim sizin için hayatlarını feda etme emrini almışlardır."

Sorumuz şu: Bugün NATO veya ISAF şemsiyesi altında bulunan Türk askeri dün İngilizlere ve Ruslara, bugün işgalci Amerikan, İngiliz, Fransız vd. ülke askerlerine karşı yurtlarını savunan Afganlıların yanında mı, yoksa işgalcilerin safında mı yer almış bulunuyor? Mugalataya gerek yok. Net ve berrak bir soruya net ve berrak cevap bekliyoruz.

2) Türkiye kendi adına veya İslam ülkeleriyle dünyanın her yerinde asker bulundurabilir, bulundurmalı da. Ama İslam topraklarını işgal edip kaynaklarını talan edenlerin, yurdunu ve daru'l-İslam'ı savunanları kitlesel katliamlara, zorunlu göçe tabi tutan işgalcilerin yanında yer alması caiz mi? Mesela "fakih hocalarımız" kitaba bakıp bize ne der acaba?

3) En ibretimiz gerekçe Star'dan (22 Mart) Sedat Laçiner'inkiydi ki, Laçiner hükümetin çeşitli iç ve dış politik tutum alışlarda referans aldığı bir kuruluşun sembol ismidir:

a) "Varlığın bir nedeni dost ve kardeş bir ülkeye yardımsa ikinci sebebi Türkiye'nin ekonomik ve siyasi çıkarlarını daha iyi korumaktır." (Biz ise, Türkiye'nin çıkarlarının asıl bu sebepten zarar gördüğünü düşünüyoruz);

b) "ISAF bünyesinde Türkiye gibi Müslüman, seküler ve demokratik ve elbette aynı zamanda Afganistan dostu bir ülkenin olması Batı'nın aşırılıklarını da bir ölçüde törpülüyor." (Sahi mi? Türkiye 40 bin sivilin öldürülmesine, son 3 yılda 500 bin Afganlının evini terk etmesine, msket bombalarının atılmasına, sivillerin katline mani mi oldu? Olduysa neden bizim haberimiz olmadı? Demek Türkiye'nin orada bulunmasının 'laik bir sebebi' de varmış, öyle mi?)"

c) "Afganistan'da Türkiye kendi İslam anlayışını, daha doğrusu kendi yaşam anlayışını temsil ediyor. Mücadele, Türkiye İslam'ı ile El Kaide anlayışı arasında." (Türkiye'nin yaşama biçimini savunma sınırlarının Afganistan'da başladığını bilmiyorduk. Meğer ki biz de aynen Amerikalılar gibi El Kaide dolayısıyla orada bulunuyorduk.) Bu yazı bile 'muhafazakâr değişim' hakkında fikir vermeye yeter. Ne kadar hüznü verici!

4) Türkiye'nin Afganistan'da çok sayıda Türk okulu, klinik ve hastane yapması, imar faaliyetlerine katılması, su kuyuları açması, bazı tarihi binaları restore etmesi vs. Buna kimsenin itirazı yok. Türk okullarından, imar ve yardım kuruluşlarının faaliyetlerinden gurur duyarız. İtirazımız, ISAF veya NATO işgal kuvvetleriyle asker bulundurulmasıdır. Muharip olmasa da, işgalin meşruiyetini reddetmek amacıyla askerimizi bir an önce çekmemiz lazım.

5) Laik-Batıcı çevreler daha açık bir gerekçe öne sürdüler: "Türkiye bir NATO ülkesidir. İttifak gereği, Afganistan veya başka yerde asker bulundurma zorunluluğu var." Bu 'dürüstçe' öne sürülmüş bir gerekçedir. Biz de diyoruz ki, Türkiye bu zorunluluklar gereği davrandıkça bölgede hiçbir varlık gösteremez, Batı'nın kolluk kuvvetlerinden biri olur sadece. Ayrıca bugün "NATO'ya ne kadar ihtiyaç var?" bunu da tartışmaya açmakta zaruret var.

Bu gidiş iyi değil!

Ali Bulaç 2012.03.29

Özgür Gündem gazetesine bir aylık kapatma cezası verildi.

Kararın açıklandığı gün beni Dicle Haber Ajansı'ndan arayıp kapatmayla ilgili görüşlerimi sorduklarında bu kararın yanlış olduğunu, sadece ifade özgürlüğünü kısıtlamakla kalmayıp Kürt sorununa çözüm bulmanın en önemli mecrası olan toplumsal/kamusal müzakereye de zarar verdiğini söyledim. Bu görüşümü, katıldığım televizyon programlarında da dile getirdim.

Giderek daha geniş toplumsal kesimlerin rahatsızlık duymaya başladığı bir sürece giriyoruz. Eleştiri okları ister istemez hükümete yöneliyor. Tabii ki hükümet savcılara emir veriyor değildir. Savcılar önlerine gelen doneleri mevcut mevzuat açısından test ettiklerinde soruşturma açıyorlar, hakimler de savcılarının iddialarını ciddi bulunca dava süreci başlamış olur.

Burada kim kusurlu belli değil gibi. Ortada mevzuat var ve söz konusu mevzuatın en can yakanı hiç şüphesiz Terörle Mücadele Kanunu'dur (TMK). Bu kanun gerçekten çoğu zaman haksız yere can yakıyor, zira hayatta eline silah almamış bir insanı yoruma göre kolayca "terörle ve terör örgütü"yle ilişkilendirmek mümkün. Ragıp Zarakolu, Büşra Ersanlı, Turan Özlü, Doğan Yurdakul gibi isimler "terör örgütüne üye olmak" suçuyla tutuklu bulunuyorlar. Hüküm giymiş olanlar içinde aynı suçtan yargılananlar olduğu gibi bizzat eylemlere katılanlar da var.

Tabii ki tutuklu ve hükümlülerin tümünü tanımıyoruz, savcılarının da iddianamelerini ciddiye almak lazım. Ama objektif olarak ve dışarıdan baktığımda Zarakolu ve özellikle Büşra Ersanlı'nın "terör örgütüne üyelik" suçlamasıyla "terörist" sınıfına dahil edilmeleri bana büyük bir haksızlık geliyor. Yine Abdullah Öcalan'ın avukatlarının bir anda "terör örgütüne üye olmak" suçlamasıyla tutuklanmaları öyle garip bir şey. Yıllarca devlet görevlilerinin gözetiminde İmralı'da müvekkilleriyle görüşen, her görüşmeleri kayıt ve zapt altına alınan avukatların -havanın değişmesiyle- bir anda "terör örgütüne üye oldukları"nın keşfedilmesi hiç mantıklı değil.

Tutukluluk sürelerinin uzunluğu ve yargı sürecinin ağır temposu, ihtiyaten tutukluluğu infaza, cezalandırmaya dönüştürüyor. Yargılama sonucunda suçsuz bulunacak bir tutukluyu 5 sene veya alacağı ceza 3 yıl olan bir sanığı 6 sene içinde tutarsanız ona zulmetmiş olursunuz.

Bu iyi bir gidiş değil. Özünde büyük haksızlıklar, acılar, mağduriyetler barındırıyor. Hapishane şartları, tek hücrelerde tutmalar ve diğer uygulamalar vicdanları sızlatıyor. Sanığı tutuklamışsınız, ayrıca günlerce tek hücrede tutmanın mantığı nedir?

Bu olayda doğrudan savcılar veya hakimler kusurlu değil elbette. Belki kusur aranacaksa siyasi havaya göre, yargı mensuplarının da etkilenip yasaları en yüksek limitlerden yorumlamaları, işi mağduriyetlere varacak şekilde tutmalarıdır. Bunun vicdanları sızlatan örneği 28 Şubat mağduru Salih Mirzabeyoğlu'nun, eline silah almadan ağırlaştırılmış müebbet hapse mahkum edilmesi.

Asıl kusur kanuni mevzuatın kendisinde. TMK ve genelde TCK aşırı kuşkucu, suçlayıcı, halka karşı güvensiz, mütecessis, devleti koruyucu. Evet, kimse gazeteci veya ifade özgürlüğünü kullanıyor diye içeri alınmıyor, ama herkesi "terör örgütüne üye olmaktan veya teröre yardım etmek"ten suçlamaya müsait yasalar var. Darbe teşebbüsü, darbe, teröre ve şiddete çağrı suçtur ve elbette yargı bu suçları takip etmelidir. Ancak maksadı aşan uygulamalar kendi zıddına döner. Hükümet bir an önce bu yasaları değiştirmeli, mağduriyetlere son vermelidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ergenekon dağ silsilesi!

Ali Bulaç 2012.03.31

2007'de ortaya çıkan darbe teşebbüsleri çerçevesinde görülen Ergenekon, Balyoz vb. davalar hızlanıyor.

İtalya'da 6-7 sene sürmüştü, Türkiye'de o kadar sürmeyebilir.

Zaman zaman dava süreçlerinde yaşanan pürüzleri, ciddi sorunları eleştiri konusu yapıyoruz. TMK, tutukluluk sürelerinin uzunluğu, tutukluluk halleri, hapisane şartları, soruşturma ve yargı aşamalarında sistemin tabiatından kaynaklanan birtakım mağduriyetler görmezlikten gelinemez. Bunların tabii ki bir an önce giderilmesi lazım.

Bu arada bazı mağduriyetleri gidereyim, yargı süreçlerindeki şartları iyileştireyim derken davanın kendisini geriye götürecek, önemsizleştirecek veya esası gözlerden kaçırarak düzenlemelerden de kaçınma zarureti var. Pürüzler ve mağduriyetleri gündemin yegâne maddesi haline getirenlerin bir niyetlerinin bu olduğu kimsenin meçhulü değil.

İyileştirmeler hükümetten beklenir, ama muhalefet partilerinin de sorumluluğu veya kullanabileceği imkânlar az değil. Durmadan hükümeti eleştirmekten başka bir şey yapmayan muhalefet partilerinde "tık" yok. Diyelim ki, hükümet görevini yapmıyor, TCK, TMK, vd. konularda CHP, MHP ve BDP'nin iyileştirici kanun teklifleri hazırlayıp Meclis'e getirmeleri, hükümeti sıkıştırmaları gerekmez mi? "İyileştirme" adı altında getirilen teklife bakın, davaların kendisini sona erdirecek nitelikte. Burada muhalefet partilerinin pek samimi olmadığı gözleniyor, niyetleri üzüm yemek değil, bağcı dövmek.

Çeşitli sıkıntı ve sorunların yaşanması, görülen davaların tabiatından kaynaklanıyor. Zor bir süreçten geçiyoruz. Sürecin merkezinde "Ergenekon davası" yatıyor. Ve bu dava hiçbir şekilde hafife alınamaz. Bir yandan davalarda belli bir hız kaydedilirken, diğer yandan kapsamı genişletme ihtiyacı ortaya çıkıyor. Burada yargı, ya bazı şeyleri görmezlikten gelecek veya artık bir daha Türkiye darbe teşebbüslerine sahne olmasın diye ucu nereye giderse gitsin konunun üstüne gidecek.

Bugüne kadar darbe teşebbüsleri çerçevesinde ağırlıklı olarak TSK üyeleri yargılandı, hepimiz biliyoruz ki, darbelerde sadece askerler yer almaz; sivil bürokrasi, iş dünyası, medya ve siyaset de etkin bir biçimde yer alır. Evren'in bir ara "Beni konuşturmayın, bizi darbeye teşvik edenleri bir bir sayarım" dediğini hatırlayalım. Dahası, Ergenekon dağ silsilesinde henüz "Kürt ayağı"na dokunulmuş değil. Yaklaşık 30 yıldır süren bir savaş tümüyle aydınlatılmadan Türkiye'nin yakın tarihini anlamak mümkün değil.

Bu açıdan üst düzey siyasi ve görevlilerin dava gereği ifadelere çağırılması hiç garip değil. İtalya'da bakanlardan cumhurbaşkanına kadar çok kişi sorgulandı. Hiç ummadığımız olaylar ve kişiler birbiriyle bağlantılı olabiliyor. Başlangıçta Danıştay cinayeti belli bir çerçevede tutulmak istendi, sonra Ergenekon'la "hukuki ve organik bağ içinde olduğu" anlaşıldı; şimdi savcı Hrant Dink davasını temyize gönderirken "Trabzon hücresinin Ergenekon faaliyetleriyle ilişkili olduğu"nu, Dink cinayetinin "kusursuz bir Ergenekon olayı" olduğunu söylüyor. Peki, bunca ağır, ciddi iddialar varken, mevzuattan kaynaklanan pürüzler öne sürülerek davanın kendisini iptal etmek mi gerekir?

Keşke 1970 yılının başlarında Türkiye'de bugünkü gibi cesur emniyetçiler, savcılar, hâkimler olsaydı da, uzun zamandır darbe hazırlığı yapan 12 Eylül darbecilerini tutuklayıp yargılayabilselerdi. Bedrettin Demirel, "olgunlaşsın" diye darbeyi bir yıl ertelediklerini söylemişti ki, o yıl içinde her gün 10-15 kişi öldürülüyordu. O gün darbeleri soruşturan emniyetçiler, savcılar ve yargıçlar olsaydı, 5 bin gencimiz hayatını kaybetmeyecek, 1 Mayıs 1977 katliamı olmayacak, Çorum, Maraş trajedileri yaşanmayacak; bir milyon insan işkenceden geçmeyecek, idamlar olmayacak, bu boyutlarda bir Kürt sorunu yaşanmayacak, başörtülüler mağdur edilmeyecekti. Yine darbeler soruşturulabilseydi 28 Şubat'lar olmayacaktı.

Türkiye'nin yakın tarihi darbeler, fail-i meçhuller, suikastlar tarihidir. Bir daha aynı acıları yaşamamak için sonuna kadar darbe teşebbüsleri araştırılmalıdır. Zaten "darbe" başarılıncaya, darbeciler suç işlemediklerini iddia edip herkesi susturuyorlar. Yapacak bir şey kalmıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Umut verici

Ali Bulaç 2012.04.02

Başbakan R. Tayyip Erdoğan, Tahran ziyaretinin ardından bize üç önemli mesaj verdi:

- 1) Türkiye, İran'la ilişkilerini husumete ve çatışmaya çevirmeye niyetli değil; bölgede iyileştirme yönünde bir adım atılacaksa bu adımı iki ülke beraber atar, rekabet ve çatışma iki ülkeye zarar verdiği gibi bölgeye ve İslam'a da zarar verir;
- 2) İran barışçıl amaçlarla enerji programı yürütme hakkına sahiptir. Programı yürütürken, 'ileride nükleer silah üretebilir' ihtimalinden hareketle engellenmesi kabul edilemez. Eğer nükleer silah tehdit ise öncelikle bölgede yüzlerce nükleer silah bulunduran İsrail var. Birinin yapma ihtimali var, öbürü her an kullanmaya hazır elinde bulunduruyor.
- 3) Suriye'de süren trajediden Türkiye kadar İran da üzüntü duymaktadır. 'Serbest seçimler yapılsın, sandıktan kim çıkarsa o yönetsin' prensibini Türkiye gibi İran da benimsemektedir.

Bu üç mesaj umut vericidir. İki Müslüman ülkeyi birbirine düşürmeye matuf fitneleri, Suriye'ye yapılacak bir dış müdahaleyi, bölge ülkelerinin birbirleriyle girişmeleri muhtemel bir savaşı, süren etnik ve mezhep çatışmaları durdurmanın yolu bu mesajların hayata geçmesinden geçer. İki ülkeyi samimi bulmamak için hiçbir sebep yok, samimi bulmayanlar Batılı ülkelerin samimiyetine ne kadar güveniyorlar, onu sorgulamalı.

Her ne kadar hem İran hem Türk hariciyesi farklı dil, üslup ve argümanlar öne sürerek Türkiye-İran işbirliğine sıcak bakmıyorsa; kimi İranlılar kör bir biçimde kan döken Baas rejiminin, kimi Türkler silahlı mücadeleden başka seçenek bilmeyip her geçen gün biraz daha muhalefetin militarize olmasından başka seçenek üretemiyorsa, içine girdiğimiz kargaşa ve kaostan çıkış yolu budur. Her iki ülkenin şahin hariciyecilerine rağmen R. Tayyip Erdoğan-Ali Hamaney'in zımni mutabakatını önemsemek gerekir.

Bir nokta dikkatten kaçmıyor: Özellikle R. Tayyip Erdoğan, son noktaya kadar Suriye konusunda "dış müdahale" veya "Türkiye'nin askeri müdahalesi"ne direniyor. Biliyor ki, bir müdahale kendisine karşı sonuç verecektir. Öyle savaşlar ve aptalca askeri müdahaleler var ki, sadece liderleri ve hükümetleri değil, rejimleri değiştirir. Suriye politikasını, Türkiye yanında İran'ı, Irak'ı ve Lübnan'ı da ateşin içine atacak stratejilere dayandıranlara karşı Erdoğan'ın bu teennili tutumu hayati derecede önemlidir. Suriye ve bölgedeki trajediden birinci derecede Türkiye, İran ve Mısır sorumludurlar.

Türkiye'nin ağır bir ABD-Batı baskısı altında olduğu bir gerçek. Türkiye, Batı ile olan bağlantıları (NATO İttifakı, AB üyelik süreci, ABD ile model ortaklık vs.) dolayısıyla kendi başına bağımsız inisiyatif kullanamıyor. Medya tek taraflı haber ve yorumlar pompalıyor, ama gerçekler resmedildiği gibi değil.

İran, Türkiye'ye üç önemli teklifte bulundu ki, eğer Türkiye bağımsız olsaydı herkesin avantajına olurdu:

- a) Nükleer programı beraber yürütelim;
- b) TL üzerinden alışveriş yapalım;
- c) Türkiye, İran'da petrol ve doğalgaz sondajı yapsın, birlikte üretip satalım.

Son günlerde "sözde anlaşmazlık" dolayısıyla Türkiye İran'dan aldığı petrolün yüzde 20'sini kesti. Bu anlaşmazlığın "petrole ödenen yüksek fiyat"tan kaynaklanmadığını herkes bilir. Türkiye, yanı başındaki İran'dan ucuz petrol alıyor, asıl sebep ABD baskısıyla hiç değilse "ambargoya kısmen de olsa katılmak" zorunda bırakılması. Türkiye direncini kullanarak ancak yüzde 20 ile ABD'yi razı etti. ABD'nin istediği, alımın tamamını durdurmasıdır. Yüzde 20'lik alım iptal kararı alınır alınmaz elektriğe yüzde 8,1 (meskenlerde yüzde 9,2), doğalgaza yüzde 18,7 zam yapıldı. Gerçi doğalgaza zam kararı geçtiğimiz kasım ayında alınmıştı, ama asıl sebep bugünlerde bir kere daha önüne çıkan ambargodur. Kısaca ABD istedi diye ta Libya'dan alınacak petrolün ilave maliyeti halka bindirildi.

Bir başka acı örnek: Bugüne kadar İran'a para transferi konusunda Türkiye direniyor, Halkbank üzerinden transferler sürüyordu. Geçen sene Amerikalılar gelip bankacılık otoritelerini kesin bir dille uyardı, Türkiye'yi dolar sisteminden atmakla tehdit ettiler. Artık Halkbank transfer yapamıyor. Olaylar öğreticidir. Yaşadıklarımız da bize yeni çıkış yolları konusunda öğretici olmalı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

NATO'nun yeni misyonu

Ali Bulaç 2012.04.05

28 Kasım 2006'da Letonya'nın başkenti Riga'da gerçekleştirilen NATO zirvesi tarihinin önemli kararlarından birini almıştı.

Buna göre NATO sadece askeri olarak değil, "medeniyetler ittifakı" çerçevesinde de kendine yeni bir misyon belirliyordu. NATO 1949'da kurulduğu tarihten 1989'a kadar Sovyetlere ve Doğu Bloku'na karşı bir savunma ittifakı olarak iş gördü. 1990'ların başından itibaren "bölgesel krizlere karşı müdahale gücü" olarak yeni bir görev tanımlı yaptı, Riga zirvesiyle yeni bir misyon üstlenme aşamasına geldi.

Paradox, NATO'nun en büyük gücü -ve aslında gizlenemez patronu- olan ABD'nin bir yandan "medeniyetler çatışması" tezi çerçevesinde (hâlâ) Ortadoğu'da operasyonlar yürütür ve çatışmaların -mezhep ve etnik savaşların- derinleştirilmesine çalışırken, öte yandan BM'nin öncülüğünde başlatılmış bulunan "medeniyetler ittifakı" zemininde NATO'ya yeni misyonların yüklenmesine onay vermesidir. Hemen söyleyelim, paradox gibi görünen şey, zahirde olanla zamirde olan arasındaki söylem farkından kaynaklanmaktadır, gerçekte Batı cephesinde yeni bir şey yok.

Dönemin NATO Genel Sekreteri Jaap de Hoop Scheffer, birliğin artık "jandarma rolü oynama" yerine, "küresel ortaklıkları sağlamlaştıracak bir rol üstlenmesi" gerektiğini söylemişti. Burada iki soru vardı:

1) NATO, 1990'ların başında kendini karşısında konumlandıracağı bir "küresel tehdit"ten söz etmektedir; bu herkesin dilinde pelesenk olmuş küresel tehdit "terör"dür. Genel Sekreter "Çok tehlikeli bir dünyada yaşıyoruz. Küresel tehdit bütün yeryüzüne yayılacak boyutlarda. Çünkü terörizm herhangi bir anda ve herhangi bir yerde olabilir" diyordu. Burada Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra sistemli ve amaçlı bir biçimde "İslam" ile "terör" arasında bir ilişki kurulduğu ve küresel tehdidin "İslamî terör"den, yani Müslümanlardan kaynaklandığı yolundaki hakim söyleme bakacak olursak, NATO'nun yeni dönemde kendini İslam dünyasına karşı konumlandığı sonucunu çıkarabiliriz.

2) Genel sekreter küresel ortaklardan söz ediyor, ortakların da "ortak çıkar ve ortak değerler" etrafında toplanacağını söylüyordu. Bilinen şu ki, ABD ve müttefiklerinin bölgemizde yürüttükleri askerî operasyonların yöneldiği bir hedef de -belki de nihai ve asıl hedef- İslamî değerlerin modern dünya karşısında varoluş biçimlerini baskı altına almaktır. Başka bir deyişle Batı İslamiyet'i iktisadî, siyasî ve kültürel hegemonyasının önünde yegane engel görmektedir. Operasyonların bir boyutu aynı zamanda değerler alanında sürmekte olan çatışmalarla ilgilidir. Hatırlayalım, Tony Blair, Irak'ın işgaline katıldığında şöyle demişti: "Irak kendi değerlerimizin onların (Müslümanların) değerlerini alt edecek kadar daha güçlü, ilkeli ve çekici olduğunu gösterecek bir çatışma alanıdır."

Yeni dönemde NATO "terörle mücadele" yanında "sanal saldırıların önlenmesi"nde ve "doğal kaynakların korunması" -ki söz konusu doğal kaynakların yüzde 65'i Ortadoğu'da, yüzde 72'si Afrika dahil İslam dünyasında bulunuyor- işinde de caydırıcı, hatta gerektiğinde müdahale edici bir güç olarak kullanılacaktır. Anlaşılan NATO yeni stratejisiyle sadece yatay olarak değil, dikey olarak da misyonuna bir derinlik kazandırmaktadır. Bu çerçevede NATO Afganistan'da sürekli "burkadan kurtarılacak Afgan kadını ve vahşi olarak resmettiği Taliban"la uğraşır.

Böyle olunca NATO'nun "medeniyetler ittifakı" çerçevesinde yeni bir pozisyon alması ve kendine küresel ortaklar araması yeni bir cephenin teşkili anlamına gelir ki, bu ittifakta yer alacak medeniyetler içinde "İslam medeniyeti"nin asli ve sahil hüviyetiyle yer almayacağı sonucu çıkar. NATO'nun yeni konseptine göre, ittifak halinde olan medeniyetlerden eğer İslam ittifakı içinde yer alacaksa, "Batı'nın küresel çıkarlarına itiraz etmeyen,

Batı değerleriyle uyum içinde olan İslam" olacaktır, itiraz edenler hakkında verilecek hüküm "terörist" ilan edilip etkisiz hale getirmektir.

Peki, bu yeni kombinezonda "Türkiye'nin rolü nedir?" Bu sorunun cevabı üzerinde düşünmek durumundayız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

NATO'nun alan dışı stratejisi

Ali Bulaç 2012.04.07

The Sunday Times'ın 10 Haziran 1990 tarihli nüshasında şöyle bir yazı yer alıyordu:

"Batı ilk önce tehlikeyi değerlendirmeli ve ona göre bu tehlikeyi bertaraf etmek için stratejiler çizmelidir. Örneğin, NATO kuvvetleri, Avrupa dışında Batı'nın çıkarlarını korumak için kullanılmaya hazırlanmalıdır. Margaret Thatcher'ın geçen perşembe günü İskoçya'daki NATO Bakanlar Kurulu toplantısında da söylediği gibi, NATO'nun askerî gücü, ileride Avrupa sahasının dışına müdahale etmesi kaçınılmaz olacaktır. Çünkü bazı İslam ülkeleri çok geçmeden nükleer silahlara ve onları istedikleri hedeflere atma imkânına sahip olacaklardır." Sözü geçen tarihte NATO Bakanlar Kurulu toplantısının üstünden iki sene geçmeden, Haziran 1992'de NATO "alan dışı müdahale" fikrini resmen tartışmaya başladı.

NATO, 4 Nisan 1949'da Sovyetler Birliği'ne ve komünizm tehlikesine karşı Avrupa'nın güvenliğini sağlamak üzere kurulmuş askerî bir ittifaktı. 1990'lara kadar bu amaçla görev yapması anlaşılır bir durumdu. Ne var ki 1991'de Sovyetler'in tarih sahnesinden çekilmesinden, komünizmin çökmesinden ve Varşova Paktı'nın dağılmasından sonra, "illet ortadan kalkınca hüküm de ortadan kalkar" fehvasınca NATO'nun da kendini feshetmesi gerekirdi. Soğuk Savaş boyunca tehdit ya ittifaklardan veya ulus devletlerden kaynaklanıyordu, bu tarihten sonra tehditler organize suç örgütleri, insan kaçakçılığı ve terörizm gibi kaynağını sosyo-ekonomik sorunlardan alıyordu ki, bu sorunların çözümü askerî güç kullanmak değil, sosyal ve ekonomik tedbirler almak, daha adil ve yaşanabilir uluslararası bir düzen tesis etmekten geçiyordu. "Küreselleşme" adı altında bütün dünyaya dayatılan liberal kapitalizm eşitsizlikleri derinleştirdikçe çatışma ve tehdit potansiyelleri o oranda arttı. Batı, sorunu, adaletli ve paylaşımcı bir düzenle çözmek yerine, daha çok askerî güç oluşturmakta, NATO'yu "küresel jandarma"ya dönüştürmekte buldu.

Nihayet ABD ve Batı, bekledikleri fırsatı 1995'te Bosna ve 1999'da Kosova olaylarında buldular, söz konusu trajedileri öne sürerek, ilk defa alan dışı askerî operasyonların ne kadar zaruri olduğunu ortaya koymaya çalıştılar ki, hakikatte hem Bosna hem Kosova'daki katliamların ortaya çıkmasında rol oynayan faktör onların eseri idi. Bosna müdahalesi kuruşta Müslüman Boşnakları kâra geçirmişti, ama lira hesabında büyük zarara uğrattı, zira müdahale birkaç gün daha geciktirilseydi Müslümanlar son darbeyi indirip tam askerî inisiyatif sağlayacaklardı, NATO buna bilinçli bir biçimde izin vermedi. Bosna ve Kosova müdahalelerinden sonra, bu sefer müdahale alanını İslam dünyasını merkez alarak "kitle imha silahlarının yaygınlaşması; çökmüş devletlerde ve rejimlerde ortaya çıkan kaosun istikrarı bozması ve terörizm" gibi gerekçelerle tehdit tanımını kendisi yaparak her yere müdahale edebileceğini deklare etti ve bunu yaptı da.

NATO 1999'da genişleme kararı aldı, 2006 Riga zirvesinde Bosna ve Kosova operasyonlarını öne sürerek sınır ötesi operasyonlar kararı aldı -Afganistan ve Irak'ta görevler üstlendi- hiç üstüne vazife değilken "insanî görevler" adı altında ülkelerin -tabii sadece İslam ülkelerinin- eğitim, sosyal ve ekonomik yapılarına karışmaya

başladı. Halen NATO'nun askerî operasyonları, işgal ve bombalamaları sürüyor. Temmuz 2011'de aynı anda NATO kuvvetleri tam 6 İslam ülkesini (Afganistan, Pakistan, Yemen, Irak, Libya ve Somali) bombaladı, binlerce masum insanı katletti.

Yeni dönemde NATO'nun belirlediği stratejik hedefleri şu şekilde sıralamak mümkün:

- 1) İslam dünyasının Batı karşısında -veya Batı'nın izni dışında- güç birliği oluşturmaya imkân vermemek;
- 2) Batı'ya karşı koyabilecek herhangi bir gücün teşekkülüne engel olmak;
- 3) Bölgede İsrail'den daha güçlü ve daha etkin bir gücün oluşmasına fırsat vermemek.
- 4) İslam dünyasının enerji kaynaklarını, enerji nakil hatlarını, beşeri ve tabii zenginliklerini kontrol etmek;
- 5) İslam'ın sosyo-kültürel bir din, alternatif bir medeniyet ve bölgesel-küresel bir sistem olarak iddia sahibi olmasının önüne geçmek.

Sorumuz şu: Bu vizyonda Türkiye'nin misyonu, rolü ve önemi nedir?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

NATO, Türkiye ve İslam dünyası

Ali Bulaç 2012.04.09

Eğer 5 ve 7 Nisan tarihli yazılarımızda NATO'ya ilişkin yaptığımız tespitler 'yanlış, haksız ve kör ideolojik-tarafgir' retorikler değilse; gerek yetkililerin gerek uzmanların altını çizdiği gibi NATO'nun yeni dönemde kendine belirlediği ana stratejik hedefler, "İslam Dünyası'nın Batı karşısında -veya Batı'nın izni dışında- güç birliği oluşturmaya imkan vermemek; Batı'ya karşı koyabilecek herhangi bir gücün teşekkülüne engel olmak; Bölgede İsrail'den daha güçlü ve daha etkin bir gücün oluşmasına fırsat vermemek. İslam Dünyası'nın enerji kaynaklarını, enerji nakil hatlarını, beşeri ve tabii zenginliklerini kontrol etmek; İslam'ın sosyo-kültürel bir din, alternatif bir medeniyet ve bölgesel-küresel bir sistem olarak iddia sahibi olmasının önüne geçmek" ise, Türkiye'nin bu konseptte yeri, misyonu ve rolü nedir?

Gayet açıktır: 21. yüzyılın ilk yıllarından bu yana NATO, İslam ülkelerini işgal etmekte, yurdu için savaşıyor insanları ve masum sivilleri öldürmektedir. Kimi yerde "kitle imha silahlarını, kimi yerde demokrasi ve özgürlük getirme vaadi, kimi yerde terörü ve teröristleri önleme, kimi yerde kadını özgürleştirme" bahanesiyle operasyonlar yürütmektedir.

Bu demektir ki, İslam Dünyası ile NATO arasında çıkar birliği yoktur ve bu NATO'ya üye olan bütün ülkeler için geçerlidir. Yani konumlanışı, yeni tehdit değerlendirmesi ve el'an yürüttüğü savaşlar dolayısıyla Türkiye de, ilk ve son tahlilde İslam Dünyası'nın yanında değil, NATO ittifakının aktif üyesi olması hasebiyle İslam Dünyası'nın karşısında, ona hasmane tutuma sahip bulunan küresel bir gücün yanında yer almış bulunmaktadır. Dünyanın enformasyon donanımını kendinde toplamış bütün stratejistleri ve uzmanları bir araya getirseniz, bu gerçeği değiştiremezsiniz.

Bu gerçek bize şunu ima etmektedir:

1) Türkiye, bu konumu ve rolüyle İslam Dünyası'nda 'lider' olamaz. Ki zaten doğru olanı Türkiye'nin İslam Dünyası ile birlikte yeni bir İttihad'ın imkânlarını araştırıp gerçekleştirmesidir.

2) Kendi başına, bağımsız bir dış politika ve tutum dahi tayin edemez. 10 senedir bize telkin edilen "Biz bağımsız bir ülkeyiz, izniniz olmadan bölgede yaprak kılmılamaz" söylemi herhangi bir hakikate dayanmıyor.

Esasında yeni dönemde ülkelerin "tam bağımsız" olmaları beklenemez, şart da değildir. Mevcut küresel konjonktürde aslanan "karşılıklı bağımlılık"tır. Ancak bunun sizin lehinize işler bir süreç sayılabilmesi için sizin "belirlenen ve etkilenen ülke" olmanız kadar "belirleyen ve etkilenen ülke" olmanızla da ilgilidir. Türkiye, bu uluslar arası konum sadece "belirlenen ve etkilenen ülke"dir. NATO çerçevesinde "Yunanistan ve Fransa'nın ittifakın askeri kanadına dönüşlerinde, Rasmussen'in genel sekreter seçilmesinde, İran ve Rusya'ya karşı olduğunda en ufak bir şüphe bulunmayan radar sisteminin Malatya'da konuşlandırılmasında, Libya'nın bombalanmasında" bunu gördük. Afganistan'da NATO kuvvetleri hergün sivil öldürürken, Amerikan askerleri Müslüman cesetler üzerine işerken, Kur'an mushafları yakılırken, medreseler bombalanırken Türkiye sesini çıkaramıyor, çıkarsa bile herhangi bir etkisi olmuyor.

NATO'nun müdahaleleri giderek genişliyor. Suriye, Lübnan, İran ve başka İslam topraklarına da yayılabilir, biz Türkiye olarak yine propaganda makinasını hareket geçirip "Ne kadar büyük bir ülke olduğumuzu, bölge halkının bizi nasıl hayranlıkla izlediğini, işgal altındaki ülkelerde Müslüman halk Türk bayrağını görünce nasıl hüngür hüngür ağladığını" anlatmaya çalışacağız. Bir gün bakacağız ki, İslam Dünyası tümüyle tıpkı Moğol ve Haçlılar zamanındaki gibi yabancı güçlerin istilası altına girmiştir, biz de bu istilanın parçası olmuşuz. Ki benim kaygım zaten o güne gelmeden bizim de aynı istilaya uğrayacak olmamızdır.

NATO'ya ilişkin eleştirileri sıralarken reel politiği önemsemedim, bugünkü hükümetin de pozisyon değiştireceği beklentisi içinde değilim. İşaret ettiklerim "ideal politik"tir, bir gün bunları reel politığe dönüştürecek özgür nesiller gelecektir, Tih sürgünü 40 yıl sürse bile, o gün gelecektir. Bu bir Vaad'tir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Abdülhamid, İttihatçılar ve Kissinger!

Ali Bulaç 2012.04.12

Türkiye'de Suriye'ye karşı kamuoyu öfkesinin her gün biraz daha kabartıldığı kritik bir süreçten geçiyoruz.

Ortada bir belirsizlik var, bir yandan Suriye nereden sona ereceği bilinmeyen bir iç savaşa giderken, diğer yandan birileri Türkiye'yi ateşin içine atmaya çalışıyor. Bu ateşin Suriye, Lübnan, Irak ve İran'ı içine alacak kadar kapsamı geniştir.

600 yıllık koca Osmanlı devletinin çökmesine birinci derecede sebep olan İttihatçılar, Alman-Prusya subaylarının provokasyonuna gelmişlerdi; akılsızlıkları, basiretsizlikleri yüzünden Osmanlı dağıldı. Farazidir, ama o günün somut verileri ışığında baktığımızda eğer Abdülhamid tahtta kalsaydı, Osmanlı belki ağır hasar alırdı, ama dağılmazdı. Abdülhamid, mümkün merteye devletin ömrünü uzatıp bu arada modernleştirme programlarıyla sistemi takviye etmeye çalışırken, başına çorap örecektir tehditlere yeterince dikkat etmedi. Said Nursi'den Elmalılı'ya ve Mehmet Akif'e kadar İslamcılardan kimseye kulak asmadı, sonunda tahtından oldu, devleti İttihatçı çeteye teslim etti. Dindardı, İttihad-ı İslam'dan yanaydı ama sonunu getirenleri dinliyordu.

Maalesef bugün de geçen yüzyılın -üstelik ilk çeyreğindeki gibi- devleti yıkıma götüren İttihatçıların ideolojik ve siyasi torunları dış politika üzerinde belli belirsiz etkinlik sağlamak suretiyle Türkiye'yi aynı maceraperest heveslerle ateşin içine atmak istiyorlar. Buna kendine aşırı güven ve kibre kapılmış olanlar da eklenince, Türkiye'yi Saddam'ın Irak'ı pozisyonuna düşürmeye çalışanların planları daha kolay işler hale gelmektedir.

Oysa olup biten görünenden ibaret değildir.

10 Nisan tarihli yazısında Yeni Şafak'ta Salih Tuna, Amerikalı emekli Orgeneral Wesley Clark'ın şahitliğinden hareketle 2001'den beri ABD ve Anglosakson ittifakının Irak, Suriye, Lübnan, Libya, Somali, Sudan ve İran'ı işgal etmeye karar verip buna göre bölgesel stratejiler ve politik taktikler geliştirdiklerini yazdı. Benzer bir bilgi geçenlerde ünlü yazar Abdülbari Atwan'dan da gelmişti. Atwan şöyle yazıyordu: "Eski Amerikan Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'ın açıklamalarına göre savaş petrol alanlarında odaklanacak ve yedi İslam ülkesi işgal edilecek." (Eş Şarku'l Evsat'tan Yeni Şafak, 13 Şubat 2012.)

Zaman Gazetesi için yazı kaleme alan Genevieve Cora Fraser, 1980'lerde başlayan ve 1 milyon insanın hayatına mal olan İran-Irak savaşıyla ilgili Kissinger'ın şöyle dediğini aktarır: "Bizim politikamız onların birbirini öldürmelerini sağlamaktı." Fraser devam eder: "Aynı Amerikan politikasının bugün de uygulandığı aşikar ve bunu gerçekleştirmek için Anglo-Amerikan güçleri kadar İsrail ve diğer müttefikleri de yakınlarda bir yerlerde konuşlanmış olmalı ki gerektiğinde yardıma koşabilsinler..." (Zaman, 29 Ekim 2006.)

Peki, bu kombinezonda bizlerin, yani Türkiye'nin rolü ve konumu nedir? İsterseniz yine Henry Kissinger'a müracaat edelim. Geçen ekim ayında İstanbul'da konferans veren Kissinger, ABD'nin dominant olduğu bölgede biraz geri çekildiğini belirttikten sonra şöyle diyordu: "Ama (Amerika'nın) yok olduğunu da varsaymak yanlış olur. Amerika'nın hâlâ çıkarları var. Bence ABD sonuçta toparlanacaktır, burada Türkiye'nin oynayabileceği çok önemli roller var. Suriye'de bazı çabalar gördük. Nükleer silahların yayılması konusunda Türkiye ve ABD'nin paralel çıkarları var. Füzesavar sistemi de İran'a yöneliktir." (Habertürk, 13 Ekim 2011.)

Anglosakson ittifakın yol haritası ortada. Yedi İslam ülkesi işgal edilecek. Ve Türkiye bu bölgesel büyük operasyonda işgalcilerin yanında yer almaya zorlanacak. Bunun bir vehim veya üretilmiş bir komplo olmadığını Afganistan, Irak ve Libya'dan anlıyoruz. Suriye ve İran sırada. Hiçbir işgal, hakim kuvvetlerin o ülkeye girmesiyle sona ermiyor. İçine aldığı toprakları cehenneme çeviriyor, bütün yapı taşlarını yerinden ediyor ve bir süre sonra işgalciler pılını pırtısını toplayıp gitse bile geriye mezhep ve etnik çatışma bırakıyor. Umarım Abdülhamid'in hatasına düşmeyiz; Kissinger'ın provokasyonlarına ve İttihatçıların macera heveslerine kapılıp tarihi tekrerr ettirmeyiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye ve İran'ın reel politiği

Ali Bulaç 2012.04.14

NATO çerçevesinde ele aldığımız konuda bizi eleştiri yağmuruna tabi tutanların cevabını veremediği soru şudur:

"Yeni dış politika stratejisi" çizerken Türkiye'nin "yeni tehdit algısı nedir?" 60 senedir, Batı ve onun askeri ittifakı olan NATO'nun 1990'lara kadarki tehdit algısı Sovyetler ve komünizmdi. Türkiye de bununla uyumlu bir algıya

ve güvenlik stratejisine sahipti. Yazılarımızda somut veriler desteğinde göstermeye çalıştığımız gibi, 1990'lardan sonra Batı ve NATO nüfuz alanı olarak İslam dünyasını ve İslam'ı hedefin merkezine koymuş bulunmaktadır. Peki, Türkiye bu algının ve yeni stratejik konseptin neresinde duruyor? Başka bir açıdan aynı soru İran için de geçerli.

Yeni gelişen bölgesel ve küresel durumda herhangi bir İslam ülkesi üç seçenekten birini esas alarak bir dış politika tayin edebilir: Ya salt kendi ulus çıkarı adına, yahut uluslararası büyük bir gücün partneri olarak veya İslam dünyası adına. Ulusal kimlik ideolojisi, kültürel değerler, mezhep, etnisite, tarih ve coğrafya gibi unsurlar sadece destekleyici mahiyette enstrümanlar hükmündedir.

Bu kombinezonda birbirleriyle rekabet ediyormuş gibi görünen -ve aslında rekabet edip birbirleriyle savaşmaları istenen- Türkiye ve İran, ortak özellikler arz etmektedirler:

1) Her iki devlet henüz ulus-devlet kimliklerini aşabilmiş değildirler. 1979-1989 döneminde İran'da "İslam için İran" adı verilen İmam Humeyni doktrini geçerliydi; Rafsancani'nin başa geçmesinden sonra "İran için İslam" doktrini benimsendi. Bu, sistemin "İslam"dan "ulus devlet"e kayışı demektir. "Ulus devlet refleksi" İran söz konusu olduğunda Müslüman halklarda "İran acaba milli çıkar peşinde mi koşuyor?" sorusunun uyanmasına sebep olup, İslam Devrimi'ne olan desteği azaltıyor. Türkiye söz konusu olduğunda Türkiye, kendi Kürt sorununu çözme aczi içinde kıvrandığından hem bölgesel sorunların çözümünde umut olamıyor, hem İran'a ilişkin soru Türkiye için de vârid oluyor.

2) Türkiye ve İran, bölgenin ortak paydası ve mutlak doğru değeri olan İslam'ı referans alacaklarına İran, giderek Şii'liği öne çıkarıp kendini Sünni dünyadan uzaklaştırıyor; Türkiye de "1 tam laiklik-yarım Sünnilik" yaparak, "Şii İran"a karşı 1,5 karışık "laik-Sünni ideoloji"yle mukavemet etmeye çalışıyor. Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleri "Ya Sünni Türkiye!", Batı "Mr. Laik Türkiye!" diye sesleniyorlar. Oysa bölgenin ve dünyanın genel gidişi ne Sünnilik ve Şii'lik, ne laiklik yönündedir. Bu süreçte Türkiye de, İran da kendilerini zamana karşı anakronikleştiriyorlar.

3) Her iki ülke, salt bağımsız veya potansiyeli yüksek İslam ülkelerini harekete geçirmekten çok, bölgesel sorunlarda dünyanın küresel güçlerine, onların etkileyici patronajlıklarına başvurmayı tercih ediyorlar. İran, Rusya ve Çin'e güveniyor; Türkiye Batı'ya ve ABD'ye. Suriye örneğinde açıkça gördüğümüz şu: Eğer söz konusu küresel patronajlıklar olmasaydı; Türkiye ve İran -Mısır'ı da yanlarına alıp- kendi aralarında bir çözüm arama iradesini gösterebilirdi, ne Suriye'de bunca kan akardı ne bölge bundan 20 sene önceki kutuplaşmaya dönerdi.

Her iki ülkenin ideallerini unutmuş reel politikacıları, mezhep nefretiyle yanıp tutuşan mutaassıp şahinleri ve postmodern sömürge edinme peşinde koşan ulusal maceraperestleri var. Eğer son sözü bunlar söylerse, iki ülke dahil Daru'l İslam'ın tamamı yeni küresel güçlerin av sahası olur. Eğer dinlerinin sahih özüne dönebilme basiretini gösterebilirlerse, reel politiği ideal politiğe göre dönüştürme gücünü ve başarısını gösterirler. Aydınlatıcı parametre şudur:

"Mü'minlerden iki topluluk çarpışacak olursa, aralarını bulup-düzeltilsin. Şayet biri diğerine tecavüzde bulunacak olursa, artık tecavüzde bulunanla, Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşın; eğer sonunda (Allah'ın emrini kabul edip) dönerse, bu durumda adaletle aralarını bulun ve (her konuda) adil davranın. Şüphesiz Allah, adil olanları sever. Mü'minler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını bulup-düzeltilsin ve Allah'tan korkup-sakının; umulur ki esirgenirsiniz." (49/Hucurat, 9)

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

28 Şubat: Toplum mühendisliği

Ali Bulaç 2012.04.16

28 Şubat sürecinde Genelkurmay Genel Sekreteri olan Erol Özkasnak 28 Şubat 1997 müdahalesinin "postmodern darbe" olduğunu söylemişti. Argümanı şuydu: "Tek bir mermi atılmadı, tek bir burun kanamadı."

Özkasnak'ın söyledikleri doğru. Tek bir mermi atılmadı, kimsenin burnu kanamadı. Ama gerekirse kan aksın diye silah çekildi. Bu, silahını çekmiş kimsenin yoldan çevirdiği birinin üstünde ne varsa gasp yoluyla alması gibidir.

Özkasnak'ın tanımlaması da doğru: (Postmodern) "darbe!" Modern, pre-modern veya post-modern, sonuç itibarıyla söz konusu olan bir darbenin gerçekleşmiş olmasıdır. 12 Eylül darbecilerinin avukatları 12 Eylül 1980'in "teşebbüs halinde kalmış" değil, "başarılı bir darbe" olduğunu söylüyorlar. 28 Şubat da öyle, başarılı bir darbedir. Ana özelliklerine baktığımızda darbe

- 1) "Karargâh'ta hazırlanmıştır" yani "Genelkurmay yapımı"dır.
- 2) Sincan'da tanklar sokağa çıkarılmış, siyasiler ve onlara demokratik destek veren halk "tehdit edilmiş"tir.
- 3) Merkezdeki çekirdeğin sivil unsurlarına (yargı, üniversiteler, medya) askerî mekânlarda brifingler/direktifler verilmiştir.
- 4) Siyasete ve yönetime apaçık müdahale edilmiş, meşru bir hükümet istifaya zorlanmıştır.

Sivillerin de açıkça rol oynadığı darbede, suçlular sadece askerler değildir, muktedir generallerin yelpazesi geniş meslek gruplarından iştirakçileri, işbirlikçileri vardır. Kimi kasıtlı ve taammüden, kimi kusur veya cebir altında darbe sürecine iştirak etmiştir. Hukukta suç sayılan fiili icra eden suçlu kabul ediliyorsa, planlayan ve azmettiren de suçludur; çoğu zaman azmettiren fail kadar ceza alır, hatta daha fazla.

Savcıların soruşturma başlatmasıyla, "azmettirici ve dolaylı iştirakçi siviller"in paçası tutuştu: Bu işi nereye kadar götürmek istiyorsunuz? Milyonlarca insan mı yargılanacak? İntikam mı alınmak isteniyor?

Hayır, kimsenin intikam peşinde olduğu yok. Milyonlarca kişinin de yargılanmasına hacet yok. TBMM'deki dört partinin ittifakıyla Türkiye'nin yakın tarihindeki darbeler soruşturuluyor. Darbeler, faili meçhuller, suikastlar, doğrudan veya dolaylı müdahaleler -failleri ve azmettiricileriyle- gün yüzüne çıkarılmak isteniyor. Sistem bu işin heveslilerinden temizlenmedikçe kimseye rahat yüzü yok, kimse kendini güvende hissedemez.

Paçası tutuşan siviller, basit bir kurnazlığa başvurarak, bütün suçu birkaç askere yıkıp işin içinden sıyrılmak istiyorlar. 27 Mayıs 1960'tan 27 Nisan 2007'ye kim ne suç işlemişse, fiili oranında açığa çıkarılmalıdır. Aksi halde

huyulu huyundan vazgeçmez, fırsatını ilk bulduğunda aynı suçu işler. Ergenekon, Balyoz vd. davalar bunun kanıtı. Hem herkesin ceza alması gerekmez. Bazılarının kamuoyu önünde mahcup duruma düşmesi bile yeter.

28 Şubat'ın diğerlerinden önemli bir farkı var. Bu hengâmede bu farka Türkiye'nin entelektüel birikimi en yüksek siyasetçilerinden Süleyman Soylu dikkat çekti: 28 Şubat darbesi sadece "askerî ve siyasî bir harekât" değil, uzun tarihe yayılacağı planlanan "toplumsal mühendislik projesi"dir de.

Evet, aynen öyle!

Müdahale toplumun zaten zar zor işlev görebilen sosyo-kültürel dokusuyla oynamak istedi, ana kodları hedefe koydu. Genleriyle oynanmış meyve sebze misali, toplumun ana kodları içten değişime uğratılarak başkalaştırılmak istendi. Hüseyin Kıvrıkoğlu "28 Şubat bin yıl sürecek" derken tam da bunu kastediyordu. Bu yüzden tasfiyeye yöneldiği bütün hedeflerin tamamı "dinî" idi: İmam hatipler; Kur'an kursları; Başbakanlık'ta 'dinî şahsiyetler'e iftar verilmesi; hacca karayoluyla gitme isteği; Taksim'e cami; Ramazan ayında mesai saatlerinin iftara göre düzenlenmesi; 'yeşil sermaye'ye karşı savaş; zaten yönetimleri pek başarılı olmayan Anadolu'daki holdinglerin çokertilinceye kadar baskı altına alınması; başörtüsü yasağı; uydurma irticai faaliyet haberleri ve devletin özel stüdyolarında eğitilmiş "sahte şeyh, yüzde 40'ı asker kökenli tarikat üyeleri ve mağdure figüranlar" üzerinden dinin ve dindarların itibarsızlaştırılması vs.

Esefle belirtmeli ki, 28 Şubat darbesi, kısmi de olsa sosyo-kültürel dokuya, özellikle İslam algısına önemli hasar vermiştir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mezhep çatışmaları

Ali Bulaç 2012.04.19

Küresel güçlerin Ortadoğu ve İslam dünyası üzerindeki paylaşım mücadeleleri her geçen gün biraz daha açığa çıkarken, bölge içi çatışma potansiyelleri de aktif hale geçiyor.

Irak'ta başlayan mezhep çatışmaları şimdi bütün bölgeye yayılma istidadı gösteriyor.

Belirtmek gerekir ki, çatışmalar sadece iç ihtilaflardan, tarihten gelen olumsuz mirastan kaynaklanmıyor, çatışmalarda uluslararası rekabet alanının Ortadoğu olarak seçilmesi önemli rol oynuyor. Özellikle Anglosakson güçler, İslam dünyasını "entegre edilmemiş boşluk" kabul edip, bölgeyi son bileşenlerine ayırıyor, her bileşeni diğerlerine karşı özerkleştiriyor, ona kendi üzerine kapanmasına yarayacak 'sert kimlik' kazandırıyor, sonra da her unsuru diğerleriyle çatıştırarak düzen vermek istiyorlar. Bölgemiz rengarenk bir bahçe gibidir, tarih boyunca farklı din, mezhep ve kavimlerden müteşekkil olarak büyük devletlerin siyasi ve idari şemsiyesi altında yaşamıştır; siyasi birliğin sağlanamadığı zamanlarda bile din, unsurların birbirleriyle barbarca çatışmalarının önüne geçebilmiştir. Bugün durum farklı, iki önemli sebep çatışma potansiyellerini artırmaya ve aktif hale getirmeye hizmet ediyor: Bunlardan biri, bölge içi farklı unsurların iktidar seçkinleri İslamiyet'i yeni bir toplumsal ve politik düzen kurucu referans görmekte zaaf gösteriyorlar. Diğer dış güçlerin sonu felakete gidecek çatışmaları planlamada ve uygulamada sahip oldukları başarı katsayısının yüksekliği.

"Yaratıcı kaos" doktrini çerçevesinde sürdürülen mezhep çatışmalarında Amerikalılar başrol oynamaktadırlar. Mayıs-2007 yılında konuşan eski bir Iraklı subayın itirafları dudak uçuklatıyordu. Ajan provokatör şöyle diyordu: "Bir gün Şiilerin yoğun olduğu Azamiye'de bir Şii, ertesi gün Sadr kentinde bir Sünni'yi öldürüyorduk. Bu iş için Amerikalıların kurduğu bir 'kirli işler ekibi' var. Söz konusu ekip özellikle kalabalık pazarlarda bombalı araç patlatma konusunda uzman. Amerikan güçlerinin kullandığı en yaygın bombalı araç planı, Iraklılara ait araçlarda arama yapılırken bomba düzeneği yerleştirme şeklinde oluyor" (Yeni Şafak, 12 Mayıs 2007).

Karşılıklı olarak Sünni ve Şiilerin öldürülmesi, cami, türbe veya pazar yerlerinin kitlesel ölümlere yol açacak şekilde bombalanması belli bir doktrin çerçevesinde yürüyor. CIA'nın eski Ortadoğu bölge şefi Robert Baer'in bu konuda söyledikleri hayli ilginç: "Sünni-Şii savaşını tetikleyelim. Biz Amerikalılar niye ölelim ki! Bırakalım (Sünni-Şii) Müslümanlar birbirlerini öldürsünler" (Nilgün Cerrahoğlu, Cumhuriyet, 14 Nisan 2012.)

İşgalden bu yana Irak'ta yaklaşık 1 milyon insan hayatını kaybetti, milyonlarca insan göçmen durumuna düştü veya kendi yurtlarında yer değiştirmek zorunda kaldı, yüz binlerce çocuk yetim, kadın dul. Bugün Irak fiilen üçe bölünüyor, bölünmeyi tetikleyen ana unsur mezhep ve etnik kimliklerin sert çekirdekler şeklinde birbirleriyle çatıştırılmaları. Fakat elbette mezhep ve etnik çatışma Irak'la sınırlı değil, Suriye sorununa bir çözüm bulunamazsa bu ülke de derin bir mezhep ve etnik çatışmanın içine sürüklenecek; bu çatışma Türkiye ve diğer bölge ülkelerini de içine alacak kadar ciddi ve tehdit edici.

Şu veya bu amaçla mezhep ve etnik çatışmaları derinleştirip sürdürenler, bilmeliler ki harap olduktan sonra Basra'yı kim ele geçirirse geçirsin, elinde iktidarını kullanacağı ne toprak kalır ne ahali. 2006'da Sünni ve Şii din adamlarını bir araya getirip "Kur'an-ı Kerim'e, Efendimiz'in hadislerine ve İslam dininin umdelerine dayalı olarak, Irak halkının tüm kesimlerine öldürme, katletme, insanları perişan etme ve insanlık suçlarının zincirleme yapılmasını önleme konusunda 'namus ve şeref sözü' vermeleri için" bir teşebbüs başlatan İKÖ Genel Sekreteri Ekmeleddin İhsanoğlu, "Olup biten cinnettir ve bu vahim bir durumdur. Bu cinnet ve bu vahamet İslam tarihinde örneği olmayan bir hadisedir. 14 asırdan bu yana ilk defa böyle bir hadise oluyor. Bunu anlamak fevkalade zordur." diyordu. (Yeni Şafak, 6 Şubat 2007)

Evet, bu bir cinnettir, vahim bir durumdur. Akli başında, dar siyaset penceresinden bakmayan sorumlu insanların bunu anlama, anlamlandırma ve çözüm yollarını gösterme gibi sorumlulukları var.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aktüel faktör

Ali Bulaç 2012.04.21

Bölgemizi büyük felaketlere götürme istidadı olan mezhep çatışmalarını besleyen iki faktörden biri siyasî; diğeri fıkıh, kelim ve hadis gibi ilimlere ilişkin farklı usuller ve konulardır.

"Siyasî faktör"ü aktüel ve tarihi olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Bugün aktüel siyasî faktör üzerinde durmaya çalışacağız.

Aktüel faktörün rolü, 1979 İran İslam devrimiyle başladı. Son 250 yıllık tarihte gerek felsefî-politik, gerek oluş şekilleri ve gerekse doğurdıkları sonuçlar itibarıyla üç büyük devrime tanık olduk: İlki, 1789 Fransız İhtilali. İhtilal, milliyetçi akımları, milli devletleri ve laiklik-sekülerizm zemininde yeni bir siyaset biçimini öne çıkardı ki, Osmanlı'nın Batı'sında ilk etkilerini yarım asır, Doğu'sunda yaklaşık 1,5 asır sonra gösterdi. Başka sebepler yanında Fransız İhtilali, Osmanlı'nın dağılmasında önemli rol oynadı. 1917 Bolşevik devrimi de Doğu Avrupa'da ve Asya'da ilk etkilerini 20-50 sene içinde gösterdi ve yaklaşık 2,5 milyar insanı bir şekilde manyetik sahası içine aldı.

Üç, faktörel özellikleriyle aynı kategoride olan İslam devriminin de etkisini göstereceği tabiiydi. 10-30 sene içinde de Ortadoğu'da sarsıntılar yaratarak göstermeye başladı.

Devrimin yol açtığı iki sonuçtan biri, İran'ı bölgede her geçen gün biraz daha öne çıkan bir devlet konumuna çıkarması, diğeri dünya Müslüman nüfusunun yaklaşık yüzde 20'sini oluşturan Şiileri 'siyasallaştırması'.

Şiilik esasında siyasî bir mezheptir ve tarihte de hep böyle olmuştur. Ancak 12. İmam'ın gaybubetinde kendi adına ve özerk dinî önderleri takip ederek siyasî alana girmesi olayı yenidir; 1826 Rus Savaşı, 1890 Tütün direnişi, 1906 Meşrutiyet ve Anayasa hareketini bir kenara bırakacak olursak, 1964-Hordat olayıyla başlar, 1979'da sürecini tamamlar. "Fars unsuru"nun İran ve bölge coğrafyasında öne çıkması 1924 Kaçar hanedanının yıkılıp yerini Pehlevilerin almasıyla başlar. Irak ve diğer bölgelerde Şiiliğin "aktüel siyaset"te gözükmesi 20. yüzyılın ilk çeyreğinde gözlenir. Mesela Irak Şiilerinden taklid-i mercii Ayetullah Mehdi el Halisi'nin "Musul için İngilizlerin yanında Türklere karşı savaşmak haramdır" fetvası ve bundan önce Ayetullah el Uzma Mirza Hasan Şirazi'nin "Müslümanların gayrimüslimler tarafından yönetilmeyeceği" yönünde verdiği fetva kilometre taşları arasında yer alır.

İran ve Şiiliğin bölgesel güç kazanması, Batı'nın, özellikle ABD'nin takip ettiği politikaların sonucudur. Rusların Afganistan'ı işgal etmesiyle cihad başladı, Afganlılara kendi dinî geleneklerine göre bir yönetim kurma şansı verilseydi, bu trajik durum yaşanmazdı, ancak ABD ve Suudiler, İran'ı doğusundan kuşatma düşüncesiyle cihada en yanlış ve kaba yöntemlerle müdahale ettiler ama işe yaramadı. İran hem kaostan yararlanıp Orta Asya'ya daha rahat açıldı hem nüfusun yüzde 20'si olan Şiiler özerk siyasî blok olarak teşekkül etti.

Saddam, İran'a saldırıncaya kadar Irak Şiileri "Irak'ın yurttaşları"ydı ve nüfusun yüzde 65'ini teşkil ettikleri halde İran'a karşı sekiz sene savaştılar da. Ama İran ve devrim tehlikesi paranoyasına kapılan Saddam ve onu "Ortadoğu mahallesinin kabadayısı" ilan edip İran üzerine saldırtan Batılıların kışkırtmaları sonucunda hem Irak harabeye döndü, Saddam rejimi yıkıldı hem devasa bir Şii nüfus siyasî özerk bir bilinçle yeni sahnedeki yerini aldı. Bu süreçte Bahreyn, BAE, Arap yarımadasındaki Şiilerin harekete geçmemesi mümkün değildi. Lübnan çok daha öncesinden Emel ve Hizbullah'la siyasallaşmıştı, Suriye'nin zaten İran'la stratejik işbirliği anlaşması vardı (Şubat-2005), Yemen de bundan etkilendi.

Sonuçta Filistin sorununun İsrail'in insafına bırakılması; ABD'nin kaba bölge politikaları; Suudilerin, Şia'nın tam karşı/zıt kutbunda yer alan Vehhabiliği ve sert Selefiligi politik bir ideoloji olarak kullanması; Avrupa ülkelerinin duyarsız tutumları, çifte-standartları; Arap yöneticilerinin zaafı ve Arap toplumlarının çaresizliği İran'ı öne çıkardı. Bu süreçte Şiilik tabii ki önemlidir, ama asıl belirleyen 'mezhep' değil, "aktüel siyasî" faktördür. Aktüel çatışmada "Sünnilik-Şiilik"ten çok, "Şiilik-laiklik-sert Selefilik" rol oynamaktadır.

Tarihî faktör

Ali Bulaç 2012.04.23

Mezhep çatışmalarında rol oynayan faktörlerden biri "aktüel siyasî rekabet ve mücadeleler" ise, diğeri yine temelinde siyaset ve iktidar mücadeleleri olan "tarihî faktör"dür.

Garip gelse de, iki mezhep müntesibi arasında var olan rekabet ve mücadelenin gerisinde ne Arap ve Farsların, ne doğrudan tarihî mezheplerin ortaya çıkışında rol oynayan klasik dönem siyaset ve bu siyaseti meşrulaştırma çerçeveleri olarak teşekkül etmiş bulunan kelimî, fikhî ve usulî ihtilafların rolü söz konusudur. Asıl ihtilaf doğrudan iki Türk hanedanı arasında hiç bitmeyen siyasî mücadeleler, taht ve iktidar kavgalarıdır.

Tabii ki ilk dönemlerinden beri Harici, Şii, Mürcie, Mu'tezile ve Abbasilerin orta zamanlarında çatı rolü oynayan Ehl-i Sünnet fırka ve mezhepleri olmuştur; ama söz konusu fırka ve mezhepler arasındaki ihtilaf uzun yüzyıllar ağırlıklı olarak Araplar arasında sürmüştür. Şiiliğin tarihî merkezi Irak'ta bile, Şia'ya mensup insanlar göçebe kabileler şeklinde uzun süre yaşadıkdan sonra ancak 20. yüzyıl başlarından itibaren yerleşik şehir hayatına geçmişlerdir. İran ise 16. yüzyılın başlarına kadar Sünni'dir. Fetihden sonra İran'a hâkim olan Emeviler, Abbasiler, Gazneliler ve Büyük Selçuklular Sünni idi. Osmanlı Sultanı Yavuz'la savaşa tutuşan Şah İsmail bir Türkmen'dir, Sünni ve Hanefi'dir, üstelik bir tarikatın şeyhidir; Hataî mahlasıyla Türkçe şiirler yazmıştır. Safevilerin Şiileşmesi siyasî mücadeleye paralel sürmüştür. İki Türk hükümdarının hedefi cihan hâkimiyetidir, birbirlerine ilettikleri mesaj şudur: Bu dünya iki hükümdara az gelir. Yani biri diğeri sahnedan silecektir. Birinin Sünni diğeri Şii olması, tıpkı geçmişte olduğu gibi meşruiyet zemini bulma çabasından ibarettir. Rahmetli Ali Şeriatî'nin dediği gibi "Safevî Şiası" ile "Ali'nin Şiası" birbirinden farklıdır.

Şiiliğe ve bundan daha öte Gulat fırkalarına karşı Sünni akide oluşturup İslam âleminin liderliğini ele geçirme fikri Selçuklularda başlar. Bu Nizamiye Medresesi'nin kuruluş amaçlarından biridir. Fatimilerin kurduğu (972) Ezher'e muadil, Nizamiye hem Şia'ya ve Gulat fırkalarına, hem Yunan felsefesine karşı Sünni akideyi öğretecek ve yaygınlaştıracaktır.

Safevî Türk hanedanının yine Türk hanedanı olan Osmanlı'ya karşı İran'ı Şiileştirmesi 16. yüzyıl boyunca sürer, Safeviler Arap yarımadası, Irak ve Bilad-ı Şam bölgelerinden en seçme Şii ulemayı çok cazip şartlarda İran'a celbeder, yüz sene içinde İran'ı Şiileştirmeyi başarırlar. Böylelikle "Sünni Osmanlı"ya karşı "Şii Safevî" bloku oluşur; her iki mezhep İslam içi olduğundan biri diğeri sen "İslam'ın dışındasın" diyemeyecektir.

1514 Çaldıran'dan sonra savaşlar sürse de, 1639'da Kasr-ı Şirin Antlaşması'yla istikrarlı bir sınır çizilir. Bundan sonra Şiilik İran'da pekişmekte, Osmanlı da tarihî Türk hanedanı rakibi Safevilere karşı selefleri Selçuklular gibi Sünniliğe vurgu yapmaktadır. Bu "soğuk mezhep savaşı" 18. yüzyıla kadar sürer. İran Afganistan'la savaşta iken Osmanlılar İran'a savaş açar, Kirmanşah, Hoy ve Kafkasya'yı topraklarına kadar. Safevilerin yerini alan yeni Türk hanedanı olan Kaçarlar yönetimindeki İran karşı saldırıya geçer, bir ara orduları Erzurum ve Diyarbakır'a kadar gelir, sonunda 1746'da İkinci Kasr-ı Şirin anlaşması imzalanır. Bu arada Afşar Türk beyi iken, İran şahı tahtına oturan basiret sahibi Nadir Şah, Osmanlı sultanına ve ulemasına Caferiliği Sünnilik çatısı altında "5. mezhep" olarak kabul etmeleri karşılığında Osmanlı hâkimiyetine bağlanmayı teklif eder, Osmanlı yöneticileri tarihî büyük fırsatı heba ederek bu teklifi reddeder.

Farsların İran'a hâkim olması ve Şiiliği savunması 1924'ten sonra, Pehlevî hanedanıyla başlar. Bugünse Şiilik ve Sünnilik hem Araplar arası, hem Türkler arası (Sünni Türkiye-Şii Azerbaycan ve Irak Türkmenleri), Farslar ve

Türkler, hem Farslar ve Araplar arası siyasî çekişme ve mücadelelerin merkezine gelip oturmuştur. Buna Sünniliğin ve Şiiliğin dışındaki Aleviliği de eklemek gerekir. Felaket, tarihte olduğu gibi mezhepleri çatışma sebebi yapmaktır.

Sorumuz şudur: Bugün biz de "akılsız ve muhteris atalarımız" gibi tarihi tekerrür mü ettireceğiz yoksa yeni bir birlik ruhuyla tarihin onurlu özneleri mi olacağız? Tercih bizim!

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sünni Şii ihtilafı: Konular

Ali Bulaç 2012.04.26

Sünni Şii çatışması büyük ölçüde "tarihî ve aktüel siyasî sebepler"e dayanmaktadır.

Bunun "uluslararası ve bölgesel boyutu"nu 19 Nisan, kendi bağlamındaki aktüel ve tarihî boyutunu 21 ve 23 Nisan tarihli yazılarımızda göstermeye çalıştık. Ancak çatışma potansiyeli sadece haricî kışkırtma veya salt siyasî sebeplerden kaynaklanmıyor, bunu geriden besleyen "kelam, fıkıh, hadis ve usule ilişkin sebepler" de var. Geniş kamuoyu bununla yakından ilgili olmasa da, mezhepler arasında yakınlaşmayı ("telifik" değil, "takrib") savunanlar asıl bu zeminde bir anlayış birliği ve diyalog sağlanmadıkça çatışma potansiyelinin her zaman aktif hale gelip Müslümanların siyasî ve sosyal birliğini tehdit edebileceğine dikkat çekiyorlar.

Metin okumalarından ve kişisel gözlemlerimden edindiğim kanaat şu ki, "siyaset ve siyasetçilerin ihtirasları" - aksi beyanlarına rağmen- mezhepler arası yorum ve içtihat farklılıklarını çatışmaya dönüştürmek ister; mezhepler arası kelam, fıkıh, hadis ve usule ilişkin görüş ayrılıklarını ellerinden geldiği kadar canlı tutup bundan istifade etmeye çalışırlar. Mezhepler arası farklılıklar, usul dairesi içinde kaldığı müddetçe "görüş, yorum, tefsir veya içtihat farkı" olarak algılanır, siyasetçilerin aktüel dolaşımına girdiği andan itibaren çatışma potansiyeli yüksek "ihtilaflar"a dönüşür. Siyasetçiler, ihtilafı besleyen en önemli argüman ortadan kaldırdığında, -mesela "mezhepler bir araya gelsin" teklifi gündeme geldiğinde- olmadık şartları öne sürmeye başlarlar. Zimnen karşı teklifleri "sen mezhebinden vazgeç, siyasî özerkliğin olmasın, tümüyle bana itaat et!" şeklinde belirginleşir, bu ise değil birleşme ve yakınlaşmayı, siyasetçinin en çok sevdiği çatışmaya yeni bir besin kaynağı sağlar.

Burada İslamî disiplinler alanındaki yorum ve içtihat ayrılıklarının sakin bir şekilde masaya yatırılması; a) temel ayrılık noktaları, b) uzlaşılabilir hususlar, c) ittifak edilecek konuların dikkatli bir biçimde tespit ve tayini, çatışmaların meşruiyet zeminini yok etmesi bakımından önemlidir. Bu konuda sorumluluk sahibi ilim adamlarına, konuya vukufiyeti olan hocalara ve yazarlara büyük sorumluluklar düşmektedir.

Sünni-Şii ihtilafında kelamî ve fikhî konular söz konusudur. Belirtmek gerekir ki, iman'ın esasları (Allah'ın birliği-tevhid, ahiret, risalet, mebd' ve mead), İslam'ın şartları ve zarurat-ı diniyye konularında herhangi bir ihtilaf yoktur. Her iki mezhep mensubu da ehl-i kıble'dir. Bunlar esasında Sünni ve Şii mezhepleri arasında "asgari müşterekler"in değil, "azami müşterekler"in olduğunu gösterir.

Kelam çerçevesinde ihtilaf sayılabilecek konular "vesayet, rec'at ve mehdinin gaybubeti ve zuhuru" gibi meselelerde belirginleşen görüş ayrılıklarıdır. Fıkıh alanındaki ihtilaflar, mahiyetleri itibarıyla Sünni dört fıkıh mezhebi arasındaki ihtilaflar hükmündedirler. Herkes kendi mezhebine göre amel ederek ibadetlerine, muamelat ve ukubat işlerine tabi olmakta hürdür, kimsenin bir başkasının mezhebine göre amel etmesi gerekmez. Mamafih kurum olarak El Ezher ve Mahmut Şeltut gibi âlimler, üç talakın bir talak hükmünde olduğu Ca'feri içtihadını Mısır Aile Hukuku'na dâhil etmek suretiyle duruma göre Ca'feri fıkından da istifade edilebileceğini söylemişlerdir. "Takribu'l-Mezahib"ın önemli şahsiyetlerinden Şeyh Şeltut şöyle demiştir: "Ben bazı meselelerde Ca'feri fıkına göre fetva verdim." Ayetullah Muhammed Şihabuddin de özellikle İslam Devrimi'nden sonra pratik sorunların çözümünde zaman zaman tıkanan Şii fıkının iş görebilmesi için Hanefi ve Maliki usullerinden yararlanılması gerektiğini söylemiştir.

Asıl büyük sorun hadis, hadis rivayetleri ve rivayet zincirinde yer alan ravilerde ve rivayetlerin kritiğinde, kısaca takip edilen usullerde ortaya çıkmaktadır.

Mezhepler arası ihtilafları üç ana kategoride toplayabileceğimizi düşünüyorum:

- 1) Tarihin kendiliğinden çözdüğü, hükmü ortadan kalkmış ihtilaflar,
- 2) El'an devam etmekte olan görüş ayrılıkları.
- 3) Zamanı gelince ortak çözüm aranıp anlayış birliği sağlanacak ihtilaflar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tarihin çözdüğü ihtilaflar

Ali Bulaç 2012.04.28

Sünnilerle Şiiler arasındaki ihtilafların bir bölümünün bugün için bir değeri kalmamıştır, başka bir deyişle, söz konusu ihtilaflar tarih tarafından fiilen hükümsüz bırakılmıştır.

Bu konuların başında Şii öğretinin ana sabitesi hükmünde olan "imamet" meselesi gelmektedir. İmamet meselesinde üç ana husus önemlidir. Şia'ya göre:

- a. Kur'an'ın manevi yorumunda nihai otorite ve siyasi toplumun başı imamdır. İmam bu göreve Allah tarafından "tayin" edilmiş ve Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından "vasiyet"le belirlenmiştir. Bu göreve getirilecek kişiyi seçme veya tayin etme işi Müslüman ümmetin yetkisi dâhilinde değildir.
- b. İmam, bu önemli ve hassas konumu dolayısıyla Peygamber gibi "masum"dur, her türlü günah, yanılma ve şaşırma tehlikesine karşı ilahi koruma altındadır. 12 imam için de hüküm aynıdır.
- c. İmam, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) temiz soyundan, yani Ehl-i Bey'tendir. 12. İmam gözden kaybolmuş olup beklenen (muntazar) el-Mehdi'dir (h. 260/ m. 873). Zulüm, cefa, baskı ve adaletsizliğin doruğa çıktığı ve Allah'ın takdir ettiği bir zamanda zuhur edecek, ümmeti kurtaracaktır. Zuhur zamanına kadarki bütün siyasal

otoriteler ve dünyevi iktidarlar ilke olarak gayr-ı meşru olsa da, bizzarure ve konjonktürel şartlar açısından gereklidir.

Şüphesiz altı çizilmesi gereken başka konular var. Sözelimi, tarihsel olarak Şia'nın kendini ümmetin ana gövdesinden ayırması, kendi üstüne kapanması, tecritçi kimliği ve buna bağlı olarak geliştirdiği "takiyye" görüşü vs. Kelam açısından Mutezile'ye yakınlığı, mebde ve mead görüşü, rücu (veya rec'at) meselesi, fıkıh usulü bağlamında kaynak olarak "kıyas"ı kabul etmeyip yerine "aklı" ikame etmesi -ki lafız olarak bir fark olarak altı çizilse bile, Sünni fıkıh usulündeki kıyas da nihayetinde akli çabanın ürünüdür-, fıkıh alanında çok sayıda içtihat farkı vs. Ancak iki mezhep arasındaki fıkhi ihtilaflar kadar, Sünni fıkıh mezhepleri arasında da ihtilaflar, farklılıklar var, dolayısıyla bu kategoridekiler "dinin usulü"yle ilgili değil, 'füru'a ait meselelerdir. Ben bunları iki mezhebin öğretilerinde "belirleyici" değil, "etkileyici" kabul ettiğimden ayrı bir kategoride ele almadım.

İhtilafın temeli olan imamet konusuna ve ilk dönem siyasi olaylara bakacak olursak, zannımca birinci kategoridekiler, bugünkü Sünni ve Şii Müslümanlar tarafından çok önemsendikleri halde, tarihin pratiği içinde "giderilemez ihtilaf" olma vasıflarını kaybetmiştir. Şöyle ki;

1. İmamet, Vasiyet, Masumiyet ve Mehdi: Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bu dünyadan irtihali üzerine çıkan tartışmanın boyutlarını hepimiz biliyoruz. Bunu iki kısma ayırırsak; ilkinde, Hz. Ali mi, yoksa Hz. Ebu Bekir mi imam olmalıydı tartışmasının bugün için pratik bir değeri kalmamıştır. Şiiler, "İmamet hakkı Ali'ye aitti, Beni Sakife'de bu hak Ebu Bekir'e verildi" der. Sünnilere göre Hz. Ali'nin bu yönde hiçbir talebi olmadı, Ebu Bekir halife seçilince ona hür iradesiyle biat etti. Allah'tan başka kimseden korkusu olmayan Hz. Ali'nin kendisinden önceki üç halifeye rızasıyla biat ettiğini biliyoruz. Konu, Hz. Ali'nin (r.a.) ameli ve sireti açısından ele alındığında, bu tarihi hakikat Hz. Ebu Bekir (r.a.), Hz. Ömer (r.a.) ve Hz. Osman'ın (r.a.) hilafetlerinin meşru olduğunu gösterir ki, bugün bu görüşü bazı Şii bilginler de kabul ediyor. Hz. Ali sadece üç halifeye biat etmekle kalmamış, onlara siyasi ve fıkhi danışmanlık yapmış, destek vermiş, en zor zamanlarında yanlarında yer almıştır (Ridde savaşlarında, Irak'ın fethinde Sevad arazilerinin statüsü meselesinde vs.). Pekiyi, Hz. Ali'nin amel ve içtihadı neden onu izleyenlerin ameli ve sireti olmasın! Biz Sünniler, 12 imamı "masum" kabul etmesek bile, 12'sine de sonsuz hürmetimiz var, onlar temiz Ehl-i Bey'tendirler, Efendimiz'in (s.a.s.) pâk torunlarıdır, onlardan sahih olarak gelen her bilgi ve rivayet bizim için referanstır.

2. "Hz. Ali-Muaviye çatışması": Bu konuda genelde Sünni dünya zaten Hz. Ali'yi haklı bulmaktadır; bu konuda ciddi bir ihtilaf söz konusu değildir, hilafeti saltanata dönüştüren Muaviye ve oğlu Yezid'i haklı gören muteber tek bir İslam bilgini yoktur. Çocuğuna bu iki zatın ismini veren dahi yoktur. Zamanın tedavi ettiği yaralarıdeşmemek lazım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Geleceğin ihtilafı: Mehdi veya 12. İmam'ın zuhuru

Ali Bulaç 2012.04.30

Sünni dünyada bazı bilginlerin rezerv koymasına rağmen genel çerçevede "mehdi"ye inanılmaktadır. (Mehdi inancının kritiği için bkz. Avni İlhan, Mehdilik, Beyan Y., İstanbul-1993) İnanca göre sadece şanı yüce Allah'ın

bildiği bir zamanda Efendimiz'in soyundan gelme ve 'haberi ahad'la haber verilen mehdi zuhur edecek. Şiiler bunun gaybubet halindeki 12. İmam olduğuna inanmaktadırlar.

Şu veya bu, aktüel durumda her halükarda 12. İmam veya mehdi henüz zuhur etmediğinden, iş gelecek zamana kalmış demektir. Mehдинin kimliği üzerinden bir çatışma çıkarmak caiz değildir.

İmam'ın zuhuruna kadarki sürede siyasal rejim sorunu ve modeller konusu sadece Sünniler ve Şiiler arasında değil, Şii dünyada da tartışmalıdır. Öyle de olsa, iki mezhebin aktüel siyasi modelleri arasında dikkate değer bir "yakınlaşma" söz konusudur. İmam Humeyni'nin mezhepler tarihine geçen içtihadına göre, mehдинin zuhurunu beklerken işleri kendi haline bırakmak, zulüm ve baskıların artmasına göz yummak çare değildir. Mehdi niçin zulümlerin çekilemez hale geldiği zamanda zuhur etsin? Niçin bataklıkta gül bitirmeye çalışalım? Mehdi'nin gelişini bir gül bahçesinde karşılayalım, İslam cumhuriyetinde ilahi hükümleri tatbik ederek adaleti, hakkaniyeti, refahı ve özgürlüğü, yüksek ahlaki hayatı tesis edelim. Mehdi zuhur ettiğinde, yeryüzünün tamamına hidayeti ve adaleti yayma mücadelesine giriştiğinde biz de onun neferleri olacağız.

İmam Humeyni'ye göre, mehдинin zuhuruna kadar İslam'ı hâkim kılacak ve adaleti tesis edecek olan makam Velayet-i fakih olabilir ancak. Velayet-i fakih içtihadıyla sorun kısmen çözülmüş gözükse de Iraklı büyük Şii âlim ve merci-i taklid Ayetullah el Uzma el Hoi Velayet-i fakih görüşünü benimsemişiyordu. Azeri merci-i taklid Ayetullah Şeriatmedari ve daha birçok Ayetullah da bu içtihadı benimsemişti.

İran'daki rejimin kendini "cumhuriyet" olarak tanımlaması Şii siyaset geleneği açısından önemlidir ki, meclis üyeleri halk tarafından "seçilmek"te, kadınlar da oy kullanmaktadırlar. Velayet-i fakih, merci-i taklid derecesinde biri tarafından doldurulduğuna göre, Naib-i imam olan zat, "seçimle" belirleniyor demektir. Bu Sünni-Şii siyaset gelenekleri arasında gözden kaçırılmaması gereken önemli bir yakınlaşma (takrib) noktasıdır. Bu noktadan sonra Şii siyaset çizgisindeki Velayet-i fakih veya Sünni gelenekle ilişkili zamanın şartlarına uygun nasıl bir yönetim biçimi olması gerektiği (niteliği, şekli, kamu otoritesinin yetkilerinin kapsamı) türünden sorunlar her iki mezhebin müçtehitleri tarafından ele alınmayı ve geliştirilmeyi gerektirmektedir. Dikkate değer hususlardan biri şu ki, sert Selefi gruplar klasik 'Harici radikalizmi'ne yönelirken, Sünni çatı altındaki ana gövdenin bilginleri ve siyasetçileri 'Batılı-demokrasi'ye yakın siyaset veya yönetim biçimleri geliştirebildi sadece; İran ise kendi İslam ve mezhep geleneğinden Velayet-i fakih adı altında farklı bir model türetti.

Şu nokta önemlidir: Velayet-i fakih, Naib-i İmam dahi olsa, konumu gereği masum değil en üst düzeyde müçtehit olduğundan ve bir kurul tarafından seçimle bu makama getirildiğinden, tarihi Sünni model "müçtehit Halife" tipolojisine yaklaşmış görünmektedir.

Bu konuda en büyük sorun 12. İmam'ın "masum ve mehdi" sıfatıyla zuhurunda ortaya çıkabilir. Bence bunu zuhur zamanına ve o günkü Sünni ve Şii Müslümanların takdirine bırakmamız lazım. "Mehdi"ye veya "12 İmam"a inananlar, "zuhur zamanı"nda kendi sınavlarını versinler, biz kendimizi bununla meşgul edip geleceğe ilişkin bir konuda ihtilafa düşmeyelim.

Tarihî zamanların kendiliğinden çözdüğü ihtilafları tekrar tekrar pişirip gündeme getirmek, zamanın sardığı yaraları deşmek fitneye kapı açmak olduğundan haramdır; zamanı gelmemiş, vuku bulmamış konularda görüş ayrılıklarını çatıştırmaya dönüştürmek de öyledir. İslam fıkhnın en güzel tarafı kodifikasyona yabancı olup günün somut meselelerine çözüm getirmeye yönelmesi, farazi konulara pek iltifat etmemesi değil mi? Geçmiş geçmiştir, gelecek henüz gelmemiştir. Biz "vaktin çocuğu"yuz. Bugünü Müslümanca ve kardeşçe yaşamaya, vakti gelmiş ibadeti eda etmeye çalışalım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hadis rivayetinde adalet

Ali Bulaç 2012.05.03

Kişisel olarak Sünni ve Şii'lerin yakınlaşması konularında en ciddi mesele olarak hadis konusunu görüyorum.

Söz konusu görüş ayrılığının makul bir zeminde kabul edilebilir ve sürdürülebilir olmasını sağlayacak bir yolun henüz bulunduğu söylenemez. Şii mezhebinin teşekkülünde rol oynayan hadisler iki grupta toplanır:

a) Hz. Peygamber (sas)'den rivayet edilen hadisler: Bu hadisler rivayetinde ilk ravinin Ehl-i Beyt'ten olması şartı aranır. Bu diğer sahabilerin "adalet vasfı"na karşı şüphe taşıması dolayısıyla böyledir. Oysa Sünni gelenekte Ehl-i Beyt ravileri yanında diğerleri de muteberdir. Ravinin güvenilirliğini (sika) "cerh ve tadil" dediğimiz 10 kıstas tayin eder. "Adalet ve zapt"la ilgili kıstaslar ravinin rivayetini ya kabul edilir kılar veya reddedilmesine yol açar.

Şii hadisçiliği ise cerh ve tadili Ehl-i Beyt'ten sonraki halkalara uygular. Bu gayet önemli bir farklılıktır.

b) "Masum imamlar"dan gelen rivayetler: Şia'ya göre masum imamların sözleri de hadis hükmünde olup dinin yorumunda içtihat ve usulde bağlayıcıdır. Cerh ve tadil rivayetin gerçekten masum imama kadar gidip gitmediğini kontrol etmek üzere kullanılır. Sünnilerde ise büyük müçtehitlerin sözleri onların içtihat ve görüşleridir, mutlak bağlayıcı değildir. Hatta bu sahabe sözü ve ameli için de böyledir.

Çözümü hayli güç mesele burada belirir. Şu sorular önemlidir:

1) Biz çeşitli sahabilerden gelen hadis rivayetlerini nasıl Ehl-i Beyt'le sınırlandırıp bu kanaldan gelmeyenleri reddedebiliriz? Ve bizce birer büyük müçtehit ve yol gösterici olan (ama masum olmayan) Ehl-i Beyt imamlarının sözlerini nasıl mutlak bağlayıcı hadis gibi (hatta hadis) kabul edebiliriz?

2) Ehl-i Beyt dışındaki sahabileri "adil", yani rivayetlerini "güvenilir" kabul etmeyecek olursak, bu durumda sahabilerin tevatüren bize intikal ettirdikleri Kur'an'a da 'gölge' düşürmüş olmaz mıyız?

3) "Adalet" vasfı sadece Ehl-i Beyt'e inhisar ettirilebilir mi? Bu tarihen en yüksek ahlaki ve hukuki ideal olan adaletin sadece birkaç sayılı zatın varlığına inhisar ettirilmesi anlamına gelmez mi?

Bu vb. sorular sakın ilim meclislerinde tartışılmalı, siyasi hırsla kapılmış yöneticilerden ve mezhepçi fanatiklerden uzak tutulmalıdır.

Ümit verici bir nokta var: Sünnilerin "Kütüb-ü Sittesi (6 ana hadis kitabı)" olduğu gibi Şii'lerin de "Kütüb-ü Erbaa'sı (4 ana hadis kitap)" var. Önemli addettiğim husus şu ki, bugün Necef ve Kum medreselerinde bazı hadis bilginleri arasında El Kafi, El İstıbsar, Tehzibu'l Ahkam, Men la Yahduruhu'l Fakih adlı Şii hadis kitaplarında da "zayıf" ve hatta "mevzu" hadis olduğunu söyleyip bunun mütalaasını yapanlar var. Tabiatıyla hadis bilginleri hatayı ravilere fatura ediyorlar, bu da doğrudur.

Sevindirici husus şu ki, farklı rivayet ve sened zincirine rağmen Sünni ve Şii hadislerin kahir ekseriyeti ortaktır. Daha da önemlisi doktrinde aşırı gitmeyenler, Kur'an'ı her halükarda hadisin üstünde ve önünde mütalaa

etmektedirler.

Şöyle bir çözüm şekli makul görünüyor: Her iki taraf da "sened kritiği" yanında "metin kritiği" yapıp nihai belirleyici ve son kıtas (hakem) olarak Kur'an'ı kabul etse bu "yakınlaşma (takrib)" daha da hızlanacaktır. Bu konuda Ahmet Kurucan'ın teklifi gayet yerindedir: "Her iki tarafın da kabullendiği ravilerin rivayet ettikleri hadislerin derlendiği bir hadis mecmuası çalışması ve bunun taban kitleye yayılması gerekli olan ilk adımlardan biridir. Hakeza İmam-ı Cafer'in fıkhi görüşlerinin Hanefi, Şafii, Maliki, Hanbeli fakihlerin görüşleri ile mukayeseli biçimde çalışılması bir başka önemli çalışma alanıdır. Bu ve benzeri çalışmalar her iki tarafın ortak paydalarını yeniden keşfini sağlayacaktır." (Sünni-Şii ortak paydaların keşfi, Zaman, 9 Mart 2006.) Öğrendiğime göre Daru't Takrib de, tam Kurucan'ın teklifi istikametinde ortak hadis ve fıkhi görüşleri bir araya getirecek önemli bir çalışma yapmaktadır.

Hiç şüphesiz Sünni olsun Şii olsun, Müslüman ümmet olarak diğer dinlere göre büyük avantajımız tahrif olunmamış Kur'an gibi bir kitaba sahip olmamızdır. Onun muhkem nassları her türlü beşeri içtihadın üstündedir ve birleştirici paydadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bize bir Ömer bin Abdülaziz lazım

Ali Bulaç 2012.05.05

Efendimiz'in (sas) Nübüvvet dönemi (m. 610-632) Vahy'in zaman ve mekânda tecelli ettiği "istisnai tarih"tir.

Bu dönemde İlahi irade, vahyin 23 senede nüzuluna sebep teşkil edecek şekilde vuku bulan olaylarda belirleyici oldu. İrtihalden sonraki tarih, vahyin müdahalesi olmadan insanın hangi seviyelerde doğru mecrada akabileceğinin test alanı oldu. "En hayırlı nesil" Hz. Ali'nin şahadetiyle son buldu. Muaviye'nin İslam içinde gerçekleştirdiği "derin darbe" tarihe yeni bir veche kazandırdı. Sahih iman ve salih amel yolunu (takva) izleyenler ile cürüm ve günah (fücur) yolunu seçenler arasında yeni bir mücadele dönemi başladı.

"Âl-i Muhammed (Ehl-i Beyt) davası", Makyavel'i yüzyıllar öncesinden haber veren Muaviye siyasetinin takip ettiği "Zer-u zor-u tezvir" karşısında yenik düşenlerin, "sözün geçtiği yerde söz, dinarın geçtiği yerde dinar, kılıcın geçtiği yerde kılıç" yasasının hükmettiği siyasette kaybedenlerin ilahi müdahale arayışları, kurtuluş beklentisi ve duası oldu. Kızgınlar, dışlanmışlar, mağdurlar ve mağluplar ilk dönemin müstaz'afı gibi "İslam kisvesi"ne bürünmüş müstekbirler karşısında bir "masum kurtarıcı" aradılar ve bunu Al-i Muhammed'in temiz soyundan gelen torunlarına bağladılar. El hak onlar da ellerinden geleni yaptılar, dedeleri Efendimiz (sas)'e yakışır biçimde mücadele ettiler. Fakat mücrimler -istidrac içinde olduklarının şuurunda olmaksızın- "Allah'ın günleri"ni temellük ettiklerini zannedip zulümlerine zulüm kattılar.

Korkanlar korktu, "fitne katilden beterdir" diyenler kenara çekildi; "bu dünya kokuştı, Efendimiz'in zühd ve takvasına dönelim" diyenler, yünden (suf) aba giyip münzevi hayatı seçti; "burası fesad toprağıysa Allah'ın yüce ismini Afrika'ya, Türkistan'a, Çin-u maçine götürelim" diyen fatihler bir daha dönmek üzere güzel atlara binip cihada çıktı, Bizans kopyası başkentten hicret etti; kimileri Hüseyin için ağlayıp Yezid'le iş tuttu; kimileri

huruç edip şehadet şerbetini içti; kimileri 'temkin' yoluyla ümmeti ahlaki ve sosyal bakımdan takviye ederek cair iktidara karşı ümmeti korumayı daha hayırlı buldu.

"Âl-i Muhammed yolunu takip edenler (Şia)" ile kendilerini "Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat" olarak tarif edenlerin içinde aktıkları tarihi iki mecra Müslüman'ın bilincindeki çatallaşmadır. İkisi birbirine benzer. Biz Sünniler Dört Halife'yi (Çahar yar-ı güzîn)" neredeyse tarih dışına çıkarıp idealize ettik, bir tür masumlaştırdık; Şiiler 12 İmam'ı tarihin dışına çıkarıp aynı misyonu onlara yükledi. Biz Asr-ı Saadet'i "altın çağ" yaptık -som altın 610-632 arasıydı- onlar 12. İmam'ın zuhurundan sonraki çağın altın olacağını söyledi. Biz olması gerekeni ve ideal politiği geçmişe, onlar geleceğe refere ettiler. Her iki çatal reel politiğe boyun eğdi, böylece "dün" ile "yarın" arasında sıkışan "bugün" -ki bu 14 asırdır sürüyor- zeki fakat muhteris siyasetçilerin, reel politiği oportünizme çevirenlerin saltanatına dönüştü.

Eğer arada bir istisna olmasaydı, tarihe hükmeden 'böyle bir kader' olduğuna inanabilirdik. Bir istisna var: 2,5 sene gibi kısacık bir zamanda ümmetin iradesini yeniden kendi sahih ve salih mecrasına oturtabilen Ömer bin Abdülaziz ve dönemi. Ömer bin Abdülaziz idealize edilmeden dahi, Sünnilerin ve Şiilerin ahlaki şahsiyet ve takip ettiği sosyo-politik model olarak üzerinde ittifak edebileceği bir merci olabilir.

Ömer bin Abdülaziz bizce "Beşinci Halife"dir. İlk iş olarak Müslümanları "mevali" olmaktan çıkardı, gayrimüslimlerin, Müslüman olmalarını serbest bıraktı, yoksulluk içinde yüzen kitleleri zekât verecek seviyeye çıkardı ve hutbelerde Hz. Ali'ye ve Ehl-i Beyt'e sebbetmeyi (sövmeyi, küfretmeyi) yasakladı. Bugün de biz Sünnilerin -tabii ki hepsinden değil, ama- "kendini bilmez Şiiler"den çektiği, ilk üç halifeye ve validemiz Hz. Aişe'ye 'dil uzatmaları'dır. Şia'nın sorumluluk ve takva sahibi âlimleri ve yöneticileri onun yaptığı gibi sahabe-i kirama sebbetmeyi tahrim etmeli, bunu ebediyyen Şii literatüründen silip atmalıdırlar. Bu birlik ve kardeşlik yolunda atılacak büyük adımdır.

"Nasıl başardın?" diye soranlara Ömer bin Abdülaziz'in verdiği cevap basittir: "Allah'la ilişkilerimizi düzelttik." Biz de İslam'ın iki büyük fırkası "Allah'la ilişkilerimizi düzeltelim"; kardeş olalım. Başka yol var mı?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İhvan ve Hasan el Benna

Ali Bulaç 2012.05.07

Bu hafta (5-6 Mayıs) Ankara önemli bir sempozyuma ev sahipliği yaptı: "Uluslararası Hasan el Benna ve Müslüman Kardeşler".

Medeniyet ve Genç Birikim derneklerinin gerçekleştirdiği sempozyumun koordinatörlüğünü, gerek İslami ilimlere yaptığı katkı gerekse Hasan el Benna'nın ilk mütercimi değerli dostum, çocukluk ve hem imam hatipten, hem Yüksek İslam'dan sınıf arkadaşım M. Beşir Eryarsoy üstlendi. Sempozyuma İslam dünyasının her tarafından katılım vardı.

Sempozyum önemliydi, zira Arap dünyasında başlayan toplumsal patlamalar bütün bölgeyi derinden sarsmaya devam ediyor. Patlamaların takip edeceği seyir, hangi dinamiklerin öne çıkacağı, bundan sonra bölgesel

siyasette hangi aktörlerin sahnede rol olacağı merak konusu. Batılı küresel güçler, patlamaları kendi mecralarına kanalizetmek için büyük gayretler sarf ediyorlar. Ancak baskıcı rejimlere, yaygın kitlesel sefalet ve adaletsizliğe, İsrail karşısında uğranılan aşağılamalara bir başkaldırı ve isyan olan patlamalarda belli ki, asıl belirleyici aktörler, eski rejim ve zihniyetleri yeni cila ve boyalarla devam ettirmek isteyenler olmayacaktır. Bunlar ister askerî kanattan gelsin ister Batılılarca fonlanan STK'lar veya siyasetçiler ve aydınlar olsun, başlayan patlama onları da içine alıp yutacaktır. Mevcut durum sürdürülemez. Bu içten, dipten gelen patlamalara "Arap Baharı" deyip tanımlama yoluyla politik ve zihinsel manipölasyon yolunu tutanların umudu Kafkaslar'da ve bazı Orta Asya Türk cumhuriyetlerindeki toplumsal değişim taleplerini Brezilya türü kadim pagan festivallere çevirip duruma vaziyet etmek istiyorlar.

Tanımlamalar önemli rol oynamaktadır. Her tanımlama bir isimlendirme ve her isimlendirme eşyayı veya sosyo-politik fenomeni temellüktür. Size objektif, masum gibi gözüken bir isimlendirmeyi kabul ettiğiniz zaman, bunu yapanın semantik müdahalesini kabul etmiş olursunuz. İki yüz senedir İslam dünyasının aydınları bu basit hakikatin farkında olmaksızın, dışarıdan gelen her tanımlamayı muhtevasını, kelami-felsefi anlam dünyasını, hangi tarihsel ve toplumsal durumlarda vücut bulduğunu araştırıp kritik etmeden kabul ediyorlar; geleneksel formu/kabuğu muhafaza ettiklerinde kendileri kaldıklarını zann ediyorlar.

Oysa olup bitene başka bir perspektiften bakabiliriz. Doğru anlamak ve meşru çerçevede anlamlandırabilmek için buna mecburuz. Belirtmek gerekir ki, değişim arzusu Batı'nın bize empoze ettiği liberal mecrada akmayacak, tetikleyici unsur iki kutuplu dünyanın sona ermesiyle Doğu Avrupa'da totaliter rejimlerin çökmesi olayı da değildir. Dış dünya değişim talebini manipöl etmek istiyor, bir süreliğine bunu başarabilir de. Ama asıl dipte olup bitene baktığımızda umutlu olmak için çok sayıda sebep bulabiliyoruz.

Bu değişim talebi "dışarı"dan gelmiyor, "içeri"den fışkırıp taşıyor. "Mekanik değil, suduri"dir; "araz değil, cevheri"dir. Farabi ve İbn Sina'nın Aristo'dan devşirdikleri felsefi hurafe olan "meşşai değil, eş'ari ve işraki"dir. Modern sosyal bilimler, stratejistler, oryantalistler, islamologlar çok kafa patlatacaklar, ama bundan sonra İslam dünyasının sosyo-politik hayatında belli sebeplerin bir araya gelmiş olması belli sonuçların ortaya çıkmasını zorunlu kılmayacaktır. Zira pozitivizmle beraber çöken determinizm bu olayları açıklayamaz. Her gün her şey bizi şaşırtabilir. Öngörülerin tamamı yerine göre beklentilerin ve ihtimal hesaplarının dışında gelişebilir. Ve eğer "Allah'ın günleri"nin şafağı atmaya başlamışsa, İslam dünyasından Afrika'ya, Asya'ya, Amerika'ya ve Avrupa'nın kalbine doğru bu değişim talebi yayılacaktır. Somut işaretlerini gördük. Bu işaretleri (ayetleri) "bakan gözler" değil, "görebilen gözler" gördü.

Yeni dünyanın eşğinde Mısır merkezlerden biridir, Mısır'da Müslüman Kardeşler de anahtar rol oynuyor. Türkiye entelektüeli Aydınlanma'nın narkozunu yemiş, gözünün önünde akıp giden ayetleri görmüyor, anlamlandıramıyor. Hasan el Benna tarihindeki seçkin ataları gibi semasında tek yıldızdı; onun yolunu takip eden şehid Seyyid Kutup da 50 sene önce dikkatleri "yoldaki işaretler"e çevirmişti.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Suriye'ye müdahale

Ali Bulaç 2012.05.10

Türkiye'nin Suriye'ye askerî müdahalesinin konuşulduğu günlerdeyiz. "Müdahale" demek savaş demektir. Gerekçeler basit: Esed rejimi kan dökmeye devam ediyor; 910 km'lik sınırimız var, olaylara bigâne kalamayız; sınırimıza kitlesel mülteci akını olabilir vs.

Bunlar doğru olmakla beraber göz önünde bulundurmamız gereken bazı gerçekler var. Manzara şu:

- a) Türkiye Suriye konusunda yalnız kalmış bulunmaktadır.
- b) Sivil muhalefeti militarize eden Körfez ülkeleri, Tunus ve Mısır devrimlerinin kendilerine sıçramasını 'şimdilik' önlemişlerdir, ama Suriye'yi ateşe atmışlardır. Türkiye, onlara ve Anglo sakson teşvike kapılıp hayatının hatasını yapmıştır.
- c) Suriye, dünyayı Soğuk Savaş dönemine geri götürdü: Bir yanda ABD, İsrail, S. Arabistan ve Türkiye; diğer yanda Rusya, Çin, İran ve bölgesel müttefikleri Irak, Suriye ve Lübnan. Büyük güçlerin mutabakatı olmadan Suriye'deki rejimin değişme ihtimali zayıf görünmektedir.
- d) Suriye'nin tamamı muhalefetin yanında yer almıyor; Nusayriler, gayrimüslimler ve hatırı sayılır Sünni bir kitle, Esed'in yanında yerini almaya devam ediyor.

Bu faktörler dikkate alınmalıdır. Şimdi Türkiye'nin bir çılgınlık yapıp müdahale ettiğini varsayacak olursak maliyet ne olacak, ona bakalım:

- 1) ABD, askerî güç kullanarak Afganistan'a ve Irak'a şekil veremedi, Türkiye de güç kullanarak Suriye'ye şekil veremez. "Barışçı-yumuşak başka yöntemler" vardı, hatalı politika dolayısıyla "şimdilik" o yöntemler kullanılamaz hale geldi, Türkiye de zaten inandırıcılığını ve güvenilirliğini kaybetti.
- 2) Türkiye'nin NATO'yu, bundan yüz sene önce bir parçası olan Suriye'ye müdahale etmeye çağırması utanç vericidir. Bu, bizi "bölge halkını Batılı ağabeylerine dövdüren zayıf mahalle çocuğu" durumuna düşürür, uzak mesafeden "İsrail'in yalancı özgüveni"ni çağırıştır. Bölge halkları asla bizi affetmeyecektir.
- 3) Türkiye, demokrasisi kırılgan bir ülkedir. Son yarım asırda dört defa kesintiye uğradı. Savaş demokratik rejimi daha kırılgan hale getirir; temel hak ve özgürlüklerin yerini "güvenlik kaygıları" alır. "Askerî vesayet tehlikesi"nin tamamen geçtiğini düşünenler yanılmaktadırlar.
- 4) Rejim kadar ekonomik durum da kırılgandır. Savaş ister istemez kaynakların normal zamanlardakinden daha fazlasının askerî ve savunma harcamalarına ayrılmasına yol açacaktır. Bunun reel ekonomi, yoksullar ve orta sınıflar üzerindeki tahribatı sarsıcı olur. Unutmayalım, bu "görece ekonomik iyileşme"yi -Kore, Kıbrıs çıkarması hariç- büyük bir savaşa girmememize borçluyuz. Kürt sorununu da çözseydik bugün çok daha iyi durumda olurduk. Savaş sefalet, yoksulluk, yıkım ve acı getirir.
- 5) Suriye'nin Türk askerini çiçeklerle karşılayacağı düşünülemez. 330 bin askeri olan bir orduyla savaşı göze alacağız. Böyle bir savaşın kısa zamanda biteceğini kimse iddia edemez. İran-Irak savaşı sekiz sene sürdü, 1 milyon insanın hayatına mal oldu.
- 6) Bölge ülkelerinin de son tahlilde Türkiye'nin müdahalesine iyi gözle bakacağı düşünülemez. Özellikle Suriye yanında İran, Irak ve Lübnan'la da belki sonu bölgesel bir savaşa kadar uzanan trajik bir sürece girmiş olacağız.
- 7) Türkiye'nin iç sosyal barışı 'risk' altına girer. Bu ise çok daha vahim bir tablonun ortaya çıkmasına sebebiyet verebilir. Bir savaş ortamında "Kürt sorunu"nun nasıl bir mecraya gireceği konusunu düşünmemiz lazım.

8) Suriye ve genelde bölge "mezhep çatışması"na sürükleniyor. Bizim Suriye ile bir savaşa girmemizin Alevi vatandaşlarımız üzerinde bırakacağı negatif etkiyi, ortaya çıkaracağı gerilimi de hesaba katma mecburiyetimiz var.

9) Birilerinin Saddam'ı Kuveyt cehennemine girmesi için teşvik ettiği gibi, bizi de Suriye'ye girmeye teşvik etmekte olduğunu büsbütün ihtimal dışı sayamayız. "Kuveyt'e girebilirsin" diyenler Saddam'ı tepelediler, Irak'ı ne hale getirdiler.

Kabul edelim: Suriye ve bölge politikası tıkanmıştır. On düşünüp bir adım atmalı. Behemehâl, temel bir değişikliğe gitme mecburiyeti var, aksi halde her hata yenisini getirecektir. Burada toplumun sağduyusuna ve ihtirasların etkisinde olmayan akıl sahiplerine (ulu'l-elbab) büyük sorumluluklar düşer.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tek laiklik 1

Ali Bulaç 2012.05.12

Yeni bir anayasa hazırlığını yaşamakta olduğumuz günlerdeyiz.

Başından beri savunduğumuz tez şu: Yeni bir anayasa, temiz beyaz bir sahifeyi önümüze koyup üzerinde mutabakata varacağımız maddeleri bir bir yazabilme iradesini göstermektir. Süreci karşılıklı anlayış, hoşgörü, anlama-dinleme şölenine çevirmek gerekir.

Takip edilecek yegane yöntem "rıza ve müzakere" olmalı. Tabii ki herkesin kırmızı çizgileri var, herkes çizgilerini anayasa metni haline getiremeyebilir. Bu durumda "ittifak edilen maddeler anayasada yer alır, ihtilaf edilen konular gruplara, grupların sivil-medeni alanlarına bırakılır". Bu Batılı demokrasilerin bilemediği çözümdür.

Yazım sürecinde yegane kırmızı çizgi "nefret, şiddet ve teröre davet, tahkir ve tahrik, ben beğenmedim iç savaş çıksın" olmamasıdır. Sıradan insandan en tepedeki yetkiliye kadar herkes hoşumuza gitmeyen her fikir ve öneriyi orta yere getirmeli.

Başbakan R.Tayyip Erdoğan, siyasi bir şahsiyet olarak kırmızı çizgileri bir kere daha belirtirken "tek din" dedi: Bilindiği üzere Başbakan sıkça "Tek devlet, tek bayrak, tek vatan, tek millet" der, arkasından "etnik milliyetçilik, dini milliyetçilik, bölgesel milliyetçilik"i de eklerdi. Bu sefer kırmızı çizgilere "tek din"i de ilave etti.

Anlaşılır sebeplerle ve doğal olarak laik kesimden tepkiler geldi. Bunun üzerine 5 Mayıs 2012 Adana konuşmasında "üzerinde çalıştığımız ilkelerimizden bahsettim, dört tane temel çizgi... Üçüncüsü tek dindir. Dil değil, din, din. Bunu söyledik."

Laik kesim yine anlaşılır sebeplerle ve doğal olarak tepki gösterdi. Ancak "demokratikleşme süreci"nde öncü rolünü oynadığı düşünülen Ahmet Altan'dan öyle bir tepki geldi ki, hepimiz donakaldık, küçük dilimizi yuttuk. En şahin laikçileri bile fersah fersah geride bıraktı, umarım Altan gücenmez, bir anda aklıma Coşkun Kırca geldi, acaba tenasuh yoluyla ruhu Altan'ın bedenine mi geçti, diye kendi kendime sormadan edemedim. Sayın Altan, Başbakan'a en ağır hakaretleri yağdırmakla kalmadı -mesela 'kendi kendine tapınma' ayinleri yapan, freni

patlamış kamyon olarak tavsif etmesi gibi-, behemehal elektrikli sandalyeye oturtulması gereken 'hükümlü' ilan etti.

Bu da yetmedi, "tek din" çizgisinin "ağır suç" olduğunu; "devletin laik yapısını değiştirmeye kalkışmakla toplumu bölmeye, Lübnanlaştırmaya çalışmakla, kan dökülmesine sebebiyet vermekle aynı şey sayıldığını; Başbakan'a oy veren yüzde 50'nin karşısına diğer yüzde 50'nin duracağını; hatta Başbakan'a destek veren yüzde 50'nin dahi desteğini sürdürmeyeceğini; böyle bir durumda "Şu anda birbirleriyle hiçbir şekilde anlaşılamayan kitleler Kürt'üyle, Türk'üyle, Müslüman'ı, gayrimüslimiyle, Sünni'siyle, Alevi'siyle, Kemalist'i demokrasiyle, sağcısı solcusuyla 'laiklik' etrafında birleşeceğini" yazdı (Taraf, 8 Mayıs 2012.)

Kendine 'kolay hedef' seçtiği Başbakan'a "dayak atmak"tan pek hoşlandığı anlaşılan Ahmet Altan'ın yazısında üç önemli husus var:

1) Türkiye'de sosyo-politik durum tesvir ettiği gibiyse zaten ne demokratikleşmeye ne yeni-sivil anayasaya gerek var. Çünkü saydığı toplumsal gruplar 'laiklik' etrafında birleşebilirler, belki bir miktar "bilinç eksikliği" yaşamaktadırlar. Bunu da laikçileri çok daha derinlemesine, 'tefsir ve şerh ederek, hermönetik yöntemle yorumlayarak' anlaşma zemini bulabilir, gül gibi bir arada yaşayabilirler. Tasvir ve hermönetik okuma anayasa işi değildir.

2) Eğer "Kürt, Türk, Müslüman, gayrimüslim, Sünni, Alevi, Kemalist demokrat, sağcı, solcu" öteden beri büyük sorunlar yaşıyorlarsa, herhalde bundan "din veya İslam dini" değil, Altan'ın "uğruna kan akar" dediği "din-dışı/laiklik" sorumludur.

3) Anayasa hazırlama sürecinde "laiklik"ten söz etmenin bedeli buysa, böyle bir ortamda fikir beyan etmenin manası yoktur.

Altan'ın yaptığı vahim bilgi yanlışlıkları ve değerlendirme hataları bir yana, bu "yeni kırmızı çizgi" Başbakan'ın kafasından çıkmış bir fantezi değildir; Kürt sorunu, Alevi meselesi ve gayrimüslimlerin sorunları, Diyanet'in yeni dönemde sistem içinde alacağı şekil ve çok daha geniş kapsamda poskemalizm dönem için öngörülen restorasyonla ilgilidir. Bu konuyu pazartesi günü ele almaya çalışacağız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tek laiklik2

Ali Bulaç 2012.05.14

"Türkiye'nin tek kırmızı çizgisinin laiklik olduğu"nu, "tek din"den söz edilmesi durumunda "kan akacağı"nı söyleyip adeta bizi tehdit eden Ahmet Altan'ın 8 Mayıs tarihli yazısında işaret ettiği kesimlerin sorunlarına bakalım:

1) Kürtler: "Kürtlerin etnik/kavim kimlikleri"nin inkârını ve ana dillerini kullanmalarını yasaklayan düşüncenin beslenme kaynağı nedir? "Din" mi, yoksa "ulus devlet ve ulus devletin ruhu olan laiklik" mi? İslam dininin hangi hükmü Kürtlerin etnik kimliğini inkâr ediyor? Yine hangi İslamî hüküm, Kürtlerin ana dillerini kullanmalarına

cevaz vermiyor? Aksine "etnik farklılıkları ve dilleri Allah'ın ayetleri"nden sayıyor? "Tek din"in idare ve sosyo-politik örgütlenmeye yön verdiği İslam tarihinde hangi İslam devleti şu veya bu topluluğun kavim kimliğini veya dilini inkâr etti? Türkiye Cumhuriyeti 80 senedir laiktir, neden Kürtlere bu haksızlığı reva gördü?

2) Türkler: Türklerin yaşadığı sorunlar Kürtlerinkinden az değil. Kendi adlarına kurulmuş bir ulus devlette otoriter (metazori) yollarla etnik kimlikleri diğer kimliklerinin üzerine baskın hale getirildi, aslında "Türk olmak etnik kimliğe atıf değildir" denerek kavim kimlikleri yok sayıldı; inançları, örfleri, gelenekleri baskı altına alındı; bin senedir dinleriyle gurur duyup İslam'ın bayraktarlığını yaparlarken bilinçlerinde karşılığı olmayan kodlar zerk edilerek "Türkleştirilmek" istendiler. Hiç rolleri olmadığı halde ırkçı, otoriter, totaliter politika ve icraatlardan sanki kavim olarak Türklermiş gibi sorumlu tutuldular, adeta suçlu ilan edildiler? "Türkleştirilen Türkler"e, içeriye adımlarını atmalarına imkân tanınmayan pavyonun "dış kapısı"nda koruma görevi verildi.

3) Müslümanlar: Her etnik gruptan dindarın sorunlarını, yaşadığı acıları ayrıca saymaya gerek var mı? Laiklik, Müslümanlara "dininizin muamelat ve ukubat yanını bir kenara bırakın; Hristiyanlık gibi İslamiyet'i de izafileştirin, marjinalleştirin, özel hayata hapsedin, aksi halde size hayat hakkı tanımam" diyen felsefenin uygulaması değil mi?

4) Gayrimüslimler: Tarih boyunca özerk yaşayan, kendi hukukları ve mahkemeleri olan, din ve ibadetleri saygı gören, devlet nezdinde özerk varlıklarıyla "millet" statüsünde tanınan gayrimüslimler hangi tarihten itibaren en tabii haklarını kaybettiler, özel mülklerine, vakıf mallarına el konuldu? Hangi dönemde ana yurtlarından tehcir edildiler? İslami dönemlerde mi yoksa laik Cumhuriyet döneminde mi? Ve bugün gayrimüslimlerin temel haklarını İslamiyet'i referans alanlar mı savunuyor, yoksa laikliği referans alan ulusalcılar mı? Bence gayrimüslimler -bizimle "muhamidler" olmadıkları sürece "muahidler" olarak- 'eşit yurttaş' olmalı, cemaat/vakıf mal ve mülkleri iade edilmeli, Ruhban okulu behemehal açılmalı, Patriğin 'ekümenik' vasfı tanınmalı; diasporadaki Ermenilere yurttaşlık hakkı tanınmalı; Ermenistan'la sınırlar açılmalı, kimliklere kim hangi dini, inancı seçmişse yazdırabilmeli veya boş bırakabilmeli.

5) Aleviler: Bu alanda tek istisnanın Aleviler olduğunu her vicdan sahibi kabul eder. Osmanlı döneminde haksızlıklara uğradılar, bunda kuşku yok. Ama bu İslamiyet'in referanslarından değil, siyasi sebepler ve iktidar/taht mücadelelerinden kaynaklandı. "Laik cumhuriyet" onların dertlerine şifa olmadı. Dersim katliamı İslami idarenin kararı değildir. Tekkeler ve zaviyelerin kapatılmasıyla onların da örgütlenme imkânları ellerinden alındı. Bugün Diyanet'te veya özerk alanda "mezhep veya inanç grubu" olarak örgütlenmelerine, kamu bütçesinden yararlanmalarına karşı çıkanlar dinini iyi bilen Müslümanlar değil, ya Diyanet'in üst düzey bürokratları veya Diyanet'e toz kondurmayan "devletçi muhafazakâr/dindarlar"dır. Sadece AK Parti iktidarı döneminde 7 Alevi Çalıştay yapıldığını nasıl görmezlikten gelebiliriz? Dinini iyi bilen bir Sünni, Alevileri tanımlamaz, onlara statü biçmez; Aleviler kendilerini nasıl tanımlıyorsa öyle kabul eder.

Ben Ahmet Altan'ın vicdan sahibi olduğuna, 'hanif fitrat' taşıdığına inanıyorum. Ondan şunun cevabını bekleme hakkımız var: Bu 5 temel sorunun kaynağı "laiklik" mi, yoksa "Ed Din olan İslamiyet" mi? Bugüne kadar "laiklik"le çözemediğimiz sorunlarımızı bundan sonra nasıl çözeceğiz?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kitlelerin narkozu

Futbolun basit bir saha oyunundan ibaret olduğunu sanmak büyük safdillik.

Haftanın yedi gününde ve günün her saatinde insanlar futbol konuşup duruyorlar. Kahvehanelerde, berberlerde, alışveriş merkezlerinde, ayaküstü sohbetlerde veya aile ziyaretlerinde belki de en çok konuşulan konulardan biri futbol maçları, maç sonuçları, maç sırasında futbolcuların pozisyonları, yaptıkları transferler, sporcuların magazin medyasına konu olan hayatları, aşkları vs.'dir. Bunun cami cemaatini de içine çekmiş olması önemlidir. 2007 yılında Mekke'de maç için tavafa gitmeyen, televizyonda maç seyredirken -üstelik ihramda iken- etmedik küfür bırakmayan onlarca hacı adayına rastladım.

Olup biten yeşil sahada meşin topun futbolcuların ayağında dolaşması ve birilerinin rakip kalenin filelerine topu göndermesiyle başlayıp bitmiyor. Öyle olsaydı, insanların stresle geçen gündelik hayatlarının bitiminde zamanlarının küçük bir bölümünü -ki aslında zaman bize verilmiş bir emanettir ve her anının hesabını varlık aleminin sahibine vereceğiz- maç seyrederek geçirmelerini, bu sayede zihinlerini dinlendirmelerini bir şekilde "tolere etmek" mümkün olabilirdi. Ama mesele bu kadar basit değildir, mesele yorgun insanların zararsız olarak kendilerini dinlendirdikleri, bir parça heyecan duyup eğlendikleri bir konunun çok daha ötesindedir. Giderek bütün dünyada kitleleri içine, milyonlarca insanı sahalara veya ekran başına çeken bu spor dalının politik olduğu kadar, toplumsal, ruhsal ve aynı zamanda ekonomik boyutu var. Bir maç birden fazla kalemin üretimi, dağıtımı mübadelesi ve tüketimiyle yakından ilgilidir. Dile kolay, küresel çerçevede sektörler sıralamasında futbol 15. sıraya, Türkiye'de 6. sıraya oturmuş bulunuyor:

"Bilet satışları, saha kenarları, sanalları, bantları ile reklamları, başarılı futbolcu seçimindeki SMS'leri, devre arası etkinlikleri ve daha pek çok ayrıntı çarkın büyüklüğünü belirliyor. Gördüklerimizin dışında spor endüstrisinden beslenen diğer yan alanlarla kişileri de hesaba katınca dünyadaki 15. büyük sektör ortaya çıkıyor. Bir başka anlatımla futbol, 'show business/eğlence işi'nin bir parçası... Maç izlemek sadece 22 oyuncunun top peşinde koşuşturmasının ötesinde bir anlama geliyor. Futbol, dünya toplamında yüzlerce milyar dolar değerinde bir endüstri. Taraftarların renk tutkusu takımlarının renklerinde formaya, şorta ya da bir atkıya dönüştüğünde sadece bu ürünleriyle bile tekstile de katkı sağlıyor. Futbol medyası, futbol yazarı ve çalışanlarını da işin içine katarsak insanların takımdaşlık duygusunu tamamlayan 90 dakikalık mücadelenin oluşturduğu toplam değeri görebiliriz. Görünen o ki, konu takımı olduğunda taraftar satın alma konusunda cömert oluyor. Sporcuların sahada rakip oyuncu daha dokunmadan yerde yuvarlanması, kızması, tartışması bile taraftarların dikkatini çekmek için düzenlenmiş senaryolar olarak geliyor." (Zaman, Günseli Özen Ocakoğlu, 16 Nisan 2007.)

Futbolun ekonomiyle ilgili boyutu dudakları uçuklatacak gibi; ancak futbol salt ekonomik bir hadise de değildir, politik değeri ve kitleleri siyasi iktidarların çizdiği doğrultuda tutma, birikmiş şiddeti stadyumlarda ve tribünlerde boşaltma gibi yan faydaları da var. Fakat hepsinden daha önemlisi modern toplumun içinden geçmekte olduğu anlam kriziyle yakın ilgisi var. Krizin kendini açığa vurduğu yere narkoz verdiğinizde bir miktar acısı dinir. Futbol çağımızın en etkili narkozu şeklinde ruhları çürütüyor.

2004'te GENAR'ın "Futbol ve şiddet" konulu araştırmasında şu bulgular elde edilmişti: Taraftarların yüzde 76,7'si tuttıkları takımların şampiyon olması için "hiçbir şeylerini feda etmeyi düşünmedikleri"ni söylüyorlardı, ama yüzde 23,3'ü "çok şeyi feda etmeyi göze alabiliyorlar"dı. Mesela yüzde 5,2'si "parasını"; 2,8'i "bütün mal

varlığını"; 2,5'i "canını"; 2,1'i "vaktini"; 1,2'si "eşini-sevgilisini"; 0,5'i "sevgisini"; 0,4'ü "her şeyini"; 0,3'ü "saçını-sakalını"; 0,2'si "cep telefonunu"; 0,2'si "işini"; 0,1'i "sigara alışkanlığını veya arkadaşını" feda edebileceğini söylüyordu. Ucu açık soruya "sol ayağını, ömründen 2 yılını veya arabasını" feda edebileceğini söyleyenler de var. Tehlike bu küçük dilimlerin giderek kitlesel eğilim haline gelmesidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Türkiye İslamı'nın üç versiyonu

Ali Bulaç 2012.05.19

Birbirinden farklı karakteristik özelliklere sahip oldukları yolunda yaygın bir kanaat varsa da, gerçekte Türkiye, İslam dünyasının bir parçasıdır.

Mısır, İran ve Türkiye'nin yakın tarihini dikkatle inceleyenler, her üç önemli beşeri havzanın ortak bir tarihi yaşadıklarını, aralarında sadece ihmal edilebilir kısa zaman (birkaç yıl) farkı olduğunu tespit edebilirler. Bu açıdan bugün İslam dünyasının içine girdiği yeni durumu anlamak, aslında Türkiye'nin de bundan sonra izleyebileceği seyri anlamak bakımından önemlidir.

Birbirine benzer beşeri havzaların değişme dinamiklerinde din, modernite, sosyo-kültürel değişim, ekonomi politikaları, bölgesel ve küresel faktörler rol oynamaktadır. Ortadoğu'da patlamalar yaşandıysa söz konusu dinamiklerin ürünü olarak vuku buldular. Ve bu süreçte İslamî/İslamcı akım ve hareketler önemli paya sahip bulunmaktadır. Yaşanan olaylar eşliğinde bizim de nerelere doğru gittiğimizi anlayabilmek için, yakın tarihin değişme seyrini izlemek lazım. Bu da son 20. yüzyıldan devraldığımız İslamî akım ve hareketlerini doğru biçimde takip etmekten geçer.

Türkiye'deki İslamî hareketleri tasnif etmek icab ederse, üç ana grupta toplamamız mümkün. Bunlardan biri "Politik Müslümanlık", ikincisi "Sosyal Müslümanlık", üçüncüsü de "Kültürel veya Entelektüel Müslümanlık".

İslam ve İslamî hareketler olgusunu Batılı kavramlarla izah ediyoruz, çünkü "modern durum"da modern toplum söz konusu. Modernizasyon yoluyla modernleştirilen toplumun kurgusunda modernliğin kendisi belirleyici faktör olarak rol oynamaktadır. Ancak Türkiye'de -ve aslında genel olarak diğer İslam ülkelerinde- yaşayan insanlar sonuç itibarıyla nominal de olsa ezici çoğunluğu Müslüman olduğu için Müslümanlıklarını modernlikle birleştirerek veyahut uzlaştırarak yaşamaya çalışıyorlar. Batılı kavramlarla İslam dünyasını anlamaya çalışmak, üstünkörü adres tarif etmeye benzer. Noktasal olarak adrese yaklaştıkça, kavramları değiştirmek gerekir, zira bize "ilme'l-yakin" olarak verilen fenomenin, "ayne'l ve hakka'l-yakin" gerçekliği bambaşkadır.

"Politik Müslümanlık" dediğimizde aklımıza ilk gelen 1969 yılında Milli Nizam Partisi (MNP)'nin kurulması ve bu hareketi rahmetli Necmettin Erbakan'ın başlatmış olmasıdır. Hareket siyasî bir dava ile ortaya çıktı. Yani o gün merkez sağda ve merkez solda kendini temsil etme imkânı bulamayan, dışlanan dindar grupların siyasette kendilerine bir mecra açma düşüncesi politik Müslümanlığın gerekçesi oldu. Erbakan ve arkadaşları, 1973 seçimlerinde Milli Selamet Partisi (MSP) olarak seçimlere katıldı. Ve Cumhuriyet tarihinde de ilk defa ilginç bir koalisyon ortağı olarak da, CHP'nin ortağı olarak iktidar oldu. 1977 seçimlerinde yine kısmi bir başarı kazandı. Fakat bu sefer Adalet Partisi (AP) ile koalisyon ortağı oldu.

Politik İslamî hareketin üçüncü önemli partisi Refah Partisi (RP)'ydi. Refah Partisi de 1995 seçimlerinde oyların yüzde 21'ini alarak büyük bir başarı kazandı. 1996'da da iktidar oldu. 6 milyon 100 bin civarında bir oy desteğine sahip RP, 28 Şubat darbesi ile ciddi bir kırılmaya uğradı. Arkasından Fazilet Partisi (FP) kuruldu. Daha sonra FP de kendi içinde "gelenekçiler" ve "yenilikçiler" olmak üzere ikiye ayrıldı. Bu çizgiden ayrılanlar Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) adı altında bir parti kurdular. Hem iç hem de dış faktörlerin de etkisi ile 2002 Kasım seçimlerinde yüzde 34 oy alarak iktidar oldular. Hâlâ iktidarda bulunuyorlar. Üç dönemdir hem yerel yönetimlerde hem merkezî yönetimde iktidarlığını sürdürüyorlar. "Gelenekçiler" bölümünde kalan Saadet Partisi (SP), AK Parti'nin iktidar dönemi boyunca büyük bir varlık gösteremedi. O da kendi içinde SP ve Has Parti olmak üzere ikiye bölündü.

Türkiye'nin siyasî hayatında hayli etkili rol oynayan politik Müslümanlığın şu özelliklere sahip olduğunu söyleyebiliriz: Birincisi; İslamiyet'e hizmeti birinci derecede siyaset seviyesinde görmektedir. İkincisi dindar mazbut hayat yaşayan kitleleri siyasete katmak istemektedir. Üçüncüsü de Türkiye'nin hem siyasî hayatını etkilemekte hem de siyasî hayatından etkilenmektedir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sosyal İslam

Ali Bulaç 2012.05.21

"Sosyal İslam" adı altında topladığımız gruplar iki önemli mecrada akıyor: Biri tarikatlar, diğeri ise cemaatler. Bazı sosyal bilimciler bu iki versiyona "örgütlü din" adını veriyorlarsa da, tanımlama yanlışır, zira tarih boyunca din daima örgütlü olmuştur. Dinî hayat cemaatten ayrı düşünülemez.

Gerek toplumsal gerekse tarihsel kimlikleri ve özellikleri dolayısıyla "tarikatlar"la "cemaatler"i birbirinden ayırt etmek icap eder. Her ikisi de belli bir gruplaşma ve ortak mahiyet iradesine dayanıyor olsa bile tarikatlar tarihsel bir temele dayanıp tasavvufu ilintilidirler, cemaatler ise modern kentin ürünüdürler.

Tasavvufun tarih içinde geçirdiği üç aşamanın dikkatlice takip edilmesi bugünkü yapısına nasıl kavuştuğu hakkında bize bir fikir verebilir. İlk aşaması Efendimiz (sas) zamanında 'fiilî sünnet' halinde yaşanıp ismi konulmamış "zühd ve takva" hayatı. Bu özelliğiyle sünnetin bir parçası olarak Efendimiz'in ve sahabelerin hayatında devam ediyordu. Ancak Emevi iktidarlarının baskısı sonucunda bazı Müslümanlar gündelik hayattan elini eteğini çekme yolunu seçince, hem siyasî hayattan hem ekonomik faaliyetlerden, kısaca dünya meşgalesinden çekilip daha sistematik bir zühd ve takva hayatı yaşamaya başladılar. Bunu zaman içinde yabancı mistik ve gnostik disiplinlerle temasın da sonucunda "tasavvufun felsefileşmesi" aşaması takip etti. Bu süreçte diğeri irfan ve hikmet ehli sufilere yanında Muhyiddin İbn Arabî'nin önemli payı söz konusudur. Üçüncü önemli aşaması ise Selçuklu ve Osmanlılar döneminde tasavvufun "tarikatlar" şeklinde kurumsallaşmasıdır. Nitekim sosyal Müslümanlığın tarikat versiyonuna en önemli etkiyi yapan da muhakkak ki Osmanlı dönemindeki pratik uygulama, yani tarikatlardır.

1950'lerden sonra ortaya çıkan "cemaatler"in sözünü ettiğimiz tasavvuf tarikatları ile ilgisi ya yoktur veya zayıf karakterdedir. Bunlar büyük ölçüde göç sonucunda ortaya teşekkül etmişler, kente ait ve kent ürünü "yeni dinî

cemaatler"dir. Cemaatler içinde Nur cemaatlerinin beslenme kaynağı Bediüzzaman Said Nursi olduğunu göz önüne alacak olursak, Said Nursi paradigmatic olarak tasavvufa veya tarikatlara karşı değildi, ancak "zamanımızın tarikat zamanı olmadığı" kanaatindeydi. Bu yönüyle bir parça Ahmet İbn Hanbel ve takipçisi İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye'nin yaklaşımını benimsiyordu: Ruhi/enfüsi hayata ve derinliğe evet, "takva ve deruni zevkin felsefileşmesine" ve buna bağlı kurumsallaşmaya ve tarikata hayır!

Nur cemaatleri bu özellikleri dolayısıyla eşzamanlı olarak Mısır'da ortaya çıkıp (1928) zaman içinde bütün İslam dünyasına yayılan Müslüman Kardeşler (İhvan) hareketiyle benzerlik göstermektedirler. Her ikisinde de, ister sömürgeci politikalar ister kendi kendini sömürgeleştirme olan modernizasyonla ağır baskılar altına alınan Müslüman toplumu fikrî, ahlakî ve sosyal bakımdan güçlendirmeyi amaçlamışlardır. Her ikisinde de "iman" dönüştürücü bir güç olarak tanımlanmıştır. Her ikisi de tarikatlardan farklı olarak göçün ve modern kentin ürünüdürler.

Türkiye özelinde Anadolu'nun her tarafından sanayi, ticaret, üniversiteler ve bürokrasinin toplandığı merkezlere doğru göç eden insanlar burada bir toplumsallaşma modeli olarak cemaatlerin ve tarikatların etrafında toplanmışlardır. Bu iki sosyal fenomen, gelen göçmenleri devletin emredici ve taşıyıcı modern araçları dışında yol ve yöntemlerle toplumsallaştırmışlardır. Bunların faaliyet alanları daha çok manevî ve ahlakî hizmetler olup kimisi Kur'an kurslarını eksen alıp (Süleyman Tunahan hazretlerinin hareketi gibi) faaliyetlerine devam etmiş, kimisi "de-modernist" bir yaklaşımla modern kentin kalbinde "geleneksel hayat biçimi"ni devam ettirmiş (Mahmut Ustaoglu Hocaefendi), kimisi Bediüzzaman'ın kaleme aldığı risaleleri temel alıp hizmet yolunu seçmiştir.

Artıları ve eksileriyle bugünkü modern toplumsallaşma biçimini büyük ölçüde tarikat ve cemaatlere borçluyuz; siyasî İslam gibi sosyal İslam da kentin azami ölçüde şiddetten arındırılmış olarak yeni bir toplumsallaşmaya sahne olmasını sağlamışlardır. Devlete veya laik sol, sağ ve milliyetçi ideolojilere kalsaydı, Türkiye'nin Suriye, Mısır, Cezayir veya başka yerlerde yaşanan şiddet ve teröre kitlelerin bulaşması işten değildi.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bağımsız İslami gruplar

Ali Bulaç 2012.05.24

İslami hareketlerin üçüncü önemli mecrası "bağımsız kültürel-entelektüel mecralar"dır.

Söz konusu bağımsız birimler kendi aralarında organik olmadıkları gibi örgütlü de değildirler. Birden fazla, belki yüzlerce gruba ayrılabilirler. İbrahim aleyhisselamın yıldızları gibi batır çıkarlar, ama tükenmezler. Daha çok vakıflar, dergiler, yayınevleri etrafında toplanırlar. Son zamanlarda bu mecralara internet siteleri eklenmiş bulunmaktadır.

Bağımsız ve bir ölçüde dağınık faaliyetlerde rol oynayan önemli faktör, İslami hareketleri fikri bakımdan beslemektir. Aktif, etkin ve üretkendirler. Ve geri planda da hem sosyal Müslümanlığı hem siyasi Müslümanlığı etkilemektedirler. "Siyasi Müslümanlık" aktif olarak siyasetle uğraştığından, "Sosyal Müslümanlık" da a) her biri "tek bir referans çerçevesi"ne dayandığından, b) "sosyal aktivite ve mobilizasyonu hedef seçtiği"nden c)

modern dünyaya, bilime ve teknoloji uygarlığına eleştirel bakamadığından İslam'ın en geniş manada tefekkür ve entelektüel hayatında üretime katılmazlar, bu yüzden entelektüel yetiştirme potansiyelleri zayıf kalmaktadır. İslami entelektüel yetiştirme potansiyellerinden biri "ilahiyat fakülteleri"dir, ama ilahiyatçılar, "Batılı manada bilimsel yöntemi ve bilim adamlığı"nı önemsediklerinden yöntemin tuzağını fark edemiyor, akademizmin konformizmini aşıp bu misyonu yerine getiremiyorlar.

Bağımsız İslami grupların ortaya çıkışında rol oynayan önemli etkenlerden biri 1961 Anayasası'nın getirdiği kısmi özgürlüklerin belli bir program ve akıl çerçevesinde kullanılmasıdır. Tek parti döneminin yasağı ortadan kalkınca daha çok sol ve Kemalist aydınlar dönük düşünülen özgürlükler anayasada yer alınca, Müslüman gruplar da bundan bir şekilde istifade etmeye çalıştılar. Bu arada şehirlere gelen dindar ailelerin okullarda okuyan çocukları dünyayı az çok tanır hale gelmişlerdi. İşte bu ortamda geleneksel ailelerin Müslüman dindar çocukları gözlerini Ortadoğu'ya, İslam alemine çevirdiler. Bu süreçte ilk karşılaştıkları model Müslüman Kardeşler oldu.

İhvan'ın belli başlı fikir adamları Türkiye'deki İslami hareketleri bir şekilde etkilemeye başladı. Başka İslami gruplar da belli ölçüde etkili oldu. Ürdün merkezli Hizbu't-Tahrir, Pakistan Cemaat-i İslami, Vehhabi-Selefi çizgi, Hint yarım kıtasından Nedviler; sonradan ihtida bulmuş Batılı entelektüeller vs. Ancak Türkiye'deki İslami hareketlerin hem siyasi, hem sosyal ve kültürel versiyonlarını derinden etkileyen Müslüman Kardeşler'dir. Bu etkinin bazı anlaşılır sebepleri var:

- 1) Türkiye'nin Osmanlılar zamanında 400 sene İhvan'ın neşvünema bulduğu topraklarda Araplarla birlikte yaşamış, Mısır'ın ve diğer Arap ülkelerinin 4 asır Osmanlı idaresinde kalmış olması.
- 2) Arapçanın rolü. Türkiye'de medrese eğitimi almış, imam-hatipte, sonra ilahiyatlarda Arapça öğrenmiş insanlar İslami eserlere daha kolay ulaştılar. Batılı eğitimden geçip de İngilizce, Almanca, Fransızca bilenler ise Arapçaya ve Arapça yazılmış kitaplara iltifat etmediler.
- 3) Arap dünyasının geneli itibarı ile Sünni olması. Türkiye'deki Müslümanların da büyük bir bölümünün ana gövdesi Sünni'dir, bu en azından iletişimi ve erişimi kolaylaştırıcı bir rol oynadı. Bağımsız İslami grupların gözünün İran'a ve Şiiğin tarihi-İslami mirasına çevrilmesi 1979 İslam Devrimi'nden sonraya rastlar.
- 4) Müslüman Kardeşler'in 19. yüzyıl İslamcı mirasına sahip olması. Merkezi Mısır olmak üzere Arap dünyasında, Türkiye'de ve daha öncesinde Osmanlılarda İslamcılık akımı ilk defa İstanbul'da başlamıştı, sonra Mısır'a ve Hint yarım kıtasına geçti. Yeni Osmanlılar, Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa... Arkasından Cemaleddin Afgani, Muhammed Abduh, Muhammed İkbâl ve sonra Mehmed Akif. Dolayısıyla kolayca, 60'lardan sonraki Müslümanlar, İhvan'la aynı kökten beslendiklerinin farkına vardılar. Büyük bir arzu ve heyecanla, başta Seyyid Kutub olmak üzere, Muhammed Kutub'un, Hasan el-Benna'nın, Abdülkadir Udeh, Cezayir'den Malik Binnebi, Tunus'tan Gannuşi vd. önemli şahsiyetlerin kitapları Türkçeye tercüme edildi. Dikkat çekici nokta şu ki, İhvan'dan ilk ve seri tercümeleri yayınlayan Hilal Yayınları'nın sahipleri ve yayıncıları Risale-i Nur geleneğine bağlı zatlardı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Seyyid Kutup ve Türkiye İslam'ı

Müslüman Kardeşler'in ortaya çıkışı ile Türkiye'deki Sosyal Müslümanlık arasında ilginç bağlar, yakın-uzak mesafeden benzerlikler söz konusudur.

1928'lerde Müslüman Kardeşler Hasan el-Benna'nın liderliğinde "politik bir hareket" olarak ortaya çıkmadı. Politikaya dolaylı yollardan atıflarda bulunuyordu. Sebebi Mısır'ın bir sömürge yönetimi altında olmasıydı. Sömürge yönetiminde yapılması gereken en önemli işlerden biri tabii ki sömürgecilğe karşı savaşmak, bununla mücadele etmektir. Bu öncelikli bir hedeftir. Buna paralel ve belki de bundan önce yapılması gereken şey, sömürge yönetimin toplumun bünyesinde meydana getireceği tahribatları önlemektir. Bunun da büyük ölçüde ahlaki ve manevi takviye hareketi olması gerekirdi. Hasan el-Benna'nın başında olup formüle ettiği İhvan ve faaliyeti bu hedefi merkeze alıyordu. Toplumu fikri, ahlaki ve manevi bakımdan güçlü tutmak, direncini sürekli artırmak.

İhvan-ı Müslimin ancak Hür Subaylardan ve İhvan'ın belli başlı fikir adamlarının Pakistan'ın kuruluşu ve Ebu A'la Mevdudi'nin eserleriyle tanışmalarından sonra, yani 1950'lilerde politik bir hareket olarak kendini adeta yeniden tanımladı. Bu da Hasan el-Benna'nın şehadetinden sonrasına rastlar.

İhvan-ı Müslimin'in politik bir harekete dönüşmesi Seyyid Kutup gibi bir zatı ön plana çıkarmış oldu. Ve tabii bu Seyyid Kutup'un Türkiye'deki İslamcılar bu şekilde etkilemesinin önemli sebeplerinden biridir. Bu dönemde de Türkiye'de Müslümanlar siyasî faaliyetlere başlamışlardı. 1970'lerin başlarında MSP'nin gençlik teşkilatlarında İhvan'ın kitapları okunuyordu. Merkez sağ ve merkez solun dışında yani kapitalizmin, sosyalizmin, komünizmin ve milliyetçiliğin dışında kendine bir siyasî mecra arayan Müslümanlar için Seyyid Kutup'un formüle ettiği İslami hareket tam da uygun düşüyordu. Tefsirinin yayınlanmasıyla da Seyyid Kutup büyük bir kabul gördü. Seyyid Kutup'un kabul görmesinin diğer önemli bir sebebi, hem sosyolog olarak toplumu iyi tanınması, Batılı kavramları analiz edebilme formasyonuna sahip olması, hem de aynı zamanda İslami ilimlere vukufiyetidir. "Fi Zilal'il-Kur'an" adıyla tefsir yazabilecek kadar tefsir ilmine, geleneksel usule ve Kur'anî ilimlere vâkıf istisnai bir şahsiyettir.

Seyyid Kutup'un politik Müslümanlığı temsil etmesinin arkasında yatan başka bir sebep vardı. Hasaneyn Heykel'in iddiasına göre hapishanedeyken Mevdudi'nin kitapları ile tanışmış olması. İhvan, bir model arayışı içerisinde iken Hint yarım kıtasındaki Müslümanların Hindulardan ayrılıp bağımsız bir devlet kurma fikrine sahip olması ve bunu büyük ölçüde Mevdudi'nin formüle etmesi Seyyid Kutup'a çok cazip geldi. Hilafetin ilgasından sonra ilk defa kuruluş ideolojisi "İslam" olan bir "ulus devlet" kuruluyordu. Kutup da Mevdudi ile tanıştıktan sonra daha aktif bir siyasi Müslümanlık noktasına gelmiş oldu. Bu da Türkiye'de Seyyid Kutup'un ve Mevdudi'nin daha çok rağbet görmelerine etki eden bir sebeptir.

Seyyid Kutup'un dili anlaşılabilir ve kesindir. Gücünü inancından alır. Tartışmasız bir kavramsal çerçeve çizerek İslamiyet'in siyasî bir hareket olduğunu söyler. Ona göre modern toplum bir "cahiliye toplumu"dur. Cahiliye'yi -İslam öncesi cahiliyeye atıfta bulunarak- İslami hükümlerin dışında bir dünyanın kurumsallaşması ve hükümler manasında kullanıyor. Fakat Batılı İslamologların ve Batı medyasının iddia ettiğinin aksine, her ne kadar dilinde keskin kavramlar varsa bile Seyyid Kutup hiçbir zaman şiddet ve terörü önermiş değildir. Yani Seyyid Kutup siyasî İslam'ı temsil etmiştir. Fakat bunun şiddet ve terör yönteminin kullanılarak ulaşılabilecek bir hedef olarak takdim ettiği söylenemez. Tam aksine ona göre İslami hareketler Peygamber Efendimiz (sas)'in siretini takip ederek başarıya ulaşacaktır. Bu manada Seyyid Kutup ile Hasan el-Benna arasında belki dil ve anlatım farkı vardır, fakat mahiyet farkından bahsetmek mümkün değildir. Yakından ve dikkatle bakıldığında Seyyid Kutup ve Mevdudi'nin Türkiye Müslümanları üzerinde bıraktığı bu etki aynı

zamanda hem Politik Müslümanlığın hem de Sosyal Müslümanlığın şiddetten ve terörden uzak durmasını sağlamıştır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Başka etkiler

Ali Bulaç 2012.05.28

Müslüman Kardeşler'in etkisi olmasaydı belki de Türkiye'de İslami hareketler şiddete ve teröre yönelebilirdi.

Kuşkusuz, bir dönem teşehhüd miktarı İhvan'a uğrayan veya teşkilatta yer alanlardan teröre yönelen oldu, ama birkaç örnekte gözlendiği üzere İhvan -özellikle Mısır İhvanı- anında bu kişiler veya fraksiyonlarla yollarını ayırdı. Zulme, baskıya sabretti, temkin yolunu benimseyip bugüne gelebildi.

Türkiye İslam'ının da belirgin özelliklerinden biri her dönemde şiddetten ve terörden uzak durmasıdır. İslamcıların siyaset sahnesine çıkmaya başladığı 1970'lere baktığımız zaman -ki 70-80 arasında beş bin insan bu anarşi ve terör cehenneminde hayatını kaybetti-, sağcılarla solcular devamlı çatıştılar. Müslüman gruplar bundan uzak durdu. İronik olan şu ki, gerek sol ve sosyalist, gerekse sağcı ve milliyetçi kesimler bu dehşetengiz şiddet (anarşi) ve terörün tarafları ve suçluları iken, bugün Amerika'nın İslam dünyası üzerindeki hegemonik politikalarına ve Batı'nın İslamofobiasına lojistik destek sağlamak üzere "İslami terör"den bahsedebiliyorlar, Müslümanlara yeni bindikleri "liberal dolmuş"tan akıl veriyorlar.

Diğer bir nokta, İhvan'ın Nur hareketlerinin üzerindeki etkisidir; Nur hareketlerinin ortak özelliği, toplumu manevi ve ahlaki bakımdan takviye etmek, iktisadi bir hareketlilik içine sevk edip kendi ayakları üzerinde durmasını sağlamaktır. Nihayetinde bu hareketlerin sosyal tabanı orta sınıf ve alt katmanlardan oluşur.

İhvan-ı Müslimin "ulusal ve ulusalcı (milliyetçi) bir hareket" değildir. İslam alemi ölçeğinde genel kabul görmesinin dinamiklerinden biri epistemolojik olarak Kur'an'ı, hayat tarzı ve örgütlenme modeli olarak Sünnet'i ve siyasi hedefleri itibarıyla ümmeti temel almasıdır.

Yine Türkiye İslami gruplarının içerisinde tasavvufa karşı nispeten daha yumuşak veya radikal/katı tutumların alınmamasının önemli sebeplerinden biri Hasan el-Benna'nın zühde ve takvaya verdiği önemdir. Türkiye'de sanki "selefi hareket" ile "sufi hareketler" birbirine taban tabana zıtmış veya sürekli birbirleriyle çatışıyormuş zannedilir. Ortadoğu Arap havzası söz konusu olduğunda bu belli ölçüde doğrudur. Türkiye'de durum biraz farklıdır. Hasan el-Benna'nın Risalelerini, derslerini, vaazlarını, konuşmalarını, hatıralarını takip ettiğimiz zaman şunu görüyoruz: El Benna İslam'ın ilk dönemlerindeki "zühd ve takva"yı öne çıkarır. Belki adını "tasavvuf" olarak koymaz. Fakat zühde ve takva olarak tasavvufu öne çıkarır. Zaten toplumu ahlaki ve manevi bakımdan takviye etmeyi hedefleyen her teşebbüs, mutlaka İslam'ın önemli beslenme kaynaklarından biri olan zühde ve takvaya başvurmak zorundadır. Bu manada İbn Teymiye'nin eserlerinde de kuvvetli temalar ve argümanlar vardır. İbnu'l-Kayyim el-Cevziyye de aynı çizgiyi sürdürmüştür. İbn Teymiye'nin asıl mücadelesi dinin enfüsü ve deruni boyutu olan zühde ve takva değil, yerel şaman ve pagan inançların devamı olan ritüeller ve hurafeler, batıl inançlar, mezar ve türbe kültü gibi gayri İslami batıl inanç ve bid'atlardır. Daha gerilere gittiğimizde bunun izlerini Ahmed ibn Hanbel'de bulabiliriz. "Kitabu'z-Zühde" bunun kanıtıdır. Ahmet ibn Hanbel lafzi İslam'ın bir

bakıma büyük imamı kabul edilir, ama zühd ve takvaya, İslam'ın manevi/deruni boyutuna yabancı değildir. Bu Türkiye'deki tasavvuf hareketlerinin Müslüman Kardeşler'in etkisinde kendilerini Kur'an'a ve Sünnet'e, yani ana akideye uydurmalarının önünü açmıştır. Türkiye sufiligi ve tarikatlar, bağımsız İslami kültürel/entelektüel grupların dolaylı etkisinde nispeten kendilerini Kur'an ve Sünnet çizgisi üzerinde gözden geçirme lüzumunu hissetmişlerdir.

Şaşırtıcı olsa da Müslüman Kardeşler modern İran İslamı üzerinde de belli bir etkiye sahiptirler. İslam devriminin önemli beslenme kaynaklarından biri İhvan'dır. Bunun somut örneği bugün Velayet-i Fakih konumunda olan Ayetullah Ali Hamaney'in Seyyid Kutup'un "İslam-Kapitalizm Çatışması" kitabını Farsçaya çevirmiş olmasıdır. İranlı Müslümanlar da 1960'lardan başlamak üzere hem Seyyid Kutup'un hem de Müslüman Kardeşler'in belli başlı kitaplarını okumuş, bu kitaplardan istifade etmeye çalışmışlardır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İhvan ve Türkiye modeli

Ali Bulaç 2012.05.31

Son altı yazıyı Müslüman Kardeşler'in Türkiye İslam'ı üzerindeki etkilerine ayırdım. Tabii ki, 1924'te hilafetin ilgasından sonra İslam Dünyası başsız kaldığında her beşeri havza önce ortak bir çıkış yolu aradı, sonra bir miktar Cemalettin Efgani ve Mustafa Kemal'in zımnî fikirlerine mecbur kalıp "önce kendi ulusal sınırları" içinde var olmayı, en sonunda imkanlar/konjonktür elverdiğinde İslami temelde birlik sağlamayı bir ideal olarak erteledi.

Bu fikri Efgani'den alıp Anadolu'nun verdiği mücadeleye adım adım katıldıktan sonra aynı mücadeleyi yürütme azmiyle Suriye'ye geçen Libyalı Şeyh Senusi'ye empoze eden Mustafa Kemal, Lozan masasında konuşulanlara uygun olarak yeni Türkiye'nin hem İslami geçmişiyile bütün bağlarını acıtarak kopardı hem de en azından yakın ve görünür jeopolitik tutumlar seviyesinde ülkeyi İslam aleminde uzak tuttu.

Bu ayrı bir konu ama, Mustafa Kemal'in Anadolu'nun fiziki varlığını koruma karşısında kabul ettiği Mustafa Kemal Kemalizmi geçici bir tedbirdi, bu yüzden en ağır reform olan laikliği 1937'ye kadar erteleyebildi. Ölümünden (1938) sonra başlayan Kemalizm, bu geçici tedbiri sadece ebedileştirmek istemekle kalmadı, ruhen içselleştirdi, "öğretilmiş çaresizlik" ideolojisi olarak topluma empoze edildi, bu bugün Ortadoğu'ya empoze edilebilir. Bu açıdan son 30 senedir -Özal ve Erdoğan üzerinden- yürürlüğe konulan Postkemalizm bir türlü rayına oturmuyor, zaman zaman kendilerinden yeni döneme geçmeleri istenen siyasi lider ve reformcular, farkında olmaksızın veya bürokratik merkezi kontrol eden sert çekirdeğin manyetik alanına girip eski devlet ideolojisine 'geri dönebiliyor'lar.

İhvan, Türkiye İslamı'nı ne kadar etkilemişse, Türkiye'nin henüz aralarında kesin, somut ve berrak sınırların çekilmediği "klasik Kemalizm ile Postkemalizm arası politik çizgisi" de Ortadoğu'yu etkileyebilir. Batı İttifakı'nın organik üyesi, küresel ekonomiye açık, orta sınıfları tehdit altında, yoksulları korumasız, kimlik krizi giderek derinleşen, ulus devlet içinde henüz iç reform yapamamış, laikliği hâlâ imtiyazlı zümrelerin hegemonya aracı olup dini idari, iktisadi, sosyal ve uluslararası politikalarda referans almayan bir modelin etkileri ne olur! Gerçi

son zamanlarda İhvan -Erdoğan'ın onlara ısrarla laikliği önermesinden sonra- kafalarında beliren istifhamlara göre Türkiye modeli üzerinde daha etraflı düşünmeye başladılar; hatta içlerinde önemli gruplar acaba gözümüzü, muhafazakar demokratiğe evrildikçe daha seküler, daha Türk milliyetçisi ve otoriter devletçiliğe kayan "Politik Müslümanlığa" mı, yoksa toplumsal hayatı fikri, ahlaki ve manevi yönden güçlendiren Nur kökenli "Sosyal Müslümanlığa" mı çevirmeli diye yeni bir düşünce faslı açtılar. "Mısır'ın Erdoğan'ı" sloganıyla cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılan Ebu'l Futuh ikinci tura bile girebilecek oyu alamadı.

Şu veya bu, Mısır İhvanı kendine sağlıklı bir yol haritası çizerken Türkiye modelini her aşamada dikkatlice kritik edecektir, etmelidir. İkinci büyük tehlike Mısır'ın "Şii İran" veya "Vehhabi Suudilik" adı altında oluşturulan sun'i kutuplara karşı "Sünni Mısır" tuzağına düşmesidir. Üçüncü tehlike, liberallerin İhvan'ın iktidara gelme susuzluğu çeken konformist zümreleri üzerinde uygulayacakları projelerin farkına varmayıp dönüşmeleridir. Bu ameliye Türkiye'de uygulandı. Mustafa Erdoğan bunu şöyle ifade ediyor: "Tabii ki İslam başka liberalizm başka. Biri diğerinin alternatifi değil, birisi bir din, diğeri siyasi bir doktrin. Özal da muhafazakar, dindar bir adamdı ama liberalizme de sempatisi olan bir adamdı. Geleneksel olarak İslami kesim daha kolektivist fikriyata yakındı, biz bunu daha liberal yönde dönüştürebilir miyiz diye düşündük... İslami kesim üzerinde etkisi oldu." (Hülya Okur röportajı, Haberx, 24. 10. 2011.)

Dünyanın ve Ortadoğu'nun krizi bu yolla aşılamaz. Yeniden İslam'ın entelektüel kaynaklarına, yeni bir bakış açısı ve ruhla dönmek gerekir. Bu konuda "Küresel Bir Karşı Kültür" kitabının yazarı Susan Buck-Morss'a kulak verelim: "Karşı kültürün referanslarının mihenk taşları Agamben, Zizek, Derrida veya Habermas değil, Taha, Gannuşi, Ali Şeraiti ve Seyyid Kutup'tur." (Versus, İstanbul-2007, s. 3.)

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürtaj hak mı, cinayet mi?

Ali Bulaç 2012.06.02

Kürtaj konusunun gündeme gelmiş olması iyi oldu. Mevzii alanlarda ve zaman zaman tartışılan konu, şimdi daha geniş bir zeminde kamusal-sivil çerçevede bir tür müzakereye açıldı.

Tarafların ana gerekçe ve argümanları, sadece konuyla ilgili görüşlerini değil, temel dünya görüşlerini, âlem ve insan tasavvurlarını da ortaya koymaktadır. Bu tartışmadan, Batı'dan iktibas ve ithal yoluyla "insan hakları, kadın hakları, insani değerler, mümkün sekülerlik" vb. kavramsallaştırmaların İslam inançlarıyla bağdaşabileceğini düşünüp ehl-i rahat zihinle ortada sorun görmeyenlerin zihni bir intibah yaşayabileceklerini umuyorum.

Kürtajın temel bir hak olduğunu savunanların tezlerin şu gerekçeye dayandığını söylemek mümkün: Beden kadına aittir, erkek veya kamu otoritesi (veya yasa koyucu) kadın bedeni üzerinde tasarrufta bulunamaz. Çocuk doğurmaya ve doğurmamaya sadece kadın karar verebilir. Kürtaj yasağı kadının özgürlüğünü kısıtlama anlamına gelir.

"Haklar teorisi" açısından söz konusu argümanı dikkatli bir biçimde kritik edecek olursak şunları söyleyebiliriz:

a) Hamile kalan kadın bir başka can taşır, kürtaja karar verdiğinde sadece kendisiyle sınırlı değil, başka canla ilgili de karar vermiş oluyor. Bu, "can" olup adına "cenin" dediğimiz bir başka "canlı varlık"la ilgili de verilen kritik bir karardır. "Cenin"in de olsa "can" almak "cinayet"tir. Kadın kendinde bu hakkı görürken, "ceninin yaşama hakkı" ne olacak? Birilerinin bu hakkı güvence altına alması gerekmez mi?

b) Eğer "cenini öldürme özgürlüğü" birine verilecekse, neden sadece kadın karar verebiliyor da erkek buna iştirak etme hakkına sahip olamıyor? Kadın tek başına gebe kalabilir mi? Ancak bir erkekle birleşmesi durumunda kadın bedeninde yeni bir canlı oluşuyor. Bu durumda erkek de kadın kadar söz konusu oluşumda iştirakçidir, pay sahibidir. Hatta ceninin cinsiyetini belirleyen kadının yumurtası değil, erkeğin spermidir. Tek başına kürtaja karar verdiğinde, kadın erkeğin hakkına tecavüz etmekte, yok saymaktadır.

c) Kadın veya erkek ya da her ikisi, kürtaja karar verdiklerinde -ve yasama meclisleri kürtajı yasalaştırdıklarında-, sadece bebeği öldürmekle kalmıyorlar, onun doğup büyümesi ve evlenmesi durumunda ondan doğacak çocukları, torunları, dolayısıyla bir nesli de ademe mahkûm ediyorlar. Bu türümüzün gezegendeki devamını (neslin güvenliğini) tehdit altına sokmakla aynı şey değil mi? Eğer böyle ise cenin öldürme özgürlüğünü kullanma hakkını kendilerinde nasıl bulabiliyorlar?

d) Kendini savunamayacak olan bir cenini bıçaklarla parçalayarak öldürme kararı sadece kadına tahsis edildiğinde, bu onun oluşumunda pay sahibi olan erkeğin hakkını ihlal etmek; insan olarak doğacak ceninin soyunu, neslini kesintiye uğratmak suçu dolayısıyla kamu otoritesinin kürtajı yasaklama görevi vardır, bunu yapmadığı takdirde asli görevini yapmamış sayılır. Kürtajı yasalaştırması durumunda yasama meclisi ve yasaya onay verenler de cinayete iştirak etmiş olurlar.

Anne ve babayı (ya da nikâhsız kadın ve erkeği) kürtaj yaptıрма kararı verirken rol oynayan 7 sebep sayılabilir:

- 1) Kontrol dışı, yani önlenemeyen gebelik. Kadın ve erkek çocuk istemezler, kadın gebe kaldığında bebeği aldirmek isterler.
- 2) Nikâhsız beraberlikler sonucu oluşan gebelik ve bunun açığa çıkmasından duyulan korku.
- 3) Geçim endişesi, ekonomik gerekçeler.
- 4) Bebeğin sakat veya zihinsel olarak sorunlu doğma ihtimalinin belirmesi.
- 5) Doyurucu yaşama arzusu, çocuksuz cinsel hayat isteği.
- 6) Tecavüz veya aile içi zina (ensest) sonucu ortaya çıkan gebelik hali.
- 7) Anne sağlığının tehlike altında olması.

Sonuncusu hariç diğer gerekçelerin hiçbirini savunmasız cenin cinayetine gerekçe olamaz. İslam bakış açısından annenin sağlığı kesin olarak tehdit altında ise ve buna hazık hekim karar veriyorsa, bebek feda edilir. Katolik Hıristiyanlığına göre ise bebek tercih edilir. Bu yüzden engizisyon mahkemeleri ihdas edildi, çünkü halk ebeleri çoğunlukla annenin hayatını koruyor, bebeği feda ediyorlardı. Bedenin kadına ait olup olmadığı konusunu pazartesi günü ele alacağız.

Bedenin sekülerleştirilmesi

Ali Bulaç 2012.06.04

Anne karnında can ve hayat sahibi ceninin, kürtaj yoluyla öldürülebileceğini savunanların öne çıkardıkları ana gerekçeler, bu kümede toplananların Tanrı, insan ve hayat görüşlerini de yansıtmaktadır.

Kürtaj savunucuları şöyle demektedirler: "Bedenleri hukuksal bir standarda dönüştürmeye çalışmak ve bunun ana kaynağını 'dinsel gönderme'ye tabi tutmak toplumu totaliter bir cenderenin içine koyar. Bu konuda Diyanet de dinsel bir otorite olarak konuşamaz, böyle bir yetkisi yoktur. Bu kaçınılmaz olarak faşizme yol açar." Bu sözlerin sahibi hukukçu-yazar Orhan Gazi Ertekin'e göre (Taraf, 1 Haziran 2012) beden, hukukî düzenlemelere tabi tutulamaz, düzenlemelerde 'din' referans alındığında totalitarizm, Diyanet işe karıştığında 'faşizm' olur.

Benzer bir görüşü Kürşat Bumin de (Yeni Şafak, 2 Haziran 2012) öne sürmektedir: "Bu tartışmanın Diyanet'in otoritesine terk edilmesi sakıncalıdır. Bu kurumun tek görevi ve yetkisinin konusuna ilişkin hizmeti götürmekten ibaret olmasından dolayı 'toplum' ve 'siyaset' arasında cereyan eden bu tartışmadan uzak durması gerekir."

İkinci gerekçeye göre, kadın bedeni kadına aittir, kürtaj da "özel hayat/alan"la ilgilidir, devlet bu alana (yatak odasına) müdahale edemez. CHP'li Aylin Nazlıaka düzenlemeyi gündeme getiren Başbakan'ın sözlerini "Vajina bekçiliği yapmak" şeklinde yorumladı. Beden, cinsel ilişki kadının özerk alanıdır. Beden üzerinde işlem yapma hakkı, doğurup doğurmama kararı temel özgürlüklerden biridir. "Kadını bu hakkından yoksun bırakmak, yaşam hakkını, sağlık hakkını ve doyurucu bir yaşam sürme hakkını da sınırlamaktır. Evli kadının kürtaj için eşinin rızasını araması şartını esas alan mevcut yasal düzenleme taraf olduğumuz ve doğrudan uygulanma özelliği olan BİYOTIP sözleşmesine aykırıdır" (Kadınlara Hukuki Destek Merkez Bşk. Habibe Yılmaz Kaya, Taraf, 27 Mayıs 2012.) İstanbul Feminist Kolektif Üyesi Cemre Baytok'a göre "bu konuda bir şeyler söylenmesi gerekiyorsa erkeğe söylenmeli, özellikle erkeklerin penisini tutması gerekiyor. Kürtaj haktır, bunu tartışmaya açmak tamamen bir kadın düşmanlığıdır." (Taraf, 27 Mayıs 2012).

Önce şu sorunun cevabını arayalım: Beden hukuki düzenlemelerden bağımsız mı? Dayak yiyen kadın hukuka başvuruyor da, karnında öldürdüğü bebeği neden hukuk korumasın? Nihayet kürtajın serbest bırakılması, yasaklanması veya sınırlandırılması yönünde verilecek her üç karar da hukuki düzenlemeyi gerektirmektedir.

İkinci soru: Dine göre düzenleme "totalitarizm" oluyor da, pozitif-laikliğe göre düzenleme neden totalitarizm olmuyor? Eninde sonunda düzenleme için bir referansa ihtiyacımız olduğu apaçık ortada. Kürtaj savunucuları altını çizerek AİHM'nin kararlarını öne çıkarmaktadırlar. AİHM kürtajı yasaklayan İrlanda'yı 2010'da, Polonya'yı da 2011'de suçlu bulmuş, yasağın 'kadın haklarının ihlali' olduğuna hükmetmiştir. Çok ilginçtir AİHM, bu kararı AİHS'nin 'özel hayatı koruma'yı güvence altına alan 8. madde ile 'işkence ve kötü muameleyi' yasaklayan 3. maddesinin ihlaline dayandırmıştır. Taha Akyol, AİHM kararlarına uymanın zaruretlerine değinirken, "AİHM'yi reddederseniz, totaliter ve üçüncü dünya ülkesi olursunuz" demektedir (Hürriyet, 1 Haziran 2012.)

Ana vurgu şudur: Kürtajla ilgili düzenleme "dini referanslardan uzak tutulmalı"dır. Ancak bu noktayı "haklar teorisi" açısından ele aldığımızda sonuçta şu veya bu referansa göre düzenleme yapmamız kaçınılmazdır. Yani ister "dini", ister "pozitif-laik hukuk" olsun, netice itibarıyla bir kaynağa, bir değerler sistemine, bir kabuller paketine göre düzenleme yapmak durumundayız.

Sorun, bedeninin Allah'ın müdahalesi dışında tutulmak istenmesidir. Deist, agnostik veya ateist fark etmez, hukuki düzenlemelerde "dini dışarıda bırakanlar" seküler bir tasavvura sahiptirler. Kürtajla ilgili düzenlemeyi de "din'in dışında" tutma mücadelesi verenler, diğer her sosyal, politik ve iktisadi alan gibi bedeni de özerkleştirmek suretiyle sekülerleştirmektedirler. Arada ve zahirde uygunluk ya da benzerlik arz eden hak ve özgürlükler olsa da, temelde Batı'dan iktibas ettiğimiz "insan hakları paketi" Allah karşısında özerkleştirilmiş seküler insan tasavvurundan neş'et etmektedir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gerekçelerin iptali

Ali Bulaç 2012.06.07

Kürtajla ilgili süren tartışmanın özü, kadın bedeni dolayımında, ama kadından ayrı bir canı alma hakkının kadına, erkeğe veya devlete verilip verilmeyeceği konusudur.

Kürtajcılar bu hakkın kadına ait olduğunu öne sürer: Soru şudur: Bebeğin hayatı mı, kadının bir özgürlüğü kullanma hakkı mı? Hayatı bir başkasının varlığı içinde süren bebeğin yaşama hakkını kim koruyacak?

Gerekçelere bakalım:

1) "İstenmeyen gebelik": Geçim sıkıntısından en aşırı iki örnek ensest ve tecavüze kadar olsun, kadın cenini alıramaz, doğurur, istemiyorsa bebeği reddeder. Nitekim bebeklerini cami avlusuna bırakanlar böyle yaparlar. Bebeğe devlet mi bakar, bunun için kurulmuş vakıflar mı, evlat edinmek isteyen aileler mi? Annenin bebeği reddetmesi bir "hak" değil, "bir özgürlüğün kullanımı"dır. Kürtaj cinayet, bebeği reddetmek ağır günahdır. Bu ayrı bir bahistir.

2) "Kadının bozulan psikolojisi": "Psikolojisi bozulanın, hissiyatın" cenin öldürme hakkı varsa, canilerin doğmuş insanı da öldürme hakkı olur.

3) "Kürtaj yasaklansa da yine durmaz, bu sefer merdivenaltında olur": Bu "elektrikli sandalyede öldürme hakkını tanımazsanız caniler insanları kör bıçakla yine öldürmeye devam ederler, bu arada kendileri de kazaya kurban gidebilir" demek gibi bir şey.

4) "Özürlü olduğu tespit edilen cenin öldürülür": Pekiyi özürünün doğma ve yaşama hakkı yok mu? Bu vicdan, şefkat ve merhamet kaybının en dehşet verici örneğidir ve asıl faşizm budur. Kürtajcılar bunu bir hak olarak meydanlara çıkıp savunuyorlar.

5) İnanıp da kürtajın serbest kalmasını isteyenler ceninin teşekkülü konusunda eksik bilgilerin olduğu dönemlerde verilen fetvalara sığınıyorlar. Bu fetvaların bugün için herhangi geçerlilikleri yoktur. 38. günde kalp atışları dinlenebilen bir cenini bıçaklarla kazımanın kim fetvasını verebilir? Ebu Hanife veya İmam Malik bu bilgilere sahip olsalardı, aynı fetvayı verirler miydi? Elbette hayır. (Bkz. Hayrettin Karaman Hoca'nın 3 Haziran 2012 tarihli Yeni Şafak'taki yazısı.)

6) "Bu bir günah olsa bile, Allah ile kul arasında kalmalıdır, devlet bu işe karışmamalı": Bu üçüncü şahıslara yansımayan herhangi bir günah değil, başkasının hayat hakkını sona erdirmektir. Nasıl Allah ile kul arasında kalsın, devletin temel görevlerinden biri canı-yaşama hakkını korumak değil midir?

Deniyor ki dindar bir kadın kürtaj yaptırmayabilir, günah olduğuna inandığı için buna zorlanamaz. Ama inanmayan veya günahı göze alan birine bu yasağı koyamazsınız, aksi halde totaliter davranmış olursunuz. Konuyu bu şekilde vaz'etmek yanlıştır. Çünkü söz konusu yasak, haklar teorisinin özü olan "yaşama hakkı"nın korunmasıyla ilgilidir. Mesela biri, hamile bir kadını dövüp de çocuğunu düşürmesine sebep olsa, sadece kadına dayak attığı için mi cezalandırılır, yoksa bununla beraber annenin düşük yapmasına sebep olduğu için mi? Anne karnındaki bebeğin miras haklarını koruyan hukuk, nasıl olur da hayat hakkını korumaz?

Devletin yasa ile kürtajı yasaklaması -diğer insanların can güvenliğini teminat altına alan düzenlemeler cinsinden- doğacak çocuğun yaşama hakkını korumasıdır, yoksa çocuğu veya anneyi temellük etmesi, bedeni üzerinde tasarrufta bulunması demek değildir. Devletin yurttaşa ideolojisi doğrultusunda eğitim verme, ona belli bir yaşama tarzı empoze etme hakkı yoktur, ama doğacak ve doğmuş insanı koruma görevi vardır, bebeğin hakkı anne ve babaya karşı da korunur, aksine devlet en asli görevini yerine getirmemiş olur.

Prensip itibarıyla İslam'a göre devlet, gayrimüslimlerin inançlarına, ibadet ve yaşama tarzlarına müdahale etmez. Ama tarihte iki yerde müdahale etti.

1) Mısır'ı fethettiğinde her sene Nil'e bir kız kurban edilir, canlı canlı suya atılırdı, bunu yasakladı;

2) Hindistan'da kocası ölen kadın, eşinin cesediyle canlı olarak yakılırdı, bunu da yasakladı. Her iki yasak da yaşama hakkıyla ilgilidir.

Söz konusu yasakların totalitarizmle ilgisi yoktur, yaşama hakkının korunmasıdır. Kürtaj yasağı da öyledir. Çünkü kürtaj bir "hak" değil, bir "özgürlüğün kullanımı"dır, diğer suç teşkil eden fiiller gibi mucibince yaptırımı olması gerekir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nefret çocukları

Ali Bulaç 2012.06.09

Diyanet İşleri Başkanı Sayın Mehmet Görmez, süren kürtaj tartışmasıyla ilgili görüşünü açıklayıp "bedenimiz ve hayatımız bize mülkiyet olarak değil, emanet olarak verilmiştir" deyip genel anlamda kürtaja karşı çıkarken üç istisna getirdi: "Annenin hayatını korumak, tecavüz gibi cinsel saldırıların sonuçlarını ortadan kaldırmak ve anne rahminde ceninde ortaya çıkan ağır hastalıklar" söz konusu olduğunda kürtaj yapılabileceğini belirtti.

Bu konu 1993 yılında gündeme gelmişti. Tempo Dergisi muhabiri, dönemin DİB Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz'a "Bosnalı kadınların Sırp tecavüzü sonucu hamileliklerini" sormuş, Başkan Yılmaz, "Bosnalı kadınlar nasıl taşısın bir Sırp çocuğunu?" deyip kürtaj lehine görüş beyan etmişti (Tempo, 20 Ocak 1993, Sayı: 3).

DİB Başkanı'nın o gün açıkladığı görüş Devlet'in arzusu istikametinde idi. Zira Tempo'nun kapak dosyası yaptığı habere göre Dışişleri Bakanlığı'nın da kürtaj konusunda bir talebi vardı. Sağlık Bakanlığı, bu talebi değerlendirdi ve kadın doğum uzmanı bir kadın doktoru kürtaj konusunda Bosnalı kadınlara yardımcı olması için Saraybosna'ya gönderdi.

Yine Batı'dan rahat zihinle iktibas ettiğimiz yeni terime göre, tecavüz sonucu doğan çocuklara "nefret çocukları" denir. Hiçbir suçları olmadığı halde nefret objesi haline getirilen çocukların anne karnında öldürülmelerine gösterilen gerekçeler şöyle: a) Tecavüz sonucu hamilelik travmaya yol açar. b) Tecavüzler yabancı bir erkekten olmaları dolayısıyla İslam'ın izzetine aykırıdır, Müslüman kadını zillete düşürür. c) Doğacak çocuğun da sağlıklı olamayacağı ihtimalinin kuvvetli olması.

Ancak 1993'te fikhî görüşlerine her zaman başvurulanan Hayrettin Karaman Hoca aksi görüş beyan etti: "Karınlarında taşıdıkları çocukların hiçbir günahı ve suçu yoktur. Hiçbir şey olmamış gibi başlarından bir kaza geçmiş gibi telakki etmemeliler. İslam açısından çocuğu aldırarak babası belli olmadığına caiz, olduğunda değil diye bir kaide yoktur." (Zaman, 14 Ocak 1993.) Netice-i kelam:

- 1) Ensest veya tecavüz sonucunda hamile kalan kadın travma geçirebilir. Bu büyük bir sınavdır, bir kadının başına gelebilecek en büyük musibetlerden biridir, ama mü'min bir kadın merhameti bol olan Allah'a sığınıp bu sınavı bebeğine sahip çıkarak atlatmaya, karşılığında Allah'tan mükâfat kazanmaya çalışır.
- 2) Bir işgalci ve tecavüzcü alçaktan hamile kalmanın cezası Allah'ın kendisine can bahsettiği bebeğe ödetilemez. Bu durumda olan kadın bebeğini doğurur, acısını içine gömer, ama Müslüman, salih bir evlat yetiştirerek bu alçaklığa cevap verir. Bu, kadının zilleti kabul etmesi değil, eşref-i mahlûkat bir canlıyı ahsen-i takvim hale gelecek şekilde terbiye ederek kendisini ve çocuğunu izzet sahibi kılar. Hiçbir şekilde bebeğe sahip çıkamayacaksa bebeğini reddetme özgürlüğünü kullanır. Bu sefer bebeğin sorumluluğu farz-ı ayın olarak bütün topluma terettüp eder, ama yine bebeğin hayatına son verilemez.

Diyanet'in açıkladığı görüşte, (Fetvalar-1995) her ne kadar "zillet ve izzet" anahtar terimler seçilmişse de, "düşman bir ırkın tecavüz yoluyla tasallutu"na karşı tepki ve öfkeye vurgu vardır. Bu doğrudur, nitekim Sırplar, hamile bıraktıkları kadınları aylarca tutup Sırp çocuk doğurtmayı hedeflemişlerdir. Ancak bu mülâhazaların ötesinde şu veya bu şahıslardan döllenen yumurtanın ve oluşan ceninin "Allah'ın yarattığı can ve insan olması"dır. Döllenen yolunun gayrı meşruluğu ve ahlak ya da hukuk dışı olması, bir cana kastetmenin gerekçesi değildir.

- 3) Eğer yakınlarının (babası, kardeşi, amcası, dayısı) veya bir yabancıнын tecavüzüne uğrayıp da hamile kalmışsa ve bebeği doğurması durumunda ailesinin kendisini kesin olarak öldüreceğini biliyorsa, annenin hayatı tehlikesi söz konusu olduğundan bebeğini alabilir.

Tartışmanın özü, cenini yaratanın hayatına kadının, erkeğin veya devletin hayat hakkına son veremeyeceği konusudur. Çünkü cenini anne-baba veya devlet yaratmış değildir, onların mülkiyetinde olan bir nesne de değildir.

Eğer Din İşleri Yüksek Kurulu, Yılmaz ve Görmez'in görüşlerini fetva mahiyetine sokacaksa, bu durumda fetvayı hangi delillere (nass) dayandırdığını da açıklamak durumundadır. Bekliyoruz.

Açıklamalar!

Ali Bulaç 2012.06.11

Cumartesi günü yazıda Sayın Diyanet İşleri Başkanı'nın kürtajla ilgili görüşünü aktarırken şöyle demiştik: "Diyanet İşleri Başkanı Sayın Mehmet Görmez, süren kürtaj tartışmasıyla ilgili görüşünü açıklayıp 'bedenimiz ve hayatımız bize mülkiyet olarak değil, emanet olarak verilmiştir' deyip genel anlamda kürtaja karşı çıkarken üç istisna getirdi: 'Annenin hayatını korumak, tecavüz gibi cinsel saldırıların sonuçlarını ortadan kaldırmak ve anne rahminde ceninde ortaya çıkan ağır hastalıklar' söz konusu olduğunda kürtaj yapılabileceğini belirtti."

Sayın Başkan beni aradı, yazının yanlış algılara yol açabileceğini söyledi. Açıklama göndermeleri durumunda yayımlayabileceğimi söyledim. Bana konuyla ilgili üç sahifelik metin gönderdiler. İlgili paragrafı olduğu gibi iktibas ediyorum: "Her defasında zorunlu ve meşru mazeret dediğimiz istisnai hükümler üzerinde konuşmak ve tartışmak tarih boyunca zor olmuştur. Annenin hayatını korumak, tecavüz gibi cinsel saldırıların sonuçlarını ortadan kaldırmak ve anne rahminde ceninde ortaya çıkan ağır hastalıklar gibi konularda genelleme yaparak konuşmak, genel hükümler belirtmek yerine her bir özel durum için özel hüküm gerekebileceğini ve söz konusu özel hükmün din bilginleri, psikolog, psikiyatrist, ruh hekimi, adli tabip gibi farklı ihtisas sahiplerinin ahlâk ve hukuk çerçevesinde verebileceklerini ifade etmek isterim."

1993'te tecavüze uğrayan Bosnalı kadınların kürtaj yaptırabileceğini söyleyen M. Nuri Yılmaz da şunları söylüyordu: "Dinimiz hiçbir canlının öldürülmesini kabul etmez. Ancak burada çok farklı bir olay söz konusu. Sırp tecavüzüyle hamile kalan kadın, çocuk doğurduğunda her an o olayı hatırlayacak. Ömrü boyunca bu olayı tekrar tekrar yaşayacaktır. Kadının ruhi sağlığı bozulacaktır... Çocuk da durumunu öğrenince sarsılacaktır, yetişirken problem olacaktır. Bu nedenlerle Bosna-Hersekli kadınların bu olayda kürtaj yaptırımlarında bir sakınca yoktur... Kimsenin suçlamaya, günah demeye hakkı yok." (Tempo, 20 Ocak 1993.)

Bunun muteber bir gerekçe olmadığı görüşünde olanlar gibi düşünüyorum. Cumartesi günü yazıda atıfta bulunduğum Hayrettin Karaman Hoca'nın fetvasından başka Prof. Dr. Saim Yeprem de şöyle demektedir: "İnsan varlığı yumurtanın döllendiği andan itibaren başlar, anne karnındaki bebeğe anne sağlığı söz konusu olmadıkça dokunulamaz... Din İşleri Yüksek Kurulu'nun, insan varlığının spermin yumurtayı döllendiği andan başladığı ve beyin ölümüyle sona erdiği yönünde kararı bulunuyor. Anne karnında geçirilen süre insan hayatının aşamalarından biridir. Anne karnında geçen süre içinde insanın hayatı kutsaldır. O hayat anne karnında hangi şekilde, hangi surette oluşmuş olursa olsun bebeğin hayatı açısından fark etmez. Çocuk normal ilişkiler sonunda ya da tecavüz, zina yoluyla olmuş olabilir ancak günah, suç ve sorumluluk olarak bunu yapan kişilere aittir. Bebeğin bunda hiçbir dahli, hiçbir kabahati yoktur. O bebek masumdur, temizdir, hayatı yaşama hakkına sahiptir. Allah nezdinde de kulların nezdinde de böyledir."

İstanbul Müftü Yardımcısı Kadriye Erdemli Hanımefendi: "Rahme düşen her çocuk canlıdır, bunun tahliyesi cana kıymaktır ve dinen de günahtır. Ruh üfleme soyut bir kavramdır. Bazı kitaplarda bu bilgiler var, çağımız çok modern ve her şey ilmi verilerle tespit ediliyor. Her canlının yaşama hakkı var. Dinin doğum kontrol yöntemlerinin mahzuru yoktur fakat kürtajı doğum kontrolü olarak kullanmak çok büyük günahtır. Anne rahmine düşen çocuğun yaşama hakkı vardır. Ceninin hakları vardır. Diyelim ki çocuk sakat, ona da yaşam hakkı vermek lazım. Çocuğun engelli olup olmadığına bakılmaz yaşam hakkına bakılır."

DİB, "ALO Fetva" hattı: "Asırlardır kürtajın cinayet olduğunu söylüyoruz. Kürtaj dinin konusudur. Başbakan bunun siyasetini yapar yapmaz bilemeyiz ama kürtaj dinen haram ve bir cinayet. Bebek anne karnına girdiği

andan itibaren o artık bir canlı, kalp atışlarını bile dinliyorsunuz. Adam öldürme, insan öldürme nasılsa bu da öyledir.

Allah'ın halkettiği hiçbir cenin "nefret objesi" değildir, doğmaya, dünyaya gözünü açmaya hakkı vardır.

NOT: Zamanımızın Karacoğlan'ı dert ve dava adamı Abdurrahim Karakoç'a Allah'tan rahmet dilerim. Mekânı cennet olsun.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dünya bahçesi

Ali Bulaç 2012.06.14

10. Türkçe Olimpiyatları dolayısıyla dünyanın her bölgesinden ülkemize gelen çocukları sahnelerde, ekranlarda seyrediyoruz. Bir bölümünü evlerimizde misafir ediyoruz.

Farklı dinlerden de olsalar, okudukları okullar onlara peygamber sünnetinden neş'et eden edebi, alçakgönüllülüğü, fedakârlığı, yardımlaşmayı, sabrı, iffeti, nezaket ve kibarlığı bir irfan ve hayat tarzı olarak kazandırmış.

Güzel şiirler okuyorlar, şarkılarımızı-türkülerimizi söylüyorlar. Bizimle okudukları şiir ve şarkılar-türküler üzerinden duygusal bağlar kurmaları çok hoş. Bizi gerçekten mutlu ediyor. Ama biz bunun kendi şiirlerini, şarkı türkülerini unutup bizim kültürel hegemonyamız altına girmelerinin bir yolu olmadığını biliyoruz.

Bizim geleneğimizde sömürgecilik yoktur, fethettiğimiz yerlerde insanları kendi dinleri, örf ve adetleri, gelenek ve yaşama biçimleriyle, dolayısıyla dilleri ve türküleriyle baş başa bıraktık. Batı'nın girdiği her yer ise dümdüz oldu. Batı sömürgeci politikalarla ayak bastığı her yeri silindir gibi ezdi, düzledi geçti. Fransızlar Zaire'ye gittiklerinde yerel diller konuşulur, anlaşma ortaklaşa Arapça üzerinden sağlanırdı. Arapçaya karşı yerel dilleri yüceltiler, ortak anlaşma dili kaldırıldı, derken farklı dil ve etnik topluluklara mensup kendi aralarında anlaşamaz, basit alışverişleri dahi yapamaz hale geldiler. İşi bu kıvama getiren Fransızlar, Fransızca'yı resmi dil ilan ettiler. Şimdi Zaireliler ne Arapça biliyor ne yerel dillerini. Fransızca Fransız sömürgeciliğinin devamını sağlar vaziyette iş görüyor. Umarım bu trajik örnek, temel bir hak olarak Kürtçenin ana dil eğitimi ve öğrenimi talebi karşılanırken dikkate alınır.

Tabii ki dünyaya yayılan Türk okullarının gittikleri ülkelerin halklarına kendi dillerini unutturma gibi bir amacı yok. Zira en azından Türkçenin de öğretildiği okullarda yerel diller ve İngilizce de öğretiliyor.

Hem Türkçe -veya Arapça ya da başka bir dil- kendi başına ne ifade eder ki! Bir dilde "yaşatma ideali"ni dile getirebileceğiniz gibi öldürmeyi, zulmü, ahlaki dejenerasyonu da dile getirebilirsiniz. Efendimiz (sas) de Arapça

konusuyordu, Ebu Cehil de... Önemli olan bir dille neyi anlattığınız, neyi öğrettiğiniz, hangi idealleri, ahlaki değerleri yaymaya çalıştığınızdır. Modern çağ milliyetçi ideolojileri ve siyasetleri "dilleri" kendi başına yüceltti, fetiş hale getirdi.

Türk okullarının bütün dünyaya taşımaya çalıştığı değer "kendi başına Türkçe, türkü-şarkı" değildir elbette. Son derece modern cesametli binalar, teknik donanım veya müfredat programlarına uygun okutulan dersler (tabiat bilimleri veya sosyal bilgiler) de değildir. Bunlar dünyanın her yerinde var. Türk okullarının dünyaya götürdüğü değer "iyi insan modeli"dir. Yani iyiliği öğreten, yayan, iyilik ve güzelliği yaşatan (ma'ruf olanı ve ihsanı) hedef alan yüksek ahlaki değerler. İşte bu değerlerden modern dünya, modern eğitim ve beşeriyet yoksundur. Aileler seve seve çocuklarını bu okullarını veriyorlarsa, bilin ki ne Mehmet Akif'in şiirleri ne Sezen Aksu şarkıları ne İbrahim Tatlıses'in türkülerini Türkçe okusunlar diye vermiyorlardır. Bu okullarda modern dünyanın kaybettiği bir şeyi buluyorlardır. Bu, yüksek ahlak ve iyi insan idealidir. Eğer okullarımızla dünyanın bu değerler çerçevesinde dikkatini ve ilgisini çekebilirsek büyük bir iş başarmış olacağız. Bu ulvi hedef ve gayeye ulaştıracak anlam ve yol haritasını Hocaefendi son kitabı "Yaşatma İdeali"nde gayet güzel anlatmış bulunuyor.

Hüzünle seyrettiğim bir manzara var. Benzer bir tabloyu hac ve umrede de müşahade ediyorum. Buralarda beşeriyet sanki resmi geçit yapıyor. Yaklaşık 150 ülkeden gelen çocuklar yerel kıyafetleriyle rengârenk. Zengin bir bahçe gibidirler. Allah'ın enva-ı türde yarattığı bir çiçek bahçesi sanki. Fakat biliyorum ki, bu örflerin, kültürlerin zenginliği ve çeşitliliği sadece sahneye ve ekranlara mahsustur. Gösteri bittiğinde herkes tektip elbiselerini giyer ki, bu Batı'nın bütün dünyaya dayattığı tek kılık kıyafettir.

Batı'nın tekdüze hale getirdiği bir dünyada yüksek ahlaki değerleri ve iyiliği ayağa kaldırabilirsek belki bir gün örflerin, gelenek ve kültürlerin çeşitliliği ve zenginliği de sağlanacaktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İki yıllık yeni süreç

Ali Bulaç 2012.06.16

Son iki günde iki önemli gelişme yaşadık, her iki gelişme de Türkiye'de kolay öngörülerin işe yaramadığını bir kere daha göstermiş oldu. Bu ülkenin kendine özgü toplumsal dinamikleri vardır, olayları salt aktüel siyasi polemikler ışığında değerlendirenler hep yanılırlar.

Söz konusu dinamikler ile siyaset sosyolojisinin verileri bir arada ele alındığında doğru okumalar yapılabilir.

Bakalım:

Sayın Başbakan Erdoğan'ın "cemaat-hükümet çatışması" haber ve yorumlarının havada uçuştığı bir dönemde, Fethullah Gülen Hocaefendi'yi Türkiye'ye davet etti. Yine Başbakan Erdoğan'ın başkanlık, yarı-başkanlık veya partili cumhurbaşkanlığı seçenekleri konuşulurken, Anayasa Mahkemesi'nin verdiği kararla Sayın Abdullah Gül'ün de seçenek olabileceği konusu gündemdeki yerini almış oldu.

Yakın çevremdekiler bilir, aylardır benim tahminim bu yönde idi: Yani 7 artı 5. Karar öyle çıktı. 5 artı 5 şeklinde de çıkabilirdi, fakat Türkiye'nin iki ayağı bir ayakkabıya sıkışabilirdi. Anayasa Mahkemesi'nin 7 yıl seçeneğini teyit eder yönde karar alacağı bana göre yüzde 1 ihtimal dahilinde değildi.

AYM'nin verdiği karar önümüze iki yıllık yepyeni bir sürecin önünü açtı.

İlki, bundan sonra Erdoğan'ın yeni süreçte tek tabanca olduğu ihtimalini ortadan kaldırdı. En azından Erdoğan'ın teorik ve yasal olarak bir rakibi var. O da Abdullah Gül.

İkincisi yeni anayasal düzenlemelerle, cumhurbaşkanına hangi yeni yetkiler ve formasyonlar kazandırılırsa kazandırılınsın, bu elbise sadece R. Tayyip Erdoğan'ın beden ölçülerine göre dikilmeyecek, terzi Abdullah Gül'ü de dikkate almak durumunda olacaktır. Bu, AK Parti'den bu yönde gelebilecek bütün talep ve önerilerde göz önünde bulundurulması gereken bir noktadır.

Diğeri, iki sene sonra adayların belirlenmesine sıra geldiğinde, Erdoğan mı, Gül mü sorusunun cevabı sadece kişisel tercih, parti içi eski konsensüs veya yol arkadaşlığının gerektirdiği vefa ile verilmeyecek. Cevapta toplumsal dinamikler, süren darbe teşebbüsleri davalarının seyri, vesayet rejiminin sona erdirilmesi yönünde kimin çaba gösterdiği, Kürt sorunu, STK'lar, iş dünyası, Türkiye'nin tıkanan dış politikasında yeni virajların alınıp alınmayacağı konusu, ekonomide ortaya çıkabilecek sürpriz gelişmeler, 2013-Kasım yerel seçimlerinde alınacak sonuç, yeni ve sivil bir anayasaya duyulan istek, gösterilecek samimiyet ve eğer anayasa değişirse parlamenter sistemin durumu da rol oynayacak.

Gül'ün ne düşündüğünü şu anda bilebilecek durumda değiliz. Ancak toplumsal iç dinamikler ve 12 referandumunun yeni sistemi önüne bir seçenek koydu. Bazen kişiler istemeseler de belli rollere zorlanabilirler.

Belirtmek gerekir ki, 2014'te seçilecek cumhurbaşkanı seleflerinden farklı olmak durumundadır. Cumhurbaşkanının zaten bugün sorumsuzluğuna karşılık hayli geniş yetkileri var, bir de buna halkın desteği, sandığın gücü eklenecektir. Hiç kimse halk tarafından seçilmiş bir makamda otururken, kendisine eşdeğer veya daha etkin bir yürütme ve başbakan istemez. Başbakanı da, yürütmeyi de doğal olarak rakibi görecektir. Bu açıdan Başbakan Erdoğan'ın başkanlık, yarı başkanlık veya partili cumhurbaşkanı formüllerini gündeme getiriyor olması boşuna değildir. 2007'nin e muhtırası ortamında "cumhurbaşkanını halk seçsin" formülü getirilirken bunlar üzerinde yeterince düşünülmedi, bugün ise karşımıza çıkmış bulunuyorlar.

Başbakan Erdoğan'ın Arena'da yaptığı konuşma tam da AYM'nin karar vereceği günün arifesine denk geldi. İyi bir metindi, gönüllere inşirah verdi. Yakın ve aktüel politik anlamının ötesinde, Başbakan'ın "hasret bitsin" çağrısı 2002'den bu yana her seçimde oyları biraz daha artıran siyasetin bundan sonra da geniş toplumsal destekle yürüyebileceğinin tamamen farkında olduğunu ihsas ettirmiş oldu. Duygusal ve sahici retorikine rağmen siyaseti realizm zemininde okuyabilen Başbakan da biliyor ki, çatışma zaaf getirir. Söz konusu toplumsal destek sistemin alacağı her şekil için de belirleyici olmaya devam edecektir. Doğru olanı, makul ve herkesin hayrına olanı da budur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Başbakan'ın gündemi ve aydınlar

Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın muazzam bir sahne hakimiyeti var. Nasıl başarılı sanatçılar gibi performansını salona yansıtabiliyor, hem meydanlarda hem ekranda "halka dokunuyor!"

Siyasette başarılı olan bir lider bittabi gündem oluşturur. Muhtemelen akademik ve magazin dünyası dışında kalan kamuoyu ve elbette en başta medya Başbakan'ın arkasından gidiyor. Türkiye'de aydınlar siyasetçinin arkasından gittiğinden onlar da medya gibi Başbakan'ı takip ediyor.

Başbakan'ın gündem oluşturması her zaman olumsuz değildir. Serinkanlılıkla konuşulması gerekli konular var. Biz henüz ciddi konuları konuşmuş değiliz. Bir siyasetçi, işine gelen konuları gündeme taşımış olabilir. Öyle de olsa konu siyasetin gelişmesine hizmet edecekse, müzakereye açılmalıdır. Durup dururken önemli konular müzakere konusu olmuyor. Bana sorarsanız son zamanlarda Başbakan'ın gündeme taşıdığı "dindar nesil yetiştirmek, imam hatipler, tiyatroların durumu, kürtaj ve sezaryen, Diyanet'le ilgili 136. madde, Çamlıca'ya cami yapılması, başkanlık sistemi veya yarı başkanlık ya da partili cumhurbaşkanı formülü" vb. konuların tartışılması iyi oldu. Ajandada 'sürpriz konular' olduğunu da söyleyebilirim.

Süren tartışmalar -mesela kürtaj konusu- çok öğretici. Bu sayede hem bilgilerimizi artırıp bir kanaate sahip oluyoruz, hem kimin nerede ve hangi bakış açısına sahip olduğunu öğreniyoruz. En iyi öğrenme yollarından biri dikkate değer vesilelerle araştırıp yeni bilgilere ulaşmak, farklı düşünenlerle verimli bir tartışmayı yürütebilmek. Kürtaj tartışması dinin referansları, haklar teorisi ve modern insanın Tanrı-beden-hayat algısı hakkında bize ilginç perspektifler kazandırdı. "Hayat hakkı" karşısına çıkarılan "kişisel tercih hakkı" ve bedenin Allah'ın müdahalesinden özerkleştirilip erkeğe ve kadına mülk olarak verilmesi, kadim Arap cahiliye algı kategorisinin modern felsefenin ruhunda devam ettiğini gösteriyor.

İslam dünyasının laik aydınları Batı'nın tüketicileri. İktidarların taşıyıcı araçları, modernizasyon politikaları ve yaygın ya da örgün eğitimin aptallaştırıcı etkisinde bir uygarlığın giderek derinleşen krizini fark etmeyerek, beşeri, tabii ve kültürel kaynaklarını öğütüp yok eden değirmenine su taşımakla meşguller.

Şimdi AK Parti iktidarı, üç dönemdir ona destek veren aydınların sert muhalefetiyle karşı karşıya bulunuyor. Eleştirilerin bir bölümü salt politik, bir bölümü ise varoluşsaldır, paradigmayla ilgili. İktidar ve onun medyadaki savunucuları İslami referanslarını reddettikleri için kültürel meşruiyetleri boşluğa düşmüş bulunuyor. Tartışmaya açılan konulara felsefi-kelami zemin oluşturacak aydın veya yazar yok, köşe yazıları polemik türünden şeyler.

Liberallerin sert muhalefetine karşılık iktidarı savunmak durumunda olanlar İslamcılıktan muhafazakarlığa geçiş yaparlarken, sürece uygun olarak konformist oldular, onlar artık iktidarı iktidar için savunuyorlar; tanıştıkları yeni mekanlarda geceleri iştirak ettikleri fasılların ağız tadıyla sürmesini istiyorlar. Dünün "İslamcı veya İslami kesim" in yazarları, tıpkı dünün solcuları ve milliyetçileri gibi konformistleştikçe "liberalleşiyor"lar. Hakikatte birkaç liberal sahici yazar ve akademisyen dışında "solcu-sosyalist, milliyetçi ve İslamcı kökenden gelen günün liberalleri" bu düşünceyi konformizmin küresel zamana uyum çerçevesinde meşruiyet aracı olarak kullanıyorlar.

AK Parti seçmeninin orta sınıf ve alt katmanında ve geniş yoksul kitlelerde ise yatışması şöyle dursun, öfkeye dönüşme istidadı kazanan beklentiler var. İktidarın ehl-i rahat aydınları bunu algılayamıyorlar bile. Laikçi medyanın ve klasik aydınların tabii ki miadı dolmuş, ama bu dini içi boşaltılmış diyanete dönüştüren söz konusu konformist muhafazakar gazeteci ve aydınların da miadı dolmuş bulunuyor.

Başbakan gündem oluşturuyor, konuları tartışmaya açıyor, tezler temellendirilemediği için sonunda Başbakan'ın muhaliflerinin gösterdiği çerçevede politik ve yasal sonuca bağlanıp düzen bu şekilde sürüyor. Istırap çeken hakikat arayıcıları ve sessiz kitleler dışında herkes durumdan memnun.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Erkeğin fendi

Ali Bulaç 2012.06.21

Kürtaj yanlısı kadınların argümanlarını ve protesto biçimlerini hep birlikte müşahade ettik. Burada bir gariplik yok, onlar "kadın haklarını ve kadının bedeni üzerindeki özerkliği"ni savunuyorlar.

Ancak (bazı) erkeklerin kadın ve beden haklarını şövalye ruhuyla ve elbette cengaverce savunmalarını da dikkate almak ve anlamaya çalışmak gerekir.

Yıllardır, aynı tekerlemeyi dile getirenler bize kadın haklarıyla birlikte gelen özgürlüğün "erkek egemen bir dünyada kadınları cemaatçi kodlara mahkûm olmaktan çıkarttığını" söylüyorlar. Bu bayat açıklama, kürtaj ve kadın hakları adına vahşi ormanlarda çarpışan Robin Hoodlar'ın geride onları motive eden psikolojik motivasyonları gizlemeye yetmiyor.

Meramımızı somut örnekler eşliğinde anlatabiliriz: Türkiye'nin vülger sex ve cinsellik uzmanı olarak bilinen marka isimlerden Haydar Dümen, şunları söylüyor: "Kürtaj cinayetse, bu cinayeti Türkiye'de işlememiş insan yok gibidir. Ben bile 4 kere işledim. Şimdi ben 80 yaşındayım. Genç bir karım var diyelim. Bugün gebe kaldı. Düşünüyorum. Bu çocuk doğduktan sonra ben 3-5 sene daha yaşarım. Ben bu çocuğu nasıl bırakıp gideceğim. Çocuk (benden sonra) eşimin hayatını zorlaştıracaksa, zorlamanın anlamı yok... Bekârlığınızda hiç kadınla, kızla yatmadınız mı? 'Yatmadım' diyen çıksın. Eğer yatıyorsa, eğer gebe kalmışsa adam gibi götürürsün, kürtajın başında durursun." (Haber Türk, 4 Haziran 2012.)

Bu örnekte kürtajı, bedeni üzerinde mutlak tasarruf hakkına sahip olduğunu öne süren "özgür kadın"ın değil, sorumluluk almadan cinsel hayat yaşamak isteyen "özgür erkeğin" savunduğunu görüyoruz. BM Çocuk Hakları Komitesi (UNCRC) son zamanlarda Avrupa'da gelişmekte olan "bebek kutuları"nı gündemine aldı. Nottingham Üniversitesi Adli ve Ailevi Psikoloji Merkezi'nde çalışan Kevin Browne, en çok erkeklerin yeni doğmuş bebekleri getirip kutulara bıraktıklarını kaydediyor. Konsensus'un 81 ilde yaptığı "Kürtaj araştırması"na göre kürtajın yasaklanmasına karşı çıkan erkekler yüzde 56,4, kadınlar 54,0. Yani kürtaj yasağına karşı çıkan erkekler kadınlardan daha fazla.

Bir de Hürriyet yazarına kulak verelim. Mehmet Y. Yılmaz kürtaj yaptırma sebeplerini sıraladıktan sonra şöyle demektedir: "Ama 'kürtaja karar verme hakkı' sadece bunlarla açıklanamaz. Bir kadın, sadece istemediği bir gebeliği sona erdirmek için de kürtaj hakkına sahiptir. Kimse, bir kadını istemediği bir çocuğu doğurmaya zorlayamaz, bunun için tecavüz gibi, hastalıklar gibi gerekçeler bulmak zorunda da değildir. Hatta neden kürtaj olduğunu açıklamak zorunda bile değildir. Vücudu kadına aittir ve süresi içinde olmak koşuluyla kürtaj yaptırma hakkına sadece bu nedenle sahiptir." (7 Haziran 2012)

Bu açıdan baktığımızda "Gebe kalırım doğurmam/Beden benimdir/Ne koca ne hoca/Ben özgürüm" diye "hak arayışı"na çıkan kadın, gerçekte erkeğin bedeni üzerindeki denetimine karşı çıkmıyor, bedenini bedelsiz, maliyetsiz erkeğe sunuyor. Böylesine özgür bir dünyada erkek, kadının ne geçimini, ne sağlığını, ne güvenliğini,

ne gebeliğini üstlenir. Birlikte olur, gebe kalırsa da "hijyen ve tıbbi donanımı iyi olan klinikler"e gider, bebeği aldırır. Bunu hayatı boyunca kaç kadın üzerinden dilediği sayıda yapar.

Erkeğin yapması gereken şey, kadının birey olarak kendi bedeni üzerinde özgür olduğunu; kürtaja din, gelenek, aile, yasalar ve erkeğin karışamayacağı ideolojisi içinde düşünmesini sağlayıp, partneri gebe kaldığında "Beden senin. Özgürsün, ben ne karışırım. Sorun yok, bildiğim bir klinik var..." diyebilmektir.

Feminizm, erkeğin kadını bedel ödemediği sömürdüğü bir ideoloji olarak en çok erkekler tarafından savunuluyor. İdeolojiler bilimsel teoriler gibidir, iş gördükleri sürece kullanılırlar. Eskiden olduğu gibi bugün de elbette hâlâ bazı hak tanımaz erkekler kadın üzerinde kaba güç kullanarak üzerinde tahakküm kuruyorlar. Ama bugün tıpkı kadının yumuşak güç (maharet, zeka, stratejik hüner ve tezyin edilmiş ikna yeteneğiyle erkeği yola getirip avucunun içine alması gibi) erkek de ideoloji ve zihniyet değişimi sağlama yoluyla kadını avucu içine almakta, onu sorumluluk üstlenmeden sömürmeye devam etmektedir. "Kadının fendi erkeği yendi" denir ama bu olayda durum aksinedir: Erkeğin fendi kadını yeniyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ruh, can ve beden

Ali Bulaç 2012.06.23

1964'te Ürdün Müftülüğü'nün verdiği bir fetvaya göre 120 günden önce henüz ruh üfürülmediği için cenin aldırılabilir. Belirtmek gerekir ki, söz konusu fetvada esas alınan hadisin delaleti böyle bir fetvanın mesnedi olamaz. Zira:

- 1) Hadiste yaratılış safhaları sayılmakta, ancak hiçbir safhası için "henüz ruh almadı, dolayısıyla öldürülebilir" zikri geçmemektedir.
- 2) Rivayetin versiyonlarında 40, 42, 45 ve 120 gün belirtilirken her ne hikmetse en üst sınır yani 120 günü esas alınmış, pekala 40 gün de esas alınabilirdi.
- 3) Hadisi kendi bağlamı içinde aldığımızda konu çocukların öldürülmesi değil, yaratılış (Buhari, Bed'ul halk, 6) ve kader (Müslim, Kader, 1-5) konularıyla ilgilidir. Hadis'in kritiği için bkz. Hayrettin Karaman Hoca'nın "Hadislerde ve fıkıhta kürtaj" yazısı (Yeni Şafak, 3 Haziran 2012.)

Ancak acizane benim asıl dikkat çekmek istediğim husus, Kur'an genel çerçevesinde "ruh" ile "can"ın birbirinden ayrılmasıdır. Ayetler bu farkın altını çizmektedir:

"Sizi geceleyin öldüren (uyutan) ve gündüzün 'güç yetirip etkilemekte (yapıp kazanmakta) olduklarınızı' bilen, sonra adı konulmuş ecel doluncaya kadar onda sizi diriltten (uyandıran) O'dur." (6/En'am, 60). "Allah, ölecekleri zaman canlarını alır; ölmeyeni de uykusunda (bir tür ölüme sokar). Böylece, kendisi hakkında ölüm kararı verilmiş olanı(n ruhunu) tutar, öbürüsünü ise adı konulmuş bir ecele kadar salıverir." (39/Zümer, 42.)

Bu ayetlerde, uyku ile ölüm arasında analogi kurulmakta, uykunun bir tür ölüm, uykudan uyanmanın diriliş provası olduğuna dikkat çekilmektedir. Ölümden sonraki dirilişin, her gün tecrübe ettiğimiz provası uykudur.

Gece uykuya daldığımız zaman, bir tür ölüme yatıyoruz; bizi fizyolojik olarak buna mecburi kılan Allah'tır. Bünyemiz belli bir süre uyumadığımız takdirde hücrelerini yenileyemediği için hayatımızı idame ettirmemiz mümkün olmaz. İnsan ne kadar sağlıklı, zengin, muktedir, despot, inkarcı veya ateist olursa olsun, uyumak zorundadır.

Her gün tekrar ettiğimiz bu prova günün birinde sona erer, ölüme yattığımız uykudan uyanmaz, böylelikle ruhumuzun zihin ve bilinç haliyle birlikte canımız da bedenimizden ayrılmış olur. Uyku haline "geçici ölüm" diyebiliriz. Uykuda ruh gider can kalır.

Uyku sırasında bedenden ayrılanın ruh olduğu konusu tartışılmıştır. Giden ruh değil de nedir? Bir şeyin "bedeni aşkın" varlığı karıştığı kesindir. Ruh, ilahi bir emir, bir Nefha olması hasebiyle bedende çeşitli türevleri olan bir cevherdir. Can, nefis, akıl, bilinç, zihinsel faaliyet, idrak/algı, hafıza, tasavvur, tahayyül vb. manevi ve entelektüel faaliyetlerin toplamını ifade eder. Ağır uykusuzluk halinin zihni melekeleri zayıflattığını, bilincin üstünü örttüğünü deneysel olarak biliyoruz. Bir kısım bilginler uyku sırasında ruhun dağ tepe yolculuklara çıkıp farklı alemlerde müşahedelerde bulunduğunu düşünmüşlerdir.

Uykuda can bedende kalır. Uyku halinde bedenin ruhla ilişkisi neredeyse candan ibarettir. Çünkü beyin faaliyeti dursa bile, kalp atmaya devam eder, iç organlar çalışır, dış organlar asgari seviyede hareket kabiliyetlerini korur, nefes alınır verilir. Uykuda yolculuğa çıkan ruh ve onun entelektüel-ruhsal türevleri müteal/aşkın mertebelere, öte veya iç-batını alemlere yolculuklara çıkar, dünyanın beş duyu organımızla algıladığımız varlık biçimlerinin hakiki dünyalarına, dünyada müşahade edemediğimiz başka varlıklara uzanır ve bunları biz bambaşka bir alemin teması olarak rüyalarımızda görürüz. Rüya, özü itibarıyla hayatın salt bu dünyadan ibaret olmadığını bize her gece öğretmekte, başka hayatların varlığını hatırlatmaktadır. Bu durumda uyku ölüm ise, rüya öbür dünyanın (ahiret), uykudan uyanmak ise ölümden sonraki dirilişin kanıtı, anlatımı, gösterisidir. Terk ettiği canlı bedene ruhun geri gelmesiyle uykudan uyanmak, kesin ölümden sonra dirilişin de göstergesidir.

Ayetler "iki ölüm"den söz eder: Biri uyku halindeki "geçici ölüm", diğeri dünyadan kesin ayrılma hali olan ölüm. İlkinde ruh alınır, ama uyku halindeki beden canlı olma vasfını korumaya devam eder. Kesin ayrılma halinde ise canla beraber ruh da bedenden ayrılır.

120 günden önce ruh üfürülmedi diye ceninin kürtajla alınabileceğini öne sürenler, bir tür uyku halindeki insanın da öldürülebileceğini -zımnen- kabul etmiş olurlar ki, bu tamamıyla batıl bir hükümdür.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Cenin hakları

Ali Bulaç 2012.06.25

Hakların belirlenmesinde laik/liberal bakış açısı, "çıkart"ı esas alır.

Buna göre öznenin bir fiilde çıkarı varsa hakkı da vardır. Bu açıdan -çeşitli sebepler dolayısıyla- ceninin öldürülmesinde annenin çıkarı söz konusu olduğundan onu öldürme hakkı da vardır; ceninin canlı olması

öldürülmemesinin gerekçesi olamaz, çünkü hayvan da canlıdır. Hayvanı keser, etini yeriz; çünkü hayvan canlı da olsa zihin-bilinç sahibi, yani kişilik değildir; nitekim talep etmez.

Liberal hak teorisine göre ceninin olmayan çıkarı ile annenin çıkarı arasında tercih anneninkinden yana yapılır. Çıkarına rağmen, kadının doğurmaya zorlanması, bedenini kendisine bağımlı başka varlığın (cenin) ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılmak zorunda bırakılması kadının bedeni ve geleceği üzerinde karar verme, onun özerk birey olma hakkına aykırıdır. Liberal felsefe hak ve özgürlüklerin belirlenmesinde bireyi, bireyin kendi çıkarını istemesini, elde etmesini, ona sahip olmasını ve korumasını esas aldığından, acı hissetmeyen ve talepkar olmayan cenini hak sahibi görmez. Nitekim Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi 1970'lerde Roe v. Wade kararını verirken, kürtajda kadının kişisel kararının özel yaşama hakkının özerk alanına girdiğini düşünmüştür. AİHM de, doğmamış çocuğu kendi başına hak sahibi saymaz. Bebeği istemiyorsa, menfaati dolayısıyla aldirabilir. İslam bakış açısından hamile kadın, "taşıyıcı"dır, bir başka canı taşımaktadır, bu ona taşıdığı canı aldırma hakkını vermez, babasına da, şu veya bu ayda devletin çıkarttığı yasalara da.

Genel olarak dinlerin ve özelde İslamiyet'in bakış açısından ise cenin "can"dır, canın korunması temel bir ilkedir. Cenin, sperm ile yumurtanın döllenmesinden itibaren başlar, can teşekkül eder. Anne karnında canlandığı andan itibaren, bebek artık sadece anneye değil, babaya veya devlete de ait değildir. Onu Yaratan'a aittir. Anne karnında geçen 9 aylık süre, ölüme kadar başlayacak olan hayatın ilk adımıdır. Daha ilk adımında canı almak cinayettir. Hakkı çıkara dayandıran bakış açısı dine iki noktadan itiraz eder:

a) Cenin canlı olsa bile, 10 haftadan veya 4 aydan önce öldürülmesi ona acı vermez, zira acıyı hissedecek kadar sinir sistemi gelişmemiştir, dolayısıyla çıkarı yoktur.

b) Zihinsel olarak gelişmediği için bilinç sahibi kişilik değildir, çıkar talep edemediği için hak da talep edemez. Cenin, ana rahmi dışında 'yaşayabilir' hale gelinceye kadar yaşama hakkına sahip değildir.

İslam bakış açısından ceninin zihin-bilinç sahibi olmaması da önemli değildir, engelli gibi onun da yaşama hakkı vardır. Cenin gelişme sürecine girmiş kişiliktir, değil hayatının korunması, anne karnında iken miras hakkının dahi korunması gerekir. Bu kuralı vaz'eden bizim nefsimizin çıkar merkezli süs/rasyonalizasyon değil, yaratan Allah'tır.

Etleri helal sayılan hayvanlar kesilir, çünkü bunların kesilmesini de "helal kılan Allah"tır, O helal kılmasaydı onları kesmek de yasaklanırdı veya etleri yenmezdi; domuz eti, ölü hayvan eti gibi. Özetle ceninin can(lı) olması hususu, eksik bilinç veya acı hissedip hissetmemesinin üstünde belirleyendir. Ceninin canı anneye bağlı ve bağımlıdır, hamile kadın "iki can"dır. Ona bu hakkı onu Yaratan Hak vermiştir; ceninin hakkını ihlal etmek Hak Teala'ya meydan okumaktır.

Kürtaj tartışmasını en iyi 20 Haziran Zaman'daki karikatürde Osman Turhan özetlemişti. Hamile kadın "Benim bedenim/benim kararım" diye bağırıyor, karnındaki bebek de "Benim bedenim/annemin kararı" diyor!

Kur'an sorar: "Yoksa insana her arzu ettiği şey (çıkarı kendinde hak görme) mi var?" (53/Necm, 24) Kürtaj tartışması, bize liberal-laik haklar teorisinin ne kadar vicdansız ve hayata düşman, dini bakış açısının da hayata ne yüksek seviyede değer verdiğini göstermiş oldu. Kürtaj savunucuları "günaha özgürlük" talebinde bulunurken, savunmasız bir bebeği öldürmeyi bira içme günahıyla aynı şey sayıyorlar.

Ayırım bu kadar net ve somuttur. Konu sadece kürtajla ilgili değil, insan hakları kavramını içine alan bütün konularla ilgilidir. İnsan haklarını AB'den veya liberal felsefeden alabileceğimizi düşünenler, bu temel felsefi/zihni ayırımı göz önüne almalılar. İki temel yaklaşım zahirde örtüşüyor gibi görünse de, hakikatte aynı şeyler değildir. Birinden birini seçerseniz ona göre haklar paketiniz değişir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kritik dönem

Ali Bulaç 2012.06.28

Suriye ile yaşadığımız gerilim sürüyor. Başbakan Erdoğan, sorunu uluslararası platformlara taşıyarak Suriye'yi sıkıştırma yolunu seçtiğini söylüyor, ama şunları da ekliyor:

"İntikam alacağız, yaptıklarımızla yetinmeyeceğiz; Şam tehdittir, Esed düşmandır; askeri angajmanlar değiştiğinden Suriye kuvvetleri uyarısız vurulacaktır; Esed gidinceye kadar muhaliflere destek verilecektir". Bu zannedildiği gibi gerilimin düşürüldüğünü değil, önümüzdeki süreçte ciddi bir savaş hazırlığına kapı araladığını gösteriyor.

Türkiye'nin öteden beri muhaliflere diplomatik, beşeri ve silah desteği verdiğini bilmeyen yok. S. Arabistan ve Katar'ın finanse ettiği söz konusu destek New York Times'ın yazdığına göre (21 Haziran) CIA aracılığıyla muhalifleri silahlandırmak şeklinde sürmektedir. CIA hücreleri güney illerimizde gizli operasyonlar düzenleyerek tüfek, roket, el bombaları ve tanksavar gibi silah ve mühimmatı sınırdan geçirip muhaliflere veriyorlar. Benzer haberlere İngiliz The Guardian gazetesi de yer verdi. Başka iddialara göre, Irak işgalinde olduğu gibi Adana İncirlik üssü bu sefer de aktif olarak kullanılmaktadır. Yine aynı Amerikan gazetesi (NYT) daha eylül ayında (20 Eylül) ABD ile Türkiye'nin Esed sonrası için birlikte çalıştıklarını, Esed'in devrilmesi için Türkiye'ye önemli roller düşüğünü yazmıştı. ABD, 2006'dan bu yana Suriye'deki yönetimin devrilmesi için bütçe ayırmıştı; WikiLeaks belgelerinde yer alan notlara göre bunun 6,3 milyon doları sadece sürgündeki Adalet ve Kalkınma Hareketi'nin Londra'da yayına geçen Barada TV içindi (Radikal, 13 Nisan 2011).

Fakat uçak kriziyle ilgili en dikkat çekici iddialar İtalyan ve Rus medyasından geldi. İtalyan havacılık muhabiri Cenciotti'ye göre Türk uçağının düşürülmesinin sebebi Suriye hava savunmasını test etmesiydi. Sıradan ihlal durumlarında uçak düşürülmez; şu aşamalar takip edilir: Uyarı, havada yolunun kesilmesi, eskort uçuşu. Rus uzmanlar da aynı görüşte. Igor Kortchenko'ya göre Türk uçakları, Suriye çevresindeki radyo-elektronik aktiviteleriyle ilgili yaptığı uçuşların sonuçlarını NATO mensubu diğer ülkelere vermektedir. Hava Savunma Dergisi Vestnik PVO Genel Yayın Yönetmeni Said Aminov'a göre, uçağın keşif amacı Rus yapımı orta ve kısa menzilli füzelerinden oluşan uçaksavar savunma sistemlerinin yeterliliğini test etmektir. Başka bir iddia, uçuşun amacı Kesep bölgesinde Rusların yenilediği radar ve Lazkiye'deki füze rampa sistemlerinin test edilmesi idi, düşürülen Türk uçağının yanında başka bir uçak vardı. Ruslar, Malatya'da NATO'ya bağlı radar sisteminin kurulması üzerine Suriye'ye olan silah ve teknik donanım faaliyetlerini artırdılar. Kısaca Malatya radar sistemi, Rusları aleyhimize harekete geçirmiş oldu.

Düşürülen uçağımızla ilgili farklı bilgi ve iddialara yer vermemin sebebi, savaş zamanlarında ilk kaybolanın, hakikatlerin olmasıdır. Hakikatin ne olduğunu bulmak için farklı bilgi ve iddiaları da bilmek gerekir. Bu,

hakikate olan saygımız ve muhtemel bir komploya karşı kendimizi korumamız dolayısıyla elzemdir. Temel haklar kavramını "menfaat"e dayandıran modern felsefe, menfaati kürtajdıan iktisadi hayatın tanzimine, sosyal düzenin işletilmesinden uluslararası politikalara kadar aynı mantıkla kullanır. Ulus devletler ulusal-milli menfaatlerini dokunulmaz kutsal hak olarak yüceltirler, ama hep masumlar zarar görür. İran-lrak savaşında olduğu gibi.

Birileri bizi bir savaşa itiyor. Bugün yanımızda durur gibi görünen Amerika ve Batı bizi yalnız bırakır. Suriye'deki yönetimi, iç savaşı, katliamları, Baas ideolojisini zerre miktarı onaylıyor değilim. Fakat çözüm bugün takip ettiğimiz yol değildir. Bizi Suriye ile yetmezmiş gibi Irak, Lübnan ve İran'la da ateşin içine atacak, hatta Rusya ile karşı karşıya getirecek milliyetçi ve mezhepçi kışkırtıcı retoriklerden uzak durmalıyız. Başbakan Erdoğan'a büyük sorumluluklar düşüyor. Ben onun kalbinin derinliklerinde on binlerce Türkiyeli ve Suriyelinin hayatını kaybedeceği bir savaşı reddeden güçlü bir iman ve vicdan olduğuna kuvvetle inanıyorum. Hiç değilse bugün çok ihtiyacımız olan feraset, derin kavrayış ve hilm ile analiz kabiliyetinin en güzel örneğini veren Yaşar Yakış'ın söylediklerine (Neşe Düzel'in röportajı, Taraf 23 Nisan 2012) kulak versin.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir bölgesel sorun olarak Suriye

Ali Bulaç 2012.06.30

Suriye'de sürmekte olan iç savaşın rejimle ilgili boyutu olduğu kadar bölgesel ve küresel boyutları da var. Bu ülkede meydana gelecek bir yönetim değişikliği bu ülkenin eksi ekseninde mi kalacağı, yoksa eksen mi değiştireceği konusunu kilit soru haline getirdi. Bölgesel resme bakalım:

Tunus ve Mısır'da başlayan sivil muhalefeti militarize edip sonunda ülkeyi iç savaşa sürükleyen en önemli faktör petrol zengini Körfez ülkeleri oldu. Zira apaçık ortadaydı, eğer Suriye'deki rejim de Tunus ve Mısır'daki gibi değişseydi, sıra onlara gelecekti ve hiçbir istisna olmamak üzere domino taşları gibi devrilecekti. Umman gibi sakin bir ülkede dahi bir anda gösterilerin baş göstermesi bunun işaretiydi. Körfez ülkeleri şiddet yanlısı ve silahtan başka yöntem bilmeyen grupları organize ederek Irak, Ürdün ve Lübnan üzerinden Suriye'ye soktular, sivil muhalefeti militarize ettiler, dışarıdan gelen unsurlar asker ve polise karşı silah kullanınca sivil muhalefet silahlı mücadeleye dönüştü. Arkasından Türkiye üzerinden Libya'dan silahlı unsurlar bu gruplara dâhil edildi. Bu bize gösteriyor ki, Körfez ülkeleri ilk günden Suriye iç savaşına müdahildirler, ABD'nin muhalefetin finansman işini bu ülkelere havale ettiği ise sır değil.

İran, Esed yönetimi yanında yer aldı. İlk zamanlarda Müslüman Kardeşler'in kuracağı bir hükümet formülüne paralel olarak Türkiye'nin 1946 yılı benzeri seçimlerin yapılması ve Esed'in bir dönem daha yönetimde kalması seçeneği üzerinde duruldu. Fakat muhalefet liderleri hem silahlı mücadeleyi bırakmadı hem deklare ettikleri Esed sonrası Suriye fikriyle İran'ı ve Hizbullah'ı kararlı bir biçimde Esed'in yanına çekti. Birkaç örnek verelim:

Suriye Ulusal Konseyi'nin önde gelen ismi Burhan Kalyon, Esed'i devirdikten sonra ilk yapacakları işin "İran'ı bölgeden kovup İsrail'le barış anlaşması imzalayacaklarını" açıkladı. Eski Başbakanlardan Ma'ruf Devalibi'nin oğlu Nevfel Devalibi İsrail gazetesi Ma'ariv'e verdiği demeçte "Yeni Suriye'nin İsrail'le barış müzakerelerini

yapacağını" söylüyordu (Yeni Şafak, 30 Nisan 2012). Daha ilginç ve elbette dramatik olanı Hasan el Benna sempozyumu dolayısıyla Türkiye'ye gelen Suriye Müslüman Kardeşler Başkanı Riyad El Şakfa'nın verdiği demeçti: "Suriye'deki devrimin başarısı bütün bölgede ciddi değişikliklere yol açacaktır. Bu sayede İran, Irak, Suriye üzerindeki Hizbullah ittifakının beli kırılacak ve bölge böyle bir beladan kurtulmuş olacaktır." (TimeTürk, 7 Mayıs 2012). Şakfa'nın temennisi, "Arap baharı"nın "İslam baharı"na dönüşüp İran rejimini silip süpürmesidir.

Kalyon, Devalibi, Şakfa vd.nin deklare ettikleri "Esed sonrası yeni Suriye" elbette İran ve Hizbullah için bir tehdittir. Nihayet bunu İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres de dile getirmiştir: "Suriye'deki yönetimin yıkılması Hizbullah için öldürücü bir darbe olacaktır" (Yedioth Ahronoth, 4 Nisan 2012).

İsrail açısından Suriye, İran'ın bölgedeki kolu kanadıdır, Hizbullah Suriye ile vardır. İsrail, bir yandan İran'ı nükleer programını tamamlayamadan vurup etkisiz hale getirmek istiyor, öte yandan 2006 yenilgisinin intikamını alıp Hizbullah'ı Lübnan'dan silmek istiyor. Ama bugünkü Suriye durdukça bu mümkün olmayacak, dolayısıyla her ne olursa olsun mevcut yönetimin devrilmesini ve ona bu fırsatı kullanmaya göz yumacak yeni bir yönetimin gelmesini istiyor. Bunun karşılığında Golan'ı bile devretmeye hazır, çünkü Peres "Hem Hizbullah hem Golan tepeleri olmaz, ikisinden birini tercih etmeliyiz." diyor.

Tabii ki bu resme yeni Irak'ı eklemek gerekir. Saddam dönemi Irak, İran'a hasımdı; yeni Irak müttefik. Dolayısıyla Suriye, arkasında İran, Irak ve Lübnan Hizbullah'ı olan bölgesel koruma altında olan bir ülke olarak karşımıza çıkıyor. Bu kombinezonda Türkiye eğer fiili adım atacaksa, İsrail'e ve ABD'ye karşı öfke içinde olan Arap kamuoyundan başka bu dört bölge ülkesini de hesaba katmalı. Suriye'ye müdahale Suriye'den ibaret kalmaz, bölgesel bir savaşa döner. Elbette bunun küresel boyutuna Rusya ve Çin'i de ilave etmeliyiz.

Sorularımız şunlar: Türkiye, Suriye'ye niçin müdahale etsin? Kimin yanında ve kime karşı olmayı göze alarak müdahale etsin? Müdahalesinin maliyeti ve sonuçları ne olacak?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Suriye'nin kuzeyine Çekiç Güç

Ali Bulaç 2012.07.02

Suriye'deki iç savaşın nasıl sonuçlanacağı büyük ölçüde iç dinamiklerin performansına; bölge ülkelerinin tutumuna ve maalesef küresel güçlerin aralarında varacağı mutabakata bağlı görünmektedir.

Akan kanın durmaması durumunda giderek daha çok bitkin düşecek olan Suriye, orta vadede tıpkı Irak gibi önce fiilen, sonra resmen üç parçaya ayrılacaktır. "Tampon bölge" bunun ilk adımıdır.

Bu yılın başında Suriyeli muhaliflerden eski diplomat M.Bessam İmadi, "Türkiye'nin BM kararı olmadan NATO'yu kuzeyde tampon bölge kurması için ikna etmesini" istemişti. İmadi'ye göre Esed rejiminin vahşetinden daha çok insanın kaçması, özellikle askerlerin ordudan ayrılması bu şekilde sağlanabilecekti. Nisan ayına geldiğimizde Suriyeli muhalifler Annan Planı başarısız olursa, Türkiye'nin sınırda tampon bölge oluşturmasını istediler. Suriyeli muhalif hukukçu Behiye Mardini, El Arabiye televizyonuna verdiği demeçte (7 Nisan) "Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, nisan ayının başında muhaliflerle yaptığı görüşmede, Annan

Planı'nın başarısız olması durumunda, Türkiye'nin Suriye sınırında tampon bölge oluşturma sözünü verdiğini" söylüyordu. O günlerde hem dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy hem ABD'li yetkililere dayanarak Foreign Policy dergisi, Esed'in demokrasiye geçişte başarısız olması durumunda Suriye'de bir "yardım koridoru"nun B Planı olarak hayata geçirileceğini söylüyorlardı.

Yahudi lobilerine yakınlığıyla bilinen Amerikalı siyasetçilerden emekli general Paul E.Vallely, Hatay'da yaptığı görüşmelerin ardından düzenlediği basın toplantısında tampon bölgeyi gündeme getirdi. Aynı lobilerin temsilcileri olan ABD'nin eski başkan adaylarından Cumhuriyetçi Senatör John McCain ve Joe Lieberman ikilisi 10 Nisan'da Hatay'ın Yayladağı ilçesindeki çadırkentleri ziyaret ettikten sonra 'güvenli bölgeler' kurulmasını istediler. Bir ABD Savunma Bakanlığı yetkilisi, son NATO zirvesinde Türkiye'nin üye ülkelerden ve NATO'dan talepleri arasında "uçuşa yasak bölge"nin de bulunduğunu doğruladı. Dışişleri'nde görev yapan bir Türk diplomat da, "Uçuşa yasak bölge konusu NATO'nun acil önlemler bağlamında ele alınıyor ve uygunluğu şu an için tartışılıyor" dedi. İngiliz Daily Telegraph gazetesine konuşan bir yetkili de Türk tarafının bazı taleplerinin NATO üyeleri arasında şaşkınlık yarattığını dile getirmişti, Türk Genelkurmayı'nın Suriye içinde Kamışlı ya da Deyr el Zor çölünün ortalarına kadar ilerleyip Suriye şehirlerindeki katliamlardan kaçanlar için güvenli bir bölge planı hazırlığı için plan yaptığını ileri sürmüştü. (Vatan, 29 Haziran 2012).

Suriye'nin kuzeyinde kurulması düşünülen "tampon bölge" veya "güvenlik koridoru" Kuzey Irak'ta bugün kurulmuş bulunan Kürt Federe Devleti'nin zemininin imkânı ve yolu olan Çekiç Güç'ten başkası değildir. Temmuz 1991'de 1. Körfez Savaşı sırasında Kuzey Irak'tan Türkiye'ye sığınan mültecilere koruma kalkını oluşturmaya amaçlayan ABD, İngiliz ve Fransız birliklerinden oluşan kuvvete "çekiç güç" adı verilmişti. Başlangıçta İncirlik ve Piriçlik'e konuşlanmış 77 uçak ve helikopter ile bin 862 kişilik personelden oluşuyordu. Süresi her 6 ayda bir uzatılan Çekiç Güç'ün faaliyetleri 1 Mart 2003 tarihine kadar Türkiye tarafından korundu.

Suriye'de süren kanlı iç savaş çerçevesinde "tampon bölge" konusuyla birlikte gündeme gelen, aslında Irak'ın 1990'lardan başlamak üzere içine girdiği sürece bu sefer Suriye'nin de dahil edilmesidir. Yine aynen Irak gibi Suriye'nin de etnik ve mezhep temelinde üçe bölünmesi öngörülmektedir. Kuzey'de Kürt federe devleti, Doğu'da ve ortada Sünni Arap ve Batı bölgesinde Nusayri bölge.

Şimdiden PKK ve Suriyeli Kürtler arasında kuzeyde Türkiye'nin himayesi altında oluşturulacak tampon bölge konusunda birtakım ihtilaflar başlamış durumda. PKK önaldı bile. Belli ki uzun vadede Irak ve Suriye'den koparılabilecek parçalarla Erbil'den Akdeniz'e bir Kürt devletinin siyasi coğrafyası oluşturuluyor. Buna güç yeterilirse İran'dan koparılabilecek parça da eklenecek. Pekiyi ya Türkiye? Amerikalı yazar ve tarihçi Webster Griffin, Türkiye'nin Suriye'de "tampon bölge" kurması halinde bunun "Türkiye'nin parçalanmasına yol açacak büyük çapta bölgesel bir savaşa doğru atılmış dev bir adım olacağını" söylüyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sistem içinde 'din eğitimi'nin yeri

Ali Bulaç 2012.07.09

İslam kelamı ve tefekkürünün sahih geleneği içinden bakıldığında "Tanrı"nın zatı ve tabiatı" üzerinden çıkan teoloji manasındaki "ilahiyat"ın meşru bir temeli olmadığı gibi, İslamî ve laik bir devletin bütün topluma empoze edeceği genel, standart ve tanımlanmış bir "din eğitimi" kaygısı ve görevi de yoktur.

"Din eğitimi" esas itibarıyla "Hristiyanı/Avrupalı çağrışımı" olan laik bir bilgi, eğitim ve hayat tasavvurunun ürünüdür. Bir kutbunda "laik/seküler-profan" bir dünya, karşıt kutbunda "din/kutsal" bulunmaktadır.

Konunun kelami teorik tartışması bir yana, "din eğitimi"nden kastedilen bir dinin bütünü hakkında bilgi vermek ise bunun "din eğitimi"yle gerçekleşmesi şu dört noktadan dolayı düşünülemez:

- 1) Böylesine kapsamlı bir öğretme işi haftada birkaç saatte sağlanamaz.
- 2) Bir dinin içinde tarihte teşekkül etmiş bulunan farklı mezhep mensuplarının, standartlaştırılmış bilgilere itirazları olabilir.
- 3) Gayrimüslimler, liberaller, sol veya ateist aileler çocuklarına din eğitimi vermek istemeyebilir.
- 4) Laik devlet, "din eğitimi" üzerinden esasında dindarları sekülerleştirmek istediğinden "din eğitimi"ne muamelat ve ukubat konularını dahil etmez; eğitimle hükümleri geri plana itilmiş, şeriatlı ve cihadlı bir din algısını yerleştirmeyi hedeflemektedir.

Böyle olmakla beraber çocuklarına "din eğitimi" verilmesini isteyenler de haksız değiller. Zira modern devlet - Türkiye örneğinde olduğu gibi- eğitim üzerinde tekel kurmuş, Tevhid-i Tedrisat Yasası'yla sadece TSK'ya özerk eğitim istisnası tanımıştır. Böyle olunca aileler haklı olarak çocuklarına devlet sistemi içinde din eğitimi verilmesini talep etmektedirler.

Bilinçli ailelerin muradı "din eğitimi"yle sağlanabilecek gibi değildir. Çünkü sahih gelenekte bugün "din eğitimi"nden ana hatlarıyla anlaşılan "itikad, ibadet ve temel ilm-i hal" bilgileri ya aileler ya da mahalle mektepleri, hocalar tarafından veriliyordu. Kapsamlı, derinlemesine; varlık, insan ve anlam arayışları konusunda İslam'ın neler söylediği öğretilcekse, bunun Kur'an bilgisi, tefsir, hadis, fıkıh, kelam, tasavvuf, mezhepler tarihi, felsefe, İslam sanatları ve edebiyat gibi hayli geniş yelpazeyi içine alması gerekir. Laik devlet, referans aldığı Batı Aydınlanması dolayısıyla fizik-metafizik, iman-akıl, din-felsefe, kutsal-profan, din-dünya, vahy-akıl, din-devlet, özel alan-kamusal alan ayrımı dolayısıyla buna izin vermez. Modern devletin eğitimden amaçladığı laik-seküler bir hayat tarzını mümkün kılacak yurttaşı eğitmek, fizikî gerçekliği değiştirecek bilimsel ve teknolojik formasyonu gelişmiş zekâları çoğaltmak, tabiatın kaynaklarını daha yüksek düzeyde kullanılabilir hale getirmek, tabiat olaylarının "nasıl" cereyan ettiğini keşfedip yeni tabiat cereyanlarının önünü açmaktır. Din, ahiret, yaratılışın anlamı, Allah'a kulluk, takva, ahlakî erdemler, manevî kemal ve ahsen-i takvim üzere yaratılan insanın gerçekten eşref-i mahlukat olmasını sağlamak, kısaca "iyi insan" modern eğitimin amacı değildir.

Uzun vadede şöyle olabilir: Dinin itikat, ibadet, ahlak ve genel ilm-i hal bilgileri ile ibadetlerin uygulamalı olarak öğretilmesi işi ailelere veya serbest mahalle hocalarına bırakılmalı, bu arada ilköğretimden yükseköğrenime kadar uzanacak zincirde okullar veya tamamen isteğe bağlı geleneksel medrese sistemine göre İslamî ilimleri öğretmeyi hedeflemiş sivil kurum ve kuruluşlara yasal imkânlar tanınmalıdır. Her din, mezhep ve cemaat grubu, laik felsefe-inanç topluluğu her ne öğretmek istiyorsa özgür olmalı; devlet sadece hastane, çocuk yuvası, öğrenci yurdu, otel açmak isteyenlere şart koştuğu fizikî standartların yerine getirilmesini istemekle yetinmeli, sadece denetim ve gözetim yapmalıdır.

Modern krizi atlatmanın ve İslam dünyasının uyanışının da yolu, "devlet veya özel okullar" değil, modern eğitim felsefesinin sorgulanması, öğretimin hem kurumsal, hem yönelimleri ve müfredatıyla sivilleştirilmesidir. Devletten "din eğitimi" talep etmekle yetinen muhafazakâr-dindarlar, bid'at olarak ürettikleri kandil geceleriyle

kutsalı gösteriye dönüştürmekle yetinip, diğer geceleri diledikleri gibi yaşama talepleriyle örtüşen modern bir tuhaftır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Farz-ı kifaye

Ali Bulaç 2012.07.12

Müslümanların modern dünyada Allah'ın rızasına uygun yaşama biçimlerini mümkün kılacak teorik ve pratik imkân ve şartları oluşturmaları, söz konusu mümkün şartlarda, maddi ve sosyo-politik ortamlarda İlahi hükümlere göre yaşamaları ve dinlerinin hakikatini tebliğ etmeleri her mükellef üzerine farzdır.

Bir vecibe herkese terettüb ediyorsa buna farz-ı ayın denir. Birilerinin onu yerine getirmesi başkalarının üzerinden düşmesine gerekçe teşkil etmez.

Ancak herkes her görevi yerine getiremeyeceğinden bazı görev ve hizmetler, vecibe ve işler toplumun bir bölümü tarafından yerine getirilir. Farz-ı kifaye bu şekilde ortaya çıkar.

"Farz-ı kifaye" bir bölümünün yerine getirmesi durumunda toplumun genelinden düşen farzlara denir. Hakikati itibarıyla farz-ı ayındır. Ancak bir grup insan bir vecibeyi yerine getirince, maksadı itibarıyla yeterlilik şartı tahakkuk ettiğinden herkesin aynı görevi yerine getirmesi gerekmez. Buna verilen meşhur örnek cenaze namazıdır. Hayatını kaybeden bir mü'mine karşı görevlerimiz onu yıkamak, kefenlemek, cenaze namazını kılmak ve mezara gömmektir. İslami usul budur. Bu görevler zinciri imkânı olan herkes üzerinde farzdır, söz konusu farzı erkekler yerine getiremiyorsa kadınlar yerine getirir. Hiç kimse yerine getirmiyorsa bütün mahalle sakinleri cenazeden sorumlu olur, ölünün hakkı ihlal edilmiş sayılır.

Bu meyanda inanç esaslarının (akaid) açıklanması ve savunulması, hayatın tanziminde esas alınacak hükümlerin istihracı ve açıklanması işini deruhte edecek ilim erbabının (kelam ve fıkıh alimi, müçtehit) yetiştirilmesi de böyledir. Tıp öğrenimi, askerlik, fiziki bilimler ve diğer zaruri hizmetler için uzman yetiştirmek de böyledir. Bir şehirde doktor yoksa halkın sağlığı, kelimacı yoksa inançları tehlikeye girer. Fakihin olmadığı toplumda insanlar heva ve heveslerine göre yaşar, günaha batmış ilişkiler insanları dejenere eder. Görülüyor ki, hakikatte İslam dini açısından "dini ilimler-dünyevi ilimler" ayırımı yoktur; manevi-ahlaki hayatımız, şahsi ve toplumsal kemalimiz için Kur'an ilimlerine ne kadar ihtiyacımız varsa, dünyevi hayatımızı tanzim etmeye hizmet edecek tabiat bilimlerine de öylece ihtiyacımız vardır.

Bunun "imam hatipler ve din eğitimi" çerçevesinde tartıştığımız konuyla ilgisi var. Her aile çocuklarına dinin esaslarını, ibadetleri, zaruri dini bilgileri öğretmelidir, bu herkese farz-ı ayındır. Her anne ve baba bu farzı yerine getirmelidir, aksi halde sorumlu olur. Doğru olan ailelerin veya sivil kuruluşların bu görevi yerine getirmesidir. Geçen yazılarda belirttiğimiz üzere, İslami ilimleri (tefsir, hadis, fıkıh, kelam, tasavvuf, mezhepler tarihi, İslam düşüncesi, İslam sanatları vs.) öğretmek ve bu alanda topluma yol gösterecek, fetva verecek alimler yetiştirmek de Müslümanlar üzerinde farzdır. Bugünkü imam hatipler ve ilahiyatlar aydın ve akademisyen-bilim adamı yetiştiriyor, ama fetva verecek, topluma rehber olacak, kısaca "Peygamberlerin vârisi ulema" yetiştirmiyorlar, bu açıdan ne maksad hasıl oluyor ne alim-rehber yetiştirme farzı yerine geliyor.

Devletler alim yetiştiremez, bu görev topluma aittir. Mevcut durumunda özellikle ilahiyatlar farz-ı kifaye vecibesini yerine getiremiyorlar. Kalam, fıkıh vb. ilimler hakkında tarihi ve akademik bilgileri oryantalistler de çok iyi öğreniyor, ama hiçbiri kalamcı veya fakih değildirler.

Bu arada bir yazarımız, "başörtüsünün farz-ı kifaye" olduğunu, tartışmanın sona ermesi için aslı olan farz-ı kifaye hükmüne rücu etmesi gerektiğini yazmıştır. Cümle şöyle: "Başörtüsünün hâlen aslına (farz-ı kifâye olan bir ibadet) rücû ettirilemediği bir ülkede yaşıyoruz."

Başörtüsü ve tesettür farz-ı ayındır. Ergenlik çağına girmiş bütün mü'min kızların ve kadınların yerine getirmesi gereken dini vecibedir. Farz-ı kifaye olsaydı, bir bölüm kadının başını örtmesi durumunda diğerlerinin başı açık gezmeleri mümkün olurdu ki, böyle bir fikre ilk defa rastlıyoruz. Muhtemelen bir bilgi yanlışlığı veya sürç-i lisan eseri bir cümle olmalı bu.

Başörtüsü ile ilgili hüküm açık, net ve kesindir. Her ne kadar son yıllarda başörtüsü vecibesini iptal eden birtakım görüşler ileri sürüldüyse de, bu görüş sahipleri İslam'ın tarih içinde esas aldığı usule aykırı yol takip ettiklerinden muteber değildirler.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Başbakan'ın beklenen hamlesi

Ali Bulaç 2012.07.14

17 Temmuz 2010 tarihli yazımda şöyle demişim: "R. Tayyip Erdoğan'ın cumhurbaşkanı olması durumunda kimin onun yerine geçeceğine ilişkin senaryoların yazımına çoktan başlanmış bulunmaktadır.

Kuyumcu titizliğiyle hazırlanan bir senaryoya göre, birinci aday Ahmet Davutoğlu, ikincisi Ali Babacan, üçüncüsü Numan Kurtulmuş'tur. Gelişmeler öylesine çapraz seyreder ki, üçüncü isim bir anda ilk sıraya çıkabilir. Çünkü akla gelen isimler içinde Erdoğan'dan sonra AK Parti içinde geniş kitleleri mobilize edecek başka bir isim görünmemektedir. Böylelikle Kurtulmuş, işi Erdoğan'ın bıraktığı yerden alıp devam ettirecektir."

Bu hafta Başbakan R. Tayyip Erdoğan, Numan Kurtulmuş'u partisine davet etti. Daveti HAS Parti'ye ve Genel Başkanı'na yaptı, ama bundan önce Ahmet Türk'ü ve Kemal Kılıçdaroğlu'nu AK Parti merkezinde kabul eden Başbakan, Kurtulmuş'la Başbakanlık'ta görüştü. Sembollerin dili üzerinden gidersek anlamı, davet hem 2014 sonrası "siyasi", hem yakın vade "idari boyut"a işaret ediyor.

Sezgileri kuvvetli bir siyasetçi doğru zamanda doğru kararlar alır. Erdoğan 10 senedir elinde tuttuğu iktidar başarısını zora sokacak siyasi, sosyal ve bölgesel ciddi sorunlarla yüz yüze gelmiş bulunuyor. Türkiye, tek başına bir CHP iktidarından hayli uzakta. MHP ve BDP gelişme dinamiği olmayan milliyetçi partiler. Ortada yine AK Parti var, ama parti de, Türkiye de rahat değil. Reel politik açıdan manzara şöyle:

1) AK Parti'de doğal süreç dolayısıyla belli bir "metal yorgunluk" gözleniyor. Siyasilerin ve yöneticilerin de aşınma payları, yorgun düşme halleri var. Partinin "sayısal desteği"nde kayda değer bir düşüş yok, ama "siyasal

ve toplumsal desteği"nde hissedilir bir duraklama söz konusu. Buna "seçmenin öğretilmiş çaresizliği" diyebiliriz.

2) Sıcak para akışına dayalı büyüme belli sınırlara geldi dayandı. Milyonlarca insan kredi kartı, araba ve konut kredileri dolayısıyla aşırı borçlanmış durumda. Bir iç daralma ve sıcak para akışında duraksama bir anda ülkeyi İspanya, hatta Yunanistan durumuna düşürebilir. Siyasi istikrarı hedeflemiş bu "planlı yoksulluk"la daha fazla yol alınamaz. Orta sınıfları ve yoksulları üretken kılacak politikalara dönüş zaruri.

3) Nice zamandır reformlara ara verildi, tekrar "bürokratik merkeze göz kırpan siyaset" yattığı yerden başını kaldırıyor. Can yakan Kürt sorununda kayda değer bir ilerleme yok. Ne hükümet ne PKK ve ne BDP sorunun sahici çözümünü yönünde adım atabiliyor. Adına ister "terör", ister "savaş" deyin, her gün birkaç insan hayatını kaybediyor. Türkiye yoruldu, bölge bitkin düştü, bu tutum artık sürdürülemez.

4) Yakın ve hazır tehlike Suriye. 8 sene takip edilen Ortadoğu politikasından tamamen uzağa düşüldü. Suriye politikası tek kelime ile çöktü. Hariciye iç dengeleri ve sosyo-politik dinamikleriyle Suriye'yi; yeni teşekkül eden bölge gerçeğini ve küresel aktörlerin Suriye ve bölge konusunda alacakları pozisyonları doğru okuyamadı. Bunun ticari ve ekonomik kaybı katlanarak artıyor. Ya yıkıcı etkileri olan bir savaşa sürükleneceğiz veya hızla dış politikayı gözden geçireceğiz. Yavuz Sultan Selim gibi kılıç gücüyle Ortadoğu'nun kapısını (Suriye) açamayacağımıza göre, "diplomasiye ve yumuşak güç"e döneceğiz. Tebdil-i mekânda ferahlık olduğu gibi tebdil-i eşhasta da hayır vardır. Numan Kurtulmuş çok iyi bir açılım getirebilir.

5) Son zamanlarda dindar cemaat ve camialar ile AK Parti birbirlerine gönül koydu. Sivilleşme ve reformlara devam yönünde yeni bir kardeşlik ruhuna, toplumun ahlaki yönden takviyesine ihtiyaç var. Numan Kurtulmuş basiretli ve ferasetli bir yol takip ederek bu ruhu harekete geçirebilir.

6) 2014'te Erdoğan, ister başkan ister cumhurbaşkanı olsun, AK Parti'nin DYP ve ANAP'ın akıbetine uğramasını istemiyorsa, uyum içinde çalışabileceğı, ama aynı zamanda kitleleri mobilize edecek, entelektüel derinliğı, politik vizyonu olan birine ihtiyacı var. Yeni dönemde "iyi ikinci adamlar"a değil, Erdoğan'la aynı siyasi gelenekten gelen "iyi birinci adam"a ihtiyaç var. Kurtulmuş, Erdoğan'ın desteğiyle, siyaseti sürüklediğı devletçi ve milliyetçi mecradan çıkarıp, yeni bir mecraya kanallize edebilir. Bir de buna Süleyman Soylu eklenirse "nurun ala nur" olur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürt sorunu ve çözümü

Ali Bulaç 2012.07.16

BDP Diyarbakır Milletvekili değerli dostum Altan Tan, Taraf gazetesinde (20 Mayıs 2012) Hayrettin Karaman Hoca'ya açık mektup yazıp Kürt sorununa nasıl bir çözüm düşündüğünü sordu, sıraladığı dört soruya, Hayrettin Karaman Hoca, Fethullah Gülen Hocaefendi, Ali Bulaç ve Osman Tunç'un çözüm olarak ortaya koyacakları teklifi kayıtsız şartsız kabul edeceğini söyledi.

Yayımladığı ikinci yazısında (9 Haziran 2012) "İslam hukuku çerçevesinde Kürtlerin; (1) Kürtçe anadilde eğitim talepleri meşru mudur? (2) Kürtçe tıpkı Boşnakça, Arnavutça, Kazakça, Özbekçe, Farsça ve Azerice gibi kamusal alanda da (belediyede, vilayette, hastane, postane ve mahkemede) kullanılabilir mi? Bunun önünde dinen bir engel var mıdır? (3) Türklerin kavim olarak Kürtlerden ayrı ve fazla bir hakları mevcut mudur? (4) Adem-i merkeziyetçi yönetim şekli ile ilgili fıkhen bir yasaklama mevcut mudur?" diye sordu.

Kürt sorunuyla her zaman yakından ilgilenen biri olarak 1990'ların başlarında Mazlumder ve Nubihar'ın sempozyumlarında görüşlerimi dile getirmiştım. En son konuyla ilgili görüşlerimi "Kürtler Nereye?" (Çıra Yayınları, İstanbul-2010) adlı kitabımda derli toplu hale getirip yayımladım. Kısa, orta ve uzun vadeli çözümleri söz konusu kitapta 20 madde halinde sıraladım (s. 260-264). Altan Tan'ın bizden cevabını beklediği sorulara gelince. Bir Müslüman bakış açısından:

- 1) Kürtlerin diğer kavimler gibi ana dillerini öğrenmeleri, geliştirmeleri ve eğitimde kullanmaları en temel haklarından biridir. Bunda tereddüt yoktur.
- 2) Altan'ın saydığı alanlarda ve kuruluşlarda elbette Kürtçe kullanılabilir. Bunun önünde bana göre bir dinî engel yoktur. Türkçenin resmî dil olması Kürtlerin ve ana dillerini kullanmak isteyen diğer etnik grupların - mesela Çerkezlerin vs.- diğer etnik gruplarla bir arada yaşaması, aralarında iletişim kurup anlaşması, ticaret yapması, kamusal hizmet vermesi açısından gereklidir.
- 3) Bu dünyada ve bu bölgede Türklerin, Arapların ve Farsların hakları ne ise Kürtlerin de hakları o kadardır; ne bir gram eksik, ne bir gram fazla.
- 4) Adem-i merkeziyetçi yönetim, özerklik, federasyon, üniter yapı, ayrı devlet gibi konular İslamiyet'in beşerî içtihat alanına bıraktığı konulardır. Müslümanlar kendi aralarında hangisi üzerinde anlaşılırsa; birbirleriyle çatışmadan, savaşmadan, kan dökmekten, şiddet ve teröre başvurmaktan, silah kullanmadan çözüm olarak görürlerse o model tercih edilir. Benim kişisel tercihim, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi; bölge ülkeleri arasındaki beşerî, iktisadî, ticarî ve kültürel geçişkenliğin azami derecede kolaylaştırılması; sınırları sembolik seviyede bırakacak kadar bölgesel entegrasyona gidilmesidir. Yozgatlı tüccar kimliğiyle Erbil'e, Zaho'dan bir tüccar kimliğiyle Şam'a, İzmirli bir turist kimliğiyle Tebriz'e gidebilmeli; vize, gümrük olmamalı. Benim formülüm siyasî çoğulculuk yanında sosyo-kültürel çoğulculuktur.

Ortada duran somut gerçek şudur: Bugünkü ulus devlet ve sıkı markaj idarî merkeziyetçilikle sorun çözülemeyecektir. Devletin ve hükümetin bir an önce elindeki politik ve idarî modeli gözden geçirip yeni duruma uyarlaması gerekir. Tekliğe dayalı devlet, bayrak, millet, vatan fikri sadece bir retoriktir. Özellikle "millet" in yeni ve İslamî-sahih tanımını yapma mecburiyeti vardır. Bölgemiz ve genel olarak dünya yerel inisiyatiflerin öne çıktığı, sosyo-kültürel çoğulculuk arayışlarının hızlandığı bölgesel entegrasyonlara doğru gidiyor.

Kürt milliyetçisi PKK, BDP ve diğer Kürt aydınları da;

- a) Sorunu şiddet ve terör kullanarak çözemezler, bu daha fazla kan akıtmaktan başka işe yaramaz.
- b) Ellerindeki klasik sol, Stalinist, Baasçı-sosyalist çözüm zaman-dışı kalmıştır; bölge ve dünya ile entegre olan Kürt halkını, tüccarını, eğitimli orta sınıfını bu ideolojiyle idare edemezler.
- c) Bölge ülkeleri ve dünya da Ortadoğu'da Kuzey Kore ve Enver Hoca dönemine ait bir Arnavutluk'un kurulmasına izin vermez.
- d) Avrupa'dan referans alınan çözümler çözüm değildir; Kürt bölgesi ne Fransa ve İspanya'dır ne İrlanda.

e) İslam'ın referans alınmadığı bir çözüm tutmayacaktır. Bu bölge Kürtlerin, Arapların, Türklerin ve Farsların ortak iradesi, mutabakatı ve gelecek tasavvurları etrafında şekillenecektir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslamcılığın seyri

Ali Bulaç 2012.07.19

1850'li yıllarda tarih sahnesine çıkan İslamcılık üçüncü neslin tecrübesiyle yürüyüşüne devam ediyor. Benim kronolojik tasnifime göre birinci nesil İslamcılık 1850-1924; ikinci nesil İslamcılık 1950-2000; üçüncü nesil İslamcılık 21. yüzyılın ilk yıllarıyla başlayıp halen sürüyor.

Modern İslamcılık'ta Osmanlı-Türkiye, Mısır, İran ve Hind yarımkitası havzaları belirleyici konumda rol oynamışlardır. En derin etkiyi Pakistan İslam Cumhuriyeti'nin kuruluşu yapmış; bu Mısır, Türkiye ve İran İslamcılarının politik tasavvur ve projelerini dönüştüren "ilk modern olay"dır. Ancak politik tasavvurda meydana getirdiği köklü değişimin ötesinde Pakistan'ın ulusal politik bir coğrafya (ulusal varlık-aygıt) olarak şekillenmesi Hind yarımkitası İslamcılığını diğer havza İslamcılığından bir ölçüde koparmaya sebep olmuştur. Zaman içinde "azınlık" konuma düşmeleri dolayısıyla Hind Müslümanları kendi içlerine çekilip bir tür bağımsız veya özerk politik iddialarından vazgeçmek durumunda kalırken, Pakistan bütün İslam hareketleri derinden etkileyen kurucu ideolojisi yüzünden asla altından kalkması mümkün olmayan sorunlar girdabına girmiş, derin bir kaosun içine sürüklenmiştir. Halen Pakistan'da kurucu ideolojisi İslam olan ulus devlet formu, can yakıcı sorunlarla çaresiz ve umutsuz olarak boğuşmaya devam etmektedir. Bunun kritiğini ayrıca yapmak gerekir. Bizim şimdilik üzerinde durmamız gereken Türkiye, Mısır ve İran tecrübesi ile bunca zaman yaşananlardan sonra geldiğimiz nokta ve bundan sonrası ise gelecek kestirimi olmalıdır.

İran İslamcılığı, "mezhep ve ulusal çıkar" handikabıyla karşı karşıya bulunuyor; gelecekte İslam devrimini, devrimin ilham kaynağı ve referans çerçevesini oluşturan İslamcılık, bu iki negatif faktörle daha çok yüzleşecek, gerilim yaşayacak gibi görünüyor. Türkiye İslamcılığı entelektüel hayatıyetini ve iddiasını kaybetmemekle beraber aktif politik formu "muhafazakârlık"a dönüşüyor, "liberal felsefe ve dini hayatın bireyselleştirilmesi, cinsiyetçiliğe prim vermesi dolayısıyla kendi içinde sekülerleşme ve Protestanlaşma" eğilimi içine giriyor. Müslüman Kardeşler'in seçimleri kazanması Mısır'ı yeniden tarih sahnesine çıkartıyor. Mısır'da İhvan'ın üzerine oturacağı eksen, bütün Arap âlemini ve İslam dünyasını ciddi manada etkileyecek, dönüştürecektir. Zira hemen hemen her Arap ülkesinde ve Müslüman bölgede İhvan'ın uzantısı partiler, aktif akımlar ve hareketler var. Bu açıdan eğer İslam, modern dünyada ontolojik, epistemolojik ve ahlaki çerçevede sosyo-politik referans olma iddiasını devam ettirme başarısını gösterebilirse, yeni bir bölgesel entegrasyonun birleştirici gücü ve ilham kaynağı da olacaktır. Ama İran Şiiliğe, Mısır Sünniliğe ve Türkiye Laik muhafazakârlığa evrilirse; İran, Türkiye ve Mısır ekseninde şekillenecek olan ulusal politikalar ve ulusal çıkar hesapları bölgeyi yeni bir çatışma sürecine sokacaktır.

Üçüncü nesil İslamcılar pek de erken bir zamanda üç gerilim alanı içinde ciddi bir sınavla karşı karşıya gelmiş bulunuyorlar:

1) Hiç kuşkusuz küresel hegemonik güçler ve onların açık ya da örtülü desteğine sahip politik-askeri rejimlere karşı mücadele verip lojistik destek arayışına çıkarken, söz konusu desteğin onları düşman oldukları rejimleri devirdikten sonra hangi sosyo-kültürel ve politik-askeri angajmanlara sokacağı konusu. Suriye örneği bunun en somut ve can yakıcı örneği olmaya aday görünmektedir. Suriye'de ister Esed'i destekleyen İran'ın bölgesel ve küresel olarak Rusya ve Çin'le birlikte hareket etmesinin kendisine getireceği maliyet ile muhaliflerin karşıt konumda küresel ve bölgesel ABD, İngiltere, S. Arabistan, Katar ve Türkiye angajmanlarının onlara getireceği maliyet.

2) İslamcılar içeride ittifak arayışına çıkarken liberal, sol ve kısmen milliyetçi aydın ve güçlerle kurdukları politik ittifakın onların paradigmalarını, akaidlerini, toplum ve siyaset tasavvurlarını hangi yönde ve hangi derinlikte dönüştürdüğü konusu. Türkiye bu tecrübenin en somut -ve yer yer en trajik- örneğidir. Mısır'ı da bu sorun beklemektedir.

3) Ve elbette Müslümanların kendi aralarındaki ilişkileri hangi politik ve toplum tasavvuruna göre belirleyecekleri konusu.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslamcılık nedir?

Ali Bulaç 2012.07.21

Bundan sonra bölgenin ve dünyanın gündeminde daha çok yer alacağı anlaşılan "İslamcılık" konusunda yaygın belirsizlik tanımda ortaya çıkan zorluktan kaynaklanmaktadır.

Üzerinde mutabakata varılan bir tanım olmadığından, esas itibarıyla "İslamcı" sayılan birçok kişi ve grubu, İslamcı ismini almaktan uzak tutar. Kimine göre liberalizm, sosyalizm veya milliyetçilik gibi bir "ideoloji", kimine göre belli bir yoruma ve doktrine indirgenmiş bir "siyaset veya siyasallaştırma" biçimidir. "Dinin siyasette istismarı" şeklinde görenlerin sayısı da az değildir.

Karışıklığı tümüyle gidermek mümkün olmasa da ana çerçeveye işaret edecek bir tanım yapmak mümkündür. Zaten tanım (tarif) sınırlar çizmek (tahdit)tir. Benim tanımım şudur:

İslamcılık, İslam'ın ana referans kaynaklarından hareketle "yeni" bir insan, toplum, siyaset/devlet ve dünya tasavvurunu, buna bağlı yeni bir sosyal örgütlenme modelini ve evrensel anlamda İslam Birliği'ni hedefleyen entelektüel, ahlaki, toplumsal, ekonomik, politik ve devletler arası harekettir. Başka bir deyişle İslam'ın hayat bulması, hükümlerinin uygulanması, dünyanın her tarihsel ve toplumsal durumunda İslam'a göre yeniden kurulması ideali ve çabasıdır.

"Ed Din" olan İslam bakış açısından bu tanımsal çerçeve her Müslüman'ın farz-ı ayn hükmünde daveti, davası ve duasıdır. Bu manada her Müslüman potansiyel, bittabi ve bizzarure İslamcıdır. Değilse bu Müslüman'ın "din algısı"nda sorun var demektir. Gayet açık ve tartışmasız ilahi hükümler hayatta uygulanmak için indirilmiştir; hükümler illetlerine mebni olarak değişebilirler, ama ne maksatlarına aykırı değiştirebilirler ne ebediyen yürürlükten kaldırılabilirler.

Salt inanç, ahlak ve ibadete indirgenen din, "Allah'ın bizim için seçtiği ve kemale erdirdiği din" (5/Maide, 3) olmayıp muamelatı ve ukubatı ya iptal eden veya etkisizleştirmek suretiyle bilfiil nesheden bambaşka bir telakki olup buna dinin "diyanet"e indirgenmesi denir. Din'in kendine çizdikleri özerk sınırlar içinde siyasete, iktisadi hayata, devletler arası ilişkilere, toplumsal ve kamusal politikalara karışmayacağını/karıştırılmayacağını; hayat alanlarının düzenlenmesinde dinin referans alınmayacağını savunanlar, hakikatte dini kendi içinde reforme uğratanlar, Kur'an'ın açık ifadesiyle "Kitab'ın bir kısmını kabul edip bir kısmını reddeden kimseler"dir: "Yoksa siz, Kitab'ın bir bölümüne inanıp da bir bölümünü inkâr mı ediyorsunuz? Artık sizden böyle yapanların dünya hayatındaki cezası aşağılık olmaktan başka değildir; kıyâmet gününde de azabın en şiddetli olanına uğratılacaklardır." (2/Bakara, 85). Bu yüzden diyebiliyoruz ki, İsrailoğulları gibi 'Kitabın bir bölümüne inanıp bir bölümünü inkar etmeyi' göze alamayan her Müslüman bittabi ve bizzarure İslamcı'dır. Elbette kendini 'İslamcı' olarak isimlendirmek zorunda değildir, ama dininin hayatla, insanla ve toplumla ilişkilerini bu çerçevede ele almak durumundadır.

19. yüzyılın ikinci yarısından önce İslamcılık yoktu. Olmaması doğaldı, çünkü zaten Osmanlı Devleti, kurucu ideolojisi ve iyi-kötü meşruiyet çerçevesi İslam olan bir devlettir; zaaflarına rağmen Osmanlı Daru'l İslam'dı. Var olan şey istenmez. Osmanlı'nın Batı karşısında askeri, ekonomik ve politik yenilgilere uğraması, iktidar seçkinlerini yeni arayışlara sevk edince Batıcılığa paralel olarak İslam'ın ana kaynaklarına dönerek yeni düzenleme yapma ihtiyacı ortaya çıkmış oldu. İslamcılığın içinde aktığı mecra da söz konusu tarihsel ve toplumsal durumda ortaya çıktı. Bu anlamda:

1) İslamcılık modern bir akımdır, aynı zamanda modernliğe bir cevap ve meydan okumadır. Ancak bu durum tespiti bizi yanıltmamalıdır: a) İslamcılık modern menşe'li hegemonik söylem ve sistemlerin teyidi, uzantısı veya meşrulaştırıcı çerçevesi değildir. b) Marksizm-sosyalizm gibi sistem-içi muhalefet biçimi değildir. c) Retçi-entegrist değildir.

2) İslamcılık 'müteal/aşkın olan'a 'var olanı aşmak' suretiyle uruc etme çabasıdır. Onu ortaya çıkartan şartlar dolayısıyla zamansal/yatay olarak rucu' değil, ahlaki/dikey olarak urucdur. İslamcılığın urucu, modern durumda Allah'a rucu'dur, bu açıdan Aydınlanma'nın domine ettiği zamanın ruhuna, hegemonik modernliğe eleştirel bakar; epistemolojisi ve politiği diri, işlevsel, değişimci ve dönüştürücüdür.

3) Belli başlı meşru versiyonları ıslah, ihya ve tecdittir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslamcıların üç nesli

Ali Bulaç 2012.07.23

İslamcıların üç ana dönemde üç nesil olarak birbirlerini takip ettiklerini düşünüyorum: Birinci nesil İslamcılar 1850-1924; ikinci nesil İslamcılar 1950-2000 yılları arasında rol oynadılar. 21. yüzyılın ilk yıllarından başlamak üzere üçüncü nesil İslamcılar yakın tarih sahnesine çıkmış bulunuyorlar. Söz konusu kronolojinin kendine özgü bir mantığı var, uzun uzadıya anlatmanın yeri burası değil. Yakında yayınlanacak "İslamcıların Üç Nesli" adlı kitapta bunu anlatmaya çalışacağım, inşallah.

Anlaşılır olması bakımından her neslin diğeriyle ilişkisini ve kendi içindeki fikri ve politik konumunu ortaya koyabilmek için bazı kriterlere ihtiyacımız var. Ben söz konusu kriterleri "referans çerçevesi; politik tema-yönelim; önderlik profili" şeklinde belirleyebileceğimizi düşünüyorum. Buna göre:

1850-1924 yılları arasında rol oynamış bulunan birinci nesil İslamcıların referans çerçevesi "Kur'an ve Sünnet'e dönüş"tür. Bununla bağlantılı olarak ilk nesil İslamcılar "içtihaat kapısının açılması" ve "cihad ruhunun uyandırılması" hedeflerini öne çıkarıyorlardı. Onların bakış açısından içinde bulunduğu zayıf durumdan kurtulması için Osmanlı devleti reform yapacaksa ulemanın Kur'an ve Sünnet'e dönüp "içtihaat yapma" zarureti var. İçtihaat yapılmadığı zaman Batı'dan gelen reformlar olduğu gibi kabul edilecek, bu da laikliğe zihni ve hukuki müsait zemin hazırlayacaktır ki, aynen böyle olmuştur. "Cihad ruhunun uyandırılması"ndan anladıkları şey sömürgecilığe karşı fiili savaş ve sosyo-ekonomik kalkınma hamlesinin manevi motivasyonu idi.

Birinci nesil İslamcıların politik tema ve yönelimleri "devletin kurtarılması" idi ki, söz konusu olan devlet kurucu ideolojisi ve meşruiyet çerçevesi İslam olan ve başında Müslümanların halifesi bulunan Osmanlı devleti idi. Devlet zaafa uğramıştı, onu Batı'yı olduğu gibi taklit ederek kurtarmak mümkün olamazdı, kurtuluş İslam'ın asli kaynaklarına dönmekte yatıyordu.

İlk nesil İslamcıların entelektüelleri, kanaat önderleri ve politik sözcüleri "ulema-aydın profili"ne sahipti. Hemen hemen hepsi İslami ilimlere, İslam tefekkürüne ve İslam tarihine vâkıf kimselerdi. Bunun yanında Batılı eğitimden geçmişlerdi. Her iki dünyayı az çok tanıyan bu insanlar hem Emevi-Abbasi uleması gibi kamusal alanda mücadele ediyor hem de Osmanlı resmi ulemasından farklı olarak "sivil karakterleri"ni koruyabiliyorlardı. Bu yüzden Osmanlı devlet yöneticileri ve resmi uleması onlardan hazzetmiyordu.

İlk nesil İslamcılar Çanakkale savaşının mağduru oldular, 1925 Tahrir-i Sükun ve tek parti diktasıyla tasfiye edildiler. Söz konusu radikal tasfiyeden sonra İslamcılık 1950'ye kadar derin bir uykuya yattı.

1950-2000 yılları arasında sahneye çıkan ikinci nesil İslamcıların referans çerçevesi "modern-ulus devlet" oldu. İnsiyaki olarak meşruiyet krizini aşma kaygısıyla Batılı sosyo-politik yapıları İslamileştirme çabasına büyük önem verdiler. Bu dönem İslamcılarının zihin evreninde bilgi, eğitim, toplumsal kurumlar, siyaset ve ekonomik gündem esas itibarıyla Batılı karakterde teşekkül etti. Ancak bu ya "İslami renge büründürüldü" ya da yan tarafa "icad edilmiş ahlaki-manevi/imani-metafizik özerk alanlar" ilave edildi.

İkinci nesil İslamcılarda ana politik tema ve yönelim "İslam devleti ve İslam toplumu"dur. Bu dönemde Türkiye, İran ve Afganistan'da totaliter-baskıcı rejimler İslam'a karşı tasfiye politikalarını "devlet merkezli" yürüttüler. Bu üç ülkenin dışındaki Arap ve İslam coğrafyası ise sömürgecilığe karşı fiili mücadele vermekle meşguldür, sömürgecilikten kurtuluşun arkasından gelecek olan "yeni ulus devlet"ten başkası olmayacaktır. Bu zihni ve pratik konjonktürde hem hilafet ilga edilmiş hem baskı ve sömürgecilik altında inleyen Müslümanlar, ilk Hristiyanların Roma'yı zihinlerinde yüceltip onu "dini Vatikan'da tecessüm ettirmeleri" gibi, modern ulus devleti İslamileştirme sürecine girmişlerdir. Bu nesil İslamcılarının önder profili İslami ilimlerden habersiz, İslam tefekkürünü bilmeyen, İslam tarihiyle teması zayıf; ancak Batılı eğitimden geçmiş bilim adamı, mühendis, doktor, hukukçu, gazeteci gibi mesleklerden gelme "aydınlar, akademisyenler ve modern iktidarı hedeflemiş siyasetçiler"dir.

Tutarlılık sorunu

Ali Bulaç 2012.07.28

Batı modernizminden belirgin etkiler almış olsa bile, bu dünyaya, İslam âlemine/bu topraklara ve Müslümanların tarihte geçirdiği sosyo-politik tecrübeye dayalı yegane akım İslamcılıktır.

Batı modernizminden belirgin etkiler almış olsa bile, bu dünyaya, İslam âlemine/bu topraklara ve Müslümanların tarihte geçirdiği sosyo-politik tecrübeye dayalı yegane akım İslamcılıktır. Referansını Batı Aydınlanması'ndan alan liberalizm, sosyalizm-Marxizm ve bütün versiyonlarıyla milliyetçilik ile İslamcılık arasında bariz fark bu noktada belirginleşir.

İslamcılık, "İslam'ın ana referans kaynaklarından hareketle İslam'ın ve Müslümanların yeniden ayağa kalkması, İslamî hükümlerin uygulanması, birlik kurması" ise (bkz. 21 Temmuz tarihli 'İslamcılık nedir?' yazısı), İslam'ın iki kaynağı Kur'an ve Sünnet hafızalardan tümüyle silinmedikçe; Müslümanlar tümüyle Allah'ın iradesine teslim olma davasından vazgeçmedikçe; vazgeçseler bile yeryüzünde tek bir Müslüman kendini İbrahim aleyhisselam gibi "tek başına ümmet" gibi gördükçe; İslamcılık da gündemde kalmaya devam edecektir. Bu manada İslamcılık bir tercih değil, dinî bir vecibe, akaide ilişkin bir zorunluluktur.

İlk iki neslin tecrübesinden ve üçüncü nesil İslamcılarının geldiği nokta, bizi İslamcılığın öncelikle kendi paradigması, kurucu bilgisi ve fikriyatıyla yüzleşmesi gerektiğini göstermektedir.

Hangi cemaat, grup veya mezhep içinde yer alırsa alsın veya kendine "İslamcı" desin demesin, her Müslüman, İslam'ın dünya ve ahiret mutluluğunun, kurtuluş yolunun Allah'ın iradesine teslim olmaktan geçtiğini bilir. Şu var ki, biz soyut manada Allah'ın iradesinin ne olduğunu bilemeyiz, söz konusu iradeye teslim olmamızı garantileyen şey O'nun vahy aracılığıyla indirdiği hükümlerdir. Münzel hükümler, ilahi iradenin ete kemiğe bürünmüş formlarıdır. Şu halde samimi ve ihlaslı bir Müslüman bir yandan Kitap'ta yer alan hükümlere karşı çıkıp öte yandan Müslüman olduğunu iddia edemez.

Geçmiş toplumlarda "Allah'a ortak olma" suçunu işleyenler ateist veya agnostik kimseler değildi. Allah'ın varlığına inanıyorlardı ve O'nun yaratıcı sıfatını da inkâr etmiyorlardı: "Andolsun onlara: 'Gökleri ve yeri kim yarattı, güneşi ve ayı kim emre amade kıldı?' diye soracak olursan, şüphesiz: 'Allah' diyecekler. Şu hâlde nasıl oluyor da çevriliyorlar?" (29/Ankebut, 61.) Onların itirazı sosyo-politik ve ekonomik hayat alanlarını düzenleyen ilahi hükümlere idi. Yasaları biz belirleriz, servet ve malları biz taksim ederiz, bizim irademiz ve aklımız hükmünü icra eder, tabiat ve toplumda bizim sözümüz geçer, diyorlardı.

Üçüncü nesil İslamcılığın önünde üç önemli gündem maddesi var:

- a) Her Müslüman'ı kendi diniyle ciddi manada tutarlı olmaya, yüzleşmeye çağırması;
- b) Bölge ve İslam dünyasının yeniden yapılandırılması için mümkün çözümler ve modeller geliştirmesi;
- c) Yeryüzü ölçeğinde modernliğin sebep olduğu krizi aşma konusunda söyleyecek sözünün olduğunu somut olarak göstermesi.

Her Müslüman kendi inancıyla tutarlı olmak gibi itikadi-entelektüel ve vicdanî bir sorumluluğa sahiptir. Tutarlılığın ölçüsü Kitap ve Sünnet'teki hükümlere ilişkin zihnî tutumdur:

1) "Hükümlerin tarihsel ve toplumsal olduğu" fikri bugün dünya ölçeğinde akademik çevrelerin sistematik çabasıyla "hermönetik veya tarihselcilik" olarak Müslüman zihne zerk edilen küresel bir projedir. (Geniş

eleştirisi için bkz. dunyabulteni.net'teki konuyla ilgili yazılarıma.)

2) "Hükümlerin bir bölümünün geçen ve değişen zamanda uygulama şansını kaybettiği" fikri, Allah'ın zaman-mekân bağımlı bir bilgi ve öngörüye sahip olduğunu ima eder ki, bu Müslümanların Allah inancı değildir.

3) "Hükümler ağırdır, uygulamak zor veya imkânsızdır" fikrinin gerisinde zımnen "istek ve tutkularımıza, güç ve iktidar hırslarımıza, servet toplama, bedensel arzuları engelsiz karşılama, helal-haram demeden yaşamamıza, sömürme özgürlüğümüze din engeldir" diyen nefsin direnci yatmaktadır.

Zaman, tarih ve soyut toplumsal kurallar kaderimizi belirleyemez. Bir hüküm Kitap'ta yer almışsa, o hükmü uygulayıp uygulamamak muhataplara kalmıştır. Zaman, çoğunluk veya siyasilerin hükmü tatil etmesi o hükmün maksatlarıyla yürürlükten kalktığı anlamına gelmez. Bir nesil uygulamaz, başka bir nesil gelir uygular.

İslamcılıktan kopmuş muhafazakarlar, "ben dindarım, ama İslamcı değilim" diyenler ayrı bir fasıl. Üçüncü nesil İslamcılığın ilk sorunu şudur. İslam konusunda iç dünyamızda ne kadar tutarlıyız? Biz şahiden Allah'ın iradesine teslim olmak; yani adaleti tesis etmek, birlik olmak, iyiliği hakim kılmak ve yüksek bir ahlaki hayata ulaşmak istiyor muyuz? a.bulac@zaman.com.tr

---

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslamcıların 'din'i, muhafazakârların 'diyanet'i

Ali Buluç 2012.07.30

Burada ele alacağımız "diyanet" devletin resmi kurumu olan Diyanet İşleri Başkanlığı değildir. İnsanın manevi duygularını, heyecanlarını, coşkularını, ama ağırlıklı olarak işlediği suç ve günah fiillerinin doğurduğu pişmanlıkları gidermeye yöneldiği ikame ve telafi etme mekanizması; somut hükümlerden tecrit edilmiş sonu gelmez ritüeller, seremoniler gösterisidir.

Müslümanlar arasında eğer "diyanet" aşırılaştırılmış söylem, retorik ve ritüeller şeklinde tezahür ediyorsa, orada "din" zayıflamış demektir. Dini hüküm ve kuralların işlememesi dolayısıyla ortaya çıkan manevi boşluğu insanlar diyanet'le telafi etmek isterler. Tabii ki din ile diyaneti birbirinden ayırmak o kadar kolay değildir. Ama diyanet, temelde aksayan, koruyucu fonksiyon görmeyen maddi-somut hayat pratiklerinin açtığı boşlukta çıkar.

Diyanetin kitlesel gösteriye ve tüketime konu olmasının başka bir sebebi de var: Medya ve kitle çağında yaşıyoruz, küreselleşme ile her şeyi gösteriye dönüştüren, içini boşaltan tüketim kültürü ve liberal piyasa da sahte kutsallıklar yanında dini hayatı diyanete çevirmektedir. Bu apayrı bir fasıldır.

Bu başlıkta "din"den kastettiğim İslamiyet'in muamelat ve ukubata ilişkin hükümler mecmuası; adalet, özgürlük ve yüksek ahlaki hayattır. Mesela hüküm olarak sömürü, emeksiz kazanç; güvencesiz çalışma hayatı; rüşvet, yolsuzluk haramdır. Bunların kazanç elde etme ve yükselme yolunun seçildiği; herkesin "hak" olarak kendi "şahsi, ailevi, zümresel veya ulusal çıkarı"nı merkeze aldığı, sermaye ve statü bölüşümünde hakkaniyetin gözetilmediği bir ülkede, başarılar vicdanlarını rahatlatmak üzere bol bol iane dağıtır, her sene umreye gider.

Dinde aslı astarı olmayan kutsal geceler, kandiller, kutlu doğum haftaları icad edilir; Kur'an'da ve Sünnet'te karşılığı olmayan ritüeller ibadetmiş gibi abartılmış gösteriler eşliğinde televizyon ekranlarına, futbol stadyumlarına taşınır. Kısaca ritüeller dini hükümlerin yerini alır. Müslüman kitlelerin diyanete yönelmesi hem "din" yerine "diyanet"i ikame eder, hem günah duygusunu telafi eder, bu sayede liberal piyasanın çarkları işler. Böyle bir düzende vicdanlar, hükümetler ve küresel kapitalizm durumdan memnundur; çünkü diyanet, dinin üstünü örtmüştür.

Bu arada bir noktanın altını çizmeliyiz: Dinini ciddiye alıp dünyaya İslam bakış açısından bakanların (İslamcıların) AK Parti kurucularına ve teorisyenlerine şükran borcu var. Kuruluştaki yetkililer "Biz gömlek değiştirdik, İslamcı değiliz, dini referans alarak siyaset yapmayacağız; paranın, ekonominin dinle ilgisi yok; AB ve IMF yol haritasını takip edeceğiz" deyip bunu içeride askerî-sivil bürokratlara, büyük sermayeye ve dışarıda küresel güçlere taahhüt ettiler. Teorisyenleri, yeni seçtikleri "muhafazakâr demokrasi"nin referans çerçevesini Anglo Sakson ve Amerikalı teorisyenlerine dayandırdıklarını; Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal Beyatlı, Nurettin Topçu, Peyami Safa, Ali Fuad Başgil gibi milliyetçi-muhafazakâr yazarlara yaslandıklarını beyan ettiler (Bkz. Yalçın Akdoğan, Muhafazakâr Demokrasi, 2003-Ankara, s. 25 vd.) Bu deklarasyon, dört büyük imamdaki Gazali'ye, Muhammed İkbal'den Mehmet Akif'e, Mevdudi'den Seyyid Kutup'a uzanan tarihi ve çağdaş İslami/İslamcı referans çerçevesinin değiştirilmesi demektir.

Bunu beyan etmeleri iyi de oldu. Ama "muhafazakâr AK Parti"yi eleştirenler, partinin her nedense reddettiği İslamcılıklarını, referans almadığı dini temel alıp eleştiriyorlar. Mümtaz'ın Türköne'ye ilk sorumu: Bu hem AK Parti'ye hem İslamcılığa büyük haksızlık, İslam'a karşı işlenmiş 'büyük günah'tır. Eğer AK Parti, Kürt sorununu çözmiyorsa; Alevilerin cemevini kabul etmiyorsa; gayrimüslimlerin hâlâ vakıf mallarına el koyup okullarını açmıyorsa; vesayet rejimini tasfiye edecek reformları kesintiye uğratiyorsa; Ortadoğu ve Suriye konularında Türkiye'yi trajik noktaya getirdiyse; takip ettiği iktisat politikalarıyla zengin sınıfları semirtip orta sınıfı zayıflatıyor, yoksul kesimleri dağıttığı ianelerle doyuruyorsa; toplumu ve aileyi çözüyorsa; kibreyi kapıydıysa; bir telefonla televizyon programlarını iptal ediyorsa bu "dini referans aldığı" veya "İslamcı olduğu" için değil, tam aksine öyle olmadığı, "muhafazakâr ve milliyetçi-devletçi" olduğu içindir. Dini sembolere vurgu yaparak diyanete sığınma çabası, sağcı-muhafazakâr-milliyetçiliğe özgü siyaset yapma yöntemidir. Bunun dinle, İslamcılıkla uzaktan yakından ilgisi yoktur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eleştiri adil değil

Ali Bulaç 2012.08.02

İslamcılık konusu entelektüel bir meşgale değil. Ortadoğu'da süren derin toplumsal ve siyasî patlamalar tıpkı geçen yüzyılın ilk çeyreğinde olduğu gibi İslamî çıkış yolu konusunu bizzarure gündeme getiriyor.

Tarihin en yoğun hac ziyaretleri Hilafet'in ilga edildiği 1924 ve sonraki birkaç yılda olmuştur; zira dünyanın her tarafından Müslümanlar Hacc'da buluşup "Hilafetin olmadığı bir İslam dünyası nasıl olacak?" sorusunun cevabını aradılar.

Kimsenin kuşkusu olmasın, hiçbir şey eskisi gibi kalmayacak; ne eski siyasî rejimler ve yöneticileri, ne haritalar. Ya geçen yüzyılı tekrar edip birbirimizi ifna edeceğiz ya da yeni bir çıkış yolu bulacağız.

Mümtaz'er Türköne, meselenin bu yönüyle ilgili değil, hatta bir miktar üstünü örtmeye, mümkünse bu toprakların yegane orijinal akımını tarihin müzesine göndermeye çalışıyor.

Belirtmek gerekir ki, bu ülkede ben "son Mohikan reisi" misali tek başına kalmış değilim. Bugün de yegane en güçlü entelektüel akım İslamcılıktır. İslamcı entelektüellerden farklı şeyler söyleyen de yok. Hayrettin Karaman Hoca kendine "İslamcı" denilmesinden onur duyan saygıdeğer bir alimimiz ve fakihimiz. Abdurrahman Arslan'ın kitaplarını okumamış bir Türkiyeli, dünyayı ve moderniteyi anlamış değil. Mustafa İslamoğlu ve Akif Emre hiç eğilmeden bükülmeden İslamcı bir perspektiften bize ufuklar çiziyorlar. Yusuf Kaplan sınırsız bir enerji ve gayret harcıyor. Müfit Yüksel ve Ömer Lekesiz daha doğru dürüst sahneye giriş yapmadılar bile. Ve yer darlığından isimlerini sayamadığım onlarca seçkin entelektüel. Bunlar müzelik isimler değil, devlet aydını olmadılar, stratejik hokkabazlıklarla da uğraşmıyorlar. Yol gösteren yıldızlar.

Eski İslamcıların kolayca "muhafazakâr-demokrasi"ye evrilmeleri onların tercihi ve sorunu. Onlara şükran borcumuz "Bizim çabamız iktidar olmaktır, bunun İslamcılıkla olmayacağına karar verdik, İslamiyet'i referans almıyoruz" demeleridir. Soru işaretini unuttuğum cümlede Mümtaz'er Türköne'ye sorum şuydu: İslamcılığı reddeden muhafazakâr AK Parti iktidarından niçin İslamcılığı sorumlu tutuyorsunuz? Bütün iyiler liberalliğe ve muhafazakârlığa, bütün kötülükler İslamcılığa. Bu adil değil. Hayatımız tercihimizdir, hepimiz seçimlerimizin ürünüyüz. Onlar "bir zamanlar İslamcı"ydı, vazgeçtiler ve iktidar oldular. Onların yapıp ettiklerini İslam'a ve İslamcılığa niçin fatura edelim ki? Onların galaksi değiştirmesi İslamcılığın bittiğinin mi göstergesi oluyor? Böyle bir çıkarsama olabilir mi?

Türköne'nin eleştirileri, İslam'ın ve toplumun asıl can yakıcı sorunlarıyla yüzleşmekten kaçanları rahatlatıyor. Bu sayede "Demek ki İslamî önermelerin uygulanabilirlik şansı yokmuş, bir zamanlar iyiydi, zamanı geçti. Ne iyi! Bıraktık, iktidar olduk" diyebiliyorlar. Adına "meşruiyet krizini çözme" dediğimiz bu işlemi Y. Nuri Öztürk 28 Şubat'tan bu yana başörtüsü ve rahat hayat adına yapıyor.

Üç neslin kronolojisi içinde birbirinden farklı İslamcılıklar söz konusu. 1998'de Aksiyon Dergisi benimle yaptığı konuşmada "İslamî hareket devlete talip değil" demiştim (Sayı: 205). Konu "İslamcılık bitti" diye yansıtıldı. Hayrettin Karaman Hoca, "Bir İslamcılık biter diğeri başlar" diye bunu tashih ve tasrih etmişti. Elhak doğrudu. Benim kastım İslamcılığın bittiğini ilan etmek değil, kendi formülasyonuma göre "İkinci nesil İslamcılığın belirgin vasfı olan İslamî hareketin miadını doldurduğunu ve artık "ilk neslin devleti kurtarma" veya "ikinci neslin devlet kurma" çabasının "Üçüncü nesil İslamcılarda yerini küresel ve toplumsal konjonktürde devlet kavramının kendisini İslamî referanslardan hareketle devleti ve iktidarı dönüştürme çabası"na bırakması gerektiği konusuydu. AK Parti olarak ortaya çıkan "yenilikçi kanadı" bu yüzden destekledim, ama onlar modern krizi doğru analiz edemediler; ulus devletin, klasik politik kültürün, eski üretim biçiminin zamanını doldurduğunu fark edip yeni bir politik kültür, yeni bir örgütlenme modeli üzerinde yeni bir iktidar tanımı yapamadılar; verili devleti "iktidar için iktidar" arzusuyla temellük ettiler, iç ve dış hegemonik güçlerle "uzlaşma doktrini" geliştirip aynen Türköne'nin dediği gibi sıkışmış-kabz haline girmiş devlet iktidarına dini meşruiyet sağladılar, milyonlarca insanı bu söylemle mobilize ettiler ve sonraları kendilerini devletin sahipleri, derken devletin kendisi zannettiler ki geldiğimiz nokta ortada.

Başbakan'ı sevmek

Ali Bulaç 2012.08.04

Bu sorunun cevabını ancak ben verebilirim. Çünkü herkes kimi sevip sevmediğini kendisi bilebilir ancak. Dışarıdan birinin buna karar vermeye kalkışması isabetli olmaz.

Böyle bir suali sormak da esasında saçmadır. Ama Mehmet Ocaktan, iç dünyamı avucunun içine almış gibi buna karar verebiliyor. Allah onu affetsin, bugün İslamcılık tartışmasına devam etmeyi planlarken konuyu değiştirmeme sebep oldu, gündemi sabote etti. İslamcılık tartışması bu konudan çok daha hayırlıdır.

Belki de ilk defa medya ve belli çevreler Ramazan ayında saçma sapan, sun'i konuları gündeme getirip mübarek oruç ayını millete zehir edemediler. Yıllardır 1994 MGK'nın ana çerçevesini çizdiği konsept içinde malum bazı ilahiyatçılar Ramazan ayını ve Kurban Bayramı'nı millete zehir ediyorlardı. Hamdolsun etkileri kırıldı. Bu sene hayati meselelerimizi konuşuyoruz, kendi aramızda müzakeresini yapıyoruz. "İslamcılık tartışması" da seviyeyi düşürmeden bu meyanda sürüyorken, Star'dan Mehmet Ocaktan niyet okuyup subjektif suçlamalarda bulunarak benim eleştirilerimi "R. Tayyip Erdoğan'ı sevmeyişime" bağladı. Ocaktan'ın bir miktar İslamî kültürü olduğunu biliyorum, şunu kendisine soruyorum: Efendimiz (sas) "Ben sizin kalbinizi yarıp içinde olanları bilemem, zahire göre hükmederim." derken, sen nasıl oluyor da benim Başbakan'ı sevmediğimi bilebildin? Yoksa ermiş misin?

AK Parti'yi eleştirmek R. Tayyip Erdoğan'ı sevmemek mi? Hayır. Daha önce bu köşede yazdım: "Zaman yazarı Başbakan'a çıkmaz." Elbette "AK Parti"ye bir sitemim, bir eleştirim var: "Sitemim", 150 yıllık bir İslamcı mirasın enerjisini kullanırken, referansı reddedip özünde adil olmayan verili iktidarı hedeflemesidir. "Eleştirim", göçün ve kentin muhalefeti, umudu ve iddiası olan büyük bir toplumsal hareketin kurucu zihniyeti kendisine ait olmayan bir iktidarı kullanırken değişimci karakterini kaybedip muhafazakârlaşması; ahlakileştiremediği ve adilleştiremediği iktidar üzerinden toplumun sekülerleşmesine ve giderek Protestanlaşma sürecine girmesine - istemeden de olsa- katkıda bulunmasıdır.

"En nâsu alâ dini mülûkihim: İnsanlar yöneticilerinin dini üzeredir", başka deyişle "halk padişahın dinindendir". İktidarın yaslandığı zihniyet kitlelere sirayet eder. Bir süre sonra iktidarın arz ettiği şey talebe, halkın talebi iktidarın arzına dönüşür. Bu siyaseti yozlaştırır. Söz konusu kısır döngüden çıkış yolu "Batılı demokrasiler" değil, "Allah'ın muradına ve halkın iradesine dayalı müzakereci siyaset"tir.

Yalçın Akdoğan nazikâne serzenişlerinde haklı. Ama o da bilir ki AK Parti'yi eleştirmek hem haktır hem görevdir; R. Tayyip Erdoğan'a buğzetmek demek değildir. Aksine sevmektir. Bir söz var: Seni ağlatanın yanına git, güldürenin uzak dur. Sayın Erdoğan buna ne kadar riayet ediyor, bilemem.

Bugünlerde Başbakan'ı birileri fena halde dolduruşa getirmeye, İslamî cemaatlerle arasını açıp 10 yıllık performansı sona erdirmeye çalışıyor. Mehmet Ocaktan'ın son yazısı da bu kanaatimi pekiştirdi. Bildiğim bir şey varsa, Sayın Başbakan'ın etrafında örülen etten duvarı aşip ona ulaşmanın neredeyse imkânsız olduğudur. Medya üzerinden yazılıp çizilenler, konuşulanlar da ona yanlış aksettiriliyor, sizin bir cümleliz üç cümle yorum içine yedirilerek ona sunuluyor. Ve bu teamül öyle boyutlara ulaştı ki, ifade özgürlüğünü yok ettiği gibi ekmeğinizle oynama noktasına ulaşmış bulunuyor. "Sayın Başbakan'ım filan kanalda aleyhinizde şu konuşuldu, hemen programı iptal ettirelim" diyorlar veya kendileri re'sen Başbakan'ın haberi olmadan arayıp programları

iptal ettiriyorlar. Ocaktan ve etten duvar bizi medyadan tümüyle silip süpürmek mi istiyor? Korku imparatorluğunda da rızık Allah'tandır.

Fikir adamları partilerden daha ileride, partiler de devletten daha ileride olmalı, yazarlar partileri, partiler devleti değişen şartlara göre reform yapmaya zorlamalı. Bizim "Padişahım çok yaşa" diye bağırıp iktidarı köreltenler, partiyi devletin, fikir adamlarını partinin gerisine düşürüp Türkiye gemisini yüzdürebileceklerini sanıyorlar. Bu mümkün değildir. Sayın Başbakan bizim Kürt sorunu ve Suriye'ye ilişkin eleştirilerimizden haberdar olsaydı bugün bu noktada olmazdık. Başka konular da öyle.

Bir gün R. Tayyip Erdoğan'la görüşme fırsatımız olur elbet. Niyetim hayırlısıyla Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı görevini de tamamlasın, diğerleri gibi evine çekilsin. O zaman -ömür vefa ederse- onu ziyaret eder, helalleşiriz. Belki o güne kadar hatırat yayımlarım.

İşi ne hale getirdiler. "Ya sev ya terk et" veya "Beni sevmeyen ölsün" günlerine döndük...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslamcılık bir teoloji mi?

Ali Bulaç 2012.08.06

İslam "teoloji (ilahiyat)" değildir; çünkü beşeri idrakin üstünde olan Zat'la uğraşmaz; Zat'ın bilgisi ve tabiatı üzerinde tartışma Hristiyanlığa aittir. "Tanrı'nın tabiatı" araştırmaya konu olmadığına göre, bu manadaki "tanrı bilgisi (teoloji)" de olmaz.

İslam bakış açısından epistemoloji ve bilme eyleminin anahtar terimleri olan "El ilm" Allah'tandır; Allah "Hayy" olduğu için biz hayat sahibiyiz ve bizim dışımızdaki varlıkların (melekler, cinler, hayvanlar, bitkiler) hayatı vardır. Allah "El âlim" olduğu için biz "biliriz", bilmek isteriz. Ama O'nun bilgisi mutlaktır, varlık âleminin bütünü - Meşşailerin iddia ettiklerinin aksine herhangi bir cüz'ü veya ufak bir alanı dışarıda bırakmamak üzere- ihata etmektedir. Bize sınırlı alanda tanınan imkânlar dâhilinde bilebildiğimiz O'nun vahy ile gönderdikleri ışığında "âlem"in "ilmi"dir. İkinci anahtar terim olan "ma'rifet"in konusu ise isimler, sıfatlar ve fiillerdir. Her bir bilmeyi yerli yerinde kullandığımızda Ma'rifetullahı hâsıl eder. Bu türden bilmenin veya daha doğru deyişle anlama ve tanımanın öncesinde iki bilme çabasının daha başarıyla yürütülmesi gerekir ki, bunlar da nefsin bilgisi olan Ma'rifetünnefs ve varlık âleminin, yani maddi tabiatın, gözlem-deney ve çok yönlü bilimsel araştırmanın konusu olan Ma'rifetuhalk vardır.

Mümtaz'er Türköne soruyor: "Müslüman" sıfatı neden İslamcılara yetmiyor? Çünkü din, modern dünyanın soruları ve kurguları arasında bambaşka bir kalıba dökülüyor. Ortaya 'hakikat' için diğer dinlerle değil dünyevi ideolojilerle savaşılan bir 'izm' çıkıyor. İslamcılar hesabı ahirete bırakmak yerine cenneti bu dünyada kurmaya çalışıyorlar."

Bu soruyu kurgulayan zihnin "dini dışarıya çıkaran seküler" veya kiliseyle özdeşleşmiş dine nazaran "din-dışı laik" alana hakikat değeri tanıdığı anlaşılmaktadır. Bu, Kur'an'ın tashih etmeye çalıştığı temel bir yanıltır. İslam'ın sahih inancına göre:

1) Allah'ın müdahil olmadığı toplu iğne ucu kadar alan yoktur. Zira varlık âleminin bütünü O yaratmıştır, varlık "Nefesürrahman"dır. Hangi alan veya şey Allah'ın yaratması dışında kendi kendine var olabilmıştır ki, "din-dışı alan" olsun?

2) El Hayy O ise, hayatın kaynağı da O'dur; "O göklerin ve yerin nurudur." Varlık âleminde bir zerreciğin katrilyonda biri kadar enerji, hayat belirtisi varsa, hayatını Hayy isminden alır. Hayata hayat veren O olduğuna göre, nasıl biz insanlar, O'nun iradesi, emri ve hükmü dışında kendimizin arzularına, öngörmelerine ve keyfine göre özerk/otonom hayat alanları var edebiliriz?

Bu iki önerme "seküler olan"ın İslam içinde mümkün olmadığına işaret eder. Ama buna rağmen insanlar kendilerine ait, yani ilahi irade ve dini düzenlemenin dışında alanlar var ediyorlar ve dünyayı bu alanlar üzerinde kurguluyorlarsa, bunu Allah'a rağmen yapıyorlardır ki, bütün peygamber mesajlarının ana teması budur.

"Hakikat" için İslamiyet tabii ki dinlerin teolojisini sorgular. Örneğin sıkça üçleme (teslis) inancının varsayımlarını çürütür, fakat mukabil bir teoloji kurmuyor. İslamiyet'in tarihte diğer dinlerin teolojilerine karşı geliştirdiği akli burhan ve hüccetler "teoloji/ilahiyat" değil, "Kelam"dır. Kelam ise, Nefha-i ruh'un türevi olan aklın vahy ışığında varlığı, hayatı, insanı, mebde' ve meadı, ahlaki tutum ve fiillerimizi kavrama, anlama, düzenleme ve açıklama çabasıdır. Kelam ile teoloji arasında uçurumlar vardır. Ve bazı geç kalmış mutezili modernistlerin iddia ettiklerinin aksine İslam kelamı kendini tüketmiş değildir. Özellikle Eş'ari kelamı -ki Maturidi kelamı da ondan büsbütün kopuk değildir- pozitivizmin ve determinizmin çıktığı bir dünyada fizik, biyoloji ve epistemolojinin gelip dayandığı ürkütücü belirsizliğe karşı bize bir bilgi ve zihin hazinesi sunmaktadır. "İslamcı" terimini de ilk kullanan İmam Eş'ari'dir (öl. M. 935) ki kitabının ismi "Makalatu'l İslamiyyin"dir.

İslamiyet'in işi "teoloji" değildir; hayat alanları dinden kopuk "dindarlık veya diyanet" de değildir. Bu dünya ile mesela adalet, özgürlük, sömürü, zulüm ve yoksullukla uğraşmaktır. Türköne, bize diğer dinlerin teolojisiyle uğraşın, "dini hükümleri" bırakıp "dindarlık veya diyanet"le yetinin demeye getiriyor.

Üçüncü nesil İslamcılar, "teoloji"den-ilahiyatlardan uzak durup İslam Kelamı'nı bu dünyayı yeniden anlamak ve açıklamak üzere ihya etmelidirler.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslamcılık ve ideoloji

Ali Bulaç 2012.08.09

Tabii ki İslamcılar vahy almıyor, zamanı okumaya ve vahyle belirlenmiş temel ilkeleri/nassları yorumlamaya, tarihsel ve toplumsal durumlara cevap vermeye çalışıyorlar.

İslamcılar vahyle ilişkileri, "metlup veya gayri metlup vahy"ın ışığında, bize bağışlanmış düşünme melekesini, akletme yetisini kullanarak içinde yaşadıkları toplumun, dünyanın sorunlarına çözümler arama çabasından ibarettir. Akıllarını vahyin ışığında kullananlar vahyin ve aklın nimetlerinden istifade edebilen kimselerdir.

Bu açıdan bakıldığında İslamcılık -yapılacak tanıma ve özellikle siyasetle ilişkilendirildiği forma göre- bir ideolojidir. Yasin Aktay'ın günün ayak oyunları ve atraksiyonları dışında siyaseti "bir fikrin tarafı olmak" şeklindeki tanımı doğrudur. Bu manada İslam'ın ilk siyasi fırkası Hz. Ali taraftarlığı olarak ortaya çıkmış bulunan Şia'dır. İslam tarihinde teşekkül etmiş bulunan mezheplerin aynı zamanda birer siyasi tercih ve bir siyasi fikir ve gruba taraf olmak olarak ortaya çıkmaları, siyasetin tarih açısından meşruiyetine önemli vurgudur. İdeolojiyi de, siyasi bir tercih ve tarafın akli huccet ve burhanlar desteğinde ifade edilmesi olarak görebiliriz.

"İdeolojiler"in ölen kötü ruhlar olduğu zannediliyor. Oysa (kendisi dışında kalan) ideolojilerin tümünün ölümünü ilan eden liberalizmdir. Liberalizm yayınladığı ölüm ilanıya bizatihi kendisi ruhu dogmatizm olan bir ideolojiye dönüşmüş bulunmaktadır.

Ben "ideoloji"ye şöyle bir tanım getirilebileceğini düşünüyorum: "İdeoloji" Grekçe iştikakına uygun olarak "fikrin bilgisi"dir sadece. İslam açısından bir ideolojiden söz etmek icap ederse bu, tersinden "bilgi ve haberin fikri" olur ancak. Vahy aracılığıyla bize bildirilen bilgi ve haberlerin beşeri içtihatı, tefsiri, yorumu ve tevili demek olan entelektüel, sosyal, politik formları bizim ideolojimizdir. Fıkıh usulü kavramlarıyla isimlendirmek icap ederse bir İslamcı'nın ideolojisinin hüküm değeri "beşeri içtihat"tan ibarettir. Ama bu, Kantçı zihnin vahyi kendi bireysel süzgecinden geçirerek işine geleni alıp işine gelmediği şeyi dışarıda bıraktığı "eleştirel aklın işlemi" değildir. Bu manadaki bireyselliğin ve birey olmanın değeri yoktur. İslami epistemoloji içinde olup biten etkinlik vahyin ışığında aklın dünyayı kavraması, anlaması ve yorumlamasıdır.

Bu içtihat çabasında "görecelik" yoktur, İslamcıların da bilgileri ve fikirleri doğaları gereği mutlak değil zannidir, Mağrip'ten Endonezya'ya, Yemen'den Kırım'a Müslümanları içinde tutan bir ana çerçeve, sabit hudutlar (Hududullah), hükümler var. İchtihat ve yorumlar ana çerçeveyi, nassları buharlaştırmaz. Bu işlemde hakikat parçalanmaz, postmodern "ne olsa gider" veya liberal "kişisel tercihe veya bireysel akla göre"ye de yer yoktur. Beşeri içtihatları "belirleyen " Kur'an ve Sünnet (nass), "etkileyen " tarihsel ve toplumsal durumlar, akan zaman ve buna paralel hükümlerin illetlerine göre değişen karakteridir. İslamcılar "Kur'an'a ve Sünnet'e dönüş" sabitesinin altını çizerek, Nesefi'nin "Hakaiku'l eşya-ı sabitetün: Eşyanın hakikati sabittir" ilkesini hatırlatıp nassların muhkemliğine işaret ediyorlar.

İslamcılık kendi içinde çoğulcudur. Totalitarizm, monarşi, dogmatizm ve mutlakiyetçilik türü zihni ve politik sapmalar Batı'ya aittirler; bu doktrinler ve sistemler Hakikat'e meydan okuma biçimleridir; bunlar İslam mirasına yabancıdır.

Mümtaz'er Türköne'nin içi rahat olsun, İslamcılarla ilgili yargılarını tashih etsin. Tarihselcilik, hermönetik veya modernizm gibi paradigma ve yöntemlerin dışında kendi asli ve sahih usulü içinde birbirinden hayli farklı İslamcılıkların olması tabiidir, zenginliktir. İslamcılık "dikey (tarihsel)" ve "yatay (çağdaş)" olarak da çoğulcudur ve farklılığa açıktır. Ebu Hanife'nin politik iktidar karşısındaki tutumu ile öğrencisi Ebu Yusuf'un aynı değildir. Ehl-i Rey ile Ehl-i Hadis de öyledir. Bana göre Selefilerle Sufiler arasındaki farkın da hükmü budur. Modern zamanlara geldiğimizde Cemaladdin Efgani ile Muhammed Abduh'un, Seyyid Kutup ile Malik Binnebi'nin, Nedvilerinki ile Mevdudi'nin aynı zeminde farkları ne kadar meşru ise Türkiye ölçeğinde Milli Görüş, Nakşibendi, Nurcu veya Süleymancı İslam anlayışları da öylece meşrurdurlar. Her biri birer ırmak gibi İslam'ın büyük nehrine akar. Biri biter, diğeri başlar ama İslam'ın iddiası, daveti, davası ve duası olan İslamcılık tarih içinde akmaya devam eder.

Modern yanılgı

Ali Bulaç 2012.08.11

İlk ve ikinci nesil İslamcılar modern dünyadan etkilendi, ancak modernitenin siyasetlerinden İslamcılar etki aldığı kadar etkilediler de: "Onlar size bir yara verdiyse siz de onlara yara verdiniz."

Özellikle ikinci nesil İslamcıların Batı'dan aldıkları önemli etki bir 19. yüzyıl Batı yanılgısı olan ekonomi politığe, doğal sınırları ötesinde ve hak ettiğinden fazla önem arz etmeleridir. Zannedildiğinin aksine "ekonomi politik" sadece Marksizm'in değil, diğer sistemlerin de merkezî konusudur. Binlerce sene içinde teşekkül eden beşeriyetin örfü ve irfanını derinden yozlaştıran ekonomi politığın haksız hegemonyası modern zamanlarda, bugün de liberalizmin baskın kültürel ortamında etkisini sürdürmektedir. İdeolojik mutlaklaştırmanın bir sebebi ekonomi politığın merkezî öneme sahip kılınmasıdır. Üçüncü nesil İslamcılar, modern ekonomiyi, üretim yapısını, bölüşüm düzenini, tabiatla ilişkisini, insan arzuları ile insan ihtiyaçları arasındaki mahiyet farkları ile bunlara bağlı büyüme ve kalkınma gibi konular üzerinden yeniden düşünmelidirler. Siyaseti de yeni baştan kelam ve fıkıh zemininde tanımlamadıkça hem ikinci nesil İslamcıların hatasını, hem kriz içindeki moderniteyi tekrar etmek durumunda kalacaklardır.

Kendi ideolojik ve politik okuma biçimlerini hakikatin merkezine koyan "bazı İslamcılar ve gruplar" eleştirilir. Ancak bütün İslamcı akımları bir torbaya doldurup eleştirenlere şu sualleri sorma hakkımız var:

- 1) Sizce bu zihni sapma, mutlaklaştırmayı reddeden İslam'ın kaynaklarından mı, yoksa modern olandan mı beslenmektedir?
- 2) İslamcıları eleştirenlerin referans aldıkları modern dünyanın kendisi mutlakçı değil mi? Batı aydınlanması, Hıristiyanlığı sekülerleştirmekten başka neyi orijinal olarak üretti ki? Şeytan'ın Allah'ı taklit etmesi gibi modernite, Katolik Kilisesi'nin mutlak hidayetini aklın ve bilimin kurtarıcılığına havale etti. Ortaçağ'da Kilise'ye bağlanan kurtuluyordu; modern zamanlarda kurtuluş liberal kapitalizme veya Marksist sosyalizme (Komünist Partisi'ne) bağlanmaya dönüştü. Burjuvazinin aklı ve bilimsel başarıları ile proletarya sınıfının kurtarıcı misyonu, yeryüzüne bir kere daha geleceği umulan Mesih'le yer değiştirdi.
- 3) Mümtaz'er Türköne, bize ait olmayan bir misyonu İslamcılara mal etmektedir ki, o da "ahirete ait cennetin yeryüzüne taşınması"dır. Beşeriyetin tarihi yönelimini bu hedefe kilitleyen modernliktir. "İlerleme inancı"na göre tarihin finalde veya proletaryanın kuracağı komün toplumda "yeryüzü cenneti" kurulacaktır. Müslümanlar bilir ki, biz "dünya gurbeti"ndeyiz, çölde seyahat eden bir bedevi gibi vahada dinleniyoruz. Asıl ait olduğumuz yer burası değil, "ahiret yurdu"dur. Cenneti özleriz, o yüzden durmadan gelişmek, kemale ulaşmak isteriz, insan-ı kâmil olmak isteriz. Ama hep canımız sıkılır, çünkü mükemmel bir varlıkta ama kusurlu bir dünyada yaşıyoruz. Kusur ve eksiklikler yeryüzünde değil, ahiretteki cennette tamamlanacaktır. Bu dünyaya gelişimizin anlamı ve amacı budur.
- 4) Acaba liberal, solcu-sosyalist veya milliyetçiler ideolojilerini mutlaklaştırmıyor mu ki, İslamcıları bu konuda eleştiri hakları olsun? Modernizmin tekil gerçeklik dünyasıyla beraber postmodernizm Hakikat'i parçalarken, İslamcılardan başka kim "Hakikat'in tekliline karşılık gerçekliğin çokluğuna ve ifadenin çoğulculuğu"na zihni ve politik kapı arayabilir? Postmodernizmin sizi içine ittiği derin ve ürkütücü kaostan başka bize sunduğunuz ne var?

5) İslamcılar "cemaatçi yapı, ataerkil kültür, hiyerarşik düzen ve değişime zorunlu olarak maruz kalmış kitleler" olarak tasvir eden Mahcupyan ve diğerleri, bu son derece şaibeli ve şüpheli argümanları postmodernizmden devşirirlerken, nasıl oluyor da kendi sol-sosyalist veya milliyetçi geçmişlerini unutabiliyorlar?

6) Modernitenin etkisinde kendini mutlaklaştırma yanılgısına düşenler sadece görünür aktif veya siyaseti önceleyen İslamcılar değil, mezhepler, tarikatlar ve bilumum cemaatlerdir ki, bu genel bir yanılgı, modernliğin İslam içinde üretilmesi hatasıdır.

İçimizi karartmaya gerek yok, zira İslamcı olsun olmasın, Kur'an ve Sünnet'i referans alan her fert, grup, akım veya cemaat İslam'a yeniden dönüp kendini kritik edebilirse, görüşünü ve yorumunu tashih edebilir. Pekiyi, sol-sosyalist, liberal, muhafazakâr veya milliyetçiler neye dönüp de kendilerini tashih edeceklerdir? Onlar için bir şifa kapısı kalmış mı?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslamcıların söylemleri

Ali Bulaç 2012.08.13

Buradaki "söylem" kelimesini "görüş, tez" manasında kullanıyorum. Tarihte bu kullanımın somut örneğine Sünni kelimeler ekolünün büyük kurucularından Hasan el Eş'ari'de rastlamaktayız ki, bir eserine "Makalatul-İslamiyyin ve İhtilafu'l-Musallin" adını vermiştir. "Makalat" kelimesini kullanan başkaları da var elbette.

Söz gelimi istinsahını 996/1588'de tamamlayan Yunus bin Veli'nin esere verdiği isim de "Adab-ı Makalat"tır. (Bkz. Dr. Ahmet Kayasandık, Adab-ı Makalat (Konuşma Adabı), İstanbul-2012.) Kummi'nin de "Kitabu'l-Makalat"ı vardır. Anlamı söz, söyleyiş, söyleme, laf, lakırdı, kelimeler demektir. Kavramsal olarak tez ve görüşü ifade eder.

Eş'ari'nin kullandığı ikinci terim olan "İslamiyyun"un bugünkü Arapçada tam karşılığı "İslamcılar"dır. Kitap "İlk Dönem İslam Mezhepleri" adı altında Türkçede yayımlandı (Çev. M. Dalkılıç-Ö. Aydın, Kabalcı, İstanbul-2005). Yakın tarihte kelime ağırlıklı olarak siyaset yoluyla İslam'ın temsili veya "resmi İslam"ı, yani Müslümanlığı politik toplumun/devletin kurum ve kuruluşları aracılığıyla yaşatma, toplumsal ve ekonomik bir düzen formuna sokma çabasını ifade ettiğinden Eş'ari'nin fikir ve kelimeler zemininde yapmak istediklerinden bir miktar farklılık göstermektedir. Bizim kavramsallaştırmamıza göre İslamcılığı salt "siyasi olan"a veya "resmi İslamcılık"a hasretmek yanlıştır; bir de "sivil İslam" versiyonu bulunmaktadır. (Bkz. A. Bulaç, Nuh'un Gemisine Binmek, İstanbul-2012.) Her iki İslamcı versiyonun da alt versiyonları, tezleri ve bu tezleri savunan çok sayıda İslamcı gruplar, akım ve hareketler söz konusudur.

Filhakika içinde bulunduğu tarihsel ve toplumsal durumun yeterince farkında olan Müslüman fikir ve ilim adamlarının yapmak istedikleri ile geçmişte büyük ekol kurucusu âlimlerin yaptıkları arasında mahiyetçe fark yoktur. Dün İmam Eş'ari, İmam Gazali, İbn Teymiye, İmam Rabbani vd. her ne yapmak istemişlerse, modern zamanların İslamcıları da aynı şeyi yapmaya çalışmaktadırlar.

Eş'ari'nin 40 yaşından sonra Mutezile'den ayrılması Ehl-i Sünnet kelamının bağımsız bir ekol şeklinde ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bugün fizik biliminde meydana gelen değişimlerin determinizmi yıktığı, pozitivizme son verdiği bir dünyada nedensellik (illiyet)le ilgili görüşleriyle öne çıkan Eş'ari, başta Mutezile olmak üzere, Yahudi, Hristiyan, Mecusi, Gulat-ı Şia, Hariciler, Mürcie, felsefeci, Aristocu-Meşşai, Brahman, tabiatçı, mülhid, zındık, deist, agnostik, putperest, ateist, tehasuhçu, bid'atçı vb. fırka ve akımlara karşı İslam akidesini ve âlem tasavvurunu tam bir vukufiyetle savunmuştur. Eş'ari'nin "Makalat"ta kullandığı yöntem, onun izinden giden İmam Gazali tarafından "Makasidu'l-Felasife"de kullanılmıştır ki, yöntemin esası muarız ve muhalif doktrin ve görüşlerin mümkün mertebe değer hükmü belirtilmeden tasvir edilmesine dayanır. Gazali, bu yöntemi öylesine başarılı kullanmıştır ki, kitabı 17. yüzyıla kadar Batı üniversitelerinde Meşşai felsefenin ders kitabı olarak okutulmuştur. Oysa Gazali, "Tehafutu'l-Felasife" kitabıyla belki bir daha ayağa kalkmamak üzere Aristoculuğu yere sermiştir.

Eş'ari ve Gazali'nin usulüne göre, muarızları önce tanımak ve anlamak, sonra eleştirmek gerekir. Bunu yaparken de ehl-i kible'yi tekfir etmemeli, kendi tezini ve görüşünü hakikatin merkezine koyup mutlaklaştırmamalı; farklı İslami yorum, tefsir ve okuma biçimlerini asla ve usule uygun oldukları sürece meşru görmeli; dinin hakikatlerini süflî siyaset ve dünyevi çıkarlar uğruna suiistimal ve istismar etmemelidir. İslamcı olmak demek "Müslüman" olduğunu iddia eden kimselerin başkalarından farklı görüşlere, tez ve söylemlere sahip oldukları anlamına gelir; yoksa dini marjinalleştirmek, hakikati temellük etmek veya farklı düşünen insanları din dairesinin dışına atıp tekfir etmek değildir. Mesela Gazali, Meşşai'leri 20 meselede eleştirirken 17'sinde hatalı düşündüklerini, 3'ünde ise savundukları görüşün onları İslam'ın dışına çıkarma özelliğine sahip olduğunu belirtir. Onun eleştirdiği "felsefe" değil "filozoflar/felasife"dir.

İslamcılar kendilerini "Batı karşıtlığı" üzerinden tanımlamıyorlar, askerî saldırılara karşı nefsi müdafaada bulunurlarken kendi sahih geleneklerine yaslanarak fikrî, sosyal ve ahlakî alanlarda da tezlerini savunup meydan okuyorlar. Eş'ari ve Gazali bugün yaşasaydı, aydınlanma felsefesi ve ondan neş'et eden akımlar, sekülerizm, pozitivizm, materyalizm, feminizm, milliyetçilik, sosyalizm-Marxizm, kapitalizm, liberalizm vb.leriyle uğraşacaklardı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Karşıtlık

Ali Bulaç 2012.08.16

Eş'ari'nin "Makalat"ta, Gazali'nin "Makasid"da yapmaya çalıştığı şey, İslam inancına yönelen saldırılara karşı akideyi savunmaktır. Her ikisi ve onları takip edenler bir yandan dış dünyadan -Hind, İran, Babil, Mısır, Yunan- gelen felsefi ve teolojik etkilere karşı koyarlarken, diğer yandan ya bu İslam dışı inanç ve fikirleri İslami form altında savunanlara karşı Kur'an ve Sünnet'in çizdiği genel dairenin içine sokmaya veya din ve mezhep kisvesine bürünüp İslam şeriatını ve Müslümanların birliğini bozmaya kalkışanlara karşı koymaya çalışıyorlardı.

İmam Eş'ari'nin, eleştirdiği fırka ve gruplara "İslamiyyun (İslamcılar)" demesi manidardır. İslamcıların görüşlerine, savundukları tezlere-söylemlere -her birini kendi içinde tasvire, objektif anlatıma ve tanıtıma tabi tutarak- "makalat" adını vermiştir. Onu takip eden Gazali de, aynı usulü kullanıp eleştirdiği Yunan metafiziği

etkisindeki zatlari "felasife (filozoflar)" isimlendirip gayesinin "felsefe"nin kendisi olmadigini ihsas etmistir ki, onun da kitabina secitigi isim "Makasidu' felasife"dir. Kısaca Eş'ari'nin "makalat"ı ile Gazali'nin "makasid"ı aynı muhteva ve kavramsal çerçeveye sahiptirler.

Eş'ari ve Gazali, Müslümanların askeri, ekonomik, siyasi ve kültürel olarak hakim oldukları bir dönemde bu önemli gayreti gösteriyorlardı. Biz ise son 300 yıldır sürekli yeniliyoruz. Şu var ki, bizim yenilgimiz askerdir; fikri-entelektüel veya kelami-felsefi değildir. Eğer bazı İslamcılar da Batıcılar -liberaller, solcular ve milliyetçiler gibi- fikri olarak yenilgi psikolojisi içine girmişlerse, bu onların diğerleri gibi İbn Haldun'un dediği "mağluplar galibi taklid eder" hastalığına yakalanmışlar demektir. Bu baptaki Müslüman fikir adamları, bilginler ve kanaat önderleri kendi dinlerinin özüne, köklerine ve zengin tarihi miraslarına dönebilirlerse, kısa zamanda şifa bulabilirler, ama eğer İslamiyet'i -kendi zihin dünyalarında-, liberalizme, sosyalizme, milliyetçiliğe, feminizme açık hale getirirlerse bunun çaresi yoktur.

Bu da bize, İslamcılara haksızca yöneltilen "tepkisellik" eleştirisinin tashihe muhtaç olduğunu göstermektedir. Müslümanlar tabii ki askeri, politik ve ekonomik sömürgecilığe, işgallere karşı tepki gösterecekler, cihad edip daru'l-İslam'ı müdafaa edeceklerdir; ama bu onların fikren yenildikleri, meydan okumalarını "Batı'ya tepkisellik" üzerinden kurguladıkları anlamına gelmez. Batı, nasıl kendini oryantalizm yaparak "Doğu karşıtlığı" üzerinden tanımladığından kendine zarar veriyorsa, Müslümanlar da oksidentalizm yapmak suretiyle kendilerini "Batı karşıtlığı" üzerinden tanımladıklarında kendilerine zarar vereceklerdir.

Mümtaz'er Türköne, bize "kendinizi karşıtında tanımladığınız Batı değışti", derken iki hata yapıyor:

1) "Batı Batı'dır", değışmedi. Batı ya "Aydınlanma'nın karanlığı"ndan çıkıp sahih vahyin nuru içine girer ve tarihsel-felsefi mirasını yeni bir kritiğe tabi tutar ya da yıkıcı, nihilist, sömürgeci ve çatışmacı tutumunda devam eder. Batı değışseydi, en hafifinden İslam topraklarını işgal edip Müslümanlara bunca acıyı yaşatmazdı. Batı, sadece askeri olarak saldırıp kaynakları yağmalamakla yetinmiyor; bizden dinimizi "özel alana hapsedmemizi, marjinalleştirmemizi ve izafileştirmemizi" istiyor. Böyle bir dinden geriye zulme, haksızlıklara, sömürüye itiraz etmeyen, küresel hegemonyaya uyum gösteren şeriatsız -cihadsız soyut bir inanç kalır ancak.

2) İslamcıları soyut "Batı-karşıtlığı"yla suçlamanın arka plandaki psikolojik zemini milliyetçiliği, liberalizmi ve solu-sosyalizmi evrensel doğrular, tezler katına çıkarma ihtiyacından neş'et eder. Tabii ki bilgi, bilimsel çalışmalar, beşeri tecrübe ve bunlar arasındaki interaktif ilişkilerde, her şey mutlak ak ve kara değildir, arada gri alanlar söz konusudur. Ama temelde belirleyen konumundaki akideler arasında gri alanlara karşı çok dikkatli olmak gerekir: İlk insandan son insana kadar tevhid-şirk, iman-küfür, hak-batıl, adalet-zulüm, güzellik-çirkinlik, ahlak-tereddi arasında karşıtlık ve çatışma ortadan kalkmayacaktır.

Haramların kanıksandığı, günahın estetize edildiği, münkerlerin özgürlükler adı altında yüceltildiği bir dünyaya itiraz etmiyorsanız, akideniz buharlaşır. Böyle zamanlarda harama karşı helali, münkere karşı ma'rufu, günaha karşı ahlakı yüksek sesle, dışlayarak, teberri ederek narkoz yemiş zihinlere hatırlatmak (zikr) gerekir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İsimlendirme

Kendini "Müslüman" sayan herkes Müslüman'dır. Esas olan beyandır. Efendimiz (sas), Medine'de bildiği halde münafıkları deşifre edip İslam dairesinin dışına çıkarmadı, çünkü "Müslüman" olduklarını söylüyorlardı. Ama Kur'an "İlahi hükümlere tam teslimiyet" içinde olmayanlara "İslam olduk deyin, iman ettik demeyin, çünkü iman henüz kalbinize girmedi." (49/Hucurat, 14) buyurur ki, bizce İslamcılık "hükümlere tam teslimiyet ve İslam'la beraber iman ve ihsan"ın bir arada bulunmadıkça mümkün olmaz.

"Ben İslamcı değilim" diyene yakından bakmalı, hangi saiklerle kendini bu isimlendirmeden uzak tutuyor. Eş'ari, bugün neredeyse küfür ve sapkın (heretik) kabul edilen nice fırka, mezhep ve inanç grubunu, "Müslüman olduklarını iddia etmeleri" hasebiyle "İslamiyyun (İslamcı)" kabul etmiştir, Gazali de öyle.

19. ve 20. yüzyıl boyunca uğradıkları ağır yenilgiler, süren işgaller, sömürü, ötekileştirilip küresel olarak şeytanlaştırılmaları vb. sebeplerle Müslümanların Batı'ya kızgın oldukları doğrudur; Batı'nın fikir ve kültür kaynaklarından beslendikleri oranda ikinci nesil İslamcılarda da bir ölçüde hoşgörüsüzlüğe, tekfircilik ve dışlama rastlanması da doğrudur. Ama bu şifa bulması kolay bir hastalıktır. Tedavisi Kur'an'a ve Sünnet'e dönüş ile Eş'ari ve Gazali gibi tarihsel büyük şahsiyetlerin usulünü takip etmekten geçer. Kur'an bize iki ana parametre verir:

1) "Hidayet Allah'tandır; insanların çoğu iman etmeyecek, akletmeyecek ve şükretmeyecek; şu halde siz sadece hatırlatın, tebliğinizi yapın; insanların çoğu hidayette değildir diye kendinizi hırpalamayın."

2) "Fikri, itikadi, politik ve sosyal alanlarda her ne konuda ihtilafa düşmüş de anlaşıyorsanız, bunun hükmünü (en doğru ve nihai kararı) Allah ahirette verecektir. Siz güzel sözle, öğüt ve hikmetle tebliğe, güzellikte yarışa devam edin." Bu uyarılar, İslamcıları totalitarizmden ve "baskıyla hidayet"ten uzak tutar.

Bu açıdan, birilerinin kendini "İslamcı" isimlendirmesi diğerlerini rahatsız etmemeli; eline siyah fırça alıp İslamcılarının yüzüne sürmemeli (Bkz. Uğur Kömeçoğlu'nun asabi yazısı, 17 Ağustos, Zaman); çifte standarda da sevk etmemeli. Mesela "cı-cu" türü ekler dolayısıyla "İslam/cı" isimlendirmesine karşı çıkan biri kendine "Nurcu, milliyetçi, sağcı" denildiğinde aynı tepkiyi göstermiyorsa bu zatın kendini iç tutarlılık açısından gözden geçirmesi gerekir.

Ben tanımımı 21 Temmuz tarihli yazımda yapmıştım. Hayrettin Karaman Hoca da şöyle der: "Her Müslüman aynı zamanda 'İslam davasının da mensubu olarak' İslamcıdır. 'İslamcı plan, program, yöntem ve davranış', amaçtan sapmaksızın içinde bulunulan şartlara göre farklılık gösterebilir, ama farklı İslamcı gruplar kardeşler, ictihad farkları kardeşliğe zarar vermez, vermemelidir." (Yeni Şafak, 12 Haziran 2012). "Kendi halinde 'Müslümanca' yaşamaya çalışan, İslam'ı kendi aile hayatında bile yaşatmayı dert edinmeyen Müslümanlara 'İslamcı' demiyorum. İslam'ı en yakınından başlayarak en uzaklara kadar yaymayı, sahih İslam'ı bozulmaktan ve hayatta eksilmekten korumayı dert ve dâva edinen, bu dert ve dâva uğrunda maddî ve manevî fedâkârlıklarda bulunan kimselere İslamcı diyorum." (Yeni Şafak, 16 Temmuz 2012.)

Kendi tanımımdan üç gaye çıkarıyorum:

- a) Dünyanın Kur'an ve Sünnet perspektifinden okunması;
- b) Bireysel, ailevi, toplumsal, bölgesel ve küresel ölçeklerde Müslüman'ca bir hayatın mümkün hale getirilmesi. Siyaset bunun yegane değil, ama etkili enstrümanlarından biridir;
- c) İslam Birliği'nin kurulması (İttihad-ı anasır-ı İslam).

Bu üçüne hangi inanmış Müslüman karşı çıkabilir ki? Yöntemini bir kenara bırakacak olursak Said Nursi hazretleri "İslam âleminin üç hastalığı var: Cehalet, yoksulluk ve tefrika" derken bu ideallerden bağımsız mıydı? Ya da "Şeriat'ın bir hakikatine bin ruhum olsa feda etmeye hazırım. Zira Şeriat sebab-i saadet ve adalet-i mahz ve fazilettir." (Tarihçe-i Hayat, İstanbul-1998, s. 53) derken İslamcılardan farklı bir şey mi söylüyordu?

Türköne'nin diğer dinler için "Hristiyanlık, Yahudilik nerede?" sorusuna gelince. Yahudi partilerin ezici çoğunluğu Tevrat ve Talmud'u esas alır. Hristiyan Demokrat ve Hristiyan Sosyal Demokrat partiler de programlarının girişinde şu ibareyi yazarlar: "Hristiyan değerlerine göre siyaset yapmak ve ülkeyi yönetmek üzere..."

NOT: Okurlarımızın Ramazan Bayramı'nı kutlar, hayırlara vesile olmasını dilerim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tartışma bitti, defter yeniden açılıyor

Ali Bulaç 2012.08.20

Denir ki "medya çağı"nda önemi ne olursa olsun, bir konu 23 günden fazla gündemde kalmaz, yaklaşık üç haftadan sonra ilgi azalır.

İslamcılık Ramazan boyunca (dört hafta) gündemde kaldı. Tartışmaya değerli entelektüeller, köşe yazarları, akademisyenler katıldı, her geçen gün biraz daha tartışma genişledi. Hamdolsun, her Ramazan'da yapılmak istendiği gibi "Nasıl oruç tutulmaz?" diyebileceğimiz şeytani tuzaklara, insanların içine kuşku, vesvese, şüphe düşürmek isteyen hannaslara kimse iltifat etmedi, faydalı bir konuyu konuştuk. Ufuk Yayınları bu tartışmayı kitaplaştırıyor, inşallah ben de gelen eleştirilere yeri geldikçe cevap vermeye çalışacağım. "Müslüman veya İslamcı" olup da belden aşağı vuranları, edebe riayet etmeyenleri, entelektüel meczupları, asabi mütecavizleri ve laik olup kibar üslup kullanmayanları muhatap almayacağım. Kadın olsun erkek olsun, böyleleri allame-i cihan olsa muhatap alınmayı hak etmiyor.

Bu konu kesinlikle entelektüel bir merak saikiyle değil, bizzarure gündeme gelmiş bulunmaktadır. Sebebi şu:

- 1) Birinci ve ikinci İslamcı nesillerin yaşadığı tecrübenin ciddi bir muhasebeden geçirilmesi gerekir. Bundan sonra ne "olması gerekir" sorusunun cevabı "bugüne kadar ne oldu"da saklıdır. Üçüncü nesil İslamcılar, seleflerinin hatasını tekrar etmemeli.
- 2) Türkiye ve Ortadoğu yeni bir döneme adım atmaktadır. Milliyetçi, sol-sosyalist ve liberal reçetelerde ısrar edilmesi durumunda dini, etnik, mezhebi ve sosyal-sınıfsal çatışmalar daha da derinleşip artacaktır. Bu kavşak noktasında Yusuf Akçura'nın sözünü ettiği "üç tarz-ı siyaset" değil, iki tarz-ı siyaset söz konusudur. Ya İslam'ın kaynaklarına dönerek sorunlarımızı anlamaya, tanımlamaya ve çözmeye çalışacağız ya da birbirimizi ifna edeceğiz.
- 3) Modern dünya derin bir krizden geçerken, Aydınlanma'nın fikri/felsefi kaynakları bize bir çıkış vaat etmiyor. Özgürlük, refah ve güvenlik azınlık bir nüfusun imtiyazı haline geldi; çatışma insanın içinde, tabiatla ve diğer

insanlarla sürüyor. Vahyin sahih zabıtlarına dönüp varlık âlemi, dünya ve hayatın anlamı üzerinde düşünmek lazım. Bu uygarlık ömrünün sonuna gelmiş bulunuyor. Bölge ve dünya daha derin krizlere doğru gidiyor. Ahlaklı ve adaletli yaşama sanatı ve yolunun bulunmaması durumunda insanın ve canlı hayatın ölümü gerçekleşecektir. Kalbi ölenin zekâ ile donatılmış beynini nefsinin sufli arzularının emrine vermiş olması, onun "hayat" sahibi olduğunu göstermez.

Süren tartışmada kendimizi eleştirdik. Şöyle bir tablo çıktı:

İslam dünyasının Batı karşısında aldığı yenilgiler birinci nesil İslamcılar modern dünyaya cevap bulmaya yöneltti. Bu anlaşılabilir bir hamleydi. Ancak onlar, yenilgiden İslam'ı sorumlu tutmuyorlardı, "Kur'an ve Sünnet'e dönüş, içtihat kapısının açılması ve cihad ruhunun uyandırılması"yla tekrar üstün gelebileceğimizi savunuyorlardı. Batıcılar ise İslam'ı sorumlu tuttular.

İkinci nesil İslamcılar, Batı'nın İslam içinde üretilebileceğini; bilimin, teknolojinin, modern iktidar ve ulus devletin, eğitimin, ekonomik modellerin İslamileştirilebileceğini, söz konusu yapı ve modellerin İslami versiyonlarının olabileceğini düşündüler. Tabir caizse yenilgiyi onlar da bir ölçüde kabul ettiler ve fakat mağlupların 'Müslüman' kalarak galipleri taklit edebileceklerini düşündüler. Bunun da ciddi bir muhasebeye tabi tutulması gerektiğini anlıyoruz.

Üçüncü nesil Müslümanlar kritik bir kavşak noktasında bulunuyor. Ya İslam'ın özüne, kendi sahih köklerine dönüp bir yandan gelenekleriyle barışacak, diğer yandan modern dünya ile de -şairane, sanatçı duyarlılığı veya retoriklerle değil- tefekkür ve bilgi seviyesinde temas kurup yeni bir dünyanın kapısını aralayacaklar veya dinlerini Katolikler, Ortodokslar, Museviler, Budistler, Taoistler, Shintoistler gibi reforma uğratarak Protestanlaştıracaklardır. Bundan liberal hegemonya altında hakikatin parçalandığı postmodern bir dünyada izafileşmiş, marjinalleşmiş, özel alana çekilmiş bir nominal Müslümanlık kalacaktır. Bir bakmışsınız karşınıza diyanetinden kuşku duyulmayan yazar ve kanaat önderleri çıkmış şöyle bağırırmaktadırlar: "Bayım devir değişti, o hükümlerin bugün tatbik ve yaşama şansı kalmamıştır; senin dediğin İslamcılık siyaset yapmaktır, sen dini ideolojileştiriyorsun, dini bu işlere karıştırma."

Ramazan'ın bereketiyle güzel bir tartışma oldu. Defter yeniden açılıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bize Said Halim Paşa lazım!

Ali Bulaç 2012.08.23

Türkiye ve İslam dünyası yeni bir döneme adım atıyor. 18 ve 19. yüzyıllarda üretilip 20. yüzyılda tüketilen felsefe ve sistemler bizi derin bir krizin içine itmiş bulunuyor.

Adına "Arap baharı" denen büyük sosyal patlamalar ve arkasından gün yüzüne çıkan değişim ihtiyacı yeni kavram ve modellerle sorunlarımızı anlayıp çözüm arama ihtiyacını gündeme getiriyor. Din, mezhep, etnik ve sosyal-sınıf çatışmalarını tarafları tatmin edecek biçimde sona erdirmenin yolu liberalizmden veya sosyalizmden geçmiyor. Hangi kavmi veya etnik grubu esas alırsa alsın, milliyetçilikten hiç değil.

İran'ın kendini gözden geçirmesi gerekir, devrimin ilk yıllardaki ideallerine dönüp Türkiye ve Suudi Arabistan'ın hatasına düşmemeli. Mezhep merkezli bölge siyasetinin İran'a da faydası yok. Suudi Arabistan, Amerika'yı arkasına alıp Vehhabi-selefi bir din yorumuyla bölgeyi doğru algılayamaz. İran ve Şii husumeti, onu İsrail ve Batı dünyası ile derin sorunlar yaşayan dünya Müslüman kamuoyunun, ümmetin ma'şeri vicdanının dışına iter. İlahi yasa herkes için işler: "Kim bir zalime yardım ederse, Müslümanları bırakıp haksızın, mütecavizin yanında yer alırsa, Allah onu kendisine musallat eder." Bunun yakın tarihteki en dramatik örneğini Irak'ta ve Saddam Hüseyin'in başına gelenlerde müşahade ettik.

Sahneye yeni giriş yapmakta olan Mısır büyük bir şans. Eğer orada İhvan, herkesi kendi mezhebinde ve dininde özgür bırakıp -Ömer bin Abdulaziz, Alparslan, Selahaddin Eyyubi gibi- İslam'ın büyük şemsiyesini açabilirse -ki bu Sünniliği ideolojileştirmeden ve jeo stratejik bir malzeme kullanmaktan uzakta durmayı gerektirir- bir anda bölge ülkelerini peşine takacaktır.

Türkiye dramatik bir konumda bulunuyor. Bir parçası olduğu ve kendisinin sebebiyet verdiği bölge sorunlarını çözemediği için NATO'yu, BM'yi müdahaleye çağıran, bir anda İran, Irak ve Suriye ile savaş eşliğine gelen bir konuma düştü. 20. yüzyıla geri dönmüş olduk. "Arap baharı" yükselen yıldız olan Türkiye'yi bölgenin dışına çıkarıyor. Arap baharını doğru okuyamadığı, yanlış partnerlerle iş tuttuğu ve dünyaya bir Müslüman gibi bakamadığı için bölgeyi kasıp kavuran etnik ve mezhep çatışmasının tuzağına düştü.

Kendi Kürt sorununu çözemiyor, her geçen gün soruna yeni boyutlar ilave ediyor; dün Kuzey Irak'ı nereye koyacağını bilemiyordu, bugün buna Kuzey Suriye eklendi. İçeride PKK ile boğuşurken paradoksal biçimde Batı'yla olan angajmanları icabı Irak ve Suriye'de otonom-özerk bölgeler, sonra federasyonlara varacak süreçte katkı sağlıyor. Bölgedeki etnik ve mezhep çatışmalarında siviller hayatını kaybediyor; benzer şekilde Suriye ve Irak'taki gibi Türkiye'de de bombalar patlıyor, masum insanlar hayatını kaybediyor. Terör, şiddet, kin ve nefret hepimizi kasıp kavuruyor.

2004'te başlayan reformlar durdu. 14 Temmuz 2011 Silvan olaylarından bu yana yanlış Suriye politikasının ceremesini ödüyoruz. G. Antep en dramatik son örnektir. Eğer Suriye ve Irak'ta doğru politikalar takip etseydik, Ergenekon davasını kesintiye uğratmayıp 'Kürt ayağı'nı da ortaya çıkarabilseydik bu derin kaos olmayabilirdi. Mezhep ve etnik çatışma tuzağına düştük.

Mezhepçilikten umut bekleyen herkes sukut-u hayale uğrayacaktır. Hepimiz geçen yüzyılın başlarında Derviş Vahdeti'nin dediğini tekrar etmeliyiz. O "Bugün ırkımızı unutmamız" diyordu, bizler de "Bugün ırkımızı ve mezhebimizi unutmamız gerekir" diyebilmeliyiz. Geçen yüzyılda Müslümanlar ırklarını unutmadılar, koca bir imparatorluk ve ümmet parçalanıp darmadağın oldu. Bugün aynı hatayı tekrar edecek olursak, bir kere daha darmadağın olacağız, birbirimizi yiyip bitireceğiz. Sünni ve Şii, Vehhabi ve Sufi; Türk ve Kürt, Arap ve Fars, Alevi ve Nusayri hepimiz Allah'ın birliği inancı tevhidde ve kainat kadar geniş İslam dairesi içinde bir arada ve barış içinde yaşayabilmeliyiz. Bizim dünyamızda Yahudi'ye, Ermeni'ye, Hristiyan'a ve başka inançtan insanlara da onları üzmeyecek, haklarını ihlal etmeyecek, ikinci sınıf insan ve grup konumuna düşürmeyecek onurlu yer olmalıdır ve vardır.

Derin bir krizden geçerken İslamcılık tartışması akla Said Halim Paşa'yı getiriyor. Bize "Buhranlarımız"ı isabetle ve dirayetle teşhis eden büyük devlet adamı bir Said Halim Paşa lazım. Türkiye içinden çıkarır, hatta AK Parti de!.. a.bulac@zaman.com.tr

---

İttihad-ı İslam

Ali Bulaç 2012.08.25

Abdülhamit'in önde gelen muhaliflerinden biri olan Ali Suavi, Osmanlı Devleti'nin çöküşünü hakka'l yakın yaşamadı, ama siyasi ve toplumsal olayları doğru okuyup net öngörülerde bulunması dolayısıyla ayne'l yakın gördü. Vefatının (1878) üzerinden 30 yıl sonra Osmanlı Mondros mütarekesini imzaladı.

Balkanlar'dan sonra sıranın Ortadoğu'ya ve Afrika'ya geleceğini tahmin etmek zor değildi. Bunu Abdülhamit de görüyordu, hatta günün birinde Ermeni nüfusun yoğun olarak yaşadığı Vilayet-i Sitte'nin dahi elden çıkabileceğini hesap edip meseleyi İttihatçılar gibi 'katliam' yaparak değil, bölgeye imparatorluğun başka bölgelerinden -mesela Yemen, Libya vd.- Müslüman nüfus transferiyle çözebileceğini düşünüyordu. Ama padişah dahi yönetici kademesinde ne yapılması gerektiği konusunda berrak, gerçekçi, fizibilite değeri olan proje-program sahibi kimse yoktu. Padişahın projesi, çöküşü geciktirip bu arada idari ve sosyal kurumları modernleştirmekten ibaretti, yeni idari yapılanma arzularını kaale almak istemiyordu.

Ali Suavi'ye göre olayların nasıl bir seyir takip edeceğini zamanında kestirip ona göre tedbir almayanlar, sonbahar yaprağı gibi kuvvetle esen rüzgara kapılıp giderler. Osmanlı Devleti'nin ıslahı ve ülkenin bütünlüğü herkesin kaygısıdır, var olan idari sisteme parlamento getirmek önemli bir adım olacaktı, hatta bununla da yetinilebilirdi, çünkü "bir devletin, 30-40 milyon reayenin hayat ve mematı üç-dört kimsenin elinde olmaktansa, birkaç yüz kişiden müteşekkil bir heyetin (meclis) elinde olması akla daha uygundur."

Ama Osmanlı'nın sorunu bununla bitmeyecekti. Asıl merkezin dışında vuku bulmakta olan gelişmelere karşı önleyici tedbirler almak gerekirdi ki, bunlardan en önemli olanı, Afrika'daki Tunus, Trablus ve Mısır'ın günün birinde Cezayir gibi Osmanlı Devleti'nden kopma ya da koparılma noktasına gelmeden gerçekçi bir adım atmaktı. Mısır yöneticilerinden Riyaz Paşa'ya gönderdiği mektubunda bu görüşlerini dile getiren Suavi'ye göre Osmanlı'nın bu geniş sahayı elinde bulundurması açıkça anlaşılmıştır, sömürgeci Avrupalılardan önce davranıp bir "Afrika Devleti" adı altında Osmanlı'ya bağlı bir otonom yönetimin oluşturulması ve bunun bizzat Osmanlı Devleti tarafından gerçekleştirilmesiydi. Cemal Kutay, 1908'deki vahim hatayı Suavi'nin çok önceden gördüğünü belirttikten sonra bunun bir "basiret" olduğunu söylemektedir. İyi niyetine rağmen Abdülhamit, kendisini etten duvar gibi ören belli bir zümrenin dargörürlüğünün dışına çıkıp olup bitene eleştirel bakan İslamcılara kulak asmadı.

Bugün de yazık ki benzer bir süreçten geçiyoruz. Kürt, Alevi, gayrimüslimlerin durumu, bölge politikaları, Suriye'de takip ettiğimiz hatalı politikalar dolayısıyla komşularımızla içine düştüğümüz durum tarihin acı verici biçimde tekerrür etmekte olduğunu gösteriyor.

Yeni çıkan tabloya bakalım: Irak mezhep ve ırk temelinde üçe bölündü; Suriye benzer bölünme sürecini takip ediyor. Onlarca çeyrek ve yarım kubbeyi birleştirici tek bir kubbe bulunamazsa, Türkiye ve İran da aynı akıbete uğrayacak. Eğer İran Rusya'ya, Türkiye Batı'ya güvenip siyasi birlik ve toprak bütünlüğünü koruyabileceklerini düşünüyorlarsa, bizatihi parçalanmanın ve bölünmenin hakiki faktörlerinin bunlar olduğunu bilmek lazım. Daha geniş, daha kapsayıcı, daha birleştirici bir şemsiyeye, kucaklayıcı bir kubbeye ihtiyacımız var.

Kabul etmek ve görmek lazım ki, Ortadoğu denen büyük coğrafyanın tam kalbinde 25 milyon Kürt yaşıyor. Ve Kürtler dört parçaya bölünmüş eski statülerine artık rıza göstermiyorlar. Ama onlar da bilmeliler ki, Adem ve Havva'nın yüce Allah'ın uyarılarına rağmen acı meyveyi yiyip dünyaya indirilmeleri gibi, "Her ne olursa olsun,

önce bizim de Araplar, Farslar ve Türkler gibi bir ulus devletimiz olsun, sonra oturup birliği düşünürüz" diyecek olurlarsa, büyük bir hatayı tekrar edecek, hem kendilerine hem başkalarına acı yaşatacaklardır. Tabii ki, Türkler, Araplar ve İranlılar da artık hiçbir sorun çözmediği ve eskisi gibi devam etmesi mümkün olmadığı anlaşılan ulus devlet, mezhepçilik ve milliyetçilik ısrarlarından vazgeçmelidirler. İslamcılar bütün kavimleri, dinleri ve mezhepleri içine alacak büyük bir bölgesel entegrasyon öneriyor; İttihad-ı İslam'ın bugünkü tercümesi budur. a.bulac@zaman.com.tr

---

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dünden bugüne İttihad

Ali Bulaç 2012.08.27

19. yüzyılın sonuna doğru Osmanlı yönetimi Hristiyan tebaasının üzerinde yaşadığı toprakların çoğunu kaybedince geriye kalan Müslüman nüfusu bir arada tutacak çareler aramaya koyuldu.

O günkü uluslararası konjonktürün telkinleri ve yönlendirmeleri ne olursa olsun, II. Abdülhamid'i İttihad-ı İslam (Panislamist) politika izlemeye sevk eden asıl sebep içeride ve dışarıda devletin içine girdiği zaafı giderme çarelerini İslam dininin imkânlarında aramak olmuştur. Abdülhamid İslami/İslamcı politikalar takip ederken üç önemli gayeyi tahakkuk ettirmeyi umuyordu: (1) Farklı Müslüman kavimleri bir arada tutacak birleştirici unsur; (2) Bir din olarak İslamiyet'i 'kalkınma ve modernleşme'de motive edici güce dönüştürme; bu sivil İslamcılarının üç ana hedeften biri olan "cihad ruhunun uyandırılması" ilkesinin iktisadi kalkınmaya bakan yüzüyle örtüşme halindeydi. (3) İmparatorluğun İngiliz, Fransız ve Rusya'ya karşı dünya üzerindeki varlığını koruma aracı.

Hareket noktası olarak Abdülhamid doğru yerdeydi; fakat padişahın İslamcılık veya İslam Birliği üzerinden varmak istediği hedefler tartışmalıydı, bu yüzden Abdülhamid'in projesi muvaffak olamadı. Sebebi şuydu: (a) Farklı Müslüman kavimleri bir arada tutmak istiyordu, ama yaptığı reformlar felsefi ve idari referanslarını Avrupa'da yükselip Osmanlı'ya ulaşan "ulus devlet" fikrine dayanıyordu. Başka bir deyişle "İslamcı" görünüyordu, ama sosyal, iktisadi, idari reformları modern Batı'dan alınma idi. Tıpkı bugünkü AK Parti iktidarının "dindar-muhafazakâr siyasi kimliği"ne rağmen AB reform paketi dışında bir reform ve değişme projesinin olmaması gibi. (b) Kalkınma ve modernleşmede İslamiyet'ten istifade etmek istiyor, bu arada kültürel formları ve geleneği koruyordu, ama attığı adımlar dinin meşrulaştırıcı gücünü kullanarak dini zaman içinde etkisizleştirecek süreçleri açıyordu; (c) İngiliz, Fransız ve Rusya'ya karşı "İttihad-ı İslam"la Osmanlı'yı korumaya çalışıyordu, ama İttihad projesi "farklı unsur"ların varlığına yeterince özerk alan, idari özgür imkânlar tanıımıyordu. Oysa zamanın İslamcıları "İttihad-ı İslam"dan, "İttihad-ı anasır-ı İslam"ı anlıyorlardı ki, Ali Suavi ve başkalarında bu fikir, gevşek markaj politikalarla farklı devlet entitelerinin kurulmasına kadar uzanıyordu. (d) Abdülhamid "İttihad-ı İslam"ı, merkezi ve merkezietçi, bir tür homojen, sıkı markaj ulus devlete uyarlamayı hedefliyordu; "İttihad-ı anasır-ı İslam" ise, bizim tarihsel geleneğimize ve Osmanlı'nın siyaseten merkezi, sosyo-kültürel olarak adem-i merkezietçi gevşek markaj tarihsel İslam modeline dayanır.

Padişah, zamanının İslamcılarını yönetimden uzak tuttu, onlarla müşavere etmedi. Ancak zaman Abdülhamid'i değil, İslamcıları haklı çıkardı. Cumhuriyet döneminde süren sert mücadele ortamında rahmetli Necip Fazıl'ın Mustafa Kemal'e ve Ermeni-Yahudi propaganda makinesinin üretimi olan "Kızıl Sultan"a karşı icad ettiği

"Cennetmekân Uluhan Abdülhamit Han" profili bir yana, gerçek kişiliği ve hayatıyla Abdülhamid kamusal hayatında İslamcı ve doğuluydu, özel hayatında batılı zevklere sahipti. Tam aksine Mustafa Kemal ise kamusal hayatında batıcıydı, özel hayatında ise tipik bir doğulu gibi yaşıyordu. Bu da tarihimizin garip paradokslarındandır.

Her neyse olan oldu, bugüne geldik. Dün ile bugün arasında bir muhasebe yapmak icab ediyorsa, 21. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşayan bizler, geçen yüzyılın başlarında yaşayan Müslümanlardan daha avantajlı sayılırız.

1) Geçen yüzyıl, tarihsel olarak diğer imparatorluklar gibi -Avusturya/Macaristan, Rusya'yla beraber- Osmanlı da çökme ve dağılma sürecine girmişti. Bugün dünya küreselleşmeyle beraber bölgesel entegrasyonlara doğru gidiyor.

2) Geçen yüzyılda ulus devlet akılları baştan çıkaracak bir cazibe konusu ve idealiydi; bugün miadı ve modası geçmiş bulunuyor; sorun çözmiyor, çatışmalara sebebiyet veriyor.

3) Geçen yüzyılda modernizasyon politikaları sorgulanamazdı, bugün modern durumda modernitenin yol açtığı krizlerin aşılması için türlü çareler aranıyor.

4) Dinin tarihten silineceği düşünülüyordu, bugün toplumsal ve kamusal hayatta çoğulculuğun ancak dinle mümkün olabileceği anlaşılmaya başlandı. Mevcut dinler içinde de en yüksek imkân ve potansiyel İslam'ın kaynaklarında bulunuyor.

5) İslam Dünyası milliyetçiliği, sosyalizmi ve liberalizmi tecrübe etti. Sonuç iflas. Bütün yollar İslam'a ve İslam Birliği'ne çıkıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bitirenler

Ali Bulaç 2012.08.30

Somut verilere dayanmayan değerlendirmelerde bulunanların önemli bir bölümü "İslamcılık bitti" derken, aslında "bitmeli" diyenlerdir. Buna olayların tahrifi yoluyla bilginin suistimali adını veriyorum.

Sosyal bilimciler bunu çokça yaparlar. Sözde nesnel olarak "olanı tasvir ediyoruz" derken, gerçekte "olması gereken"e atıfta bulunuyorlar, ama bunu yaptıklarını kabul etmezler, çünkü açığa çıkması durumunda söz konusu yöntem onların akademik ve bilimsel kariyerlerine hanel getirir. Modern devlet ve bir şekilde iktidarla ilişkili olan bütün bilgi üretim süreçlerinde bu yöntemin tahrifatı ve suistimali söz konusudur, zira üniversiteler ve akademik çalışmalar olmasa modern iktidar mümkün olamaz.

Yakından bakalım: İslamcılığın bitmesini isteyenler, bugün meydanı liberal kapitalizme ve eğer dirilebilirse sosyalizme bırakmak istiyorlar. Ulus devlete ve kolektivizme meydan okuyan liberalizm ile vahşi piyasaya meydan okuyan sosyalizm, her ikisi de 'sistem-içi kavga'nın taraflarıdır. Sisteme kendi içinden tehdit gelmez. Tehdit bir başka paradigmadan eleştiri getiren muhaliflerden gelir.

İslamcılığı nefret diliyle eleştirenlerin bir bölümü tabii ki her türlü versiyonuyla milliyetçi ideologlar ve siyasetçilerdir. Milliyetçiler, hem koca imparatorluğun parçalanmasında öncü rol oynadılar hem bugün Müslümanların ümmet olarak birleşmesine engel olmaya çalışıyorlar. "Nice Müslüman ve dindar" var ki, açık reddine rağmen özünde milliyetçidir, en azından "Türkiye'nin liderliğinde İslam Birliği" fikrine sahiptir.

İslam âlemini sıkı markaj politikalarla kısıvrak yakalamış bulunan küresel güçler (AB ve Avrupa), ehlileştiremedikleri takdirde İslamcı akımları ötekileştirirler, 'terörist' ilan ederler, bu doğaldır, zira ancak seçeneksiz kalması durumunda Müslüman toplumlara boyun eğdirilebilir. Bunun tercümesi İslam'ın Batı'yla uyumlu hükümetlere, küresel ekonomiye entegre olmuş ulusal pazara, ahlaki hayatı paramparça eden bireysel özgürlüklere, dinin kişisel tercihe indirgenip diyanetle sınırlandırılmasına, şirretliğin saldırı ideolojisi olan feminizme, İsrail'in zulümlerine meşruiyet ve hoşgörü sağlamasıdır. 2001 yılında Mustafa Karaalioğlu'nun teşvikiyle Yeni Şafak'ta başlattığımız ve yine bugünkü gibi dal budak salan İslamcılık tartışması sürerken, Cengiz Çandar, Amerika'nın başını çektiği yeni dünya düzenine uyum sağlamayacak olurlarsa, İslamcıların 21. yüzyılın 'Kızıldevilileri' olmaları ve 'soyları'nın tükenme ihtimali olduğunu" yazıyordu (14 Ekim 2001, Y. Şafak). (NOT: Mustafa Karaalioğlu, unutmuş olabilir, benimle ve Yalçın Akdoğan'la tam sahife yaptığı "İslamcılık" röportajı ve arkasından kaleme aldığı "Üçüncü nesil İslamcılar" başlıklı yazısını (Y. Şafak, 6 Haziran 2001) bugün sipariş yazılar yazdırdığı Mehmet Ocaktan'a okutsun.)

"İslamcılık bitti" diyenlerin bir başka bölümü bundan bir süre önce iktidar umudunu gördüğünde İslamcılıktan çarçabuk istifa edenlerdir, bunlar zamanı kollayanlar olarak her dönemde kazanan ata oynarlar. Bu istifanın gerekçesi, reel politik veya toplumsal kapasiteyi zorlayan ideal politik İslamcılık değil, insanların servet ve statü (cah-u mal) ile sınanmalarıdır. (Bkz. 18/Kehf, 32-34; 41/Fussilet, 50; 37/Saffat, 51-61. ayetlerde anlatılan dramatik sahneler.) Zamanında dini ve İslamcılığı istismar etmiş olanlar, şimdi bu defterin bir daha açılmasından rahatsızlık duymaktadırlar. "Mesele kapanmıştı, bu konu nereden çıktı?" diye söyleniyorlar.

Batı'da, özellikle Amerika'da yaşayan Müslümanların başka ve anlaşılabilir endişeleri var: Bizim "İslamcılar" dediğimiz şey "İslamist"lerdir ki, Hegelyen imaj üretimi yapan Batı medyasının çizdiği resme göre İslamcılar terörist, fanatik, fundemantalist, Batı ve uygarlık düşmanı nefret objeleridir.

Cemaat, tarikat, grup, örgüt saikiyle başından beri kendilerini İslamcı çizgiden ayırmış kimseler vardır, onlar temel tez olarak zaten İslamcılığın iyi bir şey olmadığını savunmaktadırlar. İslamcılıktan hiç hazzetmeyen ulusal ve uluslararası birtakım güç odakları var ki, bunlar sahte din ve suya sabuna karışmayan diyanet ve dindarlığı bir lütuf olarak kabul etmemizi istemektedirler.

Mümtaz'er Türköne İslamcılığı "Büyük Doğu" mecmuasına benzetir. Tashihe muhtaç bir teşbihtir bu: Büyük Doğu kendi döneminde elbette değerliydi; ama İslamcılığın fikri ve bilgi birikimi değildi; İslamcılığın polemiği ve şiiriydi.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Modernliğin ötesi

1998'de İngiliz The Guardian'ın "çağın olağanüstü düşünü"rü", Amerikan The Wall Street Journal'ın "Siber-uzayın ilk büyük filozofu" ilan ettiği Manuel Castelles, referanslarını İslam'dan alan İslamcı akımların bizi "geçmişe dönük bir projeye çağırmadıklarını, aksine hiper-modern, modernlik-üstü bir dünyaya işaret ettiklerini" söylüyordu.

Bu sözleri bir 'durum tespiti' olarak anlamalıyız. İslamcılığın 19. yüzyılda "modern bir durumda ve modernliğe bir cevap olarak" doğduğu yönünde genel bir kabule sahip isek "modernlik, post-modernizm ve hiper-modern durum" söz konusu oldukça İslamcılık da var olacaktır, zira doğası bunu gerektirir. Ve eğer hiper-modern duruma cevap verilecekse bu cevap sadece İslamcılardan gelir. Bunun Müslümanlığın kendine "bir öteki inşa" edip tepkisellik ve karşıtlık şeklinde tanımlaması yanlıştır. Esasında "tepkisellik ve karşıtlık" argümanı da çok anlamlı değildir. Zira tevhid inancını, adaleti ve yüksek ahlakî hayatı tebliğ eden bütün peygamberler şirke, zulme ve ahlakî yozlaşmaya tepki göstermiş, "Hakk"ın tesisi durumunda "batıl"ın ortadan kalkacağını bildirmişlerdir.

Modern dünyanın saldırısı sadece eşitsizliklere, adaletsizliklere; kitlesel yoksullaşmaya ve çatışmalara; maddî tabiatın ve canlı hayatın tahribine sebebiyet vermesinden ibaret değildir. Dini izafileştirmek, marjinalleştirmek, bireysel akla ve vicdana indirgemek istiyor. Hakikat'in tekliğine ve tek olana çok ve çoğulcu yollardan gidildiğine; ana akımın sekülerlik değil, ed-Din olduğuna ve bireysel akıl ve vicdanın üstünde evrensel kriter ve hükümlerin bağlayıcılığına inanan Müslümanlar -ki bu inanç yoksa 'iman' da yoktur- modernlikle hesaplaşma içinde olacaktır. Eş'ari'den Gazali'ye, İbn Teymiye'den İbn Arabi'ye Molla Sadra'dan Şah Veliyullah'a ve Said Nursi'ye bütün Müslüman müceddit, ıslahatçı ve ihyacı âlim ve müçtehidin mesleği ve yolu bu olmuştur.

Müslümanlar her ne ile suçlanıyorsa (fundamentalizm, fanatizm, terör, radikalizm, mutlakiyetçilik, teokrasi, totalitarizm, monarşi, ırkçılık vs.) bunların arkatipilerini Batı tarihinde ve modern Batı'da bulmak mümkün. Bu virüsler bize oralardan geldi.

Söz konusu olan Müslümanlardan çok İslam'dır. Baudrillard, Batı'nın kendisiyle mücadele halinde olduğu aktörler değil, İslam'ın kendisi olduğunu söyler. Baudrillard'a göre "Amerika ve Batı bir gerçeği anlamıyor: Esas mesele bir çeşit düşmanlıktan ziyade, kendi benmerkezcilikleri, bencillikleridir. Buna İslamiyet itiraz ettiği için Amerikalılar dünyada İslamiyet'i bloke ve nötralize etmek istiyorlar. Amerikalılar mert kahramanlar gibi savaşıyorlar, imha ediyorlar ve misyoner gibi çarpşıyorlar. Müslümanlar, bu virtüelleştirilmiş bilinmezlik ve simülasyonlarla dolu hayat tarzının içine çekilmek istemiyorlar. Biz Batı'da bu yüzden Müslümanları hor görebiliyoruz. Ama artık Batı bir kültüre sahip değil. Hakikat'in özlemini duyuyoruz. Bu profesyonelce virtualize edilen dünya ile barışık değiliz." (Der Spiegel, 4 Şubat 1991).

Müslümanların meydan okuyuşu ve Batı'da yaşamaları kendi kusur ve zaaflarını hatırlamalarına, kendi gerçekleriyle yüzleşmelerine yol açıyor. Batı, İslam'a baktıkça kendi zayıflıklarını hissediyor, bu yüzden bastırmak istiyor. Batı, İslamiyet'i kendine benzetmedikçe, Protestanlaştırıp sekülerleştirmedikçe rahat edemeyeceğini düşünüyor. 1990'da Papa Vatikan'da Kardinaller toplantısında şöyle diyordu: "Bildiğim ve olayların seyrinden keşfedebildiğim kadarıyla Ortadoğu'da İslam'a karşı bir komplo hazırlanmış durumda. İslam'ın Avrupa'ya ulaşmasının engellenmesi amacıyla terörizm ve fanatizm bahanesiyle ABD'nin liderliğindeki komplo 1991'de uygulanmaya konulacak." Bernard Lewis, Huntinton, Fukayama vd.'nin doktrinleri, İslamofobia ve İslam ülkelerinde süren işgaller, sivil katliamlar, etnik ve mezhep kışkırtıcılığı ve yağmaların bilinenden farklı açıklaması var.

İslamcıları, kendi dar siyasî ve aktüel gündemleri içinden bakarak eleştirenlerin hiper-modernliğin ötesine geçerken süren derin krizin ve İslam'ın krizden çıkışta sunduğu imkânların yeterince farkında olduklarını sanmıyorum.

Not: İslamcılık tartışmasına değerli kalemler katıldı, özellikle Hayrettin Karaman Hoca ve Yasin Aktay tartışmaya hem derinlik hem zenginlik kattılar. Eleştiriler de geldi; Türköne'ye yeri geldikçe atıfta bulundum. Mahçupyan'ın eleştirilerine yazı takvimim içinde cevap vermeye çalışacağım, inşallah.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ne kadar 'milli'?

Ali Bulaç 2012.09.03

İslamcı akımlara yöneltilen eleştirilerden biri "milli" olmadıkları konusudur. Bunu iki düzeyde ele almak mümkün:

İlki, Türköne'nin Cemaleddin Efgani üzerinden İslamcılığı "Kökü dışarıda bir ideoloji" (19 Ağustos) olarak tavsif edip itibarsızlaştırmaya çalışması. Efgani'yle ilgili ibretlik spekülasyonların patentı şimdiki zamanda M.Şevket Eygi'nin elindedir. Tartışmayı adresinde yapmak lazım.

Diğeri "milli" kelimesinin Arapça iştikakı, Kur'an ve Sünnet'teki kullanımı ile fıkıhta kazandığı hukuki muhtevanın tamamen dışındaki kullanımı. Modern ulus devlet inşa etme süreçlerinde, yeni kurulan devletler kendilerine "ulus" inşa etme çabalarının hasılası olarak "millet ve milli" kelimelerini suistimal ve tahrif etmişlerdir; farkında olsunlar olmasınlar bazı Müslümanların da bu anlamda "millet ve milli" kelimelerini kullanmaları, "Ehl-i Kitab'ın kendi kitaplarını tahrif etmeleri, kelimelerin anlamlarını değiştirmeleri"yle eşdeğer bir inhıraf ve tahrifattır. Zira Arapça iştikak, Kur'an ve Sünnet ile fıkıhtaki kullanımıyla "millet" sayısal insan topluluğunu, ulus, kavim, ırk veya etnik grubu değil, "din ve şeriat"ı ifade eder. (Detaylı bilgi için bkz. A. Bulaç, Modern Ulus Devlet, 3. bsm, İstanbul-2007, s. 135-155.)

Modern anlamında "milli" olan hiçbir zaman ümmete, halka ve yönetilenlere ait olan değildir. Devletin yönetilenler üzerinde yurttaşlık bağlamında giydirmeye çalıştığı kendi resmi, hukuki, kültürel formasyonudur. Bunun modern zamanlardaki çarpıcı formülasyonunu İtalyan faşizminin babası Mussolini'nin yaptığı sıralamada bulabiliriz: Önce ordu, sonra devlet, arkasından ulus (millet). Yani ordular önce devlet kurar, devletler ulus/millet inşa eder. Türkiye ve İslam dünyasındaki sıralama da öyledir, bütün milliyetçilikler bu şablona uyarlara.

Bu anlamda İslamcılarının "kökü dışarıda ideoloji"yi temsil etmiş olmaları bu bakış açısının, 19. yüzyıldan kalma ve tamamen "bize özgü düşünce ve ideoloji" zihni alışkanlığının süregelen etkisidir. Bütün ulus devletlere bakın, hepsinin "bayrakları ve milli marşları" vardır, hepsi kendilerine özgü "milli kültür ve kimlikleri"nin olduğunu savunuyor ki, ortak noktaları bu fikri ve zihni kabulü Batı milliyetçiliğinden ortaklaşa iktibas ve ithal etmiş olmalarıdır. İslam'ın menşei bir bölgeye, bir kavme ait değil, ilahidir. Hayrettin Karaman Hoca, "İslamcılığın kökü İslam'dadır ve bitmez" diye bunun güzel bir açıklamasını yaptı (24 Ağustos, Y. Şafak).

Bazen milliyetçi refleksler insanı tuhaf savunma mekanizmaları icad etmeye sürükler. Mesela "En iyi Müslümanlık Türkiye'de yaşanır, siz bakmayın Suudi Arabistan ya da İran'ın şeriatle yönetildiklerine" söylemi bunlardan biridir. Bu İslamiyet'i temellük yoluyla başka tür milliyetçiliktir. İslam'ın en iyi yaşandığı yeri tespit etmenin dört kriteri vardır:

- a) Toplumsal ve kamusal alanda İslami hükümler uygulanıyor mu, uygulanmıyor mu?
- b) Dini hayat; ibadetler seviyesinde ne kadar yaygın yaşıyor? Mesela namaz kılma, oruç tutma oranları, camilerdeki doluluk, beş vaktin cemaatle kılınması ve münkerlerin (alkol tüketimi, çıplaklık, faizli ekonomi) alenen işlenmesi vs.
- c) Tarihten gelen âdet ve geleneklerin ne kadarı İslam'ın ruhuna uygun? Yeni hayat ve oturma biçimleri İslam'dan mı besleniyor, yoksa dış dünya tarafından mı domine ediliyor?
- d) Ülke; devlet olarak uluslararası camiada kimlerle ittifak içindedir, politik ve jeostratejik tercihlerini kimlerden yana yapmakta ve hangi devletlerle iş tutmaktadır? Bu dört kriteri herhangi bir ülkeye uygulayalım, ortaya çıkacak sonuç İslam'ın ne kadar doğru ve yaygın yaşandığı sorununun da cevabı olacaktır.

İslam içinde "milli" olan "dini", yani "İslami olan"dır. Kim İslamiyet'i referans alarak konuşuyorsa bizim için makbuldür, düşünceleri bizim öz malımızdır. Bu açıdan Seyyid Kutup ve Malik Binnebi, Mevdudi ve Ali Şeriatî, Muhammed İkbal ve M. Bakır es Sadr, İzzetbegoviç ve Nedvi; Mehmet Akif, Said Nursi, Elmalılı ve Abdurrahman Arslan kadar milli ve yerlidirler. İslamcıların milli olanı, dine ve ümmete ait olan herkestir. Ebu Hanife, Gazali, İbn Teymiye, Şah Veliyullah Dehlevî, Molla Sadra, Mevlana, Ahmet Yesevî, Yunus vd.'nin Türk, Arap, Fars, Kürt olmalarının hiçbir önemi yoktur.

Hem liberalizm, sosyalizm ve milliyetçiliklerin neresi "milli" ki, İslami düşünce hasılası "milli" olmasın?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Öfke ve nefret!

Ali Bulaç 2012.09.06

Başbakan Erdoğan hem uyarıyor, hem meydan okuyor: "Öfke ve nefret tuzağına düşmeyeceğiz!"

Bir Başbakan'ın ağızından bu kritik zamanda söylenebilecek en iyi sözler bunlar. İnsanların kitleler halinde cinnet yaşadığı zamanlar olur. Böyle zamanlarda öfke seli önünde durmak kolay değil. Herkes bir başkasını şeytanlaştırır, nefret objesi haline getirir. Kitlelerin ne olup bittiğini tam olarak anlayıp sağduyulu hareket etmelerini önlemek için, büyük resmin tek bir karesine odaklanmaları sağlanır. Angajmanları olanlar, medya ve başka mecraları kullanarak, hepimizin tek bir ağaca bakmamıza çalışırlar. Oysa ormanın tamamını içine alan büyük resim öyle değildir.

Sistemli bir biçimde nefretimizi ayağa kaldıracak olaylar vuku bulur. Kızmakta, öfkelenmekte yerden göğe kadar haklıyız. Gözümüzün önünde cereyan eden olaylar, vicdani olarak tahammül gücümüzü aşıyor.

Şu anda bölgenin dört ülkesi nefret ve düşmanlığın diline teslim olmuş durumda. Bölge din, etnik ve mezhep çatışmalarının anaforuna sürükleniyor. En haklı bir davayı en haksız yol ve söylemlerle savunur hale geldik. On binlerce insanın kanı nahak yere akıyor, yaralananlar, sakat kalanların sayısı yüz binlerle ifade ediliyor. Yerlerini terk etmek zorunda kalan, kendi ülkesinde mülteci durumuna düşen veya komşu ülkelere kaçıp canını

kurtarmaya çalışanlar milyonlara baliğ oluyor. Siyasilerin yaptığı yanlışlığı o ülkenin Müslüman halkına, ırkına veya mezhebine kolayca fatura edebiliyor, mukabil bir kötülüğü yapma hakkını kendimizde görüyoruz.

Müslümanlar birbirini boğazlıyor, Kur'an-ı Kerim'in Yahudi ve Hristiyanlara reva görmemizi yasakladığı husumeti ve nefreti Sünniler, Şiiler ve Aleviler; Türkler ve Araplar, Kürtler ve Farslar birbirlerine görüyorlar. Milliyetçilik ve mezhepçilik adeta bilincimizi köreltmış. Cahiliye vahşeti tam da buydu.

Kim ne derse desin, Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) uygulamada. Projenin ana hedefi bütün Ortadoğu'da "İsrail'den daha etkin ve daha güçlü halkı Müslüman bir ülke bırakmamak." Irak'tan başladı, Suriye üzerinden gidiliyor, sıra İran ve Türkiye'ye gelecek. Bu, siyah, beyaz, sarı inek hikayesidir. Projenin ilk aşaması "yumuşak güç" kullanarak köklü siyasi ve toplumsal değişiklikler sağlamaktır. Colin Powell, 2004 yılında Fas'ta şöyle demişti: "BOP Projesi'ne giren ülkelerdeki değişimi dışarıdan empoze etmeyeceğiz. Bunu ülkelerin sosyal, ekonomik alanda ilerlemeleri ile beraber kendi içinden başlatacağız, siyasi ve ekonomik reformlarını geliştirmiş ülkelerle el ele gerçekleştirmelerini sağlayacağız; halklarını cesaretlendireceğiz!" (Yasemin Çongar'ın Wikileaks belgelerinden hareketle yazdığı "Artık Sır Değil" kitabına bakınız.)

"Yumuşak güç"le yürümediği zaman -geç kalmamak için- başvurulacak yöntem "yaratıcı kaos" yoluyla bütün taşları yerinden oynatmak, bölge ülkelerini hallaç pamuğu gibi atmak. Irak'ın başına gelenlere bakın, üç parçaya bölünmekle kalmadı, İslam medeniyetinin ana merkezi darmadağın oldu, altyapısı çöktü, etnik ve mezhep grupları birbirine hasım hale getirildi. Şam ve diğerleri de aynı yolda. Hatırlayalım, Rice açıkça "22 İslam ülkesinde siyasi haritaların ve rejimlerin değişeceği"ni söylemiş, bu ülkelerin arasında Türkiye'yi de saymıştı.

Hiç kuşkusuz söz konusu sınırları biz çizmedik, mevcut rejimleri biz tesis etmedik. Ama kendi irademizle ve ortaklaşa karar vererek yeniden belirleyebilirdik. Parçalanmışlığımız, içine düşürüldüğümüz tuzak bize bu şans vermiyor. Kişisel kanaatim ve inancım şu ki, 2011'e kadar Türkiye büyük bir şanstı; yazık ki Kürt meselesi ve Suriye olayında Türkiye ve AK Parti hükümeti tuzağa düşürüldü.

Bölge yine bizim dışımızdaki güçler eliyle şekillenecek olursa bundan hiçbir ülke, halk, kavim, mezhep kazançlı çıkmayacak, acı ve kahr dolu yeni bir yüzyıla adım atacağız. Müslüman halklar ve kavimler, yabancı güçlere değil, birbirlerine güvenmeli; aralarındaki anlamsız rekabeti bir kenara bırakıp birlik ve beraberlik içinde hareket etmelidir.

Müslümanlar birbirini boğazlıyor. Denecek ki, Müslümanlık çatışmaları durduramıyor, birleştiremiyor. Hayır bu Müslümanlığın değil, Müslümanların suçu ve günahı. Dinini ciddiye alan Müslümanlar birbiriyle savaşmanın; etnik köken veya mezhep adına husumet besleyip nefret dili üretmenin haram olduğunu bilirler. Bu bilgiye ve bilince sahip olanlara büyük görevler düşüyor: Bu tuzağa düşmeyelim. Vicdan, adalet, kardeşlik, hakkaniyet ve birlikten başka çıkış yolu yok.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yenildik mi, geri mi kaldık?

Ali Bulaç 2012.09.08

Abdurrahman Arslan, son iki yüzyıllık tarihimizin ana temasını -mealen- şöyle özetler: "Bundan önce de Müslümanlar yenildi. Mesela Moğol istilalarında, Haçlı seferlerinde. Ama yere düşen hiçbir Müslüman ayağa kalktığında yenilginin sebebi dinimdir demedi.

İlk defa 19. yüzyılda Osmanlı yenildiğinde sebebini kendi dininde aradı." (Bkz. Umran Dergisi, İslamcılık özel sayısı, sayı: 215, Temmuz-2012.)

Yenilgiyi kabullendikten sonra cevabını aramaya başladığımız soru şu oldu: "Neden yenildik?" Sorunun cevabı çarçabuk bulundu: "Çünkü geri kaldık?"

Ancak bundan önce sormamız gereken soru şu olmalıydı: "Batı karşısında yenildik mi, geri mi kaldık?" İki sorunun birbiriyle bağlantılı olduğu doğru olsa da hangisinin diğerini belirlediği son derece önemlidir. Şöyle ki:

Eğer Batı karşısında askerî olarak yenildiğimiz bir hakikat ise -ki Karlofça Antlaşması'nı imzaladığımız 1699'dan bu yana askerî sahadaki yenilgimizi kabul etmiş bulunuyoruz- neden yenildik, sorusunun cevabı üzerinde odaklanacağız. Öyle de oldu.

Karlofça'da kabullendiğimiz yenilgiden sonra ilerleyen zamanda -bariz olarak 19. yüzyılın ikinci yarısında- Batıcıların ve onlarla eşzamanlı ilk iki nesil İslamcılarının tereddütsüz verdikleri cevap "geri kalmışlığımız"dır. Görülüyor ki bu iki soruya cevap arayanları kategorik olarak "Batıcılar" ve "İslamcılar" şeklinde iki gruba ayırmamız güç. Zira "yenildik" diyen iki gruptan biri olan Batıcılar (Türkçüler, liberaller, sosyalistler) ve İslamcılar da yenilgimizi aynı sebebe, yani "geri kalışımız"a bağlamaktadırlar.

Sebepleri bilinebilen bir yenilgi karşısında ne yapılır? Tabii ki sebepler ortadan kaldırılmaya çalışılır. Fakat bu zannedildiği kadar kolay bir işlem değildir, bu kararı vermek ruhsal ve zihinsel bir tutum değişikliğini gerektirir. Burada ya İbn Haldun'un işaret ettiği ruh halini kabulleneceksiniz, yani "mağluplar galibi taklid eder" deyip size ait ne varsa ortadan kaldırıp, galip Batı'yı taklid edeceksiniz veya başka bir yol bulup takip edeceksiniz. Kesin olan şu ki, "kendiniz (Müslüman, Osmanlı, Doğulu)" kalarak düşmanı taklid edemezsiniz. Galibi "düşman" olarak da görüp taklid edemezsiniz. Sizi yenen Batı hem referansınız, yani örnek alacağınız model, size yol gösterecek rehber, size kuvvet ve nusret kazandıracak güç kaynağınız olacak ve fakat aynı zamanda zihninizde onun "düşman" vasfını korumaya devam edecek! Bu tam bir kişilik parçalanması, Daryüs Şayegan'ın deyiimiyle "bilinç yarılması"dır. Böyle bir çatışma hali insanı ruhsal olarak hasta eder. Bu açıdan bakıldığında bizim Avrupalılaşma, Batılılaşma, çağdaşlaşma ve yeni versiyonuyla Batı ile uyum politikaları ve küreselleşme, kısaca otoriter modernleşme projelerimizin tamamı kültürel olarak şizofreniktir.

Batıcılar söz konusu bilinç yarılmasına, şizofreniye muztar olmamak için çareyi suçu İslam dinine yıkmakta buldular; İslam'dan neş'et eden akıl, bilgi ve yaşama biçiminden vazgeçip, kendilerini galibin aklına, bilgisine, medeniyetine ve iradesine teslim ettiler. Batıcıların bu karar ve projesine "Osmanlı/Türk modernleşmesi" diyoruz. Bu projenin Saray/iktidar seçkinleri tarafından belirlenmesi, Avrupalılaşma/Batılılaşma olarak tanımlanması ve ana karakteristiğinin "din-dışı" tayin edilmesi tesadüfi değildir.

Şu noktayı da hatırlatmak lazım: Osmanlı Sarayı ve üst sınıfı uzun zamandan beri tefessüh etmiş, İslam'a olan itimadını-özgüvenini kaybetmiş, İslamî hayatı terk etmiş; zulüm ve istibdat, eşitsizlik ve adaletsizlikler, ahlakî dejenerasyon alıp başını gitmişti. Bu haliyle köklü bir arınma-tezkiye sürecinden geçmeden zaten İslam dininin özüne; hayat, kuvvet, nusret ve zafer veren hükümlerine dönemezdi. Kendi suçu ve günahının cezası olarak Osmanlı yenilince suçu ve kusuru amellerinde arayacağına yenilginin sebeplerini İslam dinine mal etti. İşte tam bu ruh ve zihin halinde Osmanlı'nın iktidar seçkinleri galiplerin ideolojisine kendilerini teslim edip dini bir kenara bırakma kararı aldılar.

Batıcılar bütün siyasî versiyonlarıyla geri kalışımızı İslam dinine bağlarken, İslamcılar "geri kalışımız"dan İslam dinini değil, biz Müslümanların tarihte dini yanlış anlama biçimini, dolayısıyla tarihsel mirası (türas) ve geleneği sorumlu tuttular.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Neden geri kaldık?

Ali Bulaç 2012.09.10

Batıcılar ve İslamcıların üzerinde anlaştığı ortak nokta "geri kalışımız" olduğuna göre, bunun "terakkide geri kalma"da vücut bulduğu açıktır.

Hüküm cümlesi şöyle kurulmuştur: "Batı karşısında geri kaldık!" Batıcıların teşhisine göre, suç ve kusur İslam dininde olduğuna göre, İslamiyet'i etkin olup düzenleme talebinde bulunduğu her alandan tasfiye etmedikçe eski gücümüze kavuşamayız. Radikal Batıcılara göre -Abdullah Cevdet vd.- bu pozitivizmi ve materyalizmi resmi görüş ilan etmekle; diğerlerine göre reform yapıp onu -Hristiyanlıktaki gibi- vicdan işlerine çekmekle olur. Ziya Paşa bunu şöyle özetler: "İslam imiş devlete pa-bend-i terakki / Evvel yoğ idi işbu rivayet yeni çıktı."

1850-2000 arası zamanda ilk iki nesil İslamcılar kendi aralarında iki gruba ayrılır:

1) Geri kalışımızın sebebi dinimiz değil, onu tarihte yanlış anlamamızdır. Bunda gelenek, örf ve âdetler; özellikle tasavvuf, bid'at ve hurafeler; donmuş fıkıh, içtihat kapısının kapanması; Meşşailik yerine Eş'raliğin revaç bulması, Mutezile'nin mahkûm edilmesi, Gazali'nin filozoflara indirdiği ağır darbe; saltanat rejimleri vs. rol oynamıştır. Cemaleddin Efgani'den Abduh'a, Mehmet Akif'ten Muhammed İkbal'e, S. Ahmet Han'dan Said Nursi'ye kadar neredeyse herkes böyle düşünür.

2) Geri kalışımızın sebebi İslamiyet'in "yanlış veya eksik anlaşılması" değil, İslamî hükümlerin gereklerini yerine getirmeyişimiz, İslamiyet'i bir hayat nizamı olarak yaşamayı terk etmemizdir. Atalarımız İslamiyet'i doğru anladı, ama yaşamadılar, dinî hayatı ihmal ettiler. Bu grubun en tipik temsilcisi Mustafa Sabri Efendi'dir (1869-1954.)

Mustafa Sabri Efendi'ye göre, geçmiş Müslümanların dini yanlış anlamaları söz konusu değildir. Onlar yalnız dinin emirlerini gerektiği şekilde yerine getirmediler (Dini Mücedditler, İstanbul-1977, s. 118). Eğer geçmişte Müslümanlar dinî vazifelerine fiilen ve amelen riayet etmemeye alışmamış ve itikatça dine bağlılıklarını gevşetmemiş olsalardı bu hale düşmezdik (İnsan ve Kader, çev. İsa Doğan, İstanbul-1989, s. 298; Dini Mücedditler, s. 18.)

Mustafa Sabri Efendi; Muhammed Abduh veya Said Nursi'nin aksine pozitif bilimlere pek iltifat etmez, dinî hakikatleri veya imanın düsturlarını maddî tabiat olayları üzerinden göstermeye kalkışmaz. Açıkça "Kur'an, bir fen kitabı olmadığı gibi, fenlere mutabakattan gelecek şerefe de muhtaç değildir" der. "Kur'an, insana insanlığını öğretir; yüksek bilgiler verir, cismanî hastalıklardan ziyade ruhî hastalıklara çare gösterir." (Meseleler, sadeleştiren: O. Nuri Gürsoy, İstanbul-1978, s. 32.)

Mustafa Sabri Efendi'nin teşhis ve tespitleri önemlidir. Ancak o da yenilgimizin sebebini "geri kalışımız"da bulur, geri kalışımızı İslamiyet'i hakkıyla yaşamayı bir kenara bırakmamızda arar. Bu, onun da sorunlarımıza Batı'nın "ilerlemeci tarih görüşü" içinden baktığını göstermektedir. Anahtar terim "terakki"dir: "Müslümanların terakki yolunda geri kalmaları dinlerinden değil kendilerindendir" der. (Meseleler, s. 29)

İslamcıların "mağlupların galipleri taklid etmesi" kuralını aşıp "Hayır biz Batı karşısında geri kalmadık, askerî ve ekonomik olarak yenildik" deyip ilk iki neslin yanlış sorusunu gündemlerine almaları 1990'lara rastlar. (Bkz. A. Bulaç, Kutsala, Tarihe ve Hayata Dönüş, 3. bsm, İstanbul-2006; s. 207 vd.).

Batıcılar veya ilk iki nesil İslamcılar, prensipte Batı karşısında geri kaldığımızı kabul ettikleri için, Batı ile aramızdaki mesafeyi -kimi dini tamamen terk ederek, kimi tarihsel tortularından temizleyerek veya amelî olarak yaşayarak- kapatabileceğimizi savunur. Bu süreçte her iki kanadın paradigması "bilim, medeniyet, akıl, teknoloji ve ilerleme" parametreleri üzerinde inşa edilecek, dolayısıyla herkes bu beş ileri umdeye ulaşabileceğimiz konusu üzerinde kafa yoracaktır.

Üçüncü zamanda şunu idrak ettik: Her iki kanadın hareket noktası iki açıdan yanlıştır: a) İlk düğmeyi yanlış iliklemeniz gibi, bir kere soruyu yanlış sormuşsanız ilanihaye yanlış cevaplar bulmaya çalışırsınız. b) Sizin kendinize özgü bilgi/ilim, medeniyet, akıl, teknik ve tarih görüşünüz yoksa, sonuna kadar Batı'yı geriden takip edeceksiniz; bu sizin Avrupalılaşma demek olan asrileşmeden bugünkü küreselleşmeye kadar modernliğin her aşamasında dünyanın hegemonik güçlerine bağımlılığınızın sebebi olacaktır. Çünkü siz bunları üretmiyorsunuz, üretildikleri merkezlerden iktibas edip tüketiyorsunuz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AK Parti, yeniden

Ali Bulaç 2012.09.13

Önümüzde şöyle bir siyasî tablo var: Mevcut durumda CHP henüz merkezî iktidara yakın görünmüyor.

MHP'nin iktidar için "gelişme dinamiği" yok, ancak seçimlerde umulmadık bir sürpriz yapabilir, biraz sonra buna döneceğiz. BDP'nin ise iktidar gündeminde değil.

Sevelim sevmeyelim R. Tayyip Erdoğan'ın başında olduğu AK Parti, ülkenin geneline şemsiye açma potansiyeline sahip tek seçenektir. İç ve dış birtakım çevrelerin AK Parti'yi iktidardan etmek için çeşitli taktikler izledikleri sır değil. Kürt ve Suriye konusu bunlar arasındadır. Diğerleri yakın tarihimizde ilk defa cemaatlerin destek verdiği bir siyasî hareketin toplumsal desteğini kesme taktiği oldu. Cemaatlerle AK Parti arasında sürecek bir kutuplaşma siyaseti bundan önceki gibi "bürokratik merkez"i dar dolaşımına hapseder. AP ve DYP'den ANAP ve CHP'den biliyoruz ki, böylesi bir dolaşımda bir veya birkaç dönem iktidar olan partiler merkezdeki çekirdeğin oyuncağı haline gelir, sonra da sahneden silinip giderler. Eğer önümüzdeki tek seçenek hâlâ AK Parti ise ortada sorunlar olduğunu da görmezlikten gelemeyiz. 2002'den 2011'e girdiği her yerel ve merkezî seçimi oyunu artırarak kazanan AK Parti'de şu sorunlar öne çıkmaktadır:

1) İktidarda olmanın rehaveti yorgunluğa, bir tür bezginliğe dönüşmüştür. Merkezi elinde tutan küçük bir zümre, partinin toplumsal ve politik aklı ile toplum ve kendi sahici seçmeni arasında duvarlar örmekte, bu da partiyi bir tür nevrotik tutumlara sevk etmektedir. Erdoğan'ın tüzük değişikliği yapmayacağını söylemesi yerinde bir karardır, çünkü oluşmuş 'siyasi derebeylikleri' sona erdirip gençlerin ve yeni simaların başka şekilde önü açılmaz.

2) Her gün su akar, ışığımız yanar. Bu suyun hep akacağı, ışığın yanacağı yanılışına yol açar. Bu Aristocu-Meşşai -ve aynı zamanda modern- yanılığdan kurtulmanın yolu, Eş'ari bakış açısına dönüp günün birinde su idaresinde ve elektrik santrallerinde arıza olursa, su akmayacağını, ışığın yanmayacağını unutmamaktır. Her seçimi kazanan AK Partililer bunun 50 sene böyle süreceğini zannedip belli bir istigna ve kibre kapılıyor, siyasî davranışları refleksif alışkanlıklara dönüşüyor. Bilmeliler ki alışkanlık olan davranışta bilinç yoktur. Bilinç kaybolunca akıl da kaybolur, nefis saldırganlaşır, otoriter eğilimler öne çıkar. AK Parti'nin medya ve çeşitli kesimlerle giriştiği mücadele bunun göstergesidir.

3) Kürt sorunu can yakmaya devam ediyor. 14 ayda 700 PKK'lı öldürüldü, sonsuza kadar PKK'lı öldürüp sorun çözülemez. 30 bin PKK'lı öldürülmüşse PKK 6 kez imha edilmiş demektir, arkası gelmeye devam ediyor. Çünkü sorunun kaynaklarına inip çözülüyor.

4) Ortadoğu ve Suriye konusunda temel bir yanlış yapıldığı kabul edilip bir an önce yeni stratejiler izlenmeli. Mısır'ın teklifi gayet gerçekçi ve makul.

5) Kürt meselesinde ve cumhurbaşkanlığına hazırlık babında AK Parti'nin daha çok "milliyetçi ve devletçi" dil benimsemesinin iki sonucu olabilir: a) Kürtlerin büyük bir bölümü dindar Türklerden, muhafazakâr ve İslami camialardan ümitlerini kesip "Kürtlük" üzerine kapanmaları, duygusal olarak sistemden kopmaları; yani sahiden Türklerin ve Kürtlerin 'kavim' temelinde bölünmeleri; b) Bu milliyetçi ve devletçi dil ve retoriğin seçimlerde bir anda MHP'ye oy seli olarak akma ihtimalinin yüksek oluşu. Çünkü milliyetçi ve devletçi politikaların doğru adresi AK Parti değil, MHP'dir.

Zaruri açıklama: AK Parti'nin taze kana, iç reforma ihtiyacı var. Numan Kurtulmuş ve Süleyman Soylu'nun katılımları son derece doğru isimler olmuştur. Sözcü Gazetesi (10 Eylül) beni ve Harun Tokak Hoca'yı referans göstererek güya Numan Kurtulmuş'a AK Parti'ye girmemesi için telkinde bulunduğumuzu yazdı, üstelik bunu 'cemaat'ın bir taktiği olarak gösterdi. Ramazan boyunca siyasilerle iftarlarda görüştük, Sayın Kılıçdaroğlu ile de Sayın Kurtulmuş ile de. Ancak öyle bir şey vaki olmadı. Aksine iki sene önce böyle bir bütünleşmenin olacağını bu köşede yazmıştım, geçen hafta da Habertürk Televizyonu'nda Kurtulmuş ve Soylu'nun AK Parti'ye katılımlarının son derece hayırlı olduğunu belirtmiştim. Haberi yapan gazete, basın ilkeleri gereği bize de sorsaydı işin doğrusunu söyledik.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İslam'a hakaret, Müslümanlara tuzak

Ali Bulaç 2012.09.15

Amerika'da İslam'a ve İslam Peygamber'ine hakaretler içeren film dolayısıyla İslam dünyası ayakta.

Neredeyse her ülkede protesto gösterileri yapılıyor. Müslümanlar bu densizliğe karşı tepki gösteriyorlar, tabii ki yerden göğe kadar hakları var. Bunun bir provokasyon olduğu açık. Nitekim Kıpti, Yahudi, Amerikan Evanjelist, Neocon yapımı olan bu müptezelliği sergileyen densiz adam, bu işi bilerek, planlayarak - provokasyon olacağını düşünerek- yaptığını itiraf etmiştir.

Her ne niyet ve amaçla olursa olsun, Müslümanların, dinlerinin amentüsüne yapılan hakaretlere suskun kalamamaları onların "fanatik, aşırı alingan, kolayca provokasyona gelen naif kişiliklere sahip oldukları" anlamına gelmez, tepkilerini göstermek zorundadırlar. Ancak tepki verirken, bu işte herhangi bir dahli olmayan insanları hedef almak, ülkelerin elçiliklerine saldırılar düzenlemek de doğru değildir. Libya-Bingazi'de Amerikan büyükelçisi ve üç personelinin bu film dolayısıyla öldürülmeleri haklı, mazur veya meşru gösterilemez. Tepki ne kadar meşru ise, Bingazi'de dört Amerikalının öldürülmesi de gayri meşrudur.

Cana ve mala zarar vermeden Efendimiz (sas)'e yapılan hakarete tepki vermek bir haktır; "o bizim canımızdan, çoluk çocuğumuzdan da daha değerlidir", ancak tepkilerin makul çerçevede tutulması için -ki bundan sonra bu tür provokasyonlar artarak sürecektir- akli başında tedbirler düşünmemiz icap eder.

Başbakan R. Tayyip Erdoğan son derece makul, herkesin içini rahatlatan bir konuşma yapmıştır. Amerikan elçisine ve çalışanlara yapılan haksız saldırıyı açıklıkla kınadıktan, bu olayın bir provokasyon olduğu hususunun altını çizdikten sonra şunları demiştir: "İslam'ın yüce değerlerine ve Hz. Peygamber'e hakaret, fikir ve inanç hürriyeti içinde değerlendirilemez. Dinlere, peygamberlere insanların kutsal değerlerine yönelik hakaretler, fikir ya da eleştiri hürriyeti olarak görülemez. Hakaret içeren yaklaşımlar tam tersine düşünce, inanç ve eleştiri hürriyeti zeminini tahrip etmektir. Bu aynı zamanda bir sebep netice ilişkisidir. Bu bakımdan tahrik oluşturan akımlara karşı biz yöneticilerin gerekli tedbirleri de alması gerekir." Kişisel olarak benim de ilk görüşüm bu yönde. Salman Rüşdi'nin aşağılık romanı, Danimarka'da çizilen karikatürler, Afganistan'da Amerikan askerlerinin Kur'an-ı Kerim'i yakıp ayaklarının altına almaları, Mescid-i Aksa avlusundaki danslı gösteri ve en son olay ifade özgürlüğü içinde ele alınamaz vb. Şu öneriler üzerinde düşünülebilir:

- 1) İslam İşbirliği Örgütü bünyesinde 52 İslam ülkesinin temsilcileri bir araya gelip bu türden hakaret içeren her türlü teşebbüsü ve etkinliği -yazılı veya görsel- kesin bir dille suç kapsamına sokacak bir teklif hazırlayıp bunu BM'ye götürmeli ve bunun bir madde olarak BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne eklenmesini sağlamalıdır. Bu konuda Batılı değerler, mesela AİHS ile çelişkiye düşüleceği açıktır. Ancak biz İslam ülkeleri olarak bu konuda ısrarlı olduğumuzu belirtmeli, bizim nezdimizde hakaret içeren ifadeleri suç kapsamında mütalaa edeceğimizi deklare etmeliyiz. Türkiye, İran, Mısır, Pakistan, Endonezya ve Suudi Arabistan bir araya gelmeli, ortak irade ile İslam dünyasını harekete geçirmelidirler.
- 2) Müslümanların sözüne itibar ettiği kanaat önderleri, alimleri, müçtehit ve yazarları İslam'a ve Hz. Peygamber'e hakaret içeren yazılı ve görsel ifadeleri tel'in ettiklerini açık bir dille ifade etmeli, ancak tepkilerin Libya'da olduğu gibi cana ve mala zarar verici mahiyette olmaması gerektiği konusunda kitleleri uyarmalıdır.
- 3) "Medeniyetler Çatışması ve İslamafobia" iki yanardağ gibi faaliyette. Bu yanardağların yıkıcı etkilerini "Medeniyetler İttifakı ve tek taraflı diyaloglar"la önleyemeyeceğimiz anlaşıyor. Çünkü başta ABD olmak üzere Avrupa'da yükselmekte olan ırkçılık çatışmayı ve İslamafobia'yı körüklüyorlar. İttifak ve diyalog bizden dolayı değil, Batı'dan dolayı işlemiyor, olumlu sonuç vermiyor.
- 4) Eğer işaret ettiğimiz çerçevede İslam ülkeleri devletler ve kanaat önderleri seviyesinde olaya el koymayacak olurlarsa, kitleleri daha büyük ve sonuçları daha vahim provokasyonlara açık hale getirecekler. Küresel odakların istediği de budur.
- 5) Bu sorun sadece dindarları değil, laik veya başka kimlikteki herkesi yakından ilgilendiriyor, tehdit ediyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Peygamber'e hakaret!

Ali Bulaç 2012.09.17

Üç dinin "peygamber/nübüvvet" anlayışı hayli farklıdır. Yahudi ve Hristiyanların, ama özellikle laiklerin ve deistlerin bir Müslüman'ın ruh ve zihin dünyasında Hz. Peygamber'in nasıl bir makama sahip olduğunu algılamaları çok zor. Bu onlardan beklenemez de; beklenen, saygı göstermeleridir. Ahzab Suresi'nde (33/6) şöyle buyrulur: "Peygamber, mü'minler için kendi nefislerinden daha evlâdır."

Mekke ve Medine'de mü'minler Hz. Peygamber'i (sas) her türlü tehlikeye karşı canlarını ve mallarını ortaya koyarak korumuşlardır. Bu sadece güvenlikle sınırlı bir koruma değil, tebliğin esaslarını, İslami hükümlerin ana çerçevesini, kısaca akideyi ve dini pratikleri de koruma azmini göstermişlerdir ki, ancak bu sayede din (Kur'an, Sünnet, dini tatbikat formları olan gelenek) günümüze kadar gelebilmiştir. Hz. Peygamber'e bir zarar gelseydi, İslam bize bu sağlam yapıda intikal etmezdi. O halde vahyin ilk muhatapları Hz. Peygamber'in can güvenliğini kendi güvenliklerine tercih edip gerektiğinde canlarını feda ettiklerinde, sadece Hz. Peygamber'i ve kendi dönemlerini korumakla kalmamış, ilahi tebliğin, kısaca İslam'ın kıyamete kadar korunup nesilden nesle intikal etmesini de sağlamışlardır.

Hz. Peygamber, mü'minlere göre önceliklidir, tabir caizse bir tehlike vukuunda "yangında ilk kurtarılacak" değerdir: "Ben mü'minlere canlarından daha öndeyim." (Buhari, Nefakat, 10). Bu bizim için de geçerlidir. Kurtubi'nin yer verdiği bir hadiste şöyle buyrulmuştur: "Benim ve ümmetimin durumu ateş yakmış adamın durumuna benzer. Ateş böcekleri ateşe düşmek isterler; ben ise sizi ateşe düşmemeniz için kemerlerinizden tutmaya çalışırken siz ateş böcekleri gibi oraya atılmaya çalışırsınız."

Hz. Peygamber, çıkabilecek her ihtilafı hükme bağlama makamıdır. Mü'minler "içlerinde en ufak bir kuşku veya sıkıntı duymaksızın onun verdiği hükme razı olurlar" (Nisa, 65). Bu demektir ki, hem kendi aralarında hem kendi nefisleri itibarıyla Hz. Peygamber'i öncelikli bir konumda tutarlar. Kendi aralarında öncelikli tutmak demek, ihtilaf vukuunda konuyla ilgili açık sünnet varsa sünnetin hükmüne uymak; kendi değer yargılarıyla Hz. Peygamber'in bize sahih yollardan intikal etmiş değer yargıları, hükümleri arasında bir çatışma vukuu durumunda sünnetteki hükümleri esas almak demektir. Çünkü onun gösterdiği yol kurtarıcıdır, kişinin kendi heva ve hevesinden kaynaklanan yargılar ise insanı farkında olmaksızın yanıltabilir.

Bir başka sebep, eğer insan hayatını İslam'ın ana dairesi dışına çıkmadan geçirip tamamlamışsa, Allah'ın izin vermesi ve dilemesi durumunda kıyamet gününde bazı kusur ve günahları dolayısıyla Hz. Peygamber'in şefaatine mazhar olabilir. Bu da Hz. Peygamber'i öncelikli konumda tutmanın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu noktalar Yahudilerin peygamberlerine karşı tutumları ile İslam'ın emrettiği tutum arasında

açık bir farka işaret etmektedir. İsrailoğulları zaman zaman peygamberlerini öldürmüş, bu yüzden "peygamber katili" sıfatını almışlardır.

Konuyla ilgili ayet ve hadislerle bakıldığında fizyolojik varlığı ötesinde Hz. Peygamber'e bir şahs-ı manevi anlam yüklendiğini de söyleyebiliriz. Bir Müslüman'ın zihin ve ruh dünyasında Hz. Peygamber'in sahip olduğu yer ve makam, sıradan insanlarınkine benzemez. Müslümanlar, ona hakaret edildiği zaman infial gösterirler, çünkü onu kendi nefislerinden, canlarından ve çocuklarından, en sevdikleri kimselerden, en çok değer verdikleri şeylerden daha üstün tutarlar. Bu makam "Abdullah'tan ve Amina'dan doğma Mekkeli Muhammed" in değil; son vahyi alan, nübüvvetin mührü olan ve "âlemlere rahmet olarak gönderilen" Rasul ve Nebi Muhammed aleyhissalat-ü vesselamın makamıdır. "Mekkeli Muhammed" de, öncelikle "Rasul ve Nebi Muhammed" e, "kendisine indirilenler" e iman etmekle yükümlüdür (Bakara, 285.) O, önce kendine, yani peygamber olma vasfına inanmalıdır. Bu açıdan bakıldığında Hz. Peygamber'e hakaret ve saldırı vahye, Kur'an'a ve Allah'a hakaret ve saldırdır.

İnanmayanlar; İslam dinini, Müslümanları eleştirebilirler, Müslümanlar da hikmetle, edep ve zikirle, bilgi ve marifetle kendilerini savunurlar. Ama hakaret ve tezyif kimsenin hakkı değildir. Bize göre böyle bir hak olamaz, özgürlüğün istismarı ve suistimali olur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nasıl tepki vermeli?

Ali Bulaç 2012.09.20

Hız. Nuh'tan Son Peygamber'e kadar her elçi alaya alınmış, alaya alanlar toplu azapla cezalandırılmıştır. Bir hikmete mebnî olarak Hız. Peygamber'den sonra inkarcı kavimlere toplu azap verilmeyecektir,

ama bu peygamberi alaya alanlara hoşgörü gösterileceği anlamına gelmez. Efendimiz de bu suçı işleyenleri cezasız bırakmamıştır.

Elimizden geldiği kadar Batı dünyasına kutsalın bizce anlamını anlatmaya çalışalım, ama onların idrakine göre kutsalın ihlalini hoş göremeyiz: Hillary Clinton film için "İğrenç, ama yapacak bir şey yok" diyor. Hakaret "ifade özgürlüğüne saygı" ya giriyor. Anayasa'ya 1737'de eklenen madde "Kongre ifade özgürlüğünü kısıtlayan yasa çıkaramaz." diyor. Prof. Eugene Volokh "Anayasa Amerikalılara bazı insanların dine hakaret olarak gördükleri şeyleri söyleme hakkı veriyor." diyor.

Bu onların anayasası, kendi hükümlerini bütün dünyaya empoze edemezler. Anlamadıkları bir hakikat var: Herkes onların idraki içinden dünyaya bakamaz, Clinton bu hakikati teslim edemediği gibi "Anlamıyorum, özgürleştirdiğimiz bir ülkede bunlar nasıl olabiliyor?" diye hayretle soruyor. Afganistan, Irak, Libya, Filistin ve şimdi Suriye'de müdahil oldukları kitlesel kıyım ve katliamlar onlara göre "özgürleştirici operasyonlar" oluyor? Hem ABD ve bütün Batı'da bırakın Yahudilere ve İsrail'e hakaret etmeyi; eleştirmek, hatta soykırım sayısının abartıldığını söylemek daha serbest mi? 1973-1985 arası ASALA, 42 Türk diplomatı öldürdü, Batı'nın sesi çıkmadı. İsrail, çocuk çocuk sivilleri kimyasal silahla öldürüyor, Batı yine suskun.

Batı dünyası Arap dünyasındaki toplumsal uyanışı sabote etmek istiyor. Benzeri film ve hakaret içerikli yayınlar ve saldırılar artarak devam edecektir. Medeniyetler çatışması, İslamofobi, ırkçılık ve Avrupa'nın aşırı sağı buna hayli istekli. Yahudi, Evanjelik Hristiyan Siyonistler, ırkçılar ve neo-conlar bir koalisyon kurmuş bulunuyorlar. Almanya'da hükümetler seviyesinde afişlerle 'radikalleşen Hasan'lar ve Fatma'ların ihbarı' isteniyor. Pekiyi, ne yapmalı?

Bir kere şu hususun altını çizmek lazım. Yakıp yıkmak, Amerikalı veya Batılı insan öldürmek meşru değildir. İslam nokta-i nazarından suçlar bireyseldir. Dahli olmayanlar bir başkasının suç teşkil eden fiilinden dolayı cezalandırılmaz. Tabii ki hiç kimse Libya'daki cinayetleri tasvip edemez. Kaldı ki, elçilik görevlilerinin öldürülmesi sıradan göstericilerin işi değildir, dünyanın hiçbir yerinde göstericiler roketatar taşıyıp önlerine gelen bina ve araçları tahrip etmez. Kaddafi'nin trajik görüntüleriyle yan yana getirildiğinde ABD Büyükelçisi John Christopher Stevens'ın, Kaddafi'nin intikamı olarak öldürüldüğü anlaşılıyor.

Asıl üzerinde durulması gereken İslam âleminin muteber âlim ve otoritelerinin gösterdiği tepkidir. Bu meyanda akli başında, doğru, yani İslami çerçevede tepkiler gösterildi. İslam Âlimler Birliği Başkanı Yusuf Karadavi, hakareti mahkûm etti, ama şiddet ve teröre karşı Müslüman kitleleri uyardı. Suud Başmüftüsü Şeyh Abdülaziz Bin Abdullah "bu filmin İslam dinine ve Müslümanlara zarar vermeyeceğini" belirtip "Eğer Müslümanlar öfkelerine yenilirse o zaman bu filmi yapanların oyununa gelecek." dedi, yapılması gereken şeyin "İslam dinini, Hz. Peygamber'in hayatını anlatmak, sünnetini dünyaya yaymak olmalıdır" dedi. Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez, El Ezher yetkilileri de benzer açıklamalar yaptı. Şii dünyanın önemli liderlerinden Ayetullah Ali Sistani, tepkilerin farklı din müntesiplerine zarar vermemesi gerektiğini belirttiikten sonra, BM'ye peygambere yönelik hakaretlerin suç sayılması çağrısı yaptı.

Hatırlanacağı üzere benzer bir öneri Başbakan R. Tayyip Erdoğan'dan da gelmişti. Ama hem arkası gelmedi hem de Sayın Başbakan yaptığı açıklama ile bir çuval inciri berbat etti: "Son on senedir aşırılıklar törpülendi. Paratöner gibi olduk, gaz aldık." dedi. Bu hakikaten sakil bir ifade. Hiç hoş değildir, Müslümanları derinden incitir. Bu ülkenin Müslümanları hiçbir zaman aşırı olmadı, hâlâ bu ülkede barış ve kardeşlik ümidi varsa bunu İslam'a ve Müslümanlara borçluyuz.

Eğer birileri veya bazı ülkeler Batılılar nazarında "Bakın, biz diğerlerine benzemeyiz, biz 'ılımlı'yız, sizin yanınızdayız" mesajını veriyorlarsa, bunun zararı kendilerine olacaktır. Bu, grup veya ulusal çıkar adına istismar edilecek bir konu değildir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çağdaş mezhepler

Ali Bulaç 2012.09.22

Yakın tarihin yazılmış en iyi mezhepler tarihi Mısırlı alim Muhammed Ebu Zehra'nın "İslam'da Siyasi ve İtikadi Mezhepler Tarihi"dir. Orijinal adı "Tarihu'l-Mezahibi'l- İslamiyye"dir.

Sıbgatullah Kaya'nın Türkçe seçtiği başlık muhtevaya tamı tamına uygundur. Bu muhalled eserin tafsilatını yine aynı büyük alimin 8 imamın hayatını inceleyen daha büyük eseridir: Ebu Hanife, İmam Şafii, İmam Malik,

Ahmed ibn Hanbel, Ca'fer es Sadık, İbn Hazm, İbn Teymiye ve İmam Zeyd.

Ebu Zehra'nın söz konusu dev çalışmasının arka planında hiç şüphesiz Şehristani'nin "El-Milel ve'n-Nihel"; El-Bağdadi'nin "El-Fark Beyne'l-fırak"; Eş'ari'nin "Makalatu'l-İslamiyyin ve İhtilafu'l-Musallin" vb. yüzlerce değerli eser var. Büyük alim Suphi es-Salih'in "İslam Mezhepleri ve Müesseseleri"; Dr. İrfan Abdülhamid "Dırasat fi'l-Firak ve'l-Akaid el-İslamiyye"; Neşet Çağatay-İ. Agah Çubukçu'nun "İslam Mezhepleri Tarihi" ve diğerlerinin ana çerçevesine baktığımızda şunları görüyoruz:

- 1) İslam'ın fıkıh, kelam ve siyasi tarihi fırkalar ve mezhepler tarihidir. Adı geçen mezhep ve fırkalar iyi bilinmeden İslam tarihi bilinemez; Müslüman dünya ile ilgili düşünce, felsefe çalışması yürütülemez, Müslüman toplumların sosyolojisi anlaşılamaz.
- 2) Mezhepler ve fırkalar kendilerini daima İslam'ın iki ana referans kaynağına Kur'an ve Sünnet'e dayandırmışlar, tez ve görüşlerine bu iki kaynaktan 'meşru, ikna edici' deliller bulmaya çalışmışlardır.
- 3) Mezhepler ve fırkalar diğerlerinden farklı görüş ve fikirler geliştirirken, kendilerine göre belli bir usul geliştirip takip etmeyi ihmal etmemişlerdir. Ünlü oryantalistlerden Julius Welhaussen (Bkz. "İslamiyet'in İlk Devirlerinde Dini-Siyasi Muhalefet Partileri" ve W. Montgomery Watt da (bkz. İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri" aynı fikri paylaşırlar.

Farklı mezhep ve fırkaların ortaya çıkmış olması postmodern zamanlardakine benzer, birden fazla paradigma veya hakikatin parçalanıp her bir parçanın kendini mutlaklaştırması, diğerleriyle eşit olduğu iddiasında bulunup çoğulculuğu 'ne olsa gider, her şey görecelidir' ilkesine dayandırması demek değildir. Kabul gören muteber fıkhi ve kelami mezheplerin ilim ve hilim sahipleri kendilerini mutlaklaştırmadan uzak tutmaya özen göstermişlerdir. Farklı yorum, içtihat ve teviller bir ve tek olan hakikate birden fazla usul, yol ve okuma biçimiyle gidilebileceğinin göstergesidir. İslam'ın akidesi, temel hükümleri izafileğe kurban edilemez, çünkü İslam'ın asla buharlaşması mümkün olmayan sabiteleri vardır.

Bu açıdan şu söylenebilir ki, Sünni ve Şii iki büyük İslam ekolü, kökleri göklerde Levh-i Mahfuz'da olup Kur'an vahyi ile gövdesi yeryüzüne inen, Hz. Peygamber Sünnet'i ve Sireti'yle dal budak salıp meşru usulle ortaya çıkmış bulunan ameller, yorumlar, teviller, içtihatlar ve ibadet şekilleriyle meyve veren devasa kutlu bir ağacın iki büyük bölüm halinde çatallaşmasıdır. Bazı çınarlar, gövdenin bitiminden başlamak üzere iki ana yeni gövdeye ayrılırlar ki tarihte ve hakikat-i halde -benim acizane kanaatime göre- Sünni, Şii, Zeydi, Zahiri ve İbadi mezhepler bu kutlu ağacın ayrı tezahürleridir. Tasavvuf ve irfan alanında tarikatların kendilerini Hz. Ali'ye ve Hz. Ebu Bekir'e dayandırmaları da bu çerçevede ele alınabilir. İlahi hikmet menşe'li İslami felsefe ekolleri dahi öyledir.

Siyaseti dinin ruhuna baskın kılmadan, siyaset yapayım derken dini maddileştirip dünyevileştirmeden yürütülecek bir siyaset, dinin olmazsa olmaz şartıdır.

Bu manada siyasi ve fikri bir hareket olarak İslamcılığa eleştiri yöneltirken "Müslümanlık yetmez mi, İslamcılığa ne gerek var?" veya "Hz. Muhammed (sas) İslamcı mıydı?" diye sormak çok anlamlı değildir. Yaşadığımız zamanda bizzarure ortaya çıkan İslamcı akımlar, fırkalar, sosyal gruplar, cemaatler ve tarikatlar çağdaş mezhepler hükmündedirler. Elbette Hz. Peygamber (sas) "İslamcı" değildi; ama hiç şüphesiz Sünni veya Şii; Hanefi veya Şafii; Eş'ari, veya Maturidi; Mutezili veya Cebri, Vehhabi veya Selefi; Nakşi veya Kadiri; Nurcu veya Süleymancı de değildi. Bu saydıklarımızın hepsi kendilerini onun vahy olarak getirdiği Kur'an'a ve Sünneti'ne refere ediyorlar, dün Müslümanların yaptıkları iş meşru ve doğrudu, bugün de öyledir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yıldızlarımız çarpışmaz!

Ali Bulaç 2012.09.24

Allah, varlık, insan, tarih, hayatın anlamı, yaratılışın hikmeti, mebd-e mead ve fiillerimizin ahlaki değeri konularında bilgi (ilim) sahibi olmak isteyen bir ilim talibinin yöneldiği birkaç gaye vardır:

Hakikat'e ulaşma çabası (Nazari-teorik ilke); elde edilen bilgiyle yaşama azmi (Ameli-pratik ilke); doğru ilmi bir bütün ve kendi tabii hiyerarşileri (itikad, ahlak, ibadet, muamelat ve ukubat) takip edilerek toplu(m) halinde yaşanması mecburiyeti (Ahkamı tatbik ilkesi); bilgiyi ve ahlaki erdemleri aktarma görevi (Tebliğ, irşad ve Emri bi'l ma'ruf-Nehyi ani'l münker ilkesi); zorba ve sömürücülere, Daru'l İslam'ın bağımsızlığına ve zenginliklerine göz diken harici düşmanlara karşı koyma vecibesi (Hak'ka ve halka karşı sorumluluk olan cihad ilkesi.)

Bu beş ilke arasında öncelik ve önem konularında farklı tercihler yapılmıştır. Kimine göre sosyal ve siyasi hedeflere ulaşıldığında diğerlerinde de maksad hâsıl olacaktır. Genellikle İslamcıların siyaseti öncellemeleri bu fikirden kaynaklanır. Bunun kurucu fikri Cemaleddin Efgani'ye aittir. Maksadın yukarıdan aşağıya doğru değil, aşağıdan yukarıya doğru ve köklü eğitimle hasıl olacağını düşünenler ise, ruhi ve manevi reformları, iman ve ilim eğitimini esas almışlardır. Bunun da kurucu fikri Muhammed Abduh'tur. Bu iki ana akım Sünni ve Şii dünyada hâlâ paralel olarak varlıklarını devam ettirmektedirler.

Bazı âlim ve mütefekkirler ya da cemaat ve gruplar her iki dönemi kendi hayatlarında yaşamışlardır. Mesela Said Nursi Hazretleri bunun tipik misalidir. Üstad siyasi ve içtimai hizmeti öne çıkaran kimliğiyle Mütareke yıllarına kadar Cemaleddin Efgani'nin çizgisinde iken (Eski Said), bu yıllardan sonra Muhammed Abduh'un çizgisine geçmiş, hattı hareketini değiştirmiştir (Yeni Said).

Benim acizane risalelerden anladığıma göre her iki dönemde Said Nursi'nin hedefi tekti: İslam'ın hayat bulması, Müslüman dünyanın eski izzet ve kuvvetini kazanması, İslam Birliği'nin kurulması. Siyasetin bu işte sonuç vermeyeceğine kanaat getirince imanı dönüştürücü bir güç olarak yeni bir tanımsal çerçeveye oturtmak istedi. Buna sadece siyasetin tabii yetersizliğinin farkına varması değil, yanlış ellerde, muhterislerin dilinde nasıl fitne, husumet ve sufli çıkar çatışmalarında kullanıldığına, tefrikaya yol açtığına şahid olunca Muhammed Abduh'un siyasetin kötülüğüyle ilgili sözünün ilk bölümünü söylemek zorunda kaldı: "Şeytan'dan ve siyasetten Allah'a sığınırım." Abduh (öl. 1905) bu sözün tamamını şöyle söylemişti: "Euzu billahi mine'ş Şeytani ve'ssiyase ve men sase ve yesus ve saisin ve mesus."

Müslüman Kardeşler 1950'ye kadar Abduh'un yöntemini takip etti, 1950'den sonra Efgani çizgisine kalboldu. Bu yöntem farklılığı Seyyid Kutup'un "siyaseti ve sosyal hayat'ın dönüşümü"nü esas alan fikri ile "medeniyet"i esas alan Malik Binnebi'nin fikri arasında bir kere daha belirginleşti, geniş bir tartışma alanı başlattı. Bu yöntem farklılığı kıyamete kadar sürecek, İslam'ın zenginliği olacaktır.

Nasıl akli başında bir Hanefi, "Ebu Hanife'nin içtihatları mutlak ilmi ifade eder, İmam Şafii veya İmam Malik de kim oluyormuş" demiyorsa, aradığı bilgileri, hakikatleri ve lezzeti Risaleler'de bulan bir şakird de "Seyyid Kutup veya Mevdudi, Üstad'la mukayese mi edilir" demez. Kutup ve Mevdudi de tefsir sahibi âlim, fazıl, mücahid ve saygıdeğer şahsiyetlerdir.

İslam âlimlerini birbiriyle çatıştıranların bir bölümü mezhep ve grup taassubunda olanlar; kendi şahsi ve nefsani duygularını mutlaklaştıranlar, çıkar ilişkilerini alimleri paravan kullanarak sürdürenlerdir. Kimileri hasetçilik, kimileri milliyetçilik gibi kalp ve beyin hastalığına yakalanmışlardır. Kimileri ise "müşevvik ve muharrik fitneciler"dir, günümüzde Abdullah ibn Sebe rolünü oynamakta; Kissinger'in "Bundan sonra çatışma bizlerle onlar arasında değil, Müslümanların kendi aralarında olacak" dediği küresel doktrine lojistik destekler sağlamaktadırlar.

Biz Said Nursi'yi de, Mevdudi ve Seyyid Kutup'u da bu dinin İslam denizine akan nehirleri olarak görür, hepsine hürmet gösteririz. Her üçü de tefsir sahibidirler, eserleriyle bizi aydınlatırlar. Bizim gökkubbemizde yıldızlar birbiriyle çarpışmaz, yol gösterir. Kim onları çarpıştırmaya kalkışırsa, Mele-i a'la'nın kanallarına girmeye çalışanların üzerine akıp onu yakan şihab benzeri ateş fırtınalarına maruz kalır, göklerin ateşi onu yakar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyasette ayrışma faktörleri

Ali Bulaç 2012.09.27

MEB'in verdiği bilgilere göre, yeni dönemde 4+4+4 değişikliğiyle en çok seçilen ders 495 binle "matematik uygulamaları" olmuş.

İkinci sırada 413 binle "yabancı dil", üçüncü sırada 402 binle "Kur'an-ı Kerim dersi", üçüncü sırada 256 binle "Hz. Muhammed'in hayatı" yer alıyor. "Kürtçe"yi seçenlerin sayısı 21 bin.

Kürtçe açısından az sayılacak bir rakam bu. Kamuoyunda daha yüksek bir beklenti vardı. Bunca kavga ve çatışmaların etrafında koptuğu bir sorunun merkezinde yatan "ana dilde öğretim"i isteyenlerin sayısı bu kadar mı? Tabii ki bunun açıklanabilir sebepleri var. Kürt milliyetçileri şöyle bir savunma yapabilir:

- 1) Aslolan ana dilde öğretim değil, "eğitim" hakkıdır, seçmeli olunca Kürtçeye itibar bu kadar olmuştur;
- 2) Kürtler, bölgesel özerklik hakkını hedefe koymuş bulunuyorlar, artık Kürtçe ikinci derecede önemlidir;
- 3) Aileler devlete güvenmediklerinden, ileride başlarına iş açar korkusuyla Kürtçeyi seçmediler vs.

Kanaatime göre, Kürtçe önümüzdeki yıllarda daha çok seçilen bir ders olacaktır ama bu sene bu kadar kişi tarafından seçilmiş olmasında devlet canibinden gelen herhangi bir baskı söz konusu değildir. Tabii ki bu, mukabil cephedeki Türk milliyetçilerine "Kürtçeyi seçenlerin sayısı bu kadarmış, dolayısıyla Kürtçenin ne öğretimde ne eğitimde kullanılmasına gerek yok" demelerine gerekçe teşkil etmez. Bir kişi dahi kendi ana dilini seçiyorsa yönetim bu haklı talebi karşılamakla yükümlüdür.

Sadece 21 bin kişinin Kürtçeyi seçmiş olması bize başka bir gerçeği ima ediyor: Tabii ve meşru bir hak talebi pozitif siyaset yoluyla karşılandığında radikal etnik (ırk-kavim) ayrışmaya temel teşkil etmez; karşılanmadığı zaman soruna yol açar, negatif siyasetin (terör ve çatışmanın) gerekçesi ve nesnesi olur, sonunda ayrıştırıp kopartır.

Çeşitli beşeri havzalarda ve toplumlarda siyasal davranış ve tercihleri anlamaya çalıştığımızda, siyasi gruplaşmaların her bir toplumda farklı unsurlarla belirlenebileceğini göz önüne alıp bu çerçeveden partileşme, siyasal katılım ve devletin yürüttüğü iktidar alanları üzerinde etkili olunabildiğini görüyoruz. Leslie Lipson, toplumların tarihsel ve maddi-kültürel durumlarına göre siyasi gruplaşma ve partileşmenin ekonomik, din-mezhep, dil, ırk vb. faktörlerin diğerlerine göre baskın çıkmasıyla belirlenebileceğini somut örnekler eşliğinde gösterir. Mesela Kuzey ülkelerinde -sözelimi Danimarka'da- ekonomik hayattaki çoğulculuk siyasette çok partili tercihlerde kendini gösterir: Sanayi çalışanları, kentli işadamları, küçük çiftçiler ve zengin çiftçiler için ayrı ayrı partiler vardır. Neredeyse kimse kendi ekonomik sınıfının dışındaki bir partiye oy vermez. Mezhep ayrışmasının derin olduğu veya çatışmalara sebebiyet verdiği ülkelerde Katolik ve Protestanların partileri birbirinden farklıdır; İrlanda, Hollanda ve İsviçre böyledirler. Kanada, İspanya ve Belçika'da ise "dillerin ayrışması" siyasi tercihleri ve partileşmeyi etkilemektedir. Bu ülkelerde ayrışmayı diller belirlemektedir. Eskiden Güney Afrika'da belirleyen faktör ırk ayrımı idi. Bugün ırk faktörü Avrupa siyasetinde geri dönüş yolunda ilerliyor.

Buradan Türkiye ve Ortadoğu'ya dönecek olursak: Temel ayrışma ne ekonomiktir ne de ırk-etnisite veya dildir. Zira tarihsel olarak toplumsal gruplaşma "sosyo-ekonomik veya etnik" zeminde değil, "din ve bununla ilgili sosyo-kültürel zemin"de şekillenmiştir. Ama bu elbette etnik kimliğin inkarı ve bir grubun dilinin kendine yaşama alanı bulamaması durumunda sorun çıkmayacağı anlamına geliyor, tam aksine inat edildiğinde Türkiye'deki gibi büyük çatışmalara sebebiyet verebilir. Araplarla Kürtleri, Kürtlerle Türkleri birleştiren asıl unsur din, sosyo-kültürel çerçevedeki azami müşterekler, ortak tarihi tecrübe ve bugün küresel hegemonya karşısında çıkarlarını bir hedefte toplayan ortak kader ve tutumdur.

PKK ve süren terör-çatışmadan ayrı olarak yeni bir anayasa yapıp da "herhangi bir etnik kimliğin önündeki engelleri ortadan kaldıran" ve her kavme "ana dilde eğitim" imkânı tanıyan düzenlemeler yapılacak olursa, sorun büyük ölçüde çözülmüş olur. Belki de bizi şaşırtacak seviyede Kürtler hayli az miktarda ana dilde eğitim isteyecek veya daha fazla oranda "ana dilde öğretim" talep etmekle yetineceklerdir. İyisi, bunu kendilerine bırakmaktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Din ve siyaset

Ali Bulaç 2012.09.29

"Din-siyaset ilişkisi"ni nasıl anlamalı? Bu, modern zamanlarda her din mensubunun, özellikle Müslümanların zihnini fazlasıyla meşgul eden bir sorudur.

Geleneksel toplumlarda dinin şu veya bu biçimde mutlaka siyasetle ilişkisi olmuştur. Ya doğrudan din adamları yönetim aygıtını ellerinde bulundurup siyasi mekanizmayı işletmiş veya yöneticiler din adamları zümresinin desteğini alarak yönetimlerine kutsal-aşkın bir meşruiyet bulmaya çalışmışlardır. Japon Shintoizmi'ne göre yönetimin tepe noktasında imparator olmalı, çünkü "güneşin oğlu"dur, kutsallığını ve meşruiyetini buradan alır. Kadim Hind'de en tepede, yönetici sınıf Brahman'ın başından yaratıldığına inanılan din adamları bulunur. Askerler, tüccarlar, çiftçiler ve işçiler tanrısal bedeninin daha alt kastlarında bulunurlar. Paryaların herhangi bir

kutsal karşılığı yoktur, zira Brahman'ın herhangi bir yerinden yaratılmış değiller. Sasani İran'a göre yönetici Kisra'nın damarlarında "tanrının kanı" akar, tabii ki kral Kisra olacaktır. Roma'da Sezar ve Mısır'da Firavun kendileri tanrılık iddiasında bulunurlar vs.

Din-siyaset ilişkisinde karşılaştığımız modern sorunun temeli Batı'nın geçirdiği trajik tecrübenin ürünüdür. Sanki biz de benzer sorunları yaşamışız gibi, Avrupa'nın devletle yaşadığı sorunlar bizim önümüze de konuyor. Batı-dışı dünyada yöneticiler kendilerini mutlaka dine ve kutsala refere etmişlerdir. Hristiyanlık döneminde de Katolikliğin etkisindeki krallar ve imparatorlar, meşruiyetlerini Tanrı'nın Hristiyanlığı korumak üzere papaya verdiği "iki kılıç"tan birini ellerinde bulundurmalarından alıyorlardı. Birini elinde bulunduran papa, ikinci kılıcı cismani iktidarın başına vermişti, bu yüzden devlet kiliseye ve din adamları sınıfına tabi olmalıydı; "krallar Tanrı'nın yeryüzündeki serfleri"ydi.

Kanaatimce tarihte ilk defa İslamiyet, yönetimi ve yöneticiyi kendinden menkul kutsallıklardan tecrit ederek, siyasetin yapımını yönetilenlerin icab ve kabulüne, yani rızaya dayandırdı. Hz. Muhammed (sas) istisnai bir şahsiyetti, O Allah'tan aldıklarını tebliğ ediyor, İlahî koruma altında vahyin fiilî tatbikatını-somut pratiğini gösteriyordu. O'nun dünyadan irtihalinden sonra yerine Hz. Ebu Bekir (ra) 'seçim'le işbaşına geçti ve ancak biat aldıktan sonra 'halife' oldu. İlk zamanlarda ona "Allah'ın halifesi" dendiye de, o itiraz edip "Ben Allah'ın halifesi değilim, Rasul'ün halifesiyim." dedi. Hz. Ömer (ra) "Rasul'ün halifesinin halifesi" oldu. Dile ağır geldiği için kısaca yöneticiye sadece "halife, imam veya emir" denmekle yetinildi. Devlet başkanının "Hz. Peygamber'den sonra gelen yönetici" sıfatını kazanması İslam'da teokrasinin teşekkülüne mani oldu. Yazık ki Muaviye'den sonra Emeviler, Bizans geleneği -Jüstinyen'in sıfatı- olan "Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi sultan" unvanını aldılar; Osmanlı padişahları da bunu -Zillullah fi'l arz- beis görmeden alıp kullandılar.

Belirtmek gerekir ki, yöneticinin kendisinin halk-yönetilenler tarafından seçilerek başa getirilmesini temel alan hilafet yönetimi -dört halife de böyle başa geldi- her ne kadar 'teokrazi'yi önlediye de, yönetimin kendisini laikleştirmede veya siyasetin yürütüleceği alanın 'seküler' olabileceği fikrine kapı aralamadı. Evet, yöneticiler halkın iradesiyle seçilmeli, 'biat' adı altında yöneticilerle hukukî-siyasî sözleşme imzalamalı, ancak ister yönetimin ve yasamanın referans alacağı kaynak ister üzerinde mutabakata varılacak sözleşme (biat) hükümleri İslamî bilinen açık hükümlere aykırı olmamalıdır. Bu manada İslam'da yönetimin asli ve sahih karakterinin "Allah'ın muradına ve halkın iradesine dayalı" olduğunu, olması gerektiğini söylemek mümkün.

İncillerde yer alan bir söz Hristiyan tarihinin açılımıdır: "Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya, Sezar'ın hakkını Sezar'a verin." Bir yerde tanrı Sezar'a hâkimse, orada devlet Kilise'ye bağlıdır, buna "teokrazi" denir: Bir yerde Sezar tanrıya hâkimse, kilise devlete bağlıdır, buna da "Bizantinizm" denir. Bir yerde tanrı ile Sezar birbirlerinden ayrılmışlarsa, orada din/kilise devletten ayrılmıştır. Buna da "laik model" denir.

Bugün dinin siyasetten ayrı olmasını savunan iki ana fikir var: Birini laikler, diğerini "Şeytan'dan ve siyasetten Allah'a sığınırız" sözünü asıl bağlamından çıkaranlar. Bunun kritiğini önümüzdeki yazıda ele almaya çalışacağız.